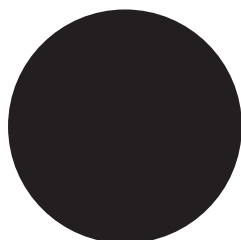

Københavns Universitet

Årbog 2003

Københavns Universitets Årbog 2003

Hovedredaktion

Jens Fink-Jensen (ansvh.), Lis Andersen, Winnie Hjorth Hansen

Fakultetsredaktører

Pia Christensen og Birgitte Muriset, Det Teologiske Fakultet

Helle Bisgaard Didriksen, Det Juridiske Fakultet

Peter Rovsing Hald, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Marianne Arbirk, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

Karsten Borup og Lise Tolstrup, Det Humanistiske Fakultet

Haidee Walther-Larsen, Det Naturvidenskabelige Fakultet

Grafisk layout

Pete Burke

Typografisk layout

Jens Fink-Jensen

Forsidefoto

Heine Pedersen

Udgivelsesform

Årbog 2003 udkommer på www.ku.dk samt i en pdf-udgave der muliggør udskrivning og fremstilling af særtryk.

Paginerings på særtryk svarer til den samlede årbogs fortløbende paginerings.

Hovedadresse

Københavns Universitet

Nørregade 10

Postboks 2177

1017 København K

Telefon 35 32 26 26

Fax 35 32 26 28

ku@ku.dk

www.ku.dk

ISBN 87-90655-26-5

ISSN 0129-3126

Tilrettelagt hos Special-Trykkeriet Viborg a-s, 2004

Typografi: Verdana og Times New Roman

Un 02,1-559

Indhold

Fælles beretning	9
Universitetets historie	11
Rektoratet	15
Rektoratets årsberetning	15
Tre nye, tværfakultære satsningsområder	16
Immatrikulationsfesten	17
Årsfesten	17
Valg til de kollegiale organer	18
Konsistorium	19
Medlemmer	19
Konsistoriums årsberetning	19
Hovedsamarbejdsudvalget	21
Medlemmer	21
Hovedsamarbejdsudvalgets årsberetning	21
Arbejds miljøorganisationen	23
De studerendes organisationer	25
Forenede Studenterråd	25
Andre studenterorganisationer	27
Akademiske anliggender	29
Æresdoktorer	29
Doktorer	30
Ph.d.-grader	56
Undervisningsprisen	56
Prisopgaver og medaljer	57
Uddannelserne	61
De ordinære uddannelser	61
Efter- og videreuddannelse	65
Tilgang	65
Studenterbestand	69
Kandidatstatistik	72
Aktivitetsopgørelser (STÅ mv.)	79
Forskeruddannelse	80
De studerendes forhold	83
Statens Uddannelsesstøtte	83
Legater	83
Internationalt samarbejde og udveksling	85
Samarbejdsaftaler	85
Programmer	86
Studentermobilitet	88
Internationaliseringsarbejde	88
Økonomi	91
Regnskab	91
Økonomiske fremtidsperspektiver	94
Personaleforhold	95
Årsværksforbrug	95
Regelområdet	96
Personaleudvikling	97

Ansættelser i videnskabelige stillinger	97
Professorer, til- og afgang	99
Jubilæer	100
Nekrologer	101
Bygninger og lokaler	107
Fysisk planlægning	107
Bygningsmassen	107
Bygningsdrift og vedligeholdelse	110
Fællesadministrationen	113
Organisation og arbejdsopgaver	113
Universitetsdirektørens årsberetning	113
Samarbejdsudvalget	115
Fællesområdets økonomi	115
Informationsvirksomhed	117
Det Teologiske Fakultet	
<i>Dekanens årsberetning</i>	129
Afdeling for Bibelsk Eksegese	131
Afdeling for Kirkehistorie	133
Afdeling for Systematisk Teologi	134
Studienævnet for Teologi	141
Ph.d.-studienævnet for Teologi	142
Center for Afrikastudier	142
Uddannelsesudvalget for Afrikastudier	146
Søren Kierkegaard Forskningscenteret	147
Center for Studiet af Kulturarven fra Middelalderens Ritualer	156
Center for Subjektivitetsforskning	159
Det Juridiske Fakultet	
<i>Dekanens årsberetning</i>	167
Forskningsafdeling I	169
Forskningsafdeling II	173
Forskningsafdeling III	177
Studienævnet for Retsvidenskab	191
Ph.d.-studienævnet for Retsvidenskab	193
Studienævnet for Master i Konfliktmægling (MKM)	193
Det Samfundsvidenskabelige Fakultet	
<i>Dekanens årsberetning</i>	197
<i>Økonomisk Institut</i>	199
(CAM – Centre for Applied Microeconometrics, CIE – Center for Industrial Economics, DERG – Development Economics Research Group, EPRU – Economic Policy Research Unit)	
Studienævnet for Økonomi	215
Ph.d.-studienævnet for Økonomi	217
<i>Institut for Statskundskab</i>	219
(Centre for Baltic Studies)	
Studienævnet for Statskundskab	229
Ph.d.-studienævnet for Statskundskab	230
<i>Institut for Antropologi</i>	231
Studienævnet for Antropologi	238
Ph.d.-studienævnet for Antropologi	239
<i>Sociologisk Institut</i>	241
(Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier (FAOS), Center for Forskning i Eksistens og Samfund, Koordinationen for Kønsforskning i Danmark)	
Studienævnet for Sociologi	253
Ph.d.-studienævnet for Sociologi	254
<i>Center for Anvendt Datalogi</i>	255

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

<i>Dekanens årsberetning</i>	259
<i>Medicinsk-Anatomisk Institut</i>	263
(Sektion A, B og C)	
<i>Medicinsk-Fysiologisk Institut</i>	275
(Afdelingen for Cellulær og Molekylær Fysiologi, Afdelingen for Endokrinologi og Metabolisme, Afdelingen for Neurofysiologi, Afdelingen for Nyre og Kredsløb, Afdeling for Patofysiologi, Sexuallfysiologisk Laboratorium)	
<i>Institut for Medicinsk Biokemi og Genetik</i>	289
(Biokemisk Afdeling A, B og C, Afdelingen for Medicinsk Genetik)	
<i>Institut for Medicinsk Mikrobiologi og Immunologi</i>	301
<i>Farmakologisk Institut</i>	309
<i>Institut for Molekylær Patologi</i>	317
(Laboratoriet for Molekylær Patologi, Tumorpatologisk Laboratorium, Laboratoriet for Eksperimentel Onkologi, Elektronmikroskopisk Afdeling, Nefropatologi, Proteinlaboratoriet)	
<i>Øjenpatologisk Institut</i>	327
<i>Institut for Folkesundhedsvidenskab</i>	331
(Afdeling for Almen Medicin, Biostatistik Afdeling, Afdeling for Epidemiologi, Afdeling for International Sundhed, Afdeling for Medicinhistorie - Medicinsk-Historisk Museum, Afdeling for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning, Afdeling for Medicinsk Videnskabsteori, Afdeling for Miljø- og Arbejdsmedicin, Afdeling for Social Medicin, Afdeling for Sundhedspsykologi, Afdeling for Sundhedstjenesteforskning)	
<i>Retsmedicinsk Institut</i>	361
(Retsgenetisk Afdeling, Retskemisk Afdeling, Retspatologisk Afdeling)	
<i>Odontologisk Institut</i>	369
<i>De Kliniske Institutter</i>	383
<i>Klinisk Institut for Gynækologi, Obstetrik og Pædiatri samt Vækst og Reproduktion</i>	385
<i>Klinisk Institut for Intern Medicin</i>	391
<i>Klinisk Institut for Diagnostiske Fag</i>	405
<i>Klinisk Institut for Kirurgi og Anæstesiologi</i>	411
<i>Institut for Klinisk Neurofag og Psykiatri</i>	419
<i>Klinisk Institut for Oto-Rhino-Laryngologi, Ophthalmologi og Dermato-Venerologi</i>	427
Studienævnet for Medicin	432
Studienævnet for Odontologi	433
Studienævnet for Folkesundhedsvidenskab	434
Uddannelsesudvalget for Master of International Health (MIH)	436
Uddannelsesudvalget for Master of Public Health (MPH)	438
Studienævnet for Humanbiologi	440
Ph.d.-studienævnet for Sundhedsvidenskab	441
<i>Afdelingen for Eksperimentel Medicin</i>	443
<i>Central Forskningsenhed for Almen Praksis</i>	445
<i>Center for Muskelforskning</i>	449
<i>Pædagogisk Udviklingscenter Sundhedsvidenskab - PUCS</i>	451

Det Humanistiske Fakultet

<i>Dekanens årsberetning</i>	457
Ph.d.-studienævnet for Humaniora	459
<i>Institut for Historie</i>	461
Studienævnet for Historie	469
<i>Institut for Arkæologi og Etnologi</i>	471
Studienævnet for Forhistorisk Arkæologi	476
Studienævnet for Klassisk Arkæologi	477
Studienævnet for Etnologi	478
<i>Institut for Religionshistorie</i>	479
Studienævnet for Religionsfagene	484
Studienævnet for Indianske Sprog og Kulturer	485
<i>Institut for Film- og Medievidenskab</i>	487
Studienævnet for Film- og Medievidenskab	494
<i>Institut for Kunst- og Kulturvidenskab</i>	495
(Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab, Litteraturvidenskab og Moderne Kultur)	
Studienævnet for Kunsthistorie/Visuel Kultur	508
Studienævnet for Dans og Teatervidenskab	510
Studienævnet for Litteraturvidenskab	512

<i>Musikvidenskabeligt Institut</i>	515
Studienævnet for Musikvidenskab	519
<i>Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab</i>	521
(Center for Læseforskning)	
Studienævnet for Lingvistik	526
Studienævnet for Audiologopædi og Sprogpsykologi	527
<i>Institut for Nordisk Filologi</i>	529
(Dansk, Center for Arbejderkulturstudier, Finsk Afdeling, Center for Kvinde- og Kønsforskning, Afdeling for Minoritetsstudier)	
Studienævnet for Dansk	542
Studienævnet for Finsk	543
Studienævnet for Minoritetsstudier	544
Studienævnet for Kvinde- og Kønsforskning	545
<i>Nordisk Forskningsinstitut</i>	547
(Den Arnamagnæanske Samling, Afdeling for Dialektforskning, Afdeling for Navneforskning)	
<i>Engelsk Institut</i>	557
(Center for Oversættelsesvidenskab og Leksikografi)	
Studienævnet for Engelsk	564
<i>Institut for Tysk og Nederlandsk</i>	567
Studienævnet for Tysk og Nederlandsk	571
<i>Romansk Institut</i>	573
Studienævnet for Fransk	581
Studienævnet for Italiensk og Rumænsk	582
Studienævnet for Spansk og Portugisisk	584
<i>Østeuropainstituttet</i>	585
Studienævnet for Slavisk	589
Studienævnet for Moderne Græsk	590
<i>Asien-Instituttet</i>	591
Asiatisk Studienævn	594
<i>Carsten Niebuhr Instituttet for Nærorientalske Studier</i>	597
(Arabisk Afdeling, Assyriologisk Afdeling, Hebraisk Afdeling, Iransk Afdeling, Nærorientalsk Arkæologisk Afdeling, Tyrkisk Afdeling, Ægyptisk Afdeling)	
Studienævnet for Nærorientalske Studier	602
<i>Institut for Eskimologi</i>	603
Studienævnet for Eskimologi	605
<i>Institut for Græsk og Latin</i>	607
Studienævnet for Græsk og Latin	611
<i>Polis Centret</i>	613
<i>Institut for Psykologi</i>	615
Studienævnet for Psykologi	627
<i>Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik</i>	629
Studienævnet for Filosofi	637
Studienævnet for Pædagogik	638
Studienævnet for Retorik	640

Det Naturvidenskabelige Fakultet

<i>Dekanens årsberetning</i>	643
Ph.d.-studienævnet for Naturvidenskab	645
<i>Institut for Matematiske Fag</i>	647
(Matematisk Afdeling, Afdeling for Statistik og Operationsanalyse, Forskringsmatematisk Laboratorium)	
Studienævnet for Matematiske Fag	660
<i>Datalogisk Institut</i>	663
Studienævnet for Datalogi	673
<i>Kemisk Institut</i>	675
(Center for Krystallografiske Undersøgelser)	
Studienævnet for Kemi- og Miljøkemi	691
<i>Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik</i>	693
(Astronomisk Observatorium, Geofysisk Afdeling, Center for Planetforskning, Center for Jordens Klima og Biogeokemiske Kredsløb, Niels Bohr Institutet, Center for Kvanteoptik, Niels Bohr Arkivet, Ørsted Laboratoriet)	
Studienævnet for Fysik	722

<i>Zoologisk Institut</i>	723
(Parkområdet, Ferskvandsbiologisk Laboratorium, Marinbiologisk Laboratorium)	
<i>Botanisk Institut</i>	741
(Afdeling for Alger, Afdeling for Evolutionær Botanik, Afdeling for Fysiologisk Økologi, Afdeling for Svampe, Afdeling for Økologi, Evolution og Diversitet)	
Studienævnet for Biologi	753
<i>Molekylærbiologisk Institut</i>	755
(Bioinformatik-centret, Afdeling for Biologisk Kemi, Afdeling for Generel Mikrobiologi, Afdeling for Molekylær Cellebiologi, Afdeling for Proteinkemi, Genetisk Afdeling, Plantefysiologisk Afdeling)	
Studienævnet for Biokemi	770
<i>August Krogh Institutet</i>	771
(Zoofysiologisk Laboratorium, Laboratoriet for Cellulær og Molekylær Fysiologi, Biokemisk Afdeling)	
<i>Geologisk Institut</i>	783
Studienævnet for Geologi	795
<i>Geografisk Institut</i>	797
Studienævnet for Geografi og Geoinformatik	810
<i>Institut for Idræt</i>	813
(Afdeling for Human Fysiologi, Afdeling for Historie og Samfundsvidenskab, Afdeling for Praktik, Pædagogik og Psykologi)	
Studienævnet for Idræt	826
<i>Zoologisk Museum</i>	827
(Hvirveldyrsafdelingen, Invertebratafdelingen, Den Entomologiske Afdeling, Udstillingsafdelingen)	
<i>Botanisk Museum og Centralbibliotek</i>	841
<i>Botanisk Have</i>	845
<i>Geologisk Museum</i>	849
<i>Arktisk Station</i>	857
<i>Center for Naturfilosofi og Videnskabsstudier</i>	863
<i>COGCI. Copenhagen Global Change Initiative</i>	865
<i>Center for Naturfagernes Didaktik</i>	867
<i>Naturvidenskabeligt IT Kompetencecenter</i>	871
<i>Nano-Science Center</i>	873
Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere	877

Fælles beretning

Universitetets historie

Status, organisation og styrelse

Københavns Universitet blev indviet 1. juni 1479, efter at Christian I i 1475 havde opnået pave Sixtus IV's tilladelse til oprettelsen. Selve den formelle stiftelse skete ved et kongebrev 4. oktober 1478, hvor kongen pålagde magister Peder Albertsen, der blev universitetets første rektor, at samle et antal lærde og med dem begynde universitetets virksomhed. Den nye institution blev taget under kongelig beskyttelse og fik tillagt et vidtgående selvstyre, idet det udtrykkelig blev fremhævet, at universitetet hverken var underlagt de kongelige embedsmænd eller det normale retsvæsen. Denne status som autonom institution er aldrig blevet formelt ophævet, tværtimod går den igen i alle de fundatser mv. der siden har reguleret universitetets forhold.

Det nye universitet lignede med sine fire traditionelle fakulteter (Teologi, Jura, Medicin og Filosofi) de fleste andre senmiddelalderlige universiteter. Det blev organiseret efter de retningslinjer, der var blevet udviklet ved universitetet i Paris, men med universitetet i Köln som det umiddelbare forbillede. Dette mønster med en stærk tysk indflydelse på den måde, hvorpå man indrettede akademiske forhold i Danmark, har været karakteristisk frem til efter 2. verdenskrig.

Københavns Universitet var i 1479 som alle andre middelalderuniversiteter en del af den universelle katolske kirke. Dette må ikke misforstås: Der var ikke i middelalderen tale om én samlet kirkeorganisation svarende til vore dages folkekirke. Den danske kirke bestod i middelalderen af et utal stiftelser – kirker, skoler, klostre, hospitaler mfl. – og altså fra 1479 tillige et universitet. Alle disse stiftelser var selvstændige retssubjekter og havde egen økonomi, egne love og nød i det hele taget et udstrakt selvstyre. Det samlende element var, at de alle stod under tilsyn af den biskop, i hvis stift de befandt sig. Derfor var det naturligvis ærkebiskop Jens Brostrup der 28.11.1479 stadfæstede det nye universitets statutter, ligesom det som en selvfølge var biskoppen i Roskilde, der frem til reformationen var det nye universitets kansler. Herefter blev tilsynet med universitetet overtaget af statsmagten, der gennem tiderne har udøvet det gennem forskellige særlige embedsmænd – universitetskanslere eller patroner – indtil det efter grundloven har ligget i det til enhver tid værende ressortministerium.

I og med at universitetets økonomi frem til slutningen af det 19. århundrede var baseret på dets egne indtægter, var der i høj grad tale om et reelt selvstyre, hvor ydre magter – det være sig kirken eller statsmagten – kun i beskedent omfang blandede sig i universitetets indre anliggender. Efter at staten i det sidste 100 år i stigende grad har overtaget det økonomiske ansvar for universiteterne, er den direkte og stadig mere detaljerede statslige økonomiske styring taget til, uden at dette dog har ført til et opgør med selve konceptet om universiteterne som selvstændige institutioner. Man kan således hævde den påstand, at den nye universitetslov, der skal træde i kraft i 2005, med sine tanker om selvejende universiteter under handlekraftige ledelser er udtryk for et ønske om at styrke universiteternes historiske rolle som autonome institutioner under et ydre tilsyn.

Den styreform, der har kendetegnet universitetet frem til vor tid, hvor det er rektor og konsistorium, der sammen har ansvaret for ledelsen af hele universitetet, mens dekaner og

fakulteter har ansvaret for undervisningen og forskningen, ændrede sig ikke grundlæggende fra 1479 til 1970. Men sammensætningen af de forskellige organer, valgmåder og forretningsordener, således som det kommer til udtryk i universitetsstatutterne fra 1479, universitetsfundatserne 1537, 1732 og 1778 og den kgl. anordning om valg af rektorat mv. fra 1936, er naturligvis blevet justeret gennem tiderne.

Organisatorisk var det universitet, man møder i statutterne fra 1479, meget forskelligt fra nutidens. Universitetet var en akademisk republik – en stat i staten – hvis medlemmer selv valgte sin ledelse, nemlig rektor og en dekan for hvert fakultet. Disse udgjorde en særlig rådsforsamling, hvoraf vore dages konsistorium har udviklet sig. Universitetet havde egne love, domstole, eget ordens- og fængselsvæsen. Universitetsbefolkningen skulle bære en særlig gejstlig dragt, uden unødigt pragt, og måtte ikke være beæbnet.

Universitetets opgave var akademiske studier, først og fremmest teologiske og i et vist omfang juridiske. Det kunne tildele de traditionelle internationalt anerkendte akademiske grader (doktor, magister, licentiat og bakkalar). Hele universitetets virksomhed foregik på latin, hvilket muliggjorde en stadig vandring fra universitet til universitet. Det skete i vid udstrækning og var med til understrege de europæiske universiteters status som egentlig internationale organisationer.

Det katolske universitet var således først og fremmest orienteret ud af Danmark, mens dets indflydelse på det danske samfund var beskedent.

Reformationen i 1536 betød, som det nærmere vil blive belyst i det følgende, en radikal ændring af universitetets placering og rolle i det danske samfund. Men organisatorisk forblev universitetet en akademisk republik efter det middelalderlige mønster langt frem i tiden. Således var det først i 1771, at det mistede sin egen jurisdiktion. Og først i anden halvdel af det 20. århundrede forsvandt de sidste træk af det der med et udtryk fra 1960'erne blev kaldt "professorvældet".

Styrelsesloven 1970/73, som vil blive nærmere omtalt i det følgende, betød først og fremmest en radikal demokratisering og decentralisering af universiteternes styre. De vigtigste elementer i universitetsloven fra 1993 og den nye universitetslov, der vil træde i kraft i 2005, er en række tiltag, der går ud på at styrke universitetets ledelse på alle niveauer.

Funktion og virksomhed

I: 1479–1788

Akademiske grader og eksaminer

Medens man i nutiden opfatter forskning og undervisning som to lige vigtige dele af et universitets virkeområde, var det i middelalderen klart undervisningen der var den vigtigste, og dette gjaldt også for Københavns Universitet. Selvom der også her i ældre tid blev opnået vigtige videnskabelige resultater, er det først fra slutningen af 1700-tallet, at forskningen for alvor slår igennem som det ene hovedelement i universitetets liv.

Fysisk blev det ældste universitet placeret i Københavns gamle rådhus på hjørnet af Nørregade, hvor nu Bispegården ligger.

Reformationen i Danmark 1536 fik afgørende betydning for Københavns Universitet. Det blev reorganiseret, fik tillagt betydelige faste indtægter, og der blev oprettet et antal permanente lærestole. I universitetsfundatsen fra 1537 blev universitetets rolle klart defineret: Fra at have været en lille brik i en altomfattende europæisk kirke, blev det nu universitetets vigtigste opgave at være det ideologiske kraftcenter i den nye dansk-norske lutherske statskirke og det sted, hvor kirkens præster blev uddannet.

Fysisk blev dette markeret ved, at universitetet overtog Sjællands Biskops rummelige residens ved Frue Plads, den nuværende universitetsfirkant, der blev rammen omkring universitetets virksomhed de næste 350 år.

De rigelige økonomiske midler gav grundlag for et betydeligt selvstyre, der blev udøvet af konsistorium som det øverste styrende organ, hvor i ældre tid alle de normerede professorer havde sæde, under ledelse af en rektor. Tilsvarende blev de enkelte fakulteter ledet af dekaner. Nye universitetsfundatser i 1732 og 1788 justerede – men ændrede ikke radikalt – rammerne omkring universitetets virksomhed.

Den faglige og økonomiske udvikling efter 1800 førte til, at universitetets økonomi, der hidtil havde været god, stadig blev forværret. Der opstod stærkt stigende investeringsbehov til nybyggeri, først efter Københavns bombardement 1807, siden ikke mindst til naturvidenskaberne. Da indtægterne ikke steg i samme takt, blev udgifterne i stigende grad dækket af universitetets formue, som stort set var spist op i begyndelsen af det 20. århundrede. Medvirkende hertil var også at antallet af lærere steg støt i takt med den faglige udvikling. Herefter er langt størstedelen af det økonomiske grundlag for universitetets drift kommet fra staten, om end private fonde og kontrakter med det private erhvervsliv spiller en stigende rolle.

Det stigende antal lærere gjorde det fra 1817 nødvendigt at indføre valg af repræsentanter til konsistorium mv., men grundlæggende forblev den styreform, der var grundlagt efter 1536, i kraft til 1970.

Embedseksaminer

Med reformationen startede en udvikling, hvorefter universitetet blev statens universitet, med uddannelse af statens embedsmænd som sin vigtigste opgave. I konsekvens heraf udvikledes frem imod slutningen af 1700-tallet – ved siden af de traditionelle akademiske grader baccalaureus-, licentiat-, magister- og doktorgraden – et system af embedseksaminer. Den første begyndelse kom 1629 med en bestemmelse om, at ingen måtte kaldes til præst, med mindre han kunne fremlægge en attestations fra tre professorer, heraf mindst to teologiske, på sine kundskaber. Dette førte i 1675 til, at der indrettedes en egentlig formel eksamen, den teologiske attestats. En lidt anden ordning finder man i medicin, hvor det i 1672 blev bestemt, at den medicinske doktorgrad skulle være en betingelse for at kunne praktisere som læge, en ordning, hvis virkninger har kunnet spores frem til nutiden i og med, at antallet af medicinske doktorer stadig overstiger alle andre til sammen. I den nye universitetsfundats fra 1732 blev der endvidere fastsat regler for en eksamination i de forskellige medicinske discipliner, før tilladelse til at disputere for doktorgraden blev givet.

Frem til det 18. århundrede havde Det Juridiske Fakultet, der normalt kun bestod af én professor, kun haft ringe betydning. Dette blev ændret i 1736, hvor der blev indført dels en egentlig juridisk embedseksamen med latin som

sprog dels en "juridisk eksamen for ustuderede", dvs. en praktisk juridisk prøve på dansk. Denne blev bibeholdt frem til 1936.

Endelig havde magistergraden siden 1600-tallet normalt været forudsætningen for at blive rektor i latinskolerne; dette blev præciseret i Danske Lov 1683.

I 1788 fik universitetet en ny fundats. I denne, der på mange måder kom til at bestemme rammerne for universitetets virksomhed frem til anden halvdel af det 20. århundrede, blev de forskellige eksaminer revideret, og der blev indført specifikke embedseksaminer i alle fakulteter. Ved samme lejlighed blev der indført ekstern censur som det omgivende samfundskontrol med de universitetsuddannelser, der fik tillagt betydelig kompetence i samfundet. 1788-fundatsen kan siges at afslutte den udvikling, hvorefter universitetets vigtigste opgave er at uddanne statens embedsmænd.

Fag

Fra starten i 1479 var universitetet som nævnt blevet grundlagt med fakulteter i teologi, jura, medicin og de filosofiske discipliner, men da der ikke var egentlige faste lærestole, og da kilderne er sparsomme, er det ikke muligt at sige noget mere konkret om undervisningen, undtagen at den sandsynligvis er foregået efter samme retningslinjer som i Köln og andre tyske universiteter.

Et vigtigt element i reorganiseringen efter reformationen var, at universitetet nu fik et antal faste professorater; samtidig blev der fastsat en række bestemmelser for undervisningen.

De tre teologiske professorer dækkede de traditionelle teologiske discipliner, først og fremmest bibelstudier, dogmatik osv. En af dem, Niels Hemmingsen (1513-1600), opnåede international berømmelse, og hans værker blev oversat til en række sprog.

Den enlige juridiske professor beskæftigede sig hovedsagelig med natur-, romersk og kanonisk ret, medens uddannelse i og studier af dansk ret frem til 1736 foregik uden for universitetet i en form for mesterlære i administration og retsvæsen.

De to medicinske professorer var frem til efter 1600 især beskæftiget med studiet af antikkens autoriteter som Hippocrates og Galen. Efter 1600 blev egentlig empirisk baseret forskning introduceret på Københavns Universitet, hvor navne som Thomas Bartholin (1616-1680), der opdagede lymfekarsystemet, og Niels Stensen (1638-1686), der opdagede ørespytkirtlens udmunding i mundhulen, samt redegjorde for tårevæskens dannelse og funktion, opnåede international berømmelse. Stensen tillige for de studier, der førte til grundlæggelsen af geologi som videnskab.

Det Filosofiske Fakultet, der efter datidens opfattelse var det lavest rangerede – således var professorernes løn kun ca. 2/3 af den teologerne fik – fungerede som forskole til de andre fakulteter, særligt det teologiske. Fakultetets 7-9 professorer underviste i latin, græsk, hebraisk, filosofi, retorik og etik, der alle fungerede som hjælpefag til teologi. Endvidere undervistes der i matematik, ligesom astronomi – astrologi – spillede en betydelig rolle. I denne forbindelse vil det være rimeligt at nævne det 16. århundredes største danske videnskabsmand, astronomen Tyge (Tycho) Brahe. Hans ry skyldes især hans publikation i 1573 "De nova stella" (Om den nye stjerne): I en tid, hvor man troede at himmel og jord var skabt én gang for alle, evigt og uforanderligt, var dette en sensation, der kom til at indvarsle en helt ny videnskabelig erkendelse.

Fra tid til anden blev nye discipliner (poesi, fransk sprog og litteratur, metafysik mfl.) introduceret, men den eneste varige nyskabelse var professoratet i historie og geografi fra 1635.

Adskillige af professorerne ved Det Filosofiske Fakultet var fremragende videnskabsmænd, og enkelte opnåede international anerkendelse, således Ole Rømer (1644-1710), kendt for opdagelsen af lysets hastighed.

II. Det 19. århundrede

Universitetsfundatsen fra 1788 blev rammen omkring Københavns Universitets forvandling fra klassisk europæisk universitet til en moderne forsknings- og undervisningsinstitution. Det 19. århundrede er endvidere starten på en aldrig senere afsluttet vækstperiode. I 1788 havde universitetet ca. 20 faste lærere og omkring 1.000 studenter. I 1900 var disse tal vokset til henholdsvis ca. 60 og ca. 4.000.

De formelle rammer omkring universitetets akademiske grader og embedseksaminer forblev stort set uændrede gennem hele århundredet, men blev naturligvis udbygget i takt med den faglige udvikling.

1838-1842 blev der således gennemført en reorganisering af de medicinske uddannelser i Danmark. I 1785 var den selvstændige læreanstalt Kirurgisk Akademi blevet oprettet, først og fremmest for at tilfredsstille hærens og flådens behov for praktisk dygtige læger. Akademiets undervisning var god, også bedre end den, der leveredes af Det Medicinske Fakultet. Et tegn herpå var, at størstedelen af fakultetets kandidater tillige aflagde eksamen ved akademiet, mens det omvendte ikke i samme grad var tilfældet. Derfor blev det i 1838 besluttet at indføre en fælles embedseksamen for de to institutioner, og fire år senere tog man skridtet fuldt ud og integrerede Kirurgisk Akademi og Det Medicinske Fakultet i et nyt lægevidenskabeligt fakultet på universitetet.

I 1848 ændredes Det Juridiske Fakultet ved indførelsen af den statsvidenskabelige embedseksamen (cand.polit.) til Det Rets- og Statsvidenskabelige Fakultet.

Samme år blev der ved Kongelig forordning indført en nyskabelse, der skulle vise sig af meget stor betydning, nemlig indførelsen af den såkaldte "magisterkonferens". Baggrunden må findes i 1788-fundatsens meget stive embedseksaminer, der gjorde det vanskeligt for de studenter, der dyrkede nye discipliner, ikke mindst de naturvidenskabelige, at få en formel afslutning på deres uddannelse. Dette blev muligt med magisterkonferensen, der var en bemyndigelse for universitetet til at sammensætte en individuel eksamen i de discipliner, hvor der ikke var fastsat en embedseksamen. På den måde blev magisterkonferensen et betydningsfuldt instrument for en løbende udvidelse af universitetets fagkreds i de humanistiske og ganske særligt de naturvidenskabelige videnskaber. De sidstnævnte fik først i 1883 en egentlig embedseksamen, da 1788-fundatsens latinskolelærerereksamen med dens stærke vægt på de klassiske sprog blev afløst af skoleembedseksamen (cand.mag.), hvor moderne sprog og ikke mindst realfagene spillede en betydelig rolle.

Fra gammel tid havde nogle af naturvidenskaberne – matematik, astronomi og i nogen grad fysik – hørt hjemme i Det Filosofiske Fakultet, medens botanik og kemi havde optrådt som medicinske hjælpevidenskaber. 1788-fundatsen styrkede naturvidenskaberne, og i 1829 blev Polyteknisk Læreanstalt oprettet med det formål, i tæt samarbejde med universitetet, at varetage den praktiske uddannelse af

civilingeniører. Det er karakteristisk for den stærke tyske indflydelse, at denne uddannelse, ligesom de tilsvarende praktisk orienterede uddannelser i veterinær- og jordbrugsvidenskab, farmakologi mv. blev henlagt til særlige højskoler, medens de mere teoretiske studier forblev på universitetet. I 1850 blev der oprettet et selvstændigt matematisk-naturvidenskabeligt fakultet med lærestole i astronomi, matematik, fysik, kemi, zoologi, botanik og mineralogi.

Også fagkredsen i Det Filosofiske Fakultet blev kraftigt udvidet med nye lærestole i de moderne sprog, dansk og nordisk sprog og litteratur, sammenlignende litteratur, arkæologi, musik og kunsthistorie samt psykologi for at nævne nogle af de vigtigste.

Videnskabeligt opnåede Københavns Universitet i løbet af det 19. århundrede en pæn placering i det internationale videnskabelige samfund takket være en række fremtrædende professorer inden for en bred faglig vifte. Århundredets største navn er givet H.C. Ørsted (1777-1851), verdenskendt for sin opdagelse af elektromagnetismen.

III. Det 20. århundrede

Ved indgangen til det 20. århundrede var Københavns Universitet vel forankret i såvel den internationale videnskabelige verden som i det danske samfund, hvis præster, jurister, økonomer og andre embedsmænd, læger og gymnasielærere mfl. det uddannede. Den vækst, der havde præget det foregående århundrede fortsatte frem til ca. 1960. Herefter blev universitetet i løbet af en kort årrække underkastet en radikal fornyelsesproces, der forvandlede det fra et relativt lukket samfund, hvis studenter rekrutteredes fra det samme snævre miljø, som dets kandidater efterfølgende gled ind i, til en demokratisk masseuddannelsesinstitution.

Dette fremgår tydeligt af studentertallet: I 1960 var det på ca. 6.000, og den del af en ungdomsårgang, der tog studentereksamen eller tilsvarende adgangseksamen til universiteterne, var på 6-7%. 40 år senere er de tilsvarende tal ca. 33.000, og omkring 50% af en ungdomsårgang tager en adgangseksamen til de videregående uddannelser. En konsekvens heraf blev, at århundreders tradition for fri adgang til universitetets uddannelser ikke lod sig opretholde. I 1976 blev der indført adgangs begrænsning til medicinstudiet og året efter til samtlige uddannelser. En konsekvens heraf er, at det ved nogle uddannelser er endog meget svært at komme ind, mens der ved andre ikke er ansøgere nok til alle de pladser, der er.

Udviklingen i lærerkorpsset viser et tilsvarende billede: De ca. 50 professorer i 1900 var i 1960 blevet til ca. 140, et tal der fordobles i løbet af de næste årtier. Efter 1960 voksede antallet af ikke-professorale lærere drastisk, således at antallet i begyndelsen af 1990'erne var nået op på knap 1.800. Nok så vigtigt er, at de fra begyndelsen af 1970'erne ændrede status fra at være betragtet som hjælpe-lærere, der fungerede under professorernes vejledning og på disses ansvar, til at have i praksis samme rettigheder og forpligtelser med hensyn til faglig udvikling, uddannelse og eksamen osv. som professorerne. Endnu stærkere vækst skete inden for det tekniske og administrative personale (TAP), der i antal kom op på siden af det videnskabelige personale (VIP).

Dette fik indflydelse på universitetets styreform, der i mangt og meget havde bestået uændret gennem århundreder. I 1970 vedtog Folketinget Universitetsstyrelsesloven, der i 1973 blev udstrakt til næsten alle højere læreanstalter. Loven betegnede et radikalt brud med fortiden, og var ka-

rakteristisk ved, at indflydelse og kompetence blev decentraliseret og henlagt til styrende organer på institut-, fakultets- og universitetsniveau. Sammensætningen af disse blev efter 1970-loven VIP: studerende 2:1 og efter 1973-loven, hvor TAP også kom med, som hovedregel 50% VIP, 25% TAP og 25% studerende. Tilsvarende blev rektors og dekaners indflydelse svækket. Et endnu mere radikalt skridt var, at ansvaret for udviklingen af uddannelserne blev henlagt til studienævn, hvor lærere og studerende hver har halvdel af pladserne.

Styrelsesloven blev fra 1993 afløst af universitetsloven, der indebar en styrkelse af universitetets ledelse på alle niveauer (rektor, dekaner, institut- og studieledere), blandt andet gennem en reduktion af de styrende organers formelle kompetence og af TAP'ers og studerendes pladser heri. Derimod er studienævnene bibeholdt stort set uændret, dog med den ikke uvæsentlige ændring, der også her afspejler ønsket om en styrket ledelse, at en særlig ansat studieleder beklæder formandsposten, og har det endelige ansvar.

Stigningen i antallet af studerende og lærere førte til en tilsvarende voldsom udvidelse af de fysiske rammer. Denne var startet allerede i 2. halvdel af det 19. århundrede, hvor universitetet, efter at universitetsfirkanten med hovedbygningen fra 1836, Universitetsbiblioteket fra 1861 og Zoologisk Museum fra 1870 var blevet fuldt udbygget, tog dele af Københavns voldterræn i brug: Observatoriet fra 1861, Botanisk Have fra 1870 og Geologisk Museum og Kemisk Laboratorium fra 1893, for at nævne de vigtigste. Hertil knytter sig den nye Polytekniske Læreanstalt i Sølvgade fra 1890.

I begyndelsen af det 20. århundrede flyttede universitetet sin byggeaktivitet nord for søerne. Starten kan siges at være det nye Rigshospital fra 1906, der tillige skulle være universitetshospital. Ellers var det især de naturvidenskabelige fag, der flyttede mod nord, som Institut for Teoretisk Fysik fra 1916 og det nye medicinsk-naturvidenskabelige universitetsbibliotek fra 1938.

Herefter var perioden 1960-1980 vidne til en hidtil uset byggeaktivitet, hvor store bygningskomplekser (Zoologisk Museum, H.C. Ørsted Instituttet, August Krogh Instituttet og Panum Instituttet) omkring Nørre Fælled blev rammen omkring en række medicinske og naturvidenskabelige fag. Hertil knytter sig det nye Rigshospital, der stadig er det centrale universitetshospital. Samtidig overtog universite-

tet, da Danmarks Tekniske Højskole (senere Danmarks Tekniske Universitet) flyttede til Lundtofte den gamle Polytekniske Læreanstalt i Sølvgade til de botaniske fag, og komplekset på Østervold, hvor geografi og geologi fik til huse.

De humanistiske fag, der havde modtaget en meget stor del af de mange nye studerende efter 1960, var i vid udstrækning blevet placeret i midlertidige lejemaal i det indre København. De blev i løbet af 1970'erne samlet i et stort kompleks (KUA – Københavns Universitet Amager) i den nordlige del af Amager Fælled. Da spørgsmålet om universitetets fremtidige fysiske placering på det tidspunkt var ganske uafklaret, var placeringen på Amager fra starten midlertidig. Byggeriet var tilsvarende tænkt som midlertidigt, og kvaliteten var derfor mindre god, hvilket gennem årene gav anledning til mange klager over dårligt arbejdsmiljø og indeklima. I midten af 1990'erne blev det derfor besluttet at bygge et helt nyt KUA på samme sted, landets til nu største samlede universitetsbyggeri. Første etape af det nye KUA blev taget i brug efteråret 2002.

1990'ernes sidste år var i det hele taget præget af arealudvidelser: Foruden det nye KUA blev der etableret et GEO-Center i Østervold 10, og påbegyndt et nyt Bio-Center ved Tagensvej. Endvidere blev det besluttet at leje størstedelen af det gamle Kommunehospital imellem Botanisk Have og søerne for her dels at etablere et Center for Folkesundhed, dels samle en række samfundsvidenskabelige fag.

Ved indgangen til det 21. århundrede fremtræder Københavns Universitet med sine 33.000 studenter og over 7.000 videnskabelige, tekniske og administrative medarbejdere, sine mere end 100 uddannelser, fordelt på lige så mange institutter og andre faglige afdelinger, som landets største uddannelsesinstitution.

I 1997 indgik universitetet sammen med de andre vidergående uddannelsesinstitutioner i hovedstadsområdet og Skåne i Øresundsuniversitetet, der er tænkt som rammen om et stadig mere integreret samarbejde omkring forskning og uddannelser institutionerne imellem.

Intet universitet kan videnskabeligt være i front på alle områder, heller ikke Københavns Universitet, men det har hele tiden formået internationalt at hævde sig smukt på en lang række områder.

Rektoratet

Prorektor Jørgen Olsen og rektor Linda Nielsen. Foto: Nina Lemvig-Müller.

Rektoratets årsberetning

Ny universitetslov

En lang tradition blev brudt i 2003. Danmark fik en ny universitetslov, og den ændrede radikalt den måde, universiteterne ledes på. I 524 år har de danske universiteter haft valgte ledere. Med universitetsloven bliver der nu oprettet egentlige bestyrelser, og samtlige rektorer, dekaner og institutledere skal ansættes.

Den nye lov lægger større vægt på ledelse og styring, både på øverste ledelsesniveau, på fakulteterne og på institutterne. Der er sket omfattende institutsammenlægninger, især på Det Teologiske, Det Juridiske og Det Humanistiske Fakultet, og antallet af institutter er næsten halveret siden begyndelsen af 2003.

Udviklingskontrakten

Forskningskvalitet skal kunne måles, og uddannelseskvaliteten skal udbygges. Det har været to centrale mål i udviklingskontrakten 2000-2003. Og det har stillet universitetet over for en dobbelt udfordring: På den ene side at bevare og styrke de værdier, som vi bygger på; på den anden side i endnu højere grad at være åben for forandring og udvikling. Vi skal have øje for, hvad det offentlige system og virksomhederne efterspørger, vores kandidater skal passe til arbejdsmarkedet, og vi skal skabe nytteværdi af den viden, der produceres på universitetet. Men det nytter kun noget på lang sigt, hvis kvaliteten er i orden.

Københavns Universitet valgte i 2003 tre nye satsningsområder for at styrke forskningen og uddannelserne på tværs af fag og fakulteter. Områderne er "Religion i det 21. århundrede", "BioCampus" og "Krop og bevidsthed". Forskere fra satsningsområderne har hurtigt markeret sig i of-

fentligheden og har været med til at sætte dagsordenen for en del af samfundsdebatten i 2003.

Og den udadvendte virksomhed er blevet styrket på andre fronter. Vi har oprettet en enhed til at tage sig mere systematisk af vidensoverførsel og samarbejdet mellem universitetet og erhvervslivet. Den holder til på Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet og har fået navnet "Tech Trans Enheden".

Samtidig har vi oprettet en fælles kommunikationsafdeling for universitetet, og i årets løb er der udarbejdet både en strategi og en politik for universitetets kommunikation.

På uddannelsesområdet har den offentlige debat blandt andet handlet om frafald og lange studietider. Det er blevet diskuteret, om vi uddanner akademikere til arbejdsløshed. Nogle af debattens hovedaktører har argumenteret for besnærende lette løsninger: Skru ned for humanistpladser og få i stedet for de unge til at læse naturvidenskab. Det er nu næppe realistisk, og det er svært at spå om fremtidens arbejdsmarked. Vi tror derfor mere på en vej, hvor den enkelte studerende rustes bedre til tiden efter studiet. Det er lysten til studierne, der driver værket. Men de studerende skal vide, hvad de går ind til – og hvad de kan, når de afslutter universitetet.

Vi har derfor valgt at satse stærkere på fleksibilitet i uddannelserne og på at gøre kompetencerne tydelige. Det Humanistiske Fakultet har skabt en fælles standard for kompetencebeskrivelser, der skal supplere eksamensbeviset. Det Naturvidenskabelige Fakultet har taget hul på den kommende uddannelsesreform og har allerede nu skabt større fleksibilitet og valgfrihed.

Den interne logistik

Den nye universitetslov har krævet ændringer på det interne styringsmæssige område. Den store forskellighed og kreativitet, der præger – og skal præge – Københavns Universitets faglige miljøer, skal ikke nødvendigvis kendeteg-

ne den interne styring. Der skal være en bedre sammenhæng mellem udviklingskontrakt, budget og rapportering. Vi skal have redskaber, der kan indfri universitetslovens mere tekniske krav om kapital- og investeringsstyring, og vi skal have disciplin i brugen af redskaberne.

I efteråret 2003 satte vi derfor "Projekt KU-2005" i gang. Det skal ruste universitetet til overgangen fra at være en bevillingsstyret statsinstitution til at være en tilskudsfinansieret selvejende institution. De økonomiske nøgletal ser tilfredsstillende ud, men likviditetsgraden ligger lige i underkanten, så overgangen til selveje vil stille krav om en stram styring af likviditeten.

Universitetsloven baserer sig også på, at ejendommene overgår til selvstændig styring. Københavns Universitet har igennem århundreder fået doneret en lang række bygninger, og det krævede en del forhandlinger med Videnskabsministeriet at blive enige om, hvilke bygninger der hørte til universitetet, og hvordan økonomien skulle se ud. Forhandlingerne faldt på plads i løbet af 2003, så vi er klar til at implementere SEA-ordningen (Statens Ejendoms Administration).

Den nye bestyrelse

Universitetet har i 2003 fundet de seks udefrakommende medlemmer til universitetets bestyrelse. De seks er:

- Bodil Nyboe Andersen, direktør, Danmarks Nationalbank.
- Claus Bræstrup, administrerende direktør, H. Lundbeck A/S.
- Boel Flodgren, professor i handelsret, Lunds universitet.
- Jørn Lund, direktør, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Henrik Topsøe, direktør, Haldor Topsøe A/S.
- Poul Erik Tøjner, museumsdirektør, Louisiana.

Det er jo et særdeles stærkt hold, og vi tager det som et skulderklap og tillidserklæring til universitetet, at de har sagt ja til at investere deres tid, engagement og erfaringer i denne vigtige opgave. I løbet af 2004 skal der internt på universitetet vælges fem personer til bestyrelsen. Den træder til den 1. januar 2005, og dermed er der lagt op til endnu et skelsættende år i universitetets historie.

Rektor Linda Nielsen og prorektor Jørgen Olsen

Tre nye, tværfakultære satsningsområder

Københavns Universitet besluttede i foråret 2003 at lancere tre nye tværfakultære satsningsområder: BioCampus, Krop og Bevidsthed og Religion i det 21. århundrede. Målet med satsningsområderne er først og fremmest at udnytte den faglige spændvidde, der findes på Københavns Universitet.

Satsningsområderne skal styrke mulighederne for at forskere kan samarbejde og inspirere hinanden på tværs af faggrænser. Samtidig skal satsningsområderne skabe grobund for udvikling af nye undervisningstilbud og bidrage til den offentlige debat gennem en målrettet formidlingsindsats.

De tre områder er udvalgt efter forslag fra de faglige miljøer, og de har alle deltagelse af forskere fra mindst fire fakulteter. Alt i alt samler de tre satsningsområder flere hundrede forskere.

Tre tværfagligt sammensatte styregrupper har til opgave at koordinere og igangsætte satsningsområdernes forsknings-, undervisnings- og formidlingsaktiviteter.

Arbejdet inden for de tre satsningsområder vil foreløbig være til 2007, hvor satsningsområderne vil blive evalueret.

BioCampus

BioCampus er titlen på et af Københavns Universitets nye satsningsområder. Satsningsområdet er en videreudvikling af universitetets bioteknologiske satsning. Det rummer kernen af naturvidenskabelig og sundhedsvidenskabelig forskning inden for bioteknologi. Desuden skal der lægges vægt på initiativer, der belyser de etiske, kulturelle og samfundsmæssige konsekvenser af udviklingen inden for bioteknologi og biomedicin, bl.a. gentterapi, stamcelleforskning og livsstilsrelaterede sygdomme.

I 2003 har indsatsen drejet sig om planlægning af kommende aktiviteter samt en intern konsolidering af området. Satsningsområdets strategiplan og styregruppens sammensætning blev godkendt af universitetets ledelse i juni. Den 18. november afholdtes et seminar bl.a. omkring essensen af tværfagligt samarbejde, præsentation af områdets forskellige fagligheder samt konkretisering af kommende aktiviteter.

BioCampus arbejder på en kommunikationsstrategi i forhold til det omgivende samfund.

Styregruppe: Bjørn Quistorff (formand), Peter E. Nielsen, Mette Hartlev, Steen Pedersen, Klemens Kappel og Ib Bygbjerg.

Krop og Bevidsthed

Satsningsområdet skal især belyse sammenhængen mellem hjernens funktion og bevidsthedslivet. Arbejdet vil inddrage så forskellige fag som molekylærbiologi, psykiatri, psykologi og filosofi. Målet er bl.a. at styrke forskningen i alvorlige neurologiske og psykiatriske lidelser som f.eks. alzheimer og skizofreni.

I 2003 har indsatsen drejet sig om planlægning af kommende aktiviteter samt en intern konsolidering af området. Satsningsområdets strategiplan og styregruppens sammensætning blev godkendt af universitetets ledelse i juni. I oktober afholdtes et to-dages seminar, hvor satsningsområdets forskellige forskergrupper præsenterede sig for hinanden, og hvor de fremtidige opgaver blev konkretiseret. Satsningsområdets forskere har endvidere i fællesskab skrevet flere ansøgninger om eksterne forskningsmidler der kunne løfte satsningsområdets forskningsmæssige volumen.

Hjemmeside og nyhedsbrev forventes at være klar primo 2004, og de første kurser og gæsteforskerophold finder sted i foråret 2004. Ligeledes forventes en præsentationspublikation at være klar til marts.

Styregruppe: Martin Lauritzen (formand), Jørn Hounsgaard, Peter Johansen, Axel Larsen, Dan Zahavi og Frederik Stjernfelt.

Religion i det 21. århundrede

Satsningsområdet Religion i det 21. århundrede skal give en bedre forståelse af religionernes betydning i alle dele af samfundet. Satsningsområdet sætter særligt fokus på emner som religion i forskellige retskulturer, islam og kristendom som identitets- og samfundsmæssig faktor i Danmark, religionernes rolle i internationale konflikter og forholdet mellem tro og viden.

I 2003 har indsatsen især været koncentreret om planlægning, etablering af rammer og lancering af satsningsområdet internt og eksternt. Satsningsrådets strategiplan og styregruppens sammensætning blev godkendt i foråret. I september blev en stilling som forskningskoordinator besat, og satsningsrådets internationale Scientific Advisory Board nedsat.

I november afholdt satsningsrådet fire meget velbesøgte præsentations- og planlægnings-seminarer – et for hvert af satsningsrådets fire hovedområder Religion, samfund og ret, Religion i transformation, Religion mellem konflikt og forsoning og Religiøs viden og viden om religion. I forbindelse med disse seminarer havde satsningsrådet besøg af sin første gæsteforsker.

I december samledes netværksledelserne for de fire hovedområder med styregruppen og satsningsrådets Scientific Advisory Board for at samle og diskutere de mange forslag og ideer, der var indkommet i forbindelse med efterårets seminarer. På baggrund af disse drøftelser er der udarbejdet og vedtaget en arbejdsplan for 2004.

På formidlingssiden har forskerne i satsningsområdet været meget aktive med foredrag, artikler og interviews, og satsningsområdet har nydt stor bevågenhed i både aviser og elektroniske medier. Desuden er der udarbejdet en præsentationsfolder og en hjemmeside på dansk og engelsk. For yderligere oplysninger om Religion i det 21. århundrede se: www.ku.dk/satsning/religion.

Styregruppe: Jesper Hoffmeyer, Hans Raun Iversen (formand), Peter la Cour, Margit Warburg (næstformand), Ole Wæver og Henrik Zahle.

Immatrikulationsfesten

Immatrikulationsfesten blev holdt den 2. september 2003. Efter rektors tale til de nyimmatrikulerede fremførtes J.L. Heiberg og C.E.F. Weyses "Hellige Flamme", og festen afsluttedes med The Game is Over komponeret af Jukka Linkola. Derefter var der fest i Konsistoriegården. For de musikalske indslag stod Studenter Sangforeningen samt Musikvidenskabeligt Instituts Bigband MI22.

Årsfesten

Universitetets årsfest den 20. november 2003 indledtes med fanfare af Musikvidenskabeligt Instituts Big Band MI22. Efter tale af rektor Linda Nielsen fremførte Studenter-Sangforeningen to sange af hhv. Hugo Alfvén og Jean Philippe Rameau. Herefter talte Stine Busch Østergren fra Forenede Studenterråd, og MI22 spillede "Felukka" komponeret af Jesper Riis.

Professor Stig Hjarvard holdt festforelæsning om "Videnskab og overtro i et mediesamfund", hvorefter universitetskoret Lille MUKO under ledelse af Jesper Grove Jørgensen fremførte tre sange af Carl Nielsen og et korarrangement af John Høybye.

Årets undervisningspris, også kaldet "Årets Harald", blev i år tildelt undervisningsadjunkt Angel Alzaga, Romansk Institut.

Rektor Linda Nielsen på talerstolen ved immatrikulationsfesten i festsalen 2. september 2003. Foran talerstolen ses stående fra venstre prorektor, de seks dekaner og universitetsdirektøren.

Foto: Joachim Rode.

Derefter fulgte promovering af seks æresdoktorer, proklamation af årets doktorer og uddeling af fire guldmedaljer og syv sølvmedaljer.

Traditionen tro fulgte som afslutning J.L. Heiberg og C.E.F. Weyses kantate: "Hellige Flamme", og festen afsluttedes med fanfare.

Ved den efterfølgende festaften i Det Kongelige Teater opførtes Verdis opera "Trubaduren".

Valg til de kollegiale organer

Pr. 1. februar 2003 tiltrådte de studenterrepræsentanter, der blev valgt ved efterårsvalget 2002. Der har desuden været afholdt suppleringsvalg til prodekanposten på Det Naturvi-

denskabelige Fakultet samt til forskellige poster i institutbestyrelser og studienævn.

I forbindelse med ikrafttrædelsen af den nye universitetslov den 1. juli 2003 fik alle medlemmer af de kollegiale organer retskrav på at opretholde deres mandat, indtil der er godkendt en vedtægt for Københavns Universitet, og afholdt valg til nye institutbestyrelser, studienævn mv. Der kunne derfor ikke afholdes et ordinært valg i efteråret for studenterrepræsentanterne. Alle studentermedlemmer og suppleanter i de kollegiale organer modtog derfor en forespørgsel fra universitetet, om de fortsat ønskede at opretholde deres mandat, eller om de ønskede at fraskrive sig mandatet. På baggrund af de indkomne fraskrivelser vil der blive afholdt et ekstraordinært suppleringsvalg til de kollegiale organer i foråret 2004.

Valgbestyrelsen har i efteråret deltaget i udarbejdelsen af valgeregler i sættevedtægten for Københavns Universitet.

Konsistorium

Medlemmer 2003

Ledelsesrepræsentanter

Rektor, professor, dr.jur. Linda Nielsen.

Dekanen for Det Teologiske Fakultet, professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Petersen.

Dekanen for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, lektor, mag.scient. Tage Bild.

Dekanen for Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, prof. med.dr. Ralf Peter Hemmingsen.

Dekanen for Det Humanistiske Fakultet, lektor, cand.mag. John Kuhlmann Madsen.

Dekanen for Det Naturvidenskabelige Fakultet, lektor, cand.mag. Henrik Jeppesen.

Repræsentanter for det videnskabelige personale

Lektor, lic.scient. Ole Seberg, Botanisk Institut. Suppleant: lektor, dr.med. Mogens Spang-Thomsen, Institut for Molekylær Patologi.

Lektor, mag.art. Jan Riis Flor, Institut for Filosofi; Pædagogik og Retorik. Suppleant: lektor, dr.polit. Niels-Henrik Topp, Institut for Statskundskab..

Repræsentanter for det tekniske og administrative personale

Ingeniørassistent Ole Muller Bested, Institut for Psykologi.

Laboratoriefuldmægtig Dorte Birgitte Heldrup, Kemisk Institut.

Førstesuppleant for begge: Ellen V. Hóyer.

Repræsentanter for de studerende

Stud.scient. Thomas "Anton" Antonsen.

Stud.mag. Karina Heuer Bach.

Stud.jur. Stine Østergren.

Eksterne medlemmer (valgt til 1.2.2005)

Direktør Torben Klein, Akademiet for de Tekniske Videnskaber (ATV). Udpeget af Danmarks Forskningsråd.

Gymnasirektor Marianne Zibrandtsen. Udpeget af Uddannelsesrådenes Formandskab.

Deltager uden stemmeret i konsistoriums møder

Prorektor, lektor, cand.scient. Jørgen Olsen.

Dekanen for Det Juridiske Fakultet, professor, lic.jur. Vagn Greve.

Universitetsdirektør, cand.polit. Else Sommer.

Konsistoriums årsberetning

Konsistorium har i 2003 holdt elleve møder.

Møderne i konsistorium var i høj grad præget af omstillingen til den nye universitetslov, som blev endeligt vedtaget i Folketinget, maj 2003.

Dels har konsistorium løbende behandlet udformningen og implementeringen af overgangsbestemmelser fra den gamle til den nye lov. Det indebærer bl.a. statutændringer og en overgangsvedtægt for bl.a. valg af ledere og medlemmer af kollegiale organer, der skal fungere fra lovens ikrafttrædelse den 1 juli 2003 og frem til tidspunktet for den endelige nedsættelse af den kommende bestyrelse.

Dels har konsistorium drøftet og iværksat en ny økonomi- og kapitalstyring. Det indebærer bl.a. økonomireformprojektet 'KU2005', hvor den indledende analysefase afsluttedes i 2003. Projektet 'KU 2005' sigter på at gøre universitetets parat til selvejeøkonomi samt omstille universitetets regnskab til at være omkostningsbaseret.

En række institutsammenlægninger blev behandlet og vedtaget i konsistorium i 2003. Det betyder, at antallet af institutter på universitetet nu er mindsket drastisk. Institut for Psykologi blev overført til Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, hvor det før hørte under Det Humanistiske Fakultet.

På møderne i 2003 er konsistorium løbende blevet orienteret om og har drøftet en række hørings svar som universitetet har afgivet. Det drejer sig ikke mindst om høring om gymnasireformen, udkastet til forslag til lov om sektorforskning, og lovforslag om teknologioverførsel herunder selskabsdannelse mv.

Konsistorium har drøftet den økonomiske situation for universitetet i løbet af 2003 ud fra den rutinemæssige økonomiske rapportering fra fakulteterne. Dekanerne har afgivet rapporter pr. ultimo april og ultimo september. Mht. budgetdrøftelser har konsistorium dels drøftet udmøntningen af de såkaldte "forligsmidler", der blev genereret på baggrund af Folketingets finanslovsforlig i efteråret 2002 og dels fastlagt budgettet for 2004. På årets næstsidste møde blev budgettet for 2004 vedtaget.

Udviklingen på SEA-området er i løbet af året blevet drøftet i konsistorium, der har tilsluttet sig det arbejde, universitetet i årets løb har udført på dette felt.

Konsistorium har gennemført en værdiundersøgelse med efterfølgende nedsættelse af en værdistyregruppe. Arbejdet indebærer ud over definering af universitetets værdier blandt ansatte og studerende også formulering af en mission og vision for Københavns Universitet.

Med henblik på udvælgelse af de udefrakommende medlemmer til den kommende bestyrelse nedsatte konsistorium en nomineringskomité under ledelse af prorektor Jørgen Olsen. Arbejdet blev afsluttet med en indstilling primo 2004 til konsistorium af de kommende seks udefrakommende medlemmer.

Hovedsamarbejdsudvalget

Hovedsamarbejdsudvalget

Københavns Universitets Hovedsamarbejdsudvalg (HSU) holdt 9 ordinære møder i 2003. Hovedsamarbejdsudvalget er nedsat i henhold til samarbejdsaftalen af 6. november 1990 med senere tillægsaftaler om samarbejde og samarbejdsudvalg i statens virksomheder og institutioner samt den nye samarbejdsaftale af 27. september 1999.

Medlemmer

Formand

Rektor Linda Nielsen.

Ledelsessiden (A-siden) udpeget af rektor

Universitetsdirektør Else Sommer, dekan Steffen Kjeldgaard-Pedersen (Det Teologiske Fakultet), dekan Vagn Greve (Det Juridiske Fakultet), dekan Tage Bild (Det Samfundsvidenskabelige Fakultet), dekan Ralf Hemmingsen (Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet), dekan John Kuhlmann Madsen (Det Humanistiske Fakultet), dekan Henrik Jeppesen (Det Naturvidenskabelige Fakultet) og kontorchef Søren Nissen (Personale og Jura).

Medarbejdersiden (B-siden) udpeget af organisationerne

Poul Erik Krogshave, næstformand (Teknisk Landsforbund), Ingrid Kryhlmand (HK-kontor), Fritz Buster Nielsen (HK-laborant), Geert Aksfelt-Holm (TAT), Leif Søndergaard (Dansk Magisterforening/VIP), Lars Kayser (Foreningen af Speciallæger), Allan Steenberg Andersen (Dansk Metal), Elsebeth Andersen (Kvindeligt Arbejderforbund), Leif Jensen (FFT), som i september 2003 blev afløst af Lene Christiansen (FFT), Henrik Prebensen (Dansk Magisterforening/VIP), Hanne Falck (DJØF/TAP) og Jens Schovsbo (DJØF/VIP), der i september 2003 blev afløst af Charlotte Bloch (DJØF/VIP).

Sekretariatsfunktionen blev indtil 1. juli 2003 varetaget af fuldmægtig Gyrithe Blichfeldt, Personale og Jura, hvorefter hun blev afløst af specialkonsulent Ingrid Skovsmose Jensen, Personale og Jura.

Hovedsamarbejdsudvalgets årsberetning

Ny universitetslov

Foranlediget af den ny universitetslovs ikrafttræden 1. juli 2003 har arbejdet med udformningen af overgangsvedtægten herunder ledelsesvejledningen været genstand for gentagne drøftelser i løbet af 2003. HSU har ligeledes været inddraget i udarbejdelse af procedurer for udpegning af eksterne og valg af interne bestyrelsesmedlemmer.

Personalepolitik

I forbindelse med den løbende afrapportering fra henholdsvis It-udvalget og IFU (Informations- og Formidlingsudvalget) har HSU bl.a. drøftet den ny it-strategi, herunder

omstruktureringen af it-organisationen, samt foranalyse af revision af ku.dk-domænet. Tilsvarende har resultatet og anvendelsen af den undersøgelse af KU's værdigrundlag, som på IFU's initiativ blev gennemført i foråret 2003, været genstand for flere drøftelser. Det foreløbige udkast til KU's kommunikationspolitik og -strategi blev forelagt HSU ved årets slutning.

HSU godkendte i foråret 2003 forslag til retningslinjer for brug af studerendes adresser i e-postsystemet. I december 2003 gav HSU tilladelse til at ansattes billeder, med den ansattes tilladelse, kan offentliggøres i den elektroniske telefonbog på hjemmesiden.

I fortsættelse af vedtagelsen af "Retningslinjer for kompetenceudvikling" i 2001 har PUU (PersonaleUdviklings-Udvalget) udviklet et rapporteringssystem, der skal fremme implementeringen af kompetenceudvikling. I forbindelse med den årlige afrapportering har HSU fremsat forslag til sikring af en mere ensartet og gennemskuelig registrering af de lokale tiltag.

I 2002 nedsatte HSU en arbejdsgruppe med henblik på udarbejdelse af en overordnet lønpolitik for Københavns Universitet. Denne lønpolitik blev drøftet i HSU og vedtaget i april 2003. Sidst på året godkendte HSU et forslag om tillægsaftale til denne lønpolitik. Tillægsaftalen drejede sig om tidsbegrænset dispensation fra lønaftaler, og var foranlediget af behovet for at give mulighed for lokalt at forhandle aftaler om ny løn på plads, før samtlige lønaftaler er forhandlet og underskrevet.

HSU drøftede konsekvenser af de omfattende institut-sammenlægninger på Det Humanistiske Fakultet samt indlejringen af Center for Sprogteknologi i Københavns Universitet. Institutssammenlægninger på Det Teologiske, Det Juridiske og Det Naturvidenskabelige Fakultet er ligeledes blevet forelagt og drøftet i HSU.

Den af rektor nedsatte arbejdsgruppe til udarbejdelse af politik og retningslinjer, der sikrer både de ansattes rettigheder og åbenheden ved offentliggørelse af den enkeltes arbejdsindsats, fremlagde ved årets slutning en rapport, hvis indhold der arbejdes videre på i en administrativ arbejdsgruppe.

Sidst på året nedsatte HSU en arbejdsgruppe, der skal revidere universitetets personalepolitik i forhold til den nye statslige personale- og ledelsespolitik.

HSU foretager fortsat en løbende opfølgning på arbejdet med implementering af de personalepolitiske indsatsområder i Udviklingskontrakten.

Universitetets økonomi

Forhold om økonomi har i overensstemmelse med samarbejdsaftalen været et fast punkt på HSU's dagsorden. HSU er løbende holdt orienteret om budget- og regnskabsforhold, blandt andet gennem publikationen "Månedens Hovedtal", som kort viser bevillingsrammer, forbrug, årsværk og personalestatistik. Desuden distribueres diverse lønstyrsrappporter til HSU i overensstemmelse med den fastlagte udgivelsesfrekvens.

Økonomireformprojektet KU-2005, som er iværksat med henblik på udvikling af den interne økonomistyring, blev løbende drøftet i udvalget.

HSU har årets løb beskæftiget sig med universitetets afsluttende virksomhedsregnskab/årsrapport for 2002, og er blevet forelagt budgetforslag for 2004 med henblik på drøftelse og planlægning af det følgende års budget. HSU er endvidere blevet orienteret om arbejdet med en ny bud-

getprocedure samt om den budgetprocedure, der anvendtes i 2003.

Høringer og drøftelser mv.

HSU har i løbet af 2003 blandt andet fået forelagt og drøftet:

- Materiale fra Personaleudviklingsudvalget (PUU) om strategisk kompetenceudvikling.
- Arbejdsskade-statistik for 2002.
- Pjecer og vejledninger om bl.a. sygefravær og socialt kapitel, bl.a. "Fokus på nærvær – om at forebygge og nedbringe sygefravær i staten" Finansministeriet/Personalestyrelsen?
- Den statslige personale- og ledelsespolitik "Gør en forskel" (juni 2003).
- KU's interne kurser for SU.
- Vejledning i forbindelse med ansøgning om støtte fra Udviklings- og Omstillingsfonden.
- Lov om tidsbegrænset ansættelse, der trådte i kraft 1. juni 2003.

Andet

HSU er i øvrigt løbende blevet orienteret om relevante publikationer, kurser, konferencer o.l. fra Finansministeriet/Personalestyrelsen mv.

HSU deltog i maj 2003 i bestyrelsesseminar med henblik på drøftelse af den nye bestyrelsesprofil.

HSU har i 2003 afholdt to konferencer: "Personalepolitisk konference" den 25. februar 2003, der omhandlede to temaer, ny løn og ny universitetslov, samt "Lille samarbejdsudvalg – Hvad nu?" den 10. november 2003, hvis hovedtema dels var samarbejdsudvalgenes rolle i relation til den ny universitetslov dels universitetets værdigrundlag. Information fra konferencerne er lagt på HSU's hjemmeside.

Der er i løbet af 2003 etableret såvel nyhedsbrev som mødeforum for HSU.

Arbejds miljøorganisationen

Systematisering af arbejds miljøarbejdet

Der er udarbejdet procedurer for samordning af byggesyn og arbejdspladsvurderinger, således at de bygningsmæssige problemer, der eventuelt er kortlagte gennem arbejdspladsvurderingerne, kan indgå i det prioriterede system, som gælder for fastlæggelse af fremtidig vedligeholdelse. Hensigten hermed er at sikre, at arbejds miljøhensyn i højere grad indgår i vurderingerne ved fastlæggelse af det fremtidige vedligehold.

Kemikaliesikkerhed

Kemikaliebrugsanvisningssystemet for tilvejebringelse af de lovpligtige brugsanvisninger ved arbejde med kemikalier, som KU i fællesskab med DTU har oprettet, er nu videreudviklet som et fuldt funktionsdygtigt, web-baseret og dermed let brugbart værktøj for såvel ansatte som studerende. Desuden er der i forbindelse med systemet, udviklet yderligere faciliteter, som muliggør kemikalier registrering og styring.

Specielt i forhold til de studerendes laboratoriesikkerhed er der til undervisningsbrug udarbejdet en video, plakat og pjece. Materialet er tænkt anvendt i forbindelse med instruktion og motivation af studerende ved laboratoriearbejde (støttet af Novo-Nordisk).

Allergi

Arbejdet med at forebygge mod allergi, især i forbindelse med arbejdet med forsøgsdyr, er fortsat i 2003. KU har udvirket, at Statens Forsknings- og Uddannelsesbygninger har udarbejdet en generel vejledning om indretning af faciliteter for forsøgsdyr. Desuden vil det igangsatte arbejde med opgradering af dyrefaciliteterne på KU få en stor positiv effekt på løsning af såvel allergiproblemer som arbejds miljøproblemer generelt i forbindelse med arbejdet med dyr på KU.

Arbejds miljøhensyn ved nybygning

Til sikring af at der i fornødent omfang tages højde for sikkerhed og arbejds miljø ved projektering af ny- og ombygninger, er der tidligere udarbejdet generelle KU-kravsspecifikationer. I tillæg hertil er der i 2003 udarbejdet en særlig vejledning/krav til brug for nybygning og nyindretning af laboratorier.

Undervisnings miljø

Flere områder har i 2003 gennemført undervisnings miljøvurderinger, som krævet i Lov om Undervisnings miljø. Således er der i Indre By's undervisningslokaler foretaget en gennemgang af studentermøbler, resulterende i en rapport indeholdende en ergonomisk vurdering af typiske stole og borde anvendt i undervisningslokalerne. Rapporten vil danne udgangspunkt for fremtidig udskiftning og indkøb af stole og borde.

For biologistuderende er gennemført en web-baseret spørgeskemaundersøgelse om deres fysiske, psykiske, biologiske og kemiske miljø. Resultatet heraf vil danne grundlag for beslutning om eventuelle forbedringer af de biologistuderendes undervisnings miljø i 2004. Endelig har Det Juridiske Fakultet som et pilotprojekt gennemført en mindre spørgeskemaundersøgelse relateret til undervisningsforhold og -lokaler i Hovedbygningen og Nørregade 7.

Arbejdsskader

For året 2003 er der på KU anmeldt 62 arbejdsulykker og 12 anmeldte arbejdsbetingede lidelser, hvilket er en stigning på 2 arbejdsskader i forhold til forrige år. Heraf blev 39 sendt til behandling i Arbejdsskadestyrelsen. For langt den overvejende del af arbejdsulykkerne er der tale om mindre skader. Dog er der 4 ulykker, som har medført et fravær på mere end 5 uger.

De studerendes organisationer

Forenede Studenterråd (FSR)

Adresse

Forenede Studenterråd v/Københavns Universitet (FSR)
 Fiolstræde 10, 1
 1171 København K
 Telefon 35 32 38 38
 Fax 35 32 38 48
 www.fsr.ku.dk
 fsr@fsr.ku.dk

Organisation

Forenede Studenterråd er en paraplyorganisation, som varetager alle de studerende på Københavns Universitets interesser. Organisationen er en sammenslutning af de mere end 50 fagråd, der på de enkelte fag arbejder for bl.a. bedre studieordninger og bedre studiemiljø. Forenede Studenterråd er bygget sådan op, så den afspejler universitetets opbygning (se nedenstående figur), således at der for hvert studienævn og institutbestyrelse findes et fagråd, for hvert fakultetsråd findes en sammenslutning af fagråd på fakultetet (fakultetskoordineringer) og endelig arbejder alle fagråd på universitetet sammen i Fællesrådet. Fælles for alle niveauer er, at alle studerende (med et årskort inden for området) kan deltage i organisationens arbejde – uanset politisk ståsted.

Organisationens daglige ledelse udgøres af en formand, i 2003 stud.scient.pol. Mathilde Thornberg, samt et præsidium. Formand og præsidium repræsenterer den centrale del af organisationen udadtil, ud fra de beslutninger, der træffes på Fællesrådets møder og på Generalforsamlingen.

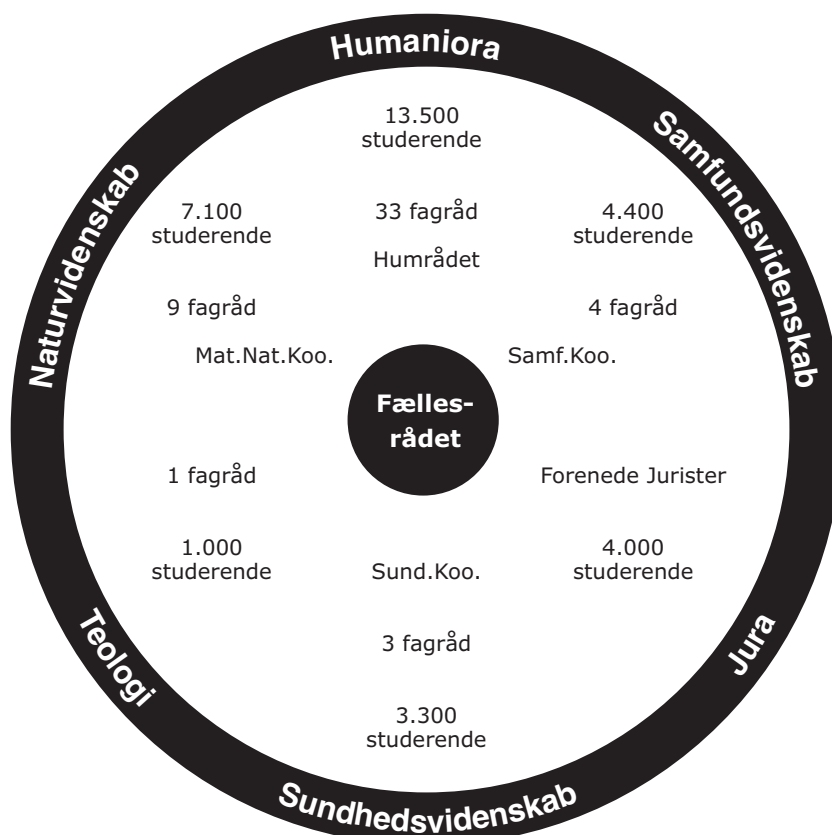
Organisationens forskellige niveauer udgør baglandet for mere end 95% af de ca. 200 indvalgte studerende i universitetets kollegiale organer. Således er fagrådene bagland for studienævnsmøder, fakultetskoordineringer for fakultetsrådsmedlemmer og Fællesrådet for konsistoriemedlemmer. I 2003 havde Forenede Studenterråd følgende repræsentanter i konsistorium: Stud.mag. Karina Heuer Bach (Historie), stud.scient. Thomas "Anton" Antonsen (Fysik) og stud.jur. Stine Østergren.

Historie

I 1994 besluttede Studenterrådet og Moderate Studenter at fusionere, da man brugte for mange kræfter på splid mellem studenterorganisationer – kræfter der bedre kunne bruges på samarbejde for bedre forhold for studerende. Man valgte navnet Forenede Studenterråd, der på en gang skulle signalere fusionen mellem de to tidligere modstandere, og at organisationen var sammenslutningen af fagråd på universitetet. Organisationens fælles sekretariat flyttede fra Krystalgade til Fiolstræde 10, hvor det stadig har til huse. Selve fusionen trådte i kraft 1.1.1995.

Aktiviteter

Som nævnt arbejder Forenede Studenterråd for bedre vilkår for studerende. Hvor fagrådene koncentrerer arbejdet om studiemiljøerne og fakultetskoordineringerne om spørgsmål, der vedrører et helt fakultet, koncentrerer Fællesrådet og Præsidiets sig om de spørgsmål, der vedrører

universitetet generelt, f.eks. budget, bygninger, stillingsstruktur osv. Det er ligeledes Fællesråd og Præsidium, der i samarbejde med landsorganisationen Danske Studerendes Fællesråd (DSF) arbejder med spørgsmål som studerendes levevilkår, uddannelsespolitik på landsplan, studerendes forhold i andre lande mv.

I 2003 har Forenede Studenterråd bl.a. arbejdet for:

Uddannelsespolitik

Ny universitetslov

Den nye universitetslov har været det vigtigste – og mest tidskrævende – emne i 2003. Loven trådte i kraft i sommeren, og siden har universitetet været i en overgangsperiode. Arbejdet mellem de to love har krævet meget af alle de politiske aktører på universitetet, herunder selvfølgelig også Forenede Studenterråd. Desuden var Forenede Studenterråd aktiv i debatten op til lovens vedtagelse og holdt bl.a. et velbesøgt debatarrangement i februar.

Bekendtgørelser

Umiddelbart før årets slutning kom udkastet til en ny uddannelsesbekendtgørelse i høring. Forenede Studenterråd har arbejdet med debatterne omkring universitetsuddannelsens indhold og struktur, som har floreret siden universitetslovens vedtagelse.

Finanslov

Finansloven for 2004, der blev vedtaget i efteråret, var markant roligere, end de foregående, dog med enkelte justeringer. Endnu engang er der dog blevet skåret på universitetsuddannelserne, hvilket selvfølgelig affødte en reaktion fra studenterside.

Kvalitetssikring

Et af de store arbejdsområder i 2003 har været kvalitetssikring. Forenede Studenterråd har arbejdet intensivt med at opkvalificere organisationen og dens aktiv inden for kvalitetssikring – især i en erkendelse af emnets fremtrædende betydning internationalt. Forenede Studenterråd har også arbejdet med kvalitetssikring i forlængelse af bestemmelserne herom i den nye universitetslov.

Studerendes levevilkår

Vejledning

I Levevilkårsudvalget har der været fokus på vejledningsområdet i forbindelse med den nye universitetslov. I regi af Rektors Uddannelsesudvalg er der lavet et notat om vejledning for Københavns Universitet.

Da bekendtgørelsen om en ny uddannelse blev sendt til høring i oktober 2003, var Forenede Studenterråd gennem Danske Studerendes Fællesråd (DSF) høringspart. I denne forbindelse kommenterede Levevilkårsudvalget udkastet til høringssvar, der blev udsendt i begyndelsen af november.

Studerendes boligforhold

Boligsituationen har igen i år været præget af en stor mangel på boliger til unge under uddannelse. Situationen har dog forandret sig, og ventetiderne er blevet lidt kortere i forhold til de forgangne år. Dette kan forklares ved de mindre ungdomsårgange, til dels ved et større antal forældre-køb af lejligheder og et voksende antal private værelser

som udlejes til studerende og unge under uddannelse. Der er dog mange problematikker netop ved disse forhold, og Forenede Studenterråd arbejder aktivt med disse.

Arbejds-/undervisningsmiljø

I 2001 blev der vedtaget et lovforslag om elevers og studerendes undervisningsmiljø. Forenede Studenterråd er langt fra tilfredse med indholdet af loven af flere grunde. Den nuværende situation er, at der stadig ikke er blevet gjort særlig meget på dette område.

SU

Forenede Studenterråds arbejde med SU-området har i år ikke været så koncentreret, som det har været tilfældet tidligere.

Det forlød i julen 2002, at SU-forliget formentlig ville blive genåbnet i starten af 2003, hvorfor udarbejdelsen af et SU-notat blev sat i værk. Dette notat "Et rummeligt SU-system" blev færdigt i februar og har siden været brugt i SU-forhandlingerne. Notatet har været et meget brugbart redskab. Det har klargjort Forenede Studenterråds politik på området, og det har lettet kontakten til pressen og forhandlingsparterne. Arbejdet med SU har primært foregået i regi af Danske Studerendes Fællesråd (DSF), da dette emne har været højest prioriteret i både Levevilkårsudvalget i Forenede Studenterråd samt i Levevilkårsudvalget i DSF.

Internationalt

Internationalisering på Københavns Universitet

Gennem de seneste par år har Forenede Studenterråd valgt at sætte fokus på de udvekslingsstuderende, der kommer til Københavns Universitet. Dette er blandt andet gjort ved at holde informationsmøder om mentorordninger og meget andet. I denne forbindelse er også planlagt udgivelsen af en pjece, der skal fortælle de internationale studerende om Københavns Universitet og København. Arbejdet med denne er nu i fuld gang, og planen er, at den skal være klar til at blive sendt ud til alle udvekslingsstuderende ved semesterstart september 2004 og to-tre semestre frem.

Bologna-processen og universitetets internationale udvalg

Bologna-processen medfører hele tiden nye tiltag og forhold, som Forenede Studenterråd skal tage stilling til og arbejde med. På det seneste har emner som brugerbetaling, joint og double degrees været oppe. I samme forbindelse har Københavns Universitet valgt at nedsætte et internationalt udvalg, der bl.a. skal diskutere forskellige problemstillinger ift. Bologna-processen. Forenede Studenterråd er repræsenteret i dette udvalg og vægter arbejdsområderne herunder meget højt.

Øresundsuniversitetet

Forenede Studenterråd er medlem af SSÖ, StudenterSamarbejdet Øresund sammen med de studenterpolitiske organisationer fra de andre af Øresundsuniversitetets medlemsuniversiteter. Studenterorganisationerne under Øresundsuniversitetet har tilsammen fire pladser i rektorforsamlingen.

Danske Studerendes Fællesråd

Forenede Studenterråds internationale arbejde består i høj grad af samarbejde på området med DSF, Danske Studerendes Fællesråd. Herunder er Forenede Studenterråd in-

volveret i arbejdet med bl.a. "Internationalisation at Home" (IaH), kvalifikationsnøgler, kompetencebeskrivelser og kvalitetssikring (i både dansk og internationalt perspektiv). Ligeledes deltager mange aktive fra Forenede Studenterråd i projektet "Catalyst", der laver projekter og samarbejder mellem studenterpolitiske organisationer i Danmark og på Balkan.

FSR's publikationer

I februar udgav Forenede Studenterråd "Studererhåndbogen", der er et redskab for kommende studerende, hvori de kan orientere sig om universitetets uddannelser (samt udvalgte uddannelser i Københavnsområdet), optagelsesbestemmelser, kollegier og ungdomsboliger. "Studererhåndbogen" uddeles gratis på gymnasiale uddannelsesinstitutioner øst for Storebælt.

Til de nyoptagne studerende udsendte Forenede Studenterråd i august bladet "RUS – Universitet & Samfund", der

giver en kort præsentation af organisationen samt oplysninger om de forskellige fakulteter og et minileksikon med oplysninger, man kan få brug for som nyoptagen.

Organisationens interne nyhedsbrev med mødeindkaldelser, referater og meddelelser, "Information & Debat", udkom 12 gange i 2003.

Som led i Forenede Studenterråds informationsstrategi blev der ligeledes udgivet fire vægaviser og tilhørende flyers, der blev fordelt på alle fakulteterne rundt om på universitetet.

Andre studenterorganisationer

En oversigt med links til diverse andre studenterorganisationer findes på www.ku.dk.

Akademiske anliggender

Æresdoktorer

Ved årsfesten den 20. november fik Københavns Universitet seks nye æresdoktor.

Æresdoktorerne er udvalgt, fordi de hver især har ydet omfattende og banebrydende forskning. Ofte har æresdoktoren også spillet en vigtig rolle for forskning og forskeruddannelse ved Københavns Universitet.

Doctor theologiae honoris causa

Professor Hermann Deuser

Når professor Hermann Deuser tildeles den teologiske æresdoktorgrad ved Københavns Universitet, er det blandt andet fordi han er en af de førende, internationale kræfter inden for Søren Kierkegaard-forskningen.

Siden 2000 har Hermann Deuser, som er professor i systematisk teologi og religionsfilosofi ved Johann Wolfgang Goethe-Universitetet i Frankfurt am Main, været ankermand i et stort anlagt projekt med at nyoversætte Kierkegaards værker til tysk fra den nye danske udgave af Søren Kierkegaards Skrifter.

Den kommende æresdoktor har desuden skrevet to tyske doktorafhandlinger om Kierkegaard, og i 1994 blev han valgt som formand for den videnskabelige komité for Søren Kierkegaard Forskningscenteret ved Københavns Universitet. Det hverv varetog han i fem år.

Doctor medicinae honoris causa

Professor Zena Werbs

“Do not follow where the path may lead – go instead where there is no path and leave a trail”.

Sådan lyder et af professor Zena Werbs yndlingsudtryk, og det er netop hendes banebrydende bidrag til kræftforskning, der nu sikrer hende titlen som æresdoktor ved Københavns Universitet.

Zena Werb er professor ved University of California i San Francisco og en af de internationalt absolut førende i forskning af de mekanismer, der opstår i forbindelse med såkaldte vævsomdannelsesprocesser – altså der hvor beskadiget væv erstattes af nyt, for eksempel under sårheling. Hendes forskning har de allerseneste år fået endnu en ny og vigtig dimension, fordi det har vist sig, at der er store lighedspunkter mellem de processer der foregår, når nyt væv opstår, og når hudkræft spreder sig.

Zena Werb har bidraget med talrige originale opdagelser og har ydermere et langvarigt, nært og frugtbart samarbejde med stadig flere danske forskergrupper – hvilket har resulteret i et stort antal fælles videnskabelige publikationer.

Doctor odontologiae honoris causa

Professor Robert J. Gorlin

Det er en pioner inden for forskningen i medfødte misdannelser i ansigtet og i mundhulen – blandt andet læbe-ganepalte – og arvelige sygdomme, der modtager æresdoktorgraden i odontologi. Professor Robert J. Gorlin har været medvirkende til erkendelsen af 90 hidtil ukendte syndromer og deres arvelige sammenhæng og har skrevet flere lærebøger til læge- og tandlægestuderende. Han har også udformet informationsmateriale til forældre til børn med arvelige sygdomme som f.eks. cystisk fibrose.

Æresdoktorerne lykønskes ved årsfesten 20. november 2003 af dronning Margrethe II og prins Henrik samt rektor Linda Nielsen. Fra venstre mod højre ses professorerne Hermann Deuser, Zena Werbs, Robert J. Gorlin, Thorsten Andersen, Harry Barkus Gray og Richard Irwin Vane-Wrights. Foto: Joachim Rode

Robert J. Gorlin var i 1961 gæsteprofessor ved Tandlægehøjskolen, hvor han sammen med professor Jens Jørgen Pindborg skrev den internationalt anerkendte lærebog, "Syndromes of Head and Neck". Den nu 80-årige professor er et renaissance-menneske, som også har vist interesse for andre sygdomme, for eksempel hudsygdomme. Og han er en passioneret udforsker af mange aspekter af sit fag: Han tog en gang billeder af medlemmerne i en motorcykelklub, fordi deres tatoveringer kunne benyttes til et foredrag.

Doctor philosophiae honoris causa

Professor Thorsten Andersson

Professor, dr.phil. Thorsten Andersson har gennem mere end 30 år på helt afgørende vis præget både den svenske, den nordiske og den internationale navneforskning.

Professorens forskning har især koncentreret sig om at tolke på det nordiske og tyske navnestof – som er noget af det tidligste kildemateriale, der findes. Det materiale kan gøre os klogere på tidlige historiske forhold – både de religiøse, kulturelle, landskabs- og befolkningsmæssige forhold, såsom at Danmark er danernes land.

Andersson disputerede i 1965 ved Uppsala universitet med afhandlingen "Svenska häradsnamn" og blev i 1971 professor i nordiske sprog med særligt henblik på stednavneforskning. Disputatsen er fortsat hovedreferenceværket på dette område, godt suppleret af en række senere artikler.

Doctores scientiarum honoris causa

Professor Harry Barkus Gray

Professor Harry Barkus Gray er af pionererne inden for forståelsen af de elektroniske processer, som foregår i fotosyntese, hvor energi fra sollyset oplagres i grønne planter. Hans hovedfelt er forskningen i elektroners spring – hvad der får elektroner til at springe, over hvor store afstande og hvor hurtigt.

Harry Barkus Gray var i 1960-1961 post.doc. på Kemisk Institut ved Københavns Universitet, og grundlagde senere Beckman Institutet for Kemi ved California Institute of Technology.

Han er medlem af Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab og har skrevet 17 lærebøger og 656 videnskabelige artikler.

Professor Richard Irwin Vane-Wright

Det er en farverig sommerfugleforsker, der får tildelt den naturvidenskabelige æresdoktorgrad ved Københavns Universitet. Richard Irwin Vane-Wright's forskning i blandt andet farverige tropiske dagsommerfugle – især deres kommunikation via dufte og mønstre på vingerne – er leder af Naturhistorisk Museums Afdeling for insekter i London. Han har dermed en af de mest prestigefulde og indflydelsesrige poster i international insektforskning inden for arters udbredelse.

Når Vane-Wright, som formelt set er bachelor, har opnået denne status i konkurrence med forskere med større formelle akademiske kvalifikationer, hænger det sammen med hans videnskabelige produktions gennemslagskraft og dybde.

Hans tankegods om forholdet mellem analysen af arters

udbredelse og naturbevarelse på et videnskabeligt grundlag har været en væsentlig stimulans for Zoologisk Museums forskning – blandt andet i forbindelse med det storstilede projekt, "Biodiversity Atlas of Africa".

Doktorer

Universitetet tildeler inden for sine fagområder som den højeste akademiske udmærkelse doktorgraden (fx dr.med., dr.phil., dr.polit.). Den erhverves på grundlag af en doktor-disputats der normalt er resultatet af adskillige års koncentreret selvstændig forskningsindsats. Som tommelfingerregel kan man sige, at doktorgraden repræsenterer det niveau der kræves for at opnå ansættelse som professor.

Doctor theologiae

Cand.theol. Christian Vincent Galle Gottlieb

forsvarede den 06.06.2003 sin afhandling "Dilemmas of Reaction in Leninist Russia: The Christian response to the Revolution in the Works of N.A. Berdjajev 1917-1927".

Handlingen blev ledet af dekan Steffen Kjeldgaard-Pedersen.

Officielle opponenter var docent, dr.theol. Matti Kotiranta, Helsinki Universitet og professor, dr.phil. Bent Jensen, Syddansk Universitet, Odense.

Graden blev konfereret den 13.06.2003.

Biografi

Født 1961 på Frederiksberg. Cand.theol. 1964 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Forskningsbibliotekar ved H. M. Dronningens Håndbibliotek.

Disputatsarbejdet

Den russiske religiøse tænker Nikolaj Berdjajev (1874-1948) skrev i årene efter oktoberrevolutionen i 1917 en række værker, der står som samtidens mest omfattende og gennemgribende opgør med revolutionsprojektet fra et kristent synspunkt. Inden for rammerne af en kristen politisk filosofi og historiefilosofi formulerede Berdjajev med stor indsigt og lidenskab en principiel kritik af revolutionens ideologiske grundlag og søgte at påvise både dets manglende teoretiske holdbarhed og dets umenneskelige og tyranniske potentiale. Tillige søgte han at fastslå et grundlag for åndelig modstand og at antyde konturerne af et kristent alternativ.

Nærværende undersøgelse leverer (for første gang) en detaljeret teologisk og filosofisk analyse af Berdjajevs respons, hvis baggrund ses alment i nogle overordnede linjer i russisk åndshistorie og specifikt i hans intellektuelle miljø og dets relationer til såvel den revolutionære bevægelse som den ortodokse kirke. Analysen resulterer dels i en påvisning af, at hans religiøse perspektiv rummer en meget fremsynet og klartskuede kritik af revolutionsprojektet, dels i en kritik af både metode og substans i hans stærkt modsætningsfyldte tænkning. Dens radikale karakter viser sig både i dybden af hans kritik og i dens radikale teologiske, eksistentielle og politiske konsekvenser. De fundamentale "dilemmaer" i hans reaktion ses at udspringe af

ønsket om at fastslå kristendommen på én gang som garanten for det enkelte menneskes frihed og samtidig som det eneste autentiske grundlag for samfundets opbygning og historiens "mening". Dette kommer klarest til udtryk i Berdjajevs ideal om individuel kristen modstand mod revolutionen. På denne baggrund foretages en vurdering af relevansen af og perspektiverne i Berdjajevs respons især i samtiden, men også i dagens postsovjjetiske Rusland, hvor han siden Sovjeteksperimentets sammenbrud igen har vundet stor aktualitet i forsøgene på at overvinde det katastrofale konsekvenser, som han så klart forudså.

Arbejdet med disputatsen har været støttet af Statens Humanistiske Forskningsråd, som har finansieret i alt 11 måneders orlov. Udgivelsen er også finansieret af Forskningsrådet, samt af Dronning Margrethe og Prins Henriks fond og af Jens Nørregaard og Hal Kochs Mindefond.

Doctor juris

Cand.jur. Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen

forsvarede den 29.11.2002 sin afhandling "Internationale aspekter af insolvens- og tingsretten".

Handlingen blev ledet af dekan Vagn Greve.

Officielle opponenter var professor Michael Bogdan, Lunds universitet, og professor, dr.jur. Bo von Eyben.

Af tilhørerne opponerede professor, dr.jur. Peter Mortensen.

Graden blev konfereret den 23.12.2002.

(Denne doktorgrad bliver nævnt i Årbog 2003, idet den ikke har været omtalt i Årbog 2002).

Biografi

Født 1970 i København. Cand.jur. 1995 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Lektor ved Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet.

Disputatsarbejdet

Flere og flere virksomheder har aktiviteter i flere lande. De enkelte lande har imidlertid fortsat meget forskellige regler om finansiering og insolvensbehandling. Der er ingen tegn på, at disse forskelligheder vil forsvinde foreløbigt. Årsagen er navnlig vidt forskellige traditioner og syn på, hvilke regler som er de mest hensigtsmæssige. I nogle lande skal virksomheder i praksis offentliggøre deres pantsætninger, mens et sådant krav i andre lande nærmest anses som et indgreb i forretningshemmeligheden. Insolvensbehandlinger anses i nogle stater hovedsageligt for et middel, hvorved kreditorerne, herunder staten, kan opnå fyldestgørelse, mens man i andre stater lægger langt større vægt på, at insolvensbehandlinger skal medvirke til at redde sunde, men økonomisk trængte, virksomheder og dermed arbejdspladser. Forskellighederne i landenes retssystemer giver problemer for virksomheder, som har aktiviteter i flere lande.

Hvilket lands lovgivning finder anvendelse, når virksomheden skal finansiere sine aktiviteter?

Hvilken lovgivning finder anvendelse i tilfælde af virksomheden bliver insolvent? Er de danske finansierings- og insolvensretlige regler gearret til at håndtere sager med tilknytning til flere stater? Dette er nogle af de spørgsmål, som behandles i disputatsen. Det er flere årtier siden, der sidst har været skrevet en disputats, som særligt har fokuseret på et insolvens- eller tingretligt emne, og første gang der har været skrevet en afhandling, som særligt omhandler

de internationale aspekter af insolvens- og tingsretten. Forfatteren har som led i udarbejdelsen af afhandlingen været på forskningsophold ved University of Texas, USA.

Doctores medicinae

Læge Hanne Tønnesen

forsvarede den 16.01.2003 sin afhandling "Alcohol abuse and postoperative morbidity".

Handlingen blev ledet af klinikchef, professor, dr.med. Preben Kirkegaard.

Officielle opponenter var ekstern lektor, overlæge, dr.med. Christian Gluud og professor, overlæge, dr.med. Torben V. Schroeder.

Graden blev konfereret den 23.01.2003.

Biografi

Født 1955 i Greve. Cand.med. 1982 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge, leder af Klinik Enhed for Sygdomsforebyggelse, Bispebjerg Hospital.

Disputatsarbejdet

Patienter, der drikker for meget, har flere komplikationer efter kirurgi. Formålet med denne oversigt er at evaluere evidensen, mulige mekanismer og forebyggelse af den øgede postoperative morbiditet blandt alkoholpatienter, som er definerede ved et forbrug på mindst fem genstande dagligt.

Litteraturen kan kritiseres for metodologiske problemer. Ikke desto mindre viser resultaterne samstemmende moderat til stærk evidens for øget postoperativ morbiditet efter operation af alkoholpatienter. Der er svag til moderat evidens for øget postoperativ mortalitet, indlæggelsesvarighed og re-operation. Dette har store personlige og økonomiske konsekvenser. Alkoholpatienterne udgør 7-49% af operationspatienterne, afhængig af køn og diagnose. De er identificeret ved selvrapporteret alkoholforbrug, hvilket medfører risiko for underrapportering.

Årsagen til de mange postoperative komplikationer skal formentlig søges i alkoholinduceret organ dysfunktion. Der er påvist subklinisk hjerteinsufficiens, nedsat immunkompetence og forlænget blødningstid hos alkoholpatienter allerede inden operationen. Per- og postoperativt udvikler alkoholpatienterne et abnormt højt stressrespons, som yderligere kan forværre de dysfungerende organsystemer.

Blandt ikke-kirurgiske alkoholmisbrugere er organ dysfunktionen reversibel efter total afholdenhed. Hæmostasen normaliseres efter 1-4 uger, hjertefunktionen efter en måned, immunkapaciteten efter 2 måneder og reaktion på eksternt stress efter 3 måneder. Et mindre randomiseret klinisk studie har tilsvarende fundet, at blot en måneds afholdenhed inden større kirurgi forbedrer flere organ dysfunktioner og reducerer den postoperative morbiditet. Det er samtidig demonstreret, at præ-operativ afholdenhed er gennemførlig. Studiet har flere metodologiske problemer, og endelige anbefalinger kræver yderligere studier.

I mellemtiden er det nødvendigt med kliniske retningslinjer for alkoholpatienter, som skal opereres. Retningslinjerne bør indeholde en opdateret information med forslag om 4 ugers afholdenhed inden operation, i overensstemmelse med den evidensbaserede association, den potentielle forebyggelse ved ophør med alkoholindtagelse og den bedste kliniske praksis. Implementeringen bør monitoreres i en klinisk database.

Fremover bør alle patienter inden eventuel operation tilbydes en forebyggelsessamtale med fokus på alkohol samt andre risikofaktorer, der har betydning for den kirurgiske behandling, diagnose og prognose.

Undersøgelserne vedrørende denne afhandling blev støttet af Sundhedsstyrelsen, Sundhedsministeriets Alkoholpolitiske Kontaktudvalg, Sygesikringen Danmark, Pharmacia & Upjohn og Fonden for Center for Alkoholforskning.

Læge Lene Meldgaard Knudsen

forsvarede den 24.01.2003 sin afhandling "Mobilisation, harvest and engraftment of peripheral blood stem and progenitor cells in autologous transplantation with special emphasis on B cell malignancies".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Preben Kirkegaard.

Officielle opponenter var docent, överläkare Bo Björkstrand og overlæge, dr.med. Christian Geisler.

Graden blev konfereret den 31.01.2003.

Biografi

Født 1957 i Horsens. Cand.med. 1985 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Afdelingslæge ved Hæmatologisk Afdeling L, Amtssygehuset i Herlev.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet belyser følgende:

- 1) faktorer af betydning for mobilisering til og høst af stamceller fra blodet.
- 2) faktorer af betydning for den hæmatopoietiske regeneration efter indgift af blodstamceller.
- 3) mulig mobilisering af tumorceller til blodet i forbindelse med stamcellemobilisering og -høst.

Arbejdet er blevet støttet af Fonden af 17.12.1981.

Læge Torben Callesen

forsvarede den 03.02.2003 sin afhandling "Inguinal hernia repair: anaesthesia, pain and convalescence".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Flemming Stadil.

Officielle opponenter var lektor, overlæge, dr.med. Tom Pedersen og professor Odd Søreide, FRCS, FACS.

Graden blev konfereret den 07.02.2003.

Biografi

Født 1958 i Kastrup. Cand.med. 1984 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Anæstesi- og Operationsklinik 4013, Juliane Marie Centret, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Arbejderne omfatter deskriptive undersøgelser (konsekutive case-serier) af smerteforløbet både på kort og på langt sigt (herunder rekonvalescens), randomiserede sammenligninger af tre forskellige kirurgiske teknikker og en randomiseret sammenligning af frysning af føleenerver overfor placebo-behandling med særligt henblik på smerter. Undersøgelsesresultater baseres dels på spørgeskemaer og dels på detaljeret opfølgning af patientjournaler.

De væsentligste resultater er:

En dokumenteret høj gennemførlighed af lyskebrokkirurgi i lokalbedøvelse blandt uselekterede patienter, idet over 99% af operationerne gennemførtes som planlagt i lokalbedøvelse uden medvirken af anæstesi-personale, både ved førstegangsoperationer og ved gendannet brok. Smer-

ter under operationerne var dog et ikke ubetydeligt problem.

Smerterne var værst dagen efter operationen, hvor 2/3 af patienterne havde moderate eller svære smerter ved hoste eller mobilisering. Efter 1 uge havde 1/3 af patienterne moderate eller svære smerter, mens dette tal var nede på 10% efter en måned og 6% efter et år.

Forskellige kirurgiske teknikker anvendt ved sammenlignelige typer af lyskebrok viste ingen forskelle i smerterne efter operation, og kryoanalgesi (frysning af føleenerverne i lysken) havde ingen effekt på smerterne efter operationen sammenlignet med placebo-behandling.

Rekonvalescensen, herunder fravær fra arbejde, efter brokkirurgi varede median 6 dage hos personer uden tungt fysisk arbejde og 25 dage hos personer med tungt fysisk arbejde. Patienterne, der blev anbefalet at genoptage al aktivitet hurtigst muligt, undtagen tunge fysiske aktiviteter, anførte smerte som den væsentligste grund til ikke at følge anbefalingen.

De væsentligste terapeutiske perspektiver af disse resultater er:

at brokkirurgi kan og bør planlægges udført under lokalbedøvelse.

at brokkirurgi trods det begrænsede kirurgiske omfang i ugen efter operationen ofte medfører betydelige smerter, der kan hindre den umiddelbare tilbagevenden til daglig aktiviteter.

Fremtidig forskning i postoperative smerter efter brokkirurgi bør omfatte anvendelse af store kliniske databaser samt udvikling af langtidsvirkende lokalbedøvelsesmidler med henblik på forbedring af smertebehandlingen i den umiddelbare postoperative periode.

Læge Thomas Lars Benfield

forsvarede den 31.01.2003 sin afhandling "Clinical and experimental studies on inflammatory mediators during AIDS-associated *Pneumocystis carinii* pneumonia".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Jan Gerstoff.

Officielle opponenter var professor, overlæge, dr.med. Niels Høiby og professor, overlæge, dr.med. Niels Borregaard.

Graden blev konfereret den 19.02.2003.

Biografi

Født 1965 i Arizona, USA. Cand.med. 1992 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Reservelæge ved Infektionsmedicinsk Afdeling M5132, H:S Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Arbejdet fokuserer på patogenesen ved den hyppigste årsag til AIDS i de to første årtier af HIV-1 epidemien, *Pneumocystis carinii* pneumoni (PCP). PCP er karakteriseret ved betydelig sygelighed og høj dødelighed.

En inflammatorisk reaktion rettet mod *P. carinii* er den grundlæggende årsag til respirationsvigt. I kliniske og eksperimentelle studier blev mulige, væsentlige mekanismer i inflammationskaskaden undersøgt, ligesom det blev undersøgt hvordan inflammationsreaktionen blev iværksat.

Histopatologiske undersøgelser af lungebiopsier viste, at der var betydelig vævsdestruktion og inflammation ved PCP. I biopsier fra patienter med PCP fandtes unikke patologiske forandringer af alveole epithel, medens disse for-

andringer ikke blev påvist ved andre HIV-1 relaterede lungesygdomme.

Gennem måling af opløselige immunaktiveringsmærker fandtes at den inflammatoriske aktivering yderligere blev accentueret ved start af antibiotisk behandling. Aktiviteten kunne supprimeres ved samtidig behandling med glucokortikoider. Øget tilstedeværelse af neutrofile granulocytter i bronkoalveolær (BAL) skyllevæske var forbundet med sværere sygdom, og en forøget risiko for død ved PCP. I BAL væske påvist en betydelig neutrofil kemotaktisk aktivitet, og gennem inhibitionsundersøgelser blev det vist at aktiviteten hovedsagelig var betinget af tilstedeværelsen af det kemotaktiske kemokin, interleukin-8 (IL-8). Endelig fandtes en sammenhæng mellem niveauet af IL-8 i BAL væske og prognosen ved PCP. Behandling med glucokortikoider sænkede niveauet af IL-8 i BAL væske.

I eksperimentelle undersøgelser blev det vist at *P. carinii* overflade antigenet, Major Surface Glycoprotein (MSG), inducerede sekretion af IL-8 og tumor necrosis factor- α fra humane monocytter og en alveolær epitelcellelinie. Monocyt binding/genkendelse af MSG var medieret af mannose receptorer, medens alveole epitelgenkendte MSG gennem både mannose og glucan receptorer. Glucokortikoider hæmmede sekretionen af IL-8 fra epitelceller.

Studierne viste, at der pågår en betydelig reaktion på *P. carinii* infektion med sekretion af inflammatoriske mediatorer og vævsdestruktion til følge. Glucokortikoider mindsker denne reaktion.

Fondestøtte: Det Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd, AIDS Fondet, Nationalforeningen til bekæmpelse af lungesygdomme, Novo Nordisk Fondet, og Lægeforeningens Forskningsfond.

Læge Jesper Melchior Hansen

forsvarede den 21.02.2003 sin afhandling "Cycloporin A Nephrotoxicity in Renal Transplant Patients".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Klaus Ølgaard.

Officielle opponenter var professor, dr.pharm. Sten Christensen og overlæge, dr.med. Hans Dieperink.

Af tilhørerne opponerede institutchef, dr.med. Jens Peter Kampmann.

Graden blev konfereret den 28.02.2003.

Biografi

Født 1963 på Frederiksberg. Cand.med. 1990 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Afdelingslæge, Nefrologisk Afdeling, Amtssygehuset i Herlev.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen består af otte originalarbejder og en sammenfattende redegørelse. Ciclosporin (CsA) nefrotoksicitet omfatter både renal vasokonstriktion, fald i den glomerulære filtrationshastighed (GFR), tubulusdysfunktion og morfologiske ændringer i nyrenes kar, tubuli og interstitium. Formålet med afhandlingen var at undersøge CsAs systemiske og renale patofysiologiske virkninger hos mennesker.

Arbejderne udførtes hos raske forsøgspersoner og nyretransplanterede patienter. I undersøgelserne anvendtes forskellige interventioner, som CsA-indgift, behandling med fiskeolie, anvendelse af "lower body negative pressure" og infusion af noradrenalin, iloprost (prostacyclinanalog), dopamin, aminosyre og NG-monomethyl-L-arginine.

Undersøgelserne viste, at akut indgift af CsA til raske forsøgspersoner resulterer i en stigning i pulsen og et fald i hjertets slagvolumen samtidigt med en CsA-betinget blodtryksstigning. CsAs kardiovaskulære virkninger var ikke sekundære til hæmning af nitrogen oxid (NO)-systemet eller ændret sensitivitet for katekolaminer. Den helt initiale CsA-betingede blodtryksstigning var ikke ledsaget af ændringer i nyrens hæmodynamik, filtration eller natriumretention. Efterfølgende fandtes faldende GFR og en reduktion i natriumudskillelse, således at antinatriurese og ekspansion af det ekstracellulære volumen også må antages at bidrage til hypertension ved kronisk behandling med CsA. Undersøgelserne viste endvidere, at selv en enkel dosis af CsA resulterede i et protraheret fald i GFR og det effektive renale plasmaflow, som blev signifikant 2-4 timer efter den maksimale blodkoncentration af CsA. Dette CsA-inducerede fald i den renale perfusion og filtration synes ikke at kunne forklares ud fra en enkel mekanisme. I modsætning til resultaterne fra dyreforsøg fandtes det, at CsAs systemiske og renale hæmodynamiske virkninger ikke kunne forklares ud fra CsA-inducerede ændringer i prostaglandin-syntesen, reninsystemet eller den sympatiske nerveaktivitet. Behandling med fiskeolie eller infusion af en prostacyclinanalog kunne ikke hæmme det CsA-inducerede fald i GFR. Der kunne ikke påvises ændringer i plasma-endothelin efter CsA-indgift. Undersøgelsen viste, at en øget NO-syntese delvist hæmmer det akutte CsA-inducerede fald i GFR. Den renale reservekapacitet fandtes at være velbevaret hos nyretransplanterede patienter i kronisk behandling med CsA. CsA påvirkede ikke den segmentelle tubulusbehandling af natrium og vand hos nyretransplanterede patienter. En CsA-betinget hæmning af den tubulære magnesiumreabsorption var den eneste påviselige tubulusdysfunktion. Fremtidige undersøgelser må fokusere på at afklare mekanismerne til den tubulointerstitielle fibrose, der ses ved kronisk CsA-nefrotoksicitet.

Læge, ph.d. Thomas Engstrøm

forsvarede den 07.03.2003 sin afhandling "Myometrial receptors in rat parturition".

Handlingen blev ledet af institutleder, lektor, dr.med. Jørgen Warberg.

Officielle opponenter var overlæge, ph.d. Thomas Bossmar og overlæge, dr.med. Ole Amtorp.

Graden blev konfereret den 13.03.2003.

Biografi

Født 1964 på Frederiksberg. Cand.med. 1991 og ph.d. 1998 ved Københavns Universitet. Aktuelt: 1. reservelæge Kardiologisk Afdeling P, KAS Gentofte.

Disputatsarbejdet

Doktordisputatsen bygger på eksperimentelle data fra 10 originale artikler.

På verdensplan fødes omkring 13 millioner børn for tidligt hvert år med følgevirkninger i form af blindhed og andre neurologiske skader. Afhandlingen belyser nogle af de molekylære mekanismer bag fødselsprocessen. Oxytocin kontraherer livmoderen og receptorer for dette hormon stiger eksplosivt under fødslen. Det vistes, at oxytocin nedregulerer sin receptor i den ikke-gravide uterus, mens det modsatte var tilfældet under fødslen. Køns-hormonet østrogen opregulerede oxytocinreceptoren hvilken virkning hæmmedes kraftigt under indflydelse af progesteron. Den

forøgede dannelse af oxytocinreceptorer i den østrogen-dominerede livmoder ledsagedes af et øget kontraktivt respons overfor oxytocin under samtidig β_2 -adrenoceptor stimulation. β_2 -adrenoceptorer relaxerer livmodermusklen. Den væhæmmende effekt af β_2 -stimulation kompromitteres af en hurtig indsættende tachyphylaksi. I afhandlingen belyses, at denne tachyphylaksi er afhængig af østrogen men uafhængig af progesteron. Et højt katekolamin- og østrogenspejil synes at sikre, at β_2 -adrenoceptorfunktionen er effektivt nedreguleret på fødselstidspunktet, hvorunder livmodermusklen transformeres hen imod en høj kontraktiv tilstand. Prostaglandiner spiller en væsentlig rolle i fødselsprocessen. Det vist, at ekspressionen af det prostaglandinsyntetiserende enzym COX-2 stimuleres af østrogen og hæmmes af progesteron. Transcriptionen af COX-2 og $\text{PGF}_{2\alpha}$ -receptoren var større under fødslen end på noget andet tidspunkt pre-partum selvom myometriets kontraktionsevne overfor $\text{PGF}_{2\alpha}$ var mindst udtalt på dette tidspunkt. Blokeredes imidlertid oxytocinreceptorerne aktiveredes $\text{PGF}_{2\alpha}$ -R og inducerede et udtalt kontraktivt respons.

Faldende plasma progesteron er det væsentligste signal til igangsætning af fødslen hos gnave. Afhandlingen af-dækker, at høj østrogen/progesteron ratio sikrer: 1. Induktion af oxytocinreceptorer. 2. Nedregulering af β_2 -adrenoceptorfunktion. 3. Opregulering af prostaglandinsyntese og $\text{PGF}_{2\alpha}$ -R. De tre hormonelle systemer er indbyrdes forbundne, hvilket i tilfælde af et manglende progesteronfald: 1. Bibeholder intakt β_2 -adrenoceptorfunktion som holder livmoderen relaxeret. 2. For at modvirke denne fødselsblokerende effekt inducerer den høje β_2 -adrenerge tonus $\text{PGF}_{2\alpha}$ -R og oxytocinreceptorer trods lav østrogen/progesteron ratio. 3. Uafhængigt af progesteronniveauet synes oxytocinreceptoren at indtage en central rolle, om end den ikke er uundværlig, idet fravær af oxytocinreceptorstimulation fremmer den $\text{PGF}_{2\alpha}$ -R inducerede véaktivitet.

Læge, ph.d. Palle Bekker Jeppesen

forsvarede den 07.03.2003 sin afhandling "Intestinal insufficiency and failure".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Henrik Kehlet.

Officielle opponenter var dr. Jeremy Nightingale og overlæge, dr.med. Ole Østergaard Thomsen.

Graden blev konfereret den 13.03.2003.

Biografi

Født 1963 i Hvidovre. Cand.med. 1989 og ph.d. 1998 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Reservelæge ved Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet er funderet på balancestudier foretaget på de såkaldte kortarmspatienter. Patienter med tarminsufficiens kompenserer for malabsorption gennem hyperfagi. Patienter med tarmsvigt har så svær malabsorption, at parentalt tilskud kræves for at opretholde ernærings- og væskebalancen. Patienter med absorption af våd vægt (vægt af kost minus afføring) $>1,4$ kg/dag, samt energiabsorption $>84\%$ af det beregnede basale energibehov klarer sig generelt uden parenteral væske- eller ernæringstilskud. Mangeltilstande, som følge af reduceret absorption af fødeemner, kan ses trods sufficient væske- og energiabsorption. Parenteral tilførsel bliver da påkrævet. Behandlingsstiltag stræber mod at optimere patienternes tarmfunktion. Om-

lægning af kostens kulhydrat-fedt ratio forbedrer energiabsorptionen hos kortarmspatienter med bevaret colonfunktion, idet kulhydrat og protein, malabsorberet på tyndtarmsniveau, gennem fermentering i colon til kortkædede fedtsyrer, gives en ekstra chance for absorption. Sammenligning af grupper af HPN patienter med og uden bevaret colonfunktion har vist, at colon bidrager med >3 MJ/døgn til kroppens energibalance. Erstatning af kostens langkædede med mellemkædede triglycerider øger energiabsorption hos kortarmspatienter med bevaret colonfunktion. Behandling med H_2 -receptor antagonist og protonpumpehæmmere reducerer det intestinale output. Da det er de patienter, der har den dårligste tarmfunktion, der har størst effekt af behandlingen, er det kun få, der vænnes fra HPN derved. Tarmrehabilitering med glutamin og væksthormon har ikke vist effekt i kontrollerede undersøgelser. Interesse har rettet sig mod det tarmtrofiske hormon, glutamin-like peptide-2 (GLP-2), der dannes i L-celler i terminale ileum og colon ved fødestimulation. Subcutan GLP-2 er i et pilotstudie vist at øge den intestinale absorption og forbedre ernæringstilstanden hos kortarmspatienter med manglende fødestimuleret GLP-2 sekretion grundet resektion af ileum og colon. Fortsat forskning indenfor området søger at afklare den maksimale effekt af øgede doser af GLP-2 samt analoger heraf.

Læge Henrik Ørbæk Andersen

forsvarede den 28.02.2003 sin afhandling "Effect of cyclosporine on experimental transplant arteriosclerosis".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Torben V. Schroeder.

Officielle opponenter var professor, med.dr. Jan Nilsson og professor, overlæge, dr.med. Preben Kirkegaard.

Graden blev konfereret den 13.03.2003.

Biografi

Født 1956 på Frederiksberg. Cand.med. 1985 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Afdelingslæge på Thoraxkirurgisk Afdeling, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Hjertetransplantation er veletableret som behandling for terminal hjertesvigt. Etårsoverlevelsen er forbedret fra 20% i 1968 til ca. 80% i dag. Langtidsoverlevelsen er imidlertid ikke bedret i samme grad og én af årsagerne til dette er udviklingen af en obliterativ kranspulsårsygdom, *transplantations arteriosklerose*, i det transplanterede hjerte. Hjertetransplanterede er i livslang immunosuppressiv behandling for at undgå akut rejektion, der er hyppigst det første år. Den immunosuppressive behandling, der kan have alvorlige bivirkninger, reduceres derfor med tiden. Cyclosporine, har været anvendt i denne behandling siden firserne, og dets virkning på transplantations arteriosklerose har været omdiskuteret siden på grund af modstridende fund i tidlige humane og eksperimentelle studier.

De aktuelle studier belyser *cyclosporines* virkning på eksperimentel *transplantations arteriosklerose* i kaniner med en transplanteret aorta, i hvilken de histopatologiske forandringer ligner dem, man ser hos mennesker. Hensigten har været at opnå forhold så lig de humane som muligt. Kaninerne blev derfor individuelt kolesterolfodret for at opnå humane plasma kolesterol værdier og *cyclosporine* blev givet i kliniske doser. Modellen er i øvrigt yderligere beskrevet gennem studierne.

Immunhistokemiske undersøgelser viste at læsionerne indeholdt T-lymfocytter, macrofager og glatte muskelceller. Desuden sås tab af endothelceller, og opregulering af adhærance proteinerne ICAM-1 og VCAM-1, samt af major histocompatibility complex II (MHCII), sidstnævnte som tegn på immunologisk aktivering. Cyclosporine hæmmede udviklingen af *transplantations arteriosklerose* dosisafhængigt samt opreguleringen af adhæranceproteiner og MHCII, og nedsatte tabet af endothelceller. Det blev ligeledes vist at iskæmisk beskadigelse har mindre betydning for udviklingen af *transplantations arteriosklerose* end den immunologisk beskadigelse.

Cyclosporine virkning på neointimal proliferation efter mekanisk beskadigelse (ballon skade) blev undersøgt på grund af de mange histopatologiske fællestræk mellem *transplantations arteriosklerose* og re-stenose læsioner. Et hold kaniner fik udført ballonskade, mens et andet hold samtidig fik udført aortatransplantation. Cyclosporine var helt uden virkning i den ballonskadede aorta, mens virkningen på den transplanterede aorta var som beskrevet ovenfor. De patogenetiske mekanismer for udviklingen af læsionerne i de to typer skade synes derfor at være forskellige.

De nærværende fund er løbende blevet bekræftet i eksperimentelle og humane undersøgelser fra andre grupper. Man må derfor konkludere at selvom dosisreduktion af cyclosporine med tiden er rationel med hensyn til de alvorlige bivirkninger, så kan dette omvendt have alvorlige konsekvenser med hensyn til udviklingen af *transplantations arteriosklerose*.

Læge Henning Bay Nielsen

forsvarede den 21.03.2003 sin afhandling "Arterial desaturation during exercise in man: Implication for O₂ uptake and work capacity".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Flemming Dela.

Officielle opponenter var klinisk lektor, overlæge, dr.med. Inge-Lis Kanstrup og professor, overlæge, dr.med. Michael Kjær.

Graden blev konfereret den 25.03.2003.

Biografi

Født 1965 i Gentofte. Cand.med. 1995 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Reservelæge ved Anæstesiafdelingen, KAS Gentofte.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet er udarbejdet som en oversigtsartikel af syv originale arbejder publiceret i internationale videnskabelige tidsskrifter.

Den tilgrundliggende tanke var, at lunger hos trænedes atleter kan være en begrænsning for den maksimale iltoptagelse. Arbejderne viser, at en reduktion af ilttrykket og ilt saturationen kan forhindres med en øget iltfraktion i indåndingsluften. En lignende effekt dokumenteres ved intravenøs infusion af natrium-bikarbonat. Samlet kan iltoptagelsen og præstationen forbedres, når ilt saturationen forbliver normal under en maksimal fysisk belastning med flere store muskelgrupper, som øger iltoptagelsen til et højt niveau.

Læge Torben Norre Rasmussen

forsvarede den 21.03.2003 sin afhandling "Calcitonin gene-related peptide (CGRP): a potential efferent neurotransmitter in the gastrointestinal tract".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Niels Juel Christensen.

Officielle opponenter var professor, med.dr. Frank Sundler og professor, overlæge, dr.med. Jørgen Rask Madsen.

Graden blev konfereret den 26.03.2003.

Biografi

Født 1957 i Esbjerg. Cand.med. 1985 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Kirurgisk Gastroenterologisk Afdeling D, KAS Herlev.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen består af seks tidligere publicerede artikler og en oversigt.

Calcitonin genrelateret peptid (CGRP) er til stede i alle afsnit af grisens mavetarmkanal og i dens pankreas. To molekylære former af CGRP er påvist i mennesket og rotten (α - og β -CGRP), hvorimod der kun er fundet en enkelt form i grisen. Aminosyre sekvensen af grisens CGRP adskiller sig fra humant α -CGRP på 6 positioner og fra human β -CGRP på 3 af de i alt 37 aminosyrer. Hos grisen er der fundet 2 metabolitter af: CGRP₁₈₋₃₇ og CGRP₁₉₋₃₇, begge er potentielt biologisk aktive.

Ved immunhistokemi findes CGRP-immunoreaktive nervefibre i submucosa samt i muskularis eksterna i den porcine antrum. I den porcine ileum findes immunoreaktivitet i nervefibre i det submucøse muskellag samt i nervefibre og celler i plexus myentericus og i plexus submucosa. CGRP-immunoreaktivitet ses i den porcine pankreas i nervefibre i interlobulære ganglier og omkring udførselsgangene. Der ses ingen immunoreaktivitet i de Langerhanske øer.

I den isolerede perfunderede porcine antrum, øger CGRP, dosis-afhængigt, motiliteten i antrum. Endvidere øger CGRP frigørelsen af neuropeptiderne substance P og neurokinin A. Den observerede motilitets øgning er ikke en indirekte effekt, som teoretisk kunne være udløst via denne frigørelse, men skyldes formentlig aktivering af kolinerge inter- eller motorneuroner.

CGRP frigøres fra enteriske nerver i grisens ileum. De intrinsiske CGRP neuroner modtager excitatorisk input fra parasympatiske præganglionære fibre, via frigørelsen af acetylkaolin som reagerer på nikotin receptorer. Det parasympatiske input stammer muligvis fra nervus vagus. Frigørelsen af CGRP stimuleres endvidere af capsaicin, hvilket indikerer at peptidet også frigøres fra ekstrinsiske sensoriske neuroner.

Læge Henrik Kåre Kjærgård

forsvarede den 16.04.2003 sin afhandling "Patient-derived fibrin sealant: clinical, preclinical, and biophysical aspects".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Henrik Arendrup.

Officielle opponenter var overlæge, dr.med. Kåre Sander, overlæge, dr.med. Jørgen Gram og professor, dr.scient. Jeppe Dyre.

Graden blev konfereret den 02.05.2003.

Biografi

Født 1955 i København. Cand.med. 1981 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Thoraxkirurgisk Afdeling, Gentofte Amtssygehus.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet er en fortsættelse af dansk forskning i fibrin siden Panum skrev sin doktordisputats om fibrin.

Formålet med forskningen var at medvirke til fremstillingen af en brugbar vævslim ud fra patientens eget blod.

Ulla S. Weis-Fogh fra Institut for Eksperimentel Kirurgisk Forskning i København havde fremstillet autologt fibrinogenkoncentrat ved en modificeret Cohn fraktionering.

Udbyttet ved processen var højere end ved nogen anden kendt proces; ca. 80% af fibrinogenet i det udtagne blod fandtes efter fremstillingsprocessen i fibrinogenkoncentratet. Fra 44 ml af patientens blod kunne der fremstilles 2,5 ml fibrinogenkoncentrat med en koncentration på 28 mg/ml. Efter tilsætning af 0,3 dele bovint thrombin var resultatet en klinisk anvendelig fibrinoklæber. På grund af risikoen for immunisering af patienten ved brug af bovint thrombin fortsattes arbejdet med udvikling af en autolog fibrinoklæber uden brug af bovint thrombin i samarbejde med engelske og amerikanske forskere. I stedet for thrombin anvendtes enzymet batroxobin ved fremstillingsprocessen. Batroxobin fraspalter fibrinopeptid A fra fibrinogen der omdannes til fibrin I, der er opløseligt ved surt pH. Batroxobinet er bundet til biotin, der kompleksbindes til avidin-agarose, som filtreres bort, således at batroxobinet ikke går ind i patienten. Når fibrinoklæber skal anvendes ved operationen tilsættes en pH 10 buffer. Ved neutralt pH omdannes endogent prothrombin til thrombin. Fibrinopeptid B fraspaltes. Faktor XIII aktiveres og polymeriserer det dannede fibrin II, således at slutresultatet bliver en klinisk anvendelig fibrinoklæber. Fremstillingen foregår ved en fuldautomatisk, mikroprocessorkontrolleret proces, der sikrer en konstant fibrinogenkoncentration på ca. 20 mg/ml, selv om patienternes fibrinogenindhold varierer: Fra 120 ml af patientens blod kan der fremstilles ca. 4,5 ml fibrinoklæber. Fibrinoklæber viste sig effektiv ved undersøgelser på dyr og blev for første gang anvendt på mennesker og var uden bivirkninger.

Der blev udviklet en ny reproducerbar metode til testning af fibrinoklæber med anvendelse af vitalt humant væv som substrat i stedet for forsøgsdyr. De biofysiske undersøgelser viste, at den batroxobin fremstillede fibrinoklæber adhærer instantant til vævet og er mere elastisk end konventionel fibrinoklæber, der er baseret på thrombins omdannelse af fibrinogen til fibrin.

De kliniske undersøgelser blev foretaget ved de Thoraxkirurgiske Afdelinger på Rigshospitalet og Gentofte Amtssygehus. De eksperimentelle undersøgelser blev foretaget ved Panum Institutet og i Biomekanisk Laboratorium på Gentofte Amtssygehus. De kliniske undersøgelser blev foretaget i henhold til reglerne om Good Clinical Practice i samarbejde med lægemiddelindustrien og firmaet N.E. Holm, der har udviklet apparaturet til brug for fremstilling af patient-deriveret fibrinoklæber.

Læge Messoud Ashina

forsvarede den 30.04.2003 sin afhandling "Neurobiology of chronic tension-type headache".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Per Soelberg Sørensen.

Officielle opponenter var professor Peter J. Goadsby og overlæge, dr.med. Kai Jensen.

Graden blev konfereret den 08.05.2003.

Biografi

Født 1965 i Baku (Aserbajdsjan). Cand.med. 1988 ved Aserbajdsjans Medicinsk Universitet. Aktuelt: 1. reserve-læge ved Neurologisk Afdeling, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Den hidtidige forskning har vist, at øget smertefølsomhed i centralnervesystemet, udløst af smertefulde impulser fra skulder- og nakkemuskler, spiller en vigtig rolle ved kronisk hovedpine af spændingstype. I den videre forskning, som udgør nærværende afhandling, ønskede vi primært at undersøge rollen af stoffet nitrogenoxid (NO) ved kronisk hovedpine samt at klarlægge, hvorfor de smertefulde impulser fra musklerne opstår. Vi fandt, at eksperimentel behandling med et stof der hæmmer dannelsen af NO, N^o-monomethyl-L-arginine (L-NMMA), kunne reducere hovedpine, muskelømheden samt muskelhårdhed hos patienter med kronisk hovedpine af spændingstype. Desuden fandt vi, at glyceryltrinitrat, stoffet der danner NO i kroppen, kunne fremkalde spændingshovedpine hos disse patienter. Det blev konkluderet, at NO sandsynligvis spiller en vigtig rolle ved udvikling af øget smertefølsomhed i centralnervesystemet hos patienter med kronisk hovedpine af spændingstype. Dernæst blev rollen af neuropeptider ved kronisk hovedpine af spændingstype undersøgt ved at måle koncentration af calcitonin gen-relateret peptid, substans P, neuropeptid Y og vasoaktivt intestinalt polypeptid i kranial og perifer cirkulation hos patienter og raske kontroller. Resultaterne tyder på, at plasmakoncentrationen af disse neuropeptider er normal hos patienter og ikke er relateret til hovedpine. Blodgennemstrømningen i ømme skuldermuskler blev dernæst undersøgt ved hjælp af mikrodialyseteknik hos patienter med kronisk hovedpine af spændingstype under hvile og statisk arbejde og sammenlignet med tilsvarende målinger hos raske personer. Patienterne havde lave stigning i blodgennemstrømningen under statisk arbejde end raske personer. Det blev konkluderet, at central sensibilisering kan påvirke regulering af perifere mekanismer og derved føre til øget ømhed og kronisk hovedpine. Nærværende disputats bidrager til belysning af de komplekse mekanismer, der fører til kronisk hovedpine af spændingstype, og vil forhåbentlig medvirke til nye behandlingsprincipper i fremtiden.

Læge Steen Gregers Hasselbalch

forsvarede den 25.04.2003 sin afhandling "Quantitation of brain metabolism in humans using PET-FDG: levels and limitations".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Marianne Juhler.

Officielle opponenter var professor, dr.med. Albert Gjedde, professor, dr.med. Bjørn Quistorff og professor, dr.scient. Jeppe Dyre.

Graden blev konfereret den 08.05.2003.

Biografi

Født 1958 i København. Cand.med. 1987 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved H:S Hukommelsesklinikken, Neurocentret, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Disputatsen bygger på 8 originalartikler og en oversigt.

Studierne omfatter undersøgelser af hjernens glukosestofs-kifte målt med positronemission tomografi og spor-

stoffet fluordeoxyglukose (PET-FDG) og falder i to hoveddele: 1) metodearbejde og 2) metaboliske studier. Metodestudiernes formål har været at validere PET-FDG metoden overfor klassiske målinger af hjernens globale stofskifte med Fick's princip. Metodestudierne påviser, at tidligere PET-FDG studier har overestimeret hjernens glukosestofskifte på grund af metodefejl og anviser en mere nøjagtig metode til at korrigere for forskelle i sporstoffets optagelse og omsætning i forhold til glukose. De metaboliske studier har påvist ændringer i hjernens glukoseoptagelse og omsætning under varierende fysiologiske forhold. Således påvist en markant reduktion i hjernens glukoseoptagelse efter 3,5 dages faste, samtidig med at hjernens optagelse af ketonstoffer øgedes tilsvarende. Ved akut infusion af ketonstoffer fandtes tilsvarende fund tydende på at hjernens stofskifte adapterer momentant til ændringer i blodets indhold af ketonstoffer. Under hypoglykæmi udløst af faste fandtes endvidere øgning i transporten af glukose over blod-hjerne-barrieren, hvorimod transporten ikke ændredes ved hyperglykæmi og syntes uafhængig af insulinniveau i blodet.

Læge Carsten Bjørn Palmæs Hansen

forsvarede den 02.05.2003 sin afhandling "The pharmacokinetics and pharmacodynamics of progastrin-derived peptides".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Steen Sørensen.

Officielle opponenter var professor, med.dr. Rolf Håkansson og professor, dr.med. Jens H. Henriksen.

Graden blev konfereret den 09.05.2003.

Biografi

Født 1955 i København. Cand.med. 1982 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Speciallæge i kirurgi og kirurgisk gastroenterologi og afdelingslæge ved Rigshospitalet, Kirurgisk Afdeling C.

Disputatsarbejdet

Doktordisputatsen er baseret på 8 publicerede artikler og en sammenfattende oversigt.

Det mavesyreestimulerende hormon gastrin syntetiseres fra progastrin i de antroduodenale G-celler. Slutprodukterne ved processing af progastrin omfatter C-terminale bioactive peptider med varierende kædelængde samt N-terminale fragmenter uden syrestimulerende virkning. Kendskabet til progastrin og syntesen af gastrin er øget væsentligt de senere år. Formålet med arbejdet var at undersøge progastrinderiverede peptiders farmakodynamik og farmakokinetik samt deres metabolisme i organer og perifere væv.

Undersøgelserne omfattede fem principielt forskellige progastrinprodukter: gastrin-6, gastrin-17, gastrin-52 og gastrin-17Gly, der er forstadiet til gastrin-17, samt det N-terminale progastrinfragment-(1-35). Studier hos raske forsøgspersoner viste, at gastrin-6 og gastrin-52 stimulerede ventriklens syresekretion, men dosis-virkningsforholdene var forskellige og efficacy lavere sammenlignet med gastrin-17. Tyrosinsulfatering af gastrin-6 resulterede i en øgning af efficacy, nedsatte den metaboliske clearance (MCR) samt ændrede relationen mellem koncentration og virkning i retning af forholdene for gastrin-17. Gastrin-17Gly havde hverken agonistisk eller antagonistisk virkning på syresekretionen. Der kunne ikke påvises postsekretorisk omdannelse af gastrin-17Gly til gastrin-17, og

peptidet havde ingen virkning på den postprandiale sekretion af gastrin-17. Progastrinprodukternes farmakokinetik var en 1. ordens proces, også ved suprafysiologiske plasmakoncentrationer.

Metaboliseringen af human gastrin i forskellige vaskulære gebeter blev undersøgt på anæsteserede grise. Metaboliseringen var overvejende selektiv og afhang af peptidlængden, men var uafhængig af bioaktiviteten. Størstedelen af intravenøs human gastrin blev metaboliseret i extremiteter og truncus. Gastrinbrydende aktivitet blev desuden målt i nyrer og hjerne (alle peptider), lever (kun gastrin-6), tarm og extremiteter (gastrin-6, gastrin-17 og gastrin-17Gly), mens lunger og hjerte ikke var metabolisk aktive. Leveren var i stand til at eliminere postprandial gastrin, men størstedelen af den postprandiale gastrin clearance var ekstrahepatisk. Den manglende hepatiske elimination af intravenøs gastrin-17 skyldes muligvis speciesforskellen mellem human og porcin gastrin. Den renale gastrin clearance var næsten udelukkende betinget af tubulær metabolisme, idet urinclearance af intakte peptider var minimal. Urinclearance var afhængig af peptidernes struktur, idet N-terminale fragmenter blev udskilt i signifikant større mængde end C-terminale peptider.

Konklusionen på studierne var, at progastrinprodukter udviser forskellige farmakodynamiske, farmakokinetiske og metaboliske forhold, der skyldes forskelle i peptidernes kemiske struktur.

Læge John Rømer Nielsen

forsvarede den 06.05.2003 sin afhandling "Skin cancer and wound healing. Tissue-specific similarities in extracellular proteolysis".

Handlingen blev ledet af lektor, dr.med. Folmer Elling.

Officielle opponenter var professor, dr.med. Jørgen Rygaard og professor Lynn M. Matrisian.

Graden blev konfereret den 09.05.2003.

Biografi

Født 1957 i København. Cand.med. 1991 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Finsenlaboratoriet, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen er baseret på 8 publikationer trykt i internationale tidsskrifter efter "peer-review" fra 1991-2001. Formålet har været at belyse de molekylære mekanismer, som er involveret i regulation af ekstracellulær proteolyse ved normalfysiologisk vævs remodellering og cancer spredning. Arbejdet har haft særlig fokus på en sammenligning af den ekstracellulære proteolyse ved sårheling og cancer i huden. Ved hjælp af *in situ* hybridisering og immunhistokemi kunne det vises, hvorledes PA-systemet udtrykkes *in vivo* i hud sårheling hos mus. Urokinase-type PA (uPA), PA inhibitor type 1 (PAI-1) og uPA receptoren (uPAR) er alle udtrykt i keratinocytter i fronten af det regenerative epidermale lag. Sårhelingshastigheden i plasminogen-deficiente mus er væsentligt nedsat, fra normalt 14 dage til 60 dage, antageligt som følge af ophobninger af fibrin foran de migrerende keratinocytter. I fronten af migrerende keratinocytter findes desuden ekspresion af flere matrix metalloproteaser (MMP); såsom gelatinase B, collagenase-3, og stromelysin-1. Behandling med den bredspektrede MMP-inhibitor galardin nedsatte sårhelings hastigheden i vildtype mus, hvorimod der sås en komplet hæmning af

helingen i plasminogen-deficiente mus. Dette fund støttede hypotesen, at PA- og MMP-systemerne har overlappende funktioner. Undersøgelser i immundeficiente mus af xeno-graftede MDA-MB-231 tumorer, viste at både de humane tumorceller og musens stromaceller udtrykker uPA og uPAR. Specielt i områder med invasiv vækst fandtes stromacellerne positive for både uPA og uPAR. En undersøgelse af ekspressionen af PA-systemet i humane hudcancer, viste at både uPA og uPAR er overudtrykt i planocellulære carcinomer, hvorimod det ikke var muligt at detektere uPA eller uPAR i basalcelle carcinomer. I områder med tegn på invasiv vækst af de planocellulære carcinomer var det muligt på nabo snit at finde kolokalisation af uPA og uPAR i invasions fronten. De ovennævnte undersøgelser har alle bidraget til følgende hypotese: Ekspression af ekstracellulære proteaser i forskellige typer af cancer er bestemt af, hvorledes disse proteaser udtrykkes i normal vævsremodelering i det pågældende væv, hvorfra canceren udgår.

Læge Lise Korbo

forsvarede den 02.05.2003 sin afhandling "Stereological quantitation of human and rat brain in normal brains and in various conditions with symptoms of memory impairment".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Gudrun Boysen.

Officielle opponenter var professor, dr.med. Johannes Jakobsen og overlæge, dr.med. Henning Laursen.

Graden blev konfereret den 09.05.2003.

Biografi

Født 1959 i Aarhus. Cand.med. 1988 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Neurologisk Afdeling, Roskilde Amtssygehus.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet belyser moderne stereologiske teknikker, som kvantiterer celler i 3 dimensioner mod tidligere tiders celletællinger i 2 dimensioner, kan anvendes til at få et unbiased estimat af f.eks. det totale antal neuroner i et givet område af hjernen. Disse metoder er blevet anvendt for at udforske f.eks. celleantal og celledørrelse i forskellige områder af både den normale hjerne samt eventuelle ændringer i morfometrien af hjernen under sygdom. Med vores nuværende viden om hjernen må man stadig formode, at den funktionelle kapacitet er korreleret til antallet af neuroner. En af de stereologiske metoder, disektoren, er anvendt til at bestemme det totale antal neuroner i cerebral og cerebellar cortex hos rotten. Der blev fundet 21 millioner neuroner i rotte cerebral cortex.

Hos rotter, som var kronisk eksponeret for toluen blev der ikke fundet tab af neuroner i cerebral og cerebellar cortex.

Hippocampus er et område af hjernen, som er essentielt for indlæring og hukommelse. Den optiske fraktionator er anvendt til at bestemme det total antal neuroner i de fem regioner af hippocampus hos mennesker og rotter.

Hos seks rotter som var kronisk eksponeret for toluen blev der fundet et signifikant neurontab på 16% i regio inferior (CA3) i hippocampus sammenlignet med kontroller. I et studie som sammenlignede antal neuroner i hippocampus hos fem alkoholikere sammenlignet med fem kontroller, blev der ikke fundet et tab af nerveceller, men der blev derimod fundet et tab af gliaceller på 37%.

Der er tidligere rapporteret et 30% tab af neuroner i neocortex hos AIDS patienter. Dette tab er uafhængigt af om patienterne var klinisk demente eller ej. I et studie som bestemte det totale antal neuroner i hippocampus hos ni AIDS patienter sammenlignet med ti kontroller, blev der ikke fundet noget neurontab. I et retrospektivt longitudinelt studie blev volumen af ventriklerne hos HIV positive og AIDS patienter bestemt udfra CT scanninger. Sammenlignet med en kontrolgruppe blev der fundet signifikant forøgelse af ventrikelvolumen hos både gruppen af HIV positive og AIDS patienter.

Kvantitering af strukturer i hjernen kan være med til at skaffe os ny viden om patologien ved forskellige neurologiske lidelser.

Læge Ole Gredal

forsvarede den 15.05.2003 sin afhandling "Amyotrophic Lateral Sclerosis – biochemical, stereological and clinical aspects".

Handlingen blev ledet af professor, dr.med. Jes Olesen.

Officielle opponenter var docent, overlæge Sebastian Conradi og professor, dr.scient. Arne Schousboe.

Graden blev konfereret den 21.05.2003.

Biografi

Født 1952 i Fredericia. Cand.med. 1983 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Neurologisk Afdeling, H:S Bispebjerg Hospital.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen undersøger amyotrofisk lateral sklerose (ALS), der er en motorisk nervesygdom, hvor de motoriske nerveceller i hjernestammen og medulla spinalis degenererer med udbredte lammelser af svælg- og ekstremitetsmuskulaturen til følge. Ætiologien til den sporadiske ALS er ukendt.

I hvilken grad motorisk cortex er omfattet af de degenerative processer, har jeg undersøgt i studier omfattende receptorbinding, stereologisk celletælling og *in-vivo* proton magnetisk resonansspektroskopi (¹H-MRS). I undersøgelsen af neurontransmitterreceptor forholdene påvistes uændret benzodiazepin- og muscarinreceptor binding, men signifikant øget binding af en NMDA-receptor ligand i flere cortexområder. I konventionelle neuropatologiske ALS-studier beskrives tab af neuroner i motorisk cortex, hvorimod vores resultater viste et normalt antal neuroner i alle kortikale områder hos ALS, når stereologiske celletællingsmetoder blev anvendt. I ¹H-MRS-undersøgelsen påviste vi en reduktion af NAA-koncentrationen i motorisk cortex hos ALS patienter, der kan tolkes enten som en neuronal dysfunktion i NAA-metabolismen, et tab af neuroner eller et nedsat neuronalt cellevolumen.

I undersøgelsen af plasmakoncentrationen af glutamat efter glutamatindtag, bekræftes resultaterne om en ændret perifer metabolisering af glutamat. Indtag af forgrenede aminosyrer fandtes ikke at påvirke plasmaglutamat koncentrationen.

Forstyrrelser i homeostasen af den frie intracellulære calciumion koncentration ([Ca²⁺]_i) er en af de væsentlige effektormekanismer af en excitatoksisk stimulering. I to af mine studier er undersøgt betydningen af ændringer i [Ca²⁺]_i i cellulære modelsystemer for ALS. I et studium med ALS-fibromlaster, kunne vi ikke påvise nogle ændringer i det spatiotemporale [Ca²⁺]_i-respons ved anvendelse af

Ca²⁺-mobiliserende agonister. I et andet studium anvendte vi dyrkede kortikale neuroner til at undersøge om CSF fra Als-patienter indeholder en neurotoksisk faktor, der medfører en dysregulering af den intracellulære calciumhømeostase, men med et negativt resultat.

I en klinisk kontrolleret undersøgelse med en glutamat-receptor antagonist, dextromethorphan analyserede vi overlevelsesdata, men kunne ikke påvise nogen positiv virkning af dextromethorphan sammenlignet med placebo. I vores undersøgelse indgik et begrænset antal patienter, men sammenholdes resultatet med tilsvarende kliniske kontrollerede undersøgelser understøtter det vores fund.

Læge Kristian Schønning

forsvarede den 15.05.2003 sin afhandling "Antibody Neutralization of Human Immunodeficiency Virus Type 1 (HIV-1)".

Handlingen blev ledet af professor, dr.med. Søren Buus.

Officielle opponenter var dr. Richard Wyatt og klinisk lektor, overlæge, dr.med. Jan Gerstoft.

Graden blev konfereret den 28.05.2003.

Biografi

Født 1965 i København. Cand.med. 1991 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Kursist i Klinisk Mikrobiologi, Statens Seruminstitut.

Disputatsarbejdet

Studierne omfatter en beskrivelse af forekomsten af virusneutraliserende antistoffer hos langtidsinficerede personer. I disse studier vises, at der ikke er holdepunkter for at de neutraliserende antistoffer udøvede et tilstrækkeligt selektionsstryk til at fremkalde neutralisationsresistent virus, ligesom der ikke fandtes holdepunkter for en stigende autolog neutralisationstil over tid, hvilket tyder på at virale neutralisationsepitoper er forholdsvis lavimmunogene.

I en serie forsøg belystes betydningen af glykolkomponenten og den kvaternære struktur af HIVs overfladeprotein, gp120, for antigenicitet og følsomhed for antistofneutralisation. Eksperimenterne godtgjorde at en glykanstruktur på gp120 selektivt nedregulerede antigeniciteten af oligomert gp120. Resultatet indikerer at monomert gp120 indeholder immunogene strukturer som ikke er tilgængelige på oligomert virion-associeret gp120. I overensstemmelse hermed induceredes ved immunisering med monomert, glykanholdigt gp120 antistoffer, der præferentielt neutraliserede virusvarianter, som manglede glykanen. Resultaterne indikerer, at monomert gp120 er mindre egnet som immunogen med henblik på at inducere neutraliserende antistoffer.

De i de tidligere studier etablerede virusvarianter til at undersøge støkiometri af antistofneutralisation ved en ny eksperimentel procedure i hvilken antallet af bindingssteder for antistoffet på viruspartiklen er den eksperimentelle variabel. Eksperimentet kan derfor i modsætning til tidligere kinetikstudier anvende antistof i overskud og lade bindingslignevægt indtræde. Resultaterne herfra understøtter, at neutralisation finder sted ved en trinvis proces, hvor binding af hvert antistof nedsætter sandsynligheden for en infektiøs begivenhed. Denne neutralisationsmåde adskiller fra de tidligere opstillede enkelt-hit og multi-hit neutralisationskinetikker.

Samlet peger disputatsarbejdet på, at den strukturelle organisation af gp120 kan vise sig at udgøre en større hin-

dring for at tilvejebringe en effektiv vaccine end den ellers veldokumenterede genetiske variabilitet, og at immunogener, der skal fremkalde neutraliserende antistoffer rettet mod konserverede epitoper, skal være forbedrede i forhold til de under naturlig infektion cirkulerende immunogener.

Læge Lars Hansen

forsvarede den 23.05.2003 sin afhandling "Candidate genes and late-onset type 2 diabetes mellitus: susceptibility genes or common polymorphisms?".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Ulla Feldt-Rasmussen.

Officielle opponenter var professor Stephen Patrick O'Rahilly og professor, overlæge, dr.med. Ole Schmitz.

Graden blev konfereret den 03.06.2003.

Biografi

Født 1965 i København. Cand.med. 1991 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Specialkemiker ved Novo Nordisk A/S, Bagsværd.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet tager udgangspunkt i hypotesen om at type 2 diabetes er en genetisk sygdom forårsaget af variationer i gener med betydning for beta-celle funktion og insulinfølsomhed, såkaldte "kandidatgener". Studierne som blev udført i den danske population af type 2 diabetikere var samtidig med lignende kandidatgen-studier i andre europæiske, nord-amerikanske og japanske populationer med type 2 diabetes. Tilsammen blev en række kandidatgener udelukket som etio-patogenetiske komponenter i type 2 diabetes, mens gener som KCN11J (*Kir6.2*) og PPP1R3 (PP1G) i visse populationer udgør risikogener for type 2 diabetes. Den kliniske heterogenicitet i diabetes diagnostikken (type 1 og type 2 diabetes) diskuteres på baggrund af den nyeste genetiske indsigt i type 1 og type 2 diabetes.

Studierne blev i væsentlig grad finansieret gennem bidrag fra Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd, Europæiske Union (FP5), Diabetesforeningen, Desirée og Niels Ydes Fond og Velux Fonden.

Læge Gyda Lolk Ottesen

forsvarede den 13.06.2003 sin afhandling "Carcinoma *in situ* of the Female Breast. A clinicopathological, immunohistological and dna ploidy study".

Handlingen blev ledet af lektor, dr.med. Mogens Spang-Thomsen.

Officielle opponenter var overlæge, dr.med. Peter Bichel og lektor, overlæge, dr.med. Birgitte Bruun Rasmussen.

Graden blev konfereret den 16.06.2003.

Biografi

Født 1952 i København. Cand.med. 1979 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Vicestatsobducent ved Retsmedicinsk Institut.

Disputatsarbejdet

Forstadier til brystkræft udgør en heterogen gruppe af kliniske og histopatologiske forandringer med varierende biologi, spændende fra biologisk aggressive læsioner med betydelig risiko for progression til brystkræft til fredeligt forløbende forandringer. CIS inddeles traditionelt i to hovedtyper; ductal carcinoma *in situ* (DCIS) og lobulær carcino-

ma *in situ* (LCIS). Ældre studier tyder på, at ca. en tredjedel af kvinder med CIS senere vil udvikle brystkræft. Autopsistudier tyder på, at CIS er hyppigt forekommende og udvikles hos ca. 20% af alle kvinder, men kun en mindre del diagnosticeres. Specielt har indførelsen af mamмоgrafi dog medført en betydelig stigning i antallet af erkendelige CIS forandringer. Baggrunden for dette studium var den manglende viden om CIS læsionernes biologi. I 1982 igangsatte Danish Breast Cancer Cooperative Group (DBCG) en prospektiv, landsdækkende undersøgelse af CIS (protokol DBCG 82-IS). Gruppen af kvinder, behandlet med brystbevarende kirurgi, udgjorde materialet for de klinisk-patologiske undersøgelser, i alt 275 kvinder i perioden 1982-89. Follow-up undersøgelser viste, at recidiv var signifikant relateret til kernestørrelsen af den primære læsion. Da kerneforandringer kan være relateret til abnormt dna-indhold (dna-aneuploidi), sammenholdt med at brystkræft ofte viser dna-ændringer, undersøgtes dna-ploidi på en mindre serie af DCIS med flow cytometri (FCM). Mere end 80% fandtes dna-aneuploide, med en fordeling af dna-index (DI) svarende til, hvad man finder ved brystkræft. Hypotesen heraf var, at dna-mønstret i en kræftknode i brystet er etableret allerede på forstadiet. Dette blev bekræftet ved FCM dna-analyse på en serie af brystkræft med dominerende DCIS komponent, således at det var muligt at analysere samhørende forstadier og invasive komponenter. Som eneste forskel fandtes i den invasive komponent hyppig forekomst af ekstra aneuploide kloner med et let forøget dna-indhold, som muligt kunne have betydning for den invasive proces. For yderligere at karakterisere CIS forandringerne og muligt udskille biologisk forskellige grupper, foretoges immunhistokemisk undersøgelse på en konsekutiv serie af CIS og brystkræft med dominerende DCIS komponent og resultaterne heraf sammenholdt med de histopatologiske fund og dna-analyserne. For DCIS fandtes stor kernestørrelse og forekomst af såkaldt comedonekrose at være signifikant relateret til dna-aneuploidi, høj proliferativ aktivitet, lavt receptorindhold og overekspression af c-ErbB-2 og p53, tydende på en aggressiv vækstmåde. Småcellet CIS, omfattende både LCIS og DCIS, fandtes derimod med normalt dna-indhold (dna-diploid), med lav proliferativ aktivitet og viste ingen overekspression af c-ErbB-2 og p53. For brystkræft med dominerende DCIS komponent fandtes overensstemmelse mellem DCIS og den invasive komponent. Som et væsentligt fund påvistes ingen forskel, hverken i morfologi, immunhistokemi eller dna-ploidi, mellem DCIS med og uden en invasiv komponent. Disse forhold indikerer, at ingen af de undersøgte parametre har selvstændig betydning for den invasive proces.

Læge Ane Friis Bendix

forsvarede den 13.06.2003 sin afhandling "Kronisk lænderygbesvær og intensiv, tværfaglig rehabilitering".

Handlingen blev ledet af afdelingsleder, lektor, ph.d. Kirsten Avlund.

Officielle opponenter var professor, dr.med. Michael Kjær og professor, dr.med. Henrik Galbo.

Graden blev konfereret den 17.06.2003.

Biografi

Født 1953 i Brørup. Cand.med. 1987 ved Københavns Universitet. Aktuelt: overlæge, afdelingsleder i Forsknings- og Udviklingsafdelingen ved Odense Universitetshospital.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet belyser uspecifik kronisk lænderygbesvær der er en omkostningstung tilstand såvel menneskeligt som samfundsøkonomisk. Da der ikke er påvist overbevisende effekt af det store antal forskellige behandlingsformer, der tilbydes disse patienter, vakte det opsigt da undersøgelser fra USA i slutningen af 80'erne viste lovende resultater fra et intensivt, tværfagligt rehabiliteringsprogram til denne patientgruppe. Med det formål at teste et sådant program i Danmark, indgik 354 patienter med kronisk, invaliderende lænderygbesvær i tre randomiserede, enkeltblindede parallelgruppe studier på Rigshospitalets Rygcenter. Det intensive rehabiliteringsprogram blev sammenlignet med "Ingen behandling" samt med tre forskellige, mindre intensive træningsprogrammer. Patienterne blev fulgt op efter 4 måneder samt 1, 2 og 5 år. Resultaterne viste, at deltagelse i det intensive program på kort sigt gav bedre udbytte end deltagelse i et mindre intensivt program eller i en kontrolgruppe. På længere sigt udlignedes denne forskel dog og kunne efter 2 og 5 år kun findes i ét af projekterne.

Afhandlingen omfatter ligeledes resultater fra et studie, hvor data fra over 800 patienter med kronisk lænderygbesvær analyseredes med henblik på identifikation af prædiktive faktorer for den intensive behandling. Faktorer som alder, antal sygedage, smerteniveau og tilknytning til arbejdsmarkedet viste sig positivt korreleret til at klare sig godt 1 år efter projektstart, men dette viste sig uafhængigt af om patienterne havde deltaget i det intensive program, i de mindre intensive programmer eller i kontrolgruppen.

Samlet set konkluderes det, at der ud fra resultaterne i denne afhandling ikke er overbevisende evidens for at iværksætte intensiv, tværfaglig rehabilitering til patienter med kronisk lænderygbesvær. Nyere undersøgelser peger imidlertid på, at hvis en tværfaglig indsats aktivt inddrager arbejdspladsen, evt. med gradvis tilbagevenden til arbejdsmarkedet, er resultaterne bedre.

Undersøgelserne vedr. denne afhandling blev støttet af en lang række fonde, ligesom flere pensionskasser og forsikringsselskaber støttede projekterne økonomisk.

Læge Tommie Mynster

forsvarede den 13.06.2003 sin afhandling "Blood Transfusion-induced immunomodulation. Is storage time important?"

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Niels Erik Bille Brahe.

Officielle opponenter var professor, dr.med. Torben Barington og lektor, dr.med. Allan Randrup Thomsen.

Graden blev konfereret den 17.06.2003.

Biografi

Født 1960 i Haderslev. Cand.med. 1989 ved Københavns Universitet. Aktuelt: 1. reservelæge på Kirurgisk Gastroenterologisk Afdeling K, Bispebjerg Hospital.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen består af 8 artikler og en oversigt.

Blodtransfusion virker immunmodulerende og er derfor mistænkt at medvirke til øget risiko for infektiøse komplikationer efter større traumer og kirurgi, samt at øge cancerrecidivhyppigheden efter kirurgi for kræft. Alle celler i erythrocyt-suspensioner undergår forandringer under blodbankslagring, herunder frigivelse af potente bioaktive sub-

stanser som myeloperoxiase, eosinofile proteaser og histamin fra leukocytter, der ikke er fra-filtereret. Men også frigivelsen af membranmateriale fra erythrocytterne kan virke immunmodulerende. Ved 5 laboratorieforsøg så man, at tilsætning af lagret blodbanksblod til immunceller fra potentielle recipienter giver hæmning af immuncellernes inflammatoriske aktivitet (TNF α og IL- $\downarrow$; IK- $\downarrow$) imod bakterier (LPS) – større hæmning med øget lagringstid af blodbanksblodet, som må lagres op til 35 dage. Denne hæmning kunne delvis fjernes ved at filtrere blodbanksblodet for rest af leukocytter. Konklusionen var, at nedbrydningen af leukocytter, under lagring af blodposer i blodbanken, men også til dels erythrocytter, kan udøve en immunhæmmende, antiinflammatorisk effekt på recipienten af blodet.

I 3 kliniske opgørelser af lagringstiden for blod givet til patienter opereret for kræft i endetarmen viste det sig, at transfusion af blod lagret over 21 dage var forbundet med større risiko for udvikling af infektion efter operationen. Samtidig infektion og blodtransfusion var forbundet med dårligere prognose blandt 740 patienter opereret for tyk- eller endetarmskræft, men herimod viste det sig, at prognosen var dårligst for de patienter som havde fået blod lagret under 21 dage. Konklusionen er, at blodtransfusion, lagringstidsafhængigt, giver øget modtagelighed for infektion via immunhæmning, og forværrer prognosen for patienter opereret for kræft, blot ikke ved samme mekanisme. Alle nye undersøgelser af blodtransfusioners bivirkninger og effekt af filtrering af blod bør være korrigeret for lagringseffekten.

Læge, ph.d. Marie-Louise Moes Grønholdt

forsvarede den 19.06.2003 sin afhandling "Vulnerable Atherosclerotic Carotid Plaques Image Methods, Stroke Risk and Risk Factors".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Ivar Gøthgen.

Officielle opponenter var overlæge, med.dr. Ulf Hedin og professor, med.dr. Jan Nilsson.

Graden blev konfereret den 20.06.2003.

Biografi

Født 1966 i København. Cand.med. 1992 og ph.d. 1998 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Kursusstilling ved Thoraxkirurgisk Afdeling, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen er udformet som 5 originalartikler og en sammenfattende oversigt.

Formålet med nærværende studie var at blive i stand til at udvikle en metode til at identificere de individer med carotis atherosklerose, som er i høj risiko for at udvikle apopleksi, som et alternativ til den nuværende operationsindikation baseret på stenosegraden alene. Derfor undersøgte patienter med carotis stenoser over 50% og hos disse sammenhængen mellem carotis plaques refleksion af ultralyd (ekko-genicitet) og udvikling af nye neurologiske symptomer, CT-skanning af plaque, histologisk plaque indhold, kardiovaskulære risikofaktorer, som akutte fase reaktanter (inflammationsmarkører) og lipoproteiner.

Undersøgelsens vigtigste fund var, at objektivt karakteriserede ekkosvage sammenlignet med ekkorige plaques var forbundet med en højere risiko for apopleksi, især hos tidligere symptomatiske patienter. Derudover fandtes ekko-

svaghed at være associeret med et højt indhold af lipid og makrofager, men med lavt indhold af kalk og fibrøst væv i plaque. Plaque-karakteristik med spiral CT-skanning syntes at korrelere med ekkogeniciteten, men kun med histologisk indhold af kalk. Akutte fase reaktanter i plasma (C-reaktivt protein og orosomuroid) var positivt associerede med triglycerid-rige lipoproteiner og det histologiske volumen af plaquet, men kun muligt associerede med ekkosvaghed ($p=0.05$). Endelig tyder en sammenhæng mellem ekkosvage plaque og forhøjede værdier af plasma triglycerid-rige lipoproteiner (såvel i faste som postprandialt) på, at udvikling af ekkosvage, lipid-rige plaque især fremmes af disse lipoproteiner i plasma.

Disse fund understøtter teorien om, at ekkosvage, lipid-rige carotis plaque er tilbøjelige til at rupturere og dermed at medføre udvikling af neurologiske tilfælde end ekkorige, fibrøse plaque. Modsat ultralyd synes spiral CT-skanning ikke at kunne identificere disse vulnerable plaque. Objektiv vurdering af plaque ekkogeniciteten med ultralyd kan tænkes at bidrage til udvælgelse af de patienter, der vil have mest gavn af profylaktisk carotisendarterektomi.

Fondsmidler: Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsfond, Hjerteforeningen, og Desirée samt Niels Ydes Fond.

Læge, ph.d. Anders Juul

forsvarede den 15.08.2003 sin afhandling "Serum levels of Insulin-like Growth Factor I and its Binding Proteins in Health and Disease. Physiological, epidemiological and clinical aspects".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Henrik Mortensen.

Officielle opponenter var professor, overlæge, dr.med. Sten Madsbad og professor, dr.med. Hans Ørskov.

Graden blev konfereret den 20.08.2003.

Biografi

Født 1963 i Nykøbing Falster. Cand.med. 1991 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Afdelingslæge ved Afdeling GR; Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet baserer sig på 10 originale artikler, hvoraf de 2 første tidligere er indgået i min ph.d.-afhandling, samt en oversigtsartikel (1).

IGF-I cirkulerer bundet til specifikke IGF bindingsproteiner (IGFBP-1 til -6) i plasma, hvoraf IGFBP-3 binder størstedelen af IGF-I. Hos børn er serum IGF-I og IGFBP-3 primært reguleret af den pulsatile væksthormon (GH) sekretion, men andre faktorer som kønshormoner, ernæringsstatus, lever og nyrefunktion påvirker også serum niveauerne af IGF-I. Hos voksne stimulerer GH sekretionen ligeledes IGF-I og IGFBP-3, men spiller en mindre rolle for regulationen end hos børn. Serum IGF-I og IGFBP-3 niveauerne udviser kun sparsom døgnvariation og minimal variation i løbet af en menstruationscyklus. Derimod spiller alder, pubertet, køn og kropssammensætning en væsentlig rolle for serum niveauerne, og der skal derfor tages højde for disse parametre når man vurderer niveauerne hos et individ. Børn med central pubertas præcox har forhøjede IGF-I og IGFBP-3 serum koncentrationer i forhold til præpubertale børn, og niveauerne falder signifikant under GnRH agonist behandling.

IGF-I niveauerne falder med stigende alder hos voksne.

Tilsvarende falder også IGFBP-3 serum koncentrationerne med alderen, men ikke så udtalt som for IGF-I. Denne forskel mellem IGF-I og IGFBP-3 medfører at frit (biologisk aktivt) IGF-I falder med alderen, og det er foreslået at dette fald er associeret med aldridsprocesser. Prospektive studier af raske voksne har vist at IGF-I niveauer i den øverste del af normalområdet er associeret med øget risiko for senere udvikling af prostata, bryst og kolorektal cancer. Omvendt har det vist sig at IGF-I niveauer i den nederste del af normalområdet er associeret med øget risiko for senere udvikling af osteoporose, nedsat glukosetolerans og iskæmisk hjertesygdom.

IGF-I og IGFBP-3 koncentrationerne er subnormale hos børn med GH mangel, samt hos voksne med GH mangel opstået i børneårene. Patienter med GH mangel opstået i voksenlivet har generelt nedsatte IGF-I og IGFBP-3 niveauer, men de kan ikke anvendes som diagnostiske markører alene. GH behandling øger IGF-I og IGFBP-3 til normale niveauer, og aktuelle internationale guidelines foreslår at GH doser titreres i henhold til IGF-I niveauerne. Derudover er IGF-I og IGFBP-3 supranormale hos patienter med aktiv akromegali. Normalisering af IGF-I betragtes som eet af kriterierne for behandlingssucces. Sammenfattende gælder det således at hos patienter med forstyrrelser i GH sekretionen (GH mangel og akromegali) kan måling af IGF-I og IGFBP-3 bidrage til bedret diagnostik, prædiktion af behandlingsrespons samt monitorering af behandling.

Læge Per Lav Madsen

forsvarede den 11.06.2003 sin afhandling "Near-Infrared Spectrophotometry of Brain and Muscle Oxygenation during Circulatory Shock".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, med.dr. Anders Larsson.

Officielle opponenter var professor, overlæge, dr.med. Gitte Moos Knudsen og professor, dr.med. Bjørn Quistorff.

Graden blev konfereret den 25.08.2003.

Biografi

Født 1967 i København. Cand.med. 1995 ved Københavns Universitet. Aktuelt: 1. reservelæge ved Epidemiklinikken, Rigshospitalet M5131.

Disputatsarbejdet

Cirkulatorisk shock er kendetegnet ved lavt ilttilbud til organerne, hvor særligt hjernen ikke tåler længerevarende iltmangel. Undersøgelserne afdækkede muligheden for hos voksne med nærinfrarød spektrofotometri (NIRS) at følge hjernens og skeletmuskulaturens indhold af oxygenet hæmoglobin (Hb). NIRS blev bedømt i laboratoriet under simuleret hypovolæmisk shock og i klinikken i hjerte- og leversyge patienter. Passiv helkropsvipning med hovedet opad (50°; HUT) udløser indenfor 1 time et vasovagalt tilfælde (simuleret hypovolæmisk shock) hos 9 af 10 raske forsøgspersoner. Under HUT falder det centrale (torakale) blodvolumen (CBV) og dermed hjertets minutvolumen. Central venøs iltmætning afspejler faldet i CBV bedre end det centrale venetryk. Under HUT sker der først et fald i musklernes gennemblødning og iltmætning bedømt ved NIRS, siden en pludselig stigning under det vasovagale tilfælde. Hjernens blodgennemstrømning (CBF) og iltmætning (ScO₂) falder ikke væsentligt så længe det arterielle blodtryk (MAP) forbliver upåvirket; men CBF, ScO₂ og den cerebrale [HbO₂] falder når MAP falder under ~80

mmHg. Under HUT er det ved NIRS af hjernen muligt at følge reduktion af cytochrome c oxidase, det sidste enzym i respirationskæden: Potentielt bedømmes derved intracellulær oxygenering, men NIR absorptions ændringerne er små. NIRS reflekterer ændringer i arterieblodets indhold af ilt og kuldioxid, der begge relaterer til ændringer i vævenes gennemblødning.

Forsøgene viste at det er muligt med NIRS af følge cerebralt og muskulært iltindhold, idet vævets iltmætning bedømt ved NIRS afspejler både vævets gennemblødning og arterieblodets iltindhold. Hos raske er ScO₂ > 55%, idet dog primært ændringer i ScO₂ benyttes klinisk. I hjertepatienter med akut lungestase og cerebrale symptomer er ScO₂ kritisk lav (omkring 35%) trods nærnormale værdier for puls, MAP og arterielle gæstal, og under behandling følger forbedringer i cerebrale symptomer stigninger i ScO₂. I levertransplantationspatienter vil bilirubin sænke den målte absolutte værdi for ScO₂, men NIRS vil stadig ofte afspejle ændringer i hjernens iltmætning. Som vist hos hjerte- og leversyge patienter er det ikke sikkert at patienter har bevareret autoregulation af hjernens gennemblødning, og NIRS giver information om hjernens iltindhold, der ikke opnås ved konventionel monitorering. Hjernevævets iltmætning og koncentration af iltet hæmoglobin bør ikke falde mere end henholdsvis cirka 10% og omkring 5 mMol idet et stort antal forsøgspersoner og patienter udviser cerebrale symptomer ved større fald.

Læge Jimmy Jørgensen

forsvarede den 29.08.2003 sin afhandling "Colonic absorption and metabolism of fatty acids".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Peter Bytzer.

Officielle opponenter var overlæge, dr.med. Ole Haagen Nielsen og klinisk lektor, overlæge, dr.med. Flemming Bendtsen.

Graden blev konfereret den 04.09.2003.

Biografi

Født 1963 på Frederiksberg. Cand.med. 1990 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Medical adviser, Medical Department, LEO Pharma i Ballerup.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen består af seks publicerede artikler og en sammenfattende oversigt.

Den humane colon opfattes traditionelt som et organ, der konserverer vand og elektrolytter og fungerer som reservoir. Colon fungerer imidlertid også som fermenteringskammer, hvor kulhydrater og proteiner, der ikke er optaget i tyndtarmen, omdannes til kortkædede fedtsyrer (SCFAs) af bakteriefloraen. SCFAs absorberes effektivt i colon og bidrager med ca. 5% af energibehovet hos raske. Desuden metaboliseres SCFAs i colonepitelet. Colons evne til at absorbere de mere energiholdige mellemkædede fedtsyrer (MCFAs) er mindre undersøgt. Hos patienter med nedsat tyndtarmsfunktion (f.eks. korttarmssyndrom) vil absorption af MCFAs i colon kunne give et væsentligt og tiltrængt bidrag til energibehovet.

Formålet med arbejdet har været at søge en yderligere afklaring af colons evne til at absorbere og metabolisere fedtsyrer med forskellig kædelængde.

Humane dialysesæksstudier indikerede at den rektale absorption af SCFAs og MCFAs er ens. Desuden viste dyre-

eksperimentelle *in vivo* studier af colon at *i*) MCFAs absorberes bedre end SCFAs, *ii*) absorptionen er lineært korreleret med den lumenale koncentration og *iii*) langkædede fedtsyrer kun absorberes i ringe grad. Det kan i fremtidige humane balancestudier hermed søges afklaret om MCFAs (i triglyceridform) bør udgøre en større del af kosten til patienter med nedsat tyndtarmsfunktion og bevaret colonfunktion.

En del af de lumenale SCFAs absorberes ikke, men metaboliseres lokalt i colonepitelcellerne (colonocyttter), hvor de udgør den vigtigste ernæringskilde. Studier viste at metaboliske parametre for henholdsvis isolerede colonocyttter og colonocyttter *in situ* afviger fra hinanden. Således er Km værdien for oxidationen af fedtsyrer meget lavere for isolerede colonocyttter end for colonocyttter *in situ*. Det samme gælder for den koncentration af fedtsyrer, der er nødvendig for at opnå den maksimale oxidationshastighed V_{max} . Det vurderes at studier med isolerede colonocyttter er velegnede til bestemmelse af den intracellulære metaboliske kapacitet, mens studier med bedre afspejler metabolismen *in vivo*.

Blandt de kvantitativt vigtigste colonocyttter *in situ* SCFAs er butyrat colonocytternes foretrukne substrat. Man har rejst mistanken om en defekt butyratomsætning i colonepitelet ved colitis ulcerosa, hvilket kunne medføre cellulær energimangel og dermed mucosainflammation. Det blev vist at andre SCFAs og MCFAs kan medføre en større energiproduktion i colonocytten end butyrat. Disse fedtsyrer kan derfor forsøges udnyttet terapeutisk ved sygdommen. En metabolisk defekt kunne dog ikke påvises ved hverken colitis ulcerosa eller Crohn's colitis ved en nyudviklet metode med store vævsstykker fra colon.

Læge Allan Garlik Jensen

forsvarede den 03.10.2003 sin afhandling "Staphylococcus aureus bacteremia".

Handlingen blev ledet af lektor, overlæge, dr.med. Niels Højby og overlæge, dr.med. Svend Stenvang Pedersen.

Officielle opponenter var professor, overlæge, dr.med. Court Pedersen og professor, overlæge, dr.med. Hans Jørn Kolmos.

Graden blev konfereret den 10.10.2003.

Biografi

Født 1959 i Næstved. Cand.med. 1988 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Afdelingslæge ved Klinisk Mikrobiologisk Afdeling, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Udgår fra Statens Serum Institut og bygger på henholdsvis en landsdækkende, retrospektiv database af kliniske oplysninger fra patienter med positiv bloddyrkning for *S. aureus* (Stafylokoklaboratoriet, Statens Serum Institut) og en prospektiv indsamling af data fra patienter med positiv bloddyrkning for *S. aureus* i Københavns Amt i perioden 1994-96 (Klinisk Mikrobiologisk Afdeling, KAS Herlev).

Disputatsarbejdet omhandler de kliniske aspekter af *S. aureus* bakteriami med dets komplikationer, og formålet var at undersøge forskellige risikofaktorerets betydning for udviklingen af *S. aureus* bakteriami og forbedre behandlingen og diagnostikken af såvel *S. aureus* bakteriami som hæmatogen *S. aureus* spondylitis og *S. aureus* meningitis.

De væsentligste fund i doktordisputatsen er følgende: Et indsat centralt venekateter og det at være nasal bærer af *S. aureus* er vigtige risikofaktorer og hyponatriæmi og anæmi

vigtige risikomarkører for udvikling af hospitalserhvervet *S. aureus* bakteriami.

Fjernelse af fokus for *S. aureus* bakteriami er absolut nødvendig, og behandling med dicloxacillin 1g x 4 eller 2g x 3 er bedre end 1g x 3 svarende til tidligere allerede kendte farmakodynamiske principper.

Der er sket en stigning i antallet af specielt ældre patienter med vertebral *S. aureus* osteomyelitis og et fald i antallet af specielt mindre børn med osteomyelitis i femur eller tibia i perioden 1980-90.

For hæmatogen vertebral *S. aureus* osteomyelitis er både symptomer og laboratoriefund relativt uspecifikke, og CT-scanning eller knoglescintigrafi absolut nødvendige for at stille en tidlig diagnose. Endvidere skal disse patienter behandles med mindst 4g penicillinase-stabil penicillin dagligt i mindst otte uger.

Patienter med hæmatogen *S. aureus* meningitis er hyppigst ældre mennesker med kronisk underliggende sygdom, de har erhvervet infektionen uden for hospital, indgangsporten er ofte ukendt, og patienten har ofte anden sekundær manifestation såsom endocarditis eller osteomyelitis samt en meget høj mortalitet.

Læge Henrik Post Hansen

forsvarede den 18.09.2003 sin afhandling "Diabetic Nephropathy. Aspects of pathophysiology and treatment".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Sten Madsbad.

Officielle opponenter var professor, overlæge, dr.med. Carl Erik Mogensen og professor, overlæge, dr.med. Klaus Ølgaard.

Graden blev konfereret den 10.10.2003.

Biografi

Født 1961 i Svendborg. Cand.med. 1991 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Kursusreservelæge ved Nefrologisk/Endokrinologisk Klinik P, Abdominalcentret, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Disputatsen er baseret på studier der er gennemført under min ansættelse på Steno Diabetes Center i perioden 1994 til 2000.

Diabetisk nefropati er et klinisk syndrom karakteriseret ved persisterende albuminuri, faldende nyrefunktion og forhøjet blodtryk. Det udvikles hos 30% af alle diabetes patienter og er associeret med øget morbiditet og mortalitet på grund af kronisk nyresvigt (ESRD) og kardiovaskulær sygdom (CVD). Antihypertensiv behandling (AHT) har vist sig at kunne forsinke udviklingen af ESRD og forbedre overlevelsen hos patienter med diabetisk nefropati. Da effekten af AHT på faldet i nyrefunktion imidlertid udviser stor individuel forskel, har man forsøgt andre behandlingsstrategier med bl.a. protein restriktion, dog uden overbevisende effekt på progression af den diabetiske nefropati. Nyere undersøgelser har vist, at initiering AHT/protein restriktion inducerer et akut fald i den glomerulære filtrationshastighed (GFR) hos patienter med kronisk nefropati, der, såfremt behandlingen er af kortere varighed, fuldstændigt ophæver den potentielt gavnlige langtidseffekt af behandlingen. Det er af afgørende betydning, om det akutte fald i GFR er betinget af funktionelle (reversible) eller strukturelle (irreversible) forandringer i nyrene, når man skal vurdere den eventuelle gavnlige effekt af en behand-

ling på progression af den diabetiske nefropati. Vores undersøgelser har antydnet, at det initiale fald i GFR, der typisk ses efter opstart AHT/protein restriktion hos type 1 diabetiske patienter med diabetisk nefropati, er af funktionel natur og ikke betinget af skader på nyrenes struktur/opbygning. Det initiale fald i GFR, induceret af AHT, synes overvejende at være betinget af den ledsagende reduktion i det systemiske blodtryk, mens det fald, der ses efter opstart af protein restriktion, primært synes betinget af lokale ændringer i den renale hæmodynamik. Derimod, viste vores undersøgelse på type 2 diabetiske patienter med diabetisk nefropati overraskende, at det initiale fald i GFR meget vel kunne være strukturelt (irreversibelt) betinget og derfor bør medtages ved vurderingen af den AHTs effekt på progressionen af den diabetiske nefropati hos denne gruppe patienter. Resultaterne af vores undersøgelser påpeger nødvendigheden af, at man ved planlægningen af fremtidige interventionsstudier på patienter med diabetisk nefropati tager hensyn til eventuelle behandlings-inducerede akutte effekter på GFR.

Selvom nedsat/manglende natligt blodtryksfald er velbeskrevet hos patienter med diabetisk nefropati, er betydningen af dette fænomen for eventuelle ændringer i albuminuri og GFR fra nat til dag ikke tidligere beskrevet. Vores undersøgelser af type 1 diabetiske patienter med diabetisk nefropati demonstrerede en udtalt døgnrytme i albuminuri og GFR med laveste værdier om natten. Ændringer i GFR var delvist betinget af tilsvarende ændringer i systemisk blodtryk, mens ortostatisme og nat til dag ændringer i GFR i væsentlig grad syntes at bidrage til døgn variationen i albuminuri. Nedsat/manglende natligt blodtryksfald blev observeret hos 2/3 af patienterne og kunne delvis forklares ved autonom dysfunktion. Fremtidige undersøgelser må afklare, hvorvidt det nedsatte natlige fald i blodtryk er af betydning for progression i den diabetiske nefropati hos disse patienter.

Protein restriktion reducerer incidensen af ESRD og død hos patienter med ikke-diabetiske nefropatier. Som anført tidligere er en tilsvarende gavnlig effekt af protein restriktion på prognosen ikke tidligere demonstreret hos patienter med diabetisk nefropati. Vi demonstrerede i et randomiseret, kontrolleret studie af 4 års varighed, at en moderat restriktion i protein-indtaget reducerede den kumulative incidens af ESRD og død (CVD) hos type 1 diabetiske patienter med progressiv diabetisk nefropati sammenlignet med et uændret højt protein indtag. Fremtidig forskning må afklare, hvorvidt type 2 diabetiske patienter med diabetisk nefropati vil have en tilsvarende gavnlig effekt af protein restriktion.

Læge Jens Otto Reimers Sønksen

forsvarede den 12.09.2003 sin afhandling "Assisted ejaculation and semen characteristics in spinal cord injured males".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge Jesper Eldrup.

Officielle opponenter var professor, overlæge, dr.med. Jørgen Nordling og professor, overlæge, dr.med. Svend Lindenberg.

Graden blev konfereret den 10.10.2003.

Biografi

Født 1959 i København. Cand.med. 1988 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Kirurgisk Urologisk Afdeling H, Amtssygehuset i Herlev.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet belyser de fleste rygmarvsskadede mænd, som ofte er unge og ellers raske, har store fertilitetsproblemer på grund af ejakulatorisk dysfunktion og nedsat sædkvalitet. Tidligere resultater fra forskellige metoder til frembringelse af ejakulation herunder specielt penil vibratorisk stimulation var skuffende og meget varierende. Årsagen til den nedsatte sædkvalitet var uafklaret. På denne baggrund blev aktuelle studie iværksat med henblik på at udvikle og forbedre metoderne til frembringelse af ejakulation, at undersøge sædkarakteristika i den kroniske såvel som akutte fase hos rygmarvsskadede samt for om muligt at identificere faktorer, som kunne have indflydelse på resultatet af assisteret ejakulation og sædparametrene.

Penil vibratorisk stimulation og rektal elektrostimulation blev anvendt til at frembringe ejakulation. For at kunne bestemme størrelsen af vibrationsudslaget (amplitude) i forbindelse med vibratorisk stimulation blev der udviklet et særligt udstyr til præcise målinger af de anvendte amplituder. Videourodynamiske undersøgelser blev gennemført i forbindelse med vibratorisk og elektrisk stimulation for at vurdere samspillet mellem de urethrale sphinctertryk før, under og efter ejakulation. Sædanalyser blev udført i henhold til WHO's kriterier, og der blev foretaget histologisk kvantitative og kvalitative undersøgelser af testisvæv samt dna flowcytometri i forbindelse med testikulær finnålsaspiration.

Efter fundet af en vibrationsamplitude på 2,5 mm (frekvens 100 Hz) kan hovedparten af rygmarvsskadede mænd med et læsionsniveau over Th10, i modsætning til tidligere, selv frembringe ejakulation med penil vibratorisk stimulation. Baseret på målinger af de urethrale sphinctertryk beskrives en ny og forbedret elektrostimulationsteknik, som vil kunne medføre et øget antal bevægelige sædceller i det antegrade ejakulat.

Hos personer med kronisk rygmarvsskade kan gentagne vibrationsfrembragte ejakulationer gennem et år ikke forbedre sædkvaliteten. Rygmarvslæsionens niveau og kompleksitet samt stimulationsmetoderne synes at have betydning for sædcellebevægeligheden, men disse faktorer er i sig selv ikke direkte årsag til den generelt nedsatte andel af bevægelige sædceller, som ses hos rygmarvsskadede mænd med kronisk, neurogen denervation. Derimod fandtes, efter etablering af en dyremodel, at den akutte neurogene denervation havde væsentlig betydning for sædparametrene og spermatogenesisen, idet man 3 uger efter kirurgisk induceret rygmarvsskade fandt signifikant nedsat spermatogenese og bevægelighed af sædcellerne sammenlignet med en kontrolgruppe.

Det vurderes, at fremtidige studier med anvendelsen af denne dyremodel kan bringe mere viden specielt vedrørende neurogene faktorerers betydning for dannelsen, modningen, lagringen og transporten af sædceller.

Læge Karen Julie Gehl

forsvarede den 19.09.2003 sin afhandling "Electroporation of cells and tissues for drug and gene delivery".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Hans Johnsen.

Officielle opponenter var professor, med.dr. Leif G. Salford og overlæge, dr.med. Finn Cilius Nielsen.

Graden blev konfereret den 10.10.2003.

Biografi

Født 1962 i København. Cand.med. 1991 ved Københavns Universitet. Aktuelt: 1. reservelæge ved Onkologisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Herlev.

Disputatsarbejdet

Cellemembranen har en vis elektrisk kapacitans. Påtrykkes et elektrisk felt, som overstiger membranens kapacitans, opstår permeabilisering af cellemembranen (elektroporation). Den destabiliserede membran vil i få minutter efter elektroporationen være permeabel for mindre molekyler. Endvidere kan dna passere den destabiliserede membran såfremt et eksternt elektrisk felt skaber den nødvendige elektroforetiske gradient.

Det er vist, at elektroporation som led i patientbehandling kan lade sig gøre med beskedne bivirkninger. Der er derfor en lang række anvendelsesmuligheder for denne teknologi, inklusive medicinsk behandling af kræftsygdomme (elektrokemoterapi), genterapi, vaccination med dna-sekvenser, anvendelse af oligonukleotider der selektivt hæmmer ekspresion af visse gener, anvendelse som led i immunterapi af cancersygdomme samt til lokaliseret stråleterapi ved hjælp af radioaktive isotoper.

Formålet med nærværende arbejde har været at bidrage til anvendelse af elektroporation i klinikken, ved at optimere forhold for elektroporation *in vitro* og *in vivo*, specielt med tanke på anvendelse til at øge optaget af kemoterapi selektivt i tumorer, samt genterapi.

Der udvikledes en undersøgelse, hvor man ved anvendelse af ⁵¹Cr-EDTA *in vivo* kunne bestemme tærskelværdien for elektroporation, reversibel og irreversibel cellepermeabilisering samt kvantitere permeabiliseringen ved måling af optagelse af det radioaktive molekyle. Endvidere kunne kinetikken for genoprettelse af membranintegriteten bestemmes *in vivo*.

Ved en kombination af undersøgelser af permeabilisering, perfusion og optag af ⁵¹Cr-EDTA samt eksperimentel blokade af det autonome nervesystem kunne en vaskulær effekt af de elektriske pulser karakteriseres. Data vedr. permeabilisering og vaskulære effekter kunne sammenlignes med optag af molekyler og data om ekspresion af overførte gener og sammenhængene herimellem kunne analyseres.

Slutteligt undersøgtes effekt øgningen ved anvendelse af forskellige kemoterapeutika med elektroporation. Specielt øgedes effekten af bleomycin 300 fold, og behandlingen af en patient med kutane metastaser, hvor alle metastaser regredierede komplet, er beskrevet.

Læge, ph.d. Jesper Thulesen

forsvarede den 26.03.2003 sin afhandling "Glucagon-like Peptide 2 (GPL-2), an intestinotrophic mediator".

Handlingen blev ledet af professor, dr.med. Thue Schwartz.

Officielle opponenter var professor, med.dr. Frank Sundler og overlæge, dr.med. Jan Fahrenkrug.

Graden blev konfereret den 17.10.2003.

Biografi

Født 1968 i Frederikssund. Cand.med. 1996 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Reservelæge ved Øjenafdeling Ø, KAS Herlev.

Disputatsarbejdet

Glukagon-lignende peptid 2 (GLP-2) er et 33 aminosyre stort peptid, som secernerer fra tarmens L-celler. Siden 1996 er den forskningsmæssige interesse omkring GLP-2 intensiveret, idet GLP-2 på daværende tidspunkt blev vist at være en vækstfaktor for tarmen. GLP-2 afficerer primært tyndtarmens mucosa, men stimulerer herudover også flere af tyndtarmens absorptive enzymer og forsinker tømning af ventriklen.

Formålet med afhandlingen var at belyse funktionen af endogent GLP-2 og samtidig at vurdere den intestinale vækstvirkning af eksogent tilført GLP-2. I kirurgiske modeller, hvor tarmkapaciteten blev enten reduceret eller ladet uændret ved hjælp af tarmtransposition, målte ændringer af GLP-2 i væv og plasma samt graden af kompensatorisk tarmvækst. Resultaterne fra disse studier indikerede, at L-cellerne, som primært er lokaliseret i den distale del af tarmen, tjener som sensorer, hvor kontakt med ufordøjede føde rester er et signal om, at tarmkapaciteten er utilstrækkelig. Cellerne responderer herved med sekretion af GLP-2, hvilket antyder, at den fysiologiske rolle af GLP-2 kan være at sikre en optimal tarmkapacitet. Selve receptoren for GLP-2 blev lokaliseret til tyndtarmens mucosa i overensstemmelse med den specifikke virkning af peptidet. Blandt vore resultater kan det nævnes, at fiberholdig kost synes at være særligt effektivt, når det gælder stimulation af L-cellerne til sekretion af GLP-2. Denne effekt kan være en medvirkende årsag til kostfibers intestinotrofe virkning.

En specifik intestinal vækstfaktor synes at have et stort terapeutisk potentiale, og ikke mindst i denne sammenhæng er farmakokinetikken interessant. GLP-2 nedbrydes af aminopeptidasen dipeptidyl peptidase IV (DPP IV) med en plasma halveringstid på cirka 7 minutter. Funktionsstudier med den klonede GLP-2 receptor viste, at GLP-2 metabolitten kan binde til receptoren med en affinitet og virkningseffektivitet på henholdsvis 7% og 15% sammenlignet med intakt GLP-2. For at undgå den hurtige metabolisering af intakt GLP-2, men også en mulig interaktion mellem metabolitten og GLP-2 receptoren, er der udviklet DPP-IV resistente GLP-2-analoger. Disse analoger er dyreeksperimentelt vist at være mere potente end nativt GLP-2. Vi undersøgte i gnavere en kombinationsbehandling, hvor behandling med nativt GLP-2 blev kombineret med en DPP-IV inhibitor. Denne behandling potenserede den intestinotrofe effekt med cirka 20%. Fremtidige studier vil demonstrere om GLP-2 analoger eller en kombinationsbehandling med en enzymhæmmer vil være behandling med nativt GLP-2 overlegen og derfor få sin plads i klinikken.

Læge Anne Lis Mikkelsen Englund

forsvarede den 19.03.2003 sin afhandling "Clinical aspects of *in vitro* maturation of human ova".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Carsten Lenstrup.

Officielle opponenter var professor, dr.med. Outi Hovatta og overlæge, dr.med. Lars Westergaard.

Graden blev konfereret den 17.10.2003.

Biografi

Født 1951 i Køge. Cand.med. 1978 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Konstitueret overlæge ved Gynækologisk-Obstetisk Afdeling, KAS Herlev.

Disputatsarbejdet

Doktordisputatsen udgøres af ni tidligere publicerede arbejder og en sammenhængende oversigt.

Studierne blev iværksat med henblik på at optimere metoden til *in vitro* modning (IVM) af humane æg. Denne modning omfatter såvel kernemodning som cytoplasmatisk modning. Kernemodning registreredes ved påvisning af metafase II æg. Cytoplasmatisk modning ved æggets evne til fertilisering, deling og efter tilbageførsel til kvinden udvikling til levende foster og fødsel af barn.

Umodne æg blev udtaget ultralydsvejledt, trangsvaginalt fra 2 – 10 mm store follikler og efterfølgende modnet *in vitro* i 28 – 36 timer. Modningsmediet blev tilsat r-FSH og hCG samt maternelt serum (10%). Ved tilsætning af Humant Serum Albumin i stedet for serum kunne graviditeter ikke opnås. Metafase II æg blev fertiliseret med mikroinjektion og befrugtede æg (max 2) tilbageført til kvinden.

Metoden blev undersøgt hos 2 grupper af par henvist til reagensglasbehandling på fertilitetsklinikken: 1. Par med nedsat sædkvalitet hos manden og/eller ødelagte æggeledere hos i øvrigt normale kvinder. 2. Kvinder med polycystisk ovariesyndrom (PCOS) og risiko for ovariealt hyperstimulationssyndrom under hormonstimulation.

Kort forbehandling med FSH øger ikke modnings-, fertiliserings-, delings- eller graviditetsraten hos regelmæssigt menstruerende kvinder med normale ovarier, hvorimod 3 dages forbehandling med FSH øger modnings- og graviditetsrate hos kvinder med PCOS. Hos kvinder med normale æggestokke, hvor æg udtages i ustimulerede cykli, blev opnået graviditetsrate på 13% per ægudtagning og 18% per oplægning. Ved yderligere finpudsning af metoden kan graviditetsraten øges til 24% per ægudtagning og 33% per ægoplægning. Således har antallet af follikler i ovarier og hormonmålinger dag 3 prognostisk værdi, ligesom timing af aspirationstidspunkt synes væsentlig for graviditetsraten. Der blev ikke påvist forskel i ægudviklingen fra æg udtaget fra æggestok med dominant follikel sammenlignet med æg udtaget fra æggestok uden dominant follikel. Embryoner af højest kvalitet opnås fra *in vitro* modnede metafase II æg uden morfologiske anomalier.

Efter i alt 277 ægudtagninger blev opnået fødsel af 25 børn. Et barn havde ganespalte, de øvrige var uden misdannelser. De opnåede data tyder på, at IVM i fremtiden kan være et alternativ til konventionel reagensglasbehandling. De bivirkninger, som ses under hormonbehandling, er elimineret. Desuden kan IVM kombineret med *in vitro* follikel dyrkning i fremtiden give mulighed for ægmodning hos unge kvinder, som har nedfrosset ovarievæv inden kemoterapi for cancer, og som efter denne behandling senere kunne ønske at opnå graviditet og fødsel af barn.

Læge, ph.d. Bente Stallknecht

forsvarede den 22.10.2003 sin afhandling "Influence of physical training on adipose tissue metabolism – with special focus on effects of insulin and epinephrine".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Inge-Lis Kanstrup.

Officielle opponenter var professor, dr.med. Bjørn Richelsen og professor, overlæge, dr.med. Arne Astrup.

Graden blev konfereret den 29.10.2003.

Biografi

Født 1964 på Frederiksberg. Cand.med. 1992 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Lektor ved Medicinsk-Fysiologisk Institut.

Disputatsarbejdet

Doktordisputatsen, som består af ni tidligere publicerede artikler og en oversigt.

Formålet med disputatsen var at belyse udholdenheds-trænings indflydelse på fedtvævs metabolisme, specielt med fokus på effekterne af insulin og adrenalin. Jeg ønskede især at afklare træningsindflydelse på fedtvævs metabolisme *in vivo*. Studierne bestod af rotte, hunde og humanforsøg, og mikrodialyseteknikken blev anvendt i en stor del af forsøgene. I en evaluering af mikrodialyseteknikken fandt vi, at teknikken kan bruges til at studere fedtvævs metabolisme *in vivo*.

Træning reducerede mængden af fedtvæv og fedtcellestørrelsen, men havde ingen indflydelse på antallet af fedtceller. Træning øgede den mitochondrielle enzymaktivitet markant i hvidt fedtvæv hos rotter. Basal og adrenalin-stimuleret gennemblødning per gram hvidt fedtvæv var markant højere hos trænedede end hos utrænede individer. Hos rotter var både gennemblødning og lipolyse højere i intra-abdominalt end i subkutant fedtvæv.

In vivo basal og adrenalin-stimuleret lipolyse per gram fedtvæv var ikke forskellig imellem trænedede og utrænede mennesker, men lipolysen var højere hos trænedede end hos utrænede rotter. Fedtvævs insulinfølsomhed mht. hæmning af lipolysen var øget hos trænedede i forhold til hos utrænede mennesker *in vivo*. Insulin-stimuleret glukoseoptagelse i fedtvæv *in vivo* og insulin-stimuleret glukosetransport i rotteadipocytter *in vitro* blev øget af træning. Dette var muligvis pga. den trænings-inducerede øgning af GLUT-4 transportører og mRNA.

Træning nedsatte den glukose-stimulerede insulinsekretion og øgede den glukose-stimulerede glukosemetabolisme i pankreasøer *in vitro* og adrenomedullære hormoner var ikke vigtige for disse adaptationer. Træning øgede binyrernes vægt og adrenalinindhold og binyremarvens volumen hos rotter.

Det konkluderes, at udholdenhedstræning er i stand til at reducere mængden af fedtvæv og øge fedtvævs gennemblødning og oxidative kapacitet. Træning ændrer endvidere forskellige aspekter af den insulin- og adrenalin-stimulerede fedtvævs metabolisme både *in vitro* og *in vivo*. Den træningsinducerede reduktion i fedtmasse og de associerede metaboliske adaptationer er muligvis gavnlige set ud fra et sundhedsmæssigt perspektiv.

Cand.scient. Jesper Gromada

forsvarede den 20.10.2003 sin afhandling "Regulation of exocytosis in pancreatic α and β -cells by hormones and neurotransmitters. An electrophysiological study".

Handlingen blev ledet af professor, dr.med. Flemming Dela.

Officielle opponenter var lektor, dr.med. Jens Leipziger og professor, overlæge, dr.med. Niels Juel Christensen.

Graden blev konfereret den 22.10.2003.

Biografi

Født 1965 på Frederiksberg. Cand.scient. i biologi 1992 ved Københavns Universitet. Aktuelt: professor ved Farmakologisk Institut, Aarhus Universitet.

Disputatsarbejdet

I denne disputats er patch-clamp teknikken blevet brugt til at undersøge hvorledes hormoner og neurotransmittere påvirker frisætningen af glukagon fra α -celler og insulin fra β -celler i de Langerhanske øer. Insulin og glukagon

spiller en vigtig rolle for regulering af kroppens blodsukker niveau. En stigning i blodsukkeret stimulerer insulin frisætning og hæmmer glukagon sekretion fra den endokrine del af bygspejtkirtlen. Sekretionen sker ved exocytose d.v.s. sammensmeltning af de sekretoriske granula med cellens plasma membran.

Glucagon-like peptide-1 (GLP-1) er et tarmhormon som øger insulin sekretionen. Vi påviser, at dette sker ved modulering af ion kanal aktivitet, en stigning i intracellulære Ca^{2+} koncentration ($[Ca^{2+}]_i$), samt exocytose. Sidstnævnte proces udgør kvantitativt den vigtigste del og reflekterer bevægelse af granula til plasma membranen, hvor de bliver gjort klar til frisætning som svar på en stigning i blodets sukker indhold.

Acetylkolin bliver frisat fra nerveender i de Langerhanske øer. Vi viser, at acetylkolin stimulerer exocytose af insulin gennem frisætning af Ca^{2+} fra intracellulære depoter samt ved at påvirke cellens evne til at bufre en stigning i $[Ca^{2+}]_i$. Dette reflekteres ved at tidskonstanten for tilbagemunden til hvile $[Ca^{2+}]_i$ forlænges hvorved Ca^{2+} forbliver forhøjet i cellen i længere tid hvilket bevirker, at flere sekretoriske granula transporteres til celle membranen. Denne proces er afhængig af aktivering af protein kinasen CaM kinase II.

Glukagon sekretion fra α -cellen reguleres i basal tilstand ved Ca^{2+} -influx gennem N-type Ca^{2+} kanaler. Adrenalin spiller en vigtig rolle i kroppens glukose balance ved at stimulerer α -cellen til at frisætte glukagon. Glukagon øger leverens glukose produktion. Adrenalin, via β -adrenerg receptor aktivering og øget cAMP/PKA aktivitet, stimulerer exocytose i α -cellen via øget Ca^{2+} -influx gennem L-type Ca^{2+} kanaler samt transport af granule til celle membranen. Sidstnævnte mekanisme bevirker, at antallet af granula ved L-type Ca^{2+} kanaler øges 5 gange.

Somatostatin frisættes fra δ -celler og virker ved at hæmme glukagon sekretionen. I α -cellen sker dette ved at reversere de cellulære processer som øges gennem aktivering af PKA. Somatostatin har ingen effekt på basal glukagon sekretion. Dette betyder, at somatostatin receptorer kun findes udtrykt ved L-type Ca^{2+} kanaler. Aktivering af somatostatin receptorer fører til G_{i2} -protein afhængig aktivering af protein fosfatasen calcineurin. På denne måde vil somatostatin kun hæmme frisætning af vesikler nær L-type Ca^{2+} kanaler.

Det fremgår af ovenstående, at α - og β -celler hurtigt kan justere sekretions hastigheden til små ændringer i blodets sukker indhold ved blot at ændre på fosforyleringsgraden af proteiner der er involveret i selve sekretionsprocessen. Yderligere studier bør rettes mod at identificere og karakterisere disse proteiner og kan dermed danne basis for udvikling af kliniske anvendelige behandlingsmidler.

Læge Terese Katzenstein

forsvarede den 23.10.2003 sin afhandling "Molecular biological assessment methods and understanding the course of the HIV infection".

Handlingen blev ledet af professor, klinikchef, dr.med. Niels Borregaard.

Officielle opponenter var professor, overlæge, dr.med. Jens Ole Nielsen og professor, med.dr. Anders Sønnerborg.

Graden blev konfereret den 29.10.2003.

Biografi

Født 1959 i København. Cand.med. 1989 ved Københavns Universitet. Aktuelt: 1. reservelæge ved Epidemifdelingen, Rigshospitalet.

Disputatsarbejdet

Doktordisputatsen, der består af ti publicerede artikler og en oversigt.

I de 20 år, der er gået siden HIV blev identificeret, er vores viden om dette virus og dets påvirkning af immunsystemet steget eksplosivt. Forskellige molekylærbiologiske metoder har bidraget til denne udvikling.

Formålet med studierne var at beskrive den virologiske profil i forløbet af HIV-infektionen og den kliniske betydning af virusmængden. Endvidere at beskrive udviklingen i virologiske og immunologiske parametre hos en gruppe patienter som havde opnået godt virologisk respons på antiretroviral behandling. Samspillet mellem co-receptoren CCR5, virologisk fænotype, resistensudvikling, CD4-celler og HIV RNA blev også belyst. At sammenligne forskellige metoder til evaluering af virologisk respons på antiretroviral behandling. Fylogenetiske analyser blev benyttet til identificering af et tilfælde af nosokomial smitteoverførsel.

En karakteristisk virologisk profil, med høje virusmængder tidligt efter smitte, herefter markant fald og stabile mængder gennem en længere periode, før virusmængden atter steg, blev identificeret. Tidlige bestemmelser af virusmængden (HIV RNA og HIV dna), blev vist at indeholde signifikant prognostisk information. Patienter med genotypen CCR5/CCR5 Δ 32 blev vist at have lavere HIV RNA tidligt i infektionsforløbet end patienter med vildtypen, muligvis forklarende det bedre kliniske udkomme hos patienter med Δ 32-mutationen. 103 patienter, som havde opnået virologisk suppression på HAART-behandling, blev fulgt i to år. Kun få udviklede markant virologisk rebound. Der var en sammenhæng mellem baseline HIV dna og den virologiske profil, jo lavere HIV dna des mere komplet HIV RNA-suppression. Om HIV dna kan benyttes til at forudsige virologisk svigt bør undersøges nærmere.

Forskellige måder til opgørelse af det virologiske respons på HAART-behandling gav forskellige resultater, og det anbefales at indsamle komplette followupdata og opstille klare retningslinjer for, hvordan data bedst fremstilles for at kunne sammenligne forskellige studier. Vi fandt, at fylogenetiske analyser var værdifulde redskaber til identificering af HIV-transmission.

Ved hjælp af forskellige molekylærbiologiske metoder er væsentlig viden om HIV-infektionens patogenese genereret.

Læge Ebbe Eldrup

forsvarede den 07.11.2003 sin afhandling "Significance and origin DOPA, DOPAC, and dopamine-sulphate in plasma, tissues and cerebrospinal fluid".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Steen Sørensen.

Officielle opponenter var overlæge, dr.med. Jan Abrahamsen og professor, overlæge, dr.med. Jens H. Henriksen.

Graden blev konfereret den 13.11.2003.

Biografi

Født 1956 i København. Cand.med. 1981 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Steno Diabetes Center, Gentofte.

Disputatsarbejdet

Disputatsen består af syv originalartikler og en sammenfattende redegørelse.

Det var foreslået at plasma (p)-DOPA, 3,4-dihydroxyphenylalanin, er et index for tyrosinhydroxylase (TH) aktivitet og sympatisk aktivitet. Oprindelsen til DA metabolit-

terne, 3,4-dihydroxyphenyleddikesyre (DOPAC) og dopaminsulfat (DA-S) i blod var uafklaret.

Formålet med arbejdet var at belyse oprindelsen og betydningen af DOPA, DOPAC og DA-S i blodet, væv og spinalvæske (csf) hos mennesker og rotter samt patienter med Parkinson's sygdom (PD) og den maligne børnetumor neuroblastom (NB).

Undersøgelserne viste, at sympatiske nerver i skeletmuskulærvæv hos rotter ikke udgør noget depot for DOPA. Under akutte og kroniske ændringer af den sympatiske aktivitet hos mennesker observeredes ingen relation mellem venøst plasmas indhold af noradrenalin og DOPA. Efter delvis hæmning af dopa dekarboxylase med benserazid observeredes store stigninger i p-DOPA koncentrationen, men ingen ændring i p-DOPA clearance. Således synes DOPA som syntetiseres i sympatiske nerver at flyde ud i plasma såfremt DOPA ikke kan dekarboxyleres til DA. Clearance af DOPA i arterielt plasma målt til 1 L/min. Ekstraktion af DOPA i underarmen var 24%.

P-DOPA falder hos raske mennesker efter nogle måltider, men er uændret under faste i 25 timer.

P-DOPAC koncentrationen hos mennesket stiger efter et måltid og falder efter 25 timers faste. Rottens p-DOPAC falder efter 4 dages faste. DOPAC i skeletmuskulatur hos rotten synes at være lokaliseret til sympatiske nerver.

P-DA-S koncentrationen hos mennesket stiger efter et almindeligt måltid og halveres efter 24 timers faste.

PD patienter har nedsat koncentration af NA og DOPAC i csf. Csf DOPAC indholdet var korreleret til PD sygdomsaktiviteten. PD synes at omfatte en diffus neurodegenerativ proces.

P-DOPAC koncentrationen er forøget hos NB børn sammenlignet med børn med andre tumorer eller anden sygdom. Såfremt resultaterne kan gentages i større undersøgelser, kan de få betydning for diagnostikken af NB.

Sammenfattende i øvrigt synes plasmas indhold af DOPA overvejende at være et resultat af TH aktivitet i sympatiske nerver. En mindre del kan produceres i ikke-nerveceller i mavetarm-kanalen eller oprinde fra fødens DOPA indhold. P-DOPA er ikke et index for NA syntesen i sympatiske nerver eller for sympatisk aktivitet. P-DOPAC synes at oprinde fra nervesystemet og fra føden, måske især fødens DA indhold. P-DA-S synes overvejende at oprinde fra fødens indhold af DOPA, DA og DA-S.

Økonomisk støtte fra: the Danish Foundation for Advancement of Medical Science, the Danish National Research Foundation, the Danish Medical Research Council, the Danish Hospital Foundation for Medical Research, Region of Copenhagen, The Faroe Islands, and Greenland, the Dronning Louise Children's Hospital Foundation, the Aage Louis-Hansen Foundation, the Agnes and Knut Mørck Foundation, the Nordisk Insulin Foundation, the Novo Foundation, Steno Diabetes Center og the Wachterhausen Foundation (Danish Medical Association).

Læge Anders Grabielsen

forsvarede den 21.11.2003 sin afhandling "Cardiovascular and Renal Effects of Intravascular Volume Expansion in normal man and patients with compensated heart failure".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Gorm B. Jensen.

Officielle opponenter var lektor, dr.med Thomas Jonassen og overlæge, dr.med. Birger Hesse.

Graden blev konfereret den 28.11.2003.

Biografi

Født 1966 i København. Cand.med. 1994 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Forskningsassistent ved Centrum for Molekylær Medicin, Karolinska Sjukhuset, Sverige.

Disputatsarbejdet

Formålet med denne afhandling var at belyse mekanismerne involverede i suppressionen af sympatisk nerveaktivitet, vasodilatering, og frigørelsen af renin og vasopressin som følge af nedsænkning i vand hos det raske menneske, samt at undersøge om regulationen af kredsløbet, neuronendokrine parametre, og nyrefunktion er svækket hos behandlede patienter med kronisk hjerteinsufficiens under volumen-ekspansion. Hos raske personer er baroreceptor-stimulation formentlig det vigtigste stimulus for suppressionen af sympatisk nerveaktivitet, vasodilatering, og faldet i sekretionen af vasopressin under nedsænkning i vand. Derimod er suppressionen af reninfrigørelsen tilsyneladende hovedsagligt bestemt af stigningen i plasma volumen og faldet i plasmaets kolloid osmotiske tryk (hemodilution). Undersøgelserne på behandlede patienter med kompenseret kronisk hjerteinsufficiens, viste bevaret systemisk vasodilatering og bevaret suppression af sympatisk nerveaktivitet og af frigørelsen af vasopressin og renin under volumen ekspansion. Yderligere blev det vist at den neuro-endokrine "forbindelse" mellem volumensensorer og justering af den renale saltudskillelse er bevaret hos disse patienter samt at natriuresen under volumen ekspansion er moduleret af den foreliggende aktivitet af renin-angiotensin-aldosteron systemet. I modsætning hertil er den renale udskillelse af frit vand er svækket under volumen ekspansion hos denne patientgruppe på trods af normaliserede vasopressin koncentrationer og plasma osmolaliteter. Disse observationer tyder på at central og intravaskulær volumenekspansion forbedrer hjertets pumpefunktion og nedsætter sympatisk nerveaktivitet, vasopressin frigørelse og aktiviteten af renin-angiotensin-aldosteron systemet samt forbedrer nyrefunktionen hos behandlede patienter med kronisk hjerteinsufficiens.

Læge Birgitte Weile

forsvarede den 17.11.2003 sin afhandling "Aspects of classic symptomatic childhood coeliac disease in Denmark. Retrospectively illustrated by local, regional, and national studies".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Anders Pærregaard.

Officielle opponenter var professor Olle Hernell og overlæge, dr.med. Steffen Husby.

Graden blev konfereret den 28.11.2003.

Biografi

Født 1951 i København. Cand.med. 1978 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Pædiatrisk Afdeling L, KAS Gentofte.

Disputatsarbejdet

Cøliaki (CD) er den symptomgivende variant af lidelsen Gluten-Sensitiv-Enteropati (GSE), hvor kostens indhold af gluten hos disponerede individer forårsager ødelæggelse af slimhinden i tyndtarmen så dennes evne til at optage kostens bestanddele nedsættes. Det blev i Købehavns Amt påvist, at CD i den klassiske, symptomgivende form er sjældnen (0.1 per 1000 nyfødte). Baseret på vide, men fort-

sat symptomgivende diagnostiske kriterier, blev der fra 1960-1988 påvist en forekomst på 0.09 per 1000 nyfødte i hele Danmark. Der kunne ikke som i Sverige påvises regionale forskelle i forekomsten af CD. Et samarbejde mellem Børneafdelingerne i Københavns Amt og i Lund, Sverige, beskrev fra 1972-1987 en forskel i hyppigheden af CD på op mod en faktor 40. Undersøgelsen kunne som en mulig årsag pege på en markant højere mængde gluten i den svenske småbarnskost. Der var til gengæld ingen forskel mellem de to undersøgte populationer, hvad angik amning og ej heller i hyppigheden (incidensen) af børn, hvor CD diagnosen blev frafaldet. I Københavns Amt skulle knap 16 børn have foretaget en biopsi før én CD patient blev diagnosticeret mod kun knap 3 for at diagnosticere én svensk patient med CD blandt CD-mistænkte patienter. – En undersøgelse fokuserede på de diagnostiske vævsprøver (biopsi) fra tarmslimhinden. To danske og en svensk vævsprøvespecialist (patolog) genundersøgte 90 danske tyndtarms-biopsier. Overensstemmelsen ved en overordnet bedømmelse af præparaterne samt en bedømmelse af præparaternes enkelttræk blev vurderet. Den statistiske analyse påviste ikke væsentlige forskelle mellem undersøgerne. Forskellen i CD-hyppighed mellem de to lande kunne ikke tillægges forskel i klassifikationen af vævsforandringerne. – Ved universitetet i Linköping havde man allerede i 1980'erne vist, at uventet mange ellers raske bloddonorer viste sig at have CD, når man undersøgte blodet for anti-stoffer (anti-gliadin og anti-endomysium antistoffer) og efterfølgende konfirmerede diagnosen med en tyndtarms-biopsi. På en anonymiseret gruppe danske bloddonorer blev blodprøver serologisk undersøgt i Linköping efter helt samme metoder, som en svensk undersøgelse havde anvendt. Der var ikke forskel i forekomsten ((prævalensen) 2.4 per 1000 donorer) af bloddonorer med forhøjede anti-stoffer i de to grupper. På grund af de anonymiserede data, kunne ingen danske bloddonorer kontaktes, og ej heller bioperes. Trods forskelle mellem danske og svenske donorer – danske donorer var ældre og havde en større andel af kvinder – skønnede man, at CD måtte forekomme lige hyppigt blandt bloddonorer i de to lande. – En serologisk screening for anti-tTG (suppleret med AGA og anti-EmA) af 233 tidligere analyserede sera fra patienter, hvor der samtidig forelå en tyndtarms-biopsi, kunne ikke afsløre nye tilfælde af CD i gruppen af NON-CD patienter; men i fem tilfælde kunne ikke-symptomgivende (silent) CD mistænkes på basis af symptomer og serologi. – Vævstype-markører med kendt relation til CD blev undersøgt på 26 patienter med klassisk symptomgivende CD og blev påvist hos 92-100% af patienterne, svarende til resultaterne fra andre Skandinaviske undersøgelser på CD patienter. – En mulig epidemi af CD omkring 1915 lig den svenske epidemi omkring 1990, kunne være en forklaring på, at man her i landet tidligt indførte de stramme rekommandationer for kulhydrat- og dermed glutenindholdet i den danske småbarnskost. – Kun regulært fremadskuende studier, hvor der på alle klinisk mistænkte patienter foretages vævsprøver fra tarmen, kan afsløre CD, ligesom risikogrupper som for eksempel IDDM-patienter og første grads familiemedlemmer til CD patienter bør screenes for antistoffer. – En yderligere udvikling af den for CD karakteristiske serologiske diagnostik vil formentlig delvis kunne erstatte den nu obligatoriske tyndtarms-biopsi.

Læge Lars Nannestad Jørgensen

forsvarede den 28.11.2003 sin afhandling "Collagen Deposition in the Subcutaneous Tissue during Wound Healing in Humans: A Model Evaluation".

Handlingen blev ledet af professor, overlæge, dr.med. Flemming Stadil.

Officielle opponenter var lektor, afdelingsleder, dr.med. Hans Oxlund og professor, klinikchef Bengt Gerdin.

Graden blev konfereret den 01.12.2003.

Biografi

Født 1956 på Frederiksberg. Cand.med. 1983 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Overlæge ved Kirurgisk Gastroenterologisk Afdeling K, Bispebjerg Hospital.

Disputatsarbejdet

Disputatsen består af otte publicerede artikler og en oversigt.

Sårheling udgøres af flere faser, hvoraf kan nævnes koagulation, inflammation, angiogenese, fibroplasi, kontraktion, epitelisering og modning. Styrken af et incisionssår udgøres tidligt i helingsfasen af aflejret kollagen.

Materiale af ePTFE kan anvendes til sårhelingsstudier hos mennesket, idet det implanteres i overarmens subkutane væv. Der aflejres i ePTFE materialet et granulationsvæv, hvis arkitektur og modning svarer til forholdene i et almindeligt kirurgisk sår. På granulationsvævet kan udføres histologiske og immunhistokemiske undersøgelser samt bestemmelse af kollagenaflejringen i granulationsvævet udtrykt ved mængden af hydroxyprolin per længdeenhed af ePTFE.

Vi inkluderede 85 frivillige raske forsøgspersoner og 158 kirurgiske patienter i studierne.

Mængden af aflejret kollagen i modellen steg trods en vis inter- og intraperson variation signifikant fra dag 5 til dag 10. I sammenligning med en anden implantérbar sårhelingsmodel (PVA) gav ePTFE-modellen signifikant højere reproducerbarhed af kollagenbestemmelserne.

Proteinaflejring i ePTFE testsåret på overarmen fandtes at korrelere med proteinaflejringen i et ukompliceret kirurgisk sår hos samme patient. Aflejring af kollagen i testmodellen viste ingen forskel mellem ikke-opererede forsøgspersoner og patienter, der gennemgik mindre ukompliceret kirurgi (inguinal herniotomi). Efter større almen kirurgi akkumulerede patienterne derimod signifikant mindre kollagen postoperativt end præoperativt. Dette fund var særligt udtalt for patienter med infektiøse komplikationer.

Ikke-rygende forsøgspersoner akkumulerede median 82% mere kollagen end ikke-rygere. Hos kvindelige forsøgspersoner aflejredes mere kollagen end hos mænd uafhængigt af rygestatus.

Koncentrationen af matrix metalloproteinaser 9 i et kirurgisk sår efter 24 timer udgør formentlig en tidlig prædikator for den efterfølgende heling, idet den fandtes at korrelere negativt til kollagenakkumuleringen i såret efter 10 dage.

Endelig påvistes, at lokal applikation af GM-CSF til ePTFE modellen på implantationstidspunktet specifikt og dosisafhængigt reducerede aflejringen af kollagen. Der var i de anvendte doser både en lokal og en systemisk effekt af præparatet.

Det konkluderes, at ePTFE modellen tillader vurdering af sårhelingspotentialer hos både forsøgspersoner og kirur-

giske patienter. Den findes velegnet til at vurdere betydningen af demografiske karakteristika, farmaka og eksterne faktorer på sårhelingsprocessen.

Læge Bettina Pump

forsvarede den 28.11.2003 sin afhandling "Hypotensive mechanisms of moderate antiorthostatic maneuvers in humans".

Handlingen blev ledet af klinisk lektor, overlæge, dr.med. Hans Ibsen.

Officielle opponenter var klinikchef, overlæge Jesper Mehlsen og professor, dr.med. Niels-Henrik Holstein-Rathlou.

Graden blev konfereret den 02.12.2003.

Biografi

Født 1964 i Gentofte. Cand.med. 1991 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Kursist Intern Medicin, KAS Glostrup, KAS Herlev.

Disputatsarbejdet

Ved et stillingsskift fra siddende til liggende omfordes blodet i kroppen og høj-, og lavtryksfølere i sinus caroticus og hjerte stimuleres. Samtidig falder middelblodtrykket. Da både høj-, og lavtryksfølere stimuleres samtidigt under stillingsskiftet, er de præcise mekanismer for dette blodtryksfald fortsat uafklarede. Gennem nye forsøgsmodeller har vi forsøgt at adskille effekten af de forskellige slags trykfølere primært med hensyn til regulering af blodtryk, hjertefrekvens, sympatisk nerveaktivitet og frigørelsen af antidiuretisk hormon (AVP).

Bl.a. ved brug af en ny model med et stillingsskift fra siddende til liggende kombineret med sug omkring underkroppen (LBNP) for at holde hjertets blodfyldte (malt som venstre hjerteforkammers diameter) konstant fandt vi, at det er den statiske trykstigning i sinus caroticus, der inducerer de akutte fald i puls og middelblodtryk, når kroppen bevæges fra siddende til liggende stilling. For at bibeholde disse fald kræves derimod en øgning af det centrale blodvolumen, som stimulerer hjertets lavtryksfølere men som også stimulerer de arterielle højtryksfølere pga. øget arterielt pulstryk.

For at undersøge hvilke karebeter der er vigtige for blodtryksfaldet fra siddende til liggende stilling, udførte vi stillingsskiftet under samtidig arteriel okklusion af lårene med oppustelige manchetter for at udelukke effekten af kardilatering i kredsløbet i benene. Det viste sig, at faldene i middelblodtryk og total perifer karmodstand var lige store med og uden arteriel okklusion. Således kan det konkluderes, at faldet i middelblodtrykket under stillingsskiftet alene kan opnås gennem vasodilatering i de mere centrale karebeter (splanchnicus), idet blodtryksfaldet er af uændret størrelse, når effekten af en eventuel vasodilatering i underkroppslemmerne udelukkes.

Det er velkendt, at kombineret stimulation af de arterielle højtryks- og de kardiopulmonale lavtryksfølere suppresser sekretionen af AVP. Således fandtes da også et konsistent fald i plasma koncentrationen af AVP under stillingsskiftet fra siddende til liggende. Når stigningen i venstre hjerteforkammers diameter under stillingsskiftet blev forhindret ved hjælp af LBNP (hvilket også hindrede stigningen i det arterielle pulstryk) var plasma AVP uændret. Dette var også tilfældet under statisk halssug. Vi kan således konkludere, at suppressionen af AVP under en moderat antiorthostatisk manøvre er afhængig af en stigning i ven-

stre hjerteforkammers diameter og/eller i arterielt pulstryk og uafhængig af statisk trykstigning i sinus caroticus. Da plasma AVP var mere suppresseret under stillingsskiftet til liggende, hvor stimulations-graden af aorta-trykfølerne var nedsat, end under negativ trykånding, hvor aorta trykfølerne blev stimuleret, tyder vore resultater på, at regulationen af AVP er uafhængig af moderat statisk aorta trykføler stimulation.

Læge, ph.d. Iana Ciofu

forsvarede den 05.12.2003 sin afhandling "Pseudomonas aeruginosa chromosomal β -lactamase in patients with cystic fibrosis and chronic lung infection. Mechanism of antibiotic resistance and target of the humoral immune response".

Handlingen blev ledet af lektor, dr.med. Hanne Colding.

Officielle opponenter var overlæge, dr.med. Niels Friemodt-Møller og professor, overlæge, dr.med. Hans Jørn Kolmos.

Graden blev konfereret den 08.12.2003.

Biografi

Født 1967 i Bukarest, Rumænien. M.D. 1991 ved Universitet for Medicin "Carol Davilla" Bukarest, Rumænien. Aktuelt: Lektor ved Institut for Medicinsk Mikrobiologi og Immunologi, Københavns Universitet.

Disputatsarbejdet

Doktordisputatsen består af ni originalarbejder og en sammenfattende redegørelse som er publiceret som supplement til tidsskriftet APMIS 2003, vol 111, suppl. No.116.

Resistensudvikling overfor anti-pseudomonal antibiotika er en af bagdelene ved den aggressive antibiotikabehandling af patienter med cystisk fibrose (CF) og kronisk lungeinfektion med *P. aeruginosa*.

Formålet med arbejdet har været at undersøge betydningen af β -laktamase som resistensmekanisme overfor β -laktam-antibiotika, samt betydning af patienternes antistofdannelse mod bakteriernes β -laktamase.

En sammenhæng mellem resistensudvikling overfor β -laktam antibiotika og fremkomsten af høj β -laktamaseproducerende stammer blev fundet. Der blev også påvist, at høj alginatproducerende *P. aeruginosa* isolater, som er et karakterisk fund hos CF patienter med kronisk lungeinfektion, er mere følsomme overfor antibiotika og producerer mindre β -laktamase end de parvis non-mukoide isolater. Det blev også påvist at β -laktamase, et periplasmisk protein, kan udskilles ekstracellulært indpakket i membranvesikler som frigøres af høj β -laktamase producerende *P. aeruginosa*.

Det humorale immunologiske respons mod β -laktamase blev undersøgt ved at måle β -laktamase specifikke IgG og IgG subklasse antistoffer (a β ab), ved at undersøge allotypernes indflydelse på a β ab IgG subklasse fordeling og ved at måle aviditeten af IgG a β ab. Overraskende blev der fundet, at patienter med god lungefunktion tidligt i forløbet af den kroniske infektion havde højere a β ab titrer af bedre aviditet end patienter med dårlig lungefunktion. Dette førte frem til hypotesen at a β ab har en positiv gavnlige effekt for CF patienter fordi nogle a β ab kan hæmme β -laktamase aktiviteten og derfor kan forbedre β -laktam antibiotikas virkning. Hypotesen blev afprøvet i en rottemodel af kronisk lungeinfektion ved at vurdere effekten af β -laktamase im-

munisering på behandlingen med β -laktam antibiotika af resistente *P. aeruginosa* stammer. Resultaterne har vist at rotterne som havde a β ab med β -laktamase hæmmende aktivitet havde lavere bakteriel og mindre patologiske forandringer i lungerne i forhold til ikke-vaccinerede rotter eller rotter uden β -laktamase hæmmende a β ab. Dette fund kan have betydning for forbedring af behandling med β -laktam antibiotika af høj β -laktamaseproducerende, resistente *P. aeruginosa* stammer som udgør en trussel især for CF patienter med kronisk lungeinfektion.

Doctores philosophiae

Cand.mag. Bodil Hjerrild

forsvarede den 14.02.2003 sin afhandling "Studies in Zoroastrian Family Law. A Comparative Analysis".

Handlingen blev ledet af dekan John Kuhlmann Madsen.

Officielle opponenter var dr. Werner Sundermann og professor Wojciech Skalmowski.

Graden blev konfereret den 04.03.2003.

Biografi

Født i Ribe 1942. Cand.mag. 1968 ved Aarhus Universitet. Aktuelt: Lektor ved Øregaard Gymnasium.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet er et resultat af en mere en tyveårig interesse for zarathustrisk familielovgivning. I begyndelsen forelå forskningsresultater i artikelform, men et stipendium fra Carlsbergfondet gav mulighed for at udføre et større projekt. En sammenligning mellem lovstoffet fra Sasanidietiden, hvor zarathustrismen levede i minoritetssamfund under arabisk overherredømme. Min tese er, at lovene afspejlede den sociale virkelighed og derfor måtte indeholde forskelle, der var betingede af religionens ændrede status. Grunden til at give sig i kast med netop det problem var, at de forskere, som beskæftigede sig med emnet, syntes at bruge love fra forskellige perioder som udtryk for Sasanidietiden lovgivning.

Følgende lovtekster behandles i afhandlingen: *Mātiyān ī hazār Dāristān*, den eneste overleverede lovsamling fra Sasanidietiden (ca. 600 e.Kr.), *The Pahlavi Rivāyat of Ātur-farnbag and Farnbag Srōš*; fra en tid, hvor zarathustierne havde en vis opblomstring (ca. 800-850), samt *Rivāyat ī Ēmēt ī Ašavahištān* fra tiden, hvor den store zarathustriske udvandring til Indien begyndte (ca. 800-950).

Den zarathustriiske familieret var udsædvanlig kompliceret. Familiestrukturen var patriarkalsk, og formålet med de indviklede regler var at sikre, at enhver mand, i hvert fald enhver mand med en vis formue, havde en efterfølger, der kunne føre hans navn videre til tidernes ende, varetage ritualerne for den afdødes sjæl og sidst men ikke mindst overtage forvaltningen af det jordiske gods. Selve arvefølgen gik direkte fra fader til søn, men i mangel af en arving var der forskellige muligheder, hvori kvinder som midlertidige arvebærere spillede en stor rolle, især i de to sene tekster. Til at belyse disse forhold og de forskellige holdninger, som viser sig i de tre tekster, er der analyseret fire basale retlige institutioner: 1. formynderskab, 2. *cakar*-ægteskab, hvor en kvinde i et sekundært ægteskab producerer en arving til sin mand af det primære ægteskab, 3. *ayōkēnīh*, hvor en datter/søster producerer en arving til sin fader/brøder med en ægtemand, der altså ikke er fader i lo-

vens forstand, 4. *x^vētōdah*-ægteskabet, der er ægteskab mellem nærtbeslægtede f.eks. fader og datter.

Ved sammenligningen af disse institutioner i de tre perioder fremgår det, at den sasanidiske lov overalt frembyder en pragmatisk attitude. Problemerne her er af ren legal art, f.eks. om en datter, der er gift med sin fader, skal arve en datters eller en kones dobbelt så store portion. I modsætning hertil lægges der stor vægt på det religiøse aspekt i de senere tekster, og *x^vētōdah*-ægteskabet blev hævet til et helligt ritual, der ville sikre de deltagende parter belønning i livet efter døden. Institutionen blev her brugt til at holde de unge fast i en troende familie. Denne tendens viser sig også i de andre institutioner: lovene blev brugt til at holde sammen på de troende familier, og dette formål blev opnået ved at slække på nogle regler og skærpe andre, således at den sasanidiske lov blev ændret, men altid således at troens overlevelse var det primære formål.

Cand.mag. Mogens Pelt

forsvarede den 20.06.2003 afhandling "Tying Greece to the West: U.S.-West German-Greek Relations, 1949-1974".

Handlingen blev ledet af prodekan Thorkil Damsgaard Olsen.

Officielle opponenter var professor Richard Clogg og professor Poul Villaume.

Af tilhørerne opponerede lektor Kay Lundgreen-Nielsen.

Graden blev konfereret den 07.07.2003.

Biografi

Født 1958 i København. Cand.mag. 1988 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Adjunkt ved Institut for Historie.

Disputatsarbejdet

Disputatsarbejdet behandler det triangulære forhold mellem USA, Vesttyskland og Grækenland og forsøget på at binde Grækenland til Vesten efter et årti med fremmed besættelse (Bulgarien, Italien og Tyskland), hungersnød, død og borgerkrig. Undersøgelsens tese er, at det amerikansk-vesttyske samarbejde var så tæt at Vesttyskland i realiteten fra 1950'erne og frem overtog en væsentlig del af de økonomiske omkostninger, som der var forbundet med den politik som vesten under USA's ledelse begyndte i 1947 med Truman Doktrinen. Især den amerikanske politik – men også Vesttysklands – påvirkede den indre udvikling i Grækenland i hele perioden. Undersøgelsen bygger især på upubliceret kilde materiale fra State Department, Auswärtiges Amt, præsidenternes Kennedy's og Johnsons' arkiver.

Cand.mag. Jan Anders Paludan Gissel

forsvarede den 12.09.2003 sin afhandling "Den Indtrængende Forstaaelse".

Handlingen blev ledet af prodekan Thorkil Damsgaard Olsen.

Officielle opponenter var professor, dr.phil. Inga Floto og lektor, dr.phil. Erik Helmer Petersen.

Af tilhørerne opponerede ph.d. Jes Fabricius Møller og lektor Hans Vammen.

Graden blev konfereret den 26.09.2003.

Biografi

Født 1961 på Frederiksberg. Cand.mag. 1992 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Forskningsbibliotekar ved Det Kongelige Bibliotek.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen omhandler den danske historiker Johannes Steenstrup (1844-1935), hans historiesyn som det kommer til udtryk i hans værker, i teoretiske ytringer og i forbindelse med hans mangeårige virke som professor ved Københavns Universitet. Steenstrup var både en stor idémand, der interesserede sig for vikingerne, folkeviser, stednavne, landbrugshistorie og havde tålmodighed og produktionskraft til at udføre ideerne i konkrete værker. Men han stod som konservativ i en vanskelig situation i og udenfor det historiefag, som var under dannelse; i eftertiden er der nok blevet refereret til ham i en del konkrete sammenhænge, og da ofte nedladende, men han har ikke fået nogen plads i fagets egen identitet. Jeg prøver derfor at se, hvad der sker, hvis vi sætter Steenstrup i centrum i stedet for de radikale historikere, som man altid har gjort. Bogen prøver dermed at sætte et andet udgangspunkt for debatten og for den historiske videnskab, så sagerne kan ses i et andet perspektiv. Tanken er at præsentere Steenstrup som alternativ og det er en vigtig pointe, at nu ser vi på ham og hans meningsfæller, uden at fremstillingen skal være styret af deres modstandere. Hensigten har været at trænge ind i Steenstrups tankegang, og det der blev fundet frem til er, at et tematisk fremstillingsform var bedre egnet end en rent kronologisk, og en tematisk-organisk bedre end tematisk-logisk, derfor prøver jeg hele tiden at holde sammenhængen i hans tænkemåde fast. Tankegangen beskriver jeg som en sammenhænge søgende konservatisme, der i historieforskningen vover at lutre traditionen, og som snarere end at lægge sig fast på en bestemt metode satser på evne til at leve sig ind i en anden tid, på en helhedsopfattelse, på heuristik, på fantasi og kombinationsevne.

Mag.art. Susanne William Rasmussen

forsvarede den 7.11.2003 sin afhandling "Public Portens in Republican Rome".

Handlingen blev ledet af dekan John Kuhlmann Madsen.

Officielle opponenter var lektor, dr.phil. Jens M. Vanggaard og professor, dr.phil. Jens Erik Skydsgaard.

Af tilhørerne opponerede dr.phil. Patrick Kragelund og lektor, filosofie doktor Magnus Wistrand.

Graden blev konfereret den 21.11.2003.

Biografi

Født 1961 i København. Mag.art. 1988 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Forskningslektor ved Institut for Historie, Syddansk Universitet.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen er en kombineret diakron og synkron undersøgelse af det offentlige varselsvæsen i republikkens Rom. På grundlag af såvel litterært som epigrafisk og arkæologiske kildemateriale belyses det samlede varselsvæsen som en religionspolitisk institution af fundamental betydning for en lang række af det romerske samfunds normer, værdier og handlinger. Det drejer sig om varsler af individer, fugle og andre jærtegn som f.eks. lyn og torden, svedende gudestatuer, folende muldyr, talende køer etc. I tilknytning til de forskellige varselstyper behandler disputatsen endvidere diverse religionspolitiske procedurer, herunder senatets involverede magistraters samt præsteskabers roller og interaktion.

I modsætning til gængse fremstillinger af emnet, som enten fokuserer på politikhistoriske forklaringer (manipulationshypoteser) eller religionspsykologiske forklaringer (stresshypoteser), tilstræber afhandlingen en sociologisk synsmåde til forståelse af varslerens betydninger i det antikke Rom.

Den sociologiske synsvinkel anvendes således i forbindelse med en række åbne spørgsmål og uløste problemer i det fragmentariske kildemateriale og udforskningen på området, og søger at etablere nye og mere meningsgivende sammenhænge i kilderne og tolkningerne af dem.

Som konsekvens heraf gøres op med en række dominerende forskningshistoriske teorier i relation til det romerske varselsvæsen – moderne standpunkter, der undertiden synes plaget af implicite kristne værdier, som kan spores tilbage til kirkefædrene. Det gælder f.eks. antikforskningens udlægninger af Ciceros opfattelse og brug af varsler, diverse spørgsmål om "tro" og "overtro", rationalitet og irrationalitet, dechotomien religion og magi etc.

I forlængelse heraf konkluderer afhandlingen bl.a. at varselsvæsenet som institution indgik som et betydeligt element i romersk religion (i modsætning til superstition) og i konstruktionen af romersk identitet, ikke blot internt i samfundet, men også i forhold til ikke-romersk territorium. Derved fremtræder et nyt aspekt af det romerske varselsvæsen: etableringen af en fælles religiøs referenceramme på tværs af juridiske og territoriale grænser og med et religionspolitisk centrum i Rom. Afhandlingens tese om varselsvæsenets identitetskonstruktion søger således bl.a. at demonstrere hvorledes institutionen – med senat og præsteskab som magtfulde omdrejningspunkter – i den romerske nutid til stadighed (re)interpreterer fortiden med henblik på fremtiden. Dvs. rekonstruktion af romersk identitet og sikring af samfundets stabilitet og velfærd.

Cand.mag. Vibeke Seest Sandersen

forsvarede den 04.12.2003 sin afhandling "Jeg skriver dig til for at lade dig vide".

Handlingen blev ledet af prodekan Thorkil Damsgaard Olsen.

Officielle opponenter var dr.philol. Kjell Ivar Vannebo og dr.phil. Hanne Ruus.

Af tilhørerne opponerede dr.phil. Fransk Gregersen, lektor, cand.mag. Inge Lise Pedersen og lektor, cand.mag. Karen Margrethe Pedersen.

Graden blev konfereret den 12.12.2003.

Biografi

Født 1936 i København. Cand.mag. 1963 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Seniorforsker ved Dansk Sprognavn.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen omfatter skrivefærdighed og skriftsprog hos menige danske soldater i træarskrigen 1848-50. Det omfattende sproghistoriske arbejde blev påbegyndt allerede under min ansættelse på Lærerhøjskolen, men arbejdet blev afbrudt flere gange af opgaver af mere presserende karakter. Det var først under min ansættelse på Dansk Sprognavn at jeg i perioder havde anledning til at arbejde mere intenst med disputatsen.

Genstanden for afhandlingen er en stor samling håndskrevne breve bragt til veje af den nationalliberale historiker C.F. Allen, fortrinsvis skrevet af menige danske soldater i træarskrigen. Disse tilhører de første generationer af skriveføre danske almuefolk. I skoleloven 1814 var der for første gang stillet krav om at alle danske børn skulle under-

vises i at skrive. Treårskrigen gav de indkaldte værnepligtige anledning til at praktisere denne færdighed. Disse tilhørte først og fremmest landbefolkningen idet almindelig værnepligt først blev indført under krigen.

I afhandlingen sammenlignes stavefærdigheden hos statistisk udvalgte soldater tilhørende de tre socialgrupper som landbefolkningen efter boligform kunne opdeles i, nemlig sønner af gårdmænd, sønner af husmænd og sønner af indsidere. Der har imidlertid ikke kunnet påvises nogen signifikant forskel på de sociale grupper på dette tidlige tidspunkt af skrivefærdighedens historie. Til gengæld har visse stavemåder givet anledning til at anstille overvejelser over lavsprogets karakter og udviklingsveje. Brevstil og syntaks blev i tilslutning til stavefærdigheden undersøgt i de 10% bedst stavede og de 10% ringest stavede af de udvalgte breve. I nogle henseender viste der sig at være korrelation mellem stavefærdighed og syntaks.

Doctores scientiarum

Cand.scient. Troels Aagaard

forsvarede den 31.01.2003 sin afhandling "Beach Morphodynamich: two Danish Case-studies".

Handlingen blev ledet af institutleder Bjarne Holm Jakobsen.

Officielle opponenter var professor David A. Huntley og dr. Andrew D. Short.

Graden blev konfereret den 06.02.2003.

Biografi

Født 1956 i København. Cand.scient. 1986 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Lektor ved Geografisk Institut.

Disputatsarbejde

Afhandlingen omfatter 14 internationalt publicerede artikler og en sammenfattende redegørelse.

Disputatsen omhandler målinger af sedimenttransport og resulterende morfologiske ændringer på revlekyster. Undersøgelserne er i hovedsagen foretaget på to danske strande (Skallingen, Jyllands Vestkyst og Stængehus, Sjællands Nordkyst) som adskiller sig væsentligt med hensyn til bølgeklima, tidevandsstørrelse og udgangsmateriale. Undersøgelserne er suppleret med resultater fra to canadiske lokaliteter.

På baggrund af målingerne er der formuleret en sedimenttransportmodel, som beregner størrelsen og retningen af den kystnormale sandtransport, der har betydning for kystens nedbrydning/opbygning. Det centrale element i denne model er balancen mellem bølgenes tendens til at transportere sand landværts, og understrømmens tendens til at transportere sandet søværts. En lang række hydrodynamiske og morfologiske faktorer påvirker denne balance.

På de relativt stejle kyster på Sjælland er disse modsatte tendenser stort set i balance. Det betyder, at kystprofilens udformning og revlernes position er uhyre stabile. På den flade kyst ved Skallingen dominerer de indadrettede transporttendenser, specielt i stormflodssituationer. Det har resulteret i en landværts revlevandring og en betydelig forstøjning af kystprofilen. Dette vil have konsekvenser for kystens stabilitet på lang sigt. Grundet de forskellige tendenser på de to kysttyper vil der med fordel kunne anvendes forskellige sandfodringsstrategier i kystbeskyttelsesøjemed.

B.Sc. Anthony David Fox

forsvarede den 14.03.2003 sin afhandling "The Greenland White-fronted Goose *Anser albifrons flavirostris*. The annual cycle of a migratory herbivore on the European continental fringe".

Handlingen blev ledet af visemuseumsbestyrer Niels Peder Kristensen.

Officielle opponenter var professor, dr.scient. Jon Fjeldså og dr. Mennorbart van Eerden.

Graden blev konfereret den 18.03.2003.

Biografi

Født i 1956 i Storbritannien. B.Sc. 1974 ved Aberystwyth Universitetet. Aktuelt: Seniorforsker ved Danmarks Miljøundersøgelser.

Disputatsarbejde

Afhandlingen består af 27 artikler og en sammenfattende redegørelse.

Den grønlandske blisgås *Anser albifrons flavirostris* yngler i Vestgrønland og trækker via Island til overvintringsområder i Storbritannien og Irland. Siden jagtfredningen i vinterkvartererne i 1980'erne er bestanden steget fra 14,300-16,600 i 1970'erne til mellem 30,000 og 35,000 individer i dag. Nogle vinterflokke viser fortsat tilbagegang eller uddør selv om det er et forvaltningsmål at opretholde bestandens nuværende geografiske udbredelse. Knap 60% af bestanden overvintrer på de to vigtigste overvintringsområder, Wexford Slobs i det sydøstlige Irland og Islay i det sydvestlige Skotland. Størstedelen af fuglene fra den nordlige del af yngleområdet overvintrer i Irland og trækker via Vestisland, mens skotsk-overvintrende fugle viser tendenser til at yngle i de sydlige regioner af Vestgrønland og bruge Sydisland under trækket.

Opindeligt har den grønlandske blisgås udnyttet naturlige vådområdehabitater hvor de igennem årscyklus fouragerede på stænglerne af smalbladet kæruld *Eriophorum angustifolium*. Før den menneskelige påvirkning af deres vinterhabitater begrænsedes bestandens størrelse af udbredelsen af uspolerede moser. Udnyttelsen af den specielle fødekilde i en begrænset habitat har sandsynligvis været årsag til udvikling af stedtrofasthed og forlænget forældre-afkom. Forhold som er karakteristisk for underarten. I den anden halvdel af det 20. århundrede har de grønlandske blisgæs skiftet fra naturlige vådområder til kulturgræsenge. Især på Islay er der opstået konflikt med landbrugsinteresser, fordi gæssene forårsager markskader. På trods af ændringen i habitatvalg er underarten forblevet meget traditionsbundet i valg af overvintringspladser, idet nye fødevarer generelt er bundet til de traditionelle overnatningspladser, og gæssene spreder sig ikke til nye områder.

Formålet med denne afhandling er at identificere faktorer som potentielt begrænser bestandens størrelse og regulerer raten i dens udvikling og dermed understøtter den mest effektive beskyttelse og forvaltning af underarten i forhold til internationale aftaler om forvaltning af fuglebestande og deres levesteder. I kraft af at gæssene er sociale, floklevende fugle, er det specielt interessant at belyse, hvordan individuel adfærd påvirker overlevelse og reproduktion på individ- og bestandsniveau.

Denne afhandling belyser årscyklus hos den grønlandske blisgås med fokus på perioder med særlige nærings- og energibehov (bl.a. træk, reproduktion og svingfjerfældning) og måder hvorpå individer balancerer deres korttids-

og langtidsbudgetter. Kropsvægt og en visuel vurdering af fedtlag er anvendt som mål for kropskondition. Grønlandske blisgæs opretholder deres kropsvægt igennem vinteren, men viser stigende vægt fra midt af december indtil afrejse til Island i midten i april. Under antagelse af at 80-90% af denne opbygning af depoter består af fedt, har gæssene rigeligt med brændstof til at gennemføre forårstrækket til Island alene på depoterne. Hovedparten af depoterne er brugt op ved ankomsten til Island hvor de opholder sig i ca. 15 dage før trækket videre til Grønland. I Island forøger de deres kropsvægt med 25-30 gram pr. dag. Sammenlagt er dette en smule mindre end for perioden december-april, men er akkumuleret over en meget kortere periode. De fleste gæs opnår disse højere rater af kropsvægtforøgelse ved at søge føde på kulturgræsarealer som anvendes til høslæt, suppleret med fødesøgning i naturlige vådområder. De tre mest udnyttede græsarter udviser forskelle i profitabilitet i form af forskelle i bladtætheder, vækstrater og næringskvalitet. Disse faktorer påvirker gæssenes fødeindtagsrater og dermed tilvæksten i kropsvægt. Hos grønlandsk blisgås er adfærdsmæssig dominans en vigtig faktor som sikrer adgang til de bedste fødekilder. Fordi individuelle gæs viser forskellige niveauer af fødespecialisering på de tre græsarter kan tæthedseffekter og den socialt betingede dominans af adgang til fødekilderne påvirke indtagsraterne under opholdet i Island, hvilket i sidste ende kan få fitnesskonsekvenser.

Kropsvægten ved ankomst i Vestgrønland viser at gæssene taber mere vægt ved at flyve fra Island til Vestgrønland end på den samme distance fra Irland til Island. Forskellen svarer til den estimerede ekstra omkostning der er forbundet ved at flyve over den grønlandske indlandsis. Efter ankomst fouragerer gæssene intensivt i 10-14 dage for at ombygge energi- og næringsreserver til æglægning. Vægtforøgelsen sker med samme høje rate som i Island. Hunnen, som beskyttes af en agtpågivende mage, søger føde på energirige underjordiske planteorganer.

Redestederne ligger i nærheden af moser med smalbladet kæruld. Redetætheden er lav, og redehabitaten forekommer ubegrænset. Derfor forekommer det usandsynligt, at ynglehabitaten begrænser den ynglende bestand. Derimod er den tilgængelige fourageringshabitat forud for æglægning i det centrale Vestgrønland begrænset og kan påvirke gæssenes tilvækst af energi- og næringsreserver. Stigende tætheder af gæs, som udnytter de begrænsede føderessourcer, kan potentielt begrænse antallet af hunner, som kan opnå tilstrækkelig kropskondition til at gennemføre reproduktionen med succes. Fugle, som yngler i Nordvestgrønland, gør ophold i det centrale Vestgrønland på vejen til deres ynglepladser og oplever konkurrence med lokale ynglefugle. Modeller for klimaforandring forudsiger, at der vil ske en afkøling af forårs- og sommertemperaturene i Nordvestgrønland, mens der vil ske en opvarmning af det centrale Vestgrønland. Således kan det forudsiges, at de nordlige ynglefugle vil møde endnu flere gæs på vejen nordpå og dårligere klimatiske forhold på deres ynglepladser.

På trods af stigningen i bestandsstørrelsen, som er sket siden jagtfredningen i 1982, har det totale antal af succesfulde ynglepar, der returnerer med afkom til de to vigtigste overvintringsområder, været stabilt. Det antyder, at en ressource – mest sandsynligt på ynglepladserne – nu begrænser rekrutteringen. Blandt mærkede fugle med kendt alder er sandsynligheden for at overleve frem til succesrig repro-

duktion faldet fra 15% hos unger klækket i 1983 til 3% blandt unger klækket i 1992. Den gennemsnitlige alder ved ynglestart steg fra ca. 3 år før 1988 til ca. 5 år i efterfølgende kohorter. Andelen af yngledygtige fugle, som returnerede med unger til overvintringsområdet, er faldende ved både Wexford og på Islay, men hurtigst ved førstnævnte, hvilket nu forårsager et fald i det samlede antal, som overvintrer der. Muligvis påvirker afkølingen af klimaet i Nordvestgrønland og den øgede tæthed af fugle længere mod syd allerede nu Wexford-fuglene negativt, mens Islay-fuglene drager fordel af forbedrede klimatiske forhold i det centrale Vestgrønland.

Grønlandske Blisgæs fælder deres svingfjer uden ændring af kropsvægt, hvilket antyder at de kan opretholde deres nærings- og energibudgetter på exogene ressourcer. På grund af prædationsrisiko fra Polarræv er gæssene tvunget til at opholde sig i nærheden af vand, hvortil de kan flygte. Deres habitat er således af begrænset udbredelse. Canadagæs, som er under indvandring i Vestgrønland udnytter i stigende grad samme fældningshabitat og er adfærdsmæssigt dominante i forhold til grønlandsk Blisgås. Der sker i disse år en dramatisk stigning i antallet af Canadagæs (som overvintrer i Nordamerika), hvilket sandsynligvis vil medføre en forøget konkurrence mellem de to arter.

Stigningen i bestandsstørrelse siden jagtfredningen ved Wexford kan forklares ud fra en konstant årlig returneringsrate siden 1960'erne. Det relativt stabile antal før 1982 synes at have været opretholdt ved en balance mellem jagtdødelighed og ynglesucces. Umiddelbart efter jagtfredningen (dvs. efter bortfaldet af en tilsyneladende additiv jagtdødelighed) steg antallet med en rate, som var reguleret ud fra ynglepotentialet, som oversteg dødeligheden.

Siden begyndelsen af 1990'erne er antallet af overvintrende fugle ved Wexford faldet som følge af faldende fekunditet og et katastrofalt tab af juvenile fugle og deres forældre i et enkelt år. Reduceret fekunditet ser således ud til nu til dags at begrænse antallet af Wexford-fugle. Eftersom fekunditeten også er faldende på Islay og nogle andre overvintringspladser, ser det ud til at være et generelt fænomen i bestanden i disse år. På Islay har reduktionen i fekunditet endnu ikke forhindret den lineære fremgang i antal, som har fundet sted siden jagtfredningen. Det ser således ud til, at før 1980'erne var bestanden begrænset af jagtdødelighed. Efter jagtfredningen er bestandsstørrelsen steget til et nyt ligevægtsniveau, hvor reproduktionen er begrænsende. Med de forudsagte klimaforandringer, stigningen i tætheden af gæs og Canadagæssenes kolonisering af yngleområderne, er det sandsynligt at miljøforholdene, som vil påvirke bestanden af Grønlandsk Blisgås i fremtiden, vil forandres.

Afhandlingen afsluttes med, at resultaterne af 30 års overvågning evalueres i lyset af de forhold, som kan tænkes at påvirke bestandens status i fremtiden. Der gives anbefalinger til forskning, som kan bidrage til en bedre forståelse af de bagvedliggende processer.

Lic.scient. Bente Kiens

forsvarede den 12.06.2003 sin afhandling "Regulation of Liptid Utilisation in Skeletal Muscle during Exercise in Humans".

Handlingen blev ledet af institutleder, dr.scient. Kurt Jørgensen.

Officielle opponenter var professor I.A. MacDonald,

professor, dr.med.sc. Jan Henriksson og professor, dr.phil. Bodil Nielsen.

Graden blev konfereret den 16.06.2003.

Biografi

Cand.scient. 1981 ved Københavns Universitet. Aktuelt: Lektor ved Afdeling for Human Fysiologi, Institut for Idræt.

Disputatsarbejde

I afhandlingen diskuteres, hvilke reguleringsmekanismer der styrer de enkelte lipidkilders bidrag til energistofskiftet under arbejde og i restitutionperioden efter endt arbejde. Ved brug af radioaktive og stabile isotoper er det muligt at kvantificere, hvor stor en mængde af de albumin-bundne plasmafedtsyrer der optages og forbrændes i organismen under arbejde. Ved samtidig at kvantificere optagelse og oxidation af albumin-bundne plasmafedtsyrer i arbejdende muskulatur har vi vist, at kun mellem 1/3-1/2 af de fedtsyrer, som forsvinder ud i kroppens væv under submaksimalt muskelarbejde, går til de arbejdende muskler. Til gengæld viser vore undersøgelser, at 84-100% af de i de arbejdende ben optagne fedtsyrer oxideres direkte. Alligevel dækker de albumin-bundne fedtsyrer kun 25-30% af den totale fedtoxidation i de arbejdende muskler hos mænd og kvinder.

Det har været diskuteret gennem mange år, hvorvidt triacylglycerol beliggende i muskelvævet bidrager som energikilde under arbejde, idet litteraturen viser modstridende resultater. Det viser sig, at MCTG indholdet er afhængigt af kosten, fibertypefordelingen i musklen, køn og muligvis også træningstilstand. Det er derfor vigtigt at kontrollere netop disse parametre når man skal vurdere, hvorvidt MCTG forbruges under arbejde. Andre årsager til de varierende fund skyldes de meget forskellige forsøgsdesign, der involverer muskelarbejde af forskellig varighed, intensitet samt træningstilstand hos forsøgspersoner. Desuden er forskellige metoder blevet brugt til analyse af MCTG. Muskelbiopsi-teknikken, og den dermed følgende biokemiske analyse af triacylglycerol i muskelvævet, er den eneste af de anvendte metoder, som direkte måler triacylglycerol-indholdet. Et interessant fund er et signifikant forbrug af MCTG hos kvinder under arbejde ved samme relative belastning som hos mænd matchede med hensyn til fedtfri legemsmasse og træningstilstand. Vi viser endvidere også, at kvinder har højere koncentration af MCTG end mænd. Dette er interessant set i lyset af den opfattelse, at et højt indhold af MCTG er relateret til nedsat insulinfølsomhed. Der er dog ikke noget i litteraturen der tyder på, at kvinder generelt skulle have en nedsat insulinfølsomhed i forhold til mænd. Det er heller ikke tilfældet, at de ofte lidt højere MCTG koncentrationer, der findes hos trænedede personer i forhold til utrænede, er forbundet med nedsat insulinfølsomhed. Tværtimod finder man en øget insulinfølsomhed hos trænedede i forhold til utrænede. Andre af vore undersøgelser viser, at indtagelsen af en kulhydratrig kost, bestående overvejende af kulhydrater med højt glykæmisk indeks, inducerer højere MCTG-koncentrationer samt øget insulinfølsomhed, sammenlignet med indtagelsen af en kulhydratrig kost, bestående overvejende af kulhydrater med et lavt glykæmisk indeks. Samlet tyder disse fund på, at andre faktorer end MCTG-lagrenes størrelse spiller en rolle for insulinfølsomhed. En mulig faktor i denne forbindelse er de lang-kædede Acyl-CoA estere.

Mange trin indgår i transporten af fedtsyrer fra blodba-

nen til den endelige forbrænding i β -oxidationen i mitochondriet. Sammenfattende tyder det på, at den primære regulering under normale forhold finder sted i forbindelse med fedtsyrernes transport ind i mitochondriet. Vi har fundet, at de 3 fedt-bindende proteiner i plasmamembranen (FABPpm, CD36, FATPI) også forekommer i skeletmuskelvæv hos mennesket. Hvilken funktionel rolle disse lipidbindende proteiner har i fedtsyreoptagelsen i muskelcellen undersøges, og noget tyder på, at disse proteiner ikke har en begrænsende effekt på plasma fedtsyretransporten over cellemembranen under normale forhold.

Det har længe været det gældende scenario, at malonyl-CoA, som er en potent inhibitor af CPT1, er den væsentligste regulator for optagelsen af langkædede fedtsyrer i mitochondriet. Vore undersøgelser synes dog at vise, at dette nok gør sig gældende i hvile, men ikke under arbejde. Den biokemiske viden vi har omkring fedtforbrænding, stammer helt overvejende fra andre celledsystemer end muskelcellen, og det synes sandsynligt, at ekspresion og funktion af forskellige proteiner i muskelcellen er forskellig fra andre cellyper, da muskelcellen er en meget specialiseret celle, hvis energiforbrug og produktion kan variere voldsomt på kort tid. Der er derfor brug for yderligere viden omkring de specifikke mekanismer, der regulerer fedtforbrændingen i muskelceller under muskelarbejde.

Ph.d. Frank Laturus

forsvarede den 14.11.2003 sin afhandling "Natural Sources of Volatile Organohalogenes – Impact on the Biosphere".

Handlingen blev ledet af institutleder Sven E. Harnung.

Officielle opponenter var afdelingsleder, lektor Sten Struwe og lektor Christian Lohse.

Graden blev konfereret den 17.11.2003.

Biografi

Født 1961 i Tyskland. Dr.scient. 1990 ved Bremens Universitet i Tyskland. Aktuelt: Universitetslektor på et forskningsstipendium på Institutet for Tematisk Uddannelse og Forskning ved Linköpings Universitet, Sverige.

Disputatsarbejdet

Afhandlingen beskriver hvilken betydning naturlige kilder har for forekomsten af flygtige halogenerede forbindelser i miljøet.

Den massive brug af chlorerede, fluorerede-chlorerede, og andre flygtige halogenerede forbindelser i den industrialiserede verden er hvert år årsag til at en stor mængde af disse forbindelser frigives til miljøet. Foruden at de forurener atmosfæren, er der nogle af disse stoffer som chloroform, tri- og tetrachlormetaner, der også udgør en risiko for vores drikkevand, idet de kan transporteres ned til grundvandet fra forurenede områder eller fra atmosfæren. Disse flygtige organiske forbindelser er blevet observeret i de senere år, fordi de deltager i den katalytiske nedbrydning af det stratosfæriske ozonlag, der beskytter livet på jordoverfladen mod den farlig ultraviolette (UV) stråling fra solen.

Det er ikke kun de industrielle kilder som beskrives i denne afhandling. Afhandlingen beskriver desuden hvorledes oceaner og landarealer er naturlige kilder til halogenerede forbindelser. Oceanerne frigiver høje koncentrationer af halogenerede stoffer til atmosfæren, men kilderne i oceanerne er stadigvæk ukendte. I dag ved vi at makroalger og mikroalger i oceanerne bidrager til forekomsten af halogenerede stoffer i miljøet, men deres beregnede andel er kun

på 0,7 – 16% af den total mængde, der hvert år frigives til atmosfæren fra oceanerne. I det terrestriske miljø har man fundet at vådområder, mosejord, rismarker, jord, skove og termitter er naturlige kilder til halogenerede stoffer.

Naturlige kilder har en stor andel i forekomsten af halogenerede stoffer i miljøet, men til forskel fra industrielle kilder er det svært at kontrollere den frigivne mængde af halogenerede stoffer fra naturlige kilder. Forandringer af det globale klima kan have en indflydelse på naturlige kilder som kan føre til store emissioner af flygtige halogenerede stoffer til det globale miljø i fremtiden. Dette kan føre til en ny trussel af ukendt omfang mod det stratosfæriske ozonlag, på trods af at de industrielle emissioner af fluorederede-chlorerede stoffer er blevet nedsat.

Ph.d.-grader

Skemaet nedenfor viser det antal ph.d.-grader der er blevet tildelt i kalenderåret 2003, inkluderet de som er blevet tildelt på grundlag af en afhandling uden forudgående indskrivning i henhold til bekendtgørelsens §15, stk. 2.

En statistik over ph.d.-studiet med oplysning om bestand og til- og afgang findes under afsnittet om uddannelserne.

Ph.d.-afhandlingernes forfattere og titler findes under de enkelte institutters beretninger.

Institut	Antal
Afdeling for Bibelsk Eksegese	1
Afdeling for Systematisk Teologi	1
Det Teologiske Fakultet i alt	2
Forskningsafdeling I	2
Forskningsafdeling II	3
Forskningsafdeling III	2
Det Juridiske Fakultet i alt	7

Økonomisk Institut	9
Institut for Statskundskab	3
Institut for Antropologi	3
Sociologisk Institut	3
Det Samfundsvidenskabelige Fakultet i alt	18

Medicinsk-Anatomisk Institut	1
Medicinsk-Fysiologisk Institut	7
Institut for Medicinsk Biokemi og Genetik	4
Institut for Medicinsk Mikrobiologi og Immunologi	6
Farmakologisk Institut	6
Institut for Molekylær Patologi	6
Institut for Folkesundhedsvidenskab	11
Klinisk Institut for Kirurgi og Anæstesiologi	4
Klinisk Institut for Intern Medicin	26
Klinisk Institut for Gynækologi/Obstetrik, Pædiatri samt Vækst og Reproduktion	6
Klinisk Institut for Diagnostiske Fag	5
Institut for Klinisk Neurofag og Psykiatri	8
Odontologisk Institut	1
Øvrig sundhedsvidenskab	12
Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet i alt	103

Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab	1
Institut for Dansk Dialektforskning	1
Det Arnemagnæanske Institut	1
Institut for Nordisk Filologi	4
Institut for Tysk og Nederlansk	3
Engelsk Institut	3
Romansk Institut	1
Østeuropainstituttet	1
Institut for Græsk og Latin	1
Institut for Historie	4
Carsten Niebuhr Institut for Nærorientalske Studier	1
Institut for Religionshistorie	3
Institut for Film- og Medievidenskab	2
Institut for Litteraturvidenskab	2
Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik	4
Institut for Psykologi	4
Det Humanistiske Fakultet i alt	36

Institut for Matematiske Fag	1
Datalogisk Institut	3
Kemisk Institut	4
Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik	12
Zoologisk Institut	12
Botanisk Institut	4
Molekylærbiologisk Institut	23
August Krogh Institutet	2
Geologisk Institut	4
Geografisk Institut	1
Zoologisk Museum	2
Geologisk Museum	2
Institut for Idræt	2
Copenhagen Global Change Initiativ	7
Det Naturvidenskabelige Fakultet i alt	79

KU total **245**

Undervisningsprisen

Årets Harald blev i 2003 tildelt lektor ved Romansk Institut Angel Alzaga.

Årets undervisningspris tildeles en af universitetets lærere for særlig god og inspirerende undervisning. Prisen kaldes også Årets Harald, opkaldt efter den fremragende underviser og forsker matematikeren, professor Harald Bohr.

Prismodtageren får tildelt et beløb på 25.000 kr. fra Københavns Universitets Almene Fond samt et særligt håndgribeligt symbol – visdommens fugl – i form af en stor hornugle i porcelæn, skænket af Royal Copenhagen. Hornuglen er modelleret i 1912 af billedhuggeren Peter Herold og er i 2003 dekoreret af billedkunstneren Tal Rosenzweig Tekinoktay.

Motiveringen, som formuleret af de indstillende studerende

“Angel underviser på spanskstudiet i sproglige discipliner og afholder endvidere hvert semester emnekurser i primært religionssociologiske emner og derudover også i så bred en vifte af temaer som nationalisme, identitetsproblematikker og etik. Både som underviser og som menneske kender vi ham som entusiastisk og energisk, opmuntrende og positiv,

Rektor Linda Nielsen overrækker undervisningsprisen 2003 til lektor Angel Alzaga, Romansk Institut ved årsfesten i festsalen 20. november 2003. Foto: Joachim Rode.

venlig og respektfuld, inspirerende og hjælpsom, nysgerrig og engageret, struktureret og nuanceret, tillidsfuld og menneskelig, lun og underfundig.

Han besidder en kolossal viden og en uovertruffen teoretisk ballast hidrørende bl.a. fra hans brede uddannelsesmæssige baggrund på teologi, filosofi og sociologi på universiteter i Europa og Latinamerika. Dette, sammen med en formidabel pædagogisk sans og dyb varme og humor, gør ham i stand til at formidle selv det sværeste stof på en vedkommende og tilgængelig måde. Han tager sine studerende alvorligt og har en unik evne til at tilpasse sin undervisning og vejledning til de studerendes niveau, så alle får maksimalt udbytte af forløbet. Han formår at sætte tingene i perspektiv, så det bliver klart, at det vi lærer har relation til verden udenfor universitetet.

Han er levende interesseret i de emner hans studerende beskæftiger sig med. Han plejer at sige, at man kun kommer et stykke ad vejen via bøger, det er ved samtale at nye tanker opstår og udvikler sig. Gennem hyggelige og interessante samtaler giver han os en følelse af, at vi bidrager med noget værdifuldt, som også hos så vidende en mand som ham sætter nye tanker i gang. Det gør ham til en ualmindelig inspirerende lærer og vejleder, og med sit engagement, sin smittende videbegærlighed og respektfulde og anerkendende attitude giver han os mod på og lyst og selvtillid til at kaste os over studierne med en glubende appetit. Med ham som forbillede bliver udbyttet at studiet langt bredere og dybere end studieordningens fordringer.

Angel fortjener prisen, fordi han åbner døre og tænder lys i en akademisk verden, som med ham ved hånden bliver lettere og mere interessant at færdes i".

Prisopgaver og medaljer

Københavns Universitet har hvert år siden 1762, bortset fra årene 1769-1791, udskrevet prisopgaver som principielt kan besvares af alle. Oplysninger om tildelinger har siden 1849 kunnet læses i universitetets årbog.

Prisbelønningen består af universitetets guldmedalje der tildeles, når opgaven er besvaret dækkende og med videnskabelig modenhed. Besvarelser, der ikke fuldt ud opfylder disse krav, kan tildeles universitetets sølvmedalje.

Promoveringen af medaljetagerne sker ved universitetets årsfest. Medaljerne der overrækkes ved promoveringen, bærer på aversen en Pallas Athene-figur og på reversen påskriften "Ingenio et studio" omgivet af en laurbærkrans. Den forfatter, som belønnes med guld- eller sølvmedalje, får tillige udbetalt et nærmere fastsat beløb – i 2003 henholdsvis 1.500 og 1.000 kroner – og et rejselegat fra Direktør Ib Henriksens Fond.

Besvarelserne opbevares i universitetets arkiv. De belønnede prisopgaver gøres tilgængelige for offentligheden efter nærmere aftale med henholdsvis Det Kongelige Bibliotek og Danmarks Natur- og Lægevidenskabelige Bibliotek. Ikke-belønnede prisopgaver arkiveres af de pågældende fakulteter og kan ikke udlånes ved universitetets foranstaltning.

Medaljetagere 2003

Ved Københavns Universitets årsfest den 20. november 2003 uddelte rektor 4 guldmedaljer og 7 sølvmedaljer som anerkendelse for de bedste besvarelser af universite-

tets prisspørgsmål 2002. Disse prisopgaver blev udskrevet ved årsfesten i november 2001 og indleveredes i januar 2003.

Det Teologiske Fakultet

Stud.theol. Sara Jørgensen: Forudsætter religiøs kommunikation fælles symbolske referencer?, sølvmedalje.

Stud.theol. Minna Ingeborg Arndal: Schleiermachers lære om Gud i relation til hans kristologi, sølvmedalje.

Det Juridiske Fakultet

Ingen medaljetagere.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

Udskrev ikke prisopgaver i 2001.

Det Humanistiske Fakultet

Stud.mag. Mirja Birgitte Thaulow, Kunsthistorie: Nutidig visuel nationalisme som internationalt fænomen. Thailand, Danmark og Usbekistan set i krydsperspektiv, guldmedalje.

Stud.mag. Thomas Eske Rasmussen, Klassisk Filologi: Tytirus Surrexit – en diskussion af problemerne ved læsningen af Marcus Valerius' Bucolica, sølvmedalje.

Stud.mag. Keld Stehr Nielsen, Filosofi: The Evolution of the Private Language Argument, guldmedalje.

Stud.mag. Mette Marie Hald Arslan, Nærorientalsk Arkæologi: Revolutions Reconsidered: A Reassessment of V. Gordon Childe's Neolithic and Urban Revolutions, sølvmedalje.

Stud.mag. Sofie Kluge, Litteraturvidenskab: Den litteraturkritiske reception af Don Quixote siden det 17. århundrede, guldmedalje.

Stud.mag. Masafumi Yasunaga, Indoeuropæisk: Thematic Present Formation in Tocharian, sølvmedalje.

Stud.mag. Maria Melchior, Tysk: Det nominale syntagma i tysk – topologisk og syntaktisk, sølvmedalje.

Det Naturvidenskabelige Fakultet

Cand.scient. Tommy Bülow, Matematik: Relative Norms of Units and the Structure of Class Groups, guldmedalje.

Cand.scient. Hans Thodsen, Geografi: Anvendelse af strømkoncentratorer til vandløbsrestaurering i Hjortvad Å, sølvmedalje.

Prisopgaver for 2004

Det Teologiske Fakultet

Kirkehistorie

Forholdet mellem bispeembedet og kirkeministeriet i Danmark fra 1922 til i dag.

Bibelsk Eksegese

Gammel Testamente

Salmeforskningen efter Mowinckel.

Ny Testamente

En kritisk drøftelse af den nyere diskussion mellem eksegeese og systematik med inddragelse af en eller flere moderne nytestamentlige metoder.

Systematisk Teologi

- Den teologiske vending mod det mytisk-poetiske sprog.
- Wittgensteins religionsfilosofi.
- Forholdet mellem subjektivitet og synd hos Schleiermacher og Kierkegaard.

Det Juridiske Fakultet

International persondatabeskyttelse

- Personoplysninger anvendes og udveksles i stigende omfang på tværs af landegrænser, men det er et åbent spørgsmål, om dette sker på en betryggende måde. Der ønskes en redegørelse for de reguleringsmetoder, der i forskellige lande benyttes til at opnå databeskyttelse, samt de regler, som gælder for den internationale dataudveksling. På denne baggrund ønskes en vurdering af de nationale retskulturers betydning på dette område, af den foreliggende regulerings egnethed samt af mulighederne for at opnå databeskyttelse på tværs af grænserne, herunder på internettet.

Kontaktperson: Professor, dr.jur. Peter Blume.

Offentlig-privat samspil i tværfaglig belysning

- Samspelet mellem offentlig og privat virksomhed antager stadig flere former, hvis retlige regulering trænger til nærmere afklaring såvel deskriptivt, dvs. med hensyn til hvad der er gældende ret, som normativt/retspolitisk. Eksempelvis kan nævnes udbud af offentlige kontrakter, privat udfordringsret i forhold til offentlige serviceopgaver, offentlige driftsselskaber som overgangsform til privatisering, offentlig-private "partnerskaber" og frit valg ordninger. Den tværfaglige belysning må først og fremmest tage sigte på at fastslå, hvilke typer af regelsæt der gælder for de forskellige samspilsformer (offentlig ret/privatret). Endvidere må der ske inddragelse af EU-retlig regulering i det omfang, det er relevant. Endelig kan også inddrages videregående samfundsteoretiske perspektiver på udviklingen, f.eks. til forklaring og vurdering af givne samspilsformer. Behandlingen af emnet kan evt. afgrænses til kommunalretlige forhold.

Kontaktperson: Professor, dr.jur. Carsten Henriksen.

Retten til effektive retsmidler i medfør af den Europæiske Menneskerettighedskonventions Artikel 13

- Der ønskes en analyse af forholdet mellem dansk ret og den Europæiske Menneskerettighedskonvention, herunder navnlig hvilke krav Menneskerettighedskonventionen stiller til danske myndigheders anvendelse af Konventionen i konkrete sager, hvor Konventionen påberåbes eller kunne påberåbes. Analysen kan inddrage spørgsmål såsom Konventionens forrang for national ret, direkte virkning, pligten til konventionskonform fortolkning, indirekte virkning via domstolsprøvelse, opsættende virkning, forholdet til dansk forvaltningsretlig prøvelse mv.

Kontaktperson: Professor, dr.jur. Ole Espersen.

Retfærdighed

- Retfærdighed har spillet en central rolle som grundbegreb ved udviklingen af en god samfundsmæssig organisation. Begrebet har også betydning ved den konkrete juridiske afgørelse. Det er det sidste aspekt, som ønskes belyst: der ønskes en redegørelse for retfærdighed som

betingende kriterium, som værdi, som personlig dyd eller som relevant hensyn, når der træffes konkrete juridiske afgørelser. Grundlaget for begrebets betydning – eller manglende betydning – skal drøftes kritisk. Redegørelsen skal omfatte aktuelle danske retsforhold, men den kan i øvrigt tilrettelægges historisk eller komparativt.

Kontaktperson: Professor, dr.jur. Henrik Zahle.

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Antropologi

Slægtskab i Europa

- Der ønskes en antropologisk analyse af slægtskabs- og familieforhold i en moderne europæisk kontekst. Besvarelsen skal bygge på etnografisk feltarbejde.
- Antropologiske studier af vold. Der ønskes en antropologisk analyse af voldens sociale, kulturelle og politiske implikationer. Besvarelsen skal bygge på etnografisk feltarbejde.

Sociologi

- Der ønskes en sociologisk analyse af sammenhænge mellem forandringer i arbejdslivet og karakteren af de kollektive organisations- og repræsentationsformer i Danmark.
- Der ønskes en sociologisk analyse af den samfundsmæssige stratifikation under indtryk af den stigende marginalisering i velfærdssamfundet.
- Der ønskes en sociologisk analyse af civilsamfundsbegrebets anvendelse inden for den politiske diskurs.

Økonomi

- En analyse af konsekvenserne af EU's udvidelse for arbejdsmarkedet.
- Muligheden for at styre kreditrisiko ved hjælp af derivater. Der ønskes en oversigt over den foreliggende litteratur, gerne suppleret af egne empiriske undersøgelser.
- Fordele og ulemper ved stemmeretsbegrænsninger hos klasser af aktionærer. En teoretisk funderet økonomisk analyse.
- Forventningsmekanismer og valutakursdannelse. En økonomisk analyse.
- Det danske kornmarkeds integration i den internationale økonomi i det 19. århundrede.

Statskundskab

- På baggrund af demokratiteoretiske overvejelser ønskes en analyse og diskussion af EU konventets forslag til en forfatningstraktat for Den Europæiske Union.
- På baggrund af teoretiske overvejelser inden for international politik disciplinen ønskes en analyse og diskussion af forløbet forud for krigen i Irak 2003 og/eller situation efter krigens afslutning.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

- The World Health Organization and the International Diabetes Federation foresee that diabetes prevalence increases from present 170 mio. to 370 mio. by year 2030; 2/3 will be in developing countries. Can the epidemic be curbed, and how?
- Brain imaging. Eller på dansk: Billeddannende hjerneundersøgelser.

c) Hvad er sund dansk alkoholkultur?

d) Describe effects of low frequency, pulsed electrical fields on cellular functions. Eller på dansk: Redegør for effekter af lavfrekvente, pulserende elektriske felter på cellulære funktioner.

Det Humanistiske Fakultet

Nordisk Filologi

- En litteratur- og sproghistorisk karakteristik af Anders Sørensen Vedels danske Saxo-oversættelse, 1575, med hovedvægt på 3. og 16. bog.
- Debatindlæg i avisen. Med udgangspunkt i en empirisk undersøgelse af et afgrænset materiale diskuteres mulighederne for at opstille en debatartiklernes typologi. Materialet kan f.eks. være tre aviser i en måned, eller det kan være indlæggene i en konkret debat om et politisk, socialt, kulturelt, litterært eller sprogligt emne.
- Der ønskes en redegørelse for receptionen af USA og amerikansk kultur i dansk kulturliv i en delperiode efter 1945, dels ud fra ét/én eller flere medier/kunstarter, dels i forhold til periodens almene kultur- og samfundsdebat.
- Integration af to eller flere sprog i unge danskers talesprog. Der ønskes en empirisk baseret analyse, som kan inddrage sprogbrug, sprogholdninger og sprogtilegnelse.
- Sproglig interaktion i Norden i dag. Der ønskes en empirisk baseret analyse og diskussion af hvordan og hvor godt den sproglige interaktion fungerer i Norden i dag. Undersøgelsen kan fokusere på et eller flere af følgende områder: sprogvvalg, sprogforståelse, sprogholdninger og sproglig akkommodation; den kan koncentreres om to eller flere sprog og befolkningsgrupper; og de anvendte tilgange kan være af såvel kvantitativ som kvalitativ art.

Minoritetsstudier

Muligheder og barrierer for at minoriteter kan komme til syne/blive hørt i nutidens samfund. Der ønskes en tværfaglig tilgang.

Engelsk

- An investigation of argumentative texts written by learners of English as a foreign language. Analyse and discuss methods of argumentative text analysis on the basis of theories of argumentation and discourse analysis in order to identify a method of analysis suited for analysing learner texts.
- Adskiller danske tekster oversat fra engelsk sig fra tilsvarende tekster med dansk som kildeprog? Der ønskes en synkron eller diakron empirisk undersøgelse af pragmatiske, syntaktiske, semantiske og/eller leksikalske særtræk i danske oversættelser fra engelsk.

Germansk filologi

- På basis af et selvexcerperet eksempel materiale ønskes en kritisk diskussion af nyere litteratur om kohærens og kohæsion.

Romansk

- Byens rolle i ét eller flere skønlitterære værker fra før 1800 inden for den romansksprogede litteratur.
- Der ønskes en redegørelse for hvorledes den semantiske kategori "evidentialitet" kommer til udtryk i et eller flere romanske sprog.

- c) Der ønskes en diskursiv analyse af begrebet humanitær intervention i relation til et eller flere af de romansk-sprogede landes udenrigspolitik.

Litteraturvidenskab

- a) Performativitet som kulturteoretisk begreb.
 b) Kunst og politik.
 c) Billedteori. Der ønskes en kritisk sammenligning af nye "skoler" i den teoretiske begribelse af billeder.
 d) Kunstnerbiografi. Der ønskes en diskussion af perspektiverne i at inddrage kunstnerbiografien i analysen af kunstværker.

Historie

- a) Der ønskes en undersøgelse af samspelet mellem jødisk etnicitet og romersk imperiemagt i det første og andet århundrede efter Kristus.
 b) Der ønskes en undersøgelse af de socioøkonomiske omkostninger og følgerikninger af kirkebyggeri og -udsmykning i Danmark fra 1100 til 1600.

Økonomisk historie

- c) Fysiokratisme i den danske helstat.

Samtidshistorie

- d) Danmarks ulandspolitik ca. 1960-1973.

Klassisk Arkæologi

- a) En arkæologisk analyse af kulturmøde og kulturassimilering i et selvvalgt mediterrant område.

Forhistorisk Arkæologi

- a) Deponering – fragmenter af en materiel virkelighed. Deponeringsskikke i et forhistorisk perspektiv.

Etnologi

- a) Kulturhistorie. I anledning af 50-årsjubilæet for oprettelsen af et første lektorat i kulturhistorie ved Københavns Universitet i 1954, ønskes en analyse af kulturhistoriens aktualitet i faget etnologi.
 b) Etnologisk metode. I forbindelse med den stadig mere udbredte anvendelse af nyere kvalitativ analysesoftware, ønskes en metodologisk og epistemologisk diskussion af deres anvendelse i etnologiske undersøgelser.
 c) Sundhed og velfærd. Der ønskes en empirisk analyse af konkrete sundhedsbestræbelser i det 20. århundrede mht. deres betydning for befolkningens velfærd og forestillinger om det gode liv.
 d) Teknologi og kultur. En kulturel analyse af nyere teknologiers betydning for hverdagslivet, f.eks. i forbindelse med uddannelse, transnationalisme, ungdomskultur, familiedannelse eller lignende.
 e) Imperiet som kulturform. Der ønskes en diskussion af 'imperiet' som kulturform. Besvarelsens udgangspunkt kan være såvel begrebsanalytisk som empirisk og kan inddrage både historiske og nutidige eksempler.

Kunsthistorie

- a) Narrativitet i den ældre billedkunst. Der ønskes en sammenlignende og kritisk redegørelse for vigtige bidrag til analyse og forståelse af narrativitet i den vestlige billed-

- kunst fra antikken/middelhavskulturene til romantikken – herunder gerne refleksioner over mulige udviklinger af narrativitetsanalyser anvendt på et specifikt materiale.
 b) Der ønskes en fremstilling af kønsteoriens indflydelse på dansk kunst og kunsthistorie gennem de seneste 30 år.

Sprogvidenskab

Dysleksi og tilegnelse af skriftnære udtalevarianter.

Indoeuropæisk

Om udviklingen af de indoeuropæiske laryngaler på germansk.

Religionssociologi

En religionssociologisk analyse af en national emigrantkirke – en dansk kirke i udlandet eller en udenlandsk kirke i Danmark.

Filosofi

- a) Den danske hegelianisme.
 b) Der ønskes en undersøgelse af den nyere diskussion af lighedsidealere med særligt henblik på mulighederne for at omsætte abstrakte filosofiske teorier om fordelingsretfærdighed til praktisk anvendelige politikker.

Eskimologi

Der ønskes en analyse af den danske tradition for etnografisk feltarbejde – i Grønland og andre regioner.

Asiatiske studier

Beskriv og analyser et japansk litterært/kulturelt fænomen, hvorved et eller flere klassiske, traditionelle elementer genopstod og fornyedes.

Græsk og Latin

Med udgangspunkt i Metafysikken B ønskes en diskussion af aporien som metodisk redskab hos Aristoteles med særligt henblik på konsekvenser for udformningen og indholdet af hans filosofi. Det forventes at andre antikke filosoffer også inddrages i diskussionen.

Det Naturvidenskabelige Fakultet

Kemi

Der ønskes analytisk anvendelse af Raman-spektroskopi inden for et af følgende fire emner:

- a) Nanoteknologi.
 b) Arkæologiske studier.
 c) Meteoritforskning.
 d) Karakterisering af menneske- og dyrehud.

Geografi

Der ønskes en analyse af dynamik i terrestrisk kulstof, herunder metoder til regionalisering og simulering af fremtidige scenarier.

Uddannelserne

I universitetets formålsparagraf hedder det bl.a., at universitetet har til formål at meddele undervisning indtil det højeste videnskabelige niveau. Universitetets undervisning er derfor baseret på forskning, og den væsentligste del af undervisningen varetages af videnskabelige medarbejdere, der har forskningsforpligtelse. Universitetets uddannelser er såkaldt lange videregående uddannelser, dvs. de ligger øverst i uddannelsessystemets hierarki. Allerøverst ligger forskeruddannelserne, se afsnittet om ph.d.-graderne.

Nye retsregler i 2003

Den nye universitetslov, som blev vedtaget i 2003, indeholder i kapitel 2 de overordnede bestemmelser om uddannelserne. Det er her fastslået, at universitet kan udbyde følgende forskningsbaserede heltidsuddannelser som selvstændige afrundede uddannelsesforløb:

Bacheloruddannelse på 180 ECTS-points.

Kandidatuddannelse på 120 ECTS-points.

Ph.d.-uddannelse på 180 ECTS-points.

og som deltidsuddannelser følgende forskningsbaserede uddannelsesaktiviteter:

Masteruddannelse.

Anden efter- og videreuddannelse.

Supplerende uddannelsesaktivitet med henblik på at opfylde adgangskrav på kandidatuddannelse.

Disse bestemmelser forventes fulgt op med nye bekendtgørelser om uddannelserne, eksamen og adgang.

Med de nye bestemmelser er magistergraden bortfaldet, og kandidatuddannelsen har fået status som en selvstændig uddannelse, der kan søges efter flere mulige bacheloruddannelser.

I 2003 trådte en ny Lov om Deltidsuddannelse i kraft. Loven erstatter den tidligere Lov om Åben Uddannelse.

De ordinære uddannelser

Uddannelsernes struktur

I overensstemmelse med Undervisningsministeriets bekendtgørelse fra 1993 om studiestrukturen ved universiteter m.fl. er uddannelserne opbygget med en treårig bacheloruddannelse og en toårig kandidatuddannelse, således at den normerede studietid for uddannelserne er på i alt fem år. Denne struktur blev senest gennemført for lægeuddannelsen i 2000 og for teologi i 2003 og er planlagt gennemført for tandlægeuddannelsen fra 2005.

Der er afvigelse fra normalstrukturen på Lægeviden-

skab, hvor den normerede studietid er på 6 år, og studietiden kan også være forlænget med et halvt til et helt år på de fag, hvor der kræves propædeutiske kurser.

Alternativt til kandidatuddannelsen kan man på visse fag under Det Humanistiske Fakultet efter bachelorgraden, vælge magisterkonferensuddannelsen.

Undervisningsministeriet har ved skrivelse af 9. september 1996 godkendt, hvilke fag der kan udbydes som magisterkonferens, jf. listen nedenfor. Alle de humanistiske uddannelser er bygget op med et grundfag og et tilvalg/sidefag.

De fleste naturvidenskabelige uddannelser giver også mulighed for kombination af to fag. Det er karakteristisk for de fleste uddannelser på Københavns Universitet, at en kandidatuddannelse forudsætter en bacheloruddannelse i samme fag.

Fagene

Det faglige spektrum spænder over teologi, jura, samfundsvidenskab, sundhedsvidenskab, humaniora og naturvidenskab.

Til det sundhedsvidenskabelige område henregnes læge- og tandlægevidenskab, humanbiologi og folkesundhedsvidenskab.

Det humanistiske fagspektrum omfatter en lang række fag, som kan grupperes i dansk/nordisk, moderne europæiske og ikke-europæiske sprogfag, oldtids- og middelalderstudier, musisk-æstetiske fag, historie og kulturhistoriske studier, filosofi samt psykologi og pædagogik.

Det blev i 2003 besluttet at faget psykologi skulle flytte til det Det Samfundsvidenskabelige Fakultet.

Det naturvidenskabelige område er delt i den matematisk-fysiske faggruppe og den naturhistorisk-geografiske. Den matematisk-fysiske faggruppe omfatter matematik, datalogi, fysik, kemi og biokemi m.m. Den naturhistorisk-geografiske omfatter biologi, geologi, geografi og idræt.

I skemaet nedenfor er vist samtlige fag, der kan tages eksaminer i til hhv. bachelorgrad, kandidatgrad, magisterkonferens, og hvilke der udbydes som bi- eller sidefag og tilvalgsfag.

Fra 2003 udbyder universitetet i samarbejde med Danmarks Tekniske Universitet en uddannelse til civilingeniør i Medicin og Teknologi. Optagelsen sker gennem DTU, men en stor del af undervisningen foregår på Københavns Universitet. Der blev i 2003 optaget 66 ansøgere.

Fra 2004 udbydes en ny tværfaglig bacheloruddannelse i Molekylær Biomedicin, som Det Sundhedsvidenskabelige og Det Naturvidenskabelige Fakultet samarbejder om. Der forventes optaget 50 studerende til september 2004.

De enkelte uddannelsers opbygning og indhold er nærmere beskrevet i "Studier", som udgives én gang årligt, og i fakulteternes studiebeskrivelser.

Studiefag	Propæd	Bac	Kand	Mag	Side	Tilv
Teologi m.m.						
Teologi	x	x	x			
Afrikaområdestudier						x
Jura						
		x	x			

Studiefag	Propæd	Bac	Kand	Mag	Side	Tilv
Samfundsvidenskab						
Økonomi		X	X			X
Sociologi		X	X			X
Statskundskab/Samfundsfag		X	X		X	X
Antropologi		X	X			X
Sundhedsvidenskab						
Humanbiologi			X			
Lægevidenskab		X	X			
Folkesundhedsvidenskab		X	X			
Tandlægeuddannelsen			X			
Civilingeniør i Medicin og Teknologi (sammen med DTU)		X	X			
Molekylær Biomedicin (sammen med Nat.Fak.)		X				
Humaniora						
Dansk mv.						
Dansk/Nordisk		X	X	X	X	X
Arbejderkulturstudier						X
Kvindestudier						X
Minoritetsstudier						X
Retorik		X	X			X
Moderne europæiske sprog						
Engelsk		X	X		X	X
Tysk		X	X		X	X
Nederlandsk		X	X			X
Romanistik				X		
Fransk		X	X		X	X
Rumænsk	X	X	X			X
Italiensk	X	X	X		X	X
Portugisisk	X	X	X			X
Spansk		X	X		X	X
Bulgarsk	X	X	X			X
Polsk	X	X	X			X
Russisk	X	X	X		X	X
Serbokroatisk	X	X	X			X
Tjekkisk	X	X	X			X
Østeuropastudier	X		X			X
Balkanistisk			X			
Moderne græsk	X	X	X			X
Finsk	X	X	X			X

Studiefag	Propæd	Bac	Kand	Mag	Side	Tilv
<i>Ikke europæiske sprog</i>						
Hebraisk	X	X	X			X
Arabisk	X	X	X			X
Semitisk Filologi				X		
Eskimologi	X	X	X			X
Japansk	X	X	X		X	X
Kinesisk	X	X	X			X
Koreansk	X	X	X			X
Sydøstasienstudiet (Thai el. Indonesisk)	X	X	X			X
Tibetansk	X	X	X			
Indisk	X	X	X			
Iransk/Persisk	X	X	X			X
Indiansk	X	X	X			X
<i>Musik-æstetiske fag</i>						
Litteraturvidenskab		X	X	X		X
Moderne Kultur og Kulturformidling			X			
Kunsthistorie		X	X	X	X	X
Musikvidenskab		X	X	X	X	X
Teatervidenskab		X	X		X	X
Dansens Æstetik og Historie					X	X
Film- og Medievidenskab		X	X		X	X
<i>Oldtidsstudier</i>						
Græsk, klassisk	X	X	X		X	X
Latin	X	X	X		X	X
Oldtidskundskab	X				X	X
Middelalderkundskab/Byzantinistik	X					X
Klassisk Arkæologi	X	X	X	X		X
Assyriologi		X	X			X
Ægyptologi		X	X			X
Nærorientalsk Arkæologi		X	X			X
Nærorientalske Oldtidsstudier						X
Forhistorisk Arkæologi		X	X	X		X
<i>Historie og kulturhistoriske studier</i>						
Historie		X	X	X	X	X
Europæisk Etnologi		X	X			X
Folkloristik (ophørt)		(X)	(X)			
Religionsvidenskab	X	X		X	X	X
Kristendomshistorie			X			

Studiefag	Propæd	Bac	Kand	Mag	Side	Tilv
Religionssociologi			x			
Religionshistorie			x			
<i>Filosofi og Sprogvidenskab</i>						
Filosofi		x	x	x	x	x
Pædagogik		x	x			x
Lingvistik		x	x			x
Datalingvistik (ophørt)		(x)	(x)			x
Indoeuropæisk		x	x	x		x
Sprogpsykologi			x			x
Psykologi m.m.						
Audiologopædi		x	x			
Psykologi		x	x		x	x
Naturvidenskab						
<i>Matematisk-Fysisk faggruppe</i>						
Matematik		x	x		x	
Statistik (matematik-statistik)		x	x			
Forsikringsvidenskab		x	x			
Matematik-Økonomi		x	x			
Datalogi		x	x		x	
Fysik		x	x		x	
Astronomi/Fysik		x	x			
Geofysik/Fysik		x	x			
Biofysik		x	x			
Meteorologi		x				
Nanoteknologi		x				
Kemi		x	x		x	
Miljøkemi		x	x			
Biokemi		x	x			
<i>Bio-Geo-faggruppen</i>						
Biologi		x	x		x	
Geografi		x	x		x	
Geoinformatik		x				
Geologi		x	x			
Geologi/Geofysik		x	x			
Idræt		x	x		x	

Efter- og videreuddannelse

KU's tilbud om efter- og videreuddannelse

Med et stadig større behov for ny og opdateret viden er samfundets krav til efter- og videreuddannelse stigende. Et af de mest markante eksempler på det i 2003 var, at den nye universitetslov gjorde efter- og videreuddannelse til en opgave for universiteterne på linje med bachelor- og kandidatuddannelser. En øget satsning på livslang læring er Københavns Universitets nye bidrag til videnssamfundet.

Under navnet Åbent Universitet udbyder Københavns Universitet mange kurser fra de ordinære bacheloruddannelser. Undervisningen tilrettelægges specielt med henblik på voksne, erhvervsaktive deltagere. Tompladsordningen, hvor deltagerne indskrives til ledige pladser på eksisterende hold, er et andet tilbud forankret i de ordinære uddannelser.

Masteruddannelser

Inden for videreuddannelsessystemet for voksne udgør masteruddannelserne universiteternes særlige område. Københavns Universitet udbød i 2003 følgende masteruddannelser:

- Master i Europastudier.
- Master i Danskfagets Didaktik.
- Master i Konfliktmægling (2. hold starter 1. sep. 2004).
- Master i Professionsuddannelse og Professionsudvikling.
- Master i Idræt og Velfærd.
- Master of Public Health.

Master in International Health.
Master i Integreret Planlægning.

To nye masteruddannelser på Københavns Universitet blev godkendt i 2003; Master i Idræt og Velfærd og Master i Integreret Planlægning, begge ved Det Naturvidenskabelige Fakultet. Mens Master i Idræt og Velfærd kom godt fra start, opnåede Master i Integreret Planlægning ikke et tilstrækkeligt antal studerende og blev ikke igangsat. Alle de øvrige uddannelser blev igangsat.

Sammen med Aarhus Universitet udviklede Københavns Universitet desuden Master i Sundhedsantropologi. Uddannelsen blev godkendt i 2003 og udbydes på skift mellem Aarhus Universitet og Københavns Universitet. Uddannelsen udbydes første gang af Københavns Universitet i 2004.

Københavns Universitet indsendte i samarbejde med Danmarks Pædagogiske Universitet og Handelshøjskolen i København en ansøgning om godkendelse af Master i Fremmedsprogpædagogik. Uddannelsen blev godkendt 1. marts 2004 og udbydes af Handelshøjskolen.

Tilgang

Kapacitet, ansøgere og optagne

Som det fremgår af tabel 1, er der kraftig adgangsbegrænsning på flere optagelsesområder som fx statskundskab, sociologi, lægevidenskab, film- og medievidenskab, retorik og psykologi, mens der på andre områder er frit optag i den forstand, at alle kvalificerede ansøgere er blevet optaget.

Tabel 1: Kapacitetstal og antal optagne.

Optagelsesområde	Budgetteret			Ansøgere		Optagne		Kvotient
	Kapacitet	Overbook	I alt	I alt	1.prio.	28.7.03	1.10.03	kvote 1
Det Teologiske Fakultet	170	20	190	193	120	128	134	alle opt.
Det Juridiske Fakultet	625	60	685	1.401	1.031	682	637	8,7
Det Samfundsvid. Fakultet	652	36	688	1.673	911	633	592	
Statskundskab/Samfundsfag	195	20	215	638	379	215	197	9,5
Økonomi (sommer)	300	0	300	386	229	245	239	alle opt.
Økonomi 1. feb.2003	(60)						(46)	
Sociologi	80	8	88	326	135	88	80	9,4
Antropologi	77	8	85	323	168	85	76	9,6
Det Sundhedsvid. Fakultet	628	60	688	2.772	1.828	679	620	
Lægevidenskab	480	50	530	2.075	1.458	522	475	9,6
Folkesundhedsvidenskab	58	5	63	181	118	63	59	9,3
Tandlæge	90	5	95	516	252	94	86	9,1
Det Humanistiske Fakultet	1.920	202	2.122	6.470	3.363	2.069	1.930	
Arabisk	30	3	33	118	62	33	35	8,5
Audiologopædi	30	5	35	96	64	36	31	8,8
Bulgarsk/Østeuro	8	4	12	4	2	2	6	alle opt.

Optagelsesområde	Budgetteret			Ansøgere		Optagne		Kvotient
	Kapacitet	Overbook	I alt	I alt	1.prio.	28.7.03	1.10.03	kvote 1
Dansk	180	18	198	404	197	198	194	8,5
Engelsk	180	18	198	505	207	197	176	8,0
Eskimologi	11	4	15	19	11	13	11	alle opt.
Europæisk etnologi	40	5	45	110	36	45	39	8,4
Film- og Medievidenskab	90	9	99	476	314	99	90	9,4
Filosofi	100	10	110	314	99	110	92	8,4
Finsk	0	0	0					
Forhistorisk Arkæologi	30	5	35	88	39	35	29	8,1
Fransk	76	4	80	134	48	67	70	alle opt.
Græsk, klassisk	15	5	20	20	6	8	11	alle opt.
Græsk, moderne	7	1	8	10	5	6	11	alle opt.
Hebraisk	7	1	8	16	5	7	6	alle opt.
Historie	190	10	200	539	254	200	184	8,5
Indianske Sprog og Kulturer	7	1	8	28	7	6	10	alle opt.
Indisk/Sydasiestudier	7	1	8	16	9	8	8	alle opt.
Indoeuropæisk	4	0	4	16	8	4	4	9,3
Indonesisk/Sydøstas.	0	0	0					
Italiensk	30	3	33	78	35	34	31	alle opt.
Japansk/Østasiestudier	21	2	23	46	18	23	22	7,2
Kinesisk/Østasiestudier	21	2	23	56	23	22	20	alle opt.
Klassisk Arkæologi	15	2	17	66	16	17	16	8,1
Koreansk/Østasiestudier	7	1	8	11	6	7	5	alle opt.
Kunsthistorie	66	6	72	263	127	72	66	9,0
Latin	15	2	17	35	6	8	14	alle opt.
Litteraturvidenskab	90	9	99	276	138	97	91	9,2
Musikvidenskab	90	9	99	222	175	101	96	8,0
Nederlandsk	0	0	0					
Assyriologi						3	3	
Nærorientalsk Arkæologi						18	17	
Ægyptologi						12	8	
Nærorientalsk i alt	29	4	33	93	45	33	28	7,9
Persisk/Iransk	0	0	0					
Polsk/Østeuropastudier	0	0	0					
Portugisisk	7	1	8	33	16	17	18	alle opt.
Psykologi	180	18	198	1.292	899	197	189	9,8
Pædagogik	45	5	50	206	88	50	45	8,9
Religionsvidenskab	60	6	66	184	82	66	59	8,6
Retorik	30	5	35	131	79	35	33	9,7
Russisk/Østeuro.	26	5	31	59	25	30	23	alle opt.

Optagelsesområde	Budgetteret			Ansøgere		Optagne		Kvotient
	Kapacitet	Overbook	I alt	I alt	1.prio.	28.7.03	1.10.03	kvote 1
Serbokroatisk/Østeuro.	0	0	0					alle opt.
Spansk	60	6	66	148	67	66	53	alle opt.
Sprogvidenskab	24	2	26	89	22	26	21	8,2
Teatervidenskab	33	3	36	146	71	36	33	9,1
Thai/Sydøstasienstudier	0	0	0					
Tibetansk/Sydasienstudier	7	1	8	21	9	8	8	8,0
Tjekkisk/Østeuropastudier	0	0	0					
Tyrkisk	7	1	8	12	7	8	8	alle opt.
Tysk	45	5	50	90	36	42	44	alle opt.
Det Naturvidenskabelige Fakultet	1.275	255	1.530	1.846	1.104	991	930	
Matematik-fysik						10	10	
Matematik-humaniora						6	10	
Matematik						38	29	
Matematik-statistik						7	6	
Matematik-datalogi						7	5	
Matematik-økonomi						20	18	
Matematik-kemi						4	4	
Statistik						3	2	
Kemi-fysik						2	2	
Kemi-andet						3	3	
Kemi-humaniora						2	2	
Kemi						13	18	
Biokemi						79	78	
Miljøkemi						5	4	
Kemi-matematik						3	3	
Fysik-andet						2	2	
Fysik-humaniora							1	
Fysik						8	6	
Meteorologi						17	17	
Fysik-datalogi						2	2	
Fysik-astronomi						22	23	
Fysik-geofysik						4	4	
Fysik-biofysik						15	13	
Fysik-matematik						10	10	
Mat-Fys-Kemi-gruppen	500	150	650	470	274	282	272	alle opt.
Datalogi						168	161	
Datalogi-andet						18	16	
Datalogi-matematik						10	9	
Datalogi-fysik						4	4	

Optagelsesområde	Budgetteret			Ansøgere		Optagne		Kvotient
	Kapacitet	Overbook	I alt	I alt	1.prio.	28.7.03	1.10.03	kvote 1
Datalogi-kemi						1	1	
Datalogi-humaniora						10	16	
Datalogi i alt	200	24	224	292	211	211	207	alle opt.
Forsikringsvidenskab	22	3	25	27	20	18	20	alle opt.
Biologi	208	25	233	352	197	226	190	alle opt.
Geologi	72	10	82	44	17	18	19	alle opt.
Geologi-geofysik	18	3	21	22	4	2	3	alle opt.
Geografi-Geoinformatik	120	18	138	123	70	76	71	alle opt.
Idræt	85	12	97	410	248	97	88	8,9
Nanoteknologi	50	10	60	106	63	61	60	7,2
KU i alt	5.270	633	5.903	14.355	8.357	5.182	4.843	
SKT	60	8	68	222	146	68	63	
Tandplejer	60	8	68	222	146	68	63	7,9
I alt	5.330	641	5.971	14.577	8.503	5.250	4.906	

Antal optagne

Optagelsestallet synes at have stabiliseret sig på omkring 4.850.

Tabel 2: Optagne pr. 1. oktober 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	167	161	145	132	134
Jura	655	636	622	654	637
Samfundsvidenskab	662	549	524	551	592
Sundhedsvidenskab	610	594	596	626	620
Humaniora	2.072	2.045	1.936	1.936	1.930
Naturvidenskab	1.176	1.100	979	958	930
I alt	5.342	5.085	4.802	4.857	4.843

De optagnes alder

Den typiske alder ved optagelsen er 21 år ved fire af fakulteterne og højere ved Humaniora og Teologi, jf. tabel 3.

Tabel 3: De optagnes median-alder 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	24	24	23	29	26
Jura	21	21	21	21	21
Samfundsvidenskab	21	21	21	21	21
Sundhedsvidenskab	21	21	21	21	21
Humaniora	23	23	23	23	23
Naturvidenskab	21	21	22	21	21
I alt	22	22	22	22	22

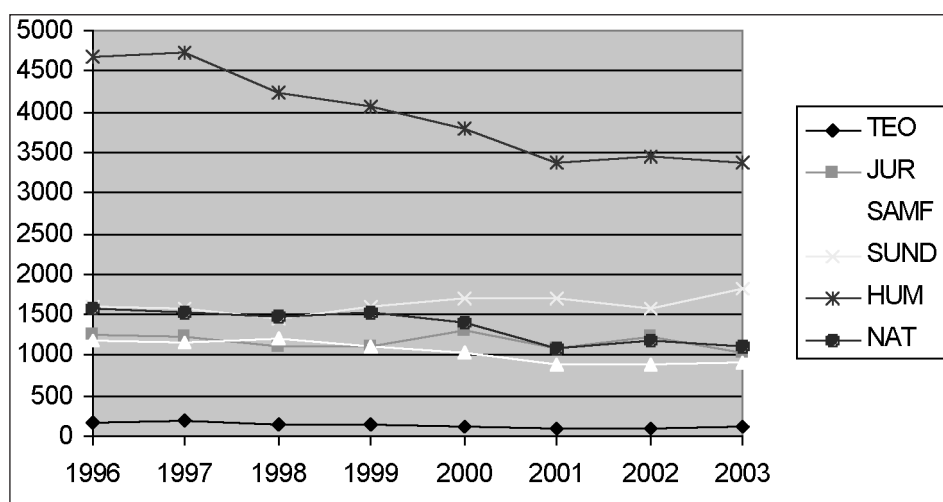
Antal ansøgere

Antallet af optagne er til en vis grad betinget af antallet af ansøgere, og dette tal er igen til en vis grad betinget af demografien. Der er stor forskel på aldersgruppernes

størrelse i befolkningen. Og med den aldersprofil universitetets ansøgere har, er antallet af potentielle ansøgere på vej nedad, og forventes først at stige igen omkring 2010.

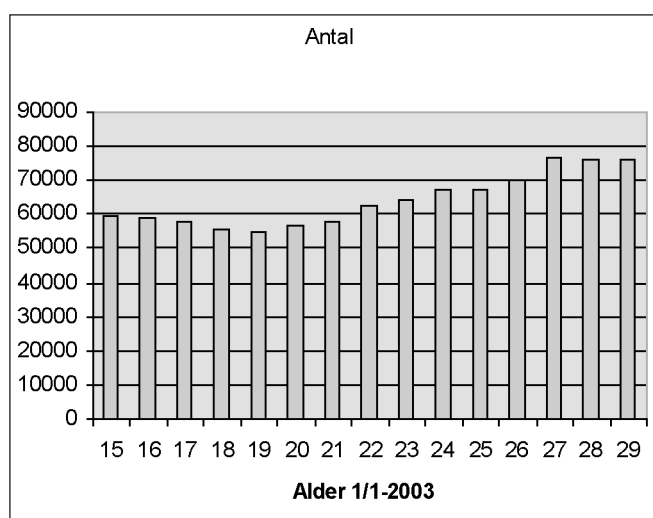
Tabel 4. Antal 1.-prioritetsansøgere 1996-2003

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	165	188	140	149	123	102	105	120
Jura	1.256	1.238	1.105	1.118	1.317	1.084	1.230	1.031
Samfundsvidenskab	1.174	1.162	1.195	1.117	1.025	885	885	911
Sundhedsvidenskab	1.596	1.572	1.454	1.591	1.711	1.711	1.588	1.828
Humaniora	4.670	4.736	4.238	4.064	3.805	3.371	3.454	3.363
Naturvidenskab	1.569	1.517	1.489	1.526	1.410	1.082	1.187	1.104
I alt	10.430	10.413	9.621	9.565	9.391	8.235	8.449	8.357

Rekrutteringsgrundlagets aldersfordeling

Som det kan ses af diagrammet nedenfor, var de 19-årige i 2003 den mindste årgang og de 27-årige den største. Disse

nu 27-årige dannede rekrutteringsgrundlag for 4-5 år siden, og de 19-årige vil melde sig om 2-3 år. Det er især derfor, ansøbertallet er gået nedad, og fortsat vil gøre det.

Studenterbestand

Ordinære studerende

Universitetet har i alt knap 33.000 ordinære studerende, hvilket er ca. 300 færre end i 2002; den vigende tilgang er ved at slå igennem på bestandstallet. Andelen af kvinder er

forøget med 0,6% til 56,5%. Kønsfordelingen er meget forskellig fra fakultet til fakultet og også mellem fagene inden for fakulteterne. F.eks. har mændene stor overvægt på Det Naturvidenskabelige Fakultet, men ikke på faget biologi. Kvinderne har stor overvægt på Det Humanistiske Fakultet, men ikke på fag som historie og filosofi. I tabel 5 er bestanden af ordinære studerende fordelt på fagområder og køn pr. 1. oktober 2002.

Tabel 5: Studenterbestand pr. 1. oktober 2003

Faggruppe	Kvinder	Mænd	I alt
Det Teologiske Fakultet	565	350	915
Teologi	538	334	872
Afrikaområdestudier	27	16	43
Det Juridisk Fakultet	2.315	1.752	4.067
Det Samfundsvidenskabelige Fakultet	1.983	2.349	4.332
Økonomi	542	1.233	1.775
Statskundskab	669	831	1.500
Antropologi	407	100	507
Sociologi	365	185	550
Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet	2.537	1.317	3.854
Lægevidenskab	1.900	1.123	3.023
Odontologi	316	130	446
Humanbiologi	51	37	88
Folkesundhedsvidenskab	270	27	297
Det Humanistiske Fakultet	8.751	4.855	13.606
<i>Dansk mv.</i>	<i>1.169</i>	<i>487</i>	<i>1.656</i>
Dansk	1.043	415	1.458
Retorik	126	72	198
<i>Øvrige europæiske sprog</i>	<i>1.829</i>	<i>747</i>	<i>2.576</i>
Finsk	17	9	26
Engelsk	647	337	984
Tysk	147	80	227
Nederlandsk	11	1	12
Fransk	361	76	437
Spansk	248	72	320
Italiensk og Rumænsk	156	35	191
Portugisisk	33	27	60
Russisk	83	49	132
Serbokroatisk	16	8	24
Polsk	21	10	31
Tjekkisk	9	3	12
Bulgarsk	7	3	10
Østeuropastudier i øvrigt	22	20	42
Moderne græsk	51	17	68

Faggruppe	Kvinder	Mænd	I alt
<i>Ikke europæiske sprog</i>	420	274	694
Japansk	46	55	101
Kinesisk	61	41	102
Thai	12	10	22
Koreansk	11	10	21
Tibetansk	15	13	28
Indologi	13	11	24
Indonesisk	4	4	8
Asiatiske studier i øvrigt	25	9	34
Eskimologi	30	16	46
Arabisk	103	58	161
Hebraisk	35	17	52
Tyrkisk	21	6	27
Iransk	14	14	28
Indiansk	30	10	40
<i>Musisk-æstetiske fag</i>	<i>1.961</i>	<i>1.179</i>	<i>3.140</i>
Film- og Medievidenskab	354	355	709
Kunsthistorie	462	125	587
Musikvidenskab	390	381	771
Teatervidenskab	171	32	203
Litteraturvidenskab	584	286	870
<i>Oldtids- historie- og kulturstudier</i>	<i>1.383</i>	<i>1.232</i>	<i>2.615</i>
Klassisk Filologi, græsk	23	20	43
Klassisk Filologi, latin	59	40	99
Klassisk Arkæologi	55	16	71
Forhistorisk Arkæologi	140	90	230
Assyriologi	10	8	18
Ægyptologi	31	19	50
Nærorientalsk Arkæologi	83	40	123
Europæisk Etnologi	164	41	205
Folkloristik	8	3	11
Historie	508	820	1.328
Religion	302	135	437
<i>Sprogvidenskab, filosofi, psykologi mv.</i>	<i>1.989</i>	<i>936</i>	<i>2.925</i>
Lingvistik	71	50	121
Sprogpsykologi	31	4	35
Filosofi	147	380	527
Pædagogik	263	62	325
Audiologopædi	212	6	218
Psykologi	1.235	419	1.654
Humaniora, diverse	30	15	45

Det Naturvidenskabelige Fakultet	2.238	3.637	5.875
<i>Mat-fys faggruppe</i>	899	2.427	3.326
Matematik-Økonomi	64	87	151
Matematik mv.	118	266	384
Forsikringsvidenskab	54	58	112
Statistik	8	19	27
Datalogi	100	1.107	1.207
Kemi mv.	62	112	174
Miljøkemi	39	28	67
Fysik mv.	162	447	609
Nanoteknologi	14	78	92
Biokemi	278	225	503
<i>Bio-geo faggruppe</i>	<i>1.339</i>	<i>1.210</i>	<i>2.549</i>
Biologi	783	480	1.263
Geografi	235	272	507
Geologi	119	162	281
Idræt	202	296	498
Tandplejeruddannelsen	161	10	171
I alt	18.550	14.270	32.820

Kandidatstatistik

Bachelorgraden

Fra og med strukturbekendtgørelsen fra 1993 skal alle passere bachelorgraden for at fortsætte på kandidatuddannelsen. Undtagelsen har hidtil været læge-, tandlæge- og teologiuddannelserne. I 2002 kom de første bachelorer i folkesundhedsvidenskab, og i 2003 de første på lægeuddannelsen.

Tabel 5: Bachelorer 2001-2003

	2001			2002			2003		
	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>I alt</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>I alt</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>I alt</i>
Total	1.412	1.035	2.447	1.559	1.146	2.705	1.585	1.025	2.610
Det Juridiske Fakultet	232	180	412	271	210	481	312	228	540
Jura	232	180	412	271	210	481	312	228	540
Det Samfundsvidenskabelige Fakultet	213	240	453	196	257	453	223	205	428
Økonomi	51	118	169	59	151	210	51	95	146
Statskundskab	97	99	196	65	82	147	74	82	156
Antropologi	27	7	34	35	7	42	49	8	57
Sociologi	38	16	54	37	17	54	49	20	69
Det Sundhedsvidenskabelige fakultet				69	9	78	76	19	95
Lægevidenskab							33	16	49
Folkesundhedsvidenskab				69	9	78	43	3	46

	2001			2002			2003		
	K	M	I alt	K	M	I alt	K	M	I alt
Det Humanistiske Fakultet	763	361	1.124	767	362	1.129	746	315	1.061
Dansk	104	38	142	105	30	135	103	30	133
Retorik	16	4	20	9	6	15	18	9	27
Engelsk	78	28	106	58	28	86	66	19	85
Tysk	11	5	16	17	5	22	14	4	18
Nederlandsk	0	1	1	0	0	0	3	0	3
Fransk	41	7	48	24	1	25	31	0	31
Spansk	27	2	29	21	8	29	28	1	29
Italiensk	18	1	19	10	1	11	7	1	8
Rumænsk	0	0	0	1	0	1	0	0	0
Portugisisk	3	2	5	4	0	4	1	2	3
Russisk	6	2	8	2	4	6	5	1	6
Polsk	1	2	3	1	1	2	2	0	2
Tjekkisk	3	1	4	1	1	2	0	0	0
Serbokroatisk	0	2	2	0	0	0	3	2	5
Bulgarsk	2	0	2	0	0	0	0	1	1
Finsk	1	0	1	0	1	1	0	0	0
Moderne græsk	2	0	2	3	0	3	6	0	6
Japansk	5	3	8	5	3	8	7	4	11
Kinesisk	3	1	4	3	4	7	1	0	1
Thai	0	2	2	0	0	0	0	0	0
Koreansk	0	0	0	0	1	1	4	1	5
Østasienkundskab	3	0	3	2	1	3	1	2	3
Indologi	1	0	1	1	0	1	1	1	2
Tibetansk	1	0	1				1	0	1
Eskimologi	1	0	1	0	1	1	2	0	2
Arabisk	8	4	12	5	2	7	3	1	4
Hebraisk	4	1	5	2	2	4	1	0	1
Tyrkisk	0	0	0	1	0	1	1	1	2
Indiansk	1	1	2	2	0	2	1	1	2
Iransk/Persisk	1	1	2	2	1	3	0	1	1
Film- og Medievidenskab	34	29	63	32	38	70	24	32	56
Kunsthistorie	33	3	36	34	5	39	34	7	41
Musikvidenskab	31	26	57	26	24	50	31	27	58
Teatervidenskab	14	2	16	9	5	14	19	1	20
Litteraturvidenskab	48	22	70	46	24	70	65	21	86
Klassisk Filologi, græsk	1	1	2	4	1	5	5	2	7
Klassisk Filologi, latin	1	2	3	2	0	2	3	1	4
Klassisk Arkæologi	5	2	7	7	2	9	3	1	4
Forhistorisk Arkæologi	4	12	16	17	8	25	9	4	13

	2001			2002			2003		
	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>I alt</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>I alt</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>I alt</i>
Assyriologi	0	0	0	1	1	2	1	0	1
Ægyptologi	2	1	3	2	1	3	3	2	5
Nærorientalsk Arkæologi	9	8	17	8	1	9	10	3	13
Europæisk Etnologi	16	3	19	25	5	30	18	4	22
Folkloristik	2	1	3	1	0	1	0	0	0
Historie	45	73	118	52	59	111	61	50	111
Religion	22	14	36	22	10	32	23	10	33
Lingvistik	6	3	9	10	4	14	3	4	7
Indoeuropæistik	2	0	2	1	1	2	1	1	2
Filosofi	11	32	43	12	26	38	13	33	46
Pædagogik	31	2	33	24	7	31	10	6	16
Audiologopædi	21	0	21	24	0	24	24	1	25
Psykologi	84	17	101	129	39	168	76	23	99
Det Naturvidenskabelige Fakultet	204	254	458	256	308	564	228	258	486
Matematik mv.	6	12	18	15	12	27	9	23	32
Forsikringsvidenskab	5	3	8	8	2	10	6	4	10
Statistik	0	0	0	1	1	2	1	0	1
Matematik-Økonomi	4	6	10	10	15	25	10	7	17
Datalogi	6	46	52	5	63	68	2	41	43
Fysik mv.	9	32	41	11	37	48	13	33	46
Meteorologi	1	1	2	4	2	6	2	6	8
Kemi mv.	5	16	21	5	11	16	2	7	9
Miljøkemi	11	2	13	3	7	10	7	0	7
Biokemi	35	27	62	38	33	71	32	18	50
Biologi	71	49	120	96	54	150	88	50	138
Geoinformatik	3	3	6	3	5	8	2	4	6
Kulturgeografi	14	12	26	23	19	42	16	20	36
Naturgeografi	2	10	12	6	2	8	8	11	19
Geologi	14	15	29	14	22	36	8	14	22
Idræt	18	20	38	14	23	37	22	20	42

Antal bachelorer 1999-2003

Der er tilsyneladende sket et fald i bachelorproduktionen, hvilket er en naturlig følge af faldet i tilgangen. En del af forklaringen kan dog også være mangelfuld registrering i eksamenssystemet

Tabel 6: Antal bachelorer 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Jura	418	612	412	481	540
Samfundsvidenskab	402	398	453	453	428
Sundhedsvidenskab				78	95
Humaniora	971	1054	1124	1129	1061
Naturvidenskab	533	547	458	564	486
I alt	2.324	2.611	2.447	2.705	2.610

Bachelorernes alder

Bachelorernes alder er typisk 25-26 år. Da de typisk har været 4 år om det, jf. tabel 8, svarer det til en studiestartalder på 21-22 år.

Tabel 7: Bachelorernes alder 1999-2003 (medianer)

	1999	2000	2001	2002	2003
Jura	25	25	25	25	25
Samfundsvidenskab	25	25	25	25	25
Sundhedsvidenskab				26	25
Humaniora	26	26	27	27	26
Naturvidenskab	25	26	25	26	26
I alt	25	26	26	26	26

Studietid til bachelorgraden

Bacheloruddannelsen er fastlagt med en normeret studietid på tre år. Men mange uddannelser har et propædeutisk forløb på 1/2 til ét år, hvormed studietiden forlænges. Den typiske gennemførelsestid er uændret og overalt 4 år (median). Den gennemsnitlige varierer kun lidt omkring de 4, som det ses af tabel 8.

Tabel 8: Bachelorernes gennemsnitlige studietid i år

	1999	2000	2001	2002	2003
Jura	4,2	3,9	3,7	3,9	3,7
Samfundsvidenskab	3,9	3,7	3,8	3,9	3,9
Sundhedsvidenskab				3,4	3,0
Humaniora	4,5	4,5	4,4	4,4	4,2
Naturvidenskab	4,4	4,5	4,6	4,4	4,5
I alt	4,3	4,3	4,2	4,2	4,1

Kandidatgraden

Der blev udklækket i alt 2.529 kandidater i 2003, fordelt på ca. 75 forskellige uddannelser/fag. 56% af kandidaterne er kvinder.

Tabel 9: Kandidater 2001-2003

	2001			2002			2003		
	K	M	I alt	K	M	I alt	K	M	I alt
Total	1.334	1.113	2.447	1.471	1.153	2.624	1.407	1.122	2.529
Det Teologiske Fakultet	31	20	51	35	26	61	45	30	75
Cand.teol.	31	20	51	35	26	61	45	30	75
Det Juridiske Fakultet	216	189	405	245	201	446	227	169	396
Cand.jur.	216	189	405	245	201	446	227	169	396
Det Samfunds- videnskabelige Fakultet	159	242	401	173	228	401	136	205	341
Cand.polit.	64	141	205	44	120	164	34	115	149
Cand.scient.pol.	57	78	135	70	85	155	53	62	115
Cand.mag./phil. i samfundsfag	2	10	12	3	8	11	3	6	9
Cand.scient.ant.	29	9	38	38	8	46	26	15	41
Cand.scient.soc.	7	4	11	18	7	25	20	7	27
Det Sundheds- videnskabelige Fakultet	209	143	352	220	169	389	234	184	418
Cand.med.	145	112	257	164	139	303	178	144	322
Cand.odont.	47	21	68	39	24	63	38	28	66
Cand.scient. humanbiologi	17	10	27	17	6	23	18	12	30
Det Humanistiske Fakultet	532	219	751	578	224	802	556	261	817
<i>Cand.mag./phil.:</i>									
Dansk	80	11	91	81	29	110	79	37	116
Retorik	9	2	11	8	1	9	9	3	12
Engelsk	51	22	73	58	15	73	53	18	71
Tysk	14	7	21	12	3	15	8	3	11
Nederlandsk	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Fransk	23	5	28	20	2	22	31	4	35
Italiensk	8	0	8	6	1	7	5	1	6
Spansk	13	2	15	15	0	15	17	6	23
Portugisisk	4	0	4	1	1	2	0	0	0
Polsk	1	0	1	1	0	1	1	0	1
Russisk	3	1	4	1	0	1	3	1	4
Serbokroatisk	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Østeuropastudier	3	0	3	3	2	5	3	4	7
Moderne græsk	2	1	3	1	0	1	0	0	0
Arabisk	7	1	8	2	1	3	1	2	3
Hebraisk	2	1	3	2	0	2	0	0	0
Eskimologi	1	3	4	5	0	5	1	1	2
Finsk	0	1	1	1	0	1	0	0	0
Indiansk	0	0	0	3	0	3	0	0	0
Japansk	3	3	6	2	3	5	3	1	4
Kinesisk/Østasiatisk kultur	1	2	3	1	0	1	1	2	3

	2001			2002			2003		
	K	M	I alt	K	M	I alt	K	M	I alt
Thai	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Litteraturvidenskab	14	6	20	14	13	27	18	14	32
Moderne kulturformidling	15	7	22	24	5	29	22	12	34
Filmvidenskab	8	12	20	6	10	16	10	5	15
Medievidenskab	12	3	15	18	9	27	22	9	31
Kunsthistorie	8	0	8	8	1	9	5	2	7
Musikvidenskab	17	10	27	20	13	33	19	12	31
Teatervidenskab	15	2	17	11	1	12	4	0	4
Græsk	0	1	1	1	2	3	1	3	4
Latin	1	0	1	0	0	0	2	0	2
Klassisk Arkæologi	2	3	5	1	0	1	0	0	0
Forhistorisk Arkæologi	3	2	5	5	2	7	6	1	7
Assyriologi	0	0	0	1	1	2	0	1	1
Ægyptologi	1	0	1	1	0	1	0	1	1
Nærorientalsk arkæologi	1	1	2	0	0	0	4	1	5
Iransk	0	0	0	1	0	1	0	2	2
Europæisk Etnologi	21	0	21	11	0	11	13	3	16
Folkloristik	6	0	6	6	0	6	2	0	2
Historie	21	50	71	34	36	70	24	46	70
Kristendomshistorie	1	0	1	1	1	2	1	1	2
Religionshistorie	4	2	6	4	2	6	4	3	7
Religionssociologi	8	2	10	11	1	12	3	2	5
Lingvistik alm.	2	2	4	1	0	1	1	1	2
Dalingvistik	1	1	2	0	0	0	1	1	2
Sprogpsykologi	2	0	2	3	0	3	6	1	7
Filosofi	5	9	14	6	13	19	7	12	19
Pædagogik	13	1	14	12	5	17	22	2	24
Audiologopædi	15	0	15	17	1	18	13	1	14
Humanistisk informatik	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Cand.psyk.	102	38	140	120	45	165	115	31	146
<i>Mag.art.:</i>									
Nordisk filologi/litteratur	0	0	0	0	0	0	4	0	4
Indoeuropæistik	0	1	1	0	0	0	0	1	1
Forhistorisk Arkæologi	0	1	1	1	0	1	0	0	0
Klassisk Arkæologi	2	0	2	1	0	1	0	0	0
Kunsthistorie	6	0	6	14	2	16	10	1	11
Musikvidenskab	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Litteraturvidenskab	0	0	0	0	1	1	0	2	2
Historie	0	0	0	1	0	1	0	4	4
Religionshistorie	0	0	0	0	0	0	1	0	1

	2001			2002			2003		
	K	M	I alt	K	M	I alt	K	M	I alt
Filosofi	1	2	3	1	0	1	0	2	2
Det Naturvidenskabelige Fakultet	187	300	487	220	305	525	209	273	482
<i>Cand.scient.:</i>									
Matematik	6	14	20	5	15	20	5	8	13
Statistik	4	4	8	4	2	6	3	0	3
Forsikringsvid. (cand.akt.)	6	5	11	5	8	13	4	5	9
Matematik-Økonomi (-oecon.)	10	6	16	5	10	15	9	7	16
Datalogi	6	44	50	3	37	40	0	35	35
Fysik	5	21	26	3	18	21	4	33	37
Biofysik	0	4	4	1	2	3	1	7	8
Astronomi	0	7	7	2	7	9	1	1	2
Geofysik	6	6	12	1	10	11	5	10	15
Kemi	12	18	30	8	18	26	3	14	17
Miljøkemi	4	5	9	5	8	13	10	4	14
Biokemi	18	20	38	24	20	44	26	21	47
Biologi	61	58	119	91	87	178	83	61	144
Geografi	13	16	29	22	8	30	11	17	28
Kulturgeografi	9	20	29	6	4	10	9	5	14
Naturgeografi	5	10	15	18	14	32	8	9	17
Geologi	16	27	43	8	24	32	12	13	25
Idræt	6	15	21	9	13	22	15	23	38

Antal kandidater 1999-2003

Efter at antallet af kandidater har været støt stigende igennem flere år, synes kurven nu at have toppet i 2002. Tallet for 2003 er få procent lavere end i 2002.

Tabel 10: Antal kandidater 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	39	50	51	61	75
Jura	396	419	405	446	396
Samfundsvidenskab	313	318	401	401	341
Sundhedsvidenskab	304	282	352	389	418
Humaniora	545	615	751	802	817
Naturvidenskab	437	499	487	525	482
I alt	2.034	2.183	2.447	2.624	2.529

Kandidaternes alder

Aldersfordelingen holder sig meget stabilt på medianen 29 for universitetet som helhed, og den er uforandret på alle fakulteterne i forhold til 2002.

Tabel 11: Kandidaternes alder 1999-2003 (medianer)

	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	32	31	31	31	31
Jura	27	27	27	28	28
Samfundsvidenskab	28	28	28	29	29
Sundhedsvidenskab	29	29	29	29	29
Humaniora	30	30	30	30	30
Naturvidenskab	28	28	28	29	29
I alt	29	29	29	29	29

Aldersfordelingen er stærkt højreskæv. Derfor er medianen et bedre beskrivende mål end f.eks. gennemsnit, som typisk ligger 1-2 år højere. Alderen er beregnet som kandidatåret minus fødselsåret.

Studietid til kandidatgraden

Studietiden målt i medianer er uændret i forhold til 2002 bortset fra naturvidenskab, hvor den er faldet igen til 7 år.

Tabel 12: Kandidaternes studietid i år 1998-2002 (medianer)

	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	9	8,5	8	8	8
Jura	6	6	7	6	6
Samfundsvidenskab	7	7	7	7	7
Sundhedsvidenskab	8	8	8	8	8
Humaniora	8	8	7	7	7
Naturvidenskab	7	7	7	8	7
I alt	7	7	7	7	7

Fordelingen af studietid er ligesom aldersfordelingen stærkt højreskæv, hvorfor medianen må anses for en rimelig beskrivelse.

Aktivitetsopgørelse (STÅ mv.)

Studenterårsværk (STÅ) på ordinær uddannelse

Siden 1993 har studieaktiviteten været opgjort i studenterårsværk (STÅ). En STÅ svarer til ét års fuldtidsstudium

med beståede prøver. Dette mål afløste studietrinstilvækster som mål, hvor et studietrin var en større bestået del af uddannelsen på 1-3 år. STÅ er fordelt på forskellige aktivitetsgrupper, der udløser bevillinger til undervisningen efter forskellige takster. Nedenfor ses en oversigt over STÅ 1999-2003. Fakultets- og fagoversigter findes under de respektive fakulteters og studienævns beretninger.

Tabel 13: STÅ 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	422	400	402	374	378
Jura	2.228	2.450	2.387	2.369	2.370
Samfundsvidenskab	2.198	2.243	2.246	2.178	2.206
Sundhedsvidenskab	2.329	2.497	2.625	2.836	3.008
Humaniora	5.317	5.754	5.898	5.842	5.656
Naturvidenskab	3.079	3.051	2.891	2.896	2.794
I alt	15.573	16.395	16.449	16.494	16.413

Det bemærkes, at fordelingen af STÅ på fakulteterne går på, hvor aktiviteterne har fundet sted, ikke hvor de studerende er indskrevet. I tallene er også inkluderet STÅ, aflagt af merit- og gæstestuderende. Tallene for 2001-2002 er blevet efterreguleret i 2003.

Aktiviteter under åben uddannelse

Aktiviteterne under åben uddannelse falder inden for følgende kategorier: a) De ordinære bacheloruddannelser på Humaniora der udbydes som åben uddannelse, b) tompladsordningen, hvor enkeltkurser fra de ordinære uddannelser udbydes eller opsøges individuelt, c) korte efteruddannelseskurser af 3-40 dages varighed (kun på idræt for

folkeskolelærere) og endelig d) masteruddannelserne, se afsnittet ovenfor om videre- og efteruddannelse.

Aktiviteten opgøres halvårligt i "årselever", hvor omregningen beror på kursernes vægt i studenteråraværk (STÅ). Der udløses statstilskud til aktiviteten på grundlag af optalte "årselever". Kun de medtælles som har aflagt deltagerbetalingen inden for en nærmere angivet frist.

Tabel 14: Antal årselever på åben uddannelse 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	139,4	158,9	113,6	95,7	78,4
Jura	0	1,3	7,2	19,3	32,1
Samfundsvidenskab	10,4	12,9	13,8	14,6	40,4
Sundhedsvidenskab	52,5	73,2	69,3	55,7	53,2
Humaniora	888,4	848,7	898,8	911,6	922,2
Naturvidenskab	40,0	46,8	50,5	54,4	51,7
I alt	1.130,7	1.141,8	1.153,2	1.151,3	1.178,0

Tabel 15: Antal færdiguddannede på åben uddannelse

	1999	2000	2001	2002	2003
Master of public health	19	19	21	15	25
Master of international health		25	24	29	22
Bachelor, Humanistiske	59	77	50	76	75

Forskeruddannelsen

Den nugældende ordning for forskeruddannelse, der fører til ph.d.-graden, startede 1. januar 1993. Den afløste licentiatuddannelsen, som nu er udtømt. I bestandstallene (tabel

16) er alle talt med, som ikke har enten afbrudt eller fået godkendt graden. Dvs. de der har indleveret deres afhandling til bedømmelse og for så vidt ikke længere er aktive på uddannelsen, også er talt med. I øvrigt henvises der til ph.d.-studieledernes beretninger.

Tabel 16: Ph-d.-studerende 2002/2003

Fakultet	Bestand	1.10.2002-30.9.2003			bestand
	1-10.2002	Tilgang	Afsluttet med graden	Afbrudt	30.09.2003
Teologi	24	3	2	0	25
Jura	21	3	3	4	17
Samfundsvidenskab	109	25	19	9	106
Sundhedsvidenskab	590	115	107	7	591
Humaniora	184	45	26	17	186
Naturvidenskab	324	81	74	12	319
I alt	1.252	272	231	49	1.244

I tabel 17, der svarer til oplysningerne i årsrapporten, er bestandstallene opgjort eksklusiv dem på orlov. Tallene gælder gammel (licentiat) og ny ordning tilsammen. Op til år 2003 har der været en lille overvægt af mænd. Det billede ser ud til at vende.

Tabel 17: Bestand af ph.d.-studerende pr. 1.10.2001-2003, eksklusiv orlov

	2001			2002			2003		
	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>M+K</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>M+K</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>M+K</i>
Teologi	13	12	25	14	8	22	14	11	25
Jura	11	8	19	13	8	21	10	5	15
Samfundsvidenskab	73	34	107	62	40	102	52	40	92
Sundhedsvidenskab	251	306	557	235	316	551	229	322	551
Humaniora	86	95	181	85	86	171	84	82	166
Naturvidenskab	199	132	331	187	119	306	185	120	305
Total	633	587	1220	596	577	1173	574	580	1154

Tabel 18: Ph.d.-grader tildelt, både gammel og ny ordning samt § 5, stk. 2 i kalenderåret

	1999	2000	2001	2002	2003
Teologi	4	5	1	2	2
Jura	5	4	6	5	7
Samfundsvidenskab	25	28	22	21	19
Sundhedsvidenskab	102	112	114	110	102
Humaniora	51	38	39	24	36
Naturvidenskab	101	98	82	93	79
I alt	288	285	264	255	245

De studerendes forhold

Statens uddannelsesstøtte (SU)

Københavns Universitets studerende brugte i 2003 1,222 mia. kr. i stipendium og studielån. Der er tale en svag stigning i forhold til 2002, hvor forbruget var på 1,207 mia. kr. Stigningen i beløb må tilskrives prisregulering, idet antallet af SU-modtagere faldt fra 25.297 i 2002 og 24.945 i 2003.

Der var 24.130 stipendiemodtagere, som modtog 952,8 mio. kr. i stipendium. 12.104 studerende fik 270,1 mio. kr. i studielån/slutlån.

En del studerende optog slutlån i de sidste måneder af studiet. I 2003 fik 1.698 studerende 47 mio. kr. i slutlån. 815 personer modtog kun slutlån, medens de øvrige 883 personer modtog slutlån efter at de var løbet tør for stipendium.

På landsplan fik 300.000 personer 9,1 mia. kr. i stipendium. 116.200 personer fik 2,3 mia. kr. i lån. I alt fik 302.900 personer 11,3 mia. kr. i SU-støtte. Heraf fik 6.200 studerende 168 mio. kr. i slutlån.

SU-selvbetjening

SU-styrelsen tog den 16. juli 2002 et SU-selvbetjeningssystem i brug. Den enkelte studerende kan med "den fælles pinkode" eller med "digital signatur" selv forespørge på sine SU-oplysninger samt søge om støtte. Det mest almindelige (søge støtte til en uddannelse, fravælg støtte, ændre kontonummer, søge studielån, ændre sluttidspunkt for uddannelse, søge støtte efter satsen for udeboende) kan de studerende selv klare uden at henvende sig til SU-kontoret. SU-kontoret skal dog godkende en del af de ændringer, som en studerende foretager via selvbetjeningssystemet.

I 2003 brugte 7.796 af vore studerende SU-selvbetjening. De oprettede 3.053 ansøgninger, der skulle godkendes af SU-kontoret, og 4.145 ansøgninger, der ikke skulle godkendes af SU-kontoret.

Administration af kollegier

SU-kontoret er sekretariat for Regensen, Ehlers, Borchs, Hassagers og Valkendorfs kollegier. Når der er ledige pladser på kollegierne, indkalder SU-kontoret ansøgninger fra

studerende, der ønsker at komme i betragtning til den/de ledige pladser. SU-kontoret står for udsendelse af breve vedrørende tildelte pladser, orlov, fraflytning, ventepulje samt afslag.

Legater

Legater administreret af Københavns Universitets Stipendiebestyrelse

Stipendiebestyrelsen forestår uddelingen af de legater som i følge deres bestemmelser hører under universitetets bestyrelse. Valgperioden er for tre år. I 2001 var der valg til Stipendiebestyrelsen. I 2003 bestod Stipendiebestyrelsen af:

Professor Gert Kjærgaard Pedersen, Institut for Matematiske Fag, formand (udpeget af rektor).

Professor Hector Estrup, Økonomisk Institut (repræsentant for Jura og Samfundsvidenskab).

Lektor Nina Grosman, Farmakologisk Institut (repræsentant for Sundhedsvidenskab).

Lektor Lone Fatum, Institut for Bibelsk Eksegese (repræsentant for Humaniora og Teologi).

Docent Nanna Noe-Nygaard, Geologisk Institut (repræsentant for Naturvidenskab).

SU-kontoret er sekretariat for Stipendiebestyrelsen.

Legaterne opslås samlet og søges under ét (den generelle ansøgning). Der var 539 ansøgere, og der blev uddelt legatportioner til 172 studerende på i alt ca. 1,1 mio. kr. Portionerne var på 5–10.000 kr.

Endvidere har Stipendiebestyrelsen forestået uddelingen af specielle legater og indstillet til legater uden for universitet. Der var i alt 18 legater med ca. 1.700 ansøgere, og der blev uddelt legatportioner til 215 ansøgere på i alt ca. 2,4 mio. kr. Portionerne var mellem 3.000 og 90.000 kr.

I alt er der uddelt ca. 3,5 mio. kr. til 387 modtagere med et samlet antal ansøgninger på ca. 2.200.

I december blev der oprettet et "Nyhedsbrev" på den hjemmeside, som legaterne opslås på (www.ku.dk/sa/su-kontor/legat). Det giver de studerende mulighed for at abonnere på legatopslag. Legaterne opslås også i Universitetsavisen.

Internationalt samarbejde og udveksling

Samarbejdsaftaler

Københavns Universitet har etableret samarbejdsaftaler med en række udenlandske universiteter. Disse aftaler er underskrevet af Københavns Universitets rektor.

Hovedparten af de indgåede aftaler er generelle samarbejdsaftaler, omfattende både studenter- og lærerudveksling m.m. inden for alle fag.

Der er ved udgangen af 2003 indgået samarbejdsaftaler med følgende universiteter

Argentina

Universidad Nacional de Rosario
 Universidade de Buenos Aires
 Deakin University
 Flinders University of South Australia Adelaide
 Macquaire University
 Monash University
 Queensland University of Technology Brisbane
 University of Adelaide
 University of Melbourne
 University of New South Wales
 University of Queensland Brisbane
 University of Sydney

Bolivia

Universidad Mayor de San Andrés La Paz

Brasilien

Pontificia Universidade Católica de Sao Paulo
 Universidade Estadual de Campinas
 Universidade Federal do Rio de Janeiro

Canada

McGill University Montreal
 McMaster University
 Memorial University of New Foundland
 Osgoode Hall Law School
 Université du Québec à Montréal
 University of British Columbia Vancouver
 University of Calgary Alberta
 University of Victoria British Columbia
 University of Western Ontario
 York University Toronto

Chile

Universidad de Chile Santiago

Colombia

Universidad de Los Andes Bogota

Finland

Helsingfors Universitet - Helsingin yliopisto

Frankrig

Université Charles de Gaulle Lille III (Sc. Hum., Lettres, Arts)
 Université de Caen
 Université de la Réunion Saint Denis
 Université Paul Valéry (Montpellier III)

Hongkong

Chinese University of Hong Kong
 University of Hong Kong

Indien

Banaras Hindu University

Island

Háskóli Islands

Israel

Tel Aviv University

Japan

Osaka University
 Tohoku University
 Tokyo Medical and Dental University
 Waseda University Tokyo

Jordan

University of Jordan

Kina

Fudan University Shanghai
 Nankai University
 Peking University

Korea (Rep.)

Yonsei University Seoul

Mexico

Universidad de Guanajuato
 Universidad de las Américas Puebla

New Zealand

Massey University
 University of Auckland
 University of Canterbury Christchurch
 University of Otago Dunedin
 University of Waikato, Hamilton
 Victoria University of Wellington

Norge

Universitetet i Oslo

Peru

Pontificia Universidade Católica del Peru Lima

Polen

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza Poznan

Schweiz

Universität Zürich

Singapore

National University of Singapore

Spanien

Universidad Complutense de Madrid
Universidad de Santiago de Compostela

Storbritannien

University College London (University of London)

Sverige

Lunds universitet

Syrien

University of Damaskus

Taiwan

National Taiwan University

Thailand

Srinakharinwirot University

Tyskland

Christian-Albrechts-Universität zu Kiel
Eberhard-Karls-Universität Tübingen
Humboldt-Universität zu Berlin
Universität Bielefeld
Universität zu Köln

USA

Arizona State University
Boston College
California Institute of Technology CALTECH
California Western School of Law, San Diego
Chicago-Kent College of Law, Illinois
Dartmouth College New Hampshire
Duke University
New York University
Pepperdine University School of Law Malibu California
The University of North Carolina - Chapel Hill
The University of North Carolina
University of Alaska Fairbanks
University of California Hastings College of the Law
University of California-Berkeley
University of California-Davis
University of California-Irvine
University of California-Los Angeles
University of California-Riverside
University of California-San Diego
University of California-Santa Barbara
University of California-Santa Cruz
University of Massachusetts Amherst
University of Miami
University of the Pacific California
University of the Virgin Islands St. Thomas

University of Washington Seattle
University of Wisconsin Madison
Vanderbilt University
Washington College Maryland
Washington State University Pullman
Yale Graduate School New Haven

Aftalerne har den fordel, at et antal studerende, almindeligvis 3-5, er sikret optagelse, såfremt de faglige ønsker og forudsætninger er i orden. Enkelte af de indgåede aftaler sikrer imidlertid flere studerende optagelse, bl.a. udveksles der mellem 20 og 25 studerende hvert år med henholdsvis University of California og mellem 5 og 7 med University of British Columbia, Canada.

Aftalerne sikrer desuden, at værtsuniversitetet yder bistand f.eks. med bolig og ikke mindst, at de studerende har den information, som er nødvendig, når de skal vælge studiested og kurser. Der er ikke i aftalerne tale om direkte økonomisk støtte til de studerende. Man bytter studiepladser, hvilket dog er ensbetydende med, at studerende fra Københavns Universitet ikke skal betale studieafgift, tuition fee i de lande, hvor det findes. En udgift som let løber op over 50.000 kr.

Med baggrund i de studerendes ønske, er samarbejdet med engelsksprogede universiteter prioriteret højt. For at sikre en balance i udvekslingen af studenter universiteterne imellem og dermed også et velfungerende samarbejde inden for de indgåede aftaler, fokuseres der meget på at gøre det attraktivt for udenlandske studerende at studere på Københavns Universitet. Dette er ligeledes vigtigt i forhold til at indgå flere aftaler med universiteter i disse lande.

Med den stigende interesse inden for fagene og blandt de studerende for studieophold i udlandet er der i 2003 indgået yderligere 10 aftaler. Nye samarbejdsaftaler er således indgået med universiteter i bl.a. Australien, Nord- og Sydamerika.

Programmer

Danske programmer

Internationaliseringspuljen uddeles efter ansøgning som stipendier til studerende til studie- og praktikophold i udlandet som led i den danske kandidatuddannelse. Internationaliseringspuljen har siden 1987 uændret været på 2 mio. kr. årligt.

135 studerende ud af 330 ansøgere i 2003 kunne således komme på et længerevarende studieophold i udlandet med et stipendium fra Københavns Universitets Internationaliseringspulje, fordelt som det fremgår af tabellen på næste side.

Internationaliseringspuljen. Ansøgninger og bevillinger 1996-2003

		1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Afrika	ANS	9	17	18	29	16	10	11	23
	BEV	7	11	5	8	8	4	5	10
Asien	ANS	11	20	30	27	28	42	30	25
	BEV	7	14	16	11	12	12	7	9
Australien	ANS	12	21	23	24	35	37	52	68
	BEV	8	12	11	11	11	10	25	30
Europa	ANS	121	140	167	176	153	121	84	78
	BEV	63	50	57	52	46	35	32	20
Mellemerika	ANS	0	1	0	0	0	0	0	0
	BEV	0	1	0	0	0	0	0	0
Nordamerika	ANS	96	121	114	121	141	105	94	128
	BEV	58	58	56	58	54	39	54	62
Sydamerika	ANS	7	7	11	9	9	6	13	8
	BEV	4	4	5	3	4	1	3	4
I alt	ANS	256	326	365	386	382	321	284	330
	BEV	147	150	150	143	135	101	126	135

Af andre danske programmer, der også støtter udveksling af studerende, kandidatstuderende og forskerstuderende, kan nævnes Kulturaftalerne. Inden for de bilaterale kulturaftaler, som er indgået mellem Danmark og andre lande, modtog Københavns Universitet i 2002-2003 i alt 63 kandidat- og forskerstuderende, mens et endnu større antal studerende fra Københavns Universitet i 2002-2003 gennemførte et studieophold i udlandet med støtte inden for kulturaftalerne.

Nordiske programmer

Nordplus

Nordplus er et program støttet af Nordisk Ministerråd, som giver tilskud til mobilitet, netværksdannelse og samarbejde inden for videregående uddannelse. Nordplus skal bidrage til at styrke fællesskabet og den nordiske identitet med udgangspunkt i landenes historiske, kulturelle og demokratiske samhørighed. Programmet omfatter de fem nordiske lande og de selvstyrende områder: Grønland, Færøerne og Ålandsøerne. Programmet blev igangsat i 1989, og i 2003 præsenteredes en reform af programmet, der bl.a. nu muliggør udveksling mellem Danmark og Færøerne samt Grønland. Programmet bygger på mobilitet af studerende og lærere inden for netværk, der etableres mellem flere institutter/fag. De forskellige institutter/fag på Københavns Universitet deltager i 36 netværk, og derudover deltager Københavns Universitet i det tværfakultære netværk, Nordlys, der nu omfatter 33 nordiske universiteter. Et af de nye prioriteringsområder er samarbejde om fælles studieprogrammer, og her deltager KU i et af de første sådanne fælles studieprogrammer, der har fået tildelt støtte – et fælles master program i danskestudier.

I 2003 fik en MA i danskestudier desuden støtte gennem Nordplus.

Københavns Universitet modtog i 2002-2003 129 studerende fra Norden.

EU-programmer

Sokrates/Erasmus

Sokrates/Erasmus programmet afløste i 1997 de gamle mobilitetsprogrammer. Som noget nyt skulle Københavns Universitet indgå en institutionel kontrakt med Europa-Kommissionen vedrørende studenter- og lærermobilitet samt forskellige projekter. Siden har Universitetet for hvert akademisk år ansøgt Europa-Kommissionen om en forlængelse af den Institutionelle Kontrakt.

I 2003 fik Københavns Universitet et såkaldt Erasmus-Charter, som for en periode af 3 år muliggør støtte til de forskellige EU-programmer, herunder også studenter- og lærermobilitet. Støtten er dog stadig forankret i de bilaterale aftaler, som Københavns Universitet har indgået med

Socrates-Erasmus				
Studentermobilitet 1997-2003				
Antal ind- og udrejsende studerende				
Bilaterale aftaler				
År	Fra KU	Mdr.	Til KU	Mdr.
1997-98	233	1.465	203	1.357
1998-99	258	1.703	266	1.712
1999-00	288	1.891	280	1.710
2000-01	276	1.828	322	2.186
2001-02	322	2.097	330	2.181
2002-03	370	2.454	361	2.395
I alt	1.747	11.438	1.762	11.541

universiteter inden for EU. For det akademiske år 2002-2003 blev der indgået næsten 500 bilaterale aftaler om studenter- og lærermobilitet. Aftalerne omfatter mere end 200 undervisningsinstitutioner i Europa.

Ud over bevilling til studentermobilitet, fik Københavns Universitet også støtte til lærerudveksling.

Studentermobilitet

Københavns Universitet har i studieåret 2002-2003 (opgjort pr. 01.10.2003) sendt 803 studerende på studieophold i udlandet. I samme periode modtog Universitetet 756 udenlandske gæste- og udvekslingsstuderende, som det fremgår af tabellen nedenfor.

Studentermobilitet 2000-2003						
Fordelt på fakulteter, hjem- og/eller værtsland samt studieopholdets varighed						
	Udrejse			Indrejse		
	2000-01	2001-02	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03
Studerende i alt	729	732	803	688	730	756
Det Teologiske Fakultet	15	13	15	24	23	30
Det Juridiske Fakultet	116	145	145	105	133	144
Det Samfundsvidenskabelige Fakultet	103	147	151	182	194	214
Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet	78	66	91	41	45	37
Det Humanistiske Fakultet	340	289	307	261	256	253
Det Naturvidenskabelige Fakultet	65	72	94	71	79	78
Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere	12	4	4	4	0	4
Norden	51	73	44	161	124	132
Storbritannien/Tyskland	169	170	192	99	108	123
Frankrig/Italien/Spanien	146	230	179	136	222	167
Østeuropa	24	35	35	61	100	83
Nordamerika	73	100	117	67	110	110
Asien (Asien, Australien, New Zealand m.m.)	266	124	236	164	66	141

Internationaliseringsarbejde

Rektors Uddannelsesudvalg

Rektors Uddannelsesudvalg, der har dekan Henrik Jepsen som formand, består af repræsentanter fra fakulteterne samt studenterorganisationerne og sekretariatsbetjenes af Studieadministrationen og for særlige internationale opgavers vedkommende af Det Internationale Kontor. Udvalget har i forhold til policy-spørgsmål og anliggender af mere generel karakter haft internationaliseringen på dagsordenen. I forlængelse af et temamøde om GATS og globalisering med henblik på konsekvenserne for det fortsatte internationaliseringsarbejde ved Universitetet, har der i marts 2003 været afholdt et velbesøgt seminar med deltagelse fra alle fakulteter. Herunder var også spørgsmålet om internationaliseringsarbejdet i forhold til tredje verdens lande og deres universiteter til debat.

Som en del af Uddannelsesudvalgets seminar om "Den

nye Universitetslov – hvordan kommer fremtidens uddannelser til at se ud?" i september 2003 har der været holdt oplæg om Bologna-processen og dens konsekvenser for KU. Desuden har der været afholdt en work-shop hvor universitetets sprogpolitik i forhold til kravene om engelsksproget undervisning og forskningspublikation, samt Juras særlige model for internationalisering har været til diskussion.

Rektor har i haft internationalisering og globalisering som tema for en af sine onsdagsfrokoster med forskere fra universitetet, og den såkaldte inspirativgruppe har også diskuteret emnet på et møde i efteråret 2003. Endelig har der i forventning om udsendelse af en Internationaliseringsredegørelse fra regeringen fra rektoratet blevet iværksat et arbejde med at formulere en internationaliseringsstrategi for KU i lyset af en eventuel nyordning der gør det nødvendigt at opkræve betaling for internationale studerende. Regeringens redegørelse blev udskudt adskillige gange og nåede ikke at udkomme i 2003.

Forskningssamarbejde

Hvad angår forskningssamarbejde, har Det Internationale Kontor fortsat koncentreret sig om at indhente og videre-sendende oplysninger om de centrale forskningsprogrammer. Praktisk sker dette gennem formidling af opslag om støttemuligheder og om informationsmøder, arrangeret af danske ressortmyndigheder, med den opgave at fremme dansk deltagelse i f.eks. fælleseuropæiske programmer, i dansk-canadisk samarbejde, i dansk-asiatisk samarbejde, sidstnævnte gennem ASEM-DUO programmet.

Informationsmateriale og omverdensrelationer

Det Internationale Kontor har i 2002 udgivet "Study Abroad Guide 2002-2004". Guiden giver en almen introduktion til Københavns Universitet samt de enkelte fakulteter, og da guiden retter sig primært mod udenlandske studerende, indeholder den også oplysninger om akademiske såvel som praktiske forhold. Derudover udarbejdes der ligeledes en elektronisk lektionskatalog for "Courses Offered in English", som giver de studerende et overblik over de kurser, der udbydes på engelsk det pågældende semester, samt angiver ECTS-credits m.m. for de enkelte kurser. Der arbejdes på at offentliggøre denne så tidligt som muligt hvert semester, idet dette har været et stort ønske fra universitetets samarbejdspartnere. Guiden har siden efteråret 2000 været tilgængelig på Københavns Universitets hjemmesider, som en del af det elektroniske Studie Informations System – SIS – se også afsnittet Kursusudbud på engelsk.

Arbejdet med omverdensrelationer omfatter deltagelse i internationale konferencer, blandt andet de årlige generalforsamlinger i European Association for International Education, EAIE, samt National Association of International Educators, NAFSA, USA. På begge de nævnte konferencer har universitetet været repræsenteret på de udstillinger, som har fundet sted med henblik på at præsentere danske højere læreanstalter for et udenlandsk publikum.

Desuden har Det Internationale Kontor tilrettelagt en besøgsrejse for rektor, der gennem den Japanske ambassade i Kbh. var inviteret til at følge reformarbejdet og arbejdet med Technology-transfer ved Japans store nationale universiteter.

Hvert år modtager universitetet selv en lang række gæster og delegationer fra udenlandske universiteter. Det Internationale Kontor planlægger besøgene og forbereder eventuelle oplæg, også fra rektoratet, i den forbindelse.

Den Internationale Café

Den Internationale Café føres fortsat videre med stor tilslutning og opbakning af såvel danske som udenlandske studerende fra Studenterhuset. Caféen drives ved hjælp af dels frivillig arbejdsindsats og dels økonomisk støtte fra rektors Internationaliseringsudvalg. En gang ugentlig i semestret afholdes International Café i Studenterhuset, hvor mere end 300 danske og udenlandske studerende mødes.

Værelsesformidlingen

Det Internationale Kontor fik også i 2002-2003 fremskaffet de boliger, som skulle bruges til indkommende udvekslings- og programstuderende samt til gæsteforskere i det omfang, det var muligt. Inden semesterstart i efteråret måtte der sættes ekstra personale ind for at finde de sidste værelser til de udenlandske studerende. Langt størstedelen af de over 650 værelser blev skaffet på det private bolig-

marked, idet kun et begrænset antal blev stillet til rådighed på kollegierne og af studerende, der drog på studieophold i udlandet.

Efterhånden som antallet af udenlandske studerende er vokset, er behovet for egnede boliger for de udenlandske studerende blevet yderligere accentueret. Det har derfor været vigtigt at forsøge at skaffe flere kollegieværelser til de udenlandske studerende, og den øgede indsats på området i 2001, har resulteret i indgåelse af aftaler med kollegier om et fast antal kollegieværelser. Det betyder at Det Internationale Kontor nu er ansvarlig for huslejeopkrævning, møblering og vedligeholdelse samt drift af ca. 40 pladser på tre forskellige kollegier. Behovet for kollegieværelser er langt fra dækket, og der arbejdes derfor stadig på at skaffe egnede boligtilbud til de mange udenlandske studerende, fx ved at indrette tidligere hospitals- og plejehjemsværelser til midlertidigt kollegiebrug.

Introduktionsaktiviteter

Ved begyndelsen af hvert semester afholdes orienteringsmøder for nye udenlandske studerende omfattende en introduktion til Københavns Universitet og studieforholdene, oplysninger om praktiske forhold mv. Derudover arrangeres sociale aktiviteter såsom kanalfart i København, fælles middagsmåltider m.m.

For syvende gang blev der kort efter semesterstart i september 2003 afholdt International Dag for alle udenlandske gæster, herunder udenlandske forskere, lærere, ph.d.'er, studerende og deres danske værter. Den internationale Dag starter med velkomst-/faglige arrangementer på fakulteterne og slutter med en tværfakultær fest på Frue Plads om aftenen. Arrangementet var en stor succes og planlægges gentaget i september 2004.

Ud over ovennævnte aktiviteter sørger Det Internationale Kontor i samarbejde med mentor-organisationerne på fakulteterne for, at de udenlandske studerende får tildelt en mentor, hvis de ønsker det. Mentorens opgave starter oftest med at hente den studerende i lufthavnen eller på banegården. Derudover er det bl.a. en mentors opgave at hjælpe den udenlandske studerende med alle de praktiske ting i forbindelse med studieopholdet, herunder anskaffelse af en eventuel opholdstilladelse og et cpr-nr. Mentor-ordningen har været en stor succes, idet mange danske studerende har fundet det interessant at få kontakt med en eller flere udenlandske studerende, og de udenlandske studerende har haft stor glæde af den hjælp, som mentorerne yder.

Danskkurser

Danskkurser for udenlandske studerende gennemføres efter en fast plan og med 2 typer af kurser:

- 3-ugers kursus
- 2 måneders kursus

Det intensive 3-ugers kursus gennemføres før semesterstart dvs. i januar og i august, og sommerkurset på 8 uger afholdes fra slutningen af juni til slutningen af august for næste års studerende. Udvekslings- og programstuderende får tilbud om fortsat danskundervisning hvert semester.

I 2002-2003 deltog ca. 300 studerende i danskkurserne. Kurserne er åbne for andre institutioners gæstestuderende mod betaling. Kurserne er fagligt meget tilfredsstillende, resultaterne er gode, og de udenlandske deltagere er særdele tilfredse med danskundervisningen.

Særlige sprogkurser

Som sproglig forberedelse for danske studerende, der skal på studieophold i udlandet, gennemføres i august måned et 3-ugers intensiv kursus i 5 sprog:

- Kursus i akademisk engelsk på højt niveau
- Kurser i fransk, italiensk, spansk og tysk på begynder-niveau

Disse sprogkurser kan med fordel kombineres med intensive kurser ved det fremmede universitet umiddelbart før semesterets start. I august 2003 deltog i alt 139 studerende i disse kurser.

Økonomi

Regnskab for 2003

Hovedtrækkene fra driftsregnskabet 2003

Københavns Universitets økonomiske struktur bygger på to kategorier: ordinær virksomhed som reguleres på finanslovens §19.22.01 Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, og ekstern virksomhed som via finansloven giver universitetet ret til at oppebære indtægter og afholde udgifter i forbindelse med fondsbevillinger og salg af bl.a. tjenesteydelser.

De to kategorier gav tilsammen i 2003 3,80 mia.kr. i indtægter og 3,75 mia.kr. i udgifter, og årets resultat blev et samlet overskud på 50,9 mio.kr., hvilket ikke er stort i forhold til de samlede bevillinger. I det følgende gennemgås hovedtrækkene fra regnskabsresultatet for 2003. Først vises det samlede resultat og derpå henholdsvis ordinær og ekstern virksomhed. Yderligere information findes i universitetets Årsrapport 2003.

Det samlede regnskab for ordinær og ekstern virksomhed

Summen af bevillinger og driftsindtægter udgør den samlede bevillingsramme for universitetets aktiviteter. Samlet går universitetet ud af finansår 2003 med et mindreforbrug på 50,9 mio.kr. Den ordinære virksomhed bidrager med 43,7 mio.kr., hvilket især skyldes en række fakulteters målbevidste arbejde på at rette op på tidligere års merforbrug samt en række udskudte udgifter i forbindelse med bl.a. vedligeholdelsesmidler. Indtægtsdækket virksomhed har haft et beskedent overskud på 0,1 mio.kr. og har fundet et stabilt leje. Tilskudsfinansierede forskningsaktiviteter og andre tilskudsgivende aktiviteter bør regnskabsmæssigt gå i nul, men på grund af en korrektion af sidste års regnskab er tilskudsfinansierede aktiviteter i år bogført med et positivt resultat på 0,4 mio.kr. Endelig har retsmedicinske ydel-

ser bidraget med 6,6 mio.kr., der skal anvendes til at holde priserne i ro i de kommende år.

Universitetets samlede regnskabsresultat for 2003 fremgår af tabel 1.

Tabel 1: Samlet regnskabsresultat for 2003 (§ 19.22.01)

Mio. kr.	2003 Regnskab
Indtægter i alt	3.804,0
Nettoudgiftsbevilling	2.640,3
Driftsindtægter	1.163,7
Udgifter i alt	3.753,1
Lønudgifter	2.022,3
Øvrige driftsudgifter	1.730,8
Årests resultat	50,9

Den ordinære virksomhed

Ordinær virksomhed er placeret på underkonto 10 på finansloven. Der er opført såvel indtægter som udgifter. Området dækker over følgende aktiviteter:

- Uddannelse (herunder åben uddannelse og forskeruddannelse).
- Forskning.
- Øvrige (bl.a. museer, ejendomsskatter m.m.).
- Kapitaludgifter (husleje, bygningsvedligeholdelse m.m.).
- Grundbevilling.

Uddannelsesbevillingen består af taxameterindtægter. Ved åben uddannelse opkræves endvidere deltagerbetaling. Til gennemførelse af uddannelsesaktiviteterne optages på finansloven en budgetteret indtægt, som ved årets udgang reguleres i overensstemmelse med den faktiske gennemførte aktivitet. Den øvrige del af den ordinære virksomhed finansieres ved bevillinger, hvis størrelse i princippet fastlægges endeligt på finansloven forud for finansårets start. Udviklingen i universitetets samlede ordinære indtægter fremgår af tabel 2.

Tabel 2. Udviklingen i universitetets indtægter på ordinær virksomhed fordelt på indtægtstyper 2001-2003

Mio. kr.	2001	2002	2003
Basisbevilling	1.165,1	1.136,2	1.236,1
Taxameter	783,7	796,8	802,6
Forskeruddannelse, ekskl. taxameter	58,9	60,7	56,7
Forskeruddannelse, taxameter	59,5	65,0	54,3
Åben uddannelse-deltagerbetaling	12,9	15,3	18,7
Diverse TB-bevillinger	23,8	10,5	42,4
Driftsindtægter	88,5	115,0	154,3
SEA	444,7	573,4	589,4
Overhead fra ekstern virksomhed	60,9	53,7	50,7
Ordinær virksomhed i alt	2.698,0	2.826,6	3005,1

Størstedelen af stigningen i universitetets ordinære indtægter i perioden skyldes bevillingen til universitetets egenbetaling af husleje, den såkaldte SEA-ordning, der blev indført i 2001. I 2003 udgjorde denne bevilling 589,4 mio.kr.

Stigningen i driftsindtægterne fra 2002 til 2003 skyldes hovedsageligt regnskabstekniske omposterings og periodeforskydninger.

Tabel 3: Ordinær virksomhed, forbrug 2001-2003

Mio. kr.	2001	2002	2003
Løn	1.553,3	1.615,8	1.704,4
Øvrig drift	1.128,7	1.147,9	1.241,5
Ph.d.-stipendier	8,7	6,2	4,2
Øvrige tilskud	2,0	3,2	11,3
Udgifter i alt	2.692,7	2.773,1	2.961,5
Indtægter på ordinær virksomhed i alt	2.698,0	2.826,6	3005,1
Årets resultat	5,3	53,5	43,7

Fordeling på hovedområderne

Fordeles forbruget på ordinær virksomhed ud på hovedområder, ser det ud som i tabel 4 nedenfor. Tabellen viser forbruget på ordinær virksomhed fordelt på hovedområder i forhold til forbrugsmuligheden. Forbrugsmuligheden er

summen af den bevilling, der er udmeldt til hovedområdet i 2003, forbrugsrammen, og den opsparing hovedområdet har overført fra tidligere år. Kolonnen med nettoudgifter er hovedområdets udgifter minus indtægter.

Tabel 4: Forbrug på ordinær virksomhed i 2003 fordelt på hovedområderne

Mio. kr.	Forbrugsramme 2003	Nettoudgifter 2003	Resultat 2003	Overført fra 2002	At overføre til 2004
Teologi	30,3	29,0	1,3	1,3	2,6
Jura	104,6	100,0	4,6	12,8	17,4
Samfundsvidenskab	143,0	133,0	10,0	15,9	26,0
Sundhedsvidenskab	580,4	553,6	26,9	1,1	28,0
Humaniora	453,0	450,6	2,3	30,4	32,7
Naturvidenskab	636,7	610,9	25,8	1,1	26,9
Fakulteter i alt	1948,0	1877,2	70,9	62,7	133,6
Fællesadministrationen	160,3	167,6	-7,3	34,1	26,8
SEA 1)	625,5	684,0	-58,5	25,4	-33,1
Driftsområde Indre By	37,6	38,3	-0,7	0,4	-0,3
Fordelingsområdet 2)	1,7	-40,7	42,4	-35,1	7,3
SKT	25,5	27,5	-2,0	-18,5	-20,4
BRIC	7,0	8,1	-1,1	0,9	-0,2
Øvrige i alt	857,6	884,8	-27,2	7,2	-20,0
I alt	2805,7	2762,0	43,7	69,9	113,6

Note:

1) I 2004 indtægtsføres der 31,6 mio.kr. til SEA vedr. 2003. Årsagen hertil er korrektioner til bogføringen i 2003.

2) BRIC's primoramme indgår i Fordelingsområdets ramme på 22,0 mio.kr. i årsrapporten for 2002.

Det interne regnskab for fakulteterne viser store variationer. Iøjnefaldende er, at Humaniora i den grad har formået at bremse op og vende tidligere års negative resultat til overskud – hovedsageligt ved udskudte udgifter i forbindelse med udflytning og flerårsmidler. Naturvidenskab har formået at bremse op, så tidligere års negative opsparing er fjernet. Bemærkelsesværdigt er endvidere, at Sundhedsvidenskab i kraft af en øget STÅ-produktion har fjernet en tilsvarende negativ opsparing. At Fællesadministrationen fremstår med et betragteligt merforbrug skyldes et stigende aktivitetsniveau, der dels finansieres gennem besparelser og effektiv-

seringer dels af forbrug af tidligere års overskud. Når underskuddet på SEA er så stort, skyldes det bl.a. at årets resultat ikke giver et fyldestgørende regnskabsmæssigt billede, jvf. noterne til tabel 4. Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere har i de sidste par år kørt med underskud, og konsekvenserne af den i 2001 gennemførte reform af erhvervsskoleuddannelserne slår fortsat igennem i form af faldende taxameterindtægter. Universitetet har over for Undervisningsministeriet stillet forslag om en omorganisering af uddannelserne. De øvrige resultater ligger gennemgående inden for en meget begrænset afvigelsesmargin fra budgetrammen.

I opstillingen er Driftsområde Indre By udskilt som et selvstændigt regnskabsområde, mens Fordelingsområdet repræsenterer dels indtægter dels udgifter, universitetet har valgt at afholde centralt, fx elever og langtidsledige.

Ekstern Virksomhed

Universitetet har på finansloven ret til at oppebære indtægter og afholde udgifter på ekstern virksomhed. Det drejer sig om indtægter i forbindelse med salg af varer og tjenesteydelser eller tilskud, gaver og lignende fra fx private og

statslige fonde, private og statslige samarbejdspartnere, EU, Danmarks Grundforskningsfond m.m. Den eksterne virksomhed er opført på underkontiene 90-97 under § 19.22.01.

Af tabel 5 fremgår det, at den eksterne forskningsvirksomhed (IFV) er i stadig, men aftagende stigning. Indtægtsdækket virksomhed (IV) og andre tilskudsfinansierede aktiviteter (ATA) spiller en begrænset rolle for universitetets økonomi og svinger ikke meget i absolutte tal, mens retsmedicinske ydelser fortsætter med at vokse kraftigt.

Tabel 5: Indtægter på ekstern virksomhed 2000-2003

Mio. kr.	2000	2001	2002	2003
IV	39,3	13,8	16,6	14,6
Retsmedicinske ydelser	70,7	83,7	102,6	113,3
IFV	530,3	578,4	590,0	643,5
ATA	21,1	22,5	16,4	27,4
Indtægter på ekstern virksomhed i alt	661,4	698,4	725,6	798,9

I den næste tabel er årets resultat for den eksterne virksomhed vist.

Tabel 6: Årets resultat på ekstern virksomhed 2000-2003

Mio. kr.	2000	2001	2002	2003
IV	22,0	2,0	-0,4	0,1
Retsmedicinske ydelser	7,9	4,8	8,4	6,6
IFV	-30,0	25,1	-25,0	0,5
ATA	-1,8	0,0	-0,0	0,0
Indtægter på ekstern virksomhed i alt	-1,9	31,9	-17,0	7,2

Den indtægtsdækkede virksomhed synes at have fundet et stabilt leje. Overskuddet på retsmedicin på 6,6 mio.kr. i 2003 skyldes en stigning i antallet af retsmedicinske undersøgelser kombineret med et fastholdt udgiftsniveau. For IFV og ATA er resultatet i balance, hvad der også er en forudsætning i og med at indtægtsføringen af tilskud på IFV-

og ATA-konti sker i takt med, at der afholdes udgifter på de pågældende projekter. Indbetalte tilskud placeres på en beholdningskonto, som ikke indgår i opgørelsen af indtægterne i driftsregnskabet. Omfanget af disse beholdninger fordelt på bevillingsgivere fremgår af tabel 8. Det akkumulerede resultat for ekstern virksomhed er vist i tabel 7.

Tabel 7: Det akkumulerede resultat på indtægtsdækket virksomhed 2000-2003

Mio. kr.	2000	2001	2002	2003
IV	45,2	47,2	46,9	47,0
Retsmedicinske ydelser	13,9	18,8	27,2	33,8
Akkumuleret resultat i alt på indt.-dækket virks.	58,9	66,0	74,1	80,8

Det akkumulerede overskud på IV er stort set uændret, mens det er stigende på de retsmedicinske ydelser. Selv om retsmedicinske undersøgelser er organiseret som en form for indtægtsdækket virksomhed, gælder det at universitetet ikke må tjene penge på ydelserne, men alene kan få dækket de omkostninger der er forbundet med ydelserne. Det betyder, at tidligere års overskud skal udlignes ved underskud de følgende år.

I tabel 8 ses fordelingen af beholdningerne på IFV og ATA på bevillingsgivere. Beholdningerne fra internationale og private givere er overordnet set faldet i forhold til 2002 men er steget for hele perioden fra 1999 til 2003. De statslige forskningsråds andel er stigende ligesom øvrige statslige bevillingsgivere.

Tabel 8: Beholdninger på Tilskudsfinansierede aktiviteter (IFV og ATA)

Mio. kr.	1999	2000	2001	2002	2003
Statslige forskningsråd	48.763	30.062	30.036	28.751	42.736
Øvrige statslige bevillingsgivere	27.479	34.568	53.861	27.667	50.931
Internationale givere – herunder EU	7.158	23.072	9.075	17.101	14.280
Private bevillingsgivere	78.434	75.824	107.530	154.766	100.777
I alt	161.834	163.526	200.502	228.285	208.724

Sammenfatning

Universitetets driftsregnskab for 2003 er udtryk for universitetets bevidste økonomiske styring. For tredje år i træk er der tale om et mindreforbrug, der dels skyldes udsatte aktiviteter med dertil hørende udgifter dels et bevidst forsøg på at skaffe universitetet den reserve, der gør det muligt at modstå udsving i indtægter/udgifter.

Universitetets fakulteter har formået at vende tidligere års negative opsparring til en balancesituation, hvor de positive tiltag kan fortsætte.

Den eksterne finansiering er vokset regelmæssigt, men en analyse afslører, at den ligger på samme niveau som i 2002.

Økonomiske fremtidsperspektiver

Den nye universitetslov trådte i kraft den 1. juli 2003 med en overgangsperiode således at loven får fuld virkning fra den 1. januar 2005, hvor bestyrelsen for Københavns Universitet tiltræder. På det internt økonomistyringsmæssige område afføder den nye universitetslov også krav om ændringer. I efteråret 2003 iværksættes derfor økonomireformprojektet – KU2005 der på det styringsmæssige område

skal gøre universitetet klar til overgangen fra en bevillingsstyret statsinstitution til en tilskudsfinansieret selvejende institution og dermed de krav loven og en kommende bestyrelse stiller.

De politiske aftaler om den nye universitetslov og om forskningsreserven har givet universitetet et stabilt økonomisk niveau de nærmeste år. I forbindelse med universitetsloven er der afsat midler til at understøtte implementeringen af universitetsreformen med fokus på vejledning, nye interne ledelsesformer og ikke mindst på uddannelse og forskning. Fra 2006 er der usikkerhed omkring niveauet af de endelige bevillinger på Københavns Universitet. Som det fremgår nedenfor, sker der umiddelbart et svagt fald, men der er på Videnskabsministeriets paragraf afsat et større beløb for 2006 og 2007, der dog ikke er udmøntet endnu. Men med Finansloven for 2004 og udmøntningen af forligsmidler er det universitetets forventning at der er vækst i bevillingerne de kommende år.

Udviklingen i universitetets bevillinger for budgetåret 2004 og de følgende år 2005-2007 (BO-årene) fremgår af tabel 9 som er hentet fra finansloven for 2004. Tabellen er koncentreret om de hovedbevillinger, som understøtter universitetets kerneaktiviteter – uddannelse, forskning, eksternt samarbejde og formidling. Det er inden for disse bevillingers råderum, eksklusiv tilskudsfinansieret forskning, at budgetdiskussionerne primært foretages.

Tabel 9: Finansloven for 2004 for Københavns Universitet

	B 2003	F 2004	BO 1 2005	BO 2 2006	BO 3 2007
Bevillinger i alt (mio.kr. 2004-priser)	3.426,6	3.579,0	3.572,7	3.447,0	3.422,0
Heraf udgør:					
Uddannelse	802,7	830,3	822,0	822,4	818,6
Forskning	888,9	974,6	1.014,2	879,2	854,1
Kapitaludgifter	525,5	528,9	522,0	512,8	506,0
Øvrige formål	395,7	378,6	344,4	359,5	366,3
Tilskudsfinansieret forskning	590,1	589,3	589,3	589,3	589,3
De resterende områder*	223,7	277,3	280,8	283,8	287,7

*: De resterende områder består af Driftsindtægter, Grundbevilling, Myndighedsopgaver og Andre tilskud

Personaleforhold

Årsværksforbrug

I 2003 har der været brugt i alt 5.139 årsværk, hvoraf de 656 (13%) er eksternt finansieret. Det er 57 flere end i 2002. Forholdet mellem VIP og TAP på ordinær virksomhed varierer mellem 66:34 ved Humaniora til 39:61 ved Sundhedsvidenskab.

Andelen af eksternt finansierede årsværk varierer fra 3% ved Jura til 17% ved Naturvidenskab.

Fordelingen af årsværk på stillingskategorier og hovedområder fremgår af tabel 1 og 2 for henholdsvis internt og eksternt finansierede årsværk. Ved intern finansiering forstås de årsværk, hvor lønnen er konteret på underkonto 01-10 (almindelig virksomhed) samt i denne forbindelse underkonto 70 Retsmedicinske undersøgelser. Ved eksternt finansierede forstås de, der er lønnet over de øvrige underkonti for indtægtsgivende forskningsvirksomhed mv. De der ikke er lønnet via universitetets lønningskontor som f.eks. de kliniske assistenter, er ikke medregnet.

Tabel 1: Årsværk 2003 på ordinær virksomhed og Retsmedicin

Personalkategori	TEO	JUR	SAMF	SUND	HUM	NAT	FÆL	I alt
Professorer	10,8	21,4	26,8	56,0	39,5	88,4	–	242,8
Lektorer	17,7	19,9	75,1	149,2	260,2	321,1	–	843,3
Adjunkter	1,9	3,1	10,4	25,5	47,4	27,3	–	115,6
Ph.d.-stipendiater	6,2	15,2	27,0	69,3	65,3	94,8	–	277,7
Øvrige VIP	0,2	5,3	5,5	21,7	54,4	16,5	0,4	104,0
Fast VIP	36,7	64,9	144,8	321,7	466,8	548,1	0,4	1.583,5
Kliniske professorer	–	–	–	12,1	–	–	–	12,1
D-VIP	6,2	54,5	44,8	116,4	138,1	47,8	1,2	409,1
I alt VIP	42,8	119,5	189,7	450,2	605,0	595,9	1,6	2.004,6
Chefer, konsulenter (Lr>36)	–	–	0,7	1,0	–	0,8	9,8	12,4
Akademiske TAP	7,9	26,8	18,4	73,6	49,5	52,0	115,0	343,3
Øvrige TAP	13,9	58,3	68,9	513,7	173,6	458,3	137,8	1.424,5
Fast TAP	21,8	85,0	88,1	588,4	223,1	511,1	262,6	1.780,1
Rengøring	5,8	13,3	15,5	90,4	41,6	90,8	9,8	267,3
D-TAP	2,7	15,0	29,6	29,7	80,8	50,8	27,7	236,3
I alt TAP	30,3	113,3	133,2	708,5	345,6	652,8	300,0	2.283,7
Elever	1,0	2,6	3,7	44,4	7,8	23,1	6,9	89,5
Jobtræning	4,4	3,1	6,3	16,6	23,1	44,1	7,0	104,6
I alt	78,5	238,5	332,8	1.219,7	981,5	1.315,9	315,5	4.482,4

1) Årsværk i tilknytning til IndreBy-drift er nøgletalsfordelt på TEO, JUR, SAMF og FÆL.

2) Årsværk i tilknytning til SKT er ikke inkluderet.

Tabel 2: Årsværk 2003. Eksternt finansieret virksomhed

Personalkategori	TEO	JUR	SAMF	SUND	HUM	NAT	FÆL	I alt
Professorer	1,5	1,9	2,6	1,2	0,6	2,2	–	10,0
Lektorer	0,4	1,1	6,3	16,7	13,0	32,7	–	70,1
Adjunkter	6,9	3,2	11,4	42,6	24,7	93,7	–	182,4
Ph.d.-stipendiater mv.	5,0	–	15,7	19,4	38,0	42,2	–	120,4
Øvrige VIP	–	0,5	4,7	61,2	7,0	34,4	–	107,9
Fast VIP	13,7	6,8	40,8	141,0	83,3	205,2	–	490,8
Kliniske professorer	–	–	–	6,5	–	–	–	6,5
D-VIP	0,1	0,1	1,5	5,2	1,8	5,5	–	14,3
I alt VIP	13,8	6,9	42,3	152,6	85,1	210,7	–	511,5
Akademiske TAP	–	0,4	2,5	10,2	3,5	16,2	–	32,9
Øvrige TAP	0,8	0,0	1,5	38,5	3,1	21,5	–	65,5
Fast TAP	0,8	0,4	4,0	48,7	6,6	37,7	–	98,3
Rengøring	–	–	–	–	–	0,6	–	0,6
D-TAP	0,5	1,0	7,2	7,4	10,2	16,4	–	42,7
I alt TAP	1,3	1,5	11,2	56,1	16,9	54,7	–	141,7
Jobtræning	–	–	–	3,0	–	0,2	–	3,1
I alt	15,1	8,4	53,5	211,7	101,9	265,6	–	656,3

I visse sammenhænge ønsker man at vide, hvor mange personer der er ansat ved universitetet. I tabel 3 nedenfor er vist hvor mange hoveder der har været i december 2003.

Tabel 3: Antal hoveder december 2003

	VIP	DVIP	STIP	TAP	DTAP	TAP-R	I alt
Teologi	40	16	10	32	0	6	104
Jura	52	348	15	98	10	15	538
Samfundsvidenskab	149	204	44	111	28	17	553
Sundhedsvidenskab	447	514	88	813	53	103	2.018
Humaniora	464	419	99	298	67	44	1.391
Naturvidenskab	617	133	130	658	62	106	1.706
Fællesområdet	0	2	0	309	93	11	415
I alt	1.769	1.636	386	2.318	314	302	6.725

Regelområdet

Med vedtagelsen af universitetsloven den 28. maj 2003 – og dermed universitetets overgang til at være selvejende institution – kunne universitetet ikke længere ansætte tjenestemænd. Dermed ophørte en ansættelsesform ved universiteterne, der fra at have været den normale, efterhånd-

en kun omfattede meget få grupper. Således var professorerne overgået til at blive ansat på overenskomstvilkår allerede i 1993. Allerede ansatte tjenestemænd blev spurgt om de ønskede at overgå til overenskomstansættelse, men alle tilbageværende 203 tjenestemænd ønskede at bevare deres ansættelsesform.

Lov om tidsbegrænset ansættelse trådte i kraft den 1. juni 2003, og loven er implementeringen af et EU-direktiv,

bl.a. på statens overenskomstområde. Formålet med direktivet/loven er primært at "forhindre misbrug på grund af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelsesforhold". I praksis betyder loven, at der for teknisk-administrativt personale kun kan ske forlængelse af et tidsbegrænset ansættelsesforhold, hvis forlængelsen er begrundet i objektive forhold, f.eks. uforudseeligt forfald pga. sygdom eller orlov eller færdiggørelse af opgavebestemt ansættelse.

For det videnskabelige personale gælder det, at forlængelse af flere på hinanden følgende ansættelsesforhold højst kan ske to gange. De særlige forhold på dette område er begrundet i disse stillingers særlige karakter og struktur.

Ved Københavns Universitet har loven stor betydning for de mange, hvis ansættelser ikke alene er tidsbegrænsede, men også eksternt finansierede. For disse ansættelsesforhold har der været et mønster med flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelsesforhold, og den fortsatte ansættelse er til stadighed afhængig af yderligere bevillinger. Loven stiller derfor større krav til planlægning på dette område, men selvom der sker en grundig planlægning, vil mønsteret nødvendigvis ændre sig, da flere må forlade disse "fortløbende" ansættelsesforhold.

Også vedrørende timelønnede undervisere vil der opstå problemer. Regelgrundlaget for disse ansættelser bygger på tidsbegrænsede ansættelsesperioder og harmonerer derfor ikke med loven om tidsbegrænsede ansættelser.

I 2003 overgik en lang række faggrupper til ny løn, hvilket aktualiserede behovet for en overordnet lønpolitik for Københavns Universitet. I 2002 blev der af HSU nedsat en arbejdsgruppe bestående af medarbejder- og ledelsesrepræsentanter, som havde til opgave at udarbejde en overordnet lønpolitik. Dette arbejde blev afsluttet i foråret 2003. Efterfølgende er der blevet udarbejdet mere detaljerede underaftaler for de enkelte større faggrupper.

Den første lønaftale blev indgået i efteråret 2003 for kontorfunktionærer og klinikassistenter (HK), og den omfatter alle HK'ere på Københavns Universitet. I aftalen er det nye lønsystem med fire løngrupper beskrevet, og kriterierne for indplacering i de respektive løngrupper er nærmere defineret. I lønaftalen er de særlige tillæg for HK omkring mobilitet og videreuddannelse indføjet. Der er fastsat en minimumsgrænse for ydelse af tillæg på kr. 6.000 årligt (aktuelt niveau).

I et bilag til lønaftalen er der nævnt en række eksempler på kriterier for ydelse af funktions- og kvalifikationstillæg, men aftalen indeholder ikke nogen forhåndsftaler om tillæg, som dækker hele universitetet. I stedet lægger aftalen op til, at det enkelte fakultet/institut/afdeling selv kan indgå forhåndsftaler, som dækker et begrænset område.

Lønaftale for HK vil danne model for de forhandlinger, som p.t. foregår om lønaftaler for håndværkere, dyrepassere, gartnere, betjente m.fl. De eneste TAP-grupper ved Københavns Universitet, som ikke forventes at overgå til Ny Løn er rengøringsassistenter og edb-medarbejdere (PROSA).

Ferieloven ændredes den 27. december 2003. Den femte ferieuge kan nu udbetales.

Personaleudvikling

I foråret 2003 blev der på universitetet for første gang gennemført en opsamling af kompetenceudviklingsaktiviteter i hele organisationen. Baggrunden herfor var fælles ret-

ningslinjer for strategisk kompetenceudvikling på KU vedtaget i HSU 2001 samt den besøgsrunde til Hovedområdernes Samarbejdsudvalgs formandskab for Personaleudviklingsudvalget som blev foretaget i efteråret 2002.

Formålet med afrapporteringen er at skabe viden om den samlede kompetenceudviklingsindsats på universitetet og samtidig understøtte erfaringsudveksling og gensidig inspiration internt i organisationen.

Af rapporteringen for året 2002 viste bl.a., i hvilket omfang der afholdes medarbejderudviklingssamtaler, hvilke aktiviteter hovedområder og lokale enheder har haft iværksat, samt hvilke økonomiske rammer der har været aftalt.

Med igangsættelsen af afrapporteringen er der i hele organisationen skabt opmærksomhed for området. Der er derfor en forventning om, at afholdelse af medarbejderudviklingssamtaler bliver mere og mere udbredt, og at der i samarbejdsudvalgene i højere grad bliver aftalt rammer for kompetenceudviklingsaktiviteter.

Der har traditionen tro været afholdt to institutlederseminarer, men i 2003 var det ene seminar udvidet til at omfatte studieledere. Årets tema var naturligvis ledelse set i lyset af universitetsreformen. Derudover har Personaleudviklingsudvalget stået for en universitetsadministrativ konference, hvor temaet også var universitetsreform med fokus på, hvad universitetsreformen kommer til at betyde for den enkelte administrative medarbejder.

Mange institutter har fået øjnene op for de muligheder, der ligger i Kompetencefonden – en af nyskabelserne i forbindelse med overenskomsten 2002. Fonden erstatter den hidtidige ordning med Statslig uddannelsesordning. Ordningen giver mulighed for at søge midler til individuelle forløb. I 2003 fik universitetet en bevilling på 880.000 kr. fra Kompetencefonden til intern fordeling. 33 ansøgere fordelt på 11 VIP og 22 TAP fik støtte til deres kompetenceudvikling. Fordelt på hovedområder så det således ud:

Humaniora: 9, Naturvidenskab: 12, Samfundsvidenskab: 3 og Sundhedsvidenskab: 9.

Blandt de forløb som fik støtte kan nævnes så forskellige ting som it-uddannelser, forskningsophold, master- og diplomuddannelser, statonomuddannelsen, dyrepasserkursus samt sproguddannelse i udlandet.

Ansættelser i videnskabelige stillinger

I 2003 blev 107 stillinger som adjunkt/lektor/professor besat efter bedømmelse, såkaldt "varige ansættelser", selv om adjunktkategorien og professorerne med særlige opgaver (MSO'er) ansættes tidsbegrænset. Det var et fald på 8 stillinger sammenlignet med året før.

Antallet af ansøgere er, både hvad angår mandlige og kvindelige, steget.

Disse opgørelser er foretaget siden 1995, og selvom antallet af udbudte stillinger i 2003 er i bund, er antallet af kvindelige ansøgere langt det højeste nogensinde – 234 mod eksempelvis 79 (lavest) i 1995 og 185 (næsthøjst) i 1998.

De 9 stillinger med mere end 20 ansøgere var alle på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet.

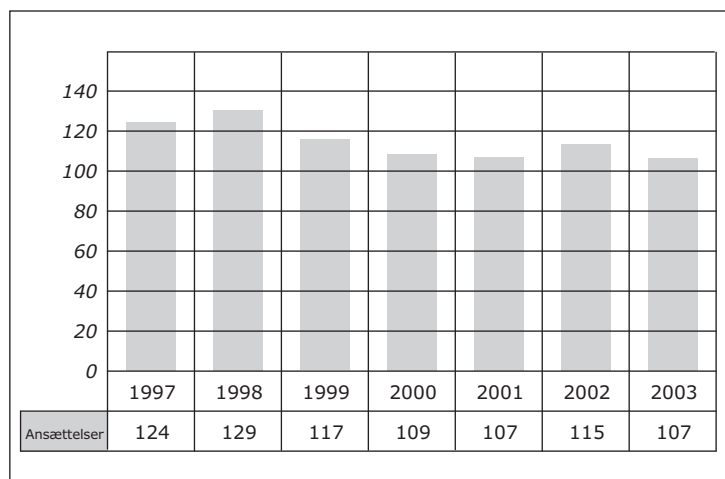
Gennemsnitligt antal ansøgere pr. stilling er ca. 6,5 – det højeste i opgørelsesperioden.

Antallet af stillinger med kun én ansøger lå uændret fra året forinden på ca. 20%.

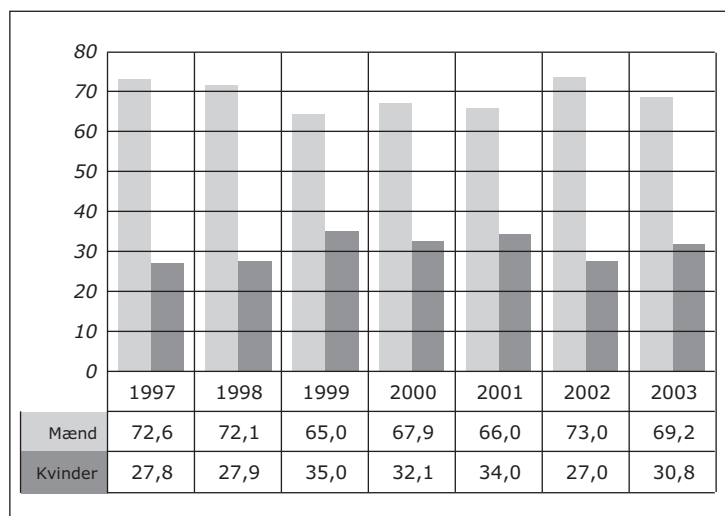
Med de flere ansøgere er det ikke så bemærkelsesværdigt, at andelen i procent af kvalificerede ansøgere, som opnåede ansættelse, er dalet. Hidtil har det været således,

at der har været flere kvalificerede kvindelige ansøgere, som har opnået ansættelse end mandlige, i 2003 var tallet stort set ens.

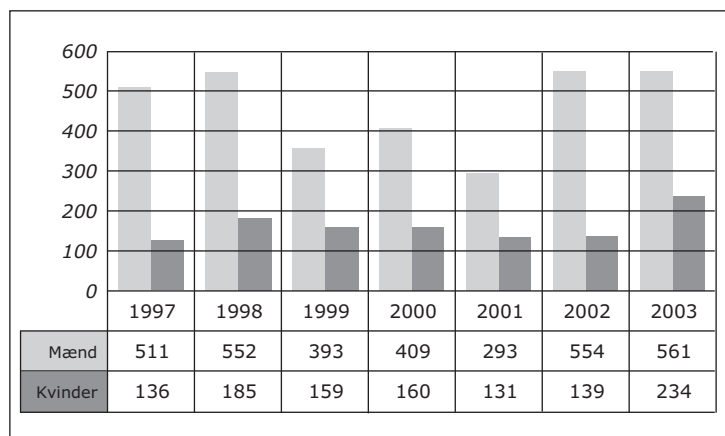
Figur 1: Antal nybesatte VIP-stillinger 1997-2003

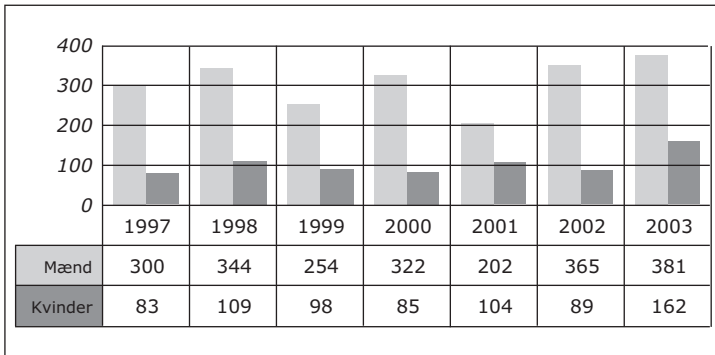
Figur 2: De nyansattes kønsfordeling i procent

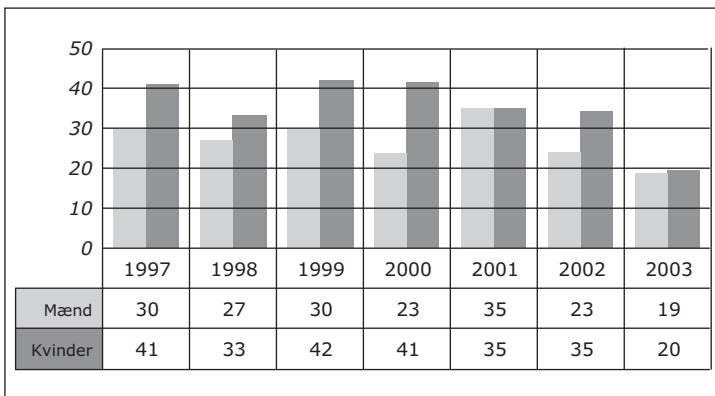
Figur 3: Antal ansøgere, fordelt på køn

Figur 4: Antal kvalificerede ansøgere fordelt på køn

Figur 5: Andel i % af kvalificerede ansøgere som opnåede ansættelse

Professorer, til- og afgang

Udnævnte professorer

Følgende er blevet udnævnt til professor for 4 år og derefter i 2003:

Overlæge, dr.med. Birthe Høgh i pædiatri fra 1. januar 2003.

Cand.mag. Jens Normann Jørgensen i dansk som fremmed- og andetsprog fra 1. januar 2003.

Overlæge, dr.med. Gunnar Lose i gynækologi og obstetrik fra 1. januar 2003.

Ph.d. Eugene S. Polzik i kvanteoptik fra 1. januar 2003.

Dr.phil. Bo Jacobsen i socialt arbejde fra 1. januar 2003 til 31. december 2006.

Dr.med. Jens Bo Nielsen i "Human Motor Control and Biomechanics" fra 1. februar 2003.

Dr.med. Andreas Kjær i neuronendokrinologi fra 1. april 2003.

Overlæge, dr.med. Henrik Bindsbøl Mortensen i pædiatri fra 1. april 2003.

Dr.med. Niels Feentved Ødum i immunsystemets signaltransduktion fra 1. april 2003.

Overlæge, dr.med. Henning Torbøl Mouridsen i klinisk forskning inden for brystkræft fra 1. maj 2003 til 30. april 2008.

Dr.scient. Jens Bangsbo i idrætsfysiologi fra 1. juli 2003.

Overlæge, dr.med. Jacob Rosenberg i minimal invasiv kirurgi fra 1. juli 2003.

Overlæge, dr.med. Jesper Hastrup Svendsen i intern me-

dicin specielt med henblik på invasiv kardial elektrofysiologi fra 1. september 2003 til 31. august 2008.

Dr.jur. Jens Hemmingsen Schovsbo i retsvidenskab indtil videre med henblik på immaterialret fra 1. september 2003.

Klinikchef, overlæge, dr.med. Anders Nyboe Andersen i gynækologi og obstetrik fra 1. oktober 2003.

Dr.jur. Jesper Lau Hansen i retsvidenskab indtil videre med henblik på kapitalmarkedsret fra 1. oktober 2003.

Overlæge, dr.med. Per Soelberg Sørensen i neurologi med specielt henblik på dissemineret sclerose fra 1. oktober 2003 til 30. september 2008.

Overlæge, dr. Peter Wolf i neurologi med henblik på forskning i epilepsi fra 1. oktober 2003 til 30. september 2008.

Udnævnte professorer med særlige opgaver

Følgende er i 2003 blevet udnævnt til professorer med særlige opgaver – (tidsbegrænsede for op til 5 år):

Ph.d. Michael D. Jackson med særlige opgaver i antropologi fra 1. januar 2003.

Dr.scient. Berthe Marie Willumsen med særlige opgaver i molekylær cancerbiologi fra 1. marts 2003.

Ph.d. Michael Kühn med særlige opgaver i mikrobiel økologi fra 1. juni 2003.

Ph.d. Carl Winsløw med særlige opgaver i naturvidenskabsdidaktik fra 1. august 2003.

Cand.scient.pol. Morten Kelstrup med særlige opgaver i international politik med særligt henblik på europæisk integration fra 1. juni 2003.

Adjungerede professorer

Ønsket om at hædre højt kvalificerede forskere og derved knytte dem til universitetet på en formel, men dog ulønnet måde, gav sig udtryk i følgende tildelinger af titlen adjungeret professor:

Statsseismolog, dr.scient. Søren Gregersen i geofysik fra 1. december 2002 (tildelt titlen i 2003).

Overlæge, dr.med. Karen Brøndum-Nielsen i klinisk genetik fra 1. februar 2003.

Direktør, dr. Reinhardt Fässler i "Animal Models to study the Role of the Cell Adhesion during Development and Disease" fra 1. marts 2003.

Forskningschef, dr.med. Jørgen Søberg Petersen i kardiovaskulær fysiologi og farmakologi fra 1. marts 2003.

Professor, ph.d. Klaus Mølmer i kvanteoptik fra 16. april 2003.

Dr.phil. Uffe Hansen i litteraturvidenskab fra 1. august 2003.

Centerleder, med.dr. Bengt Saltin i human fysiologi fra 1. august 2003.

Provst, lic.theol. Peter Balslev-Clausen i hymnologi fra 1. september 2003.

Ambassadør, cand.scient.pol. Hans Henrik Bruun i sociologi fra 1. september 2003.

Forskningschef, ph.d. Ole Dragsbæk Madsen i beta-celle udvikling fra 1. september 2003.

Staff Scientist, ph.d. Michael Wulff i dynamiske, molekylære strukturer fra 1. september 2003.

Cand.scient. Bent Aaby i pollenanalyse og vegetationshistorie fra 1. december 2003.

Adjungeret lektor

Læge, ph.d. Annamaria Giraldo i basal sexologi fra 1. september 2003.

Fratrådte professorer

I årets løb fratrådte følgende professorer:

Den 14. marts 2003 fratrådte professor i pædiatri, overlæge, dr.med. Jørn Roland Müller.

Den 30. april 2003 fratrådte professor i "Palaeobiology", ph.d. Richard Vernon Dingle.

Den 30. april 2003 fratrådte professor i matematisk økonomi, cand.polit. Karl Damkjær Vind.

Den 31. august 2003 fratrådte professor i obstetrik og gynækologi, overlæge, dr.med. Johannes Ernst Bock.

Den 31. august 2003 fratrådte professor i dogmatik, dr.theol. Jens Glebe-Møller.

Den 31. august 2003 fratrådte professor i nationaløkonomi, dr.polit. Hector Estrup.

Den 31. august 2003 fratrådte statsobducent, professor i retsmedicin, dr.med. Jørn Rene West Simonsen.

Den 30. november 2003 fratrådte professor i sociologi, fil.dr. Ron Eyerma.

Den 31. december 2003 fratrådte professor i matematik, cand.mag. et mag.scient. Christian Ulrik Jensen.

Tjenestegørende professorer afgang ved døden

Professor i retsvidenskab, dr.jur. Mogens Georg Koktvedgaard den 29. juni 2003.

Jubilæer

I 2003 kunne 62 ansatte fejre 25-års jubilæum og 19 ansatte kunne fejre 40-års jubilæum.

40-års jubilæerne blandt det videnskabelige personale

Statsobducent, professor, dr.med. Jørn Rene West Simonsen – 28. februar 2003 i statens tjeneste.

Professor, dr.theol. Jens Glebe-Møller – 1. april 2003 i statens tjeneste.

Lektor, cand.scient. et mag.scient. Mogens Esrom Larsen – 1. april 2003 i statens tjeneste.

Lektor, cand.mag. Jens Brincker – 1. august 2003 i universitetets tjeneste.

Lektor, cand.scient. Sven Harnung – 1. august 2003 i universitetets tjeneste.

Lektor, cand.mag. Annelise Helene Kjølner – 1. august 2003 i universitetets tjeneste.

Lektor, cand.med. Lars Ole Simonsen – 1. august 2003 i statens tjeneste.

Lektor, mag.scient. Leif Hansen – 1. september 2003 i statens tjeneste.

Professor, dr.jur. Flemming Balvig – 15. september 2003 i statens tjeneste.

Lektor, cand.scient. Svend Carsten Christophersen – 1. oktober 2003 i universitetets tjeneste.

Lektor, cand.pharm. Per Nygaard – 1. november 2003 i universitetets tjeneste.

Professor, mag.scient. Carl Christian Tscherning – 1. november 2003 i statens tjeneste.

Lektor, cand.mag. Inge Lise Pedersen – 16. november 2003 i universitetets tjeneste.

Lektor, mag.scient. Janus Staun Olsen – 1. december 2003 i statens tjeneste.

40-års jubilæerne blandt det teknisk-administrative personale

Laborant Kirsten Bidstrup – 1. januar 2003 i statens tjeneste.

Laoratoriemester Bent Mijakowski 1. februar 2003 i universitetets tjeneste.

Gartner Sven Ishøy – 11. april 2003 i universitetets tjeneste.

Laboratoriefuldægtig Knud Rosenlund – 1. september 2003 i universitetets tjeneste.

Overfotograf Bent Børgeesen – 1. november 2003 i universitetets tjeneste.

50 års jubilæum

Ingeniørassistent Leif Erik Antvorskov – 1. oktober 2003 i universitetets tjeneste.

Nekrologer

Elisabeth Bruun

1951–2003

Det var med dyb sorg at medarbejderne ved Det Naturvidenskabelige Fakultet modtog meddelelsen om sekretariatschef Elisabeth Bruuns pludselige død, søndag den 19. oktober 2003.

Elisabeth Bruun blev kun 52 år. Hun var en særdeles kendt person på Københavns Universitet, hvor hun i 1972 startede som assistent i universitetets daværende Teknisk Forvaltning. Elisabeth Bruun lå aldrig på den lade side, så da hun efter godt 10 års ansættelse, og sædvanlig efteruddannelse, var steget så meget i graderne hun kunne som kontoruddannet, gik hun i sin fritid i gang med jurastudiet, som hun afsluttede i 1990. Engagementet i arbejdet var fortsat meget stort, så det var helt naturligt at hun i 1999 kronede karrieren med at blive udnævnt til administrativ chef for landets største naturvidenskabelige uddannelses- og forskningsinstitution.

Selvom Elisabeth Bruun uddannelsesmæssigt var jurist, befandt hun sig godt i den naturvidenskabelige verden, hvor hun blandt både forskere, studerende og det teknisk-administrative personale nød stor respekt.

Elisabeths Bruuns juridiske indsigt og taktiske evner kom ofte fakultetet til gavn. Hun indgik med stor ildhu i den gruppe, der sikrede, at sekretariatet for det internatio-

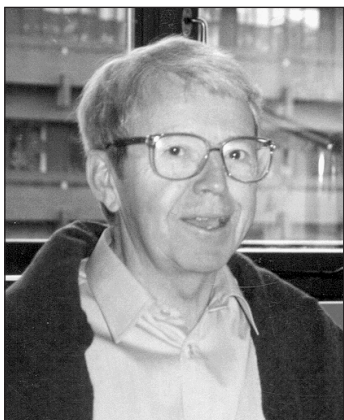
nale Global Biodiversity Information Facility, efter et nervepirrende opløb, blev placeret på Zoologisk Museum under Det Naturvidenskabelige Fakultet. Et andet af Elisabeth Bruuns hjertebørn var fakultetets Arktiske Station på Disko øen i Grønland. Som aktivt medlem af bestyrelsen var hun med til at bringe forholdene for den arktiske forskning på Københavns Universitet op på et internationalt plan.

I sin bopælskommune, Frederiksberg, var Elisabeth Bruun ligeledes et kendt ansigt. Her repræsenterede hun SF i kommunalbestyrelsen fra 1986 til 2002 og fungerede det meste af tiden som rådmand.

I sin sparsomme fritid var det især kultur, skønlitteratur og rejser der optog hende. Især på rejserne koblede Elisabeth Bruun af sammen med sin mand Jørn. Vi oplevede alle, hvordan rejserne gav hende overskuddet til at klare den travle hverdag, og målet var altid at opleve fjerne egne natur.

Elisabeth Bruuns bortgang efterlader et stort tomrum på fakultetssekretariatet og blandt alle der lærte hende at kende, både i arbejdslivet og i det politiske liv.

*Dekan Henrik Jeppesen og
prodekan Flemming Nicolaisen*

Christian Broen Christensen

1926-2003

Christian Broen Christensen blev kandidat i vinteren 1953 og erhvervede efter en alsidig uddannelse speciallægeanerkendelse i intern medicin. Hovedparten af sit professionelle liv brugte han dog som lektor og afdelingsleder gennem 30 år på Farmakologisk Institut, Københavns Universitet. Christians videnskabelige indsats var i den tidlige periode centreret om muskelrelakserende farmaka, hvilket dannede grundlaget for hans doktordisputats i 1972. Herefter forskede han mest i smertestillende midler, især morfin og morfinlignede analgetika. Hans store viden kom ikke alene forskningen til gode, men blev tillige nyttiggjort ved hans deltagelse i oprettelsen af de første smerteklinikker i Danmark. Hans dybt menneskelige holdning til faget, med et aldrig svigtende fokus på patientbehandlingen, satte sit præg på instituttets undervisning. Han havde en enestående evne til at ekstrahere den nyeste viden, og fremstille den på en let forståelig måde. Christian deltog aktivt i indførelsen af nye styrelsesformer ved universitetet i 1970'erne. Han havde medarbejdernes tillid og fik betroede og krævende hverv. Til trods for en stor arbejdsbyrde viste han en umå-

delig hjælpsomhed over for såvel kolleger og medarbejdere som studerende.

Christian stammede på fædrene side fra Vendsyssel og vedblev hele livet at bevare tilknytningen til en landsdel, hvis mennesker og natur han havde kær. Han ejede selv vendelboens besindighed og tilbageholdenhed med store ord. Han engagerede sig gennem foreningen NOAH i kampen mod forurening. Lokalpolitisk kastede han sig ind i kampen for at sanere forholdene i sin kommune.

Hele sit liv var Christian optaget af kunst, litteratur og musik, og han fik mange gode år sammen med sin kone Kirsten og deres to børn, men de sidste år af hans liv blev svære. En amyotrofisk lateral sklerose progredierede ubarmhertigt. Han bar som ventet sin sygdom uden at klage og kunne forblive i sit hjem til det sidste, kærligt plejet af Kirsten.

Med Christian har lægestanden mistet en højt værdsat kollega, miljøbevægelsen en forkæmper, familien en kærlig ægtefælle og far og mange en trofast ven.

Nina Grosman, Ib Lorenzen og Åge Chr. Thomsen

Kristine Heltberg**1924-2003**

Med Kristine Heltbergs død har dansk og skandinavisk slavistik mistet en af sine markante skikkelser.

Allerede som purung pige sås hun i auditoriet til Louis Hjeltslevs banebrydende lingvistiske forelæsninger, der gjorde hende bekendt med glossematikens tankesystemer, og som satte sit præg på hendes videre slavistiske forskning. Men det var ikke kun lingvistikken, der havde fanget den halvt danske-halvt polske unge forsker. Dengang var en slavist en person, der var velorienteret inden for alle kulturelle grene af det slaviske land, han eller hun havde valgt som "sit" område.

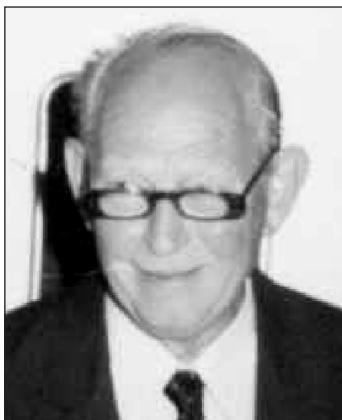
Guldmedaljeafhandlingen fra 1950 om verbalaspekternes brug i Stefan Zeromskis værker afspejlede på smukkesete vis hendes interesse både for lingvistikken og den polske litteratur. I 1954 kom den bemærkelsesværdige disputats om det polske verbum og siden en lang række videnskabelige artikler især i det skandinaviske Scando-Slavica og i polske tidsskrifter, essays om polske og slaviske emner, engagerede indlæg i pressen om forskning, kultur, kvinder i øst, polske jøder, borgerlige rettigheder i Polen foruden et væld af betragtninger over dagens politiske problemer.

1955-1966 var Kristine Heltberg adjunkt og kandidatstipendiat ved KU's Slaviske Institut, hvorefter hun blev udnævnt til professor i slaviske sprog og litteraturer ved Odense Universitet. I 1973 vendte hun imidlertid "hjem" til Slavisk Institut i København for at hellige sig sit andet modersmål, polsk sprog og litteratur, efter at stillingen som lektor i polsk var blevet ledigt, da hendes mor, den polskfødte Romana Heltberg var gået af.

Som kollega og lærer var Kristine Heltberg elsket og respekteret. Havde man problemer af den ene eller den anden art, kunne man altid gå til Krysia, der forstod at lytte, og så lavmælt og stilfærdigt kunne sætte tingene ind i den rette sammenhæng. Det var derfor en selvfølge, at kolleger og venner til hendes 70-årsdag gik sammen om at hylde hende i et festskriftet "En slavist i humanismens tegn", der – igen – afspejlede Krysias brede intellektuelle berøringsflade.

En generøs, trofast og flittig kollega har forladt os, men hendes virke har sat sig spor og vi vil savne hende længe.

Lektor Per Jacobsen

Klavs Henningsen blev 86 år. Klavs Henningsen blev student fra Slagelse Gymnasium i 1934 og cand.med. i 1942. Efter flere korterevarende ansættelser i provinsen og København blev Klavs Henningsen i 1946 ansat som assistent på Københavns Universitets Retsmedicinske Institut, hvor han udførte sit livsværk inden for rets-serologien.

Klavs Henningsen begyndte som assistent med at arbejde med rets-patologien, men blev snart fanget af rets-serologien. Han kastede sig især over det på det tidspunkt nye blodtypesystem, P-systemet og publicerede en række fremragende arbejder, som i 1952 mundede ud i disputatsen 'Om blodtypesystemet P'. Samme år blev Klavs Henningsen afdelingsleder for den nyoprettede Blodtypeafdeling ved Københavns Universitets Retsmedicinske Institut. Her fungerede Klavs Henningsen indtil 1984 og udviklede dansk rets-serologi til et ekstraordinært kvalitetsprodukt – såvel intellektuelt som i det daglige sagsarbejde, og repræsenterede dansk retsmedicin på den internationale arena på den bedst tænkelige vis. Klavs Henningsen var foregangsmand ved indførelsen af en lang række nye polymorfier inden for blod-, enzym- og serumtypesystemer i rets-genetiske undersøgelser i faderskabssager. Samtidig var Klavs Henningsen foregangsmand med indførelse af serologiske undersøgelser i straffesager, og han forholdt sig kritisk til anvendelsen af serologien, sådan at de serologiske undersøgelser fandt omfattende anvendelse i straffesager i det kritiske danske retssystem.

Klavs Henningsen var meget interesseret i den videnskabelige udvikling af blodtypeserologien og gav plads til en række yngre medarbejdere, som fik mulighed for at fordybe sig i blodtypeserologiske aspekter, og dette udmøntede sig i en række glimrende disputatsarbejder.

Klavs Henningsen var meget sparsommelig. Denne egenskab fik han rigelig brug for i sit arbejde på Retsmedicinsk Institut, som var utrolig hårdt trængt økonomisk. Selvom økonomien efter nutidens standard var ufattelig ringe, lykkedes det Klavs Henningsen at holde det høje faglige niveau, og der blev ikke givet køb på den aftalte kvalitet af de serologiske undersøgelser, erklæringerne eller på den personlige integritet. I 1980'erne blev økonomien så uholdbar, at enhver kunne forudse et snarligt sammenbrud af de retsmedicinske ydelser, og i midten af 1980'erne blev der

indført en form for indtægtsdækket virksomhed for retsmedicinen i Danmark. Man kunne have undt Klavs Henningsen at afslutte sit arbejde under anstændige forhold.

Klavs Henningsen var aktiv inden for Hærens Lægekorps, hvor han var overlæge fra 1956 og senere stabslæge af reserven fra 1966 til 1981. Klavs Henningsen gik op i arbejdet med liv og sjæl, og mødte ikke sjældent op på Retsmedicinsk Institut i uniform. Klavs Henningsens facon var ikke uden påvirkning af arbejdet inden for Hærens Lægekorps, og det kan næppe undre, at stabslægeuniformen og stilen vakte opsigt på universitetet. Den patriarkalske facon var af stor værdi for kvaliteten af arbejdet for retsvæsenet, men ikke helt forenelig med de nye styre- og omgangsformer i universitetsmiljøet i '70'erne og '80'erne. Dette var utvivlsomt medvirkende til at Klavs Henningsen gik på pension i 1984.

Klavs Henningsen var konsulent i blodtypeserologi i Retslægerådet fra 1959 og foretog i mange år avlingstidsbestemmelse i faderskabssager for Retslægerådet.

Klavs Henningsen var medstifter af Dansk Blodtypeserologisk Selskab og i mange år medlem af selskabets bestyrelse. Efter sin pensionering blev Klavs Henningsen udnævnt til æresmedlem af selskabet.

Klavs Henningsen var internationalt anerkendt som en kapacitet inden for blodtypeserologi og rets-serologi, og han var medredaktør af *Vox Sanguinis* og *Acta Genet et Stat*. Endvidere var han en meget aktiv deltager i the International Society for Forensic Haemogenetics. Klavs Henningsen var præsident og arrangør af 1985 kongressen af the International Society for Forensic Haemogenetics i København, og han blev efter sin pensionering udnævnt til æresmedlem af selskabet.

Klavs Henningsen fik et langt otium, hvor han kunne nyde sine mange interesser, bl.a. sejlbåden, hundene, bogbindingen og bridgen. Klavs Henningsen havde selv tegnet sit hus i Skodsborg ikke langt fra vandet, og han kunne til det sidste glædes over husets mange gode kroge og steder.

Med afdelingsleder, dr.med. Klavs Henningsens død er et stort træ i international retsmedicin faldet. Klavs Henningsen vil blive husket som en stor faglig kapacitet og en retskaffen kollega.

Instituteder Niels Morling

Mogens Koktvedgaard**1933-2003**

Med professor, dr.jur. Mogens Koktvedgaards død, 69 år gammel, har Danmark mistet en af sine helt store jurister ved Det Juridiske Fakultet og Københavns Universitet en af sine dygtigste forskere og undervisere, og de ansatte ved fakultetet en meget værdsat kollega.

Koktvedgaards universitetskarrierevej var, som han sely, klassisk og mønstergyldig: Efter den juridiske embedseksamen i 1957 fik han universitetets guldmedalje i 1959 for afhandlingen "Kontraheringspligt". I 1965 blev han juridisk doktor på afhandlingen "Immaterialretspositioner". Juridisk professor blev han i 1966. Han var dekan for Det Samfundsvidenskabelige Hovedområde i 1971 og prorektor i 1972-1981. I 1994 blev han udnævnt til æresdoktor ved Stockholms Universitet. Koktvedgaard underviste først i ejendomsret og siden i procesret og retslære, men for danske og nordiske jurister vil hans navn altid være forbundet med immaterialretten, som han grundlagde som fag ved universitetet i begyndelsen af 1970'erne og siden underviste i.

Som forsker har Koktvedgaard skrevet en lang række lærebøger, lovkommentarer, artikler, konferenceindlæg, rapporter, anmeldelser osv. Der er nok flere, som har skrevet mere end han, målt i sider, men der er få, som har skrevet så godt. Hans stil var usædvanlig klar og præcis. Bag ordenes klarhed lå tankens. Koktvedgaard skrev ofte kun én gang om et emne og havde en hel enestående evne til straks at skære sig ind til de grundlæggende problemer og udfinde de blivende retsprincipper.

Kvaliteten i Koktvedgaards forskning skyldes ikke blot hans store viden og begavelse og tæft, men også en benhård arbejdsdisciplin. Den som har evnen, har også pligten, siger man. Koktvedgaards evner var større end de flestes. Det samme var hans pligtfølelse. Han var altid orienteret om de faglige nyheder selv inden for områder, som lå hans egne fjernt, og fik informationer og indsigt i det praktiske liv gennem de talrige råd, nævn og bestyrelser mv., som han var med i og som oftest formand for.

Hans pligtfølelse rakte dog meget videre. Han lyttede f.eks. ofte til P3-musikken. Ikke fordi han brød sig om det, som han hørte, men for at få indblik i den verden, som op-havsretten skulle udfolde sig i. Han var dannet i den klassi-

ske forstand og havde en omfattende viden ikke blot om sprog, filosofi og litteratur, kunst og arkitektur, men også om kemi og biologi.

Som underviser var han et tilløbsstykke. Gennem årene er mange tusinde jurastuderende passeret gennem Koktvedgaards auditorier, og for langt de fleste står timerne med ham som underviser som et varigt minde. Han var (nok) den sidste professor, som var "Des" med sine studerende, og kunne også i kraft af sin ulastelige fremtoning og distinkte talemåde virke en smule skræmmende og fjern for nutidens studerende, som er anderledes vant. Distancen og formen blev dog aldrig manér. De var en del af hans personlighed sammen med en oprigtig og dybtfølt interesse for de studerende og en glæde ved at undervise og kommunikere om de emner, han holdt af. Med sin knastørre humor nedbrød han da også hurtigt de flestes forsvarsværker og overvandt de fleste distancer.

Som kollega kunne Koktvedgaard være både barsk og kontant. Man skulle komme til sagen og undgå al overflødig nonsens. Hvad han gjorde, gjorde han godt. Og han gjorde meget. Uden på noget tidspunkt at give køb på præcisionen eller kvaliteten overkom han at vej- og retlede generationer af studenter og stipendiater. For de mange, der, som bl.a. jeg, er vokset op som studerende, stipendiat og adjunkt inden for hans enemærker, var han både en indpisker, en læremester og en inspirator. Han stillede krav, men var også en omsorgsfuld vejleder og udgjorde en beskyttende kraft, som, når det brændte for meget på, kunne sikre tiltrængt forskningstid. Han var ikke blid eller mild i sine bedømmelser, men han var fair og saglig. I en universitetsverden, som til tider er præget af nid og kiv, opfattede mange Koktvedgaard som en garanti for, at tingene gik til på en ordentlig måde, og mange danske og nordiske forskere søgte gennem årene den garanti og det blå stempel, som en positiv vurdering fra Koktvedgaard var udtryk for.

Koktvedgaard har med sit virke som professor, universitetsforsker og underviser opstillet en standard, som det næppe er muligt at leve op til, men som det er værd at stræbe efter. Han vil blive savnet.

Docent, dr.jur. Jens Schovsbo

Morten Lange

1919-2003

Københavns Universitets rektor 1976-1979.

Professor i botanik (svampe) Morten Lange døde Mortens aften. Morten, som vi alle kaldte ham, var søn af forstander Jacob E. Lange, der også var lærer i botanik ved Fyns Husmandsskole. Jacob E. Lange var optaget af Henry George og aktiv i det Radikale Venstre. Så det var ikke fra fremmede, at Morten havde sin dobbelte interesse for botanik og politik.

Morten var i sin studietid under krigen aktiv i Studenterrådet. Som nybagt kandidat deltog han i en ekspedition til Grønland. Blev universitetsadjunkt, amanuensis, dr.phil. og professor i botanik. Mortens speciale var svampe, og mange publikationer kom fra hans hånd. Og han glemte aldrig, at studiet af svampe og formidlingen heraf havde en kulinarisk vinkel. Morten var en inspirerende lærer ikke mindst på ekskursioner. De kunne foregå i skovene omkring hans hjem i Holte eller nær hans elskede sommerhus i Elsehoved på Fyn. Morten kunne være barsk og sarkastisk, men ofte med et glimt i øjet. Jeg husker, da jeg havde bestået min botanikeksamen i januar 1959, spurgte jeg Morten, om jeg måtte låne hans telefon og ringe hjem til min mor og

sige, jeg var bestået. Jeg sagde, hun var nervøs for mig, hvortil Morten svarede. Hils din mor, og sig det havde hun god grund til.

Morten blev en effektiv dekan. Han ledede møderne med hård hånd, altid iført en stor kasse cigarer. Ingen snak var tilladt, men det betød ikke, at han var uimodtagelig for argumenter. De skulle blot fremsættes præcist og højt i 2 korte sætninger. Så kunne han sidde stille, vende cigaren og ændre sin holdning.

Mortens styrke som universitetspolitiker og som folketingspolitiker var, at han altid var grundig forberedt. Da Mogens Glistrup havde siddet et par år i Folketinget udbasunerede han, at de fleste medlemmer var uduelige. Der var faktisk kun 5 medlemmer, der var kompetente. Den ene var Morten.

Morten blev en god rektor, men var også for mange kontroversiel. Det samme gjaldt hans holdninger og ledelse i SF, der gav anledning til splittelse.

Jeg vil mindes Morten som en god lærer, en fremragende dekan, en effektiv rektor og en stor læremester.

Dekan Henrik Jeppesen

Bygninger og lokaler

Fysisk Planlægning

Universitetets aktiviteter vedr. den fysiske planlægning har i 2003 omfattet tilvejebringelsen af et planlægningsgrundlag for den videre udbygning af Det Humanistiske Fakultet i Ørestaden. I 2003 er igangsat udarbejdelsen af en Masterplan for KUA, som skal danne grundlag for universitetets kommende byggeaktiviteter i området. Masterplanen for KUA skal efter planen foreligge primo 2004.

I forbindelse med en planlagt flytning af Datalogisk Institut fra Universitetsparken til Ørestaden, er der i 2003 udarbejdet en programskitse til indplacering af DIKU i Ørestaden.

I forbindelse med beslutningen om Institut for Psykologis flytning til Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, er der i 2003 udarbejdet en programskitse til en flytning af instituttet til Indre By med en indplacering på Kommunehospitalet.

På baggrund af analyserapporten vedr. dyreeksperimentelle faciliteter på Københavns Universitet, udarbejdet i 2002 af Novo Nordisk Engineering A/S, er der i 2003 igangsat udarbejdelsen af en helhedsplan for det samlede projekt vedr. en opgradering mv. af universitetets dyrestaldsfaciliteter. Det samlede projekt omfatter udgifter på

ca. 90 mio.kr. og forventes gennemført i perioden 2003-2006 i takt med at der opnås de fornødne aftaler om bevilninger.

På det overordnede planlægningsniveau er der i 2003 blevet udarbejdet et koncept til en ny Helhedsplan, HP 2004. Den nye Helhedsplan, som fremover skal udarbejdes årligt, beskriver mål og rammer for universitetets samlede fysiske udvikling med en 10 års planlægningshorisont og danner grundlag for de enkelte fakulteters fysiske planlægning. Samtidig er der i 2003 blevet udviklet et edb-værktøj som kan generere tal for arealforbrug og behovsarealer for Københavns Universitet til brug for den fysiske planlægning.

Udover ovennævnte aktiviteter er der i 2003 taget initiativ til at igangsætte en kortlægning af udnyttelsen af universitetets lokaler med henblik på at effektivisere og optimere området.

Bygningsmassen

Universitetets samlede bygningsmasse udgjorde i 2003 77 bygningskomplekser med et samlet areal på i alt ca. 680.000 m². I forhold til 2002 svarer dette til en reduktion på ca. 600 m².

Universitetets bygningsmasse er opdelt i 4 bygningsdistrikter svarende til 4 driftsområder med ansvar for den daglige drift. Nedenfor er redegjort for det samlede areals fordeling på bygningsdistrikter og adresser (komplekser).

Bygningsdistrikt 1, Indre by, dec. 2003	m² Brutto	Ændring i forhold til 2002	m² Brutto
Bispetorvet 1-3	3.771		
Fiolstræde 4-6/Metropolitannekset	2.174		
Fiolstræde 10, St. Kannikestræde 18	3.157	Opmåling justeret	15
Fiolstræde 20-24, Krystalgade 14-16	4.662		
Købmagergade 44-46	10.831		
Købmagergade 50	10.119	Opmåling justeret	31
Købmagergade 52	3.223		
Linnésgade 22	4.203		
Rosenborggade 15-17	7.324		
Sankt Peders Stræde 19	1.440		
St. Kannikestræde 11	1.264		
St. Kannikestræde 13	1.126		
Studiestræde 6/Studiegården	8.813		
Studiestræde 8-10	1.178		
Studiestræde 34	3.345		
Nørregade 10/Universitetsfirkanten	21.242	Opmåling justeret	18
Frederiksholms Kanal 4	4.586		
Vestergade 10	2.920		
Nørregade 15	733		
Studiestræde 3	384	Kælderlejemål registreret	281

Bygningsdistrikt 1, Indre by, dec. 2003	m² Brutto	Ændring i forhold til 2001	m² Brutto
Linnésgade 25	1.270		
Skindergade 14	1.308		
Nørregade 34	368		
St. Kannikestræde 8	287		
Skindergade 36	887		
Landemærket 9	2.277		
Nørregade 7A og 7C	1.583		
Peter Bangs Vej 30	1.935		
Studivestergade 38/Kirkesalen	529		
Rømersgade 17/Bethesda	1.365		
Bygningsdistrikt 1 i alt	108.308	Bruttoarealet er forøget med	344

Bygningsdistrikt 2, KUA, dec. 2003	m² Brutto	Ændring i forhold til 2002	m² Brutto
Klerkegade 2	6.646	Nyopmåling	411
Njalsgade 74-108/KUA	124.814	Nyopmåling	-793
Vandkunsten 5	2.563		
Strandgade 100 H	268		
Leifsgade 33	5.120		
Snorresgade 17-19	8.272		
Artillerivej 40	0	Lejemål fraflyttet	-336
Artillerivej 86	3.327		
Vandkunsten 8	624		
Bygningsdistrikt 2 i alt	151.635	Bruttoarealet er reduceret med	718

Bygningsdistrikt 3, Panum, KUA, dec. 2003	m² Brutto	Ændring i forhold til 2002	m² brutto
Bredgade 62/Bredgadekomplekset	5.914		
Blegdamsvej 3/Panum Institutet	141.977	Opmåling justeret	3
Frederik V's Vej 9-11/Teilumbygningen	21.536		
Nørre Allé 6-8	5.070		
Bygningsdistrikt 3 i alt	174.496	Bruttoarealet er reduceret med	3

Bygningsdistrikt 4, Naturvidenskab, dec. 2003	m² Brutto	Ændring i forhold til 2002	m² Brutto
Øster Farimagsgade 2B/Botanisk Have	7.330		
Gothersgade 130/Botanisk Museum	1.892		
Gothersgade 140, Øster Farimagsgade 2A	6.942		
Sølvgade 83/Sølvtorvskomplekset	17.985		
Øster Voldgade 3	2.141		
Øster Voldgade 5-7/Geologisk Museum	9.757	Nyopmåling	376
Øster Voldgade 10	52.397		

Bygningsdistrikt 4, Naturvidenskab, dec. 2002	m² brutto	Ændring i forhold til 2001	m² brutto
Blegdamsvej 15-21/Niels Bohr Institutet	12.126		15
Jagtvej 155 B	3.580		
Jagtvej 155 D	3.162		
Juliane Maries Vej 26-36/Rockefellerkomplekset	13.670		50
Universitetsparken 1-3/DIKU	8.442		
Universitetsparken 5/H.C. Ørsted Institutet	31.285	Teknik-etager justeret	-703
Universitetsparken 13/August Krogh Institutet	11.722		
Universitetsparken 15/Zoologisk Inst. og Museum	30.747	Ny tilbygning registreret	345
Tagensvej 16	2.184		
Nørre Allè 51-57	12.549		
Brorfelde	3.399		
Helsingør/Marinbiologisk Laboratorium	2.809		12
Hillerød/Ferskvandsbiologisk Laboratorium	2.039		30
Risø	205	Kælderlejemål opsagt	-204
Strødam/Strødamlaboratoriet	442		
Tåstrup, Agrovej 3	785		
Esbjerg/Skalling-Laboratoriet	817		
Frederikshavn/De Havbiologiske Laboratorier	1.955		
Godhavn, Grønland/Arktisk Station	1.338		
Bornholm/Gravgærde	753		
Ho/Skalling-Laboratoriet	552		
Læsø/Læsølaboratorier	371		
Rågård/Rågårdlaboratoriet	101		
Salten Skov/Salten Skov Laboratoriet	1.452	Ny opmåling	-42
Sermelik, Grønland/Sermelik Stationen	138	Udhus registreret	8
Kristiansminde/Gl. Skovridergaard	813		
Vellerup Vig/Isefjordlaboratoriet	116		
Allindelilleby	28		
Tagensvej 15	0	Udgået af registret	-71
Bygningsdistrikt 4 i alt	246.023	Bruttoarealet er reduceret med	215
Københavns Universitet i alt	680.462	Bruttoarealet er reduceret med	586

Bygningsdistrikt 1, Det Teologiske, Det Juridiske og Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Kommunehospitalet

I årbogen for 2001 er der nærmere redegjort for de konkrete planer om etablering af et Center for Sundhed og Samfund på Kommunehospitalet. I løbet af 2002 udarbejdede Ejendomsselskabet Norden, som ejer Kommunehospitalet, på grundlag af et af KH styregruppen godkendt skitseforslag, et projektforslag for indretningen af centret i et nært samarbejde med Teknisk Administration og repræsentanter for de enkelte institutter og eksterne enheder. Projektforsla-

get indgår som bilag til det lejetilbud som Norden fremsendte til Københavns Universitet i slutningen af 2002. Lejetilbuddet blev behandlet i konsistorium den 18. december, og det blev besluttet at fremsende en ansøgning til Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling om tilladelse til at indgå en 20-årig lejeaftale med Norden, om leje af Kommunehospitalet. Ansøgningen blev behandlet i ministeriet og forelagt Finansudvalget i løbet af foråret 2003, hvorefter kontrakten med Norden blev indgået. På denne baggrund er ombygningen igangsat i 2003, og indflytningen til Kommunehospitalet er planlagt gennemført i 2 etaper henholdsvis sommeren 2005 og efteråret 2005.

Bygningsdistrikt 2, Det Humanistiske Fakultet**KUA**

KUA's 1. byggeafsnit, i alt 42.000 m² bruttoareal excl. kældre, er overtaget og taget i brug af Det Humanistiske Fakultet. Etape 1.1 15. august 2002 og etape 1.2 22. november 2002. 1. byggeafsnit er projekteret af arkitektfirmaet KHRAS, ingeniørfirmaet COWI A/S og landskabsarkitekt Sven Kirkegaard.

KUA's 2. byggeafsnit, i alt ca. 40.000 m² bruttoareal excl. kældre, foreligger som konkurrenceprojekt, vundet af arkitektfirmaet Arkitema A/S og ingeniørfirmaerne Mogens Balslev A/S og Erik K. Jørgensen A/S. Tidsplanen for dette byggeri er ca. 2 år forsinket i forhold til den planlagte færdiggørelse i 2005. KUA's 3. byggeafsnit, i alt ca.

10.000 m² bruttoareal excl. kældre foreligger som en del af konkurrenceprojektets helhedsplan for den samlede udbygning af Det Humanistiske Fakultet. Universitetet har ultimo 2003 indgået aftale med S-FoU om igangsætning af udarbejdelse af forslag til konkret udformning af de næste byggeafsnit.

KUA's 1., 2. og 3. byggeafsnit er omfattet af anlægsrammen for det samlede nybyggeri på KUA, der udgør 1,75 mia.kr. (prisniveau juli 2000) samt genbrugsværdi af eksisterende bygninger, fastsat til 100 mio.kr. Anlægsrammen omfatter i alt 110.000 m² bruttoareal excl. kældre.

Bygningsdistrikt 3, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

På Panum Institutttet er der i 2003 foretaget en midlertidig indplacering af BRIC. Det er hensigten at BRIC skal være lokaliseret på Panum Institutttet indtil Biocenterets ibrugtagelse i 2006. BRIC's areal på Panum Institutttet omfatter ca. 500 m² laboratorieareal.

I forbindelse med projektet vedr. opgradering mv. af universitetets dyreeksperimentelle faciliteter, som forventes gennemført i perioden 2003-2006, er der i 2003 igangsat enkelte af delprojekterne på Panum Institutttet og i Teilum bygningen.

Med det formål at sikre Retsmedicinsk Institut's lokale behov på kort sigt er der i 2003 opstillet en pavillon ved Teilum bygningen. Pavillonen er opstillet for en periode på 3 år og indeholder ca. 650 m² bruttoareal til brug for kontorer til Retsgenetisk Afdeling.

Bygningsdistrikt 4, Det Naturvidenskabelige Fakultet**Biocenter**

Forskningsministeriet ved Byggedirektoratet udskrev i september 2000 en projektkonkurrence om et Biocenter i Universitetsparken. Arkitektkonkurrencen blev afgjort i januar 2001 og blev vundet af arkitektfirmaet KHR A/S i samarbejde med Novo Nordisk Engineering A/S og Ingegnørfirmaet Carl Bro A/S. Brugere af det nye center vil være Københavns Universitets Molekylærbiologisk Institut, Biotech Research & Innovation Center, Hovedstadens Sygehusfællesskab samt SUND's IMBG NMR-Center. Hertil kommer, at der i området også indpasses en bioteknologisk forskerpark. Lundbeck-Fonden har i 2001 doneret 25 mio. kr. til opførelsen af et auditorium med ca. 350 pladser i tilknytning til byggeriet. Biocenterbevillingen udgør i alt 645,2 mio.kr. (prisniveau 2003) og projektet omfatter i alt 29.300 m² brutto excl. auditorium. Biocenteret forventes færdigt til ibrugtagning i 2006. Nedrivning af eksisterende bygninger på Militærhospitalets grund startes primo 2004.

GBIF (Global Biodiversity Information Facility)

Danmark blev i år 2001 værtsland for en periode på 5 år for GBIF, der er fysisk knyttet til Zoologisk Museum. I efteråret 2001 flyttede GBIF-sekretariatet ind i midlertidige kontorer på Zoologisk Institut indtil den ny tilbygning over hovedindgangen til Zoologisk Museum blev taget i brug i foråret 2003. Byggeriet blev påbegyndt i 2002 og finansieringen er sket på baggrund af en donation fra Aage V. Jensens Fond. Tilbygningen, som rummer GBIF-sekretariatet, er på ca. 700 m² brutto, hvortil kommer renovering af forhallen til Zoologisk Museum samt toiletter og elevator internt på museet. Den samlede økonomi udgør ca. 13 mio.kr. Gennemførelsen af byggeriet er varetaget af arkitektfirmaet KHR A/S og ingeniørfirmaet Erik K. Jørgensen A/S.

Bygningsdrift og vedligeholdelse

I 1997 blev der foretaget en decentralisering af universitetets bygningsdrift. Bygningsdriften omfatter rengøring, betjentfunktion, håndværkere, forbrug af el, vand og varme samt mindre vedligeholdelsesarbejder. Efterfølgende er regnskabstallene for 2002 og 2003 vist.

Regnskab for bygningsdrift i tusinde kroner

Driftsområde	2002	2003
1. Indre By	44.160	49.198
2. Humaniora	41.590	37.937
3. Sundhedsvidenskab	84.305	83.619
4. Naturvidenskab	97.826	99.096
I alt	267.881	269.856

Beløbene er opgjøret som bruttoudgifter. Der er i 2003 eksterne indtægter i bygningsdistrikterne for i alt ca. 2,2 mio.kr., samt udgiftsreduktioner for ca. 20,7 mio.kr., således at nettoudgiften i alt er ca. 247 mio.kr. Tallene er i øvrigt inkl. løn og energiafgifter samt vedligeholdelsesarbejder med størrelse under 50.000 kr.

Med indførelse af SEA-ordningen pr. 1. januar 2001 er vedligeholdelsen af universitetets bygninger delt i en indvendig og en udvendig del, som finansieres af henholdsvis universitetet og S-FoU ("Statens Forsknings- og Uddannelsesbygninger" tidligere Byggedirektoratet). Dog finansierer universitetet udvendig vedligeholdelse på bygninger, der er doneret til universitetet.

Universitetets vedligeholdelse er delt i den løbende akut-

te vedligeholdelse, som varetages af driftsområderne, og regnskabsmæssigt er indeholdt i bygningsdriftsbevillingen, og planlagt vedligeholdelse, som varetages af Teknisk Administration.

Planlægningen af vedligeholdelsesopgaver sker primært gennem det årligt gennemførte bygningsyn, som omfatter både ingeniør- og arkitektarbejder af både indvendige og udvendige arbejder.

I 2003 er der gennemført planlagt indvendig vedligeholdelse, som var prioriteret højt i bygningsynet (som prioritet 1), og samtidig kunne rummes inden for de givne bevillinger. Endvidere de udvendige vedligeholdelsesarbejder, som henholdsvis S-FoU og KU valgte at sætte i gang på universitetet.

Planlagt vedligeholdelse i tusinde kroner

Opgave		Regnskab 2002	Regnskab 2003
Synsbaseret indvendig vedligeholdelse		62.395	75.178
Synsbaseret udvendig	S-FoU	13.847	32.213
vedligeholdelse	KU	1.526	7.091
Myndighedskrav		12.997	9.828
I alt		90.765	124.310

Tallene er inklusive ekstern finansiering af indvendig vedligeholdelse (S-FoU) på i alt 38.877 t. kr. i 2002 og i alt 33.986 t. kr. i 2003.

I 2003 er den forøgede vedligeholdelsesindsats fra 2002 blevet bibeholdt. Fortsættes denne linje i de kommende år, vil det betyde, at udviklingen i universitetets behov for akut

vedligeholdelse kan ændres fra stigning til fald. Gennem de seneste 3 år har det samlede vedligeholdelsesbehov, som det er registreret i det årlige bygningsyn, udviklet sig således:

Beløb i mio. kr.

	2001	2002	2003
Vedligeholdelsesbehov	545	686	740

Af det samlede vedligeholdelsesbehov i 2003 udgør myndighedskrav (primært omlægning af køleanlæg på grund af udfasning af miljøskadelige kølemidler) 36 mio.kr. Det øvrige behov består af arbejder, som i prioritering spænder fra akut til forebyggende vedligeholdelse. Den fortsat voldsomme vækst i vedligeholdelsesbehovet fra 2001 skyldes bl.a., at vore rådgivere i forbindelse med bygningsynet er bedt, om at have forøget fokus på både indvendig vedligeholdelse og vedligeholdelsesbehov, som ligger lidt ude i fremtiden (inden for en 10-års periode).

Energi

I 2001 vedtog KU en ny målsætning for KU's energipolitik, som afløste målsætningen fra 1994, hvori den fastlægger de overordnede retningslinjer for energiledelsen og beskriver universitetets visioner på energiområdet.

Som en væsentlig målsætning er det vedtaget at universitetet fortsat skal forbedre sin indsats for at effektivisere energianvendelsen, og skal i en 5-årig periode fra 2001 til 2006 minimere energiforbruget med 1,2% pr. år.

Der er udarbejdet en energihandlingsplan med beskrivelse af de aktiviteter, der skal iværksættes på hvert driftsområde, med henblik på at sikre, at målsætningen nås og kan dokumenteres.

Det lovpligtige ELO-syn gennemføres hvert år i forbindelse med gennemførelsen af bygningsynet.

Fællesadministrationen

Organisation og arbejdsopgaver

Fællesadministrationen varetager såvel stabs- som driftsopgaver. Der udføres således rådgivnings- og sekretariatsfunktioner for rektorat, konsistorium og de rektorale udvalg, og Fællesadministrationen varetager den rektorale legalitetskontrol. Hertil kommer en række administrative driftsopgaver som enten løses eller koordineres centralt på universitetet, bl.a.:

- Optag af studerende.
- SU-administration.
- Kommunikation.
- Personale- og lønadministration.
- Budget- og planlægningsopgaver på universitetsniveau.
- Regnskabsfunktioner.
- Bygningsplanlægning og vedligehold.
- Drift og udvikling af fælles edb-systemer og netværk.

Fællesadministrationen er organiseret i 10 kontorer/afdelinger som det fremgår af nedenstående figur.

Fællesadministrationen skal bidrage til at sikre sammenhæng og kontinuitet i universitetets samlede administration samt medvirke til og initiere udvikling af administrationens opgaveløsning og de administrative værktøjer. Der udarbejdes hvert år en detaljeret beretning og et aktivitetsregnskab hvori Fællesadministrationens opgaver er fyldestgørende beskrevet. I den efterfølgende årsberetning er alle de overordnede udviklingslinjer i 2003 beskrevet.

Universitetsdirektørens årsberetning

Universitetssektoren er i forandring. Globaliseringen og udviklingen af videnssamfundet stiller nye krav og har sat universiteternes virke og samfundsmæssige placering til debat. Fra politisk side er der taget en række lovgivningsinitiativer som reformerer uddannelsessystem, forskningsstruktur, rammerne omkring kommercialisering af forskningen og ikke mindst universiteternes ledelsesstruktur.

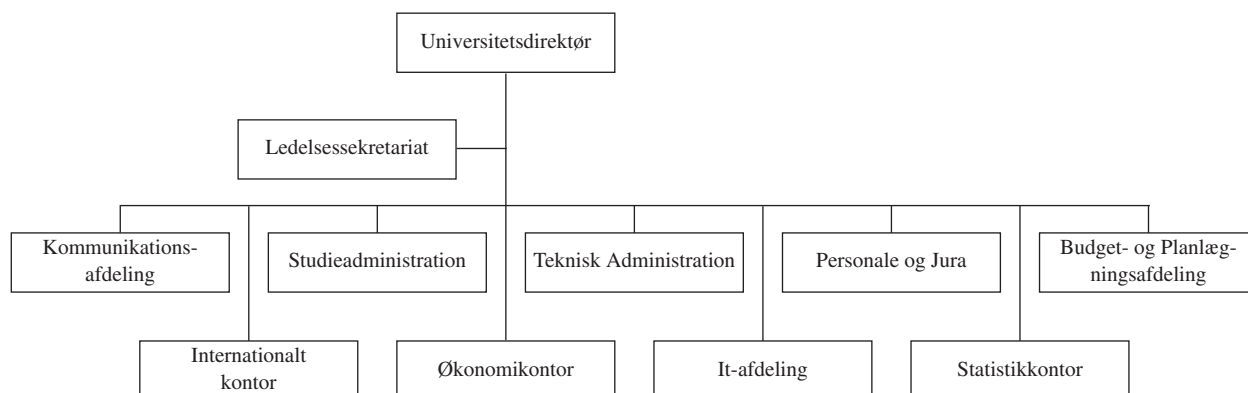
Universitetsdirektør Else Sommer. Foto: Nina Lemvigh-Müller.

Københavns Universitet har i 2003 været optaget af at bidrage i udformningen af fremtidens vilkår og har derfor deltaget aktivt i drøftelserne omkring de mange lovinitiativer. Samtidig har universitetet internt igangsat en række initiativer der tilsammen og hver for sig bidrager til at fremme udvikling og omstilling på Københavns Universitet.

For universitetets ledelse og administration har forberedelserne til implementering af universitetsloven præget årets arbejde. Også regeringens moderniseringsprogram – med hovedoverskrifterne markedsorientering og konkurrenceudsættelse – har været på dagsordenen og medvirket til at sætte fokus på effektiviseringer og kvalitetsforbedringer.

Konsistorium vedtog i juni 2003 en omfattende udviklingsplan indeholdende delprojekter for uddannelse, forskning, interaktion med samfundet samt ikke mindst intern styring og administrativ modernisering.

Fællesadministrationens organisation pr. 31.12.2003

Økonomireform projektet (KU2005)

Et af de områder hvor ændringerne bliver mest markante er universitetets økonomistyring. Med universitetsloven følger en ny ledelsesstruktur med ændret placering af budgetkompetence og økonomisk ansvar, og universitetet vil som selvejende institution være tilskudsfinansieret uden en detaljeret § på finansloven. Samtidig hermed ændres statens regnskab til at være omkostningsbaseret. De nye rammer om økonomistyringen medfører nye og ændrede opgaver i økonomiforvaltningen og vil give anledning til forandringer i den administrative organisation. Nogle ting kan løses ved omlægning af rutiner og ibrugtagning af nye systemer i den almindelige administrative drift, mens andet kræver helt nye kompetencer og procedurer og et konstant og øget pres på udviklingsinitiativer.

For at være i stand til at håndtere de nødvendige omstillinger på økonomiområdet, har universitetet igangsat økonomireformprojektet KU2005. Projektet er opdelt i 2 hovedspor – overgangen til selvejeøkonomi og etablering af en ny intern økonomistyringsmodel.

Til at gennemføre projektet er der etableret en projektororganisation under universitetsdirektøren samt en administrativ følgegruppe med repræsentanter fra fakulteter og institutter. Projektet blev forankret politisk i universitetets Økonomi- og Bygningsudvalg.

For så vidt angår etablering af selvejeøkonomi, er der gennemført et omfattende arbejde med at opstille en proforma balance pr. 1. januar 2003 samt udarbejde en række anbefalinger i relation til udarbejdelse af anlægskartotek og opstilling af åbningsbalance pr. 1. januar 2005.

I projektets andet hovedspor er der gennemført et betydeligt analysearbejde af den eksisterende økonomistyring, herunder de nye krav og muligheder. Projektet har beskæftiget sig dels med de overordnede ledelsesmæssige problemstillinger omkring en fremtidig styringsmodel dels mere konkret med arbejdsprocesser/kompetencer, it-understøttelse og organisation.

Projektets samlede anbefalinger er samlet i en fælles afrapportering. Efter en politisk drøftelse af rapportens anbefalinger er der i 2004 igangsat et implementeringsprojekt.

Den digitale forvaltning

Udvikling af den digitale forvaltning har gennem de seneste år spillet en væsentlig rolle for forandringerne i administrationen. Med regeringens E-dag den 1. september blev der sat yderligere fokus på styrkelsen af den digitale kommunikation og videndeling såvel internt i administrationen som i forhold til omverdenen.

Udviklingen af en digital forvaltning indebærer dels udvikling af en række generelle faciliteter dels udvikling af de it-systemer der understøtter de enkelte administrative opgaver fx studieadministration, økonomiadministration, personaleadministration og bygningsadministration. Fællesadministrationen har i 2003 arbejdet videre med projekter inden for begge områder.

Arbejdet med en fortsat styrkelse af de generelle faciliteter har blandt andet omfattet indførelse af elektronisk journalisering og arkivering, som i 2003 blev implementeret i mere end halvdelen af Fællesadministrationens afdelinger. Til de generelle faciliteter hører også den fortsatte udvikling af universitetets kommunikations- og selvbetjeningsværktøjer i portalen PUNKT KU. Denne fungerer nu som det primære instrument i forbindelse med afholdelse af

møder, ligesom meget af kommunikationen med de studerende foregår af den vej.

Som et særligt projekt har der i 2003 været arbejdet med en afklaring af muligheder for en styrket indsats på Web-based learning.

Styring og organisatorisk udvikling

Den stigende fokus på digitale løsninger og deraf følgende udviklingsprojekter medfører forøgede krav til såvel måden hvorpå it-udviklingsprojekter planlægges og styres, som til brugerservice og driftsstabilitet. På den baggrund blev der i 2003 gennemført en reorganisering af it-området. Som et led i den generelle styrkelse af håndteringen af it-udviklingsprojekterne blev der tillige i 2003 ansat en Projektchef. Projektchefen skal videreudvikle Fællesadministrationens projektmodel og medvirke til koordination og gennemførelse af de mange it-udviklingsprojekter.

Universitetet styrkede ikke bare it-organisationen, men tog også konsekvensen af det stigende behov for at professionalisere kommunikationen internt og eksternt. I 2003 ansatte universitetet således en kommunikationschef og etablerede en kommunikationsafdeling. Der er formuleret en kommunikationsstrategi og en kommunikationspolitik for hele universitetet, som er vedtaget af konsistorium.

På personaleområdet skal det især nævnes at der i 2003 blev vedtaget ny generel og overordnet lønpolitik. På baggrund af den generelle politik er der indgået en generel løn aftale med HK, og de øvrige TAP-områder følger i 2004. Med de nye løn aftaler er det blevet muligt at decentralisere ledelseskompetencen til at forhandle løn fra direktør/dekaner til institutlederne. Der vil i de kommende år, bl.a. som følge heraf, opstå nye behov for personaleadministrativ bistand og organisation.

Endelig gik arbejdet med at formulere et fælles værdigrundlag for universitetet for alvor i gang i 2003. I foråret blev der gennemført en værdiundersøgelse baseret på interviews med 2200 ansatte og studerende. Og i efteråret blev selve projektet med at formulere værdigrundlaget igangsat, bl.a. med nedsættelsen af en styregruppe og en værdigruppe (også med repræsentation af både ansatte og studerende).

Bygningsområdet

På bygningsområdet har især to forhold præget 2003. Det drejer sig for det første om universitetets udbygnings- og flytteplaner i Ørestaden og om overtagelsen af Kommunehospitalet. For det andet om implementering af reformen af den statslige sektors bygningsforbrug – SEA, som indebærer et betydeligt underskud på universitetets huslejebudget.

Arbejdet med SEA-ordningen har været koncentreret om en afklaring af de fortsatte økonomiske usikkerheder i forbindelse med den tilhørende bevillingsmodel samt af fastlæggelse af bygninger der falder udenfor ordningen – dannede bygninger. Usikkerhederne har gjort det vanskeligt at færdiggøre arbejdet med en intern implementering af ordningen. Med udgangen af 2003 er der dog skabt klarhed over de fleste usikkerheder, og der vil på den baggrund i 2004 udarbejdet en reduktionsplan for universitetets bygningsforbrug.

Kommende udfordringer

Implementeringen af universitetsreformen, det medfølgende selveje samt overgangen til omkostningsbaseret regnskab vil sammen med den fortsatte effektivisering af

administrationen uden tvivl blive nogle af hovedoverskrifterne for det kommende års udfordringer.

Hertil kommer en omfattende udvikling af såvel studieadministration som af den administrative understøttelse til forskerne. Universitetet har i første halvdel af 2004 gennemført et auditeringsprojekt omkring kvalitetssikring af uddannelserne, som vil give anledning til nye opgaver i administrationen. Også en styrket vejledningsfunktion over for studerende og en styrkelse af opgaverne omkring at hjemtage og forvalte eksterne forskningsmidler (ikke mindst inden for EU-programmerne) samt at understøtte teknologioverførelse vil præge de kommende år. Endelig skal kommunikationsstrategien udmøntes, og universitetets web skal moderniseres.

2004 bliver derfor et år som vil være præget af betydelige ændringer i universitets administration, både når det gælder opgaver og organisation og kompetenceforhold.

Samarbejdsudvalget

Samarbejdsudvalget for den centrale administration (CSU) består af 16 medlemmer - 8 pladser på henholdsvis A- og B-siden.

Udvalget har i året afholdt 12 møder, hvoraf et var ekstraordinært.

Udvalget har i 2003 drøftet Fællesadministrationens økonomi, personaleforhold og -udvikling og organisatori-

ske forhold. Universitetsreformen og dens følger for administrationens arbejde har været behandlet på flere møder. Udvalget har særligt drøftet analyse af økonomiområdet under projekttitlen "KU 2005". Omorganisering af it-området, lokaleforhold og omrokeringer i FA, mødekultur, personalepolitik samt videnregnskab for FA er ligeledes behandlet i løbet af året. Desuden har afdelingerne afleveret deres arbejde med Fællesadministrationens værdigrundlag, som blev udarbejdet i 2002.

Der er i udvalget løbende orienteret om emner som f.eks. overgangsvedtægter frem mod den nye ledelsesstruktur, revision af budgetprocedure, KU's omstilling til selveje og brug af PUNKT KU (tidligere blot kaldt portalen).

Strategisk kompetenceudvikling og medarbejderudviklingssamtaler (MUS) er afleveret til HSU efter gældende retningslinjer. Erfaringer med gruppeudviklingssamtaler (GRUS) i Fællesadministrationen er indsamlet og beskrevet. CSU har løbende drøftet en egentlig kompetencestrategi samt registrering af kompetenceprofiler i Fællesadministrationen.

Fællesområdets økonomi

Oversigten på næste side viser forbrugstal for de seneste fem år samt budgettal for 2004. Forbrug og budget er fordelt på årsværk, artsgrupper, afdelinger og formål.

Årsv. / Art / Afd. / Formål	Årsv./mio. kr.					
	Forbrug					Budget
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
AC-Chef	22,4	24,8	24,3	24,3	29,6	31,0
AC-TAP	56,2	63,6	72,2	82,4	88,7	87,4
TAP	119,2	117,9	121,1	123,0	124,5	124,7
Årsværk	197,8	206,3	217,6	229,7	242,7	243,1
Fastløn	67,08	71,97	80,39	87,58	97,44	99,39
Løsløn	2,69	2,43	2,74	1,86	3,27	3,72
Øvr. udg.	175,74	184,52	660,06	701,92	817,33	810,62
Indtægter	-19,85	-32,17	-23,29	-101,66	-74,48	-124,16
Artsgrupper	225,66	226,75	719,90	689,70	843,56	789,57
Fællesudgifter	6,98	4,52	7,92	7,48	11,40	13,89
Ledelsessekretariatet	7,77	8,40	10,36	11,87	10,11	28,10
Kommunikationsafdelingen	-	-	-	-	4,84	6,24
Studieadministrationen	21,42	22,22	25,99	32,28	25,03	21,62
Det Internationale Kontor	-	-	-	-	5,43	5,40
Projektchef	-	-	-	-	0,06	0,69
Teknisk Administration	126,57	121,10	596,95	553,53	697,78	626,71
ADB-Kontoret	22,02	24,28	26,06	27,06	-	-
IT-afdelingen	-	-	-	-	34,38	36,58
Økonomikontoret	17,58	20,15	21,45	22,33	24,01	20,25
Personale- og Jura	11,24	11,84	12,91	13,43	14,54	14,14
Budget- og Planlægning	4,09	4,11	4,73	5,00	4,83	4,97
Statistikkontoret	1,32	1,53	1,85	2,23	2,49	2,62
Tilskud	6,67	8,60	11,70	14,49	8,66	8,36
Afdelinger	225,66	226,75	719,90	689,70	843,56	789,57
Administration	103,39	107,88	122,64	128,52	146,60	165,34
Bygninger	112,52	106,67	581,26	542,34	684,04	611,78
Øvrige	9,75	12,20	16,00	18,84	12,92	12,45
Formål	225,66	226,75	719,90	689,70	843,56	789,57

NOTE: Af sammenlignelighedsårsager er Forbrug 1999 tillagt bevillingsmæssig VUE-afregning på 2,9 mio. kr. Stigningen i forbrug 2001 skyldes ikrafttrædelsen af SEA-ordningen, der indebærer markant voksende huslejudgifter for universitetet. SEA-ordningen administreres i regnskabsårene 2001-2003 centralt i FA.

Informationsvirksomhed

I dette afsnit omtales nogle af de vigtigste eksempler på de forskelligartede formidlings- og informationsaktiviteter på Københavns Universitet. Det skal pointeres at der er tale om eksempler der først og fremmest dækker universitetets mere generelle informationsvirksomhed.

Formidling af forskningsresultater er et af universitetets hovedformål, og en stor del af denne formidling varetages af de enkelte forskere og de enkelte institutter og fakulteter. Oplysning om universitetets forskning og de videnskabelige publikationer hvori den nøjere beskrives, findes i institutternes beretninger i årbogen.

Formidlings- og Informationsudvalget

Formidlings- og Informationsudvalget, populært kaldet FIU, er nedsat af rektor og er rådgivende for rektor i formidlings- og kommunikationsspørgsmål. Det har 10 medlemmer: En dekan som formand, udpeget af rektor, dekanerne eller formanden for hvert fakultets formidlingsudvalg hvis et sådant haves, ellers en repræsentant for hvert fakultet samt et medlem udpeget af hver af konsistoriums grupper: Studerende, TAP og VIP. Udvalget havde pr. 1.4.2003 følgende medlemmer:

Formand: Dekan Tage Toge Bild, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet.

Det Teologiske Fakultet: Prodekan Mogens Müller.

Det Juridiske Fakultet: Dekan Vagn Greve.

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet: Institutleder Lars Bille, Institut for Statskundskab.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet: Dekan Ralf Hemmingsen.

Det Humanistiske Fakultet: Dekan John Kuhlmann Madsen.

Det Naturvidenskabelige Fakultet: Prodekan Sine Larsen. Fra 1.6.: Dekan Henrik Jeppesen.

Studerende: Stud.scient. Thomas Anthonen.

TAP: Ingeniørassistent Ole Bested, Institut for Psykologi. Fra 1.11.: Laboratoriefuldægtig Dorte Heldrup, Kemisk Institut.

VIP: Lektor Niels-Henrik Topp, Institut for Statskundskab.

Internet og WebNet

I begyndelsen af 2003 begyndte Portalværkstedet, der havde som primær opgave at etablere PUNKT KU-intranettet, en rapport der skulle klarlægge hvordan en modernisering af universitetets samlede tilstedeværelse på internettet kunne forbedres. Rapporten færdiggjordes med mange indholdsmæssige bidrag fra WebNet, der er et forum for alle der er beskæftiget med websider på Københavns Universitet.

Som en af sine sidste opgaver gennemførte Portalværkstedet en revision af det øverste lag navigationssider på ku.dk-domænet. Det betød blandt andet en helt ny forside og et sæt nye og forbedrede navigationsmuligheder på de centrale sider.

Ansvar for at vedligeholde og videreudvikle internetsiderne overgik til Kommunikationsafdelingen ved dens oprettelse 1.4.2003.

Designprogrammet og designgruppen

Universitetets designprogram bygger på resultatet af en designkonkurrence der i efteråret 2000 blev vundet af designvirksomheden Kontrapunkt og siden gradvist er blevet indført.

I 2003 lanceredes en elektronisk, web-baseret designmanual på adressen www.ku.dk/designmanual. Den beskriver grundprincipperne for universitetets designprogram og indeholder skabeloner, eksempler, retningslinjer og grafikfiler mv. til brug for såvel universitetets medarbejdere som professionelle grafikere.

Designgruppen er styregruppe for designprocessen og rådgivende for rektor i designspørgsmål. Rektor har nedsat designgruppen og udpeget dens formand. Den behandler designmæssige emner som efterfølgende kan udmønte sig i indstillinger til rektor når retningslinjer skal stadfæstes og fx nedfældes i designmanualen. Blandt de emner der blev behandlet i 2003 var selve designmanualens opbygning, et nyt skilteprogram til universitetet (med henblik på etablering af et selvstændigt afsnit i designmanualen i foråret 2004) samt design på blandt andet doktorbreve, universitetsflag, stillingsannoncer og visitkort.

Designgruppen havde pr. 1.4.2003 seks medlemmer, heraf to dekaner, et TAP- og et studentermedlem fra konsistorium samt kommunikationschefen og designprogrammets koordinator, begge fra Kommunikationsafdelingen:

Dekan Vagn Greve, Det Juridiske Fakultet (formand).

Dekan John Kuhlmann Madsen, Det Humanistiske Fakultet.

Laboratoriefuldægtig Dorte Birgitte Heldrup, Kemisk Institut (TAP).

Stud.jur. Stine Østergren (studerende).

Kommunikationschef Claes Amundsen, Kommunikationsafdelingen.

Kommunikationsmedarbejder Jens Fink-Jensen, Kommunikationsafdelingen.

Universitetsavisen

Universitetsavisen udkommer 20 gange årligt, hver 14. dag bortset fra sommer- og vinterferien. Avisen udkommer med 16-24 sider i et gennemsnitligt oplag på 40.000 eksemplarer.

Det er Universitetsavisens formål at bringe nyheder, reportager og debat om og for studerende og ansatte på Københavns Universitet. Desuden bringer Universitetsavisen meddelelsesstof i form af stillingsopslag, gæsteforelæsnings etc. fra universitetets ledelse, fakulteterne og institutterne.

Universitetsavisens redaktion består af en ansvarshavende redaktør (DJ), en journalist (DJ), en journalistpraktikant, en informationsmedarbejder (DM) samt en studentermedhjælp. Redaktøren er ansvarlig ifølge presseloven og redigerer avisens efter de sædvanlige journalistiske principper og ansvar.

Universitetsavisen postomdeltes til og med 2003 til samtlige studerende og ansatte og vil fra 2004 blive fordelt internt på universitetet. Derudover sendes avisens til pressen, politikere, ministerier og udvalgte beslutningstagere på det uddannelses- og forskningspolitiske område.

Der kan abonneres på Universitetsavisen til en pris af 150 kr. årligt.

Redaktion: Krystalgade 16, 1172 København K, telefon 35 32 28 98, fax 35 32 29 20, e-mail: uni-avis@adm.ku.dk, web: www.ku.dk/universitetsavisen.

Universitetsradioen

Universitetsradioen har siden 1987 sendt i hele det stor-københavnske område med brugere af Københavns Universitet som primær målgruppe, det vil sige både studerende, lærere og teknisk-administrativt personale. Universitetsradioen drives på frivillig basis af cirka 100 studerende fra alle fakulteter på Københavns Universitet.

Universitetsradioen sigter mod dagsaktuel formidling af nyheder med tilknytning til både Københavns Universitet, andre højere læreanstalter samt uddannelsesverdenen generelt. Målet er især at være tværfaglig, ligesom radioen er nonkommerciel og uafhængig af partipolitiske interesser.

Universitetsradioen støttes ikke driftsmæssigt af Københavns Universitet, men tilknytningen til universitetet er med tiden blevet styrket kraftigt, hvilket skyldes en stor opbakning fra hele universitetet. Således lægger universitetet lokaler til Universitetsradioens aktiviteter.

Universitetsradioen sender på 95,5 MHz og 95,2 MHz på hybridnet: Mandag – fredag fra kl. 8.30-11.30 og 22.30-02.00 (fredag fra 23.00).

Redaktion: Universitetsradioen, Krystalgade 14, 1172 København K, telefon 35 32 39 39, fax 35 32 39 38, e-mail: redaktionen@universitetsradioen.dk, web: www.universitetsradioen.dk.

Fælles universitetspublikationer

Københavns Universitets elektroniske nyhedsbrev

Københavns Universitet udsender siden foråret 2003 cirka en gang om måneden et elektronisk nyhedsbrev med et udpluk af spændende historier fra universitetets verden. Det kan være historien om ny banebrydende malariaforskning, om et kommende naturvidenskabeligt kraftcenter, om Humaniorafestivalens mange tilbud, om modtageren af Sonningprisen eller om jurastuderende der henter guldmedaljer hjem fra udlandet. Det er gratis af abonnere på nyhedsbrevet, og alle er velkomne til at melde sig til. Se seneste nyhedsbrev på www.ku.dk/nyheder/nyhedsbrev.

Universitetsdirektørens nyhedsbrev og øvrige nyheder på internettet

På fællesadministrationens webmagasin for medarbejderne, NYTFA, der lanceres i en ny udgave den første hverdag i måneden på adressen www.ku.dk/nytfa, findes blandt andet universitetsdirektørens klumme "Chefens ord". Der findes desuden nyheder på universitetets webforside, www.ku.dk.

Almanakken

Universitetets Almanak Skriv- og Rejse-Kalender 2004, der udkom i efteråret 2003, rummer blandt andet artikler om Kloning af husdyr, Christian IV og videnskaben, Astrologi ved Københavns Universitet 1957-2003, Asteroider og hvad de kan fortælle om solsystemets udvikling, Drivhuseffekt samt en Analyse af Søren Ulrik Thomsens digt over beaufortskalaen.

Ud over artiklerne indeholder Almanakken som altid et væld af uundværlige oplysninger om blandt andet stjerner og planeter, solformørkelser, højvande, afmærkninger i danske farvande, flag- og morsetegn, jordmagnetiske forhold, tidszoner, møntsystemer i ind- og udland, mål og vægt, kongehuset, oversigts- og noteringskalender samt jagttabel. Endelig indeholder Almanakken Danmarks nok mest detaljerede kalender med blandt andet dagens navn, solens og planeternes op- og nedgangstider samt deklination, månedens middeltemperatur og månens faser.

Almanakken, populært kaldet "alle kalenderes moder", udkom første gang i sin nuværende form i 1685, og siden har universitetet udgivet den årlige almanak med den særprægede titel. Man ved dog at universitetet helt tilbage til dets oprettelse i 1479 har udgivet en almanak, og den ældst kendte stammer fra 1549.

Universitetets Almanak Skriv- og Rejse-Kalender 2004 kan købes hos boghandleren for 120 kr. (215 s., oplag: 15.000).

Det astronomiske stof er udregnet af lektor, mag.scient. O.H. Einicke, Astronomisk Observatorium, Niels Bohr Institutet.

Redaktion: Informationsmedarbejder Nils Koudahl, Det Naturvidenskabelige Fakultet, Øster Voldgade 3, 1350 København K, telefon 35 32 42 19, fax 35 32 42 40, nko@adm.ku.dk.

Nøglen til Almanakken

er en uundværlig ledsager til almanakken, der første gang blev skrevet og samlet af D.H. Wulff, adjunkt ved Aalborg Katedralskole. Den udkom første gang i Ålborg i 1881 på forlaget M.A. Schultz og kostede dengang 60 øre. Den er siden redigeret flere gange og senest i 1994 nyskrevet af universitetslektor, mag.art. Thorkil Damsgaard Olsen. Den fortæller historierne bag navnene på alle årets dage, uger og måneder og kan bruges år efter år. Denne udgave er rigt illustreret og kan købes hos boghandlerne for kr. 228,00 inkl. moms.

Årbog 2002

Med Årbog 2002, der udkom i juni 2002, var det tredje år i træk at denne traditionsrige publikation udkom på cd i stedet for i bogform.

Fra og med Årbog 1999, der udkom i 2000, er årbogen udkommet udelukkende i elektronisk form i to versioner:

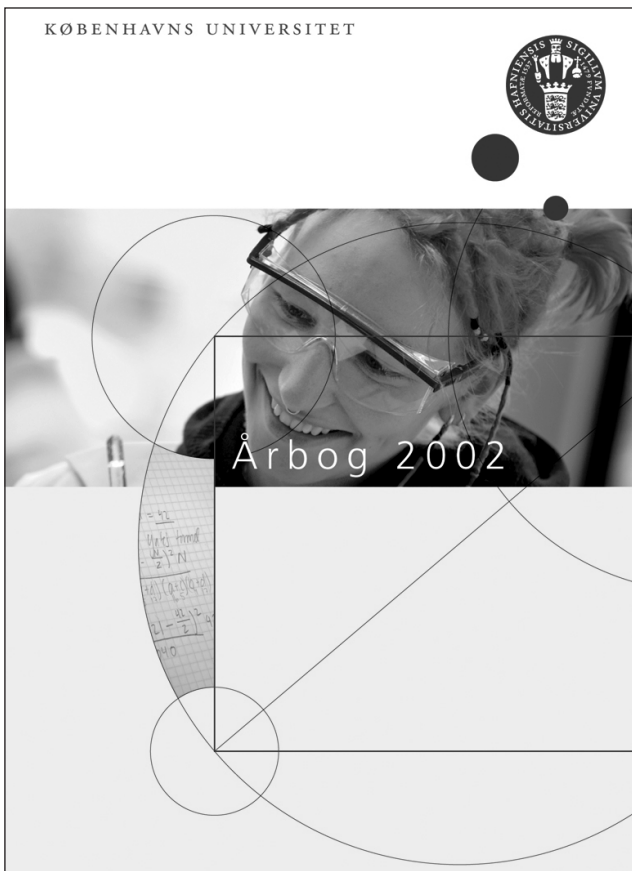
1. En webudgave som allerede har eksisteret igennem en årrække og som er dynamisk i den forstand at den henter sine databaseorienterede dele direkte i databaserne. Samtidig kan eventuelle fejl rettes løbende i tekstbidragene.

2. En færdigredigeret, statisk og printbar pdf-version som kan udskrives lokalt og desuden benyttes i det omfang der er interesse for særtryk til institutter og fakulteter mv. Disse særtryk fremstilles med særlige omslag i Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Reprocenter.

2002-udgaven af årbogen var i den printede særtryksudgave i pdf-format på 867 sider i A4-format. Læs mere om årbogens historie i Årbog 2001, side 119.

Årsberetning 2002 og Annual Report 2002

Årsberetningen er den bredt orienterede beretning, som udkom første gang med Årsberetning 2000. Årsberetning 2002 udkom i juni 2003 og udsendtes af universitetet til en stor kreds af samarbejdspartnere, fonde, politikere, erhvervsliv, presse mv. Den udkommer i både dansk og en-

gelsk udgave og indeholder primært beretninger af rektor, dekaner, universitetsdirektør samt forsknings- og uddannelseshistorier. (54 s. A4).

Årsrapport 2002

Hvert år siden indberetningsåret 1995 har Københavns Universitet udgivet en lovbealet årsrapport (som indtil 2002 kaldtes Virksomhedsregnskabet) der redegør for universitetets økonomi og aktiviteter i det forgangne år. Årsrapport 2002 udkom i foråret 2003. (28 s. A4). Tillige et bilagsmateriale (80 s., A4).

KU i tal 2003

Udkom i 2003 for tredje år i træk. KU i tal er en folder i lommeformat (7,5 x 14 cm) med nøgletal vedr. universitetets struktur, økonomi, personale, studerende og bygninger.

Videnskab og virksomhed

Profilmagasin med undertitlen "Eksempler på samarbejde mellem Københavns Universitet og erhvervslivet." Udsendt i efteråret 2003 internt på universitetet til diverse samarbejdspartnere samt til erhvervsvirksomheder. Annoncefiancieret. (36 s. A4).

Studier 2004

Håndbog for potentielle studerende. Publikationen er en introduktion til Københavns Universitet og indeholder beskrivelser af universitetets uddannelser, råd om uddannelsesvalg og boligøgning samt afsnit om overordnede optagelsesregler, SU og studieophold i udlandet. Den indeholder desuden en samlet præsentation af universitetets tilbud inden for åben uddannelse og Åbent Universitet. (104 s. A4).

Faginformer

Beskrivelser af hver enkel af universitetets uddannelser. Belyser kortfattet relevante emner som beskæftigelsesperspektiver, studiestruktur, studieelementer, lærerkræfter, undervisnings- og eksamensformer, fysiske rammer og optagelseskriterier for det enkelte fag. (15-20 s. A5). Faginformerne fra Det Humanistiske Fakultet udgives kun samlet på cd-rom "Humanistiske Studier" som udgives af Det Humanistiske Fakultet.

Åbent Hus 2003

Informationspjece med tilhørende plakat (A2-format) om universitetets åbenthusarrangement den 27. februar 2003 (20 s. A5).

Optagelse 2004

Informationspjece om regler og procedurer for optagelse på Københavns Universitet. (64 s. A5).

Optagelse uden en gymnasial uddannelse 2003

Information for ansøgere der ikke har en gymnasial adgangsgivende eksamen. (5 s. A5).

Rules of Admission for Foreign Students

Engelsksproget information om optagelsesmuligheder for ansøgere med en udenlandsk eksamen. (11 s. A5).

Nyuddannet

Regler og rettigheder for nyuddannede bachelorere og kandidater. (27 s. A5).

Fakulteternes studiepublikationer 2003**Det Teologiske Fakultet***Lektionskatalog*

Udgives hvert semester. (96 s.).

Åbent Universitet Program

Udgives hvert semester (59 s.).

Det teologiske studium

Studieordninger godkendt af Det Teologiske Fakultetsråd den 21. marts 2003 (131 s.).

Teologi

Faginformati om de teologiske bachelor- og kandidatuddannelser.

Teologi. Hvis du vil have svar på hvordan man stiller de store spørgsmål

Pjece om det teologiske studium (4 s.).

Efteruddannelse. Måske skulle du tage en Fleksibel Master fra Det Teologiske Fakultet

Pjece om Fleksibel Master (4 s.).

Fleksibel Master

Pjece om Fleksibel om Master ved Det Teologiske Fakultet (25 s.).

The Continuing Reformation of the Church

Church and Culture Program for engelsktalende gæstestuderende ved Det Teologiske Fakultet (6 s.).

Klage – kan man det?

Vejledning til studerende og lærere ved Det Teologiske Fakultet, December 2003 (4 s.).

Om eksamenssnyd

Orientering til studerende og lærere ved Det Teologiske Fakultet (4 s.).

Teologernes rusguide 2003

Udgives en gang årligt. Indeholder information om Det Teologiske Fakultet, teologistudiet, sociale aktiviteter m.m.

Centre of African Studies

Information om Center for Afrikastudier, udgives to gange årligt.

Afrikastudiet

Information om Afrikastudiet, seminarer, praktikophold m.m.

U-landsophold

En guide til feltarbejde, praktik- og studieophold i et land. Nord/Syd Satsningsområdet, Center for Afrikastudier.

Det Juridiske Fakultet**Trykte publikationer***Studiemuligheder i Udlandet for Juridiske Studerende og Kandidater 2003/2004*

Kataloget omfatter bl.a. oplysninger om studier i udlandet, ansøgning om udlandsophold ved de universiteter, fakultetet har bilaterale aftaler med, beskrivelse af samarbejdsuniversiteterne, finansiering, legater og stipendier samt universiteter der udbyder sommerkurser (150 s.).

ECTS Information Brochure and Upper Level Course 2003/2004

Kataloget omfatter bl.a. beskrivelse af ECTS, generelle oplysninger om Det Juridiske Fakultet og jurastudiets opbygning, optagelse og kurser der udbydes i efterårs- og forårssemestret (109 s.).

Årsberetning om International Studenterudveksling 2002/2003 ved Det Juridiske Fakultet

Omfatter informationer om de studerende fakultetet henholdsvis sender ud og modtager (21 s.).

Internetpublikationer*Studiehåndbog 2002-2003*

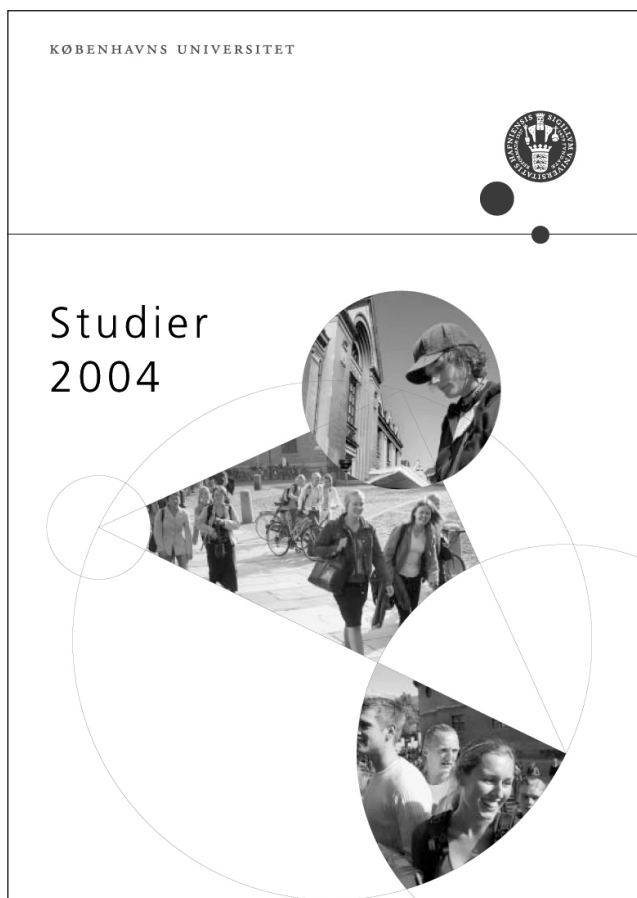
Praktiske oplysninger og regler på Kandidatuddannelsen.

Lektionsplan – Jura – Kandidatuddannelsen – Studieåret 2002/2003

Oversigter og kursusbeskrivelser af kursusfag udbudt i efterårssemestret 2002 og forårssemestret 2003

Studiehåndbog 2002-2003

Praktiske oplysninger og regler på Bacheloruddannelsen.

Lektionsplan – Jura – Bacheloruddannelsen – Studieåret 2002/2003

Praktiske oplysninger og skemaplaner for Bacheloruddannelsen.

Emnekatalog – Jura – Bacheloruddannelsen – Forårssemestret 2003

Praktiske oplysninger om emnerapportskrivning samt beskrivelser af emner i forårssemestret 2003 (50 s.).

Synopsiskatalog – Jura – Bacheloruddannelsen – Forårssemestret 2003

Praktiske oplysninger om synopsissskrivning på 2. år samt beskrivelser af emnerne i forårssemestret 2003 (19 s.).

Vejledning for specialestudierende – JURA- Kandidatuddannelse

Indeholder regler for og information om specialeskrivning (55 s.).

Studiehåndbog 2002/2003 – For den Juridiske Bacheloruddannelse

Oversigter over 1998 og 2001 studieordningerne samt pensumbeskrivelser af alle fag på bacheloruddannelsen samt diverse praktiske oplysninger for jurastuderende (145 s.).

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet*Udlandsophold*

Om samfundsvidenskabelige studerendes muligheder for at rejse ud (43 s.). Findes også i elektronisk form på www.samf.ku.dk/stud/udland/default.htm.

What to Know and Where to Go

A practical guide for international students at the Faculty of Social Sciences (45 s.). Findes også i elektronisk form på www.samf.ku.dk/Copriss/what_to_know/

Brug din vejleder – gode råd

Pjece fra Pædagogisk Center Samfundsvidenskab. (8 s.).

Skrivegrupper – gode råd og erfaringer

Pjece fra Pædagogisk Center Samfundsvidenskab. (22 s.).

Scribo for Windows – en guide til problemformulering

Pjece fra Pædagogisk Center Samfundsvidenskab, (3 s.). Se i øvrigt også www.samf.ku.dk/formidling.

Lektionskataloger

Fakultetets fag; økonomi, statskundskab, antropologi, sociologi og psykologi udgiver forud for hvert semester deres lektionskatalog på www.sis.ku.dk/samf. Lektionskatalogerne indeholder lektionsplaner med kursusbeskrivelser og skemaoplysninger for fagene. Her findes endvidere en samlet oversigt over kurser, som udbydes på engelsk.

Studiehåndbog Økonomi

Oplysninger om fagenes studieordninger samt forskellige regler for f.eks. undervisning, eksamen mv. 2003/2004. Udgives i elektronisk form på www.sis.ku.dk/samf.

Studiehåndbog Statskundskab

Oplysninger om fagenes studieordninger samt forskellige regler for f.eks. undervisning, eksamen mv. 2003/2004. Udgives i elektronisk form på www.sis.ku.dk/samf.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

Fakultetets lektionskataloger indeholder oplysninger om vigtige regler i forbindelse med eksamen, tid og sted for undervisningen m.m. Studiehåndbøgerne indeholder fagbeskrivelser, oplysninger om uddannelsernes formål, struktur, indhold, adgangskrav mv.

Lektionskatalog Bachelor- og kandidatuddannelse. i Folkesundhedsvidenskab

Bachelor-kandidatuddannelse i Folkesundhedsvidenskab, forår 2003.

Lektionskatalog Bachelor- og kandidatudd. i Folkesundhedsvidenskab

Bachelor-kandidatuddannelse i Folkesundhedsvidenskab, efterår 2003.

*Studiehåndbog Humanbiologi 2003**Lektionskatalog Udenlandske læger, forår 2003**Lektionskatalog Udenlandske læger, efterår 2003**Masters Programme in International Health MIH*

Oplysninger om studiets opbygning, undervisningsmetoder, akademisk grad m.m.

MPH Master of Public Health. Toårig akademisk midtkarriere uddannelse

Faglige og praktiske oplysninger om studiet, tilmelding, varighed m.m. for uddannelsen.

Studiehåndbog Master of Public Health

Generelle oplysninger om studiet, evaluering af 1. og 2. år samt masterafhandling.

Ph.d.-Courses in 2003

Kataloget omhandler en række basale metodologiske kurser, (I-V), som afholdes en eller to gange årligt samt en række specialiserede kurser (VI-IX).

De nedenfor nævnte lektionskataloger og studiehåndbøger findes på www.sis.ku.dk.

*Lektionskatalog Medicin Fase 1, 5.-6. semester, forår 2003.**Lektionskatalog Medicin Fase II, 7.-13. semester, forår 2003.**Håndbog og Lektionskatalog Medicin/Odontologi, 1.-2. semester, efterår 2003.**Håndbog og Lektionskatalog Medicin, 3. semester, efterår 2003.**Lektionskatalog Medicin Fase I, 6. semester, efterår 2003.**Lektionskatalog Medicin Fase II, 7.-13. semester, efterår 2003.**OSVAL-emnekatalog Forårssemesteret 2003*

Oplysninger om reglerne for OSVAL-opgaver og oplysninger om vejledere og emner.

OSVAL-emnekatolog Efterårssemesteret 2003

Oplysninger om reglerne for OSVAL-opgaver og oplysninger om vejledere og emner.

Lektionskatalog Odontologi 4., 6., 8. og 10. semester, forår 2003.

Lektionskatalog Odontologi 3., 5., 7. og 9. semester, efterår 2003

Det Humanistiske Fakultet

1.-årsprøven

Oversigt over Det Humanistiske Fakultets studieaktivitetskrav på 1. studieår. (4 s.)

Deruda'

Pjece med vejledning til studerende der ønsker at tage på studieophold ved et udenlandsk universitet. Indeholder bl.a. detaljerede oplysninger om planlægning af studieopholdet, om finansiering og en fyldig vejledning i at skrive stipendieansøgning samt generelle råd om forhold man skal være opmærksom på inden man rejser ud (32 s.).

Eksamen – Hvordan & hvorledes?

Pjecen er et opslagsværk til brug for de studerende i forbindelse med eksamen (24 s.). Den er ligeledes tilgængelig på www.hum.ku.dk/studieinformation.

Humanistiske Studier 2003

Humanistiske Studier henvender sig til alle, der overvejer at søge ind på en humanistisk universitetsuddannelse i København. Publikationen beskriver de mere end 50 humanistiske fag ved Københavns Universitet. Fagbeskrivelserne giver en generel beskrivelse af studiets opbygning, studiestart, studieforhold, udlandsophold og jobmuligheder; der er informationer om optagelse og om hvordan undervisningen foregår og en oversigt over mulighederne for at få vejledning i forbindelse med studievalg. Desuden er der billeder fra hvert fagmiljø, og fagenes studievejledere giver svar på de mest almindelige spørgsmål (FAQ). Studerende fra forskellige fag fortæller i en række interviews om deres erfaringer med at vælge uddannelse og om deres dagligdag som studerende. Humanistiske Studier udgives på cd-rom og er ligeledes tilgængelige på www.humanist.ku.dk/studier.

Hvor kan jeg få vejledning? Vejledningsguide for studerende ved Det Humanistiske Fakultet

Guiden skal give studerende bedre mulighed for at få overblik over hvilke typer vejledning de kan få. Pjecen giver en oversigt over vejledningsinstanser på forskellige niveauer: fra fakultetets institutter, over Det Humanistiske Fakultet og Københavns Universitet til Undervisningsministeriet. For hver instans er der en beskrivelse af hvilken type vejledning der ydes, (web-)adresse, åbningstid mv. (10 s.).

Kompetencelandskabet

Oplæg til arbejdsproces for kompetencebeskrivelser af de humanistiske uddannelser.

Lektionskatalog

Det Humanistiske Fakultet udgiver forud for hvert semester en lektionskatalog på omkring 400 sider. Lektionskatalogen indeholder informationer om al undervisning ved fa-

kultetets fag, undervisernes telefonnumre og træffetider samt generelle afsnit om bl.a. fælles faciliteter, studievejledning og studiestruktur. Lektionskatalogen findes desuden på www.sis.ku.dk.

Studiehåndbøger

En række af fakultetets fag har udgivet studiehandbøger med oplysninger om studieordninger og generelle regelsæt for uddannelserne, eksamensafleggelse mv. samt praktiske oplysninger af forskellig art.

Tilvalgs katalog 2003

Tilvalgs katalogen beskriver indhold og omfang af alle BA-tilvalg ved Det Humanistiske Fakultet og de tilvalg som universitetets andre fakulteter udbyder for studerende fra humaniora. Tilvalgs katalogen er også tilgængelig på www.sis.ku.dk.

Det Naturvidenskabelige Fakultet

Studiehåndbogen

Studiehåndbogen udkommer på Det Naturvidenskabelige Fakultet én gang årligt og gives til de nystartede studerende. Ældre studerende har mulighed for at se studiehandbogen i en netversion på hjemmesiden www.sis.ku.dk/nat. Den indeholder en almen del, der er fælles for alle studieretninger ved fakultetet. Ligeledes indeholder studiehandbogen en faglig del, der er specifik for de enkelte studieretninger samt kursusbeskrivelser for de enkelte kurser. Der udgives en studiehandbog for idræt, en for biologi, en for geografi & geoinformatik, geologi og geologi-geofysik samt en for datalogi og de fysiske, kemiske og matematiske fag.

Lektionsplanen

Lektionsplanen indeholder kursusbeskrivelser for de enkelte fag, samt oplysninger om undervisningssteder og -tidspunkter, pensum, eksamensdatoer osv. Lektionsplanen bliver offentliggjort på nettet under adressen www.sis.ku.dk/nat.

Studier på Naturvidenskab

Brochuren henvender sig til alle, der ønsker at søge ind på en naturvidenskabelig uddannelsen. Man kan her læse om de enkelte fag samt studerendes og kandidaters beskrivelse henholdsvis studiet, og hvad de bruger uddannelsen til.

Faginformer

Faginformerne beskriver de enkelte uddannelser grundigt. De indeholder oplysninger om uddannelsens opbygning, indhold, sociale miljø, erhvervs muligheder m.m.

Nanoteknologi

En folder om nanoteknologiuddannelsen, der kort beskriver uddannelsen indhold og struktur. Udgivet af Nanoscience Centret.

Bioinformatik

En folder om bioinformatikuddannelsen, der kort beskriver uddannelsen indhold og struktur. Udgivet af Bioinformatikcentret.

Sidefagsfoldere

Sidefagsfoldere beskriver de naturvidenskabeligt uddannelser, der kan læses som sidefag, og som giver gymnasie-lærerkompetence. De er især rettet mod studerende på Det Humanistiske Fakultet, men kan også anvendes af andre.

Andre fakultetspublikationer 2003**Det Teologiske Fakultet***TEOL-information*

Fakultetet udgiver to gange årligt, i februar og september, "TEOL-information" med bl.a. artikler om forskningsprojekter og -resultater samt oversigter over foredrag og øvrige aktiviteter ved fakultetet. "TEOL-information" distribueres gratis til udvalgte offentlige og kirkelige institutioner samt til indenlandske universiteter, gymnasier, hovedbiblioteker og presse. Oplag: 3.500. Bladet kan rekvireres ved henvendelse til Det Teologiske Fakultet, Købmagergade 46, Postboks 2164, 1150 København K, telefon 35 32 36 46, apl@teol.ku.dk.

Det Juridiske Fakultet*JURA*

Fakultetet udsender 6 gange årligt "Jura", Nyt fra Det Juridiske Fakultet. Oplag: 5.250. Redaktion: JURA, Det Juridiske Fakultet, St. Kannikestræde 11, Postboks 2177, 1017 København K, telefon 35 32 35 51, fax 35 32 33 34, Lene.Staerbo@jur.ku.dk. Distribution: telefon 35 32 35 22.

§-en (Paragraffen)

Fakultetet udsender det ugentlige, elektroniske nyhedsbrev "§-en" (Paragraffen) som er et internt meddelelsesblad for fakultetets medarbejdere og andre der måtte være interesserede. Tilmelding til nyhedsbrevet, kommentarer, spørgsmål, indlæg, mv. kan rettes til Rasmus Weinreich Holm, telefon 35 32 35 76, Rasmus.Weinreich.Holm@jur.ku.dk.

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet*Nyt fra fakultetet*

Dette elektroniske nyhedsbrev, som udkommer løbende, orienterer om initiativer og arrangementer både internt og til en stor ekstern modtagerkreds. Gratis e-mail-abonnement på nyhedsbrevet kan fås ved henvendelse til nyhed@samf.ku.dk. Nyhedsbrevet kan desuden læses på www.samf.ku.dk/nyhed.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

Nyheder fra Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet findes på fakultetets websted, www.sund.ku.dk.

Det Humanistiske Fakultet*Humanist*

Avisen bringer nyheder om fakultetet, artikler og debatstof om generelle universitetspolitiske spørgsmål, information til de studerende om studiestart, tilvalg, semesterstart, nye

uddannelsesstilbud, gæsteforelæsninger mv. "Humanist" udgives desuden som internetavis på www.humanist.ku.dk, hvor der også er en arrangementskalender og et online-artikelarkiv. Redaktion: Humanist, Njalsgade 80, lokale 18.1.48, 2300 København S, telefon 35 32 80 30, fax 35 32 80 52, redaktion@humanist.ku.dk.

Det Naturvidenskabelige Fakultet*Hovedområdet*

Fakultetet udsender "Hovedområdet" 6 gange årligt. Bladet bringer artikler om aktuelle forsknings-, undervisnings-, og universitetspolitiske emner med relevans for fakultetets ansatte og studerende. Oplag: 4.500 eksemplarer. Årsabonnement: 50 kr. Redaktion: Hovedområdet, Det Naturvidenskabelige Fakultet, Øster Voldgade 3, 1350 København K, telefon 35 32 42 15, fax 35 32 42 30, hoved.omraadet@nat.ku.dk, web: www.nat.ku.dk/hoved-området.

Almanak 2004 Skriv-og rejse-kalender

Se nærmere beskrivelse under "Fælles universitetspublikationer".

Statusrapport for Det Naturvidenskabelige Fakultet 1998-2002

Udgivet oktober 2003.

*Forsknings- og forskerfornyelsesplan 2003-2010**Samarbejde mellem forskere og erhvervsliv**Nøgletal for Det Naturvidenskabelige Fakultet*

Udgivet maj 2003.

Den ny studiestruktur

Udgivet marts 2003.

Videnskabsbutikken

Videnskabsbutikken for Det Samfundsvidenskabelige og Det Juridiske Fakultet på Københavns Universitet blev oprettet i 1992 og har til opgave at formidle kontakt mellem de to fakulteters studerende og interessenter uden for universitetet. Kontakten sker i form af formidling af projektforslag fra private og offentlige foreninger, organisationer, institutioner, virksomheder mv. til de studerende, som kan beskæftige sig med projekterne gennem såvel speciale- som bacheloropgaver. Ud over de faste projekter som Videnskabsbutikken udbyder er det muligt for studerende at få hjælp af Videnskabsbutikken til selv at finde en interesseret samarbejdspartner. Det er naturligvis et krav at projekterne er af almen interesse, at der ikke gås på kompromis med den faglige lødighed, og at projekterne i øvrigt ikke har et kommercielt sigte. Den færdige opgave ISBN-registreres og udgives efterfølgende gennem Videnskabsbutikkens forlag, som forestår optrykning og videresalg af projekterne til interesserede til kostpris.

I Videnskabsbutikkens online projektkatalog på www.videnskabsbutikken.dk er alle projektopslag listet. Hjemmesiden informerer desuden om aktuelle indslag, ligesom man kan orientere sig om Videnskabsbutikkens øvrige akti-

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Videnskab og virksomhed
– eksempler på samarbejde mellem
Københavns Universitet og erhvervslivet

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Åbent Hus
27. februar 2003
Besøg uddannelserne
kl. 12 og 15

Aftenstudievejledning
om optagelse kl. 18

viteter. Endvidere informerer Videnskabsbutikken om sig selv via opslag og informationsmøder på de enkelte institutter. Sammen med videnskabsbutikkerne på Roskilde Universitetscenter (RUC) og Danmarks Tekniske Universitet (DTU) udgiver Videnskabsbutikken bladet 'Anvendt Viden', hvor studerende inviteres til at formidle deres færdige projekter til et bredt publikum. Bladet har over 2000 abonnenter, og har i det forgangne år resulteret i interesse fra pressens side i flere af de tilknyttede studerendes projekter. Videnskabsbutikken har det seneste år haft stor fremgang i aktivitetsniveauet på alle fronter. Blandt andet med opøgning af en række nye projektstillere som Learning Lab Danmark, Kirkeministeriet, Rehabiliterings- og forskningscentret for Torturofre og mange flere.

Videnskabsbutikken har fem ansatte – alle studerende – med en samlet arbejdstid svarende til cirka én fuldtidsansat. Fra sommeren 2004 vil der blive ansat en psykologistuderende på baggrund af at Psykologi er kommet under Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Adresse: Videnskabsbutikken ved Det Samfundsvidenskabelige og Det Juridiske Fakultet, Nørregade 34, 4. sal, 1165 København K, telefon 35 32 30 99, e-mail: vb@samf.ku.dk, web: www.videnskabsbutikken.dk.

Studieadministrationens informationsvirksomhed

Den Centrale Studie- og Erhvervsvejledning

Den Centrale Studie- og Erhvervsvejledning tilbyder nuværende og kommende studerende information om uddannelsesmuligheder på Københavns Universitet samt om stu-

dieforhold, adgangskrav, optagelsesbetingelser og erhvervs muligheder efter endt uddannelse.

Samtidig koordinerer Studievejledningen vejledningsindsatsen på universitetet. Endvidere afholdes regelmæssigt møder, herunder årsmøder og gå-hjem-møder for fagenes studievejledere. Se desuden afsnittet om Den Centrale Studie- og Erhvervsvejledning under "Uddannelserne".

Åbningstid: mandag til fredag 10-15, torsdag 10-17.

Adresse: Fiolstræde 22, 1171 København K, telefon 33 14 15 36, fax 35 32 28 92, www.ku.dk/sa/studievalg for kommende studerende og www.ku.dk/sa/studerende.

Studenterøkonomivejledning

Der blev i 1999 oprettet en særlig Studenterøkonomivejledning i tilknytning til Den Centrale Studie- og Erhvervsvejledning. Studenterøkonomivejledningen er primært henvendt til studerende ved Københavns Universitet, der har brug for råd og vejledning om økonomi og andre sociale forhold samt ansøgere, der er i tvivl om, hvorvidt de som studerende vil kunne få økonomien til at hænge sammen. Denne vejledningsinstans dækker et stort behov. Åbningstid: Der skal aftales tid til en samtale.

Adresse: Fiolstræde 22, 1171 København K, telefon 33 14 15 36, fax 35 32 28 92.

Åbent Hus

Universitetet afholder hvert år Åbent Hus umiddelbart før ansøgningsfristen til kvote 2. I 2003 blev arrangementet holdt den 27. februar. Åbent Hus retter sig fortrinsvis mod afgangselever fra gymnasiet og HF som benytter lejligheden til at få mere viden om udvalgte studiemuligheder.

Publikationer

Se under afsnittet "Fælles universitetspublikationer".

Museer og samlinger

Københavns Universitet har sin faste museumsvirksomhed i form af fire museer: Geologisk Museum, Medicinsk Museum, Zoologisk Museum og Botanisk Museum. Dertil kommer Botanisk Have, der ligesom museerne er beliggende i København. Endelig udgør Øresundsakvariet i Helsingør en del af universitetets samlede offentlige udstillingsvirksomhed. Der er tale om forskningsbaserede institutioner hvis forskningsvirksomhed og anden aktivitet er beskrevet i institutberetningerne i årbogen.

Konsistorium besluttede i 2003 en organisatorisk sammenlægning af Geologisk Museum, Zoologisk Museum, Botanisk Museum og Botanisk Have under navnet Statens Naturhistoriske Museer.

En samlet oversigt med links til museernes og øvrige enheders websteder findes på www.ku.dk.

Universitetsbiblioteker

Det er en af Det Kongelige Biblioteks hovedopgaver at virke som universitetsbibliotek for Københavns Universitet inden for fagområderne humaniora, teologi, samfundsvidenskab og jura. Universitetsbiblioteksområdet forvalter og udbygger Det Kongelige Biblioteks samlinger af udenlandsk og dansk litteratur til brug for forskning og undervisning inden for de ovennævnte fagområder samt udfører biblioteksmæssig service for institutbibliotekerne under Københavns Universitet (se mere på www.kb.dk/kb/dept/ubo).

Danmarks Natur- og Lægevidenskabelige Bibliotek, DNLB, er Københavns Universitetsbibliotek for natur- og sundhedsvidenskab. Biblioteket er desuden dansk hovedfagbibliotek for natur- og sundhedsvidenskaberne, og dækker fagområderne astronomi, biologi, datalogi, fysik, geovidenskaber, kemi, matematik og sundhedsvidenskab (se mere på www.dnlb.dk).

PUF

I Københavns Universitets Publikations- og Forskningsregistrering registreres alle forskernes publikationer og ind-

går samtidig i Den Danske Forskningsdatabase (DDF), der igen indgår i Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek (DEF). Årets PUF-registreringer publiceres bl.a. i universitetets årbog. Stien er: KU's forside/om forskning/find en forsker/Det elektroniske publikationsregister og på www.forskningsdatabase.dk (DDF) og www.deff.dk (DEF).

Museum Tusulanums Forlag

Københavns Universitet driver ikke eget universitetsforlag. Det nærmeste man kan komme denne funktion er "Museum Tusulanums Forlag/Museum Tusculanum Press", der blev stiftet i 1975 som en selvejende institution (erhvervsdrivende fond). Forlaget har til huse på Københavns Universitet Amager, Det Humanistiske Fakultet, og betragter det som en væsentlig opgave at udgive videnskabelige afhandlinger skrevet af forskere med tilknytning til Københavns Universitet. Fagområder for publikationer er humaniora, samfundsvidenskaberne og teologi. Disputatser, reviderede ph.d.-afhandlinger og lejlighedsvis specialer kan udgives. Årligt udgives 60-100 trykte bøger og tidsskrifter. Desuden er en række bøger taget i kommission fra lærde selskaber eller udenlandske akademiske forlag.

"Museum Tusculanum Press" er forlagets internationale afdeling, som årligt udgiver ca. 20-30 publikationer, fortrinsvis på engelsk, men også på fransk, tysk, spansk, italiensk, moderne græsk, oldgræsk, latin, tuaregisk m.m. Forlaget har fast udenlandsk distribution fra England, Frankrig og USA til resten af verden. Museum Tusulanums Forlag deltager fast med stand på de årlige bogmesser i København, Frankfurt, Paris og London, samt lejlighedsvis i USA (uden stand).

Forlaget drives ikkekommercielt, således forstået, at der ikke er mulighed for overskudsdeling, og at mange bøger antages til udgivelse af kvalitative årsager, uanset de ikke vurderes at have et kommercielt marked. Disse bøger udgives delvis finansieret af private og offentlige fonde, som ansøges pr. projekt.

Forlaget udgiver alment formidlende bøger og videnskabelige afhandlinger samt tidsskrifter.

Lagerliste og nye udgivelser m.m. kan ses på forlagets hjemmeside. Det er muligt at bestille gratis abonnement på forlagskatalog og nyhedsbreve.

Adresse: Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, Njalsgade 92, 2300 København S, telefon 35 32 91 09, fax 35 32 91 13, mtp@mtp.dk, web: www.mtp.dk.

Det Teologiske Fakultet

Dekanatet for Det Teologiske Fakultet

Dekan Steffen Kjeldgaard-Pedersen

Prodekan Mogens Müller

Det Teologiske Fakultet

Fakultetets ledelse

Pr. 1.2.2003: Dekan, professor Steffen Kjeldgaard-Pedersen.
Prodekan, professor Mogens Müller.
Sekretariatschef Niels Christian Tolvang-Nielsen.

Fakultetsråd

Pr. 1.2.2003: Professor Steffen Kjeldgaard-Pedersen
(dekan og formand).

Lektor Lauge O. Nielsen.
Professor Holger Bernt Hansen.
Lektor Henrik Tronier.
Professor Theodor Jørgensen.
Overassistent Susanne Lux.
Bibliotekar Anne Nørgaard-Pedersen.
Biskop Holger Jepsen (ekstern repræsentant).
Journalist Nils Gunder Hansen (ekstern repræsentant).
Stud.theol. Karsten Farup Hansen.
Stud.theol. Niels Ulrik Vangsgaard.

Adresse

Købmagergade 44-46, st.
1150 København K
Telefon 35 32 36 03
Fax 35 32 36 00
teol-fak@fak.teol.ku.dk
www.teol.ku.dk

Dekanens årsberetning

Fakultetet kunne glæde sig over en stigning i antallet af nyoptagne på den teologiske bacheloruddannelse og af færdiguddannede kandidater. Til gengæld kunne der registreres færre studenterårsværk på Åben Uddannelse. En professor i Etik og Religionsfilosofi tog sin afsked pga. alder, og to adjunkter blev ansat, en i Det Nye Testaments Eksegese og en i Kirke- og Teologihistorie, den sidste med særligt ansvar for udvikling og koordinering af fakultetets elektroniske fjernundervisning. Desuden blev en nyoprettet halvdagsstilling som erhvervsvejleder og en stilling som kontorelev besat. Fakultetets bemandingsplan for det videnskabelige personale kunne fastholdes uændret.

Den 15. juni omlagdes fakultetets organisation i overensstemmelse med konsistoriums beslutning, således at dekanat og Fakultetsråd herefter varetager de tidligere institutlederes og institutbestyrelses opgaver. En række beføjelser og opgaver er dog delegeret til lederne af fakultetets tre faglige afdelinger: Afdeling for Bibelsk Eksegese, Afdeling for Kirkehistorie og Afdeling for Systematisk Teologi. Overgangen til "enhedsfakultet" har medført administrative omlægninger og forenklinger i et ikke ubetydeligt omfang, og det har vist sig muligt at forvalte nye opgaver, herunder eksternt bevilgede forskningsprojekter, uden at udvide staben af teknisk-administrative medarbejdere.

Akademisk var året tilfredsstillende, som det bl.a. fremgår af de videnskabelige medarbejders mange danske og internationale publikationer. Forskningsindsatsen havde et dobbelt sigte: vedligeholdelse af de klassiske teologiske fagområder og opdyrkning af nye og i vid udstrækning tværfaglige emner og områder. To afhandlinger blev med held forsvaret for den teologiske doktorgrad og to for ph.d.-graden. Ved årsfesten promoveredes en teologisk æresdoktor, og tre teologiske studenter modtog medaljer for deres prisopgavebesvarelser. Fakultetet engagerede sig i opbygningen af to af universitetets nye satsningsområder: "Religion i det 21. århundrede" og "Krop og Bevidsthed", og var som tidligere hjemsted for Center for Afrikastudier og Center for Kunst og Kristendom samt for to ligeledes tværfaglige forskningscentre under Danmarks Grundforskningsfond: Center for Studiet af Kulturarven fra Middelalderens Ritualer og Center for Subjektivitetsforskning. Med Søren Kierkegaard Forskningscenteret var der også i 2003 et tæt samarbejde, og endelig må nævnes, at et større forskningsrådsstøttet projekt, "Filosofi ved Kristendommens Rødder", blev tilknyttet fakultetet.

Antallet af internationale gæster (forskere og studerende) var stigende. Mange, men dog stadig for få, af fakultetets egne studenter tilbragte et semester eller to ved et udenlandsk universitet. Fakultetet var værtsinstitution for flere nordiske forskernetværk og for en række internationale symposier og kongresser. Undervisningssamarbejdet med Institut for Teologi ved Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet) og samarbejdet med Præstehøjskolen i Løgumkloster om undervisning og ph.d.-uddannelse blev yderligere udbygget, og med Det Teologiske Fakultet ved Universitetet i Kiel blev indgået en aftale om lærer- og studenterudveksling. Bl.a. med Det Teologiske Fakultet ved Universitetet i Oslo indledtes forhandlinger om efteruddannelseskurser på masterniveau for sygeplejersker.

Forskerskolen Religion og Samfund, som drives i samarbejde med Institut for Religionshistorie under Det Humanistiske Fakultet, og har ca. 20 indskrevne ph.d.-studerende, indledte sin virksomhed, og kunne på tilfredsstillende måde gennemføre alle planlagte aktiviteter. Den 1. september trådte de nye studieordninger for bachelor- og kandidatuddannelsen i kraft, og studie- og eksamensadministrationen skulle dermed håndtere fire forskellige studieordninger.

Fakultetet var også i 2003 hjemsted for et betydeligt antal tidsskrifter, årbøger og skriftserier, som formidler de opnåede forskningsresultater til fagfæller og offentlighed, og ved siden af den egentlige videnskabelige produktion publiceredes også en række hånd- og lærebøger. De fleste af de fastansatte videnskabelige medarbejdere havde desuden en omfattende foredragsvirksomhed.

Organisationsændringen stillede store krav til det teknisk-administrative personale, som på kort tid måtte tilpasse sig nye vilkår. Omstillingen er endnu ikke gennemført fuldt ud, og vil medføre øgede udgifter til efteruddannelse.

Fakultetet kom mod forventning ud af 2003 med et regnskabsmæssigt overskud, og kunne således øge sin opsparring. Det gode resultat skyldtes ikke mindst, at de eksterne bevillinger steg mere end forudset.

Fakultetets økonomi og aktiviteter

Tabel 1. Formålsopdelt regnskab 1999-2003

Formål	Udgifter i mio.kr., løbende priser				
	1999	2000	2001	2002	2003
Forskning i alt	15,685	13,825	15,057	20,668	22,716
Basisforskning	8,602	9,285	9,531	10,028	9,571
Tilskudsfinansieret forskning	3,824	2,513	3,413	8,457	11,121
Kontraktsforskning	0,132	-0,182	0,045	0,000	-0,012
Forskeruddannelse	3,128	2,210	2,068	2,183	2,036
Uddannelse i alt	15,298	15,772	16,469	17,237	16,080
Ordinær uddannelse	12,831	12,984	13,527	14,081	13,189
Åben uddannelse	2,309	2,629	2,796	2,879	2,732
International studenterudveksling	0,158	0,160	0,146	0,277	0,159
Fælles formål i alt	1,764	2,013	2,031	2,188	1,759
Generel ledelse og administration	1,764	2,013	2,031	2,188	1,759
I alt	32,748	31,611	33,560	40,092	40,556

Tabel 2. Aktiviteter 1999-2003

	Aktiviteter				
	1999	2000	2001	2002	2003
Antal studerende (excl. orlov)	1037	1039	978	917	905
Antal STÅ	421,9	400,1	402,7	375,1	378,2
Antal optagne pr. 1. oktober	167	161	145	132	134
Antal 1. prioritetsansøgere	149	123	102	105	120
Gennemsnitsalder for optagne	27,8	28,3	26,6	32,3	31,9
Median, alder, for optagne	24	24	23	29	26
Antal kandidater	39	50	51	61	75
Gennemsnitsalder, kandidater	33,8	34,4	33,7	34,1	33,6
Medianalder, kandidater	32	31	31	31	31
Gennemsnitlige gennemførelsestid, kandidater	9,7	9,2	9,2	9,1	7,9
Median gennemførelsestider, kandidater	9	8,5	8	8	8
Antal deltagerbetalende STÅ	139,4	158,9	113,6	95,7	78,4
Antal forskeruddannelsesårsværk i alt	17,7	19,3	19,9	19,0	21,0
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., i alt	19	22	25	22	25
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., mænd	11	13	13	14	14
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., kvinder	8	9	12	8	11
Antal afhandlinger, året	4	5	1	2	2
Studerende der udløser internationaliseringstilskud	43	44	39	36	45
Indgående	36	35	24	23	30
Udgående	7	9	15	13	15
Antal doktorgrader	0	1	0	2	1
Antal forskningspublikationer, iflg. årsberetning	132	165	241	278	199

Dekan Steffen Kjeldgaard-Pedersen

Afdeling for Bibelsk Eksegese

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, professor, dr.phil. et theol. Troels Engberg-Pedersen.

Institutbestyrelse består af institutleder, lektor, cand.theol. Lone Fatum, professor, dr.theol. Thomas L. Thompson, korrespondent Lotte Elkjær.

Ændring af ledelsesform pr. 15. juni 2003: Herefter overgår instituttet til at være en afdeling under Det Teologiske Fakultet – Afdeling for Bibelsk Eksegese.

Afdelingsleder: lektor, cand.theol. Geert Hallböck.

Forretningsudvalg: afdelingsleder, lektor, ph.d. Bodil Ejrnæs, lektor cand.theol. Lone Fatum, korrespondent Lotte Elkjær.

Adresse

Købmagergade 44-46, 2
1150 København K
Telefon 35 32 36 45/46
Fax 35 32 36 52
abe@teol.ku.dk
www.teol.ku.dk/abe

Afdelingslederens årsberetning

Personaleforhold

Den 1. september 2003 blev cand.theol. Jesper Tang Nielsen ansat som adjunkt i Det Ny Testamente (NT). Der var syv ansøgere til stillingen (alle mænd), hvoraf seks var kvalificerede.

Forskningsvirksomhed

Institut/Afdeling for Bibelsk Eksegese udgør rammen om forskning og undervisning i stofområderne Gammel og Ny Testamente samt de bibelske skrifers omverden, dvs. den Nære Orients historie og kultur, den græsk-romerske verden og den antikke jødedom, herunder Det Mellemsø Østens arkæologi. Da de bibelske skrifter studeres på grundlag af deres oprindelige sprog, indbefatter fagene såvel hebraisk som græsk filologi. Ud over fortolkningen af de enkelte skrifter beskæftiger fagene sig desuden med hermeneutik, dvs. teoridannelserne omkring tekstfortolkning. Fagene Gammel og Ny Testamente har almindeligvis fungeret som praktisk adskilte fag; men en voksende erkendelse af den intertestamentariske periodes betydning har imidlertid muliggjort et frugtbart samarbejde mellem de to fag, ikke mindst i forbindelse med Dødehavsskrifterne (Qumran).

Fællesprojekt om Messias/Kristus

Fællesprojekt om Messias/Kristus i og uden for Det Gamle og Det Nye Testamente. En undersøgelse af konstruktionen af messianske figurer gennem 'personificering' og/eller 'biografisering' af ideologiske og teologiske motiver og begreber, med henblik på udgivelse i afdelingens skriftrække Forum for Bibelsk Eksegese (Thomas Thompson og Henrik Tronier (red.), Bodil Ejrnæs, Søren Holst, Niels Peter Lemche, Ingrid Hjelm, Mogens Müller, Geert Hallböck, Lone Fatum, Troels Engberg-Pedersen, Jesper Tang Nielsen, Christina Petterson, Henrik Tronier).

Gammel Testamente

Fra Gilgamesh til Jesus ("From Gilgamesh to the Gospels"). Monografi om den intellektuelle tradition, som den afspejles i Det Gamle Testaments anvendelse af nærorientalske og klassiske fortælleformer (Niels Peter Lemche, Thomas L. Thompson, P.R. Davies).

"Back to Reason. Minimalism in Old Testament Studies". Gennemgang af striden mellem konservativ og progressiv gammeltestamentlig forskning (Niels Peter Lemche, Thomas L. Thompson og P.R. Davies).

Historisk leksikon til det gamle Israel (A Historical Dictionary of Ancient Israel). Generelt leksikon sigtende mod det angelsaksiske marked (Niels Peter Lemche).

Det Gamle Testamente mellem Teologi og Historie. Lærebog – ny indgang til forskning af Det Gamle Testamente set i relation til fremkomsten og opgøret med det historisk-kritiske forskningsparadigme (Niels Peter Lemche).

"Forholdet mellem gammeltestamentlige salmer og salmelitteratur i Qumran" (Bodil Ejrnæs).

Jobs Bog. Kommentar (Arne Munk).

Visdomslitteraturens udbredelse i Det Gamle Testamente med henblik på navnlig skrifter og skriftsamlinger, der ikke traditionelt forbindes med denne tradition. Monografi (Arne Munk).

"The Exodus Story According to Ezekiel the Tragedian and the Exodus Manuscripts from Qumran. A Study of the Early Text History of the Book of Exodus". Monografi til udgivelse i serien Copenhagen International Seminar i Sheffield, England (Flemming A.J. Nielsen).

Exodus-motiver i Det Gamle Testamente. Monografi (Flemming A.J. Nielsen).

"Tell el-Fukhar, Jordan". Gennemførelse af afsluttende kampagne i 2002. Bearbejdelse af fundmateriale og færdiggørelse af udgravningsrapport (John Strange).

"Herodes og Jerusalem. Helleniseringen af en orientalsk by". Artikel (John Strange).

"In Our Image: Jesus, David and the Problem of God". Monografi omhandlende kongedeologi i den antikke mellemøstlige og bibelske litteratur (Thomas L. Thompson).

"Old Testament Historiography as Reiterative Narrative". Monografi (Ingrid Hjelm og Thomas L. Thompson).

Ny Testamente

"Filosofi ved Kristendommens Rødder". Forskningsprojekt, hvis overordnede anliggende er at afprøve, om og i hvilket omfang græsk-romersk filosofi ligger bag kristendommen allerede i dens tidligste skriftlige form i Det Nye Testamente (Troels Engberg-Pedersen, Gitte Buch-Hansen, Henrik Tronier).

"Den nye Paulus og hans betydning". Samlebind om forskningens nye Paulus-billede (Troels Engberg-Pedersen (red.), Lone Fatum, Henrik Tronier).

"Læsninger i Markusevangeliet". Gennemgang af Markusevangeliet med præsentation af nye metodiske tilgange til evangeliet (Lone Fatum (red.), Troels Engberg-Pedersen, Geert Hallböck, Mogens Müller, Henrik Tronier).

"Body Language in Paul". Monografi om Paulus' tale om krop sammenholdt med konkrete forestillinger om krop og sted i antikken i øvrigt (Troels Engberg-Pedersen).

"Early Christian Paraenesis in Context". Konferencebind baseret på 2 internationale konferencer i 2000 og 2001 (Troels Engberg-Pedersen sammen med James Starr).

"Den narrative Jesus". Samlebind om den narrative Je-

sus blandt venner og fjender (Lone Fatum sammen med yngre fagfæller).

“Christ Domesticated”, bidrag til konferencebind, red. Jostein Ådna, Stavanger (Lone Fatum).

“Ascetic Spirituality and Women’s Authority”, bidrag til *Saperi e poteri religiosi: Complementarita e conflitto*, red. Antonio Acerbi, m.fl., Piacenza (Lone Fatum).

Lærebog om Ny Testamente. En præsentation af de nytestamentlige skrifter i henhold til deres genre-mæssige tilhørsforhold (Geert Hallbäck).

“Gyldendals bog om Bibelen”. En populær fremstilling af ‘Bibelens bøger, Bibelens baggrund og Bibelens brug’; forventes at udkomme i 2004 på forlaget Gyldendal (Geert Hallbäck).

“Udtrykket ‘menneskesønnen’ i fortolkningshistorien”. Monografi om fortolkningen af udtrykket ‘menneskesønnen’ i Jesus’ mund fra De Apostolske Fædre og frem til i dag (Mogens Müller).

Receptionen af Den jødiske Bibel i Det nye Testamente og den ældste kirke (Mogens Müller).

“Korsets kognitive dimension. Et studie i Johannesevangeliets forståelse af Jesu død”. Ombearbejdelse af ph.d.-afhandling med henblik på international publikation (Jesper Tang Nielsen).

“Paul in Space. Toward a Spatial Demythologising of Philo, Apocalypitics, and Paul”. Monografi (Henrik Tronier).

“Paulus og Nietzsche”. Artikel (Henrik Tronier).

2. Korintherbrev. Kommentar (Henrik Tronier).

Ph.d.-projekter

“Lingvistiske kriterier for datering af klassiske hebraiske tekster” – Krigsrullen fra Qumran og “præstelige” afsnit af Pentateuken som udgangspunkt for vurdering af muligheden af at datere gammeltestamentlige tekster ud fra deres sproglige særtræk (Søren Holst).

“*ouk ex ergôn nomou*: An Investigation of the Function of the Expression ‘Works of Law’ in Paul’s Letters to the Galatians and the Romans” (Nicolai Techow).

“Johannesevangeliets *akolouthia* mellem apokalyptik og etik. Et forsøg på gennem stoisk filosofis sans for ‘konsekvens’ at indfange betydningen af skabelsens fuldendelse” (Gitte Buch-Nielsen).

“Komparative studier af bibelsk og tidlig græsk lov, relateret til vidne-funktionen” (Steen Thøgersen).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Bodil Ejrnæs: Formand for bedømmelsesudvalget vedr. ph.d.-afhandling ved Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet.

Troels Engberg-Pedersen: Deltaget i bedømmelsesudvalg vedr. besættelse af adjunktur på KU.

Lone Fatum: Deltaget i bedømmelsesudvalg vedr. ansættelse af adjunkt ved Det Teologiske Fakultet, KU.

Geert Hallbäck og Henrik Tronier: Deltaget i bedømmelsesudvalg vedr. indleveret prisopgave ved Det Teologiske Fakultet, KU.

Henrik Tronier: Deltaget i bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved Det Teologiske Fakultet, Aarhus Universitet.

Tillidshverv

Bodil Ejrnæs: Medlem af Studienævnet ved Det Teologiske Fakultet, formand for GT-undervisningsudvalget samt medlem KU’s værdigruppe; næstformand i Folkeuniversitetets programråd; medlem af styrelsen af Nordic Network in Qumran Studies.

Troels Engberg-Pedersen: Institutleder indtil 15. juni 2003. Styrelsesmedlem i Collegium Biblicum.

Lone Fatum: Medlem af IBE’s bestyrelse/ABE’s forretningsudvalg, formand for NT-undervisningsudvalget, medlem af KU’s stipendieudvalg for teologi og humaniora samt formand for Grønlandsudvalget v/Det Teologiske Fakultet. Medlem af diverse legat- og kollegiebestyrelser, samt rektors Inspirativ-udvalg.

Geert Hallbäck: Afdelingsleder samt medlem af rektors Bladudvalg.

Niels Peter Lemche: Ph.d.-studieleder, leder af Forskerskolen Religion og Samfund samt formand for fakultetets it-udvalg. Medlem af KU’s it-udvalg og rektors Inspirativ-udvalg.

Mogens Müller: Prodekan. Medlem af rektors Forskningsudvalg samt Formidlings- og Informationsudvalg.

Thomas L. Thompson: Vice-institutleder og formand for GT-undervisningsudvalget indtil 15. juni.

Henrik Tronier: Medlem af Fakultetsrådet, Informationsudvalget samt Langtidsplan-, bemandingsplan- og normudvalget.

Formidling

Udgivervirksomhed

Instituttet udgiver “Forum for Bibelsk Eksegese”. Bind 13, der forventes at udkomme i 2004, redigeres af Henrik Tronier og Thomas L. Thompson.

Redaktionelle hverv

Søren Holst, Flemming A.J. Nielsen, Jesper Tang Nielsen, Rasmus Nøjgaard og Allan Rosengren: *Bibliana*.

Troels Engberg-Pedersen: reader: Cambridge University Press.

Niels Peter Lemche og Thomas L. Thompson: Copenhagen International Seminar.

Mogens Müller: Dansk Teologisk Tidsskrift.

Thomas L. Thompson, advisory board: *Holy Land Studies: A Multi-disciplinary Journal*.

Thomas L. Thompson, editorial board: *Journal of Biblical Studies*.

Niels Peter Lemche: *Journal of Hebrew Literature*.

Troels Engberg-Pedersen, editorial board: *Journal for the Study of the New Testament*.

Troels Engberg-Pedersen: Nordisk Nytestamentligt Nyhedsbrev.

Niels Peter Lemche, Thomas L. Thompson: *Scandinavian Journal of the Old Testament*.

Troels Engberg-Pedersen: Steering committee of Hellenistic Moral Philosophy and the New Testament Group, Society of Biblical Literature, USA.

Henrik Tronier: *Teol Information*.

Kongresser og symposier

Mogens Müller: Leder af Nordisk Nytestamentlig Konference i Stavanger 14.–18. juli; konferencens tema var “Kirken tager form”.

I marts 2003 blev der afholdt gæsteforelæsning over emnet "Literary Analysis, the So-called Original Text of Hebrew Scripture and Textual Evaluation", samt seniorseminar med professor Emanuel Tov, Hebrew University, Jerusalem.

I oktober 2003 blev der afholdt gæsteforelæsninger med Richard B. Hays, Duke University, North Carolina, over emnet "Echoes of Scripture in the Gospels".

I december 2003 var der forelæsning i anledning af udgivelsen af 2. reviderede udgave af "Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne".

Afdeling for Kirkehistorie

Ledelse pr. 1.7.2003

Institut for Kirkehistorie blev indtil 1. juli ledet af institutleder L.O. Nielsen.

Institutbestyrelsen bestod af institutleder, N. Kastfelt, M.S. Lausten og S. Lux.

Pr. 1. juli ændredes ledelsesformen således, at instituttet overgik til at være en afdeling under Det Teologiske Fakultet: Afdeling for Kirkehistorie.

Afdelingen ledes siden af afdelingsleder N. Kastfelt.

Bestyrelsesmedlemmer N. Kastfelt, M.S. Lausten og S. Lux.

Adresse

Købmagergade 44-46, 1
1150 København K
Telefon 35 32 36 10
Fax 35 32 36 39
www.teol.ku.dk/akh

Afdelingslederens årsberetning

Personaleforhold

I årets løb er provst, lic.theol. Peter Balslev-Clausen tiltrådt et adjungeret professorat i hymnologi og er tilknyttet afdelingen. Desuden er Carsten Selch Jensen, ph.d., tiltrådt som adjunkt med særligt henblik på e-learning og med daglig tilknytning til afdelingen.

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskning vedrører især emner inden for middelalderens og 16. til 20. årh.'s kirkehistorie, herunder missionens samt 3. verdens kirkehistorie.

1. Oldkirke og middelalder

Rivaliseringen mellem franciskanske og dominikanske teologer ved universiteterne i Oxford og Paris, 1250-1345 (R.L. Friedman).

Dekalogens kirkehistorie; Matthæusevangeliets udlægningshistorie (N. Jørgensen).

Hovedlinjerne og sammenhængen i Peter Aureolis tænkning (L.O. Nielsen).

Kulturarven fra middelalderens ritualer (N.H. Petersen). Se under Danmarks Grundforskningsfonds Center for samme.

Luthers brug af den klassiske retorik (A. Vind).

2. Det 16.-20. århundrede

Dansk salmehistorie 1800-70 (P. Balslev-Clausen).

Forholdet mellem Kierkegaard og Grundtvig; Teologisk teori (J.I. Jensen).

Erlangenskolens betydning for den lutherske forståelse af middelalderen (N. Jørgensen).

Luthers teologi 1515-20 (S. Kjeldgaard-Pedersen).

Forholdet mellem kristne og jøder i Danmark 1814-49 (M.S. Lausten).

3. Den 3. verden

Kolonistaten og den postkoloniale stat: kirkens og missions rolle for den afrikanske stats udvikling; Partnerskab eller afhængighed i samarbejde mellem donorer og modtagere af udviklingsbistand (H.B. Hansen).

Kristendommens historie i Nordnigeria i kolonitiden; Kristendom, islam og stat i nutidens Afrika; Kristendom og etnisk identitet i Nigeria (N. Kastfelt). Kristendom og politik i Nordnigeria siden 1970'erne (N. Kastfelt med dr. M. Gaiya, Nigeria).

Ph.d.-projekter

Povl Helgesens reformkatolske standpunkt (S. Haarløv); Eskatologiske aspekter i musikken omkr. 1900 (E.M. Jensen).

Satsningsområder

H.B. Hansen: leder af fortsatte koordinationsaktiviteter inden for KU's Nord/Sydområde.

N. Kastfelt: medlem af styregruppen for temagruppen "Religion mellem konflikt og forsoning" under KU's satsningsområde, Religion i det 21. årh.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Afdelingens lærere har medvirket ved ph.d.-bedømmelser i ind- og udland.

Udvalg og fonde

P. Balslev-Clausen: Formand for Salmehistorisk Selskab og Grundtvig-selskabet; medlem af styrelsen for Nordisk Institut for Hymnologi og B.S. Ingemann-Selskabet.

M.B. Bruun: Næstformand i Selskab for Kunst og Kristendom.

H.B. Hansen: Medlem af bestyrelsen for G.E.C. Gads Fond.

C.S. Jensen: Bestyrelsesformand for Øm Kloster Museum.

N. Jørgensen: Medlem af Fællesudvalget for Kristenundervisning.

S. Kjeldgaard-Pedersen: Medlem af Præstehøjskolens institutudvalg, styregruppen for Nordisk Institut for Hymnologi og Continuation Committee for 10. og 11. Internationale Lutherkongres.

M.S. Lausten: Formand for Nørregaard & Kochs Mindefond, J.O. Andersens Legat, Selskabet for Danmarks Kirkehistorie og den danske afdeling af Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique; medlem af styrelsen for Nordisk Institut for Kyrkohistorisk Forskning og for Folkeuniversitetet i København.

N.H. Petersen: Formand for Center for Kunst og Kristendoms ledelsesgruppe; medlem af bestyrelsen for Nordisk Selskab for Interartielle studier og for Modus, forening for middelaldermusikk (Oslo).

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

P. Balslev-Clausen: Konsulent for Kirkeministeriet i hymnologiske spørgsmål.

C.S. Jensen: Forestår opbygningen af it-baseret og it-understøttet undervisning.

L.O. Nielsen: Teologisk konsulent for NAVF, Oslo.

L.O. Nielsen, S. Kjeldgaard-Pedersen, N. Jørgensen og M.S. Lausten: Teologisk sagkyndige ved Østre og Vestre Landsret.

Tillidshverv

H.B. Hansen: Leder af Center for Afrikastudier; medlem af Fakultetsråd; formand for Rådet for Ulandsforskning; medlem af og næstformand for bestyrelsen for Institut for Internationale Studier; medlem af bestyrelsen for Institute of Commonwealth Studies.

N. Jørgensen: Medlem af Studienævn og Studieordningsudvalg.

N. Kastfelt: Afdelingsleder; formand for Internationalt Udvalg; medlem af Program- og Forskningsrådet ved Det Nordiske Afrikainstitut i Uppsala.

S. Kjeldgaard-Pedersen: Dekan.

M.S. Lausten og M.B. Bruun: Censorer ved Nuuk.

L.O. Nielsen: til 1.7 Institutleder; medlem af Fakultetsråd og af bestyrelsen for Forskerskolen Religion og Samfund.

N.H. Petersen: Medlem af it-udvalg.

Formidling**Udgivervirksomhed**

Center for Afrikastudier udgiver skriftserien "Occasional Papers".

Redaktionelle hverv

P. Balslev-Clausen: Ansvarshavende redaktør for Hymnologiske Meddelelser.

M.B. Bruun: Medredaktør af tidsskrifterne Fønix og Transfiguration.

R.L. Friedman og L.O. Nielsen: Udgiver "The Medieval Heritage in Early Modern Metaphysics and Modal Logic, 1400-1700". R.L. Friedman: medred. af "John Buridan and Beyond: Topics in the Language Sciences 1300-1700".

H.B. Hansen: Medlem af Editorial Board for tidsskriftet "African Affairs", Royal Africa Society, London.

N. Kastfelt: Medlem af Editorial Board af Journal of Religion in Africa (Brill).

S. Kjeldgaard-Pedersen: Medarbejder ved Lutherbibliographie; fagkonsulent ved Den Store Danske Encyklopædi.

M.S. Lausten: Medredaktør af Dansk Teologisk Tidsskrift.

C.S. Jensen: Redaktør af middelaldersektionen ved tidsskriftet Nyt fra Historien; red. og medforfatter til bogen "Øm Kloster".

E.L. Lillie: Medredaktør af Kirkehistoriske Samlinger; redaktør af Iconographisk Post.

L.O. Nielsen: Editorial advisor for tidsskriftet "Medieval Philosophy and Theology" (Camb. U.P.); medlem af "consiglio scientifico" for tidsskriftet "Picum Seraphicum".

N.H. Petersen: Ansvarshavende redaktør af tidsskriftet Transfiguration; medlem af redaktionskomitéen for Studies in Medievalism og for Journal of Music and Meaning.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

R.L. Friedman: Forelæsning ved Boston College 15.8 og ved "2. Convegno Internazionale" 5.9.

M.S. Lausten: Medlem af styregruppen for "Corpus Reformatorum Scandinavicum".

H.B. Hansen: Deltager i "Research and Education for Democracy in Tanzania" (REDET), University of Dar es Salaam; paneldeltager ved konference på UN University WIDER; Helsinki.

L.O. Nielsen: Medlem af styregruppen for forskningsnetværket "Theology and Philosophy in the University of Paris, 1300-25"; deltager i ESF-netværket "From natural philosophy to science"; udgave af udvalgte tekster af Thomas Wylton med dr. C. Trifogli, All Souls' College, Oxford.

N.H. Petersen: Deltager i "sapientia"-projektet vvs Institutionen för klassiska språk, Stockholm og i ENID-projektet, Bergen.

N. Jørgensen: Luthers postiller.

Forskningsophold i udlandet

N. Kastfelt: Nigeria.

N. Jørgensen: Berlin.

H.B. Hansen: Makerere University, Uganda.

Netværk

M.B. Bruun: Medlem af ENID, European Network on the Instruments of Devotion.

H.B. Hansen: Under AEGIS (samarbejdsorgan mellem europæiske Afrikacentre); samarbejde med University of Edinburgh inden for Afrikastudier.

S. Kjeldgaard-Pedersen: Formand for styregruppen i NorFa-netværket "Luther og luthersk tradition".

C.S. Jensen: Medlem af De re Militari og The Society for the study of the crusades and the Latin East.

Afdeling for Systematisk Teologi**Ledelse pr. 1.2.2003**

Den 15. juni skiftede Institut for Systematisk Teologi ledelsesform og blev Afdeling for Systematisk Teologi under Det Teologiske Fakultet.

Indtil 15. juni udgjordes bestyrelsen af lektor Hans Raun Iversen (institutleder), professor Arne Grøn, lektor Kirsten Busch Nielsen, lektor Jakob Wolf, overassistent Else Tange, stud.theol. Karsten Farup Hansen og stud.theol. Jens Vollmer.

Siden 15. juni ledes afdelingen af afdelingsleder, lektor Bent Flemming Nielsen.

Bestyrelsens medlemmer er foruden afdelingslederen lektor Hans Raun Iversen, lektor Kirsten Busch Nielsen, lektor Jakob Wolf, korrespondent Birgitte Muriset og overassistent Else Tange samt stud.theol. Karsten Farup Hansen, stud.theol. Jens Vollmer (indtil 15. november) og stud.theol. Peter Thorius (fra 15. november).

Organisation

Afdelingen er fagligt opdelt i sektioner for Etik og Religionsfilosofi, Dogmatik med Økumenisk Teologi, Praktisk Teologi og Kierkegaardforskning.

Adresse

Købmagergade 44-46, 3
Postboks 2164
1150 København K
Telefon 35 32 36 75/76
Fax 35 32 36 84
ast@teol.ku.dk
www.teol.ku.dk/ast

Afdelingslederens årsberetning**Personaleforhold**

Afdelingen har pr. 1. oktober besat et forskningslektorat med cand.jur., ph.d. Lisbet Christoffersen som koordinator for Satsningsområdet Religion i det 21. århundrede og har 1. september taget afsked med professor, dr.theol. Jens Glebe-Møller i forbindelse med dennes 70-års-dag.

Forskningsvirksomhed

De systematisk-teologiske fag – Dogmatik med Økumenisk Teologi, Etik og Religionsfilosofi samt Praktisk Teologi – har til opgave at overveje den kristne traditions læreindhold og ethos i et systematisk, herunder kommunikativt, perspektiv. Institutets forskning sigter mod at udfolde, hvad kristendommen betyder som forpligtende livstydning i dag.

Dette brede sigte nødvendiggør, at forskningen på tværs af fagene koncentrerer om særlige områder:

1. Menneskesyn og personbegreb

Kristen teologi ser mennesket som en person i et spændingsforhold mellem individualitet og fællesskab, aktivitet og passivitet, uafhængighed og afhængighed. Dette forhold reflekteres på forskellige, ofte modsatrettede, måder inden for den teologiske og filosofiske tradition. Problemstillingen udfoldes i projekter om bl.a. åndsbegrebet, om reformatorisk syndslære og om forsynslæren (A. Grøn og K.B. Nielsen samt S. Bruun og C. Sløk (ph.d.-projekter)).

2. Teologi, metafysik og hermeneutik

Den aktuelle teologiske diskussion udfolder sig mellem en metafysisk horisont på den ene side og en metafysikkritisk (hermeneutisk) horisont på den anden. Denne dobbelthed gør sig gældende i overvejelsen af, hvordan en religiøs tilværelsestydning som kristendommens forholder sig til en ikke-religiøs, f.eks. en naturvidenskabelig, tolkning af mennesket og verden. Dobbeltigheden gør sig også gældende i den teologiske drøftelse af gudsbegrebet, der er et centralt tema i en række projekter (S. Bjerg, C. Pallesen og J. Wolf samt M. Gjerris, B.K. Poulsen og C.W. Tornøe (ph.d.-projekter)).

3. Søren Kierkegaard-forskning

Af historiske og saglige grunde er afdelingen særligt forpligtet på Søren Kierkegaard-forskning. Forpligtelsen varetages i samarbejde med Søren Kierkegaard Forskningscenteret. Der arbejdes især med fortolkning af Søren Kierkegaards værk i en aktual systematisk-teologisk kontekst (A. Grøn og P. Søltøft samt I. Damgaard, M. Olesen og W.M. Quist (ph.d.-projekter)).

4. Teologi og kommunikation

Både historisk og systematisk udgør kommunikation en væsentlig dimension af kristen teologi. Dogmatisk set gør sammenhængen mellem 'communio' og 'communicatio' sig gældende både i gudslære, sakramentslære og ekklesio-

logi – og ikke mindst, hvor disse lærepunkter drøftes i et økumenisk perspektiv. I den praktiske teologi melder det kommunikative aspekt sig bl.a. i liturgik, homiletik og misologi. Spørgsmålet om teologi og kommunikation tages op i en række projekter (S. Bjerg, B. Lybecker, B.F. Nielsen, P. Nørgaard-Højten og J.H. Olsen samt J. Jørgensen og R. Mark (ph.d.-projekter)).

5. Kirkeliv og kristen tro i forhold til sociale, politiske og retslige institutioner

For kirkeforskningen i Danmark spiller folkekirken en hovedrolle. Især de brudlinjer, der præger folkekirken i liv og lære, er genstand for afdelingens forskning. Således tages det ofte spændingsfyldte forhold mellem det dogmatisk normerede i kirkeforståelsen og kirkens faktiske udfoldelse som kirke op i projekter, ligesom kirkens forhold til stat, marked og civilsamfund drøftes (L. Christoffersen, J. Glebe-Møller, H. Raun Iversen, T. Jørgensen og B.F. Nielsen samt J. Bisgaard (ph.d.-projekt)).

Faglige og administrative hverv**Bedømmelsesudvalg og gæsteforelæsnings**

Medarbejdere ved afdelingen har medvirket ved diverse interne og eksterne bedømmelsesopgaver og afholdt en række gæsteforelæsnings i ind- og udland.

Tillidshverv

L. Christoffersen: Næstformand for Selskab for Kirkeret.

J. Glebe-Møller: Har været bestyrelsesmedlem ved Søren Kierkegaard Forskningscenteret.

A. Grøn: Har været medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd og bestyrelsen for Danmarks Humanistiske Forskningscenter (begge indtil 1. august) og er medlem af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, medlem af bestyrelsen for Forskerskolen Religion og Samfund, KU, og leder af Afdelingen for Søren Kierkegaard Forskning, TF.

H. Raun Iversen: Har været institutleder indtil 15. juni, er konsulent for Masterudvikling på TF, formand for Efteruddannelsesudvalget på TF og medlem af Internationalt Udvalg på TF, formand for Styregruppen for Religion i det 21. århundrede, leder af Forskningsprojekterne "Ordinationens teologi og terminologi i de nordiske lande" og "Religionens betydning ved identitetsdannelse og fællesskabsformning i kulturmødet", medlem af Institutionsudvalget ved Teologisk Pædagogisk Center, bestyrelsen for Danmission og Dansk Missionsråds Studieudvalg og formand for bestyrelsen for Kirkefaglig Videreuddannelse på Diakonissestiftelsen.

T. Jørgensen: Medlem af internationalt følgeudvalg vedr. den nye kritisk-videnskabelige Schleiermacher-udgave, Akademie der Wissenschaften, Göttingen, styringsgruppen for Nordisk Netværk for Kontekstuel Teologi, styringsgruppen for Selskab for Kirkeret, medlem af Board of Sino-Christian Studies, Hong Kong, præsident for Luther Akademie, Ratzeburg, og bestyrelsen for Grundtvig-Selskabet samt næstformand i Schleiermacher-Gesellschaft.

B.F. Nielsen: Afdelingsleder (fra 15. juni), medlem af Det Danske Bibelselskabs Forlagsgruppe og formand for Teologisk Forening samt ulønnet hjælpepræst ved Trinitatis Kirke.

K.B. Nielsen: Studieleder ved TF, medlem af arbejdsgruppe vedr. lærebogsprojekt under Netværk for Kontekstuel Teologi i Norden, medlem af rektors Uddannelsesudvalg og af arbejdsudvalg under rektors Uddannelsesudvalg om såkaldte kompetencebeskrivelser.

P. Nørgaard-Højen: Præsident for den videnskabelige styrelse af The International Bridgettine Center i Farfa Sabina, Italien, og deltager i Leuenerger Lehrgespräche.

J.H. Olsen: Medlem af Dansk Missionsråds Studieudvalg og af ledelsesgruppe for Netværk for teologisk uddannelse i Norden.

B.K. Poulsen: Medlem af Søren Kierkegaard Selskabets bestyrelse.

W.M. Quist: Sekretær for Søren Kierkegaard Selskabet.

P. Søltoft: Formand for Søren Kierkegaard Selskabet.

J. Wolf: Det Teologiske Fakultets repræsentant vedr. bio-etik på Københavns Universitets satsningsområde Bio-Campus.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

S. Bjerg: Har været konsulent for Norges forskningsråd.

A. Grøn: Medlem af Advisory Board for Søren Kierkegaard Forskningscenteret KU og konsulent for det svenske og det norske forskningsråd samt for the Fund for Scientific Research (Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek), Belgien.

H.R. Iversen: Konsulent for NorFa.

Formidling

Redaktionelle hverv

Medarbejderne indgår i følgende redaktioner: Dansk Kirkeliv (H. Raun Iversen), Det Danske Bibelselskabs Forlagsgruppe (Bent Flemming Nielsen), Kerygma und Dogma, Göttingen, og Neues Athenäum/New Athenäum, New York (T. Jørgensen), Kierkegaardiana (P. Søltoft), Literature and Theology, Glasgow (S. Bjerg), Panorama. International Journal of Comparative Religious Education and Values, Braunschweig (P. Nørgaard-Højen), samt Studia Theologica. Scandinavian Journal of Theology, Oslo (K.B. Nielsen).

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Afdelingen har samarbejdet med Institut for Religionshistorie, Københavns Universitet, om projektet 'Studier i religionernes betydning ved identitetsdannelse og fællesskabsformning i kulturmødet i Danmark', der oppebærer en bevilling fra Statens Humanistiske og Samfundsvidenskabelige Forskningsråd. Herfra er der taget initiativ til KU's nye satsningsområde 'Religion i det 21. århundrede'.

Sammen med direktør N.J. Cappelørn har T. Jørgensen organiseret en international Schleiermacher-Kierkegaard-Kongres om "Subjektivitet og sandhed" i København (9.-13. oktober). Medarrangører var A. Grøn og P. Søltoft.

Desuden har en række medarbejdere fremlagt papers ved internationale konferencer.

Forskningsophold i udlandet

Iben Damgaard har i efteråret været på et 3 måneders forskningsophold ved Institut Catholique, Paris. Peder Nørgaard-Højen har ledet en ekskursion for de studerende til Rom, Jørn Henrik Olsen har i april været på studieophold i Kenya og Tanzania.

Seminarer og andet

Afdelingen har afholdt 5 projekt- og forskningsseminarer samt 3 debataftener. Endvidere har der været afholdt 1 forsvarende for ph.d.-afhandling og 1 tiltrædelses- og 1 afskedsforelæsning.

Der er afholdt gæsteforelæsninger ved lektor, dr. George Pattison, Århus, docent, dr. Winfried Schröder, Berlin, præsident for Vatikanets Råd for de Kristnes Enhed, kardinal Walter Kasper, professor, dr. Christine Axt-Piscalar, Göttingen, samt en æresdoktorforelæsning ved professor, dr.theol. Hermann Deuser, Frankfurt. Endvidere har professor i sociologi fra University of Redlands, Californien, James Spickard, opholdt sig som gæstelærer på afdelingen (7.-23. november).

Forbrug

Afdeling for Bibelsk Eksegese

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	9,3	0,0	9,3
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	1,0	0,3	1,4
TAP	1,4	0,0	1,4
Årsværk i alt	11,8	0,3	12,1
Løn	5.666,0	127,0	5.793,0
Frikøb	3,0	2,0	5,0
Øvrig drift	291,0	100,0	392,0
Anskaffelser	13,0	5,0	18,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>5.973,0</i>	<i>234,0</i>	<i>6.207,0</i>

Afdeling for Kirkehistorie

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	7,8	5,3	13,1
STIP	1,0	0,0	1,0
TAP	0,9	0,4	1,4
Årsværk i alt	9,7	5,8	15,5
Løn	4.843,0	2.598,0	7.441,0
Frikøb	0,0	614,0	614,0
Øvrig drift	137,0	1.652,0	1.789,0
Anskaffelser	71,0	133,0	204,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>5.051,0</i>	<i>4.998,0</i>	<i>10.049,0</i>

Afdeling for Systematisk Teologi

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	12,3	4,4	16,7
DVIP	0,0	0,1	0,1
STIP	4,1	3,6	7,8
TAP	1,1	0,9	2,0
Årsværk i alt	17,5	9,0	26,5
Løn	7.935,0	3.801,0	11.736,0
Frikøb mv.	2,0	306,0	308,0
Øvrige drift	276,0	2.164,0	2.440,0
Anskaffelser	58,0	81,0	139,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>8.271,0</i>	<i>6.352,0</i>	<i>14.623,0</i>

Stab**Afdeling for Bibelsk Eksegese***VIP Internt finansieret*

Ejrnæs, Bodil; lektor.
 Engberg-Pedersen, Troels; professor.
 Fatum, Lone Høgild; lektor.
 Hallbäck, Geert; lektor.
 Lemche, Niels Peter; professor.
 Munk, Arne Leininger; lektor.
 Müller, Mogens; professor.
 Nielsen, Flemming Arne Johannes; forskningsadj.
 Thompson, Thomas Lawrence; professor.
 Tronier, Henrik Axel Peer; lektor.

STIP Internt finansieret

Holst, Søren; ph.d.-stipendiat.
 Techow, Nicolai Rafael; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Buch-Hansen, Gitte; ph.d.-stipendiat.

Afdeling for Kirkehistorie*VIP Internt finansieret*

Hansen, Holger Bernt; professor.
 Jensen, Carsten Selch; adjunkt.
 Jensen, Jørgen Ingwertsen; lektor.
 Jørgensen, Ninna; forskningslektor.
 Kastfelt, Niels; lektor.
 Kjeldgaard-Pedersen, Steffen; professor.
 Lausten, Martin Schwarz; professor.
 Nielsen, Lauge Olaf; professor.
 Petersen, Nils Holger; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Bruun, Mette Birkedal; adjunkt.
 Friedman, Russell Lance; lektor.
 Glaser; Stephanie Alice Moore; adjunkt.
 Llewellyn, Jeremy Thomas; adjunkt.
 Vind, Anna; adjunkt.
 Østrem, Eyolf; forskningsstip.

STIP Internt finansieret

Andås, Margrete Helen Syrstad; ph.d.-stipendiat.

Afdeling for Systematisk Teologi*VIP Internt finansieret*

Bjerg, Svend Sidelmann; lektor.
 Busch-Larsen, Peter; lektor.
 Christoffersen, Lisbet Birgitte; forskningslektor.
 Glebe-Møller, Jens; professor (til 31.8.2003).
 Grøn, Arne; professor.
 Iversen, Hans Raun; lektor.
 Jørgensen, Theodor Friedrich W.H.; professor.
 Nielsen, Bent Flemming; lektor.
 Nielsen, Kirsten Busch; lektor.
 Nørgaard-Højen, Peder; lektor.
 Olsen, Jørn Henrik; adjunkt.
 Pallesen, Carsten Petersen; lektor.
 Søltøft, Pia; lektor.
 Wolf, Jakob; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Lybecker, Bente; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bruun, Søren Kjær; ph.d.-stipendiat.
 Damgaard, Iben; ph.d.-stipendiat.
 Gjerris, Lasse Mickey; ph.d.-stipendiat.
 Olesen, Michael Hjersing; ph.d.-stipendiat.
 Poulsen, Birgitte Kvist; ph.d.-stipendiat.
 Tornøe, Caspar Wenzel; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Jørgensen, Jonas Petter Adelin; ph.d.-stipendiat.
 Quist, Wenche Marit; ph.d.-stipendiat.
 Sløk, Camilla; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger**Afdeling for Kirkehistorie**

Jensen, Eva Maria: Aufersteh'n ja aufersteh'n. Død og evighed i musikken i tiden 1890-1920.

Afdeling for Systematisk Teologi

Bruun, Søren Kjær: Viljens dialektik. En studie i forholdet mellem synd og vilje hos Søren Kierkegaard under inddragelse af K.E. Løgstrup og Martin Luther.

Fondsbevillinger**Afdeling for Bibelsk Eksegese***Nordic Network in Qumran Studies*

– Honorar Martin Ehrensverd ifm. rev og udv. udg. af Dødehavsskrifter på dk (Bodil Ejrnæs) kr. 20.000.

Statens Humanistiske Forskningsråd

– Filosofi ved kristendommens rødder (Troels Engberg-Pedersen) kr. 367.000.

Afdeling for Kirkehistorie*7TM Pharma*

– Registreringsarbejde i forbindelse med udgivelse af "Corpus Reformatorum Scandinavicum" (Niels Kastfelt) kr. 65.000.

Forskningsstyrelsen

– Hovedlinjerne og sammenhængen i Peter Aureolis teologiske og filosofiske tænkning (Lauge O. Nielsen) kr. 796.000.

Kirkeministeriet

– Salmebogskommisionen, Center for Kunst og Kristendom (Steffen Kjeldgaard-Pedersen) kr. 75.000.

Nordisk Forskerakademi

– Netværk for studiet af Luther og Luthersk tradition (Steffen Kjeldgaard-Pedersen) kr. 123.500.

Afdeling for Systematisk Teologi*Carlsbergfondet*

– En undersøgelse af analytiske og fænomenologiske tilgange til subjektiviteten (Søren Overgaard) kr. 364.500.

Forskningsstyrelsen

– Jesus-troende i andre religioner (Jonas Petter Adelin Jørgensen) kr. 1.260.000.

NorFa Nordisk Forskerakademi

– Religion, etik og ret i de nordiske samfund (Lisbet Christoffersen) kr. 297.800.

Publikationer**Afdeling for Bibelsk Eksegese**

- Ejrnæs B.: Eksegetisk Litteratur. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 215-269. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Ejrnæs B.: Bidrag til kapitlet: Liturgiske og poetiske tekster. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 396-398; 408-415; 425-429. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Ejrnæs B.: Bidrag til kapitlet: Visdomslitteratur. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 474-478. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Ejrnæs B., Holst S., Müller M.: (red.). Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave. 615s. Forlaget Anis, København 2003.
- Engberg-Pedersen T.: Stoisk og paulinsk menneskesyn – ligheder og forskelle. Norsk Teologisk Tidsskrift Årg. 104, nr. 1, s. 29-34. 2003.
- Engberg-Pedersen T.: Naturlig sex? Omtale af ny bog om seksualitet og køn i antikken. Bibliana 4. årg. nr. 1, s. 47-53. 2003.
- Engberg-Pedersen T.: Anm. af R.A. Horsley: Hearing the Whole Story. The Politics of Plot in Mark's Gospel. The Journal of Theological Studies Vol. 54, Part 1, s. 230-245. 2003.
- Engberg-Pedersen T.: Radical Altruism in Philippians 2:4. i: Early Christianity and Classical Culture. Comparative Studies in Honor of Abraham J. Malherbe s. 197-214. John T. Fitzgerald, Thomas H. Olbricht, and L. Michael White (eds.). Brill, Leiden 2003.
- Engberg-Pedersen T.: Paul, Virtues, and Vices. i: Paul in the Greco-Roman World s. 608-633. J. Paul Sampley (Ed.). Trinity Press International, Harrisburg 2003.
- Engberg-Pedersen T.: (red.). Den nye Paulus og hans betydning. 284s. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København 2003.
- Engberg-Pedersen T.: Indledning. i: Den nye Paulus og hans betydning s. 9-28. Troels Engberg-Pedersen (red.). Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København 2003.
- Engberg-Pedersen T.: Det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke. Om Paulus som intellektuel fighter. i: Den nye Paulus og hans betydning s. 191-221. Troels Engberg-Pedersen (red.). Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København 2003.
- Engberg-Pedersen T.: Afslutning. i: Den nye Paulus og hans betydning s. 252-283. Troels Engberg-Pedersen (red.). Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København 2003.
- Fatum L.: Tro, håb og gode gerninger. Kristusfællesskabet som social konstruktion. i: Den nye Paulus og hans betydning s. 120-155. Troels Engberg-Pedersen (red.). Gyldendal, København 2003.
- Hallbäck G.: Johannes' Åbenbaring som bibelskrift. Bibliana 4. årg. nr. 2, s. 5-18. 2003.
- Holst S.: Krigsbogen. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 207-213. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Holst S.: Bidrag til kapitlet: Liturgiske og poetiske tekster. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 353-395; 416-424. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Holst S.: Bidrag til kapitlet: Visdomslitteratur. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 470-473. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Holst S.: Bidrag til kapitlet: Fragmenter med forskelligt indhold. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 522-524. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Holst S.: Hvilke Dødehavstekster er "sekteiske"? Dansk Teologisk Tidsskrift 1/2003, s. 18-31. 2003.
- Holst S.: De ubarmhjertige samaritanere. Sfinx 3/2003, s. 107-110. 2003.
- Holst S., Lemche N.P.: Velsignelsesreglen. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 107-114. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Holst S., Lemche N.P.: Genesisapokryfen. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 271-290. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Holst S., Lemche N.P.: Bidrag til kapitlet: Fragmenter med forskelligt indhold. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 481-485; 500-521. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Lemche N.P.: 'House of David': The Tel Dan Inscription(s). i: Jerusalem in Ancient History and Tradition s. 46-67. Thomas L. Thompson (ed.). T&T Clark International, London 2003.
- Lemche N.P.: Arabisk titel oversat til engelsk: 'House of David': The Tel Dan Inscription(s). i: Arabisk titel oversat til engelsk: Jerusalem in Ancient History and Tradition s. 88-106. Thomas L. Thompson (ed.). Centre for Arab Unity Studies, Beirut 2003.
- Lemche N.P.: Chronology and Archives – When Does the History of Israel and Judah Begin? i: 'Imagining' Biblical Worlds. Studies in Spatial, Social and Historical Constructs in Honor of James W. Flanagan s. 264-276. David M. Gunn & Paula M. McNutt (eds.). Sheffield Academic Press, London 2002.
- Lemche N.P.: "Because They Have Cast Away the Law of the Lord of Hosts" – or: "We and the Rest of the World": The Authors Who "Wrote" the Old Testament. Scandinavian Journal of the Old Testament Vol. 17 No. 2 2003, s. 268-290. 2003.
- Martens K.: Jubilærbogens brug af Mastema i sin gen-

- skrivning af Exodus. Dansk Teologisk Tidsskrift 3/2003, s. 161-182. 2003.
- Munk A.: Der Dramatiker Kaj Munk und die geistige Situation seiner Zeit. i: Kaj Munk Schauspiele s. 11-22. Sydslesvigske Forening. AT Edition, Münster 2003.
- Munk A.: Indledning. i: Ordet II. En almanakhistorie. Skuespil i syv akter s. 7-26. Kaj Munk. Forlaget Bind-slev, København 2003.
- Müller M.: Indledning. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 17-24. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Müller M.: De antikke kilder om essæerne. i: Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne. 2. udvidede og reviderede udgave s. 537-583. Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Müller M.: Oversættelse af ikke-bibelske oldjødiske og oldkristne tekster. Dansk Teologisk Tidsskrift 1/2003, s. 53-65. 2003.
- Strange J.: Herod and Jerusalem: The Hellenization of an Oriental City. i: Jerusalem in Ancient History and Tradition s. 97-113. Thomas L. Thompson (ed.). T&T Clark International, London 2003.
- Thompson T.L.: (ed.). Jerusalem in Ancient History and Tradition. xxii + 301s. T&T Clark International, London 2003.
- Thompson T.L.: An Introduction: Can a History of Ancient Jerusalem and Palestine be written? i: Jerusalem in Ancient History and Tradition s. 1-15. Thomas L. Thompson (ed.). T&T Clark International, London 2003.
- Thompson T.L.: Holy War at the Center of Biblical Theology: Shalom and the Cleansing of Jerusalem. i: Jerusalem in Ancient History and Tradition s. 223-257. Thomas L. Thompson (ed.). T&T Clark International, London 2003.
- Thompson T.L.: (ed.). Arabisk titel oversat til engelsk: Jerusalem in Ancient History and Tradition. 381s. Centre for Arab Unity Studies, Beirut 2003.
- Thompson T.L.: Arabisk titel oversat til engelsk: An Introduction: Can a History of Ancient Jerusalem and Palestine be written? i: Arabisk titel oversat til engelsk: Jerusalem in Ancient History and Tradition s. 23-42. Thomas L. Thompson (ed.). Centre for Arab Unity Studies, Beirut 2003.
- Thompson T.L.: Arabisk titel oversat til engelsk: Shalom and the Cleansing of Jerusalem. i: Arabisk titel oversat til engelsk: Jerusalem in Ancient History and Tradition s. 307-329. Thomas L. Thompson (ed.). Centre for Arab Unity Studies, Beirut 2003.
- Tronier H.: Kristus som værdiomvendende blik. i: Den nye Paulus og hans betydning s. 156-190. Troels Engberg-Pedersen (red.). Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København 2003.
- Afdeling for Kirkehistorie**
- Bruun M.B.: Paradiset i ørkenen. Cistercienserordenen og Bernhard af Clairvaux. i: Øm Kloster s. 17-29. Bo Gregersen og Carsten Selch Jensen (red.). Øm Kloster Museum, Ry 2003.
- Bruun M.B.: Tempelridderne og Gralen. i: Den gamle nyreligiøsitet. Vestens glemte kulturarv s. 17-30. Mette Buchardt og Pia Rose Bøwadt (red.). Forlaget Anis, København 2003.
- Bruun M.B.: Anmeldelse af Eva Louise Lillie & Nils Holger Petersen, red.: Liturgy and the Arts in the Middle Ages. Dansk Teologisk Tidsskrift 2, s. 170-171. 1998.
- Bruun M.B.: Anmeldelse af Owe Wikström: Det blændende mørke. Fønix 2, s. 118-119. 1998.
- Friedman R., Nielsen L.O.: (eds.). The Medieval Heritage in Early Modern Metaphysics and Modal Theory, 1400-1700. The New Synthese Library. Texts and Studies in the History of Philosophy, vol. 53. VI + 346s. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2003.
- Gregersen B., Jensen C.S.: (red.). Øm Kloster. Kapitler af et middelalderligt cistercienserabbedis historie. 269 s. Øm Kloster Museum, Ry 2003.
- Gregersen B., Jensen C.S.: Cara Insula. i: Øm Kloster. Kapitler af et middelalderligt cistercienserabbedis historie s. 7-16. Bo Gregersen & Carsten Selch Jensen (red.). Øm Kloster Museum, Ry 2003.
- Gregersen B., Jensen C.S.: Munkene i Øm og deres klosterkirke. i: Øm Kloster. Kapitler af et middelalderligt cistercienserabbedis historie s. 81-93. Bo Gregersen & Carsten Selch Jensen (red.). Øm Kloster Museum, Ry 2003.
- Jensen C.S.: Hvad nyt? En velfærdsstat med middelalderlige rødder. i: 13 historier om den danske velfærdsstat s. 15-25. Klaus Petersen (red.). Syddansk Universitetsforlag, Odense 2003.
- Jensen C.S.: Stellvertretende Pilgerfahrten in lübischen Testamenten. University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences vol. 267. i: Pilgerreisen im Mittelalter s. 22-51. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2003.
- Jensen C.S.: "Jeg var fremmed, og I tog imod mig". Fattigfolk og fremmede omkring Øm Kloster i middelalderen. i: Øm Kloster. Kapitler af et middelalderligt cistercienserabbedis historie s. 71-80. Bo Gregersen & Carsten Selch Jensen (red.). Øm Kloster Museum, Ry 2003.
- Jørgensen N.: Herrens tempel i 1215. Et snit til belysning af middelalderens "teologiske essens". Fønix Nr. 2, juni 2003, s. 78-93. 2003.
- Kjeldgaard-Pedersen S.: Freiheit und Gerechtigkeit. Lutherjahrbuch Årgang 62, s. 67-80. 1995.
- Kjeldgaard-Pedersen S.: Til de danske biskopper! Fønix 2, årgang 19, s. 36-113. 1995.
- Kjeldgaard-Pedersen S.: Reformationen. Fønix Nr. 2, juni 2003, s. 94-110. 2003.
- Kjeldgaard-Pedersen S.: Lutherkongres i København. Teol-Information Nr. 25, febr. 2002, s. 15-18. 2002.
- Lausten M.S.: Peder Palladius: En visitatsbog. Udgivet på nudansk med indledning og noter. 176 s. Forlaget Anis, København 2003.
- Lausten M.S.: Martin Luther og reformationen i Danmark. Magasin 16. årg. nr. 1, s. 12-28. 2003.
- Lausten M.S.: (red.). Religion og Videnskab i Renæssancen. Tekstbind latin. 116s. Elementarkursus i græsk og latin, København 2000.
- Lausten M.S.: (red.). Religion og Videnskab i Renæssancen. Tekstbind græsk. 58s. Elementarkursus i græsk og latin, København 2000.
- Lausten M.S.: (red.). Religion og Videnskab i Renæssancen. Sekundærlitteratur. 172s. Elementarkursus i græsk og latin, København 2000.
- Lausten M.S.: Abendländische Kirchengeschichte. 329 s. Peter Lang, Frankfurt am Main 2003.
- Lausten M.S.: Fætre, fæller i troen og fjender. Tro og poli-

- tik hos Christian II og Christian III. i: Reformation religion og politik s. 13-40. Carsten Bach-Nielsen & Per Ingesman. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Lausten M.S.: København, Universitæt. i: Religion in Geschichte und Gegenwart, Band 4 s. 1668-1670. H.D. Betz u.A. J.C.B. Mohr (P. Siebeck), Tübingen 2001.
- Lausten M.S.: Kirchengeschichte. Von den Anfängen bis zum 20. Jahrhundert. 19s. Theologie Online. Universität Göttingen, Göttingen 2003.
- Lillie E.L.: Majestas Domini og Dommedag. *Bibliana* 4. årg. nr. 2, s. 45-52. 2003.
- Lillie E.L.: Berettende billeder på senmiddelalderens danske altertavler ca. 1475 – ca. 1525. Et forsøg på at indkredse alterbilledernes funktion. i: Bild och berättelse s. 157-165. Helena Edgren & Marianne Roos (red.). Åbo Akademi, Åbo 2003.
- Lillie E.L.: Omkring Torslundepanelet. *Præsteforeningens blad* 7. marts 2003/10, s. 186-192. 2003.
- Llewellyn J.T., Petersen N.H., Østrem E., Bohlin F., Nilsson Nylander E., Piltz A., Rydén T.: (Udg.). *Liber Scola Virginis: En medeltida samling av Mariamusik i Lund. A Medieval Collection of Marian Music in Lund*. 181 s. Universitetsbiblioteket i Lund, Lund, Sverige 2003.
- Llewellyn J.T., Østrem E.: Transcriptions of the Manuscript, LUB MH 14 with a Preface and Comments. i: *Liber Scola Virginis: En medeltida samling av Mariamusik i Lund. A Medieval Collection of Marian Music in Lund* s. 47-127. Universitetsbiblioteket i Lund, Sverige 2003.
- Nielsen L.O.: Peter Auriol. i: *A Companion to Philosophy in the Middle Ages* s. 494-503. Jorge J.E. Gracia & Timothy B. Noone (eds.). Blackwell Publishing, Malden, USA 2003.
- Petersen N.H.: The Representational Liturgy of the *Regularis Concordia*. i: *The White Mantle of Churches. Architecture, Liturgy, and Art around the Millennium* s. 107-117. Nigel Hiscock. Brepols Publishers, Turnhout, Belgien 2003.
- Petersen N.H.: Les planctus d'Abélard et la tradition des drames liturgiques. i: *Pierre Abélard. Colloque international de Nantes* s. 267-276. Jean Jolivet et Henri Habrias. Presses Universitaires de Rennes, Rennes, Frankrig 2003.
- Petersen N.H.: *Danielis ludus* and the Latin Music Dramatic Traditions of the Middle Ages. i: *The Past in the Present* (vol. 2) s. 291-307. László Dobszay (ed.). Liszt Ferenc Academy of Music, Budapest 2003.
- Petersen N.H.: Reviewed: Emma Dillon: *Medieval Music-Making and the "Roman de Fauvel"*. 4s. The Medieval Institute, Western Michigan University, www.hti.umich.edu/t/tmr, Kalamazoo, Michigan, USA 2003.
- Vind A.: Luther versus Latomus. En strid om ord. *Dansk Teologisk Tidsskrift* 3/2003, s. 183-199. 2003.
- Afdeling for Systematisk Teologi**
- Bjerg S.: Gud er treenig. *Religion. Tidsskrift for religionslærerforeningen for gymnasiet og HF* nr. 1, februar, s. 27-36. 2003.
- Gjerris L.M.: Sårbarhedens pris. i: *Naturens sande betydning – om natursyn, etik og teologi* s. 24-55. Lars Danner Madsen & Mickey Gjerris (red.). Multivers, København 2001.
- Grøn A.: Mediated Immediacy? The Problem of a Second Immediacy. i: *Immediacy and Reflection in Kierkegaard's Thought*. *Louvain Philosophical Studies* 17 s. 87-95. Paul Cruysberghs, Johan Taelis & Karl Verstrynge (eds.). Leuven University Press, Leuven 2003.
- Grøn A.: Imagination and Subjectivity. *Theologische Literaturzeitung* 128/7-8, 2003, s. 717-726. 2003.
- Grøn A.: Idealism. i: *Encyclopedia of Science and Religion*, vol. 1 s. 445-446. J. Wentzel Vrede van Huyssteen (Editor in Chief). MacMillan, New York 2003.
- Grøn A.: Truth, Theories of. i: *Encyclopedia of Science and Religion*, vol. 2 s. 901-904. J. Wentzel Vrede van Huyssteen (Editor in Chief). MacMillan, New York 2003.
- Grøn A.: At forestille sig. Fantasi og subjektivitet i religionsfilosofisk perspektiv. i: *Subjektivitet og videnskab. Bevidsthedsforskning i det 21. århundrede* s. 237-257. Dan Zahavi & Gerd Christensen (red.). Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C 2003.
- Iversen H.R.: Dåbspraksis og dåbsritual i folkekirken i dag. i: *Dåb og medlemskab i folkekirken s. 201-219*. Hans Raun Iversen (red.). Anis, København 2000.
- Iversen H.R.: Indledning. i: *Dåb og medlemskab i folkekirken s. 7-14*. Hans Raun Iversen (red.). Anis, København 2000.
- Iversen H.R.: (red.). *Dåb og medlemskab i folkekirken*. 272s. Anis, København 2000.
- Iversen H.R.: Forord. i: *Den digitale kirke. Syv artikler om internet og kristendom* s. 7-8. Morten Thomsen Højsgaard (red.). Anis, København 2003.
- Iversen H.R.: Hvad kommunikerer der ved ordinationer efter folkekirkens 1987-ritualer? *Kritisk Forum for Praktisk Teologi* 93, sept. 2003, s. 18-31. 2003.
- Iversen H.R.: Ten Theses on the Diaconia of the Cross-Cultural Missionary. *Swedish Missiological Themes* Vol. 91, No. 4, 2003, s. 533-551. 2003.
- Iversen H.R.: Udveje og afveje for den norske statskirke – og lidt om vildveje i den danske. *Tidsskrift for Kirke, Religion og Samfund* 2/2002, s. 131-141. 2002.
- Iversen H.R.: Grundtvig systematisk teologisk genoplivet. Anmeldelse af: Svend Bjerg: *Gud først og sidst. Grundtvigs teologi – en læsning af Den Christelige Børnelærdom*. *Teol-Information* Nr. 27, febr. 2003, s. 39-43. 2003.
- Lybecker B.: Maria mellem himmel og jord. Tendenser i dagens katolske Maria-opfattelse. i: *Jomfru Maria – aspekter af Vor Frue* s. 67-75. Birgit Jenvold (red.). Museet på Koldinghus, Kolding 1999.
- Lybecker B., Jørgensen T., Nielsen K.B.: (eds.). *Ökumenische Theologie und theologisches Erkennen. Beiträge zur ökumenischen Methodologie*. 212s. Peter Lang, Frankfurt am Main 1998.
- Nielsen B.F.: Hvor praktisk er den praktiske teologi? *Dansk Teologisk Tidsskrift* 1/2003, s. 1-17. 2003.
- Nielsen B.F.: "Bloss Gott ist nicht Gott" – nogle betragtninger i anledning af en ny religionsfilosofi. *Kritisk Forum for Praktisk Teologi* 91, apr. 2003, s. 67-74. 2003.
- Nielsen B.F.: Replik: Om læsning af religiøse tekster. *Kritisk Forum for Praktisk Teologi* 91, apr. 2003, s. 78-79. 2003.
- Nielsen B.F.: Hvordan man genkender en prædiken, når man hører en. *Kritisk Forum for Praktisk Teologi* 92, juni 2003, s. 19-32. 2003.
- Nielsen B.F.: Huset med den ormstukne bjælke. En fortælling fra 20. århundrede. *Fønix* nr. 2, juni 2003, s. 125-135. 2003.

- Nielsen B.F.: Trinitet og sjælesorg. i: Sjælesorg i dag s. 23-32. Teologisk Pædagogisk Center Løgumkloster, Løgumkloster 2003.
- Nielsen K.B.: Geert Hallbäck om Markusevangeliet. Teol-information nr. 27, februar, s. 26-30. 2003.
- Nielsen K.B.: Überlegungen zum Religionsverständnis Dietrich Bonhoeffers: Zwischen Kritik und Konstruktion. i: Dietrich Bonhoeffer Jahrbuch s. 93-106. Christian Gremmels & Hans Pfeifer (red.). Chr. Kaiser/Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 2003.
- Nielsen K.B.: The Concept of Religion and Christian Doctrine. The Theology of Dietrich Bonhoeffer Reconsidered. *Studia Theologica* Vol. 57, No. 1, s. 4-19. 2003.
- Nielsen K.B.: Nye teologiske studieordninger. Teol-Information nr. 28, sept., s. 6-10. 2003.
- Olsen J.H.: Når samarbejdet trues af sammenbrud. i: Samarbejde i mission. Ny mission 4 s. 22-35. Harald Nielsen (red.). Unitas Forlag, Valby 2003.
- Quist W.M.: Den enkelte og det mellem menneskelige – Den etiske betydning af det mellem menneskelige forhold hos Søren Kierkegaard. 117 s. C.A. Reitzel, København 2000.
- Søltoft P.: The Power of Eloquence: On the Relation between Ethics and Rhetoric in Preaching. i: Søren Kierkegaard and the Word(s). Essays on Hermeneutics and Communication s. 240-247. Poul Houe & Gordon D. Marino (eds.). C.A. Reitzel, København 2003.
- Wolf J.: Den almægtige Gud og det onde. Præsteforeningens Blad 27. juni 2003/26, s. 570-582. 2003.
- Wolf J.: The Intelligent Design Theory and the Rehabilitation of Analogical Knowledge. 20s. ISCID Archive, www.iscid.org "The Archive", Princeton, USA 2003.

Studienævnet for Teologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lektor Bodil Ejrnæs, lektor Ninna Jørgensen (vicestudieleder), lektor Kirsten Busch Nielsen (studieleder), stud.theol. Ida Auken Nielsen, stud.theol. Jesper Knudsen (næstformand) og stud.theol. Sarah Ziethen.

Beretning

Studienævnet afsluttede i forårets løb udarbejdelsen af studieordninger for bachelor- og kandidatuddannelserne i teologi i henhold til bekendtgørelse af 2002. Nævnets forslag til de nye studieordninger blev drøftet med aftagerrepræsentanter, censorer og søsterfakultetet ved Aarhus Universitet. Studieordningerne blev vedtaget af Fakultetsrådet i marts 2003. I april afholdtes informationsmøde for "gamle" studerende om bestemmelserne om overgang til ny studieordning, og der er også informeret skriftligt om ordningerne.

Fra efterårssemesteret 2003 blev der for første gang optaget studerende på den nye bacheloruddannelse. Der er i udarbejdelsen af studieordningerne lagt særlig vægt på tilrettelæggelsen af studiestarten, og studienævnet har ikke

mindst derfor fulgt igangsættelsen af de nye studieordninger nøje.

I løbet af foråret udarbejdede studienævnet i samarbejde med studievejlederne nyt informationsmateriale. Der blev planlagt og gennemført en styrkelse af informationsarbejdet. Hvilken betydning det har haft, er i sagens natur uvist. Men antallet af optagne ved teologistudiet steg i år med 5,5%. 86,7% af de optagne var førsteprioritetsansøgere (stigningen i antal førsteprioritetsansøgere var 12,6%). Informationsarbejdet er fortsat i efteråret med henblik på optag 2004, og ansættelsen af en erhvervsvejleder har endvidere gjort det muligt at styrke vejledningen af potentielle, såvel som allerede indskrevne teologistuderende.

I efterårssemesteret 2003 igangsatte Det Teologiske Fakultet internetbaseret fjernundervisning, ligesom der er arbejdet med it-støtte til den traditionelle undervisning.

Det Teologiske Fakultet har en række efter- og videreuddannelses tilbud – både enkeltfag og fleksible masterstudieforløb. Også dette udbud er der informeret grundigt om i årets løb.

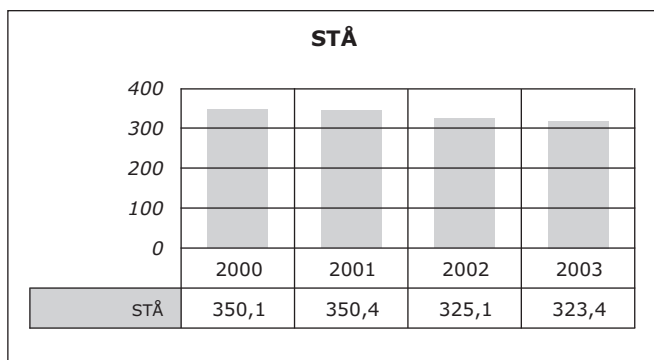
I efterårssemesteret gennemførtes to kursusforløb på engelsk, særligt tiltællt for udenlandske studerende. Fra Ilisimatusarfik i Nuuk har fakultetet haft to studerende.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					
	Teologi	Græsk og latin	Afrikaområdest.	Humaniora	Meritoverført	I alt
Teologi	295,7	50,8	0,6	1,3	17,1	365,4
Humaniora	15,5					
Samfundsvidenskab	3,1					
Afrikaområdestudier	0,5					
Meritstuderende	3,5					
Gæstestuderende	5,0					
I alt	323,4					
Åben uddannelse	30,5					

STÅ 2000-2003

Studieleder Kirsten Busch Nielsen

Ph.d.-studienævnet for Teologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod ph.d.-studienævnet af ph.d.-studieleder, professor Niels Peter Lemche, professor Arne Grøn, lektor Niels Kastfelt samt ph.d.-studerende Caspar Wenzel Tørnøe, Iben Damgaard og Steen Thøgersen.

Beretning

Situationen for tilgangen til ph.d.-studiet ved Det Teologiske Fakultet forbedredes marginalt i løbet af 2003 bl.a. i forbindelse med oprettelsen af Forskerskolen Religion og Samfund, samt på grund af forskellige initiativer og centre. Fakultetet råder over 5,54 stipendieårsværk, hvilket ikke dækker behovet for ph.d.-stipendier. Et særligt problem i denne forbindelse er øremærkningen af en række stipendiemidler i forbindelse med aftaler indgået ved indplaceringen af flere grundforskningscentre ved Det Teologiske Fakul-

tet, der har bundet stipendiemidler i samfinansierede stipendier.

Ph.d.-bestanden var ved udgangen af 2002 16 ph.d.-studerende. Heraf oppebar fem en friplads stillet til rådighed af Det Teologiske Fakultet, syv havde KU-stipendier, fire oppebar stipendier fra Statens Humanistiske Forskningsråd, ét var samfinansieret med Center for Studiet af Kulturarven fra Middelalderens Ritualer, ét var samfinansieret med Søren Kierkegaard Centeret, og én ph.d.-studerende var privatfinansieret.

I 2003 tildeltes 2 ph.d.-grader.

Det Teologiske Fakultets økonomiske situation for 2004 tillod kun, at ét ph.d.-stipendium og én friplads blev opslået i efteråret 2003.

2003 har været præget af oprettelsen af Forskerskolen for Religion og Samfund, hvori indgår Det Teologiske Fakultet, Institut for Religionshistorie ved Det Humanistiske Fakultet samt centrene tilknyttet Det Teologiske Fakultet.

Ph.d.-studieleder Niels Peter Lemche

Center for Afrikastudier

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret varetages af centerleder og studieleder (professor Holger Bernt Hansen).

Til CAS er knyttet en kontaktgruppe bestående af repræsentanter fra de institutter på Københavns Universitet, der udgør det faglige grundlag for CAS' aktiviteter, som har deres tyngdepunkt i humanistiske og samfundsvidenskabelige discipliner. I 2003 har kontaktgruppen haft følgende sammensætning: fra Institut for Kirkehistorie: lektor Niels Kastfelt; fra Institut for Antropologi: lektor Michael Whyte; fra Økonomisk Institut: lektor Jens Kovsted, fra Institut for Statskundskab: ekst. lektor Gorm Rye Olsen; fra Institut for Historie: lektor Ole Justesen; og fra Geografisk Institut: lektor Torben Birch-Thomsen. Medlemmer af kontaktgruppen inddrages især i forbindelse med planlægning af undervisningsudbud og rekruttering af lærere.

Organisation

Center for Afrikastudier (CAS) er placeret under Det Teologiske Fakultet og refererer til dekan og Fakultetsråd med hensyn til budget og studieordning. De studiemæssige forhold varetages af et studieudvalg bestående af 2 lærere og 2 studerende.

Adresse

Købmagergade 46, 4
1150 København K
Telefon 35 32 25 85
Fax 35 32 25 90
cas@teol.ku.dk
www.teol.ku.dk/cas

Centerlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Som led i bestræbelserne på at fremme internationaliseringen af undervisning og forskning ved danske universiteter blev Center for Afrikastudier oprettet i 1984 som den studiemæssige og organisatoriske ramme for et to-årigt, tværfagligt områdestudium vedr. Afrika beregnet for studerende såvel under kandidatuddannelse som under åben uddannelse.

Center for Afrikastudier har tre overordnede formål

1. Gennem et – efter engelsk mønster-opbygget – Afrikaområdestudium at inddrage udviklingslandene i almindelighed og Afrika i særdeleshed i internationaliseringen af forskning og undervisning ved Københavns Universitet.
2. At virke som et tværfagligt og tværfakultært forum

for aktiviteter vedr. Afrika på Københavns Universitet for derved at fremme interessen for i undervisning og forskning at beskæftige sig med Afrika-relaterede emner.

3. Parallelt med udbygningen af den danske udviklingsbi-stand og øvrige danske kontakter med Afrika at medvirke til at styrke de studerendes interesse for og kompetence til at del-tage i det voksende danske samarbejde med afrikanske lande.

Rekruttering til Afrikastudiet

Afrikastudiet udbydes både som et ét årigt heltidsstudium, der afsluttes med et diplom, og som et to årigt heltidsstudium, der i lighed med det engelske system kvalificerer til titlen Master of African Studies. Pågående ændringer i uddannelsesstrukturen og i gældende bekendtgørelser medfører, at afrika-områdestudiet vil blive revideret i løbet af 2004.

Nye studerende optages hvert år med studiestart pr. 1. september. Optagelseskriteriet er normalt afsluttet bacheloruddannelse subsidiært mindst to års studium eller en afsluttet mellemlang videregående uddannelse. Optagelse på Afrika-områdestudiet forestås af uddannelsesudvalget.

Der var i 2003 et stabilt antal ansøgere og 55 heltidsstuderende blev optaget. Heraf var ca. tre fjerdedele under kandidatuddannelse, mens en fjerdedel blev optaget under åben uddannelse (tompladsordningen). Herudover blev der i 2003 optaget 16 tilvalgsstuderende fra Det Humanistiske Fakultet på studiet.

Hovedparten af de optagne studerende kommer fra KU, hvor alle 6 fakulteter er repræsenteret. Hertil kommer et betydeligt antal studerende dels fra universiteter i hovedstadsområdet, dels fra Odense, Aarhus og Aalborg. Endelig kommer flere studerende fra Sverige og især Norge.

Ud over de heltidsstuderende optages der en række meritstuderende fra KU som benytter de udbudte emneseminarer til meritoverførsel til deres hovedstudium. Emneseminarer, der udbydes på engelsk har også vist sig at være populære blandt de internationale studerende på KU. Antallet af studerende fra andre uddannelsessteder, der søger optagelse på emneseminarerne, har været stadigt stigende.

Sammenlagt udgjorde antallet af aktive studerende på afrikastudiet i 2003 ca. 125 pr. semester.

Undervisning

Undervisningsudbuddene svarer til de i studieordningen hjemlede fagområder, idet der dog til stadighed foregår en faglig udvikling såvel med hensyn til emner som pensum. For 2003 kan der være grund til at fremhæve:

- at antallet af emneseminarer, der behandler aktuelle emner fra forskningen og udviklingen i Afrika, har været større end tidligere og især tiltrukket et stort antal meritstuderende. Således blev der i 2003 udbudt i alt 11 emneseminarer over to semestre.

- at behandlingen af interne konflikter (religiøse og etniske) i Afrika har haft en fremtrædende plads i undervisningen.

- at interessen for at arbejde med religion, miljø, konflikt, udvikling og demokrati i Afrika har været meget stor.

Lærere rekvireres hovedsageligt gennem de involverede institutter suppleret med gæstelærere fra nabouniversiteter og forskningsinstitutioner. Hertil kommer udenlandske gæstelærere. I 2003 har følgende lærere varetaget undervisningen:

Ole Winckler Andersen, Keld Buciek, Mette Dylander, Joakim Gundel, Holger Bernt Hansen, Stig Jensen, Bjørn

Møller, Susan Nørskov Jensen, Nina Johnsen, Ole Justesen, Jesper Jønsson, Niels Kastfelt, Jens Kovsted, Gorm Rye Olsen, Eric Markusen, Martin Mennecke, Birthe Lindeskov Nautrup, Maria Paiva, Margrethe Silberschmidt, Stefano Ponte, Katarina Tomasevski og Annette Aarestrup. Hertil kommer et antal gæsteforelæsere og vejledere ved specialeskrivning.

Censorer

Efter ønske fra Undervisningsministeriet blev med virkning fra 1998 oprettet et fælles censorkorps for to af landets områdestudier: Asienstudiet ved Aarhus Universitet og afrikastudiet ved KU. I foråret 2002 blev censorkorpset nybeskikket. Her blev der især lagt vægt på at sikre, at censorkorpset dækker alle de fag eller fagområder, der indgår i uddannelsen, samt de ansættelsesområder som uddannelsen især sigter mod.

Forskningsvirksomhed

Det tværfaglige afrikastudium omfatter discipliner indenfor de teologiske, humanistiske og samfundsvidenskabelige områder. Lærerne rekrutteres hovedsagelig gennem de respektive institutter. Deres forskning udføres derfor i de pågældende institutters regi, men resultaterne fremlægges ofte i tilknytning til seminarer på CAS. En væsentlig del af CAS' forskningsvirksomhed udføres af gæsteforskere.

Forskningsaktiviteter

Blandt forskningsaktiviteterne i tilknytning til CAS skal nævnes følgende:

- Professor Per Hernæs (NTNU) er gæsteforsker på CAS medio 2003 – medio 2004 i tilknytning til sin deltagelse i forskningsprogrammet "Tradition og modernitet i Ghanesisk historie og udvikling". Programmet er et samarbejde mellem Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet (NTNU) i Trondhjem og University of Ghana og fokuserer på de prækoloniale relationer mellem Europæere og afrikanere og inddrager også dansk materiale.

- En del af det nordiske forskningsprojekt: "Sexuality, Gender and Society in Africa" som gennemføres af Nordiska Afrikainstitutet i Uppsala, foregår i tilknytning til CAS, hvor forskningsleder Signe Arnfred arbejder på den danske del af projektet.

- Gæsteforsker, mag.art. Birthe Nautrup har fortsat arbejdet på sit ph.d.-projekt "Nomadeliv under forandring". Projektet har været støttet af Rådet for Ulandsforskning. Afhandlingen blev indleveret til bedømmelse i foråret 2003.

- Gæsteforsker, ph.d. Christian Højbjerg (i arbejdstilbud) har arbejdet dels med forholdet mellem religion og politik i Guinea og Liberia, dels med spørgsmålet om konflikt og forsoning under den igangværende fredsproces i Liberia.

Særlige initiativer

Nord/Syd Koordination

Nord/Syd koordination er en koordinationsfunktion til videreførelse af visse af de aktiviteter, der tidligere faldt under det nu afsluttede Nord/Syd Satsningsområde. Satsningsområdet udgjorde ét af de tre satsningsområder, som Københavns Universitet iværksatte med start i 1996 og afviklede i 2003.

Nord/Syd koordinatoren varetager funktioner i relation til universitets ulandsforskning og -studier: Informationsvirksomhed (web-master, nyhedsbrev, netværk, informationsmateriale, kontakt til pressen); Supportfunktion (konferencer, gæsteforskere, nye satsningsområder, publikationer); Internationalt samarbejde (internationalisering, udveksling, vidensoverførsel, databaseregistrering); Samspil med Danida o.a. (kontaktorgan, forskningsformidling, forskningsmidler, legater). Desuden arbejder Nord/Syd koordinatoren for at fremme studentermobiliteten til u-landene gennem rådgivning, formidling af praktik- og studieophold, feltarbejde og erfaringsopsamling. Hvert år er der adskillige studerende, herunder fra Center for Afrikastudier, der rejser til Afrika med hjælp fra Nord/Syd koordinatoren.

CAS' leder, professor Holger Bernt Hansen, er formand for den rådgivende gruppe omkring Nord/Syd Koordination, og der er ved CAS oprettet en stilling som Nord/Syd koordinator, som besættes af cand.scient. Maj-Britt Johansen.

Under det nye satsningsområde "Religion i det 21. århundrede", der med start i 2003 huses af Det Teologiske Fakultet, vil nogle af Nord/Syd Satsningsområdets aktiviteter omkring religion i Afrika og Mellemøsten videreføres i et samarbejde mellem Institut for Kirkehistorie, Carsten Niebuhr Institutet og Center for Afrikastudier under medvirken af Nord/Syd koordinatoren.

Andre af Nord/Syd Satsningsområdets aktiviteter omkring miljø i u-landene bliver videreført under et nyligt etableret særligt initiativ under Københavns Universitet under navnet "Rio-konventionerne". Dette initiativ, der huses af Geografisk Institut, er et samarbejde mellem adskillige institutter og fakulteter og deriblandt også Nord/Syd koordinatoren og Center for Afrikastudier.

Deltagelse i SLUSE-samarbejdet

Medio 1998 startede på basis af en bevilling fra Miljøministeriets bistandsafdeling Danced et større, tværfagligt undervisningsprogram om miljø og naturressourceforvaltning i udviklingslande benævnt SLUSE (Sustainable Land Use). Programmet sigter mod at kvalificere kommende kandidater inden for området og gennemføres som et samarbejde mellem Roskilde Universitetscenter, Landbohøjskolen og Københavns Universitet, hvorfra medvirker Geografisk Institut, Institut for Antropologi og Center for Afrikastudier.

Under Afrikastudiet udbydes hvert år et emneseminar om miljøproblematikken i Afrika.

Faglige og administrative hverv

Professor Holger Bernt Hansen: Formand for Rådet for Udviklings Forskning (RUF) og næstformand for bestyrelsen i Dansk Institut for Internationale Studier. Han er medlem af bestyrelsen for International African Institute (London); medlem af bestyrelsen for Institute of Commonwealth studies (University of London); og medlem af redaktionskomiteen for tidsskriftet "African Affairs".

Formidling

Større begivenheder

I forbindelse med Professor Terence Ranger's, Oxford University, besøg ved Center for Afrikastudier blev der arrangeret et ph.d.-forskningsseminar for ph.d.-studerende ho-

vedsageligt fra Københavns Universitet. Emnet var "Nationalist Historiography and the Modern History of Zimbabwe".

Den 6. november 2003 arrangerede Center for Afrikastudier et velbesøgt Afrikaseminar med vice-præsidenten for den Afrikanske udviklingsbank, Theodore Nkodo der talte om bankens udfordringer i forbindelse med implementeringen af det nye partnerskab for Afrikas udvikling (NEPAD). Efter seminaret blev der afholdt et velbesøgt orienteringsmøde om ansættelsesmuligheder i den Afrikanske Udviklingsbank.

Den 13. november var Center for Afrikastudier vært for seminaret "Udvikling ved dialog – nye veje til et bedre nordisk samarbejde om Afrika". Mødet var med forskere fra Nordisk Afrikainstitut (NAI) i Uppsala og fra en bred vifte af institutioner i Danmark. På mødet blev fremført en række forslag til fremme af det fremtidige forskersamarbejde i Norden.

Afrika-seminarer

I såvel forårs- som efterårssemesteret har der mindst hver anden uge været arrangeret Afrika-seminarer over aktuelle emner med udefrakommende, hovedsageligt internationale gæsteforelæsere. Det har været meget tilfredsstillende at konstatere, at i takt med udbygningen af CAS' internationale kontakter udtrykker forskere i stigende grad selv interesse for under gennemrejse at give en forelæsning på CAS.

Tilslutningen til forelæsningerne har igen i år været meget tilfredsstillende med deltagere såvel fra KU som udefra. Det er karakteristisk, at de internationale gæster kommer til at udgøre en del af det faglige miljø såvel for forskere som for studerende, der benytter dem både som resourcepersoner og som kontaktpersoner ved planlægning af studieophold i udlandet.

I 2003 har der været afholdt følgende 20 Afrika-seminarer
Prof. Maxi Schoeman, Dept. of Political Science, University of Pretoria: "The African Union after the Durban Summit".

Kimanthi Mutua, Director of the Kenyan Rural Enterprise Bank: "Micro Finance and Rural Entrepreneurs in Kenya: The Role of Education".

Prof. Karen Tranberg Hansen, Dept. of Anthropology, Northwestern University: "Some Odds Against Social Adulthood: Perspective on the Youth in an African City".

Prof. Per Pinstrup-Andersen, Landbohøjskolen og Cornell University, N.Y.: "Skaber vor landburgs- og handelspolitik fattigdom og sult i Afrika".

Seniorresearcher, dr. Harriet Birungi, Makerere Institute of Social Research, Uganda, pt. Population Council in Nairobi: "Sexuality in Kenya: Researching men who have sex with men".

Prof. Martin Doornbos, Institute of Social Studies, The Hague: "Somalia: Alternative Scenarios for Political Reconstruction".

Dr. Danielle de Lame, The Africa Museum, Brussels: "Belgium and Post-Genocide Rwanda".

Dr. Jack Thompson, Centre of African Studies, University of Edinburgh: "The Kodak and the King: What can photography tell us about the campaign against Leopold's rule in Congo?"

Prof. René Lemarchand, Dept. of Political Science, University of Florida: "The Venomous Flowers of Ivoirité: The Crisis of the Ivory Coast".

Prof. Terence Ranger, St. Antony's College, Oxford

University: "Comments on the Actual Situation in Zimbabwe".

Prof. Michael Mortimore, Dryland Research Programme, UK: "People and Environmental Degradation in Rural Africa – More People less Erosion?".

Prof. Clement E. Adibe, DePaul University, Chicago: "Wanted! A Partnership for Peace in West Africa".

Dr. Koen Vlassenroot, Conflict Research Group, University of Ghent: "Dynamics of the Conflict in Eastern Congo: The formation of new political complexes".

Dr. Stephen Rapp, Senior Attorney at the International Criminal Tribunal for Rwanda in Arusha: "The Role of the Media in the Rwandan Genocide".

Prof. K.K. Prah, Director of the Centre for Advanced Studies of African Societies, Cape Town: "Facing the Future: Using African Language in Education and Development".

Prof. Paul Richards, Dept. of Anthropology, University of Wageningen: "West African Wars – Agrarian Crises?".

Dr. Henning Melber, Research Director, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala: "Liberation Movements as Governments: The Case of Namibia".

Prof. Per Hernæs, Historisk Institut, NTNU, Trondheim: "Udviklingsbistand i historisk perspektiv".

Prof. Tony Addisson, Deputy Director for UN University – World Institute for Development Economics Research (WIDER), Helsinki: "Africa's Recovery from Conflict: Making Peace Work for the Poor".

Dr. Lillian Tibatemwa, Ass. Professor, Faculty of Law, Makerere University, Uganda: "Restoring Justice According to African Tradition? Juvenile Justice in Uganda".

Theodore Nkodo, Vice-President for the African Development Bank: "Implementing NEPAD: The Challenges for the African Development Bank".

Dr. Nabil-El-Khodari, Director of the Nile Bassin Society, Toronto: Nile River Bassin Society, Toronto: "Nile River: Challenges to Sustainable Development".

Udgivervirksomhed

Center for Afrikastudier har i 2003 udgivet følgende "Occasional Papers":

Schoeman, Maxi: "The African Union after the Durban 2002 Summit". February 2003.

Kelsall, Tim: "Democracy, De-agrarianisation and the African Self". April 2003.

Vlassenroot, Koen & Raeymaekers, Tim: "The Formation of New Political Complexes: Dynamics of Conflict in Ituri – Democratic Republic of Congo".

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

CAS har til sine aktiviteter stor nytte af en række bilaterale kontakter med afrikanske universiteter og med Afrika-centre i Europa og USA. Især skal nævnes samarbejdet inden for AEGIS (Africa-Europe Group of International Studies), der er netværk af universitetscentre for Afrikastudier inden for EU med det særlige formål, at fremme relationerne mellem afrikanske og europæiske universiteter, bl.a. gennem udveksling af gæsteforskere.

På nordisk plan er der etableret et tæt samarbejde med Nordiska Afrikainstitutet (NAI) i Uppsala ikke mindst med hensyn til udveksling af afrikanske gæsteforelæsere. I dette samarbejde har CAS haft stor nytte af den danske forsker ved NAI, cand.scient. anth. Catrine Christiansen.

Der er etableret gode kontakter med det nystartede Center for Afrikastudier ved Göteborgs Universitet. Desuden er der indledt et samarbejde med Afrikastudie-programmet ved Universitetet i Trondheim (NTNU) med henblik på fremtidig samarbejdsaftale indenfor Socrates/Erasmus-programmet.

Indenfor selve Socrates/Erasmus-programmet har CAS etableret et samarbejde med Centre of African Studies ved Edinburgh University. Der er indgået aftale om samarbejde med Institut für Afrikanistik ved Universität Leipzig. Begge aftaler omfatter såvel lærer- som studenterudveksling.

Med henblik på at styrke de studerendes mulighed for studieophold, feltarbejde eller praktik i forbindelse med udarbejdelse af deres speciale har CAS opbygget en række kontakter med afrikanske universiteter, med danske bistandsprojekter og med afrikanske NGO'er og danske NGO'er, der arbejder i Afrika. Især skal nævnes samarbejdet med Makerere Institute of Social Research, Uganda, der udspringer af et Danida finansieret forskningsbistandsprojekt, og med Dept. of Political Science ved University of Dar es Salaam. Sidstnævnte samarbejde foregår indenfor rammen af det Danida finansierede projekt REDET (Research and Education for Democracy in Tanzania).

Bibliotek

CAS' bibliotek omfatter efterhånden ca. 10.300 værker og ca. 60 tidsskrifter. Hovedvægten ligger fortsat på anskaffelse af de nyeste værker inden for især samfundsvidenskaberne og humaniora. Deltagelse i den amerikanske African Studies Association's årlige konference muliggør, at biblioteket meget tidligt kan erhverve de senest udgivne bøger og således afspejle den aktuelle faglige udvikling.

I 2003 omfattede udlånet ca. 3.000 bind, hvilket afspejler en fortsat stigende brug af biblioteket. Ud over CAS' egne studerende har især studerende fra Københavns Universitet været flittige brugere, hvilket peger på den service-funktion, som CAS varetager over for det øvrige universitet. Herudover kan registreres et stigende antal fjernlån såvel til Danmark som det øvrige Skandinavien.

Centerleder Holger Bernt Hansen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
DVIP	2,3	0,0	2,3
TAP	3,4	0,0	3,4
Årsværk i alt	5,7	0,0	5,7
Løn	2.146,0	0,0	2.146,0
Frikøb mv.	90,0	0,0	90,0
Øvrige drift	477,0	0,0	477,0
Anskaffelser	101,0	0,0	101,0
Bruttototal t.kr.	2.814,0	0,0	2.814,0

Publikationer

Hansen H.B., Johannsen M.-B.: Partnership for Africa's Development. North/South Priority Research Area, University of Copenhagen 2003.

Uddannelsesudvalget for Afrikastudier

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod uddannelsesudvalget fra læresiden af Holger Bernt Hansen og Jens Anders Kovsted. Fra studenter siden af Anita Brændsgaard Madsen, Jesper Vernon Larsen og Anna Cecilie Varnild.

Ved årets begyndelse afløste Anita Brændsgaard Madsen, Anne Cecilie Varnild og Jesper Vernon Larsen henholdsvis Kim Karina Kristensen og Mads Christoffersen som repræsentanter for de studerende

Beretning

Det samlede antal ansøgere til det 2-årige Afrikaområdestudium, var i år en smule lavere end sidste år. Dette skyldes, at der har været færre ansøgere under åben uddannelse, der optages under tompladsordningen. Modsat har der været en mærkbar stigning i antallet af tilvalgs- og meritstuderende. Det samlede antal studerende og studieaktiviteten har derfor været højere sammenholdt med de foregående år. Interessen for Afrikastudiet fra skandinaviske (især norske) studerende er fortsat i 2003.

Evaluering af undervisningen

Med få undtagelser har der blandt Afrikaområdestudiets studerende været tilfredshed med undervisernes kompetence, undervisningsforløb samt kursislitteraturen. I de tilfælde, hvor der er fremkommet ønsker om ændringer og forbedringer, er dette efterfølgende blevet drøftet med de pågældende undervisere. Blandt de studerende er der fortsat udbredt tilfredshed med de eksterne eksperter fra bl.a. Udenrigsministeriet og Dansk Institut for Internationale Studier. Dette er desuden i flere tilfælde med til at øge erhvervsrelevansen af studiet.

Indsatsen for at sikre at flere studerende fuldfører studiet er fortsat gennem 2003. Dette har atter i år medført en stigning i antallet af studerende, der har indleveret den afsluttende afhandling og dermed fuldført det 2-årige Afrikaområdestudium.

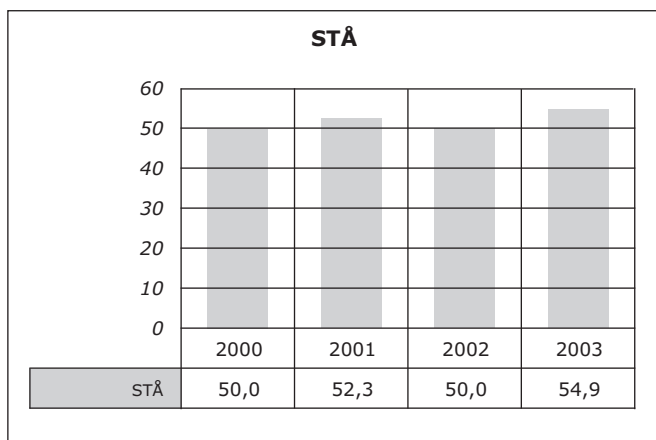
Statistik

STÅ-produktionen er øget i 2003, hovedsageligt fordi et stigende antal studerende afslutter deres uddannelse ved Afrika-områdestudiet. Studerende under åben uddannelse indgår ikke i nedenstående tal.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder		
	Afrikastudier	Meritoverført	I alt
Afrikastudier	34,3	0,4	34,7
Teologi	0,6		
Samfundsvidenskab og jura	3,5		
Humaniora	7,3		
Sundhedsvidenskab	0,6		
Naturvidenskab	2,5		
Meritstuderende	4,0		
Gæstestuderende	2,2		
I alt	54,9		
Åben uddannelse	10,4		

STÅ 2000-2003

Formand for uddannelsesudvalget Holger Bernt Hansen

Søren Kierkegaard Forskningscenteret

Ledelse pr. 1.2.2003

Fonden for Søren Kierkegaard Forskningscenteret (herefter SKC) har som øverste ledelse en eksternt bestyrelse: seniorforsker, mag.art. Ida Nicolaisen, formand (udpeget af Danmarks Grundforskningsfond), direktør, cand.polit. Hans Skov Christensen, næstformand (udpeget af Danmarks Grundforskningsfond), dekan, professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen (udpeget af KU i oktober i stedet for professor, dr.theol. Jens Glebe-Møller), direktør, professor, cand.mag. Jørn Lund (udpeget af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab), og direktør, cand.mag. Erland Kolding Nielsen (udpeget af Det Kongelige Bibliotek).

Organisation

SKC er en erhversdrivende fond, finansieret af Danmarks Grundforskningsfond i den anden bevillingsperiode, der udløber med udgangen af 2003. SKC har et nært samarbejde med KU i form af en samarbejdsaftale med Afdeling for Systematisk Teologi under Det Teologiske Fakultet; aftalen omfatter bl.a. udlån, udbygning og vedligeholdelse af Kierkegaard Biblioteket, ph.d.-kurser og -vejledning samt ansættelse af en samfinansieret lektor, som også er leder af Kierkegaard Biblioteket.

Adresse

Store Kannikestræde 15
1169 København K
Telefon 33 76 69 00
Fax 33 76 69 10
sec@sk.ku.dk
www.sk.ku.dk

Direktørens årsberetning

SKC har i 2003 fortsat udført sine aktiviteter i overensstemmelse med sit formål: 'Fremme af Kierkegaardforskningen nationalt og internationalt' og 'Udgivelse af "Søren Kierkegaards Skrifter" (SKS)'.

Personaleforhold

SKC har som daglig leder en direktør: cand.theol., dr.theol. h.c. Niels Jørgen Cappelørn.

Administrationschef, cand.phil. Mette Skakkebæk forlod sin stilling med udgangen af aug. 2003 pga. sygdom. Ledende editionsfilolog, cand.phil. Jette Knudsen forlod sin stilling med udgangen af dec. 2003 pga. sygdom.

Forskningsvirksomhed

Kierkegaardforskningen og den editionsfilologiske forskning er videreført efter de retningslinjer, som SKC's forskningsplan og udgivelsesprogram fastsætter.

Kierkegaardforskningen

Niels Jørgen Cappelørn har i forbindelse med sin kommentering af Kierkegaards journaler og opbyggelige skrifter påbegyndt indsamlingen af materiale til to forskningsprojekter, dels "En teologisk-antropologisk studie af Kierkegaards forståelse af gudbilledlighed og arvesynd", dels "En fremlæsning af dogmatiken i Kierkegaards 'Opbyggelige Taler i forskjellig Aand'".

Forskningslektor, lic.theol. Joakim Garff har arbejdet videre med sit overordnede forskningsprojekt "Nisus formativus. En hermeneutisk og systematisk-teologisk studie i Søren Kierkegaards kritik af dannelsesbegrebet med særligt henblik på hans forudsætninger i tysk og dansk åndshistorie, repræsenteret ved bl.a. J.L. Heiberg, H.L. Martensen og J.P. Mynster".

Forskningslektor Jon Stewart, ph.d., har især arbejdet med dansk hegelianisme. Hans arbejde med samling af artikler om den danske guldalder i en tværvideenskabelig antologi blev afsluttet med udgivelsen af "Kierkegaard and His Contemporaries" som bind 10 i "Kierkegaard Studies: Monograph Series" på Walter de Gruyter Verlag. Jon Stewart har i øvrigt fortsat sit forskningsprojekt "Hegel, Kierkegaard and Mediation", der omfatter en undersøgelse af Kierkegaards kritik og brug af Hegels begreb 'mediation' set i sammenhæng med den samtidige danske og tyske anvendelse af det. Han har videreført arbejdet med en monografi om Kierkegaards journaler og papirer fra perioden 1835-46 på grundlag af bind 17-19 i "Søren Kierkegaards Skrifter" til udgivelse på et amerikansk forlag. Ligesom han har videreført sin omfattende undersøgelse af dansk hegelianisme, der skal blive til bogen "A History of Hegelianism in Golden Age Denmark".

Lektor Pia Søltøft, ph.d., har videreført sit forskningsprojekt om forholdet mellem retorik, etik og homiletik i form af en historisk-systematisk analyse af homiletikkens etiske implikationer, belyst ud fra Kierkegaards overvejelser over det opbyggelige som meddelelsesstrategi og med inddragelse af samtidens homiletiske teorier. Projektet ønsker at diskutere en praktisk-teologisk problemstilling med religionsfilosofiske/etiske og retoriske redskaber.

Den editionsfilologiske forskning

"Journalerne NB-NB5" blev udgivet i april og "Journalerne NB7-NB10" i november som hhv. tekstbind 20/kommentarbind K20 og tekstbind 21/kommentarbind K21 i "Søren Kierkegaards Skrifter".

Tekstetablering og kommentering af "En literair Anmeldelse" fra 1846 og "Opbyggelige Taler i forskjellig Aand" fra 1847 blev delvis afsluttet med henblik på udgivelse i maj 2004 som tekstbind 8/kommentarbind K8 i "Søren Kierkegaards Skrifter". Desuden blev arbejdet med den datalogiske udformning af og den filologiske tekstetablering til den elektroniske version af "Søren Kierkegaards Skrifter" videreført.

Som et selvstændigt forskningsprojekt blev tekstetablering og kommentering af "P.C. Kierkegaards Dagbøger" fortsat af de editionsfilologiske medarbejdere cand.phil. Niels W. Bruun og cand.mag. Finn Gredal Jensen.

Realkommentator, cand.mag. Peter Tudvad har arbejdet med realkommentering af den historisk-kritiske udg. af "Søren Kierkegaards Skrifter". Og han har som et selvstændigt forskningsprojekt afsluttet og den 1. dec. 2003 afleveret færdigt manuskript til et større kildestudium "Kierkegaards København" til udgivelse på Politikens Forlag i maj 2004.

Endvidere har Finn Gredal Jensen og Kim Ravn (sammen med Niels Stengaard) arbejdet videre med udgivelsen af Poul Martin Møllers skrifter for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, ligesom Kim Ravn (sammen med Bodil Aurstad) har påbegyndt arbejdet med udgivelsen af Fritjof Nansens "Dagbok fra 1905" for Det norske sprog- og litteraturselskab.

Ph.d.-studerende

Realkommentator, cand.mag. Tonny Aagaard Olesen har været ph.d.-studerende indtil slutningen af februar, indskrevet ved Institut for Nordisk Filologi, med projektet "Kommenteringspraksis og kommenterinst teori", der er sammensat af en praktisk og en teoretisk del. Den praktiske del består af en fuldstændig kommentar til Kierkegaards "Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift" fra 1846. Opgaven har her været gennem en ny og selvstændig lemmatisering, der indoptager den foreliggende kommenteringstradition, at bringe den samlede kommentar på det niveau, som er gældende for "Søren Kierkegaards Skrifter". Den teoretiske del består af en afhandling, hvori der gøres rede for kommentargenrens specifikke karakteristika, kommenteringens historie, den filologiske litteraturforskning, kommentarteoriens etablering, kommentarens typologi og de dertil relaterede hermeneutiske spørgsmål. Afhandlingen er indleveret den 30. juni 2003 til forsvar. Fuldt finansieret af SKC.

Mag.art. Kirsten Klercke, der var ph.d.-studerende fra 1. sept. 1999 til 31. aug. 2000 i samarbejde med Freja-projektet, Kvinder på Tværs, ved Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik, har i sidste halvår af 2003 arbejdet videre med sit projekt "Dialektikken mellem selvet og den anden hos Hegel, Kierkegaard og nyere psykoanalytisk teori". Oprindeligt samfinansieret med Freja-projektet, i 2003 selvfinansieret.

Brian Söderquist, MA, har fortsat sit projekt "The Aesthetic and the Ethical in Kierkegaard's Early Works". Selvfinansieret i første halvår af 2003, i andet halvår finansieret af SKC.

Cand.theol. Michael Hjersing Olsen har fra marts 2002 været ph.d.-studerende, indskrevet ved Det Teologiske Fakultet under KU, med projektet "Negativitet og nyskabelse. Forholdet mellem skabelsesteologi og kristologi i Søren Kierkegaards opbyggelige forfatterskab". Samfinansieret med Afdeling for Systematisk Teologi under Det Teologiske Fakultet.

Oscar Parcero Oubiña har været ph.d.-studerende i hele 2003, indskrevet ved Universidad de Santiago de Compostela, Departamento de Filosofía e Antropoloxía Social, Spanien, med projektet "On the Concept of the Comic with constant Reference to Søren Kierkegaard". I første halvår af 2003 finansieret af Xunta de Galicia, Consellería de Investigación Desenvolvemento, i andet halvår af SKC.

Cand.theol. Anders Holm har siden sept. 2003 været ph.d.-studerende, indskrevet ved Det Teologiske Fakultet under Aarhus Universitet, med projektet "Samtidighedsproblemet hos Grundtvig og Kierkegaard". Samfinansieret med Center for Grundtvigstudier under Det Teologiske Fakultet i Aarhus.

Følgende ph.d.-studerende har i forskellige perioder af 2003 været tilknyttet SKC, udelukkende finansieret af egne eller eksterne midler:

Preben Jordal, indskrevet ved Universitetet i Bergen, Institutt for lingvistikk og litteraturvitenskap, Norge, tilknyttet SKC fra sept. 2002 til juni 2003, med projektet "Bagved Øjet ligger Sjælen som et Mørke". Søren Kierkegaards språktenkning som apofatisk poetologi". Finansieret af forskerstipendium fra Universitetet i Bergen.

Cand.mag. Inger Christiansen, indskrevet ved Det Teologiske Fakultet under KU, tilknyttet SKC i hele 2003, med projektet "Diskussionen om tro og viden i 1800-tallets filosofi". Finansieret af Statens Humanistiske Forskningsråd.

Maria Dolores Perarnau Vidal, indskrevet ved Universidad Autònoma de Barcelona, Departamento de Filosofía, Spanien, tilknyttet SKC i hele 2003, med projektet "The Pathos of Limit". Finansieret af et Cirius-kulturaftalestipendium.

Antonella Fimiani, indskrevet ved Università di Salerne, Dipartimento di Filosofia, Italien, tilknyttet SKC fra marts til maj 2003, med projektet "Kierkegaard's Ethics: Scientific Motivations". Finansieret af et Cirius-kulturaftalestipendium.

Janne Kylliäinen, indskrevet ved Helsinki University, Institute of Philosophy, Finland, tilknyttet SKC i juni 2003, med projektet "Social Aspects of Kierkegaard's Thoughts". Finansieret af et Cirius-kulturaftalestipendium.

Ingrid Basso, indskrevet ved Scuola Internazionale de Alti Studi in Scienze della Cultura, Fondazione Collegio San Carlo, Modena, Italien, tilknyttet SKC aug. til sept. 2003, med projektet "Kierkegaard's Use of Schelling's Thoughts, with special Reference to his Notes from Schelling's Lectures 1841-42". Finansieret af Scuola Internazionale.

Harald Steffes, indskrevet ved Kirchliche Hochschule Wuppertal, Abteilung Systematische Theologie, Tyskland, tilknyttet SKC fra aug. til nov. 2003, med projektet "Theologische Sokratesrezeption". Finansieret af Deutsche Akademische Auslandsdienst.

Jonna Hjertröm Lappalainen, indskrevet ved Stockholms Universitet, Filosofiska Institutionen, Sverige, tilknyttet SKC sept. 2003, med projektet "Det Osägbara i Sören Kierkegaards Filosofi". Selvfinansieret.

Benjamín Olivares Bøgeskov, indskrevet ved Universidad de Navarra, Pamplona, Spanien, tilknyttet SKC fra sept. 2003, med projektet "Psychology and Ethics in the Thoughts of Søren Kierkegaard. An Approach to a Classical Problem from a Modern Perspective". Selvfinansieret.

Enrico Tomasso Spanio, indskrevet ved Università Cá Foscari di Venezia, Dipartimento di Filosofia e Teoria delle Scienze, Italien, tilknyttet SKC fra okt. 2003, med projektet "Il tempo della scienza ed il tempo della coscienza". Finansieret af et Cirius-kulturaftalestipendium.

Chiara Tosolini, indskrevet ved Università Cá Foscari di Venezia, Dipartimento di Filosofia e Teoria delle Scienze, Italien, tilknyttet SKC fra okt. 2003, med projektet "Valgets frihed hos Kierkegaard". Finansieret af et Cirius-kulturaftalestipendium.

Seniorforskere/post.doc.'s

Ettore Rocca, ph.d., ekstern lektor ved Università di Reggio Calabria, Italien, hvor han har undervist i æstetik; tilknyttet SKC i hele 2003, med projektet "Kierkegaards anden Æstetik". Delvis finansieret under dagpengeordningen.

Darío González, ph.d., ekstern lektor ved Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik under KU, tilknyttet SKC i hele 2003, med projektet "Seeing/being seen. The Order of Vision and the Idea of Phenomenology of Subjectivity in Kierkegaard". Selvfinansieret.

Ulrich Knappe, ph.d., ekstern lektor ved hhv. Københavns og Aarhus Universitet, tilknyttet SKC i hele 2003, med det projekt at bearbejde sin ph.d.-afhandling "Kant, Kierkegaard and the Problem of Unity of the Self" til udgivelse i "Kierkegaard Studies: Monograph Series" på Walter de Gruyter Verlag. Selvfinansieret.

Mag.art. Bronislaw Swiderski, tilknyttet SKC i hele

2003, som oversætter af "Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift" og som den ansvarlige organisator af den polske oversættelse af Kierkegaards skrifter og journaler, der har modtaget støtte fra den polske stat. Foruden at oversætte tekster af Kierkegaard har Swiderski også oversat videnskabelige afhandlinger om Kierkegaard til polsk. Ansat under Arbejdsformidlingen i Københavns Kommune.

Bruce H. Kirmmse, ph.d., professor ved Connecticut College, Department of History, USA, tilknyttet SKC fra feb. til juni 2003, med det projekt at oversætte hhv. journalen CC og "SAK. Søren Aabye Kierkegaard. En biografi" af Joakim Garff til engelsk. Sabbatical leave.

Olle Mäkinen, lektor ved Vasa University, Department of Philosophy, Finland, tilknyttet SKC i feb. og marts 2003, med projektet "Movement and Repetition in Kierkegaard's Text versus Modern Literature". Selvfinansieret.

István Czákó, ph.d., lektor ved Pázmány Péter Catholic University, Department of Philosophy, Piliscsaba, Ungarn, tilknyttet SKC i feb. og juni 2003, med projektet "Kierkegaard and Schleiermacher". Finansieret af et stipendium fra det ungarske undervisningsministerium.

Karl Verstrynge, ph.d., lektor ved University of Leuven, Department of Philosophy, Belgien, tilknyttet SKC fra april til juni 2003, med projektet "The Concept 'before God' as Regulative Ideal for the Subjectivity in Kierkegaardian Thought". Finansieret af et stipendium fra Flanderns Forskningsfond.

Ragni Linnet, mag.art., lektor ved Institut for Kunsthistorie og Tetatervidenskab, KU, tilknyttet SKC fra april til aug. 2003, med projektet "Den brudte helhed. Guldaldermaleriet omkring 1840 og den danske hegelianisme med inddragelse af Kierkegaards kunstteori". Selvfinansieret.

Normann Lillegaard, ph.d., professor ved University of Tennessee-Martin, Department of Philosophy and Religion, USA, tilknyttet SKC i maj 2003, med det projekt at oversætte tekster af Fru Gyllembourg. Selvfinansieret.

Richard Purkharthofer, ph.d., Wissenschaftlicher Mitarbeiter ved Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Fachbereich Evangelische Theologie, Tyskland, tilknyttet SKC i aug. og sept. samt okt. 2003, med det projekt at arbejde med oversættelse af kommentarer til "Journalne og Aufzeichnungen" i "Deutsche Søren-Kierkegaard-Edition". Finansieret af Deutsche Forschungsgemeinschaft.

Faglige og administrative hverv

Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Kim Ravn, Mette Skakkebæk (indtil aug. 2003), Jon Stewart og Pia Søltoft udgør SKC's ledelsesgruppe. Datalog, cand.scient Karsten Kynde er tillidsmand for de AC-organiserede medarbejdere.

Bedømmelsesudvalg

Niels Jørgen Cappelørn: Har været medlem af to udvalg til bedømmelse af ansøgere ved "Henrik Ibsens Skrifter", Senter for Ibsen-Studier, Universitetet i Oslo, af udvalget til bedømmelse af Jon Stewarts afhandling, indleveret til forsvar for den teologiske doktorgrad ved Det Teologiske Fakultet, KU, og af et udvalg til bedømmelse af ansøgere til et Grundtvig Kierkegaard ph.d.-stipendium, samfinansieret af Center for Grundtvigstudier, Aarhus Universitet, og SKC.

Udvalg og fonde

Niels Jørgen Cappelørn: Har været medlem af et udvalg under Forsvarsakademiet til udarbejdelse af etiske og pædagogiske principper for Forsvaret (udkommet i 2003).

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Peter Tudvad: Har været konsulent for skuespiller og instruktør Claus Damgaard i forbindelse med hans skuespil om Kierkegaard, "Commandanten", der havde premiere i aug. 2003. Desuden har han været konsulent for den pakistanske forfatter Ghulam Sabir i forbindelse med hans bog "Kierkegaard and Iqbal. Startling Resemblances", der udkom i Pakistan i 2003, og for Aminah Tønnsen, der er i færd med at oversætte Ghulam Sabirs bog til dansk.

Tillidshverv

Niels Jørgen Cappelørn: Medlem af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, af Advisory Board ved The Hong Kierkegaard Library, St. Olaf's College, Minnesota, USA, og af planlægningskomitéen for Kierkegaard Schleiermacher Kongressen i København, 9.-13. okt. 2003. Pia Søltoft er formand for, Tonny Aagaard Olesen og Kirsten Klercke er medlemmer af bestyrelsen for Søren Kierkegaard Selskabet. Karsten Kynde har været medlem af planlægningsgruppen for Nordisk Netværk for Editionsfilologers årskonference i Danmark, 10.-12. okt. 2003.

Akademiske grader

Niels Jørgen Cappelørn: Tildelt den teologiske æresdoktorgrad ved Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Fachbereich Evangelische Theologie, den 17. juli 2003. Jon Stewart forsvarede sin disputats "Kierkegaard's Relations to Hegel Reconsidered", udgivet på Cambridge University Press, for den teologiske doktorgrad ved Det Teologiske Fakultet, KU, den 12. nov. 2003.

Formidling

Udgivervirksomhed

SKC udgiver på G.E.C. Gads Forlag, København, "Søren Kierkegaards Skrifter" bind 1-28 (i 55 bind, 28 tekstbind og 27 kommentarbind). I april 2003 udkom "Journalerne NB-NB5" og i nov. 2003 "Journalerne NB7-NB10" som hhv. tekstbind 20/kommentarbind K20 og tekstbind 21/kommentarbind K21 i "Søren Kierkegaards Skrifter".

SKC udgiver på Walter de Gruyter Verlag, Berlin/New York, "Kierkegaard Studies: Monograph Series" og "Kierkegaard Studies: Yearbook". I 2003 udkom "Kierkegaard und Wittgenstein" af Mariel Nientid, "Kierkegaard und Schelling. Freiheit, Angst und Wirklichkeit", udg. af Jochem Hennigfeld og Jon Stewart, og "Kierkegaard and His Contemporaries: The Culture of Golden Age Denmark", redigeret af Jon Stewart, som hhv. bind 7, 8 og 10 i "Kierkegaard Studies: Monograph Series". Desuden udkom "Kierkegaard Studies: Yearbook 2003" med bl.a. foredragene fra SKC's forskerseminar i aug. 2002.

Redaktionelle hverv

Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, dr.phil. Johnny Kondrup (lektor ved Institut for Nordisk Filologi, Det Humanistiske Fakultet, KU) og Alastair McKinnon (professor emeritus ved McGill University,

Montreal, Canada) udgør redaktionen for "Søren Kierkegaards Skrifter".

Niels Jørgen Cappelørn og dr. Hermann Deuser (professor ved Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Fachbereich Evangelische Theologie, Tyskland) er redaktører af "Kierkegaard Studies: Monograph Series". Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser og Jon Stewart er sammen med Christian Tolstrup redaktører af "Kierkegaard Studies: Yearbook 2003".

Niels Jørgen Cappelørn og Jon Stewart: Medlemmer af redaktionen for den engelske oversættelse af Kierkegaards journaler og notesbøger; Niels Jørgen Cappelørn af redaktionen for hhv. den franske og den tyske oversættelse af Kierkegaards journaler og notesbøger og endvidere sammen med Darío González af redaktionen for den spanske oversættelse af Kierkegaards værker. Niels Jørgen Cappelørn, Jon Stewart og Bronislaw Swiderski er medlemmer af redaktionen for det polske Kierkegaard oversættelsesprojekt, Bronislaw Swiderski er desuden redaktionssekretær; Jon Stewart af redaktionen for den ungarske oversættelse af et udvalg af Kierkegaards værker og journaler; og Niels Jørgen Cappelørn af redaktionen for den kinesiske oversættelse af en antologi i ti bind med værker og journaler af Kierkegaard.

Darío González, Tonny Aagaard Olesen, Brian Söderquist og Pia Søltøft: Sidder i redaktionen for tidsskriftet "Kierkegardiana".

Jon Stewart: Medlem af redaktionen (sammen med Jan Holmgaard og Lone Koldtoft) for udgivelse af foredragene fra seminaret "Svensk Kierkegaardforskning anno 2003", arrangeret af Centrum för Danmarksstudier, Lunds universitet.

Kongresser, seminarer og symposier

Oversættelsesseminar. Den 21.-23. feb. 2003 afholdt SKC det årlige oversættelsesseminar, arrangeret af Ettore Rocca i samråd med Niels Jørgen Cappelørn. Hovedtemaet var "Types of Text in Kierkegaard Translation", og der var 32 deltagere fra 13 lande.

Forskerseminar. Den 12.-15. aug. 2003 afholdt SKC det årlige forskerseminar, arrangeret af Niels Jørgen Cappelørn i samråd med ledelsesgruppen. Årets tema var "Philosophiske Smuler", som blev belyst under forskellige vinkler i 16 foredrag, og der var i alt 80 deltagere fra 12 lande.

Projektseminarer, især møntet på ph.d.-studerende, arrangeret af Joakim Garff i samråd med ledelsesgruppen. SKC har i forårs- og efterårssemestret afholdt i alt 22 projektseminarer, hvor forskere, tilknyttet SKC eller særligt indbudte, fremlægger deres igangværende forskningsprojekter eller holder et oplæg til diskussion. Seminarerne, der holdes på engelsk, tysk eller dansk, har været annonceret på de relevante institutter ved KU. Professor, dr. Christine Axt-Piscalar, der var inviteret af Det Teologiske Fakultet, KU, Danmarks Grundforskningsfonds Center for Subjektivitetsforskning og SKC, holdt et seminar, "Kierkegaards Sündelehre im Verhältnis zu derjenigen Schleiermachers", den 27. maj 2003. Og professor Hermann Deuser, der fik tildelt den teologiske æresdoktorgrad ved KU's årsfest, holdt et seminar, "Kierkegaards Bedeutung für Religionstheorie und Religionsphilosophie der Gegenwart", den 18. nov. 2003.

Grundtvig Kierkegaard Seminar. Den 23.-24. maj 2003 afholdt SKC og Grundtvig Akademiet i samarbejde med Kirkeligt Samfund et seminar om "Grundtvig og Kierkegaard efter kulturradikalismen" på Vartov, arrangeret af Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, akademileder

Henrik Wigh Poulsen, ph.d., sekretariatsleder Hans Grishauge og Mette Skakkebæk. Der var 7 foredrag og 67 deltagere.

Schleiermacher Kierkegaard Congress "Subjektivitet und Wahrheit/Subjectivity and Truth". Den 9.-13. okt. 2003 afholdt SKC og Internationale Schleiermacher-Gesellschaft i samarbejde med Det Teologiske Fakultet, KU, Søren Kierkegaard Selskabet og Center for Subjektivitetsforskning en Schleiermacher Kierkegaard kongres, arrangeret af Niels Jørgen Cappelørn og professor, dr.theol. Theodor Jørgensen i samarbejde med Pia Søltøft og professor, dr.theol. Arne Grøn. Kongressen, der blev åbnet af prorektor, professor, cand.scient. Jørgen Olsen, og den teologiske dekan, professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, og indledt med en forelæsning af ombudsmanden, dr.jur. Hans Gammeltoft-Hansen, fandt sted i Københavns Universitets hovedbygning på Frue Plads og havde ca. 130 deltagere fra 15 lande. Der blev holdt 8 plenumforelæsnings, 20 seminarforedrag og 21 "papers by call" oplæg. I forbindelse med kongressen blev der afholdt et møde for hovedtalerne på Københavns Bymuseum lørdag aften den 11. okt. (med foredrag ved Jon Stewart), en liturgisk morgenandagt i Københavns Domkirke søndag morgen den 12. okt. (ved sognepræst Johannes Værgø) og en orgelkoncert i Helligaandskirken søndag aften den 12. okt. (ved organist Ørjan Horn Johansen). Kongressen blev afsluttet med en modtagelse og reception på Københavns Rådhus mandag den 13. okt. Kongressen modtog støtte fra tipsmidlerne under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling; Statens Humanistiske Forskningsråd; Carlsbergfondet; Knud Højgaard's Fond; Tømmerhandler Johannes Fogs Fond; Oticon Fonden; Chr. P. Hansen og hustrus fond; Det Teologiske Fakultet, KU; Jens Nørregaard og Hal Kochs Mindefond. Plakater og indbydelsefoldere blev gratis fremstillet af JM Media, København, og Nørhaven Book, Viborg.

Oversættelser

SKC har været medinitiativtager til følgende oversættelsesprojekter: Kierkegaards journaler og notesbøger til engelsk, fransk og tysk samt hans værker til spansk; disse projekter er delvis finansieret af en bevilling fra Kulturministeriet. Et udvalg af Kierkegaards værker og journaler til hhv. kinesisk (10 bind), polsk (7 bind) og ungarsk (10 bind). Desuden samarbejder SKC med forskere, der oversætter enkeltskrifter til finsk, italiensk, norsk, portugisisk, rumænsk, svensk og tjekkisk.

Forelæsninger og konferenceforedrag

Niels Jørgen Cappelørn: "Organisering og finansiering af genudgivelser", foredrag ved konferencen om Holbergprojektet 2004-2014, "Ind i Holbergs fjerde århundrede", på Schæffergården den 5. feb. 2003. "Theological References and Notes: The Text", foredrag ved SKC's oversættelsesseminar den 21.-23. feb. 2003. "Interpreting Kierkegaard's Varied Literary Production: An Attempt at a Synthetic Overview", festforelæsning ved Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main i anledning af tildeling af den teologiske æresdoktorgrad den 17. juli 2003. "Bernhard of Clairvaux, Kierkegaard, and Bultmann", foredrag ved SKC's forskerseminar den 12.-15. aug. 2003. "Relationen mellem tekst og kommentar", forelæsning ved Nordisk Netværk for Editionsfilologers forskerkursus "Kommentering" i Visby, Gotland, den 19.-24. sept. 2003. "Svensk Kierkegaardforskning i historisk perspektiv", foredrag ved

seminaret "Svensk Kierkegaardforskning anno 2003", arrangeret af Centrum för Danmarksstudier, Lunds universitet, den 17.-18. okt. 2003. "Gudbilledlighed og arvesynd. Aspekter af Grundtvigs og Kierkegaards menneskesyn", forelæsning i "Forelæsningsrækken om treklangen: Kirke, folk og skole. Grundtvig og den grundtvigske arv i en international tidsalder", arrangeret af Center for Grundtvigstudier, Aarhus Universitet, den 3. nov. 2003. "Imitation, Sin, Forgiveness, Imitation", foredrag ved seminaret "Kierkegaard contemporaneo: ripresa, pentimento, perdono" ved Università degli Studi Verona, arrangeret af Dipartimento di Filosofia og Società Italiana per gli Studi Kierkegaardiani, den 1.-3. dec. 2003. Og "Tungsind – en synd par excellence", foredrag ved symposium for centerledere, arrangeret af Danmarks Grundforskningsfond på Carlsberg Akademiet den 10. dec. 2003.

István Czákó: "Kierkegaards Bemerkungen zur Religionsauffassung Schleiermachers in den Papirer", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 25. feb. 2003.

Joakim Garff: "Kierkegaard og dannelsen", præsentation på Danmarks Pædagogiske Universitet den 19. feb. 2003. "Biographical Interpretation", foredrag ved SKC's oversættelsesseminar den 21.-23. feb. 2003. "Becoming One/Self in the Process of Writing", seminarforedrag ved Schleiermacher Kierkegaard kongressen den 9.-13. okt. 2003. Desuden har Joakim Garff tilrettelagt og tildels forestået undervisning på ÅU ved Det Teologiske Fakultet i kurset "Kierkegaards 'Philosophiske Smuler' i nyeste perspektiv" og den 15. sept. 2003 holdt forelæsningen "Begreb og billede, anledning og betingelse. En introduktion til 'Philosophiske Smuler'".

Darío González: "Philosophical Texts: Translation Problems", foredrag ved SKC's oversættelsesseminar den 21.-23. feb. 2003. "La répétition et ses limites", foredrag ved konferencen "Pensée et problèmes de l'éthique chez Søren Kierkegaard" den 27.-29. nov. 2003, arrangeret af Centre Eric Weil, Université Charles-de-Gaulle Lille, og Société Søren Kierkegaard, Frankrig. "Dialektik og Difference", oplæg ved seminaret "Hvad er dialektik?" den 10.-14. nov. 2003 på Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU.

Finn Gredal Jensen: "Om Martin Luthers oversættelse af Det Nye Testamente – med sideblikke til Erasmus af Rotterdam og Søren Kierkegaard", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 16. dec. 2003.

Preben Jordal: "How the Kierkegaardian Dialectics of Image conceal a Language of Mysticism", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 4. marts 2003.

Ulrich Knappe: "The Notion of Paradox in Postscript and Fragments", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 16. sept. 2003.

Karsten Kynde: "Tanker og ideer om en elektronisk udgave af 'Søren Kierkegaards Skrifter'", oplæg (sammen med K. Ravn) ved SKC's interne projektseminar den 9. dec. 2003.

Jonna H. Lappalainen: "The Particular's (den Enkeltes) Possibility is in the Existence: An Investigation of the Unsayable Determination of the Particular in 'The Concept of Anxiety'", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 25. sept. 2003.

Ragni Linnet: "Kierkegaard, Schleiermacher and Romantic Painting", seminarforedrag ved Schleiermacher Kierkegaard kongressen den 9.-13. okt. 2003.

Tonny Aagaard Olesen: "Kommentartypenes hermeneutiske funktion", forelæsning ved Nordisk Netværk for

Editionsfilologers forskerkursus "Kommentering" i Visby, Gotland, den 19.-24. sept. 2003.

Oscar Parcerro: "Don Quijote and the Comic in Kierkegaard", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 11. marts 2003.

Maria Dolores Perarnau Vidal: "The Pathos of Limit: Reading Kierkegaard through the Concept of Limit", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 3. juni 2003.

Kim Ravn: "Om Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift og journalen NB", oplæg (sammen med S. Tullberg) ved SKC's interne projektseminar den 8. april 2003. "Tanker og ideer om en elektronisk udgave af 'Søren Kierkegaards Skrifter'", oplæg (sammen med K. Kynde) ved SKC's interne projektseminar den 9. dec. 2003.

Ettore Rocca: "Skam og hukommelse", oplæg ved ph.d.-kurset "Tid, erindring, forsoning" den 30. april 2003, arrangeret af Center for Subjektivitetsforskning. "Kierkegaards anden æstetik: Om troens perception", oplæg ved seniorseminar den 26. sept. 2003, arrangeret af Afdeling for Systematisk Teologi, Det Teologiske Fakultet, KU. "Ei-nige Thesen zur Anthropologie Kierkegaards", seminarforedrag ved Schleiermacher Kierkegaard kongressen den 9.-13. okt. 2003. "La coscienza del peccato. Per un'estetica teologica", foredrag ved seminaret "Kierkegaard contemporaneo: ripresa, pentimento, perdono" ved Università degli Studi Verona, arrangeret af Dipartimento di Filosofia og Società Italiana per gli Studi Kierkegaardiani, den 1.-3. dec. 2003.

Harald Steffes: "The Meaning of J.G. Hamann for Kierkegaard's View on Socrates in 'Philosophical Fragments'", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 21. okt. 2003.

Jon Stewart: "The Commentaries on Kierkegaard's Writings: Translation Problems", foredrag ved SKC's oversættelsesseminar den 21.-23. feb. 2003. "Hegel's Presence in The Concept of Irony", forelæsning ved Department of Philosophy, Hofstra University, Hempstead, New York, USA, den 27. feb. 2003. "Sartre's Analysis of Distance in the Works of Giacometti", oplæg ved seminar, arrangeret af Ragni Linnet på Institut for Kunsthistorie, KU, den 18. marts 2003. "Kierkegaard, Hegel and the Lack of an Ethics in the System", forelæsning ved Filosofisk Institut, RUC, den 11. april 2003, ved Kierkegaard Cabinet, Department of Aesthetics, Eötvös Loránd University, Budapest, den 13. okt. 2003, ved Department of Philosophy, Pázmány Péter Catholic University, Piliscsaba, Ungarn, den 14. okt. 2003, og ved Department of Philosophy, University of Warsaw, den 7. dec. 2003. "The Paradox and the Criticism of Hegelian Mediation in 'Philosophical Fragments'", foredrag ved SKC's forskerseminar den 12.-15. aug. 2003. "'Philosophy and Christianity can never be united': The Role of F.C. Sibbern in Kierkegaard's Reception of Schleiermacher", seminarforedrag ved Schleiermacher Kierkegaard kongressen den 9.-13. okt. 2003. "Kierkegaard og Werders forelæsninger over 'Logik und Metaphysik'", foredrag ved seminaret "Svensk Kierkegaardforskning anno 2003", arrangeret af Centrum för Danmarksstudier, Lunds universitet, den 17.-18. okt. 2003.

Bronislaw Swiderski: "Kierkegaard i przemoc" (om grebet overmagt hos Kierkegaard), foredrag på Filosofisk Institut, Poznan Universitetet, den 22. nov. 2003, i forbindelse med Dansk Kulturfestival i Poznan.

Peter Tudvad: "Stænder på Kierkegaards vej", oplæg ved SKC's interne projektseminar den 17. juni 2003.

Steen Tullberg: "Om Afsluttende uvidenskabelig Efter-

skrift og journalen NB”, oplæg (sammen med K. Ravn) ved SKC's interne projektseminar den 8. april 2003.

Karl Verstrynge: “The Perfection of the Kierkegaardian Self in a Regulative Perspective”, oplæg ved SKC's interne projektseminar den 29. april 2003.

Foredrag

Niels Jørgen Cappelørn har holdt 10 foredrag i Danmark og deltaget i en række tv-udsendelser og avisinterview om Kierkegaard og Kierkegaardforskning samt om etiske og religiøse spørgsmål.

Joakim Garff har holdt 23 foredrag i Danmark, medvirket i tv- og radioudsendelser og givet avisinterview om Kierkegaard, biografi og dannelseskultur. Desuden månedlig klummeskribent ved “Kristeligt Dagblad”.

Jon Stewart har holdt fire foredrag på DIS (Denmark's International Study Program).

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

SKC har et vidtforgrenet samarbejde med danske og udenlandske enkeltforskere, universiteter og andre forskningsinstitutioner om forskning, forskeruddannelse, udgivelser og oversættelser.

Under KU har SKC løbende samarbejde med Institut for Nordisk Filologi, dels om et ph.d.-projekt, dels med flere af instituttets ansatte. Med Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik, dels om et ph.d.-projekt, dels om seminarer og et netværk for tysk idealisme. Og især med Det Teologiske Fakultet, først og fremmest i kraft af den tidligere omtalte samarbejdsaftale med Afdeling for Systematisk Teologi om undervisning, ph.d.-kurser, et samfinansieret ph.d.-stipendium, et samfinansieret lektorat, lån af Kierkegaard Biblioteket og gæsteforskere; der afholdes to årlige møder med afdelingslederen, studievejlederen og professoren i faget, hvor samarbejdet i det kommende semester nærmere aftales. Dertil kommer, at Schleiermacher Kierkegaard kongressen blev arrangeret og afholdt i nært samarbejde med Det Teologiske Fakultet. Og at fakultetets dekan sidder i SKC's bestyrelse som repræsentant for KU.

Under Aarhus Universitet samarbejder SKC med Center for Grundtvigstudier om et samfinansieret ph.d.-stipendium, men i øvrigt også med Institut for Systematisk Teologi.

Under Det Kongelige Bibliotek har SKC et tæt samarbejde med Center for Manuskripter og Boghistorie om udlån af originalmanuskripter fra Kierkegaard Arkivet. Desuden indgår SKC i bibliotekets institutlansordning. Og dets direktør sidder i SKC's bestyrelse. I øvrigt er et samarbejde om den elektroniske version af “Søren Kierkegaards Skrifter” og om digitalisering af Kierkegaardmanuskripter også på tale.

Med Det Danske Sprog- og Litteraturselskab har SKC et årelangt samarbejde, dels om udgivelser, som forskere ved SKC er engageret i, dels om sproglige problemer i forbindelse med kommenteringen af “Søren Kierkegaards Skrifter”. Derudover er Niels Jørgen Cappelørn medlem af selskabet, og dets direktør medlem af SKC's bestyrelse.

Med Center for Subjektivitetsforskning har SKC samarbejdet om afholdelse af Schleiermacher Kierkegaard kongressen og om fælles invitation af gæsteforskere.

Sammen med Grundtvig Akademiet på Vartov har SKC, som tidligere nævnt, arrangeret et seminar om Grundtvig og Kierkegaard efter kulturradikalismen. Desuden har SKC's forskere haft glæde af at benytte Grundtvig Biblioteket.

I forbindelse med kommenteringen af “Søren Kierkegaards Skrifter” har kommentatorerne løbende kontakt med en lang række danske forskere som konsulenter på specielle områder og med danske arkiver og museer, fx Rigsarkivet, Landsarkivet, Danske Kirker under Nationalmuseet og Medicinsk-Historisk Afdeling, Steno Museet, Danmarks Videnskabshistoriske Museum.

Internationalt samarbejde

De mange udenlandske ph.d.-studerende, som hvert år er knyttet til SKC i kortere og længere perioder, medfører et samarbejde med de forskningsinstitutioner, hvor de er indskrevet, og i et vist omfang også med de forskere, som er deres vejledere.

Den efterhånden lange række af oversættelsesprojekter fører også til samarbejde med såvel de internationale forskere, der er involveret i projekterne, som med de forskningsinstitutioner, de er knyttet til. Her skal kun nævnes de af dem, der især har været aktive i 2003. Ved den engelske oversættelse: professor emeritus Alastair Hannay, Universitetet i Oslo, Norge, associate professor David Kangas, University of Florida, USA, professor Bruce H. Kimmse, Connecticut College, USA, professor Gordon Marino, The Hong Kierkegaard Library, St. Olaf's College, USA, professor George Pattison, Oxford University, UK, og associate professor Vanessa Rumble, Boston College, USA. Ved den tyske oversættelse: professor Hermann Deuser, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, professor Heinrich Anz, Universität Freiburg, og professor Heiko Schulz, Universität Essen. Ved den kinesiske oversættelse: professor Xien Ru og assistant professor Wang Qi, The Chinese Academy of Social Sciences, Beijing, assistant professor Tang Chenxi, University of Chicago, USA, professor Anne Wedell-Wedellsborg, Østasiatisk Institut, Aarhus Universitet, og undervisningsassistent Zhou Yiyun, Asien-instituttet, KU. Ved den polske oversættelse: professor Marek. J. Siemek, Uniwersytet Warszawski, professor Karol Teopltz, Chrzcijanska Akademia Teologiczna, Warszawa, og Dr. Antoni Szwed, Papienska Akademia Teologiczna, Krakow. Og endelig ved den ungarske oversættelse: professor Béla Bascó, Eötvös Loránd University, Budapest, associate professor István Czako, Pázmány Péter Catholic University, Piliscsaba, professor Zoltán Gyenge, Attila József University, Szeged, og forfatteren András Nagy, Budapest.

Med The Hong Kierkegaard Library, St. Olaf's College, Minnesota, USA, har SKC et nært og mangeårigt samarbejde. Foruden at rumme verdens mest righoldige bibliotek af Kierkegaardlitteratur er det et betydeligt Center for Kierkegaardstudier, der også tilbyder danskundervisning af unge forskere. Niels Jørgen Cappelørn er medlem af dets Advisory Board.

Ved tilrettelæggelsen og afholdelsen af Schleiermacher Kierkegaard kongressen opstod der en tæt forbindelse mellem SKC og medlemmerne af bestyrelsen for Internationale Schleiermacher-Gesellschaft. Især med dets formand, professor Ulrich Barth, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, og dets kasserer, professor Wilhelm Gräb, Humboldt-Universität zu Berlin.

Det mangeårige og nære editionsfilologiske og organisatoriske samarbejde mellem medarbejderne bag udgivelsen af “Søren Kierkegaards Skrifter” og af “Henrik Ibsens skrifter” ved Senter for Ibsen-Studier, Universitetet i Oslo, er blevet videreført og udbygget. Især med projektets leder,

professor Vigdis Ystad, og dets cheffilolog, Christian Janss.

Gennem deres medlemskab af Nordisk Netværk for Editionsfilologer har Niels W. Bruun, Niels Jørgen Cappelørn, Finn Gredal Jensen, Jette Knudsen, Karsten Kynde, Tonny Aagaard Olesen, Kim Ravn og Peter Tudvad løbende kontakt med nordiske filologer.

SKC's Advisory Board har 23 medlemmer fra 12 lande.

Stab

Faste videnskabelige medarbejdere

Niels W. Bruun, editionsfilologisk medarbejder, cand.phil.

Niels Jørgen Cappelørn, direktør, cand.theol., dr. et dr.theol. h.c.

Joakim Garff, forskningslektor, lic.theol.

Leon Jurnow, editionsfilologisk medarbejder, cand.phil.

Finn Gredal Jensen, editionsfilologisk medarbejder, cand.jur. et mag.

Jette Knudsen, ledende editionsfilolog, cand.phil.

Karsten Kynde, datalogisk redaktør, cand.scient.

Tonny Aagaard Olesen, realkommentator, cand.mag.

Kim Ravn, editionsfilologisk medarbejder, cand.phil.

Jon Stewart, forskningslektor, dr.theol.

Pia Søtoft, lektor, leder af Kierkegaard Biblioteket, cand.theol., ph.d.

Christian Fink Tolstrup, redaktionssekretær og realkommentator, cand.theol.

Peter Tudvad, realkommentator, cand.mag.

Steen Tullberg, editionsfilologisk medarbejder, cand.theol.

Faste administrative medarbejdere

Centersekretær Bjarne Laurberg Olsen.

Administrationschef Mette Skakkebæk (indtil aug. 2003 pga. sygdom).

Ph.d.-studerende

Ingrid Basso (Italien).

Benjamín Olivares Bøgeskov (Chile).

Inger Christiansen (Danmark).

Antonella Fimiani (Italien).

Anders Holm (Danmark).

Preben Jordal (Norge).

Kirsten Klercke (Danmark).

Janne Kylliäinen (Finland).

Jonna Hjertström Lappalainen (Sverige).

Tonny Aagaard Olesen (Danmark).

Michael Hjersing Olsen (Danmark).

Oscar Parcero Oubiña (Spanien).

Harald Steffes (Tyskland).

Brian Söderquist (USA).

Chiara Tosolini (Italien).

Maria Dolors Perarnau Vidal (Spanien).

Seniorforskere/post.doc.'s

István Czakó, ph.d. (Ungarn).

Darío González, ph.d. (Argentina).

Bruce H. Kirmmse, ph.d. (USA).

Ulrich Knappe, ph.d. (Tyskland).

Normann Lillegaard, ph.d. (USA).

Ragni Linnet, mag.art. (Danmark).

Olle Mäkinen (Finland).

Richard Purkarthofer, ph.d. (Østrig).

Ettore Rocca, ph.d. (Italien).

Enrico Tomasso Spanio, ph.d. (Italien).

Bronislaw Swiderski, mag.art. (Polen).

Karl Verstrynge, ph.d. (Belgien).

Publikationer

Bruun N.W., Jurnow L.: Tekstredøgørelse til journalen NB2. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 123-130.

Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Bruun N.W., Garff J., Jensen F.G.: Tekstredøgørelse til journalen NB6. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 7-14. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Bruun N.W., Ravn K.S., Garff J., Jurnow L.: Tekstredøgørelse til journalerne NB10. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 221-230. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Bruun N.W., Tullberg S.: Tekstredøgørelse til journalen NB. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 7-17. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Cappelørn N.J.: Kommentarer til journalen NB10. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 231-337. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Cappelørn N.J., Garff J., Kondrup J.: *Written Images. Søren Kierkegaard's Journals, Notebooks, Booklets, Sheets, Scraps, and Slips and Paper.* Princeton University Press, Princeton and Oxford 2003.

Cappelørn N.J., Garff J., Tolstrup C.: Kommentarer til journalen NB. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 19-119. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Cappelørn N.J., Tolstrup C.: Kommentarer til journalen NB2. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 131-234. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Cappelørn N.J., Tudvad P.: Kommentarer til journalen NB3. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 243-83. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Garff J., Bruun N.W., Jensen F.G.: Tekstredøgørelse til journalen NB6. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 7-14. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Garff J., Ravn K.S., Tullberg S.: Tekstredøgørelse til journalen NB7. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 63-69. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.

Garff J., Ravn K.S., Tullberg S.: Tekstredøgørelse til journalen NB8. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 117-123. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knud-

- sen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Garff J., Jensen F.G., Jaurnow L.: Tekstredgørelse til journalen NB9. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 169-174. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Garff J., Ravn K.S., Bruun N.W., Jaurnow L.: Tekstredgørelse til journalerne NB10. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 221-230. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Garff J., Cappelørn N.J., Tolstrup C.: Kommentarer til journalen NB. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 19-119. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Garff J., Cappelørn N.J., Kondrup J.: *Written Images. Søren Kierkegaard's Journals, Notebooks, Booklets, Sheets, Scraps, Slips and Paper.* Princeton University Press, Princeton and Oxford 2003.
- Garff J.: "What did I find? Not my I." On Kierkegaard's Journals and Pseudonymous Autobiography. i: *Kierkegaard Studies: Yearbook 2003* s. 110-124. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Gonzalez D.D.: *Kierkegaard y la pregunta por el lenguaje. i: La ética, aliento de lo eterno* s. 249-258. L. Mendez. San Esteban, Salamanca, Spanien 2003.
- González D.D.: *Sin, Absolute Difference.* i: *Kierkegaard Studies: Yearbook 2003* s. 373-383. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Jaurnow L., Bruun N.W.: *Tekstredgørelse til journalen NB2.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 123-130. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Jaurnow L., Tullberg S.: *Tekstredgørelse til journalen NB3.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 237-242. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Jaurnow L., Jensen F.G.: *Tekstredgørelse til journalen NB4.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 287-295. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Jaurnow L., Jensen F.G., Garff J.: *Tekstredgørelse til journalen NB9.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 169-174. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Jaurnow L., Ravn K.S., Garff J., Bruun N.W.: *Tekstredgørelse til journalerne NB10.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 221-230. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Jensen F.G., Jaurnow L.: *Tekstredgørelse til journalen NB4.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 287-295. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Jensen F.G., Bruun N.W., Garff J.: *Tekstredgørelse til journalen NB6.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 7-14. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Jensen F.G., Jaurnow L., Garff J.: *Tekstredgørelse til journalen NB9.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 169-174. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Jensen F.G.: *H.C. Andersens samlede værker, 1-3: Eventyr og Historie 1414 I-III.* i: *H.C. Andersens samlede værker. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.* København 2003.
- Jensen F.G., Ravn K.S.: *The Genesis of "A First and Last Explanation".* i: *Kierkegaard Studies: Yearbook 2003* s. 419-452. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Knudsen J.E.B., Ravn K.S., Tullberg S.: *Tekstredgørelse til journalen NB5.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 375-383. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Kondrup J., Cappelørn N.J., Garff J.: *Written Images. Søren Kierkegaard's Journals, Notebooks, Booklets, Sheets, Scraps, Slips and Paper.* Princeton University Press, Princeton and Oxford 2003.
- Kynde K.: *XML i tekstkritikkens tjeneste.* i: *I vitterhetens tjänst. Textkritiska uppsatser. En vänbok til Barbro Stråhle Sjönell. Svenska Vitterhetssamfundet. Stockholm/Gidlunds Forlag, Hedemora 2003.*
- Kynde K.: *Kierkegaard Normal Format 1.* i: *Kierkegaard Studies: Yearbook 2003* s. 453-505. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Kynde K.: *Synoptiske udgaver i elektronisk form.* i: *Variante och bibliografisk beskrivning. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2003.*
- Olesen T.A.: *The Hermeneutics of Humor in the Postscript.* i: *Søren Kierkegaard and the Word(s). Essays on Hermeneutics and Communication* s. 215-227. Poul Houe & Gordon D. Marino. Reitzels Forlag, København 2003.
- Olesen T.A.: *Kommentarer til journalen NB8.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 125-165. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Olesen T.A.: *Viden om – kommentarens hermeneutik under hensyn til dens litteraturteoretiske og editionsfilologiske horisont.* 1-393s. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet 2003.
- Ravn K.S., Jensen F.G.: *The Genesis of "A First and Last Explanation".* i: *Kierkegaard Studies: Yearbook 2003* s. 419-452. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Ravn K.S., Tullberg S., Knudsen J.E.B.: *Tekstredgørelse til journalen NB5.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 375-383. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Ravn K.S., Tullberg S., Garff J.: *Tekstredgørelse til journalen NB7.* i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 63-69. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen,

- Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Ravn K.S., Garff J., Tullberg S.: Tekstredøgørelse til journalen NB8. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 117-123. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Ravn K.S., Garff J., Bruun N.W., Jaurnow L.: Tekstredøgørelse til journalerne NB10. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 221-230. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Rocca E.: *The Secret: Communication Denied, Communication of Domination*. i: Søren Kierkegaard and the Word(s). Essays on Hermeneutics and Communication. Poul Houe and Gordon D. Marino. Reitzels Forlag, København 2003.
- Rocca E.: *The Threefold Revelation of Sin*. i: Kierkegaard Studies: Yearbook 2003 s. 384-394. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Soderquist K.B.: *Irony and Humor in Kierkegaard's Early Journals: Two responses to an Emptied World*. i: Kierkegaard Studies: Yearbook 2003 s. 143-167. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Stewart J.B.: *Kierkegaard's Relations to Hegel Reconsidered*. Cambridge University Press, New York 2003.
- Stewart J.B.: *Kierkegaard and His Contemporaries: The Culture of Golden Age Denmark*. vol. 10, i: Kierkegaard Studies: Monograph Series. ed. Jon Stewart. Walter de Gruyter, Berlin and New York 2003.
- Stewart J.B.: *Kierkegaard and Schelling*. *Freiheit, Angst und Wirklichkeit*. vol. 8, i: Kierkegaard Studies. Monograph Series. Jochem Hennigfeld and Jon Stewart. Walter de Gruyter 2003, Berlin/New York 2003.
- Stewart J.B.: *Kierkegaard and Hegelianism in golden Age Denmark*. vol. 10, i: Kierkegaard and His Contemporaries: The Culture of Golden Age Denmark. Kierkegaard Studies. Monograph Series s. 106-145. Jon Stewart. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Stewart J.B.: *The Reception of Kierkegaard's Nachlass in the English-Speaking World*. i: Kierkegaard Studies: Yearbook 2003 s. 277-315. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Stewart J.B.: *Hegel, Kierkegaard and Mediation in the Philosophical Fragments*. nos. 1-2, i: *Magyar Filozófiai Szemle*. 2003.
- Swiderski B.: *Kierkegaard, Climacus i ich czytelnik*. i: *Zeszyty Literackie*. Warszawa 2003.
- Swiderski B.: *Porozumienie z czytelnikiem (polsk overs. af "Forståelsen med Læseren" fra "Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift")*. i: *Zeszyty Literackie* s. 1-7. Warszawa 2003.
- Swiderski B.: *Problematyka historyczności (polsk overs. fra N. Nymann Eriksen "Kierkegaard's Category of Repetition. Reconstruction")*. Bd. XXXV-XXXVI, i: *Principia*. Pisam koncepcyjne z filozofii i socjologii teoretycznej s. 1-25. Krakow 2003.
- Tolstrup C., Cappelørn N.J., Garff J.: *Kommentarer til journalen NB*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 19-119. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tolstrup C., Cappelørn N.J.: *Kommentarer til journalen NB2*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 131-234. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tudvad P., Cappelørn N.J.: *Kommentarer til journalen NB3*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 243-83. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tudvad P.: *Kommentarer til journalen NB4*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 297-371. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tudvad P.: *Kommentarer til journalen NB5*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 385-438. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tudvad P.: *Kommentarer til journalen NB6*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 15-60. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tudvad P.: *Kommentarer til journalen NB7*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 71-114. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tudvad P.: *On Kierkegaard's Journalism*. i: Kierkegaard Studies: Yearbook 2003 s. 214-133. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Tullberg S., Bruun N.W.: *Tekstredøgørelse til journalen NB*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 7-17. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tullberg S., Jaurnow L.: *Tekstredøgørelse til journalen NB3*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 237-242. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tullberg S., Ravn K.S., Knudsen J.E.B.: *Tekstredøgørelse til journalen NB5*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K20 s. 375-383. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tullberg S., Ravn K.S., Garff J.: *Tekstredøgørelse til journalen NB7*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 63-69. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tullberg S., Ravn K.S., Garff J.: *Tekstredøgørelse til journalen NB8*. i: Søren Kierkegaards Skrifter K21 s. 117-123. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup og Alastair McKinnon. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Tullberg S.: *Søren Kierkegaards Papirer (1909-48 and 1968-78): Between Recension and Reception*. i: Kierkegaard Studies: Yearbook 2003 s. 234-276. Niels Jørgen Cappelørn, Hermann Deuser, Jon Stewart and Christian Fink Tolstrup. Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.

Center for Studiet af Kulturarven fra Middelalderens Ritualer

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af lektor, ph.d. Nils Holger Petersen, Afdeling for Kirkehistorie/Center for Kunst og Kristendom, Københavns Universitet og professor, dr. Heinrich W. Schwab, Musikvidenskabeligt Institut, KU.

Organisation

Centret blev oprettet d. 1. februar 2002 gennem en bevilling fra Danmarks Grundforskningsfond (frem til 30. juni 2006).

Adresse

Købmagergade 46
1150 København K
Telefon 35 32 36 21
Fax 35 32 36 39
nhp@teol.ku.dk/cgj@teol.ku.dk
www.teol.ku.dk/kulturarv

Centret er tillagt Afdeling for Kirkehistorie og har en samarbejdsaftale med Musikvidenskabeligt Institut.

Centerlederens årsberetning

Personale

Centrets ansatte pr. 31.12.2003 består desuden af 4 post.doc.-stipendiater og en ph.d.-studerende: fil.dr. Eyolf Østrem (siden 1.9.2002), dr. des. Jeremy Llewellyn (siden 1.10.2002), ph.d. Mette Birkedal Bruun (siden 1.1.2003), ph.d. Stephanie Moore Glaser (siden 1.2.2003) og ph.d.-studerende Margrete Syrstad Andås (siden 1.1.2003). Yderligere får én post.doc.-stipendiat sin ansættelse ved centret i 2004. Desuden er der to deltidsansatte administrative medarbejdere, regnskabsfører Susanne Lux og studentemedhjælper Caspar Gregers Jensen.

Et internationalt rådgivende organ, "advisory board" består af: Curator, dr. Nicolas Bell (musikvidenskab), Music Collections, British Library, London, England. Associate Professor, dr. Magnar Breivik (musikvidenskab), Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet, Trondheim, Norge. Research Associate, dr. Siglind Bruhn (musikvidenskab, litteratur og filosofi), University of Michigan, USA. Professor emeritus, dr. Claus Clüver (litteraturvidenskab og interartielle studier), Indiana University, USA. Professor, dr. Andreas Haug (musikvidenskab), Universität Erlangen-Nürnberg, Tyskland, og Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet, Trondheim, Norge. Professor, dr. Gunilla Iversen (klassisk filologi), Stockholms Universitet, Sverige. Professor, dr. Bernhard Scholz (litteraturvidenskab og interartielle studier), Groningen Universitet, Holland.

Forskningsvirksomhed

Kort sammenfattet går centrets forskningsplan, der indgår i kontraktgrundlaget, ud på at undersøge muligheden for at konstruere forbindelser mellem middelalderlige ritualer og senere kulturfænomener. Projektet har som forudsætning, at den nuværende vestlige kulturs teatrale, poetiske, visuel-

le og musikalske produktion i væsentligt omfang kan "læses" som transformationer af tekster, musik, performative handlinger, visuelle artefakter med mere, som oprindeligt var knyttet til den middelalderlige latinske kirke. Projektet er tværfagligt og omfatter teologihistoriske discipliner, musikvidenskab, litteratur- og dramaforskning samt arkitekturhistorie og studiet af andre visuelle medier. Metodisk er projektet konstrueret på baggrund af tre moderne discipliner: Kulturstudier, interart-studier og "medievalism". Projektet bygger på (fagligt og kronologisk) mere specifikke delprojekter, der – skønt de i nogle tilfælde er tværfaglige – er afgrænsede inden for mere traditionelle forskningsdiscipliner. Disse udføres af post.doc.-stipendiater, den ph.d.-studerende, samt af projektets ledelse. De syv delprojekter suppleres i et vist omfang med bidrag af andre forskere. Der er etableret en (åben) international gruppe af forskere, der deltager i centrets aktiviteter – først og fremmest gennem centrets konferencer og publikationer.

Den udførte forskning i 2003 falder i to hovedgrupper: 1) Den forskning, der specifikt knytter sig til delprojekterne. 2) Den overordnede side af projektet, der tilgodeses ved at sammenholde to niveauer, der henholdsvis består af de enkelte delprojekter med hver deres fagområder, særligt stof og metodik, og af projektets grundidé om en flerstemmig – eller flerdimensional – kulturhistorie. Alle i projektet deltager m.a.o. i diskussionen om denne overbygning, samtidig med at det er en opgave, som projektledelsen i særlig grad har ansvar for.

Projektets overordnede plan

Et af de vigtigste punkter i centrets forskningsplan handler som nævnt om integreringen af de enkelte delprojekter i en samlet historisk flerstemmighed. Der skal ikke forlanges større ensartethed – metodisk eller i hypotese-fremsættelserne – end at de enkelte delprojekt-forskere har deres forskningsfrihed til at arbejde på deres måde med deres materiale og med de problemstillinger og metoder, der er mulige og acceptable inden for deres fagområder og forskningsparadigmer, og dog skal der opnås en flerdimensional fremstillingsform og et indhold, der kan fremtræde som en helhed.

Denne diskussion er blevet ført på centrets ugentlige seminar, ofte med besøg af indbudte gæster, gennem diskussioner af tekster og præsentationer ved centrets medarbejdere, samt i publikations- og redaktionsarbejde.

En liste over centrets arrangementer – på centrets hjemmeside – giver et lille indblik i denne side af virksomheden, som dels har til formål at støtte enkelte delprojekter, og dels at styrke den overordnede projekt-diskussion. Et eksempel på et vigtigt arrangement af den sidste slags var besøget af professor Lawrence Kramer fra Fordham University, New York i juni. Professor Kramer er professor i engelsk litteratur og musik og har skrevet en række meget omtalte og omdiskuterede bøger i de senere år. Hans idéer om diskursiv tolkning af musik har udgjort en inspiration bag projektet. Professor Kramer holdt en offentlig forelæsning og et seminar vedrørende mulighederne for at tolke musik i en almen kultursammenhæng.

For en mere specialiseret del af projektet (den middelalderlige liturgi og dens betydning i sammenhæng med udviklingen af kunstsangen omkring 1100) blev der i august måned holdt en mindre konference, Nova Cantica, på centret i samarbejde med professor Andreas Haug fra Erlan-

gen og docent Gunilla Björkvall fra Stockholm med deltagelse af fremtrædende forskere fra USA, Tyskland, Schweiz, England, Sverige foruden fra centret selv. Både den forskning, der fremmes igennem arrangementet, og muligheden for en fokuseret afprøvning af sider af centrets projekt og idéer i en specifik sammenhæng var af betydning her.

Centrets internationale konference

Årets hovedbegivenhed, den internationale konference i december, blev – som i 2002 – planlagt og gennemført som led i det omtalte arbejde med at forbinde projektets enkeltdele med den overordnede hovedlinje. Centrets fire årlige konferencer præsenteres under fællesoverskriften “The Cultural Heritage of Medieval Rituals” I-IV. I 2003 var underoverskriften “Creation and the Arts”, og ønsket var at denne konference – som fra begyndelsen af centrets periode var tænkt som en konference særligt knyttet til skabelsesbegrebet – både skulle kunne indoptage kunstners repræsentation heraf og samtidig behandle problemet vedr. sammenhængen mellem det religiøse (og teologiske) begreb om skabelse (af intet) og den senere tanke om kunstnerisk skabelse, altså spørgsmålet om historiske demonstrerbare sammenkædninger af Gud Skaberen og Kunstneren som skaber. En indledende session var “komponeret” som oplæg til begge disse (sammenhørende) aspekter (ved centerledelse og Eyolf Østrem). Alle centrets medarbejdere og forskere fra USA og adskillige europæiske lande deltog i konferencen, hvis program kan findes på centrets hjemmeside.

Centrets medarbejdere har året igennem deltaget i en række internationale konferencer; ligesom der har været gennemført en række forskningsrejser. Langt det meste af alt dette fremgår af de enkelte projekters rapportering, og noget fremgår af de internationale samarbejdsrelationer, som der derefter skal gøres rede for.

I centrets arbejde i 2003 har arbejdet med en række publikationer (delvist i samarbejde med forskere udenfor centret) været betydningsfuldt:

Den følgende bog er blevet færdigredigeret i 2003, den afspejler grundlaget for centrets arbejde: Nils Holger Petersen, Nicolas Bell, and Claus Clüver, eds. “Signs of Change: Transformations of Christian Traditions and Their Representation in the Arts, 1000-2000” (Amsterdam: Rodopi, foråret 2004).

Bogen “The Appearances of Medieval Rituals: The Play of Construction and Modification”, edited by Nils Holger Petersen, Mette Birkedal Bruun, Jeremy Llewellyn and Eyolf Østrem (Turnhout: Brepols, 2004) er ligeledes udarbejdet og afleveret til forlaget i 2003.

Det gælder delvist også bogen “Genre and Ritual”, Special issue of “Transfiguration: Nordic Journal for Christianity and the Arts”, en dobbeltudgave (for 2003) (redigeret af Nils Holger Petersen, Mette Birkedal Bruun, Jens Fleischer, Jeremy Llewellyn og Eyolf Østrem), der dog stadig er under afsluttende redaktion (udgives af Museum Tusulanum, København).

Alle tre bøger indeholder artikler skrevet af centrets medarbejdere og af samarbejdspartnere udefra.

Individuelt projektarbejde

Delprojekterne er alle anført med en kort projektbeskrivelse på centrets hjemmeside:

a) Heinrich W. Schwab og Nils Holger Petersens projekt, “‘Musica religiosa’ in Copenhagen around 1800”, ved-

rørende transformationer af oratoriegenren fra at opfattes som en form for kirkemusik til at blive en koncertsalgenre med betydning for dannelsen af forestillinger om “absolut musik” og om musikken som den mest åndelige kunst i den tidlige romantiske digtning (Heinrich Wackenroder, Ludwig Tieck og E. T. A. Hoffmann m.fl.). I 2003 er desuden foretaget forsknings- og konferencerejser til Berlin, Tübingen, Quedlingburg, Hannover og Oslo (HWS) og Berlin, Nuuk, Firenze, Lissabon-Evora, Rom, Stockholm, Aberdeen, Leeds, Jena/Weimar, Trondheim, St. Louis, Missouri (USA) og Bergen (NHP), delvist i forbindelse med materialeindsamlingen til den videnskabelige udgivelse af partituret til F.L.Æ. Kunzens “Skabningens Halleluja” og delvist i konference-sammenhænge. Nogle af rejserne har vedrørt samarbejde på tværs af centrets delprojekter eller centrets samarbejdsrelationer med udlandet (se nedenfor). HWS og NHP har begge præsenteret forskning vedr. delprojektet ved konferencer bl.a. vedr. to Kunzen-værker “Die Auferstehung” (HWS) og “Erik Ejegod” (NHP). HWS har fortsat sit arbejde med F.L.Æ. Kunzens biografi (baseret på nekrologer). NHP har arbejdet med historiografien i Kunzens samtid. Desuden har NHP påbegyndt en gennemgang af Sjællands stiftsarkiv med henblik på kirkelig musikfremførelse og holdninger hertil omkring 1800.

b) Eyolf Østrem's projekt, “The aesthetics of liturgical music”, vedrører forholdet mellem (liturgisk) funktionalisme og dét, der i en moderne belysning kan opfattes som æstetisk holdning i senmiddelalderens og renæssancens flerstemmige musik med henblik på at forstå dele af baggrunden for kunstbegrebets fremkomst i det 18. århundrede. Der er arbejdet primært med den italienske lauda-sang og italienske broderskaber samt med transskription og analyse af musikværker fra domkirkearkivet i Firenze omkring 1600. I denne sammenhæng også med musikteoretiske tekster 1600-50. Desuden med Palestrinatidens flerstemmige musik (1500-tallet). Forskningsrejse til Firenze (marts 2003) og præsentation af forskning ved “The Medieval and Renaissance Music Conference” i Jena og Weimar i august 2003. Endelig har der været arbejdet teoretisk med historiografi.

c) Jeremy Llewellyns projekt, “Ritual and Identity in Medieval Italy”, vedrører forholdet mellem tradition og fornyelse i den liturgiske musik i middelalderen, m.a.o. receptionen af den tidlige tolkning af liturgien og dens musik i 800-tallet senere i middelalderen. I centrum står en udgivelse og kommentering af et liturgisk manuskript fra det fjortende århundrede. Projektarbejdet i 2003 har handlet om den tidlige fase bl.a. baseret på forskellige tekst-genrer, fortaler, hymniske kompositioner, prosodiske traditioner og brev-digte (Wandalbertus of Prüm, Beda, Walahfrid Strabo og Hrabanus Maurus). Korte forskningsrejser (Tyskland, Frankrig, Schweiz). Præsentation af forskning ved “International Medieval Congress” i Leeds (juli) og “The Medieval and Renaissance Music Conference” i Jena og Weimar (august).

Mette Birkedal Bruuns projekt, “Cistercian ideals of ritual and spirituality and the seventeenth-century revival of the Cistercian ethos of the twelfth century” (arbejdstitel), drejer sig om samspillet mellem cisterciensisk spiritualitet og klosterlivets daglige og rituelle ramme, dels i Ordenens begyndelse i 1100-tallet, dels i forbindelse med en klosterreform i La Trappe i Nordfrankrig i 1660'erne, hvor reformatorens erklærede mål var at genopvække middelalderlige idealer.

I 2003 har arbejdet med projektet samlet sig om reformen i La Trappe med fokus på tre hovedproblemstillinger:

a) reformens historiske kontekst, b) afgrænsning og indsamling af kilder, c) den metodiske vinkel, først og fremmest ritualteori og begrebet 'kollektiv erindring'. Præsentation af forskning fra projektet i Teologisk Forening, København (april) samt ved konferencerne "Defining the holy: sacred space in medieval and early modern Europe", University of Exeter (april) og "International Medieval Congress", Leeds (juli). Derudover har hun deltaget i netværksprojektet ENID i Bergen (november).

Stephanie Moore Glasers projekt, "Secularizing the Gothic Cathedral and Sanctifying the Eiffel Tower: Architecture, Religion and the Arts in Late Nineteenth- and Early Twentieth-Century France", omhandler idéen om den ideelle gotiske katedral i det nittende til (begyndelsen af det) tyvende århundrede, herunder betydningen af fragmenter af den gotiske katedral, f.eks. spidsbuer, rosetvinduer og orgel, som repræsentative for katedralen som helhed samt ideen om katedralen som underliggende struktur i udvalgt litteratur, musik og billedkunst (særlig omkring 1900). I 2003 er der særligt studeret den tidlige romantiske receptionshistorie, den gotiske katedralers funktion i nationale ideologier i det 18. og 19. årh. samt Viollet-le-Ducs teoretiske og praktiske arbejde med den gotiske katedral.

Margrete Syrstad Andås ph.d.-projekt, "Acceptance, Rejection, Creation: The Gothic Cathedral of Trondheim and Its Intellectual and Political Context" (med Nils Holger Petersen som vejleder og lektor Jens Fleischer, Afdeling for Kunsthistorie, som bi-vejleder) drejer sig om den gotiske bygningshistorie (ca. 1170-1270) for Nidaros-katedralen og dennes samspil med bygningens liturgiske formål, dens (ønskede) politiske og symbolske funktion (både for kongedømmet og for kirken) og andre kontekstuelle relevante forhold i det tolvte og trettende århundrede. I 2003 er der studeret kilder vedrørende bygningshistorien (bl.a. dokumenter fra tidligere restaureringer). Dette kolossale materiale kan kun delvist udnyttes, og en del af arbejdet i 2003 har drejet sig om at opbygge projektets metodiske grundlag og finde brugbare afgrænsninger både i det grundlæggende materiale og i de kontekstuelle materialer (bl.a. liturgiske og historiske dokumenter fra samtiden).

Deltagelse i forskeruddannelseskurser i Danmark, Norge og England. Præsentation af forskning ved "International Medieval Congress", Leeds (juli).

Formidling

Undervisning

Centret har holdt kurser på Københavns Universitet i efteråret 2003 for studerende fra både Det Humanistiske og Det Teologiske Fakultet. Heinrich W. Schwab, Nils Holger Petersen, og Eyolf Østrem: kurset "J.S. Bachs Johannes-passion: Fra gudstjeneste til koncertsal"; Stephanie Moore Glaser: kurset "Reinventing the Gothic Cathedral: Architecture, Text, Image in Nineteenth-Century Europe"; Mette Birkedal Bruun, Nils Holger Petersen og Eyolf Østrem: kurset "Ritual, repræsentation, rum: udvalgte læsninger fra oldkirkens og middelalderens fromhedspraksis".

Øvrig formidling

Udover forskningsseminarer på centret og medarbejdernes deltagelse i konferencer og møder i ind- og udland, har centret deltaget i et oplysende seminar i Oslo om middelal-

dermusik, -liturgi og kærlighedsbegrebet (juli 2003), arrangeret af Modus, Senter for Middelaldermusik (NHP og EØ). Centret medvirkede desuden ved Kulturnatten i København den 10. oktober med arrangementet: "Kunst og Kultur" (NHP og MSA). I forbindelse med den i december måned gennemførte konference blev der arrangeret to offentlige koncerter, dels i samarbejde med Trinitatis Sogn i Trinitatis kirke, København, med Capella Hafniensis under ledelse af Ole Kongsted (13. december) og dels i samarbejde med Danmarks Radio (i Radiohuset) med Eskærtrioen suppleret med soloklarinetist Lee Morgan fra Det kgl. Kapel (14. december). Sidstnævnte koncert blev udsendt i Danmarks Radio den 22. december. Begge koncerternes programmer (som findes på centrets hjemmeside) havde forbindelse til konferencens temaer – på hver sin måde.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Centret er internationalt funderet, dets for tiden syv videnskabelige medarbejdere kommer fra fem forskellige lande. Hver enkelt af centrets medarbejdere har sine egne internationale forskningskontakter. Centret har derudover et samarbejde med en række projekter i andre lande. Det gælder 'Sapientia et eloquentia' projektet ved Institutionen för klassiska språk ved Stockholms Universitet (ledet af professor Gunilla Iversen), 'Altes Lied-Neues Lied' projektet ved Center for Middelalderstudier, NTNU (Trondheim) og Musikwissenschaftliches Institut, Universität Erlangen (ledet af professor Andreas Haug), 'European Network on the Instruments of Devotion, Bergen Museum, Universitetet i Bergen (ledet af professor Henrik von Achen) samt 'Kulturen des Performativen' i Berlin (ledet af professor Erika Fischer-Lichte).

Publikationer

Folke Bohlin, Jeremy Llewellyn, Eva Nilsson Nylander, Nils Holger Petersen, Anders Piltz, Thomas Rydén og Eyolf Østrem, *Liber scole virginis: En medeltida samling av Mariamusik i Lund/A Medieval Collection of Marian Music in Lund* (Lund: Universitetsbiblioteket i Lund, 2003).

Folke Bohlin, Jeremy Llewellyn, Eva Nilsson Nylander, Nils Holger Petersen, Anders Piltz, Thomas Rydén og Eyolf Østrem, *Liber scole virginis: Bogen blev redigeret og introduceret af de nævnte forfattere, medens hovedparten af bogen – i tilgift til en facsimile af manuskriptet – består af en transskription af manuskriptets sange med introduktion og kommentarer af Jeremy Llewellyn og Eyolf Østrem* (pp. 47-127).

Mette Birkedal Bruun, "The Cistercian Rethinking of the Desert" *Cîteaux: Commentarii Cistercienses* 53, fasc. 3-4, 233-252.

Jeremy Llewellyn, Review of: Emma Dillon, *Medieval Music-Making and the Roman de Fauvel* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002) in: *Early Music* XXXI/2 (May 2003), 288-9.

Nils Holger Petersen, "Danielis ludus and the Latin Music Dramatic Traditions of the Middle Ages" in: *The Past in the Present* (2 vols), vol. 2 redigeret af Laszlo Dobszay (Budapest: Liszt Ferenc Academy of Music, 2003), 291-307.

Nils Holger Petersen, Review of: Emma Dillon, *Medieval*

- Music-Making and the "Roman de Fauvel" (Cambridge: Cambridge University Press, 2002) in: *The Medieval Review*, 2003 (internet-tidskrift: <http://www.hti.umich.edu/t/tmr>)
- Nils Holger Petersen "Les planctus d'Abélard et la tradition des drames liturgiques" in: *Pierre Abélard: Colloque international de Nantes* redigeret af Jean Jolivet et Henri Habrias (Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 2003), 267-76.
- Nils Holger Petersen, "The Representational Liturgy of the Regularis Concordia" in: *The White Mantle of Churches: Architecture, Liturgy, and Art Around the Millennium* redigeret af Nigel Hiscock (Turnhout: Brepols, 2003), 107-17.
- Heinrich W. Schwab, "I Kunzens Syngespil er der alt for megen Kunst: Vinhøsten (1796)", in: *Meddelelser fra Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling VIII* (2000-2002), (København 2003), 68-80.
- Heinrich W. Schwab, "Niels W. Gade und Clara und Robert Schumann. Dokumente ihrer künstlerischen Begegnung" in: *Musik & Forschung* 28 (2003), pp. 43-60.
- Heinrich W. Schwab, "Kunzen, Friedrich Ludwig Aemilius", in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik* 2den, reviderede udgave, redigeret af Ludwig Finscher, (Kassel u.a. 2003), "Personenteil" Bd.10, Sp. 868-877.
- Heinrich W. Schwab, "Kopenhagen als Reiseziel ausländischer Virtuosen", in: *Le musicien et ses voyages. Pratiques, réseaux et représentations* redigeret af Christian Meyer (Berlin 2003), 143-167.
- Margrete Syrstad Andås: "Merker i stein: Om bygghytten ved Domkirken på erke-biskop Øysteins tid" in: *Trondhjemske Samlinger* (2003).
- Udover de i 2003 udkomne publikationer er en række publikationer af centrets medarbejdere indleveret og godkendt til publikation i internationale tidsskrifter og akademiske bøger. Disse forventes at udkomme i 2004 (-05).

Center for Subjektivitetsforskning

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af centerleder, professor Dan Zahavi.

Centerets videnskabelige bestyrelse består af Dan Zahavi, Arne Grøn, og Josef Parnas.

Organisation

Danmarks Grundforskningsfonds Center for Subjektivitetsforskning er primært finansieret af Danmarks Grundforskningsfond, men modtager også støtte fra Københavns Universitet og Hvidovre Hospital. Centeret er fysisk placeret i tilknytning til Afdeling for Systematisk Teologi. En række medarbejdere fra henholdsvis Afdeling for Systematisk Teologi (professor Arne Grøn, ph.d.-studerende Wenche Marit Quist og Birgitte Kvist Poulsen), og Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Psykiatrisk Afdeling, Hvidovre Hospital (professor Josef Parnas og ph.d.-studerende Anne-Vollmer Larsen) har i 2003 forskningsmæssigt fungeret med hovedtilknytning til centeret, og deres publikationer og forskningsaktiviteter står derfor anført under centeret.

Adresse

Købmagergade 44-46, 4
1150 København K
Telefon 35 32 37 21
Fax 35 32 37 51
center@cfs.ku.dk
www.cfs.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Danmarks Grundforskningsfonds Center for Subjektivitetsforskning kan se tilbage på 2003 som et yderst aktivt og produktivt år. Centerets forskningsaktiviteter er foregået efter de retningslinjer som forskningsplanen skitserer, og

ligger indenfor tre hovedområder: 1) Fænomenologi og bevidsthedsfilosofi, 2) Religionsfilosofi og hermeneutik samt 3) Psykopatologi.

Fænomenologi og bevidsthedsfilosofi

Professor, dr.phil., ph.d. Dan Zahavi har primært arbejdet med følgende projekter: 1) Autisme og "theory of mind", 2) udviklingspsykologiske perspektiver på selverfaring, 3) sammenhængen mellem tidslighed og selvbevidsthed, 4) forholdet mellem intentionalitet og eksternalisme og 5) en analyse af refleksionens beskaffenhed.

Cand.mag. Thor Grünbaum er siden 1. februar 2003 ph.d.-studerende i samarbejde med Institut for Kunst- og Kulturvidenskab med projektet "A phenomenological description of the experience of action". Projektet søger at beskrive strukturen af vores handlingsoplevelser med særlig henblik på samspillet mellem praktiske intentioner, kropsoplevelser og perception. Projektet spørger til den form for selvbevidsthed, som er konstituerende for intentionelle handlinger, og søger at beskrive kilderne til denne selvbevidsthed. Er kilden fx agentens praktiske intention, oplevelsen af kroppen i bevægelse, forventede perceptuelle forandringer, eller et systematisk samspil mellem dem alle? Projektet trækker især på klassisk fænomenologi (Husserl, Merleau-Ponty), men vil tillige inddrage og behandle lignende problematikker i analytisk filosofi, kognitiv videnskab og psykiatri.

Cand.phil. Lisa Käll er siden 1. februar 2003 tilknyttet centeret som ph.d.-studerende i samarbejde med Institut for Kunst- og Kulturvidenskab med projektet "The Emergence of Singular Selfhood in and through the Paradox of Expression". Projektet tager afsæt i Merleau-Ponty's filosofiske analyse af udtrykket, og knytter fænomenologiske undersøgelser af den ekspressive krop sammen med teorier om det sproglige udtryk i et forsøg på at bidrage til en bedre forståelse af selvet. Forårssemestret 2003 blev brugt på et studieophold ved Institute of Philosophy, Katholieke Universiteit Leuven.

Adjunkt, ph.d. Søren Overgaard, der har været tilknyttet centeret siden 1. februar 2003, har under projekttitlen "Det situerede subjekt" arbejdet med to problemstillinger: 1) Problemet om filosofiens genstand og metode, med særligt fokus på fænomenologi og Wittgenstein. 2) Problemet om subjektets natur, igen med særligt fokus på Wittgensteins og fænomenologernes tilgange til denne problemstilling. En ledende hypotese er, at fænomenologernes og Wittgensteins redegørelser på forskellig vis præsenterer os for et subjekt, der ikke kan være et subjekt undtagen ved at være (fx kropsligt) "siteret". Ansættelsen er finansieret af Carlsbergfondet.

Professor Galen Strawson (University of Reading, UK), der i perioden 1. september - 15. december har været tilknyttet centeret som gæsteforsker, har dels arbejdet på en metafysisk og fænomenologisk analyse af selvet, dels på en analyse af intentionalitetsbegrebet. Arbejdet har bl.a. udmøntet sig i en kritisk diskussion af narrative modeller om selvet.

Religionsfilosofi og hermeneutik

Professor, dr.theol. Arne Grøn har primært arbejdet med følgende projekter: 1) Subjektivitetsteori i et religionsfilosofisk perspektiv, især forholdet mellem subjektivitet og transcendent, 2) subjektivitetsteori i et hermeneutisk perspektiv, med fokus på følgende problemstillinger: Selv og identitet, narrativitet og historicitet, samt naturalisering og fortolkning (navnlig i tilknytning til Nietzsche), 3) normative dimensioner i en subjektivitetsteori.

Cand.theol. Iben Damgaard er tilknyttet centeret som ph.d.-studerende i samarbejde med Afdeling for Systematisk Teologi med projektet "Mulighedens Lidenskab – subjektivitet og mulighed i et hermeneutisk og religionsfilosofisk perspektiv". Projektet søger at belyse mulighedens både fundamentale og tvetydige rolle i menneskets selvforhold, Gudsforhold og forhold til andre mennesker og verden. Dette belyses tematisk gennem fænomener som: forestillingsevnen, angst, fortvivelse, skyld, synd, tilgivelse, tro, håb og kærlighed og spørgsmålet om selvets tidlige og etiske aspekter. Projektet trækker især på Kierkegaards og Ricoeurs filosofi. I efteråret 2003 har Iben Damgaard haft et 3 måneders forskningsophold ved Institut Catholique i Paris.

Cand.mag. Wenche Marit Quist er tilknyttet centeret som ph.d.-studerende i samarbejde med Afdeling for Systematisk Teologi med projektet "Mennesket i tiden – en analyse af eksistensens tidlighed med stadig hensyn til Søren Kierkegaard og Martin Heidegger". Med fokus på tidsdimensionerne (fortid, nutid, fremtid) analyseres tiden både som en struktur for den menneskelige eksistens og som kernen i menneskets erfaring af at være eksisterende. Stipendiet er finansieret af Statens Humanistiske Forskningsråd.

Cand.theol. Birgitte Kvist Poulsen er tilknyttet centeret som ph.d.-studerende i samarbejde med Afdeling for Systematisk Teologi med projektet "Modernitet og trinitet set i lyset af G.W.F. Hegels Geist-struktur". Projektets mål er at udfolde forholdet mellem subjektivitet og kristendom set i lyset af Hegels Geist-struktur. Med Geist-strukturen som prisme, belyses dette forhold på en sådan måde, at treenhedens relationelle forhold danner baggrunden for en forståelse af subjektets forhold til Gud, til sig selv, og til verden. Stipendiet er finansieret af Det Teologiske Fakultet. Afhandlingen forsvares den 19. marts 2004.

Forskningsadjunkt, ph.d. Cornelia Richter har siden 1.

september 2003 været tilknyttet centeret med projektet "Subject and subjectivity in Kant. The story of the ambivalence and misunderstanding of a basic idea". Projektets mål er at kontrastere forskellige opfattelser af subjektet (autonomt og selvtilstrækkeligt vs. kontingent og relativt), at kontrastere forskellige Kant-fortolkninger (dem der fokuserer på de to første kritikker overfor dem der fokuserer på den sidste kritik samt på "Die Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft"), samt at sammenholde den måde Kant er blevet tolket på i henholdsvis den fænomenologiske tradition (Husserl og Merleau-Ponty) og i den ny-Kantianske tradition (Cohen og Natorp).

Psykopatologi

Professor, dr.med. Josef Parnas har primært arbejdet med følgende projekter: 1) Fænomenologisk-orienterede interviews med førstegangssindlagte skizofrenispektrum patienter. 2) Fænomenologiske og konceptuelle analyser af subjektivt oplevede anomalier ved skizofreni med henblik på deres pragmatiske klassifikation og afgrænsning. 3) Empiriske dataanalyser af relevante patientgrupper med henblik på at undersøge sammenhænge mellem forskellige aspekter af abnorme subjektive oplevelser, andre patologiske fænomener og ekstrakliniske data. 4) Udformningen af en psykometrisk skala til registrering af abnorme selvoplevelser. 5) Forberedelser til interdisciplinære, biologisk-orienterede undersøgelser.

Dr. Pierre Bovet (Université de Lausanne, Schweiz), der i perioden 1. april - 30. juni 2003 har været tilknyttet centeret som gæsteforsker, har arbejdet med skizofrenispektrums psykopatologi, og i særdeleshed med gruppe A personlighedsforstyrrelser (begrebets historie, samt forstyrrelsernes psykopatologiske dimensioner og kliniske manifestationer).

Adjunkt, ph.d. Deborah Licht har arbejdet med at analysere data fra et slægtsstudie vedrørende skizofreni. Målet er at undersøge skizofrenispektret, for at fastslå om der er en underliggende taksonomisk struktur i de indsamlede data. En hovedhypotese er spørgsmålet om hvorvidt familiemedlemmer med en diagnose indenfor skizofrenispektret udviser større globale tankeforstyrrelser, mere omfattende forstyrrelser i tænkningen, eller en mere skizofren form for forstyrrelse i tænkningen end medlemmer udenfor spektret (familiemedlemmer med andre mentale forstyrrelser, eller familiemedlemmer uden mentale forstyrrelser).

Cand.med. Jørgen Thalbitzer er siden 1. februar 2003 ph.d.-studerende i samarbejde med Hvidovre Hospital med projektet: "Selvet, psykisk lidelse og hjernens funktion". Målet for projektet er at anvende en psykometrisk skala til registrering af abnorme selvoplevelser på en gruppe førstegangssindlagte psykiatriske patienter indenfor det skizofrene spektrum og sammenligne denne gruppe med andre psykiatriske patienter og normale forsøgspersoner. Målet er at identificere typerne og graden af selvforstyrrelser hos disse patienter og at kunne anvende denne viden til at forbedre mulighederne til tidlig opsporing af personer med risiko for udvikling af skizofreni.

Cand.med. Anne Vollmer-Larsen er tilknyttet centeret som ph.d.-studerende i samarbejde med Hvidovre Hospital med projektet "Prodromale faktorer for sygdomsudvikling". Målet for forskningsprojektet er at identificere prodromale symptomer som har værdi i forhold til at forudse skizofreniudvikling. Undersøgelsen inkluderer en genundersøgelse af en gruppe førstegangssindlagte patienter og en

ikke-klinisk population som er genetisk disponeret for skizofreni. Håbet er, at undersøgelsen vil forbedre de kliniske muligheder for at identificere personer som har risiko for at udvikle skizofreni og derved muliggøre tidlig opsporing og forebyggelse. Stipendiet er finansieret af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Medarbejderne har medvirket ved bedømmelser af bl.a. prisopgaver, ph.d.-afhandlinger, doktorafhandlinger og stillingsbesættelser i København og Århus.

Tillidshverv

Arne Grøn: Medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd (indtil august 2003); medlem af bestyrelsen for Danmarks Humanistiske Forskningscenter (indtil august 2003); medlem af bestyrelsen for Afd. for Systematisk Teologi, Københavns Universitet (indtil juni 2003); medlem af Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab; medlem af bestyrelsen for Forskerskolen Religion og Samfund ved KU; leder af Afdeling for Søren Kierkegaard Forskning ved Det Teologisk Fakultet, KU; medlem af Advisory Board for Søren Kierkegaard Forskningscenteret på KU.

Josef Parnas: Medlem af forskningsudvalget ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, samt medlem af arbejdsgruppe med henblik på strukturændringer i organisationen ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet.

Birgitte Kvist Poulsen: Bestyrelsesmedlem i Søren Kierkegaard selskabet.

Wenche Marit Quist: Bestyrelsesmedlem i og sekretær for Søren Kierkegaard selskabet.

Jørgen Thalbitzer: Formand for Interessegruppe for Fænomenologisk Psykopatologi under Dansk Psykiatrisk Selskab.

Dan Zahavi: Præsident for det Nordiske Selskab for Fænomenologi; europæisk koordinator for The Association for Phenomenology and the Cognitive Sciences; medlem af Institut International de Philosophie; medlem af bestyrelsen for Den Danske Forskerskole i Filosofi, Idé- og Videnskabshistorie; medlem af styregruppen for Satsningsområdet Krop og Bevidsthed ved KU, medlem af styregruppen for Forskerskolen Religion og Samfund; samt medlem af repræsentantskabet for Forskerskolen i Kunst, Litteratur og Kunstfag ved KU.

Konsulent og rådgivningsvirksomhed

Arne Grøn: Har været konsulent for Forskningsrådene i Sverige og Norge samt for The Fund for Scientific Research (Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek), Flanders, Belgien.

Formidling

Redaktionelle hverv

Medarbejderne indgår i følgende redaktioner:

Sats. Nordisk Tidsskrift for Filosofi (Arne Grøn og Dan Zahavi).

Psychopathology, Phenomenology and Cognitive Science, World Psychiatry, Psykiatria Polska (Josef Parnas).

Classics in Phenomenology, Contemporary Phenomeno-

logical Thought, The New Yearbook for Phenomenology and Phenomenological Philosophy, Phenomenology and the Cognitive Sciences, Phainomena (Dan Zahavi).

Kongresser og symposier

Konferencen "Normativity and Pathology" var arrangeret af Arne Grøn og Josef Parnas.

Konferencen/ph.d.-kurset "Subjectivity and Transcendence" var arrangeret af Arne Grøn, Dan Zahavi og Galen Strawson.

Kongressen "Subjektivität und Wahrheit - Subjectivity and Truth" var arrangeret af Internationale Schleiermacher-Gesellschaft og Søren Kierkegaard Forskningscenteret i samarbejde med Det Teologiske Fakultet ved KU, Søren Kierkegaard Selskabet i Danmark og CFS (Arne Grøn).

Konferencen "Krise der Subjektivität - und die Antworten darauf" var arrangeret i samarbejde mellem Institut für Hermeneutik und Religionsphilosophie, Universität Zürich og CFS (Arne Grøn). Konferencen blev afholdt i Zürich.

Konferencen/ph.d.-kurset "Interdisciplinary perspectives on self-consciousness" var arrangeret af Josef Parnas, Dan Zahavi og Pierre Bovet.

Ph.d.-kursus "Tid, erindring, forsoning" var arrangeret af Wenche Marit Quist, Iben Damgaard og Arne Grøn i samarbejde med Dansk Center for Holocaust- og Folkebrudsstudier.

Gæsteforelæsninger

Udover afholdelsen af ovennævnte 6 konferencer og ph.d.-kurser, har centeret i 2003 også arrangeret følgende 35 gæsteforelæsninger (nogle af forelæsningerne har været arrangeret i samarbejde med andre forskningsenheder).

Yoko Arisaka, Department of Philosophy, University of San Francisco, USA: "Transcendental framework and its justification in analyzing consciousness".

Christine Axt-Piscalar, Systematische Theologie, Georg-August Universität Göttingen, Tyskland: "Theologische Perspektive der Subjektivitätstheorie".

Rudolf Bernet, Department of Philosophy, Katholieke Universiteit Leuven, Belgien: "The Subject of a Game (Gadamer)" og "An Open Secret (Heidegger, Lacan, and Deleuze)".

Thomas Brudholm, Dansk Center for Holocaust- og Folkebrudsstudier: "Forsoningsbegrebet hos Jean Améry".

Konrad Cramer, Philosophisches Seminar, Georg-August-Universität Göttingen, Tyskland: "Ich, Intentionalität und Selbstbewußtsein. Überlegungen zu Edmund Husserls Theorie der Subjektivität in seinen 'Logischen Untersuchungen' von 1901".

Tim Crane, Department of Philosophy, University College London, UK: "The intentionality of perception".

James Conant, Department of Philosophy, University of Chicago, USA: "Cartesian and Kantian Varieties of Skepticism".

Jesper Dam, Psykiatrisk Afdeling, Hillerød Sygehus: "Sygdomsindsigt ved psykiatriske lidelser".

Hermann Deuser, Evangelische Theologie, Universität Frankfurt, Tyskland: "Natur und Geist. Pragmatismus, evolutionäre Metaphysik und Religionsphilosophie".

Manfred Frank, Philosophisches Seminar, Eberhard-Karls-Universität Tübingen, Tyskland: "Zwei Weisen bewusster Selbstbeziehung: Selbstbewusstsein und Selbstwissen".

Shaun Gallagher, Department of Philosophy, University of Central Florida, USA: "Central coherence and the phenomenology of intersubjectivity in autism".

Albert Gjedde, Danmarks Grundforskningsfonds Center for Funktionelt Integreret Hjernevidenskab, Aarhus Universitet: "Brain Work: from metabolism to consciousness".

Elkhonon Goldberg, School of Medicine, New York University, USA: "Away from tired, tried, and true: An innovative approach to neuropsychological test design".

Niels Henrik Gregersen, Systematisk Teologi, Det Teologiske Fakultet, Aarhus Universitet: "Fra mind-body problemet til mind-culture problemet: Forskellige versioner af superveniensteorien".

Lars Bo Gundersen, Institut for Filosofi, Aarhus Universitet: "Dispositional Theories of Knowledge".

Jakob Hohwy, Institut for Filosofi, Aarhus Universitet: "Unusual experiences, reality testing and delusions of control".

Werner Jeanrond, Danmarks Humanistiske Forskningscenter: "Embodiment, Love, and the Emerging Subject".

Tarjei Mandt Larsen, Institut for Filosofi, Universitetet i Tromsø, Norge/Boston College, USA: "Is Husserl's Theory of Intentionality Internalist?".

Dan Lloyd, Department of Philosophy, Trinity College, Hartford, CT, USA: "Phenomenology as Cognitive Neuroscience: A case study in functional brain imagery".

Dermot Moran, Department of Philosophy, University College Dublin, Irland: "The Mark of the Mental? Intentionality in Contemporary Analytic Philosophy" og "The Problem of Empathy: Husserl and Stein".

Christoph Mundt, Psychiatrische Klinik, Universität Heidelberg, Tyskland: "Life-themes in psychopathological conditions".

Morten Møller, Medicinsk-Anatomisk Institut, KU: "Hjernens kontrol af døgnrytmer".

Egil Hove Olsvik, Institut for Filosofi, Universitetet i Bergen, Norge: "Empati som forudsætning for interesse: schizofreni beskrevet som en tendensielt solipsistisk erfaringsmodus".

Paul Ricœur - Symposium.

Andreas Roepstorff, Danmarks Grundforskningsfonds Center for Funktionelt Integreret Hjernevidenskab, Aarhus Universitet: "Subjectivity as an experimental variable: from phenomenal experience to top-top interactions".

Hermann Schmid: "Brevvekslingen mellem Horkheimer og Adorno vedrørende eskatologisk håb efter Auschwitz".

Winfried Schröder, Institut für Philosophie, Freie Universität Berlin, Tyskland: "Dialektik der Aufklärung und moralischer Nihilismus".

Charles Siewert, Department of Philosophy, University of Miami, USA: "Attending to Experience: the 'Transparency' of Consciousness" og "Attention and inner sense".

Giovanni Stanghellini, Department of Mental Health, University of Florence, Italien: "Psychopathology of commonsense".

Daniel Stern, Université de Genève, Schweiz: "The process of change in psychotherapy: an intersubjective view" og "The micro-analytic interview, another way to sneak up on consciousness".

Folke Tersman, Institut for Filosofi, Göteborgs Universitet, Sverige: "Davidson on Triangulation and Subjectivity".

Foredrag

Centerets medarbejdere har i årets løb afholdt en række foredrag og gæsteforelæsninger ved videnskabelige konferencer og andre universiteter:

Pierre Bovet: Afholdt 4 foredrag i Danmark under sit ophold som gæsteproffesor på centeret.

Iben Damgaard: Afholdt 5 foredrag i Danmark.

Thor Grünbaum: Afholdt 4 foredrag i Belgien, Finland og Danmark.

Arne Grøn: Afholdt 21 foredrag og gæsteforelæsninger i Danmark, Frankrig, Italien, Schweiz og Tyskland.

Lisa Käll: Afholdt 3 foredrag i Finland, Sverige og USA.

Deborah Licht: Afholdt 1 foredrag i Danmark.

Søren Overgaard: Afholdt 4 foredrag i Danmark, Belgien og Finland.

Josef Parnas: Afholdt 6 foredrag og gæsteforelæsninger i Danmark, Italien og Polen.

Cornelia Richter: Afholdt 1 foredrag i Danmark.

Galen Strawson: Afholdt 4 foredrag i Danmark under sit ophold som gæsteproffesor på centeret.

Jørgen Thalbitzer: Afholdt 3 foredrag i Danmark.

Wenche Marit Quist: Afholdt 10 foredrag i Danmark og Sverige.

Anne Vollmer-Larsen: Afholdt 2 foredrag i Danmark

Dan Zahavi: Afholdt 27 foredrag og gæsteforelæsninger i Danmark, Belgien, Finland, Frankrig, Schweiz, Tjekkiet, Tyrkiet, Tyskland og Japan.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Centeret har tilknyttet et rådgivende panel, bestående af følgende forskere:

Prof. emeritus Luc Ciompi, Universität Bern, Schweiz.

Prof. Ingolf Dalferth, Universität Zürich, Schweiz.

Dr. Naomi Eilan, University of Warwick, UK.

Prof. Shaun Gallagher, Canisius College, USA.

Prof. Axel Honneth, Johann-Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Tyskland.

Prof. Piet Hut, Institute for Advanced Study, Princeton, USA.

Prof. Eduard Marbach, Universität Bern, Schweiz.

Prof. Jean Petitot, EHESS/CREA, Paris, Frankrig.

Prof. Louis Sass, Rutgers University, USA.

Prof. Galen Strawson, University of Reading, UK.

Prof. emeritus Michael Theunissen, Freie Universität Berlin, Tyskland.

Derudover samarbejder centeret med en lang række andre institutter og forskningscentre, herunder bl.a. Afdeling for Systematisk Teologi, KU; Institut for Litteraturvidenskab, KU; Danmarks Grundforskningsfonds Center for Funktionelt Integreret Hjernevidenskab, Aarhus Universitet; History of Mind Research Unit, University of Helsinki; Centre de recherche en épistémologie appliqué, Ecole Polytechnique, Paris; Institut für Hermeneutik und Religionsphilosophie, Universität Zürich; og Psychiatrische Klinik der Universität Heidelberg.

Stab

VIP Eksternt finansieret

Bovet, Pierre; gæsteproffesor.

Licht, Deborah May; adjunkt.

Overgaard, Søren; adjunkt.

Richter, Cornelia; adjunkt.

Strawson, Galen John; gæsteproffesor.

Zahavi, Dan; professor.

STIP Eksternt finansieret

Grünbaum, Thor; ph.d.-stipendiat.
 Käll, Lena Sofia Louisa; ph.d.-stipendiat.
 Thalbitzer, Jørgen; ph.d.-stipendiat.

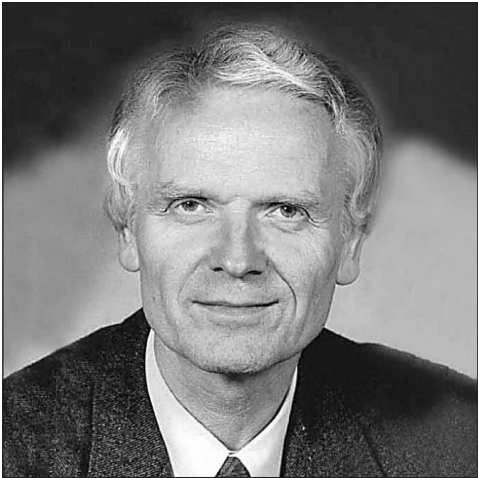
Publikationer

- Grünbaum T.: Handling, Intention og Krop. *Shipping News* 2, s. 5-25. 2003.
- Grünbaum T.: Fortælling og indlevelse - En teori om synligheden i det litterære værk. *Kritik* 164, s. 59-69. 2003.
- Grünbaum T.: Naturalisering, handling og bevidsthed. *Semikolon* 3/7, s. 63-80. 2003.
- Grøn A.: Imagination and Subjectivity. *Theologische Literaturzeitung* 128/7-8, s. 717-726. 2003.
- Grøn A.: Mediated Immediacy? The Problem of a Second Immediacy. i: *Immediacy and Reflection in Kierkegaard's Thought*. Louvain Philosophical Studies 17 s. 87-95. P. Cruysberghs, J. Taels & K. Verstryngne (eds.). Leuven University Press, Leuven 2003.
- Grøn A.: At forestille sig. Fantasi og subjektivitet i religionsfilosofisk perspektiv. i: *Subjektivitet og Videnskab: Bevidsthedsforskning i det 21. århundrede* s. 237-257. D. Zahavi & G. Christensen (eds.). Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg 2003.
- Grøn A.: Idealism. i: *Encyclopedia of Science and Religion*, vol. 1 s. 445-446. J. Wentzel Vrede van Huyssteen (Editor in Chief). MacMillan, New York 2003.
- Grøn A.: Truth, Theories of. i: *Encyclopedia of Science and Religion*, vol. 2 s. 901-904. J. Wentzel Vrede van Huyssteen (Editor in Chief). Macmillan, New York 2003.
- Heinämaa S., Ruin H., Zahavi D.: Phenomenology in the Nordic Countries: An Introduction. i: *Metaphysics, Facticity, Interpretation. Phenomenology in the Nordic Countries* s. ix-xiv. D. Zahavi, S. Heinämaa & H. Ruin (eds.). Kluwer Academic Publishers, Dordrecht-Boston 2003.
- Overgaard S.: Heidegger's Early Critique of Husserl. *International Journal of Philosophical Studies* 11/2, s. 157-175. 2003.
- Overgaard S.: The Importance of Bodily Movement to Husserl's Theory of Fremderfahrung. *Recherches husserliennes* 19, s. 55-65. 2003.
- Overgaard S.: On Levinas' Critique of Husserl. i: *Metaphysics, Facticity, Interpretation. Phenomenology in the Nordic Countries* s. 115-138. D. Zahavi, S. Heinämaa & H. Ruin (eds.). Kluwer Academic Publishers, Dordrecht-Boston 2003.
- Overgaard S.: Heidegger og den fænomenologiske epoché. i: *Den unge Heidegger* s. 201-224. D. Zahavi, S. Overgaard & T. Schwarz Wentzer (eds.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Overgaard S., Schwarz Wentzer T., Zahavi D.: Veje - ikke værker: Den unge Heideggers skrifter. i: *Den unge Heidegger* s. 9-29. D. Zahavi, S. Overgaard & T. Schwarz Wentzer (eds.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Parnas J.: Phenomenology of anomalous self-experience in early schizophrenia. *Comprehensive Psychiatry* 44/2, s. 121-134. 2003.
- Parnas J.: Anomalies of subjective experience in schizophrenia and psychotic bipolar illness. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 118, s. 126-133. 2003.
- Parnas J.: Self and Schizophrenia: A Phenomenological Perspective. i: *The Self in Neuroscience and Psychiatry* s. 217-241. T. Kircher & A. David (eds.). Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Parnas J.: Forståelse, forklaring og psykotisk selvbevidsthed. i: *Subjektivitet og Videnskab: Bevidsthedsforskning i det 21. århundrede* s. 65-88. D. Zahavi & G. Christensen (eds.). Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg 2003.
- Parnas J., Carter J.W., Schulsinger F., Cannon T., Mednick S.A.: A multivariate prediction model of schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin* 28/4, s. 649-682. 2003.
- Parnas J., Innocenti G., Ansermet F.: Schizophrenia, neurodevelopment and corpus callosum. *Molecular Psychiatry* 8/3, s. 261-274. 2003.
- Parnas J., Sass L.A.: Self, consciousness, and schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin* 29/3, s. 427-444. 2003.
- Quist W.M.: Eksistens som udøvelse. i: *Den unge Heidegger* s. 181-200. D. Zahavi, S. Overgaard & T. Schwarz Wentzer (eds.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Strawson G.J.: What is the relation between an experience, the subject of the experience, and the content of the experience? *Philosophical Issues* 13, s. 279-315. 2003.
- Zahavi D.: Husserl's Phenomenology. 178 s. Stanford University Press, Stanford 2003.
- Zahavi D.: Fænomenologi. Problemer, Positioner og Paradigmer. 111 s. Samfundslitteratur - Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg 2003.
- Zahavi D.: Fænomenologi. i: *Humanistisk Videnskabsteori* s. 121-138. F. Collin & S. Køppe (eds.). DR Multimedia, København 2003.
- Zahavi D.: Inner Time-consciousness and Pre-reflective Self-awareness. i: *The New Husserl: A Critical Reader* s. 157-180. D. Welton (ed.). Indiana University Press, Bloomington 2003.
- Zahavi D.: Husserl's Intersubjective Transformation of Transcendental Philosophy. i: *The New Husserl: A Critical Reader* s. 233-254. D. Welton (ed.). Indiana University Press, Bloomington 2003.
- Zahavi D.: Phenomenology of Self. i: *The Self in Neuroscience and Psychiatry* s. 56-75. T. Kircher & A. David (eds.). Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Zahavi D.: How to investigate subjectivity: Heidegger and Natorp on reflection. *Continental Philosophy Review* 36/2, s. 155-176. 2003.
- Zahavi D.: Førspørgelig selvbevidsthed. i: *Subjektivitet og Videnskab: Bevidsthedsforskning i det 21. århundrede* s. 113-142. D. Zahavi & G. Christensen (eds.). Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg 2003.
- Zahavi D.: Husserl No Genshogaku. 261 s. Koyo Shobo, Kyoto 2003.
- Zahavi D.: Mind, Meaning, and Metaphysics. *Continental Philosophy Review* 36/3, s. 325-334. 2003.
- Zahavi D.: Metafyzická neutralita v Logických zkoumáních. i: *Fenomenologie v Pohybu* s. 149-163. I. Blecha (ed.). Vydala Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003.
- Zahavi D.: Phenomenology and metaphysics. i: *Metaphysics, Facticity, Interpretation. Phenomenology in the Nordic Countries* s. 3-22. D. Zahavi, S. Heinämaa & H. Ruin (eds.). Kluwer Academic Publishers, Dordrecht-Boston 2003.
- Zahavi D.: Refleksiv fænomenologi vs. hermeneutisk fænomenologi. i: *Den unge Heidegger* s. 63-88. D. Zahavi, S. Overgaard & T. Schwarz Wentzer (eds.). Akademisk Forlag, København 2003.

- Zahavi D.: Loji Yanjiu zhong de xingershangxue zhonglixing. Zhongguo Xiangxiangxue yu Zhexuepinglun - Teji: Xianxiangxue zai Zhongguo 2003, s. 140-163. 2003.
- Zahavi D., Christensen G.: Subjektivitet og Naturalisering: En Introduktion. i: Subjektivitet og Videnskab: Bevidsthedsforskning i det 21. århundrede s. 5-12. D. Zahavi & G. Christensen (eds.). Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg 2003.
- Zahavi D., Christensen G.: (eds.). Subjektivitet og Videnskab. Bevidsthedsforskning i det 21. århundrede. 267s. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg 2003.
- Zahavi D., Heinämaa S., Ruin H.: (eds.). Metaphysics, Facticity, Interpretation. Phenomenology in the Nordic Countries. 242s. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht-Boston 2003.
- Zahavi D., Overgaard S., Schwarz T.: (eds.). Den unge Heidegger. 229s. Akademisk Forlag, København 2003.
- Zahavi D., Parnas J.: Conceptual Problems in Infantile Autism Research: Why Cognitive Science Needs Phenomenology. Journal of Consciousness Studies 10/9, s. 53-71. 2003.
- Zahavi D., Parnas J.: Conceptual Problems in Infantile Autism Research: Why Cognitive Science Needs Phenomenology. i: Trusting the Subject? s. 53-71. A. Jack & A. Roepstorff (eds.). Imprint Academic, Exeter 2003.

Det Juridiske Fakultet

Dekanatet for Det Juridiske Fakultet

Dekan Vagn Greve

Prodekan Jens Kristiansen

Det Juridiske Fakultet

Fakultetets ledelse

Pr. 1.2.2003: Dekan, professor, lic.jur. Vagn Greve.
 Prodekan, professor, dr.jur. Jens Kristiansen.
 Sekretariatschef, cand.jur. Kim Hastrup.
 Økonomichef, cand.jur. Pia Skov.

Fakultetsråd

Pr. 1.2.2003: Professor, lic.jur. Vagn Greve (dekan og formand).
 Professor, dr.jur. Jens Kristiansen (prodekan).
 Højesteretsdommer Lene Pagter Kristensen (ekstern repræsentant).
 Højesteretsdommer Jon Stokholm.
 Professor, dr.jur. Mads Bryde Andersen.
 Professor, dr.jur. Peter Pagh.
 Lektor, dr.jur. Vibe Ulfbeck.
 Lektor Anita Rønne.
 Advokat Anders Dorph (D-VIP).
 Biblioteksleder Lisbeth Rasmussen (TAP-repræsentant).
 Kontorfuldmægtig Anja Westmann (TAP-repræsentant).
 Kontorfuldmægtig Gitte Jensen (TAP-suppleant).
 Stud.jur. Anders Frandsen (studenterrepræsentant).
 Stud.jur. Kristian Lauta (studenterrepræsentant).
 Stud.jur. Eike Huish (studenterrepræsentant).

Adresse

Store Kannikestræde 11
 1169 København K
 Telefon 35 32 32 22
 Fax 35 32 35 86
 jurfak@jur.ku.dk
 www.jur.ku.dk

Dekanens årsberetning

2003 var året, hvor den nye universitetslov blev gennemført. Den har allerede haft stor betydning, og dens videre gennemførelse vil komme til at præge alle dele af fakultetet. Det nye regelsæt gjorde fakultetets tidligere struktur uhensigtsmæssig. Konsistorium tillod derfor, at fakultetet blev omdannet til et "enhedsfakultet" uden institutter.

Fakultetets økonomiske situation blev forbedret gennem tilførsel af flere forskningsmidler. Det blev derfor muligt at ansætte flere videnskabelige medarbejdere.

I nutiden er regelmængden og regeludskiftningen mandoblet sammenlignet med situationen for blot få år siden. Det har medført, at mange juridiske problemkredse har ændret karakter fra at være hjørner af hovedfag til at være selvstændige discipliner, som kræver en forskers fulde tid, hvis studenterne skal have en forsvarlig undervisning, og praktikerne de nødvendige analyser og hjælpemidler. Også af den grund bør lærerstaben øges kraftigt. I årets løb er der nybesat professorater i advokaters forhold, immaterialret og kapitalmarkedsret, lektorater i skatteret, forfatningsret og folkeret samt adjunktstillinger i retslære, retshistorie, forfatningsret og finansieringsret.

Forskningen blomstrer; stabens videnskabelige produktion er meget omfattende med 347 forskningspublikationer eller gennemsnitligt 5,3 per videnskabelig medarbejder. Der er f.eks. publiceret afhandlinger om skatterettens legalitetskrav, globalisering, interessentskaber og menneskeretligheder. Ved siden af de dogmatiske studier er der bl.a. gennemført retssociologiske undersøgelser af grønlandske forhold, af unges narkotikabrug og af nærpoltiets funktion. En evaluering af forskningens praktiske anvendelighed pegede dog på, at der fortsat er mange lakuner, som bør fyldes op.

Lærerne har desuden taget aktivt del i lovforberedelse og samfundsdebat.

Fakultetet lægger stor vægt på en tæt kontakt mellem teori og praksis. Som eksempel kan nævnes, at der er oprettet et Forum for Company Law and Financial Market Law (FOCOFIMA), hvor teoretikere og praktikere mødes til faglige diskussioner.

En af fakultetets mest fremtrædende forskere, professor Mogens Koktvedgaard døde. Kort forinden var han blevet fejret ved et seminar i Solennitetssalen og havde fået overrakt et hyldestskrift.

Det Juridiske Fakultet har som bekendt ekstremt få faste lærere i forhold til antallet af studerende (1:82). Den direkte kontakt mellem de faste lærere og studenterne kan derfor ikke have det omfang, som er ønskeligt. Til gengæld gives en meget stor del af undervisningen af særdeles kvalificerede praktikere, der sikrer, at undervisningen er baseret på en tæt kontakt mellem praksis og teori.

Fakultetet har fortsat en høj gennemførelsesprocent. Arbejdsledeshedstallene for jurister har i mange år været meget lave. Det er ikke længere tilfældet, men vore kandidaters praktiske anvendelighed viser sig ved, at deres arbejdsløshed fortsat er meget lav i forhold til sammenlignelige uddannelsers.

Alle vore studerende ved, at en meget betydelig del af deres fremtidige arbejde vil blive baseret på internationale og udenlandske regler, vil foregå på fremmede sprog, vil blive for udenlandske klienter eller med udlændinge som modpart. Uddannelsen ændrer derfor i disse år karakter, så de får forudsætningerne herfor. Kandidatuddannelsen har således et stort antal internationale fag, hvor der undervises på et hovedsprog. Det er også derfor, at fakultetet relativt set er det område på universitetet, der modtager flest gæstestuderende og sender flest studerende af sted på studieophold ved fremmede universiteter. Vi har haft adskillige udenlandske gæstelærere og gæsteforelæsere, f.eks. en vicejustitsminister fra USA.

Et led i fakultetets internationale arbejde er deltagelse i de internationale processpilkonkurrencer. Fakultetet har også i år haft den glæde, at vore studenter har fået meget flotte placeringer, herunder vundet regionalfinalen i EU-ret i Bratislava samt en 2. plads og to 3. pladser i en konkurrence om voldgift mod 127 universiteter fra hele verden.

To studerende fra fakultetet fik Justitsministeriets pris for deres speciale.

Endvidere fortsættes arbejdet med at skabe et bredt og varieret grundlag for livslang efter- og videreuddannelse på det juridiske område. Det gælder såvel med hensyn til master- og diplomuddannelser som ved åbent universitetsaktiviteter.

Fakultetets økonomi og aktiviteter

Tabel 1. Formålsopdelt regnskab 1999-2003

	Udgifter i mio.kr., løbende priser				
	1999	2000	2001	2002	2003
Forskning i alt	24,286	25,917	32,392	39,565	37,393
Basisforskning	12,873	14,406	20,310	24,008	23,205
Tilskudsfinansieret forskning	2,170	3,043	3,691	5,451	5,547
Kontraktsforskning	0,066	0,000	0,000	0,000	0,000
Forskeruddannelse	9,178	8,468	8,391	10,106	8,641
Uddannelse i alt	56,850	54,115	57,659	58,181	61,800
Ordinær uddannelse	55,753	52,939	56,152	55,907	56,654
Åben uddannelse	0,000	0,000	0,114	0,285	1,726
International studenterudveksling	1,098	1,175	1,393	1,989	3,421
Kursusundervisning	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Andre faglige formål i alt	0,000	0,120	0,004	0,000	0,000
Øvrig faglige formål	0,000	0,120	0,004	0,000	0,000
Fælles formål i alt	6,606	7,123	7,745	7,680	8,056
Bygningsdrift	0,240	0,000	0,000	0,000	0,000
Generel ledelse og administration	6,366	7,123	7,745	7,680	8,056
I alt	87,743	87,276	97,800	105,426	107,249

Tabel 2. Aktiviteter 1999-2003

	Aktiviteter				
	1999	2000	2001	2002	2003
Antal studerende	4063	4056	4044	4004	4036
Antal STÅ	2228,2	2449,7	2386,6	2368,7	2370,4
Antal optagne pr. 1. oktober	655	636	622	654	637
Antal 1. prioritetsansøgere	1118	1317	1084	1230	1031
Gennemsnitsalder for optagne	23,2	23,2	23,3	23,6	23,2
Median, alder, for optagne	21	21	21	21	21
Antal bachelorer	418	612	412	484	540
Gennemsnitsalder, bachelorer	26,2	26,2	26,0	26,3	26,2
Medianalder, bachelorer	25	25	25	25	25
Gennemsnitlige gennemførelsestid, bachelorer	4,2	3,9	3,7	3,9	3,7
Median gennemførelsestid, bachelorer	4	4	4	4	3
Antal kandidater	396	419	405	446	396
Gennemsnitsalder, kandidater	29,3	29,0	28,9	28,9	29,1
Medianalder, kandidater	27	27	27	28	28
Gennemsnitlige gennemførelsestid, kandidater	6,7	6,6	6,9	6,6	6,6
Median gennemførelsestider, kandidater	6	6	7	6	6
Åben uddannelse – Antal deltagerbetalende STÅ	0,0	1,3	7,2	19,3	32,1
Antal forskeruddannelsesårsværk i alt	25,3	27	19,5	17,3	15,8
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., i alt	20	24	19	21	15
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., mænd	9	14	11	13	10
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., kvinder	11	10	8	8	5
Antal afhandlinger, året	5	4	6	5	7
Studerende der udløser internationaliseringstilskud	207	240	221	278	289
Indgående	120	137	105	133	144
Udgående	87	103	116	145	145
Antal doktorgrader	2	1	2	0	1
Antal forskningspublikationer, iflg. årsberetning	258	281	293	325	345

Dekan Vagn Greve

Forskningsafdeling I

Ledelse pr. 1.2.2003

Forskningsafdelingen ledes af afdelingsleder, professor, dr.jur. Jesper Lau Hansen.

Organisation

Geografisk har afdelingen til huse tre steder: Studiestræde 6, Skindergade 14 og Nørregade 15, alle København K.

Adresse

Studiegården
Studiestræde 6
1455 København K
Telefon 35 32 22 22
Fax 35 32 32 03
reta@jur.ku.dk
www.jur.ku.dk/afd1

Afdelingslederens årsberetning

Afdelingens medarbejdere beskæftiger sig med forskning og undervisning i privatretlige, internationale fag og almenne fag. Disse fag ligger på bachelor- og kandidatdelen af den juridiske uddannelse. Undervisning sker af hold og ved forelæsninger efter studieordningen, og som vejledning af enkelte studerende, herunder uddannelse og vejledning af ph.d.-studerende. Herudover stiller afdelingens medarbejdere sig til rådighed for det øvrige samfund ved formidling af forskningen. Afdelingen har en række eksternt finansierede forskere tilknyttet, og har været vært for udenlandske gæsteforskere som led i afdelingens samarbejde med forskere i udlandet. Afdelingen blev dannet efter nedlæggelsen i sommeren 2003 af Det Retsvidenskabelige Institut A ved indførelsen af et enhedsfakultet. Ved årets start modtog afdelingen en række medarbejdere fra det tidligere Institut C. I 2003 døde prof., dr.jur. Mogens Koktvedgaard. Der tiltrådte to nye professorer i hhv. Immaterialret og Kapitalmarkedsret, en ny lektor i Folkeret, en ny adjunkt i Retshistorie og to nye ph.d.-studerende.

Personaleforhold

Ph.d.-studerende Birgitte Schøtt Knudsen har holdt barselsorlov i andet halvår af 2003.

Christian Bergqvist er tiltrådt som ph.d.-studerende 1.3.
Anders Møllmann er tiltrådt som ph.d.-studerende 1.10.

Forskningsvirksomhed

1. Advokatret

Et større forskningsprojekt er igangsat. Forskningsprojektet skal udforske advokatstandens retsforhold og udviklingslinjer. To lærebogsfremstillinger er påbegyndt, en om advokatjura og en om advokatens færdigheder (Mads Bryde Andersen).

2. Entrepriseret

Arbejdet på en ph.d.-afhandling om fortolkning af entrepris aftaler er fortsat (Ole Hansen).

3. EU-ret

Der er arbejdet med den EU-retlige kontrol med fusioner, med den EU-retlige regulering af den fri bevægelighed i

EU og med EU's fælles udenrigshandelspolitik (Morten Broberg).

Ole Due har fungeret som adjungeret professor.

Arbejdet på et ph.d.-projekt om retsreglerne vedrørende EU's eksterne relationer er fortsat (Rass Holdgaard).

Deltagelse i et amerikansk-dansk forskningsprojekt, "The State of Denmark", med finansiering af amerikanske fonde og under ledelse af politologer og sociologer i Danmark og USA (Dartmouth). Endvidere er der arbejdet med det europæiske fremtidskonvents udkast til forfatningstraktat og en 5. udgave af EU-ret i Kontekst (Hjalte Rasmussen).

4. Folke- og EU-ret

Der er udarbejdet en materialesamling i faget Comparative East European Law, og arbejdet med en artikel om opbygning af jurauddannelser i overgangssamfund (Østeuropa), der forventes optaget i begyndelsen af 2004 (Helle Blomquist).

Arbejdet med en afhandling om retsanvendelse i international handelsvoldgift er videreført og håndbogen "Moderne folkeret", der forventes udgivet i januar 2004, er revideret (Ole Spiermann).

5. Formueret

Der er arbejdet med den almindelige aftale- og obligationsret, advokaters retsforhold samt almenne juridiske metode-spørgsmål. Foruden en række tidsskriftsafhandlinger herom er der udsendt en omarbejdet udgave af lærebogen "Praktisk Aftaleret" (Mads Bryde Andersen).

Der er arbejdet med den internationale købelov (CISG). Flere forskningsresultater er offentliggjort i 2003, andre udgives primo 2004. Desuden er der (i samarbejde med ph.d. Ketilbjørn Hertz) arbejdet med "Transnational Litigation and Commercial Arbitration". Resultaterne udgives i bogform ultimo 2003/primo 2004 (Joseph Lookofsky).

Arbejdet med en fremstilling om produktansvarsret er afsluttet, hvilket udgør anden halvdel af en samlet fremstilling om professionsansvar og produktansvar, der under titlen "Erstatningsretlige grænseområder" udgives foråret 2004 (Vibe Ulfbeck).

6. Forsikringsret

Arbejdet som redaktør på projekt om dansk motorkøretøjsforsikring er fortsat. Der er desuden arbejdet med et projekt om de nye former for ulykkesforsikringer og sygeforsikringer – kollektive som individuelle. Der er tale om en analyse af samtlige danske forsikringssekskabers produkter på området (Ivan Sørensen).

7. Immaterialret

Mads Bryde Andersen, Caroline Heide-Jørgensen og Jens Schovsbo har som redaktører forestået udarbejdelsen af et festskrift for prof., dr.jur. Mogens Koktvedgaard.

Et disputatsprojekt vedr. krænkeslæren i international immaterialret er fortsat (Morten Rosenmeier).

Studier inden for immaterialretten er fortsat og der er medvirket i et lærebogsprojekt i EU-konkurrenceret (Jens Schovsbo).

8. It-ret

Der er arbejdet med den retlige regulering af informations-teknologien og foruden tidsskriftsafhandlinger er der vedligeholdt en it-retlig hjemmeside under www.it-retten.dk (Mads Bryde Andersen).

9. Kapitalmarkedsret

Arbejdet med et projekt med gennemgang af de nye direktiver og andre tiltag, der følger af den Finansielle Handlingsplan af 1999, og af reformeringen af den danske finansielle lovgivning er fortsat (Jesper Lau Hansen).

Et projekt om børsprospekter er fortsat (Birgitte Schøtt Knudsen).

10. Konkurrenceret

Arbejdet med en ph.d.-afhandling om den europæiske regulering af forsyningsmonopolerne (tele/energi) er påbegyndt (Christian Bergqvist).

Der er arbejdet videre på et forskningsprojekt om reklamer. Desuden er der færdiggjort et lærebogsprojekt i EU-konkurrenceret med interne og eksterne kolleger. Bogen er udkommet i 2003. Herudover er der publiceret et par tidskriftsartikler (Caroline Heide-Jørgensen).

Et ph.d.-projekt om EU-konkurrenceretlige forpligtelser for virksomheder til at handle med deres konkurrenter er videreført (Charlotte Friis Bach Ryhl).

11. Kriminologi og retssociologi

Bogmanuskriptet "Nordic Moral Climates" er publiceret, der er redigeret to materialesamlinger samt skrevet kriminologiske artikler (Ulla V. Bondeson).

Arbejdet på et ph.d.-projekt om danske byretters anvendelse af ubetinget frihedsstraf som strafferetlig sanktion er fortsat (Rasmus H. Wandall).

12. Menneskeret

Arbejdet på et projekt om Den Europæiske Menneskeretstighedsdomstol er fortsat. Desuden er der publiceret afhandlinger om Den Europæiske Menneskeretstighedsdomstolens praksis i 2002, om retsafgift og fri proces, og om forslag til lov om retssikkerhed ved forvaltningens anvendelse af tvangsindgreb og oplysningspligter (Jonas Christoffersen).

13. Miljøret

Der er arbejdet videre med en ny grundlæggende miljøretlig fremstilling. Den miljøretlige forskning har koncentreret sig om miljøretlige principper, EU-retten, affald og naturbeskyttelse. En udredning om affaldslovgivningen er næsten afsluttet, og der arbejdes fortsat videre med udredning af forholdet mellem forvaltnings- og civilprocessen (Peter Pagh).

Arbejdet på et ph.d.-projekt om miljøbeskyttelse efter WTO er fortsat (Laura Nielsen).

14. Proces

Der er udgivet en ny udgave af lærebogen "Straffeproses. Grundlæggende regler og principper". Der er desuden udgivet de første kapitler i en ny lærebog i Strafferetspleje i en stenciludgave, der anvendes af overbygningsholdet samt udarbejdet materialesamlinger til bacheloruddannelsen og overbygningsfaget Strafferetspleje og retssikkerhed. Endvidere er der skrevet bidrag til danske og udenlandske artikler og bogudgaver (Eva Smith). Eva Smith modtog i 2003 AC's formidlingspris.

15. Retshistorie

Et post.doc.-projekt med forskning i den danske forvaltningsrets historie er påbegyndt (Helle Blomquist).

Forskning i retsudøvelsen på de Vestindiske Øer i kolo-

nitiden er fortsat (Pernille Ulla Knudsen). Fra 1. juli 2003 har Pernille Ulla Knudsen været ansat som adjunkt i forskningsafdelingen og har herefter arbejdet med proceshistorie i perioden 1500-1800, der skal munde ud i et større bidrag til en udgivelse om proceshistorie, hvor hun ligeledes fungerer som redaktør.

Henrik Stevnsborg er studieleder og som sådan fritaget for forskning.

Ditlev Tamm har udsendt et af ham redigeret værk om Kongens Retterting 1537-1660 samt en bog med bidrag fra flere forfattere om retfærdighed. En biografi af Per Federspiel er afsluttet. Har desuden fortsat arbejdet på en samlet fremstilling af dansk retshistorie som et projekt støttet af Carlsbergfondet samt arbejdet med proceshistorie. Der er endvidere arbejdet på en bog om danske advokater i det 20. årh. samt en bog om Auguste Bournonville som samfundsbørger (Ditlev Tamm).

Arbejdet på et ph.d.-projekt om slægtens funktion i nordisk højmiddelalderret er fortsat (Helle Vogt).

16. Retslingvistik

Arbejdet på egne delprojekter under det SHF/SSF-finansierede projekt om retskulturer er afsluttet (Anne Lise Kjær).

17. Retslære

Arbejdet med en indførende fremstilling om retsfilosofi er fortsat. Revisionen af Dansk Forfatningsret er afsluttet og desuden er der arbejdet på et studium af generel bevisret. Endvidere er der arbejdet på en fremstilling om den videnskabelige praksis (Henrik Zahle).

18. Selskabsret

Lærebogen Kapitalselskaber – Aktie- og anpartsselskabsret er færdiggjort. Herudover er arbejdet med bl.a. corporate governance relaterede temaer samt med europæisk selskabsret videreført (Jan Schans Christensen).

19. Transportret

Et ph.d.-projekt om fortolkning af standarddokumenter inden for søtransportretten er påbegyndt (Anders Møllmann).

20. WTO-ret

Ph.d.-afhandlingen "Balancing Trade and Environment in WTO Adjudication – An analysis of adjudication and political limitations on judicial law-making in the World Trade Organization exemplified with developments in adjudicative interpretation of GATT articles III and XX" er færdiggjort og afleveret (Bugge Thorbjørn Daniel).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Mads Bryde Andersen: Har været formand for fakultetets bedømmelsesudvalg vedrørende professoraterne i Immaterielret og Kapitalmarkedsret. Herudover har han været medlem af et bedømmelsesudvalg ved Universitetet i Oslo vedrørende et antal stillinger som førsteamanuensis. Han har endvidere været medlem af to ph.d.-bedømmelsesudvalg uden for fakultetet.

Jan Schans Christensen: Har deltaget ved bedømmelsen af en afhandling indleveret med henblik på erhvervelse af doktorgraden. Han har ligeledes været medlem af et udvalg vedr. bedømmelse af ph.d.-stipendier.

Jesper Lau Hansen: Har deltaget ved bedømmelsen af en ph.d.-afhandling og ved besættelse af diverse stillinger.

Joseph Lookofsky: Har været medlem af et udvalg til bedømmelse af ph.d.-afhandling ved Handelshøjskolen i Aarhus.

Peter Pagh: Har været formand for to bedømmelsesudvalg vedrørende ph.d.-afhandlinger samt formand for udvalg til bedømmelse af strategiske forskningsansøgninger under det svenske miljøministerium.

Hjalte Rasmussen: Har været vejledermedlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg.

Eva Smith: Har været medlem af bedømmelsesudvalget vedrørende et professorat i Bergen og et lektorat i Örebro.

Ivan Sørensen: Har været formand for bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling.

Henrik Zahle: Har været formand for tre ph.d.-udvalg, medlem af to adjunktudvalg og formand for 2 udvalg vedrørende ph.d.-stipendier. Han har desuden været medlem af et bedømmelsesudvalg vedrørende en doktorgrad ved Göteborg Universitet og ved Bergen Universitet. Han har endvidere været medlem af bedømmelsesudvalg om 5 amanuensisstillinger ved Oslo Universitet. Han var indtil sommeren 2003 medlem af det finske Advisory Board at Helsinki Collegium for Advanced Studies.

Udvalg og fonde

Mads Bryde Andersen: Formand for Fonden til Støtte af Retsvidenskabelig Forskning ved Københavns Universitet, Laurens Bogtman Fonden, Bernths Rejselegat, Grev Adam Moltkes familiefond og Det Finneske Legat. Han er desuden næstformand for Indskydergarantifonden og medlem af Karsten Meyers Legat for Yngre Jurister, Den Berlingske Fond, institutionen San Cataldo, IDA-it's Fond og en række private fonde og institutioner.

Jan Schans Christensen: Formand for det af økonomi- og erhvervsministeren nedsatte udvalg vedr. revision af markedsføringsloven og prismærkningsloven.

Joseph Lookofsky: Har været medlem af Justitsministeriets udvalg om forbrugerbeskyttelse ved erhvervelse af byggematerialerne, jf. Betænkning nr. 1433.

Peter Pagh: Formand for et udvalg af uafhængige eksperter om evt. revision af erhvervslovgivningen. Udvalget er nedsat af Dansk Byggeri.

Hjalte Rasmussen: Formand for Sven Henningsens Legat.

Jens Schovsbo: Medlem af kulturministeriets kapitel 3-udvalg og videnskabsministeriets Domæneudvalg. Han er desuden medlem af Teknologirådets arbejdsgruppe "Patentsystemets fremtid", Patent- og Varemærkestyrelsens IP-dialog for patenter og brugsmodeller og for varemærker. Han er endvidere medlem af bestyrelserne for Børge Hinsch Fonden og Familiefonden Furebakken.

Ditlev Tamm: Formand for bestyrelsen for Det Anders Sandøe Ørstedeske Prismaledjelegat samt medlem af bestyrelsen for en række fonde.

Vibe Ulfbeck: Udpeget som fakultets repræsentant i Axel H's rejselegat.

Henrik Zahle: Formand for bestyrelsen for Julie von Müllens Fond.

Tillidshverv

Mads Bryde Andersen: Har været viceinstituttleder og er medlem af Fakultetsrådet. Uden for fakultetet er han formand for Dansk Internet Forum, Dansk Selskab for Op-

havsret, foreningen San Cataldos Venner og for Den Danske Styrelse for de Nordiske Juristmøder. Herudover er han medlem af Udvalget vedr. Økonomisk Kriminalitet og Daktakriminalitet (med formandskab for en arbejdsgruppe herunder), Videnskabsministeriets Domæneudvalg, Dansk Forening for Industriel Retsbeskyttelse og Juridisk Forening i København. Han er endvidere medlem af den danske delegation i UNCITRAL.

Ulla V. Bondeson: Medlem af bestyrelsen for Dansk Kriminalistforening, vicepræsident i The International Society of Criminology samt medlem af The Steering Committee for the Campbell Crime and Justice Group.

Morten Broberg: Har været medlem af Energitilsynet og af brugergruppen for Juridisk Institutbibliotek.

Jan Schans Christensen: Formand for Dansk Forening for Selskabsret.

Jesper Lau Hansen: Er af dekanen udpeget som afdelingsleder. Han er endvidere af Københavns Universitet udpeget som medlem af bestyrelsen for Nordisk Kollegium, hvor han er næstformand.

Joseph Lookofsky: Fagleder i Obligationsret. Han er desuden Secretary General of the Danish Committee for Comparative Law (Association Internationale des Sciences Juridiques) og koordinator for fakultetets studenterudvekslingsprogrammer med New York University School of Law & Duke University School of Law. Han er endvidere hovedansvarlig for fakultetets deltagelse i processpillet: International Commercial Arbitration Moot (Wien).

Caroline Heide-Jørgensen: Tillidsmandssuppleant og desuden ansvarlig for fakultetets Kulturarrangement.

Anne Lise Kjær: Har siden 1.10 deltaget som repræsentant for Det Juridiske Fakultet i en tværfakultær forberedelse af et satsningsområde ved KU om "Europastudier – Konsekvenser af Europas forandring".

Anders Møllmann: Har siddet i bestyrelsen for Foreningen af autoriserede advokatfuldmægtige og yngre advokater i København (udtrådt 22.11.)

Peter Pagh: Medlem af Fakultetsrådet. Han er desuden medlem af bestyrelsen for Dansk selskab for miljøret og formand for beboerklagenævnet i Albertslund Kommune.

Hjalte Rasmussen: Er Det Juridiske Fakultets hovedrepræsentant i det internationale arbejde, herunder deltagelsen i et antal internationale Moot Courts, forsknings- og studenterudvekslingsaftaler.

Charlotte Friis Bach Ryhl: Bestyrelsesmedlem i Dansk Forening for Europaret.

Jens Schovsbo: Formand for UBVAs arbejdsudvalg. Han er desuden medlem af bestyrelsen for COPY DAN Tekst & Node, af Klagenævnet for Domænenavne, af WIPO Arbitration and Mediation Center's Domain Name Panel, Europa Kommissionens High Level Copyright Experts Group og af "the Roster of Experts" under Cartagena-protokollen. Han er endvidere Efor for Den Arnemagnæanske Stiftelse samt Biblioteksansvarlig ved Det Juridiske Fakultet. Afgået som tillidsrepræsentant ved Det Juridiske Fakultet og som medlem af fakultetets samarbejdsudvalg og Københavns Universitets Hovedsamarbejdsudvalg.

Eva Smith: Formand for Det Kriminalpræventive Råd samt formand for bestyrelsen for Københavns Retshjælp. Hun er desuden medlem af forretningsudvalget for ECRI under Europarådet samt medlem af Retsplejerådet, Strafferetsplejeudvalget og Udvalget om Dommernes Bibeskæftigelse. Endvidere er hun medlem af Udvalget om den Militære Straffe- og Retsplejeordning mv. under Forsvarsmini-

steriet samt udvalget vedrørende trossamfund under Kirkeministeriet. Endelig er hun mæglingssagfører for SID i sager om medlemsklager samt medlem af kommissionen til undersøgelse af Dan Lynge-sagen.

Ole Spiermann: Bestyrelsesmedlem i den danske afdeling af Comité Maritime International og International Law Association. Han er desuden medlem af Executive Council of the International Law Commission i London samt af organisationens internationale ekspertkomiteer om voldgift og udenlandske investeringer.

Henrik Stevnsborg: Studieleder og dermed formand for Det Juridiske Studienævn og Kursusudvalg. Medlem af Det Juridiske Fakultets Intergruppe, af Indre By Udvalget, af rektors Uddannelsesudvalg og af Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Uddannelsesudvalg. Medlem af bestyrelsen for Rejsefond for Juridiske Kandidater og Studerende ved Københavns Universitet. Medlem af Programrådet for Folkeuniversitetet i København. Medlem af Faggruppen Jura under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. Medlem af Kvalifikationsnævnet under Undervisningsministeriet.

Ivan Sørensen: Formand for to forsikringssekskabers kundepener. Han er desuden formand for ROSA daghøjskole.

Ditlev Tamm: Medlem af Det kgl. danske Videnskaberne Selskab, Academiae Europaea samt Selskabet for Fædrelandets Historie. Han er dansk medlem af bl.a. Commission internationale pour l'histoire des Universités, af Instituto por las investigaciones de la historia del derecho, Buenos Aires og af Beirat des Jahrbuchs für Verwaltungsrecht. Han er desuden formand for Institutionen N. Zahles skole og medlem af den af Folketinget nedsatte PET-kommission.

Vibe Ulfbeck: Ph.d.-studieleder og deltager i denne egenskab i fakultetets ledelsesgruppe. Hun er endvidere medlem af Fakultetsrådet.

Henrik Zahle: Dansk medlem af Venice Commission (Democracy through Law) knyttet til Europarådet.

Formidling

Redaktionelle hverv

Mads Bryde Andersen: Hovedredaktør for den litterære afdeling af Ugeskrift for Retsvæsen og redaktør for den elektroniske udgave af domssamlingen for Ugeskrift for Retsvæsen. Han er endvidere medlem af redaktionskomiteen for Computer Law & Security Report, Lov & Data samt Journal of Information Law and Technology (JILT).

Jan Schans Christensen: Medlem af redaktionskomiteen for Revision & Regnskabsvæsen.

Peter Pagh: Medredaktør på tidsskriftet Miljøretlige afgørelser og domme.

Hjalte Rasmussen: Medlem af redaktionsudvalgene for Journal of European Integration, Revue Européenne de droit public samt Diritto comunitario e degli scambi internazionali.

Jens Schovsbo: Dansk redaktør for Nordiskt Immaterialt Rättsskydd (NIR).

Ole Spiermann: Dansk rapportør til International Law Reports, der udgives af Cambridge University Press. Han er desuden en af redaktørerne for boganmeldelser i Nordic Journal of International Law.

Ivan Sørensen: Medlem af redaktionskomiteen for Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling.

Kongresser og symposier

Helle Blomquist: Har været arrangør af seminar den 7.-8.11. med titlen "Nation And State Building, Citizenship and Minority Rights in The Baltic Sea Region: Continuity and Change".

Jesper Lau Hansen: Har været arrangør af en konference om stemmeretsforskelle den 18.6., der blev afholdt sammen med DCGN.

Anne Lise Kjær: Har været medarrangør af kulturprojektets workshop "Ret, sprog og integration i Europa i dag", den 24.-25.4., og af forskningsseminaret "Norden – en retskulturel enhed under forandring" ved Lunds universitets Juridicum den 15.-16.12.

Joseph Lookofsky: Har bidraget til og deltaget i symposier vedr. "Beyond the UNCITRAL Digests" (feb., Pittsburgh, USA) samt "The 1980 Uniform Sales Law, Old Issues Revisited in the Light of Recent Experiences" (april, Verona, Italien). Han har i øvrigt deltaget som voldgiftsmand ved Vis International Commercial Arbitration Moot Court-konkurrencen (april, Wien) og undervist Comparative Commercial Law ved Erasmus Universitet i Rotterdam (okt.).

Jens Schovsbo: Har været arrangør af Netværksmødet 2003 for nordiske immaterialretsforskere den 22.-24.5.

Vibe Ulfbeck: Har været arrangør af et ph.d.-vejlederseminar afholdt den 16.1.

Helle Vogt og Ditlev Tamm: Har arrangeret konferencen "How Nordic are the Nordic Medieval Laws?" 22.-24.5. på Carlsberg Akademiet.

Rasmus H. Wandall: Har været medarrangør af et seminar, afholdt 29/4 ved Det Juridiske Fakultet, om moderniseringen af de danske domstole.

Gæsteforskere

Prof. James D. Cox, Duke University: Har været gæst ved fakultetet, mens han gav et intensivt kursus i komparativ selskabs- og kapitalmarkedsret på kandidatuddannelsen (Jesper Lau Hansen).

Dr. Eilis Ferran: Har været gæst i forbindelse med et oplæg i FOCOFIMA om reformen af den engelske selskabslovgivning (Jesper Lau Hansen).

Doktorand Erika Lunell, Stockholms Universitet: Har besøgt fakultetet i september og oktober (Jens Schovsbo).

Prof. Noriyoshi Takemura, Institute of Criminology and Penal Science ved Tooin University of Yokohama: Besøgte afdelingen i februar og holdt foredrag om forbrydelse og straf i Japan (Ulla V. Bondeson).

Prof. John Pratt, Institute of Criminology, Victoria University of Wellington: Besøgte afdelingen i december (Ulla V. Bondeson).

Deputy director Petras Ragauskas, Lithuanian Law Institute: Har besøgt afdelingen den 4.-8.11. (Helle Blomquist).

Prof. Carsten Tanggaard, Handelshøjskolen i Aarhus: Har holdt et oplæg i FOCOFIMA om indretning af kapitalmarkeder (Jesper Lau Hansen).

Dong Tao (kinesisk statsstipendiat) har afsluttet et års ophold ved fakultetet den 28.9. (Jens Schovsbo).

Forskningsophold i udlandet

Joseph Lookofsky: 11.-20.12. været på et forskningsophold ved New York University School of Law.

Rasmus H. Wandall: I marts været på et forskningsophold på Warszawas Universitet.

Netværk

Helle Blomquist: Fungeret som koordinator af netværket Legal Traditions in The Baltic Sea Area.

Ulla V. Bondeson: Har deltaget i Steering Committee for the Campbell Crime and Justice Group.

Jan Schans Christensen: Medlem af Danish Corporate Governance Association, Dansk Forening for Selskabsret samt Nordisk netværk for Selskabs- og Børsret.

Jesper Lau Hansen: Medlem af Danish Corporate Governance Association, Dansk Forening for Selskabsret, Nordisk Netværk for Selskabs- og Børsret, Foreningen for Bank- og Kreditret, Kreditsretsgruppen ved HH i Kbh., Foreningen Norden, Europaretsforeningen (FIDE) og Juridisk Forening.

Caroline Heide-Jørgensen deltager i Nordisk Immaterialretligt forskernetværk samt Netværk for Konkurrenceforskning. Medlem af Dansk Forening for Konkurrenceret.

Anne Lise Kjær: Har været koordinator i det tværfaglige SHF/SSF-finansierede forskningsprojekt "Når retskulturer mødes: Dansk identitet og europæisk integration. En tværfaglig, rets- og sprogvidenskabelig analyse af dansk rets møde med europæisk ret". Hun har desuden deltaget i "Sprog- og Kulturnetværket", et tværfagligt samarbejde mellem sprogforskere, litterater, historikere, medieforskere og samfundsforskere ved danske universiteter.

Peter Pagh: Medlem af Avosetta gruppen, der består af 1-2 uafhængige miljøretseksperter fra EU-medlemsstater og ansøgerstater.

Hjalte Rasmussen: Deltager i det globale Jean Monnet Professor Netværk bestående af professorer fra jura, politologi, økonomi og samtidshistorie.

Jens Schovsbo: Dansk kontaktperson for det nordiske netværkssamarbejde inden for immaterialretten. Han er desuden tilknyttet det fælleseuropæiske projekt Intellectual Property Law in Transition og har deltaget i planlægningen af og undervist ved masteruddannelsen ved Stockholms Universitet i European Intellectual Property Law. Han er endvidere tilknyttet The Center for the Study of EU-law ved Shandon Universitetet, Kina.

Eva Smith: Danmarks medlem af ekspertudvalget under Europarådet til vurdering af medlemslandenes overholdelse af Konventionen om beskyttelse af Nationale Mindretal. Hun er desuden dansk kontaktperson i to internationale netværk: Nordisk Forening for Procesret (NFFP) og International Association of Procedural Law.

Ivan Sørensen: Deltager i projektet "Restatement of European Insurance Contract Law."

Ditlev Tamm: Samarbejder med nordiske og tyske retshistorikere herunder særligt universitetet i Lund og Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte i Frankfurt am Main.

Vibe Ulfbeck: Deltager som den danske repræsentant i det europæiske netværkssamarbejde under European Center of Tort and Insurance Law (ECTIL).

Forskningsafdeling II**Ledelse pr. 1.2.2003**

Forskningsafdelingen ledes af afdelingsleder, professor, dr.jur. Carsten Henrichsen.

Afdelingsbestyrelsen består af: Afdelingsleder, professor dr.jur. Carsten Henrichsen, lektor Anita Rønne, Lektor, ph.d. Henrik Palmer Olsen, ph.d.-stipendiat Paul C. Vang

(observatør) og kontorfuldmægtig Lisbeth Dick. Afdelingssekretær Lilli Streymnes er tilforordnet afdelingsbestyrelsen som sekretær.

Adresse

Studiegården
 Studiestræde 6
 1455 København K
 Telefon 35 32 32 22
 Fax 35 32 32 01
 retb@jur.ku.dk
 www.jur.ku.dk

Afdelingslederens årsberetning

Afdelingens undervisning omfatter for det første en række af fagene på studiets bacheloruddannelse med hovedvægten på det offentlige retlige fagområde, herunder Forfatningsret, Folkeret og Forvaltningsret; hertil kommer Juridisk Metodelære. For det andet udbydes en række kurser på studiets kandidatuddannelse, dels inden for det velfærdsretlige område, herunder Arbejdsret, Bioret, Energiret, Socialret og Sundhedsret, dels inden for det offentlige retlige område, herunder Europæisk Forvaltningsret, Folketing og regering, Kommunalret, Menneskerettigheder, Offentlig forvaltning og Praktisk Forvaltningsret, og dels inden for det almenfaglige område, herunder bl.a. Konflikt håndtering, Retsfilosofi og Retsinformatik (enkelte af de nævnte kursusfag varetages helt eller delvis af eksterne lærere under ansvar over for vedkommende fagleder). For det tredje danner afdelingen ramme omkring fakultetets masteruddannelse i Konfliktmægling.

Personaleforhold

I 2003 opnåede Helle Krunke og Jens Teilberg Søndergaard deres ph.d.-grad og er begge ansat som adjunkter i hhv. forfatningsret og retslære.

Frederik Harhoff har forlænget sin orlov til efteråret 2004.

Forskningsvirksomhed

I det følgende angives de hovedforskningsprojekter, som den enkelte medarbejder behandler.

1. Forfatningsret**1.1. Menneskerettigheder i komparativ belysning**

Projektet omhandler analyser af forskellige EU-landes sproglige og juridiske fortolkninger af den europæiske menneskerettighedskonvention og de relevante EU-retlige dokumenter: Traktaten om Den Europæiske Union, Amsterdam, og EU-charteret for menneskerettigheder (dec. 2000). Projektet beskæftiger sig med såvel den juridiske håndhævelse (ved domstole (nationale, internationale og supranationale) som den politiske håndhævelse (gennem nationale regeringer, Ministerråd, EU-kommission og EU-parlament) med henblik på skabelsen af en paneuropæisk identitet om fælles demokratiske værdier og rettigheder. Projektet udgør en del af det tværvideenskabelige projekt: "Når retskulturer mødes", som er finansieret af SSF og SHF med 1.5 mill. kr. (fra 2001) under "Kultur møde"-bevillingen. De øvrige medarbejdere ved fakultetet er: Anne Lise Kjær, Henrik Stevnsborg, Henrik Palmer Olsen og

Jens Elo Rytter. Projektet er endvidere tværinstitutionelt, idet der samarbejdes med 4 sprogvidenskabelige medarbejdere fra Handelshøjskolen i København (Henning Koch).

1.2. Magtfordelingslæren i historisk, komparativt og analytisk perspektiv

Magtfordelingslæren, som er udtrykt i grundlovens § 3, udgør en af de mest grundlæggende normer i statsforfatningsretten både i Danmark og i andre lande. Ved at sammenholde lærens historiske og geografiske forgreninger med en analytisk kritik, søges en ny forståelse for magtfordelingslærens rolle i den danske forfatning (Henrik Palmer Olsen).

1.3. Danske grundrettigheder i europæisk belysning

Formålet med projektet er at se danske grundrettigheder – individets forfatningssikrede rettigheder (og dermed forfatningsretten som helhed) – i en ny, europæisk sammenhæng. Dansk rettighedstænkning har i de seneste 10-15 år udviklet sig dramatisk, påvirket af den europæiske udvikling – navnlig EMRK, men også udenlandsk forfatningsret. Hertil kommer en spirende påvirkning fra EU-retten. De danske grundrettigheder findes i dag derfor ikke kun i Grundloven, men består af et kompleks af nationale og internationale normer, samt uskrevne (fælleseuropæiske) retsgrundsætninger. Dette rettighedskompleks rummer principper, som må fortolkes i en europæisk, inter-/transnational, sammenhæng. I sin basis knytter projektet an til det tværfaglige projekt "når retskulturer mødes", se ovenfor Henning Koch (Jens Elo Rytter).

1.4. Udenrigspolitik og EU-politik

Afhandlingen "Den Udenrigspolitiske Kompetence. Udenrigspolitik og magtfordeling ved overgangen til det 21. århundrede" blev forsvaret for den juridiske ph.d.-grad den 9. april 2003. Afhandlingen er blevet udgivet som bog i en let bearbejdet udgave i juli måned. Har desuden skrevet en række videnskabelige artikler om det udenrigs- og EU-politiske område i løbet af året. Endelig er et nyt forskningsprojekt under opstart (Helle Krunke).

2. Forvaltningsret

2.1. Almindelig forvaltningsret

Udover den i efteråret 2002 udkomne lærebog "Forvaltningsret. Retssikkerhed. Proces. Sagsbehandling" forberedes udskift af de øvrige lærebøger som anvendes i faget. Dvs. hjemmelsspørgsmål og retlig kontrol med forvaltningen (Steen Rønsholdt).

2.2. Offentlig/privat virksomhed

Der arbejdes på et projekt om retlige grundprincipper og -regler vedrørende offentlig/privat virksomhed. Projektet tager bl.a. sigte på klarlægning af fællesskabsrettens betydning for de igangværende bestræbelser på markedsmæssiggørelse af dele af den offentlige virksomhed. Som sådan fokuseres der især på retlige fænomener som udlicitering, privatisering, offentlige selskabsdannelse og offentlig-private partnerskaber mv. De spørgsmål, der herved tages op, er dels hvilke materielle retsregler og principper der gælder til tiltag af denne art, dels i hvilken udstrækning generelle forvaltningsregler og -principper finder anvendelse på de beskrevne fænomener, og dels endelig hvorvidt administrative retsprincipper erstattes eller suppleres af markedsretlige principper (Carsten Henriksen).

2.3. Ombudsmandens kontrol med forvaltningen

Der arbejdes på en undersøgelse og vurdering af den forvaltningskontrol, som udøves af Folketingets Ombudsmand. Formålet med projektet er at evaluere den betydning, som ombudsmandsinstitutionen har haft for forståelsen og udviklingen af dansk forvaltningsret. Med udgangspunkt i en sammenligning mellem ombudsmand og domstole belyses udvalgte retsområder, herunder grundrettigheder, kontradiktion, skøn og god forvaltningsskik. Hertil kommer inddragelse af erfaringer fra udenlandsk ret, bl.a. EU-ombudsmandens praksis (Michael Gøtze).

2.4. Skøn og regel i forvaltningsretten

Det har traditionelt været opfattelsen, at det forvaltningsretlige skøn i et vist omfang har betydning ved domstolens efterprøvelse af forvaltningens afgørelser. På baggrund af dansk og udenlandsk teori undersøges det forvaltningsretlige skøns beskaffenhed. Derudover undersøges det om og i givet fald hvilken betydning, skønnen har for domstolsprøvelsen (René Dejberg Pedersen).

3. Folkeret

3.1. Lærebog i folkeret

Til afløsning af den hidtidige lærebog er den endelig udgave af en lærebog på dansk med henblik på brug på 2. undervisningsår i folkeret efter studiereformen færdiggjort og udgivet i september 2003. Fremstillingen omfatter de traditionelle folkeretlige emneområder og fremstillingen består bl.a. i en ajourføring i relation til den hidtidige danske lærebog, som blev udarbejdet i 1989. Af nyere emner, vil bogen omfatte international straffejurisidktion overfor enkeltpersoner, humanitær folkeret, den del af menneskerettighederne, herunder håndhævelsen, som ikke er omfattet af den i dansk ret inkorporerede Europæiske menneskerettighedskonvention samt enkelte specialafsnit, bl.a. om international miljøret og internationalt økonomisk samarbejde (Ole Espersen, Frederik Harhoff og Ole Spiermann).

4. Retsinformatik

4.1. Nutidens og fremtidens ret

Der arbejdes på en fremstilling af de almene træk ved nutidens retssystem med vægten lagt på problemkredse i forbindelse med værdier og ret, teknologi og ret, rettens metode, rettens anvendelse, rettens institutioner, rettens fremtid. En række generelle spørgsmål søges herved belyst under i en vis udstrækning nye synsvinkler (Peter Blume).

4.2. Juridiske aspekter af digital forvaltning

Projektet behandler en række juridiske aspekter af indførelsen af digitale forvaltninger og har i den forbindelse primært fokus på de interne forhold. I og med at forvaltningsretten er udviklet med afsæt i forvaltningernes brug af papir som bærende medie, medfører dette, at juraen tvinges til at følge med, når dette ikke længere gælder. Det er denne udvikling, der er projektets emnefelt. Projektet er baseret på en fremadrettet tilgang, hvor det både analyseres, hvordan forholdet er mellem udviklingsperspektiverne og forvaltningsretten pt., og hvordan forvaltningsretten eventuelt kan udvikles, således at grundhensynene med hensyn til retssikkerhed og smidig forvaltning sikres. I den forbin-

delse ses bl.a. på udviklingen mod et digitalt sagsbegreb, betydningen af den stærkt øgede brug af elektronisk kommunikation, samt navnlig de teoretiske og praktiske implikationer af tendensen i retning af juridisk automation (Paul C. Vang).

5. Socialret

5.1. Tvang i socialretten

Der arbejdes på grundlæggende principielle fremstillinger af socialretlige hovedproblemer som led i en generel velfærdsretlig synsvinkel. I 2002 udkom en stærkt revideret og udvidet udgave af Socialret: Almindelige principper, retssikkerhed og administration og grundværdier (Gad Thomson). Der arbejdes på en fremstilling vedrørende tvang i socialretten (børn og unge samt voksne forstandshandicappede) (Kirsten Ketscher).

5.2. Europæisk socialret

Den danske socialret har hidtil været præget af et meget nationalt koncept. Dette udfordres af EU og den stigende anvendelse af internationale konventioner. Der arbejdes til lige på en fremstilling af dette. En tværgående og gennemgående dimension i alle arbejderne er kvinde- og kønspektivet. Det forannævnte kombineres med deltagelse i et større nordisk tværfagligt projekt om "Aktivt medborgerskab", hvor perspektivet er sociale grundrettigheder også i et kvindeperspektiv (Kirsten Ketscher).

5.3. Der arbejdes på et projekt om indvandrerkvinders sociale rettigheder

For en del af disse kvinder er ægteskabskontrakten den vigtigste forsørgelseskilde og ikke arbejdskontrakten. Det undersøges, hvilket konsekvenser dette har i forhold til rettigheden af sociale ydelser, hvor netop arbejdsmarkedet har en central rolle. Derudover vil de ligestillingsmæssige konsekvenser være i fokus. Perspektivet er kvinderetligt, idet den traditionelle menneskeretlige diskurs ikke har været egnet til at opfange den diskrimination, der foregår indenfor etniske, religiøse eller kulturelle minoritetsgrupper (Stine Jørgensen).

6. Sundhedsret

6.1. Persondatabeskyttelse som patientrettighed

Hovedforskningsprojektet vedrører persondatabeskyttelsen i sundhedssektoren. Projektet omfatter en almen del, hvor patientrettens og persondatabeskyttelsesrettens grundlæggende værdier og retsprincipper diskuteres såvel ud fra et moralfilosofisk som et retligt perspektiv. Herudover vil der være en speciel del, hvor persondatabeskyttelsen inden for sundhedssektoren analyseres. I projektet ses der bl.a. på samspillet mellem sundhedsretlige og persondatabeskyttelsesretlige principper i forbindelse med behandlingen af persondata, og det undersøges, om de forskellige elementer i databeskyttelsen (registrering, opbevaring, anvendelse, videregivelse, destruktion, arkivering og aktindsigt) imødekommer grundlæggende hensyn til beskyttelse af den enkeltes integritet og privatliv. Det undersøges ligeledes, hvordan anvendelsen af it harmonerer med den lovgivning, der regulerer behandlingen af persondata i sundhedsvæsenet (Mette Hartlev).

6.2. Sundhedsret – patientrettigheder

Der arbejdes med analyse af patientrettigheder herunder med en afklaring af begreber, grundprincipper og metode. Dette indgår i et lærebogsprojekt i Sundhedsret (Mette Hartlev).

6.3. Stamceller

Som et led i det tværfaglige projekt "Creating Science – Crafting stem cells in a moral landscape" laves en komparativ undersøgelse af regulering af stamcelleforskning i Danmark og andre udvalgte lande. Som et led i undersøgelsen analyseres hvilke hensyn, reguleringen er baseret på og hvilke overvejelser, der ligger til grund for at regulere inden for dette område (Mette Hartlev).

7. Energiret

7.1. Energiret

Energy Security: Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment.

Forskningsprojektet Energy Security: Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment er afleveret med henblik på publicering på Oxford University Press april 2004. Projektet omfatter analyser af, hvorledes en sikker og stabil energiforsyning for staten, aktørerne og forbrugerne understøttes på såvel nationalt, regionalt som internationalt plan. Risici i form af forsyningssvigt, naturkatastrofer, menneskelige fejl, terror, prishop mv. og ikke mindst nye tendenser som en bæredygtig udvikling, globalisering og et stigende fokus på markedet udgør en særlig udfordring. Der er tale om et tværuniversitært projekt omfattende forskere fra 17 forskellige universiteter over hele verden. Projektet følges op med en konference i San Francisco i maj 2004 (Anita Rønne).

7.2. Fra monopol til marked

Der arbejdes på et projekt, hvor fokus rettes på det paradigmeskift, der er sket i reguleringen af energisektoren. Markedsliberaliseringen har store ændringer i organiseringen og den retlige regulering til følge, ikke mindst i form af nye reguleringsmetoder for international handel, men også i form af samarbejde, aftaler og benchmarking. Der bliver i et vist omfang tale om en anden måde at regulere på, ligesom vigtigheden af at forvalte disse sektorer på en økonomisk, miljø- og sikkerhedsmæssig samt socialt ansvarlig måde spiller afgørende ind. Disse nydannelser indgår i en juridisk analyse ligesom den stigende internationale og EU-retlige regulering omfattes. Foreløbige analyser er publiceret i form af mindre artikler i fagtidsskriftet *El og Energi* (Anita Rønne).

7.3. Dansk energiret

Der arbejdes med færdiggørelsen af en bog om Energy Law in Denmark, som en del af serien International Encyclopaedia of Energy Law (Kluwer) (Anita Rønne).

8. Arbejdsret

8.1. Organisationsret, konfliktret, fredspligt og ledelsesret

Projekt om retlige grundprincipper inden for den kollektive arbejdsret (det kollektive overenskomstsysteem). Hovedvægt på analyse af grundlæggende retsprincipper som organisationsret, konfliktret, fredspligt og ledelsesret. Principperne er i Danmark udviklet gennem en kombination af

kollektive overenskomster og retspraksis, men de konfronteres og påvirkes i stigende grad af forskellige former for lovgivning med vægt på andre hensyn end de traditionelle kollektivarbejdsretlige hensyn. Det danske system konfronteres tillige i stigende grad af internationale krav, bl.a. fra Europarådet (menneskeretskonventionen mv.) og EU med vægt på mere individorienterede hensyn (Jens Kristiansen).

8.2. Ligeløn for arbejde af samme værdi

Selv om ordlyden af EU's ligelønsbestemmelser forekommer simpel og umiddelbart acceptabel for alle, har de vist sig at være særdeles svære at fortolke. Projektets mål er at afdække det juridiske indhold i kravet om ligeløn for arbejde af samme værdi, samt de konflikter der skjuler sig bag om. Jeg forsøger at nå dette mål ved at analysere EF-retten, dansk- og svensk ret. EF-retten og nordisk arbejdsret er grundlæggende forskelligt opbygget. Hvor EF-retten baserer sig på lovgivning og individuelle rettigheder, baserer arbejdsretten i Norden sig i højere grad på overenskomster og kollektive rettigheder. Ved EF-rettens indtrængen i den nordiske arbejdsret, opstår derfor et retskulturelt sammensæt. Analysen af svensk og dansk ret skal afdække konsekvenserne af dette sammenstød samt navnlig forskelligheden i dansk og svensk arbejdsrets reaktion på EF-retten (Byrial Rastad Bjørst).

9. Almindelig retslære

9.1. Udviklingen af offentlige grundværdier

Der arbejdes på en retssociologisk analyse af udviklingen af de offentlige grundværdier. Undersøgelsen er i udgangspunktet deskriptiv, men har i øvrigt til formål at klarlægge aktuelle valgmuligheder for en videreudvikling af de bærende grundværdier for den offentlige virksomhed set i et retligt perspektiv. Undersøgelsen indgår i den del af Magtudredningen, som ud fra bredere samfundsvidenskabelige synspunkter tager sigte på at indkredse "Den offentlige identitet i stat, amt og kommuner" (projektets arbejdstitel). Derudover sigtes mod en eller flere fremstillinger til artikelbrug (Carsten Henrichsen).

9.2. Ret, tid og forandring

Projektet er et forsøg på at forstå forholdet mellem ret, tid og forandring samt at forstå, hvilken rolle den demokratiske tanke spiller i den forbindelse? Hvor retten synes at ville sætte tiden i stå, tilsiger demokratiet, at vi lader tiden gå, hvilket den uundgåeligt også gør. Forandring er uundgåelig. Retten stiller altså sig selv en umulig opgave. Rettens problematiske forhold til tiden er omdrejningspunktet for dette forskningsprojekt. Der søges mulige indfaldsvinkler til forståelse af problematikken i den franske filosof Alain Badiou skriverier samt i Hegels filosofiske tænkning (Jens Teilberg Søndergaard).

10. Konfliktmægling

Arbejdet med en lærebog om konfliktmægling er afsluttet. Bogen skal herefter underlægges en mindre omarbejdelse med henblik på udgivelse på engelsk. Derudover er taget initiativ til opstart af et fælles Nordisk Tidsskrift i Konfliktmægling, som forventes at komme på gaden i løbet af 2004. Endelig søges etableret et forskningsprojekt om forsoning, dialog og konflikt under universitetets rammeprogram: Religion i Det 21. århundrede (Vibeke Vindeløv).

11. Grønlandsk retssociologi

Der arbejdes med at videreudvikle retssociologiske og brede retsvidenskabelige traditioner for udforskning af retsforhold i Grønland. Den grønlandske retskultur adskiller sig på en række centrale områder fra dansk og vestlig retskultur, som den samtidig har været påvirket af i århundreder. I disse år foregår der en række betydelige normative og juridisk-politiske reformprocesser, nyudviklinger og omstillinger i de arktiske områder. De vedrører en videreudvikling af demokratiet i form af øget selvstyre, ændringer af retsvæsen og kriminalret og krav om øget indflydelse på udenrigs- og sikkerhedsforhold og ressourcer. Grønlandske retsforhold kan ses som et eksempel på normdannelse, norm-sammenstød og retsudvikling, der har relevans både i dansk, europæisk, nordamerikansk og global sammenhæng (Hanne Petersen).

12. EU-forskningsprojekt

Gender Relations in Europe at the Turn of the Millenium. Women as Subjects in Marriage and Migration.

Der arbejdes med et tværfagligt, tværnationalt EU-finansieret forskningsprojekt med deltagere fra Ungarn, Bulgarien, Italien, Holland og Danmark. Det danske bidrag består bl.a. i en beskrivelse af det danske retssystem (udlændingeret og familieret) som et eksempel på et normsystem, der i europæisk sammenhæng på en gang er nationalt og partikulært, og som samtidig indeholder en række normer af almen europæisk relevans. Disse normer søges desuden sat i relation til et stort interviewmateriale, der udgør grundstammen i projektets "oral history" del, samt til projektets filosofiske overvejelser over køns- og subjektivitetsbegrebet (forskningssassistent, ph.d. Inger Marie Conradsen, lektor, ph.d. Annette Kronborg og professor, dr.jur. Hanne Petersen).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Peter Blume: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. professorat i Retlære med henblik på særlige opgaver (Aarhus Universitet). Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling (Universitetet i Oslo).

Ole Espersen: Medlem af diverse bedømmelsesudvalg for VIP-stillinger.

Michael Gøtze: Medlem af diverse bedømmelsesudvalg for D-VIP-stillinger.

Carsten Henrichsen: Bedømmelse af afhandling indleveret til forsvar for den juridiske doktorgrad.

Hanne Petersen: Medlem af bedømmelsesudvalg ved Ilisimatusarfik. Medlem af 2 doktorbedømmelsesudvalg i retssociologi ved Lunds universitet. Medlem af adjunktbedømmelsesudvalg ved Det Juridiske Fakultet.

Steen Rønsholdt: Formand for to ph.d.-bedømmelsesudvalg.

Tillidshverv

Peter Blume: Institutleder ved Retsvidenskabeligt Institut B (indtil 1. februar 2003). Suppleant til Det Juridiske Fakultetsråd. Formand for Biblioteksafgiftsnævnet. Medlem af Datarådet.

Lisbeth Dick: Medlem Forskningsafdelings II's bestyrelse.

Ole Espersen: Medlem af bestyrelsen for Institut for Menneskerettigheder. Medlem af bestyrelsen for Doku-

mentations- og Rådgivningscentret om Racediskrimination. Regeringens repræsentant i Europæiske Monitoreringscenter vedrørende Racisme og Fremmedhad. Formand for Den Danske Helsingfors Komité for Menneskerettigheder. Rådgiver for Nordatlantiske gruppe i Folketinget. Medlem af Klagekomitéen for Etnisk ligebehandling.

Michael Götze: Medlem af Kursusudvalget under Det Juridiske Studienævn. Medlem af samarbejdsudvalget under Det Juridiske Fakultet. Medlem af Ankenævnet for eksamensklager. DJØF-tillidsrepræsentant.

Carsten Henriksen: Afdelingsleder for forskningsafdeling II ved Det Juridiske Fakultet (fra 1. februar 2003). Formand for Forskningsafdelings II's bestyrelse. Medlem af fakultets ledelsesgruppe. Vejleder for ph.d.-studerende. Ledelse af diverse ph.d.-forsvar. Censor ved forvaltningsuddannelserne på Roskilde Universitetscenter. Medlem af Nordisk netværk for samspillet mellem privat og offentlig ret, PROF. Medlem af Udliciteringsrådets følgegruppe vedr. udlicitering af offentlig myndighedsudøvelse.

Kirsten Ketscher: Lokale- og bygningsansvarlig ved Det Juridiske Fakultet. Medlem af Det Juridiske Fakultets ph.d.-studienævn. Medlem af universitetets Indre-By udvalg. Medlem af Rejsefonden for juridiske kandidater og studerende (pr. 6. oktober 2003). Professor II ved Det Juridiske Fakultet, Universitetet i Oslo, Afdeling for Kvinnerett. Cheflovsforhandler DJØF. Medlem af European Network of Legal Experts to Work on a European Community Project Concerning the application of Community Law to Gender Equality. Nordic Project: Active citizenship in a European Context.

Henning Koch: Leder af projektet "Når retskulturer mødes" finansieret af SSF og SHF. Medlem af Københavns Universitets Valgbestyrelse Professor II ved Universitetet i Bergen. Medlem af bestyrelsen for Institut for Menneskerettigheder. Medlem af Folkeuniversitetets Styrelse i København (næstformand). Medlem af Justitsministeriets Udvalg vedrørende PET og FE. Medlem af Justitsministeriets Forskningspolitiske Udvalg. Medlem af Rigspolitichefens Styringsgruppe for Politiforskning. Formand for Dansk Forening for Forfatningsret. Medlem af bestyrelsen for Kammeradvokatens Legat (vedrørende offentligretlige bachelorreporter).

Jens Kristiansen: Prodekan ved Det Juridiske Fakultet. Finansansvarlig ved Det Juridiske Fakultet. Medlem af Det Juridiske Fakultetsråd. Medlem af samarbejdsudvalget ved Det Juridiske Fakultet. Medlem af bestyrelsen for Dansk Forening for Arbejdsret.

Hanne Petersen: Medinitiativtager til og suppleant i styringsgruppen for Københavns Universitets satsningsområde "Religion i det 21. århundrede", desuden områdekoordinator. Medinitiativtager til NIS-S støttet forprojekt om "Norden – en retskulturel enhed under forandring". Medlem af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd. Medlem og lokal koordinator af et tværnationalt og tværfagligt EU-forskningsprojekt "Gender Relations in Europe at the Turn of the Millennium. Women as Subjects in Migration and Marriage" (GRINE). Suppleant i Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland. Suppleant i Ligestillingsnævnet. Medlem af arbejdsgruppe under Selvstyrekommisionen i Grønland. Næstformand for Dansk Forening for Rets- og Samfundsfilosofi.

Anita Rønne: Viceinstituttleder for Retsvidenskabeligt Institut B (indtil juli 2003). Medlem Det Juridiske Fakultet, Afdeling II's bestyrelse. Medlem af Det Juridiske Fakul-

tetsråd. Medlem af Det Juridiske Fakultets Intergruppe. Koordinator for udvekslingsprogram i Energiret. Chairman of The Academic Advisory Group, Section on Energy and Natural Resources Law, International Bar Association, London. Udpeget som juridisk sagkyndig i Elektricitetsrådet. Bestyrelsesformand i Den danske Energiretsforening.

Steen Rønsholdt: Referendar for universitetets rektor. Klagesagsbehandler ved Det Juridiske Fakultet. Fagkyndigt medlem af Justitsministeriets Offentlighedskommissionen. Medlem af bestyrelsen for Dansk Forening for Kommunalret.

Vibeke Vindeløv: Uddannelsesleder studienævn, Master i Konfliktmægling. Næstformand i Nordisk Forum for Mægling. Medlem af Justitsministeriets børnebortførelsesudvalg. Medlem af Center for Konfliktløsning.

Anja Westmann: Medlem af Det Juridiske Fakultetsråd. Næstformand i Det Juridiske Fakultets Arbejds miljøudvalg. Medlem af Arbejds miljørådet på KU. Næstformand i samarbejdsudvalget ved Det Juridiske Fakultet. Tillidsrepræsentant for HK ved Det Juridiske Fakultet. Medlem af HK's Områdeklub på KU.

Redaktionelle hverv

Peter Blume: Nordisk Årbog for Retsinformatik 2002.

Michael Götze: National rapportør i Danmark for European Public Law Center, Grækenland.

Carsten Henriksen: Medlem af redaktionsudvalget for "Futuriblerne", Selskabet for Fremtidforskning. Redaktør af temanummer om Udbud af offentlige kontrakter, Futuriblerne 3.4.2003. Medlem af redaktionsudvalget vedr. publikation til Magtudredningen, På sporet af en offentlig identitet – Værdier i stat, amter og kommuner.

Kirsten Ketscher: Medlem af redaktionen for det nordiske juridiske tidsskrift Retfærd.

Stine Jørgensen: Medredaktør af Det Juridiske Fakultet, Afd. II's årsskrift 2003 "Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence (med Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher).

Henning Koch: Fast anmelder (Forfatningsret og Forvaltningsret) for Ugeskrift for Retsvæsen.

Helle Krunke: Medlem af den danske redaktion for det nordiske tidsskrift Retfærd. Siden september 2003 dansk redaktør for Retfærd. Medredaktør af "Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence", årsskrift for Forskningsafdeling II, Det Juridiske Fakultet (sammen med Stine Jørgensen, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher).

Anita Rønne: Rapportør for Danmark, Journal of Energy & Natural Resources Law, International Bar Association, London.

Steen Rønsholdt: Medlem af redaktionen vedr. festskrift til Folketingets Ombudsmand Hans Gammeltoft-Hansen.

Jens Teilberg Sønnergaard: "Retfærd", medlem af den danske redaktion.

Forskningsafdeling III

Ledelse pr. 1.2.2003

Forskningsafdelingen ledes af afdelingsleder, lektor, lic.jur. Jørn Vestergaard (indtil juli 2003: institutleder).

Institutbestyrelsen bestod indtil juli 2003 af: Institutlede-

ren, lektor Henrik Dam (viceinstituttleder), lektor Annika Snare, stud.jur. Julie Torsbo Holse og institutsekretær Gitte Høyer.

Organisation

Efter indførelse af en ny struktur ved Det Juridiske Fakultet fik instituttet betegnelsen Forskningsafdeling III.

Adresse

Sankt Peders Stræde 19
1453 København K
Telefon 35 32 32 22
Fax 35 32 33 34
www.jur.ku.dk/afd3

Afdelingslederens årsberetning

Fysiske rammer

Forskningsafdeling III har fortrinsvis til huse i Sankt Peders Stræde 19 og i Nørregade 15. Førstnævnte ejendom har tre etager samt kælderetage, der er indrettet til biblioteksformål. På sidstnævnte lokalitet rådes der over kontorer på 4. sal, som benyttes af medarbejdere, der især arbejder med ejendomsret. Enkelte medarbejdere har kontorer i Studiegården.

Personaleforhold

Primo 2003 fik instituttet en række nye medarbejdere, som arbejder med ejendomsret, familie- arveret, menneskeret mv.

Afdelingen har i årets løb fået tre nye ph.d.-studerende som medarbejdere: cand.jur. Helle Ina Elmer arbejder med et forskningsprojekt om boligretlige spørgsmål, cand.jur. Julie Skat Rørdam arbejder med et projekt om skifte af boer, og cand.jur. Anders Thomas Hessner arbejder med et projekt om ejendomsretten over fast ejendom. Se nærmere nedenfor.

Akademiske grader

I beretningsperioden har cand.jur. Jacob Graff Nielsen fået tildelt den juridiske ph.d.-grad på grundlag af en afhandling om legalitetsprincippet i skatteretten; han er nu ansat som adjunkt i skatteret. Tillige har cand.jur. Claus Molbech Bendtsen fået tildelt den juridiske ph.d.-grad på grundlag af en afhandling om interessentskabsretlige problemstillinger; han er nu ansat som adjunkt i finansieringsret.

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskningsvirksomhed har i perioden ligget inden for fagområderne: skatteret, arveret og dødsboskifteret, familie-arveret, generationsskifte, ejendomsret, lejeret, strafferet, retssociologi, kriminologi, menneskeret mv. I det følgende omtales den videnskabelige stabs forskningsaktiviteter i perioden.

1. Skatteret, arveret, dødsbo- og generationsskifte, familieret

1.1. Skatteret

Der er udgivet nye udgaver af skatteretlige hånd- og lærebøger (Finn Taksøe-Jensen og Henrik Dam).

Der arbejdes på disputats om forskning af indkomst i

forholdet mellem selskabsdeltager og selskab. Der er desuden udgivet en række bøger og artikler om skatte- og arveretlige emner (Henrik Dam).

Der er opdateret udvalgte kapitler i hånd- og lærebøgerne Skatteret Almen Del og Skatteret Speciel Del (Rasmus Kristian Feldthusen).

Ph.d.-afhandlingen Legalitetskravet ved beskatning blev forsvaret i maj 2003. Arbejdet på området er videreført med en række artikler, bl.a. om grl. § 43, delegationsforbuddet, legalitetsprincippet samt forholdet mellem skatteretten og civilretten. Desuden er der påbegyndt et studium af de skatteretlige retskilder (Jacob Graff Nielsen).

1.2. Arveret og dødsboskifteret

Der er udgivet en bog og et kompendium om testamenter (Finn Taksøe-Jensen og Henrik Dam). Finn Taksøe-Jensen har i et festskrift redigeret sammen med Henrik Dam publice- ret en artikel om efterlevende ægtefællers arveretlige stilling.

Der er påbegyndt udarbejdelse af en ny lærebog om skifte af dødsboer, hvori indarbejdelsen af praksis siden dødsboskiftereformen samt inddragelse af reglerne om dødsbo- beskatning er det centrale (Finn Taksøe-Jensen og Jacob Graff Nielsen).

Forskning vedrørende successionsrækkefølger og trusts er fortsat. I 2004 forventes udgivet en række artikler vedrørende trusts (Rasmus Kristian Feldthusen).

Julie Skat Rørdam tiltrådte den 1. september 2003 som ph.d.-studerende med et projekt vedrørende de civilproces- suelle regler om skifte af boer mellem ægtefæller og sam- levende par.

1.3. Generationsskifte

Der arbejdes med et projekt om internationalt generations- skifte samt en bog om erhvervsdrivendes generationsskifte i såvel civilret som skatteret (Rasmus Feldthusen).

1.4. Familieret

En artikel om ægteskabsbetingelser er færdiggjort, og der arbejdes med en artikel om aftaler i familieretten (Annette Kronborg). Desuden er migration og ægteskab behandlet i en EU-rapport (Annette Kronborg s.m. Inger Marie Con- radsen og Hanne Petersen).

Der foretages studier af forældremyndighed og samvær samt af værgemål i teori og praksis. Der er bl.a. skrevet bi- drag til to festskrifter (Svend Danielsen).

2. Formueret

Forskningen vedrører alle aspekter af formueretten med hovedvægt på ejendomsretlige, lejeretlige og landbrugsret- lige problemstillinger. Forskningen har særligt været kon- centreret om ejendomsrettens forfatnings- og menneskeret- lige beskyttelse. Endvidere er arbejdet med en almindelig lejeretlig fremstilling fortsat i form af nogle pilotprojekter, herunder bl.a. om retsstillingen ved fremleje og afståelse. Desuden er en lærebogsfremstilling i tingsret færdiggjort, ligesom der er udarbejdet anden udgave af lærebogskapit- ler vedrørende servitutter og offentligretlig regulering af fast ejendom. Endelig er der i sidste del af året påbegyndt et projekt vedrørende konsekvenserne af et forslag til ny landbrugslov, der fremsættes i 2004 (Peter Mortensen).

Første del af et projekt om danske retsregler om foræl- delse af fordringer er afsluttet med en bogudgivelse. Anden del af projektet er blevet påbegyndt med udarbejdelse af en fremstilling, der omfatter forældelse efter Danske Lov 5-

14-4 og de specielle forældelsesregler i lovgivningen samt retsvirkningerne af forældelse. Projektet afsluttes i 2004 med udgivelse af denne fremstilling. I forbindelse med dette projekt er der udarbejdet nye kommentarer til forældelsesloven og Danske Lov 5-14-4 til brug for 19. udgave af Karnov's Lovsamling med udgivelse april 2004. Der er endvidere udgivet nye udgaver af to lærebøger – dels Lærebog i erstatningsret og Fast ejendom – Rådighed og regulering (Bo von Eyben).

Der er publiceret en artikel om virksomhedspant samt en boganmeldelse. Der er desuden færdiggjort artikler om retigheder over værdipapirer, om omstødelse efter nettometoden, om ejerforeningens procesbeføjelser over for en lejer samt en boganmeldelse. Der er påbegyndt et projekt om fremstilling om finansiel sikkerhedsstillelse, slutafregning og lovvalg (Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen).

Ph.d.-afhandlingen Interessentskabsretlige problemstillinger blev forsvaret i september 2003. Efter tiltrædelse som adjunkt er der påbegyndt et projekt om finansiering af større løseansættelser (Claus Molbech Bendtsen).

Helle Ina Elmer tiltrådte den 1. september 2003 som ph.d.-stipendiat med et projekt vedrørende ejerskabet inden for boligområdet med udgangspunkt i den almene boligorganisation.

Anders Hessner tiltrådte den 1. oktober 2003 som ph.d.-stipendiat med et projekt vedrørende retsbeskyttelsen af ejendomsretten til fast ejendom.

3. Strafferet, menneskeret, retssociologi og kriminologi

3.1. Strafferet

Der foretages en revision af lærebogen Det strafferetlige Ansvar, og der er publiceret artikler om international strafferet, retsstatens udvikling samt om andre sanktioner end straf (Vagn Greve).

Der er udgivet en revideret udgave af bogen Straffeloven og straffuldbyrdsloven mv. med henvisninger og sagregister. Desuden er der publiceret artikler om selvinkriminering, om Den Internationale Straffedomstol, om den særlige ungdomssanktion samt en artikel om engelsk om gennemførelsen af rammeafgørelsen om en europæisk arrestordre i dansk ret (Jørn Vestergaard).

Med støtte fra SSF arbejdes der på et kriminologisk/strafferetligt projekt om politiets og anklagemyndighedens kompetence til at henlægge sager (Lene Ravn og Peter Kruize).

3.2. Menneskeret

Der er skrevet bidrag til første bind af en ny udgave af kommentaren til Den Europæiske Menneskeretskonvention (Lars Adam Rehof).

3.3. Retssociologi og kriminologi

Der er færdiggjort en evaluering af nærpolforsøg i Danmark, afsluttet dataindsamling vedrørende et projekt om vold mod kvinder og opstartet et projekt vedrørende voldtægt (Flemming Balvig).

Et treårigt projekt om unges livsstil og brug af rus- og nydelsesmidler i et lokalsamfund er under gennemførelse i samarbejde med Det Kriminalpræventive Råd (Ringstedundersøgelsen ved Flemming Balvig, Lars Holmberg og Anne-Stina Sørensen, www.ringstedprojektet.dk).

Med støtte fra Rigspolitiet er der afsluttet en kvalitativ

evaluering af seks nærpolforsøg i Danmark (Lars Holmberg).

Der er analyseret problemstillinger inden for fagområdet viktologi (Annika Snare).

Der er arbejdet på et af SSF-støttet projekt om politi og presse (Joi Bay).

Der arbejdes på en ph.d.-afhandling om dansk kriminalpolitisk styring i det 20. århundrede med særlig vægt på perioden efter 1950 (Christian Borch).

Der arbejdes fortsat på et projekt om Stofmisbrugernes hverdag i tre danske byer – stofscenen, kontrollen og hjælpen. Formålet er at undersøge mødet mellem stofmisbrugere og interventionssystemet i form af politiindsats eller hjælpe- eller omsorgsindsats (Evy Frantzen).

Der arbejdes på to projekter med henblik på færdiggørelse af en svensk doktorafhandling. Det ene, som er finansieret af det svenske socialministerium, sigter til at belyse de seneste tendenser på narkotikaområdet. Det andet projekt, som er EU-finansieret, bevæger sig inden for social exclusion-feltet (Anita Rønning).

Der arbejdes på to forskningsprojekter, som omhandler indbrud i private hjem, dels en evaluering af eksperimentelt testede metoder til forebyggelse, dels en kvantitativ undersøgelse af de senere års indbrudssager (David W.M. Sørensen).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Professor Vagn Greve: Medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende doktorafhandling ved Lunds universitet.

Professor Flemming Balvig: Medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende professorater ved henholdsvis universitetet i Oslo og Stockholms Universitet.

Professor Bo von Eyben: Formand for bedømmelsesudvalg vedrørende et midlertidigt professorat i formueret.

Professor Peter Mortensen: Bedømmelsesudvalg og anden officielle opponenter vedrørende disputats om erhvervsfinansieringsret, Aarhus Universitet. Medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende en ph.d.-afhandling om konkursret, Aarhus Universitet. Tilforordnet bedømmelsesudvalg vedrørende ph.d.-afhandling om interessentskaber, Københavns Universitet (som vejleder).

Lektor Jørn Vestergaard: Formand for bedømmelsesudvalget vedrørende Birgitte Brøbech Mortensens ph.d.-afhandling Ulovligt tilvejebragte beviser.

Lektor Henrik Dam: Formand for bedømmelsesudvalget vedrørende Jacob Graff Nielsens ph.d.-afhandling Legalitetskravet i skatteretten.

Lektor Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen: Formand for bedømmelsesudvalg vedrørende Claus Molbech Bendtsens ph.d.-afhandling Interessentskabsretlige problemstillinger. Formand for bedømmelsesudvalget vedrørende adjunktur i Finansieringsret.

Udvalg og fonde

Professor Finn Taksøe-Jensen: Medlem af Justitsministeriets Arvelovsudvalg. Formand for EDC ISO-certificeringsudvalg vedrørende testamenter og ægtepagter.

Professor Vagn Greve: Medlem af Den særlige Klageret. Medlem af Straffelovrådet. Medlem af Justitsministeriets udvalg om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet. Formand for Dansk Selskab for International Strafferet og

EU-Ret. Medlem af International Penal and Penitentiary Foundation. Medlem af Dansk Kriminalistforenings bestyrelse.

Professor Flemming Balvig: Formand for Justitsministeriets Forskningspolitiske Udvalg, Rigspolitichefens styringsgruppe for politiforskning. Medlem af bestyrelsen i Dansk Kriminalistforening. Den videnskabelige komité ved Centre International de Sciences Criminelles de Paris (CISCP), Frankrig. Medlem af Den grønlandske Retsvæsenkommissions arbejdsgruppe vedr. forskningsundersøgelser, Voldsenheden, Det Kriminalpræventive Råd, NorFa's programkomité om Kön och våld. Beskikket censor ved de erhvervsøkonomiske uddannelser i Danmark.

Professor Bo von Eyben: Formand for Taksationskommissionen for Sjælland mv. Formand for Ankenævnet for Dansk Tandlægeforenings Patientforsikring. Medlem af bestyrelsen for Dansk Selskab for Forsikringsret (næstformand). Medlem af Justitsministeriets Forældelseslovsudvalg.

Professor Peter Mortensen: Medlem af Justitsministeriets tinglysningsudvalg. Medlem af Comité Européen de Droit Rural, CEDR. Bestyrelsesformand for Rejsefonden for juridiske kandidater og studerende. Bestyrelsesmedlem i Bernths rejselegat.

Lektor Jørn Vestergaard: Medlem af repræsentantskabet for Center for Etik og Ret. Medlem af Det Kriminalpræventive Råds plenarforsamling.

Lektor Annika Snare: Rådsmedlem i Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi. Medlem af forretningsudvalget i Det Kriminalpræventive Råd. Medlem af Justitsministeriets Forskningspolitiske Udvalg. Medlem af ekspertgruppe (Køn & Vold) i det nu nedlagte Videnscenter for Ligestilling. Medlem af Det Nationale Voldsobservatorium (Kvinderådet). Medlem i referencegruppe for afsluttet prostitutionsprojekt (PRO-centret). Repræsentant for Danmark i Det Europæiske Kriminalpræventive Netværk (EUCPN).

Lektor Henrik Dam: Medlem af EDC-gruppens kvalitetssikringsudvalg vedrørende testamenter og ægtepagter.

Lektor Rasmus Kristian Feldthusen: Juridisk rådgiver ved Københavns Retshjælp.

Lektor Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen: Medlem af studienævnet.

Forskningsstipendiat Joi Bay: Expert Member of The European Council's Consultative Committee on Youth Research and Documentation. Member of the EU Commission's Expert Committee on the Study on Youth Conditions and Youth Policies.

Forskningslektor Lars Holmberg: Medlem af Politihøgskolens Forskningsudvalg, Oslo.

Tillidshverv

Professor Vagn Greve: Dekan for Det Juridiske Fakultet. Formand for Det Juridiske Fakultetsråd. Formand for Det Juridiske Fakultets samarbejdsudvalg og Arbejds miljøudvalg. Observatør i konsistorium for Københavns Universitet. Medlem af KU's Hovedsamarbejdsudvalg. Formand for KU's Designgruppe. Næstformand i KU's Formidlings- og Informationsudvalg. Medlem af rektors Økonomi- og Bygningsudvalg. Medlem af KU's Forskningsudvalg. Medlem af Sonningpriskomiteen.

Professor Flemming Balvig: Universitetets Bladudvalg. Rektoratets initiativgruppe. Kriminalistisk bibliotek. Fagansvarlig lærer for de retssociologiske og kriminologiske kursusfag på den juridiske kandidatuddannelse.

Professor Bo von Eyben: Medlem af Kursusudvalget for den Juridiske Kandidatuddannelse.

Professor Peter Mortensen: Fagleder i faget Ejendomsret.

Lektor Jørn Vestergaard: Fagleder i faget Strafferet. Fagansvarlig for de strafferetlige kursusfag på den juridiske kandidatuddannelse. Instituttleder for Det Retsvidenskabelige Institut D indtil ultimo juni, herefter afdelingsleder for Forskningsafdeling III ved Det Juridiske Fakultet. Medlem af dekanens ledelsesgruppe. Medlem af Det Juridiske Fakultets samarbejdsudvalg. Medlem af ph.d.-studienævnet.

Lektor Annika Snare: Fagkoordinator for de almene fag. Fagleder i retssociologi.

Lektor Henrik Dam: It-ansvarlig. Medlem af institutbestyrelsen og viceinstituttleder indtil juli 2003. Medlem af Kursusudvalget for den Juridiske Kandidatuddannelse. Medlem af Det Juridiske Studienævns it-udvalg. Medlem af Forskningsafdeling III's lokaleudvalg. Medlem af Forskningsafdeling III's it-udvalg. Medlem af rektoratets følgegruppe vedrørende Web-based learning. Fagansvarlig for kursusfagene Grundlæggende skatteret, Udvidet skatteret og Beskatning ved død.

Lektor Annette Kronborg: Fagleder i faget Familie- og Arveret. Formand for Den samfundsvidenskabelige og retsvidenskabelige Videnskabsbutik, medlem af fakultetets samarbejdsudvalg og Arbejds miljøudvalg samt af Eksamenankenævnet. Studieleder på Folkeuniversitetet, jura. Medlem af forskningsafdelingens seminarudvalg.

Lektor Rasmus Kristian Feldthusen: Medlem af Det Juridiske Studienævn. Medlem af Det Juridiske Fakultets prioriteringsudvalg for internationaliseringsstipendier og samarbejdsudvekslingsaftaler. Medlem af Det Juridiske Fakultets Intergruppe vedrørende undervisning. Medlem af rektoratets task-force vedr. web-baseret læring. Fagansvarlig for de økonomiske kursusfag samt for kursusfagene Fagengelsk og Fagfransk.

Lektor Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen: Medlem af Virksomhedspanteudvalget under Justitsministeriet. Konsulent for Konkursrådet. Konsulent for Finanstilsynet vedrørende implementering af Collateral-direktivet.

Adjunkt Jacob Graff Nielsen: Formand for Juridisk Institutbiblioteks brugergruppe. Medlem af forskningsafdelingens seminarudvalg.

Lars Holmberg: Medlem af følgegruppe for projekt vedrørende integration og kriminalprævention, Center for Alternativ SamfundsAnalyse. Medlem af forskningsafdelingens seminarudvalg.

Ph.d.-studerende Christian Borch: Medlem af brugergruppen for Kriminalistisk Bibliotek.

Formidling

Redaktionelle hverv

Vagn Greve: Redaktør for Juristen og Jurabladet. Medlem af redaktionskomiteen for European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice.

Flemming Balvig: Medlem af redaktionskomitéen for tidsskriftet Social Kritik. Tidsskrift for Social Analyse og Debat. Medlem af Editorial Board for AJZ Verlag, Tyskland. Fagredaktør for fagene kriminologi og retssociologi på Gyldendals Danske Encyklopædi.

Bo von Eyben: Medlem af hovedredaktionen for Karnovs Lovsamling. Redaktør for tidsskriftet Justitia.

Peter Mortensen: Redaktionsmedarbejder ved Karnovs Lovsamling. Medredaktør af Tidsskrift for Landbrugsret.

Medredaktør af litterær afdeling af Tidsskrift for Bolig- og Byggeret.

Jørn Vestergaard: Medlem af redaktionskomitéen for tidsskriftet Social kritik. Tidsskrift for social Analyse og debat. Forfatter og konsulent på Danmarks Nationalleksikon.

Henrik Dam, Rasmus Kristian Feldthusen og Jacob Graff Nielsen: Redaktører for tidsskriftet Skattepolitisk Oversigt.

Christian Borch: Medlem af redaktionen for Distinktion – skandinavisk tidsskrift for samfundsteori.

Peter Kruize: Korrespondent for det hollandske polititidsskrift Tijdschrift voor de Politie.

Evy Frantzen: Medlem af redaktionen af Materialisten, Tidsskrift for forskning, fagkritikk og teoretisk debat.

Kongresser og symposier

Nordiske forskere på det familieretlige område har afholdt seminar i København om efterlevende ægtefællers retsstilling (arrangør: Annette Kronborg).

Afdelingen afholder i øvrigt jævnligt interne forskerseminarer i form af frokostmøder med oplægsholder.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Samarbejde med faget strafferet ved Aarhus Universitet, samt i nordisk samarbejde mellem nordiske strafferetsforskere, som afholder årlige 3-dages seminarer på skift i de nordiske lande.

Samarbejde mellem nordiske forskere på familierettens område.

Gæsteforskere

Instituttet har i 2003 huset gæsteforskere fra Oslo (stipendiat, cand.polit. Evy Frantzen), Sverige (fil.kand. og doktorand Anita Rönning), USA (M.A. David W.M. Sorensen), Japan (ph.d. Shin Matsuzawa) og Kina (statsstipendiat Fan Jun).

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	49,2	5,8	55,0
DVIP	0,0	0,1	0,1
STIP	15,2		15,2
TAP	20,1	0,6	20,7
Årsværk i alt	84,5	6,5	91,0
Løn	37.572,0	2.870,0	40.441,0
Frikøb mv.	13,0	364,0	376,0
Øvrige drift	2.271,0	1.213,0	3.484,0
Anskaffelser	396,0	77,0	473,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>40.252,0</i>	<i>4.523,0</i>	<i>44.775,0</i>

Stab

Forskningsafdeling I

VIP Internt finansieret

Asmussen, Eva Smith; professor.

Bondesson, Ulla Viveka; professor.

Broberg, Morten Petersen; lektor.

Christensen, Jan S; professor.

Christoffersen, Jonas; amanuensis.

Daniel, Bugge Thorbjørn; amanuensis.

Hansen, Jesper Lau; professor.

Heide-Jørgensen, Caroline Charlotte; lektor.

Koktvedgaard, Mogens Georg; professor (død 29.6.03).

Lookofsky, Joseph Michael; professor.

Pagh-Rasmussen, Peter; professor.

Rasmussen, Hans Hjalte Kaare; professor.

Rosenmeier, Morten Victor Vagn; adjunkt.

Schovsbo, Jens Hemmingsen; professor.

Spiermann, Ole; lektor.

Stevnsborg, Henrik; lektor.

Sørensen, Ivan Tage Steen; lektor.

Tamm, Ditlev; professor.

Ulfbeck, Vibe Garf; lektor.

Zahle, Henrik Kristian; professor.

VIP Eksternt finansieret

Andersen, Mads Bryde; professor.

Blomquist, Helle; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bergqvist, Christian Arvedsen; ph.d.-stipendiat.

Hansen, Hans Ole; ph.d.-stipendiat.

Holdgaard, Rass Markert; ph.d.-stipendiat.

Knudsen, Birgitte Schøtt; ph.d.-stipendiat.

Møllmann; Anders; ph.d.-stipendiat.

Nielsen, Laura; ph.d.-stipendiat.

Ryhl, Charlotte Friis Bach; ph.d.-stipendiat.

Vøgt, Helle; ph.d.-stipendiat.

Wandall, Rasmus Heugh; ph.d.-stipendiat.

Forskningsafdeling II

VIP Internt finansieret

Blume, Peter Erik; professor.

Culot, Marc ; amanuensis.

Espersen, Ole Mogens; professor.

Gøtze, Svend Michael; lektor.

Hartlev, Mette; lektor.

Henrichsen, Carsten Michael; professor.

Ketscher, Kirsten Ellen; professor.

Koch, Henning; professor.

Koch, Pernille Boye; amanuensis.

Kristiansen, Jens; professor.

Krunke, Helle; amanuensis.

Olsen, Henrik Palmer; lektor.

Rytter, Jens Elo Petersen; adjunkt.

Rønne, Anita; lektor.

Rønsholdt, Steen; professor.

Søndergaard, Jens Teilberg; amanuensis.

Vindeløv, Anne Vibeke; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Conradsen, Inger Marie; adjunkt.

Kjær, Anne Lise; lektor.

STIP Internt finansieret

Bjørst, Byrial Rastad; ph.d.-stipendiat.

Damgaard, Ciara Therése; ph.d.-stipendiat.

Jørgensen, Christine; ph.d.-stipendiat.

Pedersen, René Dejbjerg; ph.d.-stipendiat.

Spies, Hans Christian; ph.d.-stipendiat.

Vang, Paul Christian; ph.d.-stipendiat.

Forskningsafdeling III*VIP Internt finansieret*

Balvig, Flemming; professor.
 Bang-Pedersen, Ulrik Rammeskov; lektor.
 Bendtsen, Claus Molbech; adjunkt.
 Dam, Henrik; lektor.
 Feldthusen, Rasmus Kristian; lektor.
 Greve, Vagn; professor.
 Kronborg, Annette; lektor.
 Mortensen, Peter; professor.
 Nielsen, Jacob Graff; adjunkt.
 Rehof, Lars Adam; lektor.
 Snare, Annika; lektor.
 Taksøe-Jensen, Finn; professor.
 Vestergaard, Jørn; lektor.
 Von Eyben, Bo Edler; professor.

VIP Eksternt finansieret

Bay, Joi; adjunkt.
 Holmberg, Lars; lektor.
 Kruize, Pieter; adjunkt.
 Sørensen, Anne-Stina; forskningsassistent.

STIP Internt finansieret

Borch, Christian; ph.d.-stipendiat.
 Elmer, Helle Ina; ph.d.-stipendiat.
 Hessner, Anders Thomas; ph.d.-stipendiat.
 Rørdam, Charlotte Julie Skat; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Jacqueson, Catherine: The European Court of Justice's strategy for European Community integration, a case study in the field of free movement of persons.
 Bendtsen, Claus Molbech: Interessentretlige problemstillinger.
 Krunke, Helle: Den Udenrigspolitiske Kompetence.
 Mortensen, Birgitte Brøbech: Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen.
 Nielsen, Jacob Graff: Legalitetskravet ved beskatning.
 Søndergaard, Jens Teilberg: Ret, demokrati og globalisering. Om kosmopolitisme og empirisme.

Fondsbevillinger*Justitsministeriet*

– Litteraturstudie vedrørende indbrud (Dave Sorenson) kr. 286.200.

Justitsministeriets Forskningspulje

– Politiets brug af skydevåben (Lars Holmberg) kr. 184.200.

Margot og Thorvald Dreyers Fond

– Professorat vedrørende advokatstandens plads og opgaver i det kommende samfund (Vagn Greve) kr. 862.900.

Nordisk Ministerråd

– Nordisk Komit's for Bioetik (Dorte Vennemose Buss) kr. 5.800.

Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi

– Undersøgelsen vedr. anvendelsen af frihedsstraf som

strafferetlig sanktion og samler sig om det skønsmæssige valg som træffes i byretter (Rasmus Heugh Wandall) kr. 73.000.

Publikationer

Andersen M.B.: 1) Et epokeskift i retsvidenskaben og 2) Fragmenter af en informationsretlig grundregulering. i: Festskrift til Mogens Kockvedgaard s. 5-25. Mads Bryde Andersen, Caroline Heide-Jørgensen & Jens Schovsbo (red.). Jurist- og Økonomforbundet Forlag, København 2003.
 Andersen M.B.: Advokatens kasketter – hvilke beholder han og hvem tager resten? Juristen juni, s. 201-215. 2003.
 Andersen M.B.: Praktiske og principielle vanskeligheder ved pantsætning af domænenavne. Ugeskrift for Retsvæsen, Den litterære Afdeling 18, s. 187-188. 2003.
 Balvig F., Greve V.: Straf og effekt. Politiken Kronik 6. maj, sektion 2, s. 7-8. 2003.
 Balvig F., Holmberg L., Sørensen A-S.: Brug af hårde stoffer – Livsstil og holdninger. Ringstedprojektet. 25 s. Forskningsafdeling III. Det Juridiske Fakultet, København 2003.
 Balvig F., Holmberg L., Sørensen A-S.: Foreløbige resultater af et forsøg med forebyggelse af tobaksrygning i en række skoleklasser i Ringsted. 18 s. Forskningsafdeling III. Det Juridiske Fakultet, København 2003.
 Balvig F., Holmberg L., Sørensen A-S.: Nogle konsekvenser af unges drikkeri. 2s. Forskningsafdeling III. Det Juridiske Fakultet, København 2003.
 Balvig F., Holmberg L., Sørensen A-S.: Ungdomsliv i Ringsted 2002: Resultater fra en interviewundersøgelse i ungdomsklubberne. 45 s. Forskningsafdeling III. Det Juridiske Fakultet, København 2003.
 Balvig F.: Da lov og orden kom til Danmark. Social kritik: Tidsskrift for social analyse & debat nr. 85, s. 38-55. 2003.
 Balvig F.: Med straf skal land bygges. i: Retspolitiske udfordringer: Jubilæumsskrift for Dansk Retspolitisk Forening 1978-2003 s. 249-270. Jørgen Jepsen, Jens Lyhne (red.). Gjellerup, København 2003.
 Balvig F.: Straf og tryghed. Lov & Ret nr. 8, s. 3-8. 2003.
 Bang-Pedersen U.R.: Anmeldelse Peter Mortensen: Indledning til tingsretten – tredjemandskonflikter vedrørende løsøre. 414 sider. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 269. 2003.
 Bang-Pedersen U.R.: Et alternativ til et generelt virksomhedspant. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 233-238. 2003.
 Bang-Pedersen U.R.: Rejsekrak: Unfair konkurrence. Berlingske Tidende 16. juli, 3. sektion, Business, s. 2. 2003.
 Bang-Pedersen U.R.: Synspunkt: Afdragsfrie lån: Boligejeren – en truet race? Berlingske Tidende 8. oktober, 3. sektion, Business, s. 2. 2003.
 Bang-Pedersen U.R.: Synspunkt: Dyre låneomlægninger. Berlingske Tidende 13. august, 3. sektion, Business, s. 2. 2003.
 Bang-Pedersen U.R.: Synspunkt: Regning: Prisen for egen bolig: Om ejerlejligheder. Berlingske Tidende 21. maj, 3. sektion, Business, s. 2. 2003.
 Bang-Pedersen U.R.: Synspunkt: Rekonstruktion kræver aktiv ledelse. Berlingske Tidende 3. december, 3. sektion, Business, s. 2. 2003.
 Bang-Pedersen U.R.: Synspunkt: Virksomhedspant: Find en bedre vej. Berlingske Tidende 23. april, Business, s. 2. 2003.

- Bang-Pedersen U.R.: Virksomhedspant. Berlingske Tiden-
de 30. april, læserbrev, Business, s. 2. 2003.
- Bay J.: Vejviser til dansk kriminalstatistik. 120 s. Forsk-
ningsafdeling III. Det Juridiske Fakultet, København
2003.
- Bendtsen C.M.: Interessentskabsretlige problemer. 239 s.
Forlaget Thomson GadJura, København 2003.
- Bendtsen C.M.: Interessentskabsretlige problemstillinger.
218 s. Samfundsvidenskabelige Fakultets Reprocenter,
København 2003.
- Bergqvist C.A.: Konkurrenceloven justeret (igen). Juristen
5, s. 180-189. 2003.
- Bergqvist C.A.: Telekonkurrenceloven ændret. Telekommu-
nikation 5, s. 20-21. 2003.
- Bergqvist C.A.: The Concept of an Autonomous Economic
Entity. ECLR 10, s. 498-503. 2003.
- Blume P.: 100 numre med kritik og inspiration – Retfærd
1976-2003. Retfærd 100 nr. 1, 26. årgang, s. 3-14. 2003.
- Blume P.: Anvendelse af gamle personoplysninger. i: Jura
og Historie, Festskrift til Inger Dübeck s. 379-391. Finn
Taksøe-Jensen. Jurist- og Økonomforbundets Forlag,
København 2003.
- Blume P.: Behandling af persondata – en kritisk kommentar.
328s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Køben-
havn 2003.
- Blume P.: Beskyttelse af forbrugeroplysninger. 208s. Ju-
rist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Blume P.: Copyright and Privacy. Computer Law Review
International Issue 3, 15 June 2003, s. 73-77. 2003.
- Blume P.: Databeskyttelse og ytringsfrihed. Ugeskrift for
Retsvæsen 22, s. 77-96. 2003.
- Blume P.: Databeskyttelse: Skønmaleri eller virkelighed. i:
Retspolitiske udfordringer s. 143-158. Jørgen Jepsen og
Jens Lyhne. Gjellerup, København 2003.
- Blume P.: Databeskyttelsesret, 2.udg. 362s. Jurist- og Øko-
nomforbundets Forlag, København 2003.
- Blume P.: Individet, ophavsretten og krisen. i: Festskrift til
Mogens Koktvedgaard s. 77-96. Mads Bryde Andersen,
Caroline Heide-Jørgensen og Jens Schovsbo. Jurist- og
Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Blume P.: IT-retten i terrorens efterskælv. i: Anonymitet –
overvågning – tillid. Nordisk Årbog for Retsinformatik
2002 s. 51-59. Peter Blume. Jurist- og Økonomforbun-
dets Forlag, København 2003.
- Blume P.: Kan Højesteret kritiseres. Ugeskrift for Retsvæ-
sen 38, s. 300-305. 2003.
- Blume P.: On line = Off line – Offentlighed i en ny tid.
Juristen 1, s. 36-43. 2003.
- Blume P.: Retten, der banker på. i: Nye retlige design.
Dansk ret under konkurrence s. 67-79. Stine Jørgensen,
Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist-
og økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Bondeson U.V.: (eds.). Criminal Justice in Scandinavia, 5th
edition. 398s. Københavns Universitet, København
2003.
- Bondeson U.V.: (eds.). Law and Morality, 6th ed. 239s.
Københavns Universitet, København 2003.
- Bondeson U.V.: Nordic Moral Climates. Value Continuities
and Discontinuities in Denmark, Finland, Norway and
Sweden. 313 s. Transaction Publishers, New Brunswick,
USA 2003.
- Borch C., Thorup Larsen L.: (red.). Perspektiv, magt og
styring. Luhmann og Foucault til diskussion. 298s. Hans
Reitzels Forlag, København 2003.
- Borch C., Thorup Larsen L.: Forord. i: Perspektiv, magt og
styring. Luhmann og Foucault til diskussion s. 7-13.
Christian Borch, Lars Thorup Larsen (red.). Hans Reit-
zels Forlag, København 2003.
- Borch C., Thorup Larsen L.: Magten uden årsag: Om Fou-
caults og Luhmanns magtopfattelser. i: Perspektiv, magt
og styring. Luhmann og Foucault til diskussion s. 149-
179. Christian Borch, Lars Thorup Larsen (red.). Hans
Reitzels Forlag, København 2003.
- Borch C.: Anmeldelse af Gary Wickham & George Pavlich
(eds.) (2001): Rethinking Law, Society and Governance.
Foucault's Bequest. Portland, Oregon: Hart Publishing,
176 s. Retfærd 99: Nordisk Juridisk Tidsskrift 25. årg.
nr. 4, s. 94-98. 2002.
- Borch C.: Anmeldelse af Jørgen Dalberg-Larsen, Pragma-
tisk retsteori, København: Jurist- og Økonomforbundets
Forlag, 2001, 200s. Politica 35. årg., nr. 1,
s. 104-106. 2003.
- Borch C.: Foucault og ret: Magtanalytikens retssociologi-
ske implikationer. Retfærd: Nordisk tidsskrift for ret og
samfund 103, 26. årg. nr. 4, s. 46-61. 2003.
- Broberg M.P.: EU-domme med bemærkninger og spørgs-
mål – 3. udgave. 945 s. Jurist- og Økonomforbundets
Forlag, København 2003.
- Broberg M.P.: Fusionskontrolforordningens kontrolbegreb.
i: Festskrift til Mogens Koktvedgaard s. 97-119. Mads
Bryde Andersen, Caroline Heide-Jørgensen & Jens
Schovsbo (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag,
København 2003.
- Broberg M.P.: Handelspolitikken. i: EU-Karnov 2003
s. 1375-1440. Jørgen Molde, Bo Vesterdorf, Nina Holst-
Christensen, Karsten Hagel-Sørensen (red.). Forlaget
Thomson, København 2003.
- Broberg M.P.: Immaterialret mv. i: EU-Karnov 2003
s. 1796-1878. Jørgen Molde, Bo Vesterdorf, Nina Holst-
Christensen, Karsten Hagel-Sørensen (red.). Forlaget
Thomson, København 2003.
- Broberg M.P.: Industripolitik. i: EU-Karnov 2003 s. 1772-
1795. Jørgen Molde, Bo Vesterdorf, Nina Hols-Christen-
sen, Karsten Hagel-Sørensen (red.). Forlaget Thomson,
København 2003.
- Broberg M.P.: The Commission's Jurisdiction to Scrutinise
Mergers, second edition. 445 s. Kluwer Law Internatio-
nal, Haag, Holland 2003.
- Christoffersen J.: Anmeldelse af Peer Lorenzen, Nina
Holst-Christensen, Lars Adam Rehof, Tyge Trier og Jens
Vedsted Hansen: Den Europæiske Menneskeretskonven-
tion med kommentarer, bind 1 (2. udg. 2002). Ugeskrift
for Retsvæsen 2003 B, s. 211-212. 2003.
- Christoffersen J.: Forslag til lov om retssikkerhed ved for-
valtningens anvendelse af tvangsindgreb og oplysnings-
pligter. EU- & Menneskeret 6, s. 272-300. 2003.
- Christoffersen J.: Hvem skal lempe retsafgiften. Lov & Ret
6, s. 7-11. 2003.
- Christoffersen J.: Menneskerettighedsdomstolens praksis i
2002. EU- & Menneskeret 3, s. 101-121. 2003.
- Conradsen I.M.: Kærlighed og konventioner. Historien om
et bebudet kærestevisum. i: Nye retlige design. Dansk ret
under konkurrence s. 137-153. Stine Jørgensen, Helle
Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og
Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Culot M.: La Convention sur l'avenir de l'Europe: bilan et
perspectives. i: Nye retlige design s. 227-241. Stine Jør-
gensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten

- Ketscher. Jurist- Og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Dam H., Dybdahl L., Taksøe-Jensen F.: Inger Dübeck som forsker. i: Jura & historie: Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 19-21. Lise Dybdahl, Henrik Dam, Finn Taksøe-Jensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: 402 Statsskattelovens § 6 – en skatteretlig El Ninō. Tidsskrift for Skatter og Afgifter (TfS) 20A, s. 1473-1479. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Afgørelser mv. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 1, s. 74-80. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Afgørelser mv. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 2, s. 121-125. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Afgørelser mv. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 4, s. 243-257. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Afgørelser mv. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 5, s. 324-328. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Afgørelser mv. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 6, s. 368-376. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Afgørelser mv. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 7, s. 412-421. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Afgørelser mv. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 8, s. 477-483. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Denmark. i: Tolley's International Succession Laws Issue 3 May 2003 s. D3.1-D3.26. LexisNexis UK, London 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Domme. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 1, s. 47-60. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Domme. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 2, s. 108-113. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Domme. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 3, s. 151-162. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Domme. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 5, s. 310-317. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Domme. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 6, s. 364-367. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Domme. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 7, s. 399-408. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Domme. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 8, s. 472-476. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Kendelser fra Landsskatteretten. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 1, s. 61-73. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Kendelser fra Landsskatteretten. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 2, s. 114-120. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Kendelser fra Landsskatteretten. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 3, s. 163-175. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Kendelser fra Landsskatteretten. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 4, s. 240-242. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Kendelser fra Landsskatteretten. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 5, s. 318-323. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Kendelser fra Landsskatteretten. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 6, s. 366-367. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Kendelser fra Landsskatteretten. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 7, s. 409-411. 2003.
- Dam H., Feldthusen R.K.: Kendelser fra Landsskatteretten. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 8, s. 472-476. 2003.
- Dam H., Hemmingsen K., Taksøe-Jensen F.: Skatteret: Speciel del 2003. 3. udg. 699 s. Magnus Informatik A/S, København 2003.
- Dam H., Hemmingsen K., Taksøe-Jensen F.: Skatteret: Almen del 2003. 4. udg. 715 s. Magnus Informatik A/S, København 2003.
- Dam H., Taksøe-Jensen F.: Dit testamente: Kan det give tryghed for dig og din familie? 149 s. Nyt Juridisk Forlag, København 2003.
- Dam H.: Anmeldelse af Hindbo og Kirsten Nørgaard: Tinglysningsafgiftsloven. 2. udg., 291 sider. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 270. 2003.
- Dam H.: Anmeldelse af Jacob Graff Nielsen: Legalitetskravet ved beskatning – De forfatnings- og forvaltningsretlige rammer. Forlaget Thomson, 2003, 388 s., kr. 550. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 290. 2003.
- Dam H.: Anmeldelse af Kjeld Hemmingsen: Driftsomkostninger i teori og praksis. 241 sider. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 269/2. 2003.
- Dam H.: Anmeldelse af Søren Halling-Overgaard & Birgitte Sølvkær Olesen: Generationsskifte – Det skatteretlige grundlag ved generationsskifte og omstrukturering. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2002, 290 s. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 152. 2003.
- Dam H.: Lovvalg for ægtepagter. i: Jura & historie: Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 205-228. Lise Dybdahl, Henrik Dam, Finn Taksøe-Jensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Danielsen S.: Fremtidsfuldmagter: Et nyt retsinstitut. i: Familjeråttliga studier: Vänbok till Åke Saldeen. De lege: Juridiska Fakulteten i Uppsala Årsbok 2003 s. 45-62. Anders Agell, Maarit Jänträ-Jareborg (red.). Iustus, Uppsala 2003.
- Danielsen S.: Internationalt samvær. i: Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard s. 307-318. Torsten Iversen, Lars Hedegaard Kristensen, Erik Werlauff (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Due O., Gulman C.: Restriction a la circulation intracommunautaire et situations purement internes. i: Une communauté de droit. Festschrift für Gil Carlos Rodriguez Iglesias s. 377-384. Eds: Ninon Colneric, David Edward, Jean-Pierre Puissochet, Damaso Ruiz-Jarabo Colomer. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin 2003.
- Dybdahl L., Dam H., Taksøe-Jensen F.: (red.). Jura & historie: Festskrift til Inger Dübeck som forsker. 516s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Eyben B.E.v., Isager H.: Lærebog i erstatningsret 5. udg. 412 s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Eyben B.E.v., Pagh P., Mortensen P.: Fast ejendom: Rådighed og regulering. 2. udg. 287 s. Forlaget Thomson, København 2003.
- Eyben B.E.v.: Forældelse af regreskrav inden for erstatningsretten. i: Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard s. 653-667. Torsten Iversen, Lars Hedegaard Kristensen, Erik Werlauff (red.). Jurist- og Økonomforbundet, København 2003.
- Eyben B.E.v.: Forældelse I. 792 s. Forlaget Thomson, København 2003.
- Eyben B.E.v.: Kommentar til lov om erstatningsansvar, lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser, lov om patientforsikring og lov om erstatning for lægemiddelskader. i: Karnovs lovsamling 18. udg s. 4979-5030. Bo von Eyben, Jan Pedersen, Jørgen Nørgaard. Forlaget Thomson, København 2003.
- Eyben B.E.v.: Personal injury compensation in Denmark. i: Personal injury compensation in Europe s. 73-104. Marco Bona, Philip Mead. Kluwer, Deventer, Holland 2003.
- Feldthusen R.K.: Domme. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 4, s. 223-239. 2003.

- Feldthusen R.K.: Lovhjemmel i DSLK § 6 til medregning af en efterlevende ægtefælles boslod. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 3, s. 129-139. 2003.
- Feldthusen R.K.: Trust og dominium duplex. i: Jura & historie: Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 139-160. Lise Dybdahl, Henrik Dam, Finn Taksøe-Jensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Frantzen E., Frantzen E.: Drug enforcement in Copenhagen: Negotiating space. NAD publication; 43 i: Regulating Drugs: Between Users, The Police and Social Workers s. 75-84. Esben Houborg Pedersen, Christoffer Tigerstedt (eds.). Nordic Council for Alcohol and Drug Research (NAD), Helsinki 2003.
- Frese Jensen M., Greve V., Høyer G., Spencer M.: The Danish Criminal Code & The Danish Corrections Act. – 2nd. Edition. 99 s. DJØF Publishing, Copenhagen 2003.
- Friis Bach Ryhl R.C., Ryhl T., Broberg M.P.: Domme og kendelser fra EF-domstolen og Retten i Første Instans – 1996-2002. 519s. Forlaget Thomson, København 2003.
- Graff Nielsen J.: Beskatningskompetencen – før, nu og i fremtiden. i: Jura & historie: Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 161-178. Lise Dybdahl, Henrik Dam, Finn Taksøe-Jensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Graff Nielsen J.: Legalitetskravet ved beskatning: De forfatnings- og forvaltningsretlige rammer. 388 s. Forlaget Thomson, København 2003.
- Graff Nielsen J.: Skattebestemmelser. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 1, s. 28-46. 2003.
- Graff Nielsen J.: Skattebestemmelser. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 2, s. 99-107. 2003.
- Graff Nielsen J.: Skattebestemmelser. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 3, s. 140-150. 2003.
- Graff Nielsen J.: Skattebestemmelser. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 4, s. 209-222. 2003.
- Graff Nielsen J.: Skattebestemmelser. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 5, s. 289-310. 2003.
- Graff Nielsen J.: Skattebestemmelser. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 6, s. 360-363. 2003.
- Graff Nielsen J.: Skattebestemmelser. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 7, s. 393-398. 2003.
- Graff Nielsen J.: Skattebestemmelser. Skattepolitisk oversigt 59. årg., nr. 8, s. 455-464. 2003.
- Greve V., Cornils K.: Aufenthalts- und Zutrittsverbote als kriminalpräventiver Mittel im dänischen Recht. i: Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstaat: Möglichkeiten und Grenzen s. 39-54. Bahri Öztürk, Walter Gropp (Hrsg.). Ankara 2003.
- Greve V.: Anmeldelse af Claes Lernestedt: Kriminalisering – Problem och principer. Akad. avh., 387 sider. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 212-213. 2003.
- Greve V.: Anmeldelse af William Rentzmann, Annette Esdorf & Jens Kruse Mikkelsen: Straffuldbyrdelexloven med kommentarer. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 172. 2003.
- Greve V.: Bør forsæt være en almindelig strafbarhedsbetingelse. i: Voldtægt: Retsbeskyttelse for den krænkede – retssikkerhed for gerningsmanden s. 101-107. Dansk Forening for Kvinderet (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Greve V.: Criminal Law: A Technical Tool or Cultural Manifestation. A Danish point of View on Uniformity and Subsidiarity. i: Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstaat: Möglichkeiten und Grenzen s. 39-54. Bahri Öztürk, Walter Gropp (Hrsg.). Ankara 2003.
- Greve V.: Denmark. i: International Encyclopaedia of Laws: Criminal Law: Supplement 23 Denmark s. 1-238. Cyrille Fijnaut, Roger Blanpain (eds.). Kluwer Law International, The Hague 2003.
- Greve V.: Nye forældelsesregler. Juristen nr. 3, s. 107-118. 2003.
- Greve V.: Om forældelse af strafansvar: Kriminalpolitiske strøtanker. i: Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII, Pekka Koskiselä 1.1. 2003 omistettu s. 45-62. Raimo Lahti, Tapio Lappi-Seppälä. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2003.
- Greve V.: Retsstaten smuldrer. Materialisten: Tidsskrift for forskning, fagkritikk og teoretisk debat 30. årg., nr. 4., s. 7-10. 2002.
- Greve V.: Retsstaten smuldrer: En antologi. Med bidrag af Vagn Greve, Ida Elisabeth Koch, Thomas Elholm, Preben Wilhjelm, Thomas Mathiesen, Line Barfod, Sandy Brinck, Forord af Ole Krarup. i: Terrorbekæmpelse og demokratiske rettigheder: En antologi s. 7-9. Mette Bloch Hansen, Lars V. Pedersen, Mette Tonsberg (red.). eurodebat.dk, København 2003.
- Greve V.: Sammenstød af sanktioner i dansk strafferet. i: Jura & historie: Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 473-487. Lise Dybdahl, Henrik Dam, Finn Taksøe-Jensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Götze M.: Europæisk forvaltningsret – et overblik. i: Nye retlige design – Dansk ret under konkurrence s. 183-195. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Götze M.: Folketingets Ombudsmand. 18s. København 2003.
- Götze M.: Ombudsmandens virkemidler. AKF Nyt fra Amernes og Kommunernes Forskningsinstitut 3, s. 36-40. 2003.
- Götze M.: Ombudsmandsudtalelsen til forvaltningsret. 411s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Götze M.: The EU Charter of Fundamental Rights – Implications for Danish Law. European Review of Public Law vol 14, no 1, s. 311-335. 2002.
- Hansen J.L.: (red.). Kapitel 1-4. 130s. DJØF Publishing, København 2003.
- Hansen J.L.: (red.). Nordisk Børsret. 239s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Hansen J.L.: A Path-dependent Route towards a Single Financial Regulator: The Experience of Denmark. i: Financial Markets in Europe. Towards a Single Regulator? s. 447-457. Mads Andenas & Yannis Avgerinos (red.). Kluwer Law International, London 2003.
- Hansen J.L.: Anmeldelse af B. Iversen (red.): Juridiske emner ved Syddansk Universitet 2003. Ugeskrift for Retsvæsen 18, s. 190-191. 2003.
- Hansen J.L.: De børsnoterede selskaber og den elektroniske kommunikation. Børsfokus 62, s. 4. 2003.
- Hansen J.L.: Full Circle: Is there a difference between the Freedom of Establishment and the Freedom to Provide services? i: Services and Free Movement in EU Law s. 197-209. Andenas & Roth (red.). Oxford University Press, London 2003.

- Hansen J.L.: Første halvleg af Midtbank-sagen. *Aktionæren* 5, s. 7-7. 2003.
- Hansen J.L.: Midtbanksagen efter byrettens dom. *Revision & Regnskabsvæsen* 6, s. 6-10. 2003.
- Hansen J.L.: *Nordic Company Law – the Regulation of Public Companies in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. 245 s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Hansen J.L.: Stemmeretsforskelle i juridisk belysning. *Nordisk Tidsskrift for Selskabsret* 4, s. 452-466. 2003.
- Hansen J.L.: The Mandatory Bid Rule. The Rise to Prominence of a Misconception. i: *Scandinavian Studies in Law* s. 173-192. Peter Wahlgren (ed.). Stockholm 2003.
- Hansen J.L.: The Trinity of Market Regulation: Disclosure, Insider Trading and Market Manipulation. *International Journal of Disclosure and Governance* Vol. 1, No. 1, s. 82-96. 2003.
- Hansen J.L.: Værdifuld viden er farlig viden. *Eneretten* april, s. 1. 2003.
- Hansen J.L.: When Less Would Be More: The EU Take-over Directive In Its Latest Apparition. *Columbia Journal of European Law* Vol. 9, No. 2, s. 275-298. 2003.
- Harhoff F.: All Dressed Up and Ready to Go: Sovereignty Revisited in the North Atlantic. i: *Danish Foreign Policy Yearbook* 2003 s. 99-116. Per Carsten og Hans Mouritzen. Danish Institute for International Studies, Danmark 2003.
- Hartlev M.: 1. Patienters klage- og erstatningsadgange. 2. Sundhedsvæsnets patientklagenævn. i: *Patientsikkerhed – Fra sanktion til læring* s. 155-167 og 169-181. Beth Lilja Pedersen og Torben Mogensen. Munksgaards, København 2003.
- Hartlev M.: Autorisation – tildeling – fratagelse – retsvirkning. 17s. København 2003.
- Hartlev M.: Den omsorgsfulde stat. i: *Værdier i Socialpolitikken* s. 23-36. Socialministeriet. Socialpolitisk Juridisk Center, København 2003.
- Hartlev M.: Fra lægefaglig paternalisme til patientautonomi. i: *Retskulturer* s. 223-242. Agnete Weis Bentzon, Byrial Bjørst, Henning Koch. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2002.
- Hartlev M.: Hvem styrer hvem? Om lovgivning og teknologi. i: *Der må da være en grænse!* s. 91-118. Kasper Lippert-Rasmussen. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Hartlev M.: Livets begyndelse – sterilisation, abort og fosterreduktion. 16s. København 2003.
- Hartlev M.: Patientens klage- og erstatningsadgange. i: *Patientsikkerhed fra sanktion til læring* s. 155-167. Munksgaard, København 2003.
- Hartlev M.: Patientens selvbestemmelsesret. 34s. København 2003.
- Hartlev M.: Patienters ret til aktindsigt. 13s. København 2003.
- Hartlev M.: Sundhedsvæsnets patientklagenævn. i: *Patientsikkerhed. Fra sanktion til læring* s. 169-181. Beth Lilja Pedersen og Torben Morgensen. Munksgaard, København 2003.
- Hartlev M.: Syge har også rettigheder. i: *Nye retlige design – Dansk ret under konkurrence* s. 51-67. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Hartlev M.: Tavshedspligt. 30s. København 2003.
- Hartlev, Mette: *Patientsikkerhed Fra sanktion til læring*. s. 155-167 og 169-181. Munksgaard, København 2003.
- Henrichsen C.M.: Arrivasagen – et kontroversielt eksempel på udlicitering. *Futuriblerne* årgang 31, nr. 3-4, s. 32-35. 2003.
- Henrichsen C.M.: Arrivasagen. Om denationalisering af den kollektive jernbanetrafik i lyset af fællesskabsretlige og nationale udbudsregler. i: *Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence* s. 241-257. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Henrichsen C.M.: Offentlige værdier i retlig belysning. *Fra retsstat og socialstat til markedsstat eller miljøstat*. i: *På sporet af en offentlig identitet – Værdier i stat, amter og kommuner* s. 81-105. Torben Beck Jørgensen. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Henrichsen C.M.: Offentlige værdier under forandring. *Nogle retlige perspektiver på værdiudviklingen i den offentlige sektor i lyset af den igangværende markedsførelse af offentlig virksomhed*. *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2, s. 161-219. 2003.
- Henrichsen C.M.: Velfærdsstatens fremtidsmuligheder. *Nogle retlige perspektiver med særlig fokus på engelsk retsteori*. *Retfærd*. *Nordisk Juridisk Tidsskrift* 2002 nr. 4, s. 70-89. 2003.
- Holdgaard R.M., Molde J.: Kap. 53. EU's eksterne relationer. i: *EU-Karnov* s. 2355-2368. Jørgen Molde, Bo Vesterdorf, Nina Holst-Christensen, Karsten Hagel-Sørensen (red.). Forlaget Thomson, København 2003.
- Holdgaard R.M.: The European Community's Implied External Competence after the Open Skies Cases. *European Foreign Affairs Review* 8, s. 365-394. 2003.
- Holmberg L., Kyvsgaard B.: Are Immigrants and Their Descendants Discriminated against in the Danish Criminal Justice System? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* Vol. 4, no. 2, s. 125-142. 2003.
- Holmberg L.: Anmeldelse af Hur-var-närpolis: En granskning av närpolisreformen. *Brå-rapport* 2001-5. 48s. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 90. årg., nr. 1, s. 67-69. 2003.
- Holmberg L.: Den menneskelige vinkel. *Journalisten* nr. 10, 4. juni, s. 25. 2003.
- Holmberg L.: Discretion, Effectiveness and Ethics: A study of Proactive Policing in Denmark. i: *How to Eradicate Torture: A Sino-Danish Joint Research on The Prevention of Torture* s. 682-705. Morten Kjaerum, Hatala Thelle, Xia Yong, Bi Xiaoqing (eds.). Social Sciences Documentation Publishing House, Beijing, China 2003.
- Holmberg L.: Knivforbud er ikke gennemtænkt. *Politiken*, kommentar 7. november, 2003.
- Holmberg L.: Localized police patrol and citizen safety. i: *Crime and Crime Control in an Integrating Europe: NSfK's 45th Research Seminar Helsinki, Finland* 2003 s. 100-104. Nordiska Samarbejdsrådet för Kriminologi. Scandinavian Research Council for Criminology (NSfK), Helsinki 2003.
- Holmberg L.: Policing stereotypes: A qualitative study of police work in Denmark. *Mobility and Norm Change* Volume 4, 160 s. Galda + Wilch Verlag, Glienicke/Berlin, Madison/Wisconsin 2003.
- Jørgensen C.: *Afgørelsessamling. Socialret – omsorgsrettigheder*. 410s. København 2002.
- Jørgensen C.: *Om tvangsægteskab som indgreb i kvinders*

- rettigheder. i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 27-41. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Jørgensen C.: Omsorgsrettigheder i lyset af FN's kvindekonvention. Retfærd 103, s. 62-76. 2003.
- Jørgensen C.: Regelsamling. Socialret – omsorgsrettigheder. 215s. København 2002.
- Ketscher K.: Afgørelsessamling i socialret – Børn og Unge. 51-350s. København 2003.
- Ketscher K.: Afgørelsessamling i socialret – Pengerettigheder. 465s. København 2003.
- Ketscher K.: Børns menneskerettigheder. Om FN's børnekonvention i dansk ret. i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 7-27. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Ketscher K.: Danmark som foregangsland. i: En feministisk spådom for EU s. 12-16. Feministisk Forum. Mette Fin-Nielsen og Sophie Mathiesen. Informations Forlag, København 2003.
- Ketscher K.: Et håbløst lappeprojekt. Socialrådgiveren 6, s. 12-13. 2003.
- Ketscher K.: Førtidspensionsreform – med visse skavanker. Lov og Ret 4, 13. årgang, s. 13-18. 2003.
- Ketscher K.: Kvindekonventionen gælder i dansk ret. i: Jura og Historie. Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 439-452. Henrik Dam, Lise Dubdahl og Finn Taksø-Jensen. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Ketscher K.: Regelsamling i socialret – Børn og Unge. 279s. København 2003.
- Ketscher K.: Regelsamling i socialret – pengerettigheder. 451s. København 2003.
- Ketscher K.: Retfærd og kvinderne – Nogle spredte jubilæumsglimt. Retfærd 1, s. 15-20. 2003.
- Ketscher K.: Socialret. Advokaten 10, s. 445,448. 2003.
- Ketscher K.: Socialret. Advokaten 11, s. 5. 2003.
- Ketscher K.: Socialret. Advokaten 2, s. 92-97. 2003.
- Ketscher K.: Socialret. Advokaten 3, s. 145-146. 2003.
- Ketscher K.: Socialret. Advokaten 4, s. 184-186. 2003.
- Ketscher K.: Socialret. Advokaten 5, s. 224,230. 2003.
- Ketscher K.: Socialret. Advokaten 6, s. 282-284. 2003.
- Ketscher K.: Socialret. Advokaten 7, s. 355-363. 2003.
- Ketscher K.: Tekstsamling i socialret – Børn og Unge. 70s. Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Reprocenter, København 2003.
- Ketscher K.: Tekstsamling i socialret – Pengerettigheder. 106s. København 2003.
- Koch H.: "En ny europæisk orden". 1s. Kristeligt Dagblad 17.-23. oktober, København 2003.
- Koch H.: "Folkekirken er ikke truet". 1s. Kristeligt Dagblad, København 2003.
- Koch H.: "Misbrug af Højesteret" (om Pia Kjærsgaarddommen). Politiken, København 2003.
- Koch H.: "Pixi-bog" om EU's forfatningstraktat. 3 s. DR Nyheder Online, København 2003.
- Koch H.: Anmeldelse af Iain Cameron: "National Security and the European Convention on Human Rights". Ugeskrift for Retsvæsen B 24, s. 247-249. 2003.
- Koch H.: Anmeldelse af Jan Timmermann Pedersen: "Proportionalitetsprincippet". Ugeskrift for Retsvæsen B 15, s. 169-170. 2003.
- Koch H.: Anmeldelse af Per Stavang: "Storting og regering – Om instruksar frå Storinget til regjeringa". Ugeskrift for Retsvæsen 15, s. 168-169. 2003.
- Koch H.: Anmeldelse af Søren J. Schönberg: "Legitimate Expectations in Administrative Law". Ugeskrift for Retsvæsen B 18, s. 188-189. 2003.
- Koch H.: EU's nye forfatningstraktat. 24-7s. Nyhedsradioen i samarbejde med Nævnet vedrørende EU-oplysning, København 2003.
- Kristiansen J.: Domstolene og menneskerettighederne. i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 79-91. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Kristiansen J.: Labour Conciliation, Mediation and Arbitration in Denmark. i: Labour Conciliation, Mediation and Arbitration in European Union Countries s. 103-120. Fernando Valdés Dalré (dir). Ministerio de Trabajo, Madrid 2003.
- Kristiansen J.: Offentlige personaleforhold i en brydningstid. Juristen 2003 7, s. 252-273. 2003.
- Kronborg A.: (red.). Materialesamling i arveret. Forår 2003. 117s. Det Juridiske Fakultet, København 2003.
- Kronborg A.: Anmeldelse af: Barnet och rättsprocessen. 503 s. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 267-268. 2003.
- Kruize P.: Denmark. i: Organised crime: A catalyst in the europeanisation of national police and prosecution agencies s. 159-178. Monica den Boer (ed.). European Institute of Public Administration, Maastricht 2002.
- Kruize P.: Non-prosecution in Denmark: A sociological analysis of waiving and withdrawing criminal charges – Initial findings. i: Crime and Crime Control in an Integrating Europe: NSfK's 45th Research Seminar Helsinki, Finland 2003 s. 144-153. Nordiska Samarbejdsrådet för Kriminologi. Scandinavian Research Council for Criminology (NSfK), Helsinki 2003.
- Krunke H.: Den udenrigspolitiske kompetence – udenrigspolitik og magtfordeling ved overgang til det 21. århundrede. 439s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Krunke H.: Grundloven og den ændrede internationale kontekst. Fokus på folkeoplysning 1, årgang 2, s. 12-13. 2003.
- Krunke H.: Når udenrigspolitik er indenrigspolitik, og indenrigspolitik er udenrigspolitik. i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 153-169. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Leth Svendsen I., Højlund P., Kronborg A.: Etik og socialret i en anbringelsessag. Social kritik: Tidsskrift for social analyse & debat nr. 85, s. 79-90. 2003.
- Lookofsky J.: CISG Case Commentary on Preemption in Geneva Pharmaceuticals. 2s. 2003.
- Lookofsky J.: CISG foreign case law: how much regard should we have? i: The Draft UNCITRAL Digest and Beyond: Cases, Analyses and Unresolved Issues in the U.N. Sales Convention s. 216-234. Franco Ferrari, Harry Flechtner, Ronald A. Brands (eds.). European Law Publishers, Verona, Italien 2003.
- Lookofsky J.: In Dubio Pro Conventione? Some Thoughts about Opt-Outs, Computer Programs and Preemption under the 1980 Vienna Sales Convention (CISG). Duke Journal of Comparative & International Law Volume 13, No. 3, s. 263-289. 2003.

- Lookofsky J.: *The Scandinavian Experience. i: The 1980 Uniform Sales Law – Ole Issues Revisited in the Light of Recent Experiences* s. 95-127. Franco Ferrari (ed.). Giuffrè Editore, Milano, Italien 2003.
- Lookofsky J.: *Transnational Litigation and Commercial Arbitration, Second Edition*. 905 s. Juris Publishing, Inc. and DJØF Publications Copenhagen, New York, USA 2003.
- Lorenzen P., Rehof L.A., Trier T., Holst-Christensen N., Vedsted-Hansen J.: *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art 1-10)*. 2. udg. IX, 482 s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Mortensen N., Borch C., Thorup Larsen L.: (red.). *Distinktion – Skandinavisk tidsskrift for samfundsteori: Tema-nummer om økonomisk sociologi*. nr. 7, 166s. Institut for Statskundskab, Århus 2003.
- Mortensen P.: (red.). *Ejendomsretlig domssamling*. xxiv, 1137s. Forlaget Thomson, GadJura, København 2002.
- Mortensen P.: *Anmeldelse af: Ellen Margrethe Basse (red.): Miljøretten, bind II-VI*. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 487-488. 2002.
- Mortensen P.: *Anmeldelse af: Forenklinger i jordlovgivningen. Betænkning nr. 1429 fra Udvalget vedrørende forenklinger i jordlovgivningen. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, juli 2003*. Tidsskrift for Landbrugsret nr. 3, s. 183-190. 2003.
- Mortensen P.: *Hvorfor man bør købe bil på hverdage mellem kl. 11 og 14 – og nogle andre spørgsmål om tinglysning i bilbogen. i: Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard* s. 797-816. Torsten Iversen, Lars Hedegaard Kristensen, Erik Werlauff (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Mortensen P.: *Indledning til tingsretten: Tredjemandskonflikter vedrørende løsøre*. 414 s. Forlaget Thomson, GadJura, København 2003.
- Nielsen L., Kronborg A.: (red.). *Materialiesamling: Familieret. Efterår 2003*. 201s. København, Det Juridiske Fakultet 2003.
- Nielsen L.: *Equality and Care in Danish Family Law and Law of Inheritance. i: Danish Law in a European Perspective*. 2nd Edition s. 179-208. Børge Dahl, Torben Melchior, Ditlev Tamm (red.). Thomson Publishers, Copenhagen 2002.
- Nielsen L.: *Faderskab og moderskab i nordisk betydning. i: Bonus Pater Familias: Festskrift til Peter Lødstrup 70 år* s. 475-486. Kirsti Strøm Bull, Viggo Hagstrøm, Steinar Tjomsland (red.); red. sekretær: Eva Modvar. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 2002.
- Nielsen L.: *Patent på stamceller: Ret og etik. i: Festskrift til Mogens Kockvedgaard* s. 373-381. Mads Bryde Andersen, Caroline Heide-Jørgensen og Jens Schovsbo (red.); red. sekretær Hanne Krogh. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Olsen H.P.: *Når praksis overhaler grundloven. i: Det nye retlige design. Dansk ret under konkurrence* s. 91-105. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Pagh P., Eyben B.E.v., Mortensen P.: *Fast ejendom. Rådighed og regulering*. 2. udgave. 287 s. Forlaget Thomson, København 2003.
- Pagh P.: *Anmeldelse af Anne Birte Boeck: Lov om Planlægning med kommentarer*, 2. udgave. Ugeskrift for Retsvæsen 11, s. 127-128. 2003.
- Pagh P.: *Anmeldelse af Björn Sandvik: Miljöskadeansvar – en skadesårsrättslig studie med särskild hänsyn till ansvarsmotiv, miljöskadebegreppet och ersättning för skada på miljön*. Ugeskrift for Retsvæsen 20, s. 213-214. 2003.
- Pagh P.: *Anmeldelse af Jochem Wier: Trade and Environment in the EC and the WTO*. Ugeskrift for Retsvæsen 20, s. 209-211. 2003.
- Pagh P.: *Anmeldelse af Johan Greger Aulstad: Avtaler om utslipp av klimagasser*. Tidsskrift for Rettsvitenskap 3, s. 434-437. 2003.
- Pagh P.: *Anmeldelse af Ludwig Krämer: Casebook on EU Environmental Law, 2002*. Ugeskrift for Retsvæsen 9, s. 109-110. 2003.
- Pagh P.: *Criminal Penalties in EU Member States' Environmental Law. Final Report, 15-09-03*. s. 337-374. EU kommissionen. 2003.
- Pagh P.: *Denmark's Compliance with European Community Environmental Law. i: European Environmental Law* s. 371-389. Ludwig Krämer (ed.). Ashgate Publishing Company, England 2003.
- Pagh P.: *Forsigtighedsprincippet – fra luftighed til hard law*. Ugeskrift for Retsvæsen 15, s. 153-161. 2003.
- Pagh P.: *Habitatdirektivet: danske fortolkningsvanskeligheder. i: Wilhjelms+2. Status-konference 2003* s. 15-25. Anette Reenberg, Per Christensen, Peder Agger og Bent Aaby (red.). 2003.
- Pagh P.: *Waste: Polluter – Pays – Principle and Allocation of Responsibilities. i: Recht und Um-Welt. Essays in Honour of Prof. Dr. Gerd Winter* s. 403-414. Ludwig Krämer (ed.). Europa Law Publishing, Holland 2003.
- Petersen H.: *Engle, ånd og ordener. i: Fortsatt uferdig – Festskrift til Thomas Mathiesen* s. 103-131. Kristian Andersen og Knut Papendorf. Pax Forlag, Oslo, Danmark 2003.
- Petersen H.: *Globalisering og retspluralisme – juridiske begreber i forandring. i: Retlig mangfoldighed. En fælles udfordring for retsvidenskab og antropologi* s. 15-25. Sten Schaumburg-Müller og Bodil Selmer. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Petersen H.: *Grønland mellem Nordamerika og Europa – retspolitiske krydsclip. i: Retspolitiske udfordringer. Dansk retspolitisk Forening 1978-2003* s. 85-107. Jørgen Jepsen og Jens Lyhne. Gads Forlag (Gjellerup), Danmark 2003.
- Petersen H.: *Magt og myndighed – skift og forandring. i: Demokrati og magt i Grønland* s. 195-214. Gorm Winther. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Ravn L.: *Interessant og overflødig: Ny lov om kvindelig omskæring i Danmark. Berichte aus der Rechtswissenschaft i: Strafrecht aus nordischer Perspektive: Festschrift für Karin Cornils zum 25-jährigen Jubiläum als Referentin am Max-Planck-Institut* s. 209-218. Tilmann Mohr, Jan Christoph Nemitz (Hrsg.). Shaker Verlag, Aachen 2003.
- Ravn L.: *Påtaleundladelse i Hillerød politikreds 2000. i: "Rapportunderlåtelse, åtalsunderlåtelse, påføljdeftergift etc. som en del av straffsystemen i Norden"*. s. 78-97. NSfK. Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi, Scandinavian Research Council for Criminology, Helsingfors 2003.
- Rehof L.A.: *The Danes, Their Constitution and the International Community. i: Danish Law in a European Perspective*. 2nd Edition s. 61-97. Børge Dahl, Torben Melchior,

- Ditlev Tamm (red.). Thomson Publishers, Copenhagen 2002.
- Ryhl C.F.B., Ryhl T., Broberg M.P.: Domme og kendelser fra EF-domstolen og Retten i Første Instans 1996-2001. 519 s. Forlaget Thomson, København 2003.
- Ryhl C.F.B.: Misbrug af dominerende stilling – traktatens artikel 82. i: Konkurrenceretten i EU s. 433-584. Andreas Christensen, Caroline Heide-Jørgensen, Simon Evers Hjelmberg, Jan Magne Langseth, Sune T. Poulsen Jens Schovsbo, Charlotte Friis Bach Ryhl. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Rytter J.E.: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – og dansk ret. 309s. Forlaget Thomson, København 2003.
- Rytter J.E.: Does Europe need two Courts of Human Rights? On the Relationship between the Strasbourg and Luxembourg Courts. *Applications of Public Law* 1, s. 1-12. 2003.
- Rytter J.E.: No Punishment Without Guilt: The Case concerning German Prosecution of a Former GDR Border Guard. i: *Netherlands Quarterly of Human Rights* s. 39-61. Peter Baehr m.fl.. Intersentia Publishers, Holland 2003.
- Rytter J.E.: Om at straffe med tilbagevirkende kraft – sagen om Tysklands retsforfølgning af en østtysk grænsevagt. *Juristen* 3, s. 94-106. 2003.
- Rytter J.E.: The EU-Charter of Fundamental Rights – Implications for Danish Law. *European Review of Public Law* vol 14, no 1, s. 311-355. 2003.
- Rønne A.: Current Practice, Denmark, Climate Change. *Journal of Energy and Natural Resources Law* vol 21, no 2, s. 189-190. 2003.
- Rønne A.: De tre tenorer og råstofferne. i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 105-121. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Rønne A.: Fokus på energiregulatorens opgaver. *El og Energi* 1, s. 30-31. 2003.
- Rønsholdt S.: Om borgervenlig forvaltningsret i konventionernes skær. i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 257-270. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Schovsbo J., Heide-Jørgensen C., Hjelmberg S.E., Langseth J.M., Poulsen S.T., Ryhl C.F.B.: Konkurrenceretten i EU. i: Konkurrenceretten i EU s. 389-432. 2003.
- Schovsbo J.: (red.). Immaterialrettens afbalancering. 178s. 2003.
- Schovsbo J.: Bevisspørgsmål i forbindelse med parallelimport – EF-domstolens afgørelse af Van Doren. *Ugeskrift for Retsvæsen* 38, s. 305-311. 2003.
- Schovsbo J.: Grænsefladespørgsmål mellem immaterialretten og konkurrenceretten. i: *Festskrift til Mogens Koktvedgaard* s. 557-571. Mads Bryde Andersen, Caroline Heide-Jørgensen, Jens Schovsbo (red.). 2003.
- Smith E.: Anklagemyndigheden på slap line. *Lov & Ret* 7, s. 20-23. 2003.
- Smith E.: Dänemark. i: *Beweis-Preuve-Evidence* s. 69-95. Heinrich Nagel/Ena-Marlis Bajons (red.). Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2003.
- Smith E.: Når politiet griber ind. *Lov & Ret* 3, s. 19-21. 2003.
- Smith E.: The Danish Jury and Mixed Court System. *Saint Louis-Warsaw Transatlantic Law Journal* Vol. 2001-2002, s. 29-43. 2003.
- Snare A.: “Noget er der sket” – et tilbageblik på voldtægtsforbrydelsen. i: *Voldtægt: Retsbeskyttelse for den krænkede – retssikkerhed for gerningsmanden* s. 39-48. Dansk Forening for Kvinderet (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Sorensen D.W.M.: Do Anti-Victimization Programs Generalize Across Borders? Prospects for a Danish Experiment in Burglary Reduction. i: *Crime and Crime Control in an Integrating Europe: NSfK’s 45th Research Seminar Helsinki, Finland 2003* s. 275-283. Nordiska Samarbejdsrådet för Kriminologi. Scandinavian Research Council for Criminology (NSfK), Helsinki 2003.
- Sorensen D.W.M.: The Nature and Prevention of Residential Burglary: A Review of the International Literature with An Eye Toward Prevention in Denmark. 97 s. Denmark’s Ministry of Justice, Copenhagen 2003.
- Spiermann O., Espersen O.M., Harhoff F.: Kapitel 3, 8, 10 og 11 samt 17 (delvist). i: *Folkeret – de internationale retsforhold, endelig udgave* s. 86. Chr. Ejlers Forlag, 2003.
- Spiermann O.: “Who attempts too much does nothing well”: the 1920 Advisory Committee of Jurists and the Statute of the Permanent Court of International Justice. i: *British Year Book of International Law* 2002 s. 187-260. James Crawford & Vaughan Lowe. Oxford University Press, 2003.
- Spiermann O.: A National Lawyer Takes Stock: Professor Ross’ Text-book and other Forays into International Law. *European Journal of International Law* Vol. 14 No. 4, s. 675-703. 2003.
- Spiermann O.: Anmeldelse af Per Bredholt Christensen: Anerkendelse af Stater. *Ugeskrift for Retsvæsen, afdeling B* 7, s. 89-90. 2003.
- Spiermann O.: International voldgift under Danmarks bilaterale investeringsoverenskomster. *Juristen* 9, s. 325-340. 2003.
- Spiermann O.: Review of Ulf Linderfalk, Om tolkningen av traktater. *Nordic Journal of International Law* Vol.72, issue 1, s. 151-153. 2003.
- Spiermann O.: Terrorisme i folkerettens lys. *Juristen* 1, s. 27-35. 2003.
- Spiermann O.: The LaGrand case and the Individual as a Subject of International Law. *Zeitschrift für öffentliches Recht* 58, s. 197-221. 2003.
- Stevnsborg H.: Anmeldelse af Erik Nørr og Hans Schultz Hansen (red.): Harmonisering eller særordning. *Fortid og Nutid* 2003, s. 152-153. 2003.
- Stevnsborg H.: Anmeldelse af: Rättshistoria i förändring = Rättshistoriska Studier 22. *Ugeskrift for Retsvæsen B*, s. 88. 2003.
- Stevnsborg H.: Anmeldelse af: Ulrik Langen (red.): Ritualernes magt. *Folk og Kultur* 2003, s. 104-106. 2003.
- Stevnsborg H.: Politi på markedet. *Dansk Politi* 5, s. 46-47. 2003.
- Stevnsborg H.: Private Policing in Denmark. i: *How to Eradicate Torture. A Sino-Danish Joint Research on the Prevention of Torture* s. 748-757. Morten Kjærum, Hatla Thelle, Xia Yong, Bi Xiaoqing (eds.). Beijing 2003.
- Stevnsborg H.: Thyra Danebod og Gorm Den Gamle. i: *Jura & Historie. Festskrift til Inger Dübeck som forsker* s. 125-138. Henrik Dam, Lise Dydahl, Finn Taksøe-Jensen (red.). 2003.

- Søndergaard J.T.: Denationalt netværksdemokrati – det tabte fællesskab? i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 169-183. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Søndergaard J.T.: Fra den evige fred til Empire – et essay om ret, fred og frihed i lyset af globaliseringen. Distinktion – Tidsskrift for samfundsteori 6, s. 99-110. 2003.
- Søndergaard J.T.: Ret, demokrati og globalisering. Om kosmopolitanisme og empirisme. 338 s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Søndergaard J.T.: Unionsborgerskabet. Fokus på folkeoplysning 5, s. 10-11. 2003.
- Sørensen A-S.: Anmeldelse af Zygmunt Bauman & Tim May: At tænke sociologisk. Hans Reitzels Forlag, København 2003, 272 s. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 90. årg., s. 311-312. 2003.
- Sørensen A-S.: Stofkulturer i ungdomskulturen. Ungdomsforskning. Unge og rusmidler december, s. 16-22. 2003.
- Taksøe-Jensen F., Dam H., Kvisgaard S.: Paradigmer til testamenter og ægtepagter og tillæg til lærebogen Særeje. 3. omarbejdede udg. 131 s. Det Retsvidenskabelige Institut D, København 2003.
- Taksøe-Jensen F.: Arveudlæg af erhvervsvirksomheder til umyndige. i: Jura & historie: Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 229-242. Lise Dybdahl, Henrik Dam, Finn Taksøe-Jensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Taksøe-Jensen F.: Efterlevende ægtefællers arveretlige stilling: Er tiden inde til nytænkning? i: Bonus Pater Familias: Festskrift til Peter Lødrup 70 år s. 699-714. Kirsti Strøm Bull, Viggo Hagstrøm, Steinar Tjomsland (red.); red.sekretær: Eva. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 2002.
- Taksøe-Jensen F.: Titti Mattsson: Barnet och rättsprocessen. 503 s., Juristförlaget i Lund, Akademibokhandlen 2002. Sek 448,00 inkl. moms. Ugeskrift for Retsvæsen B, s. 267/2. 2003.
- Tamm D.: (red.). Kongens Retterting 1537-1660. Bd. 1 og 2. Bd. 1: 404, Bd. 2: 898s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Tamm D.: (red.). Retfærdighedens mange ansigter. 236s. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 2003.
- Tamm D.: Folkekirke uden kirke? i: Helsingør stiftsbog 2003 s. 62-73. Linda Friis Christoffersen, Jan Ulrik Dyrkjøb, Ulla Thorbjørn Hansen, Steffen Ravn Jørgensen, Lise-Lotte Rebel (red.). 2003.
- Tamm D.: Indledning – Kongens Retterting. i: s. 5-14. (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Tamm D.: Introduktion. i: Retfærdighedens mange ansigter s. 7-11. red. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 2003.
- Tamm D.: Juridiske tidsskrifter – tradition eller stagnation. i: Festskrift til Mogens Koktvedgaard s. 643-652. Mads Bryde Andersen, Caroline Heide-Jørgensen, Jens Schovsbo (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Tamm D.: Justizforschung, germanisches Recht und nordische Rechtsgeschichte. i: Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Hundertzwanzigster Band s. 347-354. R.Knütel, G.Thür, G. Köbler, E. Wrable, H.-J. Becker, L. Link, K.W. Nörr (eds.). Böhlau Verlag, 2003.
- Tamm D.: Las colonias danesas en las Indias Occidentales y su derecho. i: Actas de Derecho Indiano. XIII Congreso del Instituto Internacional de Historia del Derecho Indiano, II s. 429-443. Luis E. González Vale (red.). Historiador official de Puerto Rico, Puerto Rico 2003.
- Tamm D.: Mellem fortid og nutid – en konservativ debat. 82s. København 2003.
- Tamm D.: The Structure of Legal Systems in Denmark and the Nordic Countries. i: La Structure des Systemes juridiques XVI Congrès de l'Académie internationale de droit comparé, Brisbane 2002 s. 237-245. Bruylant, Bruxelles 2003.
- Tamm D.: Torture – Attitudes and Arguments for its Abolition. i: How to Eradicate Torture s. 500-506. Morten Kjaerum, Hatla Thelle, Xia Yong, Bi Xiaoqing (eds.). Social Sciences Documentation Publishing House, Beijing, Kina 2003.
- Tamm D.: Østgrønlandsagen – bag kulissen. i: Jura & Historie. Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 179-186. Henrik Dam, Lise Dybdahl, Finn Taksøe-Jensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Ulfbeck V.G.: Anmeldelse af Henrik Udsen: Den digitale signatur – ansvarsspørgsmål. Ugeskrift for Retsvæsen 2003 B 209, s. 1. 2003.
- Ulfbeck V.G.: European Tort Law 2002, Denmark. i: Tort and Insurance Law. Yearbook European Tort Law 2002 s. 136-141. Helmut Koziol and Barbara L. Steininger (red.). 2003.
- Ulfbeck V.G.: Totalharmonisering af produktansvaret – Køberetlige regler som alternativ til mellemlænderhæftelsen? Ugeskrift for Retsvæsen 2003 B.1-6, s. 1-6. 2003.
- Vang P.: Åbenhed i det nye Europa? i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 195-211. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Vestergaard J.: (red.). Straffeloven & straffuldbyrdsloven mv.: Med henvisninger og sagregister. 15. reviderede udgave. 294s. Forlaget Thomson, København 2003.
- Vestergaard J.: Den Internationale Straffedomstol: Om universel jurisdiktion og retfærdighed i dansk belysning. i: Retspolitiske udfordringer: Jubilæumsskrift for Dansk Retspolitisk Forening 1978-2003 s. 31-56. Jørgen Jepsen, Jens Lyhne (red.). Gjellerup, København 2003.
- Vestergaard J.: Den Internationale Straffedomstols jurisdiktionskompetence. Tidsskrift for Kriminalret nr. 4, s. 222-233. 2003.
- Vestergaard J.: Den særlige ungdomssanktion. Lov & Ret nr. 5, s. 3-7. 2003.
- Vestergaard J.: Den særlige ungdomssanktion. Social kritik: Tidsskrift for social analyse & debat nr. 86, s. 64-76. 2003.
- Vestergaard J.: Den særlige ungdomssanktion. Tidsskrift for Kriminalret nr. 1, s. 1-24. 2003.
- Vestergaard J.: Forelæsningsnoter i strafferet (fortolkningsprincipper, samfundssynet i strafferetten, kriminalisering, kriminalpolitik, retskilder, retspraksis, EU-retten i strafferetlig belysning, hiv og hensynsløs fareforvoldelse, straffeteorier, valget af sanktion, betinget dom, samfundstjeneste mv., frihedsstraf, foranstaltninger over for børn og unge, særforanstaltninger, bøder, konfiskation, strafansvar for juridiske personer): København 2003.
- Vestergaard J.: Om selvinkriminering efter endelig dom –

- og lidt om aktieselskabernes dunkle nutidshistorie. i: Jura & historie: Festskrift til Inger Dübeck som forsker s. 489-498. Lise Dybdahl, Henrik Dam, Finn Taksø-Jensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Vestergaard J.: The Danish Extradition Act 2003. i: European Arrest Warrant: A solution ahead of its time? s. 91-96. Appendix 3. Susie Alegre, Marisa Leaf. Justice, London 2003.
- Vindeløv A.V.: Er mægling anvendelig i internationale børnebortførelsessager? i: Nye retlige design. Dansk ret under konkurrence s. 121-137. Stine Jørgensen, Helle Krunke, Mette Hartlev og Kirsten Ketscher. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Vindeløv A.V.: Mediation in Danish Law: In Retrospect and Perspective. i: Global trends in Medation s. 121-136. Alexander. Centrale für Mediation GmbH & Co. KG, Tyskland 2003.
- Zahle H.: Anmeldelse af Mads Bryde Andersen: Ret og Metode 2002. Ugeskrift for Retsvæsen, afd. B 38, s. 313-315. 2003.
- Zahle H.: Hvad skal jeg gøre i denne sag? Juristen 3, s. 81-93. 2003.
- Zahle H.: Introduktion til Almindelig Retslære: Praktisk Retsfilosofi, 2. udgave. 141s. Københavns Universitet 2003.
- Zahle H.: Menneskerettigheder, Dansk Forfatningsret. Bind 3, 3. udg. 304 s. Chr. Ejlers Forlag, 2003.
- Zahle H.: Om domsarbejdet i Højesteret. i: Festskrift til Mogens Koktvedgaard s. 689-711. Mads Bryde Andersen, Caroline Heide-Jørgensen, Jens Schovsbo (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2003.
- Zahle H.: Omsorg for retfærdighed. Essays om retlig praksis. 220 s. Gyldendal, København 2003.
- Zahle H.: Uredelighed i forskningen. Ugeskrift for Retsvæsen, afdeling B 9, s. 91-100. 2003.

Studienævnet for Retsvidenskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af formand, docent, dr.phil. Henrik Stevnsborg (studieleder), lektor, ph.d. Henrik Palmer Olsen (vicestudieleder), professor, dr.jur. Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen og lektor, ph.d. Rasmus Kristian Feldthusen. Ekstern lektor, specialkonsulent, cand.jur. Niels-Erik Hansen har repræsenteret deltidslærerne ved fakultetet. Hertil kommer fem medlemmer, valgt af og blandt de studerende, næstformand, stud.jur. Rasmus Okholm-Hansen (Forenede Jurister), stud.jur. Julie Torsbjerg Hølse (Forenede Jurister), stud.jur. Sabina Arildsen (Juridisk Diskussionsklub – Politisk Udvalg), stud.jur. Helle Troelsgaard Pedersen (Juridisk Diskussionsklub – Politisk Udvalg), stud.jur. Andreas Boisen (Konservative Jurister).

Beretning

Da studentermedlemmerne af nævnet er valgt for et år ad gangen, udløber de ovenstående mandat med udgangen af januar måned 2004. Det udskrevne valg af studenter til de styrende organer blev imidlertid aflyst i oktober 2003. Videnskabsministeriet påpegede, at de siddende studenterrepræsentanter havde et retskrav på at bevare deres pladser indtil videre. Dog ville der kunne afholdes valg, såfremt en siddende repræsentant fraskrev sig dette retskrav. Da dette er tilfældet, er der alligevel udskrevet valg til de fem studenterpladser i nævnet – omend med stor forsinkelse.

Turbulensen omkring dette valg afspejler, at Københavns Universitet befinder sig i en overgangsperiode. Og den ny universitetslov, som trådte i kraft den 1. juli 2003, har ikke blot skabt turbulens på det styrelsesmæssige område. Det samme gør sig gældende på det uddannelsesmæssige område. Der er i loven lagt op til at tænke uddannelse på en helt ny måde: Ikke blot betragtes uddannelse nu også som en vare og ikke udelukkende som en dannelsesproces; den europæiske integration på det uddannelsesmæssige område – som senest 2010 skal føre til etableringen af "et europæisk område for videregående uddannelse" – betyder tillige en ændret uddannelsespolitisk dagsorden i hele

Europa, og herunder også i Danmark. Endemålet er, at både studerende og færdiguddannede skal kunne bevæge sig frit rundt mellem de europæiske uddannelsesinstitutioner og arbejdsmarkeder. En sådan fleksibilitet kræver gennemsigtighed og gennemsuelighed på uddannelsesområdet. En sådan fleksibilitet kræver også, at kompetencerne på de enkelte uddannelser foreligger entydigt beskrevet.

På denne baggrund er der i den ny universitetslov bl.a. lagt op til, at universiteterne engagerer sig dybere i at udbyde deltidsuddannelser mod betaling. Desuden skal der på heltidsuddannelserne skrives nye studieordninger, som reelt implementerer den såkaldte 3+2+3-model, hvilket vil sige en 3-årig bacheloruddannelse, en 2-årig kandidatuddannelse samt en 3-årig ph.d.-uddannelse – vel at mærke således, at også bacheloruddannelsen betragtes som et reelt afrundet forløb, der giver selvstændige kompetencer med henblik på erhvervsadgang. Samtidig er der på én gang lagt op til indførelse af valgfrihed på alle bacheloruddannelser og til en profilering af alle kandidatuddannelser gennem indførelse af obligatoriske elementer. Hertil kommer, at der skal sikres en fortsat internationalisering af uddannelserne.

For så vidt angår deltidsuddannelserne har Det Juridiske Fakultet i 2003 – udover den allerede eksisterende masteruddannelse i Konfliktmægling – indledt et samarbejde med andre fakulteter ved Københavns Universitet om masteruddannelser i henholdsvis Europastudier og Religion i det 21. århundrede, der er et af KU's nye satsningsområder. Desuden har fakultetet i 2003 i et snævert samarbejde med KU's Kompetenceenhed undersøgt marked for og økonomi i en diplomuddannelse i Kriminologi. Det er planen, at Undervisningsministeriet bliver søgt om godkendelse af denne diplomuddannelse i februar 2004. Siden 2000 har fakultetet udbudt tomme pladser på fagene på kandidatuddannelsen, og udviklingen på området er accelereret. I 2000 blev der således produceret 1,3 STÅ (studenterårsværk) på denne tompladsordning; det tilsvarende tal fra 2003 er 16,8. Ligeledes har fakultetet eksperimenteret med at udbyde ren Åben Uddannelse på tre udvalgte fag: Offentlig Personaleret, Forsikringsret og Selskabsret, hvor deltagerne udelukkende har været betalende deltidsstuderende. Der var tale om et forsøg, og dette tænkes – med de nødvendi-

ge justeringer – fulgt op med et udbud i 2004 i "Privatisering/Firmatisering" (Selskabsret) samt i Arbejdsret. Planlægningen heraf er, ganske som for diplomuddannelsens vedkommende, sket i et tæt samarbejde med Københavns Universitets Kompetenceenhed.

For heltidsuddannelsernes vedkommende har fakultetet påbegyndt et omfattende studiereformarbejde. Drøftelserne herom blev indledt i forbindelse med et stort fakultetsseminar på Schæffergården 8. maj 2003, hvor den nuværende jurauddannelse og de kommende udfordringer stod på dagsordenen. Siden blev dette seminar fulgt op med endnu et fakultetsseminar den 30. september 2003, hvor fagledere og fagansvarlige fremkom med deres mundtlige bemærkninger til studiereformarbejdet. Samtidig fik samtlige fag på bacheloruddannelsen og kandidatuddannelsen stillet i alt 10 skriftlige spørgsmål, såvel om deres eget fag som om hhv. bacheloruddannelsen og kandidatuddannelsen som et hele. Også aftagerne og censorerne har været inddraget i processen, bl.a. i form af et møde med repræsentanter for aftagerne den 24. november 2003. De mange mundtlige og skriftlige input indgår i studienævnets videre arbejde med en studiereform.

I foråret 2003 nedsatte Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling særlige faggrupper, som fik til opgave at formulere indholdet af de eksisterende kandidat titler. For jura's vedkommende nedsattes gruppen med repræsentanter for universiteterne i Aarhus, Odense, Ålborg og København. Som baggrundsmateriale havde ministeriet udarbejdet en skabelon til en fælles uddannelsesbekendtgørelse for samtlige heltidsuddannelser på de danske universiteter. Faggruppen færdiggjorde sit arbejde pr. 1. oktober 2003, og dens beskrivelse af titlen cand.jur. indgår i det endelige udkast til uddannelsesbekendtgørelse, som ministeriet sendte til høring på universiteterne i november 2003. Det Juridiske Fakultets høringssvar, der bygger på en indstilling fra studienævnet, er afgivet efter tæt kontakt, med på den ene side de øvrige udbydere af juridiske kandidatuddannelser i Danmark og på den anden side de andre fakulteter på KU.

En frugt af denne kontakt i 2003 er en aftale, der er indgået mellem dekanen for Det Juridiske Fakultet ved KU og dekanerne for de samfundsvidenskabelige fakulteter ved landets øvrige universiteter om at søge etableret en bred 2-årig tværvenskabelig, samfundsvidenskabelig kandidat-

uddannelse, hvortil også juridiske bachelorer skal have adgang, som et alternativ til den 2-årige juridiske kandidatuddannelse.

Også på det tværfakultære niveau på KU har intensiveringen af kontakterne mellem fakulteterne i 2003 ført til nye tiltag. Med aktuar-studiet er aftalt, at der vil blive udbudt et fag, som introducerer ikke-jurister til formueretten. I forhold til Det Naturvidenskabelige Fakultet mere generelle, vil der blive udbudt et meritgivende kursus i Miljøret, og senest er det blevet overvejet at udbyde et propædeutisk modul, som indfører studerende fra andre fagområder til juraen.

På internationaliseringsområdet har Det Juridiske Fakultet i årevis ført en offensiv politik. I 2003 har fakultetet sendt 140 danske jurastuderende til udlandet (samme tal som i 2002), men har modtaget 209 udenlandske studerende her (hvilket er ca. 50 mere end i 2002). For at gøre Københavns Universitets Juridiske Fakultet til et attraktivt sted at læse for udenlandske studerende er det tvingende nødvendigt, at fakultetet er i stand til at tilbyde kvalitetsundersøgning i fag, der dækker centrale formueretlige, offentligretlige og almen retlige emner. I 2003 blev udbudt i alt 36 fremmedsprogede fag på kandidatuddannelsen. Fagene er blevet fulgt af såvel danske som udenlandske studerende. 35 fag har været udbudt på engelsk og 1 på fransk, hvilket i alt er fire fremmedsprogede fag mere end i 2002. Især må fremhæves det 5-ugers kompakkursus, som i efteråret blev afviklet af professor James D. Cox fra Duke University i USA. Når Cox, der er en af de mest ansete eksperter overhovedet inden for selskabsret og kapitalmarkedsret, underviser i København, er det i sig selv et bidrag til at sætte fakultetet på det universitære verdenskort. Til de egentlige kandidatfag skal lægges de populære ikke-meritgivende kurser i fagengelsk og fagfransk, som har været udbudt igen i 2003, og igen med stor søgning. I denne forbindelse må også nævnes fakultetets succesrige processpil. Til de bestående fem spil lykkedes det i 2003 at føje endnu en International Moot Court Competition, nemlig et Røde Kors Spil, som afvikles i en parallel engelsk og fransk session.

Endelig skal det tilføjes, at studienævnet i det forløbne år i seminarform har drøftet principielle spørgsmål som studiestart og evalueringspolitik. 2003 har derfor – på mange måder – været et travlt år for studienævnet.

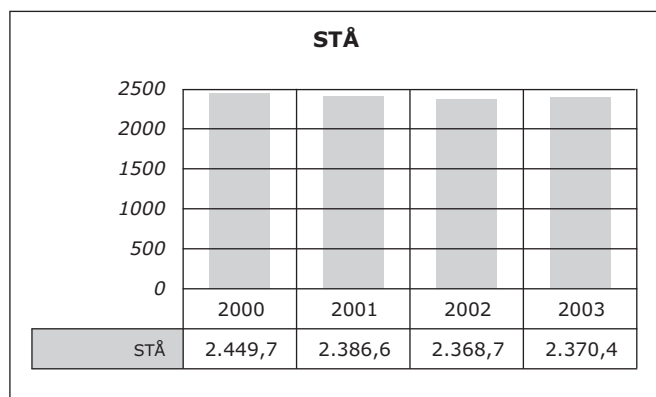
Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder			
	Retsvidenskab	Andet	Meritoverført	I alt
Retsvidenskab	2.283,9	0,3	28,8	2313,0
Andre uddannelser	2,0			
Meritstuderende	6,8			
Gæstestuderende	77,7			
I alt	2.370,4			
Åben uddannelse	16,8			

STÅ 2000-2003

Studieleder Henrik Stevnsborg

Ph.d.-studienævnet for Retsvidenskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod ph.d.-studienævnet af formand, ph.d.-studieleder, docent dr.jur. Vibe Ulfbeck, lærerrepræsentanterne: professor dr.jur. Kirsten Ketscher, lektor, lic.jur. Jørn Vestergaard samt af ph.d.-studerende Paul Vang, Ole Hansen og Byrial Bjørst.

Beretning

Ph.d.-studienævnet har i løbet af året stået for afviklingen af de nye kurser, der blev udbudt som et led i den i 2002 gennemførte reform af ph.d.-uddannelsen. Som et yderlige-

re led i kvalitetssikringen af uddannelsen har et arbejdsudvalg under nævnet taget kontakt til flere udenlandske universiteter med henblik på etableringen af samarbejdsaftaler vedrørende de ph.d.-studerendes udlandsophold. For at sætte fokus på vejlederens rolle under ph.d.-forløbet har nævnet endvidere afholdt et vejlederseminar for fakultetets fastansatte VIP'er. Endelig har nævnet i bestræbelserne på at sikre det bedst mulige rekrutteringsgrundlag for nye ph.d.-studerende arbejdet på at synliggøre uddannelsen udadtil. Dette er sket gennem udarbejdelsen af en informationspjece om ph.d.-studiet ved Det Juridiske Fakultet og gennem en omlægning og modernisering af fakultetets ph.d.-hjemmeside.

Ph.d.-studieleder Vibe Ulfbeck

Studienævnet for Master i Konfliktmægling (MKM)

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af uddannelsesleder, docent Vibeke Vindeløv. Medlemmerne i studienævnet er på undervisersiden udover uddannelseslederen professor Ole Wæver, Institut for Statskundskab, KU, med professor Jørgen Dalberg Larsen, Juridisk Institut, AU, som suppleant. Som studenterrepræsentanter er fagskoleleder Debbie Motenigou valgt samt indtil sommeren 2003 advokat Gøsta Thommesen, Oslo, derefter chefkonsulent Henrik Ahlers, København, med overlæge Inger Birgitte Beck, Roskilde samt revisor Christian Løche Andersen, Aarhus, som suppleanter.

Den vedtagne studieordning er at finde på uddannelsens hjemmeside.

Organisation

Den centrale administration af MKM er fortsat placeret ved Det Juridiske Fakultet, St. Kannikestræde 11, 1. sal, 1455 København K., tlf. 35 32 35 22. Den omfatter administrationschef Kim Hastrup samt fuldmægtig Helle Bisgaard.

Den faglige udvikling samt fagadministrationen er placeret på Forskningsafdeling II, Studiestræde 6, 1455 København K. og omfatter uddannelsesleder Vibeke Vindeløv,

e-mail Vibeke.Vindelov@jur.ku.dk samt uddannelseskoordinator Lin Adrian, e-mail Lin.Adrian@jur.ku.dk.

Til uddannelsen er oprettet et særligt bibliotek og mødelokaliteter.

MKM's hjemmeside er at finde på www.jur.ku.dk/konfliktmaegling.

Hjemmesiden foreligger også på engelsk.

Beretning

Status

Samtlige 26 studerende, som påbegyndte uddannelsen i september 2002, er pr. januar 2004 fortsat studerende på uddannelsen.

I juni 2003 blev afholdt skriftlig eksamen i konfliktforståelse og Forhandling. Eksamen havde form af en hjemmeopgave, som strakte sig fra fredag morgen til den efterfølgende mandag. Eksamen skulle besvares individuelt.

I december 2003 blev der afholdt skriftlig eksamen i konfliktmægling. Eksamen bestod af en 4-timers prøve, der blev afholdt på universitetet. I januar blev der afholdt en mundtlig eksamen i konfliktmægling i praksis. Eksamen bestod af forberedelse, udøvelse af mægling med professionelle skuespillere i roller som parter, samt efterfølgende refleksion og mundtlig konfrontation over den afslagne præstation. Begge eksaminer i konfliktmægling var individuelle prøver.

Samtlige eksaminer på MKM foretages med ekstern censur.

I foråret 2004 vil hovedvægten blive lagt på skrivning af masterafhandling.

I oktober 2003 var de studerende på studietur til Norge, hvor de efter et nøje fastlagt program stiftede bekendtskab med mægling i praksis indenfor så forskellige områder som huslejetvister, konfliktråd, retsmægling, stormøder (gadekonflikter), familiekonflikter mv.

MKM, hold 2

I december 2003 startede markedsføring af hold 2, som forventes at starte i september 2004. Informationsmøde bliver afholdt 20. januar 2004. Ansøgningfrist til hold 2 er 12.

marts 2004. Dersom holdet ikke er fyldt op denne dato, er der endnu en ansøgningsfrist i maj 2004.

International Master i Konfliktmægling (Master in Mediation and Conflict Resolution, MMCR)

I efteråret 2003 er et samarbejde indledt mellem tilrettelæggerne af MKM og ansatte ved Utrecht universitet med henblik på at etablere en international (engelsksproget) master i konfliktmægling med start i september 2005.

Den internationale master skal have hovedsæde ved og administreres fra Det Juridiske Fakultet.

Den internationale (engelsksprogede) og den nordiske master forventes udbudt på skift hvert andet år.

Uddannelsesleder Vibeke Vindeløv

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Dekanatet for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Dekan Torgeir Bild

Prodekan Hans Jørgen Whitta-Jacobsen

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Fakultetets ledelse

Pr. 1.2.2003: Dekan, lektor Tage Bild.
 Prodekan, professor Hans Jørgen Whitta-Jacobsen.
 Sekretariatschef, cand.jur. Tina Franck.

Fakultetsråd

Pr. 1.2.2003: Dekan, lektor Tage Bild (formand).
 Professor Hans Jørgen Whitta-Jacobsen (prodekan).
 Afdelingschef Per Callesen (ekstern repræsentant).
 Direktør Inge Mærkedahl (ekstern repræsentant).
 Lektor Peter Abrahamson.
 Lektor Lars Bille.
 Lektor Kirsten Thomsen.
 Lektor Troels Østergaard Sørensen.
 Lektor Michael Whyte.
 Overassistent Aase Andersen (TAP-repræsentant).
 Pædagogisk konsulent Thomas Harboe (TAP-repræsentant).
 Kontorfuldmægtig Vinni Steffensen (TAP-repræsentant).
 Sekretariatschef Tina Franck.
 Fuldmægtig Peter Rovsing Hald (sekretær).
 Stud.polit. Lea Nielsen (studenterrepræsentant).
 Stud.scient.soc. Katrine Møller (studenterrepræsentant).
 Stud.scient.pol. Mathilde Thornberg (studenterrepræsentant).

Adresse

Store Kannikestræde 13
 1169 København K.
 Telefon 35 32 35 46
 Fax 35 32 35 32
 samf-fak@samf.ku.dk
 www.samf.ku.dk

Dekanens årsberetning

En væsentlig intention i den nye universitetslov er at fremme fleksibilitet i studievalg og mulighederne for at vælge mellem flere kandidatuddannelser efter BA. På den baggrund tog fakultetet i maj 2003 initiativ til et bredt samarbejde mellem de samfundsvidenskabelige dekaner ved landets universiteter med det formål at aftale nogle overordnede rammer for fremtidige studiestrukturtiltag. Arbejdet forventes afsluttet i starten af 2004 med en fælles aftale om merit- og mobilitet samt en fælles henvendelse til Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling med anmodning om hjemmel til tværfaglige samfundsvidenskabelige kandidatuddannelser i den kommende uddannelsesbekendtgørelse. Hermed skal gives mulighed for at kombinere uddannelseselementer fra flere områder, også på tværs af fakultetsgrænserne.

På det internationale område har fakultetet opnået en fortsat vækst i antallet af indrejsende udvekslingsstuderende (fra 233 til 266 i korrigerede tal). Fremgangen skal bl.a. ses i lyset af fakultetets arbejde med at udvikle flere undervisningstilbud på engelsk. Antallet af udrejsende studeren-

de er lidt skuffende stagneret på omkring 150 årligt. I den kommende tid vil fakultetet forsøge at øge antallet ved at intensivere oplysningen om mulighederne for udlandsophold, herunder bl.a. praktikophold.

Efter at have udviklet samarbejdet med oversøiske universiteter i USA, Australien og New Zealand forsøger fakultetet nu at finde interessante samarbejdspartnere i Østasien. En delegation fra fakultetet besøgte i det forløbne år bl.a. Renmin University i Beijing, med henblik på at indgå samarbejdsaftale. Renmin er af den kinesiske regering blevet udpeget til at blive det førende samfundsvidenskabelige og humanistiske universitet i Kina, og er derfor en spændende samarbejdspartner. Aftalen forventes underskrevet i 2004. Desuden har fakultetet medvirket til at skaffe midler til udveksling af studenter og lærere mellem KU og Fudan University i Shanghai og på foranledning af Sociologisk Institut, er der indgået en samarbejdsaftale med Ritsumeikan University i Kyoto.

Også på forskningsområdet er det lykkedes at opnå en stigende internationalisering. Efter at fremmedsprogede artikler i refereetidsskrifter for nogle år siden blev indført som fordelingskriterium i budgetlægningen (og på nogle institutter tillige belønnet med engangstillæg) er der sket et markant løft af den internationale publicering.

Det er fortsat lykkedes at holde de eksternt finansierede forskningsprojekter på et relativt højt niveau. I det forløbne år udgjorde de 46 mio. kr. svarende til 45% af fakultetets samlede forskningsmidler.

Fakultetets Pædagogiske Center har udover de faste tilbud til studiestartere og specialeskrivere med succes udviklet en række kurser, som tilbydes tværfagligt, bl.a. kurser i akademisk læsning, argumentation og opgaveskrivning. Centret har også arbejdet med at udvikle flere tilbud til underviserne på fakultetet, og fortsætter dette arbejde i 2004. En spørgeskemaundersøgelse vedrørende centrets tilbud om indkøring af skrivegrupper for specialeskrivere har vist meget stor tilfredshed.

Det første hold startede Masteruddannelsen i Europastudier i september 2003. Uddannelsen var i efteråret medarrangør af et offentligt debatmøde med statsminister Anders Fogh Rasmussen, der talte over emnet "Danmarks proaktive Europapolitik". Efter evaluering af det første forløb forventes næste hold igangsat i september 2005.

Masteruddannelsen i Sundhedsantropologi, som udbydes i samarbejde med Aarhus Universitet, blev godkendt af ministeriet i marts 2003. Uddannelsen udbydes på skift i Århus og København. Det første hold startede i Århus i september 2003 og næste hold starter i København i september 2004. På Antropologi planlægges endvidere igangsættelse af en Master i Sociale og Kulturelle Processer i Antropologisk Perspektiv.

Efter mange års forarbejde blev universitetets leje af det tidligere Kommunehospital endelig godkendt af Folketingets Finansudvalg i foråret. Flytningen af Antropologi, Statskundskab, Sociologi og Fakultetssekretariat ventes til endebragt i løbet af efteråret 2005.

Institut for Psykologi anmodede i begyndelsen af året om at flytte fra Det Humanistiske til Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Efter grundige undersøgelser af de faglige samarbejds muligheder samt af en række økonomiske og administrative spørgsmål besluttede Fakultetsrådet i juni at anbefale overflytningen, og den blev kort efter vedtaget af konsistorium. Flytningen finder sted 1. januar 2004. For fakultetet var det en væsentlig betingelse, at Psy-

kologi snarest muligt blev lokaliseret i indre by. Ved årsskiftet forelå forskellige muligheder herfor, og en konkret lokalisering ventes besluttet i foråret 2004.

Fakultetssekretariatet har i 2003 formuleret mission, vision og værdier på baggrund af drøftelser i en arbejdsgruppe og i sekretariatets samarbejdsudvalg.

Der er blevet udarbejdet beskrivelser af forretningsgange på såvel det studieadministrative område som på økonomi- og personaleområdet. Beskrivelserne har bl.a. været brugt som forberedelse til overflytningen af Institut for Psykologi og fagets overgang til den mere decentrale styringsmodel, som findes på samfundsvidenskab.

Fakultetets økonomi og aktiviteter

Tabel 1. Formålsopdelt regnskab 1999-2003

Formål	Udgifter i mio.kr., løbende priser				
	1999	2000	2001	2002	2003
Forskning i alt	94,559	104,282	105,205	110,292	101,346
Basisforskning	44,261	54,869	57,326	55,010	54,455
Tilskudsfinansieret forskning	33,852	42,647	41,417	45,807	38,667
Kontraktsforskning	0,029	0,111	0,071	0,251	0,077
Forskeruddannelse	16,417	6,655	6,391	9,223	8,147
Uddannelse i alt	59,258	60,348	61,160	65,466	72,327
Ordinær uddannelse	58,865	58,169	58,942	62,802	69,443
Åben uddannelse	0,191	0,213	0,257	0,282	1,210
International studenterudveksling	0,202	1,086	1,069	1,368	1,460
Kursusundervisning	0,000	0,880	0,892	1,014	0,214
Fælles formål i alt	3,827	4,955	5,010	5,765	4,834
Generel ledelse og administration	3,827	4,955	5,010	5,765	4,834
I alt	157,644	169,585	171,375	181,523	178,506

Tabel 2. Aktiviteter 1999-2003

	Aktiviteter				
	1999	2000	2001	2002	2003
Antal studerende	4385	4342	4260	4187	4301
Antal STÅ	2197,8	2243,0	2246,1	2177,9	2205,5
Antal optagne pr. 1. oktober	662	590	524	551	592
Antal 1. prioritetsansøgere	1.117	1.025	885	885	911
Gennemsnitsalder for optagne	22,6	22,3	22,7	22,6	22,4
Median, alder, for optagne	21	21	21	21	21
Antal bachelorer	402	398	453	453	428
Gennemsnitsalder, bachelorer	26,1	26,2	25,9	25,9	26,3
Medianalder, bachelorer	25	25	25	25	25
Gennemsnitlige gennemførelsestid, bachelorer	3,9	3,7	3,8	3,9	3,9
Median gennemførelsestid, bachelorer	4	4	4	4	4
Antal kandidater	313	318	401	401	341
Gennemsnitsalder, kandidater	29,2	29,1	29,3	29,6	29,7
Medianalder, kandidater	28	28	28	29	29
Gennemsnitlige gennemførelsestid, kandidater	7,8	7,5	7,7	7,5	7,5
Median gennemførelsestider, kandidater	7	7	7	7	7
Åben uddannelse – Antal deltagerbetalende STÅ	10,4	12,9	13,8	14,6	40,4
Antal forskeruddannelsesårsværk i alt	79,8	88,1	91,3	89,1	89,0
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., i alt	79	100	107	102	92
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., mænd	51	66	73	62	52
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., kvinder	28	34	34	40	40
Antal afhandlinger, året	25	28	22	21	19
Studerende der udløser internationaliseringstilskud	250	277	285	341	365
Indgående	151	170	182	194	214
Udgående	99	107	103	147	151
Antal doktorgrader	3	0	0	0	0
Antal forskningspublikationer, iflg. årsberetning	481	268	484	595	520

Økonomisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Troels Østergaard Sørensen.

Institutbestyrelsen består af institutleder, professor Karl Gunnar Persson (viceinstitutleder), professor Christian Hjorth-Andersen, professor Birgit Grodal og lektor Mich Tvede. TAP-repræsentanter er Charlotte Blomqvist og Edda Geil.

Adresse

Stuðiestræde 6
1455 København K
Telefon 35 32 30 10
Fax 35 32 30 00
Institute@econ.ku.dk
www.econ.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Økonomisk Institut blev oprettet i 1958, men det statsvidenskabelige studium startede i 1848. Studiets officielle navn er ikke længere statsvidenskab, men økonomi, og i daglig tale omtales studiet ofte som polit.-studiet. Udover forskning i økonomi og dertil knyttede discipliner varetager instituttet undervisning ved studiet i økonomi på BA-, kandidat- og ph.d.-niveau. Endvidere underviser instituttets ansatte i økonomi ved matematik-økonomistudiet under Det Naturvidenskabelige Fakultet og ved Folkesundhedsvidenskab ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet. Blandt årets mange begivenheder kan nævnes, at instituttet igangsatte en såkaldt besøgsordning for gymnasieelever m.fl., hvor disse bl.a. hører et foredrag om økonomiske problemstillinger. Ordningen har været en succes og vil forhåbentlig skærpe interessen for studiet. Derudover vandt en økonomistuderende Euroclear-prisen for sit speciale. Prisen blev vundet i tæt konkurrence med økonomistuderende fra førende europæiske universiteter, og det er værd at bemærke, at de tre gange prisen er blevet uddelt, er den vundet af en studerende fra Økonomisk Institut. En del af prisen tilfalder instituttet, og anvendes til rejselegater til studerende. Instituttet har som noget nyt afholdt en sommerskole, som er et efteruddannelsesstilbud til færdige kandidater og et tilbud til danske og udenlandske kandidat- og ph.d.-studerende. Sommerskolen var en stor succes, som vil blive gentaget i 2004. Den af instituttet siden 1996 afholdte særlige forelæsningsrække, Zeuthen Lectures, hvor internationalt velrenommerede økonomer præsenterer deres nyeste forskning, blev i år givet af professor Richard Blundell (University College, London), med titlen "Measuring and Modelling Consumer Behavior: What Can We Learn from Micro Data?".

Som en integreret del af Økonomisk Institut indgår følgende forskningscentre:

Centre for Applied Microeconometrics (CAM), Centre for Industrial Economics (CIE), Development Economics Research Group (DERG), og Economic Policy Research Unit (EPRU).

For detaljerede informationer om årets aktiviteter ved

Økonomisk Institut henvises til instituttets årsberetning, som kan findes på www.econ.ku.dk/inf. Yderligere oplysninger om forskningscentrene kan også findes via instituttets hjemmeside.

Personaleforhold

Instituttet har besat følgende stillinger:

Lektorater i generel økonomi. Ansøgerne måtte påregne krav om videnskabelige kvalifikationer indenfor økonomisk teori eller dennes anvendelser. Til stillingerne er knyttet undervisningsforpligtelse ved økonomistudiet, matematikøkonomistudiet og ved evt. andre uddannelsesopgaver. Ansøgerne forventedes at kunne påtage sig undervisning ved flere fag ved de nævnte uddannelsesområder. Der var 20 ansøgere (18 mænd og 2 kvinder) til stillingerne – af hvilke de 17 var kvalificerede i henhold til stillingsopslaget. Lektoraterne blev besat pr. 1. august 2003 med adjunkt Thomas Rønne, med adjunkt Carl-Johan Dalgaard og med adjunkt Henrik Jacobsen Kleven.

Adjunkturer i generel økonomi. Ansøgerne måtte påregne krav om videnskabelige kvalifikationer indenfor økonomisk teori og dennes anvendelser. Til stillingerne er knyttet undervisningsforpligtelse ved økonomistudiet, matematikøkonomistudiet og ved evt. andre uddannelsesopgaver. Der var 35 ansøgere (26 mænd og 9 kvinder) til stillingerne – af hvilke de 31 var kvalificerede i henhold til stillingsopslaget. Adjunkturerne blev besat pr. 1. oktober 2003 med John Robert Kennes, pr. 15. oktober 2003 med Maria José Alvarez-Pelaéz og med ph.d.-stip. Heino Bohn Nielsen, og pr. 1. december 2003 med ph.d.-stip. Lars Peter Østerdal.

Forskningsvirksomhed

Forskningen ved Økonomisk Institut spænder over et bredt spektrum af discipliner med tilknytning til økonomiske og statistiske problemstillinger. Forskningsaktiviteterne er i det følgende beskrevet under otte forskningsområder, men det skal bemærkes, at økonomiske forskningsprojekter i høj grad indeholder aspekter af (og anvender metoder fra) mere end et område. En karakteristik af hvert enkelt forskningsområde kan findes på www.econ.ku.dk/research.

1. Økonometri og empirisk økonomi

Gymnasireform og elevers valg af fag i gymnasiet

Det er vist, hvordan optagelsessystemet til de videregående uddannelser skal udformes, hvis man ønsker et lavt frafald på videregående uddannelser. Det er endvidere vist, hvordan et sådant optagelsessystem vil få gymnasieelever til at vælge fag, så de er bedre egnede til at bestå en videregående uddannelse. Tankegangen er anvendt til en diskussion af overvejelserne om gymnasireform (Karsten Albæk).

Relaxing the strict exogeneity assumption in a dynamic random probit model

Estimation af en dynamisk probitmodel i hvilken de forklarende variable ikke er strengt eksogene. Modellen er af interesse for store dele af samfundsvidenskab, hvor mange forklarende variable ikke er strengt eksogene. Probitmodellen anvendes til at belyse spørgsmålet omkring stigmatisering af arbejdere, der i gentagne perioder er arbejdsløse. Spørgsmålet har egen interesse, men tjener ligeledes som et illustrativt eksempel (Steen Winther Blindum).

Nonparametric demand analysis

En forståelse af hvordan husholdninger anvender deres indkomster er central for mange forsknings- og politikspørgsmål. I dette projekt modelleres empirisk husholdningers efterspørgselsadfærd ved anvendelse af minimal struktur. Modellen bruges dernæst til at evaluere, for eksempel, hvor følsom konstruktionen af prisindeks er i forhold til standardantagelser (Martin Browning, med Richard Blundell, University College London og Ian Crawford, IFS, London).

Firms in financial distress

Empirisk analyse af virksomheder i finansiel krise ved brug af en såkaldt "competing risks model" (med tidsvarierende forklarende variable). Analysen er baseret på paneldata, der har information om ca. 40.000 danske aktie- og anpartsselskaber for perioden 1995-2001 (Anne Dyrberg).

The family gap

Det er et velkendt fænomen, at kvinder med børn har lavere lønninger end kvinder uden børn (the family gap). Dette projekt søger at afdække, hvordan disse lønforskelle opstår. Dette er gjort ved en empirisk analyse af lønnen for kvinder før og efter, de får børn. Den empiriske analyse er baseret på registerdata fra Tyskland (Mette Ejrnæs, med Astrid Kunze, Handelshøjskolen i Bergen).

Household allocation of time and consumption

Tidligere analyser af husholdningernes tidsallokering har ofte behandlet den tid, der anvendes uden for arbejdsmarkedet, som enten fritid eller husholdningsarbejde. I dette projekt opstilles en model for husholdningsproduktionen, der tager hensyn til, at en del af husholdningsproduktionen samtidig har karakter af fritid. Husholdningernes allokering af tid belyses empirisk ved hjælp af detaljerede data for danske husholdningers tidsanvendelse i 1987 og 2001 (Mette Gørtz, med Martin Browning).

Den kointegrerede VAR-model: Økonometrisk metodologi og økonomiske anvendelser

Teorien for den kointegrerede VAR-model er bearbejdet med henblik på bogudgivelse om statistisk valide metoder for empiriske analyser af (makro)økonomien. Ideen er at bruge en statistisk opdeling i langsigts- og kortsigtseffekter i økonomien. Metoden kombinerer elementer af induktion og deduktion i en metodologisk tilgang, som vil muliggøre økonomisk forskning, som følger Lakatos' teorier om et "progressivt forskningsprogram". Metodens anvendelighed illustreres bl.a. med empiriske analyser af monetære transmissionsmekanismer og prisinflation (Katarina Juselius).

Board size effects in closely held corporations

Litteraturen om selskabsstyring refererer ofte til systematiske sammenhænge mellem virksomheders profitabilitet og f.eks. sammensætning og størrelse af deres bestyrelser. Eksistensen af sådanne sammenhænge undersøges på grundlag af et stort og meget detaljeret datasæt bestående af oplysninger om individuelle danske virksomheder og deres ejerforhold (Hans Christian Kongsted, med Morten Bennedsen, CBS og CEBR, og Kasper Nielsen).

Unit root inference in panel data models where the time-series dimension is fixed: A comparison of different tests
Formålet er at undersøge styrken af enhedsrods-tests (sandsynligheden for at forkaste nulhypotesen, når den er sand)

analytisk ved at se på styrken under lokale alternativer, hvor den autoregressive parameter er tæt på 1. Dette giver en metode til at sammenligne testene (Edith Madsen).

Har amerikansk pengepolitik fulgt en Taylorregel?

På baggrund af tilpasningen til ligevægt i et kointegreret vektorautoregressivt system forkastes det, at amerikansk pengepolitik 1988-2002 kan beskrives ved en traditionel Taylorregel. Der findes i stedet belæg for en stabil sammenhæng mellem den pengepolitiske rente, arbejdsløshedsprocenten og den lange rente. Det tages som tegn på, at renten fastlægges under hensyntagen til aktiviteten samt forventet (snarere end faktisk) inflation (Heino Bohn Nielsen, med Anders Møller Christensen, Danmarks Nationalbank).

2. Teoretisk og anvendt statistik og demografi*The rating scale model*

Der er udviklet en latent regressionsmodel for den såkaldte "rating scale model". Der har i de seneste år været adskillige forslag til en sådan latent regressionsmodel, hvor en lineær model indarbejdes i den latente (ikke-observérbare) del af modellen. Nærværende model er den, forekommer det, hvor man mest direkte modellerer regressionen eller den lineære del ind i den latente del af modellen (Erling B. Andersen).

Issues of selection in human survivorship: The case of Iceland 1783 to 1870

Modelbaseret empirisk analyse af selektion i human overlevelse med udgangspunkt i unikke islandske dødelighedsoplevelser 1783 til 1870. Med generationen født omkring 1767 som eksempel påvises ekstraordinær lav dødelighed blandt overlevende efter den store krise 1784-86, formentlig foranlediget af selektion, dels af høj spædbørns- og børnedødelighed, dels af ekstremt høj krisedødelighed. Den anvendte model inddrager både biologiske og økologiske faktorer (Hans Oluf Hansen).

Queuing methods and inventory control

I en lærebogsfremstilling behandles de problemer, der opstår, når et nærmere defineret kø- eller lagersystem opsøges af kunder, som efterspørger den service, der fra systemet kan ydes. På basis af nogle forudsætninger om antallet af kundeankomster pr. tidsenhed, om betjeningstiden pr. kunde samt om systemets struktur beskrives dets effektivitet mht. kundebejning. Afslutningsvis bestemmes service-systemets økonomisk optimale kapacitet (Niels-Erik Jensen).

Bøger om programpakken SAS

Der arbejdes med udarbejdelse af bøger om mulighederne for statistiske og økonometriske analyser med programpakken SAS. Det drejer sig både om elementære lærebøger til brug ved indledende statistikkurser og om forskningsbaserede vejledninger til meget avancerede analyser med de nyeste procedurer i SAS. Bøgerne udarbejdes på både dansk og engelsk (Anders Milhøj, med Aage Andersen (CAD), Lisbeth laCour (Handelshøjskolen i København), Michael Feilberg (PLO), Rene B. Jakobsen (Citibank)).

3. Mikroteori og generel ligevægtsteori

The Empty Core Problem

“Kernen” er det mest anvendte løsningsbegreb for kooperative spilsituationer. Begrebet er dog ikke brugbart i en række relevante spilsituationer. Der opstilles redskaber til at analysere sådanne spilsituationer, hvor kernen ikke kan bruges (den er “tom”). En “udvidet kerne”, et veldefineret løsningsbegreb som generaliserer kernen, er defineret og undersøgt (Juan Camilo Gomez).

Usikkerhed og risiko

Der er udarbejdet en generel og aksiomatisk beskrevet teori for beslutningstagning under usikkerhed, som gør det muligt at modellere forventninger, der ikke kan beskrives ved hjælp af et sandsynlighedsmål defineret på et tilstandsrum. Ved hjælp af den opstillede teori kan empiriske observationer, som ellers forekommer paradoksale, forklares som et resultat af rationelle valg (Frank Hansen).

Filialstruktur eller datterselskabsstruktur? Kapitalregulering af multinationale banker

I en bankmodel med “moral hazard” analyseres kapitalregulering af multinationale banker. Det vises at en filialstruktur generelt er mere solid men samtidig også mere skrøbelig. Der udledes en optimal screeningmekanisme, hvor “sikre” banker vælger en filialstruktur og usikre banker en datterselskabsstruktur (Thomas Harr, med Thomas Rønede).

Maksimering af velfærd under krav om incitamentsforenelighed

Når samfund fordeler ressourcer, kan man f.eks. benytte et princip om at maksimere en given social nyttefunktion. En sådan maksimering vil naturligt finde sted under bibetingelse af incitamentsforenelighed i form af en række såkaldte kerne-betingelser. Monotonicitetsegenskaber ved sådanne fordelingsregler undersøges for forskellige grupper af agenter. For eksempel, hvad karakteriserer situationer, hvor ingen agenter i en given gruppe har incitament til at blokere en forøgelse af gruppens samlede tildeling? (Jens Leth Hougaard, med Hans Keiding og Lars Peter Østerdal).

Resting on laurels: A theory of inertia in organizations

En simpel spilteoretisk model forklarer, hvorfor succes kan føre til inert i en virksomhed. Inerti kan undgås enten ved at reorganisere virksomheden eller ved at give medarbejderne mulighed for at søge de arbejdsopgaver, som de finder mest interessante. På grund af incitamentsproblemer risikerer ledelsen dog at reorganisere for tit, eller at give medarbejderne for lidt frihed (Thomas Rønede, med Martin Ruckes, University of Wisconsin).

Evolutionary finance

Projektet anvender darwinistiske ideer i et studium af langsigtsdynamik og -udvælgelse på aktiemarkeder. Succesen af en handelsstrategi baseret på geninvestering af formuer er bestemt af den markedsandel, som opnås i konkurrence med andre handelsstrategier. Det vises at formuer skal fordeles på aktier i henhold til deres forventede relative udbytter, og at strategien er en entydigt overlevende handelsstrategi. Hvis denne strategi anvendes, bliver aktier prisen fastsat ved deres fundamentalværdi på langt sigt (Klaus Reiner Schenk-Hoppé, med Igor V. Evstigneev, University of Manchester, og Thorsten Hens, University of Zurich).

Insiderviden i hestevæddeløb

Ved spil i hestevæddeløb sammenlægges alle spillede penge ofte i en pulje, der deles mellem vinderne. I denne sammenhæng er det et kendt fænomen, at der væddes relativt for lidt på favoritterne, således at disse giver det største gennemsnitlige afkast. Fænomenet forklares som et resultat af anvendelse af insiderviden (staldtips). Grundet puljestrukturen ønsker hver spiller, at andre vædder på heste, som spilleren ikke har valgt. Derfor er det fordelagtigt at skjule insiderviden, lige indtil der ikke længere kan spilles, da de sent spillede penge gør en hest til favorit, og dermed forklarer det høje forventede afkast (Peter Norman Sørensen med Marco Ottaviani, University College London).

Formalisering af “ambiguity” og forklaring af Ellsbergs eksempler

I fortsættelse af bogen “Independence Additivity Uncertainty” anvendes teknikker til at forklare Ellsbergs eksempler på “ambiguity” (Karl Vind).

4. Makroøkonomi, herunder penge teori og international økonomi

Consumption and wealth inequality with external habit formation

I en én-sektor vækstmodel med forskellige forbrugere, hvor der eksisterer vanedannelse i forbruget, undersøges udviklingen i formue- og forbrugsulighed. Resultaterne indikerer, at ekstern vanedannelse hjælper til at forstå forskelle i trendmæssig udvikling i sådan ulighed, idet en stigning i formueulighed ikke følges ad med en tilsvarende stigning i forbrugsulighed (Maria J. Alvarez-Pelaez).

Dual Economies and International Total Factor Productivity Differences

Nyere empirisk vækstforskning har peget på manglende total faktor produktivitet (TFP), ofte snævert forbundet med “teknologi”, som den primære forklaring på lav BNP pr. beskæftiget. Nærværende artikel argumenterer for, at en betydelig del af variationen i TFP snarere skal tilskrives forskelle i allokeringen af knappe ressourcer på tværs af økonomiens sektorer. Sammenhængen mellem institutionel infrastruktur, sektorsammensætning og TFP studeres (Carl-Johan Dalgaard, med Areendam Chanda, North Carolina State University).

Endogenous determination of time preference and education

Projektet stiler mod at formalisere en sammenhæng mellem uddannelse og tidspræferencerate i en generel ligevægtmodel (Elisabeth Hermann Frederiksen).

Teorien om endogen produktivitetsvækst

Kan virkninger af økonomisk politik i modeller med strengt endogen vækst approksimere virkninger i modeller med semi-endogen vækst? Det belyses, hvornår svaret er et ja, og hvornår det er et nej (Christian Groth, med Hans Jørgen Whitta-Jacobsen og Sjak Smulders, Tilburg University).

Contracts in the Governance of the Early Danish Dairy Sector

Projektet undersøger danske andelsforetagenders kontrakt-håndhævelse overfor medlemmerne, baseret bl.a. på forhandlingsprotokoller fra over 200 andelsmejerier 1885-

1914. Et centralt spørgsmål har været, hvorledes mejerierne sikrede størst muligt input og dermed fuld kapacitetsudnyttelse. Ifølge engelske importdata var danske producenter nemlig modsat deres europæiske kolleger i stand til at nedsætte sæsonvariationen. Det andet centrale spørgsmål har været, hvorledes kvaliteten af den leverede råvare blev sikret gennem overvågning og sanktioner (Ingrid Henriksen, med Morten Hviid, University of East Anglia og Kevin O'Rourke, Trinity College Dublin).

Prisfluktuationer og stabiliseringspolitik i en monetær union

I en generel ligevægtsmodel for en monetær union undersøges det, hvordan national offentlig udgiftspolitik i forening med den fælles pengepolitik kan og bør stabilisere inflation og økonomisk aktivitet mod konjunktursvingninger forårsaget af fluktuationer i virksomheders prisfastsættelse. Analysen påpeger gevinster ved en aktiv og troværdig finanspolitik rettet mod især nationale prisudsving (Henrik Jensen, med Roel M.W.J. Beetsma, University of Amsterdam).

Finansielle markeder og inoptimal international handel

I en model med lande med samme teknik men med forskellig økonomisk vægt kan der være ligevægte, hvor de svagere lande på grund af højere finansieringsomkostninger vælger en mere risikabel teknik og som følge heraf har svagere udvikling. Modellen antyder, at det kan være fordelagtigt at føre selvstændig politik for de nationale kreditmarkeder (Hans Keiding).

Monitoreringsomkostninger i en lille åben økonomi

Tilstedeværelsen af monitoreringsomkostninger i en lille åben økonomi med Sverige, Norge og Danmark som case undersøges. En model af økonomerne Carlstrom og Fuerst udvides til en lille åben økonomi, da man herigennem har muligheden for at fange effekterne, som stammer fra disse tre landes ganske store forskelle i det relative antal af virksomheder, der går konkurs (Jesper Linæa, med John Rand).

Aktiekurser og makrofaktorer

En generel ligevægtsmodel er opstillet for at undersøge interaktionen mellem aktiekurser og makroøkonomien, og hvilke makroøkonomiske faktorer der bestemmer udviklingen i aktiekurserne på mellemlangt og langt sigt. Modellen kan desuden bruges til at analysere interaktionen mellem arbejdsmarkedet og aktiekurserne, effekter af innovationer på aktiekurser, og det krævede aktieafkast (Jakob Brøchner Madsen).

Share prices and conventions

Kursdannelsen på aktier forstået som resultat af konventioner der er delvis autonome i forhold til realøkonomien. Der skelnes mellem den aktuelle konvention og en konvention der modsvarer en realøkonomisk holdbar kursudvikling på længere sigt. Efter den foreløbige estimation er de aktuelle aktiekurser ikke realøkonomisk holdbare (Axel Mossin).

Konsekvenser af indførelse af afdragsfrie realkreditlån

I oktober 2003 indførtes i Danmarks afdragsfrie realkreditlån. Dette rejste spørgsmål om aggregeret og disaggregeret opsparingskvote, om generationseffekter og om boligpriser. Dette søgtes belyst i en oversigtsartikel (Peter Erling Nielsen).

Finanspolitiske regler

Mange lande har eksperimenteret med regler for styring af offentlige budgetunderskud og/eller gæld samt offentlige udgifter. Sådanne regler er særligt velmotiverede i ØMU hvor overtrædelser af Maastricht Traktatens og Stabilitets- og Vækstpagtens regler gør en nyvurdering påkrævet (Niels Thygesen, med Daniel Gros, CEPS, Bruxelles).

5. Offentlig økonomi og regulering

Velfærdsreformer i de europæiske lande

Forskningsprojektet anvender nye data til at foretage en mikrosimulationsanalyse af velfærdsreformer i de europæiske lande. Projektet analyserer dels universelle velfærdsreformer, som giver økonomisk støtte til alle med lav indkomst, samt "working poor" reformer, som kun giver støtte til individer med lav indkomst, som er i beskæftigelse. Resultaterne tyder på store økonomiske omkostninger forbundet med universelle reformer, mens omkostningerne typisk er meget små for "working poor" reformer (Claus Thustrup Kreiner, med Herwig Immervoll, OECD, Henrik Jacobsen Kleven, og Emmanuel Saez, UC Berkeley).

Finanspolitisk gennemsigthed, politiske budgetcykler og stabiliseringspolitik

Effekten af finanspolitisk gennemsigthed på forekomsten af politiske budgetcykler analyseres teoretisk og empirisk. Resultaterne indikerer eksistens af politiske budgetcykler i lande med lav finanspolitisk gennemsigthed, mens der ikke findes tegn på sådanne cykler hvor gennemsigtheden er høj. Endvidere tyder de empiriske resultater på, at lande med lav gennemsigthed i mindre grad fører aktiv stabiliseringspolitik (David Dreyer Lassen, med James E. Alt, Harvard University).

Governance and decision making

En virtuel lærebog, der foruden gennemgang af forskellige prioriteringsmetoder, styringsmidler og økonomiske mekanismer har links til algoritmer på internettet som bidrager til at gøre metoderne mv. mere overkommelige at anvende løbende på praktiske eksempler (Klavs Lindeneg, med Andreas Koch, DREAM).

Socialforsikring baseret på obligatoriske opsparingskonti

Projektet undersøger virkningerne af at basere det offentlige overførselssystem på en kombination af obligatoriske opsparingskonti og skattefinansiering, når husholdningerne har forskellig arbejdsløshedsrisiko og produktivitet. Det vises, at introduktionen af obligatoriske opsparingskonti vil muliggøre en forøgelse af den økonomiske effektivitet uden at skabe øget ulighed i fordelingen af økonomisk velfærd, forudsat at systemet kombineres med en livsindkomstgaranti, der sikrer et vist skattefinansieret indkomstniveau for lavindkomsterne (Peter Birch Sørensen).

Behovsbaseret ressourcefordeling i sundhedssektoren

I dette projekt opstilles og analyseres simple modeller for en række forskellige principper for såkaldt behovsbaseret prioritering. Fælles for disse principper er, at de ikke er motiveret ud fra et ønske om maksimering af velfærd, men principper om retfærdighed i, eller særlige krav på, adgang til ressourcer. Forskellige varianter har været diskuteret i den medicinsk-filosofiske litteratur, men den præcise fortolkning i en økonomisk ramme og sammenhængen til tra-

ditionel velfærdsteori har ofte ikke været klarlagt (Lars Peter Østerdal, med Andreas Hasman og Tony Hope, Ethox Centre, University of Oxford).

6. Driftsøkonomi og erhvervsøkonomi/politik

Technological diffusion in an evolutionary model of regional growth

På baggrund af nyere evolutionær teori indenfor økonomi og geografi undersøges regioners vækst med henblik på bedre at forstå indvirkningen af kapacitetsbegrænsninger ved håndtering af teknologisk viden. En simuleringsmodel er udarbejdet, og resultater tyder på, at ikke kun markedsselektion påvirker regioners relative vækst. Derudover kan også geografiske begrænsninger som lokal kompetence til at producere ny teknologi og immobil intellektuel kapital have en påvirkning. En lignende påvirkning på regioners vækst kan konstateres for organisatoriske forhold i virksomheder, der indvirker på interregionale teknologioverførsler (Jan Gunnarsson, med Torsten Wallin, Lund).

Den danske kulturarv

Projektet involverer en samlet fremstilling af kulturøkonomi på dansk baggrund, dvs. en analyse af de problemer, som de danske kulturindustrier og den danske kulturpolitik giver. Som et væsentligt forarbejde er der i 2003 fokuseret på den danske kulturarv, omfattende den faste og flytbare kulturarv, et af økonomer helt uberørt område i Danmark, men med en betydelig økonomisk rækkevidde. Problemerne omkring den faste kulturarv er især knyttet til fredning, dens omfang og udformning. Problemerne omkring den flytbare kulturarv er knyttet til de kulturhistoriske museer og deres virksomhed (Christian Hjorth-Andersen).

Market transparency and competition

Effekten af øget gennemsigtighed på forbrugersiden af et differentieret marked undersøges i en model for bilateralt oligopol. Resultaterne indikerer, at karteller, der hviler på implicite aftaler, får sværere ved at holde sammen, hvis markedets gennemsigtighed øges. Effekten er afhængig af graden af produktdifferentiering. Dette har betydning for konkurrencemyndighedens behandling af markedsgennemsigtigheden (Christian Schultz).

7. Økonomisk historie og teoriehistorie

Når det kommer til deflatorer, vær opmærksom!

Den relative effekt af tarifnedskæringer og transportomkostninger på reduktionen i den transatlantiske prisforskel i det 19. århundrede har været baseret på en sammenligning af ad valorem tariffen og reale transportomkostninger. Dvs. tariffen har været estimeret som en andel af værdien af den importerede vare, mens transportomkostningerne havde været deflateret med en BNP-deflator. Denne procedure har overvurderet faldet i transportomkostninger, idet BNP-deflatoren faldt mindre end prisindekset for handlede varer. Konklusion: faldet i transportomkostningerne spillede en beskeden rolle i den transatlantiske økonomiske integration (Karl Gunnar Persson).

From Foraging to Farming: Explaining the Neolithic Revolution

Projektet gennemgår teorierne om overgangen fra jægersamlerøkonomien til landbruget. Først præsenteres kort de hovedteorier, som findes inden for den arkæologiske og

antropologiske litteratur. Dernæst gennemgås de teorier, der er arbejdet med inden for den økonomiske litteratur (Jacob L. Weisdorf).

8. Udviklingsøkonomi og komparativ økonomi

US politics and IMF lending

Projektet undersøger, hvordan USA's politiske faktorer påvirker IMF's godkendelse af finansielle arrangementer med lande, som har behov for kort-sigtsbetalingsbalancehjælp. Den testbare hypotese er, at sandsynligheden for et IMF-lån stiger med mængden af politiske indrømmelser, som det givne land foretager overfor USA. Hypotesen støttes empirisk ved hjælp af et datasæt med 68 lande for perioden 1986-94 (Thomas Barnebeck Andersen, med Thomas Harr og Finn Tarp).

Imperfections and supply response in developing country agriculture

Litteraturstudie der har til formål at undersøge hvilke imperfektioner, der kan påvirke u-landenes mulighed for til fulde at udnytte deres internationale eksportpotentiale indenfor forskellige landbrugsprodukter (Birgitte Gersfelt).

On the empirics of foreign aid and growth

En teoretisk og empirisk belysning af effektiviteten af ulandsbistand med særligt henblik på forskelle indenfor og udenfor de tropiske egne, samt en analyse af særlige problemstillinger i forbindelse med økonometrisk analyse af tidsaggregerede observationer for mange lande (Henrik Hansen, med Carl-Johan Dalgaard og Finn Tarp).

Macroeconomic Modelling for Poverty Analysis in Turkey

Projektet udføres i samarbejde med Bilkent Universitetet og Verdensbankens Tyrkiske landekontor. En dynamisk real-finansiel Anvendt Generel Ligevægtsmodel skal etableres til at analysere effekterne af offentlig udgiftspolitik, inklusive en fastholdelse af det nuværende budgetoverskud. Modellen er specielt egnet til at analysere potentielle afvejninger mellem vækst, beskæftigelse, og fattigdom. Løbende kapacitetsopbygning skal sikre, at det Tyrkiske Finansministerium kan overtage vedligeholdelsen af modellen, når den er færdigetableret i foråret 2004 (Henning Tarp Jensen).

Disaggregating household vulnerability. Analysing fluctuations in consumption using a simulation approach

Baseret på en skelnen mellem permanent og transient forbrug udvikles et husholdnings-specifikt sårbarhedsmål som anvendes på et paneldatasæt fra Etiopien. Eksterne chok har stærk indflydelse på husholdningernes forbrugsudvikling. Gennem en sammenligning med kvalitativ information fra dataindsamlingsområdet bekræftes de empiriske resultater (Jesper J. Kühl).

Economic structure and development in Vietnam

Vietnam startede en vidtrækkende økonomisk reformproces i 1986 og åbner i øjeblikket økonomien op for regionale og internationale økonomiske kræfter. Landet står derfor overfor en række store udfordringer trods senere års kraftige vækst. Projektet gennemgår den viden, som kan udtrækkes fra en såkaldt "social accounting matrix" for 2000, og det ses bl.a., at en øget uddannelsesindsats er værdifuld. Det konkluderes, at international hjælp kan støtte den

løbende transformationsproces gennem uddannelses- og investeringsaktiviteter, som har vist sig succesfulde i omkringliggende lande (John Rand, med Finn Tarp og David Roland-Holst, UC Berkeley).

Health care delivery in a developing country

Projektet analyserer problemer med sundhedsydelse i udviklingslande, med særligt fokus på korruption, fravær og motivation blandt arbejdere i sundhedssektoren. Kvalitative og eksperimentelle forundersøgelser af disse arbejdere og brugere af sundhedsvæsnen i Etiopien er foretaget, og en storstilet spørgeskemaundersøgelse er under forberedelse (Pieter Serneels, med Abigail Barr, University of Oxford og Magnus Lindelow, The World Bank).

A standard bank-fund projection framework with CGE features

Projektet integrerer Verdensbankens og IMF's dynamiske makro-modeller med en anvendt generel ligevægtsmodel, baseret på optimerende agenter. Da centrale makroøkonomiske karakteristika og variable bevares, kan den integrerede model anvendes ved udarbejdelsen af makroøkonomiske prognoser. Dette illustreres med et stiliseret vækstforløb i Mozambique, og det påvises, hvordan helt centrale fordelingsmæssige implikationer og indsigt overses i de simple makromodeller (Finn Tarp og Henning Tarp Jensen).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Karsten Albæk: Har været i bedømmelsesudvalg vedr. forskerstilling ved Socialforskningsinstituttet.

Martin Browning: Bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved Madrid Universitet.

Henrik Hansen: Har været i bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved Lunds universitet.

Jens Leth Hougaard: External examiner for ph.d.-afhandling ved University of Toronto.

Christian Hjorth-Andersen: Har været i bedømmelsesudvalg for docentur på AKF.

Henrik Jensen: Har været i bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved University of Amsterdam, lektorat ved Aarhus Universitet, samt lektorat og professorat ved Oslo Universitet.

Katarina Juselius: Har været sagkyndig ved bedømmelse af et forskningsprojekt og et forskningsprofessorat ved det engelske forskningsråd ESSR.

Hans Keiding: Bedømmelsesudvalg for adjunktstilling i Sundhedsøkonomi ved Syddansk Universitet.

Hans Christian Kongsted: Har været medlem af bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved European University Institute, Firenze.

Anders Milhøj: Har været i bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved Syddansk Universitet.

Karl Gunnar Persson: Har været medlem af bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved Stockholm School of Economics.

Peter Birch Sørensen: Været medlem af bedømmelsesudvalg for doktorafhandling ved University of Konstanz, samt medlem af bedømmelsesudvalg for professorat ved Socialforskningsinstituttet.

Peter Norman Sørensen: Har været i bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved Cambridge University.

Niels Thygesen: Været medlem af bedømmelsesudvalg for adjunktur ved Roskilde Universitetscenter, og ekstern bedømmer af forskningsaktiviteter ved University of Trento og Bocconi University.

Karl Vind: Har været medlem af bedømmelsesudvalg vedr. professoroprykning ved Bergens Universitet.

Udvalgs-, konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Martin Browning: Medlem af rådet for European Economic Association og fellow i Econometric Society.

Birgit Grodal: Vicepræsident i European Economic Association, fellow i Econometric Society, medlem af bestyrelsen for Foreningen Nykredit, Nykredit A/S og Nykredit Holding, samt medlem af Konkurrencerådet. Desuden er hun medlem af Revisorkommissionen, medlem af Forskningsministeriets rådgivende gruppe vedrørende EU-programmet "Udvikling af det menneskelige forskningspotentiale og den samfundsokonomiske videnbase", og medlem af "External Advisory Group" concerning Social Science for EU. Endelig er hun medlem af "Standing Committee for the European General Equilibrium Workshops."

Hans Oluf Hansen: Medlem af International Union for The Scientific Study of Population (IUSSP), Committee on AIDS.

Christian Hjorth-Andersen: Medlem af Folkeuniversitetets Styrelse, offentlig repræsentant i bestyrelsen for Alm. Brand Bank, formand for panelet til evaluering af Institut for Miljøevaluering, samt næstformand i Energiklagenævnet.

Henrik Jensen: Offentlig repræsentant i bestyrelsen for SHB Liv.

Klavs Lindeneg: Medlem af Energiklagenævnet.

Jørgen Birk Mortensen: Formand i Det Økonomiske Råd.

Peter Erling Nielsen: Medlem af Erhvervsankenævnet.

Karl Gunnar Persson: Medlem af Det Kongelige Danske Videnskabernes selskab og trustee i European Historical Economics Society.

Christian Schultz: Medlem af Konkurrencerådet, medlem af bestyrelsen for Lønmodtagernes Dyrtidsfond, og formand for bestyrelsen af FORA.

Peter Birch Sørensen: Medlem af den norske regerings skattekommission, medlem af den rådgivende Group of Economic Analysis nedsat af EU-Kommissionsformand Romano Prodi. Endvidere er han medlem af bestyrelsen for Nationaløkonomisk Forening.

Troels Østergaard Sørensen: Medlem af "Danmarks Statistiks forskningsudvalg", medlem af "Socialforskningsinstituttets rådgivende forskningsudvalg", medlem af bestyrelsen for DREAM-modellen, Finansministeriet, samt medlem af bestyrelsen for Roskilde Amtsgymnasium.

Finn Tarp: Medlem af Rådet for Internationalt Udviklingssamarbejde; medlem af African Economic Research Committee (AERC); medlem af IFPRI's forskningsevalueringssudvalg for 2020 initiativet; medlem af UNDP's bistandseffektivitetsudvalg; samt medlem af Unido's forskningsudvalg.

Niels Thygesen: Medlem af CEPS Macroeconomic Policy Group, Bruxelles. Han er medlem af Academic Panel, Economic and Monetary Affairs Committee, European Parliament, og af European Shadow Financial regulatory Committee, Rotterdam. Endelig er han formand for Economic and Development Review Committee, OECD.

Karl Vind er fellow i Econometric Society.

Formidling

Udgivervirksomhed

Instituttet udgiver forskellige serier arbejds-papirer: "Discussion Papers" (engelsksproget serie indeholdende forskning fra alle forskningsområder), "Rød serie" (ph.d.-afhandlinger), "Blå serie" (fortrinsvis på dansk og med særlig vægt på danske økonomiske forhold o.l.), samt "Grøn serie" (undervisningsnoter). Desuden udgiver CAM, CIE og EPRU deres egne serier. Stort set alle udgivelser kan nu downloades fra internettet. Endelig udgiver instituttet sammen med MIT Press bogserien "Zeuthen Lectures". Denne er resultatet af den af instituttet siden 1996 afholdte forelæsningsrække, Zeuthen Lectures.

Redaktionelle hverv

Martin Browning: Er i redaktionsudvalget for Journal of Economic Literature og Review of the Economics of the Household.

Frank Hansen: Redaktør for tidsskrifterne Mathematical Inequalities and Applications, Journal of Inequalities in Pure & Applied Mathematics, og Mathematical Reviews.

Henrik Hansen: Redaktør af serien Erhverv og Samfund, DJØF's forlag.

Ingrid Henriksen: Medlem af redaktionsudvalget for European Review of Economic History.

Christian Hjorth-Andersen: Redaktør af Nationaløkonomisk Tidsskrift og medlem af redaktionskomiteen for Journal of Cultural Economics.

Henrik Jensen: Redaktionsudvalget for Scandinavian Journal of Economics.

Katarina Juselius: Medlem af redaktionsudvalget for Journal of Economic Methodology.

Hans Keiding: Er i redaktionsudvalgene for International Journal of Game Theory, Journal of Mathematical Economics, Social Choice and Welfare, og Journal of Mathematical Economics.

Claus Thustrup Kreiner: Medredaktør af Nationaløkonomisk Tidsskrift.

Christian Schultz er redaktør af Scandinavian Journal of Economics og i redaktionsudvalget for The Manchester School.

Peter Birch Sørensen er medredaktør af Finanzarchiv og redaktør af conferencebind om "Measuring the Tax Burden on Capital and Labor". Desuden er han medlem af redaktionskomiteerne for tidsskrifterne German Economic Review, International Tax and Public Finance, CPB Report og Nationaløkonomisk Tidsskrift.

Peter Norman Sørensen: I redaktionsudvalget for Macroeconomic Dynamics.

Finn Tarp: I redaktionsudvalgene for Journal of International Development og Økonomi og Politik samt gæstere-daktør for NIASNytt.

Niels Thygesen: Medlem af redaktionsudvalgene for De Economist, Review of World Economics, og Open Economies Review. Desuden er han redaktør for European Economies Series, Project Syndicate, Prag.

Karl Vind: Har været gæstere-daktør ved Economic Theory.

Kongresser og symposier

Karsten Albæk: Var medlem af programkomiteen for European Economic Association's Meeting, Stockholm, august.

Maria J. Alvarez-Pelaez: Arrangerede "Jornadas Beticas

de Macroeconomia Dinamica (BeMAD 2003)", Sevilla, maj.

Steen Winther Blindum, Martin Browning og Mette Gørtz: Varetog afviklingen af ph.d.-kurserne "Nonlinear panel data models" (forelæser: Bo Honore, Princeton University), KU, september, og "New Estimators: Generalized Empirical Likelihood and Minimum Discrepancy" (forelæser: Richard Smith, University of Warwick), KU, oktober.

Martin Browning: Arrangerede CAM workshoppen "Nonlinear panel data models", KU, januar, CAM workshoppen "The economics of the family", KU, august, og CAM workshoppen om "Applied microeconometrics", KU, december. Desuden arrangerede han Zeuthen workshoppen "The empirical analysis of household behaviour", KU, november og konferencen "Women's wage and work", Alicante, oktober.

Carl Johan Dalgaard, Karl Gunnar Persson og Jacob L. Weisdorf: Arrangerede workshoppen "Economic Growth over the Very Long Run: Theory and Evidence" ved KU, juli.

Jens Leth Hougaard og Mich Tvede: Arrangerede workshoppen "Internet Economics", KU, april.

Niels-Erik Jensen: (Medlem af organisationskomiteen for 25. Symposium i Anvendt Statistik, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, januar.

Katarina Juselius: Arrangerede konferencen "Macroeconomic Transmission Mechanisms: Empirical Applications and Econometric Methods", Schæffergården, og afholdt sommerskolen "The Cointegrated VAR model: Econometric Methodology and Empirical Applications", KU, juli. Desuden var hun medlem af programkomiteen for ESEM konferencen, Stockholm, august.

Hans Christian Kongsted var medarrangør af workshoppen "Macroeconomic transmission mechanisms in Europe. Empirical applications and econometric methods", KU, januar.

Axel Mossin: Arrangerede "Keynesian Inspired Economics Network: Workshop on Macroeconomic Theory and Method", KU, november.

Karl Gunnar Persson: Arrangerede ph.d.-kurset "Topics in European Economic History", KU, juli.

Karl Gunnar Persson og Troels Østergaard Sørensen: Arrangerede "Zeuthen Lectures", KU, november.

Christian Schultz: Var arrangør af "Nordic workshop in Industrial Economics", KU, maj.

Peter Birch Sørensen: Var arrangør af EPRU-Netværkets nordiske konference om "Aktuel skattepolitik og skattereformplaner i de nordiske lande", KU, maj. Desuden arrangerede han CESifo-Netværkets konference om Public Sector Economics, ifo-instituttet, München, maj, og CESifo-Netværkets workshop om "Tax Policy and Labour Market Performance", Venedig, juli.

Finn Tarp: Arrangerede "Second Nordic Conference on Development Economics", KU, juni 2003, ph.d.-forskerkurset "Inequality and Development", KU, juni, samt en række seminarer og konferencer ved Central Institute of Economic Management, Hanoi, Vietnam.

Karl Vind: Afholdt ph.d.-kursus ved KU om tidspræferencer i januar, og ph.d.-kursus i Bielefeld om "Topics in Mathematical Economics" i perioden januar-marts.

Nationalt og internationalt forskingssamarbejde**Gæsteforskere**

Instituttet har en stor international kontakthold, hvilket bl.a. afspejles i det store antal internationale forskere, som besøger stedet i kortere og længere tid. For en liste over instituttets gæster i årets løb henvises til Økonomisk Instituts Årsberetning, jf. www.econ.ku.dk/inf/.

Forskningsophold i udlandet

Anne Dyrberg: University College London (januar-juni).

Henning Tarp Jensen: Washington DC (januar-juni).

Frank Hansen: Kyoto Universitet (april).

Henrik Jacobsen Kleven: University of California at Berkeley (januar-juni).

Claus Thustrup Kreiner: University of California at Berkeley (januar-juni).

Jesper J. Kühl: Center for the Study of African Economies, University of Oxford (januar-juni).

David Dreyer Lassen: Harvard University (oktober-november).

Kasper Nielsen: Stern School of Business, New York University (september-december).

Thomas Rønde: University of Auckland (februar-marts).

Karl Vind: Forskellige universiteter i USA og Canada (oktober-november).

Netværk

Karsten Albæk: Medlem af CAM.

Maria J. Alvarez-Pelaez: Research fellow ved Fundacion Centro de Estudios Andaluces.

Thomas Barnebeck Andersen: Tilknyttet DERG.

Steen Winther Blindum: Tilknyttet CAM.

Martin Browning: Leder af CAM.

Carl-Johan Dalgaard: Medlem af EPRU.

Anne Dyrberg: Tilknyttet CAM.

Mette Ejrnæs: Medlem af "Centre for Research in Social Integration and Marginalization", Handelshøjskolen Aarhus samt CAM.

Elisabeth Hermann Frederiksen: Tilknyttet FAME, Department of Environmental and Business Economics, University of Southern Denmark samt EPRU.

Birgit Grodal: Medlem af CIE og netværket "Dynamic Economic Theory", KU. Desuden er hun medlem af Dansk Forskeruddannelsesnetværk i Finansiering (Sydjysk Universitets Center).

Christian Groth: Tilknyttet EPRU, KU og medlem af netværket "Dynamic Economic Theory", KU.

Frank Hansen: Medlem af "Research Group in Mathematical Inequalities and Applications".

Henrik Hansen: Medlem af DERG.

Christian Hjorth-Andersen: Formand for styregruppen for netværket "Nordisk kulturpolitik under forandring".

Henning Tarp Jensen er tilknyttet DERG.

Henrik Jensen: Medlem af EPRU og netværket "Dynamic Economic Theory", KU. Desuden er han research fellow ved "Centre for Economic Policy Research" (London).

Katarina Juselius: Medlem af netværket "Econometric Methods for the Modelling of Nonstationary Data, Policy Analysis and Forecasting" (EMM).

Henrik Jacobsen Kleven: Medlem af EPRU.

Hans Christian Kongsted: Medlem af CAM samt medlem af "Centre for Economic and Business Research".

Claus Thustrup Kreiner: Medlem af EPRU og tilknyttet "CESifo Research Network", University of Munich.

Jesper J. Kühl: Tilknyttet UNEP Risø Centre for Energy, Climate and Sustainable Development.

David Dreyer Lassen: Medlem af EPRU.

Jesper Gregers Linaa: Tilknyttet EPRU.

Mette Gørtz: Tilknyttet CAM.

Edith Madsen: Tilknyttet CAM.

Jakob Brøchner Madsen: Tilknyttet EPRU.

Karl Gunnar Persson: Formand for European Science Foundation Netværket "Market Integration, Market Performance and Welfare".

John Rand: Tilknyttet DERG.

Klaus Reiner Schenk-Hoppé: Medlem af "National Centre of Competence in Research, Financial Valuation and Risk Management" og "European Collaborative Research Project in the Social Sciences: Behavioural Models in Economics and Finance". Endvidere er han medlem af netværket "Dynamic Economic Theory", KU.

Christian Schultz: Centerkoordinator for CIE, og medlem af EPRU. Desuden er han research fellow ved CESifo, University of Munich, og ved Encore, Amsterdam.

Pieter Serneels: Research associate ved Center for the Study of African Economies, University of Oxford.

Peter Birch Sørensen: Leder af EPRU, og formand for bestyrelsen for EPRU-Netværket, der administreres af EPRU. Desuden er han videnskabelig koordinator for CESifo-Netværkets internationale aktiviteter indenfor Public Sector Economics.

Peter Norman Sørensen: Medlem af netværket "Dynamic Economic Theory", KU.

Finn Tarp: Koordinator for DERG. Han er external research fellow ved Centre for Research in Economic Development and International Trade (CREDIT), University of Nottingham, research fellow ved Rural Development Research Consortium (RDRC), University of California, Berkeley og medlem af European Union Development Network (EUDN), samt associate ved Network of IFPRI Associates (NIA).

Niels Thygesen: Seniorforsker ved EPRU.

Karl Vind: Leder netværket "Dynamic Economic Theory", KU.

Hans Jørgen Whitta-Jacobsen: Medlem af CIE, EPRU og netværket "Dynamic Economic Theory", KU.

Lars Peter Østerdal: Tilknyttet Øresundscenter for Sundhedsøkonomi ved Afdeling for Sundhedstjenesteforskning, og Institut for Folkesundhedsvidenskab, KU.

CAM – Centre for Applied Microeconometrics**Ledelse pr. 1.2.2003**

Centret ledes af centerleder, professor Martin Browning.

Organisation

CAM er et forskningscenter oprettet med en bevilling af Danmarks Grundforskningsfond, og det udøver forskning i alle områder indenfor anvendt mikroøkonomi. Blandt emnerne er: lønninger, beskæftigelse og arbejdsløshed; for-

brug og opsparing; teoretisk mikroøkonometri; allokering af forbrug inden for husstande; virksomhedsadfærd m.m. Centeret blev etableret i september 2001 med støtte fra Danmarks Grundforskningsfond og Økonomisk Institut. Det er placeret ved Økonomisk Institut.

Adresse

Økonomisk Institut
 Studiestræde 6
 1455 København K
 Karina.Jahn@econ.ku.dk
 www.econ.ku.dk/CAM

Centerlederens årsberetning

Det seneste år har været et meget produktivt år for forskere og studerende på CAM. Forskere på CAM har fuldført forskning inden for forskellige områder som f.eks. bestemte faktorer for husholdningers efterspørgsel, ungdomsarbejdsløshed, design af spørgeskema og betydningen af forskning og udvikling for produktivitet. I løbet af 2003 har CAM afholdt 3 internationale konferencer ("ikke-lineære paneldatamodeller", "økonomien i familien" og "empirisk analyse af husholdningsadfærd") og en intern konference. CAM har også afholdt 37 seminarer, der er præsenteret af dels internationale forskere og dels lokale forskere. Herudover har forskere fra CAM præsenteret deres forskning ved internationale konferencer og seminarer afholdt i udlandet.

CIE – Centre for Industrial Economics

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af centerkoordinator, professor Christian Schultz.

Adresse

Økonomisk Institut
 Studiestræde 6
 1455 København K
 Telefon 35 32 30 54
 Fax 35 32 30 00
 Christian.Schultz@econ.ku.dk
 www.econ.ku.dk/CIE

Centerkoordinatorens årsberetning

Centre for Industrial Economics består af forskere fra universiteterne og handelshøjskolerne i København og Aarhus samt Landbohøjskolen. Hertil kommer nogle tilknyttede udenlandske forskere. Centeret forsker bredt inden for industriøkonomi. Forskningen centrerer sig om konkurrencepolitik, kartelteori, corporate governance, incitament og information, forskning og udvikling samt regulering og auktioner. Forskningen er teoretisk såvel som empirisk. Centeret afholder en seminarække, hvor førende udenlandske (og danske) forskere præsenterer deres arbejde, workshops og finansierer konferencedeltagelse og rejser for medlemmerne. Centret udgiver en discussion-paper-serie. I 2003 var centret vært for Nordic Workshop in Industrial Economics. Centeret har fået en fireårig bevilling i 2001 (i forlængelse af en tidligere femårig bevilling).

DERG – Development Economics Research Group

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af centerkoordinator, professor Finn Tarp og vicekoordinator, lektor Henrik Hansen.

Adresse

Økonomisk Institut
 Studiestræde 6
 1455 København K
 Telefon 35 32 30 41
 Fax 35 33 30 64
 Finn.Tarp@econ.ku.dk
 www.econ.ku.dk/DERG

Organisation

DERG er en udviklingsøkonomisk forskergruppe under Økonomisk Institut. Forskningsindsatsen er organiseret i tre hovedområder: (i) ulandene i den globale økonomi, herunder globalisering, international handel og kapitalbevægelser, (ii) nationaløkonomisk udviklingspolitik, omfattende stabilisering, strukturtilpasning, vækst og transitionsøkonomi, samt (iii) landbrug, miljø og ressourceforvaltning. Desuden er DERG optaget af tværgående emnekredse som international udviklingsbistand, udviklingsteori samt fattigdom og fødevarer sikkerhed. DERG varetager en række eksterne bevillinger.

Koordinatorens årsberetning

Det forløbne år kan karakteriseres som det første hele år i DERG's fortsatte tilværelse efter omorganiseringen i 2002. Forskningen omkring effektiviteten i den internationale udviklingsbistand fortsatte. Det samme gælder en bred vifte af problemstillinger vedrørende SAM's og CGE-modeller, bl.a. med fokus på Vietnam og Mozambique, imperfektioner på arbejdsmarkedet, forventningsdannelse i de finansielle markeder og fattigdomsanalyse ('mikro-makro linkages'). Nyt arbejde blev igangsat om duale økonomier og internationale forskelle i total-faktorproduktivitet, HIV/Aids i Afrika og gældseftergivelse til de såkaldte HIPC-lande ('Heavily Indebted Poor Countries'). Der blev også leveret bidrag vedrørende finansielle reformer, liberalisering og økonomisk vækst i u-lande, og datasiden af to stort anlagte husholdnings- og virksomhedsundersøgelser i Vietnam blev færdiggjort. Forsknings- og publiceringsniveauet forblev højt, og et betydeligt antal nye arbejds-papirer er i forskellige stadier af udgivelse. Carl-Johan Dalgaard tiltrådte som lektor den 1. august, Peter Hjertholm påbegyndte en toårig post.doc. den 1. april, og Pieter Serneels blev ansat som post.doc. den 1. september. Endelig forsvarede en ph.d.-studerende sin afhandling, og to nye stipendiater blev udnævnt. DERG igangsatte også undervisning for Dania indenfor området makroøkonomi og fattigdom og varetog en række formidlingsaktiviteter såvel indenlands som udenlands, herunder udarbejdelse af et særnummer af NIASNytt om Vietnam. Kontakterne til WIDER (World Institute of Development Economics Research), AERC (African Economic Research Consortium) og EUDN (European Development Network) blev vedligeholdt, og DERG var ansvarlig for afholdelsen af Nordic Conference on Development Economics-II (NCDE) i juni 2003.

EPRU – Economic Policy Research Unit**Ledelse pr. 1.2.2003**

Centret ledes af centerleder, professor Peter Birch Sørensen.

Adresse

Økonomisk Institut
 Studiestræde 6
 1455 København K
 Telefon 35 32 30 02
 Fax 35 32 44 44
 Peter.Birch.Sorensen@econ.ku.dk
 www.econ.ku.dk/EPRU

Organisation

EPRU er en forskergruppe, der forsker indenfor områderne offentlig økonomi, makroøkonomisk teori og politik og international økonomisk politik. Centret modtog i 1993 en femårsbevilling fra Danmarks Grundforskningsfond; en ny bevilling fra fonden blev tildelt i 1998. Derudover modtager EPRU midler fra EPRU-Netværket, som støttes af de økonomiske ministerier og Nationalbanken. Fra september 1998 har EPRU været placeret ved Økonomisk Institut.

Centerlederens årsberetning

EPRU's forskning i internationale og danske økonomisk-politiske problemstillinger har også i 2003 omhandlet emner vedrørende skattepolitik, arbejdsmarkedspolitik, makroøkonomisk stabiliseringspolitik, økonomisk vækst og politisk økonomi. Forskningen i skattepolitiske og arbejdsmarkedspolitiske problemer har bl.a. fokuseret på beskatningens indflydelse på arbejdsudbud og beskæftigelse, måling af effektivitetssomkostningerne ved opkrævning af skatter, samspillet mellem person- og selskabsbeskatningen, koordinering af selskabsbeskatningen i EU, skattepolitikens indvirkning på risikotagning og på markedet for venturekapital, samt virkningerne på arbejdsmarked, indkomstfordeling og velfærd af socialforsikring baseret på obligatoriske opsparingsordninger. Den makroøkonomiske forskning har bl.a. drejet sig om stabiliseringspolitik i en monetær union med fælles pengepolitik, betydningen af innovationer for den økonomiske vækst, sammenhængen mellem indkomstfordeling og vækst, og forklaring af internationale forskelle i produktivitet og indkomst. Indenfor emneområdet politisk økonomi har EPRU-forskere bl.a. beskæftiget sig med virkningen af alternative demokratiske institutioner på de politiske beslutningsprocesser, herunder sammenhængen mellem gennemskueligheden af det fiskale system og den offentlige sektors størrelse. EPRU har i 2003 fortsat samarbejdet med forskergrupperne CEBR og DREAM-modelgruppen indenfor rammerne af EPRU-Netværket, der har til formål at fremme forskning i økonomisk-politiske problemstillinger af relevans for dansk økonomi. Endvidere har EPRU i 2003 fortsat sin deltagelse i en række internationale forskningsnetværk, herunder et europæisk forsknings samarbejde, der undersøger udviklingen på de internationale kapitalmarkeder og Europas rolle i den globale økonomi efter introduktionen af euroen. Derudover har EPRU været vært for en række udenlandske gæsteforskere og afholdt seminarer, workshops og internationale konferencer.

Instituttleder Troels Østergaard Sørensen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	43,4	6,0	49,4
DVIP	0,6	0,0	0,6
STIP	9,7	2,6	12,3
TAP	19,5	6,7	26,2
Årsværk i alt	73,2	15,3	88,5
Løn	32.418,0	5.461,0	37.879,0
Frikøb mv.	302,0	3.122,0	3.424,0
Øvrige drift	2.336,0	7.826,0	10.162,0
Anskaffelser	1.697,0	131,0	1.828,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>36.752,0</i>	<i>16.541,0</i>	<i>53.294,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Albæk, Karsten; lektor.
 Alvarez Pelaez, Maria José; adjunkt.
 Andersen, Erling Bernhard; professor.
 Balasko, Yves Armos André; gæsteprofessor.
 Browning, Martin James; professor.
 Dalgaard, Carl-Johan Lars; lektor.
 Devaux, Anna Christina; adjunkt.
 Ejrnæs, Mette; lektor.
 Estrup, Hector; professor.
 Goldberg, Michael David; gæsteprofessor.
 Gomez, Juan Camilo; adjunkt.
 Grodal, Birgit Kirsten; professor.
 Groth, Christian; lektor.
 Gunnarsson, Jan Sture Gunnar; lektor.
 Hansen, Frank; lektor.
 Hansen, Hans Oluf; lektor.
 Hansen, Henrik; lektor.
 Henriksen, Ingrid; lektor.
 Hjorth-Andersen, Christian; professor.
 Hougaard, Jens Leth; lektor.
 Jensen, Henning Tarp; adjunkt.
 Jensen, Henrik; professor.
 Jensen, Niels-Erik; lektor.
 Juselius, Katarina Ingeborg; professor.
 Keiding, Hans; professor.
 Kelly, Clare Patricia; adjunkt.
 Kleven, Henrik Jacobsen; lektor.
 Kongsted, Hans Christian; lektor.
 Kreiner, Claus Thustrup; lektor.
 Lassen, David Dreyer; adjunkt.
 Lindeneg, Klavs; lektor.
 Madsen, Jakob Brøchner; professor.
 Milhøj, Anders; lektor.
 Mortensen, Jørgen Birk; lektor.
 Mossin, Axel; lektor.
 Nielsen, Heine Bohn; adjunkt.
 Nielsen, Peter Erling; lektor.
 Peleg, Bezalel; gæsteprofessor.
 Persson, Karl Gunnar; professor.
 Rønne, Thomas; lektor.
 Schenk-Hoppé, Klaus Reiner; lektor.
 Schultz, Christian; professor.

Serneels, Pieter Maria; adjunkt.
 Sloth, Birgitte; lektor.
 Sørensen, Helle; adjunkt.
 Sørensen, Peter Birch; professor.
 Sørensen, Peter Norman; lektor.
 Sørensen, Troels Østergaard; lektor.
 Tarp, Finn; professor.
 Thygesen, Niels Christoffer; professor (orlov -30.4.2003).
 Tvede, Mich Palle; lektor.
 Vind, Karl Damkjær; professor.
 Whitta-Jacobsen, Hans Jørgen; professor.
 Østerdal, Lars Peter; adjunkt.

VIP Eksternt finansieret

Andersen, Thomas Barnebeck; adjunkt
 Carro Prieto, Jesus Maria; adjunkt.
 Dennis, Jonathan George; forskningsass.
 Hjertholm, Peter; adjunkt.
 Junge, Martin; forskningsass.
 Kovsted, Jens Anders; adjunkt.
 Kristjánsdóttir, Helga; forskningsass.
 Madsen, Edith; forskningsass.
 Pörtner, Claus Christian; adjunkt.
 Uldall-Poulsen, Hans; forskningsass.

STIP Internt finansieret

Barslund, Mikkel Christoffer; ph.d.-stipendiat.
 Blindum, Steen Winther, ph.d.-stipendiat.
 Dam, Niels Arne; ph.d.-stipendiat.
 Hansen, Jes Winther; ph.d.-stipendiat.
 Harr, Thomas; ph.d.-stipendiat.
 Jensen, Thomas; ph.d.-stipendiat.
 Koch, Andreas; ph.d.-stipendiat.
 Krogstrup, Signe; ph.d.-stipendiat.
 Kaarup, Ri; ph.d.-stipendiat.
 Lilleør, Helene Bie; ph.d.-stipendiat.
 Linaa, Jesper Gregers; ph.d.-stipendiat.
 Markussen, Thomas; ph.d.-stipendiat.
 Rand, John; ph.d.-stipendiat.
 Sunesen, Eva Rytter; ph.d.-stipendiat.
 Weisdorf, Jacob Louis; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Frederiksen, Elisabeth Hermann; ph.d.-stipendiat.
 Gørtz, Mette; kandidatstipendiat.
 Mose, Jacob Stæhr; ph.d.-stipendiat.
 Scherning, Bertel; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Bedsted, Tim: A dynamic analysis of the costs of dementia in Denmark.
 Danø, Anne Møller: Empirical Studies of Individual Labour Market Behaviour and Health.
 Geerdsen, Lars Pico: Marginalisation Processes in the Danish Labour Market.
 Glud, Ninette Pilegaard: Essays in Transport and the Economy.
 Jørgensen, Kasper Pasternak: Aspects of Innovation and Innovation Industries.
 Kleven, Henrik Jacobsen: Taxation, Time Allocation, and Economic Efficiency.
 Kveiborg, Ole: Regulating Road Transport using Mechanism Design.

Leth-Petersen, Søren: Empirical Studies of Micro Data on Residential Energy Demand.
 Olsen, Lina Wøhlk: Essays on Georg Rasch and his contributions to statistics.

Fondsbevillinger

Arbejdsmarkedsstyrelsen

– Displaced workers in an international perspective (Karsten Albæk) kr. 441.500.

CEBR Center for Erhvervsøkonomisk Forskning

– Entrepreneurship, Human Capital, and the Labour Market (Bertel Schjerning) kr. 1.389.300.

Den Danske Bank

– Professorat Niels Thygesen (Troels Østergaard Sørensen) kr. 64.100.

EU

– Research Training Network (Henrik Jensen) kr. 1.328.500.
 – Amanda (Advance Multidisciplinary Analysis of New Data on Ageing) (Martin Browning) kr. 1.809.300.

Forskningsstyrelsen

– Imperfect Knowledge, Structural Change, the PPP Puzzle, the Long Swings Puzzle and the Exchange Rate Disconnect Puzzle (Katarina Juselius) kr. 2.846.400.

Minist. for Flygtninge, Indvandrere & Integration

– Driftsbevilling til forskningsprojekt vedr. indvandring (Gunnar Viby Mogensen) kr. 204.600.

NIAS/CIEM Contract

– Støtte til CIEM- NIASD projekt (Finn Tarp) kr. 400.800.

RUF Rådet for Ulandsforskning

– Analytical Issues and the Design of Poor Sountry Debt Relief (Peter Hjertholm) kr. 1.038.900.

SSAS Stockholm School of Asian Studies

– Vietnam Surveys (Finn Tarp) kr. 398.800.

Publikationer

Abdou J., Keiding H.: On necessary and sufficient conditions for solvability of game forms. *Mathematical Social Sciences* 46(3), s. 243-260. 2003.
 Alan S., Browning M.: Estimating Intertemporal Allocation Parameters using Simulated Residual Estimation. *CAM Working papers/Centre for Applied Microeconomics* 2003-03, 48 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
 Albæk K.: Optimal adgangsregulering til de videregående uddannelser og elevers valg af fag i gymnasiet. *Blå memoserie* 208, 39 s. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
 Albæk K.: Optimal adgangsregulering til de videregående uddannelser og elevers valg af fag i gymnasiet. *Nationaløkonomisk tidsskrift* 141(2), s. 206-224. 2003.
 Aloï M., Lloyd-Braga T., Whitta-Jacobsen H.J.: Endogenous Business Cycles and Systematic Stabilization Policy. *International Economic Review* 44(3), s. 895-915. 2003.

- Alt J.E., Lassen D.D.: Fiscal Transparency and Fiscal Policy Outcomes in OECD Countries. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-02, 44 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Alt J.E., Lassen D.D.: The Political Economy of Institutions and Corruption in American States. *Journal of Theoretical Politics* 15(3), s. 341-365. 2003.
- Alvarez Pelaez M.J., Groth C.: Profitable Unproductive Innovations. Documentos de trabajo/centra E2003/42, 7 s. Fundación Centro de Estudios Andaluces, Sevilla 2003.
- Amundsen E.S., Baldursson F.M., Mortensen J.B.: Price volatility and banking in green certificate markets. Working papers in economics 2-2003, 29 s. Department of Economics, University of Bergen, Bergen 2003.
- Andersen A.T., Feilberg M., Jacobsen R.B., Milhøj A.: Dataanalyse med SAS Enterprise Guide. 143 s. Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
- Andersen E.B.: Forelæsningsnoter i stokastiske processer. 155s. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
- Andersen T.B., Tarp F.: Financial liberalization, financial development and economic growth in LDCs. *Journal of International Development* 15(2), s. 189-209. 2003.
- Andersen T.M., Mortensen J.B., Nielsen S.B.: Dansk økonomi. Forår 2003. 351 s. Formandskabet Det Økonomiske Råd, Kbh. 2003.
- Andersen T.M., Mortensen J.B., Skaksen J.R.: Dansk økonomi. Efterår 2003. 312 s. Formandskabet Det Økonomiske Råd, Kbh. 2003.
- Arndt C., Tarp F.: Trade Policy Reform and the Missing Revenue: a Gendered Analysis for Mozambique. FØI Working papers 07/2003, 32 s. Fødevareøkonomisk Institut, Kbh. 2003.
- Asmild M., Hougaard J.L., Kronborg D., Kvist H.K.: Measuring Inefficiency Via Potential Improvements. *Journal of Productivity Analysis* 19(1), s. 59-76. 2003.
- Bach C.F., Kærgård N., Larsen A., Pinstrup-Andersen P., Tarp F.: Frihandel er ikke nok: en ny vision for verdens fattige landmænd. 39 s. Mellempøkeligt Samvirke, Kbh. 2003.
- Bedsted T.: A Dynamic Analysis of the Costs of Dementia in Denmark. Rød serie 90, vii, 359 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Beetsma R.M.W.J., Jensen H.: Why Money Talks and Wealth Whispers: Monetary Uncertainty and Mystique: A Comment. *Journal of Money, Credit, and Banking* 35(1), s. 129-136. 2003.
- Beetsma R.M.W.J., Jensen H.: Structural convergence under reversible and irreversible monetary unification. *Journal of International Money and Finance* 22(3), s. 417-439. 2003.
- Beetsma R.M.W.J., Jensen H.: Contingent deficit sanctions and moral hazard with a stability pact. *Journal of International Economics* 61(1), s. 187-208. 2003.
- Bennedsen M., Dam T., Herby J., Nielsen K.: Konsekvenser af at harmonisere selskabslovgivningen i Europa: skal aktieklasserne afskaffes? *Nationaløkonomisk tidskrift* 141(1), s. 35-52. 2003.
- Bennedsen M., Nielsen K.: Svensk selskabsstyring under pres: effekter af at harmonisere selskabslovgivningen i EU. *Økonomisk debat* 31(2), s. 5-17. 2003.
- Bennedsen M., Schultz C.: Adaptive Contracting: The Trial-and-Error Approach to Outsourcing. Discussion papers 03-18, 30 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Bennedsen M., Schultz C.: Outsourcing, Market Structure and Elections. CIE Discussion papers/Centre for Industrial Economics 2003-05, 26 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Blindum S.W.: Relaxing the Strict Exogeneity Assumption in a Dynamic Random Probit Model. CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics 2003-04, 35 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Blundell R., Browning M., Crawford I.: Nonparametric Engel curves and revealed preference. *Econometrica* 71(1), s. 205-240. 2003.
- Bogetoft P., Hougaard J.L.: Rational Inefficiencies. *Journal of Productivity Analysis* 20(3), s. 243-271. 2003.
- Bonke J., Browning M.: The distribution of well-being and income within the household. CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics 2003-01, 18 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Bovenberg A.L., Sørensen P.B.: Improving the Equity-Efficiency Trade-Off: Mandatory Savings Accounts for Social Insurance. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-07, 42 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Bovenberg A.L., Sørensen P.B.: Improving the Equity-Efficiency Trade-off: Mandatory Savings Accounts for Social Insurance. CESifo Working Papers 1041, 41 s. Center for Economic Studies, University of Munich, Munich 2003.
- Browning M., Chiappori P-A., Lewbel A.: Estimating Consumption Economies of Scale, Adult Equivalence Scales, and Household Bargaining Power. CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics 2003-12, 53 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, 2003.
- Browning M., Crossley T.F., Smith E.: Asset Accumulation and Short Term Employment. CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics 2003-02, 39 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Browning M., Crossley T.F., Weber G.: Asking consumption questions in general purpose surveys. *Economic Journal* 113(491), s. F540-F567. 2003.
- Browning M., Danø A.M., Heinesen E.: Job Displacement and Health Outcomes: A Representative Panel Study. CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics 2003-14, 48 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Browning M., Heinesen E.: Class size, teacher hours and educational attainment. CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics 2003-15, 47 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Browning M., Lechene V.: Children and Demand: Direct and Non-Direct Effects. *Review of Economics of the Household* 1(1-2), s. 9-31. 2003.
- Browning M., Leth-Petersen S.: Imputing consumption from income and wealth information. *Economic Journal* 113(488), s. F282-F301. 2003.
- Carrasco R., Ejrnæs M.: Self-employment in Denmark and Spain: Institution, Economic Conditions and Gender differences. CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics 2003-06, 21 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.

- Chanda A., Dalgaard C.-J.L.: Dual Economies and International Total Factor Productivity Differences. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-09, 43 s. Kbh. 2003.
- Christensen A.M., Nielsen H.B.: Has US Monetary Policy Followed the Taylor Rule? A Cointegration Analysis 1988-2002. Working Papers WP/11 2003, 18 s. Danmarks Nationalbank, Kbh. 2003.
- Crès H., Tvede M.: Ordering Pareto-Optima through Majority Voting. *Mathematical Social Sciences* 41(3), s. 295-325. 2001.
- Dalgaard C.-J.L.: Growth and Inequality of Nations. Rød serie 88, 183 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Dalgaard C.-J.L.: Idle Capital and Long-Run Productivity. *Contributions to Macroeconomics* 3(1), s. 1-42 (Article 6). 2003.
- Dalgaard C.-J.L., Hansen H., Larsen T.: Income Skewness, Redistribution and Growth: A Reconciliation. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-14, 36 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Dalgaard C.-J.L., Hansen H., Tarp F.: On the Empirics of Foreign Aid and Growth. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-13, 28 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Dalgaard C.-J.L., Kreiner C.T.: Endogenous Growth: A Knife Edge or the Razor's Edge? *Scandinavian Journal of Economics* 105(1), s. 73-85. 2003.
- Danø A.M.: Empirical Studies of Individual Labour Market Behaviour and Health. Rød serie 96, 147 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Dempster M.A.H., Evstigneev I.V., Schenk-Hoppé K.R.: Exponential growth of fixed-mix strategies in stationary asset markets. *Finance and Stochastics* 7(2), s. 263-276. 2003.
- Dierker E., Dierker H., Grodal B.: Cournot-Nash Competition in a General Equilibrium Model of International Trade. Discussion papers 03-28, 22 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Dierker E., Dierker H., Grodal B.: Are Incomplete Markets Able to Achieve Minimal Efficiency? Discussion papers 03-09, 14 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Dixit A., Jensen H.: Common Agency with Rational Expectations: Theory and Application to a Monetary Union. *Economic Journal* 113(489), s. 539-549. 2003.
- Ejarque J.M., Reis A.B.: The Poverty of Linear Nations: Lessons from Taking an AK Model to the Data. Discussion papers 03-06, 41 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Ejarque J.M., Reis A.B.: More Lessons from Taking an AK Model to the Data. Discussion papers 03-37, 29 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Ellickson B., Grodal B., Scotchmer S., Zame W.: The Organization of Production, Consumption, and Learning. Discussion papers 03-23, 51 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Estrup H.: Nogle bemærkninger om begrebet Naturlig Frihed. Blå memoserie 207, 31 s. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
- Estrup H.: Some remarks on the concepts of Preferences and Freedom of choice. Discussion papers 03-04, 22 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Evstigneev I.V., Hens T., Schenk-Hoppé K.R.: Evolutionary Stable Stock Markets. Discussion papers 03-39, 22 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Evstigneev I.V., Schenk-Hoppé K.R.: Volatility-induced Growth in Financial Markets. Discussion papers 03-40, 6 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Fosfuri A., Rønde T.: High-tech Clusters, Technology Spillovers, and Trade Secret Laws. CEPR Discussion Papers 4130, 30 s. Centre for Economic Policy Research, London 2003.
- Fosfuri A., Rønde T.: High-tech Clusters, Technology Spillovers, and Trade Secret Laws. CEPR Discussion Papers DP 2003-18, 28 s. Centre for Economic and Business Research, Kbh. 2003.
- Fosfuri A., Rønde T.: High-Tech Clusters, Technology Spillovers, and Trade Secret Laws. CIE Discussion papers/Centre for Industrial Economics 2003-02, 32 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Frydman R., Goldberg M.D.: Imperfect Knowledge and Asset Price Dynamics. Discussion papers 03-31, 62 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Goerke L., Madsen J.B.: Earnings-related unemployment benefits and unemployment. *Economic Systems* 27(1), s. 41-62. 2003.
- Greasley D., Madsen J.B.: The household balance sheet, credit, and uncertainty at the onset of the great depression in the USA. i: *Research in Economic History*. Vol. 21 s. 55-77. Alexander J. Field (ed.). Elsevier, Amsterdam 2003.
- Grodal B.: A general integral representation. i: Independence, Additivity, Uncertainty s. 149-167. Karl Vind. Springer-Verlag, Berlin 2003.
- Grodal B.: Special integral representations. i: Independence, Additivity, Uncertainty s. 169-185. Karl Vind. Springer-Verlag, Berlin 2003.
- Groth C.: Strictly Endogenous Growth with Non-renewable Resources Implies an Unbounded Growth Rate. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-20, 11 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Hansen F.: Operator monotone functions of several variables. *Mathematical Inequalities and Applications* 6(1), s. 1-17. 2003.
- Hansen F.: A General Theory of Decision Making. Discussion papers 03-38, 18 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Hansen F., Pedersen G.K.: Jensen's operator inequality. *Bulletin of the London Mathematical Society* 35(4), s. 553-564. 2003.
- Hansen F., Pedersen G.K.: Jensen's Trace Inequality in Several Variables. *International Journal of Mathematics* 14(6), s. 667-681. 2003.
- Hansen H.O.: Issues of selection in adult mortality related to congenital frailty and epidemic mortality. i: *Symposium i anvendt statistik*, 25 s. 105-121. Niels Kærgård (red.). Institut for Skov og Landskab, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Kbh. 2003.

- Harley K.: Growth Theory and Industrial Revolutions in Britain and America. Discussion papers 03-32, 38 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Henriksen I.: Freehold Tenure in Late Eighteenth Century Denmark. i: *Advances in Agricultural Economic History*, vol. 2 s. 21-39. Kauffman, K.D. (ed.). Elsevier, Amsterdam 2003.
- Henriksen I., Kærgård N.: Historical experience with monetary unions: the case of Scandinavia 1875-1914. i: *Economic and Monetary Union in Europe. Theory Evidence and Practice* s. 47-57. Mark Baimbridge, Philip Whyman (eds.). Edward Elgar, Cheltenham, UK 2003.
- Hens T., Schenk-Hoppé K.R.: Evolutionary Stability of Portfolio Rules in Incomplete Markets. Discussion papers 03-03, 28 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Hens T., Schenk-Hoppé K.R.: On the Micro-foundations of Money: The Capitol Hill Baby-Sitting Co-op. Discussion papers 03-35, 20 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Hjertholm P.: Theoretical and Empirical Foundations of HIPC Debt Sustainability Targets. *Journal of Development Studies* 39(6), s. 67-100. 2003.
- Hjorth-Andersen C.: The Economics of Publishing. i: *A Handbook of Cultural Economics* s. 399-407. Ruth Towse, ed. Edward Elgar, Cheltenham, UK 2003.
- Hjorth-Andersen C.: Opgaver og noter til Erhvervsøkonomi. (Undervisningsnoter; 90). 78s. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
- Hjorth-Andersen C., Bille T., Gregersen M.: A Tale of Tables. On Public Cultural Spending. i: *The Nordic Cultural Model* s. 335-50. Peter Duelund (ed.). Nordic Cultural Institute, Kbh. 2003.
- Hougaard J.L., Keiding H.: Rawls og moderne beslutningsteori. *Nationaløkonomisk tidsskrift* 141(3), s. 387-398. 2003.
- Hougaard J.L., Keiding H., Østerdal L.P.: Monotonicity of Social Optima With Respect to Participation Constraints. Discussion papers 03-02, 12 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Hougaard J.L., Overgård C.: Ressourceforbrug på ældreområdet. *Social Forskning TEMA*, i: *Nye veje i velfærdssamfundet* s. 47-51. Socialforskningsinstituttet, Kbh. 2003.
- Hougaard J.L., Peleg B., Østerdal L.P.: The Dutta-Ray Solution on the Class of Convex Games: A Generalization and Monotonicity Properties. Discussion papers 03-29, 16 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Hougaard J.L., Tvede M.: Nonconvex n-person bargaining: efficient maxmin solutions. *Economic Theory* 21(1), s. 81-95. 2003.
- Jensen H.T., Tarp F.: Trade Liberalization and Spatial Inequality in Vietnam: Methodological Innovations in Vietnamese Perspective. FØI Working papers 03/2003, 32 s. Fødevareøkonomisk Institut, Kbh. 2003.
- Jensen K.B., Ejrnæs M., Nielsen H.S., Würtz A.: Self-employment among Immigrants: A last Resort? CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics 2003-08, 36 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Jensen M., Sloth B., Whitta-Jacobsen H.J.: The Evolution of Conventions under Incomplete Information. Discussion papers 03-12, 23 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Jensen M.K.: Growth, Dynamic Stability, and the Turnpike. Rød serie 92, 119 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Jensen S.G., Skytte K.: Emission permits and green certificates. i: *Proceedings of the 16. International Conference on Efficiency, Cost, Optimization, Simulation, and Environmental Impact of Energy systems – ECOS 2003*, June 30-July 2, 2003, Copenhagen, Denmark. Vol. 1 s. 421-429. N. Houbak, B. Elmegaard, B. Qvale, M.J. Moran (eds.). Technical University of Denmark, Lyngby, Kbh. 2003.
- Jensen S.G., Skytte K.: Simultaneous attainment of energy goals by means of green certificates and emission permits. *Energy Policy* 31(1), s. 63-71. 2003.
- Juselius K.: Wage, Price, and Unemployment Dynamics and the Convergence to Purchasing Power Parity in the Euro Area. Discussion papers 03-01, 41 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Jørgensen K.P.: Aspects of Innovation and Innovative Industries. Rød serie 95, [210] s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Keiding H.: Fritvalgsordninger, brugerbetaling og klippekort: muligheder og begrænsninger. i: *Økonomiske incitamenter og markeder – i offentlig organisation og regulering* s. 29-46. Kirsten Bregn (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Kbh. 2003.
- Keiding H., Peleg B.: On the Continuity of Representations of Effectivity Functions. Discussion papers 03-30, 19 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Kleven H.J.: Taxation, Time Allocation, and Economic Efficiency. Rød serie 87, [124] s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Kleven H.J., Kreiner C.T.: The role of taxes as automatic stabilizers in New Keynesian economics. *Journal of Public Economics* 87(5-6), s. 1123-1136. 2003.
- Kleven H.J., Kreiner C.T.: The Marginal Cost of Public Funds in OECD Countries. Hours of Work Versus Labor Force Participation. CESifo Working Papers 935, 22 s. CESifo, University of Munich, München 2003.
- Kongsted H.C.: An I(2) Cointegration Analysis of Small-Country Import Price Determination. *The Econometrics Journal* 6(1), s. 53-71. 2003.
- Kovsted J.A., Rand J., Tarp F., Tai N.D., Huong N.V., Thao T.M.: Financial Sector Reforms in Vietnam: Selected Issues and Problems. Discussion papers in economic policy analysis/The CIEM-NIAS Project 0301, 167 s. Central Institute for Economic Management, Hanoi, Vietnam, Hanoi 2003.
- Kovsted J.A., Tarp F.: Reconstruction, Reform, and State Capacity in Guinea-Bissau. i: *From Conflict to Recovery in Africa* s. 206-227. Tony Addison (ed.). Oxford University Press, Oxford, UK 2003.
- Kreiner C.T., Tranæs T.: Optimal Workfare with Voluntary and Involuntary Unemployment. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-15, 18 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Kveiborg O.: Regulating Road Transport Using Mechanism Design. Rød serie 91, [157] s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.

- Lambertini L., Schultz C.: Price or quantity in tacit collusion? *Economics Letters* 78(1), s. 131-137. 2003.
- Lassen D.D.: Ethnic Divisions and the Size of the Informal Sector. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-01, 26 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Lassen D.D., Sørensen P.B.: Financing the Nordic Welfare States: The Challenge of Globalization to Taxation in the Nordic countries: A Report prepared for The Nordic Council of Ministers, Oslo, 2002. Nord 2003:12, i: Det framtida nordiska välfärdssamhället – utmaningar och möjligheter s. 65-194. Nordisk Ministerråd, Kbh. 2003.
- Leth-Petersen S.: Empirical Studies of Micro Data on Residential Energy Demand. Rød serie 89, 197 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Madsen E.: Testing for unit roots in panels by using a mixture model. *CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics* 2003-10, 34 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Madsen E.: Using GMM when testing for a unit root in panels where the time-series dimension is fixed. *CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics* 2003-11, 45 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Madsen E.: Unit root inference in panel data models where the time-series dimension is fixed: A comparison of different tests. *CAM Working papers/Centre for Applied Microeconometrics* 2003-13, 52 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Madsen J.B.: The Equity Risk Premium and the Required Share Returns in a Tobin's q Model. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-10, 20 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Madsen J.B.: The Macroeconomics of Share Prices in the Medium Term and in the Long Run. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-11, 24 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Madsen J.B.: The Dynamic Interaction between Equity Prices and Supply Shocks. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-12, 21 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Madsen J.B.: Inflation and Investment. *Scottish Journal of Political Economy* 50(4), s. 375-397. 2003.
- Madsen J.B.: Equity prices, share price valuation, crashes and depressions. *Nationaløkonomisk tidsskrift* 141(1), s. 3-34. 2003.
- Milhøj A.: Nye muligheder for statistiske analyser med SAS. i: Symposium i Anvendt Statistik, 25. årgang s. 159-168. Niels Kærgård (red.). Institut for Skov og Landskab, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Kbh. 2003.
- Mirman L.J., Schenk-Hoppé K.R.: Financial Markets and Stochastic Growth. *Review of International Economics* 11(2), s. 219-236. 2003.
- Mortensen J.B.: Valg af styringsinstrumenter i miljø- og naturpolitikken. *Samfundsøkonomen* 2, s. 38-43. 2003.
- Mortensen J.B.: Naturkapital og bæredygtig udvikling. *Samfundsøkonomen* 2, s. 9-14. 2003.
- Mortensen J.B., Olsen O.J.: Konkurrence og nye reguleringsformer på energimarkedene. i: Økonomiske incitamenter og markeder – i offentlig organisation og regulering s. 155-176. Kirsten Bregndal (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Kbh. 2003.
- Mossin A.: Danske aktiekurser og basale kapitalværdier. Blå memoserie 209, 16 s. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
- Mossin A.: Den Keynesianske afsætningsbegrænsning i teoriehistorisk perspektiv. (Undervisningsnoter; 89). 97 s. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
- Mossin A.: Flexible Price Formation: The Institutional and Behavioural Foundations. Discussion papers 03-36, 37 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Mossin A.: Velfærdsordningerne og incitamenttankegangen. i: Økonomiske incitamenter og markeder – i offentlig organisation og regulering s. 83-104. Kirsten Bregndal (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Kbh. 2003.
- Motta G., Rønne T.: Trade Secret Laws, Labor Mobility, and Innovations. CEBR Discussion Papers DP 2003-17, 33 s. Centre for Economic and Business Research, Kbh. 2003.
- Nielsen C.P.: Supply-Side Issues in Developing Country Agriculture: Constraints and Opportunities. Rød serie 86, [256] s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Nielsen H.B.: Cointegration Analysis in the Presence of Outliers. Discussion papers 03-05, 22 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Nielsen H.B., Bowdler C.: Inflation Adjustment in the Open Economy: An I(2) Analysis of UK Prices. *Economics working papers* 2003-W5, 22 s. Nuffield College, University of Oxford, Oxford, UK 2003.
- Nielsen H.B., Rahbek A.: Likelihood Ratio Testing for Cointegration Ranks in I(2) Models. Discussion papers 03-42, 25 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Nielsen K.: Institutional Investors and the Market for Corporate Equity. CEBR Discussion papers DP 2003-10, 32 s. Centre for Economic and Business Research, Kbh. 2003.
- Olsen L.W.: Essays on Georg Rasch and his Contributions to Statistics. Rød serie 93, viii, 237 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Ottaviani M., Sørensen P.N.: Late Informed Betting and the Favorite-Longshot Bias. Discussion papers 03-33, 26 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Parsons D.O., Tranæs T., Lilleør H.B.: Voluntary Public Unemployment Insurance. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-05, 44 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Persson K.G.: A Note on International Monetary Regimes in History. (Undervisningsnoter; 88). 20 s. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
- Persson K.G.: Agricultural Risk Management. i: The Oxford Encyclopedia of Economic History, Vol. 1 s. 49-56. Joel Mokyr (ed.). Oxford University Press, New York 2003.
- Persson K.G.: A Note on Trade, Tariffs and Growth. (Undervisningsnoter; 91). 18 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Pilegaard N.: Essays in Transport and the Economy. Rød serie 94, [217] s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.

- Roland-Holst D., Tarp F., Huong P.L., Thanh V.T.: *Dragon by the Tail, Dragon by the Head: Bilateralism and Globalism in East Asia*. Discussion papers in economic policy analysis/The CIEM-NIAS Project 0303, 43 s. Central Institute for Economic Management, Hanoi, Vietnam, Hanoi 2003.
- Ruckes M., Rønne T.: *Resting on Laurels: A Theory of Inertia in Organizations*. CIE Discussion papers/Centre for Industrial Economics 2003-06, 36 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Schultz C.: *Strategic Campaigns and Redistributive Politics*. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-03, 31 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Schultz C.: *Information, Polarization and Delegation in Democracy*. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-16, 28 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Sørensen A., Kongsted H.C., Marcussen M.: *R&D, public innovation policy, and productivity: the case of Danish manufacturing*. *Economics of Innovation and New Technology* 12(2), s. 163 – 178. 2003.
- Sørensen P.B.: *Neutral Taxation of Shareholder Income: A Norwegian Tax Reform Proposal*. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-06, 34 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Sørensen P.B.: *Company Tax Reform in the European Union*. EPRU Working paper series/Economic Policy Research Unit 2003-08, 43 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Sørensen P.B.: *Statsskatteloven i skatteøkonomisk belysning*. EPRU analyser/Economic Policy Research Unit 21, 16 s. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
- Sørensen P.B.: *Neutral Taxation of Shareholder Income: A Norwegian Tax Reform Proposal*. CESifo Working Papers 1036, 33 s. Center for Economic Studies, University of Munich, Munich 2003.
- Sørensen P.B.: *Social Insurance Based on Individual Savings Accounts. i: Public Finance and Public Policy in the New Century* s. 303-332. Sijbren Cnossen and Hans-Werner Sinn (eds.). MIT Press, Boston 2003.
- Sørensen P.B.: *Det norske skattesystem – en analyse*. Skat April, s. 36-43. 2003.
- Sørensen P.B.: *Statsskatteloven i skatteøkonomisk belysning*. SR-Skat 3/2003 (særnummer), s. 269-284. 2003.
- Tarp F.: *Udviklingsbistanden i perspektiv*. *Nationaløkonomisk tidsskrift* 141(2), s. 164-186. 2003.
- Tarp F.: (red.). *Economic reform and development in Vietnam, some results from the CIEM-NIAS project*. NIAS nytt, særnummer 2003:4, 31s. Nordic Institute of Asian Studies, Kbh. 2003.
- Tarp F.: *The CIEM-NIAS project*. NIAS nytt 2003:4, s. 4-5. 2003.
- Tarp F., Roland-Holst D., Rand J.: *Economic structure and development in an emergent Asian economy: evidence from a social accounting matrix for Vietnam*. *Journal of Asian Economics* 13(6), s. 847-871. 2003.
- Vind K.: *Independence, Additivity, Uncertainty*. *Studies in Economic Theory* 14, xii, 277 s. Springer-Verlag, Berlin 2003.
- Vind K.: *Perfect competition or the core. i: Equilibrium*. Vol. 3: *Some recent types of equilibrium models* s. 389-401. Donald A. Walker (ed.). Edward Elgar, Cheltenham, UK 2000.
- Vind K., Grodal B.: *Equilibria with Arbitrary Market Structure*. Discussion papers 03-13, 10 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, engelsk 2003.
- Weisdorf J.: *Stone Age Economics: The Origins of Agriculture and the Emergence of Non-Food Specialists*. Discussion papers 03-34, 27 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Weisdorf J.: *From Foraging to Farming: Explaining the Neolithic Revolution*. Discussion papers 03-41, 29 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Whitta-Jacobsen H.J.: *On the Foundations of Nash Equilibrium. i: Equilibrium*. Vol. 3: *Some recent types of equilibrium models* s. 365-386. Donald A. Walker (ed.). Edward Elgar, Cheltenham, UK 2000.
- Ølgaard A.: *Vismændene og den offentlige debat*. *Samfundøkonomen* 8, s. 8-14. 2002.
- Ølgaard A.: *Economic Policies in the European Union*. *Inzinerine Ekonomika* 3(34), s. 121-125. 2003.
- Ølgaard A.: *Et nyt boligforlig. i: Salg af almene boliger – vejen frem? En antologi om dansk boligpolitik* s. 133-138. Niels Groes (red.). AKF Forlaget, Kbh. 2003.
- Østerdal L.P.: *A note on cost-value analysis*. *Health Economics* 12(3), s. 247-250. 2003.
- Østerdal L.P.: *A note on the stability of collusion in differentiated oligopolies*. *Research in Economics* 57(1), s. 53-64. 2003.
- Østerdal L.P.: *Iterated weak dominance and subgame dominance*. Discussion papers 03-07, 13 s. Institute of Economics, University of Copenhagen, Kbh. 2003.

Studienævnet for Økonomi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Peter Erling Nielsen (studeleder), Birgitte Sloth (vicestudeleder), Mikkel Søndergaard (næstformand), Henrik Hansen, Henrik Jensen, Mathilde Almlund, Nethe Veje Laursen, Morten Hede-gaard og Mikkel Søndergaard.

Beretning

Studienævnet har ansvaret for bachelor- og kandidatuddannelser i økonomi og for de tilhørende side- og tilvalgsuddannelser. Hertil kommer, at færdige kandidater har adgang til Åben Uddannelse.

I 2003-2004 optog BA-studiet i alt ca. 289 (mod 266 året før) studerende, 145 gennemførte BA-uddannelsen og kandidatproduktion blev på 149 (mod 164 året før). Optaget er nu i pæn vækst efter flere års fald, mens produktio-nen af færdige kandidater stadig påvirkes negativt af tidligere års fald i optaget. På sidefagsuddannelsen blev optaget 4 (mod 11 sidste år), på tilvalgsuddannelserne 48 (40) og på Åben Uddannelse 74 (35).

I disse år opleves en vis nettotilgang til kandidatstudiet af økonomistuderende med bachelorgrader fra andre dan-ske universiteter end KU. I 2002 påbegyndtes optag af udenlandske studerende på kandidatuddannelsen, og vi har nu nået en samlet studentergruppe på ca. 25.

Der gøres fortsat meget for at fastholde og forøge tilgan-gen til vores egen bacheloruddannelse, bl.a. har vores be-søgsordning været populær. I 2003 modtog vi således be-søg af 30 gymnasieklasser svarende til ca. 500 elever. Fra-faldet er stadig – på trods af studiereform med modulise-ring, nye eksamensformer, øget valgfrihed og en række an-dre tiltag – relativt højt, ca. 30 pct. I samarbejde med SFI-Survey gennemføres en grundig frafaldsanalyse, som føl-ger 2002-årgangen fra optaget og til afslutning af bachelor-studiet. De første resultater (som opgør situationen efter ét studieår) peger på et for de studerende uvant højt arbejds-pres og manglende følelse af umiddelbar relevans, som væsentligste årsager til frafald. Vi har taget skridt til yderli-gere forbedringer, men er ikke sikre på, at vi vil kunne ned-bringe frafaldet radikalt, da det er en vigtig målsætning for os at fastholde og udvikle international konkurrencedygtig-hed.

I 2002 er studiet overgået til elektronisk kursusevalue-ring, hvilket har øget anvendeligheden af det indsamlede materiale. Der følges grundigt op på de studerendes tilken-degivelser.

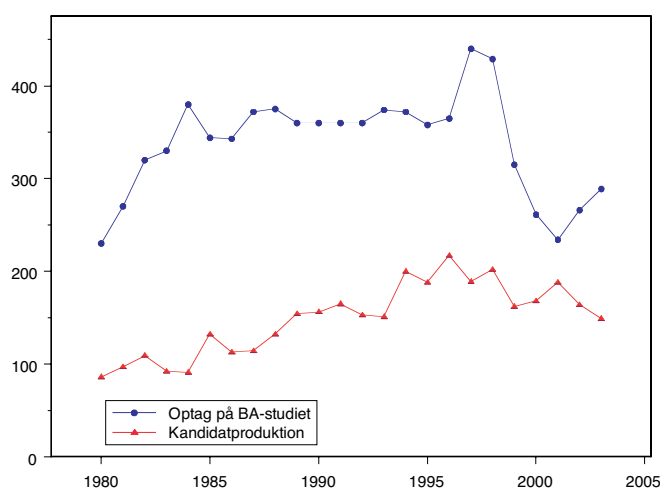
Økonomisk Institut har ansat en række nye medarbejde-re, hvilket har gjort det muligt at oprette flere nye fag – denne udvikling fortsætter i de følgende år.

Arbejdet med at oprette kursushjemmesider, konference-platforme og at styrke underviserne i it-færdigheder fort-sætter. I 2003 er der oprettet mulighed for trådløs netop-kobling i en række arbejds- og undervisningslokaler i og omkring Økonomisk Institut.

Internationaliseringen fortsætter. Socratesudvekslingerne er i fortsat vækst, bl.a. som en konsekvens af nye attraktive aftaler ligesom samarbejdet med amerikanske, canadiske, australske og new zealandske universiteter udvikler sig godt. Studiet er begyndt at anlægge en mere kritisk og se-lektiv linje ved optagelsen af udenlandske studerende. Pe-ter Erling Nielsen har i 2003 besøgt en række universiteter i Kina.

Studienævnet støtter udgivelsen af studenterbladet "Po-lit'en", driften af "Polithuset", studentercaféen "Cafelitten" og andre faciliteter og aktiviteter blandt de studerende.

Optag og kandidatproduktion

Statistik

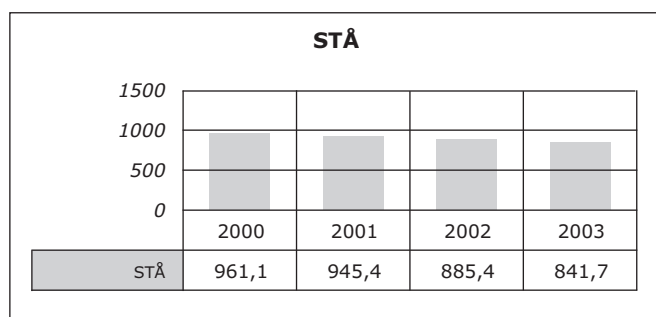
Tabellen læses på den måde, at økonomistudiets "egne" studerende har optjent 812,7 STÅ ved at følge studiets egne fag. I tillæg hertil har de optjent 1,7 STÅ ved at følge undervisning på kurser på øvrige samfundsvidenskabelige fag, 6,0 ved at deltage i aktiviteter på matematik-økonomi-studiet og hele 14,0 på institutioner uden for Københavns Universitet.

Tilsvarende har humaniorastuderende tjent 2,8, naturvi-denskabsstuderende 4,7, meritstuderende 6,4 og (oftest udenlandske) gæstestuderende hele 15,1. Studerende, der er indskrevet på universitetet under Åben Uddannelse har tjent 8,5 STÅ; disse udløser "Åben Uddannelses-taxame-terbetaling" i tillæg til den opkrævede deltagerbetaling.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Økonomi	Øvr. samf.vid.	Mat-Øk	Andre Fak.	Meritoverført	
Økonomi	812,7	1,7	6,0	1,1	14,0	835,4
Humaniora	2,8					
Naturvidenskab	4,7					
Meritstuderende	6,4					
Gæstestuderende	15,1					
I alt	841,7					
Åben uddannelse	8,5					

STÅ 2000-2003

Studieleder Peter Erling Nielsen

Ph.d.-studienævnet for Økonomi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Christian Schultz (ph.d.-stueieleder), Katarina Juselius (lærerrepræsentant), Elisabeth Hermann Frederiksen (ph.d.-studerende) og Jesper Linaa (ph.d.-studerende).

Beretning

Danish Graduate Programme in Economics (DGPE), som er et forskningsnetværk for ph.d.-studerende i økonomi i Danmark finansieret af forskningsrådet og administreret af Økonomisk Institut (sammen med Økonomisk Institut, Aarhus Universitet), har udbudt en række kurser, og der er afholdt en workshop, hvor alle danske ph.d.-studerende i økonomi var indbudt, ligesom en række vejledere deltog.

DGPE bidrager kraftigt til, at danske ph.d.-studerende i

økonomi kan få de nødvendige højt specialiserede kurser inden for deres forskningsområder, og det bidrager til at skabe kontakt mellem de forskellige ph.d.-miljøer i landet.

I det forløbne år har Økonomisk Institut sammen med en række nordiske økonomiinstitutter fået en NorFa-bevilling til Nordic Network in Economics, NNE. Tanken med NNE er, at der skal afholdes kurser, men måske vigtigere, at NNE kan finansiere nordiske studenters deltagelse i kurser i andre nordiske lande.

Igen i 2003 har Økonomisk Institut haft en række Marie Curie Fellows, som led i Marie Curie Training Site Programmet finansieret af EU. Denne bevilling udløber i 2004 og har bidraget til en internationalisering af ph.d.-miljøet på instituttet. De to Europæiske netværk, instituttet deltager i, QED og EGDE, har bidraget til studenterudvekslinger mellem de deltagende universiteter, og der er blevet afholdt jamborees.

De ugentlige pizza-seminarer udgør fortsat en god ramme omkring ph.d.-miljøet på instituttet.

Ph.d.-stueieleder Christian Schultz

Institut for Statskundskab

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, cand.phil. Lars Bille.

Bestyrelsen består af institutleder, cand.scient.pol. Carsten Greve, lektor, dr.polit. Niels-Henrik Topp, TAP-repræsentant, kontorfuldmægtig Vivi Larsen samt studenterrepræsentant stud.scient.pol. Ditte Tøfting Andersen.

Organisation

Instituttet er organiseret med institutbestyrelse og institutleder, studienævn og studieleder (lektor, ph.d. Hanne Nexø Jensen) og ph.d.-studienævn og ph.d.-studieleder (1.1.03-31.7.03 professor Jens Bartelson, 1.8.03-31.1.04 professor Ove K. Pedersen). Forsknings- og uddannelsesadministrativt er instituttet opdelt i tre hovedgrupper: Almen og sammenlignende statskundskab, international politik, offentlig forvaltning og tre mindre grupper: Økonomi, sociologi og metode.

Adresse

Rosenborggade 15
1130 København K
Telefon 35 32 33 66
Fax 35 32 33 99
polsci@ifs.ku.dk
www.polsci.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Instituttet blev oprettet i 1965. Det udfører forskning i politologi og varetager uddannelsen ved cand.scient.pol.-studiet, samfundsfagsstudiet og ph.d.-studiet samt undervisning ved Institut for Folkesundhedsvidenskab under Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet og for et stort antal internationale udvekslingsstuderende (2003: indrejsende 187 og udrejsende 38).

Instituttet har arbejdet målrettet med fortsat at udvikle kvaliteten i forskningen og den forskningsbaserede undervisning inden for den givne budgetramme ved aktivt at understøtte forskernes deltagelse i internationale forskningsprojekter, konferencer og netværksopbygning og -pleje, international publicering og ved afholdelse af regelmæssige forskningsseminarer. Instituttet har været aktivt i Den Politologiske Forskerskole i Danmark, som instituttet huser for foreløbig en treårig periode. Instituttet huser også Centret for Demokrati- og Mediestudier (DEMES), som er blevet etableret som led i samarbejdet med MODINET-projektet. Endelig er instituttet aktivt i og hjemsted for Center for Baltiske Studier under Øresundsuniversitetet.

En lang række af instituttets videnskabelige medarbejdere har afsluttet deres forskningsprojekter under Magtudredningen. Ved instituttet var der 25 eksternt finansierede forskningsprojekter fordelt på 20 medarbejdere til et samlet bevillingsbeløb på 2,8 mill. kr.

Uddannelserne er blevet justeret og effektiviseret blandt andet på baggrund af de studerendes løbende evalueringer. Masteruddannelse i Europæiske Studier blev igangsat, og samarbejdet på masteruddannelsesområdet er blevet yderli-

gere styrket gennem en fortsat deltagelse i udviklingen af det EU-finansierede Baltic Sea Area Studies. Antallet af studenterudvekslingsaftaler med udenlandske universiteter blev øget.

Instituttet har fortsat professionaliseringen og digitaliseringen af dets administration gennem blandt andet etablering af et nyt intranet, anskaffelse og gradvis implementering af et elektronisk kalendersystem, udgivelse af et elektronisk meddelelses- og debatblad, indkøb af et undervisningsevalueringsprogram og øget brug af hjemmesider i undervisningen.

Den i november 2002 påbegyndte proces med udarbejdelse af en ny langtidsplan – blandt andet for senere at kunne indgå en udviklingskontrakt med universitetets ledelse – blev efter et omfattende udvalgsarbejde, hvori samtlige personalegrupper og de studerende deltog, afsluttet i december 2003 med vedtagelsen af "Strategiplan 2004-2009". Den omfatter de strategiske mål inden for instituttets forskning, uddannelser, forskningsbaserede efter- og videreuddannelser, dokumentation, formidling og kommunikation, institut- og studieadministration samt personalepolitik.

Ph.d.-studerende Henrik Breitenbauch har modtaget et CAIX-legat på 40.000 kr. fra Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond m.h.p. færdiggørelsen af Henrik Breitenbauchs ph.d.-afhandling.

Stud.scient.pol. Rasmus Schjødt Pedersen har modtaget et legat fra Crown Prince Frederik's Fund med henblik på at studere et år på John F. Kennedy School of Government på Harvard University, USA.

Oplysninger om faget og forskerprofiler kan også hentes på internettet (www.polsci.ku.dk).

Personaleforhold

Instituttet var pr. 31. december 2003 arbejdsplads for 49 videnskabelige medarbejdere, heraf 12 ph.d.-stipendiater samt 16 teknisk administrative medarbejdere. Hertil kommer 2 videnskabelige medarbejdere på orlov.

Instituttet har i 2003 opslået følgende stillinger:

Et tidsbegrænset (5-årigt) professorat i international politik med særlig henblik på europæisk integration er blevet besat med Morten Kelstrup den 1. juni 2003.

Et tidsbegrænset (5-årigt) professorat i komparativ politik med den særlige opgave at styrke studiet af it, magt og demokrati. Professoratet forventes besat i foråret 2004.

Lektorat i sundhedsvæsenets organisation og forvaltning. Der var 1 ansøger til stillingen, som var kvalificeret i henhold til stillingsopslaget. Lektoratet besattes 1. februar 2004 med Karsten Vrangbæk.

2 lektorater i international politik. Der var 5 ansøgere (4 mænd og 1 kvinde) til stillingen, som alle var kvalificerede i henhold til stillingsopslaget. Lektoraterne besattes den 1. februar 2004 med Anders Wivel og Mikkel Vedby Rasmussen.

Adjunktur i almen og sammenlignende statskundskab med særligt henblik på en styrkelse af instituttets teoretiske og empiriske forskning i de centrale demokratiske institutioner og/eller aktører i det danske politiske system i et komparativt perspektiv. Der var 4 ansøgere (3 mænd og 1 kvinde) til stillingen – af hvilke de 3 var kvalificerede i henhold til stillingsopslaget. Lektoratet blev besat den 1. august 2003 med Karina Pedersen.

Adjunktur i offentlig forvaltning og organisation. Adjunkturet forventes besat i foråret 2004.

Adjunktur i international politik. Adjunktoret forventes besat i foråret 2004.

VIP: Adjunkt Karina Pedersen; cand.scient.pol, ph.d. tiltrådte den 1. august 2003 et adjunktur i almen og sammenlignende statskundskab. Lektor Peter Viggo Jakobsen er bevilget 3 års orlov pr. 1. september 2003 med henblik på varetagelse af en stilling som afdelingsleder ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS). Professor Morten Kelstrup tiltrådte den 1. juni 2003 et midlertidigt (5-årigt) professorat med særlige opgaver i international politik med særligt henblik på europæisk integration.

TAP: Kontorfuldmægtig Annelise Petersen fratrådte den 15. februar 2003 sin stilling i Studieadministrationen for at gå på efterløn. Overassistent Alice Olsen fratrådte den 30. april 2003 sin stilling i Studieadministrationen. Mette Bang Cruse blev den 1. februar 2003 ansat som overassistent i Studieadministrationen. Kirska Sørensen blev den 1. august 2003 ansat som overassistent i Studieadministrationen.

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskningsvirksomhed koncentrerer sig om studiet af politologi på både nationalt og internationalt niveau og omfatter kompetencer inden for 1) almen og sammenlignende politik 2) international politik 3) offentlig forvaltning 4) økonomi og økonomisk politik 5) sociologi samt 6) metodologi.

For mere detaljerede oplysninger om de enkelte projekter og forskere under nedennævnte forskningsområder henvises til Forskningsplan 2003-2004 samt Årsberetning 2003 (www.polsci.ku.dk).

1. Almen og sammenlignende politik

Forskningen inden for almen og sammenlignende politik angår grundlæggende problemer i studiet af politik, herunder den indflydelse som vælgere, partier, private og kollektive aktører, bureaukratier, massemedier, europæiske institutioner og internationale organer har på parlamentets og regeringens beslutningsprocesser og substantielle politik (policies).

Inden for det i udviklingsplanen for 1998-2003 fastlagte koncentrationsområde "Den politiske orden i Danmark under forandring: Stat, demokrati og identitet" lægges særligt vægt på "moderne demokratiproblemer". Disse antages at omfatte a) politisk kommunikation, politikens medialisering og demokrati b) den europæiske integration og de nationale politiske institutioner og politisk identitet c) politisk teori. Interessen angår såvel magt og indflydelse som styrings- og tilpasningsproblemer. Studierne er både statiske og dynamiske og kan både være lokale, regionale, nationale og internationale. Hovedvægten lægges på det danske politiske system, men dette studeres altid i et komparativt perspektiv.

2. International politik

Forskningen inden for international politik spænder fra arbejde med fagets generelle teorier, fagets teorihistorie og videnskabsteori til konkrete studier indenfor en række af den internationale politiks centrale emneområder samt tematisk analyse af internationale konflikter

Inden for det i udviklingsplanen for 1998-2003 fastlagte koncentrationsområde "Europæisk sikkerhed og integration" lægges særlig vægt på at forbinde – de ofte adskilte – studier af europæisk sikkerhed og integration. Forskningen falder inden for tre hovedblokke: a) det organisatoriske

aspekt, der omfatter begrebsudvikling, den retlige transformation og studiet af integrationsteoriene: b) sikkerhed, hvor der lægges særligt vægt på at placere studiet af Europa i en global kontekst og således samtænke udviklingen på flere niveauer: c) identitet og institutioner, hvori indgår studiet af national identitet, europæisk identitet og endelig spørgsmålene om legitimitet og et europæisk demos.

3. Forvaltning

Forskningen inden for forvaltning angår grundproblemer i studiet af forvaltning, herunder international forvaltning samt sundhedspolitik, -forvaltning og organisation.

Det i udviklingsplanen for 1998-2003 fastlagte koncentrationsområde "Offentlig sektor i opbrud" omhandler en række centrale emner om den offentlige forvaltning i fortid og nutid ud fra et politologisk og organisatorisk perspektiv. Fælles for emnerne er opbrud i den offentlige sektors organisering og grænser. Der skelnes mellem tre typer af opbrud: Mellem det internationale og det nationalstatslige. Mellem politik og administration. Mellem offentligt og privat. På tværs af disse opbrud fokuseres på forvaltningspolitik, offentlige værdier, historisk institutionalisering og offentlige organisationer som komplekse organisationer forankret i policy netværk. Der foregår også forskning i forvaltningshistorie med henblik på en mere præcis beskrivelse og analyse af den offentlige sektor og dens forandringer i fortiden.

4. Økonomi og økonomisk politik

Området er koncentreret omkring økonomisk teori og økonomisk historie, økonomisk politik og arbejdsmarkedspolitik, herunder den vedvarende sociale udstødning som følge af et fortsat stort arbejdsløshedsproblem i hele Europa.

5. Sociologi og sociale forhold

Fokuserer på områderne 1) familie, identitet og medborgerskab 2) familien under forandring 3) forholdet mellem arbejdsliv, familieliv og forvaltning i et kønsperspektiv samt 4) køn i den akademiske organisation med særlig vægt på analyser af baggrunden for kønsskævheden i uddannelse og forskning.

6. Metode

Innovation og udvikling af kvalitative og kvantitative metoder, evaluerings- og analysemodeller samt videnskabshistorisk, videnskabssociologisk og videnskabsteoretisk begrebsafklaring og udvikling.

Andre ph.d.-projekter

Anders Berg-Sørensen: Det godes skrøbelighed – studier i politisk etik og kulturel pluralisme.

Henrik Breitenbauch: IR Theory in France. An Institutional Historical Analysis of the IR-discipline in France, its Predispositions and Present Configuration.

Inge Storgaard Bonfils: Magt og grænsedannelse i handicappolitiken.

Olaf Corry: Problem-definition in the Anti-Globalisation Debate: A Case Study.

Karl Joakim Gundel: Humanitarian Assistance in Complex Political Emergencies in Africa.

Thomas Mandrup Jørgensen: The Use of PMCs weak African States.

Isil Kazan: Regionalisering af sikkerhed og sikkerheds-gørelse af regioner.

Charlotte Kira Kimby: Internettets betydning for demokratiseringen af hverdagslivet – eksemplificeret ved sygdomsbekæmpelse.

Carsten Bagge Laustsen: *The Power of the Performative. Identity, Security and International Relations.*

Amin Massoudi-Alavi: *Developing Countries, WTO and its Dispute Settlement Mechanism.*

Janus Mortensen: Vestens sikkerhedsidentitet i de senmoderne risikosamfund.

Jesper Myrup: *Politik og demokrati fra neden – en åbning af det politiske felt.*

Jon Jay Neufeld: *Political Participation and Identity among Ethnic Minorities in Denmark.*

Camilla Palmhøj Nielsen: *Implementering af MTV.*

Tore Vincents Olsen: *Konstitutionalisme i EU – kan de demokratiske retsstatsprincipper overleve?*

Karina Pedersen: *Danish Party Members.*

Lene Holm Pedersen: *Energi- og miljøregulering af store virksomheder.*

Vibeke Schou Pedersen: *By Destiny or by Decision? Realism and Idealism on Power and Democracy in Twentieth Century America from 1945 until Today.*

Majken Houborg Pedersen: *Social Governance in the European Union.*

Tina B. Pipa: *Conceptual History – a Theoretic-analytical Perspective as Basis for an Analysis of the Concept of Politics in Denmark from 1945 until today.*

Karen Lund Petersen: *International terrorisme: Virksomheden som sikkerhedspolitisk aktør.*

Helle Poulsen: *Promoting Gender Equality in Development Cooperation: Gender Mainstreaming as Strategy.*

Anne Rasmussen: *Third Chamber – an Institutional Comparison of Conciliation Procedures in the EU, Germany and the US.*

Fabrizio Tassinari: *The Baltic Sea Area as a Meso-Region.*

Bent Thaarup: *Den statslige overtagelse af selskabsligningen.*

Trine Villumsen: *A New European Security Discourse in the Making.*

Magdalena Zolkos: *Democracy and Human Rights: Bringing People to Regional Politics? Development of Human Rights Discourse in the Course of the Process of Democratization in the Baltic Sea Area: a Comparative Study of Denmark and Poland.*

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Professor Jens Bartelsson: Har deltaget i et bedømmelsesudvalg vedr. en ph.d.-afhandling på universitetet i Tampere, Finland.

Lektor Merete Watt Boolsen: Har deltaget i et forskerbedømmelsesudvalg i NorFa.

Lektor Carsten Greve: Har deltaget i bedømmelsesudvalg vedr. et adjunktur og 2 ph.d.-afhandlinger på Handelshøjskolen i København og i et bedømmelsesudvalg vedr. et lektorat i international politik på Aarhus Universitet.

Lektor Hanne Foss Hansen: Har deltaget i bedømmelsesudvalg vedr. 2 adjunktstillinger på Handelshøjskolen i København.

Lektor Lene Hansen: Har deltaget i et bedømmelsesudvalg vedr. et lektorat på Institut for Historie og Områdestudier på Aarhus Universitet.

Jean Monnet professor og docent Bertel Heurlin: Har deltaget i et bedømmelsesudvalg vedr. en seniorforskerstilling og et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) samt været formand for et bedømmelsesudvalg vedr. en ph.d.-afhandling ved Østeuropainstitutet på Københavns Universitet.

Lektor Jens Hoff: Har deltaget i ph.d.-bedømmelsesudvalg på Aarhus Universitet og Örebro Universitet i Sverige.

Lektor Lis Højgaard: Har deltaget i bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandlinger på Umeå Universitet i Sverige samt på Institut for Uddannelsesforskning på Roskilde Universitetscenter.

Lektor Uffe Jakobsen: Har deltaget i et bedømmelsesudvalg vedr. en afdelingslederstilling ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS).

Professor Torben Beck Jørgensen: Har deltaget i bedømmelsesudvalg vedr. et adjunktur i offentlig forvaltning og vedr. en ph.d.-afhandling på Aarhus Universitet.

Professor Tim Knudsen: Har deltaget i et bedømmelsesudvalg vedr. et adjunktur og i et bedømmelsesudvalg vedr. en ph.d.-afhandling, begge ved Historisk Institut på Københavns Universitet.

Professor Ove K. Pedersen: Har deltaget i et bedømmelsesudvalg vedr. en doktorafhandling på Danmarks Pædagogiske Universitet.

Lektor Marlene Wind: Har deltaget i et bedømmelsesudvalg vedr. en seniorforskerstilling ved Institut for Menneskerettigheder og deltaget i udvælgelses- og bedømmelseskomiteen for ansøgere til Det Europæiske Universitets Institut i Firenze (EUI).

Professor Ole Wæver: Har deltaget i et bedømmelsesudvalg vedr. stillingen som forskningschef ved Det Danske Institut for Menneskerettigheder og i et bedømmelsesudvalg vedr. en ph.d.-afhandling på London School of Economics.

Tillidshverv

Instituttets medarbejdere bestrider en lang række tillidshverv, som det vil være for omfattende at omtale her. Se Årsberetning 2003 (www.polsci.ku.dk).

Formidling

Udgivervirksomhed

Instituttets medarbejdere driver det ikke-kommercielle forlag "Politiske Studier", som primært publicerer instituttets forskning. Ib Damgaard Petersen er ansvarlig for forlaget. Instituttet udgiver desuden en årlig "Forskningsplan" samt følgende skriftserier: Arbejdsrapportserie (AP, gul serie), Undervisningsserie (US, rosa serie), Specialeserie (SS, lysegrøn serie) og en ph.d.-serie. Der arbejdes løbende med udviklingen af disse serier. Studienævnet udgiver informations- og debatbladet "Statskundskab Kontakt", der udkommer en gang om måneden og tidsskriftet "Politologiske Studier", som udkommer kvartalsvis. Publikationerne kan fås ved henvendelse i instituttets reception (Kvikskranken) samt for "Politologiske Studiers" vedkommende på www.politologiske.dk.

Instituttet publicerer en dansk og engelsksproget hjemmeside på internettet (www.polsci.ku.dk). Her findes information om instituttets forsknings- og uddannelsesaktiviteter og praktiske oplysninger til brug for danske og udenlandske forskere og studerende. Hjemmesiden udbygges løbende til et centralt redskab for instituttets interne og eksterne kommunikation.

Redaktionelle hverv

Instituttets medarbejdere bestrider en lang række redaktionelle hverv, som det vil være for omfattende at omtale her. Se Årsberetning 2003 (www.polsci.ku.dk).

Konferencer

“Democratic Governance and ICT” 30. januar – 1. februar 2003 ved lektor Jens Hoff.

“Annual Critical Discourse Analysis Meeting, 30. – 31. maj 2003 ved lektor Henrik Bang og lektor Jens Hoff.

“Copenhagen Lectures”, 13 forelæsninger i perioden 28. august – 7. november 2003 om politiske processer og strukturer i det 21. århundrede i forbindelse med forlaget “Politiske Studier” 25-års-jubilæum.

“Perspektiver på den moderne stat – resultater fra den norske og danske magtudredning” ved professor Torben Beck Jørgensen sammen med Dansk-Norsk fond, 10. og 11. november 2003.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde*Den Politologiske Forskerskole i Danmark*

Instituttet bidrager sammen med Handelshøjskolen i København, Roskilde Universitetscenter, Aalborg Universitet, Aarhus Universitet og Syddansk Universitet, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut og Danmarks Forvaltningshøjskole og med økonomisk støtte fra Forskeruddannelsesrådet til Den Politologiske Forskerskole i Danmark, der fysisk er placeret på instituttet. Forskerskolen skal koordinere og fremme tværinstitutionelt samarbejde omkring forskeruddannelse inden for de politologiske hovedområder samt være med til at sikre, at de deltagende institutters ph.d.-uddannelser forankres i stærke, tværgående miljøer med forskning på internationalt niveau.

Baltic Sea Area Studies

Forsknings- og forskeruddannelsesnetværk, finansieret af EU-bevilling via Humboldt Universitat, Berlin (Uffe Jakobsen).

Center for Baltiske Studier

Instituttet huser Center for Baltiske Studier, der er en institution under Øresundsuniversitetet. Udover Københavns Universitet deltager Handelshøjskolen i København, Roskilde Universitetscenter samt Lunds universitet. Center for Baltiske Studier har til formål at styrke forskningssamarbejdet vedrørende de Baltiske lande og Østersøregionen gennem bl.a. etablering af netværk blandt de deltagende institutioner samt ved etablering af en masteruddannelse i Baltiske Studier.

Forskeruddannelsessamarbejde

Instituttet har forskeruddannelsessamarbejde med Potsdam Universitetet (Tyskland) og Erasmus Universitetet (Holland).

Danmarks Forvaltningshøjskole

Instituttet har indgået en samarbejdsaftale med Danmarks Forvaltningshøjskole med henblik på vidensudveksling og deltagelse i konkrete og afgrænsede projekter af gensidig interesse.

Gæsteforskere

Følgende forskere har opholdt sig ved instituttet mere end en måned:

Gæsteforsker Naoto Koike, Nagoya University (1.1.2003-14.9.2003).

Adjungeret professor John Campbell (15.9.-31.12.2003).

Instituttets adjungerede professorer

Rod Rhodes, professor, University of Newcastle, England.

John Campbell, professor, Dartmouth College, USA.

Joseph Weiler, professor, Harvard Law School, USA.

John A. Hall, professor, McGill University, Montreal, Canada.

Forskningsophold i udlandet

Merete Watt Boolsen; lektor: Forskningsophold i Home Office i England i november 2003.

Bolette Christensen; lektor: Forskningsophold ved Europæisk Socialt Forum i Paris, 6.–11. november 2003.

Henrik Breitenbauch; ph.d.-studerende: Visiting fellow ved Thomas J. Watson Institute for International Studies, Brown University, USA i perioden januar – juni 2003 og Auditeur libre ved Institut d’Etudes de Paris, Paris, Frankrig i perioden juli – december 2003.

Bertel Heurlin; Jean Monnet professor: Forskningsophold ved European University Institute i Firenze i maj 2003, i Washington DC (USA) i september 2003 samt ved Det Danske Institut i Damaskus i oktober 2003.

Uffe Jakobsen; lektor: Visiting professor ved Humboldt Universitat zu Berlin, Baltic Sea School i perioden januar – december 2003.

Martha Lisa Magnusson; forskningslektor: Forskningsophold i Jerevan (Armenien) og Stepanakert (Nagorno-Karabakh) i september 2003.

Tore Vincents Olsen; ph.d.-studerende: Forskningsophold ved University of Essex, England i perioden 1. januar – 15. april 2003 samt ved Det Europaiske Universitets Institut i Firenze (EUI) i perioden 16. april – 30. juni 2003.

Karsten Ronit; lektor: Visiting professor ved McMaster University, IHCG, Canada i perioden april – august 2003.

Niels-Henrik Topp; lektor: Studieophold ved Archive Centre, King’s College, Cambridge University i perioden 1.-22.11.2003.

Marlene Wind; lektor: Forskningsophold ved Det Europaiske Universitets Institut i Firenze (EUI) i forårssemesteret 2003.

Magdalena Zolkos; ph.d.-studerende: Forskningsophold ved University of Kent at Canterbury, England i perioden 1.9.-31.9.2003.

CEBAST – Centre for Baltic Studies**Ledelse**

Centret ledes af centerleder, lektor, ph.d. Uffe Jakobsen.

Organisation

Centret er oprettet af Øresundsuniversitetet. Der er nedsat en styregruppe med to medlemmer fra hver af de medvirkende institutioner samt en formand. De medvirkende institutioner er Handelshøjskolen i København, Københavns Universitet, Lunds universitet og Roskilde Universitetscenter. Øresundsuniversitetet har udpeget rektor ved Roskilde

Universitetscenter Henrik Toft Jensen som formand for styregruppen. Dekan Tage Bild og institutleder ved Institut for Statskundskab, Lars Bille, repræsenterer Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Centret huses af Institut for Statskundskab.

Adresse

Rosenborggade 15
1130 København K
Telefon 35 32 34 06
Fax 35 32 33 99
balticstudies@ifs.ku.dk
www.balticstudies.org

Centerlederens årsberetning

Centret blev oprettet i januar 2002 af Øresundsuniversitetet med det formål at fremme og udvikle forskning og uddannelse vedr. de baltiske lande og Østersøregionen. Baggrunden for centrets oprettelse var dels ønsket om at øge samarbejdet mellem universiteter og andre højere læreanstalter i Øresundsregionen, dels de igangværende store kulturelle og samfundsmæssige forandringer i de postkommunistiske lande og i Østersøregionen som helhed, ikke mindst i lyset af den forestående integration i det europæiske og transatlantiske samarbejde. Økonomisk fungerer centret i kraft af bidrag fra medlemsinstitutioner og en bevilling fra den danske og svenske regering.

Forskningen inden for centrets rammer omfatter den politiske, økonomiske, sociale og kulturelle udvikling med fokus på bl.a. demokratisering og menneskerettigheder, privatisering og overgang til markedsøkonomi, national og regional identitetsdannelse samt minoritetsproblematikken i regionen.

Den undervisning, der udbydes via centret, består dels af et fælles grundmodul af et fuldt semesters varighed omhandler regionens historiske, kulturelle, sociale, økonomiske og politiske forhold, dels af kurser og vejledning på de enkelte tilknyttede institutioner. Centret har også udbudt kurser om Østersøregionen i forbindelse med Øresund Summer University samt anden kursusvirksomhed.

Centret har løbende udbygget netværket i Øresundsregionen og arbejder på opbygning af et netværk og udbygning af det forsknings- og undervisningsmæssige samarbejde med tilsvarende centre i Østersøregionen. Målet har været opbygning af en fælles overbygningsuddannelse (Master of Baltic Studies) for de fire deltagende institutioner.

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	36,8	2,7	39,5
DVIP	0,0	0,1	0,1
STIP	6,9	3,9	10,8
TAP	19,3	1,3	20,6
Årsværk i alt	63,1	7,9	71,0
Løn	26.358,0	2.718,0	29.076,0
Frikøb mv.	299,0	53,0	352,0
Øvrige drift	2.515,0	840,0	3.355,0
Anskaffelser	1.158,0	141,0	1.299,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>30.330,0</i>	<i>3.751,0</i>	<i>34.082,0</i>

Centret udgiver et nyhedsbrev og har oprettet en hjemmeside med yderligere informationer om samarbejdet og med links til vidensbanker samt oplysninger om begivenheder, konferencer, job- og stipendiemuligheder mv.

Institutleder Lars Bille

Stab

VIP Internt finansieret

Bang, Henrik Paul; lektor.
Bartelsson, Jens Erik; professor.
Bild, Tage Nørrelund; lektor.
Bille, Lars Christian; lektor.
Boolsen, Merete Watt; lektor.
Christensen, Bolette Møller; lektor.
Greve, Carsten; lektor.
Hansen, Birthe; lektor.
Hansen, Hanne Foss; lektor.
Hansen, Lene; lektor.
Hansen, Uffe Christian Foss; amanuensis.
Heurlin, Bertel; docent.
Hoff, Jens Villiam; lektor.
Jakobsen, Peter Viggo; lektor.
Jakobsen, Uffe; lektor.
Jensen, Hanne Nexø; lektor.
Jensen, Henrik Skildal; lektor.
Jensen, Liselotte Skovgaard; lektor.
Jørgensen, Torben Beck; professor.
Kelstrup, Morten; professor.
Knudsen, Tim Frydshou; professor.
Larsen, Henrik; lektor.
Madsen, Per Henrik Kongshøj; lektor.
Markussen, Martin Osvald; lektor.
Nielsen, Hans Jørgen; lektor.
Nielsen, Lis Højgaard; lektor.
Parker, Maxwell Noel Lewis; lektor.
Pedersen, Karina; adjunkt.
Pedersen, Ove Kaj; professor.
Ronit, Karsten; lektor.
Sauerberg, Steen; lektor.
Thomsen, Agnes Kirsten; lektor.
Topp, Niels-Henrik; lektor.
Vrangbæk, Karsten; adjunkt.
Wind, Marlene; lektor.
Wivel, Anders; adjunkt.
Wæver, Ole; professor.

VIP Eksternt finansieret

Brincker, Benedikte; adjunkt.
Hansen, Anders Peter; forskningsass.
Magnusson, Märta-Lisa; lektor.
Roederer-Rynning, Cristille; adjunkt.
Sørensen, Lene Bøgh; lektorvikar.

STIP Internt finansieret

Berg-Sørensen, Anders; kand.stip.
Breitenbauch, Henrik Østergaard; ph.d.-stipendiat.
Corry, Thomas Olaf; ph.d.-stipendiat.
Mortensen, Janus; kand.stip.
Myrup, Jesper; ph.d.-stipendiat.
Neufeld, Jon Jay; ph.d.-stipendiat.
Olsen, Tore Vincents; ph.d.-stipendiat.
Pedersen, Majken Houborg; ph.d.-stipendiat.

Petersen, Karen Lund; ph.d.-stipendiat.
 Poulsen, Helle; ph.d.-stipendiat.
 Rasmussen, Anne; ph.d.-stipendiat.
 Villumsen, Trine; ph.d.-stipendiat.
 Zolkos, Magdalena Agnieszka; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Kimby, Charlotte Kira; ph.d.-stipendiat.
 Nielsen, Camilla Palmhøj; ph.d.-stipendiat.
 Tassinari, Fabrizio; ph.d.-stipendiat.
 Toft, Peter; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Kazan, Isil: Regionalisation of Security and Securitisation of a Region: Turkish Security Policy After the Cold War.
 Pedersen, Karina: Party membership linkage: The Danish case.
 Pedersen, Lene Holm: Miljøøkonomiske ideer i en politisk virkelighed.

Fondsbevilling

Egmont H. Petersen Fond

– Undersøgelse af det høje frafald blandt studerende med etnisk baggrund (Jens Hoff) kr. 355.000.

Erhvervs- og Boligstyrelsen

– Undersøgelse af erfaringer fra USA med private leverandører af offentlige serviceydelser (Carsten Greve) kr. 40.000.

Forskningsstyrelsen

– Lost Power: The American World Order and the Politics of Adaption (Birthe Hansen) kr. 1.903.900.
 – Konference om: Democratic Governance and ICT (Jens Villiam Hoff) kr. 40.600.
 – Central Bank Governance: A Transnational Community (Martin Marcussen) kr. 532.200.

Nordisk Ministerråd

– Konference (Erik Højbjerg) kr. 103.600.

NOS-S Nordisk Samarb.nemnd for Samfundsforskning

– Varför så olika? (Lotte Jensen) kr. 401.900.

Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd

– Denmark in Europe and Europe in Denmark (Ove Kai Pedersen) kr. 1.499.600.

Sveriges Rigsdag

– Evalueringsstudie for den Svenske Rigsdag (Hanne Foss Hansen) kr. 207.300.

Publikationer

Bang H.: Governance as political communication. i: Governance as social and political communication s. 7-23. Henrik Bang (ed.). Manchester University Press, Manchester 2003.
 Bang H.: (ed.). Governance as social and political communication. 271s. Manchester University Press, Manchester 2003.
 Bang H.: Introduction. i: Governance as social and politi-

cal communication s. 1-6. Henrik Bang (ed.). Manchester University Press, Manchester 2003.

Bartelson J.: On the Redundancy of Civil Society. i: Transitions. In Honour of Kjell Goldmann s. 111-122. Jan Haltenberg, Bertil Nygren & Alexa Robertson (eds.). Statsvetenskapliga Institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm 2003.
 Bille L.: Politisk kronik 2. halvår 2002. Økonomi og Politik årg. 76, nr. 1, s. 67-78. 2003.
 Bille L.: Den danske partimodels forfald? i: Partiernes medlemmer s. 9-27. Lars Bille og Jørgen Elklit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
 Bille L.: Hvem er medlemmerne? i: Partiernes medlemmer s. 28-47. Lars Bille og Jørgen Elklit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
 Bille L.: Tre nye partier? Politica årg. 35, nr. 4, s. 391-401. 2003.
 Bille L.: Politisk kronik 1. halvår 2003. Økonomi & Politik årg. 76, nr. 4, s. 71-79. 2003.
 Bille L.: Denmark. European Journal of Political Research. Political Data Yearbook 2002 vol. 42, no. 7-8, s. 931-934. 2003.
 Bille L., Elklit J.: (red.). Partiernes medlemmer. Magtudredningen, 217s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
 Bonfils I.S.: Historiske spor og nutidige udfordringer i handicappolitikken. i: Handicap, kvalitetsudvikling og brugerinddragelse s. 13-36. Steen Bengtsson, Inge Storgaard Bonfils & Leif Olsen (red.). AKF Forlag, København 2003.
 Bonfils I.S., Bengtsson S., Olsen L.: (red.). Handicap, kvalitetsudvikling og brugerinddragelse. 398s. AKF Forlag, 2003.
 Boolsen M.W.: Ved vi det, vi tror vi ved? Kofoeds Skoles Årsskrift 2002/2003, s. 117-120. 2003.
 Breitenbauch H.Ø.: Exploring Bernard Kouchner's "Media fit and Brutal Concept of Ingérence". arbejdspapir 2003/3 34 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
 Christensen B.M.: Constructing a social movement. The case of ATTAC: a case of constructive journalism. 9 s. MODINET. Center for Media and Democracy in the Network Society, København 2003.
 Christensen B.M.: Kulturkamp kommer nedefra. Kontradox oktober, s. 4. 2003.
 Christensen B.M.: Retten til mangfoldighed. Intersocialt Nyhedsbrev 2003/4, s. 1. 2003.
 Christensen B.M.: Et andet Europa er muligt. SALT årg. 12, nr. 6, s. 1. 2003.
 Christensen B.M.: Mangfoldighed er styrken. Kontradox december, s. 2. 2003.
 Corry T.O.: Hinsides bæredygtig udvikling. Bjørn Lomborg og etableringen af en ny miljøpolitisk dagsorden. Politologiske Studier årg. 6, nr. 1, s. 86-102. 2003.
 Foss Hansen H.: Evaluering i staten: kontrol, læring eller forandring. 197 s. Samfundslitteratur, København 2003.
 Foss Hansen H.: Anmeldelse af Peder Olesen Larsen: "Forskningens verden – prydhave, nyttehave, vildnis. Aarhus Universitetsforlag. Århus, 2003. Økonomi og Politik årg. 76, nr. 4, s. 84-87. 2003.
 Foss Hansen H., Dahler-Larsen P.: Organisering af evaluering: En redegørelse for Danidas evalueringspraksis sammenlignet med praksis på andre danske politikområder. i: Udredning af Danidas evalueringsfunktion s. 17. Hans E. Lundgren & W. Haven North & Ray C. Rist (red.). Udenrigsministeriet, København 2003.

- Greve C.: Offentlig ledelse – teorier og temaer i et politologisk perspektiv. 244 s. Jurist og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Greve C.: Public Sector Reform in Denmark. Organizational Transformation and Evaluation. *Public Organization Review – A Global Journal* vol. 3, no. 3, s. 269-280. 2003.
- Greve C.: Public-Private Partnerships in Scandinavia. *International Public Management Review – electronic journal* vol. 4, no. 2, s. 59-68. 2003.
- Hansen B.: Politisk islam i Tyrkiet. *Politologiske Studier* årg. 6, nr. 2, s. 165-167. 2003.
- Hansen B.: NATO, Terrorism and Weapons of Mass Destruction. i: *Good Cop, Bad Cop – Transatlantic Challenges* s. 7-22. Birthe Hansen (ed.). Danish Institute for International Studies, Copenhagen 2003.
- Hansen B.: (ed.). *Good Cop, Bad Cop – Transatlantic Challenges*. 96s. Danish Institute for International Studies, Copenhagen 2003.
- Hansen B.: Terrorisme på tværs. 96 s. Frydenlund, København 2003.
- Hansen B.: Tyrkiets dilemmaer: Tyrkiets politik, EU og USA. 154 s. Institut for Internationale Studier, København 2003.
- Hansen B.: At definere terrorisme. Arbejdsrapport 2003/8 18 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Hansen B.: Terrorisme og terrorbekæmpelse efter den 11. september. *Historie Netmagasinet* nov./dec. 2003, s. 4. 2003.
- Hansen B.: Mellemøsten i forandring: Fra irritation til intimitet? IIS Research Brief 2003/29, 9 s. Institut for Internationale Studier, København 2003.
- Hansen B.: En efterkrigsordning for de irakiske befolkningsgrupper. IIS Research Brief 2003/26, 9 s. Institut for Internationale Studier, København 2003.
- Hansen B.: Overmagt – USA og Europa i det 21. århundrede. 311 s. Gyldendal, København 2003.
- Hansen B.: Terrordilemmaet- sikkerhed eller frihed? 35 s. Sikkerhedsbranchen, København 2003.
- Hansen L.: Domestic Opinion and Identity Politics. *Cooperation and Conflict* vol. 38, no. 3, s. 311-317. 2003.
- Hansen L.: Køn, nation, sikkerhed og massevoldtægterne i Bosnien. *Kvinder, Køn & Forskning* årg. 12, nr. 3, s. 27-37. 2003.
- Heurlin B.: False Threats to the Survival of NATO or why NATO will Prosper. i: *Challenges and capabilities – NATO in the 21st century* s. 43-56. Bertel Heurlin & Mikkel Vedby Rasmussen. Danish Institute for International Studies, Copenhagen 2003.
- Heurlin B.: Reflections on the Revolution in Military Affairs: One Among Many? i: *New Roles of Military Forces. Global and Local Implications of the Revolution in Military Affairs.* s. 77-92. Bertel Heurlin et al. Danish Institute for International Studies, Copenhagen 2003.
- Heurlin B.: Dilemmaer i amerikansk forsvarspolitik. *Working Paper* 2003/5 26 s. Institut for Internationale Studier, København 2003.
- Heurlin B., et al.: (red.). *Forsvarets linjeofficersuddannelser*. 145s. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), København 2003.
- Heurlin B., Søby Kristensen K., Vedby Rasmussen M., Rynning S.: (eds.). *New Roles of Military Forces. Global and Local Implications of the Revolution in Military Affairs*. 234s. Danish Institut for International Studies, Copenhagen 2003.
- Heurlin B., Vedby Rasmussen M.: (red.). *Challenges and capabilities – NATO in the 21st century*. 107s. Danish Institute for International Studies, Copenhagen 2003.
- Hoff J.V.: Informationsfundets udfordringer til magtanalysen. i: *På sporet af magten* s. 132-148. Peter Munk Christiansen & Lise Tøgeby (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Hoff J.V.: Informationsteknologiens demokratiske potentialer: europæiske parlamentsmedlemmers holdninger til ny teknologi. i: *Der må da være en grænse! Om holdninger til ny teknologi* s. 141-170. Kasper Lippert-Rasmussen (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Hoff J.V.: A constructivist bottom-up approach to governance: the need for increased theoretical and methodological in research. i: *Governance as social and political communication* s. 41-60. Henrik P. Bang (ed.). Manchester University Press, Manchester 2003.
- Hoff J.V., Demirtas M.: Etnicitet og studiefraval. *AKF Nyt* 2003/4, s. 9-14. 2003.
- Holm Pedersen L.: Miljø-økonomiske ideer i en politisk virkelighed. 396 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Højgaard L.: Fællesskab og faglighed – diskurser om forskning og køn. i: *Akademisk tilblivelse. Akademia og dens kønnede befolkning* s. 203-235. Lis Højgaard & Dorte Marie Søndergaard (red.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Højgaard L.: *Akademisk tilblivelse. i: Akademisk tilblivelse. Akademia og dens kønnede befolkning* s. 11-25. Lis Højgaard & Dorte Marie Søndergaard (red.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Højgaard L., Søndergaard D.M.: (red.). *Akademisk tilblivelse – Akademia og dens kønnede befolkning*. 238s. Akademisk Forlag, København 2003.
- Jensen H.S.: Europaudvalget – et udvalg i Folketinget. *Magtudredningen* 222 s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jensen L.: Den store koordinator: Finansministeriet som moderne styringsaktør. 416 s. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Jensen L.: Fra kontrol til metastyring – om udvikling af en organisationsrolle. i: *Roller der rykker. Politikere og administratorer mellem hierarki og netværk* s. 105-145. Birgit Jæger & Eva Sørensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Jensen L.: Aiming for Centrality: the Politico-administrative Strategies of the Danish Ministry of Finance. i: *Controlling Public Expenditure: The Changing Roles of Central Budget Agencies-Better Guardians?* s. 166-192. John Wanna, Lotte Jensen & Jouke de Vries (eds.). Edward Elgar, Cheltenham, UK 2003.
- Jensen L.: Conclusion: Better Guardians? i: *Controlling Public Expenditure: The Changing Roles of Central Budget Agencies-Better Guardians?* s. 251-270. John Wanna, Lotte Jensen & Jouke de Vries (eds.). Edward Elgar, Cheltenham, UK 2003.
- Jensen L., Sørensen E.: Den politiske rolleanalyse. i: *Roller der rykker. Politikere og administratorer mellem hierarki og netværk* s. 21-41. Birgit Jæger & Eva Sørensen (red.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2003.
- Jensen L., Wanna J., de Vries J.: (eds.). *Controlling Public Expenditure: The Changing Roles of Central Budget*

- Agencies-Better Guardians? 298s. Edward Elgar, Cheltenham, UK 2003.
- Jørgensen T.B.: Forvaltningsinternationalisering i dag. En oversigt over former og udbredelse. i: Internationaliseringen af den offentlige forvaltning i Danmark – forandring og kontinuitet s. 95-127. Martin Marcussen & Karsten Ronit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B.: Konturerne af en offentlig identitet. Varige og stabile træk. i: På sporet af en offentlig identitet. Værdier i stat, amter og kommuner s. 240-260. Torben Beck Jørgensen (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B.: Tabte offentlige værdier? Hvad taler man om i udliciteringsdebatter. i: På sporet af en offentlig identitet – (værdier i stat, amter og kommuner s. 219-239. Torben Beck Jørgensen (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B.: Værdier i harmoni, konflikt og forandring. i: På sporet af en offentlig identitet. Værdier i stat, amter og kommuner s. 63-80. Torben Beck Jørgensen (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B.: Værdier og den offentlige sektor. i: På sporet af en offentlig identitet. Værdier i stat, amter og kommuner s. 11-38. Torben Beck Jørgensen (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B.: (red.). På sporet af en offentlig identitet. Værdier i stat, amter og kommuner. 280s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B., Bozeman B.: Det offentlige værdiunivers. Dets bestanddele, struktur og afgrænsning. i: På sporet af en offentlig identitet. Værdier i stat, amter og kommuner s. 39-63. Torben Beck Jørgensen (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B., Lindermann G.: På besøg: typiske offentlige organisationer og deres værdier. i: På sporet af en offentlig identitet. Værdier i stat, amter og kommuner s. 166-196. Torben Beck Jørgensen (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B., Togeby L., Goul Andersen J., Munk Christiansen P., Valgård S.: Demokratiske udfordringer. Kort udgave af Magtudredningens hovedresultater. Magtudredningen 68 s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B., Togeby L., Goul Andersen J., Munk Christiansen P., Valgård S.: Magt og demokrati i Danmark – hovedresultater fra Magtudredningen. Magtudredningen 437 s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Jørgensen T.B., Togeby L., Goul Andersen J., Munk Christiansen P., Vallgård S.: Power and Democracy in Denmark. Conclusions. Magtudredningen 68 s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Kazan I.: Regionalisation of Security and Securitisation of a Region. 489 s. Copenhagen, Institute of Political Science 2003.
- Kelstrup M.: Le Danemark et l'Union européenne: entre scepticisme et participation active. Nordiques 2003, no. 2, s. 9-32. 2003.
- Kimby C.K., Henningsen I., Laurens L., Langgaard H.: Choice of Unconventional Treatment by Patients with Cancer. The Journal of Alternative and Complementary Medicine vol. 9, no. 4, s. 549-561. 2003.
- Knudsen T.: Offentlighed i det offentlige: Om magtens historie. magtudredningen 135 s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Knudsen T.: De nordiske statskirker og velfærdsstaten. i: 13 historier om den danske velfærdsstat s. 37-47. Klaus Petersen (red.). Odense Universitetsforlag, Odense 2003.
- Knudsen T.: Anmeldelse af Agnete Weis Bentzon et al. (red.): Retskulturer. København, Jurist- og økonomiforbundets forlag. Økonomi og Politik årg. 76, nr. 1, s. 83-85. 2003.
- Knudsen T.: Fra politicus til politicus? Forvaltningsinternationalisering i historisk perspektiv. i: Internationaliseringen af den offentlige forvaltning i Danmark – forandring og kontinuitet s. 137-157. Martin Marcussen & Karsten Ronit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Knudsen T.: Anmeldelse af Erik Albæk et al. (red.): Demokratisk set – festskrift til Lise Togeby. Aarhus Universitetsforlag, 2002. Politica årg. 35, nr. 1, s. 97-100. 2003.
- Knudsen T., Aaberg Sørensen S.: Da Bent Bendtsen dummede sig! Økonomi- og Erhvervsministeriet som Bent Bendtsens magtbase. Samfundøkonomen nr. 4, s. 26-31. 2003.
- Knudsen T., Berner S.: Kampen for at gøre det offentlige offentligt. i: Demokrati mellem fortid og fremtid s. 113-129. Claus Bryld & Søren Hein Rasmussen (red.). Tiderne skifter, København 2003.
- Larsen H.: Danish Foreign Policy in a EU Context – an Analytical Framework. Arbejdsrapport 2003/11 18 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Madsen P.K.: "Flexicurity" through labour market policies and institutions in Denmark. i: Employment stability in a age of flexibility. Evidence from industrialized countries s. 59-105. Peter Auer & Sandrine Cazes (eds.). International Labour Organization (ILO), Geneva 2003.
- Madsen P.K.: Fyrtårn eller slæbejolle? Dansk arbejdsmarkeds- og beskæftigelsespolitik og den europæiske beskæftigelsesstrategi. i: Drivkræfter bag arbejdsmarkedspolitikken s. 136-161. Per Kongshøj Madsen & Lisbeth Pedersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Madsen P.K.: Thematic report on older workers in Denmark. European Employment Observatory Review Spring, s. 68-72. 2003.
- Madsen P.K.: Anmeldelse af Jørgen Goul Andersen (red.) et al.: "Marginalisering og velfærdspolitik". Politica årg. 35, nr. 3, s. 338-340. 2003.
- Madsen P.K.: Fra arbejdsmarkedspolitik til beskæftigelsespolitik – et skifte i form eller indhold? Social Forskning nr. 3, s. 8-9. 2003.
- Madsen P.K.: Halb sozial, halb liberal. Mitbestimmung nr. 10, s. 24-26. 2003.
- Madsen P.K.: Den gyldne trekant og det danske arbejdsmarked. Samfundsfagsnyt nr. 151/2003, s. 6-9. 2003.
- Madsen P.K., Boje T.P.: Wage Formation, Institutions and Unemployment. i: Post-industrial Labour Markets. Profiles of North America and Scandinavia s. 213-238. Thomas P. Boje & Bengt Furåker (eds.). Routledge, London 2003.
- Madsen P.K., Lindgren C.: Arbete til alla. En nordisk profil för en öppen europeisk arbetsmarknad. 218 s. Nordisk Ministerråd, København 2003.
- Madsen P.K., Pedersen L.: (red.). Drivkræfter bag arbejdsmarkedspolitikken. 325s. Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Madsen P.K., Pedersen L.: I miraklernes værksted. i: Drivkræfter bag arbejdsmarkedspolitikken s. 12-25. Per Kongshøj Madsen & Lisbeth Pedersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.

- Marcussen M.: Ideer og magt. i: På sporet af magten s. 46-60. Peter Munk Christiansen & Lise Tøgeby (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Marcussen M.: Monetarism and the Masses: Denmark and Economic Integration in Europe. Cooperation and Conflict vol. 38, no. 2, s. 101-124. 2003.
- Marcussen M.: Internationaliseringen af den offentlige forvaltning – myter og realiteter. Administrativ Debat nr. 1, s. 15-19. 2003.
- Marcussen M.: Internationalisering og myter i den offentlige forvaltning. Universitetsavisen årg. 31, nr. 4, s. 8-9. 2003.
- Marcussen M., Ronit K.: Konklusioner, hypoteser og udfordringer. i: Internationaliseringen af den offentlige forvaltning i Danmark – forandring og kontinuitet s. 230-250. Martin Marcussen & Karsten Ronit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Marcussen M., Ronit K.: Internationaliseringen af den offentlige forvaltning i Danmark: Strukturer, opgaver og relationer. i: Internationaliseringen af den offentlige forvaltning i Danmark – forandring og kontinuitet s. 9-36. Martin Marcussen & Karsten Ronit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Marcussen M., Ronit K.: (red.). Internationaliseringen af den offentlige forvaltning i Danmark – Forandring og kontinuitet. Magtudredningen, 270s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Nexø Jensen H.: Danske ph.d.-studerendes karrierespor – vejen ad hvilken. i: Akademisk tilblivelse. Akademia og dens kønnede befolkning s. 101-120. Lis Højgaard & Dorte Marie Søndergaard (red.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Nexø Jensen H.: Ressourcestrømme i det forskningspolitiske system. i: Akademisk tilblivelse. Akademia og dens kønnede befolkning s. 189-202. Lis Højgaard & Dorte Marie Søndergaard (red.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Nielsen C.P.: Til glæde for hvem? – om intern regulering i staten. Magtudredningen 148 s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Nielsen C.P.: Værdiernes vogter. Om regulerede organisationer i staten. i: På sporet af en offentlig identitet – værdier i stat, amter og kommuner s. 197-217. Torben Beck Jørgensen (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Nielsen H.J.: Partierne som holdningsfællesskaber. Magtudredningen i: Partiernes medlemmer s. 132-157. Lars Bille & Jørgen Elklit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Nielsen H.J., Andersen J.: Indvandrere og indvandrerpolitik. i: Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001 s. 327-346. Jørgen Goul Andersen & Ole Borre (red.). Systime, Århus 2003.
- Nielsen H.J., Risbjerg Thomsen S.: Valgkampen, meningsmålingerne og valget. i: Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001 s. 43-60. Jørgen Goul Andersen & Ole Borre (red.). Systime, Århus 2003.
- Nielsen H.J., Risbjerg Thomsen S.: Vælgervandringer. i: Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001 s. 61-74. Jørgen Goul Andersen & Ole Borre (red.). Systime, Århus 2003.
- Parker M.N.L.: Differentiating, Collaborating, Outdoing: Nordic identity and marginality in the contemporary world. Identities: Global Studies in Culture and Power vol. 9, no. 3, s. 355-381. 2002.
- Parker M.N.L.: Review of J.K.J. Thomson: "Decline in History: the European Experience". Journal of World History vol. 14, no. 3, s. 402-406. 2003.
- Parker M.N.L.: Political Thought and Political Forms. Politologiske Studier årg. 6, nr. 1, s. 44-56. 2003.
- Parker M.N.L.: Parallaxes: Revolutions and "Revolution" in a Globalized Imaginary. i: The Future of Revolutions s. 42-56. John Foran (ed.). Zed Books, London 2003.
- Pedersen K.: Party Membership Linkage: the Danish Case. 533 s. Copenhagen, Institute for Political Science 2003.
- Pedersen K.: New Technology in the Party Internal Arena: The Danish Case. Arbejdsrapport 2003/2. 17 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Pedersen K.: Partimedlemskab som forbindelsesled: Den danske case. Politologiske Studier årg. 6, nr. 3, s. 52-57. 2003.
- Pedersen K., Hansen B.: Partimedlemmernes aktivitet. i: Partiernes medlemmer s. 73-102. Lars Bille & Jørgen Elklit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Pedersen K., Hansen B.: Medlemsrollen og det interne partidemokrati. i: Partiernes medlemmer s. 103-131. Lars Bille & Jørgen Elklit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Pedersen K., Hermansen J., Bille L., Buch R., Elklit J., Hansen B., Nielsen H.J.: Undersøgelsen af medlemmerne af de danske partiorganisationer: dokumentation. 176 s. Magtudredningen, Århus 2003.
- Pedersen O.K.: Anmeldelse af Eva Sørensen: "Politikerne og netværksdemokratiet: fra suveræn politiker til metagovernør" København. Jurist- og Økonomforbundet, 2002. – IX, 298 sider. Økonomi & Politik årg. 76, nr. 3, s. 57-59. 2003.
- Pedersen O.K.: Anmeldelse af Peter Munk Christiansen & Asbjørn Sonne Nørgaard: "Faste forhold – flygtige forbindelser. Stat og interesseorganisationer i Danmark i det 20. århundrede" Århus, 2003. Økonomi og Politik årg. 76, nr. 4, s. 80-84. 2003.
- Pedersen O.K., Jacobsson B., Lægred P.: Europeanization and Transnational States. Comparing Nordic Central Governments. 191 s. Routledge, London. New York 2003.
- Rasmussen A.: The Role of the European Commission in Co-decision – A strategic facilitator operating in a situation of structural disadvantage. European Integration online Papers (EIoP) vol. 7, no. 10, s. 17. 2003.
- Ronit K.: Forbrugerpolitik. Konflikt og samarbejde i den politiske beslutningsproces. 223 s. Forlaget Politiske Studier, København 2003.
- Ronit K., Marcussen M.: Internationaliseringen af den offentlige forvaltning i Danmark: strukturer, opgaver og relationer. Magtudredningen i: Internationaliseringen af den offentlige forvaltning i Danmark. Forandring og kontinuitet s. 9-36. Martin Marcussen & Karsten Ronit (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Tassinari F.: (ed.). The Baltic Sea Region in the European Union: Reflections on Identity, Soft-Security and Marginality. BaltSeaNet Working Papers 2003/8, 104s. Berlin/Gdansk, Nordeuropa-Institut der Humboldt -Universität zu Berlin 2003.
- Tassinari F.: Soft Security in the Baltic Sea Region: Environmental Co-operation as a Pilot Project for Regional Integration in the Baltic Sea Area. BaltSeaNet Working Papers 8, i: The Baltic Sea Region in the European Union: Reflections on Identity, Soft-Security and Marginality s. 27-57. Fabrizio Tassinari (ed.). Nordeuropa-Institut

- der Humbolt-Universität zu Berlin, Berlin/Gdansk 2003.
- Tassinari F.: Environmental Co-operation as a Pilot Project for Regional Integration in the Baltic Sea Area. i: *The NEBI Yearbook 2003: North European and Baltic Sea Integration* s. 311-329. Lars Hedegaard & Bjarne Lindström (eds.). Berlin, Springer 2003.
- Thomsen K.: De ældre, de midaldrende og de yngre. En undersøgelse af tre kohorter af nuværende og kommende ældre. Arbejdsrapport 2003/7, 87 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Thomsen K.: Elderly and future elderly in Denmark – resources and values. Arbejdsrapport 2003/9 36 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Thomsen K.: Demografiske ændringer og den subjektive betydning af familien. En generationsundersøgelse. Arbejdsrapport 2003/10 72 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Toft P.: John J. Mearsheimer: An Offensive Realist between Geopolitics and Power. Arbejdsrapport 2003/1 44 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Toft P., Hansen B., Wivel A.: Lost Power: The American World Order and the Politics of Adaption. Arbejdsrapport 2003/4. 24 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Topp N-H.: Kjeld Philip and his Views on Fiscal Policy. *Journal of the History of Economic Thought* vol. 25. no. 3, s. 303-325. 2003.
- Topp N-H., Møller M.: Er renten historisk lav – eller har vi for mange samtidshistorikere? *Tidsskrift for landøkonomi* årg. 190, nr. 4, s. 326-335. 2003.
- Vrangbæk K.: Syntese. i: *Sygehusledelse i politiske spændingsfelter* s. 59-84. Steen Friberg Nielsen & Gunnar Gjelstrup (red.). Det Danske Forvaltningsakademi, København 2003.
- Vrangbæk K.: Vilkår for sygehusledelse – ekstern kontrol og handlerum. i: *Ledelse i sygehusvæsenet* s. 27-66. Finn Borum (red.). Handelshøjskolens Forlag, København 2003.
- Vrangbæk K.: Værdilandskabet i den offentlige sektor. Resultater fra en survey. i: *På sporet af en offentlig identitet – værdier i stat, amter og kommuner* s. 105-133. Torben Beck Jørgensen (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Wind M.: The European Union as a Polycentric Polity. i: *European Constitutionalism beyond the State* s. 103-135. Marlen Wind & Josef Weiler (eds.). Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Wind M.: Den stille revolution – mod en europæisk forfatning. 26 s. Forlaget Politologiske Studier, København 2003.
- Wind M., Weiler J.: (eds.). *European Constitutionalism beyond the State*. 244s. Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Wivel A.: Danmark og forsvarsforbeholdet – 10 år efter. *Nyt syn på Europa* årg. 8, nr. 1, s. 6-7. 2003.
- Wivel A.: Mellem magtpolitik og idealisme: Det liberale perspektiv på international politik. *Økonomi & Politik* årg. 76, nr. 2, s. 45-57. 2003.
- Wivel A.: Anmeldelse af Sieglinde Gstöhl: Reluctant Europeans: Norway, Sweden and Switzerland in the process of integration. *International Affairs* vol. 79, no. 1, s. 206-207. 2003.
- Wivel A., Hansen B., Toft P.: Den tabte magt: Udfordringer og strategi i den amerikanske verdensorden. *Politologiske Studier* årg.6, nr. 3, s. 58-64. 2003.
- Wæver O.: (red.). *Centralasiens geopolitiske placering*. *Militært Tidsskrift* årg.132, nr. 4, 166s. 2003.
- Wæver O.: Détente between conceptual analysis and conceptual history. i: *Transitions*. In honour of Kjell Goldmann s. 85-107. Jan Hallenberg, Betil Nygren & Alexa Robertson (eds.). University of Stockholm, Stockholm 2003.
- Wæver O.: Change and Security in Europe after the Cold War. i: *Entre Kant et Kosovo*. *Etudes offertes à Pierre Hassner* s. 147-164. Anne-Marie Le Gloanec & Aleksander Smolar (red.). Presses de Science Po, Paris 2003.
- Wæver O.: Hvor ligger Centralasien? Geopolitik, olie og fundamentalisme i verdenspolitikens perifere centrum. *Militært Tidsskrift* årg. 132, nr. 4, s. 142-166. 2003.
- Wæver O.: Europafilosofi. *Kritik* nr. 166/2003, s. 65-69. 2003.
- Wæver O., Bagge Laustsen C.: In Defence of Religion: Sacred Referent Objects for Securitization. i: *Religion in International Relations: The Return from Exile* s. 147-180. Fabio Petito & Hatzopoulos (eds.). Palgrave, New York 2003.
- Wæver O., Brøchmann H.: Forord. *Militært Tidsskrift* årg. 132, nr. 4, s. 3-7. 2003.
- Wæver O., Buzan B.: *Regions and Powers: The Structure of International Security*. 596 s. Cambridge University Press, Cambridge, UK 2003.
- Wæver O., et al.: *Epostler*. 166 s. Gyldendal, København 2003.
- Zolkos M.A.: Norden discourse on Human Rights and Democracy: the effects of “Europeanization”. arbejdsrapport 2003/6 33 s. København, Institut for Statskundskab 2003.
- Zolkos M.A.: Human Rights, Post-Communism and the ‘New Europe’: How Human Rights Matter in Democracies. i: *Whither Europe? Human Rights (vol.3)* s. 47-74. Ulla Björnberg (ed.). Centre for European Research (CERGU), Göteborg University 2003.

Studienævnet for Statskundskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Hanne Nexø Jensen, studieleder. De øvrige lærermedlemmer var Merete Watt Boolsen, Henrik Jensen og Henrik Larsen. Studentermedlemmer var Esben T. Krog, Gertrud Kern-Jespersen Nielsen, Louise Angelo og Thorbjørn Hein.

Beretning

Instituttet varetager følgende uddannelser: bachelor i statskundskab (BA; 3-årig grunduddannelse), kandidatuddannelsen i statskundskab (cand.scient.pol.; 2-årig overbygningsuddannelse), hovedfagsuddannelsen i samfundsfag (1/2-årig overbygningsuddannelse; ingen selvstændig grad, men cand.mag. hvis bestået sammen med et sidefag fra en anden uddannelse), sidefagsuddannelsen i samfundsfag (2 år). Hertil kommer tilvalgsuddannelsen for humanistiske bachelorer, HumBac (1 år) samt enkeltfag for meritstuderende.

Øget samspil mellem undervisning og forskning er sat på dagsordenen og er blandt andet kommet til udtryk gennem "Fyraftensmøder", hvor forskere introducerer nye forskningsresultater og på en "Introdag til kandidatuddannelsen", hvor sammenhængen mellem aktuelle undervis-

ningsudbud og forskningsprojekter blev præsenteret. Introdagen opfyldte samtidig et behov om mere erhvervsvejledning under studiet samt ønsker om markering af starten på kandidatuddannelsen. Det pædagogiske udviklingsarbejde er fortsat i en arbejdsgruppe, men også i form af best-practice møder for undervisere. Som forsøg er udvalgte fag evalueret elektronisk, og udbredelsen af brug af internettet i forbindelse med undervisningen er fortsat.

Internationaliseringen af studenterudveksling er fortsat i vækst. Ved udgangen af 2003 har instituttet aftaler med 40 universiteter i 14 europæiske lande vedrørende 85 udvekslingspladser, dertil kommer et antal amerikanske pladser. I årets løb har instituttet udsendt 38 studerende inden for Socrates- og Nordplus-aftalerne. Flere studerende arrangerer studieophold på universiteter, der ikke er omfattet af aftalerne. Vi modtog i 2003 187 udenlandske studerende. 61 studerende aflagde eksamen efter et praktikophold ved en dansk eller udenlandsk organisation/institution.

Optag

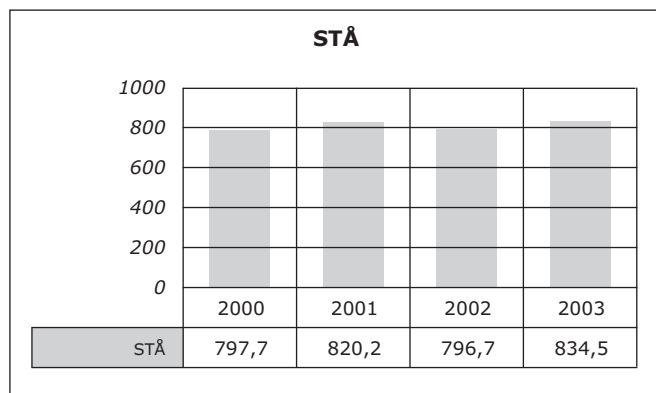
I 2003 optog faget 197 nye studerende til statskundskab/samfundsfag, 15 til sidefag og 40 til tilvalg for humanister, 25 overflyttere fra andre uddannelser/uddannelsesinstitutioner samt 137 meritstuderende. Ved faget var indskrevet 1.500 studerende 1.10.2003 (ekskl. meritstuderende og udenlandske studerende samt studerende på tompladsordningen).

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					
	Statskundskab	Øvr. samf.vid.	Afrika-studier	Andre fak.	Meritoverført	I alt
Statskundskab	757,7	1,2	1,7	0,5	73,2	834,2
Øvr. samfundsvidenskab	3,0					
Humaniora	17,0					
Andre fak.	1,4					
Meritstuderende	20,5					
Gæstestuderende	34,8					
I alt	834,5					
Åben uddannelse	6,0					

STÅ 2000-2003

Ph.d.-studienævnet for Statskundskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af professor Jens Bartelson, der har været ph.d.-studieleder i perioden 1. januar – 31. juli 2003, hvorefter professor Ove K. Pedersen overtog hvervet som ph.d.-studieleder. De øvrige medlemmer af studienævnet har været professor Ole Wæver, ph.d.-stipendiat Camilla Palmhøj Nielsen og ph.d.-stipendiat Tore V. Olsen.

Beretning

Netværk

Instituttet deltager i flere danske, nordiske og bredere internationale forskeruddannelsesnetværk, bl.a. Den Politologiske Forskerskole i Danmark, der har arrangeret en række konferencer og seminarer, som har haft deltagelse af instituttets stipendiater.

Indskrevne

Instituttet er tildelt 6,88 årsværk til lønnede stipendier. Instituttet har herudover af egne midler haft et kandidatstipendium. Der var i 2003 indskrevet i alt 27 stipendiater, heraf 8 eksternt finansieret. Af det totale antal på 27 er 13 mænd og 14 kvinder.

Forskeruddannelsesaktiviteter i 2003

Der har været afholdt følgende kurser mv.:

Ph.d.-seminarer, hvor ph.d.-stipendiaterne har fremlagt deres projekter eller dele af deres afhandling til diskussion med udefrakommende opponenter, vejledere og kollegaer.

Studiekreds om kvalitativ metode.

Mange ph.d.-stipendiater har deltaget i internationale konferencer med fremlæggelse af papers, ligeledes som et led i deres forskeruddannelsesprogrammer.

Tre stipendiater har været på længerevarende studieophold i udlandet, en i USA, en i Italien og en i Frankrig.

Instituttet har som tidligere nævnt tilknyttet fire adjungerede professorer, der til daglig er professorer på førende universiteter i England, USA og Canada. Flere af disse har i 2003 deltaget i aktiviteter på forskeruddannelsen.

Ph.d.-studieleder Ove K. Pedersen

Institut for Antropologi

Ledelse pr 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Vibeke Steffen.

Institutbestyrelsen består af institutleder, viceinstitutleder, lektor Michael Whyte, ph.d.-stueleder, lektor Karsten Pærregaard, suppleant lektor Karen Fog Olwig, TAP-repræsentant, institutsekretær Henny Pedersen samt studenterrepræsentanterne Caroline Borup-Jørgensen, Mille Katrine Petersen og Line Hillesdal. Fra september 2003 blev stueleder, lektor Birgitte Refslund Sørensen medlem af bestyrelsen.

Adresse

Frederiksholms Kanal 4, 2
1220 København K
Telefon 35 32 34 64
Fax 35 32 34 65
reception@anthro.ku.dk
www.anthro.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Det er instituttets mål at bedrive forskning og undervisning på højeste internationale niveau, og at bidrage til en fornyelse af videnskaben i stadig dialog med såvel det empiriske materiale og det omgivende samfund som med den videnskabelige verden. Forskning og undervisning skal være gensidigt inspirerende, og instituttet skal til enhver tid kunne tilbyde uddannelser på bachelor-, kandidat- og ph.d.-niveau, der står mål med de bedste internationale uddannelser.

Fra sommeren 2003 har instituttet udbudt en ny masteruddannelse i Sundhedsantropologi i samarbejde med Afdeling for Etnografi og Socialantropologi ved Aarhus Universitet. Første hold startede i år i Århus, og andet hold er planlagt til at starte næste år i København. Instituttet satser hermed målrettet på at udvikle en række nye tilbud under åben uddannelse. Foruden Master i Sundhedsantropologi planlægges en Master i Sociale og Kulturelle Processer i Antropologisk Perspektiv. Sidstnævnte udvikles med henblik på at tilbyde alle der arbejder med udvikling, nødhjælp, marginaliserede grupper og/eller integration i nationalt og internationalt regi en kompetencegivende videregående uddannelse på kandidatniveau. Endelig er der udbudt tematiserede kurser rettet mod erhvervsaktive eller studerende, der ønsker at følge undervisningen inden for ét tema, fx "indføring i antropologi", "medicinsk antropologi" og "kulturel og social integration". Der har været stor interesse for alle typer kurser, og de studerende repræsenterer et bredt erhvervs- og uddannelsesmæssigt spektrum af såvel lange som mellemlange uddannelser. Fælles er interessen for antropologi og ønsket om at øge egne kompetencer.

Forskeruddannelsen på Institut for Antropologi er i de senere år blevet væsentligt styrket ved etableringen af Den Danske Forskerskole i Antropologi i 2001. Forskerskolen støttes af Forskeruddannelsesrådet og udvikles og drives i et samarbejde med Afdeling for Etnografi og Socialantropologi (AES), Aarhus Universitet. Formandskabet og sekretariatsfunktionen har i de første tre år ligget på Institut for Antropologi, men overdrages i september 2004 til

Århus. Den primære målgruppe er ph.d.-studerende ved de to antropologiske institutter, men også studerende ved andre uddannelsesinstitutioner nationalt og internationalt inviteres og orienteres via Forskerskolens mailliste og hjemmeside. I 2003 er der afholdt 8 kurser/workshops, én konference og ét seminar med deltagelse af sammenlagt 88 ph.d.-studerende, vejledere, gæsteprofessorer m.fl. Løbende brugerevalueringer af Forskerskolens aktiviteter sikrer kvaliteten og den fortsatte udvikling af tilbudene til de studerende.

Instituttet har foretaget en undersøgelse af antropologers beskæftigelsessituation på grundlag af de sidste 10 års kandidatproduktion. Undersøgelsen viser, at 83% er i arbejde, 3% er ikke i job pga. orlov eller andet og resten er uden arbejde (svarende til 14%). Det viser sig endvidere, at 79% af de antropologer, som er i beskæftigelse, er ansat over 30 timer om ugen, og at lidt over halvdelen af disse er fastansatte. De typiske former for ansættelser er inden for universitetet og forskningssektoren samt i konsulentbranchen, sociale sektoren, bistands- og udviklingsverdenen og inden for ledelse og administration.

Endelig har instituttet ved slutningen af året nedsat et formidlingsudvalg, som skal udvikle forslag og metoder til at sikre og synliggøre instituttets formidling af forskningsresultater til omverdenen fremover.

Personaleforhold

Professor Michael Jackson er tiltrådt et nyt femårigt professorat pr. 1. januar 2003. Formålet med stillingen er at styrke instituttets prioritetsområde vedrørende kultur, identitet og politik og at udvikle nye teoretiske retninger inden for eksistentiel fænomenologisk antropologi.

Forskningsadjunkt Morten Axel Pedersen er pr. 1. september tiltrådt et adjunktur med fokus på nyere antropologisk teori og metode samt bredt kendskab til Østeuropa/Centralasien og det tidligere Sovjetunionen. Adjunkturet skal medvirke til en opbygning og styrkelse af instituttets Østeuropa-netværk.

Adjunkt Hanne Mogensen tiltrådte pr. 1. november et lektorat med henblik på analyse af den pædagogiske proces i antropologiundervisningen, komparativ empirisk baseret indsats vedr. sundhed og medicinsk praksis og indsigt i dette felts implikationer for antropologien som helhed samt antropologisk metodeudvikling i konsekvens af konkrete analytiske processer.

Lektor Jonathan Schwartz fratrådte sin stilling 1. februar, og lektor Åke Norborg fratrådte sin stilling 1. september 2003.

Forskningsvirksomhed

Prioritetsområderne i instituttets udviklingsplan udgør rammen for størstedelen af instituttets forskning. Disse kategorier bruges til at klassificere hovedparten af vores forskningsvirksomhed for 2003.

1. Mennesket og den sociale krop

Nurses in Uganda. Professional Identity, Education and Practice (H.M. Andersen).

Contextualised narratives on and by traumatised refugees in Denmark (S. Danneskiold-Samsøe).

Provokeret abort i Danmark (T. Gammeltoft).

Strengthening reproductive health research in Vietnam (T. Gammeltoft).

- Farlighed og fremmedhed i retspsykiatrien (C. Jacobsen).
 Kultur i psykiatrien (K.S. Johansen).
 De blindes verden. En antropologisk analyse af en anden sensorisk erfaringsverden (P. Lundberg).
 AIDS-medicinens sociale konsekvenser (H.O. Mogensen).
 Life stories of women with AIDS (H.O. Mogensen).
 Reproductive health in Vietnam (H.O. Mogensen).
 Medicine and medicalization. Women's medical practices in Western Kenya (R. Prince).
 Growing up pregnant: Teenage Pregnancy, Safe Motherhood and Sexual Risk Behaviour in Tanga Region, Tanzania (M. Ringsted).
 Matters of Life and Death. The control of uncertainty and the uncertainty of control (V. Steffen).
 Kræft og rehabilitering. Delprojekt under Kræftens Bekæmpelse (T. Tjørnhøj-Thomsen).
 Community and health system in Uganda: a longitudinal study of interaction and change (S.R. Whyte).
 Disability in local and global worlds (S.R. Whyte).
 Social lives of medicines (S.R. Whyte).
 Seeking and providing help for AIDS in Uganda (S.R. Whyte & M.A. Whyte).
 Lifetimes intertwined: African grandparents and grandchildren (S.R. Whyte & M.A. Whyte).

2. Teknologi og samfund

- Population, Development and Reproductive Health Technology: Prenatal Diagnostic Screening in Vietnam (T. Gammeltoft).
 Videnskabens kulturelle dimensioner – En komparativ analyse af forskelle i fysikvidenskaben og i to europæiske lande (C. Hasse).
 Cross-cultural perspectives on biotechnology (M. Jackson).
 Maori responses to gm technologies in New Zealand (M. Jackson).
 Patientperspektivet og Elektroniske Fødejournaler. Del af en Medicinsk Teknologivurdering (M.B. Meldgaard).
 Tillidens teknologi. Det militære ethos og viljen til danselse (K. Nørgaard).
 Technologies of the Imagination (M.A. Pedersen).
 Når gener bliver en risiko. Personlige og sociale problemstillinger ved at modtage genetisk rådgivning i forbindelse med arvelig kræft (M.N. Svendsen).
 Barnløshed, intervention og heling. Delprojekt under COMPI Research Programme (T. Tjørnhøj-Thomsen).
 Ting som aktører. En antropologisk undersøgelse af viden og socialitet omkring rituelle genstande i et globaliseringsperspektiv (I. Sjørnslev).
 Medicinsk teknologi i kroppe og liv (T. Tjørnhøj-Thomsen).

3. Kultur, identitet og politik

- Kampsportens identitetsrum og social integration: Indvandrere, tilflyttere og lokale rødder i københavnske kampsportsklubber (S. Anderson).
 Etniske minoriteter og marginaliseringsprocesser (H. Bundgaard).
 The post-war in Sierra Leone (M. Jackson).
 Magt og kontrol – en etnografisk undersøgelse af spille miljøet i Danmark (K. Jansbøl).
 Contesting forms of knowledge in the public sector (S. Jöhncke).
 Ranked exchange in the Pacific (J. Liep).

- Kobué Olodju. En filmisk etnografi af kulturel identitetsdannelse som politisk proces blandt Emerillon-indianerne i Fransk Guyana (K.P.C. Møhl).

- Det posteuropæiske menneske. Et sammenlignende studium af offentlighedens kultur i USA og Rusland /Sovjetunionen (F.S. Nielsen).

- Kulturel aktivitet i det tidligere Sovjetunionen (F.S. Nielsen).

- Russisk identitet, sovjetisk nationsbygning og søgen efter mening i 80-årenes Leningrad (F.S. Nielsen).

- Natur, kultur og nation. Natursyn og nationalisme i Litauen (Å. Norborg.).

- Children on the move: Everyday life practices and perceptions of kinship and relatedness among migrating Luo children in western Kenya (E. Nyambedha).

- Intimate Ties, Distant Places: Relating Caribbean Family Origins (K.F. Olwig).

- Children and migration processes (K.F. Olwig).

- Rethinking Tyranny: Ataman culture and the political imagination in post-socialist Mongolia (M.A. Pedersen).

- Mellem diaspora og immigration. Et komparativt studium af peruvianere i Europa, USA, Japan og Argentina (K. Pærregaard).

- The Cultural Economy of Peruvian Transnationalism: A Comparative Study of the Development Potential of Urban and Rural Migrant Networks (K. Pærregaard).

- Konsum og symbolmakt i Litauen (K. Rande).

- New waves across the islands: charismatic faith and worship in Fiji – blurred boundaries of religion and politics (J. Ryle).

- Sociale, kulturelle og identitetsmæssige konsekvenser af repatriering til Bosnien-Hercegovina (A. Stefansson).

- Reclaiming home: Reconstruction, reconciliation and refugee return in post-war Bosnia and Herzegovina (A. Stefansson).

- Displacement and resettlement in war and development (B.R. Sørensen).

- Humanitarian assistance and self-help strategies in political complex emergencies (B.R. Sørensen).

- Urban transit – en etnografisk analyse af gennemrejse og tilhørsforhold i den moderne storby Marseille (M. Vacher).

- Børns sociale og kulturelle betydninger. Perspektiver på slægtskab (T. Tjørnhøj-Thomsen).

- Youth and the City. Skills, Knowledge and Social Reproduction. Kathmandu case study (K. Valentin).

- Youth, Demobilisation and Social Navigation (H. Vigh).

4. Natur, kultur og viden

- 'Børnearbejdet': Intergenerationelle relationer i storbyens idrætsforeninger (S. Anderson).

- Changing natural resource management patterns in Lesotho (Chr. Boehm).

- Educational practices and the production of distinctions (H. Bundgaard).

- Tosprogede børn i danske børnehaver (H. Bundgaard).

- Youth and the City. Skills, Knowledge and Social Reproduction. Brazilian case study (A.L. Dalsgård).

- Competing ways of managing natural resources among pastoralist and agriculturalist people in Adamawa, Cameroon (Q. Gausset).

- Socio-cultural aspects of environmental conservation in Malaysia (Sarawak, Sabah) (Q. Gausset).

- Youth and the City. Skills, Knowledge and Social Reproduction. Lusaka case study (K.T. Hansen).

“Oprindelighed” og kollektiv erfaring af kulturel kontinuitet – mellem det lokale og det globale, det traditionelle og det moderne (K.L. Kvaale).

Coping with food insecurity in Eastern Uganda: Production patterns, cash income and social relations (D. Kyadondo).

Indfødte folks plads og det internationale samfund (I. Sjørsløv).

Agricultural transformation and the increasing perception of risk in Eastern Uganda (M.A. Whyte).

Food security and health in Eastern Uganda (M.A. Whyte).

Burial society records. Community demography as a source of mortality/morbidity data (M.A. Whyte).

5. Andre forskningsaktiviteter samt etnografisk grundforskning

Risikoopfattelser og sikkerhedsadfærd i praksisfællesskaber på byggepladser i Danmark (C. Baarts).

Self-help organizations and the fight against marginalization in Northern Cameroon (Q. Gausset).

Shakespeare og antropologien (K. Hastrup).

Forskningshistorie og erkendelsesteori (K. Hastrup).

Vidensantropologi (K. Hastrup).

Ethnographic biography: genres and methods (M. Jackson).

“Adieu, nobles sauvages:” Une ethnographie á contre-courant (K.P.C. Møhl).

“Til verdens ende og tilbage.” Antropologiens historie (F.S. Nielsen).

Caribbean narratives of Belonging (K.F. Olwig).

Kina ad Bagvejen. Et dokumentarisk-etnografisk projekt omhandlende Den Ny Silkevej (M.A. Pedersen).

Ugifte kvinder og kvindelige forsørgere i Tunis. Et etnografisk studium (A.M. Rasmussen).

Folkereligøsiteten i Danmark. Præster, identitet og autoritet (C. Rubow).

Ting som aktører. En antropologisk undersøgelse af viden og socialitet omkring rituelle genstande i et globaliseringsperspektiv (I. Sjørsløv).

Sociale implikationer af genetisk viden for forestillinger og erfaringer af slægtskab i Danmark (M.N. Svendsen).

Slægtskab, barnløshed og forplantningsteknologi i Danmark (T. Tjørnhøj-Thomsen).

Faglige og administrative hverv

Tillidshverv

K. Hastrup: Medlem af Danmarks Forskningsråd; Formand for Bestyrelsen for Det Danske Institut i Damaskus; Formand for Kulturministeriets Forskningsudvalg; Medlem af Programstyret for Kulturforskning under Norges Forskningsråd; Medlem af Præsidiets for Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab; Medlem af The Strategic Advisory Board for Socialforskningsinstituttet; Academic Coordinator for KU i The European Master's Programme for Human Rights and Democratization.

H.O. Mogensen: I bestyrelsen for Dansk Bilharziose Laboratorium.

F.S. Nielsen: Hovedkoordinator for ‘Nordic and East/Central European Network for Qualitative Social Research’.

K.F. Olwig: Forskningsforums Programkomité for Ernærings- og Levnedsmiddelforskning; Bestyrelsen for

Akademiet for Migrationstudier i Danmark; Bestyrelsen for Det Danske Institut i Damaskus.

M.A. Pedersen: Bestyrelsen for Dansk Mongolsk Selskab.

I. Sjørsløv: UNESCO's Kulturudvalg; IWGIA's Advisory Board.

V. Steffen: Kræftens Bekæmpelses Psykosociale Forskningsudvalg.

B.R. Sørensen: Medlem af Bestyrelsen for Dansk Etnografisk Forening; Medlem af Rådgivergruppe for “The Research Group on Forced Migration”, netværksprojekt ved NTNU, Trondheim; Censorformand for censorkorpset ved Institut for Etnografi og Social Antropologi, Moesgaard.

M. Whyte: I bestyrelsen for Network for Smallholder Poultry Development.

S.R. Whyte: Leder af Den Danske Forskerskole i Antropologi og Etnografi. Bestyrelsen for Center for Udviklingsforskning; KU's koordineringsgruppe vedr. satsningsområde Nord/Syd; Formand for arbejdsgruppe om etnisk ligestilling på universiteterne under Forskningsministeriet; Council on Health Research for Development i Geneve.

Formidling

Udgivervirksomhed

Instituttet udgiver samtlige kandidatspecialer og ph.d.-afhandlinger løbende i institutserier samt debat- og diskussionsbladet “Den Vilde Tanke”. Desuden yder instituttet støtte til Dansk Etnografisk Forening, der udgiver det populærvidenskabelige “Jordens Folk” og det internationale tidsskrift “FOLK”, samt til Antropologforeningen, der udgiver “Tidsskriftet Antropologi”. Instituttet formidler løbende på flere hjemmesider: www.sundhedsantropologi.dk; www.anthro-phd.dk; www.anthro.ku.dk og www.mae18.anthro.ku.dk/-sivert/oeur.

Redaktionelle hverv

S. Danneskiold-Samsøe, K. Kvaale, I. Sjørsløv, T. Tjørnhøj-Thomsen og H. Vigh: Tidsskriftet Antropologi.

Q. Gausset: Co-editor af Paideusis – Journal for Interdisciplinary and Cross-Cultural Studies.

K. Hastrup: Medlem af the Editorial Board for tidsskrifterne Ethnography og Politologiske Studier; referee for tidsskrifterne Current Anthropology, Social Anthropology, og Ethnography.

M. Jackson: Series Editor “Critical Anthropology”, Museum Tusulanum Forlag.

S. Jöhncke: I bestyrelsen for Antropologforeningen i Danmark; Bestyrelsen for Pro-Centret.

H.O. Mogensen: Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Sundhed.

F.S. Nielsen: Jordens Folk. AnthroBase.com – a searchable, multilingual database of anthropological texts.

K.F. Olwig: Medlem af the Editorial Board for tidsskriftet Suomen Antropologi, referee for tidsskrifterne Childhood og American Anthropologist.

M.A. Pedersen: Redaktionsmedlem Tidsskrift for Antropologi; referee for tidsskriftet Inner Asia.

C. Rubow: I. Sjørsløv: H.O. Mogensen: FOLK. Journal of the Danish Ethnographic Society.

C. Rubow: Kritisk forum for praktisk teologi.

M. Whyte: Worldviews: Environment, Culture, Religion.

S.R. Whyte: Medical Anthropology Quarterly; Anthropology & Medicine.

Kongresser og symposier

Instituttets ansatte har præsenteret papers ved en lang række nationale og internationale konferencer og seminarer.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Forskerskolen for Antropologi – et samarbejde mellem Institut og Institut for Etnografi og Socialantropologi, Aarhus Universitet udvikler, støtter og koordinerer en lang række forskerskoleaktiviteter (S.R. Whyte og M.B. Meldgaard). Desuden er instituttet aktivt i Forskerskole i International Sundhed, et samarbejde med Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet og Statens Serum Institut.

Danida's ENRECA programmer er højt prioriteret, og instituttet er hovedansvarlig for to projekter: TORCH – Tororo Community Health Study i Uganda (S.R. Whyte) og Strengthening Reproductive Health Research in Vietnam, (T. Gammeltoft) og desuden stakeholder i en række andre ENRECA-programmer med fokus i Uganda, Kenya og Tanzania. T. Gammeltoft, H.O. Mogensen og S.R. Whyte er aktive i the ENRECA Health Network.

Instituttet er hjemsted for flere nationale og internationale forskningsnetværker bl.a. Baltic Network, et samarbejde med universiteterne i Vilnius og Lund og The Nordic and East/Central European Network for Qualitative Social Research, med medlemmer fra Norden og landene i Øst- og Centraleuropa.

Instituttets forskere deltager også i flere multi-disciplinære forskningsprojekter herunder Youth and the City; Improvement of Traditional Poultry Management – A Multi-disciplinary Approach; Diaspora, Development and Conflict; HIV/Aids Communication and Prevention – A Health Communication Research Project; From inequality to insecurity; PETREA: People, Trees and the Environment, Copenhagen Multi-centre Psychosocial Infertility (COMPI) Research Program, og er aktiv i SLUSE, et tværfagligt initiativ fra Miljøministeriet for miljøforskning og undervisning i samarbejde med University of Malaysia og University of Natal, KU, KVL, og RUC.

Gæsteforskere

Instituttet har i løbet af året haft glæde af en række kortvarige gæsteophold:

Stephen Bunker (University of Wisconsin).

Michael Herzfeld (Harvard University).

Tova Höjdestrand (Stockholms Universitet).

Richard Jenkins (University of Sheffield).

Danielle de Lame (Musee Royale d'Afrique Centrale at Tervuren, Belgien).

Aud Talle (Oslo).

Gæsteforskere på Forskerskolen

Professor Michael Herzfeld (Harvard University).

Professor Cheryl Mattingly (USC, L.A.).

Professor Terence Ranger (African Studies, St. Antony's College, University of Oxford).

Emeritus Professor of Anthropology Robert Tonkinson (University of Western Australia).

Professor Janet Carsten (University of Edinburgh).

Professor Sarah Franklin (University of Lancaster).

Dr. Susan Wright (University of Birmingham).

Professor Edvard Hviding (Institut for Socialantropologi, Universitet i Bergen).

Instituteder Vibeke Steffen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	14,7	6,7	21,4
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	5,5	3,9	9,5
TAP	9,2	0,7	9,9
Årsværk i alt	29,5	11,3	40,8
Løn	12.115,0	4.143,0	16.259,0
Frikøb mv.	140,0	292,0	432,0
Øvrige drift	1.139,0	5.648,0	6.788,0
Anskaffelser	234,0	196,0	430,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>13.629,0</i>	<i>10.280,0</i>	<i>23.909,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Bundgaard, Helle; lektor.

Hastrup, Kirsten Blinkenberg; professor.

Jackson, Michael Derek; professor.

Liep, John Aage; lektor.

Lorimer, Francine; amanuensis.

Mogensen, Hanne Overgaard; lektor.

Nielsen, Finn Sivert; lektor.

Norborg, Åke; lektor.

Olwig, Karen Fog; lektor.

Pedersen, Morten Axel; adjunkt.

Pærregaard, Karsten; lektor.

Schwartz, Jonathan Matthew; lektor.

Sjørsløv, Inger Grue; lektor.

Steffen, Vibeke; lektor.

Sørensen, Anne Dorthe Nyland; amanuensis.

Sørensen, Birgitte Refslund; lektor.

Sørensen, Bo Wagner; lektor.

Tjørnhøj-Thomsen, Tine; adjunkt.

Whyte, Michael Anthony; lektor.

Whyte, Susan Marguerite; professor.

VIP Eksternt finansieret

Anderson, Sally Dean; adjunkt.

Dalsgård, Anne Line; adjunkt.

Gammeltoft, Tine Mette; lektor.

Gausset, Quentin; lektor.

Hansen, Karen Tranberg; gæsteprofessor.

Rasch, Vibeke; lektorvikar.

Rubow, Cecilie; adjunkt.

Ryle, Jacqueline Lilian; adjunkt.

Svendsen, Berte Kathrine Hasse; lektor.

Stefansson, Anders Holm; forskningsass.

Valentin, Karen; adjunkt.

Vigh, Henrik Erdman; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Andersen, Helle Christine Max; ph.d.-stipendiat.

Boehm, Werner Christian; ph.d.-stipendiat.

Danneskiold-Samsøe, Sofie; ph.d.-stipendiat.

Jansbøl, Ulf Kåre; ph.d.-stipendiat.

Jøhncke, Steffen; kand.stip.

Prince, Ruth Jane; ph.d.-stipendiat.

Ringsted, Mette Line; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Jacobsen, Charlotte Bredahl; ph.d.-stipendiat.
 Jagd, Christina Bækkelund; kand.stip.
 Kvaale, Katja Lette; ph.d.-stipendiat.
 Lundberg, Pia Sten; ph.d.-stipendiat.
 Møhl, Karen Perle Cornelië; ph.d.-stipendiat.
 Nørgaard, Katrine; ph.d.-stipendiat.
 Svendsen, Mette Nordahl; ph.d.-stipendiat.
 Vacher, Mark; kand.stip.

Ph.d.-afhandlinger

Stefansson, Anders Holm: *Under my own Sky? The Cultural Dynamics of Refugee Return and (Re)Integration in Post-war Sarajevo.*
 Vigh, Henrik Erdman: *Navigating Terrains of War: Youth and Soldiering in Guinea Bissau.*
 Anderson, Sally Dean: *Civilizing Children: Children's Sport and Civil Sociality in Copenhagen, Denmark.*

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

– Beskrivelse af identitet og autoritet i det flerkulturelle samfund i dag og ved århundredskiftet (Cecilie Rubow) kr. 458.900.

Christian & Otilia Brorsons Rejselegat

– Rejselegat (Marianne Holm Pedersen) kr. 10.000.

Det Kommunale Momsfond

– Traumatiserede Flygtninge (Sofie Danneskjold-Samsøe) kr. 157.700.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

– Farlighed og fremmedhed i retspsykiatrien (Charlotte Bredahl Jacobsen) kr. 26.000.
 – De blindes verden (Pia Sten Lundberg) kr. 75.000.

Forskningsstyrelsen

– Ting som aktører. En antropologisk undersøgelse af viden og socialitet omkring rituelle genstande i et globaliseringsperspektiv (Inger Sjørslev) kr. 155.000.
 – Rethinking Tyranny: an anthropological study of ataman culture and the political imagination in post-socialist Mongolia (Morten Axel Pedersen) kr. 1.202.300.

Gøteborg Univ/Marita Eastmond

– Legacy of war and violence (Anders Holm Stefansson) kr. 161.800.

Knud Højgaards Fond

– Rejselegat (Marianne Holm Pedersen) kr. 22.000.

Kulturministeriets udvalg for idrætforskning

– Kampsportens identitetsrum... (Sally Dean Anderson) kr. 150.000.

Rådet for Ulandsforskning

– Education among urban Kathmandu low income families (Karen Valentin) kr. 6.300.
 – Self-help organizations in Cameroon (Quentin Gausset) kr. 21.600.

– Nurses in Uganda (Helle Max Andersen) kr. 8.400.
 – En analyse af kommunikationsprocesser- Guinea Bissau, ph.d. Henrik Erdman Vigh (Peter Aaby's konto/SSI) (institullederen) kr. 90.600.
 – Growing up pregnant – Tanzania (Mette Ringsted) kr. 342.500.
 – Repatriation to Somaliland, Meaning and Practices of Repatriation Among Returnees in Somaliland (Peter Hansen) kr. 258.600.
 – Prænatal screening Vietnam (Tine Mette Gammeltoft) kr. 1.227.800.

RUF/Danida Forest Seed Centre

– Petrea fase 2 (Quentin Gausset) kr. 741.700.

Statens Humanistiske Forskningsråd

– Oprindelighed og kollektiv erfaring af kulturel kontinuitet – mellem det lokale og det globale (Katja Kvaale) kr. 12.000
 – Omvendelse til islam i Danmark (Tina Gudrun Jensen) kr. 2.285.000.

Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd

– Motivation, identitet og handling (Christina Jagd Bækkelund) kr. 1.423.300.
 – Youth, Demobilisation, and Social Navigation (Henrik Vigh) kr. 1.294.300.

Sundhedsstyrelsen

– Frikøb Tine Gammeltoft (Vibeke Rasch) kr. 171.000.

Sygekassernes Helsefond

– De blindes verden. En antropologisk analyse (Pia Sten Lundberg) kr. 454.100.

Publikationer

Anderson S.: *Civilizing Children: Children's sport and civil sociality in Copenhagen, Denmark.* Ph.d.-række 23, 275 s. Institut for Antropologi, København 2003.
 Anderson S.: *Bodying forth a room for everyone: Inclusive recreational badminton in Copenhagen.* i: *Sport, Dance and Embodied Identities* s. 23-54. Noel Dyck og Eduardo Archetti (red). Berg, Oxford 2003.
 Anderson S.: "Bare Børn". i: *Feltarbejde blandt Børn* s. 71-77. Eva Gulløv og Susanne Højlund. Gyldendal, København 2003.
 Anderson S.: *Associationless Children: Inner City Sports and Local Society in Denmark.* i: *Children's Places: Cross-cultural perspectives* s. 138-161. Karen Fog Olwig og Eva Gulløv. Falmer/Routledge, London 2003.
 Bundgaard H.: *Lærlingen: Den formative erfaring.* i: *Ind i verden.* En grundbog i antropologisk metode s. 51-70. Kirsten Hastrup. Hans Reitzels Forlag, København 2003.
 Bundgaard H.: *Sprog-lighed og ulighed.* *Magasinet Humaniora* 2, s. 16-21. 2003.
 Danneskjold-Samsøe S.: *Ord som forløser+ Digte i eksil.* Information om Indvandrere. Tidsskrift for migration og kulturanalyse 7. årg. nr. 1, s. 4-7. 2003.
 Gammeltoft T.: *Intimiteten: Forholdet til anden.* i: *Ind i Verden.* En Grundbog i Antropologisk Metode s. 273-295. Kirsten Hastrup. Hans Reitzels Forlag, København 2003.
 Gammeltoft T.: *Unge i en brydningstid.* i: *Vietnam: Fra kommandostyre mod retssamfund* s. 170-181. Thorkild

- Høyer (red). *Mellemfolkeligt Samvirke*, København 2003.
- Gammeltoft T.: The Ritualisation of Abortion in Contemporary Vietnam. *The Australian Journal of Anthropology* 14:2, s. 129-143. 2003.
- Gammeltoft T.: Coming of Age in South and Southeast. *Social Science & Medicine* 57, s. 2253-2254. 2003.
- Gausset Q.: Problèmes Méthodologiques, Conceptuels et Éthiques De L'Anthropologie Environnementale. *Journal Des Anthropologues* 94-95, s. 255-82. 2003.
- Gausset Q.: The Cognitive Rationality of Taboos on Production and Reproduction. *AFRICA* 72(4), s. 628-54. 2002.
- Gausset Q.: Opportunities and Constraints of Traditional and New Agro-Forestry in South-Western Burkina Faso. *Paideusis – Journal for Interdisciplinary and Cross-Cultural Studies* 3, s. 1-26. 2003.
- Gausset Q.: Blurred Boundaries, Blurred Territories. Controlling People, Land and Trees in Burkina Faso. *Serien – Occasional Paper* 16, s. 107-23. 2003.
- Gausset Q., Dohn H., Mertz O.: Interdisciplinary and International Cooperation: Strengthening Learning Processes in Natural Resource Management. *International Journal on Sustainability in Higher Education* 4(2), s. 106-25. 2003.
- Gausset Q., Ræbild A., Bellem B., Dartell J.: Land Tenure, Forest Policies and Forestry Practices in Burkina Faso: Some Preliminary Findings. *Serien – occasional Paper* 15, i: Danish Development Policies and the Sahel s. 133-53. Lund, S.; Juul, K.; Lund, C & Harpøth, R. (red). Serrein, København 2003.
- Gausset Q., Yago-Ouattara E.L., Bellem B.: Gender and Trees in Southwestern Burkina Faso. Women's Needs, Strategies and Challenges. Bind 2, i: Local Land Use Strategies in a Globalizing World: Shaping Sustainable Social and Natural Environments s. 341-58. Mertz, O.; Wadley, R. and Christensen, A.E. DUCED -SLUSE, København 2003.
- Hansen K.T.: Target Group Interventions among Children and Youth in Zambia: Research Constructions and Social Life. *Anthropology in Action* 10 (1), s. 34-41. 2003.
- Hansen K.T.: Fashioning: Zambia Moments. *Journal of Material Culture* 8 (3), s. 302-309. 2003.
- Hastrup K.: (red.). *Ind i verden*. En grundbog i antropologisk metode. 431s. Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Hastrup K.: Introduktion: Den antropologiske videnskab. i: *Ind i verden*. En grundbog i antropologisk metode s. 9-33. Kirsten Hastrup (red). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Hastrup K.: Sproget: En praktisk forståelse. i: *Ind i verden*. En grundbog i antropologisk metode s. 207-225. Kirsten Hastrup (red). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Hastrup K.: Metoden: Opmærksomhedens retning. i: *Ind i verden*. En grundbog i antropologisk metode s. 399-419. Kirsten Hastrup (red). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Hastrup K.: Desire and Deception: A discussion of Gender, Knowledge and University Education. *Arts and Humanities in Higher Education* vol. 2, no 3, s. 231-248. 2003.
- Hastrup K.: Representing the Common Good: The Limits of Legal Language. i: *Human Rights in Global Perspective: Anthropological Studies* s. 16-32. Richard A. Wilson og Jon. P. Mitchell (red). Routledge, London og New York 2003.
- Hastrup K.: Violence, suffering and Human Rights: Anthropological Reflections. *Anthropological Theory* vol. 3, no 3, s. 309-324. 2003.
- Jackson M.: On the politics of reconciliation: The postwar in Sierra Leone. i: *Being there: New Perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture* s. 10. Jonas Frykman og Nils Gilje. Nordic Academic Press, Lund, Sverige 2003.
- Jackson M.: Foreword. i: *I am Dynamite: an alternative anthropology of power* s. 4. Nigel Rapport. Routledge, London og New York 2003.
- Jacobsen C.B., Johansen K.S.: *Den Store Fortælling – Om Muslimske Mænd og Danske Kvinder*. *Social Kritik* 79, s. 22-27. 2002.
- Jitta J., Whyte S.R., Nshakira N.: Availability of drugs: what does it mean in Uganda primary care? *Health Policy* 64/2, s. 167-179. 2003.
- Jøhncke S.: Fra det narkotikafri til det evidensbaserede samfund? *Nyhedsbrev for Rusmiddelforskning* 2 (juli), s. 12-14. 2002.
- Jøhncke S.: I den gode sags tjeneste? Om antropologi, stofbrugere og lodrette forbindelser. *Tidsskriftet Antropologi* 45, s. 29-47. 2003.
- Jøhncke S.: Bo Jacobsen: Danske forskningsmiljøer og Hvad er god forskning? *Kvinder, køn og forskning* 12(1), s. 96-97. 2003.
- Kyaddondo D., Whyte S.R.: Working in a decentralized system: threat to health workers' respect and survival in Uganda. *International Journal of Health Planning and Management* 18, s. 1-14. 2003.
- Lorimer F.: The Smith Children go out to school – and come home again: Place-making among Kuku-Yalaaji children in Southeast Cape York, Australia. i: *Children's Places. Cross-cultural perspectives* s. 58-76. Karen Fog Olwig og Eva Gulløv. Routledge, London 2003.
- Lorimer F.: Stories of strangers around the fire. i: *Being There. New Perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture* s. 107-128. Jonas Frykman og Nils Gilje (red). Nordic Academic Press, Lund, Sverige 2003.
- Lundberg P.S.: Indlejringer. At balancere mellem perceptuelle verdener. i: *Ind i verden*. En grundbog i antropologisk metode s. 137-163. Kirsten Hastrup (red). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Lundberg P.S.: Punktskrift – et blindeteknologisk fænomen. *Blandes læsning*. Et historisk rids med fremtidsperspektiv 8, s. 52-73. 2002.
- Mogensen H.O.: Susan Rasmussen: Healing in community: Medicine, contested terrains and cultural encounters among the Tuareg. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 9(3), s. s. 592. 2003.
- Mogensen H.O.: *Per Binde: Bodies of Vital Matter*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. 1999. FOLK 44, s. 230-233. 2002.
- Nielsen F.S.: Glaz Buri. Russkaia identichnost' i sovetskoe nacional'noe stroitel'stvo: Poiski smysla v sovetskoi metropolii. (The eye of the whirlwind. Russian identity and Soviet nation-Building. Quests for meaning in a Soviet Metropolis). 347 s. Aletheia, St. Petersburg, Rusland 2003.
- Olwig K.F.: Global Places and Place-identities Lessons from Caribbean Research. i: *Globalisation* s. 58-77. Thomas Hylland Eriksen. Pluto, London 2003.
- Olwig K.F.: "Transnational" Socio-Cultural Systems and Ethnographic Research. *Views from an Extended Field*

- Site. *International Migration Review* 37(3), s. 692-716. 2003.
- Olwig K.F.: "Displaced" children? risks and opportunities in a Caribbean urban environment. i: *Children in the City. Home, neighbourhood and community* s. 46-65. Pia Christensen & Margaret O'Brien. Routledge Falmer, London 2003.
- Olwig K.F.: Narrating deglobalization: Danish perceptions of a lost empire. *Global Networks* 3(3), s. 207-222. 2003.
- Olwig K.F.: Children's places of belonging in immigrant families of Caribbean background. i: *Children's places: Cross-cultural perspectives* s. 205-217. Karen Fog Olwig & Eva Gulløv (red). Routledge, London 2003.
- Olwig K.F.: Toward an anthropology of children and place. i: *Children's Places: Cross-cultural perspectives* s. 1-19. Karen Fog Olwig & Eva Gulløv (red). Routledge, London 2003.
- Olwig K.F., Gulløv E.: (eds.). *Children's Places: Cross-cultural perspectives*. 255s. Routledge, London 2003.
- Pedersen M.A.: Networking the nomadic landscape. Place, power and decision making in Northern Mongolia. i: *Imagining Nature. Practices of Cosmology and Identity* s. 238-259. Andreas Roebstorff, Nils Bubandt & Kalevi Kull (red). Aarhus University Press, Århus 2003.
- Pedersen M.A.: Humor, shamanisme og tid i det nordlige Mongoliet. i: *Spor af tid* s. 15. Jeanett Bjønness & Ann Ostefeld-Rosenthal (red). Århus Universitets Forlag, Århus 2003.
- Pærregaard K.: Rejseplanen: Den Etnografiske Odysseé. i: *Ind i verden: En grundbog i antropologisk metode* s. 117-136. Kirsten Hastrup (red). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Pærregaard K.: Andean Predicaments: Cultural Reinvention and Identity Creation among Urban Migrants in Peru. i: *Imaging the Andes: Shifting Margins of a Marginal World* s. 272-287. Ton Salman og Annelies Zoomers (red). Aksant Academic Publishers, Amsterdam 2003.
- Pærregaard K.: Migrant Networks and Immigration Policy: Shifting Gender and Migration Patterns in the Peruvian Diaspora. *JCAS Symposium Series* 19, s. 1-18. 2003.
- Pærregaard K.: A Peruvian Diaspora? Conceptual Problems of Studying Peru's Emigrant Population. 1-18s. 2003.
- Pærregaard K.: Home, Sweet-Bitter Home: Experiences of Difference and Ideas of Belonging among Peruvian Immigrants. 1-16s. 2003.
- Sjørnslev I.G.: Omkring det politiske. Magen i antropologisk belysning. i: *På sporet af magten* s. 17-33. Peter Munk Christiansen og Lise Tøgeby. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2003.
- Sserunjogi L., Scheutz F., Whyte S.R.: Postnatal anaemia: neglected problems and missed opportunities in Uganda. *Health Policy and Planning* 18 /2, s. 225-231. 2003.
- Stefansson A.H.: Under My Own Sky? The Cultural Dynamics of Refugee Return and (Re)integration in Post-War Sarajevo. 312s. Institut for Antropologi, København 2003.
- Stefansson A.H.: Allan Pred: Even in Sweden: Racisms, Racialized Spaces and the Popular Geographical Imagination. *Tidsskriftet Antropologi* 45, s. 164-166. 2002.
- Stefansson A.H.: Joel M. Halpern and David A. Kideckel (eds): *Neighbors at War: Anthropological Perspectives on Yugoslav Ethnicity, Culture, and History*. *Tidsskriftet Antropologi* 45, s. 167-168. 2002.
- Stefansson A.H.: Joel M. Halpern and David A. Kideckel (eds): *Neighbors at War: Anthropological Perspectives on Yugoslav Ethnicity, Culture, and History*. *Hagar: International Social Science Review* vol 3, no. 2, s. 365-368. 2002.
- Stefansson A.H.: Repatrieringens nostalgi: Forestillinger om tilbagevenden og hjem blandt bosniske flygtninge i Danmark. i: *Et midlertidigt liv: Bosniske flygtninge i de nordiske lande* s. 179-209. Jonathan M. Schwartz (red). Nordisk Ministerråd, København 1998.
- Stefansson A.H.: Lighed eller værdighed? Integration af bosniske flygtninge i et dansk lokalsamfund. i: *Kommet for å bli? Om integrasjon og tilbakevending blant bosniske flyktninger i Norden* s. 19-44. Berit Berg (red). Nordisk Ministerråd, København 1998.
- Stefansson A.H.: Os og dem: Udviklingen i dansk integrationspolitik med fokus på modtagelsen af flygtninge fra Bosnien-Hercegovina. i: *Integration – Retorik, politik, praktik: Om bosniske flyktingar i Norden* s. 95-120. Berit Berg og Carl-Ulrik Schierup (red). Nordisk Ministerråd, København 1999.
- Stefansson A.H.: Bosniske stemmer: Krigens fortællere. *Jordens Folk* 31(4), s. 148-152. 1996.
- Stefansson A.H.: Myten om den etniske krig. 1s. *Kristeligt Dagblad*, København 1997.
- Steffen V.: Nature or nurture: Narratives of descent and heritage in Danish cases of alcoholism. *AM* 13-14, s. 27-45. 2002.
- Steffen V.: Introduction (to Hospitals). *AM* 13-14, s. 239-41. 2002.
- Sørensen B.R.: *Anthropological Contributions to Forced Migration Studies: Ethnography and Critical Analysis*. *Acta Geographica* no 6, s. 65-83. 2003.
- Sørensen B.R., Bloomfield D., Barnes T., Huysse L.: (eds.). *Reconciliation After Violent Conflict. A Handbook*. The International IDEA Handbook Series, 177s. Internat. Inst. for Democracy and Electoral Assistance, Stockholm 2003.
- Sørensen B.W., Lange H., Holm H.Z.: Nuuk: Fremmedgørelse i storbyen? *Tidsskriftet Grønland* 1, s. 25-40. 2003.
- Tjørnhøj-Thomsen T.: Samværet: Tilblivelse i tid og rum. i: *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode* s. 93-117. Kirsten Hastrup (red). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Tjørnhøj-Thomsen T.: Børns sociale og kulturelle betydninger: et barnløst perspektiv på børn. *Barn* 1, s. 63-81. 2003.
- Tjørnhøj-Thomsen T.: Rehabiliterings Center Dallund. *Den Kvalitative Forskningsdel. Statusrapport*. 9s. Dallund 2003.
- Tjørnhøj-Thomsen T.: Meanings of Children and Notions of Relatedness in Denmark. *Childless perspectives on kinship*. 12 s. København 2003.
- van der Geest G.S., Whyte S.R.: Popularité et scepticisme: opinions contrastées sur les médicaments. *Anthropologie et Sociétés* 27/2, s. 97-117. 2003.
- Vigh H.E.: *Navigating Terrains of War*. 250s. Institut for Antropologi, København 2003.

Studienævnet for Antropologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Birgitte R. Sørensen, lektor (studieleder); Finn S. Nielsen, lektor (vice-studieleder); Bodil Just Christensen, studerende (næstformand). Tine Tjørnhøj-Thomsen, adjunkt; Hanne Mogensen, adjunkt (suppleant); Jonathan Schwartz, lektor (suppleant); Maruska Mosegaard, studerende; Cathrine F. Pedersen, studerende; Anne-Mette G. Hermansen, studerende (suppleant); Sofie Kyllsbech, studerende (suppleant).

Beretning

Studienævnet har i 2003 arbejdet på en revision af studieordningerne for både bachelor- og kandidatuddannelserne. I tråd med den nye universitetslov har der i revisionen især været lagt vægt på øget fleksibilitet, mere eksplicit erhvervsrelevans, større variation i undervisnings- og eksamensformer, støtte til hurtigere gennemførelse og klarere kompetencebeskrivelser.

Derudover har studienævnet og studielederen iværksat en aktiveringskampagne blandt studerende, der ikke har aflagt eksamen i hhv. 2-5 år og flere end fem år. Målet med kampagnen har primært været at re-aktivere studerende, og der er blevet indgået aftaler og lavet studieplaner med de studerende.

Endelig arbejdede studienævnet med en effektivisering af undervisnings- og eksamensadministrationen via Fønix, der samtidig skulle sikre bedre information og kommunikation.

Optagelsestallet i 2003 var 84, inklusive overbooking.

Studienævnet udbød både forår og efterår 12 forskningsbaserede modul-kurser for bachelor- og kandidatstuderende, foruden de obligatoriske kurser. Derudover blev der i foråret udbudt et kursus i Medicinsk Antropologi og i efteråret et kursus i Antropologisk teori og metode under Åben Uddannelse.

Statistik

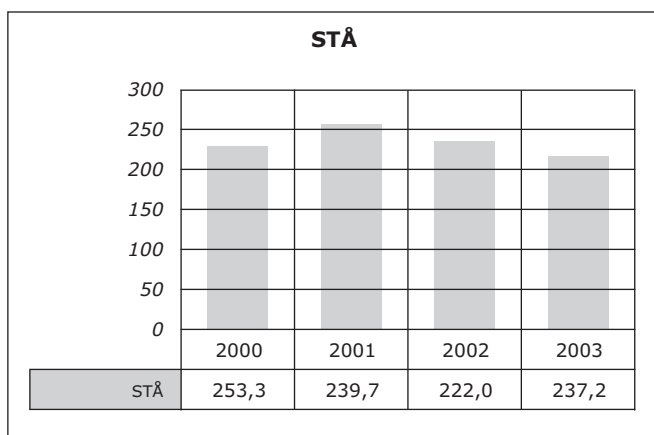
STÅ-produktionen var i alt 237,2, hvilket er en stigning i forhold til 2002 (222,0) og også bedre end den budgetterede STÅ-produktion på 234,00.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Antropologi	Øvr. samf.vid.	Humaniora	Andre Fak.	Meritoverført	
Antropologi	221,0	0,7	3,0	2,5	45,7	272,8
Humaniora	1,1					
Andre fakulteter	1,1					
Meritstuderende	6,6					
Gæstestuderende	7,3					
I alt	237,2					
Åben uddannelse	10,5					

STÅ 2000-2003

Studieleder Birgitte Refslund Sørensen

Ph.d.-studienævnet for Antropologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod ph.d.-studienævnet af Karsten Pærregaard, (ph.d.-studieleder), Sofie Danneskiold-Samsøe (studerterrepræsentant), Pia Lundberg (suppl.) og Jørgen Pedersen (ph.d.-studienævnssekretær). I 2003 har studienævnet holdt ét møde, hvor bl.a. det nye studieprogram blev godkendt, de ph.d.-studerendes arbejdspligter diskuteret og årets kursusaktiviteter aftalt.

Beretning

Pr. 1.1.2003 var der i alt 21 indskrevne ph.d.-studerende. Ved årets udgang var der 22 studerende indskrevet. Samlet blev 4 nye studerende indskrevet i løbet af året, medens i alt 3 ophørte.

Der blev gennemført 3 ph.d.-forsvar: Sally Anderson den 17.1.2003: *Civilizing Children: Children's sport and civil sociality in Copenhagen, Denmark*. Bedømmelsesudvalg: Reader and Director Allison James, Dept. of Comparative and Applied Social Sciences, University of Hull, U.K. Professor Noel Dyck, Dept. of Sociology and Anthropology, Simon Fraser University, British Columbia, Canada. Lektor, ph.d. Inger Sjørlev (formand), Institut for Antropologi, KU. Henrik Vigh den 3.10.2003: *Navigating Terrains of War: Youth and Soldiering in Guinea Bissau*. Bedømmelsesudvalg: Professor D. Phil. Paul Richards, Leerstoelgroep Technologie en Agrarische Ontwikkeling, Wageningen University, Holland, lektor Nils Ole Bubandt, Afdeling for Etnografi og Socialantropologi, Moesgaard, Aarhus Universitet og professor Michael Jackson (formand), Institut for Antropologi, KU. Anders Stefansson

den 27.10.2003: *Under My Own Sky? The Cultural Dynamics of Refugee Return and (Re)integration in Post-War Sarajevo*. Bedømmelsesudvalg: Docent Marita Eastmond, FD, Department of Social Anthropology, Göteborg University, Sverige, assistant professor Laura C. Hammond, Dept. of International Development, Community and Environment, Clark University, USA og lektor Birgitte Refslund Sørensen (formand), Institut for Antropologi, KU.

Årets ph.d.-kursusaktiviteter er blevet tilrettelagt i samarbejde med Den Danske Forskerskole i Antropologi og Etnografi. De bestod af: "Analyzing Policy Changes", 5.-7. februar, "Plans to Practice. Research Methodology", 6.-7. marts, "Forms of Knowledge – Notions of Relatedness", 8.-9. maj, "What is Tradition? Impact of the 'Invention of Tradition' Debate", 27.-28. maj, "Narratives in Anthropological Research", 10.-11. juni, "Comparison and Reflexivity in the Age of Globalisms", 27.-31. oktober, "Plans to Practice: Research Methodology", 4.-5. november.

For yderligere information angående ph.d.-kurser, se Forskerskolens hjemmeside.

Både i foråret og i efteråret har ph.d.-studielederen afholdt seminarrækker for de ph.d.-studerende. Seminarerne, som finder sted hver anden uge, tager udgangspunkt i individuelle oplæg, som efterfølgende diskuteres blandt de øvrige deltagere. Afslutningsvis spiser alle frokost sammen.

I januar præsenterede en gruppe af ph.d.-studerende deres forskning på en national conference, "Questions of Order", organiseret af Den Danske Forskerskole i Antropologi og Etnografi, og i maj deltog størsteparten af de ph.d.-studerende i instituttets årlige internatforskningsseminar. Her præsenterede flere af de studerende deres projekter og modtog respons fra instituttets øvrige lærere og forskere.

Som opfølgning på den nye ph.d.-bekendtgørelse blev udkastet til et nyt ph.d.-studieprogram diskuteret og godkendt af Fakultetsrådet.

Ph.d.-studieleder Karsten Pærregaard

Sociologisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Peter Abrahamson.

Institutbestyrelsen består af institutleder, lektor Carsten Strøby Jensen, professor Margaretha Järvinen, TAP-repræsentant Jens Ludvigsen, Signe Hove Ravn som repræsentant for de studerende, Hilda Rømer Christensen som observatør for de fondsansatte, samt Esther Nørregaard-Nielsen som observatør for ph.d.-studerende.

Adresse

Linnésgade 22
1361 København K
Telefon 35 32 32 80
Fax 35 32 39 40
vec@sociology.ku.dk
www.sociology.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Instituttet lægger afgørende vægt på at styrke sociologiens placering i Danmark. I den forbindelse afholder instituttet bl.a. en række seminarer om forskningsmæssige og undervisningsmæssige forhold. Målsætningen for instituttets egen forskning er at drive internationalt kvalificeret, pluralistisk forskning. Dette indebærer en styrke i almen sociologi samt i de væsentligste sociologiske specialer. Et andet led i styrkelsen af en sociologisk profil i en dansk offentlighed er, at instituttets medarbejdere deltager i forskellige typer anvendt forskning. Endvidere har en række udenlandske professorer haft ophold på instituttet.

I lighed med fakultetets øvrige institutter har Sociologisk Institut vedtaget en langtidspan, der beskriver instituttets målsætninger og veje til målopnåelse for de kommende år.

Sociologisk Institut har en bredt anlagt forskningsvirksomhed, der centrerer sig inden for de fire satsningsområder med vægten på grundforskningselementer. Således anvendes en række klassiske og nye teoretiske og metodiske tilgange til undersøgelsen af sociale relationer og processer i moderne samfund.

Ambassadør Hans Henrik Bruun er blevet udnævnt til adjungeret professor ved instituttet pr. 1.9.2003.

Gerontologisk Institut er blevet affilieret Sociologisk Institut i april 2003.

Personaleforhold

Instituttet har i perioden besat følgende stillinger:

Et adjunktur i sociologi. Ansøgerne måtte påregne krav om erfaring med undervisning i almen sociologi og udvikling af undervisningsforløb. Til stillingen er knyttet undervisning på ph.d.-, kandidat og bachelorniveau. Der var 14 ansøgere (10 mænd og 4 kvinder) til stillingen – af hvilke de 8 var kvalificerede i henhold til stillingsopslaget. Adjunkturet blev besat pr. 1.1.2003 med Jakob Arnoldi.

Forskningsvirksomhed

1. Arbejdsmarkedet og den europæiske integration

Forskningsprojektet er rettet mod analyse af internationaliseringen af arbejdsmarkedet i tilknytning til EU-udviklingen. Projektet fokuserer på en analyse af faglig organisering i Europa i et komparativt og europæisk perspektiv (Carsten Strøby Jensen).

2. Changing Welfare Systems in Europe

Forskningskoordineringsprogram under Cost Action 15 med deltagere fra 19 europæiske lande i perioden 1999-2003 (Peter Abrahamson).

3. COMPASS

Changing Contexts for Mediating Public Concerns in the Assessment of Biotechnic Science (projektleder Margareta Bertilsson: NOS-S (Nordic Network) 2001-2004).

4. Den danske værdiundersøgelse

Forskningsprojektet er en del af en meget omfattende international spørgeskemaundersøgelse: The European Values Survey, som i Danmark blev gennemført i 1981, 1990 og i 1999 (Peter Gundelach er leder af projektet som omfatter et større antal forskere ved universiteter og sektorforskningsinstitutter).

5. Ethiske perspektiver for sociologien?

En undersøgelse af nyere etisk teori (bl.a. Charles Taylor, Martha Nussbaum, Hannah Arendt, Leo Strauss) samt af ikke-europæiske værdier som fx islamisme, salafisme etc. (Manni Crone).

6. Forskerskole for Integration, Produktion og Velfærd

Forskerskolen er etableret som et samarbejde mellem Sociologisk Institut, KU, Institut for Økonomi, AU, SFI og AKF (Peter Abrahamson, Jørgen Elm Larsen, Margaretha Järvinen, Bjarne Hjorth Andersen, Carsten Strøby Jensen, Lars Bo Kaspersen, Yvonne Mørck og Anders Holm).

Ph.d.-projekter finansieret af Forskerskolen

“En analyse af mødet mellem behandler og klient på to revalideringscentre” (Nanna Mik-Meyer).

“Demokratisering af fattigdommen” (Carsten Kronborg Bak).

“Is home where the heart is or where I hang my hat?: Belonging and processes of identification amongst a group of refugees in Denmark” (Kristina Grünenberg).

“National velfærdspolitik, arbejdsmarkedsintegration og økonomisk globalisering” (Mikkel Bo Madsen).

“Mødet mellem drenge med etnisk minoritetsbaggrund og “systemet” i en socialpædagogisk, kriminalitetsforebyggende fritidsinstitution” (Kathrine Vitus Andersen).

“Unge nydanskernes overgang fra en erhvervskompetencegivende uddannelse til arbejdsmarkedet” (Kristina Wimberley).

Øvrige ph.d.-projekter tilknyttet Forskerskolen

“De udstødtes genealogi – om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker” (Kaspar Villadsen).

“Hjemløshed – mødet mellem klient og system” (Tobias Børner Stax tilknyttet Sociologisk Institut, KU og SFI).

“Klagekultur og ankeinstanser. Borgernes møde med

velfærdsstaten inden for offentligt klagevæsen" (Turf Böcker Jakobsen.).

"Behandlings- og hjælpeindsatsen på gadeplan for stofmisbrugere" (Esben Houborg Pedersen).

7. Integrationsdynamikker i EU

Forskningsprojektet er rettet mod udvikling af teoretiske forståelser af integrationsprocessen i EU. Fokus ligger især på forståelsen af supranationale integrationsdynamikker (Carsten Strøby Jensen).

8. Kulturel produktion af pels

En kvalitativ undersøgelse af de transnationale netværk der fremstiller pels som materielt og symbolsk produkt. Projektet belyser den transformation af produktions-forbrugs-komplekset der har fundet sted i det sidste tiår, hvor der er sket et skift fra overklassekvindens pelskåbe (der blev angrebet af antipelsbevægelsen) til pelsens genkomst som accent i designermoden. Det lægger særligt vægt på at udrede magtforholdene i en globalt forgrenet luksusindustri (Lise Skov).

9. Kulturmøder og fællesskaber

Tværdisciplinært forskningsprojekt under forskningsprogrammet "Kulturmødet" finansieret af SHF/SSF i perioden 2000-2003. Projektet sigter på at belyse demokratimodeller for det europæiske rum, der i stigende grad multikulturaliseres (Lars Bo Kaspersen).

10. Køn i den akademiske organisation

En analyse af processer i den akademiske organisation, som bidrager til kønsskævheden i det videnskabelige personale indenfor samme (Ledere: Charlotte Bloch, Sociologisk Institut, KU og Lis Højgård, Institut for Statskundskab, KU. Øvrige projektmedlemmer: Inge Henningsen, Institut for Matematisk Statistik, KU, Hanne Nexø Jensen, Institut for Statskundskab, KU, og Dorte Marie Søndergård, Afdelingen for Psykologi og Filosofi, RUC). Projektet er støttet af Statens Humanistiske, Samfundsvidenskabelige og Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd.

11. Levekårsundersøgelsen

Med undersøgelsen "Befolkningens levekår 2000" indsamles for tredje gang oplysninger om befolkningens generelle levekår. Der foreligger herefter oplysninger om levekårene for de samme personer fra 1976, da de var i alderen 20-69 år, fra 1986 og 2000, da de var i alderen 44-93 år. Desuden er der i denne sidste undersøgelse suppleret med nye interviewpersoner i alderen 20-43 år (Bjarne Hjorth Andersen er forskningsleder på den tredje levekårsundersøgelse. Øvrige forskere: Jørgen Elm Larsen; Anders Holm, KU; Erik Jørgen Hansen, DPU; Dines Andersen og Merete Platz, SFI.)

12. Medikalisering af fysisk aktivitet?

En sociologisk analyse af anvendelsen af præstationsfremmende, farmakologiske midler i sport, idræt og motion. Projektets formål er at undersøge kulturelle mekanismer af betydning for mulig anvendelse af doping- og andre præstationsmidler indenfor såvel som udenfor den organiserede idræt. Formålet skal ses i lyset af et overordnet tema omkring medikalisering af samfundet: at belyse aspekter i den udvikling indenfor medicinske og farmakologiske områder, der inddrager livsprocesser, som tidligere blev anset

for ikke at kunne eller skulle ændres med farmakologiske midler. Projektet er støttet af Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning (Inge Kryger Pedersen).

13. Prometheus Unbound

On the Relation between Knowledge and Power in Modern Denmark (projektleder Margareta Bertilsson (1998-2002) SSF + ph.d.-stipendium fra Forskerakademiet).

14. Social Assistance in Europe: Springboard or Poverty Trap?

Projektet er organiseret fra University of Leuven, Belgien med deltagere fra seks lande. Det gennemføres i perioden 2002-2004 (Peter Abrahamson og Cecilie Wehner).

15. Socialdarwinismens indflydelse i dansk filosofi og samfundsvidenskaber 1860-1940

Projektet omfatter teori- og idéhistoriske studier af udbredelse og vurderinger af socialdarwinistiske ideer den filosofiske og samfundsvidenskabelige litteratur (Heine Andersen).

16. Social Protection in Europe: Convergence? Integration, Accession and Labour (SPECIAL)

Projektet er organiseret fra University of Gent, Department of Social Law, Belgien med deltagere fra 20 lande i perioden 2002-2004 (Peter Abrahamson og Cecilie Wehner).

17. Velfærdsstat og livsformer ved en korsvej

Forskningsprojektet, som er tværdisciplinært og finansieret af SHF i perioden 1999-2002, omhandler en analyse af velfærdsstatens oprindelse og udvikling samt de nuværende udfordringer til den danske velfærdsstat. Projektet bygger grundlæggende på tesen om at den danske velfærdsstats oprindelse og udvikling må forstås i relation til andre stater og dermed må ses som en forsvarsform i staternes indbyrdes anerkendelseskamp (Lars Bo Kaspersen).

18. Videnskabssociologi med særligt henblik på samfundsforskningens betingelser og rolle

Projektet omfatter teoretiske og empiriske studier af samfundsvidenskabelige forskningsområder (Heine Andersen).

19. Welfare and Solidarity in Post-Industrial Europe

En analyse af hvordan lavindkomstfamilierne i fem udvalgte bykvarterer i Europa håndterer deres sociale, materielle og rumlige marginaliserede tilværelse. Gennemføres indenfor Forskerskolen for Integration, produktion og velfærd i perioden 2000-2005 (Peter Abrahamson).

20. Welfare Policy and Employment in the Context of Family Change

Projektet er finansieret af Nordisk Ministerråd og gennemføres i samarbejde med kollegaer fra Oslo, Reykjavik, Göteborg, Turku, Göttingen, York og Utrecht i perioden 2002-2004 (Peter Abrahamson og Cecilie Wehner).

21. Ændringer i social mobilitet i Danmark i komparativt perspektiv

På baggrund af eksisterende undersøgelser og data kortlægges udvikling i social mobilitet i Danmark siden slutningen af 1800-tallet. Resultaterne skal sammenlignes med tilsvarende undersøgelser fra andre lande (Heine Andersen, Peter Gundelach og Anders Holm).

Ph.d.-projekter

Lars Benjaminsen: "Sociologiske modeller og social mobilitet" – Projektet diskuterer nyere tilgange i forskningen i social mobilitet – herunder diskuteres særligt modelbegrebets status i mobilitetsforskningen – i lyset af generelle spændinger i nyere sociologisk teori og videnskabsteori.

Jytte Kaltoft Bendixen: "Mellem lov og praksis i europæisk arbejdsmarkedspolitik" er en komparativ retssociologisk undersøgelse om implementering af EU-direktiver vedr. arbejdsmarkedsforhold og deres effektive håndhævelse i Danmark sammenlignet med fire andre EU-medlemsstater: Finland, Frankrig, Tyskland og Storbritannien. Projektet bliver udført med støtte fra LO.

Ole Bjerg: "Etik efter Guds død". Projektet undersøger den klassiske dørkheimiske problematik omkring forholdet mellem etik og differentiering og forsøger ved hjælp af nyere teoridannelser at formulere nogle begreber, der gør det muligt at tale om etik i det postmoderne samfund.

Lars Geer Hammershøj: "Selvdannelse og Socialitet – Forsøg på en samtidsmæssig konstruktion". Projektet er et forsøg på samtidsmæssig konstruktion af begreb om selvdannelse i senmoderniteten. Dannelsesbegrebet åbner for at tænke socialitet på nye måder, hvilket diagnosticeres som nødvendigt med samtidens radikale individualisering. Projektet forsøger endvidere at gribe og konstruere nogle af tidens eksemplariske dannelsesfænomener, som til eksempel technoravet, det performative selv, dannelse på jobbet, og folks individualiserede forhold til viden.

Ole Hammerslev: "Danish Judges in the 20th Century: A Socio-Legal Study" (udkommet på DJØF-forlaget.) Afhandlingen viser, at andre professionelle grupper har erstattet danske dommere som retlige beslutningstagere på nogle områder. På samme tid har dommere øget den interne sociale stratifikation. Dommere ved de højere retter bliver i stigende grad tættere relateret til andre dele af statsfeltet og til academia. Og ydermere har dommere udvidet deres symbolske magt ved at udvikle nye former for fortolkning.

René Elley Karpantschof: "Demokrati i dybden – tilblivelsen af moderne politisk kultur i Danmark 1866-1920". Med en event-history-tilgang kortlægges dele af det sociale konfliktmønster i tiden efter indførelsen af et demokratisk regime 1848-49. Det vil konkret sige en database-registrering af kollektive aktioner som protestmøder, adresser, optog og uroligheder. Datamaterialet underkastes netværksanalyse i historisk-sociologisk perspektiv med henblik på at forklare den moderne politiske kulturs tidlige formering i Danmark.

Nauja Kleist: "Transnational practices and belonging. An analysis of mobility, diasporic identification and transnationalism among Somalis in Denmark." Projektet undersøger, hvordan forholdene i Danmark påvirker herboende somalieres engagement i oprindelseslandene og omvendt. Et centralt spørgsmål er forholdet mellem transnationale praksisser, social og fysisk mobilitet.

Else Kloppenborg: "Terror: The EU in Reaction. An Analysis of the European Answer to 9.11." Udgangspunktet for projektet er, at moderne, vestlige samfund ovenpå terroranslaget 11. september 2001 i USA befinder sig i en situation, hvor de søger at tilpasse sig en (forestillet) ny verdensorden, beskytte sig og (re)konstruere sikkerhed via diverse strategier til terrorbekæmpelse. Spørgsmålet er da, hvordan strategier i kampen mod terror påvirker "governance" i europæisk kontekst og hvad de (ikke-intenderede) konsekvenser i borger-, menneskerettigheds- og mobilitets-

mæssig henseende bliver. Undersøgelserdesignet bygger på kvalitative analysemetoder, herunder ekspertinterview, medie- og dokumentanalyse.

Christian Stenbak Larsen: "Den økologiske forbruger". Projektet er en undersøgelse af, hvad økologisk mad betyder i tekst og tale om økologisk mad. Målet er at nå til en forståelse af den popularitet, som økologiske madvarer har nydt siden 1994.

Esther Nørregård-Nielsen: "Pædagogers professionalisering". En kvantitativ analyse af pædagogers muligheder og forventninger til eget erhverv samt ønske om øget professionalisering i spændingsfeltet mellem kommune, stat og forældre.

Helene Hjorth Oldrup: "Mobile erfaringer – persontransport set i lyset af teorier om mobilitet". Teorier om mobilitet bruges i stigende grad til at indkredse aspekter ved sociale liv. I dette projekt undersøger og diskuterer jeg disse teorier i forhold til et empirisk felt, nemlig persontransport med bil i hverdagen. Hvordan erfarer og håndterer mennesker hverdagens mobilitet? Hvordan ser hverdagslivet ud set fra et mobilt perspektiv? Og hvilke begrænsninger og muligheder giver teorier om mobilitet for at forstå disse spørgsmål? I dette projekt undersøger jeg hverdagsfortællinger og populære fortællinger om mobilitet med bil og diskuterer disse i relation til teorier om mobilitet.

Frederik Thuesen Pedersen: "Individets ret – en udfordring for samfundet. Om forholdet mellem menneskerettigheder og solidaritet med fokus på arbejdsmarkedsrelationer." Projektet undersøger forholdet mellem menneskerettigheder og begrebet solidaritet i lyset af nyere sociologisk teori. Empirisk fokuserer det på den betydning som forskellige arbejdsmarkedsorganisationer tilskriver de senere års menneskeretlige reformer af dansk arbejdsret samt den øgede politiske betydning af individuelle rettigheder.

Poul Poder Pedersen: "Emotion and power in organisational change". A case study of how managers and employees manage emotions during an organisational restructuring in a huge international firm.

Eva Bendix Petersen: "Videnskabelig kvalitet og relevans? – En videnssociologisk undersøgelse af videnskabs-samfundets strukturelle handlerum, diskursive praksisser og positioneringspræmisses".

Ulrich Schmidt-Hansen: "Når bare ministeren ikke kommer i problemer – konsensusøgende adfærd blandt embedsmænd på Slotsholmen". Projektet undersøger organisationskulturen blandt embedsmænd på Slotsholmen for at belyse, hvordan denne påvirker konsensus i den politiske beslutningsproces mellem stat og interesseorganisationer i det danske samfund".

Satsningsområder*Kultur og identitet*

Dette område drejer sig om analyser af normer, videns- og forståelsesformer og trosforestillinger. Det omfatter desuden analyser af sædvaner, symboler, ritualer og livsstil i forskellige grupper og samfundstyper. I forbindelse hermed omhandles emner som kulturel identitet, multikulturalisme, subkulturer og minoriteter, herunder migration, etnicitet og køn.

Marginalisering og velfærd

Forskningsområdet vedrører analyser af den samfundsmæssige ulighed og hvilke processer, der skaber eller modificerer den. Særlige vigtige analyser er, hvilke processer

der medfører og vedligeholder social marginalisering, og hvilke processer der evt. kan modvirke dette. Dette indebærer endvidere studier af velfærdsmæssige foranstaltninger og karakteren af den offentlige forvaltning i Danmark og andre lande.

Viden og samfund

Relationen mellem viden og samfund studeres ud fra tre gensidigt afhængige strukturelle perspektiver: videns- og befolkningsudvikling, vidensorganisation og viden som symbolsk system. Centrale emner er derfor videnssamfundets konsekvenser for social differentiering, forandrings- og udviklingsprocesser i relation til vidensorganisationer og samfund, og studier af de videnskabelige og teknologiske symbolsystemer og disses sociale funktioner.

Værdier og social forandring

Dette satsningsområde handler om fordelingen og udviklingen af værdier i samfundet primært i et komparativt perspektiv. Særligt vigtige emner er værdimæssige forandringer som fx sekularisering eller normændringer og deres sammenhæng med samfundets udvikling. Et andet sæt af spørgsmål vedrører hvilke faktorer og aktører, der skaber/ønsker at skabe social forandring.

I løbet af 2003 er der påbegyndt en evaluering og revision af satsningsområderne som led i en ny langtidspan for perioden 2004-2009.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Peter Abrahamson: Har siddet i bedømmelsesudvalg til adjunktur i socialvidenskab på Roskilde Universitetscenter.

Heine Andersen: Har været medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende adjunktur ved Handelshøjskolen i København; formand for bedømmelsesudvalg vedrørende dr.philos.-afhandling ved Universitetet i Tromsø.

Yvonne Due Billing: Har været formand for bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Charlotte Bloch: Har været medlem af bedømmelsesudvalg til lektorat i Sociologi med særlig henblik på sociale problemer, Ålborg Universitet; medlem af bedømmelsesudvalg til ph.d.-afhandling, Institut for Human Ernæring, Landbohøjskolen.

Peter Gundelach: Har været medlem af bedømmelsesudvalg til professorat i rusmiddelforskning, Aarhus Universitet; medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende oprykning til professor, Göteborgs Universitet; medlem af bedømmelsesudvalg til adjungeret professor, Copenhagen Business School.

Margaretha Järvinen: Har været medlem af bedømmelsesudvalg for professorat ved Aarhus Universitet; medlem af bedømmelsesudvalg for forskerstilling på SFI; medlem af bedømmelsesudvalg for "forsker II" stilling i Oslo; medlem af bedømmelsesudvalg for "forsker I" stilling i Oslo; formand for bedømmelsesudvalg for lektorat i Århus; medlem af bedømmelsesudvalg for ph.d.-stipendium, Sociologisk Institut.

Allan Madsen: Har været medlem af bedømmelsesudvalg til lektorat i samfundsvidenskab ved Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi ved Roskilde Univer-

sitetscenter; formand for bedømmelsesudvalg til ph.d.-afhandling ved Sociologisk Institut, KU.

Inge Kryger Pedersen: Har været medlem af bedømmelsesudvalg til eksternt lektorat i Sociologi ved Institut for Folkesundhedsvidenskab, KU; medlem af bedømmelsesudvalg til adjunktur i Sociologi – Visions and collective actors in late modernity ved Sociologisk Institut, KU.

Udvalg og fonde

Bjarne Hjorth Andersen: Medlem af det rådgivende forskningsudvalg for Danmarks Statistik.

Heine Andersen: Har været medlem af universitetets arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til retningslinjer for universitetets varetagelse af forskningsetik.

Charlotte Bloch: Næstformand for Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning og suppleant i Forskningsstyrelsens Udvalg vedrørende Videnskabelig Uredelighed.

Peter Gundelach: Medlem af Rockwool fondens programkomite; Forskningsstyrelsens arbejdsgruppe vedrørende forskningsetiske regler (2003); Socialforskningsinstituttets Strategic Research Advisory Board 2003.

Margaretha Järvinen: Har været medlem af "evaluation committee for John Evans Professorship", University of Denver, USA; medlem af bestyrelsen for FORSA (Forening for forskning i socialt arbejde); Medlem af Udvalgene vedrørende Videnskabelig Uredelighed (indtil juni 2003); medlem af Det Interne Forskningsråd, Socialforskningsinstituttet.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Inge Kryger Pedersen: Har været ekstern evaluator af Anti Doping Danmark 2000-2003, under Kulturministeriet.

Tillidshverv

Heine Andersen: Medlem af bestyrelsen i Filosofisk Forum.

Margareta Bertilsson: Medlem af SFI's bestyrelse (2001-2004); medlem af Københavns Universitets Bioteknologiudvalg; medlem af nordisk gruppe for evaluering af Riksbankens Jubilæumsfond, Stockholm (2002-2004); vicepræsident for Research Network; medlem af Executive Committee, European Sociological Association 2001-2003.

Charlotte Bloch: Tillidsrepræsentant for videnskabelige medarbejdere på Sociologisk Institut; medlem af hovedsamarbejdsudvalget, KU.

Anders Holm: Medlem af organisationskomiteen for Symposium i Anvendt Statistik.

Carsten Strøby Jensen: Medlem af bestyrelsen i Nordisk Sociologforening.

Lars Bo Kaspersen: International koordinator og medlem af fakultetets Uddannelsesudvalg.

Jørgen Elm Larsen: Medlem af repræsentantskabet for Læreranstalternes Fælles Byplankursus; medlem af styregruppen for Forskerskolen for Integration, Produktion og Velfærd.

Formidling

Udgivervirksomhed

Sociologisk Institut udgiver tidsskriftet Dansk Sociologi fire gange årligt. Det er et tidsskrift, der publicerer originale sociologiske artikler, review essays, kommentarer og anmeldelser af sociologisk faglitteratur.

Redaktionen af Acta Sociologica – Journal of the Scan-

dinavian Sociological Association – har i perioden 2003-2006 til huse på Sociologisk Institut. Acta Sociologica udgives på det internationale forlag SAGE. Tidsskriftet publicerer originale sociologiske artikler med udgangspunkt i forskellige metodiske og teoretiske traditioner samt boganmeldelser. Der vil endvidere komme en række temanumre.

Fokus er på det skandinaviske sociologiske miljø og internationale artikler, der fokuserer på skandinaviske problemstillinger.

Acta Sociologica redigeres af Margareta Bertilsson, KU, Jacob Buchwaldt-Nissen, KU, Thomas Boje, RUC, og Michael Hviid Jacobsen, Ålborg Universitet.

Redaktionelle hverv

Peter Abrahamson: Medlem af redaktionspanelet for Sociological Research Online og Journal of Societal and Social Policy.

Heine Andersen: Medlem af redaktionskomiteén for tidsskrifterne Vest og Distinktion.

Henning Bech: Medlem af redaktionskomiteerne for tidsskrifterne Kvinder, Køn & Forskning; Zeitschrift für Sexualforschung og Sexualities.

Margareta Bertilsson: Editor for Acta Sociologica; Journal of the Scandinavian Sociological Association; Associate Editor for European Journal of Social Theory; Journal for the History of Sociology; medlem af redaktionsrådet for Sociologisk Årbog, Universitetet i Oslo.

Yvonne Due Billing: Medlem af redaktionen for Gender, Work and Organization, Oxford, UK.

Ron Eyerman: Medlem af redaktionen for Corresponding Editor; medlem af redaktionen af European Journal of Social Theory; medlem af redaktionen for Journal of Classical Sociology.

Anders Holm: Medlem af bestyrelsen af Nordisk Sociologforening.

Carsten Strøby Jensen: Er med i redaktionspanelet for Tidsskrift for Arbejdsliv og er med i the Editorial Board i Acta Sociologica.

Margaretha Järvinen: Medlem af redaktionen for Socialvetenskaplig tidsskrift (Sverige); medlem af redaktionspanelet for Distinktion – Tidsskrift for samfundsteori; medlem af redaktionspanelet for tidsskriftet Social Kritik

Lars Bo Kaspersen: Medlem af redaktionspanelet for tidsskriftet Política og for Distinktion – Tidsskrift for Samfundsteori.

Jørgen Elm Larsen: Medlem af redaktionspanelet for Tidsskrift for Arbejdsliv og Dansk Sociologi.

Allan Madsen: Medlem af redaktionen for tidsskriftet Dansk Sociologi.

Inge Kryger Pedersen: Medlem af redaktionen for Dansk Sociologi.

Kongresser og symposier

Margaretha Järvinen: Medarrangør for konferencen "Hvad er god forskning i socialt arbejde" på Den Sociale Højskole, København

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Charlotte Bloch: Medstifter og vice-koordinator af et forskningsnetværk for emotionsforskning under Det Europæiske Sociologforbund.

Instituttet deltager sammen med Institut for Arkæologi og Etnologi og Psykologisk Institut i forskningsprojektet

'Velfærdsstat og livsformer ved en korsvej' finansieret af SHF. I projektet deltager endvidere forskere fra University of California, Los Angeles og Birkbeck College, London.

Instituttet deltager i et nationalt tværfagligt forskningsprojekt "Kultur mødet" finansieret af SHF/SSF med deltagere fra Statskundskab, AU, Statskundskab, KU, Center for Kulturstudier, AU, Institut for Arkæologi og Etnologi, KU, Slavisk Institut, AU samt Lancaster University, UK.

Instituttet deltager i The European Values Study Group. Den danske del af projektet finansieres af SSF. Der er danske deltagere fra Handelshøjskolen i Aarhus, Københavns Universitet, Odense Universitet, Socialforskningsinstituttet, Aalborg Universitet og Aarhus Universitet. Internationalt omfatter samarbejdet op mod 40 lande.

Instituttet deltager i EU-finansieret forskningsprojekt "A Framework for Socio-economic Development in Europe? The Consensual Political Cultures of the Small West European States in Comparative and Historical Perspective". Projektet er komparativt, og 6 lande deltager. Formålet er at belyse, hvordan de seks lande historisk og aktuelt har sønderet på internationalisering og globalisering. Projektet ledes af Uwe Becker, Amsterdam. Følgende deltager: Dr. U. Becker, University of Amsterdam; Dr. H. Boehl, University of Amsterdam; Prof. dr. H. U. Jost, University of Lausanne; Dr. B. Voutat, University of Lausanne; Prof. dr. P. Kettunen, University of Helsinki; Prof. dr. H. Stenius, University of Helsinki; Prof. dr. H. Konrad, University of Graz; Dr. M. Lechner, University of Graz; Prof. dr. B. Rothstein, Göteborg University; Lars Bo Kaspersen, University of Copenhagen. Hertil kommer ansættelse af ca. 6-10 ph.d.-studerende. Projektet løber frem til 2006 (Lars Bo Kaspersen og Ulrich Schmidt Hansen).

Instituttet deltager som partner i MUSCIPOL (Managing with Uncertainty in Science Policy (EU)); partner i STAGE (Science, Technology and Governance in Europe (EU)).

Anders Holm: Deltager som "core member" ved Center for Anvendt Mikroøkonometri (CAM) ved Økonomisk Institut, Københavns Universitet. Centeret, der er finansieret af Grundforskningsfonden ved en 5-årig bevilling, udfører forskning inden for forskellige grene af anvendt økonomi og statistik, med særligt henblik på analyse af individdata. Ved centeret udfører Anders Holm især forskning inden for anvendelsen af hazard-rate-modeller og forskning af faktorer bag unges valg af uddannelse.

Peter Abrahamson: Næstformand (vice chairman) for det europæiske forskningskoordineringsprogram Cost Action 15: Changing Welfare Systems in Europe, som administreres af Europakommissionen.

Gæsteforskere

Professor Howard Becker, San Francisco; professor Steve Fuller, University of Warwick; professor Jaber F. Gubrium, University of Missouri; ; professor Wendy Hollway, Open University, UK; professor Nikolas Rose, London School of Economics; ph.d. Jens Rydgren, Stockholm Universitet.

Forskningsophold i udlandet

Jørgen Elm Larsen: Har været visiting research fellow ved Social Policy Research Centre, University of New South Wales.

Netværk

Margareta Bertilsson: Medlem af STAGE (Science, Technology, Governance in Europe), EU-finansieret netværk.

Forskningscenter FAOS

Ledelse og øvrige medarbejdere pr. 1.2.2003

Centret ledes af centerleder Jesper Due, forskningsleder Jørgen Steen Madsen, Steen E. Navrbjerg, Søren Kaj Andersen, Mikkel Mailand, Carsten Jørgensen, Jytte Kaltoft Bendixen, Christina Jayne Colclough, Mikkel Møller Johansen (til 1.11.2003), Anna Ilse og Ane Kelstrup. Endvidere er Carsten Strøby Jensen og Nikolaj Lubanski associeret FAOS.

Adresse

Linnésgade 22
1361 København K
Telefon 35 32 32 80
Fax 35 32 39 40
www.sociology.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier, FAOS, er et uafhængigt forskningscenter ved Sociologisk Institut, KU. Formålet med FAOS er for det første at udvikle sociologisk grundviden om arbejdsmarkedet og dets organisationer. For det andet at foretage studier af organisations- og aftalesystemet på arbejdsmarkedet i en dansk og europæisk sammenhæng, og for det tredje at formidle viden og deltage i diskussioner om arbejdsmarkedet.

Med en grundbevilling fra Arbejdsministeriet (nu Beskæftigelsesministeriet) samt en supplerende bevilling fra SSF blev FAOS etableret som et forskningscenter pr. 1. januar 1999, men FAOS har fungeret som en forskningsgruppe ved Sociologisk Institut siden 1. januar 1990.

FAOS' forskningsvirksomhed finansieres desuden af bevillinger fra EU samt en række arbejdsmarkedsorganisationer.

Bevillingen er givet til at gennemføre det femårige forskningsprogram med fællestitlen "Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne" (1.1.1999-31.12.2003). Forskningsprogrammet, der således er afsluttet med udgangen af 2003, har fokuseret på ændringer i overenskomstsystemet og organisationsstrukturerne samt i relationerne mellem parterne på arbejdsmarkedet og det politiske system med udgangspunkt i henholdsvis et lokalt (virksomheder), et nationalt og et internationalt (europæisk) analytisk niveau. Multiniveauregulering afspejler den kompleksitet, der præger dagens og fremtidens arbejdsmarked, hvor der både findes individuelle aftaler, kollektive overenskomster og lovgivning, hvor der både er tendenser til centralisering, decentralisering og internationalisering, og hvor der er mange aktører med forskelligartede interesser, præget af nye normer og værdier. Under forskningsprogrammet gennemføres en lang række projekter. Omtale af de forskellige projekter findes på FAOS' hjemmeside www.faos.dk, hvor også den samlede beretning for den femårige forskningsperiode kan downloades.

FAOS indgår i mange internationale forskernetværk. FAOS deltager i forskningsprojekter realiseret i samarbejde med arbejdsmarkedets parter. FAOS er dansk nationalcenter under EIRO; European Industrial Relations Observatory. FAOS deltager ligeledes, på foranledning af EU-kommissionen, i et europæisk komparativt projekt om arbejdsmarkedsforholdene i de repræsenterede lande.

I perioden fra 1. januar 2004 finansieres FAOS's forskningsvirksomhed med en ny grundbevilling fra Industriens

Uddannelsesfond, Dansk Arbejdsgiverforening og Beskæftigelsesministeriet.

I august 2003 blev bac.scient.soc Anna Ilse og bac.scient.soc Ane Kolstrup ansat som studentermedhjælpere på FAOS med særligt henblik på det igangsatte projekt om evaluering af samarbejdssystemet på det kommunale område.

Center for Forskning i Eksistens og Samfund

Ledelse og øvrige medarbejdere pr. 1.2.2003

Centret ledes af medarbejdere på Sociologisk Institut, hvilke er centerleder Bo Jacobsen samt projektsekretærene Carolina Magdalene Maier og Grith Zickert.

Adresse

Linnésgade 22
1361 København K
Telefon 35 32 32 80
Fax 35 32 39 40
www.sociology.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Centeret danner rammen om en række forskningsprojekter, der udforsker emner vedrørende sundhed, aldring, eksistensproblemer, forskningssociologi samt skolelivets socialpsykologi. Projekterne er bundet sammen af en interesse for menneskets livsudfoldelse og eksistensbetingelser i det moderne samfund samt af en overvejende socialfænomenologisk tilgang. Projekterne udføres dels på Sociologisk Institut, KU, dels som rammeprojekter i samarbejde med andre universitetsinstitutter.

Forskningsvirksomhed

Magt og demokrati i skoleklassen

Projektet undersøger danske børn og unges opfattelse af demokratiets ideer og realiteter set i relation til deres egen skolehverdag. Projektet undersøger, hvordan børn bliver gode demokrater. Undersøgelsen interesserer sig i særlig grad for skoleklassen som demokratisk lærested, dvs. et sted hvor danske børn og unge har mulighed for at gøre deres basale erfaringer om magt og demokrati samt erhverve de erfaringer, der senere skal anvendes ved udøvelse af demokratisk medborgerskab. Projektet er et delprojekt under Den Danske Magtudredning, der også støttes af Undervisningsministeriet. I projektet indgår en undersøgelse omfattende 5000 danske skoleelever. En del af projektet foregår i samarbejde med Danmarks Pædagogiske Universitet.

Humanistisk-sociologisk ældreforskningsprojekt

Centeret koordinerer et stort femårigt humanistisk-sociologisk ældreforskningsprojekt med henblik på at udvikle en ikke-biologisk forståelse af, hvad det vil sige at blive ældre. Projekterne skal udvikle en forståelse for aldringsprocessen, for sammenhængen mellem aldring og kultur samt for vor tids menneskes forhold til det at blive ældre. Projektet foregår i samarbejde med forskere fra KU, RUC og AU.

Satsningsområder

Centret er et forskningscenter "uden mure", som gennem sine projekter bidrager til skabelsen af tværfaglige forskningssamarbejder omhandlende sociale og eksistentielle livsbetingelser i det moderne samfund.

Koordination for Kønsforskning i Danmark**Ledelse og øvrige medarbejdere pr. 1.2.2003**

Centret ledes af koordinator Hilda Rømer Christensen.

Studentermehjælper/forskningsassistenter er Nicolai Elver, Rikke Randorff Hegnhøj, Marlene Spanger, Rasmus Præsmann Hansen.

Adresse

Linnésgade 22
1361 København K
Telefon 35 32 32 80
Fax 35 32 39 40
www.sociology.ku.dk

Centerkoordinatorens årsberetning

Formålet med Koordinationen for Kønsforskning er på landsplan at støtte og initiere forskning og formidling af kønsforskning, at arrangere konferencer og seminarer, at bistå ved formidling samt at fremme integration og internationalisering af dansk kønsforskning.

Koordinationen har i 2003 udgivet følgende publikationer om dansk kønsforskning: "Køn i Forskning – Forskning i Køn" (72s.) samt den engelsprogede: "Gender in Research – Research in Gender" (72s.) I tilknytning hertil er der åbnet en forskerdatabase, der indeholder ca. 275 forskerprofiler over danske kønsforskere. Se www.sociology.ku.dk/sochrc/gmd.asp. Projektet har været støttet af forskningsministeriets Tips og Lottomidler.

Koordinationen udgiver det videnskabelige og refereebaserede tidsskrift "Kvinder, Køn & Forskning". I 2003 var temaerne bl. a. "Universiteter fra Humboldt til Mickey Mouse, Skæve Køn og Køn og Krig".

Koordinationen har i efteråret 2003 været vært for projektet: "Kønsforskning som tværfakultært udviklingsprojekt" ved Københavns Universitet.

Koordinatoren Hilda Rømer Christensen er supervisor i NorFa projektet: Women's Movements and Internationalization – The Third Wave og medlem af flere nordiske og europæiske forskningsnetværk, herunder netværk om velfærdsstatshistorie samt af det europæiske EU-støttede netværk Athena.

Hilda Rømer Christensen er derudover ansvarshavende redaktør for tidsskriftet "Kvinder, Køn og Forskning". Koordinationens egen forskning har fokus på Køn, religion, modernitet og Køn, velfærd og ligestillingsdiskurser i det 20. århundrede.

Hilda Rømer Christensen er medlem af den rådgivende institutbestyrelse ved Sociologisk Institut, af Censorkorpset for Idrætsuddannelserne i Danmark og har været ph.d.-opponent ved Historisk Institut, Aarhus Universitet. Derudover er Hilda Rømer medlem af Styret for Nordisk Insti-

tut for Kvinde- og Kønsforskning i Oslo, medlem af resourcegrupper i regi af Ligestillingsministeriet og dansk kontaktperson til den europæiske forskningsorganisation, WISE, Women's International Studies, Europe.

Instituteder Peter Abrahamson

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	16,9	9,7	26,6
DVIP	0,3	1,4	1,7
STIP	4,8	5,3	10,1
TAP	10,4	2,6	13,0
Årsværk i alt	32,4	18,9	51,4
Løn	13.737,0	6.898,0	20.635,0
Frikøb mv.	123,0	975,0	1.098,0
Øvrige drift	1.059,0	3.263,0	4.322,0
Anskaffelser	653,0	163,0	816,0
Bruttototal t.kr.	15.573,0	11.299,0	26.871,0

Stab*VIP Internt finansieret*

Abrahamson, Peter Edgar; lektor.
Andersen, Bjarne Hjorth; lektor.
Andersen, Heine; lektor.
Arnoldi, Jakob Dyrlund; adjunkt.
Bertilsson, Thora Margareta; professor.
Billing, Yvonne Due; lektor.
Bloch, Charlotte; lektor.
Eyerman, Ron; professor.
Gundelach, Peter; professor.
Hansen, Henning Bech; lektor.
Holm, Anders; lektor.
Jacobsen, Bo; professor.
Järvinen, Margaretha Maria; professor.
Jensen, Carsten Strøby; lektor.
Kaspersen, Lars Bo Sommerfeldt; lektor.
Larsen, Jørgen Elm; lektor.
Madsen, Allan Michael; lektor.
Pedersen, Inge Kryger; lektor.
Villadsen, Kasper Fejlberg; forskningsass.

VIP Eksternt finansieret

Andersen, Søren Kaj; adjunkt.
Christensen, Hilda Rømer; lektor.
Crone, Ida Christine; adjunkt.
Colclough, Christina Jayne; forskningsass.
Demant, Jakob Johan; forskningsass.
Due, Jesper Jørgen; lektor.
Elam, Mark Jeremy; adjunkt.
Madsen, Jørgen Steen; forskningslektor.
Navrbjerg, Steen Erik; lektor.
Simonsen, Mikkel Mailand; forskningsadj.
Skov, Lise; adjunkt.
Spanger, Marlene; forskningsass.
Østergaard, Jeanette; forskningsass.

STIP Internt finansieret

Benjaminsen, Lars; ph.d.-stipendiat.
 Bjerg, Ole; ph.d.-stipendiat.
 Have-Knudsen, Else Kloppenborg; ph.d.-stipendiat.
 Jakobsen, Turf Böcker; forskningsass.
 Kleist, Nauja Iben; ph.d.-stipendiat.
 Larsen, Christian Stenbak; kand.stip.
 Petersen, Eva Bendix; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Andersen, Kathrine Vitus, ph.d.-stipendiat.
 Bendixen, Jytte Kaltoft; kand.stip.
 Grünenberg, Kristina; ph.d.-stipendiat.
 Karpantschof, Rene Elley; forskningsass.
 Nørregård-Nielsen, Esther Cecilie; ph.d.-stipendiat.
 Oldrup, Helene Hjorth; ph.d.-stipendiat.
 Pedersen, Esben Houborg; ph.d.-stipendiat.
 Schmidt-Hansen, Ulrich; ph.d.-stipendiat.
 Wimberley, Kristina Louise; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Hammershøj, Lars Geer: Selvdannelse og Socialitet. Forsøg på en konstruktivistisk orienteret socialanalytisk samtidsdiagnose.
 Hammerslev, Ole: Danish Judges in the 20th. Century. A Socio-Legal Study.
 Villadsen, Kaspar Feilberg: Det sociale arbejdes genealogi.
 – Om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker.

Fondsbevillinger

AKF, Amtskommunernes og Kommunernes Forsk. Inst.
 – Samarbejde med AKF (Bo Jacobsen) kr. 7.068.200.

Arbejdsministeriet og Forskningsministeriet
 – Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne. 5-årig undersøgelse... (Jesper Due, Jørgen Steen Madsen) kr. 12.000.

Dansk Arbejdsgiverforen. og Ind. Uddannelsesfond
 – FAOS' Forskningsvirksomhed 2004-2008 (FAOS/Jesper Due, Steen Jørgen Madsen) kr. 4.000.000.

Diverse Fonde
 – Diverse annuumstilskud (Sociologisk Institut) kr. 1.593.600.

EU
 – Smallcons (Lars Bo Kaspersen) kr. 1.149.700.

European Foundation
 – Danish correspondent of EIRO (Jørgen Steen Madsen/FAOS) kr. 303.400.

FAFO, Nordisk samarbejdsprojekt
 – Globalisering, regionalisering og faglig organisering (FAOS) kr. 83.900.

Forskningsministeriet
 – Koordination for kønsforskning (Hilda Rømer Christensen) kr. 61.500.

Forskningsstyrelsen

– Euro-Muslims (Jytte Klausen) kr. 271.000.

KL, Københavns Kommune, KTO

– Evaluering af medinflydelsessystemet på det kommunale område (FAOS/Jesper Due, Steen Jørgen Madsen) kr. 812.400.

Landsorganisationen i Danmark

– Mellem lov og praksis i europæisk arbejdsmarkedspolitik (FAOS/Jesper Due, Steen Jørgen Madsen) kr. 1.352.800.

NOS-S Nordisk Samarb.nemnd for Samfundsforskning

– Changing context for mediating public concern in assessment of techoscience (COMPASS) (Margareta Bertilsson) kr. 234.200.

Rockwool Fonden

– Youth and alcohol (Peter Gundelach) kr. 3.753.400.

Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd

– Visions and Collective Actors in Late Modernity (Peter Gundelach) kr. 4.000.000.

Universite Catholique de Louvain

– EU- rapport om partssystemet i Danmark (Jesper Due/FAOS) kr. 122.400.

Publikationer

Abrahamson P.: The Danish Welfare State: A Social Rights Perspective. *Journal of Societal & Society* Vol. 1, no. 1, s. 1-13. 2002.

Abrahamson P.: Different Social Partnerships – different Partnerships Contexts. i: *Local Partnerships in Europe: An Action Research Project* s. 17-27. Louise Kjær, Peter Abrahamson & Peter Raynard (eds.). The Copenhagen Centre, Copenhagen 2003.

Abrahamson P.: Researching poverty and social exclusion in Europe. *Journal of European Social Policy* Vol. 13, no. 3, s. 281-285. 2003.

Abrahamson P.: The End of the Scandinavian Model? Welfare Reform in the Nordic Countries. *Journal of Societal & Social Policy* Vol. 2, no. 2, s. 19-36. 2003.

Abrahamson P.: The Welfare State in Denmark. i: *Welfare Capitalism Around the World* s. 113-137. Christian Aspalter (ed.). Casa Verde Publishing, Hong Kong 2003.

Abrahamson P., Kjær L., Raynard P.: (eds.). *Local Partnerships in Europe: An Action Research Report*. 142s. The Copenhagen Centre, Copenhagen 2003.

Abrahamson P., Kjær L., Raynard P.: The Notion of Social Inclusion and Exclusion in Contemporary Society. i: *Local Partnerships in Europe: An Action Research Project* s. 63-69. Peter Abrahamson (eds.). The Copenhagen Centre, Copenhagen 2003.

Abrahamson P., von Oorschot W.: The Dutch and Danish Miracles Revisited: A Critical Discussion of Activation Policies in Two Small Welfare States. *Social Policy & Administration* Vol. 37, no. 3, s. 288-304. 2003.

Andersen B.H.: (red.). *Udviklingen i befolkningens levevilkår over et kvart århundrede*. 357s. Socialforskningsinstituttet, København 2003.

Andersen B.H.: *Sammenfatning. i: Udviklingen i befolkningens levevilkår over et kvart århundrede* s. 14-28. Bjar-

- ne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Andersen B.H.: Levevilkår og levekår 1976-2000. i: Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede s. 30-44. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Andersen B.H.: Population, stikprøver og bortfald. i: Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede s. 46-55. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Andersen B.H.: Social struktur, familie, beskæftigelse. i: Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede s. 76-92. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Andersen B.H.: Vold og nervøsitet for vold. i: Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede s. 250-259. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Andersen B.H.: Befolkningens egne vurderinger. i: Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede s. 310-324. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Andersen B.H., Larsen J.E.: Meget svært belastede levekår. i: Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede s. 260-278. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Andersen H.: Kan diskursanalysen diskuteres? Dansk Sociologi Vol. 14, nr. 4, s. 79-83. 2003.
- Andersen H.: Chicagoskolen. Leksikon for det 21. århundrede, København 2003.
- Andersen H.: Coleman, James S. Leksikon for det 21. århundrede, København 2003.
- Andersen H.: Cooley, Charles Horton. Leksikon for det 21. århundrede, København 2003.
- Andersen H.: Elster, Jon. Leksikon for det 21. århundrede, København 2003.
- Andersen J., Beck A-M.T., Fotel T.N., Kristensen C.J., Larsen J.E.: Indledning: Empowerment i storbyens rum. i: Empowerment i storbyens rum s. 9-40. John Andersen, Anne-Marie Tyroll Beck, Catharina Juul Kristensen & Jørgen Elm Larsen(red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Andersen J., Beck A-M.T., Kristensen C.J., Larsen J.E.: (red.). Empowerment i storbyens rum. Et socialvidenskabeligt perspektiv. 252s. Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Andersen J., Larsen J.E., Schultz I.: Steder, fællesskaber og identiteter i Kongens Enghave. Research Paper from the Department of Social Sciences 9/03, 80 s. Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi. Roskilde Universitet, Roskilde 2003.
- Andersen K.V.: Indvandrerbørn leger dårligt; institutionelle konstruktioner af farlig fritid. i: At skabe en klient s. 136-163. Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Andersen S.K.: (red.). EU og det nordiske spil om lov og aftale. De nordiske lande og de europæiske aftaler/direktiver om deltid og tidsbegrænset ansættelse. 157s. SALTSA, Stockholm 2003.
- Andersen S.K.: Danmark: Vejen mod en erga omnes model. i: EU og det nordiske spil om lov og aftale s. 41-73. Søren Kaj Andersen(red.). SALTSA, Stockholm 2003.
- Andersen S.K.: EU og det nordiske spil om lov og aftale. i: EU og det nordiske spil om lov og aftale s. 115-142. Søren Kaj Andersen(red.). SALTSA, Stockholm 2003.
- Andersen S.K.: Social Dialogue in the Public Sector in Denmark: A report compiled for the LO/FTF Council. 26s. FAOS, Copenhagen 2003.
- Andersen S.K., Ahlberg K.: Introduktion. i: EU og det nordiske spil om lov og aftale s. 7-18. Søren Kaj Andersen (red.). SALTSA, Stockholm 2003.
- Andersen S.K., Jakobsen G.: The Interplay between NGOs and the Social Partners in Social and Labour Market Policy in Selected EU Member States. 38s. FAOS, Copenhagen 2003.
- Andersen S.K., Leisner H.: PHARE twinning project on Social Dialogue: Activity 1.2.J. Inspiration Report on Continuous Social Dialogue in RT. 18s. Ministry of Economy, Labour and Social Policy, Poland, 2003.
- Andersen S.K., Nordestgaard M., Colclough C.J.: Danmark: Metalindustriens forandring og den faglige europæisering. i: Fackliga strategier för att möta globalisering och regionalisering inom metalindustrin s. 37-86. Paula Blomqvist & Sofia Murhem(red.). SALTSA, Stockholm 2003.
- Arnoldi J.D.: Anmeldelse af John B. Thompson: Den politiske skandale – magt og synlighed i mediealderen. Dansk Sociologi Vol. 14, nr. 4, s. 98-100. 2003.
- Arnoldi J.D.: Aktør-Netværkteori: A-moderne (sociologisk?) teori. Dansk Sociologi Vol. 14, nr. 3, s. 9-23. 2003.
- Arnoldi J.D.: Miljøet i pressen. Information 15. jan., s. 9. 2003.
- Bech H.: På tværs! En præsentation og kritisk diskussion af "queer-teori". Kvinder, køn og forskning Vol. 12, nr. 1, s. 6-17. 2003.
- Bech H.: The Disappearance of the Modern Homosexual. i: Sexualities and Society s. 277-287. Jeffrey Weeks, Janet Holland & Matthew Waites (eds.). Polity Press, Cambridge 2003.
- Bertilsson M.: Knut Papendorf: Advokatens århundre? Retfærd Vol. 25, nr. 4(99), s. 89-93. 2003.
- Bertilsson M.: Robert King Merton (1910-2003). Dansk Sociologi Vol. 14, nr. 1, s. 126-129. 2003.
- Bertilsson M.: Researchers in Europe: A scarce resource? i: Building European Research Capacity s. 85-103. The Danish Institute for Studies in Research and Research Policy, Århus 2003.
- Bertilsson M.: Den videnskabelige republik – i nyt øjemed. i: Sociologiske visioner: Sytten bidrag fra en sociologisk brydningstid s. 104-119. Michael Hviid Jacobsen (red.). Systime, Århus 2003.
- Bertilsson M.: The Social as Trans-genic: On Bio-Power and its Implications for the Social. Acta Sociologica Vol. 46, no. 2, s. 118-131. 2003.
- Bertilsson M.: Antigone: ett evigt aktuellt drama. i: Fortsatt uferdig. Festskrift til Thomas Mathiesen s. 132-143. Kristian Andenæs & Knut Papendorf(red.). Unipax, Oslo 2003.
- Bertilsson M.: In memoriam: Robert King Merton (1910-2003). Sociologisk Forskning Vol. 39, nr. 1, s. 104-108. 2003.
- Bertilsson M., Elam M.: The Emerging Dimensions of Scientific Citizenship. European Journal of Social Theory Vol. 6, no. 2, s. 233-251. 2003.
- Bjerg O.: Methodenstreit Revisited: Om de sociologiske metoders epistemologi. Sociologisk Rapportserie 3, 20 s. Sociologisk Institut, København 2003.

- Bloch C.: Følelsernes skjulte spil i Akademia. i: Akademisk tilblivelse: Akademia og dens kønnede befolkning s. 121-157. Lis Højgaard & Dorte Marie Sønnergaard (red.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Bloch C.: Køn i Akademia. BioZoom Vol. 6, nr. 1, s. 10-13. 2003.
- Bruun H.H.E.R.: En klassiker – død eller levende? Hvad skal vi med Max Weber i dag? Dansk Sociologi Vol. 14, nr. 4, s. 61-75. 2003.
- Christensen A-D., Larsen J.E.: Mænds ligestilling – om behovet for en differentieret ligestillingsforståelse. i: Ligestillingspolitik som diskurs og praksis s. 125-144. Anette Borchorst & Drude Dahlerup (red.). Samfundslitteratur, Frederiksberg 2003.
- Christensen H.R.: Da KFUK kom til byen. Kultur, æstetik og religiøse regimer 1900-1940. i: Erobring og overskridelse: De nye kvinnene inntar verden 1870-1940 s. 143-160. Tone Hellesund & Inger Marie Okkenhaug (red.). Unipub Forlag, Oslo 2003.
- Christensen H.R.: Kvindeorganisationer, magt og velfærdsstat. i: 13 historier om den danske velfærdsstat s. 125-135. Klaus Petersen (red.). Syddansk Universitetsforlag, Odense 2003.
- Christensen H.R.: Building an Empire at Home and Abroad: Front Figures of the Danish Missionary Work for Women 1887-1913. i: Gender, Race and Religion: Nordic Missions 1860-1940 s. 137-156. Inger Marie Okkenhaug (red.). Studia Missionalia Svecana, Uppsala 2003.
- Colclough C.J.: (red.). Liberalisering, globalisering og faglige strategier i nordisk telekommunikation. En analyse af de faglige organisationers udfordringer og udvikling i Danmark, Norge, Sverige og Finland. 136s. SALTSA, Stockholm 2003.
- Colclough C.J., Nordestgaard M.: Faglige strategier og udfordringer i den danske vejtransport. i: Veitransport av gods i et grenseløst europæisk marked: Udfordringer for nordiske fagforbund s. 36-63. J.E. Dølvik & E. Løken(red.). SALTSA, Stockholm 2003.
- Colclough C.J., Nordestgaard M., Andersen S.K.: Faglige strategier og forandringer inden for den danske telekommunikationsbranche. i: Liberalisering, globalisering og faglige strategier i nordisk telekommunikation s. 31-55. Christina J. Colclough(red.). SALTSA, Stockholm 2003.
- Crone M.: Fra burqa til burger: Post-islamisme, neo-fundamentalisme og muslimsk humanisme. Kritik 162/163, s. 59-68. 2003.
- Crone M.: Autenticitet og kritisk sprogfællesskab hos Charles Taylor. Dansk Sociologi Vol. 13, nr. 4, s. 27-40. 2002.
- Crone M.: Anmeldelse af Charles Taylor: Modernitetens ubehag – autenticitetens etik. Dansk Sociologi Vol. 14, nr. 3, s. 107-109. 2003.
- Due J., Madsen J.S.: Fra magtkamp til konsensus: arbejdsmarkedspensionerne og den danske model. 448 s. DJØF, København 2003.
- Due J., Madsen J.S.: Fra den tyske model til den tyske syge. Krisen for den tyske arbejdsmarkedsmodel kan brede sig til Danmark. Mandag Morgen nr. 43, 1.12., s. 11. 2003.
- Due J., Madsen J.S.: Brug den danske model. Berlingske Tidende 29. oktober, s. 4. 2003.
- Due J., Madsen J.S.: Kvindernes indtogsmarch i toppen af fagbevægelsen. FAOS-Information 22. december, s. 5-6. 2003.
- Due J., Madsen J.S.: Har hovedorganisationerne overhovedet en fremtid? FAOS-Information 22. december, s. 1-4. 2003.
- Due J., Madsen J.S.: Individuelle pensionsudvalg og den danske model. FAOS-Information 21. juni, s. 4-6. 2003.
- Due J., Madsen J.S.: Individuelle valgmuligheder og fagbevægelsens fremtid. FAOS-Information 20. februar, s. 1-3. 2003.
- Due J., Madsen J.S.: Overenskomster med sociale perspektiver. FAOS-Information 20. februar, s. 3-5. 2003.
- Due J., Madsen J.S.: "The Proof of the Pudding is in the Eating". FAOS-Information 20. februar, s. 8. 2003.
- Elam M., Bertilsson M.: Consuming, Engaging and Confronting Science: The Emerging Dimensions of Scientific Citizenship. European Journal of Social Theory Vol. 6, no.2, s. 233-251. 2003.
- Frello B., Larsen C.S., Pedersen I.K.: Redaktørernes forord. Tema: Diskursanalyse. Dansk Sociologi Vol. 14, nr. 1, s. 4-6. 2003.
- Hammerslev O.: Danish Judges in the 20th Century: A Socio-Legal Study. 283 s. DJØF-Publishing, Copenhagen 2003.
- Hansen F.K., Nielsen H.J., Abrahamson P., Posborg R., Hansen H.: (red.). Social Årsrapport 2003. 140s. CASA, København 2003.
- Jacobsen B.: Is Gift-Giving the Core of Existential Therapy? A Discussion with Irwin D. Yalom. Journal of the Society for Existential Analysis Vol. 14, no. 2, s. 345-353. 2003.
- Jacobsen B.: B. Yalom. Psykolog Nyt Vol. 57, nr. 14, s. 16-21. 2003.
- Jacobsen B., Christiansen I., Jespersen C.S.: Mød eleven. Lærers vej til demokratisk samarbejde. 133 s. Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Jakobsen T.B.: Ikke vred, men skuffet: Om håndteringen af klagesager i en socialforvaltning. i: At skabe en klient s. 110-135. Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer(red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Jarvinen M.: Alkoholfortællinger i et institutionelt landskab. i: At skabe en klient s. 30-58. Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Jarvinen M.: Drinking Rituals and Drinking Problems in a Wet Culture. Addiction Research and Theory Vol. 11, no. 4, s. 217-233. 2003.
- Jarvinen M.: Mellan patologisering och romantisering – utdrag ur hemlöshetsforskningens historia. i: Den ocensurerade verkligheten s. 189-207. Anna Meeuwisse & Hans Swärd (red.). Carlssons, Stockholm 2003.
- Jarvinen M.: Negotiating Strangerhood: Interviews with Homeless Immigrants in Copenhagen. Acta Sociologica Vol. 46, no. 3, s. 215-230. 2003.
- Jarvinen M., Mik-Meyer N.: (red.). At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde. 245s. Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Jarvinen M., Mik-Meyer N.: Indledning: At skabe en klient. i: At skabe en klient s. 9-29. Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Jarvinen M., Mik-Meyer N.: Institutionelle paradokser. i: At skabe en klient s. 227-243. Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Jørgensen C.: Danmark: Negotiations collectives 2003:

- des conventions "à la carte", et de nouveaux droits sociaux. *Chronique Internationale de l'IRES* No. 81, s. 52-58. 2003.
- Jørgensen C.: Danmark: LO entame une réforme historique et cherche à donner une nouvelle direction au mouvement syndical. *Chronique Internationale de l'IRES* No. 82, s. 39-48. 2003.
- Jørgensen C.: Denmark. i: *Collective Bargaining in Europe 2002* s. 135-154. Emmanuel Mermet & Grigor Gradev (eds.). European Trade Union Institute (ETUI), Brussels 2003.
- Jørgensen C., Due J., Wehner C.: Denmark. i: *Collective Bargaining and Employment in Europe 2001-2002* s. 93-115. Armand Spineux, Evelyne Leonard & Pierre Walthery (eds.). UCL Presses Universitaires de Louvain, Louvain-la-Neuve 2003.
- Karpantschov R.E.: Højreradikalismen i Danmark – en politikmodel på historisk-sociologisk baggrund. *Dansk Sociologi* Vol. 14, nr. 3, s. 25-41. 2003.
- Karpantschov R.E.: Højrefløjen: Fra skattenægtene til racister. i: *Når du strammer garnet – et opgør med mobning af mindretal og ansvarsløs asylpolitik* s. 87-110. Carsten Fenger-Grøn, Kamal Qureshi & Tøger Seidenfaden (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Kaspersen L.B.: Krig og social forandring. Nogle perspektiver på Irak-krigen. *Universitetsavisen* Vol. 31, nr. 7, s. 8-9. 2003.
- Kaspersen L.B.: How Denmark became Democratic: The Impact of Warfae and Military Reforms. *Sociologisk Rapportserie 1*, 36 s. Department of Sociology, Copenhagen 2003.
- Kaspersen L.B.: Denmark during the Eras of Internationalism and Europeanisation 1801-2001. *Sociologisk Rapportserie 2*, 38 s. Department of Sociology, Copenhagen 2003.
- Kaspersen L.B., Andersen H., Bruun H.H.: (red.). Max Weber: Udvalgte tekster. 860s. Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Kaspersen L.B., Andersen H., Bruun H.H.: Indledning til Max Weber: Udvalgte tekster. i: *Max Weber: Udvalgte tekster* s. 11-40. (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Kleist N.I.: Fra drømmen om Storsomalia til sammenbrud: Somalias historie fra kolonitiden til 1995. i: *Somalia: flygtninge, baggrund, historie* s. 8-14. Kristian Høyen, Kit Jørgensen & Anne Karen Ursø (red.). Dansk Flygtningehjælp, København 2003.
- Kleist N.I.: Citizenship, Gender and Migration in a Globalising Europe. *Kvinder, køn og forskning* Vol. 12, nr. 2, s. 65-68. 2003.
- Kleist N.I., Spanger M.: (red.). *Kvinder, køn & forskning: Krig, Kvinder, køn & forskning* Vol. 12, nr. 3, 88s. København 2003.
- Larsen C.S.: Hvad er det etiske ved forbrug af økologiske mad? i: *Mellemværender. Festskrift til Lars-Henrik Schmidt* s. 89-105. Lars Geer Hammeshøj, Henrik Dahl Jensen & Christian Stenbak (red.). Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag, København 2003.
- Larsen C.S., Hammeshøj L.G., Jensen H.D.: (red.). *Mellemværender: Festskrift til Lars-Henrik Schmidt*. 426s. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag, København 2003.
- Larsen J.E.: Aktiveringspolitikens mange ansigter – den lokale aktiveringsindsats i Kgs. Enghave som case. i: *Empowerment i storbyens rum* s. 114-161. John Andersen, Anne-Marie Tyroll Beck, Catharina Juul Kristensen & Jørgen Elm Larsen (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Larsen J.E.: Faglig organisering, arbejdsløshed og arbejdsmiljø. i: *Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede* s. 168-201. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Larsen J.E.: Danskernes faglige og politiske deltagelse. i: *Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede* s. 202-238. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Larsen J.E.: Miljøforhold. i: *Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede* s. 240-249. Bjarne Hjorth Andersen (red.). Socialforskningsinstituttet, København 2003.
- Larsen J.E., Caswell D., Eskelinen L., Mik-Meyer N.: Forskningsmæssig vurdering af visitationsmodeller for de ledige med fokus på kvalitative aspekter. 135s. Beskæftigelsesministeriet, København 2003.
- Madsen A.: Anmeldelse af Tine Egelund & Anne-Dorthe Hestbæk: Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt. *Dansk Sociologi* Vol. 14, nr. 2, s. 129-130. 2003.
- Madsen A.: Anmeldelse af Cathrine Hasse: Kultur i bevægelse. Fra deltagerobservation til kulturanalyse. *Dansk Sociologi* Vol. 14, nr. 4, s. 108-111. 2003.
- Madsen A.: "Klub Fontana" – En evaluering. 17s. Fountain House, København 2003.
- Madsen J.S., Navrbjerg S.E.: Aftaleretten i en gråzone: Problemer og muligheder ved glidningen mellem aftalesystemet og samarbejdssystemet i amter og kommuner. Effekter af decentraliseringen af et aftalesystem. *Forskningsnotat* nr. 40, 40 s. FAOS, København 2003.
- Mik-Meyer N.: Anne er sygdomsfikseret: Forhandling af en institutionel diagnose. i: *At skabe en klient* s. 82-109. Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Navrbjerg S.E.: Hvad ved vi om tillidsrepræsentantens arbejdsvilkår? Et arbejdspapir til Projekt Øget Lokal Kompetence. *Forskningsnotat* nr. 39, 13 s. FAOS, København 2003.
- Navrbjerg S.E.: Anmeldelse af Hans Jørgen Limborg: Den risikable fleksibilitet – på vej mod et "nyt" arbejdsmiljø. *Tidsskrift for Arbejdsliv* Vol. 5, nr. 3, s. 98-100. 2003.
- Pedersen F.T.: Menneskerettigheder, afgudsdyrkelse og international politik ifølge Michael Ignatieff. *Slagmark* Nr. 37, s. 155-168. 2003.
- Pedersen F.T.: Anmeldelse af Pia Justesen: Racisme og diskrimination – Danmark og menneskerettighederne. *Dansk Sociologi* Vol. 14, nr. 4, s. 111-114. 2003.
- Pedersen I.K.: Anmeldelse af Peter Dahler-Larsen: At fremstille kvalitative data. *Dansk Sociologi* Vol. 14, nr. 4, s. 100-102. 2003.
- Pedersen I.K.: Anmeldelse af C. Wright Mills: Den sociologiske fantasi. *Dansk Sociologi* Vol. 14, nr. 3, s. 122. 2003.
- Pedersen I.K.: Anmeldelse af Gilje & Grimen: Samfundsvidenskabernes forudsætninger. Indføring i samfundsvidenskabernes videnskabsfilosofi. *Dansk Sociologi* Vol. 14, nr. 1, s. 147. 2003.
- Pedersen I.K.: Doping – sportens uundgåelige medløber? i: *Årsberetning 2002*, Københavns Universitet s. 24-25. Københavns Universitet, København 2003.

- Pedersen I.K.: Voksende adgang til dopingmidler i befolkningen. *Anti Doping Danmark*, 2003.
- Pedersen I.K.: Ekstern evaluering. i: *Anti Doping Danmark 2000-2003* s. 35-60. Bengt Saltin (red.). *Anti Doping Danmark*, København 2003.
- Pedersen I.K.: Lægemedlers indtog i sport og motion. *Social Kritik* Vol. 15, nr. 90, s. 24-35. 2003.
- Simonsen M.M.: Onde cirkler og gode viljer – social dialog i Østersøregionen. *Vindue mod øst* Nr. 2, s. 10-14. 2003.
- Simonsen M.M.: Anmeldelse af Wilhem Eberwin, Jochen Tholen & Joaching Schuster: *The Europeanisation of Industrial Relations – National and European processes in Germany, UK, Italy and France*. Aldershot: Ashgate, 2002. *Tidsskrift for Arbejdsliv* Vol. 5, nr. 2, s. 87-88. 2003.
- Simonsen M.M.: Anmeldelse af Hugh Mosley, Jacqueline O'Reily & Klaus Schönmann (eds.): *Labour Markets, Gender and Institutional Change – Essays in Honour of Günther Schmid*. Cheltenham & Northampton, 2002. *Tidsskrift for Arbejdsliv* Vol. 5, nr. 3, s. 100-103. 2003.
- Simonsen M.M., Due J.: Partsstyring i arbejdsmarkedspolitikken – perspektiver og alternativer. i: *Drivkræfter bag arbejdsmarkedspolitikken* s. 202-233. Per Kongshøj Madsen & Lisbeth Pedersen (red.). *Socialforskningsinstituttet*, København 2003.
- Skov L.: *Patterns of Culture in Global Fashion: Production, Representation and Agency*. *Scandinavian Journal of Design History* Vol. 13, s. 7-24. 2003.
- Skov L.: *Fashion-Nation: A Japanese Globalization Experience and a Hong Kong Dilemma*. i: *Re-Orientating Fashion. The Globalization of Asian Dress* s. 215-242. Sandra Niessen, Ann Mari Leshkovich & Carla Jones (eds.). Berg, Oxford 2003.
- Stax T.B.: Fordi ingen er ens – eller ...? En analyse af tre hjemløse klienters strategier på et lokalcenter. i: *At skabe en klient* s. 164-191. Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Villadsen K.F.: *Det sociale arbejdes genealogi – om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*. 337 s. Sociologisk Institut, København 2003.
- Villadsen K.F.: *Det sociale arbejde som befrielse*. i: *At skabe en klient* s. 192-226. Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Villadsen K.F.: *Critical Perspectives on Contemporary Forms of Government. A Discussion of Political Rationality and Discourse Analysis*. i: *New Perspectives in Sociology* s. 1-41. E. Gilbert (ed.). Macquarie Lighthouse Press, Sydney 2003.

Studienævnet for Sociologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lektor Allan Madsen (formand); lektor Charlotte Bloch; lektor Lars Bo Kasperen; stud.scient.soc. Dion Aagaard Hansen, stud.scient.soc. Kasper Hein Hansen og stud.scient.soc. Lea Bohr.

Beretning

Med henblik på kommende revision af studieordninger, i medfør af ny uddannelsesbekendtgørelse, har studienævnet påbegyndt drøftelser af specialiseringsmuligheder på kandidatforløbet.

Der er ikke i beretningsåret gennemført ekstern evaluering af uddannelsen, men studienævnet forestår løbende evaluering af samtlige undervisningsudbud.

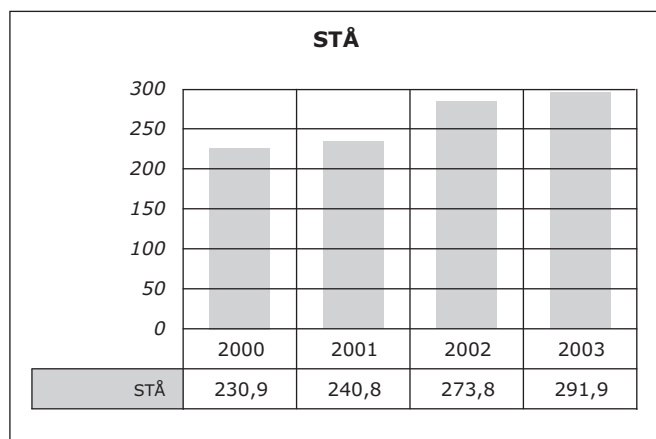
Sociologisk Instituts uddannelser er meget søgt af studerende fra andre fag. For at imødekomme ønsker om en mere formaliseret uddannelse for disse studerende blev der 1.9.1999 etableret en et-årig suppleringsuddannelse i sociologi. Optaget hertil er 20 studerende om året. Det ordinære optag blev øget fra 70 til 80 studerende i 2002, og det er ikke muligt at øge hverken det ordinære optag eller optaget til suppleringsuddannelsen yderligere inden for de eksisterende lokalemæssige rammer.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Sociologi	Øvrig samfundsvidenskab	Humaniora	Andre fakulteter	Merit-overført	
Sociologi	251,8	1,2	2,3	2,3	14,3	271,9
Øvrig samfundsvidenskab	1,7					
Humaniora	3,2					
Naturvidenskab	0,8					
Meritstuderende	9,8					
Gæstestuderende	24,7					
I alt	291,9					

STÅ 2000-2003

Studieleder Allan Madsen

Ph.d.-studienævnet for Sociologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod ph.d.-studienævnet af professor, Margareta Bertilsson, professor Peter Gundelach, (studieleder), lektor Inge Kryger Pedersen, ph.d.-studerende Ole Bjerg., ph.d.-studerende Nauja Kleist og ph.d.-studerende Mikkel Bo Madsen.

Beretning

Der er i 2003 vedtaget en revideret studieordning for ph.d.-studiet i sociologi. Der er desuden udarbejdet en almen vejledning for ph.d.-stipendiater ved Sociologisk Institut.

Forskerskole

Forskerskolen for Integration, Produktion og Velfærd er etableret i et samarbejde mellem Institut for Økonomi ved Aarhus Universitet, Sociologisk Institut ved Københavns Universitet, Socialforskningsinstituttet (SFI) og Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF).

Forskerskolen er baseret på en bevilling fra Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd for en femårig periode, 2000-2005. Jørgen Elm Larsen, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, er faglig koordinator af Forskerskolens sociologidel. Forskerskolen finansierer pt. 6 ph.d.-stipendiater.

Kurser

Der har været gennemført følgende kurser:

“Sociologisk metode” (undervisere: Howard Becker, San Francisco, Mats Alvesson, Företagsekonomiska institutionen, Lunds universitet, Michael Rosholm, Økonomisk Institut, Aarhus Universitet, Peter Gundelach, Sociologisk Institut, Københavns Universitet).

“Faktoranalyse” (underviser: Anders Holm, Sociologisk Institut, Københavns Universitet).

“Narrative and Institutional Identities in a Post-modern World Analysing and Theorizing Social Identity” (underviser: Jaber F. Gubrium, University of Missouri).

Ph.d.-studieleder Peter Gundelach

Center for Anvendt Datalogi

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af institutleder Torben Warnich-Hansen.

Adresse

Stuðiestræde 6
1455 København K
Telefon institutleder 35 32 32 35
Torben.Warnich@ibt.ku.dk
Telefon ekspedition 35 32 32 38
Fax 35 32 32 25
IBTvagt@ibt.ku.dk
www.ibt.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Historisk udvikling

Center for Anvendt Datalogi blev oprettet i 1985 som en videreførelse og udbygning af Indre By Terminalen, der var blevet oprettet i 1972 med det formål at stille centrale edb-faciliteter til rådighed for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Indre By Terminalen fungerede som en fællesafdeling, men Center for Anvendt Datalogi er et selvstændigt institut, styringsmæssigt placeret direkte under fakultetet.

Forskningsvirksomhed

Forskningen ved Center for Anvendt Datalogi må ses i sammenhæng med den udvikling, der karakteriserer edb-anvendelsen inden for de samfundsvidenskabelige fag. Centret har til formål at tage initiativer, yde bidrag til og støtte udviklingen af fagintegreret og anvendt datalogi i forbindelse med undervisning og forskning inden for fagene. Anvendelsen af edb som værktøj i forskellige faglige sammenhænge får derved en central placering, og det kan ofte være vanskeligt at adskille forskning, udviklingsarbejde og den formidlende virksomhed, der udøves i samarbejde med medarbejdere fra fakulteternes øvrige institutter, eller i forbindelse med deltagelse i udvalg og udredningsarbejde. Væsentlige forskningsområder er metoder og teknikker vedrørende samfundsvidenskabeligt orienterede systemer, fagorienterede programpakker og datamatiske beslutningsstøttesystemer, herunder samspillet mellem databaser og databearbejdningsværktøjer. Desuden arbejdes med problemstillinger omkring client/server-værktøjer, herunder web-applikationer, dette set såvel for generel administrativ databehandling som for egentlig samfundsvidenskabelig databehandling.

Anden virksomhed

Centret vedligeholder et bredt udbud af programmel til brug for undervisnings- og forskningsopgaver. Til statistiske og operationsanalytiske opgaver anvendes programsystemet SAS. Til økonomiske problemstillinger anvendes Aremos, Gauss og pc-Give. Som programmeringssprog anvendes bl.a. APL, Fortran, Visual Basic, Java og Excel. Til videregående programudvikling anvendes NET-pakken.

Centret driver desuden den centrale netværksservice for et lokalnet i Indre By-området, omfattende institutterne ved Det Samfundsvidenskabelige og Det Teologiske Fakultet, samt Det Samfundsvidenskabelige Fakultetssekretariat. Centret stiller efter aftale programmel til rådighed på centrale filservere. Centret driver post- og web-servere og en række specialiserede servere.

Centret har pc-rum med et betydeligt antal arbejdspladser, og centret yder rådgivning vedrørende etablering af fremvisningsmuligheder i auditorier o.l., med henblik på at gøre det let for undervisere at vise edb-udviklet undervisningsmateriale for større undervisningshold.

Centret yder edb-mæssig rådgivning vedrørende et meget bredt spektrum af programmeringssprog, styresystemer og programpakker. Desuden gives vejledning, rådgivning og praktisk hjælp i forbindelse med anskaffelse af edb-udstyr ved fakulteternes enkelte institutter og i forbindelse med anskaffelse og implementering af nye programprodukter.

Institutleder Torben Warnich-Hansen

Forbrug

Finansieret	Internt
VIP	2,0
DVIP	0,2
TAP	4,5
Årsværk i alt	6,8
Løn	2.819,0
Frikøb	23,0
Øvrig drift	-20,0
Anskaffelser	1.453,0
Bruttototal t.kr.	4.276,0

Stab

VIP Internt finansieret

Traberg, Jeppe; lektor.

Warnich-Hansen, Torben; lektor.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

Dekanatet for Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

Dekan Ralf Peter Hemmingsen

Prodekan Ulla Wewer

Prodekan Birgitte Nauntofte

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

Fakultetets ledelse

Pr. 1.2.2003: Dekan, professor, overlæge, dr.med. Ralf Peter Hemmingsen.

Prodekan, professor, dr.med. Ulla Wewer.

Prodekan, professor, dr.odont. Birgitte Nauntofte.

Sekretariatschef, cand.jur. Bente Hagelund (indtil 01.06.).

Souschef og studieadministrator, cand.polit. Lisbeth Roland Hansen.

Fakultetsråd

Pr. 1.2.2003: Dekan, professor, overlæge, dr.med. Ralf Peter Hemmingsen.

Professor, dr.med. Bent Ottesen.

Professor, dr.med. Bjørn Quistorff.

Lektor, dr.med. Mogens Spang-Thomsen.

Professor, afdelingsleder Niels Keiding.

Lektor, dr.odont. Nils-Erik Fiehn.

Professor, dr.med. Torben Schroeder.

Direktør Medicon Valley Academy (eksternt medlem) Bent Christensen,

Kontorchef, overlæge, dr.med. (eksternt medlem) Karsten Bech,

Laborant (TAP-repræsentant) Joan Lykkeaa.

Overassistent (TAP-repræsentant) Marianne Arnecke.

Bioanalytiker (TAP-repræsentant) Tina Wandall.

Stud.med. Thomas Juul Sørensen.

Stud.med. Michael Hejmadi.

Stud.med. Simon Serbian.

Adresse

Blegdamsvej 3

2100 København Ø

Telefon 35 32 79 00

Fax 35 32 70 70

sund-fak@adm.ku.dk

www.sund.ku.dk

Dekanens årsberetning

Dekanatet fandt ved sin tiltræden den 1. februar 2002, at der var behov for en række strategiske initiativer for at styrke fakultetets forskning, undervisning og interaktion med omverdenen. En del af initiativerne var en videreførelse af igangværende planer (f.eks. arbejdet med forbedring af de komparativ-medicinske eksperimentelle faciliteter), andre var helt nye (f.eks. etablering af en teknologioverførselsenhed, opslag af en række strategiske professorater, etablering af nye forskernetværk (clusters) og rekrutteringsplan for yngre forskere). I 2003 er disse strategiske initiativer videreført, og nogle er nu fuldt gennemført.

Siden 1. juli 2003 har Københavns Universitet fungeret efter den nye universitetslov. Det indebærer, at Fakultetsrådets beslutningskompetence vedrørende budgettet er flyttet over i konsistorium, der nu fungerer med en bestyrelses beføjelser. På Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet har deka-

natet og Fakultetsrådet aftalt, at samarbejdsformen forbliver uændret. Det betyder, at Fakultetsrådets oplysningsniveau, mødehyppighed og detaljeringsgraden i budgetdebatten bevares uændret.

Fakultetets økonomi

Ved indgangen til 2002 var fakultetets økonomi præget af et uforudset stort deficit for 2001. Der var udsigt til et underskud på mindst 50 mio.kr. for 2002-2003, ligesom der var behov for klarere og fremadrettede retningslinjer for institutternes budgettering, økonomiopfølgning, opsparing og frihedsgrader til at disponere over institutmidler. Efter en analyse gennemført af revisionsfirmaet KPMG, har fakultetet arbejdet på at etablere en mere gennemskuelig og aktivitets-relateret budgetmodel. Samtidig gennemførtes en ganske omfattende runde med frivillig fratræden, som afsluttes i 2004. Disse initiativer sammenholdt med en stram økonomisk styring på institutterne har medført, at fakultetet er gældfrit, når det vedtagne 2004-budget er udmøntet.

I 2003 betalte fakultetet sin gæld på 13 millioner kr. til rektor, og i 2004 afvikler fakultetet sin gæld til institutterne af tilsvarende størrelse. Institutterne kan planlægge brugen af opsparingen over flere budgetår, men skal selvfølgelig redegøre for planerne for brugen af pengene. Den gældfri situation betyder, at fakultetet fra 2005 fuldt ud kan disponere over sin ramme til basisaktiviteter på institutterne og til strategisk udvikling. Allerede i 2004 er der afsat midler til clusteraktiviteter (se nedenfor).

Som følge af SEA-ordningen skal Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet inden for få år skal reducere sit areal, hvis ikke forsknings- og undervisningsmidler skal overføres til huslejebudgettet. Bygningsudvalget med Jørgen Tranum Jensen som formand arbejder intensivt med at beskrive den mest hensigtsmæssige måde at gennemføre reduktionen af fakultetets arealer.

Forskningen

Dekanatet har i 2003 initieret dannelsen af en række tværgående forskningsenheder, de såkaldte forskningsclusters. Ved ansøgningsfristens udløb den 15. oktober 2003, var der indkommet 12 clusteransøgninger, som tilsammen søger fakultetet om 301 millioner kr. Der er dokumenteret en betydelig ekstern finansiering.

Forsknings temaerne for clusters er:

The Copenhagen Brain Research Initiative (CoBRI).

Cluster for the Advancement of Molecular Imaging.

Cluster of Pharmacogenomics.

Copenhagen Cluster of Immunology (CCI).

Cluster of Human Reproduction and Growth.

Cluster of International Health.

Medical Muscle Research Cluster.

Post-Genomic Public Health Cluster (GENPUB).

Social Epidemiology (EPISOC).

Copenhagen Cell Biology and Cancer Research Network (The CCC Network).

Endocrinology & Metabolism.

Cluster for Stem Cell Research.

På baggrund af de indsendte clusteransøgninger, bliver der nu gennemført en international vurdering af de enkelte ansøgninger, og i foråret 2004 træffes beslutning om, hvilke clusters der i første omgang skal modtage støtte fra fakultetet. Yderligere forslag kan forventes i 2004 vedrørende følgende områder:

Kardiovaskulær forskning.
Molekylær Diagnostik og – Patologi.

Sigtet med clusterprocessen er at styrke fakultetets og universitetshospitalets forskernetværk, således at Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet opnår det bedst mulige udgangspunkt i det kompetitive, internationale forskersamfund.

I sammenhæng med clusterprocessen på Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet er det meget væsentligt, at rektoratet på Københavns Universitet har fastlagt temaerne "Krop og bevidsthed" og "Biocampus" som universitetets satsningsområder. Det er felter, hvor Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet har meget at yde.

Endvidere vil den sundhedsvidenskabelige forskning i Hovedstadsområdet blive styrket gennem etableringen af Center for International Sundhed i samarbejde med Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Dette vil ske i løbet af 2004.

I 2003 er Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet indgået i samarbejdet med Det Naturvidenskabelige Fakultet om Nano-Science Centret, hvor der skal etableres en bio-nanoteknologisk enhed. Det er fagligt en væsentlig udvikling, idet biomedicin/sundhedsvidenskab forventeligt bliver et meget centralt område for udvikling og applikation af nano-science.

Det er dekanatets holdning, at det forskningsstrategiske og det konkrete samarbejde i Københavns Universitetshospital, KUH, skal styrkes og intensiveres. Der er i sommeren 2003 ansat 10 kliniske forskningslektorer i 5-årige halvtids-senior-forskningsstillinger. Lektoraterne er hovedsagelig finansieret af sygehusvæsenet, og det forventes at næste opslagsrunde bliver i foråret 2004. Fakultetet har sammen med H:S og Københavns Amt i 2003 gennemført etableringen af GCP-enheden placeret på KAS-Gentofte. Denne enhed for "Good Clinical Practice" kan tilbyde støtte ved planlægning, udførelse og gennemførelse af alle lægeinitierede, kliniske lægemiddelundersøgelser som udføres på de kliniske afdelinger i H:S, KAS og ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet. Fakultetet har ligeledes gennemført forbedring af proceduren ved besættelse af kliniske professorater.

Arbejdet i Østdansk Sundhedsvidenskabeligt Forskningsforum, ØSSF, er fortsat i 2003, hvor kliniske forskningslektorer også er aftalt på sygehuse uden for Københavns Universitetshospital.

Fakultetet har stor opmærksomhed på modeller, der kan tiltrække og fastholde talentfulde, unge forskere på ph.d.- og adjunktiveau. Målet er at sikre generationsskiftet, når fakultetets stab af erfarne medarbejdere går på pension. I den forbindelse er der særligt fokus på rekruttering af unge læger til basalfagene, idet tilgangen i denne gruppe forskere er meget lille.

Ligeledes med sigte på rekruttering og styrkelse af interessen for forskning har Fakultetsrådet i oktober 2003 vedtaget at etablere et 1-årigt prægraduat forskertræningsår, knyttet til skolar-stipendier. I forskertræningen er indarbejdet en efterspurgt formalisering vedrørende projektkvalitet, vejleder, arbejdsplan og evaluering (afsluttende rapport).

Arbejdet med modernisering af dyrefaciliteterne skrider frem efter planen. Nyindretningen i dyrestalden på Panum er påbegyndt, og planen for det færdige projektforslag for hele campusstalden (SUND, NAT, H:S og Københavns Amt) forventes klar i foråret 2004. Alle parter arbejder in-

tensivt på at øge økonomien fra de eksisterende 50 millioner kr. (KU, SUND, H:S, private fonde) til de nødvendige ca. 100 millioner kr.

Særlige tiltag til understøttelse af uddannelse/ forskning

Fakultetet har i årene 2001-2003 understøttet særligt højt prioriterede områder med vores andel af Københavns Universitets midler på flerårssaftalen (i alt 31,2 mio.kr.). Af den bevilling, der tilfaldt Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, er følgende områder blevet understøttet:

1. Forskningskvalitet. Implementering af et system til evaluering af forskningsaktivitet & kvalitet, baseret på årlige bibliometriske opgørelser.

2. Forskerskoler og ph.d.-stipendier. Medfinansiering af et antal forskerskoler, både på Københavns Universitet og på de andre sundhedsvidenskabelige fakulteter. Finansiering af ekstra ph.d.-stipendier til generationsfornyelse, rekruttering og styrkelse af prioriterede fagområder.

3. Basisforskning. Styrkelse af basisforskningen ved allokering af midler fra flerårssaftalen til de prækliniske institutter samt Odontologisk Institut.

4. Uddannelseskvalitet. Finansiering af uddannelsesevalueringer og etablering af en evalueringsenhed.

5. Pædagogiske aktiviteter. Etablering af Pædagogisk Udviklingscenter for Sundhedsvidenskab (PUCS) samt finansiering af pædagogiske aktiviteter samt it-udstyr til undervisningen.

6. Internationalisering. Finansiering af internationalt samarbejde og studenterudveksling.

I 2003 har fakultetet givet tilsagn om økonomisk støtte til en række forskerskoler. Dog er det kun "Danish Cardiovascular Research Academy v/Steen Christensen, der er startet i 2003.

Endelig er der i udvalget om det fremtidige indhold og struktur for de odontologiske uddannelser (Hans Karle-udvalget) opnået enighed om det faglige grundlag for en odontologisk bachelorgrad. Uddannelsen har et spor for kommende tandlæger og et spor for tandplejere, dog med et betydeligt fællesskab i uddannelsesforløbet for de to spor. Sagen er placeret hos rektor, der har ansvaret for Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere, SKT. Uddannelsesplanens principper blev den 15.12.2003 behandlet i Fakultetsrådet. Der foreligger dog et betydeligt organisatorisk og planlægningsmæssigt arbejde, før en odontologisk bachelor kan blive en realitet.

Erhvervssamarbejde

Arbejdet med viden- og teknologioverførsel (technology-transfer, TT) mellem grundforskere og erhvervsliv fordrer en professionel indsats og nye kompetencer inden for fakultetets rammer. Det er væsentligt, at fakultetets innovative forskning, der har kommerciel interesse, kan nyttiggøres i det omgivende samfund. Det er derfor særdeles positivt, at Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling i december 2002 bevilgede KU/fakultetet 6 mio.kr. over en 3-årig periode til etablering af en TT-enhed. Enheden blev indviet af Videnskabsministeren i september 2003, og den er nu i fuld drift. Endvidere har fakultetet været involveret i dannelsen af Copenhagen Tech Trans Consortium, med deltagelse af H:S, Københavns Amt, Danmarks Farmaceutiske Universitet, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole og Teknologisk Institut.

Organisationen

Fakultetet har i oktober 2003 ansat Henning Bach som ny driftchef. Stillingen som administrationschef på fakultetet er opslået ledig, og den nye chef forventes at tiltræde primo 2004.

I dekanatets ledelsessekretariat er ansat en informationsmedarbejder og en AC-fuldmægtig. De to nye medarbejdere skal især understøtte fakultetets interne kommunikation samt arbejdet med fakultetets statusrapport og udviklingskontrakten.

Fakultetssekretariatets nye temarettede struktur er nu næsten gennemført, idet det er planlagt med endnu en AC-fuldmægtig i 2004, og sekretariatet har påtaget sig væsentlige nye opgaver især vedrørende forskningsområdet og samarbejdet i KUH.

Fakultetets samarbejdsudvalg

Fakultetets samarbejdsudvalg har i efteråret 2003 haft særligt fokus på kompetenceudvikling og udviklingssamtaler, blandt andet i forbindelse med universitetets overgang til ny løn. Den 17. september afholdt fakultetet en temadag, som var godt besøgt af såvel tillidsrepræsentanter som repræsentanter for institutterne. Endvidere er der i indeværende halvår blevet udarbejdet en senioraftale, som har til formål at fastholde seniormedarbejdere over 62 år. Seniorordningen træder i kraft fra 1. januar 2004.

De nye lønformer har været genstand for stor opmærksomhed, og Hovedsamarbejdsudvalgets arbejde med udformning af en lønpolitik har været fulgt tæt. Resultatet er vurderet til at være et godt grundlag for de kommende lønforhandlinger, som fakultetet påbegynder i starten af 2004. Fakultetets samarbejdsudvalg har i samarbejde med fakultetssekretariatet endvidere udarbejdet en ledelsesvejledning om ny løn for lederne på fakultetet. Vejledningen tjener som inspiration til arbejdet med lønforhandlingerne.

TAP-videreuddannelsesudvalget har haft stor søgning på deres interne kurser, hvilket viser, at fakultetets medarbejdere tager initiativerne om kompetenceudvikling ganske alvorligt.

De prægraduate studier, studenteroptag og kandidatproduktion

I september startede den nye uddannelse til medico-ingeniør med det første hold på 60 studerende. Samarbejdet med Danmarks Tekniske Universitet forløber særdeles godt, og søgningen til den nye uddannelse er meget stor. Planerne for en ny bacheloruddannelse i molekylær-biomedicin sammen med Det Naturvidenskabelige Fakultet er færdiggjort, og uddannelsesforslag er nu godkendt af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. 1. optag ved uddannelsen er 1. september 2004. Fakultetet afventer

pt. ministeriets tilbagemelding på den af fakultetet indsendte ansøgning om etablering af en supplerings- og kandidatuddannelse for mellemlange videregående sundhedsuddannelser.

Der er i løbet af 2003 gennemført en omfattende såvel intern som ekstern evaluering af humanbiologi-uddannelsen, og resultatet er markant positivt. På dette grundlag arbejder dekanatet for en sikring af uddannelsens økonomi. Forudsat økonomien kommer på plads, planlægger fakultetet at øge optaget fra 30 til 48 studerende årligt.

Inden for de to store uddannelser ved fakultetet – læge- og tandlægeuddannelsen – arbejdes med udvikling og implementering af nye studie- og eksamensordning.

Der er væsentlige fællestræk i målene for revisionsarbejdet inden for de to uddannelser. Inden for de basale naturvidenskabelige eller biomedicinske fagområder tilrettelægges nye kursusforløb, der sigter mod at øge de studerendes forståelse af basalfagene og forbedre deres evne til at anvende kundskaberne i den kliniske del af studiet. Det er også hensigten at lægge større vægt på de studerendes egen indsats og eget ansvar for læring og studieforløb.

På det nye bachelor-/kandidatstudium i Folkesundhedsvidenskab videreføres arbejdet med kandidatstudiets implementering, men samtidigt planlægges en justering af bachelordelen på baggrund af de opnåede erfaringer.

Herudover udbyder fakultetet ligesom i tidligere år to masteruddannelser; Master of Public Health (MPH) og Master of International Health (MIH).

I 2003 blev der optaget 485 studenter på medicinstudiet, 94 på tandlægestudiet, 30 på Humanbiologistudiet, 60 på Folkesundhedsvidenskabsstudiet og 27 på Master of Public Health-uddannelsen samt 30 på Master of International Health-uddannelsen. Fakultetet har i det forløbne år færdiggjort 322 medicinske kandidater, 66 odontologiske kandidater, 30 humanbiologiske kandidater, 24 Master of Public Health kandidater og 22 Master of International Health kandidater.

Ph.d.-grader og doktorgrader

Fakultetet har i 2003 tildelt 102 ph.d.-grader. Det skal her tilføjes, at en stor del ikke er cand.med.er, og at man derfor ikke kan bruge disse tal til at beregne "overgangsfrekvenser" fra en medicinsk kandidateksamen til en ph.d.-grad.

Fakultetet giver en forskeruddannelse til mange humanbiologer og cand.scient.er. Fakultetet satser på at styrke ph.d.-uddannelsen. Inden for det odontologiske fagområde gennemføres en stor satsning på rekruttering af forskerstuderende allerede på prægraduate niveau, og forskerkurser planlægges gennemført på skandinavisk niveau for at opnå et optimalt volumen.

Fakultetet har i 2003 tildelt 41 doktorgrader.

Fakultetets økonomi og aktiviteter

Tabel 1. Formålsopdelt regnskab 1999-2003

Formål	Udgifter i mio.kr., løbende priser				
	1999	2000	2001	2002	2003
Forskning i alt	354,912	392,600	421,071	423,623	444,908
Basisforskning	191,714	208,657	200,669	212,218	225,996
Tilskudsfinansieret forskning	128,474	153,517	164,203	168,916	169,885
Kontraktsforskning	1,116	8,385	8,892	13,444	19,610
Forskeruddannelse	33,608	22,042	47,307	29,045	29,417
Uddannelse i alt	168,692	183,341	187,074	213,939	223,422
Ordinær uddannelse	159,294	177,088	178,024	210,189	220,885
Åben uddannelse	3,257	6,013	8,361	3,298	2,537
Efteruddannelse	0,000	0,240	0,321	0,000	0,000
Kursusundervisning	6,141	0,000	0,368	0,452	0,000
Andre faglige formål i alt	68,639	68,852	89,595	95,790	117,757
Biblioteker	0,000	0,000	0,000	0,000	2,656
Museer og samlinger	1,950	2,231	2,516	2,878	3,678
Klinikker	5,104	2,279	6,669	2,073	4,024
Retsmedicin	61,116	62,834	78,898	93,909	105,995
Øvrige faglige formål	0,469	1,508	1,512	-3,069	1,404
Fælles formål i alt	76,015	70,063	78,510	85,571	90,981
Bygningsdrift	59,796	62,687	67,550	71,674	74,119
Generel ledelse og administration	16,219	5,721	9,391	11,057	15,683
Øvrige fællesformål	0,000	1,655	1,569	2,840	1179
Kapitalformål i alt	12,884	13,418	12,293	5,445	6,307
Vedligehold og mindre byggearbejder	12,884	13,418	12,293	5,445	6,307
I alt	681,141	728,274	788,543	824,367	883,376

Tabel 2. Aktiviteter 1999-2003

	Aktiviteter				
	1999	2000	2001	2002	2003
Antal studerende (excl. orlov)	3391	3609	3763	3757	3838
Antal STÅ	2329,0	2496,5	2625,3	2835,5	3008,4
Antal optagne pr. 1. oktober	610	594	596	626	620
Antal 1. prioritetsansøgere	1591	1711	1711	1588	1828
Gennemsnitsalder for optagne	21,9	21,9	22,0	21,7	22,0
Medianalder for optagne	21	21	21	21	21
Antal bachelorer				78	95
Gennemsnitsalder, bachelorer				25,9	26,0
Medianalder, bachelorer				26	25
Gennemsnitlige gennemførelsestid, bachelorer				3,4	3,0
Median gennemførelsestid, bachelorer				3	3
Antal kandidater	304	282	352	389	418
Gennemsnitsalder, kandidater	29,3	29,5	29,4	29,5	29,4
Medianalder, kandidater	29	29	29	29	29
Gennemsnitlige gennemførelsestid, kandidater	7,5	7,9	7,4	7,3	7,4
Median gennemførelsestid, kandidater	8	8	8	8	8
Antal deltagerbetalende STÅ	52,5	73,2	69,3	55,7	53,2
Færdiguddannede på hele udd. (master, diplom)	17	34	43	44	26,0
Antal forskeruddannelsesårsværk i alt	395,3	457,0	439,6	451,1	453,4
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., i alt	390	519	557	551	551
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., mænd	179	240	251	235	229
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., kvinder	211	279	306	316	322
Antal afhandlinger, året	102	112	114	110	102
Studerende der udløser internationaliseringstilskud	105	100	119	111	128
Indgående	40	58	41	45	37
Udgående	65	42	78	66	91
Antal doktorgrader	26	30	28	23	41
Antal forskningspublikationer, iflg. årsberetning	918	868	981	1152	1064

Medicinsk-Anatomisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder lektor, dr. med. Ole William Petersen.

Institutbestyrelsen blev udvidet pr. 1.2.2003 og består derefter af 7 medlemmer: Institutlederen, lektor Jørgen Tranum-Jensen (vice-institutleder), professor, dr.med. Bo van Deurs, lektor, dr.med. Mogens Holst Nissen, lektor, dr.scient. Anders Hay-Schmidt samt TAP-repræsentanterne Ulla Hjortenberg og Vibeke Lund.

Organisation

Fagligt er instituttet opdelt efter forskningsmæssige temaer i Strukturel Celle- og Vævsbiologi, Cellulær Immunologi, Neurobiologi, og Biomekanik. Administrativt er instituttets sektionsopdeling ophævet pr. 1.2.2003. Instituttet fordeler sig på 4 etager samt en undervisningsafdeling.

Adresse

Panum Institut
Blegdamsvej 3
2200 København N
Telefon 35 32 72 50
Donationsordningen 35 37 66 90
mail@mai.ku.dk
www.mai.ku.dk

Fax 4. etage: 35 32 72 85
Fax 3. etage: 35 32 72 69
Fax 2. etage: 35 32 72 52
Fax 1. etage: 35 32 72 17
Fax Sekretariat: 35 32 75 52

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Se årbog for 1996.

Personaleforhold

Lektor, afdelingsleder Finn Bojsen-Møller fratrådte sin stilling pga. alder den 28.02.2003.

Lektor, dr.med. Lars Andersen fratrådte sin stilling pga. alder 31.05.2003.

Jytte Overgaard Larsen blev ansat som lektor i neuroanatomie 15.08.2003. Der var 4 ansøgere til stillingen.

Undervisningsafdelingen

Undervisningsafdelingen er under ledelse af institutlederen, og består af kontorfuldmægtig Vibeke Lund, studie-sekretær Bianca Houllind og kontorfuldmægtig Wivi Møller Jensen.

Afdelingen varetager fælles tekniske og administrative funktioner, samt forvalter økonomien i forbindelse hermed. Disse fællesfunktioner er a) arbejdsopgaver med studenterundervisningen og implementering af ny studieplan, eksaminer og prøver, b) forvaltning af samlinger, undervis-

ningsmateriale og undervisningslokaler, c) bygningsmæssige forhold (dog undtaget indretning og anvendelse af lokaler tildelt forskningssektionerne) samt administrative forhold i forbindelse med instituttets donationsordning.

Undervisningsudvalg

Undervisningsudvalget på Medicinsk-Anatomisk Institut består af kursuslederne.

I 2003 er udvalget således sammensat: Vice-institutleder, lektor, cand.med. J. Tranum-Jensen (formand), lektor, cand.med. P.E. Høyer, lektor, dr.med. Mogens Holst Nissen, lektor, ph.d. Lars Kayser, lektor, dr.med. Carsten Röpke, docent, dr.med. Svend Kirkeby (repr. for Tandlægeskolen), lektor, dr.med. Cathrine Ørskov, lektor, ph.d. Klaus Qvortrup, kontorfuldmægtig Vibeke Lund.

Forskningsvirksomhed

Instituttet er forskningsmæssigt opdelt som følger:

- 1) Strukturel Celle- og Vævsbiologi.
- 2) Cellulær Immunologi.
- 3) Neurobiologi.
- 4) Biomekanik.

1. Strukturel Celle- og Vævsbiologi

Området dækker såvel grupper som enkeltpersoner. Som fællesnævner for aktiviteterne skal fremhæves en basal interesse for sammenhængen mellem normale og forandrede cellers og vævs struktur og funktion belyst i såvel cellekulturmodeller som dyremodeller samt ved hjælp af humant vævsmateriale.

1.1. Specialiserede membrandomæner, membrantrafik, cytoskelet, celle-celle- og celle-matriks interaktion samt betydningen af disse parametre for formdannelse (morfogenese) og celle- og vævsfunktion

1.1.1. Specialiserede membrandomæner, signalering og membrantrafik.

Udforskning af cellemembraners organisation og funktion er en forudsætning for at forstå f.eks. cellers evne til at respondere på påvirkninger fra omgivelserne, membranreceptorers aktivitet og regulering, bakteriegiftstoffers virkningsmekanismer, cellevækst og formdannelse. Endvidere er området af central betydning for medicinudvikling. På grundlag af et bredt spektrum af moderne molekylærbiologiske, biokemiske og mikroskopiske metoder beskæftiger vi os med sphingolipid- og kolesterolholdige membrandomæner, såkaldte "lipid rafts", og disses betydning for funktionen af medlemmer af EGF receptorfamilien. Endvidere har vi fokuseret på NADPH oxidases tilstedeværelse i rafts. En særlig type af rafts er caveolae, små invaginationer af plasmamembranen karakteriseret ved proteinet caveolin. Ved hjælp af GFP ("green fluorescent protein") caveolin-fusionsproteiner har vi kunne vise, at caveolae ikke under normale omstændigheder er involveret i cellers optagelse af molekyler fra omgivelserne (endocytose), men repræsenterer forankrede, multifunktionelle platforme i "lipidhavet". Endelig beskæftiger vi os med de såkaldte clathrin-coatede pits i plasmamembranen, membrandomæner, der er kritiske for cellers endocytose af f.eks. receptorer. Vi undersøger bl.a. disse domæner vha. ekspression af dominant-negative proteinmutanter og antisense-teknologi (Bo van Deurs, Kirstine Roepstorff, Anette Hommelgaard, Frederik Vilhardt, Mads Lerdrup og Michael

Grandal i samarbejde med Kirsten Sandvig og medarbejdere, Institut for Kræftforskning, Radiumhospitalet, Oslo).

I et andet delprojekt studeres caveolae i fedtceller og glatte muskelceller. Vi har tidligere identificeret et proteinstof (cavP60, "cavin"), som vi har vist, er en obligat og specifik bestanddel af caveolae i alle undersøgte celletyper. I samarbejde med Kjeld Møllgård har vi nu indledt en omfattende kortlægning af ekspressionen af dette protein og de tre isoformer af caveolin under fosterudviklingen, med henblik på at undersøge sammenhængen mellem celle- og vævsdifferentiering og fremkomsten af caveolae (Jørgen Tranum-Jensen i samarbejde med J. Vinten, MFI).

Som en udløber af disse studier, udfører vi undersøgelser af sammenhængen mellem fedtcelle (spæk)masse og knoglemineralisering hos fire arter af arktiske sæler, som udviser store sæsonvariationer i spækmasse. Undersøgelserne er foreløbigt baseret på prøvemateriale indsamlet på forskellige årstider i perioden juli 2000-oktober 2003. Knoglematerialet undersøges makroskopisk (massefyldebestemmelser og røntgen) og histologisk, og sammenholdes med data på dyrenes totalvægt, samlede spækmasse og alder, samt med forskellige biokemiske analyser af blodprøver. De foreløbige resultater peger tydeligt i retning af en sammenhæng mellem relativ spækmasse og knoglemineralisering mellem de forskellige sælarter, og der arbejdes videre med bestemmelsen af størrelsen af årstidsvariationen og indkredsning af de involverede regulatoriske mekanismer, som kan vise sig af betydning for forståelse og behandling af osteoporose hos mennesker (J. Tranum-Jensen i samarbejde med Norges Fiskerihøjskole, Tromsø Universitet).

1.1.2. Formdannelse og celle-/vævsfunktion i det indre øre og i støttevæv.

Elektronmikroskopiske undersøgelser af den endolymfatiske sæk i det indre øre har vist, at dens struktur og indhold er forenelig med, at der her sker en produktion af et hormonlignende stof. Indsprøjtes ekstrakter af den endolymfatiske sæk fra rotter på en levende rotte har det vist, at rotten responderer med en øget urin- og saltudskillelse. Hvis dette hormon, som vi har valgt at benævne saccin, har en lignende effekt på det indre øre, er det muligt, at vi kan give en forklaring på, hvorledes Meniere's sygdom opstår og endvidere, at der på længere sigt kan udvikles en rationel behandling mod denne lidelse. Stoffet har muligvis også en causalbetydning for udvikling af tinnitus.

I andre delprojekter studeres ultrastruktur og funktion af 1) kollagen i patellasener, og 2) tværstribet muskulatur efter hhv. elektrisk stimulation induceret eccentric træning og fysiologisk træning (Klaus Qvortrup i samarbejde med P. Magnusson, R. Cramer og M. Kjær, Team Danmarks Testcenter BBH), 3) knogler hos patienter med væksthormonmangel (Klaus Qvortrup i samarbejde med M. Lange, O.L. Svendsen og U. Feldt-Rasmussen, Rigshospitalet), 4) basalmembran og caveolae i kapillærer hos patienter med type II diabetes (Klaus Qvortrup i samarbejde med C. Schaede og F. Dela, MFI), 5) calcium kanalers beta-unit i synapser hos *Drosophila* mutanter (Klaus Qvortrup i samarbejde med O. Kjærulff, MFI).

1.1.3. Formdannelse og celle-/vævsfunktion i den humane mammakirtel.

Den humane brystkirtel består af et forgrenet gangsystem med et indre lag af luminale epitelceller og et ydre lag af myoepitelceller omgivet af en basalmembran. I brystkræft er vævsstrukturen gået tabt, myoepitelceller og basal-

membran er delvist forsvundet, og det peritumorale stroma er massivt forandret. Et delprojekt har til formål at belyse myoepitelcellens betydning for normal morfogenese, idet denne celletype i stigende grad er tillagt tumorundertrykkende egenskaber. Et andet delprojekt har til formål at opspore og isolere brystkirtelstamcellen for at belyse det sandsynlige udgangspunkt for brystkræft. Endeligt studeres differentialudtrykte gener ved tumorcelle-fibroblast interaktion i definerede dyrkningsmodeller (Ole William Petersen og ph.d.-studerende René Villadsen, Agla Fridriksdottir og Helga L. Nielsen samt scholarstipendiat Michala Visiting i samarbejde med L. Rønnow-Jessen, AKI, og M.J. Bissell, Lawrence Berkeley Laboratory, CA, USA).

1.2. Betydningen af mavetarmkanalens peptidhormoner for blodsukkerregulation, tarmvækst og slimhindebeskyttelse

1.2.1. Vores overordnede interesse er opklaring af den fysiologiske og patofysiologiske betydning af peptidhormoner af glukagon-sekretin-familien, især tarmhormonerne GLP-1, GLP-2 og GIP.

Hormonerne GLP-1 og GIP er inkretiner, som øger insulinsekretionen efter et måltid. GLP-1 er potentielt interessant som behandling for type-2 sukkersyge. Sekretionen af GLP-1 og virkningen af GIP er nedsat hos type-2 diabetikere, hvilket forværrer det diabetiske sygdomsbillede. Det er forskningsgruppens formål at opklare virkningsmekanismer for disse peptidsystemer, der påvirker glukosebalancen og dermed sygdomsbilledet hos type-2 diabetikere (Cathrine Ørskov i samarbejde med J.J. Holst og C. Deacon, MFI).

Som GLP-1 produceres GLP-2 af endokrineceller i tyndtarmen, og frisættes til blodbanen efter et måltid. I mus og rotter er det vist, at subcutan administration af GLP-2 stimulerer tarmens vækst. Forskningsgruppen udforsker GLP-2's rolle ved behandling af inflammatorisk tarmsygdom med eksperimentelle dyremodeller. Gruppen undersøger også virkningsmekanismen for GLP-2 ved hjælp af immunhistokemi og *in-situ* hybridisering. Endvidere undersøger gruppen i rottomodeller, hvilke fødebestanddele, der giver det højeste GLP-2 respons, med henblik på mobilisering af endogent GLP-2 i korttarmspatienter. Endelig undersøger gruppen, om GLP-2 induceret tarmvækst fremmer udvikling af tumorer i mavetarmkanalen (Steen Seier Poulsen, Cathrine Ørskov, post.doc. Bolette Hartmann, stud.med. Hannelouise Kissow i samarbejde med L. Thim, Novo Nordisk, J.Thulesen, KAS Herlev og J.J. Holst, MFI).

I et nyt samarbejde med Hans Kofod, IMBG, og ph.d.-studerende Sofie Carlsbæk arbejder vi på at isolere, karakterisere og dyrke epitheliale stamceller fra rottetyndtarm. Formålet er at opnå viden om differentieringsprocessen til endokrineceller i tarmen (Steen Seier Poulsen, Cathrine Ørskov, post.doc. Bolette Hartmann, stud.med. Hannelouise Kissow i samarbejde med L. Thim, Novo Nordisk, J. Thulesen, KAS Herlev og J.J. Holst, MFI).

1.2.2. Trefoil peptides. Trefoil peptider (TFF) produceres af mucinproducerende celler, og virker ved at sammenkæde mucinmolekyler – eller ved at blokere denne sammenkædning, og de regulerer derved mucins viskoelastiske egenskaber. Indholdet af TFF peptider i mucinholdige sekreter (primært spyt, bronchialsekret, tårevæske og cervixsekret) undersøges fra normale og patienter med sygdomme, hvor ændringer i sekretets viskositet indgår i sygdoms-

patogenesen. TFF-indholdet korreleres til sekretets viskositet. Målet er at kunne anvende TFF-peptider i behandlingsmæssigt øjemed til korrektion af sekreters viskositet. Der er etableret dyreeksperimentelle modeller til undersøgelse af virkning af inhalation af TFF-peptider ved bronchitis og astma. Patientmaterialer fra Rigshospitalet, KAS Herlev og KAS Gentofte (Steen Seier Poulsen, stud.med. Niels Erik Viby-Jensen, ph.d.-studerende Hans Wandall i samarbejde med E.M. Vestergaard, E. Nexø, Aarhus Kommunehospital og L. Thim, Novo Nordisk).

1.3. Tarmvæggers celler og bevægelsesmønster

1.3.1. Tarmens glatte muskulatur varetager to hovedfunktioner: Transport af tarmindhold (via transporterende = peristaltiske bevægelser) og opblanding af tarmindhold med sekreter m.m. (via blandebevægelser = segmentation). Disse bevægelser er hos alle pattedyr kontrolleret gennem nervøs, hormonal og såkaldt 'myogen' regulering. Med den seneste udvikling på området er det blevet klart, at den 'myogene' regulering varetages af Cajal's interstitialceller (tarmens pacemakerceller, ICC). Beliggenhed, fordeling og funktion af ICC er beskrevet i dyremodeller og humant væv fra voksne, der findes imidlertid meget få undersøgelser af humane fostre. I humane embryoner og fostre (fra 5.-22. uge) undersøger vi fordelingen af ICC i de forskellige afsnit af tarmkanalen, desuden vil vi prøve at klarlægge, hvilke stamcelle-faktorer, der er nødvendige, dels for ICC's og dels for det enteriske nervesystems udvikling (Hanne B. Mikkelsen og Kjeld Møllgård). I forlængelse af disse studier undersøger vi colon hos rotter. Vi har tidligere påvist, at rotte-colon har to netværk af interstitialceller med slow waves og pacemakerfunktion. I den humane colon er ligeledes vist tilstedeværelse af interstitialceller, der hersker uenighed om fordelingen af interstitialceller i colon's forskellige dele. Da en nedsat mængde af interstitialceller menes at have betydning for colon's motilitet, og kan være til grundlæggende faktor for obstipation, har vi undersøgt rotte-colon, og har fundet forskellig elektrisk aktivitet i henholdsvis den proximale, midterste og distale del. Vi har desuden fundet forskellig fordeling af interstitialceller og nNO-nerver i de forskellige dele af colon. Ws/Ws mutant mus- og rottetyndtarm mangler interstitialceller ved Auerbach's plexus, desuden er pacemakerfunktionen afficeret. Undersøgelser af interstitialceller i colon af mutanterne foreligger imidlertid ikke (Hanne B. Mikkelsen og Jytte Overgaard Larsen i samarbejde med M. Jimenez og E. Albert, Barcelona). I forlængelse af dette arbejder vi også på at karakterisere gap junctions i intestinale og renale kar (Hanne B. Mikkelsen i samarbejde med F. Gustafsson, Frederiksberg Hospital, B. Arentoft og N.-H. Holstein-Rathlou, MFI, Panum Institutet).

1.3.2. Det er ved inflammatoriske tarmsygdomme dokumenteret at bevægelsesmønsteret er ændret, hvilket også er tilfældet ved alvorlige infektioner og efter tarmoperation. Der er holdepunkter for at disse ændrede bevægelsesmønstre skyldes en påvirkning af immunsystemet via tarmmuskelmakrofagerne. Ved obstipation og diabetes er ligeledes påvist et ændret bevægelsesmønster. Udover muskelceller og pacemakerceller findes i muskellaget en gruppe celler (makrofager), der har en konstant og regelmæssig beliggenhed hos mus og mennesker. Vi har vist, at disse celler under normale forhold ikke er specielt aktive med hensyn til fagocytose og cytokinproduktion, og ligeledes er tilstede i kimfri og embryonale mus. Vi har desuden vist, at mutant

musen op/op, der mangler (CSF-1), også mangler makrofagerne i tarmmuskulaturen, op/op-musen vil, sammenholdt med vildtype-mus, blive anvendt til at beskrive makrofagers migrering, fysiologiske funktion, herunder cytokinproduktion ved eksperimentelt fremkaldte inflammatoriske tilstande (Hanne B. Mikkelsen og Charly Garbarsch i samarbejde med J. Huizinga, McMaster, Canada).

Udover muskelceller og pacemakerceller findes i muskellaget en gruppe celler (makrofager), der har en konstant og regelmæssigt beliggenhed hos mus og menneske. Vi har vist, at disse celler under normale forhold ikke er specielt aktive med hensyn til fagocytose og cytokinproduktion og ligeledes er tilstede i kimfri og embryonale mus. Vi har desuden vist, at mutantmusen op/op, der mangler (CSF-1), også mangler makrofagerne i tarmmuskulaturen; op/op-musen vil, sammenholdt med vildtype mus, blive anvendt til at beskrive makrofagers migrering, fysiologiske funktion, herunder cytokinproduktion ved inflammatoriske tilstande fremkaldt i LPS og Trichinella behandlede mus (Hanne B. Mikkelsen og Charly Garbarsch i samarbejde med J. Huizinga McMaster, Canada).

1.4. Udviklingsbiologi og patobiologi

Immuncytokemi, mikrospektrofotometri, mikrofluorometri, morfometri samt video-, elektron- og konfokal mikroskopi anvendes ved studier indenfor områderne embryologi, reumatologi, endokrinologi, reproduktion og xenobiologi.

For nærværende arbejdes der især med følgende projekter:

1.4.1. Stamceller og vækstfaktorer i fosterudviklingen. Stamceller er karakteriseret ved evnen til selvfornyelse, celledeling og celledifferentiering. Mange forskellige stamcellepopulationer er essentielle for morfogenese og organogenese. EGF- og PDGF-systemerne er særlig vigtige for den normale stamcellepopulation i fosterudviklingen. Disse systemer kortlægges med antistoffer rettet mod vækstfaktorreceptorer og ligander i væv fra humane embryoner og fostre. I samme væv identificeres stamcellepopulationerne med relevante stamcellemarkører. Der fokuseres primært på nervesystem, urogenitalsystem, mavetarmkanal, hud og hæmatopoetisk væv (Kjeld Møllgård og Poul Erik Høyer i samarbejde med kolleger fra instituttet).

1.4.2. YKL-40, en indikator for udviklingen af visse sygdomme. YKL-40 er et glykoprotein, der dannes af neutrofile granulocytter, makrofager, kondrocytter, glatte muskelceller og cancerceller.

Andre har fundet, at YKL-40 sandsynligvis er en vækstfaktor, der stimulerer bindevævs celler. Vi har vist, at serum YKL-40 koncentrationen afspejler sygdomsaktivitet og prognose ved inflammatoriske sygdomme og cancersygdomme. Vi anvender monoklonale og polyklonale antistoffer mod humant YKL-40 til at afklare lokaliseringen af YKL-40 i vævsbiopsier fra patienter med inflammatoriske sygdomme (f.eks. reumatoid arthritis, sarkoidose, Mb. Crohn og colitis ulcerosa) og forskellige cancersygdomme (Charly Garbarsch i samarbejde med J.S. Johansen, Herlev Universitetshospital, P.A. Price, UC San Diego, CA, USA, I. Lorenzen, H.J. Nielsen, U. Hansen, A. Roslind, Hvidovre Hospital). En mulig lokalisering af YKL-40 i relation til stamceller og (andre?) vækstfaktorer i humane fostervæv undersøges i forbindelse med 1.4.1.

1.4.3. Stamceller og vækstfaktorer i den tidlige tandudvikling herunder studier over tandanlæggets stellate reticu-

lum. Stamceller og vækstfaktorer i humane tandanlæg undersøges i forbindelse med 1.4.1. Det stellate retikulum er en epitelialstruktur, der danner en rigelig, proteoglykanholdig intercellularsubstans i modsætning til epitelier i almindelighed. Vi har tidligere undersøgt indholdet af proteoglykaner og glycosaminoglykan i det stellate retikulum, og undersøger nu relationen mellem intercellularmatrix produktion og epitelcellestruktur i det humane tandanlæg (Charly Garbarsch, Martin E. Matthiessen og Kjeld Møllgård).

1.4.4. Ændringer i skjoldbruskkirtelcellens metabolisme ved cancer og betændelsestilstande. Med henblik på at forstå, hvorledes skjoldbruskkirtelens epitelcellers funktion, struktur, vækst og celledød påvirkes af reaktive ilt species (ROS) undersøges 1) aktiviteten af enzymer involveret i dannelsen af NADPH og håndteringen af ROS med NADPH som cofaktor ved kvalitativ og kvantitativ histokemi (biokemisk analyse *in situ*), 2) trin i apoptose kaskaden ved fluorescens markører, og 3) ændringer i celler- og vævsstruktur.

Modelsystemerne udgøres af vævsprøver og af dyrkede celler i monolag. Aktuelt er et eksplant system under etablering, hvor op til 0,6 mm store vævsstykker kan dyrkes og undersøges *in toto* over en længere tidsperiode ved brug af konfokal mikroskopi. Målene med undersøgelserne er at karakterisere, hvorledes celler fra normalt væv, inflammatorisk væv og cancervæv håndterer oksidativ stress og ROS, og hvorledes hormoner og signalmolekyler kan modulere denne håndtering (Lars Kayser, scholarstip. stud.med. Nadia Lander Landex, stud.med. Helle Rasmussen i samarbejde med Afdeling E, KAS Gentofte).

2. Cellulær immunologi

I laboratoriet for cellulær immunologi arbejdes der med strukturelle og funktionelle immunologiske undersøgelser, hvor vi via celledyrkninger og dyremodeller søger at få indsigt i immunsystemets betydning ved inflammatoriske og neoplastiske sygdomme, samt søger muligheder for behandling af disse sygdomme via immunoterapi og transplantation.

2.1. Inflammatorisk tarmsygdom

Vi har vist, at regulatoriske T-lymfocytter fra normale raske mus kan hæmme proliferation og cytokinproduktion i inflammatoriske T-celler fra mus med kronisk inflammatorisk tarmsygdom. Vores igangværende arbejde karakteriserer de regulatoriske T-lymfocytter i mus og mennesker med henblik på at opnå ny viden om disse cellers funktionsmåde. Arbejdet kan få betydning for forståelse og behandling af inflammatorisk tarmsygdom hos mennesket (Mogens H. Claësson, ph.d.-stud. Monika Gad og ph.d.-stud. Nanna Ny Kristensen i samarbejde med professor J. Rask Madsen, Gastroenterologisk Afdeling, Amtssygehuset i Herlev).

2.2. T-cellemedieret immunterapi af kræft

Vi har vist, at kræftceller fra både menneske og mus via cellernes vævstypemolekyler fremviser små proteindele (peptider), som immunsystemets celler kan reagere med og derved dræbe kræftcellerne. Sideløbende undersøger vi den immunstimulerende effekt af immunsystemets dendritiske celler, når disse er tilsat de ovenfor nævnte peptider.

Vi har nyligt i mus vist, at dendritcelle baseret peptidvaccination kombineret med behandling med immunoregulatorisk antistof, effektivt fører til afstødning af allerede indhelede tumorer.

Vores resultater fra forsøg i mus har ført til afprøvning i kræftpatienter af en dendritcelle-baseret peptidvaccine (Mogens H. Claësson, ph.d.-stud. Anders Elm Pedersen, adjunkt Mette Thorn og spec.stud. Özhan Mez i samarbejde med S. Buus' gruppe, IMMI, Panum Institut og kliniske medarbejdere ved Hæmatologisk og Onkologisk Afdeling, Amtssygehuset i Herlev).

2.3. Immunologiske reaktioner i øjet

Øjet er et såkaldt immunprivilegeret organ. Det betyder, at øjet normalt er beskyttet mod immunologiske reaktioner, som ville ødelægge synet. Vi undersøger funktionelle immunologiske interaktioner – mellem immunsystemets celler og vævsceller i øjet – som dels har betydning for øjets immunprivilegium, dels for muligheden for at transplantere celler til øjet. Muligheden for transplantation af sunde øjepigmentepitelceller til øjne, som behandling af synstab hos patienter med forkalkningspletter i øjet (aldersrelateret makula degeneration), undersøges af en forskningsgruppe på Rigshospitalet, og vi bidrager til dette arbejde med ovenstående undersøgelser, som baseres på dyrkning af vævsceller fra humane øjne og immunsystemets celler (Carsten Röpke, Mogens Holst Nissen, Charlotte Kæstel i samarbejde med N. Ødum, IMMI, og J.U. Prause, E. Scherfig, M. La Cour, og J.F. Kiilgaard, Øjenafdeling E og Øjenpatologisk Institut, Rigshospitalet, N. Ehlers, Øjenafdeling, Aarhus Kommunehospital samt J. Wayne Streilein, Schepens Eye Research Institute, Department of Ophthalmology, Harvard Medical School, Boston, M.A.).

2.4. Uveitis: patogenese, diagnose og behandling

Uveitis er en inflammatorisk tilstand i øjet, der i en række tilfælde medfører varigt synstab. Uveitis kan forårsages af infektioner (virale, bakterielle, parasitære) eller ved at organismens eget immunsystem angriber øjets væv. I en murin dyremodel arbejder vi med at karakterisere de faktorer (antigen epitoper, chemokiner, cytokiner), der er af betydning for sygdomsudviklingen (Mogens Holst Nissen, Carsten Röpke, Mogens H. Claësson, Wang Mingjun og Mette Pries i samarbejde med S. Buus, IMMI, Panum Institut og J.U. Prause, Øjenafdeling E og Øjenpatologisk Institut, Rigshospitalet).

2.5. Faktorer af betydning for celledød i retinale pigmentepitelceller

Aldersrelateret makula degeneration (AMD) er den hyppigste årsag til blindhed blandt ældre. Udvikling af AMD beror på tab af det yderste af nethindens ti lag, benævnt pigmentepithelet. Vi har ved egne undersøgelser klarlagt nogle af de processer, der er af betydning for pigmentepitelcellernes død og overlevelse. Aktuelt søger vi at identificere stoffer og faktorer, der kan øge cellernes overlevelse (Mogens Holst Nissen, Carsten Röpke, Charlotte Kæstel, Yang Jing, Mette Pries i samarbejde med J.U. Prause, E. Scherfig, M. La Cour, og J.F. Kiilgaard, Øjenafdeling A og Øjenpatologisk Institut, Rigshospitalet).

3. Neurobiologi

3.1. Genekspression i koglekirtlen

Koglekirtlen laver hormonet melatonin, der secerneret med en udpræget døgnrytme med høj sekretion om natten og lav om dagen. Denne rytme i melatoninproduktionen styres af hjernens indre ur. Det vigtigste enzym i syntesen

af melatonin er enzymet arylalkylamin-N-acetyl transferase. Expressionen af dette gen udviser ligeledes en kraftig dag/nat rytme. Vi er nu i et samarbejde med National Institute of Health, Bethesda, USA, gået i gang med systematisk af undersøge, hvilke gener i rottehjernen der udviser circadian expression, samt lokalisere hvor i centralnervesystemet denne genekspression finder sted. Dette gøres gennem ekstraktion af mRNA og analyse af den ekstraherede mRNA ved hjælp af Affymetrix gene chips på rottehjerner. Gennem Northern blots og *in situ* hybridisering foretages en lokalisation i hjernen af ekspressionen (x 10 forskel mellem nat/dag). Flertallet af disse gener udviser specifik pineal expression. Funktionen af de proteiner, som de exprimerede gener koder for, deltager ikke i kirtlens hormonproduktion eller hormonsekretion. Disse nyopdagede proteiner indikerer derfor ukendte funktioner i koglekirtlen (Morten Møller i samarbejde med D.C. Klein, NIH, USA og S. Mukda, Mahidol University, Bangkok, Thailand).

3.2. Lokalisation af kalium-kanaler i hjernen hos rotter

Kalium-kanaler er vigtige i forbindelse med neuroners elektriske "repolarisering". Der er klonet flere familier af spændingsafhængige kalium-kanaler. I samarbejde med MFI, Panum Institutet, lokaliserer vi på lys og elektronmikroskopisk niveau, hvor i rottehjernen disse kanaler optræder, og den subcellulære lokalisation i neuronet (Morten Møller, ph.d.-stud. Hanne Borger Rasmussen og S.-P. Olesen, MFI, Panum Institutet).

3.3. Andre funktioner i hjernen

Ud over at være sæde for vores bevidsthed og tankevirksomhed, rummer hjernen en lang række andre funktioner, der er helt nødvendige for opretholdelse af livet. Det, vi undersøger, er den centrale regulation af de autonome forstyrrelser, der reguleres via neurotransmitteren serotonin. Disse forstyrrelser omfatter bl.a. energihomeostase (med følgesygdommene fedme og diabetes type II) og stress (med depression, angst, hukommelsessvigt og søvnforstyrrelser til følge). Neurotransmitteren serotonin dannes i nogle relativt få nerveceller beliggende i mellem- og baghjernen, hvorfra der sendes axoner (nerveforgreninger), dels ned i rygmærven og dels fremad i hjernen og man regner med, at hver eneste serotoninholdig celle har kontakt med ca. 1 million andre celler i hjernen. Kommunikationen imellem den serotonerge celle (axonet) og modtagercellen er reguleret via forskellige typer af serotoninreceptorer (der findes ca. 14 af disse hos mennesker og rotter/mus) samt af en serotonintransporter. Formålet med den del af forskningen, der udføres på MAI, er at kortlægge det serotonerge nervesystems anatomiske opbygning, hvad angår projektiionsbaner og hvad angår lokaliseringen af serotonin receptortyper. Dette gøres dels ved hjælp af neuronal tracing, samt immunhistokemi og *in situ* hybridisering med serotonin og serotoninreceptorer. Dels farmakologisk ved at undersøge nervecelleaktivering *in vivo* efter indgift af specifikke serotoninreceptor a- og antagonist (Anders Hay-Schmidt i samarbejde med J.D. Mikkelsen, Neurosearch, P.J. Larsen, M.T. Christensen og N. Vrang, Rheoscience, C. Lowry, Univ. of Bristol).

3.3.1. Derudover er vi påbegyndt undersøgelser af serotonerge projektiioner på hjernens basalganglie områder, globus pallidus, caudatum og putamen, med henblik på at klarlægge serotonins rolle ved Parkinsons sygdom. Kerner-

ne ligger mellem cortex og thalamus og fungerer normalt ved initiering af bevægelse (Anders Hay-Schmidt og Torben Moos).

3.4. Det serotonerge nervesystem

Det serotonerge nervesystem er undersøgt hos en lang række hvirvelløse – og enkelte hvirveldyr mhp. at kortlægge evolutionsforløbet fra hvirvelløst dyr til hvirveldyr. Resultaterne af disse undersøgelser viser, at opbygningen af vort serotonerge nervesystem har sit udspring i en gruppe af meget tidligt fraspaltede hvirvelløse dyr ("phoronider" og "brachiopoder"). For tiden undersøges nervesystemets udvikling hos "enteropneuster" og "lampretter" mhp. mere præcist at kortlægge overgangen fra hvirvelløst dyr til hvirveldyr (Anders Hay-Schmidt i samarbejde med C. Nielsen, Zoologisk Museum, København).

3.4.1. Endvidere undersøges homeoboxgen-komplekset hos enteropneuster og lampretter mhp. at forstå dennes kompleksopbygning, dens betydning for den genetiske regulering af kimlagsdannelsen og opretholdelse af celleidentitet samt dens "evolution" ved overgangen fra hvirvelløst dyr til hvirveldyr (Anders Hay-Schmidt i samarbejde med L. Friis-Hansen, Rigshospitalet).

3.5. Livsstilsfaktorens betydning

Livsstilsfaktorens betydning for den normale aldringsproces af centralnervesystemet og det perifere system. En større viden om de basale aldringsprocesser i nervesystemet samt livsstilsfaktorens betydning for disse vil give et nødvendigt grundlag for udbyggelse af forskningen til undersøgelse af, hvorvidt det er muligt at sætte ind med forebyggelse. Såfremt resultaterne af planlagte studier bekræfter at livsstilsfaktorer, som langtid-fysisk træning eller reduceret fødeindtag, kan udsætte eller forhindre nogle af de aldersrelaterede degenerationer i dele af nervesystemet, kan det få store menneskelige og samfundsøkonomiske gevinster.

3.5.1. I de specifikke projekter bestemmes a) antal og størrelse af nerveceller i cerebellum og cerebellums vaskularitet hos aldrende rotter, samt motions og ernærings betydning for denne aldringsproces, b) stereologisk bestemmelse af antal og størrelse af nerveceller i spinalganglier og rygmærve hos ditto rotter, og c) stereologisk bestemmelse af antal og størrelse af myeliniserede axoner i sensoriske og motoriske rødder hos ditto rotter (Jytte Overgaard Larsen).

3.6. CNS inflammation og neuronal de- og regeneration

Herunder kortlægges cytokinens og især metallothioneins betydning for og anvendelsesmuligheder inden for CNS inflammation, de- og regeneration ved 1) CNS traumer, 2) apopleksi, 3) epilepsi, 4) dissemineret sklerose, og 5) neurodegenerative sygdomme, såsom Alzheimer's sygdom og Parkinson's sygdom og metabolsk/toksisk neurodegeneration, samt 6) CNS infektioner (Milena Penkowa i samarbejde med J. Hidalgo, Univ. of Barcelona, H. Bluethmann, Hoffmann LaRoche, Schweiz, I Campbell, Scripps Res. Inst., San Diego, CA, og E. Martinez, Dept. Neurology, Hebron Hosp., Barcelona. Endvidere samarbejdes der med Lundbeck). Under dette arbejde blev et nyt metallothionein-farmakon patenteret internationalt. Efterfølgende blev der indgået et større officielt samarbejde med Lundbeck, som har tilkøbt sig patentet.

3.6.1. Methallothioneins neuroprotektive og kliniske be-

tydning hos humane patienter med apopleksia cerebri og dissemineret sclerose (Milena Penkowa i samarbejde med Hanne Christensen, Neurologisk Afdeling, Bispebjerg Hospital, J. Hidalgo, Univ. Of Barcelona og C. Espejo, Hospitals Germans, Barcelona). Under dette arbejde blev et nyt metallothionein-baseret patent skabt.

3.6.2. Klinisk udvikling af neuromedicinske metallothionein-relaterede præparater (Milena Penkowa i samarbejde med Lundbeck). Under dette arbejde blev et nyt metallothionein-relateret patent skabt.

3.6.3. Metallothioneins signaltransduktion og intracellulære neurale mekanismer inden for CNS inflammation, de- og regeneration. Speciel neurofarmakologisk fokus på Alzheimer's sygdom og Parkinson's sygdom (Milena Penkowa i samarbejde med E. Bock, Proteinlab., Panum Institut).

3.6.4. Metallothioneins og cytokiners betydning i humant væv fra raske mennesker og mennesker under fysiologisk stress (Milena Penkowa i samarbejde med B. Klarlund Pedersen).

3.6.5. Metallothioneins og cytokiners betydning ved cerebral malaria (Milena Penkowa i samarbejde med J. Hidalgo, Univ. of Barcelona og J. Kurzhals, Infektionsmed. Afdeling, Rigshospitalet).

3.6.6. Metallothioneins og cytokiners effekt på hele genomet og genexpression målt vha. Affymetrix Microarrays (Milena Penkowa i samarbejde med J. Hidalgo, Univ. of Barcelona, I. Campbell, Scripps Res. Inst., San Diego, CA, R. Borup, Klin.- Biokemisk Afdeling, Rigshospitalet, og Chr. B. Poulsen, Patologisk Afdeling, Rigshospitalet).

3.7. Hjernens jernmetabolisme

Flerårigt projekt. Nyeste foci: Divalent metal-ion-transporter I, ferroportin og HFEs betydning for jerntransport fra blod til hjerne (Torben Moos i samarbejde med E.H. Morgan og D. Trinder, Univ. of Western Australia, C.E. Høy, DTU og J. Lykkesfeldt, KVL).

3.8. Neurodegenerative mekanismer i hjernens nigrostriale system

Exitotoxicitet i substantia nigra pars reticulata som model for kronisk neurodegeneration. Neurodegeneration af den nigrostriale projektiionsbane ved kronisk infusion af mitochondrie complex I inhibitorer (Torben Moos, stud.med. Heike Jepsen og Jytte Overgaard Larsen).

3.9. Celledød i substantia nigra pars compacta

Influens af heterodimere former af alpha-synuclein (Torben Moos i samarbejde med P. Kallunki, H. Lundbeck A/S, P.H. Jensen, Institut for Med. Biokemi, Aarhus Universitet).

3.10. Transportsystemer gennem blod-hjernebarrieren

Vektoriseret transport af hydrofile molekyler pakket i liposomer konjugeret til målrettede antistoffer. Særligt fokus på metaboliseringen af liposomerne i hjernens endotel (Torben Moos i samarbejde med C. Vermehren og S. Frøkjær, DFH, S.A. Thomas, Kings College London, G. Storm, Univ. of Utrecht).

4. Biomekanik

Laboratoriet for funktionel anatomi og biomekanik beskæftiger sig med belastningsanalyser og bevægelsesanalyser.

4.1. Computermodel af hvirvelsøjlen og dens mekaniske egenskaber

Formålet med dette treårige projekt er, at konstruere en computermodel af hvirvelsøjlen samt dens mekaniske egenskaber. Modellen bliver den hidtil mest komplicerede og detaljerede, idet den kommer til at indeholde samtlige hvirvellegemer, led, ligamenter og muskler. Modellen bygges ovenpå en model af bækken og underkølemremiteter, og vil kunne anvendes til at undersøge rygbelastning under løftebetingelser, som hidtil ikke har kunnet undersøges. Her tænkes f.eks. på løft med skæve belastninger, løft med krum ryg etc. (Erik B. Simonsen og Lone Hansen i samarbejde med J. Rasmussen og M. de Zee, Ålborg Universitet, C. Wong, Lund (Sverige), M. Essendrop, Arbejdsmiljøinstituttet og T. Bull Andersen, Aarhus Universitet).

4.2. Computersimulation af sprintløb

På baggrund af biomekaniske analyser af en sprinter på nationalt eliteniveau, konstrueres en computermodel til simulation af sprintløb. Muskelfunktionen under sprint er i store træk uafklaret, det er derfor hensigten at anvende modellen til at undersøge de enkelte musklers funktion ved hhv. at øge og sænke muskelkraften én ad gangen i modellens muskler. Der vil blive fokuseret specielt på biartikulære musklers funktion, samt søgt forklaringer på de hyppigt forekommende muskelskader på bagsiden af låret (Erik B. Simonsen i samarbejde med T. Krosshaug, Oslo Univ. og T. Bull Andersen, Aarhus Univ.).

4.3. Biomekanisk analyse af gang med rollator

Rollatoren er blevet et udbredt hjælpemiddel til ældre og gangbesværede. Den forøger balancen og formodes at reducere muskelbelastningen i underkølemremiteterne. I dette projekt undersøges det, hvor meget muskelbelastningen reduceres ved gang med rollator under standardiserede laboratorieforhold (Erik B. Simonsen og Tine Alkjær i samarbejde med forskningsmedarbejder E. Pedersen, Ringkøbing Amt samt studerende fra Fysioterapeutskolen i Odense).

4.4. Trykmåling i det ulnocarpale led

Med specielt detaljerede tryktransducere, måles trykket i det ulnocarpale led ved håndledet i forbindelse med post-traumatisk arthrose i leddet (Finn Bojsen-Møller i samarbejde med N. Søb Nielsen og M. Nygaard, Gentofte Amtssygehus).

4.5. Gangfunktion hos patienter med hoftedysplasi

I ganglaboratoriet undersøges gangfunktionen hos en gruppe patienter med hoftedysplasi før og efter operation (periacetabular osteotomi) (Erik B. Simonsen og Tine Alkjær i samarbejde med forskningsmedarbejder E. Pedersen, Ringkøbing Amt og K. Søbald, Aarhus Kommunesygehus).

4.6. It-arbejde og ældre

Motorik i forbindelse med præcisionsarbejde og betjening af it-udstyr undersøges hos en gruppe unge og en gruppe ældre personer (Bente Rona Jensen og Tine Alkjær).

4.7. Gangfunktion hos patienter med knæ-arthrose

Ganganalyse af patienter med knæ-arthrose. Ph.d.-projekt i samarbejde med Parker Institut, Frederiksberg Hospital og Ålborg Universitet. En gruppe patienter med knæ-arthrose gennemgår en klinisk ganganalyse i ganglaboratoriet på Panum Institut. Der indsprøjtes lidocain i det affi-

cerede knæled for at måle den smertedæmpende effekt på gangfunktion (Erik B. Simonsen i samarbejde med ph.d.-stud. Marius Henriksen).

4.8. Identifikation af individuelle gangmønstre

I en retssag mod to bankrøvere blev den ene røvers gangmønster analyseret med en simpel videoteknik og sammenholdt med den anklagedes gangmønster. Analysen blev brugt i retssagen, hvor den anklagede blev dømt for mord på indicier. Nærværende ph.d.-projekt har derfor til formål at videreudvikle metoder til identifikation af individuelle gangmønstre (Erik B. Simonsen i samarbejde med J. Braagaard og N. Lynnerup, Retsmedicinsk Institut og Antropologisk Laboratorium).

4.9. Refleksmodulation hos paraplegiere

Patienter med komplette spinale læsioner trænes under assisteret gang samt i stående stilling (ophængt i sele). Reguleringen af Hoffmann refleksen i *m. soleus* undersøges under assisteret gang. Projektet undersøger således rygmargens sensoriske funktion under gang uden indflydelse fra højere centre i centralnervesystemet (Erik B. Simonsen i samarbejde med P. Dyhre-Poulsen, MFI samt R. V. Edgerton og S. Harkema, Univ. of California, LA, USA).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Bo van Deurs: Formand for bedømmelsesudvalg til besættelse af lektorstilling i neuroanatomi.

Mogens H. Claësson: Har været bedømmer på ph.d.-afhandling ved Aarhus Universitets Sundhedsvidenskabelige Fakultet samt adskillige specialeafhandlinger (afgangsspecialer) udgået fra Det Naturvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet.

Morten Møller: Deltaget i bedømmelsen af cand.med. Christian Bonde Pedersens ph.d.-afhandling, Syddansk Universitet.

Ole William Petersen: Formand for ph.d.-bedømmelsesudvalg for Vadim Tkac og for Peter Walmod. Har været medlem af ansættelsesudvalg for fakultetets sekretariatschef.

Erik B. Simonsen: Formand for ph.d.-bedømmelsesudvalg for Morten Essendrop.

Udvalg og fonde

Bo van Deurs: Leder af Københavns Celle- og Vævsbiologi Forskerskole.

Ole William Petersen: Bestyrelsesmedlem i Martha Margrethe og Christian Hermansens Legat, medlem af Danish Breast Cancer Cooperative Group's (DBCG's) tumorbiologiuvalg, medlem af Union Internationale Contre Le Cancer's (UICC's) stipendieudvalg, medlem af det franske forskningsråds (INSERM's) ekspertpanel.

Morten Møller: Forskningskoleleder for Graduate School of Neuroscience under Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet, og er dansk repræsentant i det europæiske forskningssamarbejde COST.

Jørgen Tranum-Jensen: Formand for det tværfaglige 2. semesterudvalg; formand for Medicinsk-Anatomisk Institut's undervisningsudvalg, formand for Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets Bygningsudvalg samt formand for konsistoriums Bladudvalg (universitetsavisen).

Klaus Qvortrup: Medlem af "The light microscopy committee of The Royal Microscopical Society". Kursusleder i anatomi, lægevidenskab, 4. og 5. semester, samt kursusleder i anatomi, odontologi, 4. semester.

Poul Erik Høyer: Kursusleder for 3. semesters anatomi-undervisning.

Lars Kayser: Kursusleder for anatomi, 2. semester. Er suppleant i bestyrelsen for Dansk Selskab for Medicinsk Uddannelse.

Mogens Holst Nissen: Formand for 1. semesterudvalg for ny studieordning, formand for eksamensudvalget for Basal Humanbiologi og Medicinsk Kemi samt kursusleder for Basal Humanbiologi.

Cathrine Ørskov: Kursusleder for 5. og 6. semester undervisning, medlem af Evalueringsudvalget.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Bo van Deurs: Været beskikket sagkyndig for Norges Forskningsråd, konsulent for Turku Biotech. Center, Finland, i forbindelse med evaluering af BioImaging Core Facility, BioCity, Turku, samt været vejleder for ph.d.-studerende Kirstine Roepstorff og Anette Hommelgaard, forskningsassistent Mads Lerdrup, NOVO scholarstipendiat Michael Grandal, og vejleder for 2 humanbiologi-studerende under deres specialestudium.

Ole William Petersen: Vejleder for ph.d.-studerende Helga L. Nielsen og René Villadsen samt forskningsassistenterne Agla Fridriksdottir og Michala Wissing.

Lars Kayser: I perioden 1.09.2002-31.08.2004 frikøbt på halv tid for at varetage funktionen som leder af fakultetets Pædagogiske Udviklingscenter (PUCS).

Morten Møller: Vejleder for ph.d.-studerende Vanessa Vogel, Jacob Pade P. Jacobsen, Hanne Borger Rasmussen og Anette Stark, Københavns Universitet samt Suriya Mukda, Mahidol University, Bangkok. Har desuden været fagkonsulent på Store Medicinsk Ordbog fra Gads Forlag.

Cathrine Ørskov: Vejleder for ph.d.-studerende cand.scient. Sofie Carlsbæk og ATV-ph.d.-studerende, cand.scient. Lene Martini.

Tillidshverv

Bo van Deurs: Projektansvarlig for "Pilotprojekt vedr. personale- og ledelsesværktøjer" ved offentlige institutioner (i MTVU-regi).

Morten Møller: Æresmedlem af bestyrelsen i European Pineal and Biological Rhythm Society og æresmedlem af Romanian Academy of Medical Sciences.

Ole William Petersen: Formand for Dansk Selskab for Cancerforskning.

Lars Kayser: Medlem af HSU, KU., repræsenterende FAS.

Hanne B. Mikkelsen: Medlem af Kvinderegensens eforat.

Milena Penkowa: Kasserer og bestyrelsesmedlem i Dansk Selskab for Neurovidenskab.

Formidling

Redaktionelle hverv

Ole William Petersen: Editorial board member af Breast Cancer Research.

Morten Møller: Medredaktør af Journal of Pineal Research og Journal of Cellular and Molecular Medicine.

Klaus Qvortrup: Editorial board member European Cell & Materials; medforfatter ved opdatering og revision af F. Geneser: Histologi – på molekylærbiologisk grundlag og E. Andreasen: De indre organer.

Kongresser og symposier

Morten Møller: Organiseret symposiet "Circadian rhythms and treatment of disorders of sleep timing by melatonin and light".

Milena Penkowa: Chairman for sessionen "Multiple Sclerosis Pathophysiology", Schleroseforeningens Annual Congress, samt arrangør og chairman ved "Neurodegeneration and regeneration", Danish Society for Neuroscience.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Gæsteforskere

Suriya Mukda: Været ph.d.-studerende i 6 måneder hos Morten Møller.

Netværk

Ole William Petersen: Medlem af et EU-netværk (HRPN-CT-2002-00246) vedr. Mammary Developmental Mechanisms and their relation to breast cancer.

Milena Penkowa: Medstifter og medlem af International Metallothionein Network. Har arrangeret og deltaget i de årlige netværksmøder i Barcelona siden 2001.

Patenter

Klaus Qvortrup: Patent vedr. "Compositions and Methods for Modulating Guanylyl Cyclase Signaling Receptor (GC-C) Activity and for Treating Meniere's Disease" varetages af Københavns Universitet.

Milena Penkowa: I samarbejde med J. Hidalgo er patentet og rettighederne på et liposom-indkapslet metallothionein forhandlet til Lundbeck.

Milena Penkowa: I samarbejde med J. Hidalgo og H. Christensen er patentet et nyt diagnostisk kit til prognostisk information ifm. neurologisk sygdomme.

Milena Penkowa: I samarbejde med Lundbeck er patentet anvendelsen af et CNS-specifikt Epo og dets neuroprotektive mekanismer.

Instituteder Ole William Petersen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	20,8	7,0	27,8
DVIP	8,3	0,0	8,3
STIP	5,5	3,5	8,9
TAP	33,2	2,3	35,5
Årsværk i alt	67,8	12,8	80,6
Løn	26.516,0	4.699,0	31.214,0
Frikøb mv.	218,0	188,0	405,0
Øvrige drift	2.974,0	6.847,0	9.821,0
Anskaffelser	1.692,0	4.329,0	6.022,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>31.399,0</i>	<i>16.063,0</i>	<i>47.462,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Andersen, Lars Erik; lektor.
Bojsen-Møller, Finn; lektor.
Claesson, Mogens Helweg; professor.
Garbarsch, Charly; lektor.
Hay-Schmidt, Anders; lektor.
Høyer, Poul Erik; lektor.
Kayser, Lars; lektor.
Larsen, Jytte Overgaard; lektor.
Mikkelsen, Hanne Birte; lektor.
Moos, Torben; lektor.
Møller, Morten; professor.
Møllgård, Kjeld; professor.
Nissen, Mogens Holst; lektor.
Penkowa, Milena; lektor.
Petersen, Ole William; lektor.
Poulsen, Steen Seier; lektor.
Qvortrup, Klaus; lektor.
Røpke, Carsten; lektor.
Simonsen, Erik Bruun; lektor.
Tranum-Jensen, Jørgen; lektor.
Van Deurs, Bo Gregers; professor.
Ørskov, Anne Cathrine; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Hansen, Lone; forskningsadj.
Hartmann, Bolette; adjunkt (til 28.2003).
Hartvig, Per Gustaf; gæsteprofessor (2 mdr.).
Johansen, Julia Sidenius; lektor.
Thorn, Mette; adjunkt.
Vilhardt, Frederik; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Gad, Monika; ph.d.-stipendiat.
Hommelgaard, Anette Meidahl; ph.d.-stipendiat.
Kristensen, Nanna Ny; ph.d.-stipendiat.
Kæstel, Charlotte Gøtzhe; ph.d.-stipendiat.
Lyngstrand, Stina Thulesen; ph.d.-stipendiat.
Pedersen, Anders Elm; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Ghulam, Nadeem-Asim; ph.d.-stipendiat.
Grandal, Michael Vibo; forskningsass.
Hansen, Mads Lerdrup; forskningsass.
Mellentin, Christian; ph.d.-stipendiat.
Naver, Bjarke; forskningsass.
Olsen, Steen Schytte; ph.d.-stipendiat.
Rasmussen, Hanne Borger; ph.d.-stipendiat.
Rubner Fridriksdottir, Agla Jael; forskningsass.
Villadsen, René; forskningsass.
Weiglhofer, Marianne Kristina Høy; forskningsass.
Wissing, Michala; forskningsass.

Ph.d.-afhandlinger

Eriksen, Tine Alkjær: Quantitative analysis of the movement pattern in patients with clubfoot and patients with anterior cruciate ligament deficiency.

Fondsbevillinger*A.V. Lykfeldts Legat*

- Identifikation af den humane brystkirtelstamcelle (René Villadsen) kr. 15.000.

Aage & Johanne Louis-Hansens Mindefond

- Molekylære mekanismer for clathrinuafhængig endocytose (Bo van Deurs) kr. 1.200.

Aksel Meyer Nielsen og Vetsera Meyer Nielsen

- Betydningen af kemokiner og kemokin receptorer for kronisk inflammatorisk kolitis (Nanna Ny Kristensen) kr. 30.000.

Apotekerfonden

- Centralnervesystemets serotonerge projektiionsbaner og deres funktion (Anders Hay-Schmidt) kr. 100.000.

Augustinus Fonden

- Indkøb fluorescens forskningsmikroskop (Anders Hay-Schmidt) kr. 100.000.

Beckett Fonden

- Behandling af eksperimentel induceret colitis med tarmhormonet GLP-2 (Hannelouise Kissow Petersen) kr. 20.000.

Carlsbergfondet

- Kortlægning af centrale autonome, neuronale systemer involveret i appetitreg (Morten Møller) kr. 100.000.

Colitis Crohn Foreningen

- Behandling af ... induceret colitis med GLP-2 (Hannelouise Kissow Petersen) kr. 44.300.
- Forskning (Mogens Helweg Claësson) kr. 180.000.

Dagmar Marshalls Fond

- Udvikling af dendritcellebasewret vaccine mod kræft (Mogens Helweg Claësson) kr. 75.000.

Dansk Kræftforsknings Fond

- Does HER2 signaling activity depend on lipid rafts and endocytosis? (Anette Meidahl Hommelgaard) kr. 65.000.

Den Alm. Danske Lægeforen/Læge Søren Segel

- Funktionen af netværket af Cajal's interstitial celler og makrofager under normale forhold (Hanne Birte Mikkelsen) kr. 30.000.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

- Behandling af eksperimentelt induceret colitis (Hannelouise Kissow Petersen) kr. 35.000.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

- Kræftforskning (Mogens Helweg Claësson) kr. 75.000.

Diverse Fonde

- Interleukin -6 i centralnervesystemet (Milena Penkowa/Jørgen Rostgaard) kr. 1.230.000.

Else og Mogens Wedell-Wedellsborgsfond

- Her 2 lipid rafts (Anette Meidahl Hommelgaard) kr. 15.000.

- Kræftforskning (Mogens Helweg Claësson) kr. 70.000.

Eva og Henry Frænkels Mindefond

- Blodhjernetransport (Torben Moos) kr. 85.000.

Fabrikant Einar Willumsens Mindelagat

- Forskning (Mogens Helweg Claësson) kr. 150.000.

Fabrikant Frans Køhler Nielsen og hustru

- Behandling af eksperimentel induceret colitis med tarmhormonet GLP-2 (Hannelouise Kissow Petersen) kr. 25.000.

Fonden til Lægevidenskabens Fremme

- Serotonin-depression (Anders Hay-Schmidt) kr. 20.000.
- Parkinsonisme (Torben Moos) kr. 50.500.

Forskningsstyrelsen

- Centralnervesystemets serotonerge projektiionsbaner og deres funktion (Anders Hay-Schmidt) kr. 500.000.
- Cellulære og molekulære mekanismer af betydning for tarmens immunhomeostase hos raske og ved kronisk colitis (Mogens Helweg Claësson) kr. 2.310.000.
- Det autonome nervesystems regulering af fotoneuroendokrine og circadiane systemer i hjernen (Morten Møller) kr. 1.200.000.
- Drift (Kirstine Roepstorff) kr. 30.000.
- Identifikation af celler og gener for brystkirtelmodning og neoplasi (Ole William Petersen) kr. 1.500.000.
- NADPH oxidase expression in Neurons. A source of intracellular oxidative stress in neuronal dysfunction ? (Frederik Vilhardt) kr. 840.000.
- NADPH oxidase expression in Neurons. A source of intracellular oxidative stress in neuronal dysfunction ? (Frederik Vilhardt) kr. 360.000.

Fru Astrid Thaysens Legat

- Identifikation af den humane brystkirtelstamcelle.

Grosserer L.F. Foghts Fond

- Behandling af eksperimentel colitis med GLP-2 (Hannelouise Kissow Petersen) kr. 20.000.

Henny og Helge Holgersens Legat

- Bindevævsstudier (Charly Garbarsch) kr. 9.000.

Hestehandler Rønne M. Jensen og hustru mindelegat

- Driftsstøtte (Anette M. Hommelgaard) kr. 10.000.

Kong Christian den X's Fond

- IBD/drift (Monika Gad) kr. 56.300.
- Parkinsonisme (Nadeem Asim-Ghulam) kr. 46.200.

Kræftens Bekæmpelse

- Ændringer i den immunologiske profil... (Anja Nørbæk) kr. 10.400.
- Løn VIP- Molekylære mekanismer for endocytosetrafiik (Bo van Deurs) kr. 16.900.
- Molekylære mekanismer for endocytosetrafiik (Bo van Deurs) kr. 16.500.
- Identifikation af celler og gener for brystkirtelmodning og neoplasi (Ole William Petersen) kr. 900.000.

Købmand i Odense Johann og Hanne Weimanns Legat

- Egen løn: Metallothionein og Alzheimers og Parkinsons sygdom (Milena Penkowa) kr. 1.008.900.

Læge Sofus Carl Emil Friis og Hustru Olga Doris/A

- Studier af den cellulære og humorale immunregulationen ved kronisk inflammatorisk tyktarmsbetændelse (Mogens Helweg Claësson) kr. 13.000.
- Kvantitative immunhistokemiske undersøgelser af implantationen af den humane blastocyst (Poul Erik Høyer) kr. 202.900.
- Trekløverpeptider ved sygdomme i mavetarmkanalen (Steen Seier Poulsen) kr. 200.000.

LEO Pharma Forskningsfond

- Karakterisering og funktionel betydning af proteinproduktet af et nyt gen... (Michala Wissing) kr. 45.000.

Lily Benthine Lund/Friis m.fl.

- Hjerneudvikling (Torben Moos) kr. 16.100.
- Parkinsonisme (Torben Moos) kr. 25.000.
- 3 ph.d. Christian Mellentin, Ghulam Mohamed, Hanne Borger Rasmussen (Morten Møller) kr. 697.900.

Lundbeckfonden

- NADPH oxidase expression in neurons (Frederik Vilhardt) kr. 220.000.

Mellemregningskonto

- Mellemregningskonto (Ole William Petersen) kr. 100.000.

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling

- Master i medicinsk pædagogik (Lars Kayser) kr. 500.000.

National Institute of Health

- Cellular localization of the pineal expressome (Morten Møller) kr. 15.200.

Novo- Fabrikant Vilhelm Pedersen

- Identifikation af celler og gener for brystkirtelmodning og neoplasi (Ole William Petersen) kr. 200.000.

Novo Nordisk Fonden

- Effekten af trekløver peptider ved IBD belyst ud fra dyreeksperimentelle colitismodeller (Steen Seier Poulsen) kr. 32.500.
- Role of lipid rafts (Bo van Deurs) kr. 400.000.
- Generering af regulatoriske T-cellelinjer med hæmmende virkning på udviklingen af kronisk inflammato (Mogens Helweg Claësson) kr. 60.000.

Simon Fougner Hartmanns Familiefond

- Indkøb af fryser (Steen Seier Poulsen) kr. 57.900.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Blod-hjerne barriere (Torben Moos) kr. 240.000.
- Molekylære mekanismer for endocytose og intracellulær transport af proteintoksiner (Bo van Deurs) kr. 500.000.

Team Danmark

- Detaljeret undersøgelse af muskelfunktion under sprint (Erik B. Simonsen) kr. 1.100.

The John and Birthe Meyer Foundation

- Indkøb af BD FACSAria Flow Cytometer (Ole William Petersen) kr. 2.457.000.

Vibeke Binder og Povl Riis Fond

- Betydning af kemokiner og kemokin receptorer for kronisk inflammatorisk kolitis (Nanna Ny Kristensen) kr. 8.000.

Warwara Larsens Fond

- Kronisk inflammation (Torben Moos) kr. 60.000.

Øjenfonden

- Etablering af nye metoder til behandling af degenerative retinale lidelser (Mogens Holst Nissen) kr. 100.000.

Publikationer

- Alkjær T., Simonsen E.B., Jørgensen U., Dyhre-Poulsen P.: Evaluation of the walking pattern in two types of patients with anterior cruciate ligament deficiency: coopers and non-coopers. *European journal of applied physiology* Vol. 89, s. 301-308. 2003.
- Andersen M.L., Ruhwald M., Thorn M., Pedersen A.E., Mathiassen S., Buus S., Claesson M.H.: Tumor-associated antigens identified by mRNA expression profiling as tumor rejection epitopes. *Journal of Immune Based Therapies and Vaccines* Jan. 29; 1(1), s. 1. 2003.
- Andersen M.L.M., Ruhwald M., Nissen M.H., Buus S., Claesson M.H.: Self-Peptides with Intermediate Capacity to Bind and Stabilize MHC Class I Molecules may be Immunogenic. *Scandinavian Journal of Immunology* Volume 57, Issue 1, s. 21-27. 2003.
- Carrasco J., Penkowa M., Giralt M., Camats J., Molinero A., Campbell I.L., Palmiter R.D., Hidalgo J.: Role of metallothionein-III following central nervous system damage. *Neurobiol. Dis.* Jun. 13(1), s. 22-36. 2003.
- Danielsen E.M., van Deurs B., Hansen G.H.: "Nonclassical" secretion of annexin A2 to the luminal side of the enterocyte brush border membrane. *Biochemistry* Dec. 16, 42(49), s. 14670-14676. 2003.
- Forchhammer L., Thorn M., Met O., Gad M., Weidner M.S., Claesson M.H.: Immunobiological Effects of Glucosamine *In Vitro*. *Scandinavian Journal of Immunology* Volume 58, Issue 4, s. 404-11. 2003.
- Fuentes L., Møller M., Muñoz E., Calderón C., Pelzer L.: Seasonal variations in the expression of the mRNA encoding β_1 -adrenoceptor, and AA-NAT enzyme, and in the AA-NAT activity in the pineal gland of the vizcacha (*Lagostomus maximus maximus*). Correlation with serum melatonin. *Biol. Rhythm. Res.* Vol. 32(2), s. 193-206. 2003.
- Gad M., Brimnes J., Claesson M.H.: CD4⁺T regulatory cells from the colonic lamina propria of normal mice inhibit proliferation of enterobacteriareactive, disease-inducing Th1-cells from scid mice with colitis. *Clinical & Experimental Immunology* Volume 131, Issue 1, s. 34-40. 2003.
- Gad M., Claesson M.H., Pedersen A.E.: Dendritic cells in peripheral tolerance and immunity. *APMIS* Jul-Aug; 111(7-8), s. 766-75. 2003.
- Grunnet M., Rasmussen H.B., Hay-Schmidt A., Klaerke D.A.: The voltage-gated potassium channel subunit, Kv1.3, is expressed in epithelia. *Biochim Biophys Acta* Sep. 22, 1616(1), s. 85-94. 2003.

- Grunnet M., Rasmussen H.B., Hay-Schmidt A., Rosenstjerne M., Klaerl D.A., Olesen S.P., Jespersen T.: KCNE4 is an inhibitory subunit to Kv1.1 and Kv1.3 potassium channels. *Biophys J Sep.* 85(3), s. 1525-37. 2003.
- Gudjonsson T., Rønnev-Jessen L., Villadsen R., Bissell M.J., Petersen O.W.: To create the correct microenvironment: three-dimensional heterotypic collagen assays for human breast epithelial morphogenesis and neoplasia. *Methods Volume 30, Issue 3*, s. 247-255. 2003.
- Gustafsson F., Mikkelsen H.B., Arensbak B., Thuneberg L., Neve S., Jensen L.J., Holstein-Rathlou N-H.: Expression of connexin 37, 40 and 43 in rat mesenteric arterioles and resistance arteries. *Histochem Cell Biol Vol.* 119, s. 139-148. 2003.
- Hartlage-Rubsamen M., Zeitschel U., Apelt J., Gartner U., Franke H., Stahl T., Gunther A., Schliebs R., Penkowa M., Bigl V., Rossner S.: Astrocytic expression of the Alzheimer's disease beta-secretase (BACE1) is stimulus-dependent. *Glia Jan* 15;41(2), s. 169-79. 2003.
- Hay-Schmidt A., Grunnet M., Abrahamsen S.L., Knaus H.G., Klaerke D.A.: Localization of Ca(2+)-activated big-conductance K(+) channels in rabbit distal colon. *Pflügers Archiv European Journal of Physiology Apr.* 446(1), s. 61-68. 2003.
- Hay-Schmidt A., Vrang N., Larsen P.J., Mikkelsen J.D.: Projections from the raphe nuclei to the suprachiasmatic nucleus of the rat. *Journal of Chemical Neuroanatomy Jul.* 25(4), s. 293-310. 2003.
- Heegaard N.H.H., Rovatti L., Nissen M.H., Hamdan M.: Structural and conformational variants of human beta2-microglobulin characterized by capillary electrophoresis and complementary separation methods. *J. Chromatogr A. Jul.* 4; 1004(1-2), s. 51-9. 2003.
- Iversen T-G., Skretting G., van Deurs B., Sandvig K.: Clathrin-coated pits with long, dynamin-wrapped necks upon expression of a clathrin antisense RNA. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA Vol.* 100, no. 9, s. 5175-5180. 2003.
- Johannsson O.T., Staff S., Vallon-Christersson J., Kytölä S., Gudjonsson T., Rennstam K., Hedenfalk I.A., Adeyinka A., Kjellén E., Wennerberg J., Baldetorp B., Petersen O.W., Olsson H., Oredsson S., Isola J., Borg Å.: Characterization of a Novel Breast Carcinoma Xenograft and Cell Line Derived from a BRCA1 Germ-Line Mutation Carrier. *Laboratory Investigation Vol.* 83, No. 3, s. 387-396. 2003.
- Jørgensen H., Kjær A., Knigge U., Møller M., Warberg J.: Serotonin stimulates hypothalamic mRNA expression and local release of neurohypophysial peptides. *J. Neuroendocrinol. Jun.* 15(6), s. 564-71. 2003.
- Køhler L.B., Berezin V., Bock E., Penkowa M.: The role of metallothionein II in neuronal differentiation and survival. *Brain Research Volume* 992, s. 128-36. 2003.
- Llorente A., Lauvrak S.U., van Deurs B., Sandvig K.: Induction of direct endosome to endoplasmic reticulum transport in Chinese hamster ovary (CHO) cells (Ld1F) with a temperature-sensitive defect in epsilon-coatmer protein (epsilon-COP). *J Biol Chem Sep.* 12, 278(37), s. 35850-5. 2003.
- Met Ö., Buus S., Claesson M.H.: Peptide-loaded dendritic cells prime and activate MHC-class I-restricted T-cells more efficiently than protein-loaded cross-presenting DC. *Cellular Immunology Volume* 222, Issue 2, s. 126-133. 2003.
- Molinero A., Penkowa M., Hernandez J., Camats J., Giralt M., Lago N., Carrasco J., Campbell I.L., Hidalgo J.: Metallothionein-I overexpression decreases brain pathology in transgenic mice with astrocyte-targeted expression of interleukin-6. *J Neuropathol Exp Neurol. Mar.* 62(3), s. 315-28. 2003.
- Moos T.: Delivery of transferrin and immunoglobulins to the ventricular system of the rat. *Frontiers in Bioscience May* 1;8, s. a102-a109. 2003.
- Moos T., Møller M.: Basic Neuroanatomy. i: Basic Neuroanatomy s. 1-183. Torben Moos, Morten Møller. FADL's Forlag, Danmark 2003.
- Mortensen K., Christensen L., Holst J.J., Ørskov C.: GLP-1 and GIP are colocalized in a subset of endocrine cells in the small intestine. *Regulatory Peptides Jul* 15;114, s. 189-96. 2003.
- Møller M.: Use of immunohistochemical single and double staining on the electron microscopical level in investigations of the nervous pathways from the eye to the pineal gland of mammals. *J. Electr. Micr. Soc. Thailand Vol.* 17, s. 1-2. 2003.
- Møller M., Baeres F.M.M.: PACAP-containing intrapineal nerve fibers originate predominantly in the trigeminal ganglion: a combined retrograde tracing- and immunohistochemical study of the rat. *Brain Research Vol.* 984, s. 160-169. 2003.
- Naver B., Stub C., Møller M., Fenger K., Hansen A.K., Hasholt L., Sørensen S.A.: Molecular and behavioral analysis of the R6/1 Huntington's disease transgenic mouse. *Neuroscience Vol.* 122, s. 1049-1057. 2003.
- Naver B., Stub C., Møller M., Fenger K., Hansen A.K., Hasholt L., Sørensen S.A.: Molecular and Behavioral Characteristics of the R6/1 mouse model of Huntington's Disease. *Neuroscience Vol.* 122, s. 1049-1057. 2003.
- Olesen C., Møller M., Byskov A.G.: Tesmin transcription is regulated differently during male and female meiosis. *Mol. Reprod. Dev. Vol.* 67, s. 116-126. 2003.
- Penkowa M.: Metallothionein expression and roles in the central nervous system. *Biomedical Reviews* 13, s. 1-15. 2002.
- Penkowa M., Camats J., Giralt M., Molinero A., Hernandez J., Carrasco J., Campbell I.L., Hidalgo J.: Metallothionein-I overexpression alters brain inflammation and stimulates brain repair in transgenic mice with astrocyte-targeted interleukin-6. *Glia Volume* 42, Issue 3, s. 287-306. 2003.
- Penkowa M., Camats J., Hadberg H., Quintana A., Rojas S., Giralt M., Molinero A., Campbell I.L., Hidalgo J.: Astrocyte-targeted expression of interleukin-6 protects the central nervous system during neuroglial degeneration induced by 6-aminonicotinamide. *J. Neurosci Res. Aug.* 15;73, s. 481-496. 2003.
- Penkowa M., Ceballos D., Lago N., Verdu E., Carrasco J., Navarro X., Palmiter R., Hidalgo J.: Role of metallothioneins in peripheral nerve function and regeneration. *Cell Mol Life Sci. Jun.* 60(6), s. 1209-16. 2003.
- Penkowa M., Espejo C., Martinez-Caceres E.M., Montalban X., Hidalgo J.: Increased demyelination and axonal damage in metallothionein I+II-deficient mice during experimental autoimmune encephalomyelitis. *Cell Mol Life Sci. Jan.* 60(1), s. 185-97. 2003.
- Penkowa M., Espejo C., Ortega-Aznar A., Hidalgo J., Montalban X., Caceres E.M.: Metallothionein expression in the central nervous system of multiple sclerosis

- patients. *Cell Mol Life Sci.* Jun. 60(6), s. 1258-1266. 2003.
- Penkowa M., Giralt M., Lago N., Camats J., Carrasco J., Hernandez J., Molinero A., Campbell I.L., Hidalgo J.: Astrocyte-targeted expression of IL-6 protects the CNS against a focal brain injury. *Experimental Neurology* vol. 18 (2), s. 130-48. 2003.
- Penkowa M., Hidalgo J.: Treatment with metallothionein prevents demyelination and axonal damage and increases oligodendrocyte precursors and tissue repair during experimental autoimmune encephalomyelitis. *Journal of Neuroscience Research* Jun 1; 72(5), s. 574-86. 2003.
- Penkowa M., Keller C., Keller P., Jauffred S., Pedersen B.K.: Immunohistochemical detection of interleukin-6 in human skeletal muscle fibers following exercise. *FASEB J* Sep 4, vol. 17, s. 2166-2168. 2003.
- Petersen O.W., Gudjonsson T., Villadsen R., Bissell M.J., Rønnov-Jessen L.: Epithelial progenitor cell lines as models of normal breast morphogenesis and neoplasia. *Cell Prolif.* Oct; 36 Suppl. 1, s. 33-44. 2003.
- Petersen O.W., Nielsen H.L., Gudjonsson T., Villadsen R., Rank F., Niebuhr E., Bissell M.J., Rønnov-Jessen L.: Epithelial to Mesenchymal Transition in Human Breast Cancer Can Provide a Nonmalignant Stroma. *American Journal of Pathology* Vol. 162, No. 2, s. 391-402. 2003.
- Poulsen S.S., Thulesen J., Hartmann B., Petersen H.K., Nexø E., Thim L.: Injected TFF1 and TFF3 bind to TFF2-immunoreactive cells in the gastrointestinal tract in rats. *Regulatory Peptides* Volume 115, Issue 2, 15. september, s. 91-99. 2003.
- Schmidt P.T., Ørskov C., Rasmussen T.N., Holst J.J.: Nitric oxide has tonic inhibitory effect, but is not involved in the vagal control or VIP effects on motility of the porcine antrum. *Scand J Gastroenterol* Vol. 38, s. 955-961. 2003.
- Simonsen E.B., Komi P.V.: Biomechanics of locomotion. i: Textbook of sports medicine s. 107-133. Michael Kjær Michael Krogsgaard Peter Magnusson Lars Engebretsen Harald Roos Timo Takala Savio L-Ywoo. Blackwell Publishing, Massachusetts USA 2003.
- Souto R.P., Vallega G., Wharton J., Vinten J., Tranum-Jensen J., Pilch P.F.: Immunopurification and Characterization of Rat Adipocyte Caveolae Suggest Their Dissociation from Insulin Signaling. *The Journal of Biological Chemistry* Vol. 278 nr 20, s. 18321-18329. 2003.
- Stummann T.C., Poulsen J.H., Hay-Schmidt A., Grunnet M., Klaerke D.A., Rasmussen H.B., Olesen S.-P., Jørgensen N.K.: Pharmacological investigation of the role of ion channels in salivary secretion. *Pflügers Archiv European Journal of Physiology* Apr. 446(1), s. 78-87. 2003.
- Tricoire H., Malpoux B., Møller M.: Cellular Lining of the Sheep Pineal Recess Studied by Light-, Transmission-, and Scanning Electron Microscopy: Morphologic Indications for a Direct Secretion of Melatonin from the Pineal Gland to the Cerebrospinal Fluid. *The Journal of Comparative Neurology* Vol. 456, s. 39-47. 2003.
- Tricoire H., Møller M., Chemineau P., Malpoux B.: Origin of cerebrospinal fluid melatonin and possible function in the integration of photoperiod. *Reproduction Suppl.*, 61, s. 311-321. 2003.
- Vainer B., Lamberth K., Brimnes J., Nielsen O.H., Claesson M.H.: Ca²⁺ response in neutrophils after exposure to bacterial N-formyl-methionyl-leucyl-phenylalanine: delayed response in ulcerative colitis. *European Journal of Gastroenterology & Hepatology* 15(3), s. 267-273. 2003.
- van Deurs B., Roepstorff K., Hommelgaard A.M., Sandvig K.: Caveolae: anchored, multifunctional platforms in the lipid ocean. *Trends in Cell Biology* Vol. 13, No. 2, s. 92-100. 2003.
- Voldstedlund M., Thuneberg L., Tranum-Jensen J., Vinten J., Christensen E.I.: Caveolae, cavelin and cav-p60 in smooth muscle and reninproducing cells in the rat kidney. *Acta Physiologica Scandinavica* Vol. 179, s. 179-188. 2003.
- Vrang N., Mrosovsky N., Mikkelsen J.D.: Afferent projections to the hamster intergeniculate leaflet demonstrated by retrograde and anterograde tracing. *Brain Research Bulletin* Vol. 59, No. 4, s. 267-288. 2003.
- Wang M.J., Nissen M.H., Buus S., Röpke C., Claesson M.H.: Comparison of CTL reactivity in the spleen and draining lymph nodes after immunization with peptides pulsed on dendritic cells or mixed with Freund's incomplete adjuvant. *Immunology Letters* 90, s. 13-18. 2003.
- Wiencke A.K., Kiilgaard J.F., Nicolini J., Bundgaard M., Röpke C., Cour M.I.: Growth of cultured porcine retinal pigment epithelial cells. *Acta Ophthalmologica Scandinavica* 81, s. 170-176. 2003.
- Ying M., Grimmer S., Iversen T-G., van Deurs B., Sandvig K.: Cholesterol Loading Induces a Block in the Exit of VSVG from the TGN. *Traffic* Volume 4, Issue 11, s. 772. 2003.

Medicinsk-Fysiologisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, dr.med. Jørgen Warberg og viceinstitutleder, professor, dr.med. Jens Juul Holst.

Bestyrelsen består af professorvikar, dr.med. Flemming Dela, lektor, dr.scient. Steen Dissing, bioanalytiker Jonna Harpøth, professor, dr.med. Niels-Henrik Holstein-Rathlou, professor, dr.med. Jørn Hounsgaard, ingeniørassistent Svend Lohmann.

Organisation

Fagligt er instituttet opdelt i 5 afdelinger: Afdeling for Cellulær og Molekylær Fysiologi, Afdeling for Endokrinologi og Metabolisme, Afdeling for Neurofysiologi, Afdeling for Nyre- og Kredsløbsfysiologi og Afdeling for Patofysiologi.

Adresse

Panum Institut
Blegdamsvej 3
2200 København N
Telefon 35 32 75 56 (institutsekretær Hilde Mosthaf)
Fax 35 32 75 55
www.mfi.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Instituttet har arvet en frimærkesamling og har efter realisering af samlingen indrettet "Edith Margrethe Nielsen Biblioteket" i et eksisterende møderum/bibliotek, som er blevet renoveret og udstyret med opdateret AV-udstyr samt nye møbler.

Professorer og lektorer fra instituttet deltager i følgende forsknings"clusters" på fakultetet: Endokrinologi og Metabolisme, Hjerneforskning, Kardiovaskulær Forskning og Molekylær Imaging, Muskelforskning samt Human Reproduktion og Vækst.

Professorvikar Flemming Dela er studieleder på den nye 5-års tværfaglige uddannelse, "Civilingeniør: Medicin & Teknologi". Uddannelsen udbydes i et samarbejde mellem Københavns Universitet og Danmarks Tekniske Universitet (DTU), idet 33% af undervisningen foregår ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet med basis hovedsageligt på Medicinsk-Fysiologisk Institut. Uddannelsen er startet den 1. september 2003, hvor der er optaget 66 studerende ud af 200 ansøgere.

Historisk udvikling

Se årbog for 1997 (www.ku.dk/aarboeg/97).

Fysiske rammer

Instituttet har lokaler i Panum Institutbygning 12 (etage 1-6), bygning 16 (etage 5), bygning 10 (etage 5) og bygning 6 (etage 6).

Personaleforhold

Et professorat i Neuroendokrinologi er blevet besat med dr.med. Andreas Kjær.

Et lektorat i Cellulær Neurofysiologi er blevet besat med dr.med. Jens Midtgaard.

Et lektorat i Kredsløbsfysiologi er blevet besat med dr.med. Peter Norsk.

Ph.d. Annamaria Giraldi er blevet ansat som ekstern lektor i Basal Sexologi.

Dr.med. Flemming Dela er vikar for professor Henrik Galbo under dennes orlov.

Et lektorat i Neurofysiologi er under besættelse.

Professorvikar dr.med. Henning Schmalbruch og docent, phil.dr. Hans Vilhardt har fået bevilget en frivillig fratrædelsesordning. I forbindelse hermed er Hans Vilhardt afløst som lærerformand af lektor dr.med. Henrik Jahnsen.

I forbindelse med den nye uddannelse "Civilingeniør: Medicin & Teknologi" er der opslået et lektorat i Human Fysiologi.

Lektor, dr.med. Jens Bo Nielsen har orlov for at tiltræde et professorat ved Institut for Idræt.

Lektor, dr.med. Ole Kiehn har opsagt sin stilling efter endt orlov, for at tiltræde en stilling som professor ved Karolinska Institutet i Stockholm.

Afdelingen for Cellulær og Molekylær Fysiologi

Forskningsvirksomhed

Transport over cellemembraner er en central proces for salt og vandbalancen for såvel celler og organer som for hele kroppen. På det molekulære niveau studeres transporten gennem ionkanaler, vandkanaler og cotransportører. For ionkanalernes vedkommende anvendes især elektrofysiologiske metoder kombineret med eksperimentelt fremkaldte mutationer, rettet mod specifikke områder af proteinerne; et af hovedformålene er blandt andet at bestemme de sekvenser i kanalproteinerne, der er ansvarlige for styringen af disses aktivitet under normo- og patofysiologiske forhold. Flere kanalproteiner arbejder tæt sammen, hvilket belyses såvel funktionelt med molekulær co-expression og elektrofysiologi som strukturelt med immunohistokemi og konfokal mikroskopi. For eksempel studeres kanalproteiner i malariainficerede røde blodlegemer. Da vand udgør størstedelen af kroppen, er forståelsen af vandkanalernes molekulære mekanismer ligeledes af central betydning. Cotransportørerne er ansvarlige for koblingen mellem forskellige stoftransporter, desuden er de ansvarlige for en væsentlig komponent af den transmembrane vandtransport. Dette studeres især ved heterolog expression i *Xenopus* oocyter samt i cellekulturer afledt af øjets, leverens og nyrens epitel. Neurotransmitter transportører og neurotransmitter receptorer molekylære funktion og virkningsmekanismer studeres med det specifikke formål at opnå indsigt i disses tertiærstruktur, receptorbinding, substrat transport, lægemiddelinteraktion samt identificering af ukendte proteiner involveret i de nævnte processer. Samspejlet mellem forskellige membrantransportører studeres i hele organer, især i epitelceller bragt i Ussing-kamre. Dette muliggør også studiet af genmodificerede organer gennem gen knock-out teknologi.

På afdelingen arbejder vi endvidere med en karakterisering af ionkanalers molekylære funktion ved hjælp af molekylærbiologiske/biokemiske teknikker, immunohistokemi og funktionelle elektrofysiologiske teknikker. Vi har karakteriseret hvorledes KCNQ1 og hERG1 kaliumkanalerne lokaliseres særskilt til T-tubuli systemet i hjertemuskelcel-

lernes cellemembran. Dette system fungerer som en slags synapse for hjertemuskelcellerne, hvorfor placeringen her er meget funktionel. Vi har undersøgt targeting af KCNQ1 kanalen i polariserede MCDCK epithelceller og har fundet, at den udtrykkes basolateralt, og vi har karakteriseret de aminosyrer, der styrer denne selektive targeting.

Vi har i samarbejde med et laboratorium i Hamborg skabt en transgen mus, der ikke udtrykker genet for KCNQ5 kaliumkanalen, og denne mus er i øjeblikket ved at blive fænotypet.

Aktiviteten af flere subtyper af kaliumkanaler moduleres gennem ændringer i cellens volumen, og vi har fundet at f.eks. KCNQ1- og KCNQ4-kanalerne moduleres af små volumenændringer gennem en mekanisme, der involverer cytoskelettets aktin struktur.

Aktiviteten af flere kaliumkanaler moduleres af såkaldte beta subunits, kaldet KCNE-proteiner. Vi har tidligere vist at KCNE4-proteinet modulerer KCNQ1-kanalen, men ikke de øvrige KCNQ-kanaler. Denne beta subunit har vi i det forgangne år vist også kan interagere med Kv1.1- og Kv1.3-kanalerne, hvilket er meget overraskende.

Vi har karakteriseret en række mutationer af ionkanaler fundet i patienter med enten muskel- eller hjertesygdomme. To mutationer i CIC1-kanaler hos patienter med myotoni er blevet beskrevet i laboratoriet ligesom mutationer i hERG1, KCNQ1 samt i Kv-kanaler fra patienter med hjerterytmie studeres og fundene korreleres med patienternes kliniske tilstand.

Fedtcellernes betydning for reguleringen af organismens energistofskifte udforskes. To linjer følges, dels kliniske forsøg til karakteristisk af cytokiners betydning ved sygdomme i samarbejde med diabetesforskningscenteret ved Syddansk Universitetshospital i Odense, dels cellefysiologiske forsøg til karakterisering af caveolæes mulige rolle i fedtcellers signaltransduktion og transmembrane transport af substrater.

Vi udforsker på afdelingen cellulære signaler, som ligger til grund for nydannelsen af blodkar (angiogenese) under anvendelsen af en endothelcellemodel. Vi undersøger, hvorledes forskellige vækstfaktorer aktiverer humane endothelceller til at dele sig og migrere (bevægelser) og ser specielt på, hvorledes VEGF-receptorer (vaskulære endotheliale vækstfaktor receptorer) i et samspil med andre peptider, aktiverer disse processer. I 2003 har vi fokuseret på en nervevækstfaktor NGF (nerve growth factor) og fundet at denne receptor, som normalt findes på nerveceller, også findes på endothelcellen, og her er med til at regulerer angiogenesen. Vi har målt NGF-receptorens signaleringsmønster i endothelcellen (fra svine aorta) og bestemt dens tilstedeværelse i plasmamembranen ved PCR-teknikker og bestemt dele af dens sekvenser. Endvidere har vi undersøgt om pulserende elektriske felter af en størrelse, som findes i levende væv nær muskler og nerver, også aktiverer cellulære signaleringer. Vi har ved anvendelsen af spoler induceret pulserende elektromagnetiske felter på endothelcellekulturer og set, at de inducerede elektriske felter (< 100 mV/cm) aktiverer signaler, der ligner dem, som igangsættes af receptorer som binder vækstfaktorer. Disse fund har betydning for vores forståelse af, hvorledes elektrisk aktivitet i kroppen påvirker den cellulære signaleringsproces.

Et andet studium fokuserer på undersøgelser af jernabsorption i den humane tolvfingertarm i samarbejde med Bispebjerg Hospital. I studiet måler vi frit, uorganisk jern i biologiske væsker.

Afdelingen for Endokrinologi og Metabolisme

Forskningsvirksomhed

Afdelingen består pt. af 6 selvstændige laboratorier (C. Deacon, J.J. Holst, A. Kjær, P.E. Paulev, H. Vilhardt, J. Warberg), som driver basal endokrinologisk såvel som patofysiologisk forskning, i flere tilfælde i samarbejde med industri og kliniske afdelinger.

1. Et af afdelingens hovedområder er studiet af reguleringen af fødeindtagelse, fordøjelse og deponering af føde midler med særligt henblik på mavetarmkanalens og bugspytkirtlens hormonsystemer (C. Deacon og J.J. Holst). Her fokuseres især på den intestinale vækstfaktor GLP-2 (GLP: glucagon like peptide) med henblik på behandling af patienter med intestinale absorptionsproblemer, samt på hormonet GLP-1, som har udvist et potentiale ved behandlingen af type 2 sukkersyge og overvægt. Her foregår blandt andet et udviklingsarbejde med henblik på at formulere egnede administrationsformer. Endvidere arbejdes med hormonet GIP (gastric inhibitory peptide), som menes at fremme deponering af fedtstoffer og dermed fedmeudvikling. Endelig arbejdes med de enzymsystemer, som nedbryder de nævnte hormoner, og med mulighederne for at udvikle hæmmere af disse enzymer som fremtidige lægemidler. Endelig arbejdes med adenovirus-medieret overexpression af hormongener *in vivo* som metode til identifikation af individuelle hormonvirkninger.

2. Hos H. Vilhardt undersøges graviditets- og fødselsfysiologien hos rotter med massivt infarkt af hjertets forvæg. I generel anæstesi foretages thoracotomi på tredjedags gravide rotter og venstre coronararterie underbindes ved overfladisk gennemstikning af myocardiet, hvilket leder til massivt infarkt af hele forvæggen af venstre ventrikel. Graviditetsforløbet følges, kuldstørrelse noteres og umiddelbart post partum udtages myometriet, dels med henblik på måling af kontraktilitet og dels for at måle receptor koncentration og kinetik.

3. P.-E. Paulev arbejder med det metaboliske inaktivitetssyndrom, funktion af glomus caroticum, og måling af blodgasværdier. P.-E. Paulev har endvidere arbejdet med sin online-bog: "Medical Physiology and Pathophysiology. Essentials and Clinical Problems", som er blevet revideret (3. udgave) og udvidet med instruktionsfilm i video.

4. Neuroendokrin regulation med særligt fokus på betydningen af serotonin og histamin studeres i en række patofysiologiske modeller. Ved anvendelse af bl.a. molekylærbio logiske metoder, studeres den neuroendokrine regulation i forbindelse med kontrol af appetit/vægt og det neuroendokrine respons på stress. Samspil mellem det neuroendokrine system og immunsystemet studeres ligeledes (J. Warberg & A. Kjær).

5. Endvidere studeres den neuroendokrine aktivering i forbindelse med en række hjertesygdomme. Den neuroendokrine aktivering sammenholdes bl.a. med data fra funktionelle billeddiagnostiske metoder (A. Kjær).

6. I samarbejde med Afdeling for Klinisk Fysiologi, Nuklearmedicin og PET på Rigshospitalet arbejdes med udvikling og anvendelse af molekylær imaging ved hjælp af radionuklider i en række fysiologiske og patofysiologiske modeller (A. Kjær).

Afdelingen for Neurofysiologi

Forskningsvirksomhed

Et hovedtema for instituttets neurofysiologiske forskning er at undersøge det fysiske grundlag for signalbehandling i centralnervesystemet.

Den intakte organismes motoriske funktion belyses gennem biomekaniske undersøgelser hos mennesker. Hjernens og rygmargens styring af bevægelser undersøges hos mennesker ved hjælp af forskellige elektrofysiologiske metoder (registreringer af motoriske enheders aktivitet; refleksundersøgelser; transkraniel magnet stimulation). Hos forsøgsdyr og patienter undersøges det neuromuskulære systems tilstand og funktion ved sygdom og under eksperimentelle betingelser.

I nerveceller undersøges det molekulære grundlag for forskellige celletypers funktionelle specialisering og disse egenskabers dynamik og regulering. Undersøgelserne bygger på elektrofysiologiske og morfologiske metoder samt videomikroskopi og fluorescens-calcium imaging og udføres på celler i hjernesnit. I en ny forskningslinje undersøges det molekulære grundlag for signaloverføringen mellem nerveceller. I projektet analyseres specifikke mutationer i det molekulære maskineri for præsynaptisk signalering. Endelig undersøges basale forhold mellem nerveaktivitet og blodgennemstrømning i hjernen.

Nye målemetoder er under udvikling. Dette fremmes blandt andet gennem internationale samarbejdsprojekter under INTAS og EU's FP5/RTD program.

Afdelingen for Nyre- og Kredsløbsfysiologi

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskningsvirksomhed falder inden for fem hovedområder: Regulering af mikrocirkulationen, intercellulær kommunikation, transepithelial transport af salt og vand i luftvejene, akut iskæmisk stress i myokardiet og human kredsløbsfysiologi.

Regulering af mikrocirkulationen

Mikrocirkulatoriske kontrolmekanismer, deriblandt autoregulation, spiller en vigtig rolle for vævs- og organers funktion. Afdelingens forskning involverer flere områder omkring den mikrocirkulatoriske kontrol. Vi har således gennemført undersøgelser omkring stimulus-eksitationskoblingen i mesenterial kar; specielt har vi fokuseret på betydningen af intracellulær calcium-koncentration og spændingsafhængige calciumkanaler af T-type. Vi har afsluttet arbejder vedrørende betydningen af kloridkanaler og tyrosin kinase i de renale resistanskar for reguleringen af nyrens blodgennemstrømning og fortsætter desuden vores undersøgelser af kalium kanalers betydning. Desuden arbejder vi på en undersøgelse af, hvordan superoxider påvirker nyrens blodgennemstrømning i normo- og hypertensive rotter. Vi har afsluttet en undersøgelse af betydningen af NO, prostaglandiner og renin-angiotensin systemet for "resetting" af autoreguleringen i spontant hypertensive rotter (SHR). Parallelt med de eksperimentelle undersøgelser udarbejder vi matematiske modeller af de væsentligste mikrocirkulatoriske kontrolmekanismer.

Intercellulær kommunikation

Under dette hovedområde fokuseres specielt på elektrofysiologiske undersøgelser af hjertefunktionen, herunder betydningen af den intercellulære kommunikation (bl.a. via gap junctions) mellem hjertemuskelcellerne. Formålet er her dels at udvikle metoder til at prædiktere hvilke patienter, der har stor risiko for pludselig uventet død, ligesom det er målet at udvikle nye antiarrytmiske behandlingsprincipper. I forbindelse med det sidste emne undersøges aspekter af den intercellulære koblings regulering og betydning i hjerteceller. Til dette anvendes metoder til direkte måling af den elektriske kobling (patch clamp), den metaboliske kobling (fluorescens) samt målinger af konduktionshastigheder i dyrkede hjerteceller.

Transepithelial transport af salt og vand i luftvejene

Der fokuseres især på molekulære mekanismer for den høje vandpermeabilitet, og på mekanismerne bag purinerge receptores og kaliumkanalers rolle i en autokrin regulering af transportmekanismer og transportveje i luftvejsepitellets absorption af ioner. Formålet med undersøgelserne er bl.a. at opnå en bedre forståelse af de patofysiologiske mekanismer ved sygdommen, cystisk fibrose.

Akut iskæmisk stress i myokardiet

Det akut iskæmiske stress udgør den patofysiologiske hovedkomponent ved forskellige manifestationer af koronarkarsygdommen (angina, coronarthrombose) og en af hovedårsagerne til sygdommens alvorlige følger. Som model anvendes H9C2 cellelinjen, nedstammende fra rottens embryonale hjerteceller. Den oxidative påvirkning gennem hydrogenperoxid benyttes til at simulere den oxidative skade i hjertemuskulaturen i forbindelse med iskæmi/reperfusion. Vi har observeret at celleoverlevelsen efter hydrogenperoxid øges fra ca. 25% til 75%, og fra ca. 20% til 40%, efter en forudgående inkubering med henholdsvis 6-aminonikotinamid eller 2-5-di-tert-butyl-benzhydroquinon. Det fortsatte arbejde koncentrerer nu om at kortlægge, hvorvidt disse virkninger kan skyldes nogle varianter af de kendte prækonditioneringsmekanismer (en rolle for mitokondrielle $K_{(ATP)}$ -kanaler? proteinkinaser?), eller om der kunne være tale om signaleringsveje/faktorer, hvis rolle i forbindelse med prækonditionering ikke var kendt tidligere. I denne forbindelse udgør proteinerne knyttet til stressresponsen i endoplasmatisk reticulum (eIF2?, ATF4, GRP78, m.fl.) en særlig interessant kategori.

Human kredsløbsfysiologi

Laboratoriet under ledelse af Peter Norsk undersøger, hvordan tyngdekraften påvirker regulationen af blodtryk og væskevolumen. For tiden er igangsat 3 projekter: 1) et ph.d.-studium (Morten Damgaard), hvor regulationen af blodtrykket og hjertets udpumpning af blod undersøges på hjertepatienter, 2) en forsøgsrække i rummet på den internationale rumstation og på flyvninger med rumfærgen gennem den europæiske rumorganisation ESA, og 3) et projekt til udvikling af en metode til måling af den renale sympatiske nerveaktivitet på mennesker.

Foreløbige resultater viser, at hjertepatienter i medicinsk behandling får øget hjertets udpumpning af blod og nedsat den perifere karmodstand, når indtaget af salt øges. Samtidigt nedsættes frigørelsen af en række karkontraherende hormoner. Dette må anses som en forbedring af patienternes kredsløbsstatus. Resultaterne antyder således, at hjerte-

patienter i medicinsk behandling ikke nødvendigvis har gavn af saltrestriktion. En foreløbig konklusion er, at det er vigtigt at monitorere hjertets udpumpning af blod hos hjertepatienter under justering af den medicinske behandling, således at patienterne ikke bliver for kraftigt volumendeleteret. Fremtidige anbefalinger vil afhænge af de endelige forsøgsresultater.

Resultater fra den forulykkede rumfærg Columbia har vist, at den perifere karmodstand kronisk nedsættes i vægtløshed, og at hjertets udpumpning af blod øges i forhold til den oprette stilling på jorden. Vægtløshed har således en afslappende virkning på hjerte og kredsløb. Det betyder omvendt, at det daglige tyngdestress er en udfordring for kredsløbet specielt hos hjertepatienter.

Forsøgene med udvikling af en metode til måling af den renale sympatiske nerveaktivitet er først lige blevet påbegyndt i 2003. Resultaterne vil først foreligge i løbet af 2004.

Afdeling for Patofysiologi

Forskningsvirksomhed

Afdelingen beskæftiger sig med, hvorledes stofskiftets kemiske processer reguleres. Det undersøges hvilke mekanismer, der er involveret i energiholdige stoffers frigørelse fra depoter, transport over cellemembraner og forbrænding. Særligt forholdene i muskulatur og fedtvæv studeres. Der fokuseres især på, hvorledes fysisk aktivitet på kort og langt sigt influerer på stofskifteprocesserne. Dette sker bl.a. for at belyse, om motion kan forebygge eller mildne sygdomme som f.eks. fedme, sukkersyge og åreforkalkning. Afdelingen udfører undersøgelser på alle eksperimentelle niveauer, fra undersøgelser på raske og syge mennesker over undersøgelser på dyr, isolerede organer, cellekulturer og cellekomponenter til undersøgelser på det molekylære niveau. Fysiologiske såvel som biokemiske, molekylærbiologiske og morfologiske teknikker anvendes.

Et hovedtema er belysning og opklaring af de molekylære mekanismer, der ligger til grund for skeletmuskulaturens nedsatte insulinfølsomhed ved det metaboliske syndrom og type 2 sukkersyge. Endvidere undersøges om nogle af motions gavnlige indvirkninger på organismen, kan tilskrives "hormoner" som frisættes fra muskulaturen eller fedtvævet i forbindelse med fysisk aktivitet. Desuden har vi vist, at den kontraktions-inducerede aktivering af enzymet hormon-sensitiv lipase (HSL) i muskelvæv medieres af protein kinase C (PKC), delvis via ERK (exogent reguleret kinase) systemet. Endvidere at fysisk træning øger den kontraktions-inducerede, men nedsætter den adrenalin-medierede HSL aktivering. Med anvendelse af konfokal mikroskopi har vi i musemuskel *in vivo* vist, at insulin foranlediger markant øgning af glukosetransportør (GLUT4)-holdige vesiklers bevægelser i fibrenes længderetning. Denne insulineffekt er ikke tidligere beskrevet og dens betydning ukendt.

Humane eksperimenter har i 2003 omfattet afslutning af undersøgelser af effekten af fysisk træning på insulinfølsomhed og insulin sekretion hos 1ste grads slægtninge til patienter med type 2 diabetes. Ligeledes er afsluttet eksperimenter med styrketræning af patienter med type 2 diabe-

tes, mhp. effekter på insulinfølsomhed i muskler, samt træningsinducerede ændringer i gen- og proteinexpression. Der er startet et længerevarende (2 år) træningsstudie af ældre patienter med type 2 diabetes, hvor fokus er på effekten på angiogenese og endothelfunktion. Der er endvidere påbegyndt et studium, hvor effekten af fysisk aktivitet på fedtvævet hormonproduktion undersøges ved hjælp af mikrodialyseteknik hos slanke og overvægtige forsøgspersoner. En ny serie studier vil fokusere på fysisk aktivitet/inaktivitets betydning for musklernes lipidstofsifte, og en række lipidparametre som menes at have betydning for insulinfølsomhed.

Instituteder Jørgen Warberg

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	29,2	25,4	54,6
DVIP	5,2	0,0	5,2
STIP	2,6	0,3	2,9
TAP	38,3	5,7	44,0
Årsværk i alt	75,3	31,4	106,7
Løn	31.648,0	11.970,0	43.618,0
Frikøb mv.	52,0	323,0	375,0
Øvrige drift	2.793,0	11.094,0	13.888,0
Anskaffelser	1.518,0	4.768,0	6.285,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>36.011,0</i>	<i>28.155,0</i>	<i>64.166,0</i>

Stab

Afdelingen for Cellulær og Molekylær Fysiologi

VIP Internt finansieret

Bindsløv, Niels; lektor.

Brahm, Jesper; lektor.

Bundgaard, Magnus; lektor.

Dissing, Steen; lektor.

Klærke, Dan Arne; lektor.

Olesen, Søren-Peter Fuchs; professor

Vinten, Jørgen Carl Aage; lektor.

Zeuthen, Thomas; professor.

VIP Eksternt finansieret

Hamann, Steffen Ellitsgaard; adjunkt.

Jensen, Henrik Sindal; adjunkt.

Jespersen, Thomas Bæk; adjunkt.

Jondahl, Katerina Tritsaris; adjunkt.

Jørgensen, Nanna Kos chmieder; forskningslektor.

Kristensen, Kamilla Angelo; adjunkt.

Ljungstrøm, Trine; forskningsadj.

Offenhauser, Nikolas; adjunkt.

Schmitt, Bärbel Nicole; adjunkt.

STIP Eksternt finansieret

Callø, Kirstine Schmidt; ph.d.-stipendiat.

Helix, Nathalie; forskningsass.

Holm, Lars Morten; forskningsass.

Ricke, Christina Høier; forskningsass.

Thomsen, Pernille; ph.d.-stipendiat.

Afdelingen for Endokrinologi og Metabolisme*VIP Internt finansieret*

Deacon, Carolyn Fiona; lektor.
 Holst, Jens Juul; professor.
 Kjær, Andreas; professor.
 Paulev, Poul-Erik Kristen; lektor.
 Vilhardt, Hans; lektor.
 Warberg, Jørgen; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Frandsen, Ulrik; forskningsadj.
 Hartmann, Bolette; adjunkt.
 Miranda, Charlotte Lykke Toftegaard; forskningsadj.

STIP Eksternt finansieret

Hansen, Lene; forskningsass.
 Riis, Mette Vinter; forskningsass.

Afdeling for Neurofysiologi*VIP Internt finansieret*

Dyhr-Poulsen, Poul Jannik; lektor.
 Hounsgaard, Jørn Dybkjær; professor.
 Hultborn, Hans Rurik Albert; professor.
 Jahnsen, Henrik; lektor.
 Midtgaard, Jens; lektor.
 Nielsen, Jens Bo; lektor.
 Schmalbruch, Henning; professor.

VIP Eksternt finansieret

Alaburda, Aidas; forskningsadj.
 Christensen, Lars Overgaard Dich; adjunkt.
 Enriquez Denton, Manuel; lektor.
 Jung, Anita-Gabriele; adjunkt.
 Kjærulff, Ole; lektor.
 Macaulay, Nanna; adjunkt.
 Perez Moscoso, Monica Alicia; adjunkt.
 Perrier, Jean-Francois Marie; forskningslektor.
 Petersen, Nicolas Tidemann; forskningslektor.
 Pinato Bertolini, Giulietta; forskningsadj.

STIP Eksternt finansieret

Egelborg, Henriette; forskningsass.
 Moldovan, Mihai; forskningsass.
 Pyndt, Henrik Sander; forskningsass.
 Smith, Morten; forskningsass.

Afdelingen for Nyrer og Kredsløb*VIP Internt finansieret*

Frederiksen, Ole; lektor.
 Kanters, Jørgen Kim; lektor.
 Norsk, Peter; lektor.
 Salomonsson, Ulf Max Erik; lektor.
 Treiman, Marek-Ryszard; lektor.
 von Holstein-Rathlou, Niels-Henrik; professor.

VIP Eksternt finansieret

Jensen, Lars Jørn; adjunkt.
 Nielsen, Morten Schak; forskningslektor.

STIP Eksternt finansieret

Jacobsen, Jens Christian Brings; ph.d.-stipendiat.

Rai, Amrit; forskningsass.
 Sørensen, Charlotte Mehlin; forskningsass.

Afdeling for Patofysiologi*VIP Internt finansieret*

Dela, Flemming; professor.
 Helge, Jørn Mikael; forskningsadj.
 Ploug, Thorkil; lektor.
 Stallknecht, Bente Merete; lektor.

Ph.d.-afhandlinger

Hamann, Steffen Ellitsgaard: Molecular mechanisms of water transport in the eye.
 Kristensen, Kamilla Angelo: Delayed rectifier channels of the heart.
 Lauritzen, Hans Peter Mortensen: GLUT4 trafficking in skeletal muscle.
 Ljungstrøm, Trine: Regulation and Pharmacology of Heterologously Expressed KCNQ Channels.
 Rasmussen, Søren Gøgsig Faarup: Structural and functional Analysis of the Purified Serotonin transporter by Fluorescence Spectroscopy.
 Tuxen, Christian Ditlev: Compliance of medium-sized arteries on normal subjects and patients with arterial hypertension assessed by oscillometry.
 Viese, Michael: Regulation of GLUT4 expression in cultured myotubes.

Fondsbevillinger**Afdeling for Cellulær og Molekylær Fysiologi***A. og J. Rasmussens Mindelegat*

– Grøn stær (glaukom) (Thomas Zeuthen) kr. 25.000.

Abbott Laboratories

– Sexualfysiologisk videnscenter (Gorm Wagner) kr. 281.400.

Alfred Benzon's Fond

– Regulation of the cardiac sodium channels... (Thomas Jespersen) kr. 454.300.

Apotekerfonden

– K-kanaler i plasmodium *falciparum* inficerede erythrocytter (Christina Høier Ricke) kr. 500.000.
 – Molekylære mekanismer for vandtransport i øjet (Steffen Hamann) kr. 66.000.

Augustinus Fonden

– K⁺ channels in the plasmodium *falciparum* infected erythrocyte (Dan Arne Klærke) kr. 50.000.
 – Glaukom og forhøjet tryk i øjet (Thomas Zeuthen) kr. 94.000.
 – Functional coupling between G-protein-coupled receptors and potassium channels (Delphine Dupuis) kr. 8.000.

Civilingeniør Bent Bøgh og hustru Inge Bøghs Fond

– Cellulær signalering i endotelcellen (Katerina Jondahl Tritsarlis) kr. 7.800.

Direktør Ib Henriksens Fond

- Grøn stær (Thomas Zeuthen) kr. 40.000.

Diverse Private Tilskud

- Kobling mellem spikeaktivitet og øgninger i hjerne (Martin Lauritzen) kr. 500.000.

Eva og Robert Voss Hansens Fond

- Kalimkanaler i hjertets ledningsvæv (Nanna Koschmieder Jørgensen) kr. 20.000.
- Faktorer som styrer dannelsen af nye blodkar (Steen Dissing) kr. 20.000.

Fonden til Lægevidenskabens Fremme

- Nye calciumkanaler i malarieinficerede erythrocytter (Peter Ellekvist) kr. 75.000.

Forskningsstyrelsen

- Molekylær karakteristik af epitheliale K-kanaler (Dan Arne Klærke) kr. 900.000.
- Neuronale kalium kanalers molekylære funktion (Søren-Peter Olesen) kr. 1.200.000.

Grosserer Chr. Andersen og Hustru Ingeborg Legat

- Grøn stær (Thomas Zeuthen) kr. 75.000.

H. Lundbeck & Co A/S

- Behandling af terapiresistent major depression (Steen Dissing) kr. 250.000.

Johan Otto Wroblewski's Legatfond

- Grøn stær (Thomas Zeuthen) kr. 75.000.

Kathrine & Vigo Skovgaards Fond

- Grøn Stær (glaukom) og intraokulært tryk (Lars Holm) kr. 50.000.

Købmand i Odense Johann og Hanne Weimanns Legat

- Cellulær signalering i endothelcellen (Katerina Jondahl Tritsarlis) kr. 990.000.

Løvens Kemiske Fabrik

- Glaukom og forhøjet tryk i øjet (Thomas Zeuthen) kr. 200.000.

Lundbeckfonden

- Molecular mechanisms of ion and water transport (Thomas Zeuthen) kr. 450.000.

Merck Research Laboratories

- Localization of maxi-k channels in human eye (Dan Arne Klærke) kr. 1.800.

Novo Nordisk Fonden

- Molecular characterisation of epithelial K⁺ channels (Dan Arne Klærke) kr. 119.500.
- Struktur og funktion af et nyt caveolært protein... (Jørgen Vinten) kr. 100.000.
- Molekylæridentifikation af M-Type kaliumkanaler (Søren-Peter Olesen) kr. 141.900.
- Cellulær kontrol af receptor aktiverede signaleringsprocesser i endocellen (Steen Dissing) kr. 110.000.

Pfizer

- Study of Vaginal Blood Flow Method (Gorm Wagner) kr. 1.100.000.

Pharmacia & Upjohn

- Interaction of up to 200 compounds with p-glycoprotein (Thomas Litman) kr. 295.300.

Sjæløgruppen A/S

- Artemisinin's anvendelse i cancerbehandling (Steen Dissing) kr. 50.000.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- K⁺-kanaler- regulering og funktion ved metabolisk samt osmotisk stress (Nanna Koschmieder Jørgensen) kr. 218.400.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Struktur og funktion af et nyt caveola protein (Jørgen Vinten) kr. 200.000.
- Activity-dependent increases in vascular and oxygen signals... (Kirsten Caesar) kr. 1.875.600.
- Glaukom og intraokulært tryk (Thomas Zeuthen) kr. 900.000.

The John and Birthe Meyer Foundation

- Hjertearytmiforskning (Søren-Peter Olesen) kr. 10.000.

Udenrigsministeriet

- Nye membranpermeabilitetsveje i *P. falciparum*-inficerede erythrocytter (Peter Ellekvist) kr. 190.500.

Velux Fonden af 1981

- Cellulær signalering og iontransport karakteriseret med konfokal mikroskopi (Nanna Koschmieder Jørgensen) kr. 1.372.700.

Vera og Carl Johan Michaelsens Legat

- Ionkanalers molekylære struktur og funktion (Søren-Peter Olesen) kr. 127.900.

Villum Kann Rasmussen Fonden

- Distribution og funktion af kaliumkanaler i dendritter af cerebrale purkinje celler (Kamilla Angelo Pedersen) kr. 450.000.

Afdelingen for Patofysiologi*Diabetesforeningen*

- Fedtomsætning i intraabdominalt og subkutant fedtvæv (Bente Stallknecht) kr. 80.000.
- Roning/Diabetes (Flemming Dela) kr. 60.000.
- Studier af enzymet hormon-sensitiv lipase (HSL) i muskelceller (Henrik Galbo) kr. 11.600.
- Muskelsekretion (Thorkil Ploug) kr. 100.000.

Forskningsstyrelsen

- Matrix metalloproteinaser og PKC-beta aktiveret ved angiogenese og endothel funktion. Effekter af daglig fysisk træning hos patienter med type 2 diabetes (Flemming Dela) kr. 900.000.
- Matrix metalloproteinaser og PKC-beta aktivitet ved angiogenese og endothel funktion. Effekter af fysisk

træning hos patienter med type 2 diabetes (Flemming Dela) kr. 81.000.

Kulturministeriets udvalg for idrætforskning

- Fedtnedbrydning i lokale fedtdepoter under fysisk arbejde (Bente Stallknecht) kr. 88.800.
- Studier af om der frisættes hormonlignende motionsspilens stoffer fra muskulaturen (Thorkil Ploug) kr. 50.000.

Lundbeckfonden

- Enzymet hormon-sensitiv lipase (HSL) i muskelceller (Henrik Galbo) kr. 900.000.

Novo Nordisk Fonden

- Intravitale time-lapse studier af GLUTA4-GFP trafik i skeletmuskulaturen hos bedøvede mus (Hans Peter Martin Mortensen Lauritzen) kr. 200.000.
- Intravitale time-lapse studier af GLUTA4-GFP trafik i skeletmuskulaturen (Hans Peter Martin Mortensen Lauritzen) kr. 100.000.
- Enzymet hormon-sensitiv lipase i muskelceller (Henrik Galbo) kr. 150.000.
- Effekt af insulin og muskelkontraktioner... (Thorkil Ploug) kr. 250.000.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Studier af enzymet hormon-sensitiv lipase (Henrik Galbo) kr. 900.000.

Vera og Carl Johan Michaelsens Legat

- Måling af protein- og peptidkoncentrationer (Henrik Galbo) kr. 353.300.

Werner Richter og Hustru Legat

- A role of ceramides in insulin resistance (Jørn Wulff Helge) kr. 26.000.

Afdeling for Endokrinologi og Metabolisme

Beckett Fonden

- Hormonsekretionen fra de Langerhanske øer (Marianne Høy) kr. 35.000.

Brøderne Hartmanns Fond

- Real-time PCR udstyr (Jørgen Warberg) kr. 250.000.

Den Alm. Danske Lægeforening

- Trykning af doktordisputats (Thomas Engstrøm) kr. 25.000.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

- Molekylær imaging (Andreas Kjær) kr. 55.000.

Fonden af 17.12.1981

- Hormonsekretionen fra Langerhanske øer (Marianne Høy) kr. 361.000.

Jenny og Mogens Vissings Fond

- GLP-1 forskning (Jens Juul Holst) kr. 383.600.

Kong Christian den X's Fond

- Neuroendokrin aktivering ved højresidigt hjertesvigt (Andreas Kjær) kr. 11.100.

Konsul Ehrenfried Ovesen og Hustrus Fond

- Neuroendokrin regulation (Andreas Kjær) kr. 50.000.

Læge Sofus Carl Emil Friis og Hustru Olga Doris/A

- Organsimens neuroendokrine regulation (Andreas Kjær) kr. 190.000.
- Tyndtarmen som regulator af appetit og stofskifte (Jens Juul Holst) kr. 173.100.

Novartis Healthcare A/s

- Carcinoid syndrom hos patienter med neuroendokrine tyndtarmstumorer (Ulrich Knigge) kr. 18.000.

Novartis Pharmaceuticals Corporation

- Analysis of total (C-terminal) and intact (N-terminal) GIP (Carolyn F. Deacon) kr. 213.900.

Novo Nordisk A/S

- Renal metabolism of GLP-1 analogue (scholarstipendium Michael Søberg Christensen) (Carolyn F. Deacon) kr. 135.900.

Novo Nordisk Fonden

- Organismens neuroendokrine regulation (Andreas Kjær) kr. 150.000.
- De glukagon-lignende hormoners betydning for udvikling og behandling af tarmsygdomme (Jens Juul Holst) kr. 200.000.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Organismens neuroendokrine regulation (Andreas Kjær) kr. 1.500.000.
- Metabolism og peptide YY (Carolyn F. Deacon) kr. 81.000.

Velux Fonden af 1981

- Enzymatic degradation in the pathogenesis treatment of type 2 diabetes (Carolyn F. Deacon) kr. 2.521.300.

Afdeling for Neurofysiologi

Agnes og Poul Friis' Fond

- The role of calmodulin in regulation of information processing in motoneurons (Jean Francois Perrier) kr. 20.000.

Alfred Benzon's Fond

- Effekten af repetitiv transkranial magnetstimulering (Lars O.D. Christensen) kr. 140.000.

Carlsbergfondet

- Studier over nerveceller og nervenetværk- rygmargens motoneuroner (Hans Hultborn) kr. 100.000.
- Mekanismer i centralnervesystemet- impuls mønstret i motoneuroneru (Jean Francois Perrier) kr. 508.100.

Desirée og Niels Ydes Fond

- Forskningsprofessorat Human Motor Control (Jens Bo Nielsen) kr. 267.800.

Forskningsstyrelsen

- Det motoriske system- fra celler, over integreret fysiologi til patofysiologi og rehabilitering (Hans Hultborn) kr. 1.050.000.

- Studier af neuroprotektion og plasticitet *in vitro* (Henrik Jahnsen) kr. 150.000.

Human Frontier Science Programme Organization

- Nerveceller og nervenetværk, med særlig henblik på det motoriske system (Hans Hultborn) kr. 47.200.

Johann og Hanne Weimann, født Seedorffs Legat

- Central nervøse mekanismers betydning for fatigue. (Nicolas Petersen) kr. 484.500.

Kulturministeriets udvalg for idrætforskning

- Centralnervøs adaptation til fatigue (Nicolas Petersen) kr. 50.000.

Læge Sofus Carl Emil Friis og Hustru Olga Doris/A

- Cellular and molecular mechanisms underlying locomotion (Jørn Hounsgaard) kr. 220.000.

Ludvig og Sara Elsas' Fond

- Axonale egenskabers indflydelse på neurodegeneration, regeneration og protektion (Christian Krarup) kr. 500.000.
- Forståelsen af styring af bevægelser (Hans Hultborn) kr. 1.000.000.

Lundbeckfonden

- Axonale egenskabers indflydelse på neurodegeneration (Christian Krarup) kr. 1.000.000.

Novo Nordisk Fonden

- Studier af nerveceller og nervenetværk (Hans Hultborn) kr. 140.000.
- Studie af nerveceller og nervenetværk (Hans Hultborn) kr. 160.000.
- Adskilte undersøgelser af centralnervesystemets specifikke kontrol... (Nicolas Petersen) kr. 200.000.

Scleroseforeningen

- Elektrofysiologiske undersøgelser af motoriske kontrolmekanismer med specielt hensyn til spasticitet (Jens Bo Nielsen) kr. 111.800.

Scleroseforeningen

- Neuroplasticitet, spasticitet og rehabilitering (Jens Bo Nielsen) kr. 380.000.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Studier af neuroprotektion og plasticitet *in vitro* (Henrik Jahnsen) kr. 100.000.

Afdelingen for Nyre og Kredsløb

Eva og Robert Voss Hansens Fond

- Molekylær basis for iskæmisk prækonditionering af hjertemuskelatur (Marek Treiman) kr. 20.000.

Forskningsstyrelsen

- Inter- and intracellular signalling in the cardiovascular system- hypertension and ischemic heart disease (Niels-Henrik von Holstein-Rathlou) kr. 1.500.000.

Hjerteforeningen Foren. til Hjretesygd. Bekæmpelse

- Betydning af sukkersyge og aktivering af protein kinase C (Amrit Rai) kr. 179.300.

- Interaktion mellem renal autoregulering og renin-angiotensin systemet ved hypertension (Charlotte Mehlin Sørensen) kr. 107.000.
- Intercellulær kommunikation i preglomerulære kar i normotensive ... (Charlotte Mehlin Sørensen) kr. 457.200.

Lauritz Poul Harald Poulsen og Hustrus Fond

- Intrarenale reguleringsmekanismer og transepitheliale transportmekanismer (Ole Frederiksen) kr. 99.400.

Lundbeckfonden

- Synchronization of the nephrons in the kidneys of normotensive and hypertensive rats (Niels-Henrik von Holstein-Rathlou) kr. 435.000.

Merck Sharp og Dohme

- Blodtrykscentrets forskningsformidling: udarbejdelse af artikler om renin-angiotensin systemet (Paul P. Leyssac) kr. 125.000.

Novo Nordisk Fonden

- Intra- and intercellular signalling in vessels and heart (Niels-Henrik von Holstein-Rathlou) kr. 253.500.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- Functional dynamics in complex biosystems (Niels-Henrik von Holstein-Rathlou) kr. 104.000.

Zealand Pharmaceuticals A/S

- Konfokale billedteknikker (Niels-Henrik von Holstein-Rathlou) kr. 100.000.

Publikationer

Aagaard P.: Training-induced changes in neural function. *Exerc Sports Sci* 31, s. 61-67. 2003.

Aagaard P., Thorstensson A.: Neuromuscular aspects of exercise: Adaptive responses evoked by strength training. Chap 1.4, i: *Textbook of Sports Medicine* s. 70-106. Aagaard P., Thorstensson A. Kjær M. Blackwell, 2003.

Abildstrøm S.Z., Jensen B.T., Agner E., Torp-Pedersen C.T., Nyvad O., Watchell K., Ottesen M.M., Kanters J.K.: Heart rate versus heart rate variability in risk prediction after myocardial infarction. *Journal of Cardiovascular Electrophysiology* 14, s. 168-173. 2003.

Ahren B., Holst J.J., Mari A.: Characterization of GLP-1 effects on beta cell function after meal ingestion in humans. *Diabetes Care* 26, s. 2860-2864. 2003.

Ai H., Ralston E., Lauritzen H.P.M.M., Galbo H., Ploug T.: Disruption of microtubules in rat skeletal muscle does not inhibit insulin- or contraction-stimulated glucose transport. *Am J Physiol* 285, s. E836-E844. 2003.

Alaburda A., Hounsgaard J.D.: Metabotropic modulation of motoneurons by scratch-like spinal network activity. *Eur J Neurosci* 18, s. 8625-8629. 2003.

Alaburda A., Perrier J-F., Hounsgaard J.D.: Mechanism causing plateau potentials in spinal motoneurons. *Adv Exp Med Biol* 508, s. 219-226. 2002.

Alkjaer T., Simonsen E.B., Jørgensen U., Dyhre-Poulsen P.: Evaluation of the walking pattern in two types of patients with anterior cruciate ligament deficiency: copers and non-copers. *Eur J Appl Physiol* 89, s. 301-308. 2003.

- Andersen J.L., Schjerling P., Andersen L.L., Dela F.: Resistance training and insulin action in humans: effects of de-training. *J Physiol* 551, s. 1049-1058. 2003.
- Armoundas A.A., Ju K.W., Iyengar N., Kanters J.K., Saul P.J., Cohen R.J., Chon K.H.: A stochastic nonlinear autoregressive algorithm reflects nonlinear dynamics of heart-rate fluctuations. *Annals of Biomedical Engineering* 30, s. 192-201. 2002.
- Ashina M., Stallknecht B., Bendtsen L., Pedersen J.F., Schifter S., Galbo H., Olesen J.: Tender points are not sites of ongoing inflammation *in vivo* evidence in patients with chronic tension-type headache. *Cephalalgia* 23, s. 109-116. 2003.
- Bakhøj S., Flint A., Holst J.J., Tetens I.: Lower glucose-dependent insulinotropic polypeptide (GIP) response but similar glucagon-like peptide 1 (GLP-1), glycaemic and insulinaemic response to ancient wheat compared to modern wheat depends on processing. *Eur J Nutrition* 57, s. 1254-1261. 2003.
- Bojsen-Møller J., Hansen P., Aagaard P., Kjær M., Magnusson S.P.: Measuring mechanical properties of the vastus lateralis tendon-aponeurosis complex *in vivo* by ultrasound imaging. *Scand J Med Sci Sports* 13, s. 259-265. 2003.
- Crone C., Johnsen L.L., Biering-Sørensen F., Nielsen J.B.: Appearance of reciprocal facilitation of ankle extensors from ankle flexors in patients with stroke or spinal cord injury. *Brain* 126, s. 495-507. 2003.
- Cæsar K., Gold L.C., Lauritzen M.: Context sensitivity of activity dependent increases in cerebral blood flow. *Proc Natl Acad Sci* 100, s. 4239-4244. 2003.
- Dahly E.M., Gillingham M.B., Guo Z., Murali S.G., Nelson D.W., Holst J.J., Ney D.M.: Role of luminal nutrients and endogenous GLP-2 in intestinal adaptation to mid small bowel resection. *Amer J Physiol* 284, s. G670-G682. 2003.
- Deacon C.F., Kelstrup M., Tebbien R., Klarskov L., Olesen M., Holst J.J.: Differential regional metabolism of glucagon in anesthetized pigs. *Am J Physiol* 285, s. E552-E560. 2003.
- Dela F., Mohr T., Jensen M.C., Haarhr L.H., Secher N., Sørensen-Biering F., Kjær M.: Cardiovascular control during exercise: Insights from spinal cord-injured humans. *Circulation* 107, s. 2127-2133. 2003.
- Donsmark M., Langfort J., Holm C., Ploug T., Galbo H.: Contraction-induced activation of hormone-sensitive lipase in muscle is mediated by protein kinase C and mitogen-activated protein kinase. *J Physiol* 550, s. 845-854. 2003.
- Dreja K., Voldstedlund M., Vinten J., Trantum-Jensen J., Hellstrand P., Sward K.: Cholesterol depletion disrupts caveolae and differentially impairs agonist-induced arteriolar contraction. *Arterioscler Thromb Vase Biol* 22, s. 1267-1272. 2003.
- Eriksson A., Cao R., Tritsarlis K., Dissing S., Thyberg J., Cao Y.: The small GTP-binding protein Rac is an essential mediator of VEGF-induced endothelial fenestrations and vascula permeability. *Circulation* 107, s. 1532-1538. 2003.
- Fosdal I., Wetrell G., Christiansen M., Kanters J.K., Larsen L.A.: Molekylärgenetik vid långt QT syndrom: Gener som orsaker svimning och plötslig död. *Läkertidningen* 98, s. 810-815. 2001.
- Gelling R.W., Du X.Q., Dichmann D.S., Rømer J., Huan H., Cui L., Tang B.L., Holst J.J., Fledelius C., Johansen P.B., Jelicks L.A., Serup P., Nishimura E., Charron M.J.: Lower blood glucose, hyperglucagonemia and pancreatic alpha cell hyperplasia in glucagon receptor knockout mice. *Proc Natl Sci* 100, s. 1438-1443. 2003.
- Grunnet M., Jespersen T., Colding-Jørgensen E., Vissing J., Olesen S-P., Dunø M.: Electrophysiological characterization of two new dominant CIC-1 mutations M128V and E193K associated with myotonia. *Muscle and Nerve* 28, s. 722-732. 2003.
- Grunnet M., Jespersen T., MacAulay N., Jørgensen N.K., Schmitt N., Pongs O., Olesen S-P., Klærke D.A.: KCNQ1 channels sense small changes in cell volume. *J Physiol* 549, s. 419-427. 2003.
- Grunnet M., Rasmussen H.B., Hay-Schmidt A., Rosenstjerne M., Klærke D.A., Olesen S-P., Jespersen T.: KCNE4 is an inhibitory subunit of Kv1.1 and Kv1.3 potassium channels. *Biophys J* 85, s. 1525-1537. 2003.
- Guan X., Stoll B., Lu X., Tappenden K., Holst J.J., Hartmann B., Burrin D.G.: GLP-2 mediated up-regulation of intestinal blood flow and glucose uptake is nitric oxide-dependent in TNP-fed piglets. *Gastroenterology* 125, s. 136-147. 2003.
- Gustafsson F., Mikkelsen H.B., Jensen L.J., Arensbak B., Thuneberg L., Neve S., Holstein-Rathlou N.-H.: Expression of connexin 37, 40 and 43 in rat mesenteric arterioles and resistance arteries. *Histochemistry and Cell Biology* 119, s. 139-148. 2003.
- Halliday D.M., Conway B.A., Christensen L.O.D., Hansen N.L., Petersen N.P., Nielsen J.B.: Functional coupling of motor units is modulated during walking in human subjects. *J Neurophysiol* 89, s. 960-968. 2003.
- Hamann S., Kiilgaard J.F., la Cour M., Prause J.U., Zeuthen T.: Cotransport of H⁺, lactate and H₂O in porcine retinal pigment epithelial cells. *Experimental Eye Research* 76, s. 493-504. 2003.
- Hansen N.L., Hansen S., Crone C., Christensen L.O.D., Petersen N., Nielsen J.E., Biering-Sørensen F., Nielsen J.B.: Synchronization of lower limb motor units in spastic patients. *Suppl Clin Neurophysiol* 53, s. 178-186. 2003.
- Hansen P., Aagaard P., Kjaer M., Larsson B., Magnusson S.P.: The effect of habitual running on human Achilles tendon load-deformation properties and cross-sectional area. *Journal of Applied Physiology* 95, s. 2375-2280. 2003.
- Hay-Schmidt A., Grunnet M., Abrahamse S.L., Knaus H.G., Klærke D.A.: Localization of Ca²⁺-activated high-conductance K⁺ channels in colon epithelium. *Pflügers Arch* 446, s. 61-68. 2003.
- Helge J.W., Dela F.: Effect of training on muscle triacylglycerol and structural lipids: a relation to insulin sensitivity? *Diabetes* 52, s. 1881-1887. 2003.
- Helge J.W., Stallknecht B., Pedersen B.K., Galbo H., Kiens B., Richter E.A.: The effect of graded exercise on IL-6 release and glucose uptake in skeletal muscle. *J Physiol* 546.1, s. 299-305. 2003.
- Henriksen D.B., Alexandersen P., Bjarnason N.H., Vilsbøll T., Hartmann B., Henriksen E.E., Byrjalsen I., Holst J.J., Christiansen C.: Role of gastrointestinal hormones in postprandial reduction of bone resorption. *J Bone Miner Res* 18, s. 2180-2190. 2003.
- Henriksen M.G., Hessølv I., Dela F., Vind Hansen H., Haraldsted V., Rodt S.Å.: Effects of preoperative oral car-

- bohydrates and peptides on postoperative endocrine response, mobilization, nutrition and muscle function in abdominal surgery. *Acta Anaesthesiologica Scand* 47, s. 191-199. 2003.
- Holm N.R., Christophersen P., Hounsgaard J.D., Gammeltoft S., Olesen S-P.: CNTF inhibits high voltage activated Ca²⁺ currents in fetal mouse cortical neurones. *J Neurochem* 82, s. 495-503. 2002.
- Holm N.R., Christophersen P., Hounsgaard J.D., Gammeltoft S., Olesen S.P.: Mechanism causing plateau potentials in spinal motoneurons. *J Neurochem* 82, s. 495-503. 2002.
- Holst J.J.: Will GLP-1 treatment increase blood pressure? Summary and comment. *Diabetes Monitor* 15, s. 15-17. 2003.
- Hultborn H., Enriquez Denton M., Wienecke J., Nielsen J.B.: Variable amplification of synaptic input to cat spinal motoneurons by dendritic persisted inward current. *J Physiol* 552, s. 945-952. 2003.
- Højlund K., Wrzesinski K., Larsen M.P., Fey J.S., Roepstorff P., Handberg A., Dela F., Vinten J., McCormack G.J., Reynet C., Beck-Nielsen H.: Proteome analysis reveals phosphorylation of ATP synthase beta-subunit in human skeletal muscle and proteins with potential roles in type 2 diabetes. *Journal Biological Chemistry* 278, s. 10436-10442. 2003.
- Jacobsen J.C.B., Beierholm U., Mikkelsen R., Gustafsson F., Alstrøm P., Holstein-Rathlou N-H.: "Sausage-string" appearance of arteries and arterioles can be caused by an instability of the blood vessel wall. *Am J Physiol Regulatory Intergrative and Comparative Physiol* 283, s. R1118-R1130. 2002.
- Jannini E.A., Lenzi A., Wagner G.: New perspectives in the pharmacotherapy of erectile dysfunction. *IDrugs* 6, s. 1165-1172. 2003.
- Jensen B.M., Hansen J.B., Dissing S., Gerwien J., Skov P.S., Poulsen L.K.: Monomeric immunoglobulin E stabilizes FcepsilonR1alpha from the human basophil cell line KU812 by protecting it from natural turnover. *Clin Exp Allergy* 33, s. 655-662. 2003.
- Jensen C.B., Storgaard H., Holst J.J., Madsbad S., Vaag A.A.: Insulin secretion and cellular glucose metabolism after prolonged low-grade intralipid infusion in young men. *J Clin Endocrinol Metab* 88, s. 2775-2783. 2003.
- Jensen F.B., Brahm J., Koldkjær P., Wang T., McKenzie D.J., Taylor W.: Anion exchange in the giant erythrocytes of African lungfish. *Journal of Fish Biology* 62, s. 1044-1052. 2003.
- Jiang X.G., Speel T G.W., Wagner G., Meuleman E J.H., Wijkstra H.: The value of corpus cavernosum electromyography in erectile dysfunction: current status and future prospect. *European Urology* 43, s. 211-218. 2003.
- Jørgensen H., Kjær A., Knigge U.P., Møller M., Warberg J.: Serotonin stimulates hypothalamic gene expression and local release of neurohypophysial peptides. *J Neuroendocrinol* 15, s. 564-571. 2003.
- Jørgensen H., Riis M.V., Knigge U.P., Kjær A., Warberg J.: Serotonergic receptors involved in vasopressin and oxytocin secretion. *J Neuroendocrinol* 15, s. 242-249. 2003.
- Jørgensen N.K., Pedersen S.F., Rasmussen H.B., Grunnet M., Klærke D.A., Olesen S-P.: Cell swelling activates cloned Ca²⁺-activated K⁺ channels: A role for the F-actin cytoskeleton. *Biophys Biochem Acta* 1615, s. 115-125. 2003.
- Kjems L.L., Holst J.J., Vølund A.A., Madsbad S.: The influence of GLP-1 on glucose-induced insulin secretion: effect on β -cells sensitivity in type 2 and non-diabetic subjects. *Diabetes* 52, s. 380-386. 2003.
- Kjølbye A.L., Holstein-Rathlou N-H., Petersen J.S.: The antiarrhythmic peptide, HP-5, reduces dispersion of APD₉₀ during ischemia-reperfusion in rabbit hearts. *Journal of Cardiovascular Pharmacology* 40, s. 770-779. 2002.
- Knigge U., Kjær A., Kristoffersen U., Madsen K., Toftegaard C., Jørgensen H., Warberg J.: Histamine and prostaglandin interaction in regulation of oxytocin and vasopressin secretion. *J Neuroendocrinol* 15, s. 940-945. 2003.
- Knigge U.P., Kjær A., Kristoffersen U., Madsen K., Miranda C.L.T., Jørgensen H., Warberg J.: Histamine and prostaglandin interaction in regulation of oxytocin and vasopressin secretion. *J Neuroendocrinol* 15, s. 940-945. 2003.
- Knop F., Vilsbøll T., Larsen S., Holst J.J., Krarup T.: No reactive hypoglycaemia after subcutaneous administrations of GLP-1 in lean type 2 diabetic patients and in patients with diabetes secondary to chronic pancreatitis. *Diabetes Care* 26, s. 2581-2587. 2003.
- Korolkova Y.V., Bocharov E.V., Pedersen K.A., Maslennikov I.V., Grinenko O.V., Lipkin A.V., Nosireva E.D., Pluzhnikov K.A., Olesen S-P., Arseniev A.S., Grishin E.V.: Unique binding site on the molecular scaffold of scorpion toxin BeKm-1 provides selectivity for HERG potassium channels. *J Biol Chem* 277, s. 43104-43109. 2002.
- Kubin M., Wagner G., Fugl-Meyer A.R.: Epidemiology of erectile dysfunction. *Int J Import Res* 15, s. 63-71. 2003.
- Langfort J., Donsmark M., Ploug T., Holm C., Galbo H.: Hormone-sensitive lipase in skeletal muscle: regulatory mechanism. *Acta Physiol Scand* 178, s. 397-403. 2003.
- Langfort J., Ploug T., Ihlemann J., Baranczuk E., Donsmark M., Gorski J., Galbo H.: Additivity of adrenaline and contractions on hormone-sensitive lipase, but not on glycogen phosphorylase in rat muscle. *Acta Physiol Scand* 178, s. 51-60. 2003.
- Langfort J., Viese M., Ploug T., Dela F.: Time course of GLUT4-protein and AMPK protein expression in human skeletal muscle during 1 month of physical training. *Scand J Med Sci Sports* 13, s. 169-174. 2003.
- Larsen L.A., Andersen P.S., Kanters J.K., Svendsen I.H., Jacobsen J.R., Vuust J., Wetrell G., Tranebjærg L., Christiansen M.: Screening for mutations and polymorphisms in the genes KCNH2 and KCNE2 encoding the cardiac HERG/MiRP1 ion channel: Implications for acquired and congenital long QT syndrome. *Clinical Chemistry* 47, s. 1390-1395. 2001.
- Larsen M O., Rolin B., Ribel U., Wilken M., Deacon C.F., Svendsen O., Carr R.D.: Valine pyrrolidide preserves intact incretin hormones and improves abnormal glucose tolerance in β -cell reduced minipigs. *Exp Diab Res* 4, s. 93-105. 2003.
- Larsen P.J., Seier V., Fink-Jensen A., Holst J.J., Warberg J., Vrang N.: Cocaine and amphetamine-regulated transcript (CART) is present in hypothalamic neuroendocrine neurons and is related to the hypothalamo-pituitary portal circuit. *J Neuroendocrinol* 15, s. 219-226. 2003.
- Larsson P.K., Hansen A., Dissing S.: The human SH-SY5Y neuroblastoma cell-line expresses a functional

- P2X7 purinoceptor that modulates voltage-dependent Ca²⁺ channel function. *J Neurochem* 83, s. 285-298. 2002.
- Lauritzen M., Gold L.C.: Brain function and neurophysiological correlates of signals used in functional neuroimaging. *J Neurosci* 23, s. 3972-3980. 2003.
- Leong P.K.K., Yang L.E., Holstein-Rathlou N-H., McDonough A.A.: Angiotensin II clamp prevents the second step in renal apical NHE3 internalization during acute hypertension. *Am J Physiol – Renal Physiol* 283, s. F1142-F1150. 2002.
- Leong P.K.K., Zhang Y., Yang L.E., Holstein-Rathlou N-H., McDonough A.A.: Diuretic response to acute hypertension is blunted during angiotensin II clamp. *Am J Physiol Regulatory Integrative and Comparative Physiol* 283, s. R837-R852. 2002.
- Ljungstrøm T., Grunnet M., Jensen B.S., Olesen S-P.: Functional coupling between heterologously expressed dopamine D2 receptors and KCNQ4 potassium channels. *Pflügers Arch – Eur J Physiol* 446, s. 684-694. 2003.
- Looms D.K., Tritsarlis K., Pedersen A.M., Nauntofte B., Dissing S.: Nitric oxide signalling in salivary glands. *J Oral Pathol Med* 31, s. 569-584. 2002.
- MacAulay N., Daly E. S., Javaid Z. Z., Lane K. L., Blostein R.: Changes in steady-state conformational equilibrium resulting from cytoplasmic mutations of the Na,K-ATPase α subunit. *J Biol Chem* 273, s. 23086-23092. 1998.
- MacAulay N., Gether U., Klærke D.A., Zeuthen T.: Passive water and urea permeability of a human Na⁺/Glutamate cotransporter expressed in *Xenopus* oocytes. *J Physiol* 542, s. 817-828. 2002.
- MacAulay N., Gether U., Klærke D.A., Zeuthen T.: Passive water and urea permeability of a human Na(+)-glutamate cotransporter expressed in *Xenopus* oocytes. *J Physiol* 542, s. 817-828. 2002.
- MacAulay N., Meinild A-K., Zeuthen T., Gether U.: Residues in the extracellular loop 4 are critical for maintaining the conformational equilibrium of the γ -aminobutyric acid (GABA) transporter-1. *J Biol Chem* 278, s. 28771-28777. 2003.
- MacAulay N., Zeuthen T., Gether U.: Conformational basis for the Li⁺-induced leak current in the rat γ -aminobutyric acid (GABA) transporter-1. *J Physiol* 544, s. 447-458. 2002.
- Magnusson S.P., Aagaard P., Hansen P., Bojsen-Møller J., Dyhre-Poulsen P., Kjær M.: Differential strain patterns of the human triceps surae aponeurosis and free tendon. *Acta Physiol Scand* 177, s. 185-195. 2003.
- Magnusson S.P., Beyer N., Aagaard P., Abrahamsen H., Neergaard K., Kjær M.: Increased cross-sectional area and reduced tensile stress of the Achilles tendon in elderly compared to young women. *J Gerontol Biol Sci* 58, s. B123-B127. 2003.
- Massimo C., Santo G. G.N., Heer M., Norsk P., Larsen-Elmann B., Bellini L., Stellato D., Drummer C.: Low urinary albumin excretion in astronauts during space missions. *Nephron Physiol* 93, s. 102-105. 2003.
- Meier J.J., Gallwitz B., Salmen S., Goetze O., Holst J.J., Schmidt W.E.: Normalisation of glucose concentrations and deceleration of gastric emptying of solid meals during intravenous glucagon-like peptide-1 (GLP-1) in patients with type 2 diabetes. *J Clin Endocrinol Metab* 88, s. 2719-2725. 2003.
- Meier J.J., Gallwitz B., Siepmann N., Holst J.J., Deacon C.F., Schmidt W.E., Nauck M.A.: The reduction in hepatic insulin clearance after oral glucose is not mediated by gastric inhibitory polypeptide. *Regul Pept* 113, s. 95-100. 2003.
- Meier J.J., Gallwitz N., Siepmann N., Holst J.J., Deacon C.F., Schmidt W.E., Nauck M.A.: Gastric inhibitory polypeptide (GIP) dose-dependently stimulates glucagon secretion in healthy human subjects at euglycaemia. *Diabetologia* 46, s. 798-801. 2003.
- Meier S., Hücking K., Ritzelt R., Holst J.J., Schmiegel W.H., Nauck M.A.: Absence of a memory effect for the insulinotropic action of glucagon-like peptide 1 (GLP-1) in healthy volunteers. *Horm Metab Res* 35, s. 551-556. 2003.
- Mersebach H., Svendsen O.L., Holst J.J., Astrup A.V., Feldt-Rasmussen U.: Comparisons of leptin, incretins and body composition in obese and lean patients with hypopituitarism and healthy individuals. *Clinical Endocrinology* 58, s. 65-71. 2003.
- Miranda C.L.T., Knigge U.P., Kjær A., Warberg J.: The role of hypothalamic histamine in leptin-induced suppression of short-term food intake in fasted rats. *Regulatory Peptides* 111, s. 83-90. 2003.
- Miranda C.L.T., Knigge U.P., Kjær A., Watanabe T., Friis-Hansen L., Warberg J.: Effect of interleukin 1- β on the HPA axis in H₁-receptor knockout mice. *Neuro Immunomodulation* 10, s. 344-350. 2003.
- Mortensen K., Christensen L.L., Holst J.J., Orskov C.: GLP-1 and GIP are co-localized in a subset of endocrine cells in the small intestine. *Regul pept* 114, s. 189-196. 2003.
- Mulder H., Sorhede-Winzell M., Contreras J.A., Fex M., Strom K., Ploug T., Galbo H., Arner P., Lundberg C., Sundler F., Ahren B., Holm C.: Hormone-sensitive lipase null mice exhibit signs of impaired insulin sensitivity whereas insulin secretion is intact. *J Biol Chem* 278, s. 36380-36388. 2003.
- Møller L., Stidsen C., Hartmann B., Holst J.J.: Somatostatin receptors. *Biochem Biophys Acta* 1616, s. 1-84. 2003.
- Nielsen T.B., Yderstraede K.B., Schroeder H.D., Holst J.J., Brusgaard K., Beck-Nielsen H.: Functional and immunohistochemical evaluation of Porcine Neonatal Islet-like Cell Clusters. *Cell Transplantation* 12, s. 13-25. 2003.
- Pavlov A.N., Sosnovtseva O.V., Ziganshin A.R., Holstein-Rathlou N-H., Mosekilde E.: Multiscality in the dynamics of coupled chaotic systems. *Physica A* 316, s. 233-249. 2002.
- Pedersen K.A., Jespersen T., Grunnet M., Nielsen M.S., Klærke D.A., Olesen S-P.: KCNE5 induced time and voltage-dependent modulation of the KCNQ1 current. *Biophysical J* 83, s. 1997-2006. 2002.
- Pedersen M., Bruunsgaard H., Weis N., Hendel W. H., Andreassen U. B., Eldrup E., Dela F., Pedersen K. B.: Circulating levels of TNF-alpha and IL-6 – relation to truncal fat mass and muscle mass in healthy elderly individuals and in patients with type-2 diabetes. *Mechanisms of Ageing and Development* 124, s. 495-502. 2003.
- Perrier J-F., Alaburda A., Hounsgaard J.D.: 5-HT_{1A} receptors increase excitability of spinal motoneurons by inhibiting a TASK1-like current in the adult turtle. *Journal of Physiology* 548, s. 485-492. 2003.

- Perrier J-F., Alaburda A., Hounsgaard J.D.: Spinal plasticity mediated by postsynaptic L-type Ca^{2+} channels. *Brain Res Rev* 40, s. 223-229. 2002.
- Perrier J-F., Hounsgaard J.D.: 5-HT₂ receptors promote plateau potentials in turtle spinal motoneurons by facilitating an L-type calcium current. *Journal of Neurophysiology* 89, s. 954-959. 2003.
- Petersen N., Pyndt H.S., Nielsen J.B.: Investigating human motor control by transcranial magnetic stimulation. *Exp Brain Res* 152, s. 1-16. 2003.
- Petersen Y.M., Hartmann B., Holst J.J., Le Hoerou-Luron I., Bjørnvad C.R., Sangild P.: Introduction of enteral food increases plasma GLP-2 and decreases GLP-2 receptor mRNA abundance during pig development. *J Nutr* 133, s. 1781-1786. 2003.
- Piche T., Bruley des Varannes V.S., Holst J.J., Cuber J.C., Galmiche J.P.: Colonic fermentation influences lower esophageal sphincter motility in gastroesophageal reflux disease. Results of a cross-over randomized study with fructo-oligosaccharides. *Gastroenterology* 124, s. 894-902. 2003.
- Plamboeck A., Holst J.J., Carr R.D., Deacon C.F.: Neutral endopeptidase 24.11 and dipeptidyl peptidase IV are both involved in regulating the metabolic stability of glucagon-like peptide-1 *in vivo*. *Exp Med Biol* 524, s. 303-312. 2003.
- Pyndt H.S., Laursen M., Nielsen J.B.: Changes in reciprocal inhibition across the ankle joint with changes in external load and pedaling rate during bicycling. *J Neurophysiol* 90, s. 3168-3177. 2003.
- Pyndt H.S., Nielsen J.B.: Modulation of transmission in the corticospinal and group of afferent pathways to soleus motoneurons during bicycling. *J Neurophysiol* 89, s. 304-314. 2003.
- Raben A., Agerholm-Larsen L., Flint A., Holst J.J., Astrup A.: Meals with similar energy densities but rich in protein, fat, carbohydrate, or alcohol have different effects on energy expenditure and substrate metabolism but not on appetite and energy intake. *Am J Clin Nutr* 77, s. 91-100. 2003.
- Ronn L.C., Olsen M., Soroka V., Ostergaard S., Dissing S., Poulsen F.M., Holm A., Berezin V., Bock E.: Characterization of a novel NCAM ligand with a stimulatory effect on neurite outgrowth identified by screening a combinatorial peptide library. *Eur J Neurosci* 16, s. 1720-1730. 2002.
- Santer R., Kinner M., Lassen C.L., Schneppenheim R., Egert P., Bald M., Brodehl J., Daschner M., Ehrich J.H., Kemper M., Volte S.L., Neuhaus T., Skovby F., Swift P.G., Schaub J., Klærke D.A.: Molecular analysis of the SGLT2 gene in patients with renal glucosuria. *J Am Soc Nephrol* 14, s. 2873-2882. 2003.
- Schmidt P.T., Näslund E., Grybäck P., Jacobsson H., Hartmann B., Holst J.J., Hellström P.M.: Peripheral administration of GLP-2 to humans has no effect on gastric emptying or satiety. *Regul Pept* 116, s. 21-25. 2003.
- Schmidt P.T., Ørskov C., Rasmussen T.N., Holst J.J.: NO has tonic inhibitory, but is not involved in the vagal control or VIP effects on motility of the porcine antrum. *Scand J Gastroenterol* 38, s. 955-961. 2003.
- Schröder R.L., Strøbæk D., Olesen S-P., Christophersen P.: Voltage-independent KCNQ4 currents induced by *BMS-204352. *Pflügers Arch – Eur J Physiol* 446, s. 607-616. 2003.
- Simon M., Perrier J-F., Hounsgaard J.D.: Subcellular distribution of L-type Ca^{2+} channels responsible for plateau potentials in motoneurons from the lumbar spinal cord of the turtle. *European Journal of Neuroscience* 18, s. 258-266. 2003.
- Sosnovtseva O.V., Pavlov A.N., Mosekilde E., Holstein-Rathlou N-H.: Bi-modal oscillations in nephron autoregulation. *Physical Review E* 66, s. 061909-1-061909-7. 2002.
- Sosnovtseva O.V., Postnov D.E., Mosekilde E., Holstein-Rathlou N-H.: Synchronization of tubular pressure oscillations in interacting nephrons. *Chaos, Solitons and Fractals* 15, s. 343-369. 2003.
- Sosnovtseva O.V., Postnov D.E., Nekrasov A.M., Mosekilde E., Holstein-Rathlou N-H.: Phase multistability of self-modulated oscillations. *Physical Reviews E* 66, s. 0362241-1-036224-7. 2002.
- Souto R.P., Vallega G., Wharton J., Vinten J., Tranum-Jensen J., Pilch P.F.: Immunopurification and characterization of rat adipocyte caveolae suggest their dissociation from insulin signaling. *J Biol Chem* 278, s. 18321-18329. 2003.
- Staehr P., Hother-Nielsen O., Landau B.R., Chandramouli V., Holst J.J., Beck-Nielsen H.: Effects of free fatty acids per se on glucose production, gluconeogenesis and glycogenolysis. *Diabetes* 52, s. 260-267. 2003.
- Staehr P., Højlund K., Hother-Nielsen O., Holst J.J., Beck-Nielsen H.: Does overnight normalization of plasma glucose by insulin infusion affect assessment of glucose metabolism in type 2 diabetes. *Diabetic Medicine* 20, s. 816-822. 2003.
- Stummann T.C., Poulsen J.H., Hay-Schmidt A., Grunnet M., Klærke D.A., Olesen S-P., Jørgensen N.K.: The role of K^{+} and Cl^{-} channels in salivary secretion. *Pflügers Arch* 446, s. 78-87. 2003.
- Stummann T.C., Poulsen J.H., Hay-Schmidt A., Grunnet M., Klærke D.A., Rasmussen H.B., Olesen S-P., Jørgensen N.K.: Pharmacological investigation of the role of ion channels in salivary secretion. *Eur J Physiol* 446, s. 78-87. 2003.
- Sturis J., Gotfredsen C.F., Rømer J., Rolin B., Ribel U., Brand C.L., Wilken M., Wassermann K., Deacon C.F., Carr R.D., Bjerre Knudsen L.: GLP-1 derivative liraglutide in rats with β -cell deficiencies: influence of metabolic state on β -cell mass dynamics. *Br J Pharmacol* 140, s. 123-132. 2003.
- Svirskis G., Hounsgaard J.D.: Influence of membrane properties on spike synchronization in neurons: theory and experiments. *Network* 14, s. 747-763. 2003.
- Sørensen C.M., Leyssac P.P., Skøtt O., Holstein-Rathlou N-H.: NO mediates down regulation of RBF after a prolonged reduction of renal perfusion pressure in SHR. *Am J Physiol – Regulatory, Integrative and Comparative Physiology* 285, s. R329-R338. 2003.
- Sørensen L.B., Flint A., Raben A., Hartmann B., Holst J.J., Astrup A.: No effect of physiological concentrations of glucagon-like peptide-2 on appetite sensations and energy intake in normal weight subjects. *In J Obes Relat Siord* 27, s. 450-456. 2003.
- Sörhede-Winzell M., Contreras J.A., Fex M., Ploug T., Galbo H., Arner P., Lundberg C.: Hormone-sensitive lipase null mice exhibit signs of impaired insulin sensitivity whereas insulin sensitivity is intact. *J Biol Chem* 278, s. 36380-36388. 2003.

- Thomsen C., Storm H., Holst J.J., Hermansen K.: Differential effects of saturated and monounsaturated fat on postprandial lipemia and incretin responses in type 2 diabetic subjects. *Am J Clin Nutr* 77, s. 605-611. 2003.
- Vilsbøll T., Knop F., Krarup T., Johansen A., Madsbad S., Larsen S., Hansen T., Pedersen O., Holst J.J.: The pathogenesis of diabetes involves a defective amplification of the late phase insulin response to glucose by GIP – regardless of aetiology and phenotype. *J Clin Endocrinol Metab* 88, s. 4897-4903. 2003.
- Vilsbøll T., Krarup T., Agersø H., Holst J.J.: Similar elimination rates of GLP-1 in obese type 2 diabetic patients and matched healthy subjects. *J Clin Endocrinol Metab* 88, s. 220-224. 2003.
- Vilsbøll T., Krarup T., Madsbad S., Holst J.J.: Both GLP-1 and GIP are insulinotropic at basal and postprandial glucose levels and contribute nearly equally to the incretin effect of a meal in healthy subjects. *Regul Pept* 114, s. 115-121. 2003.
- Vilsbøll T., Krarup T., Sonne J., Madsbad S., Vølund A., Juul A.G., Holst J.J.: Incretin secretion in relation to meal size and body weight in healthy subjects and in people with type 1 and type 2 diabetes mellitus. *J Clin Endocrinol Metab* 88, s. 2706-2713. 2003.
- Voldstedlund M., Thuneberg L., Trandum-Jensen J., Vinten J., Christensen E.L.: Caveolae, caveolin and cav-p60 in smooth muscle and renin-producing cells in the rat kidney. *Acta Physiol Scand* 179, s. 179-188. 2003.
- Wagner G.: Female sexual dysfunctions: The new frontier for medical sexology. *J Endocrinol Invest* 26, s. 6-7. 2003.
- Wiencke A.K., Kiilgaard J.F., Nicolini J., Bundgaard M., Ropke C., La Cour M.: Growth of cultured porcine retinal pigment epithelial cells. *Acta Ophthalmol Scand* 81, s. 170-176. 2003.
- Willumsen N.J., Bech M., Olesen S-P., Jensen B.S., Korsgaard M.G., Christophersen P.: High-throughput electrophysiology: New perspectives for ion channel drug discovery. *Receptors and Channels* 9, s. 1-10. 2003.
- Worm D., Kirk O., Andersen O., Vinten J., Gerstoft J., Katzenstein T.L., Nielsen H., Pedersen C.: Clinical lipodystrophy in HIV-1 patients on HAART is not associated with increased abdominal girth, hyperlipidaemia or glucose intolerance. *HIV Med* 3, s. 239-246. 2003.
- Xing D., Kjølbye A.L., Nielsen M.S., Petersen J.S., Harlow K.W., Holstein-Rathlou N-H., Martins J.B.: ZP123 increases gap junctional coupling and prevents reentrant ventricular tachycardia during myocardial ischemia in open-chest dogs. *Journal of Cardiovascular Electrophysiology* 14, s. 510-520. 2003.
- Zimmermann-Belsing T., Brabant G., Holst J.J., Feldt-Rasmussen U.: Circulating leptin and thyroid dysfunction. *European Journal of Endocrinology* 149, s. 257-271. 2003.
- Zou R., Cupples W.A., Holstein-Rathlou N-H., Chon K.: Time-varying properties of renal autoregulatory mechanisms. *Transactions on Biomedical Engineering* 49, s. 1112-1120. 2002.

Institut for Medicinsk Biokemi og Genetik

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder: Lektor Niels Grunnet.

Institutbestyrelsen: Lektor Niels Grunnet, lektor Erik Niebuhr (viceinstitutleder), professor Peter E. Nielsen, lektor Peter Thams, lektor Jesper Troelsen, laboratorietekniker Elsebeth Lund Christensen og ingeniørassistent Torben Duun.

Adresse

Panum Institut
Blegdamsvej 3
2200 København N
Telefon 35 32 71 16
imbg@imbg.ku.dk
www.imbg.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Personaleforhold

Lektor Sven Asger Sørensen fratrådte sin stilling 30. april 2003.

Der er besat en lektorstilling med Jesper Christensen pr. 1. januar 2003. Der var 16 ansøgere, heraf 10 mænd og 6 kvinder, og 12 blev fundet kvalificeret.

Der er besat en undervisningsadjunktstilling med Jannik Landt pr. 1. december 2003. Der var 5 mandlige ansøgere, og 2 blev fundet kvalificeret.

Forskningsvirksomhed

Institut for Medicinsk Biokemi og Genetik udfører biomedicinsk grundforskning. Langt den overvejende del af forskningen har som udgangspunkt medicinsk relevante problemstillinger, eller er direkte rettet mod opklaring eller behandling af sygdomme.

Instituttets forskning foregår inden for hovedområderne:

Genforskning, der omfatter forskning i specifikke geners dna-sekvens, struktur og ekspresion, herunder funktionel genomforskning, forskning i nukleinsyrers struktur, funktion og organisering samt forskning i genetiske sygdomme og i genetisk terapi.

Celle- og organforskning, der omfatter forskning i signaltransduktion, transport af proteiner i cellen og over biologiske membraner, specifikke proteiners struktur og rolle i udvikling af sygdomme, regulatoriske mekanismer i celler og organers stofskifte, isolering og differentiering af stamceller samt terapeutiske muligheder af stamceller.

Instituttet huser NMR-centret (et undervisningsministerielt instrumentcenter tilknyttet forskningsfeltet stofskifte-regulation), grundforskningscenteret Wilhelm Johannsen Center for Funktionel Genomforskning, Arvebiologisk Klinik, der drives som indtægtsdækket virksomhed og er tilknyttet instituttets genomforskning, Laboratory of Mammalian Molecular Genetics i samarbejde med Det Naturvidenskabelige Fakultet, samt Biotech Research & Innovation Centre/BRIC.

Genetisk medicin (PNA)

Det er i de seneste ti år blevet muligt at forstå og forklare den genetiske baggrund for et stigende antal sygdomme. Denne viden har gjort det muligt at udvikle en række nye sygdomsbehandlingsprincipper, som griber ind i ekspressionen af sygdomsfremkaldende gener, eller som er i stand til at tilføje manglende, nødvendig genetisk information. Vi arbejder specielt med "antisense" og "antigene" teknologi, hvorved små syntetiske molekyler skræddersyes til at ramme specifikke gener, for derved at hæmme deres udtryk. Disse teknologier kan anvendes til at studere geners biologiske og patologiske funktion og i lægemiddeludvikling. Der benyttes et syntetisk peptid-lignende molekyle, peptidnukleinsyre (PNA) som ved brug af naturlige base-parrings principper, kan designes til at binde specifikt til et område af et mRNA eller til en region af dna'et i et gen, hvorved henholdsvis translation eller transskription påvirkes. Projekterne omhandler dels basale studier af PNA-oligomeres binding til og indflydelse på funktionen af RNA og dna-molekyler, studier hvor målet er at hæmme cancerrelaterede gener (*mdm2* og *her-2*). Endvidere udvikles nye kemiske modifikationer af PNA-molekylerne: F.eks. PNA-molekyler med forbedret binding til duplex dna, samt nye metoder til cellulær "delivery" af PNA. Vi har identificeret antisense PNA'er, som i celler i kultur specifikt hæmmer syntesen af Mdm2, og derved hæver niveauet af tumor-suppressor proteinet p53. Studierne sigter mod at udvikle effektive anticancer lægemidler, og vil belyse funktionen af disse genprodukter i carcinogenesis (P.E. Nielsen, N.E. Møllegård, T. Shiraishii, U. Koppelhus, R. Hamzavi, T. Bentin, S. Pantrakova, A. Sen).

Genekspresion og kromatin

Dna replikation og genregulation

Forskningen er rettet mod at forstå de molekylære mekanismer involveret i parvovirus genregulation, dna replikation og interaktioner med værtscelle. Vi har klonet cDNA, der koder for to humane subunits, p79 og p96, af parvovirus initierings faktor/GMEB, som tilsyneladende udgør en ny human transkriptionsfaktor familie. Vi arbejder på at karakterisere disse geners genomiske struktur, regulation, funktion i forbindelse med parvovirus ekspresion og betydning for den menneskelige organisme (J. Christensen).

RNA forskning

Laboratoriet beskæftiger sig med struktur og funktion af RNA-molekyler med fokus på små RNA-molekyler i den eukaryote cellekerne og gruppe I intron biologi. Vi har iværksat eksperimentelle og bioinformatiske undersøgelser af små RNA-molekyler i ciliater. I arbejdet med gruppe I introns fokuser vi på kløvningsribozymet GIR1, hvor vi har fået indsigt i konformationsændringer, som er relateret til regulering af ribozymets aktivitet og er kommet langt med det forberedende arbejde til røntgenkrystallografiske undersøgelser (H. Nielsen).

Organisationen af kromatinfibre i cellekernen

Kromatin i interfasekernen er organiseret i kromosom specifikke områder, dannet ved partiel dekondensering af kompakte metafasekromosomer ved afslutningen af telofasen. Der vides meget lidt om den grundlæggende organisation af kromatinfibre, der betinger den rumlige struktur af det kromosomale dna i interfase og metafase kromoso-

mer. Vi søger at identificere karakteristiske strukturelementer i kromatinet ved hjælp af elektronmikroskopi, under anvendelse af immunoguld mærkning til lokalisering af dna og kerneproteiner (M. Engelhardt).

5S rRNA gener

5S rRNA genernes struktur er undersøgt i menneskeceller og få udvalgte dyreceller, og genernes lokalisation på kromosomerne er bestemt. En ekstern promotor har afgørende betydning for ekspresion af 5S rRNA gener. Genproduktet 5S rRNA vides at findes i ribosomerne, men funktionen er ukendt. Ved hjælp af antisense strategier undersøges om 5S rRNA har en funktion i proteinsyntesen. I cellerne findes både ægte 5S rRNA gener og pseudogener. Det undersøges om mutante 5S rRNA produkter sorteres fra, eller kan findes i ribosomerne (S. Frederiksen).

Dna-struktur og genregulering

Med henblik på udvikling af gen specifikke lægemidler er det af stor betydning at studere protein-dna og protein-protein interaktioner i cellen. Ved brug af naturlige og modificerede dna-sekvenser studeres strukturen af protein-dna komplekser i transskriptions-regulering. Projekterne inkluderer *in vitro* selektion af nye protein bindingssteder samt deltaljerede studier af protein og dna-strukturer ved brug af footprinting teknikker (N.E. Møllegaard, P.E. Nielsen, S. Lindemose).

Funktionel Genomforskning

Wilhelm Johannsen Center for Funktionel Genomforskning's formål er at identificere sygdomsgener og genetiske mekanismer. Udgangspunktet er sjældne kromosom-arrangementer, f.eks. translokationer. Kromosombrud, der ødelægger specifikke sygdomsgener, kan benyttes til at vise hvilket gen, der er involveret på molekylært plan. Centeret koordinerer et globalt samarbejde, Mendelian Cytogenetics Network, med mere end 300 genetiske laboratorier. Vi har udviklet en web-database (MCNdb), hvortil rapporteres data om personer med kromosomdefekter samtidig sygdom (N. Tommerup, Z. Tümer).

Der kortlægges kromosombrud associeret med autisme, mental retardering, myopati, infertilitet og psykiatriske sygdomme (samarbejde med O. Mors, Aarhus) (M. Gilling Nielsen, E. Engenheiro, S. Cingoz, J.M.B. Sanchez, I. Bache).

Mendelian Cytogenetics ved sent indsættende sygdomme
De fleste sygdomme beskrevet i forbindelse med medfødte kromosombrud er tidligt indsættende, bortset fra infertilitet. Da generne med introns fylder ca. 30% of genomet, er det sandsynligt, at ca. 30% af medfødte kromosombrud rammer et gen. Ca. 1 ud af 1.000 i befolkningen er bærer af balanceret translokation, og de fleste regnes for at være raske. Det vides ikke, om der er øget risiko for udvikling af sent indsættende sygdomme. Der foretages en undersøgelse af bærere af balancerede kromosomfejl i Danmark. Undersøgelsen omfatter over 1.200 personer og burde kunne afgøre om medfødte kromosombrud kan benyttes til at finde gener for almindelige, sent indsættende sygdomme, inkl. folkesygdomme. De registrerede personer samkøres med Cancerregistret (samarbejde med J. Olsen, Kræftens Bekæmpelse. H. Hasle, Aarhus. P.K.A. Jensen og J. Hansen, Cytogenetisk Centralregister) (I. Bache, N. Tommerup. Samarbejde med P. Jacobs, UK). En balanceret trans-

lokation fra en patient med den inflammatoriske tarmsygdom Mb. Crohn, har et brudsted på kromosom 12, hvortil er kortlagt et disponerende locus ved genomscreening. Vi har udelukket det første kandidatgen og har fundet et muligt, men ukendt gen ved brudstedet (samarbejde med V. Binder, Herlev. S. Schreiber, Kiel) (Z. Tümer. D. Brudzewsky). Et kandidatgen for nærsynethed på kromosom 18 er identificeret (I. Bache, M. Gilling Nielsen, samarbejde med T. Rosenberg).

Karakterisering af deletioner ved Menkes sygdom

Ved analyse af 383 ubeslægtede patienter med den X-bundne kobberstofsiftesyndrom Menkes sygdom er fundet 57 større deletioner i ATP7A. Da deletionerne ikke findes ved standard mutationsanalyser viser det, at intragene deletioner vil udgøre et diagnostisk dilemma ved mange arvelige sygdomme (Z. Tümer, samarbejde med N. Horn, L. Birk Møller).

Udnyttelse af patient- og familiematerialer

Instituttets omfattende materiale benyttes til en landsdækkende undersøgelse af genetiske årsager til ekstremitetsmisdannelser. Materiale fra familier med poly-syndaktyli med mutationer i HOXD13 er indsamlet til undersøgelse for modificerende loci. Mutation i *Connexin 43 (GJA1)* associeret med Oculo-Dento-Digital Dysplasia med krøllet hår er fundet. Der er fundet mutationer i en norsk og amerikansk familie med brachydaktyli (samarbejde med Ortopædkirurgiske Afdelinger i Danmark, Norge, England, Tyskland, Ægypten) (K.W. Kjær, N. Tommerup, samarbejde med S. Mundlos, Berlin, C.B. van der Hagen, Oslo).

Cytogenetik

Cri du chat

Et diagnostisk kriterium for lidelsen er abnorm gråd, som dog ikke er til stede hos alle med tab af materiale fra kromosom 5's korte arm. Ved array-CGH-analyse af godt 100 personer er dna-tabets lokalisation bestemt med 1-2Mb nøjagtighed. Nærmere udredning af dna-forholdene hos 2 af disse personer -henholdsvis med og uden abnorm gråd-, har indsnævret den tentative "kritiske region" for abnorm gråd til ca. 650kb. Et muligt kandidatgen er CG4502 (en UBC-E2 homolog) som især udtrykkes i føtal væv fra bryst- og kranie-regionen (Q. Wu, L. Hansen, X.-X. Zhang, E. Niebuhr).

Afsluttende undersøgelser har vist, at et tilsyneladende dicentriske kromosom er funktionelt monocentriske, idet det ekstra kinetochor nedbrydes ved indgangen til anafase (A. Wandall).

Neurogenetik

Molekylær-genetiske undersøgelser af Huntingtons chorea (HD)

Molekylær-genetiske undersøgelser af flere cellemodeller og en transgen mus er fortsat. Differentierede NT2-N neuroner transfekteres med et HD fragment koblet til et fluorescerende protein, og anvendes som modelsystem til at undersøge nedregulering af HD genets ekspresion ved hjælp af Locked Nucleic Acids (LNA), inklusionsdannelse og betydningen for celledysfunktion og celledød.

Vi har fundet, at mutant huntingtin medfører forandringer i celler uden for centralnervesystemet. Således udviser dyrkede fibroblaster fra HD-patienter ændret vækstmønster og

morfologi, og visse gener er transkriptionelt op- eller nedregulerede. R6/1 mus, som er transgene for HD-mutationer, viser nedsat glukosetolerance. Sammenhæng mellem dette og tendens til udvikling af diabetes hos HD-patienter undersøges.

Dna og RNA-undersøgelser af et par enæggede tvillinger har vist, at de har tre forskellige alleler af HD-genet, som udtrykkes forskelligt i forskellige væv. Vi har vist, at to af allelerne stammer fra moderen med sygdommen, og at mosaicismen skyldes postzygotisk mutation. Kloning af primære fibroblast cellelinjer fra tvillingerne er foretaget med henblik på immortalisering.

Dystoni

Dystoni er en tilstand karakteriseret ved muskelsammen- trækninger og ufrivillige bevægelser. Hos familier med dystoni er der fundet mutationer i tre forskellige gener (DYT1,5 og 11), som er karakteriseret ved nedsat penetrans og varierende expressivitet.

Hereditær spastisk paraparese og cerebellar ataxi

Undersøgelser af hereditær spastisk paraparese og cerebellar ataxi er fortsat. To nye gener med relation til ataxi undersøges for mutationer.

Fabrys sygdom

Der er fremsat den hypotese, at X-kromosomet reaktiveres hos ældre kvinder. Et pilotstudie, baseret på bestemmelse af α -galaktosidaseaktiviteten hos kvinder, som er heterozygote for mangel på dette enzym, underbygger hypotesen. Undersøgelser af reaktiveringen ved metyleringsstudier er i gang. Undersøgelser af effekten af behandling af Fabry patienter med rekombinant α -galaktosidase er fortsat (samarbejde med RH).

Neurofibromatosis Recklinghausen

En kohorte af familier med NF1, beskrevet i 1940'erne og igen i begyndelsen af 1980'erne er opdateret med efterfølgende generationer. Der foretages mutationsanalyser med henblik på at undersøge, om bestemte mutationer i NF1-genet øger risiko for cancer (samarbejde med University of Oklahoma) (C. Bie Pedersen, K. Fenger, L. Hasholt, L. Hjerminde, B. Naver, Jørgen E. Nielsen, A. Nørremølle, M. Oettinger, S.A. Sørensen).

Genetik vedrørende de almindelige folkesygdomme

Den Københavnske Familiebank udgør ca. 1.000 normalfamilier med mindst fire børn. Banken består af nedfrosne celler, som direkte kan analyseres for proteiner, dna og mRNA. En del af familierne er typpet for mere end 600 dna polymorfier. Et net af markører til opdagelse af hyppige egenskaber med multifaktoriel arvegang er etableret. Der søges efter gener, ansvarlige for forskellige vandladningsproblemer, Diabetes type II, herunder fedmegener (samarbejde med T. Hansen, Steno Diabetes Center). Gener, der er ansvarlig for udvikling af allergi (samarbejde med H. Bisgaard, Gentofte Amtssygehus), syns- og høretab (samarbejde med L. Tranebjærg, Bispebjerg Hospital), pigmentering, fod og hånddeformiteter, manglende tænder, dyslexi og regulering af cellevækst i hovedbunden forsøges kortlagt. Screening for mutationen af den hyppige sygdom cholestase og propionicacidemia i den grønlandske befolkning og anlægssygdomsdiagnostik er taget i brug (H. Eiberg, L. Hansen, I.M. Nielsen).

Cellesignalling og celledød

Visse former for fysisk/kemisk stress fører til celledød hos den encellede organisme Tetrahymena. Vi har fundet, at dyrkning ved nedsat temperatur samt dyrkning i medier med tilsatte overfladeaktive stoffer (f.eks. Pluronic F-68) øger cellernes overlevelse. To specialestuderende har arbejdet med induktion af og beskyttelse mod stress hos Tetrahymena og stress-induceret protein-syntese hos Tetrahymena (B. Siefert, H. Dinesen). Samarbejdet med K. Liltorp og H. Bagger, RUC, vedrørende Pluronic fortsætter. Kontakt er etableret til prof. E. Sikora, Nencki Institutet i Polen med henblik på samarbejde vedrørende celledød (P. Hellung-Larsen).

Ciliet er et celleorganel med både motoriske og sensoriske egenskaber. Genet for cilieassocieret centrin i Tetrahymena er klonet og en axonemfunktion for dette calciumbindende protein er beskrevet (samarbejde med P. Satir, USA). En cGMP-afhængig proteinkinase fra cilie-membraner er karakteriseret. Den phosphorylerer serin og threonin og samspiller med cAMP i at stimulere cilieslagsfrekvensen (samarbejde med N. Ødum, KU). Der er gennemført undersøgelser på phosphorylering/dephosphorylering af STAT-proteiner i relation til transkriptionel aktivering/deaktivering. Virkningen af phytochemikalier på kemotaxi og proteinkinaseaktivitet undersøges (samarbejde med F. Chen, Huazhong Agricultural University Kina) (V. Leick)).

Molekylær epithelcellebiologi

Intracellulær transport og sortering af serpiner

Vi har sandsynliggjort, at antithrombin bærer et signal, der sikrer korrekt sekretion fra polariserede epithel-celler. Vi har påbegyndt et projekt, med sigte på at identificere proteiner, der interagerer med signalet (L. Vogel, H. Sjöström).

Cøliaki

Betydningen af enzymet vævstransglutaminase, som kan deamidere vigtige sygdomsassocierede epitoper og selv er et autoantigen ved sygdommen cøliaki, er undersøgt. Ved hjælp af en nyudviklet semi-kvantitativ metode (samarbejde med C. Koch, Statens Seruminstitut) er deamideringen og binding af epitopen til proteiner i tyndtarmslimhinden katalyseret af enzymet vævstransglutaminase karakteriseret. Binding af en ny epitop til egne proteiner kan være fremmende for dannelsen af autoantistoffer (H. Sjöström, H. Skovbjerg).

Aminopeptidase N

Et arbejde, der beskriver at en recombinant ekspresseret oprenset form af aminopeptidase N kan inhibere coronavirus 229E infektion af celler i kultur, er afsluttet. Vi har oprenset aminopeptidase N med henblik på at karakterisere enzymets tredimensionelle struktur (H. Sjöström, L. Vogel).

Enterocytens børstesømmembran

Et hidtil upåagtet domæne af børstesømmembranen, kaldet "deep apical tubules", er karakteriseret. Disse tubules fremtræder morfologisk som pleiomorfe, overflade-forbundne invaginationer, som rækker indtil 1 μ m ned i det underliggende "terminal web" område. Markører for bl.a. transcytose (IgA, pIgR) samt caveolin-1 er påvist i strukturerne, som desuden er følsomme for kolesterol depletion med methyl- β -cyclodextrin. Den strategiske lokalisation indikerer, at deep apical tubules kunne være et "hub" i de exo, endo-og/eller transcytotiske processer mellem den mikro-

villære del af børstesømmen og underliggende compartments. Annexin A2 er et cytosolært Ca^{2+} -afhængigt membran-bindende protein, som deltager i intracellulære membrantransport processer i en række celletyper. Annexin A2 påvistes ved hjælp af immunguld elektronmikroskopi i børstesømmembranen, hvor hovedparten var lokaliseret på membranens yderside. Dette indikerer, at annexinA2 translokerer membranen via en non-klassisk mekanisme, og på basis af proteinets membranfusogene egenskaber er fremsat en model for mekanismen (G. Hansen, M. Danielsen).

Medical functional genomics

Projektet sigter på at afdække molekylære mekanismer bag genudtryk i tarmen ved hjælp af *in vivo* undersøgelser af transkriptionsfaktors binding til promotorer af tarm-ekspresserede gener og ved bioinformatiske/statistiske analyser af kendte gen-regulerende sekvensers tilstedeværelse i tarm-ekspresserede gener. Med udgangspunkt i det humane laktase gen har vi identificeret et gen-regulatorisk område, med betydning for reguleringen af laktase genets aktivitet. En polymorfi i enhanceren er genetisk og funktionelt koblet til lidelsen adult-type hypolaktasi (laktose intolerance). Vi har vist, at $\text{TGF}\beta$ og HGF virker synergistisk på ekspressionen og akkumuleringen af laminin- γ 2 protein i colon cancer celler. RNA isoleret fra tarmbiopsier med normal histologi fra personer uden tarmsygdomme og patienter med colon cancer eller inflammatoriske tarmsygdomme (IBD) er blevet analyseret ved hjælp af dna array teknologi. En række gener, som differentielt udtrykt under disse sygdomme, er blevet identificeret og undersøges for at fastlægge genernes kobling til colon cancer eller IBD (J.T. Troelsen, J. Olsen S. Bressendorff, T.G.K. Jensen).

Membrantransport af lipofile molekyler

Undersøgelser af N-arachidonyl ethanolamids (Anandamids) transport over den forseglede humane erythrocytmembran (ghosts) er fortsat. Både tilstedeværelsen af et transport-protein og transport ved simpel diffusion er fremført. Vi har vist at anandamids membrantransport er meget hurtig og sandsynligvis en simpel diffusionsproces. For yderligere at belyse mekanismen for transporten, har vi varieret membranens indhold af kolesterol. Foreløbige resultater fra forsøg med "kolesterolfattige" ghosts tyder på en ændring af den transmembrane hastighedskonstant og af forholdet mellem anandamid bundet til den intracellulære og extracellulære side af ghost membranen (I.N. Bojesen).

Blodets kontaktfasesystem

Binding af aktiveret FXII til endothelceller er afhængig af intakte caveolae.

Factor XII (FXII) binder under visse omstændigheder til endothelceller. Under disse kan aktiveret FXII (FXIIa) aktivere HGF og visse matrix-metallo-proteinaser kan fragmentere FXII. Desuden deltager FXII ved reciprok aktivering af prekallikrein og kallikrein kan aktivere u-PA. Dette indikerer, at FXII/kallikrein systemet kan være en vigtig medspiller i angiogenesis. Det er velkendt, at FXIIa og kallikrein hurtigt inaktiveres af endogene hæmmere i plasmaet, hvorved ukontrolleret spredning og aktivering af zymogener forhindres. Vi har vist, at FXII binding til endothelceller er afhængig af intakte caveolae og undersøger nu om denne binding er medieret via u-PA receptoren, som er lokaliseret i caveolae (samarbejde med B. van Deurs, KU) (I. Schousboe)).

Biominalisering

Inhibition af vækst af krystaller, der forårsager "calcium pyrophosphate deposition disease"

Der udføres kinetiske undersøgelser af dannelse, vækst og opløsning af monokline og trikline calciumpyrophosphatdihydrat-krystaller, der ved patologisk udfældning kan medføre "calcium pyrophosphate deposition disease", specielt pseudo-arthritis-urica, når krystallerne fremkommer i synovialvæske. Påvirkning af bisphosphonater på processerne undersøges med henblik på evt. behandling og profylakse (samarbejde med T. Balic-Zunic, KU, K.P.H. Pritzker, Mount Sinai Hospital, University of Toronto).

Kinetiske undersøgelser af octacalciumphosphatkrystaller

Vækst- og opløsningskinetik af octacalciumphosphat, der ofte er en forløber for dannelse af calciumhydroxylapatitkrystaller, undersøges.

Spytproteiners og specielle mælkeproteiners indflydelse på vækst- og opløsningsprocesser af calciumhydroxylapatitkrystaller.

Spytproteiners og mælkeproteiners adsorption til calciumhydroxylapatitkrystaller og adsorptionens indflydelse på vækst- og opløsningskinetik for calciumhydroxylapatitkrystaller undersøges med henblik på belysning af proteinerne inhibition af udvikling af caries (samarbejdsprojekt med Københavns Tandlægeskole) (J. Christoffersen, M.R. Christoffersen).

Stofskifteregulation

Forskningen ligger inden for metabolisk regulation og celledifferentiering, især regulation af glycogenolyse, glycolyse og oxidativ fosforylering i lever og muskler samt leverens prioritering af fundamentale funktioner og regeneration (B. Quistorff, N. Grunnet, H.C. Bisgaard, O.H. Mortensen, S. Danø).

Energistofskiftet og substratvalg i skeletmuskel og hjerne

Udvikling af primærkulturer af myotubes med adækvat MHC isoformmønster på gelatinekulder er vist velegnede til målinger af iltforbrug og intracellulært calcium. Udvikling af kulturer deriveret fra satellitceller fra enkeltfibre af skeletmuskel. Studier af regulation af pyruvat dehydrogenase og dets phosphorylering i skeletmuskelceller (samarbejde med P. Schjerling, RH; H. Wackerhage, Univ. of Dundee, UK).

Non-lineær dynamik

Problemkreds vedr. matematisk modellering af energistofskiftet er taget op. Modellen bygger på målinger af koncentrationer, fluxer og dynamiske egenskaber bl.a. med NMR-spektroskopi og måling af NAD(P) redoxstanden. Forceringsforsøg er benyttet til undersøgelser af synkronisering af glykolytiske svingninger i gærceller, og der er udarbejdet teoretiske metoder til kvantificering af kontrollen af frekvens og stabilitet i et biokemisk reaktionssystem med oscillerende komponenter (samarbejde med P. Graae Sørensen, Kemisk Institut; S. De Monte, DTU; F. d'Ovidio, IMEDEA, Spanien).

Regulation af glucagonreceptoren i leverceller

Kortlægning af regulatoriske elementer i promotoren for glucagonreceptoren (samarbejde med E. Nishimura, Novo Nordisk).

Ændringer i leverens stofskifte ved skade og stress

Globale ændringer i leverens stofskifteveje er søgt kortlagt ved GeneChip analyser af mRNA ekspressionsprofiler efter leverskade og stress. Det er vist, at leveren efter skade opretholder metabolisk homeostase som sikrer organens normale funktion, samtidig med at processer krævet til gendannelse af leverens egen struktur og funktion opreguleres (samarbejde med N. Tygstrup og F. Cilius Nielsen, RH).

NMR-centeret

Projekterne har været koncentreret om energistofskiftet i forskellige *in vivo* og *in vitro* modeller, primært skeletmuskulatur og hjerne.

Lactat som substrat for hjernens energiomsætning

Rottehjerne og humane hjerne omsætter lactat i mængder, som svarer til glucose, når lactat tilbydes og hjernen samtidig er aktiveret ved fysisk arbejde. Det undersøges, om andre former for aktivering medfører lactat omsætning, og i hvor høj grad hjerneglycogen spiller en rolle i processen. Målinger af den aktive form af enzymet pyruvat dehydrogenase under forskellige grader af hypoxi fortsættes med henblik på at undersøge om hæmning af glycolysen ved laktat akkumulering skyldes redox hæmning (samarbejde med G. Greisen, RH; N.H. Secher, RH; J.-E. Hansen og R. Hemmingsen, BBH).

Regulering af nyttevirkningen ved muskelkontraktionen

Vi har med ³¹P-MRS vist, at ATP turn over i hvile bl.a. er afhængig af fibertype-sammensætningen og at denne parameter har betydning for basalstofskiftet. Vi har vist, at ATP forbruget per watt arbejde (eller per kraft-tidsenhed ved isometrisk kontraktion) falder med kontraktionstiden (samarbejde med I. Kambayashi, Univ.of Hokido, Japan; A. Ratkevicius, Preston Univ., UK).

Diabetesforskning

Betydningen af STAT5 og SOCS3 aktiviteten i β -cellerne for udvikling af diabetes.

β -cellernes antal og evne til at producere insulin er af vigtig betydning for udviklingen af type 1 og 2 diabetes. De to mest potente stimulatorer af vækst og insulinsekretion fra β -cellerne er prolaktin og væksthormon (GH), som primært virker gennem aktivering af STAT5 i β -cellerne. Vi har etableret transgene muselinjer med β -cellespecifik ekspression af enten en dominant negativ eller en konstitutiv aktiv mutant af STAT5 (samarbejde med Novo Nordisk A/S). Vi har fundet, at nedsat β -celle STAT5 aktivitet i de transgene mus fremmer udviklingen af type 1 diabetes induceret af streptozotocin og type 2 diabetes induceret gennem langtidsfodring med diæt med højt fedtindhold. Omvendt viste de transgene mus med forhøjet STAT5 aktivitet i β -cellerne en forbedret glukosetolerance i forhold til normale mus ved fedtdiæt fodring. Vi har påbegyndt undersøgelse af effekten af fedtdiæt på transgene mus med β -cellespecifik ekspression af SOCS3, som hæmmer GH-signaler i β -cellerne (samarbejde med Steno Diabetes Center). Vi har vist, at ekspression af dominant negativ STAT5 ved hjælp af adenovirusvektorer blokerer for den beskyttende effekt af GH på cytokin-induceret apoptose i β -cellelinjen INS-1 (M. Jackerott, K. Capito, P. Thams, Y.C. Lee, J. Knudsen, J. Jensen, J. Høiriis Nielsen).

GLP-1's betydning for nedsættelse af fedtsyre-induceret β -celledød

Fedme og dyslipidæmi går sædvanligvis forud for type 2 diabetes, og det er antaget, at forhøjet fedtsyre-koncentration i blodet kan føre til β -celledød og type 2 diabetes. Det er vist, at tarmhormonet GLP-1, som kan normalisere blodglukose-koncentrationen hos type 2 diabetikere nedsætter β -celledød (apoptose). Det undersøges, om GLP-1 eventuelt kan forhindre fedtsyre-induceret β -celledød, og om GLP-1 og fedtsyrer har modsatrettede effekter på pro- og anti-apoptotiske Bcl-2 proteiner, som regulerer apoptose (P. Thams, Y.C. Lee, K. Capito, J. Høiriis Nielsen).

Betydningen af A-kinase Anchoring Proteins (AKAPs) for β -cellens vækst og funktion

Foruden at stimulere insulinsekretion og hæmme β -celledød, øger hormonet GLP-1 antallet af β -celler ved at fremme differentiering og proliferation af β -celler. Det er vist, at GLP-1's effekt på insulinsekretionen afhænger af tilstedeværelsen af proteiner af AKAP familien, som er involveret i den subcellulære lokalisering af protein kinase A. For at undersøge betydningen af AKAPs i GLP-1's effekt på differentiering og proliferation i β -celler har vi identificeret bl.a. AKAP-7 i β -celler. Ved hjælp af antistoffer undersøges den subcellulære lokalisering (Y.C. Lee, N. Neubauer, P. Thams, J. Høiriis Nielsen).

Stamcelleforskning

Identificering af intestinale stamcellemarkører

To strategier er fulgt for at identificere proteiner, der er markører for intestinale stamceller. En strategi går på at udnytte paralleller mellem hud og tarmepithel og én på at identificere stamcelle markørkandidater ud fra proteiner, som udviser kryptspecifik ekspression. Ændringer i gen-ekspressionen under cellulær differentiering i hudepithel og tarmepithel er sammenlignet med dna array teknologi. Det er konstateret, at der i begge celletyper sker nedregulering af ikke cellespecifikke transkripter. Samtidigt identificeredes kemokin-receptoren CCR6, som ny markør for tidligt differentierede tarmepithelceller. For at identificere kryptspecifikke mRNA transkripter, er der lavet et internet-baseret søgeværktøj med tilhørende database over tarm-ekspresserede transkripter baseret på *in situ* hybridiseringsforsøg og udført dna-array (MGU-430A Affymetrix) ekspressionsanalyser (i triplikater) på RNA oprenset tyndtarmskrypter og villi fra mus. Resultaterne er pt. under bioinformatisk analyse. En ny strategi baseret på udnyttelse af fag-display antistof-biblioteker og biopanning på musekrypter er taget i anvendelse for at isolere antistoffer med specifik reaktivitet imod tyndtarmskrypter (J.T. Troelsen, J. Olsen, N. Spodsborg, L. Olsen, A. Stegmann, S. Dabelsteen).

Satellitceller fra skeletmuskel

Der arbejdes på at etablere et kultursystem af satellitceller med enkeltfibre fra soleus og EDL muskler fra udvoksede rotter. Målet er at definere kulturbetingelser, der resulterer i muskelcellekulturer med en fænotype, der ligner skeletmuskulatur med hensyn til myosin heavy chain former og insulinfølsomhed (N. Grunnet).

Identifikation af gener under differentiering af føtal pankreas

Ved fødselstidspunkt sker en markant øgning i antallet af b-celler i rottens pankreas. For at identificere faktorer, der er involverede i denne proces, er der udført gen-ekspressionsanalyser på Affymetrix dna Array chips på rottepankreas udtaget 2 dage før fødslen, på fødselstidspunktet og 2 dage efter fødslen (samarbejde med Finn Cilius Nielsen, RH). Gen-ekspressionsmønstret analyseres. Ekspressionen af visse transkriptionfaktorer, hormoner og proteiner, der har betydning for embryonal udvikling af pankreas, er undersøgt i føtal rottepankreasvæv efter dyrkning i 0-7 dage ved hjælp af real-time RT-PCR (L. Gaarn, S. Rohleder, Y.C. Lee, J. Høiriis Nielsen).

Stamcellers anvendelse ved reparation af leverskader

For at identificere de molekylære mekanismer med betydning for rekruttering af endogene stamcellepopulationer til reparation af leverskader, har vi udført genekspressionsanalyser herunder GeneChip Array, real-time RT-PCR, Northern blot og immunhistokemiske analyser i en række velkarakteriserede rottemodeller af leverregeneration efter alvorlig vævsskade. Vi har arbejdet på at etablere systemer til isolering og separering af stamceller og deres modne afkom, hepatocytter og galdegangsceller, fra human- og rottelever. Vi har, med baggrund i genekspressionsanalyserne, initieret eksperimenter som i detaljer skal karakterisere funktionen af proteinerne dlk og Bex-1/Bex-3 når leverregenerationen oprinder fra en aktivering og differentiering af endogene leverstamceller (K. Rud, M. Rasmussen, S. Friis, E. Jauho, B. Quistorff, H.C. Bisgaard).

Identifikation og isolering af stamceller i tarmen

For at isolere stamceller i tarmen og undersøge deres differentiering til bl.a. Glp-1 producerende L-celler, er der taget benyttet en dyremodel, hvor størstedelen af tarmens epithelceller mangler efter behandling med methotrexat. Der er udført dna-array analyse af duodenale og ileale RNA præparationer til bestemmelse af proliferation- og differentieringsrelaterede geners regulering. Tarmcellernes proliferation er sideløbende fulgt ved immunhistokemisk bestemmelse af BrdU-indbygning (H. Kofod, S. Carlsbæk).

Klinisk virksomhed

Den Arvebiologisk Klinik har haft ca. 300 konsultationer af patienter og familier med arvelige sygdomme. Der er foretaget mutationsanalyser og kromosomundersøgelser på patienter og på rekvirerede prøver.

Faglige og administrative hverv**Bedømmelsesudvalg**

B. Quistorff: Medlem af bedømmelsesudvalg ved professorat, KU. Medlem af European space agency/NASA's bedømmelsesudvalg for 2003 ansøgninger. Medlem af to bedømmelsesudvalg ved disputats, KU. Medlem af bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, KU.

G. Hansen: Formand for bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, KU. Medlem af bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, KVL.

H.C. Bisgaard: Formand for bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, KU.

H. Eiberg: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg, Odense Universitet.

H. Sjöström: Formand for bedømmelsesudvalg medicinsk doktorgrad, KU.

I. Schousboe: Formand for bedømmelsesudvalg medicinsk doktorgrad, KU.

J. Høiriis Nielsen: Medlem af bedømmelsesudvalg for professorat ved KU. Formand for bedømmelsesudvalg for 4 ph.d.-afhandlinger ved KU. Medlem af bedømmelsesudvalg for en ph.d.-afhandling, SDU. Opponent ved doktordisputats, Helsinki Universitet.

J. Olsen: Formand for to bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, KU. Medlem af bedømmelsesudvalg for adjungeret professorat, KU.

K. Capito: Formand for bedømmelsesudvalg for en ph.d.-afhandling, KU.

L. Hasholt: Formand for bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, KU. Medlem af bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, KU.

M. Danielsen: Medlem af bedømmelsesudvalg for undervisningsadjunktur, KU. Formand for bedømmelsesudvalg for adjunktur, KU.

N. Grunnet: Medlem af bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, DFU.

N.E. Møllegaard: Formand for to bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling, KU. Medlem af bedømmelsesudvalg ved adjunktur, KU.

N. Tommerup: Medlem af bedømmelsesudvalg for professorat, Kuopio, Finland. Medlem af bedømmelsesudvalg for lektorat, KVL.

P.E. Nielsen: Formand for tre ph.d.-bedømmelsesudvalg, KU. Medlem af bedømmelsesudvalg for professorat, KU. Medlem af bedømmelseskomite ved Volkswagen Stiftung.

S. Frederiksen: Formand for bedømmelsesudvalg ved lektorat, KU.

S.A. Sørensen: Formand for bedømmelsesudvalg ved ph.d.-afhandling. Formand for bedømmelsesudvalg ved adjungeret professorat, KU.

Udvalg og fonde

A. Nørremølle: Deltaget i "Værdigruppen" nedsat af rektor for KU.

B. Quistorff: Formand for Satsningsområdet, BioCampus, KU. Formand for udvalg til etablering af højfelt scanere ved fakultetet. Formand for fakultetets Strategiudvalg. Medlem af Fakultetsrådet. Medlem af rektors Forskningsudvalg.

H.C. Bisgaard: Medlem af Scleroseforeningens Forskningsudvalg. Medlem af Strategiudvalg for Satsningsområdet BioCampus, KU.

H. Sjöström: Næstformand i Novo Nordisk Fondens Nordisk Forsknings Komité.

J. Høiriis Nielsen: Medlem af Medical Science Review Committee for Juvenile Diabetes Research Foundation. Medlem af bestyrelsen for Biokemisk Forening og forskerskolen DASC-DOC.

J. Olsen: Medlem af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets Forskningsudvalg og Medlem af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets Forskningsudvalgs Forretningsudvalg.

J. Troelsen: Medlem af Biokemisk Forenings bestyrelse.

N. Grunnet: Medlem af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets Samarbejdsudvalg og Bygningsudvalget.

N. Tommerup: Medlem af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets Forskningsudvalg.

P.E. Nielsen: Medlem af ATV's erhvervsforskerudvalg. Medlem af Patentudvalget, KU. Medlem af styregruppen for Satningsområdet, BioCampus, KU.

S.A. Sørensen: Formand for bestyrelsen for Stadslæge Svend Ahrend Larsens og grosserer Jon Johannessons Fond. Medlem af bestyrelsen for Signe og Peter Greger-sens Mindefond.

Formidling

Redaktionelle hverv

H. Sjöström: Section editor på "Biochim. Biophys. Acta".
J. Høiriis Nielsen: Medlem af redaktionen for "Bio-Zoom"

J. Olsen: Medlem af videnskabeligt panel på "Ugeskrift for Læger".

N. Tommerup: Medlem af editorial board på "Cytogenetics and Genome Research".

P.E. Nielsen: Medlem af editorial advisory board på "Bioconjugate Chemistry", "ChemBioChem", "Chemistry and Biology". Medlem af editorial board på "Biochimica et Biophysica Acta". Regional editor på "Combinatorial Chemistry & High Throughput Screening". Editor på "Peptide Nucleic Acids, Protocols and Applications" (Horizon Press).

S.A. Sørensen: Medlem af editorial board på "Clinical Genetics".

Kongres

J. Høiriis Nielsen: Medarrangør af symposiet "Islet Development and Stem Cells in Diabetes", Helsinki, Finland, 3.-5. april 2003. Medarrangør af symposiet "Brave New World: A Human Embryonic Stem Cell Symposium", Gentofte, 12. december 2003, afholdt af den Britiske Ambassade.

N. Tommerup: Medlem af programkomiteen for Annual Meeting of European Society of Human Genetics. Medlem af Standing Committee for International System of Human Cytogenetic Nomenclature.

Netværk

H.C. Bisgaard: Deltager i den Større Tværgående Forskergruppe: "Stem Cells: A multiorgan, Basic and Applied Research Project" støttet af SSVF 2002-2007.

J. Høiriis Nielsen: Deltager i den Større Tværgående Forskergruppe: "Stem Cells: A multiorgan, Basic and Applied Research Project", SSVF 2002-2007, og "Center for Vækst og Regeneration", Erhvervsfremmestyrelsen, 2001-2005.

N. Tommerup: Deltager i projektet "IBD genetics", EU's 5. Rammeprogram. Deltager i projektet "EUROCRAN: Cleft lip-palate", EU's 5. Rammeprogram. Deltager i projektet "Multiplex", EU's 5. Rammeprogram. Deltager i German Genome Programme, Max Planck Institut für Molekulare Genetik, Berlin.

Z. Tümer: Deltager i projektet "IBD genetics", EU's 5. Rammeprogram. Deltager i German Genome Programme, Max Planck Institut für Molekulare Genetik, Berlin.

Konsulent og rådgivningsvirksomhed

H. Sjöström: Medlem af bestyrelsen for projektet "Kost kræft og helbred" i Kræftens Bekæmpelse. Medlem af det videnskabelige råd i Svenska Celiakiforbundet.

Gæsteforskere

A. Ratkevicius, Preston University, UK.

C. Einvik, Universitetet, Tromsø, Norge.

E. Engenheiro, Visiting Research Fellow, University of Coimbra, Portugal.

I. Kambyashi, Univ. of Hokeido, Japan.

J. Sanchez, Universitat Autònoma, Sabadell, Spanien.

L. Zhang, Guangxi University, Guanxi, Kina.

O. Pryds, Århus Kommunehospital, Danmark.

Q. Wu, Danida Fellowship Programme 104, Kina.

S. Cingoz, University of Izmir, Tyrkiet.

S.A. Juan, Boston University, USA.

S. Rohleder, Erasmus stipendiat, Wiens Universitet, Østrig.

T. Fiskaa, Universitetet, Tromsø, Norge.

Patenter

B. Quistorff: US patent 778.923, metode til at kvantitere angiogenese (sammen med P. Kristjansen og M. Kragh).

Instituteder Niels Grunnet

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	33,5	14,3	47,8
DVIP	7,4	0,4	7,8
STIP	5,0	4,8	9,8
TAP	49,9	13,4	63,3
Årsværk i alt	95,8	32,9	128,6
Løn	37.834,0	11.924,0	49.758,0
Frikøb mv.	-145,0	931,0	787,0
Øvrige drift	2.770,0	8.359,0	11.129,0
Anskaffelser	660,0	952,0	1.612,0
Bruttototal t.kr.	41.119,0	22.166,0	63.285,0

Stab

VIP Internt finansieret

Bisgaard, Hanne Cathrine; lektor.

Bojesen, Inge Norby; lektor.

Capito, Kirsten; lektor.

Christensen, Jesper Aagaard; lektor.

Christoffersen, Jørgen; lektor.

Christoffersen, Margaret Ruth; lektor.

Danielsen, Erik Michael; lektor.

Eiberg, Hans Rudolf Lytchoff; lektor.

Engelhardt, Mogens; lektor.

Fenger, Kirsten Svenning; lektor.

Frederiksen, Sune; lektor.

Grunnet, Niels; lektor.

Hansen, Gert Helge; lektor.

Hasholt, Lis Frydenreich; lektor.

Hellung-Larsen, Per; lektor.

Jackerott, Malene; adjunkt.

Landt, Jannik; undervisningsadjunkt.

Leick, Vagn Ravnsgaard; lektor.

Møllegaard, Niels Erik; lektor.

Niebuhr, Erik; lektor.
 Nielsen, Henrik; lektor.
 Nielsen, Jens Høiriis; lektor.
 Nielsen, Peter Eigil; professor.
 Nørremølle, Anne; adjunkt.
 Olsen, Jørgen; lektor.
 Quistorff, Bjørn; professor.
 Schousboe, Ellen Inger Holm; lektor.
 Sjöström, Hans Gunnar; professor.
 Thams, Peter Grevsen; lektor.
 Tommerup, Niels; professor.
 Troelsen, Jesper Thorvald; lektor.
 Tümer, Asuman Zeynep; lektor.
 Wandall, Annelise; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Bentin, Thomas; forskningsadj.
 Bugge, Tove Merete; lektor.
 Danø, Sune Demuth; adjunkt.
 Jauho, Eva Irene Stenbæk; forskningslektor.
 Kofod, Hans; lektor.
 Koppelhus, Uffe; lektor.
 Larsen, Lars Allan; forskningslektor.
 Lee, Ying Chiu; adjunkt.
 Rendtorff, Nanna Dahl; adjunkt.
 Shiraishi, Takehiko; forskningsadj.
 Silahatoglu, Asli Nilüfer; forskningsadj.
 Vogel, Charlotte Katrine; lektor.

STIP Internt finansieret

Bak, Mads; ph.d.-stipendiat.
 Boeck, Sofie Carlsbæk; ph.d.-stipendiat.
 Dodge, Rikke Rasmussen; ph.d.-stipendiat.
 Jensen, Janne; ph.d.-stipendiat.
 Juhl, Kirstine; ph.d.-stipendiat.
 Kjær, Klaus Wilbrandt; ph.d.-stipendiat.
 Naver, Bjarke; ph.d.-stipendiat.
 Neubauer, Nicole; ph.d.-stipendiat.
 Nielsen, Mette Gilling; ph.d.-stipendiat.
 Spodsberg, Nikolaj; forskningsstip.
 Vestergaard, Janni; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Bache, Iben; forskningsass.
 Bendifallah, Nadia; forskningsass.
 Brudzevsky, Dan; ph.d.-stipendiat.
 Hamzavi, Ramin; forskningsass.
 Hansen, Claus; forskningsass.
 Hansen, Lars; forskningsass.
 Hansen, Søren Lindemose; forskningsass.
 Larriba Harboe, Theresa; ph.d.-stipendiat.
 Nickelsen, Lise Adelaide; ph.d.-stipendiat.
 Oettinger, Michael; forskningsass.
 Olsen, Anne Goldbech; ph.d.-stipendiat.
 Olsen, Line; forskningsass.
 Pankratova, Stanislava; forskningsass.
 Petersen, Cathrine Bie; forskningsass.

Ph.d.-afhandlinger

Dabelsteen, Sally Anne Malene: A search for Epidermal Stem Cell markers.
 Jensen, Lars Riff: Differential mRNA expression in cells with defective ATP7A.

Jørgensen, Mikala Klok: Development and evaluation of molecular biological methods for identification and isolation of recombinant antigens for use in serodiagnosis of autoimmune diseases.

Rosted, Morten: On the identification of CBG-Binding Proteins using the Yeast Two-Hybrid System.

Fondsbevillinger

AICR Association for International Cancer Research

– Peptide nucleic acid derived gene therapeutic drugs for cancer treatment and research (Peter Eigil Nielsen) kr. 164.300.

Aksel Meyer Nielsen og Vetsera Meyer Nielsen

– Hæmning og dirigering af MDM2 mRNA splejsning med PNA antisense (Peter E. Nielsen) kr. 70.000.

Alfred Nielsen og Hustru's Fond

– Genekspression som prædikator for udvikling af tyktarmskræft (Jørgen Olsen) kr. 125.000.

Augustinus Fonden

– Læbe-ganespalte projekt (Linda Jacobsen/Niels Tommerup) kr. 300.000.
 – Reparation af leverskade ved rekruttering af stamceller (Hanne Cathrine Bisgaard) kr. 100.000.

Carlsbergfondet

– At undersøge en Hypotese om mekanismen ved FXII's aktivering af GLU-plasminogen på overfladen (Inger Schousboe) kr. 80.000.

Danida

– Identif. of candidate disease genes of Chinese disease-ass. transl. breakpoint (Niels Tommerup) kr. 75.000.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

– Cluster for Stamcelleforskning (Jens Høiriis Nielsen) kr. 89.000.

Diabetesforeningen

– Fedt-induceret celledød og dysfunktion af B-cellerne i Langerhanske øer fra mus (Kirsten Capito) kr. 60.000.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

– Reparation af leverskade ved rekruttering af stamceller (Hanne Cathrine Bisgaard) kr. 23.900.
 – Udvikling af stamceller til behandling af diabetes (Jens Høiriis Nielsen) kr. 100.000.

Direktør Jacob Madsen og Hustru Olga Madsens Fond

– NGR peptider til brug i behandling af cancer (Charlotte Katrine Vogel) kr. 15.000.

EFSD Europ. Found. for the Study of Diabetes/Novo

– Stimulation of beta cell growth and function by GLP-1: the role of A kinase (Jens Høiriis Nielsen) kr. 744.000.

Forskningsstyrelsen

– Betydning af STAT5 for udvikling af diabetes: Karakterisering af transgene mus med beta celle-specifik ekspression af STAT5 mutanter (Malene Jackerott) kr. 500.000.

- Growth of the Pancreatic Beta cell (Jens Høiriis Nielsen) kr. 842.100.
- Genekspression og cellulær fænotype i tyndtarmsepithellet (Jørgen Olsen) kr. 300.000.
- Kortlægning af komplekse geniske træk og sygdomsdispositioner. Videreføring af den Københavnske familiebank (Hans Eiberg) kr. 900.000.
- Lipid rafts og deres betydning i cellemembraner (Gert Helge Hansen) kr. 148.500.

Grønlandshjemmestyre

- Cholestasis Familiaris Groenlandica (Hans Eiberg) kr. 108.000.
- Undersøgelse af hyppigheden af PCCB (Hans Eiberg) kr. 40.000.

H:S Direktionen

- Gener involveret i normal hørelse og hørenedsættelse (Lisbeth Tranebjerg) kr. 200.000.
- WJC drift (Lisbeth Tranebjerg) kr. 100.000.

Hjerteforeningen Foren. til Hjertesygdom. Bekæmpelse

- Genetiske årsager til medfødte hjertemisdannelser (Lars Allan Larsen) kr. 250.000.

Kong Christian den X's Fond

- NGR-peptider til brug i behandling af cancer (Charlotte Katrine Vogel) kr. 15.000.

Kræftens Bekæmpelse

- Aktivering af p53 via hæmning af MDM2 syntese med PNA antisense (Peter E. Nielsen) kr. 505.000.
- Cancerrisiko for personer med medfødte kromosomale rearrangement (Niels Tommerup) kr. 94.500.

Lundbeckfonden

- Dna-strukturens betydning for binding af genregulatoriske proteiner (Niels Erik Møllegaard) kr. 360.000.

Pantheo A/S

- PNA som inhibitor af hiv replikation (Uffe Koppelhus) kr. 137.000.
- GABAA receptorer: Funktionel lokalisation i lipid rafts i nerveceller (Gert Helge Hansen) kr. 175.000.
- Funktionel undersøgelse af en fornyeligt identificeret human transkriptionsfamilie (Jesper Aagaard Christensen) kr. 675.000.

Læge Sofus Carl Emil Friis og Hustru Olga Doris/A

- Reparation af leverskade ved rekruttering af stamceller (Hanne Cathrine Bisgaard) kr. 228.000.

Løvens Kemiske Fabrik

- Liver repair/regeneration by recruitment of stem-like cell populations (Hanne Cathrine Bisgaard) kr. 50.000.

Nordisk Forsknings Komite

- Beta-cellevækst (Jens Høiriis Nielsen) kr. 100.000.

Novo Nordisk Fonden

- Pancreatic stemcells: The role of cytokines in self-renewal and differentiation to betacells (Jens Høiriis Nielsen) kr. 100.000.
- GLP-1 receptor-signalling mechanisms in the prevention of fatty acid induced... (Peter Thams) kr. 100.000.

- Transportmekanismer til og fra enterocytens børstesøm (Gert Helge Hansen) kr. 199.400.
- Betydning af IGA endomysium-antistoffer i serum hos patienter med cøliaki (Hanne Skovbjerg) kr. 100.000.
- The physiology and pathophysiology of FXII bound to receptors on endothelial cells (Inger Schousboe) kr. 125.000.
- Involvement of FXII in the plasminogen mediated angiogenesis: Mechanism of initiating plasminogen (Inger Schousboe) kr. 100.000.
- Transcriptionsfaktorer og cis-elementer af betydning for differentierings afhængig genregulation i tyndtarmsslimhinden (Jesper Thorvald Troelsen) kr. 100.000.

Max Planck Inst. Berlin

- Mendelian cytogenetics network (Niels Tommerup) kr. 1.153.000.

Oticon Fonden W. Demant

- Genomforskning i cochleas funktion og høretab (Nanna D. Rendtorff/Niels Tommerup) kr. 862.100.

Savværksejer Jeppe Juhl og Hustru Ovita

- Reparation af leverskade ved rekruttering af stamceller (Hanne Cathrine Bisgaard) kr. 95.700.

Stadslæge Svend Ahrend Larsen/Gross. J. Johansson

- Etablering af cellemodel for Huntingtons Chorea (Lis Hasholt) kr. 191.900.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- PNA directed sequence addressed self-assembly of dna nanostructures (Peter E. Nielsen) kr. 360.000.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Regulation af metabolismen i human intecostalmuskulatur (Bjørn Quistorff) kr. 162.000.
- Effekten af pyruvat dehydrogenase kinase/skolarstipendium (Niels Grunnet) kr. 162.000.

Torben og Alice Frimodts Fond

- Forum for Gen-Etik og genetik (Klaus Wilbrandt Kjær/Niels Tommerup) kr. 50.000.

University of Utah

- Drift (Klaus Wilbrandt Kjær) kr. 24.600.

US Genomics

- New PNA structures for genetic analysis (Peter Eigil Nielsen) kr. 117.100.

Villum Kann Rasmussen Fonden

- Post.doc.-stipendium (Sune Danø) kr. 450.000.

Øjenfonden

- Genomforskning og diagnostik ved katarakt og retinitis pigmentosa (Lars Hansen) kr. 125.000.

Publikationer

Andersen P.S., Jespersgaard C., Vuust J., Christiansen M., Larsen L.A.: Capillary electrophoresis-based single stand dna conformation analysis in high-throughput mutation screening. Hum.Mutat. Vol. 21, s. 455-65. 2003.

- Andersen P.S., Jespersgaard C., Vuust J., Christiansen M., Larsen L.A.: High-throughput single strand conformation polymorphism mutation detection by automated capillary array electrophoresis: validation of the method. *Hum.Mutat.* Vol. 21, s. 116-122. 2003.
- Bak M., Hansen C., Tommerup N., Larsen L.A.: The Hedgehog signaling pathway – implications for drug targets in cancer and neurodegenerative disorders. *Pharmacogenomics* Vol. 4, s. 411-429. 2003.
- Beck F., Nielsen P.E.: Peptide Nucleic Acid (PNA): A dna Mimic with a Pseudopeptide Backbone. i: Artificial dna. *Methods and Applications* s. 91-114. Eds. Yury E. Khudyakov & Howard A. Fields. CRC Press, USA 2003.
- Bendifallah N., Kristensen E., Dahl O., Koppelhus U., Nielsen P.E.: Synthesis and Properties of Ester-Linked Peptide Nucleic Acid Prodrug Conjugates. *Bioconjugate Chem.* Vol. 14, s. 588-592. 2003.
- Bentin T., Larsen H.J., Nielsen P.E.: Combined Triplex/Duplex Invasion of Double-Stranded dna by "Tail-Clamp" Peptide Nucleic Acid. *Biochemistry* Vol. 42, s. 13987-13995. 2003.
- Bentin T., Nielsen P.E.: Superior Duplex dna Strand Invasion by Acridine Conjugated Peptide Nucleic Acids. *J.Am.Chem.Soc.* Vol. 125, s. 6378-6379. 2003.
- Bojesen I.N.: Studies of membrane transport mechanism of long-chain fatty acids in human erythrocytes. *Recent Res. Devel.Membrane Biol.* Vol. 1, s. 33-50. 2002.
- Bojesen I.N., Hansen H.: Binding of anandamide to bovine serum albumin. *J. Lipid Res.* Vol. 44, s. 1790-1794. 2003.
- Braccia A., Villani M., Immerdal L., Niels-Christiansen L-L., Nyström B.T., Hansen G.H., Danielsen E.M.: Microvillar Membrane Microdomains Exist at Physiological Temperature. *The Journal of Biological Chemistry* Vol. 278, s. 15679-15684. 2003.
- Brandt M.: Synthesis and biological studies of distamycin- and microcin analogues. s. 1-153. Institut for Medicinsk Biokemi og Genetik. Københavns Universitet 2003.
- Breslin J.J., Mørk I., Smith M.K., Vogel L.K., Hemmila E.M., Bonavia A., Talbot P.J., Sjöström H., Norén O., Holmes K.V.: Human Coronavirus 229E: Receptor Binding Domain and Neutralization by Soluble Receptor at 37°C. *Journal of Virology* Vol. 77, s. 4435-4438. 2003.
- Buchvald F., Eiberg H.R.L., Bisgaard H.: Heterogeneity of FeNO response to inhaled steroid in asthmatic children. *Clin. Exp. Allergy* Vol. 33, s. 1735-1740. 2003.
- Christoffersen J., Christoffersen M.R.: (red.). *Kemiske Data og Oversigter*. 132s. FADL's Forlag, Danmark 2003.
- Christoffersen J., Christoffersen M.R.: Kinetics and Mechanisms of Crystal Growth and Dissolution. i: *The Experimental Determination of Solubilities* s. 77-97. Eds. G.T. Hefter and R. P.T. Tomkins. Wiley, 2003.
- Christoffersen M.R., Christoffersen J.: Effects of a Bisphosphonate (EHDP) on Growth, Formation, and Dissolution of Calcium Pyrophosphate Crystals. *Crystal Growth & Design* Vol. 3, s. 79-82. 2003.
- Dabelsteen S., Troelsen J.T., Olsen J.: Identification of keratinocyte proteins that mark subsets of cells in the epidermal stratum basale: comparisons with the intestinal epithelium. *Oncol. Res.* Vol. 13, s. 393-398. 2003.
- Danielsen M.E., Hansen G.H.: Lipid rafts in epithelial brush borders: atypical membrane microdomains with specialized functions. *Biochimica et Biophysica Acta* Vol. 1617, s. 1-9. 2003.
- Danielsen M.E., Van Deurs B., Hansen G.H.: "Nonclassical" secretion of annexin A2 to the luminal side of the enterocyte brush border membrane. *Biochemistry* Vol. 42, s. 14670-14676. 2003.
- Duan R.D., Cheng Y., Hansen G.H., Hertervig E., Liu J.J., Syk I., Sjöström H., Nilsson A.: Purification, localization, and expression of human intestinal alkaline sphingomyelinase. *J. Lipid. Res.* Vol. 44, s. 1241-1250. 2003.
- Elsner P., Grunnet N., Quistorff B.: Effects of electrostimulation on glycogenolysis in cultured rat myotubes. *Eur. J. Physiol.* Vol. 447, s. 356-362. 2003.
- Frederiksen S., Andersen J.H.: The external promoter in the guinea pig 5S rRNA gene is different from the rodent promoter. *Hereditas* Vol. 139, s. 156-160. 2003.
- Friedrichsen B.N., Carlsson C., Møldrup A., Michelsen B., Jensen C.H., Teisner B., Nielsen J.H.: Expression, biosynthesis and release of preadipocyte factor-1/delta-like protein/fetal antigen-1 in pancreatic B-cells: possible physiological implications. *Journal of Endocrinology* Vol. 176, s. 257-266. 2003.
- Friedrichsen B.N., Richter H.E., Hansen J.A., Rohdes C.J., Nielsen J.H., Billestrup N., Møldrup A.: Signal Transducer and Activator of Transcription 5 Activation Is Sufficient to Drive Transcriptional Induction of Cyclin D2 Gene and Proliferation of Rat Pancreatic B-Cells. *Molecular Endocrinology* Vol. 17, s. 945-958. 2003.
- Grunnet N., Tygstrup N., Dich J.: Autoprotection against Acetaminophen Toxicity in Cultured Rat Hepatocytes: The Effect of Pretreatment and Growth Factors. *Pharmacology & Toxicology* Vol. 93, s. 135-141. 2003.
- Guerra C., Wada Y., Leick V.R., Aron B., Satir P.: Cloning, Localization, and Axonemal Function of *Tetrahymena* Centrin. *Molecular Biology of the Cell* Vol. 14, s. 251-261. 2003.
- Hamzavi R., Dolle F., Tavitian B., Dahl O., Nielsen P.E.: Modulation of the Pharmacokinetic Properties of PNA: Preparation of Galactosyl, Mannosyl, Fucosyl, *N*-Acetylgalactosaminyl, and *N*-Acetylglucosaminyl Derivatives of Aminoethylglycine Peptide Nucleic Acid Monomers and Their Incorporation into PNA Oligomers. *Bioconjugate Chemistry* Vol. 14, s. 941-954. 2003.
- Hansen G.H., Niels-Christiansen L-L., Immerdal L., Danielsen E.M.: Scavenger receptor class B type I (SR-BI) in pig enterocytes: trafficking from the brush border to lipid droplets during fat absorption. *Gut* Vol. 52, s. 1424-1431. 2003.
- Hansen G.H., Pedersen J., Niels-Christiansen L-L., Immerdal L., Danielsen E.M.: Deep-apical tubules: dynamic lipid-raft microdomains in the brush-border region of enterocytes. *Biochem.J.* Vol. 373, s. 125-132. 2003.
- Hansen J.J., Broos P., Westergaard M., Nielsen M.N., Eiberg H.R.L., Børglum A.D., Mogensen J., Kristiansen K., Bolund L., Gregersen N.: Genomic structure of the human mitochondrial chaperonin genes: HSP60 and HSP10 are localised head to head on chromosome 2 separated by a bidirectional promoter. *Hum.Genet* Vol. 112, s. 71-77. 2003.
- Harboe T.L., Jensen L.R., Hansen C., Horn P., Bendixen C., Tommerup N., Tümer Z.A.: Cloning, characterization and chromosomal localization of the *Sus scrofa* SLC31A1 gene. *Anim.Genet.* Vol. 34, s. 59-61. 2003.
- Hartkopp A., Harridge S.D.R., Mizuno M., Ratkevicius A., Quistorff B., Kjaer M., Biering-Sørensen F.: Effect of training on contractile and metabolic properties of wrist

- extensors in spinal cord-injured individuals. *Muscle Nerve* Vol. 27, s. 72-80. 2003.
- Hasholt L.F., Abell K., Nørremølle A., Nellesmann C., Fenger K., Sørensen S.A.: Antisense downregulation of mutant huntingtin in a cell model. *J. Gene Med.* Vol. 5, s. 528-538. 2003.
- Havndrup O., Bundgaard H., Andersen P.S., Larsen L.A., Vuust J., Kjeldsen K., Christiansen M.: Outcome of clinical versus genetic family screening in hypertrophic cardiomyopathy with focus on cardiac beta-myosin gene mutations. *Cardiovasc Res.* Vol. 57, s. 298-301. 2003.
- Johansen L., Quistorff B.: 31 P-MRS Characterization of Sprint and Endurance Trained Athletes. *Int. J. Sports Med.* Vol. 24, s. 183-189. 2003.
- Kalscheuer V.M., Tao J., Donnelly A., Hollway G., Schwinger E., Kubart S., Menzel C., Hoeltzenbein M., Tommerup N., Eyre H., Harbord M., Haan E., Sutherland G.R., Ropers H.H., Gecz J.: Disruption of the serine/threonine kinase 9 gene causes severe X-linked infantile spasms and mental retardation. *Am.J.Hum.Genet.* Vol. 72, s. 1401-1411. 2003.
- Kerman K., Ozkan D., Kara P., Erdem A., Meric B., Nielsen P.E., Ozsos M.: Label-Free Bioelectronic Detection of Point Mutation by Using Peptide Nucleic Acid Probes. *Electroanalysis* Vol. 15, s. 667-670. 2003.
- Koppelhus U.: *In vitro* and *ex vivo* studies on PNA, Ad-PNA and peptide-PNA conjugates. 280 s. University of Copenhagen. Denmark 2002.
- Koppelhus U., Nielsen P.E.: Cellular delivery of peptide nucleic acid (PNA). *Advanced Drug Delivery Reviews* Vol. 55, s. 267-280. 2003.
- Leick V.R., Iversen C.A.G., Olesen J.D., Bøgg-Hansen T.C.: Concanavalin A and the motile behavior of the ciliate *Tetrahymena*. *Euro. J. of Protistology* Vol. 39, s. 390-393. 2003.
- Milman N., Koefoed P., Pedersen P., Nielsen F.C., Eiberg H.R.L.: Frequency of the *HFE* C282Y and H63D mutations in Danish patients with clinical haemochromatosis initially diagnosed by phenotypic methods. *European Journal of Haematology* Vol. 71, s. 403-407. 2003.
- Mølgaard C., Andersen N.L., Barkholt V., Grunnet N., Hermansen K., Nyvad B., Pedersen B.K., Raben A., Rosenberg L.C., Stender S.: Sukkers sundhedsmæssige betydning. *Ugeskrift for Læger* Vol. 165, s. 4207-4210. 2003.
- Mølgaard C., Andersen N.L., Barkholt V., Grunnet N., Hermansen K., Nyvad B., Pedersen B.K., Raben A., Stender S.: Sukkers sundhedsmæssige betydning. S. 3-112. Ernæringsrådet, 2003.
- Møllegaard N.E., Nielsen P.E.: Applications of Uranyl Cleavage Mapping of RNA Structure. i: RNA-Ligand Interactions. Part B. *Molecular Biology Methods. Methods in Enzymology.* Vol. 318 s. 43-47. Eds. Daniel W. Celander and John N. Abelson. Academic Press, 2000.
- Møllegaard N.E., Nielsen P.E.: Increased Temperature and 2-Methyl-2,4-pentandiol Change the dna Structure of both Curved and Uncurved Adenine/Thymine-Rich Sequences. *Biochemistry* Vol. 42, s. 8587-8593. 2003.
- Naver B., Stub C., Møller M., Fenger K., Hansen A.K., Hasholt L., Sørensen S.A.: Molecular And Behavioral Analysis of the R6/1 Huntington's Disease Transgenic Mouse. *Neuroscience* Vol. 122, s. 1049-1057. 2003.
- Nielsen H., Fiskaa T., Birgisdottir Å.B., Haugen P., Einvik C., Johansen S.: The ability to form full-length intron RNA circles is a general property of nuclear group I introns. *RNA* Vol. 9, s. 1464-1475. 2003.
- Nielsen P.E., Püschl A.: *Peptide Nucleic Acids.* vol. E 22 c, i: Houben-Weyl. *Methods of Organic Chemistry. Synthesis of Peptides and Peptidomimetics* s. 822-835. Ed. Murray Goodman. Georg Thieme Verlag Stuttgart, New York 2003.
- Norén O., Sjöström H.: *Aminopeptidase N. i: Wiley Encyclopedia of Molecular Medicine,* vol. 5 s. 179-181. John Wiley & Sons, Inc., 2002.
- Nørremølle A., Grunnet M., Hasholt L., Sørensen S.A.: Cells Exposed to a Huntingtin Fragment Containing an Expanded Polyglutamine Tract Show No Sign of Ion Channel Formation: Results Arguing Against the Ion Channel Hypothesis. *Journal of Neuroscience Research* Vol. 71, s. 132-137. 2003.
- Olesen C., Silber J., Eiberg H.R.L., Ernst E., Petersen K., Lindenberg S., Tommerup N.: Mutational analysis of the human FATE gene in 144 infertile men. *Hum.Genet.* Vol. 113, s. 195-201. 2003.
- Olsen A.G., Dahl O., Nielsen P.E.: A Novel PNA-Monomer for Recognition of Thymine in Triple-Helix Structures. *Nucleosides, Nucleotides & Nucleic Acids* Vol. 22, s. 1331-1333. 2003.
- Olsen H.L., Høy M., Zhang W., Bertorello A.M., Bokvist K., Capito K., Efanov A.M., Meister B., Thams P., Yang S.-N., Rorsman P., Berggren P.-O., Gromada J.L.: Phosphatidylinositol 4-kinase serves as a metabolic sensor and regulates priming of secretory granules in pancreatic B cells. *PNAS* Vol. 100, s. 5187-5192. 2003.
- Olsen H.L., Nørby P.L., Høy M., Spee P., Thams P., Capito K., Petersen J.S., Gromada J.L.: Imidazoline NNC77-0074 stimulates Ca²⁺-evoked exocytosis in INS-1E cells by a phospholipase A₂-dependent mechanism. *Biochemical and Biophysical Research Communications* Vol. 303, s. 1148-1151. 2003.
- Olsen J., Kirkeby L.T., Brorsson M.M., Dabelsteen S., Troelsen J.T., Bordoy R., Fenger K., Larsson L.-I.: Converging signals synergistically activate the LAMC2 promoter and lead to accumulation of the laminin (gamma)-2 chain in human colon carcinoma. *Biochemical Journal* Vol. 371, s. 211-221. 2003.
- Petersen O.W., Nielsen H.L., Gudjonsson T., Villadsen R., Rank F., Niebuhr E., Bissel M.J., Ronnov-Jessen L.: Epithelial to mesenchymal transition in human breast cancer can provide a nonmalignant stroma. *Am. J. Pathol.* Vol. 162, s. 391-402. 2003.
- Poulsen L., Horn N., Heilstrup H., Lund C., Tümer Z.A., Møller L.B.: X-linked recessive Menkes disease: identification of partial gene deletions in affected males. *Clin.Genet.* Vol. 62, s. 449-457. 2002.
- Protozanova E., Demidov V.V., Nielsen P.E., Frank-Kamenetskii M.D.: Pseudocomplementary PNAs as selective modifiers of protein activity on duplex dna: the case of type IIs restriction enzymes. *Nucleic Acids Research* Vol. 31, s. 3929-3935. 2003.
- Quistorff B., Aspegren K.: Den interaktive forelæsning. En simpel form for studenteraktiverende undervisning. *Ugeskrift for Læger* Vol. 165, s. 3400-3403. 2003.
- Quistorff B., Grunnet N.: Omdannelse af sukker og andre kulhydrater til fedt hos mennesker. *Ugeskrift for Læger* Vol. 165, s. 1551-1552. 2003.
- Schousboe E.I.: Binding of activated Factor XII to endo-

- thelial cells affects its inactivation by the C1-esterase inhibitor. *Eur. J. Biochem.* Vol. 270, s. 111-118. 2003.
- Silahtaroglu A.N., Tommerup N., Vissing H.: FISHing with locked nucleic acids (LNA): evaluation of different LNA/dna mixmers. *Mol. Cell. Probes.* Vol. 17, s. 165-169. 2003.
- Thiselton D.L., Alexander C., Taanman J.W., Brooks S., Rosenberg T., Eiberg H.R.L., Andreasson S., Van Rege-morter N., Munier F.L., Moore A.T., Bhattacharya S.S., Votruba M.: A comprehensive survey of mutations in the OPA1 gene in patients with autosomal dominant optic atrophy. *Invest. Ophthalmol. Vis. Sci.* Vol. 43, s. 1715-1724. 2002.
- Troelsen J.T., Mitchelmore C., Olsen J.: An enhancer acti-vates the pig lactase phlorizin hydrolase promoter in in-testinal cells. *Gene* Vol. 305, s. 101-111. 2003.
- Troelsen J.T., Olsen J., Møller J., Sjöström H.: An Up-stream Polymorphism Associated With Lactase Persi-stence Has Increased Enhancer Activity. *Gastroentero-logy* Vol. 125, s. 1686-1694. 2003.
- Tümer Z.A., Møller L.B., Horn L.: Screening of 383 unre-lated patients affected with Menkes disease and finding of 57 gross deletions in ATP7A. *Hum. Mutat.* Vol. 22, s. 457-464. 2003.
- Woetmann A., Brockdorff J., Lovato P., Nielsen M., Leick V.R., Rieneck K., Svejgaard A., Geisler C., Ødum N.: Protein Phosphatase 2A (PP2A) Regulates Interleukin-4-mediated STAT6 Signaling. *The Journal of Biological Chemistry* Vol. 278, s. 2787-2791. 2003.

Institut for Medicinsk Mikrobiologi og Immunologi

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, dr.med. Carsten Geisler, viceinstitutleder, lektor, dr.med. Thor Theander, professor, dr.med. Niels Højby samt laborant Sussie Schreiber.

Organisation

Instituttet er fagligt opdelt i fire afdelinger: medicinsk bakteriologi, medicinsk virologi, medicinsk parasitologi samt det tværgående immunologiske fagområde.

Adresse

Panum Institut
Bygn. 24.2.44
Blegdamsvej 3C
2200 København N
Telefon 35 32 78 50
Fax 35 32 78 53
s.hansen@immi.ku.dk
www.immi.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Instituttets historiske udvikling er beskrevet i tidligere udgaver af Årbogen.

Personaleforhold

Den ledige professorstilling i eksperimentel virologi er blevet besat med dr.med. Allan Randrup Thomsen, som tiltræder pr. 1.1.2004.

Dr.med. Niels Ødum er pr. 1.4.2003 tiltrådt et professorat i immunsystemets signaltransduktion. Niels Ødum er ansat ved Molekylærbiologisk Institut på Det Naturvidenskabelige Fakultet, men har i en længere årrække været fast tilknyttet instituttet.

Ph.d., cand.scient. Jan Pravsgaard Christensen er blevet ansat som lektor i eksperimentel immunologi ved instituttet med tiltrædelse pr. 1.9.2004.

Instituttet har med udgangen af august 2003 sagt farvel til lektor, dr.med. Ole Werdelin.

Et antal lektor- og professorstillinger inden for instituttets fire fagområder ventes besat i løbet af 2004.

Forskningsvirksomhed

1. Bakteriologi

1.1. *Pseudomonas aeruginosa*

Hovedsatsningen er ligesom de tidligere år den kroniske *Pseudomonas aeruginosa* lungeinfektion hos cystisk fibrose patienter, som undersøges ved *in vitro* teknikker, dyreforsøg og kliniske undersøgelser. Der er tre hovedlinjer i forskningen for tiden. Resistensmekanismer hos *P. aeruginosa* mod især beta-lactam antibiotika. Her arbejdes

med fundet af en ny insertionssekvens (IS1669) i ampD-genet, som medfører høj konstitutiv expression af kromosomet beta-lactamase hos *P. aeruginosa*. Vi har på baggrund af tidligere resultater med oxygen radikal skade på *P. aeruginosa*'s alginat gener påbegyndt en undersøgelse af total omfanget af oxygen-radikal skader på *P. aeruginosa* kromosomer, og vi har i konsekutive isolater fra cystisk fibrose patienter fundet hypermutable isolater, som samtidig er stigende resistente over for antibiotika. Der er således holdepunkter for at kronisk inflammationsrespons inducerer mutation i *P. aeruginosa* som kan selekteres af antibiotikabehandling. Vi har sammen med kolleger på DTU vist, at furanoner kan hæmme homoserin-lactose hos *P. aeruginosa in vivo* i en musemodel og derved bakteriernes produktion af virulensfaktorer, og vi har vist, at der også kan ske homoserin-lactose baseret kommunikation mellem *P. aeruginosa* og *B. cepacia*. (N. Højby, O. Ciofu, N. Bagge).

1.2. Mikroorganismers virulensfaktorer og diagnostik af bakterielle infektioner

Undersøgelse af membrantransport i Plasmodium falciparum inficerede erythrocytter med henblik på patogenese og nye behandlingsstrategier foretages i samarbejde med Medicinsk-Fysiologisk Institut og Danmarks Farmaceutiske Højskole (P. Ellekvist, C. Ricke, D. Klærke, T. Zeuten, J. Jaroszewski). Immunresponsen mod Salmonella arter undersøges i patientsera i samarbejde med T. Dalby og K. Kroghfelt (SSI). Tuberkulose-epidemiens udvikling i Danmark i de seneste 25 år undersøges i samarbejde med C. Jensen og T. Lillebæk (SSI). Fortsatte undersøgelser af virulensfaktorer hos Helicobacter pylori foretages i samarbejde med S. Hartzen, Centralsygehuset i Hillerød (H. Colディング).

2. Virologi

2.1. Immunforsvaret ved virusinfektioner

2.1.1. Analyse af betydningen af kemokin/kemokinreceptorer for migrationen af effektor T-celler ind i inficerede væv. Dette projekt involverer bl.a. analyse af genetisk manipulerede mus med specifikke defekter i kemokinsystemet, udvalgt på basis af tidligere kortlægning af ekspresion i forbindelse med virale infektioner i hjerne og lever. Endvidere undersøges betydningen af viralt kodede kemokinantagonister på det antivirale inflammatoriske respons.

2.1.2. Betydningen af adhæsionsmolekyler for migration af effektor T-celler lokalt i inficeret væv. Ved hjælp af antistoffer rettet mod molekylerne VLA-1, VLA-2 og VLA-4 undersøges ekspresionen og funktionen af disse molekyler for celle-matrix interaktioner i forbindelse med T-celle migration.

2.1.3. Molekylære interaktioner af betydning for aktivering og vedligeholdelsen af et effektivt T-celle svar ved virusinfektioner. Også her studeres genetisk manipulerede mus (bl.a. B-celle -/- og MHC klasse II -/-) for deres evne til at rejse og vedligeholde effektiv T-celle immunsurveillance.

2.1.4. Betydningen af vaccination mod enkeltepitoper for værts/virus interaktionen vurderet på et individuelt og populationsrelateret niveau. Fører dette vaccineprincip til dårligere immunitet over for virusvarianter og ses fremkomst af sådanne i højere grad efter enkeltepitopimmunisering? Dna-baserede vacciner anvendes til disse studier.

2.1.5. Molekylære effektormekanismer af betydning ved kontrol af virusinfektioner. Ved hjælp af genetisk manipulerede mus undersøges betydningen af specifikke effektor-systemer (gamma-interferon, perforin mv.) for virusbekæmpelsen samt immunregulationen (A.R. Thomsen, J.P. Christensen, J.E. Christensen, S.Ø. Kauffmann, C. Bartholdy, A.N. Madsen, P. Henrichsen, C. de Lemos, P. Holst).

2.2. Interferonlaboratoriet

Interferonlaboratoriet fortsætter sit common cold/rhinitis projekt på flere områder: (i) færdiggørelsen af en dobbelt-blind, placebokontrolleret afprøvning i USA samt nye placebo-kontrollerede undersøgelser i Danmark via GCP-studier, (ii) pilot-studier af enkelte rhinitispatienter samt (iii) *in vitro*-undersøgelser vedr. indflydelsen af TNF-alfa, HuIFN-alfa og IL-8 på rhinovirus infektioner.

Ad (i) Afprøvningen i USA hos prof. Turner (Virginia University, MD) involverede 96 frivillige forsøgspersoner med common cold (< 30 h post-infektion) med et forudvalgt niveau af det totale symptom score (SS). Behandlingen (4 dage) med et flavonoid-derivat (lozenges) viste en signifikant effekt på common cold syndromet (SS) samt en markant depression af rhinitis allerede inden for 24 timer. Resultaterne publiceres i 2004 (R.B. Turner, S.L. Fowler, K. Berg).

Ad (ii) Enkelte rhinitis patienter med længerevarende rhinitis (af 4-60 dages varighed, formentlig allergi-induceret) blev behandlet som ovenfor i 7-10 dage med et positivt resultat. En mere systematisk undersøgelse er under planlægning (H. Andersen, K. Berg).

Ad (iii) Indflydelsen af 3 vigtige cytokiner (TNF-alfa, HuIFN-alfa og IL-8) på rhinovirus infektionen, *in vitro*, er blevet nøjere undersøgt i laboratoriet: TNF-alfa fremmer/potentierer rhinovirus infektioner (vist med HRV 1A, 14 og 39) således at "spor" af virusinfektioner bliver til "full blown infections" når der tilsættes små mængder TNF-alfa (20-100 pg/ml); HuIFN-alfa hæmmer som forventet produktionen af HRV; TNF-alfa udøver en markant depression af interferonsystemet, allerede ved 2 pg/ml således at den "normale" antivirale effekt udebliver, når selv meget små mængder TNF-alfa (< 2 pg/ml) er til stede. Flavonoid-derivatet (som ikke har nogen egentlig antiviral effekt) hæmmer TNF-alfa depression af interferon-systemet således, at den normale antivirale aktivitet fra interferon-systemet er tilbage, når der anvendes flavonoid-derivat. IL-8 ses ikke at have effekt hverken på virusproduktionen eller interferonsystemet (Publiceres i 2004: H. Andersen, T. Owen, K. Berg).

3. Parasitologi

3.1. Malaria og Leishmaniasis forskning

Parasitologisk Afdeling arbejder tæt sammen med forskere på Epidemioafdeling M og Mikrobiologisk Afdeling, Rigshospitalet, under paraplyen Center for Medicinsk Parasitologi (CMP). I 2003 var i alt 35 personer (laboranter, laborantelever, sekretærer, seniorforskere, ph.d.-studerende og specialestuderende) tilknyttet CMP helt eller delvist. Den af Forskerakademiet støttede forskerskole, "The Graduate School of International Health" udgår fra CMP.

Forskningen ved CMP er centreret omkring malaria. Vi arbejder med at karakterisere den immunologiske respons til malariaparasitter, udvikle nye lægemidler fra planter

samt at monitorere resistensudvikling. I 2003 blev 19 publikationer antaget til offentliggørelse i internationale tidsskrifter. CMP har feltforskningsprojekter i Ghana, Tanzania og Sudan og modtager støtte fra EU og Danida. I 2000 etablerede CMP sammen med National Institute of Medical Research in Tanzania, Kilimanjaro Christian Medical College og London School of Hygiene and Tropical Medicine samarbejdet Joint Malaria Programme. Her monitorerer vi malariasituationen i det nordøstlige Tanzania, samt medvirker til at udvikle nye malaria-bekæmpelsesstrategier. Projektet modtager betydelig økonomisk støtte fra Bill og Melinda Gates Foundation, Medical Research Council (UK) samt Danida. CMP's aktiviteter er beskrevet på hjemmesiden www.cmp.dk (T. Theander, A. Salanti, A.T.R. Jensen, L. Jørgensen, L. Turner, M. Dahlbäck, M. Alifrangis, P. Magistrado, T. Lavstsen).

4. Immunologi

4.1. MHC Struktur og funktion

Immunsystemet bruger en kompliceret mekanisme rettet mod genkendelse af protein fragmenter (peptider) til at afsøge vores indre univers for tilstedeværelsen af mikroorganismer eller kræftceller. Vi er i gang med at beskrive og forudsige, hvad de såkaldte MHC-molekyler binder og fremviser til immunsystemet. Vi søger at anvende denne viden til at finde vaccine kandidater.

4.1.1. Produktion/oprensning af rekombinante MHC-molekyler.

Vi har afsluttet udviklingen af metoderne til at fremstille og analysere MHC klasse I molekyler, og er derfor i stand til at analysere repræsentative medlemmer af de godt 800, der indtil videre er kendt. Vi har også udviklet en strategi for identifikation af hvilke medlemmer, vi skal udvælge som repræsentative. Vi har desuden udviklet en proteinopfoldningsmetode (Nielsen, Justesen, Buus, Lund, Brunak (DTU), Ferre, Owen (DTU)).

4.1.2. Struktur af MHC.

Vi har produceret nye peptid/MHC komplekser og ved røntgenkystallografi gennemført høj-kvalitets struktur analyser af samme (Røder, Blicher (DFH), Gajhede (DFH), Buus).

4.1.3. Analyser af MHC specificitet.

Vi analyserer peptid bindingsspecificiteten af ovennævnte MHC klasse I molekyler. Data opsamlers i en international database, og anvendes til forbedring af vores forudsigelser. Et nyudviklet ELISA-baseret bindingsassay søges udbredt internationalt (Australien, USA, Holland, Tyskland). Vi har gjort fremskridt i udviklingen af et peptidbindingsassay baseret på massespektrometri (Lamberth, Sylvester-Hvid, Buus).

4.1.4. Forudsigelser af MHC specificitet.

I samarbejde med CBS, DTU, har vi yderligere raffineret metoder, baseret på kunstig intelligens, til at forudsige binding til både MHC klasse I og II. Vi har også udviklet strategier til at udvælge de mest informative peptider til fremtidig analyse (Lamberth, Buus, CBS (DTU)).

4.1.5. Anvendelse af forudsigelserne.

Med CBS analyserede vi hele SARS genomet, da det blev publiceret. Vi fuldførte i de næste måneder en komplet analyse af omkring 100 mulige SARS vaccinekandidater spændende over alle SARS proteiner, alle kendte SARS isolater, og relevant for hovedparten af menneskeheden. Denne information er licenseret til SIGA Technologies

(USA). Afprøvning af en cancertvaccine baseret på vores peptidforudsigelser er i klinisk fase II. Vi fandt ingen toxicitet i fase I (Brunak (DTU), Claesson (MAI), Svane (Herlev), Buus)).

4.2. T-celle receptoren og immunregulation

4.2.1. T-celle receptoren og regulering af immunsystemet. T lymfocytterne (T-cellerne) spiller en meget central rolle i det specifikke immunsystem. T-cellerne udtrykker på deres celleoverflade en unik receptor, kaldet T-celle receptoren (TCR). TCR er opbygget af 8 proteinkæder. I en af disse kæder, kaldet CD3gamma, har vi identificeret og karakteriseret et motiv, hvormed T-cellerne kan regulere, hvor meget TCR de udtrykker på deres overflade. Hvorledes motivet reguleres, og hvilke konsekvenser det har for mængden af TCR på celleoverfladen, er nu nøje beskrevet. Imidlertid mangler vi stadig at forstå den fysiologiske rolle af denne TCR regulation. Vi har nu produceret en musestamme (CD3gamma LLAA knock-in mus) med selektiv mutation i netop det motiv i CD3gamma, der normalt regulerer mængden af TCR på celleoverfladen. En lang række studier af denne musestamme er i gang mhp. at forstå den fysiologiske rolle af TCR regulationen på T-cellernes overflade.

4.2.2. Aktivering af T lymfocytter til bekæmpelse af modermærkekraft.

Projektets formål er at belyse de mekanismer, der er ansvarlige for at T-dræber-cellerne, ikke dræber kræftcellerne i patienter med malignt melanom, og perspektivet er at udvikle en vaccine, der kan aktivere de cancer-specifikke T-celler i patienterne.

4.2.3. TCR kinetik og funktion.

4.2.4. Fosfataser og kinaser i TCR endocytose og recycling.

4.2.5. Strukturbestemmelser af CD3 molekylernerne.

Strukturbestemmelser af CD3 molekylernerne (C. Geisler, C. Menné Bonfeld, J.P.H. Lauritsen, M. von Essen, A.B. Rasmussen, M.W. Nielsen, N. Ødum, M. Haks, A. Kruisbeek, L.Ø. Pedersen, T. Backstrom).

4.3. Signaltransduktion og gen-aktivering ved kræft, allergi og autoimmunitet

Gruppen udforsker, hvordan signaler overføres fra celleoverfladen til gener i cellerkernen i raske lymfocytter og ved allergiske og autoimmune sygdomme, samt ved leukæmi/lymfom. Vi fokuserer på hvordan transkriptionsfaktorer aktiveres og inaktiveres, hvordan crosstalk mellem forskellige signalveje integreres, og på hvordan selektiv indgriben i signaloverførslen kan ændre cellens fænotype og adfærd. Målet er at forstå, hvordan immunforsvaret reguleres hos raske og ved sygdom.

4.3.1. Nye angrebepunkter for cancerbehandling.

Vi har gjort den opdagelse, at der ved lymfekræft i huden findes en aktiv form af et bestemt signalstof (Stat3). Vi har transfekteret dominant negativt Stat3 ind i kræftceller, for ved hjælp af gene-chip analyser og identificere, hvilke gener som styres af Stat3. Samtidig udforsker vi, hvorfor Stat3 holdes aktivt af et ukontrollabelt enzym, og hvorfor de normale kontrolmekanismer svigter. Perspektivet er at udvikle nye specifikke lægemidler mod lymfekræft og leukæmi.

4.3.2. Bakterielle enterotoxiners rolle for allergi.

Vi har fundet at bestemte bakterielle enterotoxiner ændrer T-cellers funktion, således at de bliver storproducenter af cytokiner, som fremmer et allergisk respons. Vi udfor-

sker nu hvilke signalveje der aktiveres, og hvordan dette fremmer allergi.

4.3.3. Forstyrrelser i intracellulær signalering ved autoimmunitet.

Vi har opstillet den hypotese at en forhøjet receptorfølsomhed og svigt i hæmmende kontrolmekanismer, har central betydning for udvikling af autoimmune sygdomme. Vi udforsker derfor regulation af cytokinsignalering i celler fra patienter med psoriasis, Mb Crohn og gig. Sigtet er at blottlægge nye angrebepunkter for medicinsk behandling.

4.3.4. MEK kinaser (MEKK) i immunitet.

Sigtet med projektet er at forstå MEKK1's rolle i aktiveringen og differentieringen af lymfocytter. Vi benytter MEKK-1 knock-out og transgene mus til at forstå MEKK-1's rolle i cellulær signalering, adhærence og vækst og udforsker MEKK-1's rolle i autoimmunitet og udvikling af cancer i immunsystemet.

4.3.5. T-celle-vaccine mod Malignt Melanom.

Sigtet med projektet er at stimulere immunforsvaret, til at udvikle en autoimmun reaktion som retter sig mod antigener på overfladen af tumorceller fra patienter med modermærkekraft. Arbejdet foregår i samarbejde med C. Geisler (N. Ødum, A.-M. Mathiesen, S. Skov, T. Labuda, A. Woetmann, C. Brender, K. Eriksen, P. Lovato, V. Sommer, B. Bonnesen, T. Krejsgaard).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Hanne Colding: Været formand for bedømmelsesudvalg vedrørende ph.d.-afhandlingen "Verotoxin-producing *Escherichia coli*" af Bent Bjørn Roldgaard.

Thor G. Theander: Været formand for bedømmelsesudvalget ved to ph.d.-afhandlinger.

Allan Randrup Thomsen: Bedømt to ph.d.-afhandlinger: Kristian Kirk Jensen og Susanne Knøth Clausen, samt en doktorafhandling: Tommy Mynster.

Carsten Geisler: Været formand for bedømmelsesudvalget ved to doktordisputater: Finn Sellebjerg og Steen Lisby.

Niels Ødum: Bedømt en doktorafhandling: Tan Jinquan og tre ph.d.-afhandlinger: Trine Mogensen, Tove Kirkegaard og Lene Udby.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Hanne Colding: Konsulent for "Gads Store Medicinske Ordbog" inden for mikrobiologi og immunologi.

Søren Buus: Konsulent i SIGA Technology, USA.

Tillidshverv

Carsten Geisler: Medlem af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets Forskningsudvalg, Fakultetets Bygningsudvalg og bestyrelsen for Weimanns Legat samt suppleant til Fakultetsrådet.

Thor G. Theander: Var i 2003 bestyrelsesmedlem for Dansk Bilharziose Laboratorium og medlem af Co-ordination Committee for The Joint Malaria Programme. Thor G. Theander er desuden leder af The Graduate School of International Health.

Søren Buus: Medlem af 5. semester undervisningsudvalg og humanbiologisk undervisningsudvalg.

Formidling**Redaktionelle hverv**

Allan Randrup Thomsen: National redaktør for APMIS og medlem af Editorial Board for Journal of General Virology.

Carsten Geisler er bedømmer for følgende tidsskrifter: EMBO Journal, Journal of Immunology, Critical Reviews in Immunology, Blood, Scandinavian Journal of Immunology, International Immunology, Molecular Immunology, Journal of Oral Pathology and Medicine og APMIS.

Niels Ødum: Bedømmer for følgende tidsskrifter: Leukemia, Blood, Eur J Hematol, J Leukocyt Biol.

Søren Buus: Bedømmer for: Scand J Immunol og Tissue Antigens.

Patenter

Patentansøgning indsendt i 2003 (Søren Buus):

“A continuous process for the assembly of macromolecular substances and the subsequent capture and isolation of a macromolecular assembly, and a system suitable for the process”.

“Identification of SARS-specific CTL vaccine candidates”.

Instituteder Carsten Geisler

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	10,1	11,7	21,8
DVIP	1,6	0,1	1,8
STIP	7,4	0,7	8,1
TAP	16,4	7,0	23,4
Årsværk i alt	35,5	19,6	55,1
Løn	13.653,0	6.885,0	20.538,0
Frikøb mv.	120,0	100,0	220,0
Øvrige drift	1.420,0	13.221,0	14.641,0
Anskaffelser	1.269,0	675,0	1.944,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>16.461,0</i>	<i>20.881,0</i>	<i>37.342,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Berg, Kurt Frimann; lektor.

Buus, Søren; professor.

Ciofu, Oana; adjunkt.

Colding, Hanne Lis; lektor.

Geisler, Carsten; lektor.

Hansen, Bente Kirstine Langvad; lektor.

Højby, Niels; professor.

Theander, Thor Grundtvig; lektor.

Thomsen, Allan Randrup; lektor (Nat.Fak.).

Werdelin, Ole; lektor.

Ødum, Niels; Professor (Nat.Fak.).

VIP Eksternt finansieret

Andersen, Anders Woetmann; adjunkt.

Bartholdy, Christina; adjunkt.

Christensen, Jan Pravsgaard; lektor.

Jensen, Anja Tatiana Ramstedt; lektor.

Khalil, Insaf Fadl; forskningsadj.

Labuda, Tord Evert Sigfried; adjunkt.

Skov-Petersen, Søren; forskningsadj.

Sylvester-Hvid, Christina; adjunkt.

Turner, Louise; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bonefeld, Charlotte Menne Oxager; ph.d.-stipendiat.

Brender, Christine; ph.d.-stipendiat.

Brimnes, Marie Klinge; ph.d.-stipendiat.

Christensen, Jeanette Erbo; ph.d.-stipendiat.

Eriksen, Karsten Wessel; ph.d.-stipendiat.

Jørgensen, Louise; ph.d.-stipendiat.

Lauritsen, Jens Peter Holst; ph.d.-stipendiat.

Lavstsen, Thomas; ph.d.-stipendiat.

Rasmussen, Anette Bødker; forskningsass.

von Essen, Marina Høy; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Dahlbäck, Anna Madeleine; forskningsass.

Hansen, Dennis Brian; forskningsass.

Højberg, Lotte Christine Groth; forskningsass.

Justesen, Sune Frederik Lamdahl; forskningsass.

Kauffmann, Susanne Ørding; ph.d.-stipendiat

Lamberth, Kasper; forskningsass.

Leisner, Christian Valdemar Vinge; forskningsass.

Lovato, Paola; forskningsass.

Roth, Adam Anders Edvin; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Bagge, Niels: Expression of chromosomal B-lactamase and transcriptome profile *aeruginosa* exposed to B-lactam antibiotics.

Bartholdy, Christina: Antiviral Protection by Monospecific CD8+ T-Cells Primed through dna Immunization.

Jensen, Peter Østrup: Characterization and modulation of the innate immune response during *Pseudomonas aeruginosa* lung infection in patients with cystic fibrosis: An experimental and clinical study.

Massaga, Julius Jephuer: Malaria presumptive intermittent treatment strategy: amondiaquine and iron supplementation effects and consequences in Tanzanian infants.

Vinner, Lasse: Second-generation HIV-1 envelope dna vaccines.

Fondsbevillinger*Aksel Meyer Nielsen og Vetsera Meyer Nielsen*

– Analyse af betydning af kemokinreceptorerne CXCR3 og CCR5 for det antivirale immunforsvar (Marie Klinge Brimnes) kr. 40.000.

Alfred Benzon's Fond

– Infektionsforsvaret ved virusinfektioner (Jan Pravsgaard Christensen) kr. 480.200.

– The Physiological Role of MEK Kinase 1 (MEKK1) (Niels Ødum) kr. 440.000.

Carlsbergfondet

– Recirkulation af T-celle receptoren (Anne-Marie Karin Wegener) kr. 26.200.

Civilingeniør Frode V. Nyegaard og Hustru

- FACS (Carsten Geisler) kr. 125.000.

Dansk Kræftforsknings Fond

- Development of a proteasome-directed, repetitive dna-based vaccine against malignant melanoma (Anette Bødker Rasmussen) kr. 112.000.
- Satssignalering i *mycosis fungoides* (Niels Ødum) kr. 550.000.
- Karakterisering af ACD, et nyt onkogen der regulerer apoptosis i normale og maligne celler (Søren Skov) kr. 70.000.

Dekanatet SVF

- Start-up midler til Cluster Immunologi (Carsten Geisler) kr. 100.000.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

- Betydningen af MEK kinase (Tord Labuda) kr. 50.000.

Direktør Ib Henriksens Fond

- Amaxa apparatur (Carsten Geisler) kr. 50.000.

Dynal Biotech ASA

- Refusion for udgifter 1998-1999 (Søren Buus) kr. 64.500.

Else og Mogens Wedell-Wedellsborgsfond

- Betydningen af Mekkinase (MEKKI) for cellevækst og cancer (Tord Labuda) kr. 50.000.

Familien Hede Nielsens Fond

- Betydning af kemokinreceptorerne CXCR3 og CXCR5 for det antivirale immunforsvar (Jeanette Erbo Christensen) kr. 85.000.

Forskningsstyrelsen

- Betydning af Toll-lignende receptor signalering for det Innate og adaptive immunforsvar ved virusinfektioner. (Christina Bartholdy) kr. 1.729.200.
- Regulation af T-celle homeostasen ved virusinfektion: Betydning for T-celle migration og immunologisk hukkommelse (Jan Pravsgaard Christensen) kr. 600.000.
- Start af Strep under 6fp (Søren Buus) kr. 100.000.
- Undersøgelser af den molekylære baggrund for vækst inhibering og apoptosis induktion i T-lymfocytter via HDAC inhibitorer (Søren Skov) kr. 250.000.
- Udvikling af en vaccine mod alvorlig og livstruende *Plasmodium falciparum* malaria hos afrikanske børn (Thor G. Theander) kr. 900.000.

Fru Astrid Thaysens Legat

- Aktivering af T-celler (Carsten Geisler) kr. 50.000.

Gerda og Aage Haensch's Fond

- Mechanism of ligand mediated TCR down-regulation (Charlotte Menné) kr. 45.000.

ImmuPharm ApS

- Common Cold project (Kurt Berg) kr. 182.700.

Købmand i Odense Johann og Hanne Weimanns Legat

- Stipendium 1.9.-1998-31.08.-2001 (Jan Pravsgaard Christensen) kr. 495.000.

- Regulation og funktion af CD154 udtrykt på T-celler (Søren Skov) kr. 66.000.

Læge Sofus Carl Emil Friis og Hustru Olga Doris/A

- Infektionsforsvaret ved virusinfektioner (Allan Randrup Thomsen) kr. 200.000.

LEO Pharma Forskningsfond

- The role of MEK kinase 1 (Niels Ødum) kr. 120.000.

Løvens Kemiske Fabrik

- Cellulære og molekylære mekanismer i induktionen af eksperimentel ... (Peter J. Holst) kr. 45.000.
- Betydningen af MEK kinase 1 for cellevækst og cancer (Tord Labuda) kr. 50.000.

Novo- Fabrikant Vilhelm Pedersen

- Drift (Carsten Geisler) kr. 250.000.

Novo Nordisk Fonden

- Infektionsimmunologi (Allan Randrup Thomsen) kr. 300.000.
- Receptor kinetics during T lymphocyte activation (Carsten Geisler) kr. 3.300.
- Di-leucin motivets rolle ved T-celle aktivering (Carsten Geisler) kr. 250.000.
- Regulation af T-celle homeostasen ved virusinfektioner (Jan Pravsgaard Christensen) kr. 100.000.
- Molecular mechanisms in the pathogenesis of Crohn's Disease (Niels Ødum) kr. 200.000.
- Molecular mechanisms in the pathogenesis of Crohn's Disease (Niels Ødum) kr. 476.000.
- Vævstype klasse I induceret intracellulær signalering (Søren Skov) kr. 50.000.

Oluf Thomsen Fondet

- T-celle aktivering (Charlotte Menné Bonefeld) kr. 66.500.

RUF Rådet for Ulandsforskning

- Malaria og sundhed i det nordlige Tanzania (Thor G. Theander) kr. 8.000.000.

Publikationer

- Andersen M.L., Ruhwald M., Nissen M.H., Buus S., Claesson M.H.: Self-peptides with intermediate capacity to bind and stabilize MHC class I molecules may be immunogenic. *Scand J Immunol* 57(1), s. 21-27. 2003.
- Andersen M.L., Ruhwald M., Thorn M., Pedersen A.E., Mathiasen S., Buus S., Claesson M.H.: Tumor-associated antigens identified by mRNA expression profiling as tumor rejection epitopes. *J Immune Based Ther Vaccines* 1(1), s. 1. 2003.
- Bartholdy C., Stryhn A., Hansen N.J.V., Buus S., Thomsen A.R.: Incomplete effector/memory cell differentiation of antigen-primed CD8⁺ T-cells in gene gun dna vaccinated mice. *European Journal of Immunology* 33, s. 1941-1948. 2003.
- Bonefeld C.M., Rasmussen A.B., Lauritsen J.P.H., Von Esen M.H., Ødum N., Andersen P.S., Geisler C.: TCR Comodulation of Nonengaged TCR Takes Place by a Protein Kinase C and CD3 γ Di-Leucine-Based Motif-Dependent Mechanism. *The Journal of Immunology* 171, s. 3003-3009. 2003.

- Brockdorff J.L., Andersen A.W., Mustelin T., Kaltoft K., Zhang Q., Wasik M.A., Röpke C., Ødum N.: SHP2 Regulates IL-2 Induced MAPK Activation, But Not Stat3 Or Stat5 Tyrosine Phosphorylation, In Cutaneous T-Cell Lymphoma Cells. *Cytokine* Vol. 20, (4), s. 141-147. 2002.
- Buus S., Lauemoller S.L., Worning P., Kesmir C., Frimurer T., Corbet S., Fomsgaard A., Hilden J., Holm A., Brunak S.: Sensitive quantitative predictions of peptide-MHC binding by a 'Query by Committee' artificial neural network approach. *Tissue Antigens* 62(5), s. 378-384. 2003.
- Calum H., Moser C., Jensen P.O., Shirai R., Høiby N.: Cytokine and surface receptor diversity of NK cells in resistant C3H/HeN and susceptible BALB/c mice with chronic *Pseudomonas aeruginosa* lung infection. *APMIS* 111(9), s. 891-897. 2003.
- Christensen J.K., Lamberth K., Nielsen M., Lundegaard C., Worning P., Lauemoller S.L., Buus S., Brunak S., Lund O.: Selecting informative data for developing peptide-MHC binding predictors using a query by committee approach. *Neural Comput* 15(12), s. 2931-2942. 2003.
- Christensen J.P., Kauffmann S.Ø., Thomsen A.R.: Deficient CD4⁺ T-cell priming and regression of CD8⁺ T-cell functionality in virus-infected mice lacking a normal B-cell compartment. *Journal of Immunology* 171, s. 4733-4741. 2003.
- Ciofu O.: *Pseudomonas aeruginosa* chromosomal β -lactamase in patients with cystic fibrosis and chronic lung infection. *APMIS* 116, vol. 111, 48 s. Blackwell Munksgaard, Copenhagen 2003.
- Ciofu O., Bagge N., Høiby N.: Antibodies against beta-lactamase can improve ceftazidime treatment of lung infection with beta-lactam-resistant *Pseudomonas aeruginosa* in a rat model of chronic lung infection. *APMIS* 110(12), s. 881-891. 2002.
- Ciofu O., Pressler T., Johansen U., Høiby N.: High frequency of mutators in the *Pseudomonas aeruginosa* population from sputum samples of patients with cystic fibrosis. 1s. 2003.
- Colding H., Hartzen S.H., Mohammadi M., Herup I.K.R.D., Kristiansen J.E., Andersen L.P.: Performance of PCR-restriction fragment length polymorphism analysis of the *Helicobacter pylori ureB* gene in differentiating gene variants. *Clin Microbiol Infect* 9, s. 57-60. 2003.
- Corbet S., Nielsen H.V., Vinner L., Lauemoller S.L., Therrien D., Tang S., Kronborg G., Mathiesen L., Chaplin P., Brunak S., Buus S., Fomsgaard A.: Optimization and immune recognition of multiple novel conserved HLA-A2, human immunodeficiency virus type 1-specific CTL epitopes. *J Gen Virol* 84(Pt 9), s. 2409-2421. 2003.
- Doroud D., Zamaninia L., Massarrat S., Andersen L., Colding H., Mohammadi M.: Molecular analysis of *Helicobacter pylori* using RAPD-PCR fingerprinting to determine genetic diversity between Iranian and Danish strains. 96s. 2003.
- El-Salanti A., Staalsoe T., Lavstsen T., Jensen A.T.R., Sowa M.P.K., Arnot D.E., Hviid L., Theander T.G.: Selective up-regulation of a single distinctly structured var gene in CSA-adhering *Plasmodium falciparum* involved in pregnancy-associated malaria. *Mol Microbiol* 49, s. 179-191. 2003.
- Engell-Nørregård L., Hartzen S., Colding H.: Kighosteepidemi. *Ugeskrift for Læger* 165, s. 4205-4207. 2003.
- Eriksen K.W., Sommer V.H., Andersen A.W., Rasmussen A.B., Brender C., Svejgaard A., Skov S., Geisler C., Ødum N.: Bi-phasic effect of IFN-alpha: IFN-alpha Up- and Down-Regulates IL-4 signaling in Human T-Cells. *J Biol Chem*, 2003.
- Ferré H., Ruffet E., Blicher T., Sylvester-Hvid C., Nielsen L.L., Hobbey T.J., Thomas O.R., Buus S.: Purification of correctly oxidized MHC class I heavy-chain molecules under denaturing conditions: a novel strategy exploiting disulfide assisted protein folding. *Protein Sci* 12(3), s. 551-559. 2003.
- Hentzer M., Wu H., Andersen J.B., Riedel K., Rasmussen T.B., Bagge N., Kumar N., Schembri M.A., Song Z., Kristoffersen P., Manfield M., Costerton J.W., Molin S., Eberl L., Steinberg P., Kjelleberg S., Høiby N., Givskov M.: Attenuation of *Pseudomonas aeruginosa* virulence by quorum sensing inhibitors. *EMBO J* 22(15), s. 3803-3815. 2003.
- Hviid L., Staalsoe T., Nielsen M.A., Theander T.G.: Specificity and cross-reactivity of *Plasmodium falciparum* variant surface antigen-specific antibody responses (correspondence). *Infect Immun* 71, s. 2296. 2003.
- Høiby N.: Is repeated antibiotic prescription following treatment with sulfonamide or pivmecillinam a valid method for assessment of therapeutic failure in urinary infection? *Ugeskr Læger* 165(45), s. 4316-4317. 2003.
- Høiby N., Kjeldsen K.P.: Current microbiologic strategy in endocarditis. *Ugeskr Læger* 165(2), s. 103. 2003.
- Høiby N., Tvede M.: Calculated consequences of the Danish treatment of *Staphylococcus aureus* bacteremia and meningitis 2. *Ugeskr Læger* 165(15), s. 1574. 2003.
- Høiby N., Tvede M.: Calculated consequences of the Danish treatment of *Staphylococcus aureus* bacteremia and meningitis. *Ugeskr Læger* 165(10), s. 1045-1046. 2003.
- Jensen A.T.R., Zornig H.D., Buhmann C., El-Salanti A., Koram K.A., Riley E.M., Theander T.G., Hviid L., Staalsoe T.: Lack of gender-specific antibody recognition of products from domains of a var gene implicated in pregnancy-associated *Plasmodium falciparum* malaria. *Infection and Immunity* 71(7), s. 4193-4196. 2003.
- Jinquan T., Jacobi H.H., Jing C., Millner A., Sten E., Hviid L., Anting L., Ryder L.P., Glue C., Skov P.S., Jarman E., Lamberth K., Malling H.J., Poulsen L.K.: CCR3 expression induced by IL-2 and IL-4 functioning as a death receptor for B cells. *J Immunol* 171, s. 1722-1731. 2003.
- Johansen H.K., Ciofu O., Koch C., Høiby N.: Emergence and elimination of colistin resistant *Pseudomonas aeruginosa* (PA) in chronically infected Danish cystic fibrosis patients. 1s. 2003.
- Jorgensen I.M., Johansen H.K., Frederiksen B., Pressler T., Hansen A., Vandamme P., Høiby N., Koch C.: Epidemic spread of *Pandoraea apista*, a new pathogen causing severe lung disease in cystic fibrosis patients. *Pediatr Pulmonol* 36(5), s. 439-446. 2003.
- Kauffmann S.Ø., Thomsen A.R., Koteliensky V.E., de Fougères A.R., Christensen J.P.: Expression and functional importance of collagen binding integrins, $\alpha 1\beta 1$ and $\alpha 2\beta 1$, on activated effector and memory T-cells during viral infection. *Journal of Immunology* 171, s. 2804-2811. 2003.
- Khalil I.F., Rønn A.M., Alifrangis M., Abdelgabar H., Satti G.M.H., Bygbjerg I.C.: Dihydrofolate reductase and di-

- hydropteroate synthase genotypes associated with *in vitro* resistance of *Plasmodium falciparum* to pyrimethamine, trimethoprim, sulfadoxine, and sulfamethoxazole. *Am J Trop Med Hyg* 68, s. 586-589. 2003.
- Klemmensen T., Pedersen L.Ø., Geisler C.: The Immunological Synapse. *Archivum Immunologiae et Therapiae Experimentalis* 51, s. 377-388. 2003.
- Krogh Johansen H., Moskowitz S.M., Ciofu O., Ernst R.K., Koch C., Høiby N.: Spread and clearance of colistin-resistant (cr) *Pseudomonas aeruginosa* (pa) among chronically infected Danish cystic fibrosis patients. 304s. 2003.
- Lavstsen T., El-Salanti A., Jensen A.T.R., Arnot D.E., Theander T.G.: Sub-grouping of *Plasmodium falciparum* 3D7 var genes based on sequence analysis of coding and non-coding regions. *Malaria J* 2, s. 27. 2003.
- Lindow M., Nansen A., Bartholdy C., Hansen N.J.V., Stryhn A., Boesen T., Wells T., Schwartz T., Thomsen A.R.: The virus-encoded chemokine vMIP-II inhibits virus-induced Tc1 driven inflammation. *Journal of Virology* 77, s. 7393-7400. 2003.
- Lisby J.G., Høiby N.: Mycobacterium avium subspecies paratuberculosis. *Ugeskr Læger* 165(50), s. 4865-4866. 2003.
- Lovato P., Brender C., Agnholt J., Kelsen J., Kaltoft K., Svejgaard A., Eriksen K.W., Andersen A.W., Ødum N.: Constitutive STAT3 activation in intestinal T-cells from patients with Chron's disease. *J Biol Chem* 278(19), s. 16777-16781. 2003.
- Madsen A.N., Nansen A., Thomsen A.R.: Role of macrophage inflammatory protein-1 α in T-cell mediated immunity to viral infection. *Journal of Virology* 77, s. 12378-12384. 2003.
- Massaga J.J., Kitua A.Y., Lemnge M.M., Akida J.A., Malle L.N., Rønn A.M., Theander T.G., Bygbjerg I.C.: Intermittent treatment with amodiaquine markedly reduces the incidence of anaemia and malaria fevers during the first year of life: a randomised placebo controlled trial in a district of Tanzania highly endemic for drug resistant malaria. *Lancet* 361, s. 1853-1860. 2003.
- Met O., Buus S., Claesson M.H.: Peptide-loaded dendritic cells prime and activate MHC-class I-restricted T-cells more efficiently than protein-loaded cross-presenting DC. *Cell Immunol* 222(2), s. 126-133. 2003.
- Mohammadi M., Oghalaie A., Mohajerani N., Massarrat S., Nasiri M., Bennedsen M., Colding H., Andersen L.P.: Prevalence of *Helicobacter pylori* vacuolating cytotoxin and its allelic mosaicism as a predictive marker for Iranian dyspeptic patients. *Bull Soc Pathol Exot* 96, s. 3-5. 2003.
- Nielsen M., Lundegaard C., Worning P., Lauemoller S.L., Lamberth K., Buus S., Brunak S., Lund O.: Reliable prediction of T-cell epitopes using neural networks with novel sequence representations. *Protein Sci* 12(5), s. 1007-1017. 2003.
- Saxova P., Buus S., Brunak S., Kesmir C.: Predicting proteasomal cleavage sites: a comparison of available methods. *Int Immunol* 15(7), s. 781-787. 2003.
- Schirmbeck R., Dikopoulos N., Kwissa M., Leithauser F., Lamberth K., Buus S., Melber K., Reimann J.: Breaking tolerance in hepatitis B surface antigen (HBsAg) transgenic mice by vaccination cross-reactive, natural HBsAg variants. *Eur J Immunol* 33(12), s. 3342-3352. 2003.
- Schwöbel B., Alifrangis M., El-Salanti A., Jelinek T.: Different mutation patterns of atovaquone resistance to *Plasmodium falciparum* *in vitro* and *in vivo*: rapid detection of codon 268 polymorphisms in the cytochrome b as potential *in vivo* resistance marker. *Malaria* 2, s. 5. 2003.
- Skov S., Rieneck K., Bovin L.F., Skak K., Tomra S., Michelsen B.K., Ødum N.: Histone deacetylase inhibitors: a new class of immunosuppressors targeting a novel signal pathway essential for CD154 expression. *Blood* 101(4), s. 1430-1438. 2003.
- Song Z., Wu H., Ciofu O., Kong K-F., Høiby N., Rygaard J., Kharazmi A., Mathee K.: *Pseudomonas aeruginosa* alginate is refractory to Th1 immune response and impedes host immune clearance in a mouse model of acute lung infection. *Journal of Medical Microbiology* 52, s. 731-740. 2003.
- Song Z., Wu H., Kong K-F., Høiby N., Ciofu O., Mathee K.: Ginseng inhibits quorum sensing in *Pseudomonas aeruginosa*. 41s. 2003.
- Song Z.J., Johansen H.K., Moser C., Faber V., Kharazmi A., Rygaard J., Høiby N.: Effects of *Radix angelicae sinensis* and *Shuanghuanglian* on a rat model of chronic *Pseudomonas aeruginosa* pneumonia. *Chin Med Sci J* 15(2), s. 83-88. 2000.
- Svane I.M., Soot M.L., Buus S., Johnsen H.E.: Clinical application of dendritic cells in cancer vaccination therapy. *APMIS* 111(7-8), s. 818-834. 2003.
- Thomsen A.R., Nansen A., Madsen A.N., Bartholdy C., Christensen J.P.: Regulation of T-cell migration during viral infection: role of adhesion molecules and chemokines. *Immunology Letters* 85, s. 119-127. 2003.
- Wang M.J., Nissen M.H., Buus S., Ropke C., Claesson M.H.: Comparison of CTL reactivity in the spleen and draining lymph nodes after immunization with peptides pulsed on dendritic cells or mixed with Freund's incomplete adjuvant. *Immunol Lett* 90(1), s. 13-18. 2003.

Farmakologisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder docent, m.sc., dr.med. Erling Møllerup.

Institutbestyrelsen består af: docent, m.sc., dr.med. Erling Møllerup, professor, dr.med. Ulrik Gether, professor, dr.pharm. Sten Christensen, lektor, ph.d. Mette Rosenkilde, ingeniørassistent Ole Madsen og bioanalytiker Mette Simons.

Organisation

Farmakologisk Institut består udover afdelingerne på Panum også af Neuropsykiatrisk Laboratorium på Rigshospitalet. Endvidere er tilknyttet et professorat i klinisk farmakologi (Henrik E. Poulsen) som er placeret på Klinisk Farmakologisk Afdeling Q, Rigshospitalet.

Adresser

Farmakologisk Institut
Blegdamsvej 3
Panum Institut, byg. 18/5-6
2200 København N
Telefon 35 32 76 00
Fax 35 32 76 10
Tine.olsen@molpharm.dk
www.farmakol.ku.dk
www.neuropharm.ku.dk
www.molpharm.dk

Neuropsykiatrisk Laboratorium
Rigshospitalet, afsnit 6102
Blegdamsvej 9
2100 København Ø
Telefon 35 37 30 90
Fax 35 39 35 46
www.nlab.dk

Klinisk Farmakologi, Afdeling Q
Rigshospitalet, afsnit 7642
Tagensvej 20
2200 København N
Telefon 35 45 76 91
Fax 35 45 27 45
www.cpnc.dk

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Vedr. instituttets historie, se hjemmesiden eller Årbog 1998.

Personaleforhold

På Farmakologisk Institut er der 39 ordinært ansatte, VIP og TAP, og 34 eksternt fondsansatte, post.doc.'s og TAP, 11 ph.d.-studerende og 16 specialestuderende.

Professor Thue W. Schwartz forlængede sin 80% orlov for at arbejde i biotekfirmaet 7TM Pharma yderligere et år.

Adjunkt Ole Frilev Olesen forlængede sin orlov til 90% fra 1. juli til 31. december 2003.

Lektor Svend Edelfors øgede sin orlov fra 20 til 40%.

Professor Sten Christensen er forskerskoleleder for Danish Cardiovascular Research Academy og er i den forbindelse frikøbt for prægraduat undervisning.

Professor emeritus Jens S. Schou stoppede som redaktør for Pharmacology & Toxicology.

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskning er organiseret i fire forskergrupper indenfor henholdsvis molekylær farmakologi, neurofarmakologi, kardiovaskulær farmakologi og neuropsykiatri. Det overordnede sigte med forskningen er at opnå øget indsigt i forståelsen af, hvordan lægemidler virker på organismen.

Molekylær Farmakologi

Den overordnede målsætning er at forstå det molekylære grundlag for virkningen af lægemidler – især inden for 7TM receptorer (G protein-koblede receptorer), der udgør den største superfamilie af proteiner i det humane genom.

Struktur & funktion af 7TM receptorer og deres ligander
Receptorernes struktur og funktion studeres ved hjælp af protein-engineering, hvor især metal-ion bindingssteder bruges som prober – en teknologi, der er opdaget og udviklet i laboratoriet. Dette har bl.a. dannet basis for en ny form for *in vivo* validering af 7TM receptorer som farmakologiske targets ved hjælp af en kombination af transgen teknologi og molekylær farmakologi. Metal-site teknologien har også ledt til udviklingen af en generel model for den molekylære aktiveringsmekanisme for 7TM receptorer. Foruden klassiske model receptorer som beta-adrenerge og substance P receptorer fokuserede arbejdet i 2002 på nye konstitutivt aktive receptorer involveret i appetit reguleringen, melanocortin og ghrelin receptorer og deres endogene agonister og inverse agonister. På basis af laboratoriets arbejde blev det bioteknologiske selskab, 7TM Pharma, etableret i 2000. Her udnytter man nogle af de basal-videnskabelige opdagelser fra laboratoriet til mere effektivt at udvikle nye lægemidler især til behandling af fedme og relaterede metaboliske sygdomme.

Cellulær regulation af receptor targeting og signalering
Receptorer for hormoner, transmittere og lægemidler findes ikke, som tidligere antaget, flydende enkeltvis rundt i cellemembranen. De interagerer med hinanden ved dimerisering og med en række adaptor proteiner og scaffolding proteiner, der samler receptorerne i molekylære komplekser – signal transducersomer – tæt sammen med en række andre signal transduktionsproteiner. Laboratoriet etablerede i 2001 en projektgruppe, der analyserer interaktioner mellem receptorer og adaptor proteiner og de funktionelle konsekvenser af dette og bygger nye, effektive signaltransduktions-komplekser ved hjælp af nano-teknologiske teknikker.

Kemokin receptorer – fra virus til transgene dyr

Siden 96 har laboratoriet arbejdet med kemokiner og deres 7TM receptorer, præcipiteret af disses betydning for hiv-infektion. Arbejdet har især fokuseret på karakterisering af kemokiner og receptorer fra herpes og pox virus – et forskningsfelt, som er grundlagt og udviklet på laboratoriet. Disse proteiner bruges af virus bl.a. til at neutralisere vores immunapparat og til at dirigere virus og virusinficerede

celler rundt i kroppen og ind i celler de vil inficere. Et vigtigt element er at kombinere den generelle molekylære biologiske struktur-funktions know-how vi op gennem 90'erne udviklede indenfor 7TM receptorer med transgene teknikker, for at kunne karakterisere den biologiske betydning af receptorerne for virus og deres samspil med de endogene signalsystemer *in vivo*. Et andet frugtbart projekt er kortlægningen af det molekylære grundlag for virkningen af non-peptid kemokin antagonist, der medicinal kemisk er udviklet af det Canadiske firma, AnorMED i tæt samspil med vores molekylære farmakologiske karakterisering. Disse stoffer er nu i klinisk afprøvning for mobilisering af stamceller til autolog transplantation og til behandling af aids og diverse kroniske inflammationstilstande (Thue W. Schwartz, Mette M. Rosenkilde).

Molekylær NeuroFarmakologi

Gruppens videnskabelige målsætning er at karakterisere neurotransmitter transporteres og neurotransmitter receptorer molekylære funktion og virkningsmekanismer. Det er således vore specifikke mål ved integreret anvendelse af molekylærbiologiske, farmakologiske, biokemiske og biofysiske metoder i) at opnå indsigt i neurotransmitter transporternes og receptorernes tertiærstruktur, ii) at karakterisere de molekylære virkningsmekanismer involveret i henholdsvis substrat transport og receptor aktivering, iii) at afklare det strukturelle grundlag for, hvorledes forskellige typer af lægemidler kan blokere disse processer samt iiiii) at forstå mekanismerne ansvarlige for receptorernes og transporternes cellulære regulering, herunder identificering og karakterisering af hidtil ukendte proteiner involveret i disse processer.

Aktuelle projekter: Strukturelle analyser af neurotransmitter transportere ved konstruktion af kunstige Zn²⁺ bindingssteder og anvendelse af cystein substitutioner som 'konformationssensorer'. Cellulær 'targeting' og 'scaffolding' of neurotransmitter transportere herunder identifikation af intracellulære proteiner, som er ansvarlige for regulering af neurotransmitter transporternes lokalisering og aktivitet i nervecellen.

Karakterisering af neurotransmitter transporteres translokationsmekanisme og ligandbindingssteder ved fluorescens spektroskopiske studier af oprensede transportere.

Karakterisering af neurotransmitter transporteres translokationsmekanisme ved simultane fluorescens spektroskopiske og elektrofysiologiske analyser af transportere udtrykt i *Xenopus Laevis* oocyter.

Udvikling af enkeltmolekylefluorescenceteknikker til studier af neurotransmitter transporteres molekylære funktion.

Karakterisering af G-protein koblede receptorers aktiveringsmekanisme ved anvendelse af fluorescens spektroskopi (Ulrik Gether).

Kardiovaskulær Farmakologi

Den kardiovaskulære gruppe omfatter 4 VIP, 4 laboranter og 10 ph.d.-studerende/forskningsassistenter. Gruppen er tilknyttet forskerskolen Danish Cardiovascular Research Academy (www.dacra.dk). Projekterne tager udgangspunkt i patofysiologiske mekanismer og virkningsmekanismerne for lægemidler mod lidelser i det kardiovaskulære/renale system. Undersøgelserne udføres på intakte, ubedøvede, permanent instrumenterede forsøgsdyr såvel som på isolerede nyreceller, nyretubuli og blodkar *in vitro*. Fokus er i

høj grad rettet mod transportmolekyler for elektrolytter og vand, såkaldte aquaporiner. Aktuelle projekter:

Mekanismen bag tiaziddiuretikas antidiuretiske virkning ved diabetes insipidus.

Forstyrrelser i salt- og vandudskillelsen ved levercirrose og kronisk hjerteinsufficiens, med specielt henblik på ændringer i natrium- og vandtransporterende proteiner.

Patofysiologiske mekanismer ved udvikling af lungeødem.

Virkningsmekanismerne for aquaretiske peptider.

Ændringer i den vaskulære reaktivitet ved hjerteinsufficiens.

Cisplatin's nefrotoksicitet, specielt med henblik på magnesiumstofskiftet.

Videreudvikling af permanente katetre til rotter og mus (Thomas Jonassen, Ole Amtorp, Sten Christensen).

Klinisk Farmakologi og Toksikologi

(Miljømedicin beskrevet under Institut for Folkesundhed).

Den overordnede målsætning er at forske i metaboliske processers betydning for fremmedstoffers effekter i mennesket. Der fokuseres på dannelse og effekter af reaktive oxygenforbindelser og i enzymatisk omsætning af fremmedstoffer. Den overordnede strategi er en kobling mellem *in vitro* metoder, dyreforsøg og epidemiologiske/mekanistiske studier med anvendelse af biomarkører hos mennesker. Metabolisme af lægemidler og andre fremmedstoffer, herunder koffein: Relation til ønskede og uønskede effekter. Endogene mutagensers modifikationer af dna, antioxidanters effekter, cytostatisk binding til dna, udvikling af lægemiddelanalyser, PK/PD-simulering og populationskinetik, aldersprocesser med fokus på dna-ændringer af deres reparationer (Henrik E. Poulsen).

Organiske opløsningsmidlers neurotoxicitet: Biokemiske målinger i neonatale og voksne rotter med fokus på oxidativt stress og apoptose (Sven Edelfors).

Neuropsykofarmakologi

Forskningen omfatter kliniske og eksperimentelle undersøgelser af de biologiske og farmakologiske aspekter vedrørende affektive og neurodegenerative lidelser samt misbrugsstilstande.

Inden for det affektive område arbejdes med serotonintransporteren, en række receptorer samt polymorfier i udvalgte kandidatgener. Betydningen af neurogenese og hippocampale morfologiske ændringer for affektiv sygdom og antidepressiv behandling undersøges i en dyreeksperimentel stress-model. Metaboliseringen af antidepressive lægemidler undersøges klinisk i relation til den genetiske variation i P450-enzymssystemet. Klinisk undersøges muligheden for at forkorte latenstiden for antidepressivas virkning ved hjælp af antagonist til den serotonerge 5-HT1A receptor.

I knock-out mus undersøges muskarine receptorers betydning for misbrugsadfærd.

Cholesteroltransportøren ApoE og ApoE-genets alleler undersøges i en række neurodegenerative sygdomme. A-beta (udløseren af Alzheimers's sygdom) undersøges dyreeksperimentelt og cellebiologisk.

Anvendelsen af rekombinant erythropoietin som et neuroprotektivt middel hos patienter med akut subarachnoidealblødning vurderes ved mortalitet, forløb, cerebrovaskulær reaktivitet, cerebral metabolisme og markører for neuronskader.

Den antiepileptiske effekt af neuropeptid Y undersøges ved forskellige kemisk-inducerede epilepsi-modeller hos rotter, desuden undersøges neuropeptid Y's virkning i forskellige adfærdsmodeller (Ole Steen Jørgensen, Erling Møllerup, Ole Frilev Olesen, Niels Vidiendal Olsen, Per Plenge, David Woldbye).

Allergiske mekanismer

Astma, COPD og bygningsrelaterede symptomer i relation til infektioner og miljøbetingede påvirkninger med LPS, bakterier, virus og skimmelsvampe: IgE og lektin medierede mekanismer, forskellige toksiske mekanismer, mediator release, og cytokiner. Endvidere sporing i miljøet af skadelige mikroorganismer (Svend Norn). Med henblik på afklaring af patofysiologiske mekanismer undersøges calcium-regulerede signalsystemer i bl.a. rottemastceller og leukocyter (Nina Grosman).

Faglige og administrative hverv

Institutets medarbejdere har i årets løb stillet deres faglige ekspertise til rådighed i mange sammenhænge. Mange kræfter er lagt i universitære opgaver som studieplansarbejde, forskningsudvalg, bedømmelser m.m. Her omtales kun de eksterne hverv.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Thue W. Schwartz: Medlem af adskillige bestyrelser og rådgivningspaneler vedr. bioteknologi i ind- og udland.

Tillidshverv

Sten Christensen: Formand for Eva og Robert Voss Hansens Fond.

Henrik E. Poulsen: Netværksleder for Clinical Pharmacology Network Copenhagen.

Svend Edelfors: Medlem af Dansk Standard udvalg for udarbejdelse af kemikaliebrugsanvisninger. Medlem af Dansk Standards arbejdsgruppe for udarbejdelse af en standard for leverandørbrugs-anvisninger til stoffer og materialer.

Ulrik Gether: Bestyrelsesmedlem i Biologisk Selskab og Dansk Selskab for Farmakologi og Toksikologi.

Formidling

Institutet tilbyder prægraduat undervisning i farmakologi og toksikologi for læge- tandlæge- og humanbiologistuderende efter gældende studieplaner. Derudover medvirker flere medarbejdere ved en række postgraduate kurser. Institutet afholder årligt et tværfagligt "postgraduatkursus i toksikologi" beregnet på ph.d.-studerende og ansatte i sundhedssektoren.

Redaktionelle hverv

Thue W. Schwartz: Editorial board for Molecular Pharmacology.

Henrik E. Poulsen: Editorial board for Pharmacology & Toxicology og Free Radical Research. Committee member of Society for Free Radical Research, Europe.

Svend Norn: Editorial board for Environmental Toxicology and Pharmacology og The Annals of Agricultural and Environmental Medicine. Contributing editor for Journal of Investigational Allergology & Clinical Immunology.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Gæsteforskere

Claudia Stäubert, studerende fra Tyskland.
Harald Sitte, forskningslektor fra Østrig.
Erika Adkins, forskningsadjunkt fra USA.
Jason Scholl, forskningsadjunkt fra USA.

Netværk

Den molekylærfarmakologiske forskergruppe har formaliseret samarbejde med 7TM Pharma A/S, Lundbeck A/S, Novo Nordisk A/S, AnorMED (Canada) og Scheering Plough (USA).

Den neurofarmakologiske forskergruppe har samarbejde med Lundbeck, Pfizer (USA) og Novasite Pharmaceuticals (USA).

Den kardiovaskulære forskergruppe har samarbejde med Zealand Pharmaceuticals og Action Pharma.

Den Neuropsykiatriske gruppe har samarbejde med Wyeth, H. Lundbeck A/S, Neurosearch og alle psykiatriske afdelinger i H:S området.

Instituteder Erling Møllerup

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	10,6	15,9	26,5
DVIP	0,2	0,0	0,2
STIP	5,1	1,0	6,1
TAP	17,4	6,6	23,9
Årsværk i alt	33,3	23,5	56,8
Løn	12.426,0	8.856,0	21.282,0
Frikøb mv.	263,0	224,0	487,0
Øvrige drift	1.653,0	7.072,0	8.726,0
Anskaffelser	239,0	1.422,0	1.661,0
Bruttototal t.kr.	14.582,0	17.574,0	32.156,0

Stab

VIP Internt finansieret

Christensen, Sten; professor.
Edelfors, Sven; lektor.
Gether, Ulrik; professor.
Grosman, Nina; lektor.
Jonassen, Thomas Engelbrecht N; lektor.
Olesen, Ole Frilev; adjunkt.
Olsen, Niels Vidiendal; lektor.
Roed, Mette Marie Rosenkilde; lektor.
Schwartz, Thue Walter; professor.
Woldbye, David Paul Drucker; lektor

VIP Eksternt finansieret

Gomez Perez, Jesus Elias; forskningslektor.
Hastrup-Nielsen, Hanne; adjunkt.
Heydorn, Arne; forskningsadj.
Løland, Claus Juul; adjunkt.
Meinild, Anne-Kristine Frøsløv; adjunkt.

Nedergaard, Per; adjunkt.
 Rasmussen, Søren Gøgsig Faarup; adjunkt.
 Rischel, Christian; lektor.
 Scholl, David Jason; adjunkt.
 Scholl, Erika Adkins; adjunkt.
 Sitte, Harald; lektor.

STIP Internt finansieret

Jensen, Kristian Kirk; ph.d.-stipendiat.
 Miller, Lone Brønd; ph.d.-stipendiat.
 Mortensen, Marie Terpager; ph.d.-stipendiat.
 Olsen, Christina; ph.d.-stipendiat.
 Pedersen, Christian Bjerggaard; ph.d.-stipendiat.
 Torp, Malene; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Bachmann, Ulla Margaretha; forskningsass.
 Hadrup, Niels; forskningsass.
 Jensen, Ulla; forskningsass.
 Kristensen, Michael Holmsgaard; forskningsass.
 Lange, Birgitte Holst; forskningsass.
 Nørgaard-Nielsen, Kristine; forskningsass.
 Søndergaard, Birgitte Pernille; forskningsass.

Neuropsykiatrisk Laboratorium

VIP Internt finansieret

Jørgensen, Ole Steen; lektor.
 Møllerup, Erling Thyge; lektor.
 Plenge, Per Krener; lektor.

STIP Eksternt finansieret

Munk-Andersen, Anna; forskningsass.
 Thomsen, Morgane Marie; ph.d.-stipendiat.
 Wortwein, Gitta; forskningsass.

Ph.d.-afhandlinger

Boesen, Thomas Peter: Single-chain VEGF antagonist – application of protein engineering to drug discovery.
 Gerlach, Lars-Ole: Development of metal-ion mediated lead discovery.
 Hougaard, Karin Sørig: Neurobehavioral teratology of maternal stress in combination with chemical exposure in rats.
 Jensen, Kristian Kirk: Biology of Viral Chemokine Elements. involvement in disease and therapeutic potential.
 Jensen, Sannah Zoffmann: Structural analysis of the interaction between the chemokine MIP-1a and the CCR-1 receptor by photoaffinity labelling.
 Zhu, Chunying: Protection against Oxidative dna Damage by brussel sprouts and the active constituents.

Fondsbevillinger

7TM Pharma

– Amendment to research Collaboration and License Agreement (Mette Marie Rosenkilde) kr. 5.126.000.

Action Pharma ApS

– Iskæmi/reperfusionsinducerede organskader med anvendelse af dyr (Thomas Jonassen) kr. 358.200.

Alfred Benzon's Fond

– Identifikation of thermo-sensing domains in the ligand... (Lars Borre) kr. 460.000.
 – Forskning på Stanford University (Thomas Nitschke Kledal) kr. 182.000.
 – Neurotransmitter transporter oligomerization: Structural and functional implications (Ulrik Gether) kr. 475.000.

Carlsbergfondet

– Karakterisering af virus-kodede konstitutivt aktive chemokine receptorer som modelsystem (Mette Marie Rosenkilde Roed) kr. 120.000.

Den Lægevid. Forsk.Fond for Storkøbenhavn, Færøer

– Hjerteinsufficiens, vand og saltratsportkanalens betydning (Katrine Müllertz) kr. 17.500.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

– Cluster for Functional Pharmacogenomics start-up midler (Ulrik Gether) kr. 94.300.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

– Karakterisering af de molekylære mekanismer bag aktivering af 7TM receptorer ... (Mette Marie Rosenkilde Roed) kr. 100.000.

Direktør Ib Henriksens Fond

– CA2+-ATPasens rolle som et nyt stressprotein (Sten Christensen) kr. 42.500.

Direktør Jacob Madsen og Hustru Olga Madsens Fond

– Det sympatiske nervesystem indvirkning på salt og vand (Søren Windfeld) kr. 10.000.

Diverse Fonde

– Karakterisering af orfan humane og virale kemokiner-laboranthjælp (Hans Rudolf Lüttichau) kr. 300.000.

Eva og Henry Frænkels Mindefond

– Vaskulær regulation ved hjertesvigt (Ole Amtorp) kr. 19.000.

Eva og Robert Voss Hansens Fond

– Nociceptins Renale virkningsmekanisme – undersøgelse på Isolen. Nyretubuli fra Normale og Hjerteinsufficiente rotter (Niels Hadrup) kr. 31.100.

Fonden af 17.12.1981

– Nociceptins Renale virkningsmekanismer (Niels Hadrup) kr. 5.400.

Fonden til Lægevidenskabens Fremme

– Karakterisering af non-peptide antaganister for CXCEY (Mette Marie Rosenkilde) kr. 20.000.
 – Nociceptins Renale virkningsmekanismer (Niels Hadrup) kr. 26.000.

Forskningsstyrelsen

– Cellular mechanisms involved in regulation of Na⁺/C1 dependent neurontransmitter transporters: a proteomics based approach (Søren Gøgsig Faarup Rasmussen) kr. 480.800.
 – Internationaliseringsstipendier (Sten Christensen) kr. 1.570.000.

- De renal nervers betydning for “short-term” regulering af NKCC2 hos rotter med hjerteinsufficiens (Thomas Jonassen) kr. 148.500.
- Molecular mechanisms of action of endogenous antagonists/inverse (Thue Schwartz) kr. 162.000.

Fru Asta Florida Bolding, født Andersen

- Hjerteinsufficiens, vand og salttransportkanalers betydning (Katrine Müllertz) kr. 14.000.

Gigtforeningen

- Nociceptins Renale virkningsmekanismer (Niels Hadrup) kr. 15.000.

Grosserer Vald. Foersom og hustru Thyra

- Nociceptins Renale virkningsmekanismer (Niels Hadrup) kr. 30.000.

H. Lundbeck & Co A/S

- Museprojekt (Sten Christensen) kr. 95.000.
- Danish Cardiovascular Research Academy (Sten Christensen) kr. 575.000.

Helen og Ejnar Bjørnows Fond

- Natrium reabsorption i tykke ascenderende ben af Hennes slynge... (Lone Brønd Jensen) kr. 20.000.
- Natrium reabsorption i tykke ascenderende ben af Hennes slynge... (Malene Torp) kr. 20.000.

Hjerteforeningen Foren. til Hjertesygdom. Bekæmpelse

- Mekanismer ansvarlige for øget vasopressin sensitivitet... (Lone Brønd Jensen) kr. 142.000.
- Nociceptins Renale Virkningsmekanismer. Undersøgelser på Isolerede Nyretubuli fra Normale og Hjerteinsufficiente – Rotter (Niels Hadrup) kr. 360.000.
- Integrative path physiological studies in experimental congestive heart failure (Thomas Jonassen) kr. 750.000.

I.A. Strobel

- Løn og driftsmidler (Per Nedergaard) kr. 50.000.

Ivan Nielsens Fond

- NPY og angst (David P.D. Woldbye) kr. 160.000.

Lundbeckfonden

- Novel insights into the *in vivo* function of glycine transporters in the CNS (Jesus Gomeza) kr. 2.370.000.

Michaelsens Fonden

- Skolarstipendium til Helga Munch-Petersen (Sten Christensen) kr. 27.600.

Novo- Fabrikant Vilhelm Pedersen

- Structural characterization of bacterial homologues (Ulrik Gether) kr. 329.200.

Novo Nordisk Fonden

- Agnosm versus antagonism in the Ghrelin, opiod and alfa-MSH receptor (MC4) (Birgitte Holst Lange) kr. 200.000.
- Molecular mechanisms of melanocortin receptor activation and inhibition (Birgitte Holst Lange) kr. 150.000.
- Molecular mechanisms of melanocortin receptor activation and inhibition (Birgitte Holst Lange) kr. 100.000.

- Structural characterization of bacterial homologues to mammalian Na⁺/Cl⁻-coupled neurotransmitter (Claus Juul Løland) kr. 100.000.
- Novel insights into the *in vivo* function of neuronal glycine transporter 2 in the CNS (Jesus Gomeza) kr. 168.100.
- Characterization of an orphan G protein coupled receptor selectively (Mette Marie Rosenkilde Roed) kr. 150.000.
- Cellular mechanisms involved in regulation of Na⁺ cl⁻-dependent neurotransmitter transporters (Søren Rasmussen) kr. 116.800.

Overlæge Johan Boserup og Lise Boserups Legat

- Laborant (Hans Rudolf Lüttichau) kr. 300.000.

Scleroseforeningen

- APOE og antioxidant ved sclerose (Ole Steen Jørgensen) kr. 100.000.
- Virale kemokiner og kemokin receptorer ved sclerose (Thue Schwartz) kr. 250.000.

Slagtermester Max Wørzner og hustru Inger

- Neurobiologisk grundlag for kokain- og morfinmisbrug (David P.D. Woldbye) kr. 8.000.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- The ghrelin receptor as a key regulator of appetite and energy expenditure (Birgitte Holst Lange) kr. 1.250.000.
- Analysis of the *in vivo* physiological role of Glycine transporters in the Central Nervous System: Generation of conditional glycine transporter knock out mouse lines (Jesus Gomeza) kr. 1.050.000.
- Molecular mechanisms of activation and inhibition of g-protein coupled receptors as the basis for rational drug discovery (Thue Schwartz) kr. 900.000.
- Molecular, cellular and *in vivo* function of cocaine- and antipressantsensitive neurotransmitter transporters (Ulrik Gether) kr. 1.500.000.

Vera og Carl Johan Michaelsens Legat

- Karakterisering af de molekylære mekanismer bag aktivering af 7TM receptorer (Mette Marie Rosenkilde Roed) kr. 280.000.

Werner Richter og Hustru Legat

- Karakterisering af humant og viralt kodede orphan kemokiner (Hans Rudolf Lüttichau) kr. 50.000.

Zealand Pharmaceuticals A/S

- Nociceptins Renale virkningsmekanismer (Niels Hadrup) kr. 20.000.

Publikationer

Farmakologisk Institut

- Bruunsgaard H., Poulsen H.E., Pedersen B.K., Nyssonen K., Kaikkonen J.E., Salonen J.T.: Long-term combined supplementations with alpha-tocopherol and vitamin C have no detectable anti-inflammatory effects in healthy men. *J Nutr* Vol. 133 (4), s. 1170-3. 2003.
- Collins A.R., Gedik C.M., Vaughan N., Wood S., White A., Dubois J., Duez P., Dehon G., Rees J.F., Loft S.: Measurement of dna oxidation in human cells by chro-

- matographic and enzymic methods. *Free Radicals Biol Med* Vol. 34, s. 1089-99. 2003.
- Dybdahl M., Risom L., Møller P., Autrup H., Wallin H., Vogel U., Bornholdt J., Daneshvar B., Dragsted L., Weimann A., Poulsen H.E., Loft S.: Dna adduct formation and oxidative stress in colon and liver of Big Blue rats after dietary exposure to diesel particles. *Carcinogenesis* Vol. 24, no. 11, s. 1759-66. 2003.
- Gerlach L-O., Jakobsen J.S., Jensen K.P., Rosenkilde M.M., Skerlj R.T., Ryde U., Bridger G., Schwartz T.W.: Metal ion enhanced binding of AMD3100 to Asp262 in the CXCR4 receptor. *Biochemistry* Vol. 42 (3), s. 710-7. 2003.
- Græbe M., Brond L., Christensen S., Nielsen S., Olsen N.V., Jonassen T.E.N.: Chronic nitric oxide synthase inhibition exacerbates renal dysfunction in hypertensive rats. *Am. J. Physiol. Renal. Physiol.* submitted. 2003.
- Granås C., Ferrer J., Loland C.J., Javitch J.A., Gether U.: N-terminal truncation of the dopamine transporter abolishes phorbol ester- and substance P receptor-stimulated phosphorylation without impairing transporter internalization. *J Biol Chem* Vol. 278 (7), s. 4990-5000. 2003.
- Hansen E.S., Loft S.: No effect or no information? *Int. J. Occup. Environ. Health* Vol. 8, s. 281-83. 2002.
- Hatse S., Princen K., Vermeire K., Gerlach L-O., Rosenkilde M.M., Schwartz T.W., Bridger G., De Clercq E., Schols D.: Mutations at the CXCR4 interaction sites for AMD3100 influence anti-CXCR4 antibody binding and HIV-1 entry. *FEBS Lett* Vol. 546 (2-3), s. 300-6. 2003.
- Holck S., Nørgaard A., Bennedsen M., Permin H., Norn S., Andersen L.P.: Gastric mucosal cytokine responses in *Helicobacter pylori*-infected patients with gastritis and peptic ulcers. Association with inflammatory parameters and bacteria load. *FEMS Immunology and Medical Microbiology* Vol. 36, s. 175-180. 2003.
- Holst B., Cygankiewicz A., Halkjær Jensen T., Ankersen M., Schwartz T.W.: High constitutive signaling of the ghrelin receptor-identification of a potent inverse agonist. *Mol Endocrinol* Vol. 17, s. 2201-10. 2003.
- Holst B., Schwartz T.W.: Molecular mechanism of agonism and inverse agonism in the melanocortin receptors: ZN(2+) as a structural and functional probe. *Ann N Y Acad Sci* Vol. 994, s. 1-11. 2003.
- Holst P.J., Lüttichau H.R., Schwartz T.W., Rosenkilde M.M.: Virally encoded chemokines and chemokine receptors in the role of viral infections. *Contrib Microbiol* Vol. 10, s. 232-52. 2003.
- Holst P.J., Rosenkilde M.M.: Microbiological exploitation of the chemokine system. *Microbes Infect* Vol. 2, s. 179-87. 2003.
- Jonassen T.E.N., Jensen L.B., Torp M., Græbe M., Nielsen S., Skøtt O., Marcussen N., Christensen S.: Effects of renal denervation on tubular sodium handling in rats with CBL-induced liver cirrhosis. *Am J Physiol Renal Physiol* 284, s. F555-63. 2003.
- Kalialis L.V., Olsen N.V.: Erythropoietin-a new therapy in cerebral ischemia? *Ugeskr Laeger* Vol. 165 (24), s. 2477-81. 2003.
- Knudsen L.E.: Biomarkører: accepterede eller stadig kontroversielle i Danmark. S. 4-8. *Miljø og Sundhed*, 2003.
- Knudsen L.E.: Ethical, social and legal implications of pharmacogenetics. S. 319-21. *BIOForum Europe*, 2003.
- Knudsen L.E., Burr H.: Follow-up examination of Danish stainless steel welders previously examined. *Ugeskr Laeger* Vol. 165 (29), s. 2882-6. 2003.
- Lindgaard L., Eskesen V., Gjerris F., Olsen N.V.: Familial aggregation of intracranial aneurysms in an Inuit patient population in Kalaallit Nunaat (Greenland). *Neurosurgery* Vol. 52 (2), s. 357-62. 2003.
- Lindow M., Lüttichau H.R., Schwartz T.W.: Viral leads for chemokine-modulatory drugs. *TIPS* Vol. 24 (3), s. 126-30. 2003.
- Lindow M., Nansen A., Bartholdy C., Stryhn A., Hansen N.J., Boesen T.P., Wells T.N.C., Schwartz T.W., Thomsen A.R.: The virus-encoded chemokine vMIP-II inhibits virus-induced Tc1-driven inflammation. *J Virol* Vol. 77 (13), s. 7393-400. 2003.
- Loft S., Kold-Jensen T., Hjollund N.H.I., Giwercman A., Gyllemborg J., Ernst E., Olsen J., Scheike T., Poulsen H.E., Bonde J.P.: Oxidative dna damage in human sperm influences time to pregnancy. *Hum Reprod* Vol. 18 (6), s. 1265-72. 2003.
- Loft S., Møller P., Vogel U., Risom L., Riis B., Poulsen H.E., Dybdahl M., Dragsted L.O., Knudsen L.E., Wallin H.: Oxidative stress by environmental agents. *J Univ Occup Environ Health* Vol. 25, suppl. 1, s. 47-59. 2003.
- Loft S., Vogel U., Risom L., Møller P., Riis B., Poulsen H.E., Wallin H.: Oxidative dna damage and expression of dna repair enzymes. XI Biennial Meeting of the Society for Free Radical International s. 747-55. C. Pasquier, Moduzzi editore, Bologna, Italy. 2003.
- Lundby C., Pilegaard H., van Hall G., Sander M., Calbet J., Loft S., Møller P.: Oxidative dna damage and repair in skeletal muscle of humans exposed high-altitude hypoxia. *Toxicology* Vol. 192 no. 2-3, s. 229-36. 2003.
- Lykkesfeldt J., Bolbjerg M.L., Poulsen H.E.: Effect of smoking on erythorbic acid pharmacokinetics. *Br J Nutr* Vol. 89 (5), s. 667-71. 2003.
- Lüttichau H.R., Clark-Lewis I., Jensen P.O., Moser C., Gerstoft J., Schwartz T.W.: A highly selective CCR2 chemokine agonist encoded by human herpesvirus 6. *J Biol Chem* Vol. 278 (13), s. 10928-33. 2003.
- MacAulay N., Meinild A-K., Zeuthen T., Gether U.: Residues in the extracellular loop 4 are critical for maintaining the conformational equilibrium of the gamma-aminobutyric acid transporter-1. *J Biol Chem* Vol. 278 (31), s. 28771-7. 2003.
- Møller P., Daneshvar B., Loft S., Wallin H., Poulsen H.E., Autrup H., Ravn-Haren G., Dragsted L.O.: Oxidative dna damage in vitamin C-supplemented guinea pigs after intratracheal instillation of diesel exhaust particles. *Toxicol Appl Pharmacol* Vol. 189 (1), s. 39-44. 2003.
- Møller P., Hansen M., Autrup H., Bornholdt J., Vogel U.B., Molck A.M., Wallin H., Dragsted L.O., Risom L., Poulsen H.E., Loft S.: Dietary low-dose sucrose modulation of IQ-induced genotoxicity in the colon and liver of Big Blue rats. *Mutat Res* Vol. 527 (1-2), s. 91-7. 2003.
- Møller P., Vogel U.B., Pedersen A., Dragsted L.O., Sandstrom B., Loft S.: No effect of 600 grams fruit and vegetables per day on oxidative dna damage and repair in healthy nonsmokers. *Cancer Epidemiol. Biomarkers Prev.* Vol. 10, s. 1016-22. 2003.
- Neri M., Fucic A., Knudsen L.E., Lando C., Merlo F., Bonassi S.: Micronuclei frequency in children exposed to environmental mutagens: a review. *Mutat Res.* Vol. 544, no. 2-3, s. 243-54. 2003.
- Norregaard L., Loland C.J., Gether U.: Evidence for di-

- stinct sodium-, dopamine-, cocaine-dependent conformational changes in transmembrane segments 7 and 8 of the dopamine. *J Biol Chem* Vol. 278 (33), s. 30587-96. 2003.
- Olsen A., Tjonneland A., Thomsen B.L., Loft S., Stripp C., Overvad K., Moller S., Olsen J.H.: Fruits and vegetables intake differentially affects estrogen receptor negative and positive breast cancer incidence rates. *J Nutr* Vol. 133 (7), s. 2342-7. 2003.
- Olsen N.V.: Central nervous system frontiers for the use of erythropoietin. *Clin.Infect.Dis.* Vol. 37, s. S323-30. 2003.
- Osterberg O., Erichsen L., Ingwersen S.H., Plum A., Poulsen H.E., Vicini P.: Pharmacokinetic and pharmacodynamic properties of insulin aspart and human insulin. *J.Pharmacokinet. Pharmacodyn* Vol. 3, s. 221-35. 2003.
- Osterberg O., Kiehr B., Erichsen L., Poulsen H.E., Ingwersen S.H.: Pharmacokinetics and allometric scaling of levormeloxifene, a selective oestrogen receptor modulator. *Biopharm Drug Dispos* Vol. 24 (3), s. 121-9. 2003.
- Poulsen H.E., Gronlykke T.B.: Does the public sector have an independent research role in the development of drugs? *Ugeskr Laeger* Vol. 165 (16), s. 1674-6. 2003.
- Risom L., Dybdahl M., Bornholdt J., Vogel U.B., Wallin H., Møller P., Loft S.: Oxidative dna damage and defence gene expression in the mouse lung short-term exposure to diesel exhaust particles by inhalation. *Carcinogenesis* Vol. 24, no. 11, s. 847-52. 2003.
- Risom L., Møller P., Hansen M., Autrup H., Bornholdt J., Vogel U., Wallin H., Poulsen H.E., Dragsted L.O., Loft S.: Dietary elevated sucrose modulation of diesel-induced genotoxicity in the colon and liver of Big Blue rats. *Arch Toxicol* Vol. 77, no. 11, s. 651-6. 2003.
- Rosenkilde M.M., Gerlach L-O., Jacobsen J.S., Skerlj R.T., Bridger G.J., Schwartz T.W.: Molecular mechanism of AMD3100 antagonism in the CXCR4 receptor transfer of binding site to the CXCR3 receptor. *J.Biol.Chem.* submitted, 2003.
- Salonen R.M., Nyyssonen K., Kaikkonen J.E., Porkkala-Sarataho E.K., Voutilainen S., Rissanen T.H., Tuomainen T.P., Valkonen V.P., Ristonmaa U., Lakka H.M., Vanharanta M., Salonen J.T., Poulsen H.E.: Six-year effect of combined vitamin C and E supplementation on atherosclerotic progression: the antioxidant supplementation in atherosclerosis prevention (ASAP) study. *Circulation* Vol. 107 (7), s. 947-53. 2003.
- Schou J.S., Hodel C.M.: The international union of toxicology (IUTOX): history and its role in information on toxicology. *Toxicology* Vol. 190 (1-2), s. 117-24. 2003.
- Sorensen M., Autrup H., Hertel O., Wallin H., Knudsen L.E., Loft S.: Personal exposure to PM (2.5) and biomarkers of dna damage. *Cancer Epidemiol Biomarkers Prev* Vol. 12 (3), s. 191-6. 2003.
- Sorensen M., Autrup H., Møller P., Hertel O., Jensen S.S., Vinzents P.S., Knudsen L.E., Loft S.: Linking exposure to environmental pollutants with biological effects. *Mutat.Res.* Vol. 544, no. 2-3, s. 255-71. 2003.
- Springborg J.B., Sonne B., Frederiksen H.J., Foldager N., Poulsgaard L., Klausen T., Jorgensen O.S., Olsen N.V.: Erythropoietin in the cerebrospinal fluid of patients with aneurysmal subarachnoid haemorrhage originates from the brain. *Brain Res.* Vol. 984 no. 1-2, s. 143-8. 2003.
- Sørensen M., Skov H., Autrup H., Hertel O., Loft S.: Urban benzene exposure and oxidative dna damage: influence of genetic polymorphisms in metabolism genes. *Sci Total Environ* Vol. 309, s. 69-80. 2003.
- Verhagen H., Aruoma O.I., van Delft J.H., Dragsted L.O., Ferguson L.R., Knasmuller S., Pool-Zobel B.L., Poulsen H.E., Williamson G., Yannai S.: The 10 basic requirements for a scientific paper reporting antioxidant, anti-mutagenic or anticarcinogenic potential of tes substances in *in vitro* experiments and animal studies *in vivo*. *Food Chem Toxicol* Vol. 41 (5), s. 603-10. 2003.
- Vinzents P.S., Loft S., Jensen S.S., Raaschou-Nielsen O.: Individual exposure assessment for particulate matter. Advances in human research, exposure and risk assessment related to reproductive and developmental effects. 2003.
- Vogel U., Daneshvar U., Autrup H., Risom L., Weimann A., Poulsen H.E., Møller P., Loft S., Wallin H., Dragsted L.O.: Effect of increased intake of dietary animal fat and fat energy on oxidative damage, mutation frequency, dna adduct level and dna rapir in rat colon and liver. *Free Radic.Res.* Vol. 38, no. 9, s. 947-56. 2003.
- Waldhoer M., Casarosa P., Rosenkilde M.M., Smit M.J., Leurs R., Whistler J.L., Schwartz T.W.: The carboxyl terminus of human cytomegalovirus-encoded 7 transmembrane receptor US28 camouflages agonism by mediating constitutive endoytosis. *J Biol Chem* Vol. 278 (21), s. 19473-82. 2003.
- Windfeld S., Jonassen T.E.N., Christensen S.: (3H)Inulin as a marker for glomerular filtration rate. *Am J Physiol Renal Physiol* Vol. 285, s. F575-6. 2003.
- Zhu C-Y., Loft S.: Effect of chemopreventive compounds from Brassica vegetables on NAD(P)H:quinone reductase and induction of dna strand breaks in murine hepa1c1c7cells. *Food Chem Toxicol* Vol. 41 (4), s. 455-62. 2003.

Neuropsykiatrisk Laboratorium

- Altar C.A., Whitehead R.E., Chen R., Wörtwein G., Madsen T.M.: Effects of electroconvulsive seizures and antidepressant drugs on brain-derived neurotrophic factor protein in rat brain. *Biol.Psychiatry* Vol. 54, no. 7, s. 703-9. 2003.
- Fink-Jensen A., Fedorova I., Wörtwein G., Woldbye D.P.D., Rasmussen T., Thomsen M., Bolwig T.G., Knitowski K.M., McKinzie D.L., Yamada M., Wess J., Basile A.: Role for M5 muscarinic acetylcholine receptors in cocaine addiction. *J.Neurosc.Res.* Vol. 74, no. 1, s. 91-6. 2003.
- Madsen T.M., Kristjansen P.E.G., Bolwig T.G., Wörtwein G.: Arrested neuronal proliferation and impaired hippocampal function following fractionated brain irradiation in the adult rat. *Neuroscience* Vol. 119, s. 635-42. 2003.
- Mogensen J., Montero A., Wörtwein G.: Analysis of response patterns during prefrontally ablated rats acquisition of an egocentric spatial task in an 8-arm radialmaze. *Homeostasis* Vol. 42, no.1-2, s. 52-59. 2003.
- Mogensen J., Svendsen G., Tølbøll Lauritsen K., Ermens P., Hasman A., Elvertorp S., Plenge P.K., Møller E.T., Wörtwein G.: Associative an nonassociative learning after chronic imipramine in rats. *Pharmacology, biochemistry and behavior* Vol. 76, s. 197-212. 2003.
- Mogensen J., Wörtwein G., Plenge P.K., Møller E.T.: Serotonin, locomotion, exploration, and place recall in the rat. *Pharmacology, biochemistry and behavior* Vol. 75, s. 381-95. 2003.

- Nedergaard P., Sanchez C., Mellerup E.T.: Different roles of 5-HT_{2A} and 5-HT_{2c} receptors in regulation of female rat paced mating behavior. Behavioural Brain Research (findes kun online). 2003.
- Plenge P.K., Mellerup E.T.: Pindolol and the acceleration of the antidepressant response. J. Affective Disorders Vol. 75, s. 285-9. 2003.
- Rasmussen A., Christensen J., Clemmensen P.M., Dalsgaard N.J., Dam H.O., Hindberg I., Lunde M., Plenge P.K., Mellerup E.T.: Platelet serotonin transporter in stroke patients. Acta Neurol Scand Vol. 107, s. 150-3. 2003.
- Skræp Nielsen A., Ravid R., Kamphorst W., Jørgensen O.S.: Apolipoprotein E 4 in an autopsy series of various dementing disorders. J. Alzheimers Disease Vol. 5, s. 119-25. 2003.

Institut for Molekylær Patologi

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, dr.med.vet. Folmer Elling.

Institutbestyrelsen består af institutlederen, viceinstitutleder lektor dr.med. Mogens Spang-Thomsen, professor dr.med. (hc) Elisabeth Bock, professor dr.med. Nils-Henrik Diemer og som TAP-repræsentanter Annette Brandi, Jette Christiansen og Lisbeth Thatt.

Organisation

Fagligt er instituttet opdelt i 3 laboratorier nemlig Protein Laboratoriet, Neuropatologisk Laboratorium og det oprindelige Patologiske Anatomiske Institut.

Adresse

Frederik V's Vej 11, 5
Teilum Bygningen
2100 København Ø
Telefon 35 32 60 45
Fax 35 32 60 81
anettek@pai.ku.dk
www: imp.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Professor dr.med. Ulla M. Wewer valgt til prodekan.

Seneste historiske udvikling

Se Årbog 1996.

Proteinlaboratoriet indgår sammen med det tidligere Patologisk Anatomisk Institut og Neuropatologisk Institut i Institut for Molekylær Patologi. Hvad angår Proteinlaboratoriets historie henvises i øvrigt til tidligere årbøger.

Laboratoriet for Molekylær Patologi

Forskningsledere: Professor, dr.med. Ulla M. Wewer og speciallæge, lektor dr.med. Reidar Albrechtsen.

Vores forskningsgruppe studerer betydningen af celle-matrix interaktioner ved sygdom, især cancer og muskelsvind. Vi arbejder med ADAM12, syndecaner, integriner og laminin, se venligst: www.ullaw.pai.ku.dk.

Tumopatologisk Laboratorium

Laboratoriet ledes af lektor, dr.med. Mogens Spang-Thomsen og forskningen udføres i et integreret samarbejde med overlæge, dr.med. Hans Skovgaard Poulsen, Rigshospitalet, samt med Laboratoriet for Eksperimentel Onkologi,

EM-afdelingen og et netværk af eksterne samarbejdspartnere. Videnskabelig medarbejder: forskningsassistent, ph.d. Lasse Tengbjerg Hansen.

Forskningsvirksomhed

Vækstfaktor receptorer og genterapi. I disse undersøgelser karakteriseres biologiske egenskaber på molekylært niveau i et panel af såkaldt småcellet lungecancer *in vitro* og i en *in vivo* transplantations model (immundefekte nøgne mus). Formålet er at opnå øget indsigt i denne cancertypes biologi og at anvende den opnåede viden til at etablere forskellige principper for effektiv genterapi for denne type cancer.

I laboratoriets panel af småcellet lungecancer cellelinjer kortlægges kapaciteten for dna-reparationsmekanismer med henblik på udviklingen af resistens overfor anticancer behandling.

Faglige og administrative hverv

Mogens Spang-Thomsen: Formand for Forskningsudvalget og medlem af Fakultetsrådet ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet samt referee for en række internationale cancer tidsskrifter.

Laboratoriet for Eksperimentel Onkologi

Laboratoriet ledes af lektor, dr.med., ph.d. Paul E.G. Kristjansen og dele af forskningen udføres i samarbejde med instituttets øvrige laboratorier, samt med et netværk af eksterne samarbejdspartnere i USA, Sverige og Danmark.

Forskningsvirksomhed

Forskningen omfatter eksperimentel cancerterapi, tumorfysiologi, angiogenese og udvikling af *in vivo* og *in vitro* modeller. En dybere forståelse af betydningen af *tumor micro-environment* for den maligne fænotype og for effekten af cancerterapi er målet for laboratoriets aktiviteter.

Faglige og administrative hverv

Paul E.G. Kristjansen: Formand for det videnskabelige udvalg i Dansk Kræftforsknings Fond og medlem af fakultets Forskningsudvalg. Bestyrelses- og forretningsudvalgs-medlem i CCC-netværket (Cellebiologi- og Cancer Cluster). Desuden medlem af flere internationale scientific advisory boards.

Elektronmikropisk Afdeling

Institutleder dr.med. vet. Folmer Elling og laboratorieleder ph.d. Lone Bastholm. Dele af laboratoriets forskning udføres i samarbejde med andre laboratorier ved og udenfor instituttet herunder afdeling for Patologi, Finsencentret, Rigshospitalet og Kræftens Bekæmpelse og Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Forskningsvirksomhed

Laboratoriet anvender morfologiske og immuncytokemiske lokaliserings metoder til både lys- og elektronmikroskopiske undersøgelser med henblik på at belyse struktur og funktion af såvel tumor- og stroma celler.

En mulig Caspase uafhængige apoptose signalvej undersøges ved hjælp af morfologien og den ultrastrukturelle lokalisation af Cathepsin B i murine embryonale fibroblaster (WT-1B og Cat B-/-) behandlet med TNF.

Vitamin D analog, EB 1089, et lovende anti-cancer stof inducerer apoptose-lignende programmeret celledød, der kan inhiberes ved expression af Bcl-2. Vi undersøger morfologien af MCF-7 brystkræftceller transfekteret med Bcl-2, der overudtrykkes henholdsvis i cytoplasma, mitokondrier og endoplasmatiske reticulum. Endvidere udføres immuncytokemiske farvninger med heat shock protein 70, Cathepsin D, et lysosomalt antistof og Serca, et endoplasmatiske reticulum specifikt antistof for yderligere at belyse funktionen af cellerne.

Med henblik på at skelne mellem nekrotiske forandringer og apoptose i neuroner fra iskæmiske rotte hippocampus undersøges ultrastrukturen og ultratynne cryosnit immunfarves med det apoptose specifikke antistof Caspase 3.

Vi undersøger de lysmikroskopiske og ultrastrukturelle ændringer ved transfektion af muteret EGFR III i human småcellet lungecancer cellelinjer i kultur og transplanteret til "nøgne" mus.

Den ultrastrukturelle morfologien undersøges på celler, afledt af fibroblasten Swiss 3T3 (mus), der ikke udtrykker endogen EGFR, og af NR 6 celler transfekteret med EGFR (NR6W) samt EGFR,III (NR6M) transfekteret med en konstitutiv aktiv mutant af EGFR.

In vitro undersøgelser har vist, at cancerceller spontant kan fusionere med endotelceller og danne en hybrid, der viser kromosomale markører og protein ekspresion karakteristisk for begge fusions partnere. Ligeledes viser undersøgelser i nøgne mus, at humane brystkræft cancerceller sprøjtet intravenøst kan fusionere med celler i lungerne. Ultrastrukturen af hybridcellerne undersøges.

Nefropathologi

Vore undersøgelser over experimentel Acute tubular necrosis er nu accepteret til publikation i APMIS og de igangværende kvantitative undersøgelser over segmentvariationer i den proximale tubulus i nefronet forventes afsluttet til foråret.

Arbejdet foretages af Poul Faarup i samarbejde med overlæge, dr.med. Viktor Hegedüs samt professor, dr.med. Niels-Henrik Holstein-Rathlou, Panum Institutet og overlæge dr.med. Tove Nørgård, Hillerød Sygehus.

Laboratorium for Molekylær Neuropatologi**Forskningsvirksomhed****Programmeret celledød**

Programmeret celledød identificeres og klassificeres med kombinerede histopatologiske og molekylærbioologiske metoder i eksperimentelle neurodegenerative dyremodeller (cerebral iskæmi, dissemineret sklerose). Indflydelsen af glucocorticoider, apoptosehæmmende/fremmende stoffer og hypotermi undersøges.

Hypotermisk neuroprotektion

Moderat sænkning af kropstemperaturen (1-3°C) er neuroprotektivt ved eksperimentel og klinisk apopleksi. Vi undersøger en række farmaka med hypotermi-effekt via hjernens temperaturregulerende center på dyremodeller for cerebral iskæmi og dissemineret sklerose. De udvalgte farmaka (serotonerge, dopaminerge, cannabinoider) har i anden sammenhæng været anvendt i prækliniske forsøg, således at positive resultater i dyreforsøgene kan føre til prækliniske undersøgelser.

GABA receptoren

GABA_A receptoren er mål for lægemidler til behandling af mange neurologiske sygdomme. Ved hjælp af kombineret patch-clamp elektrofysiologi og enkeltcelle RT-PCR har vi udviklet et system til at identificere GABA_A receptor undertype specifikke farmaka. Der undersøges nye potentielle GABAerge farmaka, fremstillet af vores samarbejdspartnere på Farmaceutisk Højskole. Formålet er at identificere receptor-undertype specifikke farmaka med langt færre bivirkninger end farmaka med generel virkning på GABA_A receptoren.

Faglige og administrative hverv

Flemming Fryd Johansen: Kursusleder for almen patologi 5. sem., lægeuddannelsen ved KU; og kursusleder for Neurobiologi ved humanbiologistudiet, KU. Desuden censor ved humanbiologistudiet, KU og censor ved den prægraduate forskeruddannelse samt human-patofysiologistudiet, Syddansk Universitet; samt har bedømt 1 doktorafhandling fra KU og 2 OSVAL I/II afhandlinger fra KU.

Formidling**Redaktionelle hverv**

Flemming Fryd Johansen: Medredaktør (editorial board) ved Neurochemical Research og referee for en række internationale neurobiologiske tidsskrifter.

Proteinlaboratoriet

Proteinlaboratoriet ledes af professor Elisabeth Bock. Laboratoriets forskning er opdelt i tre overordnede forskningsområder: Det neural celleadhæsionsmolekyle NCAM, human papillomavirus samt glykoproteiner.

Forskningsvirksomhed

1. Det neurale celleadhæsionsmolekyle (NCAM)

NCAM medierer celleadhæsion og signaltransduktion og regulerer derved nervecelledifferentiering, overlevelse og synaptisk plasticitet i forbindelse med indlæring og regeneration.

1.1. Strukturen af NCAMs og L1's ekstracellulære dele

Ved hjælp af NMR analyse og røntgenkrystallografi bestemmes strukturen af individuelle moduler af NCAM, af et nært beslægtet molekyle L1 og af receptoren for fibroblast vækstofaktor, FGFR. Ved introduktion af mutationer i modulerne efterfulgt af analyse af bindingskapaciteten af de muterede moduler søges bindingssteder lokaliseret.

Endvidere undersøges de molekulære mekanismer for interaktioner mellem FGFR og hhv. NCAM og L1 (C. Christensen, V. Kiselyov, A. Kochoyan, N. Kulahin, V. Soroka, V. Berezin, E. Bock. i samarbejde med F. Poulsen, Molekylærbiologisk Institut, KU og C. Kasper og J. Kastrop, Farmaceutisk Højskole).

1.2. Fibroblastvækstfaktorreceptor (FGFR), epidermalvækstfaktorreceptor (EGFR) og heparansulfat proteoglykaners (HSPG) rolle i NCAM-stimuleret neuritudvækst
Det søges belyst, hvilken indflydelse NCAM har på FGFR- og EGFR-aktivering og -stabilisering. Hertil anvendes direkte påvisning af fosforylering af receptorerne samt nedstrømsmålinger af MAP kinaserne. Individuelle fosforyleringssites i FGF-receptoren identificeres og karakteriseres med massespektroskopi. Endvidere undersøges HSPG-NCAM interaktioners betydning for neuritudvækst (A. Hinsby, G. Povlsen, O. Rudenko, V. Kiselyov, V. Berezin og E. Bock).

1.3. Identifikation og karakterisering af syntetiske NCAM- og FGF-mimetika

Ved screening af kombinatoriske biblioteker af syntetiske peptider er to neuritogene ligander for NCAMs Ig1-modul identificeret, peptiderne C3 og NBP10. Andre mimetika er nu identificeret bl.a. ved at udtage aminosyresekvenser af bindingssteder identificeret i NCAM ved hjælp af strukturanalyser. På denne vis er en ligand svarende til det homofile bindingssted i NCAM's andet Ig-modul blevet identificeret og karakteriseret. Endvidere er et peptid svarende til det heterofile bindingssted for FGF-receptoren i det andet fibronectin type 3 modul identificeret og karakteriseret (D. Kiryushko, V. Soroka, V. Kiselyov, L.B. Køhler, V. Berezin, E. Bock i samarbejde med F. Poulsen, Molekylærbiologisk Institut, KU).

1.4. Intracellulær signalering i forbindelse med neuritogenese medieret af NCAM og NCAM- og FGF-mimetika

De intracellulære signaltransduktionsveje involveret i NCAM-medieret nervecelledifferentiering undersøges. Nervecelledifferentiering (neuritudvækst) måles ved hjælp af computerassisteret billedanalyse på primærceller dyrket i kultur. I særdeleshed undersøges signalering medieret via GAP43, samt via GTPaserne Ras og Rap1 og kinaserne Akt, protein kinase C og phosphatidylinositol-3-kinase. Endvidere undersøges eventuelle effekter af signalering via integriner og tyrosinkinaserceptorer fra ErbB-familien på NCAM-medieret nervecelledifferentiering (D. Ditlevsen, A. Hinsby, D. Kiryushko, K. Kolkova, I. Korshunova og

G. Klitgaard Povlsen, O. Rudenko, V. Tkach, L. Køhler, S. Li, V. Novitskaia, V. Berezin og E. Bock i samarbejde med C. Larsson, Dept. Lab. Medicine, Lund universitet, M.I. Mosevitsky, Petersburg Nuclear Physics Inst. of Russian Acad. Sci.).

1.5. Undersøgelser af NCAMs betydning for nervecelleoverlevelse

NCAM-mimetika undersøges for deres evne til at sikre overlevelse af celler, der udsættes for apoptoseinducerende stimuli. Følgende celletyper undersøges: Dopaminerge, cerebellare og hippocampale neuroner (L. Køhler, M. Pedersen, D. Ditlevsen, J. Neiiendam, V. Berezin og E. Bock).

1.6. NCAMs betydning for synaptisk plasticitet

NCAM-mimetika undersøges for deres evne til at påvirke præsynaptisk vesikeldynamik og synapsedannelse i primære kulturer af hippocampale neuroner (S.M. Hansen, G. Skibo, D. Kiryoshko, V. Berezin, E. Bock).

1.7. Undersøgelse af NCAMs betydning for regeneration og indlæring

Effekten af NCAM-mimetika undersøges i en række indlæringsmodeller *in vivo*. I denne forbindelse er en Alzheimer model blevet etableret. Modellen består i intracerebroventrikulær injektion af et fragment af A beta-peptidet med efterfølgende udvikling af amyloidaflejringer og amnesi i løbet af få uger i forsøgsdyrene. Neuropsykologiske tests og neuroanatomiske undersøgelser anvendes til evaluering af NCAM-ligandernes effekter (B. Klementiev, T. Novikova, V. Berezin og E. Bock i samarbejde med B. Hartz, A. Møller og J. Scheel-Krüger, NeuroSearch A/S og C. Sandi og K. Cambon, Nat. Uni. of Distant Teaching, Madrid).

1.8. Undersøgelse af NCAMs betydning for skizofreni

Effekten af NCAM-mimetika undersøges i en rottemodel for skizofreni (T. Secher, B. Klementiev, V. Berezin, E. Bock i samarbejde med B.Y. Glenthøj og R.P. Hemmingsen, Bispebjerg Hospital).

1.9. Undersøgelse af NCAMs betydning for iskæmi

Iskæmi (manglende blodcirkulation) fører til vævsskader. Det undersøges, hvorvidt NCAM-mimetika har beskyttende egenskaber i hjernen i forhold til iskæmi induceret ved oxygen- og glykose-mangel i organtypiske hjermeskivekulturer og i kulturer af dissocierede hippocampale neuroner (G. Skibo, I. Lushnikova, O. Girnik, V. Berezin, E. Bock).

1.10. NCAMs betydning for nervecelledifferentiering i voksne rotter

Effekten af NCAM-mimetika på proliferation, differentiering, overlevelse og migration af neurale stamceller i voksne rotter undersøges (M.L. Miller, B. Klementiev, V. Berezin, E. Bock i samarbejde med N. Abrous, Inst. Francois Magendie, Bordeaux).

1.11. Funktionel homologi mellem vertebrate og drosophila CAM'er

Mhp. at undersøge den funktionelle homologi mellem de vertebrate CAM'er, NCAM og L1, og deres homologer i *Drosophila*, hhv. fasciclinII (fasII) og neuroglian (nrg), etableres transgene knock-out (fasII-/- og nrg-/-) fluer, der

herefter bringes til at udtrykke de vertebrate CAM'er ektopisk. Forsøg viser, at humane former af NCAM og L1 kan substituere visse effekter af *Drosophila* formerne (L.V. Kristiansen, E. Bock og V. Berezin i samarbejde med L.G. Alonso, Alicante Universitet, og M. Hortsch, Michigan Universitet).

2. S100-proteiner og metallothionein

S100-proteinerne er en omfattende gruppe af proteiner, som i en række tilfælde har vist sig at have stærkt neurodifferenterende effekter. Metallothioneiner er gruppe lavmolekylære nonenzymatiske proteiner, der bl.a. beskytter imod oxidativt stress.

2.1. S100-proteiners effekt på neuronal differentiering

Udvalgte S100-proteiner undersøges med henblik på deres effekt på nervecelledifferentiering (herunder signaltransduktion) og overlevelse (M. Pedersen, L. Køhler, V. Novitskaia, V. Berezin og E. Bock i samarbejde med E. Lukandinin, M. Grigorian, N. Ambartsunian, Kræftens Bekæmpelse).

2.2. Effekter af proteinet metallothionein II (MT-II) på neuronal differentiering

MT-II's effekt på neuritudvækst, signaltransduktion og cellevækst undersøges *in vitro* på primærkulturer af hippocampale og dopaminerge neuroner (L. Køhler, V. Berezin, E. Bock i samarbejde med M. Penkowa og M. Von Sperling, Medicinsk-Anatomisk Institut, KU).

3. Undersøgelser af cellers morfologi, motilitet og proliferation

Regulation af cellers morfologi og motilitet er af betydning for bl.a. organogenese, samt i forbindelse med immunologiske reaktioner, sårheling og metastasering i forbindelse med cancer.

3.1. Udvikling af automatiserede procedurer til analyse af neuronal differentiering og cellemigration

Databehandling i forbindelse med kvantificering af morfologi og motilitet af celler dyrket i kultur, er ofte meget tidskrævende. Der arbejdes derfor på at udvikle procedurer og software til computerstyret optagelse og bestemmelse af cellemorfologi og motilitet (D. Karasik, A. Dmytriyeu, V. Tkach, O. Rudenko, V. Berezin, E. Bock).

3.2. Sammenhæng mellem regulation af celleyklus, cellemorfologi og motilitet

Vha. digitale videooptagelser af forskellige celletyper dyrket i kultur, undersøges eventuelle sammenhænge mellem cellers placering i celleyklus, deres morfologi og deres motilitet (P. Walmod, V. Berezin, E. Bock i samarbejde med R. Hartmann-Pedersen, MRC Human Genetics Unit, Western General Hospital, Edinburgh, S. Prag, Randall Centre, King's College London og E. Lepekhn, Adherex Technologies Inc., Ottawa).

3.3. Valproats effekt på cellemotilitet

Valproat anvendes til behandling af bl.a. epilepsi, og er desuden et kendt teratogen (forårsager fosterskader). Projektet undersøger *in vitro* effekter, der kan være relateret til valproats teratogene effekter. I særdeleshed undersøges valproats effekt på forskellige cellelinjers evne til at migrere. Endvidere undersøges valproats effekt på forskelli-

ge intracellulære signaltransduktionsveje (P. Walmod, G. Skladchikova, V. Berezin, E. Bock i samarbejde med H. Nau, Dept. Food Toxicol., School of Veterinary Medicine, Hannover).

3.4. Effekt af exudater fra kroniske sår på proliferation af fibroblaster

Kroniske sår er inficeret af forskellige stammer af bakterier. Exudater udtaget fra kroniske sår undersøges for deres indvirkning på proliferationen af fibroblaster *in vitro* (M. Risell, V. Berezin, E. Bock i samarbejde med T. Karlsmark, Bispebjerg Hospital, K.A. Kroghfelt, Statens Serum Institut og P. Ifversen, Coloplast).

4. Analyse af HPV type 16-oncogeners syntese og funktion

Human papillomavirus inficerer epithelceller. Der er mere end 100 forskellige virustyper, hvoraf en del er tumorigene. HPV-16 er prototypen for de maligne virus, og dna-genomet koder for mindst otte proteiner, hvoraf tre er oncoproteiner (E7, E6 og E5). Disse afkobler på forskellig vis den normale cellevækst og laboratoriets projekter er fokuseret på en karakterisering af oncogenernes ekspresion og regulation samt på proteinernes funktion.

4.1. Promotor mapping og transcriptions kontrol

Projektets formål er at identificere nye promotorer i den del af HPV-16-genomet, der koder for de tidlige proteiner E1-E7. Der er tidligere kun identificeret to promotorer for HPV-16, P₉₇ og P₆₇₀. Vi har identificeret to nye promotorer P₄₈₂ og P₅₄₂, som vi har karakteriseret. P₅₄₂ kan regulere E7 specifik mRNA syntese. Der er ligeledes fokus på at identificere en potentiel E5 specifik promotor samt funktionen af transskriptionsregulerende sekvenser i og nedstrøms for E5-læserammen (Glahder et al 2003, Rosenstjerne et al 2003). Vi fokuserer endvidere på en analyse af transskriptionskontrol-mekanismer for HPV-16-genomets genekspresion. Der forekommer en række sekvenser i HPV-16-genomet, sekvenser der er konserveret også i andre organismer igennem evolutionen. Disse elementers betydning for transcription af de forskellige regioner af virus-genomet samt for stabiliteten af mRNA analyseres. De cellulære proteiner, der binder til elementerne, er klonet af J. Vinther, mens stabilitets assay og protein initiering undersøges af M. Rosenstjerne i samarbejde med J. Vinther og K. Kristiansen. Endvidere analyserer M. Prydsø decappingsmekanismer for mRNA og karakterisering af decapping enzymerne i mammale celler. Dette projekt er i samarbejde med ph.d. Jens Lykke-Andersen, University of Colorado, USA. Messenger-RNA decappings betydning for oncoprotein-syntesen søges ligeledes belyst (J. Vinther, M. Rosenstjerne, M. Prydsø, K. Kristiansen og B. Norrild).

4.2. HPV-16 E5-funktion

E5 er et oncogen, som kan promovere vækst af transformerede celler i soft agar. Endvidere formodes E5 at interagere med den vakuolære ATPase (16kDa-proteinet) og bevirke blokering af transporten mellem intracellulære vacuoler og lysosomer. E5 mutanter anvendes til at analysere mutant-proteinernes evne til at binde til 16kD-proteinet og belyse de funktionelle domæner af E5. Retrovirus anvendes til overførsel af E5-genet til værtsceller. Retrovirus er blevet undersøgt som værktøj til overførsel af E5 til keratinocytter (D. Klinkenberg, L. Pedersen og B. Norrild).

4.3. Rollen af HPV-oncoproteinerne E7 og E5 i regulering af apoptose og ekspresion af overfladeproteiner

Projektet søger at klarlægge nye apoptose regulerende mekanismer, medieret af E7 og E5 oncoproteinerne ved HPV infektion. Dette arbejde inkluderer en nærmere kortlægning af apoptotiske signalveje i HPV-inficerede celler. Arbejdet udføres primært ved introduktion af E5 og E7 oncoproteinerne til humane cellelinjer efterfulgt af studier af oncoproteinerens apoptose regulerende egenskaber. En øget forståelse af signalering af apoptose i HPV inficerede celler er vigtig, idet opregulering af den apoptotiske signalering i cervix cancerceller, vil medføre om end ikke umiddelbar eliminering, så større sensitivitet og dermed større effekt af allerede kendte terapi former (D. Wissing, S. Bruun, Simon Gjerløv, Jesper Birk, Carsten Röpke og B. Norrild). HPV-16 E7 analyseres også for dets effekt på HLA antigener på celleoverfladen. Dette undersøges i samarbejde med professor E. Blair, Leeds, UK).

4.4. Analyse af HPV-typer karakteristiske for hudinfektioner

En række nye HPV-typer er isoleret af O. Forslund (OF), Malmø. I samarbejde med OF karakteriserer vi disse virus promotor aktivitet og E7-proteinernes evne til at interagere med celleyklus-kontrolproteiner.

5. Herpes simplex virus morfogenese

HSV-1 viruspartiklers og glykoproteineres intracellulære lokalisation og transport i inficerede cellekulturer analyseres af H. Jensen ved hjælp af immunfluorescens og immunoguld cryoelektronmikroskopi. Syntese og transport af specielt glycoprotein gD og gC analyseres, og HSV-1 virusinfektionens indflydelse på cellernes cytoskeletstrukturer, søges klarlagt. Der er gennemført omfattende studier over betydningen af infektionstiden, virusmultipliciteten og hæmning af den intracellulære transport med farmakologiske stoffer eller i mutantceller. En række af studierne er publiceret i 2003 (H. Jensen og B. Norrild).

6. Glycoproteiner

Vi udvikler og anvender metoder til undersøgelse af glycoproteineres funktion. Vi har tidligere beskrevet en familie af receptorer for glycoformer af plasmaproteinet AGP alpha-1 acid glycoprotein (AGP, orosomucoid), der har været kendt i mere end 100 år, men hvis funktionen er uklar. Vi er gået ud fra, at proteinets karakteristiske kulhydrater, glycoform-mønster og de lectin-lignende receptorer kunne pege på en biologisk betydning. Vi har beskrevet permanente patologiske ændringer af glycoformerne hos thyrotoksiske patienter og studerer nu modulering af receptorfunktionen af thyrotropin receptoren (TSHR i samarbejde med Tina Zimmermann-Belsing, Rigshospitalet og Ulla Feldt-Rasmussen, Rigshospitalet). Med henblik på at analysere post-syntetiske modifikationer af glycoproteiner har vi arbejdet med at udvikle en sensitiv affinitetsblotting metode baseret på covalent kobling af lectin til membraner. Som modelforsøg har vi anvendt glycoproteiner fra plasma og *Tetrahymena pyriformis* mærket med radioaktivitet kombineret med MPD (en ultrasensitiv målemetode baseret på multiple photon detection) i samarbejde med Vagn Leick, IMBG, KU og Andrzej K. Drukier (Biotraces, USA). I samarbejde med Kim Werther (Hvidovre Hospital) og Per Caye Thomasen (Amtssygehuset, Gentofte) har vi studeret indholdet af VEGF (vascular endothelial growth

factor, en vækstfaktor for kar) og inflammatoriske markører i kirurgisk fjernede Vestibularis Schwannomer, godartede tumorer (Hossam Draz, Jerzy Holcman, Amarnadh Nalla, Karen Svanholm, Jesper Olesen, Thorkild C. Bøgh-Hansen).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Elisabeth Bock: Deltaget i bedømmelsen af ansøgninger til 1. professorat, 1 adjunktur samt 1 adjungeret professorat.

Vladimir Berezin: Deltaget i bedømmelsen af 2 ph.d.-afhandlinger.

Bodil Norrild: Deltaget i bedømmelsen af 2 ph.d.-afhandlinger, 1 lektorat og 1 adjunktur.

Udvalg og fonde

Elisabeth Bock: Medlem af bestyrelserne for Fonden Victoria og Henry Andersens Legat, Fhv. Direktør Leo Nielsen og Hustru Karen Margrethe Niensens Legat for Lægevidenskabelig Grundforskning. Elisabeth Bock er derudover bestyrelsesmedlem i: DAKO A/S, ENKAM Pharmaceuticals A/S samt BRIC (Biotech Research and Innovation Center).

Bodil Norrild: Bestyrelsesmedlem i Danmarks Grundforskningsfond og formand for Dansk Kræftforsknings Fond.

Tillidshverv

Vladimir Berezin: Medlem af Studienævnet for Humanbiologi.

Bodil Norrild: Medlem af fakultetets Internationale Udvalg og Koordinationsudvalg, medlem af Studienævnet for Humanbiologi, medlem af Udvalget vedrørende Videnskabelig Uredelighed under Forskningsministeriet, censor ved Aarhus Universitet.

Thorkild C. Bøgh-Hansen: Tillidsmand for magistergruppen på instituttet og suppleant for fællestillidsmanden for magistergruppen på Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet.

Formidling

Redaktionelle hverv

Elisabeth Bock: Medredaktør af International Journal of Developmental Neuroscience samt Journal of Neuroscience Research.

Thorkild C. Bøgh-Hansen: Redaktør af serien Lectins, Biology, Biochemistry, Clinical Biochemistry, The Electronic Lectin Journal.

Kurser

Elisabeth Bock og Peter Walmod: Kursus for humanbiologer i cellebiologi og fraktionering, Panum Instituttet.

Bodil Norrild: Arrangeret: Virologikursus i Molekylær Virologi for humanbiologerne, 5th Skandinavisk NorFa møde "p53 and cell cycle", Helsingør.

Thorkild C. Bøgh-Hansen og Vagn Leick: Arrangeret: ph.d.-kursus 3.2.2003, Receptors and receptor technology, Panum Instituttet, ph.d.-kursus 8.7.2003, Methods in immunochemistry, Panum Instituttet.

Thorkild C. Bøgh-Hansen: Arrangeret: ph.d.-kursus

2002-9-1 (seks delkurser) Academic communication – presentation of a seminar, Symbion, ph.d.-kursus 9.2.2002 (otte delkurser) Academic writing in English level 1 for health science ph.d.-students, Panum Institutet, ph.d.-kursus 9.3.2002 (fem delkurser), Academic writing in English level 2 for health science ph.d.-students, Panum Institutet, Thorkild C. Bøg-Hansen.

Thorkild C. Bøg-Hansen og Henrik Kruckow: Arrangeret: ph.d.-kursus 9.8.2001 Commercialization of research results, samkøret med Kursus i Innovation og Iværksætning, KU.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Netværk

Elisabeth Bock: Medkoordinator af EU forskningsprogram INTAS – 01 – 0064. “Modulation of neuronal differentiation and survival by means of synthetic peptide mimetics of the neural cell adhesion molecule (NCAM)” samt menigt medlem af EU-netværk HPRN-CT.2002.00268. “Nutritional and environmental nuclear receptor modulators: Transcriptional pathways to abnormal development and cancer” 2002-2006. Endvidere er hun partner i Dansk Forskningscenter for Vækst og Regeneration.

Thorkild C. Bøg-Hansen: Partner i et EU forskningsprojekt qlg2-ct-2001-01335 “Development of ultrasensitive methods for proteome: Application to cystic fibrosis”.

Instituteder Folmer Elling

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	16,3	13,5	29,8
DVIP	1,0	0,0	1,0
STIP	9,7	0,8	10,5
TAP	25,3	2,0	27,3
Årsværk i alt	52,3	16,2	68,5
Løn	19.625,0	6.363,0	25.989,0
Frikøb mv.	185,0	-51,0	134,0
Øvrige drift	2.816,0	6.719,0	9.535,0
Anskaffelser	453,0	1.871,0	2.325,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>23.080,0</i>	<i>14.902,0</i>	<i>37.983,0</i>

Stab

Laboratoriet for Molekylær Patologi

VIP Internt finansieret

Albrechtsen, Reidar; lektor.

Elling, Folmer; lektor.

Kristjansen, Paul Ejnar Gremaud; lektor.

Lund, Eva Charlotte Løbner; adjunkt.

Spang-Thomsen, Mogens; gæsteprofessor.

Thodeti, Charles Kumar; lektor.

Wewer, Ulla Margrethe; professor.

VIP Eksternt finansieret

Krag, Thomas Oliver Brøgger; lektor.

Kveiborg, Marie; adjunkt.

Moghadas Zadeh, Seyed Behzad; adjunkt.

Sundberg, Anna Christina; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bordoy, Randi Karina; ph.d.-stipendiat.

Fröhlich, Lise Camilla; forskningsass.

Gyrd-Hansen, Mads; ph.d.-stipendiat.

Hansen, Lasse Riis; forskningsass.

Müller, Georg; ph.d.-stipendiat.

Nielsen, Nanna Maria Junker; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Høg, Anja Mølhart; vid. medarb.

Larsen, Mona; forskningsass.

Ley, Carsten Dan; forskningsass.

KLIN Internt finansieret

Andersen, Claus Bøgelund; klinisk lektor.

Mogensen, Anne Mellon; klinisk lektor.

Nørgaard, Tove; klinisk lektor.

Ralfkiær, Elisabeth Methner; klinisk lektor.

Rank, Fritz Erwin; klinisk lektor.

Sehested, Maxwell; klinisk lektor.

Werdelin, Ole; klinisk lektor.

Neuropatologisk Laboratorium

VIP Internt finansieret

Diemer, Nils Henrik; professor.

Johansen, Flemming Fryd; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Reith, Jakob; lektor.

STIP Eksternt finansieret

Cannillo, Carolina; forskningsass.

Kornum, Martin Kirkegaard; forskningsass.

Wrang, Maria Louise; ph.d.-stipendiat.

Proteinlaboratoriet

VIP Internt finansieret

Berezin, Vladimir; lektor.

Bock, Elisabeth Marianne; professor.

Bøg-Hansen, Thorkild Christian; lektor.

Norrild, Bodil; lektor.

Walmod, Peter Schledermann; adjunkt.

VIP Eksternt finansieret

Kisselev, Valdislav; adjunkt.

Soroka, Vladyslav; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Dmytryiev, Anatolij; forskningsass.

Fenger-Grøn, Martin; ph.d.-stipendiat.

Kiryushko, Dar'Ya; ph.d.-stipendiat.

Korshunova, Irina; ph.d.-stipendiat.

Povlsen, Gro Klitgaard; ph.d.-stipendiat.

Ralets, Igor; ph.d.-stipendiat.

Rosenstjerne, Maiken Worsøe; ph.d.-stipendiat.

Vinther, Jeppe; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

- Breusch, Larissa; forskningsass.
- Glahder, Jacob-Andreas Harald; forskningsass.
- Gotfryd, Kamil; forskningsass.
- Hübschmann, Martin Velløv; forskningsass.
- Kolkova, Kateryna; videnskabelig medarb.
- Kulahin, Mykola; forskningsass.
- Nalla, Amarnadh; forskningsass.
- Olesen, Jesper Dybvad; forskningsass.

Ph.d.-afhandlinger

- Hansen, Lasse Riis: dna repair in small cell lung cancer cells.
- Hildebrandt-Eriksen, Elisabeth S: AMPA receptor antagonists in mild focal cerebral ischemia in the rat – An experimental study with MRI and histology.
- Tkach, Vadym: Regulation of cell motility: role of Fos Proteins and RhoA GTPase.
- Vinther, Jeppe: Influence of the HPV-16 early 3' UTR on expression of the HPV-16 oncogenes.
- Walmod, Peter Schledermann: *In vitro* Screening of Teratogens.
- Zillmer, Rikke: Characterization of Microenvironment in chronic wounds.

Fondsbevillinger

Institut for Molekylær Patologi

Dansk Kræftforsknings Fond

- Modulation af terapi-resistens og malign fænotype i human cancer ved transskriptionsfaktoren HIF-1 (Anja Mølhart Høj) kr. 60.000.
- The role of RAD51 in treatment of small cell lung cancer (Lasse Tengbjerg Hansen) kr. 120.000.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

- Startmidler til Cluster for Cellebiologi og Cancer (Paul E.G. Kristjansen) kr. 56.200.

Diverse Fonde

- Laminin m.fl. (Ulla Margrethe Wewer) kr. 539.500.

Fondet for Tumorbiologisk Forskning

- Tumor angiogenese (Eva Løbner Lund) kr. 100.000.
- Perfunderede vævsisolerede humane tumor (Poul E.G. Kristjansen) kr. 765.000.

Forskningsstyrelsen

- ADAM12 as a regulator of mesenchymal cell differentiation (Marie Kveiborg) kr. 175.200.
- ADAM12 as a regulator of mesenchymal cell differentiation (Marie Kveiborg) kr. 396.000.

MDA The Muscular Dystrophy Association

- ADAM 12/Muskel (Ulla Margrethe Wewer) kr. 154.400.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Regulation of ADAM12 trafficking to the cell surface by protein kinase C: Implications for adipogenesis (Christina Sundberg) kr. 332.100.
- A novel aspect of adipogenesis: ADAM 12 is a proadipogenic factor (Ulla Margrethe Wewer) kr. 500.000.

Svend Coles Frederiksens og Hustrus Fond

- The role of RAD51 in treatment of small cell lung cancer (Lasse Tengbjerg Hansen) kr. 55.000.

Neuropatologisk Laboratorium

Carlsbergfondet

- Indkøb af real-time PCR maskine (Nils Henrik Diemer) kr. 420.000.

Diverse Fonde

- Karakterisering og verificering af kendte fenereguleringer efter elektronvulsiv terapi (Carsten W. Alsbo) kr. 173.800.
- Terapeutisk hypotermi (Flemming Fryd Johansen) kr. 20.000.
- Neurondød efter global cerebral iskæmi hos rotten (Marianne Nielsen) kr. 60.000.
- Støtte til ph.d.-projekt (Miriam Kolko) kr. 77.700.
- Undersøgelser af sammenhængen mellem mitokondriefunktion, iltradikaldannelse og celledød ved eksperimentel fokal cerebral iskæmi (Thomas Christensen) kr. 175.000.

Familien Hede Nielsens Fond

- Farmakologisk Hypotermi som behandling ved eksperimentel apopleksi og dissemineret sklerose (Flemming Fryd Johansen) kr. 530.400.

Forskningsstyrelsen

- Receptormedieret neuroprotektion (Flemming Fryd Johansen) kr. 350.000.

Novo Nordisk Fonden

- Molekylær biologiske studier af neuroners tolerance overfor iskæmi og... (Nils Henrik Diemer) kr. 192.000.

Scleroseforeningen

- Cannabinoiders virkningsmekanismer ved eksperimentel autoimmun encephalomyelitis (Jakob Reith) kr. 93.000.

Vera og Carl Johan Michaelsens Legat

- Apopleksi-og scleroseforskning (Jakob Reith) kr. 500.000.

Proteinlaboratoriet

A.V. Lykfeldts Legat

- Analyse og funktion af Human Papillomavirus type 16? (Bodil Norrild) kr. 25.000.
- Syntese af HPV oncoproteiner (Bodil Norrild) kr. 30.000.

Aditus Medical

- Analyse og funktion af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 136.200.
- Karakterisering og modulation af NCAM's tumor suppressoraktivitet (Elisabeth Bock) kr. 30.000.

Arvid Nilssons Fond

- Analyse af Human Papillomavirus type 16 (Bodil Norrild) kr. 50.000.

Civilingeniør Bent Bøgh og hustru Inge Bøghs Fond

- Analyse af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 5.000.

Dagmar Marshalls Fond

- Analyse af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 100.000.

Dansk Kræftforsknings Fond

- Genetisk screening for tumor supressor gener involveret i udviklingen af cervix cancer (Jepe Vinther) kr. 60.000.
- Identifikation and characterisation of FGF-receptor binding peptides (Vladimir Berezin) kr. 60.000.

Desirée og Niels Ydes Fond

- A new approach to the development of treatment of Alzheimer's disease (Vladimir Berezin) kr. 100.000.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

- Analyse af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 50.000.

Direktør Jacob Madsen og Hustru Olga Madsens Fond

- A new approach to the development of treatment of Alzheimer (Vladimir Berezin) kr. 15.000.

Direktør Leo Nielsen & Karen M. Nielsens Legat

- Analyse og funktion af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 20.000.

Direktør Michael Hermann Nielsens Mindelegat

- Analyse og funktion af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 50.000.

Diverse Private Tilskud

- Herpes simplex virus: til drift eller løn (Helle Jensen) kr. 172.800.

Else og Mogens Wedell-Wedellsborgsfond

- Analyse af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 20.000.

Forskningsstyrelsen

- Karakterisering af post-transskriptionelle mekanismer for regulering af ekspresionen af HPV-16 oncoproteinerne og p53 (Bodil Norrild) kr. 1.050.000.
- A new approach to the development of treatment of Alzheimer's disease (Vladimir Berezin) kr. 1.050.000.

Fru Astrid Thaysens Legat

- Analyse og funktion af Human Papillomavirus type 16... (Bodil Norrild) kr. 50.000.

Grosserer Vald. Foersom og hustru Thyra

- A new approach to the development of fibroblast growth factor (FGF) receptor (Vladimir Berezin) kr. 25.000.

Harboe Fonden

- Effect of peptide mimetic of NCAM on cell death and metabolic activity of organotypic hippocampal cultures during induced ischemia (Elisabeth Bock) kr. 78.000.

Hørslev-Fonden

- New Strategies for Prevention of Brain Ageing, Neurodegeneration and Dementia (Elisabeth Bock) kr. 229.900.
- A new approach to the development of fibroblast growth factor (FGF) receptor antagonists with antiangiogenic activities (Vladimir Berezin) kr. 115.000.

Købmænd i Odense Johann og Hanne Weimanns Legat

- Structural basis for regulation of the FGF-receptor function by cell adhesion (Vladislav Kiselyov) kr. 894.000.

Konsul Ehrenfried Ovesen og Hustrus Fond

- Analyse af funktion af human Papillomavirus type 16... (Bodil Norrild) kr. 50.000.

Kræftens Bekæmpelse

- Regulering af EGF-receptor funktion (Elisabeth Bock) kr. 500.000.

LEO Pharma Forskningsfond

- Syntese af HPV oncoproteiner (Bodil Norrild) kr. 100.000.

Lily Benthine Lunds Fond

- Induktion af neuroprotektion og synaptisk plasticitet ved hjælp af NCAM-mimetika (Elisabeth Bock) kr. 28.000.

Lundbeckfonden

- Løn (Elisabeth Bock) kr. 82.100.

Lunds universitet

- Molecular characterization of cutaneous HPV in non-melanoma skin cancer (Bodil Norrild) kr. 50.000.

Martha og Christian Hermansens Legat

- Signal transduction mechanisms involved in NCAM-induced differentiation (Kateryna Kolkova) kr. 30.000.

Novo Nordisk Fonden

- Karakterisering af den post-transkriptionelle regulering af HPV-16 oncoproteinerne og p53 (Bodil Norrild) kr. 270.000.
- Regulation af EGF-receptor funktion by NCAM (Elisabeth Bock) kr. 165.000.

Petrus Andersens Fond m.fl.

- Analyse af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 50.000.

Sophus Jacobsen og hustru Astrid Jacobsens fond

- Analyse af Human Papillomavirus type 16's betydning for udvikling af livmoderhalskræft (Bodil Norrild) kr. 20.000.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- Nerve cell survival and regeneration (Vladimir Berezin) kr. 550.000.

- Regulation og synaptic plasticity (Vadym Tkach) kr. 980.400.

Torben og Alice Frimodts Fond

- Analyse af HPV oncoproteiner (Bodil Norrild) kr. 50.000.

Undervisningsministeriet

- Lov nr. 271 om efteruddannelse (Thorkild C. Bøg-Hansen) kr. 197.000.

Publikationer

Institut for Molekylær Patologi

Bhujwalla Z., Artemov D., Natarajan P., Solaiyappan, Kollars P., Kristjansen P.E.G.: Reduction of vascular and permeable regions in solid tumors detected by macro-molecular MRI following treatment with anti-angiogenic agent TNP-470. *Clinical Cancer Research* 9, s. 355-362. 2003.

Engvall E., Wewer U.M.: The new frontier in muscular dystrophy: Booster genes. *Faseb J.* 17, s. 1579-1584. 2003.

Guo L.T., Zhang X.U., Kang W., Xu H., Liu L.A., Miyagoe-Suzuki Y., Takeda S., Ruegg M., Wewer U.M., Engvall E.: Laminin *afra2* deficiency and muscular dystrophy: genotype-phenotype correlation in mutant mice. *Neuromuscul Disord.* 13, s. 207-215. 2003.

Hansen L., Lundin C., Helleday T., Poulsen H., Petersen L., Spang-Thomsen M.: Dna repair rate and etoposide (VP16) resistance of two tumor cell subpopulations derived from a single human small cell lung cancer. *Lung Cancer* 40, s. 157-164. 2003.

Hansen L.T., Lundin C., Spang-Thomsen M., Petersen L.N., Helleday T.: The role of RAD51 in etoposide (VP16) resistance in small cell lung cancer. *Int. J. Cancer* 105, s. 475-479. 2003.

Hansen L.T., Thykjaer T., Ørntoft T.F., Rasmussen L.J., Keller P., Spang-Thomsen M., Edmonston T.B., Schmutte C., Fishel R., Petersen L.N.: The role of mismatch repair in small-cell lung cancer cells. *Eur. J. Cancer* 39, s. 1456-1467. 2003.

Heegaard S., Spang-Thomsen M., Prause J.U.: Establishment and characterization of human uveal malignant melanoma xenografts in nude mice. *Melanoma Res.* 13, s. 247-251. 2003.

Kawaguchi N., Sundberg A.C., Kveiborg M., Moghadas Zadeh S.B., Asmar M., Dietrich N., Thodeti C.K., Nielsen F.C., Möller P., Mercurio A.M., Albrechtsen R., Wewer U.M.: ADAM12 induces actin cytoskeleton and extracellular matrix reorganization during early adipocyte differentiation by regulating beta1 integrin function. *J. Cell Sci.* 116, s. 3893-3904. 2003.

Kragh M., Hjarnaa P.J., Bramm E., Kristjansen P.E.G., Rygaard J., Binderup L.: An optimized matrigel plug assay for fast assessment of antiangiogenic activity. *International J Oncology* 22, s. 305-11. 2003.

Lund E.L., Pedersen M.W.B., Lipson K., Machon G., Howlett A., Kristjansen P.E.G.: Improving the effect of antiangiogenic SU5416 in glioblastoma by combinations with fractionated radiotherapy or low molecular weight heparin. *Neoplasia* 5, s. 155-160. 2003.

Madsen T., Kristjansen P.E.G., Bolwig T., Wörtwein G.: Arrested neuronal proliferation and impaired hippocam-

pal function following fractionated whole-brain irradiation. *Neuroscience* 119, s. 635-642. 2003.

Moghadas Zadeh S.B., Albrechtsen R., Guo L.T., Zaik M., Kawaguchi N., Borup R.H., Kronqvist P.E., Schröder H.D., Davies K.E., Voit T., Nielsen F.C., Engvall E., Wewer U.M.: Compensation for dystrophin-deficiency: ADAM12 overexpression in skeletal muscle results in increased alpha7 integrin, utrophin, and associated glycoproteins. *Hum. Mol. Genet.* 12, s. 2467-2479. 2003.

Muntoni F., Valero de Bernabe B.B., Bittner R., Blake D., van Bokhoven H., Brockington M., Brown S., Bushby K., Campbell K.P., Fiszman M., Gruenewald S., Merlini L., Quijano-Roy S., Romero N., Sabatelli P., Sewry C.A., Straub V., Talim B., Topaloglu H., Voit T., Yurchenco P.D., Urtizberea J.A., Wewer U.M., Guicheney P.: 114th ENMC International Workshop on Congenital Muscular Dystrophy (CMD) 17-19 January 2003, Naarden, The Netherlands: (8th Workshop of the International Consortium on CMD; 3rd Workshop of the Myo-Cluster project GENRE). S. 579-588. 2003.

Nielsen N.M.J., Petersen L., Latini S., Kristjansen P.E.G.: Expression and regulation patterns of hyaluronidases in small cell lung cancer and malignant glioma *in vivo* and *in vitro*. *Oncology Reports* 10, s. 609-616. 2003.

Petit N., Lescure A., Rederstorff M., Krol A., Moghadas Zadeh S.B., Wewer U.M., Guicheney P.: An endoplasmic reticulum glycoprotein with an early development expression pattern. *Hum. Mol. Genetics* 12, s. 1045-1053. 2003.

Risom L., Møller P., Vogel U., Kristjansen P.E.G., Loft S.: X-ray induced oxidative stress: Dna damage and geneexpression of HO-1, ERCC1 and OGG1 in mouse lung. *Free Radical Research* 37, s. 957-966. 2003.

Thodeti C.K., Albrechtsen R., Grauslund M., Asmar M., Larsson C., Takada Y., Mercurio A.M., Couchman J.R., Wewer U.M.: ADAM12/syndecan-4 signaling promotes beta1 integrin-dependent cell spreading through PKCalpha and HhoA. *J. Biol. Chem.* 278, s. 9576-9584. 2003.

Neuropatologisk Laboratorium

Bruhn T., Christensen T., Diemer N.H.: Uptake of glutamate is impaired in the cortical penumbra of the rat following middle cerebral artery occlusion: an *in vivo* microdialysis extraction study. *J. Neurosci. Res* 71, s. 551. 2003.

Christensen T., Bruhn T., Diemer N.H.: The free radical spin-trap alpha-PBN attenuates periinfarct depolarizations following permanent middle cerebral artery occlusion in rats without reducing infarct volumen. *Brain Res* 990, s. 66. 2003.

Christensen T., Diemer N.H.: Reduction of mitochondrial electron transport complex activity is restricted to the ischemic focus after transient focal cerebral ischemia in rats: a histochemical volumetric analysis. *Neurochem Res* 28, s. 1805. 2003.

Engblom A., Johansen F.F., Kristiansen U.: Actions and interactions of extracellular potassium and kainate on expression of 13 gamma-aminobutyric acid type A receptor subunits in cultured mouse cerebellar granule neurons. *J. Biol. Chem.* 278, s. 16543. 2003.

Fryd F., Jørgensen H., Reith J.: Prolonged drug-induced hypothermia in experimental stroke. *J Stroke & Cerebrovasc Dis.* 12(2), s. 97-103. 2003.

Kolko M., Rodriguez de Turco T.E., Diemer N.H., Bazan

- N.G.: Neuronal damage by secretory phospholipase A2: modulation by cytosolic phospholipase A2, platelet-activating factor and cyclooxygenase-2 in neuronal cells in culture. *Neurosci. Letters* 338, s. 164. 2003.
- Prunell G., Mathiesen T., Diemer N.H., Svendgaard N-A.: Experimental subarachnoid hemorrhage: subarachnoid blood volume, mortality rate, neuronal death, cerebral blood flow and perfusion pressure in three different rat models. *Neurosurgery* 52, s. 165. 2003.
- Proteinlaboratoriet**
- Cambon K., Venero C., Berezin V., Bock E., Sandi C.: Post-training administration of a synthetic peptide ligand of the neural cell adhesion molecule, C3d, attenuates long-term expression of contextual fear conditioning. *Neuroscience* 122, s. 183-191. 2003.
- Ditlevsen D.K., Køhler L.B., Pedersen M.V., Risell M., Kolkova K., Meyer M., Berezin V., Bock E.: The role of phosphatidylinositol 3-kinase in neural cell adhesion molecule-mediated neuronal differentiation and survival. *J. Neurochem.* 84, s. 546-556. 2003.
- Foley A., Rønn L.C.B., Murphy K., Regan C.: Distribution of polysialylated neural cell adhesion molecule in rat septal nuclei and septohippocampal pathway: Transient increase of polysialylated interneurons in the subtriangular septal zone during memory consolidation. *J Neurosci Res* 74, s. 807-817. 2003.
- Glahder J., Hansen C.N., Vinther J., Madsen B.S., Norrild B.: A putative promoter within the E6 ORF of human papillomavirus type 16 controls the expression of the E7 oncoprotein from a monocistronic mRNA. *J Gen Virol* 84, s. 3429-3441. 2003.
- Hartz B.P., Sphoel A., Berezin V., Bock E., Scheel-Krueger J.: A synthetic peptide ligand of NCAM affects exploratory behavior and memory in rodents. *Pharmacol Biochem Behav* 75, s. 861-867. 2003.
- Hinsby A., Olsen J.V., Bennett K.I., Mann M.: Signaling initiated by overexpression of the fibroblast growth factor receptor-1 investigated by mass spectrometry. *Mol Cell Proteomics* 2, s. 29-36. 2003.
- Jensen H.L., Norrild B.: The morphogenesis of herpes simplex virus type 1 infected parental mouse L fibroblasts and mutant gro29 cells. *APMIS* 111, s. 1037-1052. 2003.
- Jessen U., Novitskaya V., Walmod P.S., Berezin V., Bock E.: NCAM mediated neurite outgrowth is repressed by overexpression of HES-1. *J Neurosci Res* 71, s. 1-6. 2003.
- Kiryushko D., Kofoed T., Skladchikova G., Holm A., Berezin V., Bock E.: A synthetic peptide ligand of NCAM, C3d, promotes neurite extension and synaptogenesis and modulates presynaptic function in primary cultures of rat hippocampal neurons. *J Biol Chem* 278, s. 12325-12334. 2003.
- Kiselyov V., Skladchikova G., Hinsby A., Jensen P.H., Kulahin N., Soroka V., Pedersen N., Tsetlin V., Poulsen F.M., Berezin V., Bock E.: Demonstration of a direct interaction between FGFR1 and NCAM and evidence for a regulatory role of ATP. *Structure* 11, s. 691-701. 2003.
- Køhler L.B., Berezin V., Bock E., Penkowa M.: The role of metallothionein II in neuronal differentiation and survival. *Brain Res* 992, s. 128-136. 2003.
- Poulsen G.K., Ditlevsen D.K., Berezin V., Bock E.: Intracellular signalling by the neural cell adhesion molecule. *Neurochem Res* 1, s. 127-141. 2003.
- Rosenstjerne M., Vinther J., Hansen C., Fenger-Grøn M., Norrild B.: Identification and characterisation of a cluster of transcription start sites in the E6 ORF of the Human Papillomavirus type 16. *J Gen Virol* 84, s. 2909-2920. 2003.
- Soroka V., Kolkova K., Kastrup J.S., Diederichs K., Breed J., Kiselyov V., Poulsen F.M., Larsen I.K., Welte W., Berezin V., Bock E., Kasper C.: Structure and interactions of NCAM Ig1-2-3 suggest a novel zipper mechanism for homophilic adhesion. *Structure* 10, s. 1291-1301. 2003.
- Tkach V., Tulchinsky E., Lukanidin E., Vinson C., Bock E., Berezin V.: The role of the Fos family members c-Fos, Fra-1 and Fra-2 in the regulation of individual cell motility. *Oncogene* 22, s. 5045-5055. 2003.
- Vinther J., Norrild B.: Clearance of cervical human papillomavirus infections. *Int J. Cancer* 104, s. 255-256. 2003.

Øjenpatologisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder lektor, dr.med. Steffen Heegaard.

Adresse:

Frederik V's Vej 11, 1
København Ø
Telefon 35 32 60 70
Fax 35 32 70 80
post@eyepath.ku.dk
www.eyepath.ku.dk

Institutlederens årsberetning

I årets løb er det internationale samarbejde øget, idet studier af retinale- og pigmentepitheliale stamceller er initieret med en forskergruppe ved Harvard University, USA.

Instituttets historie er beskrevet på hjemmesiden og i S. Ry Andersens bog: "Med lup og pen", Scriptor, København, 1988.

Personaleforhold

Læge M. Kolko har været ansat på fondsmidler.

Seniorforsker, øjenlæge G.A. Alyahya, Irak, har været ansat på fonds- og socialmidler hele året.

Professor emeritus, dr.med. O.A. Jensen og overlæge E. Scherfig har begge virket som seniorforskere efter deres pensionering.

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskningsaktiviteter omfatter okulær onkologi og immunologi, eksperimentel patologi og histopatologisk specialmetodik. Som eksempel skal anføres:

1. Okulær onkologi

1.1. Instituttet er center for histopatologiske undersøgelser af øjne og væv fra øjne og øjenomgivelser fra hele landet. Instituttet fører to landsdækkende databaser. Den ene indeholder histologiske og kliniske data over alle danske, maligne uveamelanomer (pigmenterede kræftsvulster i øjets regnbuehinde og årehinde). Den anden indeholder tilsvarende data for orbitale tumorer.

1.2. Tumorer undersøges histopatologisk og immunhistokemisk. Med monospecifikke antistoffer undersøges indholdet af vævskaraktive proteiner, herunder reguleringsmekanismer for induceret apoptose.

1.3. En dyreeksperimentel model for maligne uveamelanomer er udviklet. Væv fra humane tumorer dyrkes på ryggen af nøgne mus.

1.4. Spongiøs scleroperati er en speciel ændring i øjets senehinde, som kan ses ud for maligne melanomer i årehinden. Forekomsten af denne forandring og mulig sammenhæng med svulstens evne til at udsende enzymer og derved sprede sig undersøges.

1.5. Neuroinvasive maligne melanomer kan vokse ind i synsnerven, hvilket forværrer prognosen. En karakterisering af disse svulster danner baggrund for et ph.d.-studium for J. Lindegaard.

2. Transplantation af retinal pigmentepitel

2.1. En væsentlig blindhedsårsag i den industrialiserede verden er aldersrelateret makuladegeneration. Ødelæggelsen af nethindens pigmentepitel er central i sygdommen. Forskningen søger at skabe et velfungerende pigmentepitel.

2.2. I samarbejde med Rigshospitalets Øjenafdeling er der udviklet teknikker til transplantation af dyrkede pigmentepithelceller til det subretinale rum på grise. Forudsætningerne for vellykket transplantation, vækst af transplanterede celler og disses karakteristika studeres. Studierne danner baggrund for det netop afsluttede ph.d.-forløb for J.F. Kiilgaard, og for det igangværende ph.d.-studium for M. Voss. Sidstnævnte studerer specielt den retinale funktion over transplantede ved hjælp af multifokalt ERG.

2.3. Sammen med Fysiologisk Institut (T. Zeuthen og L. Holm) studeres de dyrkede cellers transportfysiologi. Studiet danner baggrund for L. Holms ph.d.-forløb.

2.4. Sammen med Anatomisk Institut (C. Røpke, A. Jørgensen, C. Kæstel og M. Holst Nissen) studeres de dyrkede cellers resistens overfor apoptotiske belastninger og deres basale immunologiske reaktionsmønstre. Dette danner baggrund for ph.d.-studium for C. Kæstel.

2.5. I samarbejde med ovenstående grupper og RPE-grupper i Lund (K. Warfvinge og B. Ehinger) og Harvard Universitet (M. Young) studeres forekomst og effekt af implantation af retinale- og RPE-stamceller på vor grisemodel af AMD.

3. Xenotransplantation af hornhinder

3.1. Behovet for humane donorcorneae kan ikke dækkes, dels på grund af de ændrede sektions- og transplantationsregler i Danmark og EU, dels på grund af de komplicerede forhold ved driften af corneabanker specielt i udviklingslandene. Vi studerer derfor muligheden for at anvende modificerede griseorneae til transplantation til mennesker.

3.2. Studierne, som foreløbig omhandler transplantation af humane corneae til grise, foretages i samarbejde med Øjenklinikken, Rigshospitalet (K.E. Sørensen), Øjenklinikken, Aarhus Kommunehospital (N. Ehlers) og Harvard Universitet (W. Streilein).

4. HPV virus og conjunctivale tumorer

4.1. Conjunctivale neoplasmer undersøges og klassificeres histopatologisk. Tilstedeværelsen af HPV virus bedømmes og typebestemmes med PCR-teknikker i samarbejde med C. Buchwald, Afdeling F, Rigshospitalet, H. Lindeberg, tidligere Tandlægehøjskolen i Aarhus, B. Norrild, Proteinlaboratoriet og G. Orth, Pasteur Institut, Paris. Studierne danner baggrund for ph.d.-studium for N. Sjö.

5. Sekretoriske fosfolipaser i nethinden

5.1. Den humane nethinde undersøges for forekomsten af fosfolipaser. Disse enzymer er vigtige for at opretholde den signalmodulering, der foregår i en normal nethinde. Studierne er en videreførelse af M. Kolko's ph.d.-afhandling.

Klinisk virksomhed

Instituttet har patologisk diagnostisk service for øjenlæger, øjenafdelinger og andre hospitalsafdelinger i Danmark og yder konsultativ service for kollegaer i hele Norden.

I 2003 har Instituttet diagnosticeret 2.162 præparater, produceret 11.324 objektglas med snit, farvet 9.811 præparatglas histokemisk og 1.513 præparatglas immunhistokemisk.

Faglige og administrative hverv

J.U. Prause: Har sæde i Acta Ophthalmologica's bestyrelse og editorial board. Præsident for European Ophthalmic Pathology Society. Desuden var Officiel opponenter ved doktordisputatsen: Morphological and clinical aspects of the aqueous humour drainage routes with special emphasis on uveoscleral outflow.

J. Krohn: Bergen Universitet, Norge.

I oversigterne over instituttets forbrug og fondsbevillinger nedenfor ses kun de, som er administreret af Københavns Universitet. Derudover råder instituttet over fondsmidler som administreres andetsteds. I den forbindelse skal nævnes følgende fondsbevillinger:

C.C. Klæstrup og Hustru's legat: Development of a welfare system for visually disabled people in Denmark (S. Ry Andersen) kr. 10.000.

Direktør Ib Henriksens Fond: Fosfolipase i retina (M. Kolko) kr. 25.000.

Els og Svend Madsen's legat: EOPS-deltagelse (J.U. Prause) kr. 32.000.

Familien Hede Nielsens Fond: Fosfolipase i retina (M. Kolko) kr. 25.000.

Fondsmidler Rigshospitalet: RPE-projekt (E. Scherfig) kr. 21.000.

H:S: Neuroinvasive melanomer (J. Lindegaard) kr. 50.000.

Ingeniør August Frederik Wedell Erichsens Legat: Fosfolipase i retina (M. Kolko) kr. 40.000.

John og Birthe Meyers Fond: - RPE-projekt (RPE-gruppen) kr. 1.141.301.

Købmand M. Kristian Kjær og Hustru Margrethe Kjær, født la Cour-Holmen's Fond: Neuroinvasive melanomer (J. Lindegaard) kr. 70.000.

Landsforeningen Værn om Synet: Neuroinvasive melanomer (J. Lindegaard) kr. 350.000 og HPV-virus-projekt (N. Sjö) kr. 125.000.

Michael Young, Harvard Medical School: Retinal stamcelletransplantation (E. Scherfig, Stamcelle-gruppen) kr. 50.000.

Overlærer Svend Hansens's Fond: Neuroinvasive melanomer (J. Lindegaard) kr. 39.064.

P. Carl Petersens Fond: Fosfolipase i retina (Introduktionsstipendium) (M. Kolko) kr. 173.000.

Savværksejer Jeppe Juhl og hustru Ovita Juhl's Mindelegat: Neuroinvasive melanomer ((J. Lindegaard) kr. 150.000.

Synoptik Fonden: MASS-projekt (G.A. Alyahya) kr. 50.000 og Fosfolipase i retina (M. Kolko) kr. 30.000 og HPV-virus-projekt (N. Sjö) kr. 20.000.

Øjenfonden: HPV-virus-projekt (N. Sjö) kr. 100.000.

Instituttleder Steffen Heegaard

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	2,0	0,5	2,5
DVIP	0,0	0,3	0,3
STIP	0,0	1,0	1,0
TAP	3,0	1,0	4,0
Årsværk i alt	5,0	2,8	7,8
Løn	2.056,0	822,0	2.878,0
Frikøb mv.	18,0	11,0	28,0
Øvrige drift	150,0	790,0	941,0
Anskaffelser	51,0	315,0	366,0
Bruttototal t.kr.	2.274,0	1.938,0	4.213,0

Stab

VIP Internt finansieret

Heegaard, Steffen; lektor.

Prause, Jan Ulrik; professor.

STIP Internt finansieret

Sjö, Nicolai Christian; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Kolko, Miriam; forskningsass.

Fondsbevillinger

Dansk Blindesamfund og Øjenfonden

– RPE-projekt (Erik Scherfig) kr. 80.800.

– Spongiose forandringer i sclera (Ghassan A. Alyahya) kr. 50.000.

– RPE-projekt (Jan U. Prause) kr. 270.200.

Landsforeningen Værn om synet

– Diverse (Erik Scherfig) kr. 256.000.

– Confokal mikroskopi (Jan Ulrik Prause) kr. 270.000.

Michaelsens Fonden m.fl.

– Ph.d.-studie: Forekomst af Human Papilloma Virus i øjenregionens tumorer (Nicolai Christian Sjö) kr. 1.382.000.

P Carl Petersens Fond m.fl.

– Introduktionsstipendium (Miriam Kolko) kr. 293.900.

Synoptic Fonden

– Diverse forskning (Jens Lindegaard) kr. 259.100.

– Etablering og karakterisering af xenontransplantation fra humane okulære maligne melanomer (Steffen Heegaard) kr. 43.500.

Publikationer

Alyahya G.A.J., Ribel-Madsen S., Heegaard S., Prause J.U., Trier K.: Melanoma-associated spongiform scleropathy: biochemical changes and possible relation to tumour extension. Acta Ophthalmologica Scandinavica 81, s. 625-629. 2003.

- Bjerager P., Heegaard S., Tougaard J.: Anatomy of the eye of the sperm whale (*Physeter macrocephalus* L.). *Aquatic Mammals* 29, 1, s. 31-36. 2003.
- Christakopoulos C.E., Prause J.U., Heegaard S.: Infectious crystalline keratopathy histopathological characteristics. *Acta Ophthalmologica Scandinavica* 81, s. 659-661. 2003.
- Fahmy P., Heegaard S., Jensen O.A., Prause J.U.: Metastases in the ophthalmic region in Denmark 1969-1998. A histopathological study. *Acta Ophthalmologica Scandinavica* 81, s. 47-50. 2003.
- Fledelius H.C., Heegaard S., Cour M.I., Prause J.U., Scherfig E.: Rare pigmented tumour-like retinal lesions. Echo-graphical experience from two cases. i: *Ultrasound in Ophthalmology, Proc SIDUO XIX* s. 119-124. Moragrega EA ed. Compos Edit Laser, Mexico 2003.
- Fledelius H.C., Illum N., Prause J.U.: Interferon-alfa therapy of infantile periocular haemangiomas. i: *Ultrasonography in Ophthalmology* 18 s. 244-247. Bergès O., Perrenoud F., Siahmed K. (eds.). Sauramps, Montpellier, Spain 2003.
- Fledelius H.C., Prause J.U., Scherfig E.: Orbital inflammation or tumour - A case for diagnosis in a 2-year-old boy with enucleation performed 8 weeks before. i: *Ultrasonography in Ophthalmology* 18 s. 248-249. Bergès o., Perrenoud F., Siahmed K. (eds.). Sauramps, Montpellier, Spain 2003.
- Hamann S., Kiilgaard J.F., Cour M.I., Prause J.U., Zeuthen T.: Cotransport of H⁺, lactate, and H₂O in porcine retinal pigment epithelial cells. *Experimental Eye Research* 76, s. 493-504. 2003.
- Heegaard S., Rosenberg T., Preising M., Prause J.U., Bek T.: An unusual retinal vascular morphology in connection with a novel AIPL1 mutation in Leber's congenital amaurosis. *British Journal of Ophthalmology* 87, no 8, s. 980-983. 2003.
- Heegaard S., Spang-Thomsen M., Prause J.U.: Establishment and characterization of human uveal malignant melanoma xenografts in nude mice. *Melanoma Research* 13, s. 247-251. 2003.
- Heegaard S., Therani A-H.Y., Prause J.U., Fledelius H.C., Daugaard S.: Liposarcoma metastatic to the orbit. *European Journal of Ophthalmology* 13, no 1, s. 108-112. 2003.
- Jensen O.A.: Johann Sebastian Bachs øjensygdom. *Oftalmolog* 23: 3, s. 13-15. 2003.
- Jensen O.A., Kaarsholm S., Prause J.U., Heegaard S.: Neuroepithelial tumor of the retina in a dog. *Veterinary Ophthalmology* 6, 1, s. 57-60. 2003.
- Sjö N.C.: Kan virus være årsag til vorter på øjnene? *Værn om Synet* 1, s. 10-12. 2003.
- Stefánsson E., Zetterström C., Ehlers N., Kiilgaard J.F., Cour M.I., Sigurdsson H., Gudmundsdóttir E., Prause J.U., Heijl A.: Nordic research in ophthalmology. *Acta Ophthalmologica Scandinavica* 81, s. 556-566. 2003.
- Wiencke A.K., Kiilgaard J.F., Nicolini J., Bundgaard M., Röpke C., Cour M.I.: Growth of cultured porcine retinal pigment epithelial cells. *Acta Ophthalmologica Scandinavica* 81, s. 170-176. 2003.

Institut for Folkesundhedsvidenskab

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder Allan Krasnik og viceinstitutleder Erik Lykke Mortensen.

Pr. 1. september 2003 tiltrådte Erik Lykke Mortensen som institutleder, og Kirsten Avlund Frandsen som viceinstitutleder.

Institutbestyrelsen består af: VIP-repræsentanterne Niels Keiding, Kirsten Avlund, Flemming Konradsen, John Sahl Andersen, Peter Dalgaard (1. suppleant for Niels Keiding), Elsebeth Lyngge (2. suppleant for Niels Keiding), Merethe Osler (1. suppleant for Kirsten Avlund), Mogens Trab Damsgaard (2. suppleant for Kirsten Avlund), Steffen Loft (1. suppleant for Flemming Konradsen), Lene Koch (2. suppleant for Flemming Konradsen), Peter Rossel (1. suppleant for John Sahl Andersen), Erik Lykke Mortensen (2. suppleant for John Sahl Andersen) og TAP-repræsentanterne Aase Gudmann, Kathe Jensen, Anja Drikkjær (1. suppleant), Lene B. Clausen (2. suppleant), Marianne Dithmer (3. suppleant), Birte Kyhn (4. suppleant) og studenterrepræsentant Katrine K. Mortensen.

Organisation

Fagligt er instituttet opdelt i 16 enheder, heraf 11 afdelinger (afdelingsleder):

- Afdeling for Almen Medicin (John Sahl Andersen).
  - Biostatistisk Afdeling (Niels Keiding).
  - Afdeling for Epidemiologi (Elsebeth Lyngge).
  - Afdeling for International Sundhed (Ib Bygbjerg).
  - Afdeling for Medicinhistorie, (Medicinsk Museion) (Thomas Söderqvist).
  - Afdeling for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning (Birgit Petersson).
  - Afdeling for Medicinsk Videnskabsteori (Peter Rossel).
  - Afdeling for Miljø- og Arbejdsmedicin (Steffen Loft).
  - Afdeling for Social Medicin (Kirsten Avlund).
  - Afdeling for Sundhedspsykologi (Erik Lykke Mortensen (pr. 1. september 2003 Hans Hernik Jensen).
  - Afdeling for Sundhedstjenesteforskning (Mogens Grønvold).
- Derudover er der 5 sekretariater:
- Institutsekretariat (Inge Olsen).
  - Master of Public Health uddannelsen (Aase Gudmann).
  - Folkesundhedsvidenskabsuddannelsen (Lisbeth E. Knudsen).
  - Forskerskolen i Folkesundhedsvidenskab (Finn Diderichsen).
  - Forskerskolen i Biostatistik (Niels Keiding).
- Til rådgivning for institutbestyrelse og institutleder har institutbestyrelsen nedsat 6 udvalg: forskningsudvalg, 2 undervisningsudvalg, biblioteksudvalg, KH-udvalg (vedr. Kommunehospitalet), ph.d.-udvalg og it-udvalg.

Adresse

Panum Institut
Blegdamsvej 3, bygn. 42
2200 København N
Telefon 35 32 79 00
Fax 35 32 74 87
b.kyhn@pubhealth.ku.dk
www.pubhealth.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Instituttet blev oprettet i sin nuværende skikkelse den 1. januar 1997 med udgangspunkt i det tidligere Institut for Almen Medicin, Biostatistik, Medicinsk Videnskabsteori og Social Medicin. Baggrunden var ønsket om en styrkelse af fagområdet ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet med henblik på at etablere et institut svarende til en School of Public Health ved mange andre større universiteter. Som grundlag havde et bredt sammensat udvalg gennemført en analyse af forskningsaktiviteter inden for fagområdet, forskningsstrategier, uddannelsesaktiviteter og ressourcebehov. Instituttet rummede ved sin etablering tre allerede eksisterende og fire nyoprettede afdelinger, der siden blev suppleret med yderligere tre afdelinger. Efter beslutning i Fakultetsrådet og konsistorium blev Medicinsk-Historisk Museum i 1998 sammenlagt med instituttet, og en Afdeling for Medicinhistorie er oprettet. Fra instituttets etablering til 31. august 2003 har Allan Krasnik været leder af instituttet.

Folkesundhedsvidenskabens opgave er at skabe et videnskabeligt fundament for arbejdet med at forbedre befolkningens sundhed. Forskningen omfatter befolkningens sundhedsstatus, tiltag, der skal forbedre befolkningens sundhed og samfundets indsats til reduktion af sygelighed og dødelighed. Forskningen er tværvideenskabelig og udføres af forskere med baggrund i sundhedsvidenskab, naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora. Instituttet rummer de fleste fag, der bidrager til folkesundhedsvidenskab, og instituttets forskning og rådgivning har også relation til andre dele af sundhedsvidenskab.

Instituttets medarbejdere varetager undervisning på de prægraduate læge-, tandlæge- og humanbiologiuddannelser samt bachelor-/kandidatuddannelsen i folkesundhedsvidenskab, hvor de første kandidater vil blive færdige i 2004. Instituttet afholder en række forskerkurser som led i ph.d.-uddannelsen, deltager i forskerskolen i international sundhed og har hovedansvaret for undervisningen på Master of Public Health og Master of International Health uddannelserne. Instituttet har et nært samarbejde med de mange andre institutioner i Hovedstadsområdet, der arbejder med dele af folkesundhedsvidenskab, herunder andre universitetsinstitutter, sektorforskningsinstitutter og social- og sundhedsvæsenet.

Seneste udvikling

I 2003 er det blevet klart, at instituttet foruden Forskerskolen i Folkesundhedsvidenskab også skal huse den nationale Forskerskole i Biostatistik, som har modtaget støtte fra Forskeruddannelsesrådet. Instituttet har modtaget en række nye europæiske og nationale bevillinger både til forsknings- og uddannelsesinitiativer med internationale samarbejdspartnere. De Sundhedsvidenskabelige- og Samfundsvidenskabelige Fakulteter har indledt et aktivt samarbejde om i løbet af 2004 at etablere et Center for International Sundhed og Udvikling (CISU) på Kommunehospitalet.

Personaleforhold

Der har i 2003 været en fortsat vækst i bemanningen, om end udbygningen forsinkes af snævre budgetrammer. De faste medarbejdere har gennem flere år været belastet af et misforhold mellem omfanget af undervisningsopgaver og medarbejderstabens størrelse.

I det følgende præsenteres årsrapporterne for de enkelte afdelinger og fagområder i instituttet.

Afdeling for Almen Medicin

Almen medicinsk forskning omfatter emner, der udspringer af arbejdet i almen praksis. Forskningsprojekterne kan inddeles i metodeforskning, konsultationsforskning, forskning i almindelige sygdomme i almen praksis, forebyggelsesforskning samt sundhedstjenesteforskning.

Forskningsvirksomhed

1. Almenmedicinsk metodeforskning

J.S. Andersen: Udvikling af dataopsamlingsinstrument til forskning i lægepraksis.

K. Malterud: A qualitative method for studying provider-patient interaction. Å lede på vei hva er god forskningsveiledning?

H. Thorsen og J. Brodersen: Udvikling af spørgeskema til måling af psykosociale konsekvenser ved screening.

2. Konsultationsforskning

H. Thorsen og J. Brodersen: Metodologiske kriterier ved anvendelse af spørgeskemaer og rating scales i en konsultationsproces.

K. Malterud: Encountering the continuing challenges for women with chronic pain – Recovery through recognition. Encounters between women with chronic pain and their doctors. Sårbarhet som styrke – hvordan kan avmaktserfaringer bli til helseressurser?

M. Jørgensen: Kronisk sygdom. De raske syge og coping.

Jan-Helge Larsen: Angstens sprog: konsultationer.

Jan-Helge Larsen og Ole Risør: Evaluering af kursus i telefonkonsultationen i lægevagten.

3. Sygdomme i almen praksis

J.S. Andersen: Praktiserende lægers behandling af type 2-diabetes betydningen af intervention. Spiraloplægning i almen praksis.

L. Hvas: Overgangsalderen – set fra kvindens perspektiv.

M.S. Østergaard: Immunterapi ved allergiske sygdomme. Depotsteroid ved høfeber. Depotsteroid versus nasalsteroid ved høfeber. Childhood asthma, reasons for diagnostic delay.

K. Malterud: Generalised symptoms in adult women with acute uncomplicated lower urinary tract infection. Helseproblemer hos lesbiske og homofile.

4. Forebyggelsesforskning

J.S. Andersen, J. Brodersen: Psykosociale konsekvenser af screening for lungecancer.

J. Brodersen: Hvilke konsekvenser har det for kvinder at få et falsk positivt mammografisvar? Bias ved udregning af effekt af kolorektal cancer screening.

K. Malterud: Overvekt og slanking – normer, strategier og kjønn. Screening og kort intervention for excessivt alkoholforbrug. Ethical reflections and presumed facts about medical risk factors and people affected by them. Cultural perspectives on risk, preventive medicine and health promotion.

5. Sundhedstjenesteforskning

J.S. Andersen: Indvandrerers kontaktmønster til almen praksis. Komparative studier af patientforløb i Danmark og Sverige. Henvisninger til psykologhjælp i almen praksis.

T. Eriksson: Receptfornyelse. Ordinering af lægemidler.
F. Lønnberg: Håndtering af patienter med rygbesvær, -udvikling af en model, der inddrager patient- og behandlerperspektiver”

Satsningsområder

Afdelingen vil søge at åbne nye forskningsfelter indenfor Komparative analyser af sygdomsforløb i Danmark og Sverige og udvikling af dataopsamlingsmetoder i almen praksis. Afdelingen vil lægge et betydeligt arbejde i opbyggelse af decentrale forskningsmiljøer.

Klinisk virksomhed

I 2003 fortsatte arbejdet med at etablere Almen Praksis ved Universitetet (APU). APU skal bringe klinisk almen medicin ind på universitetet og give bedre muligheder for at kombinere undervisning og forskning med klinisk arbejde for ansatte ved Afdeling for Almen Medicin.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

J.S. Andersen: Formand for bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved KU. Formand for bedømmelsesudvalg vedrørende 1 lektorat, 1 studielektorat og 4 eksterne lektorater.

L. Hvas: Medlem af DSAM's risikogruppe. Medlem af DSAM's arbejdsgruppe om screening og information indtil maj 2003. Medlem af "Nordisk risikogruppe".

K. Malterud: Ph.d.-bedømmelser, Anna Westerståhl, Göteborg. Pia Åsbring, Stockholm.

Udvalg og fonde

J.S. Andersen: Baggrundsgruppe for Almen Medicinsk Forskningsenhed i Frederiksborg Amt. Baggrundsgruppe for Udviklingscenter for Almen Praksis i København. Koordinationsgruppen for kliniske vejledninger i almen medicin. Medlem af bestyrelsen for Almen Praksis ved universitetet. Psykosocialt Forskningsudvalg, Kræftens Bekæmpelse.

M.S. Østergaard: Formand for DSAM's astmagruppe. Københavns astma-kvalitetsudviklingsudvalg.

J.Aa. Stauning: Medl. bestyrelsen PLU-fonden.

T. Eriksson: Medlem af DSAM's bestyrelse. Leder af DSAM's risikoudvalg. Medlem af DSAM's forskningsudvalg.

Konsulentvirksomhed og rådgivningsvirksomhed

Tillidshverv

J.S. Andersen: Afdelingsleder ved Afdeling for Almen Medicin, KU. Medlem af Bestyrelsen for Institut for Folkesundhedsvidenskab, KU. Medlem af udvalget for koordination af undervisningen på lægeuddannelsen, Institut for Folkesundhedsvidenskab. Tilknyttet Retslægerådet som sagkyndig i almen medicin.

M.S. Østergaard: Fagleder almen medicin ved FSV humanbiologi & sygdomslære.

J. Brodersen: Medlem af DSAM's Risikogruppe og Risikoudvalget.

H. Thorsen: Medl. af European Group for the Assessment of Health and Quality of Life (EQUAL).

J.Aa. Stauning: Sagkyndig rådgiver i Almen Medicin, Sundhedsstyrelsen.

M. Jørgensen: Kursusleder på hovedkurset i Almen Medicin på 13 semester.

Formidling

Redaktionelle hverv

J.S. Andersen: Assisterende redaktør ved Scandinavian Journal of Primary Health Care. Referent for Scandinavian Journal of Primary Health Care og Ugeskrift for Læger. Medlem af redaktionen for ny lærebog i almen medicin.

J.Aa. Stauning: Medl. af redaktion af "Lægen".

K. Malteud: Review-oppdrag for: Tidsskr Nor Lægeforen, Ugeskr Læger, Scand J Prim Health Care, Scand J Publ Health, Fam Pract, Br J Gen Pract, BMJ, Soc Sci Med.

T. Eriksson: Projektkoordinator for Det Almenmedicinske Koordinationsprojekt (DAK) Under CKI.

Kongresser og symposier

J.S. Andersen: Poster ved kongres ang. spørgeskemaudvikling, Prag, nov. 2003.

J.-H. Larsen: Nordisk kongres i almen medicin, Helsingfors 31.8.-3.9.2003.

L. Hvas: "Osteoporose set fra et kvindeperspektiv" – Afdeling for Almen Medicin og Central Forskningsenhed 22.4.2003. Etisk råd 24.04.2003, København: Indlæg om screening og risiko ved temamøde i rådet. "Kliniske risikodilemmaer i forebyggelsen og bekymringsgørelse på individniveau". Oplæg ved Fælles dansk – norsk seminar om "Folkesundhed før og nu – mellem påbud og påvirkning" Panum, 12. 25.9. Fremlagt projekt ved WONCA Europe, i Ljubjana juni 2003: "To be a person at risk".

M.S. Østergaard: Den 2. Nordiske kongres i almen medicinsk lunger, Geiranger, Norge. Papers: Immunotherapy in hay fever: Efficacy and side effects. Systemic steroids in hay fever, efficacy and side effects and cost/benefit. Nordic comparative study of the use of systemic steroid in hay fever. Childhood asthma, reasons for diagnostic delay.

M. Vass: Ultrasound in general practice, a pilot study. Oral presentation, WONCA Europe, Ljubjana, June 2003. How much medication is used by older people in Denmark? Oral presentation, WONCA Europe, Ljubjana, June 2003.

T. Eriksson: Deltagelse i Equip-kongressen i Heidelberg november 2003.

M. Söderström: Recommendations for a future instrument for the gender-sensitive assessment of health research protocols by research ethics committees (RECs). Föreläsare av Barnläkarförbundet och Barnhälsovården, Sverige om kvalitetsvariabler i förskolan. Vetenskapsrådet (The Swedish Research Council): Medicinsk genusforskning – teori- och begreppsutveckling 6.-7. november 2003, Umeå.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen har samarbejdet med bl.a. Dansk-Svensk forskningsgruppe vedr. komparative studier af patientforløb, Gentofte Amtssygehus vedr. screening for lungecancer. Syddansk og Aarhus Universitet vedr. dataopsamlingsinstrument til forskning i lægepraksis, dr. H. Ekström, FOU-enheten, Växjö, Sverige, "Nordisk risikogruppe" – en ud-

løber af Nordisk Kongres i Almen Medicin, for praktiserende læger i de nordiske lande, der arbejder med risiko-problematik, IPCRG-International Primary Care Respiratory Group, Nordisk lungegruppe, Professor J. Cockburn, Australien, J. Brett, Oxford, Professor T. Kohlmann, Greifswald, Tyskland, S. McKenna, Manchester, UK og Lægemeddelheden i Frederiksborg amt.

Biostatistisk Afdeling

Jubilæum

1.10.2003 fejredes 25-året for oprettelsen af Statistisk Forskningsenhed, som udviklede sig til Biostatistisk Afdeling. Professorerne N. Keiding og P.K. Andersen og lektor L.T. Skovgaard har arbejdet i afdelingen i alle 25 år.

Forskningsvirksomhed

Biostatistisk Afdelings forskningsaktiviteter kan groft opdeles i tre grupper: teoretisk-statistisk forskning, metodeudvikling i tilknytning til konkrete anvendt-statistiske projekter og en lang række samarbejdsprojekter om mange forskellige sundhedsvidenskabelige opgaver, idet afdelingens medarbejdere foruden med den teknisk-statistiske indsats normalt indgår integreret i drøftelserne også af de substantielle resultater af undersøgelserne. En mere udførlig beskrivelse kan ses på afdelingens hjemmeside www.biostat.ku.dk. Telefontid: Afdelingen har fast telefon-tid (ma., on. og fr. 13-15) for henvendelser om hjælp til biostatistisk selvhjælp og som indledning til længere samarbejdsprojekter.

1. Statistisk teori for (censurerede) overlevelses- og forløbsdata

Målefejl på tidsafhængige forklarende variable. Cox's regressionsmodel når baseline-dødeligheden afhænger af kovariater eller effekterne afhænger af tid. Forklaret variation i competing risks-modeller. Dynamiske interaktionsmodeller. Marginale modeller. Regressionsanalyse for tilstandssandsynligheder i multi-state-modeller. Anvendelse af pseudoobservationer i regressionsanalyse af tilstandssandsynligheder og middellevedit. Test for proportionale effekter i Cox's regressionsmodel. Kommunikation af risikoestimer. Oversigtsfremstillinger i monografiform og encyclopædiafsnit.

2. Analyse af gentagne målinger

Dynamiske additive regressions-modeller. Ikke-lineære og generaliserede lineære udfaldsmål for gentagne målinger.

3. Epidemiologisk metodik

Ventetid til graviditet. Confounding og kausalitet. Structural equations og fastsættelse af grænseværdier i miljøepidemiologi. Mediation proportion. Meningsfulde parametriseringer. Alders-periode-kohorte modeller i demografi.

4. Item-response modeller

Opstilling af nye item-response modeller samt udvikling af metoder til kontrol af de forudsætninger, som item-response modeller er baseret på. Latente regressionsmodeller.

5. Matematisk biologi, estimation i stokastiske processer

Stokastiske differentiallyigningsmodeller for den tubuloglo-merulære feedback-mekanisme og for fedtoptag i leveren.

6. Ordnete kategoriserede data, inter- og intraobservatørvariation

Alternative mål for observatørvariation af ordnede kategoriserede data baseres på latente modeller, hvor der betinges med patientens (kendte eller ukendte) sande tilstand. Modeller for observatørvariation og modeller for korrelerede binære data. Latent variabel modeller baseret på "item"-data. Associationsmål for ordinale kategoriale data.

7. Statistisk diagnose, klinisk beslutningsanalyse mv.

Metaanalyse af diagnostiske undersøgelser. Prognostiske udsagns træfsikkerhed og matematisk karakterisering af metoder til bedømmelse af ROC-kurver. Number Needed to Treat. Evidensbaseret klinisk biokemi.

8. Statistisk genetik og bioinformatik

Analyse af gen-miljø effekter for tvillingedata. Robust genetisk analyse af kvantitative tvillingedata. Parametriske modeller for polygene sygdomme med henblik på anvendelse i kernefamilier. Statistisk bioinformatik.

9. Statistisk software udvikling

Udviklingen af den gratis statistiske software pakke "R". En Windows version af DIGRAM (grafiske modeller). SAS-makroer til analyse af overlevelsedata og Rasch-modeller. Grafiske modeller i R. Overlevelsedata i R. Monografi om R.

10. Anvendt-statistisk samarbejde og service

Medarbejderne har i beretningsåret været aktive i et stort antal sundhedsvidenskabelige samarbejdsprojekter og serviceopgaver. Pladsen tillader kun at nævne nogle eksempler. En udførlig oversigt kan rekvireres ved henvendelse til Biostatistisk Afdeling eller på afdelingens hjemmeside (www.biostat.ku.dk). Samarbejde og service foregår hovedsageligt med medarbejdere og ph.d.-studerende ved fakultetets institutter og hospitals- og sygehusafdelinger og med Center for Epidemiologisk Grundforskning.

10.1. Genetik

Tvillingestudier: adipositas, vinpræferencer. Microarray-data vedr. gigtpatienter. Arvelighed af håndeksem. Microarray-forsøgsplanlægning vedr. reproduktionsbiologiske studier.

10.2. Vækst og reproduktion

Ventetid til graviditet. Sædkoncentration hos japanske mænd. Reproducerbarhed af CGH resultater. Reproduktionshormoner som markører for spermatogenese. CASA og ventetid til graviditet. Placentavæksthormon ved normal graviditet. Variationskilder ved hormonanalyser. Effekten af phyto-østrogen. Leydigcelleforekomst og reproduktive hormoner. CAG-repeat længde i androgen receptor-genet. IGF-1 og iskæmisk hjertesygdom. Biologiske og adfærdsmæssige fertilitetsdeterminanter.

10.3. Lungemedicin

Tuberkulose blandt indvandrere fra Somalia. Børn af mødre med astma.

10.4. Cancerepidemiologi og -prognose

Dynamisk styring af kemoterapi. Cancerincidens for rensariarbejdere og for svejsere. Dødelighed ved brystkræft og malignt melanom. Postmenopausal hormonbehandling og brystkræft.

10.5. Hjertesygdomme

Postmenopausal hormonbehandling og kardiovaskulær sygelighed og dødelighed.

10.6. Miljøepidemiologi

Effekten af kviksølveksponering på den kognitive funktion blandt færøske børn. Luftforurening og helbredseffekter.

10.7. Diverse epidemiologi og social medicin

Opsøgende hjemmebesøg i ældreplejen. Udviklings- og forandringsprocesser i ældreplejen. Narkomandødsfald under forskellige behandlingsregimer. Ændring over tid af selvurderet helbred. Belastninger ved computerarbejde.

10.8. Odontologi

Sammenligninger af holdbarheden ved tandfyldninger med forskellige fyldningsmaterialer. Tidlig prædiktation af visdomstandudvikling. Knogleudvikling og læbe/ganespalte.

10.9. Psykiatri

Registerundersøgelser af manio-depressivitet (incidens, prognose). Skalaer for skizofrene, depressive og demente patienter. Elektrofysiologiske og billeddiagnostiske sammenligninger af skizofrene, andre patientgrupper og raske.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

N. Keiding: Medvirkede ved bedømmelse af ansøgere til et professorat ved Danmarks JordbrugsForskning og en ph.d.-afhandling ved fakultetet. Han har bedømt Sonderforschungsbereiche i Dortmund og München (site visits) og deltaget i International Review of Mathematics, United Kingdom.

P.K. Andersen: Bedømt professorater i biostatistik ved Göteborgs Universitet og klinisk epidemiologi ved universitetet i Oslo. Formand for bedømmelsesudvalget for en ph.d.-afhandling ved fakultetet. Han deltog i en af Norges Forskningsråd foranstaltet evaluering af norsk samfundsmedicinsk forskning.

P. Dalgaard: Bedømt en ph.d.-afhandling ved fakultetet.

L. Theil Skovgaard: Bedømt to ph.d.-afhandlinger, en ved Aalborg Universitet og en ved fakultetet.

T. Scheike: Bedømt en ph.d.-afhandling ved fakultetet.

J. Hilden: Bedømt ansøgere til en adjunktstilling ved Syddansk Universitet, Odense.

J. H. Petersen: Bedømt en ph.d.-afhandling ved fakultetet.

Tillidshverv

J. Hilden: Deltager i Methods Working Group for Systematic Reviews of Diagnostic Tests under det internationale Cochranesamarbejde. Han er medlem af styregruppen for Mor-Barn-Kohorten samt medlem af data- og sikkerheds- overvågningskomiteen for flere kliniske behandlingsforsøg.

P. Kragh Andersen: Medlem af bestyrelsen for Kræftens Bekæmpelses projekt "Kost, Kræft og Helbred" af Hjerter-

foreningens biomedicinske forskningsudvalg. Medlem af et panel under Norges Forskningsråd, som evaluerede norsk samfundsmedicinsk forskning.

N. Keiding: Var medlem af Fakultetsrådet, fakultetets Forskningsudvalg og dettes forretningsudvalg, af institut-rådet ved Institut for Sygdomsforebyggelse (H:S), af Danmarks Statistiks Forskningsudvalg og det faglige råd for KU's hospitals GCP-enhed. Han er President-Elect i International Statistical Institute. Østdansk Sundhedsvidenskabeligt Forskningsforums Konsulenttjeneste administreres af N. Keiding.

S. Kreiner: Vicedirektør for Folkesundhedsvidenskabsuddannelsen ved fakultetet.

Formidling

Redaktionelle hverv

N. Keiding: Var Book Review Editor for *Statistics in Medicine*, medlem af advisory boards for *Biometrical Journal* og *Biostatistics* og formand for Editorial Advisory Committee i International Biometric Society. N. Keiding er medredaktør af statistik-monografiserier ved Chapman & Hall.

P.K. Andersen: Associate editor for *Statistical Methods in Medical Research*, *Biometrics* og *Statistics in Medicine*.

T. Scheike: Editor elect for *Scandinavian Journal of Statistics* og associate editor for *Statistica Sinica* samt medlem af advisory board for *Lifetime Data Analysis*.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Gæsteforskere

Biostatistisk Afdeling har en bred international kontaktflede, både via internationale kollegers besøg her og via vore egne udenlandske studieophold og deltagelse i internationale konferencer. Specielt deltager N. Keiding, P.K. Andersen og T. Scheike i et samarbejde med J.P. Klein og Meijie Zhang, Medical College of Wisconsin, N. Keiding og T. Scheike i et samarbejde med M. Joffe og N. Best, Imperial College, London, og N. Keiding koordinerer samarbejdet 'Biostatistik Øresund' under Medicon Valley Academy. J. Hildens arbejde inden for området rationel klinik foregår i det væsentligste i fortsat samarbejde med grupper i udlandet. P. Dalggaard deltager i "R"-projektet (Statistical software). I beretningsåret har der været længerevarende gæsteforskningsophold af A.J. Rossini (Seattle), H. Kelderman (Amsterdam) og A. De Gaetano (Roma).

Afdeling for Epidemiologi

Forskningsvirksomhed

Afdelingen beskæftiger sig med følgende forskningsprojekter:

Effekten af mammografiscreening i København; Kvaliteten af diagnostisk udredning af lidelser i brystet; Danskes kvinders middellevelevetid; Brystkræfts sociale fordeling; Rensemiddel og kræft; Overvægt, hormoner og kræft; Fed-

mens epidemiologi, forekomst, årsager og konsekvenser; Fedmens molekylærgenetik, genotype-fænotype relationer; Arv og miljøets betydning for sygelighed og dødelighed; Alkohol-epidemiologi, sygelighed og dødelighed; Reproduktiv sundhed; hiv/tb; Ernæring samt Tropisk parasitologi og epidemiologi.

Afdelingen er ansvarlig for undervisningen i epidemiologi på lægeuddannelsen, på bachelor- og kandidatuddannelsen i folkesundhedsvidenskab, på Master of Public Health studiet og på Master of International Health studiet.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

E. Lyng: Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, KU: 1 lektorbedømmelse, 1 doktorafhandling, og 1 ph.d.-afhandling.

T.I.A. Sørensen: Det Medicinske Fakultet, Universitetet i Bergen: 1 professorat. Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, KU: 1 doktorafhandling (uafsluttet); 1 forskerdelestilling; Rigshospitalet: 3 ansøgninger om klinisk assistent; Forskningsrådet i Holland: 2 projektansøgninger; Riksbankens Jubilæumsfond, Sverige: 1 projektansøgning; Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap, Sverige: 1 projektansøgning; Forsikring & Pension, Danmark: 1 projektansøgning.

H. Friis: Bedømt én ph.d.-afhandling ved London School of Hygiene and Tropical Medicine and University of London.

Udvalg og fonde

E. Lyng: Danmarks Grundforskningsfonds bestyrelse, Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsudvalg, Arbejds miljøforskningsfondens Videnskabelige Udvalg, Sundheds- og Socialministerierne udvalg vedr. forebyggelse af selvmord, Sundhedsbestyrelsens udvalg vedr. screening mod livmoderhalskræft, Videnskabsministeriet Udvalg for Registerforskning, Forskningsudvalget ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet (formand fra 1.04.2003), Forskningsudvalget ved Institut for Folkesundhedsvidenskab.

T.I.A. Sørensen: Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, KU: medlem af ph.d.-udvalget; medlem af bedømmelsesudvalg for Academy of Finland; suppleant i bestyrelsen for Forskerskolen i Folkesundhedsvidenskab; suppleant i studienævnet for folkesundhedsvidenskabsuddannelsen; medlem af arbejdsgruppe om en national handlingsplan for bekæmpelse af fedmeepidemien; formand for Dansk Selskab for Adipositasforskning.

H. Friis: Internationalt udvalg/Folkesundhedsvidenskab, KU, Det Internationale Udvalg ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, KU.

D.W. Meyrowitsch: Master of Public Health; Afhandlingsudvalget.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

E. Lyng: Deltager i site visit på Cancer screening Evaluation Unit for Department of health, UK vurderet projekter for EU-Commission, DG Research, Health Sector. Også deltager i udarbejdelsen af bogen "Evidence-Based Cancer Prevention Strategies for NGO's for International Union Against Cancer.

T.I.A. Sørensen: Forskningsrådgiver for Forsikring &

Pension, Danmark; medlem af the International Scientific Committee of the European Congress on Obesity 2004.

H. Friis: Teknisk rådgiver for Danida ved "the 30th SCN Meeting in Chennai, India", 2003. Co-chair i "WHO Technical Advisory Group on Nutrition and hiv/aids". Bidraget til UNICEF/UNU/WHO Study Team. Multiple micronutrient supplementation during pregnancy (MMSDP): Efficacy Trials. Report of a meeting held on March 4.-8.2002, at the Centre of International Child Health, Institute of Child Health, University College of London, UK og World Health Organization. Nutrient requirements for people living with hiv/aids. Report of a technical consultation. WHO, Geneva, 13.-15.05.2003.

Formidling

T.I.A. Sørensen: Flere foredrag om fedme og fedmeepidemien for ikke-videnskabelige fora.

Redaktionelle hverv

E. Lyng: Editorial board i Cancer Causes and Control, Scandinavian Journal of Work, Environment and Health, og Applied Environmental Science and Public Health.

T.I.A. Sørensen: Medlem af redaktionskomiteén for Danish Medical Bulletin; medlem af Editorial Board of International Journal of Obesity; Honorary member of Editorial Board of Evidence Based Preventive Medicine; medlem af Editorial Board of Alcologia; Reviewer for adskillige videnskabelige tidsskrifter.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

T.I.A. Sørensen: Koordinator i EU-projektet: NUTRIENT-GENE interactions in human OBESITY: Implications for dietary guidelines, (NUGENOB), sponseret af Den Europæiske Kommission under 5th Framework Programme.

Netværk

A.H. Olsen og E. Lyng: Deltager i EU-Network on Breast Cancer Screening.

T.I.A. Sørensen: Koordinator af et nordisk netværk om Pre- and postnatal growth, and risk of cardiovascular disease.

Afdeling for International Sundhed

Forskningsvirksomhed

I samarbejde med Rigshospitalet (RH) og Institut for Medicinsk Mikrobiologi & Immunologi (IMMI), Panum Institutet er opbygget et Center for Medicinsk Parasitologi, som forsker i sygdom, sundhed og sundhedssystemer i tropiske og i fattige lande – særligt malaria – i samarbejde med Afdelingen for Sundhedstjenesteforskning og Institut for Antropologi.

Takket være en Danida-bevilling (ENRECA) samarbejdes der med National Institute for Medical Research og Institute of Public Health og Kilimanjaro Christian Medical College, Moshi, Tanzania med hovedformålet at uddanne tanzanianske ph.d.- og Masters-studerende.

En række samarbejdsaftaler er etableret med danske og udenlandske forskningsinstitutioner for at sikre gennemførelsen af enkelte projekter, herunder Christian Medical College, Vellore, Indien og Bill & Melinda Gates Foundation.

Et tværfakultært samarbejde er under udvikling på KU – se BioCampus.

I samarbejde med Dep. of International Health Care Research (IHCAR), Karolinska Institutet forskes i reproduktiv sundhed i Afrika, syd for Sahara (V. Rasch).

En Danida (ENRECA) bevilling har faciliteret samarbejde med Scientifically Institute of Family, Population and Children, Hanoi, Vietnam (V. Rasch).

Hovedprojekter

Malaria as a tracer condition for health sector reform and referral system in KCMC, Moshi region (ph.d.-studerende R. Manongi, A. Rønn, I. Bygbjerg, A. Krasnik, F. Dolmans).

Malariaresistens særligt DHFR & DPHS-mutationer bestemt ved PCR (Michael Alifrangis post.doc., A. Rønn, I. Bygbjerg, T. Theander).

Efficacy of quinine in severe and complicated malaria (T. Mutabingwa, I. Bygbjerg, A. Rønn, L. Vestergaard).

The medical field: why are local healers so popular and why are the public health services underutilized in rural Burkina Faso (H. Samuelsen i samarbejde med Université de Ouagadougou).

Bio-økologisk kontrol af myggelarver i Burkina Faso med fokus på de socio-kulturelle aspekter (H. Samuelsen, L. Toe i samarbejde med Centre Muraz og CNLP, Burkina Faso).

Lack of blood, home-management of anaemia and malaria, an ethnographic study in Tanga region, Tanzania (ph.d.-studerende F. Ringsted, I. Bygbjerg, H. Samuelsen, M. Alilio).

Humanitarian aid: Is it sufficient for those most in need? A population based study with a particular reference to the morbidity pattern of children among displaced people in Sudan (ph.d.-studerende W. Ismail, Sudan. I. Bygbjerg, F.K. Pedersen, E. Khalil).

Hiv/aids Prevention and Communication: A Health Communication Project 01-03 (H. Samuelsen i samarbejde med Institut for Film- og Medievidenskab (T. Tufte er projektkoordinator).

Post-abortion care – prevention of repeated, unwanted pregnancies and STD's/hiv in a group of women with high risk sexual behavior in Tanzania (V. Rasch, S. Massawe, S. Bergstrøm).

Enhancing health system quality of care in pregnancy and childbirth based on locally generated evidence and adapted interventions. Et EU-projekt mellem Karolinska Institutet, Sverige, Heidelberg University, Tyskland, Muhimbili University College of Health Science, Tanzania, Women's Health Project, Sydafrika og Sundhedsministeriet i Cape Verde (V. Rasch m.fl.).

Induced abortion in Denmark – a study conducted among women applying for induced abortion in Denmark, with a special emphasis on immigrant women (V. Rasch, L.B. Knudsen, T. Gammeltoft).

Reproductive tract infections among abortion seeking women in Vietnam (ph.d.-studerende M.N. Nguyen, V. Rasch).

Projekter med IMMI

Malaria Guidelines. NIMR, Tanzania (ph.d.-studerende A. Mwisongo, I. Bygbjerg, L. Gilson, F. Konradsen).

Projekter med RH

Forbedring af malariabehandling og diagnostik i Tanzania (A. Rønn, I. Khalil, M. Alifrangis, I. Bygbjerg, S. Magesa, M. Lemnge).

Intermittent presumptive treatment of child malaria in Tanzania (J. Massaga, M. Lemnge, A. Kitua, Nkya, I. Bygbjerg, A. Rønn, T. Theander).

Tværfakultære projekter

Under satsningsområdet "BioCampus" er et nyt projekt om livsstilssygdomme i udviklingslande, særligt Det Metaboliske Syndrom under opbygning (I. Bygbjerg, J.H. Nielsen, B.K. Pedersen, B. Quistorff m.fl.).

Projekter med "International Water Management Institute

Sundhedskonsekvenser af vandressource udviklingsaktiviteter i Sri Lanka, Pakistan og Kenya (F. Konradsen, W. van der Hoek, F. Amerasinghe, C. Mutero).

Inter-CGIAR initiativ omkring landbrug og malaria (F. Konradsen *et al.*).

Sundhedskonsekvenser og pesticider i udviklingslande. (F. Konradsen *et al.*).

Projekter med Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole

Cysticercose i Tamil Nadu, Indien (D. Morell, A. Joseph, I. Bygbjerg).

Sundhedskonsekvenser af brugen af spildevand til landbrugsformål i Vietnam (A. Dalsgaard, F. Konradsen).

Undervisning

I. Bygbjerg, H. Samuelsen, K.M. Iburg, F. Konradsen, V. Rasch og T. Tufte underviser MIH, MPH og folkesundhedsstuderende i international sundhed.

I. Bygbjerg underviser lægestuderende i tropemedicin, ved kursus i International Sundhed (IMCC), samt ph.d.-kurser herunder ENRECA, A-kurser m.m. Desuden ved Postgraduate School of International Health samt i Indien og ved Forsvarets Sundhedstjeneste og Sundhedsstyrelsens A-kurser.

H. Samuelsen og F. Konradsen varetager en række eksterne undervisningsforpligtigelser omkring forskningsmetode og international sundhed på DTU, DPU, Aarhus Universitet, IMCC og ENRECA ph.d.-kurser m.m.

H. Samuelsen og F. Konradsen vejleder MIH-studerende, Medicinstuderende, specialestuderende ved FSV-uddannelsen samt eksterne vejledere ved Center for Afrika-studier.

V. Rasch underviser på Karolinska Institutet samt på The Scientifically Institute of Family, Population and Children, Hanoi, Vietnam.

I 2003 opnåede 23 studerende Mastergraden i International Sundhed under vejledning fra afdelingen.

Faglige og administrative hverv

Konsulent og rådgivningsvirksomhed

I. Bygbjerg: Rådgiver for Udenrigsministeriet og Forsvaret samt Europæiske Rejseforsikring. Konsulent for Rigshospitalets Epidemiafdeling.

H. Samuelsen: Vicestudieleder ved MIH-uddannelsen samt medlem af Curriculum Committee ved MIH-uddannelsen.

T. Tufte: Abstracts screenet i efterår 2003.

Formidling

V. Rasch: The European Population Conference.

Redaktionelle hverv

I. Bygbjerg: Reviews for Health Policy & Planning Vaccine og APMIS.

F. Konradsen: Reviews for Acta Tropica, Social Science and Medicine, British Medical Journal and Bulletin of the WHO.

T. Tufte: Reviews for Journal of Health Communication and book review for IAMCR (International Association of Media and Communication Researchers). Co-editor of Mediekultur.

V. Rasch: Review for BMC Public Health.

Editorial work

H. Samuelsen: Gæsteredaktør (i samarbejde med V. Steffen) af særnummeret i tidsskriftet Anthropology & Medicine: "The relevance of Foucault and Bourdieu for medical anthropology: Exploring new sites". Vol. 11, no. 1 (forthcoming 2004).

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Netværk

I. Bygbjerg: University of Khartoum, National Institute for Medical Research, Kilimanjaro Christian Medical College, Tanzania. EANMAT (East African Network for Monitoring Antimalarial Treatment). Christian Medical College, Dept. of Community Medicine, Vellore, Indien. Karolinska Institutet, Stockholm. Tropemedicinsk Institut i Berlin & Heidelberg. TropEdEurop. Desuden medlem af WFME, Dansk Røde Kors og The Royal Society of Tropical Medicine & Hygiene, American Society of Tropical Medicine & Hygiene, International Society of Travel Medicine og World Diabetes Foundation, Aids-netværket (NGO).

T. Tufte: Efter konferencedeltagelse i Barranquilla, Colombia i maj 2003 er forsknings samarbejde etableret med Universidad del Norte, Colombia og Universidad de Malaga, Spanien vedr. forskningsprojektet: Health Communication for the Prevention of Non-Desired Adolescent pregnancies. EU-ansøges i 2004. Besøgte i efteråret 2003 University of Toronto og University of Guelph, Canada, samt Tufts University, Boston, USA med henblik på fremtidigt samarbejde.

V. Rasch: Foreningen Sex og Samfund.

F. Konradsen: System-wide Initiative on Malaria and Agriculture. I bestyrelsen for Dansk Selskab for Tropemedicin og International Sundhed.

Afdeling for Medicinhistorie (Medicinsk Museum)

Adresse

Bredgade 62
1260 København K
Telefon 35 32 38 00 (mandag-fredag kl. 10-14)
med.hist.museum@mhm.ku.dk
www.mhm.ku.dk

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskningsvirksomhed ligger inden for de medicinske videnskaber og sundhedsvæsenets historie.

1. Et idéhistorisk studie af den medicinske forskerbio-grafis udvikling (T. Söderqvist).
2. Lægevidenskabelig seksualitetsteori i Danmark, 1800-2000 (C. Graugaard).
3. Den medicinske fagterminologis historie (H. Wulff).
4. Lægelatinske studier (K. Jungersen).
5. Sundhed, sygdom og hygiejne i 1700-tallet (F.A. Rasmussen).

Ph.d.-projekter

1. Overmedicus O. Bang og den sidste hippokratiske medicin (M.A. Skydsgaard).
2. Forsker- og lærdomsbiografien i Danmark: en genrestudie (S.L. Hansen).
3. Indbildningskraftens rolle i 1800-tallets sygdomsbehandling (L.O. Andersen).
4. Strategier og legitimeringsdiskurser hos to alternative behandlergrupper i Danmark, 1900-1992 (S.T. Bak-Jensen).
5. Legemets tyngde: en historiografisk studie af den kropslige vending i medicinhistorien (A. Bencard).
6. Behandlere og behandlede – psykiatriens historie 1920-53 (Jesper V. Kragh).

Museal virksomhed

Den offentlige udstilling har haft ca. 12.000 besøgende i forbindelse med omvisninger, særvisninger, byvandring og skoletjeneste. Der blev i november åbnet en særudstilling under titlen "Portræt af en læge", der viser et udsnit af KU's enestående lægeportrætsamling. I december åbnede særudstillingen "Mellem ulvesår og lysalfer", der vises i anledning af 100-året for Niels Finsens Nobelpris i fysiologi eller medicin.

Afdeling for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning

De seneste års kvinde- og kønsforskning har givet øget indsigt i betydningen af kønsforskelle og påvirkningen deraf på sygdom, sundhed og forebyggelse. Afdelingens forskning er med kønnet som udgangspunkt. Afdelingen underviser på FSV, MPH, MIH, Center for Afrikastudier, læge- og tandlægestudiet mv.

Forskningsvirksomhed

Sygdom og sundhed i relation til køn og arbejdsforhold (BP m.fl.); Spiseforstyrrelser (BP); Et forløbsstudie af lægeuddannelsen (BP m.fl.); Sexual Relationships and their Socio-Cultural Context in North-West Namibia (BPT); Masculinities and their influence on male sexual and reproductive health and behavior in urban East Africa (MS).

Faglige og administrative hverv

BP: Red.gruppe: Ugeskrift for Læger, Archives of Women's Mental Health. Review: Scand. Journal of Social Medicine, European Journal of Women Studies, NORA.

MS: Review: Social Science & Medicine, Men and Masculinities.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

BP: Arb.gruppen vedr. Womens Mental Health (WPA), Gender Kolleg der Universität, Wien.

MS: The Nordic Reproductive Health Group, International Health, Karolinska, Stockholm

MS: Samarbejde: Institute of Public Health, University of Dar Es Salaam, Institute of Social Science, University Kampala.

Arbejde i kollegiale organer m.m.

BP: Civilretsdirektoratets ankenævn for abort og sterilisation. Bestyrelse: Center for Etik og Ret, forebyggelsesafd. Storstrøms Amt.

MS: Dansk Ingeniørforenings U-landsbestyrelse.

Konferencer og foredrag

Afdelingsseminar om omskæring.

BP: Foredrag i Nordisk Psykiaterkongres, Reykjavik, idræt og kropskultur, København.

MS: Foredrag i Tanzania og Uganda.

BP, MS, HB: Tv og dagspresse.

Afdeling for Medicinsk Videnskabsteori

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskning omfatter etik, videnskabsteori, medicinsk filosofi samt klinisk beslutningslære og forskningsmetodologi. I 1990'erne har afdelingen opbygget en speciel kompetence inden for empiriske studier af relevans for medicinsk etik og klinisk beslutningslære.

1. Det informerede samtykke

P. Rossel (PR), M. Norup (MN), H.S. Nielsen og A. Krag har i samarbejde med S. Madsen, KAS Herlev, afsluttet en spørgeskemaundersøgelse, der skal belyse i hvilket omfang alment praktiserende læger informerer patienter om bivirkninger og komplikationer til behandling. En artikel på grundlag af undersøgelsen er antaget til publikation i Social Science & Medicine. Der arbejdes fortsat på den tilsvarende undersøgelse omfattende kardiologer og thoraxkirurger.

A. Gammelgaard har afsluttet arbejdet med etiske aspekter ved at inddrage akutte patienter i randomiserede kliniske forsøg, specielt med henblik på informeret samtykke. Projektet er udført i samarbejde med de kardiologiske afdelinger, der deltog i DANAMI-2.

2. Beslutninger ved livets afslutning

MN er hovedansvarlig for gennemførelsen af den danske del af EU-projektet: "Medical End-of-Life-Decisions; Attitudes and Practices in six European Countries", hvortil er givet en bevilling fra EU's 5. rammeprogram. Flere af afdelingens medarbejdere er involveret i projektet. Undersøgelsen er færdig, og de første resultater er publiceret i *The Lancet*. Flere publikationer er undervejs. Dataindsamlingen er afsluttet.

3. Fordelingsretfærdighed

MN og PR arbejder fortsat med projektet om de etiske problemer, forbundet med fordelingsretfærdighed, både i relation til sundhedssystemet og til forebyggende arbejde. Centrale spørgsmål drejer sig om begrundelserne for et offentligt finansieret sundhedssystem, prioritering inden for et sådant system og betydningen af sociale uligheder for ulighed i sundhed.

4. Videnskabelig realisme

H. Andersen (HA) arbejder med et projekt om den videnskabelige realismedebat, herunder udviklingen af en ny position kaldet dynamisk realisme.

5. Medicinsk begrebsdannelse og taksonomi

S. Brorson (SB) arbejder med et medicinhistorisk case-studie til belysning af forhold, der ligger bag bestræbelser på at udvikle og ændre medicinsk taksonomi.

6. Placebo

AH og MN har færdiggjort en spørgeskemaundersøgelse af danske lægers brug af placebo-behandling i klinikken. Artiklen er publiceret i *Evaluation and The Health Professions*. P.C. Gøtzsche (PCG) udfører metodologisk forskning vedr. virkning af placebo.

7. Meta-analyser

PCG udfører meta-analyser og forskning i relation hertil.

8. Palliativ Medicin

MN er medansøger på et internationalt projekt med titlen "Dying Well in Europe", som omhandler behandling og forløb forud for døden hos patienter i 6 europæiske lande.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

PR: Bedømt en ph.d.-afhandling.

Udvalg og fonde

HA: Medlem af Den Danske Nationalkomite for Videnskabshistorie og Videnskabsteori.

MN: Medlem af Lægeforeningens udvalg vedrørende alternativ behandling, af Bioetik-netværket og af arbejdsgruppen vedrørende satsningsområdet BioCampus.

Tillidshverv

HA: Medlem af Bestyrelsen for Niels Bohr Arkivet.

PR: Formand for Dansk Selskab for Medicinsk Filosofi, Etik og Metode.

Formidling

PCG: Formidler forskningsresultater til offentligheden.

Redaktionelle hverv

HA: Medlem af redaktionen for Bibliotek for Læger.

PCG: Redaktør i Cochrane Methodology Review Group. Medlem af Editorial Board, *Scandinavian Journal of Rheumatology*. Medlem af Editorial Advisory Board, *The Cochrane Collaboration*. Medlem af Advisory Board, *Clinical Evidence*, *BMJ Publishing* og *BioMed Central, USA*.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

PCG: Leder af *The Nordic Cochrane Centre*; medlem af *CONSORT*-gruppen om rapportering af kliniske forsøg; medlem af *Cochrane Airways Group*, *Cochrane Breast Cancer Group*, *Cochrane Gynaecological Cancer Group*, *Cochrane Hepato-Biliary Group*, *Cochrane Skin Group*, *Cochrane Musculoskeletal Group* og *Cochrane Non-randomised Studies Methods Group*.

Afdelingen for Miljø- og Arbejdsmedicin

Afdelingen varetager den prægraduate undervisning i miljø- og arbejdsmedicin på medicinstudiet og i miljøfaktorer og helbred på folkesundhedsvidenskabsuddannelsen. Afdelingen deltager også i humanbiologiuddannelsen.

De miljø- og arbejdsmedicinske problemers karakter nødvendiggør en betydelig bredde i såvel forskningsmæssige metoder som faglig kompetence, og afdelingens intention er at bygge videre på den stærke skandinaviske epidemiologiske forskningstradition, ved at kombinere moderne epidemiologisk metodologi med følsomme målemetoder fra bl.a. toksikologi og molekylærbiologi.

Forskningsvirksomhed

Afdelingens Eksperimentelle Sektion

S. Loft (SL), P. Møller (PM), L.E. Knudsen (LEK), P. Vinzents (PV), A. Welleus, M. Sørensen, L. Risom, P. Høegh-Christensen, J. Kjærgaard, G. Plesner, L. Grabe Larsen, H. Bak, Z. Andersen og P. Avobge.

Forskningsområdet omhandler helbredseffekter af miljøfaktorer med henblik på forebyggelse. Der fokuseres på partikulær luftforurening, kostfaktorer og fysiologiske faktorer i samspil med genetisk betinget følsomhed. Der er fokus på særligt udsatte grupper som børn i et stort europæisk netværk, ledet af LEK. Der arbejdes på at udvikle metoder til individuel eksponeringsvurdering, især for partikulær luftforurening, i form af modeller, med anvendelse af personbårne partikelmålere og biomarkører. Der er

igangsat en serie epidemiologiske studier til belysning af relaterede helbredseffekter. Interventioner med kostfaktorer og fysiologisk stress belyser mekanismer hos mennesker, i dyremodeller og *in vitro*. Modelsystemer inkluderer brug af transgene dyr med indsatte rapportørgener og knockout af relevante forsvarszymer. Mekanistisk centrerer om oksidativt stress, forsvar derimod, genregulering og skader på dna. Metoderne spænder fra epidemiologi, avanceret kemisk analyse med kromatografi og massespektrometri til molekylærbiologi, især til genekspressionsanalyse og genotypning med cDNA chips og real-time PCR. Afdelingen deltager i internationale studier med biomarkørudvikling og validering af markørens prædiktive værdi i forhold til cancerudvikling. Endvidere deltager LEK i arbejde om beskyttelse af følsomme personoplysninger.

Afdelingens Epidemiologiske Sektion

Den empiriske indsats er rettet mod mulige sammenhænge mellem udsættelse for fremmedstoffer og risiko for at udvikle kræft, hjerte-kar-sygdom og luftvejslidelser. Igangværende projekter omhandler helbredseffekter af luftforurening, kemiske bekæmpelsesmidler og bio-aerosoler, miljøfaktorens betydning for udvikling af levercellecarcinom samt arbejdsmiljøets bidrag til ulighed i sundhed. Den teoretiske indsats vedrører design-aspekter af betydning for validiteten af case-control undersøgelser, herunder vurdering af metoder til udvælgelse af kontrol-serie (E.S. Hansen).

Faglige og administrative hverv

Udvalg og fonde

LEK: Studieleder for uddannelsen i folkesundhedsvidenskab, medlem af det rådgivende koordinationsudvalg for Sundhedsministeriets Miljømedicinske Forskningscenter og dansk medlem i det rådgivende udvalg for det europæiske center for validering af alternative metoder til dyreforsøg (ECVAM) samt næstformand i EU-arbejdsgruppe om biomonitorering af børn.

ESH: Medlem af forskningsudvalget vedr. miljømedicinsk epidemiologi under det svenske "Naturvårdsverket", "Scientific Committee on Epidemiology in Occupational Health" under "International Commission on Occupational Health" (ICOH), samt af Miljøankenævnet.

SL: Medlem af Fakultetets Forskningsudvalg, Registreringsnævnet og formand for Centerrådet for Sundhedsministeriets Miljømedicinske Forskningscenter.

Bedømmelsesudvalg

SL: Bedømt en doktordisputats.

LEK har deltaget som EU-evaluator af ansøgninger til forskningsprogrammet 'Quality of Life and management of living resources' og været formand for et ph.d.-bedømmelsesudvalg.

Tillidshverv

SL: Bestyrelsesmedlem i Dansk Toksikologi Center, Dansk Selskab for Farmakologi og Toksikologi, Clinical Pharmacology Network Copenhagen, Transport Impact on health and environment and Policy (TRIP) og Center for Miljø og Luftveje.

LEK: Bestyrelsesmedlem i Foreningen Miljø og Folkesundhed.

Formidling

Redaktionelle hverv

ESH: Siddet i editorial board for "Scandinavian Journal of Work, Environment & Health" og "International Journal of Occupational and Environmental Health" samt lejlighedsvis udført referee-opgaver for en række internationale tidsskrifter.

SL: Siddet i editorial board for Journal of Molecular Medicine and Pharmacology and Toxicology og har udført refereeopgaver for 15 forskellige tidsskrifter.

PM: Har udført refereeopgaver på 5 artikler.

LEK: Har lejlighedsvis udført refereeopgaver.

LEK, PM, ESH og SL: Medvirket som inviterede foredragsholdere ved en række nationale og internationale konferencer og kurser.

Afdeling for Social Medicin

Forskningsvirksomhed

Den sociale ulighed i sundhed og sygelighed har et betydeligt omfang, selv i moderne velfærdssamfund. De socialt dårligst stillede lever i gennemsnit 3-6 år kortere end den mere velstillede del af befolkningen, og de gennemlever 10-15 år mere med alvorlig sygdom eller svækket funktionsevne. Udviklingen af de fleste helbredsphenomener påvirkes af et komplekst samspil af sociale, mentale og biologiske omstændigheder over livsforløb. Forståelse af de mekanismer, der forbinder sociale forhold med sundhed og sygelighed, har stor betydning for tilrettelæggelse af effektiv forebyggelse.

Arbejdet ved Afdeling for Social Medicin er samlet omkring et forskningsprogram, (som er nærmere beskrevet på afdelingens hjemmeside), om årsager til og muligheder for at forebygge social ulighed i helbred og funktionsevne. Forskningen omfatter en række forskellige mål for social position (indivuel social position, social kontekst, marginalisering) samt en række forskellige helbredsphenomener (fx dødelighed, hjerte-karsygdomme, almene symptomer, psykiske symptomer, funktionsevne, infertilitet og fødselsudfald). Forskningsprogrammet, som har et socialepidemiologisk fokus, omfatter et stort antal projekter, som alle er fokuseret mod en række videnskabelige problemstillinger, som vedrører mekanismer og intervention: fx 1) sociale relationer, 2) handlekompetence, 3) sundhedsadfærd og 4) forebyggende intervention. Endvidere inddrages livsløbsperspektivet i forskningen til at belyse årsager til og konsekvenser af social ulighed. Afdelingen opretholder og udvikler også metode og fagkompetence på området.

Undervisning

På lægeuddannelsen

Metodelære (4 integrerede fag: videnskabsteori, statistik, epidemiologi og sociologisk metode), klinisk socialmedicin.

På bachelor-kandidatuddannelsen i folkesundhedsvidenskab

Levekår og sundhed. Kvalitative metoder. Sundhed og levekår 2/social medicin. Medicinsk sociologi. Forebyggelse og sundhedsfremme. Epidemiologiske værktøjer i forebyggelse. Forebyggelse blandt børn og unge.

På Master of Public Health-uddannelsen

Introduktionsmodul. Kvalifikationsmodul I og II. Fællesmodul 1 (forskningsmetoder), 2 (levetår og sundhed), og 4 (forebyggelse og sundhedsfremme). Specialmodul i forebyggelse og sundhedsfremme.

Afdelingen har afholdt to forskeruddannelseskurser

“Questionnaire methods in clinical and public health research.”

“Social epidemiology: biological, psychosocial and societal mechanisms behind social inequalities in health.”

Faglige og administrative hverv

Flere af afdelingens medarbejdere deltager i forskellige institut-, fakultets- og universitetsudvalg.

F. Diderichsen: Leder af forskerskolen i folkesundhedsvidenskab.

P. Due: Studieleder ved medicinstudiet.

B. Holstein: Uddannelsesleder ved Master of Public Health-uddannelsen.

Bedømmelsesudvalg

A.-M. Nybo Andersen: Bedømt en ph.d.-afhandling.

K. Avlund: Været fakultetsopponent ved en svensk doktordisputats.

U. Christensen: Bedømt en ph.d.-afhandling.

F. Diderichsen: Bedømt to danske og en svensk ph.d.-afhandling samt et lektorat ved KU.

B. Holstein: Bedømt ansøgere til et professorat i Canada samt til et lektorat ved Danmarks Pædagogiske Universitet.

M. Osler: Bedømt en ph.d.-afhandling.

L. Schmidt: Bedømt 3 ph.d.-afhandlinger og et lektorat ved KU.

Tillidshverv

U. Christensen: Følgegruppemedlem i projektet: Kvinder på arbejdsmarkedet, Arbejds miljøinstituttet.

F. Diderichsen: Medlem af styrelsen for det svenske Forskningsrådet for arbetsliv och socialvetenskap, formand for dets prioriteringskomité for folkesundhedsvidenskab og medlem af bestyrelsen for Center for Health Equity Studies (CHESS) i Stockholm.

P. Due: Medlem af European Science Foundation Life-course Group og fellow ved Harvard Macy Institute, Department of Continued Education.

B. Holstein: Medlem af bestyrelsen for Gerontologisk Institut, bestyrelsen for UCSF og bestyrelsen for Ældrefonden.

Afdelingens medarbejdere er medlem af bestyrelsen for: Dansk Gerontologisk Selskab (K. Avlund, B. Holstein). Dansk Selskab for Samfundsmedicin (K. Schultz-Larsen). Det Medicinske Selskab i København (A.-M.N. Andersen). Repræsentantskabet for Dansk Medicinsk Selskab (M. Osler). Fellow ved Harvard Center for Population and Development Studies (F. Diderichsen). International Association of Health Policy (F. Diderichsen). Formand for Nordisk Gerontologisk Forening (K. Avlund).

Formidling

Redaktionelle hverv

Afdelingens forskere medvirker i redaktionspanelet for: European Journal of Public Health, International Journal of Behavioral Medicine, International Journal of Health Ser-

vices, Scandinavian Journal of Occupational Therapy, Scandinavian Journal of Public Health.

Afdelingens forskere har reviewet artikler for bl.a.: Aging Clinical and Experimental Research, British Medical Journal, European Journal of Epidemiology, European Journal of Public Health, Genus, Journal of Clinical Epidemiology, Journal of Epidemiology and Community Health, Journal of the Canadian Medical Association, Health policy, International Journal of Behavioral Medicine, International Journal of Epidemiology, Nicotine and Addiction, Scandinavian Journal of Public Health, Social and Preventive Medicine, Social Science and Medicine, Ugeskrift for Læger.

Kongresser og symposier

M. Osler: Deltaget i planlægning af The European Society of Cardiology. Working Group on Epidemiology and Prevention 2004.

Afdeling for Sundhedspsykologi

Forskningsvirksomhed

Rigshospitalets Mor-Barn Kohorte. Forskningsprogram, som sigter mod at belyse præ- og perinatale faktorerers helbredsmaessige og udviklingspsykologiske betydning. ELM og HHJ i samarbejde med danske og amerikanske forskere.

Forløbsundersøgelser af 1914-kohorten i Glostrup. Kohorten er fulgt ved undersøgelser i 1964, 1974, 1984, 1989 og 1995. Den psykologiske del fokuserer på intellektuelle funktioner i 50-80-års-alderen (ELM).

Betydningen af gener, familiemiljø og individuelt miljø for personlighed og intellektuel funktion. Tvillingestudium, der fokuserer på helbredsrelevante psykologiske individkarakteristika (ELM).

Dansk-amerikansk projekt vedr. prænatal alkohol-eksposition og psykisk udvikling (ELM).

ELM deltager desuden i en række forskellige projekter af klinisk og sundhedspsykologisk relevans.

E12-projektet. En naturalistisk åben undersøgelse af effekten af psykodynamisk psykoterapi på et psykoteraeutisk ambulatorie, Bispebjerg Hospital (HHJ, ELM og M. Lotz).

Behandling af spiseforstyrrelser (bulimi) vurderet på baggrund af tre forskellige psykologiske behandlingsmetoder (HHJ og L. Kretschmar).

Odense-projektet. En naturalistisk åben undersøgelse af effekten af psykoanalytisk individualterapi i privatpsykiatrisk praksis (HHJ og N. Kjeldsen-Kragh).

Diazepam projektet. En humanpsykologisk og psykofysiologisk undersøgelse af effekten af diazepam i forskellige administrationsformer på kongitiv performance og indlæring og retention af betinget emotionel respons. (HHJ og B. Hutchings).

Cancer-projektet. Personlighed og psykologiske variable associeret med brystkræft, herunder 10 års overlevelse (HHJ, ELM og J. Barefoot).

Evidensbaseret medicin kritisk belyst i teori og praksis. (PLC og B. Møhl).

Depressionsmåling og folkesundhed. Metodestudie. (PLC, J. Brodersen og H. Thorsen).

Visuelle gestalter som differentialdiagnostisk instrument. Empirisk studie. (PLC og R. Andersen).

Forholdet mellem religion og personlighed i et sekulært samfund. Empiriske studier. (PLC).

Religion og helbred i et sekulært samfund. Empiriske studier (PLC under KU satsningsområdet "Religion i det 21. århundrede).

W. James og moderne religionspsykologi. Teoriudvikling (PLC).

Etablering af normalmateriale for Rorschachtesten som led i internationalt samarbejdsprojekt (JI).

Psykometriske egenskaber ved en række personlighedstests (SCL-90-R, IIP, MMPI-2, SIV/SPV, Rorschach og associationstesten) (JI).

Problemer ved at anvende studenter som ikke-patienter i psykologisk forskning (JI).

Situationsfaktorers betydning for psykologiske testresultater (JI).

Fænomenologisk beskrivelse af faktorer i sundhedsmodeller (JI).

Ægteskab og parforhold som sundhedsfaktor (JI).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

ELM: Bedømt tre ph.d.-afhandlinger ved SVF.

HHJ: Bedømt én ph.d.-afhandling i Aarhus.

Udvalg og fonde

ELM: Medlem af styringsgruppen for Rigshospitalets Mor-Barn Kohorte; af projektgruppen for et dansk-amerikansk projekt vedr. prænatal alkohol-eksposition og psykisk udvikling; af Dansk Psykolog Forenings psykometriske ekspertgruppe samt af Psykiatrifondens Depressionsgruppe.

HHJ: Medlem af den videnskabelige komité, de psykiatriske afdelinger, BBH.

PLC: Styregruppemedlem i KU's satsningsområde "Religion i det 21. århundrede", medlem af evalueringsudvalget for bachelor-/kandidatuddannelsen i folkesundhedsvidenskab og styregruppemedlem af "Forum for eksistentiel psykologi og psykoterapi".

JI: Medlem af redaktionskomitéen for det internationale tidsskrift "Rorschachiana", Dansk Psykolog Forenings udvalg om psykologisk testning og foreningens ekspertgruppe om psykometri; Council of Administration i European Rorschach Association; Scientific Committee for ERA-kongressen i Stockholm 2004, samt medlem af bestyrelsen for Psykologisk Selskab for Forskningsmetodologi.

Afdeling for Sundhedstjenesteforskning

Afdelingen blev oprettet i 1997 i forbindelse med oprettelsen af Institut for Folkesundhedsvidenskab.

Forskningsvirksomhed

Sundhedstjenesteforskningen omhandler årsager til og følger af sundhedsvæsenets organisation og funktion. Inden for området sundhedstjenesteforskning arbejder afdelingen med tre temaer:

Analyser af de forhold, der påvirker sundhedsvæsenets udformning, forandring og styring.

Analyser af effekter af strukturelle forhold i sundhedsvæsenet.

Analyser af effekter af specifikke interventioner og programmer, evalueringsforskning.

Desuden arbejdes der med:

Teori- og metodeudvikling om det kvalitative forskningsinterview, komparative metoder og helbredsstatusmåling.

Flere af forskningsprojekterne udføres i samarbejde med forskere i andre forskningsmiljøer i Danmark samt i Storbritannien, Holland, Finland, Frankrig, Spanien, Canada, Norge, USA, Japan og Sverige.

1. Sundhedsvæsenets udformning, forandring og styring

Mellem ansvar og skyld, frihed og formynderi. En magtanalyse af livsstilsrelaterede forebyggelsessamtaler (L. Dahlager).

Molekylærgenetisk diagnostik og sygdomsforebyggelse (L. Koch, M. Horst, M.N. Svendsen og M.L. Bisgaard).

Offentlig meningsdannelse om prædiktive gentests (M. Horst).

Genetisk rådgivning mellem engagement og neutralitet (L. Koch).

Sammenligning af medicinpriser i Danmark og udlandet (H. Keiding).

Finansiering af Sundhedsvæsenet i Danmark (H. Keiding).

Flerdimensionale outcome-mål i cost-effectiveness analyser (H. Keiding).

Den velfærdsøkonomiske baggrund for sundhedskonomiske analyser (H. Keiding).

Det rette valg – Debatten om de danske abortlove 1937 og 1973 (S.A. Nexø).

Krigens konsekvenser for sundhedsvæsenets indsats i Guinea-Bissau (T. Dræbel, P. Aaby, A. Krasnik, I. Bygbjerg).

Sundhedspolitik og sundhedsforvaltning (K. Vrangbæk).

Reformer i sundhedsvæsenet (K. Vrangbæk).

Psykiatriens historie i Danmark 1850-1920 (J. Møllerhøj).

Folkesundhed som politik. Danmark og Sverige fra 1930-2000 En del af den danske magtudredning (S. Vallgård).

Biobanker og informeret samtykke (K. Høyer).

Prioritering i sundhedsvæsenet i udviklingslande specielt Zimbabwe (K.S. Hansen).

Moderniseringen af den offentlige sektors organisering og ledelse (M. Knudsen).

2. Effekter af strukturelle forhold i sundhedsvæsenet

Forbrugsmønstre i sundhedsvæsenet. Befolknings- og sundhedsrelaterede faktorer, som påvirker kontaktmønstre og ydelsesforbrug (A. Krasnik, N. Keiding, S. Kreiner).

Muligheder og barrierer for sygehusvæsenets forebyggelsesindsats blandt patienter fra etniske minoriteter (A. Krasnik, J.J. Michaelsen, A. Nielsen, M. Nørredam, T. Sørensen).

Kommunikation, kultur og magt – etniske minoritetspatienters og sygeplejerskers kommunikation om og opfattelse af sundhed, sygdom og forebyggelse (J.J. Michaelsen).

Evaluering af palliativ indsats (M. Grønvold, D. Goldschmidt, A. Strömgen, L. Scmith, A. Krasnik, P. Sjøgren).

Social arv, familier dysfunktion og forbrug af sundhedsvæsenet (T.F. Andersen).

Evaluering af behandling i børnepsykiatrien (T.F. Andersen).

Patientperspektiver på behandling og forebyggelse i hospitalsverdenen – Om betydningsdannelse blandt migrantkvinder i lyset af deres livs- og migrantsituation (A.S. Nielsen).

Faktorer bag patienters valg af sygehus (H.O. Birk, A. Krasnik).

Sundhedsproblemer og forbrug af sundhedsydelser blandt asylansøgere i Danmark – et prospektivt kohorte-projekt (M. Nørredam, A. Krasnik).

Hvorfor henvender borgere sig i skadestuen – patienters og sundhedspersonales opfattelse af skadestuehenvendelser (A. Krasnik, M. Nørredam, A.S. Nielsen, A.M. Nielsen, J. Bagger).

3. Effekter af specifikke interventioner og programmer

Livskvalitet ved efterbehandling af brystkræft (M. Grønvold).

Evaluering af cataract kirurgi (T.F. Andersen, C. Nørregaard).

4. Metodeudvikling

Use of item response theory to develop a shortened version of EORTC QLQ-C30 questionnaire for patients involved in palliative care (Mogens Grønvold, M.Aa. Petersen, J. Bjørner).

Metodeudvikling. Organisationselement i MTV analyser (K. Vrangbæk).

Cost-effectiveness analyser (L.P. Østerdal, K..S. Hansen).

Behovsmodeller for interventioner (L.P. Østerdal).

QALY og fordelingsretfærdighed (L.P. Østerdal).

Metoder til analyser af magtudøvelse (S. Vallgård).

DALYs og andre sundhedsstatusmål (K.S. Hansen).

Metodeudvikling i forbindelse med systemteoretisk inspirerede analyser af beslutninger og organisatorisk kommunikation (M. Knudsen).

Faglige og administrative hverv

Tillidshverv mv.

A. Krasnik: Var institutleder, formand for instituttets bestyrelse og samarbejdsudvalg og medlem af fakultetets samarbejdsudvalg indtil 31.08.2003. Fra november har han været formand for bestyrelsen i Forskerskolen for Folkesundhedsvidenskab, KU. Han har desuden været medlem af DANIDA's Task Force vedr. evaluering af Masteruddannelsen i International Sundhed. Han er medlem af Nordisk gruppe for Sundhedstjenesteforskning, ledergruppen i Association of Schools of Public Health in the European Region (ASPHER), strategigruppen for World Federation of Medical Education, den permanente videnskabelige komité for European Public Health Association, det videnskabelige råd for den kliniske forebyggelsesenhed på Bispebjerg Hospital og institutrådet ved Institut for Sygdomsforebyggelse.

M. Grønvold: Afdelingsleder og leder af Forskningsenheden ved Palliativ Medicinsk Afdeling, Bispebjerg Hospi-

tal samt medlem af European Organization for Research and Treatment of Cancer (EORTC) Quality of Life Study Group og denne gruppes Module Developing Committee.

L. Koch: Forskningsleder for projektgruppen Molekylærgenetisk Diagnostik og Sygdomsforebyggelse. Hun er gæstelærer ved Stein Rokkansenteret, Bergens Universitet, Norge. Hun er medlem af koordineringsgruppen for udarbejdelse af nationale retningslinjer for hereditær non-polypos colon cancer (HNPCC) finansieret af MTV instituttet. Medlem af styregruppen for Søjle 1 Biocampus, KU. Hun er deltager i ITEMS network (Identifying Trends in European Medical Space) et Europæisk tværfagligt netværk af sundhedstjenesteforskere finansieret af EU Kommissionen.

S. Vallgård: Været medlem af forskningsledelsen for Udredningen vedrørende magt og demokrati i Danmark. Hun er medlem af kandidatudvalget ved FSV-uddannelsen, afhandlingsudvalget og uddannelsesudvalget ved MPH-uddannelsen, Forskerskolen i Folkesundhedsvidenskabs bestyrelse.

Formidling

Redaktions- og bedømmelsesvirksomhed

A. Krasnik: Medlem af redaktionen for The Internet Journal of Public Health Education og af Ugeskrift for Lægers videnskabelige panel. Han har fungeret som referee ved en række internationale public health tidsskrifter og ved Ugeskrift for Læger. Han har været formand for to udvalg til bedømmelse af ph.d.-afhandlinger. Han er medlem af ASPHERS peer review panel og har deltaget i et peer review af public health uddannelsen ved Kanunas Medical University i Litauen.

M. Grønvold: Været medlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Aarhus Universitet, været bedømmer for Medical Research Council, London og har fungeret som referee for internationale tidsskrifter.

L. Koch: Fungeret som reviewer for Science Technology and Human Values, Bibliotek for Læger og Scandinavian Journal of History. Hun er kolumnist ved Ugeskrift for Læger og medlem af H:S Sundhedsfaglige råd for klinisk genetik. Hun er medlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved KU, Det Humanistiske Fakultet.

S. Vallgård: Været medlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Institut for Sociologi, KU, to lektorbedømmelsesudvalg, et ved IFSV som formand og et ved Nordiska Hälsovårdshögskolan. Hun er censor ved de historiske institutter og den sundhedsfaglige kandidatuddannelse i Odense, og kolumnist ved Ugeskrift for Læger. Hun har været referee for Riksbankens Jubileumsfond.

L. Koch og S. Vallgård: Redigeret antologien "Forskningsmetoder i Folkesundhedsvidenskab", Munksgaard Danmark, 2003.

K. Vrangbæk: Været medredaktør på Europæisk antologi om decentralisering af sundhedssystemer., WHO European Observatory, som udkommer 2005.

J. Møllerhøj: Redaktionsmedlem af tidsskriftet Den jyske Historiker.

L.P. Østerdal: Referee for Health Economics, European Journal of Health Economics, Health Policy.

S. Nexø: Medredaktør af det kulturhistoriske tidsskrift Fortid og Nutid.

J.J. Michaelsen: Referee for Scandinavian Journal of Cancer Sciences.

M. Knudsen: Sammen med Holger Højlund redigeret antologien "Organiseret kommunikation – systemteoretiske analyser", København: Samfundslitteratur.

Rejser og foredrag

A. Krasnik: Holdt foredrag ved ASPHER's konference i Granada i september samt ved European Public Health Association's konference i Rom i november. Han har desuden holdt foredrag om folkesundhedsvidenskab i bl.a. Københavns Kommunes Sundhedsdirektorat.

M. Grønvold: Holdt foredrag for Svensk Palliativt Netværk i Göteborg, ved European Association for Palliative Care's konference i Haag, ved EORTC Quality of Life Group's 2 halvårslige møder i Graz og Rom, ved Dansk Selskab for Anæstesiologi og Intensiv Medicins Årsmøde i København, ved International Society for Quality of Life Research's konference i Prag og ved Symposium om Psychosocial Kræftforskning i Danmark (Odense).

L. Koch: Modtaget et stipendium fra San Cataldo til studieophold i oktober måned, Hun har holdt indbudte foredrag 231.1: Høring om stamceller. Folketingets Landsingssal. Arr. Biosam (Teknologinævnet, Dyreetisk Råd, CVK og Etisk Råd): Om stamceller. 22.08. Dansk Historikermøde 2003, KU: Eugenik og klinisk genetik: To former for biomagt (Magtudredningens sektionsmøde). 5.-7.9.: Vital Politics, London School of Economics: The multiple goals of genetic counselling. Hun har i maj og september holdt 4 gæsteforelæsninger på Bergens Universitet om eugenik, genetik og Foucaults magtteori.

S. Vallgård: Holdt foredrag på det danske historikermøde i København, hvor hun også var sessionsansvarlig, EU-PHA-konferencen i Rom, deltaget i Magtudredningens slutkonference i København.

K. Vrangbæk: Holdt forelæsning på EUROPHAMILI: Nottingham, England, gæsteforelæsning på WHO Europe i København, gæsteforelæsning for Toplederakademiet for sygehusledelse på KU, forelæsninger for Amtsrådsforeningen i København, Odense og Ålborg, forelæsninger på CBS MPA, HA og DIS i København. Derudover medvirket i DR-Orientering, DR-P3-nyheder, Mandag Morgen, Irish Radio News og Administrativ debat.

K. Høyer: Præsenteret papers på konferencerne "Vital Politics" (London School of Economics), "the ASA Decennial Conference on Anthropology and Science" (Manchester), "Biobanker som Hälsoresurs" (Uppsala), samt som inviteret taler givet præsentationer ved University of York (Science and Technology Unit) samt University of Cambridge (Centre for Family Research).

L.P. Østerdal: Holdt i juli foredrag på XVth Italian Meeting on Game theory and Applications, Urbino, juli 2003, og 24th Nordic Health Economists Study Group Meeting, Bergen, august 2003.

H.O. Birk: Præsenteret et paper på 13th World Congress on Disaster+Emergency Medicine i Melbourne.

M. Knudsen har sammen med A. la Cour og N.T. Thygesen: Præsenteret paperet "The Interview as Interaction – A Systems Theory Perspective on the Construction of Meaning in Interviews" på konferencen The Opening of Systems Theory, Copenhagen Business School. Foredrag i Dansk Selskab for Sygehusledelse i maj 2003, i Landsrådet af sygeplejedirektører og chefsygeplejersker i oktober 2003, gæsteforelæsninger på Handelshøjskolen i Kbh.

Institutederne Allan Krasnik & Erik Lykke Mortensen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	53,2	18,7	71,9
DVIP	10,2	1,0	11,3
STIP	5,3	4,9	10,2
TAP	49,4	9,9	59,2
Årsværk i alt	118,1	34,5	152,6
Løn	47.132,0	13.137,0	60.269,0
Frikøb mv.	1.072,0	1.404,0	2.477,0
Øvrige drift	5.871,0	10.198,0	16.068,0
Anskaffelser	1.212,0	765,0	1.978,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>55.287,0</i>	<i>25.505,0</i>	<i>80.792,0</i>

Stab

Afdeling for Almen Medicin

VIP Internt finansieret

Andersen, John Sahl; lektor.
Bojlen, Nina Sybille Rotwitt; adjunkt.
Eriksson, Tina; forskningsass.
Jørgensen, Merete; studieadjunkt.
Larsen, Jan-Helge; lektor.
Malterud, Kirsti; professor.
Risør, Ole; studielektor.
Söderström, Margareta; lektorvikar.
Thorsen, Hanne; lektorvikar.
Tørning, Jens; studielektor.
Witt, Klaus Helge; forskningsadj.
Østergaard, Marianne Stubbe; adjunkt.

STIP Eksternt finansieret

Hantho, Arne Finn; forskningsass.
Brodersen, John; kand.stip.

Biostatistisk Afdeling

VIP Internt finansieret

Andersen, Per Kragh; professor.
Dalgaard, Peter; lektor.
De Gaetano, Andrea; lektorvikar.
Hilden, Jørgen; lektor.
Hindsberger, Charlotte; adjunkt.
Keiding, Niels; professor.
Kelderman, Hendrikus; lektorvikar.
Kreiner, Svend; lektor.
Petersen, Jørgen Holm; lektor.
Rossini, Anthony Joseph; lektorvikar.
Scheike, Thomas Harder; lektor.
Skovgaard, Lene Theil; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Budtz-Jørgensen, Esben; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Ditlevsen, Susanne Dalager; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Andersen, Zorana Jovanovic; forskningsass.
 Conradsen, Line; forskningsass.
 Hansen, Kasper Daniel; forskningsass.
 Jensen, Per; forskningsass.
 Kvist, Tine Kajsa; forskningsass.
 Rosthøj, Susanne; forskningsass.
 Siersma, Volkert Dirk; forskningsass.

Afdeling for Epidemiologi

VIP Internt finansieret

Friis, Henrik; lektor.
 Lynge, Elsebeth; professor.
 Meyrowitsch, Dan Wolf; adjunkt.
 Sørensen, Thorkild I. A.; klinisk professor.

STIP Eksternt finansieret

Danø, Hella; forskningsass.
 Jacobsen, Rune; forskningsass.
 Jensen, Allan; kand.stip.
 Njor, Sisse Helle; forskningsass.
 Olsen, Anne Helene; kand.stip.

Afdeling for International Sundhed

VIP Internt finansieret

Alifrangis, Michael; adjunkt.
 Bygbjerg, Ib Christian; professor.
 Konradsen, Flemming; lektor.
 Rasch, Vibeke; lektorvikar.
 Samuelsen, Helle; forskningsadj.
 Tufte, Thomas; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Khalil, Insaf Fadl; forskningsass.

STIP Internt finansieret

Hansen, Kristian Schultz; forskningsass.
 Iburg, Kim Moesgaard; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Dræbel, Tania Aase; forskningsass.
 Høggberg, Lotte Christine Groth; forskningsass.
 Ringsted, Frank Michael; ph.d.-stipendiat.

Afdeling for Medicinhistorie, Medicinsk Museion

VIP Internt finansieret

Söderqvist, Sven Thomas; professor.

STIP Internt finansieret

Bencard, Adam; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Bak-Jensen, Søren Thyge; ph.d.-stipendiat.
 Vaczy, Jesper Kragh; ph.d.-stipendiat.

Afdeling for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning

VIP Internt finansieret

Bang, Hanne, adjunkt
 Petersson, Birgit Holm; lektor.
 Silberschmidt, Margrethe; lektor.

STIP Eksternt finansieret

Dræbel, Tania Aase; forskningsass.
 Tersbøl, Britt Pinkowski; forskningsass.

Afdeling for Medicinsk Videnskabsteori

VIP Internt finansieret

Andersen, Hanne; lektor.
 Norup, Michael Slott; adjunkt.
 Rossel, Peter Johannes Hancke; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Brorson-Hansen, Stig Chr; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Gammelgaard, Anne; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Folker, Anna Paldam; forskningsass.

Afdeling for Miljø- og Arbejdsmedicin

VIP Internt finansieret

Hansen, Eva Støttrup; lektor.
 Knudsen, Elisabeth Ehlert; lektor.
 Loft, Steffen Huitfeldt; professor.
 Møller, Peter; lektor.
 Vinzents, Peter Stilund; adjunkt.

VIP Eksternt finansieret

Wellejus, Anja; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bak, Helle; ph.d.-stipendiat.
 Larsen, Louise S Grave; forskningsass.
 Risom, Lotte; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Andersen, Zorana Jovanovic; forskningsass.
 Gammelgaard, Anne; forskningsass.

KLIN Internt finansieret

Mikkelsen, Sigurd Thyge; klinisk lektor.
 Netterstrøm, Bo; klinisk lektor.

Afdeling for Social Medicin

VIP Internt finansieret

Andersen, Anne Marie Nybo; adjunkt.
 Avlund, Kirsten; lektor.
 Christensen, Ulla; adjunkt.
 Damsgaard, Mogens Trab; lektor.
 Diderichsen, Finn; professor.
 Due, Pernille; lektor.
 Henriksen, Carsten; lektor.
 Holstein, Bjørn Evald; professor.
 Jürgensen, Kirsten; lektor.
 Lund, Rikke; adjunkt.
 Osler, Merete; lektor.
 Schmidt, Lone; lektor.

STIP Internt finansieret

Batty, George David; forskningsstip.

STIP Eksternt finansieret

Andersen, Anette; ph.d.-stipendiat.
Kvist, Tine Kajsa; forskningsass.
Poulsen, Lis Hentze; kand.stip.
Rasmussen, Mette; forskningsass.

Afdeling for Sundhedspsykologi*VIP Internt finansieret*

Ivanouw, Jan; forskningsadj.
Jensen, Hans Henrik; lektor.
la Cour, Peter; adjunkt.
Mortensen, Erik Lykke; lektor.

Afdeling for Sundhedstjensteforskning*VIP Internt finansieret*

Andersen, Tavs Folmer; lektor (orlov).
Grønvold, Mogens; lektor.
Krasnik, Allan; professor.
Vallgård, Signild Katarina; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Koch, Lene; lektor.

STIP Internt finansieret

Dræbel, Tania Aase; forskningsass.
Hansen, Kristian Schultz; forskningsass.
Iburg, Kim Moesgaard; forskningsass.
Knudsen, Morten; forskningsass.
Møllerhøj, Jette; ph.d.-stipendiat.
Nørredam, Marie Louise; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Horst, Maja; forskningsass.
Nexø, Iben Margrethe Andersen; ph.d.-stipendiat.
Nielsen, Anette Sonne; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Andersen, Elisabeth Anne Wreford: Family Studies Based om Routine Register Data.
Brøndsted, Lise: Quantification of agreement.
Eplov, Lene Falgaard: Seksualitet – belyst teoretisk og ved en prospektiv befolkningsundersøgelse i Københavns Amt med specielt fokus på aldrings- og personligheds-træks betydning.
Feveile, Helene Birgitte: Occupational surveillance based on a split panel survey – Statistical and epidemiological aspects.
Gammelgaard, Anne: Ethical Aspects of Clinical trials involving Acute Patients – described in relation to the DANAMI-2 trial.
Godtfredsen, Nina Skavlan: Smoking reduction and cessation – determinants and health consequences.
Iburg, Kim Moesgaard: Examination of health status measurement along dimensions and comparability across population groups.
Sørensen, Mette: Biomarkers and Air Samplers for Assessment of Exposure and Effects of Urban Air Pollution.
Togo, Per: Food Intake Patterns and Development of Obesity.
Waldorff, Frans Henrik Boch: Dementia in General Practice: Implementation of a guideline for identification and diagnostic evaluation of dementia.

Fondsbevilling**Afdeling for Almen Medicin***Fonden vedr. forskning i almen praksis*

– 3 projekter om “Nottingham Health Profile” (Hanne Thorsen) kr. 147.100.

Grosserer L.F. Foghts Fond

– Langtidsvirkning af antabusbehandling (Steffen Loft) kr. 15.000.

Kræftens Bekæmpelse

– Hvilke konsekvenser har det for kvinder at få et falsk mammografisvar? (John Brodersen) kr. 148.100.
– Hvilke konsekvenser har det for kvinder at få et falsk positivt mammografisvar? (John Brodersen) kr. 60.000.

Novo Nordisk Fonden

– Lægemiddelordination i AP. Forsk. angående kvalitetsudvikling i Frederiksborg Amt (Tina Eriksson) kr. 500.000.

PLU-Fonden

– Hvilke konsekvenser har det for kvinder at få et falsk positivt mammografisvar (John Brodersen) kr. 87.100.

Sundhedsstyrelsen

– Videreuddannelse i almen medicin (instituttlederen) kr. 3.080.700.

Sygekassernes Helsefond

– Håndtering af patienter med rygbesvær (Frank Lønneberg) kr. 300.000.
– Forbedring af skriftlig kommunikation fra sundhedsvæsenet til patienter (Hanne Thorsen) kr. 274.700.

Biostatistik Afdeling*Apotekerfonden*

– Aflønning af statistiker (Niels Olivarius) kr. 190.400.

Arbejds miljørådets Service Center

– Aflønning af statistiker (Sigurd Mikkelsen) kr. 115.200.

Danmarks Grundforskningsfond

– 1. gang indlagte skizofrene patienter (Josef Parnas) kr. 172.800.

Diverse Tilskud Staten

– Narkomandødsfald i KBH (Henrik Sælan) kr. 27.800.

H. Lundbeck & Co A/S

– Statistisk kontrollant i en randomiseret undersøgelse (Biostatistisk Afdeling) kr. 11.400.

H:S

– Sygeplejerske kohorte (Bent Ottesen) kr. 259.200.

Hjerteforeningen

– Aflønning af statistiker (Poul Erik Heldgaard) kr. 158.400.

Københavns Amt

- Aflønning af statistiker (Sigurd Mikkelsen) kr. 49.700.

Kræftens Bekæmpelse

- Terapeutisk dosismonitorering af MTX/6MP vedligeholdelsesbehandling af akut lymfoblastær leukæmi (Niels Keiding) kr. 108.800.

Medical College of Wisconsin

- Techniques for Modeling Complex Longitudinal Studies (Niels Erik Skakkebak) kr. 83.400.

Miljøstyrelsen

- Luftforurening og akutte helbredsaffekter (Torben Sigaard) kr. 414.700.

Østdansk Sundhedsvidenskabelig Forskningsforum

- Konsulentbistand til sundhedsvidenskabelige forskningsprojekt i Østdanmark (Niels Keiding) kr. 230.000.

Privat Fond

- Effekten af metoprolol CR/XL på postoperativ mortalitet og kardiell morbiditet (Anne Benedikte Juul) kr. 108.000.
- Selvvurderet helbred (Anni Nielsen/Hanne Hollnagel) kr. 216.000.
- Aflønning af statistiker (Lars Vedel Kessing) kr. 79.200.
- Statistisk opgørelse af projekt om dødelighed efter malignt melanom (Lone Bak Hansen) kr. 11.500.
- Neurobehavioral effects of environmental mercury exposure (Phillippe Grandjean) kr. 224.200.
- SJS (Thomas Scheike) kr. 40.000.

Socialministeriet

- Udviklings- og forandringsprocesser i den kommunale ældrepleje (Kirsten Schultz-Larsen) kr. 87.300.

Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd

- Udendørs og indendørs luftforurening og udvikling af astma hos mindre børn (Hans Bisgaard) kr. 500.000.

Sygekassernes Helsefond

- Studies in interactions between disease development and interventions... (Svend Kreiner) kr. 300.000.

Afdeling for Epidemiologi

Apotekerfonden

- Den epidemiologiske transition i Danmark (Elsebeth Lyng) kr. 750.000.

Dansk Kræftforsknings Fond

- Socioøkonomiske forskelle i forekomst og dødelighed af brystkræft. Trends i Danmark 1970-1995 (Elsebeth Lyng) kr. 175.000.

EU

- Breast cancer mortality in Copenhagen following the introduction of mammography screening (Elsebeth Lyng) kr. 185.500.

Evalueringcenter for sygehuse

- Kvaliteten af diagnostik vurdering i Danmark af lidelser i brystet (Elsebeth Lyng) kr. 611.900.

RUF Rådet for Ulandsforskning

- Konsekvenser af eksponering til Wuchereria Bancrofti i Tanzania (Dan Meyrowitsch) kr. 184.000.

Sundhedsstyrelsen

- Dødeligheden af brystkræft i København efter indførelse af mammografiscreening (Elsebeth Lyng) kr. 300.000.

Afdeling for International Sundhed

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

- Cluster i International Sundheds- "start-up" midler (Ib Bygbjerg) kr. 66.000.

ELU- Efterudan. for længerevarende uddannede

- Web-based learning (Marianne Dithmer) kr. 65.000.

Rådet for Ulandsforskning

- Conflict and it's aftermath (Afd. for International Sundhed) kr. 692.100.
- Lack of Blood: An ethnographic study of anaemia and malaria in the socio-cultural context of illness? (Frank Michael Ringsted) kr. 230.300.
- Identifikation af molekylære markører ansvarlige for lægemiddelresistens i malariaparasitter (Michael Alifrangis) kr. 1.472.900.
- Hiv/aids Communication and Prevention (Thomas Tufte) kr. 204.700.

Udenrigsministeriet

- Kompensation for arbejdsbyrde, forbundet med medlem hos RUF (Ib Bygbjerg) kr. 495.100.

Afdeling for Medicinhistorie

Ingeborg Roikjers Fond

- Udarbejdelse af bog om svangerskabsforebyggelsen og familieplanlægningshistorie (Mogens Osler) kr. 150.000.

Afdeling for Medicinsk Kvinde- og kønsforskning

Danida

- Towards efficient hiv/aids prevention (Brit Pinkowsky Tersbøl) kr. 634.800.

Egmont H. Petersen Fond

- Gentagne aborter blandt Grønlandske kvinder (Inge-Lise Bielecki) kr. 10.000.

Oak Foundation

- Research relating to Women's Reproductive Health (Birgit Petersson) kr. 1.825.000.

RUF Rådet for Ulandsforskning

- Constructions of masculinities and their influence on male sexual and reproductive health and behaviour in urban East Africa (Margrethe Silberschmidt) kr. 866.700.

Afdeling for Medicinsk Videnskabsteori

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Sygdomsklassifikation i klinik og forskning (Peter Rosel) kr. 308.400.

Afdeling for Miljø- og Arbejdsmedicin*Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet*

- Cluster for Post-Genomic Public Health (GENPUB) – “start-up”-midler (Steffen Loft) kr. 96.800.

EU

- CancerRiskBiomarkers (Lisbeth E. Knudsen) kr. 141.000.
- European network on children’s susceptibility and exposure to environmental genotoxicants (Lisbeth Ehlert Knudsen) kr. 3.889.500.
- Bionecs (Lisbeth Ehlert Knudsen) kr. 282.300.

ISMF Idenrigns- og Sund.min. miljømed. forsk.center

- Transplacental transport af miljørelaterede fremmedstoffer (Lisbeth Ehlert Knudsen) kr. 596.000.
- Interventionsundersøgelse af vitamin C og anthocyaninerne effekt på oksidative dna... (Peter Møller) kr. 293.000.
- Gen-miljøinteraktion og luftvejssymptomer hos højrisikobørn (Steffen Loft) kr. 591.000.

Miljøstyrelsen

- Rådgivning til Miljøstyrelsen om exponering af ultrafine... (Steffen Loft) kr. 127.700.
- Eksponering for partikler og luftvejsreaktioner hos småbørn med atopisk risiko (EXPLUS) (Steffen Loft) kr. 780.000.

SMF- Sundhedsminist. Miljømedicinske Forskning

- Eksponering for ultrafine partikler fra trafikken i København (Steffen Loft) kr. 210.000.

Sundhedsministeriets Miljømedicinsk

- Center for Miljørelateret Kræft (CEMIK) (Steffen Loft) kr. 3.000.000.

Sundhedsstyrelsen

- Biomonitorering af børn (Lisbeth Ehlert Knudsen) kr. 63.300.

Afdeling for Social Medicin og Psykosocial Sundhed*Codanprisen*

- Forskning m.m. (Merete Osler) kr. 100.000.

Danske Lægges Forsikring/Codan

- Rejselegat- ophold i England (Anne-Marie Nybo Andersen) kr. 30.000.

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

- Cluster for Socialepidemiologi (Kirsten Avlund) kr. 91.500.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

- Møder, rejser, litteratur, og edb (Kirsten Avlund) kr. 24.400.
- Forebyggende hjemmebesøg. Hvordan gøres det bedst muligt? (Mikkel Vass og Kirsten Avlund) kr. 50.000.
- Social ulighed i unges alkoholforbrug (Anette Andersen) kr. 15.000.

Else og Mogens Wedell-Wedellsborgsfond

- Årsager til fosterdød (Anne-Marie Nybo Andersen) kr. 30.000.
- Forebyggende hjemmebesøg – hvordan gøres det bedst muligt? (Kirsten Avlund) kr. 20.000.
- Legat (Mette Rasmussen) kr. 19.000.

Epidemiologisk Selskab i Storstrøms Amt (ESISA)

- Forebyggende hjemmebesøg- hvordan gøres det bedst muligt? (Mikkel Vass og Kirsten Avlund) kr. 117.300.

Hjerteforeningen

- Danami-2 undersøgelsen (Ole Mortensen) kr. 121.000.

Hjerteforeningen Foren. til Hjertesygdom. Bekæmpelse

- Projekt Metropolit 2000 (Merete Osler) kr. 200.000.

Holbæk Kommune

- The Fifth International Congress of Behavioral Medicine (Bjørn Holstein) kr. 25.000.

Kræftens Bekæmpelse

- Påvirkning af unges rygevaner (Lis Hentze Poulsen) kr. 11.100.

Lundbeckfonden

- Det sociale liv som barn og psykiske helbred som voksen (Merete Osler) kr. 1.000.000.

Sundhedsministeriet

- Social ulighed i børns sundhed i Danmark (Bjørn Holstein) kr. 1.114.700.

Sundhedsstyrelsen

- Unges og voksnes alkoholforbrug-omfang (Pernille Due) kr. 750.000.

Sygekassernes Helsefond

- Fra fødsel til død. Delprojekt- det sociale liv som barn og psykisk sygdom i voksenalderen (Merete Osler) kr. 300.000.

Afdeling for Sundhedstjenesteforskning*Cand.theol. Carl Christian Severin Christiansen*

- Ph.d.-projekt (Marie Louise Nørredam) kr. 15.000.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

- Ph.d.-projekt (Marie Louise Nørredam) kr. 100.000.

Else og Mogens Wedell-Wedellsborgsfond

- Ufrivillig barnløshed (Lone Samsø-Schmidt) kr. 15.000.

EU

- ITEMS (Lene Koch) kr. 37.900.

Publikationer**Afdeling for Almen Medicin**

- Andersen J.S.: Brystmerter. i: Almen Medicin s. 268-69.
Østergaard I., Andersen J.S., Christensen B., Damsbo N., Lauritzen T., Witt K. (eds.). Munksgaard, København 2003.

- Andersen J.S.: Forvirring. i: *Almen Medicin* s. 276-77. Østergaard I., Andersen J.S., Christensen B., Damsbo N., Lauritzen T., Witt K. (eds.). Munksgaard, København 2003.
- Andersen J.S.: Hjertebanken. i: *Almen Medicin* s. 281. Østergaard I., Andersen J.S., Christensen B., Damsbo N., Lauritzen T., Witt K. (eds.). Munksgaard, København 2003.
- Andersen J.S.: Hoste. i: *Almen Medicin* s. 282-83. Østergaard I., Andersen J.S., Christensen B., Damsbo N., Lauritzen T., Witt K. (eds.). Munksgaard, København 2003.
- Andersen J.S.: Hæshed. i: *Almen Medicin* s. 287. Østergaard I., Andersen J.S., Christensen B., Damsbo N., Lauritzen T., Witt K. (eds.). Munksgaard, København 2003.
- Andersen J.S.: Åndenød. i: *Almen Medicin* s. 311. Østergaard I., Andersen J.S., Christensen B., Damsbo N., Lauritzen T., Witt K. (eds.). Munksgaard, København 2003.
- Avlund K., Jepsen E., Vass M., Lundemark H.: Effect of comprehensive follow-up home visits after hospitalization on functional ability and readmission among old patients. A random controlled study. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 9, s. 17-22. 2002.
- Avlund K., Vass M., Hendriksen C.: Onset of mobility disability among community-dwelling old men and women. The role of tiredness in daily activities. *Age and Ageing* 32, s. 579-584. 2003.
- Baerheim A., Digranes A., Jureen R., Malterud K.: Generalised symptoms in adult women with acute uncomplicated lower urinary tract infection: An observational study. *Medical Science Research* 33(3). 2003.
- Beich A., Gannik D., Malterud K.: Screening og kort intervention for excessivt alkoholforbrug – en kvalitativ beskrivelse af praktiserende lægers erfaringer. *Ugeskrift for Læger* 165, s. 1985-9. 2003.
- Brodersen J.: Possible biases when estimating the outcome of colorectal cancer screening. *Cochrane Library* 2003.
- Eriksson T., Friberg S.: Prioritization between the treatment of patients and the risk reduction counselling of healthy persons. *Ugeskrift for Læger* 1224, s. 165. 2003.
- Eriksson T., Thorsen T., Jensen J.B.: Receptfornyelse i almen praksis. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81, s. 1713-1724. 2003.
- Hansen L., Olivarius N.d.F., Siersma V.D., Andersen J.S.: Doctor's characteristics do not predict long-term glycaemic control in type 2 diabetic patients. *British Journal of General Practice* 53(486), s. 47-9. 2003.
- Hendriksen C., Vass M.: Social medicin og ældre mennesker. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 80, s. 857-863. 2002.
- Hendriksen C., Vass M.: Preventive home visits to elderly people in Denmark. *Journal of The British Society of Gerontology* 13, s. 14-17. 2003.
- Hvas A.C., Thesen J.: At styrke patientens egne kræfter og at modvirke undertrykkende kræfter: Empowerment i et medicinsk perspektiv. *Ugeskrift for Læger* 164/46, s. 5361-61. 2002.
- Hvas L.: Det rigtige og det korrekte. Dilemmaer i hverdagen – om at modsætninger. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 79, s. 135-140. 2001.
- Hvas L.: Er alle type 2 diabetikere, dumme og dovne? *Ugeskrift for Læger* 44, s. 4236. 2003.
- Hvas L.: Ønsker praktiserende læger at infomere alle gravide om prænatal diagnostik? *Practicus* 162, s. 135-6. 2003.
- Hvas L., Thorsen H., Søndergaard K.: Discussing menopause in general practice. *Maturitas* 46, s. 139-146. 2003.
- Jørgensen M., Østergaard M.S., Brodersen J., Witt K.: Frit valg på alle hylder. *Information* 11. juni, 2003.
- Larsen J-H., Malmstrøm L.: Lægen og den besværlige patient. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 80, s. 1597-1606. 2002.
- Larsen J-H., Malmstrøm L.: Lægen og den besværlige patient. *Tidsskrift for Sygeplejeforskning* 1., 18. årgang, s. 5-10. 2002.
- Larsen J-H., Risør O.: Telefonkonsultationer i lægevagten i Vejle Amt 1999. *Vejlægen* 4/2002 19. årgang, s. 4-8. 2002.
- Larsen J-H., Risør O., Jørgen N.: Vad är der svåra i konsultationen? *Kommunalläkaren* 5/2003 18. årgang, s. 21-24. 2003.
- Malterud K.: Kvalitative metoder i medisinsk forskning (2. udgave). Universitetsforlaget, Oslo 2003.
- Malterud K.: Helseproblemer hos lesbiske og homofile. i: *Allmenmedisin* s. 776-778. Hunskaar S, red. Oslo 2003.
- Malterud K.: Å lede på vei hva er god forskningsveiledning? Balladen om "Petter og Kristine". i: *Med makten i sitt ord* s. 93-101. Bjørndal A, Nyleena M, (red.). Unipub, Oslo 2003.
- Malterud K.: Ethical reflections and presumed facts about medical risk factors and people affected by them. i: *Cultural perspectives on risk, preventive medicine and health promotion*. s. 59-70. Grimen H, Elvbakken KT, eds. Stein Rokkan Centre for Social Studies, Bergen, Norge 2003.
- Malterud K., Hunskaar S.: Første linje. i: *Allmenmedisin* s. 22-34. Hunskaar S, (red.). Gyldendal Akademisk, Oslo 2003.
- Petersen T., Laslett M., Thorsen H., Ekdahl C., Manniche C., Jacobsen S.: Diagnostic classification of non-specific low back pain. A new system integrating patho-anatomic and clinical categories. *Physiotherapy-Theory and Practice* 19/4, s. 213-237. 2003.
- Somnier F.E., Østergaard M.S., Boysen G., Brun P.: Chronic Toxic Encephalopathy treated with Aniracetam. A randomized double-blind, placebocontrolled cross-over study with neuropsychological tests. *Psychopharmacology* 101, s. 43-46. 1990.
- Steighaug S., Malterud K.: Part process analysis – A qualitative method for studying provider – patient interaction. *Scand J Prim Publ Health* 31, s. 107-112. 2003.
- Thorsen H.: Meddelte smerter og deres teoretiske baggrund. i: *Lærebog i massage – manuel vævsbehandling for fysioterapeuter* s. 141-145. Nanna Linde, Jytte Borg. Munksgaard, København 2003.
- Thorsen H.: Den inflammatoriske proces og dyb tværmassage ad modum James Cyriax. i: *Lærebog i massage – manuel vævsbehandling for fysioterapeuter* s. 147-159. Nanna Linde, Jytte Borg. Munksgaard, København 2003.
- Thorsen H., la Cour P., Brodersen J.: En kritisk gennemgang af to skalaer til måling af depression i almen praksis. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81, s. 361-371. 2003.
- Thorsen H., la Cour P., Brodersen J., Waldorff F.B.: Spørgekemaer og strukturerede spørgsmålstest. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81, s. 317-320. 2003.
- Vass M., Hendriksen C.: Den ældre patient, der er faldet.

- Månedsskrift for Praktisk Lægegering 80, s. 313-318. 2002.
- Vass M., Hendriksen C.: Medicin og ældre mennesker. i: Lægeforeningens medicinfortegnelse 2003/2004, 26. udgave. s. 896-98. Lægeforeningens Forlag, 2003.
- Werner A., Malterud K.: It is hard work behaving as a credible patient: Encounters between women with chronic pain and their doctors. *Soc Sci Med* 57, s. 191409-19. 2003.
- Werner A., Steihaug S., Malterud K.: Encountering the continuing challenges for women with chronic pain – recovering through recognition. *Qual Health Res* 13, s. 491-509. 2003.
- Westerståhl A., Andersson M., Söderström M.: Gender in medical curricula: course organizer of a gender-issue perspective in medicine in Sweden. *Women and Health* 27(4), s. 35-47. 2003.
- Westerståhl A., Andersson M., Söderström M.: Gender in medical curricula: Course organizers views of a gender-issues perspective in Medicine in Sweden. *Women & Health* 37, s. 35-47. 2003.
- Østergaard M.S.: Astma-diagnostisk puslespil & terapeutisk leg. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 2003.
- Østergaard M.S.: Tortur i Argentina 1974-77. *Ugeskrift for Læger* 141, s. 3301-4. 1980.
- Østergaard M.S.: Astma hos børn, frem mod samordning. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering*, 1999.
- Østergaard M.S.: MTV-rapporten om allergiske sygdomme. En kritisk kommentar fra almen praksis. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 1999.
- Østergaard M.S., Hansen B.L.: *Almen Medicin. i: Almen Medicin* s. 131-158. Munksgaard, København 2003.
- Østergaard M.S., Rasmussen O.: Tortur i Chile 1980-82. *Ugeskrift for Læger* 145, s. 2349-52. 1983.
- Biostatistisk Afdeling**
- Adams M., Andersen A-M.N., Andersen P.K., Haig D., Henriksen T.B., Hertz-Picciotto I., Lie R.T., Olsen J., Skjærven R., Wilcox A.: Letters to editor: Sostrup statement on low birthweight. *International Journal of Epidemiology* 32, s. 884-885. 2003.
- Andersen P.K.: Book review of: *Regression Modeling Strategies with Applications to Linear Models, Logistic Regression and Survival Analysis* by Frank E. Harrell. *Statist. Med.* 22, s. 2529-2530. 2003.
- Andersen P.K.: Two encyclopedia contributions. 21s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/5 2003.
- Andersen P.K., Hansen M.G., Klein J.P.: Regression analysis of restricted mean survival time based on pseudo-observations. 26s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/17 2003.
- Andersen P.K., Klein J.P.: Regression modelling of competing risks data based on pseudo-values of the cumulative incidence function. 28s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/18 2003.
- Andersen P.K., Klein J.P., Rosthøj S.: Generalised linear models for correlated pseudo-observations, with applications to multi-state models. *Biometrika* 90, s. 15-27. 2003.
- Andersen P.K., Liestøl K.: Attenuation caused by infrequently updated covariates in survival analysis. *Biostatistics* 4, 4, s. 633-649. 2003.
- Andersson A-M., Carlsen E., Petersen J.H., Skakkebaek N.E.: Variation in Levels of Serum Inhibin B, Testosterone, Estradiol, Luteinizing Hormone, Follicle-Stimulating Hormone, and Sex Hormone-Binding Globulin in Monthly Samples from Healthy Men during a 17-Month Period: Possible Effects of Seasons. *J Clin Endocrinol Metab* 88, s. 932-937. 2003.
- Benn C.S., Benfeldt E., Andersen P.K., Olesen A.B., Melbye M., Björkstén B.: Atopic Dermatitis in Young Children: Diagnostic Criteria for Use in Epidemiological Studies Based on Telephone Interviews. *Acta Derm Venereol* 83, s. 347-350. 2003.
- Brøndsted L.: *Quantification of Agreement*. 243 s. *Biostatistisk Afdeling* 2003.
- Budtz-Jørgensen E., Grandjean P., Jørgensen P.J., Weihe P., Keiding N.: Association between Mercury Concentrations and Blood in Hair in Methylmercury-Exposed Subjects at Different Ages. 18s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/15 2003.
- Budtz-Jørgensen E., Keiding N., Grandjean P.: Application of structural equation models for evaluating epidemiological data and for calculation of the benchmark dose. i: *The ISI International Conference on Environmental Statistics and Health* s. 183-194. J. Mateu, D. Holland, W. González-Manteiga. *Universidade de Santiago de Compostela* 2003.
- Budtz-Jørgensen E., Keiding N., Grandjean P.: Effects of Exposure Imprecision on Estimation of the Benchmark Dose. 15s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/16 2003.
- Budtz-Jørgensen E., Keiding N., Grandjean P., Weihe P., White R.F.: Statistical methods for the evaluation of health effects of prenatal mercury exposure. *Environmetrics* 14, s. 105-120. 2003.
- Budtz-Jørgensen E., Keiding N., Grandjean P., Weihe P., White R.F.: Consequences of exposure measurement error for confounder identification in environmental epidemiology. *Statist. Med.* 22, s. 3089-3100. 2003.
- Buus S., Lauemøller S.L., Worning P., Kesmir C., Frimurer T., Corbet S.L., Fomsgaard A., Hilden J., Holm A., Brunak S.: Sensitive quantitative predictions of peptide-MHC binding by a 'Query by Committee' artificial neural network approach. *Tissue Antigens*. 62, s. 378-384. 2003.
- Christensen K.B.: Validation of scales for group comparison. 110 s. *Arbejds miljøinstituttet og Biostatistisk Afdeling* 2003.
- Christensen K.B., Bjørner J.B.: SAS macros for Rasch based latent variable modelling. 20s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/13 2003.
- Christensen K.B., Bjørner J.B., Kreiner S., Petersen J.H.: Testing unidimensionality in polytomous Rasch models. *Psychometrika* 67/4, s. 563-574. 2002.
- Christensen K.B., Bjørner J.B., Kreiner S., Petersen J.H.: Latent regression in log linear Rasch models. 17s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/4 2003.
- Christensen K.B., Kreiner S.: Testing the fit of Latent Regression Models. 15s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/3 2003.
- Christensen K.B., Nielsen M.L., Smith-Hansen L.: Latent covariates in generalized linear models. 30s. *Biostatistisk Afdeling*, RR 03/12 2003.
- Danø H., Andersen O., Ewertz M., Petersen J.H., Lynge E.: Socioeconomic status and breast cancer in Denmark. *International Journal of Epidemiology* 32, s. 218-224. 2003.
- Darenberg J., Ihendyane N., Sjölin J., Aufwerber E., Haidl S., Follin P., Andersson J., Norrby-Teglund A., The

- Streptig Study Group S.G.J.: Intravenous Immunoglobulin G Therapy in Streptococcal Toxic Shock Syndrome: A European Randomized, Double-Blind, Placebo-Controlled Trial. *CID* 37, s. 333-340. 2003.
- Ditlevsen P.D., Ditlevsen S.D., Andersen K.K.: The fast climate fluctuations during the stadial and interstadial climate states. *Annals of Glaciology* 35, s. 457-462. 2002.
- Ditlevsen S.D., Gaetano A.: Stochastic vs. deterministic uptake of dodecanedioic acid by isolated rat livers. 44s. *Biostatistisk Afdeling, RR 03/11* 2003.
- Ditlevsen S.D., Yip K-P., Holstein-Rathlou N-H.: A stochastic model of the tubuloglomerular feedback mechanism in a rat nephron. 46s. *Biostatistisk Afdeling, RR 03/19* 2003.
- Ekstrøm C.T., Dalgaard P.: Linkage Analysis of Quantitative Trait Loci in the Presence of Heterogeneity. *Hum Hered* 55, s. 16-26. 2003.
- Grandjean P., Budtz-Jørgensen E., Keiding N., Weihe P.: Underestimation of risk due to exposure misclassification. *Eur. J. Oncol. Library* 2, s. 165-172. 2003.
- Hansen E.S., Hilden J., Klausen H., Rosdahl N.: Wastewater exposure and health – a comparative study of two occupational groups. *Occup Environ Med* 60, s. 595-598. 2003.
- Hansen L.J., Olivarius N.d.F., Siersma V.D., Andersen J.S.: Doctors' characteristics do not predict long-term glycaemic control in type 2 diabetic patients. *British Journal of General Practice* 53, s. 47-49. 2003.
- Hansen L.J., Olivarius N.d.F., Siersma V.D., Beck-Nielsen H., Pedersen P.A.: Encouraging structured personalised diabetes care in general practice. *Scand J Prim Health* 21, s. 89-95. 2003.
- Hilden J.: Effect measures in biostatistics. *Journal of Clinical Epidemiology* 56/4, s. 391-392. 2003.
- Hilden J.: Bollesprøjte-publikation. *Ugeskr Læger* 165/18, s. 1893-1894. 2003.
- Hilden J.: Kondom mod hiv: knap så ringe endda. *Ugeskr Læger* 165/6, s. 1693. 2003.
- Hilden J.: Anmeldelse af: Statistisk kvalitetsudvikling i klinik og laboratorium (P. Winkel). *Ugeskr. Læger* 165, s. 144-145. 2003.
- Hilden J.: Boganmeldelse af: Modeling in Medical Decision Making (G. Parmigiani). *Statist. Med.* 22, s. 663-664. 2003.
- Hilden J.: Boganmeldelse af: Statistical Consulting (J. Cabrera & A. McDougall). *Statist. Med.* 22, s. 2967. 2003.
- Hilden J.: Boganmeldelse af: Fraud and Misconduct in Biomedical Research. 3rd ed. (S. Lock, F. Wells & M. Farthing). *Medical Decision Making* 23, s. 449-451. 2003.
- Hilden J.: Boganmeldelse af: Testing Statistical Hypotheses of Equivalence (S. Wellek). *Statist. Med.* 22, s. 3111-3112. 2003.
- Hindsberger C.: Twenty-five years of applied statistics in Copenhagen. From Statistical Research Unit to Department of Biostatistics. 62s. 2003.
- Hindsberger C., Bryld L.E.: Analysis of Twin Data Ascertained Through Proband: The Double-Entry Approach. *Genetic Epidemiology* 25, s. 225-235. 2003.
- Hjerl K., Andersen E.A.W., Keiding N., Mortensen P.B., Jørgensen T., Mouridsen H.T.: Depression as a Prognostic Factor for Breast Cancer Mortality. *Psychosomatics* 44, s. 24-30. 2003.
- Jacobsen R., Keiding N., Lyng E.: Long term mortality trends behind low life expectancy of Danish woman. *Journal of Epidemiology and Community Health* 56, s. 205-208. 2002.
- Johansen D., Andersen P.K., Jensen M.K., Schnohr P., Grønbaek M.: Nonlinear Relation Between Alcohol Intake and High-Density Lipoprotein Cholesterol Level: Results From the Copenhagen City Heart Study. *Alcohol Clin Exp Res* 27/8, s. 1305-1309. 2003.
- Johansen D., Andersen P.K., Overvad K., Jensen G., Schnohr P., Sørensen T.I.A., Grønbaek M.: Energy adjustment methods applied to alcohol analyses. *Alcohol* 31, s. 11-17. 2003.
- Jørgensen N., Andersen A-G., Eustache F., Irvine D.S., Suominen J., Petersen J.H., Andersen A.N., Auger J., Cawood E.H.H., Horte A., Jensen T.K., Jouannet P., Keiding N., Vierula M., Toppari J., Skakkebaek N.E.: Regional differences in semen quality in Europe. *Human Reproduction* 16, s. 1012-1019. 2001.
- Jørgensen P.E., Madsen J.S., Larsen T.B., Hilden J., Magid E.: Evidensbaseret anvendelse af klinisk biokemi (Genpublicering fra *Ugeskr Læger* 2001; 163: 5815-9). *Klinisk Biokemi i Norden* 1/15, s. 8-15. 2003.
- Karlsen T.H., Sommerfelt H., Klomstad S., Andersen P.K., Strand T.A., Ulvik R.J., Åhrén C., Grewal H.M.S.: Intestinal and Systemic Immune Responses to an Oral Cholera Toxoid B Subunit Whole-Cell Vaccine Administered during Zinc Supplementation. *Infect. Immun.* 71/7, s. 3909-3913. 2003.
- Keiding N., Budtz-Jørgensen E.: The Precautionary Principle and statistical approaches to uncertainty. *Eur.J.Oncol.Library* 2, s. 185-191. 2003.
- Keiding N., Budtz-Jørgensen E., Grandjean P.: Correspondence: Prenatal methylmercury exposure in the Seychelles. *The Lancet* 362, s. 664-665. 2003.
- Kessing L.V., Nilsson F.M., Siersma V.D., Andersen P.K.: No increased risk of developing depression in diabetes compared to other chronic illness. *Diabetes Research and Clinical Practice* 62, s. 113-121. 2003.
- Krasnik A., Nørredam M.L., Sørensen T.M., Michaelsen J.J., Nielsen A.S., Keiding N.: Effect of ethnic background on Danish hospital utilisation patterns. *Social Science & Medicine* 55, 7, s. 1207-1211. 2002.
- Kreiner S.: Introduction to DIGRAM. 114s. *Biostatistisk Afdeling, RR 03/10* 2003.
- Kreiner S., Christensen K.B.: Graphical Rasch models. 23s. *Biostatistisk Afdeling, RR 03/8* 2003.
- Kreiner S., Christensen K.B.: Analysis of local dependence and multidimensionality in graphical loglinear Rasch models. 48s. *Biostatistisk Afdeling, RR 03/9* 2003.
- Kreiner S., Hansen M.: Analyse af fejl i læseprøver. 3, i: *Psykologisk Pædagogisk Rådgivning* s. 255-267. *Pædagogiske Psykologers Forening. Forlaget Skolepsykologi*, 2003.
- Kreiner S., Hansen M., Hansen C.R.: On local homogeneity and stochastically ordered mixed Rasch models. 30s. *Biostatistisk Afdeling, RR 03/7* 2003.
- Lamarca R., Ferrer M., Andersen P.K., Liestøl K., Keiding N., Alonso J.: A changing relationship between disability and survival in the elderly population: differences by age. *Journal of Clinical Epidemiology* 56, s. 1192-1201. 2003.
- Loft S., Kold-Jensen T., Hjollund N.H., Giwercman A., Gyllemborg J., Ernst E., Olsen J., Scheike T.H., Poulsen

- H.E., Bonde J.P.: Oxidative dna Damage in human sperm influences time to pregnancy. *Human Reproduction* 18/6, s. 1265-1272. 2003.
- Løkkegaard E., Andersen Z.J., Heitmann B.L., Keiding N., Ottesen B., Hundrup Y.A., Obel E.B., Pedersen A.T.: Increased Risk of Stroke in Hypertensive Women Using Hormone Therapy. Analyses Based on the Danish Nurse Study. *Arch Neurol.* 60, s. 1379-1384. 2003.
- Løkkegaard E., Pedersen A.T., Heitmann B.L., Andersen Z.J., Hundrup Y.A., Obel E.B., Ottesen B., Keiding N.: Relation between hormone replacement therapy and ischaemic heart disease in women: prospective observational study. *BMJ* 326, s. 426-428. 2003.
- Nielsen H.E., Siersma V.D., Andersen S., Gahrn-Hansen B., Mordhorst C.H., Nørgaard-Pedersen B., Røder B., Sørensen T.L., Temme R., Vestergaard B.F.: Respiratory syncytial virus infection – risk factors for hospital admission: a case-control study. *Acta Pædiatr* 92, s. 1314-1321. 2003.
- Nielsen O.W., Hilden J., McDonagh T., Hansen J.F.: Survival differences between heart failure in general practices and in hospitals. *Heart* 89, s. 1298-1302. 2003.
- Nilsson F.M., Kessing L.V., Sørensen T.M., Andersen P.K., Bolwig T.G.: Affective disorders in neurological diseases: a case register-based study. *Acta Psychiatr Scand* 108, s. 41-50. 2003.
- Nøjgaard C., Johansen J.S., Christensen E., Skovgaard L.T., Price P.A., Becker U., The Emald Group: Serum levels of YKL-40 and PIINP as prognostic markers in patients with alcoholic liver disease. *Journal of Hepatology* 39, s. 179-186. 2003.
- Petersen E., Jensen C., Albeck H., Kreiner S.: Institut for Trivsels- og Livskvalitetsstudier. Trivsel, arbejdsmiljø, organisationskultur og fraværet på 25 virksomheder. 109s. 2003.
- Petersen J.H.: Two bivariate geometrically defined reference regions with applications to male reproductive hormones and human growth. *Statist. Med.* 22, s. 2603-2618. 2003.
- Petersen J.H.: Authors Reply. *Statist. Med.* 22, s. 2670-2672. 2003.
- Petersen L., Sørensen T.I.A., Andersen P.K.: Comparison of case-cohort estimators based on data on premature death of adult adoptees. *Statist. Med.* 22, s. 3795-3803. 2003.
- Rasmussen L.S., Johnson T.D., Kuipers H.M., Kristensen D., Siersma V.D., Vila P., Jolles J., Papaioannou A., Abildstrøm H., Silverstein J.H., Bonal J.A., Raeder J., Nielsen I.K., Korttila K., Munoz L., Dodds C., Hanning C.D., Møller J.T.: Does anaesthesia cause postoperative cognitive dysfunction? A randomised study of regional versus general anaesthesia in 438 elderly patients. *Acta Anaesthesiol Scand* 47, s. 260-266. 2003.
- Rostgaard K., Wohlfahrt J., Andersen P.K., Hjalgrim H., Frisch M., Westergaard T., Melbye M.: Does Pregnancy Induce the Shedding of Premalignant Ovarian Cells? *Epidemiology* 14, s. 168-173. 2003.
- Rosthøj S., Keiding N.: Explained Variation and Predictive Accuracy with an Extension to the Competing Risks Model. 28s. Biostatistisk Afdeling, RR 03/14 2003.
- Scheike T.H., Juul A.: Maximum likelihood estimation for Cox's regression model under nested case-control sampling. 28s. Biostatistisk Afdeling, RR 03/2 2003.
- Scheike T.H., Martinussen T.: Maximum likelihood estimation for Cox's regression model under case-cohort or nested case-control sampling. 23s. Biostatistisk Afdeling, RR 03/6 2003.
- Scheike T.H., Zhang M.-J.: Extensions and Applications of the Cox-Aalen Survival Model. *Biometrics* 59, s. 1036-1045. 2003.
- Schmiegelow K., Björk O., Glomstein A., Gustafsson G., Keiding N., Kristinsson J., Mäkipernaa A., Rosthøj S., Szumlanski C., Sørensen T.M., Weinshilboum R.: Intensification of Mercaptopurine/Methotrexate Maintenance Chemotherapy May Increase the Risk of Relapse for some Children with Acute Lymphoblastic Leukemia. *Journal of Clinical Oncology* 21/7, s. 1332-1339. 2003.
- Schou S., Holmstrup P., Jørgensen T., Skovgaard L.T., Stoltze K., Hjørting-Hansen E., Wenzel A.: Anorganic porous bovine-derived bone mineral (Bio-Oss®) and ePTFE membrane in the treatment of periimplantitis in cynomolgus monkeys. *Clin. Oral Impl. Res.* 14, s. 535-547. 2003.
- Schou S., Holmstrup P., Jørgensen T., Skovgaard L.T., Stoltze K., Hjørting-Hansen E., Wenzel A.: Implant surface preparation in the surgical treatment of experimental peri-implantitis with autogenous bone graft and ePTFE membrane in cynomolgus monkeys. *Clin. Oral Impl. Res.* 14, s. 412-422. 2003.
- Schou S., Holmstrup P., Skovgaard L.T., Stoltze K., Hjørting-Hansen E., Gundersen H.J.G.: Autogenous bone graft and ePTFE membrane in the treatment of peri-implantitis. II. Stereologic and histologic observations in cynomolgus monkeys. *Clin. Oral Impl. Res.* 14, s. 404-411. 2003.
- Sælan H., Andersen Z.J., Buhl L., Ege P.P., Schmidt D., Kringsholm B.: Stofrelaterede dødsfald i København 1997-1999. 150s. Embedslægeinstitutionen for København og Frederiksbergs Kommuner 2003.
- Utikal K.J., Parner J., Keiding N.: A marginal approach to assessing the effect of an intermediate event. 25s. Biostatistisk Afdeling, RR 03/1 2003.
- Vass M., Avlund K., Hendriksen C., Andersen C.K., Keiding N.: Preventive home visits to older people in Denmark: Methodology of a randomized controlled study. *Aging Clin Exp res* 14/6, s. 509-515. 2003.
- Ventegodt S., Hilden J., Merrick J.: Measurement of Quality of Life, I: A Methodological Framework. *The Scientific World Journal* 3, s. 950-961. 2003.
- Weihe P., Debes F., White R.F., Sørensen N., Budtz-Jørgensen E., Keiding N., Grandjean P.: Miljøepidemiologisk forskning fører til sænkning af grænseværdien for kviksølv. *Ugeskr Læger* 165/2, s. 107-111. 2003.

Afdeling for Epidemiologi

- Ahlgren M., Sørensen T.I.A., Wohlfahrt J., Haflidadóttir Á., Holst C., Melbye M.: Birth weight and risk of breast cancer in a cohort of 106,504 women. *International Journal of Cancer* 107, s. 997-1000. 2003.
- Arbyn M., van Oyen H., Lynge E., Micksche M., Faivre J.: European Council recommendation on cancer screening. (Letter). *BMJ* 2003 327, s. 289-90. 2003.
- Benn C.S., Balé C., Sommerfelt H., Friis H., Aaby P.: Vitamin A supplementation and childhood mortality: amplification of the non-specific effects of vaccines? *International Journal of Epidemiology* 32, s. 822-828. 2003.
- Bigaard J., Tjønneland A., Thomsen B.L., Overvad K., Heitmann B.L., Sørensen T.I.A.: Waist circumference,

- BMI, smoking and mortality in middle-aged men and women. *Obesity Research* 11, s. 895-903. 2003.
- Dalgaard L.T., Andersen G., Larsen L., Sørensen T.I.A., Andersen T., Drivsholm T.B., Borch-Johnsen K., Fleckner J., Hansen T., Din N., Pedersen O.: Mutational analysis of the UCP2 core promoter and relationships of variants with obesity. *Obesity Research* 11, s. 1420-1427. 2003.
- Danø H., Andersen O., Ewertz M., Petersen J., Lyng E.: Socio-economic status and breast cancer in Denmark. *Int J Epidemiol* 32, s. 218-24. 2003.
- Friis H., Gomo E., Ndhlovu P., Nyazema N., Krarup H., Michaelsen K.F.: Iron, haptoglobin phenotype and hiv-1 viral load. *JAIDS* 33, s. 74-81. 2003.
- Friis H., Mwaniki D., Omondi B., Muniu E., Thiong'o F., Ouma J., Magnussen P., Geissler P.W., Michaelsen K.F.: Effects on hemoglobin of multi-micronutrients and multi-helminth chemotherapy: a randomized, controlled trial in Kenyan school children. *European Journal of Clinical Nutrition* 57, s. 573-9. 2003.
- Gomo E., Filteau S.M., Tomkins A.M., Ndhlovu P., Michaelsen K.F., Friis H.: Subclinical mastitis among hiv-infected and uninfected Zimbabwean women participating in a multimicronutrient supplementation trial. *Transactions of the Royal Society of Tropical Medicine and Hygiene* 97, s. 212-6. 2003.
- Gomo E., Vennervald B.J., Ndhlovu P., Kæstel P., Nyazema N., Friis H.: Reference values and predictors of white cell subset and platelet counts in hiv seronegative pregnant women in Zimbabwe. *European Journal of Obstetrics and Gynecology and Reproductive Biology* 107, s. 156-162. 2003.
- Halkjær J., Holst C., Sørensen T.I.A.: Intelligence test score and educational level in relation to BMI changes and development and persistence of obesity. *Obesity Research* 11, s. 1238-1245. 2003.
- Hougaard J.L., Kessel L., Sander B., Kyvik K.O., Sørensen T.I.A., Larsen M.: Evaluation of heredity as a determinant of retinal nerve fiber layer thickness as measured by optical coherence tomography. *Investigative Ophthalmology & Visual Science* 44, s. 3011-3016. 2003.
- Høidrup S., Sørensen T.I.A., Grønbæk M., Schroll M.: Incidence and characteristics of falls leading to hospital treatment: a one-year population surveillance study of the Danish population aged 45 years and over. *Scandinavian Journal of Public Health* 31, s. 24-30. 2003.
- Jensen M.K., Sørensen T.I.A., Andersen A.T., Thorsen T., Tolstrup J.S., Godtfredsen N.S., Grønbæk M.: A prospective study of the association between smoking and later alcohol drinking in the general population. *Addiction* 98, s. 355-363. 2003.
- Johansen D., Andersen P.K., Overvad K., Jensen G., Schnohr P., Sørensen T.I.A., Grønbæk M.: Energy adjustment methods in alcohol analyses. *Alcohol* 31, s. 11-17. 2003.
- Kessel L., Hougaard J.L., Kyvik K.O., Sander B., Sørensen T.I.A., Larsen M.: Corneal fluorescence in relation to genetic and environmental factors: a twin study. *Acta Ophthalm Scand* 81, s. 508-513. 2003.
- Kærlev I., Lyng E., Sabroe S., Olsen J.: Reliability of data from next-of-kin. Results from a case-control study of occupational health and life-style risk factors for cancer. *Am J Ind Med* 44, s. 298-303. 2003.
- Lyng E., Olsen A.H., Fracheboud J., Patnick J.: Reporting of performance indicators of mammography screening in Europe. *Eur J Cancer Prev* 12, s. 213-22. 2003.
- Morberg C.M., Tetens I., Black E., Toubro S., Sørensen T.I.A., Pedersen O., Astrup A.: Leptin and bone mineral density: A cross-sectional study in obese and non-obese men. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism* 88, s. 5795-5800. 2003.
- Njor S.H., Olsen A.H., Bellstrøm T., Dyreborg U., Bak M., Axelsson C., Graversen H.P., Schwartz W., Lyng E.: Mammography screening in the county of Fyn november 1993-december 1999. *APMIS* 2003 111 (suppl. 110), s. 1-33. 2003.
- Olsen A., Thiong'o F., Ouma J., Mwaniki D., Magnussen P., Michaelsen K.F., Friis H., Geissler P.W.: Effects of multi-micronutrient supplementation on helminth reinfection: – a randomised, controlled trial in Kenyan schoolchildren. *Transactions of the Royal Society of Tropical Medicine and Hygiene* 97, s. 109-114. 2003.
- Olsen A.H., Jensen A., Njor S.H., Villadsen E., Schwartz W., Vejborg I., Lyng E.: Breast cancer incidence after start of mammography screening in Denmark. *Br J Cancer* 88, s. 362-5. 2003.
- Petersen L., Sørensen T.I.A.: Is physical activity the cause or the consequence of obesity? i: *Progress in Obesity Research: Proceedings from the 9th International Congress on Obesity* s. 383-386. Medeiros-Neto G, Halpern A, Bouchard C (eds). John Libbey Eurotext 2003, 2003.
- Petersen L., Sørensen T.I.A., Andersen P.K.: Comparison of case-cohort estimators based on data on premature death of adult adoptees. *Statistics in Medicine* 22, s. 3795-3803. 2003.
- Ronco G., Montanari G., Confortini M., Parisio F., Berardengo E., Delpiano A.M., Arnaud S., Campione D., Baldini D., Poll P., Lyng E., Mancini B., Segnan N.: Effect of circulation and discussion of cervical smears on agreement between laboratories. *Cytopathology* 14, s. 115-20. 2003.
- Schousboe K., Visscher P.M., Henriksen J.E., Hopper J.L., Sørensen T.I.A., Kyvik K.O.: Twin study of genetic and environmental influences on glucose tolerance and indices of insulin sensitivity and secretion. *Diabetologia* 46, s. 1276-1283. 2003.
- Schousboe K., Willemsen G., Kyvik K.O., Mortensen J., Boomsma D.I., Cornes B.K., Davis C.J., Fagnani C., Hjelmborg J., Kaprio J., Lange M.d., Luciano M., Martin N.G., Pedersen N., Pietiläinen K.H., Rissanen A., Saarni S., Sørensen T.I.A., Caroline M.v.B.C., Harris J.R.: Sex-differences in heritability of BMI: A comparative study of results from Twin Studies in Eight Countries. *Twin Res* 5, s. 409-421. 2003.
- Simonsen P.E., Bernhard P., Jaoko W.G., Meyrowitsch D.W., Malecela-Lazaro M.N., Magnussen P., Michael E.: Filaria dance sign and subclinical hydrocoele in two east African communities with bancroftian filariasis. *Transactions of the Royal Society of Tropical Medicine and Hygiene* 96, s. 649-653. 2002.
- Stahlberg C., Petersen A.T., Lyng E., Ottesen B.: Hormone replacement therapy and risk of breast cancer – the role of progestins. *Acta Gyn Obs Scand* 82, s. 335-44. 2003.
- Sørensen T.I.A.: Weight loss causes increased mortality: pros. *Obesity Reviews* 4, s. 3-7. 2003.
- Sørensen T.I.A.: National action plan against obesity – Recommendations and perspectives. i: *National action plan*

- against obesity – Recommendations and perspectives. National Board of Health 2003. 2003.
- Togo P., Heitmann B., Sørensen T., Osler M.: Consistency of food intake factors scores by different dietary assessment method and population groups. *British Journal of Nutrition* 90, s. 667-678. 2003.
- Vadstrup E.S., Petersen L., Sørensen T.I.A., Grønbæk M.: Waist circumference in relation to history of amount and type of alcohol. *International Journal of Obesity* 27, s. 238-246. 2003.
- Afdeling for International Sundhed**
- Alifrangis M., Enosse S., Khalil I.F., Tarimo D.S., Lemnge M.M., Thompson R., Bygbjerg I.C., Rønn A.M.: Prediction of *Plasmodium falciparum* resistance to sulfadoxine/pyrimethamine *in vivo* by mutations in the dihydrofolate reductase and dihydropteroate synthetase genes: A comparative study between sites of differing endemicity. *Am.J.Trop.Med.Hyg* Vol. 69, s. 601-606. 2003.
- Alifrangis M., Lemnge M.M., Rønn A.M., Segeja M.D., Magesa S.M., Khalil I.F., Bygbjerg I.C.: Increasing prevalence of wildtypes in the dihydrofolate reductase gene of *P. falciparum* in an area with high levels of sulfadoxine/pyrimethamine resistance after introduction of treated bed nets. *Am.J.Trop.Med Hyg.* Vol. 69, s. 238-243. 2003.
- Bygbjerg I.C.: "Retten" til sundhed. i: *Menneskerettens udfordring – ideologi eller videnskab?* s. 141-149. Kirsten Hastrup. Akademisk Forlag, 2002.
- Bygbjerg I.C.: Sundhedstilstanden og sundhedsarbejde i ulandene. 4. udgave, i: *Forebyggende sundhedsarbejde* s. 370-373. Munksgaard, København 2003.
- David K.P., Alifrangis M., Salanti A., Vestergaard L.S., Rønn A.M., Bygbjerg I.C.: Atovaquone/proguanil Resistance in Africa: a Case Report. *Scand.J.Infect.Dis.* Vol. 00, s. 1-2. 2003.
- Eddleston M., Karalliedde L., Buckley N., Fernando R., Hutchinson G., Isbister G., Konradsen F., Murray D., Piola J.C., Senanayake N., Sheriff S.S., Siwach S.B., Smit L.: Pesticide poisoning in the developing world – a minimum pesticides list. *Lancet* Vol. 360, s. 1163-1167. 2003.
- Khalil I.F., Rønn A.M., Alifrangis M., Abdelgabar H., Satti G.M.H., Bygbjerg I.C.: Dihydrofolate reductase and dihydropteroate synthase genotypes associated with *in vitro* resistance of *Plasmodium Falciparum* to pyrimethamine, trimethoprim, sulfadoxine and sulfamethoxazole. *Am.J.Trop.Med.Hyg* Vol. 68, s. 586-589. 2003.
- Konradsen F., Amerasinghe P.H., van der Hoek H.W., Amerasinghe F.P., Perera D., Piyaratne M.: Strong association between house characteristics and malaria vectors in Sri Lanka. *Am.J.Trop.Med.Hyg* Vol. 68, s. 177-181. 2003.
- Konradsen F., van der Hoek H.W., D.C. C., Hutchinson G., Daisley H., Singh S., Eddleston M.: Reducing acute poisoning in developing countries – options for restricting the availability of pesticides. *Toxicology* Vol. 192, s. 249-261. 2003.
- Massaga J.J., Kitua A.Y., Lemnge M.M., Akida J.A., Malle L.N., Rønn A.M., Theander T.G., Bygbjerg I.C.: Intermittent treatment with amodiaquine markedly reduces the incidence of anaemia and malarial fevers during the first year of life: a randomised placebo controlled trial in a district of Tanzania highly endemic for drug resistant malaria. *Lancet* Vol. 361, s. 1853-1860. 2003.
- Mukhtar M., Herrel N., Amerasinghe F.P., Ensink J.H., van der Hoek H.W., Konradsen F.: Role of wastewater irrigation in mosquito breeding in South Punjab, Pakistan. *Southeast Asian J.Trop.Med.Pub.Health* Vol. 34, s. 72-80. 2003.
- Nielsen M., Hoogvorst A., Konradsen F., Mudasser M., van der Hoek H.W.: Causes of childhood diarrhea as perceived by mothers in the Punjab, Pakistan. *Southeast Asian J.Trop.Med.Pub.Health* Vol. 34, s. 343-351. 2003.
- Rønn A., Vestergaard L.S., Bygbjerg I.C.: En fornyet indsats mod malaria. *Ugeskrift for Læger* 165, s. 1258. 2003.
- Samuelsen H.: The medical field: A study of the popularity of local healers in Burkina Faso. Paper presented at the EASA Conference, Copenhagen 2002.
- Samuelsen H., Katz R.: The Straight Path of the Spirit: Ancestral Wisdom and Healing Traditions in Fiji. *Med. Anthro. Quarterly* Vol. 15, s. 130-134. 2001.
- Samuelsen H., Katz R., Bieseke M., Denis V.S.: Healing Makes Our Hearts Happy: Spirituality and Cultural Transformations among the Ju!hoansi. *Med. Anthro. Quarterly* Vol. 15, s. 130-134. 2001.
- Samuelsen H., Lefebvre A.: Kinship, Honour and Money in Rural Pakistan. *Subsistence Economy and the Effects of International Migration.* s. 286-290. Richmon, Curzon Press, 2001.
- Samuelsen H., Nisula T.: Everyday Spirits and Medical Interventions: Ethnographic and Historical Notes on Therapeutic Conventions in Zanzibar Town. *Med. Anthro. Quarterly* Vol. 15, s. 130-134. 2001.
- Samuelsen H., Strathern A., Stewart P.J.: Curing and Healing: Medical Anthropology in Global Perspective. *Med. Anthro. Quarterly* Vol. 15, s. 130-133. 2001.
- Samuelsen H., Willis R., Chisanga K.B.S., Sikazwe H.M.K., Sikazwe K.B., Nanyangwe S.: Some Spirits Heal, Others Only Dance: A Journey into Human Selfhood in an African Village. *Med. Anthro. Quarterly* Vol. 15, s. 130-134. 2001.
- Tufte T.: Hiv/aids, Globalisation and Ontological Security – Key Communication Challenges in hiv/aids Prevention. The 11th FELAFACS Conference, Puerto Rico 2003.
- Tufte T.: Entertainment-Education in hiv/aids Communication – Beyond Marketing, Towards Empowerment. Nordicom, Göteborg University 2003.
- van der Hoek H.W., Konradsen F., Amerasinghe F.P.: Human fascioliasis problem in a high-altitude area of Peru. *Trop.Med.Int.Health* Vol. 8, s. 191. 2003.
- van der Hoek H.W., Konradsen F., Amerasinghe P.H., Perera D., Piyaratne M.K., Amerasinghe F.P.: Towards a risk map of malaria for Sri Lanka: the importance of house location relative to vector breeding sites. *Int.J.Epidemiol* Vol. 32, s. 280-285. 2003.
- van der Hoek H.W., van De N., Konradsen F., Dac Cam P., Thi Viet Hoa H.N., Duy Toan N., Dinh Cong L.: Current status of soil-transmitted helminths in Vietnam. *Southeast Asian J.Trop.Med.Pub.Health* Vol. 34, supp.1, s. 1-11. 2003.
- Afdeling for Medicinhistorie (Medicinsk Museion)**
- Andersen L.O., Bak-Jensen S.T., Söderqvist T.: Posthume forsvar og historiske angreb -medicinhistorie mellem fortid og fremtid. *Bibliotek for læger* 4/2003, s. 231-234. 2003.

- Bak-Jensen S.: Posthum forsvar og historisk angreb. *Universitetsavisen* nr. 9, 30 maj 2003, s. 5. 2003.
- Bak-Jensen S.T.: Kiropraktorernes troværdige patienter. *Siden Saxo* 20. årgang nr. 3, s. 44-50. 2003.
- Graugaard C.: Frihed eller frækhed? (interview). i: *Danmark under dynen* s. 143-51. Bork, E. People's press, 2003.
- Graugaard C.: "Denmark". i: *The Complete International Encyclopedia of sexuality*. s. 329-44. Francoeur, R.T. Continuum, New York 2003.
- Graugaard C.: Anmeldelse af "Lyst og nød". *Ugeskrift for Læger* 165, s. 2599. 2003.
- Graugaard C.: Kurs det gode liv. *Psykatri Information* 3/2003, s. 6. 2003.
- Graugaard C.: Forord. i: *Seksuel Intelligens* s. 1. Conrad, S. Milburn M. Aschehoug, 2003.
- Graugaard C.: Forord. i: *Den store sexbog* s. 1. Godson S., Agace M. PP Forlag, 2003.
- Jungersen K.: Lægens rolle i Platons symposium. *Aigis. Elektronisk tidsskrift for klassiske studier i Norden*. 3,1 april 2003, s. 1-22. 2003.
- Jørgensen H.E.: Nefrologisk samling. *Set og Sket* 13. årgang, s. 36-43. 2003.
- Kragh J.V.: "Overtro og troldom. Selskabet for psykiske forskning 1905-30". *Fortid og nutid* nr. 3, september 2003, s. 163-185. 2003.
- Meyer I.: Den danske kulturarv – under udvikling eller afvikling. *Bulletin* 69, okt. 03, s. 18-20. 2003.
- Meyer I.: Den danske kulturarv – under udvikling eller afvikling. *Danske Museer* årgang 16, nr. 4, s. 13-16. 2003.
- Meyer I.: Indkomne genstande 2002. *Set og sket i Medicinsk-Historisk Museum* 13. årgang, s. 64-74. 2003.
- Norn M.: Øjenprotese: materiale og illusion. *Månedsskrift for Praktisk Lægegerning* 81, s. 1411-1423. 2003.
- Norn M.: Johannes Kjølbys karikaturer af Marills Tschering. *Oftalmolog* 23/3, s. 22-24. 2003.
- Norn M.: Welfare for the blind in Denmark 1750-1850. 73s. Oslo 2003.
- Norn M.: Øjenprotesens historie. *Månedsskrift for Praktisk Lægegerning* 81, s. 1253-1262. 2003.
- Norn M.: Professorens fald gennem museets trappeskakt. *Månedsskrift for Praktisk Lægegerning* 81, s. 1115-1124. 2003.
- Norn M.: Notes from XXV congress of Ophthalmology. *The Baltic Eye* october, s. 4-5. 2002.
- Norn M.: A cataract timple in the Medical History Museum of Copenhagen. *The Baltic Eye* 1, s. 10. 2003.
- Norn M.: Ophthalmology optometry 2. *The Baltic Eye* 1, s. 3. 2003.
- Norn M.: Iridologi for optalmologer. *Oftalmolog* 23/2, s. 22-28. 2003.
- Norn M.: Noter fra XXXV Nordisk kongres i Tampere. *Oftalmolog* 22/4, s. 34-35. 2002.
- Norn M.: Youngs optometer fra 1801. *Optikeren* juli/2003, s. 40-41. 2003.
- Norn M.: Øjensamlingen i Medicinsk Historisk Museum. *Set og sket i Medicinsk-Historisk Museum* 13. årgang, s. 44-53. 2003.
- Norn M.: Medicinsk-Historisk Museums fortid og fremtid. *Hoya Visions* 1, s. 8-9. 2003.
- Norn M.: Thieles brillemuseum. *Ure og Optik* 1, s. 12-13. 2003.
- Norn M., Norn O.: Komparativ optalmologi i middelalderen. *Oftalmolog* 22/4, s. 37-38. 2002.
- Osler M.: Obstetrik og gynækologi. *Set og sket i Medicinsk Historisk Museum* 13. årgang, s. 54-64. 2003.
- Osler M., Schjødt T.: Årets gang i Medicinsk-Historisk Museum. *Set og sket i Medicinsk-Historisk Museum* 13. årgang, s. 3. 2003.
- Rasmussen F.A.: *Medicinsk Museion*. København 2003.
- Rasmussen F.A.: *Medicinsk Museion*. Formidling, publikumsfaciliteter og nye udstillinger. 20s. *Medicinsk Museion*, København 2003.
- Rasmussen F.A.: *Krudt, kugler og kanoner*. 32 s. Alinea, København 2003.
- Söderqvist T.: *Science as autobiography: the troubled life of Niels Jerne*. xxvi+359 s. Yale University Press, New Haven 2003.
- Söderqvist T.: *Wissenschaftsgeschichte á la Plutarch: Biographie über wissenschaftler als tugendethische Gattung*. i: *Biographie schreiben* s. 287-325. Hans Erich Bödeker. Wallstein Verlag, Göttingen 2003.
- Söderqvist T.: *Lives of scientists as sources for ethical reflection*. *Friends of the Wellcome Library and Centre for the History of Medicine Newslette* 30, s. 8-10. 2003.
- Afdeling for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning**
- Bang H.: *Voldtægt. Retsbeskyttelse for den krænkede – Retssikkerhed for gerningsmanden*. 3565-3566s. København 2003.
- Petersson B.: *Det affektive spektrum*. i: *Transkulturel psykiatri* s. 176-199. Francisco Alberdi, Christian Nørregaard, Marianne Kastrop, Majken Kristensen. Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Petersson B.: *Sundhed og sygdom. Køn i forskning – forskning i køn*, s. 1. 2003.
- Petersson B.: *Fødselsteknologi, begær og misundelse*. *Kvinden & Samfundet* 4, s. 24-27. 2003.
- Petersson B.: *Journaler*. i: *Forskningsmetoder i Folkesundhedsvidenskab* s. 145-157. Lene Koch og Signild Vallgård. Munksgaard, København 2003.
- Petersson B.: *Hvorfor udvikler nogle spiseforstyrrelser?* *Teatergruppen Sløjfen* i: *En farlig ven – et teaterprojekt om spiseforstyrrelser* s. 12-16. København 2003.
- Petersson B.: *Rådgivningshåndbogen – til fagfolk om prævention og abort*. 3770-3771s. København 2003.
- Petersson B.: *Misundelse og kærlighed – Om at udvikles og modnes som menneske*. 160 s. Lindhardt og Ringhof, København 2003.
- Petersson B.: *Spiseforstyrrelser*. S. 1-4160. København 2003.
- Silberschmidt M.: *AIDS, sexuality and gender in Africa: Collective strategies and struggles in Tanzania and Zambia*. *Social Science & Medicine* 56, s. 425-427. 2003.
- Silberschmidt M.: *Introduction*. i: *Gender, Sexuality and hiv/aids* s. 20-28. Britt Pinkowsky Tersbøl (ed). Department of Women and Gender Research in Medicine. København 2003.
- Silberschmidt M.: *Male Disempowerment, Sexuality and hiv/aids in East Africa: Are Disempowered Men Motivated for Responsible Sexual Behaviour and hiv/aids Prevention?* i: *Gender, Sexuality and hiv/aids* s. 126-152. Britt Pinkowsky Tersbøl (ed). Department of Women and Gender Research in Medicine. København 2003.
- Silberschmidt M.: *Serving Class: Masculinity and the Feminisation of Domestic Service in Tanzania*. 1s. SAGE Publications, London 2003.

- Silberschmidt M.: Mandekultur koster liv. 4s. København 2003.
- Tersbøl B.P.: How to Make Sense of Lover Relationships. i: Gender, Sexuality and hiv/aids s. 90-109. Britt Pinkowsky Tersbøl. Afd. for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning, København 2003.
- Tersbøl B.P.: Hiv/aids Treatment and Prevention: Which way now? A glance at the current situation. i: Gender, Sexuality and hiv/aids s. 194-204. Britt Pinkowsky Tersbøl. Afd. for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning, København 2003.
- Tersbøl B.P.: Gender, Sexuality and hiv/aids. 204 s. Britt Pinkowsky Tersbøl Afd. for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning, København 2003.
- Tersbøl B.P., Silberschmidt M.: Hiv/aids Treatment and Prevention: Which way now? A glance at the current situation. i: Gender, Sexuality and hiv/aids s. 194-204. Britt Pinkowsky Tersbøl (ed). Department of Women and Gender Research in Medicine. København 2003.
- Waadegaard M., Thoning H., Petersson B.: Validation of a Screening Instrument for Identifying Risk Behaviour Related to Eating Disorders. European Eating Disorders Review 11, s. 433-455. 2003.
- Afdeling for Medicinsk Videnskabsteori**
- Andersen H.: Den ændrede opfattelse af naturvidenskabens arbejds metode og struktur. i: Inspiration til fremtidens naturvidenskabelige uddannelser. En antologi s. 319-352. H. Busch, S. Horst & R. Troelsen (red.). Undervisningsministeriet, København 2003.
- Andersen H.: Videnskabelige revolutioner. Aktuell naturvidenskab 2, s. 31-33. 2003.
- Barker P.J., Chen X., Andersen H.: Thomas Kuhn. i: Thomas Kuhn s. 212-245. T. Nickles (red.). Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Gammelgaard A., Rossel P.J.H.: Stamceller og etik: nyt lovforslag ikke vidtgående nok. Ugeskrift for Læger 165/28, s. 2830-2832. 2003.
- Gammelgaard A., Rossel P.J.H., Mortensen O.S.: Patients' Perceptions of Informed Consent in Acute Myocardial Infarction Research: a Danish Study. Social Science & Medicine october, s. 1-12. 2003.
- Gøtzsche P.C.: Non-steroidal anti-inflammatory drugs. BMJ Publications, Clinical Evidence 9, s. 1292-1300. 2003.
- Gøtzsche P.C.: Uærlighed i lægemiddelafprøvninger koster samfundet dyrt. Ugeskrift for Læger 165, s. 1691. 2003.
- Hróbjartsson A., Gøtzsche P.C.: Placebo treatment versus no treatment. Oxford: Update Software Issue 1, s. 1. 2003.
- Hróbjartsson A., Norup M.: The Use of Placebo Intervention in Medical Practice – A National Questionnaire Survey of Danish Clinicians. Evaluations and the health professions 26,2, s. 153-165. 2003.
- Kösters J.P., Gøtzsche P.C.: Regular self-examination or clinical examination for early detection of breast cancer. The Cochrane Library Issue 2, s. Issue 2. 2003.
- Norup M., Rossel P.J.H.: Solidarity in Health Care and Concepts of Disease. Medicine, Health Care and Philosophy 6,2, s. 199. 2003.
- Van der Heide H.A., Deliens L., Faisst K., Nilstun T., Norup M.: End-of-life decision in six european countries: descriptive study. Lancet 362, s. 345-350. 2003.
- Van der Heide H.A., Deliens L., Faisst K., Nilstun T., Norup M., Paci, E., van der Wal, G., van der Ma: Beslutsfattende vid livets slut i sex europeiske länder. Läkartidningen 30, s. 2434-40. 2003.
- Afdeling for Miljø- og Arbejdsmedicin**
- Allermann L., Meyer H.W., Poulsen O.M., Nielsen J.B., Gyntelberg F.: Inflammatory potential of dust from schools and building related symptoms. Occup. Environ. Med. Vol. 60, no. 9, s. E5. 2003.
- Collins A.R., Gedik C.M., Vaughan N., Wood S., White A., Dubois J., Duez P., Dehon G., Rees J.F., Loft S.: Measurement of dna oxidation in human cells by chromatographic and enzymic methods. Free Radicals Biol Med Vol. 23, s. 1089-99. 2003.
- Dreyer L., Prescott E., Gyntelberg F.: Association between atherosclerosis and female lung cancer – a danish cohort study. Lung Cancer Vol. 42, no. 3, s. 247-54. 2003.
- Dybdahl M., Risom L., Møller P., Autrup H., Wallin H., Vogel U., Bornholdt J., Daneshvar B., Dragsted L.O., Weimann A., Poulsen H.E., Loft S.: Dna adduct formation and oxidative stress in colon and liver of Big Blue rats after dietary exposure to diesel particles. Carcinogenesis Vol. 24, no. 11, s. 1759-66. 2003.
- Hansen E.S.: Comments on some aspects of the present IARC practice. Int.J.Occup.Environ.Health Vol. 9, no. 4, s. 396. 2003.
- Hansen E.S.: Lung cancer in MMVF workers – viewpoints on a null-result study. Int.J.Occup.Environ.Health Vol. 9, no. 4, s. 397-8. 2003.
- Hansen E.S.: Wastewater exposure and health – a comparative study of two occupational groups. OCCUP Environ.Med. Vol. 60, s. 595-8. 2003.
- Hansen E.S., Loft S.: No effect or no information? Int.J.Occup.Environ.Health Vol. 8, s. 281-83. 2002.
- Ishoy T., Gyntelberg F.: Let scientific misconduct be seen through to prevent it. Ugeskr Laeger Vol. 165, no. 4, s. 354-5. 2003.
- Jorgensen M.E., Glumer C., Bjerregaard P., Gyntelberg F., Jorgensen T., Borch-Johnsen K.: Obesity and central fat pattern among Greenland Inuit and a general population of Denmark. Int.J.Obes.Relat.Metab.Disord. Vol. 27, no. 12, s. 1507-15. 2003.
- Knudsen L.E.: Biomarkører: accepterede eller stadig kontroversielle i Danmark. s. 4-8. Miljø og Sundhed, 2003.
- Knudsen L.E.: Ethical, social and legal implications of phramagenetics. 319-321s. BIOForum Europa, 2003.
- Knudsen L.E., Burr H.: Follow-up examination of Danish stainless steel welders previously examined. Ugeskr Laeger Vol. 165, nr. 29, s. 28826. 2003.
- Loft S., Kold-Jensen T., Hjollund N.H.I., Giwercman A., Gyllemborg J., Ernst E., Olsen J., Scheike T., Poulsen H.E., Bonde J.P.: Oxidative dna damage in human sperm influences time to pregnancy. Hum Reprod Vol. 18, no. 6, s. 1265-72. 2003.
- Loft S., Vogel U.B., Risom L., Møller P., Riis B., Poulsen H.E., Wallin H.: Oxidative dna damage and expression of dna repair enzymes. XI Biennial Meeting of the Society for Free Radical International i: s. 747-55. C. Pasquier, Monduzzi editore, Bologna, Italy. 2003.
- Loft S., Vogel U.B., Risom L., Poulsen H.E., Dybdahl M., Dragsted L.O., Knudsen L.E., Wallin H., Møller P., Riis B.: Oxidative stress by environmental agents. J Univ Occup Environ Health Vol. 25, suppl. 1, s. 47-59. 2003.
- Lundby C., Pilegaard H., van Hall G., Sander M., Calbet

- J., Loft S., Møller P.: Oxidative dna damage and repair in skeletal muscle of humans exposed to high-altitude hypoxia. *Toxicology* Vol. 192, no. 2-3, s. 229-36. 2003.
- Møller P., Daneshvar B., Loft S., Wallin H., Poulsen H.E., Autrup H., Ravn-Haren G., Dragsted L.O.: Oxidative dna damage in vitamin C-supplemented guinea pigs after intratracheal instillation of diesel exhaust particles. *Toxicol.Appl.Pharmacol.* Vol. 189, s. 39-44. 2003.
- Møller P., Hansen M., Autrup H., Bornholt J., Vogel U.B., Mølck A.M., Wallin H., Dragsted L.O., Poulsen H.E., Loft S.: Dietary low-dose sucrose modulation of IQ-induced genotoxicity in the colon and liver of Big Blue rats. *Mutat.Res.* Vol. 527, s. 91-97. 2003.
- Møller P., Vogel U.B., Pedersen A., Dragsted L.O., Sandstrom B., Loft S.: No effect of 600 grams fruit and vegetables per day on oxidative dna damage and repair in healthy nonsmokers. *Cancer Epidemiol.Biomarkers Prev.* Vol. 12, no. 10, s. 1016-1022. 2003.
- Neri M., Fucic A., Knudsen L.E., Lando C., Merlo F., Bonassi S.: Micronuclei frequency in children exposed to environmental mutagens: a review. *Mutat Res.* Vol. 544, no. 2-3, s. 243-254. 2003.
- Olsen A., Tjonneland A., Thomsen B.L., Loft S., Stripp C., Overvad K., Møller S., Olsen J.H.: Fruits and vegetables intake differentially affects estrogen receptor negative and positive breast cancer incidence rates. *J Nutr.* Vol. 133, no. 7, s. 2342-2347. 2003.
- Risom L., Dybdahl M., Bornholdt J., Vogel U.B., Wallin H., Møller P., Loft S.: Oxidative dna damage and defence gene expression in the mouse lung after short-term exposure to diesel exhaust particles by inhalation. *Vol. 24, no. 11 Carcinogenesis*, s. 847-852. 2003.
- Risom L., Møller P., Hansen M., Autrup H., Bornholdt J., Vogel U.B., Wallin H., Poulsen H.E., Dragsted L.O., Loft S.: Dietary elevated sucrose modulation of diesel-induced genotoxicity in the colon and liver of Big Blue rats. *Arch Toxicol* Vol. 77, no. 11, s. 651-656. 2003.
- Risom L., Møller P., Vogel U.B., Kristjansen P.E.G., Loft S.: X-ray induced oxidative stress: dna damage and gene expression of Ho-1, ERCC1 and OGG1 in mouse lung. *Free Radic.Res.* Vol. 37, no. 9, s. 957-966. 2003.
- Sorensen M., Autrup H., Hertel O., Wallin H., Knudsen L.E., Loft S.: Personal exposure to PM (2.5) and biomarkers of dna damage. *Cancer Epidemiol Biomarkers Prev* vol. 12, no. 3, s. 191-196. 2003.
- Sorensen M., Autrup H., Møller P., Hertel O., Jensen S.S., Vinzents P.S., Knudsen L.E., Loft S.: Linking exposure to environmental pollutants with biological effects. *Mutat.Res.* Vol. 544, no.2-3, s. 255-571. 2003.
- Sorensen M., Skov H., Autrup H., Hertel O., Loft S.: Urban benzene exposure and oxidative dna damage: influence of genetic polymorphisms in metabolism genes. *Sci Total Environ* Vol. 209, no. 1-3, s. 69-80. 2003.
- Vinzents P.S., Loft S., Jensen S.S., Raaschou-Nielsen O.: Individual exposure assessment for particulate matter. *Advances in human research, exposure and risk assessment related to reproductive and developmental effects.* 2003.
- Vogel U.B., Daneshvar B., Autrup H., Risom L., Weimann A., Poulsen H.E., Møller P., Loft S., Wallin H., Dragsted L.O.: Effect of increased intake of dietary animal fat and fat energy on oxidative damage, mutation frequency, dna adduct level and dna repair in rat colon and liver. *Free Radic.Res.* Vol. 38, no. 9, s. 947-956. 2003.
- Zhu C-Y., Loft S.: Effect of chemopreventive compounds from Brassica vegetables on NAD (P)H:quinone reductase and induction of dna strand breaks in murine hepa1c1c7cells. *Food chem Toxicol* Vol. 41, no. 4, s. 455-462. 2003.

Afdeling for Social Medicin

- Adams M., Nybo Andersen A-M., Andersen P.K., Haig D., Henriksen T.B., Lie R.T., Hertz-Picciotto I., Olsen J., Skjarven R., Wilcox A.: The sostrup statement on low birth weight. *International Journal of Epidemiology* 32, s. 884-885. 2003.
- Andersen A., Due P., Holstein B.E., Iversen L.: Tracking drinking behaviour from age 15-19 years. *Addiction* 98, s. 1505-1511. 2003.
- Andersen A., Holstein B.E., Due P.: Psychosocial predictors of excess drinking from age 15 to 19: a Danish longitudinal study. 70s. Oxford University Press, Oxford 2003.
- Andersen I., Osler M., Petersen L., Grønbæk M., Prescott E.: Income and risk of ischaemic heart disease in men and women in a Nordic welfare country. *International Journal of Epidemiology* 32, s. 367-374. 2003.
- Avlund K.: Tak for 28 års arbejde for nordisk gerontologi. 1s. Leder i *GeroNord* 11/3 2002.
- Avlund K.: Masteruddannelser i gerontologi. 1s. Leder i *GeroNord* 12/1 2003.
- Avlund K.: Fysisk aktivitet. Anmeldelse af Pedersen B.K., Saltin B. *Fysisk aktivitet – håndbog om forebyggelse og behandling.* Sundhedsstyrelsen 2003. 42-43s. *Gerontologi og Samfund* 2 2003.
- Avlund K.: Betydningen af motion hos ældre. 1s. Leder i *GeroNord* 12/2 2003.
- Avlund K., Damsgaard M.T., Osler M.: Social position and functional decline among non-disabled old men and women. 1s. 2003.
- Avlund K., Holm-Pedersen P., Morse D.E., Viitanen M., Winblad B.: Social relations as determinants of oral health among persons over the age of 80 years. *Community Dentistry and Oral Epidemiology* 31, s. 456-462. 2003.
- Avlund K., Holstein B.E., Osler M., Damsgaard M.T., Holm-Pedersen P., Rasmussen N.K.: Social position and health in old age: The relevance of different indicators of social position. *Scandinavian Journal of Public Health* 31, s. 126-136. 2003.
- Avlund K., Osler M., Damsgaard M.T.: Social position and functional decline among non-disabled old men and women. 1s. 2003.
- Avlund K., Pedersen A.N., Schroll M.: Preceding changes in tiredness in daily activities as predictor of functional decline. 1s. 2003.
- Avlund K., Pedersen A.N., Schroll M.: Functional decline from age 80 to 85: Influence of preceding changes in tiredness in daily activities. *Psychomatic Medicine* 65, s. 771-776. 2003.
- Avlund K., Vass M., Hendriksen C.: Onset of mobility disability among community-dwelling old men and women. The role of tiredness in daily activities. *Age and Ageing* 32/6, s. 579-584. 2003.
- Avlund K., Wæhrens E.: Forskningsbaseret udvikling af ergoterapeutiske undersøgelsesredskaber. i: *Basisbog i ergoterapi – aktivitet og deltagelse i hverdagslivet* s. 524-542. Borg Tove, Runge Ulla, Tjørnov Jytte (red). Munksgaard, København 2003.

- Batty G.D., Shipley M., Marmot M., Smith G.D.: Blood pressure and site-specific cancer mortality: Evidence from the original Whitehall study. *British Journal of Cancer* 89, s. 1243-1247. 2003.
- Burström B., Holland P., Whitehead M., Diderichsen F.: Winners and losers in flexible labour markets: The fate of women with chronic illness in contrasting policy environments. *Int J Health Services Research* 33(2), s. 199-217. 2003.
- Burström K., Johannesson M., Diderichsen F.: The value of change in health in Sweden. *Health Economics* 12(8), s. 637-654. 2003.
- Diderichsen F.: Policies for health equity: An ethical and epidemiological framework and targets for a new national health policy in Sweden. i: Health Care Priority Setting s. 57-64. Adama Oliver (ed) The Nuffield Trust (publ) London. 2003.
- Diderichsen F.: Psykisk ohälsa – ett folkhälsoproblem på mera än ett sätt. i: I skuggan av sig själv – psykisk ohälsa i förändring s. 97-103. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (udg). 2003.
- Due P., Lynch J., Holstein B.E., Modvig J.: Socioeconomic health inequalities among a nationally representative sample of Danish adolescents: The role of different types of social relations. *Journal of Epidemiology and Community Health* 57, s. 692-698. 2003.
- Engström K., Laflamme L., Diderichsen F.: Equalisation of socio-economic differences in injury risk at school age? A study on three cohorts of Swedish children and adolescents. *Social Science and Medicine* 57(10), s. 1891-1899. 2003.
- Godtfredsen N.S., Osler M., Vestbo J., Andersen I., Prescott E.: Smoking reduction, smoking cessation, and incidence of fatal and non-fatal myocardial infarction in Denmark 1976-1998: A pooled cohort study. *Journal of Epidemiology and Community Health* 57, s. 412-416. 2003.
- Hansen E.H., Holstein B.E., Due P., Currie C.E.: International survey of self-reported medicine use among adolescents. *Annals of Pharmacotherapy* 37, s. 361-366. 2003.
- Hendriksen C., Vass M.: Preventive home visits to elderly in Denmark. *Generations Review* 13(3), s. 14-17. 2003.
- Holstein B.E., Avlund K., Due P., Martinussen T., Keiding N.: The measurement of change in functional ability. Methodological challenges and results from a study of old persons in Denmark. 1s. 2003.
- Holstein B.E., Hansen E.H., Due P., Almarsdóttir A.B.: Self-reported medicine use among 11- to 15-year-old girls and boys in Denmark 1988-1998. *Scandinavian Journal of Public Health* 31, s. 334-341. 2003.
- Juhl M., Olsen J., Nybo Andersen A-M., Grønbæk M.: Intake of beer, wine and spirits and waiting time to pregnancy. *Journal of Epidemiology and Community Health* 57, s. 681-686. 2003.
- Jørgensen S.J., Falkesgaard N., Hendriksen C.: (red.). The challenge of chronic diseases – can we do better? 114s. Klinisk enhed for sygdomsforebyggelse, Bispebjerg hospital 2003.
- Jørgensen S.J., Hendriksen C.: Det udgående hospital. *Lægen* 21(5), s. 22-23. 2003.
- Kay L., Jørgensen T., Schultz-Larsen K.: Abdominal pain in a 70-year-old Danish population. *Journal of Clinical Epidemiology* (45)12, s. 1377-1382. 1992.
- Kölegård S.M., Hallqvist J., Reuterwall C., Diderichsen F.: Socioeconomic context in area of living and its impact on risk of myocardial infarction. *Journal of Epidemiology and Community Health* 56(1), s. 29-35. 2002.
- Lund R., Holstein B.E., Osler M.: The impact of marital history from age 15-40 years on subsequent mortality in young adult men. 1s. Toledo, Spanien 2003.
- Lundberg M., Diderichsen F., Hallqvist J.: Is the association between short stature and myocardial infarction explained by childhood exposures: A population based case referent study (SHEEP). *Scandinavian Journal Public Health* 30(4), s. 249-258. 2002.
- Macassa G., Ghilagaber G., Bernhardt E., Diderichsen F., Burström B.: Inequalities in child mortality in Mozambique: Differential by parental socio-economic position. *Social Science and Medicine* 57(12), s. 2255-2264. 2003.
- Madsen M., Davidsen M., Rasmussen S., Abildstrøm S.Z., Osler M.: The validity of the diagnosis of acute myocardial infarction in routine statistics: A comparison of mortality and hospital discharge data with the Danish MONICA registry. *Journal of Clinical Epidemiology* 56, s. 124-130. 2003.
- Matzen L.E., Hendriksen C., Schroll M., Puggaard L., Christy M., Pedersen K.D.: Forebyggelse og behandling af funktionstab hos ældre. Klaringsrapport no. 5 DSG og DSIM 5, s. 2-21. 2003.
- Nybo Andersen A-M., Osler M.: Birth dimensions, parental mortality in early adult age. 1s. 2003.
- Nybo Andersen A-M., Vastrup P., Wohlfahrt J., Andersen P.K., Olsen J., Melbye M.: Fever in pregnancy and risk of fetal death. 111-112s. I Evidence-based Obstetrics and Gynecology 2003;5:111-2 2003.
- Osler M.: Book review of "Epidemiologic analysis. A case-oriented approach". 1s. 2003.
- Osler M., Andersen A-M.N., Due P., Lund R., Damsgaard M.T., Holstein B.E.: Socioeconomic position in early life, birth weight childhood cognitive, and adult mobility. A longitudinal study of Danish men born in 1953. *Journal of Epidemiology and Community Health* 57, s. 681-686. 2003.
- Osler M., Andreasen A.H., Hoidrup S.: No inverse association between fish consumption and risk of death from all-causes, and incidence of coronary heart disease in middle-aged, Danish adults. *Journal of Clinical Epidemiology* 56, s. 274-279. 2003.
- Osler M., Christensen U., Due P., Lund R., Andersen I., Diderichsen F., Prescott E.: Income inequality and ischaemic heart disease in Danish men and women. *International Journal of Epidemiology* 32, s. 375-380. 2003.
- Osler M., Christensen U., Lund R., Gamborg M.O., Godpedne N., Prescott E.: High local unemployment and increased mortality in Danish adults; results from a prospective multilevel study. *Occupational Environmental Medicine* 60/11/e16, s. 1-5. 2003.
- Osler M., Prescott E.: Educational level as a contextual and proximate determinant of all cause mortality in Danish adults. *Journal of Epidemiology and Community Health* 57, s. 266-269. 2003.
- Pinborg A., Loft A., Schmidt L., Andersen A.N.: Attitudes of IVF/ICSI-twin mothers towards twins and single embryo transfer. *Human Reproduction* 18(3), s. 621-627. 2003.
- Pinborg A., Loft A., Schmidt L., Andersen A.N.: Morbidi-

- ty in a Danish National cohort of 472 IFV/ICSI twins, 1132 non IVF/ICSI twins and 634 IVF/ICSI singletons: Health-related and social implications for the children and their family. *Human Reproduction* 18(6), s. 1234-1243. 2003.
- Prättälä R.S., Groth M.V., Oltersdorf U.S., Roos G.M., Sekula W., Tuomainen H.M.: Use of butter and cheese in 10 European countries. A case of contrasting educational differences. *European Journal of Public Health* 13, s. 124-132. 2003.
- Prescott E., Codrpednen N., Osler M.: Social position and mortality from respiratory diseases in males and females. *European Respiratory Journal* 21, s. 821-826. 2003.
- Schmidt L., Dyhr L.: Det kvalitative forskningsinterview. i: *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab* s. 27-52. Koch L, Vallgård S (red). Munksgaard, København 2003.
- Schmidt L., Holstein B.E., Boivin J., Sångren H., Tjørnhøj-Thomsen T., Blaabjerg J., Hald F., Nybo Andersen A-M., Rasmussen P.E.: Patients' attitudes to medical and psychosocial aspects of care in fertility clinics: Findings from the Copenhagen Multi-centre Psychosocial Infertility (COMPI) Research Programme. *Human Reproduction* 18(3), s. 628-637. 2003.
- Schmidt L., Holstein B.E., Boivin J., Tjørnhøj-Thomsen T., Blaabjerg J., Hald F., Rasmussen P.E., Nybo Andersen A-M.: High ratings of satisfaction with fertility treatment are common: Findings from the Copenhagen Multi-Centre Psychosocial Infertility (COMPI) Research Programme. *Human Reproduction* 18(12), s. 2638-2646. 2003.
- Schmidt L., Tjørnhøj-Thomsen T., Holstein B.E., Andersen A.N.: Training of communication skills and stress management: An intervention study with couples in fertility treatment. 1s. Helsingør, Danmark 2003.
- Togo P., Heitmann B.L., Sørensen T.I.A., Osler M.: Consistency of food intake factors by different dietary assessment methods and population groups. *British Journal of Nutrition* 90, s. 667-678. 2003.
- Tolstrup J.S., Kjær S.K., Holst C., Sharif H., Munk C., Osler M., Schmidt L., Nybo Andersen A-M., Grønbaek M.: Alcohol use as predictor for infertility in a representative population of Danish women. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica* 82, s. 744-749. 2003.
- Vass M., Avlund K., Hendriksen C., Andersen C.K., Keiding N.: Preventive home visits to older people in Denmark: Methodology of a randomized controlled study. *Aging Clinical and Experimental Research* Vol. 14, no. 6, s. 509-515. 2002.
- Zhu J.L., Knudsen L., Nybo Andersen A-M., Hjøllund N.H., Olsen J.: Time to pregnancy for laboratory workers: A pregnancybased study. 1s. 2003.
- Åberg Y.M., Fritzell J., Lundberg O., Diderichsen F., Burström B.: Exploring relative deprivation: Is social comparison a mechanism in the relationship between income and health? *Social Science and Medicine* 57(8), s. 1463-1473. 2003.
- Afdeling for Sundhedspsykologi**
- Birket-Smith M., Mortensen E.L.: Reply to Letter to the Editor: Somatoform pain disorder: a valid diagnosis? *Acta Psychiatrica Scandinavica* 108:75, s. 75. 2003.
- Friis-Hasche E., Willumsen T., Jensen H.H.: Hvorfor giver tandpleje angst? *Tandlægebladet* 107(1), s. 24-32. 2003.
- Friis-Hasche E., Willumsen T., Jensen H.H.: Hvorfor giver tandpleje angst? *Den norske tannlegeforenings tidende* 113(1), s. 20-26. 2003.
- Høgh P., Garde E., Mortensen E.L., Jørgensen O.S., Waldemar G.: Anti-hypertensive treatment and the apolipoprotein E epsilon4-allele increase the risk of cerebral white matter abnormalities in a prospective population study: data from 35 years follow-up. 1s. Helsinki: EFNS Congress, 29. aug-2. sep. 2003.
- Jensen H.H., Mortensen E.L., Sanders S.A., Reinisch J.M.: Social and psychological characteristics associated with the high frequency-low quantity drinking pattern. 140s. Greece: 17th Conference of the European Health Psychology Society. 2003.
- Johannsen T.H., Ripa C.P.L., Carlsen E., Starup J., Nielsen O.H., Drzewiecki K.T., Mortensen E.L., Müller J., Skakkebaek N.E., Main K.M.: Follow-up after genital surgery in female intersex patients. A preliminary report. *Hormone Research* 60, s. 88. 2003.
- la Cour P.: Malum exclusum – malum inclusum. To væsensforskellige forhold til det onde. *Psyke og Logos* 24, s. 48-71. 2003.
- la Cour P.: Hvad er datid og hvad er nutid? *Anm. af Psykodynamisk Leksikon. Psyke og Logos* 24, s. 457-461. 2003.
- la Cour P.: Hvad man ikke ved om tro. *Jyllandsposten* 31. juli, s. 2. 2003.
- la Cour P.: Psykologirelevante artikler. i: *Den Store Danske Encyklopædi. Supplementsbind 2003*. Gyldendal, København 2003.
- la Cour P.: Religion og attachment: En kritisk oversigt over teorier og empiriske fund. *Psyke og Logos* 24, s. 759-777. 2003.
- Michaelsen K.F., Lauritzen L., Jørgensen M.H., Mortensen E.L.: Breast-feeding and brain development. *Scandinavian Journal of Nutrition* 47(3), s. 147-151. 2003.
- Mortensen E.L.: Familien gør måske alligevel en forskel. *Psykolog Nyt* 57(1), s. 12-14. 2003.
- Mortensen E.L., Andresen J., Kruuse E., Sanders S.A., Reinisch J.M.: IQ Stability: The relation between child and young adult intelligence test scores in low-birth-weight samples. *Scand J Psychol* 44(4), s. 395-398. 2003.
- Mortensen E.L., Michaelsen K.F., Sanders S.A., Reinisch J.M.: Amning og intelligens. *Ugeskrift for Læger* 165(13), s. 1361-1366. 2003.
- Muldoon M.F., Mortensen E.L., Garde E., Brummett B., Barefoot J.C.: Serum Cholesterol and Cognitive Functioning during Aging. 1s. Phoenix, AZ: American Psychosomatic Society, 5-8 March. 2003.
- Reimers T.S., Ehrenfels S., Mortensen E.L., Schmiegelow M., Sønderkær S., Carstensen S., Schmiegelow K., Müller J.R.: Cognitive deficits in long-term survivors of childhood brain tumors: Identification of predictive factors. *Med Pediatr Oncol* 40(1), s. 26-34. 2003.
- Ripa C.P.L.: Role of hormones in human sexual differentiation of brain and behavior. *Reproductive toxicology* 17, s. 481. 2003.
- Ripa C.P.L.: Hormoners betydning for udvikling af psykologiske kønsforskelle – en introduktion til psykoendokrinologien. *Psykolog Nyt* 20, 2003.
- Ripa C.P.L., Johannsen T.H., Mortensen E.L., Müller J.: General cognitive functions, mental rotations ability, and handedness in adult females with congenital adrenal hyperplasia. *Hormones and behavior* 44, s. 72. 2003.

- Ripa C.P.L., Johannsen T.H., Mortensen E.L., Reinisch J.M., Main K.M., Skakkebaek N.E.: Psychosexual development and sexual experience in adult females with congenital adrenal hyperplasia: preliminary results from a Danish follow-up. 1s. Bloomington, IN: International Academy of Sex Research, 15-19 July. 2003.
- Rostrup E., Garde E., Mortensen E.L.: Decline in intelligence from middle-age is associated with brain volume in healthy octogenarians: a longitudinal study. 1s. Göteborg: International Society for Vascular Behavioural and Cognitive Disorders, 28-31 August. 2003.
- Schjødt T., Middelboe T., Mortensen E.L., Gjerris A.: Ward atmosphere in acute psychiatric inpatient care: differences and similarities between patient and staff perceptions. *Nord J Psychiatry* 57(3), s. 215-220. 2003.
- Simonsen E., Mortensen E.L., Haahr U.: Personality disorders in first episode, non-affective psychosis. 1s. Firenze: International Society for the Study of Personality Disorders, 9.-12. oktober. 2003.
- Sørensen H.J.S., Mortensen E.L., Reinisch J.M., Mednick S.A.: Do hypertension and diuretic treatment in pregnancy increase the risk of schizophrenia in offspring? *American Journal of Psychiatry* 160(3), s. 464-468. 2003.
- Thorsen H., la Cour P., Brodersen J.: En kritisk gennemgang af to skalaer til måling af depression i almen praksis. *Månedsskrift for Praktisk Lægegerning* 81, s. 361-370. 2003.
- Thorsen H., la Cour P., Brodersen J., Waldorff F.B.: Spørgeskemaer og strukturerede spørgsmålstests. *Månedsskrift for Praktisk Lægegerning* 81, s. 317-320. 2003.
- Waldemar G., Høgh P., Garde E., Mortensen E.L., Krabbe K., Jørgensen O.S.: The aolipoprotein E epsilon4-allele and the arterial hypertension are associated with increased risk of cerebral white matter hyprintensities: a community based population study. 1s. Göteborg: International Society for Vascular Behavioural and Cognitive Disorders, 28.-31. august 2003.
- Afdeling for Sundhedstjensteforskning**
- Birk H.O.: Hvilke faktorer bestemmer valget af sygehus? *Ugeskrift for Læger Årgang* 165, nr. 38, s. 3608-3612. 2003.
- Birk H.O.: Brugen af det frie sygehusvalg inden for tre amter, 1991-1999. *Ugeskrift for Læger Årgang* 165, nr. 38, s. 3613-3696. 2003.
- Birk H.O., Henriksen L.O.: Prehospital interventions: on-scene-time and ambulancetechnicians' experience. *Prehospital and Disaster Medicine* Volume 17, number 3, s. 167-169. 2002.
- Ettore E., Pilnick A., Koch L.: *Sociology of Genetics*. *Sociology* Volume 37, Number 3, s. 608 – 610. 2003.
- Fayers P.M., Aaronson N.K., Bjordal K., Curran D., Grønvold M.: *EORTC QLQ-C30 Scoring Manual* (2nd edition). *EORTC* 2, s. 1-77. 1999.
- Grønvold M.: Håndtering af litteratur-referencer på computer. *Ugeskrift for Læger* 161, s. 411-413. 1999.
- Grønvold M.: Oral clodronate in breast cancer patients with bone metastases: a randomized study. *Acta Anaesthesiologica Scandinavica* 43, s. 948-953. 1999.
- Grønvold M.: Kemoterapi ved brystkræft: Overlevelse og livskvalitet (leder). *Ugeskrift for Læger* 4, s. 6501. 1994.
- Højlund H., Knudsen M.: (red.). *Organiseret Kommunikation – Systemteoretiske analyser*. s. 136-158. *Samfundslitteratur*, København 2003.
- Høyer K.L.: Science is Really Needed – That's All I know". *Informed consent and the Non-verbal Practices of Collecting Blood for Genetic Research in Northern Sweden*. *New Genetics and Society* 22/3, s. 198-212. 2003.
- Høyer K.L.: Forskningskomitéerna – Vem ska Representera Allmenheten? *Läkertidningen* 100/22, s. 1987-1988. 2003.
- Jensen P.T., Grønvold M., Klee M.C., Thranov I., Petersen M.A., Machin D.: Longitudinal study of sexual function and vaginal changes after radiotherapy for cervical cancer. *International Journal of Radiation Oncology, Biology, Physics* Volume 56, s. 937-949. 2003.
- Knudsen M.: Forskydninger – kontingenshåndtering i moderniseringen af et amtskommunalt sundhedsvæsen. i: *Organiseret Kommunikation – Systemteoretiske analyser* s. 136-158. Højlund, Holger, Knudsen Morten (red.). *Samfundslitteratur*, København 2003.
- Knudsen M., Vinge, Sidsel: Infrastruktur og reformer i sygehusvæsenet. i: *Ledelse i Sygehusvæsenet* s. 210-228. Borum, Finn (Red.). *Handelshøjskolens Forlag*, København 2003.
- Koch L.: Den nye genetik – mellem neutralitet og engagement. i: *Der må da være en grænse! Om holdninger til ny teknologi* s. 121-140. Lene Koch. Kasper Lippert-Rasmussen. *Museum Tusulanums Forlag*, København 2003.
- Koch L.: *Bryster er kulturelle produkter*. *Dagens Forskning*, s. 11. 2003.
- Koch L.: Forholdet mellem læge og patient i den forudsigende medicin. i: *Læge-patient-forholdet – Reflektioner og Visioner* s. 125-134. Lene Koch. Henrik Jørgensen. *Det Etske Råd*, København 2003.
- Koch L.: Har vi brug for stamceller? *Stamcelleforskningens politik*. *Biozoom* nr. 2, s. 14-15. 2003.
- Koch L.: Embryonale stamceller. Høring om anvendelse af stamceller i forskning og behandling. *Biosam* Nr. 11, s. 91-93. 2003.
- Koch L.: *Forskningsmetoder i Folkesundhedsvidenskab*. s. 5-238. *Munksgaard*, København 2003.
- Koch L.: *Tekstanalyse*. i: *Forskningsmetoder i Folkesundhedsvidenskab* s. 53-68. Lene Koch og Signild Vallgård. *Munksgaard*, København 2003.
- Koch L.: *Diskursanalyse*. i: *Forskningsmetoder i Folkesundhedsvidenskab* s. 69-90. Lene Koch og Signild Vallgård. *Munksgaard Danmark*, København 2003.
- Koch L.: *Fosterundersøgelser og selvbestemmelse*. *Månedsskrift for Praktisk Lægegerning* August 2003, s. 989-1002. 2003.
- Koch L.: *Fosterundersøgelser og selvbestemmelse*. *Politikens Kronik* 5. juni 2003, s. 1. 2003.
- Nexø I.M.A.: *Diskursanalyse*. i: *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab* s. 69-90. Lene Koch og Signild Vallgård. *Munksgaard*, København 2003.
- Nielsen A.S.: Søgen efter anerkendelse: om migrant kvinders erfaringer med længerevarende sygdom og hospitalbehandling. *Tidsskrift for Sygeplejeforskning* 19. årgang, nr. 2, s. 19-25. 2003.
- Petersen M.A., Grønvold M., Bjorner J.B., Aaronson N.K., Conroy T., Cull A., Fayers P.M., Hjermstad M., Sprangers M., Sullivan M.: Use of differential functioning analysis to assess the equivalence of translations of a questionnaire. *Quality of Life Research* Volume 12, s. 373-385. 2003.

- Spangers M., Grønvold M., Arraras J.I., Franklin J., te Velde A., Muller M., Franzini L., Williams A., de Haes H.C.J., Hopwood P., Cull A., Aaronson N.K.: The EORTC Breast Cancer-Specific Quality-of-Life Questionnaire Module (QLQ-BR23): first results from a three-country field study. *Journal of Clinical Oncology* 14, s. 2756-2768. 1996.
- Togeby L., Andersen J.G., Christiansen P.M., Jørgensen T.B., Vallgård S.: Magt og demokrati i Danmark – hovedresultater fra Magtudredningen. 439 s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Togeby L., Andersen J.G., Christiansen P.M., Jørgensen T.B., Vallgård S.: Power and Democracy in Denmark. Conclusions. 66 s. Magtudredningen, Århus 2003.
- Togeby L., Andersen J.G., Christiansen P.M., Jørgensen T.B., Vallgård S.: Demokratiske udfordringer – kort udgave af Magtudredningens hovedresultater. 68 s. Magtudredningen, Århus 2003.
- Vallgård S.: Den svenske regerings mål for folkesundheden. *Ugeskrift for Læger* nr. 6, årgang 165, s. 616-619. 2003.
- Vallgård S.: Historiske analyser. i: *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab* s. 124-143. Lene Koch og Signild Vallgård. Munksgaard, København 2003.
- Vallgård S.: Sammenlignende undersøgelser. i: *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab* s. 111-123. Lene Koch og Signild Vallgård. Munksgaard, København 2003.
- Vallgård S.: Folkesundhed som politik. Danmark og Sverige fra 1930 til i dag. 299 s. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.

Retsmedicinsk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, afdelingsleder, dr.med. Niels Morling.

Medlemmer af institutbestyrelsen er afdelingsleder, dr.pharm. Bent Kæmpe (Retskemisk Afdeling), kst. statsobducent, dr.med. Hans Petter Hougen (Retspatologisk Afdeling), lektor, dr.scient. Jørgen Dissing, lektor Birthe Eriksen, ekspeditionssekretær Irene Rosenbrinck og laboratorietekniker Lis Skibsbjæ.

Organisation

Instituttets struktur er fastsat i Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 21. marts 1994 om retsmedicinske institutter, og består af 3 afdelinger: Retsgenetisk, Retskemisk og Retspatologisk Afdeling. Antropologisk Laboratorium (der har lokaler på Panum Institut) og Forskningslaboratoriet er organisationsmæssigt tilknyttet Retspatologisk Afdeling.

Adresse

Frederik V's Vej 11
Postboks 2713
2100 København Ø
Telefon 35 32 79 00
Fax 35 32 61 50
retsmedicin@forensic.ku.dk

Administration

Institutadministrator Bjørn Brieghel
Telefon 35 32 61 61
Fax 35 32 82 62
bbr@forensic.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Statsobducent, professor, dr.med. Jørn Simonsen blev pensioneret den 31.08.2003.

Retsgenetisk Afdeling havde i 2003 en væsentlig stigning i antallet af undersøgelser i straffesager.

I december 2003 blev en midlertidig pavillon ved Teilmbygningen taget i brug af Retsgenetisk Afdeling.

Om instituttets og fagets historie henvises til Årbog 1998.

Retsgenetisk Afdeling

Forskningsvirksomhed

Retsgenetisk Afdelings forsknings- og udviklingsprojekter omfatter hovedsageligt undersøgelser af genetisk polymorfi med dna-teknik med henblik på retsgenetisk anvendelse.

Single Nucleotide Polymorphisms (SNPs) ved retsgenetiske undersøgelser

Med kombination af multiplex PCR og hhv. SNaPshot-, NanoChip elektrohybridiserings- og MALDI-TOF-metoder udforskes metoder til typebestemmelse af SNP'er på autosomer samt X- og Y-kromosomerne til brug i retsgenetikken. Projektet er EU-støttet samarbejdsprojekt.

Farmakogenetiske undersøgelser i retsmedicinen

Der udvikles multiplex PCR-baserede analyser til genotypbestemmelse af en række varianter af cytokrom-P450-gener, bl.a. CYP2C9, CYP2C19 og CYP2D6, samt NAT-2. Sammenhængen mellem død forårsaget af forgiftninger med bl.a. forskellige narkotika og farmakogenetiske egenskaber vil blive undersøgt, ligesom virkninger og bivirkninger af lægemidler vil blive sammenlignet med patienternes farmakogenetiske egenskaber.

Populationsgenetiske undersøgelser

Der foretages sammenlignende undersøgelser af fordelingen af SNP-, STR- og VNTR- og farmakogenetiske egenskaber i en række befolkninger, bl.a. fra Danmark, Grønland, Somalia, Afghanistan, Tyrkiet mv.

Dna-typebestemmelse af grønlandske mumier

Der foretages dna-typebestemmelse af syv mumificerede lig fra grønlandere, som døde ca. 1460.

STR-typebestemmelse af minimale mængder dna i straffesager

Retsgenetisk Afdeling forsker i metoder til retsgenetiske undersøgelser af små mængder dna fra biologiske spor i straffesager, bl.a. fra telogene menneskehår.

Retsgenetisk anvendelse af STR-typebestemmelse af dna fra Y-kromosomet

Der udvikles metoder til typebestemmelse af STR-regioner på Y-kromosomet til retsgenetiske undersøgelser i straffe-, faderskabs- og familiesammenføringsager.

Høj kvalitets mitokondrie-dna-typebestemmelse i straffesager

Der arbejdes på at forbedre metoderne til sekventering samt udvikling af kvalitetsmål for mt-dna-sekvenser af HV1 og HV2 fra biologisk materiale i straffesager.

Faglige og administrative hverv

Niels Morling: Medlem af Justitsministeriets samarbejdsudvalg vedrørende Retsmedicinske Ydelser, sagkyndig i retsgenetik ved Den Rettsmedicinske Kommissjon og medlem af Justitsministeriets Børnelovsudvalg, bestyrelsen og kasserer for The International Society for Forensic Genetics (ISFG), formand for The European dna Profiling Group of the ISFG, The English Speaking Working Group of the ISFG og The Paternity Testing Commission of the ISFG, det videnskabelige panel for Ugeskrift for Læger, International Journal of Legal Medicine, Forensic Science International og Scandinavian Society for Forensic Science, The Scientific Committee of the 20th International Congress of the ISFG, Arcachon, France, og The 21th International Congress of the ISFG, Azores, Spain.

Formidling

Afdelingens medarbejdere har deltaget i undervisningen i retsmedicin for studerende ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet i København, Odense og Aarhus, undervist i retsgenetik for læger, personale inden for justitsvæsenet, advokater og andre faggrupper.

Afdelingens medarbejdere er vejledere ved ph.d.-studier og specialeprojekter for danske og udenlandske studerende.

Nationale og internationale forskningssamarbejder

Retsgenetisk Afdeling deltager i projektet 'SNPforID – High throughput analysis of SNPs for the forensic identification of persons – EU Contract No. G6RD-CT-2002-00844 sammen med laboratorier i London, Mainz og Santiago de Compostela.

Retsgenetisk Afdeling er medlem af The European dna Profiling Group, som samarbejder om udvikling af nye dna-metoder til retsgenetiske undersøgelser i straffesager, og af The English Speaking Working Group of the ISFG, hvor Retsgenetisk Afdeling arrangerer internationale ringprøvnings for gruppen vedrørende retsgenetiske undersøgelser i faderskabs- og familiesammenførings-sager.

Retsgenetisk Afdeling er medlem af The DNA Working Group of The European Network of Forensic Science Institutes, som samarbejder om standardisering af metoder til dna-profilanalyse i straffesager og udbredelse af viden om og anvendelse af dna-undersøgelser i Europa.

Retsgenetiske undersøgelser

Retsgenetisk Afdeling foretager retsgenetiske undersøgelser i faderskabs-, familiesammenførings- og straffesager. Undersøgelserne kan rekvireres af retsvæsenet, anklagemyndigheden, politiet i Danmark, Færøerne og Grønland samt statsamter og Udlændingestyrelsen i Danmark. Undersøgelserne er akkrediteret af Dansk Akkreditering efter den internationale laboratorienorm ISO/EN/DS 17025. Undersøgelserne er beskrevet i Årbog 2002.

Retsgenetiske undersøgelser i 2003*Faderskabssager*

Antal sager	1.003
Antal personer	3.062

Familiesammenførings-sager

Antal sager	50
Antal personer	203

Tvillingezygotiundersøgelser

Antal sager	104
Antal personer	209

Straffesager

Antal sager	4.016
Antal effekter	7.976
Antal referenceblodprøver	1.857
Antal STR-analyser, spor	5.400
Antal STR-analyser, blod	1.857
Antal dna-register-hit-erklæringer	404

Retskemisk Afdeling**Forskningsvirksomhed**

Afdelingens forskningsaktivitet er i væsentlig grad baseret på det materiale, som indsendes fra politi og statsobducentur og omfatter hovedsageligt undersøgelser af analytisk kemisk art med henblik på retskemisk anvendelse og koncentrerer sig om følgende områder.

Ved forskning i metodeudvikling fokuserer afdelingen bl.a. på udvikling og optimering af følsomme og specifikke teknikker til identifikation og kvantitativ bestemmelse af alkoholer, lægemidler, narkotika og tekniske gifte i humant materiale, såvel som i diverse præparater. Kromatografiske separationsmetoder kombineret med massespektrometri indtager en central rolle.

På området trafikforskning fokuserer afdelingen på at vurdere betydningen af lægemiddelbruket/narkotikamisbruket for trafikikkerheden.

På området narkotikaforskning deltager afdelingen i et nordisk samarbejde, hvor man løbende foretager statistiske opgørelser over de enkelte landes narkomandødsfald, herunder hvilke stoffer, der har fremkaldt døden. Desuden deltager afdelingen i et forskningssamarbejde om ecstasy konfiskeret på gadeplan, med henblik på opklaring af illegal handel over landets grænser.

Afdelingen laver i samarbejde med de andre nordiske lande en fælles nordisk toksikologisk database med henblik på fastlæggelse af dødelige koncentrationer af lægemidler, narkotika og tekniske gifte.

Metodeudvikling og omlægninger

Omlægning af screeningsmetoder til automatiserede immunkemiske analyser

Implementering af væskechromatografi kombineret med tandem massespektrometri og efterfølgende metodeudvikling for lægemidler og narkotika.

Faglige og administrative hverv**Udvalg og fonde**

Bent Kæmpe: Medlem af Justitsministeriets samarbejdsudvalg og dets Faglige underudvalg vedrørende Retsmedicinske Ydelser samt bestyrelsesmedlem af The International Association of Forensic Toxicologists (TIAFT).

Konsulent og rådgivningsvirksomhed

Retskemisk Afdelings hovedopgave er at udføre analytisk kemiske undersøgelser for alkoholer, lægemidler, narkotika og tekniske gifte på humant organmateriale udtaget fra levende og døde på begæring af politi og retsvæsen. Kemiske undersøgelser på effekter indsendt fra politi og toldvæsen klarlægger eventuelt indhold af narkotika, anabole steroider og andre kemiske forbindelser.

Afdelingen anvender hertil følsomme og specifikke massespektrometriske analysemetoder. Retskemisk Afdeling fortolker de fundne analyseresultater samt afgiver sagkyndige vurderinger til retsvæsenet i retskemiske spørgsmål.

Det samlede antal undersøgelser i 2003

Alkoholanalyser	18.144
Retskemiske analyser	18.324
Narkotika-effektundersøgelser	799

Retspatologisk Afdeling

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskningsaktivitet er i væsentlig grad baseret på det materiale, som passerer instituttet i forbindelse med varetagelsen af statsobducenturfunktionen. Det er langt overvejende retspatologiske og patoanatomiske opgaver, selv om der også foregår en del tværfaglig forskning. En del af forskningsprojekterne skal anføres nedenfor:

Retspatologisk billeddiagnostik. CT-scanningsteknikens muligheder og begrænsninger som nyt diagnostisk hjælpemiddel til vurdering af retsmedicinsk traumatologi og patoanatomisk bliver undersøgt på et større obduktionsmateriale.

Segmentering og 3-D rekonstruktion af CT-scanningdata. Ved hjælp af CT-scanning er det muligt at udføre en "virtuel" dissektion af mumificerede lig, således at organstrukturer, og særligt knogler, kan fremstilles helt tydeligt.

Identifikation ud fra billedmateriale. Retsantropologisk laboratorium har opstartet et ph.d.-projekt, som vil omhandle egentlig ansigtsgenkendelse, helkropsbedømmelse samt gangart ved hjælp af non-metriske og metriske data samt muligheden for at bedømme disse træk pålideligt, ved hjælp af state-of-the-art 3-D billedbehandlingsteknikker.

Undersøgelse af opiatkoncentration i hjernen ved dødelige morfinforgiftninger. Opiat-koncentrationen måles i forskellige områder af hjernen og i blod. Koncentrationen i blod og hjernen er tit forskellig, og det må formodes, at opiatkoncentrationen på receptorniveau er afgørende for graden af stofpåvirkning og eventuel forgiftning.

Tidlig død af metaboliske sygdomme og langt QT-syndrom. Dødsfald rubriceret som vuggedød bliver screenet for metaboliske sygdomme og mutationer associeret med langt QT-syndrom på blodprøver fra obduktioner samt PKU-kort.

Retrospektiv opgørelse af forhold omkring seksuelle overgreb på børn. Forskellige parametre såsom alder, køn og arten af overgreb, overgribernes relation til ofrene, sociale forhold, fund ved objektiv undersøgelse, evt. tiltale-rejsning og straf bliver registreret. Undersøgelsen baseres på over 400 hundrede tilfælde undersøgt på Retsmedicinsk Institut, København.

Biokemiske markører for turn-over af væv – anvendelse ved aldersbestemmelse. Biokemisk aldersbestemmelse af lig baseret på måling af racemiseringsgraden af aminosyren L-asparaginsyre i kollagen i tandben (dentin) sammenlignes med aldersafhængige modifikationer på aminosyreniveau i non-kollagene proteiner, navnlig fosfoserin. Metoderne skal supplere subjektivt prægede kliniske metoder.

Aldersbedømmelse af levende subadulte. Projekt vil vurdere inter- og intraobserverfejl ved bedømmelse af håndrøntgen, sammenholdt med tandudvikling samt foretage en vurdering af diskrepanser imellem knogle- og tandudvikling.

The Greenland Isotope Project. Formålet med "The Greenland Isotope Project" er at undersøge Grønlandsnordboernes ernæring og ressourceudnyttelse.

Brændte knogler. Formålet med det aktuelle projekt er at videreudvikle en metode, foreslået til datering af brændte knogler.

Undersøgelse af arkæologisk dna (a-dna) fra mennesker med henblik på at belyse slægtskabsforhold og befolkningsmæssige tilhørsforhold. Der er netop afsluttet et projekt, hvor 9 ca. 1.000 år gamle danskere er blevet typebe-

stemt med hensyn til deres mitokondrie dna. For tiden undersøges dna fra Svend Estridsen og hans mulige mor Estrid, og der er planlagt undersøgelser af materiale fra gravpladser fra vikingetiden, jernalderen, bronzealderen, stenalderen og fra grønlandske eskimoer.

Undersøgelse af sygdomsfremkaldende mutationer i relation til kliniske og histologiske observationer. Der er ved at blive afsluttet et stort projekt vedrørende undersøgelse af den arvelige sygdom hæmokromatose på materiale fra 4.000 obduktioner.

Studier af enzymet Lav-molekylær-fosfotyrosin-proteinfosfatase (LMW-PTP). Enzymet spiller en vigtig rolle ved regulering af processer som celledeling og celledifferentiering. For tiden undersøges den evolutionære udvikling af LMW-PTP genet.

Undersøgelse og belysning af praktiske problemer vedrørende arbejde med dna, f.eks. ekstraktionsmetoder og holdbarhedsforhold. For tiden undersøges stabiliteten af dna i tørret materiale under forskellige simulerede klimatiske forhold. Forskellige metoder til fjernelse/inaktivering af dna undersøges.

Faglige og administrative hverv

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Retspatologisk Afdeling afholder retslægelige ligsyn for Københavns politi. Afdelingen udfører alle retsmedicinske personundersøgelser og findestedundersøgelser for samtlige politikredse på Sjælland, Lolland, Falster og Bornholm. Derudover foretager afdelingen retslægelige obduktioner mv. for samme område og på Færøerne. Ud over undersøgelse af flygtninge og asylansøgere med henblik på en aldersvurdering, foretager afdelingen tillige undersøgelse af asylansøgere, som angiver at have været udsat for tortur i deres hjemland. Afdelingen har ekspertise til at foretage undersøgelse af mindreårige, som formodes at have været udsat for seksuelle overgreb, og dette tilbud gælder for hele det område, hvor afdelingen fungerer som statsobducentur. Undersøgelserne foretages af Retspatologisk Afdelings læger på Rigshospitalets Børneafdeling (Team for seksuelt misbrugte børn). De fleste klinisk-retsmedicinske undersøgelser af voldtægts ofre foretages på Rigshospitalets Voldtægtscenter i samarbejde med personalet på centret.

Det totale antal undersøgelser i 2003

Retspatologisk Afdeling er akkrediteret af DANAK (DS/EN 45004) under registreringsnummer 9042.

Obduktioner	824
Personundersøgelser/findestedundersøgelser	551
Retslægelige ligsyn ved instituttet	932
Retslægelige ligsyn ved embedslæger	600
Retsantropologiske undersøgelser	37
Retsodontologiske undersøgelser	66

Afdelingen har en CT-helkropsscanner og er nu ved at indføre denne non-invasive undersøgelsesmetode i forbindelse med undersøgelse af døde personer.

Tillidshverv

En del af afdelingens medarbejdere er medlemmer af nationale og internationale tidsskriftredaktioner samt af nationale og internationale faglige organisationer, ligesom en

del af afdelingens medarbejdere er tilknyttet Rigspolitichefens eftersøgningstjenestes katastrofeberedskab.

Hans Petter Hougen: Formand for Dansk Selskab for Retsmedicin.

Formidling

Retspatologisk Afdelings medarbejdere varetager størstedelen af den prægraduate undervisning af medicinske studerende i retsmedicin, ligesom afdelingens medarbejdere afholder alle eksaminer. Afdelingen varetager tillige afholdelsen af tentamina i medicinallovgivning for udenlandske læger, som ønsker autorisation i Danmark. Derudover varetager afdelingens medarbejdere postgraduat undervisning for læger, paramedicinsk personale og personale inden for justitsvæsenet. Flere af afdelingens seniormedarbejdere er vejledere ved ph.d.-studier og forskellige specialeafhandlinger.

Afdelingens enhed for retsodontologi og antropologi har et tæt samarbejde med museumsverdenen og står for en omfattende foredragsvirksomhed, ligesom afdelingen medvirker ved kurser og undervisning af tandlæger og arkæologistuderende i såvel Danmark som udlandet. Antropologisk Laboratorium har indgået en flerårig aftale med Kulturarvstyrelsen om rådgivning og har etableret et samarbejde med den nyetablerede Antropologiske Afdeling ved Syddansk Universitet, som tilknyttes Antropologisk Laboratorium, København, som herefter er den centrale institution for dansk antropologi på dette område.

Instituteder Niels Morling

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	17,2	1,5	18,7
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	0,0	0,0	0,0
TAP	147,1	0,8	147,9
Årsværk i alt	164,3	2,3	166,6
Løn	62.745,0	816,0	63.561,0
Frikøb mv.	395,0	9,0	405,0
Øvrige drift	40.880,0	626,0	41.506,0
Anskaffelser	18.633,0	197,0	18.830,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>122.653,0</i>	<i>1.649,0</i>	<i>124.302,0</i>

Stab

Afdeling for Retspatologi

VIP og A-TAP

Bennike, Pia Lilli; forskningslektor.
Fedderson, Christina; læge.
Filtenborg-Barnkob, Bettina Ekvall; læge.
Franzmann, Maria-Benedicte; lektor.
Genner, Jørgen Pedersen; læge.
Hansen, Steen Holger; læge.
Hougen, Hans Petter; vicesstatsobducent.
Hviid, Lamia Mette-Lise Bada; læge.

Karkov, Jens Nissen Dyrland; læge.
Kringholm, Birgitte; lektor.
Kristoffersen, Helle; læge.
Lynnerup, Niels; lektor.
Nielsen, Nils Bryde Højgaard; vicesstatsobducent.
Ottesen, Gyda Lolk; vicesstatsobducent.
Poulsen, Klaus; læge.
Simonsen, Jørn Rene West; professor.
Theilade, Peter; lektor.
Rudbeck, Lars; adjunkt.

Afdeling for Retsgenetik

VIP og A-TAP

Andersen, Elisabeth Anne Wreford; statistiker.
Andersen, Sonja Elisabeth; retsgenetiker.
Bruun, Hanne Qvist; retsgenetiker.
Buchard, Anders; retsgenetiker.
Børsting, Claus; retsgenetiker.
Dissing, Jørgen; lektor.
Dyhr-Mikkelsen, Helle; retsgenetiker.
Eriksen, Birthe; lektor.
Grønnegaard, Annette; retsgenetiker.
Hallenberg, Charlotte; adjunkt.
Hansen, Hanna Elsebeth; lektor.
Jørgensen, Anne Kathrine Langfeldt; retsgenetiker.
Larsen, Hans Jakob; retsgenetiker.
Lenz, Camilla; retsgenetiker.
Mengel-Jørgensen, Jonas; forskningsass.
Mogensen, Helle Smidt; retsgenetiker.
Morling, Niels; afdelingsleder.
Nielsen, Karsten; retsgenetiker.
Nielsen, Steffen Jock; retsgenetiker.
Olsson, Helle; retsgenetiker.
Rasmussen, Erik Michael; retsgenetiker.
Sanchez Sanchez, Juan Jose; forskningsass.
Simonsen, Bo Thisted; retsgenetiker.
Sørensen, Erik; retsgenetiker.
Tomas Mas, Carmen; forskningsass.

Afdeling for Retskemi

VIP og A-TAP

Christensen, Morten; retskemiker.
Flinta, Mia Helena; retskemiker.
Heinsvig, Else-Marie Lausten; retskemiker.
Johansen, Sys Stybe; lektor.
Jornil, Jakob; retskemiker.
Klinke, Helene Bendstrup; retskemiker.
Kæmpe, Arne Bent Pedersen; afdelingsleder.
Müller, Irene Breum; retskemiker.
Petersen, Henning Willads; retskemiker.
Simonsen, Kirsten Wiese; retskemiker.
Steentoft, Anni; lektor.
Windberg, Charlotte Norup; retskemiker.

Fondsbevillinger

V.C. Eilschou Holms Legat

– Opbevaringsfaciliteter for Den Antropologiske Samling (Niels Lynnerup) kr. 300.000.

Velux Fonden af 1981

– Dna analyser af arkæologisk fundne menneskerester
(Niels Lynnerup) kr. 964.000.

Publikationer

Afdeling for Retspatologi

Bennike P.: Ancient Trepanations and Differential Diagnosis: A Re-Evaluation of Skeletal Remains from Denmark, Part 2: Trepanation in Europe. i: Trepanation, History, Discovery, Theory s. 95-116. Robert Arnott, Stanley Finger and C.U.M: Smith. Swets & Zeitlinger Publishers, Lisse, Abingdon, Exton(PA), Tokyo 2003.

Bennike P.: De osteologiske samlinger i Bredgade, Fortid og Nutid. i: Set & Sket i Medicinsk-Historisk Museum, 13. årgang 2003 s. 20-30. Medicinsk-historisk Museums Venner. Lægforeningens Forlag, København, København 2003.

Bennike P.: Bog Bodies: Bodies and skeletons from Danish Bogs. Do they tell the same story? i: Mummies in a New Millenium s. 39-43. Niels Lynnerup, Claus Andreasen, Joel Berglund. Danish Polar Center, København 2003.

Bennike P., Alexandersen V.: Dental modification in the past. i: A tooth for a tooth s. 85-94. Eds. Elisabeth Iregren, Lars Larsson. Bloms i Lund tryckeri AB, Lund, Sverige 2003.

Bennike P., Hvass L.: Posters: Naturally mummified 17th to 19th century bodies from a church in Elsinore, Denmark. i: Mummies in a New Millenium s. 193-197. Niels Lynnerup, Claus Andreasen, Joel Berglund. Danish Polar Center, København 2003.

Bennike P., Lynnerup N.: Arkæologiske Udgravninger i Danmark 2000. i: Antropologiske undersøgelser 2001 s. 343-350. København 2003.

Bosch E., Calafell F., Rosser Z., Nørby S., Lynnerup N., Hurles M., Jobling M.A.: High level of male-based Scandinavian admixture in Greenlandic Inuit shown by Y-chromosomal analysis. Human Genetics 112, s. 353-363. 2003.

Bosch E., Rosser Z., Nørby S., Lynnerup N., Jobling M.A.: Y-chromosomal STR haplotypes in Inuit and Danish population samples. Forensic Science International 132, s. 228-232. 2003.

Dissing J., Thyman M., Hopkinson D.: Simultaneous Detection of ACP1 and GC Genotypes Using PCR/SSCP. Annals of Human Genetics 67, s. 81-85. 2003.

Fischer A., Bennike P.: Mord i Mosen. i: Årets gang 2002 s. 14-16. Lisbeth Pedersen. Vejlø Print A/S, Kalundborg 2003.

Gilbert T., Hansen A., Willerslev E., Rudbeck L., Barnes I., Lynnerup N., Cooper A.: Characterization of Genetic Miscoding Lesions Caused by Postmortem Damage. American Journal of Human Genetics 72, s. 48-61. 2003.

Gilbert T., Willerslev E., Hansen A., Barnes I., Rudbeck L., Lynnerup N., Cooper A.R.: Distribution Patterns of Postmortem Damage in Human Mitochondrial dna. American Journal of Human Genetics 72, s. 32-47. 2003.

Hougen H.P., Kruckow M.: Evidensbaseret finansiering – nye tendenser i budgettering og ledelse af dansk retsmedicin. Nordisk Rettsmedisin 1/2 2, s. 12-13. 2003.

Lynnerup N.: Mummies in a New Millenium. i: The Greenland Mummies I s. 17-19. Lynnerup N, Andreasen

C, Berglund J (eds). Dansk Polar Center publication, no. 11, København 2003.

Lynnerup N., Andersen M., Lauritsen H.: Facial Image Identification using Photomodeler(R). Legal Medicine 5 3, s. 156-160. 2003.

Lynnerup N., Andreasen C., Berglund J.: Mummies in a New Millenium. Proceedings of the 4th World Congress on Mummy Studies, Nuuk, Greenland, September 4th to 10th, 2001. i: Mummies in a New Millenium s. 208. Danish Polar Center Publication. Danish Polar Center Publication, Copenhagen 2003.

Lynnerup N., Brings Jakobsen J.: Age and Fractal Dimension of Human Sagittal and Coronal Sutures. American Journal of Physical Anthropology 121, s. 332-336. 2003.

Lynnerup N., Meldgaard J., Jakobsen J., Appelt M., Koch A., Frohlich B.: Human Dorset remains from Igloodik, Canada. Arctic 56(4), s. 349-358. 2003.

Lynnerup N., Petersen T.: To the Aleutians and Beyond: The Anthropology of William S. Laughlin. i: The Greenland Mummies. I s. 243-248. Frolich B, Harper A & Gilbert R (eds.). Publications of The National Museum, Ethnographical Series, Vol. 20, Copenhagen 2003.

Müller I.B., Willads Petersen H., Johansen S.S., Theilade P.: Fatal overdose of the herbicide bentazone. Forensic Science International 135, s. 235-236. 2003.

Ottesen G.L.: Carcinoma *in situ* of the Female Breast. A clinico-pathological, immunohistological and dna ploidy study. APMIS 111, 68 s. Munksgaard Blackwell Munksgaard, Copenhagen 2003.

Rogde S., Hougen H.P., Poulsen K.: Homicide by Blunt Force in 2 Scandinavian Capitals. The American Journal of Forensic Medicine and Pathology vol. 24, no 3, s. 288-291. 2003.

Sørensen E., Hansen S.H., Eriksen B., Morling N.: Application of thiopropyl sepharose 6B for removal of PCR Inhibitors from dna extracts of a thigh bone recovered from the sea. Int. J. Legal Med. 117, s. 245-47. 2003.

Sørensen T., Lynnerup N.: Mummies in a New Millenium. i: The Mummies from Pisissarfik I s. 19-20. Lynnerup N, Andreasen C, Berglund (eds.). Dansk Polar Center publication, no. 11, København 2003.

Afdeling for Retsgenetik

Gjetson D., Lee S., Maha G., Pritchard J., Taddie J., Allen R., Barber M., Pollack M., Morling N., Baird M., Conley C., Tincher B.: Standards for Parentage Testing Laboratories. 6th Edition. 55s. American Association of Blood Banks, Bethesda, Maryland, USA 2003.

Hallenberg C., Morling N.: Results of the 2001 paternity testing workshop of the English speaking working group. Advances in Forensic Genetics 9, s. 831-833. 2003.

Hallenberg C., Morling N.: Population study and validation of the Y-STR pentaplex for use in forensic case work. Forensic Genetics 9, s. 379-381. 2003.

Morling N.: New Trends in Forensic Genetics. Nordisk Rettsmedisin Volum 9 – nr. 3/4, s. 51-53. 2003.

Sanchez Sanchez J.J., Børsting C., Hallenberg C., Buchard A., Hernandez A.F., Morling N.: Multiplex PCR and minisequencing of SNPs – a model with 35 Y chromosome SNPs. Forensic Sci Int 137, s. 74-84. 2003.

Sanchez Sanchez J.J., Børsting C., Hallenberg C., Buchard A., Hernandez A.F., Morling N.: Multiplex PCR and mi-

- nisequencing of SNPs – a model with 35 Y chromosome SNPs. *Forensic Sci Int* 137, s. 74-84. 2003.
- Simonsen B.T., Tonnesen E., Hansen H.E.: The Qilakitsoq Mummies: Family relations reexamined by dna-profile. i: *Mummies in a New Millenium* s. 130-134. Niels Lynnerup, Claus Andreasen, Joel Berglund. Greenland National Museum and Archives & Danish Polar Center, Denmark 2003.
- Sørensen E., Hansen S., Eriksen B., Morling N.: Application of thiopropyl sepharose 6B for removal of PCR inhibitors from dna extracts of a thigh bone recovered from the sea. *Int J Legal Med* 117, s. 245-247. 2003.
- Sørensen E., Hansen S.H., Eriksen B., Morling N.: Application of thiopropylsepharose 6B for removal of PCR inhibitors from dna extracts from different sources. *Forensic Genetics* 9, s. 821-823. 2003.
- Afdeling for Retskemi**
- Behrendorff I., Steentoft A.: Medicinal and illegal drugs among Danish car drivers. *Accident Analysis and Prevention* 35, s. 851-860. 2003.
- Felby C., Klinke H.B., Olsen H.S., Thomsen A.B.: Ethanol from wheat straw cellulose by wet oxidation pretreatment and simultaneous saccharification and fermentation. 855, i: *Applications of Enzymes to Lignocellulosics ACS Symposium Series* s. 157-174. Shawn D. Mansfield & John M.Saddler. American Chemical Society, Washington, USA 2003.
- Johansen S.S., Genner J.: A fatal case of amlodipine poisoning. *Journal of Clinical Forensic Medicine* 10, s. 169-172. 2003.
- Johansen S.S., Hansen A.C., Müller I.B., Lundemose J.B., Franzmann M-B.: Three Fatal Cases of PMA and PMMA Poisoning in Denmark. *Journal of Analytical Toxicology* Vol 27, s. 253-256. 2003.
- Klinke H.B., Olsson L., Thomsen A.B., Ahring B.K.: Potential inhibitors from wet oxidation of wheat straw and their effect on ethanol production of *Saccharomyces cerevisiae*: Wet oxidation and fermentation by yeast. *Biotechnology and Bioengineering* Vol.81, 6, s. 738-747. 2003.
- Kristiansen J., Petersen H.W.: An Uncertainty Budget for the Measurement of Ethanol in Blood by Head-Space Gas Chromatography. P43s. Society of Forensic Toxicologists 34th Annual Meeting 2003, Portland Oregon 2003.
- Kæmpe A.B.P.: Bilkørsel og smertestillende medicin. *Hel-se* 11, s. 68-69. 2003.
- Müller I.B., Petersen H.W., Johansen S.S., Theilade P., Theilade P.: Fatal overdose of the herbicide bentazone. *Forensic Science International* 135, s. 235-236. 2003.
- Simonsen K.W., Kaa E., Nielsen E., Rollmann D.: Narcotics at street level in Denmark A prospective investigation from 1995 to 2000. *Forensic Science International* 131, s. 162-170. 2003.

Odontologisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder lektor, dr.odont. N.-E. Fiehn og viceinstitutleder professor, dr.odont. P. Holmstrup.

Institutbestyrelsen består af institutlederen, professor, dr.odont. et dr.med. I. Kjær, professor, dr.odont. B. Öwall, afdelingstandlæge K. Christensen, klinisk lærer S. Barsted, klinikassistent C. Baagøe, bioanalytiker D.S. Nolting, stud.odont. Anders Nissen, stud.odont. Nina Wulff.

Organisation

Instituttet er organiseret med en institutbestyrelse og en institutleder. Fagligt er instituttet opdelt i 13 afdelinger (afdelingsleder):

- Afdeling for Dentalmaterialer (E. Asmussen).
- Afdeling for Oral Diagnostik (E. Dabelsteen).
- Afdeling for Oral Medicin, Klinisk Oral Fysiologi, Oral Patologi & Anatomi (J. Reibel).
- Afdeling for Oral Mikrobiologi (T. Larsen).
- Afdeling for Ortodonti (I. Kjær).
- Afdeling for Parodontologi (P. Holmstrup).
- Afdeling for Protetik (B. Öwall).
- Afdeling for Pædagogik (S. Kreiborg).
- Afdeling for Radiologi (I. Sewerin, N.-E. Fiehn).
- Afdeling for Samfundsodontologi og Videreuddannelse (P.E. Petersen).
- Afdeling for Tand-, Mund- og Kæbekirurgi (A. Nattestad).
- Afdeling for Tandsygdomslære og Endodonti (E. Dabelsteen).
- Odontologisk Ældreforskningscenter (P. Holm-Pedersen).

Herudover er der 11 forskningslaboratorier samt en kliniksektion. Til rådgivning for institutbestyrelse og institutleder har institutbestyrelsen nedsat tre udvalg: forskningsudvalget ved formand, J. Reibel, kliniksektionsudvalget ved formand, J. Westergaard og it-udvalget ved formand, A. Nattestad.

Adresse

Panum Institut
Nørre Allé 20
2200 København N
Telefon 35 32 67 00
Fax 35 32 65 05
nef@odont.ku.dk
www.odont.ku.dk

Institutlederens årsberetning

OI har inden for odontologien til opgave at drive forskning på internationalt niveau og give videregående uddannelse indtil det højeste videnskabelige niveau, at varetage efter- og videreuddannelse samt at udføre særlige kliniske undersøgelser- og behandlingsopgaver på landsdels-/landsniveau.

I 2000 godkendte institutbestyrelsen en ny udviklingsplan, som skulle – det var tanken – udgøre grundlaget for

instituttets virke i 4-5 år frem. Men med udsigten til meget betydelige ændringer i forudsætningerne i forhold til "Udviklingsplan 2000" blev det nødvendigt at udarbejde "Tillæg til Udviklingsplan". Denne er blevet godkendt i efteråret 2002 af institutbestyrelsen. De væsentligste ændringer i de planlægningsmæssige forudsætninger er: 1) ny universitetslov med indførelse af nye ledelsesformer, 2) ressourcesituationen, 3) fakultetets decentraliseringspolitik, 4) ny løn og kravet om kompetenceudvikling og 5) behovet for en odontologisk uddannelsesreform. Til disse planlægningsforudsætninger knyttedes handlingsplaner, som i 2003 har udgjort det konkrete grundlag for instituttets udvikling. Dette vil blive fulgt op i 2004.

Det, der har stået øverst på dagsordenen i de sidste par år, har været at formulere en forskerrekutteringspolitik samt at implementere en sådan. Dette har ført til at antallet af unge odontologiske kandidater og unge tandlæger med interesse for forskning, er øget betydeligt. Antallet af ph.d.-studerende ved instituttet er således øget fra 3 til 18 fra 1998-2003. Ligeledes er antallet af forskningsassistenter og scholarstipendiater forøget. I de sidste par år har instituttet haft 6-7 scholarstipendiater ad gangen, hvilket er meget glædeligt, idet stimulationen til forskning gerne allerede skal finde sted i studietiden. Det, der er opgaven nu, er at fastholde denne forskerrekutteringspolitik.

På det kliniske område er arbejdet med investeringsplanen for udskiftning af klinikudstyret færdiggjort. Planen er afleveret til dekanen. En mindre men vigtig del af planen, er påbegyndt med ombygning af den første af instituttets 4 sterilisationer.

Pilotprojektet med henblik på systematisk indførelse af MUS blev sat i gang i januar/februar 2002. Projektet blev afsluttet i begyndelsen af 2003. MUS er herefter blevet gennemført for alle medarbejdere på instituttet og samarbejdsudvalget har godkendt en samlet politik for kompetenceudviklingen på instituttet.

Instituttet har i 2003 igangsat et planlægningsarbejde vedrørende efteruddannelse af tandlæger. I alt 12 kurser vil blive udbudt, og de første kurser vil blive afholdt i februar 2004.

Kliniksektionen

Patientbehandling og –service spiller en vigtig rolle for undervisning og forskning ved OI.

Kliniksektionen er landets største tandklinik med ca. 225 behandlingenheder. Der behandles dagligt ca. 1.000 patienter, de fleste som led i studenterundervisning. Patienttilgangen til OI er fortsat stigende, hvilket på den ene side er ønskeligt, idet den kliniske undervisning har haft behov for et større antal patienter, men på den anden side er instituttet ikke personalemæssigt gearret til det.

Gennem den kliniske undervisningskonventionelle tandlægeopgaver, ved forskning, hvor nye og avancerede metoder er i brug og gennem specialklinikernes virke, ydes der en landsdækkende service samt en udstrakt konsulentvirksomhed til praktiserende kolleger og offentlige myndigheder. Med tilstedeværelse af højt uddannet kompetence inden for de fleste fagområder, kombineret med adgang til

andre medicinske specialer ved RH, kan OI's specialklinikker gennemføre undersøgelser og behandlinger, som ikke er mulige andre steder. Hvert år modtages ca. 4.000 patienter som har behov for særlig diagnostik og specialbehandling.

Specialklinikker

Afdeling for Oral Medicin, Klinisk Oral Fysiologi, Oral Patologi & Anatomi udfører omfattende serviceopgaver i form af udredning og behandling af mundslimhindeleser, orofaciale smerter, kæbeledsbesvær, muskellidelser samt spytksekretionsforstyrrelser for OI, RH's Klinik for Tand-, Mund- og Kæbekirurgi og andre sygehuse, Den Kommunale Tandpleje, tandlæger og læger samt Sundhedsstyrelsen. Endvidere histopatologisk, cytologisk og immunpatologisk diagnostik for OI, RH's Klinik for Tand-, Mund- og Kæbekirurgi, tandlæger, læger og KVL samt tværfagligt samarbejde med HS, BBH om landsfunktionen i diagnostik og behandling af oromandibulære dystonier.

Afdeling for Oral Diagnostik visiterer ca. 10.000 patienter om året og sørger for fordeling af patienterne til Tandlægeskolens øvrige afdelinger. Nødbehandling foretages på ca. 10 patienter dagligt. I forbindelse med visitation undervises studenterne i diagnostik og behandling.

Afdeling for Oral Mikrobiologi varetager mikrobiologisk diagnostik og resistensbestemmelse på plaqueprøver fra patienter med avanceret marginal parodontitis for praktiserende tandlæger.

Afdeling for Parodontologi modtager henviste patienter med parodontale sygdomme fra hospitaler, den kommunale tandpleje, praktiserende læger og tandlæger til diagnostik og behandling.

Afdeling for Protetik varetager avancerede protetiske specialistbehandlinger, kæbeprotetik og behandling af patienter, som er strålebehandlet i hoved- halsregionen.

Afdeling for Radiologi udfører avancerede røntgenundersøgelser på henviste patienter.

Afdeling for Pæodonti udfører tandbehandling af børn i generel anæstesi og af asylansøgere, og har specialklinikker for såvel børn med ansigtsmisdannelser som patienter med odontofobi. Specialklinikken for børn med ansigtsmisdannelser har, bl.a. sammen med RH's Børnerheumatologiske Ambulatorium, landsdelsfunktion vedrørende børn med leddegigt. Afdeling for Pæodonti deltager i klinisk arbejde ved RH's Odontologiske Videncenter og ved RH's Klinik for Sjældne Handicap.

Afdeling for Tand-, Mund- og Kæbekirurgi deltager i klinisk arbejde på RH's Klinik for Tand-, Mund- og Kæbekirurgi. Endvidere udføres visse specialiserede behandlinger på OI.

Afdeling for Tandsygdomslære og Endodonti udfører diagnostiske udredninger af henviste patienter, og vejleder tandlæger og offentlige institutioner om kliniske behandlingsstrategier.

Afdeling for Ortodonti varetager i samarbejde med RH behandling af patienter med ekstrem kæbevækst. Desuden behandles patienter med søvnapnø i samarbejde med Nykøbing Falster Sygehus og Klinik for Specialistuddannelse. I alt 11 uddannede tandlæger følger Sundhedsstyrelsens treårige postgraduate uddannelse til specialtandlæge i ortodonti.

Retsodontologisk-Antropologisk Enhed udfører personidentifikationer og aldersvurderinger for politiet samt antropologiske vurderinger af fotografisk materiale.

Forskningsvirksomhed

Caries

Forebyggelse af caries

Forebyggelse, diagnostik og behandling af tidlige stadier af caries, herunder sammenhængen mellem klinik og radiologi, interaktion mellem mikroflora, spytt og de hårde tandvæv, samt udvikling af non-operative behandlingsmetoder.

Fissurforsøglingers prævalens på danske 15-årige i 2003 (K. Ekstrand, M.E.C. Christiansen).

Vurdering af nye metoder til diagnosticering af caries (K. Ekstrand, E. Andersen, S. Martignon, D. Ricketts, N. Pitts).

Effekt relateret til lakering af approksimale læsioner (K. Ekstrand, S. Martignon).

Evaluering af modeller for forebyggende tandpleje blandt ældre (E. Andersen, K. Ekstrand).

Protetisk behandling og cariesprævention af patienter, som er strålebehandlet i hoved-hals-regionen (B. Öwall, V. Qvist).

Emaljeproteineres følsomhed overfor bakterielle proteaser (D. Moe, N.-E. Fiehn).

Karakterisering af salivaproteiner ved elektroforese og HPLC (D. Moe, A. Bardow, S. Kirkeby, B. Nauntofte).

Undersøgelse af amylaseaktivitet i saliva (A. Bardow, D. Moe, S. Kirkeby, B. Nauntofte).

Udvikling af "tandvenlige" spyttstimulanser uden kariogent og erosivt potentiale (T. Jensdottir, A. Bardow, B. Nauntofte, C. Buchwald, A. Rasch).

Spyttets betydning for demineralisering af tandvæv (A. Bardow, S. Kirkeby, D. Moe, B. Nauntofte, J. Christoffersen, M. Christoffersen med B. Nyvad, J. Ten Cate, E. Hofer).

Behandling af caries

Behandling af den fremskredne carieslæsion samt forbedring af endodontiske behandlinger, herunder mikrobiologiske aspekter samt kortlægning af rodkanalsystemets makromorfologiske variation.

CAP-forsøget: Effekt af gradvis versus umiddelbar ekskavering af caries på permanente tænder med og uden pulpale smerter (L. Bjørndal, G. Bruun, C. Reit, E. Dabelsteen, C. Gluud).

En prospektiv klinisk evaluering af klasse I og -II plastrestaurationer i permanente tænder på unge i Københavns Kommune (U. Pallesen, A.L. Hallonsten, R. Højgaard, J. Halken).

Amalgamfri tandpleje for børn og unge. Sundhedsudbytte ved ændrede behandlingsmønstre i den kommunale tandpleje i Danmark og Norge (V. Qvist, T. Rokkedal Andersen, E. Manscher, A. Poulsen, B. Stranau, P.T. Teglers, N. Keiding, A.B. Tveit, I. Espelid).

Frekvens af rodbehandlinger i Danmark fra 1977-2002. Vurdering af det fremtidige behandlings panorama (L. Bjørndal, C. Reit).

Temp-forsøget: Klinisk og mikrobiologisk afprøvning af provisoriske fyldningsmaterialer anvendt inden for temporær endodonti (M.H. Laustsen, T. Larsen, C. Reit, E. Dabelsteen, L. Bjørndal).

PCR undersøgelse af *E. faecalis* i endodontiske infektioner (L. Bjørndal, C. Reit, N.-E. Fiehn)

Multivariate analysis on the outcome of endodontic treatment (D. Ørstavik, V. Qvist, K. Stoltze).

Tandrestaureringsmaterialer

Optimering af teknik ved anvendelse af restaureringsmaterialer, udvikling af nye restaureringsmaterialer, herunder klinisk afprøvning, samt undersøgelser relateret til materialernes biokompatibilitet og bivirkninger.

Binding af plast til dentin studeres ud fra flere synsvinkler relateret til: variation i anvendelsesteknik, kollagenets struktur, samt anvendelse i forbindelse med retrograd rodfyldning (E.C. Munksgaard, A. Peutzfeldt, E. Asmussen).

I et ph.d.-projekt (A. Sahafi) studeres styrke og holdbarhed af tænder forsynet med forskellige typer af rodstift og opbygning. Centralt står en optimering af bindingen mellem rodstift og plastcement (A. Peutzfeldt, K. Gotfredsen, E. Asmussen).

Tanderosioner

Tanderosion – prævalens og ætiologi. Undersøgelse af forekomst og ætiologi af tanderosion hos 16-49-årige (L.R. Nielsen, P. Suadani, J. Westergaard med Arbejdsmedicinsk Klinik, BBH).

Paradentose

Patogenetiske aspekter

Forskningsområdet omfatter patogenetiske aspekter ved udvikling af marginal parodontitis, herunder betydning af inflammatoriske mediatorer og deres regulering samt bakterier i den orale biofilm.

Undersøgelse af eksperimentelle modeller for marginal parodontitis og af aldosteronhæmmeres effekt på eksperimentel parodontitis i rotter (B.H. Bentzen, M.B. Grauballe, M. Björnsson, P. Holmstrup, K. Stoltze).

Undersøgelse af samspillet mellem parodontale patogener og øvrige orale bakteriearter samt af resistensforhold i anaerobe biofilm *in vitro* (T. Larsen, N.-E. Fiehn).

Mundhulens og almen sundhedstilstand

Interaktion mellem mundhulens mikroflora/parodontal sygdom og almen sundhedstilstand, herunder systemiske sygdomme.

Undersøgelse af forekomst af orale bakterier i aterosklerotiske kar, samt af bakteriemængde med orale bakterier efter tygning, tandbørstning og tandrensning hos patienter med forskellig grad af parodontal inflammation. Cytokinresponsen i mononukleære celler efter stimulering med autologe periopatogener (L. Andersen, T. Larsen, N.-E. Fiehn, L.K. Sørensen, A.H. Poulsen, P. Holmstrup med K. Bendtzen, T. Schrøder).

En undersøgelse af marginal parodontitis og præterm fødsel (T. Skuldbøl, P. Holmstrup, K. Stoltze sammen med K.H. Johansen, H. Nielsen, J. Bertelsen).

En undersøgelse vedr. sammenhæng mellem marginal parodontitis og hjerte-kar-sygdomme (K. Stoltze, K. Geismar, P. Holmstrup med F. Gyntelberg, B. Sigurd).

En undersøgelse vedr. mulig patogenetisk sammenhæng mellem marginal parodontitis og reumatoid arthritis (P. Holmstrup, A.H. Poulsen, K. Stoltze, K. Geismar med F. Gyntelberg, B. Sigurd, K. Bendtzen, H. Skjødt).

En epidemiologisk undersøgelse af marginal parodontitis og sygdommens sammenhæng med generel helse i samarbejde med Østerbrounderundersøgelsen (J. Kongstad, P. Holmstrup, M. Grønbek, K. Stoltze).

Diagnostiske metoder og behandling

Optimering af diagnostiske metoder og behandling, herunder anvendelse af antibiotika.

Hurtigt progredierende parodontitis. Projekt vedr. forbedret diagnostik og behandling af patienter med hurtigt forløbende fæstetab (J. Westergaard, A.H. Poulsen).

Undersøgelse af effekten af et nyt antibiotikum (Linezolid) på parodontale patogener og mundhulens normalflora (T. Larsen).

Behandling af tandtab

Tyggefunktion

Retablering af tyggefunktion ved behandling med implantater og proteser, herunder dental traumatologi, indheling af orale implantater samt patogenese, diagnostik og behandling af patologiske forandringer omkring orale implantater.

Subjektiv og objektiv vurdering af tyggefunktionen (B. Öwall, K. Stoltze, med B. Liedberg, P. Norlén).

Indikation for behandling med aftagelige delproteser (B. Öwall, S. Palmqvist, med E. Mushimoto, N. Jepson, A. Sofou, B. Wöstmann, E. Budtz-Jørgensen).

Broer understøttet af implantater og naturlige tænder. Retrospektiv 10-års undersøgelse af støbte enkelttandsopbygninger samt en prospektiv undersøgelse af Denzir-kroner (K. Gotfredsen, D. Balatsouka, E. Hjørting-Hansen). Ætsbroer: 5 led eller større. Prospektiv studie. Ætsbroer i studenterbehandlingen (B. Öwall, B. Funder). En prospektiv undersøgelse af plastretinerede broer som enkelttands-erstatning for patienter med tandagenesier (K. Gotfredsen, N. Dahlström, A.-L. Hallonsten, J. Halken, L. Esmark). Fast bro eller aftagelig protese på 3 implantater i underkæben. Et randomiseret, sammenlignende studie (S. Palmqvist, B. Öwall, S. Schou).

Kombinationsbehandlinger af fast og aftagelig protetik. En analyse af metoder, indikationer og resultater (B. Öwall, E. Budtz-Jørgensen, E. Mushimoto, N. Jepson, A. Sofou, B. Wöstmann).

Analyse af kæbemorfologi med henblik på implantatbehandling (M. Bokelund, M.W. Petersen, I. Sewerin).

Genopbygning

Genopbygning af kæber med knogletransplantat, vækstfaktorer og eller knogleerstatningsmaterialer.

Efter tandtab opstår ofte et svind af kæbeknoglen som umuliggør indsættelse af implantater. Der udføres kliniske og eksperimentelle undersøgelser af bl.a. knogletransplantater og vækstfaktorer (M. Aaboe, E. Hjørting-Hansen med F. Melsen, AU og H. Terheyden, Kiel; Stryker Biotech, USA).

Betydningen af nikotin i blodet for osseointegrationen og knoglehelingen (ph.d.-projekt, D. Balatsouka, K. Gotfredsen).

Kliniske undersøgelser med henblik på at belyse holdbarheden af implantatbehandling hos patienter med aggressiv parodontitis (S. Schou, P. Holmstrup, K. Stoltze, B. Holm, A. Schjødt, A. Runov, K. Gotfredsen, S. Palmqvist).

Xenotransplantation. Kortlægning af biologiske barrierer for xenotransplantation af væv og organer (S. Kirkeby, D. Moe med A. Hansen, E. Kemp, B. Aasted, K. Dahl, A. Kornerup, H. Dieperink, A.J.F. d'Ápicem, H.C. Winter, I.J. Goldstein, S. André, H.J. Gabius).

Præ- og postnatale undersøgelser med fokus på ætiologien bag agenesi (I. Kjær).

Kraniofacial vækst og funktion

Vækstmekanismer

Klarlægning af præ- og postnatale vækstmekanismer, herunder sammenhængen mellem hjernens og kraniets udvikling, genetiske/molekylærbiologiske styringsmekanismer og årsager til ansigts-, kæbe- og tandmisdannelser.

Prænatal udvikling. Neuro-osteologiske og molekylær genetiske aspekter i kropsakse, kranie- og tandudvikling: Sirenomeli. NGFR og PAX9 ved normal tand- og tungeudvikling, hypofyseudvikling ved hydrocephalus. Kortlægning af genetisk bestemte udviklingsfelter, specielt fossa cranii posterior, det cerebellare felt og det fronto-nasale udviklingsfelt med septum nasi og sutura vomero-maksilaris (I. Kjær, K.B. Becktor, D. Nolting, J. Lomholt, L. Hansen med B.F. Hansen, U. Hartling, L.T. Skovgaard, J. Keeling, I. Reintoft, T. Ono, K. Kjær, K. Stoltze, A. Tuxen, J. Opitz, E. Gilbert-Barnes, U. Hartling).

Postnatal udvikling. Kraniofacial udvikling inklusiv tandruption (I. Kjær, K.B. Becktor, L. Hansen, E. Andersen, S. Axelsson, T. Bjørnland, K. Storhaug).

Forebyggelse og behandling

Diagnostik, forebyggelse og behandling af medfødte, oftest genetisk betingede og erhvervede afvigelser og sygdomme i ansigt, kæber og tænder, herunder ortodontiske og kirurgiske behandlinger samt odontogene cyster og tumorer.

Kraniofaciale anomalier. Undersøgelserne har til formål at kortlægge kraniofacial morfologi og vækst samt tandudvikling og -ruption hos børn med ansigtsmisdannelser. Hertil kommer genetiske studier. Analyse af kæbevækst, okklusionsudvikling og oral funktion hos børn med kæbeledsartit. Kariesprogression i det primære tandsæt. Odontologisk status hos patienter med henholdsvis Ehlers-Danlos syndrom og Kerubisme. Kraniofacial morfologi og vækst hos børn med læbe-gane-spalte, Williams syndrom, Acromegali, unilateral condyl hypoplasi, Adult syndrom, ectodermal dysplasi og tricho-rhinophalangealt syndrom. Genetiske studier vedr. oligodonti (S. Kreiborg, L.A. Nielsen, N.V. Hermann, M.O. Lexner, L.R. Olsen, M. Klein, S. Krarup, J. Eriksen, T.A. Darvann, I. Kjær, K.B. Becktor, B.W. Nielsen, A. Bek, B. Rosmann, C.E. Pedersen, S. Axelsson, T. Bjørnland, A. Heiberg, K. Strohaug, M. Koch).

Klinisk forskning. Apparaturbehandling ved søvnapnø, unilateral condyl hypoplasi samt medfødte og erhvervede afvigelser i dentitionen ved bl.a. standset eruption, overtallige tænder og Hyper IgE syndrom (I. Kjær, K.B. Becktor, L. Hansen, S.H. Nielsen).

Kæbernes bevægeapparat

Diagnostik, forebyggelse og behandling af lidelser i kæbernes bevægeapparat, herunder betydning af tyggemusklernes struktur og funktion, aldring, kranie-morfologi og kranio-cervikal holdning, kirurgisk og konservativ kæbeledsbehandling samt smerter i det orofaciale område.

Tyggemuskler, kæbeled og kæbefunktion undersøges under normale forhold og i forbindelse med smertevoldende reumatologiske og lokale belastningslidelser. Specielt analyseres variationen i tyggemusklernes funktionsmønstre, kraft, vævskvalitet samt underkæbens mobilitet og kæbeledenes funktion og struktur. Hertil kommer forskning i smerteudvikling samt interventions- og rehabiliteringsforskning i relation til de smertevoldende lidelser (M.

Bakke, N.V. Hermann, P.K. Nielsen, C.E. Thomsen, A. Tuxen, N.M. Thorsen, A. Vilman, T. Darvann, K. Gotfredsen, B. Holm, S. Kreiborg, I. Sewerin, L. Sonnesen med T. Alkjær, L. Eriksson, M. Farella, R. Hansdottir, S. Hillerup, B.R. Jensen, K. Jørgensen, Aa. Wagner).

Forskning i diagnostik, klassifikation og behandling af neurologisk betingede funktionsforstyrrelser i tyggemusklerne ved hjælp af kliniske neurofysiologiske undersøgelsesmetoder (M. Bakke med T. Dalager, E. Møller, S. Prytz, L. Werdelin).

Undersøgelser vedr. kirurgisk behandling af kæbeledslidelser med det formål at vurdere effekten af forskellige kirurgiske teknikker sammenlignet med kendte konservative muligheder (M. Bakke, N.M. Thorsen med L. Eriksson, S. Hillerup). Præcision, holdbarhed og kvalitet af kirurgisk behandling af vækstbetingede kæbeanomalier (A. Nattestad).

Mundslimhinde og spytt

Mundslimhinde og spytkirtler

Opretholdelse af normal struktur og funktion i mundslimhindens, herunder cellulære kommunikations- og reguleringsmekanismer i mundslimhinde og spytkirtler, spyttets og mundslimhindens kulhydratstrukturer samt sårheling og forsvarsmekanismer i mundhulen.

På spytkirtler foretages undersøgelser af transportveje og reguleringsmekanismer for elektrolytter, vand og proteiner, af cellulære kommunikationsmekanismer og kontrol af spyttsekretion og -sammensætning samt behandling af mundtørhed og savlen. Endvidere undersøges interaktionen mellem spytt, lugt- og smagssansning samt karakteristisk af spyttets mængde og sammensætning under funktionelle stimuli (B. Nauntofte, A.M.L. Pedersen, A. Bardow, S.B. Jensen, K. Tritsarlis, M. Bakke, C.E. Thomsen med D. Looms, S. Dissing, A.M. Haahr).

Sygdomme i mundhulens væv

Ætiologiske, patogenetiske, diagnostiske og behandlingsmæssige aspekter af sygdomme i mundhulens væv i forbindelse med mundtørhed og ændret spyttkvalitet, gærsvampe- og virusinfektioner samt mundhulekræft og forstadier hertil, herunder identifikation af sygdomsfremkaldende genetiske defekter.

Systemisk sygdom/lægemedelindtag undersøges i relation til udvikling af caries og mundhulesygdomme hos patienter med Sjögrens syndrom, cystisk fibrose, spiseforstyrrelser og orale lichenoid forandringer. Endvidere undersøges skader i mundhulen efter kemoterapi, herunder evt. langtidsvirkninger. Der arbejdes med markører til identifikation af patienter med øget risiko for udvikling af sygdomme og til monitorering af sygdomsaktivitet i slimhindens, herunder undersøgelser af keratin- og glykosyleringsmønstre og genetiske ændringer i AB0-genet ved cancer og præcancer samt HPV-inficerede mundslimhindelidelser. Endelig karakteristisk af stamceller i humant pladeepitel (B. Nauntofte, A.M.L. Pedersen, L.A. Torpet, J. Reibel, F. Prætorius, A. Bardow, C. Kragelund, S.B. Jensen, A.W. Dynesen, S. Dabelsteen, E. Dabelsteen med K. Brøsen, P.P. Clausen, J. Hallas, C. Hansen, E. Hofer, B. Norrild, B. Nyvad, J. Olsen, H. Eiberg, P. Guldborg, G. Orth, J.M. Ten Cate, N. Tommerup).

Cancer i mundhulen. Studierne koncentrerer først og fremmest om at identificere forskelle i genaktivitet hos de

patienter der overlever, i forhold til de patienter der har et dødeligt forløb. Formålet er at etablere et bedre grundlag for behandling af patienter med kræft i mundhulen. Endvidere studeres inaktivering af tumor suppressorgener (ph.d.-projekt) i oral cancer og omliggende slimhinder. Endelig studeres tobaksekstraktens indflydelse på produktion af vækstfaktorer med special fokusering på stimulering af epitelial vækst (E. Dabelsteen, S. Gao, S. Dabelsteen). Projektet er et samarbejde med Kræftens Bekæmpelse, Institut for Medicinsk Biokemi og Genetik, KU, RH, Odense Universitetshospital og DTU.

Glykobiologi. Cancer vaccineprojekt udføres i samarbejde med en række europæiske forskningsgrupper finansieret delvist af 2 EU-Biotechbevillinger. Recombinante enzymer anvendes til syntese af mucin glycopeptid-fragmenter med cancerassocieret glykosylering. Glycopeptider anvendes som vacciner i transgene mus (humaniseret med MUC1) og i patienter i samarbejde med Sloan-Kettering Memorial Cancer Center, New York. Studier af mucin-type O-glykosylering fokuserer på en stor polypeptid GalNAc-transferase familie og har vist, at enzymer i denne familie har et funktionelt lektin domæne associeret deres katalytiske enhed, som styrer enzymernes funktion. Andre funktioner af disse lektiner undersøges. Studier af glykolipid biosyntese foretages i samarbejde med WMBL finansieret delvist af en HFSP bevilling. En række glykosyltransferase gener i modelorganismen *Drosophila* er klonet og udtrykt og disse sekventielle funktioner under biosyntese af glykolipider undersøges. Det er vist, at de tre første trin er essentielle for udvikling (U. Mandel, E.P. Bennett, H. Clausen).

Antimykotisk effekt af humant spyttprotein og bovint mælkeprotein på humane *C. albicans*, samt karakterisering af de involverede proteiner (A. Bardow, T. Larsen, D. Moe, B. Nauntofte, A.M.L. Pedersen, S.B. Jensen, S. Kirkeby).

Udvikling af stimulanser mod halitose (T. Jensdottir, A. Bardow, B. Nauntofte, A. Rasch, C. Buchwald, J. Lyk-keaa).

Individ & samfund

Forebyggelse og behandlingsstrategier

Individ-, miljø- og samfundsmæssige faktorer indflydelse på oral sundhed, forebyggelse og behandlingsstrategier, herunder aldringens og almensygdommes indflydelse, rygning og alkoholmisbrug, medicinforbrug, odontofobi samt problemer i forbindelse med psykiske og fysiske handicap.

Den psykologiske, sociale og kulturelle forståelse af angst, depression og smerte i befolkning og sundhedsvæsen. Projektet er udarbejdet sammen med Den Medicinske Forskningsenhed i Ringkøbing Amt. Odontofobi, smertebeskrivelse og adfærdsterapeutiske principper. Undersøgelsen er en systematisk beskrivelse af patienter med odontofobi og evaluering af forskellige behandlingsprincipper (E. Friis-Hasché).

Ældreforskningsprogrammet skal med sine første 9 delprojekter systematisk kortlægge kliniske forhold, samt epidemiologiske, biologiske og psykologiske aspekter, diagnostik og behandling af orale lidelser samt organisatoriske og samfundsodontologiske aspekter af, hvad aldringsprocesserne og generelt helbred betyder for mundhulens og tændernes sundhedstilstand, behandling, forebyggelse og sundhedsfremme hos den voksende ældrebefolkning (P. Holm-Pedersen, P.E. Petersen, P. Holmstrup, K. Ekstrand,

S. Kirkeby, A.M.L. Pedersen, B. Nauntofte, J. Reibel, L.A. Torpet, E. Andersen, B. Ellefsen, K.M. Heegaard, L. Vilstrup med flere institutter og centre ved KU og HS).

Tandplejesystemer

Udvikling af optimale tandplejesystemer og mundsundhed for hele befolkningen, herunder epidemiologiske og sundhedssociologiske befolkningsundersøgelser, sundhedsøkonomiske evalueringer og sundhedstjenesteforskning i relation til tandplejens organisation.

Sundhedsfremme og forebyggelsesprogrammer i relation til mundsundhed for hele befolkningen. Undersøgelser af livskvalitet og relationen mellem oral sundhed og almensygdomme (P.E. Petersen). Klinisk epidemiologisk undersøgelse af oral sundhedsstatus hos voksne danskere (ph.d.-projekt, U. Krusturp).

Æstetisk og kosmetisk tandpleje. En analyse (B. Öwall, G.E. Carlsson, G. Hermerén, B. Glimstedt, K. Nilner, S. Scholander).

Organisationsudvikling i Grønlandstandplejen. Tandsygdomsforekomst hos børn og unge i Grønland, epidemiologiske og sundhedssociologiske undersøgelser af voksne grønlændere. Sundhedsinformationssystemer og evaluering (P.E. Petersen, L.B. Christensen med N. Enevoldsen).

Tandsundhed og tandplejeadfærd hos voksne danskere. Oral sundhedsadfærd og tandsundhed hos børn og forældre, forebyggende ungdomstandpleje og tandforholdene hos mor og barn i et longitudinelt perspektiv. Gingivale forhold og egenomsorg hos gravide kvinder. Inequalities in oral health of children – NIH international studies (P.E. Petersen, L.B. Christensen med A. Bastholm, L. Laurberg, V.J. Poulsen). Forsøgstandpleje for kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister samt langtidseffekt af kommunal ældretandpleje. Tandforholdene hos patienter med Sjögrens syndrom. Evaluering af børnetandplejesystemer og omsorgstandplejen. Udvikling af kvalitetssikringssystemer for tandplejen i Europa (P.E. Petersen, L.B. Christensen, M. Schiødt).

International oral sundhed og epidemiologiske indikatorer for helsetjenesteforskning. Undersøgelser af oral sundhed og sygdom samt oral sundhedsadfærd/-fremme hos børn, forældre, skolelærere og voksne samt organisation og evaluering af sundhedsprogrammer og odontologisk sundhedstjeneste i Central- og Østeuropa (Letland, Rumænien, Polen, Tjekkiet, Slovakiet, Hviderusland, Ungarn, Portugal), Afrika (Madagaskar, Senegal, Comores Islands, Zanzibar, Tanzania, Burkina Faso), Mellemøsten (Jordan) og Østen (Thailand, Kina, Indien, Nepal). Der er 42 udenlandske ph.d.-studerende inden for området (P.E. Petersen, L.B. Christensen med V.J. Poulsen, samt medarbejdere fra institutioner og sundhedsmyndigheder i de respektive lande).

Klinisk hygiejne. Undersøgelse af effekten af desinfektion af aftryk for smitteoverførsel til laboratoriepersonale (N.-E. Fiehn, T. Larsen). Udvikling af procedurer/systemer for forebyggelse af krydsinfektioner relateret til Hepatitis/aids/hiv i tandplejen i Central og Østeuropa (P.E. Petersen, K. Stoltze, N. Skaug).

Personidentifikation

Retsodontologisk personidentifikation, herunder molekylærbiologisk identifikation, antropologisk vurdering af ansigtstræk, evaluering og udvikling af aldersvurderingsmetoder samt anvendeligheden af tænders makromorfologi ved personidentifikation.

Biokemisk undersøgelse af den aldersbetingede racemisering af L-aminosyre til D-aminosyre i tandvæv. Undersøgelse af anvendeligheden af en historisk kraniesamling i retsodontologisk og antropologisk praksis. Undersøgelse vedrørende aldersvurdering af asylansøgere (B. Sejrsen, J. Dissing, J. Jakobsen, N. Lynnerup, N. Dyrgaard).

Medicoteknik

Elektriske impulser

Monitorering af elektriske impulser i relation til biologiske systemer.

Digital signalopsamling og -behandling fra exitabelt væv. Opsamling af polygrafiske registreringer, herunder udvikling af kommunikations-setup til eksisterende udstyr og kompakte galvanisk isolerede forstærkere til registrering af elektrofysiologiske signaler (EMG/EKG/EEG), der muliggør udvikling af bærbare batteridrevne systemer til anvendelse i klinikken. Tillige softwareudvikling til registrering, lagring og screening/forbehandling af data. Udvikling af dedikerede digitale signalbehandlingsalgoritmer til dataanalyse, bl.a. multidimensionel mønstergenkendelse, unsupervised clusteranalyse og averaging (C.E. Thomsen).

3-dimensionel billedteknik

Udvikling og anvendelse af 3-D-billeddannende teknikker inden for odontologisk og medicinsk forskning.

Analyse af multi-modale 3-D og 4-D-billeder med henblik på beskrivelse af kæbevækst. Computerbaseret simulering af kirurgi. Interaktiv multi-skala segmentering. 3-D-visualisering af prænatal kraniofacial morfologi vha. mikro-CT og mikro-MR scanning. 3-D MRI-analyse af kæbeled og tyggemusklér. Metode til bestemmelse af kraniofacial asymmetri ved kraniesynostose. 3-D-formmodel- lering af maksillens udvikling hos børn med læbe-ganespalte. 3D-analyse af kraniofacial vækst og tanderuption. Undersøgelserne udføres på et fælles forsknings- og udviklingslaboratorium imellem OI, RH og DTU (S. Kreiborg, N.V. Hermann, J. Sporing, S. Krarup, T.A. Darvann).

Andre projekter

Kasuistiske meddelelser om radiologiske emner (M. Bokelund, H. Obari, I. Sewerin).

Terminologisk Emner (V. Alexandersen, I. Sewerin).

Pædagogik og læring. Tandlægeuddannelsen er en traditionel og meget skemalagt uddannelse. Det undersøges, hvorledes udbyttet af undervisningen kan forbedres bl.a. ved fokusering på individuel læring og it. Der er 4 udenlandske ph.d.-studerende inden for området (A. Nattestad med D. Shanley, R. Attström).

Videreudvikling, implementering og modtagelse af en OSCE, en ny formativ, integreret, klinisk eksamensform til fremme af reflekterende tænkning (T. Larsen, D. Jeppe-Jensen).

Articain's toksikologiske effekt på epitel- og bindevævsceller (M. Aaboe med M.L. Olsen, J. Jakobsen, DFU).

Udvikling af intraoral buccal smertemodell (M. Aaboe med J. Jakobsen, DFU og M. Werner, Lund).

Andre ph.d.-projekter

"En specifik glykosyltransferase involveret i Leptin-medieret føderregulation" (H. Wandall).

Aetiologic Aspects of Dental Eruption. Focus on the interaction between ectoderm, innervation and alveolar bone (K.B. Becktor).

Design og testning af mucin-glykopeptid-cancervacciner (M.A. Tarp).

Approksimal caries: Patologi, diagnostik og non-operativ behandling. Litteraturstudier indikerer at approksimale caries læsioner ofte progredierer. Projektet her vurderer bl.a. effekten af en metode, hvor læsionerne lakeres (S. Martignon).

Evaluering af modeller for forebyggelse af tandsygdomme blandt hjemmeboende ældre mennesker over 75 år. Projektet vurderer effekten af et månedligt hjemmebesøg af en tandplejer samt effekten af Prevident 5000: 5000 ppm flourtandpasta (E. Andersen).

Faglige og administrative hverv

Tillidshverv

Ved OI

L.A. Nielsen: Studieleder.

D. Moe: Vicedestudieleder og studievejleder.

N.-E. Fiehn: Formand for SU.

E.C. Munksgaard: Formand for Arbejdsmiljøudvalget samt kemikalieansvarlig.

T. Larsen: Formand for Hygiejneudvalget.

V. Qvist: Formand for Materialeudvalget.

K. Ekstrand: Faglig leder af den postgraduate kursusvirksomhed.

Ved SVF

S. Kirkeby: Medlem af Forskningsudvalget.

S. Kreiborg: Medlem af Forskningsudvalget, Forskningsudvalgets forretningsudvalg samt leder af det kraniofaciale team (RH) og 3-D-laboratoriet.

E. Dabelsteen: Medlem af Strategiudvalget.

B. Nauntofte: Prodekan og medlem af en række udvalg under SVF og KU.

J. Reibel: Medlem af ph.d.-studienævnet.

N.-E. Fiehn: Medlem af Fakultetsrådet og udvalg angående udarbejdelse af forslag til fælles bacheloruddannelse for tandlæge- og tandplejerstudiet.

D. Moe: Formand for Biblioteksudvalget.

A.M.L. Pedersen: Formand for Studiestartsudvalget (odontologi).

E. Friis-Hasché: Lektor i sundhedspsykologi.

C.E. Thomsen: Medlem af FSU og IKT-udvalget.

H. Clausen: Medlem af instituttets og fakultets samarbejdsudvalg samt tillidsrepræsentant.

J. Lykkeaa: Medlem af Fakultetsrådet.

E.C. Munksgaard: Medlem af arbejdsmiljøudvalget.

Eksterne

Videnskabelige medarbejdere ved OI er medlem af SSVF (næstformandspost), rektors It-udvalg og ph.d.-udvalg. Endvidere i bestyrelser/udvalg/styregrupper og eller samarbejdspartnere i Specialtandlægenævn; DFU; Universitetshospitalernes Center for Sygepleje- og Omsorgsforskning (UCSF); Det Rådgivende Udvalg for Tandlægeuddannelsen i EU; Dansk Standards arbejdsgruppe vedr. infektionshygiejne på tandklinikker; Arbejdsgruppen til revision af "Råd og Anvisninger om Desinfektion i Sundhedssekto-

ren"; Udvalg vedr. Videnskabelig Uredelighed; DTF's Efteruddannelsesråd, Sundhedsuddannelsesråd, Forskningsudvalg og Årskursuskollegium; TNL's Kursusudvalg, Forskningsudvalg og OSKAT-uddannelsen; WHO Collaborating Centre for Community Oral Health Programmes and Research; WHO Health Research Council; Danida's forskningsbistands-programmer; KU's Nord/Syd satsningsområde for forskning; GCP-KUH; Styregruppen vedr. globalt initiativ til forbedring af tandlægeuddannelsen; MPH-uddannelsen nationalt/internationalt; Craniofacial Biology Group IADR; European Orthodontic Society; EU's forskningsprogram COST B23 "Odontogenese"; International College of Prosthodontists; Neuroscience Group, IADR; International Headache Society; International Association for the Study of Pain; European Research Group on Oral Biology; ekspertgruppe for Dentala Material; Svenska Tandläkare-Sällskapet; Nordisk Odontologisk Forenings præsidium; Rigspolitichefens Identifikationsberedskab; Fraktionen af Ingeniører ved KU; DOF-UNI; Center for Bevægelseforstyrrelser og Center for Forskning og Udvikling på Ældreområdet (HS); Foreningen af Specialtandlæger i Tand-, Mund- og Kæbekirurgi; Association for Dental Education in Europe; Medicinsk-Historisk Selskab; Dansk Selskab for Reproduktion og Fosterudvikling; Dansk Retsodontologisk Forening; Dansk Selskab for Bidfunktionslære; Dansk Endodontiforening; Fellow ad eundem, Royal College Surgeons London, Dansk Tandlægeforening, NIOMs certificeringskomité; forskerskole i cellebiologi, KU; International Glycoconjugate Organisation.

Bedømmelsesudvalg

E. Asmussen: Vedr. hollandsk doktordisputats.
 M. Bakke: Vedr. overtandlægestilling.
 S. Kreiborg: Vedr. ph.d.-afhandling ved DTU, overtandlægestilling og lektorat ved OI samt professorat i ortodonti ved Turku Universitet.
 I. Kjær: Vedr. professorat i Turku.
 B. Nauntofte: Vedr. professorat i Stockholm.
 J. Reibel: Vedr. professorat i Oulu.
 S. Kirkeby: Vedr. lektorat.
 E. Dabelsteen: Vedr. professorat i Eksperimentel Virologi.
 T. Larsen: Vedr. lektorat.
 K. Stoltze: Vedr. ph.d.-afhandling.
 P. Holmstrup: Vedr. lektor/overlægestilling i Stockholm, professorat i Göteborg og overtandlægestilling.
 J. Westergaard: Vedr. lektor/adjunktstilling.
 P.E. Petersen: Vedr. lektorat, professorat i Linköping, og ph.d.-afhandling, AU.
 A. Peutzfeldt: Vedr. adjunktur og svensk doktordisputats.
 V. Qvist: Vedr. professorat UCLA, USA og 1. amanuensisstilling, Oslo Universitet.
 L. Gahnberg: Vedr. disputats i Malmö og Umeå.
 P. Holm-Pedersen: External referee, Iowa.
 H. Clausen er formand for lektoransættelsesudvalg, OI, samt medlem af dr.med.-udvalg, KU.
 L. Bjørndal: Vedr. ph.d.-afhandling, Göteborg.

Udvalg og Fonde

P. Holm-Pedersen: Formand for IADR Distinguished Scientist Award in Geriatric Oral Research Subcommittee.
 P. Holmstrup: Formand for bestyrelsen for Ingeborg og Leo Dannins Legat.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Medarbejdere ved OI udfører konsulent- og rådgivningsvirksomhed for Rehabiliteringscentret for Torturoverlevende, SSVF, Swedish Social Research Council, WHO, Grønlandstandplejen, Den Sociale Ankestyrelse, Dansk Røde Kors og har udfærdiget redegørelser om odontologiske problemstillinger til Dansk Tandlægeforening, Sundhedsstyrelsen, Miljøstyrelsen, Retslægerådet, Patientklagenævnet samt i forbindelse med syns- og skønssager for tandlæger i den offentlige tandpleje.

Formidling

Redaktionelle hverv

E. Asmussen: Medlem af Advisory Editorial Board for Eur J Oral Sci og Editorial Board for J Adhesive Dent.
 E.C. Munksgaard: Medlem af Editorial Board for J Adhesive Dent.
 A. Peutzfeldt: Medlem af Editorial Board for Oper Dent og Editorial Board for J Adhesive Dent.
 J. Reibel: Medlem af Editorial Board ved Oral Medicine, J Oral Pathol Med. og editorial Board ved Oral Biosci & Med.
 B. Nauntofte: Medlemmer af editorial Board ved Oral Biosci & Med.
 E. Dabelsteen: Redaktør af J Oral Pathol Med og medlem af Advisory Editorial Board for Eur J Oral Sci.
 H. Clausen: Medlem af Editorial Board for Glycoconj J.
 I. Kjær: Associate Editor ved Eur J Orthod og Comput Med Biol.
 P. Holmstrup: Redaktør af Oral Health Prevent Dent og i Editorial Board ved J Clin Periodontol og Crit Rev Oral Biol Med, Associate Editor for Acta Odontol Scand, i TB's fagredaktion samt redaktør af Nordisk Odontologisk Årbog.
 B. Öwall: Medlem af Redaktionsnævnet for Protetyka Stomatologiczna (Polish Prothodont J).
 S. Kreiborg: Medlem af Editorial Board ved Clin Orthod Res.
 I. Sewerin: Faglig-videnskabelig redaktør af TB, odontologisk og sproglig redaktør ved Klinisk Ordbog samt odontologisk redaktør ved Danmarks Nationaleleksikon.
 P.E. Petersen: Videnskabelig redaktør af TNL's Tidsskrift og redaktør af J de Santé Public Madagascar; medlem af Editorial Board ved CDOE, Czech Dental Journal, Romanian J of Prevent and Soc Med.
 A. Nattestad: Medlem af redaktionen på Eur J Dent Educ.
 P. Holm-Pedersen: Redaktør af Nordisk Geriatri og medlem af International Advisory Board for Gerodontolgy.
 V. Qvist: Medlem af Editorial Board på J. Adhes. Dent.
 L. Bjørndal: Medlem af Editorial Board ved Operative Dent.
 A.M.L. Pedersen: Medlem af redaktionskomiteen for Lægeforeningens Medicinfortegnelse.

Kongresser og symposier
 A.M.L. Pedersen og B. Nauntofte: Arrangeret symposium "Sjögren's Syndrome – from Molecule to Clinic" i Schweitz (Zürich).
 E. Dabelsteen: Medarrangør af ph.d.-kurset "How to write a successful grant application".
 P.E. Petersen: Organiseret kongresser i folkesundhedsvi-

denskab i Madagaskar, Dar-es-Salaam (MUCHS), Frankrig (Paris), Thailand (Bangkok), Ungarn (Budapest), Schweiz (Geneve) og FDI (Sidney).

P. Holmstrup: Været faglig arrangør af Dansk Tandlægeforenings symposium.

H. Clausen: Medarrangør af International Workshop on Glycosylation and Immunity, Greece.

National og international forskningssamarbejde

Nationalt

Videnskabelige medarbejdere ved OI har forskningssamarbejde med forskere ved afdelinger, institutter, fakulteter og centre ved KU, RH, HS, Københavns Amt, Herlev Hospital, Hvidovre Hospital, Glostrup Hospital, Kennedy Institut, Tale-Høre Institut, Arbejdsmedicinsk Klinik og Hjerterehabileringsklinikken, BBH, Center for Multihandikappede, Juliane Marie Centret, Bartholin Institut, Endvidere AU, Aarhus Universitetshospital, OU, Odense Universitetshospital, DTU, It-Højskolen, DVL, Kræftens Bekæmpelse, Statens Institut for Folkesundhed, Esbjerg Sygehus, Ålborg Sygehus, Hillerød Sygehus, Den Kommunale Tandpleje, Micro Photonics, Silicongraphics A/S, TOMS-gruppen, Danmarks Farmaceutiske Universitet.

Internationalt

Videnskabelige medarbejdere ved OI har samarbejde med forskere på universiteter i Stockholm; Malmö; Umeå; Göteborg; Oslo; Kiel; Bruxelles; London; Zürich; Amsterdam; Naples "Frederico II"; Indianapolis; Dundee; Gainesville; Thessaloniki; Giessen; Geneva; Newcastle; New York; Morioka; Ludvig –Maximilians University, München; Osaka; National University of Singapore; Dalhousie University; Washington; Johns Hopkins Medical Institution; Harvard School of Dental Medicine; Washington; Iowa; Michigan Medical School; Ann Arbor; Lisbon; Peking; Wuhan; Prince of Songkla University; Majunga; Dar-es-Salaam; Jordan; Bucharest; Iasi; Medical University of Minsk; Birmingham; Portland; Endvidere Mayo Clinic, Rochester; Immunology Research Center, Victoria; Hospital for Sick Children, Edingburgh; University Hospital Utrecht; Sahlgrenska Sjukhuset; Universitetssjukhuset i Malmö; EMBL laboratoriet, Heidelberg; TAKO Centeret, Oslo; EU-Biotech-project; NIOM; NIH; WHO.

Gæsteforskere

L. Wang, S. Gao, T. Ono, Q. Tao Vang, J. Bai, Peng Bin, Ling Zhu, Kina; R. Kavitha, V. Narasinganallur, Indien; P. Liu, K. Aldridge, R.J. Gorlin, USA; D.-J. Namdjou, I. Golan, Tyskland; F. Irazoqui, Argentina; A. Sandham, Singapore; J. Hunsrisakhun, Thailand; N. Razanamihaja, S. Ralison, Madagaskar; B. Varenne, Burkina Faso; B. Greck, Frankrig; N.C. Bolanos, S. Martignon, Colombia; E. Hofer, Schweiz; R. Hansdottir, I.B. Arnadottir, Island; C.P. Andersen, Brasilien; A. Zalewska, Polen; A. Ossor, L. Gahnberg, C. Reit, Sverige; E. Franken, Holland; M. Mars, England; Y.F. Liao, Taiwan; N. Kitai, S. Murakami, K. Takada, T. Abo, Japan.

Netværk

(EU-TEMPUS) Bucharest University of Medicine & Pharmacy, Romania (Danida ENRECA) University of Majunga, Madagaskar (RUF) University of Dar-es-Salaam, Tan-

zania (Danida Fellowship Programme) University of Prince of Songkla, Thailand (Danida) University of Peking/Wuhan, China.

Instituteder Nils-Erik Fiehn

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	43,3	13,8	57,2
DVIP	30,2	3,3	33,4
STIP	7,9	1,3	9,1
TAP	130,6	6,8	137,4
Årsværk i alt	212,0	25,2	237,2
Løn	77.685,0	9.601,0	87.287,0
Frikøb mv.	616,0	1.197,0	1.813,0
Øvrige drift	17.278,0	8.411,0	25.688,0
Anskaffelser	1.895,0	1.021,0	2.915,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>97.474,0</i>	<i>20.229,0</i>	<i>117.703,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Asmussen, Erik; professor.
 Bakke, Merete; lektor.
 Becktor, Karin; adjunkt.
 Bjørndal, Lars; lektor.
 Christensen, Lisa Bøge; forskningsadj.
 Clausen, Henrik; lektor.
 Clausen, Ulla Marie Mandel; lektor.
 Dabelsteen, Svend Erik; professor.
 Ekstrand, Kim Rud; lektor.
 Fiehn, Nils-Erik; lektor.
 Friis-Hasché, Erik Erwin; lektor.
 Gahnberg, Lars Börje; professor.
 Gotfredsen, Klaus; lektor.
 Hermann, Nuno Vibe; forskningsadj.
 Holmstrup, Palle; professor.
 Jeppe-Jensen, Dorte Nyholm; studielektor.
 Kenrad, Birgit; adjunkt.
 Kirkeby, Svend; lektor.
 Kjær, Inger Margrethe; professor.
 Kreiborg, Sven; professor.
 Larsen, Tove; lektor.
 Moe, Dennis; lektor.
 Munksgaard, Erik Christian; lektor.
 Nattestad, Anders; lektor.
 Nauntofte, Birgitte Dissing; professor.
 Nielsen, Lis Inge Almer; lektor.
 Owall, Bengt Erik; professor.
 Palmqvist, Rolf Manfred Sigvard; lektor.
 Pedersen, Anne Marie Lyng; lektor.
 Petersen, Poul Erik; professor.
 Peutzfeldt, Anne; lektor.
 Poulsen, Anne Havemose; forskningsadj.
 Prætorius, Finn; lektor.
 Qvist, Vibeke; lektor.
 Reibel, Jesper; professor.
 Reit, Claes-Erik; gæstелеktor.

Sewerin, Ib Paul; lektor.
Stoltze, Kaj; lektor.
Thomsen, Carsten Eckhart; lektor.
Torpet, Lis Andersen; lektor.
Tuxen, Anette; lektor.
Vilstrup, Lene; adjunkt.
Westergaard, Jytte; lektor.
Winnberg, Anders; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Bennett, Eric Paul; lektorvikar.
Holm-Pedersen, Poul; professor.
Jensen, Allan Bardow; adjunkt.
Stahlhut, Martin Willi Franz H; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Andersen, Carla Cruvinel Pontes; forskningsass.
Andersen, Erik; forskningsass.
Azzouzi, Zohair Abdeslem; forskningsass.
Balatsouka, Dimitra; ph.d.-stipendiat.
Christiani, Camilla Austa; forskningsass.
Dabelsteen, Sally Anne Malene; forskningsass.
Dynesen, Anja Weirsøe; forskningsass.
Heegaard, Karen Margrethe; forskningsass.
Jensen, Siri Beier; ph.d.-stipendiat.
Kragelund, Camilla; ph.d.-stipendiat.
Krustrup, Ulla; kand.stip.
Kvetny, Maria Julie; forskningsass.
Lexner, Michal Oron; forskningsass.
Nielsen, Lene Rindal; ph.d.-stipendiat.
Petersen, Mie Katrine Wiese; forskningsass.
Rasmussen, Johanne Kathrine K; forskningsass.
Sahafi, Alireza; kand.stip.
Sejrsen, Birgitte; forskningsass.
Skuldbøl, Tanja; forskningsass.
Sporring, Jon; forskningsass.
Sørensen, Lars Korsbæk; ph.d.-stipendiat.
Wandall, Hans Heugh; ph.d.-stipendiat.

STIP Internt finansieret

Christiani, Camilla Austa; forskningsass.
Ossor, Abdelmjid; forskningsass.
Somchaipeng, Kerawit; ph.d.-stipendiat.
Tarp, Mads Peter Agervig; Forskningsass.

Afdelingstandlæger, Internt finansieret

Alexandersen, Verner.
Andersen, Bent Krogh.
Bay, Lena Margareta.
Becktor, Jonas Peter.
Bille, Vibeke.
Christensen, Kirsten.
Daugaard-Jensen, Jens.
Dorph, Grethe.
Ebbesen, Karsten Munk.
Egdø, Lise Pernille.
Einersen, Sanna Inga.
Eriksen, John Havn.
Fensholm, Hans-Jørgen.
Fjellvang, Harry Werner Rome.
Frese, Bjarne Skov.
Funder, Birgit.
Gejlager, Jens Ebert.
Grønnegaard, Jørgen Peter.

Holm, Betty Marianne.
Johannessen, Laila.
Kenrad, Leif.
Madsen, Dorthe Berendt.
Nodal, Marianne.
Nygaard, Lars.
Oram, Vibeke Mary-Ann.
Pallesen, Ulla.
Pedersen, Carsten Seest.
Poulsen, Karin.
Remvig, Peter.
Runov, Annette Elisabeth.
Svanholt, Palle.
Sørensen, Michael.
Thorsen, Niels Max.
Torkashvand, Helen.
Vedtofte, Henriette Larsen.
Vilmann, Anders.
Wildt, Susanne Elisabeth.

KLIN Eksternt finansieret

Madsen, Jan Hesselberg; afd. tandlæge.

Ph.d.-afhandlinger

Hunsrisakhun, Jaranya: The psycho-social support by significant others in promotion of oral health behaviour among Primary school children in Southern Thailand.

Fondsbevillinger

Apotekerfonden

– Lægemedelinducerede bivirkninger i mundhulen (Birgitte Nauntofte) kr. 306.900.

BIORA

– Klinisk Undersøgelse af to typer Emaljematriks-Gel til gendannelse af tabt Pa-Støttevæv (Palle Holmstrup) kr. 10.000.

Dansk Tandlægeforen. Calcin, Forskningsudvalget

– Forekomst af marginal parodontitis hos en gruppe voksne (Johanne Kongstad) kr. 50.000.

Dansk Tandlægeforening

– Effekt af spyttets kvalitet på cariesudvikling og oral mikroflora hos individer med normal spyttsekretionshastighed (Allan Bardow Jensen) kr. 50.000.
– Effekten af linezolid, et nyt antibiotikum, på patogener og mundhulens normalflora (Tove Larsen) kr. 21.800.

Direktør B. Bang og hustru Camilla Bang

– Legat uden ansøgning (Inger Kjær) kr. 30.000.

Diverse Honorarer/Private Bevillingsgivere

- Foredrag-Sverige/div.honorare/priv.bevil.givere (Klaus Gotfredsen) kr. 50.000.

Dublin Dental Hospital

– Dented (Anders Nattestad) kr. 19.500.

Else og Mogens Wedell-Wedellsborgsfond

– Legat (Karen Geismar) kr. 50.000.

EU

- Cancer immunotherapy- quality of life and management of living resources (Henrik Clausen) kr. 1.913.000.

Forskningsstyrelsen

- Oral lichen planus og lægemiddelnedbrydende cytokrom P450-enzym (Jesper Reibel) kr. 600.000.

FUT DTF's Fond til støtte for videnskabelige og praktiske undersøgelser intern for tandlægekunsten

- Genetiske ændringer i præcancer og cancer (Sally Dabelsteen) kr. 30.000.

FUT/Calcin/Dansk Tandlægeforening

- Spytets mængde og sammensætning hos kvinder med bulimi-mulige markører til tidlig non-invasiv diagnostik (Anja Weirsøe Dynesen) kr. 80.100.
- En mikro-CT-analyse af effekterne af maskinelle endodontiske udrensningssystemer på humane tænder (Lars Bjørndal) kr. 56.000.

FUT/Calcinfonden

- Forekomst af marginal parodontitis hos en gruppe voksne danskere og relationen til risikofaktorer og almensygdomme (Johanne Kongstad) kr. 50.000.
- Livsstil og oral sundhed hos ældre (Karen Margrethe Heegaard) kr. 30.000.
- Effekten af aldosteron-hæmmer på udviklingen af eksperimentel parodontitis (Morten Christian Bay Grauballe) kr. 24.100.

Ingeborg og Leo Dannins Fond

- Dental plastforskning, kliniske undersøgelser (Vibeke Quist) kr. 60.000.
- Restaurering af Rodbehandlede Tænder (Anne Peutzfeldt) kr. 250.000.

Krista og Viggo Petersens Fond

- Forbedring af metoden til tidlig diagnostik af kræft i mundslimhinden (Erik Dabelsteen) kr. 35.000.

Medarbejderfond for V. Kann Rasmussen

- Undersøgelse af Kraniebasis på et prænatale materiale (Karin Becktor) kr. 26.700.

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling

- Development of tooth friendly sweets (Thorbjörg Jensdottir) kr. 270.000.

Munksgaard

- Drift til redaktionssekretariat for Journal of Oral Pathology and Medicine (Erik Dabelsteen) kr. 45.000.

Novo Nordisk Fonden

- Spytets mængde og sammensætning hos kvinder med bulimi -mulige markører til tidlig non-invasiv diagnostik (Birgitte Nauntofte) kr. 181.000.

Simon Spies Fonden

- Infektion i Mundhulen og Almensygdomme (Palle Holmstrup) kr. 371.100.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

- Functions of Glycosphingolipids in Rafts: Analysis of

“Flymanized/Humanized” Glycolipid Biosynthesis in Cell lines (Henrik Clausen) kr. 54.000.

- Kraniofacial morfologi og dentition hos børn med forskellige typer af medfødte spalter i læbe og gane (Inger Kjær) kr. 162.000.
- Bakterietæthed af tempoære endodontiske fyldningsmaterialer- en klinisk og mikrobiologisk undersøgelse (Lars Bjørndal) kr. 162.000.

Tandlægenes Nye Landsforening

- Tandsundheden hos børn i danske kommuner med kommunal tandpleje under forskellige organisationsformer (Lisa Bøge Christensen) kr. 128.600.

Publikationer

- Almeida C.M., Petersen P.E., André S.J., Toscano A.: Changing oral health status of 6- and 12-year-old school-children in Portugal. *Comm Dent Health* 20, s. 211-216. 2003.
- Argüeso P., Tisdale A., Mandel U., Letko E., Foster C.S., Gipson I.K.: The cell-layer and cell-type-specific distribution of GalNAc-transferases in the ocular surface epithelia is altered during keratinization. *Invest Ophthalmol Vis Sci* 44, s. 86-92. 2003.
- Asmussen E., Peutzfeldt A.: Short- and long-term bonding efficacy of a self-etching, one-step adhesive. *J Adhes Dent* 5, s. 41-45. 2003.
- Asmussen E., Peutzfeldt A.: Influence of specimen diameter on the relationship between subsurface depth and hardness of a light-cured resin composite. *Eur J Oral Sci* 111, s. 543-546. 2003.
- Asmussen E., Peutzfeldt A.: Strengthening effect of aluminium fluoride added to resin composites based on polyacid-containing polymer. *Dent Mater* 19, s. 620-624. 2003.
- Asmussen E., Peutzfeldt A.: Two-step curing: influence on conversion and softening of a dental polymer. *Dent Mater* 19, s. 466-470. 2003.
- Asmussen E., Peutzfeldt A.: Polymer structure of a light-cured resin composite in relation to distance from surface. *Eur J Oral Sci* 111, s. 277-279. 2003.
- Asmussen E., Peutzfeldt A.: Emalje-dentin-bindingssystemer. *Tandlægebladet* 107, s. 482-490. 2003.
- Asmussen E., Peutzfeldt A.: Polymerisationslamper – nye tendenser. i: *Odontologi 2003* s. 117-134. Holmstrup P. (red.). Munksgaard, København 2003.
- Asmussen E., Peutzfeldt A.: Light-emitting diode curing: Influence on selected properties of resin composites. *Quintessence Int* 34, s. 71-75. 2003.
- Avlund K., Holstein B.E., Osler M., Damsgaard M.T., Holm-Pedersen P.: Social position and health in old age: the relevance of different indicators of social position. *Scand J Publ Health* 31, s. 126-136. 2003.
- Bakke M., Svensson P.: Tand-, mund- og kæbesmerter. i: *Smerter – en lærebog* s. 245-255. Jensen T.S., Dahl J.B., Arendt-Nielsen L. FADL's Forlag, København 2003.
- Bakke M., Werdelin L., Dalager T., Fuglsang-Frederiksen A., Prytz S.: Reduced jaw opening from paradoxical activity of mandibular elevator muscles treated with botulinum toxin. *Eur J Neurol* 10, s. 695-699. 2003.
- Bartkova J., Grøn B., Dabelsteen E., Bartek J.: Cell-cycle regulatory proteins in human wound healing. *Arc Oral Biol* 48, s. 125-132. 2003.

- Berggren U., Friis-Hasche E., Lahti S., Magne R.: (red.). Tandlægeangst. *Tandlægebladet* 107, 5-50s. 2003.
- Berthelsen H., Petersen P.E.: Stress i en tid med nye udfordringer til tandlægers faglighed. *Tandlægebladet* 107, s. 830-839. 2003.
- Bjørndal L., Mjör I.A.: La biología de la pulpa-dentina en la odontología. Cuarta parte: caries dental. Características de las leiones y reacciones pulpares. *Quintessence Publicación Internacional de Odontología* 16(1), s. 1-22. 2003.
- Björnsson M.J., Velschow S., Stoltze K., Poulsen A.H., Schou S., Holmstrup P.: The influence of diet consistence, drinking water and bedding on periodontal disease in Sprague-Dawley rats. *J Periodont Res* 38, s. 543-550. 2003.
- Bokelund M., Sewerin I.: Morfologi og indbyrdes stilling af processus/pars alveolaris i tandløse kæber i frontregionen. En røntgencefalometrisk undersøgelse af patienter udset til behandling med implantatretinerede fuldkæbebroer. *Tandlægebladet* 107, s. 592-596. 2003.
- Christensen L.B., Jeppe-Jensen D., Petersen P.E.: Self-reported gingival conditions and self-care in the oral health of Danish women during pregnancy. *J Clin Periodontol* 30, s. 949-953. 2003.
- Christensen L.B., Jeppe-Jensen D., Petersen P.E.: Gingivale forhold, egenomsorg og behandlingsmønster blandt gravide danske kvinder. *Tandlægebladet* 107, s. 1152-1158. 2003.
- Christensen L.B., Petersen P.E., Bastholm A., Laurberg L.: Utilization of dental health services by Danish adolescents attending private or public dental health care systems. *Tandlægerne Nye Tidsskrift* 18(2), s. 12-17. 2003.
- Christensen L.B., Petersen P.E., Bhambal A.: Oral health and oral health behaviour among 11-13-year-olds in Bhopal, India. *Comm Dent Health* 20, s. 153-158. 2003.
- Dahl J.E., Pallesen U.: Tooth-bleaching – a critical review of the biological aspects. *Critical Review of Oral Biology and Medicine* 14, s. 292-304. 2003.
- Dynesen A.W., Haraldsdóttir J., Holm L., Astrup A.: Sociodemographic differences in dietary habits described by food frequency questions – results from Denmark. *European J Clin Nutrition* 57, s. 1586-1597. 2003.
- Ekstrand K.R., Christiansen J., Christiansen M.E.C.: Time and duration of eruption of first and second permanent molars: a longitudinal investigation. *Comm Dent Oral Epidemiol* 31, s. 344-350. 2003.
- Ekstrand K.R., Christiansen M.E.C.: En effektundersøgelse af et non-operativt cariesbehandlingsprogram benyttet i den kommunale tandpleje i Nexø siden 1988. *Tandlægerne Nye Tidsskrift* 8, s. 7-19. 2003.
- Ekstrand K.R., Christiansen M.E.C., Qvist V.: Influence of different variables on the inter-municipality variation in caries experience in Danish adolescents. *Caries Res* 37, s. 130-141. 2003.
- Ekstrand K.R., Côrtes D.F., Ellwood R.P.: An *in vitro* comparison of a combined FOTI/Visual examination of occlusal caries with other caries diagnostic methods and the effect of stain on their diagnostic performance. *Caries Res* 37, s. 8-16. 2003.
- Farella M., Bakke M., Michelotti A., Rapuano A., Martina R.: Masseter thickness, endurance and exercise-induced pain in subjects with different vertical craniofacial morphology. *Eur J Oral Sci* 111, s. 183-188. 2003.
- Friis-Hasche E., Willumsen T., Jensen H.H.: Hvorfor giver tandpleje angst. *Tandlægebladet* 107, s. 24-32. 2003.
- Gregersen P., Reibel J., Sewerin I.: Periapikal cementoosøs dysplasi. En oversigt og præsentation af to patienttilfælde. *Tandlægebladet* 107, s. 252-255. 2003.
- Grøn B., Stoltze K., Andersson A., Dabelsteen E.: Oral fibroblasts produce more HFG and KGF than skin fibroblasts in response to co-culture with keratinocytes. *APMIS* 110, s. 892-898. 2002.
- Hansen A.B., Kirkeby S., Aasted B., Dahl. A.K., Hansen A.K. The resistance of delayed xenograft rejection to $\alpha(1,3)$ -galactotransferase gene inactivation and CD depletion in a mouse-to-rat model. *APMIS* 222, s. 1019-1026. 2003.
- Hermann N.V., Kreiborg S., Darvann T.A., Jensen B.L., Dahl E., Bolund S.: Craniofacial morphology and growth in children with non-syndromic Robin sequence, isolated cleft palate, and unilateral complete cleft lip and palate. *Cleft Palate Craniofac J* 40, s. 373-396. 2003.
- Hermann N.V., Kreiborg S., Darvann T.A., Jensen B.L., Dahl E., Bolund S.: Early craniofacial morphology and growth in children with non-syndromic Robin sequence. *Cleft Palate Craniofac J* 40, s. 131-143. 2003.
- Hoffmeister K.M., Josefsson E.C., Isaac N.A., Clausen H., Hartwig J.H., Stossel T.P.: Glycosylation restores survival of chilled blood platelets. *Science* 301 (5639), s. 1531-1534. 2003.
- Holmstrup P.: Anatomy of the periodontium. i: *Fundamentals of Periodontics* s. 21-38. Wilson T.G., Kornman K.S. (red.). Quintessence Publ. Co., Carol Stream, USA 2003.
- Holmstrup P., Poulsen A.H., Andersen L.E.B., Skuldbøl T., Fiehn N-E.: Oral infections and systemic diseases. *Dent Clin North Am* 47, s. 575-598. 2003.
- Holmstrup P., Reibel J.: Differential diagnoses: Periodontal tumors and cysts. i: *Clin Periodont Impl Dent* s. 298-317. Lindhe J., Karring T., Lang N.P. (red.). Blackwell Munksgaard, København 2003.
- Holmstrup P., van Steenberghe D.: Non-plaque induced inflammatory gingival lesions. i: *Clin Periodontol Implant Dent* s. 269-297. Lindhe J., Karring T., Lang N.P. (red.). Blackwell Munksgaard, København 2003.
- Holmstrup P., Westergaard J.: Necrotizing periodontal disease. i: *Clin Periodontol Implant Dent* s. 243-259. Lindhe J., Karring T., Lang N.P. (red.). Blackwell Munksgaard, København 2003.
- Jensen A.B., Ten Cate J.M., Nauntofte B., Nyvad B.: Effect of unstimulated saliva flow rate on experimental root caries. *Caries Res* 37(3), s. 232-236. 2003.
- Jensen S.B., Pedersen A.M., Reibel J., Nauntofte B.: Xerostomia and hypofunction of the salivary glands in cancer therapy. *Support Care Cancer* 4(11), s. 207-225. 2003.
- Jensen S.S., Nattestad A., Egdø L.P., Sewerin I., Munksgaard E.C., Schou S.: A prospective, randomized, comparative clinical study of resin composite and glass ionomer cement for retrograde root filling. *Clin Oral Invest* 6, s. 236-243. 2002.
- Kinarsky L., Suryanarayanan G., Prakash O., Paulsen H., Clausen H., Hanisch F.G., Hollingsworth M.A., Sherman S.: Conformational studies on the MUC1 tandem repeat glycopeptides: implication for the enzymatic O-glycosylation of the mucin protein core. *Glycobiol* 13, s. 929-939. 2003.
- Kitai N., Kawasaki K., Yasuda Y., Kogo M., Murakami S., Kreiborg S.: Rigid external distraction osteogenesis for a

- patient with maxillary hypoplasia and oligodontia. *Cleft Palate Craniofac J* 40, s. 207-213. 2003.
- Kjær I., Axelsson S., Bjørnland T., Heiberg A., Storhaug K.: Dental characteristics in Williams syndrome: a clinical and radiographic evaluation. *Acta Odontol Scand* 61, s. 129-136. 2003.
- Kjær I., Axelsson S., Bjørnland T., Stourhaug K.: Longitudinal cephalometric standards for the neurocranium in Norwegians from 6 to 21 years of age. *Eur J Orthod* 25, s. 185-198. 2003.
- Kjær I., Daugaard-Jensen J., Mortensen S., Kirsten G., Hansen L.: Der er forskel på simple og komplicerede impakteringer. *Tandlægerne Nye Tidsskrift* 2, s. 24-27. 2003.
- Kjær I., Kjaer K.W., Keeling J.W., Opitz J.M., Gilbert-Barness E., Hartling U., Hansen B.F.: Sirenomelia sequence according to the distance between the first sacral vertebra and ilia. *Am J Med Gen* 120 A, s. 503-508. 2003.
- Kjær I., Nolting D., Takashi O., Hansen B.F.: Nerve growth factor receptor immunolocalization during human palate and tongue development. *Cleft Palate-Craniofacial J* 40, s. 116-125. 2003.
- Kjær I., Nolting D., Tuxen A., Keeling J.W., Reintoft I., Fischer-Hansen B.: A histological and radiological investigation of the nasal bone in fetuses with Down syndrome. *Ultrasound Obstet Gynecol* 22, s. 22-26. 2003.
- Kjær I., Ryberg P.: Ghost teeth – hvad er dog det? *Tandlægerne Nye Tidsskrift* 1, s. 26-27. 2003.
- Kortegaard H.E., Qvist J., Nielsen C.G., Eriksen T.: Endodontic treatment of a tiger. *J Vet Dent* 3, s. 149-153. 2003.
- Kragelund C., Thomsen C.E., Jensen A.B., Pedersen A.M., Nauntofte B., Reibel J., Torpet L.A.: Oral lichen planus and intake of drugs metabolized by polymorphic cytochrome p450 enzymes. *Oral Dis* 9(4), s. 177-187. 2003.
- Larsen T., Fiehn N-E.: The effect of Sterilex Ultra® for disinfection of dental unit waterlines. *Int Dent J* 53, s. 249-254. 2003.
- Lomholt J.F., Kjær I., Keeling J.W., Hansen B.F., Ono T., Stoltze K.: The pre-natal development of the human cerebellar field in Down syndrome. *Orthod Craniofac Res* 6, s. 220-226. 2003.
- Lomholt J.F., Kjær I., Nolting D., Stoltze K., Fischer-Hansen B.: The pre-natal development and osseous growth of the human cerebellar field. *Orthod Craniofac Res* 6, s. 143-154. 2003.
- Looms D.K., Tritsarlis K., Pedersen A.M., Nauntofte B., Dissing S.: Nitric oxide signalling in salivary glands. *J Oral Pat Med* 10(31), s. 569-584. 2003.
- Marcos N.T., Cruz A., Silva F., Almeida R., David L., Mandel U., Clausen H., von Mensdorff-Pouilly S., Reis C.A.: Polypeptide galNAc-transferases, ST6GalNAc-transferase I, and sT3Gal-transferase I expression in gastric carcinoma cell lines. *J Histochem Cytochem* 51, s. 761-771. 2003.
- Møller E., Werdelin L.M., Bakke M., Dalager T., Prytz S.: Treatment of perioral dystonia with botulinum toxin four cases of Meige's syndrome. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol* 96, s. 544-549. 2003.
- Nauntofte B., Møller B.: Forskningens vilkår. 85 s. Nauntofte B., Møller B. (red.) Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd, København 2002.
- Nielsen L.A.: Udvalgte emner i pæodonti. *Odontologisk Boghandels Forlag, København* 2003.
- Nieuwenhuysen J-P.v., D'hoore W.D., Carvalho J., Qvist V.: Long-term evaluation of extensive restorations in permanent teeth. *J Dent* 31, s. 395-405. 2003.
- Nikos M., Nattestad A., Attström R.: Feasibility of and satisfaction with the use of low-bandwidth videoconferencing for examination of undergraduate students. *J Telemedicine and Telecare* 9, s. 278-281. 2003.
- Pallesen U., Holmstrup P.: Æstetisk tandpleje – en etisk udfordring? i: *Odontologi* 2003 s. 189-208. Holmstrup P. (red.). Munksgaard, København 2003.
- Pallesen U., Qvist V.: Composite resin fillings and inlays: An 11-year evaluation. *Clin Oral Invest* 7, s. 71-79. 2003.
- Pallesen U., Thordrup M.: Keramiske indlæg. *Tandlægebladet* 107, s. 524-534. 2003.
- Pallesen U., Thordrup M.: Keramiske indlæg. *Den norske tannlegeforenings tidende* 11, s. 538-546. 2003.
- Palmqvist R.M.S., Carlsson G.E., Öwall B.: The combination syndrome: a literature review. *J Prosthet Dent* 90, s. 270-275. 2003.
- Pedersen A.M., Nauntofte B., Reibel J., Bergmann O.: Interactions between oral and general health status: Implications for future dental education. i: *Nordic Dentistry* 2003 s. 129-139. Schou L. (red.). Quintessence Publishing Co. Ltd., København, 2003.
- Petersen P.E.: Changing oral health profiles of children in Central and Eastern Europe. *IC Digest* 2, s. 12-13. 2003.
- Petersen P.E., Christensen L.B., Krusturup U., Kjølner M.: Tandstatus og egenomsorg hos voksne danskere år 2000 i relation til udnyttelsen af tandplejesystemet og livsvilkårene – status og udviklingstendenser. *Tandlægerne Nye Tidsskrift* 18(10), s. 6-19. 2003.
- Petersen P.E., Kjølner M., Christensen L.B., Krusturup U.: Voksenbefolkningens tandstatus og udnyttelse af tandplejetilbuddet i Danmark 2000 – sociale og adfærdsmæssige determinanter for udvikling. *Tandlægebladet* 107, s. 672-684. 2003.
- Peutzfeldt A., Asmussen E.: Plastcementer. *Nor Tannlegeforen. Tid* 113, s. 532-537. 2003.
- Peutzfeldt A., Asmussen E.: Plastcementer. *Tandlægebladet* 107, s. 492-499. 2003.
- Qvist V.: Fyldningsterapi i det primære tandsæt. *Tandlægebladet* 107, s. 500-512. 2003.
- Ragupathi G., Koide F., Sathyan N., Kagan E., Spassova M., Bornmann W., Gregor P., Reis C.A., Clausen H., Danishefsky S.J., Livingston P.O.: A preclinical study comparing approaches for augmenting the immunogenicity of a heptavalent KLH-conjugate vaccine against epithelial cancers. *Cancer Immunol Immunother* 52, s. 608-616. 2003.
- Rasoamananjata J.A., Petersen P.E.: Effets de la pratique alimentaire de l'enfant malagache sur leur dentition. *Journal de Santé Publique de Madagascar* 4, s. 31-34. 2002.
- Reibel J.: Prognosis of oral pre-malignant lesions: Significance of clinical, histopathological, and molecular biological characteristics. *Crit Rev Oral Biol Med* 1(14), s. 47-62. 2003.
- Reibel J.: Tobacco and oral diseases. Update on the evidence, with recommendations. *Medical Principles and Practice* 12(1), s. 22-32. 2003.
- Sahafi A., Peutzfeldt A., Asmussen E., Gotfredsen K.: Bond strength of resin cement to dentin and to surface-treated posts of titanium alloy, glass fiber, and zirconia. *J Adheds Dent* 5, s. 153-162. 2003.

- Schou S., Holmstrup P., Jørgensen T., Skougaard L.T., Hjørting-Hansen E.: Anorganic porous bovine-derived bone mineral (Bio-Oss®) and ePTFE membrane in the treatment of periimplantitis in Cynomolgus monkeys. *Clin Oral Implant Res* 14, s. 535-547. 2003.
- Schou S., Holmstrup P., Jørgensen T., Stoltze K., Hjørting-Hansen E., Wenzel A.: Autogenous bone graft and ePTFE membrane in the treatment of peri-implantitis. I clinical and radiographic observations in cynomolgus monkeys (*Macaca fascicularis*). *Clin Oral Implants Res* 14(4), s. 391-403. 2003.
- Schou S., Holmstrup P., Jørgensen T., Stoltze K., Hjørting-Hansen E., Wenzel A.: Implant surface preparation in the surgical treatment of experimental peri-implantitis with autogenous bone graft and ePTFE membrane in cynomolgus monkeys. *Clin Oral Implants Res* 14(4), s. 412-442. 2003.
- Schou S., Holmstrup P., Skovgaard L.T., Stoltze K., Hjørting-Hansen E.: Autogenous bone graft and ePTFE membrane in the treatment of peri-implantitis. II. Stereologic and histologic observations in cynomolgus monkeys. *Clin Oral Impl Res* 14, s. 404-411. 2003.
- Schou S., Holmstrup P., Skovgaard L.T., Stoltze K., Hjørting-Hansen E., Gundersen H.J.G.: Autogenous bone graft ePTFE membrane in the treatment of peri-implantitis. II stereologic and histologic observations in cynomolgus monkeys. *Clin Oral Implants Res* 14(4), s. 404-411. 2003.
- Sewerin I.: Radiographic examination. i: Textbook of Endodontology s. 215-235. Bergenholtz G., Hørsted-Bindslev P., Reit C. (eds.). Blackwell Munksgaard, Victoria, Australia 2003.
- Sundby A., Petersen P.E.: Oral health status in relation to ethnicity of children in the Municipality of Copenhagen, Denmark. *Int J Paediatr Dent* 13, s. 150-157. 2003.
- Sunnegårdh-Grönberg K., Peutzfeldt A., van Dijken J.W.V.: Flewural strength and modulus of a novel ceramic restorative cement intended for posterior restorations as determined by a three-point bending test. *Acta Odontol Scand* 61, s. 87-92. 2003.
- Søndergaard C., Olsen J., Friis-Hasché E., Dirdal M., Thrane N., Sørensen H.: Psychosocial distress during pregnancy and the risk of infant colic: a follow-up study. *Acta Paediatr* 2003 92(7), s. 811-816. 2003.
- Tai B., Petersen P.E., Jiang H., Peng B., Du M.: Dental caries and oral health behaviour of 6-year-old schoolchildren in Yichang City, PR China. *Chinese J Dent Res* 6, s. 5-10. 2003.
- Takashima M., Kitai N., Mori Y., Murakami S., Kreiborg S., Takada K.: Mandibular distraction osteogenesis using an intra-oral device and a bite plate for a case hemifacial microsomia. *Cleft Palate Craniofac J* 40, s. 437-445. 2003.
- Takashima M., Kitai N., Murakami S., Furukawa S., Kreiborg S., Takada K.: Volume and shape of masticatory muscles in patients with hemifacial microsomia. *Cleft Palate Craniofac J* 40, s. 6-12. 2003.
- Takeuchi H., Kato K., Clausen H., Irimura T.: O-Ga1NAc incorporation into a cluster acceptor site of three consecutive threonines. Distinct specificity of Ga1NAc-transferase isoforms. *Eur J Biochem* 269, s. 6173-6183. 2002.
- Takeuchi H., Kato K., Denda-Nagai K., Hanisch F.G., Clausen H., Irimura T.: The epitope recognized by the unique anti-MUC1 monoclonal antibody MY.1E12 involves sialyl α 2-3galactosyl β 1-3N-acetylgalactosaminide linked to a distinct threonine residue in the MUC1 tandem repeat. *J Immunol Methods* 270, s. 199. 2002.
- Tetaud C., Falguières T., Carlier K., Lecluse Y., Garibal J., Goulaud D., Busson P., Steffensen R., Clausen H., Johannes L., Wiels J.: Two distinct Gb3/CD77 signaling pathways leading to apoptosis are triggered by anti-Gb3/CD77 mAb and verotoxin-1. *J Biol Chem* 278, s. 45200-45208. 2003.
- Wandall H.H., Pedersen J.W., Park C., Lavery S.B., Pizette S., Cohen S.M., Schwientek T., Clausen H.: *Drosophila* egghead encodes a β 1,4-mannosyltransferase predicted to form the immediate precursor glycosphingolipid substrate to brainiac. *J Biol Chem* 17, s. 1411-1414. 2003.

De Kliniske Institutter – Klinisk Universitetscenter

Ledelse pr. 1.2.2003

De Kliniske Institutter ledes af centerleder, klinisk lektor, overlæge, dr.med. Ulf Helgstrand, Karkirurgisk Afdeling, Rigshospitalet.

Bestyrelse: Klinisk lektor, overlæge, dr.med. Ulf Helgstrand, klinisk professor, overlæge, dr.med. Henrik S. Thomsen, klinisk lektor, overlæge, dr.med. Carsten Lestrup, professor, overlæge, dr.med. Jørgen Rask Madsen, professor, overlæge, dr.med. Olaf B. Paulson og klinisk lektor, overlæge, dr.med. Jens Thomsen.

Organisation

I 1994 blev der oprettet 6 kliniske institutter under Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet. De 6 kliniske institutter er:

Klinisk Institut for Gynækologi/Obstetrik og Pædiatri.

Klinisk Institut for Intern Medicin.

Klinisk Institut for Diagnostiske Fag (tidl. Institut for Klinisk Biokemi, Klinisk Fysiologi og Nuklearmedicin samt Radiologi)

Klinisk Institut for Kirurgi og Anæstesiologi.

Institut for Kliniske Neurofag og Psykiatri.

Klinisk Institut for Oto-Rhino-Laryngologi, Ophthalmologi og Dermato-Venerologi.

Hvert af disse kliniske institutter er såkaldte murstensløse institutter, bestående af universitetsafdelingerne inden for de respektive fag ved hospitalerne, knyttet til Københavns Universitet, samlet kaldet Klinisk Universitetscenter (KUC).

Klinisk Universitetscenter varetager koordineringen mellem de enkelte kliniske institutter, og hele bestyrelsen er repræsenteret ved dekanatets møde med institutlederne ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet.

De enkelte kliniske institutter forestår koordineringen af undervisningen inden for deres fagområder.

De Patologiske Afdelinger er placeret under Klinisk Institut for Diagnostiske Fag.

Adresse

Panum Instituttet

Blegdamsvej 3

2200 København N

Telefon 35 32 71 04

Fax 35 32 70 70

leh@adm.ku.dk

Klinisk Institut for Gynækologi, Obstetrik og Pædiatri

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, overlæge, dr.med. Carsten Lenstrup, der er ansat på Amtssygehuset i Gentofte på Gynækologisk/Obstetrisk Afdeling.

Bestyrelsen består af institutleder, lektor, overlæge, dr.med. Carsten Lenstrup, professor, overlæge, dr.med. Johannes Bock, professor, overlæge, dr.med. Bent Ottesen, professor, dr.med. Flemming Skovby, lektor, overlæge, dr.med. Niels H. Valerius, lektor, overlæge, dr.med. Finn Ursin Knudsen, professor, dr.med. Niels E. Skakkebak.

Føde- og Gynækologisk Afdeling, Juliane Marie Center, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Human papillomvirus' betydning for opståelsen af cervix-cancer belyst epidemiologisk og molekylærbiologisk.

Multicenterundersøgelse vedrørende ovariecancers ætiologi og epidemiologi (MALOVA), herunder tumormarkører.

Screening og langtidsprognose for gestationel diabetes, præeclampsia og diabetes.

Rekombinante gonadotropiner.

Embyoselektion.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

HPV: Undersøgelse i samarbejde med grupper i USA, England og Belgien.

Samarbejde med Diabetic Pregnancy Study Group (Ovariecancerstudier i samarbejde med Bartholomew's Hospital, London).

Bestyrelsessamarbejde med European Society for Human Reproduction and Embryology.

The Bridge Fertility Center, London.

Publikationer

I alt 30. Publikationsliste kan rekvireres hos J. Bock, desuden 3 ph.d.-afhandlinger og en disputats.

Gynækologisk-Obstetrisk Klinik, Frederiksberg Hospital

Forskningsvirksomhed

Gynækologi

Klinisk-biokemisk og molekylærbiologiske forskningsprogrammer inden for de gynækologisk endokrinologiske områder. Forskningsaktiviteterne dækker først og fremmest effekten på celleplan af kønshormoner, vurderet på baggrund af hormonel substitutionsbehandling, anvendt efter klimakteriet og effekten af kønshormoner, der er anvendt som hormonel kontraktion. De klinisk-biokemiske analyser omfatter udvikling og evaluering af nye biologiske og biokemiske markører med formodet klinisk prognostisk betydning for udviklingen af Athero-thrombose. Specielt

focuseres på ændringer i samspillet mellem glucose- og insulinmetabolisme, det hæmostatiske system og karvægsfunktionen. Som sekundær variabel er udvalgt histologisk og ultralydsmæssig vurdering af endometriet samt udvalgte kliniske symptomer, specielt forekomst af blødningsforstyrrelser. I Ørestadsområdet foretages analyser på ca 8.000 kvinder indgående i WHILA-undersøgelsen med henblik på detektion af markører for aldersrelaterede degenerativ lidelse hos kvinder. Dette projekt og den øvrige endokrinologiske forskning udføres både nationalt og internationalt i et tværdisciplinært samarbejde.

Human papilloma viru- behandling

Futute2: en undersøgelse, hvis hovedformål er at påvise, at vaccination mod bestemte typer HPV reducerer antallet af middelsvære og svære forstadier til livmoderhalskræft og antallet af livmoderhalskræft associeret til de HPV-typer, der er vaccineret mod og dermed reducerer det samlede antal tilfælde af livmoderhalskræft og forstadier dertil.

b) En perspektiv follow-up undersøgelse, som skal undersøge Human Papillomvirus i cervix efter loop-konisation for cervical intraepithelial neoplasi (CIN) som prædiktor for ny neoplasi.

Obstetrik

Forskningsprojekt inden for intrauterin væksthæmning. Formålet med undersøgelsen er at finde de væksthæmmede fostre ved scanning samt at påpege metoder til, at udpege de særligt truede fostre. Foruden ultralydmonitorering er inkluderet en række biokemiske variable.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Instituttet for thromboseforskning, Syddansk Universitet, Medicinsk Endokrinologisk Afdeling og Gynækologisk Obstetrisk Afdeling, Hvidovre Hospital, Ultralydlaboratoriet og afsnit for Vækst og Reproduktion, Juliane Marie Center, Rigshospitalet, Kræftens Bekæmpelse, Gynækologisk speciallægepraksis i Københavns Kommune og Københavns Amt, Patologisk Afdeling, Hvidovre Hospital, Kvinnokliniken, Karolinska Sjukhuset, Stockholm, Universitetssygehuset i Lund og Malmø, Gabius Institut, Leiden, Department of Gynecology and Obstetrics, University of Southern California, School of Medicine and Dep. Gyn-Obst., University of Pica, Afdelingen for eksperimentel virologi, Tubingen Universitet, Tyskland og NorChip A/S Norge.

Publikationer

I alt 10. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Gynækologisk Obstetrisk Klinik, Frederiksberg Hospital.

Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, H:S Hvidovre Hospital

Forskningsvirksomhed

Accelererede kirurgi programmer

Indgår som et centralt område i afdelingens kliniske forskningsinteresse. Aktuelt vurderes hysterectomi samt prolapskirurgi med det formål, at foretage en analyse af behovet for postoperativ hospitalisering og morbiditet.

Klinisk kontrollerede undersøgelser

Afdelingen er initiativtager og organisator af klinisk kontrollerede undersøgelser. Akutelt undersøges i randomiseret design medicinsk versus kirurgisk behandling af ekstrauterin graviditet, samt medicinsk versus kirurgisk behandling af 1. trimester abort med hensyn til komplikationer, patienttilfredshed og medicinsk teknologivurdering. Fertiliteten efter operation for ekstrauterin graviditet belyses i en spørgeskemaundersøgelse.

Effekten af postmenopausal hormonsubstitution

På mekanismer relateret til karfunktion belyst i dyreeksperimentelle undersøgelser.

På risiko for mamma-cancer og kardiovaskulær sygdom belyst i epidemiologiske undersøgelser.

På biokemiske variable, herunder serotonin reuptake inhibitorer.

Screening for Downssyndrom og medfødte misdannelser

Kohorteundersøgelse i samarbejde med Rigshospitalet af 10.000 gravide kvinder. Formålet er at evaluere 1. trimester ultralydsscanning og biokemisk screening med henblik på en detektion af Downssyndrom og medfødte misdannelser hos fosteret.

Studier over præeclampsi i den nationale fødselskohorte

Diagnosens validitet, sygdommens forekomst, ætiologi og muligheder for forebyggelse via ernæring og kosttilskud.

Obstetrisk epidemiologi

Afdelingen foretager observationelle studier af sammenhænge mellem materielle og føtale faktorer og risiko for operativ forløsning og intrapartal asfyksi.

Afdelingen foretager observationelle undersøgelser af lactat i scalp-blod som prognostisk markør for intrapartal asfyksi.

Forebyggelse af alkoholbetingede skader hos børn

Et ph.d.-projekt, der har til formål at reducere antallet af børn med medfødt alkoholskade og omfanget af skaderne.

Projekt røgfri nyfødt

Et randomiseret interventionsprojekt for 3.000 gravide. Formålet er at evaluere effekten af en målrettet rygeafvænningsindsats integreret i jordemødrenes svangreprofylakse.

Desuden

Afdelingen deltager i forskningsprojektet "Fotip2" – et multicenterprojekt i samarbejde med flere afdelinger i Danmark samt afdelinger i England og Skotland. Projektet skal belyse betydningen af fiskeolie og kosttilskud for at undgå fødsel før tiden.

Afdelingen deltager i EU-projektet MOSAIC, som belyser visitationsforhold i forbindelse med præterm-fødsel.

Nationale og internationale forskningssamarbejde

Professor Karel Marsal: Kvinnokliniken i Lund.

Professor Kypros Nicolaidis: Harris Birthright Institute, King's College Hospital, London.

Consultant Michael S. Robson: Dep. of Obstet./Gynecol., High Wycombe General Hospital, London.

Professor Bent Nørgaard-Pedersen og afdelingslæge Michael Christiansen, Klinisk Biokemisk Afdeling, Statens Serum Institut.

Statens Institut for Medicinsk Teknologivurdering.

Publikationer

I alt 26. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, Hvidovre Hospital. Derudover 2 ph.d.-afhandlinger.

Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Gentofte**Forskningsvirksomhed***Graviditetsinduceret hypertension*

Afdelingen har haft en klinisk assistent, som har samarbejdet med Department of International Medicine/Cardiology på South Western University of Texas, Dallas, USA.

Hovedvægten ligger på det sympatiske nervesystems betydning for blodtryksregulationen samt glutamats og magnesiums betydning for den centrale regulation af den sympatiske nerveaktivitet.

Blodpropssygdom hos gravide

Afdelingen fungerer som center for behandling af gravide med dyb venetrombose i samarbejde med Karkirurgisk Afdeling B og Koagulationslaboratoriet.

Andre forskningsområder

Gynækologisk endokrinologi.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen deltager i et EU-finansieret kvalitetssikringsprojekt vedrørende elektronisk vurdering af det føtale EKG med henblik på diagnostisering af intrapartal asfyksi.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Glostrup**Forskningsvirksomhed**

Hovedforskningsområderne er: Urogynækologi, Endometriose, Endoscopy og Perinatal medicin/obstetrik.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Herlev**Forskningsvirksomhed**

Studier af det menneskelige ægs nedtrængning i livmoderslimhinden.

Udvikling og gennemprøvning af nye metoder til behandling af ufrivillig barnløshed.

Undersøgelse af aktiviner og inhibitorer samt forskellige vækstfaktorer i graviditeten.

Gynækologisk epidemiologi.

Gynækologisk onkologi.

Kvalitetssikring.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

EU-samarbejde med henblik på statistiske studier af mødremortalitet.

Internationale kontakter med henblik på afklaring af risici ved anvendelse af p-piller.

Samarbejde med Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, Sahlgrenska Sjukhus ved Göteborgs Universitet vedrørende behandling af ufrivillig barnløshed.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, Amtssygehuset Roskilde**Udviklingstiltag**

Afdelingen er pilotafdeling med Sundhedsstyrelsens "Kvalitetsdeklaration".

Publikationer

I alt 3. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen. Derudover 5 posters/foredrag.

Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, Centralsygehuset i Holbæk**Publikationer**

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Neonatal Klinik GN, Juliane Marie Center, H:S Rigshospitalet**Forskningsvirksomhed**

Perinatal hjerneskade. Senfølger efter for tidlig fødsel og intrauterin væksthæmning.

Publikationer

I alt 11. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til professor Gorm Greisen.

Børneafdelingen, H:S Hvidovre Hospital**Forskningsvirksomhed****Astma og allergi**

Udvikling af metoder til vurdering af lungefunktionen hos spædbørn og småbørn.

Værdien af måling af NO i expirationsluften hos mindre børn med astma eller astmatisk bronchit.

Gastroenterologi

Kronisk inflammatorisk tarmsygdom: Epidemiologi, databaseregistrering, operative behandlingsresultater og multicenterundersøgelse af behandling med infliximab (remicade) til mb. Chron.

Akut gastroenteritis: Epidemiologi og nyere virale ætiologier.

Probiotica: Behandling af tarminflammation i en dyremodel, interaktion med tarmflora i humane tarmbiopsier, udvikling af *in vitro* modeller.

Neonatologi

Billeddiagnostiske undersøgelser af præmature og syge mature børn, særligt med henblik på sammenhæng mellem intrauterin infektion og MR-fund.

Sammenhæng mellem endotoxiner, inflammatoriske cytokiner og hjerneskade hos for tidligt fødte børn.

Billeddiagnostiske undersøgelser af hjernen hos børn af mødre med alkoholmisbrug.

Neurologi

Undersøgelse af Botolinum toxin A's effekt på spasticitet ved cerebral parese.

Multicenterundersøgelse af effekten af terapeutisk elektrisk stimulation (TES) af børn med cerebral parese.

Infektionssygdomme

Opgørelse over afdelingens materialer inden for udvalgte infektionssygdomme: Tuberkulose, toxoplasmose, hiv og aids.

Opgørelse over kronisk granulomatøs sygdom.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen deltager i: European Collaborative Study on Paediatric hiv infection.

ESPGHAN (European Society for Paediatric Gastroenterology, Hepatology and Nutrition) working group on inflammatory Bowel Disease.

KVL Bioteknologisk Institut og Med. Ana. Institut A, Panum Institutet (*in vitro* og *in vivo* metoder til vurdering af probiotica).

Virologisk Afdeling, Tampere Universitet, Finland (nye molekylærbiologiske teknikker til vurdering af virale årsager til acut gastroenteritis).

EMSCOT European Multicenter Study on Congenital Toxoplasmose).

Models on organising Access to Intensive Care for Very Preterm Birth: A Study of 10 European Regional Health Systems, en europæisk multicenterundersøgelse. Repræsenteret i bestyrelsen for European Society for Paediatric Research.

Europæisk multicenterundersøgelse af den perinatale service for børn med gestationsalder under 32 uger.

Publikationer

I alt 15. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Pædiatrisk Afdeling L, Københavns Amts Sygehus i Gentofte**Forskningsvirksomhed**

Allergologi, Nefro-urologi, Neurologi, Infektionsmedicin, Gastroenterologi.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til administrerende overlæge, dr.med. Palle Prahll.

Pædiatrisk Afdeling L, Københavns Amts Sygehus i Glostrup**Forskningsvirksomhed***Diabetologi*

Epidemiologi, kvalitetssikring og molekylær biologi ved børnediabetes.

Neuropædiatri

Feberkrampers langtidsprognose.

Børneendokrinologi i øvrigt

Leptin hos børn, væksthormonbehandling ved Turners syndrom og ved væksthormonmangel.

Neonatologi

Deltagelse i multicenterundersøgelsen EFTOL.

Socialpædiatri

Adoptionsstudier. Omsorgssvigt i Københavns Amt.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til overlæge, dr.med. Finn Ursin Knudsen.

Børneafdeling H, Hillerød Sygehus, associeret klinikudvalget i Københavns Amt**Forskningsvirksomhed***Allergologi*

Klinisk forsøg med symbicort (budesonid, formoterol).

Diabetologi

Insulinpumpebehandling til børn og unge (13-19 år) – bedrer det den metaboliske regulation?

Vækst og udvikling

Betydningen af hormonsubstitution og behandling med væksthormon hos piger med Turners syndrom.

Kvalitetsprojekter

Kvaliteten af transport af syge nyfødte fra andet fødested i amtet til Neonatalafsnittet, Hillerød Sygehus.

Kvalitet af screening af gravide kvinder i risikogruppe for hepatitis-B i Frederiksborg Amt og kvaliteten af vaccination af de udsatte nyfødte.

Ændring af hyppighed af børn med skævt kranie/torticollis efter indførelse af Sundhedsstyrelsens anbefalinger om at lejre spædbørn på ryggen.

Disputats og ph.d.-projekter

Inflamatoriske mediatorer ved respiratorisk syncytial virus (RSV) infektion hos børn (M. Breindahl).

Opfølgning af børn født med toxoplasmose (D.R. Schmidt).

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Per Albertsen.

Pædiatrisk Afdeling, Roskilde Amtssygehus**Publikationer**

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Pædiatrisk Afdeling, Centralsygehuset i Holbæk**Publikationer**

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Klinisk Genetisk Afdeling, Juliane Marie Center, H:S Rigshospitalet**Forskningsvirksomhed***Molekylærgenetisk diagnostik og patofysiologi*

Udvikling af metoder til analyse af mitokondriemutationer. Undersøgelse af mitokondrielle haplogrupper betydning for mitokondriesygdomme. Gen-dosis hos patienter med spinal musklatrofi. Mutationsundersøgelser ved Rett Syndrom og Tuberøs Sclerose.

Biokemisk diagnostik og patofysiologi

Glutaraciduri. Congenital disorder of glycosylation syndrom. Udvidet neonatal screening for medfødte stofskiftesygdomme med tandem massespektrometri, herunder galaktosæmi. Peroxisomale sygdomme. Lysosomale aflejrings sygdomme. Kollagendefekter. Defekter i den mitokondrielle beta-oxydation.

Cytogenetik

Comparativ genomisk hybridisering (CGH) i diagnostik af dysmorfe børn med normal karyotype og fastlæggelse af brudsteder ved hjælp af real time PCR. Kvantitativ fluorescens PCR til prænatal undersøgelse af udvalgte numeriske kromosomabnormiteter. Cytogenetiske undersøgelser af akutte leukæmier, herunder terapi relateret muelodysplasi. Fluorescens-*in-situ* hybridisering (FISH) og molekylærbiologiske undersøgelser af vigtige gener ved samme sygdomme.

Onkogenetik

Anvendelse af CGH til udforskning af cervixcancers naturhistorie og til undersøgelse af mammacancer, testiscancer og akut børneleukæmi. Arvelig mamma- og ovariecancer; implementering af genetisk udredning og rådgivning. Kvalitetssikring af (onko)genetisk rådgivning.

Iontransport i luftvejenes overflade epitheler og kirtler.

Kraniofaciale misdannelser

Udvikling af 2D- og 3D-metoder til analyse af kraniofacial morfologi, vækst og funktion samt effekten af behandling hos patienter med kraniofaciale misdannelser.

Genotype/fænotype undersøgelser af Crouzon syndrom. Undersøgelse af korrelationen mellem neuropsykologiske parametre og CT/MR/PET-fund ved Apert og Crouzon syndrom.

Nationelt og internationalt forsknings samarbejde

Tuberøs sclerose i samarbejde med J.F. Kennedy Institutet, Glostrup.

Mitochondriesygdomme i samarbejde med overlæge John Vissing, Neurologisk Afdeling, RH.

Congenital disorder of glycosylation syndromer i samarbejde med H. Freeze, The Burnham Institute, La Jolla, Californien, USA, og G. Matthijs, University of Leuven, Belgien.

Peroxisomale sygdomme i samarbejde med R. Wanders, Academic Medical Center, Amsterdam, Holland.

Udvidet neonatal screening i samarbejde med Klinisk Biokemisk Afdeling, Statens Serum Institut.

21-hydroxylase-mangel i samarbejde med A. Wedel, Karolinska Sjukhus, Stockholm, Sverige.

Rett Syndrom i samarbejde med professor Ola Skjeldal, Rikshospitalet, Oslo, Norge og professor Maj Hulten, Birmingham, Storbritannien.

CGH i samarbejde med Jim Graham, University of Manchester, Applied Imaging Corporation, Newcastle, England, og dr. Eli Hatchwell, Cold Spring Harbor Laboratory, Cold Spring Harbor, USA.

Kraniofaciale misdannelser i samarbejde med professor J.L. Marsh, Childrens Hospital, St. Louis, USA, professor M.M. Cohen, jr., Dalhousie university, Halifax, Canada, og professor E. Jabs, John Hopkins Medical Center, Baltimore, USA.

3D imaging med 3D-Laboratoriet på Panum Institutttet, professorerne K. Takada og N. Kitai, Osaka University, Osaka, Japan.

Publikationer

I alt 35. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Flemming Skovby.

Instituteder Carsten Lenstrup

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	0,7	0,0	0,7
DVIP	4,2	0,0	4,2
STIP	1,0	0,0	1,0
Årsværk i alt	5,9	0,0	5,9
Løn	4.026,0	494,0	4.520,0
Frikøb mv.	17,0	1.616,0	1.633,0
Øvrige drift	1,0	12.676,0	12.676,0
Anskaffelser	0,0	22,0	22,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>4.044,0</i>	<i>14.807,0</i>	<i>18.851,0</i>

Stab

Pædiatri

Professorer

Bisgaard, Hans; klinisk professor (til 30.6.03).

Greisen, Gorm Ole; klinisk professor.

Høgh, Birthe; klinisk professor.

Mortensen, Henrik Bindesbøl; klinisk professor.

Skakkebæk, Niels Erik; klinisk professor.

Skovby, Flemming; klinisk professor.

Kliniske lektorer

Albertsen, Per.

Berg, Anna Marguerite.

Erichsen, Gunna.

Færk, Jan.

Hansen, Kjeld Gade.

Jørgensen, Inger Merete.

Knudsen, Finn Ursin.

Lindholm, Lone Tvermoes.

Pedersen, Freddy Karup.

Pedersen, Mogens.

Pærregaard, Anders.

Schmiegelow, Kjeld.

Skov, Liselotte.

Valerius, Niels Henrik.

Verder, Henrik Axel.

Gynækologi/Obstetrik

Professorer

Bock, Johannes Ernst; professor.

Lindenberg, Svend; klinisk professor.

Lose, Gunnar; klinisk professor.

Müller, Jørn Roland, klinisk professor.

Ottesen, Bent, klinisk professor.

Skouby, Sven Olaf; klinisk professor.

Kliniske lektorer

Andersen, Anders Nyboe.

Andreasson, Benny.

Atke, Anders Puggaard.

Bergholt, Thomas.

Clausen, Helle Vibeke.

Damm, Nis Peter.

Hansen, Tom.

Høgdall, Claus Kim.

Jaszczak, Poul Palisz.

Lenstrup, Carsten.

Lyndrup, Jens.

Nilas, Lisbeth.

Pagel, Jens Dons.

Storm, Tommy Lyager.

Tabor, Ann.

STIP Internt finansieret

Almstrup, Hans Kristian; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Brostrøm, Søren: Motor evoked potentials from the pelvis floor.

Elamin, Seif: Perinatal Audit in Omdurman Health Area, Sudan.

Hansen, Bo Mølholm: Extremely preterm infants – treated with nasal CPAP in the neonatal period. A five-year follow-up study from Denmark.

Løkkegaard, Ellen Christine Leth: Hormone Replacement therapy and Cardio- and Cerebrovascular Disease. the influence of risk factors.

Sander, Kirsten Foltmar: Mechanisms of pregnancy induced hypertension.

Wøjdemann, Karen Reinhold: Screening for Down's Syndrome in the first trimester. A Prospective study of 89.941 women.

Fondsbevillinger

Pharmacia & Upjohn

– Honorarlønnet professor (Gunnar Lose) kr. 525.500.

Klinisk Institut for Intern Medicin

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, professor, overlæge, dr.med. Jørgen Rask Madsen, Medicinsk Gastroenterologisk Afdeling, Amtssygehuset i Herlev.

Bestyrelsen består af institutleder, professor, overlæge, dr.med. Jørgen Rask Madsen, viceinstitutleder, professor, overlæge, dr.med. Peter Skinhøj og klinisk lektor, overlæge Hans Perrild.

Reumatologisk Klinik H/Ildrætsmedicinsk Forskningsenhed, Medicinsk Center, H:S Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Basal fysiologisk og klinisk forskning af bevægeapparatet i relation til reumatologiske sygdomsprocesser og belastningsorienterede påvirkninger af muskler, sener, brusk og knogler.

Bindevævsadaptation til mekanisk vævsbelastning

Undersøgelse af mekanismer bag senevævs biokemiske og biomekaniske tilpasning til belastning i relation til belastningsskader ved erhverv og fritidsaktivitet.

Muskelvævs- og stofskifteprocessers adaptation til træning
Mekanismer bag glukose og fedtmetabolisme samt skeletmuskulaturens proteinsyntese i forbindelse med fysisk belastning. Specielt vurderes muskeltvævsstilpasning til træning hos ældre og hos patienter.

Neuromuskulært samspil

Forståelse af afferent nervøs signalering og samspil mellem led og muskler ved normal funktion og ved ledsmerter.

Reumatologiske sygdomme

Terapeutiske tiltag ved reumatoid artrit (artrose, vasculitis og osteoporose). Herunder undersøgelse af behandlingsregimer i forbindelse med postoperative rehabiliteringsforløb.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Nationalt haves tætte samarbejdsrelationer med Center for Muskelforskning og relevante samarbejdsrelationer med Medicinsk-Fysiologisk Institut og Anatomisk Institut på Panum Institut, Arbejdsmiljø Institut, August Krogh Institut samt til Odense Universitet og Aarhus Universitet.

Internationalt samarbejde omkring projekter og udveksling af ph.d-studerende og post.doc's med Concordia University of Montreal, Canada, Jyväskylä Universitet, Finland, University of Sidney, Australien, University of Nottingham, England, UC Berkley, USA.

Publikationer

I alt 35. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til sekretariatet, Ildrætsmedicinsk Forskningsenhed (sekretær Helena Wiinholt, hw03@bbh.hosp.dk), ligesom den forefindes i Bispebjerg Hospitals årsrapport for 2003 og i H:S forskningsoversigt for 2003.

Intern Medicinsk Klinik I – H:S Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Endokrinologi

Diabetes

Metabolisk kontrol, psykiske og sociale forhold og microvaskulære komplikationer. Særlig vægt på erektil dysfunktion, fodproblemer og gastropati.

Indlærings- og vedligeholdelseeffekt af undervisningsprogrammer i kontrollerede design.

Thyreoida

DANTHYR-projektet. Prævalens og incidens undersøgelse af struma- og stofskiftesygdomme i to områder (Øst og Vestdanmark). Thyretoxicose i barne- og ungdomsalderen. Langtidskonsekvenser af thyretoxicose: hjernefunktion og metaboliske forhold.

Gastroenterologi/Hepatologi

Immun-inflammatoriske variable hos patienter med ascites og leversygdomme. Prognose livskvalitet ved lever sygdom. Behandling af alkohol hepatitis. Dyspepsi. Arteriel compliance ved cirrhose. Immunosuppressiv behandling af patienter med mikroskopisk colitis.

Lungemedicin og allergologi

Populationsundersøgelser af astma blandt børn og voksne, både tværnsnitsundersøgelser af unge voksne danskere samt voksne grønlandere i Danmark. I et unikt design, hvor deltagere har samme race, men forskelligt miljø, har man desuden undersøgt forekomsten af lungesygdomme og allergi hos grønlandere i Grønland i både stor by (Nuuk), byer og bygder. Undersøgelse af stigningen i astma hos unge er undersøgt i en ny kohorte af unge, som bekræftede at astma er stigende også i Danmark. Sluttelig har vi sammen med det danske tvillingeregister fulgt 20.000 voksne tvillinger i 8 år med fokus på arvs og miljøets betydning for astmaudvikling.

Forskellige faktorerens betydning for forekomsten og sværhedsgraden af astma er undersøgt i flere sammenhænge, således har vi set på astma hos elitesportsfolk, nærmiljøets betydning for graden af astma hos hjemmegående kvinder, og graviditetens betydning for astmasværhedsgraden. Diagnostik, opfølgning og medicinsk behandling af astma er blevet fulgt i en stor undersøgelse af astmapatienter fra lokalområdet. Her fandtes en stor grad af underdiagnosticering og underbehandling. I et internetmodel har vi fulgt en gruppe af astmapatienter, hvor det har vist sig, at denne model har fordele frem for de traditionelle modeller i det danske sundhedssystem. Derfor vil vi i fremtiden forsøge med en shared care model med anvendelse af internettet.

KOL og osteoporose. Iltbehandling. PET og lungecancer. Latex allergi. IgE sensibilisering af IgE bindende komponenter.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Endokrinologisk Afdeling Ålborg Sygehus Nord, Center for Sygdomsforebyggelse, Fødevarer Direktoratet, Institut for Human Ernæring, Børneafdelingen Odense Universitetshospital, Kinderhospital Universität Berlin, Koagulationslaboratoriet KAS Gentofte, Rigshospitalets Allergi Kli-

nik, edb-afdelingen Rigshospitalet, Farmakologisk Institut, Hvidovre Hospital, Herlev Sygehus, Copenhagen Trial Unit, Cornell University, Gaubius Holland, University Hospital Vrije, Harvard Medical School, Moskva Medical School, Pulmonary Clinic Krakow. Lungemedicinsk afdeling Ålborg Sygehus Nord, Perth University Hospital, Western Australia, Sydney University Hospital, NSW, Australia og National Jewish, Denver, Colorado, USA.

Publikationer

30 peer review artikler. Listen kan rekvireres hos ledende lægesekretær Kirsten Tauber Møller, klinik I.

Geriatrisk Klinik G, Medicinsk Center, H:S Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Klinikkens forskningsvirksomhed ligger primært inden for aldringsepidemiologi, helsetjenesteforskning og kliniske undersøgelser af særlige geriatriske kompetenceområder: Ældres ernæring, demens, fald.

Aldringsepidemiologi

90-års undersøgelse af 1914-populationen i Glostrup er netop bevilget. Det er en 40-års genundersøgelse af en repræsentativ befolkningsgruppe af mænd og kvinder fra Københavns Amt.

Ældres ernæring

Ernæringens betydning for funktionsevnen ud fra longitudinelle befolkningsundersøgelser, herunder komparative undersøgelser i EU-regi (SENECA, HALE). Metoder til identifikation af småtspisende ældre i almenbefolkningen, hjemmeplejen, på hospitaler og plejehjem. Vurdering af betydningen af tilskud samt multifaktorielle interventionsundersøgelser. Kvalitetssikring som inddrager undervisning af alt personale i bedømmelse af patienternes ernæringsstatus, som bl.a. inddrager 3 dages kostregistrering. Sundhedsministeriets pulje, 2004, har bevilget midler til: Forbedret ernæring i hjemmeplejen.

Fysisk aktivitet

Betydningen af fysisk aktivitet igennem livsløbet for funktionsevne i alderdommen ud fra longitudinelle befolkningsundersøgelser, herunder et nordisk projekt (NORA). Kontrolleret undersøgelse af betydningen af intensiv muskelstyrke træning af skrøbelige gamle. EU-projekt til belysning af livsstilfaktorer og sygdoms betydning for svækkelse (BURDIS). Medicinsk Center, BBH, har fået Sundhedsministeriets puljemidler 2004 til tværsektorielt samarbejde, inkl. et fælles projekt for eumatologi og geriatri vedrørende rehabilitering.

Postural instabilitet og faldforebyggelse

Faldregistrering. Betydning af ekstensiv diagnostisk udredning af risikofaktorer. Oprettelse og evaluering af en Faldenhed som udløber af en række workshops initieret af "Key action ageing" i EU's 5.th Rammeprogram, som har bevilget midler til et treårigt intensiveret europæisk samarbejde (PROFANE).

Kognitiv funktionsevne

I Hukommelsesenheden er åbnet mulighed for kliniske forskningsprojekter (herunder et ph.d.-projekt) i samarbejde med Rigshospitalets Hukommelsesklinik. En koordinator for demens – indsatsen i hele H:S er netop bevilget af ministerielle puljemidler.

Helsetjenesteforskning

Nordisk Ministerråd og Lions har bevilget midler til nordisk undersøgelse af 75 +-åriges akutte indlæggelser i hospital (et RAI-projekt, som benytter et Resident Assessment Instrument). I samarbejde med Københavns Kommune er gennemført dataindsamling i hjemmeplejen, som tilsigter at knytte Fælles Sprog og RAI-vurderinger sammen. Det indgår tillige i et EU-projekt, hvor RAI anvendes i hjemmeplejen (AD HOC). De Geriatriske Klinikker i H:S har arbejdet med "Kvalitet i geriatrien". Alle patienter funktionsvurderes ved indlæggelse og udskrivelse, så det kan dokumenteres, at geriatrisk rehabilitering medfører en funktionsforbedring på 30%, hvorved størstedelen udskrives selvhjulpne. Den fælles databank med funktionsvurderinger vedrørende balance, kognitiv funktion, depression og ADL-funktion har givet anledning til en række metodestudier, og vil fortsat kunne danne basis for kliniske forskningsprojekter.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Som det fremgår af ovenstående, indgår klinikken i 5 projekter, hvortil der er bevilget midler af EU's 5. rammeprogram og 2 nordiske projekter begge støttet af Nordisk Ministerråd og Nordisk Lions (Red Feather). Klinikken arbejder herigennem tillige med metodeudvikling i internationale miljøer vedrørende ældres ernæring, funktionsevne vurdering og postural stabilitet.

Publikationer

I alt 22. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til sekretær Rita Hansen (35 31 25 45).

Kardiologisk Klinik Y, Bispebjerg Hospital

Forskningsaktivitet

Klinisk Kontrollerede Undersøgelser

Klinik Y's læger indgår i ledelsen af en række kontrollerede undersøgelser:

COMET – sammenligning af to betablokkere til hjerteinsufficiens.

ECHOS – Betydningen af perifer sympaticusblokade ved hjerteinsufficiens.

DIGAMI-2 – Betydningen af insulinbehandling ved iskæmisk hjertesygdom.

CLARICOR – Antibiotisk behandling af iskæmisk hjertesygdom.

SCOUT – Betydningen af det vægtreducerende middel sibutramin ved iskæmisk hjertesygdom.

AMADEUS – afprøvning af en ny antiokoagulerende behandling ved atrieflimren.

Rehabilitering

Afdelingen gennemfører en af de største kontrollerede sammenligninger af aktiv rehabilitering overfor rutine-rådgivning.

Epidemiologi

Atrieflimrens epidemiologi. Projektet udføres på baggrund af Østerbroundersøgelserne. Klinisk assistent Jens Friberg er projektansvarlig og Niels Gadsbøll er projektvejleder.

Prognostisk betydning af døgnblodtryk i befolkningen. Tine Willum Hansen gennemfører denne undersøgelse på baggrund af data fra Glostrupundersøgelserne (Center for Sygdomsforebyggelse). Christian Torp-Pedersen deltager i vejledergruppen.

Klinisk epidemiologi

Der udføres løbende et meget stort antal projekter centreret omkring afdelingens databaser over patienter med hjerteinsufficiens og patienter med akut myokardieinfarkt. Databaser indeholder en lang række karakteristiske for de forskellige grupper patienter og for grupper af patienter hentes der nye data, fra forskellige kilder. På den baggrund kommer der fra denne gruppe undersøgelser ca. 10 artikler årligt vedrørende forskellige aspekter af prognose efter AMI og hjertesvigt.

Compliance med langtidsbehandling af hjertepatienter og konsekvenserne af ophør. Projektet benytter den nye åbning af lægemiddelstatistikregisteret til at studere i hvilket omfang patienter fortsætter med langtidsbehandling af en række hjertemedicinske præparater og hvad konsekvenserne af ophør er. Niels Gadsbøll og Christian Torp-Pedersen deltager i ledelsen.

Endothelforskning

Betydningen af anti-tumor nekrosis faktor for endothelfunktion ved diabetes mellitus.

Mekanismer ved den gavnlige effekt af ACE-hæmmer hos diabetikere.

Postprandiel endotheldysfunktion hos diabetikere.

Betydningen af diabetes for propageret vaskulært respons i mikrocirkulationen.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

I forbindelse med klinisk kontrollerede undersøgelser og endothelforskning har afdelingen et bredt net af internationalt samarbejde. I flere undersøgelser deltager en væsentlig procentdel af Danmarks Kardiologiske Afdelinger og det nationale samarbejde er meget bredt.

Publikationer

I alt 32. Publikationsliste kan rekvireres hos professor Christian Torp-Pedersen, ctp@heart.dk.

Endokrinologisk Klinik – H:S Hvidovre Hospital**Forskningsvirksomhed**

Glugagon-like-polypeptide 1, et nyt terapeutikum til behandling af type 2-diabetes mellitus. Patofysiologiske og kliniske undersøgelser.

Fysiologiske og molekylærbiologiske studier af ikke-insulinkrævende diabetes mellitus. Betydningen af FFA for udvikling af diabetes mellitus.

Insulin sekretion, intracellulær glukose metabolisme og muskel insulin signal transduktion hos personer med lav fødselsvægt.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen samarbejder med professor Richard Bergman, Southern University of California, Los Angeles, omkring matematisk modellering.

Ass. Prof. Elisabeth Krall: Dental School, Boston University, Boston, MA. Studier af mandlig osteoporose baseret på epidemiologisk studie startet i 1965 omfattende 2.000 mænd.

Prof. Claus-C. Glüer: Medizinische Physik und Diagnostische Radiologie CAU Kiel, Tyskland. Vurdering af matematisk billedanalyse af digitale røntgenoptagelser.

Ass. prof. Mary L. Bouxsein: Orthopedic Biochemical Laboratory, Dept. of Orthopedic Surgery, Beth Israel Hospital, Boston MA. Prospektive Studier samt biomekaniske undersøgelser.

Infektionsmedicinsk Afdeling – H:S Hvidovre Hospital**Forskningsvirksomhed***Hiv og aids*

Afdelingen deltager i en lang række nationale og internationale afprøvninger af nye antiretrovirale lægemidler. Metaboliske og hormonelle undersøgelser over lipodystrofiudvikling hos aids-patienter. Behandlingsundersøgelse af kronisk hepatitis B og C.

Øvrige infektionsmedicinsk forskning

I samarbejde med den kliniske forskningsenhed udføres undersøgelser af virus-celleinteraktioner, herunder receptorstudier.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen samarbejder med 42 infektionsmedicinske klinikker i USA og Europa som led i klinisk afprøvning og cohortestudier.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Infektionsmedicinsk Afdeling, sekretær Linda Aggergaard, Linda.aggergaard@hh.hosp.dk.

Gastroenheden, Medicinsk Sektion, H:S Hvidovre Hospital**Forskningsvirksomhed***Inflammatorisk tarmsygdom*

Klinisk epidemiologisk forskning vedr. inflammatorisk tarmsygdom. Evaluering af inflammatoriske mediatorers og fibrosemarkørers betydning for aktivitet af tarmsygdom.

Patofysiologi ved portal hypertension

I samarbejde med Klinisk Fysiologisk Afdeling hæmodynamisk udredning og intervention mhp. nærmere at klarlægge og belyse de cirkulatoriske abnormiteter ved portal hypertension, herunder den neurohæmorale virkning herpå.

Epidemiologi

I samarbejde med Institut for Sygdomsforebyggelse og Alkoholenheden, Hvidovre Hospital, udføres epidemiologiske studier angående forbrugsmønstre, prognoser og risiko for udvikling af somatisk sygdom ved forskellige typer af alkoholoverforbrug.

Funktionelle tarmlidelser

Undersøgelse af Cajal-cells betydning ved funktionsforstyrrelser i tarmen.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Leuven, Belgien, vedr. cajalcellen.

Hopital y Clinic, Barcelona vedr. portal hypertension.

Afdelingen deltager i et EU-sponsoreret projekt vedr. epidemiologi og inflammatorisk tarmsygdom.

Publikationer

I alt 19. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til lægesekretær Charlotte Ravn, Gastroenheden, Medicinsk Sektion Afsnit 439, e-mail: charlotte.ravn@hh.hosp.dk.

Reumatologisk Klinik, H:S Hvidovre Hospital**Forskningsvirksomhed***Kliniske studier ved reumatoid arthrit*

Kliniske observations og interventionsstudier, samt parakliniske studier af patienter med reumatoid arthritis, specielt i den tidlige fase.

MR-scanning og ultralydundersøgelse ved reumatoid arthritis.

Studier til belysning af MR-scannings og ultralydundersøgelses værdi til diagnosticering, monitorering og prognostisering af patienter med reumatoid arthritis.

Klinisk bindevævsforskning

Cirkulerende kollagenmetabolitter og andre matrixkomponenter som markører for synovial inflammation, brusk- og knogledbrydning hos patienter med reumatoid arthritis. Endvidere undersøges om markørerne kan belyse sygdomsaktiviteten ved andre sygdomme med inflammation, vævsdestruktion og fibrogenese.

Systemiske bindevævssygdomme

Kliniske, epidemiologiske og immunologiske studier af patienter med systemiske bindevævssygdomme, systemisk lupus erythematosus, mixed connective tissue disease og sklerodermi. Studier af sygdomsforløb, prognostiske markører og aktivitetsmarkører.

Projekter inden for områderne degenerative reumatiske sygdomme

Klassifikations- og interventionsstudier inden for områderne degenerative reumatiske sygdomme samt akutte og kroniske belastningstilstande, primært patienter med degenerative ryglidelser og patienter med non-artikulær reumatisme.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Julia Johansen samarbejder med bl.a. Department of Biology, University of California San Diego, USA (professor ph.d. Paul A. Price), omkring proteinet YKL-40.

Mikkel Østergaard er co-chairman for og Bo Ejbjerg deltager i international OMERACT-MRI forskningsgruppe.

Marcin Szkudlarek, Bo Ejbjerg og Mikkel Østergaard er deltagere i EULAR-MRI forskningsgruppe.

Mikkel Østergaard er deltager i OMERACT-subcommittee on healing of erosions.

Publikationer

I alt 7. Komplet liste kan fås ved henvendelse til professor, dr.med. Mikkel Østergaard på e-mail mo@dadlnet.dk.

Hepatologisk Klinik A, Abdominalcentret, H:S Rigshospitalet**Forskningsvirksomhed**

Regulationen af hjernens metabolisme og gennemblødning ved leversvigt.

Patogenesen ved leversvigt betinget hjerneødem.

Undersøgelse af leverens hæmodynamiske og metaboliske funktioner ved leversvigt.

Udvikling af levererstatningsbehandling.

Den nedsatte arbejdsevne ved kronisk leversygdom.

Leverens genekspression af akut fase reaktanter mhp. virkningen af leverskade og malnutrition hos rotter.

Endotoxinbetinget kolestase.

Behandling af kronisk hepatitis B og C.

Ernæringsbehandling ved cirrose.

Arbejdsfysiologi hos patienter med cirrose.

Monitorering af centralt blodvolumen ved inkompen-
set cirrose.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

King's College Hospital, London.

Surgical Hospital, Helsinki.

Royal Free Hospital, London.

Sct. Luc Hospital, Montreal.

European Concerted Action on Viral Hepatitis.

North Western University Hospital, Chicago.

Publikationer

I alt 19. Publikationslisten findes på www.rigshospitalet.dk, Videnskabelig årsrapport 2003.

Gastroenterologisk Afdeling CA, Abdominalcentret, H:S Rigshospitalet**Forskningsvirksomhed***Colons funktion som fordøjelsesorgan*

Betydningen af den bakterielle forgæring i colon, herunder virkningen på colons normale fysiologi – optagelse af salt, vand og kort-kædede fedtsyrer. Undersøgelser over fedtsyreomsætningen i colons epithelceller og bidraget fra de bakterielt dannede fedtsyrer til den samlede energioptagelse. Undersøgelser i dyremodeller og hos patienter med variabel tarmlængde.

Ernæring hos korttarmspatienter

Forsøg med optimering af ernæring til patienter, som ernæringsmæssigt er truet eller i parenteral ernæring. Undersøgelser over betydningen af GLP-2 for den intestinale absorption hos korttarmspatienter.

Studier over knoglemineraltab og kropssammensætning hos patienter med kronisk tarmsygdom

Undersøgelser af knoglemetabolisme og knoglemineralindholdet hos patienter med kronisk tarmsygdom. Studier af effekten af bisfosfonatbehandling på knoglemineraltabet hos patienter med tarminsufficiens. Måling af ændringer i kropssammensætningen med forskellige metoder ved ændringer i kropsvægt ved tarminsufficiens.

Publikationer

I alt 15. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Medicinsk Gastroenterologisk Afdeling CA, Abdominalcentret, Rigshospitalet, afsnit 2112, e-mail RH03100@rh.dk.

Epidemiklinik M, Finsencentret, Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Parasitimmunologisk forskning

Der forskes primært i malaria med hovedvægten lagt på parasiternes samspil med immunsystemet, herunder vaccineudvikling og kemoterapi samt resistensudvikling. En stor del af forskningen foregår i ulande, og gruppen understøtter en række udenlandske ph.d.-studerende.

Hiv og aids

En væsentlig del af forskningen er klinisk med afprøvning af en lang række antivirale midler. Monitorering af hiv-infektionen ved kvantitering af virus, samt karakterisering mhp. resistens overfor antivirale midler. Bivirkning og compliance ved behandling undersøges, ligesom en række hiv-relaterede immunforstyrrelser søges kortlagt.

Derudover undersøges værdien af bestemmelsen af lægemiddelkoncentrationer.

Infektionsimmunologisk forskning

Der arbejdes med ekstreme fysiologiske påvirkninger af immunsystemet som modelsystem for stressinduceret immunmodulation, specielt betydningen af cytokinproduktion for metabolisme, samt betydningen af inflammation ved forløbet af hiv-infektion og alders-inducerede immunændringer. Der er etableret en *in vivo* sepsismodel bl.a. til vurdering af aldersafhængige immunologiske reaktioner.

Ved meningitis undersøges desuden kredsløbs- og metaboliske forstyrrelser.

Immunologisk Laboratorium

Påvisning af hypersensitivitet mod en række mikroorganismer, herunder betydningen for inflammatorisk lunge- og ventrikellidelse.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Specielt inden for parasitimmunologisk forskning i regi af Center for Medicinsk Parasitologi gennemføres en række feltstudier, specielt i Afrika. Vedrørende hiv-behandling er en række behandlingsstudier multinationale.

Publikationer

I alt 82. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Dorte Schjødt, Epidemiklinik M, Rigshospitalet, Afsnit 51-3-2, Blegdamsvej 9, 2100 Ø. E-mail: Schioedt@rh.dk.

Finsenlaboratoriet, Finsencentret, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Eksperimentel cancerforskning

Proteolytisk vævsnedbrydning ved cancerinvasion og metastasering med særligt fokus på plasminogenaktiverings-systemet.

Ved at klarlægge de basale mekanismer og identificere molekyler involveret i disse processer, forsøges udviklet nye diagnostiske og terapeutiske koncepter.

Flowcytometri

Flowcytometrisk analyse i relation til cancercellers dna-indhold, delingscyklus, membranproteiner og cytogenetik med henblik på nye metoder til tidlig diagnose og forudsigelse af sygdomsforløb.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Der samarbejdes med O.N. Jensen, E. Mørtz, M. Mann, Syddansk Universitet, T. Bugge, National Institute of Health/NIDCR, USA, V. Ellis, School of Biological Sciences, University of East Anglia, Norwich, Norfolk, UK, A. Menez, Dept. D'Ingenierie et d'Etudes des Proteines, Frankrig, G. Murphy, University of East Anglia, UK, F. Blasi, Università Vita-Salute S. Raffaele, Italien, J.-M. Foidart, Universite de Liege, Belgien, D.R. Edwards, School of Biological Sciences, University of East Anglia, Norwich, Norfolk, United Kingdom, M-C. Rio, Institut de Génétique et de Biologie Moléculaire et Cellulaire, Frankrig, Molekylærbiologisk Institut, Københavns Universitet, P.A. Andreassen, Institut for Molekylære og Strukturelle studier, Aarhus Universitet.

Publikationer

I alt 27. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Lene Ahrenst, Finsenlaboratoriet, Rigshospitalet, Afsnit 86.21, Strandboulevarden 49 Bygn. 7.2, 2100 Kbh. Ø, e-mail: keld.dano@finsenlab.dk. Se desuden laboratoriets hjemmeside www.finsenlab.dk.

Hæmatologisk Klinik, Finsencentret, H:S Rigshospitalet

Forskningsområder

Den neutrofile granulocyt cellebiologi herunder funktionelle karakterisering af 4 nyopdagede proteiner, hCAP-18, NGAL, Grancalcin og CRISP-3, ekspresionen af transkriptionsfaktorer, cellecycus proteiner og granularproteiner under myeloide cellers differentiering.

Patientrelateret laboratorieforskning vedrørende immunologiske aspekter af allogen knoglemarvstransplantation.

Alloreaktive anti-recipient donor T-celle forstadier prædiktive værdi for graft-versus-host sygdom og graft versus leukæmi effekt efter allogen knoglemarvstransplantation.

Klinisk effekt af højdosisbehandling og autolog stamcelletransplantation ved leukæmi, malignt lymfom og myelomatose. Betydningen af cellecycusderegulerende mutationer for udfaldet heraf. Betydningen af minimal residual sygdom i patient og stamcelleprodukter for udfaldet heraf. Ved malign hæmatologisk sygdom kan højdosisbehandling

med autolog stamcelletransplantation ofte bringe ellers resistente tumorceller i apoptose. Flere samtidige mutationer kan dog blokere apoptosen, selv ved høj-dosisbehandling.

Flowcytometrisk kvantitering af aktiverede trombocytter ved kroniske myeloproliferative sygdomme. Flowcytometrisk kvantitering af cirkulerende trombocyt-leukocyttaggregater ved kroniske myeloproliferative sygdomme. Kvantitering af fibrinolyse og koagulationsparametre hos samme patientgruppe.

Bisfosfonaters effekt på apoptose og cellecyclus i myelomceller.

Kronisk lymfatisk leukæmi, familie- og cohortundersøgelser med henblik på vurdering af arvegang og genmaping.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Der samarbejdes med dr. Jero Calafat, Netherlands Cancer Center, Amsterdam om ultrastrukturelle undersøgelser af neutrofile granulocytters struktur. Dr. Siamon Gordon, Oxford vedrørende 7TMR expression i neutrofile granulocytter, Roland Strong Seattle USA vedrørende NGAL's funktion.

Deltagelse i multicenterundersøgelser vedrørende:

T-celle depletering med CD34-selektering af marv og perifere stamceller ved allogen knoglemarvstransplantation.

Kemoterapi, antistofbehandling og knoglemarvstransplantation ved AML (MRC-15 protokol).

Bisfosfonaters effekt på knoglestrukturen ved myelomatose.

Effekt af STI571 på kronisk myeloid leukæmi.

Effekt af Thalidomid ved myelomatose.

Effekt af VAD versus cyclophosphamid og dexametason ved myelomatose.

A clinical evaluation of the effect of maintaining haemoglobin levels with weekly EPREX/ERYPO (Epoietin alfa) in subjects with lymphoid malignancies (Hodgkin's disease, Non-Hodgkin's Lymphoma, Chronic Lymphocytic Leukemia and Multiple Myeloma) undergoing chemotherapy.

A multicenter, blinded, placebo-controlled, randomized study of novel erythropoiesis stimulating protein (NESP) for the treatment of anemia in subjects with lymphoproliferative malignancies receiving chemotherapy.

EORTC: Chimeric anti-CD20 monoclonal antibody (Mabthera) in remission induction and maintenance treatment of relapsed follicular non-Hodgkin's lymphoma: a phase III randomised clinical trial – Intergroup Collaborative study.

EBMT: Relapsed study of rituximab (Mabthera) in patients with relapsed follicular lymphoma prior to high dose therapy as *in vivo* purging and to maintain remission following high dose therapy.

Efficacy and safety of subsequent treatment with ⁹⁰Y-ibritumomab tiuxetan versus no further treatment in patients with stage III or IV follicular non-Hodgkin's lymphoma having achieved partial or complete remission after first line chemotherapy. A prospective, multicenter, randomized phase III clinical trial.

Rituximab (Mabthera) as a single agent and in combination with interferon alfa-2a (Roceferon-A), a phase III randomized trial in patients with follicular or other CD20+ low-grade (indolent) lymphoma.

2. Nordiske Mantle cell lymfom protokol: Primær behandling med højdosis kemoterapi + rituximab og autolog

stamcelle transplantation (ASCT) samt stamcelleoprensning med rituximab.

MINT Trial M-39045: Randomised Intergroup Trial of First Line Treatment for Patients with Diffuse Large B-Cell Lymphoma with a CHOP-like Chemotherapy Regimen with or without the anti-CD 20 Antibody Rituximab (IDEC-C2B8).

RICOVER-60: Randomisierte Studie zum Vergleich von 6 und 8 Zyklen Chemotherapie mit CHOP (Cyclophosphamid, Doxorubicin, Vincristin und Prednison) in 14-tägigen Intervallen (CHOP-14) jeweils mit oder ohne den monoklonalen CD20-Antikörper Rituximab bei Patienten mit Aggressiven Non-Hodgkin-Lymphomen im Alter von 61-80 Jahren.

R-CHOP-TBI: A prospective, multicenter phase II study of MabThera (rituximab) plus 2-weekly CHOP followed by low-dose total body irradiation in elderly patients with diffuse large B-cell lymphoma.

NLG-T-01: A Nordic phase II study of peripheral T-cell lymphomas based on dose-intensive induction and high-dose consolidation with autologous stem cell rescue.

Klinisk og prognostisk værdi af Positron Emission Tomografi (PET-scanning) med 2-fluor-[18]fluoro-2-deoxy-d-glukose (18-F FDG) ved morbus Hodgkin.

EORTC 20012: BEACOPP (4 cycles escalated + 4 cycles baseline) versus ABVD (8 cycles) in stage III & IV Hodgkin's Lymphoma.

EORTC/GHSG HD-R²: A randomized trial of BEAM plus PBSCT versus single agent high-dose therapy followed by BEAM plus PBSCT in patients with relapsed Hodgkin's disease.

Dr. Daniel Catovsky, Haematology Department, The Royal Marsden Hospital, London og dr. Richard Houlston, Section of Cancer Genetics, Haddow Laboratories, Sutton UK. vedrørende arvegang for CLL.

International protokol til randomiseret behandling af kronisk lymfatisk leukæmi.

Publikationer

I alt 30. Yderligere oplysninger om publikationerne kan rekvireres hos professor Niels Borregaard, Rigshospitalet, Hæmatologisk Klinik 4042.

Medicinsk Afdeling B, Hjertecentret, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Molekylærbiologiske studier; hjertehypertrofi og hjertesvigt

Ved hjælp af bioteknologiske teknikker, cellulær biokemi, farmakologi og *in-vitro* biologiske modeller studeres genprogrammer, som bestemmer hjertecellers skæbne ved hypertrofi og hjertesvigt. G-protein koblede receptorer, som f.eks. angiotensin-I og endothelin-I undersøges med henblik på at klarlægge nye signaltransduktionsveje for udviklingen af hypertrofi og arytmier. Et nyt isoleret gens struktur og funktion, Multiprotein Bridging Factor-1 (MBF-1), som er helt central i hypertrofisk signaltransduktion, undersøges i hjerteceller, rottehjertet og i det humane hjerte. Yderligere udvikler laboratoriet dna-mikroarray's (dna-chips) til genundersøgelse og til diagnostik ved hjertesygdomme.

Vaskulær biologi

Effekten af eksperimentelt fremkaldt hjertesvigt og farmaka på regulationen af det perifere kredsløb undersøges ved studier af *in-vitro* kar-reaktivitet. Genregulation af vaskulære receptorer og signaltransduktionsmekanismer af betydning for endotelcelle-glatmuskelcelle interaktionen i kontrollen af den vaskulære tonus studeres.

Iskæmisk hjertesygdom

Iskæmisk hjertesygdom og manifestationer som angina pectoris, ustabil angina, akut myokardieinfarkt og hjertearytmi undersøges ved hjælp af eksperimentelle og klinisk kontrollerede undersøgelser for at belyse sygdomsmekanismer, nye diagnostiske og behandlingsmæssige principper. Afdelingen deltager bl.a. i DANAMI-2, som er en randomiseret dansk multicenterundersøgelse til sammenligning af trombolyselbehandling og primær PTCA-behandling hos patienter med akut myokardieinfarkt.

Hjertesvigt

Eksperimentelle og kliniske studier fokuserer på perifer og central kredsløbsregulation, ionhomeostase, prognostiske markører samt nye behandlingsprincipper for højre- som venstresidigt hjertesvigt.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen har et betydeligt samarbejde med forskningscentre i Europa og USA omkring molekylærbiologiske studier ved hjertehypertrofi og hjertesvigt og iskæmisk hjertesygdom.

Det Molekylære Kardiologiske Laboratorium deltager sammen med førende molekylærbiologiske laboratorier i USA i The Alliance for Cellular Signalling.

Nefro-Endokrinologisk Afdeling P, H:S Rigshospitalet**Forskningsvirksomhed**

Regulation af calcium og parathyreoideahormon med specifik relation til sammenhængen mellem PTH og calcium.

Det uræmiske toksin.

Non-diabetisk mikroalbuminuri.

Væksthormonbehandling af voksne samt GH organpåvirkning ved akromegali.

Klinisk undersøgelse af somatostatinbehandling af akromegali.

Klinisk undersøgelse af hjernetraumers påvirkning af hypofysefunktion.

Molekylærbiologiske studier af virkningsmekanismer for cytokinernes effekt på den humane gld.

Thyreoida vurderet *in vitro* på dyrkede humane thyreoideaceller og *in vivo* på indtransplanterede humane thyreoideaglandler på nøgne mus.

Klinisk undersøgelse af terminal uræmi hos patienter med diabetisk nefropati.

Klinisk undersøgelse af gravide type 1- og type 2-diabetikere.

Graviditetsinduceret diabetes.

Endotelcelledysfunktion hos diabetikere.

Hypofysepatienter og overvægt.

Fabry.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Professor M. Roderiques, Cordoba, Spanien: Regulation af parathyreoideahormon.

Professor Justin Silver, Hadassah Hospitalet i Jerusalem, Israel: PTH messenger RNA.

Professor Jacques Dumont og Gilbert Vassart, Bruxelles: Biocommunication in thyroid molecular biology, physiology and pathology (et EU-projekt).

Professor David Wynford-Thomas, Cardiff, England: Oncogenes in thyroid carcinoma.

Professor Pierre Carayon, Marseille: Thyroperoxidase antigen ekspression på dyrkede thyreoideaceller.

Professor Klaus Bendtzen, Immunlaboratoriet, Rigshospitalet.

Professor Karsten Buschard, Bartholin Institut, Rigshospitalet.

Professor Arne Astrup, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Professor Jens Juul Holst, Panum Institut.

Dr. Sven Asger Sørensen, Panum Institut.

Dr. Petra-Maria Schumm-Dräger, München.

Obstetriske Klinik og Afdeling for Vækst og Reproduktion, Rigshospitalet.

Steno Diabetes Center, Medicinsk Endokrinologisk Afdeling, Odense, Herlev, Århus og Ålborg Universitetshospitaler.

Publikationer

I alt 31. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til Medicinsk Afdeling P 2132, Rigshospitalet, Blegdamsvej 9, 2100 København Ø.

Kardiologisk Afdeling P, Københavns Amts Sygehus i Gentofte**Forskningsvirksomhed****Arytmi og elektrofysiologi**

Hovedinteressen er prædiktion, risikostratificering og behandling af pludselig hjertedød, specielt hos patienter med iskæmisk hjertesygdom og/eller hjerteinsufficiens. Afdelingen er således hovedcenter for CARISMA, der undersøger incidens og prædiktion af livstruende kardielle arytmier hos patienter med nedsat funktion af ve. ventrikel efter akut myokardieinfarkt. Det drejer sig om et internationalt multicenterstudie, hvor der i slutningen af 2003 er screenet over 5.000 patienter. Der foretages multiple elektrofysiologiske målinger for at finde risikofaktorer for pludselig hjertedød. Hos patienter med EF $\leq$ 40% implanteres en såkaldt loop rekorder, der kontinuerligt monitorerer EKG op til to år efter infarkt. Undersøgelsen skal give oplysning om dødsårsag ved pludselig død. Forventet afsluttet i 2005.

CARE-HF er et internationalt multicenterstudie, hvor inklusionen afsluttede i 2003. 800 patienter med hjerteinsufficiens og grenblok er randomiseret til medicinsk behandling eller medicinsk behandling + implantation af biventrikulær pacemaker. Undersøgelsen forventes afsluttet i 2006. Primære endepunkt er total mortalitet.

Atrieflimren

Indsatsen er centreret om non-farmakologisk behandling, dvs. pacemakerbehandling og radiofrekvensablation af patienter med paroxystisk og kronisk atrieflimren. En ph.d.-afhandling vedrørende disse forhold er antaget til forsvar, ligesom afdelingen er principal investigator i det danske

multicenterstudie DANPACE, hvor 1.900 patienter med syg sinusyndrom randomiseres til enkeltkammer versus dobbeltkammer pacemaker. 800 patienter er inkluderet, og undersøgelsen forventes afsluttet i 2007.

Basal arytmi-forskning

Afdelingen forsker med non-lineære dynamiske hjertefrekvensvariabilitetsmål, såkaldte multipolmetoder til prædiction af pludselig hjertedød. Et ph.d.-studie er startet i samarbejde med israelske forskere med det formål at vurdere multipolmetodens anvendelighed i risikostratificeringen af patienter med iskæmisk hjertesygdom og/eller hjerteinsufficiens.

Den elektrofysiologiske mekanisme bag ventrikulære ekstrasystoler er et andet nyt interesseområde.

Biobanken

Som konsekvens af kortlægningen af det humane genom har afdelingen oprettet en biobank. Dette er muliggjort gennem udvikling af en systematisk indsamling af kliniske data i en elektronisk baseret anamnese og procedure database. Patienternes efterfølgende indlæggelser og dødsfald registreres ligeledes elektronisk gennem en systematisk sygdomsopsporing og (event-) klassifikation.

Konsekutive patienter, der får foretaget røntgenundersøgelse af hjertets kranspulsårer eller som får lavet ballonudvidelser, får taget en blodprøve, fra som behandles på 8 forskellige måder, førend blodprøven nedfryses til minus 80 grader. Der vil efterfølgende være mulighed for undersøgelser af dna, mRNA, proteiner, hormoner, enzymer, sporstoffer m.m.

Biobanken påregnes udvidet til også at omfatte konsekutivt undersøgt og behandlede veldefinerede patientgrupper med eksempelvis rytmeforstyrrelser, hjertesvigt, infektion i hjerteklapper m.m.

Der påregnes indsamlet oplysninger og blodprøver indtil der indgår 8.800 patienter for derved at have tilstrækkeligt antal patienter i de mindste subpopulationer.

Ekkokardiografi

Afdelingen deltager for øjeblikket i talrige klinisk kontrolerede multicenterundersøgelser, bl.a. SEAS (kolesterol-senkende medicin til patienter med asymptomatisk aortastenose), CORONA (statin til patienter med kronisk hjertesvigt), AMADEUS (et nyt pentasakkarid som alternativ til AK-behandling med permanent atrieflimren), Act-I/Scene II (akut medicinsk konvertering af atrieflimren ved infusion af en atrie-selektiv natrium-kaliumkanalblokker), Care-Hf (biventrikulær pacemaker hjertesvigt), ESSENTIAL (phosphodiesterasehæmmer ved kronisk hjertesvigt), SORT-OUT (sammenligning af flere stenttyper).

På afdelingen er flere nystartede projekter undervejs. Der er fokus på ekkokardiografi, specielt med henblik på afprøvning af mulighederne inden for de nyeste modaliteter: Vævs Doppler, 3D-ekkokardiografi og kontrast ekkokardiografi. Dataindsamling fra et studie af anvendelsen af Vævs Doppler ved diagnostik af akut lungeemboli er godt i gang. Der er samarbejde med andre afdelinger om et studie, der sammenligner akkuratessen af undersøgelsesmetoder, til vurdering af højre ventrikels rumfang og funktion, herunder kontrastekkokardiografi og 3D-ekkokardiografi. Afdelingen har afsluttet dataindsamlingen i et studie af Vævs Doppler i forbindelse med stressekkokardiografi. Afdelingen er startet på en retrospektiv opgørelse af prognose

sen ved bakteriel endocarditis, har indført en gennemgribende registrering af forløb ved endocarditis og er påbegyndt en sammenligning af effekten og komplikationsraten ved 1 versus 2 daglige doser af Gentamycinbehandling af bakteriel endocarditis.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen har et omfattende samarbejde med danske kardiologiske afdelinger i forbindelse med de klinisk kontrolerede undersøgelser og forskningssamarbejde i arytmi-forskning med centre i Finland, Sverige, Norge, Belgien, Tyskland og USA.

Publikationer

I alt 17. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til afdelingen.

Lungemedicinsk Afdeling Y, Københavns Amts Sygehus i Gentofte

Forskningsvirksomhed

Medicinske lungesygdomme

Afdelingens forskningsområder er medicinske lungesygdomme: Obstruktive lungesygdomme (inkl. alfa-1 antitrypsinmangel) og tuberkulose, rygeafvænnning inkl. nicotin-substitution, metoder til udredning af lungesygdomme, herunder specielt billeddiagnostik og endoskopi. Afdelingen arrangerer hvert andet år et kursus i fiberbronkoskopi for bl.a. læger i uddannelsesstilling i lungemedicin.

Igangværende forskningsprojekter

I samarbejde med Epidemifdelingen på Rigshospitalet (1. reservelæge Åse Bengaard Andersen) og Statens Serum Institut (afdelingsleder Vibeke Østergaard Thomsen) et projekt med titlen: Tuberkulose i Danmark. Projektleder Troels Lillebæk.

I samarbejde med gastroenterologerne (overlæge Peter Vilmann) og thoraxkirurgerne (overlæge Mark Krasnik) et projekt med titlen: Værdien af endoskopisk ultralydskanning med transøsofagal biopsi (EUL-FNA) og positron emissions tomografi (PET) til stadieinddeling af ikke småcellet lungekræft. Ph.d.-studerende: Søren Schytt Larsen.

I samarbejde med Videncenter for Allergi (centerleder Jeanne Duus Johansen og prof. Torkil Menné) et projekt med titlen: Luftvejssymptomer relateret til duftstoffer. Ph.d.-studerende: Jesper Elberling.

I samarbejde med røntgenafdelingen (afdelingslæge Karen Bach) et projekt med titlen: Kan CT-scanning erstatte lungefunktionsundersøgelsen som effektvariabel ved monitorering af rygerlunger (KOL)? Ph.d.-studerende: Saher Shaker.

I samarbejde med Klinisk Fysiologisk Afdeling på Rigshospitalet (overlæge Jann Mortensen) og Videncenter for Magnetisk Resonans på Hvidovre Hospital (fysiker Lars Hansson) et projekt med titlen: MR-scanning til undersøgelse af obstruktiv lungesygdom, med fokus på værdien af hyperpolariseret Helium. Ph.d.-studerende: Trine Stavngaard.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen deltager i følgende EU-projekter:

Software Performance and Reproducibility in Emphysema Assessment Demonstration (SPREAD).

Alpha-1 International Registry (AIR).
Early Lung Cancer Detection by Low Dose Spiral Computed Tomography Screening.

Publikationer

I alt 20. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til Sygehusdirektoratet, Amtsgården, Stationsparken 27, 2600 Glostrup.

Medicinsk Afdeling M, Kardiovaskulær Sektion, Københavns Amts Sygehus i Glostrup

Forskningsvirksomhed

Præventiv medicin

Medicinsk Afdeling M udfører omfattende forskning vedr. forebyggelse af kardiovaskulære sygdomme. Dette gøres i samarbejde med Forskningscenter for Forebyggelse og Sundhed (Tidligere: "Københavns Amts Center for Sygdomsforebyggelse" og "Befolkningsundersøgelserne i Glostrup").

Klinisk forskning er centreret om hjertekredsløbssygdomme, specielt patofysiologi og behandlingsprincipper ved hypertension og hjertesvigt.

I den kliniske forskning lægges der stor vægt på nye medikamentelle behandlingsprincipper for hypertension, for hyperlipidæmi, akut myokardieinfarkt, hjertesvigt, trombosebehandling og tromboseprofylakse.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Omfattende forskningssamarbejde med Forskningscenter for Forebyggelse og Sundhed (Tidligere: "Københavns Amts Center for Sygdomsforebyggelse" og "Befolkningsundersøgelserne i Glostrup") (som indtil 31.12.2001 hørte under Medicinsk Afdeling M).

Samarbejde med en række kliniske og teoretiske institutter.

Tæt samarbejde med kliniske og teoretiske forskningsinstitutioner i USA, Norge, Sverige og Finland.

Publikationer

I alt 12. Publikationsliste kan rekvireres hos afdelingsledelsesekretær Anne-Grethe Thorn, Medicinsk Afdeling M, KAS Glostrup, e-mail: agth@glostruphosp.kbhamt.dk.

Medicinsk Afdeling M, Gastroenterologisk Sektion, Københavns Amts Sygehus i Glostrup

Forskningsvirksomhed

Undersøgelser vedrørende dyspepsi

Identifikation af syrerelateret dyspepsi ved hjælp af single subject trials.

Validering af symptomdagbøger.

Medicinsk behandling af non erosiv refluxsygdom.

Gastrointestinale symptomer ved diabetes mellitus.

Epidemiologiske undersøgelser af Barrett's esophagus og adenocarcinom i esophagus.

Undersøgelser vedrørende pancreas

Udarbejdelse af helbredsrelateret livskvalitetsmåling ved pancreassygdomme.

Interleukin-sekretionen efter alkoholindtagelse ved pancreatitis.

Insulinsekretion og sensitivitet ved kronisk pancreatitis.

Udredning af diagnostisk værdi ved indirekte pancreasfunktionsundersøgelser.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Samarbejde med Gastroenterologisk Afdeling, Nepean Hospital, University of New South Wales, Sydney, om gastrointestinale symptomer ved diabetes mellitus.

Samarbejde med Universitetshospitalet i Rotterdam, Holland, om epidemiologiske undersøgelser af Barrett's esophagus.

Samarbejde med Adeleide University om identifikation af refluxsygdom ved hjælp af spørgeskemaer.

Samarbejde med Universitetshospitalet i Lund om inter-nordisk registrering af patienter med kronisk pancreatitis.

Publikationer

I alt 9. Publikationsliste kan rekvireres via Sygehusdirektoratet, Amtsgården, Stationsparken 27, 2600 Glostrup.

Medicinsk Endokrinologisk Afdeling J, Københavns Amts Sygehus i Herlev

Forskningsvirksomhed

Molekylærbiologiske undersøgelser vedrørende genexpression baseret på kvantificering af den genetiske budbringer mRNA ved hjælp af RT-PCR-HPLC (revers transkription-polymerase kæde reaktion-højtryksvæskekromatografi) og receptorprotein ved hjælp af western blotting og laser fluorescens scanning. Igangværende projekter omhandler fedme/overvægt (ph.d.-projekt), insulin resistens, gigt (RANKL og NF- κ B) og et nyt gen som er opdaget i laboratoriet.

Isolering og karakterisering af en ukendt substans, der har betydning for regulationen af cAMP i mononucleære celler i blodet.

Fysiologiske undersøgelser af effekten af længerevarende sengeleje og ernæring.

Effekten af mikrogravity (rumflyvninger) på sympatikusaktiviteten.

Kliniske undersøgelser af skjoldbruskkirtlen, især vedrørende effekten af radioaktivt jodbehandling hos patienter med toksisk og atoksisk struma.

Behandlingsstrategier ved Mb. Cushing.

Betydningen af hypercalcæmi for udviklingen af kardiovaskulær sygdom. Primær hyperparathyreoidisme og kardiovaskulær sygdom (ph.d.-projekt).

Behandlingsstrategier ved diabetes mellitus.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Mikrodialyse i samarbejde med Vanderbilt University, USA og Deutsches Institut Für Ernährungsforschung.

Rumfysiologi i samarbejde med European Space Agency og NASA.

Publikationer

I alt 10. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til fagbiblioteket. To af afdelingens medarbejdere har forsvaret deres disputats i 2003.

Reumatologisk Afdeling Q, Københavns Amts Sygehus i Herlev

Forskningsvirksomhed

Center for den kliniske database Dansk Reumatologisk Database.

Inflammatoriske reumatiske sygdomme.

Undersøgelse af nye behandlingsformer ved kronisk leddegigt – biologiske lægemidler + tidlig aktiv behandling.

Aktivitetsmarkører ved leddegigt.

Billeddannelse af led ved hjælp af MR-scanning og ultralyd.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Professor dr.med. Mikkel Østergaard samarbejder videnskabeligt og administrativt med en række internationale forskningsorganisationer og forskningscentre inden for billeddannelse ved leddegigt.

Publikationer

I alt 14. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Medicinsk Gastroenterologisk Afdeling C, Københavns Amts Sygehus i Herlev

Forskningsvirksomhed

Afdelingens hovedforskningsområder afspejler primært dennes lands- og landsdelsfunktion for komplicerede tilfælde af kronisk inflammatorisk tarmsygd (colitis ulcerosa, Crohn's sygdom), men omfatter også de nært beslægtede tilfælde af mikroskopisk colitis samt viral hepatitis.

Epidemiologiske undersøgelser

Afdelingens regionale kohorte af patienter med colitis ulcerosa og Crohn's sygdom bliver løbende opdateret og har bl.a. været anvendt til studier af langtidsprognosen, herunder mortalitet, og risikoen for cancerudvikling. Side-løbende arbejdes bl.a. med molekylærgenetisk karakteristisk af kliniske fænotyper og etablering af en mere omfattende klinisk database for inflammatorisk tarmsygd.

Kliniske lægemiddel- og andre interventionsstudier

De væsentligste områder er afprøvning af nye typer immunsupprimerende/modulerende behandling og initiale studier af leukocyt-afarese ved behandlingsrefraktær inflammatorisk tarmsygd. Endvidere deltager afdelingen i kliniske afprøvninger af anti-viral behandling ved kronisk viral hepatitis.

Basal- og laboratorieorienteret forskning

Omfatter et bredt spektrum af problemstillinger, der belyses *in vitro* vha. cellelinjemodeller eller korttids-kulturer af epitel- og immunceller isoleret fra kolonslimhinden hos patienter med inflammatorisk tarmsygd. Centrale forskningsområder er: 1) Studier af apoptosemekanismer i kolonepitelceller hos patienter med ulcerøs colitis, 2) parallelle studier af nitrogen oxid (NO) syntese og centrale transkriptionsveje (NF- κ B) ved mikroskopisk colitis og klas-

sisk ulcerøs colitis, 3) ekspression og funktion af matriks-metalloproteinaser og ADAMs med vægt på patogenestudier af fisteldannelse ved Crohn's sygdom, 4) ekspression og funktion af peroxisom-proliferator-aktiverede receptorer (PPAR) i kolonslimhinden fra patienter med kolorektale polypper eller inflammatorisk tarmsygd, 5) identifikation af mutationer i cancer-fremkaldende gener hos patienter med langvarig ulcerøs colitis og 5) karakteristisk af gen-ekspressionsmønstret hos definerede undergrupper af patienter med inflammatorisk tarmsygd belyst vha. Gen-*e*Chip teknik.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen har talrige nationale og internationale relationer og samarbejdspartnere. Disse spænder fra redaktionelle opgaver til mere formaliserede forskningssamarbejder med institutioner i Danmark, Norden og EU. Interesserede kan få supplerende oplysninger ved henvendelse til afdelingen.

Publikationer

I alt 24. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Lisa Rohbach (e-mail: liro@herlevhosp.kbhamt.dk), Medicinsk Gastroenterologisk Afdeling C, KAS Herlev.

Hæmatologisk Afdeling L, Københavns Amts Sygehus i Herlev

Forskningsvirksomhed

Kliniske studier med fokus på i) optimeret diagnostik og prognostik for hæmatologiske sygdomme ved implementering af nye teknologier og ii) forbedring af patient behandling med nye strategier.

Laboratiestudier baseret på cytometriske teknologier og enkeltcelle undersøgelser, specielt med fokus på i) det cellulære hierarki og sygdomsmekanismer i hæmatologien ii) implementering af nye diagnostiske procedurer, prognostiske faktorer inklusiv behandlingsmonitorering samt iii) nye behandlingsprincipper inklusiv autolog stamcelletransplantation ved maligne og degenerative sygdomme samt dendritcelle-baseret immunterapi.

Afdelingens forskningsprogram inklusiv protokoloversigt kan fås ved henvendelse til Forskningssekretariatet, tlf. 44 88 47 17 eller på www.hematologyherlev.dk.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Kliniske studier foregår i samarbejde med Den Nordiske og Europæiske Myelomatosegruppe: www.NMSG.org og www.EUMMNE.org den Europæiske Blod og Marv Transplantations Gruppe: www.EBMT.org samt den Nordiske Lymfomgruppe (www.NLG.org) og MRC Leukemia Trial Group (www.MRC.uk).

Laboratorieforskning foregår i samarbejde med danske hæmatologiske afdelinger (specielt vedr. biobanker for myelomatose, leukæmi og lymfom) samt med udenlandske institutioner som beskrevet i afdelingens forskningsprogram.

Publikationer

I alt 17- Publikationsliste kan ses på www.hematologyherlev.dk eller rekvireres ved kontakt til overlæge, dr.med. Hans E Johnsen, Hæmatologisk afd L, KAS Herlev.

Onkologisk Afdeling R, Københavns Amts Sygehus i Herlev**Forskningsvirksomhed***Laboratorieforskning*

Behandlingsmodeller med brug af elektroporation med henblik på at udvikle behandlingsmetoder der baseres på genekspression i skeletmuskulatur. Parametrene for *in vivo* elektroporation er undersøgt og optimeret i murine modelstudier (EU-projekt). Projektet fortsættes dels med undersøgelser af beta-galactosidase korttidsekspression i patienttumorer og dels med en murin EPO-behandlingsmodel, hvor ekspressionen styres af Tet-on kontrollerbar promoter.

Et lignende projekt beskæftiger sig med optimering af elektroporationsparametre for gentransfer til murine dendritceller med henblik på udvikling af anticancer vacciner.

Genekspression associeret til cancercellers cytotostatikaresistens undersøges på et panel af cancercellelinjer udviklet til resistens mod en række cytotatika mhp. genekspressionen associeret med forskellige resistensfænotyper. Analyserne udføres ved hjælp af array-teknologi. I forlængelse af ekspressionsmålingerne gennemføres også funktionelle studier baseret på antisense hæmning af specifikke opregulerede genprodukter.

ACE-inhibitorer er vist at have indflydelse på ekspression og aktivitet af matrix metallo-proteaser (MMP'er er væsentlige proteiner i cancercellers invasions- og metastaseringsprocesser). ACE-inhibitorernes anvendelighed og effekt undersøges i murine tumormodelstudier, hvor ACE-inhibitorerne er vist at kunne virke additivt i kombination med traditionelle cytotatika.

Klinisk forskning

Projekter vedrørende supportive care og antiemetika. Metastatisk blærecancer (behandlingsforløb og prædiktive faktorer for repons på behandlingen). Undersøgelse ved hoved-hals-cancer af erythropoietins effekt ved strålebehandling samt ramiprils mulige antifibrotiske effekt efter strålebehandling. Ved c. mammae undersøgelser af anthracyclin-induceret kardiomyopati, og baseret på biobankmateriale undersøgelser af apoptose resistens samt den prognostiske betydning af minimal residual sygdom. Effekten af behandling med dendritceller hos patienter med c. mammae, malignt melanom og c. renis. Effekten af behandling med elektrokemoterapi ved forskellige cancersygdomme, specielt malignt melanom. Markørundersøgelse (YKL40) og mikrosatellitundersøgelse på patienter med c. coli. PET-CT ved småcellet c. pulm. og undersøgelser af EGF-receptorens betydning for følsomhed for Iressa. Neurotoksicitet ved Cisplatin-behandling hos patienter med c. testis samt Temodals effekt ved CNS-tumorer. PET-CT/MR ved GIST-tumorer og sarkomer. Kliniske protokoller (fase I-III) til patienter med en række forskellige cancersygdomme mhp. undersøgelser af toksicitet og behandlingseffekt.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Andre afdelinger på Københavns Amts Sygehus i Herlev (spec. Hæmatologisk Afdeling og Patologisk Institut) samt på Rigshospitalet. Danske organisationer indenfor de forskellige cancersygdomme, specielt DBCG og DAHANCA, Universiteterne i København, Aarhus, Odense, Ålborg og Lund, EU, EORTC, British Medical Council.

Publikationer

I alt 20. Publikationsliste kan rekvireres hos Klinisk Forskningsenhed, sekr. Grethe Geertsen, KAS Herlev.

Medicinsk Afdeling, Næstved Centralsygehus, associeret klinikudvalget i Københavns Amt**Forskningsvirksomhed***Hypertension*

Undersøgelser over døgnblodtryksvariation, og specielt har sigtet været "White Coat Hypertension".

Hereditær hæmokromatose

Befolkningsundersøgelse med analyse af HFE-genet blandt 30- til 50-årige danske mænd. Bestemmelse af allelhyppighed og penetrans af Cys282Tyr-mutationen.

Undersøgelser vedrørende hjertesygdomme

Deltager i fire multicenterstudier: LIFE-studiet vedrørende patienter med moderat til svær hypertension, VALIANT-studiet vedrørende patienter med moderat til svær hjerteinsufficiens efter akut myokardieinfarkt, CARMEN-studiet vedrørende patienter med moderat til svær kronisk hjerteinsufficiens og IDEAL-studiet vedrørende patienter med iskæmisk hjertesygdom og hyperkolesterolemie.

Undersøgelser vedrørende onkologi

Onkologisk afsnit arbejder med fase 2 og 3 kliniske undersøgelser over kemoterapi og hormonbehandling ved cancer-mammæ og cancer-pulmonum.

Undersøgelser vedrørende endokrinologi

Undersøgelse af hyppigheden af forekomsten af MEN-1 genet hos patienter med hypofysetumor. Afdelingen deltager i klinisk afprøvning af forskellige medikamina til behandling af diabetes mellitus.

Medicinsk Afdeling, Roskilde Amts Sygehus, Roskilde**Forskningsvirksomhed***Undersøgelser vedrørende Kardiologi*

ACTION (Adalat Oros versus placebo), IDEAL-studiet (Avorstatin versus simvastatin), ESTEEM (Melegatran ved akut iskæmisk syndrom), ECHOS (Dopamin/alfa-adrenerg agonist ved hjerteinsufficiens), DANPACE (AAI versus DDD pacing ved SSS), ANDROMEDA (Dronedaron versus Placebo ved hjertesvigt), AF/CHF (Cordarone versus Digoxin+Betablokker ved atrieflimren og hjertesvigt), DANPACE, DAGAMI-II (sammen med Intern Medicin-området).

Undersøgelser vedrørende Nefrologisk område

CREATE (Neorecomon (EPO) til tidlig behandling af Nefrogen Anæmi), EPREX-projektet (Livskvalitetsmåling ved behandling af nefrogen anæmi hos prædialysepatienter), ACIMEN-projektet (ACE-hæmmer versus Steroidbehandling hos patienter med membranøs glomerulonefritis), hæmodiafiltration (vurdering af ny hæmodialyseform), AURORA (Rosuvastatin versus Placebo til hæmodialysepatienter).

Undersøgelser vedrørende Onkologi

Topotecan-protokollen (behandling af Småcellet lungecancer). Kryoterapi-protokollen (behandling af Stomatitis under 5FU-behandling). Højdosering VP16 kombineret med ICRF (behandling af SAK og hjertemetastaser). Fenta-protokollen (mammacancer). Exmestan-protokollen (mammacancer). Epiram-protokollen (mammacancer). Letrozol-protokollen (mammacancer). TAX-315-protokollen (adjuverende kemoterapi til mammacancer), DOLG-2 (Fase II af småcellet lungecancer). DBCG 99 F (behandling af mammacancer). Genetisk screening af cancerpatienter for mutationer i genet for dna-enzymet thymedinkinase. Aktiviteten af cytidin deaminase i cancerceller. SBG 2001 – adjuverende, skræddersyet CEF-behandling (mammacancer). DBGC 2 fase III undersøgelse af Taxotere versus Taxotere+Gemcitabin ved dissimineret sygdom (mammacancer). Tobotecan-protokollen fase II undersøgelse af peroral Topotecan + i.v. Carboplatin + i.v. Taxol til patienter med cancer ovarii, stadium IIB – IV. HERA – +/- adjuverende Herceptin. Xeloda + Gemsar protokol (coloncancer). Topotaget til Adriamycin paravenøst.

Undersøgelser vedrørende Hæmatologi

EORTC-studie. Induktions- og vedligeholdelsesbehandling af follikulært lymfom med CHOP/Mabthera. Nordisk Lymfomgruppe. Behandling af follikulære lymfomer randomiseret til Mabthera/Mabthera+interferon. Eprex til behandling af hæmatologiske neoplasier. A randomised study of darbepoetin Alpha for the treatment of anemia in subjects with a non-myeloid malignancy receiving chemotherapy. A pilot study of STI-571 in the treatment of polycythemia vera and essential thrombocythosis. Darbepoetin i behandlingen af anæmi ved idiopatisk myelofibrose. GLIVEC (behandling af myelofibrose), GLIVEC i behandlingen af kronisk myeloid leukæmi. Rituximab i behandlingen af idiopatisk myelofibrose og myelodysplastisk sygdom med reaktiv marvfibrose. Rituximab i behandling af kuldeagglutinationssyndromet. Rituximab i behandling af refraktær ITP. PegIntron (Peglyleret Interferon til behandling af patienter med polycytæmia vera og essentiel trombocytose).

Undersøgelser vedrørende Lungemedicin og allergologi

COMPAS (Symbicort/symptomrelateret dosering ved Asthma). PROGRASS (peroral hyposensibilisering ved græspollen-allergi). Informationsprojekt for KOL-patienter. Optimalt forløb for lungecancerpatienter.

Undersøgelser vedrørende Intern Medicin

S 2203 108 (Moxonidin behandling af patienter med mikroalbuminuri). ProActive (pioglitazon ved Type 2 diabetes). DIACARD (risikovurdering ved Type 2-diabetes). DIGAMI II (insulinbehandling hos diabetespatienter med AMI). Undersøgelser (herunder delprojekter under DIACARD) vedrørende Aoptimal behandling af patienter med Type 2-diabetes@. ACE-hæmmer eller angiotensin-II-receptorblokerbehandling. Effekt på blodtryk og mikroalbuminuri. Effekten af fysisk træning på insulinresistens. SURE (Impotensbehandling hos diabetikere). ACORD – EPO-studie hos patienter med diabetisk nyresygdom.

Undersøgelser vedrørende Dermatologi

Klinisk kvantitering af atopisk dermatitis med det formål, at bestemme sygdommens intensitet. Randomiseret studie af forskellige former for patientinformation i forhold til pa-

tienter med atopisk dermatitis. Smerter i forbindelse med fotodynamisk terapi. Et randomiseret placebokontrolleret studie. Lokalbehandling af acne vulgaris med MAP-kinase-hæmmer. Randomiseret placebo-kontrolleret studie af emaljeriveret protein til fremme af sårheling. Randomiseret studie af lokalbehandling med sølvholdigt skum, som sårrensende og sårhelende middel. Behandling af psoriasis med humant anti-CD2-antistof. Behandling af pustulosis palmoplantaris med humant anti-IL18-antistof. Virkning af forskellige klæbere på rask hud. Vurdering af Allopurinol-behandlingspotentiale ved kutan sarkoidose. En vurdering af hudens mekaniske egenskaber, og disses relation til barrierefunktion.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Samarbejde med Roskilde Universitetscenter, Institut for Biofysik.

Publikationer

I alt 27. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til klinisk lektor, ledende overlæge, dr.med. Knud Rasmussen, telefon: 46 30 27 01 eller e-mail: rskra@ra.dk.

Instituteder Jørgen Rask Madsen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	3,0	0,0	3,0
DVIP	6,8	0,0	6,8
STIP	0,0	0,3	0,3
Årsværk i alt	9,8	0,3	10,1
Løn	7.162,0	1.258,0	8.421,0
Frikøb mv.	32,0	707,0	738,0
Øvrige drift	1,0	142,0	143,0
Anskaffelser	0,0	6,0	6,0
Bruttototal t.kr.	7.195,0	2.114,0	9.308,0

Stab*Professorer*

Borregaard, Niels; klinisk professor.
Christensen, Niels Juel Schmidt; klinisk professor.
Danø, Keld Bechgaard; klinisk professor.
Dirksen, Asger; klinisk professor.
Galbo, Henrik; klinisk professor.
Haunsø, Stig; professor.
Kjær, Michael; klinisk professor.
Madsbad, Sten; klinisk professor.
Madsen, Jørgen Rask; klinisk professor.
Mouridsen, Henning Torbøl; klinisk professor.
Nielsen, Jens Ole; klinisk professor.
Pedersen, Bente Klarlund; klinisk professor.
Rygaard, Jørgen; klinisk professor.
Rørth, Mikael Rahbek; klinisk professor.
Skinhøj, Peter; professor.
Schroll, Marianne; klinisk professor.
Svejgaard, Arne; klinisk professor.
Svendsen, Jesper Hastrup; klinisk professor.

Torp-Pedersen, Christian Tobias; klinisk professor.
 Ølgaard, Klaus Bo; professor.
 Østergaard, Mikkel; klinisk professor.

Stipendiater

Lundsgaard, Dorthe; ph.d.-stipendiat.

Kliniske lektorer

Asmussen, Karsten heller.
 Backer, Nina Vibeke.
 Baslund, Bo.
 Bendtsen, Flemming.
 Bergmann, Olav Jonas.
 Bjerrum, Ole Weis.
 Bondesen, Stig.
 Breum, Leif.
 Bytser, Peter Mikael.
 Christensen, Erik.
 Feldt-Rasmussen, Ulla Friis.
 Gerstoft, Jan.
 Gimsing, Peter.
 Gotfredsen, Anders.
 Hasselbalch, Hans K.
 Helkjær, Poul Erik.
 Herrstedt, Jørn.
 Haaber, Anne Birgitte.
 Ibsen, Hans.
 Jensen, Gorm Boje.
 Jensen, Niels Torben Skovsgaard.
 Johnsen, Hans Erik.
 Jønsson, Viggo.
 Kølendorf, Klaus Erik.
 Lange, Peter.
 Launbjerg, Jeppe.
 Laursen, Lars Christian.
 Lyngborg, Kjeld Erik.
 Mouridsen, Henning Torbøl.
 Munck, Lars Kristian.
 Nielsen, Arne Høj.
 Nielsen, Henrik.
 Ott, Peter.
 Pedersen, Michael.
 Perrild, Hans Jørgen Duckert.
 Pødenphant, Jan.
 Rasmussen, Knud.
 Sigurd, Bjarne Mühldorff.
 Skjødt, Henrik.
 Snorgaard, Ole.
 Staun, Michael.
 Stoltenberg, Michael Bo.
 Storm, Tommy Lyager.
 Svendsen, Ole Lander.
 Sykulski, Roman.
 Thomsen, Carl Frederik Thyrssted.
 Thomsen, Poul Erik Bloch.
 Tvede, Niels.
 Ulrik, Charlotte Suppli.
 Vaage-Nilsen, Merete Bech.

Ph.d.-afhandlinger

Brockdorff, Bettina Lundin: Identification and characterization of genes involved in development of resistance to antiestrogens in human breast cancer.

Bødtger, Uffe Christian Heitmann: Sensitisation and IgE-mediated allergy to birch pollen.
 Dirks, Jesper: The Heat/Capsaicin model in acute pain research: Validation and clinical relevance demonstrated via gabapentin.
 Ek, Jakob: Genetic and epidemiological studies of protein involved in the pathogenesis of MODY, type 2 diabetes and obesity.
 Ekbom, Pia: Microalbuminuria and metabolic control as predictors of complications in pregnancy in women with type 1 diabetes.
 Glue, Christian: Inflammatory and allergic reactions to plasticizers *in vitro*.
 Gruhn, Jesper Nicolai: Nitroglycerin tolerance: New aspects relating to endothelial function.
 Hansen, Birgitte: VITAMUS D vitamin og ældre. En undersøgelse af langtidseffekten ved peroralt tilskud af vitamin D i forskellige doser og former på muskler, knogler og en række biokemiske markører hos danske kvinder over 65 år.
 Hatorp, Vibeke Helene: Pharmacokinetic-Pharmacodynamic Modelling and Simulation in Drug Development: Application to a PPAR α and PPAR γ activator for the treatment of type 2-diabetes.
 Havndrup, Ole: Familia Hypertrophic Cardiomyopathy – Phenotypic and genetic aspects with focus on cardiac β -myosin, troponin T and light chain myosin gene mutation.
 Jensen, Trine: Regional Bone Loss In Rheumatoid Arthritis. A Marker of Disease Activity and Irreversible Bone Damage?
 Kirkegaard, Tove: Immune-mediated tissue injury – The expression and function of metalloproteinases in inflammatory bowel disease and during bone resorption, as well as the role of cytokines in cartilage degradation.
 Koefoed, Klaus: Generation of Recombinant Human Antibodies From hiv-1 Seropositive Individuals for the Analysis of Antibodies Mediated Thrombocytopenia and Virus Neutralization.
 Krause, Tyra Grove: Population-based studies on atopy in Greenland.
 Larsen, Zenia Marian: Type 1 diabetes susceptibility – genetic studies of chromosome 14q and 4p16.1.
 Madsen, Lone Galmstrup: Identification of acid related dyspepsia using a Random Starting Day Trial.
 Marstrand, Jacob Rørbech: Cerebral Hemodynamics measured with MR.
 Olsen, Ane Mette Zander: GLP-1, et nyt farmakon til behandling af type 2 diabetes mellitus.
 Ottesen, Michael Mundt: Hospital admission Delay for Patients with Acute Coronary Syndrome.
 Pedersen, Mikkel Wandahl: The Type III Epidermal Growth Factor Receptor Mutation in Cancer.
 Raymond, Ilan Esra: The epidemiology of heart failure.
 Storgaard, Heidi: Insulin secretion and insulin action in glucose intolerant first-degree relatives of type 2 diabetes patients – impact of short – and long-term low-grade Intralipid infusion.
 Svensson, Jannet: Incidence of Type 1 diabetes 1970-2000 and risk factors for developing Type 1 diabetes in Danish children
 Theilade, Juliane Elizabeth: Regulation of G Receptor Kinase 2 protein levels.
 Tofteng, Charlotte Landbo: Selected polymorphisms in

five candidate genes for osteoporosis. Relation to bone measurements in women with or without hormone replacement therapy.

Udby, Lene: Cysteine-Rich Secretory Protein 2 (CRISP-3) – a novel protein in human neutrophilic granulocytes: Development of an ELISA and investigation of the sub-cellular localization in neutrophils and the presence in biological fluids.

Fondsbevillinger

Københavns Amt

– Aflønning af klinisk professor (Jesper Hastrup Svendsen) kr. 5.000.000.

Olga og Esper Boels Fond

– Aflønning af klinisk professor (Henning Mouridsen) kr. 5.000.000.

Søren & Helene Hempels Fond

– Støtte til igangværende kræftforskning (Keld Danø) kr. 150.000.

Team Danmark

– Professorat i idrætsmedicin (Michael Kjær) kr. 436.500.

Klinisk Institut for Diagnostiske Fag

Ledelse pr. 1.2.2003

Det Kliniske Institut ledes af institutleder, professor, overlæge dr.med. Henrik S. Thomsen, Radiologisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Herlev

Institutbestyrelsen består af institutleder, professor, overlæge, dr.med. Henrik S. Thomsen, professor, overlæge, dr.med. Jens Rehfeldt, professor, overlæge, dr.med. Jens H. Henriksen.

Organisation

Instituttet omfatter Klinisk Biokemi, Klinisk Fysiologi og Nuklearmedicin, Patologisk Anatomi samt Radiologi.

Klinisk Biokemisk Afdeling, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Ekspressionsregulation af biologisk aktive peptider

Ekspression af gener for vækstfaktorer, neuropeptider og peptidhormoner undersøges på alle niveauer af ekspressionskaskaden; dvs. fra gentranskription til posttranslatorisk og cellespecifik processering af propeptider. Nye transkriptionssteder i genpromotere, nye translationsregulerende proteiner, nye processeringsenzymmer og nye propeptid-produkter er identificerede.

Genekspression og mutationer ved polygene sygdomme

Med molekylærgenetisk teknologi undersøges mutationer i gener, der koder for proteiner af betydning i udviklingen af hjertekarsygdomme, kræftsygdomme, lungesygdomme, blødningsanomalier, thrombosesygdomme, demens og panikangst.

Sygdomsmarkører

Nye immunkemiske analyser for cirkulerende proteiner og peptider af betydning for diagnosen af især hjertekarsygdomme, kræftsygdomme og neuroendokrine tumorsyndromer udvikles og afprøves.

Lipoprotein-syntese i hjertet

Normalbiologisk og patobiokemisk betydning af hjertets egenproduktion af lipoproteiner undersøges.

Publikationer

I alt 45. Publikationsliste og evt. særtryk kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Klinisk Biokemisk Afdeling, Hvidovre Hospital

Forskningsvirksomhed

Reproduktionsmedicin

Med celle- og molekylærbioologiske teknikker samt kvantitative immunologiske metoder undersøges en række udvalgte forhold inden for den humane reproduktionsmedicin. Disse undersøgelser omfatter bl.a. studier af (a) fakto-

rer i endometriet af betydning for det befrugtede ægs implantation og udvikling af en normal graviditet, (b) opståen og udvikling af svangerskabsforgiftning samt (c) moderkafunktionens betydning for barnets vækst og trivsel. De videnskabelige undersøgelser foretages i samarbejde med Gynækologisk-Obstetrisk Afdeling, H:S Hvidovre Hospital og fertilitetsklinikkerne på Rigshospitalet, Amtssygehuset i Herlev, Odense Universitetshospital, Roskilde Amtssygehus og Brødstrup Sygehus, Patologisk Afdeling, Amtssygehuset i Herlev samt Klinisk Biokemisk Afdeling, Rigshospitalet.

Atherosclerose, dyslipidæmier og diabetes

Genteknologiske undersøgelser af lipoproteiner, enzymer og receptorer, der har relevans for patofysiologien bag ovennævnte tilstande. Der undersøges for funktionelle mutationer, dvs. mutationer, der har indflydelse på proteinstruktur og -funktion for apolipoproteinerne AI, B og E, lipaser, LCAT, MTHFR, GCKR, PPAR, ghrelin mv. Undersøgelser for epigenetiske forhold i regulatoriske områder i human muskelglycogensyntetase-genet fortsætter. Desuden arbejdes der med cellulære mekanismer i ekspressionen af gener relateret til glukose- og fedtmetabolismen i samarbejde med Endokrinologisk Klinik, herunder udvikling af bioarrays, de såkaldte chips, til ekspressionsanalyser inkl. signaltransduktions-pathways. Endelig arbejdes der med epidemiologisk klasse-analyse og statistisk analyse af patofysiologiske modeller og strukturelle ligninger. Forskningen og udviklingen inden for disse områder sker i samarbejde med relevante afdelinger på Hvidovre Hospital samt eksterne partnere fra Bioteknologisk Institut, Odense Universitetssygehus, BioVision, Forskningscenter for Sygdomsforebyggelse, Institut for Sundhedsfremme, Steno Diabetes Center, Tilburg universitet (Holland) og universitetet i Bern, Schweiz.

Colon cancer

Genetisk forskning inden for hereditær colon cancer er igangsat. Dette sker i samarbejde med HPNCC-registret, som er placeret på Hvidovre Hospital, og tilknyttede samarbejdspartnere. For nærværende kendes kun ca. 15% af de genetiske defekter bag denne gruppe colon cancer. Afdelingen fokuserer på kandidat-gener, især relateret til cellulære styringsprocesser og signal-transduktions-pathways. Desuden eksplorerer hypotesen om lavere incidens af colon cancer hos skizofrene, hvorfor et samarbejde vedr. dette er etableret med Sct. Hans Hospital, som har opbygget en genbase med materiale fra skizofrene patienter.

Osteoporose

Afdelingen udfører i et internationalt samarbejde med Brigham and Women's Hospital, Harvard Medical School, grundforskning inden for den humane calciumreceptors betydning for udvikling af human malign hyperkalkæmi. Ved arbejde med molekylærbioologiske studier, cellestudier og dyremodeller udføres undersøgelser med henblik på at øge forståelsen for hvilke signalmekanismer, der medvirker til den patologiske tilstand.

I samarbejde med Medicinsk Endokrinologisk Klinik, Hvidovre Hospital, foretages kliniske og parakliniske studier af knoglemetabolismen i patientpopulationer med primær hyperparathyreoidisme, FHH, hypoparathyreoidisme, osteoporose, MEN1 og acromegali som følge af væksthormonproducerende hypofysetumorer.

Afdelingen foretager grundforskning inden for steroidinduceret osteoporose, ved såvel kliniske studier som cellestudier. I samarbejde med Idrætsmedicinsk enhed, Bispebjerg Hospital, foretages undersøgelser af fysisk trænings indflydelse på knoglemetabolismen.

Afdelingen udfører endvidere såvel grundforskning som klinisk orienteret forskning med henblik på bestemmelse af betydningen af calciumsignalerne for knogleomsætningen, og udviklingen af osteoporose. Inden for dette felt har vi internationalt samarbejde med Washington University School of Medicine i St. Louis, University of Navarra i Pamplona og Department of Molecular Genetics DIBIT, San Raffaele Hospital i Milano.

Publikationer

I alt 17. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen. Derudover 3 patenter i PCT-fase og 2 ph.d.-afhandlinger.

Klinisk-Biokemisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Herlev

Forskningsvirksomhed

Studier over sjældne og hyppige mutationers indflydelse på

- Iskæmisk hjertesygdom.
- Iskæmisk cerebrovascular sygdom.
- Hypertension.
- Hæmostase.
- Obstruktiv lungesygdom.
- Cancer.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Internationalt samarbejde om extracellulær superoxid dismutase med professor Stefan Marklund, Umeå University, Sweden, og apolipoprotein E og lipoprotein lipase med professor Charlie Sing, University of Michigan, Ann Arbor, USA.

Publikationer

I alt 20. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Klinisk Fysiologisk Nuklearmedicinsk Afdeling, Hvidovre Hospital

Forskningsvirksomhed

Patofysiologi og hæmodynamik ved sygdomme (specielt kronisk leversygdom)

Forskningsområdet omfatter patofysiologiske mekanismer bl.a. ved væskeretention og ascitesdannelse, samt karakterisering af hæmodynamiske ændringer i det splanchniske og systemiske kredsløb, herunder volumenfordeling og neuro-endokrinologiske og regulatoriske ændringer, der ligger til grund for de homeostatiske abnormiteter. Herudover udføres forskning med speciel relation til bioaktive peptider. Forskningsområdet omfatter også patofysiologiske mekanismer ved ændret nyrefunktion og ventrikelfunktion.

Patofysiologi ved cardio-pulmonal dysfunktion

Forskningsområdet omfatter tilstande med QT-interval ændringer, cirrhotisk cardiomyopati og hepatopulmonalt syndrom.

Patofysiologi ved intestinal malabsorption og gastrointestinal dysmotilitet

Forskningsområdet omfatter patofysiologiske mekanismer vedrørende intestinal permeabilitet samt intestinal kulhydratabsorption og -metabolisme. Endvidere omfatter forskningsområdet den gastrointestinale motilitet og tryk inklusive normalfysiologiske forhold og patofysiologiske forhold i relation til portal hypertension, bakteriel overvækst og inflammatorisk tarmsygdom.

Billedbehandling

Forskningsområdet omfatter nuklearmedicinsk billeddannelse ved gastrointestinal transit og blodfordeling.

Fysiologisk og patofysiologisk kinetik

Forskningsområdet omfatter elimination, omsætning og transport af en række bioaktive stoffer, bindevævskomponenter, vasoaktive peptider og aminer.

Studier over legemssammensætning

Forskningsområdet omfatter studier over volumenfordeling, legemssammensætning bestemt med DXA, bioimpedans og antropometri ved en række kliniske tilstande.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Bioaktive peptider, kredsløbsregulation og peptidkinetik. Ludwig-Maximilians-Universität, Klinikum Grosshadern, Medizinische Klinik II, München, PD dr. Alexander L. Gerbes, MD, Angelica Vollmar, ph.d. og dr. Veit Güllberg, prof. dr.med.Christian Trautwein, Medizinische Hochschule, Hannover.

Hepatorenalt syndrom og kredsløbsregulation. Dr. Kevin Moore, Royal Free Hospital, London.

Hæmodynamisk og ultrasonisk udvikling. Dr. Aivi Koldits, MD, Tallinn General Hospital, Dept. of Gastroenterology. Dr. Ene Lond, MD, ph.d., Tallinn Järve Hospital, Dept. of Ultrasonography, Estland.

Cirrhotisk cardiomyopati: University of Calgary, dr. Sam Lee.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen samt ses i den årlige oversigt over publikationer, der udgives af Hovedstadens Sygehusfællesskab: "Videnskabelige Publikationer. Oversigt over arbejder udgået fra afdelinger i H:S".

Afdeling for Klinisk Fysiologi og Nuklearmedicin, Center for Billeddiagnostik, Medikoteknik og Informatik, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

PET-skanning ved cancer

Afdelingen råder over 3 PET-skannere, inkl. en kombineret PET-CT-skanner. En række projekter belyser den diagnostiske værdi af PET og PET/CT-skanning ved forskellige cancerformer bl.a. som "Freja-projekter", i samarbejde

med PET-centeret i Århus. Der gennemføres MTV-projekter inden for lungecancer og coloncancer. Tumor-biologiske projekter belyser onkologiske, diagnostiske og patofysiologiske problemstillinger. Børneundersøgelser i samarbejde med Børne-PET-centeret i Detroit. PET/CT anvendes i protokoller i samarbejde med Radioterapiklinikken, Rigshospitalet.

Cyklotron og radio kemi mhp. udvikling og afprøvning af nye, radioaktivt mærkede lægemidler

En række fysiologiske og patofysiologiske forskningsprojekter er orienteret omkring hjernens neuroreceptor-funktion og flow-regulation i samarbejde med bl.a. Neurobiologisk Forskningsenhed, Rigshospitalet. Et nyt radioaktivt mærket lægemiddel, udviklet i samarbejde med et dansk lægemiddelfirma, afprøves mhp. gamma kameradiagnostik af kredsløbssygdomme og cancer.

Nuklear kardiologi og Neuroendokrinologi

Neuroendokrinologiske markører i plasma sammenlignes med nuklearmedicinske og MR-variable til vurdering af hjerteinsufficiens. Muligheden for bedre tolkning af myocardioperfusionsscintigrafi bliver undersøgt, dels ved vurdering af tekniske fremskridt, dels ved telemedicinsk samarbejde med universitetet i Lund og artificiel intelligens, og dels med nyudvikling inden for optageteknikken. Patofysiologiske undersøgelser med PET af den koronare flowregulation og farmakologisk intervention fortsættes, og virkningen af genterapi ved myokardieiskæmi undersøges.

Patofysiologiske og diagnostiske lungeundersøgelser

Nuklearmedicinske undersøgelser er koncentreret omkring måling af mukociliær clearance, både hos børn og voksne, bl.a. i samarbejde med Universitetet i Chicago og børneafdelingen, Rigshospitalet. Lungefunktions-påvirkninger undersøges ved en række tilstande hos raske såvel som hos patienter, bl.a. i et EU-ramme projekt, hvor lungefunktionsundersøgelser, lungescintigrafi og CT sammenlignes med hyperpolariseret He-MR i samarbejde med MR-afsnittet, Hvidovre Hospital. Dyreeksperimentelt undersøges reperfusionsskade ved lungetransplantation i samarbejde bl.a. med Thoraxkirurgisk Afdeling, Rigshospitalet.

Helkropstælling

Ved bestemmelse af legemets totale kaliummængde beregnes kropssammensætning i flerkompartimentmodeller. Modellerne anvendes bl.a. til bestemmelse af total celledensitet i samarbejde med Pædiatrisk Ernæringsenhed og epidemiologiklinikken på Rigshospitalet. Absorption af en række mineraler fra tarmkanalen undersøges i samarbejde med Institut for Human Ernæring ved den Kongelige Veterinære Landbohøjskole.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Onkologiske børne PET-undersøgelser i samarbejde med prof. Chugani ved Børne-PET-centeret i Detroit. Onkologiske PET-undersøgelser i samarbejde med PET-centeret, Århus Kommunehospital, Klinisk Fysiologisk Afdeling KAS Herlev og Bispebjerg hospital samt i EORTC-regi med PET-centre i Lund, Milano, London og Zurich.

Patofysiologiske undersøgelser af koronar flowregulation og myokardial glukoseoptagelse i samarbejde med prof. L.H. Opie, Heart Centre and Hypertension Clinic i Cape Town, Sydafrika og æresdoktor ved Københavns Universitet.

Med R.J. Nickles, Institute of Medical Physics, Wisconsin, USA, afprøves $^{10}\text{CO}_2$ til flow-undersøgelser af hjernen og nyrerne.

Undersøgelser af mukociliær clearance, både hos børn og voksne, foregår bl.a. i samarbejde med professor Donovan Yeates, University of Illinois, Chicago.

Publikationer

I alt 45. Publikationsliste kan rekvireres via Rigshospitalet, Afdeling KF 4011, Blegdamsvej 9, 2100 København Ø.

Klinisk Fysiologisk Nuklearmedicinsk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Herlev

Forskningsvirksomhed

Det centrale og perifere kredsløb

Der udføres projekter omhandlende hjertets pumpefunktion, reguleringsmekanismer, hjertemusklens blodforsyning. Der undersøges patofysiologiske mekanismer, afprøves lægemidler og udvikles metoder til klinisk rutine samt udføres idrætsfysiologiske projekter. I et ph.d.-studium undersøges indvirkningen af calcium og PTH på den cardiovascular funktion.

Nyrer

Nyrepatofysiologi ved nedsat nyrefunktion og efter transplantation med hovedvægt på vand-saltudskillelse og renale reguleringsmekanismer samt lægemidlers indvirkning på nyrefunktionen.

Bevægeapparatet

Diagnostisk udredning af lidelser i bevægeapparatet. Protektilheling. Indvirkning af træning/inaktivitet på knoglemetabolisme og øvrig organfunktion, herunder emner relateret til "fysisk aktivitet og sundhed".

Onkologi

PET's rolle til påvisning af cancerspredning og som behandlingskontrol ved en række onkologiske lidelser. Undersøgelse af nyre-, lunge- og hjertetoksicitet ved antineoplastiske behandlinger. Diagnostisk og prognostisk værdi af sentinel nodemarkering ved mammacancer.

Indvirkningen af akut hypoxi (herunder højdebetinget hypoksi) på organfunktion eksemplificeret ved nyrefunktion, central hæmodynamik, hormonal regulation og endotelcellefunktion.

Emnerne er understøttet af de ansatte speciallægers videns-(interesse)områder samt muligheden for støtte til ph.d.-studerende.

Publikationer

I alt 10. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Fagbiblioteket, Københavns Amts Sygehus i Herlev, Herlev Ringvej 75, 2730 Herlev.

Patologiafdelingen, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Føtal og perinatal patologi.

Transplantationspatologi.

Onkologisk patologi – med særligt henblik på udvikling af molekylærbiologiske metoder.

Neuropatologi.

EORTC, sarcom (EU-projekt). EORTC, Creutzfeldt-Jakobs sygdom (prionet & Neuro CJD). Melanom (EU-projekt).

Telepatologi (EU-projekt). Vasculitis (EU-projekt).

International Thorotrast Study (EU-projekt). SIOP (internationalt projekt). Mammacancer (EU+EORTC-projekt).

Publikationer

I alt 40. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til Afdeling for Patologi, 5441, Rigshospitalet.

Patologisk-Anatomisk Institut, Københavns Amts Sygehus i Herlev**Forskningsvirksomhed***Gynækologi*

Morfologiske, immunhistokemiske samt molekylærbiologiske aspekter ved livmoderhalskræft. Den humane implantation, indflydelse af cytokiner-hormoner og proteiner på den tidlige humane implantation *in vitro*.

Ortopædkirurgi

Morfologiske, immunhistokemiske samt molekylærbiologiske aspekter ved lipomer og liposarkomer. Diagnostik af bløddelstumor generelt. I samarbejde med Interface Biotechundersøgelser over autolog chondrocytimplantation.

Mamma

Retrospektive og prospektive undersøgelser af mammaplacinomer med henblik på prognostiske markører – morfologiske immunhistokemiske og molekylærbiologiske undersøgelser. MR-skanning og brystkræft. Sammenligning af MR med histologiske fund. CNS metastaser og HER2 status hos patienter med brystkræft. Inter- og intraobserver af HER2-farvning ved brystkræft. Aflæsning af Fish HER2 manuelt og automatiseret. En sammenlignende undersøgelse.

Gastroenterologi

Signalmolekyler ved inflammatorisk tarmsygdom og undersøgelse af "ICAM" ved inflammatorisk tarmsygdom og neoplasier.

Nefrologi

Immunhistokemiske og molekylærbiologiske undersøgelser af xenotransplantationsmodeller, i samarbejde med Odense Sygehus. Billeddiagnostik og morfologiske undersøgelser af nyre-cortexvolumen. Morfologiske forandringer i nyrebiopsier fra patienter med præeklampsi.

Urologi

Detrusormorfologi med korrelation til urodynamiske parametre – lys- og elektronmikroskopiske studier. Prognostiske markører ved blærecancer. Mikrosatellitanalyser af urin, væv og plasma-dna til diagnosticering af blærecancer,

Cellebiologi

"*In vitro*" undersøgelser vedrørende mulige immunologiske mekanismer bag interstitiel cystitis og renal allograft rejektion. "*In vitro*" modellerne analyseres ved hjælp af immunologiske og biokemiske teknikker (FACS, ELISA, RIA, enzymassays, HPLC).

Glatmuskelcellelaboratorium

Forskningseksperise i glatte muskelceller fra urinblære og uterus.

Omfatter: 1) Epitelcellefysiologi og dets regulation, 2) glatmuskelcellefysiologi/elektrofysiologi (calcium; K_{Ca} ; K_{ATP} ; K_V kanaler), 3) prostanoid/histamine/leukotriene receptorer, 4) inflammation (neurogen; immunologisk), 5) glatmuskelcelle sekretorisk funktion, 6) uterine- og detrusor kontraktilitet, 7) caveolae/sarcoplasmatiske reticulum betydning for calcium signalering, 8) mastcelle/detrusor. Metoder: ELISA, westernblot, receptorkinetik, RIA, enzymassays, fluorescenceteknikker (intracellulær calcium, pH, membrane potential), videomikroskopi, tension/force målinger.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

De kliniske- og parakliniske afdelinger på Amtssygehuset i Herlev.

Afdelingen for obstetrik og gynækologi, Universitetssygehuset Lund, Sverige (præeklampsi).

Sterologisk Laboratorium, Universitetsparken, Aarhus.

Jean de la Rosette, University Hospital Nijmegen, Holland (urologi).

Frank Smidt, University Hospital Nijmegen, Holland (urologi).

Peter Jones, Kenneth Norris Cancer Hospital, USC, LA, USA (urologi).

Bryan Law, Vanderbilt University, Nashville, USA.

Susan Bates, Niage, USA.

Pierre Buschelouche, Amtssygehuset i Roskilde (Cellulære signalmekanismer).

Kurt B. Othser, Interface Biotech, Glostrup (autolog chondrocytimplantation).

Marianne Schwartz, Rigshospitalet (Mikrosatellitanalyser).

Nordisk Brystkræftgruppe.

Publikationer

I alt 15. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Fagbiblioteket, Københavns Amts Sygehus i Herlev, Herlev Ringvej 75, 2730 Herlev. Derudover 15 posters og foredrag.

Radiologisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Herlev**Forskningsvirksomhed***Muskelskelettal radiologi*

Undersøgelser af MR-skannings anvendelighed ved forskellige muskelskelettal sygdomme, herunder rheumatoid artrit, røntgenegative frakturer, arthrografi.

Inflammatorisk tarmsygdom

Afdelingen har igennem flere år arbejdet med forbedring af MR-teknikken ved udredning af patienter med inflammatorisk tarmsygdom (morbus Crohn, colitis ulcerosa). Arbejdet fortsættes, og der er initieret sammenlignende studier med andre modaliteter, herunder videokapselteknikken.

Uroradiologiske områder

Afdelingen fortsætter med udvikling af specielt MR-teknik, men også CT-teknik til overtagelse af og forbedring af den rolle som i.v. urografi har haft i de sidste 70 år. Det drejer sig om MR-renografi, CT-urografi, CT af urinveje mhp. sten. MR-renografi. Hvad er de nye modaliteters rolle hos en patient med urologiske og nefrologiske symptomer.

Udredning af patienter med prostatacancer og blærecancer.

Optimeret stadieinddeling er et væsentligt område.

Kontraststoffer

Afdelingen arbejder med udviklingen af et nyt peroralt leverkontraststof. Endvidere arbejdes der med guidelines omkring brug af MR, ultralyd og røntgenkontraststoffer i et arbejde der omfatter kollegaer fra 10 lande. Arbejdet koordineres fra afdelingen.

Mammasygdomme

Arbejde omkring etablering af MR-skanning til udredning af patienter med mammatumorer, der ikke umiddelbart lader sig vurdere ved røntgenundersøgelser og ultralydskanning fortsætter.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Philips Medical Systems, Holland, omkring udvikling af radiologisk apparatur.

ESAOTE, Italien. Forbedring af dedikeret MR-skanning.

CMC-kontrast, Sverige, udvikling af peroral kontrast til tarm- og lever-MR-skanning.

ESUR, Contrast Media Safety Committè (fælleseuropæisk gruppe). Guidelines for anvendelse af kontraststoffer til MR-skanning, ultralydskanning og røntgenundersøgelser.

University of Niemen, samarbejde omkring prostata-MR-skanning.

Publikationer

I alt 16. Publikationsliste kan rekvireres via Fagbiblioteket, KAS Herlev, Ringvej 75, 2730 Herlev. Derudover 1 ph.d.-afhandling.

Instituteder Henrik S. Thomsen

Forbrug

Finansieret	Internt
VIP	1,0
DVIP	1,2
STIP	1,0
Årsværk i alt	3,2
Løn	2.052,0
Frikøb mv.	4,0
Øvrig drift	33,0
Bruttototal t.kr.	2.089,0

Stab**Klinisk Fysiologi og Nuclearmedicin****Professorer**

Henriksen, Jens Henrik; klinisk professor.

Kliniske lektorer

Hansen, Inge Lis Kanstrup.

Mortensen, Jann.

Klinisk Biokemi**Professorer**

Rehfeld, Jens Frederik; professor.

Kliniske lektorer

Nordstgaard, Børge Grønne.

Sørensen, Steen.

Klinisk Patologi**Kliniske lektorer**

Albrechtsen, Jens Mørch.

Balslev, Eva

Bjerregaard, Beth.

Duun, Susanne.

Hansen, Alastair Bierre.

Hansen, Birgit.

Hansen, Ulla.

Hastrup, Nina Cicilie.

Holck, Susanne.

Horn, Thomas.

Junge, Jette.

Larsen, Lise Gruppe.

Linnemann, Dorte.

Nielsen, Anette Lyng.

Nielsen, Preben Løvgreen.

Nørgaard, Tove.

Nørnberg, B Meinecke-Hansen.

Olsen, Carsten Rygaard.

Rasmussen, Birgitte Bruun.

Simonsen, Kåre.

Skov, Birgit Gulddammer.

Skovlund, Vibeke Ravn.

Stamp, Inger Merete Hansen.

Therkildsen, Joyce Mariann Hamilton.

Wiebe, Britt Marie.

Radiologi**Professorer**

Thomsen, Carsten Erik; klinisk professor.

Thomsen, Henrik Segelcke; klinisk professor.

Kliniske lektorer

Albrecht-Beste, Elisabeth.

Jensen, Frank Krieger.

Larsen, Lone.

Pedersen, Karen L Damgaard.

Ph.d.-afhandlinger

Bentzen, Joan: Polymorphisms in the gene for Apolipoprotein B-100: impact on lipid metabolism in persons with and without impaired glucose tolerance and type 2 diabetes mellitus.

Jørgensen, Henrik Løvendahl: Association of single nucleotide polymorphisms in six candidate genes with peripheral measures of bone mass and fracture risk in a case/control study of postmenopausal Danish women.

Krag, Thomas Oliver Brøgger: Use of utrophin promoter activation gene therapy for reversing the dystrophic phenotype.

Sethi, Amar Akhtar: Common mutations in the angiotensinogen gene and risk of elevated blood pressure, ischemic heart disease and ischemic cerebrovascular disease.

Beyer, Nina Ann-Marie: Physical training reduces risk factors for disability and falls in elderly women.

Fondsbevillinger

Københavns Amt

– Honorarlønnet professorat (Lars Edvinsson) kr. 23.800.

Klinisk Institut for Kirurgi og Anæstesiologi

Ledelse pr. 1.2.2003

Det Kliniske Institut ledes af institutleder, lektor, overlæge, dr.med. Ulf Helgstrand, Rigshospitalet, Karkirurgisk Afdeling.

Bestyrelse består af institutleder, lektor, overlæge, dr.med. Ulf Helgstrand, viceinstitutleder, lektor, overlæge, dr.med. Ivar Heide Gøthgen, professor, overlæge, dr.med. Jes Bruun Lauritzen, lektor, overlæge Gunnar Schwarz Lausten.

Endokrin og Mammakirurgisk Klinik CE, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Cancer mammae

I samarbejde med Patologiafdelingen og Klinisk Fysiologisk Afdeling, begge Rigshospitalet, udvikles identifikation af sentinel node med henblik på at minimere behovet for diagnostisk aksildissektion ved operativ behandling af cancer mammae.

Afdelingen deltager i den kliniske forskning baseret på Danish Breast Cancer Cooperative Group's databaser. Aktuelt centrerer indsatsen omkring carcinoma *in situ* mammae.

Hyperparathyreoidisme

Der udføres klinisk forskning omkring årsagen til nyrestensdannelse ved primær hyperparathyreoidisme samt omkring forløbet af stensygdom efter parathyreoidektomi.

I samarbejde med Medicinsk Endokrinologisk Afdeling P, Rigshospitalet, udføres *in vitro* forskning på humane parathyreoideaceller.

Benigne strumaformer

I samarbejde med Medicinsk Endokrinologisk Afdeling P udføres *in vitro* forsøg med humane thyreoideaceller.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen er repræsenteret i "Scandinavian Investigation of Primary Hyperparathyroidism": I et samarbejde mellem de endokrinkirurgiske og Medicinske Endokrinologiske Afdelinger ved Karolinska Sjukhuset i Stockholm, Uppsala Universitetshospital, Rikshospitalet i Oslo, Haukeland Universitetssykehus i Bergen og Århus Amtssygehus samt Rigshospitalet i København, udforskes sygdommens epidemiologi og kliniske forløb.

EORTC, Oxford: Metaanalyse af resultater fra alle internationale brystcancergrupper, der gennemfører randomiserede behandlingsprojekter.

EORTC, DCIS: Afdelingen gennemfører samarbejde med andre internationale grupper behandlingsprojekter vedrørende *in situ* cancer mammae.

ESSO, Brussels: Internationale guidelines for behandling af cancer mammae.

Publikationer

I alt 17. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Kirurgisk Gastroenterologisk Afdeling K, H:S Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Kirurgisk gastroenterologisk epidemiologi

Identifikation af risikofaktorer for postoperative komplikationer.

Drift af landsdækkende database for kolorektal cancer.

Drift af landsdækkende database for laparoskopisk kolonkirurgi.

Tromboseprofylakse

Prospektive kliniske undersøgelser af forskellige former for tromboseprofylakse.

Værdien af langtidsprofylakse.

Identifikation af risikopatienter.

Kolorektal cancer

Prospektive undersøgelser af forskellige operationsteknikker.

Prospektive undersøgelser af polypprofylakse.

Stentbehandling ved kolonileus.

Sårheling

Undersøgelser af sårhelings patofysiologi.

Undersøgelser af risikofaktorer for dårlig sårheling.

Forebyggelsesforskning

Rygeophør som komplikationsforebygger.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Vært for Cochrane Colorectal Cancer Group (en af 50 reviewgrupper på verdensplan).

Internationalt databearbejde vedrørende kolonstentbehandling.

Publikationer

I alt 32. Publikationsliste kan ses i afdelingens årsberetning, der kan rekvireres på 35 31 30 87. Heraf er 1 afhandling, 8 lærebogskapitler, 9 oversigtsartikler, 11 originale arbejder og 3 andre artikler.

Gastroenheden, Kirurgisk Sektion, H:S Hvidovre Hospital

Forskningsvirksomhed

Kirurgisk patofysiologi

Forskningen har koncentreret sig om det kirurgiske stress respons's frisætningsmekanismer, smertefysiologi og behandling, hypoksæmi og søvnforstyrrelser, og det inflammatoriske respons's frisætningsmekanismer og modifikation, samt udvikling af operationsforløb med reduceret morbiditet og rekonvalescens, og betydningen af alkoholmisbrug for postoperativ morbiditet.

Colon-neoplasi

Varetagelse af "Polyposeregistret", "HNPCC-registret" (Hereditær Non-Polypøs Colorektal Cancer), samt undersøgelser over colonneoplasiens genetiske forhold og optimering af kirurgiske behandlingsprincipper.

Laparoskopisk kirurgi

Udviklingscenter for den ekstensive laparoskopiske abdominalkirurgi, herunder øsofagus motilitetslaboratorium mhp. optimering af diagnostik og operationsindikation af øsofaguslidelser samt undersøgelser af virkningen af laparoskopisk kirurgi på postoperativ organfunktion og rekonvalescens. Endvidere undersøgelser på virtual reality udstyr til optimering af den kirurgiske læreproces.

Kirurgisk Immunologi

Forskningen centrerer omkring den neoplastiske og posttraumatiske immunpatofysiologi, samt mulige terapeutiske tiltag, herunder immunfunktionens betydning for recidivrisiko og overlevelse efter cancerkirurgi.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Nært samarbejde med internationalt anerkendte grupper inden for de anførte forskningsprofilingsområder.

Publikationer

I alt 45. Publikationsliste kan rekvireres hos professor, overlæge, dr.med. Henrik Kehlet, Kirurgisk Gastroenterologisk Afdeling 435, H:S Hvidovre Hospital, 2650 Hvidovre.

Kirurgisk Gastroenterologisk Afdeling D, Københavns Amts Sygehus i Gentofte**Forskningsvirksomhed**

Endoskopisk ultralydskanning med vejledt intervention.

Laparoskopisk ultralydskanning med vejledt biopsi.

Den prognostiske betydning af cytokeratinholdige celler i knoglemarv hos patienter med colorektalcancer.

Accelereret postoperativt forløb versus konventionelt postoperativt forløb efter colonresektion.

Multimodalitetsbehandling af patienter med lokal avanceret colorektalcancer.

Publikationer

I alt 4. Fuld publikationsliste kan opnås ved henvendelse til Kirurgisk Afdeling D i Gentofte. Derudover 2 lærebogskapitler.

Kirurgisk Afdeling D, Gastroenterologisk og Urologisk Sektion, Københavns Amts Sygehus i Glostrup**Forskningsvirksomhed***Gastrointestinal motilitet*

Ambulante langtidsmålinger af syre og galderefluks til øsofagus, ambulante langtidsmålinger af gastroesophageal refluks og peristaltik hos patienter med colon irritabile.

Langtidsmålinger af motilitet i ventriklen og tyndtarmen hos normale og hos patienter med ileostomi fastende, efter fødestimulation og efter stimulation med forskellige farmaka.

Ventrikelfunktionsundersøgelser

Ventrikelfunktionsundersøgelser med henblik på peptidene GLP1's og GLP2's indflydelse på den måltidsstimulerede syresekretion og ventrikeltømmning. Undersøgelser af den gastriske lipaseaktivitet hos patienter med pankreas-

sygdomme gennemføres i samarbejde med Medicinsk Afdeling M. Undersøgelse af fedtstimulation på ventrikeltømmning og gennemblødning af splanchnicusgebetet.

Enteral ernæring

Postoperativ komplikationsfrekvens.

Colorektal cancer

Mikrometastasering fra colorektal cancer i samarbejde med Kirurgisk Afdeling i Gentofte og Herlev. MR-skanning ved cancer rekti. Intraoperativ UL ved colorektal cancer.

Miniinvasiv kirurgi

Multicenterprojekter omkring laparoskopisk versus konventionel operation for ventral hernie, og laparoskopisk operation for recidiv ingvinal hernier. Dyreeksperimentelle undersøgelser af mecher til ingvinal hernier samt anvendelse af bipolar teknik. Smerte og rekonvalescens ved laparoskopisk kirurgi. Nasal endoskopi.

Urologisk forskning

Endokrin behandling af prostata cancer i "Scandinavian Prostate Cancer Study Group" protokoller nr. 5, 6, 7 og 9. Undersøgelser af intenderet kurativ behandling af prostatacancer i samarbejde med Copenhagen Localized Prostate Study Group. Vandladningssymptomer, potensforhold, osteoporose og komplikationer ved endokrin behandling af prostatacancer. Spørgeskemaundersøgelser ved prostata-symptomer. BCG-skylninger ved blærecancer.

Kliniske multicenter projekter

Afdelingen er involveret i en række multicenterprojekter inden for emnerne refluksøsofagitis medicinsk versus kirurgisk behandling, total mesorektal resektion ved rektum cancer, kemoterapi ved colon cancer, perioperativ væskebehandling ved colorektal kirurgi, profylaktisk medicinsk behandling ved colo/rektal polypper. I samarbejde med Københavns Amts Center for Sygdomsforebyggelse gennemføres en større undersøgelse af årsagen til dyspepsi og colon irritabile hos personer med karakteristiske symptom-mønstre.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Afdelingen er repræsenteret i The International Esophagitis Group. Afdelingen har samarbejde med Yale Universitet på udvekslingsbasis omkring laparoskopisk kirurgi og endoskopi. Afdelingen er repræsenteret i Scandinavian Prostate Cancer Group.

Publikationer

I alt 14. Fuld publikationsliste kan rekvireres hos administrerende overlæge, dr.med. Svend Schulze.

Kirurgisk Gastroenterologisk Afdeling D, Københavns Amts Sygehus i Herlev**Forskningsvirksomhed***Pancreascancer*

Prospektive undersøgelser af patienter opereret for pancreascancer. Dendritcellebehandling af inoperabel pancreascancer (pilotprojekt senere). Whippedatabase på alle pankreatikoduode-nektomerede patienter.

Levergaldeveje

Forskningsprojekter om leverregeneration efter større leverresektioner. Galaktoseeliminationstestens værdi i vurdering af leverfunktionen forud for større leverkirurgi. Opgørelse af resultater af leverresektion for primær og sekundær levertumorer i stor leverdatabase. Ultralydvejledt radiofrequency-behandling af inoperable levertumorer. Laparoskopisk ultralydskanning ved operabilitetsvurdering af patienter med cancer i lever, galdeveje og pancreas. Diverse forskningsprojekter om portal hypertension. EORTC-projekt om neoadjuvant behandling af operable kolorektale levermetastaser.

Cancer coli et recti

Kemoprævention med COX-2 inhibitor ved polypper colorectum. Undersøgelse af de funktionelle resultater efter behandling af cancer recti. Quality of life med sfinkterbevarende kirurgi for cancer recti.

Anorektale fysiologiske undersøgelser

Undersøgelse af analinkontinens og obstrueret defækation. Analfysiologiske parametre, såvel tryk, volumen, compliance og EMG-målinger, sammenholdt med resultater af kirurgisk behandling. Undersøgelse af gangliaceller hos patienter med obstipation. Epidemiologisk undersøgelse af analinkontinens.

Faglige og administrative hverv**Tillidshverv**

Afdelingens overlæger beklæder poster som formand i Den Europæiske sammenslutning, som skal sikre videreuddannelsen og certificering indenfor grenspecialet kolorektalkirurgi (European Board of Coloproctology).

Afdelingen er endvidere repræsenteret i American Society of Colon and Rectal Surgeons' internationale komité, The Society for Surgery of the Alimentary Tract, European Board of Surgery og Union Européenne Des Médecins.

Afdelingen er endvidere repræsenteret ved bestyrelsesposter i Dansk Kirurgisk Selskab (generalsekretær), Dansk Gastroenterologisk Selskab (formand, sekretær, revisor) og uddannelsesudvalget under Dansk Kirurgisk Selskab. Det Nationale Råd for Lægers Videreuddannelse, Sundhedsstyrelsen.

Undervisning

Afdelingen varetager den prægraduate uddannelse for medicinske studenter, både på 1. og 2. del af studiet. Én af afdelingens overlæger er klinisk lektor i kirurgi, og der er 4 kliniske lærerstillinger tilknyttet afdelingen. Afdelingens læger underviser og tilrettelægger postgraduate kurser (A og E-kurser) i kirurgisk gastroenterologi, endoskopi, kirurgisk teknik m.fl.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Udvikling af specielle metoder til behandling af analinkontinens, herunder dynamisk graciloplastik, neurostimulation og implantation af kunstige lukkemuskler i samarbejde med Universitetssygehuset i Maastricht, Holland, University of Minneapolis i Minnesota, Universitetssygehuset i Erlangen og Universitetssygehuset i Nantes i Frankrig. Forskningsprojekter om leverresektion, leverregeneration og leverkirurgisk teknik i samarbejde med Jichi Medical School i Japan. Forskningsprojekter omkring pankreatikod-

uodenektomi ved cancer pancreatis i samarbejde med Department of Surgery, University of Wroclaw, Polen. Udvikling af international database inden for leverkirurgi.

Publikationer

I alt 19. Publikationsliste kan rekvireres via Sygehusdirektoratet, Amtsgården i Glostrup.

Karkirurgisk Afdeling RK, Abdominalcentret, Rigshospitalet**Forskningsvirksomhed****Hjernens blodgennemstrømning hos patienter med carotis stenose**

Forekomsten af mikroembolier og evnen til at autoregulere undersøges perioperativt vha. transkraniel ultralyd-Doppler. Ultralydsdiagnostik og karakteristik af aterosklerose i carotis bifurkaturen.

Formålet er at kortlægge og udvikle mulighederne for generering af kvantitativt korrekte ultralydsbilleder mhp. vævskvantitering. Carotis plaque karakteristik opnået med traditionel ekstravaskulær teknik, med intravaskulær og med 3-dimensionel rekonstruktion sammenholdes med plaquekarakteristik med symptomatologi og naturhistorie.

Billeddiagnostik af underekstremitetsiskæmi

Ved hjælp af angiografi, ultralydskanning og MR-angiografi.

Endovaskulær proteseindsættelse

Formålet er at udvide brugen af endovaskulære behandlingsteknikker og at evaluere og udvikle intravaskulær ultralyd i forbindelse med en række endovaskulære procedurer, herunder perkutan transluminal angioplastik (PTA), stentanlæggelse samt endovaskulær proteseindsættelse. Desuden sammenlignes teknikken med konventionelle undersøgelsesmetoder: ultralyd-duplex-skanning, arteriografi og 3D CT-skanning.

Karkirurgisk kvalitetsudvikling nationalt og internationalt.

Publikationer

I alt 25. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til afdelingen.

Karkirurgisk Afdeling B, Københavns Amts Sygehus i Gentofte**Forskningsvirksomhed****Cerebrovaskulær sygdom**

Atherosclerose i a. carotis kan vurderes og kvantiteres med ultralyd. Afdelingen arbejder på at optimere risikovurderingen specielt ved kvantitering af den atherosklerotiske type, eks. lipidindhold, og vurdere langtidsudviklingen inkl. effekten af kolesterol-sænkende behandling.

Perifer atherosklerose

Patienter med kritisk iskæmi har ofte gavn af karkirurgisk rekonstruktion. Afdelingen arbejder på at identificere grænsen for det teknisk mulige, når kunstige årer må anvendes.

Traditionelt behandles disse patienter stort set alene med operation, ballonbehandling eller risikofaktorreduktion. Sidstnævnte dog begrænset til tobaksophør og diætisk vejledning. Inden for atherosklerotisk hjertesygdom er det vist, at medicinsk profylakse er effektiv, og afdelingen forsøger at overføre disse erfaringer til denne patientgruppe.

Venesygdomme

Afdelingen arbejder med udvikling af metode til behandling af dyb venethrombose, hvor thromben fjernes, hvorved postthrombotisk syndrom med venøs reflux måske kan undgås. Herved vil mange af senkomplikationerne kunne forhindres. Afdelingen er tillige aktiv med intensiv udredning af varicesygdommen med det håb at kunne optimere/afgrænse den kirurgiske behandling.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Udviklingssamarbejde med Advanced Technology Laboratories vedr. ny ultralydskanningsmetode, hvor man i stedet for at skanne med en vinkel, anvender multiple vinkler. Herved opnås ikke kun en billedforbedring, men også andre informationer, der kan være vigtige ved kvantitering af atherosklerose.

Samarbejde inden for EU vedr. måling af distensibilitet/stivhed af kar. En ansøgning inden for EU-rammeprogram er indsendt.

Publikationer

I alt 9. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til afdelingen.

Organkirurgisk Afdeling A, Hillerød Sygehus, associeret klinikudvalget i Københavns Amt

Forskningsvirksomhed

Prostatalidelser, nyresten, rectum-kirurgi, laparoskopisk kirurgi, åreforkalkning i underekstremiteter.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

ICS (urologi), EAU (urologi), SCANPAC (karkirurgi).

Publikationer

I alt 4. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til administrerende overlæge Ebbe Kvist.

Organkirurgisk Afdeling, Amtssygehuset Roskilde

Forskningsvirksomhed

Urologisk sektion har deltaget i to internationale multicenterundersøgelser vedr. nyere medicinske behandlingsprincipper for benign prostatahyperplasi.

Den gastrokirurgiske sektion har en undersøgelse under forberedelse vedr. operative komplikationer, idet der fokuseres på forekomst af livsstilsrisici hos patienter, der afventer elektive, operative indgreb, og villighed til at ændre disse frem til operationen. Denne undersøgelse er en forberedelse til et senere interventionsstudium med støtteforanstaltninger for at måle effekten på komplikationer.

Under forberedelse er to undersøgelser vedr. onkologisk kirurgi: sammenhæng mellem mikrosatellitinstabilitet og prognose ved kolorektal cancer og RF-tumor ablation ved levermetastaser fra kolorektalcancer.

I afdelingens gastrokirurgiske sektion er ansat de to kliniske lektorer: specialeansvarlig overlæge Ole Roikjær og overlæge, ph.d. Pia Jensen.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Den specialeansvarlige overlæge i den urologiske sektion har, udpeget af Dansk Urologisk Selskab, deltaget i samarbejde med repræsentanter for Dansk Selskab for Obstetrik og Gynækologi, Dansk Neurologisk Selskab, Dansk Geriatrik Selskab og Dansk Selskab for Reumatologi i udarbejdelse af klaringsrapporter vedr. udredning og behandling af urininkontinens hos hhv. kvinder, patienter med neurologiske sygdomme og geriatriske patienter.

Den specialeansvarlige urologiske overlæge har ligeledes deltaget i den Europæiske urologforenings udarbejdelse af guidelines for udredning og behandling af inkontinens i regi af European Association of Urologi's Health-care Office.

I perioden september 1993 – september 2001 har den specialeansvarlige urologiske overlæge været præsident for Nordisk Urologisk Forening. I denne forenings regi er udført multicenterundersøgelser over nyere behandlingsprincipper ved såvel blærecancer som prostatacancer.

Den specialeansvarlige overlæge er endvidere medlem af en arbejdsgruppe under WHO, som løbende opdaterer forskningsresultater inden for urininkontinensområdet.

Publikationer

I alt 8. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til specialeansvarlig overlæge, dr.med. Jens Thorup Andersen.

Elektivt Kirurgisk Center, Ortopædkirurgisk Klinik, H:S Frederiksberg Hospital

Forskningsvirksomhed

Protesenær måling af knoglemineralindhold ved hoftealloplastikker, knæalloplastikker og ankelalloplastikker. Prospektive studier.

Proteseløshed i femurskafte med lyd vibrationsmålinger.

Aktiv vægtbærende ledbevægelighed, elektronisk ganganalyse og knoglemineralmålinger ved fod-ankelkirurgiske indgreb. Prospektive studier.

Hoftealloplastikkens slid. Prospektivt langtidsstudium af 4 forskellige ledfladematerialer.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Studie 2 er et EU-projekt i samarbejde med universitetet i Leuven, Belgien.

Publikationer

I alt 2. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til afdelingen.

Ortopædkirurgisk Afdeling M, Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Den sensoriske funktion af ligamenter

1) Det neuromuskulære samspil i knæet mellem sensoriske nerver i korsbåndene og musklerne omkring knæet. 2) Metodeudvikling: ultralydsvejledt isættelse af stimulationse-

lektroder i korsbåndene. 3) Det neuromuskulære samspil i skulderen mellem det coracoacromiale ligament henholdsvis de glenohumerale ligamenter og musklerne omkring skulderen. 4) Reinnervation af korsbånd efter rekonstruktionsoperation.

Rehabilitering

Randomiseret studium over rehabiliteringsregimet efter menisksutur. Smertebehandling efter total hoftealloplastik.

Frakturbehandling

Randomiseret studium vedrørende pertrokantære frakturer behandlet med DHS-skinne eller IMHS-marvsøm. Efterundersøgelse af 1.500 hemialloplastikopererede patienter.

Materialestudier

Fixationsteknikker ved korsbåndrekonstruktioner.

Epidemiologi

Epidemiologisk studium af medfødte foddeformiteter blandt 1 million nyfødte i Danmark i en 16-års periode.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Ligamentstudier i samarbejde med Biomechanical Laboratory, Louisiana State University, New Orleans, USA.

Publikationer

I alt 5. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til Michael Krogsgaard, Ortopædkirurgisk Afd. M, Bispebjerg Hospital.

Ortopædkirurgisk Afdeling 333, H:S Hvidovre Hospital

Forskningsvirksomhed

Ortopædkirurgisk epidemiologi

1) Osteoarthritis genu et coxae baseret på Østerbrounder søgelsen. 2) Fald og frakturer og risiko for hoftebrud. 3) Fald hos ældre og senkonsekvenser. 4) Alkoholrelateret risiko for ortopædkirurgiske patienter. 5) Kognitiv dysfunktion og risiko for hoftebrud. 6) Validering af frakturdatabase og faldregistrering i skadestuen. 7) Prævalens af hoftedysplasi, Østerbrounder søgelsen.

Ortopædkirurgisk biomekanik

1) Udviklingsprojekt: Deltager i kunstig brusk forskningskonsortium Cartificial med Risø (Afdelingen for Fysik og Kemi), Symbion, med udvikling af led-implantater baseret på composite polymerer og surface modulation.

Kliniske undersøgelser

1) Randomiseret undersøgelse af patienter med Collesfraktur; bridged versus non-bridging teknik 2) Ny teknik ved indsættelse af albuealloplastikker 3) Menisktransplantation vha. nekrotranplantat 4) Opgørelse af randomiseret undersøgelse af indsættelse af fat pad ved discusoperation 5) Knogledensitets- og UL-undersøgelse af patienter med hoftefraktur, Colles-fraktur og normale 6) Acceleret hoftefraktur regime, prospektiv undersøgelse (3. fase) 7) Effekten af stick-on hoftebeskyttere hos indlagte ældre patienter 8) Tværfaglig faldundersøgelse 9) Muskelstyrketræning på

Galileo-apparat hos ældre patienter mhp. forbedring af muskelstyrke og balance 10) Tværfagligt accelereret hoftefrakturprojekt.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

University of Harvard, Beth Israel. Boston University, Social Medicine. Oregon Health Science University, Biomechanics Laboratory, Portland. National Orthopedic Department, University of Chubu, Japan.

Publikationer

I alt 11. Publikationsliste kan rekvireres via Ortopædkirurgisk Afdeling. Heraf er 2 oversigtsartikler.

Urologisk Afdeling D, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Urethras fysiologi og patofysiologi

Specielt relateret til urethras elasticitet og farmakologisk påvirkning heraf.

Mandlig infertilitet

Forskning med henblik på behandling heraf.

Prostatacancer

Epidemiologisk prostatacancerforskning samt deltagelse i flere nationale og internationale behandlingsprotokoller.

Urologiske følger af rygmarvsskade

Forskning med henblik på behandling af spasmer og inkontinens. Derudover epidemiologisk undersøgelse af sen-skader.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Section of urology, University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, USA.

Publikationer

I alt 17. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til Urologisk Klinik, Afdeling D, Afsnit 2112, Rigshospitalet, Blegdamsvej 9, 2100 København Ø.

Urologisk Klinik, Elektiv Kirurgisk Center, H:S Frederiksberg Hospital

Forskningsvirksomhed

Benign prostata hypertrofi: minimalinvasive behandlingsmetoder under afprøvning.

Blæredysfunktioner: udvikling af undersøgelsesmetoder. Cancer prostatae: afprøvning af kirurgiske og medicinske behandlingsmetoder.

Urinvejssten: udvikling af noninvasive behandlingsmetoder og medicinsk profylakse.

Andrologi: undersøgelser af testis fysiologi og biokemi. Udvikling og efterundersøgelser af behandling ved erektil dysfunktion.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Deltager i multinationalt studium om medicinsk urinvejssten profylakse.

Publikationer

I alt 1. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til overlæge Hans Stimpel, Urologisk Klinik, 2000 Frederiksberg Hospital.

Urologisk Afdeling H, Københavns Amts Sygehus i Herlev**Forskningsvirksomhed***Undersøgelser vedrørende blæredysfunktioner*

Dyrkning og karakterisering af glatte muskelceller ved Interstitiel Cystitis. 2) Lekotriener ved Interstitiel Cystitis. 3) Morfologiske forandringer ved infravesical obstruktion (Dept. of Urology, Nijmegen).

Undersøgelse vedrørende blærecancer

1) Mikrosatellitundersøgelse. 2) P53-mutationers kliniske betydning. 3) Kemoterapi. 4) Livskvalitet efter operation.

Undersøgelser vedrørende erektil dysfunktion

Undersøgelser vedrørende prostatacancer.

- 1) Brachyterapi.
- 2) Dendritcellebehandling.
- 3) Undersøgelser vedrørende nyresten.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Blæremorfologi med Urologisk Afdeling, Universitetshospitalet i Nijmegen. Mikrosatellitundersøgelser med University of Southern California. Prognostisk betydning af P53-mutationer og effekten af kemoterapi i NCI-protokol. Livskvalitetsundersøgelser med Klinisk Epidemiologisk afd. Karolinska Sjukhus, Stockholm. Scand. Prost. Cancer Group.

Publikationer

I alt 11. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til Sygehusdirektoratet, Amtsgården, Stationsparken 27, 2600 Glostrup.

Anæstesi- og Intensivafdelingerne, H:S Rigshospitalet**Forskningsvirksomhed**

Neuromuskulært blokerende stoffer, herunder specielt monitorering af disse stoffers effekt og genetisk betingede defekter i plasma kolinesterase og disses kliniske betydning.

Kredsløbsregulation under hypovolæmisk chok og muskelarbejde med evaluering af centrale og perifere faktorer betydning – ved hjælp af regional anæstesi og partiel neuromuskulær blokade.

Kognitive dysfunktioner efter anæstesi og kirurgi.

Translokation af endotoxiner fra tarmen hos intensive patienter og i forbindelse med hjerteoperationer.

Regional blodforsyning i forbindelse med cardiopulmonal bypass og splanknikusperforationsforhold under forskellige former for hjertekirurgi udført på børn og voksne.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Glaxo Wellcome (England): Afprøvning af nye muskelrelaksantia.

Akzo Nobel, Holland: Afprøvning af nye muskelrelaksantia og nyt monitoreringsudstyr.

EU-projekt PC 921768: Improving control of patient studies in critical care.

EU-projekt BMH1-CT93-1290: Prolonged cognitive dysfunction: A preventable postoperative complication in elderly patients?

Department of Medicine and Physiology, UT Southwestern Medical Center, Dallas, USA: Kredsløbsregulation under arbejde.

Publikationer

I alt 40. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til sekretær Gitte Blom, anæstesi- og operationsklinikken, Hoved-OrtoCentret, afsnit 4132, Rigshospitalet, 2100 København Ø (mail: ispodc@rh.dk).

Anæstesiafdelingen, Abdominalcentret, H:S Rigshospitalet**Forskningsvirksomhed***Kredsløbsregulation hos mennesker*

Undersøgelser over de arterielle baroreceptorers funktion som de "reattes" til at kontrollere det aktuelle blodtryk og hjertefrekvens, når disse øges ved f.eks. fysisk arbejde.

Vurdering af hjernens gennemblødning og oxygenering under forhold, hvor hjertets minutvolumen er begrænset.

Monitorering af det centrale blodvolumen

Udvikling af en definition for "normovolæmi" og metoder til kontrol af denne tilstand med en nøjagtighed på ca. 100 ml.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Hjernens gennemblødning og oxygenering med Department of Medicine, University of Amsterdam, The Netherlands.

Baroreceptorernes funktion med Department of Integrative Physiology, University of North Texas, USA.

Publikationer

I alt 12. Publikationsliste kan fås ved henvendelse til afdelingen.

Anæstesiklinikken, H:S Frederiksberg Hospital**Forskningsvirksomhed***Postoperativ smertebehandling; perifere nerveblokader; lokalanæstesimidler*

Undersøgelser over forskellige lokalanæstesimidlers indvirkning på den motoriske funktion af underkstremiteterne ved epidural postoperativ smertebehandling.

Undersøgelser over forskellige kontinuerlige nerveblokadeteknikker til postoperativ smertebehandling af dagkirurgiske patienter, som har fået foretaget kirurgiske indgreb på underkstremiteterne.

Undersøgelse over virkningen på postoperative smerter af lokalanæstetika injiceret i knæleddet hos patienter, som får foretaget knæartroskopi.

DIPOM-projekt. Multicenterundersøgelse over indvirk-

ningen af β -blokade på postoperative kardiale komplikationer hos patienter med diabetes mellitus.

Cochrane-protokol vedrørende neurologiske følger efter spinalanæstesi med lidokain.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Postoperativ smertebehandling hos dagkirurgiske patienter i samarbejde med Regionsjukhuset i Örebro, Sverige.

Samarbejde med Cochrane Anaesthesia Group om protokollen nævnte ovenfor.

Publikationer

Zaric D. Assessment of Motor Blockade in Regional Anaesthesia. In "Highlights in Regional Anaesthesia and Pain Therapy". IX Ed.

Gyrn J. P., Flink P., Gottschau B., Jensen A. Administration of Intraarticular Ropivacaine (Naropin®) for Pre- and Postoperative Pain Relief in Arthroscopic Knee Surgery. The International Monitor, Vol 12, No. 3, 2000.

Zaric D, Khanykin B, Punjaswadon Y, Christiansen C. Neurologic Complications Following spinal Anaesthesia with Lidocaine. Protocol registered in Cochrane Library.

Anæstesiologisk Afdeling R, H:S Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Satsningsområder

Anæstesiologisk Afdeling R's satsningsområder er epidemiologisk deskriptive studier og kliniske forebyggelses- og interventionsstudier inden for rygning og anæstesi til at hindre per- og postoperativ morbiditet og mortalitet.

Desuden har afdelingen taget initiativ til dannelsen af The Cochrane Anaesthesia Review Group inden for evidensbaseret medicin.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Samarbejde med Den internationale multicenterundersøgelse ISPOCD (International Study of Post Operative Cognitive Dysfunction).

Samarbejde med The Cochrane Anaesthesia Review Group inden for evidensbaseret medicin.

Publikationer

I alt 9. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til sekretær Lisbet Roneklindt, Anæstesiologisk Afd. R, Bispebjerg Hospital, Bispebjerg Bakke 23, 2400 København NV.

Anæstesiologisk Afdeling 532, H:S Hvidovre

Forskningsvirksomhed

Smerteforskning

Der foregår en fortsat udvikling af metoder til at sikre hurtig og smertefri rekonvalescens. Der sigtes på at angribe smerter på så mange steder som muligt. Målgruppen er alle større operationer. Anæstesiafdelingen er i samarbejde med Gas.Kir.Afdeling af H:S udset til at videreudvikle den perioperative behandling, således at komplikationsfrekvensen efter operationer forhåbentlig kan nedsættes.

Afdelingen samarbejder med Danmarks Farmaceutiske Højskole omkring farmakokinetiske problemstillinger i smertebehandling.

Forskningsprojekter ved Akut Smerteenhed

Hvordan påvirker et kraftigt sekundært smertestimulus hyperalgesi induceret ved en varmeskade.

Langtidsvirkende lokalanæstesimiddel(EDLA)1: et dosis response studium.

Indsamling af lokalanæstesimiddel (EDLA)2: et dosis response studium.

Paravertebrale somatiske nerveblokader ved inguinale herniotomier.

Laparoskopisk vs. konventionel "åben" kolonresektion.

Effekt af epidural vs. generel anæstesi på rekonvalescensen efter rectopexi a.m. Wells.

Intensivt terapinot

Der foregår forsøg på at reducere nedbrydningen af patienternes muskulatur ved hjælp af el-stimulation.

Publikationer

I alt 10. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Anæstesiologisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Gentofte

Forskningsvirksomhed

Lungefunktion under anæstesi og intensivterapi. Betydning og behandling af lungekollaps under anæstesi studeres. Forskellige behandlingsformer ved lungekollaps forårsaget af acute respiratory distress studeres.

Analgesimetoder. Intravenøs region blokeret med tripelmanchet. Morfinkinetik hos ældre ved anæstesi. Paravertebrale blokade ved torakoskopi. Dexmetomidin efter hjerteoperation.

Hæmodynamik ved hjerteoperationer. Betareceptores funktion ved OPCAB-operationer.

Undersøgelse af prævalensen af naturmiddelbehandling hos patienter som gennemgår anæstesi.

Undersøgelse og bedømmelse af 5-års materiale af patientklagesager med henblik på skademekanismer.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Lungefunktionsstudier i samarbejde med Lunds universitet, Uppsala Universitet, Reykjavik University Hospital (Landspítalinn, Island) og ESCIM.

Publikationer

I alt 14. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Anæstesiologisk Afdeling, lægesekretær Bente Fabricius Hansen, tlf. 39 77 30 80, Københavns Amtssygehus i Gentofte, Niels Andersens Vej 65, 2900 Hellerup.

Anæstesiologisk Afdeling, Amtssygehuset i Herlev

Forskningsvirksomhed

Værdi af perioperativ betablokade til større kirurgiske indgreb (DIPOM studie) (foretages i samarbejde med flere københavnske hospitaler og Copenhagen Trial Unit).

Basal farmakologisk og fysiologisk forskning vedr. smertemekanismer og videreudvikling af klinisk smertebehandling.

Vurdering af behandlingsformer til patienter med kroniske non-maligne smerter (Smerteforskning foretages i samarbejde med Skejby Sygehus, UCSF Pain Clinical Research Centre, University of California, San Francisco, Churchill Hospital, Oxford; Cochrane Institutttet).

Europæisk samarbejde omkring kvalitetsudvikling og -sikring af diagnostiske metoder til bestemmelse af følsomhed for malign hypertermi.

Farmakokinetiske og -dynamiske undersøgelser på kritisk syge patienter.

Værdi af BIS-monitorering på patienter, der gennemgår kirurgiske indgreb i anæstesi.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Deltager omkring afdækning af komplekse genetiske forhold vedr. malign hypertermi.

Publikationer

I alt 22. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Instituteder Ulf Helgstrand

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	3,0	0,0	3,0
DVIP	7,3	0,0	7,3
Årsværk i alt	10,3	0,0	10,3
Løn	6.559,0	198,0	6.757,0
Frikøb mv.	29,0	1,0	30,0
Øvrige drift	1,0	11,0	12,0
Bruttototal t.kr.	6.589,0	210,0	6.799,0

Stab

Anæstesiologi

Professorer

Larsson, Lars Anders Sune; klinisk professor.
Mogensen, Jørgen Viby; professor.

Kliniske lektorer

Bonde, Jan.
Christiansen, Christian.
Crawford, Michael Edward.
Guldager, Henrik.
Gøthgen, Ivar Hejde.
Lippert, Freddy Knudsen.
Mogensen, Torben Steen.
Olsen, Karsten Skovgaard.
Pedersen, Tom.
Rasmussen, Lars Simon.
Secher, Niels Henry.

Kirurgi

Professorer

Kehlet, Henrik; klinisk professor.
Lauritzen, Jes Bruun; klinisk professor.
Lund, Bjarne; klinisk professor.
Nordling, Jørgen; klinisk professor.
Rosenberg, Jacob; klinisk professor.
Schroeder, Torben Veith; professor.
Stadil, Flemming Walther; professor.
Steinbrüchel, Daniel Andreas; klinisk professor.

Kliniske lektorer

Alsbjörn, Bjarne Finn.
Arendrup, Henrik Christian.
Bagger, Jens.
Bille Brahe, Niels Erik.
Broeng, Leif.
Bækgaard, Niels.
Bødker, Anders Wilhelm.
Dahl, Claus.
Eldrup, Jesper.
Ellitsgaard, Niels.
Helgstrand, Ulf Johan Vilhelm.
Iversen, Peter.
Jensen, Pia Georg.
Jess, Per.
Jørgensen, Lisbeth Gudrun.
Kofoes, Hakon.
Krasnik, Mark.
Kristensen, Jørgen Kvist.
Krogsgaard, Michael Rindom.
Lausten, Gunnar Johannes Schwarz.
Lind, Thomas.
Lund, Jens Teglgård.
Mikkelsen, Mikkel Peter Wøggsgborg.
Møllerup, Charlotte Louise.
Petersen, Michael Mørk.
Roikjær, Ole.
Skovgaard, Nina Susanne.
Sonne-Holm, Stig.
Stimpel, Hans Rudolf.
Svendsen, Lars Bo.
Teilum, Dorte Helmer.
Thorup, Jens Frederik.
Tørholm, Carsten Paaske.
Wallin, Anne Lene.
Warburg, Finn Edgar.
Wille-Jørgensen, Peer Anders.

Ph.d.-afhandlinger

Brandstrup, Birgitte: Restricted intravenous fluid therapy in colorectal surgery.
Haderslev, Kent Valentin: Dual-energy X-ray absorptiometry. Measurement of body composition in patients with low body weight and chronic bowel disease.
Kofod, Steen Christian: Plasma lipoproteins and acute phase reactants in carotid atherosclerosis and stroke.
Nielsen, Mingyuan: Transcranial Doppler in Carotid Endarterectomy.

Institut for Kliniske Neurofag og Psykiatri

Ledelse pr. 1.2.2003

Det Kliniske Institut ledes af institutleder, professor, overlæge, dr.med. Olaf B. Paulson, Rigshospitalet, Neurobiologisk Forskningsenhed.

Bestyrelsen består af: Institutleder, professor, dr.med. Olaf B. Paulson, viceinstitutleder, professor, dr.med. Martin Lauritzen og overlæge Birte Glenthøj.

Organisation

Neurologisk Afdeling, H:S Rigshospitalet

Se endvidere Neurologisk klinik: www.hosp.dk/RHNeurologiskKlinik.nsf/SkalKategorier/Velkomst.

Neurobiologisk forskningsenhed: www.nru.dk og ScleroseForskningsenheden: www.ms-research.dk samt H:S Hukommelsesklinikken: www.hukommelsesklinikken.dk.

Neurologisk Klinik, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Neurobiologisk forskningsenhed

Forskningsenheden er en del af Neurologisk Klinik og står for en omfattende forskning. Dens hovedforskningsområder er: hjernens receptorforhold, hjernens funktionelle opbygning og hjernens blodcirkulation og stofskifte samt statistisk billedbehandling og tracerkinetik. Forskningen spænder metodologisk fra dyreeksperimentelle studier til kliniske undersøgelser, med anvendelse af højteknologiske billeddiagnostiske metoder som enkel foton tomografi (SPECT) og positron emissions tomografi (PET). Forskningssemnerne spænder fra basale regulatoriske mekanismer, til kortlægning af hjernens receptorforhold og fysiologiske aktivering og videre til undersøgelser af en række sygdomstilstande, som demens og affektive sygdomme. Der er etableret et samarbejde med MR-centret på Hvidovre Hospital.

Multipel sklerose

SkleroseForskningsenheden med Neuroimmunologisk Laboratorium er tæt knyttet sammen med den kliniske funktion i Scleroseklinikken, der er den største specialiserede MS klinik i Danmark, med ansvar for mere end 1.000 sklerosepatienter og landsdelsfunktion for specielle behandlinger af MS. Forskningen omfatter kliniske undersøgelser med udvikling og gennemprøvning af nye behandlingsformer i et internationalt samarbejde og som centrum for Dansk Multipel Sklerose Gruppe (DMSG); rehabilitering af MS og undersøgelse af spasticitet; undersøgelse af genetiske faktorer som medlem af Nordic Genetic, MS Consortium; molekylærbiologiske, immunologiske og proteinemiske undersøgelser, PET- og MR-undersøgelser og dyreeksperimentelle undersøgelser på modellen eksperimentel autoimmun encephalomyelitis.

Neuropsykologisk forskning

Dels selvstændigt og dels i relation til flere af de ovennævnte projekter er der veletablerede forskningsaktiviteter.

Neuromuskulære sygdomme

Forskningen spænder fra molekylære og basalfysiologiske undersøgelser til klinisk studier. De vigtigste forskningsområder omfatter: diagnostiske undersøgelser og nye behandlingsprincipper, herunder immunmodulerende behandling samt basalfysiologiske undersøgelser af metaboliske myopatier.

Epilepsi

Forskningsfunktionen er især koncentreret om epidemiologi og klinisk afprøvning af nye antiepileptika, samt udvikling af metoder til diagnostik og evaluering i forbindelse med epilepsikirurgi.

Demens

Forskningen i H:S Hukommelsesklinikkens forskningsgruppe (Memory Disorders Research Unit) er især knyttet til den kliniske virksomhed i H:S Hukommelsesklinikken, hvor der modtages 400–500 patienter årlig til diagnostisk udredning og behandling for hukommelsesforstyrrelser og demenssygdomme. Forskningen spænder fra patofysiologi og genetik til livskvalitet og sundhedstjenesteforhold. De vigtigste forskningsområder omfatter: Neurobiologiske markører ved demenssygdomme, udvikling af neuropsykologiske testbatterier til vurdering af kognitive funktioner, neuropsykologisk beskrivelse af demenssygdomme, billeddiagnostik (funktionel og strukturel) ved demens, kognitive forstyrrelser ved endokrinologiske sygdomme, normaltrykshydrocephalus, interventionsundersøgelser, herunder kliniske lægemiddelundersøgelser og kognitiv stimulering ved demenssygdomme, psykiske symptomer og adfærdforstyrrelser ved demens, livskvalitet og sundhedsøkonomi, samt pårørende-intervention.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Udvikling af nye metoder til billeddiagnostik med positron emissions tomografi (PET) og magnetisk resonans (MR) herunder af neuroinformatik. Arbejdet udføres i samarbejde med Rigshospitalet, Hvidovre Hospital, Danmarks Tekniske Universitet, Institut for Psykologi, m.fl.

Undersøgelser af hjernens funktionelle aktivering er planlagt i detaljer i et samarbejde med Rigshospitalet, Hvidovre Hospitals MR-Afdeling, Institut for Psykologi ved Københavns Universitet, og Birmingham Hospital i England.

Neurobiologisk Forskningsenhed er koordinator af et EU 5. rammeprogram (NCI-MCI) om hjernens receptorer ved tidlig demens, og deltager i et andet EU 5. rammeprogram om delvolumen korrektion (PVEOut), ved skanninger af hjernen.

ScleroseForskningsenheden er koordinator for to store internationale kliniske afprøvninger af ny sklerosemedicin, og flere terapeutiske forsøg vedrørende behandlingen af dissemineret sklerose udføres i samarbejde med flere europæiske lande, tilknyttet European Charcot Foundation. Forskningsamarbejdet i Dansk Multipel Sklerose Gruppe koordineres fra Rigshospitalet.

Et projekt vedrørende genetiske faktorer ved dissemineret sklerose udføres som et EU-projekt i samarbejde med Vævstypelaboratoriet på Rigshospitalet, Stockholm i Sverige, Oslo og Bergen i Norge og Malaga i Spanien. Der er et tæt samarbejde vedrørende dyreeksperimentelle undersøgelser med Karolinska Institutet i Stockholm og med Institut for Inflammationsforskning, Rigshospitalet.

En stor del af H:S Hukommelsesklinikkens forskning udføres i et samarbejde med andre danske, nordiske eller europæiske forskningscentre. Forskningsgruppen deltager således i 3 EU-støttede projekter vedrørende hjernens receptorer ved demens (koordineret af neurobiologisk forskningsgruppe), hvid substansforandringer og funktionsevne hos ældre, samt udvikling af uddannelsesprogrammer. Desuden er forskningsgruppen medlem af et nyetableret EU-støttet europæisk konsortium af ekspertise centre: European Alzheimers Disease Consortium (EADC), som i de kommende år skal drive fælles forskningsprojekter specielt inden for intervention og genetik. Forskningsgruppen deltager i en nordisk undersøgelse af livskvalitet og sundhedsøkonomi ved Alzheimers sygdom og i flere internationale lægemiddelundersøgelser. Forskningsgruppen koordinerer udviklingen af en national forskningsdatabase.

Publikationer

Publikationsliste kan fås ved henvendelse til Neurobiologisk Forskningsenhed, afsnit 9201, Rigshospitalet. Forskningsenhedens publikationsliste findes desuden på hjemmesiden. Se adressen i indledningen til afdelingen.

Neurologisk Afdeling, H:S Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Cerebrovaskulære sygdomme

Epidemiologisk forskning i samarbejde med Østerbrounderundersøgelsen, bl.a. vedrørende sammenhæng mellem stress og apopleksi. I WHO-regi arbejdes der på kortlægning af apopleksiincidensen globalt.

Den cerebrovaskulære forskningsgruppe deltager i afprøvninger af medikamentel behandling af akutte cerebrale infarkter og hæmorragier, samt sekundær profylaktisk behandling.

Effekten af fysisk træning efter udskrivelsen undersøges hos patienter med cerebralt infarkt i en randomiseret undersøgelse med deltagelse af alle apopleksiklinikker i H:S i samarbejde med Copenhagen Trial Unit og en Neurologisk Afdeling i Chengdu, Kina.

Dyreeksperimentelle undersøgelser af effekten af amfetamin i en cerebral embolimodel hos rotter. I dyremodellen undersøges også nye trombolytiske medikamenter.

Bevægeforstyrrelser

Genetiske undersøgelser af patienter med idiopatisk dystoni. Lena Hjermind's ph.d. indleveret i december 2003.

MR-undersøgelser ved Parkinson's sygdom

MTV af anvendt EMG ved botulinumtoksinbehandling af torticollis.

SPECT-undersøgelse af dopamintransportersystem før og efter operation med deep brain stimulation hos parkinsonpatienter.

SPECT-undersøgelse af det præ- og postsynaptiske dopamintransportersystem hos ubehandlede parkinsonpatienter og patienter med multisystematrofi.

Vandladningsforstyrrelser hos parkinsonpatienter, hyppighed og ændring ved STN-operation.

Dysfagi hos patienter med Parkinson's Disease, hyppighed, patofysiologi og behandlingsmuligheder.

Forandringer i hjernens serotonerge receptorsystem ved Gilles de la Tourettes' syndrom.

MIBG-skintigrafi hos Parkinson patienter og patienter med atypisk Parkinson's sygdom.

Behandling af PD-ptt. med demens med Rivastigmin.

Effekten af Botulinumtoxin A hos torticollispatienter, hvis injektionsvolumen øges.

Amyotrofisk lateral sklerose.

Doktordisputats blev forsvaret i maj 2003 af Ole Gredal: "Amyotrophic lateral sclerosis – biochemical, stereological and clinical aspects".

Genetisk undersøgelse af patienter med familær ALS

MR-spektroskopi og diffusionstensor i motorisk cortex samt i de corticospinale baner.

Stereologisk opgørelse af cellevolumen og distribution i cortex hos ALS-patienter.

Behandling af spyttflåd hos ALS-patienter med injektion af Botulinumtoxin i spytkirtlen.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Forskningslaboratorium for Stereologi og Neurovidenskab har i 2003 publiceret 14 papers, og to kandidater har forsvaret deres disputats ved Københavns Universitet. To ph.d.-studerende er påbegyndt deres projektrække i 2003, begge ved Københavns Universitet. Laboratoriet har været repræsenteret med foredrag/posters i ind- og udland og har deltaget i/arrangeret ét dansk ph.d.-kursus og fem internationale stereologikurser. Vi har fortsat vores samarbejde med Columbia University vedrørende undersøgelser af eventuelle skadevirkninger af Magnetic Stimulation Therapy (TMS), samt indledt samarbejde med TNO Nutrition and Food Research, Holland, om projektet Evaluation of Methods for Developmental Neurotoxicity Testing: 1. Experimental exposure study with methyl mercury (II) chloride (MeHg) and methylazoxy methanol acetate (MAM). Post.doc. Troels Bock og medarbejdere har haft stor succes med deres diabetesforskning og har fået publiceret arbejder i højt estimerede diabetologiske tidsskrifter.

Publikationer

I alt 24. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til professor Gudrun Boysen.

Neurologisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Glostrup

Forskningsvirksomhed

Migrænenens molekylære mekanismer, herunder betydningen af signalstofferne nitrogenoxid og calcitonin gen-relateret peptid.

Migrænenens genetik, herunder genetiske epidemiologiske undersøgelser og molekylærbiologiske undersøgelser af familiær hemiplegisk migræne og migræne med aura.

Spændingshovedpines patofysiologi, herunder perifer sensibilisering og central sensibilisering.

Epidemiologiske undersøgelser af hovedpinesygdomme i befolkningen.

Metodeudvikling vedrørende kliniske farmakologiske undersøgelser.

Studier af opticus neuritis ved dissemineret sklerose.
Basale immunologiske studier vedrørende dissemineret skleroses årsagsmekanismer.

Kliniske undersøgelser ved epilepsi.

Kliniske undersøgelser ved bevægeforstyrrelser.

Kliniske undersøgelser ved demens.

Kliniske undersøgelser ved apopleksi.

Undersøgelser af hjernens regionale blodgennemstrømning med SPECT.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Molekylær genetisk samarbejde med Code, Reykjavik, Island og Leiden Universitet, Holland.

Hjernekarrenes neurofarmakologi i samarbejde med Lunds universitet, Sverige.

Deltagelse i EU-projekt om Cost of disorders of the brain.

Publikationer

I alt 25. Publikationslisten kan fås ved henvendelse til professor, overlæge, dr.med. Jes Olesen.

Neurofysiologisk Klinik, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Regeneration af perifere nerver

1) Undersøgelser af kontrolmekanismer for udvækst i den denerverede nervestump. 2) Undersøgelser af styringen af reinnervation af målorganer og eventuelle mekanismer. 3) Vækstfaktorerens indflydelse på udvækst og reinnervation. 4) Ændringer af ion-kanaler efter maturation af regenererede nervefibre. – Undersøgelserne benytter *in vivo* elektrofysiologiske metoder, samt histo-morfologisk evaluering.

Udtrætning ved dissemineret sklerose

Undersøgelse af impulsledning i centralnervesystemet hos normale personer og patienter med dissemineret sklerose under og efter udtrætningsmanøvre.

Degeneration af nerve- og muskelvæv

Hos patienter og i dyremodeller med axonale neuropatier og motorisk forhornscellesygdomme undersøges de funktionelle forhold i endnu fungerende væv. Der benyttes specielt udviklede elektrofysiologiske metoder til analyse af elektromyogram, samt funktion i nervevæv *in vivo*.

Undersøgelser af spinale funktioner ved spasticitet

Undersøgelser af forstyrrelser af spinale inhibitoriske mekanismer hos patienter med spasticitet.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Samarbejde omkring nerveregeneration med Duke University (North Carolina, USA), Integra LifeSciences, Corp (New Jersey, USA), University of Barcelona (Spanien).

Publikationer

Publikationsliste kan fås ved henvendelse til professor, dr.med. Christian Krarup.

Klinisk Neurofysiologisk Afdeling, Københavns Amts Sygehus i Glostrup

Forskningsvirksomhed

Dyreeksperimentelle undersøgelser.

Hjernens blodgennemstrømning.

Hjernens energistofskifte.

Akutte hjerneskaders neurofysiologi og plasticitet.

Neurofysiologiske mekanismer i cerebellum.

Hypokretin-systemets betydning for regulation af søvn.

Søvn og epilepsi.

Kliniske undersøgelser

Neurofysiologiske undersøgelser af smertesans.

Neurofysiologiske undersøgelser af kortiko-spinale baner til urethrale og anale lukkemuskler.

Hjernebarkens funktion hos hjernetraumepatienter undersøgt med elektrokortikografi.

Søvn og søvnforstyrrelser hos patienter med epilepsi og Parkinsonsygdomme.

Søvn og nocturi.

Perifer nervefunktion ved polyneuropati.

Neurofysiologiske undersøgelser af 'critical illness' polyneuropati/myopati.

Nitrogen oxid ved dissemineret sklerose og hjernetumorer.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Cerebellums fysiologi i samarbejde med Medicinsk-Fysiologisk Institut, Københavns Universitet.

Perifere nervers funktion i samarbejde med Neurologisk Afdeling, KAS Herlev.

MTV-vurdering af søvnrelaterede vejrtrækningsforstyrrelser i et større nationalt projekt.

Blodgennemstrømningen i hjernen i samarbejde med Neurologisk Afdeling Humboldt Universitet i Berlin, Tyskland.

Hjernens stofskifte i samarbejde med University de Orsay, Frankrig.

Elektrokortikografi hos hjernetraumepatienter i samarbejde med Kings College Hospital, London, England og et internationalt konsortium med deltagere fra andre europæiske lande og USA.

Publikationer

I alt 8. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til professor, dr.med. Martin Lauritzen.

Neurokirurgisk Afdeling, H:S Rigshospitalet

Forskningsenheden er en del af Neurokirurgisk Klinik og står dels for klinisk/operativ neurokirurgisk forskning og dels for en neurokirurgisk basal grundforskning, der især omfatter kliniske og liquorodynamiske undersøgelser. Herudover deltager neurokirurgisk klinik i multicenterundersøgelser af hjerneprotektive stoffers effekt hos patienter med svære hovedtraumer.

Forskningsområder

Klinik og basalfysiologi ved hydrocephalus og andre tilstande med liquorodynamiske forstyrrelser.

Cerebrospinalvæskens dynamik og resorptionsmodstand.

Det intrakranielle tryks fysiologi og patofysiologi.

Epidemiologiske undersøgelser af forekomst og prognose ved forskellige tumorformer i hjerne og rygsøjle hos børn og voksne.

Epilepsikirurgi og funktionel kirurgi ved parkinsonisme og andre sygdomme.

Mikrovaskulære undersøgelser hos ptt. med subarachnoidalblødning.

Kliniske og behandlingsmæssige undersøgelser hos ptt. med svære hovedtraumer.

Prospektive undersøgelser af diverse rygkirurgiske stabiliserende indgreb samt vurdering af effekt og prognose ved brug af forskellige implantater.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Undersøgelser af CSF-dynamik i samarbejde med University of Technology, Warsaw, Polen.

Multicenterundersøgelser af CSF-dynamik i samarbejde med Cambridge University, UK.

Deltagelse i multicenterundersøgelser af hjerneprotektive stoffer (Dexanabol) internationalt hos patienter med hovedtraumer i samarbejde med European Brain Injury Consortium (EBIC).

Publikationer

Publikationsliste kan fås ved henvendelse til professor, dr.med. Flemming Gjerris, Neurokirurgisk Afdeling NK 2092, Rigshospitalet.

Neurokirurgisk Afdeling, Amtssygehuset i Glostrup

Forskningsområder

Undersøgelser over cerebrospinalvæskens dynamik og resorptionsmodstand hos voksne.

Udvikling af cerebrospinalvæskeventiler og deres langtidsprognose.

Smertebehandling med elektrodestimulation.

Prospective undersøgelser af behandlingen af cervical diskusprolaps og rodkanalstenoser.

Lumbal spondylodese kirurgi.

Lumbalprolapskirurgi i lokal bedøvelse.

Publikationer

Publikationsliste kan fås ved henvendelse til afdelingen.

Psykiatrisk Afdeling, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Forskningsenheden er en del af Psykiatrisk Afdeling og står for en omfattende psykiatrisk grundforskning, der omfatter kliniske, dyreeksperimentelle og cellebiologiske undersøgelser vedrørende farmakas virkning over for affektive og neurodegenerative lidelser. Der arbejdes med serotonintransporteren, transporter genen og forskellige serotoninreceptorer. Antidepressivas indflydelse på embryogenesen undersøges i dyreforsøg, ligesom neurogenese i den voksne organisme for antidepressive behandlingsmetoder og antidepressivas indflydelse på seksualfunktionen.

Den genetiske markør APOE-epsilon-4 undersøges i kliniske projekter i relation til en række neurologiske sygdomme herunder i relation til subarachnoidalblødning. Der

foretages en række omfattende studier af neuropeptid Y (NPY) i relation til adfærd og neurobiologi med relation neurodegenerative sygdomme, depression, angsttilstande og epilepsi.

Affektive lidelser

Der udføres epidemiologiske undersøgelser vedrørende affektive tilstande og risikofaktorer i relation til udvikling af neurologiske sygdomme. Endvidere studeres sammenhængen mellem depression og personlighed, ECT's virkemåde og effekt, samt effekten på affektiv sygdom af nye lægemidler.

Angsttilstande

Forskningen omfatter kliniske effektstudier af panikforstyrrelse og obsessiv-kompulsiv lidelse (OCD), PET- og kvantitativ EEG-studier samt molekylærgenetiske undersøgelser med særligt henblik på peptider med mulig anxiogen og antianxiøs virkning (Cholecystokinin og NPY).

Spiseforstyrrelser

Forskningen omfatter især kliniske undersøgelser af forløb og klassifikation af diagnostiske undertyper.

Skizofreni

Forskningsområderne er psykofarmakologi, psykopatologi, psykometri, kognitiv funktion, genetik, bivirkninger. Der er foretaget afprøvning af alle nyere 2. generations antipsykotika, der er eller er på vej til markedet. Der foregår et langtidsstudium og et studium med akut intervention af antipsykotika til skizofrene patienter. De fleste af disse undersøgelser er udført sammen med andre danske eller internationale afdelinger.

Sexologi

Der udføres forskning omhandlende behandlingseffekt vedrørende seksualkriminalitet samt kliniske og farmakologiske undersøgelser, i forbindelse med seksuelle funktionsforstyrrelser.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Som WHO Reference Center, samarbejde med en række udenlandske afdelinger.

Lunds universitet, Wallenberg Neuroscience Center, ved udvikling af metoder til belysning af aktivering i hippocampale regioner og peptiders betydning.

Yale University, i et samarbejde om dyremodel for depression og studier af neurogenese.

New York University, Brain Research Laboratory i forbindelse med studiet af elektrofysiologiske aktiveringsmønstre ved panikangst og OCD.

Netherland Brain Bank, Amsterdam, i relation til APOE-epsilon-4.

Emory University, Atlanta. I projekt vedrørende traumatiske hjernelidelser.

Demografisk Afdeling, Aarhus Universitet, ved undersøgelser vedrørende kortlægning af sammenhængen mellem neurologiske og affektive tilstande.

Neurobiologisk Forskningsenhed, Rigshospitalet, i PET-studier af OCD.

Arvebiologisk Institut, Panuminstituttet, i samarbejde vedrørende genet for serotonintransporter.

Klinisk Biokemisk Afdeling, Rigshospitalet i forbindelse med molekylærgenetiske studier af angsttilstande.

Klinisk Epidemiologisk Afdeling, Syddansk Universitet, i relation til studier vedrørende serotonin og apopleksi.

Forskningsafdelingen, Lundbeck A/S, i studiet af såvel angstmekanismer som adfærdsundersøgelser vedrørende serotonin og seksuelle funktionsforstyrrelser i rottemodel-ler.

Publikationer

Publikationsliste kan fås ved henvendelse til professor Tom G. Bolwig.

Psykiatrisk Afdeling E, H:S Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Skizofreni og neurobiologi

Psykopatologi, neurobiologi (SPECT, PET, CT, MR) og neuropsykologi hos patienter med skizofreni. Afdelingens forskning er koncentreret om prospektive undersøgelser af førstegangsindlagte skizofrene. Studier af dopamin- (SPECT) og serotonin-receptorer (PET), herunder nye antipsykotikas binding til neuro-receptorer. Endvidere undersøges effekten af kolinerg forstærkning på neurobiologiske og neurokognitive funktioner samt somatosensoriske forhold hos skizofrene patienter. Studierne foregår i samarbejde med andre danske og internationale forskningscentre.

Dyremodeller for psykose

Der er etableret en non-farmakologisk dyremodel for aspekter af skizofren adfærd, og disse studier vedrører dopaminerg sensitivering såvel som nye antipsykotikas virkning på forskellige dele af den cerebrale neurotransmission. I samarbejde med forskere fra H. Lundbeck er afdelingen involveret i udvikling af en ny rottemodel for skizofreni (MAM-modellen). Endvidere samarbejdes med forskere på Panum Institutet og National Institute of Mental Health om belysning af NCAM-mimetikas indflydelse på udvikling af patologisk adfærd i rottemodeller for skizofreni. Ny Göttingen mini-grisemodel for skizofreni.

Dyremodeller for alkohol-afhængighed

Dyremodel for effekten af multiple- forgiftnings- og abstinensperioder med alkohol. Mekanismerne bag progression af abstinensreaktioner (krampeanfald) over tid er udforsket. Fænomenet er relateret til abstinensexcitationer. Uddybende regionale undersøgelser af excitatoriske og inhibitoriske neurotransmittere (receptorer).

Socialpsykiatri, personlighedsforskning og liaisonpsykiatri
Socialpsykiatrisk Forskningsafsnit: Kohorteundersøgelse vedr. debuterende skizofreni i Hovedstadens Sygehusfællesskab. Der indgår randomiseret interventionsundersøgelse og undersøgelse af tidlig identifikation. Der er tale om deskriptive og hypotesedannende prospektive undersøgelser med sigte på at bedre behandlingsindsatsen. Endvidere undersøgelse af personlighedsforhold (herunder metodeudvikling), behandling ved delirøse psykoser i Somatisk Afdeling. Studier af somatiseringstilstande/liaisonpsykiatri.

Publikationer

I alt 6. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til lektor Birte Glenthøj, Psykiatrisk Afd. E, Bispebjerg Hospital, Bispebjerg Bakke 23, 2400 NV.

Psykiatrisk Afdeling, H:S Hvidovre Hospital

Forskningsvirksomhed

Forskning i skizofreniens ætologi og psykopatologi.

Linkage-studium i seks store stamtæer i samarbejde med Harvard Universitet.

Prodromale prædiktorer af skizofreni (The Copenhagen Prodromal Study), tværfagligt forskningsprojekt omfattende læger, psykologer, ergoterapeuter og fysioterapeuter.

Polydiagnostisk studium af skizofreniens afgrænsning.

Langtidsforløb af skizofreni-spektrum-tilstande.

Neuropsykologiske dysfunktioner ved skizofreni.

Prospektiv undersøgelse af børn med høj risiko for skizofreni (Copenhagen Infant Follow-up Study).

Body Awareness Therapy's Indflydelse på Patienter Indenfor Det Skizofrene Spektrum (se ovenfor).

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Afdelingen har tæt samarbejde med Department of Psychology and Department of Genetics, Harvard University.

Neuropsychiatric Institute, UCLA.

Department of Psychiatry, University of Lausanne.

Gæsteforsker, psykiater Hanna Karakula fra Department of Psychiatry, Medical University of Lublin, har opholdt sig i afdelingen i 4 måneder. Samarbejde med hendes afdeling efterfølgende initieret.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til sekretær Lotte Wehding Møller, Hvidovre Hospital, Psykiatrisk Afdeling, afsnit 817.

Psykiatrisk Center Gentofte

Forskningsvirksomhed

Centrets forskning fokuserer på følgende temaer:

Belysning af behandlingseffekt ved behandling af såvel depressioner som mani.

Miljøfaktorerens betydning for psykiatrisk behandling.

Samarbejde mellem amtslige og kommunale instanser.

Forebyggelse af selvmord.

Behandling af debuterende psykoser.

Publikationer

I alt 12. Publikationslisten kan rekvireres ved henvendelse til sekretær Susie Brøndum, tlf. 39 77 36 56. Psykiatrisk Center Gentofte.

Psykiatrisk Center Glostrup

Forskningsvirksomhed

DNS-regionalt projekt

Periode 1997-2005. Registrere og følge patienter med 1. gangpsykose (F2) over 5 år (rating ved indtag samt efter 1, 2, 3 og 5 år). Projektleder Bent Rosenbaum. Publ. medium: Internationale tidsskrifter + ph.d.

DNS-nationalt projekt

Periode 1997-2005. Registrere og følge patienter med 1. gangpsykose (F2) over 5 år (rating ved indtag samt efter 2 og 5 år). Projektleder: Bent Rosenbaum. Publ. medium: Internationale tidsskrifter.

Trauma-projekt

Periode 1999-2006. Europæisk arbejdsgruppe, der ud fra empiriske cases definerer traumebegrebets struktur og indhold. Projektdeltager fra Danmark: Bent Rosenbaum. Publ. medium: Internationale tidsskrifter.

Faseundersøgelser af antipsykotiske medicamina
Projektleder: Michael von Buchwald.

Medicinalfirma-supporterede projekter
Tre projekter.

Publikationer

I alt 3. Publikationslister kan rekvireres ved henvendelse til forskningslektor, overlæge, dr.med. Bent Rosenbaum.

Psykiatrisk Afdeling, Amager Hospital**Forskningsvirksomhed***Retspsykiatri og psykiatriloven*

Opgørelse over tvang i Psykiatrisk Afdeling, Amager Hospital, før og efter udflytningen fra indre by til Amager.

Selvmoordsforskning

Afdelingen er engageret i forskning knyttet til projekter vedrørende efterbehandling af selvmordsforsøgere og selvmordsadfærd blandt etniske grupper. Endvidere selvmordsadfærd i befolkning med lav-incidens af selvmord samt selvmordsadfærd og genetik.

Psykiske sygdomme og genetik

Afdelingen deltager i forskning vedrørende genetiske forhold og psykiske sygdomme i genetisk isolat samt deltager i Dansk Psykiatrisk Biobank, fortrinsvis vedrørende skizofreni.

Epidemiologi

Afdelingen deltager i registerbaseret forskning: med udgangspunkt i en større fødselskohorte mhp. at identificere prædiktorer for skizofreni. Vedr. komorbiditet mellem neurologiske sygdomme og depression.

Medicinalindustri

Afdelingen er engageret i medikamentafprøvning inden for skizofreni og demens.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Psykiatrilov.

Institute of Mental Health, Manheim.

Psykiatrilovgivning i Europa, rapport udarbejdet på opfordring fra EU-kommissionen.

NIP Institut, Århus, National psykiatrilovsundersøgelse 2004.

Genetik.

Afdelingen samarbejder med andre psykiatriske afdelinger i København i Dansk Psykiatrisk Biobank.

Afdelingen samarbejder med Institut for Psykiatrisk Grundforskning i Risskov og Genetisk Afdeling på Odense Universitetshospital.

Epidemiologi.

Institut for sygdomsforebyggelse. The Social Science Research Institute and Dep. of Health Psychology, University of Southern California, USA

Publikationer

I alt 7. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen. Heraf 1 ph.d.-afhandling.

Psykiatrisk Sygehus, Frederiksborg Amt, Psykiatrisk Afdeling V**Forskningsvirksomhed***Internationale evalueringsinstrumenter*

Health of Nation Outcome Scales, Livskvalitet, Stress-symptomer, Oplevelse af medicinsk behandling i skizofreni, Depression, Mani, Skizofreni, Demens.

Diagnostiske redskaber

Kort struktureret interview til ICD-10- og DSM-IV-diagnoser.

Psykofarmakologi

Relapse prevention model for antidepressiv medicin kombineret med ECT, lysbehandling eller TMS. Meta-analyser. Dosis-respons-analyser. Langtidsbehandling indenfor det affektive spektrum.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

WHO Genève: WHOQOL (livskvalitetsundersøgelse) for personer over 65 år, et EU-projekt.

WHO Europe (Kbh): Spørgeskema til Male Depression.

LIDO-projekt: En WHO-initieret undersøgelse af Longitudinal Investigation of Depression Outcomes.

NIMH/DRSST: Depression Rating Scale Standardization Team for the use of the Hamilton Depression Scale.

Øresundsregionssamarbejde med Hålsingborg lasarett og Lunds universitet.

Publikationer

Publikationsliste kan fås ved henvendelse til klinisk lektor E.M. Christensen.

Roskilde Amtssygehus Fjorden (Psykiatrisk Hospital)**Forskningsvirksomhed***Skizofreni*

Nydebuterede non-afektive psykoser undersøges i 3 forskellige projekter:

TIPS-projektet. En multicenterundersøgelse med Oslo Kommune og Rogaland Antskommune i Norge. Der testes to hypoteser: Er det muligt gennem oplysning, undervisning og uddannelse at nedbringe varigheden af ubehandlet psykose, og har varigheden af ubehandlet psykose betydning for langtidsprognosen. Undersøgelsen er et kvasi-eksperimentelt design, hvor et område med tidlig opsporing sammenlignes med 2 centre med "treatment as usual". Alle

centre yder samme behandling, og patienterne følges i 5 år. Der indgår et dansk delprojekt om MR-scanning, neuropsykologi og kliniske data.

DNS (det national skizofreniprojekt) hvor forløbet af skizofreni sammenlignes i forskellige dele af landet.

Fjordprojektet. Et intensivt manualiseret behandlingsprogram med medicinsk protokol, familieintervention og psykoterapi sammenlignes med "treatment as usual".

Personlighedsforstyrrelser

Personlighedstests:

I samarbejde med Institut for Personlighedsteori og Psykopatologi (IPTP) udvikles instrumenter til undersøgelse af personlighed og personlighedsforstyrrelser (Millon Clinical Multiaxial Inventory (MCMI), Schedule of Normal and Abnormal Personality (SNAP).

Borderline personlighedsforstyrrelse

Undersøgelse af borderlinepatienters neuropsykologiske deficits.

Senfølger efter incest

Multicenterundersøgelse med KAS Stolpegård og andre afdelinger.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

TIPS-projektet gennemføres i samarbejde med Yale University og Universitetet i Oslo. En delundersøgelse om MR-scanning gennemføres i samarbejde med MR-afdelingen Roskilde.

Amtssygehus, Psykologisk Afdeling Bispebjerg Hospital og MR-Afdelingen Hvidovre Hospital.

Udvikling af personlighedstest foregår i samarbejde med University of Miami, Psykologisk Institut i Århus og Center for Sygdomsforebyggelse.

Publikationer

Publikationsliste fås ved henvendelse til ledende overlæge Erik Simonsen, Amtssygehuset i Roskilde.

Børne- og Ungdomspsykiatrisk Afdeling F, H:S Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Igangværende forskningsprojekter på Børne- og Ungdomspsykiatrisk Afdeling F, januar 2002.

Børn med ADHD, DAMP, Tourettes Syndrom, OCD og adfærdsforstyrrelse. En udforskning af overlap og forskelle mellem børnepsykiatriske diagnoser belyst ved anvendelse af 5-15 (Nordisk spørgeskema til udredning af børns udvikling og adfærd).

Sammenhæng mellem en forsinket sproglig udvikling (dysfasi) i førskolealderen og psykiatriske lidelser senere i livet.

Børn og unge med debut af psykose. Prospektiv forløbsundersøgelse af symptomer, behandling og psykosocialfunktion.

Børn og unge med debut af psykose. Neurobiologiske aspekter.

Børn og unge med debut af psykose. Neurobiologiske aspekter. Femårs-genundersøgelse.

Somatisk og psykiatrisk sygelighed hos forældre til børn med gennemgribende udviklingsforstyrrelser.

Undersøgelse af tilknytningsevner og forsvarsstrategier hos unge opvokset hos psykisk syg mor.

Tilknytningsforstyrrelser hos unge borderlinepatienter og deres mødre.

Spejldfærd og tilknytningstyper hos unge.

Psykisk syge forældre og deres børn. Problemmfang og effekt af intervention.

Anbefaling af hjælpeforanstaltninger efter udskrivning fra børne- og ungdomspsykiatrisk regi – en tværnsnitsundersøgelse

Formålet med og forventninger til en børnepsykiatrisk undersøgelse hos brugere (børn, forældre, henviser) i et konfliktfyldt felt.

Brug af antipsykotika i børne- og ungdomspsykiatrisk regi – en tværnsnitsundersøgelse

Publikationer

Publikationsliste kan fås ved henvendelse til afdelingen.

Børne- og Ungdomspsykiatrisk Center, Københavns Universitetshospital Glostrup

Forskningsvirksomhed

Afdelingen har inden for de sidste år opbygget en forskningsenhed med epidemiologisk forskning ud fra en fødselskohorte på 6.000 børn født i 2000 i Københavns Amt. Den igangværende forskning omhandler:

Prævalensundersøgelser af psykiske udviklingsforstyrrelser og forstyrrelser i mor-barn relationen hos 0-1-årige børn.

Den prediktive værdi er sundhedsplejerskernes screening af psykiske helbredsproblemer i første leveår.

Prævalens af psykiske forstyrrelser hos 11/2-årige børn.

Psykosomatiske trivselsforstyrrelser i en dansk kohorte, prævalens og incidens.

Deskriptive epidemiologiske studier af psykiatrisk morbiditet hos 0-3-årige efter Diagnostic Classification 0-3.

Registerundersøgelser af spædbørnspsykiatrisk sygelighed.

Registerundersøgelser af psykiatrisk morbiditet relateret til graviditet, fødsel og barns første leveår.

Reliabilitetsstudier af børnepsykiatriske undersøgelsesinstrumenter (DC 0-3).

Den epidemiologiske forskning foregår i et tæt samarbejde med Center for Sygdomsforebyggelse, Amtssygehuset i Glostrup og Børneafdelingen, KAS Gentofte, Børneafdelingen, KAS Glostrup og Afsnit for Psykiatrisk Demografi, Risskov.

Øvrige forskningsområder

Undersøgelser af ADHD.

Suicidal adfærd hos børn og unge.

Autismespektrum tilstande.

The molekular Genetic Study of Autism (International multicenter undersøgelse).

Registerundersøgelse af Aspergers Syndrom.

BMI ved autisme.

Publikationer

Publikationsliste kan fås ved henvendelse til klinisk lektor Anne Mette Skovgaard, Forskningsenheden, Børne og Ungdomspsykiatrisk Center, Københavns Universitetshospital Glostrup.

Instituteder Olaf B. Paulson

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	3,0	0,0	3,0
DVIP	3,4	0,0	3,4
STIP	2,4	0,0	2,4
Årsværk i alt	8,8	0,0	8,8
Løn	4.871,0	1.073,0	5.943,0
Frikøb mv.	12,0	565,0	577,0
Øvrige drift	0,0	39,0	40,0
Anskaffelser	0,0	1,0	1,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>4.883,0</i>	<i>1.678,0</i>	<i>6.561,0</i>

Stab**Klinisk Neurofysiologi***Professorer*

Krarpup, Christian; klinisk professor.
Lauritzen, Martin Johannes; klinisk professor.

Neurokirurgi*Professorer*

Gjerris, Flemming Ott; professor.

Kliniske lektorer

Agerlin, Niels.
Eskesen, Vagn Nørgaard.
Juhler, Marianne.
Mortensen, Anders Christian.

Neurologi*Professorer*

Boysen, Gudrun Margrethe; klinisk professor.
Knudsen, Karen B Moos; klinisk professor.
Olesen, Jes; klinisk professor.
Paulson, Olaf Bjarne; professor.
Sørensen, Per Soelberg; klinisk professor.
Waldemar, Gunhild; klinisk professor.
Wolf, Peter; klinisk professor (fra 1.10.2003).

Kliniske lektorer

Feilberg, Jens Bülow.
Jensen, Rigmor Agnethe.
Meden, Per.
Vissing, John.

STIP Internt finansieret

Heinemeier, Katja Maria; ph.d.-stipendiat.
Winge, Kristian; ph.d.-stipendiat.

Psykatri*Professorer*

Bolwig, Tom Gert; professor.
Hemmingsen, Ralf Peter; klinisk professor.
Kessing, Lars Vedel; klinisk professor.
Parnas, Josef Stefan Stanislaw; klinisk professor.

Kliniske lektorer

Aggernæs, Karin Helle.
Christensen, Ellen Margrethe.
Christiansen, Eva.
Dam, Ole Henrik.
Glenthøj, Birte Yding.
Haastrup, Søren Gudmund.
Klysner, Rene.
Knudsen, Peder.
Kortegaard, Lisbeth Sandal.
Lublin, Henrik Kai Francis.
Norling-Christensen, Kirsten.
Nystrup, Jørgen Elefsen.
Simonsen, Erik.
Skovgaard, Anne Mette.
Ulrichsen, Jakob

STIP Internt finansieret

Lind, Nanna Marie; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Abel, Maj-Britt Helle: Tidlig opsporing af patienter med førstegangs-psykose i det skizofrene spektrum.
Arnfred, Sidse Marie: Somatosensory Gating in Schizophrenia.
Elfving, Betina: Characterization of Serotonin transporter Ligands In Relation to Emission Tomography.
Jeppesen, Pia: Randomised clinical trial of integrated versus standard psychiatric treatment of patients with a first episode of schizophrenia spectrum disorder – the POUS trial including patients aged 18-45 years from Copenhagen and Aarhus.
Ma, Xiaodong: Effect of Graded Hyperventilation on Cerebral Blood Flow, Metabolism, and Autoregulation in Experimental. Subarachnoid Hemorrhage and Acute Intracranial Hypertension.
Nielsen, Jan: Tankeforstyrrelser i prodromalfasen ved skizofreni.
Nilsson, Flemming Mørkeberg: Affektiv lidelse og neurologisk sygdomme. En registerbaseret epidemiologisk undersøgelse af komorbiditet.
Wittrup, Irene Hechmann: Viral infections as eliciting factor/co-factor in fibromyalgia.

Fondsbevillinger*Kolonien Filadelfia og RH*

– Kælinisk professorat (Peter Wolf) kr. 900.000.

Scleroseforeningen

– Forskningsprofessorat (Per Soelberg Sørensen) kr. 109.000.

Klinisk Institut for Oto- Rhino- Laryngologi, Oftalmologi og Dermato-Venerologi

Ledelse pr. 1.2.2003

Det Kliniske Institut ledes af institutleder, lektor, overlæge, dr.med. Jens Thomsen, Øre-Næse-Halsafdelingen, Amtssygehuset i Gentofte.

Bestyrelsen består af institutleder, lektor, overlæge, dr.med. Jens Thomsen, professor, dr.med. Jan Ulrik Prause og viceinstitutleder, lektor, overlæge, dr.med. Tove Agner.

Organisation

Institut for Oto-Rhino-Laryngologi, Ophtalmologi og Dermato-Venerologi er en murstensløs organisation, som består af de fakultetstilsknyttede medarbejdere i fagene oto-rhino-laryngologi, ophtalmologi og dermato-venerologi.

Instituttets formål er at drive forskning og undervisning på et videnskabeligt grundlag inden for de 3 anførte specialer.

Øjenklinikken, Frederiksberg Hospital

Forskningsvirksomhed

Klinikkens forskningsvirksomhed ligger primært inden for klinisk øjenkirurgi. Der arbejdes på et disputatsprojekt vedrørende internationale variationer i forskellige aspekter vedrørende kataraktkirurgi. Der arbejdes endvidere med etablering af forskningslaboratorium til studier over corneas endotel-celle forhold ved forskellige typer intraokulær kirurgi. Klinikken har etableret et internationalt netværk til øjenklinikker i USA, Canada og Spanien vedrørende begge satningsområder.

Igangværende projekter

Katarakt operationsepidermiologi – disputatsprojekt.

Resultat af ICL (intraokulær kontaktlinse implantation) ved excessiv myopi.

Effekten af limbus parallel keratomi efter corneatransplantation.

Endotelcelle-forhold ved anvendelse af forskellige viscoelastica under kataraktoperation.

Endotelcelle-forhold ved forskellige phakoteknikker og forskellige IOL.

Endotelcelle-forhold ved ICL-implantation for excessiv myopi.

Mitomycintitrering ved trabekulektomi.

Smertelindringsmetoder ved panretinal fotokoagulation.

Tryknedsættende effekt af ikke-penetrerende glaukom operation a.m. Stekeman.

Komparativt studie af IOL-beregninger ved IOL-Master og traditionel A-scanning.

Effekten af kataraktoperation på ældrebefolkningens faldtendens/balance (i samarbejde med Geriatrik Afdeling BBH).

Resultater af operation for højdeskelen.

Faglige og administrative hverv

P. Bernth: Formand for Dansk Oftalmologisk Selskab, Medlem af fagkyndigt udvalg for øjenfonden, medlem af

fagkyndigt udvalg for Øjenforeningen, Medlem af Sundhedsministeriets DRG-udvalg. Medlem af "Internationalt Cataract patients outcome research study group".

Publikationer

I alt 2. Publikationsliste kan rekvireres hos klinikchef, overlæge, dr.med. Peter Bernth, Øjenklinikken, Frederiksberg Hospital, 2000 Frederiksberg.

Øjenklinikken E 2061, HovedOrtoCentret, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Glaukom

En på afdelingen nyudviklet kirurgisk behandling videreudvikles og afprøves i et multicenterstudie. Ultralydsbiopsimikroskopi af forreste afsnit ved pigmentglaukom. Dyrekperimentelle studier af iltensionen i nervus opticusshovedet ved anvendelse af glaucommidler.

Okulær billeddiagnostik

Digital billedbehandling og kvalitative krav til korrekt gengivelse af form, farve og detaljer studeres som led i AIPO-projekter (Advanced Image Processing in Ophtalmology).

Corneal xenotransplantation

Transplantation af griseorneae til mennesker, som en mulig løsning på det udekkede behov for hornhinder til transplantation studeres.

De intraokulære vævs immunologi

De intraokulære vævs immunprivilegium, RPE-induceret apoptose af aktiverede T-lymfocytter og vækstregulationen i dyrkede retinale pigmentepithelceller undersøges *in vitro* dynamisk og histopathologisk.

Okulær onkologi

Afdelingen er center for okulære og orbitale neoplasmer. Bulbusbevarende bestrålingsmetoder ved anvendelse af Rutenium-Rhodium plader og I-125 plader og transpupillær termoterapi studeres.

Mikrokirurgisk intrabulbær tumorresektion og topikal cytostaticabehandling af conjunktivale maligne neoplasmer er under afprøvning.

Retino-vitreale sygdomme – epidermiologi og behandling

Retino-vitreale sygdommes kliniske forløb og de retino-vitreale kirurgiske indgrebsmuligheder studeres. Tiårs follow-up på incidensen af AMD. Forekomst af AMD i Grønland. Transplantation af RPE på grise. Cellekultur af humane- og grise pigmentepithelceller. Forekomsten af retinale- og RPE-stamceller udforskes, og stamcellernes overlevelse og migration intraokulært, analyseres på en grise model.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Dorzolamid ved glaucom med Reykjavik Universitet.

Ethnic Pseudoexfoliation Glaucoma (XFG) trial. Multicenterstudie med Thessaloniki Universitetet, Grækenland.

Basalt studium med Universitetet i Helsinki.

Nordic Glaucoma Database: 1999 – Joint Nordic Glau-

coma Database med Universitetsøjeblikker i Finland, Island, Norge og Sverige.

Retinalt pigmentepitelcelletransplantation og aldersrelateret macculadegeneration med Harvard University Medical School og Øjenklinikken, Lunds universitet.

Regulation af synsnervens blodgennemstrømning og metabolisme med Reykjavik Universitet.

Okulær onkologi med universiteterne i Helsinki, Leiden, Liverpool, Stockholm og Tel Aviv.

Publikationer

I alt 40. Publikationsliste inkl. liste over foredrag og posters kan rekvireres hos professor, dr.med. Jan Ulrik Prause, Øjenklinikken E 2061, Rigshospitalet, Blegdamsvej 9, 2100 København Ø, rh01360@rh.dk. Ud af de 40 er 21 peer-reviewed artikler.

Øjenafdelingen, Københavns Amts Sygehus i Herlev

Forskningsvirksomhed

Vurdering af ny medicinsk behandling af nethindesygdomme

Diabetisk retinopati.

Afprøvning af PKC-hæmmer. Afprøvning af ACE-hæmmer.

Afprøvning af væksthormonhæmmer i forbindelse med diabetisk retinopati.

Aldersrelateret makuladegeneration.

Afprøvning af specifik hæmning af neurovaskulære membraner ved aldersrelateret makuladegeneration.

Fotoscreeningprojekt.

Tværsnitsundersøgelse af nydiagnosticerede diabetikeres nethindeforhold. Vurdering af non-mydratisk fotografering og diagnosticering af diabetisk retinopati.

Avancerede billedanalyseprojekter

Vurdering af nethindens tykkelse med OCT. Vurdering af nervefiberlagets tykkelse med OCT.

Vurdering af karforhold og nethindeforhold ved sukker-syge og glaucom med automatisk billedanalysealgoritmer.

Basal fysiologi og patofysiologi

Diabetisk retinopati og multifokal ERG. Linsens fluorescensegenskaber ved diabetes.

Ph.d.-studerende og ph.d.-projekter

Glostrup inter 99, undersøgelse af 1.000 personers nethinder, normalpersoner og risikopersoner.

Vurdering af linsefluorescensen som screeningsparameter for type 2-diabetes.

OCT (optisk koherens tomografi) til vurdering af nervefiberlagets tykkelse ved glaucom.

OCT-vurdering af nethindens tykkelse, specielt ved diabetisk makulødem og retinitis centralis serosa.

Non-mydratisk fotoscreening for diabetisk retinopati uden for øjenafdelinger og øjenlægepraksis.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Samarbejde med universitetet i Lund, Sverige vedrørende glaucom.

Samarbejde med DTU, vedrørende billedanalyse.

Samarbejde med RISØ, vedrørende apparaturudvikling.

Samarbejde med adskillige europæiske og amerikanske øjenforskningscentre i forbindelse med de kliniske afprøvninger.

Samarbejde med Steno Diabetes Center, Danmark, vedrørende screening for diabetisk retinopati.

Samarbejde med Rigshospitalets Øjenafdeling vedrørende screening for diabetisk retinopati.

Publikationer

Publikationsliste inkl. foredragsliste og posterliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Dermato-Venerologisk Afdeling D, Bispebjerg Hospital

Forskningsvirksomhed

Hovedforskningsområderne vedrører hudkræft og dets relation til ultraviolet stråling og arv

Afdelingen har udviklet UV-dosimetre i armbåndsform, der bæres af store persongrupper, for at klarlægge opførsel i solen som risikoparameter. For at estimere den totale UV-livsdosis, arbejdes på objektivt at måle kroniske hudskader, forårsaget af solen. Der måles på hudens og øjets linse ved hjælp af Ramanspektroskopi, Fluorescens-spektroanalyse, ultralyd og kliniske parametre. På basis af målene og neural netværksanalyse, er det muligt at beregne den individuelle risiko for udvikling af almindelig hudkræft og malignt melanom.

Afdelingen har forskningsprogrammer til udvikling af non-invasiv diagnostik og almindelig hudkræft og malignt melanom både med henblik på straks-diagnose, men også med henblik på at afsløre den usynlige grænse for en hudtumors udbredelse. Til sidstnævnte anvendes der fluorescensdæmpning i tumurvæv, og til diagnostik anvendes *in vivo* kemiske analyser ved hjælp af en Raman-analyse.

De molekylære og immunologiske *in vitro* analyser (dna-skader og skader fra frie iltradikaler) bidrager til forståelse af årsagen til skaderne og mulige profylakse.

Som led i befolkningsrådgivningen har afdelingen løbende undersøgelser om solbeskyttelse. Herunder solcremebrug, opførsel i solen, solariebrug mv. Der arbejdes på nye alternativer, herunder hudskadefjernende stoffer, øgning af hudens cellulære resistens mod UV og nye typer af vandresistente og langtidsvirkende stoffer.

Østrogenhormoneffekter undersøges. Betydningen af eumalinin og fæomelanins rolle er et selvstændigt forskningsområde

I behandlingen af hudtumorer er videreudvikling af fotodynamisk terapi et vigtigt alternativ til mere destruktive "gamle" behandlingsprincipper. Der udvikles især på at reducere smerter i forbindelse med behandlingen.

Behandlingsinducerede hudtumorer er et kendt problem i dermatologien, og afdelingen kortlægger carcinogenesen af dermatologiske behandlinger – kemiske såvel som stråleinducerede.

Andre hovedforskningsområder vedrører aldersrelaterede kutane forandringer, optimering af UV-behandling af hudsygdomme og udvikling af neuralt netværksanalyse. Andre vigtige forskningsområder er hudlymfomer, hudsvampeundersøgelser, sklerodermi, infektioner og venerologi.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Omkring hudtumorer i forsøgsdyr samarbejdes med Sønderborg Sygehus. Raman-spektroskopi foretages sammen med H.C. Ørsted Instituttet og neurale netværksundersøgelser sker sammen med DTU.

Samarbejde med Dundee University, Skotland, om foto-dermatologi. Om befolkningens UV-eksponering og resultatet heraf er det et samarbejde med University of Dublin, Irland, Sct. Thomas' Hospital, London og University of Münster, Tyskland. Omkring omgivelses-UV samarbejdes med Dronning Ingrid's Hospital i Nuuk, og inden for elektronmikroskopi med Lunds universitet.

Standardisering af erytemdoser med bl.a. universitetet i Turku, Finland, og Temple University i USA. Lasereffekter samarbejdes der om med Harvard University, USA.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til afdelingen.

Dermato-Venerologisk Afdeling K, KAS-Gentofte**Forskningsvirksomhed***Videncenter for allergi over for kemiske stoffer i forbrugerprodukter*

Videncentret er oprettet i et samarbejde mellem Dermatologisk Afdeling og Lungemedicinsk Afdeling, Amtssygehuset i Gentofte, og Dermatologisk Afdeling, Odense Universitetshospital. Videncentret skal samarbejde med overvågning og forskning i kontaktallergi og luftvejsallergi forårsaget af forbrugerprodukter. Etablerede forskningsprojekter under Videncentret er:

Forskning i grænseværdier for konserveringsmidler.

Forskning i kontaktallergi over for kromat i læder.

Evaluering af effekten af kombineret exposition for allergener og irritanter.

Evaluering af luftvejsproblemer forårsaget af parfumestoffer i forbrugerprodukter.

Hårfarve og allergi.

Patientinformation og compliance.

Ny Risikovurderingsmodel for allergifremkaldende stoffer.

Gen expression ved kontaktallergi.

Planteallergener i kosmetik.

Centret er oprettet som et led i en styrket indsats over for kemiske stoffer i forbrugerprodukter, finansieret af Miljøministeriet på baggrund af finanslovsaftalen 2001.

Allergisk kontakteksem

Forskningen har til formål at tilvejebringe den lægevidenskabelige baggrund for forebyggelse af kontaktallergi over for de væsentligste hudallergener som nikkel, parfumestoffer, gummikemikalier og konserveringsmidler. Årsagerne til kontaktallergi kortlægges ved hjælp af epidermiologiske, kemiske og klinisk allergologiske og immunologiske metoder. Mekanismen bag udvikling af tolerance, søges belyst. Der arbejdes på udvikling af eksperimentelle ekspositionsmodeller beregnet til at fastlægge sikre udsættelseskoncentrationer for de almindeligste hudallergener. Herunder undersøges duftstoffers betydning for opståen og vedbliven af håndeksem.

Hudkræft og ultraviolet lys

Undersøgelser af genetiske og immunologiske forhold, som betinger udvikling af hudkræft, specielt med henblik på identifikation af eventuelle risikogrupper. Herudover undersøges, hvordan ultraviolet lys inducerer apoptose (programmeret celledød) i hudceller.

Fondsstøtte: private fonde og en ph.d.-studerende finansieret af Københavns Amt.

Humant anti-IL15 og dets mulige rolle i behandlingen af inflammatoriske hudsygdomme, specielt psoriasis

Ved brug af immunologiske *in vitro* metoder samt en musemodel undersøges effekten af humant anti-IL-15 for dets virkning på immunologiske celler samt dets effekt i behandlingen af psoriasis.

Arbejdsbetinget håndeksem

Med udgangspunkt i patienter med anerkendt arbejdsbetinget håndeksem foretages en follow-up-undersøgelse med henblik på identifikation af risikofaktorer, herunder psykosociale faktorer, for svær sygdomsgrad samt manglende arbejdsmarkedstilknytning.

Københavns Amt, Center for Sygdomsforebyggelse

Med udgangspunkt i en kohorte, der tidligere er undersøgt ved Københavns Amts Center for Sygdomsforebyggelse, vurderes risikofaktorer for allergi og ændringer i forekomsten af allergi i voksenbefolkningen ved hjælp af allergitestning og andre objektive målinger.

Forskning i lægemidlers koncentration og penetration i huden som målorgan

Måling af lægemiddelkoncentrationer i huden efter lokal lægemiddeladministration ved brug af mikrodialyseteknik er videreudviklet. Metoden anvendes nu til humane studier af bio-ækvivalens af topikale formuleringer i sammenlignende studier over for tape-stripping metodologi. Studierne, som videreføres som ph.d.-projekt (er), tilrettelægges i samarbejde med Food and Drugs Administration (FDA), USA, og gennemføres i samarbejde med Danmarks Farmaceutiske Universitet.

Håndeksem

Inden for området håndeksem foregår såvel klinisk eksperimentel forskning som epidermiologiske studier. 1) Effekten af samtidig udsættelse for allergener og irritanter undersøges, med henblik på at påvise om tærskelværdien for elicitering af allergi ændres ved samtidig irritanteksposition. 2) En follow-up-undersøgelse af tvillinger med håndeksem med henblik på incidensberegning, prognose og identifikation af risikogrupper er netop igangsat. 3) Med udgangspunkt i patienter med arbejdsbetinget håndeksem foretages en follow-up-undersøgelse med henblik på identifikation af risikofaktorer for arbejdsbetinget håndeksem og manglende arbejdsmarkedstilknytning. Denne undersøgelse omfatter også en vurdering af psykosociale faktorer betydning for prognosen. 4) Patientcompliance hos patienter med håndeksem undersøges i et kvalitativt forskningsprojekt, hvor patienters handlinger i forhold til allergisk kontakteksem evalueres i relation til sociale forskelle og forholdet mellem viden og handling evalueres.

Atopisk dermatitis

Med henblik på at identificere prædiktorer for atopisk eksem er et prospektivt kohortestudie af højrisikobørn født af

mødre med astma sat igang som ph.d.-studium. Denne undersøgelse foregår i samarbejde med Børneafdelingen, Amtssygehuset i Gentofte.

Publikationer

I alt 35. Publikationsliste kan rekvireres hos professor, overlæge, dr.med. Torkil Menné, Dermato-Venerologisk Afdeling K, Amtssygehuset i Gentofte.

Afdelingen for Øre-Næse-Halssygdomme, Hoved-Halskirurgi, H:S Rigshospitalet

Forskningsvirksomhed

Otoakustiske emissionsmålinger mhp. vurdering af ydre hårcellers funktion og respons hos nyfødte og børn mhp. tidlig diagnostik af hørenedsættelse. Tinnitusmaskning, forskning og afprøvning af nye avancerede høreapparater efter aftale med dansk høreapparaturindustri. Indre øre: Eksperimentelle elektrofysiologiske og histologiske samt kliniske undersøgelser over forskellige farmakas anvendelse i forebyggelse og behandling af indre øreskader og sygdomme.

Molekylærbiologiske undersøgelser af histologiske otosklerosepræparater under anvendelse af afdelingens nye laser mikrodisektionsmikroskop, hvorved dna- og RNA-materiale kan hentes fra det otosklerotiske væv.

Endvidere genetiske undersøgelser af patienter med otosklerose i Danmark og på Færøerne. Herudover histologiske undersøgelser af udviklingen af macula utricularis i humane tindingeben fra nyfødte og børn.

Otoneurologi

Forskning i balanceforstyrrelse (svimmelhed) hos ældre og hos patienter med neurologiske lidelser ved elektrookulomotorisk undersøgelse (vestibulær autorotationstest) og platformsundersøgelse af patienter suspekt for perilymfatisk fistler. Objektiv registrering af lugtesansen. Klinisk undersøgelse af Menierepatienter samt akusticusneurinompatienter.

Hoved-hals-cancer

Molekylærbiologiske undersøgelser af specielt epidermal growth factor ved hovedhals-cancer, kliniske undersøgelser af forskellige moderne billeddiagnostiske undersøgelser (PET-skanning) og rekonstruktionstyper i forbindelse med hoved-halskirurgi. Immunologiske undersøgelser af spyt-kirtelsvulster og thyroideacancer.

Sentinel node biopsi (skildvagtlymfeknude) ved mundhulecancer som et DAHANCA-projekt.

Endvidere molekylærbiologiske undersøgelser af epitheliale mundhulecancer.

Inflammatoriske/immunologiske lidelser i øvre luftveje

Internationalt samarbejde omkring Wegeners granulomatose, bakteriologisk-immunologiske undersøgelser af mellemøre- og næsesekret ved akut suppurativ og sekretorisk otitis media hos danskere og grønlandere. Undersøgelse af patienter med allergiske næselidelser.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Eksperimentel og klinisk indre øreforskning. Karolinska Sjukhuset, Stockholm.

Øre-Næse-Halsafdelingen, Tampere Universitet, Fin-

land.

Ear Research Laboratorium, Ann Arbor, Michigan.

Otoakustiske emissioner fra cochlea, Central Institute of the Deaf, St. Louis, USA.

Elektronmikroskopiske undersøgelser af saccus og ductus endolymphaticus. Uppsala Universitetet, Sverige.

Vestibulær autorotationstest, University of South California, L.A.

Wegeners granulomatose, internationalt samarbejde med en række skandinaviske og europæiske universiteter.

Panuminstitutet, Medicinsk-Anatomisk Institut, Genetisk Institut og Odontologisk Institut.

Zoo Fysiologisk Institut, Aarhus Universitet.

Publikationer

Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Rigshospitalets Øre-Næse-Halskirurgiske Klinik. Hoved Orto-Centret.

Øre-Næse-Halsafdeling E, Københavns Amtssygehus i Gentofte

Forskningsvirksomhed

Mellemøret

Kliniske, mikrobiologiske, biokemiske og histopatologiske undersøgelser af eksperimentel otitis media forårsaget af forskellige bakterier, herunder effekt af forskellig antibiotisk behandling.

Lysmikroskopiske undersøgelser af knogle og slimhindeforandringer i marsvins og rotters mellemører efter submukøs installation af diverse vækstfaktorer (inflammatoriske mediatorer), ved hjælp af mikrokateter og osmotisk mikropumpe. Fortsatte efterundersøgelser af patienter opereret for kronisk otit, med og uden cholesteatom, i perioden 1965-1995, med henblik på afklaring af patogenesen til kronisk otit og vurdering af langtids-resultaterne efter forskellige former for kirurgi.

Indre øre

Elektronmikroskopiske undersøgelser af marsvins/rotters indre øre efter lokal installation af aminoglycosid ved forskellige applikationsmetoder (simpel mellemøreinstallation kontra osmotisk mikropumpe tilkoblet mikrokateter i det runde vindues niche). Fortsatte undersøgelser af effekten af Gentamicin i behandling af svimle patienter, med speciel applikation af Gentamicinet via mikropumpe og mikrokateter. Undersøgelser af patienter med sudden deafness, behandlet med ovenstående applikationsmetode, med steroid. Histopatologisk undersøgelse af eksperimentel meningogen labyrintis. Genetiske undersøgelser af patienter med indre ørelidelser, specielt med henblik på ørets følsomhed for ydre noxer.

Cerebellopontine vinkel

Immunohistokemisk lokalisering af VEGF (vascular endothelial growth factor) i vestibularis Schwannomer, samt semikvantitering i korrelation til Antoni-type og tidligere vækstmønster.

Prospektiv ELISA/RIA-kvantitering af VEGF i vestibularis Schwannomer, korreleret til vækstmønstre. Gen-ekspressionsanalyse og undersøgelse af forskellige vækstfaktorer- og markører i tumor, blod og CSF hos patienter med

vestibularis Schwannom, korreleret til tumors vækstmønstre. Etablering af landsdækkende database over vestibularis Schwannomer epidermiologi, vækst og behandling, specielt med henblik på selektion af patienter til operation eller afventende terapi.

Forskning omkring arvelig motorisk og sensorisk neuropati type 1 og 2 (Charcot-Marie-Tooth syndrom)

Alle patienter i Østdanmark med denne sygdom undersøges akustisk-vestibulært samt genetisk, i samarbejde med professor Lisbeth Tranebjærg, Bispebjerg Hospital.

Audiologisk forskning

Er centreret om elektrofysiologiske undersøgelser, såsom hjernestammeaudiometri, tinnitusregistrering og elektrocochleografi. Børneaudiologiske kvalitetssikringsprojekter, vurdering af nye former for høreapparatbehandling. Som Østdansk Center for Cochlear Implant vurderes kort- og langtidseffekten af disse implantater relateret til rehabiliteringsprocedurerne – i samarbejde med professor Lisbeth Tranebjærg, Bispebjerg Hospital, i projektet: Genetiske årsager til hørenedsættelser hos børn.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Statens Seruminstitut vedrørende otitis media.

Arbejds miljøinstituttet i København vedrørende indre øreforskning.

Audiogenetisk sektion, Audiologisk Afdeling, Bispebjerg Hospital.

Universitetsklinikken i Bochum, Tyskland, vedrørende patogenesen af cholesteatomer.

Universitetsklinikken i Lund, Sverige, vedrørende eksperimentel otitis media.

Karolinska Sjukhuset, Stockholm, Sverige, vedrørende indre øreforskning.

Universitetsklinikken, Tübingen, Tyskland, vedrørende sudden deafness.

Universitetet i Linköping vedrørende Menieres sygdom.

Manchester Royal Infirmary, England, vedrørende epidermiologi og behandling af vestibulære Schwannomer, specielt NF2.

Publikationer

I alt 14. Publikationsliste kan rekvireres ved henvendelse til Øre-Næse-Halsafdelingen, Amtssygehuset i Gentofte, Niels Andersens Vej 65, 2900 Hellerup.

Instituttleder Jens Thomsen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	2,0	0,0	2,0
DVIP	3,3	0,0	3,3
STIP	0,0	0,0	0,0
Årsværk i alt	5,3	0,0	5,3
Løn	3.426,0	198,0	3.623,0
Frikøb mv.	124,0	1,0	125,0
Øvrige drift	0,0	0,0	1,0
Bruttototal t.kr.	3.550,0	199,0	3.749,0

Stab

Dermato-Venerologi

Professorer

Menne, Torkil; klinisk professor.

Skovgaard, Gunhild R Lange; professor.

Wulf, Hans Christian Olsen; klinisk professor (fra 1.3.2002).

Kliniske lektorer

Agner, Tove.

Fogh, Hanne.

Karlsmark, Tonny.

Sand, Carsten.

Skov, Lone.

Zachariae, Claus Otto Carl.

Oftalmologi

Professorer

Jensen, Peter Koch; klinisk professor.

Lund-Andersen, Henrik; klinisk professor.

Prause, Jan Ulrik; professor.

Kliniske lektorer

Andersen, Mads Varis Nis.

la Cour, Morten.

Edmund, Carsten Anker.

Fledelius, Hans Callø.

Jensen, Hanne.

Larsen, Lars Michael.

Nørregaard, Jens Christian.

Petersen, Peter Bernth.

Sørensen, Knud Erik.

Thygesen, John.

Toft, Peter Bjerre.

Oto-Rhino-Laryngologi

Professorer

Bretlau, Poul Holmer; professor.

Kliniske lektorer

Balle, Viggo Hulthin.

Bonding, Per.

Charabi, B Wittenborg Paulsen.

Christensen, Maria Elisabeth.

Homøe, Preben.

Kirkegaard, Jørgen.

Stangerup, Sven-Eric.

Sørensen, Christian Hjort.

Sørensen, Mads Sølvsten.

Thomsen, Jens Christian.

Vesterhauge, Søren.

von Buchwald, Christian.

Studienævnet for Medicin

Medlemmer

Pr.1.2.2003 bestod studienævnet af studieleder Pernille Due.

Studienævnet for Medicin består af

Klinik

Overlæge, dr.med. Poul Jaszczak, Gyn/Obs. Afdeling KAS Herlev (vicestudieleder) og overlæge, dr.med. Birte Yding Glenthøj, Psykiatrisk Afdeling, Bispebjerg Hospital.

Suppleanter: Overlæge, dr.med. Carsten Lenstrup, Gyn/Obs. Afdeling, KAS Gentofte og overlæge, dr.med. Ulf Helgstrand, Karkirurgisk Afdeling, Rigshospitalet.

Teori

Lektor, dr.med. Hans Vilhardt, Medicinsk-Fysiologisk Institut og lektor Pernille Due, Institut for Folkesundhedsvidenskab (studieleder).

Suppleanter: Lektor, Mogens Holst Nissen, Medicinsk-Anatomisk Institut og lektor Jørgen Hilden, Institut for Folkesundhedsvidenskab.

Paraklinik

Professor, dr.med. Niels Høiby, Institut for Medicinsk Mikrobiologi & Immunologi.

Suppleant: Lektor David Woldbye, Farmakologisk Institut.

Forenede medicinske fagråd

Stud.med. Henrik Højgaard Frederiksen, stud.med. Helene Westring Hvidman, stud.med. Christina Jensen-Dahm, stud.med. Kirstine Fossar Fabritius og stud.med. Caroline Nielsen.

Suppleanter: Stud.med. Louise Rasmussen, stud.med. Bo Biering-Sørensen, stud.med. Bjarke Brandt Hansen og stud.med. Simon Serbian.

Beretning

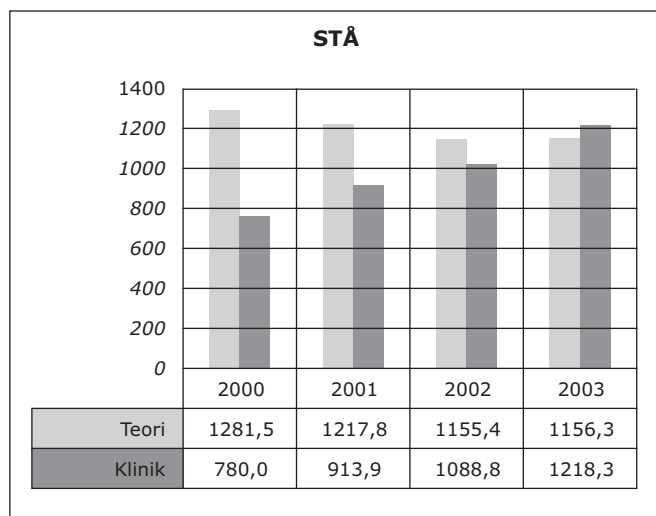
Studienævnet træffer afgørelse om generelle studieordningsændringer, behandler dispensationsansøgninger fra de studerende, behandler evalueringsrapporter fra evalueringssenheten ved fakultetet og ansøgninger om økonomisk støtte til alternative undervisnings- og evalueringsformer, nedsætter diverse arbejdsgrupper m.m. I 2003 har studienævnet fortrinsvis beskæftiget sig med den nye studie- og eksamensordning for medicin, som påbegyndtes i september 2000. Det har bl.a. drejet sig om ændringer og justeringer af eksaminer både i form og antal, ændringer af undervisningsform, tilrettelæggelse af kurser for underviserne, overvågning af frafald og dumpeprocenter. Studienævnet har foretaget en frafaldsundersøgelse i optaget i 2003, hvor resultatet vil foreligge i begyndelsen af 2004.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder				
	Medicin (teori)	Medicinsk Klinik	Andre fakulteter	Meritoverført	I alt
Medicin	1153,7	1213,3	0,6	40,0	2403,4
Andre fakulteter	0,5				
Meritstuderende	2,2	0,5			
Gæstestuderende	0,0	4,5			
I alt	1156,3	1218,3			

STÅ 2000-2003

Studieleder Pernille Due

Studienævnet for Odontologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Lis Almer Nielsen PÆDO (studieleder, lektor), Dennis Moe BIO (vicestudieleder, lektor), Anders Nattestad TMK (lektor), Lena Bay PA (afdelingstandlæge), Jens Gejlager TA (afdelingstandlæge), Mette Sofie Kofoed Christensen (stud.odont., 8. semester), Merete Hjort Laustsen (stud.odont., 8. semester), Dorte Nielsen (næstformand, stud.odont., 4. semester), Julie Schiødt (stud. odont., 8. semester) og Louise Lindholm Jensen (stud.odont., 4. semester).

Klaus Gotfredsen PROT (lektor) (suppleant), Kim Ekstrand TA (lektor) (suppleant), Marie Faueryby (stud.odont., 4. semester) (suppleant), Stine Thøsing Andersen (stud. odont., 6. semester, suppleant), Dorte Jeppe Jensen ADM (studielektor, observatør), Nils-Erik Fiehn (instituttleder) (observatør), Studenterstudievejledningen (observatører), Lisbeth Roland Hansen SVF ADM (studieadministrator og repræsentant fra Fakultetssekretariatet), Charlotte Vindelin Paisley SVF ADM (fuldmægtig og repræsentant fra fakultetssekretariatet) og Susanne Witthøft SVF ADM (studienævnssekretær, referent).

Beretning

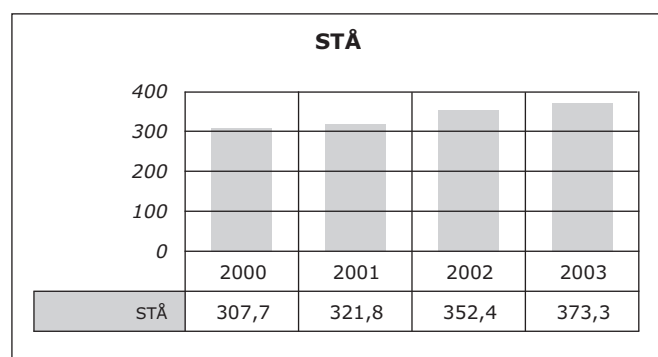
Der har været afholdt 9 studienævnsmøder i år 2003.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder		
	Odontologi	Meritoverført	I alt
Tandlægeuddannelsen	373,1	2,7	375,8
I alt	373,1		

STÅ 2000-2003

Studieleder Lis Almer Nielsen

Studienævnet for Folkesundhedsvidenskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af VIP: Hanne Andersen – Institut for Folkesundhedsvidenskab, Lisbeth Ehlert Knudsen – Institut for Folkesundhedsvidenskab (studieleder), Svend Kreiner – Institut for Folkesundhedsvidenskab (vice-studieleder), Inge Kryger Pedersen – Sociologisk Institut, Bente Stallknecht – Medicinsk-Fysiologisk Institut.

Studerende Maja Manzinski Hansen, Kirsten Egebjerg Jensen, Nina Lyng, Lisa von Huth Smith og Lau Caspar Thygesen (næstformand).

Suppleanter VIP: Ulla Christensen – Institut for Folkesundhedsvidenskab, Erik Lykke Mortensen – Institut for Folkesundhedsvidenskab, Thorkild I.A. Sørensen – Institut for Sygdomsforebyggelse, Signild Vallgård, Institut for Folkesundhedsvidenskab, Peter la Cour – Institut for Folkesundhedsvidenskab, Flemming Dela – Medicinsk-Fysiologisk Institut, Jørgen Holm Petersen – Institut for Folkesundhedsvidenskab.

Studerende Ulrikke Margrethe Von Rosen, Katja Lundberg Maric, Jutta Kloppenborg Heick Skau, Karina Christensen, Louise Nordentoft og Jan Ballan De Bie.

Uddannelsessekretariatet består af uddannelseskoordinator Frank Jørgensen, studiesekretærene Susanne Hannecke-Jensen og Hanne Groth, studentermedhjælp Maja M. Hansen og Sofie G. Lassen samt studieleder Lisbeth E. Knudsen. Desuden er studievejlederne Kristine Sørensen og Sarah Fredsted Villadsen tilknyttet.

Beretning

Bachelor- og kandidatuddannelsen i Folkesundhedsvidenskab (FSV) har i 2003 opnået studenter på alle årgange, også sidste år på studiet, hvor specialet skrives.

De første kandidater forventes at afslutte i februar /marts 2004 og mange starter på specialer i 2004. Flere har allerede fået tilbudt job, både indenfor forskning (ph.d.-stipendier) og forvaltning.

I 2003 gennemførtes en justering af studieordningen, således at faget Humanbiologi og Sygdomslære fremover

læses på 2. studieår i stedet for på 1.-3. semester og sammen med civilingeniøruddannelsen i Medicin og Teknologi.

Der blev desuden justeret i fagenes placering, således at studiets første studieår bliver mere metodeorienteret. Justeringen omfatter desuden en omlægning af ECTS-fordelingen på Bacheloruddannelsen, idet projekterne på 1.-2. år alene tilføjes ECTS via de fag, der evalueres ved de integrerede projekteksaminer. Desuden har Bachelorprojektet fået tilført ECTS, så de studerendes store arbejde afspejles og tilgodeses.

På Kandidatuddannelsen er en række valgfag afholdt første gang i 2003 med meget stor deltagelse, også af meritstuderende fra andre uddannelser

Studiet er i en konsolideringsfase, og der skal fremover arbejdes både med evaluering af studiet og med internationalisering og udvekslingsaftaler. Yderligere vil ændringer i studieordningen træde i kraft, og i forlængelse af den nye Fælles Uddannelsesbekendtgørelse kan der blive tale om, endnu en ændring af studieordningen, selv om uddannelsen umiddelbart ligger inden for de rammer, der aftagnes i bekendtgørelsen.

Studienævnet har afholdt møder hver måned bortset fra juli og har derudover afholdt et par større arrangementer for studerende og undervisere: 1) Internatmøde i november for uddannelsens undervisere, valgte studenterrepræsentanter samt studievejledning; 2) Fagligdag i december, hvor studerende fra Esbjerg var inviteret til deltagelse med stor tilslutning.

Studienævnets udvalg har bl.a. arbejdet effektivt med den nye studieordning, evaluering af undervisningen (det udarbejdede evalueringskoncept har en central rolle ved kvalitetsudvikling af uddannelsen), meritvurdering, internationale forhold og udbud af en vifte af tilbud i valgfag på kandidatdelen.

Studievejlederne har arbejdet hårdt og effektivt med vejledningsmateriale på engelsk, specialeskrivningsråd, afholdt møder for "næsten-kandidater" med henblik på information og debat om overgang til arbejdsmarkedet og erhvervsmuligheder.

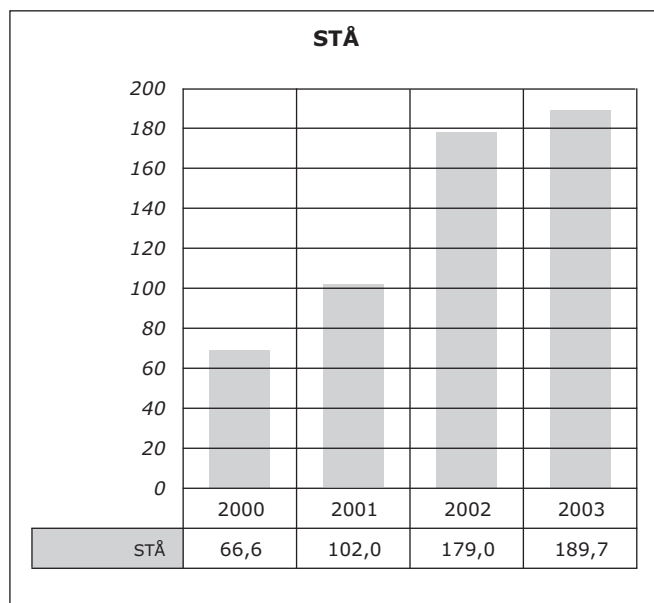
FSV-sekretariatet har betjent de studerende med tilmeldinger til undervisning, afholdelse af seminarer, optimeret skemalægning og eksamensplanlægning m.m. Budgettet for studienævnet har lige holdt til aktiviteterne, således at webside og sekretariat er opdaterede.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder				
	Folkesundhedsvid.	Jura	Andropologi	Meritoverført	I alt
Folkesundhedsvidenskab	185,6	1,2	1,0	0,1	187,9
Andre uddannelser	0,7				
Meritstuderende	3,4				
I alt	187,9				

STÅ 2000-2003

Studieleder Lisbeth Ehlert Knudsen

Uddannelsesudvalget for Master of International Health (MIH)

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod uddannelsesudvalget for MIH af uddannelsesleder, professor, Ib Bygbjerg, Afdeling for International Sundhed.

Undervisere: Lektor Flemming Konradsen, Afdeling for International Sundhed. Adjunkt Helle Samuelsen, Afdeling for International Sundhed. Adjunkt Dan Meyrowitsch, Afdeling for Epidemiologi.

Studerende: Stud.-MIH Thomas Mensah Afful, Danida Fellowship Centre, stud.-MIH Nina Ksor, Danida Fellowship Centre, stud.-MIH Kiele Armstrong, samt stud.-MIH Jennifer Smith.

Observatører: Uddannelseskoordinator Lene Blegvad, Afdeling for International Sundhed og Specialkonsulent Aase Gudmann, Studieseekretariatet for MPH-uddannelsen.

Studenterrepræsentanter for uddannelsesudvalget vælges ved og fungerer fra nyt studieårs begyndelse.

Organisation

Sekretariatet er placeret ved International Sundhed, Institut for Folkesundhedsvidenskab, bygning 2, Nørre Allé 6, 2200 København N. Telefon 35 32 76 26, fax 35 32 77 36.

Det omfatter uddannelsesleder Ib Bygbjerg, I.Bygbjerg@pubhealth.ku.dk, uddannelseskoordinator Lene Blegvad, L.Blegvad@pubhealth.ku.dk, kontorfuldmægtig Marianne Dithmer, M.Dithmer@pubhealth.ku.dk, kursuskoordinator Birgitte Gantriis, B.Gantriis@pubhealth.ku.dk, og specialkonsulent Aase Gudmann, A.Gudmann@pubhealth.ku.dk.

www.pubhealth.ku.dk/mih/mih.html.

Beretning

Et uddannelsesudvalg har samme personsammensætning, kompetence og arbejdsopgaver som et ordinært studienævn.

Formål

Master of International Health uddannelsen blev oprettet i 1998 under lov om åben uddannelse. Det er en etårig akademisk engelsksproget videreuddannelse med det formål at uddanne personer, som selvstændigt og på videnskabeligt grundlag kan medvirke til at forbedre befolkningers og befolkningsgruppers sundhedstilstand internationalt, regionalt og lokalt. Væsentligt er forståelsen for samspillet mellem samfund, sundhedssystemer, behandling og forebyggelse af sygdomme samt sundhedsfremme i lavindkomst-samfund.

Udbydere

Uddannelsen udbydes ved Københavns Universitet af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet. Det meste af undervisningen rekvireres fra Institut for Folkesundhedsvidenskab i samarbejde med Danida og danske samt udenlandske undervisnings- og forskningsinstitutioner.

Optagelse

Optagelse på studiet kræver enten en videregående sundhedsfaglig, samfundsfaglig eller anden relevant kandi-

dateksamen eller en uddannelse på mindst bachelorniveau fra et universitet eller anden højere læreanstalt og dokumenteret teoretisk videreuddannelse på mindst et år samt relevant erhvervs erfaring svarende til mindst to års fuldtidsarbejde. Desuden skal ansøgeren besidde sproglige færdigheder i engelsk, der kvalificerer til at følge et engelsksproget undervisningsforløb, og med ansøgningen skal følge et projektudkast på max. 4 sider. Ansøgere med anden baggrund kan optages efter individuel vurdering. Der optages ca. 28 studerende pr. år.

Indhold (fagledere i parentes)

Modul I. Core Module (20 ECTS): Grundmodul (professor Ib Bygbjerg). Introduktion til international sundhed. Baseret på problemorienteret undervisning. Grundmodulet svarer til det TropEd-godkendte (europæiske) "core module", idet der dog er 5 ugers ophold ved Christian Medical College (CMC), Vellore i Indien. Her gennemfører de studerende feltbesøg vejledt af professor Abraham Joseph, og der undervises i øvrigt i relevante temaer af den kompetente lærerstab på CMC. Modulet afsluttes med skriftlig og mundtlig eksamen.

Modul II. Advanced Module (12 ECTS): "Health care systems in low-income societies". Videregående modul (forskningsassistent Kim Moesgaard Iburg) omfatter medicinsk antropologi, politisk videnskab, økonomi og management i tæt samarbejde med interne og eksterne lærere fra ind- og udland, blandt andet Danida og østafrikanske institutioner. Afsluttes med skriftlig eksamen.

Modul III. Special Module A (6 ECTS): "Refugee Health and Health in Emergencies" (lektor Flemming Konradsen) omfatter humanitær bistand, katastrofer og flygtninge. Afholdes i samarbejde med Dansk Røde Kors, Læger uden Grænser og Internationalt Center for Torturofre. Afsluttes med mundtlig eksamen.

Special Module B (6 ECTS) "Hiv/aids, Prevention, Control, Care and Advocacy", (Ekstern lektor Birgit Westphal Victor) omfatter hiv/aids forebyggelse, kontrol og behandling. Afholdes i samarbejde med Epidemifdelingen, Rigshospitalet. Afsluttes med skriftlig eksamen.

Modul IV: Individuelt projektarbejde (masterafhandling) med vejledning og afsluttende eksamen.

Modulerne I-III kan tages separat. Modul IV forudsætter deltagelse i Modul I ved Københavns Universitet.

Alle moduler er godkendt af TropEd.

Evaluering

Hvert modul bliver systematisk skriftligt og mundtligt evalueret af de studerende. Evalueringen er baseret på et spørgeskema med kvantitative og kvalitative parametre, og resultaterne af disse undersøgelser diskuteres med de studerende, faglederne samt i uddannelsesudvalget, og de nødvendige skridt bliver taget for løbende justering af uddannelsen.

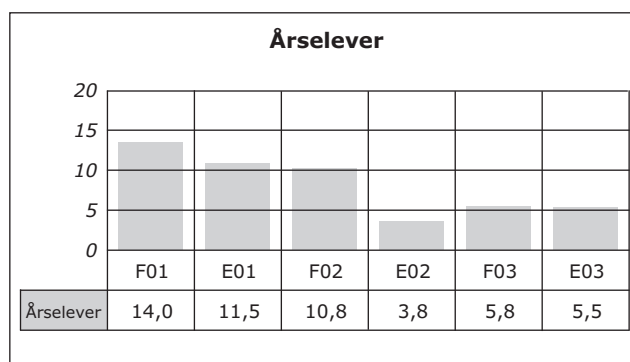
Status

MIH-uddannelsen ved Københavns Universitet har i 2003 udbudt den undervisning, som forudsættes i studieordningen. Uddannelsen har pr. 31.12.2003 i alt 30 studerende, heraf er 20 støttet af Danida (inkl. ENRECA-studerende). I alt er 15 nationaliteter repræsenteret. Det fjerde hold af Masters in International Health (MIH) i Danmark blev færdige i august 2003. Der sker en løbende udvikling af uddannelsen. MIH-uddannelsen har en hjemmeside (se oven-

for) og udgiver hvert år en pjece til markedsføring af uddannelsen. Senest er en alumnihjemmeside oprettet; www.pubhealth.ku.dk/mih/alumni.html. Danida har i efteråret 2003 gennemført et review af MIH-uddannelsen, hvor de foreløbige konklusioner fremhæver uddannelsens høje internationale kvalitet. Den endelige rapport vil foreligge i begyndelsen af 2004.

Statistik

Antal årselever

Uddannelsesleder Ib Bygbjerg

Uddannelsesudvalget for Master of Public Health (MPH)

Medlemmer

Pr. 1.9.2003 bestod uddannelsesudvalget af undervisere: Professor Bjørn Holstein, Afdeling for Social Medicin, professor Ib Bygbjerg, Afdeling for International Sundhed, lektor Lone Schmidt, Afdeling for Social Medicin, lektor Signild Vallgård, Afdeling for Sundhedstjenesteforskning.

Studerende: Kirsten Nordenbæk Hansen, Mette Juhl, Helle Merete Sonne og Marianne Steenstrup Svendsen.

Suppleanter: Studerende: Jesper Bak, Louise Wohllebe og Wasim Zafar.

Observatør specialkonsulent, cand.jur. Aase Gudmann, MPH-sekretariatet.

Organisation

Studiesekretariatet er placeret ved Institut for Folkesundhedsvidenskab, Blegdamsvej 3, 2200 København N. Telefon 35 32 79 90, fax 35 35 11 81.

Det omfatter uddannelsesleder Bjørn Holstein, Holstein@pubhealth.ku.dk, specialkonsulent, cand.jur. Aase Gudmann, A.Gudmann@pubhealth.ku.dk, kontorfuldmægtig Anita Andersen, Anita.Andersen.@pubhealth.ku.dk, kontorfuldmægtig Gitte Skov, G.Skov@pubhealth.ku.dk.

Http://pubhealth.ku.dk/mphs.

Beretning

Uddannelsesudvalgets sammensætning gælder fra 1.9.2003. Studentrepræsentanter til uddannelsesudvalget vælges ved og fungerer fra nyt studieårs begyndelse.

Formål

Master of Public Health uddannelsen (MPH) er oprettet i 1996 under lov om åben uddannelse. Det er en toårig (1,5 årsværk) akademisk masteruddannelse med det formål at uddanne personer, som selvstændigt og på videnskabeligt grundlag kan medvirke til at forbedre befolkningens og befolkningsgrupperes sundhedstilstand ved at 1) igangsætte, deltage i og evaluere forebyggende og sundhedsfremmende programmer om befolkningens sundhed og 2) deltage i udvikling, planlægning og ledelse af sundheds- og socialvæsenet.

Udbydere

Uddannelsen udbydes ved universiteterne i København og Aarhus under medvirken af lærere fra Syddansk Universitet. Ved Københavns Universitet udbydes uddannelsen af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, og det meste af undervisningen rekvireres fra Institut for Folkesundhedsvidenskab.

Optagelse

MPH-uddannelsen er tilrettelagt for studerende, der har gennemgået en videregående samfundsfaglig, sundhedsfaglig eller anden relevant uddannelse på mindst bachelorniveau, samt dokumenteret videreuddannelse og opnået relevant erhvervs erfaring svarende til mindst to års fuldtidsarbejde.

Ansøgere med anden baggrund kan optages efter individuel vurdering. Der optages ca. 28 studerende pr. år ved Københavns Universitet.

Indhold af første studieår (fagledere i parentes)

Introduktions- og kvalifikationsmodul: Introduktion til sundheds- og samfundsvidenskabelig tænkning (professor Bjørn Holstein), videnskabsteori og etik (adjunkt Hanne Andersen) og databehandling (lektor Mogens Trab Damsgaard).

Fællesmodul 1. Forskningsmetoder: Teoretisk biostatistik og epidemiologi samt målemetoder og datakilder (professor Per Kragh Andersen, lektor Merete Osler), og kvalitative forskningsmetoder (lektor Lone Schmidt), litteratursøgning og -evaluering.

Fællesmodul 2. Levekår og sundhed (lektor Kirsten Avlund): Begreber, indikatorer, sygdomsmønstre og sundhedsudvikling. Sociale og psykiske faktorer, adfærd og sundhed. Miljø og sundhed. International sundhed.

Fællesmodul 3. Organisation, ledelse og økonomi i sundheds- og socialvæsenet (lektor Signild Vallgård). Sundheds- og Socialvæsenets organisation og funktioner: Sundhedspolitik, sundhedsvæsenets udvikling og struktur, internationale organisationer, planlægning, styringsmekanismer, evalueringsmetoder, MTV. Ledelse og kommunikation i offentlige institutioner, procesmonitorering og kvalitetssikring, beslutningsprocesser, strategisk ledelse. Samfundsoekonomisk effektivitet, driftsoekonomi, sundhedsøkonomisk evaluering, cost-benefit analyse, cost-effectiveness analyse og cost utility analyse.

Fællesmodul 4. Forebyggelse og sundhedsfremme (lektor Merete Osler). Biologiske, fysisk-kemiske, sociale og socialpsykologiske elementer. Kommunikation og pædagogik. Eksisterende strategier og programmer. Implementering, monitorering, styring, evaluering, kvalitetsudvikling.

To valgfrie specialmoduler efter den studerendes eget ønske. I 2003 afholdtes fem specialmoduler: Forebyggelse og sundhedsfremme (professor Finn Diderichsen). Sundhedsvæsenets organisation og ledelse (lektor Tavs Folmer Andersen). Epidemiologi og biostatistik (professor Per Kragh Andersen). International sundhed (adjunkt Dan Meyrowitsch). Sundhedsøkonomi (professor Hans Keiding).

Desuden ca. 8 ugers arbejde med øvelser, cases, obligatoriske opgaver og eksamensopgave.

Indhold andet studieår

Individuelt projektarbejde (masterafhandling) med vejledning samt 6 to-dages seminarer med emner, som understøtter arbejdet med masterafhandlingen (adjunkt Dan Meyrowitsch).

Evaluering af de studerende

I første studieår skal de studerende udarbejde og forsvare fire obligatoriske opgaver, en som dækker stoffet i fællesmodul 1 og 2, en som dækker stoffet i fællesmodul 3 og 4, og to som dækker stoffet i de to valgfrie specialmoduler. De fire opgaver skal være bestået for at man kan melde sig til eksamen efter første studieår.

Evaluering af undervisningen

Hvert modul bliver systematisk evalueret af de studerende. Evalueringerne er baseret på et spørgeskema, og resultaterne af disse undersøgelser diskuteres med de studerende, faglederne samt i uddannelsesudvalget og de nødvendige skridt bliver taget for løbende at justere uddannelsen.

Status

Ved MPH-uddannelsens start i 1996 var der kun få masteruddannelser i Danmark og dermed få tilbud om akademisk videreuddannelse for personer med behov for en midtkarriereuddannelse. Nu udbyder danske universiteter over 50 forskellige masteruddannelser, som alle appellerer til den samme brede målgruppe af veluddannede personer med behov for videreuddannelse og specialisering. Konkurrencen mellem masteruddannelserne er derfor skærpet.

De fleste masteruddannelser er deltidsuddannelser, mens MPH-uddannelsen omfatter et års fuldtidsstudium og et års deltidsstudium. MPH-uddannelsen er således et tilbud om et års studier og fordybelse, uden at man samtidig skal passe et arbejde. MPH-uddannelsen ved universiteterne i både København og AAarhus har ønsket at fastholde modellen med første år som fuldtidsstudium, fordi vi mener, det giver de bedste muligheder for at producere MPH-kandidater med høj kompetence.

I 2003 etablerede de to universiteter, der udbyder MPH-uddannelsen et samarbejde med Dansk Selskab for Samfundsmedicin om at kommende speciallæger benytter MPH-uddannelsens fire fællesmoduler som, delvis afløser for det tidligere A-kursus (teoretisk kursus i samfundsme-

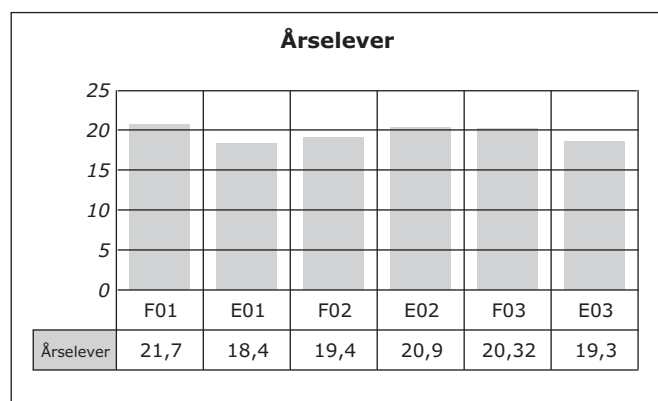
dicin). Det er et af de første eksempler på, at speciallægeuddannelsen delvis gennemføres i universitetsregi, og vi ser frem til de to parter evaluering af forløbet og til videreudvikling af ordningen.

MPH-uddannelsen har deltaget i et EU-finansieret udviklingsarbejde om at etablere et internationalt tre måneders kursus om ledelse i sundhedsvæsenet. Kurset, som har været afviklet to gange i henholdsvis Rennes (Frankrig) og Nottingham (England) med lærere og studerende fra fem lande, er blevet positivt evalueret i EU. MPH-uddannelsen deltager også i udviklingen af et videre samarbejde mellem flere europæiske MPH-uddannelser om at etablere den såkaldte European Master of Public Health-grad (EMPH), og vi har i 2003 haft den første udvekslingsstuderende fra Ungarn ved uddannelsen her i København.

Af 58 ansøgere til studiestart september 2003 optog vi de 52, men kun 27 påbegyndte faktisk uddannelsen. Dette betydelige frafald inden studiestart er kendt fra tidligere år, og skyldes først og fremmest vanskeligheder med at finansiere deltagerafgiften på 90.000 kr. Desuden deltog 14 personer som enkeltfagsstuderende på MPH-uddannelsens valgfri specialmoduler. I alt har 120 personer opnået MPH-graden ved Københavns Universitet i perioden 2000-2003.

Statistik*Kandidatproduktion*

År	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Antal	21	19	19	21	15	25

Årselever

Uddannelsesleder Bjørn Holstein

Studienævnet for Humanbiologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af formand og studieleder, professor, dr.med. Henrik Galbo, Med.-Fys. Inst, vice-studieleder, lektor Bodil Norrild, Proteinlab., og næstformand, stud.scient. Ulla S. Madsen. (Lærerrepræsentanter (3 år) og studenterrepræsentanter (1 år). Professor, dr.med. Henrik Galbo, Med.-Fys. Inst., stud.scient. Kasper Lage Hansen, Hold XIII, lektor Bodil Norrild, Proteinlab., stud.scient. Ulla S. Madsen, Hold XIII, lektor; dr.med.Folmer Elling, Institut for Molekylær Patologi, stud.scient. Troels Tolstrup Nielsen, Hold XIV, lektor, Jørgen Gomme, Zoofysiologisk Laboratorium, stud.scient. Morten Rasmussen, Hold XIV og lektor vikar, Thomas Jonassen, Farmakologisk Institut.

Suppleant stud.scient.Bettina H. Thuesen, Hold XIII og stud.scient. Christina H. Jørgensen, Hold XIV.

Beretning

Permanente udvalg

Dispensationsudvalg, studieleder Henrik Galbo, Medicinsk-Fysiologisk Institut.

Koordinationsudvalg, studieleder Henrik Galbo og stud.scient. Kasper Lage Hansen, Hold XIII.

Specialeudvalg, lektor; dr.scient. Bodil Norrild Proteinlaboratoriet og stud.scient. Bettina H. Thuesen, Hold XIII.

Medicinsk studienævns evalueringsudvalg, studieleder Henrik Galbo.

Fakultetets internationale udvalg, lektor; dr.sci. Bodil Norrild og stud.scient. Kasper Lage Hansen, Hold XIII.

Kontaktudvalg, lektor; dr.scient. Bodil Norrild.

Ligestillingsrådet, stud.scient. Ulla S.K. Madsen, Hold XIII.

Andre udvalg: Studenterbibliotek, stud.scient. Ulla S.K. Madsen, Hold XIII.

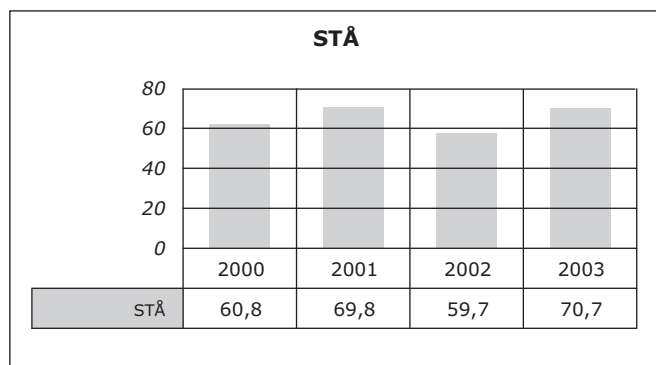
Observatører til andre nævn udpeges ad hoc.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder			
	Humanbiologi	Biokemi	Meritoverført	I alt
Humanbiologi	70,0	0,7	1,4	72,1
Merit- og gæstestuderende	0,8			
I alt	70,8			

STÅ 2000-2003

Studieleder Henrik Galbo

Ph.d.-studienævnet for Sundhedsvidenskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lektor Jørgen Vinten, professor Jesper Reibel, lektor Jørgen Dissing, professor Christian Karup, professor Thorkild I.A. Sørensen, cand.odont. Karen Geismar, cand.med. Åse Katrine Klemmensen, cand.med. Karen Suarez Krabbe, cand.scient. Allan Jensen, cand.scient. Ann-Louise Bergström.

Beretning

Der er i 2003 ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet til- delt 101 ph.d.-grader efter gennemførelse af det generelle ph.d.-studieprogram ved fakultetet, mens 4 studerende er faldet fra, og én har valgt at fortsætte sit videnskabelige arbejde med henblik på senere at udarbejde en disputats. I samme periode er indskrevet 129 studerende. Den mærkbare nettotilgang i perioden er forårsaget af en forøgelse af stipendieantallet i forbindelse med oprettelse af nye forskerskoler.

Der er i årets løb oprettet 5 nye forskerskoler med tilknytning til fakultetet. Ud over den nævnte forøgelse af stipendiemidler har forskerskolerne også forestået oprettelsen af et betydeligt antal nye, specialiserede ph.d.-kurser, som på sigt forventes at højne kvaliteten af ph.d.-uddannelsen ved fakultetet. Arbejdet i studienævnet har været præget af implementering af forskerskoleaktiviteter i fakultetets generelle ph.d.-uddannelsesprogram.

Studienævnet opretholder kravet om, at de studerende skal udarbejde engelsksprogede manuskripter, som beskriver deres forskningsprojekt. Disse manuskripter skal indgå i ph.d.-afhandlingen, og de skal uafhængigt heraf søges publiceret i internationale fagtidsskrifter. Der arbejdes på at monitorere og dokumentere kvaliteten og kvantiteten af dette produkt af forskeruddannelsen ved fakultetet.

Det er bemærkelsesværdigt, at så mange ikke-læger fortsat søger og får optagelse som ph.d.-studerende ved fakultetet, og der arbejdes på at øge rekrutteringen af cand.med.er til forskeruddannelsen med henblik på, at oparbejde kvalificerede basalforskere med lægelig baggrund. Det er fortsat opfattelsen, at efterspørgslen efter fakultetets ph.d.-uddannede for tiden overstiger produktionen. Denne opfattelse støttes med mellemrum i medierne af repræsentanter for aftagende virksomheder og institutioner.

Ph.d.-studieleder Jørgen Vinten

Afdelingen for Eksperimentel Medicin

Ledelse pr. 1.2.2003

Afdelingen ledes af afdelingschef Hans-Jørgen Skovgaard Jensen.

Afdelingens bestyrelse består af 4 medlemmer; to udpeget af dekanatet, SVF og to udpeget af RH's direktion: professor, dr.med. Jens Juul Holst, (formand), lektor, dr.med. Michael E. Danielsen, professor, dr.med. Stig Haunsø (RH) og professor, dr.med. Keld Danø (RH).

Adresse

Panum Institut
Blegdamsvej 3
2200 København N
Telefon 35 32 73 73
Fax 35 32 73 99
libi@emed.ku.dk
www.emed.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Se tidligere udgaver af årbogen.

Fysiske rammer

Omfatter 3.500 m² (netto) på Panum Institut og 600 m² (netto) på Rigshospitalet.

Forskningsvirksomhed

Samarbejdet mellem SVF og rektoratet o.a. er fortsat i 2003 vedr. etablering af en "Campus-stald" omfattende al forsøgsdyrsvirksomhed ved KU (SVF/NVF) og HS inkl. Biotekcentret. KVL har anmodet om at måtte deltage i dette samarbejde, og en samarbejdsaftale er under udarbejdelse. Med baggrund i analysen af 2002 af forsøgsdyrsvirksomheden ved KU er de første ombygninger iværksat. En ny grisestald er taget i brug i oktober, og en udvidet karantæneafdeling er under ombygning/renovering. Ændringer i de tekniske funktioner (vaskemaskine, autoklaver etc.) er under projektering og planlægges færdiggjort i 2004. Et professorat i "Komparativ Medicin" er under besættelse. Professoren skal udover sine akademiske opgaver samtidig være leder af "Campus-stalden".

Undervisning

Afdelingen afholder en række kurser: kurser i alm. forsøgsdyrskundskab, eksperimentel kirurgi og mikrokirurgi for ph.d.-studerende, teknisk personale samt personer, der ønsker selvstændig tilladelse til at udføre dyreforsøg. Desuden arrangeres – i samarbejde med Sundhedsstyrelsen – kurser i operativ kirurgi, mikrokirurgi samt oftalmologi for læger under speciallægeuddannelse. Afdelingen har ansvaret for den obligatoriske undervisning i forsøgsdyrskundskab for humanbiologer.

De nye regler fra 2002 vedr. udførelse og medvirken ved dyreforsøg kræver en formel uddannelse for alle personalekategorier. Dette har betydet et stærkt øget behov for flere kursuspladser. Afdelingen samarbejder især med KVL's Afdeling for Forsøgsdyrvidenskab for at opfylde de nye behov.

Faglige og administrative hverv

Afdelingen yder assistance ved dyreforsøg og rådgiver desuden i forsøgsdyrfaglige spørgsmål herunder forsøgsplanlægning og etik.

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	1,0	0,0	1,0
DVIP	0,1	0,0	0,1
TAP	35,4	0,5	35,9
Årsværk i alt	36,5	0,5	37,0
Løn	10.589,0	195,0	10.784,0
Frikøb mv.	130,0	1,0	131,0
Øvrige drift	4.910,0	16,0	4.927,0
Anskaffelser	446,0	0,0	446,0
Bruttototal t.kr.	16.075,0	212,0	16.287,0

Stab

VIP Internt finansieret

Jensen, Hans-Jørgen Skovgaard; dyrlæge.

Fondsbevillinger

Dansk Kirurgisk Selskab

– Kursus i laparoskopi (Hans J. Skovgaard Jensen)

kr. 6.100.

Afdelingschef H.J. Skovgaard Jensen

Central Forskningsenhed for Almen Praksis

Ledelse pr. 1.2.2003

Forskningsenheden ledes af forskningsleder, praktiserende læge, professor, dr.med. Hanne Hollnagel.

Forskningsenhedens bestyrelse består fra Praktiserende Lægers Organisation af formanden læge Jørgen Lassen og læge Michael Dupont samt fra Sygesikringens Forhandlingsudvalg amtsborgmester Hans Jørgen Holm og amtsborgmester Bent Hansen.

Organisation

Forskningsenheden fungerer under vedtægter, som 1. december 1985 er indgået mellem Praktiserende Lægers Organisation og Sygesikringens Forhandlingsudvalg. Forskningsenheden finansieres af den af organisationerne oprettede forskningsfond "Fonden vedr. finansiering af forskning i almen praksis og sundhedsvæsenet i øvrigt". Fonden får også midler fra finansloven.

Til at vejlede institutionen forskningspolitisk er nedsat et Fagligt råd med repræsentanter for Dansk Selskab for Almen Medicin, Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd, Sundhedsstyrelsen, Sundhedsministeriet og Institutterne for Almen Medicin i København, Aarhus og Odense.

Adresse

Panum Institutet, blok 33 d, 5
Blegdamsvej 3
2200 København N
Telefon 35 32 71 71
Fax 35 37 12 82
admin@gpract.ku.dk
www.gpract.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Forskningsenheden udfører egen forskning og giver individuel rådgivning og praktisk bistand. Endvidere afholdes løbende fælles forskningsmøder mellem Afdeling for Almen Medicin og Forskningsenheden samt månedlige metodeseminarer m.m. Der er temagrupper ang. "Sygdomsbegrebet", "Diabetes", "Livsstilsændringer" og "Børnefamilier". Forskningsenheden samarbejder med den decentrale Almenmedicinsk Forskningsenhed i Frederiksborg Amt bl.a. omkring et grundlæggende kursus i forskningsmetodologi. I samarbejdet indgår også Lunds universitet og Afdeling for Almen Medicin. Kurset strækker sig over tre semestre, og tredje kursus startede maj 2003. Samarbejdet får økonomisk støtte fra Østdansk Sundhedsvidenskabeligt Forskningsforum. Forskningsenheden prioriterer forskeruddannelsen højt og vil i de kommende år arbejde på, at der kan tilbydes forskerkurser fra start til ph.d.-niveau samt på at udvikle vejlederfunktionen. Forskningsenheden har haft en tilfredsstillende vurdering af internationalt peer-panel.

Seneste historiske udvikling

Central Forskningsenhed for Almen Praksis blev oprettet i 1978 med tilknytning til Institut for Almen Medicin, Københavns Universitet. Forskningsenheden er en selvejende institution, hvis formål er at udføre forskning i almen praksis og sundhedsvæsenet i øvrigt. Desuden rådgivning og praktisk bistand til forskning i almen praksis og tilgrænsende områder.

Forskningsvirksomhed

Forskningsenheden har et bredt forskningsfelt med følgende tyngdepunkter

1. Befolkningens almindelige helbredsproblemer, dens håndtering af disse og behov for lægehjælp.

2. Klinisk forskning om de af patienterne hyppigst præsenterede henvendelsesårsager i almen praksis og om de hyppigste symptomer/diagnoser set i almen praksis.

3. Forebyggelsesforskning: Forebyggelse er et vidt begreb, som ud over de samfundsmæssige tiltag omfatter den individ- og familieorienterede del, hvorunder der er en del projekter om forebyggende samtaler i almen praksis, om kommunikation af risiko, motivationsteorier, om helbredsressourcer, salutogenese, om sociale ressourcer, om livsstilssamtaler ang. rygning og alkohol, om ulighed i forebyggelse og sundhed.

4. Sundhedstjenesteforskning incl. kvalitetsvurdering: Om befolkningens kontakter til almen praksis, teknologivurdering af procedurer i almen praksis, implementering af kliniske vejledninger og af ny forskningsviden, om det gode patientforløb på tværs af sektorerne.

På tværs af ovennævnte områder arbejdes med de to nænnævnte områder som en slags almenmedicinsk grundforskning om de processer, som danner basis for det kliniske arbejde i almen praksis:

5. Konsultations- og kommunikationsforskning: Lægepatientforholdet, den patientcentrerede konsultation, den motiverende samtale, befolkningens forventninger, befolkningens sygdomsmodel sammenlignet med lægens sygdomsmodel, om det bio-sociale, psykologiske og kulturelle perspektiv på sundhed og sygdom, praktiserende lægers tavse viden.

6. Teoriudvikling og begrebsafklaring: For eksempel indsigt i forløbet af folkesygdommene bl.a. gennem inddragelse af disse sygdomsformers begyndelse/oprindelse/forløb forud for og efter lægekontakt, udvikling af teorier bag forebyggelseskonsultationen, afklaring af begreberne patientønsker, patientforventninger og patientbehov.

Individuelle forskningsprojekter

Praksisreservelægetidens betydning for valg af specialet almen medicin (Annette Skov Andersen).

Blødningsmønsteret hos 45-54-årige kvinder i Danmark (Karen Astrup).

Metodeudvikling til identifikation af diagnosticerede diabetespatienter i Danmark via oplysninger fra eksisterende nationale registre (Thomas Drivsholm).

Udvalgte indvandrergrupperes kontaktmønstre til almen praksis i Københavns Kommune; Udvikling af en indvandrerkonsulentfunktion i almen praksis (Lise Dyhr).

Situationel sygdom – en undersøgelse af den situationelle sygdomsteori's gyldighedsområde (Dorte Gannik).

Diabetesomsorg i almen praksis – 14-års opfølgningen (Lars J. Hansen).

Positive sundhedsfaktorer – En bedre balance mellem risikotænkning og ressourcetænkning; Sårbarhed som styrke – hvordan kan afmagtserfaringer blive til helbredsressourcer (Hanne Hollnagel, Kirsti Malterud).

Indledende planlægning af et forskningsforløb frem mod en klarlægning af, hvad almenmedicinsk filosofi er (Hans Lyng).

Symptomer som kundskabskilde – Hvordan kan vi udvikle medicinsk kundskab om kvinders helbred (Kirsti Malterud).

Selvurderet helbred: Uafhængig prædikator for total dødelighed og død af iskæmisk hjertesygdom (Anni B.S. Nielsen, Hanne Hollnagel).

Hvad er vigtigt for et velfungerende samarbejde mellem tutorlæge og almenmedicinsk blok læge – beskrevet ud fra perspektivet af yngre læge (Bente Nielsen).

Diabetesomsorg i almen praksis (Niels de Fine Olivarius).

Diabetessygdommens epidemiologi (Niels de Fine Olivarius, Thomas Drivsholm).

Evidensbaseret medicin – opnås målet? (Ole Olsen).

Lændesmerter i almen praksis efter 22 år (Poul A. Pedersen).

Risikoopfattelse hos hypertensionspatienter i almen praksis (Henrik Sångren).

Læring i almen praksis – set fra tutor- og uddannelseslægers perspektiv (Charlotte Tulinius og Niels Kjær).

HUSK – fokus på hukommelsen (Frans Boch Waldorff).

Disputatsarbejder

Systematisk, specifik, individorienteret forebyggelse i almen praksis – Undersøgelser af teknologien alkoholscreening og kort intervention (Anders Beich).

Struktureret, individualiseret behandling af type 2 diabetes i almen praksis (Niels de Fine Olivarius).

Kvinders oplevelse af risiko i forbindelse med osteoporose (Susanne Reventlow).

Ph.d.-projekter

Forældre til småbørn, som ofte er syge (Ruth Kirk Ertmann).

Tobak i konsultationen hos den praktiserende læge (Ann Dorrit Guassora).

Det metaboliske syndrom i almen praksis (Poul Erik Heldgaard).

Øresygdom, hørelse og sprog hos førskolebørn (Maj-Britt Glenn Lauritsen).

Patientens perspektiv på et liv med type 2 diabetes (Anni B.S. Nielsen).

Faglige og administrative hverv

Tillidshverv

Gannik D: Institutrådet, Institut for Sygdomsforebyggelse, H:S Sygehusfællesskab; Humanistisk Medicinsk Videns- og Praksiscenter (Resengruppen).

Hollnagel H: Fagligt Udvalg under PLO/DSAM; Styregruppen for Center for Sundhed og Samfund på Kommunehospitalet i København; kursusledelsen for Grundlæggende forskningsmetodologisk kursus i Frederiksborg Amt; Fagligt Råd for Almen Medicinsk Forskningsenhed i Frederiksborg Amt; Østdansk Sundhedsvidenskabeligt

Forskningsforum, forretningsudvalget; baggrundsgruppe for Udviklingscenter for Almen Praksis i Københavns Kommune; bestyrelsen for den nyoprettede Forskerskole i Folkesundhed; Østdansk almenmedicinsk forsknings- og udviklingsnetværk; arbejdsgruppe vedr. forskningstræning i Region Øst nedsat af Videreuddannelsesrådet Region Øst.

Olivarius N. de F: Leder af CFE's strategi- og visionsinitiativ. Leder af CFE's vejledergruppe. Leder af CFE's diabetesgruppe.

Reventlow S: Arbejdsgruppe i Vestsjællands Amt vedr. Kvalitetssikringsprojekt om Osteoporosediagnostik, -forebyggelse og behandling; Projektgruppe vedr. Forskningscenter for Kvalitetssikret Lægemedelanvendelse og Vestsjællands Amt; Forskningsfondens faglige råd og Forskningsfondens forskningsudvalg; samarbejde med RUC om 'Praktiserende lægers subjektive arbejdsbetingelser og professionsidentitet'.

Forskningsleder Hanne Hollnagel

Publikationer

Baerheim A., Digranes A., Jureen R., Malterud K.: Generalized Symptoms In Adult Women With Acute Uncomplicated Lower Urinary Tract Infection: An Observational Study. *Medscape General Medicine* 07/01/2003, s. viewarticle/457337. 2003.

Barfod S.: Indlæg i debatten om frit lægebrug (lægevalg). *Practicus* 27/159, s. 13. 2002.

Barfod S.: Samarbejde med primær sundhedstjeneste. i: Alkohol – forebyggelse på sygehus. Fakta, metoder og anbefalinger s. 165-169. Mundt K., Jensen M., Kann A., Nielsen A.S., Grønback M., Tønnesen H. Klinisk Enhed for Sygdomsforebyggelse, Bispebjerg Hospital, København 2003.

Beich A.: Rapid responses to: Screening and brief intervention trials targeting excessive drinkers in general practice: systematic review and meta-analyses (10 pcs). 536s. <http://bmj.bmjournals.com/cgi/ele-ters/327/7414/536> 2003.

Beich A., Gannik D.E., Malterud K.: Screening og kort intervention for excessivt alkoholforbrug. En kvalitativ beskrivelse af praktiserende lægers erfaringer. *Ugeskr Læger* 165/19, s. 1985-1988. 2003.

Beich A., Thorsen T., Rollnick S.: Screening in brief intervention trials targeting excessive drinkers in general practice: systematic review and meta-analysis. *BMJ* 327, s. 536-540. 2003.

Bitsch-Christensen M., Hollnagel H.: Flot international bedømmelse af forskningsenheden for almen medicin. *Ugeskr Læger* 165/18, s. 1909-1910. 2003.

Bitsch-Christensen M., Søndergaard K.: Fra projekt til artikel. *Ugeskr Læger* 165/16, s. 1717-1718. 2003.

Borch-Johnsen K., Beck-Nielsen H., Christiansen J.S., Heickendorff L., Brandslund I., Faber J.O., Olivarius N.d.F.: Vejledning i diagnostik af type 2-diabetes. Udrødning, diagnostik og glukosemåling. *Ugeskr Læger* 165/15, s. 1558-1561. 2003.

Drivsholm T.B., Frederiksen K., Olivarius N.d.F., Ødegaard B., Kristensen J.K.: Forekomsten af diabetes i Danmark. Metodeudvikling til en registerbaseret vurdering. *Ugeskr Læger* 165/29, s. 2887-2891. 2003.

Dyhr L., Ehrenreich B.: Praktiske socialmedicinske udfordringer i mødet med indvandrerpatienter. *Månedsskrift for Praktisk Lægegerning* 81/10, s. 1397-1409. 2003.

- Dyhr L., Poulsen L.L.: Hvem, hvorfra, hvor mange og hvordan. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81/11, s. 1465-1474. 2003.
- Ehrenreich B., Dyhr L., Poulsen L.L.: Forord til artikelserien "Indvandrermedicin". *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81/7, s. 949-950. 2003.
- Eriksson T., Thorsen T., Jensen J.: Receptfornyelse i almen praksis. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81/12, s. 1713-1724. 2003.
- Gannik D.E.: Kan randomisering skabe bias? *Ugeskr Læger* 165/22, s. 2313-2314. 2003.
- Gannik D.E., Reventlow S.: Et medicinsk paradigmeskift? – til hvad og hvorfor? *Bibliotek for Læger* 195/1, s. 82-92. 2003.
- Hansen L.J.: Praktiserende lægers diabetesbehandling. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81/12, s. 1589-1599. 2003.
- Hansen L.J.: Structured personalised diabetes care in general practice. 74 s. Central Research Unit of General Practice Copenhagen 2002.
- Hansen L.J., Olivarius N.d.F., Siersma V.D., Andersen J.S.: Doctors' characteristics do not predict long-term glycaemic control in type 2 diabetic patients. *Brit J Gen Pract* 53, s. 47-49. 2003.
- Hansen L.J., Olivarius N.d.F., Siersma V.D., Beck-Nielsen H., Pedersen P.A.: Encouraging structured personalised diabetes care in general practice. *Scand J Prim Health Care* 21, s. 89-95. 2003.
- Hermann C.: A population based survey of asthma in 5-year-old Danish children. 73 s. Central Research Unit of General Practice, Copenhagen 2003.
- Hollnagel H.: Forskning i almen praksis. *Ugeskr Læger* 165/4, s. 321. 2003.
- Hvas L., Thorsen H., Søndergaard K.: Discussing menopause in general practice. *Maturitas* 46, s. 139-146. 2003.
- Håkansson A., Bengtsson K., Jørgensen A.F., Hollnagel H.: Forskningstræning for alle læger – også uden for universitetssygehusene. *Ugeskr Læger* 165/36, s. 3423-3427. 2003.
- Jensen M.K., Sørensen T.I.A., Andersen A.T., Thorsen T., Tolstrup J.S., Godtfredsen N.S., Grønbæk M.: A prospective study of the association between smoking and later alcohol drinking in the general population. *Addiction* 98, s. 355-363. 2003.
- Jørgensen L.G.M., Brandslund I., Petersen P.H., Olivarius N.d.F., Stahl M.: The Effect of the New ADA and WHO Guidelines on the Number of Diagnosed Cases of Diabetes Mellitus. *Clin Chem Lab Med* 41/9, s. 1246-1250. 2003.
- Madsen M.C., Hollnagel H.: Lyt til patienten. *Hjertenyt* 24/1, s. 28. 2003.
- Malterud K.: Kvalitative metoder i medisinsk forskning. 240 s. Universitetsforlaget, Oslo 2003.
- Malterud K.: Part process analysis. A qualitative method for studying provider-patient interaction. *Scand J Prim Health Care* 31, s. 107-112. 2003.
- Malterud K.: Helseproblemer hos lesbiske og homofile. i: *Allmennmedisin* s. 776-778. Hunskaar S. Gyldendal Akademisk, Oslo 2003.
- Malterud K., Elybakken K.T.: Overvekt og slanking – normer, strategier og kjønn. i: *Medisin og samfunn* s. 211-223. Berg O, Sjøgaard A, Selkowitz H, Aasland O. Unipub Forlag, Oslo 2003.
- Malterud K., Hunskaar H.: Første linje. i: *Allmennmedisin* s. 22-34. Hunskaar S. Gyldendal Akademisk, Oslo 2003.
- Nielsen B., Tulinius C.: Uddannelseslæger i almen praksis ønsker mentorer. *Ugeskr Læger* 165/36, s. 3418-3423. 2003.
- Olivarius N.d.F.: DSAM, diabetes og hypertension. *Ugeskr Læger* 165/3, s. 245-246. 2003.
- Olivarius N.d.F.: Kan Hæmoglobin A1c anvendes til screening for type 2 diabetes? *InfoMed* 14/4, s. 1-2. 2003.
- Olivarius N.d.F., Bentzen N.: Hvordan får jeg størst succes med min fondsansøgninger? *Practicus* 27/160, s. 46-48. 2003.
- Olivarius N.d.F., Jørgensen L., Petersen P.H.: Blodsukkermåling. Hvordan er sammenhængen mellem prøvesvar målt på kapillært fuldblod og venøst plasma? *InfoMed* 14/24, s. 1-2. 2003.
- Olivarius N.d.F., Vass M., Drivsholm T.B., Hindsberger C.: Should the population be offered general health screenings? *The Journal of Family Practice* 52/5, s. 1-2. 2003.
- Poulsen L.L.: Anmeldelse af: Dyhr L. Det almene i det anderledes. Belysning af problemer i mødet mellem praktiserende læger og tyrkiske indvandrerkvinder i Danmark, set fra en klinisk synsvinkel. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81/4, s. 609-610. 2003.
- Schmidt L., Dyhr L.: Det kvalitative forskningsinterview. i: *Samfundsmedicinske forskningsmetoder. En introduktion* s. 19-37. Munksgaard, København 2003.
- Steihaug S., Ahlsen B., Malterud K.: "I am allowed to be myself": women with chronic muscular pain being recognized. *Scand J Public Health* 30, s. 281-287. 2002.
- Thorsen H., la Cour P., Brodersen J., Waldorff F.B.: Spørgeskemaer og strukturerede spørgsmålstests. *Månedsskrift for Praktisk Lægegering* 81, s. 317-320. 2003.
- Thorsen T., Barfod S., Beich A.: Fra brydning til dans. Rapport fra et forsknings- og udviklingsprojekt om kommunikationstræning i almen praksis. 50 s. Central Forskningsenhed for Almen Praksis København 2003.
- Thorsen T., Dalsted R., Barfod S.: Emnet alkohol i konsultationer i almen praksis, Bilag A. i: *Fra brydning til dans: Rapport fra et forsknings- og udviklingsprojekt om kommunikationstræning i almen praksis* s. 36-49. Thorsen T., Barfod S., Beich A., København 2003.
- Tulinius C., Alling B.: Så kom forberedelserne til den ny speciallægeuddannelse i region øst – endelig i gang. *Practicus* 27/163, s. 150-151. 2003.
- Tulinius C., Reventlow S., Foged L.: Sundhedsfremme og forebyggelse. i: *Almen medicin* s. 199-222. Østergaard I, Andersen JS, Christensen B, Damsbo N, Lauritzen T, Witt K. Munksgaard, København 2003.
- Tulinius C., Reventlow S., Olivarius N.d.F., Hollnagel H.: Den praktiserende læge har (haft) ordet. *Ugeskr Læger* 165/38, s. 3651-3653. 2003.
- Waldorff F.B.: Dementia in General Practice: Implementation of a guideline for identification and diagnostic evaluation of dementia. 51 s. Central Research Unit of General Practice Copenhagen 2002.
- Waldorff F.B., Almind G., Mäkelä M., Møller S.V., Walde-mar G.: Implementation of a clinical dementia guideline. *Scand J Prim Health Care* 21, s. 142-147. 2003.
- Werner A., Malterud K.: It is hard work behaving as a credible patient. Encounters between women with chronic pain and their doctors. *Soc Sci Med* 57, s. 1409-1419. 2003.
- Werner A., Steihaug S., Malterud K.: Encountering the continuing challenges for women with chronic pain. – Recovery through recognition. *Qualitative Health Research* 13, s. 491-509. 2003.

Center for Muskelforskning

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af centerleder, professor, med.dr. Bengt Saltin.

Seniorforskere i centret er: professor, dr.scient. Jens Bangsbo, (p.t. orlov), lektor, dr.med.vid. Ylva Hellsten (p.t. orlov), lektor, lic.scient. Bente Kiens og professor, dr.med. Erik A. Richter, Institut for Idræt; lektor, dr.scient. Carsten Juel, August Krogh Institutet; professorvikar, dr.med. Flemming Dela, professor, dr.med. Henrik Galbo, lektorvikar, cand.scient. Jørn W. Helge, lektor, cand.med. Thor-kil Ploug, og lektor, cand.med., ph.d. Bente Stallknecht, Human Biologi, Panum Institutet, samt på Rigshospitalet, overlæge, dr.med. Niels H. Secher, overlæge, dr.med. John Vissing og professor, dr.med. Bente Klarlund Pedersen. Endvidere er professor, dr.med. Michael Kjær, Bispebjerg Hospital tilknyttet centret.

Organisation

Center for Muskelforskning (The Copenhagen Muscle Research Centre, CMRC) består af tre forskningsgrupper, som er placeret på henholdsvis Institut for Idræt med kobling til August Krogh Institutet, på humanbiologi under Medicinsk-Fysiologis Institut, Panum Institutet, og på Rigshospitalet. Det fælles mål med forskningen er at klar-

lægge de mekanismer, som regulerer ilt- og substrattilførsel til menneskets skeletmuskulatur. Centeret blev etableret i 1994 med støtte fra Danmarks Grundforskningsfond. Når den nuværende bevillingsperiode udløber med udgangen af 2003, vil CMRC's virksomhed på basis af en aftale indgået mellem Hovedstadens Sygehusfællesskab og Københavns Universitet fortsætte foreløbigt i en treårig periode.

Adresse

Rigshospitalet, afsnit 7652
Blegdamsvej 9
2100 København Ø
Telefon 35 45 76 21
Fax 35 45 76 34
cmrc@rh.dk

Forskningsvirksomhed

De tre helt centrale forskningsområder er: a) reguleringen af glukose- og fedtstofskifte med fokus på transportproteiner og reguleringen af mitokondriernes substratvalg, b) skeletmuskulaturens blodgennemstrømning i hvile og ved muskelkontraktion, samt c) genekspressionen i musklen som følge af akut og kronisk muskelaktivering.

En detaljeret beskrivelse af forskningen og centerets publikationer findes under respektive forskningsgruppes beretning i KU's årbog.

Centerleder Bengt Saltin

Pædagogisk Udviklingscenter Sundhedsvidenskab – PUCS

Ledelse pr. 1.2.2003

Udviklingscentret ledes af konstitueret centerleder, lektor, ph.d. Lars Kayser.

Organisation

Centeret er organiseret under Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets fællesadministration som en selvstændig budgetenhed under det Medicinske Studienævn. Centeret refererer til et Koordinationsudvalg bestående af studielederne ved fakultetet og studenterrepræsentation.

Adresse

Teilum bygningen, afsnit 5404
Blegdamsvej 9
2100 København Ø
Telefon 35 45 44 72
www.pucs.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Historie

I 1995 blev der taget initiativ til dannelsen af Laboratoriet for Kliniske Færdigheder (LKF) med henblik på at styrke uddannelsen i praktiske håndgreb, kliniske færdigheder og kommunikationstræning for medicinske studenter. Laboratoriet blev dannet med forbillede i "Clinical Skills Laboratories" kendt fra andre steder i verden. LKF blev etableret som et fælles projekt mellem Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet (SVF) og Rigshospitalet. LKF arrangerede også problembaseret læring (PBL) om kliniske emner samt kurser og workshops for medicinske undervisere.

I 2001-2002 var omfanget af pædagogisk udvikling og studierelaterede funktioner taget til i et sådant omfang, at det blev besluttet, at adskille LKF's funktioner fra fakultets tiltag inden for pædagogisk udvikling og samtidig tilknytte den evalueringsenhed, som i 2001 var blevet oprettet for finanslovens flerårsmidler til at varetage evalueringen indenfor SVF's uddannelser. PUCS blev derfor etableret i sommeren 2002 som en fakultetsenhed, der organisatorisk refererer til fakultetets Koordinationsudvalg, der består af fakultetets studieledere og studenterrepræsentanter.

Formål

PUCS overordnede mål er at udvikle undervisningen ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet (SVF) med udgangspunkt i den enkelte underviser og ud fra den aktuelle viden om "Good Practice in Medical Education".

Dette sker gennem formidling, forskning og evaluering i form af:

- formidling af anvendelsen af pædagogiske metoder, herunder anvendelse af informationsteknologi indenfor sundhedsvidenskabelig undervisning.
- udvikling af undervisernes kompetencer.
- initiativer og støtte til forskningsprojekter om læring og pædagogik indenfor SVF's områder.
- udvikling af og bistand til evaluering af undervisnings-tilbud ved SVF.

Personaleforhold

I 2003 er cand.mag. Bettina Tjagvad Kristensen ansat som forskningsassistent.

Forskningsvirksomhed

Undervisningsvirksomhed

Pædagogisk Udviklingscenter Sundhedsvidenskab (PUCS)'s opgaver tager udgangspunkt i centerets formål.

Centerets indsatsområder

Strategisk kompetenceudvikling af fakultetets undervisere inden for undervisningsrelaterede områder (2003-2004).

Beskrivelse af medicin og tandlægestudiets indflydelse på de studerendes udvikling. Arbejdet foregår som delprojekter, der tager udgangspunkt i årgang 2003. Undersøgelserne omhandler de studerendes studiestrategi og professionelle udvikling over en årrække, studiemiljøet og undervisernes indflydelse på fagenes og studiernes udvikling (2004-2007)

Forankring af evaluering inden for uddannelserne og indførelse af elektronisk evaluering (2004).

Initiativer til at igangsætte undervisning, der benytter sig af Web baseret læring.

Enheden for formidlings – og kursusvirksomhed

Enheden udbyder kurser og assistance til underviserne ved uddannelserne, specielt i forbindelse med implementeringen af den nye studieordning ved medicin. Enheden tilbyder desuden længere programmer for adjunkter (adjunkt-pædagogikum), program for lektorer samt workshops for lektorer og professorer.

I 2003 har der været udbudt følgende

Til undervisere tilknyttet SVF:

Kurser i studenteraktiverende undervisning (SAU for Medicinsk-Fysiologisk Institut og for Intern Medicinsk Afdeling I, Bispebjerg Hospital). Kurserne har været tilrettelagt og afholdt i samarbejde med de lokale ledelser (Ingeborg Netterstrøm).

Et adjunkt-pædagogikum med start oktober 2003 og afslutning marts 2004. Kurset forløber over 14 halve dage (Ingeborg Netterstrøm).

Udviklingsforløb for lektorer ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, med start april 2003 og afslutning april 2004 (Lars Kayser og Ingeborg Netterstrøm).

Pædagogisk grundkursus for undervisningsassistenter med forløb over tre dage og afholdt to gange (Ingeborg Netterstrøm).

For studerende:

Udvikling og afvikling af skriveværksted på OSVAL I, medicin (Bettina Tjagvad Kristensen).

Enheden for forskning

Forløbsstudium på medicin – og tandlægeuddannelsen
Undersøgelsen startede i efteråret 2003.

De tandlægestuderende følges indtil videre det første år på studiet og de medicinstuderende de første tre år af uddannelsen.

Gennem forskningsprojektet søger vi at evaluere effekten af ændringerne af studieplanerne, som led i det over-

ordnede formål at undersøge sammenhængen mellem de studerendes læreprocesser og identitetsdannelse gennem studierne. Disse forhold undersøges gennem en afdækning af de studerendes forudsætninger og mødet med den medicinske uddannelseskultur.

Dataindsamlingen er en kombination af kvalitative og kvantitative data, interview, undervisnings-observationer og spørgeskemaer (Ingeborg Netterstrøm, Lars Kayser og Bettina Tjagvad Kristensen og Knut Aspegren).

Holdningsstudiet

Formålet med spørgeskemaet er at kortlægge VIP'ernes opfattelse af forhold omkring studierne på SVF, og de studerendes læringsstil. Endvidere omfatter den en mindre undersøgelse af undervisernes forventninger til PUCS. Spørgeskemaet udsendes til fastansatte undervisere (professorer, lektorer og adjunkter) på 1.-5. semester af medicinstudiet i primo 2004.

Enheden for evaluering og kvalitetsudvikling

Evaluering blev i 2003 gennemført inden for to områder:

Evalueringsudvalget for medicin – spørgeskemaundersøgelser.

Kvalitetsudviklingsudvalget vedr. kliniske ophold (KUU) – afdelingsbesøg med semistrukturerede interviews.

Følgende kurser er blevet evalueret på medicinstudiet i 2003

Forårssemestret:

1. semester, basal humanbiologi; de individuelle forelæsninger.
5. semester, organkursus 5.
6. semester; hele semestrets kurser samt eksamen.

Efterårssemestret:

5. semester, blokkursus i immunologi.
6. semester, 'indledende 2-ugers kursus.
6. semesters eksamen.
7. semester, 1. kliniske ophold samt LKF.
7. semester, 2. kliniske ophold samt OSVAL og obduktionskursus.
7. semesters tutorer, 1. kliniske ophold.
7. semesters tutorer, 2. kliniske ophold. Fokus på erfaringer med anvendelsen af en logbog for 7. semester.

KU har besøgt følgende afdelinger i 2003

Forårssemestret:

- Thoraxkirurgisk Klinik RT, Rigshospitalet.
- Medicinsk Afdeling F, Gentofte Amtssygehus.
- Gastroenheden, Kirurgisk Afsnit, Hvidovre Hospital.
- Kardiologisk Afdeling E, Frederiksberg Hospital.

Efterårssemestret:

- Infektionsmedicinsk Klinik M, Rigshospitalet.
- Infektionsmedicinsk Afdeling, Hvidovre Hospital.
- Kirurgisk Gastroenterologiske Afdeling D, Herlev Amtssygehus.
- Mammae og Endokrinkirurgisk Klinik CE, Rigshospitalet.
- Ortopædkirurgisk Klinik U, Rigshospitalet.
- Ortopædkirurgisk Afdeling, Hvidovre Hospital.

Faglige og administrative erhverv

Udvalg og fonde

Jørgen Hedemark Poulsen: Formand for Evalueringsudvalget for Medicin, formand for Kvalitetsudviklingsudvalget vedr. kliniske ophold, formand for arbejdsgruppen vedr. logbøger, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets repræsentant i styrelsen for Folkeuniversitetet i København, medlem af Folkeuniversitetetsnævnet nedsat af undervisningsministeren, fakultetets ECTS-koordinator for Medicin, medlem af ECTS-ICMG's Steering Committee, organisator af og chairman for workshop: "Integrated medical curricula and exchange of students: Strengths, weaknesses, opportunities or threats?" ECTS ICMG Annual Meeting, Oviedo, Spanien, 10. maj 2003, medlem af fakultetets Internationale udvalg, og har bl.a. taget initiativet til – med udgangspunkt i et tysk forbillede – at udvikle et web-baseret kursus i dansk, MedVoice, for gæstestuderende samt udenlandske læger.

Ingeborg Netterstrøm: Næstformand i FOFU (Foreningen for Forskning og Udviklingsvirksomhed i Folkeoplysning og voksenundervisning), bestyrelsesmedlem i DUN (Dansk Universitetspædagogisk Netværk), medlem af tværuniversitær arbejdsgruppe med henblik på at udvikle en Master i Medicinsk Pædagogik (april 2003-2004).

Lars Kayser: Fakultetets repræsentant i "International Collaboration for Teaching and Learning in Communication, Clinical Skills and Personal and Professional Development", indtrådt som medlem af CLUCIME november 2003, fakultetets repræsentant i "Følgegruppen vedr. Web-baseret læring ved Københavns Universitet", deltaget i rektors arbejdsgruppe for Københavns Universitets arbejdsgruppe, med henblik på at foreslå en strategi for Web-baseret læring ved KU (1. november 2003-januar 2004), tværuniversitær arbejdsgruppe med henblik på at udvikle en Master i Medicinsk Pædagogik (april 2003-2004).

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

PUCS har i samarbejde med LKF forestået Medicinsk Fagprøve for Udenlandske Læger i 3 x 2 dage. Der er eksamineret 116 udenlandske læger i 2003 (Lars Kayser og Anne-lise Wildenradt).

Formidling

Kongresser og symposier

Ingeborg Netterstrøm: I regi af FOFU arrangeret og deltaget i årsmødet den 7.-8. november 2003 i Odense, hvor læring og udvikling i arbejdslivet blev belyst. Deltagere var undervisere, forskere, administratorer og konsulenter inden for voksenpædagogik. Arrangerede sammen med Pædagogisk Center Samfundsvidenskab og Institut for, Filosofi, Pædagogik og Retorik en universitetspædagogisk konference fredag den 7. marts 2003, "Undervisningsevaluering på Universiteterne – i spændingsfeltet mellem kontrol og udvikling". Deltaget i konference om "Improving Learning, Fostering the Will to Learn", Earli 2003, Padova, 25.-31.08.2003.

Lars Kayser: Deltaget i "Program for Leaders in Medical Education" arrangeret af The Harvard Macy Institute, Boston. 15.-20.06.2003.

Lars Kayser og Jørgen Hedemark: Deltaget i World Federation for Medical Education's verdenskongres 2003 i København og fungeret som co-chairmen.

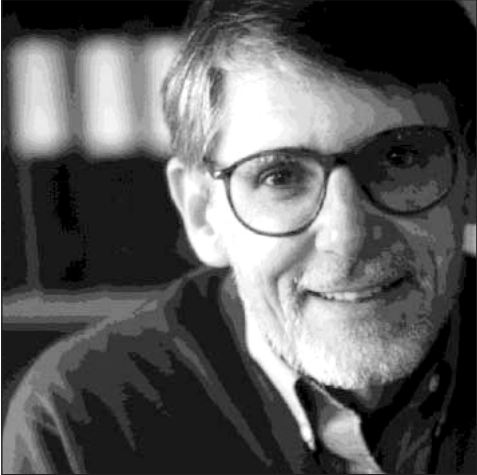
Jørgen Hedemark Poulsen: Deltaget I AMEE kongres, Bern, 31.08.-03.09.2003 og UNI-VID Konference, Aarhus, 13.-14.08.2003.

Centerleder Lars Kayser

Det Humanistiske Fakultet

Dekanatet for Det Humanistiske Fakultet

Dekan John Kuhlmann Madsen

Prodekan Thorkild Damsgaard Olsen

Det Humanistiske Fakultet

Fakultetets ledelse

Pr. 1.2. 2003: Dekan, lektor John Kuhlmann Madsen.
 Prodekan, lektor Thorkil Damsgaard Olsen.
 Sekretariatschef, cand.jur. Kirsten Stenbjerre.

Fakultetsråd

Pr. 1.2.2003: Dekan, lektor John Kuhlmann Madsen (formand).
 Lektor Carsten Due-Nielsen.
 Adjunkt Hans Lauge Hansen.
 Lektor Stig Hjarvard.
 Docent Axel Larsen.
 Lektor Mogens Trolle Larsen.
 Lektor Hanne Ruus.
 Kontorfuldmægtig Hannah Krogh Hansen (TAP-repræsentant).
 Ingeniørassistent Steen Linke Larsen (TAP-repræsentant).
 Kontorfuldmægtig Kirsten Mathiesen (TAP-repræsentant).
 Stud.mag. Peter Brandorff (stud.-repræsentant).
 Stud.mag. Vibe Skytte Christensen (stud.-repræsentant).
 Stud.mag. Henrik Friis (stud.-repræsentant).

Adresse

Njalsgade 80
 2300 København S
 Telefon 35 32 88 11
 Fax 35 32 80 52
 hum-fak@fak.hum.ku.dk
 www.hum.ku.dk

Dekanens årsberetning

Det Humanistiske Fakultet glædede sig over videnskabsminister Helge Sanders tilstedeværelse, da vi officielt indviede første afsnit af det nye KUA i slutningen af april. I samme weekend afholdt vi på KUA en stor humaniorafestival, der blev koordineret med Humanistdagarne i Lund som et led i samarbejdet i Humanioraplatformen under Øresundsuniversitetet. Med ekstern bevilling var der bus-transfer mellem de to festivalsteder.

Denne godt besøgte begivenhed udløste uventet en debat om humaniora og de humanistiske kandidaters placering på et skiftende arbejdsmarked. Især et enkelt dagblad og en interesseorganisation fortsatte året igennem en ikke altid særlig veldokumenteret kritik. Som vi har oplyst det ved flere lejligheder, skete der hen på foråret 2001 et skift i beskæftigelsesmønstret. Indtil da havde de stadig flere kandidater fundet deres plads på et vanskeligt arbejdsmarked – i så stort omfang at ledigheden over flere år var faldende, samtidig med at der fra fakultetet kom 50 procent flere kandidater ud. De konjunkturbestemte ændringer skal naturligvis ikke ændre uddannelserne over natten, hverken hvad angår dimensionering eller indhold. Men fakultetet var allerede i gang med en faglig justering, og den har i løbet af 2003 fået fastere grundlag.

Et større forskningsarbejde om studentergruppens forventninger til deres studier og fremtid blev offentliggjort samtidig med festivalen: "De gode studieliv". Heri fremlægges på grundlag af en mængde kvalitative interview fem typiske studiemønstre: det lystorienterede, det udviklingsorienterede, det joborienterede, det socialt orienterede og det engagementsøgende. De interviewede er nuværende og tidligere humaniorastuderende. Hvad angår de studerendes forventninger spiller denne undersøgelse sammen med de spørgeskemaundersøgelser, der med mellemrum foretages af årets russer. Denne viden om vore mange tusinde studerendes baggrund, ønsker og drømme lægger vi ved siden af de komponenter, der definerer fagene og de forventninger, samfundet har til kandidaterne. Begrebet 'kompetencer' er centralt i vores planlægning. I en første rapport fra vores Reformsekretariat, "Kompetencelandskabet", analyseres begrebet og dets rækkevidde, og der gives en model for det videre arbejde med de nye studieordninger for hele fakultetet. Kompetenceudredningen inddrager repræsentanter for mange aftagergrupper.

Forskellige internationale undersøgelser har godtgjort, i hvor høj grad de mere perifere ydelser spiller en rolle: selve undervisningens høje kvalitet tages ofte for givet, mens biblioteker, it-support, lokalernes egnethed, studentsociale miljøer og lign. betyder meget. I 2003 har vi sat ind på to nye områder: dels har vi gjort de eksisterende administrative selvbetjeningssystemer til en naturlig og integreret del af de studerendes hverdag. Det er sket gennem opstilling af et større antal infostandere til brug for de studerende. På disse konsoller kan de døgnet rundt søge den information, de måtte have brug for. Det andet vi har gjort, er markant at øge og koordinere vejledningsindsatsen på det internationale område – både for vores egne studerende og for vores gæstestuderende fra udlandet.

Som følge af udefra kommende krav om administrative og økonomiske omlægninger brugte fakultetet i 2003 mange kræfter på at finde en institutstruktur, der kunne være robust nok til at magte en decentralisering og til at leve op til de øvrige krav, som den nye universitetslov stiller. Den meget lange forhandlingsrunde endte med en indstilling til konsistorium om oprettelse af 7 institutter på grundlag af eksisterende enheder. De 6 – der har den typiske opgavefordeling mellem forskning og undervisning – har en størrelse på ca. 50 fastansatte heltids-VIP'er. En enkelt sammenlægning effektueres først om nogen tid. Efter beslutningen er fakultetet gået i gang med at indrette den samlede struktur på denne nye virkelighed. I 2003 har der især været tale om at igangsætte en minutios kortlægning af administrative kompetencer, sagsveje og beslutningsniveauer. Alle i den daglige administration inddrages, og ved det officielle startskud fyldtes et stort auditorium med interesserede medarbejdere. Det er bestræbelsen både at decentralisere og at sikre en høj grad af ekspertise på fakultetet.

I slutningen af året blev det besluttet at fusionere Center for Sprogteknologi med fakultetet – det vil ske pr 1.1.2004. De andre emner der har været nævnt i de seneste årsberetninger, har i 2003 været i en implementeringsfase.

Fakultetets økonomi og aktiviteter

Tabel 1. Formålsopdelt regnskab 1999-2003

Formål	Udgifter i mio. kr., løbende priser				
	1999	2000	2001	2002	2003
Forskning i alt	210,977	196,406	198,877	203,713	211,661
Basisforskning	154,837	135,208	132,453	137,153	138,762
Tilskudsfinansieret forskning	49,242	51,102	55,540	56,092	59,801
Kontraktforskning	1,897	1,654	2,110	1,738	2,183
Forskeruddannelse	5,000	8,441	8,774	8,730	10,915
Uddannelse i alt	213,529	200,982	198,802	215,594	233,305
Ordinær uddannelse	196,349	187,435	184,178	201,808	218,377
Åben uddannelse	16,891	13,247	14,290	13,453	14,095
Efteruddannelse	0,000	0,000	0,000	0,000	0,488
International studenterudveksling	0,289	0,300	0,334	0,334	0,345
Andre faglige formål i alt	6,254	17,403	19,306	19,988	20,009
Klinikker	6,254	5,585	5,912	5,979	6,867
Øvrige faglige formål	0,000	11,818	13,394	14,009	13,142
Fælles formål i alt	43,264	39,786	42,788	49,822	61,992
Bygningsdrift	32,177	30,678	33,794	40,448	51,039
Generel ledelse og administration	11,087	7,751	7,609	8,088	9,452
Øvrige	0,000	1,357	1,385	1,286	1,500
I alt	474,024	454,577	459,773	489,117	526,967

Tabel 2. Aktiviteter 1999-2003

	Aktiviteter				
	1999	2000	2001	2002	2003
Antal studerende (excl. orlov)	13811	14191	14054	13581	13412
Antal STÅ	5316,9	5754,0	5897,7	5840,6	5656,0
Antal optagne pr. 1. oktober	2072	2045	1936	1936	1930
Antal 1. prioritetsansøgere	4.064	3.805	3.371	3.454	3.3634
Gennemsnitsalder for optagne	24,3	24,6	24,7	25,0	24,8
Medianalder, for optagne	23,0	23,0	23,0	23,0	23,0
Antal bachelorer	971	1054	1124	1129	1061
Gennemsnitsalder, bachelorer	28,4	28,4	28,1	28,2	27,9
Medianalder, bachelorer	26	26	27	27	26
Gennemsnitlige gennemførelsestid, bachelorer	4,5	4,5	4,4	4,4	4,2
Median gennemførelsestider, bachelorer	4	4	4	4	4
Antal kandidater	545	615	751	802	817
Gennemsnitsalder, kandidater	32,2	32,9	32,0	31,7	32,4
Medianalder, kandidater	30	30	30	30	30
Gennemsnitlige gennemførelsestid, kandidater	8,4	8,5	8,1	8,0	7,8
Median gennemførelsestider, kandidater	8	8	7	7	7
Antal deltagerbetalende STÅ	888,4	848,7	898,8	911,6	922,2
Færdiguddannede på hele uddan. (master, diplom)	59,0	77,0	50,0	76,0	75,0
Antal forskeruddannelsesårsværk i alt	191,1	195,9	168,9	155,5	147,2
Antal forskerudd.stud., pr. 1. oktober, i alt	221	210	181	171	166
Antal forskerudd.stud., pr. 1. oktober, mænd	105	98	86	85	84
Antal forskerudd.stud., pr. 1. oktober, kvinder	116	112	95	86	82
Antal afhandlinger, året	51	38	39	24	36
Studerende der udløser internationaliseringstilskud	573	565	601	545	560
Indgående	358	350	261	256	253
Udgående	215	215	340	289	307
Antal doktorgrader	9	5	4	4	5
Antal forskningspublikationer, iflg. årsberetning	1213	1464	1242	1469	1236

Ph.d.-studienævnet for Humaniora

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod ph.d.-studienævnet ved Det Humanistiske Fakultet af 10 valgte medlemmer.

Lærere: Lisbeth Falster Jakobsen (formand), Sysse Engberg, Benny Karpatschof, Paul Levine og Thomas Højrup.
Studerende: Charlotte Mathiassen, Hanne Fabricius Olsen, Tore Lind, Signe Lindskov Hansen og Ken Farø.

Beretning

Studienævnet varetager de ved fakultetet indskrevne studerendes indskrivning, kurser, rejseansøgninger, aflevering og den praktiske del af bedømmelsen af afhandlinger, samt løbende rådgivning af de ph.d.-studerende. Det daglige ad-

ministrative arbejde ligger i hænderne på studienævnets sekretær samt studienævnets formand, mens nævnet på sine møder, 3-4 gange i semestret, dels tager stilling til konkrete problemer, dels drøfter nye tiltag med henblik på en løbende kvalitetsudvikling af uddannelsen.

Efter den nye Bekendtgørelse af 8. marts 2002 trådte i kraft, er der blevet udarbejdet herunder liggende fakultetsregler samt forskellige vejledninger. Kontakten til de enkelte fag og institutter har været vedligeholdt gennem ph.d.-koordinatorerne.

Studienævnet afholder forskellige kurser for ph.d.-studerende, både mere generelle kurser af videnskabsteoretisk art med deltagere fra adskillige fag og mere specielle kurser for en mindre målgruppe. Ansvar for kursusafholdelse deles nu med de forskerskoler, som varetager større faglige områder, og som fungerer som en slags studienævn for de respektive områder.

Der har i året været tildelt 43 ph.d.-grader.

Formand Lisbeth Falster Jakobsen

Institut for Historie

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, docent, dr.phil. Karl-Erik Frandsen.

Institutbestyrelsen består af professorerne dr.phil. Poul Villaume og dr.phil. Vincent Gabrielsen (viceinstitutleder), samt TAP-repræsentant Annie Lumbye og studentrepræsentant Steen Uffe Tommerup.

I institutbestyrelsens møder deltager som observatører en repræsentant for de ph.d.-studerende, en repræsentant for de deltidsansatte lærere, studielederen Gunner Lind samt medlem af Fakultetsrådet Carsten Due-Nielsen. Sekretær er Anne Hvidtfeldt Jensen.

Adresse

Njalsgade 80
2300 København S
Telefon 35 32 82 42
Fax 35 32 82 41
histinst@hum.ku.dk
www.historie.ku.dk

Institutlederens årsberetning

For instituttets historie samt strukturen i historie som universitetsfag henvises til instituttets hjemmeside.

Konsistorium har i december 2003 besluttet at sammenlægge Institut for Historie med Institut for Arkæologi og Etnologi og Institut for Græsk og Latin.

Medarbejderne ved Institut for Historie ser frem til et positivt samarbejde med de mange nye kolleger og håber, at der i forbindelse med institutsammenlægningen kan ske en forbedring af de lokalemæssige forhold, som især for bibliotekets vedkommende er meget dårlige. Vi forventer også, at de studerendes studiefaciliteter på bibliotekerne med moderne it-hjælpe midler kan blive mærkbart forbedrede, ligesom vore mange stipendiater fortjener ordentlige arbejdsforhold.

Det er indlysende, at især de administrative medarbejdere vil få meget belastende opgaver med at få det nye institut til at fungere.

Med en stor bevilling fra flerårsmidlerne til it-oprustning har de fleste af instituttets medarbejdere været på et eller flere edb-kurser, således at it nu indgår med langt større vægt end tidligere i undervisning og forskning, hvilket tydeligt kan ses på mange medarbejders hjemmesider. Det har også været muligt at få fornyet de mest nedslidte computere og få moderne printer- og kopifaciliteter samt at ansætte en studentermedhjælp til at levere førstehjælp til ansatte med edb-problemer som et nødvendigt supplement til fakultetets It-Center.

Personaleforhold

Året 2003 har for Institut for Historie været præget af en aldersbetinget afgang af faste medarbejdere, idet lektorerne Hans Kirchhoff og Henrik Nissen er gået på pension efter mange års tro tjeneste ved Københavns Universitet:

Disse to medarbejdere har hver på deres felt trukket meget tunge byrder og kan selvfølgelig ikke uden videre er-

stattes. I 2003 blev der udnævnt fire nye adjunkter: Bo Fritzbøger, Søren Ivarsson, Mogens Pelt og Regin Schmidt (tiltræder 1. august 2004) og én lektor: Palle Roslyng-Jensen, og med den forventede tiltrædelse af endnu en adjunkt pr. 1. februar 2004 må generationsskiftet siges at være gennemført uden større problemer, og således at be-mandingsmålet på 31 årsværk har kunnet fastholdes.

Forskningsvirksomhed

Det er bemærkelsesværdigt, at mange af instituttets forskningsprojekter er blevet afsluttet eller i hvert fald gjort klar til publicering i 2003.

I 2003 har Peter Ørsted afsluttet sine studier af romersk toldadministration, hvilket har resulteret i en større artikel om sammenhængen mellem det galliske og det asiatiske tolddistrikt. Denne artikel er ikke helt færdiggjort, men forventes publiceret på engelsk i et internationalt tidsskrift i 2004.

Han har yderligere foretaget to mindre undersøgelser af det romerske kolonat (fæstebonde-system) med udgangspunkt i det materiale, han har indsamlet i forbindelse med det i 2000 afsluttede (og publicerede) projekt Africa proconsularis. De er begge optaget til udgivelse i henholdsvis Tyskland og Frankrig og udkommer i foråret 2004.

Peter Ørstedes hovedindsats har dog ligget på arbejdet med og færdiggørelsen af en større monografi på dansk om kejser Nero, der forventes at udkomme som bog i april 2004.

Peter Fibiger Bang har færdiggjort, indleveret og forsvaret ph.d.-afhandlingen "Roman Bazaar – a comparative study of trade in a tributary empire" ved Faculty of Classics, University of Cambridge. Han har endvidere skrevet to bidrag til og redigeret i samarbejde med professor C.A. Bayly, University of Cambridge "Tributary Empires in History: Comparative Perspectives from Antiquity to the Late Medieval." *The Medieval History Journal*, 6,2, 2003. Peter Fibiger Bang har også skrevet to bidrag til og færdigredigeret manuskriptet til en artikelsamling, der søger at belyse det "anderledes" i antikkens receptions-historie i europæisk kultur. Manuskriptet er nu indleveret til bedømmelse hos et forlag under titlen "Fremmed og Moderne. Glimt af Antikken i Europa." Endelig har han skrevet en stor artikel, der diskuterer forholdet mellem marked og imperium i Romerriget og ved hjælp af begreberne tribute, port-folio capitalism and protection costs søger at skitsere et radikalt nyt paradigme for vores forståelse af udviklingen af handel i Romerriget. Artiklen er indleveret til bedømmelse ved et tidsskrift.

"Studier i de oldgræske præstesker" er et større forskningsprojekt, som Anders Holm Rasmussen arbejder på. De foreløbige resultater af denne forskning har bl.a. resulteret i tre arbejder, som er under udgivelse: "Priest and Ritual in the Ancient Greek Cult", "The Priests and the Greek Philosophers" og "Priests and Liturgies".

Axel Bolvig har afsluttet projektet: "Trosforestillinger i et ikke-diskursivt analfabetisk samfund, Danmark i middelalderen", der er publiceret i hans bog: "Den ny billedbibel", 2003.

Udforskningen af det middelalderlige danske kongeriges tilblivelsesproces som del af Europas tilblivelse er afsluttet med udgivelse af bogen "Danmark i Europa 750-1300" på Museum Tusulanums Forlag (Nils Hybel). Han har endvidere undersøgt den middelalderlige danske godsadmini-

strations former. Undersøgelsen er publiceret i *Historisk Tidsskrift*.

Også det af Øresundsuniversitetet støttede projekt: "Da Østdanmark blev til Sydsverige" med deltagelse af kolleger fra Lunds universitet er afsluttet.

Jens Christian Vesterskov Johansen og Karl-Erik Frandsen har redigeret den afsluttende publikation, der udkommer i januar 2004 på forlaget Skippershoved.

I forbindelse med udvikling af samarbejdet med universitetet i Gdansk, Polen, blev der i maj i Gdansk afholdt et dansk-polsk symposium om forbindelserne mellem Danmark og Polen igennem tiden, hvor fra Institut for Historie deltog Nils Hybel, Karl Christian Lammers, Kirsten Lyloff og Karl-Erik Frandsen. I forlængelse af et indlæg på symposiet har Karl-Erik Frandsen afsluttet et mindre projekt om Danzigs forsyning med saltede sild i året 1583 (58 millioner sild). Der er skrevet en artikel om projektet, der er indleveret til et internationalt tidsskrift for maritim historie.

Med det historiske institut ved universitetet i Rostock har Karl-Erik Frandsen indledt et forskningssamarbejde om "den sidste store pestepidemi i Østersøområdet 1709-1712". Som et element heri har han skrevet en bog om karantænestationen på Saltholm 1709-1711, der vil udkomme i februar 2004.

Gunner Lind har afsluttet sine projekter om Europæiseringsprocessen i tidlig moderne tid samt en udgivelse af Danske Kancellis supplikprotokoller.

Ole Hyldtoft har i 2003 afsluttet sin fremstilling af "Teknologiske forandringer i dansk industri 1896-1930", der ligger i forlængelse af et tidligere arbejde om udviklingen fra 1870 til 1896. Sammen med den anden halvdel af bogen, hvor Hans Chr. Johansen behandler tiden fra 1930 til 1973, vil bidraget blive publiceret i 2004. Han har endvidere udarbejdet et bidrag om Den anden industrielle revolution til Den jyske Historiker, en oversigt over arbejdet med bevaringen af den industrielle arv i Danmark i årene fra 1996 til 2003 til TICCIH's 12. internationale kongres, en artikel om Den industrielle kulturarv i Danmark i 30 år til Fabrik og Bolig, samt et bidrag om "The Industrial Heritage of Copenhagen" til det katalanske tidsskrift "L'Avenç".

Parallelt hermed har Hans Kryger Larsen afsluttet det store arbejde: Dansk industri, stat og samfund 1939-72; et bind i samleværket Dansk Industri efter 1870. Fremstillingen har karakter af en gennemgang af ikke blot offentlige indgreb og indsatser i industriens vilkår, men også erhvervets institutionelle og organisatoriske position og udvikling, dets samvirke med den politiske styring og dets resonans i befolkningen i en fase præget af vækst og strukturrændringer og under så skiftende vilkår som besættelsesårenes restriktioner og arbejdet for tyskerne, efterkrigstidens internationale liberalisering og 1960'ernes europæiske markedsdannelse. Samleværket udgives af Odense Universitetsforlag med støtte fra Carlsbergfondet, og der er siden starten i 1988 udkommet 6 bind, med et 7. bind på trapperne i indeværende år. Hovedredaktør er professor Hans Chr. Johansen, Odense.

Hans Kryger Larsen har også afsluttet det mangeårige projekt om Nordiske historiske nationalregnskaber. Projektet er afsluttet for så vidt angår oprettelsen af en databank for historiske nationalregnskaber for alle de nordiske lande. Databanken blev præsenteret ved projektets workshop i Reykjavik 18.-22. september, og har nu sin egen hjemmeside, The Historical National Accounts Database; nye datasæt fra de deltagende lande vil gradvis blive tilføjet.

Sammen med Morten Heiberg ved Romansk Institut har Mogens Pelt afsluttet et projekt om våbenforsyningerne til Republikken under Den spanske Borgerkrig (1936-39), "The Quest for the Spanish Gold".

Dorthe Gert Simonsen har afsluttet sit forskningsprojekt om Historieteori efter den sproglige vending gennem publiceringen af bogen "Tegnets tid. Fortid, historie og historicitet efter den sproglige vending" (Museum Tusulanums Forlag). Hun blev ansat som adjunkt pr. 1. januar 2003 og arbejder med et forskningsprojekt om flyvningens kulturhistorie 1910-1970: "Flyvende fart-fjerne mål. Luftfart, hastighedsforøgelse og organisering af tid og rum i Danmark og USA, 1910-1970", hvilket er en komparativ kulturhistorisk undersøgelse af flyvningens sociale og kulturelle betydning i Danmark og USA, med særligt henblik på de ændringer i organisering af tid og rum, som den nye luftfart medførte.

Sebastian Olden-Jørgensen har afsluttet et projekt om det danske kongehus med udgivelse af bogen: "Prinsessen og det hele kongerige – Christian IX og det glücksborgske kongehus". Han har i 2003/2004 fået tildelt et stipendium fra Humboldt Stiftung til et års studieophold ved Universitetet i Wolfenbüttel.

Karl Christian Lammers har færdiggjort manuskriptet til en stor fremstilling om nazismens historie, "Nazismens epoke. Førerstat, Volksgemeinschaft og racekrig" (555 sider), der udkom på forlaget Schönberg oktober 2003.

Projektet om det danske forsikringsvæsens historie er afsluttet, idet Anne Løkke har færdiggjort manuskriptet om "Tryghed og risiko i Danmark 1850-1950".

Claus Bjørn har afsluttet arbejdet med en biografi af politiker H.C. Hansen (1906-60). Det er nu planen, at biografien skal udkomme ca. 1. april 2004. Den bliver på ca. 550 sider. Med biografien af H.C. Hansen har han ønsket dels at karakterisere en betydelig politiker, hvis livsværk han har "indlæst" i den danske model. Han har endvidere søgt at beskrive Socialdemokratiets indsats fra 1930'ernes konfrontation med højre og venstre, frem over besættelsestiden, hvor Claus Bjørn mener at kunne sige nyt om H.C. Hansens indsats, og videre frem gennem 1950'ernes stadig opbygning af velfærdsstaten og den udenrigspolitiske nyorientering.

Af nye og spændende projekter, som er påbegyndt eller i hvert fald planlagt, kan nævnes:

"Mad, drikke og tobak i 1800-tallet. Forbrugsmønstre, kultur og diskurser" er titlen på et nyt treårigt forskningsprojekt, der gennemføres i samarbejde med Institut for Human Ernæring på Landbohøjskolen, og hvortil Ole Hyldtoft som projektleder pr. 1. januar 2004 har fået en bevilling på 2,3 mio. kr. fra Statens Humanistiske Forskningsråd og Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd.

Motiveringen for projektet lyder således: "Mad hører til de store grundbetingelser i livet. Samtidig er maden og madindtagelsen gennemsyret af kulturelle symboler, der bl.a. markerer menneskenes sociale og geografiske placering. I løbet af 1800-tallet blev ernæringsspørgsmålet desuden mere og mere videnskabeliggjort og professionaliseret. Til trods for denne centrale betydning har ernæringshistoriske emner kun været sparsomt behandlet i de seneste årtiers danske forskning.

Formålet med projektet er gennem et tværfagligt og tværinstitutionelt samarbejde at være med til at skabe grundlaget for en opløst string af den danske ernæringshistoriske forskning. Vægten vil blive lagt på underklassen

og middelklassen. Hvordan ændrede madkulturen sig under indtryk af dyrtid og fattigdom i de forskellige perioder? Fik kvinder og børn samme mad som voksne mænd? Foruden et klasse- og et kønsaspekt var der tydelige geografiske forskelle i madvaner, madkultur og diskurser.”

Til projektet vil der blive knyttet en post.doc.-stilling i historie eller etnologi i to år samt en post.doc.-stilling i ernæringsvidenskab i ét år.

Palle Roslyng-Jensen blev ansat som lektor pr. 1. august 2003. Han har påbegyndt en undersøgelse af opinionsudvikling under besættelsen. Målet med undersøgelsen er at opnå et bredere kendskab til udviklingen i den danske befolknings holdninger og værdier under besættelsen. I den eksisterende litteratur har hovedvægten ligget på en beskrivelse af holdningerne i aktivistiske miljøer i krisesituationer, her vil også den almene opinion udenfor disse miljøer blive undersøgt og karakteriseret ud fra et bredt institutionelt og personligt kildemateriale.

Individuelle ph.d.-og post.doc.-projekter

Romerske forestillinger om romerskhed og anderledeshed, 1.-4. årh. e. Kr. (Ittai Gradel). Projektet finansieres af Carlsbergfondet.

Industriens glemte årti: Dansk industris gennembrud på verdensmarkedet i 1950'erne (Hasse Andersen). Projektet er næsten afsluttet.

Islands statiske århundrede? – Almuens oplevelser af og indflydelse på forandringer i det 18. og 19. århundrede (Christina Folke Ax). Projektet støttes af Statens Humanistiske Forskningsråd. Projektet blev afsluttet i 2003.

Antisemitisme i Danmark i mellemkrigstiden og under anden verdenskrig i europæisk perspektiv, med særligt henblik på 1930'erne. Brydninger i den nationale og kulturelle selvforståelse (Sofie Lene Bak). Projektet blev afsluttet i 2003.

Social and business networks of merchants engaged in the Bergen trade in the 15th and 16th century (Mike Burkhardt).

Polakker og jøder. Polen 1918-1945. En lokalundersøgelse (Mogens Bak-Hansen).

En komparativ undersøgelse af årsagerne til pestens forsvinden fra Europa og Levanten i det 17. til 19. århundrede (Peter Christensen). Projektet støttes af Carlsbergfondet.

Statspatriotisme i det danske monarki 1780-1814 (Juliane Engelhardt).

Abens Ansigter. En videnskabshistorisk undersøgelse af palæoantropologiens teorier og deres formidling og reception i Danmark i det 20. århundrede (Anne Katrine Gjøløff). Projektet støttes af Statens Humanistiske Forskningsråd.

Udviklingen af lige rettigheder i Danmark – belyst via lovgivning og sagspraksis i husbond/tyende konflikter 1780-1925 (Anette Faye Jacobsen). Projektet støttes af Statens Humanistiske Forskningsråd og er netop afsluttet.

Det økologiske jordbrugs udvikling i Danmark fra 1970'ernes græsrodde til 1990'ernes professionalister (Nina K. Brandt Jacobsen).

En verden til forskel? Undersøgelser af sundhedsvæsenet og lægerne i Dansk Vestindien, 1755-1830 (Niklas Thode Jensen).

Det danske natursyn i perioden 1500-1850 (Trine Lassen).

Dansk-britiske relationer og USA 1947-1955 (Rasmus Mølgaard Mariager). Projektet blev afsluttet i 2003.

Masters and Paragons – Knowledge, discipline, and the meaning of scholastic mastery in medieval Europe c. 1050-1300 (Dannelse og uddannelse i højmiddelalderens Europa) (Mia Münster-Swendsen). Projektet støttes af Statens Humanistiske Forskningsråd.

Biologien som metafor. Biologiske begrebers anvendelse i politisk, historisk og psykologisk tænkning 1850-1900 (Jes Fabricius Møller). Projektet er afsluttet.

Antikkens kosmologi. Historisk undersøgelse med særlig vægt på romersk kultur og mentalitet, rituel adfærd og magi (Jesper Machholdt Rosenløv).

De marine ressourcer i Danmark mellem 1570 og 1720 (Maibritt Bager, gæsteforsker fra Syddansk Universitet i Esbjerg).

Det hinsides – et begrebs historie. 500 års opfattelser af et liv efter døden belyst ved danske kilder, 1500-2000 (Morten Fink-Jensen). Det drejer sig kort fortalt om at analysere udviklingen i forestillingerne om det hinsides fra reformationstiden til nutiden. Projektet, der er støttet af Carlsbergfondet og løber over tre år, er påbegyndt 1. januar 2003.

The Mycenaean palace economy in the light of the Near eastern palace economies in the 2nd mill. B.C. (Marie-Louise Bech Nosch). Projektet er støttet af Carlsbergfondet.

C.A. Heumann og fremskridtets grænser (Kasper Risbjerg Eskildsen).

En undersøgelse af “Euergesia” i Sortehavsregionen fra ca. 322 f. Kr. til slutningen af 3. århundrede e. Kr. Udviklingen af de samfundsmæssige strukturer i Sortehavets græske byer i hellenistisk-romersk tid (Trine Madsen). Projektet er finansieret af Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sortehavsstudier.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Anders Holm Rasmussen: Har været formand for ph.d.-bedømmelsesudvalget for faggruppe 4: Filosofi, pædagogik, retorik, religionshistorie, arkæologi, etnologi og historie.

Palle Roslyng-Jensen: Har været formand for bedømmelsesudvalget for Sofie Lene Bak's ph.d.-afhandling: “Studier i dansk antisemitisme 1930-1945. Brydninger i den nationale selvforståelse” og medlem af bedømmelsesudvalget for Claus Bundgård Christensens ph.d.-afhandling: “Den Sorte Børs. Krisekriminalitet i Danmark fra besættelsen til efterkrigstid 1939-1953.” Institut for Historie og Samfundsforhold, RUC.

Axel Bolvig: Har været faglig bedømmer af disputats ved Department of History, Central European University, Budapest.

Poul Villaume: Har været formand for disputats-bedømmelsesudvalget vedrørende ph.d. Mogens Pelts afhandling om de græsk-tysk-amerikanske relationer 1949-1974; forsvarehandlingen fandt sted den 20. juni 2003. Desuden formand for et adjunktur-bedømmelsesudvalg på instituttet og medlem af et lektorat-bedømmelsesudvalg på Engelsk Institut.

Udvalg og fonde

Esben Albrechtsen: Efor for Den Arnamagnæanske Stiftelse, bestyrelsesmedlem i Den danske Historiske Forening og Det danske Sprog- og Litteraturselskab samt medlem af

styregruppen for Diplomatarium Danicum (sammen med Karsten Friis-Jensen).

Carsten Due-Nielsen og Poul Villaume: Bestyrelsesmedlemmer i Selskabet for Samtidshistorisk Forskning.

Claus Bjørn: Været formand for Historisk Samfund, hvor Sidsel Eriksen er medlem af bestyrelsen.

Karl-Erik Frandsen: Formand for bestyrelsen for Helle Lindes Fond til studiet af Københavns historie, medlem af styrelsen for Internationales Zentrum i Tübingen samt koordinator for Socrates-programmet.

Ole Feldbæk: Medlem af Sonningfondens bestyrelse. Formand for Nationalbankens vejledende råd om tildeling af forskerlejligheder i dens ejendom, Nyhavn 18. Desuden har han været instituttets repræsentant i Orlogsmuseets bestyrelse og forretningsudvalg samt efor for Wimmers Legat.

Vincent Gabrielsen: Kasserer for Den danske historiske Forening, medlem af bestyrelsen for Landsdommer V. Gieses Legat og for Elisabeth Munksgaard Fonden samt medlem af styrelsen for Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sortehavsstudier.

Ole Hyldtoft: Medlem af bestyrelsen for den internationale bevaringsorganisation, TICCIH, formand for Dansk selskab for økonomisk og social historie og for Selskabet til bevaring af industrimiljøer. Desuden medlem af bestyrelsen for Dansk Teknologihistorisk Selskab, HITEK, Arbejdermuseet og Unibanks museum. Han er endvidere medlem af repræsentantskabet for Gasmuseet og for Center for Dansk Byhistorie.

Hans Kryger Larsen: Medlem af styrelsen for NHNA-projektet (Nordic Historical National Accounts).

Gunner Lind: Formand for Selskabet til Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. Koordinator af Netværk for Nordisk Historie i Tidlig Nyere Tid og formand for det eksterne forskningsudvalg for Statens Arkiver. Han er i 2003 blevet indvalgt i Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.

Niels Lund: Formand for Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning og tillige koordinator for de konferens-studerende i faget.

Jan Pedersen: Kasserer for Dansk Forening for Økonomisk og Social Historie og af SHF udpeget som medlem af bestyrelsen for Center for Registerforskning.

Benedicte Fønnesbech-Wulff: Instituttets repræsentant i styrelsen for Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum i Hørsholm og i repræsentantskabet for Museet på Kroppedal.

Henrik S. Nissen: Medlem af kommissionen til undersøgelse af Politiets Efterretningstjeneste (PET).

Inga Floto: Formand for Den danske Historiske Forening, hvis kasserer er Vincent Gabrielsen. Carsten Due-Nielsen er sammen med Anders Monrad Møller redaktør af Historisk Tidsskrift.

Inga Floto: Sammen med docent Yvonne Maria Werner, Lunds universitet og doktorandstipendiat Ann-Sofie Arvidsson, Stockholms Universitet arrangør af en heldags-session på den nordiske historikerkonference i Stockholm, august 2004 med temaet: Døden som Katharsis. Inden konferencen udkommer en antologi (i konferencens regi) med samme titel.

Tillidshverv

I begyndelsen af 2002 blev Karl-Erik Frandsen genvalgt som institutleder og Gunner Lind blev valgt til studieleder, mens Arne Søby Christensen blev eksamensleder.

Carsten Due-Nielsen: Medlem af Det Humanistiske Fakultetsråd og dettes Økonomiudvalg, medlem af universite-

tets Bladudvalg samt medlem af koordinationsudvalget vedr. Nord/Syd-forskning, KU.

Jan Pedersen: Har været koordinator for de ph.d.-studerende ved instituttet og repræsentant i styrelsen for den nationale Forskerskole for Historie, der ledes fra Aarhus Universitet. Han er tillige formand for instituttets forskningsudvalg.

Karl Christian Lammers: Medlem af styringsgruppen for fakultetets Forskningsfredage.

Anne Løkke: Medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd samt formand for instituttets biblioteksudvalg. Hun er desuden medlem af det eksterne forskningsudvalg for Statens Arkiver, medlem af det eksterne forskningsudvalg for Tøjhusmuseet og medlem af Kulturministeriets tilgængelighedsudvalg.

Dorthe Gert Simonsen: Deltaget i en arbejdsgruppe under SHF, der udarbejder rapport om forskningsfeltet "Omverden – individ, samfund, natur".

Formidling

Axel Bolvig: Kurateret en udstilling: 'Kalkmalerier som billedmedie' ved Danmarks grafiske museum, Brandts Klædefabrik og har til denne udstilling produceret en dvd "Kalkmaleriernes billedbibel".

Redaktionelle hverv

Ole Feldbæk og Carsten Due-Nielsen: Fortsat arbejdet med redigeringen af Dansk Udenrigspolitik Historie, bind 4, 5, og 6, samt arbejdet med planlægningen af et supplementsbind hertil om Dansk Udviklingsbistand.

Peter Fibiger Bang: Medlem af redaktionen af Den jyske Historiker.

Vincent Gabrielsen: Medlem af redaktionen for tidskriftet "Classica et Mediaevalia".

Axel Bolvig: Sammen med dr. Phillip Lindley, University of Leicester redigeret: "History and Images. Towards a New Iconology", Brepols Publishers. 19 bidrag, 432 sider.

Søren Ivarsson: Medlem af redaktionen på Copenhagen Journal of Asian Studies, som bliver udgivet af Asia Research Centre, Copenhagen Business School.

Gunner Lind: Medlem af redaktionen af Scandia.

Ole Hyldtoft: Redaktør for Systimes teknologihistoriske serie, og medlem af redaktionen af Fabrik og Bolig.

Jan Pedersen: Redaktør af "Fabrik og Bolig", udgivet af Selskabet til bevaring af industrimiljøer.

Karl Christian Lammers: Medlem af Editorial Board for tidsskriftet Contemporary European History, udg. af Cambridge University Press).

Poul Villaume: Dansk redaktør af "Scandinavian Journal of History".

Leif Littrup: Medlem af redaktionen af Acta Orientalia.

Kongresser og symposier

En stor del af instituttets medarbejdere var arrangører af og deltagere i det danske historikermøde, der blev afholdt på KUA i august.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Anders Holm Rasmussen: Medlem af styringsgruppen for forskernetværket BOMOS, som er et tværfagligt netværk til udforskningen af græsk-romersk religion. Netværket arrangerede i 2003 konferencen Resources and Manpower

in the Ancient Graeco-Roman Religions, som blev afholdt i maj måned på Aarhus Universitet.

Peter Fibiger Bang: Etableret et internationalt netværk til komparative studier af traditionelle imperiedannelser. De faste medlemmer udgøres af prof. C.A. Bayly (Cambridge), Kate Fleet (Skiliter Centre for Ottoman Studies, Cambridge), professor Greg Woolf, (University of St. Andrews, Skotland), professor Luuk de Ligt (Leiden), professor Metin Kunt (Sabanchi, Istanbul), professor Suraya Faroghi (München), professor Elio LoCascio (Napoli). I løbet af foråret vil der blive indsendt en ansøgning om støtte til The European Science Foundation.

PHOENIX er et stort EU-projekt, der ledes af professor Laurinda Abreu fra Universitetet i Evora, Portugal, med henblik på dannelsen af et europæisk netværk om sundheds-, social- og velfærdspolitik. Fra instituttet deltager en arbejdsgruppe bestående af Peter Christensen, Karl-Erik Frandsen, Anne Løkke og Sidsel Eriksen.

Nils Hybel: Arbejder sammen med Bjørn Poulsen, Aarhus Universitet, på projektet Vækst og tilbagegang – de danske ressourcer, ca. 1000-1550. Der er indgået kontrakt med forlaget Brill, Leiden, Holland om publicering af projektets resultater på engelsk senest 1. januar 2006.

Hædersgaver

Anne Løkke: Modtaget Einar Hansens Forskningsfonds store pris og Sebastian Olden-Jørgensen den tilsvarende lille pris, begge for fremragende forskning.

Peter Christensen: Kåret som "årets underviser" af de studerende.

Instituttleder Karl-Erik Frandsen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	29,5	5,0	34,5
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	3,1	3,8	6,9
TAP	7,4	0,1	7,5
Årsværk i alt	40,0	8,9	48,9
Løn	17.776,0	3.510,0	21.286,0
Frikøb mv.	18,0	30,0	48,0
Øvrige drift	877,0	1.257,0	2.134,0
Anskaffelser	747,0	73,0	821,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>19.418,0</i>	<i>4.870,0</i>	<i>24.288,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Albrechtsen, Esben Fischer; lektor.
Bang, Peter Fibiger; adjunkt.
Bjørn, Claus Ebbe; lektor.
Bolvig, Hans Aksel; professor.
Christensen, Arne Søby; lektor.
Due-Nielsen, Carsten; lektor.
Eriksen, Sidsel; adjunkt.
Feldbæk, Ole; professor.
Floto, E Inga; professor.

Fonnesbech-Wulff, Benedicte; undervisningsadjunkt.
Frandsen, Karl-Erik; lektor.
Gabrielsen, Vincent; professor.
Hybel, Nils; lektor.
Hyltoft, Ole; lektor.
Ivarsson, Søren; adjunkt.
Justesen, Ole Clemmen; lektor.
Kirchhoff, Hans; lektor.
Lammers, Karl Christian; lektor.
Larsen, Hans Kryger; lektor.
Lind, Gunner; professor.
Littrup, Leif; lektor.
Lund, Niels; professor.
Løkke, Anne; lektor.
Olden-Jørgensen, Sebastian; adjunkt.
Pedersen, Jan; lektor.
Pelt, Mogens; adjunkt.
Rasmussen, Anders Holm; lektor.
Roslyng-Jensen, Palle; lektor.
Simonsen, Dorthe Gert; adjunkt.
Vammen, Hans Nicolaj Møller; lektor.
Villaume, Poul; professor.
Ørsted, Peter; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Christensen, Peter; lektor.
Fink-Jensen, Morten; adjunkt.
Gradel, Itai Dan; lektor.
Johansen, Jens Christian Vesterskov; lektorvikar.
Lerdam, Henrik; forskningsadj.
Nissen, Henrik Sandø; lektor.
Nosch, Marie-Louise Bech; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Andersen, Hasse Lundgaard; ph.d.-stipendiat.
Burkhardt, Mike; ph.d.-stipendiat.
Engelhardt, Juliane; ph.d.-stipendiat.
Jacobsen, Nina Kirstine Brandt; ph.d.-stipendiat.
Lassen, Trine; ph.d.-stipendiat.
Münster-Svendsen, Mia; ph.d.-stipendiat.
Rosenløv, Jesper Machholdt; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Ax, Christina Folke; ph.d.-stipendiat.
Bak-Hansen, Mogens; ph.d.-stipendiat.
Eskildsen, Kasper Risbjerg; forskningsstip.
Gjerløff, Anne Katrine; ph.d.-stipendiat.
Jensen, Niklas Thode; ph.d.-stipendiat.
Madsen, Trine; ph.d.-stipendiat.
Lylloff, Kirsten; ph.d.-studerende.

Ph.d.-afhandlinger

Fink-Jensen, Morten: Fornuften under troens lydighed. Religion og videnskab i Danmark i de første hundrede år efter reformationen.
Holm, Adam: I opposition med fortiden. En teoretisk analyse af idegrundlaget bag mellemkrigstidens radikale konservatisme i Danmark.
Mariager, Rasmus Mølgaard: I tillid og varm sympati. Dansk-britiske forbindelser og USA 1945-1950-1955.
Møller, Jes Fabricius: Biologismer. Naturvidenskab og Politik ca. 1850-1930.

Fondsbevillinger*Carlsbergfondet*

- Krisen i den danske kongemagt (Anders Leegaard Knudsen) kr. 85.100.
- En komparativ historisk undersøgelse af flyvningens sociale og kulturelle betydning (Dorthe Gert Simonsen) kr. 11.200.
- Beskrivelse af adelens bestræbelser på at øge jurisdiktionen over egne undergivne 1450-1600 (Henrik Lerdam) kr. 72.300.
- Undersøgelser af udviklinger i hedensk mentalitet (Ittai Dan Gradel) kr. 468.800.
- C.A. Heumann og fremskridtes grænser (Kasper Risbjerg Eskildsen) kr. 593.100.
- Konference: "Resources and Manpower in Graeco-Roman Religions" (Anders Holm Rasmussen) kr. 40.000.
- Den mykenske paladsøkonomi og sammenligning med nærorientalske paladser økonomier (Marie-Louise Bech Nosch) kr. 408.400.
- Analyse af udviklingen i opfattelsen af det hinsides (Morten Fink-Jensen) kr. 827.500.
- Dansk Udenrigspolitisk Historie (Ole Feldbæk) kr. 795.100.
- En komparativ undersøgelse af årsagerne til pestens forsvinden fra Europa og Levanten i det 17.... (Peter Christensen) kr. 60.700.
- An investigation of euergesia in the Black Sea region from c.322 B.C. to the end of the third century A.D. – the development of societal structures in the cities of the Black Sea in the Hellenistic and Roman periods (Trine Madsen) kr. 1.230.000.

NOS-H Nordisk Samarb.nemnd for Humanistisk Forsk

- Den nordiske velfærdsmodel (Niels Finn Christiansen) kr. 237.300.

Professor Ludvig Wimmer og Hustrus Legat

- Indkøb af bøger (Anne Katrine Gjerløff) kr. 30.000.
- Bogudgivelse (Christina Folke Ax) kr. 20.000.
- Morten Fink-Jensen kr. 10.800.
- Niklas Thode Jensen 10.000 kr.

Professor Ludvig Wimmer og Hustrus Legat

- Bogudgivelse (Juliane Engelhardt) kr. 26.400.
- Bogudgivelse (Nina Kristine Brandt) kr. 18.000.

Statens Humanistiske Forskningsråd

- Afholdelse af "Dansk Historikermøde 2003". KU, august 2003 (Carsten Due-Nielsen) kr. 25.000.
- Aflastning SHF (Anne Løkke) kr. 40.000.
- Islands statistiske århundrede? (Christina Folke Ax) kr. 36.600.
- Slavernes sundhedsforhold i Dansk Vestindien i perioden ca. 1770-1848 (Niklas Thode Jensen) kr. 1.260.000.
- Konference: "Resources and Manpower in Graeco-Roman Religions" (Anders Holm Rasmussen) kr. 25.000.

Sygekassernes Helsefond

- Et studie i dansk alkoholpolitik (Sidsel Eriksen) kr. 53.000.

Publikationer

- Bang P.F.: Modernitetens Globalisering 1945-2002 – Afkoloniserings og globaliserings verdensbilleder mellem "civilisationernes kamp" og det globale "verdensstyre". Den Jyske Historiker Vol. 100, s. 21-52. 2003.
- Bang P.F.: et al (red.). Mellem Civilisationshistorie og Globalhistorie. Den Jyske Historiker Vol. 100, 2003, 111s. Werks, Århus 2003.
- Bang P.F.: Anmeldelse af: Cartledge et al.: Money, Labour and Land. The Anglo-Hellenics Review Nr. 26, 2002, s. 25-26. 2003.
- Bang P.F.: Thirty Years After Finley. The Classical Review Nr. 1, s. 151-153. 2003.
- Bang P.F.: Greek Economic Life. The Classical Review Nr. 1, s. 150-151. 2003.
- Bang P.F.: Rome and the Comparative Study of Tributary Empires. The Medieval History Journal Vol. 6.2 (special issue), s. 189-216. 2003.
- Bang P.F., Bayly C.A.: Introduction: Comparing Pre-Modern Empires. The Medieval History Journal Vol. 6.2 (special issue), s. 169-187. 2003.
- Bang P.F., Bayly C.A.: (eds.). Tributary Empires in History: Comparative Perspectives from antiquity to the Late Medieval. The Medieval History Journal Vol. 6.2 (special issue), 2003, 157s. Sage Publications, New Delhi, London, Thousand Oaks 2003.
- Bang P.F., Poulsen B.: Verdenshistorien er Verdens domstol. Den Jyske Historiker Vol. 100, s. 12-20. 2003.
- Bolvig A.: Introduction. i: History and Images. Towards a New Iconology s. xxiii – xxx. Phillip Lindley (red.). Brepols, Belgien 2003.
- Bolvig A.: Quantitative image analysis: the Painter of wooden shoes. i: History and Images. Towards a New Iconology s. 229-246. Phillip Lindley (red.). Brepols, Belgien 2003.
- Bolvig A.: Den ny billedbibel. 311 s. Politikens Forlag, København 2003.
- Bolvig A.: Danish Medieval Wall Paintings. i: Making Medieval Art s. 140-151. Phillip Lindley (red.). Shaun Tyas, Donington 2003.
- Bolvig A.: Reformation of what? Whose and Which Reformation is Exposed in Danish Wall-Paintings. i: The Archaeology of Reformation 1480-1580 s. 84-93. David Gaimster (red.), Roberta Gilschrist (red.). Maney, Leeds 2003.
- Bolvig A.: Dragt, magt og afmagt i danske kalkmalerier. i: Dragt og magt s. 170-189. Anne Hedeager Krag (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Bolvig A., Lindley P.: (red.). History and Images. Towards a New Iconology. 430s. Brepols, Belgien 2003.
- Burkhardt M.: Fremde im spätmittelalterlichen Deutschland – Die Reiseberichte eines unbekanntes Russen, des Kastiliens Pero Tafur und des Venezianers Andrea de' Franceschi im Vergleich. Concilium medii aevi 2003/6, s. 239-290. 2003.
- Christensen A.S.: Ammianus Marcellinus' beretning om Sortehavsegnene. i: På randen af det ukendte. Hvad græske og romerske forfattere kan berette om Sortehavsregionen i oldtiden. Danmarks grundforskningsfonds Center for Sortehavsstudier. Sortehavsstudier 1 s. 67-83. Tønnes Bekker-Nielsen (red.) og George Hinge (red.). Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Christensen P.: "In These Perilous Times": Plague and Plague Policies in Early Modern Denmark. Medical History 47, s. 413-450. 2003.

- Clemmensen N.: The Image of Britain in the Danish Constitutional Debate c. 1848-1870. i: Britain and Denmark. Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th centuries s. 39-59. Jørgen Sevaldsen (red.). Museum Tusulanum Press, København 2003.
- Due-Nielsen C.: The Beginning of a Beautiful Friendship: Denmark's Relations with Britain 1864-1914. i: Britain and Denmark: Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th centuries s. 171-197. Jørgen Sevaldsen (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Due-Nielsen C., Bjørn C.: Fra helstat til nationalstat 1864-1914. i: Fra helstat til nationalstat 1814-1914. Dansk Udenrigspolitik historie, bind 3 s. 536. Carsten Due-Nielsen, Ole Feldbæk, Nikolaj Petersen (red.). Danmarks Nationalleksikon, København 2003.
- Eskildsen K.R.: Hukommelse, forglemmelse, dannelse. Rubicon 11,2, s. 58-69. 2003.
- Fink-Jensen M.: Hvad var moderne ved tidlig moderne tid? En kort introduktion til opfattelsen af perioden ca. 1500-1800. HIST – Tidsskrift for historiestuderende Maj 2003, nr. 35, s. 12-14. 2003.
- Fink-Jensen M.: Anatomi for læger og teologer. Om det dobbelte formål med undervisningen i anatomi ved Københavns Universitet efter reformationen i 1536, samt spørgsmålet om de offentlige dissektioners indførelse. Bibliotek for læger 195/4, s. 308-320. 2003.
- Fink-Jensen M.: Forskningen og Forsynet. Religion og videnskab i det efterreformatoriske Danmark. Fortid og Nutid December 2003/4, s. 263-282. 2003.
- Fink-Jensen M.: Kundsskabens verden. Anmeldelse af Charlotte Appel: Læsning og Bogmarked i 1600-tallets Danmark I-II, København 2001. 1066 – Tidsskrift for Historie 33. årg. nr. 4, s. 35-37. 2003.
- Floto I.: En moderne død. Guillotinen og fremkomsten af en moderne dødsopfattelse. Scandia 2003:1, s. 55-74. 2003.
- Floto I.: Anmeldelse af Jon A.P. Gissel: Den indtrængende Forstaaelse. Historisk Tidsskrift 2003:2, s. 161-169. 2003.
- Frandsen K-E.: Pesten på Amager 1711. Siden Saxo 2, 20. årgang 2003, s. 22-28. 2003.
- Frandsen K-E.: (red.). Da Østdanmark blev til Sydsverige. Otte studier i dansk-svenske relationer i 1600-tallet. 147s. Skippershoved, Ebeltoft 2003.
- Frandsen K-E.: Da Østdanmark blev til Sydsverige 1645-1720. En oversigt over den politiske baggrund og historikernes vurdering af den. i: Da Østdanmark blev til Sydsverige. Otte studier i dansk-svenske relationer i 1600-tallet s. 11-21. Karl-Erik Frandsen, Jens Christian Vester-skov Johansen (red.). Skippershoved, Ebeltoft 2003.
- Gemzell C-A.: The Welfare State: Britain and Denmark. i: Britain and Denmark: Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th centuries s. 123-143. Jørgen Sevaldsen (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Helstrup S.: Da Danmark sagde nej. i: Besættelsen – hvad nu hvis? s. 11-29. Jacob Sørensen (red.). Høst & Søn, København 2003.
- Hybel N.: Danmark i Europa 750-1300. 286 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Hyltdoft O.: Den anden industrielle revolution – I forskningen og i Danmark. Den Jyske Historiker Nr. 102-103, december 2003, s. 18-47. 2003.
- Johansen J.C.V.: Regest over Rettetingets domme 1537-1660. i: Kongens Retterting 1537-1660 I-II s. 3-898. Ditlev Tamm (red.). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, København 2003.
- Johansen J.C.V.: Courts of Law and Judges in Early Modern Denmark. i: Justiz=Justice=Justicia? Rahmenbedingungen von Steafjustiz s. 89-99. Harriet Rudolph (red.) og Helga Schnabel-Schüle (red.). Kliomedia, Trier 2003.
- Johansen J.C.V.: Broder Cadfael og Søster Fidelma. Den historiske krimiserie: oplysning og underholdning. Bogens verden. Tidsskrift for kultur og historie 85, s. 28-32. 2003.
- Justesen O.: The negotiations for peace in the Gold Coast 1826 to 1831. Transactions of the historical society of Ghana New series, no.4 and 5, 2000-2001, s. 1-54. 2003.
- Lammers K.C.: Der Geist steht rechts. Det nye højre, højrepopulisme og højreekstremisme i Tyskland og Østrig. i: Demokrati mellem fortid og fremtid s. 297-309. Claus Bryld, Søren Hein Rasmussen (red.). Tiderne Skifter, København 2003.
- Lammers K.C.: Nazismens epoke. Førerstat, Volksgemeinschaft og racekrig. 544 s. Schönberg, København 2003.
- Lind G.: Databasen "Rettertingets Dombøger". i: Kongens Retterting 1537-1660 s. 15-20. Ditlev Tamm (red.). DJØF, København 2003.
- Lind G.: Europæiseringer i middelalderen og nyere tid. En komparativ analyse med Norden i fokus. Historisk Tidsskrift 103:1, 2003, s. 1-52. 2003.
- Littrup L.: Ming-Dynastie. i: Das grosse China-Lexikon s. 502-505. Brunhild Staiger et al. (red.). Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2003.
- Lund N.: If they neglect military service, they shall emend to the king – The Scutage in Danish Charters and Laws. i: Maritime Warfare in Northern Europe. Technology, organisation, logistics and administration 500 BC-AD 1500 s. 271-275. Anne Nørgård Jørgensen et al (red.). The National Museum of Denmark, København 2003.
- Lund N.: Tankernes klædedragt: om skriftlige opgaver i historie. 51 s. Institut for Historie, København 2003.
- Madsen T.: Amnestien i Athen 402 f.kr. Kommentarer til juridiske spidsfindigheder og det evige spørgsmål om religion og politik. 1066 – Tidsskrift for Historie 33/3, s. 3-12. 2003.
- Mariager R.M.: Ambitions and Economic Realities: Anglo-Danish Relations and the US in the Early Cold War. i: Britain and Denmark: Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th centuries s. 535-573. Jørgen Sevaldsen (red.). Museum Tusulanum Press, København 2003.
- Münster-Swendsen M.: Moderniteten i Middelalderen – Middelalderen i Moderniteten. 1066 – Tidsskrift for Historie 2003/4, s. 20-28. 2003.
- Olden-Jørgensen S.: Prinsessen og det hele kongerige. Christian IX og det glücksborgske kongehus. 221 s. G.E.C. Gads Forlag, København 2003.
- Olden-Jørgensen S.: Johann Damgaard: Alithia. Et dansk fyrstespejl til Christian IV, udgivet med indledning og noter af Sebastian Olden-Jørgensen. 109s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Pelt M.: Kong Konstantin og det græske oberststyre. Historisk Tidsskrift 103/1, s. 161-194. 2003.
- Roslyng-Jensen P.: Fra kold krig til ny verdensorden. 247 s. Gyldendal, København 2003.
- Simonsen D.G.: Tegnets tid. Fortid, historie og historicitet

- efter den sproglige vending. 267 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Simonsen D.G.: "Den sproglige vending – en introduktion". i: Kompendium til Historieteori 2003 s. 213-221. Anders Holm Rasmussen (red.). Institut for Historie, København 2003.
- Tiemroth J.H.: Dæmonernes dans eller digt og virkelighed. Den svenske digter August Strindberg og de mange Hansen'er i Københavns nordlige omegn. Lyngby-bogen 2002, s. 30-50. 2003.
- Villaume P.: Leaning on England: Danish Cold War Alliance Policies in the 1950's between Great Britain and the United States. i: Britain and Denmark: Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th centuries s. 575-593. Jørgen Sevaldsen (red.). Museum Tusulanum Press, København 2003.
- Villaume P.: Arkivadgang og demokrati. Magasinet Humaniora 2003/4, s. 14-17. 2003.
- Villaume P.: Arkivadgang og demokrati. Noter. Historielærerforeningen for gymnasiet og HF 2003/158, s. 46-49. 2003.
- Villaume P.: Refleks(ion)er fra den kolde krig. Arbejderhistorie 2003/1, s. 48-51. 2003.
- Villaume P.: 150% allieret? i: USA-Europa – fjender i fællesskab? s. 178-190. Clement Behrendt Kjersgaard (red.). Ræson & Forlaget Halfdan, København 2003.
- Villaume P.: "Tying Greece to the West", II. Historisk Tidsskrift 2003/2, s. 228-241. 2003.
- Ørsted P.: Romere og Germanere. Sejrens Triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium. 58 s. Nationalmuseet i København, København 2003.

Studienævnet for Historie

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lærerrepræsentanterne Esben Albrechtsen (vicestudieleder), Karl Christian Lammers og Gunner Lind (studienævnets formand, studieleder), samt af studenterrepræsentanterne Anne Mette Bugge Hansen (studienævnets næstformand), Jens Mandrup Rasmussen og Søren Westerberg. Kontorfuldmægtig Annie Lumbye og overassistent Anette Ellingsgaard har deltaget i møderne som referenter.

Beretning

Undervisningsaktiviteterne er forløbet uden de større ændringer fra tidligere år, bortset fra de små ændringer, der har fulgt af den ny studieordning på grundfaget (se neden-

for). I løbet af året er der gennemført de første videreuddannelsesforløb for undervisere, baseret på tillægsaftalen til universitetets resultatkontrakt.

I årets løb har nævnet vedtaget en ny ordning for undervisningen i Litteratursøgning og Informationshåndtering, hvilket har medført konsekvensændringer i ordningen for andre dele af grundfaget.

Nævnet har afholdt to konferencer, en med repræsentanter for aftagerne og en intern, som forberedelse til arbejdet med de nye studieordninger, der skal træde i kraft 2005. Repræsentanter for nævnet har deltaget i fakultetets kompetenceprojekt.

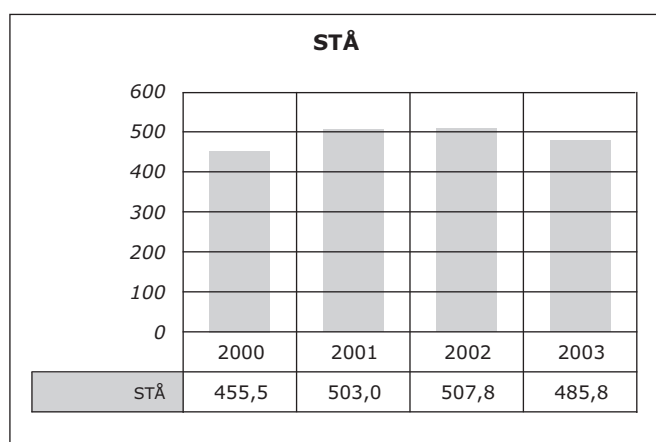
På nævnets initiativ, og delvist finansieret af midler fra tillægsaftalen, er der påbegyndt indretning af nye, it-baserede studiepladser i tilknytning til institutbiblioteket.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder								
	Historie	Klassisk filologi	Film/-medier	Eur.etnolog	Slavisk	Øvrig hum.	Andre fakulteter	Merit-overført	I alt
Historie	442,3	7,3	6,0	5,8	5,5	57,5	11,4	22,1	557,8
Dansk	5,3								
Spansk	3,5								
Religion	3,3								
Filosofi	3,3								
Italiensk	2,8								
Øvrig humaniora	13,0								
Naturvidenskab	1,0								
Meritstuderende	7,0								
Gæstestuderende	4,5								
I alt	485,8								
Åben uddannelse	29,8								

STÅ 2000-2003

Studieleder Gunner Lind

Institut for Arkæologi og Etnologi

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, mag.art. Annette Rathje.

Institutbestyrelsen består af institutleder samt viceinstitutleder lektor, dr.phil Ulla Lund Hansen, lektor, dr.phil Thomas Højrup, kontorfuldmægtig Hanne Clausen (TAP) og Pernille Pantmann (studerende).

Organisation

Instituttet omfatter fire fag: forhistorisk arkæologi, klassisk arkæologi, europæisk etnologi og almen etnologi.

Adresse

Vandkunsten 5
1467 København K
Telefon 35 32 41 00
Fax 35 32 41 05
arketnoinst@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/iae

Institutlederens årsberetning

Konsistorium har i december 2003 besluttet at sammenlægge Arkæologi og Etnologi med Institut for Historie og Institut for Græsk og Latin.

Forskningsvirksomhed

Instituttets fag beskæftiger sig med den teoretiske, metodiske og historiske udforskning af kultur-, samfunds- og statsformer fra de tidligste jægere til nutiden. Instituttets forskere arbejder med udvikling af kulturteori, herunder den materielle dimension. De enkelte forskere er engagerede i forskellige forskningsprojekter og netværk.

Stenalder (Nordeuropa & Grønland)

Danmark. Mesolitisk grave; Revision af Jægerstenalderens kronologi; Udgravning af senglaciale boplads; Præboreale elgfund (E. Brinch Petersen).

Stenalderbebyggelse i Disko Bugt, Grønland (J. Fog Jensen, E. Brinch Petersen).

Teknologiske traditioner i de Palæo-eskimoiske kulturgrupper i Østarkt. Ph.d.-projekt (M. Sørensen).

Bulgarien. Kobberalderbebyggelserne ved Telish, Liga og Ezero (K. Randsborg, m.fl., lederskab).

Bronze- & Jernalder (primært i det nordlige Europa)

Europa. Bronzealdergrave: fysisk antropologi, kulturel identitet, socialstruktur; samfundsudvikling i Europa og Middelhavet; Oldtidens kamp-, krigs- og samfundsformer; Bronzealderens deponeringsfund (K. Randsborg).

Bebyggelsesudvikling og landskabsudnyttelse på Sjælland. Delprojekt under tværvidevidenskabeligt projekt "Fortid og Flora" (U. Lund Hansen).

Bosættelsesformer, bebyggelsesmønstre og landskabsudnyttelse i førromersk jernalder i Vestjylland. Herunder ud-

gravning af befæstet boplads af Borremosetype ved Lyngsmose i samarbejde med Palle Eriksen, Ringkøbing Museum (P.O. Rindel).

Publikation af den sydpolske Jakuszowice-boplads (samarbejde med Universitetet i Krakow). Publikation af Vorbasse-gravpladsen, Jylland, og dens europæiske perspektiv. Yngre romersk jernalder i Nord- og Mellemeuropa: Limes og den europæiske elite. Øresund – Barriär eller Bro (NOSH-projekt med Lunds universitet) (U. Lund Hansen og P.O. Rindel).

Dansk jern. Relationen mellem Danmarks forhistoriske jernproduktion og forekomsten af myremalm (H. Lyngstrøm).

Oldtidens ikonografi. Et studie af dragten i yngre jernalder baseret på ikonografisk materiale. Ph.d.-projekt (U. Mannering).

Bolivia: De tidlige stater. Danida-projekt (K. Randsborg).

Den klassiske Verden

Cypern. Publikationsforberedelse af udgravninger af en beboelse fra hellenistisk-romersk tid ved Aradippou; Politiske, kulturelle, etniske, religiøse og sociale forhold på Cypern fra det sene 6. årh. f. Kr. til det 2. årh. e. Kr. (L. Wriedt Sørensen, K.W. Jacobsen, J. Fejfer).

Italien. Arkaisk topografi, kult- og boligformer samt publikationsforberedelse af fundmaterialet fra Ficana-udgravningen (A. Rathje).

Italien. Kultur møder og orientalisering-processen i Mellemitalien i jernalderen (A. Rathje).

Det Romerske Imperium og Sydskandinavien – Den Nordgermanske forbindelse: Militærpolitiske relationer fra markomannerkrigene til den nordvestlige limes fald. Ph.d.-projekt (T. Grane).

Grækenland. Bebyggelses- og samfundsudviklingen på Kephallénia; Ukraine. Senantikke gravfelter mv. på Krim (K. Randsborg).

Ægypten. Dragter fra Mons Claudianus – form, anvendelse, brugspor og reparationer (U. Mannering).

Middelalderen (Europa mv.)

Grønland. Den norrøne bosætning i Grønland: Handel og kommunikation i Nordatlanten. Ph.d.-projekt (D. Veien Christiansen).

Danmark: Bastrup-komplekset og korstogstiden i Europa (K. Randsborg).

Ukraine. Suvorovo: Steppen fra kobberalderen til kollektivbruget. Udgravninger og surveys. EU-projekt, lederskab (K. Randsborg).

Rusland. Alaborg, vikingetids centralbebyggelse ved Ladoga. EU-projekt m.m., lederskab (K. Randsborg).

Danmark. Københavns topografiske udvikling indtil 1550. Ph.d.-projekt (H. Fabricius).

Maritim arkæologi og etnologi

Europa. Studier af skrogform og bordfacon i klinkbyggede fartøjer (T. Højrup).

Kystfiskerne i Tranquebar, Indien (E. Fihl).

Kulturelle former, deres sameksistens, modsætninger og forandring fra 1500 til i dag

Pluralismens (mis)gerninger. Bidrag til multikulturalismens Genealogi (S. Christensen).

Kontinuitet og forandring i det nordatlantiske kulturom-

råde; Europa. Kulturens nationalisering; Danmark. Økotypen i det førindustrielle bondesamfund (B. Stoklund).

Danmark. Natursyn og naturhistoriens kulturhistorie, 1700-1850 (S. Mellempgaard).

Islams forskellige stemmer – et feltarbejdbaseret forskningsprojekt om sammenhænge mellem islam, stat og demokrati på Java. Ph.d.-projekt (K. Morville).

Danmark. Undersøgelser af betydninger af begreberne: folk, fædreland, statsborgerskab, historie og landskab i den patriotiske og nationale diskurs og særligt brydningen mellem disse (T. Damsholt).

Danmark. Undersøgelser over en dansk region, Sallingland, i 16-1700-tallet (J. Møllgaard).

Skandinavien. Projektleder for SHF-projektet "Livsformer og Velfærdsstat ved en korsvej?" (T. Højrup).

Danmark. En kulturhistorisk og kulturteoretisk diskussion af muligheden for at udvikle en almen embedslivsform. Ph.d.-projekt under: LoV-projektet (D. Vejen Hansen).

En udforskning af muligheder og begrænsninger for somaliske kulturformer i og deres anerkendelse af den danske velfærdsstat. Ph.d.-projekt (T. Kallehave).

Biografi og subjektivitet (L. Otto).

Det 20. århundredes sundhedspolitik; Epidemier, viden og politik (L. Otto).

Kultur møder og fællesskaber. Projekt under det tværrådslige program "Kultur mødet" (T. Damsholt).

Kina. Islamic Stranger – The Urban Hui in Beijing. Ph.d.-projekt (B. Garberg).

Studiemønstre og studieforløb ved Det Humanistiske Fakultet (T. Damsholt).

Bénin. Dahomey-riget mv. og Europa. Danida-projekt, lederskab (K. Randsborg).

Ghana. Det tidlige agerbrug, de afrikanske riger og Europa. Danida-projekt, lederskab (K. Randsborg).

Genstandene fra O. Worms Samling og deres fortolkningshistorie. Ph.d.-projekt (C. Mordhorst).

Kulturhistorisk teoriudvikling, metode, samt forskningshistorie

Arkæologisk teori og historik (K. Randsborg).

Antikken genopdaget (A. Rathje og J. Fejfer).

Etruskerne fra renaissance til i dag (A. Rathje).

Forsknings- og publikationsprojekt omkring statsformer og livsformer (T. Højrup).

Engagement i arbejdet? – En etnologisk undersøgelse af danske praktiserende læger 1950-2000. Ph.d.-projekt (A. Jespersen).

Studier i Hegels kulturteori (J. Møllgaard).

Kosmopolitisme, menneskerettigheder og forskelspolitik; Først orden, så lov: et studie af Singapores regeringsform (S. Christensen).

Humanistisk sundhedsforskning. Under Center for sundhed, menneske og kultur, Aarhus Universitet (L. Otto).

Materielle kulturstudier (i samarbejde med Danmarks Pædagogiske Universitet, Syddansk Universitet og Lunds universitet): Videnskabshistoriske museer: Institutioner for læring eller templer for refleksion. Et etnografisk dokumentationsprojekt (L. Otto).

Udvikling af analytiske redskaber til studiet af subjektiveringsprocesser og diskursive transformationer (T. Damsholt).

Oversigt over etnologiens fagtradition og aktuelle pro-

blemstillinger (T. Damsholt, S. Mellempgaard, S. Christensen).

Det etnologiske studium af materiel kultur (B. Stoklund).

Dansk oversøisk koloni-, rejse- og ekspeditionsvirksomhed fra år 1600

Kosmologiske strategier og mental geografi hos danske opdagelsesrejsende i Pamir og Turkestan i slutningen af det 19. århundrede (E. Fihl).

Danske relationer i fortid og nutid til Tranquebar i Sydindien (E. Fihl).

Europæiske og danske stationer i Vestafrika (K. Randsborg).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

E. Fihl: Professoransættelse, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

U. Lund Hansen og Erik Brinch Hansen: Lektorbedømmelse, Københavns Universitet.

K. Randsborg: Professorat, Helsinki.

Udvalg og fonde

Christian og Emma Blinkenbergs Rejselegat (A. Rathje, U. Lund Hansen, L. Wriedt Sørensen).

Elisabeth Munksgaard Fonden (K. Randsborg).

Ingeniør Svend G. Fiedler og hustrus Legat (U. Lund Hansen, A. Rathje).

Japetus Steenstrups Legat (E. Brinch Petersen).

Kazimierz Salewicz og hustrus Legat; Aage Rothenborgs legat (U. Lund Hansen).

Tillidshverv

E. Fihl: Medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd; Udvalg vedrørende Danmark i en internationaliseret verden; Kontaktudvalget for dansk indvandrerforskning; Programkomiteen For Større Tværgående Forskergrupper, Forskningsstyrelsen; styrelsen for Nordisk Institut for Asienstudier (NIAS); bestyrelsen for Dansk Folkemindesamling; Det eksterne Forskningsudvalg ved Nationalmuseet; censorkorpset for Etnografi og Socialantropologi, Aarhus Universitet; censorkorpset for Antropologi, Københavns Universitet.

U. Lund Hansen: Formand for The International Advisory Council, Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter. Nordisk Ministerråd, projektevaluering. Medlem af UVVU. Censorkorpset for Forhistorisk Arkæologi. Tøjhusmuseets Forskningsudvalg. Det Arkæologiske Råd; repræsentantskabet på Kvoppedal Museum.

T. Højrup: I bestyrelsen for skibsbevaringsfonden under Kulturministeriet; Rådet for nyere tids kulturhistorie i Kulturarvsstyrelsen.

H. Lyngstrøm: I bestyrelsen for Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter, Lejre.

S. Mellempgaard og L. Otto: Medlem af censorkorpset for den sundhedsvidenskabelige supplerings- og kandidatuddannelse ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, SDU.

K. Randsborg: HumFak (suppleant). The Research Committee, The Archaeological Institute of the Peoples' Republic, China (Beijing). Honorary Fellow, Society of Antiquari-

es, Scotland. The Advisory Council, The Butrint Project, Albania. Censorkorpset for Forhistorisk Arkæologi.

A. Rathje: I bestyrelsen for Det Danske Institut i Athen; Censorkorpset for Klassisk arkæologi; Konsulent, Det Norske Forskningsråd.

Formidling

Instituttet deltog i Kulturnatten med forelæsningsarrangementet "Sandhed bag myterne i klassisk arkæologi" (K. Winther Jacobsen og A. Rathje).

Redaktionelle hverv

T. Damsholt: *Ethnologia Scandinavica*.

U. Lund Hansen: *Studien zur Sachsenforschung; Archaeologica Bulgarica*.

S. Mellempgaard, T. Højrup, B. Stoklund: *Etnologiske Studier*.

L. Otto: *Folk og Kultur. Årbog for dansk etnologi og folkemindevidenskab*.

E. Brinch Petersen: *Journal of Danish Archaeology*.

K. Randsborg, hovedredaktør: *Acta Archaeologica. Acta Archaeologica Supplementa. Arkæologiske Studier. Arkæologiske Skrifter. Journal of Nordic Archaeological Science. Archaeologica Islandica*.

A. Rathje: *Acta Hyperborea*.

B. Stoklund: *Ethnologia Europaea*.

B. Storgaard: *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie. Nordiske Fortidsminder*.

Kongresser og symposier

U. Lund Hansena: Arrangør af "Limeskongres", Ungarn. "Sortemuld" – symposium, Bornholm.

L. Otto, S. Christensen og T. Højrup: Arrangører af "Den 29. Nordiske Etnolog- og Folkloristkongres", maj 2003.

E- Brinch Petersen og P.O. Rindel: Arrangører af "Neolitiseringsseminar", 24.11.2003.

K. Randsborg: Arrangør af "Strukturen Souterraine", Cotonou (international conference Bénin).

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Gæsteforskere

M. Biborski, P. Kaczanowski, A. Bitru-Wroblewska, W. Wroblewski, Polen.

Chris Meiklejohn, Canada.

Forskningsophold i udlandet

S. Christensen: Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, januar-marts 2003.

Netværk

T. Damsholt og S. Mellempgaard: Statens Humanistiske Forskningsråds netværk: Det multikulturelle Danmark i 1660-1814.

T. Damsholt: Satsningsområdet: Religion i det 21. århundrede.

E. Fihl: Forum for Nordisk Centralasiensforskning. European Society for Central Asian Studies. Nordic Association for South Asian Studies. European Association of Social Anthropologists. The Carlsberg Foundation's Nomad Research Project. Netværk for kulturanalyse i Danmark, SSF.

U. Lund Hansen: Arbeitsgemeinschaft für Sachsenfor-

schung. Forschungsministeriets "Rådgivende gruppe vedrørende miljø og bæredygtig udvikling", EU's 5. ramme-program. Association Française pour L'Archéologie du Verre. Forskningsamarbejde med Universitet Jagiellonski, Institut Archeologii, Krakow, Polen, Kulturarvsstyrelsen: Sorte Muld-projektet, Haderslev Museum: Østergård-projektet, Aalborg Museum: Sejflod-projektet.

U. Lund Hansen og K. Randsborg: Korresponderende medlem af Deutsches Archäologisches Institut.

U. Lund Hansen og P.O. Rindel: Samarbejde med Lunds universitet, Riksantikvarieämbetets UV-Syd, Kulturarvsstyrelsen og div. museer: NOS-H-netværk: Öresund – barriär eller bro?

T. Højrup: Arbeitskreis Volkskunde und Kulturwissenschaften.

T. Højrup, T. Kallehave: "Indvandrere og flygtninge i Øresundsregionen", samarbejde med IMER i Malmø, Etnologi ved Lunds universitet.

J. Fog Jensen: Grønlandsk-dansk stenaldernetværk, samarbejde med Claus Andreasen, Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet).

U. Manner: Textilprojekt Mons Claudianus, samarbejde med Lise Bender Jørgensen, Vitenskapsmuseet, Institutt for Arkeologi og Kulturhistorie, Trondheim.

S. Mellempgaard: Nationalt netværk for kulturforskning og kulturanalyse.

L. Otto: Netværk Materielle Kulturstudier.

L. Otto, T. Højrup: Center for Sundhed, Menneske, Kultur. Tværfagligt forskningsnetværk.

K. Randsborg: Socrates. Tempus. Nordplus. BDArch, West African Archaeological Network. Gudme-gruppen.

E. Brinch Petersen: Forskningsmæssigt samarbejde med Zoologisk Museum, Kim Aaris-Sørensen; Sydsjællands Museum, Kell Møller Hansen; University of Winnipeg, CA, Chris Meiklejohn; University of Madison-Wisconsin, D.T. Price.

A. Rathje: Istituto nazionale di studi etruschi ed italici, Firenze; Accordia Research Institute, London.

A. Rathje, J. Fejfer, T. Damsholt: Novo netværk: Antikken genopdaget.

P.O. Rindel: Forskningsmæssigt samarbejde med Palle Eriksen, Ringkøbing Museum og Svend Aage Knudsen, Museet på Sønderkov og Bo Ejstrud, SDU.

L. Wriedt Sørensen og A. Rathje: Samarbejde med Lunds universitet: Klassiska Institutionen.

Instituteder Annette Rathje

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	16,2	0,8	17,0
DVIP	0,0	0,1	0,2
STIP	2,1	3,1	5,2
TAP	4,4	0,7	5,1
Årsværk i alt	22,7	4,7	27,5
Løn	9.026,0	1.434,0	10.459,0
Frikøb mv.	7,0	42,0	49,0
Øvrige drift	592,0	1.265,0	1.857,0
Anskaffelser	323,0	392,0	715,0
Bruttototal t.kr.	9.947,0	3.133,0	13.079,0

Stab*VIP Internt finansieret*

Andersson, Vibeke; amanuensis.
 Christensen, Søren; lektor.
 Damsholt, Kirstine; lektor.
 Fihl, Esther Marie; lektor.
 Hansen, Ulla Lund; lektor.
 Højrup, Thomas; lektor.
 Lyngstrøm, Henriette Syrach; adjunkt.
 Melchior, Alison M Frazer Riegels; amanuensis.
 Mellemgaard, Signe; lektor.
 Otto, Lene; lektor.
 Petersen, Erik Brinch; lektor.
 Rasmussen, Marie Klara Sandberg; amanuensis.
 Randsborg, Klavs; professor med særlige opgaver.
 Rathje, Annette; lektor.
 Rindel, Per Ole; adjunkt.
 Sørensen, Lone Wriedt; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Andersen, Signe; forskningsass.
 Carstens, Anne Marie; adjunkt.
 Jacobsen, Kristina Winther; amanuensis/adjunktvikar.

STIP Internt finansieret

Garberg, Bjørn; ph.d.-stipendiat.
 Jespersen, Astrid Pernille; ph.d.-stipendiat.
 Morville, Kristian; ph.d.-stipendiat.
 Nielsen, Tina Charlotte Kallehave; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Fabricius, Kit; ph.d.-stipendiat.
 Grane, Thomas; ph.d.-stipendiat.
 Hansen, Dorthe Vejen; ph.d.-stipendiat.
 Jensen, Jens Fog; kand.stip.
 Mannering, Ulla; ph.d.-stipendiat.
 Olsen, Hanne Fabricius Kleinitz; ph.d.-stipendiat.

Fondsbevillinger*Aarhus Universitet*

– Kulturmøder og Fællesskaber – frikøb Tine Damsholt (Tine Damsholt) kr. 196.900.

Carlsbergfondet

– Politik og kultur i det sydvestlige Lilleasien og hellenistisk tid (Anne Marie Carstens) kr. 447.200.
 – Afslutning af "Pontecagnao projekt" (Birgit Tang) kr. 471.600.
 – Grøntoft-publikationen (Per Ole Rindel) kr. 9.000.

ESF European Science Foundation

– Ancient Textiles: production, craft and society (Ulla Mannering) kr. 66.300.

Forskningsstyrelsen

– Aflastning efterårssemestret 2002 (Esther Fihl) kr. 45.000.

FUR Undervisningsmin., Forskeruddannelsesrådet

– Kontaktperson for ph.d.-stipendiat Martin Christian Hugo Skrydstrup (Klavs Randsborg) kr. 75.000.

NOS-H Nordisk Samarb.nemnd for Humanistisk Forsk

– Øresund – barriär eller bro? (Anne Nørgaard Jørgensen/John Pind) kr. 39.600.
 – Øresund – barriär eller bro? (Per Ole Rindel/Ulla Lund Hansen) kr. 75.300.

Novo Nordisk Fonden

– Widewelt og antikken (Annette Rathje) kr. 30.300.

Københavns Universitets Almene Fond

– Afholdelse af workshop (Annette Rathje) kr. 10.000.

Politiken-Fonden

– Afholdelse af workshop (Annette Rathje) kr. 15.000.

Statens Humanistiske Forskningsråd

– Det Romerske Imperium og Sydskandinavien – Den Nordgermanske forbindelse: Militærpolitiske relationer fra markomanerkrigene til den nordvestlige limes' fald (Thomas Grane) kr. 1.260.000.

Stiftelsen Einar Hansens Forskningsfond

– Samarbejde mellem Københavns Universitet og Lunds universitet (Ulla Lund Hansen) kr. 10.500.

Videnskabsrådet

– Offentlige roller – personlig status (Annette Rathje) kr. 68.500.

Publikationer

Andersen L.O., Bak-Jensen S., Otto L., Söderqvist T.: Posthume forsvar og historiske angreb. Medicinhistorie mellem fortid og fremtid. Bibliotek for Læger Årgang 195, hæfte 4, s. 231-234. 2003.
 Bernild O.: Om velfærdsstatens udvikling efter Hegel. 1. Teorihistoriske dimensioner af statsbegrebet. hum.ku.dk/iae/etnologi/asp/forskning/papirer/87-91366-01-1.pdf 2003.
 Bernild O.: Om velfærdsstatens udvikling efter Hegel. 2. Hegels udviklings- og socialteori. www.hum.ku.dk/iaes. 2002.
 Bernild O.: Praxis og arbejde/poiesis, stænder – fra Aristoteles til Hegel, Marx og Habermas – og om livsformsbegrebet. 2003.
 Christensen S.: Asiatiske værdier mellem vestlig og østlig idehistorie. Politologiske Studier 6. årgang, nr. 1, s. 57-67. 2003.
 Christensen S.: Suverænitet og socialhygiejne. Nogle teser om høflighed og anden anstændighed i Singapore. i: Mellemværender. Festskrift til Lars-Henrik Schmidt s. 337-345. L.G. Hammershøj, H.D. Jensen, G.S. Larsen (red.). Danmarks pædagogiske Universitets Forlag, København 2003.
 Damsholt T.: Grundtvig og de ansvarlige borgere. Centrum för Danmarksstudier 1, i: Grundtvig – Nycklen til det danska s. 38-59. Hanne Sanders og Ole Vind (red.). Makadam Förlag, Lund, Göteborg, Stockholm 2003.
 Damsholt T., Hedeager A.K.: (red.). "Tarvelighed og borgerdyd". Den patriotiske dragt i 1790'ernes København. S. 190-203. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
 Eriksen P., Rindel P.O., Robinson D.E., Pedersen L.H.: Eine befestigte Siedlung der jüngerer vorrömischen Ei-

- senzeit bei Lyngmose. Ein neuentdeckte Anlage vom Typ Borremose in Jütland, Dänemark. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 33, s. 123-143. 2003.
- Fabricius H.: *Vandkunsten*. Skalk 1, s. 28-31. 2003.
- Fejfer J.: The Restoration and Display of Classical Sculpture in English Country Houses. A Case of Dependence. i: *History of Restoration of Ancient Stone Sculptures* s. 87-104. J. Burnet Grossman, J. Podany, M. True (eds.). 2003.
- Fejfer J.: Sculpture in Roman Cyprus. *Apollo The International Magazine of the Arts* July, s. 15-22. 2003.
- Fejfer J.: Wiedewelt Winckelmann and Atiquity. *Acta Hyperborea* 10, i: *Rediscovery of Antiquity. The Role of the Artist* s. 85-89. J. Fejfer, T. Fischer-Hansen, A. Rathje (eds.). 2003.
- Fejfer J., Melander T.: *Thorvaldsen's Ancient Sculptures. A Catalog of the Ancient Sculptures in the Collection of Bertel Thorvaldsen, Thorvaldsens Museum*. 148 s. Thorvaldsens Museum, 2003.
- Hansen U.L.: Die ersten Runen. *Runica – Germanica – Mediaevalia* 37, i: *Ergänzungsbänd zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* s. 394-398. H. Bech, D. Gevenich, H. Steuer (red.). Walter de Gruyter, Berlin, New York 2003.
- Højrup T.: Livsformer og velfærdsstat ved en korsvej? *Introduktion til et kulturteoretisk og kulturhistorisk bidrag. Stats- og Livsformer* 5, 107 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Højrup T.: Ethnologie und politik. *Das Aristotelische Erbe in den Kulturwissenschaften. Zeitschrift für Volkskunde* 2002 II, s. 183-204. 2002.
- Højrup T.: *State, Culture and Life-modes. The foundations of Life-mode analysis*. 257 s. Ashgate Publishing Company, Aldershot, England; Burlington, USA 2003.
- Jensen J.F.: Moskusoksevejen, en sarktisk ørkenvandring. i: *Peary Land* s. 147-172. Gunnar Martens, Jens Fog Jensen, Morten Meldgaard, Hans Meltofte. Forlaget Atuagkat, 2003.
- Jensen J.F.: The northernmost ruins of the globe, Eigil Knuth's archaeological investigations in Peary Land and adjacent areas of high arctic Greenland. *Meddelelser om Grønland* 29, i: *The northernmost ruins of the globe* s. 403. Bjarne Grønnow og Jens Fog Jensen. Sila og Dansk Polar Center, København 2003.
- Klæsø I.S.: Hersker- og magtsymboler i karolingske afbildninger fra 8.-10. årh. i: *Dragt og magt* s. 100-125. A. Hedeager Krag (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Lyngstrøm H.: At rekonstruere fortiden gennem eksperimenter. *Danske museer* årgang 16, nr. 5, s. 12-14. 2003.
- Lyngstrøm H., Storgaard B.: (red.). *Specialer i forhistorisk arkæologi, Vandkunsten 1999-2003*. S. 10-17. 2003.
- Merkyte I.: The Mesolithic Syndrome in Southeastern Europe. *Acta Archaeologica* 74, s. 307-317. 2003.
- Otto L.: "Sygdommen kom som en Eksplosion". *Den spanske syge i Danmark. Fortid og Nutid* 1, s. 3-25. 2003.
- Otto L.: Forholdet mellem medicinhistorie og kulturhistorie. *Bibliotek for Læger* Årgang 195, hæfte 4, s. 240-244. 2003.
- Otto L.: Anmeldelse: K-J. Lorenzen-Schmidt og B. Poulsen (eds.): *Writing Peasants Studies on Peasant Literacy in Early Modern Northern Europe*. S. 116-117. København 2003.
- Otto L.: Anmeldelse: A. Eriksen, J. Garnert, T. Selberg (red.): *Historien ind på Livet*. S. 115-116. København 2003.
- Petersen E.B., Meiklejohn C.: Three Cremations and a Funeral: Aspects of Burial Practice in Mesolithic Vedbæk. i: *Mesolithic on the Move* s. 485-493. L. Larsson, H. Kindgren, K. Knutsson, D. Loeffler and A. Åkerlund (eds). Oxbow Books, Oxford 2003.
- Randsborg K.: *Bastrup-Europe. A Massive Danish Donjon from 1100*. *Acta Archaeologica* 74, s. 65-122. 2003.
- Randsborg K.: The making of early Scandinavian history. *Material impressions. Gesellschaften und Staaten in Epochenwandel* 9, i: *Inventing the past in North Central Europe* s. 50-68. M. Hardt, C. Lübke, D. Schorkowitz (eds.). Peter Lang, Frankfurt A.M. 2003.
- Randsborg K.: *Afrikas ven*. Skalk 2, s. 11-12. 2003.
- Randsborg K.: *Arkæologien. Den materielle realitet*. *Arkæologisk Forum* 8, s. 7-11. 2003.
- Randsborg K.: Review of: L. K. Åhfeldt, "Work and workshop. Laser scanning analysis of Viking Age rune stones.". *JONAS (Journal of Nordic Archaeological Science)* 13, s. 113-117. 2003.
- Randsborg K.: Review of: T. Restell and K. Ulm Schneider (eds.), "Markets in Early Medieval Europe". *The Medieval Review* 2003, web-udgave. 2003.
- Randsborg K.: (red.). *Acta Archaeologica. Acta Archaeologica* 74, 317s. Blackwell – Munksgaard, København, Oxford 2003.
- Stoklund B.: *Tingenes kulturhistorie. Etnologiske studier i den materielle kultur*. *Etnologiske Studier* 7, 233 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Stoklund B.: *Kulturgrænser og økotypen. Folkemindesamlingens kulturstudier* 3, i: *Forskellige mennesker? Regionale forskelle og kulturelle særtræk* s. 15-37. Inge Adriansen, Palle Ove Christiansen (red.). Skippershoved, Ebeltoft 2003.
- Stoklund B.: *Andre veje til middelalderhuset – en filologisk-etnologisk tilgang*. i: *Bolig og familie i Danmarks middelalder* s. 15-29. Else Roesdahl (red.). Jysk Arkæologisk Selskab, 2003.
- Stoklund B.: *Between Scenography and Science. Early Folk Museum and their Pioneers*. *Ethnologia Europaea* 33:1, s. 21-35. 2003.
- Stoklund B.: *Timber-framed Architecture in Oslo Review by Lars Roede, Byen bytter byggeskik. Christiania 1624-1814*. *Ethnologia Scandinavica* 33, s. 143-147. 2003.
- Stoklund B.: *Ethnology and Vernacular Architecture. Revisiting a Classical Field of Study*. *Ethnologia Scandinavica* 33, s. 5-20. 2003.
- Storgaard B.: *Kosmopolitiske aristokrater*. i: *Sejrens triumf. Norden i skyggen af det Romerske Imperium* s. 106-125. L. Jørgensen, B. Storgaard, L. Gebauer Thomsen (red.). Nationalmuseet, København 2003.
- Storgaard B.: *Kosmopolitiske aristokrater. Nyt fra Nationalmuseet* 98, s. 14-15. 2003.

Studienævnet for Forhistorisk Arkæologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af H. Lyngstrøm, K. Randsborg (studieleder), P.O. Rindel (vice-studieleder), A.S. Beck (studerterformand), S.L. Pedersen, T.L. Schmidt.

Beretning

Studienævnet har det forløbne år arbejdet med – i en dialog mellem studenter og undervisere – at udvikle nye undervisningstilbud til fagets studerende på kandidat- og magisterkonferensuddannelserne. Dette arbejde resulterede i regulære kurser, seminarer og workshops – og en svagt stigende STÅ-produktion på overbygningsuddannelserne.

De eksisterende kurser på BA-niveau er evalueret og forsøgt justeret, ligesom et nyt tilvalgskursus, Feltarkæologi, er introduceret.

I studienævnet betragtes universitetets tanker om eksmatrifulering med stor alvor, da langt hovedparten af fagets overbygningsstuderende er involveret i nødvendigt kompetencegivende erhvervsarbejde. Studienævnet har i relation hertil nedsat et kompetenceudvalg, der ligeledes skal fungere som sparringspartner i arbejdet med de nye studieordninger.

Faget optog fortsat 30+ studerende, mens kun 15 færdiggjorde en BA-uddannelse, 9 afsluttede kandidateksamen og en enkelt magisterkonferensuddannelsen. Faget har samlet en lidt faldende STÅ-produktion.

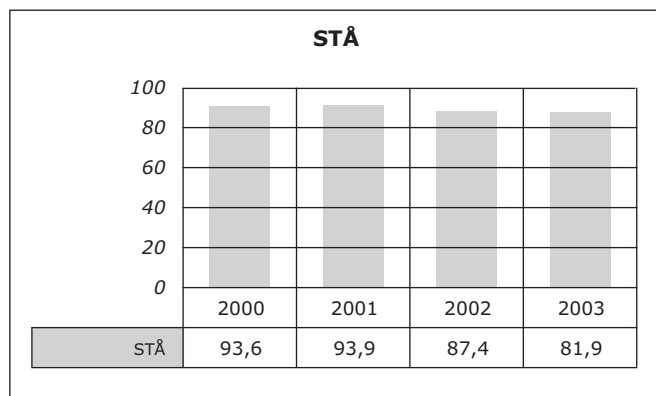
Studienævnet var i september medvirkende til udgivelsen af publikationen "Specialer fra Vandkunsten 1999-2003".

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Forhist. ark.	Kunsthistorie	Øvrig human.	Teologi	Meritoverført	
Forhistorisk arkæologi	72,4	3,0	3,9	0,5	2,0	81,8
Nærorientalsk	3,0					
Historie	1,9					
Klassisk arkæologi	1,8					
Øvrig humaniora	1,4					
Meritstuderende	0,3					
Gæstestuderende	1,0					
I alt	81,9					

STÅ 2000-2003

Studieleder Henriette Lyngstrøm

Studienævnet for Klassisk Arkæologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Kristine Winther Jacobsen, Lone Wriedt Sørensen, Anne-Sophie Bergqvist og Cecilia Brøns.

Beretning

Den 25. februar gæsteforelæsning ved dr. Patrizia von Eles: Villanovan og Etruscan Verruchio.

Den 28. februar afholdtes keramik-workshop 9 i samarbejde med Thorvaldsens Museum og Nationalmuseets Antiksamling.

Den 12. marts gæsteforelæsning ved dr. Cornelia Isler-Kerenyi: Die Satyrn und der Wein: Die Vasenbilder des 6. Jahrhunderts v. Chr.

28. marts seminar på Odense Universitet for fagets specialestuderende fra Aarhus, Odense og Københavns universiteter.

25. april åbent arrangement i forbindelse med Humaniora-dagen på KUA.

Den 1. maj afholdelse af seminar: Wiedewelt og antikken.

Den 29. september seminar med gæsteforelæsninger ved prof. Elaine Gazda: Chronology and Context of Sculpture in Villa Settings from the High Empire to late Antiquity og Murals of the Villa of the Mysteries by Maria Barosso. Archaeology, Art and Politics in the 1920's.

Den 2.-3. oktober afholdelse af Arachne 3. nordiske symposium om kvindehistorie og genus i antikken.

Den 3. oktober gæsteforelæsning ved prof. Natalie B. Kampen, Livia og Divus Augustus.

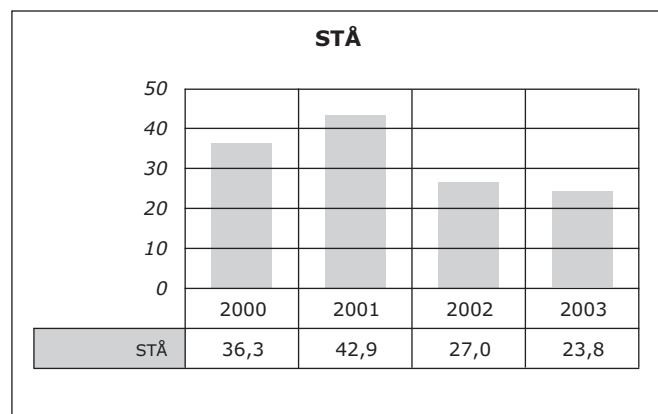
Sommerens seminarudgravning fandt sted i Nicosia under ledelse af dr. Despo Pilides, Cyprus Museum.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Klassisk arkæol.	Klassisk filo.	Nærorientalsk	Øvrig Hum.	Meritoverført	
Klassisk arkæologi	23,5	1,5	1,8	4,0	1,0	31,8
Øvrig humaniora	0,3					
I alt	23,8					

STÅ 2000-2003

Studieleder Lone Wriedt Sørensen

Studienævnet for Etnologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet på lærersiden af Søren Christensen, Tine Damsholt og Lene Otto (studieleder), og på studentersiden af Jon F. Høyrup, Signe Grønbæk og Mette Sindet Hansen.

Beretning

2001-studieordningen for kandidatuddannelsen i Europæisk Etnologi har nu fungeret i et par år, og erfaringerne med den er gode, ligesom der synes at være en stor tilfredshed med den både blandt de studerende og blandt underviserne. Den nye studieordning har givet de studerende øgede valgmuligheder og gjort det lettere for dem at skabe deres egen faglige profil. Med sin mulighed for bl.a. projektarbejde og praktikophold i relevante aftagerinstitutioner synes den godt egnet til at imødekomme et arbejdsmarked, der på nogle områder ser anderledes ud end for nogle år siden, og den tager højde for nogle af de krav, de kommende års reformarbejde på de humanistiske fag givetvis vil stille.

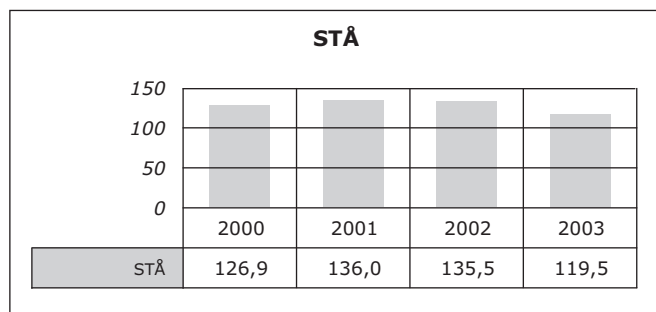
Studienævnet har i efteråret 2003 i forbindelse med Det Humanistiske Fakultets reformarbejde nedsat et kompetenceudvalg, som skal afklare "etnologiske kompetencer". Dette arbejde har foreløbig bl.a. indebåret afholdelsen af en temadag om kompetencer, som var åben for alle lærere og studerende og havde medvirken af en række færdige kandidater. Arbejdet fortsætter i 2004.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Etnologi	Minoritetsstud.	Øvrig. hum.	Andre Fak.	Meritoverført	
Etnologi	82,0	4,3	11,4	0,5	2,0	100,1
Historie	5,8					
Dansk	3,8					
Pædagogik	3,0					
Filosofi	3,0					
Musikvidenskab	2,5					
Litteraturvidenskab	2,5					
Øvrig humaniora	13,0					
Meritstuderende	1,8					
Gæstestuderende	2,3					
I alt	119,5					
Åben uddannelse	6,5					

STÅ 2000-2003

I sommeren 2002 begyndte undervisningen i tilvalgsmodul inden for museologi, som administreres i samarbejde med Studienævnet for Kunsthistorie. Erfaringerne hermed er ligeledes gode, og der har været betydelig interesse for tilvalget.

Der har i 2003 fra studienævnets side været sat øget fokus på undervisningens pædagogiske side, ikke mindst som en hjælp til yngre undervisere. Der er således i samarbejde med to arkæologiske fag på instituttet planlagt et seminar, ligesom der er udarbejdet en vejledning til undervisere på fagene.

Studienævnets arbejde har i øvrigt været præget af studielederskift den 1.1.2003 (ny studieleder Lene Otto) og 1.10.2003 (ny studieleder Signe Mellempgaard).

Fagområder

Studienævnet for Etnologi administrerer både BA- og kandidatuddannelsen samt tilvalg i Europæisk Etnologi og det tværhumanistiske tilvalgsstudium Almen Etnologi. Afdelingen for Almen Etnologi tegner sig således for en betydelig del af STÅ-produktionen, ligesom Almen Etnologi i 2003 også udbød et par af kurserne på Åbent Universitet med udmærket søgning. Studienævnet administrerer endvidere i fællesskab med Studienævn for Kunsthistorie tilvalgsmodul i Museologi.

Den samlede STÅ-produktion var i 2003 lidt ringere end de to foregående år, men ikke så meget som nedenstående statistik giver indtryk af, idet STÅ-produktionen på museologi-tilvalgsmodul ikke er talt med.

Institut for Religionshistorie

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Peter B. Andersen.

Institutbestyrelsen består af lektor Una Canger, lektor Erik Reenberg Sand, sekretær Bente Rossel og stud.mag. Jes Heise. Stedfortræder for institutlederen er lektor Una Canger.

Organisation

Instituttet er fagligt organiseret i henholdsvis religionsfagene (Kristendomshistorie, Religionshistorie og Religionssociologi) og faget Indianske Sprog og Kulturer.

Adresse

Artillerivej 86
2300 København S
Telefon 35 32 89 57
Fax 35 32 89 56
religion@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/religion

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Institut for Religionshistorie danner ramme om de tre religionsvidenskabelige fag (religionshistorie, religionssociologi og kristendomshistorie) samt faget Indianske Sprog og Kulturer. På forskningsfronten har vi fra instituttets side været involveret i en række projekter, dels i samarbejde med andre forskere fra Københavns Universitet, dels i international sammenhæng, og sammen med Det Teologiske Fakultet. Dette samarbejde rummer også den fælles forskerskole Religion og Samfund som startede i år. Endelig er instituttet stærkt involveret i Københavns Universitets satsningsområde Religion i det 21. århundrede.

De fleste af religionsvidenskabens hovedområder er således under fortsat udvikling. Indianske Sprog og Kulturer har på samme måde fortsat arbejdet med at konsolidere faget.

De ansatte har været flittige kongresdeltagere og antallet af publikationer er tilfredsstillende. Personalet har været på efteruddannelseskurser, vi har gennemført løbende ph.d.-seminarer og været vært for en række større og mindre faglige arrangementer.

Institut for Religionshistorie forventes i 2004 at blive sammenlagt med Institut for Mellemøstlige, Asiatiske og Eskimologiske Studier og Østeuropainstituttet.

Personaleforhold

To faste lektorater har fratrådt deres stilling i 2002: Robert Michel Oudijk fra Indianske Sprog og Kulturer 31. juli og Lars Erik Kruse-Blinkenberg fra Kristendomshistorie 31. oktober.

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskningsvirksomhed inden for religionsfagene er bredt funderet, både inden for det klassiske kristendoms- og religionshistoriske stofområde, herunder forskningshi-

storien, og inden for religiøse forhold i nutidige samfund. I faget Indianske Sprog og Kulturer er forskningen koncentreret om mesoamerikanske sprog og kulturer.

Satsningsområder

Margit Warburg er næstformand i Københavns Universitets tværfakultære satsningsområde, Religion i det 21. århundrede. Satsningsområdet skal give en bedre forståelse af religionernes betydning i alle dele af samfundet, fra international politik til erhvervsliv, kulturelle og familiemæssige sammenhænge. Indsatsen er koncentreret om fire hovedområder, og satsningsområdet arrangerede fire endags-seminarer i efteråret 2003 også med deltagelse af internationale forskere inden for hvert af hovedområderne:

(a) Religion, samfund og ret. (b) Religion mellem konflikt og forsoning, (c) Religion i transformation og (d) Religiøs viden og viden om religion.

Forskningsområder

Religionsvidenskabernes forskningshistorie (Jens Henrik Vanggaard og Tove Tybjerg).

Amerikanske nordvestkystindianere (Tove Tybjerg).

Komparativ ritualteori (Jørgen Podemann Sørensen).

Religion og globalisering (Margit Warburg).

Mana-begrebet (Tove Tybjerg).

Den ægyptiske baggrund for de hermetiske og gnostiske strømninger i 1.-4. århundrede (Jørgen Podemann Sørensen).

Forholdet mellem monisme og dualisme i Hermes-teksterne (Tage Petersen, ph.d.-projekt).

Nye religioner i hellenistisk-romersk tid og i dag (Morten Warmind, Mikael Rothstein).

Keltisk og nordisk religion (Morten Warmind, Jens Henrik Vanggaard).

Arbejdet med historieopfattelse og kristen identitet i 1. og 2. århundrede (Carsten Breengaard).

Den lutherske kristendoms-types basale afhængighed af occamistisk antimetafysik og erkendelsesteori (Carsten Breengaard).

Kirken i begyndende dansk højmiddelalder under synsvinklen spiritualitetens veje. Danmarks integrering i Europa (Carsten Breengaard).

Den sene L. Wittgensteins filosofi- og billedbegreb (religionsfilosofi) samt æstetik (Peter K. Westergaard).

Prefunktionalisme (A. Loos) og apokalyptisk (Johannes Åbenbaring) historie (Peter K. Westergaard).

Moskva-patriarkatets organisationsstruktur, forhold til staten og det omgivende samfund til forståelse af den ortodokse kirke i Rusland efter Sovjetunionens sammenbrud (Annika Hvithamar, ph.d.-projekt).

Dansk-jødisk sprog og litteratur (Lars Kruse-Blinkenberg).

A.A. Wolffs og B. Melchiorss oversættelser af Mosebøgerne som kilder til dansk jødedom i det 19. og 20. århundrede (Lars Kruse-Blinkenberg).

M. Goldschmidts opfattelse af begrebet protestantisme (Lars Kruse-Blinkenberg).

Tahâra, det islamiske renhedskompleks, således som det kommer til udtryk i fiqh (islamiske lovebøger), og som det praktiseres i ritualer og fortolkes i en lokal marokkansk kontekst (Kate Østergaard, ph.d.-projekt).

Religiøs praksis ved en islamisk helgengrav i Gulbarga, Indien (Søren Lassen, ph.d.-projekt).

Helligt rum i indisk tradition (Erik Reenberg Sand).

Forfædre kult i klassisk hindutradition med særligt hensyn til helligsteder (Erik Reenberg Sand).

Religion og politik i det moderne Indien (Erik Reenberg Sand).

Baha'i, herunder problemstillinger omkring sakral arkitektur (Margit Warburg).

Asatro i dagens Danmark (Morten Warmind).

Individualisme og fællesskab blandt kernemedlemmer af Scientology-Kirken i Danmark (Peter B. Andersen).

Mormon-religionens tempelinstitution og ikonografi i de nye religioner (Mikael Rothstein).

Religiøse transformationer i Brasilien (Kaiowá-indianerne) og på Hawaii (den oprindelige polynesiske befolkning) (Mikael Rothstein).

Religion i Cyberspace (Margit Warburg).

Kulturmøder i cyberspace: Teoretisk og empirisk analyse af identitetsdannelse, kommunikativ handlen og virtuelle fællesskabsformationer i forbindelse med interkulturel/tværeligiøs, konversationel kommunikation på internettet i Danmark (Morten Thomsen Højsgaard, ph.d.-projekt).

Religion og it-støttet fjernundervisning (Morten Thomsen Højsgaard og Morten Warmind).

En sammenligning af statens stilling i det religiøse liv i fire europæiske lande (Peter B. Andersen).

Dansk civilreligion (Margit Warburg).

Imperiets kunst. Ikonografi og stilistiske træk fra Teotihuacan i det tidlige klassiske mayasamfund (300-500 evt.) (Jesper Nielsen).

Indiansk deltagelse i den spanske erobring af Mexico – kildebearbejdning og analyse (Michel R. Oudijk).

Nahuatl dialektologi samt overblik over de sidste 100 års studier af aztekiske dokumenter fra det 16. og 17. århundrede (Una Canger).

Ordbog for 16. århundredes aztekisk på computer, med kombineret rodordbog, ordordbog og tekstkorpus (Una Canger).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Jørgen Podemann Sørensen: Fakultetsopponent i Uppsala Universitet og Mikael Rothstein har været ph.d.-opponent i Oslo og Göteborg.

Mikael Rothstein: Deltaget i et lektorbedømmelsesudvalg ved Aarhus Universitet og Margit Warburg i forskningslektorbedømmelsesudvalg ved Københavns Universitet.

Udvalg og fonde

Peter B. Andersen: Fratrådt som formand og er nu medlem af bestyrelsen for The Nordic Centre in India. Han er medlem af The Board of the European Association for South Asian Studies.

Una Canger: Formand for Lingvistkredsen i København.

Carsten Brengaard: Medlem af Styrelsen af Selskabet for Danmarks Kirkekomite.

Mikael Rothstein og Margit Warburg: Medlem af bestyrelsen for Danish Association for the History of Religions (DAHR).

Morten Warmind er formand og Oluf Schönbeck og Mikael Rothstein: Medlemmer af bestyrelsen for Religionshistorisk Forening.

Margit Warburg: Medlem af bestyrelsen for Dansk-Israelsk studiefond.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Margit Warburg: Medlem af Udvalget vedrørende Trossamfund under Kirkeministeriet.

Formidling

Instituttets medarbejdere er bredt engageret i formidlingsvirksomhed til et dansk publikum, bl.a. ved bidrag til håndbøger og populærvidenskabelige værker samt foredragsvirksomhed, f.eks. på Folkeuniversitetet, Nationalmuseet og ved gymnasieskolernes efteruddannelseskurser.

Redaktionelle hverv

Erik Reenberg Sand og Jørgen Podemann Sørensen: Medlemmer af redaktionen af Religionsvidenskabelige skrifter, Aarhus Universitetsforlag.

Una Canger: Redaktør af Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague.

Oluf Schönbeck: Ansvarshavende redaktør og Mikael Rothstein og Jørgen Podemann Sørensen er medredaktør af Chaos, Dansk-norsk tidsskrift for religionshistoriske studier.

Erik Reenberg Sand og Jørgen Podemann Sørensen: Medlemmer af redaktionen af Studies in Religion, Aarhus Universitetsforlag.

Mikael Rothstein og Margit Warburg: Medlemmer af redaktionen for serierne Renner Studies on New Religions (Aarhus University Press) og Nye Religioner (Gyldendal).

Margit Warburg: Medlem af redaktionen af Rambam, Tidsskrift for jødisk kultur og forskning, samt af redaktionen af H-Baha'i, som er et internetbaseret videnskabeligt diskussions- og publikationsforum.

Kongresser og symposier

Mikael Rothstein: Arrangerede sammen med Per Bilde, Aarhus Universitet, symposiet Sakral arkitektur og religiøs innovation i hellenistisk-romersk tid og i dag ved instituttet i dagene 21.-24. januar.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Forskningsophold i udlandet

Peter B. Andersen: Forskningsrejse fra 2. juli til 2. august til Hyderabad University, Indien.

Mikael Rothstein: Forskningsrejser til Hawaii 7. december 2002 til 27. januar 2003 og til Brasilien 24. september til 4. oktober og 26. november til 10. december.

Netværk

Margit Warburg: Har (sammen med Armin Geertz, Aarhus Universitet) ledet det nu afsluttede Renner-projekt "Globalisering og de nye religioner", som var støttet af Statens Humanistiske Forskningsråd. Øvrige ledelsesmedlemmer fra instituttet var Annika Hvithamar og Mikael Rothstein.

Erik Reenberg Sand og Margit Warburg: I ledelsesgruppen for projektet "Studier i religioners betydning ved identitetsdannelse og fællesskabsforskning i kulturmødet i Danmark" sammen med Hans Raun Iversen og Lissi Rasmussen. Projektet er støttet af Statens Humanistiske Forskningsråd og Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd. I øvrigt deltager Morten Thomsen Højsgaard fra Institut for Religionshistorie i projektet.

Erik Reenberg Sand og Margit Warburg: Medlemmer af bestyrelsen for Forskerskolen Religion og Samfund, som

skal varetage forskeruddannelse inden for det teologisk-religionshistoriske fagområde. Forskerskolen er organiseret som et tværfagligt netværk, der omfatter institutter og forskningscentre. Forskerskolen bygger på de veludbyggede forskermiljøer ved såvel Det Teologiske Fakultet og Det Humanistiske Fakultets Institut for Religionshistorie.

Instituttleder Peter B. Andersen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	13,0	0,0	13,0
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	1,9	0,8	2,8
TAP	3,3	0,0	3,3
Årsværk i alt	18,2	0,8	19,0
Løn	7.931,0	231,0	8.163,0
Frikøb mv.	28,0	3,0	31,0
Øvrig drift	302,0	-271,0	31,0
Anskaffelser	140,0	0,0	140,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>8.401,0</i>	<i>-37,0</i>	<i>8.364,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Andersen, Peter Birkelund; lektor.
 Breengard, Carsten Martin Wind; lektor.
 Canger, Una; lektor.
 Højsgaard, Morten Thomsen; amanuensis.
 Kruse-Blinkenberg, Lars Erik; lektor
 Nielsen, Jesper; amanuensis.
 Oudijk, Michel Robert; lektor.
 Riis-Westergaard, Peter Kurt; lektor.
 Rothstein, Mikael; lektor.
 Sand, Erik Reenberg; lektor.
 Sørensen, Jørgen Podemann; lektor.
 Tybjerg, Tove Ree; lektor.
 Vanggaard, Jens Henrik; amanuensis.
 Warburg, Margit; lektor.
 Warmind, Morten Lund; lektor
 Østergaard, Kate Barigo; amanuensis.

STIP Internt finansieret

Hvithamar, Annika; ph.d.-stipendiat.
 Lassen, Søren Christian; ph.d.-stipendiat.
 Reeh, Niels; ph.d.-stipendiat.
 Westh, Peter Fjelrad; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Catiani, Britt Istof: Kvindelige gudsbilleders betydning for kvindelig religiøs praksis og selvforståelse i europæisk middelalder
 Hvithamar, Annika: Kirken i Rusland og Rusland i Kirken. Perspektiver på Den Ortodokse Kirkes Sociale Doktrin i relation til det russiske kirke-statforhold i det 21. århundrede.
 Nielsen, Jesper: Art of the Empire: Teotihuacan iconography and style in early classic maya society (A.D. 380-500).

Fondsbevillinger

Forskningsstyrelsen

– Afholdelse af et nordisk religionsvidenskabeligt seminar om “Sakral arkitektur og religiøs innovation i hellenistisk-romersk tid og i dag”. KU, 21.-24. januar 2003 (Mikael Rothstein) kr. 10.000.

Publikationer

Andersen P.B.: Christian Missionaries and Orientalist Discourse: Illustrated by Materials on the Santals after 1855. i: Christians and Missionaries in India. Cross Cultural communication since 1500 s. 295-314. Robert Eric Frykenberg (red.). William B. Eerdmans Publishing Company/Routledge Curson, Michigan/Cambridge, UK/London 2003.
 Andersen P.B., Frederiksen S., Jensen T., Olsen N.L.: 3. g'ere og hf'eres religiøse profil og holdning til religionsfaget i Religion. Tidsskrift for Religionslærerforeningen for Gymnasiet og HF 1 – 2003, s. 37-55. 2003.
 Canger U.: Grammar of the Mexican Language, With an Explanation of its Adverbs (1645). Horacio Carochi, S.J. Translated and edited with commentary by James Lockhart. Stanford University Press, Palo Alto, 2001. xxii + 516 pp., bibliography, analytical index. \$ 65.00 (cloth). Nahuatl as Written: Lessons in Older Written Nahuatl, With Copious Examples and Texts. James Lockhart. Stanford University Press, Stanford, 2001. xii + 251 pp., appendices, vocabulary, index. \$29.95 (paper). Latin American Antiquity 14, s. 91-92. 2003.
 Højsgaard M.T.: (red.). Den digitale kirke: Syv artikler om internet og kristendom. 172s. Anis, København 2003.
 Højsgaard M.T.: Religionsmøder på World Wide Web: Typologi og danske eksempler. i: Den digitale kirke: Syv artikler om internet og kristendom s. 89-108. Morten Thomsen Højsgaard. Anis, København 2003.
 Højsgaard M.T.: Beliefnet.com: Religionsdebat i cyberspace. Religion. Tidsskrift for Religionslærerforeningen for Gymnasiet og HF 2, s. 12-21. 2003.
 Højsgaard M.T.: Introduktion. i: Den digitale kirke: Syv artikler om internet og kristendom s. 9-19. Morten Thomsen Højsgaard (red.). Anis, København 2003.
 Højsgaard M.T., Warmind M.: It-støttet fjernundervisning i religion. Forslag og anbefalinger. Rapport fra et udredningsarbejde. 46s. Institut for Religionshistorie, København 2003.
 Istof B.: En alkymistisk utopi – 1600-tallets rosenkruzeriske renæssance. i: Den gamle nyreligiøsitet – Vestens glemte kulturarv s. 31-44. Mette Buchardt & Pia Rose Bøwadt (red.). Anis, København 2003.
 Istof B.: Hvidts mirakelguide. Anmeldelse af Niels Christian Hvidt: Mirakler. Møder mellem Himmel og Jord. 243-248s. Fønix, 4, København 2002.
 Istof B.: Katharene og Inkvitionen – middelalderkirkens reaktion på religiøs afvigelse. Kritisk forum for praktisk teologi 94. Tema: Kætterier, s. 13-23. 2003.
 Istof B.: En kvindelig Messias i Amerika – Ann Lee og shakerbevægelsen. Fønix 3, s. 167-182. 2003.
 Kruse-Blinkenberg L.: Den statiske kilde som bidrag til karakteristik af en religion – en skitse. CHAOS Dansk-Norsk Tidsskrift for Religionshistoriske Studier 37 2002, s. 31-43. 2002.

- Lassen S.C.: Sacred Music or Sacred Listening: The Ritual Use of Samâ' in Modern Indian Sufism. *Journal of the Henry Martyn Institute* vol. 22. no. 1, s. 80-97, 2003, s. 80-97. 2003.
- Lassen S.C.: Koranen oversat af A.S. Madsen. S. 129-132. *Museum Tusulanums Forlag, Chaos. Dansk-norsk tidsskrift for religionshistoriske studier.*, København 2003.
- Lassen S.C.: Annemarie Schimmel: Deciphering the Signs of God. S. 290-293. *Turku, Temenos Vol. 33* 1997.
- Mortensen K.M.: (red.). Dogmatik – en kristendomshistorie disciplin. S. 139-148. *Institut for Religionshistorie, Københavns Universitet* 2001.
- Mortensen K.M.: De ikkeegnede. *Kritisk forum for praktisk teologi* 82, s. 33 – 45. 2000.
- Mortensen K.M.: Hvorfor er den kristne arv værd at kæmpe for? *Præsteforeningens Blad* 14, s. 56 – 58. 2003.
- Mortensen K.M.: Samtaler med Anthony Giddens: At forstå moderniteten. S. 226 -227. *Præsteforeningens Blad* nr. 11, 2003, København 2003.
- Mortensen K.M.: Bokessay Hannah Arendt – en etisk – politologisk modernitetstænkner. *Tidsskrift for religion og kultur* 2, s. 59 -66. 2003.
- Mortensen K.M.: Et barn er født os. Nataliteten. Et motiv i Hannah Arendts politiske tænkning. *Præsteforeningens Blad* 48, s. 1068 – 1073. 2003.
- Mortensen K.M.: En introduktion til Hannah Arendts "The human condition". *Tidsskrift for Religionslærerforeningen for Gymnasiet og HF* 4, s. 23-33/Religion. 2003.
- Nielsen J.: Art of the Empire: Teotihuacan Iconography and Style in Early Classic Maya Society (A.D. 380-500). 508 s. *Det Humanistiske Fakultet, København* 2003.
- Nielsen J.: Frans Blom and the Decipherment of Maya Writing. *The Part Journal* (udgives samtidig som internetpublikation) Vol. IV, No. 2, s. 4-9. 2003.
- Petersen T.: "Alt kommer jo på øjet an, der ser". En analyse af kosmologien i de såkaldt dualistiske tekster i *Corpus Hermeticum*. 224s. 2003.
- Rothstein M.: Debatindlæg. *Religion* 4, december 2003, s. 47-50. 2003.
- Rothstein M.: The Idea of the Past, the Reality of the Present, and the Construction of the Future: A Case Study of the Aetherius Society. i: *The Encyclopedic Source Book of UFO Religions* s. 143-156. James Lewis (ed.). Prometheus books, New York 2003.
- Rothstein M.: The Rise and Decline of the First-Generation UFO – Contaees. A Cognitive Approach. i: *The Encyclopedic Sourcebook of UFO Religions* s. 63-76. James Lewis (red.). Prometheus books, New York 2003.
- Rothstein M.: UFO Beliefs as Syncretistic Components. i: *UFO Religions* s. 256-273. Christopher Partridge (ed.). Routledge, London/New York 2003.
- Rothstein M.: Science and Religion in the New Religions. i: *The Oxford Handbook of New Religious Movements* s. 99-118. James Lewis (ed.). Oxford University Press, Oxford 2003.
- Rothstein M.: New Religions and Discursive Changes. Aspects of the Danish Discussion. i: *Regulating Religion: Case Studies from Around the Globe* s. 221-236. James Richardson (ed.). Plenum pub corp., USA 2003.
- Rothstein M.: Der ønskes en religionshistorisk kommentar til vedlagte prædiken. *Religion* 3, s. 16-24. 2003.
- Rothstein M.: Forord. i: *Hverdagens overtro – i det moderne Danmark* s. 9-10. Carsten Lingren. Borgen, København 2003.
- Rothstein M.: Hagiography and Text in the Aetherius Society. Aspects of the Social Construction of a Religious Leader. i: *New Religious in a Post-modern World* s. 165-194. Mikael Rothstein and Reender Kranenborg (red.). Aarhus University Press, Århus 2003.
- Rothstein M.: Institutionalized Anticipation: Architecture and Religious Symbolism in the Raelian religion. i: *The Encyclopedic Sourcebook of UFO Religions* s. 281-300. James Lewis (red.). Prometheus Books, New York 2003.
- Rothstein M.: Sociale oppositioner og religiøs kreativitet. Magtudøvelse og modstand som paradigme for religiøs innovation. *CHAOS* 40, s. 103-114. 2003.
- Rothstein M.: Ligfærd i modvind. Hamsah Manaras begravelse – eller mangel på samme. *CHAOS* 39, s. 181-192. 2003.
- Rothstein M., Kranenborg R.: (red.). *New Religions in a Post/Modern World*. 293s. Aarhus University Press, Århus 2003.
- Rothstein M., Rothstein K.: Den ultranationale maskerade dragt. i: *Demokrati mellem fortid og fremtid. En antologi* s. 185-198. Claus Bryld og Søren Hein Rasmussen (red.). Tiderne skifter, København 2003.
- Sand E.R.: Rituals between Religion and Politics: The Case of VHP's 2001-2002 Ayodhya-campaign. i: *Ritualistics. Based on Papers Read at the Symposium on Ritualistics Held at Åbo, Finland, on the July 31 – August 2, 2002* s. 162-175. Tore Ahlbäck. Almqvist & Wiksell International, Åbo, Finland 2003.
- Sørensen J.P.: The Rhetoric of Ritual. *Scripta Instituti Donneriani Aboensis* 18, i: *Ritualistics* s. 149-161. Tore Ahlbäck (red.). Donner Institute/Almqvist & Wiksell, Åbo 2003.
- Warburg M.: Religious groups and globalisation. A comparative perspective. i: *Challenging Religion. Essays in honour of Eileen Barker* s. 47-55. James A. Beckford and James T. Richardson. Routledge, London 2003.
- Warburg M.: Baha'i. *Studies in Contemporary Religion* 91 s. Signature Books, Salt Lake City 2003.
- Warburg M.: Anmeldelse af: Bent Schalimtzek: *Mit land. Mit land*, 2002. Rambam. *Tidsskrift for jødisk kultur og forskning* 12, s. 141-142. 2003.
- Warburg M.: Anmeldelse af: Andrew Buckser: *After the Rescue. Jewish Identity and Community in Contemporary Denmark*, New York 2003. Rambam. *Tidsskrift for jødisk kultur og forskning* 12, s. 138-139. 2003.
- Warburg M., Piff D.: Millennial Catastrophism in Popular Baha'i Lore. i: *New Religions in a Postmodern World* s. 123-136. Mikael Rothstein and Reender Kranenborg (eds.). Aarhus University Press, Aarhus 2003.
- Warmind M.L.: *Keltiske guder og helte*. 255 s. Politikens Forlag, Danmark 2001.
- Westergaard P.K.: A Note on the Late Wittgenstein's Use of the Picture Concept. i: *Knowledge and Belief. Papers of the 26th International Wittgenstein Symposium. August 3-9, 2003* s. 371-373. Winfried Löffler & Paul Weingartner (eds.). Österreichische Ludwig Wittgenstein Gesellschaft, Wien 2003.

Westergaard P.K.: Filosofiens arbejde er... – et tilløb. Slagmark. Tidsskrift for idéhistorie 38, s. 13-16. 2003.

Westergaard P.K.: "Musikforståelsen er en af menneskets livsytringer" – et indkredsningforsøg. Slagmark Tidsskrift for idéhistorie 38, s. 87-100. 2003.

Westergaard P.K.: Mogens Nykjær: Peterskirken. Historie

og Betydning. CHAOS Dansk-norsk tidsskrift for Religionshistoriske studier (anmeldelse) 39, s. 227-229. 2003.

Westergaard P.K., Westergaard K.: Script (Katalognummer TS 213) (oversættelse). Slagmark Tidsskrift for idéhistorie 38, s. 17-40. 2003.

Studienævnet for Religionsfagene

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Mikael Rothstein, lektor, studieleder, Jørgen Podemann Sørensen, lektor, eksamensleder, stedf. studieleder, Morten Warmind, lektor, Peter Westergaard, lektor, Gitte Hjorth, stud.mag., formand, Karina Pultz, stud.mag., Frederik Berg Olsen, stud.mag., Mikkel Sigurdsson, stud.mag., Mikael Rothstein, mag.art. & ph.d., Associate professor/lektor.

Beretning

Studienævnet for religionsfagene har også i 2003 arbejdet godt og konstruktivt. Bortset fra de løbende sager som ingen særlige bemærkninger kræver, kan følgende projekter

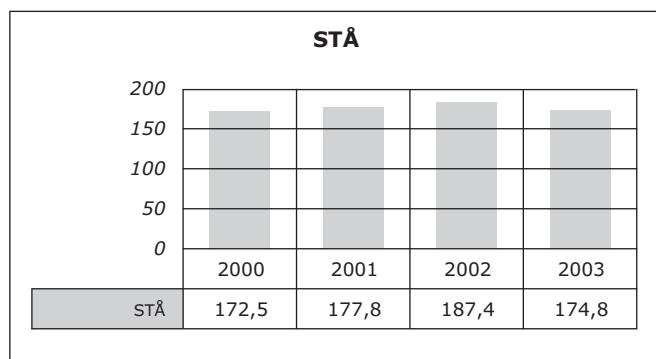
og initiativer nævnes: Vi har målrettet søgt at tilpasse kursusudbudene så de så vidt som muligt harmonerer med de studerendes ønsker. Det betyder bl.a., at vi har oprettet en række kortere kurser og et par intensiv-hold. For at stimulere studiebegejstringen har vi gennemført en række alternative faglige arrangementer på instituttet, vi har medfinansieret ekskursioner, støttet etableringen af bedre opholdsrum for de studerende, udviklet særlige tilbud til vores overbygningssuderende m.v. Vi har endvidere været med til at arrangere fejring af de nye kandidater, og vi valgte også fremover at yde et ikke ubetydeligt tilskud til studievejledningen. Vores indtryk er, at disse initiativer alle har virket efter hensigten, og at uddannelserne derfor fungerer tilfredsstillende. På den rent faglige front har vi i øvrigt sat skub i arbejdet med nye studieordninger, og vi er allerede ganske langt i arbejdet med at etablere fjernundervisningstilbud under Åbent Universitet. Studienævnet (herunder den særligt udskilte eksamensadministration) kan således glæde sig over fremdrift og gode samarbejdsrelationer til alle sider.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder								
	Religionsfagene	Klassisk filologi	Nærorientalsk	Historie	Minoritetsstudier	Øvrig hum.	Øvrige Fak.	Meritoverført	I alt
Religion	126,5	4,0	4,8	3,3	2,5	17,9	7,5	1,0	167,4
Kristendomshistorie	4,0								4,0
Religionssociologi	21,3		0,5		0,5	1,6	0,8	1,3	25,9
Historie	4,0								
Dansk	2,5								
Øvrig humaniora	10,0								
Meritstuderende	5,0								
Gæstestuderende	1,5								
I alt	174,8								
Åben uddannelse	14,8								

STÅ 2000-2003

Studieleder Mikael Rothstein

Studienævnet for Indianske Sprog og Kulturer

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Una Canger, Birgitte Nørskov Kristensen, Michel R. Oudijk og Rickard Spangelig.

Beretning

Studieårets anden halvdel har været præget af at lektor Michel R. Oudijk forlod Københavns Universitet den 1. august.

Der er stor tilfredshed med studieordningerne. Studienævnet har frem for alt beskæftiget sig med dispensationsansøgninger, hvor det primært drejer sig om, at overbygningstuderende ønsker at udskifte enkelte kurser fra faget med kurser om arkæologi, Latinamerika, minoritetsstudier og lignende.

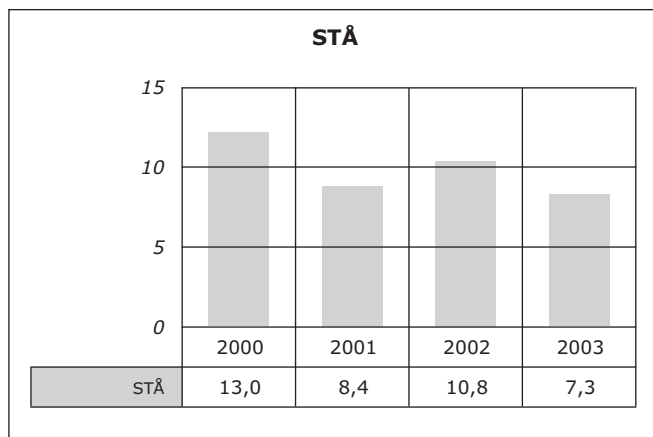
Året har vist et lavere STÅ-tal end de foregående år, hvilket har bevæget studienævnet til at udarbejdet en række tiltag for året 2004, som vi føler vil bringe fagets STÅ-tal op igen.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder				I alt
	Indiansk	Lingvistik	Øvrige hum.	Meritoverført	
Indiansk	6,8	1,0	2,5	0,1	10,3
Historie	0,3				
Merit- og gæstestud.	0,3				
I alt	7,3				

STÅ 2000-2003

Studeleder Una Canger

Institut for Film- og Medievidenskab

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Anne Jerslev.

Institutbestyrelsen består, ud over institutleder Anne Jerslev, af lektor Henrik Søndergaard (viceinstitutleder), professor Torben Kragh Grodal, TAP-repræsentant Agnete Langkjær og studerende Uffe Pedersen.

Adresse

Njalsgade 80, opgang 6.2 og 6.3
2300 København S
Telefon 35 32 81 00
Fax 35 32 81 10
www.media.ku.dk

Institutlederens årsberetning

2003 har i høj grad været præget af diskussionerne om institutsammenlægninger på Det Humanistiske Fakultet og konsekvenserne af den nye universitetslov for den faglige og forskningsmæssige udvikling. Instituttets diskussioner af de undervisningsmæssige og forskningsmæssige visioner og ekspansioner har i forlængelse heraf været særligt intense.

Konsistorium har i december 2003 besluttet at sammenlægge Institut for Film- og Medievidenskab med Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik.

Også på andre måder har der været tale om et aktivt år både indadtil og udadtil. Det indledtes som sædvanlig med et to-dages forskningsseminar for alle VIP'ere, og instituttets forskergrupper har i årets løb arrangeret formiddagsforskningsseminarer, hvor de ansatte forskere på skift har fremlagt projekter under beslægtede overordnede temaer. Studerende og lærere har arrangeret et par større faglige seminarer for alle ansatte og studerende, som har været velbesøgte.

De studerende har afholdt faglige arrangementer og fagpolitiske møder, og instituttets VIP'ere har deltaget i en lang række internationale og nationale konferencer, symposier og seminarer med papers.

TAP-gruppen har afholdt et fagligt 2-dages seminar, og VIP'ere og TAP'ere har endelig i fællesskab fejret individuelle bogudgivelser, fælles bogudgivelser, fødselsdage og jubilæer.

Personaleforhold

Christa Lykke Christensen blev pr. 1. januar ansat som lektor med særlig forskningsforpligtelse i projektet "Dansk ungdoms-tv 1954-2000". Christa Lykke Christensen blev pr. 1. september 2003 ligeledes ansat som lektor ved instituttet, men har orlov fra stillingen indtil 1. august 2004 for at færdiggøre sit SHF-projekt om ungdoms-tv.

Jesper Hylbæk Christensen blev pr. 1. juli ansat som amanuensis i et år.

Helle Kannik Haastrup blev ansat som amanuensis i et år fra 1. februar 2003.

Nete Nørgaard Kristensen blev ansat som adjunkt fra 1. august.

Institutsekretær Agnete Langkjær gik på efterløn pr. 31. december.

Agnès Pétillet fra Frankrig er kulturstipendiat ved instituttet i perioden 1. september 2003 til 30. april 2004.

Lars-Martin Sørensen blev ansat som ph.d.-studerende pr. 1. februar 2003.

John Thorup blev ansat som amanuensis fra 1. september 2003 og et år frem.

Lektor med særlig forskningsforpligtelse Thomas Tuftede stoppede 1. september.

Forskningsvirksomhed

Instituttets centrale forskningsområde er de audiovisuelle medier (film, tv, video, computermedier), men der forskes også i radio og i trykte medier (aviser, ugeblade, litteratur). Forskningen beskæftiger sig såvel med de særlige træk ved de forskellige medier som med tværmedialitet og medierne konvergens. Der arbejdes både teoretisk, analytisk, historisk, sociologisk og psykologisk med medierne, og forskningen er kendetegnet ved en høj grad af tværvidenskabelighed, hvor humanvidenskabelige, psykologiske og socialvidenskabelige tilgange kombineres. Både hvad angår emneområde og med hensyn til teori har forskningen et internationalt perspektiv og udvikles ofte i tæt kontakt med udenlandske forskningsmiljøer.

Satsningsområder og større, kollektive projekter

Projektet "Medier og demokrati i netværkssamfundet" (MODINET) (2002-2005, www.modinet.dk) startede sidste år som et virtuelt center med lokaler på KUA. Projektet ledes af professor Ib Bondebjerg og finansieres af en bevilling fra forskningsrådenes program kaldet Større Tværgående Forskergrupper. Projektet undersøger globaliserings og digitaliserings indflydelse på politik, medier og hverdagsliv. Der deltager ca. 35 forskere fra samfundsvidenskabelige og humanistiske institutter på alle landets universiteter. Fra instituttet deltager: Stig Hjarvard, Klaus Bruhn Jensen, Henrik Søndergaard og Stine Gotved.

Klaus Bruhn Jensen har ledet et projekt, der skal opdatere "Dansk Mediehistorie" med et fjerde bind om udviklingen fra 1995 til i dag. Medarbejdere fra instituttet: Ib Bondebjerg, Henrik Søndergaard, Christa Lykke Christensen. Projektet afsluttedes december 2003 med udgivelsen af Dansk Mediehistorie 1995-2003.

Stig Hjarvard leder projektet "Dansk tv's historie". I alt 10 forskere fra fire forskellige institutioner deltager i dette projekt, som skal resultere i en bog. Medarbejdere fra instituttet: Ib Bondebjerg, Stig Hjarvard og Henrik Søndergaard.

Det tværinstitutionelle projekt "DIWA" (Design and Use of Interactive Web Applications) (1999-2003, www.diwa.dk) er fortsat og afsluttedes december 2003. Projektet blev ledet af professor Klaus Bruhn Jensen og var støttet af Forskningsrådenes it-pulje. Medarbejdere fra instituttet: Klaus Bruhn Jensen og Kristian Billeskov Bøving.

Forskningsprojektet "hiv/aids Communication and Prevention – A Health Communication Research Program 2001-2003" er fortsat og afsluttedes med udgangen af 2003. Projektet blev koordineret af forskningslektor Thomas Tuftede og finansieret af Udenrigsministeriets Råd for Udviklingsforskning med deltagende forskere fra Institut for Antropologi og Institut for Folkesundhedsvidenskab.

Lektor Anne Jerslev modtog i december en bevilling fra

Statens Humanistiske Forskningsråd til projektet "Ringenes Herre i Danmark – en empirisk undersøgelse af en biografbegivenhed". Beløbet skal primært anvendes til at ansætte ekstern lektor Dan Pedersen som forskningsassistent.

Individuelle forskningsprojekter

Forskningen er fordelt på tre hovedområder: filmvidenskab (som omfatter filmen), medievidenskab (som omfatter tv, radio og trykte medier) og computermedier (som omfatter digital kommunikation (internet, mediekonvergens, multimedier). I praksis kan der være tale om overlappende forskningsprojekter, men for overskuelighedens skyld anføres de dog nedenfor under blot ét af de tre hovedområder.

Filmvidenskab

Torben Grodal har færdiggjort en indføring i filmteori, og han arbejder fortsat på en bog om evolutionær-kognitiv filmteori med arbejdstitlen "Human Vision".

Niels Henrik Hartvigson arbejder fortsat på sit ph.d.-projekt: "Danske filmkomedier i trediveerne", der primært skal afdække diverse genre-mæssige forhold vedrørende disse komedier.

Anne Jerslev har færdiggjort sit projekt om "Medier og intimitet" – en analyse af intimitet som tema og henvendelsesform i de seneste års fakta- og realityprogrammer i tv. Arbejdet udkommer i bogform i januar 2004 under titlen "Vi ses på tv – medier og intimitet". Hun arbejder endvidere på to projekter, dels et empirisk projekt om Ringenes Herre, dels på en ny udgave af bogen "David Lynch i vore øjne".

Eva Jørholt arbejder videre på sit projekt om film fra og om Afrika. Første del af projektet undersøger vestlige fiktionfilms repræsentation af Afrika fra stumfilmæraen til i dag. Anden del behandler afrikanernes egne film, som ansues i analytisk og historisk perspektiv og diskuteres i forhold til postkoloniale diskursstrategier.

Mette Kramer arbejder fortsat på sit ph.d.-projekt om "The Paradox of Gender: Film, Fitness, and the Female Sex".

Esben Krohn arbejder fortsat på sin ph.d.-afhandling om dansk stumfilm med titlen "Overlevende Billeder". Afhandlingen er en nytolkning af filmens udvikling, hvor gængse forestillinger om filmens kunstneriske og narrative udvikling kritisk afprøves ved en nærlæsning af filmens attraktioner i forhold til samtidens underholdningsformer, mediebillede og diskursive praksis.

Johannes Riis arbejder fortsat på "Engaging Actors", en afhandling om spillestil med særligt henblik på forståelsen af, hvad der opnås med realistiske og ikke-realistiske stilarter i forhold til tilskuerens oplevelse. Arbejdet foregår med udgangspunkt i en psykologisk forståelse af oplevelsen, men med inddragelse af et historisk og analytisk perspektiv. I arbejdet indgår en historisk fremstilling af spillet i danske film.

Peter Schepelern arbejder fortsat med Lars von Trier og dogmebevægelsen. Han arbejder fortsat med udvidelse og opdatering af Filmleksikon med henblik på en ny udgave. Han har endvidere afsluttet et arbejde om skandinavisk filmhistorie og er begyndt et større arbejde om international filmhistorie (i samarbejde med Eva Jørholt og Casper Tybjerg).

Lars-Martin Sørensen arbejder på sit projekt om "Flertydighedens fortælling. Japansk fiktionfilm fra okkupationstiden (1945-52)".

Casper Tybjerg arbejder fortsat på sit projekt om Carl Th. Dreyers liv og værk med henblik på såvel en biografisk orienteret som en mere historiefilosofisk og –metodologisk bog.

Medievidenskab

Adam Arvidsson har i det forløbne år færdiggjort et projekt med titlen "Marketing Modernity. Italian Advertising from Fascism to Postmodernism", som er udkommet i bogform. Han arbejder nu på et bogprojekt med arbejdstitlen "Brands. Capital in the Information Age" om fænomenet brands i et politisk-økonomisk perspektiv.

Ib Bondebjerg har færdiggjort projektet "Filmen og det moderne: filmgenrer og filmkultur i Danmark 1940-72"; Arbejdet udkommer i bogform i 2004. Han arbejder fortsat på projektet "Virkelighedens fortællinger. Dansk tv-dokumentarisme 1951-2001", en undersøgelse af hovedtendenser og genrer i dansk tv-dokumentarisme fra tv's start til i dag. Projektets særlige undersøgelse af de nyeste reality-tv-former og dokumentarisme på web-tv og internettet indgår i det kollektive projekt "Medier og demokrati i netværkssamfundet" (MODINET).

Christa Lykke Christensen har arbejdet på projektet "Dansk ungdoms-tv 1955-2000". Hun har endvidere deltaget i forskningsprojektet "Dansk tv's historie" ledet af Stig Hjarvard.

Mikkel Eskjær's har arbejdet på sin ph.d.-afhandling, som er en mediesociologisk undersøgelse af filmkulturens status og funktion i henholdsvis kunstens og massemediernes system med udgangspunkt i systemteoriens iagttagelsesbegreb.

Karsten Fledelius har arbejdet på et projekt om propaganda- og informationsstyring siden slutningen af Den Kolde Krig, herunder med propaganda som faktagenre. Han har endvidere arbejdet med et projekt om sammenhængen mellem semiotik, diskursanalyse og kildekritik med særligt henblik på politisk kommunikation og endelig med et projekt om religion, konflikt og medier siden 1979 (dette projekt indgår i universitetets satsningsområde Religion i det 21. århundrede).

Stig Hjarvard har færdigredigeret den sidste antologi med resultater fra forskningsprojektet "Global Media Cultures". Han har ledet det SHF-støttede projekt "Dansk tv's historie", der har deltagere fra Københavns Universitet, Aarhus Universitet og Aalborg Universitet samt Danmarks Radio. Endvidere har han arbejdet på et projekt om medialisering af legetøjsindustrien med LEGO som casestudie, ligesom han har forsket i begrebet "selskabelighed" set i forhold til medieret kommunikation. Endvidere har han forsket i mediernes forandring af det danske sprog, herunder den øgede indflydelse fra engelsk sprog gennem medierne.

Nete Nørgaard Kristensen har afsluttet sin ph.d.-afhandling "Udfordringen af journalistikken i lyset af kildernes professionalisering – slinger i valsen" om samspillet mellem danske journalister og deres kilder med fokus på kildernes professionalisering af deres interaktion med medierne. Hun har endvidere gennemført en survey-undersøgelse af ph.d.-vejledningen blandt ph.d.-stipendiater og –vejledere tilknyttet Forskerskolen i Medier, Kommunikation og Journalistik. Hun arbejder nu på et projekt om mediernes dækning af Irak-krigen 2003 sammen med professor Stig Hjarvard.

David Mathieu har arbejdet på sin ph.d.-afhandling om en kognitiv tilgang til receptionsanalysen, herunder specifik analysen af reception af nyheder.

Henrik Søndergaard har arbejdet med projektet "Fra kanal til portal" under MODINET, hvor public service-medierne strategier i relation til den igangværende digitaliseringsproces analyseres. Han har endvidere færdiggjort sit bidrag til "Dansk tv's historie", en historisk analyse af dansk fjernsyns institutionelle og organisatoriske udvikling, og han har arbejdet videre med projektet "Public Service Rådet og debatten, der forsvandt", en analyse af forholdet mellem medieforskning og mediepolitik i relation til reguleringen af de offentlige medier i Danmark.

Thomas Tufte har været koordinator og primærforsker på forskningsprojektet "hiv/aids Communication and Prevention – a Health Communication Project" med fokus på Sydafrika, Vietnam og Burkina Faso.

Computermedier og digital kommunikation

Charlie Breindahl har fortsat arbejdet på sin ph.d.-afhandling med titlen "The Aesthetics of Redundancy". Derudover har han forsket i kærlighed og modernitet på internettet.

Kristian Billeskov Bøving har færdiggjort sin ph.d.-afhandling med titlen "Mind the gap – a multi-method investigation of web-based groupware use". Projektet er fuldført inden for rammerne af DIWA-projektet.

Stine Gotved har arbejdet på sit projekt om forskellige konstruktioner af tid og rum i internettets kommunikation. Hun er endvidere startet på et projekt om "Space, Time, Man" i et samarbejde med It-Universitetet og AUC.

Lennard Højbjerg arbejder fortsat på et større arbejde om visuel stil i film-, tv- og computermediet, herunder i det forløbne år især med spørgsmål omkring computermediet, visualitet og digitale kortfilm på nettet. Han har endvidere arbejdet på et projekt om tv-seriens historie i dansk tv og på et projekt om det digitale tekstbegreb.

Klaus Bruhn Jensen har været lokal leder af DIWA-projektet og har arbejdet på et projekt om "Empiriske undersøgelser af interaktivitet i organisationer". Han arbejder endvidere på projektet "Echoes of Napster – An Analysis of Music and Sound in the Network Society" under MODINET og på projektet "Citizenship and Consumerism" under det tværnationale forskningsprogram Changing Media, Changing Europe.

Gitte Stald har arbejdet på færdiggørelsen af sin ph.d.-afhandling "Globale medier, lokale unge." Hun arbejder desuden på et projekt om online gaming, et projekt om mobile medier – medier og mobilitet og et projekt om danske børns og unges mediebrug belyst gennem analyser af børns tegninger. Hun har endelig arbejdet på en række større ansøgninger om forskningsmidler, bl.a. på en EU-ansøgning om et projekt om "Mobile Youth: Network of Excellence".

Anne Mette Thorhauge har fortsat arbejdet på sit ph.d.-projekt om "Det interaktive publikum" – om de ny modtagerpositioner, der opstår i forbindelse med interaktive tekster.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Følgende medarbejdere har i årets løb siddet i bedømmelsesudvalg:

Christa Lykke Christensen: Har været medlem af lektorbedømmelsesudvalget ved læreruddannelserne; hun har

desuden været medlem af adjunktbedømmelsesudvalg ved Danmarks Biblioteksskole.

Karsten Fledelius: Har været medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg på Roskilde Universitetscenter.

Torben Grodal: Har været medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Lunds universitet.

Stig Hjarvard: Har været medlem af lektorbedømmelsesudvalg ved Aarhus Universitet og Københavns Universitet.

Klaus Bruhn Jensen: Har været medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende professorat på Roskilde Universitetscenter og ph.d.-afhandling på Danmarks Tekniske Universitet.

Anne Jerslev: Har været medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Engelsk Institut, Universitetet i Bergen og ved Filmvetenskapliga Institutionen, Stockholms Universitet. Hun har desuden været medlem af lektorbedømmelsesudvalg ved Aarhus Universitet, og hun har været i bedømmelsesudvalg vedrørende ph.d.-ansøgninger på Danmarks Biblioteksskole.

Peter Schepelern: Har været medlem af lektorbedømmelsesudvalg ved Växjö Universitet.

Henrik Søndergaard: Har været medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg på Københavns Universitet og på Aarhus Universitet.

Udvalg og fonde

Charlie Breindahl: Har været Information Officer for Association of Internet Researchers og webmaster for netværket Spilforskning.dk.

Karsten Fledelius: Har været medlem af bestyrelsen for International Association for Media and History.

Torben Kragh Grodal: Har været medlem af styregruppe for The Center for Cognitive Studies of the Moving Image.

Stig Hjarvard: Har været medlem af Det Humanistiske Fakultetsråd.

Klaus Bruhn Jensen: Har været medlem af Global Expert Panel, Future Media, London Business School & Markle Foundation. Han har været medlem af Ethics Committee, Association of Internet Researchers. Han har været suppleant i Nordicoms bestyrelse, og han har været medlem af rektors arbejdsgruppe vedrørende Web-based learning.

Anne Jerslev: Har været medlem af Museumsrådet under Det Danske Filminstitut. Hun har endvidere været eksternt udpeget medlem af Forskningsudvalget ved Danmarks Biblioteksskole.

Nete Nørgaard Kristensen: Har været medlem af repræsentantskabet for Forskerskolen i Medier, Kommunikation og Journalistik.

Peter Schepelern: Har siddet i bestyrelsen for Nordisk Film Prisen, Ingmar Bergmans Rejselegat og Carl Th. Dreyer Prisen. Han har endvidere været formand for Film- og Teaterudvalget, Statens Kunstfond og formand for bestyrelsen af Statens Kunstfond. Endelig har han været formand for kortfilmjuryen ved Damaskus Filmfestival.

Gitte Stald: Har været aktiv inden for Association of Internet Researchers, Digital Games Research og endelig Spilforskning.dk.

Henrik Søndergaard: Har været medlem af Kulturministeriets udvalg til udredning af den fremtidige finansiering af public-service medierne.

Casper Tybjerg: Har været formand for Museumsrådet under Det Danske Filminstitut.

Tillidshverv

Ib Bondebjerg: Har været faglig referee for Norges Forskningsråd og for det belgiske forskningsråd. Han har endvidere været Member of the International Advisory Board for forskningsprojektet Media Consumption and the Future of Public Connection.

Charlie Breindahl: Har været formand for ph.d.-foreningen ved KU og medlem af ph.d.-studienævnet.

Christa Lykke Christensen: Har været medlem af bestyrelsen for SMID, Sammenslutningen af Medieforskere i Danmark.

Stig Hjarvard: Har været leder af den nationale Forskerskole for Medier, Kommunikation og Journalistik (FMKJ).

Klaus Bruhn Jensen: Har været faglig evaluator i Norges Forskningsråd og med i styregruppen for MODINET-projektet.

Anne Jerslev: Har været formand for bestyrelsen for SMID, Sammenslutningen af Medieforskere i Danmark.

Eva Jørholt: Har været instituttets internationale koordinator.

Casper Tybjerg: Har deltaget i forberedelserne til næste års Cinema Ritrovato, Pordenone, Italien. Han er endvidere rådgiver for Filminstitutets igangværende projekt om en større dvd-udgivelse af en række hovedværker i dansk stumfilm.

Formidling

Formidling er en naturlig og vigtig del af et institut, som beskæftiger sig med medier og kommunikation. Institutets forskere har i årets løb fortsat været med i redaktionelt arbejde i nationale og internationale tidsskrifter og publikationer, ligesom de enkelte forskere har deltaget i en lang række danske og udenlandske kongresser, seminarer og symposier eller har gæsteforelåst og undervist ved danske og udenlandske universiteter og institutioner. Men derudover har instituttet stået som arrangør af en række aktiviteter.

Udgivervirksomhed

Instituttet udgiver den internationale årbog "Northern Lights. Film and Media Studies Yearbook". Den publiceres på engelsk og udgives én gang om året på forlaget Museum Tusulanum. Hovedredaktør er Ib Bondebjerg, og i rektionen sidder desuden Torben Grodal, Stig Hjarvard, Klaus Bruhn Jensen og Anne Jerslev. Årets udgave har titlen: "Media in a Globalized Society" og er redigeret af Stig Hjarvard.

Redaktionelle hverv

Christa Lykke Christensen: Har været redaktør af tidsskriftet Young, Nordic Journal of Youth Research.

Karsten Fledelius: Har været medredaktør af tidsskriftet Regional Contact.

Stig Hjarvard: Har været medlem af redaktionen af tidsskriftet MedieKultur, udgivet af Sammenslutningen af Medieforskere i Danmark (SMID).

Klaus Bruhn Jensen: Har været Corresponding Editor på European Journal of Communication. Han har desuden været Editorial Board Member af: Journal of Broadcasting and Electronic Media, Journalism: Theory, Practice, and Criticism og Communications: The European Journal of Communication Research.

Anne Jerslev: Har været med i redaktionen af mediebladet EKKO.

Eva Jørholt: Har været redaktør af filmtidsskriftet Kosmorama, der udgives i et samarbejde med Det Danske Filminstitut.

Nete Nørgaard Kristensen: Har været medredaktør på Kontur – Tidsskrift for kulturstudier.

Peter Schepele: Har været redaktør af tidsskriftet Kosmorama, der udgives i et samarbejde med Det Danske Filminstitut.

Henrik Søndergaard: Har været medlem af redaktionen af SMID's tidsskrift MedieKultur.

Gitte Stald: Har været referee for tidsskriftet New Media & Society.

Thomas Tuft: Har været med i redaktionerne af SMID's tidsskrift MedieKultur og i Journal of Health Communication. Han har desuden været Associate Editor på det nye tidsskrift Communication for Social Change og reviewer for tidsskriftet Social Science & Medicine samt for Årbogen ved Universitetet i Bahia, Brasilien.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Institutets forskere indgår naturligt i nationalt og internationalt forskningssamarbejde omkring forskningsprojekter, forskeruddannelse og videnskabelige sammenslutninger. Institutet er således kollektivt medlem af den nordiske medieforskerorganisation NORDICOM og af International Association of Media Researchers (IAMCR). Mange forskere er endvidere aktive medlemmer af f.eks. International Communication Association (ICA), Society for Cinema and Media Studies (SCMS) og The Association of Internet Researchers (AOIR). I en række tilfælde har instituttets forskere ledende roller i dette samarbejde.

Gæsteforelæsninger, symposier, forskerkurser

Mogens Rukov: Underviser på den Den Danske Filmskoles manuskriptlinje, gæsteforelåste den 24. marts på Eva Novrup Redvalls kursus om alternative fortælleformer.

Annette Hill: Reader i Communication ved Centre for Communication and Information Studies, University of Westminster, gæsteforelåste den 11. april over temaet "Real tv: Audience Responses to Factual Entertainment".

Arild Fetveit: Forsker ved Institutt for Medier og Kommunikasjon, Universitetet i Oslo holdt den 25. april gæsteforelæsning med titlen "Multiaccentuel film – i grænsezone mellem dokumentar og fiction".

Den 2. oktober holdt John Pauli Hansen, psykolog, ph.d., og lektor på It-højskolen i København gæsteforelæsning "Når nettet kommer til stedet".

Den 3. oktober arrangerede Mediedagsudvalget en paneldebat med titlen "Krig til aftenkaffen – mediernes dækning af krisesituationer". Oplægsholdere var Søren Lindstrøm Knudsen, nyhedsdirektør på tv-avisen, Erik Meier Carlsen, politisk redaktør på BT, Jørgen Poulsen, generalsekretær for Dansk Røde Kors og Karsten Fledelius, lektor på IFM og Balkanekspert. Debatten blev styret af Eva Jørholt, lektor på IFM.

Den 19. november afholdtes seminaret "Mediernes lyd". Det blev introduceret af lektor Anne Jerslev og bidragsydere var mag.art. Hanne Møller, programredaktør ved DR med foredraget "Radioens lys – lyden af radio", lektor Birger Langkjær, Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet med foredraget "Filmens lyd – lyden af film" og endelig førstemanuensis Arnt Maasø, Institutt for Me-

dier og Kommunikation, Oslo Universitet med et foredrag om "tv's lyd – Lyden af tv".

Den 20. november holdt professor Stig Hjarvard festforelæsningsen med titlen "Videnskab og overtro i et mediesamfund" ved Københavns Universitets årsfest.

Den 21. november holdt Annika Wik, forsker ved Filmvetenskapliga Institutionen, Stockholms Universitet, gæsteforelæsningsen med titlen "Framing Films: On the Contemporary Art Scene".

Den 1. december holdt Henning Camre, direktør for DFI, gæsteforelæsningsen om "Aktuel dansk filmpolitik og fremtidige, filmpolitiske udfordringer".

Den 3. december holdt professor Charles Ess, Drury University, USA, gæsteforelæsningsen med titlen "Who needs ethics? Cross-cultural approaches to legal and ethical aspects of online research".

Forskerskolen i Journalistik, Medier og Kommunikation (FJMK) har afholdt følgende kurser: "Mundtlig formidling", den 18. marts, "Governance, Management and the New Media", den 3. april, "Fra Teori til Empiri", den 7.-9. april, "Digital Æstetik i Teori og Praksis", den 29. april-2. maj og "New Media? New Theories? New Methods", den 1.-5. december. Endelig har forskerskolen lavet en undersøgelse af ph.d.-vejledningen og afholdt et møde om resultaterne (den 8. oktober).

Netværk

Ib Bondebjerg: Har sammen med Peter Golding ledet det tværfaglige, europæiske forskningsprojekt Changing Media – Changing Europe (2000-2004) (www.lboro.ac.uk/research/changing.media) støttet af de europæiske forskningsråd via ESF. Han har endvidere ledet det tværfaglige Center Medier og Demokrati i Netværkssamfundet (MODINET) (2002-2005) (www.modinet.dk) støttet af Forskningsrådene.

Charlie Breindahl: Har deltaget i netværkssamarbejdet www.spilforskning.dk, finansieret af SHF.

Christa Lykke Christensen: Har deltaget i projektet "Dansk tv's historie", ledet af Stig Hjarvard.

Karsten Fledelius: Har deltaget i forskernetværk vedrørende konfliktforskning, netværk vedrørende udvikling og formidling af demokrati- og historieforståelse på Balkan og netværk vedrørende stat og religion under- og efterkommunismen i Østeuropa.

Torben Grodal: Har været medlem af styrelsen for Center for Cognitive Studies of the Moving Images. Han har endvidere deltaget i det europæiske forskningsprogram Changing Media – Changing Europe.

Stig Hjarvard: Har deltaget i det europæiske forskningsprogram Changing Media – Changing Europe under European Science Foundation. Han har desuden været med i forskningsprojektet Medier og Demokrati i Netværkssamfundet, MODINET. Han har været forskerskoleleder for "Forskerskole i Medier, Kommunikation og Journalistik" (FMKJ, www.fmkj.dk), som startede via en bevilling fra Forsker Uddannelses Rådet (FUR) på 4 mio. pr. 1.10.2001. Forskerskolen omfatter alle landets 10 medieinstitutter med til sammen ca. 50 ph.d.-stipendiater og ligeså mange vejledere.

Klaus Bruhn Jensen: Har været medlem af Global Expert Panel, Future Media, London Business School & Markle Foundation, og medlem af Ethics Committee, AOIR. Han har endvidere deltaget i det europæiske forskningsprogram Changing Media – Changing Europe under European Science Foundation og været med i forsknings-

projektet Medier og Demokrati i Netværkssamfundet, MODINET, hvor han også har været medlem af styregruppen.

Anne Jerslev: Har været formand for bestyrelsen i Sammenslutningen af Medieforskere i Danmark.

Gitte Stald: Har været med i forskningsnetværket spilforskning.dk.

Henrik Søndergaard: Har deltaget i MODINET med forskningsprojektet "Fra kanal til portal" om digitaliserings betydning for DR og TV 2 baseret på interview og dokumentanalyse.

Anne Mette Thorhauge: Har været med i forskningsnetværket spilforskning.dk.

Instituteder Anne Jerslev

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	16,6	2,4	19,0
DVIP	0,1	0,2	0,3
STIP	3,4	1,9	5,3
TAP	8,7	1,6	10,3
Årsværk i alt	28,8	6,1	34,9
Løn	11.525,0	2.462,0	13.987,0
Frikøb mv.	9,0	380,0	389,0
Øvrige drift	1.065,0	5.385,0	6.450,0
Anskaffelser	1.997,0	59,0	2.055,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>14.596,0</i>	<i>8.285,0</i>	<i>22.881,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Arvidsson, Adam Erik; adjunkt.
Bondebjerg, Ib; professor.
Christensen, Christa Lykke; lektor.
Fledelius, Karsten; lektor.
Gotved, Stine; adjunkt.
Grodal, Torben Kragh; professor.
Hansen, Lennard Højbjerg; lektor.
Haastrup, Helle Kannik; amanuensis.
Hjarvard, Stig; professor.
Jensen, Klaus Bruhn; professor.
Jerslev, Anne; lektor.
Jørholt, Eva; lektor.
Kristensen, Nete Nørgaard; adjunkt.
Schepele, Johan Peter; lektor.
Stald, Gitte Bang; adjunkt.
Søndergaard, Henrik; lektor.
Tybjerg, Casper; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Milner, Syragoula Chouliaraki; lektor.
Riis; Johannes; amanuensis.
Tufte, Thomas; lektor.

STIP Internt finansieret

Breindahl, Charlie; ph.d.-stipendiat.
Jespersen, Anne Kaplan; forskningsass.
Sørensen, Lars-Martin; ph.d.-stipendiat.
Thorhauge, Anne Mette; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Bøving, Kristian Billeskov; ph.d.-stipendiat.
 Eskjær, Mikkel; ph.d.-stipendiat.
 Giersing, Pil Storm; forskningsass.
 Hansen, Anders Peter; forskningsass.
 Laursen, Iben Thorving; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Bøving, Kristian Billeskov: Mine the gap – a multi-method investigation of web-based groupware use.
 Kristensen, Nete Nørgaard: Udfordringen af journalistikken i lyset af kildernes professionalisering – slinger i valsen?

Fondsbevillinger*Forskningsstyrelsen*

– Dansk Ungdoms-tv 1954-2000. Forestillinger om unge, ungdom og ungdommelighed i danske tv-programmer produceret for unge i 1954-2000 (Christa Lykke Christensen) kr. 1.291.700.
 – Dansk tv's historie 1951-2001 (Stig Hjarvard) kr. 350.000.

Publikationer

- Arvidsson A., Maravelias C.: Identities at Work: Culture, Capital and the Mass Intellect. i: Proceedings of the European Institute for Advanced Studies in Management Workshop of Aesthetics and Organization s. 176. Guillet de Monthoux, P. & Strati, A. (eds.). EIASM, Bruxelles 2003.
- Arvidsson A.E.: Marketing Modernity. Italian Advertising from Fascism to the Postmodern. 176 s. Routledge, London 2003.
- Arvidsson A.E.: Consumi, media e identità nel lungo dopoguerra. Spunti per una prospettiva d'analisi. i: Genere, Generazione, Consumi s. 27. Capuzzo, Paolo (red.). Carrocci, Rom 2003.
- Bondebjerg I.: Dogma 95 and the New Danish Cinema. i: Purity and Provocation. Dogma 95 s. 70-85. Mette Hjort & Scott Mackenzie. BFI Publishing, London 2003.
- Bondebjerg I.: Danish Film Noir – Style, Themes and Narration. i: Style and Story. A Tribute to Torben Grodal s. 23-45. Peter Schepelern & Lennard Højbjerg. Museum Tusulanum Press, København 2003.
- Bondebjerg I.: Mediefag i gymnasiet. HSD – Dansk lærerforeningens Handelssektion 75/76, november 2002, s. 26-33. 2002.
- Bondebjerg I.: The Social and the Subjective Look: Documentaries and Reflexive Modernity. 26s. MODINET. Center for Medier og Demokrati i Netværkssamfundet, København 2003.
- Bondebjerg I.: Culture, Media and Globalization. i: Humanities – Essential Research for Europe s. 71-89. Danish Research Council for the Humanities (red.). Danish Research Center for the Humanities, København 2003.
- Bondebjerg I.: Filmen i mediekulturen. i: Dansk Mediehistorie, bd. 4, 1995-2003 s. 175-196. Klaus Bruhn Jensen (red.). Samfundslitteratur, København 2003.
- Bondebjerg I.: Verden ifølge Lars Engels. Modinet Working Papers No. 3, 2003, 28 s. Danish Research Council for the Humanities MODINET. Center for Medier og Demokrati i Netværkssamfundet, København 2003.
- Christensen C.L.: Visuelle følelser – en undersøgelse af unges billedoplevelser. 124 s. Samfundslitteratur, København 2003.
- Fledelius K.: En folkekirke i havsnød? Fyens Stiftsbog 2003, s. 119-128. 2003.
- Fledelius K.: Billedmanipulation. Filmtidsskriftet EKKO 18-2003, s. 20-25. 2003.
- Fledelius K.: Værdirelativering eller værdiudvikling. Erfaring fra samtaler med muslimer. i: Til et folk de alle hører s. 41-48. Harald Nielsen (red.). Unitas, København 2003.
- Fledelius K.: Frimurervæsenet som "gammel nyreligiøsitet". i: Den gamle nyreligiøsitet s. 73-96. Mette Burchardt & Pia Rose Bowadt (red.). Anis, København 2003.
- Fledelius K.: Gescheiterter Atheismus? Staat und Glaubensgemeinschaften in Albanien, Bulgarien und Jugoslawien (1945-1992). i: Wie die Träumenden? protestantische Kirchen in der Phase des Zusammenbruchs der kommunistischen Herrschaft im östlichen Europa s. 177-209. Peter Maser, Jens Holger Schjørring (red.). Martin-Luther-Verlag, Erlangen 2003.
- Fledelius K.: De kristne kirker i Armenien og Georgien. i: Korsvej og minefelt. Kultur og konflikt i Kaukasus s. 90-103. Ib Faurby & Märta-Lisa Magnusson (red.). Systime, København 2003.
- Fledelius K.: Religion. i: Propaganda and Mass Persuasion. A historical encyclopedia, 1500 to the present s. 342-343. Nicholas J. Cull, David Culbert, David Welch (red.). ABC-CLIO Inc., Santa Barbara, California, USA 2000.
- Fledelius K.: Reformation and Counter-Reformation. i: Propaganda and Mass Persuasion. A historical encyclopedia, 1500 to the present s. 337-341. Nicholas J. Cull, David Culbert, David Welch (red.). ABC-CLIO Inc., Santa Barbara, California, USA 2003.
- Fledelius K.: Fakta, film/tv og virkelighed. i: Faktateori og -analyse s. 1-46. Nete Nørgard Kristensen & Karsten Fledelius (red.). Kompendieudsalget, KUA, København 2003.
- Grodal T.K.: Historier for øjne, ører og muskler. Computerspil set under en mediehistorisk og evolutionær synsvinkel. Mediekultur 36, s. 36-51. 2003.
- Grodal T.K.: Realisme, abstraktion og synets evolutionshistorie. i: Fra verden til navlen – kunsten i funktion s. 137-158. Simon Jørgensen, Thomas Hastrup, Esben Dalsgaard (eds.). Philosophia, Århus 2003.
- Grodal T.K.: Filmoplevelse – en indføring i audiovisuel teori og analyse. 346 s. Samfundslitteratur, København 2003.
- Grodal T.K.: De bløde følelser. Filmfortællinger og den nye danske film. i: Nationale spejlinger. Tendenser i ny dansk film s. 23-60. Anders Toftgaard, Ian Halvdan Hawkesworth (eds.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Grodal T.K.: The Experience of Realism in Audiovisual Representation. i: Realism and 'Reality' in Film and Media s. 67-92. Anne Jerslev (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2002.
- Grodal T.K.: Stories for Eye, Ear and Muscles. Video Games, Media, and Embodied Experiences. i: The Video Game Theory Reader s. 129-156. Mark Wolf, Bernard Perron (eds.). Routledge, New York, London 2003.

- Grodal T.K.: Udøde ånder og levende bytte. Fantastisk film i evolutionær belysning. *Kosmorama* 231, s. 5-22. 2003.
- Grodal T.K.: Tales from the Crypt, or Mattson's Review of "Film-oplevelse". *Film International* 2004.4, s. 36-39, 40-41. 2003.
- Haastrup H.K.: I virkeligheden er det fiktion – The Blair Witch Project. i: *Made in America* s. 16. Heidi Jørgensen og Rikek Schubart (red.). Gads Forlag, København 2003.
- Haastrup H.K.: Kuldens muntre sønner. En analyse af Nanook of the North. *Kosmorama Film fra nord*, nr. 232, s. 13. 2003.
- Hansen L.: Det digitale paradoks i nyhedsformidlingen. 5s. EMU – designværkstedet, www.emu.dk 2003.
- Hansen L.: Teknisk dårlige krigsbilleder styrker tv's troværdighed. 5s. CFJE online, www.cfje.dk 2003.
- Hansen L.: Style – Segmentations and Patterns. i: *Style – Segmentations and Patterns* s. 87-101. Lennard Højbjerg og Peter Schepelern. Museum Tusculanums Forlag, København 2003.
- Hansen L., Schepelern P.: Style – segmentations and patterns. i: *Style – segmentations and patterns* s. 87-101. Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Hjarvard S.: The Globalization og Society and the Role of Media. *Northern Lights. Film and Media Studies Yearbook 2003 i: Media in Globalized Society* s. 15-53. Stig Hjarvard (red.). Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Hjarvard S.: (red.). *Media in Globalized Society. Northern Lights. Film and Media Studies Yearbook 2003*, 292s. Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Hjarvard S.: Det selskabelige samfund. Essays om medier mellem mennesker. 153 s. Samfundslitteratur, Frederiksberg 2003.
- Jensen K.B.: (red.). *Dansk Mediehistorie, bd. 4. bind 4 1995-2003*, 245s. Samfundslitteratur, København 2003.
- Jensen K.B.: Communicating models: The relevance of models for research on the worlds of the Internet. i: *Media in a Globalized Society* s. 257-289. Stig Hjarvard. Museum Tusculanums Press, København 2003.
- Jensen K.B.: Fra it-bruger til it-designer. i: *Årsberetning 2002 – Københavns Universitet* s. 32-33. Fink-Jensen, Jens. København 2003.
- Jensen K.B.: Globale medier. i: *Dansk Mediehistorie bd. 4* s. 29-45. Klaus Bruhn Jensen (red.). Samfundslitteratur, Frederiksberg 2003.
- Jerslev A.: "I make Home Movies – therefore I live" – det private rum i avantgardefilm og den intime dokumentar. i: *Virkelighed, virkelighed! Avantgardens realisme* s. 268-304. Anne Jerslev. Karin Petersen & Mette Sandbye (red.). Tiderne skifter, København 2003.
- Kristensen N.N.: El comtail profesional. Cuando el papel del periodista se confunde son el de relacionista público. *Revista de Comunicación Vol. 1*. 2003, s. 41-67. 2003.
- Kristensen N.N.: Den journalistiske udfordring. 1-23s. 2003.
- Kristensen N.N.: Uddannelse, kompetencer og arbejde – behov for kobling. 1-53s. Institut for Film- og Medievidenskab 2003.
- Kristensen N.N.: Udfordringen af journalistikken i lyset af kildernes professionalisering – slinger i valsen? 353 s. Institut for Film- og Medievidenskab 2003.
- Kristensen N.N., Fledelius K.: Faktateori og -analyse. S. 1-330. København 2003.
- Kristensen N.N., Unni From: Hvad laver ph.d.-studerende egentlig? *Samson – et medietidsskrift* nr. 1. 13. årgang, oktober 2003, s. 7-10. 2003.
- Riis J.: Spilletets kunst – følelser i film. 264 s. Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Schepelern P.: Tilbage til fortiden. i: *Danmark i 1980'erne* s. 181-189. Jakob Holm, Ole Knudsen. Forum, København 2003.
- Schepelern P.: 'Kill your darlings': Lars von Trier and the Origin of Dogma 95. i: *Purity and Provocation: Dogma 95* s. 58-69. Mette Hjort, Scott MacKenzie. BFI Publishing, London 2003.
- Schepelern P.: Filmen ifølge Dogme-spilleregler, forhindringer og befrielse. i: *Nationale spejlinger. Tendenser i ny dansk film* s. 61-107. Anders Toftgaard & Ian Hawkesworth. Museum Tusculanums Forlag, København 2003.
- Stald G.B.: Outlook and Insight: Young Danes' Uses of the Internet – Navigating Global Seas and Local Waters. i: *The Wired Homestead. An MIT Press Sourcebook on the Internet and the Family* s. 227-259. Joseph Turow & Andrea L. Kavanaugh (red.). MIT Press, Boston 2003.
- Stald G.B.: Online Communities, game-playing. 1020-1022s. Sage, Thousand Oaks 2003.
- Stald G.B.: Youth Groups. S. 1490-1492. Sage, Thousand Oaks 2003.
- Søndergaard H.: Fra fjernsyn til multimedie. i: *Dansk Mediehistorie, bd. 4* s. 47-64. Klaus Bruhn Jensen (red.). Samfundslitteratur, København 2003.
- Søndergaard H.: Globalisation and National Identity in Danish Television. i: *Media in a Globalized Society* s. 91-128. Stig Hjarvard (red.). Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Søndergaard H.: Programfladestyring og organisationsforandringer i nordisk public service-fjernsyn. *Mediekultur* nr. 35, s. 5-22. 2003.
- Sørensen L-M.: Japansk Filmlitteratur – læst og bagtalt. *Taifoon* nr. 2. vinter/forår 2003, s. 12-13. 2003.
- Tybjerg C.: The Presentation of Variant Endings. i: *Film and its Multiples* s. 237-240. Forum, Udine 2003.
- Tybjerg C.: The Sense of The Word. i: *Film Style and Story: A Tribute to Torben Grodal* s. 171-213. Lennard Højbjerg, Peter Schepelern. Museum Tusculanum Press, København 2003.

Studienævnet for Film- og Medievidenskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af stud.mag. Nanna Rasmussen, stud.mag. Anne Mette Stokholm Skov (næstformand), stud.mag. Ulla Søe, professor Klaus Bruhn Jensen, lektor Eva Jørholt, og lektor Casper Tybjerg (studieleder).

Beretning

Den nye studieordning for tilvalgsfagstudiet i Film- og Medievidenskab, som baserer sig på den nye grundfagsordning og i videst muligt omfang benytter samme studieelementer, er blevet endeligt vedtaget og er trådt i kraft pr.1.9.2003.

Studienævnet har været pilotstudienævn i Det Humanistiske Fakultets arbejde med at udvikle kompetencebeskrivelser. Studielederen har deltaget i arbejdsgruppen for de tværnationale kulturvidenskabelige fag, og arbejdet har resulteret i et udkast til en samlet kompetencebeskrivelse af Grunduddannelsen i Film- og Medievidenskab, som vil blive diskuteret i instituttets forskergrupper i starten af 2004 og indgå i den studieordningsrevision, som skal finde sted i løbet af 2004.

Studienævnet besluttede at tilføre en del ressourcer til internationaliseringsarbejde, både med henblik på at forbedre information og andre forhold for de udenlandske gæstestuderende og med henblik på at udbygge mulighederne for vore egne studerende.

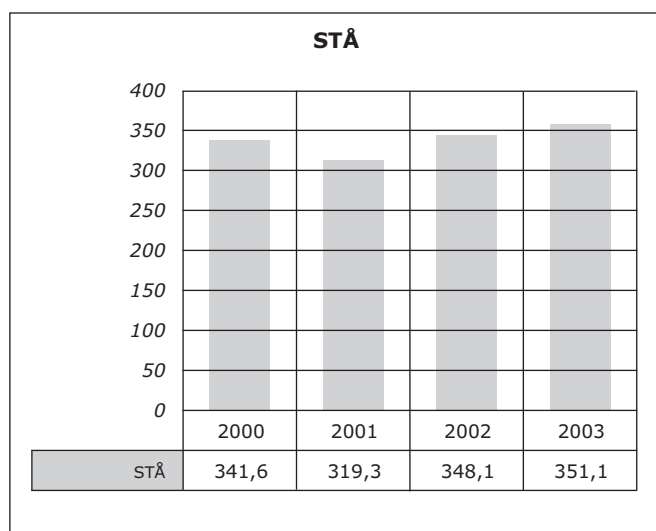
I december 2003 var studienævnet på et endagsseminar, hvor hovedemnerne var kompetencearbejdet og udviklingen af it-støttet undervisning.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder								
	Filmvidenskab	Dansk	Retorik	Kunsthistorie	Pædagogik	Øvrig Hum.	Andre Fakult.	Meritoverført	I alt
Film- og Medievid.	282,4	8,8	5,8	5,0	4,8	17,6	1,8	6,6	332,7
Dansk	9,5								
Historie	6,0								
Engelsk	5,5								
Musikvidenskab	3,8								
Øvrig humaniora	13,0								
Meritstuderende	17,8								
Gæstestuderende	13,3								
I alt	351,1								
Åben uddannelse	17,9								

STÅ 2000-2003

Studieleder Casper Tybjerg

Institut for Kunst- og Kulturvidenskab

Ledelse pr. 1.9.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Mikkel Bogh og viceinstitutleder lektor Stig Jarl.

Ledelser før 1.9.2003

Institut for Kunst, Dans og Teater

Instituttet blev ledet af institutleder, lektor Stig Jarl, viceinstitutleder, lektor Jens Toft.

I bestyrelsen sad lektor Henrik Oxvig (VIP-repræsentant), Louise Andersen (TAP-repræsentant) og Bjarne Stendahl (studenterrepræsentant).

Adresse

Bygning 21
Karen Blixens Vej 1
2300 København S
Telefon 35 32 81 95
Fax 35 32 82 22
kunstteater@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/kunsteater

Institut for Litteraturvidenskab

Instituttet blev ledet af institutleder, lektor Mikkel Bogh og viceinstitutleder, lektor Frederik Stjernfelt.

Bestyrelsen bestod af lektor Frederik Tygstrup (VIP-repræsentant), Rhina Kastoft (TAP-repræsentant) og Rhea Gaardbo Dall (studenterrepræsentant).

Adresse

Bygning 24-25
Njalsgade 140-42
2300 København S
Telefon 35 32 93 18
Fax 35 32 81 89
litteratur@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/littvid

Institutlederens årsberetning

Instituttet fik sin nuværende struktur og størrelse pr. 1.9.2003 som resultat af en sammenlægning af det tidligere Institut for Litteraturvidenskab og Institut for Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab. Det nye storinstitut blev til ad frivillighedens vej ud fra de involverede fagområders og uddannelsers ønske om at skabe bedre betingelser for tværfagligt samarbejde inden for både forskning og uddannelse mellem beslægtede fag. En del af motivationen for sammenlægningen har således været udsigten til at styrke institutadministrationen, blandt andet for på længere sigt at kunne håndtere ansøgninger til eksterne bevillinger, studerende der ønsker at sammensætte tværgående uddannelser samt udveksling af undervisere og forskere med henblik på fornyelse af kursusudbuddet. De første måneder af det nye instituts liv har naturligvis stået i omstruktureringens tegn. Der er blevet sammensat et institutråd med 10 medlemmer,

inklusive TAP-repræsentanter for de to sekretariater samt VIP- og studenterrepræsentanter for de tre hovedfagområder og studienævn. Der er nedsat samarbejdsudvalg, blevet udpeget 3 forskningsledere og nedsat et forskningsudvalg der sammen med institutlederen har til opgave at sikre kvaliteten og bredden af instituttets forskning, bl.a. ved at stimulere ansatte med forskningspligt til at arbejde sammen på tværs af fagområderne. Instituttet består af tre afdelinger med hver sit studienævn og hver sin forskningsleder. Studielederen og forskningslederen skal sammen sikre en fælles, målrettet indsats inden for deres fagområdes forskning og uddannelse.

2003 var for begge de tidligere institutters vedkommende præget af flytning til det nye KUA-byggeri i Ørestad. Institut for Litteraturvidenskab flyttede til de nye bygninger i løbet af sommerferien, et år efter Institut for Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab. Sidstnævnte indviede i februar 2003 deres nye institutcafé.

Udflytningerne fandt sted inden fusionen var planlagt, og resultatet er, at det nye institut i dag ligger fysisk adskilt med afdelinger i hver sin ende af det nye byggeri. Der er planer om at etablere bygningsfællesskab og, når dette er på plads om en række år, at integrere Musikvidenskabeligt Institut i storinstitutet.

Institut for Litteraturvidenskab modtog i begyndelsen af året en række nye ph.d.-stipendiater: Tue Andersen Nexø, Christian Dahl, Mads Nygaard Folkmann og, senere på året, Anders Fogh Jensen. Samtidig tiltrådte tre eksternt finansierede forskningsadjunkter i litteraturvidenskab: ph.d. Mikkel Bruun Zangenberg, ph.d. Moritz Schramm og ph.d. Jørgen Bruhn. 1.8. tiltrådte ph.d. Ulrik Ekman som adjunkt i Litteraturvidenskab og Moderne Kultur med særlig henblik på forskning og undervisning i it-kultur. 1.8 tiltrådte desuden ph.d. Lilian Munk Røsing som adjunkt i litteraturvidenskab. I juni måned tog instituttet afsked med docent, dr.phil. Uffe Hansen, der fyldte halvfjers år i juli. Uffe Hansen blev fra august måned tilknyttet instituttet som adjungeret professor for en femårig periode. Lektor Marie-Louise Svane havde orlov i 2003 og var i samme periode ansat ved Det Humanistiske Forskningscenter. De fleste af instituttets videnskabelige medarbejdere deltog i maj måned i et institutseminar under overskriften 'Europas andre. Xenofobi i europæisk kultur'. Seminaret indlæg er under udgivelse i bogform. Instituttet etablerede i efteråret 2003 to centre på baggrund af tidligere eksterne bevillinger: Center for Kultur og Politik under ledelse af Peter Duellund og Center for Urbanitet og Æstetik under ledelse af Martin Zerlang. Center for Urbanitet og Æstetik var i efterårssemesteret ramme om tre velbesøgte seminarer om aktuel forskning i bykultur.

Institut for Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab modtog i starten af året to nye ph.d.-stipendiater: Camilla Jalving og Laura Louise Schulz. I december 2002 startede "Meddelelser til og fra Institut for Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab", redigeret af Rune Gade og studerende Rasmus Kjærboe og Birgitte Hjort. I 2003 er yderligere 4 numre af bladet udkommet, der fra og med nr. 3 i maj 2003 skiftede navn til AFART. I december 2003 udkom nr. 12 af instituttets internationale tidsskrift "Hafnia. Copenhagen Papers in the History of Art", særnummer om "Romanesque Art in Scandinavia", redigeret af Ebbe Nyborg, Hannemarie Ragn Jensen og Søren Kaspersen. I 2003 udkom de første fem numre af "Kunsthistorie, Visuel Kultur: Papirer", redigeret af Hans Dam Christensen, Rune Gade og Anders

Michelsen, forfattet af hhv. Rafael Cardoso, Gunhild Borggreen, Anders Michelsen, Matthew Rammpley og Henrik Holm. Instituttet har i 2003 modtaget en boggave fra Japan Foundation til en værdi af 300.000 JPY under Japan Foundations Library Support Program. Boggaven består af i alt 28 titler, som er nyere engelsksprogede publikationer om forskellige aspekter af japansk kunst og kultur: fra ikonografi i klassisk maleri til træsnit og livet i 1700-tallets bordeller; fra traditionel japansk teater og havekunst til tegneserier og populærkultur; fra zen-buddhistisk æstetik i landskabsmaleri til efterkrigstidens modernisme. Bøgerne vil indgå i biblioteket for Kunsthistorie og Teatervidenskab i bygning 21 og være tilgængelige for bibliotekets brugere.

Teatervidenskab kunne i 2003 fejre sit 50-års-jubilæum som universitetsfag ved Københavns Universitet. Begivenheden blev celebreret ved en reception på Hofteatret den 5. november med festforelæsninger og optræden. I forbindelse med jubilæet udsendtes jubilæumsskriftet "50 år med Teatervidenskab".

Afdelingen for Dans og Teatervidenskab afholdt i maj måned seminaret "Politisk Teater – gensyn og genopfindelse" med deltagelse af en række af fagets egne lærere samt eksterne forskere og praktikere. Afdelingen afholdt desuden i uge 45 semesterseminaret "Teater på tværs – avantgarde og tværfaglighed" med deltagelse af en række af fagets egne lærere samt eksterne forskere og praktikere.

På faget Dansens Æstetik og Historie er der i løbet af året taget to væsentlige initiativer: For det første er der indgået en samarbejdsaftale med NTNU i Trondheim, Norge og Stockholms universitet, Sverige, om en toårig nordisk kandidatuddannelse i Dansevidenskab (No-MA-Ds). En cand.mag.-grad i Dansevidenskab kan således opnås af studerende ved Institut for Kunst- og Kulturvidenskab i nærmeste fremtid. For det andet har faget for at styrke forbindelsen mellem studerende og det udøvende erhvervsliv indledt en "Artist in residence" i Balletsalen, hvor professionelle koreografer gennemfører deres prøvearbejde i en periode på ca. 4 uger. De studerende får i denne periode mulighed for at stifte mere indgående bekendtskab med de arbejdsopgaver, som en akademiker kan have i forbindelse med danseproduktion. I 2003 har koreograferne Sara Gebran, Tim Feldman og Lene Boel været gæstekunstnere under denne ordning.

Endelig har to gæsteforskere været tilknyttet afdelingen for Dans og Teatervidenskab i 2003: Teaterprofessor Shen Lin, Beijing, finansieret af Daloonfonden (Kulturkreds Asien) og Ela Ursin Steen, Norges Idrettskole (Dansens Æstetik og Historie).

Forskningsvirksomhed

Litteratur- og kulturteori

Brug og misbrug af Nietzsche i nyere filosofi og litteraturteori (Jørgen Egebak).

The Poetic Qur'ân. Signs and Structures of Poetic Language (Thomas Hoffmann).

Metaforer og narrativer i moderne organisationer (Anders Fogh Jensen).

Adorno og følelsernes æstetik (Torben Sangild).

Litteratur og historie i litteraturhistorien (Carsten Sestoft).

Negationens negation, om negationsbegrebet i nyere æstetik (Frederik Stjernfelt).

Diagrammatic Reasoning in Phenomenology, Picture, and Text (Frederik Stjernfelt).

Rum og fortælling (Frederik Tygstrup).

Emergensbegrebet i videnskabsfilosofien (Frederik Stjernfelt).

Litteratur- og kritikhistorie

Græcitet og modernitet. Moderne refleksioner over handling og fremtrædelse i den græske polis (Christian Dahl).

Litterære strategier i den politiske offentlighed, England 1640-1745 (Tue Andersen Nexø).

Anerkendelse og ret hos Kafka, Dostojevskij og Kleist (Isak Winkel Holm).

Frihedens århundrede. Menneskelig selvforståelse i oplysningstidens roman (Martin Hultén).

Litteraturen og det sociale modstykke (Nikolaj Lübecker).

Komparative studier i 'læsemåder' i forskellige kulturkredse (Peter Madsen).

Litteratur og sygdom (Frederik Tygstrup). Dansk litteratur 1960-2000 (Martin Zerlang).

Mentalitets-, idé- og kulturhistorie

Sensibilitet og fysiologi i det 18. århundredes franske filosofi og litteratur (Anne Fastrup).

Individualitet. Litteratur og Humanvidenskab 1750-1800 (Jesper Gulddal).

Primitivisme og Moderne Kultur (Mikkel Bogh).

Schleiermacher, Kierkegaard og det romantiske maleri – æstetik som bevægelse og (s)tilstand (Ragni Linnet).

Intimitetens poetik og historie 1880-1930 (Mikkel Bogh).

Japansk kunst i Danmark. Refleksioner over national identitet (Gunhild Borggreen).

Fremstilling af karakteristiske reaktioner på moderniseringsprocessen i litteratur, kunst og filosofi, arbejdstitel: Imagining Modernity (Peter Madsen).

Livet selv. Livsfilosofien i litteratur, æstetik, filosofi og biologi – udvikling og former i et tværvideenskabeligt felt fra 2. halvdel af 1800-tallet til nu (Frederik Stjernfelt).

Teater og Krig (Lisbet Jørgensen).

Serbien og Bosnien under og efter krigen, med særligt henblik på de intellektuelles og universiteternes rolle i nationalismen i området (Frederik Stjernfelt).

Territorialitet (Frederik Tygstrup).

Forholdet mellem krig og kunst, demokrati og medier undervejs i det tyvende århundrede, med særlig fokus på en bue fra Første Verdenskrigs fascistiske æstetik til 1990'ernes mediekriser (Mikkel Bruun Zangenberg).

Cultural Exchange in Europe (Marianne Marcussen).

Kulturpolitik

Nordisk Kulturpolitik under Forandring. Projektet har været gennemført af 45 forskere fra de nordiske lande, det øvrige Europa, USA og Japan med støtte fra Kulturministeriet, Danmark; Centralkommissionen for Kunst, Finland; Kultur- og Kirke departement, Norge; Statens Kulturråd, Sverige samt Nordisk Kulturfond (Peter Duelund).

Teoretiske studier med henblik på at oparbejde en kritisk og hermeneutisk model for analyse af relationer og gensidige påvirkningsforhold mellem kunst, kultur og kulturpolitik i en given historisk og geopolitisk kontekst (Peter Duelund).

Evalueringsprincipper og metoder til kvalitetsvurdering af teater (Stig Jarl).

Vilkår for teaterproduktion i Danmark siden 2. verdenskrig (Stig Jarl).

Litteratur og Politik (Henrik Stampe Lund).

By, arkitektur og rum

Rummets tid – Kunstakademiets Arkitektskoles historie fra 1854 til i dag (Henrik Oxvig).

Den urbane livsverden: Byen som tolkningsrum og repræsentationer af byerfaring (Peter Madsen).

Havnen mellem moderne byplan og livsverden (Henrik Reeh).

Moderne byrum og deres bykulturelle udviklingsperspektiver (Henrik Reeh).

Installationens forhold til tid, rum og beskuer (Anne Ring Petersen).

The Artist's Share (Rumgengivelsens historiografi) (Marianne Marcussen).

Public Places – Private Spaces. Tendenser i dansk kunst i 1990'erne (Malene Vest Hansen).

Køn og performativitet

Kønsforskellens etik. Kønnen i psykoanalysen og fænomenologien (Lilian Munk Rösing).

Performativitet i kunsten, kunsthistorien og den visuelle kultur (Camilla Jalving).

Køn, narrativitet og performativitet i samtidskunsten (Rune Gade).

Gertrud Steins performative æstetik (Laura Louise Schulz).

Teaterhistoriografi, æstetik og køn (Lisbet Jørgensen).

Dans og performance

Performance i Danmark (Stig Jarl).

Moderne scenisk dans i Danmark 1900–1975 (Karen Vedel).

Viden om Dans. Sammenknytning af en overvejende engelsksproget dansevidenskabelig akademisk diskurs med en dansksproget humanvidenskabelig diskurs (Inger Dams-holt).

Foto

Moderne fotografiformer i Danmark 1920-1950 – set i et internationalt perspektiv (Mette Kia Krabbe Meyer).

Fotografiets rolle i det 20. århundredes avantgarde (Mette Sandbye).

Det fotografiske portræt (Mette Mortensen).

Enkelte forfattere og kunstnere

Chrétien og middelalderens identitetskonflikt, Chrétien-receptionen i den nordiske middelalder (Jørgen Bruhn).

Interpretation af romansk skulptur i Souillac i teologisk kontekst (Øystein Hjort).

Revurdering og nytolkning af udvalgte malerier af Andrea Mantegna (Øystein Hjort).

More Than Kin and Less Than Kind: A Transtextual Investigation of Genre and Renaissance Hybridity in Five Plays by William Shakespeare (Maiken Derno).

Genre og etnicitet i Miguel de Cervantes' forfatterskab (Anne Fastrup).

Roman, satire og offentlighed i Denis Diderot's litterære forfatterskab (Anne Fastrup).

Holberg i kontekst (Bent Holm).

Adam Oehlenschläger i europæisk kontekst (Marie-Louise Svane).

J.L. Lunds studiesamling af kalker efter de gamle italienske mestre (Hanne Marie Ragn Jensen).

Pragmatisk-narratologisk undersøgelse af genreeksperimenter i Dostoevskijs forfatterskab, med særligt henblik på romanens udvikling (Tine Roesen).

Kafka den Umulige (Jørgen Egebak).

Emil Aarestrup og den tyske romantik (Isak Winkel Holm).

Henrik Ibsens forhold til skuespillere og skuespilkunst (Live Hov).

J.F. Willumsen og farverne (Mikkel Bogh).

Goldoni og metafiktion (Bent Holm).

Fo og modernisme (Bent Holm).

Eksistentiel spekulation og formel innovation hos Dennis Potter (Bente Larsen).

Stig Brøgger og eksperimentet (Mikkel Bogh).

Periodestudier og historiografi

Om begrebet 'Middelalder' og periodiseringens problematik (Jens Fleischer).

Syrisk sakralarkitektur fra 4. til 7. århundrede (Jens Fleischer).

De 'gyldne altre', deres materialæstetik, narrativitet og liturgisk-teologiske univers (under fondsstøttet projekt, i samarbejde med Nationalmuseet) (Søren Kaspersen).

Senmiddelalderlige fløjaltartavler og deres funktioner og bredere i periodens kunst med fokus på fromhedslivets indvirkning på denne, herunder de nye relationer mellem billede og betragter og dialektikken mellem faktiske billeder og mentale forestillinger (Søren Kaspersen).

Den brudte helhed. Guldaldermaleriet omkring 1840 og den danske hegelianisme (Ragni Linnet).

Romantikens æstetiske drøm. Poetik og imagination og litterær æstetik i den europæiske Romantik (Mads Nygaard Folkmann).

Optics, Optical Instruments and Painting. The Hockney-Falco Thesis revisited (ESF exploratory workshop) (Marianne Marcussen).

Analysen af dansk kunst fra Abildgaard til Kirkeby (Henrik Holm).

Indkredsning af en særlig billedlig modernitet i grænseområdet mellem fotografi, film, maleri og skulptur, med historiske nedslag især i fransk barok (Poussin) samt i dansk maleri i det 19. og 20. århundrede ud fra et fotografi- og filmtæoretisk inspireret rammebegreb og et af Louis Marin og Michel Foucault inspireret repræsentationsbegreb og i dialog med Alois Riegls periodebestemmelser (Jens Toft).

De eksperimenterende tressere. En kortlægning af de tværæstetiske eksperimenter i 1960'ernes danske kunsthverv (Tania Ørum).

De industrielle ikoner: Design Danmark ca. 1750-2000 (Lars Dybdahl).

Dansk design 1945-1975. Industriel design, møbler, kunsthåndværk (Lars Dybdahl).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Peter Madsen: Formand for bedømmelsesudvalg til professorat i Litteraturvidenskab og Moderne Kultur, Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet.

Bent Holm: Deltager i bedømmelsesudvalg for doktordisputats, Teatervetenskap, Stockholms universitet.

Martin Zerlang: Været medlem af bedømmelsesudvalg vedr. bedømmelse af Stephan Michael Schröders Habilitationsschrift "Weisse Wiedergängerkunst, schwarze Buchstaben. Zur Interaktion von dänischer Literatur und Kino bis 1918", Humboldt Universität. Martin Zerlang har desuden været formand for bedømmelsesudvalg til lektorat i Moderne Kultur, adjunktur i Litteraturvidenskab, adjunktur i Moderne Kultur samt adjunktur i amerikansk kultur, Institut for Litteraturvidenskab.

Søren Kaspersen: Deltaget i granskning af forskningsprojekt for Riksbankens Jubileumsfond i Stockholm, været medlem af udvalg for seniorforskerbedømmelser ved Statens Museum for Kunst og af bedømmelseskomité vedrørende lektorat ved Institut för Konstavetenskap ved Stockholms universitet.

Stig Jarl: Været medlem af bedømmelsesudvalg til lektorat på Institut for Idræt, Københavns Universitet og medlem af bedømmelsesudvalg til lektorat på Danmarks Biblioteksskole.

Peter Duelund: Været formand for bedømmelsesudvalg til adjunktur i Moderne Kultur og Litteraturvidenskab, Institut for Litteraturvidenskab, Københavns Universitet, med henblik på såvel praktisk, teoretisk som analytisk anlagt undervisning med relation til it og digitale medier samt formand for det fagkyndige bedømmelsesudvalg for ansøgninger til ph.d.-stipendium i metafor, narrativitet og organisation, Institut for Litteraturvidenskab, Københavns Universitet.

Jens Toft: Været medlem af bedømmelsesudvalg til adjunktur, Danmarks Biblioteksskole, deltaget i ph.d.-bedømmelsesudvalg under Georg Brandes Skolen samt i forbindelse med Samfinansieringsstipendium mellem Georg Brandes Skolen og Statens Museum for Kunst.

Mikkel Bogh: Deltaget i ph.d.-bedømmelse, Arkitekt-skolen i Kbh. samt i ph.d.-bedømmelse, Université Paris X-Nanterre.

Henrik Reeh: Været medlem af bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling, Arkitektskolen, Aarhus.

Mette Sandbye: Været opponert på ph.d.-afhandling, Institut for Kunstvidenskab, Gøteborg Universitet.

Frederik Stjernfelt: Været formand for og Bent Holm medlem af ansættelsesudvalg for ph.d.-ansøgere, Københavns Universitet fagområde 3.

Frederik Stjernfelt: Været medlem af ansættelsesudvalg for ph.d.-ansøgere, Grundforskningsfondens Center for Subjektivitetsforskning, medlem af bedømmelsesudvalg for ph.d.'er ved Syddansk Universitet, Aarhus Universitet, Aalborg Universitet og Københavns Universitet.

Frederik Tygstrup: Deltaget i ph.d.-udvalg, Roskilde og Århus.

Ragni Linnet: Været medlem af guldmedaljeudvalg, Københavns Universitet, Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Kunsthistorie.

Isak Winkel Holm: Deltaget i bedømmelsen af 2 ph.d.-afhandlinger, Københavns Universitet.

Peter Duelund: Var medlem af den internationale komité, som havde ansvaret for bedømmelse og udvælgelse af papers til den 2. verdenskonference om kulturpolitisk forskning: "Cultural Sites, Cultural Theory, Cultural Policy", The Second International Conference on Cultural Policy Research, Wellington, New Zealand, 23.-26. januar.

Udvalg og fonde

Mikkel Bogh: Medlem af Kunsthistorisk udvalg under Novo Nordisk Fonden.

Øystein Hjort: Medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd, medlem af Novo Nordisk Fondens udvalg til Kunsthistorisk Forskning, medlem af bestyrelsen for Landsdommer V. Gieses Legat og for Mogens Zielers Fond, bestyrer og forvalter af Kunsthistorikeren Torben Juels Mindelegat samt af Mario og Asta Krohns Legat.

Lisbet Jørgensen: Administrator for Lasson Andersens Fond.

Anne Ring Pedersen: Medlem af symposiegruppen under Novo Nordisk Fondens udvalg for Kunsthistorisk Forskning.

Henrik Reeh: Medlem af dommerkomiteen for konkurrencen "bedre byrum", organiseret af fonden Realdania.

Mette Sandbye: Medlem af bestyrelsen for Ragnvald og Ida Blix' Fond samt i stipendiekomiteen for Hasselblad-fonden, Gøteborg.

Frederik Stjernfelt: Medlem af udvalg ang. Humanioraforskning under Statens Humanistiske Forskningsråd og medlem af prisudvalgskomiteen "Mouton d'Or" for årets bedste artikel i *Semiotica*.

Tania Ørum: Medlem af Sonning Pris-udvalget og medlem af styregruppen vedr. "Kulturens fremtid – æstetik uden grænser" under Statens Humanistiske Forskningsråd.

Bent Holm: Medlem af et udvalg under Undervisningsministeriet vedr. kernefaglighed inden for dramaundervisningen, samt i formandskabet for Censorkorpset for Dramaturgi og Dans/Teatervidenskab.

Isak Winkel Holm: Medlem af Oversættelseskomiteen under Kunstrådet.

Stig Jarl: Været formand for Teaterrådets Kontaktudvalg (indtil 30.6.2003) og er medlem af Kontaktudvalget for Dramatisk Bibliotek.

Lisbet Jørgensen: Formand for Nordiske Teaterforskere samt formand for Kjeld Abell Selskabet.

Søren Kaspersen: Medlem af Folkeuniversitetets programråd.

Henrik Reeh: Medlem af følgegruppen for Center for Byrumsforskning, Kunstakademiets Arkitektskole samt medlem af Statens Kunstfonds tværfaglige arbejdsgruppe om Sønderborg Havn.

Karen Vedel: Medlem af Kulturministeriets Udvalg vedr. Moderne Dans (afsluttet).

Bent Holm: Medlem af bestyrelserne for produktionsselskabet Lone Star, for Arena Theatre Institute, Stockholm, og for Holberg-samfundet samt medlem af arrangørgruppen for Teaterperspektiver, Statens Teaterskole.

Frederik Stjernfelt: Medlem af repræsentantskabet for International Association for Semiotic Studies samt medlem af Det Danske Akademi.

Malene Vest Hansen og Mette Sandbye: Bestyrelsesmedlemmer i AICA, foreningen af danske kunstkritikere.

Øystein Hjort: Medlem af bestyrelserne for Louisiana, Museum for moderne kunst og for Astrup Fearnley Museet for Moderne Kunst, Oslo.

Karen Vedel: Medlem af Fællesrådet for Moderne Dans.

Tania Ørum: Formand for Forfatterskolens bestyrelse.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Mikkel Bogh: Konsulent for Norsk Humanistisk Forskningsråd.

Gunhild Borggreen: Udført løbende konsulentarbejde for Museet på Koldinghus i forbindelse med planlagt udstilling om japansk kunst fra Edo-perioden.

Peter Duelund: Rådgiver for Kulturministerierne i Dan-

mark, Finland, Norge og Sverige via det danske medlemskab af Kontaktgruppen for Nordisk Kultur Politisk Forskning.

Lars Dybdahl: Medlem af Det faglige råd for Kunstneriske Uddannelser under Center for Vurdering af udenlandske Uddannelser, Undervisningsministeriet.

Jens Fleischer: Medlem af idégruppen, som har ført forhandlinger med Kulturministeriet om udvikling af konceptet for Renæssanceåret 2006.

Bent Holm: Dramaturgisk konsulent for Teatret Mungo Park, Meridiano Teatret og Århus Teater samt fagkonsulent for Den Store Danske Encyklopædi.

Isak Winkel Holm: Konsulent ved Gyldendals Skønlettere Redaktion.

Stig Jarl: Konsulent for Københavns Amt, Amtrådsforeringen, for Det Kongelige Teater og for Det Storkøbenhavnske Teaterfællesskabs teaterchefer m.fl.

Henrik Oxvig: Medlem af Tænkertank til drøftelse og udvikling af læreplaner for Billedkunsthøjskolen i gymnasieskolen, etableret af undervisningsministeriets fagkonsulent på billedkunstområdet, og er konsulent på Studiefdeling 6 på Kunstakademiets Arkitektskole.

Ragni Linnet: Ikonografisk konsulent ved Søren Kierkegaard Forskningscenter ved Københavns Universitet, Søren Kierkegaards Skrifter 1997 ff.

Mette Sandbye: External examiner ved London College of Printing.

Frederik Tygstrup: Faglig konsulent for Norges Forskningsråd, forskeruddannelseskonsulent ved Universitetet i Trondheim, faglig konsulent ved Kunstakademiets Arkitektskole, afd. 6 og faglig konsulent for The European Union's Framework Programme VII.

Karen Vedel: Projektleder med plads i samarbejdsnettet for No-MA-ds (fællesnordisk kandidatuddannelse i dansevidenskab i samarbejde mellem Det Humanistiske Fakultet, NTNU, Trondheim, Teatervetenskapliga Institutionen, Stockholms Universitet og Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet) samt konsulent for KIF (Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning) i anledning af konference om dans.

Martin Zerlang: Konsulent for Havnestyrelsen, Københavns Havn.

Tillidshverv

Henrik Reeh: Det Humanistiske Fakultets repræsentant i repræsentantskabet for Lærestalernes fælles byplankursus og medlem af kursusudvalget for Lærestalernes fælles byplankursus.

Frederik Stjernfelt: Medlem af styregruppen for Københavns Universitets satsningsområde "Krop og bevidsthed", medlem af rektors tænketank "Inspirativgruppen" samt medlem af baggrundsgruppen for grundforskningsfondens Center for Subjektivitetsforskning.

Jens Toft: Formand for kompetenceudredningsgruppe for de "musisk-æstetiske" fag under Det Humanistiske fakultet.

Formidling

Instituttet har en del skribentvirksomhed:

Mikkel Bogh: Fast tilknyttet Weekendavisen og Lettre Internationale som skribent.

Anne Ring Petersen: Tilknyttet "Årbogen Dansk Kunst" som skribent.

Henrik Reeh: Dansk korrespondent for det franske tidsskrift "Revue d'esthétique" (Paris), som dækker filosofi og kulturanalyse.

Tine Roesen: Fast tilknyttet Lettre Internationale (Danmark) som oversætter fra russisk.

Lilian Munk Rösing: Fast tilknyttet dagbladet Information samt det litterære website Litlive som skribent.

Mette Sandbye: Kunstkritiker ved Weekendavisen og Modern Painters Magazine (London).

Frederik Stjernfelt: Kritiker ved Weekendavisen.

Martin Zerlang: Fast tilknyttet dagbladet Information som skribent.

Redaktionelle hverv

Bent Holm: Historisk og sproglig konsulent på Oeuvres choisies de Ludvig Holberg, Éditions Théâtrale, Paris, samt medarbejder ved "Theatre Encyclopedia", red. Evert Sprinchorn, USA.

Maiken Derno: Medredaktør af antologien "Bad Music: The Music We Love to Hate" (Routledge, New York, udkommer i 2004), medredaktør af bogen "Genreteori" (Akademisk Forlag, udkommer i 2004) samt peer reviewer/assisterende editor for tidsskriftet Current Musicology, New York.

Peter Duelund: Redaktør af de forskningsmæssige publikationer i forbindelse med gennemførelsen af forskningsprojektet "Nordisk kulturpolitik under forandring" og har redigeret projektets arbejdsrapporter til elektronisk udgivelse på hjemmesiden: www.nordiskkulturinstitut.dk.

Lars Dybdahl: Medlem af Advisory Board for Scandinavian Journal of Design.

Jens Fleischer: Medlem af hovedredaktionen for Transfiguration. Nordisk Tidsskrift for kunst og kristendom.

Malene Vest Hansen: Redaktør af Periskop. Forum for kunsthistorisk debat.

Thomas Hoffmann: Redaktør af Manus, Tidsskrift fra Institut for Kunst- og Kulturvidenskab.

Hanne Marie Ragn Jensen: Ansvarlig redaktør for og Søren Kaspersen medredaktør af HAFNIA Copenhagen Papers in the History of Art, no.12 2003, Romanesque Art in Scandinavia.

Isak Winkel Holm, Frederik Stjernfelt og Frederik Tygstrup: Medredaktører af bogserien Moderne Tænkere, Gyldendal.

Hanne Marie Ragn Jensen er hovedredaktør sammen med Solfrid Söderlind og Eva-Lena Bengtsson af "Inspirationens Skatkammer. Rom og skandinaviske kunstnere i 1800-tallet", Museum Tusulanums Forlag Københavns Universitet 2003 samt redaktør af "Kundskabens huse. Kunst på Københavns Universitet" (dansk udgave oversat til engelsk), Københavns Universitet 2002 og 2003.

Lisbet Jørgensen: Hovedredaktør for Nordic Theatre Studies og redaktør af publikation vedr. seminar om politisk teater på Københavns Universitet.

Søren Kaspersen: Hovedredaktør af "Images of Cult and Devotion. Function and Reception of Christian images in Medieval and Post-Medieval Europe", Museum Tusulanums Forlag.

Peter Madsen: Medlem af International editorial board ved den engelske årbog Comparative Criticism.

Ragni Linnet: i redaktionen af Nordisk Tidsskrift for Estetik (NET) og af Bulletin (udgivet af Dansk Kunsthistoriker Forening).

Lilian Munk Rösing: Sammen m. Birthe Hoffmann

(Tysk og Nederlansk) redigeret "Det onde i litteraturen", festskrift til Uffe Hansen, udgivet på Akademisk forlag.

Mette Sandbye: Redaktør af "Dansk fotografis historie", Gyldendal (in print).

Frederik Stjernfelt: Redaktør af trebindsidehistorien "Tankens magt", planlagt udg. 2005 (sm.m. Hans Siggaard og Ole Knudsen) samt medredaktør af bogserien Klassiske tænkere, Gyldendal.

Marie-Louise Svane: Medskribent på "Gyldendals nye danske litteraturhistorie" bd. 2 om dansk romantik samt medredaktør af Litteraturkritik & Romantikstudiers skrift-række (arbejds-papirer).

Jens Toft: Redaktør af Periskop. Forum for kunsthistorisk debat og temaredaktør sammen med Jacob Wamberg, Aarhus Universitet, af nummer om "Tradition og historie".

Frederik Tygstrup: Medlem af redaktionskomiteen for Norsk Litteraturvitenskapelig Tidsskrift.

Martin Zerlang: Været redaktør af temanummer af tidsskriftet K&K om "Den moderne roman" og er advisory editor ved Nineteenth-Century Contexts. An Interdisciplinary Journal.

Tania Ørum: Medlem af bestyrelsen i forlaget Arena, redaktør af to antologier med bidrag fra forskernetværket "Avantgardernes genkomst og aktualitet" (sammen med lektor Charlotte Engberg og lektor Marianne Ping Huang (udkommer 2004), samt medlem af redaktionskomiteen for tidsskriftet Øjeblikket.

Isak Winkel Holm og Frederik Stjernfelt: Redaktører af tidsskriftet "Kritik".

En række forskere fra Afdeling for Dans og Teater er bidragsydere til Gyldendals Teaterleksikon der, under redaktion af Alette Scavenius, er planlagt til at udkomme ultimo 2004.

Udstillingsvirksomhed

Lars Dybdahl: Forberedt udstillingen "De industrielle ikoner: Design Danmark" på Det danske Kunstindustrimuseum 5. marts-15. august, 2004, samt redaktion af katalog i forbindelse hermed (ca. 175 s., publiceres primo marts 2004).

Lisbet Jørgensen: Arrangør af udstilling i anledning af Teatervidenskabs 50-års-jubilæum.

Henrik Reeh: Sammen med en håndfuld studerende udstillet installationen "Øster Alle" – materiale og mening på Dansk Arkitektur Center, Gl. Dok, marts-april som led i udstillingen "Bedre Byrum".

Mette Mortensen: Arrangeret udstillingen "Ansigtets geometri" på Det nationale fotomuseum, 1.10. 2003-7.2. 2004.

Kongresser og symposier

5. maj arrangerede Teatervidenskab i samarbejde med Dansk Teaterunion en teaterpolitisk høring i det nye Københavns Universitet Amager med deltagelse af bl.a. kulturminister Brian Mikkelsen og de kulturpolitiske ordførere Jytte Andersen, Louise Frevert og Ole Sohn. Stig Jarl holdt indledningsforelæsning og var ordstyrer.

Konferencen "Ind i Holbergs fjerde århundrede", Schæffergården (arr. af Holbergsamundet), medarrangeret af Bent Holm.

Konference i Bergen, Norge, august (under "Nordic Network for Photographic Research"), arrangeret af Mette Sandbye.

Konferencen "Images of Culture. Art History as Cultural History" Louisiana og Københavns Universitet, december, arrangeret af Mikkel Bøgh i samarbejde med Hans Dam

Christensen, Anne Ring Petersen (begge Institut for Kunst- og Kulturvidenskab) og Peter Nørgaard Larsen (Statens Museum for Kunst).

Nordisk konferenceserie "Nordisk Kulturpolitik under forandring": "Norden i Fokus", Stockholms stads kulturforvaltning, Stockholm 7.-8. marts; Nordens Hus, Reykjavík 9.-10. maj; Nordens Hus, Tórshavn 14.-15. juni; Nordens Institut i Finland, Helsingfors 26.-27. september; Dansk- Norsk Fond, Schæffergården, København, 14.-16. november, medorganiseret af Peter Duellund som medlem af bestyrelsen.

International konference "Minima Moralia Revisited", i anledning af Theodor W. Adornos 100-års-fødselsdag, med planlagt af Isak Winkel Holm i samarbejde med Goethe-Instituttet, København.

International konference "Access to the Abstract", Syddansk Universitet, maj, medarrangeret af Frederik Stjernfelt (sammen med Søren Harnow Klausen).

Kongressen "Aesthetic Experience" (Copenhagen Business School Urban Space, Norwegian School of Architecture Arts et espaces, EHESS, Paris), Handelshøjskolen 5. maj, medarrangør Frederik Tygstrup.

International konference: "Nye perspektiver på avantgardeforskning", Hald Hovedgård 21.-25. maj, arrangeret af Tania Ørum.

International konference: "The Return and Actuality of the Avant-Gardes", Københavns Universitet Amager 4. november, arrangeret af Tania Ørum.

Internordisk seminar "Billedkunst/Visuel kultur/Kunst-historie", 30. januar, arrangeret af Anne Ring Petersen og Hans Dam Christensen.

Seminar "Politisk Teater – Gensyn og Genopfindelse?", 9.-11. maj, arrangeret af Lisbet Jørgensen (i samarbejde med Statens Teaterskole, Efteruddannelsen).

Seminar "Teater på Tværs – avantgarde og tværfaglighed" i anledning af Teatervidenskabs 50-års-jubilæum, 3.-7. november, arrangeret af Lisbet Jørgensen.

Seminar "Europas andre – Xenofobi i europæisk kultur", Institut for Litteraturvidenskab, maj, arrangeret af Mikkel Bøgh i samarbejde med Nikolaj Lübecker.

Seminar "Avantgarde – tekst og praksis" (inden for rammerne af det nordiske avantgarde-netværk), september, arrangeret af Nikolaj Lübecker.

3 seminarer om moderne byforskning og bykultur, Center for Urbanitet og Æstetik, september-november, arrangeret af Martin Zerlang.

Symposiet "Romantikkens Musik", Musikvidenskabeligt Institut, Københavns Universitet, april, arrangeret af Marie-Louise Svane.

Symposiet "Aktuel Romantikforskning", november 2003, medarrangeret af Marie-Louise Svane.

Tania Ørum: Arrangør af 1-dags international workshop under KLIK, "Everyday Life and Aesthetic Practice", Københavns Universitet Amager 3. november.

Jørgen Bruhn: Medarrangør af foredragsrække, forestået af Bachtinselskabet.

Frederik Tygstrup: Medarrangør af ca. 20 forskeruddannelseskurser i Danmark, Norge og England.

Nationalt og internationalt forsknings-samarbejde

Bent Holm: Medlem af videnskabelig komité for Centro Studi di Mantova, Mantova og af videnskabelig komite for Centro Studi per lo Spettacolo Nordico, Univ. i Torino.

Inger Damsholt: Formand for NOFOD (Nordisk Forum for Danseforskning).

Peter Duelund: Forskningsleder af det komparative nordiske forskningsprojekt "Nordisk Kulturpolitik under Forandring" og er desuden medlem af den internationale Scientific Committee med videnskabeligt ansvar for tilrettelæggelsen og udvælgelse af papers til den 3. verdenskonference om kulturpolitisk forskning: International Conference on Cultural Policy Research, Montreal, Canada, 25.-28. august 2004, dansk forskningsrepræsentant i de nordiske kulturdepartementers kontaktgruppe for kulturpolitisk forskning; dansk medlem i Europarådets kulturpolitiske forskernetværk "Cultural Information and Research Centres Liaison in Europe" (CIRCLE), dansk medlem i forskernetværket "European Institute for Comparative Cultural Research" (ERICart), Bonn, samt medlem af den internationale videnskabelige komité for de kulturpolitiske verdenskonferencer, International Conference on Cultural Policy Research (ICCP).
 Martin Hultén og Nikolaj Lübecker: Medlemmer af forskningsforum for romansk litteratur under ledelse af lektor Hans Peter Lund, Københavns Universitet, og adjunkt Hans Julio C. Jensen, Københavns Universitet.

Peter Madsen: Medlem af bestyrelsen for "Nordisk Forening for Litteraturforskning", medlem af den internationale Henrik Ibsen komité samt medlem af den internationale rådgivende komité for "Synapsis", European School in Comparative Literature.

Ragni Linnet: Formand for Dansk Kunsthistoriker Forening.

Frederik Stjernfelt: Deltager i satsningsområdet "Fra krop til bevidsthed" med henblik på eksperimentel undersøgelse af litteratur- og humanvidenskabelige begreber ved MRI-scanning, s.m. Olaf Paulson mfl. på Rigshospitalet og Hvidovre Hospital.

Marie-Louise Svane: Skriver og redigerer sammen med doc. Håkon Møller (Uppsala) afsnittet om skandinavisk romantik til antologi om europæisk romantik under prof. Stephen Pricketts (Edinburgh) redaktion.

Frederik Tygstrup: Deltager i en nordisk forskningsgruppe om "Litteratur og sygdom" og indgår desuden i et forskeruddannelsessamarbejde med forskerskoler og institutioner i Norge, Sverige, Tyskland, Frankrig, England, Holland og USA.

Karen Vedel: Bestyrelsesmedlem i NOFOD (Nordisk Forum for Danseforskning), medlem af arbejdsgruppen "Choreography and Corporeality" under IFTR (International Federation for Theatre Research), medlem af planlægnings- og lærergruppen for DOBS (Dance on Baltic Shores), Helsinki Summer University.

Martin Zerlang: Medlem af bestyrelserne i hhv. Center for Kulturstudier og Netværksbyens urbane landskaber, medlem af initiativgruppen i Center for Latinamerikastudier, Københavns Universitet Amager samt endvidere medlem af Monuments and Dust: The Culture of Victorian, London.

Forskningsophold i udlandet

Maiken Derno: Har været visiting Scholar på Columbia University, Department of Comparative Literature, New York i perioden 19. februar til 3. juli.

Jens Fleischer: Har modtaget et Rejsestipendium til Syrien, bevilget af Det danske Institut i Damaskus, afviklet 6.-20. april 2003.

Nikolaj Lübecker: Har været på studierejse til Bibliothèque nationale, Paris, januar-februar.

Peter Madsen: Har været på forskningsophold i Paris, november-december.

Netværk

Jørgen Bruhn: Bestyrelsesmedlem i Bachtinselskabet i Danmark og bestyrelsesmedlem i Proustselskabet i Danmark.

Maiken Derno: Gæstemedlem af "Shakespeare Seminars" Netværket på Columbia University, New York (2001-2003).

Peter Duelund: Deltager i et dansk og i et nordisk netværkssamarbejde om kulturpolitisk forskning.

Anne Fastrup: Medlem af GRADUS (Génèse du roman moderne dans le domaine du savoir moderne).

Anne Fastrup: Leder af og Martin Hultén og Carsten Seftoft medlemmer af skandinavisk forskningsgruppe om roman og fornuft i 1700-tallet, der arbejder med problemstillinger inden for 1700-tallets litteratur og filosofi.

Jens Fleischer: Medlem af Den Danske Byzantinistkomité og af Center for Studier af Kulturarven fra Middelalderens Ritualer, Københavns Universitet.

Malene Vest Hansen: Deltager i netværket "Performance Studies International, Performativ teori – performativ praksis" og i "Kunst og køn", Nordisk netværk for forskning med kønsperspektiv på kunst og billeder.

Isak Winkel Holm: Medlem af det interskandinaviske "Netværk for Ret og litteratur".

Stig Jarl: Tilknyttet netværket "Kulturpol" for danske kulturpolitiske forskere og er dansk koordinator for Nordplus Kulturproducent og Synaxis Baltica.

Hanne Marie Ragn Jensen: Medlem af "The rediscovery of Antiquity – The Role of the Artist" (netværk under Institut for Klassisk Arkæologi, finansieret af Det Humanistiske Forskningsråd) samt medlem af "Kunstnersammenslutninger, kunstforeninger, dannelsesbegreber i 1800-tallet" (skandinavisk forskningsnetværk).

Lisbet Jørgensen: Leder af det nordiske forskningsnetværk "Teater og Krig".

Ragni Linnet: Medlem af bestyrelsen for "Nordisk Selskab for Æstetik" og deltager i netværket omkring Søren Kierkegaard Forskningscenter.

Instituteder Mikkel Bogh

Forbrug

Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	18,9	2,8	21,8
DVIP	0,1	0,0	0,1
STIP	3,2	0,5	3,8
TAP	8,6	0,1	8,7
Årsværk i alt	30,9	3,4	34,3
Løn	11.941,0	1.383,0	13.324,0
Frikøb mv.	8,0	16,0	24,0
Øvrige drift	755,0	1.758,0	2.514,0
Anskaffelser	372,0	1,0	373,0
Bruttototal t.kr.	13.076,0	3.159,0	16.235,0

Forbrug

Litteraturvidenskab og Moderne Kultur

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	23,5	5,7	29,2
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	3,2	5,9	9,1
TAP	5,5	0,0	5,5
Årsværk i alt	32,2	11,6	43,8
Løn	13.005,0	4.458,0	17.463,0
Frikøb mv.	3,0	42,0	45,0
Øvrige drift	541,0	1.158,0	1.699,0
Anskaffelser	273,0	0,0	273,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>13.822,0</i>	<i>5.659,0</i>	<i>19.481,0</i>

Stab

Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab*VIP Internt finansieret*

Christensen, Hans Dam; amanuensis.
 Damsholt, Inger; adjunkt.
 Dybdahl, Lars Jørgen; lektor.
 Eigtved, Michael; lektor.
 Fleischer, Jens Erik Christie; lektor.
 Gade, Rune Odgaard; adjunkt.
 Hjort, Øystein; professor.
 Holm, Bent; lektor.
 Hov, Live; professor.
 Jarl, Stig; lektor.
 Jensen, Hanne Graff; lektor.
 Johannesen, Hanne-Louise; amanuensis.
 Jørgensen, Lisbet; lektor.
 Kaspersen, Søren; lektor.
 Kobbernagel, Lene; amanuensis.
 Linnet, Ragni; lektor.
 Marcussen, Marianne Elisabeth; lektor.
 Michelsen, Anders Ib; adjunkt.
 Neiiendam, Klaus; lektor.
 Oxvig, Henrik; lektor.
 Toft, Jens; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Borggreen, Gunhild Ravn; adjunkt.
 Hansen, Malene Vest; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bangert, Ida Susanne; ph.d.-stipendiat.
 Hansen, Pil; ph.d.-stipendiat.
 Jalving, Camilla; ph.d.-stipendiat.
 Schultz, Laura Luise; ph.d.-stipendiat.
 Vedel, Karen Arnfred; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Byrn, Whitney Allison; ph.d.-stipendiat.
 Holm, Henrik Ole; kand.stip.

Litteraturvidenskab og Moderne Kultur*VIP Internt finansieret*

Andersen, Michael; amanuensis.
 Bogh, Mikkel; lektor.
 Borum, Mikkel; amanuensis.
 Bruhn, Jørgen; amanuensis.
 Egebak, Jørgen; lektor.
 Ekman, Ulrik; amanuensis.
 Fastrup, Anne; adjunkt.
 Greve, Jacob; amanuensis.
 Hansen, Uffe; lektor.
 Haugland, Anne Gry; amanuensis.
 Holm, Isak Tobias Winkel; lektor.
 Hultén, Martin; amanuensis.
 Jensen, Anders Fogh; amanuensis.
 Jensen, Erik Granly; amanuensis.
 Jensen, Niels Marup; adjunkt.
 Lange, Katja; amanuensis.
 Lange, Powel; amanuensis.
 Larsen, Bente; amanuensis.
 Madsen, Peter Aage; professor.
 Nielsen, Peter Duelund; lektor.
 Nielsen, Trine Hauge; amanuensis.
 Reeh, Rasmus Henrik; lektor.
 Rostrup, Henriette Amalie; amanuensis.
 Rösing, Lilian Munk; amanuensis.
 Sandbye, Mette; adjunkt.
 Sangild, Torben Groth; amanuensis.
 Schramm, Moritz; amanuensis.
 Schönström, Yngve Rikard; amanuensis.
 Sestoft, Carsten; amanuensis.
 Stjernfelt, Frederik Axel; lektor.
 Svane, Marie-Louise; lektor.
 Tygstrup, Frederik; lektor.
 Zangenberg, Mikkel Bruun; amanuensis.
 Zerlang, Martin; lektor.
 Ørum, Poula Tatjana; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Lund, Henrik Stampe; adjunkt.
 Lübecker, Nikolaj Frédéric D'Origny; adjunkt.
 Petersen, Anne Ring; adjunkt.
 Roesen, Tine; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Brøgger, Andreas; ph.d.-stipendiat.
 Dahl, Christien; ph.d.-studerende.
 Hoffmann, Thomas Jøhnik; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Bonderup, Leif; ph.d.-stipendiat.
 Derno, Maiken Tandgård; ph.d.-stipendiat.
 Folkmann, Mads Nygaard; ph.d.-stipendiat.
 Meyer, Mette Kia Krabbe; ph.d.-stipendiat.
 Mortensen, Mette; ph.d.-stipendiat.
 Nexø, Tue Andersen; ph.d.-stipendiat.
 Sørensen, Jesper Gulddal; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandling

Litteraturvidenskab og Moderne Kultur

- Rasmussen, Thomas Schødt: *Putting Through Changes. The Politics of Postmodern Fiction, Canon Formation, Countercultural Lingo, and the Rosenberg Case.*
Schramm, Moritz: *Kafkas Kampf um Anerkennung. Ein sozial-historischer Deutungsversuch.*

Fondsbevillinger

Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab

Carlsbergfondet

- Oversete billeder (Hans Dam Christensen) kr. 523.200.
- Analyse af K. Håkonsdatters psalter (Marina Vidas) kr. 35.600.

Forskningsstyrelsen

- Analyser af dansk kunst fra Abildgaard til Kirkeby (Henrik Ole Holm) kr. 975.800.
- Chorós: The Making of Sacred Space (Nicoletta Isar) kr. 517.200.

Novo Nordisk Fonden

- Gyldne altre (Søren Kaspersen) kr. 100.000.

Politiken Fonden

- Christiania som byrum (Anne Tietjen/Svava Riesto) kr. 15.000.

Litteraturvidenskab og Moderne Kultur

Carlsbergfondet

- Installationskunstens æstetik i dens tidlige og rumlige og dens receptionsæstetiske dimensioner (Anne Ring Petersen) kr. 111.600.
- Chretien de Troyes' romankunst ud fra højmiddelalderens identitetskonflikt (Jørgen Bruhn) kr. 414.300.
- Kønsforskellens etik (Lilian Munk Rösing) kr. 358.300.
- Udvikling i forhold mellem demokrati, kunst, krig og medier i 20. årh. (Mikkel Bruun Zangenberg) kr. 414.300.
- Udvikling i danske og tyske samtidslitteratur. Kultursociologiske tilgange (Moritz Schramm) kr. 379.000.
- Litteraturen og dens sociale modstykke (Nikolaj D'Origny Lübecker) kr. 546.300.
- Pragm-Narratol. undersøgelse af genreeksperimenter i Dostojevskij's forfatterskab (Tine Roesen) kr. 413.800.

Forskningsstyrelsen

- Litterære strategier i den politiske offentlighed, England 1640-1745 (Tue Andersen Nexø) kr. 1.260.000.

NorFa Nordisk Forskerakademi

- Nordisk fotohistorisk forskningsnetværk (Mette Sandbye) kr. 264.100.
- Kroppens perspektiv (Bente Larsen/Mikkel Bogh) kr. 13.400.

NOS-H Nordisk Samarb.nemnd for Humanistisk Forsk

- Sygdom i litterært perspektiv (Frederik Tygstrup) kr. 266.800.

Statens Humanistiske Forskningsråd

- Romantikens drøm (Mads Nygaard Folkmann) kr. 1.260.000.

Publikationer

Institut for Kunsthistorie, Dans og Teatervidenskab

- Borggreen G.: *Family Portrait: Christian Iconography and Modern Bodies in a Painting by Fukushima Mizuho.* Japanese Religions vol. 28, no. 2, s. 130-150. 2003.
- Borggreen G.: *Livmodermetaforer. Køn og national identitet i japansk kunst.* Kunsthistorie, visuel kultur: papirer 2, 24 s. Hans Dam Christensen, Rune Gade, Anders Michelsen Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet, København 2003.
- Borggreen G.: *Cultural Clichés in Contemporary Art: The Reception of Mori Mariko's Work.* Review of Japanese Culture and Society no. 15, s. 88-89. 2003.
- Borggreen G.: *Japansk perspektiv. 7s.* København 2003.
- Borggreen G.: *Flittige myrer: om repræsentationer i kunst og visuel kultur.* S. 7-8. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet, København 2003.
- Borggreen G.: *Top 10 over litteratur om postkolonialisme.* S. 6-7. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet, København 2003.
- Borggreen G., Mostow J., Bryson N., Maribeth G.: (eds.). *Gender in Contemporary Japanese Art. Gender and Power in the Japanese Visual Field*, s. 179-200. University of Hawaii Press, Honolulu 2003.
- Dybdahl L.: *Artisanat d'art et design industriel. Le nouveau design danois des années 80.* Artnord 2003 no. 6, s. 28-33. 2003.
- Dybdahl L.: *Det danske designboom – 1980'ernes nye kunsthåndværk og industrielle design.* i: Danmark i 1980'erne s. 119-132. Jakob Holm & Ole Knudsen. Forum, København 2003.
- Eigtved M.: *Det populære musikteater.* 220 s. Multivers, København 2003.
- Eigtved M.: *Forestilinger – Crossover på scenen.* 251 s. Rosinante, København 2003.
- Eigtved M.: *Folkekomedien tur/retur. Humor og komik i den danske filmkultur.* i: Nationale spejlinger s. 225-245. Anders Tofgaard & Ian Halvdan Hawkesworth. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Eigtved M.: *Den nye humorscene.* i: Revy – til tiden s. 258-275. Erik Hvidt. Multivers, København 2003.
- Fleischer J.E.C.: *Dragtkultur i byzantinsk billedkunst indtil 1453.* i: Dragt og magt s. 127-144. Anne Hedeager Krag. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet 2003.
- Gade R.O.: *"Hvad skal kunsten (i virkeligheden)?"* S. 15-21. København 2003.
- Gade R.O.: *"Kunst og køn".* S. 82-84. København 2003.
- Gade R.O.: *"Readymade realisme. Noget om det 'gamle' ved den 'nye' realisme".* Virkelighed, virkelighed. Avantgardens realisme 1, s. 211-238. 2003.
- Gade R.O.: *"Min krop er mit vigtigste redskab. E-mailinterview med kunstneren Elke Krystufek".* Virkelighed, virkelighed. Avantgardens realisme 1, s. 239-243. 2003.
- Gade R.O.: *"Skønhedens rus".* Kvinder, køn & forskning 2, s. 73-74. 2003.
- Hansen M.V.: *"Let's face it: I owe my wedding to a Cadillac": Om køn, kærlighed og andre kulturelle koder i So-*

- phie Calles og Gregory Shephards Double Blind. i: Syn der svæver, tid der taler s. 16. Kristine Kern og Torben Christensen. Det Kongelige Danske Kunstakademis Forlag, København 2003.
- Hansen M.V.: Public places – Private Spaces? Afart 4, s. 22-23. 2003.
- Hansen M.V.: Kunst og offentligheder. 226s. Københavns Universitet 2003.
- Hansen P.: Dramaturgi og Tidsperception. BUNT: Bulletin for nordiske teaterforskere 2, s. 2. 2003.
- Hansen P.: Dramaturgi og Tidsperception. Afart 4, s. 2. 2003.
- Hjort Ø., Jensen H.G.R.: Houses of Knowledge Art at the University of Copenhagen. 216 s. Københavns Universitet, KU 2002.
- Hjort Ø., Jensen H.G.R.: Kundskabens huse. Kunst på Københavns Universitet. 1 s. Københavns Universitet, KU 2002.
- Holm B.: Kommenteret oversættelse af: Carlo Goldoni: En tjener – to herrer (oversættelse, indledning og noter). S. 3-126. Drama, Gråsten 2003.
- Holm B.: The Name of the (absent) Father. Pre-text, Context and Text in Carlo Goldoni's *I due gemelli veneziani*. Nordic Theatre Studies 15, s. 78-91. 2003.
- Holm B.: Ludvig Holberg, un danois européen. i: Ludvig Holberg: Oeuvres choisies vol. 1, Henrich et Pernille, Erasmus Montanus s. 123-138. Lise Bach-Hansen, Christian Biet, Bent Holm eds. Editions Théâtrales, Paris 2003.
- Holm B.: Kommenteret oversættelse af: Carlo Goldoni: Tvillingerne fra Venezia (oversættelse, indledning og noter). S. 3-126. Drama, Gråsten 2003.
- Holm H.: Per Kirkeby og Stig Brøgger, romantikeren og ironikeren og deres muligheder for fortolkning og overlevelse. 36s. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Institut for Kunst- og Kulturvidenskab 2003.
- Holm H.: Døden, ånden og historien i kunsten. En analyse af historiebegrebet med eksempel i Bertel Thorvaldsen (1770-1844). Tradition og historie 11, s. 83-99. 2003.
- Hov L.: The strong and the savage, the worried and the weak – predecessors of Ibsen's women in Greek tragedy. i: Ibsen, Tragedy and the Tragic s. 61-72. Atrid Sæther, Centre for Ibsen Studies, University of Oslo. Unipub AS, Oslo 2003.
- Hov L., Jarl S.: (red.). 50 år med Teatervidenskab. Teatervidenskab ved Københavns Universitet 1953 – 2003. 126s. Teatervidenskab, København 2003.
- Jarl S.: Det Danske Teater og Den Jyske Opera. Tilskudsvilkår og teaterpolitiske forudsætninger. 82 s. Teatervidenskab, København 2003.
- Jarl S.: Så må vi håbe at bukserne holder. Bidrag til faget Teatervidenskabs historie ved Københavns Universitet. i: 50 år med Teatervidenskab. Teatervidenskab ved Københavns Universitet 1953 – 2003 s. 51-112. Live Hov og Stig Jarl. Teatervidenskab, København 2003.
- Jarl S.: Det Ostyrbare Pastoratet. Teaterpolitikens Nätværk. Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift 2/2003, s. 202-209. 2003.
- Jensen H.G.R.: The early decorations in the main buildings of the University of Copenhagen. i: Houses of knowledge – Art at the University of Copenhagen s. 6-116 total 216. Hannemarie Ragn Jensen og Øystien Hjort. Ejvind Slottved. Københavns Universitet, København 2003.
- Jensen H.G.R.: On Danish Painters collecting Antiquities for the Royal Academy in Copenhagen. Acta Hyperborea 10, i: The Rediscovery of Antiquity. The Role of the Artist s. 509-536. Jane Fejfer, Tobias Fischer-Hansen, Annette Rathje. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, København 2003.
- Jensen H.G.R.: J.L. Lunds tegninger fra Italien – En studiesamling. i: Inspirationens skatkammer – Rom og skandinaviske kunstnere i 1800-tallet s. 108-137. Hannemarie Ragn Jensen, Solfrid Söderlind og Eva-Lena Bengtsson. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, København 2003.
- Jensen H.G.R.: De ældre udsmykninger i Københavns Universitets hovedbygning. i: Kundskabens huse – Kunst på Københavns Universitet s. 7-116. Ejvind Slottved. Københavns Universitet, København 2002.
- Jørgensen L.: (eds.). Acting – Life. Nordic Theatre Studies 15, 145s. Föreningen Nordiska Teaterforskare, København 2003.
- Jørgensen L.: 50 år – det' da ingen alder. Teater 1 115, s. 36-37. 2003.
- Jørgensen L.: 1930'ernes politiske revyer eller I nøden skal man knalde sine Fjender. i: Revy – til tiden s. 155-167. Erik Hvidt. Multivers, København 2003.
- Jørgensen L., Kuhlmann A.: Epilogue. Nordic Theatre Studies 15, s. 135-138. 2003.
- Jørgensen L., Kuhlmann A.: Introduction. Nordic Theatre Studies 15, s. 5-6. 2003.
- Jørgensen L., Skjoldager-Nielsen K.: Teater som våben. S. 9-10. København 2003.
- Kaspersen S.: Altertavlerne i deres kirkelig-liturgiske og andagtsmæssige sammenhæng. i: Middelalderlige Altertavler i Haderslev Stift – Temaer og Katalog s. 35-51 og 145-147. red. Sissel F. Plathe & Jens Bruun. Poul Kristensens Forlag, Herning 2003.
- Kaspersen S.: "De Gyldne Altre": Struktur og Materialitet. i: Songs of Ossian – Festschrift in Honour of Professor Bo Ossian Lindberg s. 43-58. red. Åsa Ringbom & Renja Souminen-Kokkonen. Konsthistoriska Studier, 27 – Åbo Akademi, Helsinki 2003.
- Kaspersen S.: Stil som hermeneutisk begreb – Refleksioner over gotikken som stilfænomen. i: Tegn, Symbol og Tolkning – Om forståelse og fortolkning af middelalderens bilder s. 99-134. red. Gunnar Danbolt et al. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Kaspersen S.: Framing History with Salvation. i: History and Images – Towards a New Iconology s. 379-414. Axel Bolvig & Philip Lindley. Brepols Publishers, Turnhout 2003.
- Kaspersen S.: The Vä Master and His Workshop – Some Danish Murals and their European Background. i: Hafnia – Copenhagen Papers in the History of Art, 12 s. 97-130. Ebbe Nyborg, Hannemarie Ragn Jensen & Søren Kaspersen. Afdeling for Kunsthistorie, København 2003.
- Marcussen M.E.: Om menneskets proportioner og universets geometri. i: Leonardo da Vinci s. 26-29. Line Esbjørn/Middelaldercentret. Skoletjenesten Middelaldercentret, 2002.
- Marcussen M.E.: To der ikke kan undvære hinanden. Kunst og matematik. mat Matilde 17 – juni 2003, s. 6-8. 2003.
- Michelsen A.I.: The issue of interface: closer to poetry than plumbing? Remarks on the imaginary of the artificial. S. 1-26. www.master-class.dk 2002.
- Michelsen A.I.: Netværkssamfundet: Organisation og kon-

- stituering – hinsides netværkets uskyld. Grus nr. 66 "IT, Magt og Demokrati" 66, s. 73-98. 2002.
- Neiiendam K.: Perspektivscenens oprindelse. 104 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Neiiendam K.: Pjerrot siger noget. i: Om fortidens fremtid. Forsvarstaler for det klassiske s. 17. Brian Andreasen. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2003.
- Litteraturvidenskab og Moderne Kultur**
- Bogh M.: Stammesprog og massekultur – Tre danske billedhuggere på grænsen til en anden tid/Tribal Language and Mass Culture – Three Danish sculptors on the threshold of another age. i: Sonja Ferlov Mancoba: Skulpturer/Sculptures s.(20) da + (20)eng. Anne Christiansen, Folke Kjems og Nina Hobolth. Holstebro Kunstmuseums Forlag, Holstebro 2003.
- Bogh M.: Billedhandlingens ABC/The ABC of Pictorial Treatment. i: Længder – det er beat, klodser – det er beat/length – that's beat, block – that's beat s. 12 (da) + 12 (eng). Torgny Wilcke. København 2003.
- Bruhn J.: Bevæbnede pilgrimme i retfærdig krig. Korstogenes historie og aktualitet. Kulturo 17, s. 2-19. 2003.
- Bruhn J.: (red.). M.M.Bachtin: Ordet i romanen. Bachtinselskabets skriftserie 4, 330s. Gyldendal, København 2003.
- Bruhn J.: Stilens værk. – Bachtins stilbegreb mellem generederminisme og geniæstetik. i: Smuthuller. Perspektiver i dansk Bachtin-forskning s. 45-63. Lundquist og Andersen. Politisk Revy, København 2003.
- Bruhn J.: Ordet i romanen. København 2003.
- Bruhn J.: Hold kæft, hvor er du underlig. Avisen Information, København 2003.
- Bruhn J.: Useful if Treated with Caution – Carnivalization in Don Quijote. Bachtinselskabets skriftserie 4, s. 1-49. 2003.
- Bruhn J., Lundquist J.: Introduktion. i: M.M.Bachtin s. 7-41. Gyldendal, København 2003.
- Egebak J.: Dobbelt-sided ondskab i "The Jolly Corner" af Henry James. i: Det onde i litteraturen s. 206-12. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
- Egebak J.: Hold den hoppende. Et forsøg angående Thomas Pynchons "The Crying of Lot 49". K&K 95, s. 82-94. 2003.
- Holm I.W.: Kunst uden krop. En læsning af Don DeLillo "Kropskunsteren". K&K. Temanummer: Moderne Romaner. Red. af Martin Zerlang Årg. 31/95, s. 222-236. 2003.
- Holm I.W.: Manøvreliv. Perioderne i Kafkas forfatterskab. Passage 45, s. 70-78. 2003.
- Holm I.W.: Sortinis rynker. i: Det onde i litteraturen. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
- Hultén M.: Frihedens århundrede. Menneskelig selvforståelse i oplysningstidens roman. 294s. Det Humanistiske Fakultet, København 2003.
- Hultén M.: Den moderne roman blev født i frihed. S. 6. Politiken, København 2003.
- Hultén M.: Ensomhedens problem. Om ensomhed og socialitet hos Jean-Jacques Rousseau. 17s. Institut for Litteraturvidenskab, København 2003.
- Hultén M.: Er verden god? Eller: Den grædende og den lende filosof Rousseaus og Voltaires diskussion om forsyn og fremskridt i midten af det 18. århundrede. i: Det onde i litteraturen s. 78-90. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
- Jensen A.F.: Forandringens trædemølle. Kommunikationsforum, København 2003.
- Jensen A.F.: Galskabens væsen – Det indelukkede andet, det udelukkede tredje. Information, København 2003.
- Jensen A.F.: Fra logo til logos. Forside + 6s. Information, København 2003.
- Jensen A.F.: Magtens svære kerne. S. 12. Information, København 1997.
- Jensen A.F.: Hvis din nabo var gal. Informanten juni, s. 14-17. 2003.
- Jensen A.F.: Metaforens magt. Fantasiens fostre og fornuffens fødsler. 256 s. Anders Fogh Jensen Modtryk, Århus 2001.
- Jensen A.F.: Det fængslende blik. Social Kritik 79. 2002.
- Jensen A.F.: Forandringens trædemølle. S. 12-13. Universitetsavisen, København 2003.
- Jensen A.F.: Indledning til Michel Foucault: Galskabens historie. i: Galskabens historie i den klassiske periode s. 7-21. Michel Foucault. Det lille forlag, København 2003.
- Jensen A.F.: Indledning til Michel Foucault: Overvågning og straf. i: Overvågning og straf s. 7-14. Michel Foucault. Det lille forlag, København 2002.
- Lübecker N.F.D.: Le Sacrifice de la Sirène – "Un Coup de Dés" et la Poétique de Stéphane Mallarmé. 222 s. Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Lübecker N.F.D.: Opslugt! – Når litteraturen er ond. i: Det onde i litteraturen s. 132-144. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
- Lübecker N.F.D.: La Contrée de Stéphane Mallarmé. 286 s. Université Paris XII, Paris Diderot 1999.
- Lübecker N.F.D.: En fransk digters drømmerier – Om Stéphane Mallarmés kritik af Richard Wagner. Ny Poetik 8, s. 47-57. 1998.
- Lübecker N.F.D.: Da Breton var i lære hos Bataille. Kritik 164, s. 32-42. 2003.
- Madsen P.: Ondets rødder – Baudelaires henvendelse til læseren. i: Det onde i litteraturen s. 174-184. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
- Madsen P.: Da 'modernismen' kom til Danmark. i: Modernismens historie s. 177-196. Anker Gemzøe og Peter Stein Larsen. Akademisk Forlag, København 2003.
- Madsen P.: Uendelige modsigelser – rousseauisme, vore gamle tropekolonier og de danske slaver. i: Mellom mediene s. 137-46. Gunnar Liestøl m.fl. (red.). Unipub, Oslo 2003.
- Madsen P.: Digtets politik – et eksempel. i: Hilsen – En bok til Arne Melberg i anledning 60-årsdagen s. 180-86. Gyldendal, Oslo 2003.
- Madsen P.: Tradition og modernitet i arabisk litteraturkritik. Kritik 162-3, s. 85-93. 2003.
- Madsen P.: Vidnesbyrd fra neden – Bliktrommen. K&K: Den moderne roman. Red. af Martin Zerlang 95, s. 43-63. 2003.
- Madsen P.: Grass eller Adorno – Picaro-romanens udfordring til romanteorien. i: Genrer och genreproblem: teoretiska och historiska perspektiv – Genres and Their Problems: Theoretical and Historical perspectives. 129-139. Beata Agrell og Ingela Nilsson (eds.). Daidalos, Göteborg 2003.
- Meyer M.K.K.: Århundredets fremkaldelse – om spiritisme og fotografi. i: Den gamle nyreligiøsitet. Vestens glemte

- kulturarv s. 97-116. Mette Buchardt og Pia Rose Bøwadt. Anis, Frederiksberg 2003.
- Meyer M.K.K.: Mørkekammerets blændværk. Ollultisme og fotografi. Kritik 161, s. 54-64. 2003.
- Petersen A.R.: De usynlige etniske grænser. S. 10. Information, København 2003.
- Reeh H.: Øster Allé – Mening og materialer. Dansk Arkitektur Center, Gl. Dok, København 2003.
- Reeh H.: The Street – Repressed or Redeemed? – Siegfried Kracauer on Cities and Cinema. i: Un nouvel art de voir la ville et de faire du cinéma. Du cinéma et des restes urbains s. 63-76. Charles Perraton & Francois Jost (eds.). L'Harmattan, Paris 2003.
- Roesen T.: En russer i Paris: Eugène Sues "Les mystères de Paris" – og Dostojevskij. Kritik 161, s. 41-45. 2003.
- Roesen T.: Casualties of Art: Narrators, Stories and Kinds of Addressivity in Dostoevsky's Early Works (1846-1849). 182s. Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet 2000.
- Sandbye M.: Indledning. i: Virkelighed, virkelighed! Avantgardens realisme. Karin Petersen og Mette Sandbye. Tiderne Skifter, København 2003.
- Sandbye M.: Avantgarde, hverdagsliv og fotografisk realisme. i: Virkelighed, virkelighed! Avantgardens realisme s. 175-205. Karin Petersen og Mette Sandbye. Tiderne Skifter, København 2003.
- Sandbye M.: Jeg er maler – om Albert Mertz' sene fotografier og fotocollager. i: Albert og fotografiet s. 5-29. Clausens Kunsthandel. Clausens Kunsthandel, København 2003.
- Sandbye M.: What is Photo History and what is a Photo Historian? Nordic network for photographic research, 2003.
- Sandbye M., Petersen K.: (red.). Virkelighed, virkelighed! Avantgardens realisme. 336s. Tiderne Skifter, København 2003.
- Sangild T.G.: Gråt utan tårar. i: Efter Adorno s. 179-96. Anders Johansson og Mattias Martinson. Glänta, Göteborg 2003.
- Sangild T.G.: Støjens æstetik. 126 s. Multivers, København 2003.
- Schramm M.: At elske det onde. Bernhard Schlinks "Højt-læseren" og den tyske efterkrigshistorie. i: Det onde i litteraturen s. 279-292. Birthe Hoffmann (red.). Akademisk Forlag, København 2003.
- Schramm M.: Goebbels pegefinger og perspektivets præcision. Om Marcel Beyers "Flyvende Hunde". K&K: Den moderne roman. Red. af Martin Zerlang 95, s. 192-210. 2003.
- Schramm M.: Seksuelt misbrug, kvindelig identitet og kønsopløsningen. En læsning af Lotte Inuks seneste værker. Spring. Tidsskrift for moderne dansk litteratur 20, s. 90-109. 2003.
- Schramm M.: K. Sentura Magasin for litteratur og levende billeder 15, s. 4. 2003.
- Sestoft C.: Pierre Michon og troen på litteraturen. Standart 17:1, s. 29-30. 2003.
- Sestoft C.: Subjektivering og perspektivomvending i Thomas Bernhards "Auslöschung". K&K 95, s. 120-131. 2003.
- Sestoft C.: "Et nous n'en avons pas d'autre", écrits Perec. Agora, revue d'études littéraires 4, s. 39-44. 2002.
- Stjernfelt F.: Thermodynamic Metaphors: A Discussion of Basic Ideas in Cognitive Semantics Exemplified in a Hot Topic. Semiotica Vol. 146 -1/4, s. 267-86. 2003.
- Stjernfelt F.: Friheden og det onde. Samtaler med Rüdiger Safranski. Psyke & logos Årg. 24, 1, s. 404-15. 2003.
- Stjernfelt F.: Det onde bløddyr. Ondskaben oplever en renaissance – men findes den? Psyke & logos Årg. 24, 1, s. 416-22. 2003.
- Stjernfelt F.: Den Zeugmatiske liste. Tale ved overrækkelsen af Ribbjergs Debutantpris til Martin Larsen. i: Minderids. Det Danske Akademi 1995-2002 s. 428-32. Mogens Brøndsted. Gyldendal, København 2003.
- Stjernfelt F.: PH-skalaen. Om Poul Henningsen. i: Minderids. Det Danske Akademi 1995-2002 s. 84-90. Mogens Brøndsted. Gyldendal, København 2003.
- Svane M-L.: Formationer i europæisk romantik. 286 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Svane M-L.: Mit navn er Brown, fang mig hvis du kan. K&K: Den moderne roman. Red. af Martin Zerlang 95, s. 237-254. 2003.
- Svane M-L.: Rædsel og Romanze. Romantisk psykologi og poetik. Oehlenschläger og Sibbern. i: Det onde i litteraturen s. 15. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
- Sørensen J.G.: Friedrich Schlegel og hermeneutikken. Fragmenter af en teori om forståelsen. 119 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Sørensen J.G.: Ondskab og utopi. Om Hohann Gottfried Schnabels "Insel Felsenburg". i: Det onde i litteraturen s. 66-77. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
- Sørensen J.G.: Das 'bessere' und das 'gerade so gute' Verstehen. Friedrich Schlegels hermeneutischer Doppelblick. Text & Kontext 25.1-2, s. 33-64. 2003.
- Tygstrup F.: Romanforskning: Problemer og perspektiver. K&K 31,1, s. 255-277. 2003.
- Tygstrup F.: Ondskabens metode hos Lautréamont. i: Det onde i litteraturen s. 185-192. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
- Tygstrup F.: Espace et récit. i: Littérature et espaces s. 57-65. Bertrand Westphal (éd.). Presses Universitaires de Limoges, Limoges 2003.
- Tygstrup F.: Malet rum. i: Du oss dom jag s. 4-46. Leonard Forlund. Lunds Konsthall, Lund 2003.
- Tygstrup F.: Om Imperiet. i: Imperiet s. 11-18. Michael Hardt, Antoni Negri. Information, København 2003.
- Tygstrup F.: Kunsten at slingre. i: Hilsen: En bok til Arne Melberg s. 211-220. Trond Haugen m.fl. (red.). Gyldendal, Oslo 2003.
- Zerlang M.: Frihedstøner. B.S.Ingemann og C.F.Weyse, med særligt henblik på romanen "Landsbybørnene". Spring. Tidsskrift for moderne dansk litteratur 21, s. 38-49. 2003.
- Zerlang M.: Tilbage til byen. i: Danmark i 1980'erne s. 212-18. Jakob Holm og Ole Knudsen. Forum, København 2003.
- Zerlang M.: Ruinas y recuerdos. Sobre Juan Rulfo como arquitecto literario. Revista de Filología y Lingüística de la Universidad de Costa Rica XXVII, s. 83-94. 2002.
- Zerlang M.: Parades + Zoos. i: Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society s. 646-48, 923-25. Paula S. Fass. Macmillan Reference USA – Thomson/Gale, New York 2003.
- Zerlang M.: Roman og historie. K&K. Kultur og klasse. Kritik og kulturanalyse 95, s. 9-27. 2003.

Zerlang M.: (red.). Roman og historie. K&K. Kultur og klasse. Kritik og kulturanalyse 95, Medusa, Holte 2003.
Zerlang M.: Pro aris et focis. Fighting for the Spirit of the Place. i: Sted/Place. Lone Spliid. 2003.
Ørum T.: Det infra-ordinære. i: Virkelighed! Virkelighed!

Avantgardens realisme s. 133-169. Karin Petersen og Mette Sandbye. Tiderne Skifter, København 2003.
Ørum T.: De eksperimenterende tressere. i: Modernismens historie s. 197-212. Anker Gemzøe og Peter Stein Larsen. Akademisk Forlag, Ålborg 2003.

Studienævnet for Kunsthistorie/ Visuel Kultur

Medlemmer

Pr 1.2.2003 bestod studienævnet af Henrik Oxvig (studieleder), Ragni Linnet, Rune Gade samt studenterrepræsentanterne Henriette Brytygier, Emilie Boe Bierlich og Birgitte Hjorth.

Beretning

Centralt for studienævnets planlægning af og arbejde i forårssemesteret 2003 var at sikre et fagligt tilfredsstillende udbud af emnekurser til vor nye kandidatuddannelse i Visuel Kultur. Det lykkedes. Og med hensigt lykkedes det med flere af disse kurser at bygge bro til den kunsthistoriske kandidatuddannelse: Det giver ikke blot en økonomisk fordel – de to uddannelser inspirerer simpelthen gensidigt hinanden til faglig udvikling. STÅ-statistikken fortæller os, at uddannelsen Visuel Kultur har fået en forrygende start.

Et andet nyt tiltag i undervisningsudbuddet 2002/3 var museologi-tilvalgsåret, tilrettelagt i samarbejde med Institut for Etnologi. "Museologi-pakken" kører nu på sit andet år, og der er ingen tvivl om, at den store søgning til uddannelsen ved semesterstart i 2003 blandt andet skyldes rygter om, at uddannelsens første år ikke blot var fagligt tilfredsstillende, men ligefrem en succes.

Også vores faglige sidefagssupplering var vellykket. I efterårssemesteret 2002 modtog vi de første fire kandidater til faglig supplering med, hvad der svarer til 25 ECTS. Suppleringen var fordelt over to runder – første runde fra november 2002 til januar 2003, anden runde fra maj til juni 2003. Suppleringen kræver i vor sammenhæng samarbejde

af mange forskellige undervisningskræfter: Sidefagskandidater med ansættelse i gymnasieskolens billedkunstfag har ikke blot brug for at få formidlet teori og praksis – og da blandt andet ny it-praksis (billedbearbejdning og hjemmesideproduktion) – men også for, at vi på universitetet aktivt engagerer os i arbejdet med at give dem redskaber til at formidle et ofte vanskeligt stof til gymnasieelever, som ikke sjældent er ganske uden billedkunstneriske forudsætninger. Vi har blandt andet kunnet trække på sidste års sidefagssuppleanter i forbindelse med dette års nye sidefagssupplering – og det har vi kunnet, fordi de "gamle" markerede, at suppleringen havde givet et endog meget godt rygstød til inspireret at magte opgaven.

Studienævnet har i sit arbejde endvidere været præget af den for os frivillige institutsammenlægning med andre såkaldt æstetiske fag – i første omgang med Litteraturvidenskab/Moderne Kultur, på sigt med Musikvidenskab. Det er klart, at disse fag har en hel del tilfælles, og at vi i fremtiden vil kunne drage fordel af at koordinere vore undervisningsudbud. Befordrende for en sådan fremtidig koordination har været arbejdet med kompetencer, hvor vi på dekanatets foranledning blev sat i gruppe med netop de andre æstetiske fag plus Film- og Medievidenskab i udarbejdelsen af en kompetencerapport. Rapporten vil være færdig i 2004, og ganske som den undervejs spillede en rolle for studienævnets drøftelser i løbet af efteråret 2003, vil den blive en væsentlig brik i arbejdet med at honorere den nye uddannelsesbekendtgørelses fordringer i 2004.

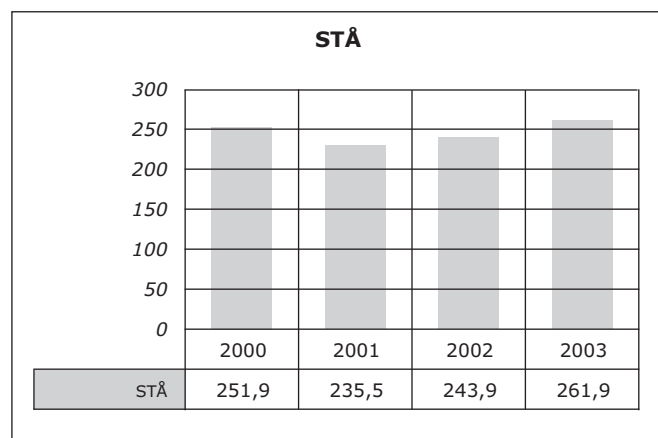
I efteråret 2003 sørgede vi for at friholde H-VIPS for undervisning på fredage, som derfor kunne bruges til at befordre et samlet it-løft: Det er simpelthen afgørende for både Kunsthistorie og Visuel Kultur, at vi inddrager, hvad it tilbyder af muligheder på det visuelle område i vores undervisning, ved hjemmesideproduktion etc. Vi er godt på vej – og klar over, at den vej aldrig ender!

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						
	Kunsthistorie	Litteraturvidenskab	Dansk	Øvrig hum.	Andre fakulteter	Merit-overført	I alt
Kunsthistorisk, hovedfag	187,2	5,3	2,0	16,3	1,9	11,5	224,1
Dansk	8,8						
Litteraturvidenskab	7,8						
Film- og medievidenskab	5,0						
Historie	4,8						
Europæisk etnologi	4,3						
Øvrig humaniora	22,5						
Samfundsvidenskab	0,3						
Meritstuderende	16,9						
Gæstestuderende	4,5						
I alt	261,9						
Åben uddannelse	75,3						

STÅ 2000-2003

Studieleder Henrik Oxvig

Studienævnet for Dans og Teatervidenskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Lisbet Jørgensen (Teatervidenskab, studieleder), Michael Eigtved (Teatervidenskab), Inger Damsholt (Dansens Æstetik og Historie) samt studenterrepræsentanterne Bjarne Stendahl (næstformand, Teatervidenskab), Gry Hallberg (Teatervidenskab) og Line Busk Stehr (Dansens Æstetik og Historie).

Beretning

Studienævnet har i løbet af året arbejdet videre med udviklingen af helt nye studieordninger til Teatervidenskab. Det er sket i en dialog mellem VIP-gruppen, de studerende og studienævnet.

Studienævnet arrangerede i november måned semesterseminaret "Teater på Tværs – Avantgarde og Tværfaglighed" i forbindelse med fejringen af Teatervidenskabs 50-års-jubilæum. Semesterseminaret tog sit udgangspunkt i Teatervidenskabs tværfaglige "natur" med repræsentanter for det nye Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, som Dansens Æstetik og Historie og Teatervidenskab 1.9.2003 blev en del af – det vil sige: Kunsthistorie, Litteraturvidenskab og Musikvidenskab.

Selve fejringen af Teatervidenskabs 50-års-dag blev afholdt i festlige omgivelser på Hofteatret, hvor der var festtaler af fagets professor Live Hov og viceinstituttleder Stig Jarl samt underholdning med musik, sang og optræden.

Af andre opgaver i årets løb kan nævnes arbejdet i kompetencearbejdsgrupperne nedsat af Det Humanistiske Fakultet samt deltagelse i arbejdet med udviklingen af en ny nordisk mastergrad i dans, No-MA-ds.

Statistik

Teatervidenskab

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

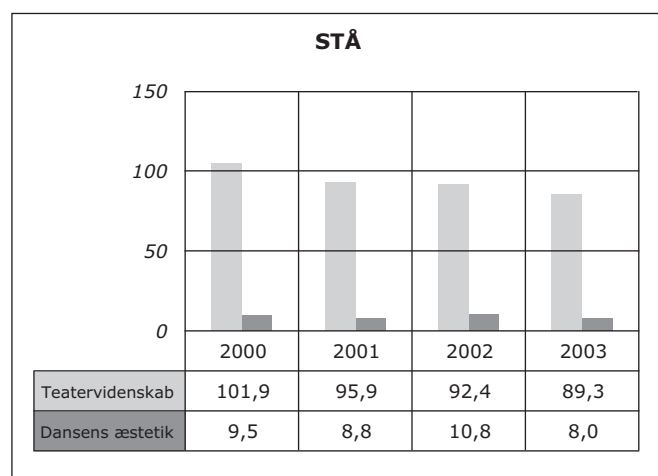
Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						I alt
	Teatervidenskab	Dansk	Retorik	Øvrig hum.	Andre fakulteter	Merit-overført	
Teatervidenskab	63,7	5,0	2,8	6,0	1,4	1,4	80,3
Musikvidenskab	5,0						
Dansk	4,5						
Film- og medievidenskab	2,0						
Litteraturvidenskab	1,8						
Øvrig humaniora	5,3						
Meritstuderende	7,3						
Gæstestuderende	0,3						
I alt	89,7						
Åben uddannelse	17,3						

Dansens Æstetik og Historie

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

	Aktivitetsområder
Indskrivningsfag	Dansens æstetik og historie
Dansens æstetik og historie	1,8
Litteraturvidenskab	0,8
Teatervidenskab	0,5
Kunsthistorie	0,5
Musikvidenskab	0,5
Dansk	0,3
Fransk	0,3
Meritstuderende	3,5
I alt	8,0
Åben uddannelse	2,3

STÅ 2000-2003

Studieleder Lisbet Jørgensen

Studienævnet for Litteraturvidenskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af studieleder, lektor Isak Winkel Holm. Lærerrepræsentanterne adjunkt Anne Fastrup og adjunkt Mette Sandbye. Studenterrepræsentanter Sofie Holten Hansen (næstformand), Mette Hornbek Hansen og Thure Munkholm.

Praktikkoordinator, lektor Peter Duelund.

Erasmus/Sokrates-koordinator, lektor Henrik Reeh.

Beretning

Studienævnet er organ for bacheloruddannelsen i Litteraturvidenskab og for overbygningsuddannelserne i Litteraturvidenskab og Moderne Kultur & Kulturformidling.

En del af studienævnets arbejde i 2003 er udsprunget af sammenlægningen med dels Institut for Dansens Æstetik og Teatervidenskab og Institut for Kunsthistorie og Visuel Kultur i det store Institut for Kunst- & Kulturvidenskab den 1. juli 2003. For at sikre, at de studerende får det størst mulige faglige udbytte af denne sammenlægning, kræves der en gennemtænkt koordinering af undervisningstilbud og administrative procedurer – der dog ikke skal udjævne de faglige forskelle mellem de enkelte fag. Koordineringsarbejdet består blandt andet i udformningen af en lærervejledning for alle instituttets undervisere.

Herudover har studienævnets mere vidtrækkende arbejde i 2003 været præget af fakultetets kompetenceprojekt; der er blandt andet blevet afholdt et åbent studienævnsmøde om kompetencer for alle fagets studerende. Dette kompetencearbejde peger blandt andet frem mod udarbejdelsen af nye studieordninger i løbet af 2004.

Af mere konkrete initiativer har studienævnets arbejde hovedsagelig bestået i at videreføre og styrke de nye projekter, der blev iværksat i 2002.

Studentertidsskrift

Studienævnet stiftede i 2002 studentertidsskriftet "Manus", hvoraf de første to numre nu er udkommet i forbindelse med to konkrete undervisningsforløb, og et tredje er under forberedelse. "Manus" fungerer som forum for de studerendes opgaver og øvrige bidrag og redigeres af de studerende og en lønnet ph.d.-stipendiat i fællesskab. Det er hensigten på denne måde at træne de studerende i skriftlig formidling af fagligt stof.

Tværinstitutionelt samarbejde

Studienævnet har lagt et stort arbejde i at arrangere kurser, seminarer og workshops i samarbejde med andre institutioner uden for Københavns Universitet. I forårssemestret ytrede dette sig i kurset "Hvordan kuraterer man en by?" i samarbejde med "Copenhagen X – Urban Gallery". Desuden arrangerede studienævnet sammen med Goethe-Instituttet, København, den internationale konference *Minima Moralia Revisited* i forbindelse med Theodor W. Adornos 100-års-dag. I efterårssemestret arrangeredes workshoppen *Inkarnationer: skulptur, krop og teknologi* i samarbejde med Billedhuggerskolen, Kunstakademiet.

Undervisningsformer

Studienævnet har fortsat og udviklet de nye og mere individuelt profilerede undervisningsformer, som blev indført i efterårssemestret 2002. De foreliggende undervisningsformer er nu workshops, øvelsesrækker, emnekurser, forelæsningsrækker og oversigtskurser. Denne udspecificering sikrer bredden i undervisningsudbuddet – således at der hvert semester både er mulighed for at følge brede forelæsningsforløb og indgå i workshopplignende sammenhænge i tæt samarbejde med den enkelte underviser.

Modtageordning

Studienævnet har desuden fortsat og udviklet den modtageordning for de nye 1. års-studerende, der blev indført i efterårssemestret 2002. Denne ordning har to komponenter: På den ene side står tutorerne for det gængse rusmodtagelsesprogram og – som noget nyt – for opdelingen af holdene i obligatoriske studiegrupper. På den anden side sørger holdkoordinatorene (tre af underviserne på 1. år) for den løbende koordination af og opsyn med læsegrupperne. Konkret står holdkoordinatoren for: 1) At gennemføre to samtaler med hver af de seks læsegrupper på sit hold, dels ved starten og dels ved slutningen af første semester. 2) At holde sin dør åben for holdets studerende med spørgsmål og problemer af studiemæssig karakter. 3) At forestå en kort rapportering af de bachelorstuderendes studieaktivitet ved slutningen af semestret og aflevere denne til studielederen. De studerendes evaluering af modtageordningen er overordentlig positiv, og set fra studienævnets perspektiv giver den et glimrende overblik over årgangen.

Instruktørordning

Studienævnet har endvidere fortsat og udviklet den instruktørordning i forbindelse med undervisningen i Litteraturanalyse på 1. år, der blev indført i efterårssemestret 2002. Seks studerende fra overbygningsuddannelsen i Litteraturvidenskab er blevet ansat og er hver ansvarlig for to "skrive-workshops", hvor øvelsesopgaverne i forbindelse med Litteraturanalyseundervisningen diskuteres i gruppen. Instruktøren giver her konkrete, tekstspecifikke og fremstillingsmæssige råd til den enkelte opgave. At dømme ud fra de studerendes tilbagemeldinger fremmer denne instruktørordning studiemiljø og samarbejde på instituttet, ikke mindst mellem bachelorstuderende og overbygningsstuderende. Samtidig giver den mulighed for en mere konkret og detaljeret diskussion af den enkelte opgave. Hvad instruktørerne angår, har ordningen desuden den heldige virkning, at den giver indledende undervisningserfaring, en kompetence der ikke bare er efterspurgt i gymnasieskolen, men også i en række andre arbejdsammenhænge.

Bachelorprojektforløb

I lighed med 2001 og 2002 blev der i 2003 etableret specielle studiekredse i studiets 3. semester med henblik på bachelorprojektet. Hensigten med undervisningen i projektforløb er at sikre, at de studerendes arbejde med BA-projektet ikke falder sammen med det eksamenstunge forårssemester, og samtidig sikre at de studerende faktisk går i gang med projektarbejdet. I forbindelse med studiekredsene afholdtes desuden seminarer om opgaveskrivning.

Koordinering mellem forskning og undervisning

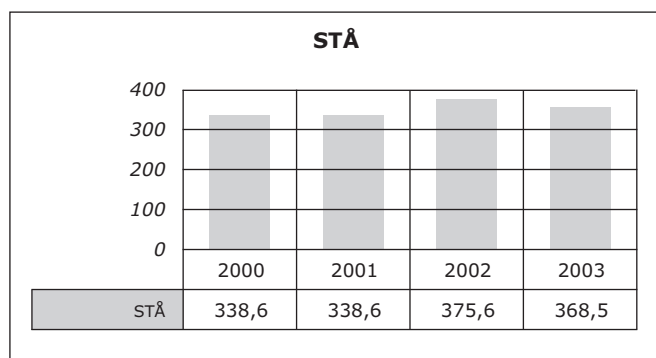
Endelig har det været studienævnets ambition at skabe et tættere bånd mellem forskning og undervisning. Helt konkret har dette fundet sted ved at lade fagets enkelte forskningsfora på skift arrangere seminarer, der retter sig mod fagets studerende. I forårssemestret arrangerede forskningsforummet Kultur og politik således et endagsseminar om anerkendelsesbegrebet i kunst, kultur og politik.

Statistik

Overordnet set kan man glæde sig over, at den samlede STÅ-produktion i forhold til 2002 ser ud til at stabilisere sig på det høje niveau, der opnåedes i undervisningsåret 2001-2002 (371,63). STÅ-produktionen for 2002-2003 er blevet opgjort til 368,5.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder								
	Litteraturvidenskab	Dansk	Filosofi	Kunsthistorie	Filmvidenskab	Øvrig hum.	Andre fakulteter	Merit-overført	I alt
Litteraturvidenskab	210,1	4,8	6,0	7,8	2,8	18,9	1,3	6,9	258,4
Mod. kulturformidling	109,9	0,3			0,3	0,4		0,8	111,5
Dansk	7,8								
Engelsk	6,1								
Kunsthistorie	5,3								
Film- og medievid.	4,8								
Filosofi	5,1								
Øvrig humaniora	11,6								
Meritstuderende	6,4								
Gæstestuderende	1,5								
I alt	368,5								
Åben uddannelse	22,3								

STÅ 2000-2003

Studieleder Isak Winkel Holm

Musikvidenskabeligt Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, dr.phil. Peter Woetmann Christoffersen.

Institutbestyrelsen består af institutleder Peter Woetmann Christoffersen, lektor, ph.d. Annemette Kirkegaard, lektor, ph.d. Søren Møller Sørensen, fuldmægtig Marianne Onana samt stud.mag. Hans Christian Seidelin.

Adresse

Klerkegade 2
1308 København K
Telefon 35 32 37 39
Fax 35 35 37 38
musik@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/musik

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Musikvidenskabeligt Institut holder til i en tidligere frimurerloge fra 1868. Trods nedslidning og uhensigtsmæssig indretning har huset med sine højloftede rum og sin særegne atmosfære været værdsat af ansatte og studerende.

Det blev i 2003 besluttet, at musikvidenskab skal indgå i et stort institut for kunst- og kulturvidenskab sammen med beslægtede fag. Sammenlægningen bliver en realitet, så snart en fysisk overførsel til nye lokaler på Københavns Universitet Amager (KUA) har fundet sted. Indtil da forbliver Musikvidenskabeligt Institut en selvstændig enhed, nu som fakultetets mindste institut. Planerne om flytning og sammenlægning nyder stor opbakning på Musikvidenskabeligt Institut, og vi regner med at bruge mange kræfter på at gøre studieplaner og administration klar til de nye udfordringer.

Personaleforhold

Pr. 1. januar 2003 blev ph.d. Jens Hesselager ansat i et adjunktur i musikhistorie. Det af Statens Humanistiske Forskningsråd støttede projekt "Dansk rockkultur fra 50'erne til 80'erne" startede den 1. januar med lektor Morten Michelsen som forskningsleder. Projektet rummer mulighed for opslag af ph.d.-stipendier, og de to første blev opslået med ansøgningsfrist den 25. april. Blandt syv ansøgere blev cand.mag. Anja Mølle Lindelofs projekt "Rockkulturen i dansk fjernsyn" foretrukket, og hun blev ansat pr. 1. september 2003. Det ikke besatte stipendium blev genopslået med ansøgningsfrist den 17. november; her er der indkommet syv ansøgninger.

Musikvidenskabeligt Instituts administration har undergået store ændringer: Pr. 1. august 2002 blev biblioteksmedhjælper, BA Mads Risum, fastansat i en halvtidsstilling. På samme måde overgår Torben E. Lund, der som medhjælp længe har passet Musikvidenskabeligt Instituts edb- og Hi-Fi-udstyr, til en fast halvtidsstilling ved årsskiftet. Med udgangen af august gik overassistent Kirsten Biné på pension. Opslag af to stillinger i Musikvidenskabeligt Instituts sekretariat foranledigede 99 ansøgninger. Efter

samtaler med udvalgte ansøgere blev Nina Ottesen og Nina Simkunas ansat i som overassistenter pr. 1. august og 1. september.

Fysiske rammer

Døre og installationer i Klerkegade bliver ved årsskiftet 2003/04 ændret og moderniseret, så adgangsforholdene bliver forbedret for kørestolsbrugere, og gennem efteråret 2003 har dagligdagen været præget af en tiltrængt – og meget støjende – facaderenovering.

Forskningsvirksomhed

1. Den europæiske musiks historie fra middelalderen til nutiden

Det musikalske udtryk i vokalmusikken omkring 1500: En undersøgelse af relationerne mellem tekst- musik og klang-udførelse (P. Woetmann Christoffersen).

Den italienske solosonate ca. 1600 – ca. 1680 (N.M. Jensen).

Koncerthistorie 1600-1900 (H.W. Schwab).

Händels "Messias" med særligt henblik på dens danske receptionshistorie (M. Topp).

Ars rhetorica og æstetikken. Glucks og Mozarts opera seria-reception (J.B. Hansen).

Det europæiske operaorkester i det 18. og 19. årh., herunder Det kgl. Kapels historie fra ca. 1770 til ca. 1874 (N.M. Jensen og H.W. Schwab).

Københavns musikhistorie. "Musica religiosa" omkring 1800. Det 18.-19. århundrede: Lied, klavermusik, Kunzen, Grieg (H.W. Schwab).

Dansk sanghistorie – kilder og tekster til middelalder og tiden o. 1800 (N.M. Jensen).

Dansk og europæisk kompositionsmusik efter 1870. Kulturradikalismens musik. Specialstudier i Carl Nielsen, Paul von Klenau, Otto Mortensen og Hanns Eisler (M. Fjeldsøe).

Nordisk musik 1950-2000 (J. Brincker).

Det 20. og 21. århundredes kompositionsmusik, konceptualisering af klang ca. 1750-1914, samt musikæstetik og videnskabsteori (S. Møller Sørensen).

Musik og censur (A. Kirkegaard).

2. Populærmusik, jazz, musiketnologi

Stjerner og fankultur. Visualitet (L. Ihlemann).

Æstetiske og analytiske spørgsmål i populærmusikken efter 1945. Populærmusikkens historiografi, museal musik-historieformidling, 1968 som erindringssted (M. Michelsen).

Dansk rockkultur fra 50'erne til 80'erne (L. Ihlemann, A. Kirkegaard og M. Michelsen).

Østafrikansk populærmusik og dens relation til tradition og fornyelse. Musiketnologisk teori og metode. Verdensmusikbegrebet, samt crossover-tendenser i 1980'ernes og 90'ernes musik (A. Kirkegaard).

3. Musikteori, musikpædagogik

Modeller for analyse af musik fra 14.-16. århundrede (P. Woetmann Christoffersen).

Musikalsk editionsteknik (M. Fjeldsøe).

Analyse af traditionel dirigentteknik og dens relevans i moderne kordirektion (M. Topp).

Andre ph.d.-projekter

Analyse og sammenligning af Richard Wagners kvindefigurer fra Senta til Kundry (N. Parly).

Forvaltninger af den nationale musikkultur i dansk rock, pop og techno ca. 1970-2000 (H. Marstal).

A musical investigation of silence phenomena (J. Hodgkinson).

Rockkulturen i dansk fjernsyn (A. Lindelof).

Faglige og administrative hverv**Bedømmelsesudvalg**

A. Kirkegaard: Har været medlem af bedømmelsesudvalg for tildeling af ph.d.-stipendium under Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

M. Michelsen, P. Woetmann Christoffersen og A. Kirkegaard: Har fungeret som formænd for og medlemmer af bedømmelsesudvalg for tildeling af ph.d.-stipendium i forbindelse med projektet "Dansk rockkultur fra 50'erne til 80'erne".

S. Møller Sørensen: Har været formand for bedømmelsesudvalg vedrørende ph.d.-afhandling ved Musikvidenskabeligt Institut.

Udvalg og fonde

J. Brincker: Formand for programudvalget for Nordiske Musikdage 2004 og medlem af Det Kungl. Musikaliska Akademien.

P. Woetmann Christoffersen: Medlem af bestyrelsen for Sonning-Fonden.

N.M. Jensen: Medlem af bestyrelsen for Musikhistorisk Museum & Carl Claudius' Samling, formand for bestyrelsen for Magister Jürgen Balzers Fond og for Weyse Fonden.

A. Kirkegaard: Medlem af bestyrelsen for Dansk Dansehistorisk Arkiv, og medlem af Advisory Board ved Freemuse, Center for Musik og Censur.

H. Marstal: Medlem af bestyrelsen for Musikhistorisk Museum & Carl Claudius' Samling.

M. Michelsen: Formand for den nordiske afdeling af IASPM, medlem af den danske RILM-komite, formand for Dansk Selskab for Musikforskning og medlem af følgegruppen vedr. etableringen af et rockeksperimentarium i Roskilde.

H.W. Schwab: Medlem af Det Norske Videnskaps-Akademi, Det Kungl. Musikaliska Akademien og Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.

S. Møller Sørensen: Medlem af bestyrelsen for Forskerskolen i kultur, litteratur og kunsthøgskolen.

M. Topp: Medlem af bestyrelsen for Poul og Sylvia Schierbecks Mindefond.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

J. Brincker: Konsulent ved Radio Frances "Précenses" festival 2004.

Tillidshverv

N.M. Jensen: Har i 2003 været DM's tillidsrepræsentant ved Musikvidenskabeligt Institut.

Formidling

Instituttet har en udstrakt formidlingsvirksomhed uden for instituttet i form af forelæsninger, artikler og booklets. Instituttets forskere bidrager og har bidraget med artikler til

en lang række leksika, heriblandt The New Grove Dictionary of Music and Musicians, Die Musik in Geschichte und Gegenwart, Den Store Danske Encyklopædi, Gads Musikleksikon og Dansk Kvindebiografisk Leksikon.

Udgivervirksomhed

I 2002 udsendte Musikvidenskabeligt Institut det 28. bind af årbogen Musik & Forskning indeholdende fem artikler og resumeer af udvalgte specialer (136 sider).

Redaktionelle hverv

M. Fjeldsøe: Redaktør af Dansk Årbog for Musikforskning.

J. Hesselager: Medlem af redaktionskomiteen for Dansk Musiktidsskrift.

H.W. Schwab: Redaktør af Meisterwerke Nordischer Musik.

S. Møller Sørensen: Medlem af redaktionsrådet for Svensk Tidsskrift för Musikforskning og STM-Online.

S. Møller Sørensen, N.M. Jensen og P. Woetmann Christoffersen: Redigeret Musikvidenskabeligt Instituts årbog Musik & Forskning, bind 28.

Kongresser og symposier

Musikvidenskabeligt Institut stod 18. og 20. marts sammen med DR for et seminar i anledning af, at György Kurtág fik Léonie Sonnings Musikpris 2003, med indlæg fra J. Hesselager, S. Hvidtfelt Nielsen, S. Møller Sørensen og J. Hodgkinson.

Musikvidenskabeligt Institut har huset to ph.d.-kurser i forskerskolen KLIK's regi: 12.-13. maj, "The culture of Musicology" med professor John Deathridge (London), hvor J. Hodgkinson var kursusleder; og 3. og 6. oktober "Historiography, anthropology and hermeneutics. New models of understanding in the studies of performative arts" med professor Gary Tomlinson (University of Pennsylvania), hvor S. Møller Sørensen var kursusleder.

Den 11. september afholdt Musikvidenskabeligt Institut et symposium i anledning af Th. W. Adornos 100-års-dag med indlæg fra Henning Goldbæk (Syddansk Universitet), S. Møller Sørensen og M. Fjeldsøe.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Det tværfaglige projekt "Dansk rockkultur fra 50'erne til 80'erne" er placeret på Musikvidenskabeligt Institut. 13 forskere er tilknyttet på forskellig vis: seks fra Musikvidenskabeligt Institut, to fra Aarhus Universitet, en fra Aalborg Universitet, to fra RUC, og en hver fra Danmarks Pædagogiske Universitet og Handelshøjskolen i Århus.

Musikvidenskabeligt Institut har indgået en samarbejdsaftale med DPU om udvikling af en ny kandidatuddannelse i musikpædagogik. Projektet løber til 2004 og involverer et skiftende antal af Musikvidenskabeligt Instituts ansatte, M. Fjeldsøe koordinerer projektet for Musikvidenskabeligt Institut.

Musikvidenskabeligt Institut har desuden indgået en samarbejdsaftale med Det Teologiske Fakultet om deltagelse i Danmarks Grundforskningsfonds Center for Studiet af Kulturarven fra Middelalderens Ritualer; H.W. Schwab deltager som forskningsleder.

N. Parly: Deltager i det tværfaglige samarbejde om musikdramatik sammen med Det Kgl. Teater (ved operachef Kasper Holten) og Teatervidenskabeligt Institut.

N.M. Jensen: Projektleder ved European Science Foundations forskningsprojekt *Musical Life in Europe 1600-1900*, sectionen "The Opera Orchestra in 18th- and 19th Century Europe".

A. Kirkegaard: Medlem af det nordiske forskningsnetværk *Cultural Images in and of Africa*, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, og temaet "Danish Music" under det fælles universitære "Danish Culture Course".

S. Møller Sørensen: Deltager i tværfagligt samarbejde med Museet for Samtidskunst, Roskilde.

H.W. Schwab: Medlem af det nordiske forskningsnetværk "Østersøområdet som Musiklandskab", af netværkene "Edvard-Grieg-Forskning" og "Det multikulturelle Danmark i det lange 18. århundrede (1660-1814)", og medlem af European Science Foundation.

Instituteder Peter Woetmann Christoffersen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	14,2	1,5	15,8
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	1,4	1,4	2,8
TAP	6,8	0,0	6,8
Årsværk i alt	22,4	3,0	25,4
Løn	8.596,0	1.118,0	9.713,0
Frikøb mv.	13,0	10,0	23,0
Øvrige drift	644,0	481,0	1.125,0
Anskaffelser	151,0	0,0	151,0
Bruttototal t.kr.	9.404,0	1.609,0	11.012,0

Stab

VIP Internt finansieret

Brincker, Jens; lektor.
 Christoffersen, Anne; undervisningsadjunkt.
 Christoffersen, Peter Woetmann; lektor.
 Fjeldsø, Michael; adjunkt.
 Hesselager, Jens; adjunkt.
 Ihlemann, Lisbeth Wegener; amanuensis.
 Jensen, Niels Martin; lektor.
 Kirkegaard, Annemette; lektor.
 Madsen, Jens Westergaard; lektor.
 Michelsen, Morten Bjerregaard; lektor.
 Nielsen, Svend Erik Hvidtfelt; studieadjunkt.
 Rosing-Schow, Anne; undervisningsadjunkt.
 Schwab, Heinrich Wilhelm; professor.
 Sørensen, Søren Møller; lektor.
 Topp, Morten; lektor.
 Wessberg, Erik Axel; undervisningsadjunkt.

VIP Eksternt finansieret

Hansen, Jette Barnholdt; adjunkt.
 Holt, Fabian; adjunkt.
 Lindelof, Anja Mølle; ph.d.-stipendiat.

STIP Internt finansieret

Lind, Tore Albert Tvarnø; ph.d.-stipendiat.
 Winther, Juliana Hodkinson; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Marstal, Henrik; ph.d.-stipendiat.
 Parly, Nila Charlotte; ph.d.-stipendiat.

Fondsbevillinger

Augustinus Fonden

– Ph.d.-kursus Musik: konception, analyse, opførelse (Søren Møller Sørensen) kr. 16.000.

Publikationer

- Brincker J.: 24 artikler om nyere komponister. i: *Gads Musikleksikon* bd. I s. 40. Finn Gravesen og Martin Knakkegaard. Gads Forlag, København 2003.
- Brincker J.: Doktor i kunst. *Svensk tidsskrift for musikforskning* Vol. 85, 2003, s. 91-93. 2003.
- Brincker J., Brincker B.: I nationens tjeneste. i: *Musik & Forskning* 28 s. 61-77. Peter Woetmann Christoffersen m.fl. C.A. Reitzels Forlag, København 2003.
- Christoffersen P.W.: Kirkemusik i stramme tøjler. Om alternativ-messer til Santa Barbara i Mantova. *Dansk Årbog for Musikforskning* 30, s. 9-50. 2002.
- Christoffersen P.W.: Peter Ryom: Kirkemusikleksikon. Christian Ejlers' Forlag, København 2002. *Dansk Årbog for Musikforskning* 30, s. 106-107. 2002.
- Christoffersen P.W.: Hvad enhver kordreng skal kunne. *Be-
tragtning of motetten Ut Phebi radiis* af Josquin Desprez. *Musik & Forskning* 28, s. 97-118. 2003.
- Christoffersen P.W.: Josquin Desprez: *Ut Phebi radiis*. 7s. 2003.
- Fjeldsø M.: Organicism and Construction in Nielsen's Symphony No. 5. *Carl Nielsen Studies* Vol. 1, s. 18-26. 2003.
- Fjeldsø M.: "Jens Brincker. Det moderne og det ny. Musikhistorier 1890-1950. Palle & Ursula Andkjær Olsen. *Ny Musik efter 1945*". *Dansk årbog for musikforskning* 30 (2002), s. 124-126. 2003.
- Fjeldsø M.: art: "Holmboe, Vagn". i: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* 2, neubearbeitete Ausgabe, Personenteil, bd. 9 s. 239-244. hrsg. von Ludwig Finscher. Bärenreiter/Metzler, Kassel mv./Stuttgart 2003.
- Fjeldsø M.: art "Klenau, Paul (August) von. i: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* 2., Neubearbeitete Ausgabe, Personenteil, Bd. 10 s. 263-266. hrsg. von Ludwig Finscher. Bärenreiter/Metzler, Kassel mv. 2003.
- Hesselager J.: Spejlbilleder. *Dansk Musiktidsskrift* 7, 1994/95, s. 254-261. 1995.
- Hesselager J.: Ånd og mening. Om Niels Marthinsen og hans værk *Outland*. *Dansk Musiktidsskrift* 8. 1997/98, s. 250-256. 1998.
- Hesselager J.: Das "double" des Komponisten. Konsequenzen dänischer Einfachheit bei Pelle Gudmundsen-Holmgreen. *Positionen, Beiträge zur neuen Musik* 41, s. 27-32. 1999.
- Hesselager J.: On the Centrality of the Western Avantgarde Tradition. 8, 1997/98, i: *In the plural – Institutions, pluralism and critical selfawareness in contemporary music* s. 39-42. Søren Møller Sørensen. Musikvidenskabeligt Institut, Københavns Universitet, København 1997.
- Hesselager J.: *Sound and Sense. The Role of Instrumentation in Nineteenth- and Twentieth-Century Conceptions of Musical Understanding*. 225 s. København 2001.

- Jensen N.M.: Anmeldelse af Johs. Enggaard Stidsen: Hold fast ved det du har... De stærke Jyder, med særligt henblik på deres salme- og sangtradition. Odense Universitetsforlag 2002. 121-122s. I kommission hos Danmusik Aps., København 2003.
- Jensen N.M.: Kompendium til generalbasspil. 54s. Musikvidenskabeligt Institut 2003.
- Rosing-Schow A.: Mind The Steps. Rytmiske etuder for sangere. 64s. Rytmisk Konservatorium, København 2003.
- Schwab H.W.: Kopenhagen als Reiseziel ausländischer Virtuosen. i: Le musicien et ses voyages. Pratiques, réseaux et représentations. (Musical Life in Europe 1600-1900. Circulation, Institution, Representation. The European Science Foundation) s. 143-167. Christian Meyer. Berliner Wissenschaft-Verlag, Berlin 2003.
- Schwab H.W.: Niels W. Gade und Clara und Robert Schumann. Musik & Forskning 28, s. 43-60. 2003.
- Schwab H.W.: "I Kunzens Syngespil er der alt for megen Kunst": Vinhøsten (1796). Meddelelser fra Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' samling VIII (2000-2002), s. 68-80. 2003.
- Schwab H.W.: (Art.) Kunzen, Friedrich Ludwig Aemilius. i: Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik. Zweite neu bearbeitete Ausgabe, bd. 10, (Personenteil) s. 868-877. Ludwig Finscher. Bärenreiter Verlag/Metzler, Kassel-Basel-London-New York-Prag-Stuttgart-Weimar 2003.
- Schwab H.W.: Kompositorische Individualität durch Vermischung der Gattungen. Zu J.F. Reichardts Gattungstypus Deklamation. i: Johann Friedrich Reichardt (1752-1814). Zwischen Anpassung und Provokation * Lieder und Singspiele in Reichardts Vertonung. [...] s. 179-194. Manfred Beetz, Kathrin Eberl, Konstanze Musketa und Wolfgang Ruf. Händel-Haus Halle, Halle a.d. Saale 2003.
- Schwab H.W.: Zur Vortragskultur des Strophenliedes der Goethezeit. i: Johann Friedrich Reichardt (1752-1814). Zwischen Anpassung und Provokation * Lieder und Singspiele in Reichardts Vertonung. [...] s. 389-406. Manfred Beetz, Kathrin Eberl, Konstanze Musketa und Wolfgang Ruf. Händel-Haus Halle, Halle a.d. Saale 2003.
- Sørensen S.M.: Fraværsmusik. Om György Kurtags 'Quasi una fantasia'. Dansk Musiktidsskrift 78/1 (2003-2004), s. 2. 2003.
- Sørensen S.M.: Har De set den tyske professors toner? Om Chladnis klangfigurer og Ørstedes musikæstetik. Musik & Forskning 28, s. 7-42. 2003.
- Topp M.: When Händel "Fails". Musik & Forskning 20, s. 7-17. 1995.
- Topp M.: Artiklen Jørgen Bentzon. 20, i: Den Store Danske Encyklopædi s. 1. Jørn Lund. Gyldendal, København 1997.
- Topp M.: Artiklen Asger Hamerik. 20, i: Den Store Danske Encyklopædi s. 1. Jørn Lund. Gyldendal, København 1997.
- Topp M.: Artiklen Finn Høffding. 20, i: Den Store Danske Encyklopædi s. 1. Jørn Lund. Gyldendal, København 1997.
- Topp M.: Jørgen Bentzon. 3, i: The New Grove Dictionary of Music and Musicians Second Edition s. 295-297. Stanley Sadie. Grove, England 2001.
- Topp M.: Jørgen Bentzon. 2, i: Die Musik in Geschichte und Gegenwart, Personenteil s. 1150-1154. Ludwig Finscher. Bärenreiter, Kassel 1999.
- Topp M.: Korledelse, Hefte 1. De 4 grundslag. 66s. Københavns Universitet, Musikvidenskabeligt Institut, København 2000.
- Topp M.: Korledelse, Hefte 2. Håndbog i direktion og korindstudering. 93s. Københavns Universitet, Musikvidenskabeligt Institut, København 1999.
- Topp M.: Variazioni Interrotti Nine episodes and a coda on the composer Jørgen Bentzon and his music. Musik & Forskning i: Music in Copenhagen Studies in the Musical Life of Copenhagen in the 19th and 20th Centuries s. 202-248. Niels Krabbe, University of Copenhagen, Music Department. C.A. Reitzels Boghandel A/S, København 1996.
- Topp M.: He led them forth like Sheep. Når teksten substituerer den rytmiske notation – en studie i Händels oratorium Israel in Egypt. Musik & Forskning 24, s. 55-78. 1999.
- Topp M.: About Jørgen Bentzon's Coral Songs. i: Fabler og Fortællinger, 15 songs for mixed choir s. 12. Peter Olufsen. Olufsen Records, Skt. Knuds vej 8 DK, København 1998.
- Topp M.: 9 episoder og en koda omkring komponisten Jørgen Bentzon og hans musik. i: Musik i København. Studier i Københavns musikhistorie i det 19. og 20. århundrede, s. 197-241. Niels Krabbe udgivet af Musikvidenskabeligt Institut ved Københavns Universitet. C.A. Reitzels Boghandel A/S, København 1997.

Studienævnet for Musikvidenskab

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af stud.mag. Mille Bjørlik, stud.mag. Lisbeth Larsen, stud.mag. Signe Rask-Nielsen (næstformand), undervisningsassistent Morten Hjelt, lektor Jens Westergaard Madsen (vicestudieleder) og lektor Morten Michelsen (studieleder).

Beretning

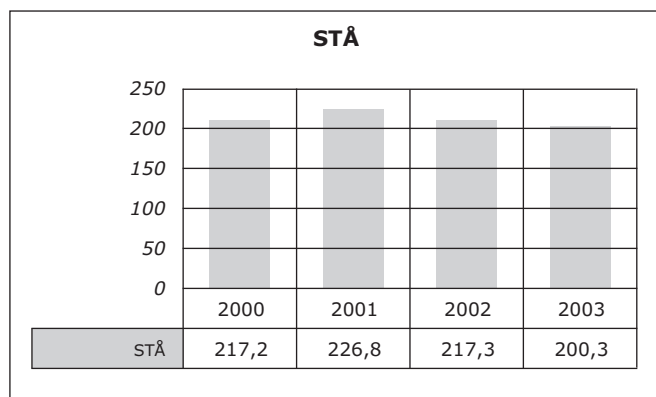
Planlægningen af processen vedrørende en grundlæggende studiereform i forlængelse af den ny universitetslov har præget året og bl.a. resulteret i en debatdag i september samt nedsættelsen af et visionsudvalg, der afgiver indstilling i begyndelsen af det nye år. Desuden har nævnet vedtaget en række mindre ændringer i den nuværende kandidatordning, bl.a. for at give plads til en ny type undervisning i samarbejde med Danmarks Pædagogiske Universitet.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder							I alt
	Musikvidenskab	Dansk	Teatervidensk.	Film/mevidensk.	Øvrig hum.	Andre fakulteter	Merit-overført	
Musikvidenskab	188,6	3,3	5,0	3,8	25,1	3,0	2,5	231,3
Teatervidenskab	2,8							
Religion	1,1							
Øvrig humaniora	4,3							
Meritstuderende	3,0							
Gæstestuderende	0,5							
I alt	200,3							

STÅ 2000-2003

Studieleder Morten Michelsen

Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Nina Grønnum.

Institutbestyrelsen består af institutleder lektor Nina Grønnum, viceinstitutleder lektor Elisabeth Engberg-Pedersen, lektor Niels Reinholt Petersen, civ.ing. Otto Bertelsen og stud.mag. Julie Andersen.

Adresse

Njalsgade 80
2300 København S
Telefon 35 32 86 40
Fax 35 32 86 35
www.cphling.dk

Institutlederens årsberetning

For en almen redegørelse for instituttets aktiviteter og/eller for en mere detaljeret beskrivelse af de enkelte medarbejdere og deres publikationer henvises til instituttets hjemmeside, www.cphling.dk. I øvrigt har året været stærkt præget af udsigten til sammenlægning med et eller flere andre institutter og de mange andre ændringer som følger af implementeringen af den nye universitetslov.

Instituttet er vært for Center for Læseforskning, der er oprettet for midler bevilget af Statens Humanistiske Forskningsråd med støtte af Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, under professor Carsten Elbros ledelse.

Konsistorium har i december 2003 besluttet at sammenlægge Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab med Institut for Nordisk Filologi.

Personaleforhold

Nyansættelser

Renate Recke begyndte som ph.d.-studerende den 1. februar (privatfinansieret).

Afgang

Christian Jensen fratrådte sin ph.d.-ansættelse den 31. august.

Anne Jensen fratrådte sin ph.d.-ansættelse den 31. juli.

Jenny Larsson fratrådte sin ph.d.-ansættelse den 15. november.

Birgit Anette Rasmussens forskningsrådsstipendium udløb den 25. juli.

Andet

Peter Molbæk Hansen overgik til 4/5 ansættelse den 1. september.

Jan Heegaard Petersen havde barnepasningsorlov fra oktober til december.

Hanne-Pernille Stax blev forlænget i sin amanuensisstilling indtil 31. januar 2004.

Søren Wichmann overgik til halvtidsansættelse den 1. marts.

Forskningsvirksomhed

1. Fonetik og fonologi

Nina Grønnum har fået midler af Carlsbergfondet til etablering af en fonetisk annoteret spontan-tale-database. Det forberedende arbejde er gjort. Arbejdet forventes afsluttet 1. marts 2006.

2. Lingvistik

Michael Fortescue udvider sin Whiteheadianske model for sprogproduktion og diakron sprogforandring. Hans fortsatte leksikalske undersøgelser koncentrerer sig om typologiske og kognitive aspekter af 'basale' verber blandt verdens sprog. Hans arbejde med arktiske og subarktiske sprog inkluderer en undersøgelse af relationen mellem itelmen og de andre tjukotko-kamtjatkanske sprog. Han er fortsat ved at revidere sine komparative tjukotko-kamtjatkanske leksikalske filer med henblik på snarlig publikation. I den forbindelse er der udsigt til, at han kommer til at koordinere og redigere en international serie af ordbøger om de tuede paleosibiriske sprog. Han samarbejder med Københavns Universitets Institut for Eskimologi om at få redigeret og genudgivet E. Holtveds Polareskimoiske tekster i en moderne ortografi.

Peter Molbæk Hansen har færdiggjort et arbejde om samspillet mellem fonologiske og morfologiske udviklinger i gammeldansk, specielt kasussystemets sammenbrud.

Elisabeth Engberg-Pedersen har, i samarbejde med Peter Harder, Engelsk Institut, og en gruppe studerende, indsamlet data fra dansktalende børn før og i indskolingsalderen og fra dansktalende voksne. Hun har desuden indsamlet data med det samme stimulusmateriale fra tegnsprogstalende børn og bistået ved indsamling af data fra grønlandsktalende unge. Formålet med analyserne er at afdække en tilægnelsesrækkefølge for udtryk for perspektiv under indflydelse af det enkelte sprogs struktur. Desuden har Elisabeth Engberg-Pedersen fortsat arbejdet som oversættelsesleder på projektet "Den danske Folkekirkes oversættelsesprojekt for De danske Døvemeningheder: Bibelen for døve". Endelig har hun arbejdet med tegnbegrebet og forskelle og ligheder mellem sproglige tegn i vokalsprog og tegnsprog.

Søren Wichmann har fortsat sine komparative studier i mayasprogene. Han har arbejdet med låneord, både generelt og i mayasprog, med skriftsystemer i almindelighed og aztekisk skrift i særdeleshed, med diakron syntaks i forbindelse med texistepec popoluca, med diatesetypologi i forbindelse med aktive sprog, og han har genoptaget feltarbejdsbaserede studier af tlapanec i Ayojú, Mexico.

3. Indoeuropæistik

Birgit Anette Rasmussen (Olsen) fortsatte arbejdet med en håndbog i indoeuropæisk nominal derivation (An Outline of Indo-European Nominal Derivation) samt mindre arbejder om indoeuropæisk lyd- og form lære og har desuden færdiggjort artikler inden for emnerne indoeuropæisk ord-dannelse, intern rekonstruktion, hittitisk og armensk etymologi.

Jens Elmegård Rasmussen har fortsat arbejdet på en håndbog i indoeuropæisk nominalfleksion. Han har tillige undersøgt diverse stridsspørgsmål vedrørende det indoeuropæiske grundsprogs grammatiske typologi, specielt med hensyn til genus, de verbale kategorier samt adjektiviske komposita ("Calands suffikssystem") og de for afklaring heraf relevante lydprocesser.

4. Datalingvistik

Peter Molbæk Hansen har udformet en moderne version af en robust chart-parser med morfologisk og fonologisk komponent.

5. Sprogpsykologi

Jesper Hermann har – i samarbejde med Stephen Cowley og Peter Naur – formuleret sprogpsykologiens grundlag i den enkelte sprogbrugers tankestrømme. Han finder, at fagets genstandsfelt lader sig bestemme ved hjælp af kun tre yderligere funktioner: associering, sproglige vaner og indordninger.

Hanne-Pernille Stax undersøger interaktion og intern-subjektivitet i samtaler, der er baseret på et præformuleret manuskript – med specifikt fokus på spørgeskemabaserede forskningsinterview.

6. Audiologopædi

Birgit Hutters deltager fortsat i et skandinavisk-britisk projekt om kirurgisk metodik og børn født med ganespalte. Hun arbejder på et generelt forslag til beskrivelse af udtale hos sådanne børn, der muliggør sammenligning af behandlingsresultater på tværs af sproglige forskelle (med Gunilla Henningsson og Anette Lohmander-Agerskov). Hun undersøger tillige normale danske børns udtale af *s/og/t/* for mere sikkert at kunne afgøre, hvornår der er indikation for taleundervisning (med Anja Bau og Ulla Lahti). Endelig deltager Birgit Hutters i et EU-støttet projekt ved at levere bidrag til en hjemmeside om god klinisk praksis i forbindelse med ganespaltepatienter.

Lise Randrup Jensen har færdiggjort en beskrivelse af et case-forløb, hvor en afatiker blev undervist i sætningskonstruktion; desuden er en redegørelse for den praktiske anvendelse af kognitiv neuropsykologi afsluttet, begge dele i samarbejde med Charlotte Lønnberg, Center for Hjerne-skade. I samarbejde med Niels Reinholt Petersen har hun fortsat videreudvikling af MAST-metoden til kvantitativ opgørelse af informationsmængden i afasiramtes taleproduktion, jf. ovenfor.

Lars von der Lieth har fortsat sine undersøgelser over adoptivbørn. Han har herunder haft opfølgende samtaler med en del af de tidligere undersøgte. Han har fortsat arbejdet med det teoretiske grundlag for handicapbegrebet.

Niels Reinholt Petersen har fortsat arbejdet med udvikling af en fælles standard for auditiv beskrivelse af dysfoniske stemmer og har i den forbindelse udarbejdet en ny cd-rom, med blandt andre logopæd Inge Kølbe, Center for Specialundervisning, Roskilde Amt. Sammen med Lise Randrup Jensen og logopæderne Charlotte Aagaard og Annelise Petersen, Kommunikationscentret Frederiksborg Amt, har han videreudviklet en test (MAST) til beskrivelse af informationsmængden i afasiramtes produktion af sammenhængende tale. En endelig version af testmanualen og dertil hørende undervisningsforløb er under udarbejdelse.

7. Projekter ved Center for Læseforskning

Centret ledes af professor Carsten Elbro. Øvrige ansatte er forskningsassistent Line Knudsen (indtil 31.5.2003), adjunkt Dorthe Klint Petersen, forskningsassistent Bianca Holders Skhoza (indtil 31.12.2003).

Centeret modtog en indlejringsbevilling på 1.3 mio. kr. fra Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

7.1. Komponenter i forståelse af skrevne tekster

I en række projekter med unge og voksne med kort eller ingen uddannelse undersøges betydningen af bl.a. ordafkodning, alment og fagspecifikt ordforråd, funktionelt genrekendskab, semantisk aktivering via overbegreber og etablering og revision af mentale modeller. Dataanalyser pågår (Carsten Elbro, Line Knudsen, Dorthe Klint Petersen, Bianca Holders Skhoza, SHF og MVTU).

7.2. Tilegnelse af ordkendskab under læsning

Bianca Holders Skhoza har gennemført en undersøgelse i 16 8.-klasser af undervisning i at udlede ordbetydning fra konteksten under læsning. Effekten er vurderet på adskillige aspekter af læseforståelse. En international rapport er under udarbejdelse (SHF og MVTU).

7.3. Genrekendskab

Line Knudsen har gennemført en undersøgelse af effekten af undervisning i genrekendskab i 15 8.-klasser. Viden om tekstgenrer viste sig at være en selvstændig årsag til individuel variation i læseforståelse af tekster inden for genrerne og inden for genrer med tilsvarende strukturelementer. En rapport er under publicering (SHF).

7.4. Forebyggelse af læsevanskeligheder

Dorthe Klint Petersen forestår en effektundersøgelse, der fokuserer på børnehaveklassebørn med høj risiko for læsevanskeligheder. Det undersøges bl.a., hvordan børns lydlig repræsentation af ord kan forbedres. 800 børn er screenet, og de ca. 10% med de dårligste forudsætninger for læsning deltog i undersøgelsen (Oak Foundation).

7.5. Dysleksi og kvalitet af leksikal repræsentation af ords lyd

Projektet undersøgte mulige årsagssammenhænge mellem dysleksi og kvaliteten af fonologisk repræsentation af ord. I en undersøgelse med dynamiske mål af ordtilegnelse deltog ordblinde elever fra Ordblindelinstitutet og yngre normale læsere. Under publicering (Carsten Elbro, Mette Nygård Petersen, NOS-S).

7.6. Langtidseffekt af leg med sproglyde i børnehaveklassen

En follow-up-undersøgelse viste positiv effekt af førskoleleg med sproglyde helt op i 7. klasse – i en gruppe på ca. 80 børn med familiær risiko for dysleksi. En international rapport er under publicering (Carsten Elbro og Dorthe Klint Petersen, SHF og NOS-S).

7.7. Komponenter i stavefærdighed

I samarbejde med Holger Juul gennemførtes undersøgelser af udviklingen af stavefærdighed (SHF og MVTU).

7.8. Ortografi, læseudvikling og dysleksi

Dette europæiske projekt har til formål at afdække betydningen af variationer i alfabetiske ortografier for læseudviklingen og for forekomst og kendetegn ved dysleksi (Carsten Elbro, Holger Juul, Philip Seymour, University of Dundee m.fl., NOS-S).

8. Sprogteknologisk Orddatabase

Center for Sprogteknologi iværksatte i 2001 et tre-årigt kollaborativt projekt med henblik på udviklingen af et sprogteknologisk leksikon for dansk. IAAS er en af flere projektpartnere. Projektmedarbejdere er Ole Nedergaard Thomsen og Mikkel Hald (begge på deltid).

9. Ph.d.-projekter

Elisabeth Engberg-Pedersen har deltaget i bedømmelsen af en ph.d.-afhandling ved University of New England, Australien.

Gitte Engelunds projekt er et samarbejde mellem universitetet og Oticons forskningscenter, Eriksholm. Primært undersøges, beskrives og forklares den oplevede stigmatisering, som finder sted af 50-65-årige personer med høretab. Sekundært identificeres de indsatsområder, hvor fagfolk – f.eks. Oticon – kan anvende den viden, undersøgelserne frembringer.

Anne Jensen har færdiggjort en undersøgelse af, i hvor høj grad talere anvender prosodisk uintegrerede adverbialsætninger, og hvilke funktioner disse sætninger tjener i diskursen. Denne undersøgelse indgår i en større diskussion af, hvorvidt begrebet 'helsætning'/sentence er relevant for en opstilling af syntaktisk-semantiske enheder i talesprog. Anne Jensen forsvarede sin ph.d.-afhandling den 24. oktober.

Christian Jensen har afsluttet arbejdet med perception af prominens (tryk/accent) i britisk engelsk. Han har gennemført en række eksperimenter vedr. perception af prominensniveauer og sammenhængen mellem prominens og opfattelsen af informationsstruktur (fokus). Resultaterne fra disse eksperimenter vil danne basis for undersøgelser af den akustiske manifestation af prominens.

Jenny Helena Larsson har afsluttet studierne inden for baltisk orddannelse. Især orddannelse ved verbal- og nominalkomposition blev behandlet; men også udvalgte verbal- og nominalsuffixer er undersøgt. Hun indleverede sin afhandling den 24. oktober.

Jan Heegård Petersen har fortsat sit arbejde med udforskningen af kasusrelationer i kalasha. Arbejdet består i transskription af et i feltet optaget materiale, analyser heraf, samt teoretisk perspektivering af det analyserede materiale.

Mads Poulsen har i forbindelse med sit projekt om sætningsknuder, processering og grammatikalitet lavet en række læsetids- og grammatikalitetsforsøg for dels at bekræfte nogle eksisterende antagelser om begrænsninger på sætningsknuder, dels at klarlægge processeringsomstændighederne omkring konstruktionen.

Renate Recke arbejder med et projekt inden for sprogpsykologiens grunddiscipliner.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Elisabeth Engberg-Pedersen: Evalueret projektansøgninger til European Science Foundation.

Carsten Elbro: Deltog i evalueringen af læreruddannelsen (for Danmarks Evalueringsinstitut) og Dansk Institut for Gymnasiepædagogik (for MVTU).

Michael Fortescue: Deltog i evalueringen af Research School of Asian, African and Amerindian Studies ved Leiden University. Han har evalueret flere projektansøgninger i EU's regi i Norge og i Nordamerika. Han er medlem af Ilisimatusarfik, Grønlands Universitets censorkorps.

Søren Wichmann: Evalueret en projektansøgning i USA.

Formidling

Redaktionelle hverv

Elisabeth Engberg-Pedersen: Har været medlem af komitéen for Lingvistkredsen i København. Hun er, sammen med Peter Harder, Engelsk Institut, redaktør af Acta Linguistica Hafniensia. Hun er desuden medlem af redaktionskomitéen for Sign Language & Linguistics og Sociolinguistics in Deaf Communities og deltager i arbejdsgruppen for Dansk Funktionel Grammatik.

Carsten Elbro: Medredaktør af Mål & Mæle og medlem af redaktionskomitéen ved Dyslexia og Annals of Dyslexia.

Michael Fortescue: Medlem af komitéen for Lingvistkredsen i København. Han deltager i arbejdsgruppen for Dansk Funktionel Grammatik.

Nina Grønnum: Er i redaktionskomitéen for Phonetica, for Journal of the International Phonetic Association, for Acta Linguistica Hafniensia og for Nordic Journal of Linguistics.

Jens Elmegård Rasmussen: Administrerende redaktør af tidsskriftet Tocharian and Indo-European Studies.

Kongresser og symposier

Michael Fortescue: Var medlem af styringskomiteen for 16th International Conference on Historical Linguistics, som foregik i København i august 2003.

Jan Heegård Petersen: Deltog også i planlægningen og afviklingen af samme konference.

Søren Wichmann: Arrangerede en session, "Diachrony of writing systems" ved samme konference. Han arrangerede en session, "Written history and geography in Central Mexico: codices, lienzos, and mapas linked to the ground" ved Fifth World Archaeological Congress (Washington).

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Hanne-Pernille Stax: Deltager i forskningsnetværket MOVIN's forskningsaktiviteter omkring mikroanalyse af verbal interaktion. Hun samarbejder med forskellige forskningsinstitutioner om bl.a. oversættelse og sproglig kvalitetssikring af spørgeskemadesign.

Søren Wichmann: Har i samarbejde med Roberto Zavala Maldonado (CIESAS, Chiapas) forberedt et projekt om dokumentationen af forskellige dialekter af sproget chiapas zoque. Projektet er støttet af det mexikanske forskningsråd CONACyT.

Instituteder Nina Grønnum

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	11,6	2,6	14,2
DVIP	0,0	0,4	0,4
STIP	1,9	1,3	3,2
TAP	8,2	2,0	10,2
Årsværk i alt	21,7	6,3	28,0
Løn	9.303,0	2.116,0	11.419,0
Frikøb mv.	14,0	25,0	38,0
Øvrige drift	412,0	474,0	886,0
Anskaffelser	478,0	106,0	584,0
Bruttototal t.kr.	10.207,0	2.720,0	12.927,0

Stab*VIP Internt finansieret*

Elbro, Carsten; professor.
 Engberg-Pedersen, Elisabeth; lektor.
 Fortescue, Michael David; professor.
 Grønnum, Nina; lektor.
 Hansen, Peter Aage Molbæk; lektor.
 Hermann, Jesper; lektor.
 Hutter, Birgit Elisabeth; lektor.
 Jensen, Lise Randrup; lektor.
 Petersen, Dorte Klint; adjunkt.
 Petersen, Niels Christian Reinholt; lektor.
 Rasmussen, Jens Elmegård; lektor.
 Stax, Hanne-Pernille; amanuensis.
 von der Lieth, Lars; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Rasmussen, Birgit Anette; lektor.
 Thomsen, Ole Nedergaard; lektor.
 Wichmann, Søren Kim; lektor.

STIP Internt finansieret

Larsson, Jenny Helena; ph.d.-stipendiat.
 Poulsen, Mads; ph.d.-stipendiat.
 Shkoza, Bianca Holders; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Jensen, Karen Anne; ph.d.-stipendiat.
 Knudsen, Line; forskningsass.
 Petersen, Jan Heegård; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Jensen, Karen Anne: Clause Linkage in Spoken Danish.

Fondsbevillinger*Carlsbergfondet*

- Fønetisk annoteret spontaltalekorpus (Nina Grønnum) kr. 624.000.
- Beskrivelse af Mayasprogenes komparative fonologi i lyset af nyere epigrafiske resultater (Søren Wichmann) kr. 155.400.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

- Adoption af større børn (Lars von der Lieth) kr. 25.000.

Publikationer

Elbro C.: Læser vi ordbilleder? *Mål & Mæle* årg. 26, no. 3, s. 13-14. 2003.
 Elbro C.: Sådan vinder man i Lykkehjulet og i galgeleg: om sproglege som anledning til indsigt i sprog. *Mål & Mæle* årg. 26, no. 1, s. 19-24. 2003.
 Elbro C., Cain K., Oakhill J.V.: The ability to learn new word meanings from context by school-age children with and without language comprehension difficulties. *Journal of child language* Vol. 30, no. 3, s. 681-694. 2003.
 Engberg-Pedersen E.: Grammatical relations in Danish Sign Language: topic and subject. *Publications in general linguistics* No. 3, i: Mimesis, sign, and the evolution of language s. 5-40. Anneli Pajunen (red.). University of Turku, Turku 2002.

Engberg-Pedersen E.: How composite is a fall?: adults' and children's descriptions of different types of falls in Danish Sign Language. i: *Perspectives on classifier constructions in sign languages* s. 311-332. Karen Emmorey (ed.). Lawrence Erlbaum Ass., Mahwah, N. J. 2003.

Engberg-Pedersen E.: Udtryk for perspektivskift i døve børns fortællinger på tegnsprog. i: *Take Danish – for instance: linguistic studies of Hans Basbøll presented on the occasion of his 60th birthday 12 July 2003* s. 59-73. ed. by Henrik Galberg Jacobsen [et al.]. University Press of Southern Denmark, Odense 2003.

Engberg-Pedersen E.: From pointing to reference and predication: pointing signs, eyegaze, and head and body orientation in Danish Sign Language. i: *Pointing: where language, culture, and cognition meet* s. 269-292. ed. by Sotaro Kita. Lawrence Erlbaum, Mahwah, N. J. 2003.

Engberg-Pedersen E.: Bibelen på tegnsprog II: liturgiske tekster. 40 minutter. Det Danske Bibelselskab, København 2003.

Fortescue M.: Evidentiality in West Greenlandic: a case of scattered coding. *Typological studies in language*; 54 i: *Studies in evidentiality* s. 291-306. Alexandra Y. Aikhenvald and R.M.W. Dixon (eds.). Benjamins, Amsterdam 2003.

Fortescue M.: Some thoughts on the functionality of stød and the acquisition of Danish. i: *Take Danish – for instance: linguistic studies in honour of Hans Basbøll presented on the occasion of his 60th birthday 12 July 2003* s. 99-105. ed. by Henrik Galberg Jacobsen [et al.]. University Press of Southern Denmark, Odense 2003.

Fortescue M.: Diachronic typology and the genealogical unity of Chukotko-Kamchatkan. *Linguistic typology* Vol. 7, No. 1, s. 51-88. 2003.

Fortescue M.: The pattern and process of language in use: a test case. *Axiomathes: an international journal in ontology and cognitive systems* 14, 1, s. 191-232. 2003.

Glahn E.: Hvem fører ordet? en initiativ-respons-analyse af indfødte og ikke-indfødte samtaler. i: *Veje til dansk: forskning i sprog og sprogtilægnelse* s. 125-140. Anne Holmen, Esther Glahn & Hanne Ruus (red.). Akademisk Forlag, København 2003.

Grønnum N.: Dansk intonation. i: *Veje til dansk – forskning i sprog og sprogtilægnelse* s. 15-38. Anne Holmen, Esther Glahn og Hanne Ruus (udg.). Akademisk Forlag, København 2003.

Grønnum N.: Why are the Danes so hard to understand? i: *Take Danish – for instance: linguistic studies in honour of Hans Basbøll presented on the occasion of his 60th birthday 12 July 2003* s. 119-130. ed. by Henrik Galberg Jacobsen [et al.]. University Press of Southern Denmark, Odense 2003.

Grønnum N., Basbøll H.: Two-phased stød vowels – a cognitive reality? *PHONUM: Reports in Phonetics*, Umeå University 9, i: *Proceedings from FONETIK 2003, Löfvånger 2-4 June 2003* s. 33-36. Heldner, Mattias (ed.). Department of Philosophy and Linguistics, Umeå University, Umeå 2003.

Grønnum N., Basbøll H.: Stød and length in Standard Danish: experiments in laboratory phonology. i: *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences, Barcelona 3-9 August 2003* s. 455-458. ed. by M. J. Solé, D. Recasens and J. Romero. Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona 2003.

Hansen P.M.: Durational phenomena in an apocoping

- dialect. *Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague* Vol. 31, i: To honour Eli Fischer-Jørgensen s. 247-264. Nina Grønnum and Jørgen Rischel (eds.). Reitzel Forlag, København 2001.
- Hansen P.M.: *Grammatisk analyse*. Bind I. 2. udg. 81 s. Københavns Universitet Amager, København 2003.
- Hermann J.: *Slankere på nettet. Spindet: Sprogpsykologisk information og debat* Årg. 3, nr. 2, s. 14-24. 2003.
- Holmen A., Glahn E., Ruus H.: (red.). *Veje til dansk: forskning i sprog og sprogtilegnelse*. 248s. Akademisk Forlag, København 2003.
- Jensen C.: *Perception of prominence in Standard British English*. i: *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences, Barcelona 3-9 August 2003* s. 1815-1818. ed. by M. J. Solé, D. Recasens and J. Romero. Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona 2003.
- Jensen L.R., Lønnberg C.: *Mapping-metoden i anvendelse – nogle erfaringer og en beskrivelse af et undervisningsforløb*. *Dansk audiologopædi* årg. 39, no. 1, s. 18-34. 2003.
- Kølle I.E., Bingen-Jakobsen A., Dømler P., Petersen N.R.: *Udvikling af et referencemateriale til auditiv stemmebeskrivelse*. *Dansk audiologopædi* årg. 39, nr. 4, s. 4-14. 2003.
- Lieth L.v.d.: *Overvejelser over den psyko-sociale og kognitive udvikling hos adopterede: artikler om international adoption*. 79 s. Institut for Almen og anvendt Sprogvidenskab, Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, København 2003.
- Petersen N.R., Bingen-Jakobsen A.: *Projekt referencestemmer: brugernes vurdering af projektet og referencematerialet*. *Dansk audiologopædi* årg. 39, nr. 4, s. 15-24. 2003.
- Petersen N.R., Jensen L.R., Petersen A., Aagaard C.: *A linguistic communication measure for Danish: standardization and inter-rater reliability and agreement*. Poster presented at the Vth European CLOL Congress, 5th, 6th and 7th September 2003, Edinburgh, UK. 11s. Edinburgh 2003.
- Rasmussen B.A.: *Fresh shoots from a vigorous stem: IE *uih1r6-*. *Trends in linguistics. Studies and monographs* 144, i: *Language in time and space: a festschrift for Werner Winter on the occasion of his 80th birthday*. s. 313-330. ed. by Brigitte L. M. Bauer, Georges-Jean Pinault. Mouton de Gruyter, Berlin 2003.
- Rasmussen J.E.: *The marker of the animate dual in Indo-European*. *Journal of Indo-European studies monograph* 47, i: *Proceedings of the Fourteenth Annual UCLA Indo-European Conference, Los Angeles, November 8-9, 2002* s. 103-115. ed. by Karlene Jones-Bley [et al.]. Institute for the Study of Man, Washington, D.C. 2003.
- Rasmussen J.E.: *An integrated view on ablaut and accent in Indo-European*. *Trends in linguistics. Studies and monographs* 144, i: *Language in time and space: a festschrift for Werner Winter on the occasion of his 80th birthday*. s. 351-358. ed. by Brigitte L. M. Bauer, Georges-Jean Pinault. Mouton de Gruyter, Berlin 2003.
- Stax H-P.: *Veje til viden – om hensigtsmæssig kommunikation i spørgeskemabaserede interview*. i: *Samtalen på arbejde: konversationsanalyse og kompetenceudvikling*. s. 289-308. Birte Asmuss og Jakob Steensig (red.). Samfundslitteratur, Frederiksberg 2003.
- Stax H-P.: *Med sproget som måleredskab – om udforskning, testning og forbedring af vilkår for forståelse i spørgeskemabaseret forskning*. *Metode & data* 89, 2, s. 4-23. 2003.
- Stax H-P., Obel C., Dalsgaard S., Bileberg N.: *Spørgeskema om barnets styrker og vanskeligheder (SDQ-Dan) – et nyt instrument til screening for psykiatologi i alderen 4-16 år*. *Ugeskrift for Læger* Årg. 165, nr. 5, s. 462-465. 2003.
- Thomsen O.N.: *Danish*. i: *Variationstypologie=Variation typology: ein sprachtypologisches Handbuch der europäischen Sprachen in Geschichte und Gegenwart=a typological handbook of European languages past and present* s. 199-249. hrsg. von Thorsten Roelcke. Walter de Gruyter, Berlin 2003.
- Wichmann S., Brown C.H.: *Contact among some Mayan languages: inferences from loanwords*. *Anthropological linguistics* Vol. 45, No. 1, s. 57-93. 2003.

Studienævnet for Lingvistik

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Michael Fortescue (vicestudieleder), Peter Molbæk Hansen, Esben Lydiksen, Jens Elmegård Rasmussen (studieleder), Morten Schütt (næstformand) og Nina Varming.

Beretning

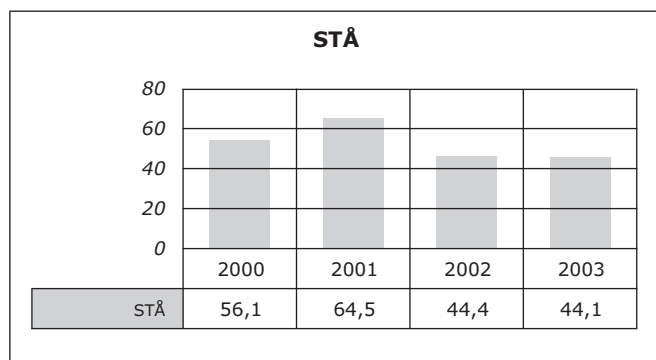
Studienævnet har i årets løb holdt 8 møder, overvejende om undervisningsplanlægning samt vedrørende dispensationer i forbindelse med eksamen. Det er den almindelige indstilling, at eksamensmæssig smidighed er et gode for de studerende, selv om det giver administrativt besvær.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Lingvistisk	Dansk	Klas. fil.	Øvrig hum.	Meritoverført	
Lingvistik alm.	26,1	2,3		6,1	2,3	36,8
Indoeuropæistik	6,8	0,5	1,8	2,1		11,1
Datalingvistik	1,6					1,6
Engelsk	2,0					
Indiansk	1,0					
Øvrig humaniora	5,8					
Meritstuderende	0,5					
Gæstestuderende	0,4					
I alt	44,1					
Åben uddannelse	2,0					

STÅ 2000-2003

Studieleder Jens Elmegård Rasmussen

Studienævnet for Audiologopædi og Sprogpsykologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af studieleder Lars von der Lieth og vicedirektør Jesper Hermann. Derudover var der følgende medlemmer: professor Carsten Elbroe, studerende Trine Thyrsted, studerende Anne Marie Marckmann, studerende Ida Kroner, studerende Bettina Nielsen, studerende Marianne Kyhne Hansen, studerende Mathilde Fogh, studerende Dorte Mohaban.

Beretning

Ny studieordning for grunduddannelsen i audiologopædi for nyindskrevne pr. 1.9.2003. Studieordningen er fulgt op med dels en tilvalgsordning dels en kandidatuddannelsesordning, således at studiet fra 1.9.2003 ændrer karakter, først og fremmest ved at kun 2 af de 3 anvendte fag, audiologi, logopædi og læsning bliver obligatoriske efter den studerendes eget valg. Herved skabes luft på overbygningen til indførelse af fordybelsesmoduler i de tre anvendte fag, samtidig med at de vil blive udbudt som tilvalgsfag på bachelor-niveau.

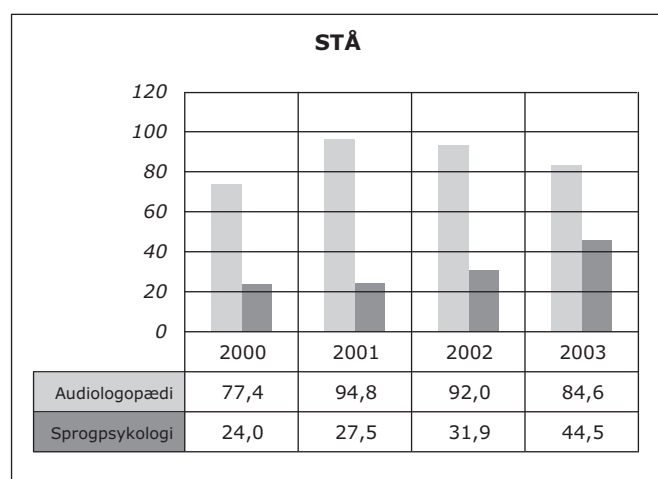
Studienævnet har konstateret en stigende interesse for faget sprogpsykologi såvel på tilvalgsniveau som på overbygningsniveau, hvilket har givet rigeligt arbejde til den tilknyttede lektor samt en amanuensis og en ekstern lektor.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						
	Audiolog. Sprogpsyk.	Dansk	Pædagogik	Retorik	Øvrig Humaniora	Merit-overført	I alt
Audiologopædi	85,5	3,6	7,5	2,9	3,9	2,0	105,4
Sprogpsykologi	24,5				1,0		25,5
Dansk	5,3						
Pædagogik	2,3						
Øvrig humaniora	8,4						
Andre fakulteter	1,3						
Meritstuderende	2,0						
I alt	129,1						

STÅ 2000-2003

Studieleder Lars von der Lieth

Institut for Nordisk Filologi

Ledelse pr. 1.2.2003

Institutleder: Niels Finn Christiansen.

Institutbestyrelse: Johnny Kondrup (viceinstituteder), Bent Fausing, Helen Krag, Hanne Ruus; TAP-repræsentanter: Jan Bendixen og Helle Johansson; studenterrepræsentanter: Simon Skovgaard og Anne Smedegaard.

Adresse

Njalsgade 120
2300 København S
Telefon 35 32 83 11
Fax 35 32 83 77
inf@hum.ku.dk
www.nordisk.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Efter et turbulent 2002 med flytning fra det gamle til det nye KUA har 2003 været præget af faglig vækst i dybden og bredden med ekspansion inden for blandt andet forskning og undervisning i kommunikation.

Instituttet markerede flytningen med en stor konference i februar, "Hvad er så danskhed", og i november afholdtes en tilsvarende stor konference over temaet "Forskere og medier". Begge konferencer havde bred deltagelse af instituttets forskere samt af repræsentanter for andre fag, fra medieverdenen og af enkelte politikere. Oplæg og diskussioner opnåede et betydeligt gennemslag i offentligheden. Instituttets medarbejdere er i det hele taget særdeles synlige i dagblade og andre medier med en udstrakt anmeldervirksomhed, foredrag og udsendelser i radio og tv.

Instituttet indgik i december en bred samarbejdsaftale med Islands Universitet i Reykjavik om udveksling af studerende og forskere.

Ved slutningen af 2003 besluttede konsistorium at sammenlægge Institut for Nordisk Filologi og Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab.

Årsberetningen omfatter de faglige områder, der indgår i faget dansk: Nordisk, specielt dansk litteratur og sprog, medieanalyse og kommunikation. Desuden beretninger fra følgende centre og afdelinger ved instituttet: Center for Arbejderkulturstudier, Center for Kvinde- og Kønsforskning, Afdeling for Minoritetsstudier og Finsk Afdeling.

Dansk

Forskningsvirksomhed

Litteratur

Sune Auken har skrevet artiklen "Blæsevej, rekontekstualiseret" om Søren Ulrik Thomsens digt Beaufort-skalaen til Københavns Universitets almanak. Sune Auken har færdiggjort sin afhandling Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig og indleveret den til bedømmelse for den filosofiske doktorgrad. Sune Auken har skrevet kapitlet "Det moderne gennembrud og romantikken" til bogen Det stadig moderne gennembrud (red: Hans Hertel).

Sune Auken har sammen med Svend Skriver arbejdet på en monografi om Søren Ulrik Thomsens forfatterskab under arbejdstitlen "Det, der forsvinder, tager jeg med".

Sune Auken har påbegyndt arbejdet med en større afhandling om førstepersonsfortællerens teori og retorik under arbejdstitlen "Fortælleren og fortællingen".

Forfatterskaber og værkanalyser

Poul Behrendt har igennem de seneste tre år arbejdet på en afhandling med titlen "Dobbeltkontrakten hos Søren Kierkegaard", som planlægges indleveret for den filosofiske doktorgrad sommeren 2005. Det er hensigten efteråret 2004 at offentliggøre en moderne pendant med titlen "Dobbeltkontrakten. En æstetisk nyskabelse", omhandlende værker fra de sidste ti års danske litteratur samt en fremlæggelse af dobbeltkontraktens teori.

Henrik Blicher har skrevet forfatterskabsportrætter af Jens Baggesen til Arkiv for Dansk Litteratur og Dictionary of Literary Biography, ed. M. Stecher-Hansen, University of Washington.

Jørgen Haugan: "Hamsun og Fra det moderne Amerikas Aandsliv", 7 sider, trykt i Reception 51. Tidsskrift for nordisk litteratur, 2003. "Tempelvogterne", kronik om tre norske bidrag til Ibsen-forskningen, Weekendavisens Bøgtillæg, 14.6.2003. Haugan har afsluttet biografien "Knut Hamsun. Modernist og nazist" (ca. 500 s.) og skrevet kontrakt med Aschehougs Forlag i Norge om udgivelse i august 2004.

Hans Hertel har kortlagt Henrik Stangerups essayistisk-kulturkritiske forfatterskab og udgivet udvalget "Tværtimod! Levned og meninger 1956-98" med indledning og bibliografi. Udkommet på Lindhardt og Ringhof maj 2003.

John Chr. Jørgensen har afsluttet sit arbejde på en monografi om Herman Bang som journalist og har i forbindelse hermed holdt forelæsninger for Dansk Lærereforeningen og lærere og studerende på Syddansk Universitet.

Jette Lundbo Levy har i 2003 i forbindelse med udformning af en artikel arbejdet med receptionen af Ibsen i Asien. Har endvidere arbejdet med ny litteratur om Ibsen med henblik på artikel og anmeldelse (Helland, Kittang). Har endvidere arbejdet og arbejder med den nyeste prosalitteratur fra 1970 til 2000 med henblik på et nyskrevet kapitel i forbindelse med revision af "Litteraturhistorier", arbejder endvidere udover denne sammenhæng specielt med Jens Martin Eriksens og Astrid Saalbachs forfatterskaber.

Flemming Lundgreen-Nielsen har skrevet et portræt af N.F.S. Grundtvig som dansk digter og kritiker (litteraturhenvisninger medregnet på i alt 63 A4-sider) til Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs og Det Kongelige Biblioteks litteraturleksikon, Arkiv for Dansk Litteratur (ADL), offentliggjort på internettet (www.adl.dk). To periodeartikler om dansk litteratur henholdsvis i middelalderen og i det 16.-17. århundrede (reformation, renæssance, barok) på i alt ca. 65 A-4 sider bestilt til samme publikationssted, er i arbejde.

Erik A. Nielsen har i 2003 først og fremmest arbejdet videre med sit lange projekt om kristendommens billedsprog. I nærmest færdigredigeret udgave foreligger nu to bøger, en om Kristendommens retorik (bind I) og en om H.A. Brorsons salmedigtning (bind III). Hertil slutter sig et omfattende (ca. 700 sider) leksikon (bind IV), hvori dette billedsprog registreres systematisk, mens den største udestående opgave nu er at færdigskrive værkets bind II om Thomas Kingo. Desuden er en metrisk oversættelse af

Goethes to skuespil *Iphegenie i Aulis* og *Torquato Tasso* gjort klar til udgivelse i en kommenteret udgave. Der forberedes en ny udgave af disputatsen "Holbergs komik" fra 1984, og desuden er en række mindre artikler forfattet, herunder en om den tyske barokteolog Johann Gerhard, som siden skal indgå i *Kingo-afhandlingen*. Et nyskrevet kapitel om barokken er under udarbejdelse med henblik på en ny udgivelse af litteraturhistorien *Litteraturhistorier*.

Erik Skyum-Nielsen har skrevet bidrag om "Ordet" (1932) til en antologi om Kaj Munks dramatik.

Jan Rosiek: *Dansk Lyrik efter 1870. Litteraturteori og dens grænseområder til retorik, filosofi og teologi*.

Marianne Stidsen har færdiggjort en artikel om J.P. Jacobsen, darwinismen og brandesianismen (under udgivelse).

Gunnar Syrén arbetar på en monografi om Gunnar Wennerberg och teatern, som utges som bok våren 2005. Där söker han genrebestämman samlingen och sätta den i samband med teaterhistorien och tidens idealrealism. Vidare intresserar han sig för sådant som de dramatiska nivåer på vilka duetterna utspelar sig, förhållandet till publiken vid olika tider, den dramatiska strukturen hos samlingen som helhet och hos enskilda Gluntar, samt den ironi som utmärker samlingen. Han arbetar också på en beställd uppsats om J.L. Runeberg inför 200-årsminnet av dennes födelse. En färdig uppsats om Lars Noréns tidiga dramatik kommer att publiceras i en litauisk antologi med nordiska texter.

Genrer og temaer

Tine Bach har gennem de seneste år arbejdet med tematiske og genre-mæssige aspekter i dansk og europæisk jødisk litteratur. Dette arbejde udkommer til foråret på Forlaget Spring under titlen: "Exodus. Om den hjemløse erfaring i jødisk litteratur". Derudover har Tine Bach senest publiceret artiklen "Triumf og tragedie. Om den jødiske emancipation i Danmark" samt udgivet et skrift om zionismens historie i Danmark, "Mellem drøm og dilemma. Dansk zionisme 100 år".

Tine Bach arbejder p.t. på en bog om dannelsesstankens moderne problematikker. Med udgangspunkt i en nyfortolkning af M.A. Goldschmidts roman "Hjemløs" ønsker Tine Bach at kortlægge dannelsesstænkningen historisk, begrebs- og genre-mæssigt ved at se dannelsesbegrebet belyst i forhold til en flerkulturel og global sammenhæng.

Thomas Bredsdorff har afsluttet sit fireårige projekt om følelsernes fornuft og fornuftens følelse i 1700-tallets nordiske litteratur.

Frans Gregersen har i det forløbne år fortsat arbejdet med genrer på tværs af skønlitteratur, sagprosa og talesprog. Det har givet sig udslag i oplæg om tryk, rim og rytme i konversation og lyrik (sammen med Frank Kjörup), om brevgenren (sammen med John Chr. Jørgensen), begge i OB-emnet *Dansk på tværs*, og i en længere artikel om Knud Sønderbys forfatterskab (udkommer 2004).

John Chr. Jørgensen har indledt et forskningsprojekt om brevformen, som i første omgang vil blive udmøntet i en artikel til et samleværk i februar 2004.

Erik Skyum-Nielsen har fortsat arbejdet med en afhandling om patos og selvrefleksion i dansk lyrik i det 20. århundrede.

Svend Skriver har arbejdet med projektet "Europæere i 1800-tallets danske litteratur. Om Jens Baggesen, P.L. Møller og Georg Brandes".

Keld Zeruneith arbejder fortsat på en undersøgelse af den oldnordiske litteratur, edda og saga, med inddragelse af det oldengelske digt "Beowulf". Undersøgelsen bygger bl.a. på de resultater, han har fremlagt i "Træhesten. Fra Odysseus til Sokrates. En bevidsthedshistorie" 2002. En forløber er saga-gendigtningen "Kedelhat. På rejse i sagernes land" 2003.

Litteraturhistorie

Henrik Blicher forskede i perioden 1750-1800 med henblik på en samlet fremstilling til Arkiv for Dansk Litteratur.

Pil Dahlerup har revideret samtlige kapitler til sin litteraturhistorie *Dansk litteratur i 1500-tallet* og skrevet flere nye. Manuskriptet fylder nu i alt 343 A4-sider.

Mads Julius Elf: Fra 1. september 2003, hvor han tiltrådte stillingen som ph.d.-stipendiat ved Nordisk Filologi, har han arbejdet på projektet, "Sult eller velfærd – den litterære diskurs om madens domæne i Danmark 1953-2001. Fem artikler og en efterskrift om ny litteratursociologi".

Hans Hertel har fortsat forskningen i Georg Brandes, det moderne gennembrud og dets kulturelt politiske betydning. Resultater publiceres dels i samleværkerne "Georg Brandes" og "Europa og Kampen om litteraturhistorien", der udkommer februar 2003 på hhv. Museum Tusulanums Forlag og Dansk lærerforeningens Forlag, dels i bindet "Det stadig moderne gennembrud", redigeret af Hans Hertel, Gyldendal foråret 2004. Hans Hertel har fortsat arbejdet på projektet "Kulturkampen omkring fascisme og nazisme i dansk kulturliv 1910-1960". Resultater publiceres løbende i foredrag, tidsskriftartikler og bidrag til opslagsværker, i 2003 bl.a. i artiklen "Besættelsestidens kulturliv: beskyttelsesrum, væksthushus, modstandslokke" (Bogens Verden 2003 nr. 4).

Lasse Horne Kjældgaard har arbejdet på sin afhandling om æstetisk kommunikation i Søren Kierkegaards værk og samtid. Han har skrevet og udgivet en artikel om musikkens betydning i H.C. Andersens rejseskildringer og i samtidens æstetiske tænkning. I årets første kvartal har han desuden været frikøbt til projekt *Dansk Litteraturhistorie* og arbejdet på en kapitelrække om lyrikken fra 1920 til 1960 samt et kapitel om Karen Blixens forfatterskab.

Johnny Kondrup arbejder på en grundbog i dansk litteraturhistorie; værket forventes udgivet i august 2004.

Erik Skyum-Nielsen har arbejdet på en fremstilling til gymnasiebrug af dansk litteraturs historie i tidsrummet 1978-2003.

Vibeke A. Pedersen: Kommentar til "Danske Metrikere" I (under udarbejdelse, forventes færdig medio 2005). Af-snit om dele af den ældre danske litteratur til en litteraturhistorie, der udkommer på Gyldendal fra 2005. "Ferske vande og Folkeviser", et bestillingsarbejde fra Ferskvandsakvariet "Aqua" i Silkeborg.

Marianne Stidsen har færdiggjort tre artikler om forskellige litteraturhistoriske perioder: "Frihedens janushoved. Arven fra Georg Brandes og det moderne gennembrud i dag", "Det postmoderne gennembruds kvinder. Refleksiv litteraturhistorieskrivning belyst gennem 1990'ernes kortprosa" (begge under udgivelse) og "Nye brændpunkter. Om senfirsernes danske lyrik", trykt i *Modernismens historie*, Akademisk Forlag, 2003. Desuden har hun skrevet sidste kapitel i en litteraturhistorie, der er redigeret af Jens Anker Jørgensen og Knud Wentzel (udkommer efteråret 2004).

Ph.d.-stipendiat Louise Zeuthen arbejder med projektet: "Autenticitet og realisme – en kortlægning af det æstetiske projekt i 1970'ernes og 1990'ernes prosa".

Litterær teori

Henrik Blicher holdt foredraget 'Edition som overtalelse-handling – om gammelt og nyt i den nye filologi' på ph.d.-kurset New Philology, arr. Georg Brandes Skolen.

Lasse Horne Kjældgaard har skrevet en artikel om dekonstruktionens historie i dansk litteratur og litteraturvidenskab samt en begrebshistorisk artikel om biedermeier i tysk og dansk litteraturforskning, der begge er under udgivelse.

Marianne Stidsen har skrevet efterskrift til den danske oversættelse af Horace Engdahls Berøringens ABC (under udgivelse).

Kritisk tekstudgivelse

Henrik Blicher har som en del af et større Jens Baggesen-projekt arbejdet videre på en komplet, kommenteret og kritisk udgave af dennes rejseberetning *Labyrinten, 1792-1793*.

Flemming Lundgreen-Nielsen har fortsat redigeret og arbejdet på en gennemkommenteret tysk oversættelse af et udvalg på ca. 1.100 sider af N.F.S. Grundtvigs forfatter-skab (sammen med teologerne K.E. Bugge og Theodor Jørgensen). Godt 2/3 af trykmanuskriptet foreligger nu i renskrevet og kontrolleret form. Han har ligeledes udført sin andel (ca. 35 A4-sider) af det tekstetablerende arbejde på en tekstkritisk udgave af Anders Sørensen Vedels samlede historiske programskrifter for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (andre medvirkende er historikeren Karsten Christensen og de klassiske filologer Lars Boje Mortensen og Karen Skovgaard-Petersen); siderne skal have sprog- og realkommentarer, og der skal skrives delindledning til hver af de 7 tekstenheder.

Artikler

Vibeke A. Pedersen: "Hvorfor er det ikke nok med én?" (om flerfortællerromaner i nyere dansk og norsk litteratur (Kjærstad og Thorup)), under udgivelse, rapport fra 24th IASS Study Conference. "Die dänischen Volksballadenformeln und ihr Auftreten in der handschriftlichen Überlieferung in Königin Sophias Liederbuch" under udgivelse, Universität Zürich.

Sprog

Nina Møller Andersen: Diskursteori og pragmatik (Bachtin m.fl.). Polyfoni (under polyfoninettetværket) "Det tavse sprog" (under modernismenettetværk og Nordisk Bachtin-netværk).

Ib Ulbæk arbejder med tekstlingvistik. Inden for tekstlingvistik søges formuleret en dynamisk tekstteori, hvor forståelsen af tekstopdatering spiller en afgørende rolle. I den forbindelse er begrebet "pipeline" udviklet til at redegøre for den måde tekstafsnit forholder sig til hinanden. I året er det søgt godtgjort, at begrebet pipeline har psykologisk realitet ved at gennemføre sprogpsykologiske forsøg.

Sprogteori

Frans Gregersen har i sit bidrag til festskrift til Hans Basbøll bearbejdet sammenhængen mellem synkroni og diakroni. Han har fortsat arbejdet med sammenhængen mellem sprogene dansk og svensk på begge sider af Øresund i forbindelse med færdiggørelsen af rapporten fra projekt

DASVA (se tidligere årbøger) (sammen med Tore Kristiansen). Han har endelig arbejdet med sprogvidenskabens historie, særlig forholdet mellem materialistisk og idealistisk sprogteori, i anledning af udgivelsen af Frederik Dreiers skrifter om sprogvidenskab.

Sprogbrug

John Mortensen analyserer i et projekt sprogbruken i forskellige tv-genrer. Han har skrevet om dokusoap og arbejder nu med quizzer.

Mie Femø Nielsen har i årets løb beskæftiget sig med mikroanalyse af tv-debatter og interview ud fra konversationsanalytisk tilgang. Dette arbejde vil fortsætte de kommende år. Desuden har hun sammen med specialestuderende Søren Beck-Nielsen arbejdet med at skrive og tilrettelægge en indføring i konversationsanalyse henvendt til sprog- og kommunikationsstuderende på højere læreanstalter. Mie Femø Nielsen har i løbet af 2003 udgivet artiklen "Nytter det? Kan undervisning i talens mikroniveau føre til ændret praksis?", i: Birte Asmuß & Jakob Steensig (red.) 2003: "Samtalen på arbejde. Konversationsanalyse og kompetenceudvikling", (København: Samfundslitteratur). Artiklen fremlægger resultatet af en eksperimentel undersøgelse med henblik på at belyse den praktiske anvendelse af konversationsanalytiske indsigter.

Tosprogethed

I det såkaldte Køge-projekt, som er en længdeundersøgelse, arbejder en gruppe forskere og studerende med at beskrive tosproget praksis i unge tyrkisk-danske skoleelevers sprogbrug, sammenhængen mellem tosproget udvikling og andetsprogsudvikling på dansk samt med at beskrive tosproget adfærd hos elever i folkeskolens ældre klasser som en særlig type ungdomssprog i Danmark. Gruppen samarbejder med kolleger i ind- og udland. Jens Normann Jørgensen har således i 2003 besøgt Universitetet i Linköping, Høgskolen i Hedmark og Marymount University i Virginia, USA. Køge-projektet samarbejder ganske særlig med Anadolu Üniversitesi i Eskişehir, Tyrkiet med det formål at sammenligne den sproglige udvikling hos skoleelever i Eskişehir med udviklingen hos de tosprogede elever i Køge. Normann Jørgensen var i juni 2003 i Eskişehir med henblik på feltarbejde og på diskussion af databehandling, transskriptionskonventioner og analysemetoder.

Ungdomssprog

"Moderne sjællandsk" er et projekt, Jens Normann Jørgensen arbejder på sammen med kolleger fra Afdelingen for dansk dialektforskning og Sprog- og Litteraturselskabet. Projektet er en længdeundersøgelse af unges brug af talesprog. Undersøgelsen beskriver dels moderne sjællandsk talesprog, dels den indbyrdes variation mellem forskellige grupper af unge. "Herlovianersproget – en argot" er en undersøgelse, som foretages af en gruppe koordineret af Jens Normann Jørgensen. Den studerer lingvistiske, sprogbrugs-mæssige og socialpsykologiske træk ved den sproglige variation på kostskolen Herlufsholm ved Næstved.

Dansk som andetsprog

I 2004 påbegynder instituttet et program, der studerer undervisning i og tilegnelse af dansk udtale. Programmet retter sig mod voksne indlærere. Som forberedelse har instituttet i efteråret 2003 haft besøg af professor Svetlana Bourlakova fra St. Petersborgs Tekniske Universitet.

Medieanalyse

Bent Fausing: Skærmens samfund – en undersøgelse af skærmens betydning for oplevelse og samfundet via fire eksempler: (a) fotografiet (og bogsiden), (b) tv-skærmen (eksemplificeret ved tv-reklamer), (c) computerskærmen, og (d) mobiltelefonens display. Delresultater er udgivet. Det hele skal udgives som selvstændig bog.

John Mortensen arbejder på et projekt, der består i at beskrive tv's genresystem. Han har skrevet overordnet om genre og om tv's tre hovedgenrer: de fiktive, de faktive og de ludiske, og han har analyseret genren dokusoap. Han arbejder med genren quiz.

Mie Femø Nielsen har beskæftiget sig med mikroanalyse af tv-debatter og interview ud fra konversationsanalytisk tilgang. Dette har ført til udgivelsen af artiklen "Orkestrening af tv-debatter", i: Peter Widell & Mette Kunøe (red.) 2003: 9. "Møde om Udforskningen af Dansk Sprog", Århus Universitet. Flere publikationer er på vej inden for dette område, blandt andet bidrag (om interviewerroller og om klippestrategier) til en engelsksproget antologi redigeret af professor Mats Ekström, Örebro Universitet.

Genre- og temaanalyse

Birger Langkjær forsker i realisme som filmgenre samt i filmlyd og musik.

Institutionsanalyse og -historie

Birger Langkjær forsker i dansk filmhistorie.

Kommunikation

Klaus Kjølner fik "Aschehougs store bog om at holde tale" udgivet i Gyldendals Bogklub og i Bogklubben Samtid. Desuden er udarbejdet et trykklart manus "Fed tekst for viderekomne" som er en avanceret lærebog i skriftlig formidling og sproglig rådgivning. Bogen består af fire dele: en omfattende indledning der bl.a. placerer bogen i sin faglige og faghistoriske sammenhæng; derefter følger anden del om informationsstruktur og komposition; del 3 om hvordan man reviderer en tekst; og endelig del 4 hvor vilkårene for sproglig rådgivning diskuteres på et mere principielt plan. Endelig er produceret et bogmanus om kommunikative netværk, som udkommer foråret 2004.

Mie Femø Nielsen har arbejdet med den demokratiske samtales forhold til nyhedsjournalistik, spin og public relations. Flere publikationer er på vej inden for dette område, blandt andet en antologi om spin, et samarbejdsprojekt om tv-interview, samt en monografi om tv-debatter.

Mie Femø Nielsen har endvidere arbejdet med organisationsteori og ledelseskommunikation. Flere publikationer er på vej inden for dette område: et par monografier om mellemlederes kommunikation og en monografi om virksomhedens selvfremsstilling.

DUDS-projektet, Digitale Undersøgelser af Dansk Sprog

Dorthe Duncker og Hanne Ruus har fortsat arbejdet med at generalisere deres metode til opbygning af flerniveaupræsentation til digitale undersøgelser af sprog. Der foreligger nu en tekstmasse på 62.500 løbende ord fra genren ugeblade fra DANWORDS tekstprøver med flerniveaupræsentation. En tilsvarende tekstmængde fra DANWORDS avisprøver er blevet forsynet med basisopmærkning, endvidere er en sammenlignelig mængde tekstprøver blevet indsamlet fra nutidsaviser. Arbejdet med indsamling

af tekstprøver, basisopmærkning og tilføjelse af flerniveaupræsentation udføres af fire studentermedarbejdere under ledelse af Dorthe Duncker og Hanne Ruus. Dorthe Duncker har generaliseret og videreudviklet flerniveauprogrammet og porteret det til et Windows/XP-miljø; programmet er under afprøvning i en betaversion.

Faglige og administrative hverv**Bedømmelsesudvalg**

Nina Møller Andersen: Undervisningsadjunkt (Institut for Nordisk Filologi). Eksternt lektorat (Institut for Nordisk Filologi).

Henrik Blicher: Formand for udvalget til bedømmelse af Gunilla Hermanssons ph.d.-afhandling om C.J.L. Almqvist.

Dorthe Duncker og Hanne Ruus: Medlemmer af STAN-LEX-gruppen under Dansk Standard som arbejder på en dansk standard for leksikografiske oplysninger.

Dorthe Duncker: Formand for bedømmelsesudvalg til besættelse af adjunkt i dansk sprog ved Institut for Nordisk Filologi og eksternt medlem af bedømmelsesudvalg til besættelse af forskerstilling ved Dansk Sprognævn. Dorthe Duncker er medlem af bestyrelsen i Selskab for Nordisk Filologi og redaktør af dettes årsberetning "Studier i Nordisk 2002-2003". Dorthe Duncker er medlem af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Frans Gregersen: Leder af masteruddannelsen i danskfagets didaktik, som havde sit første optag 2003. II. Uddannelsen er godkendt af VTU som ansøgt af både DPU og KU, men DPU er nu ude af samarbejdet. På uddannelsen underviser dog forskere fra næsten alle Danmarks universiteter. Ankermand for første hold er lektor, ph.d. Bettina Perregaard, DPU. FG fungerer som leder af den regionale forskerskole ØST i sprogvidenskab. Forskerskolen er muliggjort af en bevilling fra FUR. FUR har endvidere bevilget skolen i alt to internationaliseringsstipendier. Forskerskolen er et samarbejde mellem institutionerne i Københavnsområdet og RUC. FG er formand for instituttets ph.d.-udvalg og medlem af dets arbejdsplansudvalg. FG var formand for bedømmelsesudvalget vedrørende professorat i dansk sprog og formand for det udvalg, der bedømte Marianne H. Johnsen ph.d.-afhandling (Pædagogik). Han var endvidere medlem af bedømmelsesudvalget vedrørende Ellen Kroghs ph.d.-afhandling (Dansk Institut for Gymnasiepædagogik, SDU). Som medlem af bedømmelsesudvalget vedrørende Vibeke Sandersens doktordisputats deltog han som opponert ex auditorio i forsvaret 4.12. Som formand for arbejdsgruppen om "Fremtidens danskfag" har han deltaget i det videre arbejde sammen med formændene for de andre faglighedsgrupper. Det resulterer i en publikation, hvor Henrik Busch, Nikolaj Frydensbjerg Elf og Sebastian Horst sammenfatter gruppernes arbejde: Fremtidens uddannelser (udk. febr. 2004). FG præsenterede formandsgruppens tanker om nye læreruddannelser ved et møde med Undervisningsministeren 15.1, i Lærerseminariernes Rektorforsamling 7.5. og ved en konference i Undervisningsministeriets regi 17.9.

John Chr. Jørgensen: Har været formand for det udvalg, der bedømte ansøgerne til årets ph.d.-stipendier.

Klaus Kjølner: Var formand for udvalg til bedømmelse af 3 ansøgere til adjunkt i kommunikation (fortsætter i 2004).

Johnny Kondrup: Deltog som medlem af bedømmelsesudvalget vedr. en disputats ved Lunds universitet og som medlem af et bedømmelsesudvalg vedr. en stilling som editionsfilolog ved Søren Kierkegaard Forskningscenteret i København.

Birger Langkjær: Medlem af ph.d.-stipendieudvalget for ansøgninger i 2003.

Jette Lundbo Levy: Bedømt dr.art.-afhandling om norske intellektuelle ved Institutt for Kulturstudier, Universitetet i Oslo.

Flemming Lundgreen-Nielsen: Formand for Landsdommer V. Gieses Legat og medlem af bestyrelsen for Aksel Tovborg Jensens Legat samt sekretær for Lillian og Dan Finks Fond.

Flemming Lundgreen-Nielsen: Beklæder en række eksterne tillidsposter, idet han er formand for Programrådet for Folkeuniversitetet i København og medlem af styrelsen sammesteds, næstformand for Grundtvig-Selskabet, formand for Universitets-Jubilæets danske Samfund og medlem af præsidiat i Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.

Mie Femø Nielsen: Har været formand for et bedømmelsesudvalg med henblik på ansættelse af to adjunkter i Kommunikation. Desuden har hun været eksternt medlem af tilsvarende udvalg på Center for Sprog og Kommunikation ved Syddansk Universitet i Odense, på Center for Virksomhedskommunikation ved Handelshøjskolen i Aarhus og på Det Sundhedsvidenskabeligt Fakultet på Syddansk Universitet i Odense.

Hanne Ruus: Har været medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Syddansk Universitet og var anden opponent ved Vibeke Sandersens forsvar af disputatsen "Jeg skriver til dig for at lade dig vide" på Københavns Universitet. Hanne Ruus er medlem af Dansk Sprognævn, af rektors forskningsudvalg, af Det humanistiske Fakultetsråd/Akademisk Råd, af dettes planlægningsudvalg og af bestyrelsen ved Institut for Nordisk Filologi. Hanne Ruus er medlem af programkomiteen for Nordisk Sprogteknologisk Forskningsprogram 2000-2004, initieret og finansieret af Nordisk Ministerråd, og deltog i det årlige seminar om sprogteknologi afholdt af programkomiteen på Islands Universitet i Reykjavik. Hanne Ruus repræsenterer Institut for Nordisk Filologi i MENOTA (Mediaeval Nordic Text Archive) og deltog i MENOTA-møde og konference på Islands Universitet i Reykjavik.

Gunnar Syrén: Samordnare för de icke-danska språken vid institutet vad gäller undervisningen i kultur och litteratur.

Formidling

Redaktionelle hverv

Nina Møller Andersen: Redaktør (med Jan Lundquist) af "Smuthuller. Perspektiver i dansk Bachtinreception". Forlaget Politisk Revy, København 2003.

Jens Normann Jørgensen: Repræsentant i Danmark for den europæiske årbog "Sociolinguistica" samt medredaktør af serien "Københavnstudier i tosprogethed".

Johnny Kondrup: Medlem af redaktionen for "Søren Kierkegaards Skrifter", udg. af Søren Kierkegaard Forskningscenteret (1997 ff.).

Flemming Lundgreen-Nielsen: Redaktør af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs fire skrifterækker, litte-

rær medredaktør ved tidsskrifterne Danske Studier og Grundtvig-Studier og medredaktør af de halvårslige lektionskataloger fra Folkeuniversitetet i København, ligesom han er konsulent ved Søren Kierkegaard-forskningscenterets Kierkegaard-udgave. Han har desuden diverse tilsynsopgaver for udgiverselskaberne Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Universitets-Jubilæets danske Samfund, bl.a. i forbindelse med Gyldendals omfattende H.C. Andersen-udgave op til jubilæet i 2005.

Erik Skyum-Nielsen: Har sammen med Niels Frank redigeret serien Borgens Verdenslyrik fra det 20. århundrede. Erik Skyum-Nielsen har for Lindhardt og Ringhof Uddannelse redigeret to bind i Poesi-læse-serien og bidraget til den til serien hørende lærervejledning.

Mie Femø Nielsen: Medlem af redaktionen af MOVIN Publications, og medlem af redaktionen af MOVIN Corpus (et korpus af autentiske samtaler, danske, engelske og italienske data). Dette korpus består af digitaliserede samtaler på cd-rom, med tilhørende udskrifter.

Mie Femø Nielsen: Har været anonym reviewer for Journal of Pragmatics og for Acta Linguistica Hafniensia. Mie Femø Nielsen har redigeret antologien "Spin, selv-fremstilling og samfund – public relations som reflekterende praksis" der udkommer på Samfundslitteratur foråret 2004. Bidragsydere er velrenommerede kommunikationsforskere, dygtige studerende og erfarne praktikere fra interesseorganisationer og konsulentbureauer

Ib Ulbæk: Medlem af redaktionen i NyS (Nydanske Studier).

Kongresser og symposier

Dorthe Duncker og Hanne Ruus: Deltog i planlægningen og afholdelsen af et forskerkursus i korpuslingvistik på Handelshøjskolen i København, i tilknytning hertil blev afholdt et internationalt symposium om korpuslingvistik hvor de holdt foredraget "Hermeneutic-heuristic Markup Technique" om arbejdet i DUDS-projektet. Dorthe Duncker og Hanne Ruus har planlagt et e-learning-system til anvendelse i undervisningen i danskstudiets sprog- og tekst-discipliner.

Mads Julius Elf: Tog initiativ til konferencen Andethedsforestillinger i moderne nordisk litteratur, Vilnius Universitet, 5.-7. november 2003. Eget bidrag var et interview med Klaus Ribbjerg.

Frans Gregersen: Var medlem af arrangørkomiteen bag den internationale kongres for historisk lingvistik (ICHL 2003), som fandt sted på det ny KUA 11.-15. august. Han havde særlig ansvaret for økonomien. Han er medlem af editorial board for Acta Linguistica Hafniensia og Journal of Pragmatics. Som formand for arbejdsgruppen om Fremtidens danskfag har FG medvirket i møder over hele landet, i diskussioner i dagspressen og i en radioudsendelse om etnicitet og danskfag.

Johnny Kondrup: Var medarrangør af Nordisk Netværk for Editionsfilologers konference "Udgavetyper og målgrupper" på Sandbjerg gods den 10.-12. oktober 2003.

Mie Femø Nielsen: Har været hovedarrangør af instituttets åbningskonference på Det ny KUA 13.-14. februar 2003, "Hvad er så danskhed?", der havde til hensigt at sætte selve danskhedsbegrebet til debat. Konferencen henvendte sig i første omgang til pressen og offentligheden og var velbesøgt (+300 deltagere). Kampagnen for konferencen, herunder conferenceorganisation, pressestrategi, plakat, konferencemappe, webside og webradio blev lavet af

formidlingsholdet i efteråret 2002, under Mie Femø Nielsens og ekstern lektor Ebbe Kyrøs supervision. Mie Femø Nielsen arrangerede sammen med specialestuderende Gitte Gravengaard konferencen "Forskere og Medier" på KUA 12.-13. november 2003. Konferencen, der var velbesøgt (ca. 230 tilmeldte deltagere foruden ikke-tilmeldte deltagere for kortere tidsrum) af især journalister og forskningsjournalistiske medarbejdere fra forskellige institutioner, herunder Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, havde til hensigt at skabe dialog mellem forskere og journalister. Gitte Gravengaard var hovedarrangør som et led i sit arbejde med et speciale om forskningsformidling.

Erik Skyum-Nielsen: Var i august 2003 medarrangør af Den Litterære Institution årlige arbejdsseminar på Hald Hovedgård og bidrog bl.a. med et foredrag om genre teori.

Marianne Stidsen: Har været medplanlægger af Dansk lærerforenings UNI-kurser.

Center for Arbejderkulturstudier

Center for Arbejderkulturstudier er en tværfaglig forsknings- og formidlingsenhed, der beskæftiger sig med arbejderbevægelsens og arbejderklassens historie i fortid og nutid.

Forskningsvirksomhed

Karsten Biering har fortsat sit projekt vedr. videodokumentation af "danske småbutikker og mindre virksomheder, der har en lang tradition bag sig, men en uvis fremtid for sig" og har foretaget forundersøgelser af pølsevogne på hjul samt af lappeskrædderen. Har desuden udarbejdet et forsknings- og formidlingsprojekt til Cathrinesminde Teglværksmuseum (under Museet på Sønderborg Slot) om at "synliggøre de forsvundne teglværksmiljøer i landskabet".

Niels Finn Christiansen: Har sammen med Morten Thing, Hanne Nørregaard Posselt og Pernille Stenner afsluttet arbejdet for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab med en kritisk tekststudie af Frederik Dreiers Skrifter. Har afsluttet redaktionsarbejdet med en engelsksproget antologi "The Nordic Model of Welfare – a Historical Reappraisal", som forventes at udkomme medio 2004. Arbejder fortsat med en fremstilling af dansk parlamentarisk historie i det 20. århundrede.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Niels Finn Christiansen: Har været medlem af bedømmelsesudvalg og opponert ved Merete Bøge Petersens ph.d.-afhandling "Prostitutionen og grundloven. Regulering af og debat om prostitutionen i Danmark i perioden ca. 1860-1906" ved Aarhus Universitet.

Tillidshverv

Karsten Biering: Næstformand for Kulturcentret Kiers Gaard, udpeget af Sønderjyllands Amtsråd, og formand for Foreningen Danmarks Folkeminder.

Formidling

Karsten Biering: Medlem af redaktionen for årbogen Folk og Kultur. Har i maj deltaget med oplæg og vist sin videofilm "Kaffebaren" ved Den 29. Nordiske Etnolog- og Folkloristkongres i Helsingør samt ved arrangementer i Selskabet for Arbejderbevægelsens Historie, Arbejdermuseets Venner samt for Gladsaxe Film- og TV Klub.

Niels Finn Christiansen: Har i november deltaget i en konference i Oslo om de nordiske velfærdsstater.

Center for kvinde- og kønsforskning

Forskningsvirksomhed

Nanna Damsholt har fortsat sine studier i "Mænd og maskuliniteter" i Danmark omkring 1200, der komparerer hovedkilder til tidens fremstillinger af maskulinitet. Planlægges færdiggjort i det kommende år. Har skrevet artiklen "Er en munk en mand" til 1100-tals antologi. (in press). Desuden er flere artikler under forberedelse.

Bente Rosenbeck vendte 1. september 2003 tilbage efter to års orlov. Hun er ved at færdiggøre den afsluttende publikation (Ægteskab og politik) i et nordisk projekt, hvor hun samarbejder med 3 forskere fra Norge, Finland og Sverige.

Lau Sander Esbensen har afleveret sin ph.d.-afhandling: "Thi Livet et stærkere end Loven..." om Danmarks moderne aborthistorie.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Nanna Damsholt: Har medvirket ved adjunktbedømmelse på RUC.

Bente Rosenbeck: Har bedømt og været 1. opponert på en norsk afhandling. Hun har siddet i to svenske bedømmelsesudvalg på doktorandafhandlinger. Har medvirket til adjunktbedømmelse på Historisk Institut, Københavns Universitet.

Udvalg og fonde

Centeret var ved Nanna Damsholt: Med i en arbejdsgruppe under Koordinationen for Kønsforskning, der har udarbejdet forslag til satsningsområde for Københavns Universitet. I forbindelse hermed fik arbejdsgruppen, som også Bente Rosenbeck er blevet tilknyttet, i juni bevilget midler fra KU's ledelse til initiativet "Kønsforskning som tværfagligt udviklingsprojekt". En rapport fra det fortsatte arbejde, der skal danne grundlag for ansøgning om yderligere midler til initiering af nye undervisningstilbud, er under færdiggørelse. I første omgang fokuseres på iværksættelse af en tværfagligt kandidatuddannelse.

Konsulent- og rådgiveraktivitet

Bente Rosenbeck: Har været konsulent på DR Internet Læring, et website produceret i forbindelse med serien Krøniken.

Tillidshverv

Bente Rosenbeck: Medlem af Kvinfos bestyrelse 2003; medlem af tilgængelighedsudvalget, vurdering af tilgængelighedspraksis mv. på arkivområdet 1997- 2003; medlem af forskningsudvalg for Statens arkiver 1998, forkvinde fra 2003; medlem af forskningsudvalg for Tøjhusmuseet 1998. Suppleant i Udvalget vedrørende videnskabelig Uredelighed 1999. Desuden medlem af Udvalget for Strategiske Midler, Norges Forskningsråd i 2003.

Formidling

Redaktionelle erhverv

Nanna Damsholt: Tilknyttet redaktionen af *Women’s Historical Review*”.

Bente Rosenbeck: Sidder i advisory board for Kvinde, Køn og Forskning, Gender and History og i redaktionen af *Scandia*.

Center for Minoritetsstudier

Afdelingen for Minoritetsstudier, der overordnet beskæftiger sig med den asymmetriske relation mellem majoritet og minoritet og relationens betydning for samfund, mennesker og kultur, har eksisteret siden 1990. Tværfaglighed har fra start været fagets udgangspunkt for forskning og undervisning, og faget tiltrækker studerende og undervisere fra mange forskellige fagdiscipliner. Sløjfen, der binder denne mangfoldighed sammen, er en stræben efter at afprøve minoritetsperspektivet som anderledes indgang til erkendelse af samfundets, kulturens og det enkelte menneskes kompleksitet. Ved at forholde os til forholdet mellem majoritet og minoritet får vi ikke blot indsigt i minoriteters eksistensbetingelser, men får også ny indsigt i den verden minoriteter er indlejret i. Uden majoritet ingen minoritet og omvendt.

I 2003 var der til afdelingen knyttet følgende personer:

Helen Krag, lektor, studieleder. Kirsten Thisted, lektor (frikøbt til juli 2003). Lise Paulsen Galal, amanuensis og fra august 2003 undervisningsadjunkt. Jacob Als Thomsen, ekstern lektor.

Jens Skovholm, ekstern lektor (udløb sommer 2003).

Ilda Hallas-Møller, bibliotekar.

Peter Hervik, ekstern lektor (orlov efterår 2003).

Kirsten Hvenegård-Lassen, ph.d.-studerende (ph.d. i februar 2003).

Mia Stelsig Haagensen, studievejleder.

Joachim Jeppesen, studienævnssekretær, hjemmeside.

Randi Marselis, ph.d.-studerende (ph.d. i november 2003).

Kirsten Thisted.

Forskningsvirksomhed

Fælles projekter

Det asymmetriske kulturmøde: Afdelingens medarbejdere dannede i 1999 en projektgruppe med henblik på teori- og metodeudvikling inklusiv kildeproblemer i minoritetsforskningen.

Forberedelse af konference om minoritetsforskningens status.

Sprog og kulturmøde: I samarbejde med dansk som fremmed- og andetsprog er oprettet en studiegruppe for fagenes forskere og undervisere.

Individuelle projekter

Lise Paulsen Galal: Fortsætter projekt om “Construction of Diversity – Discourses of Coptic Identity in Cairo”. Afsluttede forskningsprojekt om ‘Sindslidende med anden etnisk baggrund og tolkning i socialpsykiatrien’. Projektet gennemførtes i samarbejde med Ehab Galal og Videnscenter for Socialpsykiatri. Færdigredigerer sammen med Inge Liengård bog om ‘At være muslim i Danmark’ (udkom september 2003).

Helen Krag: Studieleder for Minoritetsstudier, medlem af bestyrelsen for Institut for Nordisk Filologi, ph.d.-vejleder for 2 ph.d.-studerende.

Kirsten Thisted: “Som spæk og vand? Studier i den gensidige fortolkning af det danskgrønlandske kulturmøde”, projekt finansieret af SHF.

Jacob Als Thomsen har i 2002 arbejdet med følgende projekter: Arbejde med sit ph.d.-projekt om den tyske retsteoretiker Carl Schmitt. Færdiggørelse af en interviewundersøgelse om “Kulturel mangfoldighed på kunstuddannelserne i Danmark”, betalt af Det Interkulturelle Netværk under Nationalmusset. Forberedelse af forskningsprojekt om “International Relations and Political Theology” med prof. Ole Wæver, prof. Jens Bartelson og stud., ph.d. Carsten Bagge Laustsen fra Statskundskab, Københavns Universitet.

Faglige og administrative hverv

Udvalg og fonde

Kirsten Thisted: Medlem af Nordisk Samisk Instituts bestyrelse samt bestyrelsen for Det grønlandske Selskab.

Formidling

Kongresser og symposier

Kirsten Thisted: Har deltaget og været medarrangør af Nordisk Instituts konference om “Danskhed” med oplæg om dansk litteratur i minoritetsperspektiv (eksempel: litteratur og danskundervisning i gymnasiet).

Finsk Afdeling

Til Finsk Afdeling var tilknyttet en videnskabelig medarbejder (lektor Tuula Eskeland) og en ekstern lektor og undervisningsassistent (Gitte Svanov). Studienævnet for Finsk: Studielederposten Tuula Eskeland og studenterrepræsentanten Morten Rosdahl Jensen.

Afdelingen er med i Finnlink-netværket, som samler alle finsksektioner og -afdelinger på nordiske universiteter og Ukanet-netværket hvor finsk undervises, som fungerer som bindeled mellem alle universiteter i Europa, Asien og USA med finsk som fag. Desuden opretholder afdelingen speci-

elt nære kontakter i form af fællesseminarer, studieture og Øresundsamarbejde osv. med Finsk-Ugriska institutionen ved Lunds universitet samt samarbejde med Aarhus Universitet (censor).

Forskningsvirksomhed

Tuula Eskeland forsker i stedsnavne og den identitet, der er tilknyttet navnene. Endvidere er hun i gang med et projekt om barne- og stedsnavne og har i fællesskab med Uleåborg Universitet arbejdet med minoritetssprog i Norden.

Faglige og administrative hverv

Tuula Eskeland: Studieleder i finsk samt konsulent i finsk litteratur for forlagene Gyldendal og Høst & Søn. Desuden er hun eksaminator i finsk i den franske skole i København (Lycée Prins Henrik).

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Gæsteforskere

Gæsteforlesninger og Finnplus-lærere (gæsteforskere) på Finsk Afdeling: Pirkko Muikko-Werner, Joensuu Universitet, forelæste om finskhed og kulturformidling; Marianne Junila, Oulu Universitet, forelæste om Finlands historie; Laila Sara, Tromsø Universitet, forelæste om finsk-ugriske folk og samisk; Finsk forfatter Leena Lehtolainen forelæste om sit forfatterskab; Lars Huldén, Svenska litteratursällskapet, Sirkka-Liisa Mettomäki, Finske litteraturselskabet og Hilka Søndergaard, forelæste om oversættelse av det finske nationalepos Kalevala i forbindelse med Kalevaladagen som blev arrangeret i samarbejde med Selskabet for Nordisk Filologi, Københavns finsk-dansk forening og Finlands Ambassade i København.

Taija Hämäläinen fra Universitetet i Helsinki fungerede som Finneplus-praktikant ved Finsk Afdeling i forårsemesteret 2003.

Forskningsophold i udlandet

Gitte Svanov underviste ved Tampere Universitet i dansk i fem uger.

Jönsson-Korhola ja Anna-Riitta Lindgren (toim.): "onena suomet maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä" s.193-208. Tietolipas 190. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2003.

Instituteder Niels Finn Christiansen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	40,7	2,4	43,1
DVIP	0,1	0,0	0,1
STIP	3,5	3,4	6,8
TAP	12,0	0,4	12,4
Årsværk i alt	56,2	6,2	62,4
Løn	24.382,0	2.246,0	26.628,0
Frikøb mv.	16,0	21,0	38,0
Øvrige drift	1.284,0	1.151,0	2.435,0
Anskaffelser	350,0	12,0	362,0
Bruttototal t.kr.	26.034,0	3.430,0	29.464,0

Stab

VIP Internt finansieret

Andersen, Jens Kristian; lektor.
 Andersen, Nina Møller; lektor.
 Arnfast, Juni Søderberg; adjunkt.
 Auken, Sune; adjunkt.
 Behrendt, Poul Olaf; lektor.
 Biering, Karsten Georg; lektor.
 Blicher, Henrik; lektor.
 Bredsdorff, Thomas; professor.
 Christiansen, Niels Finn; lektor.
 Dahlerup, Pil Høgsbro; lektor.
 Damsholt, Nanna; lektor.
 Duncker, Dorte Marianne; lektor.
 Eskeland, Tuula Kaarina; lektor.
 Fausing, Bent; lektor.
 Galal, Lise Paulsen; undervisningsadjunkt.
 Gregersen, Frans; professor.
 Hagel-Sørensen, Anette; amanuensis.
 Hartnack, Annette Hofstedt; amanuensis.
 Haugan, Jørgen; lektor.
 Hejlsted, Annemette; ekstern lektor.
 Hertel, Hans Christian; professor.
 Holm, Lilliane Højgaard; ekstern lektor.
 Hvenegård-Lassen, Kirsten; ekstern lektor.
 Johansen, Johnny Kondrup; lektor.
 Jørgensen, Jens Normann; professor.
 Jørgensen, John Christian; lektor.
 Kjølner, Klaus; lektor.
 Krag, Helen Liesl; lektor.
 Langkjær, Birger Carsten; lektor.
 Lauridsen, Palle Schantz; lektor.
 Laursen, Lone; adjunkt.
 Levy, Jette Lundbo; lektor.
 Lundgreen-Nielsen, Flemming T.J.; lektor.
 Mortensen, John Peter Bjerg; adjunkt.
 Nielsen, Erik Aksel; lektor.
 Nielsen, Mie Femø; lektor.
 Olsen, Thorkild Damsgaard; lektor.
 Petersen, Kirsten Thisted; lektor.
 Rasmussen, Rene; ekstern lektor.
 Rosenbeck, Bente; lektor.
 Rosiek, Jan; lektor.
 Ruus, Hanne; lektor.
 Skyum-Nielsen, Erik; lektor.
 Stidsen, Marianne Søgård; lektor.
 Syrehn, Gunnar Lars Otto; lektor.
 Thomsen, Jacob Als; amanuensis.
 Thorup, John Villads; amanuensis.
 Thuesen, Karen; ekstern lektor.
 Ulbæk, Ib; lektor.
 Wentzel, Knud Høgsberg; lektor.
 Zeruneith, Kjeld; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Bach, Tine; adjunkt.
 Pedersen, Vibeke Arendse; lektorvikar.
 Petersen, Kirsten Thisted; lektor.
 Thrane, Liselotte; ekstern lektor.

STIP Internt finansieret

Elf, Mads Julius; ph.d.-stipendiat.
 Fogtmann, Christina; ph.d.-stipendiat.

Hansen, Bergur; ph.d.-stipendiat.
 Laursen; Tine Ohm; ph.d.-stipendiat.
 Rostbøll, Benedikte Fogh; ph.d.-stipendiat.
 Skriver, Svend; ph.d.-stipendiat.
 Zeuthen, Louise Egede; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Hansen, Signe Lindskov; ph.d.-stipendiat.
 Hermansson, Gunilla; ph.d.-stipendiat.
 Jensen, Torben Juel; ph.d.-stipendiat.
 Johansen, Marianne; ph.d.-stipendiat.
 Kjældgaard, Lasse Horne; ph.d.-stipendiat.
 Kjølrup, Frank Beyer; ph.d.-stipendiat.
 Marselis, Randi Haagen; ph.d.-stipendiat.
 Nielsen, Knud Holt; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Fryd, Annette: Billedtale.
 Hvenegård-Lassen, Kirsten: På lige fod. Samfundet, ligheden og Folketingets debatter om udlændingepolitik 1973-2000.
 Johansen, Marianne: Børnehavsbørns frokostsamtaler. En undersøgelse af sproglig socialisering i børnehavens hverdagssamtaler.

Fondsbevillinger

Marcus Lorenzens Legat

– Publikation af værk om folkevisekultur (Hanne Ruus) kr. 7.000.

Minist. for Flygtninge, Indvandrere & Integration

– Efteruddannelse af medarbejdere (Anette Hagel Sørensen) kr. 12.000.

Statens Humanistiske Forskningsråd

– Giv mig de rene og ranke (Knud Holt Nielsen) kr. 1.260.000.

Velux Fonden af 1981

– Bevisthedens udvikling i græsk filosofi og digtning (Keld Zeruneith) kr. 40.000.
 – Oplysningen i norden, Følelsernes Fornuft og Fornuftens Følelse (Thomas Bredsdorff) kr. 32.400.

Publikationer

Andersen N.M.: Det tavse sprog. i: Modernismens betydende former s. 50-64. Gorm Larsen (red.). Akademisk Forlag, København 2003.
 Andersen N.M.: Kan du nå saltet? Om Bachtin som sprog-håndlingsteoretiker. i: Smuthuller. Perspektiver i dansk Bachtin-forskning s. 107-119. Nina Møller Andersen og Jan Liundquist. Forlaget Politisk revy, København 2003.
 Andersen N.M.: Hvorfor gisper danskerne efter vejret eller lidt om intonation. *Idun* 15, i: *Idun* s. 111-118. The Department of Danish and Swedish, Osaka University of Foreign Studing. Osaka Caikokuge Daigaku, Osaka 2002.
 Andersen N.M., Lundquist J.: Fra Marxisme til pragmatisme, Grundrids af den danske Bachtinreception. i: Smuthuller. Perspektiver i dansk Bachtin-forskning s. 13-42.

Nina Møller Andersen og Jan Lundquist. Forlaget Politisk revy, København 2003.
 Arnfast J.S., Jørgensen J.N.: Code-switching as a communication, learning, and social negotiation strategy in first-year learners of Danish. *International Journal of Applied Linguistics* vol. 13, no. 1, s. 23-53. 2003.
 Auken S.: Kristustegnet. Om Jesus i litteraturen. i: *Historien om Jesus og Jesus i historien* s. 152-163. Marianne Aagaard Skovmand m.fl. København 1999.
 Auken S.: Det eskatologiske sideblik. i: 18 Billedtekster s. 85-90. Marianne Barlyng. Spring, Hellerup 2002.
 Auken S.: Eftermæle. En studie i den danske dødedigtning fra Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen. 239 s. Museum Tusulanums Forlag, København 1998.
 Auken S.: David devalueret. *Spring* 5, s. 159-167. 1993.
 Auken S.: En luthersk helgen i et kosmisk rum. Om fortælleren og fortællingen i William Heinesens roman "Det gode håb". *Danske Studier* 2001, s. 129-169. 2001.
 Auken S.: Stjernernes Morgensans. Om N.F.S. Grundtvigs historiske samle: Hyrderne ved Bethlehem. *Grundtvig-Studier* 1997, s. 212-217. 1997.
 Auken S.: Jørgen Fafner: "Dansk verskunst". *Danske Studier* 2002, s. 207-221. 2002.
 Auken S.: Den magiske cirkel – Northrop Fryes myteteori. *Den Blå Port* 33, s. 54-64. 1995.
 Auken S., Skriver S.: Receptionen af Søren Ulrik Thomsens forfatterskab 1981-2000. *Spring* 16, s. 15-24. 2001.
 Auken S., Skriver S.: Thomsens agon – eller hvordan man skriver sig igennem et forbillede. *Spring* 16, s. 163-176. 2001.
 Auken S., Skriver S., Barlyng M.: (red.). *Spring* 16. *Spring* 16, 189s. *Spring*, Hellerup 2001.
 Bach T.: Mellem drøm og dilemma. *Dansk zionisme* 100 år. 32 s. Dansk Zionistforbund, København 2003.
 Behrendt P.O.: Søren Kierkegaards fjorten dage. *Kronologien bag vendepunktet i Søren Kierkegaards forfatterskab*. *Danske Studier* 2003, s. 173-204. 2003.
 Behrendt P.O.: An Essay in the Art of Writing Posthous Papers. The great Earthquake Revisited. i: *Kierkegaard Studies Yearbook* 2003 s. 48-109. Niels Jørgen Cappelen, Hermann Peuser and Jon Stewart. Walter de Gruyter, Berlin – New York 2003.
 Biering K.: Kaffebaren. Et stykke dansk arbejderkultur på retur. 45:30 minutter. Center for Arbejderkulturstudier & AV/ITV-afd., København 2003.
 Blicher H.: Jens Baggesen 1764-1826. i: *Arkiv for Dansk Litteratur*, elektronisk tekstbase med forfatterskabsportrætter 12000 ord. Det Kongelige Bibliotek 2003.
 Bredsdorff T.: Student Power – Holberg's Ideas on Education. *Orbis Litterarum* Vol. 58, No 1, s. 11-16. 2003.
 Bredsdorff T.: (red.). *Morten Nielsen Samlede Digte*. 9-18, 147-48s. Gyldendal, København 2002.
 Bredsdorff T.: *Den brogede oplysning*. 391 s. Gyldendal, København 2003.
 Christiansen N.F.: Den nordiske model – myte og realitet. i: *Lokalt og internationalt. Dimensioner i den nordiska arbetarrörelsen och arbetarkulturen* s. 283-295. Pauli Kettunen (red.). Selskabet för Forskning i Arbetarhistorie i Finland, Tammerfors 2002.
 Christiansen N.F.: Da Venstre var venstrefløj. i: *Demokrati mellem fortid og fremtid* s. 37-50. Claus Bryld og Søren Hein Rasmussen. Tiderne skifter, København 2003.
 Christiansen N.F.: Frederik Dreier i dansk og international sammenhæng. i: *Frederik Dreier og samfundets reform*

- s. 161-92. Hanne Nørregaard Posselt m.fl. Tiderne skifter, København 2003.
- Christiansen N.F.: Norden som Folkehjem. i: Den mangfoldige velferden. Festskrift til Anne-Lise Seip s. 13-26. Edgeir Benum m.fl. Gyldendal, norsk Forlag, Oslo 2003.
- Christiansen N.F., Posselt H.N., Stenner P., Thing M.: (red.). Frederik Dreier: Samlede skrifter 1-5. -s. DSL/C.A. Reitzels Forlag, København 2003.
- Dahlerup N.P.H.: Georg Brandes og den katolske kirke. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Dahlerup N.P.H.: Die Mehrstimmigkeit der Balladen, Deutsches Seminar. Jürg Glauser (red.) Universität Zürich, Zürich 2003.
- Duncker D.: Disclosing Textual Genres. i: Perspectives on text and context = Nordistica Tartuensia No 8 s. 131-145. Kristel Zilmer and Stig Örjan Ohlsson. Tartu University Press, Tartu 2003.
- Eskeland, Tuula: Suomenkieliset paikannimet norjankielisten lasten näkökulmasta Norjan suomalaismetsissä: tutkimuksen esittely. Raija Kangassalo & Ingmarie Mellenius (toim.): "åt mig ha kvar mitt språk. Antakaa minun pitää kieleni". s. 127-132. 2003.
- Eskeland, Tuula: Skrifter från moderna språk 11. Institutionen för moderna språk. Umeå universitet. Umeå 2003.
- Eskeland, Tuula. Osima ja Baskabusk – monet suomet Norjassa? Norjan metsäsuomalaiset. Hannele Jönsson-Korhola ja Anna-Riitta Lindgren (toim.): "onena suomet maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä" s.193-208. Tietolipas 190. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2003.
- Fausing B.: Vis hvad du siger. Vis hvad du siger 2, s. 3-6. 2003.
- Galal L.P.: Partizipation – Eine Frage der Rechte? Politische Partizipation ethnischer Minderheiten in Dänemark. Wiener Hefte zu Migration und Integration in Theorie und Praxis 1, s. 11. 2003.
- Galal L.P.: Medborgerskab og kulturel mangfoldighed. Nyhedsbrev om Islam og Kristendom 3, s. 3. 2003.
- Galal L.P., Galal E.: Tolkning i socialpsykiatrien. En kvalitativ undersøgelse af sindslidende med anden etnisk baggrund og deres oplevelse og erfaring med brug af tolk. 125 s. Videnscenter for Socialpsykiatri (udgiver) København 2003.
- Galal L.P., Galal E.: Samtale gennem tolk. Socialpsykiatri 6/December 2001, s. 1. 2003.
- Galal L.P., Galal E.: Fredagsprædiken. i: At være muslim i Danmark s. 16. Galal, Lise Paulsen & Liengaard, Inge (red.). Anis, København 2003.
- Galal L.P., Liengaard I.: (red.). At være muslim i Danmark. 287s. Anis, København 2003.
- Galal L.P., Liengaard I.: Introduktion. i: At være muslim i Danmark s. 4. Galal, Lise Paulsen og Liengaard, Inge (red.). Anis, København 2003.
- Gregersen F.: En øjenåbner. Anmeldelse af Marie Louise Kjølbye: Med andre øjne. Fem nydanskere læser danske klassikere. Information 12.8.2003, s. 1. 2003.
- Gregersen F.: Ånd, Kultur og Fremtidens danskfag. 1s. Berlingske Tidende 17.4.2003, København 2003.
- Gregersen F.: Det vigtigste. Uddannelse 2, s. 8-14. 2003.
- Gregersen F.: Some notes on historicity. i: Take Danish – for instance, Linguistic Studies in honour of Hans Babbøll s. 107-114. Galberg Jacobsen, Bleses m.fl. University Press of Southern Denmark, Odense 2003.
- Gregersen F.: Factors influencing the linguistic development in the Øresund region. International Journal of the Sociology of Language 159, s. 139-152. 2003.
- Gregersen F.: "Det går altså ikke at pille Blicher ud" Rundbordssamtale om danskfagets fremtid imellem Frans Gregersen, Thomas Bredsdorff, Søren Peter Hansen og Per Thorsen. Dansk noter 1, (marts), s. 7-19. 2003.
- Haugan J.: Reception. Hamsun og Fra det moderne Amerikas Aandsliv 51, s. 52-59. 2003.
- Hertel H.: P.L. Møller and Romanticism in Danish Literature. i: Kierkegaard and his Contemporaries: The Culture of Golden Age Denmark s. 356-72. Jon Stewart (ed.). Walter de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Hertel H.: I dine lyse Sale. Et essay om død, tro, æstetik og – måske – Det hellige. i: Er man heldig, bygger de rede. Årbog for Københavns Stift 2003 s. 8-17. Københavns Stift, København 2003.
- Hertel H.: Besættelsens kulturliv: Beskyttelsesrum, væksthuse, modstandslomme. Bogens Verden Nr. 4, august 2003, s. 8-25. 2003.
- Hertel H.: Forord: En rejse med F.J. Billeskov Jansen 1907-2002. i: Det er forbudt at kede sig: En rejse med F.J. Billeskov Jansen 1907-2002 s. 7-10. Janus Billeskov Jansen og Hans Hertel. C.A. Reitzels Forlag, København 2003.
- Hertel H.: Ambitionen og passionen. i: Det er forbudt at kede sig: En rejse med F.J. Billeskov Jansen 1907-2002 s. 159-65. Janus Billeskov Jansen og Hans Hertel. C.A. Reitzels Forlag, København 2003.
- Hertel H.: Flaskepost til eftertiden. i: Fange nr. 69109 i Neuengamme s. 7-9. Arne Andreasen. Grindsted-Vorbasse Museum, Grindsted 2003.
- Hertel H.: Erasmus Modsat mellem 'højre' og 'venstre'. i: Tværtimod! Levned og meninger 1956-98 s. 9-23+635-39. Henrik Stangerup. Lindhardt og Ringhof, København 2003.
- Hertel H.: Mary McCarthy, Amerika og Danmark. i: Mary McCarthy: Gruppen s. 423-438. Aschehoug, København 2002.
- Holmen A., Glahn E., Ruus H.: (red.). Veje til dansk: forskning i sprog og sprogtilegnelse. 248s. Akademisk Forlag, København 2003.
- Jørgensen J.C.: Min bændelorm skal fodres. i: Det er forbudt at kede sig s. 141-44. Janus Billeskov Jansen og Hans Hertel. C.A. Reitzel, København 2003.
- Jørgensen J.C.: Jeg, der kender pressens melodier. Herman Bangs journalistik. 213 s. Ajour, Århus 2003.
- Jørgensen J.C.: DK Arkitektur sept. 2003. Lys og Lærdom/Light and Knowledge 5, s. 306-309. 2003.
- Jørgensen J.N.: Sprog, køn og kommunikation. i: Sprog, køn og kommunikation s. 123-130. Inge Lise Pedersen & Jann Scheuer (red.). C.A. Reitzel, København 1998.
- Jørgensen J.N.: Om tilegnelse af dansk udtale hos voksne indlærere. i: Dansk som andetsprog s. 107-136. A. Holmen og K. Lund (red.). Akademisk Forlag, København 1998.
- Jørgensen J.N.: Turkish-Danish Grade School Students' Conversations. Køge Series i: Copenhagen Studies in Bilingualism Vol K6 s. 7-16. København 1999.
- Jørgensen J.N.: Dansk som andetsprog og tosproget udvikling. i: 7. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog s. 200-215. Peter Widell & Mette Kunøe (red.). Aarhus Universitet, Århus 1999.
- Jørgensen J.N.: Bilingualism or Majority Tongue Acquisition? Sociolinguistica 13, s. 277-281. 1999.

- Jørgensen J.N.: Notes on the Pragmatic Bilingual Language Use by Turkish-Danish Grade School Students. *TASG News* November, s. 47-52. 1999.
- Jørgensen J.N.: Perkerdansk – lovende perspektiver for det danske sprog. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 3, s. 8-15. 2000.
- Jørgensen J.N.: Det bedste Københavns Kommune har foretaget sig hidtil. Beskrivelse og evaluering af sproggruppeforsøg i skoledistrikterne 6 og 12 i Københavns Kommunes Skolevæsen 1996-1999. *Københavnstudier i tosprogethed i: Københavnerstudier i tosprogethed Bind 31* s. 5-13. Jørgen Gimbel og Anne Holmen (red.). København 2000.
- Jørgensen J.N.: Det er Conversation 801 degil mi? Perspectives on the Bilingualism of Turkish Speaking Children and Adolescents in North Western Europe. vol K 7, i: *Copenhagen Studies in Bilingualism Vol K7 the Køge Series*. Anne Holmen. København 2000.
- Jørgensen J.N.: Language Hierarchies, Bilingualism and Minority Education in the Nordic Countries. i: *Language, Identity and Immigration* s. 219-228. Elite Olshtain & Gabriel Horenczyk (eds.). Magnes Press, Jerusalem 2000.
- Jørgensen J.N.: Bilingualism and Minority Languages. *International Journal of the Sociology of Language* 159, 2003, s. 73-91. 2003.
- Jørgensen J.N.: Bilingualism and Social Relations. Turkish Speakers in North-west Europe. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* vol. 24:1-2, 2003, s. 1-2. 2003.
- Jørgensen J.N.: Linguistic Construction and Negotiation of Social Relations Among Bilingual Turkish Speaking Adolescents in North Western Europe. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* vol 24;1-2, 2003, s. 1-11. 2003.
- Jørgensen J.N.: Linguaging Among 5th Graders. Code-switching in Conversation 502 of the Køge Project. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* vol. 24:1-2, 2003, s. 126-148. 2003.
- Jørgensen J.N.: Try smy kynysyry py Hyjbry Plads. Om udvikling af dansk udtalefærdighed hos unge andetsprogsbrugere med henholdsvis tyrkisk, polsk og amerikansk-engelsk modersmål. i: *Forskning i nordiske sprog som andet- og fremmedsprog* s. 1-10. Audur Hauksdóttir, Birna Arnbjörnsdóttir, María Gardarsdóttir & Sigidur Porvaldsdóttir (red.). Háskóli Íslands, Reykjavik 2003.
- Jørgensen J.N.: Perspectives on Text and Context. 19-37 s. Örjan Ohlsson (eds.) Tartu University Press, Tartu 2003.
- Jørgensen J.N.: Herlovianersproget i sidste halvdel af 1900-tallet. i: *Herlovianersamfundet i 150 år 1850-2000* s. 344-354. Herlovianersamfundet. Thanning & Appel, København 2003.
- Jørgensen J.N., ;: Sproglige data til belysning af integreret tosprogethed hos skoleelever. i: *Køgeserien K4* s. 133-158. København 1998.
- Jørgensen J.N., Arnfast J.S.: [‘jæme ‘gåd mæn ‘u:d ‘bæsd) – Om udvikling af dansk udtalefærdighed hos unge med henholdsvis tyrkisk, amerikansk-engelsk og polsk modersmål. i: *Veje til dansk – forskning i sprog og sprogtilegnelse* s. 55-90. Anne Holmen, Esther Glahn og Hanne Ruus. Akademisk Forlag, København 2003.
- Jørgensen J.N., Arnfast J.S.: Code-switching as a Communication, Learning, and Social Negotiation Strategy in First Year Learners of Danish. *International Journal of Applied Linguistics* 13:1 2003, s. 23-53. 2003.
- Jørgensen J.N., Holmen A.: Sprogs status i Danmark 2011. *Københavnstudier i tosprogethed Bind 32* 32. 2001.
- Jørgensen J.N., Holmen A.: Har vi en dansk sprogpolitik? Om holdninger til sproglig mangfoldighed i Danmark. *Københavnstudier i tosprogethed* 32, s. 75-90. 2001.
- Jørgensen J.N., Holmen A.: The Interdependence of Second Language and Bilingual Development in Successively Bilingual School Children. vol K 7, i: *Copenhagen Studies in Bilingualism in Køge Series Vol K7* s. 137-156. Anne Holmen. København 2000.
- Jørgensen J.N., Holmen A.: Tosproget udvikling og dansk som andetsprog. Nogle resultater fra Køge-projektet. 22 i: *Working Papers in Language and Communication* s. 107-173. Odense Working Papers, Odense 2001.
- Jørgensen J.N., Holmen A., Møller J., Quist P.: Nordiske sprog som andetsprog. *Københavnstudier i tosprogethed* 30. 1998.
- Jørgensen J.N., Holmen A., Møller J.S., Møller J.S.: Tensdener i andetsprogsforskning i Norden. *Københavnstudier i tosprogethed* 30, s. 5-13. 1998.
- Jørgensen J.N., Huls E., Klomps S., Backus A.: Adolescents involved in the construction of equality in urban multicultural settings. i: *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 24:1-2 s. 102-125. 2003.
- Jørgensen J.N., Kristiansen T.: Sociolinguistics in Denmark. *Sociolinguistica* 12, s. 230-250. 1998.
- Jørgensen J.N., Kristiansen T.: The Sociolinguistics of Danish. *International Journal of the Sociology of Language* 159, 2003, s. 1-7. 2003.
- Jørgensen J.N., Møller J., Quist P., Holmen A.: Tosproget udvikling. i: *Køgeserien K4*. København 1998.
- Jørgensen J.N., Møller J., Quist P., Holmen A.: Introduktion til Køge-projektet. i: *Københavnstudier i tosprogethed* s. 5-19. København 1998.
- Jørgensen J.N., Quist P.: Native Speakers’ Judgement of Second Language Danish. i: *Language Awareness* vol. 10:1 s. 41-56. 2001.
- Kjøller K.: *Aschehougs store bog om at holde tale*. 346 s. Gyldendals Bogklub, København 2003.
- Kondrup J.: *Der Autor gesehen als sein eigener erster Leser*. *Internationales Jahrbuch für Editions-wissenschaft* 17, s. 170-177. 2003.
- Kondrup J.J.: *Betragtninger over tekstfejl*. i: *I vitterhetens tjenst. En vänbok till Barbro Ståhle Sjönell* s. 195-209. Lars Burman (red.). Gidlunds förlag, Hedemora 2003.
- Kondrup J.J., Cappelørn N.J., Garff J.,: *Written Images. Søren Kierkegaard’s Journals, Notebooks, Booklets, Sheets, Scraps, and Slips of Paper*. 180 s. Princeton University Press, Princeton and Oxford 2003.
- Kondrup J.J., Cappelørn N.J., Garff J., Knudsen J.E.B.: *Søren Kierkegaard Forskningscentret* (udgiver). *Søren Kierkegaards Skrifter* bd. 20 + K 20. 428+476s. G.E.C. Gad, København 2003.
- Krag H.: *Etnicitet, sprog og kultur*. i: *Korsvej og minefelt. Kultur og konflikt i Kaukasus* s. 29-55. Ib Faurby og Märta-Lisa Magnusson (red.). Systime Academic, Århus 2003.
- Krag H.: *Prigorodnyi-Konflikten*. i: *Korsvej og minefelt. Kultur og konflikt i Kaukasus* s. 249-257. Ib Faurby og Märta-Lisa Magnusson (red.). Systime Academic, Århus 2003.

- Krag H.: Chechnya and the Caucasus. i: *Radical Ethnic Movements in Iontemporary Europe* s. 71-83. F. Daftary + S. Troebst (eds.). Berghahn Books, New York & Oxford' 2003.
- Langkjær B.: Eksisterer virkeligheden? – Fortællinger om parallelle niveauer. i: *Made in America* s. 87-102. Rikke Schubadt & Heidi Jørgensen. Gads Forlag, København 2003.
- Langkjær B.: A Story with a Style: Nightwatch and contemporary Danish Film. i: *Film Style and Story, A Tribute to Torben Grodal* s. 101-122. Lennard Højbjerg & Peter Schepelern. Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Langkjær B.: Bænken. Ekko 18, s. 54-59. 2003.
- Langkjær B.: At lytte til film. Ekko 19, s. 28-31. 2003.
- Langkjær B.: Har medieforskningen sejret sig ihjel? S. 1-2. www.smid.dk 2003.
- Levy J.L.: No more Play. i: *Proceedings, International Ibsen Conference, The Relevance of Doll's House* s. 29-35. Kamaluddin Nilu. Centre of Asian Theatre, Dhaka, Bangladesh 2003.
- Levy J.L.: Savifice et rituel. Europe nr. 881, s. 64-80. 2003.
- Levy J.L.: Efterskrift. i: *Vinter ved daggry* s. 171-177. Jens Martin Eriksen. Lindhardt og Ringhof, København 2003.
- Levy J.L.: Epilogica Melancholy. Ibsen Studies Vol. III nr. 1, s. 113-123. 2003.
- Lundgreen-Nielsen F.: Grundtvig and Romanticism. i: *Kierkegaard and His Contemporaries. The Culture of Golden Age Denmark* s. 203-230. Jon Stewart. Walter de Gruyter, Berlin – New York 2003.
- Nielsen M.F.: Nyttet det? Kan undervising i talens mikro-niveau føre til ændret praksis. i: *Samtalen på arbejde. Konversationsanalyse og kompetenceudvikling* s. 113-142. Jakob Steensig & Birte Asmuss. Samfundslitteratur, København 2003.
- Nielsen M.F.: Orkestrering af tv-debatter. i: 9. møde om udforskningen af dansk sprog s. 214-230. Peter Widell & Mette Kunøe. Aarhus Universitet, Århus 2003.
- Rosenbeck B.: Women's Studies and Gender Research. Experiences in the Nordic Contries. i: *Gender Studies in Europe* s. 57-72. Luisa Passerini, Dawn Lyon, Liana Borghi (editors). European University Institute, Florence 2002.
- Rosenbeck B.: I Baghjulet af – Den ny Danmarkshistorie. i: *Anvendt historie. En bog om og til historikeren Søren Mørch* s. 34-53. Rasmus Dahlberg og Per H. Hansen (red.). Hans Reitzel, København 2002.
- Rosenbeck B.: De sidste mandsbastioner. Kvinder, Køn og Forskning nr. 3, 2003, s. 64-67. 2003.
- Rosenbeck B.: De sidste mandsbastioner. 1s. Berlingske Tidende 26/1 2003, København 2003.
- Rosenbeck B.: Vi vil ikke ha' det rend af kvinder. 1s. Information, København 2003.
- Rosenbeck B.: Ugifte mødre, individualitet og medborger-skab. S. 296-307. Konferensrapport från nordiska kvinnohistorikermötet 8-11 august 2002, Göteborg 2002.
- Rosenbeck B.: Hvorfor går det så langsomt med at få kvinder ind i akademien? Forsøg på en uvidenskabelig forklaring. Kvinder, køn og forskning 3, 2003, s. 72-76. 2003.
- Rosenbeck B.: "En værdigere stilling i ægteskabet som hustru og moder": ligestilling i begyndelsen af det 20. århundrede. i: *Kønsmagt under forandring* s. 34-54. Anette Borchorst (red.). Hans Reitzel, København 2003.
- Rosenbeck B.: Mellem subjektivitet og objektivitet. i: *Historie og historiografi. Festskrift til Inga Floto* s. 214-234. Carsten Due-Nielsen (red.). Den danske historiske Forening, København 2002.
- Rosiek J.: Andre spor. Studier i moderne dansk lyrik. 279 s. Forlaget Spring, Hellerup 2003.
- Ruus H.: The Oldest Danish Ballad Tradition in its Socio-Cultural Setting. i: *Perspectives on text and context = Nordistica Tartuensia No. 8* s. 121-131. Kristel Zilmer and Stig Örlan Ohlsson. Tartu University Press, Tartu 2003.
- Skriver S.: Professor Andersens projekt. Dansk Noter 4/2000, s. 33-39. 2000.
- Skriver S.: En meget lidt upålidelig fortæller. Om Göran Tunströms roman "Tjuvan". Nordica bd. 17/2000, s. 207-228. 2000.
- Skriver S.: Når mørket vælder. Om Søren Ulrik Thomsens "City Slang". Kritik 142, s. 19-27. 1999.
- Skriver S.: Formens modstand. Om Thorkild Bjørnvigs sonetter. Danske Studier (2003) 98 bind, niende række 2. bind, s. 205-235. 2003.
- Stidsen M.S.: Nye brandpunkter. Om senfirsernes danske lyrik. i: *Modernismens historie* s. 213-233. Anker Gemzøe og Peter Stein Larsen. Akademisk Forlag, København 2003.
- Syrén G.: Två lysande förlorare – Niemi och Pleijel som kandidater till Nordiska Rådets pris. Magasin fra Det Kongelige Bibliotek 3, s. 45-59. 2003.
- Syrén G.: Thomasine. Ordet Dansk-Svenskt Författarsällskaps litterära blad 7, s. 4-5. 2003.
- Thisted K.: Suicide as an Interpretation of Modern Life. *Minority Languages – the Scandinavian Experience* 1992, s. 141-153. 1992.
- Thisted K.: "Inuit Nunaat, Kalaallit Nunaat – pays des hommes pays des Groenlandais (Le Groenland et les Groenlandais à travers les littératures daniöses et groenlandaise)". i: *Destins croisés, Cinq siècles de rencontres avec les Amárindiens* s. 521-534. Unesco. Unesco 1992.
- Thisted K.: Mundtlighed/skrift, en teoretisk indkredsning af 'det grønlandske' i grønlandsk litteratur. i: *Grønlandsk Kultur og Samfundsforskning* s. 195-226. Ilisimatusarfik/Atuakkiorfik 1992.
- Thisted K.: Die Grönländische Literatur. i: *Kindlers Neues Litteraturlexicon* 20 s. 342-247. München 1993.
- Thisted K.: The Recognition of a Poet. *Danish Literary Magazine* 5. 1993.
- Thisted K.: Som perler på en snor. Fortællestrukturer i grønlandsk fortælletradition – med særligt henblik på forskellen mellem de originale og de udgivne versioner. 222 + tekstsamling 142s. Ilisimatusarfik 1994.
- Thisted K.: Mutit pisoqualineranni/Da det moderne blev umoderne. i: *Klima/Climate* s. 32-41. 1994.
- Thisted K.: Grønlandsk fortællekunst – live. Grønland nr. 1 2002, s. 1-26. 2002.
- Thisted K.: Som spæk og vand? Om forholdet Danmark/Grønland, set fra den grønlandske litteraturs synsvinkel. i: *Litteraturens gränsländ. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv* s. 201-223. Satu Gröndahl (ed.). Centrum för multietnisk forskning, Upsala Multiethnic Papers 45. 2002.
- Thisted K.: Grønlandske relationer – om grønlandsk etnicitet i dansk/grønlandsk diskurs. i: *Transkulturel og sammenlignende psykiatri* s. 87-111. Francisco Alberdi, Christian Nørregaard, Marianne Kastrup og Majken Christensen (red.). Hans Reitzel, København 2002.

- Thisted K.: The power to represent. Intertextuality and discourse in Miss Smilla's Sense of Snow. i: Narrating the Arctic. A Cultural History of the Nordic Scientific Practices s. 311-342. Michael Bravo and Sverker Sörlin (eds.). Science History Publications, USA 2002.
- Thisted K.: Nunanni Avannarlerni Kalaallit Nunaannit atuakkiat. Grønlandsk litteratur i Norden. i: Grønland i Norden, Jubilæumsskrift udgivet i anledning af Nordens Institut i Grønland 15-års-jubilæum 2002 s. 36-42. Nordens Institut i Grønland, Grønland 2002.
- Thisted K.: Grønlandske fortællere. Nulevende fortællekunst i Grønland. i: Nulevende fortællekunst i Grønland s. 11-56, noter mv., (368 sider). Aschehoug, København 2002.
- Thisted K.: Teoretiske indfaldsvinkler til grønlandsk litteratur., s. 107-126. 2002.
- Thisted K.: Bjørnefedtet Johansen. Klaus Rifbjergs Nansen og Johansen i postkolonialt perspektiv. Spring 20 Tema: Litteratur, køn, identitet. 2003.
- Thisted K.: Om udforskningen af den grønlandske fortælletradition. i: Grønlands Kultur og Samfundsforskning s. 200-221. IIsimatusarfik/Atuakkiorkfik 1994.
- Thisted K.: Republication of Greenlandic Tales Collected in the Nineteenth Century. Cultural and Social Research in Greenland 95/96 i: Essays in Honour of Robert Petersen s. 253-264. IIsimatusarfik/Atuakkiorkfik 1996.
- Thisted K.: The Image of Greenland in Danish Literary Narratives. Arbejdsrapport 1996, i: The Northern Space. The Northern Space (International Research Network of the History of Polar Science), 1996.
- Thisted K.: De oprindelige folk i Norden. Kvindelige forfattere i Grønland, Kalaallit, Nunaat og Sameland, Sápmi. 4. bind 1997, i: Nordisk Kvindelitteraturhistorie s. 546-565. Rosinante, København 1997.
- Thisted K.: Fortællinger og Akvareller. i: Fortællinger og Akvareller (Oversat og udgivet med introduktion, noter etc. ved Kirsten Thisted s. 239. Jens Kreutzmann. Kirsten Thisted. Atuakkiorkfik 1997.
- Thisted K.: Jens Kreutzmann. Oquluttuat & Assiliat (Grønlands sproget version af ovenstående med originalteksterne omskrevet til ny grønlandsk retskrivning i samarbejde med Arnaq Grove. Atualliorkfik 1997.
- Thisted K.: Dengang i de ikke rigtigt gamle dage. Grønlandsk fortælletradition som kilde til 1700-tallets kulturmøde. i: Festskrift til Thomas Bredsdorff s. 73-86. Museum Tusulanums Forlag, København 1997.
- Thisted K.: The Collection of Greenlandic Traditions – Oral and Semi-Literary. i: The epic. Oral and Written. ISFNR XI in Congress Paper s. 207-219. Lauri Honko, Jawaharlal Handoo, John Miles Foley (red.). Central Institute of Indian Languages, Mysore, India 1998.
- Thisted K.: Grønlandsk litteratur. i: Inuit, kultur og samfund – en grundbog i ekimologi s. 55-78. Jørgen Lorentzen, Einar Lund Jensen og Hans Chr. Gulløv. System, København 1999.
- Thisted K., Thorning G.: Oqaluaartussaqaaruarnepog ...Oqaluttuat H.J. Rinkip Allattorsimasai/ Måske nogen kunne fortælle.. i: Fortællinger indsamlet af H.J. Rink s. 308-348. Atuakkiorkfik Grønland 1996.
- Ulbæk I.: Sprog og logik. i: Sprog og matematik s. 19-48. Peter Juel Henriksen & Henrik Prebensen (red.). Handelshøjskolens Forlag, København 2003.
- Ulbæk I.: Pipelines og Pipelining. NyS 31. 2003.
- Ulbæk I.: Inkonicitet og Plansibilitet i tekstforståelse. Copenhagen Working Papers in LPS 5-2003, s. 33-63. 2003.
- Ulbæk I.: Inferenstyper i tekstforståelse. Copenhagen Working Papers in LSP 5-2003, s. 65-94. 2003.
- Ulbæk I.: Evolution, sprog og kognition. 499 s. København 1989.
- Ulbæk I.: The Perception of Intention. Science vol 243, s. 365-67. 1989.
- Ulbæk I.: Review of Jean Umiker-Sebeok and Thomas Sebeok (eds.): Monastic sign Language. Journal of Pragmatics vol 13, august, s. 609-14. 1989.
- Ulbæk I.: Semantikens opståen og rolle i en syntaktisk bevidsthedsteori. Filosofiske studier 11-1990, s. 121-141. 1990.
- Ulbæk I.: Language origin: The Role of Animal Cognition. i: Role of Animal Cognition s. 265-278. Wind, J. Bichackjian, B & Nocentini, A. (red.). Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1990.
- Ulbæk I.: Sprog og kognition i evolutionshistorien. Psyke og logos vol 11, s. 32-64. 1990.
- Ulbæk I.: Why Chimps matter. Commentary on Pinkers and Bloom, P: 'Natural Language and Natural Selection'. Behavioral and Brain Sciences Vol 13 (4), s. 762-3. 1990.
- Zeruneith K.: Efterskrift. i: Borgerret og prostitution. To anklagetalere fra det klassiske Athen s. 131-142. Oversat af Otto Steen Due. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Zeruneith K.: Kedelhat. På rejse i sagaernes land. 179 s. Gyldendal, København 2003.
- Zeruneith K.: Replik om Træhesten. Kritik 161, s. 74-75. 2003.
- Zeruneith K.: Det europæiske menneske – i lyset af græsk oldtid. i: Årsskrift fra Velux Fondene s. 33-38. København 2002.

Studienævnet for Dansk

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af studieleder lektor Palle Schantz Lauridsen (formand), lektor Henrik Blicher (vice-studieleder), lektor Mie Femø Nielsen, lektor Bente Holmberg, stud.mag.art. Nicolas Reinecke (næstformand), stud.mag. Søren Beck-Nielsen, stud.mag. Anders Petersen og stud.mag. Karen-Lise Roslyng.

Beretning

Studienævnet har udover arbejdet med løbende sager som planlægning af undervisning, justering af studieordninger m.v. med stor interesse fulgt og deltaget i diskussionerne om studiereform og kompetencer.

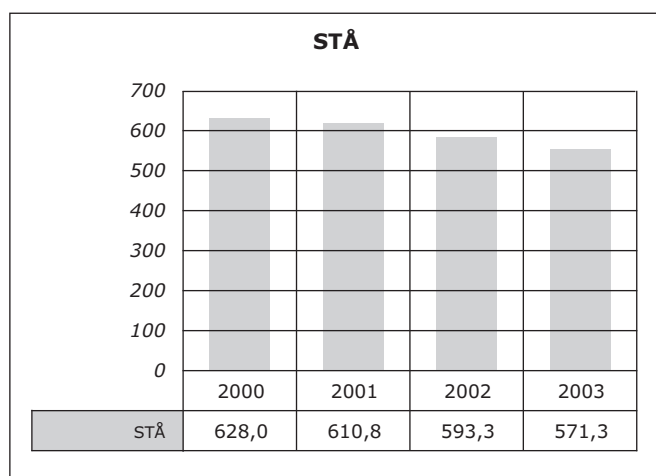
Der er søsat et nyt overbygningsspor i Kommunikation, og flerårsaftalemidlerne til undervisning er blevet fordelt bl.a. til frikøb i forbindelse med et undervisningsrelateret projekt om faglig it på grunduddannelsen, til afholdelse af disciplinmøder på grunduddannelsen, til pædagogiske seminarer for underviserne, til it-opkvalificering og til skriveveturordninger og andre ordninger, der har til hensigt at gøre de studerende mere sikre i de praktiske sider af deres liv som studerende. Studienævnets økonomi har været anstrengt, hvorfor der er brugt mange kræfter på at diskutere og implementere forskellige spareforanstaltninger. Til disse hører efterårets "Girafforelæsninger", hvor studienævnet arrangerede 12 årgangsforelæsninger i grundfagets discipliner som erstatning for holdundervisning. Studienævnet har vedtaget en ny procedure for evaluering af fagets undervisning.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder									
	Dansk	Film-vidensk.	Kunst-historie	Litteratur-vidensk.	Retorik	Historie	Øvrig hum	Andre fak.	Merit-overf.	I alt
Dansk	467,9	9,5	8,8	7,8	5,9	5,3	53,3	1,6	17,0	576,8
Engelsk	17,6									
Film- og medievid.	8,8									
Litteraturvidenskab	5,0									
Teatervidenskab	5,0									
Fransk	4,0									
Spansk	4,0									
Øvrig humaniora	31,6									
Andre fakulteter	0,8									
Meritstuderende	15,3									
Gæstestuderende	11,4									
I alt	571,3									
Åben uddannelse	58,4									

STÅ 2000-2003

Studieleder Palle Schantz Lauridsen

Studienævnet for Finsk

Medlemmerne

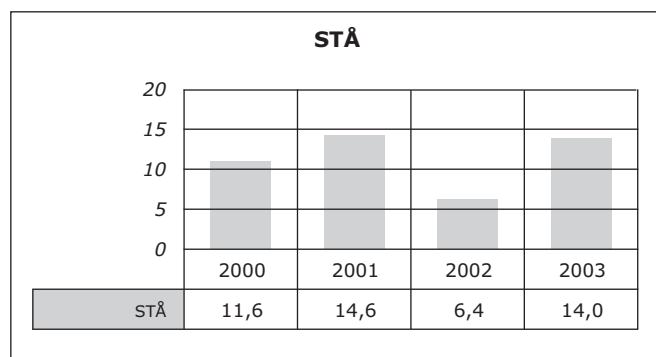
Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af studieleder Tuula Eskeland (studienævnsformand) og Morten Rosdahl Jensen (studentrepræsentant).

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder			
	Odontologi	Medicin	Meritoverført	I alt
Finsk	11,5	0,9	1,1	13,5
Øvrig humaniora	2,5			
I alt	14,0			

STÅ 2000-2003

Studieleder Tuula Eskeland

Studienævnet for Minoritetsstudier

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Kirsten Thisted, derefter af Helen Krag som formand, Lise Paulsen Galal og studerende Mikala Peterslund og Michelle Skov Karantonis. Kirsten Thisted fortsatte som menigt medlem. Studienævnsekretær og studievejleder: Mia Stelsig Haagensen.

Beretning

Minoritetsstudier er begyndt at udgive et arbejdsblad under titlen "Fra Minoritetsstudiers Værksted". Følgende to papirer er udkommet: Randi Marselis "With Other Eyes, Majority meets minority on Danish TV" samt Helen Munch-Pedersen og Mette Krüger Olsen "Konstruktionen af terroristen. En ny eksklusionsdiskurs".

Minoritetsstudier fik to nye ph.d.-kandidater

Kirsten Hvenegård-Lassen forsvarede sin ph.d.-afhandling "På lige fod, om samfundet, ligheden og folketingets debatter om udlændingepolitik 1973-2000" i februar. Randi Marselis forsvarede sin ph.d.-afhandling "Føler du dig dansk?", vedr. forhandling af identitetsmæssige tilhørsforhold i dansk tv-dokumentarisme om det multietniske samfund i november 2003.

Der er i løbet af året afholdt forskellige arrangementer. Minoritetsstudiers Venner har haft besøg af følgende: Bas-hy Quraishy, formand i POEM; Helle Ryslinge, filminstruktør; Bent Nielsen, eskimolog; Anne Boukris, ph.d.-studerende; Anthony Sylvester, Minoritetskonsulent i SID.

Antropolog Camille Kehlet har gæsteforelæst. Derudover har de studerende været på ekskursion til Nationalmuseets Danmarksudstilling. Studievejledningen har arrangeret en karrieredag med besøg af følgende: erhvervskonsulent ved Holbæk Kommune, Judith Nathan; studievejleder ved Institut for Blinde, Anne Bjørkmann; projektleder ved DCM, Charlotte Flindt Pedersen; redaktør Dorte Vindelev.

Ud over mindre ændringer fungerer Minoritetsstudier stadig efter henholdsvis studieordning for tilvalgsfagsstudiet i Minoritetsstudier og det 1/2-årige kandidatstudium i Minoritetsstudier, der begge trådte i kraft i september 1998.

Minoritetsstudier har fortsat samarbejde med Kultur- og Sprogødestudier på RUC. Der er oprettet et fælles censorkorps for de to fag, og vi arbejder videre med at etablere et egentligt fagligt samarbejde.

Statistik

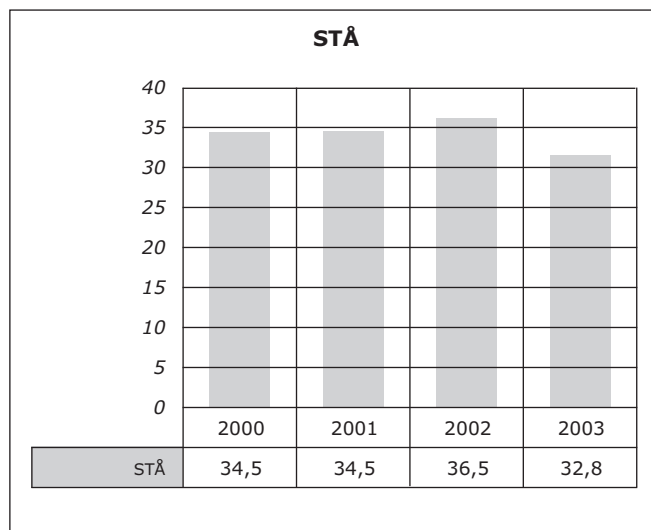
Minoritetsstudier har i år fastholdt studietrinstillæksten, som vi har oplevet de senere år, hvor STÅ-produktionen steg fra 18,9/31,48 i 1998/1999 til 34,5 i 1999/2000. I år er tallet 32,75. Der synes at være en stigende interesse for vores fagområde, også uden for Humaniora.

På Åbent Universitet udbydes fast 11/2 hold pr. semester.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

	Aktivitetsområder
Indskrivningsfag	Minoritetsstudier
Minoritetsstudier	7,8
Religion	3,0
Pædagogik	2,8
Dansk	1,3
Engelsk	1,0
Eskimologi	1,0
Øvrig humaniora	8,3
Meritstuderende	7,3
Gæstestuderende	0,5
I alt	32,8
Åben uddannelse	13,8

STÅ 2000-2003

Studieleder Helen Krag

Studienævnet for Kvinde- og Kønsforskning

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Nanna Damsholt (studie- og centerleder), Christina Gjermandsen (studentrepræsentant), Christine Andreasen (studentersuppleant).

Beretning

Bente Rosenbeck er vendt tilbage fra orlov i foråret 2003. Center for Kvinde- og Kønsforskning har haft følgende

kurser i 2003 under tilvalg: Køn og kultur: Teori II: Kvinde- og kønsforskningens videnskabsteoretiske aspekter. Særligt studeret emne A: Den nordiske kriminalfortælling – køn og æstetik. Særligt studeret emne B: Køn, kristendom og politik fra 1800-tallet til i dag.

Efterår 2003: Teori I: Kvinde- og kønsforskningens praksis og teori. Særligt studeret emne A: Køn og kærlighed fra romantikken til i dag. Særligt studeret emne B: Prostitution.

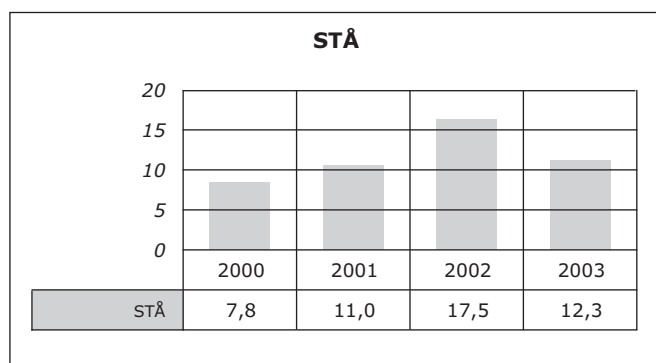
Studienævnet har udarbejdet ny studieordning for overbygningsuddannelsen og har ved Nanna Damsholt og Bente Rosenbeck deltaget i kompetenceprojektet og i udarbejdelsen af en tværfakultær uddannelse i kønsstudier.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder
	Kvinde- og kønsforskning
Dansk	4,3
Filosofi	1,3
Pædagogik	1,0
Historie	1,0
Øvrig humaniora	2,5
Sociologi og antropologi	2,0
I alt	12,3

STÅ 2000-2003

Studieleder Nanna Damsholt

Nordisk Forskningsinstitut

Ledelse pr. 1.9.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, cand.mag. Peter Springborg.

Viceinstitutleder: lektor, dr.phil. Bent Jørgensen.

Organisation

Nordisk Forskningsinstitut er opstået 1.7.2003 ved sammenlægning af de tre mindre, nordiske institutter Det Arnemagnæanske Institut (oprettet 1956), Institut for Dansk Dialektforskning (oprettet 1960) og Institut for Navneforskning (oprettet 1960). De tre institutter var blandt de første på Det Humanistiske Fakultet og blev oprettet som forskningsmiljøer omkring eksisterende håndskriftsamlinger, arkiver og materialesamlinger.

De tidligere institutter udgør nu afdelinger i den større enhed under navn af hhv. Den Arnemagnæanske Samling, Afdeling for Dialektforskning og Afdeling for Navneforskning.

Over sommeren blev der udarbejdet en forretningsorden for det nye institut, der blev tiltrådt af dekanen 30.9., og der blev foretaget valg til posten som institutleder og viceinstitutleder med tiltrædelse 1.9. De hidtidige institutledere for Institut for Dialektforskning og Institut for Navneforskning blev i efterårets løb (gen)valgt som afdelingsledere, mens en afdelingsleder for Den Arnemagnæanske Samling vil blive udpeget i 2004. Et rådgivende udvalg for institutlederen og en række tværgående udvalg er nedsat og vil træde i funktion i det kommende år. De enkelte afdelingers sekretærer har på eget initiativ dannet en fælles administrationsgruppe for instituttet med henblik på en omorganisering af den administrative forretningsgang.

Adresse

Nordisk Forskningsinstitut
Njalsgade 136, bygning 27, 2
2300 København S
Telefon 35 32 84 67
Fax 35 32 84 68
ami@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/nfi

Øvrige adresseoplysninger:
Se under afdelingerne.

Institutlederens årsberetning

Se under de enkelte afdelinger.

Den Arnemagnæanske Samling

Ledelse pr. 1.2.2003 (indtil 1.7.)

Instituttet ledes af institutleder, lektor, cand.mag. Peter Springborg.

Institutbestyrelse, institutlederen, lektor mag.art. Britta Orlík Frederiksen (viceinstitutleder), professor dr.phil. Jonna Louis-Jensen, overfotograf Suzanne Reitz.

Organisation

Til afdelingen hører et konserveringsværksted og et fotografisk atelier.

Afdelingen huser Den Arnemagnæanske Kommissions kontor og Den Arnemagnæanske Kommissions Ordbog over det norrøne prosasprog.

Det Arnemagnæanske Institut blev pr. 1.7. lagt sammen med Institut for Dansk Dialektforskning og Institut for Navneforskning. Den nye enhed har fået navnet Nordisk Forskningsinstitut. Som afdeling i det nye institut har Det Arnemagnæanske Institut ændret navn til Den Arnemagnæanske Samling.

Adresse

Njalsgade 136, bygning 27, 2
2300 København S
Telefon 35 32 84 67
Telefax 35 32 84 68
ami@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/ami

Afdelingslederens årsberetning

Fysiske rammer

Her, halvandet år efter overflytningen til hus 27 i det nye byggeri, kan det konstateres, at håndskriftboksen endnu ikke kan meldes klar til indflytning. Denne situation har i høj grad besværliggjort instituttets virksomhed.

Personaleforhold

Cand.mag. Magnús Hauksson tiltrådte som lektor i islandsk sprog og litteratur pr. 1.2.

Simonetta Battista er ansat på deltid i et forskningsprojekt om De ældste norrøne oversættelser af helgenlegender.

Cand.mag. Kim Lembeks ansættelse i jobtræning med henblik på nyoversættelse af Njals saga udløb 13.4. Til fortsættelse af projektet er han ansat ved afdelingen fra 1.10.

Konserveringstekniker Anja Scocozza er ansat som projektmedarbejder pr. 20.10.

Forskningsvirksomhed

Den Arnemagnæanske Samling er oprettet 1956 under navnet Det Arnemagnæanske Institut som en ramme om den videnskabelige udnyttelse af Den Arnemagnæanske Håndskriftsamling.

Afdelingens forskningsområde er ældre islandsk og norsk, samt ældre svensk og dansk sprog og litteratur. En vigtig opgave er udarbejdelsen af tekstkritiske udgaver efter håndskrifterne af den norrøne middelalderlitteratur. Desuden forskes der i færøsk og nyere islandsk sprog og litteratur.

Afdelingen udgiver to skriftserier, Editiones Arnemagnæanæ og Bibliotheca Arnemagnæana (grundlagt hhv. 1958 og 1941), i samarbejde med Den Arnemagnæanske Kommission. Denne blev oprettet i 1772 som bestyrelse for Det Arnemagnæanske Legat, den samling af håndskrifter og trykte bøger, som professor Arne Magnusson ved sin død testamenterede til Københavns Universitet sammen med sin formue. Kommissionen består i dag af fem medlemmer, med universitetets rektor som formand, samt to erorer.

Udgivelsesprojekter

Der arbejdes i disse år på at færdiggøre en række store projekter i Serien *Editiones Arnarnæanæ*, der for de flestes vedkommende er påbegyndt længere tilbage. I 2003 er det lykkedes at bringe arbejdet på to store tekstkritiske udgivelsesprojekter i serien *Editiones Arnarnæanæ* til afslutning. Det er dels den middelalderlige overlevering af islændingesagaen *Eyrbyggja saga* (ed. Forrest S. Scott, redaktør Jonna Louis-Jensen, konsulenter Michael Chesnutt, Mariane Overgaard), udgivet under titlen *Eyrbyggja saga: The Vellum Tradition*. Dels sagaen om den islandske biskop Jón Ögmundarson, der blev dyrket som helgen på Island, *Jóns saga Hólabyskups ens helga* (ed. Peter Foote, redaktører Michael Chesnutt, Jonna Louis-Jensen). Begge er udkommet i årets slutning. Der har endvidere været arbejdet på færdiggørelsen af en udgave af *Hákonar saga Hárekssonar*, en opbyggelig historie om en norsk bondesøn (ed. †Mirjam Lanjala, redaktør Mariane Overgaard, konsulent Jonna Louis-Jensen), samt på 2. og 3. bind af *Stefán Karlssons* udgave af sagaerne om Gudmundr Arason, endnu en islandsk helgenbiskop (Stefán Karlsson, Magnús Hauksson).

I skriftserien *Bibliotheca Arnarnæana* er der også udkommet to bind. Dels et bind med afhandlinger og udgaver af kortere tekster, *Opuscula Vol. XI* (redaktør Britta Olrik Frederiksen, konsulent Jonna Louis-Jensen). Dels en afhandling af Veturlídi Óskarsson, *Middelalderlige låneord i islandsk diplomsprog frem til år 1500* (redaktører Finn Hansen, Jonna Louis-Jensen, konsulent Britta Olrik Frederiksen).

Igangværende specialundersøgelser*Islandsk – ældre vestnordisk*

Islandske almueskrivere i 1700- og 1800-tallet, frem for alt den uhyre produktive Magnús Jónsson í Tjaldanesi (1835-1922), er emnet for en større fremstilling under forberedelse, og har også været behandlet i et kongresforedrag, der udgives i 2004. Et kongresforedrag om marginalier i islandske håndskrifter ventes udgivet i 2004, mens et kongresforedrag om fornaldarsagaer. "The stories that wouldn't die", er publiceret i 2003 (Matthew Driscoll). – En artikel om brugen af adverbiet hvervetna i relativkomplekser i norrønt sprog er afleveret til Arkiv för nordisk filologi, en artikel om pronominaladverbierne svá, þá, þó og því i konjunkional funktion er næsten færdig, mens arbejdet på en bog om adverbialsætningen i norrønt sprog ventes afsluttet i 2004 (Finn Hansen). – En afhandling om Øjet og blindheden i norrøn litteratur og mytologi er udkommet (Annette Lassen). – Tre mindre artikler med ordstudier er udkommet i *Opuscula XI*, og der arbejdes på færdiggørelsen af en udgave af en redaktion af sagaer om norske konger, benævnt efter håndskriftet *Hulda*, desuden på en normaliseret udgave af *Breta sögur* på basis af en i manuskript foreliggende kritisk-diplomatisk tekst, udgaver af de tre skjaldedigte *Plácitus drápa*, *Jómsvíkinga drápa* og *Búa drápa* for det internationale projekt *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, og en mindre festskriftartikel om en konjektur til Den første grammatiske afhandling (Jonna Louis-Jensen). – Til 4. bind af den store islandske litteraturhistorie, der er under udgivelse i disse år, er der udarbejdet et kapitel om folkelig historieskrivning, *Þjóðlegur fróðleikur*, der arbejdes på en artikel på tysk om samme emne og på en artikel om en enkelt af disse amatørhistorie-

skrivere, Magnús Björnsson (1889-1963). Til *Icelandic Online*, et samarbejdsprojekt mellem Islands Universitet og University of Wisconsin om it-undervisningsmateriale i islandsk, er der bidraget med materiale, og der er også i anden sammenhæng arbejdet med islandsk som andetsprog, et kongresforedrag, *Eine "kleine" Sprache unterrichten*, er udkommet i Wien (Magnús Hauksson). – En artikel om et kalendarium med tilhørende psalter og dets historie fra 1469, til det kom i Arne Magnussons eje, er udkommet i *Opuscula XI* (Mariane Overgaard). – I samarbejde med Niels Bonde, Nationalmuseet, arbejdes der på en dendrokronologisk datering af bindplader af egetræ på islandske middelalderhåndskrifter, de foreløbige resultater blev præsenteret på seminaret *Care and conservation 8*, en artikel er under forberedelse (Peter Springborg).

Dansk – ældre østnordisk

En monografi om Knud Lavard-liturgien er blevet afsluttet og er udkommet i *Opuscula XI* (Michael Chesnutt). – Til udgaven *A Danish Teacher's Manual of the Mid-Fifteenth Century* (AM 76 8vo) Vol. 2 er der arbejdet på færdiggørelse af kommentar til tekster i Vol.1 og af essays i Vol.2 (i samarbejde med John Bergsagel og Inge Skog) med henblik på udgivelse i 2004, en artikel om variantapparatets historie og funktion i forskellige forskningstraditioner er udkommet, en artikel, der diskuterer, om det er sætningsstrukturen eller talens struktur, der afspejles af interpunktionen i det ældste danske håndskrift B 74 er færdiggjort til udgivelse i 2004, en artikel om gammeldansk-udgaver fra de sidste 150-200 år er under forberedelse (Britta Olrik Frederiksen).

Færøsk

En bog om William Heinesens prosa med titlen *Mellem middelalder og modernitet* er under færdiggørelse, en større fremstilling om forfatteren Heðin Brú er på vej, og der arbejdes med den angelsaksiske børnebogs indflydelse på den nordiske børnebog (Jógvan Isaksen).

Ph.d.-projekter

Annette Lassen: *Odin i norrøn middelalder*. I den lange forskningshistorie er Odin blevet tolket meget forskelligt, og han betragtes generelt som den mest komplekse af de nordiske guder, en kompleksitet, der i højere grad kan bero på den litterære kontekst end på guden selv. Fremstillingen af Odin varierer fra tekst til tekst, hvad der også synes at gælde for de mytologiske hovedkilder, *Snorres Edda*, *Ynglinga saga*, *Gesta Danorum* og *eddadigtene*.

Anne Mette Hansen: *Privat andagtslitteratur i det 16. århundrede: Digitalisering af 2 bønnebøger i Den Arnarnæanske Samling og Det Kongelige Bibliotek*. Det er et editionsfilologisk projekt, der både drejer sig om ny filologisk teori og metode og om de filologiske anvendelser af XML-tekstmærkning med henblik på elektronisk udgivelse af ældre danske tekster.

Elektronisk tekstmærkning

Matthew Driscoll er genvalgt som medlem af det faglige råd for Text Encoding Initiative (TEI, www.tei-c.org) og har arbejdet på en integrering af det nu afsluttede MA-STER-projekts-indkodningssystem i TEI.

Afdelingen deltager fortsat i det EU-finansierede projekt *Cultural Heritage Language Technologies (CHLT)*, www.chlt.org. Tre studentermedhjælpere har indtastet en

række fornaldarsagaer efter håndskrifter eller diplomatari-ske udgaver, mens Matthew Driscoll har haft opsyn med eller foretaget den elektroniske mærkning. Projektet løber til sommeren 2005.

En elektronisk udgave af Finnur Jónssons Heimskringla-udgave (minus stroferne), nærmer sig sin afslutning (Jonna Louis-Jensen).

Der er arbejdet videre på afdelingens projekt med at etablere et elektronisk katalog over håndskriftsamlingen i samarbejde med Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi.

Afdelingen deltager i Medieval Nordic Text Archive (MENOTA, www.menota.org), i hvis bestyrelse Matthew Driscoll er indvalgt som dansk repræsentant, mens Britta Orlík Frederiksen er suppleant i rådet. Matthew Driscoll er desuden medlem af redaktionen for MENOTA's håndbog i tekstkodning, som nu er færdig (www.hit.uib.mo/menota/guidelines/), men den skal også vedligeholdes.

Bevaring af håndskrifter

Den Arnamagnæanske Samlings konserveringsværksted og fotografiske atelier, der begge går tilbage til Det Arnamagnæanske Instituts oprettelse i 1956, forestår konservering og affotografering af den del af håndskriftsamlingen, som er forblevet i København efter udleveringens afslutning.

Konserveringsværkstedet har udført enkelte konserveringsopgaver for Hendes Majestæt Dronningens Håndbibliotek.

Ved siden af den almindelige affotografering af håndskrifterne tilser atelierets medarbejdere den eksisterende foto- og filmsamling og kompletterer samlingen af sikkerhedskopier med henblik på anbringelse uden for huset. Endvidere udføres der opgaver for interne rekvirenter og for eksterne rekvirenter i ind- og udland.

De relevante oplysninger i forbindelse med konservering og affotografering af håndskriftmaterialet koordineres og samles i en registrant af en tilknyttet studentermedhjælp. Der stilles i dag langt større krav til nøjagtighed og detaljeringsgrad i registreringen end tidligere, og der har været arbejdet på at skabe en egnet database. Der venter også en stor opgave i at overføre data fra før edb-tiden til det nuværende system.

Særlig konserveringsarbejdet har været hæmmet af de manglende håndskrifter, men situationen har været udnyttet til en gennemgribende arkivering og registrering, som der ellers ikke har været tid til.

Faglige og administrative hverv

Tillidshverv

Britta Orlík Frederiksen: Medlem af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, herunder tilsynet for Gammeldansk Ordbog, af bestyrelsen for Dansk Selskab for Oldtids- og Midtaldersforskning og af Georg Brandes Skolens repræsentantskab.

Jonna Louis-Jensen: Sekretær for Den Arnamagnæanske Kommission, formand for Selskabet til Udgivelse af færøske Kildeskrifter og Studier, sekretær i Hið íslenska fræðafélag í Kaupmannahöfn, medlem af bestyrelsen for Clara Lachmanns fond og af Dansk-islandsk Samfund, medlem af Det Kgl. Danske Videnskaberne Selskab og Fróðskaparfélag Føroya, samt korresponderende medlem af Vísindafélag Íslendinga.

Matthew Driscoll: Medlem af TEI Council og af bestyrelsen for MENOTA og European Society for Textual Scholarship.

Anne Mette Hansen: Medlem af bestyrelsen for European Society for Textual Scholarship.

Jógvan Isaksen: Sekretær for Selskabet til Udgivelse af færøske Kildeskrifter og Studier, censor og ekstern vejleder ved Fróðskaparsetur Føroya, medlem af det færøske udvalg for Nordisk Råds litteraturpris og leder af Mentunargrunnur Studentafelagsins.

Peter Springborg: Formand for Dansk-islandsk Fond og for Det Humanistiske Fakultets publikationsudvalg.

Formidling

Afdelingens medarbejdere har besvaret forespørgsler fra enkeltpersoner, institutioner, forlag og medier i ind- og udland om nordiske middelalderhåndskrifter, litteratur og sprog og bistår og rådgiver desuden instituttets gæster.

Redaktionelle hverv

Instituttets VIP udgør redaktionskomiteen for de ovennævnte arnamagnæanske skriftserier og medvirker som redaktører og konsulenter ved udgivelsesarbejdet. Jonna Louis-Jensen er desuden koordinator for serierne.

Britta Orlík Frederiksen: Medlem af redaktionskomiteen for Arkiv för nordisk filologi og konsulent for redaktionen af tidsskriftet *alvissmál* i Berlin.

Jógvan Isaksen: Hovedredaktør af tidsskriftet *Nordisk litteratur*, der udgives af Nordisk Ministerråd.

Matthew Driscoll: Medlem af redaktionen for tidsskriftet *alvissmál* og for skriftserien *The Viking Collection. Studies in Northern Civilisation*.

Kongresser og symposier

Flere af afdelingens medarbejdere har deltaget i og holdt foredrag på kongresser, seminarer o.l. i ind- og udland.

16.-17. oktober afholdtes det 8. internationale seminar om Care and conservation of manuscripts på Københavns Universitet Amager i samarbejde mellem afdelingen (Peter Springborg), Den Arnamagnæanske Kommission (Gillian Fellows-Jensen) og Det kgl. Bibliotek. Ved samme lejlighed udkom foredragene fra det 7. seminar i april 2002 på tryk.

21.-23. november var afdelingen vært for det 3. kolokvium i European Society for Textual Scholarship: *The Book as Artefact*, arrangeret af Anne Mette Hansen.

Nationalt og internationalt forskingssamarbejde

I samarbejdsudvalget mellem Den Arnamagnæanske Samling og dens islandske søsterinstitut, Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, har der været holdt to møder hhv. i Reykjavík og København.

Afdelingen er medlem af Fédération Internationale d'Études Médiévales (F.I.D.E.M.), af Text Encoding Initiative (TEI), af Medieval Nordic Text Archive (MENOTA) og af European Society for Textual Scholarship.

Gæsteforskere

En række forskere fra ind- og udland har tilknytning til afdelingens forskningsvirksomhed, og flere gæster har arbejdet her i årets løb, bl.a. seks modtagere af Statsstipendiet for islandske forskere til studier ved Det Arnamagnæanske

Institut og en modtager af Det Arnamagnæanske Stipendium.

Derudover besøges afdelingen jævnligt af enkeltpersoner og grupper af studerende og skoleelever og andre interesserede fra ind- og udland, der ønsker at høre om afdelingens virksomhed og se håndskrifter.

Afdeling for Dansk Dialektforskning

Ledelse pr. 1.2.2003 (indtil 1.7.)

Instituttet blev ledet af institutleder, lektor, ph.d. Tore Kristiansen.

Institutbestyrelsen består af institutlederen, lektor cand.mag. Inge Lise Pedersen (viceinstitutleder), lektor cand.mag. Karen Margrethe Pedersen, overassistent Charlotte Bredahl.

Adresse

Njalsgade 136, bygning 27
2300 København S
Telefon 35 32 85 00
Fax 35 32 85 12
Dansk-dialekt@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/dialekt

Afdelingslederens årsberetning

Personaleforhold

To ph.d.-stipendiater fratrådte ved stipendietidens udløb, Randi Brodersen 31.3., Holger Juul 31.12. Ph.d.-stipendiat Marie Maegaard havde barselsorlov hele året; ph.d.-stipendiat Pia Quist var på gæstophold ved Stanford University 1.9.-31.12. Lektor Jann Scheuer havde forældreorlov 1.1.-1.7.

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskningsvirksomhed ligger inden for dialektologi og sociolingvistik.

1. Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over øernes dialekter

Der er redigeret 438 spalter, herunder fagligt komplicerede ord som høst og høste, og sprogligt komplicerede ord som ikke/itte, ind, inde, ja og jamen og suffikserne -hed og -ing (A. Gudiksen, F. Køster, K.M. Pedersen, og i mindre omfang H. Hovmark). I artikelform er spørgsmålet om det grundlæggende datamateriales karakter af autentisk talesprog blevet belyst på grundlag af en undersøgelse af de materielle betingelser for dataindsamlingsarbejdet (H. Hovmark).

2. Dialekt-orienterede studier i orddannelse, semantik og retskrivning

En vigtig forskningsindsats ved afdelingen består i at udnytte det omfattende dialektmateriale til at belyse almen-

lingvistiske problemstillinger; i år kan nævnes arbejder om – possessivsammensætninger med særlig henblik på nedsettende personbetegnelser af typen smølehoved (A. Gudiksen), – retningsadverbier i udtryk for rumlig orientering af typen østernede i bakkerne (H. Hovmark), – retskrivningen og dialekterne (K.M. Pedersen).

3. Forklaring af dialektgrænser og dialektafvikling/standardisering

Forklaringsproblematikken står ofte centralt, når der ved afdelingen forskes i sprogforandring – i 2003 repræsenteret ved arbejder, der fokuserer på de sociologiske faktorer bag ved den hastige standardisering af det danske sprogsamfund, på sociolingvistiske strukturer i 1800-tallet, og på vandløb og søers dialektgeografiske betydning i Danmark (alle ved I.L. Pedersen).

4. Samtaleanalyse

I tillæg til fortsat interaktionsanalyse af medarbejdersamtaler er der blevet udarbejdet en lærebog i samtaleanalyse for studerende (J. Scheuer).

5. Internordiske projekter

Flere af afdelingens medarbejdere er involveret i undersøgelser af sprogbrug, sprogforståelse og sprogholdninger i de nordiske lande (T. Kristiansen, I.L. Pedersen, K.M. Pedersen). Foreløbige resultater drejer sig dels om holdningsklimaet over Øresund, dels om danskernes holdninger til indflydelsen fra engelsk (T. Kristiansen).

6. Ph.d.-projekter

Der er arbejdet videre med følgende ph.d.-projekter: Sproglig opmærksomhed og stavefærdighed (H. Juul), Sproglig variation, sproglig akkommodation og sprogholdninger blandt danskere i Norge (R. Brodersen), Sprog, identitet og sprogforandring i storbyens heterogene skole (P. Quist). Grundet barselsorlov har projektet Udtalevariation og -forandring i københavnsk (M. Maegaard) ligget på is.

7. Arkivvirksomhed

Korpusset CorDiale, der består af transskriberede båndoptagelser, er lagt på internettet, søgemaskinen er afprøvet, og korpusset er nu tilgængeligt for offentligheden. Samlingerne er forøget med 2003 ordsedler og et stort antal båndoptagelser. Korpusset af båndaflyste tekster i Wordcruncher er yderligere udvidet.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Asgerd Gudiksen: Har siddet i udvalg vedr. ph.d.-stillinger, og flere andre medarbejdere har været involveret i bedømmelsesprocedure vedr. ph.d.-stillinger (T. Kristiansen, I.L. Pedersen, J. Scheuer).

Udvalg og fonde

Inge Lise Pedersen: Efor for Kvinderegensen.

Tillidshverv

Inge Lise Pedersen: Medlem af bestyrelsen for Institut for Grænseregionsforskning, Henrik Hovmark er medlem af bestyrelsen i LEDA (Leksikografer i Danmark).

Formidling

Der er besvaret forespørgsler og givet vejledning vedr. dialektale og sprogsociale spørgsmål, og medarbejderne har formidlet instituttets forskning ved medvirken i radio- og tv-udsendelser, gennem foredrag og artikler.

Udgivervirksomhed og redaktionelle hverv

Afdelingen udgiver tidsskriftet *Danske Talesprog*, tidligere *Danske Folkemål*, der udkommer en gang om året og publicerer artikler inden for området dialektologi og talesprogsvariation. Det redigeres af T. Kristiansen, F. Køster og J. Scheuer. J. Scheuer er medlem af redaktionen af *NyS*, H. Juul af redaktionen af *Mål & Mæle*.

Kongresser og symposier

Instituttet har arrangeret 9 møder i den sociolingvistiske studiekreds (ved T. Kristiansen).

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde**Gæsteforskere**

Doktorandstuderende Ragnhild Haugen fra Bergen arbejdede ved afdelingen i hele efterårssemestret.

Netværk

Administrativ og faglig deltagelse i internordiske projekter: *Moderne Importord i Norden* (T. Kristiansen, I.L. Pedersen), *Internordisk sprogforståelse i en tid med øget internationalisering* (I.L. Pedersen), *Nordisk dialektsyntaks* (I.L. Pedersen, K.M. Pedersen).

Afdeling for Navneforskning**Ledelse pr. 1.2.2003** (indtil 1.7.)

Instituttet ledes af institutleder, lektor, dr.phil. Bent Jørgensen.

Institutbestyrelse består af institutlederen, lektor dr.phil. Vibeke Dalberg (viceinstitutleder), lektor mag.art. Bente Holmberg, overassistent Annette Warnez.

Adresse

Njalsgade 136, bygning 27. 5
2300 København S
Telefon 35 32 85 61
Fax 35 32 84 68
navneforskning@hum.ku.dk
www.navneforskning.dk

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskningsopgave er at analysere og beskrive dansk navnestof i og uden for Danmark. Afdelingen er landets eneste videnskabelige arkiv for sted- og personnavne og fungerer som nationalt dokumentationscenter for fagområdet. Dets specialbibliotek og samlinger er tilgængelige for offentligheden.

1. Stednavneforskning*Etymologiske undersøgelser*

Til udgivelse i serien *Danmarks Stednavne* er der arbejdet videre med navnestoffet fra Vester Horne Herred, Ribe Amt (Gammeltoft), og behandlingen af navnestoffet fra den udgivne del af Sokkelund Herred, Københavns Amt er påbegyndt (Jørgensen). Danske – herunder også sydslesvigske og skånske – stednavne på -holt indsamles og undersøges med henblik på offentliggørelse som ph.d.-afhandling (Eggert), og undersøgelsen af danske og nordiske (norrøne) navne på -toft er fortsat (Gammeltoft). Holmberg har fortsat sine studier i nordiske sakrale stednavne, og de første undersøgelser til en beskrivelse af gamle danske -inge-afledte stednavne er foretaget (Jørgensen). En bredt anlagt undersøgelse af navne på øer, skær og holme på Shetland og Orkney er i arbejde (Gammeltoft), og der har været arbejdet med forskellige -torp-navne inden for rammerne af det nystartede Torpforum (Gammeltoft, Jørgensen, Lerche Nielsen). Danske hus- og villanavne med abstrakt efterled undersøges med henblik på beskrivelse af mulig mønsterpåvirkning (Dalberg).

Struktur, metode og typologi

Der er arbejdet videre med de definatoriske og afgrænsningsmæssige problemer i forbindelse med begrebet toponymisk analogi (Dalberg), der også har beskæftiget sig med bestemt og ubestemt form i stednavne. Holmbergs undersøgelser af nordisk/dansk stednavneterminologi er fortsat.

2. Personnavneforskning

Undersøgelserne af den nordiske og vestgermanske personnavneterminologi er fortsat (Dalberg), og der er foretaget studier i danske personnavne fra 16. århundrede (Holmberg) og i nutidige personnavne (Lerche Nielsen). Adelens brug af faste slægtsnavne ved tiden omkring Frederik I's navneforordning af 1526 er undersøgt i to samtidige kilder (Vogt).

3. Navneforskning i øvrigt, andre projekter

Den betydningsmæssige sammenhæng mellem stednavne inden for mindre områder er undersøgt (Jørgensen). Der er arbejdet med publicering af kilder af væsentlig betydning for navneforskningen, dels en række skånsk-sjællandske 1500-tals-kilder (Vogt), dels en fynsk 1400-tals-kilde (Lerche Nielsen). En undersøgelse af de danske diplomater i Æbelholtbogen er påbegyndt med henblik på udgivelse (Vogt, Jørgensen i samarbejde med et hold avancerede studenter og kandidater), og navneformer og kildeforhold i 1500-tallets adkomstdokumenter er blevet underkastet fortsat undersøgelse (Vogt, Jørgensen).

I tilknytning til forskningsprojektet "Danske runeindskrifter" er der arbejdet med runernes forskningshistorie, med bearbejdelse af nyere runefund fra såvel Danmark som omliggende lande og med forfalskede runeindskrifter fra 1600- og 1700-tallet. Der er udarbejdet et databasekoncept med tilhørende kravspecifikationer (Lerche Nielsen, Marie Stoklund, Rikke Steenholt Olesen).

Registrering og undersøgelse af de dokumenter, der i 2001 afleveredes fra Ravnholt gods til Den Arnamagnæanske Samling, er fortsat (Vogt). Gammeltoft medvirker i et tværfagligt bebyggelseshistorisk projekt, Hornelund-projektet.

Faglige og administrative hverv**Bedømmelsesudvalg**

Dalberg: Har været medlem af bedømmelsesudvalg for og senere 1. opponert ved doktordisputats ved Universitetet i Bergen.

Tillidshverv

Holmberg: Medlem af Tilsynsrådet for Den Danske Ordbog og for supplement til Ordbog over Det danske Sprog.

Jørgensen er medlem af Dansk Sprognævns Arbejdsudvalg og af tilsynet med Diplomatarium Danicum.

Lerche Nielsen er kommitteret af Justitsministeriet som medlem af regeringens Navnelovsudvalg, og han er desuden formand for Selskab for Nordisk Filologi.

Formidling

Afdelingen er sekretariat for Stednavneudvalget, der har Dalberg som formand og Holmberg og Jørgensen som ordinære medlemmer.

Afdelingens medarbejdere har i årets løb rådgivet offentlige myndigheder, museer, biblioteker, radio, tv, dagblade, tidsskrifter m.v. i sted- og personnavnespørgsmål samt besvaret spørgsmål fra private i ind- og udland.

Afdelingen har i årets løb arrangeret seks seminarer, hvor medarbejdere og gæster har fremlagt forskningsresultater inden for navneforskningen.

Afdelingen har fortsat arbejdet med at inddatere det middelalderlige stednavnemateriale med henblik på at gøre det tilgængeligt via internettet.

Redaktionelle hverv

Dalberg: Medredaktør af Proceedings fra den 21. internationale navneforskerkongres.

Dalberg og Jørgensen: Medredaktører af Namn och bygd, Uppsala.

Gammeltoft og Jørgensen: Færdigredigeret NORNA-rapporter 76, Nordiske torp-navne.

Jørgensen: Medlem af hovedredaktionen for en ny dansk sproghistorie, der udgives af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Lerche Nielsen: Redaktør af Nordisk namnforskning, Uppsala.

Nationalt og Internationalt samarbejde

Dalberg: Udgør sammen med Eva Brylla, Uppsala, styringsgruppen for Det nordiske personnavneterminologiprojekt.

Gammeltoft: Formand for Nordic Place-Name Database Group.

Holmberg og Lerche Nielsen: Varetog indtil nyvalg ved den nordiske kongres i august 2003 hvervet som henholdsvis formand og sekretær i Nordisk Samarbejdskomité for Navneforskning; Lerche Nielsen er derefter ordinært medlem af samarbejdskomiteen.

Jørgensen: Næstformand i Sydsvenska ortnamnsällskapet.

Vogt: Bestyrelsesmedlem i Societas Heraldica Scandinavica.

Konsulent- og rådgivervirksomhed

Kirkeministeriet og Justitsministeriet har modtaget rådgivning vedrørende personnavne (Lerche Nielsen, Vogt, Eggert).

Kulturministeriet og Kort og Matrikelstyrelsen har modtaget rådgivning vedrørende stednavne (Dalberg, Jørgensen).

Instituteder Peter Springborg

Forbrug**Den Arnamagnæanske Samling**

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	9,2	0,0	9,2
DVIP	0,2	0,0	0,2
STIP	1,0	1,0	2,0
TAP	3,6	3,6	7,3
Årsværk i alt	14,1	4,6	18,7
Løn	5.885,0	1.370,0	7.256,0
Frikøb mv.	5,0	17,0	21,0
Øvrige drift	319,0	268,0	587,0
Anskaffelser	223,0	135,0	357,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>6.432,0</i>	<i>1.789,0</i>	<i>8.221,0</i>

Afdeling for Dialektforskning

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	6,5	0,0	6,5
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	2,6	0,1	2,8
TAP	4,0	0,0	4,0
Årsværk i alt	13,2	0,1	13,3
Løn	4.458,0	40,0	4.498,0
Frikøb mv.	7,0	0,0	8,0
Øvrige drift	297,0	20,0	317,0
Anskaffelser	141,0	24,0	165,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>4.905,0</i>	<i>84,0</i>	<i>4.989,0</i>

Afdeling for Navneforskning

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	5,8	0,4	6,2
DVIP	0,2	0,2	0,4
STIP	0,4	0,2	0,6
TAP	3,6	0,0	3,6
Årsværk i alt	10,0	0,8	10,8
Løn	3.888,0	336,0	4.224,0
Frikøb mv.	9,0	102,0	111,0
Øvrige drift	104,0	94,0	198,0
Anskaffelser	103,0	10,0	113,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>4.105,0</i>	<i>541,0</i>	<i>4.646,0</i>

Stab**Den Arnamagnæanske Samling***VIP Internt finansieret*

Chesnutt, Michael; lektor.
 Driscoll, Matthew James; lektor.
 Frederiksen, Britta Olrik; lektor.
 Hansen, Finn; lektor.
 Hauksson, Magnús; lektor.
 Isaksen, Jógvan; lektor.
 Louis-Jensen, Jonna; professor.
 Overgaard, Mariane; lektor.
 Springborg, Peter; lektor.

STIP Internt finansieret

Lassen, Annette; ph.d.-stipendiat.
 Lembek, Kim Packness; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Hansen, Anne Mette; ph.d.-stipendiat.

Afdeling for Dialektforskning*VIP Internt finansieret*

Gudiksen, Asgerd Inge; lektor.
 Kristiansen, Tore; lektor.
 Køster, Finn Pol; lektor.
 Pedersen, Inge Lise; lektor.
 Pedersen, Karen Margrethe; lektor.
 Scheuer, Jann Bredvad; lektor.

STIP Internt finansieret

Hovmark, Henrik; forskningsass.
 Juul, Martin Holger; ph.d.-stipendiat.
 Maegaard, Marie; ph.d.-stipendiat.
 Nielsen, Pia Quist; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Stevens, Randi Benedikte; ph.d.-stipendiat.

Afdeling for Navneforskning*VIP Internt finansieret*

Dalberg, Vibeke Margrethe; lektor.
 Gammeltoft, Peder; lektor.
 Holmberg, Bente Legarth; lektor.
 Jørgensen, Bent Peter; lektor.
 Nielsen, Michael Bjørn Lerche; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Stoklund, Marie Ingerslev; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Eggert, Birgit; forskningsass.
 Magnussen, Kristin Marjun; forskningsass.
 Sandnes, Berit; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Olesen, Rikke Steenholt; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger**Den Arnamagnæanske Samling**

Stavnem, Rolf: Hør Kvasirs Blod! Kenning og metafor i den norsk-islandske skjaldedigtning.

Afdeling for Dialektforskning

Andersen, Margrethe Heidemann: Engelsk i Dansk. Sprog- holdninger i Danmark. Helt vildt sjovt eller wanna-beagtigt og ejendomsæglerkækt?

Fondsbevillinger**Afdeling for Dialektforskning***Undervisningsministeriet*

– Sproglig variation, sproglig akkumulation og sprogholdninger blandt danskere i Norge (Randi B. Brodersen) kr. 30.000.

Afdeling for Navneforskning*Forskningsstyrelsen*

– Danske runeindskrifter (Michael Lerche Nielsen) kr. 3.500.000.

Publikationer**Det Arnamagnæanske Institut**

Chesnutt M.: The Medieval Danish Liturgy of St Knud Lavard. i: *Opuscula XI, Bibliotheca Arnamagnæana Vol. XLII* s. 1-159. Britta Olrik Frederiksen (red.). C.A. Reitzel, København 2003.

Chesnutt M.: Reconstruction from Transcripts. i: Care and conservation of manuscripts 7. Proceedings of the seventh international seminar held at the Royal Library, Copenhagen 18th-19th April 2002, s. 17-26. Gillian Fellows-Jensen og Peter Springborg (red.). Museum Tusulanum Press, København 2003.

Chesnutt M.: Orality in a Norse-Icelandic Perspective. *Oral Tradition* 18/2, s. 197-199. 2003.

Chesnutt M., Olrik, Axel. i: *Reallexikon der Germanischer Altertumskunde* bd. 22, s. 93-96. Heinrich Beck et al. (red.). de Gruyter, Berlin og New York 2003.

Chesnutt M., Louis-Jensen J.: (red.). *Jóns saga Hólabyskups ens helga*, ed. Peter Foote. *Editiones Arnamagnæanæ A 14.*, xxxv, 273*, [1], 191s. C.A. Reitzel, København 2003.

Driscoll M.J.: Fornaldarsögur Norðurlanda: The stories that wouldn't die. i: *Fornaldarsagornas struktur och ideologi, Nordiska texter och undersökningar* 28, s. 257-267. Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet, Uppsala 2003.

Frederiksen B.O.: Under strengen – lidt om det eksterne variantapparat i historisk perspektiv. i: *Varianter och bibliografisk beskrivning. Bidrag till en konferens anordnad av Nordiskt Nätverk för Editionsfilologer 4-6 oktober 2002*, s. 13-78. Pia Forssell og Rainar Knapas (red.). Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2003.

Frederiksen B.O.: (ed.). *Opuscula XI, Bibliotheca Arnamagnæana XLII*. 337s. C.A. Reitzels Forlag, København 2003.

- Hansen F.: Temporalsubjunktionerne áðr (en) og fyrr en i norrønt sprog. *Arkiv för nordisk filologi* 117, s. 35-61. 2002.
- Hansen F.: Anaforisk eller determinativ funktion. Om den syntaktiske analyse af et par komplekse subjunktioner – med hovedvægt på Marius Nygaards misforståelse. *Arkiv för nordisk filologi* 116, s. 111-116. 2001.
- Hauksson M.: Eine 'kleine' Sprache unterrichten. Wechselbeziehungen Österreich – Norden (WÖN) 1, i: Österreich im Norden – Der Norden in Österreich. *Forschung trifft Praxis*, s. 38-44. Matthias Langheiter-Tutschek, Wolfgang Malik, Sven Hakon Rossel. Edition Praesens, Wien 2003.
- Isaksen J.: 6 artikler om færøske forfattere. i: *Den Danske Encyklopædi. Supplementsbind*, s. 6. May Schack (red.). Gyldendal, København 2003.
- Isaksen J.: Fær 'Pílagrímar' norðurlendsku virðislønina? *Sosialurin* 21. februar 2003, s. 1. 2003.
- Isaksen J.: Kunstens differentiering. 2s. *Faroese Art*, 2003.
- Isaksen J.: Et samfund i opløsning: Om Kelly Berthelsen: En sjæls inderste kammer. i: *Nordisk litteratur-Nordic Literature*, s. 66-67. Jógvan Isaksen (red.). Nordbok, København 2003.
- Isaksen J.: Den skal have den onde lykke, den gode kan ikke få. Om Tonni Arnolds biografier. i: *Nordisk litteratur-Nordic Literature* 2003, s. 174-177. Jógvan Isaksen (red.). Nordbok, København 2003.
- Isaksen J.: Hvor blev digtningen af? En delvis bedrøvelig historie om litteratur og marked på Færøerne 2000-2002. 3s. *Norræna Húsið*, Reykjavík 2003.
- Lassen A.: Øjet og blindheden i norrøn litteratur og mytologi. 169 s. *Museum Tusulanum* Forlag, København 2003.
- Lassen A.: Den prosaiske Odin: Fortidssagaerne som mytografi. i: *Fornaldarsagornas struktur och ideologi, Nordiska textar och undersökningar* 28, s. 205-319. Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet, Uppsala 2003.
- Lassen A.: Hinn blindi, hinn eineygði og hinn hvasseygði. *Skírnir Vor* 2003, s. 17-35. 2003.
- Lassen A.: Den høviske helt(inde): Fra oversættelseslitteratur til fortidssagaer. (Pré)publications. *Forskning og undervisning* 191, s. 82-95. 2003.
- Lassen A.: Gud eller djævel? Kristningen af Odin. i: *Scandinavia and Christian Europe in the Middle Ages: Papers of the 12th International Saga Conference Bonn/Germany*, 28th July-2nd August 2003, s. 326-336. Bonn 2003.
- Lassen A., Ney A., Jakobsson Á.: (red.). *Fornaldarsagornas struktur och ideologi: Handlingar från ett symposium i Uppsala 31.8-2.9 2001. Nordiska textar och undersökningar* 28., 258s. Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet, Uppsala 2003.
- Louis-Jensen J.: (red.). *Eyrbyggja saga: The Vellum Tradition*, ed. Forrest S. Scott. *Editiones Arnamagnæanæ* A18, xiv, 156, 339s. C.A. Reitzel, København 2003.
- Louis-Jensen J.: Sværdenkenningen *fetilnjóli. En konjektur til Harmsól str. 64. i: *Opuscula XI, Bibliotheca Arnamagnæana Vol. XLII*, s. 316-318. Britta Olrik Frederiksen (red.). C.A. Reitzel, København 2003.
- Louis-Jensen J.: Adjektivet +blymligr. i: *Opuscula XI, Bibliotheca Arnamagnæana Vol. XLII*, s. 229-232. Britta Olrik Frederiksen (red.). C.A. Reitzel, København 2003.
- Louis-Jensen J.: Adjektivet hundvíss. i: *Opuscula XI, Bibliotheca Arnamagnæana Vol. XLII*, s. 318-320. Britta Olrik Frederiksen (red.). C.A. Reitzel, København 2003.
- Louis-Jensen J., Chesnutt M.: (red.). *Jóns saga Hólaskups ens helga*, ed. Peter Foote. *Editiones Arnamagnæanæ* A 14., xxxv+273*+[1]+191s. C.A. Reitzel, Copenhagen 2003.
- Louis-Jensen J., Hansen F.: (red.). *Veturlídi Óskarsson: Middelnedertyske låneord i islandsk diplomsprog frem til år 1500. Bibliotheca Arnamagnæana XLIII*, 432s. C.A. Reitzel, København 2003.
- Overgaard M.: En bog i Jomfru Marias bibliotek. *Kalendariet AM 249d fol. + 'Psalter VII' i Acc. 7d. i: Opuscula XI, Bibliotheca Arnamagnæana Vol. XLII*, s. 193-228. C.A. Reitzels Forlag, København 2003.
- Springborg P., Fellows-Jensen G.: (red.). *Care and conservation of manuscripts 7. Proceedings of the seventh international seminar held at the Royal Library, Copenhagen 18th-19th April 2002*. 221s. *Museum Tusulanum Press*, København 2003.

Institut for Dansk Dialektforskning

- Brodersen R.: Analyse af leksikalisk og fonologisk akkomodation. Et ph.d-projekt om sprogbrug, sproglig akkomodation og sprogholdninger blandt danskere i Norge. i: *Nordisk dialektologi* s. 263-277. Gunnstein Akselberg, Anne Marit Bødal, Helge Sandøy (red.). Novus Forlag, Oslo 2003.
- Brodersen R.: Perciperet og selvrapporeret forståelse: Hvad beretter danskere i Norge om nordmænds forståelse af dansk og deres egen forståelse af norsk. i: 9. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet 10.-11. oktober 2002 s. 105-116. Peter Widell, Mette Kunøe (red.). Århus 2003.
- Brodersen R.: Purismen i Danmark – en succes? *Skrifter fra Iva Aasen-instituttet* 15, i: *Purt og reint. Om purisme i dei nordiska språka* s. 111-146. Høgskulen i Volda, Volda 2003.
- Brodersen R., Sandøy H., Brunstad H.: (red.). *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske språka. Skrifter fra Ivar Aasen-instituttet* 15, 237s. 2003.
- Ejkskjær I.: Nogle danske dialektale betegnelser for 'græde'. i: *Danske talesprog*, bind 4 s. 75-105. Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning. C.A. Reitzel, Kbh. 2003.
- Gudiksen A.: Orddannelse i Ømålsordbogen. *Skrifter udgivet af Nordisk forening for leksikografi* 7, i: *Nordiske studier i leksikografi* 6. Rapport fra Konference om leksikografi i Norden Tórshavn 21.25. august 2001 s. 109-117. Zakarias Svabo Hansen, Anfinnur Johansen (red.). Nordisk forening for leksikografi, Tórshavn 2003.
- Gudiksen A.: Bogomtale Politikens Slangordbog af Søren Anker-Møller, Peter Stray Jørgensen og Trine Ravn. *SPRINT. Sproginstutternes Tidsskrift. Handelshøjskolen i København* 1, s. 108-111. 2003.
- Gudiksen A.: Ømålsordbogens beskrivelse af den begyndende dialektudtynding. i: *Nordisk dialektologi* s. 331-342. Gunnstein Akselberg, Anne Mariet Bødal, Helge Sandøy (red.). Novus Forlag, Oslo 2003.
- Hovmark H.: Ordbogsartikler fx.: asocial, barsk, buzzword, bære, cookie, demokrati, dog. i: *Den Danske Ordbog*, bind 1 s. 239,297,522, 536-537,589 m.fl. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Gyldendal, Kbh. 2003.
- Jensen A.: "Det møgle guld". i: *Danske talesprog*, bind 4 s. 107-120. Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning. C.A. Reitzel, Kbh. 2003.

- Jensen A.: Ordene mange og meget. Et par eksempler på ordgeografi i nordisk perspektiv. i: Nordisk dialektologi s. 359-373. Gunnstein Akselberg, Anne Marit Bødal, Helge Sandøy (red.). Novus, Oslo 2003.
- Juul H.: Typer af stavfejl og typer af stavfærdighed. i: Danske talesprog, bind 4 s. 59-74. Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning (udg.). C.A. Reitzel, Kbh. 2003.
- Juul H.: Stavfejl og stavfærdigheder hos skoleelever i 4. til 6. klasse. i: 9. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet 10.-11. oktober 2002 s. 200-202. Peter Widell, Mette Kunøe (red.). Århus 2003.
- Kristiansen T.: Language attitudes and language politics in Denmark. *International Journal of the Sociology of Language* 159, s. 57-71. 2003.
- Kristiansen T.: Refleksioner omkring sprogvidenskabens rolle og muligheder i sprognormeringsspørgsmålet – med Danmark som eksempel. i: Krefter og motkrefter i språknormering. Om språknormer i teori og praksis s. 155-164. Helge Omdal, Rune Røsstad (red.). Høyskoleforlaget, Kristiansand 2003.
- Kristiansen T.: Anmeldelse af Jean Aitchinson *Language Change. Progress or Decay?* og David Crystal *Language Death*. *Journal of Language and Social Psychology* 22:1, s. 132-139. 2003.
- Kristiansen T.: The youth and the gatekeepers. *Reproduction and change in language norm and variation*. i: *Discourse Constructions of Youth Identities* s. 279-302. Janis K. Androutsopoulos, Alexandra Georgakopoulou (eds.). John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia 2003.
- Kristiansen T.: Danish. i: *Germanic Standardizations. Past to Present* s. 69-91. Ana Deumert, Wim Vandenbussche (eds.). John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia 2003.
- Kristiansen T.: Sproglig regionalisering i Danmark? i: *Nordisk dialektologi* s. 115-149. Gunnstein Akselberg, Anne Marit Bødal, Helge Sandøy (red.). Novus Forlag, Oslo 2003.
- Kristiansen T., Jørgensen J.N.: Introduction. *The sociolinguistics of Danish*. *International Journal of the Sociology of Language* 159, s. 1-7. 2003.
- Kristiansen T., Jørgensen J.N.: (eds.). *International Journal of the Sociology of Language*, vol. 159: *The Sociolinguistics of Danish*. 172s. Mouton de Gruyter, Berlin/New York 2003.
- Pedersen I.L.: Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900-2000. *International Journal of the Sociology of Language* 159, s. 9-28. 2003.
- Pedersen I.L.: En replik fra den danske sidelinje til Agnete Nesse: *Språkkontakt mellom norsk og tysk i hansatidens Bergen*. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 2, s. 220-222. 2003.
- Pedersen I.L.: Den ny salmebog sprogligt betragtet. *Mål og Mæle* 2, s. 7-13. 2003.
- Pedersen I.L.: Da danskerne lærte bilen at kende. Et cause-ri om hjemlige og fremmede ord i fortid og nutid. i: *Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlag og tilpassing av utalandske ord* s. 9-14. Novus Forlag, Oslo 2003.
- Quist P.: Et flydende sprogsamfund. i: *Danske talesprog, bind 4* s. 37-58. Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning (udg.). C.A. Reitzel, Kbh. 2003.
- Quist P., Møller J.S.: Research on youth and language in Denmark. *International Journal of the Sociology of Language* 159, s. 45-55. 2003.
- Scheuer J.: Habitus as the principle for social practice. A proposal for critical discourse analysis. *Language in Society* 32, s. 143-175. 2003.
- Scheuer J.: et al. (red.). *NyS 31. Nydanske studier*. 144s. Akademisk, Kbh. 2003.
- Institut for Navneforskning**
- Dalberg V.: Navneforskning – del af sprogvidenskabens. *Saga och Sed. Kungl. Gustav Adolfs akademis årsbok* 2002, s. 127-133. 2003.
- Dalberg V.: Anm. af Onomastik: Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung, Trier, 12.-17. april 1993. Band 1. *Chronik, Namenetymologie und Namensgeschichte, Forschungsprojekte*. Band 5. *Onomastik und Lexikographie, Deonomastik*. Band 6. *Namenforschung und Geschichtswissenschaften, Literarische Onomastik, Namenrecht, Ausgewählte Beiträge* (Ann Arbor 1981). Herausgegeben von Dieter Kremer (*Patronymica Romanica* 14, 18, 19). *Studia anthroponymica Scandinavica*. *Tidskrift för nordisk personnamnsforskning* 21, s. 125-129. 2003.
- Dalberg V.: Anm. af Kurt Zilliacus: *Forska i namn*. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr. 640.). *Namn och bygd*. *Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning* 91, s. 191-194. 2003.
- Eggert B.: Torp-navne som skabelon for efternavneforslag. *Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter* 76, s. 265-274. 2003.
- Fellows-Jensen G.: Torp-navne i Norfolk i sammenligning med torp-navne i andre dele af Danelagen. *Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter* 76, s. 47-59. 2003.
- Fellows-Jensen G.: 'Danelaw' and 'Viking Settlement'. i: *Reader's Guide to British History* s. 330-331 og 1329-1330. Ed. David Loades. *Fitzroy Dearborn, New York – London* 2003.
- Fellows-Jensen G.: *English place-names and settlement history – seen with the wisdom of hindsight*. 28 s. *School of Advanced Study University of London, London* 2002.
- Fellows-Jensen G.: *Thingland and Fingland: The Danish tongue in contact with French, English and Gaelic*. i: *Take Danish – For Instance*. *Linguistic studies in honour of Hans Basbøll* s. 75-82. Eds. Henrik Galberg Jacobsen et al. *University Press of Southern Denmark, Odense* 2003.
- Fellows-Jensen G.: "Tom Schmidt: *Norske gårdsnavn på -by og -bø med personnavnforledd*. *Doktordisputats ved Universitetet i Oslo*, 16. december 2000. 1. opponent". *Namn og Nemne* 19, s. 7-19. 2002.
- Fellows-Jensen G.: *The street name evidence*. i: *Leather and Leatherworking in Anglo-Scandinavian and Medieval York, The Archaeology of York. Fascicule 17/16* s. 3225 og 3226-3227. Eds. Quita Mould, Ian Carlisle and Esther Cameron. *York Archaeological Trust, York* 2003.
- Gammeltoft P.: *Stednavne på -torp i Sydvestjylland*. *Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter* 76, s. 61-78. 2003.
- Gammeltoft P.: "I sauh a tour on a toft, tryelyche i-maket", part II. *On place-names on -toft in England*. *Nomina* 26, s. 43-63. 2003.
- Gammeltoft P.: A review of the joint Scottish Place-Name Society (SPNS)/Society for Name Studies in Britain and Ireland (SNSBI)/NORNA-conference. *The Newsletter of the Scottish Place-Name Society: Comann Ainmean-Aite na h-Alba* 15, s. 6-7. 2003.
- Gammeltoft P., Jørgensen B.: (red.). *NORNA-rapporter* 76.

- Nordiske torp-navne. 288s. NORNA-Förlaget, Uppsala 2003.
- Holmberg B.: Sakrale torp-navne i Danmark? Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter 76, s. 109-120. 2003.
- Holmberg B.: Gudarnas platser. Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning 91, s. 35-57. 2003.
- Holmberg B.: Nordisk namnforskning 2002. Litteraturkrönika, Danmark (Indgår i Namn och bygd 91). NORNA-rapporter 77, s. 107-111. 2003.
- Holmberg B.: Anm. af Venneskrift til Gulbrand Alhaug. Red. av Tove Bull mfl. Tromsø 2002. *Studia anthroponymica Scandinavica* 21, s. 140-142. 2003.
- Jørgensen B.: Du danske navn. Navnet er trofast. Modersmålselskabets årbog 2003, s. 25-32. 2003.
- Jørgensen B.: Hattedamerne og Ømmerumpetter. i: Vi cykler på arbejde, s. 10-11. 2003.
- Jørgensen B.: Sprog, tekst, udgave, navn. *Historisk Tidskrift* 103: 1, s. 195-215. 2003.
- Jørgensen B.: Torpens størrelse og status. Hvordan kan en vikingetidig udflyttergård blive til 44 gårde i matriklen 1664? Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter 76, s. 155-166. 2003.
- Nielsen M.L.: "Der klinger i Muld..." – runer fra Guldhornene til Internettet. *Mål og Mæle* 2003: 1, s. 7-17. 2003.
- Nielsen M.L.: Anm. af Navnet er trofast. Modersmål-Selskabets årbog 2003. *Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet* 2003:4, 21. årgang, 4. hefte, s. 11. 2003.
- Nielsen M.L.: Fra Hellerup til Klattrup. En præsentation af begrebet "nyere torp-navne". Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter 76, s. 243-252. 2003.
- Nielsen M.L.: Sognekriteriets betydning for vurderingen af torp-navnenes alder. Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter 76, s. 177-202. 2003.
- Nielsen M.L.: "Patrik Larsson: Yrrunens anvendelse og lydverdi i nordiske runeindskrifter. Doktordisputats ved Universitetet i Uppsala. Opponent". *Arkiv för nordisk filologi* 118, s. 211-232. 2003.
- Nielsen M.L.: Medielus eller nyttigt fæhoved? Indlæg på konferencen *Forskere og Medier*, Københavns Universitet 12.-13. november 2003. 3s. Københavns Universitet 2003.
- Nielsen M.L.: Bornholms bebyggelsesnavne i Østersøperspektiv. Namn och kulturella kontakter i Østersjøområdet. Handlingar från NORNA: S 30:e symposium i Visby 14.-16. september 2001. NORNA-rapporter 78, s. 115-142. 2003.
- Nielsen M.L.: Nordisk namnforskning 2002. Litteraturkrönika. (Indgår i Namn och bygd 91). NORNA-rapporter 77, s. 107-137. 2003.
- Nielsen M.L.: Från prästgården till drottning Disas Samna. Två problematiska runstenar från Gamla Uppsala. Fornvännen. *Journal of Swedish Antiquarian Research* 98, s. 195-205. 2003.
- Nielsen M.L.: Hvad skal barnet hedde? 15. udgave. 176 s. Politikens Forlag, København 2003.
- Nielsen M.L.: Runefund fra Hedeby og Slesvig (Beretning fra det enogtyvende tværfaglige vikingesymposium, Kiels Universitet 2. maj 2002). *Enogtyvende tværfaglige vikingesymposium* 21, s. 53-71. 2003.
- Nielsen M.L.: Runenmüntzen, §2 Scandinavia. i: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*. (Zweite, völlig neu bearbeitete und stark erweiterte Auflage). *Fünfundzwanzigster Band. Rindenboot – Rzucewo-Kultur* s. 552-556. Herausg. von Heinrich Beck, Dieter Geuenich und Heiko Steuer. 2003.
- Nielsen M.L.: Kært barn har mange navne. (Aviskronik): *Dagbladet Politiken*, 2. sektion 31.12.2003. 1s. København 2003.
- Olesen R.S.: Unge torp-navne i Danmark. Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter 76, s. 253-263. 2003.
- Vogt S.M.R.: Rettelser og tilføjelser til Danmarks Adels Aarbog 1985-87 (XCI) vedrørende slægten Kortsen. *Danmarks Adels Aarbog* 2000-02, 96. Årgang, s. 1. 2003.
- Vogt S.M.R.: Har Adkomstregistreringen flyttet torper? Nytilkomne 1500-tals-former som ældste belæg. Nordiske torp-navne, NORNA-rapporter 76, s. 231-241. 2003.
- Vogt S.M.R.: A progress report on the conservation and registration of the seals of the Ravnholt Archive in the Arnamagnæan Collection. i: *Care and conservation of manuscripts* 7 s. 7-16 + 198. København 2003.
- Vogt S.M.R.: Fra Torup til Axelvold – et register på breve udtaget i Viborg af salig Axel Vifferts brevkiste Anno 1614. *Sydsvenska Ortnamnsällskapets Årsskrift* 2003, s. 5-17. 2003.

Engelsk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder Steen Schousboe; viceinstitutleder er Charles Lock.

Institutbestyrelsen består af institutlederen, Hanne Lauridsen og Dorte Albrechtsen og som TAP-repræsentant Anemarie Jensen. Vera Bach har været studenterservant.

Adresse

Njalsgade 130, bygn. 24.4
2300 København S
Telefon 35 32 86 01
Fax 35 32 86 15
engelsk@hum.ku.dk
www.engelsk.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Instituttet flyttede til det nye KUA i juli 2003.

Det blev i 2003 besluttet at sammenlægge Engelsk Institut med Romansk Institut og Institut for Tysk og Nederlansk pr. 1.5.2004.

Personaleforhold

Den 1. januar blev Marlene Edelstein, Catherine Meinertz og Siff Pors ansat som undervisningsadjunkter. Carl Pedersen og Stuart Ward blev ansat som lektorer den 1. august. Fra samme dato blev Martyn Bone ansat som adjunkt. Den 1. maj gik Gorm Schou-Rode på nedsat tid. Russell Duncan blev ved årets slutning udnævnt til professor.

Forskningsvirksomhed

Instituttet beskæftiger sig i sin forskning med engelsk sprog (sprogets historie, moderne engelsk, primært britisk og amerikansk, samt sprogteoretiske emner med engelsk som basis), med engelsksproget litteratur samt emner inden for den almene litteraturvidenskab og med de engelsktalende landes historie, kultur og de samfundsforhold, der eksisterer eller har eksisteret i de engelske sprogområder. En skarp opdeling i de tre hovedområder lader sig dog ikke praktisere og forskningsvirksomheden overskrider jævnligt den snævre sproggrænse, således i beskæftigelsen med den engelsktalende verdens forhold til den øvrige verden, i særdeleshed Danmark. Et godt eksempel er bogen "Britain and Denmark", redigeret af Jørgen Sevaldsen, med bidrag fra en lang række historikere, litterater og lingvister.

1. Sprogvidenskab

1.1. Sproghistorie: Publiceret en artikel om engelsk som globalt sprog (Arne Zettersten).

1.2. Funktionel lingvistik: Publiceret flere artikler inden for dette felt (Peter Harder).

1.3. Kontrastiv lingvistik: Publiceret en artikel om et kontrastivt perspektiv på lexis (Birgit Henriksen).

1.4. Psykolingvistik og kognitionsforskning: Publiceret en artikel om mentale rum (Peter Harder).

1.5. Fonetik og fonologi: Publiceret en artikel om vokaliske trækhierarkier (Jørgen Staun).

1.6. Sociolingvistik. Konferencebidrag om domænetab og sprogpolitik (Steen Schousboe).

1.7. Fremmedsprogspædagogik: Forskningsprojektet "Processer i skrivning og ordforrådstilegnelse" (Dorte Albrechtsen og Birgit Henriksen i samarbejde med Kirsten Haastrup, Handelshøjskolen i København fortsætter. Dette treårige projekt er finansieret af SHF. Publiceret en artikel om ordforrådstilegnelse (Birgit Henriksen).

1.8. Leksikografi: En artikel om kollokationer er publiceret af Arne Zettersten.

2. Litteratur og kultur

2.1. Generelt

2.1.1. Litteraturteori: Publiceret en artikel om dialog (Charles Lock), en artikel om troper (Sheila Sander) og et konferencebidrag om troper (Paul Levine). Desuden en artikel om Michael West (Charles Lock).

2.1.2. Drama: Konferencebidrag om Hamlet (Niels Bugge Hansen) og en bog om tre dramaer af Doctorow (Paul Levine).

2.1.3. Genre: Publiceret artikler om pastorale (Charles Lock), litterær oversættelse (Martin Leer) og eventyr (Viggo Hjørnager Pedersen).

2.2. Dansk-engelsk

2.2.1. Alle bidraget til bogen "Britain and Denmark" (Niels Bugge Hansen, Jørgen Erik Nielsen og Viggo Hjørnager Pedersen).

2.2.2. Publiceret artikler om Brandes' Shakespearestudier (Niels Bugge Hansen).

2.2.3. Givet bidrag om engelsk litteratur i Danmark i det 19. århundrede (Jørgen Erik Nielsen).

2.2.4. Publiceret en artikel om H.C. Andersens betydning for engelsk eventyrlitteratur (Viggo Hjørnager Pedersen).

2.2.5. Publiceret en artikel om den danske oversættelse af Les Murray (Martin Leer).

2.3. Britisk litteratur og kultur

2.3.1. Publiceret artikler om køn og konflikter i nyere litteratur (Marlene Edelstein), om Jeanette Winterson (Dorrit Einersen) og om Lawrence Durrell (Inge Birgitte Siegumfeldt).

2.3.2. Publiceret artikler om Blake (Robert W. Rix og Lene Østermark-Johansen), om romantikken (Karsten Engelberg og Peter Simonsen), om viktoriansk litteratur (Lene Østermark-Johansen) og om Macpherson og Burns (Pernille Strande-Sørensen). Redigeret en bog om den engelske romantik (Lene Østermark-Johansen).

2.4. Amerikansk litteratur og kultur

2.4.1. Publiceret artikler og anmeldelser af litteratur om de amerikanske sydstaten (Martyn Bone) og om race (Justin Edwards).

2.4.2. Publiceret artikler om Tom Wolfe og Toni Cade Bambara m.fl. (Martyn Bone) og om Charles Brockden Brown (Justin Edwards).

2.4.3. Publiceret en udgave af tre manuskripter af Doctorow (Paul Levine).

2.5. Postkoloniale studier

2.5.1. Australien: Martin Leer har publiceret en artikel om Les Murray og Eva Rask Knudsen en artikel om Mudrooroo.

2.5.2. Irak: Martin Leer har skrevet om moderne irakisk poesi.

2.5.3. Vestindien: Charles Lock har publiceret en artikel om Derek Walcott.

3. Historie og samfundsforhold

3.1. Generelt: Publiceret en artikel om global imperialism (Stuart Ward).

3.2. Amerikansk historie og samfundsforhold: Forfattet en lærebog om det moderne amerikanske samfund (Russell Duncan og Joseph Goddard). Publiceret en artikel om amerikansk demokrati (Carl Pedersen) og om det amerikanske syn på Caribien (Carl Pedersen).

3.3. Britisk historie og samfundsforhold: Skrevet en artikel om Australien og New Zealand som britisk historie (Stuart Ward).

3.3.1. Publiceret en monografi om engelsk i den danske skole (Jens Rahbek Rasmussen).

3.3.2. Publiceret en artikel om engelske diplomaters syn på Danmark (Jørgen Sevaldsen).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Russell Duncan og Jens Rahbek Rasmussen: Var formænd for bedømmelsesudvalgene vedr. lektoraterne i amerikansk historie og postkolonial historie.

Charles Lock: Var medlem af bedømmelsesudvalget vedr. en ph.d.-afhandling ved Lunds universitet og Inge Birgitte Siegumfeldt medlem af bedømmelsesudvalget vedr. en ph.d.-afhandling ved SDU.

Den 7. februar forsvarede Peter Simonsen sin ph.d.-afhandling. Viggo Hjørnager Pedersen ledede det mundtlige forsvar, og Lene Østermark-Johansen var formand for bedømmelseskomiteen.

Udvalg og fonde

Niels Bugge Hansen, Jørgen Sevaldsen og Arne Zettersten: I bestyrelsen for Oliver Bishop Harrimans legat til fremme af studiet af engelsk sprog og litteratur.

Henning Ørum: Formand for bestyrelsen af Lektor Marius Danielsens Fond, i hvilken Viggo Hjørnager Pedersen også har sæde, for bestyrelsen af Kommunelærer Th. E. Giese og Hustrus Mindelegat, af hvilken institutlederen er født medlem, og for bestyrelsen af Otto Jespersens Mindefond.

Viggo Hjørnager Pedersen: Repræsenterer Københavns Universitet i Grønjordsskollegiets bestyrelse.

Arne Zettersten: Repræsentant for Skandinavien i ledelsen af The European Society for the Study of English (ESSE) og for Danmark i The Nordic Association for English Studies (NAES) og er formand for The English-Speaking Union of Denmark.

Tillidshverv

Dorte Albrechtsen: Suppleant til Det Humanistiske Fakultetsråd.

Birgit Henriksen: Medlem af fakultetets samarbejdsudvalg.

Jørgen Sevaldsen: Tillidsmand for instituttets videnskabelige personale og Birgit Henriksen hans suppleant; begge har sæde i instituttets samarbejdsudvalg.

Formidling

Instituttet har en stor formidlingsvirksomhed ud over kandidatundervisningen; således besvares der i årets løb mange forespørgsler, især af biblioteket. Dorte Albrechtsen, Russell Duncan, Marlene Edelstein, Justin Edwards, Joseph Goddard, Peter Harder, Niels Bugge Hansen, Birgit Henriksen, Jon Kyst, Paul Levine, Charles Lock, Viggo Hjørnager Pedersen, Jens Rahbek Rasmussen, Robert W. Rix, Steen Schousboe, Jørgen Sevaldsen, Inge Birgitte Siegumfeldt, Peter Simonsen og Stuart Ward har alle holdt foredrag ved konferencer eller symposier.

Udgivervirksomhed

Instituttet udgiver tidsskriftet "Angles on the English Speaking World" (red. Dorte Albrechtsen, Russell Duncan og Lene Østermark-Johansen). Enkeltbidrag til årets bind, "Romantic generations: Text, Authority and Posterity in British Romanticism" er omtalt ovenfor. Viggo Hjørnager Pedersen er redaktør af monografiserien POET. Udgivervirksomhedens sekretær er Karla Lyngbye.

Redaktionelle hverv

Dorte Albrechtsen, Russell Duncan og Lene Østermark-Johansen: Redaktører af "Angles", og Charles Lock er ansvarlig for anmeldelser deri.

Russell Duncan: Medlem af redaktionen af to bogserier, "The North's Civil War" og "Reconstruction".

Henrik Gottlieb: Medredaktør af "(Multi) Media Translation: Concepts, Practices and Research" og – sammen med Arne Zettersten – af serien "Symposium on Lexicography XI".

Peter Harder: Medredaktør af "Acta Linguistica Hafniensia" og medlem af redaktionen for "Journal of Pragmatics", "Studies in Language" og "Jezikoslovlje".

Ida Klitgaard: Medredaktør af "Anglo Files".

Jon Kyst: Medredaktør af "Ulbandus Review". Charles Lock er medredaktør af "Powys Journal", bd. XIII.

Carl Pedersen: Medredaktør af "American Studies in Scandinavia" og i FORECAAST.

Jørgen Sevaldsen: Medredaktør af "Nordic Journal of English Studies". Stuart Ward er medredaktør af "Twentieth Century British History" og "History Compass".

Arne Zettersten: Medredaktør af "Nordic Journal of English Studies".

Kongresser og symposier

Instituttet har ikke afholdt konferencer i 2003.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Adskillige af instituttets forskere har under deres arbejde kontakt eller samarbejde med andre inden- og udenlandske institutter og institutioner. Flere har deltaget i kongresser eller holdt gæsteforelæsninger (se også under Formidling).

Instituttet fortsatte i 2003 sine studenterudvekslinger under Erasmus/Socrates. Line Blondin varetager arbejdet som international sekretær. Akademisk rådgiver er Justin Edwards.

Gæsteforskere

En række udenlandske forskere har i årets løb holdt gæsteforelæsninger og/eller ledet seminarer:

6. februar: Andrew Bennett (Bristol) og Peter Manning (SUNY).

18. februar: Nigel Wood (de Montfort University).
 20. februar: Stephen Prickett (North Carolina).
 4. marts: A.C. Spearing (Virginia).
 11. marts: Arthur Kincaid (Tallinn).
 22. september: Rajeev Patke (Singapore).
 26. september: Alan Trachtenberg (Yale).
 3. oktober: Graeme Davison (Monash).
 8. oktober: David Goldfield (North Carolina).
 10. november: John Kinsella (Cambridge).

Netværk

Peter Harder: Leder af et netværk for funktionel lingvistik under Statens Humanistiske Forskningsråd.

Center for Oversættelsesvidenskab og Leksikografi

Center for Oversættelsesvidenskab og Leksikografi hører administrativt under Engelsk Institut og har derfor ingen selvstændig bemanding.

Center for Oversættelsesvidenskab og Leksikografi er et forskningsfællesskab for en række fastansatte videnskabelige medarbejdere ved Engelsk Institut: Cay Dollerup, Henrik Gottlieb og Viggo Hjørnager Pedersen. Centret har samarbejdet med andre forskere ved Engelsk Institut, nemlig Jørgen Erik Nielsen, Svetlana Klimenko og Arne Zet-tersten. Desuden arbejder centrets medarbejdere fortsat med Jens Erik Mogensen fra Institut for Tysk og Neder-landsk ved Københavns Universitet.

En række udenlandske professorer, gæsteforskere, yngre universitetslærere, ph.d.-studerende og MA- såvel som BA-studerende har været tilknyttet centret i 2003. De flestes ophold har været dækket af udenrigsministeriets 'Demokratifond': Oana-Elena Andone (Iasi, Rumænien), Katty Bounina (Volgograd, Rusland), Sorina Chiper (Iasi, Rumænien), David Galantai (Budapest, Ungarn), Vladimir Khairouline (Ufa, Rusland), Dina Nikoulicheva (Moskva, Rusland) jako Olivier (Potchefstroom, Sydafrika), Tatyana Seropogina (Volgograd, Rusland). Nordisk Ministerråd: Katrin Kangur og Maria-Helena Kirber (begge Universitetet i Tartu, Estland). Socrates-programmer og private rumænske fonde: Daniela Dascalite (Iasi, Rumænien). Den kinesiske Stats stipendier: Feng Shaozhong (Qiquihar Education College) samt Det danske Undervisningsministerium ved Cirijs-afdelingen: Rongjie Shen og Yan Xu (Beijing Cultural and Linguistic University, Beijing, Kina).

Forskningsvirksomhed

Centrets medarbejdere har individuelle projekter men samarbejder også med andre forskere og institutioner. Nedenstående er et supplement til oplysningerne i Engelsk Instituts beretning:

Cay Dollerup har arbejdet med og udgivet artikler om sprogarbejdet i Sydafrika, om oversættelsen og tolkningen ved Europakommissionen og om de ganske specielle teoretiske problemstillinger som EU-sprogarbejdet rejser, samt om forholdet mellem original, oversættelsesforlæg og

oversættelse, et forhold der påkalder sig øget international interesse. Desuden har han i samarbejde med en slovensk kollega færdiggjort en studie af oversættelser i samtryk, hvilket har særlig interesse for små sprog og konkret diskuterer realisationer på hollandsk, slovensk og dansk. Hertil kommer nogle anmeldelser i faglige tidsskrifter.

Henrik Gottlieb har udvidet sin internationale annoterede bibliografi om tekstning på film, tv, video og dvd. Han har videreført en undersøgelse af anglicismer i oversatte tekster, herunder både romaner og tekstede, hhv. eftersynkroniserede spillefilm. Sammen med Yves Gambier (Turku Universitet, Finland) har han udgivet værket (Multi)Media Translation, der repræsenterer et udvalg af de bedste indlæg ved de internationale multimediekonferencer i Berlin i 1997 og 1998. Desuden har han færdiggjort redaktionen af Leksikografisymposiet i København i 2000.

Svetlana Klimenko har igangsat undersøgelser inden for et projekt, der finansieres af Statens Humanistiske Forskningsråd: "All the World is not a Stage: towards a theory of dramatic translation with special reference to Danish versions of modern English and Russian drama." Hun har i årets løb, ved undersøgelse af Dansk Teaterårbog udarbejdet og analyseret et register over oversat drama og udarbejdet en bibliografi.

Viggo Hjørnager Pedersen har fortsat samarbejdet med H.C. Andersen Centret, Odense Universitet, og han viderefører sine studier af H.C. Andersen-oversættelser, som skal munde ud i en doktordisputats i 2003/2004.

Undervisningsvirksomhed

Centrets medarbejdere har derudover opstillet rammerne for et etårigt tilvalg i oversættelsesteori og -praksis (og hvor de enkelte komponenter også kan tages som overbygning-moduler på engelsk). Dette program er tiltrådt af fakultetet. Centrets modulopbyggede 1-årige suppleringsuddannelse er fortsat, fortrinsvis i Åbent Universitets regi. Dette tilbud er blevet suppleret med det engelsksprogede kursus 'A Survey of Translation Studies' og 'Cultural and Literary Translation' inden for overbygningen på engelsk. De besøgende forskere og gæstestuderende samt danske studerende, også fra andre danske universiteter, har deltaget i undervisning udbudt af centrets lærere.

Andre aktiviteter

Centrets medarbejdere har løbende besvaret henvendelser om leksikografiske og oversættelsesmæssige problemer samt spørgsmål om oversætter- og tekstningsuddannelsen under Engelsk Institut. Men Center for Oversættelsesvidenskab og Leksikografi driver også et bureau, der tilbyder oversættelse og sproglig revision med særligt henblik på tekster, der kræver kulturel kompetence. Annette Lindgaard og Kirsten Nauja Andersen leder dette oversættelsesbureau, som under navnet Oversættelsescentret har tilknyttet over tyve universitetsuddannede freelance-oversættere. Bureauet blev som indtægtsdækket virksomhed igangsat via universitetets Investeringspulje, og det finansierer nogle af centrets forskningsaktiviteter (især publikationsserierne og foredrag).

Oversættelsescentret har i det forløbne år udført oversættelser for bl.a. Tøjhusmuseet, Det mellemkirkelige Råd, Roskilde Domkirke-museum, Post Danmark Frimærker, Louis Poulsen, Hjerteforeningen, Øksnehallen samt Københavns Universitet. Desuden er Oversættelsescentret i gang med at opbygge en database over dansk/engelsk ud-

dannelsesterminologi, og har endvidere i samarbejde med Danske skønlitterære Forfattere ansøgt om EU-midler til at oprette en webbaseret litteraturantologi sammen med fire andre lande.

Formidling

Redaktionelle hverv

Tidsskriftet 'Perspectives: Studies in Translatology' har Cay Dollerup som hovedredaktør og Henrik Gottlieb og Viggo Hjørnager Pedersen som medredaktører. Ved årets begyndelse er Marilyn Gaddis Rose, leder af Center for Research in Translation Studies (Binghamton University, USA), indtrådt i redaktionen. Det udgives af Multilingual Matters (Storbritannien).

Cay Dollerup: Medredaktør af Language International (Amsterdam), Interpreting (Amsterdam), Across Languages and Cultures (Budapest) og Translation Quarterly (Hong Kong).

Viggo Hjørnager Pedersen: Hovedredaktør af 'DAO'-serien ('Danske Afhandlinger om Oversættelse').

Natinalt og internationalt forskningssamarbejde

Centret har i årets løb samarbejdet med forskere og institutioner, her i landet bl.a. Nordisk Institut, Østeuropainstitutet og Institut for Teatervidenskab samt med H.C. Andersen-Centret i Odense og Handelshøjskolerne i København og Århus. I udlandet er der samarbejdet med universiteterne i Turku (Finland), Ljubljana (Slovenien), og der er begyndt et forskningssamarbejde med universiteterne i Pavia og Trieste (Italien).

Instituttleder Steen Schousboe

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	25,6	2,6	28,2
DVIP	0,0	0,2	0,2
STIP	3,5	0,9	4,4
TAP	8,9	2,4	11,4
Årsværk i alt	38,0	6,1	44,1
Løn	15.439,0	2.115,0	17.553,0
Frikøb mv.	6,0	473,0	479,0
Øvrige drift	806,0	1.875,0	2.680,0
Anskaffelser	398,0	15,0	413,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>16.648,0</i>	<i>4.478,0</i>	<i>21.126,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Albrechtsen, Dorte Kirsten; lektor.
Bone, Martyn Richard; adjunkt.
Dollerup, Erik Cay Krebs; lektor.
Duncan, James Russell; gæstektor.
Edelstein, Marlene Ruth; underv.adj.
Edwards, Justin David; lektor.
Einersen, Dorrit; lektor.
Gottlieb, Henrik; lektor.

Hansen, Niels C. Bugge; lektor.
Harder, Anders Peter; professor.
Henriksen, Birgit Irene; lektor.
Knudsen, Eva Rask; lektor.
Lauridsen, Hanne; lektor.
Leer, Martin Hugo; lektor.
Levine, Paul Robert; professor.
Lock, Charles John Somers; professor.
Pedersen, Carl Georg; lektor.
Pedersen, Viggo Hjørnager; lektor.
Pors, Nønne Siff Zofia; amanuensis.
Rasmussen, Jens Rahbek; lektor.
Schou-Rode, Gorm; lektor.
Schousboe, Steen; lektor.
Sevaldsen, Jørgen; lektor.
Siegumfeldt, Inge Birgitte; lektor.
Ward, Stuart James; lektor.
Zettersen, Sven Arne Paul; professor.
Ørum, Henning; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Borch, Merete Falck; amanuensis.
Klimenko, Svetlana; adjunkt.
Klitgård, Ida Birthe; adjunkt.
Meinertz-Nielsen, Catherine Ross; amanuensis.
Staun, Jørgen; lektor.
Østermark-Johansen, Lene.

STIP Internt finansieret

Andersen, Hanne Pernille; ph.d.-stipendiat.
Brøgger, Inger Krarup; ph.d.-stipendiat.
Goddard, Joseph Arthur; ph.d.-stipendiat.
Klemp, Ann-Spohie; ph.d.-stipendiat.
Sander, Sheila Rebecca; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Boye, Kasper; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Johansen, Inger Vinther: The Northern Ireland Civil Rights Movement 1968-70. Focusing on the Escalation of Violence and Increasing Ethnic/National Antagonism.
Schött-Kristensen, Lene: The Leydn Jar: A Study of Henry Roth.
Simonsen, Peter: Word-Preserving Arts. Material Inscription, Ekphrasis, and Spatial Form in the Later Work of William Wordsworth.

Fondsbevillinger

Forskningsstyrelsen

– Epistemicitet – den sproglige kodning af epistemisk betydning universelt og i dansk (Kasper Boye) kr. 1.260.000.

Statens Humanistiske Forskningsråd

– "Vandrende Klipper" En oversættelseskritisk analyse af Mogens Boisens oversættelse af James Joyces Ulysses (Ida Klitgård) kr. 1.053.500.

Th.E. Gieses Mindelegat

– Udbetaling af løn til en lektor/professor (instituttlederen) kr. 8.100.

Publikationer

- Albrechtsen D.: One writer two languages: A case study of a 15-year-old student's writing process in Danish and English. *International Journal of Applied Linguistics* vol. 7, no. 2, s. 223-250. 1997.
- Albrechtsen D.: A discourse analysis of narrative essays in English by Danish Students. *Odense Working Papers in Language and Communication* 14, s. 1-40. 1997.
- Albrechtsen D., Evensen L.S., Lindeberg A.C., Linnarud M.: *Analysing Developing Discourse: The NORD-WRITE Project. i: Foreign/Second Language Pedagogy Research* s. 79-91. Robert Phillipson, Eric Kellerman, Larry Selinker, Mike Sharwood Smith og Swain (red.). Multilingual Matters LTD, Clevedon Philadelphia 1991.
- Bone M.R.: Capitalist Abstraction and the Body Politics of Place in Toni Cade Bambara's *Those Bones Are Not My Child*. *Journal of American Studies* vol. 37, no. 2, s. 229-246. 2003.
- Bone M.R.: Placing the Postsouthern, "International City": Atlanta in Tom Wolfe's "A Man in Full". i: *South to a New Place: Region, Literature, Culture* s. 208-234. Sharon Monteith and Suzanne Jones (red.). Louisiana State University Press, Baton Rouge 2002.
- Bone M.R.: Review-essay of Erik Bledsoe, ed., "Perspectives on Harry Crews", Jack Bales, ed., "Conversations with Willie Morris" and Panthea Reid, ed., "Conversations with Ellen Douglas". *Mississippi Quarterly* 56:1, s. 151-168. 2003.
- Bone M.R.: Were Farms Necessary?: The Agrarian Question (Review-essay). *Mississippi Quarterly* vol.56, no.3, s. 421-438. 2003.
- Bone M.R.: Review of Elinor Ann Walker, "Richard Ford". *Mississippi Quarterly* Vol.56, no.4, s. 667-670. 2003.
- Dollerup C.: 'Relay' and 'support' translations. i: *Translation in context. Selected contributions from the EST Congress, Granada 1998* s. 17-26. Andrew Chesterman, Natividad Gallardo San Salvador og Yves Gambier (red.). John Benjamins, Amsterdam & Philadelphia 2000.
- Dollerup C.: Copyright in the Community. i: *Translation Horizons: Beyond the Boundaries of Translation Spectrum* s. 315-320. Marilyn Gaddis Rose (red.). Center for Research in Translation, Binghamton 1996.
- Dollerup C.: Central Issues in Translation Studies. i: *An Introduction to Translation Studies* s. 7-37. Cay Dollerup (red.). Engelsk Institut, København 2003.
- Dollerup C.: Translation for reading aloud. *Meta – Journal des traducteurs. Traduction pour les enfants* 48 no.1-2, s. 81-104. 2003.
- Dollerup C.: Translation and Power at the European Union. *Current Writing: Text and Reception in Southern Africa* 14 #2, s. 192-212. 2003.
- Dollerup C.: Oversættelsens Forandring. *Anglo Files* nr. 130, s. 11-25. 2003.
- Dollerup C.: Review of Peter France (ed.). *The Oxford Guide to Literature in English Translation. Perspectives: Studies in Translatology* vol. 11, nr.3, s. 220-223. 2003.
- Dollerup C.: Teaching Translation: Ideology, Development and Constraints. i: *Proceedings of the Eighth Conference on Teaching Translation and Interpreting in Taiwan* s. 1-12. Chung-tien Chou. Taipei Normal University, Taipei 2003.
- Dollerup C., Nielsen I.P.: *Dansk Grundbog. Basic Dictionary of Danish*. 168 s. Høst & Søn, København 1994.
- Duncan R., Goddard J.: *Contemporary America*. 304 sider. London: Palgrave/Macmillan, London 2003.
- Edwards J.D.: Review of Roman Holidays. *American Writers and Artists in 19th-Century Italy. American Studies International* 41.2 (february), s. 237-239. 2003.
- Edwards J.D.: "It is the race instinct!": Evolution, Eugenics and Racial Ambiguity in William Dean Howells's Fiction. i: *Evolution and Eugenics in American Literature and Culture, 1880-1940* s. 59-73. Bucknell University Press, 2003.
- Edwards J.D.: Engendering a New Republic: Charles Brockden Brown's Alcuin and the Legal Fictions of Gender. *Nordic Journal of English Studies* 2.2, s. 279-302. 2003.
- Einersen D.: Jeanette Winterson's *Oranges Are Not the Only Fruit: The quest for the self*. i: *Proceedings from the 8th Nordic Conference on English Studies* s. 245-258. Karin Aijmer and Britta Olinder (red.). Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg 2003.
- Gottlieb H.: Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions (Review article). *Perspectives. Studies in Translatology* vol. 11, no.2, s. 151-154. 2003.
- Gottlieb H.: Parameters of Translation. *Perspectives. Studies in Translatology* vol. 11, no.3, s. 167-187. 2003.
- Gottlieb H.: Tekstning – oversættelse for åben skærm. *Anglo Files. Medlemsblad for Engelsklærerforeningen for Gymnasiet & HF* nr. 130, s. 44-53. 2003.
- Gottlieb H., Mogensen J.E., Zettersten S.A.P.: (eds.). *Symposium on Lexicography XI. Lexicographica. Series Maior, 585s*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen, Tyskland 2003.
- Hansen N.B.: Observations on Georg Brandes' Contribution to the Study of Shakespeare. i: *Shakespeare and Scandinavia, A Collection of Nordic Studies* s. 148-167. Gunnar Sorelius (red.). University of Delaware Press, Newark, Delaware 2002.
- Hansen N.B.: The Prince, the Poet and the Critic: On Georg Brandes' Contribution to the Study of Shakespeare. i: *Britain and Denmark. Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th Centuries* s. 391-406. Jørgen Sevaldsen (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Hansen N.B.: In Search of a Mastermind: Georg Brandes' William Shakespeare. i: *The Globalization of Shakespeare in the Nineteenth Century* s. 161-174. K. Kujawinsky Courtney og John M. Mercer. The Edwin Mellen Press, Lewiston, NY, USA 2003.
- Harder P.: The status of linguistic facts: Rethinking the relation between cognition, social institution and utterance from a functional point of view. *Mind & Language* vol. 18, no. 1, s. 52-76. 2003.
- Harder P.: Mental Spaces: Exactly when do we need them? *Cognitive Linguistics* 14-1, s. 91-96. 2003.
- Harder P.: Cognition under pressure: integration, disintegration, polarization and meltdown. A contribution to social cognitive science. *Odense Working Papers in Language and Communication* 23, i: *The Way We Think III* s. 79-117. Anders Hougaard og Steffen Nordahl Lund (red.). Odense 2002.
- Harder P.: Produktivitet, kognition og strukturel lingvistik. i: *Take Danish – for instance* s. 137-147. Henrik Galberg Jacobsen, Dorthe Bleses, Thomas O. Madsen & Pia Thomsen. University Press of Southern Denmark, Odense 2003.

- Harder P., Øhrgaard P., Damkjær L., Hasner B., Johansen G.T., Knudsen A.: Fremtidens sprogfag – vinduer mod en større verden. Fremmedsprog i Danmark – hvorfor og hvordan? Uddannelsesstyrelsens temahæfte 5, s. 80. 2003.
- Henriksen B.: Indlæring af ord og faste udtryk – en kompleks, gradvis og kontinuerlig process. i: Portfolio Speak Out. Teacher's guide s. 18-20. Nihlen, C; Gardenkrans, L; Bramming, B. og Rasmussen, M. L&R Uddannelse, København 2003.
- Henriksen B., Haastrup K.: Med sprogbrugeren i centrum: et kontrastivt perspektiv på leksis. Publication of the Department of Languages and Intercultural Studies vol.39 2003, i: Language Travels. A Festschrift for Torben Vestergaard s. 171-183. Ålborg Universitet 2003.
- Klitgård I.: "Hannah Webley, henrettet for mordet på sit uægte barn", oversættelse af uddrag fra Knapp and Baldwin, The Newgate Calendar. Den Blå Port: Tidsskrift for Litteratur 59/60, s. 23-24. 2003.
- Klitgård I.: Lattergas, oversættelse af Virginia Woolfs essay "Gas" fra 1929. Den Blå Port, Tidsskrift for Litteratur 61, s. 37-39. 2003.
- Knudsen E.R.: Mudrooroo's Encounters with the Missionaries. Cross/Cultures 64, i: Mongrel Signatures – Reflections on the Work of Mudrooroo s. 167-184. Annalise Oboe (red.). Rodopi, Amsterdam – New York 2003.
- Langwadt A.: Healing History. Narrating History, Trauma and the South African Truth and Reconciliation Commission. i: Collective Memory and Present Day Politics in South Africa and the Nordic Countries s. 1. Hans Erik Stolten (red.). Nordisk Afrika Institut, Uppsala 2003.
- Langwadt A.: Tony Harrison and the Holocaust. European Journal of English Studies 1, s. 1. 2003.
- Langwadt A.: The Midfielder's Moment. Coloured Literature and Culture in Contemporary South Africa. African Studies Quarterly 5:2, s. 1. 2001.
- Leer M.H.: This is the Chapter of Devastation: Iraqi Poetry Now. Planet: The Welsh Internationalist 161, s. 98-99. 2003.
- Leer M.H.: Language Dreaming: On Translating Les Murray into Danish. Southerly, Sydney, Australia bd. 63, no. 1, s. 181-194. 2003.
- Levine P.: (red.). E.L. Doctorow, Three Screenplays with a Preface by the Author and Introduction, Commentaries, and Interviews by Paul Levine. 464s. Johns Hopkins University Press, Baltimore 2003.
- Lock C.: 'Bowing Down to Wood and Stone'. i: Pilgrim Voices: Narrative and Authorship in Christian Pilgrimage s. 110-132. S. Coleman & J. Elsner (eds.). Berghahn, New York; Oxford, UK 2003.
- Lock C.: English Literature and a Single European Currency. Nordic Journal of English Studies Vol.2, no.1, s. 5-28. 2003.
- Lock C.: Derek Walcott's 'Omeros': "Echoes from a White-throated Vase". i: Poetry Criticism s. 292-301. David Galens (ed.). Gale, Farmington Hills, Michigan 2003.
- Lock C.: The Dialectic of dialogic. Literary Research/Recherche littéraire vol.19, nos.37-38, s. 438-443. 2003.
- Lock C.: Otherwise than speaking: on heterographia. Literary Research/Recherche littéraire Vol. 19, nos. 37-38, s. 407-411. 2003.
- Lock C.: Words, War and Play. Literary research/Recherche littéraire Vol.19, nos. 37-38, s. 292-303. 2003.
- Lock C.: Taking an And. Literary Research/Recherche littéraire vol. 19, nos. 37-38, s. 232-241. 2003.
- Lock C.: The Pastoral and the Prophetic: Making an Approach to Geoffrey Hil. Salt: An International Journal of Poetry and Poetic Vol. 17, no.1, s. 93-114. 2003.
- Lock C.: Those Lips: On Cowper (Ekphrasis in Parentheses). Angles on the English-Speaking World Vol.3, i: Romantic Generations: Text, Authority and Posterity in British Romanticism s. 27-45. Lene Østermark-Johansen. Museum Tusculanums Forlag, København 2003.
- Lock C.: Richard Freemann, 'The Poor Man and his Vernacular Speaking Goat'. Kunapipi: Journal of Post-Colonial Writing Vol.25, no. 2, s. 24-39. 2003.
- Pedersen V.H.: From the Flying Trunk to the Celestial Omnibus: Hans Andersen's Influence on the English Kunstmärchen. i: Proceedings from the 8th Conference on English Studies s. 217-232. Karin Aijmer & Britta Olinde. English Department, Gothenburg University, Gothenburg 2003.
- Pors S.: Lykantropi. Årsberetning 1995, s. 43-47. 1995.
- Pors S.: Echoes in Paganism in T.H. White's 'The Sword in the Stone' (abbreviated version). Anglicana Turkuen-sia 20, i: Proceedings from the 7th Nordic Conference on English Studies s. 293-302. Sana-Kaisa Tanskanen og Brita Wärvik (red.). University of Turku Press, Turku 1999.
- Rasmussen J.R.: Socialismen, landbruget og imperiet: Rider Haggard i Danmark 1910. i: Historiens kultur: Fortælling, kritik, metode: Tilegnet Niels Finn Christiansen s. 141-156. Ning de Coninck-Smith et. al. Museum Tusculanums Forlag, København 1997.
- Rasmussen J.R.: Machinery and Mammon: The Danish Image of Britain 1780-1920. i: Proceedings from the Sixth Nordic Conference for English Studies s. 135-140. Gerd Bjørhovde, Gørli Rogne (red.). Department of English, Tromsø 1995.
- Rasmussen J.R.: To Do or not to Do British Studies – The Danish Experience. Dresdner Arbeiten zur Anglistik und Amerikanistik 3, i: The City and the Country s. 211-215. Jürgen Kamm (red.). Die Blaue Eule, Essen 1996.
- Rasmussen J.R.: "No Proper Taste for the English Way of Life": Danish Perceptions of Britain 1870-1940. i: Britain and Denmark: Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th Centuries s. 61-72. Jørgen Sevaldsen (red.). Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Rasmussen J.R.: Arvefjenden: Det danske syn på svensk identitet i 1700-tallet. Opuscula Historica Upsaliensia 27, i: Nationalism och nationell identitet i 1700-tallets Sverige s. 143-155. Åsa Karlsson, Bo Lindberg (red.). Swedish Science Press, Uppsala 2002.
- Rasmussen J.R.: Bringing the World (Back) In: Global History in the United States. Historiallien Arkisto 110:4, i: Between National Histories and Global History s. 23-37. Stein Tønnessen et al. Finska Historiska Samfundet, Helsingfors 1997.
- Rasmussen J.R.: The Historical Turn Is Coming, and It's About Time Too. i: Narratives of Remembrance s. 111-121. Marianne Børch (red.). Odense University Press, Odense 2001.
- Schousboe S.: Loss of Domain: A Brief Look at an Ongoing Process. i: BAS, British and American Studies, vol IX s. 227-233. Department of English Language and Li-

- terature, University of Timisoara. Editura Universitatii de Vest, Timisoara, Rumænien 2003.
- Sevaldsen J.: Trade Fairs and Cultural Promotion c. 1930-1970: Visualising Anglo-Danish Relations. i: Britain and Denmark. Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th Centuries s. 73-108. Jørgen Sevaldsen, Bo Bjørke, Claus Bjørn (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Sevaldsen J.: Diplomatic eyes on the North: Writings by British ambassadors on Danish society. i: Britain and the Baltic. Studies in Commercial, Political and Cultural Relations 1500-2000 s. 321-336. Patrick Salmon og Tony Barrow (red.). University of Sunderland Press, Sunderland 2003.
- Sevaldsen J., Bjørke B., Bjørn C.: (red.). Britain and Denmark. Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th Centuries. 658s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Siegumfeldt I.B.: Lawrence Durrell's Southbound Train: The Disorientation of the Reader in the Avignon Quintet. *Deus Loci: The Lawrence Durrell Journal* NS8 2001-2002, s. 109-128. 2002.
- Simonsen P.: Periodisk eftersyn: Engelsk romantik ved siden af sig selv. *Passage. Tidsskrift for litteratur og kritik. Temanummer om 'Perioder'* 45, s. 42-62. 2003.
- Simonsen P.: Word-Preserving Arts: Material Inscription, Ekphrasis, and Spatial Form in the Later Work of William Wordsworth. 519 s. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet 2002.
- Simonsen P.: Self Generations: On Wordsworth's Frontispiece Portraits. *Angels on the English Speaking World* 3, s. 113-127. 2003.
- Ward S.J.: Transcending the Nation: A Global Imperial History? i: *After the Imperial Turn: Thinking With and Through the Nation* s. 44-56. Antoinette Burton (red.). Duke University Press, Durham NC 2003.
- Ward S.J.: Australia and New Zealand as "British History": Back to the Future? *History Compass* 1, s. 1. 2003.
- Ørum H.: EDB for humanister: Kursushæfte. 98 s. Engelsk Institut, København 2003.
- Østermark-Johansen L.: Modernism's Cult of Ugliness. Lesley Higgins: *The Modernist Cult of Ugliness: Aesthetic and Gender Politics. English Literature in Transition 1880-1920* vol. 46, number 4, s. 428-431. 2003.
- Østermark-Johansen L.: (eds.). *Romantic Generations: Text, Authority and Posterity in British Romanticism. Angles on the English-Speaking world* Vol.3 ns, 179s. Museum Tusulanum Press, 2003.
- Østermark-Johansen L.: *Victorian Angles on Blake: Reading the Artist's Head in the Late Nineteenth Century. Angles on the English-Speaking World* vol. 3 ns, s. 141-164. 2003.

Studienævnet for Engelsk

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lærerrepræsentanterne Jens Rahbek Rasmussen, Lene Østermark-Johansen og Hanne Lauridsen (studieleder).

Studenterrepræsentanterne Erik Guldberg (næstformand), Michael Hammer og Christian Hougaard (fra 1.9. afløst af suppleant Julie Aagaard).

Beretning

I forbindelse med studienævnsvalg skete der pr. 1.2.2003 følgende udskiftning af studenterrepræsentanterne: Michael Hammer indtrådte i stedet for Nanna Andreasen. I forbindelse med Christian Hougaards orlov fra studienævnet (på grund af studier i udlandet) indtrådte suppleanten Julie Aagaard 1.9.2003.

Studienævnet har afholdt 8 møder i forårssemestret og 5 møder i efterårssemestret.

Den nye studieordning for grunduddannelsen, der trådte i kraft sommeren 2001 har nu – med mindre justeringer, hvor dette skønnedes hensigtsmæssigt – kørt i to år, og hovedindtrykket er fortsat positivt. Ikke mindst studiestartsprogrammet og det indledende kursus "Global English", der i et integreret forløb præsenterer de studerende for fagets hoveddiscipliner, evalueres positivt.

Sidefagsstudieordningen, der er baseret på den til enhver tid gældende studieordning for grunduddannelsen, er blevet revideret med udgangspunkt i den nye grunduddannelsesstudieordning. Denne nye sidefagsstudieordning trådte i kraft efteråret 2003.

I forbindelse med den nye pædagogikumbekendtgørelse blev det vedtaget, at den enkelte sidefagssuppleringsuddannelse kun skulle kunne tages ved ét universitet. I foråret 2002 fordeltes sidefagssuppleringsuddannelserne mellem universiteterne. Københavns Universitet fik blandt andet ansvaret for engelsk sidefagssupplering. I overensstemmelse med den nye bekendtgørelse betød det, at studienævnet skulle udarbejde en ny studieordning for denne uddannelse for sidefagskandidater med engelsk sidefag, udvikle et kursus, der primært skulle være it-baseret og tilgodese disse studerendes særlige behov. Det første forløb (med 11 sidefagssuppleringsstuderende) startede i november 2002 og afsluttedes juni 2003 med fine resultater og meget positive evalueringer. Et nyt hold (ca. 20 studerende) startede i november 2003.

På overbygningsstudiet har praktikordningen igen i år været en stor succes. I august måned var det nye hold praktikstuderende på praktikforberedende kursus, og derefter har de været ude i praktik i efterårssemestret. Praktikordningen sætter uddannelsen ind i et større perspektiv og peger fremad mod beskæftigelse efter eksamen. Mange cand.mag'er finder selvfølgelig stadigvæk beskæftigelse i undervisningssektoren, men praktikordningen indebærer, at

studerende i løbet af deres overbygningsstudium har den mulighed at lade et praktikophold (godkendt af instituttet) – kombineret med et relevant undervisningsforløb og efterfølgende udarbejdelse af rapport – erstatte en almindelig eksamen på overbygningsstudiet. Formålet er at gøre springet fra uddannelse til arbejde mindre og gøre det lettere for engelskkandidater at finde beskæftigelse uden for de mere traditionelle områder. Forløbet strækker sig over et semester og er bygget op af et undervisningsmodul på 3 uger, efterfulgt af et praktikophold på 3-4 måneder i en virksomhed eller organisation. Erfaringerne fra efteråret 2001, 2002 og nu efteråret 2003 har været meget positive, og der er ingen tvivl om, at den erfaring praktikopholdet giver de studerende, vil være til gavn for dem, når de som færdige kandidater skal i gang med at søge job. I samarbejde med Frederiksberg Gymnasium har Studienævnet endvidere etableret et "Minipraktikforløb" for de af vore studerende, som kunne tænke sig at blive gymnasielærere.

Studielederen har i 2003 brugt nogle af de flerårsaftalemidler, der er sat til side til kvalitetsudvikling af uddannelserne, til en række relevante tiltag. Det kan således nævnes, at der har været afholdt it-kurser for instituttets lærere med henblik på pædagogisk opkvalificering, ligesom der har været afholdt et statistikkursus for interesserede lærere. Der er endvidere blevet sat ekstra midler af til administration og kursusudvikling i forbindelse med praktikordningen, ligesom også minipraktikordningen er blevet tilgodeset. Den positive udvikling, Engelsk Institut har oplevet vedr. specialeafleveringer (se årsberetning for 2002), har studienævnet styrket ved at afsætte midler til faglige specialeseminarer. Studievejledningens mulighederne for de studerende er endvidere blevet udvidet, ligesom der er sat ressourcer af til et opsøgende arbejde i forbindelse med en registrering af de studerendes studieaktivitet. Studiestartsprogrammer, der skal hjælpe de nye studerende, er blevet udvidet. Endelig kan nævnes, at studienævnet har afsat flere midler til øget internationalisering, netværksopbygning og opgradering af kontaktnet, herunder øget støtte til udvekslingsprogrammer og udvidet vejledning af udenlandske studerende.

Studielederen besluttede at bruge en del af deltidslærerkontoen til at oprette tre halvtidsstillinger som undervisningsadjunkter. Stillingerne blev besat 1. februar med tre medarbejdere, der i mange år har virket som eksterne lektorer ved instituttet, og som på denne måde nu har fået en fastere tilknytning til instituttet.

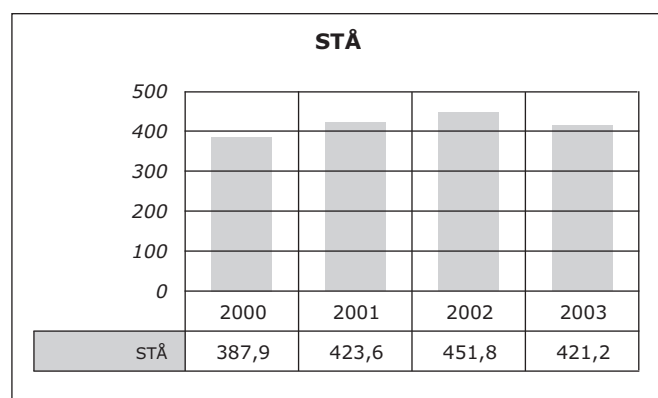
Samarbejdet i studienævnet har i det forløbne år været konstruktivt og fordrageligt. Jeg vil gerne afslutningsvist takke alle, der i det daglige har hjulpet med at få det hele til at fungere: Tutorer, studievejledere og studentermedarbejdere, hvor jeg især vil fremhæve Helle Zarp Groth for en meget dygtig og selvstændig indsats – samt i særdeleshed eksamenssekretær Karin Piccini, der med stor dygtighed står for eksamensadministrationen, Linda Langhorn, der styrer specialeordningen og ikke mindst studienævnssekretær Dorthe Johnson, som er en helt uundværlig støtte i det daglige arbejde.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder									
	Engelsk	Dansk	Film/ medie	Littera- turvid.	Filosofi	Kunst- historie	Øvrig hum.	Andre fak.	Merit- overf.	I alt
Engelsk	365,9	17,3	5,5	6,1	3,8	3,0	29,8	2,0	7,3	440,9
Dansk	5,6									
Germansk	5,0									
Historie	3,1									
Spansk og italiensk	2,0									
Musik	2,8									
Øvrig humaniora	6,9									
Meritstuderende	4,9									
Gæstestuderende	25,0									
I alt	421,2									
Åben uddannelse	28,9									

STÅ 2000-2003

Studieleder Hanne Lauridsen

Institut for Tysk og Nederlansk

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af Jens Erik Mogensen, der er institutleder.

Bestyrelsen har derudover bestået af Niels-Erik Larsen (viceinstitutleder), Gurli Egelund, Børge Kristiansen og stud.mag. Gro Holdt.

Adresse

Njalsgade 120, bygning 22, 5
2300 København S
Telefon 35 32 81 56
Fax 35 32 81 71
jem@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/tyskognederlansk

Institutlederens årsberetning

Instituttet er oprettet i 1967 og har fra begyndelsen dækket det tyske og nederlandske sprogområde. Der undervises og forskes inden for hvert af disse områder. Instituttet har ud over den ordinære undervisning haft undervisning på Åbent Universitet. Instituttet flyttede primo 2003 ind i lokaler i Det nye KUA. Institutbiblioteket har i årets løb intensiveret samarbejdet med bibliotekerne ved Engelsk Institut, Romansk Institut og Institut for Litteraturvidenskab. Instituttet har taget initiativ til et samarbejde mellem tyskfagene i Øresundsregionen. I årets løb er der tildelt tre ph.d.-grader til stipendiater ved instituttet. Pr. 31.12.2003 har instituttet fire ph.d.-studerende.

Konsistorium har i december 2003 besluttet at sammenlægge Institut for Tysk og Nederlansk med Romansk Institut og Engelsk Institut.

Nedenfor gives en yderst kortfattet oversigt over instituttets virksomhed. En væsentlig mere detaljeret redegørelse for medarbejdernes aktiviteter gives løbende i de internt publicerede "Institutmeddelelser", hvortil henvises.

Forskningsvirksomhed

Tysk sprog

Lisbeth Falster Jakobsen fortsætter arbejdet med en tysk grammatik for universitetsniveau (p.t. arbejdes videre på et kapitel om modalitet). Hun har desuden påbegyndt arbejdet med en artikel om valens og forbindelsen til kognitiv lingvistik.

Jens Erik Mogensen har færdiggjort en større artikel om tysk ortografi i "Duden Großes Wörterbuch" samt en artikel om ækvivalensproblemer i tosprogsleksikografien. Han arbejder videre med beslægtede emner, med forholdet mellem grammatik og leksikografi og deltager i forskningsprojektet "Wörterbuch zur Lexikographie und Wörterbuchforschung" (Heidelberg).

Vibeke Winge fortsætter arbejdet på "Frühneuhochdeutsches Wörterbuch", bd. 8.

Tysk litteratur

Birthe Hoffmann arbejder videre på et projekt om konfigureringer af subjektiviteten i Goethes lyrik.

Børge Kristiansen har færdiggjort et større manuskript

om Henrik Pontoppidans forfatterskab og har afsluttet en artikel om Thomas Manns menneskesyn samt to artikler om hhv. det dæmoniske hos Goethe og den litterære antropologis historie. Han fortsætter arbejdet med sidstnævnte emne og med Thomas Manns ironikonception.

Birgit S. Nielsen har færdiggjort og publiceret en artikel om Thomas Manns "Buddenbrooks". Hun fortsætter arbejdet med Karin Michaëlis' forfatterskab og heraf afledte emner (jfr. Årbog 2002).

Hanne Roswall Laursen har afsluttet en artikel om litterær oversættelse i den tidlige romantik og har påbegyndt et større projekt om poetologi og litteraturhistorie i Goethetiden.

Per Øhrgaard fortsætter arbejdet med Goethe og Goethetid, moderne tysk litteratur og dansk-tyske relationer. Der er bl.a. færdiggjort en artikel om Auschwitz og litteraturen. Med Peter Harder, Engelsk Institut, har han desuden færdiggjort en rapport om fremtidens sprogfag i gymnasiet (Undervisningsministeriet).

Nederlansk

Niels-Erik Larsen har færdiggjort en artikel om grafemsystemet i den flamske by Gent. Han har påbegyndt arbejdet med en kortfattet grammatik over moderne nederlandsk.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Lisbeth Falster Jakobsen og Jens Erik Mogensen: Bedømt en prisopgave i tysk sprog ved Københavns Universitet.

Lisbeth Falster Jakobsen: Har for SHF bedømt en afhandlings kvalitet med henblik på publikationsstøtte.

Per Øhrgaard: Har været medlem af bedømmelsesudvalg vedr. en førsteamanuensisstilling ved universitetet i Tromsø og vedr. en lektorstilling ved Handelshøjskolen i København.

Tillidshverv

Lisbeth Falster Jakobsen: Tillidsrepræsentant ved Institut for Tysk og Nederlansk, medlem af Det Humanistiske Fakultets samarbejdsudvalg og medlem af bestyrelsen for Forskerskole Øst.

Børge Kristiansen: Koordinator af Socrates- og Erasmus-aftaler.

Niels-Erik Larsen: Formand for den skandinaviske gruppe i Internationale Vereiniging voor Neerlandistiek samt medlem af denne forenings hovedbestyrelse. Han er desuden medlem af redaktionsrådet for tidsskriftet "Neerlandica extra muros" og er projektleder på det af Nederlandse Taalunie understøttede projekt "Supplerende vertaal-, grammatica- en woordenschatofening voor gevorderde studenten d.m.v. een elektronisch conferentiesysteem" (projektmedarbejder: Benoît Verstraete).

Jens Erik Mogensen: Medlem af udvalget vedr. de danske lektorer i udlandet (Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling), af Programratet für Deutsch in Dänemark, af samarbejdsudvalget for Tysklærerforeninger i Danmark, af bestyrelsen for Frankrigsgadeskollegiet og af Beirat for internettidsskriftet "Linguistik Online". Han er desuden koordinator af Socrates-netværk med Rostock og Zürich samt koordinator af Københavns Universitets samarbejdsaftale med Adam-Mickiewicz-universitetet i Poznan'. Desuden har han været medlem af selvevaluerings-

gruppen i forbindelse med den af Danmarks Evalueringsinstitut gennemførte evaluering af de humanistiske, universitære tyskuddannelser i Danmark.

Birgit S. Nielsen: Deltager i Det Humanistiske Fakultets arbejdsgruppe vedr. kompetencer i fremmedsprogsgene. Hun har været formand for selvevalueringsgruppen i forbindelse med evalueringen af de humanistiske, universitære tyskuddannelser i Danmark (Danmarks Evalueringsinstitut).

Vibeke Winge: Medlem af bestyrelsen for Studentergården.

Per Øhrgaard: Medlem af Carlsbergfondets direktion med deraf afledte hverv, af Det Danske Akademi samt bestyrelsen for JP/Politikens Hus A/S. Han har desuden været medlem af formandskabet (s.m. Peter Harder, Engelsk Institut) i Undervisningsministeriets arbejdsgruppe vedr. kernekompetencer i fremmedsprogundervisningen og medlem af Folkeuniversitetets programråd.

Formidling

Flere medarbejdere har holdt formidlende foredrag om deres egen forskning eller andre emner inden for deres fagområde. Vibeke Winge har færdiggjort oversættelsen af nedertyske tekster til Danmarks Riges Breve 1401-1412.

Udgivervirksomhed

Jens Erik Mogensen: Medudgiver (s.m. Henrik Gottlieb og Arne Zettersten) af "Proceedings of the Tenth International Symposium on Lexicography May 4-6, 2000, at the University of Copenhagen" (afsluttet og publiceret 2002).

Redaktionelle hverv

Birthe Hoffmann: Medlem af redaktionen for "Text & Kontext" og dertil knyttede publikationsserier.

Hanne Roswall Laursen: Medredaktør af et festskrift i anledning af Per Øhrgaards 60-års-fødselsdag.

Jens Erik Mogensen: I samarbejde med Henrik Gottlieb og (i mindre omfang) Arne Zettersten, begge Engelsk Institut, afsluttet redaktionen af "Proceedings of the Eleventh International Symposium on Lexicography May, 2002, at the University of Copenhagen". Sammen med Michael Fortescue, Eva Skafte Jensen og Lene Schøsler redigerer han proceedings fra "The International Historical Conference on Linguistics".

Kongresser og symposier

Jens Erik Mogensen: Har været medlem af organisationskomiteen for "The International Conference on Historical Linguistics" (Københavns Universitet august 2004) og er medarrangør af "The Twelfth International Symposium on Lexicography" på Københavns Universitet (april-maj 2004).

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Instituttet har taget initiativ til "Tysk Øresund" – et samarbejde mellem tysk faget på Københavns Universitet, Roskilde Universitetscenter, Handelshøjskolen i København og Lunds universitet. Der er oprettet en hjemmeside (www.tysk oeresund.dk), og der har i 2003 været afholdt to forskningsdage i samarbejde med Lunds universitet. Heraf var Institut for Tysk og Nederlansk vært ved den ene.

Instituttet har samarbejdet med flere udenlandske universiteter og har ligesom tidligere år haft besøg af en række inden- og udenlandske gæsteforelæsere. Flere har forelæst ved de såkaldte "fredagsforelæsninger", som instituttet har gennemført i en årrække.

Netværk

Flere medarbejdere er medlemmer af fagrelevante videnskabelige foreninger i Danmark og udlandet.

Lisbeth Falster Jakobsen: Leder af den tværfaglige studiekreds "Funktionel Grammatik".

Jens Erik Mogensen: Indgår i forskningsnetværk med bl.a. Handelshøjskolen i Århus og Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg.

Birgit S. Nielsen: Har forskningssamarbejde med Universitetet i Freiburg.

Instituttleder Jens Erik Mogensen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	8,0	0,6	8,6
DVIP	0,0	0,3	0,3
STIP	2,0	0,6	2,6
TAP	3,1	0,3	3,4
Årsværk i alt	13,1	1,8	14,8
Løn	5.343,0	632,0	5.975,0
Frikøb mv.	11,0	8,0	19,0
Øvrige drift	238,0	214,0	453,0
Anskaffelser	119,0	3,0	122,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>5.711,0</i>	<i>857,0</i>	<i>6.568,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Buhrmann, Peter; amanuensis.
Hoffmann, Birthe; lektor.
Jakobsen, Lisbeth Falster; lektor.
Kristiansen, Børge; lektor.
Larsen, Niels Erik; lektor.
Mogensen, Jens Erik; lektor.
Nielsen, Birgit Susanne; lektor.
Winge, Vibeke; lektor.
Øhrgaard, Per Christian; professor.

VIP Eksternt finansieret

Laursen, Hanne Roswall; forskningsadjunkt.

STIP Internt finansieret

Bernhardt, Lise; ph.d.-stipendiat.
Farø, Ken Hundewadt; ph.d.-stipendiat.
Skovbjerg, Jette; ph.d.-stipendiat.
Wium-Andersen, Birgitte; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Rasmussen, Anna Lena Sandberg; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

- Bernhardt, Lise: Tekstuelle bistrukturer i tysk og dansk. Definition, funktion og sproglig ikklædning – set i lyset af teorien om mentale rum.
 Gebauer, Mirjam: In der Krise des Wechsels. Pikareske Figuren im deutschen Roman der 1990er Jahre.
 Laursen, Hanne Roswall: Das Ich der Literaturkritik. Zur Konstituierung der Literaturkritik bei August Wilhelm Schlegel (1789-1801).

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

- En genrehistorisk undersøgelse af tysk litteraturkritik i det sene 18. årh. (Hanne Roswall Laursen) kr. 420.400.

Statens Humanistiske Forskningsråd

- En litterær og kulturhistorisk undersøgelse af Baggesens og Oehlenschlägers dansk-tyske forfatterskab – set i lyset af romantikken som epoke og æstetik (Anna Lena Sandberg Rasmussen) kr. 1.200.000.

Publikationer

- Bernhardt L.: Tekstuelle bistrukturer. Definition og funktion. *Hermes* 30, s. 129-158. 2003.
 Ekmann B.: Zur Freiheitsproblematik im Werk Max Frischs (Rez.). *Jahrbuch für Internationale Germanistik XXXIV*, 1, s. 328-335. Roloff, Hans-Gert. Bern/Berlin/Bruxelles/Frankfurt a.M./New York/Oxford/Wien 2002.
 Ekmann B.: Indføring i skurkerollen. Det “normale” eller “forståelige” onde. i: *Det onde i litteraturen* s. 160-173. Birthe Hoffmann, Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
 Ekmann B.: Lyrisch, episch, dramatisch. Die “Grundformen” der deutschen Klassik – doch noch als ästhetische Typologie brauchbar? i: *Texte im Wandel der Zeit. Beiträge zur modernen Textwissenschaft* s. 87-111. Marek Cieszkowski, Monika Szczepaniak. Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften, Bern/Berlin/Bruxelles/Frankfurt a.M./New York/Oxford/Wien 2003.
 Farø K.H.: Ordbog i nutidsdansk – funktioner og problemer. *Danske studier* 98, s. 34-68. 2003.
 Farø K.H.: Det ligger lige på tungen – den danske fraseologi. *Mål og Mæle* 3 2003, s. 19-27. 2003.
 Farø K.H.: *Den Danske Ordbog*. Bind 1, i: *Den Danske Ordbog* s. 1. Ebba Hjort/Kjeld Kristensen. Gyldendal, København 2003.
 Farø K.H.: *Den Danske Ordbog*. i: *Den Danske Ordbog* s. 1-752. Ebba Hjort/Kjeld Kristensen. Gyldendal, København 2003.
 Jakobsen L.F.: Hvad er formålet med generiske og generaliserende ytringer i løbende tekst? i: *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 10. Symposium 2002 Christiansminde* s. 99-116. Carl Bache, Merete Birke-lund, Nina Nørgaard (red). Syddansk Universitetsforlag, Odense 2003.
 Kristiansen B.: Om begrebet det dæmoniske hos Goethe. i: *Det onde i litteraturen* s. 91-106. B. Hoffmann og Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
 Kristiansen B.: Henrik Pontoppidan og Martin Luther. Om

- forholdet mellem den kristne syndsforestilling og selvan-tagelsesforløbet i “Lykke-Per” Arbejdshypotese. 55s. www.henrikpontoppidan.dk 2003.
 Kristiansen B.: “Vi lægger vort liv for hendes klumpfod”. Henrik Pontoppidans lille roman “Den gamle Adam”. En fortolkning i lyset af Schopenhauers metafysik. 16s. www.henrikpontoppidan.dk 2003.
 Larsen N-E.: “Hvorfor var Nero?” Anti-historien hos Harry Mulisch. i: *Det onde i litteraturen* s. 245-253. Birthe Hoffmann, Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
 Mogensen J.E.: Die Grammatik der Adjektive im GWDS. Untersuchungen zur kommerziellen Lexicographie der deutschen Gegenwartssprache I *Lexicographica. Series Maior*, bd 113, s. 353-374. Herbert Ernst Wiegand. Max Niemeyer Verlag, Tübingen 2003.
 Nielsen B.S.: Om livets ondskab i Thomas Manns Buddenbrooks. i: *Det onde i litteraturen* s. 193-205. Birthe Hoffmann, Lilian Munk Rösing. Akademisk Forlag, København 2003.
 Winge V.: Saxo auf Niederdeutsch. i: *Vulpis Adolatio Festschrift Hubertus Menke* s. 919-928. R. Peters, H. Pütz, U. Weber. C. Winther, Heidelberg 2001.
 Winge V.: Dansk og tysk i Slesvig. i: *Meddelelser fra Thorvaldsens Museum* s. 57-65. S. Aa. Jørgensen, S. Miss, A.M. Nielsen. Thorvaldsens Museum, København 2001.
 Winge V.: De tyske utysker. Ausgrenzung der unbeliebten Präfixe im Dänischen. i: *Hochdeutsch in Skandinavien II* s. 125-138. J.O. Askedal, H.P. Naumann. Peter Lang, Frankfurt 2001.
 Winge V.: Wann wurde Deutsch eine Fremdsprache? Die Anfänge des Sprachunterrichts in Dänemark. i: *Die Volkssprachen als Lerngegenstand im mittelalter und in der frühen Neuzeit* s. 103-111. H. Glück. W. de Gruyter, Berlin 2002.
 Winge V.: Fahrende Schönredner zur Sprache der dänischen Gauner. i: *Zu Forschungsaspekten in der (nieder)deutschen Philologie. Rostock Beiträge zur Sprachwissenschaft* 12 s. 211-219. Ingmar ten Venne. Universität Rostock, Rostock 2002.
 Winge V.: Frühneuhochdeutsches Wörterbuch Bd 8,2. 510 s. W. de Gruyter, Berlin 2003.
 Winge V.: *Den danske Ordbog*. Bind 1 medredaktør af etymologier, i: *Den Danske Ordbog* s. 1. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Gyldendal, København 2003.
 Winge V.: Anmeldelse af Agnete Nesse: *Språkkontakt mellem norsk og tysk i hansatidens Bergen*. *Danske Studier* 98, s. 281-286. 2003.
 Winge V.: *Ordbog over det danske sprog supplement b 4*. i: *Ordbog over det danske sprog* s. Spalte 1033-1244, 1401-1467. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Gyldendal, København 2001.
 Øhrgaard P.: Einleitung zur Sektion 21: Übersetzung und Literaturwissenschaft. Akten des X. Internationalen Germanistkongresses Wien 2000 11.resp. 63, i: *Zeitenwende – Die Germanistik auf dem Weg vom 20. ins 21. Jahrhundert* s. 13-16. Peter Lang, Bern etc 2003.
 Øhrgaard P.: Et borgerligt sørgespil. 1-6s. Det Kgl. Teaters program, København 2003.
 Øhrgaard P.: Rezension: Goethe und der Pietismus. *Wir-kendes Wort* 53. Jahrgang, s. 157-161. 2003.

Øhrgaard P.: Auschwitz og litteraturen. Spredte tanker om et kompakt emne. i: Det onde i litteraturen s. 233-244. Birthe Hoffmann og Lilian Munk Rösing (red). Akademisk, København 2003.

Øhrgaard P., Harder P., Hasner B., Damkjær L., Johansen G.T., Knudsen A., Kruchov C.: Fremtidens sprogfag – vinduer mod en større verden. Fremmedsprog i Danmark – hvorfor og hvordan? Uddannelsesstyrelsens temahefte-serie 5, s. 1-80. 2003.

Studienævnet for Tysk og Nederlandsk

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af formand: Birgit S. Nielsen, vicestudieleder: Birthe Hoffmann, næstformand: Søren Dahl, menigt studentermedlem: Rune Pettersson.

I efteråret og p.t. er Jens Erik Mogensen (instituttleder) suppleant for Birthe Hoffmann, der er gået på barsel 6. oktober og var sygemeldt og fraværende i studienævnet i en del af forsommeren og i sommerens løb.

Beretning

Institut og studienævn har deltaget i Danmarks Evalueringsinstituts evaluering af de humanistiske universitærs tyskuddannelser. En selvevalueringsgruppe bestående af:

formand Birgit S. Nielsen (studieleder), Jens Erik Mogensen (instituttleder), Karin Kragshave (studerterrepræsentant), Søren Dahl (studerterrepræsentant) og Gurli Egelund (repræsentant for TAP). De to studenterrepræsentanter har været sekretærer og redaktører af rapporten og har desuden nyredigeret fagets studiehåndbog. Rapporten blev afleveret den 28. marts 2003, og den 7. april 2003 havde instituttet heldagsbesøg af evalueringsgruppen fra EVA.

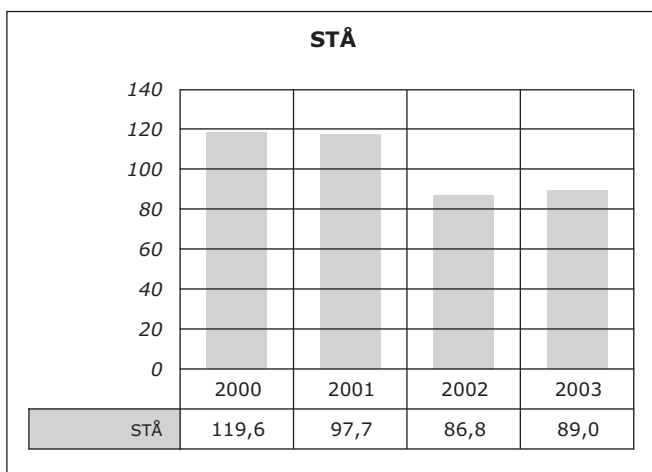
Studienævnet og instituttet har indledt et samarbejde i Øresundsregionen med tyskfagene på Lunds universitet, RUC og Handelshøjskolen, hvilket bl.a. har ført til to forskningstemadage med Lunds universitet (hele dagen den 24. oktober i København og den 6. december i Lund). Der er også indledt konkret samarbejde om udbud af fælles undervisning i forsommeren 2004 mellem KUA og RUC.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetssområder				
	Tysk/nederlandsk	Dansk	Øvrig humaniora	Meritoverført	I alt
Tysk	71,0	4,8	8,0	1,8	85,6
Nederlandsk	4,1	0,3	2,1		6,5
Kunsthistorie	1,9				
Slavisk	1,0				
Historie	1,0				
Østasiatisk	1,0				
Øvrig humaniora	1,3				
Datalogi	1,0				
Meritstuderende	4,0				
Gæstestuderende	2,8				
I alt	89,0				
Åben uddannelse	9,6				

STÅ 2000-2003

Studieleder Birgit S. Nielsen

Romansk Institut

Ledelse 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder dr.phil. Gert Sørensen.

Institutbestyrelsen består af viceinstitutleder lektor ph.d. Maj-Britt Mosegaard Hansen, lektor ph.d. Anne Marie Ejdesgaard Jeppesen, ph.d.-studerende Jens Runge Poulsen, TAP-repræsentant overassistent Elsebeth Bolwig fra 1. maj kontorfuldmægtig Annick Wewer og studenterrepræsentant Louise Frohn Nielsen.

Organisation

Instituttet er opdelt i 5 fag med tre studienævne: fransk, italiensk/rumænsk og spansk/portugisisk.

Adresse

Njalsgade 128
2300 København S
Telefon 35 32 84 01
Fax 35 32 84 08
romanist@hum.ku.dk
www.romansk.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Konsistorium har i december 2003 besluttet at sammenlægge Romansk Institut med Engelsk Institut og Institut for Tysk og Nederlandsk.

Personaleforhold

Nyansættelser

Hanne Jansen: lektor i italiensk, Ingemai Larsen: lektor i portugisisk og Julio Hans Casado Jensen: lektor i spansk, alle pr. 1. august.

Birgitte Grundtvig Huber: amanuensis på halv tid i italiensk fra 1. august, derefter Carlsberg-finansieret forskningsadjunkt; ph.d.-stipendiater: Andreas Woetmann Christoffersen pr. 1. februar, Anders Toftgaard pr. 1. juni og Signe Ørom pr. 1. september.

Lisbeth Verstraete Hansen: Carlsberg-finansieret forskningsadjunkt pr. 1. februar med projektet "Regionalisme og nationalisme i den fransksprogede litteratur fra Belgien, Schweiz og Canada".

Heidi Sauer Eilsø: TAP-medarbejder pr. 16. juni.

Pia Schwarz Lausten: akademisk medhjælp fra 10. februar. Gregers Langkilde Madsen: akademisk medhjælp fra 29. september.

Afgang

Harald Gettrup fratrådte som lektor 31. maj og Steen Jansen 30. september.

Anne Nyberg fratrådte som TAP-medarbejder 11. februar og Elsebeth Bolwig 30. april.

Forskningsvirksomhed

Forskningen ved Romansk Institut dækker de romanske sprog og kulturer i Europa samt de spansk- og portugisisktalende områder i Latinamerika.

Flere af instituttets forskere arbejder inden for to SHF-

støttede netværk: "Netværk for grammatikalisering", der fokuserer på udforskning af sprogændringer og med deltagelse af Silvia Becerra Bascuñán (spansk), Maj-Britt Mosegaard Hansen (fransk), Xavier Lepetit (fransk), Johan Pedersen (spansk), Erling Strudsholm (italiensk), Lene Schøsler (fransk) og Thora Vinther (spansk); samt "Netværk for Sprog og kultur" (se også www.hum.ku.dk/romansk/).

Instituttets langtidsplanlægning bygger på Det Humanistiske Fakultets bemandingsplan og institutbestyrelsens planer for forskningen, der fortsat satser på alle tre hovedområder: sprog, litteratur, samt kultur/samfund/historie.

1. Fransk

1.1. Sprog og sproghistorie

Anita B. Hansen: Flere projekter inden for aktuelle variations- og udviklingstendenser i talt fransk. Fonologi: det præpauale 'e cadus', timbrevokalernes udvikling i reel tidsdybde (1970-2000), det fonologiske system hos pariserne p.t. Det sidstnævnte er en del af det store internationale projekt "Phonologie du Français Contemporain". Syntaks: Udvikling i brug af nægtelsespartiklen på fransk. Leksikon: Stilistisk betinget variation i unges ordforråd; dette projekt vurderer anvendeligheden af den variationistiske sociolingvistik kvantitative paradigme i forbindelse med variation i leksikon.

Maj-Britt Mosegaard Hansen: Deltager i et internationalt projekt under ledelse af Marie-Paule Péry-Woodley og Anne Le Draoulec (Toulouse) omkring L'organisation du discours à travers le temps et l'espace. Arbejder desuden videre med projekt om faseadverbiers syntaktiske, semantiske og pragmatiske egenskaber, i både synkront og diakront perspektiv.

Henrik Prebensen: Karolingisk sprogpolitik – overgangen fra latin til romansk; samt formel semantik for nominalsyntagmer, især: (a) Epsilonoperator og bestemthed og (b) Subjektsprædikater og valensteori.

Lene Schøsler: (a) Sprogforandring: med udgangspunkt i de romanske sprog, især fransk, arbejder med sprogforandringsprocesser inden for forskellige områder af det grammatiske system med særlig fokus på verbalsystemets tempus- og aspektudvikling samt verbal valens i fransk. Den teoretiske ramme er grammatikaliseringsteori og aktualisering. (b) Tekstoverlevering: Fraværet af individuel og kollektiv norm i middelalderens Frankrig og kopisternes sproglige og indholdsmæssige modifikationer af deres "Vorlage" skaber specielle problemer for de ældre sprogtrin. Denne forskning angående tekstoverlevering angår betydningen af denne "mouvance" bl.a. for det materielle grundlag for forskningen. Der samarbejdes med France Martineau (Ottawa, Canada) og Cinzia Pignatelli (Poitiers, Frankrig) på et projekt med støtte fra Det Canadiske Forskningsråd, der kombinerer (a) og (b).

1.2. Litteratur og litteraturhistorie

Jørn Boisen: Nyere fransk litteratur med særlig henblik på Albert Camus samt på Milan Kunderas forhold til nihilismen.

Lisbeth Hansen: Litteraturhistoriografi i frankofone litteraturer.

Jonna Kjær: Arbejder videre med et projekt vedrørende kulturlivet ved Bourgognehoffet i det 15. årh. Projektet er foreløbigt udmøntet i en artikel, der er under udgivelse.

Hans Peter Lund: Afsluttet delprojekt vedr. litteratur og paralitteratur: Camus-receptionen i Danmark 1944-2000.

Carsten Meiner: Klarhedens former: eksemplaritet og serie. Den franske, engelske og tyske oplysningsroman fra 1678 til 1795.

Henrik Prebensen: Yasmina Khadra – en moderne fransksproget algerisk forfatter.

1.3. Kultur og kulturhistorie

Maryse Laffitte: Komparative studier af protestantisk-danske og katolsk-franske kulturudtryk med særlig fokus på: (a) fælles træk og forskelle mellem de teologiske doktriner (lutheranisme og katolicisme), (b) de redskaber til analysen af repræsentative tekster, især metaforanalytik inden for såkaldt "mental space and blending theory", (c) studier af religiøse danske (ligprædikener fra det 16. årh.) og franske tekster fra det 17. århundrede (fx "Oraisons funèbres" af Bossuet), (d) studier af moderne sækulariserede tekster, (e) undersøgelse af disse metaforers betydning for kulturanalysen.

1.4. Historie og samfundsforhold

Henrik Prebensen: Algeriets nyere historie (efter 1830). Den franske opinion 1933-1944.

2. Italiensk

2.1. Sprog og sproghistorie

Hanne Jansen: Italiensk sprogvidenskab; tekstanalyse; oversættelsesteori med fokus på skønlitterær oversættelse; spatialpartikler (præpositioner og lokative adverbier), studeret dels i et overordnet perspektiv (diskussion af generelle kriterier for kategorien), dels i et kontrastivt perspektiv (grundlæggende forskelle i leksikaliseringmønstre på hhv. dansk/italiensk); Rumlig kodning på hhv. dansk/italiensk og de dermed forbundne oversættelsesteoretiske og -praktiske problemer: hvordan konstrueres de mentale billeder som en (især skønlitterær) tekst fremmaner, og hvordan oversættes de, og hvordan koble den nære sproglige og tekstanalytiske læsning af teksten til studiet af skønlitterær oversættelsespraksis og -kritik?

Gunver Skytte: En kritisk analyse af genrebegrebet inden for kunst og sproglige udtryksformer i historisk perspektiv. Et tværfagligt og tværkulturelt projekt, der underkaster genrebegrebet en kritisk analyse med udgangspunkt i en kognitiv tilgang (den "mentale repræsentation") kombineret med et kulturhistorisk perspektiv ("den sociokulturelle kontekst"). Eksempelmateriale primært italiensk/romansk versus dansk/germansk kultur.

Erling Strudsholm: Italiensk sprogvidenskab, fortrinsvis grammatik og sproghistorie, med særligt fokus på synkron og diakron variation, i såvel intralingvistisk som interlingvistisk perspektiv, grammatikaliseringprocesser, perceptionsverbs konstruktions- og anvendelsesmuligheder. Samarbejder med Maj-Britt Mosegaard Hansen i forbindelse med komparative studier i udviklingen og brugen af de fransk/italienske faseadverbier *déjà* og *già*, samt med Luisa Amenta (Università degli Studi di Palermo) om den diatopiske variation i brugen af *andare* som perifrashjælpeverb.

2.2. Litteratur og litteraturhistorie

Lene Waage Petersen: Moderne italiensk narrativ litteratur (Claudio Magris' forfatterskab); fortsat arbejde med synlighedens betydning i Calvinos forfatterskab (delafsluttes i

forbindelse med internationalt seminar i København i maj 2004); seminaret (med tilhørende udstilling) forberedes i samarbejde med en gruppe internationale Calvino-specialister (Marco Belpoliti og Mario Barenghi (Milano); Maria José Calvo (Madrid) og Franco Ricci (Montreal), samt Birgitte Grundtvig, Københavns Universitet; Projekt om modernisme og kanon i den litteraturhistoriske beskrivelse af det 20. århundrede i Italien.

2.3. Kulturhistorie, historie og samfundsforhold

Gert Sørensen: Kulturel og national identitet med udgangspunkt i Federico Chabods nationsopfattelse udviklet i 1943-44, samt fortsatte studier i Aldo Moro-affæren set i lyset af den kolde krig og Italiens status som et land i Vesten.

3. Portugisisk

3.1. Lingvistik

Sandi Michele de Oliveira: (a) the linguistic construction of personal and social identity, comparative pragmatics (har opbygget en international forskningsgruppe med henblik på analyse af sprog i forskellige erhvervmiljøer i Danmark, Portugal, Frankrig, og Italien); (b) Portuguese address forms (i dette længerevarende arbejde forskes der i tiltaleformer i et kognitivt, sociolingvistisk og i et pragmatisk perspektiv).

3.2. Kultur- og samfundshistorie

Ingemai Larsen: Fortsat fokus på spørgsmål omkring kulturel og national identitet i det lusofone område efter afkoloniseringsen og på litteraturens og kulturpolitikens rolle i denne proces. Inddragelse af et portugisisksproget korpus i komparative studier med anvendelse af teorier om især 'det postkoloniale' og om globalisering.

4. Spansk

4.1. Sprog og sproghistorie

Eva Dam Jensen: (a) Udredning om nødvendigheden af at bruge ikke-reduceret dialog som input til undervisning i talesprog og muligheden for at udnytte teknologien til at bygge bro mellem L2-lørneres begrænsede ressourcer og sproget; (b) Fremmedsprogspædagogik: i samarbejde med Thora Vinther undersøges fortsat, om det er muligt indirekte at styre lørnerens sproglige opmærksomhed i indlæringen. Projektet vil a) ved hjælp af 'tasks' skabe behov hos lørneren for at udtrykke udvalgte pragmatiske funktioner; b) præsentere og bearbejde en videomodel hvor disse funktioner forekommer; c) gentage 'tasks' og undersøge om formuleringerne overføres.

Johan Pedersen: Overordnet forskningsområde: Spansk lingvistik ud fra et konstruktionsgrammatisk/kognitivt sprogsyn. (1) Den reflektive konstruktion i spansk set i et sproghistorisk/typologisk perspektiv. (2) Udvikling af en konstruktionsgrammatisk beskrivelse af den sproglige konstruktion i spansk. (3) Tværfagligt projekt i samarbejde med Teresa Cadierno (Syddansk Universitet): Konstruktionsgrammatikken og fremmedsprogstilegnelse. Som led i Sprog- og Kulturturnetværkets projekter 2002/2003. (4) Tværfagligt projekt i samarbejde med Hanne Leth (Aarhus Universitet), Karen Lund (Danmarks Pædagogiske Universitet) og Teresa Cadierno (Syddansk Universitet): Sproglig og kulturel læring. Som led i Sprog- og Kulturturnetværket.

Thora Vinther: I forbindelse med en beskrivelse af pragmatikken omkring de spanske direktive handlinger undersøges eksempler med *¿por qué no...¿* med henblik på at indkredse, hvilken direktiv sproghandling de realiserer, samt deres placering på en høflighedsskala i forhold til den danske opfordring med 'Hvorfor ... ikke...?'. Fortsat arbejde med spanske perifraser syn- og diakront, nu omkring udviklingen af den spanske perifraser *ir + gerundium*. Se i øvrigt under Eva Dam Jensen, ovenfor.

4.2. Litteratur mv. og litteraturhistorie

Vibeke Grubbe: Narration og feminitet. Kulturel identitet i det postfrankistiske Spanien med særligt fokus på (a) prosalitteraturens bidrag til en modernisering af den kulturelle identitet inden for kønsidentitet, demokratisk etik, decentralisering og regional identitet, nationale og folkelige værdier mv.; (b) en afklaring af forholdet mellem på den ene side globale/epokale trends inden for postmodernitet og postmodernisme og på den anden side nationalspecifikke, spanske fokuseringer; c) en pejling af udviklingsfaser i det forløbne tidsrum siden 1975.

Hans Lauge Hansen: Subjektivitet, erfaringsdannelse og sprog i en global og transkulturel kontekst studeret ud fra 27-generationens poetik og den moderne spanske roman. Der fokuseres på teksternes funktion i forbindelse med konstruktionen af kulturel identitet, såvel individuelt som kollektivt. Teoretisk arbejdes der på en beskrivelse af de dialogiske processer, som ligger bag subjektets identitetskonstruktion med afsæt i forskellige pragmatisk baserede semiotiske teoridannelser. Projektet indgår i Sprog- og kulturnetværkets prioriteringer.

Hans Julio Jensen: Kultur og litteratur i det spansksprogede område, særligt omkring modernitets- og identitets-spørgsmålene med fokus på: (a) subjektiv og kollektiv identitet ved overgangen til det tidligt moderne. Hybriditetsbegrebet er her blevet inddraget som et nyttigt redskab til definition og forklaring af identiteten i såvel Spanien som Latinamerika; (b) litteraturen i renaissance og barok i skismaet mellem sekularisering og religiøst verdensbillede; (c) litteraturen i det 20. århundrede og repræsentationen af subjektiviteten, særligt omkring forfatterbegrebet.

4.3. Kulturhistorie, historie og samfundsforhold

Anne Marie Ejdesgaard Jeppesen: Migration, erindring, social hukommelse og identitet i sociale bevægelser. Et delresultat af dette arbejde er i samarbejde med Ken Henriksen blevet præsenteret Sprog- og Kultur Netværketskonference: 'Studies of postcolonialism and the Latin American tradition: National Identities and Indigenous struggles'.

Vibeke Grubbe: Den spanske kvinde mellem fortid og fremtid (Soledad Puértolas: *Queda la noche*. 1989).

Morten Heiberg: *Military Intelligence Services in Spain, during Civil War and World War II*.

Andre ph.d.-projekter

Xavier Lepetit: En taksonomi af de franske bevægelsesverber.

Heidi Bojsen: *La francité narrée: une analyse de l'identité française à travers des oeuvres françaises et francophones*.

Andreas Woetmann Christoffersen: *Ideologier & sprogbrug*.

Kirsten Jeppesen Kragh: *Fortrængningen af imperfek-tum konjunktiv i moderne fransk*.

Pilar Palomino: *Frigørelsens æstetik i María Zambranos filosofi*.

Jens Runge Poulsen: *Menneskerettighedernes placering i den franske udenrigspolitik*.

Anders Toftgaard: *Litteratursprog og forestillede fællesskaber i Frankrig og Italien*.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Jørn Boisen: Medlem af udvalget der bedømte ph.d.-ansøgningerne til Engelsk, Tysk og Romansk.

Anita B. Hansen: Formand for bedømmelsesudvalget ved Lilian Reinholt Andersens ph.d.-afhandling "Reduktion i moderne franske finalgrupper, set i lyset af finalgruppernes diakroni". Medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende eksternt lektorat på faget fransk.

Hans Lauge Hansen: Formand for bedømmelsesudvalg for lektorat i spansk kultur og litteratur ved Romansk Institut, KU. Medlem af bedømmelsesudvalg for lektorat i spansk, FIRST, Handelshøjskolen i København.

Maj-Britt Mosegaard Hansen: Ekstern bedømmer af ansøgning om forskningsmidler fra Arts and Humanities Research Board, Storbritannien. Formand for bedømmelsesudvalg vedr. eksternt lektorat i Fransk Grammatik og Fonetik, Romansk Institut.

Hanne Jansen: Medlem af bedømmelsesudvalg i forb. med Francesco Caviglias ph.d.-afhandling ved Aarhus Universitet.

Anne Marie Ejdesgaard Jeppesen: Lektorat ved Institut for Historie, Syddansk Universitet. Formand Kay Lundgreen.

Ingemai Larsen: Medlem af Romansk Instituts ph.d.-bedømmelsesudvalg.

Hans Peter Lund: Formand for ph.d.-bedømmelsesudvalg vedr. afhandling af Martin Hultén, Københavns Universitet. Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. magisterkonferens af Cindy Lynn Brown, Syddansk Universitet.

Sandi Michele de Oliveira: Medlem af bedømmelsesudvalg af Ingemai Larsens lektorat.

Lene Schøsler: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg i Leuven, Belgien.

Gunver Skytte: Formand for ph.d.-bedømmelsesudvalg (fransk sprog, Xavier Lepetit). Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. doktordisputats (fransk) ved Wiens Universitet.

Erling Strudsholm: Medlem af bedømmelsesudvalg ved Cristina Wikmans licentiateksamen ved Romanska Institutionen, Lunds universitet.

Thora Vinther: Formand for ph.d.-bedømmelsesudvalg: Silvia Becerra Bascuñán.

Udvalg og fonde

Jørn Boisen: Formand for sprogfagene ved Det Humanistiske Fakultets kompetenceudvalg.

Anita B. Hansen: Bestyrelsesformand for Birthe og Knud Tøgebys Fond siden 1.9.2001. Suppleant for Henrik Prebensen i Inga Svendsbos Mindelegat siden april 2000.

Hans Peter Lund: Formand for Eugéniu Lozovans Fond. – Formand for Knud V. Henders Fond.

Maj-Britt Mosegaard Hansen: Medlem af bestyrelsen for Viggo Brøndal og hustrus fond. Medlem af komitéen for Lingvistkredsen i København. Formand for publikations-

strategiudvalget, Romansk Institut. Medlem af sikkerheds- og samarbejdsudvalget, Romansk Institut. Suppleant for formanden for ph.d.-studienævnet ved Det Humanistiske Fakultet.

Lene Waage Petersen: Medlem af Institutionen San Cataldos bestyrelse, og bestyrelsen Venneforeningen for San Cataldo.

Henrik Prebensen: Bestyrelsesmedlem af Eva Svensbos Mindelegat for franskstudierende.

Lene Schøsler: Formand for Blinkenberg-Høybye-fondet, bestyrelsesmedlem af Brøndal-fondet, bestyrelsesmedlem af Karen Iversen-legatet.

Erling Strudsholm: Næstformand for Birthe og Knud Tøgebys Fond.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Hans Lauge Hansen: Medlem af baggrundgruppen for undervisningsministeriets kernefaglighedsgruppe for sprogfagene.

Ingemai Larsen: Konsulent for Norges Forskningsråd.

Lene Schøsler: Konsulent for forskningsrådene i England, Norge og Belgien.

Tillidshverv

Jørn Boisen: Tillidsrepræsentant for magistre ved Romansk Institut.

Hans Lauge Hansen: Medlem af bestyrelsen for Asociación Andaluza de Semiótica. Medlem af Det Humanistiske Fakultetsråd, Københavns Universitet.

Anne Marie Ejdesgaard Jeppesen: Medlem af Rådet for Udviklingsforskning (DANIDA).

Hans Peter Lund: Medlem af indstillingsudvalg vedr. litteratur- og oversættelsesstøtte under programmet Culture 2000, Kulturkommissionen, Bruxelles. Medlem af indstillingsudvalg vedr. den litterære frankofonipris uddelt af de frankofone ambassadører i Danmark. Formand for Wilsterpriskomiteen for litterære oversættelser.

Henrik Prebensen: Fællestillidsrepræsentant for Det Humanistiske og Det Teologiske Fakultet. Medlem af Hovedsamarbejdsudvalget ved KU og af Fakultetssamarbejdsudvalget ved Det Humanistiske Fakultet, medlem af Dansk Magisterforenings Hovedbestyrelse og af Universitetslærerafdelingens Bestyrelse i Dansk Magisterforening (DM).

Lene Schøsler: Præsident for International Society of Historical Linguistics, Københavns Universitets repræsentant i bestyrelsen for Center for Sprogteknologi (CST), Københavns Universitets repræsentant for Akademiet for de Tekniske Videnskabers Erhvervsforskningsudvalg, medlem af Lingvistikretsens komité (sekretær).

Gunver Skytte: Udpeget som medlem af evalueringskommission af grund- og forskeruddannelsen i romanske sprog ved de svenske universiteter (spec. italiensk, rumænsk og portugisisk). Ph.d.-koordinator.

Formidling

Redaktionelle hverv

Jørn Boisen: Redaktør ved Revue Romane.

Anita B. Hansen: Medlem af Etudes Romanes' redaktion. Deltagelse i redaktionsarbejde i forbindelse med Netværk for Fransk Talesprogs udgivelse af "Sept approches et un corpus". Referee for tidsskriftet "IRAL" på artikel om

indlæring af variationsmønstret for fransk E caduc hos L2-talere i fransk Canada.

Hans Lauge Hansen: Medlem af den internationale redaktionskomité for tidsskriftet *Discurso* (Sevilla).

Maj-Britt Mosegaard Hansen: Chefredaktør på Revue Romane. Medlem af redaktionskomitéen på *Acta linguistica hafniensia*. Gæsterektor (med Corinne Rossari, Genève) af temanummer af *Journal of historical pragmatics* (til udgivelse 2005). Referee for *Journal of pragmatics*, *Journal of French language studies* og *Revue de séman-tique et pragmatique*.

Hanne Jansen: Medlem af redaktionen for *Etudes Romanes*.

Hans Julio Jensen: Medlem af redaktionen af *Revue Romane*.

Jonna Kjær: Nordisk redaktør og sektionsleder for 3 internationale løbende bibliografier over forskning i middelalderlitteratur: (a) *Bibliography of the International Courtly Literature Society*, ENCOMIA. (b) *Bulletin Bibliographique de la Société Internationale Arthurienne*, BBSIA. (c) *Bulletin Bibliographique de la Société RENCESVALS* (pour l'étude des épopées romanes).

Hans Peter Lund: Chefredaktør for monografiserien *Etudes Romanes*. Medlem af redaktionen af *Revue Romane*.

Sandi Michele de Oliveira: Redaktionsmedlem på *International Journal of Iberian Studies*.

Lene Waage Petersen: Medlem af redaktionen af "Revue Romane"; faglig redaktør for publikation i *Etudes Romanes*.

Henrik Prebensen: Redaktør af bogen "Sprog og Matematik" i samarbejde med lektor Peter Juel Henriksen, CMOS, Handelshøjskolen i København.

Lene Schøsler: Medlem af redaktionen af *Revue Romane*.

Erling Strudsholm: Redaktør for Danmark for det sproglige/lingvistiske område ved *Bibliografia generale della lingua e della letteratura italiana* (BIGLLI). Medlem af redaktionen for *Revue Romane*.

Gert Sørensen: medredaktør af skriftserien *Romanske Skrifter*, *Museum Tusulanum*.

Kongresser og symposier

Hans Lauge Hansen: Medarrangør af *Perspectives on Language and Culture*. Seminar arrangeret af Center for Semiotik (Aarhus Universitet) i samarbejde med Sprog- og Kulturværket, 26.-28. maj. Medarrangør af Sprog- og Kulturværkets 1. årsmøde med temaet *Disciplines and Interdisciplinarity in Foreign Language Studies*. Aarhus Universitet, 19.-20. september. Medarrangør af *Asociación Andaluza de Semióticas X symposium* med temaet *Desde el sur: El discurso sobre Europa*, 11.-13. december.

Maj-Britt Mosegaard Hansen: Medarrangør af ICHL2003. Arrangør (med Corinne Rossari, Genève) af sektion om historisk pragmatik ved ICHL2003. Arrangør (med Gudrun Held, Salzburg, og María Antonia Martín Zorraquino, Zaragoza) af sektion om pragmatik og tekstlingvistik ved *Congrès international de linguistique et philologie romane*, Aberystwyth, 2004. Medlem af organisationskomitéen for *Congrès des romanistes scandinaves* 2005.

Morten Heiberg: Arrangør af historikerkonferencen: "New Perspectives on the Spanish Civil War after the End of the Cold War", Viterbo (4.-6.12.2003).

Lene Schøsler: Deltager i komitéen for den Skandinavi-

ske Romanistkongres 2005. Medarrangør af den internationale kongres ICHL (International Conference on Historical Linguistics), 11.-15. august.

Gert Sørensen: medarrangør sammen med Det italienske Kulturinstitut af seminaret 'Identità nazionale italiana', Københavns Universitet (24.4.2003).

Thora Vinther: Medarrangør af det kommende Romanistmøde i København, 2005.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Netværk

Jørn Boisen: Medlem af Sprog- og Kulturnetværket, Medlem af Amitiéés Camusiennes.

Anita B. Hansen: Med i styregruppen for Netværk for Fransk Talesprog. Netværket har arbejdet med en fællespublikation i 2003.

Hans Lauge Hansen: Koordinator og bevillingshaver for Sprog- og Kulturnetværket.

Hanne Jansen: Grammatiknetværket Ny forskning i grammatik; Netværket for Funktionel Grammatik (FG-kredsen), Società di Linguistica Italiana (SLI), Società Internazionale di Linguistica e Filologia Italiana (SILFI), Società Linguistica Europea; Lingvistisk oversættelsesprojekt (med kolleger fra HHK), Sprog- og Kulturnetværkets Oversættelsesgruppe, European Society for Translation Studies (EST).

Hans Peter Lund: Formand for Dansk Selskab for Romantikstudier og i denne egenskab arrangør af kollokviet "Ny romantikforskning i Danmark 2003" den 17. november på Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, hvor otte yngre romantikforskere fremlagde deres arbejde.

Lisbeth Hansen: Deltager i Sprog- og Kulturnetværket.

Maj-Britt Mosegaard Hansen: Medlem af styregruppen i nordisk netværk *Le français parlé: corpus et résultats*, af nationalt netværk for Sproglig polyfoni, af nationalt netværk for Grammatikalisering.

Anne Marie Ejdesgaard Jeppesen: Sprog- og Kulturnetværket.

Carsten Meiner: Organisator af det nationale netværk "Classicisme et Lumières" med deltagere fra Universiteterne i Aarhus, Roskilde og København.

Johan Pedersen: Sociedad Española de Lingüística, International Society of Cognitive Linguistics, SHF's grammatiknetværk, Grammatikaliseringsnetværket, FG-kredsen.

Lene Schøsler: Ansvarlig for Grammatikaliseringsnetværket (støttet af SHF), deltager i Sprog- og Kulturnetværket.

Gunver Skytte: Tilmeldt Sprog- og kulturnetværket (projektgruppe: Kulturel identitet og sprog i Renæssancen).

Erling Strudsholm: Medlem af: Grammatiknetværket Ny forskning i grammatik; Grammatikaliseringsnetværket, Società di Linguistica Italiana, Società Internazionale di Linguistica e Filologia Italiana, Società Linguistica Europaea.

Gert Sørensen: 'Cefass', Fondazione Gramsci, nordisk netværk om Dante, Center for Holocaust- og folkedrabsstudier (DIIS).

Thora Vinther: medlem af styregruppen for Sprog- og Kulturnetværket, af grammatikaliseringsnetværket.

Instituttleder Gert Sørensen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	25,6	2,5	28,1
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	5,9	0,0	5,9
TAP	7,8	0,1	7,9
Årsværk i alt	39,3	2,6	41,9
Løn	16.486,0	1.019,0	17.504,0
Frikøb mv.	15,0	34,0	48,0
Øvrige drift	822,0	1.091,0	1.913,0
Anskaffelser	312,0	20,0	332,0
Bruttototal t.kr.	17.634,0	2.164,0	19.798,0

Stab

VIP Internt finansieret

Alzaga, Angel; undervisningsadjunkt.
Boisen, Jørn; lektor.
De Oliveira, Sandi Michele; lektor.
Durousseau, Isabelle Odette; lektor.
Gettrup, Harald; lektor.
Grubbe, Vibeke; lektor.
Hansen, Anita Berit; lektor.
Hansen, Hans H Lauge; lektor.
Hansen, Maj-Britt Mosegaard; lektor.
Jansen, Hanne; lektor.
Jansen, Steen; lektor.
Jensen, Eva Marie Dam; lektor.
Jensen, Julio Hans Casado; lektor.
Jeppesen, Anne Marie Ejdesgaard; lektor.
Kjær, Jonna; lektor.
Laffitte, Maryse Louise; lektor.
Larsen, Ingemai; lektor.
Lund, Hans Peter; lektor.
Madsen, John Kuhlmann; lektor.
Pedersen, Johan; adjunkt.
Pedersen, Lene Waage; lektor.
Prebensen, Henrik Debois; lektor.
Schmidt, Gunver; lektor.
Schøsler, Lene; professor.
Strudsholm, Erling; lektor.
Sørensen, Gert; lektor.
Vinther, Victoria; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Hansen, Lisbeth Verstraete; adjunkt.
Heiberg, Morten Rievers; adjunkt.
Huber, Birgitte Grundtvig; adjunkt.
Meiner, Carsten Henrik; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bojsen, Heidi; ph.d.-stipendiat.
Christoffersen, Andreas Woetmann; ph.d.-stipendiat.
Kragh, Kirsten Alice Jeppesen; ph.d.-stipendiat.
Lepetit, Xavier Francois Jean; ph.d.-stipendiat.
Palomino Cabra, Maria Pilar; ph.d.-stipendiat.
Poulsen, Jens Runge; ph.d.-stipendiat.
Toftgaard, Anders; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

- Andersen, Lillian Reinholt: Reduktion i moderne franske finalgrupper set i lyset af finalgruppernes diakroni.
 Becerra Bascunan, Silvia Susana: El objeto indirecto en español, diacronía y sincronía. Un estudio empírico.

Fondsbevillinger*Den Canadiske Ambassade*

- Seminar: La Francophonie: perspectives politiques, historiques, linguistiques et littéraires (Heidi Bojsen) kr. 9.065.

Carlsbergfondet

- Litterære stedbeskrivelser – om globalisering, geografi og identitet i litteratur og litteraturforskning (Birgitte Grundtvig Huber) kr. 421.000.
 – Klarhedens former: eksemplaritet og serie. Den franske, engelske og tyske oplysningsroman fra 1678 til 1795 (Carsten Henrik Meiner) kr. 490.500.
 – Regionalisme og nationalisme i den fransksprogede litteratur fra Belgien, Schweiz og Canada (Lisbeth Verstraete Hansen) kr. 414.300.
 – Studie af diktatorerne Mussolini, Franco og Hitlers efterretningsvirksomhed i Spanien under og efter borgerkrigen (Morten Heiberg) kr. 459.500.

Det Italienske Kulturinstitut

- Konference i L'identità nazionale italiana nel passato e nel presente (Gert Sørensen) kr. 17.000.

E. Kerager Larsens Fond

- Udgivelsesstøtte til værket *The Object of Study of the Humanities* (Gert Sørensen) kr. 10.000.

Konsul George Jorck og hustru Emma Jorck's Fond

- Udgivelsesstøtte til dialogisme og litterær diskurs (Hans Lauge Hansen) kr. 24.400.
 – Udgivelsesstøtte til værket *Dialogisme og litterær diskurs* (Hans Lauge Hansen) kr. 20.000.

Kirsten Schottlænders Fond

- Forskningsformål, spansk og portugisisk (Gert Sørensen) kr. 10.000.

Statens Humanistiske Forskningsråd

- International Congress of Historical Linguistics på Københavns Universitet 10.-16. august 2003 (Frans Gregeresen) kr. 80.000.
 – Afholdelse af konference: *New Perspectives on the Spanish Civil War after the End of the Cold War* (Morten Heiberg) kr. 15.000.

Publikationer

- Andersen L.R.: Aidan Coveney: *The Sounds of Contemporary French – Articulation and Diversity – Exeter: Elm Bank, 2001. 214 p., 24 cm. – (Elm Bank modern language studies) ISBN: 1902454022. Revue Romane 38,1, s. 168-170. 2003.*
 Becerra Bascañán S.: *El objeto indirecto en español, diacronía y sincronía. Un estudio empírico. 254 s. Romansk Institut, K.U., København 2002.*

Bojsen H.: *Relation – identitet fortalt på Martinique. Language and Cultural Contact (Sprog og Kulturmøde) 33, i: Frankofoni: Sprog, historie, litteratur og kultur s. 103-120. Inge Degn (red.). Aalborg Universitetsforlag, Aalborg 2003.*

Bojsen H.: *Entretien avec Patrick Chamoiseau. Language and Cultural Contact (Sprog og Kulturmøde) 33, i: Frankofoni: Sprog, historie, litteratur og kultur s. 212-131. Inge Degn (red.). Aalborg Universitetsforlag, Aalborg 2003.*

Bojsen H.: *Nationalism i Karibien: skildringer av selvstændighed i Patrick Chamoiseaus *Biblique des derniers gestes*. Site 5, s. 10-11. 2003.*

Gettrup H.: *Ems, ecu og euro. Den økonomisk-monetære union i et fransk perspektiv. 49 s. Romansk Institut, K.U., København 2003.*

Hansen A.B.: *Nigel Armstrong: Social and Stylistic Variation in Spoken French. A comparative approach. Impact Studies in Language and Society. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2001. 278 p. Revue Romane 38,2, s. 340-343. 2003.*

Hansen A.B.: *Le contexte prépausal – un contexte dynamique pour le schwa dans le français parisien. La Tribune internationale des langues vivantes 33 (hors série), i: La prononciation du français dans sa variation (Phonologie du Français Contemporain) s. 142-144. Jacques Durand, Bernard Laks, Chantal Lyche (Eds.). Jouve, Paris 2003.*

Hansen A.B., Hansen M-B.M.: (udg.). *Structures linguistiques et interactionnelles dans le français parlé. Actes du colloque international. Etudes Romanes 54, 200s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.*

Hansen H.L.: *Om syds Spanien. Sfinx 26. årgang, nr. 2, s. 97-101. 2003.*

Hansen H.L.: *Subjektskonstruktion og erfaringsbearbejdning som dialogisk proces i litteratur. i: Smuthuller s. 171-191 samt 250-251. Nina Møller Andersen og Jan Lundquist (red.). Politisk Revy, København 2003.*

Hansen L.V.: *Gunnesson, Ann-Mari: Les écrivains flamands et le champ littéraire en Belgique francophone. – Göteborg, 2000. – 240 p. – (Romanica Gothoburgensia ; 48). – (Acta universitatis Gothoburgensis) ISBN: 9173463930. Revue Romane 38,1, s. 172-175. 2003.*

Hansen L.V.: *Kan man bo i et sprog? Om sprog, identitet og litteratur i Jean Munos 'Histoire exécutable d'un héros brabançon'. Fransk Nyt 236, s. 34-39. 2003.*

Hansen L.V.: *Les Chiens de la Senne de Charles Paron. i: Littératures mineures en langue majeure. Québec/Wallonie-Bruxelles s. 179-193. Jean-Pierre Bertrand et Lise Gauvin (dir.). P.I.E. Peter Lang S.A. et Les Presses de l'Université de Montréal, Bruxelles-Montréal 2003.*

Hansen M-B.M.: *From aspectuality to discourse marking: the case of French 'déjà' and 'encore'. Belgian Journal of Linguistics 16, s. 23-51. 2003.*

Hansen M-B.M.: *Elizabeth Closs Traugott & Richard B. Dasher. 2002. Regularity in semantic change. (Cambridge Studies in Linguistics 97). Cambridge: Cambridge University Press. 314p. + xx. ISBN 0 521 58378 0 hardback. Acta linguistica hafniensia 37, s. 186-189. 2003.*

Hansen M-B.M.: *Diane Blakemore. 2002. Relevance and linguistic meaning. The semantics and pragmatics of discourse markers. (Cambridge Studies in Linguistics 99). Cambridge: Cambridge University Press. 200p. ISBN 0 521 64007 5 hardback. Acta linguistica hafniensia 35, s. 190-196. 2003.*

- Hansen M-B.M., Hansen A.B.: Le prépausal et l'interaction. *Etudes Romanes* 54, i: Structures linguistiques et interactionnelles dans le français parlé. Actes du colloque international s. 89-109. Anita Berit Hansen & Maj-Britt Mosegaard Hansen (udg.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Hansen M-B.M., Hansen A.B.: Avant-propos. *Etudes Romanes* 54, i: Structures linguistiques et interactionnelles dans le français parlé. Actes du colloque international s. 7-9. Anita Berit Hansen & Maj-Britt Mosegaard Hansen (udg.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Heiberg M.R.: "Er Spanien anderledes?" – temanummer af *Den jyske Historiker* 2001, nr. 91-92. *Arbejderhistorie* 3, s. 77-80. 2003.
- Heiberg M.R.: *Emperadores del Mediterráneo. Franco, Mussolini y la guerra civil española*. 281, xvii s. Crítica, Barcelona 2003.
- Henrichsen P.J., Prebensen H.: (red.). *Sprog og matematik. 200s. Handelshøjskolens Forlag, København* 2003.
- Jansen H.: Densità informativa. Tre parametri linguistico-testuali. Uno studio contrastivo inter- ed intralinguistico. *Etudes romanes* 52, (+8 bilag) 254 s. Lund, Hans Peter (dir.), Anita Berit Hansen, Hanne Jansen & Lene Waage Petersen (red.) Museum Tusculanum Press, København 2003.
- Jansen H.: Traduzione e traduttologia: campo di ricerca e disciplina didattica. i: *Atti del VI Congresso degli Italianisti Scandinavi*, Lund, 16-18 agosto 2001 s. 301-312. Verner Egeland & Eva Wiberg (red.). Studentlitteratur, Lund 2003.
- Jansen H.: L'impatto di una particella. Le parti del discorso nel testo e nella traduzione. *Revue Romane* 38,2, s. 272-302. 2003.
- Jansen S.: Montale – Ossi di seppia e Le occasioni. Saggio di lessicografia letteraria. i: *Atti del VI Congresso degli Italianisti Scandinavi*, Lund, 16-18 agosto 2001 s. 85-96. Verner Egeland & Eva Wiberg (red.). Studentlitteratur, Lund 2003.
- Jensen E.D.: La Informática y la lengua hablada. La pragmática enseñada con vídeo. i: *IX Congreso de la Sociedad Argentina de Lingüística*, 14-16 nov. 2002 s. 6. Universidad Nacional de Córdoba, Fac. de Lenguas, Córdoba 2002.
- Jensen E.D., Vinther T.: Enredos interactivos. Método en cd-rom para el autopredizaje del español oral. Nivel intermedio-avanzado. 2 cd + 22s. Editorial Edinumen, Madrid 2003.
- Jensen E.D., Vinther T.: Exact Repetition as Input Enhancement in Second Language Acquisition. *Language Learning* 53, 3, s. 373-428. 2003.
- Jensen E.D., Vinther T.: Enredos. Curso de español hablado. Material complementario para el Vídeo Enredos. 172 s. Romansk Institut, K.U., København 2003.
- Jensen H.J.C.: Identidad y ética en los Comentarios reales de los incas del Inca Garcilaso de la Vega. i: *Ética y literatura en el pensamiento hispánico* s. 77-89. Juan Wilhelmi (red.). Heterogénesis, Lund 2003.
- Jensen H.J.C.: Hans Ulrich Gumbrecht: Von Leben und Sterben der grossen Romanisten. Carl Vossler, Ernst Robert Curtius, Leo Spitzer, Erich Auerbach, Werner Krauss. München/Wien: Carl Hanser Verlag, 2002, 231 p. *Revue Romane* 38,2, s. 346-350. 2003.
- Jorn O.: La statua mnemonica di Giordano Bruno. i: *Atti del VI Congresso degli Italianisti Scandinavi*, Lund, 16-18 agosto 2001 s. 115-123. Verner Egeland & Eva Wiberg (red.). Studentlitteratur, Lund 2003.
- Larsen I.: O império português responde por escrito ou estamos numa nice – sobre a situação luso-africana na perspectiva dos estudos de pós-colonialismo. *Folha de Linguística e Literatura* 5, s. 6-14. 2003.
- Larsen I.: The Apocalyptic Dimension of World War I or the Abandonment of an Invented Tradition in Portugal. *Bulletin of Spanish Studies* Vol. 80, Number 3, s. 347-362. 2003.
- Lund H.P.: Agnès Verlet: Les vanités de Chateaubriand. – Genève: Droz, 2001. – 367 p. – (Histoire des idées et critique littéraire ; 393) – ISBN: 260000644. *Revue Romane* 38,1, s. 170-172. 2003.
- Lund H.P.: (Recueillis et publiés par). *L'oeuvre de Victor Hugo – entre fragments et oeuvre totale*. Actes du colloque international, Copenhague 25 octobre 2002. *Etudes Romanes* 55, 123s. Museum Tusculanum Press, Copenhague 2003.
- Lund H.P.: Avant-propos. i: *L'oeuvre de Victor Hugo – entre fragments et oeuvre totale*. Actes du colloque international, Copenhague 25 octobre 2002 s. 7-11. Recueillis et publié par Hans Peter Lund. Museum Tusculanum Press, Copenhague 2003.
- Lund H.P.: Du Rhin à la Manche. Ensembles et dispersions dans la vision de l'histoire chez Hugo. *Etudes Romanes* 55, i: *L'oeuvre de Victor Hugo – entre fragments et oeuvre totale*. Actes du colloque international, Copenhague 25 octobre 2002 s. 75-90. Hans Peter Lund (recueillis et publiés par). Museum Tusculanum Press, Copenhague 2003.
- Oliveira S.M.d.: A avaliação pragmática de actos de fala condicionais em português e em japonês [The pragmatic evaluation of speech act conditionals in Portuguese and Japanese]. *Studia (Societas Japonica Studiorum Romanicorum)* 36, s. 76-85. 2003.
- Oliveira S.M.d.: Estudos portugueses na Universidade de Copenhaga [Portuguese Studies at the University of Copenhagen]. *Studia (Societas Japonica Studiorum Romanicorum)* 36, s. 86-89. 2003.
- Oliveira S.M.d.: Breaking Conversational Norms on a Portuguese Users Network: Men as Adjudicators of Politeness? [The Multilingual Internet: Language, Culture and Communication in Instant Messaging, Email and Chat]. *Journal of Computer-Mediated Communication* Vol. 9, issue 1, November. 2003.
- Pedersen J.: La base Discursiva de la Oración Compuesta. Sobre las Categorías Conectivas. For *Hispánico (Temanummer)* 23, i: Aproximaciones cognoscitivo-funcionales al español s. 107-117. Nicole Delbecque (ed.). Rodopi, Amsterdam/New York 2003.
- Pedersen J.: Refleksivforstærkeren i spansk i et typologisk perspektiv. *SHF* 10, i: Ny Forskning i Grammatik s. 167-188. Carl Bache, Merete Birkelund & Nina Nørgaard (red.). Odense Universitetsforlag, Odense 2003.
- Pedersen J., Ørnby I.: Brobygning: Fra spanskelev til spanskstuderende. En rapport om brobygning mellem Greve Gymnasium og Spanskstudiet på KUA. 18s. Undervisningsministeriet, København 2003.
- Prebensen H.: Michael Herslund: Sider af Europas historie. Introduktion til europæiske studier. *Samfundslitteratur*, København, 2002, 223 s. *Sprint* 1, s. 96-111. 2003.
- Prebensen H.: Indledning. i: *Sprog og Matematik* s. 11-16.

- Peter Juel Henriksen, Henrik Prebensen (red.). *Handels­højskolens Forlag, København* 2003.
- Prebensen H.: *Bestemthed. i: Sprog og Matematik* s. 64-83. Peter Juel Henriksen, Henrik Prebensen (red.). *Handels­højskolens Forlag, København* 2003.
- Prebensen H.: *Du mot au monde. [Compte-rendu de] Guy Achard-Bayle: Grammaire des metamorphoses. Référence, identité, changement, fiction. (Coll. Champs linguistiques) – Paris: Éditions Duculot, 2001, 300 p. Revue Romane* 38.1, s. 164-167. 2003.
- Schøsler L.: *Pierre Larrivée: L'interprétation des séquences négatives. Portée et foyer des négations en français. – Bruxelles: Duculot, 2001. 213 p. (Champs linguistiques) ISBN: 2801112836. Romanische Forschungen* 115. Band, Heft 1, s. 89-91. 2003.
- Schøsler L.: *Anthonij Dees (1928-2001). Revue de Linguistique Romane* 66, s. 614-618. 2002.
- Schøsler L.: *Distributional syntactic analysis and valency. Current Issues in Linguistic Theory* 229, i: *The Legacy of Zellig Harris. Language and information into the 21st century. Volume 2: Mathematics and computability of language* s. 163-202. Bruce E. Nevin, Stephen M. Johnson (eds.). John Benjamins Publ. Company, Amsterdam/Philadelphia 2002.
- Schøsler L.: *Le rôle de la valence pour une classification sémantique des verbes. Linguistische Arbeiten* Band 476, i: *La cognition dans le temps. Etudes cognitives dans le champ historique des langues et des textes* s. 145-160. Peter Blumenthan et Jean-Emmanuel Tyvaert (éds). Max Niemeyer Verlag, Tübingen 2003.
- Schøsler L.: *Les verbes supports dans une perspective diachronique. Le cas de garde, noyau prédicatif. Voix Savantes* 20, i: *Ancien et moyen français sur le web. Enjeux méthodologiques et analyse du discours. (Colloque tenu en oct. 2002 à l'Université d'Ottawa)* s. 221-271. Pierre Kunstmann, France Martineau, Danielle Forget (sous la dir. de). Les Editions David, Ottawa 2003.
- Schøsler L.: *Grammaticalisation of valency patterns? – an investigation into valency patterns and support verb constructions, based on diachronic corpora. Forum for modern language studies* vol. 39, issue 4 (october), s. 400-413. 2003.
- Skytte G.: *Modi di comunicazione in prospettiva interlinguistica e interculturale. L'italiano tra le lingue europee. i: Italia linguistica anno mille. Italia linguistica anno duemila. Atti del XXXIV Congresso Internazionale di Studi della Società di Linguistica Italiana, Firenze 19-21 ottobre 2000* s. 69-76. Nicoletta Maraschio & Teresa Poggi Salani (a cura di). Bulzoni, Roma 2003.
- Strudsholm E.: *Il riflesso del parlato nella novellistica di Pirandello. i: Atti del VI Congresso degli Italianisti Scandinavi, Lund, 16-18 agosto 2001* s. 377-384. Egerland, Verner & Eva Wiberg. Romanska institutionen, Lunds universitet, Lund 2003.
- Sørensen G.: *Il caso Moro e il potere sovrano. Studi Storici. Rivista trimestrale dell'Istituto Gramsci* no. 4, ottobre-dicembre 2002, anno 43, s. 1065-1081. 2003.
- Sørensen G.: *Den moderne fyrste og det ny højre i Italien. i: Demokrati mellem fortid og fremtid* s. 283-296. Claus Bryld og Søren Hein Rasmussen (red.). Tiderne Skifter, København 2003.
- Toftgaard A., Hawkesworth I.H.K.: *Forord. i: Nationale spejlinger. Tendenser i ny dansk film* s. 7-19. Anders Toftgaard & Ian Halvdan R. Hawkesworth (red.). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Toftgaard A., Hawkesworth I.H.K.: (red.). *Nationale spejlinger. Tendenser i ny dansk film. 339s. Museum Tusulanums Forlag, København* 2003.

Studienævnet for Fransk

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lektor Jonna Kjær (studieleder), lektor Anita Berit Hansen (vicestudieleder) samt studerende Anne Kristine Anhøj (næstformand) og Lisbet Bogh Frederiksen. Anne Kristine Anhøj blev den 1. september afløst af Frederik Tancrede Olesen. Lisbet Bogh Frederiksen blev samtidig næstformand.

Beretning

I løbet af 2003 blev der foretaget visse præciseringer og justeringer af den nye studieordning for den grundfaglige del af BA-uddannelsen i fransk, som trådte i kraft den 1. september 2002. Det drejede sig om fagene tekstanalyse, frankofoni, grammatik & lingvistik samt introduktionskurset. På kandidatniveauet er en mulighed for at vælge Praktik (også) for sidefagsstuderende under udarbejdelse.

Fra februar 2003 blev der i specialekontrakten mellem studerende og vejleder fastsat 4 afleveringsfrister for speciale (15/2 – 15/5 – 15/8 – 15/11).

Fra og med sommereksamen indførte studienævnet eksaminatorindberetninger ved prøverne med ekstern censor på et skema udarbejdet af studienævnet i lighed med de censorindberetninger, som Bekendtgørelsen stipulerer, og som censorformandskabet udarbejder skemaet til.

I oktober blev der af studienævnet udarbejdet et nyt og mere dækkende evalueringsskema til brug for de studerendes skriftlige evalueringer af undervisningen. Skemaet blev straks taget i anvendelse.

På internettet er der af fagets tutorer oprettet et gruppe rum til udveksling af meddelelser og materiale for de 1. års-studerende og deres undervisere samt studienævnet.

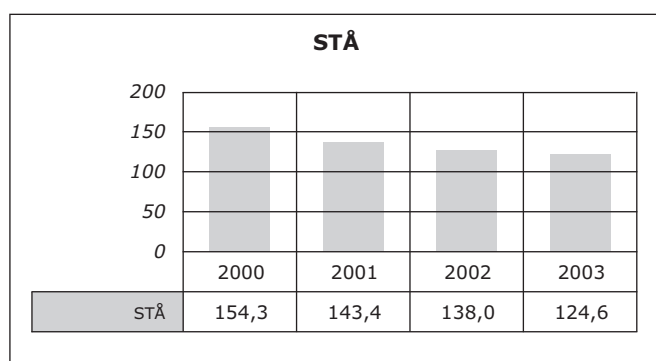
I forår/efterår 2003 har følgende deltidsansatte undervisere været tilknyttet fransk: Ingelise Andersen, Lilian Reinhold Andersen, Heidi Bojsen, Christine Favre, Lene Harvig, Ole Kongsdal Jensen, Carsten Meiner, Maryse Pierrel Mikkelsen, Jens Runge Poulsen, Lise Toft, Jeannet Ulrikkeholm.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder							I alt
	Fransk	Dansk	Engelsk	Historie	Øvr. hum.	Afrika mv.	Meritoverført	
Fransk	118,6	4,0	3,0	2,3	20,0	1,0	5,6	154,5
Litteraturvidenskab	1,8							
Øvrig humaniora	2,5							
Meritstuderende	0,4							
Gæstestuderende	1,4							
I alt	124,6							
Åben uddannelse	12,1							

STÅ 2000-2003

Studieleder Jonna Kjær

Studienævnet for Italiensk og Rumænsk

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lærerrepræsentanterne Lene Waage Petersen (studieleder), Erling Strudsholm, Steen Jansen (suppleant), og studenterrepræsentanterne Julie Stahr (næstformand) og Janna Linn Grunth. Steen Jansen fratrådte pr. 1. oktober 2003.

Beretning

Studienævnet holder møde hver 14. dag i semestret + et enkelt møde i de undervisningsfri måneder.

Studieordninger

Foråret 2003 udarbejdede en række ændringer til studieordningerne, der trådte i kraft pr. 1.9.2003. Det drejede sig især om justeringer af eksamensformer, også med pædagogiske overvejelser over eksamensformernes kompetenceudviklende muligheder. Vi færdiggjorde desuden studieordningen for sidefagssuppleringen i italiensk. I foråret 2002 fordeltes sidefagssuppleringsuddannelserne mellem universiteterne. Italiensk ved Københavns Universitet og Aarhus Universitet gik sammen, således at København har ansvaret for uddannelsen, der består af to moduler, ét der udbydes af Aarhus Universitet og ét der udbydes i København. Én kandidat har fuldført uddannelsen i 2003. Efteråret 2003 har været præget af arbejdet med beskrivelse af studiets faglige og generelle kompetencer. Italiensk har arbejdet med i den af fakultetet nedsatte arbejdsgruppe for fremmedsprog (med Hanne Jansen og studielederen), og det har været et meget konstruktivt forarbejde for de kommende studieordningsrevisioner. Mere problematisk har det været, at de overordnede strukturer for BA og sidefag endnu ikke ligger fast.

Undervisning mv.

Vi har formaliseret et tættere samarbejde mellem 1) lærere i samme disciplin på forskellige niveauer (grammatik, f.eks.) med henblik på diskussion af progression og kontinuitet, og 2) mellem lærere i forskellige discipliner med henblik på bedre integration i studieforløbet. Vi har fortsat arbejdet med praktik og med udvikling af it-støttet undervisning. Vi udviklede sidste års kandidatmøde til en egentlig kandidatafslutningsfest, der afholdes i november for alle studerende, og som fejrer årets kandidater, bl.a. med kort præsentation af deres specialer. Det var en stor succes både for de nybagte kandidater og for de studerende.

Åbent Universitet

Vi udbyder grunduddannelsen i italiensk i fortløbende moduler til ét hold. Desuden tilvalgsfaget Renæssancekundskab I og II, i alt 1/2 år, både som fremmødekursus og som it-baseret kursus. Efteråret 2003 oprettede vi propædeutik på Åbent Universitet.

Kurser

Kurser i rumænsk udbydes i samarbejde med Lunds universitet. Det er netbaserede kurser, tilrettelagt af Coralia Dittvall. Det fungerer godt.

Generelt

Studielederen har indført medarbejdersamtaler med de til faget knyttede deltidsansatte lærere. Det har været meget frugtbart.

I samarbejde med Det Italienske Kulturinstitut, og i anledning af den internationale italienske "sproguge", den 3. uge af oktober, afholdt vi en række gæsteforelæsninger og arrangementer på KUA, som trådte i stedet for den skemalagte undervisning.

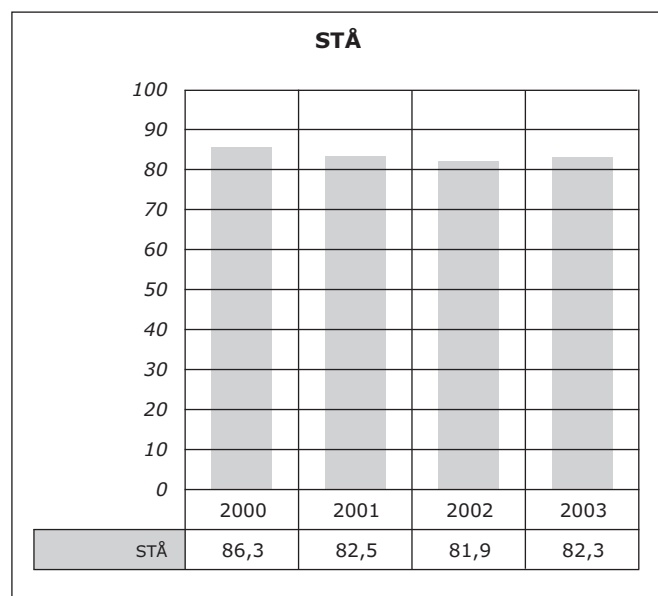
Samarbejdet i studienævnet har været upåklageligt. Vores dygtige studievejleder Louise Hare og årets tutorer har gjort et godt arbejde.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						
	Italiensk/ Rumænsk	Historie	Dansk	Kunst- historie	Øvrig hum.	Merit- overført	I alt
Italiensk	63,0	2,8	2,3	2,3	4,0	2,5	76,8
Religion	1,8						
Fransk	1,4						
Dansk	1,3						
Historie	1,3						
Øvrig humaniora	5,5						
Datalogi	0,5						
Meritstuderende	1,9						
Gæstestuderende	5,8						
I alt	82,3						
Åben uddannelse	16,6						

STÅ 2000-2003

Studieleder Lene Waage Petersen

Studienævnet for Spansk og Portugisisk

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af tre lærermedlemmer, to fra Spansk: Eva Dam Jensen (studieleder) og Anne-Marie Ejdesgaard Jeppesen (vicedeleder) samt en fra Portugisisk: Sandi Michele de Oliveira, og et studentermedlem Louise Frohn Nielsen (næstformand) fra Spansk.

Beretning

Der er på begge fag afholdt interne evalueringer i begge semestre. Disse har været fuldt tilfredsstillende.

Spansk oprettede 2003 et BA-tilbud på Åbent Universitet, som blev meget fint modtaget.

Statistik

Spansk

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

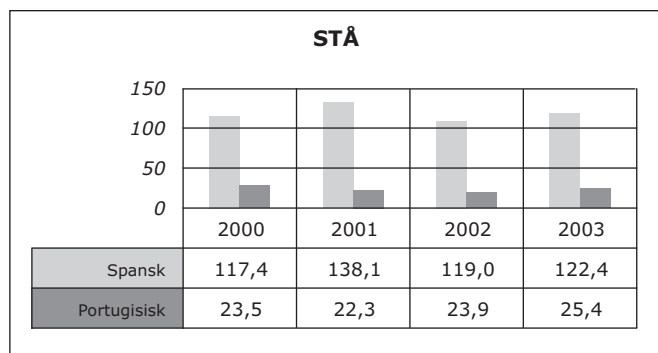
Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						I alt
	Spansk	Dansk	Historie	Øvrig hum.	Teologi	Merit-overført	
Spansk	106,1	4,0	3,5	12,0	0,8	2,6	129,1
Engelsk	2,6						
Historie	2,6						
Øvrig humaniora	5,8						
Meritstuderende	3,0						
Gæstestuderende	2,3						
I alt	122,4						

Portugisisk

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder				I alt
	Portugisisk	Øvrig humaniora	Afrikastudier	Meritoverført	
Portugisisk	20,6	1,5	2,0	1,3	25,3
Øvrig humaniora	3,4				
Antropologi	0,3				
Meritstuderende	1,0				
Gæstestuderende	0,1				
I alt	25,4				

STÅ 2000-2003

Østeuropainstituttet

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, cand.mag. et art. Lars Nørgaard.

Institutbestyrelsen består af institutlederen samt viceinstitutleder, lektor, dr. phil. Jens Nørgård-Sørensen, lektor, mag.art. Jørn Ivar Qvonje og overassistent Annemarie Hede-Andersen.

Organisation

Instituttet har to studienævn for henholdsvis moderne græsk og de slaviske fag.

Adresse

Snorresgade 17-19
2300 København S
Telefon 35 32 85 40
Fax 35 32 85 32
oesteuro@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/oesteuro

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Instituttets liv har i 2003 været stærkt præget af den usikkerhed, der lå i de af dekanatet varslede instituttsammenlægninger. Fra et enigt Østeuropainstitut har det gennem hele forhandlingsfasen været et stærkt ønske, at man kom til at indgå i en institutgruppering, der omfattede de andre europæiske fremmedsprogfag, engelsk, germansk og romansk og med de klassiske fagområder som et naturligt femte medlem. Ved årets udgang står det klart, at instituttet i det kommende år vil blive lagt sammen med Institut for Mellemøstlige, Asiatiske og Eskimologiske Studier og Institut for Religionshistorie og derfor må søge nye samarbejdspartnere. Det bliver en stor opgave for instituttet at håndtere den udfordring, der ligger i den påtvungne ændrede orientering af dets profil.

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskning dækker geografisk Rusland/SNG, de øvrige øst- og centraleuropæiske lande samt Balkan med Grækenland. Forskningsvirksomheden falder hovedsageligt inden for de tre traditionelle hovedgrene: lingvistik, kulturhistorie/litteratur, historie/samfundsfag.

1. Russisk sprog og litteratur

Alex Fryszman har indleveret sin afhandling "Gennem Bakhtins prisme. Den digterfilosofiske dialog mellem F.M. Dostojevskij og Søren Kierkegaard" til forsvar for den filosofiske doktorgrad ved Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Ph.d.-studerende Malene Rise Jensen (vejleder: Jens Nørgård-Sørensen) har i 2003 fortsat arbejdet med sit projekt "Sproghandlinger i russisk og dansk. En kontrastiv analyse", en undersøgelse af den bagvedliggende struktur i sproghandlinger i de to sprog, som typologisk set kan siges at være repræsentanter for to forskellige sproglige superty-

per, henholdsvis virkelighedsbaserede og modtagerbaserede sprog.

Jon Kyst forventer at indlevere sin ph.d.-afhandling med arbejdstitlen "Joseph Brodsky's Bilingualism. Prehistory and Practice" til forsvar i forårssemestret 2004.

I forbindelse med en kontrastiv analyse af russiske og danske prædikatsyper har Elena Lorentzen færdiggjort og publiceret en artikel.

Joel Nordborg Nielsen arbejder fortsat på Dansk-Russisk Erhvervsordbog (sammen med Galina Starikova) som opfølgning af den i 2001 udkomne Russisk-Dansk Erhvervsordbog. Til sit kompendium i russisk morfologi har han udarbejdet kapitlerne "Indledning", "Prædikativet", "Adverbiet", "Numeralet" og "Præpositioner". Han har desuden fortsat sin forskning vedr. deagentiveringsstrukturer i russisk og ukrainsk og undersøgelsen af idiommer (i samarbejde med Galina Starikova og Elena Krasnova). Han undersøger for øjeblikket anvendelsen af den såkaldte "tilstandskategori" hos Gogol (som led i en større undersøgelse af denne ordklasses opståen og udvikling i russisk).

Anja Snejbjerg (vejleder: Jens Nørgård-Sørensen) har behandlet og analyseret et omfattende materiale, indsamlet under feltarbejde i Moskva februar-marts, i forbindelse med udarbejdelse af sin ph.d.-afhandling.

Jens Nørgård-Sørensen har færdiggjort monografien "Inside the Russian language: Nominal semantics and morphology" i manuskriptform. Der tilbagesår en gennemgribende redigering, som forventes afsluttet sommer 2004. Endvidere har han arbejdet med problemer vedrørende grammatikalisering.

2. Østeuropas historie/samfundsfag

Først på året færdiggjorde Hans Bagger en artikel om Sankt Petersborgs grundlæggelse og tidlige historie. To artikler: om Peter den Stores ophold i Danmark juli-oktober 1716 og hans forhandlinger om et dansk-russisk angreb på Skåne er afsluttet og publiceret i indeværende år. Hans Bagger har desuden fortsat projektet "Østeuropas historie og kultur".

Ph.d.-studerende Flemming Splidsboel-Hansen (vejleder: Niels Erik Rosenfeldt) forsvarede den 19. december sin ph.d.-afhandling om forholdet mellem Rusland og EU i lyset af EU's fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Ph.d.-studerende Niels Bo Poulsen (vejleder: Niels Erik Rosenfeldt) har i forbindelse med sit projekt med titlen "Den ekstraordinære statslige kommissions historie" gennemført en række arkivbesøg i Litauen, Rusland og USA med henblik på at undersøge instrumentaliseringen af den sovjetiske viden om nazistiske krigsforbrydelser i den sovjetiske presse og i andre propagandasammenhænge. Det indsamlede materiale bidrager også til at belyse den sovjetiske retslige undersøgelse og retsforfølgelse af de nazistiske forbrydelser. Sideløbende har han gennemført en kvantitativ og kvalitativ analyse af det sovjetiske dagblad Pravdas dækning 1941-1953 af Tyskland og dets allieredes krigsforbrydelser på østfronten.

Niels Erik Rosenfeldt har færdiggjort manuskriptet "Den 'særlige' verden. Stalins magtapparat og sovjet-systemets hemmelige kommunikationsstrukturer" (ca. 900 sider). Manuskriptet påregnes oversat til engelsk. Han har desuden indledt arbejdet med en mere bredtfaavnende bog (anslået omfang ca. 300 sider ekskl. illustrationer) om Stalin og stalinismen med den foreløbige titel "Stalin. Diktaturets anatomi".

3. Moderne græsk sprog og litteratur samt byzantinistik

Sysse Engberg har foretaget håndskrift- og arkivstudier i London, Lambeth Palace Library (20.-22.2.2003), San Lorenzo de El Escorial (11.-16.6.2003), og i Trier, Domschatz (12.-15.11.2003); desuden biblioteksstudier i Lund og Uppsala i forbindelse med deltagelse i bedømmelsesudvalg. I løbet af sommeren har hun færdigskrevet de første fem kapitler på monografien "Profetie-Anagnosmata-Prophetologion", som i alt skal rumme 10 kapitler.

Lars Nørgaard har færdiggjort en afhandling om de danske kilder til den græske familie Lunzis historie 1820-1830, samt en anden om den danske præst Theodor Hansens forbindelse til den græske reformator Andreas Laskaratos og Nikolaos Lunzi. Han har under to studieophold, september (Korfu) og december (Athen) samlet materiale til en afhandling om den dansk-norske søkaptajn Lyder Fastring og dennes deltagelse i den sidste tyrkisk-venetianske krig 1716-1718.

Ph.d.-studerende Trine Stauning Willert (vejleder: Sysse Engberg) har efter orlov i første halvdel af året videreført arbejdet med projektet "National Schools and European Identity". Projektet er en komparativ undersøgelse baseret på kvalitative interview om græske og danske unges opfat- telser af Europa.

4. Øvrige landes sprog og litteratur

Balkanistik/Bulgarsk

Jørn Ivar Qvonje er langt fremme med sin fremstilling af udtryksmåderne for personalepronominal possessor i balkansprogene og i det europæiske sprogareal. Der refter en konklusion med en beskrivelse af de overordnede tendenser, der har ført til den tilstand, der forefindes i balkansprogene i dag. Kapitlet om Østersøsprogene er under revidering og udvidet. Hans arbejde med en bulgarsk grammatik fortsætter. Beskrivelsen af præsenssystemet er omstruktureret med henblik på en mere pædagogisk fremstilling af aoristdannelsen.

Thomas Olanders arbejde på ph.d.-projektet "The accentual mobility of Baltic and Slavic" skrider frem. Følgende artikler er produceret og forventes publiceret i 2004: "The ending-stressed word-forms of the Baltic and Slavic mobile paradigms", "The dative plural in Old Latvian and Indo-European" og "The role of accentuation in etymology: the case of Slavic *be^IU 'white'".

Polsk

Krzysztof Stala har arbejdet med bogen "Inventing the Modern Pole", hvoraf et kapitel "The Concept of Self: a neglected Context of Polish Modernism" er blevet publiceret i "Modernity in Poland and Sweden" (Stockholm 2003). Hans arbejde med projektet "De polska nationella myterna i 1800- och 1900-talet" er blevet fortsat.

Serbokroatisk

Per Jacobsen har i 2003 besøgt Sarajevo, Zagreb og Beograd for at indsamle nyt og supplere sit eksisterende materiale til tredje bind af "Litteraturen i Jugoslavien" der omhandler udviklingen i det serbokroatiske sprogområde siden afslutningen af Anden Verdenskrig. Opløsningen af Jugoslavien og dannelsen af nye selvstændige stater har skabt en ny situation i Bosnien-Hercegovina, hvor begrebet bosnisk litteratur nu har fået status som en særlig national-

litteratur for det nationalt sammensatte Bosnien. Denne litteratur er som begreb stadig i sin vorden og spørgsmålet er, om man skal definere den som bestående af bosnjakkisk, serbisk, kroatisk, jødisk litteratur eller ganske enkelt som bosnisk litteratur uden at tage hensyn til forfatternes nationale/religiøse tilhørsforhold. Under sit ophold i Sarajevo har Per Jacobsen diskuteret spørgsmålet med fagfæller på universitetet i Sarajevo og med en række forfattere.

Tjekkisk

Jens Skov-Larsen har i 2003 fortsat udarbejdelsen af materiale inden for tjekkisk morfologi og syntaks.

Faglige og administrative hverv

Sysse Engberg: Næstformand for ph.d.-studienævnet.

Jon Kyst: Var medlem af ph.d.-studienævnet til 31.01.2003.

Bedømmelsesudvalg

Sysse Engberg: Har været medlem af bedømmelsesudvalget for Ann-Margaret Mellbergs doktorafhandling, forsvaret i Lund 27.9.2003 og medlem af bedømmelsesudvalget for Christos Pappas' doktorafhandling, forsvaret i Stockholm 6.12.2003.

Krzysztof Stala: Medlem af bedømmelsesudvalg for Johanna Lindblads doktorafhandling, forsvaret september i Lund.

Udvalg og fonde

Jens Nørgård-Sørensen: Formand for Dansk Slavistforbund samt medlem af Den Internationale Slavistkomite og bestyrelsen for Nordisk Slavistforbund.

Konsulent- og rådgivervirksomhed

Sysse Engberg: Konsulent for Norges og Østrigs forskningsråd samt ved udgivelsen af P.O. Brøndsteds dagbøger.

Per Jacobsen: Rådgiver for et projekt om litteraturundervisningen på universiteterne i Serbien-Montenegro, Kroatien, Bosnien-Hercegovina, Slovenien og Makedonien.

Jon Kyst: Var konsulent for Danmarks Radio i forbindelse med tilrettelæggelse af en udsendelse om moderne film i Rusland. Joel Nordborg Nielsen har deltaget i en faglig vurdering for Norges forskningsråd.

Lars Nørgaard: Var i perioden februar- april medlem af et internationalt fagkyndigt udvalg til evaluering af faget nygræsk ved Lunds universitet.

Jens Nørgård-Sørensen: Var medlem af et bedømmelsesudvalg i Norge med henblik på vurdering af ansøgning fra en førsteamanuensis (lektor) i Tromsø (Norge) om oprykning til professor. Han har desuden været medlem af et internationalt fagkyndigt udvalg til evaluering af uddannelserne i slavisk og Øst- og Centraleuropastudier på svenske universiteter (afsluttet forår 2003).

Formidling

Udgivervirksomhed

Instituttet udgiver tre skriferækker samt årbogen "Øststatus" (red. Per Jacobsen), der behandler den politiske, økonomiske og kulturelle udvikling i Rusland, de andre SNG-stater, de baltiske lande, de øvrige øst- og centraleuropæiske lande samt Grækenland.

Lars Nørgaard og Peter Vejleskov: Redigerer sammen med professor Bo-Lennart Eklund, Göteborgs Universitet, "Scandinavian Journal of Modern Greek Studies", bind 3, 2004. Sysse Engberg er medlem af redaktionsudvalget for Monumenta Musicae Byzantinae. Jon Kyst er medredaktør af "Ulbanus Review. The Slavic Review of Columbia University". Elena Lorentzen redigerer "Dansk-russisk og russisk-dansk ordbog", Russkil jazyk, Moskva.

Jens Nørgård-Sørensen: Redaktør (sammen med Lene Schøsler og Lars Heltoft) af artikelsamlingen "Grammatikalisering og struktur", baseret på bidrag til Grammatikaliseringensnetværkets seminarer (udkommer 2004).

Thomas Olander: Har sammen med Adam Hyllested og Anders Richardt Jørgensen redigeret "esse siran sen labban quaitin. Festschrift for Jenny Helena Larsson on the occasion of her 30th birthday 18 October 2003. Copenhagen 2003" og med Adam Hyllested, Jenny Helena Larsson og Anders Richardt Jørgensen "Festschrift für Jens Elmegård Rasmussen. Innsbruck 2004".

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Hans Bagger: Samarbejder med professor Peter Ulf Møller, Aarhus Universitet, i projektet "Østeuropas historie og kultur".

Sysse Engberg: Medlem af "Friends of the Georgian National Archive".

Jon Kyst: Deltager i et samarbejde med Helsingfors Universitet og Columbia University om studier af Joseph Brodskys forfatterskab.

Joel Nordborg Nielsen: Samarbejder med Galina Starikova (AU/SDU) og Elena Krasnova (Skt. Peterborg) om en undersøgelse af russiske og danske idiommer, samt med Dina Nikoulitscheva (Moskva) om udarbejdelsen af en håndbog i dansk-russisk oversættelse.

Jens Nørgård-Sørensen: Har sammen med professor Barbro Nilsson, Stockholms Universitet, forskerassistent Nadezjda Zorichina-Nilsson, Göteborgs Universitet og professor Marja Leinonen, Tampere Universitet på en bevilling fra Nordisk Forskeruddannelsesakademi (NorFa) gennemført et fællesnordisk ph.d.-kursus i slavisk sprogvidenskab i Kungälv ved Göteborg, den 10.-17. juni 2003.

Gæsteforskere

I perioden april-november 2003 opholdt Onola Derbisheva-Sutherland, Christchurch, New Zealand, sig som gæste ph.d.-studerende ved instituttet (vejleder: Joel Nordborg Nielsen).

Professor Peter Alberg Jensen, Stockholms Universitet, vil i det akademiske år 2003-2004 opholde sig i flere perioder som gæsteprofessor ved instituttet med særligt ansvarsområde russisk litteratur. Hans ophold er finansieret af NorFa og instituttets koordinator er Jens Nørgård-Sørensen.

Forskningsophold

Jon Kyst: I New York (Columbia) maj-juni i forbindelse med sit ph.d.-projekt.

Niels Bo Poulsen: 6 uger i Moskva, Washington og Vilnius i forbindelse med sit ph.d.-projekt.

Anja Snejbjerg: Var i Moskva fra februar til maj i forbindelse med sit ph.d.-projekt.

Netværk

Flere af instituttets forskere er medlem af Grammatikaliseringensnetværket under Statens Humanistiske Forskningsråd (SHF): Elena Lorentzen, Joel Nordborg Nielsen, Anja Snejbjerg og Jens Nørgård-Sørensen, sidstnævnte som leder sammen med professor Lene Schøsler, Københavns Universitet og professor Lars Heltoft, Roskilde Universitetscenter.

Hans Bagger: Deltager i det SHF-finansierede "Sprog- og kulturnetværk".

Niels Bo Poulsen: Ansvarlig for det nordisk-baltiske forskningsnetværk "Nordic Baltic Network for Holocaust and Genocide Studies" (med bevilling fra Nordisk Råd). Han er desuden medlem af Besættelsesnetværket – et netværk for forskere med interesse i Danmark under besættelsen og den anden verdenskrig.

Krzysztof Stala: Leder forskningsprojektet "The Power of Myth", der omfatter forskere fra Oslo, Lund og Stockholm.

Instituteder Lars Nørgaard

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	12,0	0,2	12,2
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	3,7	0,5	4,2
TAP	3,7	0,0	3,7
Årsværk i alt	19,3	0,8	20,1
Løn	7.753,0	255,0	8.009,0
Frikøb mv.	13,0	3,0	15,0
Øvrige drift	316,0	19,0	335,0
Anskaffelser	282,0	16,0	299,0
Bruttototal t.kr.	8.364,0	293,0	8.658,0

Stab

VIP Internt finansieret

Bagger, Hans Bach; lektor.
Engberg, Sysse Gudrun; lektor.
Jacobsen, Per; lektor.
Johansen, Pia; undervisningsadjunkt.
Lorentzen, Elena; lektor.
Lund, Karl-Henrik; amanuensis.
Nielsen, Joel Nordborg; lektor.
Nørgaard, Lars; lektor.
Nørgård-Sørensen, Jens; lektor.
Qvonje, Jørn Ivar; lektor.
Rosenfeldt, Niels Erik; lektor.
Skov, Jens; lektor.
Stala, Krzysztof; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Vejleskov, Peter; forskningsadj.

STIP Internt finansieret

Bendtsen, Anja Snejbjerg; ph.d.-stipendiat.
Hansen, Flemming Splidsboel; ph.d.-stipendiat.
Jensen, Malene Rise; ph.d.-stipendiat.
Olander, Thomas Kristoffer; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Hoff, Lena; ph.d.-stipendiat (internationaliseringsstipendium fra Forskningsstyrelsen).

Willert, Trine Stauning; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Kjærulff-Jørgensen, Martin Eugen: Den katolske kirke i Polen mellem politik og religion. Kirken som politisk faktor i perioden 1990-1997.

Splidsboel Hansen, Flemmig: The Idea of Power or the Power of Ideas? Russia, The European Union and the Development of the Common Foreign and Security Policy.

Fondsbevillinger

Forskningsstyrelsen

– Koordination under grammatikkaliseringsnetværket (Jens Nørgård-Sørensen) kr. 45.300.

Kulturministeriet, Grækenland

– Støtte til studie af Moderne Græsk i Danmark (Sysse Engberg) kr. 14.900.

NorFa Nordisk Forskerakademi

– Gæsteprofessor i russisk litteratur (Jens Nørgård-Sørensen) kr. 108.800.

Publikationer

Bagger H.: En begivenhed der ikke fandt sted. Den dansk-russiske landgang i Skåne 1716. Historisk Tidsskrift Bind 103, Hæfte 1, s. 118-160. 2003.

Bagger H.: Sankt Petersborgs grundlæggelse og tidlige historie. Nordisk Øst-Forum 17. Årgang Nr. 1 – 2003, s. 9-27. 2003.

Bagger H.: Anmeldelse af bogen Vtoraja Kamtjatskaja Ekspeditsija. Historisk Tidsskrift 2003, nr. 2., s. 529-530. 2003.

Engberg S.G.: Prophetologion manuscripts in the “New Finds” of St. Catherine’s at Sinai. Scriptorium LVII, s. 94-109. 2003.

Hansen F.S.: Russia’s Relations with the European Union: A Constructivist Cut. International Politics 39/4, s. 399-421. 2002.

Hansen F.S.: Rusland efter nord-øst. Militært Tidsskrift 132/1, s. 167-177. 2003.

Hoff L.: Resistance in Exile A study of the Political Correspondence between Nicolas Calas and Michalis Raptis (Pablo) 1967-72. Scandinavian Journal of Modern Greek Studies 2, s. 17-42. 2003.

Lorentzen E.: Adjektivno – predikativnye konstrukcii kak sposob vyrazhenija predikativnoj kachestvennostiv ruskom i datskom jazykakh. Scando-Slavica 49, s. 5-34. 2003.

Lorentzen E.: Rusland og russere. Kompendium i mundtlig sprogfærdighed. Niveau 2. 236s. Kompendieudsalg – Humaniora, Københavns Universitet, Amager, København 2003.

Nørgaard L.: Ho Nikolaos Luntzes, ho Andreas Laskaratos kai ho danos philos tus Theodoros Hansen. Scandinavian Journal of Modern Greek Studies 2, s. 43-68. 2003.

Qvonje J.I.: Modern Greek *ná*. Scandinavian Journal of Modern Greek Studies 2, s. 95 – 109. 2003.

Stala K.: Construction of the Self in Polish Culture – A Neglected Context of Polish Modernism. i: Swedish – Polish Modernism s. 233-244. M.A. Packalen, S. Gustavson. Almquist/Wiksell, Stockholm 2003.

Studienævnet for Slavisk

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af: Lektorerne Hans Bagger, Joel Nordborg Nielsen (studieleder), Krzysztof Stala og stud.mag.erne Amel Bajagicilovic'-Viuff, Ditte Folke Kikert Henriksen og Stine Lykkebo.

Beretning

Studienævnet har udover de månedlige møder i undervisningsperioderne i det forløbne år især været optaget af udviklingsarbejdet vedrørende en ny uddannelse i Balkanstudier. Til dette formål er nedsat en særlig arbejdsgruppe, der har afholdt en række møder. Slavisk Studienævn har deltaget i fremmedsprogenes kompetencegruppe under Det Humanistiske Fakultets Reformsekretariat og fungerer i den forbindelse som pilotstudienævn. Den øvrige undervisning er gennemført efter planerne.

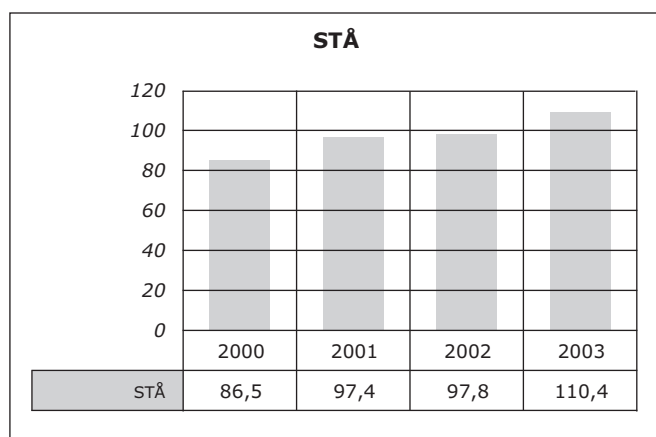
Evaluering af undervisningen (dvs. de enkelte undervisningsforløb) har fundet sted i maj og i november 2003, begge med tilfredsstillende resultat.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Slavisk	Dansk	Øvrig hum.	Andre fak.	Meritoverført	
Russisk	41,8	0,8	8,1	0,4	2,3	53,3
Serbokroatisk	8,4		2,0		1,5	11,9
Polsk	13,6		4,5			18,1
Tjekkisk	2,8	0,3	1,5			4,3
Bulgarsk	1,0					1,0
Østeuropastudier	9,1		0,5		0,3	9,9
Balkanistik	1,3					1,3
Historie	5,5					
Litteraturvidenskab	1,6					
Øvrig humaniora	4,5					
Meritstuderende	4,1					
Gæstestuderende	16,8					
I alt	110,4					
Åben uddannelse	10,8					

STÅ 2000-2003

Studieleder Joel Nordborg Nielsen

Studienævnet for Moderne Græsk

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lærermedlemmerne Sysse Engberg (studieleder) og Pia Johansen.

Studermedlemmerne er Sandra Lucas, og Maria Frantzoulis.

Beretning

Studienævnet har arbejdet med en revision af studieordningen, som skulle muliggøre en større grad af åbning mod erhvervslivet (praktik) og mod andre fag.

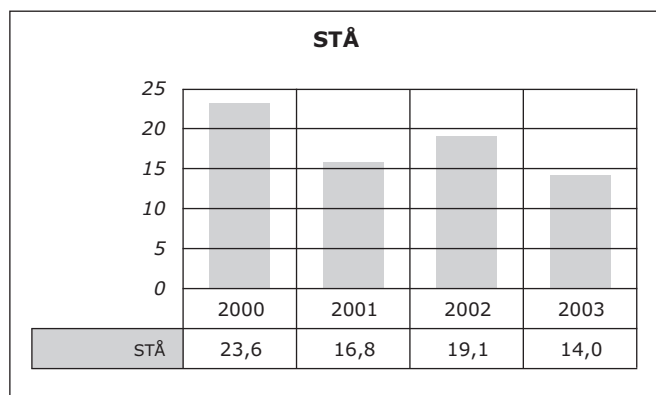
Den elektroniske fjernundervisning under Åbent Universitet er blevet udvidet, så det nu er muligt at tage en fuld bachelor i Moderne Græsk på internettet.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder				I alt
	Moderne Græsk	Græsk-latin	Øvrig humaniora	Teologi	
Moderne Græsk	13,6	2,0	0,8	0,3	16,6
Anden Humaniora	0,4				
I alt	14,0				
Åben uddannelse	11,8				

STÅ 2000-2003

Studieleder Sysse Engberg

Asien-Instituttet

Ledelse pr. 1.1.2003-30.6.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Yoichi Nagashima.

Institutbestyrelsen består af Yoichi Nagashima (institutleder), lektor Mette Thunø (vice-institutleder), lektor Kenneth Zysk og overassistent Ann Neumann.

Ledelse pr. 1.7.2003

I kraft af institutsammenlægning er Yoichi Nagashima valgt som viceinstitutleder for Institut for Mellemøstlige, Asiatiske og Eskimologiske Studier og fortsætter som afdelingsleder for de asiatiske fag.

Organisation

Instituttet fusionerede i 2003 i et nyt, stort institut med Carsten Niebuhr Instituttet og Institut for Eskimologi.

Instituttet var organiseret i overensstemmelse med universitetsloven med institutbestyrelse og institutleder indtil 1.7.2003, hvorefter instituttet har fået status som afdeling i det nye institut, der organiseres i henhold til den nye universitetslov ifølge overgangsvedtægter.

Afdelingen er opdelt i sektioner i overensstemmelse med den sproglige og geografiske spredning af afdelingens fag: Japansk, Kinesisk, Sydasiatisk/indisk & tibetansk, Sydøstasiatisk/thai & indonesisk, og Østasiatisk/koreansk. Der er ikke uddelegeret ledelseskompetence til sektionerne.

Adresse

Leifsgade 33, 5
2300 København S
Telefon 35 32 88 22
Fax 35 32 88 35
asia@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/asien

Institutlederens årsberetning

Personaleforhold

Lektor Viggo Bruun har været på orlov uden løn siden 1. august 2002.

Ph.d. Kjeld Erik Brødsgaard fratrådte som lektor i kinesisk 1. maj.

Ph.d. Denise Gimpel tiltrådte som lektor i kinesisk 1. august.

Ph.d. Søren Ivarsson fratrådte som amanuensis i thai 1. august.

Cand.mag. Charlotte Kehlet tiltrådte som amanuensis 1. januar.

Cand.mag. Ulrich Kragh afsluttede sit ph.d.-studium 17. november.

Ph.d. Margaret Mehl tiltrådte som lektor i japansk 1. august.

Cand.mag. Jens Østergaard Petersen tiltrådte som amanuensis 1. februar.

Ph.d. Martin Platt tiltrådte som amanuensis i thai 1. august.

Ph.d. Carl Jørgen Saxer tiltrådte som adjunkt i koreansk 1. august.

Ph.d. Jan-Ulrich Sobisch tiltrådte som adjunkt i tibetansk 1. august.

Ph.d. Christian Wedemeyer fratrådte som amanuensis i tibetansk 1. august.

Forskningsvirksomhed

1. Asien og omverdenen

1.1. Der arbejdes med et forskningsprojekt (med Europæisk og Asien-Afdelingen) om "Reconceptualising Southeast Asian Studies." Organiserer et conference panel i International Congress of Asian Scholars 3 (ICAS3) i Singapore. Conferencepapir om "Southeast Asia: A Field of Anthropological Inquiry?" (C. Chou)

1.2. Conferencepapir med titlen "Global Spread and Local Fractioning: Indigenous Knowledge and the Commodification of Livelihood Resources in the Growth Triangle" på Yogyakarta, Indonesia, Decentralization and Regional Autonomy Conference (C. Chou).

1.3. Der arbejdes fortsat med dansk-japanske kulturelle forbindelser. Den første del er udgivet under titlen "De dansk-japanske kulturelle forbindelser 1600-1873" fra Museum Tusulanums forlag. Den anden del er påbegyndt (Y. Nagashima).

1.4. Afsluttet fælles europæisk forskningsprojekt sammen med International Organisation for Immigration (IOM) vedr. komparative studier af kinesiske immigranter i Europa. Redigeret bidrag til temanummer i International Migration. Fortsatte studier af de i Danmark bosiddende kinesiske immigranternes transnationale forbindelser (M. Thunø).

2. Kultur og samfund før 1900

2.1. Physical culture and the construction of gender in China. CCK-funded project (D. Gimpel).

2.2. Der arbejdes med et forskningsprojekt (med Universitetet i Wien), der handler om "A critical edition of the Caraka Samhita (K. Zysk).

3. Kultur og samfund efter 1900

3.1. Der arbejdes med Malajiske kulturer og samfund i Sydøstasien med speciel reference til Malay World i Sydøstasien. Emner i etnisk, indigenous Malays, og udviklingsantropologi (C. Chou).

3.2. China's early periodicals: translation and annotation of fakanci (introductory articles) to selected representative journals (D. Gimpel).

3.3. Der arbejdes med private skoler i Japan (19. og tidlige 20. århundrede) samt dansens historie i Japan (især 19. århundrede) (M. Mehl).

3.4. Der arbejdes med analyse og kortlægning af det "uofficielle skolesystem" i Japan, terpeskoler efter skoletid, med henblik på at fastslå deres funktion og indhold på mikro- såvel som makroniveau (M. Roesgaard).

3.5. Der arbejdes med samfundsforhold i Korea, med speciel reference til civilsamfundet og globalisering (C. Saxer).

3.6. Påbegyndt udfærdigelsen af artikel om de "faldende folk" (etnisk lavkastegruppe) i Zhejiang-provinsen. Fortsatte studier af den økonomiske og kulturelle udvikling i kinesiske emigrantlandsbyer i Fujian (M. Thunø).

4. Litteratur

4.1. Der arbejdes med Mori Ôgais forfatterskab, herunder hans oversættelser af skandinavisk litteratur. Forskningsresultat er offentliggjort løbende (Y. Nagashima).

4.2. "Early Twentieth Century Chinese Literary Journals", book project with Prof. Michel Hockx SOAS, London (D. Gimpel).

4.3. "The Works of a Tibetan Bibliophile." Preparing the publication of a catalogue of manuscripts of A-mes.zhabs Ngag-dbang-kun-dga'-bsod-nams's (1597-1653) writings (J. Sobisch).

4.4. "The Hevajra and Lam 'bras Literature of India and Tibet." An ongoing literary history study that is planned for publication in 2005 (J. Sobisch).

4.5. "The Documents of Transmission Lineages (gsan yig) of the Sa-skya-pa: Significance, Structure, literary Development and historio-biographical Contents." A two-year full-time research project received from the German Research Council (DFG) in October 2003.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

C. Chou: Har været formand for bedømmelsesudvalget til vurdering af ansøgere til amanuensis i Thai.

M. Mehl: Har siddet i bedømmelsesudvalg til vurdering af ansøgninger til fakultetets ph.d.-stipendier.

M. Roesgaard: Har været ekstern bedømmer ved adjunkt-pædagogikum på Kunsthistorie.

M. Roesgaard: Formand for bedømmelsesudvalget til lektoratet i japansk.

M. Thunø: Har siddet i bedømmelsesudvalg til vurdering og ansøgning til SHF's ph.d.-stipendier.

Udvalg og fonde

Y. Nagashima: Medlem af bestyrelsen af Arthur Christensens og hustrus legat for orientaler.

C. Chou: Medlem af Working Group for Udslusning og Praktik.

D. Gimpel: Faglig advisor for the "Teaching Chinese language and history" project at Hessen Kolleg, Kassel, Germany.

M. Roesgaard: Medlem af bestyrelsen for Sasakawa International Fellowship Fund.

C. Saxer: Medlem af ph.d.-stipendie-bedømmelsesudvalget ved Association for Korean Studies in Europe.

M. Thunø: Medlem af Folkeuniversitetets Programråd (København).

M. Thunø: Leder af instituttets forskeruddannelsesprogram for moderne samfundsforhold, sprog og kulturstudier relateret hovedsageligt til Asien, Mellemøsten og Arktis.

Tillidshverv

Ann Neumann: Medlem af afdelingens arbejdsmiljøgruppe.

K. Zysk: Daglig leder af Pali-ordbogen.

Formidling

Vedr. yderligere oplysninger om medarbejdernes formidlingsaktiviteter henvises til instituttets hjemmeside: www.hum.ku.dk/asien.

Udgivervirksomhed

Afdelingen udgiver Asiatiske Skrifter som præsenterer literære og faglige tekster oversat til dansk af afdelingens lærere og studerende, der kan have interesse for den danske offentlighed.

Redaktionelle hverv

Asiatiske Skrifter (institutpublikation): V. Brun er redaktør. M. Roesgaard er medlem af redaktionskomitéen.

Nomadic Peoples: International Union of Anthropological and Ethnological Sciences: C. Chou er rådgivende redaktør.

European Association of Chinese Studies Newsletter: M. Thunø er redaktør.

The Indian International Journal of Buddhist Studies: K. Zysk er medredaktør.

Indian Medical Heritage (Bogserier): K. Zysk er medredaktør.

The Copenhagen Journal: V. Brun og M. Roesgaard er medlemmer af redaktionskomiteen.

Nationalt og internationalt forskingssamarbejde

Vedr. yderligere oplysninger om medarbejdernes kongresdeltagelse og forskningsophold i udlandet henvises til instituttets hjemmeside: www.hum.ku.dk/asien.

Afdelingen deltager i EU's Erasmus/Socrates-program: Y. Nagashima, M. Thunø og C. Chou er koordinatører.

Medlem af Ørnast Network for Asian Studies: C. Chou, D. Gimpel, M. Platt, J. Sobisch, C. Saxer, K. Zysk.

J. Sobisch: Arbejder på at etablere An exchange program on the level of M.A. students med Hamburg University (Erasmus/Socrates).

M. Thunø: Leder og koordinator af EU-støttet projekt (EuropeAid) for udviklingen af nyt undervisningsmateriale i kinesisk sprog for europæiske universitetsstuderende med deltagelse af Helsinki Universitet, Peking Universitet og Tübingen Universitet (oktober 2002-oktober 2005).

M. Thunø: Direktør for European Centre for Chinese Studies, Peking University.

M. Thunø: Forberedt international conference sammen med Nordisk Institut for Asienstudier – International Society for the Study of Chinese Overseas V – som afholdes i maj, 2004. Daloon Fonden har ydet støtte på 25.000 kr. Chiang Ching-Kuo Foundation har ydet støtte på 15.000 US\$.

Gæsteforskere

Professor Chen Jiaying, Filosofisk Institut, Peking Universitet, september 2002 - januar 2003 (M. Thunø).

Netværk

European Association of Chinese Studies: M. Thunø er medlem af bestyrelsen.

International Society for the Study of Chinese Overseas: M. Thunø er medlem af bestyrelsen.

Nordic Association of Japanese and Korean Studies: M. Roesgaard er medlem af bestyrelsen.

Netværk Sprog og Kultur: Y. Nagashima og M. Roesgaard er medlemmer.

Viceinstituteder/afdelingsleder Yoichi Nagashima

Forbrug

<i>Finansieret</i>	<i>Internt</i>	<i>Eksternt</i>	<i>I alt</i>
VIP	9,6	1,3	10,9
DVIP	0,1	0,2	0,4
STIP	0,4	0,0	0,4
TAP	3,3	0,0	3,3
Årsværk i alt	13,5	1,6	15,0
Løn	5.657,0	666,0	6.323,0
Frikøb mv.	8,0	6,0	13,0
Øvrige drift	501,0	434,0	936,0
Anskaffelser	168,0	70,0	238,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>6.334,0</i>	<i>1.176,0</i>	<i>7.509,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Brødsgaard, Kjeld Erik; lektor.
 Chou, Cynthia Gek Hua; lektor.
 Gimpel, Denise; lektor.
 Ivarsson, Søren; amanuensis.
 Mehl, Margaret Dorothea; lektor.
 Nagashima, Yoichi; lektor.
 Petersen, Jens Østergaard; amanuensis.
 Platt, Martin Brewster; amanuensis.
 Roesgaard, Marie Højlund; lektor.
 Saxer, Carl Jørgen; adjunkt.
 Sobisch, Jan-Ulrich; adjunkt.
 Thunø, Mette; lektor.
 Wedemeyer, Christian Konrad; amanuensis.
 Zysk, Kenneth Gregory; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Kehlet, Charlotte; amanuensis.

STIP Internt finansieret

Kragh, Ulrich Timme; ph.d.-stipendiat.

Fondsbevillinger*Pali-ordbogen*

– Udgivelse af Critical Pali Dictionary (institutlederen)
 kr. 123.200.

Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd

– The 5th Conference of the International Society for the
 Study of Chinese Overseas (ISCCO) (Mette Thunø)
 kr. 80.000.

The Scandinavia-Japan Sasakawa Foundation

– Forskningsamarbejde med Tokyo Universitetet (Yoichi
 Nagashima) kr. 25.000.

Publikationer

- Chou C.G.H.: (ed.). Tribal communities in the Malay world: Historical, Cultural and Social Perspectives. 489s. Institute of Southeast Asian Studies and International Institute for Asian Studies, Singapore and the Netherlands 2003.
- Chou C.G.H.: Introduction. i: Tribal Communities in the Malay World: Historical, Cultural and Social Perspectives s. 1-6. Institute of Southeast Asian Studies and International Institute for Asian Studies, Singapore and the Netherlands 2003.
- Chou C.G.H., Wee V.: Tribality and Globalization: The Orang Suku Laut and the "Growth Triangle" in a Contested Environment. i: Tribal Communities in the Malay World: Historical, Cultural and Social Perspectives s. 318-363. Institute of Southeast Asian Studies and International Institute for Asian Studies, Singapore and the Netherlands 2003.
- Gimpel D.: Lu Xun (1881-1936): Texte, Chronik, Bilder, Dokumente by Raoul Findeisen. Modern Chinese Literature and Culture Vol. 15, No 1., s. 197-201. 2003.
- Mehl M.D.: Private Academies of Chinese Learning in Meiji Japan. 265 s. NIAS Press, Copenhagen 2003.
- Nagashima Y.: Edo bakumatsu taizaiki. 278 s. Kodansha, Tokyo 2003.
- Nagashima Y.: De dansk-japanske kulturelle forbindelser 1600-1873. 581 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Sobisch J.-U.: Phyag chen Inga Idan: Eine Mahamudra Praxis der Kagyupas. Buddhismus in Geschichte und Gegenwart Vol. 8, s. 141-162. 2003.
- Sobisch J.-U.: Lambert Schmithausen. Buddhismus in Geschichte und Gegenwart vol. 8., 256s. 2003.
- Sobisch J.U.: Phyag chen Inga Idan: Eine Mahamudra Praxis der Kagyupas. Buddhismus in Geschichte und Gegenwart Vol. 8, s. 141-162. 2003.
- Thunø M.: Conclusion. International Migration, Understanding Migration between China and Europe Vol. 41, nr. 3, Special Issue 1/2003, s. 267-276. 2003.
- Thunø M.: Modelindvandrere eller uintegrerede arbejdsbier. Etcetera: Nyhedsbrevet om integration og det flerkulturelle Danmark 5, s. 5-6. 2003.
- Thunø M.: Channel of Entry and Preferred Destinations: The Circumvention of Denmark by Chinese Immigrants. International Migration: Understanding Migration between China and Europe Vol. 41, Nr. 3, Special Issue 1/2003, s. 99-133. 2003.
- Thunø M.: Contourner l'État-providence réglementé: une immigration chinoise restreinte au Danemark. Migrations Société Vol. 15, nr. 89, s. 65-88. 2003.

Asiatisk Studienævn

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Kenneth G. Zysk (studieleder), Marie Roesgaard, Mette Thunø og stud.mag.erne Josefine Hjejle og Signe Brandt Overgaard (næstformand). 1. maj overgik posten som studieleder til vicedirektøren Marie Roesgaard. Ny vicedirektør er Kenneth G. Zysk.

Beretning

Studienævnet har i en stor del af året arbejdet med institut-sammenlægning. Der er etableret et antal udvalg, hvor studienævnrepræsentanter bl.a. deltager i arbejde med studieordninger, internationalisering, udslusning, praktik med videre. Det er vores indtryk, at de studieordninger vi har gennemført i 2001 og 2002 virker efter hensigten. Erfaringerne fra disse vil blive inddraget i arbejdet med nye studieordninger i 2004. Der arbejdes desuden med en samarbejdsaftale med Lunds universitet om Asienstudier over Øresund. Vi forventer at kunne sende og modtage studerende under aftalen fra efteråret 2004. Endelig er der indgået aftaler med studienævnene for Engelsk og Nordisk om, at vore studerende vil kunne deltage i deres for-kurser til praktik, såfremt der er plads.

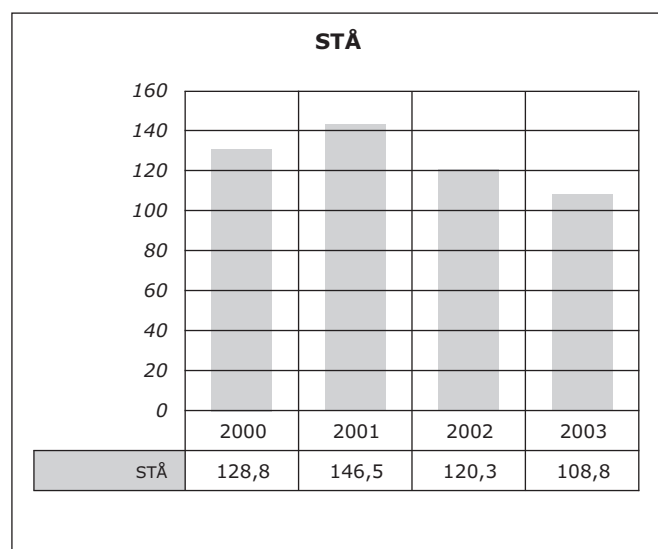
Statistik

Studienævnets STÅ-produktion har siden 2001 udvist et markant fald, der i al væsentlighed skyldes to faktorer. For det første kan over 80% af tilbagegangen i 2002 direkte tilskrives overflytningen til Handelshøjskolen af JAPØK-uddannelsens propædeutik, der indtil da lå i studienævnets regi. For det andet var 2002 den første STÅ-opgørelse, efter at en stor del af studienævnets fag gik over til kun at optage nye studerende hvert andet år, og de to fag, der ikke har haft optag i denne statistikperiode, stod for næsten hele det resterende fald i 2002. Vi ser et yderligere fald i 2003, hvilket igen for en stor del skyldes lav produktion på fag, der har optag hvert andet år. Vi mener, der er tale om den permanente mindskelse af STÅ-produktionen, vi tidligere har forudset på grund af det ændrede optag. Korrigeret for disse forhold har eksamensaktiviteten imidlertid stadig ikke været helt tilfredsstillende. Ud over arbejdet med studieordninger har studienævnet i foråret på at højne eksamensaktiviteten afholdt kurser i studieteknik, fag-møder på de enkelte fag mellem studerende og ansatte samt arbejdet med pædagogisk og it-mæssig opkvalificering af undervisningspersonalet. Dette arbejde vil fortsætte i 2004.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Østasiatisk	Øvr. humaniora	Samfundsvid.	Andre fak.	Meritoverført	
Indologi	5,0	2,3				7,3
Japansk	32,0	1,9	1,0		0,3	35,1
Kinesisk	27,5	3,5	1,0	0,3	3,0	35,3
Koreansk	3,3	2,9		0,3		6,4
Thai	6,8	1,5				8,3
Tibetansk	2,3	1,0				3,3
Øvrig østasiatisk	18,3					18,5
Lingvistik	1,8					
Historie	1,0					
Øvrig humaniora	5,0					
Samfundsvidenskab	0,8					
Meritstuderende	1,8					
Gæstestuderende	3,5					
I alt	108,8					

STÅ 2000-2003

Studieleder Marie H. Roesgaard

Carsten Niebuhr Institutet for Nærorientalske Studier

Ledelse pr. 1.2.2003

Institutet ledes af institutleder, lektor Ingolf Thuesen.

Institutbestyrelsen består af institutleder, lektor Mogens Trolle Larsen, lektor Judith Winther, TAP-repræsentant, overassistent Tina Ulvø samt studenterrepræsentant Stine Skov.

Organisation

Fagligt er instituttet opdelt i syv afdelinger benævnt Arabisk Afdeling, Assyriologisk Afdeling, Hebraisk Afdeling, Iransk Afdeling, Nærorientalsk Arkæologisk Afdeling, Tyrkisk Afdeling og Ægyptologisk Afdeling. Der er ikke delegeret ledelseskompetence til afdelingerne.

Adresse

Snorresgade 17-19
2300 København S
Telefon 35 32 89 00
Fax 35 32 89 26
www.hum.ku.dk/cni

Institutlederens årsberetning

Institutet omfatter stadig syv videnskabelige discipliner og uddannelser, som emnemæssigt spænder fra oldstenalderen til dagsaktuelle begivenheder i Den Nære Orient. De forskningsmæssige hovedemner falder inden for sprog, historie, religion, samfund og arkæologi. Et nyt satsningsområde er internetbaseret fjernundervisning i moderne sprog, primært arabisk.

Konsistorium har i maj 2003 besluttet at sammenlægge Carsten Niebuhr Institutet for Nærorientalske Studier med Asien-institutet og Institut for Eskimologi.

Personaleforhold

Følgende har været ansat som amanuenser: Rasmus A. Boserup (arabisk), Mikkel Bille Petersen (nærorientalsk arkæologi), Ulla Prien (arabisk), Carmit Romano-Hvid (hebraisk), Tim Skuldbøl (nærorientalsk arkæologi), Eva Lucie Witte (persisk) og Ellen Wulff (arabisk).

Dorthe Bramsen er ansat som ph.d.-studerende ved CNI i perioden 1.2.2003-31.1.2006.

Lektor i ægyptologi Paul John Frandsen har orlov i perioden 1.9.2003-31.8.2004.

Bo Dahl Hermansen er ansat adjunkt med særligt henblik på forsknings- og udviklingsopgaver i nærorientalsk arkæologi i perioden 1.1.-31.12.2003.

Thomas Klitgaard Hertel er ansat som ph.d.-studerende ved CNI i perioden 1.9.2003-31.8.2006.

Ingrid Hjelm er ansat som adjunkt med særligt henblik på forsknings- og udviklingsopgaver i hebraisk i perioden 1.1.-31.12.2003.

Annette Kjølby er ansat som ph.d.-studerende ved CNI i perioden 1.2.2003-31.1.2006.

Lise Manniche er ansat som lektor med særligt henblik på forsknings- og udviklingsopgaver i ægyptologi i perio-

den 1.1.-31.10.2003.

Noha Mellor er ansat som ph.d.-studerende ved CNI for perioden 15.2.2003-14.2.2006.

Danny Moses Raymond er ansat som ph.d.-studerende ved CNI i perioden 1.8.2003-31.1.2006.

Lektor i hebraisk Judith Winther er gået på pension pr. 31.12.2003.

Forskningsvirksomhed

Carsten Niebuhr Institutet omfatter syv afdelinger, hvis arbejde geografisk dækker området fra Iran til Middelhavet og Nordvestafrika og fra det Indiske Ocean til Sortehavet; tidsmæssigt arbejdes der ved instituttet med et spænd, der rækker fra nogle af menneskehedens tidligste bosættelser over højkulturerne i Ægypten og Vestasien og fra de middelalderlige islamiske stater til nutidens Mellemøsten. Sproglige, historiske, arkæologiske og samfundsmæssige emner omfattes af instituttets arbejde.

Arabisk Afdeling

1.1 Fortsatte arbejdet med genre og billedsprog i oldarabisk poesi (Kerstin Eksell).

1.2. Arbejde med aspekt og numerus i arabisk/semitisk (Kerstin Eksell).

1.3. Deltagelse i tværvideenskabeligt projekt om klippesteninger ved Umeå Universitet (Kerstin Eksell).

Assyriologisk Afdeling

2.1. Leder af The Old Assyrian Text Project i København. Carlsbergfondet har med en bevilling sikret dette projekt, der gennemføres i samarbejde med forskere fra Leiden, CNRS Paris og Münster. Det drejer sig om udgivelsen af de oldassyriske handelsarkiver, en prosopografi over samtlige personer omtalt i disse tekster og en række specialstudier. I København er tilknyttet to ph.d.-stipendiater (Gojko Barjamovic og Thomas Hertel) og en post.doc. (Karen Jensen) (Mogens Trolle Larsen).

2.2. Narrativitet i assyriske kunst og litteratur, et løbende forskningsseminar der gennemføres i samarbejde med Bo Dahl Hermansen og Stephen Lumsden (Mogens Trolle Larsen).

Hebraisk Afdeling

3.1. Fortsatte arbejdet med afhandling "Post-nationalist Discourse on Israeli History in the 1990es" (Jakob Feldt).

Iransk Afdeling

4.1. Paper til Societas Iranica Europaeas konference i Ravenna Italien (som jeg deltog i fra den 6. til den 11 oktober) under titlen Utopia in Modern Persian Prose Literature: Sâdeq Chubak – A Preliminary Study (7 sider) (Claus V. Pedersen).

4.2. Artikelbidrag til bogen "Et nyt Mellemøsten?", red. Lars Erslev Andersen & Peter Seeberg, Odense Universitetsforlag 2003. Min titel: "Reform eller retræte? Status over reformbevægelsen i Iran" (Claus V. Pedersen).

Nærorientalsk Afdeling

5.1. Koordinering af de arkæologiske undersøgelser af stenalderbopladsen Shaqarat Meziad i Petra-regionen, Jordan (Ingolf Thuesen).

5.2. Den tidlige urbaniseringsproces i Mesopotamien og Ubaid-kulturens spredning (Ingolf Thuesen).

5.3. Koordinering af instituttets udvikling af internetbaseret fjernundervisning (Ingolf Thuesen).

5.4. Beidha projekt: Fortsatte arbejde med flintmateriale fra Beidha, sydlige Jordan (Charlott Hoffmann Jensen).

5.5. Færdiggjort manuskript til publikation af kongresbidrag fra 3ICAANE. Manuskript fremsendt til redaktørerne i januar (Charlott Hoffmann Jensen).

5.6. Var i august inviteret til at se på keramik i Syrien (Qatna og Ebla) og Libanon (Sidon) i forbindelse med publikationen af sin ph.d.-afhandling om "Levantine Painted Ware" (Tine Bagh).

5.7. Fortsatte arbejdet med Abu Ghâlib materialet til publikation i Medelhavsmuseet, Stockholm i juli (Tine Bagh).

5.8. I samarbejde med Hans Georg K. Gebel, Freie Universität Berlin, fortsat bearbejdning af fundene fra Ba'ja, en neolitisk landsby i det sydlige Jordan (Bo Dahl Hermansen).

5.9. Påbegyndt bearbejdning og publikation af fundene fra Shaqarat Mazyad, en tidlig-neolitisk boplads i det sydlige Jordan (Ingolf Thuesen, Charlott Hoffmann Jensen, Bo Dahl Hermansen).

5.10. Some progress was made with my book, *Town and Economy in Early Islamic Syria* (Duckworth), although much less than anticipated due to the need to devise and research new courses of instruction. Particular attention was paid to the issue of circuit walls in the urban centres of Umayyad Syria-Palestine (Alan Walmsley).

5.11. During 2003, most research effort was devoted to ongoing work on the Islamic Jarash Project. In addition, three articles on the results of the previous season held in the summer of 2002 were written. Two of these have subsequently appeared in print, with the third submitted in August and currently in press in the prestigious journal *Antiquity*. An unpublished report on the 2003 season was also written (Alan Walmsley).

Tyrkisk Afdeling

6.1. Rejste til Ankara og Istanbul i forskningsøjemed, hvor jeg forskede på biblioteker og interviewede adskillige forfattere i forbindelse med mit forskningsprojekt "Turkish crime fiction" (Wolfgang Scharlipp).

Ægyptisk Afdeling

7.1. Har fortsat mine religionshistoriske undersøgelser knyttet til begrebet bwt, som betegner alt det der var forbudt, urent osv. i oldtidens Ægypten. I 2003 har jeg specielt arbejdet med spørgsmålet om, hvorvidt og i hvilket omfang man kan skelne mellem guder og dæmoner. Det er min påstand, at ægypterne oprindeligt så det dæmoniske som en afspaltning af guddommen. Herom er skrevet en længere artikel (Paul John Frandsen).

7.2. Har arbejdet med spiseforbud. Også her har jeg skrevet en artikel om forbudet mod at spise honning i Den-dara (Paul John Frandsen).

7.3. I årets sidste fire måneder har jeg haft orlov uden løn fra KU for at kunne tiltræde en etårig ansættelse som videnskabelig medarbejder ved Danmarks Humanistiske Forskningscenter. Her har jeg beskæftiget mig med begrebet tabus europæiske socio-genese. Arbejdet er ikke afsluttet (Paul John Frandsen).

7.4. Jeg har endelig beskæftiget mig med Kerma-kulturen i Nubien i det 2. årtusinde f.Kr. Jeg har i den forbindelse skrevet en artikel sammen med Tine Bagh (Paul John Frandsen).

7.5. Bearbejdelse af knap et halvt hundrede astrologiske tekster fra tempelbiblioteket i Tebtunis. Projektet foregår i samarbejde med studerende Veena Elisabeth Frank, Ole Herslund, Bo Haubjerg Jæger og Andreas Winkler (Kim Ryholt).

7.6. Fortsat bearbejdelse af en række demotiske fortællinger. Størstedelen af manuskripterne befinder sig på Københavns Universitet (samlingen af Carlsberg Papyri). Andre dele af dette materiale befinder sig i samlinger i Italien, Tyskland, England, Egypten og USA, der alle er involverede i projektet (Kim Ryholt).

7.7. Fortsat bearbejdelse af omk. 200 kongelige segl fra den Anden Mellemtid i Egypten, der befinder sig på det Egyptiske Museum i Berlin. Projektet foregår i samarbejde med dr. Rolf Krauss, sammesteds (Kim Ryholt).

7.8. Fortsat bearbejdelse af knap 200 fragmentariske kontrakter, såkaldte "self-dedications", fra Soknebtunis tempel-arkiv i Faijum. Størstedelen af kontrakterne befinder sig på Københavns Universitet (samlingen af Carlsberg Papyri) og i London. Projektet foregår i samarbejde med professor W.J. Tait fra University College London og British Museum (Kim Ryholt).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Kerstin Eksell: Sagkyndig for semitiske sprog i Høgskoleverket's evaluering af de orientalske sprog ved fire svenske universiteter.

Paul John Frandsen: Har som medlem af en international evalueringsgruppe, nedsat af Det svenske Høgskoleverket (National Agency for Higher Education), været med til at evaluere 'grund- og forskarutbildningen i antikens kultur och samhällsliv och egyptologi i Sverige'. Rapporten udkom i november 2002, og evalueringsgruppen afsluttede sit arbejde i foråret 2003.

Mogens Trolle Larsen: Medlem af en skandinavisk evalueringsgruppe nedsat af Høgskoleverket i Stockholm med henblik på en vurdering af de svenske universiteters uddannelser i orientalske sprog.

Kim Ryholt: Var formand for det fagkyndige udvalg til bedømmelse af ph.d.-stipendieansøgningerne i fagområde 5.

Wolfgang-E. Scharlipp: Var formand for bedømmelsesudvalget for stillingen "lektor i persisk", der blev slået op på CNI.

Alan Walmsley: Chaired a PhD evaluation committee appointed to mark Susanne Bangert's thesis 'A Catalogue of the Menas Ampullae in the Ashmolean Museum'. The other committee members were: Docent, dr. theol. John Strange, Københavns Universitet; and Professor Jan Olof Rosenqvist, Department of Classical Philology and Byzantine Studies, Uppsala Universitet.

Tillidshverv

Jakob Feldt: Medlem af biblioteksudvalget på CNI.

Paul John Frandsen: Medlem af Det Humanistiske Fakultets publikationsudvalg.

Charlott Hoffmann Jensen: Medlem af studienævnet samt Åbent Universitetskoordinator.

Mogens Trolle Larsen: Medlem af Det Humanistiske Fakultetsråd.

Claus V. Pedersen: Medlem af CNI's studienævn og deltager i de to udvalg (sidstnævnte som tovholder) "Praktik og udslusning" samt "VIP-rutiner", der skal give forslag til samkøring af rutiner ved den foresgående sammenlægning i nyt storinstitut.

Kim Ryholt: Fungeret som forskeruddannelsesprogramleder, eksamensleder, stedfortrædende studieleder og er desuden medlem af studienævnet og biblioteksudvalget.

Wolfgang-E. Scharlipp: Har siden vinteren 2002 været medlem af en komite, der udvælger litteratur til et stort oversættelsesprojekt, "Türkische Bibliothek", ved Freiburg Universitet, Tyskland, i samarbejde med Unions-Verlag, Zürich.

Jakob Skovgaard-Petersen: Fungeret som studieleder.

Ingolf Thuesen: Fungeret institutleder og medlem af web-based learning-arbejdsgruppen nedsat af rektoratet samt fungeret som ekspert for UNESCO (Iraks kulturarv).

Udvalg og fonde

Ingolf Thuesen: Medlem af bestyrelsen for Hjerl Hansens Mindefond for Palæstinaforskning og medlem af bestyrelsen for Det Danske Institut i Damaskus.

Ingolf Thuesen: Formand for Dansk Ægyptologisk Forskningsfond.

Formidling

Udgivervirksomhed

Claus V. Pedersen: Udgav "Naqd" nr. 5, Tidsskrift for Mellemøstens litteratur sammen med professor Kerstin Eksell og lektor Wolfgang-E. Scharlipp.

Claus V. Pedersen: Udgav "Ørkenrosen – og andre noveller fra Mellemøsten", der er udkommet på Museum Tusulanum 2003, indeholdende arabiske, hebraiske, persiske og tyrkiske noveller i oversættelse.

Redaktionelle hverv

Paul John Frandsen: Fortsat arbejdet som redaktør af CNI Publications.

Charlott Hoffmann Jensen: I samarbejde med Hans Georg Gebel og Bo Dahl Hermansen færdigredigeret bogen "Magic practices and Ritual in the Near Eastern Neolithic", som udkommer i 2004, herunder færdiggjort eget

bidrag skrevet i samarbejde med Bo Dahl Hermansen.

Claus V. Pedersen: Fortsat med redigeringen af 30 bidrag fra symposiet "Religious Texts in Iranian Languages", holdt den 18.-22. maj 2002 i Videnskaberne Selskab, København, sammen med lektor Fereyduh Vahman. Publiceres i 2004 under titlen "Proceedings of the Symposium Religious Texts in Iranian Languages".

Kim Ryholt: Redaktør for serien af "Carlsberg Papyri", der publiceres i rækken af CNI Publications. Der er opnået økonomisk støtte til udgivelse af bind 6, 7 og 8, der vil udkomme i løbet af 2004.

Wolfgang-E. Scharlipp: Deltog i og holdt foredrag ved en kongres om old-tyrkisk religion (præ-islamisk) i Bishkek; Kirgisistan. I denne sammenhæng var han medredaktør på udgivelsen af konferencens afhandlinger i bogform.

Alan Walmsley: The following positions concerned with research administration were held: Editorial Board, Bulletin of the American Schools of Oriental Research and Editorial Board, Mediterranean Archaeology journal, Sydney.

Kongresser og symposier

Kerstin Eksell: Arrangerede ét nordisk endagsseminar om litterære Mellemøstgenrer, og ét om sprogforandring i Vestasien, arrangerede sammen med Jørgen Bæk Simonsen international conference i Damaskus om sprogforandring i Vestasien og organiserede arbejdsgruppe om sprogforandring inden for Sprog- og Kulturnetværket, Københavns Universitet.

Jakob Feldt: Arrangeret ph.d.-kurset, The Historical Explanation. Reality, Construction and Consequence, som blev afholdt i september/oktober 2003. Jakob Feldt har også været arrangør af et fælles forskerseminar for hebraisk ved CNI og judaistik ved Lunds universitet, som fandt sted én gang om måneden.

Kim Ryholt: Organisering og afholdelse af The Fourth Demotic Summerschool, der fandt sted på Københavns Universitet, 24.-27.8.2003.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Gæsteforskere

Dr. Julian Reade og dr. Arnulf Hausleiter: Været amanuenser ved CNI i perioden 1.1.-30.6.2003.

Forskningsophold i udlandet

Bo Dahl Hermansen: Gennemført en forskningsrejse til Jordan med henblik på udgravninger af de neolitiske lokaliteter Shaqarat Mazyad og Ba'ja.

Han har tillige gennemført en rejse til Jordan som underviser ved Danmarks Arkæologiske Forskerskoles teori-seminar i Wadi Musa.

Endelig har han foretaget en forskningsrejse til Berlin med henblik på færdigredigering af bogen "Magic practices and Ritual in the Near Eastern Neolithic".

Udgravninger og studierejser

Bo Dahl Hermansen, Charlott Hoffmann Jensen og Ingolf Thuesen gennemført udgravninger på Shaqarat Mazyad, en tidlig-neolitisk boplads i det sydlige Jordan. Udgravningerne finansieres af Carlsbergfondet.

Bo Dahl Hermansen: Stedfortrædende udgravningsleder på udgravningen af Ba'ja, en neolitisk landsby i det sydlige Jordan.

Mogens Trolle Larsen: I tilknytning til det oldassyriske tekstprojekt arbejdet på museet i Ankara med et upubliceret arkiv i august måned.

Kim Ryholt: Har været på følgende forskningsrejser for at studere demotiske papyrusmanuskripter: I marts til Det Østriske Nationalbibliotek, Wien; i juni til The Beinecke Rare Book and Manuscript Library på Yale University, New Haven; i juli til The University of Michigan Papyrus Collection, Ann Arbor; og i november til Istituto Papirologico 'G. Vitelli', Firenze, sammen med mine studerende Veena Elisabeth Frank, Ole Herslund, Bo Haubjerg Jæger og Andreas Winkler.

Alan Walmsley: The Islamic Jarash Project. A modestly-sized field season was undertaken in October, during which further excavation and recording of the early Islamic congregational mosque was conducted. The total staff consisted of 8 persons in addition to me, all post-graduate students at the Carsten Niebuhr Institute. Most important was the recovery of new evidence that gave firm information on the date and method of the building's construction. The mosque can now be firmly dated to the reign of the active Umayyad caliph Hisham ibn 'Abd al-Malik (r. 724-743).

Instituteder Ingolf Thuesen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	19,5	5,2	24,7
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	1,9	3,2	5,1
TAP	5,3	0,0	5,3
Årsværk i alt	26,7	8,4	35,1
Løn	10.795,0	3.014,0	13.809,0
Frikøb mv.	17,0	260,0	278,0
Øvrige drift	579,0	1.125,0	1.704,0
Anskaffelser	432,0	60,0	491,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>11.823,0</i>	<i>4.459,0</i>	<i>16.282,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Bagh, Tine; forskningsadj.

Boserup, Rasmus Alenius; amanuensis.

Dahy, Awatef June Elli; studieadjunkt.

Eksell, Kerstin Ingrid; professor.

Frandsen, Paul J; lektor.

Hausleiter, Arnulf German Leo; amanuensis.

Hvid, Carmit Romano; amanuensis.

Jensen, Charlott Hoffmann; amanuensis.

Jensen, Michael Irving; adjunkt.

Larsen, Mogens Trolle; lektor.

Lumsden, Stephen Paul; amanuensis.

Pedersen, Claus Valling; amanuensis.

Prien, Ulla; amanuensis.

Ryholt, Kim Steven Bardrum; lektor.

Scharlipp, Wolfgang Ekkehard; lektorvikar.

Skovgaard-Petersen, Jakob; lektor.

Skuldbøl, Tim Boaz Bruun; amanuensis.

Thuesen, Ingolf; lektor.

Walmsley, Alan George; gæstelektor.

Westenholz, Christian Felix Aage; lektor.

Winther, Judith; lektor.

Witte, Eva Lucie; amanuensis.

Wulff, Ellen Susanne; amanuensis.

VIP Eksternt finansieret

Hawas, Akram Tahamas; adjunkt.

Hermansen, Bo Dahl; adjunkt.

Hjelm; Ingrid; adjunkt.

Jensen, Karen Marie Gammelby; adjunkt.

Manniche, Lise; lektor.

Mehdi, Rubya; forskningsadjunkt.

STIP Internt finansieret

Feldt, Jakob; ph.d.-stipendiat.

Ihle, Annette Haaber; ph.d.-stipendiat.

Kjølby, Annette; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Barjamovic, Gojko Johansen; ph.d.-stipendiat.

Bramsen, Dorthe; ph.d.-stipendiat.

Butler, Jean; ph.d.-stipendiat.

Hertel, Thomas Klitgaard.

Ph.d.-afhandlinger

Jensen, Karen Marie Gammelby: Marriage and Divorce in the Old Babylonian and Old Assyrian Periods. The Status and Position of Women.

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

– Udgravning af de arkæologiske levninger ved Shaqarat Mazid i Jordan (Ingolf Thuesen) kr. 940.000.

– Studier af jødiske og samaritanske teksttraditioner (Ingrid Hjelm) kr. 800.000.

– Undersøgelse af vægudsmykning i forsvundne ramessidiske og sentidsgrave (Lise Manniche) kr. 407.400.

– Udgivelse af de oldassyriske købmændsarkiver (Mogens Trolle Larsen) kr. 1.748.400.

– Aflønning af gæsteforsker J.G. Dercksen (Mogens Trolle Larsen) kr. 8.400.

Forskningsstyrelsen

– Ijtihad eller taqlid? En undersøgelse af fortolkningsprincipperne bag lovgivningen i Saudi-Arabien (Dorthe Bramsen) kr. 1.260.000.

Forskningsstyrelsen/Kulturmodet

– Informal Practice of Shariah and Customary Laws Amongst the Pakistanis i Denmark (Rubya Mehdi) kr. 443.700.

H.P. Hjerl Hansen Mindefondet

– Arkæologisk undersøgelse på Tell Aushariye (Syrien) (Jesper Eidem) kr. 100.000.

– Rejse til Syrien (Tim Boaz Bruun Skuldbøl) kr. 20.000.

Rådet for Ulandsforskning

– Globalization And Human Rights (Akram Tahamas Hawas) kr. 940.400.

Svend G. Fiedler og Hustrus Legat

– Drifttilskud til udgravning i Syrien (Jesper Eidem)
kr. 15.000.

Publikationer

- Bagh T.: The Relationship between Levantine Painted Ware, Syro/Cilician Ware and Khabur Ware and the Chronological Implications. i: The Synchronisation of Civilisations in the Eastern Mediterranean in the Second Millennium B.C. II. Proceedings of the SCIEM2000 – Euro Conference, Haindorf 2nd of May – 7th of May 2001 s. 219-237. Manfred Bietak (redaktør). Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2003.
- Bagh T., Frandsen P.J.: Kerma – Dødekult i Nubien. Papyrus 23/2, s. 26-41. 2003.
- Eksell K.I.: Christopher Toll: Den arabiska litteraturen. Dragomanen 7, 2003.
- Feldt J.: Den nye historiske situation. Israelske forestillinger om historien og et nyt Israel. i: Et nyt Mellemøsten? s. 93-112. Lars Erslev Andersen, Peter Seeberg. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2003.
- Frandsen P.J.: Response to Herman te Velde's key-note lecture on Egyptian Religion. i: Egyptology at the Dawn of the Twenty-first Century: Proceedings of the Eighth International Congress of Egyptologists Cairo 2000 s. 48-49. Zahi Hawass, in collaboration with Lyla Pinch Brock (eds.). The American University in Cairo Press, Cairo and New York 2003.
- Frandsen P.J.: Le fruit défendu dans l'Égypte ancienne. Bulletin de la Société d'Égyptologie, Geneve 25, s. 1-18. 2003.
- Hermansen B.D.: Alle tiders sfinx. 151 s. Tidsskriftet Sfinx, Århus 2002.
- Hermansen B.D.: Fra Teosofi til Martinus' åndsvidenskab. i: Den gamle nyreligiøsitet. Vestens glemte kulturarv s. 117-137. Mette Buchardt og Pia Rose Böwadt. ANIS, København 2003.
- Hermansen B.D.: Puntland: En stat med fortid? En stat med fremtid? Papyrus 23/1, s. 4-7. 2003.
- Hermansen B.D.: Den største tragedie i arkæologiens historie? Papyrus 23/2, s. 42-49. 2003.
- Larsen M.T.: The Assur-nada Archive. 294 s. Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, Leiden 2003.
- Pedersen C.V.: "Persisk – Indledning: Moderne persiske noveller (Om de oversatte noveller)". i: Ørkenrosen – og andre noveller fra Mellemøsten s. 173-240. Claus V. Pedersen. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Pedersen C.V.: (red.). Ørkenrosen – og andre noveller fra Mellemøsten. 288s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Pedersen C.V.: "Reform eller retræte? Status over reformbevægelsen i Iran". i: Et nyt Mellemøsten? s. 59-72. Lars Erslev Andersen & Peter Seeberg. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2003.
- Pedersen C.V., Eksell K.I., Scharlipp W.E.: (red.). Naqd. Naqd – Tidsskrift for Mellemøstens litteratur 5, 91s. Kopsiservice, Københavns Universitet, København 2003.
- Ryholt K.S.B.: (red.). Papyrus Carlsberg Samlingen. Litterære Skatte fra Oldtidens Egypten. Carlsbergfondets Årsskrift, s. 56-59. København 2003.
- Scharlipp W.E.: Ahmet Ümit og den tyrkiske kriminallitteratur. Naqd, Tidsskrift for Mellemøstens litteratur 4, s. 92-113. 2002.
- Scharlipp W.E.: Nachruf auf Gunnar Jarring. Materialia Turcica 24, s. 161-163. 2003.
- Scharlipp W.E.: Introduktion til moderne tyrkisk litteratur. i: Ørkenrosen og andre noveller fra Mellemøsten s. 241-251. Claus Pedersen. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Scharlipp W.E.: Monotheism or Polytheism? Western Conceptions of the Old Turkish Religions in the Steppe Empires. i: The First International Scientific Conference "Tengrianity: the World View of the Altaic Peoples" s. 50-57. Wolfgang-E. Scharlipp e.a. Tengir Ordo, Bishkek/Kirgisien 2003.
- Scharlipp W.E.: (eds.). The First International Scientific Conference "Tengrianity: the World View of the Altaic Peoples" Collection of Papers in Russian and English. 197s. Tengir Ordo, Bishkek/Kirgisien 2003.
- Skovgaard-Petersen J.: Da pan-islamismen kom til Skandinavien. KRITIK 162-63, s. 44-51. 2003.
- Skovgaard-Petersen J.: Fatwaernes genkomst. Barbylon 2, s. 36-40. 2003.
- Skovgaard-Petersen J.: Forholdet mellem Shia og Sunni. Lettre Internationale 1, s. 88-89. 2003.
- Skovgaard-Petersen J.: Islamismen og den sociale retfærdighed. i: Retfærdighedens mange ansigter s. 45-68. Ditlev Tamm. NNF, København 2003.
- Skovgaard-Petersen J.: Den panarabiske offentlighed og de nye arabiske medier. i: Et nyt Mellemøsten? s. 21-34. Lars Erslev Andersen og Peter Seeberg. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2003.
- Skovgaard-Petersen J.: Consultation in Medina. i: The Wrath of the Damned s. 107-119. Niels Barfoed & Anders Jerichow. Danish Pen, København 2003.
- Skovgaard-Petersen J.: Carsten Niebuhr Biblioteket. CHAOS 40, s. 115-122. 2003.
- Thuesen I.: Iraks arkæologiske guld. Sfinx 26.4, s. 157-163. 2003.
- Thuesen I.: Looting or violations of archaeological sites in Iraq. 12s. Unesco, 2003.

Studienævnet for Nærorientalske Studier

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lærerne Charlott Hoffmann Jørgensen, Kim Ryholt, Claus V. Pedersen, Jakob Skovgaard-Petersen (studieleder) og Aage Westenholtz. Studerende Birgitte Søgaard Andersen, Anna Devantier, Christina Johansen, Rasmus Kjær, Agnete Lassen.

Beretning

Studienævnet på Carsten Niebuhr Institutet (CNI) dækker fagene arabisk, hebraisk, persisk, tyrkisk, assyriologi, ægyptologi og nærorientalsk arkæologi. Det bliver sammensat, så flest mulige af disse fag er repræsenteret.

Studienævnet udarbejdede i 2003 en helt ny kandidatuddannelse: Islamiske studier.

Et andet større projekt var videreudbygningen af kurser over internettet. Her er særligt oldtidsfagene Nærorientalsk Arkæologi, Assyriologi og Ægyptologi gennem de seneste år udarbejdet og udbudt som fjernundervisning over internettet. Det nye var i 2002, at også faget arabisk udbød et grundkursus i arabisk sprog for fjernstuderende over internettet, ligesom instituttets egne arabisk-studerende fik adgang til det. Studienævnet har været medvirkende til at søge penge og få dette arbejde op at stå.

Studienævnet har gennemført skriftlige evalueringer af samtlige undervisningstilbud i såvel forår som efterår. Generelt viser de studerendes besvarelser en stor tilfredshed med undervisningen.

Samarbejdet mellem faget hebraisk og Lunds universitet blev udbygget med et semester-seminar på skift mellem CNI og faget judaistik i Lund.

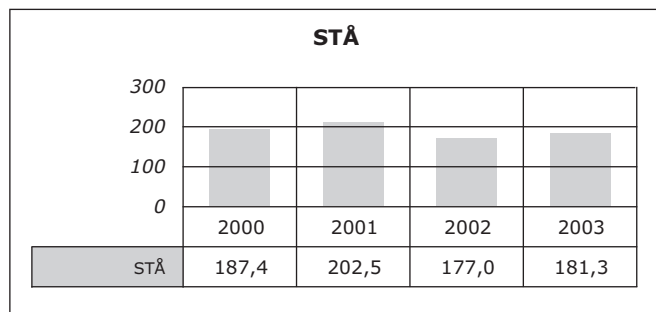
Faget arabisk indgik i 2002 en kontrakt med Forsvarsakademiets sprogskole om levering af undervisning i Mellemøstens nyere historie, samfundsforhold og islam, som skal løbe de næste år. I 2003 har CNI leveret undervisning i form af to hele kurser samt fem korte temakurser.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder			
	Nærorientalsk	Øvrig hum.	Meritoverført	I alt
Iransk	11,4	0,4		11,8
Assyriologi	5,0			5,0
Nærorient.arkæologi	41,1	8,2	3,5	52,8
Ægyptologi	18,9	2,5		21,4
Nærorientalsk øvr.	14,3	2,9		17,1
Arabisk	51,8	5,2		57,0
Hebraisk	15,6	3,3		18,9
Semitisk filologi	0,8			0,8
Religion	5,3			
Historie	3,8			
Fransk	3,0			
Øvrig humaniora	8,3			
Meritstuderende	0,8			
Gæstestuderende	1,5			
I alt	181,3			
Åben uddannelse	30,9			

STÅ 2000-2003

Studieleder Jakob Skovgaard-Petersen

Institut for Eskimologi

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Søren T. Thuesen.

Adresse

Strandgade 100 H
1401 København K
Telefon 35 32 96 60
Fax 35 32 96 61
eskimologi@hum.ku.dk
www.hum.ku.dk/eskimo

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Instituttet har i 2003 udbygget samarbejdet med de arktiske og nordatlantiske institutioner på Grønlands Handels Plads, herunder den nyetablerede Nordatlantens Brygge med de tre vestnordiske diplomatiske repræsentationer i Danmark, udstillings- og mødefaciliteter samt fælles kantine for områdets institutioner. Endvidere har instituttet fortsat arbejdet for udvikling af instituttets internationale forskningsnetværk, herunder arktiske ph.d.-uddannelsesinitiativer, især i Grønland, Canada, Alaska, Frankrig og England. Instituttet integreres i 2003 som en afdeling for Eskimologi og Arktiske Studier i et nyt institut med Carsten Niebuhr Instituttet og Asien-Instituttet som øvrige partnere.

Fysiske rammer

Instituttet har siden 1993 været fysisk placeret i Dansk Polarcenters bygning på Grønlands Handels Plads, Strandgade 100H. Instituttet befinder sig på 3. sal, hvor der er forsker- og sekretærkontorer og ét undervisningslokale; på 2. etage findes en større fælles sal; i stuen huses et af verdens største arktiske fagbiblioteker, som instituttet driver sammen med Dansk Polarcenter og Arktisk Institut.

Personaleforhold

Instituttet har besat et lektorat i eskimologi med tiltrædelse 1.1.2003 med mag.scient., ph.d. Frank Sejersen. Der var tre ansøgere (alle mænd), hvoraf en var kvalificeret til stillingen. FS's forskningsfelt er inuits moderne kultur- og samfundsforhold. Mette Rønsager tiltrådte den 1.2.2003 en stilling som ph.d.-studerende. MR's forskningsfelt er Jordmodervæsenet i Vestgrønland 1820-1925.

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskningsvirksomhed omfatter kulturelle, samfundsvidenskabelige og sproglige emner. Geografisk er forskningen koncentreret om inuit-områderne i Grønland, Canada, Alaska og Sibirien med hovedvægten lagt på Grønland.

Igangsættelse af "Community viability and the uses of living marine resources in East Greenland" (Jónas Allansson)

Afslutning af "Hvad kroppens lydløse sprog og tonefald siger om det sagte. En undersøgelse af moderne grønland-

deres fortællesprog og gestikulation sat op overfor optagelser af den traditionelle sagnfortæller, med særligt fokus på samspillet mellem tonefaldet og det nonverbale i mundtlig fremførelse" (Arnaq Grove).

Fortsættelse af "Eskimoer i Sibirien. Etnicitet og overlevelse i postsovjetisk kontekst" (Bent Nielsen).

Igangsættelse af "I maa vel huske de maader, som I have lært, uden selv at prøve paa at forandre dem. Det vestgrønlandske jordmodervæsen 1820-1925" (Mette Rønsager).

Afslutning af "Grønlandske myter og sagn som etnohistoriske kilder". Databasen er klar til testning og vil blive tilgængeligt på nettet, når copyright er afklaret (Birgitte Sonne).

Igangsættelse af "Sydgrønlandske dialekter" – nærmer sig afslutning (Birgitte Sonne).

Fortsættelse af "Sisimiut – fra hvalfangstkoloni til industrisamfund: en etnohistorisk undersøgelse af dynamik og lokal identitet i Grønlands næststørste by" (Søren T. Thuesen).

Fortsættelse af "Hvordan bruges tilhæng i skriftlig og mundtlig grønlandsk – med henblik på fremmedsprogkundervisning i grønlandsk sprog" (Frederikke Blytmann Trondhjem).

Faglige og administrative hverv

Søren T. Thuesen: Institutleder, ph.d.-koordinator, Socrates-koordinator, repræsentant for danske universiteter i styregruppen for IPSSAS (International PhD-School for Studies in Arctic Societies), medlem af biblioteksudvalget; censor ved Ilisimatusarfik; medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet; fra 1.9. medlem af det nye instituts ledelsesgruppe, institutråd; forskningsudvalg og VIP-rutineudvalg.

Frank Sejersen: Studieleder, faglig vejleder, arbejdsmiljørepræsentant og medlem af biblioteksudvalget; suppleant til bestyrelsen for Nordisk Samisk Institut, Kautokaino; censor ved Afdeling for Etnografi og Socialantropologi, AU; fra 1.9. formand for det nye instituts uddannelsesudvalg og it-udvalg; medlem af institutråd.

Arnaq Grove: Medlem af bestyrelsen for Det Grønlandske Selskab.

Bent Nielsen: Medlem af bestyrelsen for Det Grønlandske Selskab; fra 1.9. medlem af det nye instituts institutråd.

Mette Rønsager: Fra 1.9. medlem af videnscenterudvalg.

Birgitte Sonne: Medlem af Knud Rasmussens Mindekommité.

Frederikke B. Trondhjem: Fra 1.9. medlem af det nye instituts udvalg for kommunikativ sprogindlæring.

Formidling

Redaktionelle hverv

Frank Sejersen: Medlem af Advisory Board for "Encyclopaedia of the Arctic".

Søren T. Thuesen: Medlem af redaktionskomite vedr. "Vestnordens historie" under Vestnordisk råd samt af et tysk/hollandsk/dansk redaktionssamarbejde vedr. publicering af tidlige nordatlantiske hvalfangstkilder.

Søren T. Thuesen: Medlem af fagredaktion for "Vestnordens Historie".

Søren T. Thuesen og Frank Sejersen: I redaktionen for "Dansk Polarforsknings historie".

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Instituttet deltager i samarbejde mellem universiteter fra Danmark, Grønland, Canada, Alaska, Frankrig og Storbritannien om at drive en international ph.d.-skole for arktiske, humanistiske studier, IPSSAS (International PhD-School for Studies in Arctic Societies), som afholdt sit andet seminar i maj/juni i Iqaluit, Canada. Instituttet huser sekretariatet for IPSSAS og er repræsenteret i styringsgruppen for skolen.

Instituttet samarbejder om sprogpædagogiske problemstillinger med INALCO, Paris og Sproginstituttet i Sisimiut, Grønland, og der har været afholdt forskerudvekslingsbesøg i København og Paris finansieret af midler fra den franske ambassade i Danmark.

Instituttet indgår i et samarbejde med Grønlands Naturinstitut omkring brugen af lokal viden i Grønland.

Gæsteforsker

Ph.d.-studerende Jónas Allansson, University of Aberdeen, har fra 1.9. været tilknyttet instituttet i forbindelse med SOCRATES-programmet med projektet "Community viability and the uses of living marine resources in East Greenland".

Forskningsophold i udlandet

Bent Nielsen: Har i marts/april som ekspeditionsleder gennemført 3. danske Tjukotka-ekspedition i Sibirien.

Mette Rønsager: Har i oktober/november lavet feltarbejde og arkivstudier i Nuuk (Vestgrønland) om jordemoderinstitutionen.

Birgitte Sonne: Har fra september-november udført fagligt udviklingsarbejde for Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet i Nuuk.

Instituttleder Søren T. Thuesen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	2,3	0,4	2,8
DVIP	0,0	0,1	0,1
STIP	1,9	0,0	1,9
TAP	0,8	0,0	0,8
Årsværk i alt	5,0	0,5	5,6
Løn	1.853,0	218,0	2.071,0
Frikøb mv.	2,0	1,0	3,0
Øvrige drift	131,0	164,0	295,0
Anskaffelser	52,0	2,0	53,0
Bruttototal t.kr.	2.037,0	385,0	2.422,0

Stab

VIP Internt finansieret
Sejersen, Frank; lektor.
Thuesen, Søren Thue; lektor.
Trondhjem, Frederikke R.L.L.B., amanuensis.

VIP Eksternt finansieret
Grove, Arnaq J.; adjunkt.

STIP Internt finansieret
Nielsen, Bent; ph.d.-stipendiat.
Rønsager, Mette; ph.d.-stipendiat.

Fondsbevillinger

Dansk Polarcenter
– Sydgrønlandske dialekter (Birgitte Sonne) kr. 48.200.

Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland
– Feltarbejde samt undervisning ved Grønlands Universitet (Mette Rønsager) kr. 42.900.

Publikationer

- Bjørnum S.: Grønlandsk Grammatik. 276 s. Atuagkat, Nuuk 2003.
- Nielsen B.: Cultural traditions in Post-Soviet Russia. Siberian Yupik Eskimos in Chukotka. 5s. 2003.
- Nielsen B.: Danske Tjukotka ekspeditioner. 54s. 2003.
- Sejersen F.: Community, authority and self-government in the Arctic: Exploring the reasons for different approaches to traditional knowledge among the Inuit. 15s. 2003.
- Sejersen F.: Visions of yesterday, memories of today. Anthropological problems in the study of Inuit local knowledge. 15s. 2003.
- Sejersen F.: Grønlands naturforvaltning – en gordisk knude? 10s. 2003.
- Sejersen F.: Beluga management in Greenland: policies, strategies and interests. 10s. 2003.
- Sejersen F.: The anatomy of an Arctic knowledge debate: Lessons for capacity building. 20s. 2003.
- Sejersen F.: Tvivl og ansvar i naturforvaltningen. Sermit-siaq 11.4.2003, s. 29. 2003.
- Sejersen F.: Grønlands naturforvaltning – Ressourcer og fangstrettigheder. 191 s. Akademisk Forlag, København 2003.
- Thuesen S.T.: Nødvendigheden af internationale netværk i den humanistiske forskning. Working paper til Polarforskerdagen, Dansk Polarcenter, 20. november 2003. 7s. 2003.
- Thuesen S.T.: Viljen til selvstændighed – drømme og politik i Grønland. Working paper til Humaniorafestival, KU, april 2003. 6s. 2003.
- Thuesen S.T., Sejersen F.: Kompendium Det moderne Grønland 1-3. 732s. 2003.

Studienævnet for Eskimologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Frank Sejersen (studieleder) og Pilunguak Juul-Nyholm (studerende).

Beretning

Institut for Eskimologi har i 2003 søsat et etårigt tilvalgs-kursus med titlen: "Arktiske Studier (arktiske kultur- og samfundsforhold samt grønlandsk sprog)". Studerende fra

andre institutter og fakulteter har vist interesse for udbud-dene, og det er instituttets hensigt at videreudvikle studie-elementerne i dette tilvalg. Institutet stiller sig yderligere meget positivt overfor udviklingen af fælles undervisning og fællesuddannelser med afdelingerne inden for det sammenlagte institut. Af den årsag har uddannelsesmæssige diskussioner med andre fag været højt prioriteret.

Statistik

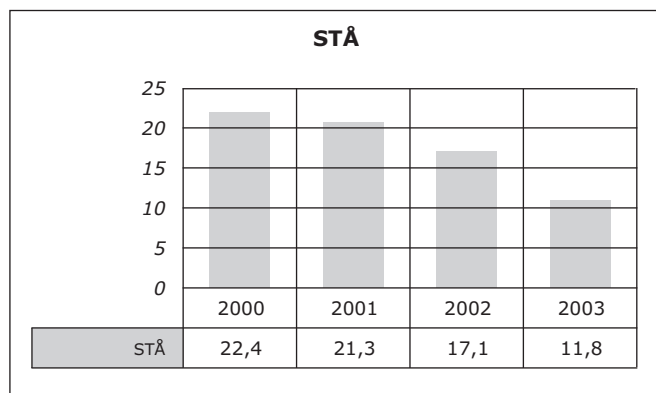
Institut for Eskimologi har oplevet en nedgang i STÅ. Det er en utilfredsstillende situation, som primært skyldes, at en stor del af de nyoptagne studerende i 2002 ikke ønskede optagelse alligevel.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder				I alt
	Eskimologi	Øvrig humaniora	Andre fakuteter	Meritoverført	
Eskimologi	11,3	1,0	3,8	0,4	16,4
Merit- og gæstestuderende	0,5				
I alt	11,8				

STÅ 2000-2003

Studieleder Frank Sejersen

Institut for Græsk og Latin

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder Karsten Friis-Jensen.

Institutbestyrelsen består af institutlederen samt viceinstitutter Birger Munk Olsen, VIP-repræsentant Christian Troelsgård, TAP-repræsentant kontorfuldmægtig Hannah Krogh Hansen og studentrepræsentant Kirsten Linde-mark. Studieleder er Christian Troelsgård.

Organisation

Til instituttet er knyttet Elementarkurserne i Græsk og Latin, ledet af Per Methner Rasmussen. Statens Grundforskningsfonds Copenhagen Polis Centre, ledet af Mogens Herman Hansen, er associeret instituttet. Instituttet varetager også de tværfaglige opgaver, der påhviler Det Humanistiske Fakultets Center for Europæiske Middelalderstudier (forstander: Christian Troelsgård).

Adresse

Njalsgade 92, opgang 2.2
2300 København S
Telefon 35 32 81 40/41
Fax 35 32 81 55
igl@hum.ku.dk
www.igl.ku.dk

Institutlederens årsberetning

I 2003 kunne Institut for Græsk og Latin besætte et lektorat i klassisk græsk med Thomas Heine Nielsen, mens lektor Helle Salskov Roberts trak sig tilbage. Polis Centrets leder Mogens Herman Hansen vendte tilbage til sit lektorat på instituttet, selv om Polis Centret opretholdes ind i 2004 for at få de sidste dele af projektet afsluttet.

Konsistorium har i december 2003 besluttet at sammenlægge Institut for Græsk og Latin med Institut for Historie og Institut for Arkæologi og Etnologi.

Forskningsvirksomhed

Institut for Græsk og Latin beskæftiger sig med europæisk kultur, sådan som den er bevidnet på og formet af de to sprog, der har været bærere af den kulturelle kontinuitet i Europa igennem ca. 2.500 år. Nedenfor kan man se, hvilke af de mange mulige forskningsområder instituttets medarbejdere især har dyrket i det forløbne år.

Sprog

Tine Knoth har videreført sit ph.d.-projekt "Prima positio. En funktional undersøgelse af sætningens første position i latinsk prosa".

Sten Ebbesen har sammen med Russell Friedman (Teologi, Københavns Universitet) afsluttet udgivelsen af en samling artikler om sprogteori i perioden 1300-1700.

Håndskrifter, tekstudgaver og oversættelser til moderne sprog

David Bloch har påbegyndt sit ph.d.-projekt, "En tekstkritisk udgave med kommentar af Aristoteles' De sensu og De memoria", og han har færdiggjort sin kommenterede

oversættelse af Aristoteles' De generatione et corruptione til udgivelse.

Adam Bülow-Jacobsen har påbegyndt en udgave af græske ostraka, det såkaldte Philokles-arkiv, fra Krokodilo i Ægyptens østlige ørken.

Karsten Friis-Jensen viderefører arbejdet på udgave af Saxo Grammaticus' Danmarkshistorie som skal publiceres sammen med Peter Fishers engelske oversættelse.

Sten Ebbesen har afsluttet en udgave af tre sofisme-samlinger af typen "abstractiones". Desuden har han i samarbejde med I. Rosier-Catach (Paris) videreført arbejdet med en udgave af Boethius de Dacias sofismer; udgivelsen af den store sofisme "Syllogizantem ponendum est terminos" er tæt på at være færdig, og en artikel om den er planlagt.

Birger Munk Olsen har videreført sin undersøgelse af foranstaltninger til beskyttelse af bøgerne i de middelalderlige biblioteker. Desuden har han påbegyndt en undersøgelse af overleveringen af den klassiske litteratur i Byzans.

Kommentartraditionen

Sten Ebbesen har påbegyndt retningslinjer for katalogiseringen af græske og slaviske kommentarer til Aristoteles og Platon ca. 500-1650, i forbindelse med et initiativ fra den byzantinske komité under Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale.

Karsten Friis-Jensen har videreført sit arbejde med artiklen om Horats til Catalogus translationum et Commentariorum, standardværket om middelalderens og renæssancens latinske oversættelser af og kommentarer til græsk-romerske klassikere.

Birger Munk Olsen har videreført sit projekt om den middelalderlige kommentartradition med særligt henblik på udviklingen af middelalderlige latinske kommentarer til klassiske tekster og deres karakteristika.

Litteratur

Birger Munk Olsen har påbegyndt en undersøgelse af den kritiske holdning til den profane latinske litteratur i middelalderen.

Karsten Friis-Jensen har afsluttet artiklen om Saxo Grammaticus til Reallexikon der germanischen Altertumskunde.

Antik historie og materiel kultur

Mogens Herman Hansen har afsluttet manuskriptet til "An inventory of archaic and classical poleis", der forventes at udkomme på Oxford University Press i 2004. Han har videreført arbejdet på en dansksproget oversigt i monografi-form over den oldgræske bystatskultur. Desuden har han påbegyndt udarbejdelsen af "The Mitchel Memorial Lectures", der skal holdes i Missouri i oktober 2004 og handle om oldgræsk demografi.

Thomas Heine Nielsen har fortsat arbejdet med udforskningen af den oldgræske polis og har påbegyndt en undersøgelse af de panhellenske helligdomme, især i Olympia.

Adam Schwartz har fortsat arbejdet på sit ph.d.-projekt "En militærhistorisk og sociologisk analyse af den græske hoplit".

Helle Salskov Roberts har afsluttet arbejdet med publiceringen af terrakotta-keramik med stemplet dekoration fra de fransk-tyske udgravninger ved Castellina del Marangone. Desuden har hun fortsat en undersøgelse af panathenæiske amforer fundet i kontekst i Sortehavsområdet og på Balkan.

Filosofi

Sten Ebbesen har afsluttet tre projekter, en undersøgelse af sandheds- og sætningsteori i den porretanske skole fra 1100-tallet, artikler om Anders Sunesen og Tue fra Viborg samt en undersøgelse af Walter Burleys skrifter om fejlslutninger. Desuden har han videreført et internationalt projekt, "Sophismes", som er støttet af det schweiziske forskningsråd, ledet af A. de Libera (Genève) og omfattet af samarbejdsaftale mellem Institut for Græsk og Latin (Københavns Universitet) og Genève's universitet; projektet sigter mod færdiggørelse af Ebbesens katalog over 1.200-tals-sofismer i publicerbar form, udgave af udvalgte sofismer samt studier over genrens form, funktion og udvalgte filosofiske problemer; to projekttilknyttede doktorander fra Genève har i årets løb været på ophold i København, og katalogiseringen er ved årets slutning tæt på afslutning. Sten Ebbesen har påbegyndt arbejdet på artikler om den aristoteliske kategorilære i middelalder og renaissance og om spor af kendskab til Aristoteles' Anden Analytik i 1100-tallet (se også under Håndskrifter og under Kommentartraditionen).

Byzantinistik og musik

Birger Munk Olsen har afsluttet en undersøgelse af musikens rolle i vesteuropæisk uddannelse i den tidlige middelalder.

Christian Troelsgård har videreført sin deltagelse i det internationale "Evergetis Project" (Belfast) som konsulent og medarbejder på området Byzantinsk musik og liturgi, og videreført et projekt under Monumenta Musicae Byzantinae om den byzantinske musikkultur blandt det albansk-talende mindretal på Sicilien, i samarbejde med Girolamo Garofalo (Palermo). Desuden har han i samarbejde med Maria Alexandru (Thessaloniki) påbegyndt en undersøgelse af musiktraktaten "Papadike" med henblik på udgivelse i serien Monumenta Musicae Byzantinae. Agamemnon Tentes har fortsat arbejdet på sit ph.d.-projekt "Greek church music around the introduction of the New Method of music (1814): the musical practice seen through theoretical treatises and in relation to historical conditions and cultural environments".

Deltidslæreres forskning

Christian Gorm Tortzen har afsluttet manuskriptet til en bog om antik mytologi, og som delresultat af sine fortsatte Theofrast-studier publiceret en bog, om Theofrasts Botanik. Desuden har han påbegyndt arbejdet på en udgave og oversættelse af Æbelholtbogen og på en undersøgelse af Ole Rømers breve som kilde, til hans opdagelser.

Kirsten Grubb Jensen har påbegyndt en oversættelse af den anonyme beretning om Fra Michele Minorita da Calcis henrettelse som kætter i 1389, og hun har fortsat arbejdet på to projekter, en bog om Giovanni Boccaccio og hans betydning for den italienske novelle samt en artikel om kejser Frederik II's korstog i 1228-1229.

Marianne Pade har afsluttet publiceringen af artiklen om latinske Thukydid-oversættelser og -kommentarer i Catalogus Translationum et Commentariorum og videreført arbejdet på to projekter, en monografi om receptionen af de latinske oversættelser af Plutarchs biografier i den italienske renaissance og en udgave af N. Perottis latinske brev-samling.

Faglige og administrative hverv

Sten Ebbesen: Medlem af styrelsen i NOS-H-netværk "The Hellenistic Schools and their Influence on Medieval and Early Modern Thought". Formand for trivium-komiteén i Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale. Sekretær for The Buridan Society. Medlem af Videnskaberne Selskabs kommission for Novum Glossarium Medii Aevi. Medlem af Aristoteles Latinus-kommissionen under Union Académique.

Karsten Friis-Jensen: Medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd. Formand for Videnskaberne Selskabs kommission for Thesaurus Linguae Latinae.

Birger Munk Olsen: Præsident for Det Kgl. Danske Videnskaberne Selskab. Præsident for Société Internationale de Bibliographie Classique. Medlem af Videnskaberne Selskabs kommission for Novum Glossarium Medii Aevi og af ordbogens bestyrelse, Internationales Mittellateinerkomitee (Heidelberg), Comité International de Paléographie (Firenze), Società Internazionale per lo Studio del Medioevo Latino (Firenze), bestyrelsen for Einar Hansens Fond (Lund), Henders Fond og Slomanns Legat. Formand for bestyrelsen af Niels Bohrs Legat. Delegeret til Union Académique Internationale (Bruxelles).

Christian Troelsgård: Sekretær for det internationale Monumenta Musicae Byzantinae. Medlem af Videnskaberne Selskabs kommission for Monumenta Musicae Byzantinae.

Formidling**Udgivervirksomhed**

Instituttets eget tidsskrift, Cahiers de l'institut du moyen-âge grec et latin, redigeret af Sten Ebbesen, udkom med ét bind, nr. 74 på 208 s.

Flere af instituttets medarbejdere sidder i redaktionen for det elektroniske klassiker-tidsskrift Aigis (www.igl.ku.dk/~aigis).

Medarbejdere ved instituttet har deltaget i redaktionen eller udgivelsen af bl.a. følgende tidsskrifter, skriftserier o.lign.: Année philologique, Archivum Latinitatis Medii Aevi, Bochumer philosophisches Jahrbuch für Antike und Mittelalter, Byzantinische Zeitschrift (bibliografien), Catalogus Translationum et Commentariorum, Classica et Mediaevalia, Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi, Études germaniques, Johannes Buridanus: Summulae, Les classiques de l'humanisme, Medieval Philosophy and Theology, Novum Glossarium Mediae Latinitatis, Plain-song and Medieval Music, Revue d'Histoire des Textes, Société des Anciens Textes Français.

Kongresser og symposier

Studenteforeningen Phrontisterium og lærere ved instituttet arrangerede i marts et meget velbesøgt todagesseminar om mytologi, "Magtfulde myter".

Instituttleder Karsten Friis-Jensen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	6,1	0,9	7,1
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	1,9	0,7	2,6
TAP	2,1	0,0	2,2
Årsværk i alt	10,1	1,7	11,8
Løn	4.350,0	585,0	4.936,0
Frikøb mv.	9,0	7,0	15,0
Øvrige drift	181,0	416,0	596,0
Anskaffelser	199,0	89,0	288,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>4.738,0</i>	<i>1.097,0</i>	<i>5.835,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Ebbesen, Sten; lektor.
 Flensted-Jensen, Pernille; amanuensis.
 Friis-Jensen, Karsten; lektor.
 Hansen, Mogens Herman; lektor.
 Nielsen, Thomas Heine; lektor.
 Olsen, Birger Munk; professor.
 Roberts, Helle; lektor.
 Troelsgaard, Christian Viggo; lektor.

Elementarkurserne:

Stouby, Jytte Aase; studieadjunkt.
 Weber-Nielsen, Carsten Wilhelm; studielektor.

VIP Eksternt finansieret

Bülöw-Jacobsen, Adam; lektor.

STIP Internt finansieret

Bloch, David Kristian; ph.d.-stipendiat.
 Schwartz, Adam; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Knoth, Tine Woergaard; ph.d.-stipendiat.
 Frederiksen, Rune; ph.d.-stipendiat.

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

– Belysning af studier af den klassiske latinske litteratur (Birger Munk Olsen) kr. 269.900.

Statens Humanistiske Forskningsråd

– The Making of the Middle Ages (Christian Troelsgård) kr. 16.400.
 – Aflastning som rådsmedlem (Karsten Friis-Jensen) kr. 45.000.

Publikationer

Bülöw-Jacobsen A., Cuvigny H.: Vol.1, Chap. II: Toponyms and 'proskynemata'. Vol.2, Chap. IV: Traffic on the road and the provisioning of the stations. i: La route de Myos Hormos 1-2. L'Armée romaine dans le désert ori-

ental s. 51-59 og 399-426. Hélène Cuvigny. Institut français d'archéologie orientale, Cairo 2003.

Ebbesen S.: Skolastikernes Athen. i: Bilden af Athen gennem tiderna. Rapport från Platonsällskapets sextonde symposium (Lund 8-10 juni 2001) s. 122-135. J. Blomqvist. Klassiska och semitiska institutionen, Lunds universitet, Lund 2003.

Ebbesen S.: (m. C.H. Koch) Dansk Filosofi i renessancen 1537-1700. i: Den Danske Filosofis Historie 2 s. 350. S. Ebbesen & C.H. Koch. Gyldendal, København 2003.

Ebbesen S.: Boethius on the Metaphysics of Words. Philosophes Médiévaux 44, s. 257-275. 2003.

Ebbesen S.: Hvad har man universiteter til? Rubicon 2003, s. 5-9. 2003.

Ebbesen S.: (& M. Sirridge & P. Streveler), The Pupils of the Master of Abstractions: 'Abstractiones Digbeianae, Regiae & Venetae'. Cahiers de l'Institut du moyen-âge grec et latin 74, s. 89-150. 2003.

Ebbesen S.: Burley on Equivocation in his Companion to a 'Tractatus Fallaciarum', and in his Question on the 'Elenchi'. Cahiers de l'Institut du moyen-âge grec et latin 74, s. 151-207. 2003.

Ebbesen S.: Anonymus D'Orvillensis on the 'Categories', in: J.Biard & I. Rosier-Catach, eds, 'La Tradition médiévale des Catégories (XII²-XV² siècles. Philosophes Médiévaux 45, s. 347-363. 2003.

Ebbesen S.: Questions and Sophismata. Tracking Peter of Auvergne. Artistarium. Supplementa X, i: Aristotle's Peri hermeneias in the Latin Middle Ages. Essays on the Commentary Tradition s. 31-49. H.A.G. Braakhuis & C.H. Kneepkens. Ingenium Publishers, Groningen – Haren 2003.

Flensted-Jensen P.: CinemaZone.dk. Deus ex machina 5/3, s. 1. 2003.

Friis-Jensen K.: Some conjectures in Saxo Grammaticus based on Albert Krantz's paraphrases. i: For Particular Reasons. Studies in Honour of Jerker Blomqvist s. 99-112. Anders Piltz (et al., eds.). Nordic Academic Press, Lund 2003.

Mejer J.: Hvorfor hedder det Europa. 1s. BT, nov. 14, København 1993.

Mejer J.: Eudemos and the History of Science, i: Eudemos of Rhodes, edd.I.Bodnár & W.W.Fortenbaugh. Rutgers University Studies in Classical Humanities XI, s. 243-261. 2002.

Mejer J.: (Anmeld. af) W.M. Calder III & J. Mansfeld (edd.): 'Hermann Diels (1448-1922) et la science de l'antiquité'. 197-98s. Classical World 95, 2002.

Mejer J.: (anmeld.): K. Zeruneith: 'Træhesten, Fra Odysseus til Sokrates'. 3s. Weekendavisen, nr. 24, København 2002.

Mejer J.: (anmeld.): Homer: 'Odysseé + Ledsager...' ved Otto sten Due. 1s. Weekendavisen, København 2002.

Mejer J.: Det klassiske Athen (ca. 500-300 f.Kr.). 1, i: Verdens litteraturhistorie s. 147-217. Gyldendal, København 1994.

Mejer J.: Det romerske kejserrige (31 f.Kr.-117 e.Kr.). i: Verdens litteraturhistorie s. 279-317. Gyldendal, København 1994.

Mejer J.: Kejserriget mellem hedenskab og kristendom (117-479 e.Kr.). i: Verdens litteraturhistorie s. 318-343. Gyldendal, København 1994.

Mejer J.: Skoleundervisning, litteratur og antologier i den hellenistiske periode. i: Den hellenistiske skole, publis-

- hed by Hellenism Project under the auspices of the Danish National Research Council s. 51-65. Århus 1993.
- Mejer J.: Myte og fortælling: Ovids forvandlinger. *Aigis* 3,2, s. 10. 2003.
- Mejer J.: Anmeldelse af: Gregor Staub, Pythagoras in der Spätantike, *Studien zu De Vita Pythagorica des Iamblichos von Chalkis*, Beiträge zur Altertumskunde 165. *Brynmaur Monthly Classical Review* 11.30, s. 2. 2003.
- Olsen B.M.: Chronique des manuscrits classiques latins (ixe-xiie siècle), *V. Revue d'histoire des textes* 32, s. 73-106. 2003.
- Olsen B.M.: Le sort des "mutili" des oeuvres classiques latines. i: *La tradition vive. Mélanges d'histoire des textes en l'honneur de Louis Holtz* s. 21-33. Pierre Lardet. Brepols, Turnhout 2003.
- Pade M.: Thucydides. i: *Catalogus Translationum et Commentariorum* 8 s. 103-81. Virginia Brown, ass. ed. J. Hankins and R.A. Kaster. Catholic University of America Press, Washington 2003.
- Pade M.: Plutarch im Dienst der Diplomatie: Die Plutarchübersetzungen Hermann Crusers und ihre Widmung an Friedrich II. von Dänemark. *Annales Academiæ Scientiarum Fennicæ, Humaniora* 325, i: 'Erudition and Eloquence'. The Use of Latin in the Countries of the Baltic Sea, 1500-1800 s. 9-32. O. Merisalo og R. Sarasti-Wilenius. *Academia Scientiarum Fennica*, Helsinki 2003.
- Pade M.: Shakespeare og Plutarch. i: *Fortidens fremtid* s. 59-75. Brian Andreasen. Århus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Roberts H.S.: Pots for the Living, Pots for the Dead. *Acta Hyperborea* 9, 2002, s. 9-31. 2003.
- Roberts H.S.: Anakreon in the Pictorial Arts. *Noctes Atticæ* i: 34 Articles on Graeco-Roman Antiquity and its Nachleben. Studies presented to J.Mejer on his Sixtieth Birthday March 18, 2002 s. 241-253. B. Amden, P. Flensted-Jensen, T.H. Nielsen, A. Schwartz, C.G. Tortzen. *Museum Tusculanum Press. University of Copenhagen* 2003.
- Tentes A.: Introducing Greek Church Music. *Acta Musicae Byzantinae* V, s. 28-44;178-179. 2003.
- Tortzen C.G.: *Florilegium – et romersk litteraturudvalg*. 112 s. Gyldendal, København 2003.
- Tortzen C.G.: *Echo – 300 spørgsmål og svar i den græske grammatik*. 30 s. Kompendietrykkeriet, København 2003.
- Tortzen C.G.: m.fl. (red.). *Levende ord. Græsk, latin, oldtidskundskab*. 92s. Klassikerforeningens Kildehæfter, Aarhus 2003.
- Tortzen C.G.: Preface to 'Hiero – A new Translation' introduced and edited by Ralph E. Doty. *Studies in Classics* 24, s. 1. 2003.
- Tortzen C.G.: Dette må undersøges nærmere – Theofrast og botanikkens grundlæggelse. *Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning* 112. bind nr. 340, 208 s. *Museum Tusculanum*, København 2003.
- Tortzen C.G.: Aristoteles: *Metafysikkens lille lilla*. *Aigis* 3,2, s. 6. 2003.
- Tortzen C.G.: Om dyden og lasten. *Aigis* 3,2, s. 5. 2003.
- Tortzen C.G.: Efterskrift til 'Epiktets livsvisdom'. i: *Epiktets livsvisdom* s. 1. Andreas Simonsen. Fisker, København 2003.
- Tortzen C.G.: *Gymnasium – fra J.C. Christensen til Ulla Tørnæs*. *Uddannelseshistorie* 2003 = 37. årbog for Selskabet for Dansk Skolehistorie 37, s. 18-31. 2003.
- Troelsgård C.: A List of Sticherarion Call-Numbers of the Standard Abridged Version of the Sticherarion. Part I (The Cycle of the Twelve Months). *Cahiers de l'Institut du Moyen-âge Grec et Latin* 74, s. 3-20. 2003.
- Troelsgård C.: The Melodic Tradition of the Troparion "Idu ho nymphios erchetai" for the "Akoluthia tu Nymphiu". i: *Hoi dyo opseis tes hellenikes musikos kleronomias* s. 71-80. Academy of Athens, Athen 2003.
- Troelsgård C.: *IMS-kongressen i Leuven 2002 – Cantus Planus*. *Dansk Årbog for Musikforskning* XXX, 2002, s. 136-38. 2003.

Studienævnet for Græsk og Latin

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af docent Sten Ebbesen, lektor Christian Troelsgård (formand), stud.mag. Maja Holm Hansen og stud.mag. Sebastian Gulmann.

Beretning

Der er i 2003 udviklet og udbudt et fjernundervisningskursus i "Middelalderkundskab" under Åbent Universitet, og også i forbindelse med kurset "Introduktion til studiet

af latin" for de fagstuderende er der iværksat et udviklingsarbejde med henblik på integration af it i undervisningen.

Statistik

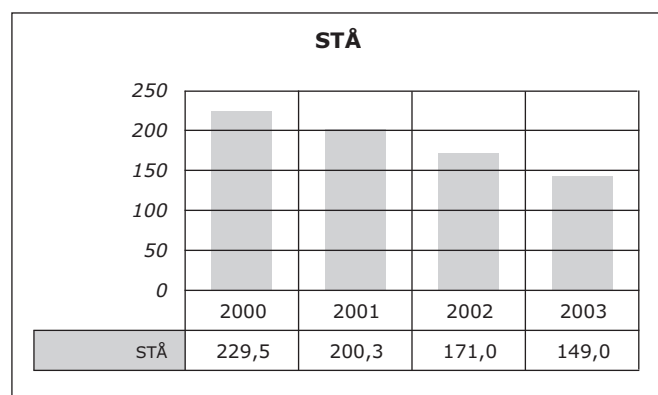
Den faldende eksamensaktivitet hos teologistuderende på Elementarkursus i græsk og latin er slået tydeligt igennem i den samlede STÅ-produktion. Aktiviteterne under studie-fagene græsk, latin, latinsk middelalderfilologi og byzantinistik samt tilvalgsfagene oldtids- og middelalderkundskab viste et fald på 4% fra 65,5 STÅ i studieåret 2001-2002 til 63,0 STÅ i 2002-2003 (disse tal er fraregnet aktiviteter under "Åben Uddannelse").

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder			
	Klassisk Filologi	Øvrige humaniora	Meritoverført	I alt
Græsk	25,3	4,9	1,0	31,1
Latin	25,3	3,3	0,0	28,5
Oldtidskundskab	7,8	0,6	0,0	8,4
Græsk middelalder	1,3	0,0	0,0	1,3
Latin middelalder	0,5	0,0	0,0	0,5
Teologi	50,8			
Historie	7,3			
Religion	4,0			
Dansk	3,8			
Fransk	2,3			
Øvrig humaniora	16,5			
Naturvidenskab	0,8			
Meritstuderende	3,3			
Gæstestuderende	0,3			
I alt	149,0			
Åben uddannelse	20,0			

STÅ 2000-2003

Studieleder Christian Troelsgård

Polis Centeret

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af docent, dr.phil. Mogens Herman Hansen og er placeret på KUA under Det Humanistiske Fakultet.

Organisation

Centret er associeret med Institut for Græsk og Latin.

Adresse

Njalsgade 92
2300 København S
Telefon 35 32 91 02
Fax 32 4 89 54
polis@hum.ku.dk
www.igl.ku.dk/POLIS

Centerlederens årsberetning

Ph.d.-afhandlinger

Rune Frederiksen afbrød færdiggørelsen af sin ph.d.-afhandling for at lede udgravningen af teateret i Kalydon i forbindelse med de dansk-græske udgravninger der. Afhandlingen kunne færdiggøres da årets udgravningskampagne var overstået, og blev således afleveret 30. september. Forsvaret er fastsat til 5. marts 2004.

Forskningsvirksomhed

Polis Centeret (The Copenhagen Polis Centre) er et forskningscenter under Danmarks Grundforskningsfond, oprettet for en femårig periode (sept. 1993 -sept. 1998) med en bevilling på 8 millioner kr. og forlænget med virkning fra sept. 1998 frem til sept. 2003 med en bevilling på 10,9 millioner kr. Centeret ledes af docent dr.phil. Mogens Herman Hansen og er placeret på KUA under Det Humanistiske Fakultet. Centeret er blevet forlænget for endnu en periode frem til udgangen af 2004, hvor alle aktiviteter forventes afsluttet, herunder et symposium i januar 2004 og udgivelsen af centerets registrant over Græske poleis.

Centerets formål er at beskrive den typiske oldgræske stats- og bosættelsesform: Polis (bystaten). På centeret skal der (for første gang nogen sinde) udarbejdes en registrant over alle kendte græske bystater i perioden ca. 650-300 f.Kr., og med udgangspunkt i denne registrant skal de accepterede teorier om den græske polis' fremvækst og karakter nyvurderes og revideres. Inklusive alle de græske kolonier i Middelhavs- og Sortehavsområdet var der i hele den nævnte periode nok henvend 1.500 græske bystater, men af dem har kun ca. 1.000 sat sig sådanne spor i kilderne, at de kan beskrives individuelt. Det færdige inventorium har 1.035 numre.

Arbejdet med registranten over samtlige græske bystater er opdelt i regioner (Attika, Boiotien, Arkadien osv.) og 39 udenlandske forskere er tilknyttet Polis Centeret som medarbejdere på dette projekt.

Faglige og administrative hverv

Kongresser og symposier

Hvert år afholdes et eller flere symposier om de problemer, der behandles af centeret. I disse symposier deltag alle

centerets indenlandske og de fleste af de udenlandske medarbejdere. Der har allerede været afholdt 7 symposier, hvis akter er udgivet af centeret i serien Historisk-Filosofiske Meddelelser fra Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Centerets anden publikationsrække er samlinger af artikler udarbejdet af centerets medarbejdere samt andre tilknyttet projektet. Artiklerne samles i bindene Papers from the Copenhagen Polis Centre og publiceres af tidskriftet *Historia* (Stuttgart) i serien Einzelschriften; seks bind er publiceret. Centerets hovedpublikation, selve registranten og analysen af det indsamlede materiale, vil blive publiceret af Oxford University Press, efter planen i september 2004.

Formidling

Redaktionelle hverv

For at sætte undersøgelsen af de oldgræske bystater ind i et større perspektiv er de opnåede forskningsresultater blevet sammenlignet med, hvad man ved om alle de andre bystatskulturer, der har været i historien fra oldtiden til vore dage (A Comparative Study of Thirty City-State Cultures, se Årbog 2000) og Polis Centerets ene hovedprojekt er således afsluttet. Publiceringen af bindet der sammenligner de oldgræske bystater (poleis) med alle andre bystatskulturer i verdenshistorien har dog ført til opdagelsen af yderligere bystatskulturer og til ønsket om en nøjere beskrivelse af mulige bystatskulturer, der kun er kursorisk omtalt i indledningen. Et supplementsbind er derfor blevet udarbejdet og udgivet i 2002 (se Årbog 2002).

2003 har været – og tiden frem til september 2004 vil være – viet til fuldførelsen af registranten over samtlige kendte poleis fra arkaisk og klassisk tid (ca. 650-323 f.Kr.) samt analysen af polis-begrebet ud fra registranten. Det afsluttede manus (14 megabytes = 3100 sider i udskrift) blev afleveret til Oxford University Press i juni og er i perioden okt. til dec. blevet tilrettelagt af en copy-editor. Efter planen udkommer inventoret september 2004. Registranten omfatter 1.035 numre.

Th. Heine Nielsen har endvidere afsluttet editeringen af "Once Again: Studies in the Ancient Greek Polis," Papers from the Copenhagen Polis Centre 7, udgivet i serien *Historia Einzelschriften* primo 2004. Bindet omfatter 5 artikler af Mogens Herman Hansen, én af Th. Heine Nielsen og én af Bjørn Paarmann, der alle undersøger forskellige aspekter af den græske polis.

M.H. Hansen har til SSOF (2003) skrevet en oversigt over den oldgræske polis opfattet som en bystatskultur. Skriftet vil udkomme i april 2004.

National og internationalt forskningssamarbejde

Gæsteforskere

Aktiviteter i udlandet:

M.H. Hansen: Har i november holdt gæsteforelæsninger ved Universitetet i Milano.

Stab

Mag.art. Rune Frederiksen (ph.d.-studerende til 31.6. og sekretær fra 1.10.).

Docent, dr.phil. Mogens Herman Hansen (centerleder), har genoptaget sin stilling som lektor ved IGL pr. 1.9.

Ph.d. Thomas Heine Nielsen (forskningslektor til 31.7.), er ansat som lektor ved IGL fra 1.8.

Institut for Psykologi

Instituttets ledelse pr. 1.2.2003

Institutleder er lektor, cand.psych. Arne Prahl.

Institutbestyrelsen består af institutleder, lektor, cand.psych. Arne Prahl, viceinstitutleder, lektor, mag.art. Ole Elstrup Rasmussen, lektor, ph.d. Lisbeth Harms, lektor, dr.phil. Benny Karpatschof, lektor, mag.art., Simo Køppe, TAP-repræsentanterne socialrådgiver Inger Poulsen Dutton og kontorfuldmægtig Lene Seedorff samt studenterrepræsentanterne Nicolai Gregersen og Peter Olsen.

Organisation

Instituttet, der nyetableredes pr. 1.2.1999 gennem fusion af Psykologisk Laboratorium og Institut for Klinisk Psykologi, omorganiseredes på tværs af tidligere laboratorie- og institutgrænser og med en omdannet universitetsklinik.

Adresse

Njalsgade 88
2300 København S
Telefon 35 32 88 19
Fax 35 32 87 45
lone.nissen@psy.ku.dk
www.psyk.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Konsistorium besluttede i 2003 at overflytte Institut for Psykologi fra Det Humanistiske Fakultet til Det Samfundsvidenskabelige Fakultet med virkning fra 1.1.2004.

Historie og fysiske rammer

Institut for Psykologi er grundlagt under navnet "Det Psychofysiske Laboratorium" af Alfred Lehmann i 1886. Det er således et af de ældste psykologiske institutter i verden. Efter en begyndelse under trange kår i Metropolitan-skolens kælder blev det i 1903 overtaget af universitetet og kunne i 1916 rykke ind i den nyopførte bygning i Studiegården under navnet Psykologisk Laboratorium. Med indførelsen af den psykologiske kandidateksamen i 1944 blev pladsen snart så trang, at en del af forskningen og undervisningen måtte forlægges til flere lokaliteter rundt om i byen. Med støtte fra Rockefeller Foundation oprettedes under laboratoriet i 1950 Universitetets Børnepsykologiske Klinik. Hermed blev klinisk psykologi introduceret som fag ved Københavns Universitet. Faget fik imidlertid først en selvstændig placering i kandidatuddannelsen, da der blev oprettet et professorat i klinisk psykologi i 1968. På dette tidspunkt blev der oprettet et nyt institut, Institut for Klinisk Psykologi, der kom til at bestå af en børneklinik, en nyoprettet voksenklinik og en forskningsafdeling. I 1989 oprettedes Center for spædbørn og deres familier og i 1999 udvidedes afsnit for Komparativ psykologi med et laboratorium for eksperimentel hjerneforskning. I 1999 blev det nuværende institut, Institut for Psykologi, etableret gennem en sammenlægning af Psykologisk Laboratorium og Institut for Klinisk Psykologi. De to klinikker, børne- og voksenklinikken, blev ligeledes integreret under navnet Universitetsklinikken. Institut-

tets forskning angår et stort udsnit af psykologiens basale discipliner og anvendelsesfelter, og udover den dertil relaterede kandidat- og ph.d.-undervisning udbydes der undervisning ved Åbent Universitet og en postgraduat uddannelse af psykologkandidater ved Universitetsklinikken.

Personaleforhold

Instituttet har i årets løb opslået et lektorat i arbejds- og organisationspsykologi, som er blevet besat med Dr. Joachim Vogt (der var fire ansøgere, alle mænd).

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskningsvirksomhed fordeler sig på følgende 9 områder:

Almenpsykologi

Almenpsykologien undersøger betingelserne for psykologien som en sammenhængende videnskab. Almenpsykologien beskæftiger sig med de grundlæggende begreber og fænomener i psykologien og med bestemmelsen af grænserne til andre videnskaber.

I projektet Psykologiens PowerPoints, der omfatter almenpsykologiske grundlagsstudier samt filosofiens og psykologiens historie udnyttes de nye muligheder, som nye medier (in casu: MS PowerPoint) giver til en alternativ fremstilling af ellers vanskeligt stof, således at teori, historie og forskning kan gøres bredere tilgængeligt, uden dermed at gå på kompromis med dybde og bredde i den teoretiske udvikling (Niels Engelsted). Inden for mere afgrænsede områder arbejdes der med selvbegrebets mange betydninger og anvendelser i den historiske udvikling fra oplysningstidens filosofi til moderne psykologi, socialvidenskab og neurovidenskab (Henrik Skovlund), problemerne i forbindelse med udviklingen af sammenhængende teorier og modeller om forholdet mellem bevidsthed og hjerne (Nini Prætorius), og forholdet mellem sansning og motorik, specielt i relation til konstitueringen af psyken (Simo Køppe).

På baggrund af en række evalueringer af forsøgs- og udviklingsprojekter afdækkes problemerne med denne særlige forskningsgenre (Benny Karpatschof).

Klinisk psykologi

Den kliniske psykologi beskæftiger sig med et bredt spektrum af psykiske vanskeligheder og lidelser, som spænder fra normale livskriser til alvorlig psykopatologi. De centrale områder er diagnosticering, forebyggelse og behandling samt teorier om psykopatologis udvikling. Instituttets og Universitetsklinikken forskning spænder tilsvarende vidt fra grundforskning til anvendt forskning og har såvel voksne som børn, unge og familier som genstand.

I projektet selvet i neuropsykologi og klinisk psykologi arbejdes med at få præciseret ligheder og forskelle mellem personligheds- og neuropsykologiske forstyrrelser hos patienter med borderline- eller organisk personlighedsforstyrrelse (Birgit Bork Mathiesen). Borderlinebegrebet diskuteres ligeledes med henblik på udviklingen af en ny teori om borderlinepatologien, der bevæger sig mellem neuroseteorierne og psykoseteorierne (Judy Gammelgaard). I bulimi-projektet studeres effekten af psykoanalytisk terapi og kognitiv adfærdsterapi og klienternes tilknytningsmønstres betydning for den psykoterapeutiske proces og effekt (Stig Poulsen, Susanne Lunn). Inden for skizofreniforskningen

arbejdes der med at finde tankeforstyrrelser som indikatorer for skizofreni (Jan Nielsen), og med undersøgelser af effekten af tre forskellige behandlingsformer overfor personer med skizofreni (Susanne Harder).

Inden for programmet European Science Foundation Forward Looks arbejdes med historiske, religiøse, psykologiske og lingvistiske aspekter af migration og transkulturel identitet (Gretty M. Mirdal). Tortur og trauma undersøges ud fra patientens, psykoterapeutens og tolkens perspektiv (Gretty M. Mirdal) samt ud fra køn, psykiske symptomer, copingmekanismer og effekten af behandling (Libby tata Arcel).

Behandling af yngre børns psykologiske traumer ved seksuelle overgreb studeres med henblik på at udvikle en model for traumebehandling af yngre børn (3-8 år), og rådgivning af de institutioner/skoler, som børnene er tilknyttet (Ingrid Leth). Inden for samme område gennemføres en befolkningsundersøgelse af forekomsten af seksuelle overgreb i barndommen (Helmer Bøving Larsen).

Inden for EU's Daphneprogram studeres "best practices" på døgninstitutioner (Ingrid Leth). Der undersøges ligeledes et bredt spektrum af forhold vedrørende mindre børn og deres familier. Eksempelvis undersøges kommende og nyblevne fædres forventninger til og erfaringer med, hvorledes forældreskab påvirker deres parforhold (Hanne Munck), overvægtige børn og deres familiers individuelle måder at opfatte og håndtere overvægten på i et behandlingsforløb (Helle Grønbæk), om hvorledes mødres psykiske lidelser præger mor-barn-samspillet (Mette Høyer) og affektiv afstemning mellem mor og barn i barnets første leveår (Susanne Harder, Simo Køppe, Mette Væver).

Den terapeutiske proces er ligeledes et emne for udforskning. Her beskrives, afgrænses og defineres centrale funktioner i supervisionsprocessen (Jan Nielsen), og samspillet mellem terapeuters interventionsformer og psykoterapeutklienters tilknytningsmønstre målt ved Adult Attachment Interview søges afdækket (Sarah Ingrid Franksdatter Pedersen). Der gennemføres ligeledes et gruppeanalytisk forsknings- og videreuddannelsesprojekt i Vilnius, Litauen (Vivi Maar).

Tværfagligt igangsættes der inden for forskningsområder, som omfatter antropologi, filosofi og historievidenskab en række projekter om f.eks. spiritualitet og coping, psykoterapi og sjælesorg (Peter Elsass).

Kognitionspsykologi

Kognitionspsykologien omhandler menneskets bevidsthedsliv og erkendelse, herunder sansning, perception, opmærksomhed, hukommelse og vidensrepræsentation, sprogbrug, tænkning og forestillingsvirksomhed samt problemløsnings- og beslutningsprocedurer.

Ved Center for Visuel Kognition udforskes visuel kognition ved anvendelse af en kombination af forskellige metoder: eksperimentelle teknikker fra psykofysikken og kognitionspsykologien, matematisk modellering og computersimulering samt analyse af aktiveringsmønstre i hjernen under udførelse af visuelle opgaver. Forskere ved centret har bl.a. udviklet en matematisk udtrykt teori om visuel opmærksomhed (Theory of Visual Attention, TVA). TVA søges videreudviklet til en neuropsykologisk teori om visuel opmærksomhed (Claus Bundesen) og integreret med andre teorier med henblik på at udvikle en generel teori om visuel kognition (Claus Bundesen, Axel Larsen, Søren Kyllingsbæk og Thomas Habekost). I et andet projekt un-

dersøges vor evne til at holde det, vi hører, ude fra det vi ser (Axel Larsen). Inden for samme område er et projekt vedrørende kapacitetsbegrænsninger hos patienter med syndromet simultanagnosi, hvor patienterne kun er bevidste om et visuelt objekt ad gangen og et andet projekt vedrørende det neurale grundlag for visuel søgning afsluttet (Søren Kyllingsbæk). Der er ligeledes gennemført en større undersøgelse af, hvad der sker med evnen til at være opmærksom efter slagtilfælde i forskellige dele af hjernen (Thomas Habekost).

Inden for området opmærksomhed undersøges eksempelvis mobiltelefoners påvirkning af bilføreres kørepræstation (Lisbeth Harms).

Neuropsykologi

Neuropsykologi er forskning vedrørende forhold mellem hjernen og adfærd, kognition og følelser samt klinisk anvendelse af denne viden i undersøgelser, rådgivning og rehabilitering af patienter med fx hjerneskade.

Neurologiske sygdomme og almindelig aldring undersøges i en række af projekter (Anders Gade, Asmus Vogel, Arne Østergaard), eksempelvis udforskes eksplicite og implicite hukommelsesfunktioner, og den svækkelse af hukommelsesfunktioner som sker i forbindelse med amnesi, Alzheimers sygdom, Huntingtons sygdom, alkoholisme og almindelig aldring (Arne Østergaard), ligesom Alzheimer studeres i dens tidlige fase med henblik på at forbedre mulighederne for tidlig diagnostik (Asmus Vogel). Ved brug af dyremodeller undersøges indlæring, hukommelse og problemløsning bl.a. med henblik på udviklingen af farmakologisk suppleret og understøttet rehabilitering efter hjerneskade (Jesper Mogensén).

Inden for området rehabilitering undersøges langtidskonsekvenserne for personer med erhvervet hjerneskade samt deres pårørende (Henriette Aaby Svendsen), ligesom der via registerforskning udføres langtidsundersøgelser af grupper af hjerneskadede mennesker (Tom Teasdale).

Organisationspsykologi

Organisationspsykologi er anvendelse af psykologi i studiet af forholdet mellem individ og organisation. Inden for området studeres de samfundsmæssige, organisatoriske, gruppemæssige og individuelle krav og muligheder for såvel den individuelle som den kollektive mestring af organisationsopgaver. I forbindelse hermed studeres sammenhængen mellem måder at realisere disse krav og muligheder og de personlige og organisatoriske udviklingsmuligheder.

Ved Copenhagen Competence Research Center arbejdes der med at udvikle et begreb om sociale netværk, som er egnet til at indfange, hvorledes innovativt arbejdet er organiseret i og på tværs af virksomheder (Arne Prahl). Inden for centret arbejdes der ligeledes med, hvorledes kompetence- og kvalifikationsudvikling fungerer som forudsætning for og resultat af problemløsning i komplekse entreprenelle situationer (Ole Elstrup Rasmussen).

Personlighedspsykologi

I personlighedspsykologien udforskes den menneskelige personligheds struktur, dynamik og udvikling. Hertil hører studiet af personers træk, motiver, intentioner, erkendelses-, forestillings- og følelsesliv, selv og identitet, livssyn og moral, livsførelse og livsforløb.

I et projekt om forskellige former for subjektiv erkendelse undersøges sansninger, symbolerkendelse og opfattelser

af betydning og mening (Erik Schultz). Inden for samme område undersøges fænomener som selv, selv-refleksion, narrativer og erindringer (Birgit J. Rendsmark), samt forholdet mellem motorik (kropsskema) og kropsoplevelse (kropsbillede) (Jesper Brøsted Sørensen).

Derudover arbejdes der med forholdet mellem terapi og klienters ændringer af deres problemer og livsførelse i dagliglivet uden for terapisaftalerne: i hjemmet, på arbejdet, i skolen, osv. (Ole Dreier).

Pædagogisk psykologi

Den pædagogiske psykologi udforsker psykologiske problemstillinger ved alle former for praktisk intervention i personers udvikling af kompetence.

I et projekt om personlige grænseoverskridende ændringer i dilemmasituationer arbejdes bl.a. med at udnytte dilemmaets ændringspotentiale til at bryde onde cirkler og styrke selvtillid for svage børn i folkeskolen (Jens Berthelsen). Inden for området arbejdes ligeledes med håndtering af stofmisbrug samt måder, hvorpå subjektivitet fremstilles, fx i tekster på internettet (Morten Nissen). Der arbejdes også med menneskerettighedstræning i u-lande, som er gået fra at være under militærdiktatur til civilt regi (Andrew M. Jefferson), og med psykosocial rehabilitering af tvangsforflyttede mennesker på Filippinerne (Peter Berliner).

Socialpsykologi

Socialpsykologien beskæftiger sig med interaktion mellem individ, samfund, institutioner og etniske grupper, og den lægger specielt vægt på udvikling og forandring af individers og institutioners funktionsmåder.

Der udføres studier af sundheds- og sygdomsproblemer i et landområde i Nepal og med studier i alkohol- og stof(mis)brug på Salomon-øerne (Rolf Kuschel). I EU-projektet Youth Policy and Participation arbejdes med at klargøre betydningen af unges deltagelse i det sociale liv og med at finde og udvikle 'bedste praksisser' for unges deltagelse i og indflydelse på egen udvikling (Sven Mørch, Torben Bechmann Jensen). I et parallelt projekt, Families and Transitions in Europe, undersøges familiens rolle i understøttelsen af unges livshåndtering i forbindelse med overgangen fra uddannelse til job (Sven Mørch). Ligeledes evalueres telefonrådgivning overfor såkaldte "livsstilsproblemer", brug af alkohol, stoffer, rygning, "selvmords"-adfærd mv. (Torben Bechmann Jensen).

Der arbejdes også med, hvorledes overlevere efter behandling med cranial bestråling hhv. uden cranial bestråling fungerer socialt (Helle Andersen).

Udviklingspsykologi

Udviklingspsykologi beskæftiger sig med, hvorledes individet udvikler sig som person og som kulturmedlem gennem barne- og ungdomsårene.

På instituttet undersøges forholdet mellem pro- og antisociale kompetencer, især det gavnlige for mennesker i det aktuelle vestlige samfund i at have antisociale kompetencer, og hvorledes børn erhverver sig sådanne (Ivy Schousboe). Flygtningebørns opvækstvilkår i Danmark og unges engagement og forholdet sig til samfundet inden for områder, hvor de både føler sig kompetente og ønsker at blive respekteret, og hvor de samtidig ønsker at udfordre de samfundsmæssige betingelser er også genstand for undersøgelser (Mariane Hedegaard), ligesom der arbejdes

med en undersøgelse af børns egne erfaringer med at blive større og udvikle sig med henblik på at kunne bidrage med et 1. persons perspektiv på forståelse af menneskers udvikling (Pernille Hviid). Der arbejdes ligeledes med udviklingen af et begreb om forholdet mellem tænkning og læring på et økologisk psykologisk grundlag (Jytte Bang). Endelig undersøges det, hvorledes kropslig bevægelse er med til at strukturere små børns oplevelse af rumlighed (Vanessa Ragans).

Faglige og administrative erhverv

Tillidshverv

Lektor Helle Andersen: Studieleder, Institut for Psykologi. Hun er medlem af Uddannelses- og Forskningsudvalget i Dansk Psykologforening. Hun har været medlem af et ph.d.- og lektorbedømmelsesudvalg, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.

Lektor Libby Arcel: Medlem af styregruppen for Center for Interkulturel Psykiatri, Rigshospitalet, og Psykologforeningens udvalg vedr. "Seksuelt misbrug af børn og unge".

Lektor Peter Berliner: Leder af The University of Copenhagen Centre for Multi-Ethnic Traumatic Stress Research and Practice.

Professor Claus Bundesen: Leder af Dansk Forskerskole i Psykologi og leder af SHF-centret, Center for Visuel Kognition. Han er medlem af bestyrelsen for "European Society for Cognitive Psychology" og bestyrelsen for "International Association for the Study of Attention and Performance" samt medlem af forskningsudvalget, biblioteksudvalget og udvalget vedr. informationspsykologi på Institut for Psykologi. Har desuden været medlem af et evalueringspanel nedsat af Norges forskningsråd til evaluering af psykologisk og psykiatrisk forskning i Norge. Er endvidere bedømmer af ansøgninger til Medical Research & Council (London) og til Air Force Office of Scientific Research (USA). Har endeligt medvirket ved professorbedømmelser på Universitetet i Tromsø og University of California.

Professor Ole Dreier: Medlem af forskningsudvalget ved Institut for Psykologi og medlem af bestyrelse og programnævnt i Dansk Forskerskole for Psykologi samt leder af programmet for personligheds- og pædagogisk psykologi. Han er medlem af Center for Humanistisk Sundhedspsykologi, Institut for Psykologi, Københavns Universitet, bestyrelsen i Center for Hjerneskade og bestyrelsen i Dansk Psykologisk Forlag. Han er desuden medlem af International Society for Theoretical Psychology og af International Society for Cultural-historical Research and Activity Theory. Var i 2002-2003 medlem af 2 eksterne lektorbedømmelsesudvalg, 1 eksternt doktordisputats bedømmelsesudvalg, 2 eksterne professorbedømmelsesudvalg og 3 eksterne ph.d.-bedømmelsesudvalg.

Professor Peter Elsass: Er blevet nomineret til International Section for Psychology. American Psychology Association og er formand for Dansk Psykolog Forenings Selskab for Psykoterapi og for Center for Humanistisk Sundhedsforskning, Institut for Psykologi. Han er desuden medlem af forskningsudvalget for Rehabiliteringscenter for Torturoverlevere, RCT, Center for Sundhed, Menneske og Kultur, Aarhus Universitet og af bestyrelsen for Københavns Internationale Teaterforum, KIT.

Lektor Judy Gammelgaard: Medlem af uddannelsesudvalget i Dansk Psykoanalytisk Selskab.

Adjunkt Susanne Harder: Medlem af Referencegruppe for Skizofreni, Sundhedsministeriet, medlem af landsstyregruppen for Det Nationale Skizofreniprojekt, dansk koordinator for ISPS (International Society for Psychological Treatment of Psychosis) samt projektkoordinator og medlem af bestyrelsen i IPT (Institut for Psykosepsykoterapi), Glostrup, Psykiatrisk Afdeling P.

Lektor Lisbeth Harms: Studieleder ved Folkeuniversitetet og medlem af bestyrelsen, Institut for Psykologi. Lisbeth Harms er desuden dansk repræsentant i EFPA Task Force on Traffic Psychology samt medlem af Programkomiteen for Trafikdagene på Ålborg Universitet, og Center for Visuel Cognition, Institut for Psykologi samt Sigchi.dk, Interaktionsdesign i Danmark.

Professor Marianne Hedegaard: Har deltaget i bedømmelsen af nordiske netværk for NorFa og deltaget i DORE's konference som eksternt evaluator samt deltaget i et eksternt lektor- og ph.d.-bedømmelsesudvalg.

Adjunkt Pernille Hviid: Medlem af Center for Børnelitteratur og har været medlem af Børnerådet siden 1998.

Adjunkt Torben Bechmann Jensen: Medlem af Dansk Selskab for Tobaksforskning, Konkurrenceskaderådet, The European Group for the Study of Deviance and Social Control, Dansk Selskab for Psykosocial Medicin, Selskab for misbrugsbehandlere i Danmark, Selskab for organisationspsykologer og selskab for metodologi (de tre sidstnævnte i Dansk Psykologforening).

Lektor Benny Karpatschhof: Medlem af Ph.d.-studienævnet for Det Humanistiske Fakultet og er medlem af bestyrelsen, Institut for Psykologi. Han har været medlem af et eksternt ph.d.-bedømmelsesudvalg og testudvalget under Dansk Psykologforening samt bestyrelsen for Psykologisk Selskab for Forskningsmetodologi.

Professor Rold Kuschel: Medlem af Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab og af det tværministerielle Christianiaudvalg.

Adjunkt Søren Kyllingsbæk: Medlem af arbejdsgruppen under Personalestyrelsen vedr. Ny Løn.

Lektor Simo Køppe: Medlem af bestyrelsen ved Institut for Psykologi. Han har været medlem af et bedømmelsesudvalg for en norsk disputats.

Professor Axel Larsen: Fakultetsrådsmedlem og medlem af Økonomisk udvalg, Det Humanistiske Fakultet.

Lektor Helmer Bøving Larsen: Medlem af Dansk Selskab for Psykiatrisk Epidemiologi.

Lektor Ingrid Leth: International koordinator for Nordplus og Erasmus-Socrates.

Lektor Susanne Lunn: Klinikleder ved Universitetsklinikken, Institut for Psykologi, og formand for The Nordic Society of Eating Disorders samt medlem af Sundhedsstyrelsens arbejdsgruppe vedrørende behandling af alvorlige spiseforstyrrelser.

Adjunkt Birgit Bork Mathiesen: Formand for udvalg om "personligheden i neuropsykologisk sammenhæng" under Selskabet Danske Neuropsykologer, medlem af bestyrelsen for Institut for Personlighedsteori og Psykopatologi siden 1997, af World Psychiatric Association's Scientific Section vedrørende Personality Disorders, af repræsentantskabet i HjerneForum, Landsforeningen til Bekæmpelse af Hjerne sygdomme siden maj 2002 og af Selskabet Danske Neuropsykologer samt af Sundhedspsykologisk Selskab.

Forskningsprofessor Gretty Mirdal: Medlem af bestyrelsen for Dansk Forskerskole i Psykologi, Grundforskningsfondens bestyrelse. Hun er formand for Standing Commit-

tee for the Humanities, ved European Science Foundations, medlem af det rådgivende organ for EU kommissæren, af den videnskabelige bestyrelse for det franske forskningsråd for forskning og af EFPA's (European Federation of Professional Psychologists) videnskabelige komité. Gretty Mirdal har desuden været medlem af et doktordisputatsbedømmelsesudvalg ved Karolinska Institutet, Stockholm.

Lektor Jesper Mogens: Centerleder for Research Center for Brain Injury Rehabilitation. Han er medlem af Center for Almenpsykologisk og Eksperimentel Bevidsthedsforskning ved Institut for Psykologi, af Center for Neurovidenskaberne, af New York Academy of Sciences, af International Basal Ganglia Society af Dansk biologisk Selskab, af Society for Neuroscience, af Movement Disorder Society, af International Brain Organization, af European Brain and Behavior Society og af Dansk Selskab for Neurovidenskab. Han har desuden været medlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg, Aarhus universitet, og bedømmelsesudvalget for direktørstillingen ved "LearningLab Denmark".

Lektor Hanne Munck: Æresmedlem og dansk repræsentant i Nordisk Forening for Spædbarnsudvikling, medlem af European Affiliation of World Association of Infant Mental Health og er International Faculty Member of The Brazelton Center, Harvard Medical School, Boston.

Lektor Sven Mørch: Undervisningsministeriets ungdomsforskningsrepræsentant i det nordiske og Europæiske (Europarådet) samarbejde og er medlem af Europarådets ekspertgruppe om ungdomsforskning og ungdomspolitik samt medlem af ekspertgruppe i EU om unges autonomi. Han har været medlem af et norsk doktorbedømmelsesudvalg.

Lektor Vivi Maar: Medlem af Universitetsklinikken klinikudvalg.

Adjunkt Jan Nielsen: Formand for Gruppeanalytisk Selskab, København og bestyrelsesmedlem i Fællesforeningen af Psychoanalytiske og Analytiske Psykoterapier i Danmark (FPAP).

Lektor Morten Nissen: Medlem af Det Humanistiske Fakultets baggrundsggruppe for Adjunkt pædagogikum. Han har været formand for et eksternt ph.d.-bedømmelsesudvalg og været medlem af et adjunktbedømmelsesudvalg ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.

Lektor Arne Frimuth Petersen: Varetager en samarbejdsaftale med Laboratoire de psychologie génétique, Université Paul Valéry, Montpellier.

Lektor Stig Poulsen: Medlem af Studienævnet ved Institut for Psykologi, af styringsgruppen for Dansk Forum for Psykoterapiforskning og af Dansk Forum for Psykoterapiforskning samt af Society for Psychotherapy Research.

Lektor Arne Prah: Instituttleder.

Docent Nini Prætorius: Medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd, medlem af the Programme Committee "Structuring the European Research Area: Science and Society", EU's 6th Frame Programme, The European Commission, og dansk repræsentant ved The OECD Neuroinformatics Drafting Committee. Hun er desuden medlem af bestyrelsen for Selskabet for Filosofi og Psykologi og af styregruppen for Center for Almenpsykologisk og Eksperimentel Bevidsthedsforskning.

Lektor Ole Elstrup Rasmussen: Viceinstituttleder, formand for forskningsudvalget og værkstedsudvalget samt leder af Teknisk Afdeling, Institut for Psykologi. Han er leder af Copenhagen Competence Research Center, medlem af European Academy of Management (EURAM) og The

European Chaos/Complexity in Organisations Network (ECCON) samt The European Institute for Advanced Studies in Management (EISAM).

Lektor Erik Schultz: Næstformand i Studienævnet for Psykologi og næstformand i det landsdækkende censorforbundsmandskab for psykologistudier ved universiteterne i Danmark.

Lektor Tom Teasdale: Medlem af International Neuropsychological Society og er medlem af et udvalg for en medicinsk doktorafhandling.

Professor Arne Østergaard: Medlemskab af: Memory Disorders Research Society samt American Psychological Society og har været medlem af et bedømmelsesudvalg for The National Institutes of Health Behavioral and Biobehavioral Processes' bevillingssystem, USA.

Ph.d.-stipendiat Thomas Habekost: Medlem af European Society for Cognitive Psychology.

Ph.d.-stipendiat Mette Høyer: Medlem af Psykologisk Selskab for Forskningsmetodologi.

Ph.d.-stipendiat Henrik Skovlund: Bestyrelsesmedlem i Selskabet for Filosofi og Psykologi, bestyrelsesmedlem i Center for Almenpsykologisk og Eksperimentel Bevidsthedsforskning og medlem af Nordic Network of Consciousness Studies.

Ph.d.-stipendiat Henriette Aaby Svendsen: Medlem af Dansk Neuropsykologisk Selskab.

Ph.d.-stipendiat Estrid Sørensen: Medlem af Medierådet for børn og unge.

Ph.d.-stipendiat Asmus Vogel: Medlem af Selskabet Danske Neuropsykologer.

Formidling

Redaktionelle hverv

Lektor Jytte Bang: Medlem af redaktionen for Psyke & Logos.

Lektor Peter Berliner: Redaktionsmedlem ved Psyke og Logos.

Professor Claus Bundesen: Chefredaktør for European Journal of Cognitive Psychology (Psychology Press, Hove, UK) og medlem af editorial boards for Psychological Review, Psychological Research/Psychologische Forschung, Visual Cognition og Psicologica. Han er desuden bedømmer af forslag om manuskripter til bøger for Routledge/Psychological Press og for Oxford University Press.

Professor Ole Dreier: Medlem af redaktionen for fagtidsskrifterne Outlines og Nordiske Udkast, medlem af repræsentantskabet i Dansk psykologisk Forlag og af programkomiteen for International Society for Theoretical Psychology's kongres i Istanbul, Tyrkiet, juni 2003.

Professor Peter Elsass: Ansvarlig hovedredaktør af Nordisk Psykologi.

Lektor Judy Gammelgaard: Kasserer i redaktionen af The Scandinavian Psychological Review.

Adjunkt Susanne Harder: Medredaktør af Matrix, Nordisk Tidsskrift for psykoterapi.

Professor Marianne Hedegaard: Medlem af 'The Editorial Board' for "Mind, Culture, and Activity: An International Journal" og medredaktør for Outlines.

Adjunkt Pernille Hviid: Redaktionsmedlem på Nordiske Udkast.

Adjunkt Torben Bechmann Jensen: Hovedredaktør af Nordiske Udkast og medredaktør af Outlines.

Lektor Benny Karpatschhof: Medlem af redaktionen for tidsskriftet Psyke & Logos.

Professor Rolf Kuschel: Medlem af redaktionen for tidsskriftet Nordisk Psykologi, Journal of Psychology og Klüwer.

Lektor Simo Köppe: Medlem af redaktionen for Psyke og Logos.

Professor Axel Larsen: Medredaktør ved European Journal of Cognitive Psychology.

Lektor Helmer Bøving Larsen: Dansk redaktør af Scandinavian Journal of Psychology.

Lektor Susanne Lunn: Har været hovedredaktør af The Scandinavian Psychoanalytic Review siden efteråret 2002 og er medlem af Dansk Psykologisk Forlags repræsentantskab.

Lektor Hanne Munch: Medlem af Editorial Board for Ab Initio, The Brazelton Center, Harvard Medical School, Boston, og International Editorial Board for Infant Observation, The International Journal of Infant Observation and its Application, Tavistock Clinic Foundation.

Lektor Sven Mørch: Medlem af redaktionen på Social Identity, Canada.

Lektor Morten Nissen: Hovedredaktør af "Outlines", redaktionsmedlem for Nordiske Udkast og medlem af advisory board to "Annual Review of Critical Psychology" (Manchester).

Lektor Stig Poulsen: Medlem af det redaktionelle panel ved tidsskriftet Matrix.

Docent Nini Prætorius: Redaktør af Psyke & Logos, Institut for Psykologi.

Lektor Ole Elstrup Rasmussen: Medlem af editorial board for Cognitive Science Research.

Ph.d.-stipendiat Asmus Vogel: Redaktør på Selskabet Danske Neuropsykologers nyhedsbrev.

Kongresser og symposier

Lektor Peter Berliner: Arrangeret en workshop med forskere fra Nottingham Health Care og Belfast Family Trauma Centre.

Professor Ole Dreier: Har været medarrangør af "First International Symposium on Health, Humanity, and Culture" ved University Of Southern California. Har desuden været med til at afholde forskningsseminarer i regi af Center for Sundhed, Menneske, Kultur og været leder af to symposier ved Den 10. internationale kongres for teoretisk psykologi i Istanbul. Har endvidere været arrangør af gæsteforelæsning og ph.d.-seminarer på instituttet i samarbejde med universitetet i Loughborough.

Lektor Anders Gade: Har været medlem af organisationskomiteen til INS Sommermøde, Berlin 2003.

Lektor Judy Gammelgaard: Medlem af The International Advisory Board for de delphiske seminarer.

Lektor Lisbeth Harms: Har deltaget i planlægning og gennemførelse af konferencen "Trafikdage på Ålborg Universitet"

Professor Marianne Hedegaard: Har arrangeret et ph.d.-seminar sammen med professor Michael Cole, California.

Adjunkt Pernille Hviid: Har deltaget i organiseringen af Den virksomhedsteoretiske Konference.

Lektor Ingrid Leth: Udpeget som Rapporteur ved CEU's seminar Against Corporal Punishment of Children.

Adjunkt Torben Bechmann Jensen: Har været medarrangør af en to-dages konference om Diskurs og Praksis, Roskilde Universitetscenter.

Lektor Benny Karpatschof: Har været medarrangør af en konference om ondskab i regi af tidsskriftet Psyke & Logos.

Professor Rolf Kuschel: Har arrangeret gæsteforelæsnings ved Jan Øberg om konflikter og Steve Reicher om The BBC-Experiment.

Lektor Susanne Lunn: Medlem af den videnskabelige komite til planlægning af den 15. Nordiske Psykoanalytiske Kongres, Danmark, august 2004 og den videnskabelige komite til planlægning af den 5. Nordiske Kongres om Spiseforstyrrelser, Oslo, september 2004.

Adjunkt Birgit Bork Mathiesen: Har været medarrangør af symposiet An update on Personality Disorders Categories, Firenze.

Lektor Hanne Munck: Har i samarbejde med Rigshospitalet arrangeret en skandinavisk konference om fædre-forskning.

Lektor Sven Mørch: Kursusplanlægger for nordiske og europæiske ph.d.-kurser i Ungdomsforskning samt har været medarrangør af Den 9. Nordiske Ungdomsforskningkonference på Roskilde Universitetscenter.

Lektor Vivi Maar er gæstelærer ved Vilnius Universitet, Litauen.

Lektor Morten Nissen: Har arrangeret seminarer på Institut for Psykologi med forskere fra New Zealand, Brasilien og Norge.

Docent Nini Prætorius: Medlem af planlægningsgruppen for den årligt tilbagevendende internationale konference "Towards a Science of Consciousness".

Lektor Ivy Schousboe: Har arrangeret en session ved den internationale kongres i Theoretical Psychology.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Netværk

Lektor Helle Andersen: Medlem af Dansk Selskab for Psykosocial Medicin.

Libby Arcel: Medlem af følgegruppen for Center for Socialt Udsatte og af World Psychiatric Association's "Section on Psychological Consequences of Torture and Persecution" samt af Kvinderådets "Nationale Voldslaboratorium".

Lektor Jytte Bang: Samarbejder med forskere fra University of Portsmouth og Roskilde Universitetscenter.

Lektor Jens Berthelsen: Samarbejder med Dansk Psykoterapeutisk Selskab omkring supervision og videoproduktion og med Rotterdams universitet og Handelshøjskolen i København om Midcareer Education. Han har desuden et uformelt samarbejde med kolleger om pædagogik og fænomologi.

Professor Ole Dreier: Har siden 1990 været medlem af Center for Sundhed, Menneske, Kultur, hvori deltager psykologer, filosoffer, etnologer og it-forskere fra universiteterne i København, Århus og Roskilde i et omfattende internationalt forskningssamarbejde med kolleger i Europa, USA og Australien. Samarbejder med en forskningsgruppe, der studerer udviklingen af arbejdet inden for den sociale sektor.

Professor Peter Elsass: Deltager i Center for Sundhed, Menneske og Kultur, Aarhus Universitet, og samarbejder med Universidad del Huamanga, Peru, Universitetet i Bergen, Norge, og University of Maine, USA.

Lektor Niels Engelsted: Har et mangeårigt samarbejde med kolleger ved Københavns Universitet og Aarhus Universitet om grundlagsproblemer.

Lektor Anders Gade: Deltager i et internationalt netværk FREJA (Frontotemporal Research in Jutland Association) og er tilknyttet Rigshospitalets Hukommelsesklinikk. Han har været koordinator for et EU-støttet forskningsprojekt; "Visual object recognition: Cognitive, neuropsychological, psychopharmacological and neuroimaging (PET and fMRI) studies".

Adjunkt Susanne Harder: Medlem af koordinationsgruppen for "Forum for Psykoterapiforskning" et dansk netværk for psykoterapiforskere i Danmark, af IEPA, International Early Psychosis Association, ISPS, af International Society for Psychological treatment of Psychosis, af SPR, Society for Psychotherapy Research og af SITAR, Society for Interpersonal Theory and Research samt af Center for almenpsykologisk og eksperimentel bevidsthedsforskning, Institut for Psykologi.

Lektor Lisbeth Harms: Med i følgegruppen for REMOTE-projektet på Ålborg Universitets Trafikforskningsgruppe.

Professor Mariane Hedegaard: Har forestået lærerudveksling i regi af ERASMUS med Universidad Pablo de Olavida, Sevilla.

Adjunkt Pernille Hviid: Medlem af Socialanalytisk Selskab, Danmarks Pædagogiske Universitet.

Adjunkt Torben Bechmann Jensen: Indgår i det Europæiske Forskningssamarbejde YOYO, som primær samarbejdspartner.

Adjunkt Søren Kyllingsbæk: Medlem af Center for Visuel Kognition, Institut for Psykologi og af European Society for Cognitive Psychology. Han samarbejder med forskere fra MRC Cognition and Brain Sciences Unit, Cambridge, England, Ludwig-Maximilians-University, München, Tyskland, Birmingham University, England og University of California, Davis, USA.

Lektor Simo Kjøppe: Samarbejder med kolleger fra andre institutter på Københavns Universitet om grundlagsteoretiske problemstillinger.

Professor Axel Larsen: Medlem af styringsgrupperne for SHF's og Institut for Psykologisk Center for Visuel Kognition, af Copenhagen Brain Research Center, Københavns Universitets satsningsområde om Krop og bevidsthed og af et NorFa-støttet forskningsuddannelsesnetværk mellem de skandinaviske baltiske lande. Han deltager desuden i Computing Natural Shape, et forskningsnetværk støttet af Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd.

Lektor Helmer Bøving Larsen: Har deltaget i et EU-støttet forskningssamarbejde vedr. forsvundne og seksuelt misbrugte børn. Han er medlem af følgende forskningsnetværk, Videnscenter for barndomsforskning (Socialforskningsinstituttet er vært, samarbejdspartnere fra bl.a. NOVA, Danmarks Pædagogiske Universitet, Roskilde Universitetscenter, Göteborg Universitet, Norsk Center for Barneforskning), et forskningsnetværk vedrørende bekæmpelse af seksuelle overgreb mod børn (Statens Institut for Folkesundhed er vært, samarbejdspartnere bl.a. fra Socialforskningsinstituttet, Rigshospitalet, Amter og Kommuner Forskningsinstitut, Sygekassernes Helsefond) og et forskningsnetværk vedrørende børns sundhed og trivsel (Statens Institut for Folkesundhed, samarbejdspartnere fra bl.a. Danmarks Pædagogiske Universitet, Sundhedsstyrelsen, Institut for Folkesundhed, Glostrup Hospital, Danmarks Pædagogiske Universitet).

Lektor Ingrid Leth: Medlem af International Society for prevention of Child Abuse and Neglect og af forsknings-

netværket vedr. seksuelle overgreb mod børn, støttet af Helsefonden.

Lektor Susanne Lunn: Samarbejder med forskere fra University of Oxford om spiseforstyrrelser og har desuden et forskningssamarbejde med Rigshospitalets og Bispebjerg Hospitals Psykiatriske Afdelinger og Center for Spiseforstyrrelser, Risskov.

Adjunkt Birgit Bork Mathiesen: Medlem af Center for Almenpsykologisk og Eksperimentel Bevidsthedsforskning ved Institut for Psykologi. Hun samarbejder med Distriktspsykiatrisk Center Fjorden i Roskilde og med Center for Hjernesgade, Københavns Universitet samt med Institutionen för Klinisk Neurovetenskap, Sektionen för psykoterapi, Karolinska Institutet, Stockholm, Sverige.

Forskningsprofessor Gretty Mirdal: Leder af European Science Foundations Forward Looks program om migrationsforskning og er medlem af et internationalt forskningsnetværk om transkulturel psykiatrisk og psykologisk behandling.

Lektor Jesper Mogensen: Samarbejder aktuelt med bl.a. Rigshospitalet, med Center for Hjernesgade ved Københavns Universitet og med Farmakologisk Institut, Københavns Universitet, samt farmaceutiske virksomheder.

Lektor Hanne Munck: Samarbejder med såvel et netværk af individuelle forskere uddannet på Center for Spædbørn, Institut for Psykologi, som med andre forskningsinstitutioner, bl.a. universiteterne i Göteborg, Oslo og Lund, og med Københavns kommunes Sundhedspleje. Center for Spædbørn er tilsluttet Brazelton Institute International Network, Children's Hospital & Harvard Medical School, Boston. De tilsluttede institutter kommer fra Australien, Belgien, Brasilien, Frankrig, Danmark, England, Italien, Japan, Korea, Portugal, Spanien, Sverige, Schweiz og Thailand. Desuden er der udviklet et samarbejde med Juliane Marie Center, Rigshospitalet, samt med afdelingen for syge og for tidligt fødte børn, Rigshospitalet.

Lektor Sven Mørch: Medlem af forskningsgruppen EGRIS (ca. 10 europæiske lande i samarbejde).

Lektor Vivi Maar: Samarbejder med svenske forskere omkring EPOS-Projektet (Erica Process and Outcome Study). Vivi Maar er projektleder for den danske del af projektet. Hun samarbejder desuden med Norsk Institut for Gruppeanalyse, Oslo, med Lithuanian Group Analytic Society og med Vilnius Universitet, Litauen, i forbindelse med det baltiske forsknings- og videreuddannelsesprogram.

Adjunkt Jan Nielsen: Indgår i samarbejdet om The Copenhagen Prodromal Study.

Morten Nissen: Indgår i en række tværfaglige samarbejder: Gadeplansprojektet, som er et tværvideenskabeligt forskningsprogram med base på Center for Rusmiddel-forskning, AU, finansieret af social- og justitsministerierne; Livsformer og Velfærdsstat ved en Korsvej?, som er et tværvideenskabeligt forskningsprogram forankret på etnologi, finansieret af SHF, Person, Intervention, Fællesskabsformer i Forandring, som er et pædagogisk-psykologisk forum for danske universitetspsykologer; Sundhed, menneske og kultur, som er et tværvideenskabeligt center/netværk til Humanistisk Sundhedsforskning og Kritisk Psykologi På Langs: Forskernetværk med kolleger internt på instituttet og Center for Humanistisk Sundhedspsykologi, Institut for Psykologi.

Lektor Arne Frimuth Petersen: Samarbejder med "Service Peyre Plantade", C.H.U. Montpellier.

Lektor Stig Poulsen: Samarbejder i forbindelse med et

bulimiprojekt med forskere fra Oxord og Copenhagen Trial Unit.

Lektor Arne Prah: Har siden 2001 været medlem af netværket SYNOPSIS bestående af forskere fra DTU, Center for Industriel Produktion, SDU, HHK, som studerer produktudvikling.

Docent Nini Prætorius: Har samarbejde med forskere ved Grundforskningsrådets Center for Subjektivitetsforskning samt deltager i Københavns Universitets Satsningsområde "Krop og Bevidsthed".

Lektor Ole Elstrup Rasmussen: Samarbejder med Danmarks Pædagogiske Universitet (SimCom) og en forsker ved Institut for Psykologi.

Lektor Erik Schultz: Deltager i satsningsområdet "Religion i det 21. århundrede" som tværfaglig koordinator for området "Tro og viden".

Lektor Tom Teasdale: Samarbejder med Center for Hjernesgade, Københavns Universitet, som forskningskonsulent og har desuden samarbejde med forskere ved Neurologisk Afdeling, Hvidovre Hospital og City University of New York.

Ph.d.-stipendiat Thomas Habekost: Knyttet til Center for Visuel kognition. Han samarbejder med forskere på Cambridge universitet og en forskergruppe i München om perceptionspsykologiske problemstillinger.

Ph.d.-stipendiat Helle Grønbæk: Deltager i et netværk omhandlerende overvægtige børn. Hun samarbejder desuden med Juliane Marie Centret, Rigshospitalet, med Institut for Human Ernæring, KVL, og med University College London.

Ph.d.-stipendiat Mette Høyer: Projektet er knyttet til The Copenhagen Infant Follow-up Study.

Ph.d.-stipendiat Andrew M. Jefferson: Projektet er knyttet til Rehabiliterings- og Forskningscentret for Torturofre.

Ph.d.-stipendiat Sarah Pedersen: Projektet indgår i projektsamarbejdet om "Bulimi-tilknytning og psykoterapi" ved Universitetsklinikken, Institut for Psykologi.

Ph.d.-stipendiat Henrik Skovlund: Indgår i det tværfaglige satsningsområde "Fra krop til bevidsthed".

Ph.d.-stipendiat Estrid Sørensen: Indgår i et netværk for computerspilforskere i Danmark: www.spilforskning.dk med samarbejdspartnere ved flere danske universiteter samt samarbejder i regi af et EU-projekt med forskere ved Blekinge Institute of Technology, Sverige, og Universidad Autonoma, Barcelona, Spanien.

Ph.d.-stipendiat Asmus Vogel: Deltager i et EU-støttet projekt med deltagelse fra flere europæiske lande om betydningen af forandringer i hjernens hvide substans.

Ph.d.-stipendiat Katrine Egede Zeuthen: Tilknyttet forskningsnetværket om seksuelt misbrug af børn under "Den tværministerielle Arbejdsgruppe om forstærket indsats mod seksuelt misbrug af børn".

Gæsteforskere

Instituttet har haft et længerevarende besøg af Pär Nygren, Lillehammer og Oslo universiteter, som gæsteprofessor.

Desuden har en række forskere gæstet instituttet, bl.a. Daniels Stern (æresdoktor ved Københavns Universitet 2003), Gro Sandal, Rumfartspsykologi, Norge, Jose Sanchez Medina fra Universidad Pablo de Olavida, Sevilla, Gregory Mascarinec, University of Hawaii, Ayan B. Shrestha, University of Kathmandu, John Lilja og Tilmman Furnis, University of Münster.

Forskningsophold i udlandet

Professor Ole Dreier: Har været på forskningsophold i Los Angeles og Berkeley, USA.

Professor Peter Elsass: Har været i Nordindien i forbindelse med et Danida-projekt om rehabilitering af tibetanske torturofre.

Lektor Helmer Bøving Larsen: Har været på forskningsophold i New Zealand.

Lektor Arne Frimuth Petersen: Har været på forskningsophold et semester ved universitetet i Montpellier.

Lektor Tom Teasdale: Har i 2003 haft et tre måneders ophold ved Cognition Brain Sciences, Cambridge University.

Ph.d.-stipendiat Thomas Habekost: Har været visiting scholar ved MRC Cognition and Brain Sciences Unit, Cambridge, UK.

Ph.d.-stipendiat Mette Høyer: Har været på besøg ved Centre d'Etude de la Famille i Lausanne.

Ph.d.-stipendiat Henriette Aaby Svendsen: Var i februar på besøg på Bethesda, Melbourne.

Ph.d.-stipendiat Katrine Egede Zeuthen: Har været på forskningsophold på universitetet i Amsterdam.

Instituteder Arne Prael

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	52,3	0,0	52,3
DVIP	0,0	0,0	0,0
STIP	10,3	0,0	10,3
TAP	23,0	0,0	23,0
Årsværk i alt	85,6	0,0	85,6
Løn	35.318,0	-5,0	35.312,0
Frikøb mv.	8,0	0,0	8,0
Øvrige drift	1.355,0	234,0	1.589,0
Anskaffelser	1.430,0	166,0	1.596,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>38.110,0</i>	<i>395,0</i>	<i>38.505,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Andersen, Helle Linda; lektor.

Arcel, Eleftheria; lektor.

Bang, Jytte Susanne; lektor.

Berliner, Peter; lektor.

Berthelsen, Jens Kock; lektor.

Bjerke, Finn; amanuensis.

Boethius, Siv; gæsteforsker.

Bundesen, Claus Mogens; professor.

Dreier, Ole Henning; professor.

Elsass, Peter; professor.

Engelsted, Niels; lektor.

Eriksen, Karen Elisabeth; undervisningsadjunkt.

Eriksen, Mariane Hedegaard; professor.

Gade, Anders; lektor.

Gammelgaard, Judy; lektor.

Gjørtler, Neel; amanuensis.

Harder, Susanne; adjunkt.

Harms, Lisbeth; lektor.

Hjulmand, Knud Eluf; amanuensis.

Hultén, Astrid H. Weitemeyer; amanuensis.

Hutchings, Barry; lektor.

Hviid, Karen Pernille; adjunkt.

Haavind, Hanne; gæsteforsker.

Jensen, Tina Kirstine Leen; amanuensis.

Jensen, Torben Bechmann; adjunkt.

Karpatschhof, Benny; lektor.

Kragh, Charlotte; amanuensis.

Kristensen, Kasper Andreas; amanuensis.

Kuschel, Rolf; professor.

Kyllingsbæk, Søren; adjunkt.

Køppe, Simo; lektor.

Larsen, Helmer Bøving; lektor.

Larsen, Henning Axel; professor.

Leth, Ingrid; lektor.

Linde, Michael; amanuensis.

Louv, Martin; amanuensis.

Lunn, Susanne; lektor.

Malá, Hana; amanuensis.

Mathiesen, Birgit Bork; adjunkt.

Mirdal, Gretty Mizrahi; lektor.

Mogensen, Jesper Ole Meiborn; lektor.

Munck, Hanne; lektor.

Mørch, Sven; lektor.

Maar, Vivi Bengta; lektor.

Nielsen, Jan; adjunkt.

Nissen, Morten; lektor.

Oxvig, Ida; amanuensis.

Petersen, Arne Friemuth; lektor.

Petersen, Pernille Lorenz; amanuensis.

Poulsen, Arne; lektor.

Poulsen, Stig Bernt; lektor.

Prael, Arne; lektor.

Prætorius, Nini; lektor.

Rasmussen, Ole Elstrup; lektor.

Rasmussen, Thøger; amanuensis.

Schousboe, Ivy Gunver; lektor.

Schultz, Erik Harald; lektor.

Skakon, Janne; amanuensis.

Teasdale, Thomas William; lektor.

Østergaard, Arne Leif; professor.

VIP Eksternt finansieret

Alvarez, Marissa; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Christensen, Kathrine Egelund; klinisk kandidat.

Dalsgaard, Peter; ph.d.-stipendiat.

Esbjörn, Barbara Hoff; klinisk kandidat.

Fagerlund, Birgitte; ph.d.-stipendiat.

Habekost, Thomas; ph.d.-stipendiat.

Høyer, Mette; ph.d.-stipendiat.

Mathiassen, Charlotte; ph.d.-stipendiat.

Muschner, Annitta Nordkvist; klinisk kandidat.

Pedersen, Signe Holm; klinisk kandidat.

Ragans, Vanessa Leanette; ph.d.-stipendiat.

Rendsmark, Birgit Jørgensen; ph.d.-stipendiat.

Svanøe, Hanne; klinisk kandidat.

Svendsen, Astrid Henriette Åby; ph.d.-stipendiat.

Søndergaard, Henrik; klinisk kandidat.

Sørensen, Estrid; ph.d.-stipendiat.

Sørensen, Jesper Brøsted; ph.d.-stipendiat.

Thomsen, Tine Meyer; klinisk kandidat.

Vogel, Asmus; ph.d.-stipendiat.
 Væver, Mette Skovgaard; klinisk kandidat.
 Zeuthen, Katrine Egede; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Armand, Nina Marie; forskningsass.
 Jack, Morten Hjerrild; forskningsass.
 Jensen, Tine; forskningsass.
 Pedersen, Sarah Ingrid Franksdatter; ph.d.-stipendiat.
 Sandros, Julia Charlotte; ph.d.-stipendiat.
 Skovlund, Henrik; ph.d.-stipendiat.
 Stølan, Liv Os; klinisk kandidat
 Sørensen, Estrid; forskningsass.
 Zand, Faezeh; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Huniche, Lotte: Huntington's Disease in everyday life. Knowledge, ignorance and genetic risk.
 Marstrand, Lisbet: Cognitive deficits associated with posterior cerebral artery infarcts.
 Sthapit, Sabitri: Women's autonomy and fertility regulation among rural women of Kathmandu District, Nepal.
 Esbjørn, Barbara Hoff: Psychological development of extremely prematurely born children at 5 years of age.

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

– Opmærksomhedsstyring, korttidshukommelsen og det fronto-parietale netværk (Søren Kyllingsbæk) kr. 54.400.

Danmarks Farmaceutiske Højskole

– Enhancement of Research Capacity – Nepal (Psykologisk Laboratorium) kr. 75.000.

ESF European Science Foundation

– Undervisning og aflastning (Gretty Mirdal) kr. 78.000.

Forskningsstyrelsen

– Visuel kognition (Claus Bundesen) kr. 4.985.000.
 – Afghanske Kvinders Psykosociale Udvikling i Danmark og Iran: Et studie i Resilience (Faezeh Zand) kr. 1.260.000.

Ivan Nielsens Fond

– Visuel opmærksomhed og lokal hjerneskade (Thomas Habekost) kr. 50.000.

Egmont H. Petersen Fond

– Tilknytningsmønstre hos unge kvinder med bulimi (Susanne Lunn) kr. 1.000.000.

Statens Humanistiske Forskningsråd

– Aflastning som rådsmedlem (Nina Prætorius) kr. 50.000.

Publikationer

Andersen I., Jerlang B., Kronborg Y., Mortensen A., Ollars L., Poulsen S., Skriver A., Ulrichsen R.: Psykoterapi og videnskabelighed. 41 s. Dansk Psykologisk Forlag, Kbh. 2003.
 Bech C.M., Berliner P.: Konfliktåndterning i praksis. i:

Vold på arbejdspladsen: en håndbog om forebyggelse s. 45-56. Charlotte Mathiesen Bech (red.). Det Kriminalpræventive Råd, Kbh. 2003.

Bechmann Jensen T.: Ung, hvad er det. i: Ecstasy – studier af betydning s. 2-4, 99-108. Rubikon, København 2003.

Bechmann Jensen T.: Grundad teori. 107s. Liber, Stockholm 2003.

Bechmann Jensen T.: Hvorfor følger vi ikke bare eksperternes råd. Aids-info Årg. 17, nr. 3, s. 4-5. 2003.

Bechmann Jensen T.: Ung og ensom: en vidensoversigt om unges ensomhed i Danmark. 98 s. Ventilen Danmark, København 2003.

Bechmann Jensen T.: Smoking and youth: problems and possibilities. 10s. Roskilde 2003.

Bechmann Jensen T.: O simbolismo social do tabaco na vida quotidiana. Trajectos: revista de comunicacao, cultura e educacao no. 3 (1. trimestre), s. 141-149. 2003.

Bechmann Jensen T., Holmboe A.: Video report, Danish dogma: Open Space Cph., Open Youth Education Egea: wp 4. i: Being in transition: how young people in Europe experience their transition to the labour market s. 15. IRIS, Institute for Regional Innovation and Social Research (ed.). Kbh., Bologna 2003.

Bechmann Jensen T., Holmboe A.: Youth policy and participation: wp 5. 36s. København 2003.

Bechmann Jensen T., Holmboe A.: Youth policy and participation: national case studies: wp 6. 65s. København 2003.

Bechmann Jensen T., Visme P.G.d., Stølan L.O.: (red.). Ecstasy – studier af betydning. 118s. Rubikon, København 2003.

Berliner P.: Psykiske følger af vold på arbejdspladsen. i: Vold på arbejdspladsen: en håndbog om forebyggelse s. 57-70. Charlotte Mathiesen Bech (red.). Det Kriminalpræventive Råd, Kbh. 2003.

Berliner P., Fenger P.H., Kjærulf F.: Psykologi og udvklingsbistand. Psykologisk set Vol. 20, 51, s. 31-40. 2003.

Berliner P., Fenger P.H.F., Kjærulf F.: Rehabilitering og community-psykologi. Den ny verden Vol. 36, 1, s. 62-74. 2003.

Berthelsen J.: Dilemmalæring i universitet uddannelse. 22s. Rotterdam 2003.

Berthelsen J.: Nye mennesker til et nyt samfund. KVAN – ungdom nr. 66, s. 52-65. 2003.

Berthelsen J.: Dilemmaets åbenbaringer og det onde. Psyke & logos årg. 24, nr. 1, s. 276-298. 2003.

Blob M., Berliner P., Wiking M., Sena A.: At få sjælen med: socialpsykiatri og mennesker med anden etnisk baggrund end dansk. 155 s. Videnscenter for Socialpsykiatri, Kbh. 2003.

Bundesen C.: Foreword to "Attention in vision: perception, communication and action". i: Attention in vision: perception, communication and action s. 3. A.H.C. von der Heijden (ed.). Psychology Press, Hove 2003.

Bundesen C., Kyllingsbæk S., Larsen A.: Independent encoding of colors and shapes from two stimuli. Psychonomic bulletin & review Vol. 10, s. 474-479. 2003.

Bundesen C., Kyllingsbæk S., Larsen A.: Independent encoding of colours and shapes from two stimuli. i: XIII Conference of the European Society for Cognitive Psychology: book of abstracts s. 227-227. Teresa Bajo & Juan Lupiáñez (eds.). Editorial Universidad de Granada, Granada 2003.

- Bundesen C., Logan G.D.: Clever homunculus: is there an endogenous act control in the explicit task-cuing procedure? *Journal of experimental psychology. Human perception and performance* Vol. 29, s. 575-599. 2003.
- Dreier O.: Learning in personal trajectories of participation. i: *Theoretical psychology: critical contributions* s. 20-29. N. Stephenson [et al.] (eds.). Captus Press, Concord, Canada 2003.
- Dreier O.: Subjectivity and social practice. 141 s. Center for Health, Humanity and Culture, Aarhus 2003.
- Dreier O.: Holzkamp, Klaus. i: *Gads Psykologileksikon* s. 236-237. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Dreier O.: Brugerperspektiver. i: *Gads Psykologileksikon* s. 87-88. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Dreier O.: Konsultation. i: *Gads Psykologileksikon* s. 299-300. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Dreier O.: Kritisk psykologi. i: *Gads Psykologileksikon* s. 308-310. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Dreier O.: Selvstændighed. i: *Gads Psykologileksikon* s. 555-556. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Dreier O.: Viden. i: *Gads Psykologileksikon* s. 663-664. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Dreier O.: Anvendt psykologi. i: *Gads Psykologileksikon* s. 39-40. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Duncan J., Bundesen C., Olson A., Humphreys G., Ward R., Kyllingsbæk S., Raamsdonk M.v., Rorden C., Chavda S.: Attentional functions in dorsal and ventral simultanagnosia. *Cognitive neuropsychology* Vol. 20, s. 675-701. 2003.
- Elsass P.: Psykoterapi med torturoverlever: nytter det? i: *RCT's 20-års-jubilæumssymposium* s. 12-20. E. Montgomery (red.). Kbh. 2003.
- Elsass P.: Alternativ behandling: et spil om magt og videnkabelighed. *Social politik* 1, s. 20-24. 2003.
- Elsass P.: Håndbog i kulturpsykologi: et fag på tværs. 690 s. Gyldendal, Kbh. 2003.
- Elsass P.: Optimal kommunikation: et af sundhedsvæsenets forførelsesnumre. i: *Læge-patient-forholdet: refleksioner og visioner* s. 113-125. Det Etske Råd, Kbh. 2003.
- Elsass P.: Aktionsnetværksteori, spiseforstyrrelser og alkoholmisbrug. *Nordisk psykologi* Vol. 55, nr. 1, s. 1-2. 2003.
- Elsass P.: Børn i forstyrrede relationer. *Nordisk psykologi* Vol. 55, nr. 2, s. 77-78. 2003.
- Elsass P.: Psykiatri i tværfaglig belysning. *Nordisk psykologi* Vol. 55, nr. 3, s. 175-176. 2003.
- Elsass P.: Organisationspsykologi og hukommelsesforskning. *Nordisk psykologi* Vol. 55, nr. 4, s. 291-192. 2003.
- Fenger P.H., Berliner P.: Det onde. *Psyke & logos* Årg. 24, nr. 1, s. 257-275. 2003.
- Friemuth Petersen A.: Edgar Rubin and the Archimedean tradition in Danish experimental psychology. *Svensk neuropsykologi* Årg. 15, nr. 3-4, s. 19-23. 2003.
- Friemuth Petersen A.: The humanities and psychology in a historical perspective. i: *The object of study in the humanities* s. 127-148. Julio H.C. Jensen (ed.). Museum Tusulanum Press, Kbh. 2003.
- Habekost T., Bundesen C.: Patient assessment based on a theory of visual attention (TVA): subtle deficits after a right frontal-subcortical lesion. *Neuropsychologia* Vol. 41, s. 1171-1188. 2003.
- Habekost T., Bundesen C.: Bootstrap analysis in psychological testing. i: *XIII Conference of the European Society for Cognitive Psychology: book of abstracts* s. 249-249. Teresa Bajo & Juan Lupiáñez (red.). Universidad de Granada, Granada 2003.
- Habekost T., Kyllingsbæk S.: Opmærksomheden på formel. *Universitetsavisen* Vol. 2, s. 14-15. 2003.
- Harms L., Patten C.: Peripheral detection as a measure of driver distraction: a study of memory-based versus system-based navigation in a built-up area. *Transportation research. Part F* 6, s. 23-36. 2003.
- Hedegaard M.: Cultural minority: children's learning within culturally – sensitive classroom teaching. *Pedagogy, culture and society* Vol. 11, no. 1, s. 133-151. 2003.
- Hedegaard M.: Personality and concept formation. i: *The future of hearing* s. 79-95. M. Tokora & L. Steels (eds.). IOS Press, Amsterdam 2003.
- Hedegaard M.: At blive fremmed i Danmark. 203 s. Klim, Århus 2003.
- Hedegaard M.: Børns og unges udvikling diskuteret ud fra et kulturhistorisk perspektiv. *Nordiske udkast* Årg. 31, nr. 1, s. 27-45. 2003.
- Helles R., Køppe S.: Kvalitative metoder. i: *Humanistisk videnskabsteori* s. 277-303. Finn Collin og Simo Køppe (red.). Danmarks Radio, København 2003.
- Hjulmand K.: Introduktion. i: *Leg og virkelighed* s. 9-19. D.W. Winnicott. Hans Reitzel, Kbh. 2003.
- Hjulmand K.: Bibliografisk tillæg. i: *Leg og virkelighed* s. 226-234. D.W. Winnicott. Hans Reitzel, Kbh. 2003.
- Karpatschof B.: Evaluering af Vil: Kan: Egmont Fondens forsøgs- og udviklingsprojekt for børn der har mistet forældre eller som har forældre med en livstruende sygdom. 114s. 2003.
- Karpatschof B.: Evaluering: falskmøntneri, lejermord eller ærligt håndværk. *Dansk psykolog nyt* Årg. 57, 22, s. 12-20. 2003.
- Karpatschof B.: Fra tilknytning til ideal: om dannelsen af den personlige moral. *Psykologisk set* nr. 50, s. 29-39. 2003.
- Karpatschof B., Helweg E.: En tilknytning hinsides døden: om det sørgende barns kamp for en fortsat tilknytning til en afdød far eller mor. *Psyke & logos* 24(2), s. 588-620. 2003.
- Karpatschof B., Rue K.: En støtte der er brug for: brugerens oplevelse af støtte-kontakt-person-ordningen i Københavns Kommune. i: *Handicap, kvalitetsudvikling og brugerinddragelse* s. 197-221. Steen Bengtsson (red.). AKF, [Kbh.] 2003.
- Kuschel R.: Systematiseret ondskab: hjernevask og bevidsthedskontrol. *Psyke og logos* Årg. 24, nr. 1, i: *Det onde* s. 209-227. Benny Karpatschof [et al.] (red.). Dansk Psykologisk Forlag, Kbh. 2003.
- Kuschel R.: Den sociale påvirkningspsykologi: eksempler fra dagligdagen. *Psykologiinformation* Årg. 31, nr. 2, s. 10-16. 2003.
- Kyllingsbæk S.: Variations in visual short-term memory capacity within individuals. i: *XIII Conference of the European Society for Cognitive Psychology: book of abstracts* s. 259-259. Teresa Bajo & Juan Lupiáñez (eds.). Editorial Universidad de Granada, Granada 2003.
- Kyllingsbæk S.: At se eller ikke at se? i: *Årsskrift. Carlsbergfondet*. 2003 s. 14-21. Gunver Kyhn (red.). Carlsbergfondet, Kbh. 2003.
- Køppe S.: Identitet. i: *... herfra min verden går* s. 15-21. Annette Lerche Trolle (red.). Sammenslutningen af Lokalkarkiver, Århus 2003.
- Køppe S.: Videnskab og videnskab. *Bulletin fra Forum for Antropologisk Psykologi* nr. 12, s. 84-89. 2003.

- Larsen A.: Hørelse. i: Gads psykologileksikon s. 249-251. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Larsen A.: Begreber og begrebsdannelse. i: Gads psykologileksikon s. 68-71. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Larsen A.: Kemiske sanser. i: Gads psykologileksikon s. 282-283. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Larsen A.: Neurale net. i: Gads psykologileksikon s. 388-391. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Larsen A.: Kognitionspsykologi. i: Gads psykologileksikon s. 287-289. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Larsen A.: Opmærksomhed. i: Gads psykologileksikon s. 412-414. Jens Bjerg (red.). Gads Forlag, Kbh. 2004.
- Larsen A., Bundesen C., Kyllingsbæk S., Law I.: Activation of area MT in the perception of visual events: a PET investigation of perceived simultaneity, motion and succession. i: XIII Conference of the European Society for Cognitive Psychology: book of abstracts s. 212-212. Teresa Bajo & Juan Lupiáñez (eds.). Editorial Universidad de Granada, Granada 2003.
- Larsen A., McIlhagga W., Baert J., Bundesen C.: Seeing or hearing?: perceptual independence, modality confusions, and crossmodal congruity effects with focused and divided attention. *Perception & psychophysics* Vol. 65, s. 568-574. 2003.
- Larsen H.B.: Ethical issues in youth surveys: potentials for conducting a national questionnaire study on adolescent school-children's sexual experiences. *American journal of public health* Vol. 93, no. 11, s. 1878-1882. 2003.
- Larsen H.B., Helweg-Larsen K.: Psykiske problemer hos unge, der har været udsat for seksuelle overgreb. *Nordisk Psykologi* 55, nr. 2, s. 79-93. 2003.
- Lunn S.: Kampen mod kroppen: om spiseforstyrrelserne anoreksi og bulimi. i: Mad og mennesker s. 95-112. Lotte Holm (red.). Munksgaard, København 2003.
- Lunn S.: Spiseforstyrrelser. i: Anbefalinger for organisation og behandling s. 1-170. Arbejdsgruppe nedsat af Sundhedsstyrelsen. Sundhedsstyrelsen, Kbh. 2003.
- Lunn S.: Unge kvinder med bulimi: forskning og behandling. i: Forskningskonferens: sammanfatning av presentationer s. 17-17. Psykoterapiinstituttet, Stockholm 2003.
- Maar V.: Group analysis in Eastern Europe: the development of a professional identity as a group psychotherapist. S. 1-13. Vilnius 2003.
- Maar V., Christensen K.E., Boëtius S.B.: In-take af unge voksne til gruppeanalytisk psykoterapi. 25s. Stockholm 2003.
- Mirdal G.M.: Fra sinistrose til kompensasjonssyndrom. *Psykolog nyt* Årg. 57, nr. 8, s. 18-20. 2003.
- Mirdal G.M.: Forward look in European research in the humanities. i: Humanities: essential research for Europe s. 95-100. The Danish Research Agency, Cph. 2003.
- Mirdal G.M.: The individual and the crowd: destructiveness, self-destructiveness and terror. The science and culture series 29, i: International Seminar on Nuclear War and Planetary Emergencies s. 57-61. R. Ragaini & A. Zichichi (eds.). World Scientific, New Jersey 2003.
- Mirdal G.M.: The psychology of terrorism: fanatical identities. The science and culture series 27, i: International Seminar on Nuclear War and Planetary Emergencies s. 187-197. R. Ragaini & A. Zichichi (eds.). World Scientific, New Jersey 2003.
- Mirdal G.M.: Sundhed, psyke og kultur. *Magasinet Humaniora* 2, s. 32-37. 2003.
- Mogensen J.: Livet former hjernen. *Læge-Helse* Bd. 8, nr. 7, s. 12-13. 2003.
- Mogensen J.: Animal models in neuroscience. i: Handbook of laboratory animal science. 2. ed. Vol. 2 s. 95-109. J. Hau & G. L. van Hoosier (eds.). CRC Press, Boca Raton, Fla 2003.
- Mogensen J., Døngart R., Wegener J., Malá H.: Place learning with and without observations from the goal position: effects of prefrontal cortical ablations in the rat. *Homeostasis in health and disease* 42, s. 38-51. 2003.
- Mogensen J., Husum Jespersen K., Hauge Nielsen N., Malá H.: Shifts between responses and strategies in rats after ablations of the prefrontal cortex. *Homeostasis in health and disease* 42, s. 29-37. 2003.
- Mogensen J., Mellentin C., Moustgaard A.: Virtually unimpaired acquisition of a sequential behavioural task after prefrontal cortical lesions in the rat. *Homeostasis in health and disease* 42, s. 18-28. 2003.
- Mogensen J., Montero A., Wörtwein G.: Analysis of response patterns during prefrontally ablated rats' acquisition of an "egocentric" spatial task in an 8-arm radial-maze. *Homeostasis in health and disease* 42, s. 52-59. 2003.
- Mogensen J., Svendsen G., Tølbøll Lauritsen K., Ermens P., Hasman A., Elvertorp S., Plenge P.K., Melerup E., Wörtwein G.: Associative and nonassociative learning after chronic imipramine in rats. *Pharmacology biochemistry and behavior* 76, s. 197-212. 2003.
- Mogensen J., Wörtwein G., Plenge P.K., Mellerup E.T.: Serotonin, locomotion, exploration and place recall in the rat. *Pharmacology biochemistry and behavior* 75(2), s. 381-395. 2003.
- Munck H.: Mere plads til fædre. i: Slip børnene løs: samtaler om den moderne barndom s. 21-25. Annette Wiborg. Børn og Unge, København 2003.
- Munck H.: Moders mælk: den første mad. i: Mad, menneske og måltider: samfundsvidenskabelige perspektiver s. 35-50. Lotte Holm (red.). Munksgaard, København 2003.
- Mørch S.: Youth and education. *Young: Nordic journal of youth research* Vol. 11(1), s. 49-73. 2003.
- Mørch S.: Ungdommen og historie. *Tidsskriftet Kvan* 66, august, s. 16-28. 2003.
- Mørch S.: Competence and employability. i: Young people and contradictions of inclusion s. 205-223. Andreu López Blasco, Wallace McNeish & Andreas Walther (eds.). The Policy Press, Bristol 2003.
- Nielsen J.: Thoughts and what gets in-between. *Nordic journal of psychiatry* 57, 6, s. 475-476. 2003.
- Nielsen J.: Tanker og det der kommer imellem: resumé af ph.d.-afhandling. *Ugeskrift for Læger* 165, 15, s. 1577-1577. 2003.
- Nielsen J.: Tanker og det der kommer imellem. 171 s. Kbh. 2003.
- Nielsen J.: When, where and for whom: EFPP i Stockholm. *Matrix* Årg. 20, nr. 3, s. 323-326. 2003.
- Nielsen J.: Psychodynamic dictionary: review. *The Scandinavian psychoanalytic review* Vol. 26, no. 2, s. 178-179. 2003.
- Nielsen J., Handest P., Jansson L.: Skizotypi og borderline. 112 s. *Psykiatrifondens Forlag*, Kbh. 2003.
- Pinner M., Børgesen S.E., Jensen R.B., Birket-Smith M.,

- Gade A., Riis J.O.: Konsensusrapport om commotio cerebri (hjernerystelse) og det postcommotionelle syndrom. S. 1-82. Videnscenter for Hjerneskeade, Stouby 2003.
- Poulsen S.: Effekten af psykodynamisk terapi: empirisk belyst. *Matrix* 20, 1, s. 27-49. 2003.
- Prahl A.: Skal det klassiske begreb om arbejdsgruppen erstattes af et begreb om netværk i fremtiden? 24s. 2003.
- Prætorius N.: Inconsistencies in the assumptions of constructivism and naturalism. *Theory & psychology* 13(4), s. 511-539. 2003.
- Rasmussen O.E.: Modelling understanding of complex environments in an entrepreneurial simulation task. i: *Business excellence* s. 249-254. Goran D. Putnik & Angappa Gunasekaran (eds.). University of Minho, Braga 2003.
- Rasmussen O.E., Jensen J.A.: Om modellering af problemløsning. i: *Virksomhed, betydning og mening* s. 103-128. A. Aboulaflia, H.H. Hansen, T. Hansen, I. Bang (red.). Roskilde Universitetsforlag, Kbh. 2003.
- Ravnkilde B., Videbech P., Rosenberg R., Gade A.: The Danish PET/ depression project: cognitive function and regional cerebral blood flow. *Acta psychiatrica Scandinavica* 108, s. 32-40. 2003.
- Schousboe I.G.: Leg og udvikling af antisociale kompetencer. *Psyke & logos* Årg. 24, nr. 1, s. 228-256. 2003.
- Schousboe I.G.: En dansk institution set gennem lokale og globale linser. *Liv i skolen* 3, s. 52-57. 2003.
- Schousboe I.G.: Den onde leg. i: *Slip børnene løs: samtaler om den moderne barndom* s. 108-111. A. Wiborg (red.). Forlaget Børn og Unge, Kbh. 2003.
- Schultz E.H.: Ondskabens natur er en fejludviklet natur. *Psyke & logos* 1, s. 72-92. 2003.
- Schultz E.H.: Sansekvalitet, symbolik, betydning og mening. i: *Virksomhed, betydning og mening* s. 129-140. A. Aboulaflia [et al.] (red.). Roskilde Universitetsforlag, Roskilde 2003.
- Teasdale T.W., Engberg A.W.: Cognitive dysfunction in young men following head injury in childhood and adolescence: a population study. *Journal of neurology, neurosurgery and psychiatry* 74, s. 933-936. 2003.
- Østergaard A.L.: More "mapping" in brain mapping: statistical comparison of effects. *Human brain mapping* 19, s. 90-95. 2003.

Studienævnet for Psykologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lektor, ph.d. Helle Andersen (studieleder og formand), lektor dr.phil. Erik Schultz (vicestudieleder), undervisningsadjunkt, mag.art. Lisbeth Eriksen, adjunkt (nu lektor), ph.d. Stig Poulsen, stud.psych. Simon Nørby (næstformand), stud.psych. Vibeke Bundgaard Lunding, stud.psych. Patrick Renault og stud.psych. Signe Wiingard.

Beretning

I årets løb har uddannelsen været præget af stort aktivitetsniveau som følge af det store, samlede antal studerende. Året har endvidere været præget af igangsættelse af delvist eller helt nye aktiviteter: 1) Psykologi har indført en ny tilvalgs- og sidefagsuddannelse i Informationspsykologi, som henvender sig bredt til studerende fra alle fag, herunder de humanistiske. Tidligere har Psykologi haft en bifagsuddannelse i Informationspsykologi, som specielt henvendte sig til studerende fra Datalogi. Med den nye tilvalgs- og sidefagsuddannelse er det formålet at tilbyde bl.a. neuropsykologi og menneske-maskine-interaktion som emner, flere studerende kan integrere i deres respektive stamuddannelser. Uddannelsen er kommet godt fra start med deltagelse af studerende fra flere forskellige fag, og det er forventningen, at interessen vil være stigende med øget kendskab til den. 2) Flere projekter, støttet af flerårsaftalemidler vedr. uddannelse, startede allerede i slutningen af 2002 og har kørt gennem hele år 2003. Blandt disse projekter er to specifikt rettet mod udviklingen og implementeringen af nye undervisningsformer, nemlig "casebaseret undervisning" og "færdighedslaboratorium". Den casebaserede undervisning er iværksat med henblik på etablerin-

gen af en stærkere overensstemmelse mellem teori og praksis, der kan styrke de studerendes indsigt i professionsrelevante handleformer. Den kører som projekt i tre undervisningsforløb på kandidatuddannelsen og er tæt knyttet sammen med løbende evaluering af projektets forløb og foreløbige resultater. Det er hensigten, at undervisningsmetoden på sigt skal være et tilbud blandt flere til de studerende, hvis den viser sig hensigtsmæssig. Færdighedslaboratoriet skal give de studerende muligheder for på systematisk vis at afprøve forskellige teknikker til at løse et udvalg af vanskelige problemer, som er forbundet med konsultation og samtale i den psykologiske profession. Der inddrages trænedede figuranter og videooptagelser i undervisningen som basis for de studerendes udvikling af egne praktiske kompetencer samt teoretisk refleksion. Det er hensigten, at færdighedslaboratoriet – hvis det vurderes hensigtsmæssigt ud fra de relevante parametre – skal gøres til obligatorisk studieelement på kandidatuddannelsen.

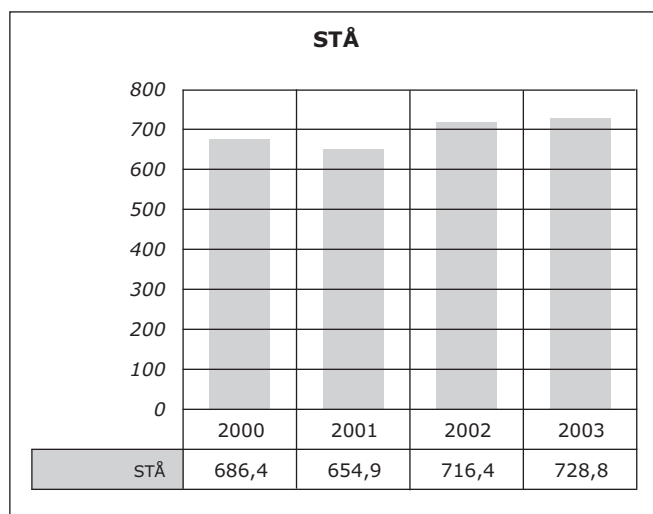
Der har i løbet af året været sat et skærpet fokus på internationalisering, bl.a. i forbindelse med planerne for Psykologis overflytning til Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, som effektueres 1.1.2004. For studienævnet har det betydet en intensiveret debat om, hvorledes uddannelsen kan profileres i mere international retning. Målene er blandt andre at motivere og kvalificere flere egne studerende til at tage studieophold i udlandet samt at tiltrække flere studerende fra udlandet. For de danske studerende indebærer bestræbelserne på internationalisering på nogle områder et holdningsskift, f.eks. når det drejer sig om at følge undervisning og tage eksaminer på engelsk. Intentionerne bag en øget internationalisering anerkendes i vid udstrækning, også blandt de studerende, og det bliver studienævnets opgave i samarbejde med instituttets ledelse og ansatte at finde veje til at udmønte intentionerne i uddannelses- og undervisningstiltag, de studerende kan og vil realisere i praksis.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder			
	Psykologi	Øvrig humaniora	Meritoverført	I alt
Psykologi	700,1	2,7	22,3	725,1
Dansk	1,9			
Religion	1,4			
Film- og medievid.	1,4			
Filosofi	1,4			
Øvrig humaniora	7,9			
Datalogi	1,0			
Meritstuderende	8,0			
Gæstestuderende	5,9			
I alt	728,9			
Åben uddannelse	29,8			

STÅ 2000-2003

Studieleder Helle Andersen

Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Kasper Lippert-Rasmussen.

Institutbestyrelsen består af institutleder, lektor Kasper Lippert-Rasmussen, viceinstitutleder, professor Christian Kock, lektor Tone Saugstad samt TAP-repræsentant, kontorfuldmægtig Pia K. Andersen.

Adresse

Njalsgade 80
2300 København S
Telefon 35 32 88 69
Fax 35 32 88 50
www.hum.ku.dk/fpr

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

1. maj 1992 blev de tre tidligere selvstændige institutter for Filosofi, Pædagogik og Retorik slået sammen til ét institut.

Pr. 1. september 1992 blev Formidlingscentret oprettet under ledelse af Christian Kock (Retorik). Ledes nu af Lotte Rienecker. Formålet med centret er at hjælpe fakultetets studerende til bedre formidlingsfærdigheder. Pr. 1. september 1993 blev Center for Universitetspædagogik etableret med henblik på at styrke denne del af instituttets virksomhed. Arbejdsområderne for universitetspædagogik dækker hele universitetet.

Konsistorium har i december 2003 besluttet at sammenlægge Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik med Institut for Film- og Medievidenskab.

Forskningsvirksomhed

Instituttets forskningsvirksomhed fordeler sig på følgende områder:

1. Idehistorie

1.1. Færdigudarbejdet manuskript til bogen: Dansk filosofi i positivismens tidsalder (1880-1950) (Koch, C.H.).

2. Filosofihistorie

2.1. Historiografiske undersøgelser af begrebet 'systematisk filosofi': Begrebets opkomst i det 17. århundrede og dets anvendelse hos Jacob Brucker (1696-1770) i det 18. århundrede (Catana, Leo).

2.2. Giordano Bruno (1548-1600) (Catana, Leo).

2.3. Liber de causis 1400-1700 (Catana, Leo).

2.4. Færdigredigeret tidligere udarbejdede manuskripter til bøgerne Dansk oplysningsfilosofi 1700-1800 og Den danske idealisme 1800-1880 (Koch, C.H.).

2.5. "Filosofia Germanâ", Anton Hügli og Poul Lübcke (red.), *Filosofia în secolul XX* volumul 1, pp. 37-187 (Lübcke, Poul).

2.6. "Indirect Communication and Kierkegaard's Transcendental Existential Perspectivism", Poul Houe & Gordon

D. Marino (ed.), *Søren Kierkegaard and the Word(s): Essays on Hermeneutics and Communication*, pp. 28-38 (Lübcke, Poul).

2.7. "Wer ist Anti-Climacus?", Claus Dierksmeier (ed.), *Die Ausnahme denken: Festschrift zum 60. Geburtstag von Klaus-Michael Kodalle*, Band 2, pp. 33-40 (Lübcke, Poul).

2.8. "F.C. Sibbern: Epistemology as Ontology", James Stewart (ed.), *Kierkegaard and his Contemporaries; The Culture of Golden Age Denmark – Kierkegaard Studies Monograph series 10*, pp. 25-44, Berlin (Lübcke, Poul).

2.9. "Remorse, Forgiveness and the Absence of Generosity in Kierkegaard's Works" (Lübcke, Poul).

2.10. "A Comparative and Critical Appraisal of Climacus' Theory of Modalities in the "Interlude" (Lübcke, Poul).

2.11. Fortsat arbejde med artikel om tysk hermeneutik og fænomenologi i forbindelse med den nye udgave af "Vor tids filosofi" (Lübcke, Poul).

2.12. "Filosofihistoriens opgave og metode" (Olesen, Søren Gosvig).

2.13. "Forholdet mellem fænomenologi og dekonstruktion" (Olesen, Søren Gosvig).

3. Praktisk filosofi

3.1. Persons, interests and morality. Teorier om egeninteresse og deres betydning for moral (især lighed og populati-onetik) (Holtug, Nils).

3.2. Det multikulturelle samfund. Om nationalisme, retfærdighed, statslig neutralitet og grundlaget for rettigheder i samfund, der er præget af værdimæssig pluralisme (Holtug, Nils).

3.3. Risk Perception of Zoonoses in Denmark – a Comparative Study of Perceptions of Risk among Consumers, Veterinary Experts and Public Authorities in Denmark. Forskningsprojekt under ledelse af Center for Bioetik og Risikovurdering finansieret af Danske Slagterier og Norma og Frode S. Jacobsens Fond (Jensen, Karsten Klint).

3.4. DT 104 – a case study of the interplay between risk management, uncertain knowledge and risk communication. Forskningsprojekt under ledelse af Center for Bioetik og Risikovurdering finansieret af Danske Slagterier (Jensen, Karsten Klint).

3.5. The Development of Ethical Bio-Technology Assessment Tools. EU-forskningsprojekt under 5. ramme-program med partnerskab af Center for Bioetik og Risikovurdering (Jensen, Karsten Klint).

3.6. "Measuring the disvalue of inequality through time", *Theoria* 69, pp.32-45 (Lippert-Rasmussen, Kasper).

3.7. "Fattigdom og Virksomheders Moralske Forpligtelser" i *En God Forretning*, red. Thomas Petersen, Jesper Ryberg og Klemens Kappel (København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck A/S) (Lippert-Rasmussen, Kasper).

3.8. "Kommentar til Bertelsen" i *Bulletin fra Forum for Antropologisk Psykologi*, nr. 12, pp. 89-96 (Lippert-Rasmussen, Kasper).

3.9. Der må da være en grænse! Om holdninger til ny teknologi (Red.) *Museum Tusulanum Forlag*. "Moral som teknologiens nidkære grænsedrag", pp. 11-38 (Lippert-Rasmussen, Kasper).

3.10. Fortsat arbejde med projekt om velfærdsstaten og miljøpolitikken inden for rammerne af projektet *Værdi, landskab og biodiversitet* (Lübcke, Poul).

3.11. Ca. 500 artikler i *Anton Hügli og Poul Lübcke (red.), Philosophielexikon* (Lübcke, Poul).

3.12. "Liberal nationalism, pluralism and stability" (ph.d.-projekt). Nationalisme og multikulturalisme (Lægaard, Sune).

3.13. Ph.d.-projekt: "The Evil of Ignorance: Liberalism, Neutrality, and Perfectionism" (Nielsen, Morten Ebbe Juul).

3.14. "Etik og Reklame", bidrag til *En God Forretning*, Kappel m.fl. (red.); "On Behalf of Perfectionism: a Reply to Pauer-Studer", *Philosophical Explorations* 6 (1); "Perfektionistisk Liberalisme", *Økonomi og Politik* 76 (2) (Nielsen, Morten Ebbe Juul).

3.15. Har desuden fortsat arbejdet med en række opslag til *Høst og Søns filosofleksikon* (Nielsen, Morten Ebbe Juul).

3.16. Færdiggørelsen af FREJA -projekt, "Filosofi på tværs" (Schott, Robin May).

3.17. Arbejde med etik og vold, narrativitet og trauma (Schott, Robin May).

4. Teoretisk filosofi

4.1. Videre studier vedr. socialkonstruktivistisk vidensteori og naturaliseringen af filosofien (Collin, Finn).

4.2. Fortsat arbejde med videnskabsfilosofiske emner (Faye, Jan).

4.3. Fortsat arbejde med tid (Faye, Jan).

4.4. Arbejde med mentale årsager (Faye, Jan).

4.5. Arbejder med en bog om metafysiske problemer (Faye, Jan).

4.6. Undersøgelse af pålidelighedsteorier; manus (10 s.) om "Brandoms kritik af pålidelighedsteorier" (Flor, Jan Riis).

4.7. Undersøgelse af metoder i filosofien, manus (10 s.) om "Filosofiske metoder – et naturalistisk blik" (Flor, Jan Riis).

4.8. Metaetik/teoretisk filosofi. Primært spørgsmål om objektivitet og realitet, og det rationelle subjekts forhold dertil hvad angår værdi, men derfor også i det hele taget (Konradsen, Jesper).

4.9. "Diskussion af det samme og det andet, det egentlige og det væsentlige, med særligt henblik på dekonstruktionen og kritikken af den" (Olesen, Søren Gosvig).

4.10. Feministisk Filosofi (Discovering Feminist Philosophy) (Schott, Robin).

5. Pædagogik

5.1. Magt og påvirkningsformer i professionaliseret pædagogisk virksomhed. Projektet har baggrund i det fænomen, at det inden for nutidig pædagogisk virksomhed er vanskeligt at begrebsliggøre de former for påvirkning og dermed også de former for magt, der fungerer og som anvendes (Andersen, Peter Østergaard).

5.2. Klassisk og moderne pædagogisk teori. Projektet handler om redaktion og skrivning af en større bog om pædagogisk teori (Andersen, Peter Østergaard).

5.3. Problemorienteret projektarbejde i grupper – særligt didaktiske og socialpsykologiske aspekter forbundet hermed (Christensen, Gerd).

5.4. Poststrukturalistiske tilgange til pædagogisk forskning (Christensen, Gerd).

5.5. "De fremmede" i skolesystemet i 1900-tallets begyndelse. En undersøgelse af indvandrerbørn fra Sverige, Polen og Tyskland (fortsat) (Conrad, Joan).

5.6. Evalueringer af højere uddannelser i Norden (Conrad, Joan).

5.7. Deltagelse i Projek Unik (universitetslæring og kompetencer): Samarbejde mellem Institut for Curriculum-forskning, DPU og Institut for Filosofi, Pædagogik og Rhetorik der har til hensigt at belyse de pædagogikstuderendes studievalg, -forventninger og studiemønstre på de to-årige kandidatstudier. Projektets start september 2002, forventet afslutning 2005, dataindsamling og analyse pågår (Dohn, Helge).

5.8. Omsorg under forandring? Et forløbsstudie af identitetsdannelse, vidensproduktion og lærerprocesser vedrørende socialiseringen i en kvindelig omsorgsuddannelse i mødet med *akademia* 2002-2004 sammenlignet med et forløbsstudie af uddannelsen af sygeplejeelever i 1987-1990 (Eriksen, Tine Rask).

5.9. Professionsteoretiske analyser af sociale relationer mellem de professionelle og brugerne i 3 "mellemlange" professioners erhverv og uddannelser (Eriksen, Tine Rask).

5.10. Det moderne omsorgsarbejde i de nordiske velfærdsstater (Eriksen, Tine Rask).

5.11. Et forløbsstudie af lægeuddannelsen (Eriksen, Tine Rask).

5.12. Forsker i integration af flygtninge og indvandrere og arbejder i 2003-2004 på en komparativ undersøgelse af integrationsindsatsen i offentligt regi i henholdsvis Sverige og Danmark. Projektet er finansieret af Øresundsforskningskomiteen og er ét af projekterne i et svensk-dansk forskningsprogram: Integration og migration i Øresundsregionen (Hvenegård-Lassen, Kirsten).

5.13. Programleder for forskningsområdet skole- og uddannelse i forskningsprogrammet under Øresundsregionens forsknings- og udviklingskomité: Migration og integration – et transnationalt og tværvideenskabeligt studie af indvandrere og flygtninge i Øresundsregionen – i perioden 1. juni 2002-31. december 2005. Forskningsprogrammet gennemføres som et samarbejde mellem lektor Gunnar Alsmark, Lunds universitet, undertegnede og forskningsadjunkt Tina Kallehave, Københavns Universitet. Arbejder i programmet med en komparativ og kvalitativ undersøgelse af undervisnings-, lærings- og integrationsbetingelser i ungdomsuddannelser med en særlig etnisk minoritetsprofil, på såvel et teknisk gymnasium (htx) som en social- og sundhedsassistentuddannelse i Københavnsområdet (Moldenhawer, Bolette).

5.14. Gymnasium- og HF-læreres pædagogiske teorier (sammen med Poul Skov, Lars Klewe, DPU) (Nordenbo, Sven Erik).

5.15. John Stuart Mill om opdragelse og undervisning (Nordenbo, Sven Erik).

5.16. Om forholdet mellem specifik og almen kompetence (Nordenbo, Sven Erik).

5.17. Forholdet mellem skolelæring og praksislæring (Saugstad, Tone).

5.18. Læring i praksis i et aristotelisk perspektiv (Saugstad, Tone).

5.19. Vejledning som en del af intimitetssamfundet (Saugstad, Tone).

5.20. Sundhedspædagogik og handlekompetence (Saugstad, Tone).

6. Rhetorik

6.1. Projekt "Kollaborativ og individuel skriveproces i den videnbaserede organisation" (Dahl, Katrine).

6.2. Arbejder på afhandlingen "Den persuasive persona i moderne dansk journalistik" (Isager, Christine).

6.3. Fortsat arbejde med artikel inden for normativ argumentationsteori og -analyse ud fra Perelmans publikums-teori (Jørgensen, Charlotte).

6.4. Forarbejde til artikel om Retorikkens domæne (Jørgensen, Charlotte og Merete Onsberg).

6.5. Lærebog i retorisk teori (Jørgensen, Charlotte, Christian Kock, Merete Onsberg og Lisa Storm Villadsen).

6.6. Lærebog om argumentation til gymnasiale uddannelser (Jørgensen, Charlotte og Merete Onsberg i samarbejde med Anne Marie Heltoft).

6.7. Har forsket og publiceret inden for emnerne retorikkens historie, argumentation, politisk debat, skrivepædagogik og retorisk litteraturkritik (Kock, Christian).

6.8. Klargøring af video-rekonstruktion til publikation (Del af actio-projektet) (Onsberg, Merete).

6.9. Udgivelse af Michael Rosings oversættelse af fransk actio-artikel (Del af actio-projektet) (Onsberg, Merete).

6.10. Undersøgelse af det kropslige udtryk i Frederike Bruns æstetiske opdragelsesmetode (del af actio-projektet) (Onsberg, Merete).

6.11. Undersøgelse af den danske oversættelse af Per Olov Enquists "Till Fedra" (Onsberg, Merete).

6.12. Forsker i frihed og magt blandt de heroiske krigerkonger i Homers Iliade (Stensgaard, Jakob).

6.13. Arbejder med lærebog i retorisk teori og kritik (Villadsen, Lisa Storm).

6.14. Arbejder med retorisk kritik af taler af Niels Bohr (Villadsen, Lisa Storm).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Andersen, Peter Østergaard: Medlem af bedømmelsesudvalg for ph.d.-studerende Inga Axelsen og Martha Mottelsen.

Collin, Finn: Formand for bedømmelsesudvalg vedr. filosofisk doktordisputats, Inst. for Filosofi, Pædagogik og Retorik. Formand for bedømmelsesudvalg vedr. filosofisk doktordisputats, Filosofisk Institut, Syddansk Universitet. Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. filosofisk doktordisputats, Ålborg Universitet. Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. doktordisputats i biologi.

Conrad, Joan: Formand for to interne ph.d.-bedømmelsesudvalg og medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved DPU og RUC.

Faye, Jan: Bedømmelse af lektor Steen Brocks disputats (Aarhus Universitet). Formand for bedømmelsesudvalget vedr. stilling som lektor/adjunkt i filosofi med særlig henblik på virksomhedshumaniora (Københavns Universitet).

Flor, Jan Riis: Medlem af prisopgaveudvalg.

Eriksen, Tine Rask: Formand for ph.d.-udvalg til bedømmelse af afhandling om udvikling af nye lærerprocesser i det fysioterapeutiske arbejde. Medlem af ph.d.-udvalg for afhandlingen: Hospitalsindlagte patienters oplevede lidelser i livet med uheldelig kræft. Aarhus Universitet.

Jørgensen, Charlotte: Formand for bedømmelsesudvalg vedr. adjunktur i virksomhedshumaniora.

Kock, Christian: Har siddet i bedømmelsesudvalg for et lektorat og flere ph.d.-afhandlinger ved andre institutioner.

Lippert-Rasmussen, Kasper: "Just Pension", ph.d.-afhandling ved Oslo Universitet. "International Justice and Justificatory Models", ph.d.-afhandling ved Aarhus Universitet.

Nordenbo, Sven Erik: Formand for adjunktudvalg, KUA. Medlem af ph.d.-udvalg, KUA.

Onsberg, Merete: I bedømmelsesudvalget vedr. lektorat på Danmarks Pædagogiske Universitet. I bedømmelsesudvalget vedr. ph.d.-stipendium, Erhvervshumaniora, Københavns Universitet. Bedømmelse af "Rhetorica Scandinavica" for Nordiska publicerings-nämnden för humanistiska och samhällsvetenskapliga tidskrifter.

Saugstad, Tone: Har siddet i to lektorbedømmelsesudvalg.

Tillidshverv

Andersen, Peter Østergaard: Medlem af evalueringsgruppen i Danmarks Evalueringsinstituts evaluering af pædagoguddannelsen.

Collin, Finn: Medlem af bestyrelsen for Danmarks Hum. Forskningscenter indtil 1.9. Medlem af styregruppen for Dansk Forskerskole i Filosofi, Idé- og Videnskabshistorie.

Conrad, Joan: Formand for og medlem af forskellige evalueringsudvalg nedsat af Norges nationale organ for kvalitet i højere uddannelser NOGUT. Medlem af styrelsen for Center for Vurdering af Udenlandske Uddannelser (CVUU) under Undervisningsministeriet.

Eriksen, Tine Rask: Medlem af udviklingsrådet. CVU Storkøbenhavn. Medlem af det danske netværk: "Professionsforskning" støttet af Det Humanistiske Forskningsråd. Medlem af det nordiske netværk: "Krop og praksis" støttet af nordisk råd. Medlem af "Opfølgingsgruppen for national delstrategi for sygeplejeforskning". Medlem af Dansk Sygeplejeråds ph.d.-stipendieudvalg.

Flor, Jan Riis: Medlem af konsistorium, medlem af etikgruppen under rektors forskningsudvalg.

Lübcke, Poul: Koordinator for Nordisk netværk for studiet af tysk idealisme ved Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet. Leder af Søren Kierkegaard Research Seminars for forskere på ph.d.- og post.doc.-niveau.

Nordenbo, Sven Erik: Censorformand ved DPU.

SOCRATES-coordinator i NESAs, Strand III (til nov. 03).

Formidling

Redaktionelle hverv

Andersen, Peter Østergaard: Medlem af redaktionen af det pædagogiske tidsskrift "VERA".

Catana, Leo: Editor på en publikation om filosofiens historioграфи.

Collin, Finn: Hovedredaktør af Danish Yearbook of Philosophy. Medlem af redaktionskomiteen for det nordiske tidsskrift VEST. Consulting Editor af det internationale tidsskrift Episteme.

Dohn, Helge: Referee: Medical Education.

Eriksen, Tine Rask: Redaktør af monografien: "Dilemmas of care? The Nordic Welfare State and Paid Care". Forskningsbaseret antologi. Medlem af redaktionsgruppen for "Tidsskrift for socialpædagogik". Referee i "Kvinder, Køn og Forskning". I referencegruppen i "Social Kritik". Referee i "Vård i Norden".

Faye, Jan: Redigering af monografi om begrebet naturlove: Nature's Principles, sammen med Paul Needham, Uwe Scheffler og Max Ursch.

Flor, Jan Riis: Medlem af redaktionen for Filosofiske Studier.

Holtug, Nils: Editorial boards: Bioethics (Oxford Uni-

versity Press) og Utilitas (Edinburgh University Press).

Jørgensen, Charlotte: Medlem af redaktionsrådet for "Rhetorica Scandinavica".

Koch, C.H.: Udpeget som fakultetets repræsentant 2003-2005 i styrelsen for Folkeuniversitetet i København.

Kock, Christian: Medlem af redaktionskomiteen for tidskrifterne "Controversia" og "Rhetorica Scandinavica".

Lippert-Rasmussen, Kasper: Medlem af redaktionerne for Filosofiske Studier, Utilitas og SATS. Refereeopgaver for bl.a. (1) Utilitas, (2) Economics and Philosophy, (3) Philosophy, Politics, and Economics, (4) Erkendtnis og (5) SATS.

Lübcke, Poul: Medlem af The International Advisory Board for The International Kierkegaard Commentary, ed. af Robert L. Perkins, Mercer U.P. Færdiggjort redaktion af engelsk og amerikansk filosofi: Videnskab og sprog, København 2003. Færdiggjort redaktion af fransk filosofi: Engagement og struktur, København 2003. Fortsat redaktion af Politikens filosofi leksikon (planlagt udgivet 2005). Fortsat redaktion af tysk filosofi (planlagt udgivet 2006).

Nordenbo, Sven Erik: National redaktør af Scandinavian Journal of Educational Research (Carfax Publishing Company, Oxford England). Medlem af redaktionen af Danish Yearbook of Philosophy, (Museum Tusulanums Forlag, København). Medlem af Editorial Board i: Studies in Philosophy and Education (Kluwer Publ. Comp., Holland). Jahrbuch für Bildung und Erziehungsphilosophie (Schneider Verlag). Change. Transformations in Education. A Journal of Theory, Research, Policy, and Practice (University of Sydney).

Schott, Robin: Redaktør af "Special Issue" og "Special Cluster" af Hypatia; A Journal of Feminist Philosophy: "Feminist Philosophy and the Problem of Evil". Medlem af Editorial Board, Hypatia; A Journal of Feminist Philosophy.

Villadsen, Lisa Storm: Medlem af redaktionen på "Rhetorica Scandinavica".

Kongresser og Symposier

Dohn, Helge: Symposiet: Læring og undervisning på universitetet, afholdt den 14.8.2003.

Faye, Jan: Om Forklaring, Forståelse og Fortolkning, 13.-15. november 2003.

Jørgensen, Charlotte, Christian Kock, Merete Onsberg og Lisa Storm Villadsen: Arrangører af Den anden Nordiske Konference for Retorikforskning, Københavns Universitet den 22.-24. maj. Støttet af Statens Humanistiske Forskningsråd og Nordisk Kulturfond.

Saugstad, Tone: Har arrangeret universitetspædagogisk konference med tema 'Vejledning' i DUN-regi.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Forskningsophold i udlandet

Lübcke, Poul: Forskningsophold i Arezzo 25.4.-31.5.2003.
Institulleder Kasper Lippert-Rasmussen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	23,6	4,9	28,5
DVIP	0,1	0,0	0,2
STIP	3,4	4,5	7,9
TAP	10,0	0,3	10,3
Årsværk i alt	37,2	9,7	46,9
Løn	14.292,0	3.123,0	17.415,0
Frikøb mv.	24,0	44,0	68,0
Øvrige drift	807,0	1.588,0	2.395,0
Anskaffelser	564,0	93,0	657,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>15.686,0</i>	<i>4.848,0</i>	<i>20.534,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Andersen, Peter Østergaard; lektor.
Carney, Stephen James; lektor.
Catana, Leo; adjunkt.
Christensen, Gerd; adjunkt.
Collin, Finn; professor.
Conrad, Joan; lektor.
Dam, Tashia Vera; amanuensis.
Dohn, Helge; lektor.
Eriksen, Tine Rask; lektor.
Faye, Jan; lektor.
Flor, Jan Christian Riis; lektor.
Gonzalez, Dario David; lektorvikar.
Holtug, Nils; lektor.
Jørgensen, Anne Mette; amanuensis.
Jørgensen, Charlotte; lektor.
Kappel, Klemens; lektor.
Koch, Carl Henrik; lektor.
Kock, Christian Erik Jungersen; professor.
Lippert-Rasmussen, Kasper; lektor.
Lund, Anne Katrine; adjunkt.
Lübcke, Poul Otto; lektor.
Moldenhawer, Bolette; lektor.
Nordenbo, Sven Erik; lektor.
Olesen, Søren Gosvig; lektor.
Onsberg, Merete; lektor.
Rørbech, Lone; lektor.
Saugstad, Tone; lektor.
Steffensen, Esben Buus; amanuensis.
Villadsen, Lisa Storm; adjunkt.
Øland, Trine; amanuensis.

VIP Eksternt finansieret

Heinämaa, Sara Maria J; gæsteprofessor.
Hvenegård-Lassen, Kirsten; adjunkt.
Jensen, Karsten Klint; lektor.
Kallestrup, Jesper; adjunkt.
Møller, Vigdis Songe; lektor.
Nielsen, Tina Charlotte Kallehave; adjunkt.
Schott, Robin May; lektor.
Thorgeirsdottir, Sigridur; lektor.

STIP Internt finansieret

Dahl, Katrine; ph.d.-stipendiat.
 Hoff-Clausen, Elisabeth; ph.d.-stipendiat.
 Isager, Christine; ph.d.-stipendiat.
 Jelstrup, Dorte; ph.d.-stipendiat.
 Nielsen, Morten Ebbe Juul; ph.d.-stipendiat.
 Pulvertaft, William Robert; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Friberg, Carsten; ph.d.-stipendiat.
 Konradsen, Jesper; ph.d.-stipendiat.
 Lægaard, Sune; ph.d.-stipendiat.
 Nottelmann, Nikolaj; ph.d.-stipendiat.
 Pedersen, Dorthe Agerlund; forskningsass.
 Stensgaard, Jacob; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Glasdam, Stinne: Inklusion og eksklusion af kræftpatienters pårørende i en onkologisk klinik.
 Johnsen, Marianne Hamann: Undervisning og læring i praktik.
 Poulsen, Kirsten Beedholm: Forandring og træghed i den sygeplejefaglige diskurs.
 Schriver, Nina Billenstein: Fysioterapi og Læring. Betydning af rettedhed, relationer, rum og refleksion.

Fondsbevillinger

Aarhus Technical College

– Tanning Management Kursus (Per Geckler) kr. 85.000.

Arbejdsskadestyrelsen

Forskning/udredning vedr. pædagogisk vejledning for sammenhængende forløb (Lars Jakob Muschinsky) kr. 167.500.

Carlsbergfonden

Projekt om handling, narrativitet og selverkendelse (Adam Diderichsen) kr. 80.700.
 Udarbejdelse af en problematorisk redegørelse for begrebet fejltagelse i filosofien fra Descartes til... (Jørgen Huggeler) kr. 17.200.

Center for Bioetik og Risikovurdering, KVL

– DT 104 A case study of the interplay between risk management, uncertain knowledge and risk communication (Karsten Klint Jensen) kr. 360.000.

Risikovurdering, KVL

– The Development of Ethical BioTechnology Assessment (Karsten Klint Jensen) kr. 153.000.

Danida

– Nepal Base/Sydafrika (Joan Conrad) kr. 38.300.

Forskningsstyrelsen

– Liberal nationalisme, pluralisme og stabilitet (Sune Lægaard) kr. 1.260.000.

NOS-H Nordisk Samarb. nemnd for Humanistisk Forsk

– Death and the Feminine: Feminist Philosophical Analysis (Robin May Schott) kr. 1.570.500.

Statens Humanistiske Forskningsråd

– Lighed og pluralisme (Kasper Lippert-Rasmussen) kr. 1.171.700.

Publikationer

Andersen P.Ø.: Pædagogik, viden og marked. Dansk Pædagogisk Tidsskrift 4, s. 6-15. 2003.
 Andersen P.Ø.: Børns legekultur – tema, teori, metode. i: Feltarbejde blandt børn. Metodology og etik i etnografisk børneforskning s. 37-51. Jan Kampmann. Eva Gullov og Susanne Højlund (red). Gyldendal, København 2003.
 Andersen P.Ø.: Påvirkningsformer og styring i professionaliseret pædagogisk virksomhed. i: Pædagogisk sociologi s. 411-428. Inge M. Bryderup (red). Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, København 2003.
 Andersen P.Ø.: Konstruktionsarbejdets mange facetter. Nordisk Pædagogik 1, s. 49-61. 2003.
 Christensen G.: Konstruktionernes grænse. Nordiske udkast 2, s. 40-58. 2003.
 Christensen G., Zahavi D.: (red). Subjektivitet og videnskab. 265s. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg 2003.
 Christensen G., Zahavi D.: Subjektivitet og naturalisering. i: Subjektivitet og videnskab s. 5-13. Dan Zahavi og Gerd Christensen (red). 2003.
 Collin F.: Markedet som social konstruktion. Nationaløkonomisk Tidsskrift Vol. 141, nr. 3, s. 376-386. 2003.
 Collin F.: Logisk positivisme. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 68-86. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
 Collin F.: Carnap: Filosofi som logisk syntaks. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 86-98. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
 Collin F.: Popper: Kritisk rationalisme. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 98-112. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
 Collin F.: Dagligsprogsfilosofien. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 130-142. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
 Collin F.: Strawson: Deskriptiv metafysik. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 142-152. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
 Collin F.: Kuhn: Paradigmer og revolutioner. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 232-242. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
 Collin F.: Feyerabend: "Anything goes". i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 242-249. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
 Collin F.: Lakatos: Forskningsprogrammer. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 249-255. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
 Collin F.: Evolutionary, Constructivist and Reflexive Models of Science. i: The Evolution of Scientific Knowledge s. 57-78. Hans Siggaard Jensen, Lykke Margot Richter and Morten Thanning Vendelø. Edward Elgar, Cheltenham 2003.
 Collin F.: Judging Kuhn by his Fruits, or: Guilt by Association? Social Epistemology Vol. 17, no. 2/3, s. 141-145. 2003.
 Collin F.: Socialkonstruktivisme i humaniora. i: Humanistisk videnskabsteori s. 248-275. Finn Collin og Simo Køppe (red). DR Multimedia, København 2003.

- Collin F.: Konstruktivisme. 127 s. Roskilde Universitetsforlag. Samfundslitteratur, København 2003.
- Collin F.: Realisme og anti-realisme. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 255-274. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
- Dohn H., Gansset Q., Mertz O., Müller T., Oksen P., Triantafillon P.: Strengthening Learning Processes in Natural Resource Management in Developing Countries through Interdisciplinary and Problem-oriented Learning. *International Journal of Sustainability in Higher education* Vol. 4, no. 2, s. 106-125. 2003.
- Eriksen T.R.: Er videnshierarkierne faldet? – kommentar om forskningstilknudning mellem UNI og CVU. *Agora* 2, s. 60-63. 2003.
- Flor J.R.: Positivisme. i: Humanistisk videnskabsteori s. 61-95. Finn Collin og Simo Køppe (red.). DR Multimedia, Søborg 2003.
- Flor J.R.: Forsvar for common sense. i: Engelsk og amerikansk filosofi. Videnskab og sprog s. 22-36. Poul Lübcke (red.). Politiken, København 2003.
- Flor J.R.: Politik og logisk analyse. i: Engelsk og amerikansk filosofi. Videnskab og sprog s. 37-51. Poul Lübcke (red.). Politiken, København 2003.
- Flor J.R.: Logisk form. i: Engelsk og amerikansk filosofi. Videnskab og sprog s. 51-67. Poul Lübcke (red.). Politiken, København 2003.
- Flor J.R.: Filosofia Analitica. i: Filosofia în secolul XX, Teoria Stiintei, filosofia analitica, Volumul 2 s. 38-57, 84-203, 221-233 og 417. Anton Hügli og Poul Lübcke (red). All Educational, Bukarest 2003.
- Holtug N.: Welfarism – the Very Idea. *Utilitas* Vol. 15, no. 2, s. 151-174. 2003.
- Holtug N.: Good for Whom? *Theoria* Vol. 69, no. (1-2), s. 4-20. 2003.
- Holtug N.: The Harm principle. *Ethical Theory and Moral Practice* Vol. 5, no. 4, s. 357-389. 2003.
- Holtug N.: Politisk filosofi efter 1960. i: Engelsk og amerikansk filosofi, videnskab og sprog s. 393-438. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
- Holtug N.: Liberalisme, lighed og multikulturalisme. *Økonomi og politik* Vol. 76, nr. 2, s. 58-68. 2003.
- Holtug N.: Det politiske grundlag for reguleringen af genmodificerede fødevarer. i: Vedr. bioteknologi og offentligheden s. 91-95. Geir Tveit, Kathrine Hauge Madsen og Peter Sandøe. Center for bioetik og risikovurdering, København 2003.
- Isager C.: Reporteren og hans persona. Selvironi som retorisk strategi. *Rhetorica Scandinavica* 26, s. 20-36. 2003.
- Isager C.: Den politiske talers spillerum. *Rhetorica Scandinavica* 26, s. 83-87. 2003.
- Isager C.: "Står på en alpetop". *Retorikmagasinet* 47, s. 8-12. 2003.
- Jensen K.K.: Expert and Layperson Perceptions of Zoonotic Risks and the Ethics of Food Safety. i: 4th Congress of the European Society for Agricultural and Food Ethics. Ethics as a Dimension of Agrifood Policy. Proceedings s. 64-67. Eursafe, Toulouse 2003.
- Jensen K.K.: What is the Difference Between (Moderate) Egalitarianism and Prioritarianism? *Economics and Philosophy* 19, s. 89-109. 2003.
- Jensen K.K.: Etikken bag etisk regnskab. i: En god forretning – En bog om virksomhedsetik s. 177-208. Klemens Kappel, Thomas Søbirk Petersen og Jesper Ryberg (red.). Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck A/S, København 2003.
- Jensen K.K.: Er det eneste sociale ansvar for virksomheder at sikre størst mulig profit? i: En god forretning – En bog om virksomhedsetik s. 16-42. Klemens Kappel, Thomas Søbirk Petersen og Jesper Ryberg (red.). København 2003.
- Jensen K.K., Bagger Jørgensen R., Gamborg C., Hauge Madsen K., Krayer von Krauss K.M., Paldan Folker A., Sandøe P.: "Risikovinduet" – Om det normative grundlag for risikovurdering af genmodificerede afgrøder. i: Vedr. bioteknologi og offentligheden. Rapport fra 2 forskningsprojekter om genmodificeret mad, planter og forsøgsdyr. Etik og risikovurdering s. 41-46. Geir Tveit, Kathrine Hauge Madsen og Peter Sandøe. Center for Bioetik og Risikovurdering, København 2003.
- Jensen K.K., Gamborg C., Hauge Madsen K., Krayer von Krauss K.M., Paldam Folker A., Sandøe P.: Making the EU "Risk Window" Transparent: The Normative Foundations of the Environmental Risk Assessment. *Environmental Biosafety Research* Vol. 2, no. 3, s. 161-171. 2003.
- Jørgensen C.: Hvor ny er ny-retorikken? En perspektivering med særligt henblik på argumentation. i: Retorik s. 33-48. Jens Peter Jensen (red.). Klassikerforeningens kildehæfter, Århus 2003.
- Jørgensen C.: The Mytilene Debate: A Paradigm for Deliberative Rhetoric. i: Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation s. 567-570. Frans H. von Eemeren, J. Anthony Blair, Charles A. Willard and A. Francisca Snoeck Henkemans. Sic Sat, Amsterdam 2003.
- Jørgensen C.: The "Speech Workshop": A Pedagogical Model Linking Theory and Practice. 1s. 2003.
- Kappel K.: Organdonation. Bibliotek for Læger Hæfte 1, 195. årgang, s. 6-32. 2003.
- Kappel K.: Metaetik efter 1960. i: Engelsk og amerikansk filosofi s. 439-490. Poul Lübcke (red). Politikens Forlag, København 2003.
- Koch C.H.: Niels Stensen og naturiagttagelsen. 85 s. Polyteknisk Forlag, Lyngby 2003.
- Koch C.H.: Dansk filosofi i renessancen. 350 s. Gyldendal, København 2003.
- Koch C.H.: Frederik Dreier – et kort kapitel i den danske filosofis historie. *Arbejderhistorie. Tidsskrift for historie, kultur og politik* 2, s. 1-11. 2003.
- Koch C.H.: Mogens Blegvad 25. juni 1917-12. august 2001. i: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Oversigt over Selskabets virksomhed 2001-2002 s. 217-228. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, København 2003.
- Koch C.H.: Tycho Brahe og astrologien. Meddelelser fra Ole Rømers venner Årg. 11, nr. 1, s. 24-31. 2003.
- Koch C.H.: Tanker ved en bogudgivelse. Meddelelser fra Ole Rømers venner Årg. 11, nr. 1, s. 44-50. 2003.
- Koch C.H.: Dansk oplysningsfilosofi. 385 s. Gyldendal, København 2003.
- Kock C.E.J.: Magtkamp eller statskunst: Politisk kommunikation på mediernes præmisser. i: Maktens tekster s. 158-181. Kjell Lars Berge, Siri Meyer og Tom Arne Trippstad (red.). Gyldendahl Akademisk, Oslo 2003.
- Kock C.E.J.: Retorikkens relevans. Sakprosa ~ Skrifter fra projektmiljøet Norsk Sakprosa 9, i: Retorikkens relevans s. 17-29. Øivind Andersen og Kjell Lars Berge (red). Norsk Sakprosa, Oslo 2003.

- Kock C.E.J.: Klassisk retorik som ressource for moderne tekstlære. *Klassikerforeningens kildehæfter i: Retorik s. 15-32.* Jens Peter Jensen (red). Århus 2003.
- Kock C.E.J.: Gravity too is Relative: On the Logic of Deliberative Debate. i: *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation s. 627-632.* Frans H. van Eemeren, J. Anthony Blair, Charles A. Willard and A. Francisca Snoeck Henkemans (red). Sic Sat, Amsterdam 2003.
- Kock C.E.J.: Ordkrig. Mål og mæle 2, s. 14-22. 2003.
- Kock C.E.J.: Retorisk kritik af litterære tekster. *Rhetorica Scandinavica 26, s. 55-67.* 2003.
- Kock C.E.J., Hansen F.: Evaluation of Public Spokespersons. *Nordicom Review 24, s. 25-30.* 2003.
- Lippert-Rasmussen K.: Measuring the Disvalue of Inequality Through Time. *Theoria 69, s. 32-45.* 2003.
- Lippert-Rasmussen K.: Determinisme, praktisk fornuft og retfærdighed. *Bulletin fra forum for Antropologisk Psykologi 12, s. 89-96.* 2003.
- Lippert-Rasmussen K.: Moralen som teknologiens nidkære grænsedrag. i: *Der må da være en grænse! Om holdninger til ny teknologi s. 11-38.* Kasper Lippert-Rasmussen (red). Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Lippert-Rasmussen K.: (red.). *Der må da være en grænse! Om holdninger til ny teknologi.* 245s. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Lippert-Rasmussen K.: Fattigdom og virksomheders moralske forpligtelser. i: *En god forretning. En bog om virksomhedsetik s. 155-176.* Klemens Kappel, Thomas Søbirk Petersen og Jesper Ryberg. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 2003.
- Lippert-Rasmussen K.: Identification and Responsibility. *Ethical Theory and Moral Practice Vol. 6, nr. 4, s. 349-376.* 2003.
- Lübcke P.: F.C. Sibbern: Epistemology as Ontology. *Kierkegaard studies monograph series 10, i: Kierkegaard and his Contemporaries: The Culture of Golden Age Denmark s. 25-44.* Poul Lübcke. Jon Stewart (red). Walter de Gruyter, Berlin 2003.
- Lübcke P.: *Filosofia Germana.* 37-187 s. Anton Hügli og Poul Lübcke (red) All Educational, Bukarest 2003.
- Lübcke P.: Ca. 500 leksikonartikler. i: *Das Philosophielexikon s. 118.* Anton Hügli og Poul Lübcke (red). Rowohlt, Hamburg 2003.
- Lübcke P.: *Wer ist Anti-Climacus? i: Die Ausname denken: Festschrift zum 60. Geburtstag von Klaus-Michael Kodalle s. 33-40.* Claus Diernsmeier (red.). Königshausen & Neumann, Würzburg 2003.
- Lübcke P.: Indirect Communication and Kierkegaard's Existential Perspectivism. i: *Søren Kierkegaard and the Word(s): Essays on Hermeneutics and Communication s. 28-38.* Poul Hove og Gordon Marino (udg). C.A. Reitzel, København 2003.
- Lægaard S.: Videnskabsteoretisk indføring. i: *Idéhistorie for de pædagogiske fag s. 11-71.* Benedicta Pécseli (red). Gyldendal, København 2003.
- Lægaard S.: Liberal nationalisme og begrebet om nationen. *Politica Årg. 35, nr. 3, s. 303-318.* 2003.
- Moldenhawer B.: Når skolen gør en forskel. i: *Interkultural pædagogik. Flere sprog – problem eller ressource? s. 161-179.* Christian Horst (red). Kroghs Forlag, Vejle 2003.
- Moldenhawer B.: Minoritetskulturer og deres gennemslag i den danske folkeskole. i: *Pædagogik – en grundbog til et fag s. 394-424.* Jens Bjerg (red). Hans Reitzels Forlag, København 2003.
- Moldenhawer B.: Det flerkulturelle samfund – den flerkulturelle skole. i: *Folkeskolen. Ekstern tilpasning s. 66-79.* Bodil Gaarsmand og Benny Andersen. Billesø & Baltzer, Værløse 2003.
- Nielsen M.E.J.: Etik og reklame. i: *En god forretning s. 106-131.* Klemens Kappel, Jesper Ryberg og Thomas Søbirk Petersen (red). Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 2003.
- Nielsen M.E.J.: Liberalism, Neutrality and Civil Society. *Danish Yearbook of Philosophy Vol. 37, s. 57-74.* 2003.
- Nielsen M.E.J.: On Behalf of Perfectionism: A Reply to Pauer-studer. *Philosophical Explorations Vol. 6, no. 1, s. 65-72.* 2003.
- Nielsen M.E.J.: Perfektionistisk liberalisme. *Økonomi og Politik Vol. 76, nr. 2, s. 38-44.* 2003.
- Nordenbo S.E., Løvie L., Mortensen K.P.: (red.). *Educating Humanity – Bildung in Postmodernity.* 216s. Blackwell Publishing, Oxford 2003.
- Olesen S.G.: Le moment socratique de la philosophie. i: *Socrate pour tous. Enseigner la philosophie aux non-philosophes s. 167-179.* Jean Ferrari (red). Vrin, Paris 2003.
- Olesen S.G.: Villy Sørensen unplugged? *Bogens verden Årgang 85, nr. 2, s. 21-24.* 2003.
- Onsberg M.: Om at skrive andres ord. *Journalisten nr. 11, s. 1.* 2003.
- Petersen T.S.: Er positiv særbehandling moralsk acceptabelt? i: *En god forretning – en bog om virksomhedsetik s. 85-105.* Klemens Kappel, Thomas Søbirk Petersen og Jesper Ryberg (red.). Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 2003.
- Petersen T.S.: Er frihed og lighed forenelig? – om nylige forsøg på at modificere Robert Nozicks libertarianisme. *Filosofi 4, s. 8-26.* 2003.
- Petersen T.S., Hansen K.: *Forbudte børn.* S. 6. Dagbladet Information, København 2003.
- Petersen T.S., Hansen K.: Æg bør kunne ligge længere i fryseren. *Dagens Medicin 4, s. 2.* 2003.
- Petersen T.S., Hansen K.: Bør lesbiske have adgang til kunstig befrugtning? *Ugeskrift for Læger 7, s. 1.* 2003.
- Petersen T.S., Kappel K.: *Virksomhedsetik – hvorfor og hvordan? i: En god forretning – en bog om virksomhedsetik s. 9-15.* Klemens Kappel, Thomas Søbirk Petersen og Jesper Ryberg (red.). Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 2003.
- Petersen T.S., Kappel K., Ryberg J.: (red.). *En god forretning – En bog om virksomhedsetik.* 212s. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 2003.
- Rasmussen S.A.: Frege på dansk. *Slagmark 37, s. 190-97.* 2003.
- Rasmussen S.A.: The Very Idea of a Benchmark of Truth. *Danish Yearbook of Philosophy Vol. 37/2002, s. 75-92.* 2003.
- Rasmussen S.A.: The Irreality of Fact. *Sats – Nordic Journal of Philosophy Vol. 4, no. 2, s. 45-66.* 2003.
- Schott R.M.: Skab fleksible rammer på arbejdspladsen. *1s. Berlingske Tidende,* København 2003.
- Schott R.M.: Feminist Ethics of Conflict. *L'Homme. Zeitschrift für Feministische Geschichts Wissenschaft Vol. 14, nr. 2, s. 16.* 2003.
- Schott R.M.: Fortællinger om det traumatiserede jeg. *7s. Kvinno,* København 2003.

- Schott R.M.: Die Freund/Feind Unterscheidung und die Politik der Freundschaft. i: Derrida und die Politiken der Freundschaft s. 21. Erik Vogt, Hugh Silverman, Serge Trottein. Turia, Wien 2003.
- Schott R.M.: Discovering Feminist Philosophy ; Knowledge, Ethics, Politics. 156 s. Rowman, Lanham, Maryland 2003.
- Schott R.M.: Introduction: Special Issue on "Feminist Philosophy and the Problem of Evil". Hypatia Vol. 18, no. 1, Winther 2003, s. 9. 2003.
- Schott R.M.: (red.). Hypatia ; "Special Issue on Feminist Philosophy and the Problem of Evil". 241s. Indiana University Press, Bloomington, Indiana 2003.
- Schott R.M.: "Evil in Modern Thought: An A Poster presented alternative History of Philosophy". Hypatia ; Special Cluster on Feminist Philosophy and the Problem of Evil Vol. 18, no. 2, Spring 2003, s. 5. 2003.
- Schott R.M.: (red.). Special Cluster on Feminist Philosophy and the Problem of Evil. Hypatia Vol. 18, no. 2, spring 2003, 81s. Indiana University Press, Bloomington, Indiana 2003.
- Schott R.M.: Beauvoir on the Ambiguity of Evil. i: The Cambridge Companion to Simone de Beauvoir s. 19. Claudia Card. Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Villadsen L.S.: Tema: Retorisk kritik. Rhetorica Scandinavica 26, s. 4-5. 2003.
- Villadsen L.S.: Fortolkende retorisk kritik. Rhetorica Scandinavica 26, s. 6-19. 2003.

Studienævnet for Filosofi

Medlemmer

Pr 1.2.2003 bestod studienævnet af Finn Collin (vice-studieleder), Jan Riis Flor (studieleder), Jens Kristian Larsen (næstformand), Tina Søeborg.

Beretning

I uge 12 afholdtes Forårsakademiet med temaet "Filosofiens metoder". Det er et intensivt ugekursus for overbygningsstuderende i filosofi fra hele landet. I efteråret afholdtes et ekstraordinært intensivt ugekursus for overbygningsstude-

rende med temaet Hvad er dialektik?. Der er udarbejdet et forslag til ny specialordning med fire årlige afleveringsfrister. I efteråret er ansat et antal instruktorer, der i tilknytning til 1. årskurserne skal hjælpe de studerende med skriveøvelser, diskussion af teksterne og eksamensforberedelse.

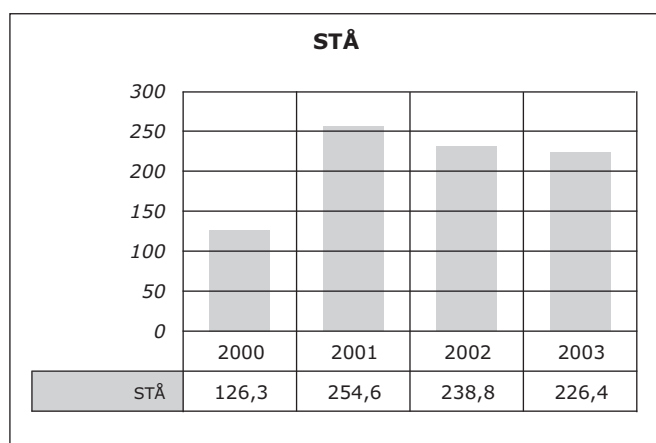
I efteråret er der gennemført en evaluering af grundfagsforløbet 2001-2003 med statistiske opgørelser af eksamensaktivitet, spørgeskemaundersøgelse og fokusgruppe-interview. I kraft af den oprettede erhvervsvejlederfunktion er der blevet udarbejdet pjecer vedrørende relevante kurser andre steder og vedrørende praktikophold. En undersøgelse af filosofikandidaters arbejdsmarkedsforhold og kompetencer på arbejdsmarkedet er næsten færdiggjort og forventes lagt ud på hjemmesiden februar 2004.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder							I alt
	Filosofi	Litteraturvidenskab	Film	Historie	Øvrig hum.	Andre fak.	Merit-overført	
Filosofi	167,8	5,1	3,3	3,3	25,8	3,9	9,5	218,5
Litteraturvidenskab	6,0							
Historie	4,5							
Dansk	3,8							
Engelsk	3,8							
Musikvidenskab	2,8							
Øvrig humaniora	13,3							
Naturvidenskab	11,1							
Meritstuderende	6,8							
Gæstestuderende	6,8							
I alt	226,4							
Åben uddannelse	34,5							

STÅ 2000-2003

Studieleder Jan Riis Flor

Studienævnet for Pædagogik

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Joan Conrad (lektor, studieleder), Tine Rask Eriksen (lektor), Trine Øland (amanuensis, vikar), Louise Mathiasen (studerende), Mai Louise Bastiansen (studerende), Sune Jon Hansen (studerende) og Anders Nyegaard Mikkelsen (studerende, suppleant).

Pr. 1.7.2003 ændredes sammensætningen til Joan Conrad (studieleder), Tine Rask Eriksen (lektor), Bolette Moldenhawer (lektor), Louise Mathiasen (studerende), Mai Louise Bastiansen (studerende), Sune Jon Hansen (studerende) og Anders Nyegaard Mikkelsen (studerende, suppleant).

Beretning

Studienævnet har i 2003 arbejdet med forbedringer af studieordningens udformning. Specielt er praktikordningen på overbygningen blevet formaliseret med udformningen af kontraktmæssige aftaler mellem studienævn og praktiksted og afklaring af praktikprojektets omfang og indhold.

Studienævnet har yderligere været optaget af de indledende drøftelser af omskrivningen af studieordningen med henblik på kompetencetermer.

Styregruppen for Master i Professionsuddannelse og Professionsudvikling

Medlemmer

I studieåret 2003 bestod styregruppen af Tine Rask Eriksen (uddannelsesleder), Joan Conrad (studieleder) og fra 1.1.-31.8. 2003 af Pernille Würgler Jordt (studerende), Marianne Rasmussen (studerende) og fra 1.9.2003 af Birgitte B. Bjeld (studerende) og Thomas T. Lund (studerende).

Beretning

Formålet med uddannelsen er at udvikle deltagerens evne til at reflektere videnskabeligt over forholdet mellem praksis og teori på uddannelses- og erhvervsområdet. Undervisningens forskningsbaserede analyser skal øge deltagerens teoretiske indsigt i professionernes praksis- og vidensformer på arbejdsmæssige, planlægningsmæssige og didaktiske områder.

Uddannelsen består af fire moduler (60 ECTS), der hver varer et halvt år. Den kernefaglige del af masteruddannelsen udgøres af to moduler. Modul 1: Professionshistorie og Professionsidentitet og modul 2: Pædagogisk teori og metode. Modul 3 er et tilvalgsmodul på tværs af uddannelsesinstitutioner og i modul 4 udarbejdes masterprojektet.

Uddannelsen blev godkendt i marts 2002, og i september var Bekendtgørelse om visse masteruddannelser (BEK nr 682 af 16.08.2002) og studieordning for den etårige Masteruddannelse i Professionsuddannelse og –udvikling på plads.

Studieordningen gælder for Masteruddannelse i Professionsuddannelse og –udvikling under Studienævnet for Pædagogik ved Det Humanistiske Fakultet. Der er udarbejdet særlige styrelsesregler for masteruddannelsen med en egen styregruppe nedsat af det ordinære studienævn. 21 masterstuderende påbegyndte uddannelsen sep. 2002. 2/3 af de studerende er undervisere og udviklere i social- og sundhedssektoren og 1/3 af de studerende kommer fra det pædagogiske område og fra designområdet. Det første hold har netop afsluttet modul 3: Hverdagsliv, professionel praksis og projektor organiserede læreprocesser som tilvalg.

Det andet hold startede op sep. 2003. 17 studerende påbegyndte uddannelsen. 2/3 af de studerende er undervisere og udviklere i social- og sundhedssektoren og 1/3 af de studerende kommer fra det pædagogiske område, fra offentlige forvaltninger og fra erhvervsskoler. Hvert modul koster 12.360 kr. Hovedparten af samtlige studerende har fuldtidsarbejde, og de fleste får uddannelsesafgiften betalt af deres arbejdsgiver.

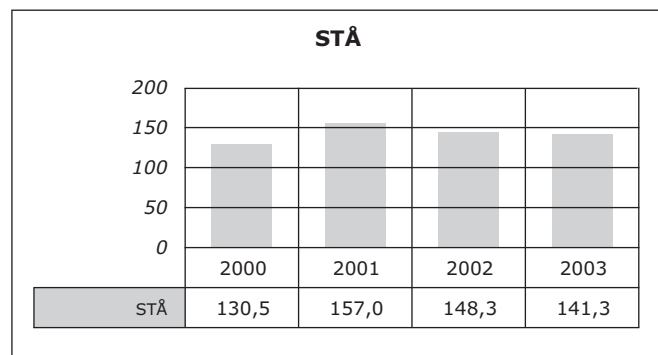
Der har været afholdt 4 styregruppemøder i 2003, hvor alle relevante beslutninger vedrørende indholdet i studiet er blevet drøftet. Der har været afholdt 2 følgegruppemøder sammen med Danmarks Pædagogiske Universitet og den fælles følgegruppe for uddannelsen bestående af aftagere og relevante ledere fra den offentlige sektor og fra ministeriet.

1 feb. blev Anne Mette Jørgensen ansat som amanuensis udelukkende med arbejdsopgaver på masteruddannelsen.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						
	Pædagogik	Minoritetsstudier	Historie	Øvrig humaniora	Andre fak.	Merit-overført	I alt
Pædagogik	113,8	2,8	3,0	13,8	0,2	2,8	136,2
Voksenpædagogik	0,3						0,3
Audiologopædi	7,53						
Engelsk	2,8						
Litteraturvid.	2,3						
Øvrig humaniora	11,5						
Naturvidenskab	0,3						
Meritstuderende	1,3						
Gæstestuderende	1,3						
I alt	141,3						
Åben uddannelse	68,5						

STÅ 2000-2003

Studienævnet for Humanistisk Informatik

Studienævnets arbejde har fortrinsvis bestået i at færdiggøre studieordninger for it-tilvalg samt sikre og fastholde lærerkræfter til de meget efterspurgte kurser.

Statistik

Der er i 2003 registreret 0,8 STÅ i alt.

Studieleder Joan Conrad

Studienævnet for Retorik

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af stud.mag. Søren Gade (næstformand), stud.mag. Mathias Grüttner, lektor Charlotte Jørgensen (formand), lektor Lone Rørbech. Ved Lone Rørbechs fratreden indtrådte suppleanten lektor Merete Onsberg i studienævnet fra den 1.9.2003.

Beretning

Studieordningen for grunduddannelsen i retorik er blevet revideret. "Studieordning for den grundfaglige del af Bacheloruddannelsen i Retorik, 1999-ordningen, Revideret 2003" blev gældende fra efterårssemestrets begyndelse.

De hidtidige tre fag på instituttet, filosofi, pædagogik og retorik, er gået sammen om at udvikle uddannelsen Virksomhedshumaniora på tilvalgs- og kandidatniveau.

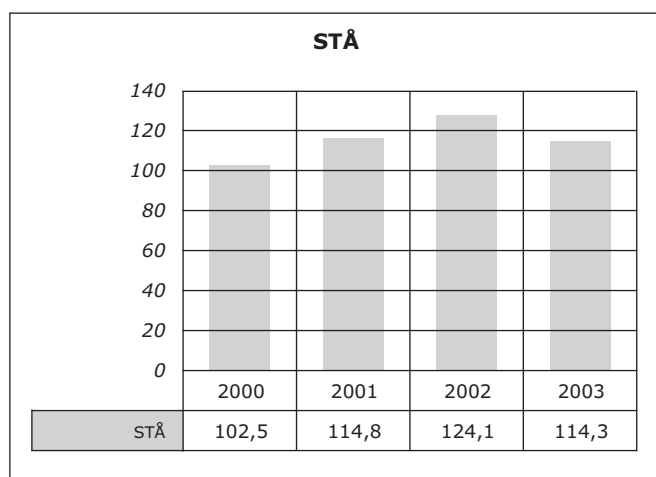
Statistik

STÅ-produktionen for retorik baserer sig som de tidligere år på 1 hold på grundfaget og 2 hold mundtlig og skriftlig formidling på tilvalgsfagsstudiet.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder							I alt
	Retorik	Historie	Pædagogik	Dansk	Øvrig hum.	Teologi	Merit-overført	
Retorik	71,9	2,0	1,5	1,5	12,7	3,4	1,3	94,1
Dansk	5,9							
Film- og Medievidenskab	5,8							
Filosofi	3,1							
Litteraturvidenskab	3,0							
Musikvidenskab	3,0							
Audiologopædi	2,9							
Engelsk	2,6							
Øvrig humaniora	13,1							
Teologi	0,5							
Meritstuderende	2,5							
I alt	114,3							

STÅ 2000-2003

Studieleder Charlotte Jørgensen

Det Naturvidenskabelige Fakultet

Dekanatet for Det Naturvidenskabelige Fakultet

Dekan Henrik Jeppesen

Prodekan

Det Naturvidenskabelige Fakultet

Fakultetets ledelse

Pr. 1.2.2003: Dekan, lektor Henrik Jeppesen.
 Prodekan indtil 31.5.2003, professor Sine Larsen.
 Prodekan fra 1.6.2003, lektor Flemming Nicolaisen.
 Sekretariatschef indtil 19.10.2003 Elisabeth Bruun.
 Konstitueret sekretariatschef fra 20.10.2003 Asbjørn Jessen.

Fakultetsråd

Pr. 1.2.2003: Dekan, Henrik Jeppesen (formand).
 Lektor Flemming Nicolaisen (prodekan).
 Porteføljefører Peter Suhr-Jessen (ekstern repræsentant).
 Rektor Jannik Johansen (ekstern repræsentant).
 Professor Poul Olesen.
 Professor Berthe M. Willumsen.
 Lektor Bjørn Buchardt Westergaard.
 Lektor Jens Høeg.
 Lektor Jens Damgaard Andersen.
 Lektor Anders Hammershøi.
 Laboratoriefuldægtig Dorte Heldrup (TAP-repræsentant).
 Forskningstekniker Poul Erik Kroghshave (TAP-repræsentant).
 Laborant Marit Warrer (TAP-repræsentant).
 Stud.scient. Jonas Lekfeldt (studentrepræsentant).
 Stud.scient. Frederik Treue (studentrepræsentant).
 Stud.scient. Allan Sandfeld Jensen (studentrepræsentant).

Adresse

Øster Voldgade 3
 1350 København K
 Telefon 35 32 42 00
 Fax 35 32 42 20
 nat-fak@adm.ku.dk
 www.nat.ku.dk

Dekanens årsberetning

I 2003 skulle det mål, der i 2000 var fastsat for fakultetets dimensionering, være opfyldt. Ved udgangen af 2003 kunne det konstateres, at dette var sket. Fakultetet var i perioden 1997 til 2003 i alt beskåret med 223 stillinger. 126 VIP-stillinger og 97 TAP-stillinger.

I 2003 var 9 af fakultetets institutter gået over til rammestyring, og fra den 1. januar 2004 vil alle institutter have rammestyring. For at kunne fordele midlerne til institutterne vil det fortsat være nødvendigt med en dimensioneringsplan.

Fakultetsrådet anbefalede og konsistorium vedtog en række ændringer af institutstrukturen. Botanisk Institut og Zoologisk Institut bliver sammenlagt til Biologisk Institut pr. 1. januar 2004. Og med virkning fra samme dato bliver fakultetets 4 museer Botanisk Museum, Botanisk Have, Geologisk Museum og Zoologisk Museum sammenlagt til Statens Naturhistoriske Museum. Dette museum skal fremover lægge mere vægt på at formidle viden om alle fakultetets fag, ikke mindst for at tiltrække flere studerende til fakultetet. Konsistorium vedtog også at sammenlægge August Krogh Institut og Molekylærbiologisk Institut pr. 1. januar 2005.

Den i 2002 vedtagne studiestruktur, der skulle træde i

kraft den 1. september 2004, blev der brugt mange kræfter på at implementere på fakultetsniveau i et koordinationsudvalg og på institutter og i studienævn.

Dette var også en konsekvens af den nye universitetslov, der var trådt i kraft den 1. juli 2003. Der ønskes mere fleksibilitet, kompetencebeskrivelser og modulopbygning.

I den nye lov var formidling blevet et nyt mål. Fakultetet satte derfor i slutningen af året en række andre reformer i gang. En ph.d.-reform oven på de 2 cykler som Bologna-erklæringen anbefaler. En formidlingsreform for at styrke fakultetets profil udadtil og skabe bedre kontakt mellem fakultetet og erhvervslivet. En rapport fra fakultetet i 2003 viste, at 40% af forskerne på fakultetet havde et konkret samspil med erhvervslivet. Endelig blev en forskningsreform sat i gang, bl.a. for at fremme forskning på tværs af institutterne.

Optaget til fakultetet var fortsat stigende. Men kandidat-tallet var stigende, og STÅ-produktionen konstant, hvilket indikerer en fortsat øget gennemførelsesprocent.

Fakultetet gennemførte en "operation" over for de mange indskrevne "spøgelser", det vil sige studenter, der i mere end 5 år, ikke havde vist studieaktivitet. Der var oprindeligt 700. De blev oplyst om, at de ville blive ex-matrikuleret. Her blev opsamlet en række studerende, der blev vejledt til at få afsluttet en kandidat- eller bachelorgrad. Antallet af studerende faldt fra 2000 til 2003 fra 7.004 til 5.875. Det skyldes, at flere blev færdige med deres kandidatgrad eller blev ex-matrikuleret. Det faldende studentertal skal ses som et succeskriterium.

Fakultetets Fagdidaktiske Center lavede analyser af studietider og gennemførelsesprocenter for naturvidenskab i samarbejde med Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. Endvidere blev der lavet analyser af, hvor kandidaterne blev afsat inden for bio- og geofagene i fortsættelse af tidligere analyser inden for matematik, datalogi, kemi og fysik.

Fakultetets studieledere ydede en stor indsats over for specialesumpere, ved først at identificere dem, og siden støtte dem med øget vejledning.

Fakultetet ansatte 2 nye AC-vejledere, der skal støtte de studerende med erhvervsvejledning, således at de kan sammensætte resten af deres studie på en måde, der øger deres chancer for beskæftigelse.

Inden for forskningen skete fremstød, hvor mange betydningsfulde resultater vakte international opmærksomhed. Fakultetet foretog en citationsanalyse på institutterne der viste, at langt de fleste lå højere end såvel resten af Skandinavien, resten af Europa som på verdensniveau.

Nogle få af de mange betydningsfulde resultater skal nævnes. Det lykkedes gruppen, der står for iskerneboringerne på North Grip i Grønland, at nå bunden 3.080 meter nede og få is op, der kan analysere klimaet i Eem tiden for 120.000 år siden.

Det lykkedes 2 yngre forskere at lave dna-analyser på organisk materiale fra permafrost i Sibirien, der var 600.000 år gammel.

Der var placeret magneter på Marsrøwer, Gammaglimt (magnetfelter af gammaglimtenes efterglød), skabelse af en transistor lavet af et enkelt organisk molekyle, Cointegration, Marsmeteoritter. Disse var nogle eksempler på resultater på højt internationalt niveau.

Må jeg igen i år takke alle de studerende, hvor hovedparten gør en stor indsats for at gennemføre studierne med et godt resultat. Og ligeledes alle de ansatte VIP'er som TAP'er for en stor og engageret indsats trods stadig vanskeliggere vilkår med reducerede ressourcer, der tilfalder fakultetet. Alligevel formåede fakultetet fortsat at præstere virkelig mange gennembrud.

Fakultetets økonomi og aktiviteter

Tabel 1. Formålsopdelt regnskab 1999-2003

Formål	Udgifter i mio.kr., løbende priser				
	1999	2000	2001	2002	2003
Forskning i alt	445,469	525,858	530,905	564,366	522,779
Basisforskning	245,318	240,468	250,061	263,233	255,450
Tilskudsfinansieret forskning	191,926	270,036	271,868	290,698	257,353
Kontraktsforskning	1,175	7,758	1,202	2,130	1,778
Forskeruddannelse	7,050	7,595	7,773	8,305	8,198
Uddannelse i alt	210,747	199,301	201,927	219,535	215,784
Ordinær uddannelse	206,865	194,549	198,347	215,945	213,428
Åben uddannelse	0,483	0,651	0,321	0,331	0,137
Efteruddannelse	1,469	3,534	2,748	2,748	1,709
International studenterudveksling	1,930	0,567	0,510	0,510	0,510
Andre faglige formål i alt	52,567	52,936	50,654	51,309	48,426
Museer og samlinger	46,513	44,696	45,333	47,994	44,884
Øvrige faglige formål	6,054	8,240	5,322	3,315	3,542
Fælles formål i alt	101,592	78,973	85,093	90,859	88,262
Bygningsdrift	94,238	69,729	75,257	78,990	75,694
Generel ledelse og administration	5,511	7,092	8,194	9,310	8,271
Øvrige fællesformål	1,843	2,151	1,643	2,559	4,297
Kapitalformål i alt	0,000	22,242	21,101	16,486	16,663
Vedligehold og mindre byggearbejder	0,000	22,242	21,101	16,486	16,663
I alt	810,375	879,310	889,680	942,555	891,915

Tabel 2. Aktiviteter 1999-2003

	Aktiviteter				
	1999	2000	2001	2002	2003
Antal studerende	7070	6928	6702	6149	5822
Antal STÅ	3079,3	3051,5	2890,5	2896,5	2794,2
Antal optagne pr. 1. oktober	1176	1100	979	958	930
Antal 1. prioritetsansøgere	1526	1410	1082	1187	1104
Gennemsnitsalder for optagne	22,7	22,5	22,9	23,0	23,1
Medianalder for optagne	21	21	22	21	21
Antal bachelorer	533	547	458	564	496
Gennemsnitsalder, bachelorer	25,9	26,3	26,2	26,3	26,3
Medianalder, bachelorer	25	26	25	26	26
Gennemsnitlige gennemførelsestid, bachelorer	4,4	4,5	4,6	4,4	4,5
Median gennemførelsestid, bachelorer	4	4	4	4	4
Antal kandidater	437	499	487	525	482
Gennemsnitsalder, kandidater	29,0	29,1	29,2	29,4	29,4
Medianalder, kandidater	28	28	28	29	29
Gennemsnitlige gennemførelsestid, kandidater	7,8	7,6	7,9	7,8	7,8
Median gennemførelsestider, kandidater	7	7	7	8	7
Åben uddannelse – Antal deltagerbetalende STÅ	40,0	46,8	50,5	54,4	51,7
Antal forskeruddannelsesårsværk i alt	332,5	337,8	311,3	299,9	289,8
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., i alt	371	328	331	306	305
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., mænd	231	210	199	187	185
Antal forskeruddannelsesstud., pr. 1. okt., kvinder	140	118	132	119	120
Antal afhandlinger, året	101	98	82	93	79
Studerende der udløser internationaliseringstilskud	185	158	136	151	172
Indgående	111	80	71	79	78
Udgående	74	78	65	72	94
Antal doktorgrader	4	7	4	3	4
Antal forskningspublikationer, iflg. årsberetning	1851	1801	1788	1882	1874

Ph.d.-studienævnet for Naturvidenskab

Medlemmer

Ph.d.-studienævnet bestod pr. 1.2.2003 af repræsentationsområdet Geografi og Geologi: Professor Johannes Krüger (formand) og ph.d.-studerende Bodil Lauridsen.

Repræsentationsområdet Biologi: Professor Sven Jonasson og ph.d.-studerende Louis Düring-Olsen.

Repræsentationsområdet Matematik og Datalogi: Professor Jakob Krarup og ph.d.-studerende Niels R. Hansen.

Repræsentationsområdet Kemi og Fysik: Lektor Otto Dahl og ph.d.-studerende Joachim Mathiesen.

Beretning

Ph.d.-uddannelsen ved Det Naturvidenskabelige Fakultet er struktureret som et antal ph.d.-skoler (graduate schools) med hver sit ph.d.-udvalg og med ph.d.-studienævnet som overordnet organ. Således er der en ph.d.-skole for hver af fakultetets 11 store faggrupper, en tværgående ph.d.-skole (i Proteinkemi) knyttet til tre fag, samt en tværinstitutionel ph.d.-skole i Miljø og Klima, COGCI (The Copenhagen Global Change Initiative), et samarbejde mellem institutio-

ner i Københavns området, styret af et ph.d.-udvalg knyttet til vort fakultet.

Som noget nyt udbyder Forskeruddannelsesrådet støtte til oprettelse af tværfaglige/tværinstitutionelle forskerskoler.

Fakultetet uddeler et mindre antal ph.d.-stipendier hvert år, hvis tildeling besluttet i Fakultetsrådet efter indstilling fra institutterne. Herudover igangsættes hvert år et større antal ph.d.-projekter i samarbejde med sektorforskningsinstitutter og industrielle virksomheder. Ansøgninger til sidstnævnte projekter behandles i de respektive ph.d.-udvalg, hvis indstillinger behandles i ph.d.-studienævnet. Der lægges vægt på omhyggelig vurdering af såvel projekterne som ansøgere og påtænkte vejledere.

Ved udgangen af 2003 var der 307 ph.d.-studerende ved Det Naturvidenskabelige Fakultet. I årets løb er der indskrevet 74 på ph.d.-studiet. I 2003 har 80 fået tildelt ph.d.-graden mod 91 i 2002.

Udover arbejdet med ansøgninger har ph.d.-studienævnet i årets løb behandlet forskellige generelle sager.

I årets løb har ph.d.-studienævnet udsendt en revideret pjece (i dansk version samt på nettet også en engelsk version) om ph.d.-studiet ved Det Naturvidenskabelige Fakultet, så den er bragt i overensstemmelse med den ny bekendtgørelse.

Ph.d.-studienævnsformand Johannes Krüger

Institut for Matematiske Fag

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder Jørgen Tind og viceinstitutleder er Hans Plesner Jakobsen.

Institutbestyrelsen består af institutleder Jørgen Tind, VIP: Bergfinnur Durhuus, afdelingsleder Hans Plesner Jakobsen for MA, afdelingsleder Michael Sørensen for AMS. TAP: Ulla Nielsen og Lillian Stegger. Studerende: Tine Rahbek Krog og Esben M. Flachs. Observatører fra 1.8.2003: Claus Jessen og Mette Rytgaard.

Organisation

Instituttet består af 2 afdelinger: Matematisk Afdeling (MA) og Afdeling for Anvendt Matematik og Statistik (AMS). Hver afdeling ledes af en afdelingsleder og en afdelingsbestyrelse.

Adresse

Universitetsparken 5
2100 København Ø
Telefon 35 32 07 25
Fax 35 32 07 04
imf@math.ku.dk
www.math.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Instituttet blev oprettet i 1997 og bebor E-bygningen på H.C. Ørsted Instituttet.

Instituttet råder over to afdelingsbiblioteker og et matematikhistorisk arkiv.

Personaleforhold

Jesper Lund Pedersen blev ansat som adjunkt den 1. december 2003 (der var tre ansøgere, heraf en kvinde) og Rolf Poulsen blev ansat som lektor den 1. juni 2003 (der var tre ansøgere).

Lektor George Elliott og lektor Mikael Rørdam har begge søgt deres afsked den 30. juni 2003 og har tiltrådt professorater andetsteds.

Lektor Asmus L. Schmidt pensioneredes den 31. maj 2003.

Matematisk Afdeling

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskning fordeler sig over et bredt spektrum af matematiske discipliner. Disse omfatter foruden centrale områder af ren matematik også anvendelser i andre fag, især datalogi, sandsynlighedsteori og matematisk fysik.

1. Algebra

1.a. Talteori og gruppeteori

Det er påvist, at de alternerende grupper kan realiseres som Galoisgrupper over et Hilbertlegeme af vilkårlig karakteristisk. I denne forbindelse er undersøgt indlejring af en kva-

dratisk udvidelse i en udvidelse med en foreskrevet symmetrisk gruppe som Galoisgruppe (D. Brink).

Der er fortsat foretaget undersøgelser af normligninger for udvidelser L/K af algebraiske tallegemer, specielt af kvadratiske udvidelser, herunder af de enheder i K , der er relativnorm af en enhed i L . Desuden er strukturen af 2-klassegrupper for visse algebraiske tallegemer blevet studeret (T. Bülow).

Der er givet en generalisering af en klassisk sætning af Loewy vedrørende en forbindelse mellem de reelle rødder i et polynomium og polynomiets Galoisgruppe. Ved hjælp af generiske polynomier er godtgjort, at den opnåede generalisering er optimal (C.U. Jensen).

Der foretages fortsat studier af løftningsproblemet for "mod pq " automorfe former, motiveret af Wiles' ideer vedrørende par af Galoisrepræsentationer i forskellige karakteristikker og mulighederne for "overførsel" af aritmetisk information mellem sådanne. Studiet af løftningsproblemer er også udvidet i retning af mulighederne for bevis af "mod 2"-modularitet – som forudsagt af Serre – for visse typer af 2-dimensionale Galoisrepræsentationer. Et tidligere arbejde med H. Verrill (Baton Rouge) er underkastet en dyberegående revision (I. Kiming).

Samarbejdet med C. Bessenrodt (Hannover) er fortsat, især vedrørende karaktertavler, hvor forskellige partitionsidentiteter er studeret. Det har resulteret i en publikation med R. Stanley (MIT), hvor der også gives et uafhængigt bevis for en formodning af Mathas (J.B. Olsson).

For heltalsfølger er indført et begreb "reducibilitet", der viser sig hensigtsmæssigt for et mere systematisk studium af rekursive følger. Forskellige eksplicite anvendelser heraf er opnået (A.L. Schmidt).

1.b. Ring- og modulteori

Udviklingen af en samlet teori for derivede funktorer over differentielle graduerede algebraer er fortsat (H.-B. Foxby i samarbejde med L. Avramov, Lincoln, Nebraska). Undersøgelsen af teorien for differentielle graduerede algebraer og deres homologi er fortsat; specielt undersøges Gorenstein betingelser for differentielle graduerede algebraer og teorien for dualiserende moduler (H.-B. Foxby og A. Frankild).

Et arbejde er færdiggjort, hvori den formodede karakterisering af komplekser (af moduler over en kommutativ Noethersk ring) af endelig Gorenstein-projektiv, Gorenstein-flad og Gorenstein-injektiv dimension er blevet eftervist (A. Frankild og H. Holm i samarbejde med L.W. Christensen). Over en kommutativ lokal Noethersk ring studeres samlingen af skift-isomorfiklasser af semi-dualiserende komplekser; det er påvist, at denne klasse er et metrisk rum og at dualisering med det dualiserende kompleks er en isometri. Yderligere undersøges samspillet af den introducerede metrik med standardoperationer som basis-skifte og lokalisering (A. Frankild i samarbejde med S. Sather-Wagstaff, Univ. of Illinois). Samarbejdet med S. Iyengar, Univ. of Missouri, vedrørende Frobeniusafbildningen for kommutative Noetherske ringe er fortsat (A. Frankild). Endelig er påbegyndt undersøgelser angående Gorenstein dimensioner og næsten-endelige moduler (A. Frankild i samarbejde med L.W. Christensen).

En særlig form for relativ homologisk algebra, Gorenstein-homologisk algebra, er blevet studeret og fire artikler er udarbejdet herom. Disse giver en sammenhængende homologisk teori baseret på klasserne af Gorenstein-projektivi-

ve, Gorenstein-injektive og Gorenstein-flade moduler, hvorved opnås en parallel til den klassiske homologiske algebra (H. Holm).

1.c. Ikke-kommutativ algebraisk geometri

Der arbejdes videre med konjugationsafbildningen i den kvantiserede matrixalgebra (H.P. Jakobsen i samarbejde med H. Zhang, Peking).

Der arbejdes med ikke-kommutative affine kurver, hvor der er opnået en algebraisk korrespondance mellem to vilkårlige omegne af en given plankurve. Der er opnået nye resultater vedrørende simple og indekomposable moduler over ringen af $(n \times n)$ -kvantematrixer (S. Jøndrup).

Der arbejdes med samspillet mellem den modulære repræsentationsteori for kvantegrupper og symmetriske funktioner med udgangspunkt i Lascoux-Leclerc-Thibon's algoritme. Endvidere er der arbejdet med visse algebraer, som opstår i den statistiske mekanik samt med Bernstein-Gelfand-Gelfand's kategori O (S. Ryom-Hansen).

2. Analyse

2.a. Reel og kompleks analyse

Studiet af ortogonale polynomier og momentproblemer er fortsat. Der er fundet en ikke-lineær transformation i mængden af normaliserede Hausdorff momentfølger. Som en anvendelse heraf er påvist, at de reciprokke harmoniske tal er en Hausdorff momentfølge (C. Berg i samarbejde med A. Duran, Sevilla). Der er fundet forskellige klasser af fuldstændigt monotone funktioner relaterede til digamma-funktionen (C. Berg i samarbejde med H. Alzer, Waldbröl).

En formodning af Clark og Ismail vedrørende en konkret følge af funktioner er blevet modbevist (C. Berg i samarbejde med H. Alzer, Waldbröl og S. Koumandos, Cypern). Studiet af indeterminerede momentproblemer inden for Askey-skemaet er fortsat. En ny vægtfunktion for de symmetriske Al-Salam-Chihara polynomier har sat struktur på det tilhørende momentproblem. Endvidere er to af de hele funktioner fra Nevanlinna matricen for q -Meixner momentproblemet blevet bestemt (J.S. Christiansen i samarbejde med M. Ismail, Orlando).

2.b. Liegrupper og harmonisk analyse

Der arbejdes med Paley-Wienersætninger for funktioner og distributioner på reductive symmetriske rum (H. Schlichtkrull i samarbejde med E. van den Ban, Utrecht).

2.c. Funktionalanalyse

Logaritmiske spiraler i planen er generaliseret til Hilbertrum. Spektralfremstillingen af en spiral og af den tilhørende negativt definite kerne på tallinjen er fundet ved generalisation af teorien for skrulinjer i Hilbertrum. Tilskyndet af F. Topsøe er et eksempel med relation til informations-teori analyseret (B. Fuglede).

For visse Banachalgebraer med matrixlignende struktur, herunder Banachalgebraer af approksimerbare operatorer på et Banachrum med en passende skiftoperator, er beregnet den begrænsede Hochschild(ko)homologi ud fra den diskrete Hochschild(ko)homologi for en tæt delalgebra. Ved benyttelse af Moritainvarians i Banachalgebraisk forstand er trivial begrænset Hochschild(ko)homologi påvist for en stor klasse af Banachalgebraer. I denne forbindelse er afklaret sammenhængen mellem svag faktorisering og

Moritaækvivalens, specielt for Banachalgebraer af approksimerbare operatorer (N. Grønæk).

Der er udarbejdet et sæt forelæsningsnoter om lokal spektralteori, der vil udkomme hos Cambridge University Press (K.B. Laursen).

Der er opnået en klassifikation af de afsluttede idealer i Banachalgebraen af begrænsede, lineære operatorer på et Banachrum, der er en direkte sum af visse endelig-dimensionale Hilbertrum (N.J. Laustsen i samarbejde med R.J. Loy, Canberra og C.J. Read, Leeds).

Der arbejdes på lignende resultater for andre typer af Banachrum (N.J. Laustsen i samarbejde med T. Schlumprecht og A. Zsak, College Station, Texas). Der arbejdes på undersøgelse af de Banachrum for hvilke Banachalgebraen af begrænsede lineære operatorer er en "exchange ring" (N.J. Laustsen i samarbejde med F. Perera, Barcelona). Der er indledt samarbejde med H.G. Dales, Leeds, angående Banach-*algebraen af absolut summerbare funktioner på en fri semigruppe. Endelig er påvist, at de to mulige definitioner af K -grupperne for en Banach-*algebra i almindelighed ikke er sammenfaldende (N.J. Laustsen).

2.d. Operatoralgebra

Arbejdet på at beskrive forholdet mellem forskellige C^* -algebraer knyttet til skiftrum er afsluttet (T.M. Carlsen i samarbejde med K. Matsumoto, Yokohama).

Studiet af sammenhængen mellem C^* -algebraer, Booleske algebraer, gruppoider, Hilbert-bimoduler og symbolske dynamiske systemer er fortsat, og der er bl.a. opnået resultater om relationen til Exels krydsprodukter (T.M. Carlsen).

I samarbejde med C. Antonescu er der konstrueret generaliserede afstandsmaal på flere klasser af ikke-kommutative topologiske rum (E. Christensen).

For den klasse af C^* -algebraer, der motiverede indførelsen af K -grupper med koefficienter i klassifikationsteorien, er det afklaret præcist, hvilke invarianter der optræder (S. Eilers og A. Toms).

Et arbejde, der beskriver subkvotienter af Hecke C^* -algebraer er afsluttet (N.S. Larsen i samarbejde med I. Raeburn og N. Brownlowe, Newcastle samt I. Putnam, Victoria). Arbejdet med Exel's nye tilgang til krydsproduktet af en C^* -algebra med semigrupper af endomorfier fortsættes (N.S. Larsen).

Der er bestemt fuldstændige invarianter for en klasse af ikke-simple C^* -algebraer knyttet til dynamiske systemer (G. Restorff). Der er konstrueret eksempler på simple C^* -algebraer, der demonstrerer ufuldstændigheden af en række kendte invarianter, og der arbejdes på en betingelse, der ekskluderer sådanne eksempler med henblik på opnåelse af generelle klassifikationsresultater (A. Toms).

2.e. Potentialteori, differentiaalligninger og matematisk fysik

Via et studium af uendelige nummererede træer er den statistiske Hausdorffdimension af stykkevis lineære flader bestemt (B. Durhuus i samarbejde med P. Chassaing, Nancy). Der er opnået generelle eksistens- og entydighedssætninger for ikke-kommutative versioner af ikke-lineære bølgligninger. Endvidere er påvist, at udbredelseshastigheden for sådanne er uendelig (B. Durhuus og R. Nest i samarbejde med T. Jónsson, Reykjavik).

Der er opnået en generalisation af Kontsevich-Vishik's "canonical trace" til operatorer på mangfoldigheder med

rand (pseudodifferentielle randoperatorer) ved en undersøgelse af den ledende ikke-lokale koefficient i de dertil hørende asymptotiske sporudviklinger (G. Grubb i samarbejde med E. Schrohe, Hannover).

Det klassiske Dirichlet-problem for harmoniske funktioner er udstrakt til harmoniske afbildninger mellem Riemannske mangfoldigheder. Eksistens og entydighed af løsningen er påvist (B. Fuglede).

Der arbejdes med forskellige former for udvidelser af visse uendeligt dimensionale Lie-algebraer (H.P. Jakobsen).

To artikler om spektrale vurderinger for Paulioperatorer med magnetfelter er færdiggjort (J.P. Solovej i samarbejde med L. Erdős, München). Eksistensen af en nul-energi egentilstand i en supersymmetrisk model med anvendelser inden for strengteori er blevet bevist (J.P. Solovej i samarbejde med L. Erdős, München og D. Hasler, British Columbia). I samarbejde med D. Hasler, British Columbia, er påvist eksistensen af den termodynamiske grænse for ladet stof med Neumann randbetingelser (J.P. Solovej). Et manuskript om den to-komponentladede Bosegas er færdiggjort (J.P. Solovej i samarbejde med E. Lieb, Princeton).

En artikel om Bosekondensering for en gittermodel er under udarbejdelse (J.P. Solovej i samarbejde med M. Aizenman, Princeton, E. Lieb, Princeton, J. Yngvason, Wien og R. Seiringer, Princeton).

2.f. Sandsynlighedsteori og informationsteori

Arbejdet med informationsteoretisk optimering er fortsat. Centrale værktøjer har været uligheder og spilteoretisk optimering (P. Harremoës og F. Topsøe) samt topologiske betragtninger (P. Harremoës). Der arbejdes med kvanteinformationsteori og anvendelser af informationsteori i sandsynlighedsregning og statistik (P. Harremoës). Nye resultater vedrørende Pinskers ulighed er opnået (P. Harremoës og F. Topsøe i samarbejde med A. Fedotov, Moskva). Udvidelser af teorien for informationsteoretiske spil har ført til anvendelser i finansieringsteori (P. Harremoës og F. Topsøe i samarbejde med O. Glonti og Z. Khechinashvili, Tbilisi) samt i ikke-ekstensiv termodynamik (F. Topsøe i samarbejde med G. Kaniadakis, Torino). Undersøgelser vedrørende generelle divergens- og entropimål er fortsat (F. Topsøe, til dels i samarbejde med B. Fuglede). Nedre grænser for konvergensthastighed i den informationsteoretiske formulering af den centrale grænseværdisætning er bestemt (P. Harremoës). Teorien for majorisering er generaliseret til også at omfatte kontinuerte variable (P. Harremoës). Forbedring af teorien for approksimation med Poissonfordelinger er gennemført (P. Harremoës i samarbejde med P. Ruzankin, Moskva). Der er opnået resultater vedrørende et 30 år gammelt problem om at formulere/bevise diskrete versioner af entropi Kraft-uligheden (P. Harremoës i samarbejde med C. Vignat, Paris).

2.g. Ikke-kommutativ geometri

Det er blevet påvist, at kategorien af G - C^* -algebraer er triangleret. Som konsekvens heraf er den topologiske G -ækvivariante K -teori en derivet funktor af den analytiske K -teori af reduceret krydsprodukt. Dirac operator og "assembly map" har fået en rent homologisk interpretation som tillader udvidelse til virkning af kvantegrupper. En spektralfølge for topologisk K -teori af Adamstypen er blevet konstrueret (R.Nest).

2.h. Andet

Der arbejdes på at generalisere Kriegers overdækning af sofiske rum til hele klassen af skiftrum (T.M. Carlsen).

Arbejdet med at knytte nye invarianter til dynamiske substitutionssystemer er afsluttet, og der er produceret offentligt tilgængelige computerprogrammer, der kan beregne disse invarianter. Desuden er disse programmer udvidet til en større klasse af dynamiske systemer (T.M. Carlsen og S. Eilers).

3. Geometri

3.a. Algebraisk geometri

Der er fundet en karakterisering af de polynomier, for hvilke splitalgebraen kun har trivielle invarianter (A. Thorup).

3.b. Algebraisk topologi

Der er arbejdet med klassifikation af 2-kompakte grupper samt (i samarbejde med C. Broto, Barcelona) med klassifikation af eksotiske homotopi-endelige grupper ved ulige primtal (J.M. Møller).

4. Diskret matematik

4.a. Kombinatorik

Der arbejdes med emner af kombinatorisk/grafteoretisk art (G. Forst). Der er foretaget undersøgelser af strukturen af den såkaldte "Josefus permutation" (G. Forst og A. Thorup).

Der arbejdes med harmoniske identiteter (M.E. Larsen i samarbejde med P.J. Larcombe, Derby). Endvidere arbejdes med dynamiske modeller i matematisk økonomi (M.E. Larsen i samarbejde med B.S. Jensen, Handelshøjskolen og P.K. Alsholm, DTU).

5. Eksakte videnskabers historie

Manuskriptet til en bog om Heinrich Hertz's mekanik er afsluttet og sendt til forlag. Redaktionsarbejdet vedrørende en kongresberetning om vekselvirkning mellem matematik, fysik og filosofi er påbegyndt (J. Lützen).

6. Matematikkens didaktik

Første fase af et samarbejde med C. Winsløw (CND) i didaktisk ingeniørregi er afsluttet, hvor der er udviklet metoder og redskaber til beskrivelse, opnåelse og evaluering af læringsmål med fokus på kompetencer snarere end på indhold (N. Grønbæk).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

E. Christensen: Været medlem af et bedømmelsesudvalg til en lektorstilling ved Syddansk Universitet i Odense.

B. Durhuus: Deltaget i bedømmelse af ansøgninger om EU-stipendier og EU-netværk under Marie Curie programmet.

S. Eilers: Været medlem af et bedømmelsesudvalg vedrørende en ph.d.-afhandling ved Aarhus Universitet.

H.-B. Foxby: Været medlem af et bedømmelsesudvalg vedrørende en ph.d.-afhandling ved Aarhus Universitet.

G. Grubb: Været medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende doktorgraden ved Darmstadt Technische Universität og en adjunktstilling ved Ålborg Universitet.

H.P. Jakobsen: Været medlem af et bedømmelsesudvalg vedrørende en ph.d.-afhandling ved Aarhus Universitet.

K.B. Laursen: Været formand for et bedømmelsesudvalg vedrørende adjunkt/lektorstillinger ved Center for Naturvidenskabernes Didaktik.

J. Lützen: Været ekstern bedømmer på en ph.d.-afhandling ved Université Paris VII.

R. Nest: Været medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende et Sonderforschungsbereich i Münster.

J.P. Solovej: Været medlem af bedømmelsesudvalg vedrørende et professorat ved Aarhus Universitet og af bedømmelsesudvalg vedrørende professor- og assistentstillinger ved KTH i Stockholm.

A. Thorup: Været medlem af "betygskomite" vedrørende en svensk disputats.

Udvalg og fonde

C. Berg: Medlem af Julie Damms Studiefond.

E. Christensen: Medlem af Kollegiet Kagsås's bestyrelse.

G. Grubb: Været medlem af det centrale ph.d.-udvalg på Københavns Universitet.

N. Grønbæk: Medlem af bestyrelsen for Center for Naturfagenes Didaktik, medlem af fakultetets fagdidaktiske udvalg og Dansk Matematisk Forenings suppleant i Danmarks Matematikundervisningskommission.

C.U. Jensen: Medlem af bestyrelsen for Julie Marie Vinter Hansens legat.

S. Jøndrup: Medarrangør af et års forskningsindsats i "Non-Commutative Geometry" ved Mittag-Leffler Institutet i Stockholm og medlem af styregruppen for ESF-projektet "Non-Commutative Geometry".

K.B. Laursen: Medlem af undervisningsministeriets tværgående fagkonsulentgruppe for matematik og for samme ministeriums læreplansudvalg for matematik i det almene gymnasium. Han er medlem af styregruppen for DCN, af Matematikundervisningskommissionen under ICMI, og af rektors Inspirativgruppe 2002-2003.

J. Lützen: Den danske repræsentant i International Commission on the History of Mathematics, han er medlem af den danske nationalkomite for videnskabshistorie og -filosofi og formand for Videnskabshistorisk Selskab. Han er medlem af fakultetets udvalg til planlægning af de nye kandidatuddannelser og af et udvalg til koordinering af fakultetets kurser i videnskabsteori.

H. Schlichtkrull: Leder forskerskolen "Matematik og Anvendelser".

J.P. Solovej: Været formand for fakultetets internationale udvalg og er medlem af bestyrelsen for Dansk Grundforskningsfondscenter i Matematisk Fysik og Stokastik, MAPhySto.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

P. Harremoës: Rådgivet Dansk Rumforskningsinstitut vedrørende datakompression af satellitdata.

Tillidshverv

C. Berg: Medlem af Nationalkomiteen for matematik samt vicepræsident og klasseformand for den naturvidenskabelige klasse i Videnskabernes Selskab.

E. Christensen: Medlem af Matematisk Afdelings bestyrelse.

B. Durhuus: Medlem af bestyrelserne for Institut for Matematiske Fag og Matematisk Afdeling samt suppleant til instituttets samarbejdsudvalg og til Fakultetsrådet.

S. Eilers: Medlem af edb-udvalget for Institut for Matematiske Fag.

H.-B. Foxby: Medlem af ph.d.-udvalget for Institut for Matematiske Fag.

N. Grønbæk: Instituttets internationale koordinator, medlem af instituttets samarbejdsudvalg, medlem af instituttets gymnasiekontaktgruppe, tillidsrepræsentant for Dansk Magisterforening samt mentor for adjunktpædagogikum.

Henrik Holm: Ph.d.-studerendes repræsentant i ph.d.-udvalget.

H.P. Jakobsen: Afdelingsleder for Matematisk Afdeling samt viceinstituttleder.

S. Jøndrup: Har modtaget Bonnesens Legat.

I. Kiming: Tilknyttet servicelinjen "Spørg Naturvidenskaberen" (<http://sn.formidling.dk>).

M.E. Larsen: Formand for kantineforeningen ved H.C. Ørsted Institutet.

K.B. Laursen: Leder for Center for Naturvidenskabernes Didaktik og formand for instituttets gymnasiekontaktgruppe.

J. Lützen: Medlem af Studienævn for Matematiske Fag og stedfortrædende studieleder, formand for områdeudvalget for matematikstudier, koordinator af den nye studiestruktur angående matematik, medlem af instituttets gymnasiekontaktgruppe og ansvarlig for instituttets arkiv. Han er bestyrelsesmedlem i Danish Research School in Philosophy, History of Ideas and History of Science, medlem af Nationalkomiteen for Videnskabshistorie og -filosofi, History of Science Society og International Academy of the History of Science.

J.M. Møller: Medlem af instituttets PR-udvalg, arrangerede Åbent Hus 2003 og er ansvarlig for Matematisk Afdelings servicelinje: spoerg@math.ku.dk, hvor også I. Kiming har deltaget.

J.B. Olsson: Medlem af Matematisk Afdelings bestyrelse og formand for Dansk Matematisk Forenings Biblioteksudvalg.

J.P. Solovej: Medlem af Matematisk Afdelings bestyrelse, næstformand og sekretær i Dansk Matematisk Forening, den videnskabeligt ansvarlige for den dansk/svenske del af EU-netværket "PDE and Large Quantum Systems", international koordinator ved instituttet, medlem af Commission on Mathematical Physics of the International Union of Pure and Applied Physics, bestyrer af websiderne for The International Association of Mathematical Physics.

F. Topsøe: Modtaget en pris for bedste artikel i Journal of Inequalities in Pure and Applied Mathematics (JIPAM) for 2001.

Formidling

Redaktionelle hverv

C. Berg: Medlem af Editorial Board for Expositiones Mathematicae og Advisory Board for Arab Journal of Mathematical Sciences.

B. Fuglede: Medlem af Editorial Board for Expositiones Mathematicae.

C.U. Jensen: Medlem af Editorial Board for Far East Journal of Algebra og Number Theory and their Applications.

M.E. Larsen: Redaktør ved det populære videnskabelige fysiktidsskrift KVANT, ved det østrigske referencetidsskrift International Mathematical News, ved Dansk Mate-

matisk Forenings medlemsblad MATILDE samt free-lance medarbejder ved det populærvideenskabelige tidsskrift *Illustreret Videnskab*.

J. Lützen: Medlem af redaktionen af *Historia Mathematica*, *Archive for History of Exact Sciences*, *Revue d'histoire des Mathématiques*, *Centaurus* samt Kluwers bogserie "Archimedes". Han er desuden medredaktør af Springer-serien "Studies and Sources in the History of Mathematics and the Physical Sciences" og med i redaktionskomiteen for Charles Sturms samlede værker.

J.B. Olsson: Medlem af Editorial Board for det elektroniske tidsskrift "Séminaire Lothariengien de Combinatoire".

G.K. Pedersen: Medlem af Consultative Committee for Proceedings of the Royal Irish Academy.

Kongresser og symposier

C. Berg: Sammen med ph.d.-studerende Jacob Stordal Christiansen og lektor Henrik L. Pedersen, KVL arrangør af "The 7th International Symposium on Orthogonal Polynomials, Special Functions and Applications", 18.-22. august 2003 på H.C. Ørsted Institutet.

G. Grubb: Arrangerede sammen med B. Booss-Bavnbek og K. Wojciechowski workshoppen "Spectral Geometry of Manifolds with Boundary and Decomposition of Manifolds", 7.-9. august 2003 på RUC's søminestation ved Holbæk.

G. Grubb: Indvalgt i Scientific Advisory Board for møderne "Degenerate PDE's and Singular Geometries" i Potsdam 2004 og "24. Nordiske Matematikerkongres" i Reykjavik 2005.

G. Grubb og S. Jøndrup: Arrangerede Matematisk Afdelings "Forskerdag" 5. maj.

G. Grubb: Medarrangør af tre Øresundsseminarer i analyse: 21. februar og 5. december i Lund, 30. maj i København.

N. Grønbæk: Medlem af styregruppen for den internationale konferencerække "Banach Algebras", der afholdes hvert andet år.

S. Jøndrup: Medarrangør af "NOG-Workshop I" ved Mittag-Leffler Institutet, Stockholm 8.-12. september.

K.B. Laursen: Medlem af den lokale organisationskomite for verdenskongressen i matematikdidaktik 2004 og medlem af styregruppen for den internationale konferencerække "Banach Algebras", der afholdes hvert andet år.

J.P. Solovej: Medarrangør af konferencen "Mathematical Problems in Quantum Mechanics", Lissabon 21.-24. juli og af to Øresundsseminarer i analyse: 21. februar i Lund, 30. maj i København.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Gæsteforskere

C. Antonescu, Bukarest, har været post.doc. 1.1.-30.6. (E. Christensen og R. Nest).

P. Duarte, Lissabon, har opholdt sig som udenlandsk ph.d.-studerende 1.9.-31.12. (R. Nest).

L. Erdős, München, har været gæstprofessor 1.1.-31.3. (J.P. Solovej).

G. Evans, Cardiff, har været EU-post.doc. 1.9.-31.12. (R. Nest).

David Hasler har været EU-post.doc. 1.1.-31.8. (J.P. Solovej).

Andrew Toms, Canada, har været post.doc. 7.1.-6.12. (S. Eilers).

Christophe Vignat, Marne la Vallée, har været gæstelektor 1.3.-1.4. (P. Harremoës).

John Wheeler, Oxford, har været gæstprofessor 1.9.-31.12. (B. Durhuus).

Forskningsophold i udlandet

David Brink: Har opholdt sig ved Friedrich-Alexander Universität Erlangen-Nürnberg 1.1.-15.2. og ved Tel Aviv University 15.2.-15.4.

Tommy Bülow: Har opholdt sig ved Universitetet i Leiden 1.9.-30.11.

B. Durhuus: Har været gæstprofessor ved Université Henri Poincaré-Nancy I 15.3.-15.4, og gæst ved Mittag-Leffler Institutet, Stockholm 1.-31.10.

S. Eilers: Har været gæst ved Mittag-Leffler Institutet, Stockholm 8.9.-7.10.

H.-B. Foxby: Har været gæsteforsker ved Mathematical Sciences Research Institute i Berkeley, USA 1.2.-31.3.

A. Frankild: Har været gæsteforsker ved Mathematical Sciences Research Institute i Berkeley, USA 28.1.-25.4. og ved University of Illinois, USA 1.7.-1.8.

P. Harremoës: Har været gæsteforsker ved Zentrum für Interdisziplinäre Forschung i Bielefeld 1.-31.1.

H. Holm: Har været student associate ved Mathematical Sciences Research Institute i Berkeley, USA 1.2.-30.4.

H. P. Jakobsen: Har været gæst ved Mittag-Leffler Institutet, Stockholm 1.-31.10.

S. Jøndrup: Har opholdt sig ved Mittag-Leffler Institutet, Stockholm 26.8.-16.12. som medarrangør af årets aktiviteter.

J.M. Møller: Har opholdt sig ved CRM i Barcelona, 1.-30.6.

R. Nest: Har opholdt sig ved Mittag-Leffler Institutet, Stockholm, 1.-30.10.

J.B. Olsson: Har opholdt sig ved University of Auckland, New Zealand, 1.-31.1.

J. P. Solovej: Har opholdt sig ved Institute for Advanced Study, Princeton 1.9.-31.12.

Netværk

K.K.S. Andersen og J.M. Møller: Medlemmer af EU-netværket "Modern Homotopy".

C. Berg, B. Durhuus, H.P. Jakobsen, J.M. Møller: Deltager i SNF-netværket "Geometry and Global Analysis with Applications".

E. Christensen, S. Eilers, N.S. Larsen, R. Nest, G.K. Pedersen: Deltager i SNF-netværket i operator algebra.

B. Durhuus deltager i Danmarks grundforskningsfonds projekt "Mathematical Physics and Stochastics" samt i EU-projekter under 5. rammeprogram "Discrete Random Geometry" og "Analysis and Quantum".

G. Grubb: Leder SNF-netværket "Partial Differential Equations-Analysis, Modelling and Applications", hvori også J.P. Solovej deltager.

G. Grubb og R. Nest: Deltager i EU-netværket "Geometric Analysis".

S. Jøndrup: Deltager i ESF-netværket "Non-commutative Geometry".

N.S. Larsen: Deltager i projektet "Hecke algebras in algebra and analysis" støttet af Australian Research Council.

J. Lützen: Medlem Danish Research School in Philosophy, History of Ideas and History of Science.

R. Nest: Deltager i EU-netværket "Quantum Spaces-non-commutative Geometry".

J.B. Olsson: Ansvarlig for det brugerdrevne projekt "Dansk Matematisk Forenings Preprintserver" finansieret af Biblioteksstyrelsen.

J.B. Olsson: Leder SNF-netværket i algebra, hvori også A. Frankild, H.-B. Foxby, C.U. Jensen, S. Jøndrup, I. Kiming, A. Schmidt samt A. Thorup deltager.

H. Schlichtkrull: Deltager i det Aarhusbaserede SNF-center "Center for Algebraic and Analytic Lie Theory".

J.P. Solovej: Deltager i et EU-netværk "Postdoctoral Training Program in Mathematical Analysis of Large Quantum Systems", er koordinator for den danske del af "European Research Group in Mathematics and Quantum Physics" og den danske del af SPECT, et program under The European Science Foundation og er Principal Investigator i grundforskningsfondscetret Mathematical Physics and Stochastics.

A. Thorup: Medlem af NorFa-netværket, Nordic Network in Algebraic Geometry (NORDAG) samt EU-netværket European Algebraic Geometry Research Training Network (EAGER).

F. Topsøe: Koordinator for og P. Harremoës deltager i det INTAS-støttede projekt "Source Coding and Related Problems". F. Topsøe og Peter Harremoës deltager desuden i SNF-netværket "Algebraisk Kodningsteori og Informati-onsteori".

Afdeling for Anvendt Matematik og Statistik

Forskningsvirksomhed

Stokastiske processer

Jesper Lund Petersen arbejder med ikke-lineære integral-ligninger for optimale stoppetidsbarrierer for problemer med endelig tidshorisont.

Martin Jacobsen har fortsat sit arbejde med en monografi om teorien for mærkede punktprocesser og stykkevis deterministiske processer.

Anvendt sandsynlighedsregning

Thomas Mikosch har fortsat sin forskning vedrørende modeller i forsikring, finansiering og telekommunikation, hvor usædvanligt store værdier optræder. Fokus har især været på tidsrækkemodeller for finansielle data og deres statistiske og sandsynlighedsteoretiske egenskaber. Endvidere har han studeret sandsynligheder for sjældne hændelser, når input-fordelingen har tunge haler, herunder large deviation sandsynligheder for summer af afhængige stokastiske variable.

Risikoteori

Thomas Møller har på et dynamisk genforsikringsmarked betragtet risikoprocessen hørende til en forsikringsportefølje som en prisproces for et aktiv, der kan handles dynamisk. Dette resulterer typisk i et ufuldstændigt finansielt

marked med mange martingalmål. Der er opnået et kriterium for vurdering af priser under forskellige martingalmål, som blandt andet muliggør sammenligning af et minimalt martingalmål og det entropi-minimerende martingalmål i denne model. Jeffrey Collamore har forsket inden for områderne risikoteori i et Markovøkonomisk miljø (med H. Nyrhinen, Helsinki) og risikostyring af operationel risiko modelleret som en general Harris-recurrent Markovkæde (med A. Hoeing, ETH Züerich).

Martin Jacobsen har afsluttet et større arbejde om tiden til ruin og underskuddet ved ruin for en stor klasse risiko-processer.

Hanspeter Schmidli har studeret mulighederne for at kontrollere overskudsprocessen via genforsikring og investering. Han har vist Cramer-Lundbergapproximationer, og at de optimale strategier konvergerer. I et andet arbejde har han vist, hvordan man regner den optimale asymptotiske strategi ud på en nem måde. Endelig har han arbejdet med PCS-optioner, som er finansielle produkter, der sikrer et forsikringssselskab betalinger for katastrofe skader. En model for PCS-indekset er indført, og det er blevet diskuteret, hvordan prisen for en PCS-option bør være. Prisen er approksimeret via aktuar metoder, og approksimationerne er blevet sammenlignet med priser, der er opnået via simulationer.

Livsforsikring

Mogens Steffensen har studeret den lineære regulator som metode til kontrol af pensionsfonde for betalinger drevet af en endelig-tilstands-Markovkæde. Forskellige porteføljeoptimeringsproblemer er studeret: Porteføljeoptimering med stokastisk tidshorisont korreleret med markedspriser (med Holger Kraft, Universität Kaiserslautern), Worst case porteføljeoptimering (med Ralf Korn, Universität Kaiserslautern) og porteføljeoptimering under formuebegrænsninger (med Holger Kraft, Universität Kaiserslautern).

Mikkel Hindkær Dahl har undersøgt effekten af at betragte dødsintensiteten som en stokastisk proces. Desuden har han bestemt en fair fordeling af aktiverne i et livsforsikringssselskab mellem forsikringsbestanden og egenkapitalen. Som et sidste emne har han arbejdet med at modellere risikoen forbundet med krav med længere tidshorisont end de længste obligationer handlet i markedet.

Peter Holm Nielsen har arbejdet med optimeringsproblemer i livsforsikring. En artikel om optimale bonusstrategier i livsforsikring er afsluttet. Artiklen beskæftiger sig med traditionel livsforsikring med ret til bonus i en Markovkæde-model for renten og tilsigter at bestemme optimale strategier for tilbageførsel af overskud i form af en strøm af dividender, der kan være af meget generel karakter. Et over-sigtsstudie af den eksisterende litteratur om investerings- og forbrugsproblemer er påbegyndt.

Matematisk finansiering

Jens Hugger har forsket i implementering af endelige differensmetoder til numerisk løsning af den 3-dimensionale asiatiske option.

Rolf Poulsen arbejder med statiske hedgestrategier for optionskontrakter, idet det specielt søges belyst, hvordan risikoen påvirkes ved modelmisspecifikation. Han arbejder endvidere (delvist sammen med Bjarke Jensen, SE Banking) med prisfastsættelse af nyligt introducerede produkter på det danske realkreditmarked: variabelt forrentede lån med loft og valgfrit afdragsfrie lån. Endelig arbejder han

(sammen med Peter Honore & Nicki Rasmussen, Danske Bank) med en empirisk analyse og sammenligning af hedgestrategier for (og med) rentederivater (cap-kontrakter med forskellig løbetid og "moneyness"; swaptioner) i EURO-markedet.

David Lando har videreført forskellige arbejder om modellering af kreditrisiko herunder de følgende: Et bogmanuskript som forventes udgivet på Princeton University Press i 2004, et arbejde med Allan Mortensen (Handelshøjskolen i København) om prisfastsættelse af obligationer med såkaldte step-up klausuler, et arbejde (med Peter Fedelius og Jens Perch Nielsen, Codan) om ikke-parametriske estimation af overgangsintensiteter for ratings af amerikanske obligationsudstedere samt et arbejde (med Peter Ove Christensen, Christian Riis Flor og Kristian Miltersen) om optimal dynamisk kapitalstruktur med strategisk genforhandling af gæld. Endelig arbejder David Lando og Ernst Hansen (med Jens Christensen, Institut for Finansiering, Handelshøjskolen i København) med analyse af historiske kreditvurderingsforløb med det formål at opnå konfidensgrænser for rating-overgangssandsynligheder for amerikanske obligationsudstedere.

Finansiel økonometri

Michael Sørensen har i samarbejde med Bo Martin Bibby og Ib Skovgaard (KVL) færdiggjort en artikel om ny klasse af diffusionsmodeller med givne marginalfordelinger og eksplicit, fleksibel autokorrelation med henblik på anvendelser til modellering af bl.a. stokastisk volatilitet. Et arbejde om stokastiske volatilitetsmodeller baseret på den nye modelklasse er påbegyndt. Videre er en artikel om diffusionsmodeller for valutakurser i en target zone færdiggjort sammen med Kristian Stegenborg Larsen (Nykredit). Endelig arbejdes der sammen med Bent Jesper Christensen (Aarhus Universitet) på en artikel om relationerne mellem optimale estimationsfunktioner og den i økonometri meget populære "generalized method of moments".

Ikke-lineære tidsrækker

Anders Rahbek har fortsat arbejdet med inferens i ikke-lineære tidsrækker. Specielt har han sammen med Søren Tolver Jensen færdiggjort et arbejde, som undersøger asymptotisk inferens for GARCH-modeller i tilfældet, hvor der ikke findes en stationær løsning (og ingen momenter), mens han og Søren Johansen har påbegyndt et arbejde med inferens i ikke-lineære threshold kointegrerede modeller (med F. Bec, CREST, Paris). Endelig har han og Søren Tolver Jensen revideret et arbejde om estimation i ikke-stationære ARCH-tidsrækker, der er accepteret til publikation i *Econometrica*.

Kointegration

Søren Johansen har fortsat det mangeårige arbejde med kointegration. Han har gennemarbejdet en ny og udvidet version af sin analyse af den asymptotiske teori for inferens i I(2) modellen. Videre har han udarbejdet en analytisk korrektionsfaktor for Dickey-Fuller-testen, en oversigt af teorien for reduceret ranks-regression, samt et diskussionsindlæg af en artikel af Hashem Pesaran om analysen af en macromodel for hele verden.

Anders Rahbek færdiggjort en artikel vedrørende den asymptotiske fordeling af likelihood ratio testet for antallet af (multi)-kointegrerende relationer i I(2) modeller (med H.B. Nielsen, Økonomisk Institut, KU).

Estimationsteori

Søren Tolver Jensen har i samarbejde med Jesper Madsen (Statens Serum Institut) revideret et arbejde om estimation af proportionale kovariansmatricer, som nu er accepteret til publikation i *Annals of Statistics*. De arbejder nu med lineære normale modeller med ukendte skaleringer.

Søren Feodor Nielsen har revideret et arbejde om uniforme asymptotiske egenskaber for estimatore, der fremkommer som løsninger til lokalt lineære estimationsligninger. Han har endvidere arbejdet med empirisk likelihood-teori for parametre, der er givet som glatte funktioner af middelværdier.

Statistisk inferens for delvist observerede processer

Anders Tolver Jensen har arbejdet med delvist observerede punktprocesser: semi-Markov modulerede processer, herunder Cox-processer styret af uobserverede semi-Markov-kæder.

Michael Sørensen har færdiggjort to manuskripter på dette område: Et vedrørende diskret observerede Markovspringprocesser i samarbejde med Mogens Bladt (UNAM, Mexico). Det andet i samarbejde med Leah Kelly and Eckhard Platen (UTS, Sydney) omhandler en ny estimationssteknik for diffusionsprocesser som bygger på passende transformationer af data. Videre arbejder han med Jean Jacod (Paris IV) på et bogmanuskript om statistisk inferens for diskret observerede diffusionsprocesser.

Bioinformatik

Ernst Hansen, Niels Richard Hansen og Michael Sørensen samarbejder med Peter Arctander (Zoologisk Institut, KU) og Anders Krogh (Center for Bioinformatik, KU) vedrørende statistiske problemer i bioinformatik.

Niels Richard Hansen har arbejdet på metoder til at finde små ikke-kodende RNA-strengene ved søgning i genomer og studeret relaterede matematiske problemer.

Ernst Hansen arbejder med analyse af data fra microarray-eksperimenter med specielt henblik på at opnå kvantitative vurderinger af blandingsforhold mellem alternative splice-former.

Matematisk Programmering

Jørgen Tind arbejder med modellering og analyse af optimeringsproblemer med flere kriterier. For øjeblikket arbejder han med dekompositionsmetoder til løsning af sådanne problemer med diskrete strukturer.

Kønsforskning og didaktik

Inge Henningsen har fortsat sit arbejde med køn i den akademiske organisation med særligt henblik på rekruttering til de højere uddannelser og forskningen, kvinders valg af uddannelse, herunder voksne kvinders forhold til matematik og naturvidenskab. Hun deltager i et projekt, der arbejder med at etablere en interdisciplinær teoretisk ramme for studiet af voksnes læreprocesser i matematik.

Stokastiske modeller for vindens transport af sand

Michael Sørensen har fortsat sine studier af transportraten af sand i vind i samarbejde med Keld Rømer Rasmussen (Aarhus Universitet). Et arbejde, hvor en transportrateformel udledes er blevet revideret og accepteret til publikation i *Geomorphology*.

Anvendt statistik

Ernst Hansen arbejder med modeller til vurdering af oliefelters kapacitet, på baggrund af datakilder af varierende kvalitet i samarbejde med Mikael Ødum (Mærsk Olie og Gas).

Faglige og administrative hverv**Bedømmelsesudvalg**

Inge Henningsen: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. en ph.d.-stilling ved Center for Naturfilosofi og Videnskabs-teori, KU.

Martin Jacobsen: Været medlem af bedømmelsesudvalgene vedr. to lektorater ved Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholm og medlem af et bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-deleksamen ved Lunds universitet.

David Lando: Været formand for bedømmelsesudvalg vedr. et lektorat i matematisk finansieringsteori ved Institut for Matematiske Fag, KU.

Thomas Mikosch: Været medlem af Selection Committee for Appointments at the University of Cyprus, Department of Mathematics, medlem af bedømmelsesudvalget i forbindelse med N.C. Joachim Johanssons ph.d.-forsvar (Chalmers University Gothenburg, Department of Mathematics) og opponert ved Henrik Hulth ph.d.-forsvar (KTH Stockholm, Department of Mathematics).

Rolf Poulsen: Været medlem af bedømmelsesudvalget vedrørende en ph.d.-afhandling ved Institut for Finansiering, Handelshøjskolen i Aarhus.

Anders Rahbek: Været medlem af et bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-deleksamen i Lund, Sverige og medvirket ved en eksamen efter Del 1 af "4+4" ordningen ved Økonomisk Institut, KU.

Hanspeter Schmidli: Været medlem af bedømmelsesudvalget vedrørende en ph.d.-afhandling ved Universitet i Nanvay, Frankrig og formand for bedømmelsesudvalget vedrørende en adjunktstilling i Forsikringsmatematik ved Institut for Matematiske Fag, KU.

Mogens Steffensen: Været medlem af bedømmelsesudvalget for en ph.d.-afhandling af Martin Krekel, Fraunhofer ITWM, Kaiserslautern.

Michael Sørensen: Været formand for bedømmelsesudvalget i forbindelse med Daniel Straumanns ph.d.-afhandling (KU) og faglig bedømmer af ansøgerne til et professorat i stokastik ved University of Marburg, Tyskland.

Jørgen Tind: Været medlem af et bedømmelsesudvalg vedr. et ph.d.-forsvar på Chalmers Tekniska Högskola, Göteborg.

Udvalg og fonde

Søren Johansen: Medlem af styringsgruppen for ph.d.-uddannelsen i økonomi ved Scuola St'Anna, Pisa, Italien.

Thomas Mikosch: Medlem af the Selection Committee for the SCOR Prize in Actuarial Science for Graduate Students of Germany og medlem af Programme Committee for the Summerschool of the Nordic Actuarial Associations.

Mogens Steffensen: Medlem af Efteruddannelsesudvalget under Den Danske Aktuarforening.

Michael Sørensen: Medlem af European Regional Committee of the Bernoulli Society for Probability and Mathematical Statistics, medlem af Research Section Committee i Royal Statistical Society, London, medlem af Committee

on Meetings of the European Mathematical Society, medlem af Steering Group for Séminaires Européens de Statistiques, medlem af Styrelsen for Scandinavian Journal of Statistics og medlem af Review Panel for et Swiss National Centre of Competence in Research med navnet "Financial Valuation and Risk Management".

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Inge Henningsen: Short term EU-expert in Monitoring group on Polish part of Phare Twinning Project 2003-2004 on Gender Equality.

David Lando: Medlem af Academic Advisory Research Committee ved Moody's Investor Services, New York, holdt foredrag ved ICBI Global Derivatives.

Peter Holm Nielsen og Mogens Steffensen: Udført konsulentarbejde for Edlund A/S.

Michael Sørensen: Bedømt ansøgninger til forskningsråd i Schweiz og Kuwait.

Tillidshverv

Ernst Hansen: Formand for IMF's edb-udvalg.

Niels Richard Hansen: Medlem af ph.d.-studienævnet.

Inge Henningsen: Medlem af DM's ligestillingsudvalg og medlem af SU ved IMF, KU.

Jens Hugger: Studieleder for Studienævnet for Matematiske Fag, medlem af Det Naturvidenskabelige Fakultets Formidlingsudvalg og medlem af repræsentantskabet for Universitetsboghandelen.

Martin Jacobsen: Formand for ph.d.-udvalget ved Institut for Matematiske Fag.

Anders Tolver Jensen: Medlem af SU ved IMF, KU.

Søren Tolver Jensen: Medlem af biblioteksudvalget, AMS.

Thomas Mikosch: Medlem af Studienævnet for Matematiske Fag.

Søren Feodor Nielsen: Medlem af Studienævnet for Matematiske Fag og tillidsrepræsentant-suppleant for VIP-personalet ved IMF, KU.

Hanspeter Schmidli: Medlem af bestyrelsen for IMF, medlem af biblioteksudvalgene ved IMF og AMS og medlem AMS's bestyrelse.

Michael Sørensen: Afdelingsleder for Afdeling for Anvendt Matematik og Statistik, IMF, medlem af bestyrelsen for IMF og medlem af SU ved IMF, KU.

Anders Rahbek: Medlem AMS's bestyrelse, medlem af biblioteksudvalgene ved IMF og AMS, medlem af IMF's edb-udvalg og udvalg for Masteruddannelsen.

Jørgen Tind: Institutleder ved Institut for Matematiske Fag.

Formidling**Redaktionelle hverv**

Martin Jacobsen: Associate Editor for Scandinavian Journal of Statistics.

Søren Johansen: Associate Editor for Econometrica og Associate Editor for Econometric Theory.

David Lando: Associate Editor for Journal of Computational Finance, Associate Editor for Mathematical Finance, Associate Editor for Finance and Stochastics og Associate Editor for Finans/Invest.

Thomas Mikosch: Medlem af redaktionen for Stochastic Processes and Their Applications, Associate Editor for

Probability and Mathematical Statistics, Associate Editor for Journal of Applied Probability/Advances in Applied Probability, Associate Editor for Applied Stochastic Models in Business and Industry, Associate Editor for Bernoulli, Associate Editor for Annals of Applied Probability og Associate Editor for Mitteilungen der Deutschen Gesellschaft für Versicherungsmathematik.

Michael Sørensen: Medlem af redaktionen for tidsskriftet Statistical Inference for Stochastic Processes, medlem af redaktionen for Stochastic Processes and Their Applications, medlem af redaktionen for Brazilian Journal of Probability and Statistics og Associate Editor for Scandinavian Journal of Statistics.

Jørgen Tind: Redaktør af Proceedings for ISMP2003, Mathematical Programming B, vol 97 (2003).

Kongresser og symposier

Jeffrey Collamore, Martin Jacobsen og Thomas Mikosch: Været medarrangør af et Concentrated Advanced Course angående Statistical Methods for Financial Risk Management ved KU.

Søren Johansen: Medarrangør af Workshop on Cointegration CNN, Venedig og medarrangør af ESF-EMM Network Annual Conference in Rome

David Lando: Medlem af programkomiteen for European Finance Association's 2003 møde.

Thomas Mikosch, Thomas Møller og Mogens Steffensen: Medarrangør af en workshop om Financial Methods in Insurance ved KU.

Thomas Mikosch: Medlem af Scientific Programme Committee of the for the 6th World Congress of the Bernoulli Society (Barcelona, 2004), medarrangør af Nordic Summer School in Insurance Mathematics, medarrangør af New Financial Products in Insurance på Sastaholm, medarrangør på Konferens Center in Taby (Sverige), september, 2003, medlem af Scientific Programme Committee of the of the 3rd Conference on Actuarial Science and Finance (Samos 2004) og medlem af Scientific Programme Committee of the Meeting on Stochastic Processes and their Applications (Santa Barbara 2005).

Anders Rahbek: Medarrangør af ESF-EMM Annual Conference, Rome, Italy.

Michael Sørensen: Medarrangør af en workshop med titlen: Dynamical Stochastic Modeling in Biology ved KU, medarrangør af en workshop om Statistical Aspects of Microarray Data ved Aarhus Universitet, medarrangør af en workshop om Financial Methods in Insurance ved KU, medlem af Scientific Programme Committee of the for the 6th World Congress of the Bernoulli Society (Barcelona, 2004) og medarrangør af et Concentrated Advanced Course angående Statistical Methods for Financial Risk Management ved KU.

Jørgen Tind: Formand for programkomiteen for 18th International Symposium on Mathematical Programming 2003.

Foredrag

Mikkel Hindkær Dahl: Holdt foredrag om Aktuarstudiet ved åbent hus.

Inge Henningsen: Holdt følgende foredrag: Kvantitative metoder for psykologistuderende på RUC; Kvantitative metoder for journaliststuderende på RUC; Statistik for masterstuderende på idræt (KU); Rekruttering af kvinder til Dansk forskning ved forskerforums årsmøde 25.1.2003. ;

Kvinder i Akademia ved Universitetet i Trondheim ; to foredrag for gymnasieelever.

Jesper Lund Pedersen: Afholdt en workshop om Numerisk estimation af Pi ved hjælp af sandsynlighedsregning og statistik ved HCØ-dage.

Rolf Poulsen: Holdt foredrag om Optionsprisfastsættelse ved HCØ-dage.

Mogens Steffensen: Holdt et foredrag i Den Danske Aktuarforening, april 2003 med titlen: Hvad laver de på universitetet – og hvad kan det bruges til?

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Gæsteforskere

Olivier Blumberger (ph.d.-student), University of Paris VI, 14. november 2002-15. januar 2003 (Michael Sørensen).

Professor Matthias Ehrgott, University of Auckland, 25. september – 20. december (Jørgen Tind).

Professor Kathrin Klamroth, Universität Erlangen, 15. september – 15. oktober (Jørgen Tind).

Forskningsophold i udlandet

Niels Richard Hansen: Opholdt sig ved Department of Statistics, Stanford University i perioden 1. januar til 31. marts. Opholdet blev støttet af Knud Højgaards fond.

Jens Hugger: Visiting professor ved Queensland University of Technology fra 23.6. til 1.8.2003.

Anders Tolver Jensen: Opholdt sig ved Université Paris 06. "Laboratoire de Probabilités et Modèles aléatoires" i perioden sep.-dec. 2003. Opholdet blev støttet af EU Research Training-netværket DYNSTOCH.

Peter Holm Nielsen: Studieophold ved Financial Markets Group, London School of Economics. Opholdet blev støttet af Knud Højgaards fond og C. & E. Brorsons Mindelegat.

Mogens Steffensen: Opholdt sig ved Fachbereich Mathematik, Universität Kaiserslautern, marts-juni 2003.

Michael Sørensen: Opholdt sig ved Department of Statistics, University of Chicago 19.3.-18.5.2003. Opholdet blev støttet af University of Chicago.

Netværk

Inge Henningsen: Deltager i forskningsprojektet "Adults Learning Mathematics in School and Everyday Life – Social and affective conditions of their learning processes" med Jeff Evans (England), Gail FitzSimons (Australien), Mieke van Groenestijn (Holland) og Tine Wedege (RUC).

Søren Johansen og Anders Rahbek: Deltager i et projekt under ledelse af Katarina Juselius om "Imperfect knowledge, structural change, puzzle, long swings puzzle, and exchange rate disconnect puzzle" finansieret af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd.

Søren Johansen og Anders Rahbek: Med i ESF-netværk om "Econometric Methods for the Modelling of Nonstationary Data, Policy Analysis and Forecasting."

Michael Sørensen: Scientific Co-ordinator for EU-forskningsnetværket Statistical Methods for Dynamical Stochastic Models (DYNSTOCH).

Martin Jacobsen, Thomas Mikosch, Jesper Lund Pedersen, Anders Rahbek og Hanspeter Schmidli: Tilknyttet EU-forskningsnetværket Statistical Methods for Dynamic Stochastic Models (DYNSTOCH).

Martin Jacobsen, Thomas Mikosch og Michael Sørensen: Principal investigators i Network in Mathematical Physics and Stochastics (MaPhySto, Danmarks Grundforskningsfond).

David Lando, Rolf Poulsen og Michael Sørensen: Medlem af Dansk Netværk i Matematisk Finansiering (SSF-netværk).

Rolf Poulsen, Hanspeter Schmidli og Michael Sørensen: Medlemmer af Centre for Analytical Finance (CAF, SSF).

David Lando: Medlem af styregruppen for Dansk Forskerskole i Finansiering (SSF).

Instituteder Jørgen Tind

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	38,6	9,2	47,7
DVIP	1,2	0,0	1,2
STIP	9,6	1,2	10,7
TAP	9,7	2,1	11,7
Årsværk i alt	59,0	12,4	71,4
Løn	26.889,0	4.984,0	31.874,0
Frikøb mv.	-21,0	-13,0	-34,0
Øvrige drift	1.817,0	5.723,0	7.540,0
Anskaffelser	2.149,0	1,0	2.150,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>30.834,0</i>	<i>10.696,0</i>	<i>41.530,0</i>

Stab

Matematisk Afdeling

VIP Internt finansieret

Andersen, Kasper Klinkby Sonne; adjunkt.

Berg, Christian; professor.

Christensen, Erik; lektor.

Durhuus, Bergfinnur Jogvan; lektor.

Eilers, Søren; lektor.

Forst, Gunnar; lektor.

Foxby, Hans Bjørn; lektor.

Grubb, Gerd; professor.

Grønæk, Niels; lektor.

Jakobsen, Hans Plesner; lektor.

Jensen, Christian Ulrik; professor.

Jøndrup, Søren; lektor.

Kiming, Ian; professor.

Larsen, Mogens Esrom; lektor.

Laursen, Kjeld Bagger; lektor.

Lützen, Jesper; lektor.

Møller, Jesper Michael; lektor.

Nest, Ryszard; lektor.

Ottosen, Iver Mølgaard; adjunkt.

Pedersen, Gert Kjærgaard; professor.

Ryom-Hansen, Steen; adjunkt.

Schlichtkrull, Henrik; lektor.

Schmidt, Asmus Lorenzen; lektor.

Solovej, Jan Philip; professor.

Thorup, Anders; lektor.

Topsøe, Flemming; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Antonescu, Cristina; adjunkt.

Erdős, Laszlo; gæsteprofessor.

Evans, Dafydd Gwion; adjunkt.

Frankild, Anders; adjunkt.

Harremoës, Peter.

Hasler, David Gerold; adjunkt.

Larsen, Nadia Slavila; adjunkt.

Laustsen, Niels Jakob; adjunkt.

Olsson, Jørn Børbling; lektor.

STIP Internt finansieret

Brink, David; ph.d.-stipendiat.

Bülow, Tommy; ph.d.-stipendiat.

Carlsen, Toke Meier; ph.d.-stipendiat.

Christiansen, Jacob; Stordal ph.d.-stipendiat.

Holm, Henrik; ph.d.-stipendiat.

Jensen, Jens Gustav; forskningsass.

Jensen, Sine Rikke; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Svegstrup, Rolf Dyrre; forskningsass.

Afdeling for Statistik og Operationsanalyse

VIP Internt finansieret

Ehrgott, Matthias; gæstelektor.

Hansen, Ernst; lektor.

Henningsen, Inge Biehl; lektor.

Hugger, Jens; lektor.

Jacobsen, Martin Skjold Børge; lektor.

Jensen, Søren Tolver; lektor.

Johansen, Søren; professor.

Klamroth, Kathrin Annelie; lektor.

Lando, David; lektor.

Nielsen, Søren Feodor; lektor.

Poulsen, Rolf; lektor.

Rahbek, Anders Christian; lektor.

Sørensen, Michael; professor.

Tind, Jørgen; professor.

VIP Eksternt finansieret

Jakubenas, Paulius; adjunkt.

Pedersen, Jesper Lund; adjunkt.

Schmiegel, Jürgen Rudolf; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Forman, Julie Lyng; ph.d.-stipendiat.

Hansen, Niels Richard; ph.d.-stipendiat.

Jensen, Anders Tolver; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Blumberger, Oliver Charles; forskningsass.

Forsikringsmatematisk Laboratorium

VIP Internt finansieret

Collamore, Jeffrey Frank; lektor.

Mikosch, Thomas Valentin; professor.

Møller, Thomas; adjunkt.

Schmidli, Hans Peter; professor.

Steffensen, Mogens; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Nielsen, Peter Holm; ph.d.-stipendiat.
Straumann, Daniel Yannik; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Dahl, Mikkel Hindkær; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Daniel Yannick, Straumann: Estimation in Conditionally Heteroscedastic Time Series Models.

Fondsbevillinger

Matematisk Afdeling

Carlsbergfondet

– Belysning af analytiske metoder i approksimationsteori (Henrik Laurberg Pedersen) kr. 31.200.

Danmarks Grundforskningsfond

– MaPhySto-aktiviteter (Jan Philip Solovej) kr. 500.000.

Erik Birger Christensens Fond

– Studierejse til Sydafrika 20.-25.6.99 (tillægsbevilling) (Flemming Topsøe) kr. 86.800.

Forskningsstyrelsen

– Danske operator algebra gruppe (Uffe Haagerup/Gert Kjærgaard Pedersen) kr. 540.000.

Handelshøjskolen

– Samarbejdsaftale om undervisning på erhvervsøkonomi-matematik studiet (institullederen) kr. 2.188.700.

Lundbeckfonden

– Anvendelse af ringteoretiske metoder i algebraisk topologi (Anders Frankild) kr. 434.000.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

– Partial Differential Equations- Analysis, Modelling & Applications (Gerd Grubb) kr. 800.000.
– Algebra og talteori (Jørn Børbling Olsson) kr. 600.000.
– Idealstruktur og algebraiske egenskaber ved Banach-algebrae (Niels Jacob Lausten) kr. 1.944.800.

Villum Kann Rasmussen Fonden

– Velux- Visiting Professor Programme (Hans Plesner Jakobsen) kr. 100.000.

Afdeling for Statistik og Operationsanalyse

Moody's Corporation

– Variance estimation for parametric and non-parametric transition probability estimators (David Lando) kr. 217.900.

The Danish Research Centre on Gender Equality

– Enhancement of Policies on Equal treatment of Women and Men (Inge Henningsen) kr. 115.700.

Forsikringsmatematisk Laboratorium (FML)

Pensions Selskaberne

– Forsikringsvidenskab (Mikkel Hindkær Dahl) kr. 1.500.000.

Villum Kann Rasmussen Fonden

– Velux- Visiting Professor Programme (Thomas Mikosch) kr. 133.000.

Publikationer

Matematisk Afdeling

Andersen N.B., Olafsson G., Schlichtkrull H.: On the inversion of the Laplace and Abel transforms for causal symmetric spaces. *Forum Mathematicum* 15, s. 701-725. 2003.

Antonescu C.: Metrics on non-commutative spaces. i: Metrics on non-commutative algebra s. 1-74. Dept. Math. Univ., Copenhagen, Denmark 2003.

Carlsen T.M.: On C^* -algebras Associated with Sofic Shifts. *J. Operator Theory* 49, s. 203-212. 2003.

Christensen E.: On some problems studied by R.V. Kadison. *Acta Math. Sinica, English Series* 19, s. 523-534. 2003.

Christensen E., Pop F., Sinclair A.M., Smith R.R.: Property Gamma factors and the Hochschild cohomology problem. *Proc. Nat. Acad. Sci, USA* 100, s. 3865-3869. 2003.

Christensen E., Sinclair A.M., Smith R.R.: Hochschild cohomology of factors with property Gamma. *Ann. Math.* 158, s. 597-621. 2003.

Christensen L.W., Foxby H-B., Frankild A.: Restricted homological dimensions and Cohen-Macaulayness. *J. Algebra* 251, s. 479-502. 2002.

Christiansen J.S.: The moment problem associated with the Stieltjes-Wigert polynomials. *J. Math. Anal. Appl.* 277, s. 218-245. 2003.

Christiansen J.S.: The moment problem associated with the q -Laguerre polynomials. *Constr. Approx.* 19, s. 1-22. 2003.

Dales H.G., Laustsen N.J., Read C.J.: A properly infinite Banach $*$ -algebra with a non-zero, bounded trace. *Studia Mathematica* 155(2), s. 107-129. 2003.

Durhuus B.: Probabilistic Aspects of Infinite Trees and Surfaces. *Acta Physica Polonica B* 34, s. 4795-4812. 2003.

Durhuus B., Jonsson T., Nest R.: The Existence and Stability of Noncommutative Scalar Solitons. *Commun. Math. Phys.* 233, s. 49-78. 2003.

Eilers S., Elliott G.A.: The Riesz property for the K^* -group of a C^* -algebra of minimal stable and real rank. *C.R.Math.Acad.Sci.R.Can.* 25, s. 108-113. 2003.

Fedotov A., Harremöes P., Topsøe F.: Refinements of Pinsker's Inequality. *IEEE Trans. on Inform. Theory* 49, s. 1491-1498. 2003.

Fedotov A., Harremöes P., Topsøe F.: Best Pinsker Bound equals Taylor Polynomial of Degree 49. *Computational Technologies* 8, no. 5, s. 3-14. 2003.

Foxby H-B., Iyengar S.: Depth and amplitude for unbounded complexes. *Contemp. Math.* 331, s. 119-137. 2003.

Fuglede B.: Finite energy maps from Riemannian polyhe-

- dra to metric spaces. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae* 28, s. 433-458. 2003.
- Fuglede B.: Hölder continuity of harmonic maps from Riemannian polyhedra to spaces of upper bounded curvature. *Calculus of Variations* 16, s. 375-403. 2003.
- Grubb G.: Logarithmic terms in trace expansions of Atiyah-Patodi-Singer problems. *Annals of Global Analysis and Geometry* 24, s. 1-51. 2003.
- Grubb G.: Spectral boundary conditions for generalizations of Laplace and Dirac operators. *Communications in Mathematical Physics* 240, s. 243-280. 2003.
- Grønbæk N., Winsløw C.: Compentencies, version ground floor. *CND's Skriftserie* 7, s. 37-50. 2003.
- Hansen F., Pedersen G.K.: Jensen's Operator Inequality. *Bulletin of the London Mathematical Society* 35, s. 553-564. 2003.
- Hansen F., Pedersen G.K.: Jensen's trace inequality in several variables. *International Journal of Mathematics* 14, s. 667-681. 2003.
- Harremöes P.: Lower bounds on rate of convergence in information theoretic Central Limit Theorem. *Seventh International Symposium on Orthogonal polynomials, Special Func. & Appl. i: Lower bounds on rate of convergence in information theoretic Central Limit Theorem* s. 53-54. Copenhagen 2003.
- Harremöes P., Vignat C.: An Entropy Power Inequality for the Binomial Family. *Journal of Inequalities in Pure and Applied Mathematics* 4, s. 93. 2003.
- Jakobsen H.P.: Quantized symmetrizations and *-products. *Quantum Theory and Symmetries i: Quantized symmetrizations and *-products* s. 396-403. World Scientific, Singapore 2002.
- Jensen C.U.: Real radical extensions. *Acta Arithmetica* 107, s. 373-379. 2003.
- Jøndrup S.: Representations of PI Algebras. *Communications in Algebra* 31, s. 2587-2602. 2003.
- Khare C., Kiming I.: Mod pq Galois representations and Serre's conjecture. *J. Number Theory* 98, s. 329-347. 2003.
- Kontoioannis Y., Harremöes P.: Entropy of the Law of Small Numbers. *Proceedings International Symposium on Information Theory i: Entropy and the Law of Small Numbers* s. 26. IEEE, Yokohama 2003.
- Külshammer B., Olsson J.B., Robinson G.R.: Generalized blocks for symmetric groups. *Inventiones mathematicae* 151, s. 513-552. 2003.
- Laursen K.B., Dales H.G., Aiena P., Eschmeier J., Willis G.A.: *Introduction to Banach Algebras, Operators, and Harmonic Analysis*. London Mathematical Society Students Texts 57, s. 199-264. 2003.
- Laursen K.B., Neumann M.M.: (D)ecomposability, in *Operator Theory and Banach Algebras, Conference Proceedings, Rabat (Morocco), april 1977, Theta, Bucharest* 2003.
- Laustsen N.J.: On ring-theoretic (in)finiteness of Banach algebras of operators on Banach spaces. *Glasgow Mathematical Journal* 45, s. 11-19. 2003.
- Lieb E.H., Seiringer R., Solovej J-P., Yngvason J.: *The Ground State of the Bose Gas*. Current Developments in Mathematics, 2001 i: The Ground State of the Bose Gas s. 131-178. International Press, 2003.
- Lützen J.: *Between Rigor and Applications. Developments in the Concept of Function in Mathematical Analysis. The Cambridge History of Science 5: The Modern Phys.* and *Math. Sciences, i: Between Rigor and Applications. Developments in the Concept of Function in Mathematical Analysis* s. 468-487. Marry Jo Nye. Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Lützen J.: *The Foundation of Analysis in the 19th century. A History of Analysis, Book with several authors i: The Foundation of Analysis in the 19th century* s. 155-195. Hans Niels Jahnke. Providence, R.I. 2003.
- Lützen J.: *Matematikkens og Rummets Natur. Aktuel Naturvidenskab* 5, i: *Matematikkens og Rummets Natur* s. 28-31. Aarhus Universitet i samarbejde med KU m.fl., Århus 2003.
- Olsson J.B.: Regular character tables of symmetric groups. *The Electronic Journal of Combinatorics* 10, s. N3 1-5. 2003.
- Solovej J-P.: The Ionization Conjecture in Hartree-Fock Theory. *Annals of Mathematics* 158, s. 509-576. 2003.
- Thorup A., Laksov D.: Wronski systems for families of local complete intersection curves. *Comm. Algebra* 31, s. 4007-4035. 2003.
- Topsøe F.: *Universal Coding via Games. i: Universal Coding via Games, Proceedings of the third Siberian Congress on Industrial and Applied mathematics, (INPRIM-98)* s. 157. Sobolov Math. Inst., Novosibirsk 1998.
- Afdeling for Teoretisk Statistik**
- Bibby B.M., Sørensen M.: *Hyperbolic Processes in Finance. i: Handbook of Heavy Tailed Distributions in Finance* s. 211-248. Rachev, Svetlozar T. Elsevier, 2003.
- Bladt M., Sørensen M.: *Statistical inference for discretely observed Markov jump processes. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 7, s. 1-21.* 2003.
- Hald A.: *The History of the Law of Large Numbers and Consistency. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 2, s. 1-38.* 2003.
- Hansen E.: *Sandsynlighedsregning på målteoretisk grundlag. 3. udgave. 501 s. Københavns Universitet* 2003.
- Hansen N.R.: *Markov Controlled Excursions, Local Alignment and Structure. From Markov Additive Processes to Biological Sequence Analysis.* 140 s. Københavns Universitet 2003.
- Hansen N.R.: *Geometric ergodicity of discrete time approximations to multivariate diffusions. Bernoulli* 9(4), s. 725-743. 2003.
- Hansen N.R., Jensen A.T.: *The extremal behaviour over regenerative cycles for Markov additive processes with heavy tails. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 1, s. 1-19.* 2003.
- Henningsen I.: *Modseleksion eller efterslæb. i: Akademisk tilblivelse* s. 25-60. Lis Højgaard og Dorte Marie Søndergaard. Akademisk Forlag, 2003.
- Henningsen I.: *Nyborgs konklusioner holder ikke. Forum for Køn og kultur/på kanten december 2003, s. 1-3.* 2003.
- Hugger J.: *The Boundary Value Formulation of the Asian Call Option. i: Numerical Mathematics and Advanced Applications. Proceedings of ENUMATH 2001, the 4th European Conference on Numerical Mathematics and Advanced Applications, Ischia, July 2001* s. 409-418. Brezzi, F. ; Buffa, A. et al. Springer-Verlag, Italie, Milano 2003.
- Hugger J.: *The Boundary Value Formulation of the Asian Call Option. i: Numerical Mathematics and Advanced*

- Applications. ENUMATH 2001 s. 409-418. Ed. F. Brezzi, A. Buffa, S. Corsaro and A. Murlì. Springer, Milano 2003.
- Hugger J.: Reformer og ledelse. Mathilde 18, s. 6-7. 2003.
- Jacobsen M.: Martingales and the distribution of the time to ruin. Stochastic Processes and their Applications 107(1), s. 29-51. 2003.
- Jacobsen M.: The Time to Ruin for a Class of Markov Additive Risk Processes. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 8, s. 1-41. 2003.
- Jacobsen M., Yor M.: Multi-self-similar Markov processes on $\mathbf{R}_+$ and their Lamperti representations. Probability Theory and Related Fields 126(1), s. 1-28. 2003.
- Jensen S.T., Rahbek A.: Asymptotic Normality for Non-Stationary, Explosive GARCH. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 4, s. 1-22. 2003.
- Johansen S.: Likelihood analysis of the I(2) model. i: Recent Developments in Time Series, Vol II s. 243-272. Elgar, Edward. P. Newbold and S.J. Leybourne. 2003.
- Johansen S.: The variance of the estimated roots in a cointegrated vector autoregressive model. Journal of Time Series Analysis 24(6), s. 663-678. 2003.
- Johansen S., Swensen A.R.: More on testing exact rational expectations in vector autoregressive models: Restricted drift term. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 9, s. 1-11. 2003.
- Kimby C.K., Launsø L., Henningsen I., Langgaard H.: Choice of Unconventional; Treatment of Patients with Cancer;. The Journal of Alternative and Complementary Medicine 9(4), s. 549-561. 2003.
- Larsen K.S., Sørensen M.: Diffusion Models for Exchange Rates in a Target Zone. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 6, s. 1-24. 2003.
- Nielsen H.B., Rahbek A.: Likelihood Ratio Testing for Cointegration Ranks in I (2) Models. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 11, s. 1-25. 2003.
- Nielsen H.B., Rahbek A.: Likelihood Ratio Testing for Cointegration Ranks in I (2) Models. Working paper/ Economics Department 03-42, s. 1-22. 2003.
- Nielsen S.F.: Survival analysis with coarsely observed covariates. SORT (Statistics and Operations Research Transactions) 27(1), s. 41-64. 2003.
- Nielsen S.F.: Proper and Improper Multiple Imputation. International Statistical Review 71(3), s. 593-627. 2003.
- Pedersen J.L.: Optimal prediction of the ultimate maximum of Brownian motion. Stochastics and Stochastics Reports 75(4), s. 205-219. 2003.
- Rahbek A., Shephard N.: Inference and Ergodicity in the Autoregressive Conditional Root Model. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 10, s. 1-30. 2003.
- Rubenthaler S., Wiktorsson M.: Improved Convergence Rate for the Simulation of Stochastic Differential Equations Driven by Subordinated Levy Processes. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics nr. 3, s. 1-28. 2003.
- Sørensen M.: En Introduktion til Sandsynlighedsregning. 4. udg. 287 s. Københavns Universitet 2003.
- Sørensen M., Bibby B.M., Skovgaard I.M.: Diffusion-type models with given marginal and autocorrelation function. Preprint/Department of Applied Mathematics and Statistics 5, s. 1-30. 2003.
- Sørensen M., Kelly L., Platen E.: Estimation for discretely observed diffusions using transform functions. Research Paper Series/Quantitative Finance Research Centre 96, s. 1. 2003.
- Sørensen M., Uchida M.: Small-diffusion asymptotics for discretely sampled stochastic differential equations. Bernoulli 9 (&), s. 1051 – 1069. 2003.
- Tind J.: Matematiske institutioner præsenterer sig: Institut for Matematiske Fag, Københavns Universitet. Mathilde 18, s. 23-24. 2003.

Forsikringsmatematisk Laboratorium

- Dahl M.H.: Stochastic Mortality in Life Insurance: Market Reserves and Mortality-Linked Insurance Contracts. Working Paper/ Laboratory of Actuarial Mathematics vol 185, s. 1-27. 2003.
- Hald M., Schmidli H.: On the Maximisation of the Adjustment Coefficient under Proportional Reinsurance. Working Paper/Laboratory of Actuarial Mathematics 188, s. 1-11. 2003.
- Hipp C., Schmidli H.: Asymptotics of Ruin Probabilities for Controlled Risk Processes in the Small Claims Case. Working Paper/Laboratory of Actuarial Mathematics 186, s. 1-15. 2003.
- Klüppelberg C., Mikosch T.V., Schärff A.: Regular variation in the mean and stable limits for Poisson shot noise. Bernoulli 9(3), s. 467-496. 2003.
- Mikosch T.V.: Non-Life Insurance Mathematics. An Introduction with Stochastic Processes. 235 s. Springer, Berlin 2003.
- Mikosch T.V.: Modelling dependence and tails of financial time series. i: Extreme Values in Finance, Telecommunications and the Environment s. 185-286. Finkenstädt, B.; Rootzén, H. Chapman and Hall, 2003.
- Mikosch T.V., Straumann D.Y.: Stable limits of martingale transforms with application to the estimation of Garch parameters. Working Paper/Laboratory of Actuarial Mathematics 189, s. 1-24. 2003.
- Møller T.: On valuation and risk management at the interface of insurance and finance. British Actuarial Journal 8, s. 787-828. 2002.
- Møller T.: Indifference pricing of insurance contracts in a product space model. Finance and Stochastics 7, s. 197-217. 2003.
- Møller T.: Indifference pricing of insurance contracts in a product space model: Applications. Insurance: Mathematics & Economics 32, s. 295-315. 2003.
- Nielsen P.H.: Optimal Bonus Strategies in Life Insurance: The Markov Chain Interest Rate Case. Working Paper/Laboratory of Actuarial Mathematics 191, s. 1-22. 2003.
- Schmidli H.: Modelling PCS Options via Individual Indices. Working Paper/Laboratory of Actuarial Mathematics 187, s. 1-20. 2003.
- Steffensen M.: Quadratic Optimization of Life Insurance Payment Streams. Working Paper/Laboratory of Actuarial Mathematics Vol 190, s. 1-16. 2003.
- Straumann D.Y., Mikosch T.V.: Quasi-MLE in heteroscedastic times series: a stochastic recurrence equations approach. Working Paper/Laboratory of Actuarial Mathematics 184, s. 1-36. 2003.

Studienævnet for Matematiske Fag

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Jens Hugger, studieleder (mat-vip-rep.), Jesper Lutzen, vicedirektør (mat-vip-rep.), Thomas Mikosch (akt-vip-rep.), Søren Feodor Nielsen (stat-vip-rep.), Peter Norman Sørensen (mat-øk-vip-rep.), Mathias Winther Madsen (mat-stud-rep.), Tarje Bent Askjær Berghøer (mat-stud-rep.), Nina Lange (mat-øk-stud-rep.), Julie Marie Have Hortmann (akt-stud-rep.) og Rikke Pihl (stat-stud-rep.).

Beretning

Arbejdet i studienævnet for matematiske fag har i år 2003 været kraftigt præget af den reform af studiestrukturen, som er under opsejling.

Første halvår blev der arbejdet med indholds- og kompe-

tencebeskrivelser af de nye kurser. De fleste af Institut for Matematiske Fags medarbejdere medvirkede i processen, som blev koordineret af studienævnet.

Sidste halvår var hovedarbejdsopgaven udformningen af studieordninger for de 4 bacheloruddannelser i matematiske fag.

Opgaven blev løst af studienævnet i tæt samarbejde med Det Naturvidenskabelige Fakultet for at sikre koordination mellem de mange forskellige uddannelsers studieordninger. Desuden blev der foretaget en høringsrunde blandt afdelingsrepræsentanter, tilsvarende fag ved andre universiteter samt censorformanden for matematiske fag.

I slutningen af november kom der så nye uddannelses- og eksamensbekendtgørelser i høring, og også disse er blevet indarbejdet i studieordningerne.

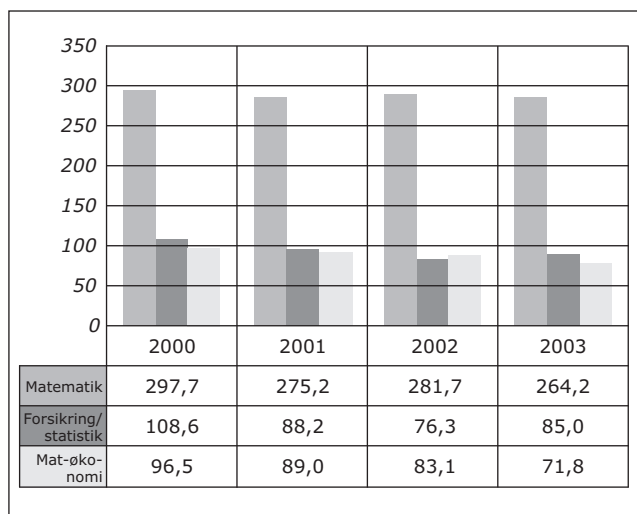
De sidste detaljer skal på plads i løbet af foråret 2004, hvor også alle praktiske/administrative tiltag skal implementeres, så de nye studieordninger kan træde i kraft til september 2004. Desuden skal der skrives studievejledninger og udformes kandidatstudieordninger.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder								
	Mate- matik	Forsikrings- vidensk. & Statistik	Matematik økonomi	Fysik	Datalogi	Øvrig Naturvid.	Andre Fak.	Merit- overført	I alt
Matematik	107,1	12,7	8,4	10,0	16,5	9,2		11,2	175,1
Statistik	1,8	6,6	0,8		0,8				9,8
Forsikringsvidenskab	5,2	43,0	4,1		1,4			0,3	54,0
Matematik-Økonomi	10,7	15,6	50,0		3,3		4,5	2,6	86,9
Matematiske fag i alt	124,7	77,9	63,3	10,0	22,0	9,2	4,5	14,2	325,8
Fysikfag	49,4	0,2	0,3						
Nanoteknologi	7,5								
Kemi/miljøkemi	7,6								
Datalogi	35,7	0,7	0,3						
Biokemi	14,4	5,3	0,1						
Geologi og geografi	5,5								
Biologi og idræt	14,2	0,3	0,2						
Økonomi			6,0						
Humaniora	0,9		0,2						
Meritstuderende	1,0	0,2	1,2						
Gæstestuderende	3,3	0,7	0,3						
I alt	264,2	85,0	71,8						
Åben uddannelse	1,7	0,9	0,7						

STÅ 2000-2003

Stuieleder Jens Hugger

Datalogisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, professor, dr.techn. Stig Skelboe og viceinstitutleder, professor, ph.d. David Pisinger.

Institutbestyrelsen bestod af Stig Skelboe (VIP), David Pisinger (VIP), lektor, ph.d. Andrzej O. Felinski (VIP), systemadministrator Sune Gamby (TAP), stud.scient. Christian Stefansen (studentterrep.)

Adresse

Universitetsparken 1
2100 København Ø
Telefon 35 32 14 00
Fax 35 32 14 01
diku@diku.dk
www.diku.dk

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Den 27.6.2003 offentliggjorde Københavns Universitets rektor en pressemeddelelse, som fortalte, at DIKU flytter til Ørestaden. Beslutningen var truffet efter aftale med og i fuld enighed med DIKU's ledelse. Der er et antal motiver bag ønsket om at flytte DIKU fra Universitetsparken til Ørestaden.

Indretningen af de nuværende bygninger blev planlagt for snart 20 år siden, og især DIKU's undervisningslokaler er utidssvarende. Studenterfaciliteterne er derfor en del under standarden på nyere universiteter.

Med indførelse af det datalogiske fuldtidsstudium er antallet af studerende på bachelorstudiet vokset betydeligt, og det må forventes, at dette også fører til flere studerende på kandidatuddannelsen. I dag er kontor- og laboratoriefaciliteterne næsten fuldt udnyttede, der er ingen realistiske udviklingsmuligheder i nærheden af Universitetsparken 1, og lokalerne er ikke blot utidssvarende, men også hastigt på vej til at blive for trange.

Ved flytning til Ørestaden bliver der mulighed for at nytænke undervisningsformerne i lyset af studiereformen, samt lokaleforhold, som bedst muligt kan understøtte undervisningen.

Der er ligeledes brug for nytænkning af indretning og anvendelse af forskningsgruppernes laboratorier, som i dag er uhensigtsmæssigt anbragt, og for manges vedkommende små og utidssvarende.

IT-universitetet flytter til Ørestaden først i 2004 og sammen med DIKU, interesserede institutter på KUA samt Danmarks Radio er det målet at skabe et dynamisk it-miljø, som også kan udgøre den faglige baggrund for oprettelse og udvikling af en it-forskerpark i Ørestaden.

Netop dannelsen af et stort it-miljø er et væsentligt argument for flytningen. Flere forskningsgrupper kommer samlet op på en kritisk masse, og det samme gælder det samlede miljø. De studerende får adgang til en bred vifte af kurser, og forskningsgrupperne kan i fællesskab løfte større opgaver, som f.eks. byde ind på EU-centres of excellence.

Personaleforhold

Et lektorat i menneske-datamaskine interaktion (HCI) blev besat af ph.d. Georg Strøm 15.4., og et lektorat i datamat-syn blev besat 1.8. af ph.d. Jon Sparring. Der var i alt 9 ansøgere til to lektorater, heriblandt tre kvinder.

Et lektorat i distribuerede systemer blev besat 1.10. af ph.d. Philippe Bonnet. Der var en ansøger.

Forskningsvirksomhed

Semantikbaseret programbehandling

Området drejer sig om programmeringssprog, herunder behandling af programmer som dataobjekter med henblik på analyse, implementering, transformering, syntese og tidsvurdering samt typebegrebets teori og anvendelse. Emnet er relevant for konstruktion af oversættere og fortolkere samt programafprøvning. Der lægges vægt på, at de udviklede teknikker er automatiske, og at de er velfunderede i semantikken for det pågældende programmeringssprog. Arbejdet ligger på grænsen mellem teori og praksis: teorier afprøves på datamaskinen, og praktiske eksperimenter fører ofte til nye teoretiske undersøgelser. Følgende er nogle nye udviklinger i gruppens forskning i 2003.

Modelcheck og programanalyse er en helt ny angrebsvinkel på programanalyseproblemer, som gruppen har arbejdet på i mange år. I 2003 blev gruppens tilgangsvinkel anerkendt ved optagelse af en artikel i et førende tidsskrift. Desuden har en amerikansk gruppe ved University of Washington anvendt DIKU's ideer til at udvikle et fuldautomatisk system til at verificere korrekthed af programtransformationer.

Domænespecifikke sprog er programmeringssprog, der er skræddersyede til specifikke formål. Flere i gruppen arbejder på diverse aspekter af problemstillingen: design af nye sprog, metoder til effektiv implementering og metoder til effektiv afvikling, f.eks. ved partiel evaluering. Gruppens semantisk orientering giver en god baggrund for disse studier.

Programanalyse og programtransformation

Samlet information om alle delfølger af en forelagt symbolfølge er indeholdt i dens såkaldte suffikstræ. De to meget forskellige algoritmer af henholdsvis McCreight og Ukkonen til konstruktion af dette træ i lineær tid kan vises at udtrykke den samme underliggende metode. Der arbejdes med at generalisere begrebet "suffikstræ" til en struktur, som kan informere om samtlige delfølger af en hel samling symbolfølger og kan konstrueres hen ad vejen, efterhånden som de bliver kendt (Nils Andersen).

Der er arbejdet videre med metodologien normalisering via evaluering. Et nyt resultat er, at en variant af den basale normaliseringsalgoritme for simpelt-typede termer også kan anvendes til effektiv beta-normalisering i den utyppede lambda-kalkyle. Korrekthed af algoritmen er vist som en generalisering af beregningsmæssig tilstrækkelighed (computational adequacy) for en domæneteoretisk model af lambda-kalkylen (Andrzej Filinski).

En ny metode bruger temporal logik til at bevise korrekthed af klassiske kode-optimerende transformationer. Ideerne resulterede i flere artikler, et DIKU-speciale samt en ph.d.-afhandling ved Oxford (Neil Jones, C.C. Frederiksen).

Nye fremskridt inden for terminationsanalyse er blevet præsenteret ved flere konferencer og har stimuleret arbejde ved Microsoft USA samt i Tyskland, Israel og Singapore (A. Ben-Amram, A. Glenstrup og C.S. Lee) I 2003 blev forskningen koncentreret om problemet om at vise termination af højere-ordensprogrammer (Neil Jones).

Domænespecifikke sprog

Arbejdet i 2003 omfattede udvikling af et domænespecifikt sprog til implementering af kerneskeduleringsstrategier for et operativsystem samt anvendelse af "aspect-oriented" programmering både i denne sammenhæng og til dynamisk udvidelse af "web caches" (Julia Lawall) Andre anvendelsesdomæner omfatter programspecialisering, skedulering af processer samt data "streaming" (Anne-Francoise Le Meur).

En ph.d.-afhandling omhandlende både teoretiske og praktiske aspekter af domænespecifikke sprog blev forsvaret. Fokus er på anvendelsen af domænespecifikke sprog i softwareudviklings-processen. Hovedemnerne er: metoder og værktøj til implementering af domænespecifikke sprog; evaluering af introduktion af domænespecifikke sprog; semantik for det funktionelle programmeringssprog Erlang; partiel evaluering af Erlang; online og offline partiel evaluering; semantisk korrekte optimeringer af SQL. Afhandlingen dokumenterer også en større industriel udvikling af domænespecifikke sprog, som blev implementeret af forfatteren som led i ph.d.-studiet (Niels H. Christensen).

Map theory, logik og modeller

I indeværende år er det i et samarbejde med Paris Universitet VII lykkedes at fastlægge den overordnede struktur i et konsistensbevis for det matematisk/datalogiske fundament MTC (Map Theory with Classical maps).

Endvidere er der blevet implementeret mock-ups af "Logiweb" systemet til distribution af matematik over internettet. Logiweb gør det muligt at distribuere matematiske definitioner, sætninger og beviser således, at beviserne kan kontrolleres automatisk. Logiweb forventes at få anvendelser inden for undervisning og programkorrekthed (Klaus Grue).

Der er i 2003 arbejdet med matematiske modeller for beregninger i sprog, der tillader anvendelse af ikke-endelige datastrukturer. Specifikt er der inden for dette emne arbejdet med 2 delområder:

- Transfinit termomskrivning hvor der i forlængelse af arbejdet i 2002 er der tilbagevist en række velkendte formodninger på området. En artikel om resultatet er blevet optaget i et førende tidsskrift.

- Eksakt reel aritmetik med særligt fokus på ikke-beregnelige reelle tal. Der er i forbindelse hermed generaliseret et klassisk resultat af E. Specker, som forventes indleveret til et tidsskrift i foråret 2004.

Endvidere er der afholdt kurset 'Computerbaseret Matematik og Beregninger' (på bacheloruddannelsens første år), der inddrager en foreløbig version af 'Logiweb'-systemet. Erfaringerne med maskinstøttet indlæring gjort i forbindelse med kurset forventes offentliggjort i første halvår 2004.

Programmeludvikling

Plan-X-projektet sigter mod en softwareplatform for distribuerede og mobile anvendelser, og bruger en semantikbaseret værdi-orienteret programmeringsmodel som kendt fra

funktionsprogrammering. Modellen sikrer mere fleksibel og forudsigelig udførsel af programmer i et distribueret miljø med migrerende data og software end aktuelle objektorienterede programmeringsmodeller. Aktiviteter i 2003 har været fokuseret på udvikling af en komponent-baseret XMLStore til lagring af semistrukturerede data i peer-to-peer netværk (Fritz Henglein og ITU).

NEXT-projektet sigter mod udvikling af softwareteknologi for næste-generations virksomhedssystemer. Fokus på DIKU i 2003 har været semantisk analyse af Resources-Events-Agents-modellen og udvikling af kompositionsorienterede domænespecifikke sprog til specifikation af kontrakter. Dette gøres ved anvendelse af operationssemantik og andre klassiske semantiske metoder (Fritz Henglein, ITU og Microsoft Business Solutions).

Algoritmik og kombinatorisk optimering

Med forankring i algoritmik som et centralt element er opnåelse af nye teoretiske landvindinger, analyse, design og implementering af effektive algoritmer samt praktiske anvendelser af kombinatorisk optimering fortsat gruppens mærkesager. I mindre omfang forskes desuden i løsning af kontinuerte problemer.

Netværkssyntese, VLSI-design

Blandt anvendelsesområderne er netværkssyntese – herunder optimering af VLSI-design – et af de områder, hvor gruppen har formået at markere sig internationalt. Dette område er fortsat blandt de mest fremtrædende i gruppens forskning.

Arbejdet med netværk med prædefinerede kantretninger har ført til en definition af såkaldte "flexibility"-polygoner. Disse angiver områder inden for hvilke optimale netværk kan flyttes, uden at det påvirker længden. En lineær algoritme til bestemmelse af disse polygoner er udviklet.

Arbejdet med at undersøge fleksibilitetsegenskaber for Steiner-træ-problemer med uniforme retninger er fortsat. De fundamentale teoretiske egenskaber er nu klarlagt. På basis af dette er der udviklet en ny rutings-algoritme til VLSI-design, der har udvist lovende resultater. Dette gælder specielt VLSI-rutning i de såkaldte X- og Y-arkitekturer, hvor net kan lægges i hhv. 8 og 6 uniformt fordelte retninger. Disse arkitekturer får større og større betydning og kan på længere sigt komme til at konkurrere med standard Manhattan-arkitekturer.

Arbejdet med euklidiske multisammenhængende netværk har resulteret i en afdækning af nogle strukturelle egenskaber. Disse egenskaber benyttes i et igangværende projekt til udvikling af en effektiv algoritme (Pawel Winter, Martin Zachariasen).

Detektion af særlige cykler med minimal kantvægt i en graf

I dette problem er der givet en orienteret, vægtet graf og et antal disjunkte delmængder af knuderne i grafen. Problemet består i at finde en cykel med minimal samlet kantvægt, hvor cyklen højst må benytte en knude fra hver delmængde. Der arbejdes på algoritmer til eksakt og heuristisk løsning af problemet. Problemet har anvendelser inden for heuristisk løsning af ruteplanlægningsproblemer, bestemmelse af mindste udspændende træer med kapaciteter, varianter af bin-packing problemet og skeduleringsproblemer (Stefan Røpke).

Rutelægningsproblemer

Rutelægningsproblemer drejer sig om at servicere et antal kunder ved hjælp af et antal vogne. Servicen, kunderne forlanger, vil typisk være levering eller afhentning af varer. Problemet består i at konstruere ruter for vognene (typisk lastbiler), således at omkostningerne ved serviceringen af kunderne minimeres. Ofte ønsker man at minimere antallet af vogne, der skal til, for at betjene kunderne eller at minimere den samlede kørte distance.

En mængde varianter af rutelægningsproblemet er beskrevet i litteraturen. For at finde løsninger til disse varianter anbefales gerne heuristikker, der er specialiseret til en eller et par varianter af problemet. I det forløbne år er der arbejdet på en generel heuristik, der er i stand til at løse mange af disse varianter uden nogen form for tilpasning eller specialisering.

Mange måneders CPU-tid er brugt på at afprøve heuristikken på forskellige problemer. Eksperimenterne viser, at den generelle heuristik i langt de fleste tilfælde er i stand til at opnå samme eller bedre løsningskvalitet end de specialiserede heuristikker. I forbindelse med disse eksperimenter er den bedst kendte løsning til en række åbne benchmarkproblemer blevet forbedret (David Pisinger, Stefan Røpke).

Algoritmisk biologi

Proteinfoldning er et af de centrale problemer i molekylærbiologi. Et projekt, som tager udgangspunkt i den såkaldte HH-model (hydrophobic and hydrophylic) er påbegyndt. Bestemmelse af evolutionære træer er et andet centralt biologisk problem. Et projekt, som skal afdække anvendelser af Steinertræer i denne sammenhæng, er også påbegyndt (Pawel Winter).

En algoritme til oprensning af "Glycopeptide knapsacks" er udviklet i samarbejde med D. Woodruff, J.S. Tillichast, H.J. An, C.B. Lebrilla (David Pisinger).

Knapsack-problemer

I samarbejde med Hans Kellerer og Ulrich Pferschy (Graz Universitet) er majoriteten af forskningstiden gået med skrivning af en monografi om Knapsack-problemer, udgivet af Springer Verlag. Som udløber heraf er tillige udarbejdet en detaljeret oversigtsartikel om kvadratiske knapsack-problemer, samt udviklet en ny algoritme til løsning af meget store kvadratiske knapsack-problemer baseret på aggressiv reduktion (David Pisinger).

Lokalisering: kontinuerte modeller

I samarbejde med G. Jalal er den samlede historie om Fermat-problemet: "Given three points in a plane, find a fourth point ..." nu fortalt. Med det berømte "rotation proof" som en central del af en række geometriske konstruktioner er problemstillingen for enhver placering af de tre givne punkter udvidet til at omfatte enhver kombination af både positive og negative vægte. På en forbavsende enkel måde er det tillige lykkedes at give nye beviser for stort set alle resultater opnået for dette problem i perioden 1643-1998 (Jakob Krarup).

Set cover

For en given 0-1 matrix handler set cover om at udtage en delmængde (et cover) af søjler, således at der i den udtagne delmængde findes mindst et 1-tal i hver række. Til hver søjle kan være knyttet en pris. Weighted set cover drejer sig så om at finde et cover af minimum total pris.

At udpege afrikanske landområder til fredning som vildtreservater under hensyntagen til spredningen af de enkelte dyrearter over kontinentet er et rendyrket eksempel på weighted set cover. Matricens rækker svarer til forskellige dyrearter, og søjlerne er potentielle reservater. De foreløbige resultater har været lovende og opmuntret til fortsat samarbejde med en række udenlandske forskere repræsenterende den biologiske ekspertise (Jakob Krarup, Michael Folkmann).

Unweighted set cover antyder, at alle matricens søjler "koster" det samme. Problemet er således at finde et cover med så få søjler som muligt. I et aktuelt og hidtil uløst problem udgør matricens 1-taller et mønster med en fast struktur, hvilket kan udnyttes ved løsningen. Matricen er kvadratisk og af størrelsen $p \times p$, hvor $p = 3^n$, $n = 1, 2, \dots$. Teoretiske overvejelser har vist, at der for $n=5$ (dvs. $p = 243$) vil være mindst 12 og højst 13 søjler i et minimalt cover. Programpakken CPLEX bekræftede efter 72 timers CPU-tid, at svaret er 12. At lade CPLEX forsøge sig på ny for $n > 5$ må anses for urealistisk. Ikke desto mindre næres håb om at kunne løse problemet i polynomiel tid for $n = 12$ (dvs. $p = 531.441$). Foreløbig arbejdes på et formelt bevis for, at svaret findes i intervallet 210 til 377 (Jakob Krarup, John Villadsen).

Parallele integrationsalgoritmer

Mange fysiske fænomener kan modelleres med differentiaalligninger, der har en struktur, som kan udnyttes af specielle numeriske integrationsmetoder. Der er udviklet automatiske teknikker til identifikation af delsystemer, således at opdeling i delsystemer kan foretages adaptivt, mens den numeriske integration skrider frem. Anvendelse af opdelingsmetoderne på problemer inden for kemisk reaktionskinetik fører til meget effektive numeriske integrationsmetoder (Stig Skelboe).

Distribuerede systemer

Gruppen for Distribuerede Systemer beskæftiger sig med distribuerede operativsystemer og netværk, herunder både implementationsteknikker, databaser og brugen af distribuerede systemer inkl. objekt-orienterede systemer. Gruppen råder over flere klynger af kraftige maskiner forbundet med nyere netværk og flere kraftige database-maskiner.

I samarbejde med DELTA og tre erhvervsvirksomheder har gruppen afsluttet et stort forsknings- og udviklingsprojekt, apparater.dk, der retter sig mod kommunikation med apparater og mellem apparater ved hjælp af internetteknologi og trådløse teknologier som fx Bluetooth (Eric Jul, Philippe Bonnet, Jørgen Sværke Hansen, Niels Elgaard Larsen, Robert Bialek, Mads Dydensborg).

Gruppen har i samarbejde med Niels Bohr Institutet, AAU, AU, DTU og SDU/Odense, fået bevilliget et SNF Center, Dansk Center for Grid Computing, med Eric Jul som centerleder. Centret er et større tværfagligt projekt omkring sammenbindingen af klynger af maskiner og anvendelsen af sådanne klynger til distribuerede beregninger. Gruppen ser specielt på muligheden for at virtualisere operativsystemer for dels at lette konfiguration over netværk, dels for at kunne flytte igangværende beregninger (Eric Jul, Jørgen Sværke Hansen, Niels Elgaard Larsen, Mads Dydensborg, Jacob Gorm Hansen).

Der er startet projekter omkring tuning af databaser i samarbejde med flere firmaer, herunder er et ph.d.-projekt

startet. Gruppen er blevet optaget som medlem af Gelato (se Gelato.org) med støtte fra Hewlett Packard. Gruppen deltager i et nyt projekt, Hogthrob, om sensornetværk i svinestalde i samarbejde med forskere ved KVL og DTU. Projekt vil udvikle små sensorer til at overvåge søers opførsel før, under og efter deres drægtighedsperioder (Philippe Bonnet, Eric Jul, Mads Dydensborg, Christoffer Hall Frederiksen).

Datamatsyn

Det er vanskeligt at opstille en præcis model for det menneskelige legeme. Man må segmentere og kommentere medicinske data som 3D CT, MR, PET og ultralydsbilleder for at finde nyttige beskrivelser af de komplicerede 3-dimensionale objekter, som menneskets indre organer jo er. Sådanne beskrivelser kan benyttes til visualisering og til simulering af computermodeller. Vores bestræbelser går blandt andet ud på at mindske den nødvendige menneskelige interaktion og at forbedre præcisionen af beskrivelserne. Pc'er tillader i dag enkle sandtids-simuleringer af ikke-trivielle medicinske modeller, og vi forventer at inden for de næste 10 år vil man på en pc kunne foretage realistiske simuleringer af komplicerede dele af det menneskelige legeme, som læger vil anerkende som realistiske. Særligt udfordrende områder er visualisering af deformerbare organer og strømning af væsker.

I 2003 har vi deltaget i følgende projekter inden for medicinsk billedbehandling og grafisk databehandling:

Billedanalyse

Multi-singularitetstræer: Der findes forskellige nyttige beskrivelser af 3-dimensionale strukturer som for eksempel den menneskelige kæbe. Vi fokuserer på en beskrivelse, som anvender det Gaussiske skalarum, hvor vi opfatter et billede som beskrevet ved sine ekstreme punkter. Trods deres enkelhed indeholder de megen information, hvis man betragter dem på alle mulige billedskalaer. De kan ordnes efter en syntaks, som er bestemt af, hvor og ved hvilken skala hvert ekstremum falder sammen med et tilsvarende sadelpunkt. Vi er ved at undersøge, hvorledes man kan anvende denne beskrivelse til at søge i en medicinsk database af billeder og til at beskrive variationen af et organs form (Peter Johansen, Jon Sparring, Kerawit Somchaipeng).

Simulering

Vi har udviklet et modulært design til simulering af faste legemer. Herunder har vi gennemgået typiske løsninger for de enkelte moduler og diskuteret deres indflydelse på det samlede system. Det viser sig, at designet kan anvendes til de fleste dynamiske simulatorer inklusive såkaldte partikelsystemer for simulering af stof og elastiske objekter til brug ved simulering af kirurgiske indgreb.

I projektet 3Dmed vil vi udføre realistiske simuleringer af menneskelige led, som er baseret på CT- og MR-billeder. Vi kan allerede opdele billederne i 3 kategorier: knogler, hud og muskler. Simulering kan dels vise, hvorledes en persons led fungerer, samt vise funktionen efter et kirurgisk indgreb. Simulering af blødt og elastisk væv er udfordrende. Det næste skridt bliver at opdage algoritmer til at opdage sammenstød mellem genstande, som glider mod hinanden, eller sammenstød mellem deformerbare genstande såsom organer i det menneskelige legeme.

Et menneske kan opfatte en balletdansers sindsbevægelse gennem hendes eller hans kropssprog. Det er derfor af betydning at animering af en model af et menneskes be-

vægelse er fysisk set realistisk. Vi har bidraget med en ny model for bevægelse, som er baseret på biomekanik. Vores animationer er i god overensstemmelse med biomekaniske modeller af balletdanseres bevægelser (Knud Henriksen, Jon Sparring, Henrik Dohlmann, Kenny Erleben).

Visualisering og interaktion

En geometrisk model kan repræsenteres på mange forskellige måder, for eksempel som udvalgte punkter eller som en overflade. Såkaldte level-set metoder har vist sig uhyre effektive for eksempel til interpolation mellem udvalgte punkter. Vi undersøger i øjeblikket, hvorledes vi kan anvende disse metoder til visualisering og til simulering af geometriske figurer i bevægelse.

Hvis man vil rotere billedet af en 3D-figur på en skærm, vil man ofte anvende en mus. En anvendelse kan være computer aided design eller simulering af en kirurgisk operation. Hyppigst bevæger man en virtuel kugle, som omgiver genstanden. Vi har undersøgt forskellige metoder, og som resultat foreslår vi en ny matematisk model, der forbedrer forskellige uhensigtsmæssigheder ved tidligere forslag (Knud Henriksen, Kasper Hornbæk, Jon Sparring, Henrik Dohlmann, Kenny Erleben).

Systemdesign og menneske-datamaskine, interaktion (HCI)

Systemdesign omhandler studiet af udvikling, brug og indførelse af edb-baserede informationssystemer i organisationer. Informationssystemer ses som en helhed, der ud over den edb-tekniske del også omfatter andre tilknyttede maskiner og værktøjer, arbejdsprocesser og, som det vigtigste, mennesker. Studier af interaktion mellem mennesker og informationssystemer indtager en central plads i forskningen.

Fortællinger som beskrivelsesværktøj

En række forskere arbejder med fortællinger til beskrivelse af menneske-datamaskine-interaktion, for eksempel til at anskueliggøre hvordan et nyt system kan fungere. En undersøgelse i 2002 viste interesse for personkarakteristik og dramatiske elementer, noget der mangler i traditionelle scenarier. En igangværende empirisk undersøgelse sammenligner softwareudvikleres udbytte af traditionelle scenarier og af fortællinger med dramatik og personkarakteristik (Georg Strøm).

Systemudvikling og kulturer

Man har hidtil antaget, at arbejdet med brugbarhed og ergonomi startede i USA for omkring hundrede år siden. Imidlertid har en historisk undersøgelse nu vist, at der allerede i midten af 1700-tallet i Danmark blev arbejdet med brugbarhed og ergonomi. Det er nødvendigt at tage kulturelle forskelle i betragtning, når software, der er udviklet i et land, skal anvendes i et andet. En sammenlignende undersøgelse har demonstreret en bedre teknik end dem, der normalt anvendes inden for menneske-datamaskine interaktion, til bestemmelse af sådanne forskelle. Undersøgelsen viser desuden, at kulturelle forskelle ikke nødvendigvis fører til forskellige beslutninger i et konkret systemdesign (Georg Strøm).

Metaforer for menneskelig tænkning i interaktionsdesign og evaluering af brugbarhed

Inspireret af deskriptiv psykologi som udformet af William James i hans klassiske værk "Principles of Psychology" (1890) og af Peter Naur bl.a. i bogen "Knowing and the

Mystique of Logic and Rules" (1995) er udviklet fem metaforer for menneskelig tænkning. Sigtet med metaforerne er at støtte systemdesignere i konstruktivt at udnytte og respektere vigtige, fælles egenskaber ved menneskelig tænkning. Det drejer sig om egenskaber ved etablering af vaner, den personlige tankestrøm, opmærksomhedens fokus og periferi, sproglige udtryk og forståelse.

I form af den såkaldte MOT-teknik er beskrevet, hvorledes metaforerne kan udnyttes til evaluering af brugbarhed (usability). I et eksperiment er fundet, at MOT-teknikken i sammenligning med heuristik evaluering, den mest udbredte usability-inspektionsteknik i industriel sammenhæng, var i stand til at afdække usability-problemer, der bedømmes som mere alvorlige for brugerne og vanskeligere at udbedre for systemudviklerne. I et andet eksperiment er MOT-teknikken sammenlignet med den såkaldte Cognitive Walkthrough-teknik (CW), den hidtil eneste psykologi-baserede inspektionsteknik inden for HCI. Tyve deltagere evaluerede to websider for e-handel. I forhold til CW blev med MOT-teknikken afdækket væsentligt flere usability-problemer – problemer som yderligere bedre dækkede, hvad der kendes som typiske usability-problemer for e-handel (Erik Frøkjær).

Øvrige forskning

Logikprogrammering og sprogteknologi

Vedrørende logikprogrammering og sprogteknologi er arbejdet blevet fortsat med analysemetoder udviklet på DIKU med henblik på automatiseret syntese af algoritmer til ekstrahering af information fra korte humansproglige tekster. Dette arbejde har omfattet blandt andre følgende aktiviteter: 1) relatering til etablerede semantiske teorier, og 2) diskussion af de principielle forskelle mellem funktionsprogrammering og logikprogrammering med særligt henblik på relationen mellem funktionalitet og komposittonalitet. Især punkt 1 er substantielt overordentlig vigtigt, da alt tyder på, at de fleste kendte videnskabelige, semantiske teorier lader sig reproducere som syntaktiske varianter ("syntaktisk sukker") af denne metode. Relationerne mellem sådanne former for parsersyntese og visse internet-relaterede administrative systemer er blevet studeret (Gregers Koch).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Jens Damgaard Andersen: Var medlem af et bedømmelsesudvalg for en ph.d.-afhandling ved DTU.

Andrzej Filinski: Var formand for bedømmelsesudvalget for en ph.d.-afhandling ved DIKU.

Erik Frøkjær: Var medlem af et bedømmelsesudvalg for en ph.d.-afhandling ved AUC.

Peter Johansen: Var medlem af et bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved DTU samt en fil.dr.-afhandling ved Lunds universitet. Endvidere deltog han i evaluering af datalogiuddannelser i Estland.

Eric Jul: Var formand for et bedømmelsesudvalg for et professorat ved Risø. Han var desuden medlem af et bedømmelsesudvalg for en ph.d.-afhandling ved AU og external examiner ved et ph.d.-forsvar ved Trinity College Dublin.

Torben Mogensen: Var formand for et ph.d.-bedømmelsesudvalg på DIKU.

Jon Sparring: Var formand for et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved ITU.

Udvalg og fonde

Jens Damgaard Andersen: Medlem af Fakultetsrådet for Det Naturvidenskabelige Fakultet samt medlem af fagudvalget for Multimedie Teknologi-linjen på ITU.

Nils Andersen: Mentor ved DIKU (pædagogisk hovedvejleder for datalogi, med henblik på adjunkternes pædagogiske kvalifikationer).

Eric Jul: Formand for interimbestyrelsen for Dansk Grid-forum.

Erik Frøkjær: Medlem af Videnskabsministeriets arbejdsgruppe vedrørende XML og fælles info-strukturdatabase.

Klaus Hansen: Medlem af arbejdsgruppen for it-sikkerhedsopgaver under rektors it-udvalg samt medlem af Open Source OCES-koordinationsgruppen i Videnskabsministeriet, IT- og Telestyrelsen.

Peter Johansen: Formand for Dansk Selskab for Datalogi samt medlem af bestyrelsen for Dansk Selskab for Automatisk Genkendelse af Mønstre.

Jakob Krarup: Medlem af fakultetets internationale udvalg, fakultetets ph.d.-udvalg, fakultetets formidlingsudvalg samt formand for DAPS Society, European OR Seminars. Endvidere er han dansk repræsentant i EURO Council og IFORS Administrative Committee samt medlem af bestyrelsen for Management Science Innovation Prize og American Biographical Institute.

Julia Lawall: Næstformand for IFIP TC-2 working group on Program Generation (WG 2.11).

David Pisinger: Formand for fakultetets It-strategiudvalg, formand for bestyrelsen af Naturvidenskabeligt It-kompetencecenter, medlem af rektors It-strategiudvalg, samt medlem af følgegruppen for WBL-projektet.

Stig Skelboe: Var formand for Ingeniørforeningen i Danmarks Elektrofond.

Formidling

Redaktionelle hverv

Andrzej Filinski: Medlem af redaktionen for tidsskriftet Higher-order and Symbolic Computation.

Klaus Hansen: Medlem af redaktionen for it-lex, Det store informatik-leksikon, Ingeniørenlbøger.

Neil Jones: Medlem af redaktionerne for Journal of Functional Programming, Nordic Journal of Computing, Journal of Universal Computer Science samt ACM Transactions on Programming Languages and Systems.

Jyrki Katajainen: Medlem af redaktionen for The Journal of Universal Computer Science.

Jakob Krarup: Medlem af redaktionen for følgende tidsskrifter: Discrete Applied Mathematics, Advances in Management Studies, Annals of Operations Research, Belgian Journal of Operations Research, Statistics and Computer Science, International Transactions in Operational Research, Yugoslav Journal of Operations Research, International Journal of Operations and Quantitative Management, Pure Mathematics and Applications, Journal of the Operational Research Society, UK.

Julia Lawall: Medlem af redaktionen for Higher-Order and Symbolic Computation.

Stig Skelboe: Medlem af redaktionen for BIT Numerical Mathematics.

Kongresser og symposier

Philippe Bonnet: Var medlem af programkomiteerne for Sensys'03 og MobiDE'03.

Andrzej Filinski: Var medlem af programkomiteen for ACM International Conference on Functional Programming, Uppsala, samt organisator af seminarrækken "Copenhagen Programming Language Seminar", et samarbejde mellem DIKU, ITU og KVL.

Eric Jul var Co-Chair for CADs I og CADs II, medlem af programkomiteen for ECOOP 2003 og DAIS 2003 samt medlem af AITO General Board.

Jyrki Katajainen: Var medlem af programkomiteerne for 27th Australasian Computer Science Conference, Dunedin.

Jakob Krarup: Var medlem af programkomiteerne for DAPS Society's 25th Anniversary Conference, Wierzba, Polen, EURO 2003, Istanbul, ESI XXI, Stochastic and Heuristic Methods in Optimization, Neringa, Litauen, samt lokalkomiteen for ISMP 2003, København.

Julia Lawall: Var medlem af programkomiteerne for International Conference on Functional Programming, PEPM workshop series samt Second International Conference on Generative Programming and Component Engineering.

Søren Olsen: Arrangerede den 11. danske konference om Mønstergenkendelse og Billedanalyse, DIKU.

Martin Zachariasen: Var medlem af den lokale organisationskomite for 18th International Symposium on Mathematical Programming (ISMP), København.

David Pisinger: Var medlem af organisationskomiteen for ISMP-2003, København.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde**Gæsteforskere**

Lene Monrad Faurholdt, post.doc., 9 mdr.

Anne-Francoise Le Meur, post.doc., 4 mdr.

Pawel Urzyczyn, gæstelektor, 4 mdr.

Lars Kristiansen, gæstelektor, 3 1/3 mdr.

Matthieu Gilloux, forskningssamarbejde, 3 mdr.

Snorre Farner, forskningssamarbejde, 1 mdr.

Renaud Lachaize, forskningssamarbejde, 2 uger.

Forskningsophold i udlandet

Julia Lawall: Besøgte professor Charles Consel 5.-15. januar og 18.-26. maj ENSEIRB, Bordeaux, og professor Gilles Muller 26. maj – 15. august ved Ecole des Mines de Nantes.

Instituteder Stig Skelboe

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	29,4	2,2	31,6
DVIP	8,1	0,0	8,1
STIP	7,7	0,8	8,6
TAP	19,6	3,6	23,2
Årsværk i alt	64,8	6,6	71,4
Løn	28.133,0	2.436,0	30.569,0
Frikøb mv.	254,0	121,0	375,0
Øvrige drift	2.977,0	2.405,0	5.382,0
Anskaffelser	1.760,0	844,0	2.604,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>33.124,0</i>	<i>5.806,0</i>	<i>38.930,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Andersen, Jens Damgaard; lektor.

Andersen, Nils; lektor.

Bonnet, Philippe; lektor.

Clausen, Hasse Redin; lektor.

Filinski, Andrzej Olaf; lektor.

Frøkjær, Erik; lektor.

Grue, Klaus Ebbe; lektor.

Hansen, Jørgen Sværke; adjunkt.

Hansen, Klaus; lektor.

Henglein, Friedrich Jakob Georg; professor.

Henriksen, Knud; lektor.

Jensen, Karl Kristoffer; adjunkt.

Johansen, Peter; professor.

Jones, Neil Deaton; professor.

Jul, Eric Bartley; professor.

Katajainen, Jyrki Juhani; lektor.

Koch, Gregers; lektor.

Kovacs, Laszlo Bela; lektor.

Krarup, Jakob Foght; professor.

Larsen, Niels Elgaard; adjunkt.

Lawall, Julia Laetitia; lektor.

Mogensen, Torben Ægidius; lektor.

Olsen, Søren Ingvor; lektor.

Pisinger, David; professor.

Sand, Jørgen; lektor.

Skelboe, Stig; professor.

Spørring, Jon; lektor.

Strøm, Georg; lektor.

Winter, Pawel; lektor.

Zachariasen, Martin; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Favrholdt, Lene Monrad; adjunkt.

Le Meur, Anne-Francoise; adjunkt.

Markussen, Bo; adjunkt.

Olsen, Niels Martin Holm; forskningssass.

Pedersen, Kim Steenstrup; adjunkt

Urzyczyn, Pawel Jacek; gæsteprofessor

STIP Internt finansieret

Andersen, Tue Haste; ph.d.-stipendiat.

Bialek, Robert Pawel; ph.d.-stipendiat.

Dydensborg, Mads Bondo; ph.d.-stipendiat.

Erleben, Kenny; ph.d.-stipendiat.

Hansen, Jacob Gorm; ph.d.-stipendiat.

Jørgensen, David Grove; ph.d.-stipendiat.

Makholm, Henning; ph.d.-stipendiat.

Røpke, Stefan; ph.d.-stipendiat.

Sigurd, Mikkel Mühlendorff; ph.d.-stipendiat.

Simonsen, Jakob Grue; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Murphy, Declan Thomas; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Christensen, Niels Henning: Domain-specific languages in software development and the relation to partial evaluation.

Makholm, Henning: A language-independent framework for region inference.

Pedersen, Kim Steenstrup: Statistics of Natural Image Geometry.

Fondsbevillinger*EU*

- Applied Semantics II in a thematic network (Neil D. Jones) kr. 182.200.

IBM

- Emerald on Eclipse (Erik Jul) kr. 345.900.

It-Universitetet (Navision/It-højskolen)

- Udvikling af næste generation af systemer til styring af virksomheder (Christian Oskar Erik Stefansen) kr. 1.284.900.

Rovsing

- SURF-Projekt (Peter Johansen) kr. 400.000.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- Optimization and verification methods for Domain-Specific Languages (Julia Lawall) kr. 537.100.
- Rammebevilling, Applications of network to Molecular Biology (Pawel Winter) kr. 450.000.
- SNF Center for GRID Computing (Eric Jul) kr. 7.500.000.

Villum Kann Rasmussen Fonden

- Stipendium (David Pisinger) kr. 67.300.
- Velux Visiting Professor (Fritz Henglein) kr. 300.000.

Publikationer

- Andersen J.D.: Artikler om Kryptografi, Datatransmission m.m. i: IT-Lex, Det store Informatik-leksikon, 3. udgave s. 20. Klaus Hansen. Ingeniøren/bøger, København 2002.
- Andersen J.D.: Image Decompositions by Radial Basis Functions. Computer Science Vol. 2749, i: Proceedings of the 13th Scandinavian Conference on Image Analysis. Lecture Notes s. 749-754. Josef Bigun. Springer, Berlin 2003.
- Andersen N.: Hvor mange bankoplader er der? Nordisk Matematisk Tidsskrift Årgang 51, nr. 3, s. 109-118. (red.). Normat, NCM, Göteborg 2003.
- Bonfils B.J., Bonnet P.: Adaptive and Decentralized Operator Placement for In-Network Query Processing. Computer Science Vol. 2634, i: Proceedings of the 2nd International Workshop on Information Processing in Sensor Networks (IPSN'03). Lecture Notes s. 47-62. (red.). Springer, Berlin, Heidelberg 2003.
- Bonfils B.J., Bonnet P.: CAOP: Continuously Adaptive Operator Placement. i: Master's Theses: Jan Boris, vejleder: Philippe Bonnet (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Bonnet P., Haney D., Madsen K.: Load Balancing for MySQL. i: DIKU-rapport 03/11: Master's Thesis, Dennis Haney, Klaus Madsen, vejleder Philippe Bonnet. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Boyar J., Favrholdt L.M.: The Relative Worst Order Ratio for On-Line Algorithms. i: Proceedings of the 5th Italian Conference on Algorithms and Complexity s. 58-69. (red.). 2003.
- Brazil M., Nielsen B.K., Winter P., Zachariasen M.: Rotationally Optimal Spanning and Steiner Trees in Uniform Orientation Metrics. i: DIKU-rapport 03/05 s. 16. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Brazil M., Thomas D.A., Weng J.F., Zachariasen M.: Canonical Forms and Algorithms for Steiner Trees in Uniform Orientation Metrics. i: DIKU-rapport 02/22 s. 26. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2002.
- Christensen N.H.: Domain-specific Languages in Software Development and the Relation to Partial Evaluation. i: DIKU-rapport 03/09: Ph.d. theses: Niels H. Christensen, vejleder: Neil D. Jones. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- den Boef E., Korst J., Martello S., Pisinger D., Vigo D.: A Note on Robot-Packable and Orthogonal Variants of the Three-Dimensional Bin Packing Problem. i: DIKU-rapport 03/02. (red.). København 2003.
- Dydensborg M.B., Leopold M., Bonnet P.: Bluetooth and Sensor Networks: A Reality Check. i: First International Conference on Embedded Networked Sensor Systems (red.). 2003.
- Epstein L., Favrholdt L.M.: On-Line Maximizing the Number of Items Packed in Variable-Sized Bins. Acta Cybernetica 16, s. 57-66. 2003.
- Erleben K.: An introduction to Approximating Heterogeneous Bounding Volume Hierarchies. i: DIKU-rapport 02/04 s. 15. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2002.
- Erleben K.: Module Based Design for Rigid Body Simulators. i: DIKU-rapport 02/06 s. 20. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2002.
- Erleben K., Henriksen K.: Scripted Bodies and Spline-driven Animation. i: Graphics Programming Methods, chapter 1.4 s. 37-50. (red.). Jeff Lander. Charles Riiver Media, Inc., 2003.
- Erleben K., Sporning J.: Collision Detection of Deformable Volumetric Meshes. i: Graphics Programming Methods, chapter 1.5 s. 51-68. Jeff Landers. Charles River Media, 2003.
- Favrholdt L.M., Bach E., Boyar J., Epstein L., Jiang T., Larsen K.S., Lin G-H., Stee R.v.: Tight Bounds on the Competitive Ratio on Accommodating Sequences for the Seat Reservation Problem. Journal of Scheduling 6, s. 131-147. 2003.
- Favrholdt L.M., Nielsen M.N.: On-Line Edge Coloring with a Fixed Number of Colors. Algorithmica 35, s. 176-191. 2003.
- Frøkjær E., Hornbæk K.: Evaluating User Interface with Metaphors of Human Thinking. Computer Science 2615, i: Universal Access. Lecture Notes s. 22. N. Carbonell, C. Stephanidis. Springer, Berlin, Heidelberg 2003.
- Frøkjær E., Hornbæk K.: Reading Patterns and Usability in Visualizations of Electronic Documents. ACM Transactions on Computer-Human Interaction (TOCHI) Vol. 10, no. 2, s. 31. ACM, New York 2003.
- Frøkjær E., Hornbæk K.: Metaphors of Human Thinking: A New Tool in User Interface Design and Evaluation. i: Proceedings of Interact 2003 IFIP TC 13, Zürich, september 1-5, 2003 s. 781-784. (red.). IOS Press & IFIP, Amsterdam, The Netherlands 2003.
- Frøkjær E., Hornbæk K.: The Metaphors-of-Human-Thinking Technique for Usability Evaluation Compared to Heuristic Evaluation and Cognitive Walkthrough. Computer Science 98, i: Proceedings of the 3rd Danish

- Human-Computer Interaction Research Symposium s. 4. University of Roskilde, Roskilde 2003.
- Hansen D.W., Pece A.E.C.: Iris Tracking with Feature Free Contours. i: Proceedings of workshop on Analysis and Modelling of Faces and Gestures s. 7. (red.). AMFG, 2003.
- Hansen K.: An Approach to Determine Limits on the Tolerance for Hiding Data in Images. i: Proceedings fra den 11. Danske Konference om Mønstergenkendelse og Billedanalyse s. 61-66. Søren I. Olsen. Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2002.
- Hansen K.: Artikler om Kryptografi, Billedbehandling m.m. i: IT-Lex, Det store Informatik-leksikon, 3. udgave s. 85. (red.). Ingeniøren/bøger, København 2002.
- Hansen K.: IT-Lex. i: IT-Lex, Det store Informatik-leksikon, 3. udgave s. 110. (red.). Ingeniøren/bøger, København 2002.
- Henglein F., Jha S., Palsberg J., Shao T.: Efficient Type Matching. i: DIKU-rapport (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Henriksen K., Sporning J., Hornbæk K.: Virtual Trackballs Revisited. IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics To appear. 2003.
- Henriksen K., Sporning J., Hornbæk K.: Virtual Trackballs Revisited. i: Proceedings fra den 11. Danske Konference om Mønstergenkendelse og Billedanalyse s. 114-126. Søren I. Olsen. Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2002.
- Jensen F.G., Sporning J., Nielsen M., Sørensen P.G.: Tracking Target and Spiral Waves. Chaos 12, s. 16-26. 2002.
- Jensen K.: Musical Instruments Control and Expression. i: Proceedings of the Mosart Midterm Meeting s. 134-142. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Jensen K.: The Votion Project. i: DIKU-rapport 03/12: Proceedings of the Mosart Midterm Meeting s. 227-233. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Jensen K., Andersen T.H.: Beat Estimation on the Beat. i: Proceedings of the IEEE Workshop on Applications of Signal Processing to Audio and Acoustics s. 87-90. Greg Wakefield. IEEE, New Paltz, NY, USA 2003.
- Jensen K., Andersen T.H.: Real-time Beat Estimation Using Feature Selection. i: Proceedings of the 1st International Symposium on Computer Music Modeling and Retrieval s. 16-24. Henri Bataille. LIRMM, Marseille, France 2003.
- Jensen K., Andersen T.H.: Importance of Phase in Sound Modeling of Acoustic Instruments. i: Proceedings of the Mosart Midterm Meeting s. 96-104. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Jensen K., Murphy D., Arnspang J.: Detection of Human Motion and Interactive Musical Performance. i: Proceedings of the Mosart Midterm Meeting s. 182-186. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Johansen P., Pedersen K.S.: Generalized Context Learning. i: DIKU-rapport 03/06: Proceedings fra den 12. Danske Konference om Mønstergenkendelse og Billedbehandling s. 82-92. Søren I. Olsen. Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Koch G.: A Linguistic Method Relevant for Lyee. i: New Trends in Software Methodologies, Tools and Techniques s. 8. Hamido Fujita, Paul Johannesson. IOS Press, Amsterdam 2002.
- Koch G.: Some Applications of a Linguistics Methods Related to Lyee. i: New Trends in Software Methodologies, Tools and Techniques s. 11. Hamido Fujita, Paul Johannesson. IOS Press, Amsterdam 2003.
- Kovacs L.B.: New Trends in Software Methodologies, Tools and Techniques. i: The Logic of Planning for Real Applications and Software Development s. 14. Hamido Fujita, Paul Johannesson. IOS Press, Amsterdam 2003.
- Krarpur J.: EURO Summer School XXI: Rapport fra Det Kuriske Næs. Orbit 5, s. 18-23. 2003.
- Krarpur J., Jalal G.: Geometrical Solutions to the Fermat Problem with Arbitrary Weights. Annals of Operations Research 123, s. 67-104. (red.). Kluwer Academic Publishers, Norwell, Massachusetts, USA 2003.
- Larsen A.B.: Secure Access Control Using Mobile Bluetooth Devices. i: Master's Theses: Allan Beaufour Larsen, vejleder: Philippe Bonnet (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Larsen A.B., Bonnet P.: Personal Servers as Digital Keys. i: DIKU-rapport 03/07 (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Larsen A.B., Dydensborg M.B., Leopold M., Bonnet P.: Bluetooth-Based Sensor Networks. Sigmod Record. 2003.
- Lee A., Pedersen K.S., Mumford D.: The Nonlinear Statistics of High-contrast Patches in Natural Images. International Journal of Computer Vision 54(1/2), s. 83-103. 2003.
- Lorenson M., Hansen J.S.: Traffic Aware Policy Based Internet Routing. i: Master's Theses: Martin Lorenson, vejleder: Jørgen Sværke Hansen (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Makhholm H.: A Language-independent Framework for Region Inference. i: DIKU-rapport 03/10: Ph.d. theses, Henning Makhholm, vejleder: Neil D. Jones. Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Mogensen T.Æ.: Linear Types for Cashflow Reengineering. Computer Science 2890, i: PSI'03. Lecture Notes s. 13-21. Manfred Broy, Alexandre Zamulin. Springer, Berlin 2003.
- Moore J.L., Folkmann M., Balmford A., Brooks T., Burgess N., Rahbek C., Williams P.H., Krarpur J.: Heuristic and Optimal Solutions for Set-covering Problems in Conservation Biology. Ecography 26, s. 595-601. 2003.
- Morten Isaksen, Jul E.: Device Messenger – fjernstyring af apparater bag firewalls. i: Master's Theses: Morten Isaksen, vejleder: Eric Jul (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Muller G., Lawall J.L., Thibault S., Jensen R.E.V.J.: A Domain-Specific Language Approach to Programmable Networks. Transactions on Systems, Man, and Cybernetics – Part C 33(3), s. 12. 2003.
- Murphy D.: Tracking a Conductor's Baton. i: Proceedings fra den 12. Danske Konference i Mønstergenkendelse og Billedanalyse s. 8. Søren I. Olsen. Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Murphy D.: The BatonTracker User Guide. 7 s. Depart-

- ment of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Murphy D.: Snapshot of Development of the Pattern Play System. i: MOSART Report D36: Design for a Computer Music Composition Tools System s. 2. Barry Eaglestone. Det MOSART Projekt, 2003.
- Murphy D., Andersen T.H.: Demonstration af hvordan en Audiofil kan dirigeres. Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Murphy D., Andersen T.H., Jensen K.: Conducting Audio Files via Computer Vision. i: Gesture Workshop 2003: The 5th International Workshop on Gesture and Sign Language Based on Human-computer Interaction. Antonio Camurri. University of Genova, Genova, Italy 2003.
- Narasimhan G., Zachariasen M.: Geometric Minimum Spanning Trees via Well-Separated Pair Decompositions. *ACM Journal of Experimental Algorithmics* 6. 2001.
- Nielsen B.K., Odgaard A.: Fast Neighborhood Search for the Nesting Problem. i: DIKU-rapport 03/03 (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Nielsen M., Hansen L.K., Johansen P., Sporning J.: Special Issue on Statistics of Shapes and Textures. *Journal of Mathematical Imaging and Vision* vol 17(2), s. 87-198. Kluwer, 2002.
- Nimb O.: Controlling Groups of Networked Devices through Object-based Aggregation. i: Master's Theses: Ole Nimb, vejleder: Jørgen Sværke Hansen (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Olsen N.H., Sporning J., Nielsen M.: Reconstruction of Optical Thickness. i: DIKU-rapport 02/15: Den 11. Danske Konference om Mønstergenkendelse og Billedanalyse s. 114-126. Peter Johansen. Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2002.
- Olsen N.H., Sporning J., Nielsen M.: Reconstruction of Optical Thickness from Hoffman Modulation Contrast Images. i: Proceedings of the 13th Scandinavian Conference on Image Analysis, June 2003 s. 526-533. (red.). Göteborg, Sweden 2003.
- Olsen S.I.: End-Stop Exemplar Based Recognition. *LNCIS* 2749, i: Proceedings of the 13th Scandinavian Conference on Image Analysis. Lecture Notes s. 43-50. Josef Bigun, Tomas Gustavsson. Springer, Halmstad 2003.
- Olsen S.I.: Dansk Selskab for Automatisk Genkendelse af Mønstre. i: DIKU-rapport 03/06: Proceedings fra den 12. Danske Konference i Mønstergenkendelse og Billedanalyse s. 117. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Pece A.E.C.: Generative-model-based Tracking by Cluster Analysis of Image Differences. *Robotics and Autonomous Systems* 39(3-4), s. 181-194. 2002.
- Pece A.E.C.: The Problem of Sparse Image Coding. *Journal of Mathematical Imaging and Vision* 17(2), s. 89-108. 2002.
- Pece A.E.C.: The Kalman-EM Contour Tracker. i: Proceedings of the 3rd workshop on Statistical and Computational Theories of Vision: SCTV 2003 s. 25. (red.). 2003.
- Pece A.E.C., Larsen R.: Special Issue on Generative-Model-Based Vision. *Image and Vision Computing* vol 21(1), s. 136. 2003.
- Pedersen K.S.: Properties of Brownian Image Models in Scale-Space. *Computer Science* 2695, i: Scale Space Methods in Computer Vision: Proceedings of the 4th Scale-Space Conference. Lecture notes s. 281-296. Lewis Griffin, Martin Lillholm. Springer-Verlag, Isle of Skye, Scotland 2003.
- Pedersen K.S.: Statistics of Natural Image Geometry. i: DIKU-rapport 03/04: Ph.d.-Theses, Kim Steenstrup Pedersen s. 167. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Peihua L., Zhang T., Pece A.E.C.: Visual Contour Tracking Based on Particle Filters. *Image and Vision Computing* 21(1), s. 111-123. 2003.
- Pisinger D.: Dynamic Programming on the Word RAM. *Algorithmica* 35. s. 128-145. (red.). Springer, New York 2003.
- Pisinger D.: Where are the hard Knapsack Problems? i: DIKU-rapport 03/08. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Pisinger D., Sigurd M.M.: On Using Decomposition Techniques and Constraint Programming for Solving the Two-dimensional Bin Packing Problem. i: DIKU-rapport 03/01. (red.). Department of Computer Science, University of Copenhagen, København 2003.
- Pisinger D., Zachariasen M., Færø O.: Guided Local Search for the Three-Dimensional Bin Packing Problem. *INFORMS Journal on Computing* 15, s. 267-283. 2003.
- Pisinger D., Zachariasen M., Færø O.: Guided Local Search for Final Placement in VLSI design. *Journal of Heuristics* 9, s. 269-295. (red.). Kluwer, 2003.
- Schultz U., Lawall J.L., Consel C.: Automatic Program Specialization for Java. *Transactions on Programming Languages and System (TOPLAS)* 25(4), s. 48. 2003.
- Segura-Devillechaise M., Menaud J.-M., Lawall J.L., Muller G.: Extensibilité Dynamique dans les Caches Webs: une Approche par Aspects. i: 3ème Conférence Française sur les Systèmes d'Exploitation s. 11. (red.). la Colle sur Loup, France 2003.
- Segura-Devillechaise M., Menaud J.-M., Muller G., Lawall J.L.: Web Cache Prefetching as an Aspect: Towards a Dynamic-Weaving Based Solution. i: International Conference on Aspect-Oriented Software Development s. 10. (red.). Boston, MA 2003.
- Sporring J., Niessen W., Weickert J.: Growth and Motion in 3D Medical Images. i: Proceedings of the International Workshop on Growth and Motion in 3D Medical Images s. 73. (red.). 3DLab., School of Dentistry, University of Copenhagen, København 2002.
- Sporring J., Niessen W., Weickert J.: Special Issue on Growth and Motion in 3D Medical Images. *IEEE Transactions on Medical Imaging* vol 22(6), s. 697-781. 2003.
- Sporring J., Olsen N.H., Nielsen M.: Detection and Localization of Random Signals. *Computer Science* Vol. 2695, i: Scale Space Methods in Computer Vision. Lecture Notes s. 785-797. Lewis D. Griffin, Martin Lillholm. Springer, 2003.
- Strøm G.: Perception of Human-centered and Technical Descriptions when Analyzing and Negotiating Requirements. i: Human-Computer Interaction INTERACT '03 s. 4. Matthias Rauterberg et al. IOS Press, 2003.
- Strøm G.: Using Creative Writing for Developing Realistic Scenarios. i: HCI International 2003 Adjunct Proceedings s. 2. Constantin Stephanides. Lawrence Erlbaum Associates, 2003.

- Strøm G.: When was the Beginning of Ergonomics and Human Factors? *Ergonomics in Design* 2, s. 2. 2003.
- Strøm G.: Combining Participant-observation and Questionnaires to Determine Differences in Cultural Values between Denmark and the Philippines. i: *Proceedings of the 3rd Danish Human-Computer Interaction Research Symposium* s. 4. Morten Hertzum, Simon Heilesen. University of Roskilde, Roskilde 2003.
- Sørensen M.K., Rasmussen M.S., Skriver H., Johansen P., Pece A.E.C., Thygesen J.H.: Survey and Assessment of Advanced Feature Extraction Techniques and Tools for EO Applications. i: *SPIE International Symposium, Remote Sensing Europe* s. 10. (red.). Barcelona, Spain 2003.
- Sørensen M.S., Dobrzeniecki A.B., Larsen P., Frisch T., Sporning J., Darvann T.A.: The Visible Ear: A Digital Image Library of the Temporal Bone. *Journal of Oto-Rhino-Laryngology and its related Specialities* 64(6), s. 378-381. 2002.
- Zachariasen M., Dam M.: Tabu Search on the Geometric Traveling Salesman Problem. i: *Meta-heuristics: Theory and Applications* s. 571-587. I. H. Osman, J. P. Kelly. Kluwer Academic Publishers, Boston, USA 1996.
- Zachariasen M., Narasimhan G., Zhu J.: Experiments with Computing Geometric Minimum Spanning Trees. i: *Proceedings of the 2nd Workshop on Algorithm Engineering and Experiments* s. 183-196. 2000.
- Zachariasen M., Rohe A.: Rectilinear Group Steiner Trees and Applications in VLSI Design. *Mathematical Programming* 94, s. 407-433. 2003.
- Zachariasen M., Winter P.: Concatenation-Based Greedy Heuristics for the Euclidean Steiner Tree Problem. i: *Proceedings of "Algorithms and Experiments" (ALEX98)* s. 144-153. 1998.
- Åberg R., Lawall J.L., Sudholt M., Muller G.: Evolving an OS Kernel Using Temporal Logic and Aspect-Oriented Programming. i: *The Second AOSD Workshop on Aspects, Components, and Patterns for Infrastructure Software* s. 6. (red.). Boston, MA 2003.
- Åberg R., Lawall J.L., Sudholt M., Muller G., Le Meur A-F.: On the Automatic Evolution of an OS Kernel Using Temporal Logic and AOP. i: *Automated Software Engineering* s. 9. (red.). Montreal, Canada 2003.

Studienævnet for Datalogi

Medlemmer

Hasse Clausen, Klaus Hansen indtrådt den 29. april 2003, Peter Johansen, Gregers Koch udtrådt, Torben Mogensen og Martin Zachariasen.

De studerende Clara Behrmann, Ebbe Elsborg, Dina Friis, Morten Fjord-Larsen og Christian Stefansen.

Beretning

Arbejdet i studienævnet har været stærkt påvirket af fakultetets beslutning om indførelsen af en ny studiestruktur fra efteråret 2004. Dette har givet en stor ekstra arbejdsbelastning for såvel studienævnets medlemmer som mange lærerne ved Datalogisk Institut. Tids- og aktivitetsplanen for indførelsen af den ny studiestruktur er beskrevet i det interne skrift – Ny studiestruktur (aktivitet 3) af Hasse Clausen, august 2003.

Studienævnet har bemærket, at de studerende tilsyneladende har en ny adfærd i forhold til tidligere år: Mindre fremmøde til såvel forelæsninger som øvelser. Studienævnet har derfor i år 2003 sat fokus på forbedring af undervisningen i forhold til de studerendes nye adfærdsmønstre. Lærerne er blevet opfordret til at afprøve nye undervisningsformer, og studienævnet har støttet forskellige eksperimenter. Desuden har man søgt at styrke det sociale miljø ved at tilstræbe faste holddannelser for 1. årsstuderende.

Studienævnet har vedtaget, at nyoptagne studerende fra år 2006 skal have matematik på A-niveau.

Søgningen til datalogistudiet har været stabilt, og alle studiepladser er besat også i år 2003.

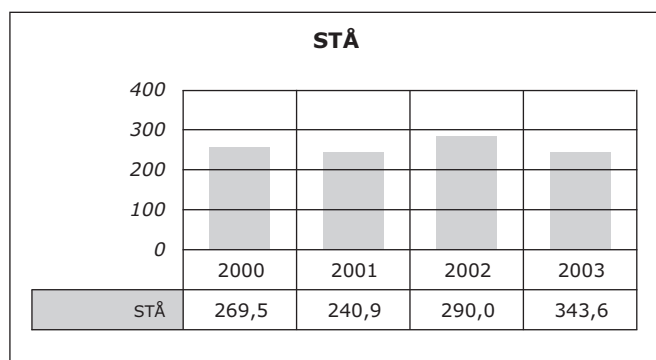
Statistik

STÅ-produktionen er fortsat steget markant i år 2003 ligesom i år 2002. Denne stigning må tilskrives fuldtidsstudiet, og det må forventes, at STÅ-produktionen fremover vil stabilisere sig på dette højere niveau. Ligeledes må det forventes at kandidatproduktionen, som har stabiliseret sig på et relativt lavt niveau, vil stige i de kommende år

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					
	Datalogi	Matematik	Øvrige Naturvi.	Andre fak.	Meritoverført	I alt
Datalogi	306,3	35,7	6,8	7,3	25,8	381,9
Matematiske fag	22,0					
Fysik/geofysik	9,5					
Øvrig naturvidenskab	2,7					
Humaniora	0,3					
Meritstuderende	1,3					
Gæstestuderende	1,4					
I alt	343,6					
Åben uddannelse	0,8					

STÅ 2000-2003

Studieleder Hasse Clausen

Kemisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Sven E. Harnung.

Bestyrelsen består desuden af lektor Peter Andersen, forskningsprofessor Thomas Bjørnholm, lektor Flemming M. Nicolaisen, lektor E. Jonas Pedersen, laboratoriefuld-mægtig Dorte Heldrup, laboratorietekniker Katrine Petersen, stud.scient. Magnus Magnussen, stud.scient. Christian Schack Pedersen.

30.9.2003 udtrådte lektor Flemming M. Nicolaisen og lektor E. Jonas Pedersen af bestyrelsen, og lektor Merete Folmer Nielsen og lektor Søren Kristensen indtrådte i bestyrelsen.

Adresse

Universitetsparken 5
2100 København Ø
Telefon 35 32 01 11
Fax 35 32 02 14
kiku@kiku.dk
www.kiku.dk

Institutlederens årsberetning

Personaleforhold

Professor cand.scient. Sine Larsen meddeltes orlov fra 1.6.2003 for at tiltræde stillingen som forskningsdirektør ved ESRF, The European Synchrotron Radiation Facility, Grenoble, Frankrig. Docent, cand.polyt. Svend Erik Nielsen pensioneredes 1.4.2003. Lektor, ph.d. John Avery pensioneredes 1.5.2003. Lektor, cand.polyt. Kirsten Michelsen pensioneredes 1.9.2003. Lektor, cand.polyt. Kjeld Schauburg pensioneredes 1.8.2003. Lektor, ph.d. Leila Lo Leggio tiltrådte 1.8.2003.

Forskningsvirksomhed

Kemisk Institut har i sin langtidspan for perioden 2001–2006 prioriteret fem forskningsområder særligt højt. De fem områder er i alfabetisk rækkefølge: Biofysisk Kemi, Materialekemi, Miljøkemi og spektroskopi, Synthesekemi samt Teoretisk Kemi. Den til langtidspanen hørende ansættelsesplan er i 2003 blevet fulgt ved stillingsopslag inden for analytisk miljøkemi, organisk kemi (to stillinger), uorganisk kemi og nanokemi.

Biofysisk Kemi

Dynamik i kemiske og biologiske systemer

Ingen steder ser man kemiske processer udfolde sig med større variation i form og funktion end i den biologiske verden. En celle kan betragtes som den perfekte selvorganiserende kemiske fabrik med store muligheder for anvendelse til syntese af et bredt spektrum af kemiske forbindelser. En forudsætning for at kunne udnytte disse muligheder er en præcis forståelse af samspillet mellem de kemiske processer i cellerne og udvekslingen af kemiske stoffer

med omgivelserne. Internationalt opprioriteres interdisciplinære kemi/biologistudier, f.eks. de nylige initiativer fra NIH og NIGMS (USA) i 'Nonlinear Dynamics in Biology'.

Den bedste måde at demonstrere forståelse af cellers funktion på er ved at lave en kvantitativ model for dynamikken i intakte biologiske systemer, der kan være en enkelt celle eller et stort antal celler, der vekselvirker med hinanden. På grund af systemets kompleksitet er man i praksis nødsaget til at løse et mere overkommeligt problem ved at indskrænke sig til at lave en dynamisk model for en bestemt genetisk/metabolsk tilstand af en intakt celle. Eksperimentelt opretholdes en veldefineret metabolsk tilstand ved hjælp af en datamat-kontrolleret biologisk reaktor. En model for en sådan reaktor udtrykkes sædvanligvis som et sæt koblede partielle differentilligninger. For velundersøgte organismer som f.eks. gærceller er det metabolske netværk af mulige reaktioner kendt, og værdier for hastighedskonstanter og Michaelis parametre kan findes i litteraturen. Vores erfaringer har imidlertid vist, at man for at få modellen til at passe med den intakte celledes opførsel er nødsaget til at foretage større eller mindre justeringer af parametrene fra litteraturen. En metode, som vi har udviklet til en sådan optimering, er at sammenligne modellerne med eksperimentelle målinger af den intakte celledes respons på små perturbationer, f.eks. ændringer i metabolitkoncentrationer. For at få et tilstrækkeligt stort datamateriale kontrolleres perturbationer, og dataopsamling automatisk. Vi har desuden udviklet systematiske metoder baseret på netværksteori og ulineær dynamik til at finde et sæt kinetiske konstanter, som gør, at modellen bliver konsistent med al tilgængelig eksperimentel information. Denne metode har været anvendt til beskrivelse af glykolyesen i gærceller *Saccharomyces cerevisiae* og til udvikling af lavdimensionale modeller, som med fordel kan bruges til beskrivelse af populationer af gærceller.

Kemiens indflydelse på multicellulær opførsel studeres ved undersøgelse af mønsterdannelse i kolonier af bakterien *Proteus mirabilis*. Vi har udviklet programmet til automatisk karakterisering af frontudbredelsen som funktion af tiden. Formålet med dette projekt er at modellere multicellulær opførsel af en organisme, der normalt opfattes som unicellulær.

Proteinbølger i bakterier er de senere år vist at være en afgørende del af cellernes delingsmekanisme. Den ikke-lineære dynamik, der beskriver disse bølger, kan imidlertid også danne stationære, bipolære proteinmønstre. En mulig forbindelse til eukaryote cellers delingsmekanisme undersøges på basis af dynamikken for mikrotubuli.

Biokemiske genregulationssystemer, der udviser oscillationer koblet til vækst, er grundlaget for segmentering i tidlige embryoer. Modelstudier af væstkoblede kemiske oscillatorer har vist, at ikke blot sekventiel, men også samtidig segmentering i et syncytium, kan forstås ud fra en generel sammenfattende mekanisme (Axel Hunding, Finn Hynne, Preben Graae Sørensen, Sune Danø, Mads Ipsen, Mads Madsen).

Enzymkemi

Undersøgelse af struktur-funktionssammenhæng for enzymer og enzymsystemer vha. kinetiske og termodynamiske metoder. Undersøgelserne, der er beskrevet i Årbog 2001 p. 663-664, fortsættes (U. Christensen med M. Abel og Novozymes A/S).

Proteiners struktur, dynamik og funktion

Undersøgelse af struktur, dynamik og funktion af biologisk vigtige proteiner foretages ved hjælp af multidimensionelle NMR-metoder under anvendelse af bl.a. ^{15}N -mærkning og brug af paramagnetiske metalioner (J.J. Led, M.R. Jensen med J. Petersen og C. Laurizen). Studierne omfatter proteinet hGH (S.M. Kristensen og J.J. Led med M. Kasimova, T. Christensen og H.H. Sørensen), Plastocyanin (S.M. Kristensen, J.J. Led, M. Hass og F. Hansen med J. Ulstrup og H.M. Christensen), PI 3-kinase (S.M. Kristensen med P. Driscoll), ACBP (S.M. Kristensen med F. Poulsen) og RGAE (S.M. Kristensen med Novozymes A/S). En del af undersøgelseerne er beskrevet i Årbog 2001 p. 664-665.

Strukturundersøgelser foretaget ved hjælp af røntgenkrystallografi er beskrevet særskilt i årbogsafsnittet om Center for Krystallografiske Undersøgelser.

Ramanspektroskopiske undersøgelser

Ramanspektroskopi har sit navn efter inderen C.V. Raman, der i 1928 opdagede at lys, der spredes af molekyler, indeholder information om molekylernes struktur og dynamik. Imidlertid er det først gennem de sidste ca. 10-15 år, at Ramanspektroskopi er blevet et vigtigt redskab for kemikeren. Det skyldes at udviklingen af lasere og meget følsomme detektorer sammen med avancerede computerteknikker har gjort det hurtigt og nemt at optage Ramanspektre af stort set alle kemiske forbindelser. Der er ingen prøveudtagning eller forberedelse. Alle stoffer, også amorfe, kan direkte undersøges, og der forbruges ikke noget stof.

Struktur og dynamik af hydrogenbundne systemer

Hydrogenbundne systemers hurtige dynamik i picosekundområdet undersøges ved hjælp af den spektrale R(-)repræsentation. Denne repræsentation, der blev udviklet her på laboratoriet for 25 år siden, har således fået en særdeles aktuel betydning. Den hurtige dynamik kan have betydning for en bedre beskrivelse af intermolekylære vekselvirkninger og signaloverførsel i supramolekylære hydrogenbundne makromolekyler af biologisk interesse, som f.eks. proteiner.

Sammen med afdelingen for Biologi og Kemi, RUC, undersøges protein/vandblandinger rækkende fra meget tørt protein til fortyndede opløsninger af protein i vand for at få en bedre forståelse af vands rolle i biologiske systemer. I projektet indgår også, sammen med Dermatologisk Afdeling, Bispebjerg Hospital, direkte studier af vand i hud, negle og hår fra mennesker. Resultaterne viser forskellige bindingsforhold for vand/protein i normal hud og i hud med forskellige former for kræftsygdomme. Specielt forekommer der mere almindeligt "bulk"-lignende vand i maligne hudtumorer (malignt melanom og basal cellecarcinom).

Hudundersøgelser og diagnose af hudsygdomme

I samarbejde med Dermatologisk Afdeling, Bispebjerg Hospital forsøges neurale netværk anvendt på Ramandataene til at stille diagnose på hudsygdomme. Det har den store fordel, at udtagelse af en biopsi undgås, og forhåbentlig kan patienten i fremtiden få stillet diagnosen, samtidig med at hudundersøgelsen foregår.

I samarbejde med Løvens Kemiske Fabrik er hud fra mennesker og dyr blevet karakteriseret. Præliminære resultater viser forskelle i mænds og kvinders hud. Disse resultater er vigtige for at forstå hudlægemidlers virkemåde og hudgennemtrængelighed.

Bevaring af balsamerede ægyptiske mumiers (Nekht-Ankht fra "Tomb of the Two Brothers") hud er undersøgt i samarbejde med University of Bradford og Manchester Museum. Når disse resultater sammenlignes med vore tilsvarende tidligere undersøgelser af de grønlandske mumier fra Qilakitsoq viser det sig, at balsameringen har bevaret den ægyptiske mumies hud lige så godt som den grønlandske, selv ved den meget højere temperatur i Ægypten.

Meteoritter

En række carbonholdige meteoritter er blevet karakteriseret, og strukturen af meteorittens carbon sammenlignes med carbonstrukturer fundet på jorden. Dette kan give en idé om meteorittens oprindelse. En række kemiske bestanddele i inhomogene meteoritter er, blevet bestemt ved hjælp af Ramanmikroskopi, herunder olivin og pyroxener. Den relative mængde af kationer kan bestemmes ud fra Ramanspektret. Et spændende perspektiv er, at isotopsammensætningen og eventuelt ydre påvirkninger af meteoritten i fremtiden også vil kunne bestemmes (samarbejde med Geologisk Museum i København).

Arkæologi

I samarbejde med Nationalmuseets Bevaringsafdeling i Brede udføres tre projekter. Det ene omhandler en bestemmelse af de kemiske bestanddele i malingslag på bygninger tilbage til ca. år 1600. Det andet drejer sig om at bestemme graden af nedbrydning af træ i arkæologiske træfund. Specielt fokuseres på Nydamfundene. Betydningen af vands binding til træet søges klarlagt, og indtrængningseffektivitet af kemiske præparationsmidler undersøges. Det tredje omfatter en analyse af baltisk ravs nedbrydning under forskellige opbevaringsforhold. Dette er vigtigt for at undgå nedbrydning af rav i museumssamlinger (O. Fauriskov Nielsen med studerende).

Materialekemi**Nanokemi og -fysik**

Den del af forskningen, der udføres i Nano-Science Center, er beskrevet særskilt i årbogsafsnittet om Nano-Science Centret.

Organisk syntese og supramolekylær kemi

Dendrimerer er betegnelse for en familie af syntetiske makromolekyler, der er karakteriseret ved at være opbygget ved gentagne forgreninger ud fra en kerne. Dendrimerer kunne også kaldes for molekulære trækrone på grund af ligheden i strukturen. Denne type geometri gør det muligt at fremstille meget store og dog veldefinerede molekyler relativt simpelt. Vi studerer anvendelser af disse forbindelser. På grund af deres størrelse kan de fungere som værter for mindre molekyler, og et af de projekter, vi er involveret i, går ud på at bruge dendrimerer som reaktionskamre for reaktioner mellem små molekyler. Vi har således vist, at palladiumpartikler dannet inde i en dendrimer kan katalysere den såkaldte Suzuki-reaktion, hvor man danner en ny carbon-carbon-binding. På grund af dendrimerens størrelse kan katalysatoren fjernes fra reaktionsblandingen ved dialyse, hvis det er ønskværdigt. Vi arbejder på at bruge dendrimerer som katalysatorer i andre reaktioner.

Man kan også forestille sig dendrimerer som platforme for større supramolekylære strukturer, og i den sammen-

hæng er vi involveret i et projekt (sammen med professor E.W. Meijer's gruppe i Eindhoven, Holland) om gæst-vært-kemi i dendrimerer, hvor gæstemolekylerne er bundet til overfladen på dendrimeren ved ikke-kovalent binding. Målet her er at kunne danne gæst-værtkomplekser, der er så stabile, at de ikke går i stykker i vand. Derved bliver det muligt at bruge forbindelserne inden for bioteknologi.

Der er i årets løb blevet foretaget målinger i Holland og på Risø af forskellige gæst-vært systemer for at bestemme associationskonstanterne for de forskellige typer komplekser. Der er både foretaget målinger i opløsning ved hjælp af fluorescens (Risø) og nanoelectrospray MS-experimenter (Det Tekniske Universitet i Eindhoven, Holland) på gæst-vært komplekserne, og der er overensstemmelse mellem de relative associationskonstanter både i opløsning og i gasfase. Det endelige mål (binding i vand) er dog ikke nået endnu (Jørn B. Christensen med studerende).

Overfladekemi

Eksperimentel karakterisation af *in situ* syntetiserede todimensionale strukturer af metaller, metaloxider, polymerer og metalorganiske forbindelser samt deres vekselvirkning med små molekyler i høj-vacuum. Der anvendes elektron- og photoelektron-spektroskopi og -diffraktion samt scanning probe teknikker. En del af studierne er beskrevet i Årbog 2001, p. 667 (P.J. Møller, A. Komolov, M. Della Negra og N.M. Nicolaisen med Z. Li, Y. Yu, Q. Guo, S. Liu, E.G. Wang, F. Xu, S.A. Komolov, E.F. Lazneva, L.P. Nielsen, L.G. Egebjerg, B. Hammershøj, P.E.H. Nielsen, B.S. Clausen, K. Schaumburg, B. Domenischi, S. Bourgeois).

Polymerisation og radikalionkemi

Undersøgelse af de faktorer, der bestemmer reaktionsvejen for elektrokemisk dannede radikalioner, herunder strukturens og omgivelsernes betydning for pyrrolers elektropolymerisation (O. Hammerich, F.S. Kamounah med G.H. Hansen og T. Lund) samt på protonoverførsel til radikalioner (M.F. Nielsen med K. Ingold).

Miljøkemi og spektroskopi

Analytisk kemi og miljøkemi

Analytisk Kemi – Kapillarelektroforese (CE)

Kapillarelektroforese-metoder er under udvikling og afprøvning som alternative analysemetoder til væskekromatografi (HPLC), især for typer af forbindelser som er svære at analysere med HPLC.

CE er en unik metode, fordi de undersøgte forbindelser separeres ifølge forholdet mellem deres ladning og størrelse (Stokes' radius) i opløsning, på tilsvarende måde som et massespektrometer adskiller ioner i gasfasen. Derfor kan man få information om kemiske forbindelsers grundlæggende egenskaber i opløsning (ladning og mobilitet), som kan være af betydning for deres toksikologiske egenskaber og omsætning i miljøet. Forskningen er især koncentreret om at opnå lave detektionsgrænser og god reproducerbarhed (som kan være problemer i CE), og om at udvikle kalibreringsfrie metoder, hvor man kan analysere analytter, selv om man ikke har de rene forbindelser til fremstilling af en kalibreringskurve (Bo Svensmark).

I øjeblikket undersøges kapillarelektroforese af organiske sulfoniumsalte fra elektrolyseblandinger i dimethyl-

formamid og Ruthenium-komplekser fra forsøg med elektrokemiske solceller (Bo Svensmark i samarbejde med Torben Lund, RUC).

Analytisk kemi i forbindelse med miljøkemiske problemstillinger

En lang række forskningsprojekter i analytisk kemi med henblik på miljøkemiske problemer udføres i samarbejde med eksterne samarbejdspartnere (firmaer, offentlige og private institutter og andre universiteter). De fleste projekter udføres oftest i forbindelse med et ph.d.-studium eller speciale i miljøkemi. Projekterne har alle et element af analytisk kemi, og udarbejdelse, optimering og validering af specifikke analysemetoder er mere eller mindre del af alle projekter. Af aktuelle forskningsprojekter kan nævnes:

Analyse af polære pesticider og deres nedbrydningsprodukters skæbne og omsætning i jordmiljøet undersøgt ved hjælp af nedbrydningsforsøg og sorptionsforsøg i laboratoriskala. I forbindelse med dette projekt udføres et mere basalt forskningsprojekt i analytisk kemi. Der er udarbejdet, optimeret og valideret prøveforberedelse med accelereret solvent ekstraktion (ASE) og kvantitativ bestemmelse med LC-MS/MS. Mere vigtig er en grundlæggende undersøgelse af ioniseringsprocesserne ved elektropray-ionisering (ESI) i såvel negativ som positiv ionisering. Her fokuseres på en eksperimentel undersøgelse af effekten af såvel opløsningsmidlets egenskaber (pH, polaritet, ionstyrke, tilsetningsstoffer mm.), som analyttens egenskaber, både i opløsning og i gasfase ($\log(K_{ow})$, pK_a , ioniseringspotentialer, elektronaffinitet mm.) (Bo Svensmark i samarbejde med Trine Henriksen og René Juhler, GEUS).

Undersøgelse af bionedbrydning af klorerede opløsningsmidler i den umættede zone i overjord med analyser ved hjælp af GC-ECD (Bo Svensmark i samarbejde med Christian Grøn, Forskningscenter Risø, nu DHI).

Samtidig ekstraktion af phthalater og anioniske overfladeaktive forbindelser i husstøv fra 15 danske skoler ved hjælp af superkritisk-væskeekstraktion (SFE) og analyse med LC-MS (Bo Svensmark i samarbejde med Per Clausen, Arbejdsmiljøinstituttet).

HPLC-metode med on-line fastfase-opkoncentrering (on-line-SPE) af perimetrinsyre og undersøgelse af perimetrinsyres adsorption til göetit. Undersøgelse af det β -thujaplicin og dets adsorption til göetit herunder udarbejdelse af en zone-kapillarelektroforese-metode til kvantitativ bestemmelse (analyse) af dette toksiske naturstof (Bo Svensmark i samarbejde med Bjarne W. Strobel og Hans Chr. Hansen, KVL).

Kvantificering af primær og sekundær afdrift af 10 herbicider efter sprøjtning med traktor ved hjælp af passive dosimetre og analyse med LC-MS. Primær drift er via fordampning og sekundær drift er via transport af dråber i luften (Bo Svensmark i samarbejde med Niels Henrik Spliid, Danmarks Jordbrugsforskning, Flakkebjerg).

Undersøgelse af effekten af frysning af jordprøver for studiet af nedbrydning af herbicider ved hjælp af nedbrydningsforsøg med kulstof-14 mærkede pesticider og analyse af mængden af *tfdA*-gener i prøverne (Bo Svensmark i samarbejde med Carsten Suhr Jacobsen, GEUS).

Atmosfærekemi

Ved undersøgelser af kemiske og fysiske processer i laboratoriet eller i felten tilvejebringes kemiske og fysiske data, der bidrager til forståelsen af atmosfærens kemi og fysik

og dermed til muligheden for kvantificering af miljøeffekter. Studierne, hvoraf nogle er beskrevet i Årbog 2001, p. 669, omfatter både reaktioner på overflader og isotopeffekter på gasfasereaktioner mellem radikaler og molekyler (M.S. Johnson, M.Bilde, O.J. Nielsen, F.M. Nicolaisen, N.W. Larsen, M.Grage, S. Perrier og K. Feilberg med C.J. Nielsen).

Atmosfæriske partikler

Atmosfæriske partikler er af afgørende betydning for stratosfærisk ozonnedbrydning og for skydannelse. Feltmålinger af partikler foretages i Danmark (O.J. Nielsen med DMU), og partikeldannelse studeres (O.J. Nielsen med Ford Motor Company) som beskrevet i Årbog 2002, p. 667.

Eksperimentelle undersøgelser af vekselvirkninger mellem organiske forbindelser og partikler (M. Bilde, O.J. Nielsen med B. Svenningsson) og partiklers betydning for tåge- og skydråbedannelse (M. Bilde med B. Svenningsson) som beskrevet i Årbog 2002, p. 666-667, fortsættes. Modellering af partikel-molekyle vekselvirkninger vha. kvantemekaniske beregninger (M. Bilde, K.V. Mikkelsen og M. Sloth) som beskrevet i Årbog 2002, p. 667, fortsættes ligeledes. Som partner (M. Bilde) i Nordic Centre of Excellence to study biosphere-aerosol-cloud-climate interactions søges en forståelse af, hvordan biosfæren gennem aerosolpartikler og skydannelse medvirker til klimaændringer og af, hvordan klimaet påvirker biosfæren.

Højt opløst spektroskopi på gasser

Forskningsområdet og instituttets apparatur er beskrevet i Årbog 2001, p. 669-670.

Methanols reaktioner i gasfase og i opløsning

Undersøgelserne, der er beskrevet i Årbog 2002, p. 667, fortsættes (F. Nicolaisen, O.F. Nielsen med S. Utkinov).

FT-IR-spektroskopi af små molekylers struktur og indre dynamik

Undersøgelserne, der er beskrevet i Årbog 2001, p. 670, fortsættes (F.M. Nicolaisen).

Mikrobølgespektroskopi

Undersøgelserne, der er beskrevet i Årbog 2001, p. 670, fortsættes (N.W. Larsen).

Syntese kemi

Funktionel biodiversitet

Biodiversitet er den variation og mangfoldighed, der karakteriserer naturen. Den kortlægges i detaljer med moderne kemiske metoder. Organisk kemiske strukturstudier af mikrosvampe danner grundlag for forudsigelser af den kemiske opbygning af beslægtede arter (U. Anthoni, C. Christophersen, P.H. Nielsen, P. Dalgaard med Biocentrum, DTU og Institut for Matematisk Modellering, DTU).

Bioorganisk kemi

Bioorganisk kemi kan defineres som studiet af molekylærbiologiske problemer med organisk-kemiske metoder. Der fokuseres på fremstilling af modificerede oligonucleotider, der enten er PNA-analoger eller analoger, hvor riboseenheden er erstattet med acykliske og achirale enheder (O. Dahl og U. Henriksen).

Ioners reaktioner i gasfase

Ved anvendelse af forskellige former for massespektrometri undersøges organiske og uorganiske ioners egenskaber og reaktioner i gasfase.

Kinetik, isotopeffekter, reaktionsdynamik, mekanismer og termokemi for ioners reaktioner i gasfase

Undersøgelserne, der er beskrevet i Årbog 2001, p. 670, fortsættes (S. Hammerum).

Solvatiserede metalioners reaktioner og egenskaber i gasfase

Undersøgelserne, der er beskrevet i Årbog 2001, p. 670, fortsættes (G. Bojesen).

Organisk selenkemi

Undersøgelser af struktur-reaktivitetssammenhænge, reaktionsmekanismer og præparative anvendelser af organiske selenforbindelser, som beskrevet i Årbog 2000, p. 665, fortsættes (L. Henriksen).

Uorganisk kemi

Hvert år gives en mere dybtgående fremstilling af et af de igangværende uorganiske kemiske forskningsprojekter; se tidligere årbøger.

Metalioner i vandig opløsning

Studiet af metalioner i vandig opløsning har stået på i generationer. Det er velkendt, at alle metalioner i vand omgiver sig med en mere eller mindre veldefineret første koordinationsfære af vandmolekyler, hvor oxygenatomet er bundet til metalcentret. Koordinationstallet (antallet af nærmeste vandmolekyler) for de fleste aquakomplekser varierer fra fire til otte, afhængig af bl.a. metalionens størrelse. Alt efter hvilket metal det drejer sig om, udskiftes de bundne vandmolekyler med halveringstider fra nanosekunder til år.

De koordinerede vandmolekyler har i kraft af den positive ladning på metalionen større syrestyrke (evne til at fraspalte hydrogenioner) end de ukoordinerede frie vandmolekyler. Som følge heraf er det et udbredt fænomen, at én-kernede metalkomplekser i vand kan slå sig sammen til to- og flerkerne forbindelser, hvor metalcentrene holdes sammen af broer bestående af hydroxid (OH⁻) eller oxid (O²⁻). Studiet af flerkerne forbindelser, også med andre brotyper, har i nyere tid påkaldt sig stor interesse bl.a. på grund af deres rolle i biologiske systemer og på grund af en række vigtige fysiske – især magnetiske – egenskaber.

Den mere detaljerede mekanisme for hvordan sådanne oxygenbroer dannes og kløves i vandig opløsning, har navnlig været studeret for metalioner, hvor vandudskiftningen foregår langsomt. Det drejer sig først og fremmest om de treladede ioner af chrom, cobalt, rhodium og iridium og fireladede platin.

Som et eksempel på sådanne undersøgelser kan nævnes, at den hastighed hvormed hydroxidbroer kløves, stiger med koncentrationen af hydrogenioner i opløsningen. En udbredt og nærliggende forklaring er et direkte angreb af hydrogenioner på oxygenatomet i OH-broen, som derved svækkes. For treladede chrom og cobalt er en sådan syrekatalyseret brokløvnings påvist i talrige tilfælde. I de senere år har det været muligt at fremstille analoge tokernede chrom- og cobaltforbindelser, hvor OH-broerne er udskiftet med isoelektroniske NH₂-broer (amidobroer). Her er et til-

svarende angreb af hydrogenioner på nitrogenatomet ikke muligt, da dette – i modsætning til oxygenatomet i OH-broer – er koordinativt mættet (med de to yderligere bindinger til de to metalcentre). Ikke desto mindre har det vist sig, at også kløvningen af NH_2 -broer er syrekatalyseret, altså at kløvningshastigheden stiger med hydrogenionkoncentrationen.

For tiden foregår en række undersøgelser for at klarlægge dette og tilknyttede fænomener som et led i nøjere at forstå metalioners opførsel i vandigt medium (Peter Andersen).

Øvrige igangværende projekter inden for uorganisk kemi
Disse projekter, der er nævnt i Årbog 2001, p. 671, fortsættes (J. Bendix, A. Døssing, F. Galsbøl, J. Glerup, A. Hammershøi, S.E. Harnung, K. Michelsen, H. Weihe).

Teoretisk kemi

Kvantekemi

Kvantekemiske beregninger af molekylers NMR-, ESR- og UV/CD-spektre

Spektroskopi, og især NMR-, ESR- såvel som UV/CD-spektroskopi, er metoder til at identificere molekyler, bestemme molekylernes struktur og undersøge deres egenskaber. Med hjælp af moderne kvantekemiske metoder er det i dag muligt at beregne og kvantitativt reproducere de fleste af de spektroskopiske parametre, som definerer molekylernes spektre. Udover at vise hvor nøjagtigt kvantemekanikken beskriver molekyler og dermed danner grundlaget for enhver forståelse af kemi, kan kvantekemiske beregninger af spektre især bidrage på følgende måde til moderne kemiske forskning: (a). Ved identifikation af molekyler og deres struktur i opløsning kan den kvantekemiske simulering af spektre for forskellige strukturvarianter være afgørende for en endelig identifikation (b). Ved sammenligning af målte spektre og den kvantekemisk beregnede geometriafhængighed af disse spektre kan visse strukturparametre af et molekyle så som bindingslængder og -vinkler bestemmes. Det gælder især for organiske molekyler eller biomolekyler i opløsning (c). Med hjælp af kvantekemiske beregninger kan spektre, ændringer i spektre og tendenser i spektre for grupper af molekyler relateres til den elektroniske struktur af disse molekyler, deres molekylorbitaler og bindingsforhold. En dybere forståelse af molekyler og deres spektre kan dermed opnås (d). Ved design af materialer med specielle, f.eks. ikke-lineær-optiske egenskaber, kan beregning af disse egenskaber for større grupper af molekyler være en mere effektiv screeningsmetode end at syntetisere alle mulige kandidater.

Vi beskæftiger os især med teori og beregning af kemisk skift og spin-spin koblingskonstanter i NMR-spektroskopi, elektroniske g-faktorer og hyperfine koblingstensorer i ESR-spektroskopi, eksitationsenergi, oscillatorstyrker og rotationsstyrker i UV- og CD-spektre, rotations-g-faktorer i MW- og IR-spektre såvel som optiske egenskaber som polariserbarhed og hyperpolariserbarhed. Herved bygger vi både på Schrödingerligningen og på den relativistiske Dirac-ligning, og vi anvender perturbationsteori-, coupled cluster og tæthedsfunktionalmetoder.

Et hovedområde af vores forskning fokuserer på videreudvikling af vores metoder med hensyn til at inkludere effekter af omgivelser, f.eks. solventer, og relativistiske effekter, eller med hensyn til at beskrive nye molekylære

egenskaber. Desuden arbejder vi altid på at inkludere den nyeste teknologi inden for programmering, f.eks. parallelisering, for at være i stand til at undersøge større og større systemer. Et andet hovedområde er systematiske sammenligninger af kvaliteten og effektiviteten af forskellige kvantekemiske metoder. I det tredje hovedområde beskæftiger vi os med geometriafhængigheden af NMR- og ESR-parametre f.eks. i proteiner eller metalkomplekser, med effekten af kernernes bevægelse på NMR-parametre i mindre molekyler, med effekten af substituent på NMR-parametre af organiske forbindelser og med relativistiske effekter i molekyler med tunge atomer. Til sidst og i stigende grad beskæftiger vi os med NMR-spektre af biomolekyler. Undersøgelsen af effekten af hydrogen-bindinger, studier af Karplusrelationer for vicinale koblingskonstanter og bestemmelsen af vigtige geometriske parametre i proteiner med hjælp af målinger og beregninger, er kun nogle af vores emner i dette område.

Disse og beslægtede emner undersøges i samarbejde med J. Bendix og professor K.V. Mikkelsen, KU; lektor L. Hemmingsen, QuP ved DTU; A. Ligabue og professor P. Lazzarotti, U. Modena, Italien; P.F. Provasi, M. Sanchez og professor G.A. Aucar, U. Corrientes, Argentina; V. Barone, J.E. Peralta, J.I. Melo, professor M.C. Ruíz de Azúa og professor R.H. Contreras, U. Buenos Aires, Argentina; I. Alkorta og professor J. Elguero, CSIC Madrid, Spain; professor L.B. Krivdin, U. Angarsk-Russia; J.P. Snyder, Emory U. Atlanta, USA; I. Paidarová, Prague; professor J.F. Ogilvie, Simon Fraser U. Barnaby, Canada (Stephan P.A. Sauer sammen med Christian B. Nielsen, Ditte K. Jørgensen, Heidi H. Falden og Muniza Chaudhry).

Udvikling af Ab Initio-metoder til beregning af molekylers elektronstruktur

Undersøgelserne, der er beskrevet i Årbog 2001, p. 672, fortsættes (S. Rettrup, K.O. Sylvester-Hvid med M.A. Ratner).

Molekyldynamik – Scientific Computing

Kemiske reaktioner i opløsninger, egenskaber for solvatiserede molekyler og nanostrukturer

Forskningsområdet er beskrevet i Årbog 2001, p. 670, hvortil der henvises (K.V. Mikkelsen med M. Bilde, J. Kongsted, A. Osted, L. Nikolajsen, S.P.A. Sauer, M. Sloth, K.O. Sylvester-Hvid, T.B. Pedersen, O. Christansen, P.R. Ogilby, M.A. Ratner, A. Gross, T. Lorenzen, S. Jørgensen, P.-O. Åstrand, C.B. Nielsen).

Statistisk mekaniske modeller og computersimuleringer
Aktiviteterne beskrevet i Årbog 2000, p. 658, fortsættes (S. Toxværd).

Center for Krystallografiske Undersøgelser

Centret blev etableret i 1993 gennem en femårig bevilling fra Danmarks Grundforskningsfond, som efterfølgende har støttet centrets forskningsaktiviteter inden for strukturel biologi gennem en ny femårig bevilling på 30 mio. kr. Den udløber med udgangen af 2003 uden mulighed for yderligere forlængelse. Centret har siden 1993 været ledet af professor Sine Larsen.

Bevillingerne har gjort det muligt at opbygge et aktivt internationalt konkurrencedygtigt forskningsprogram inden for undersøgelser af sammenhængen mellem proteiners struktur og funktion. Centrets forskning inden for dette område har de seneste år bidraget væsentligt til forståelsen af funktionen og substratgenkendelsen af nogle af de bioteknologisk vigtige enzymer, der medvirker til nedbrydningen af de komplekse kulhydrater, der findes i plantecelle-vægge. En del af disse projekter udføres i samarbejde med firmaerne Novozymes og Danisco (S. Larsen, L. Lo Leggio).

Pyrimidiner er betegnelsen for den ene gruppe af baser, der som pyrimidinnukleotider indgår i RNA og dna, vores genetiske arvemateriale, og biosyntesen af pyrimidinnukleotider er helt essentiel for enhver celledens funktion. I centret har man studeret sammenhængen mellem strukturen og den enzymatiske funktion for en række af de enzymer, der bidrager til syntesen af pyrimidinnukleotider via forskellige biologiske synteseveje, fra forskellige organismer. En del af disse enzymer er studeret i samarbejde med forskere fra Molekylærbiologisk Institut (S. Larsen, L. Lo Leggio).

Centret har endvidere et forskningsprogram, der omhandler undersøgelser af mindre molekyler, som er beskrevet i Årbog 2001 p. 666.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Bendix, Jesper: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling, Kemisk Institut, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Medlem af bedømmelsesudvalg ved besættelse af adjunktur/lektorat, Kemisk Institut, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole.

Bilde, Merete: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling, Göteborgs Universitet.

Bjørnholm, Thomas: Formand for bedømmelsesudvalg ved besættelse af professorat i Analytisk Miljøkemi ved Kemisk Institut. Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved DTU og Risø.

Bojesen, Gustav: Formand for bedømmelsesudvalg ved besættelse af lektorat ved Kemisk Institut.

Christensen, Ulla: Medlem af bedømmelsesudvalg ved besættelse af lektorat ved Kemisk Institut.

Dahl, Otto: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved Syddansk Universitet.

Døssing, Anders: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved Syddansk Universitet.

Hammerich, Ole: Bedømmelse af ansøger i forbindelse med promotion to full professor according to personal competence for The Council of Norwegian Universities.

Hammershøi, Anders: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved Australian National University og Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole.

Hammerum, Steen: Censor på ph.d.-arbejde, Universitetet i Oslo.

Johnson, Matthew S.: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d. afhandling ved KU og Oslos universitet.

Kristensen, Søren M.: Medlem af bedømmelsesudvalg ved ansættelse af post.doc. ved Kemisk Institut, Syddansk Universitet.

Larsen, Sine: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. lektorat og professorat i proteinkrystallografi ved Oslo Universitet.

Led, Jens Jørgen: Formand for bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling, Molekylærbiologisk Institut. Medlem af professorbedømmelsesudvalg, Trondheim Universitet. Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved Roskilde Universitetscenter og Danmarks Tekniske Universitet.

Mikkelsen, Kurt V.: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved Lunds universitet, Scuola Normale Superiore Pisa, Aarhus Universitet og The Royal Institute of Technology, Sverige. Medlem af bedømmelsesudvalg ved besættelse af professorat ved Kemisk Institut, Aalborg Universitet.

Mønsted, Ole: Formand for bedømmelsesudvalg ved besættelse af professorat i uorganisk kemi, Kemisk Institut.

Nielsen, Ole Faurskov: Censor ved ph.d.-rapport, Aligarh Muslim University, Indien.

Sauer, Stephan P.A.: Opponent for doktorafhandling af Anan Wu, Department of Theoretical Chemistry, Göteborg University.

Svensmark, Bo: Formand for bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved Kemisk Institut. Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling ved Roskilde Universitetscenter.

Toxværd, Søren: Medlem af bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandling i Lund og Paris.

Udvalg og fonde

Bendix, Jesper: Formand for Sektionen for Uorganisk Kemi under Kemisk Forening.

Bjørnholm, Thomas: Medlem af følgegruppe for STVF-rammeprogram. Medlem af "Fagligt Forum" under the Danmarks tekniske forskningsråd. Medlem af DANSYNC (grupeleder).

Hammerich, Ole: Formand for bestyrelsen for Center for Naturfagernes Didaktik under Det Naturvidenskabelige Fakultet. Medlem af formandskabet for censorkorpset i kemi. "National Secretary for Denmark" og "Chairperson for Division 4 (Molecular Electrochemistry)" i The International Society of Electrochemistry.

Hammerum, Steen: International sekretær for Dansk Selskab for Massespektrometri.

Harnung, Sven E.: Medlem af bestyrelsen for Forlagsforeningen Acta Chemica Scandinavica, Den Danske Nationalkomite for Kemi, Den Danske Nationalkomite for The International Council for Science, Kemisk Forenings bestyrelse, PCCP's Owners Board og Royal Society of Chemistry's Journals Committee.

Harrit, Niels: National repræsentant og kassér for "European Photochemistry Association". Medlem af IUPAC's ad hoc komite for Fluorecensstandarder.

Johnson, Matthew S.: Sekretær for Kemisk Forening. Kassér for Dansk Selskab for Miljøkemi.

Larsen, Sine: Medlem af styregruppen for DABIC, Danmarks Bioteknologiske Instrumentcenter. Medlem af styregruppen for Cassiopeia beamlineprojektet ved MAX-lab. Medlem af bedømmelseskomiteen for Carlsbergs Mindelegats scholarstipendier. Medlem af Linderstrøm-Langemødaljens priskomite. General Secretary and Treasurer for International Union of Crystallography og ex officio medlem af alle Unionens kommissioner. Medlem af Scientific Advisory Committee for Det Norske Forskningsråds FUGE (Functional Genomics) program.

Led, Jens Jørgen: Formand for brugergruppen ved "Instrumentcenter for NMR-Spektroskopi af Biologiske Makromolekyler".

Mikkelsen, Kurt V.: Medlem af EU-COST management committee on Increasingly Complexed Systems og EU-COST management committee on Metachemistry.

Møller, Preben Juul: Næstformand for EU-COST Chemistry D15 Bestyrelse, Committee on Surfaces and Interfaces.

Nicolaisen, Flemming M.: Formand for Styregruppen for COGCI. Administrator af "The COGCI Velux Visiting Professor programme". Medlem af "Kollegiet Solbakkens" bestyrelse (udpeget af KU).

Nielsen, Ole Faurskov: Formand for Dansk forening for Molekylspektroskopi. Medlem af den internationale styringskomité for "European Conferences on the Spectroscopy of Biological Molecules".

Nielsen, Ole John: Dansk repræsentant i International Executive Committee for EUROTRAC. Medlem af den danske IGBP-komite. Medlem af NKKF (Nationalkomiteen for klimaforskning). Medlem af IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change).

Svensmark, Bo: Formand for Selskabet for Analytisk Kemi. Medlem af repræsentantskabet i Kemisk Forening.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Hammerich, Ole: Medlem af Forskerparken Symbions "Goodwill Ambassadør Korps". Medlem af "The International Advisory Committee" for "Instituto de Biotechnologia e Quimica Fina, Universidade do Minho, Braga, Portugal".

Harrit, Niels: Ulønnet konsulent for firmaet MedicoMetrics.

Nielsen, Ole Faurskov: Konsulent i to patentsager for firmaet Budde, Schou, Ostfeld, København.

Tillidshverv

Anthoni, Uffe: Formand for H.C. Ørsted Institutets Arbejdsmiljøudvalg.

Bjørnholm, Thomas: Leder af Nano-Science Center ved Københavns Universitet. Leder af forskerskolen "Copenhagen Graduate School for Nano-Science and Nanotechnology". Leder af Nano-Science Center Konsortium. Medlem af Tech Trans Udvalget ved Københavns Universitet.

Cristophersen, Carsten: Medlem af Fakultetets formidlingsudvalg. Medlem af fakultetets gruppe for it-strategi for formidling.

Døssing, Anders: Tillidsrepræsentant for magistre ved Kemisk Institut.

Hammerich, Ole: Studieleder for kemi og miljøkemi. Vicestudieleder for nanoteknologi. Medlem af Udvalg for Naturfagsdidaktik under Det Naturvidenskabelige Fakultet. Medlem af Det Naturvidenskabelige Fakultets it-strategiudvalg. Det Naturvidenskabelige Fakultets repræsentant i kontaktudvalget for Forskningsstyrelsens "Den nationale forskerskole for de naturvidenskabelige fags didaktik". Medlem af arbejdsgruppe nedsat af rektoratet med henblik på udarbejdelse af beslutningsgrundlag vedr. Københavns Universitets fremtidige engagement inden for "Web-based Learning".

Hammershøi, Anders: Lærermedlem af Det Naturvidenskabelige Fakultetsråd, Københavns Universitet. Det Naturvidenskabelige Fakultets repræsentant i KU's Bladudvalg for Universitetsavisen.

Harrit, Niels: Medlem af fakultetets Internationale Udvalg.

Henriksen, Lars: Medlem af fakultetets koordinations-

gruppe vedr. praktik. Medlem af fakultetets Informationsudvalg.

Larsen, Sine: Prodekan, Det Naturvidenskabelige Fakultet indtil 1. juni. Medlem af rektors formidlings- og informationsudvalg (FIU) indtil 1. juni. Formand for Det Naturvidenskabelige Fakultets Formidlingsudvalg indtil 1. juni.

Mikkelsen, Kurt V.: Adm. leder af Dansk Center for Scientific Computing.

Møller, Preben Juul: Bedømmer vedr. centeransøgninger for Det Statslige Forskningsråd. Bedømmer for EU's Commission on Science and Technology.

Nicolaisen, Flemming M.: Prodekan fra 1. juni 2003.

Nielsen, Merete Folmer: Medlem af fakultetets Biblioteksudvalg.

Nielsen, Ole John: Formand for COGCI's ph.d.-udvalg. Medlem af Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd.

Nielsen, Per Halvdan: Medlem af Københavns Universitets Patentudvalg.

Sauer, Stephan P.A.: Adjunktmentor ved Kemisk Institut.

Formidling

Bjørnholm, Thomas: Selskabet for Naturlærens Udbredelse "Nanoteknologi – Atomsløjd der flytter grænser". Foredrag på Det Naturvidenskabelige Fakultets Internationale dag "Molecular Electronics". Artikel i Naturens Verden nr. 7/8 2003 om nye uddannelser i nanoteknologi – Danmark i front. Medvirkende i tv-programmerne Viden Om (om nanoteknologi og en molekylær transistor) og Rapport fra Fremtiden samt på EU-video om nanoteknologi. Interviews til radiokanalen 24-7, Norsk Radio's videnskabsprogram og "Medicon Valley" (om organisk transistor).

Nicolaisen, Flemming M.: Medforfatter til lærebogen "Spektroskopi – Analyse med lys", B.R. Larsen, F.M. Nicolaisen, O.F. Nielsen og E.J. Pedersen, 89 sider, Systime 2003.

Nielsen, Ole Faurskov: Medforfatter til lærebogen "Spektroskopi – Analyse med lys", B.R. Larsen, F.M. Nicolaisen, O.F. Nielsen og E.J. Pedersen, 89 sider, Systime 2003.

Kemisk Institut har i 2003 haft 7 folkeskoleelever i erhvervspraktik.

Formidling rettet mod gymnasiet

Denne del af formidlingsindsatsen er rettet mod fire større områder:

1. H.C. Ørsted Ungdomslaboratorium

Det i 2001 oprettede ungdomslaboratoriums aktiviteter ligger inden for fysik og kemi. Det tilbydes gymnasieklasser at gennemføre en-dags laboratorieøvelser, der i forvejen er forberedt på skolerne. I 2003 har der været 773 elever (43% fra 1.g, resten fra 2. og 3.g; 50% fra København, 13% fra Fyn og Jylland, resten fra øvrige Sjælland) til kemiøvelser og et lignende antal med en lignende fordeling til fysikøvelser.

2. Forelæsninger for 1.g

I samarbejde med Kemilærerforeningen udbydes 6 demonstrationsforelæsninger i kemi for 1.g-elever. Emnerne og forsøgene er i forvejen gennemarbejdet i skolen. Der var 1.360 tilmeldte, men 169 fra 7 klasser måtte afvises på grund af pladsmangel (Anders Døssing, Sven E. Harnung).

3. Større skriftlig opgave

Større skriftlig opgave i kemi er et en-uges projekt, der udføres af 3. g'ere, og som tæller med til studentereksamen. I skoleåret 2002-2003 var der i alt 347 sådanne projekter. I året 2003 har Kemisk Institut haft 47 elever til "større skriftlig opgave", altså mere end 1/8 af projekterne i Danmark.

4. Kemisk Instituts hjemmeside, www.kiku.dk

Instituttet har ansat en studenteredarbejder, der løbende besvarer spørgsmål om kemi på "Kemline". Resten af instituttets tilbud, rettet mod skoleungdommen, fremgår af hjemmesiden.

Redaktionelle hverv

Christophersen, Carsten: Medlem af redaktionen for "Dansk Kemi".

Hammerich, Ole: Redaktør af "Frontiers in Electrochemistry (Vol. 1) – Bioinorganic Electrochemistry", Kluwer Academic Publishers. Gæsteredaktør for *Electrochimica Acta* (Special Issue dedicated to the 54th ISE Meeting in Sao Pedro, Brazil).

Larsen, Niels Wessel: Gæsteditor på *Asian Chemistry Letters* Vol. 7 Nos 2 & 3 april-september 2003.

Nielsen, Ole Faurskov: Medlem af Editorial Board (Senior Editor) for *Asian Journal of Spectroscopy*. Editor-in-chief for *Asian Chemistry Letters*. Medlem af Editorial/Advisory Board for *Asian Journal of Physics*.

Rettrup, Sten: Medlem af Editorial Board for *International Journal of Quantum Chemistry*.

Sauer, Stephan P.A.: Medlem af Editorial Board for *International Journal of Molecular Sciences*.

Kongresser og symposier

Bilde, Merete: Medarrangør af Nordic Aerosol Symposium 2003, 13.-14.11.2003.

Bjørnholm, Thomas: Medlem af organisationskomiteen for MODECS (Molecular Design of Chemical Systems).

Hammerich, Ole: Medarrangør af "The 3rd DCN May Conference: If reform of university science education is the answer – what were the questions?", Korsør, 22.-23.05.2003. Medarrangør af symposiet "Bioelectrochemistry and Organic Electrochemistry" afholdt i forbindelse med The 54th Meeting of The International Society of Electrochemistry, Sao Pedro (Brasilien), september 2003. Medarrangør af symposiet "Organic Electrochemistry and Bioelectrochemistry", der afholdes i forbindelse med The 55th Meeting of the International Society of Electrochemistry, Thessaloniki (Grækenland), september 2004. Medarrangør af konferencen "Web-based learning (WBL): Global trends and the University of Copenhagen, der skal afholdes på Københavns Universitet, den 27.01.2004.

Johnson, Matthew S.: Medarrangør af The Second International Symposium on Isotopomers, Stresa, Italy, 4.-7.11.2003. Medarrangør af The Fourth Informal Conference of Reaction Kinetics and Atmospheric Chemistry, Helsingør, 13.-15.06.2003.

Led, Jens Jørgen: Medarrangør af det 7. Danske NMR-symposium i maj 2003.

Mikkelsen, Kurt V.: Medarrangør af G.D. Billing memorial symposium, Copenhagen 11.-13.08.2003. Medarrangør af Molecular Dynamics and Chemical Kinetics, 2.-10.08.2003.

Nielsen, Merete Folmer: Medlem af organisationskomiteen for: Meeting on Organic Electrochemistry, Danmark 2004.

teen for: Meeting on Organic Electrochemistry, Danmark 2004.

Svensmark, Bo: Medlem af organisationskomiteen for 8. Danske Symposium i Analytisk Kemi (2004 på Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole).

Toxværd, Søren: Arrangør af G.D. Billing memorial symposium, Copenhagen 11.-13.08.2003.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Anthoni, Uffe: Dr.scient. G. Houen, Statens Serum Institut, Danmarks Jordbrugsforskning, professor Jan Sørensen, og lic.scient. Tommy Haarder (begge Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole).

Bendix, Jesper: Harry B. Gray (Caltech, USA), Joel S. Miller (University of Utah, USA), Philip, L.W. Tregenna-Piggott (University of Bern, Schweiz), Pauli Kofod (RUC), Michael Brorson (Haldor Topsøe A/S), Kim Simonsen (William Demant A/S).

Bilde, Merete: Forskere ved Department of Chemical Engineering, Carnegie Mellon University og Institute of Oceanic and Atmospheric Sciences, Bologna, Italien.

Bjørnholm, Thomas: Forskningssamarbejde med Capres, T-cellic A/S, Novozymes A/S og Atomistix.

Christensen, Jørn B.: Jette E. Kristiansen, Oliver Hendricks (Klinisk Mikrobiologisk Afd., Sønderborg Sygehus), Hans Jørn Kolmos (Syddansk Universitet, Odense), Christian Nielsen (Risø), Ulrik Boas (DVI), Knud J. Jensen (KVL), Ib Johannsen (Versamatrix A/S), Thomas Høegh Jensen (Novo-Nordisk A/S), professor E.W. Meijer (Eindhoven, Holland).

Christophersen, Carsten: BioCentrum-DTU og Institut for Matematisk Modellering (DTU).

Dahl, Otto: Peter E. Nielsen og Bjarne Hove Jensen (KU).

Døssing, Anders: Professor Janina Legendziewicz (Wroclaw, Polen).

Hammershøi, Anders: Professor Alan M. Sargeson (Australian National University) og professor Bernard T. Golding (Newcastle University, England).

Harnung, Sven E.: Jens Ulstrup (DTU).

Hunding, Axel: Professor Kenn Gerdes (Syddansk Universitet).

Kristensen, Søren M.: Torben V. Borchert og Steffen Danielsen (Novozyme A/S), Paul Hansen (Kemisk Institut, KVL), Professor Flemming M. Poulsen (Molekylærbiologisk Institut, KU), dr. Paul Driscoll (University College London, England), dr. Gregg Siegal (University of Leiden, Holland).

Larsen, Niels Wessel: NBIfAFG, Risø, DMI og DMU. H. Møllendal (Oslo), H. Mäder (Kiel) og J. Demaison (Lille). NoNeCK.

Larsen, Sine: Novozymes, Danisco, Løvens Kemiske Fabrik og Unizyme. Kaj Frank Jensen, Jan Neuhard og Bjarne Hove Jensen (Molekylærbiologisk Institut, KU), Karin Hammer (BioCentrum-DTU), Søren Balling Engelsen, Birger Lindberg Møller (KVL), Jens Als Nielsen (NBI, KU), Robert F. Stewart (Carnegie-Mellon University, USA), Monica Loeffler (Phillips Universität, Marburg, Tyskland).

Led, Jens Jørgen: Professor John L. Markley (University of Wisconsin-Madison, Wisconsin, USA). Seniorforsker Marina Kasimova (Forskningscenter Risø), Professor Jens Ulstrup, lektor Hans Mølager Christensen (DTU). Senior-

forsker dr.med. Knud Josefsen (Bartholin Institut, Københavns Kommunehospital). Forsknings- og udviklingsafdelinger ved Novo Nordisk. Unizyme (Hørsholm).

Lo Leggio, Leila: Novozymes, Satoshi Keneko (NFRI, Tsukuba, Japan), Henrik Stålbrand (Lunds Universitet), DANISCO Innovations A/S, Karen Skriver (Molekylærbiologisk Institut).

Mikkelsen, Kurt V.: T.B. Pedersen (Lunds Universitet), O. Christiansen og P.R. Ogilby (Aarhus Universitet), M.A. Ratner (Northwestern University), A. Gross og T. Lorenzen (DMI), S. Jørgensen (Jerusalem), P.-O. Åstrand (Trondheim), C.B. Nielsen (Risø).

Mønsted, Ole: Lene Mønsted (Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole), Przemyslaw Kita (N. Copernicus University, Torun, Polen).

Nielsen, Merete Folmer: Professor Keith Ingold (NRC, Ottawa, Canada), professor James H.P. Utley (QMU, London, England).

Nielsen, Ole Faurskov: Professor Peter Westh (RUC), læge, dr.med. Monika Gniedocka (Gentofte Hospital), lektor Palle Waage Jensen, docent Bengt Nelander. Niels Rastrop Andersen og Kristine Birklund Andersen (Løvens Kemiske Fabrik), Michael Brorson (Haldor Topsøe A/S), Mads Christian Christensen og Poul Jensen (Nationalmuseet), Paul R. Hansen (Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole).

Nielsen, Ole John: Ford Research Labs (Dearborn, USA), European Photoreactor (Valencia, Spain), National Water Research Institute (Burlington, Canada), DMU.

Sørensen, Preben Graa: Center for Kaos og Turbulensstudier (CATS), Erik Mosekilde, Carsten Knudsen (Fysisk Institut, DTU), Lars Folke Olsen, Frants Lauritsen (Syddansk Universitet), Niels Henrik-Rathlov (Medicinsk-Fysiologi, KU), M. Givskov (Mikrobiologi, DTU), Bjørn Quistdorf (Afdeling for Medicinsk Biokemi og Genetik, Panum Institut), Milos Marek, Igor Schreiber (VSCHT Prag), Stefan Müller, Thomas Mair, Marcus Hauser (University of Magdeburg), Hans Westerhoff (Biocentrum Amsterdam), K. Showalter (University of West Virginia, USA), A.S. Mikhailov (Fritz-Haber Institut, Berlin), L. Kolar Anic, Vladana Vucojevic (University of Beograd).

Weihe, Høgni: Anne-Laure Barra (CNRS Grenoble, Frankrig), Hans U. Güdel, Philip Tregenna-Piggot (Berns Universitet, Schweiz), Andreas Hauser (Geneve's Universitet), Roberta Sessoli (Firenze's Universitet).

Gæsteforskere

Gæster hos Thomas Bjørnholm i marts-april: Ph.d. Núria Prim Bosch, Spanien, forskning; i maj-juni: Francesca Porta, Italien, forskning.

Gæster hos Matthew Johnson i juni: Research Scientist Chris McLinden, Canada, undervisning og forskning; i februar: Dr. Jan Kaiser, Tyskland, forskning; Professor Claus J. Nielsen, Norge, forskning.

Gæster hos Sine Larsen i januar: Professor Monica Löfller, Tyskland, undervisning; lektor Eila Cedergren, Sverige; lektor Gerard J. Kleywegt, Sverige; i marts: Professor W.L. Duax, President of the IUCr, Buffalo, USA; Dr. Stephen Fleet, Malcom Cooper, Peter Strickland, Andrea Sharpe, Anne Cowley, Henk Scenk, John Helliwel, medlemmer af IUCr, Dr. Michael H. Dacombe, Executive Secretary i IUCr, Chester, UK, og Dr. Uwe Müller, Tyskland, seminar; i maj-juni: Professor Robert F. Stewart, USA,

forskning/vejledning og professor Yu Wang, Taiwan, seminar.

Gæst hos Kurt V. Mikkelsen i februar: Forskningslektor Cecilia Coletti, Italien.

Gæster hos Preben Juul Møller i januar: Ph.d.-stipendiat Svetlana Abremtchik, Rusland, forskning; i januar-august: Danida ph.d.-stipendiat Fei Xu, Kina; i marts: Professor Geoff Thornton, USA, forskning og opponent ved ph.d.-forsvar; i april-juni: Professor Sylvie Bourgeois, Frankrig, forskning og undervisning, og professor Qinlin Guo, Kina, forskning; i november: Professor Sergei A. Komolov, Rusland og dr.sci., senior scientist Eleonora F. Lazneva, Rusland, forskning.

Gæst hos Merete Folmer Nielsen og Ole Hammerich i oktober: Professor Christian Amatore, Frankrig, forskning.

Gæster hos Stephan Sauer i august: Dr. Ivana Paidarova, Tjekkiet, forskning; i november-december: Dr. Patricio F. Provasi, Argentina, og Dr. Andrea Ligabue, Italien, forskning.

Gæst hos Bo Svensmark september-december: Kulturstipendiat Yumei Wu, Kina, forskning.

Gæst hos Søren Toxværd oktober-december: Dr. Kazumi Omata, Japan, forskning.

Forskningsophold i udlandet

Døssing, Anders: Målerejse til Wrocław, Polen, i oktober.

Netværk

Bilde, Merete: Medlem af styregruppen og "research team leader" for Nordic Centre of Excellence Biosphere – Aerosol – Cloud – Climate Interactions.

Bjørnholm, Thomas: Medlem af det nationale nanonetværk og instrumentcenter. Medlem af EU-projekt "DISCEL". Medlem af EU-projekt "Nanomol".

Christensen, Jørn B.: Deltagelse i EU-projekt "Nanomol".

Hunding, Axel: Deltagelse i EU-TMR network: "Pattern Formation, Noise and Spatio Temporal Chaos in Complex Systems".

Johnson, Matthew S.: Leder af Nordic Network for Chemical Kinetics.

Larsen, Sine: Medlem af EU NEPSA-projekter.

Lo Leggio, Leila: Deltager i EU Framework 5 NEPSA-projektet.

Mikkelsen, Kurt V.: Medlem af EU-netværkerne COST-Solvent, Models for Mixed Solvents; Molprop, Molecular Properties and Materials; Nanoquant, Theo Net II.

Møller, Preben Juul: Næstformand for EU Human Potential Research Network: "Oxidesurfaces". Koordinator for EU COST-netværk. Medlem af to EU-projektgrupper.

Nielsen, Ole John: Formand for COGCI-netværket. Medlem af styregruppen for IGAS – Interessegruppe for Gasanalyse – Dansk netværk for gasanalyse og luftforureningsmålinger.

Patenter

Bjørnholm, Thomas: I 2003 har Nano-Science Center fremsendt 3 projekter til patentering.

Christensen, Jørn B.: En patentansøgning er indleveret.

Larsen, Sine: Bidragsyder til patentansøgning fra Novozymes.

Instituteder Sven Harnung

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	45,4	19,3	64,7
DVIP	3,5	0,0	3,5
STIP	13,5	5,5	19,0
TAP	43,2	3,7	46,9
Årsværk i alt	105,6	28,6	134,2
Løn	41.245,0	10.914,0	52.158,0
Frikøb mv.	200,0	262,0	462,0
Øvrige drift	4.356,0	8.773,0	13.129,0
Anskaffelser	1.439,0	2.664,0	4.103,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>47.240,0</i>	<i>22.611,0</i>	<i>69.852,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Andersen, Peter; lektor.
 Anthoni, Uffe Andre; lektor.
 Avery, John Scales; lektor.
 Bendix, Jesper; lektor.
 Bjørnholm, Thomas; forskningsprofessor.
 Bojesen, Gustav; lektor.
 Christensen, Jørn Bolstad; lektor.
 Christensen, Ulla; lektor.
 Christophersen, Svend Carsten; lektor.
 Dahl, Britta Mynster; lektor.
 Dahl, Otto; lektor.
 Døssing, Anders Rørbæk; lektor.
 Galsbøl, Frode Nørregaard; lektor.
 Glerup, Jørgen; lektor.
 Hammerich, Ole; lektor.
 Hammershøi, Anders; lektor.
 Hammerum, Steen; lektor.
 Harnung, Sven Egil Giersing; lektor.
 Harrit, Niels Holger; lektor.
 Henriksen, Lars; lektor.
 Henriksen, Ulla; lektor.
 Hunding, Axel; lektor.
 Hynne, Finn; lektor.
 Ipsen, Mads Peter; adjunkt.
 Johnson, Matthew Stanley; lektor.
 Kristensen, Søren Martin; lektor.
 Larsen, Niels Ejler Wessel; lektor.
 Larsen, Sine Ydun; professor.
 Led, Jens Jørgen; lektor.
 Lo Leggio, Leila; lektor.
 Michelsen, Kirsten Lochter; lektor.
 Mikkelsen, Kurt Valentin; forskningsprofessor.
 Møller, Preben Søren Juul; lektor.
 Mønsted, Ole Vraa; lektor.
 Nicolaisen, Flemming Møller; lektor.
 Nielsen, Merete Folmer; lektor.
 Nielsen, Ole Faurskov; lektor.
 Nielsen, Ole John; forskningsprofessor.
 Nielsen, Per Halfdan; lektor.
 Nielsen, Svend Erik; lektor (til 31.3.2003).
 Pedersen, Erik Jonas; lektor.
 Perrier, Sébastien Francois; adjunkt (fra 1.12.2003).

Rettrup, Sten; lektor.
 Sauer, Stephan Paul Albert; lektor.
 Schaumburg, Kjeld; lektor (til 31.7.2003).
 Svensmark, Bo; lektor.
 Sørensen, Preben Graae; lektor.
 Toxværd, Søren; lektor.
 Weihe, Høgni; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Balachev, Konstatin Todorov; adjunkt.
 Bilde, Merete; forskningslektor.
 Della Negra, Michela; adjunkt.
 Grage, Mette Marie-Louise; adjunkt.
 Hasselkam, Tue; adjunkt.
 Johansson, Eva Helena; adjunkt.
 Kadziola, Anders Kent; forskningslektor.
 Komolov, Alexei; adjunkt.
 Laursen, Bo Wegge; adjunkt.
 Mc Donough, Michael Arnold; adjunkt.
 Nicolaisen, Nanna Meyland; adjunkt.
 Pedersen, Thomas Bondo; adjunkt.
 Stuhr-Hansen, Nicolai; adjunkt.
 Svenningsson, Ingrid Birgitta; adjunkt.
 Sylvester-Hvid, Kristian Oluf; adjunkt.
 Utkina, Svetlana; adjunkt.
 Weygand, Markus Jan; adjunkt.
 Willemoes, Martin; forskningsadjunkt.

STIP Internt finansieret

Andersen, Mads Peter Sulbæk; ph.d.-stipendiat.
 Andersen, Niels Højmark; forskningsass.
 Blicher, Thomas; ph.d.-stipendiat.
 Feilberg, Karen Louise; ph.d.-stipendiat.
 Hansen, Dennis Flemming; ph.d.-stipendiat.
 Henriksen, Trine; ph.d.-stipendiat.
 Jensen, Lars Bo; forskningsass.
 Jensen, Malene Ringkjøbing; ph.d.-stipendiat.
 Jensen, Susan Arent; ph.d.-stipendiat.
 Jornil, Jakob; forskningsass.
 Kongsted, Jacob; ph.d.-stipendiat.
 Langkilde, Annette Eva; forskningsass.
 Lerche, Dorte Bjerregaard; ph.d.-stipendiat.
 Madsen, Anders Østergaard; forskningsass.
 Mammen, Christian Bjerg; ph.d.-stipendiat.
 Mirza, Osman Asghar; ph.d.-stipendiat.
 Mortensen, Michael Wrang; forskningsass.
 Mossin, Susanne Lis; ph.d.-stipendiat.
 Mønster, Jacob Garbrecht; forskningsass.
 Nielsen, Martin Høigaard; forskningsass.
 Nørgaard, Kasper; ph.d.-stipendiat.
 Olsen, Kristian Gotthardt; ph.d.-stipendiat.
 Osted, Anders Idom; ph.d.-stipendiat.
 Pedersen, Anders Holmen; ph.d.-stipendiat.
 Pittelkow, Michael; ph.d.-stipendiat.
 Rosenørn, Thomas; ph.d.-stipendiat.
 Sloth, Marianne; ph.d.-stipendiat.
 Sørensen, Henning Osholm; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Dalsgaard, Petur Weihe; ph.d.-stipendiat.
 Danø, Sune Demuth; forskningsass.
 Eriksen, Kathrine Krageskov; ph.d.-stipendiat.
 Ernst, Heidi Asschenfeldt; ph.d.-stipendiat.
 Hansen, Thorsten; ph.d.-stipendiat.

Jespersen, Henrik Tofte; forskningsass.
 Johansson, Sten Jonas; forskningsass.
 Le Nours, Jérôme; forskningsass.
 Madsen, Peter Jeppe; forskningsass.
 Moth-Poulsen, Kasper; forskningsass.
 Mølgaard, Anne; forskningsadjunkt.
 Nielsen, Christian Bech; ph.d.-stipendiat.
 Rosenbohn, Elisa Christina; ph.d.-stipendiat.
 Sørensen, Mads Detlef; ph.d.-stipendiat.
 Yevchenko, Svitlana Vitaljevna; forskningsass.

Ph.d.-afhandlinger

Danø, Sune Demuth: Functional Dynamics. The relation between dynamics and function studied in yeast cells and bacterial colonies.
 Holm, Jens Oluf: Modulation of Epitopes on Group 1 Birch and Apple Allergens.
 Jacobsen, Nana: Application of Locked Nucleic Acid in Molecular Genomics.
 Nicolaisen, Nanna Meyland: Reactions of H₂S with ZnO and ZnO supported Cu particles.

Fondsbevillinger

Biotek-frikøb (Knud Andersen)

– Biotekakvatiske ressourcer (Knud Andersen) kr. 3.637.00.

Carlsbergfondet

– A theoretical approach to design of plastic solar cells (Kristian O. Sylvester-Hvid) kr. 19.700.
 – Afholdelse af mindesymposium for professor Gert Due Billing (Søren Toxværd) kr. 50.000.
 – Køb af apparatur (Mogens Brøndsted Nielsen) kr. 31.500.
 – Modellering af vækstmønstre i bakteriekolonier (Mads Ipsen) kr. 953.000.
 – Modellering af kemiske reaktioner i atmosfæren (Mette Marie-Louise Grage) kr. 394.500.
 – Nøjagtige kvantekemiske beregninger af NMR-koblingskonstanter i biologisk relevante modelsystemer (Stephan P.A. Sauer) kr. 284.700.

Dir. E. Danielsen og Hustrus Fond (Aase og Ejnar)

– Miljøprisen 2003 (Merete Bilde) kr. 250.000.

Ford Forschungszentrum Aachen

– Sources of atmospheric particles (Elisa Christina Rosenbohm) kr. 363.700.

Forskningsstyrelsen

– Atmospheric Chemistry of Organic Nitrates (Ole John Nielsen) kr. 1.311.800.
 – Electronic charge transfer for thin film chemical sensors and light-emitting devices (Alexei Komolov) kr. 999.900.
 – Experimental investigations, modeling and simulations of self assembled nanoscale structure in concerned matter. (Søren Toxværd) kr. 240.000.
 – LNA as cancer-therapeutic agent (Jesper Wengel) kr. 400.000.
 – Photochemistry of Arctic Snow, Frankrig (Matthew S. Johnson) kr. 524.700.

Lundbeckfonden

– Aflønning af post.doc. (Mogens Brøndsted Nielsen) kr. 210.000.

Nordisk Forskerakademi

– Chemical kinetics research network (Matthew S. Johnson) kr. 281.800.

Novo Nordisk Fonden

– Biological Development (Jens Jørgen Led) kr. 370.000.

PBI Dansensor

– Kemiske sensorer: Pålægning af tynde organiske eller uorganiske film på metaloxydoverflader (Alexei Komolov) kr. 26.500.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

– Aflastning som rådsmedlem (Ole John Nielsen) kr. 97.500.
 – Atmospheric Chemistry – Nitrates, Mercury and Particles (Ole John Nielsen) kr. 1.200.000.
 – Growth Dynamics of Bacterial Colonies (Preben Graae Sørensen) kr. 146.900.
 – Hygroscopic Properties of Atmospheric Aerosols (Merete Bilde) kr. 244.500.

Statens Teknisk Videnskabelige Forskningsråd

– High Resolution NMR Studies of Structure, Flexibility of Proteins in Solution (Jens Jørgen Led) kr. 1.000.000.

Publikationer

Abdali S., Refstrup P., Nielsen O.F., Bohr H.: Enkephalins: Raman spectral analysis and comparison as function of pH 1-13. *Biopolymers (Biospectroscopy)* 72, s. 318-328. 2003.
 Andersen A., Treiman M., Poulsen J.-C.N., Cornett C., Moldt P., Olsen C.E., Christensen S.B.: Ca²⁺-ATPase inhibitory activity of a locked analog of thapsigargin. *Bioorg. Med. Chem. Lett.* 4(5), s. 657-660. 1994.
 Andersen M.P.S., Hurley M.D., Ball J.C., Schneider W.F., Wallington T.J., Nielsen O.J.: CF₃CH(ONO)CF₃: synthesis, IR spectrum, and use as OH radical source for kinetic and mechanistic studies. *International Journal of Chemical Kinetic* 35, s. 159-165. 2003.
 Andersen M.P.S., Hurley M.D., Wallington T.J., Ball J.C., Martin J.W., Ellis D.A., Mabury S.A., Nielsen O.J.: Atmospheric chemistry of C₂F₅CHO: reaction with Cl atoms and OH radicals, IR spectrum of C₂F₅C(O)O₂NO₂. *Chemical Physics Letters* 379(1-2), s. 28-36. 2003.
 Andersen N.H., Døssing A., Mølgaard A.: Synthesis, Crystal Structure, and Magnetic Properties of μ-Hydroxobis[pentakis(acetonitrile)chromium(III)] Tetrafluoroborate: An Acetonitrile Analogue to "Acid Rhodo". *Inorganic Chemistry* 42,19, s. 6050-6055. 2003.
 Andersen N.H., Harnung S.E., Trabjerg I., Moura I., Moura J.J.G., Ulstrup J.: Broad-temperature range spectroscopy of the two-centre modular redox metalloprotein *Desulfovibrio desulfuricans* desulfoferrodoxin. *Dalton Trans.* (17), s. 3328-2238. 2003.
 Andersens J.B., Koch B., Nielsen T.H., Sørensen D., Hansen M., Nybroe O., Christophersen S.C., Sørensen J., Molin S., Givskov M.: Surface motility in *Pseudomonas*

- sp. DSS73 is required for efficient biological containment of the root-pathogenic microfungi *Rhizoctonia solani* and *Pythium ultimum*. *Microbiology* Vol. 149, s. 37-46. 2003.
- Avery J.: Electronic Structure of Atoms. i: Handbook of Molecular Physics and Quantum Chemistry s. 236-249. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester. UK 2003.
- Avery J.: Orbital Models for Periodic Systems. i: Handbook of Molecular Physics and Quantum Chemistry s. 285-300. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester. UK 2003.
- Avery J.: Sturmians. i: Handbook of Molecular Physics and Quantum Chemistry s. 219-226. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester. UK 2003.
- Avery J.: Information Theory and Evolution. i: World Scientific s. 1- 201. John Avery. World Scientific Publishing, Singapore 2003.
- Avery J.: Harmonic Polynomials, Hyperspherical Harmonics, and Sturmians. i: Fundamental World of Quantum Chemistry s. 261-296. E.J. Brandäs and E.S. Kryachko. Kluwer Academic Publishers. Kluwer Academic Publisher, Netherlands 2003.
- Avery J.: Condorcet, Godwin and Malthus-A Philosophical Perspective. i: Visiting Malthus The Man, his Times, the Issues s. 45-66. An-Magrit Jensen, Torbjørn L. Knutsen and Anders Skonhøft. Abstrakt Forlag A/S, Norge/Sverige/Denmark/North America/Rest of the world 2003.
- Avery J., Avery J.: The generalized Sturmian method for calculating spectra of atoms and ions. *Journal of Mathematical of Chemistry* Vol. 33, No. 2, s. 145-162. 2002.
- Avery J., Avery J.: Kramers Pairs in configuration Interaction. *Advances in Quantum Chemistry* Vol. 43, s. 185-206. 2003.
- Avery J., Goscinski O.: Natural Orbitals from Generalized Sturmian Calculations. *Advances in Quantum Chemistry* Vol. nr. 43, s. 207-216. 2003.
- Avery J., McWeeny R.: Orbital Models for Many-electron Systems. i: Handbook of Molecular Physics and Quantum Chemistry s. 223-235. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester. UK 2003.
- Avery J., McWeeny R.: Molecular Orbitals and Molecular Structure. i: Handbook of Molecular Physics and Quantum Chemistry s. 263-284. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester. UK 2003.
- Balashov K., Gudmand M., Iversen L., Callisen T.H., Svendsen A., Bjørnholm T.: Humicola lanuginosa lipase hydrolysis of mono-oleoyl-rac-glycerol at the lipid-water interface observed by atomic force microscopy. *Biochimica et Biophysica Acta – Biomembranes* Vol. 1615, s. 93-102. 2003.
- Barone V., Provasi P.F., Peralta J.E., Snyder J.P., Sauer S.P.A., Contreras R.H.: Substituent Effects on Scalar ${}^2J({}^{19}\text{F}, {}^{19}\text{F})$ and ${}^3J({}^{19}\text{F}, {}^{19}\text{F})$ NMR Couplings: A Comparison of SOPPA and DFT Methods. Vol. 107 *J. Phys. Chem. A*, s. 4748-4754. 2003.
- Belling Engelsen S., Østergaard Madsen A., Blennow A., Saddik Motawia M., Lindberg Møller B., Larsen S.: The phosphorylation site in double helical amylopectin as investigated by a combined approach using chemical synthesis, crystallography and molecular modeling. *FEBS Letters* 541, s. 137-144. 2003.
- Bendifallah N., Kristensen E., Dahl O., Koppelhus U., Nielsen P.E.: Synthesis and properties of ester-linked peptide nucleic acid prodrug conjugates. *Bioconjugate Chemistry* 14, s. 588-592. 2003.
- Biering I., Larsen K., Garp T., Christensen D.H., Koch C.B., Jensen P.W., Nielsen O.F.: NIR-FT micro Raman spectroscopy of the meteorite Axtell. *Asian Chemistry Letters* vol 7, no 2&3, s. 99-105. 2003.
- Bilde M., Svenningsson B., Mønster J.G., Rosenørn T.: Even-odd alternation of evaporation rates and vapor pressures of C3-C9 dicarboxylic acid aerosols. *Environmental science and technology* 37, s. 1371-1378. 2003.
- Bjørnholm T.: Nye uddannelser i nanoteknologi – Danmark i front. *Naturens Verden* 1, s. 12-15. 2003.
- Boas U., Brask J., Christensen J.B., Jensen K.J.: Highly acid-labile backbone amide linkers: o-BAL and T-BAL. i: *Peptides 2002; Proceedings of the 27th European Peptide Symposium* s. 50-51. Eds. E. Benedetti and C. Pedone. Edizioni Ziino, Italy 2002.
- Boas U., Jessing M., Christensen J.B., Jensen K.J.: T-BAL: A thiophene-based highly acid-labile backbone amide linker. *Biopolymers* 71, s. 291. 2003.
- Boesen T., Pedersen D.S., Jensen J., Munk M.T., Nielsen B.M., Petersen A.B., Henriksen U., Dahl B.M., Dahl O.: Preparation and properties of a new type of acyclic, achiral nucleoside analogue. *Nucleosides, Nucleotides & Nucleic Acids* 22, s. 623-627. 2003.
- Boesen T., Pedersen D.S., Nielsen B.M., Petersen A.B., Henriksen U., Dahl B.M., Dahl O.: Oligonucleotides containing a new type of acyclic, achiral nucleoside analogue: 1-[3-hydroxy-2-(hydroxymethyl)prop-1-enyl]thymine. *Bioorganic & Medicinal Chemistry Letters* Vol. 13, s. 847-850. 2003.
- Bojesen G., Uggerud E.: Fragmentations of some dinitrile anions. *International Journal of Mass Spectrometry* 228, s. 1083-1093. 2003.
- Brooker M.H., Nielsen O.F., Christensen D.H.: A windowless cell for Fourier transform Raman spectra of liquids and aqueous solutions. *Journal of Raman Spectroscopy* 26, s. 331-334. 1995.
- Christensen S.B., Andersen A., Poulsen J-C.N., Treiman M.: Derivatives of thapsigargin as probes of its binding-site on endoplasmicreticulum Ca^{2+} ATPase stereoselectivity and important functional groups. *Febs. Lett.* 335(3), s. 345-348. 1993.
- Christensen U.: Pre-steady-state kinetics of *Bacillus licheniformis* 1,3-1,4- β -glucanase: evidence for a regulatory binding site. *Biochemical Society* 371, s. 997-1003. 2003.
- Christiansen H.A., Wandel M., Philipp E.A., Larsen N.W.: Deuterium labelling and preparation of 1,4-dihydroxy-, 1,4-dichloro- and 1,4-difluoro-2-butyne. *Asian Chemistry Letters* vol 7, no 2 & 3, s. 47-52. 2003.
- Danielsen E.M.: Meteorologi for legebørn i alle aldre. *Vejret årgang* 25 (1), s. 22-27. 2003.
- Due Larsen B., Holm A., Christensen D.H., Nielsen O.F.: Sequence assisted peptide synthesis (SASP) – A structural evaluation of the technology. i: *Peptides: Frontiers of Peptide Science, Proceedings of The XVth American Peptide Symposium, Nashville, June 14-19, USA, 1997* s. 251-252. James P. Tam and P.T.P. Kaumaya (eds.). 1997.
- Eckert K., Ernst H.A., Schneider E., Larsen S., Lo Leggio L.: Crystallization and preliminary X-ray analysis of *Allicyclobacillus acidocaldarius* endoglucanase CelA. *Acta Cryst. Section D* 51, s. 139-141. 2003.

- Enghoff M.A.B., Hessberg P.v., Nielsen C.J., Johnson M.S.: The kinetic isotope effects in the reactions of four ethene isotopologues with chlorine and bromine atoms. *Journal of Physical Chemistry A* vol. 107, no 39, s. 7667-7670. 2003.
- Frezzotti A., Grosfils P., Toxværd S.: Evidence of an inverted temperature gradient during evaporation/condensation of a Lennard-Jones fluid. *Physics of Fluids* 10, s. 2837-2842. 2003.
- Frøsig-Østergaard L., Egsgaard H., Hammerum S.: Identification of oxygenated ions in premixed flames of dimethyl ether and oxygen. *Phys. Chem. Chem. Phys.* 5, s. 3126-3132. 2003.
- Hammerum S.: Sproget som redskab – K.A. Jensens bidrag til dansk kemisk nomenklatur og terminologi. i: K.A. Jensen – en dansk kemiker s. 17-27. Dansk Selskab for Historisk Kemi, 2003.
- Hamzavi R., Dolle F., Tavitian B., Dahl O., Nielsen P.E.: Modulation of the pharmacokinetic properties of PNA: Preparation of galactosyl, mannosyl, fucosyl, *N*-acetylgalactosaminyl, and *N*-acetylglucosaminyl derivatives of aminoethylglycine peptide nucleic acid monomers and their incorporation into PNA oligomers. *Bioconjugate Chemistry* 14, s. 941-954. 2003.
- Hansen D.F., Hass M.A.S., Christensen H.M., Ulstrup J., Led J.J.: Detection of Short-Lived Transient Protein-Protein Interactions by Intermolecular Nuclear Paramagnetic Relaxation: Plastocyanin from *Anabaena variabilis*. *Journal of the American Chemical Society* 125(23), s. 6858-6859. 2003.
- Hansen F.D., Led J.J.: Implications of Using Approximate Bloch-McConnell Equations in NMR Analyses of Chemically Exchanging Systems. Application to the Electron Self-Exchange of Plastocyanin. *Journal of Magnetic Resonance* 163, s. 215-227. 2003.
- Hansen J.S., Toxværd S., Præstgaard E.: Propagation of a planar flame front studied by molecular dynamics. *Journal of Chemical Physics* 24, s. 13039-13045. 2003.
- Hansen J.S., Toxværd S., Præstgaard E.: Spatial correlation in a Lotka-Volterra reaction diffusion mechanism. *Journal of Chemical Physics* 5, s. 2732-2737. 2003.
- Hansen J.S., Toxværd S., Præstgaard E.: Domain synchronization of a cyclic Lotka-Volterra reaction diffusion mechanism. *Physica D* 177, s. 31-38. 2002.
- Hansen M.M., Hammerum S., Audier H.E.: Release of translational energy when stable intermediate ion-neutral complexes dissociate. 14, i: *Advances in Mass Spectrometry: Proceedings of the 14 Int. Mass Spectrometry Conference, Tampere, 25-29 August 1997* s. Ikke pagineret. E.J. Karjalainen, A.E. Hesso, J.E. Jalonen, and U.P. Karjalainen (eds.). Elsevier, 1998.
- Harris P.H., Kofod P., Song Y.S., Larsen E.: The Co^{III}-C bond in (1-thia-4,7-diazacyclodecyl- κ^3 N⁴,N⁷,C₁₀)(1,4,7-triazacyclononane- κ^1 ,N⁴,N⁷)cobalt(III) dithionate hydrate. *Acta Cryst. C* 59, s. m58-m60. 2003.
- Henriksen L.: Professor K.A. Jensen og den organiske selenkemi. i: K.A. Jensen – en dansk kemiker s. 57-70. Dansk Selskab for Historisk Kemi, 2003.
- Houborg K., Harris P.H., Petersen J.G.L., Rowland P., Poulsen J-C.N., Schneider P., Vind J., Larsen S.: Impact of the physical and chemical environment on the molecular structure of *Coprinus cinereus* peroxidase. *Acta Cryst. D* 59, s. 989-996. 2003.
- Houborg K., Harris P.H., Poulsen J-C.N., Schneider P., Svendsen A., Larsen S.: The Structure of a mutant enzyme of *Coprinus cinereus* peroxidase provides an understanding of its increased thermostability. *Acta Cryst. D* 59, s. 997-1003. 2003.
- Hunding A., Ebersbach G., Gerdes K.: A Mechanism for parB-dependent Waves of ParA, a Protein Related to dna Segregation during Dell Division in Prokaryotes. *J. Mol. Biol.* 329, s. 35-43. 2003.
- Hunding A., Ipsen M.: Simulation of waves in calcium models with 3D spherical geometry. *Mathematical Biosciences* 182, s. 45-66. 2003.
- Hynne F., Danø S., Sørensen P.G.: A Functional Dynamics Approach to Modelling of Glycolysis. i: *Function and Regulation of Cellular Systems: Experiments and Models* s. 7-18. Finn Hynne, Sune Danø, Preben Graae Sørensen. A. Deutsch, M. Falcke, J. Howard, W. Zimmermann. Birkhäuser, Basel, Boston, Berlin 2003.
- Jacobsen A.D.T., Gniadecka M., Wulf H.C., Christensen D.H., Nielsen O.F., Jensen P.W.: Raman spectra of polysaccharides from skin and some aspects of Raman spectra and water structure. i: *Spectroscopy of Biological Molecules: Modern Trends: 7th European Conference on Spectroscopy of Biological Molecules, Madrid, 1997* s. 283-284. P. Carmona, R. Navarro and A. Hernanz (eds.). Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London 1997.
- Jensen J.F., Søtofte I., Sørensen H.O., Johannsen M.: Modular Approach to Novel Chiral Aryl-Ferrocenyl Phosphines by Suzuki Cross-Coupling. *J. Org. Chem.* 68, No. 4, s. 1258-1265. 2003.
- Jensen T.R., Jensen M.O., Reitzel N., Balashev K., Peters G.H., Kjaer K., Bjørnholm T.: Water in contact with extended hydrophobic surfaces: Direct evidence of weak dewetting. *Phys. Rev. Lett.* Vol. 90 (8), s. 086101/1-086101/4. 2003.
- Johansson E.H., Björnberg O., Nyman P.O., Larsen S.: Structure of the Bifunctional dCTP Deaminase-dUTPase from *Methanocaldococcus jannaschii* and Its Relation to Other Homotrimeric dUTPases. *J. Biol. Chem.* Vol. 278, No. 30, s. 27916-27922. 2003.
- Johnson M.S., Kuwata K.T., Okumura M.: Description of the valence molecular orbitals of ClONO₂ from He(I) photoelectron spectroscopy and ab initio calculations. *Asian Chemistry Letters* vol 7, no 2&3, s. 21-29. 2003.
- Jørgensen A.M.M., Olsen H.B., Balschmidt P., Led J.J.: Solution Structure of the Superactive Monomeric Des-[Phe(B25)] Human Insulin Mutant: Elucidation of the Structural Basis for the Monomerization of Des-[Phe(B25)] Insulin and the Dimerization of Native Insulin. *Journal of Molecular Biology* 257(3), s. 684-699. 1996.
- Kasimova M.R., Kristensen S.M., Led J.J.: Protein Stability versus Dynamics: A Flexible State of Human Growth Hormone Shows Surprisingly High Stability. *Asian Chemistry Letters* 7, s. 107-111. 2003.
- Ketzel M., Wählin P., Kristensson A., Swietlicki E., Berkowicz R., Nielsen O.J., Palmgren F.: Particle size distribution and particle mass measurements at urban, near-city and rural level in the Copenhagen area and Southern Sweden. *Atmospheric Chemistry and Physics Discussions* 3, s. 5513-5546. 2003.
- Kofod P., Harris P.H., Larsen S.: Migratory Insertion of Hydrogen Isocyanide in the Pentacyano(methyl)cobaltate(III) Anion. *Inorganic Chemistry* 42, No. 1, s. 244-249. 2003.

- Kubatkin S., Danilov A., Hjort M., Cornil J., Brédas J-L., Stuhr-Hansen N., Hedegård P., Bjørnholm T.: Single-electron transistor of a single organic molecule with access to several redox states. *Nature* Vol. 425, s. 698-701. 2003.
- Le Nours J., Ryttersgaard C., Lo Leggio L., Østergaard P.R., Vedel Borchert T., Lehmann Hylling Christensen C.L., Larsen S.: Structure of two fungal γ -galactanases: Searching for the basis for temperature and pH optimum. *Protein Science* 12, s. 1195-1204. 2003.
- Led J.J., Keller D.: Insulin-mysteriet bliver opklaret. *Berlingske Tidende Univers*, 17. nov., s. 5. 2001.
- Lo Leggio L., Dal Degan F., Poulsen P., Møller Andersen S., Larsen S.: The Structure and Specificity of *Escherichia coli* Maltose Acetyltransferase Give New Insight into the LacA Family of Acyltransferases. *Biochemistry* Vol. 42, no. 18, s. 5225-5235. 2003.
- Ma L., Hass M.A.S., Vierick N., Kristensen S.M., Ulstrup J., Led J.J.: Backbone Dynamics of Reduced Plastocyanin from the Cyanobacterium *Anabaena variabilis*: Regions Involved in Electron Transfer Have Enhanced Mobility. *Biochemistry* 42(2), s. 320-330. 2003.
- Ma L., Led J.J.: Determination by High Field NMR Spectroscopy of the Longitudinal Electron Relaxation Rate in Cu(II) Plastocyanin from *Anabaena variabilis*. *Journal of the American Chemical Society* 122(32), s. 7823-7824. 2000.
- Madsen A.Ø., Mason S., Larsen S.: A neutron diffraction study of xylitol: derivation of mean square internal vibrations for H atoms from a rigid-body description. *Acta Cryst. Section B* 59, s. 653-663. 2003.
- McLinden C.A., Prather M.J., Johnson M.S.: Global modeling of the isotopic analogues of N₂O: stratospheric distribution, budgets, and the ¹⁷O-¹⁸O mass-independent anomaly. *Journal of Geophysical Research* vol 108, no D8, s. 4233-4246. 2003.
- Moreno Y., Christensen D.H., Nielsen O.F.: A NIR-FT-Raman study of fossilized resins from the Dominican Republic, Mexico and Madagascar. *Asian Chemistry Letters* vol. 5, no 3, s. 117-123. 2001.
- Mortensen A., Nielsen O.F.: Vibrational spectra in the carbonyl stretching region of isotopomers of formamide in the gaseous and liquid states. *Spectrochimica Acta A* 51, s. 1345-1354. 1995.
- Mortensen A., Nielsen O.F., Yarwood J., Shelley V.: Interactions in liquid mixtures of formamide isotopomers studied by Raman spectroscopy. *Journal of Raman Spectroscopy* 26, s. 669-674. 1995.
- Mortensen A., Nielsen O.F., Yarwood J., Shelley V.: Raman spectra of formamide in DMSO. i: AIP Conference Proceedings, Spectral Line Shapes 328 s. 353-354. 1995.
- Murillo J.I.I., Encarnación-Dimayuga R.D., Malmstrøm J., Christophersen S.C., Franzblau S.G.: Antimycobacterial flavones from *Haplopappus sonorensis*. *Fitoterapia* Vol. 74, s. 226-230. 2003.
- Myhre C.E.L., Christensen D.H., Nicolaisen F.M., Nielsen C.J.: Spectroscopic study of aqueous H₂SO₄ at different temperatures and compositions: Variations in dissociation and optical properties. *Journal of physical chemistry A* 107, s. 1979-1991. 2003.
- Mølgaard A.: Rhamnogalacturonan acetylerase, a member of the SGNH-hydrolase family. i: *Advances in Pectin and Pectinase Research* s. 299-313. Fons Voragen, Henk Schols, and Richard Visser. Kluwer Academic Publishers. Kluwer Academic Publishers, The Netherlands 2003.
- Mølgaard A., Petersen J.F.W., Kauppinen S., Dalbøge H., Johnsen A.H., Poulsen J-C.N., Larsen S.: Crystallization and preliminary X-ray diffraction studies of the heterogeneously glycosylated enzyme rhamnogalacturonan acetylerase from *Aspergillus aculeatus*. *Acta Cryst. D* 54, s. 1026-1029. 1998.
- Mønster J.G., Rosenørn T., Nielsen O.J., Johnson M.S.: A device for determining the BET surface area of powder samples. *Asian Chemistry Letters* vol 7, no 2&3, s. 31-40. 2003.
- Nielsen O.F.: Collective effects and signal transduction in amides (proteins). i: *Spectroscopy of Biological Molecules: Modern Trends: 7th European Conference on Spectroscopy of Biological Molecules*, Madrid, 1997 s. 589-592. P. Carmona, R. Navarro and A. Hernanz (eds.). Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London 1997.
- Nielsen O.F.: Silver Jubilee of the R(v)-representation. i: *Perspectives in Engineering Optics* s. 245-354. K. Singh and V.K. Rastogi (eds.). Anita Publications, Delhi, India 2002.
- Nielsen O.F., Abraham J.P., Joe I.H., George V., Jayakumar V.S.: Vibrational spectroscopic studies on the natural product, columbianadin. *Spectrochimica Acta Part A* 59, s. 193-199. 2003.
- Nielsen O.F., Christensen D.H., Trandum C., Gniadecka M., Wulf H.C.: Studies of water structure by low-frequency Raman spectroscopy. i: *Spectroscopy of Biological Molecules: Modern Trends: 7th European Conference on Spectroscopy of Biological Molecules*, Madrid, 1997 s. 593-594. P. Carmona, R. Navarro and A. Hernanz (eds.). Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London 1997.
- Nielsen O.J., Larsen N.W., Wallington T.J., Platz J.: Kinetics of the reaction of OH radicals with cyclic ethers at 295-381 K. *Asian Chemistry Letters* vol 7, no 2&3, s. 143-150. 2003.
- Nielsen O.J., Sørensen M., Hurley M.D., Wallington T.J., Dibble T.S.: Do aerosols act as catalysts in the OH radical initiated atmospheric oxidation of volatile organic compounds? *Atmospheric Environment* 36, s. 5947-5952. 2002.
- Nielsen O.J., Wallington T.J., Platz J.: Kinetics of the reaction of OH radicals with dimethyl ether at 295-381 K. *Asian Chemistry Letters* vol 7, no 1, s. 1-6. 2003.
- Nissum M., Nielsen O.F., Waage Jensen P.: Surface-enhanced Raman spectroscopic investigations of thiazole orange derivatives using visible and near-infrared excitation. *Journal of Raman Spectroscopy* 26, s. 1009-1017. 1995.
- Nørager S.C., Jensen S.A., Bjørnberg O., Ottosen M.B., Lo Leggio L., Jensen K.F., Larsen S.: *Lactococcus lactis* Dihydroorotate Dehydrogenase A Mutants Reveal Important Facets of the Enzymatic Function. *J. Biol. Chem.* Vol. 278, No. 31, s. 28812-28822. 2003.
- Oddershede J., Henriksen L., Larsen S.: Relations between ⁷⁷Se NMR chemical shifts of (phenylseleno)benzenes and their molecular structures derived from nine X-ray crystal structures. *Org. Biomol. Chem.* 1, s. 1053-1060. 2003.
- Pastor A., Serdobintsev P., Kozlov A., Johnson M.S.: The rate of formation of ozone via Herzberg excitation of ¹⁶O₂, ¹⁷O₂ and ¹⁸O₂. *Asian Chemistry Letters* vol 7, no 2&3, s. 135-141. 2003.

- Pedersen E.J., Stærkær N.: Molecular motion of liquid oxazole and isoxazole studied by NMR spectroscopy. *Asian Chemistry Letters* vol 2, no 2&3, s. 73-82. 2003.
- Petersen A.B., Petersen M.Å., Henriksen U., Hammerum S., Dahl O.: Acyclic, achiral enamide nucleoside analogues. The importance of the C=C bond in the analogue for its ability to mimic natural nucleosides. *Organic & Biomolecular Chemistry* 1, s. 3293-3296. 2003.
- Petersen S., Nielsen O.F., Christensen D.H., Edwards H.G.M., Farwell D.W., David R., Lambert P., Gniadecka M., Wulf H.C.: Near-infrared Fourier transform Raman spectroscopy of skin samples from the "Tomb of the Two Brothers", Khnum-Nakht and Nekht-Ankh, XIIth dynasty Egyptian mummies (ca 2000 BC). *Journal of Raman Spectroscopy* 34, s. 375-379. 2003.
- Poopeiko N.E., Juhl M., Vester B., Sørensen M.D., Wengel J.: Xylo-configured oligonucleotides (XNA, Xylo Nucleic Acid): Synthesis of conformationally restricted derivatives and hybridization towards dna and RNA complements. *Bioorganic and Medicinal Chemistry Letters* 13, s. 2285-2290. 2003.
- Poulsen J-C.N., Caspersen C., Mathiasen D., East J.M., Tunwell R.E.A., Lai F.A., Maeda N., Mikoshiba K., Treiman M.: Thapsigargin-sensitive Ca^{2+} -ATPases account for Ca^{2+} uptake to inositol 1,4,5-trisphosphate-sensitive and caffeine-sensitive Ca^{2+} stores in adrenal chromaffin cells. *Biochem J.* 307(3), s. 749-758. 1995.
- Poulsen J-C.N., Harris P.H., Jensen K.F., Larsen S.: Selenomethionine substitution of orotidine-5'-monophosphate decarboxylase causes a change in crystal contacts and space group. *Acta Cryst. D*57, s. 1251-1259. 2001.
- Radovic T., Christensen D.H., Due Larsen B., Nielsen O.F.: Collectivity of amide-I modes in amides and peptides. Use of isotope substitution. i: Proceedings of XVIth International Conference on Raman Spectroscopy, Beijing, China s. 982-983. Shu-Lin Zhang and Bang-Fen Zhu (eds.). J. Wiley and Sons, Chichester, England 2000, 2000.
- Reynisson J., Schuster G.B., Howerton S.B., Williams L.D., Barnett R.N., Cleveland C.L., Landman U., Harrit N., Chaires J.B.: Intercalation of Trioxatriangulenium ion in dna: Binding, Electron Transfer, X-ray Crystallography, and Electronic Structure. *J. Am. Chem. Soc.* 8, s. 2072-2083. 2003.
- Riis-Larsen B., Pedersen E.J., Nielsen O.F., Nicolaisen F.M.: *Spektroskopi – analyse med lys.* 89 s. Systime, Danmark 2003.
- Rosenbohm C., Christensen S.M., Sørensen M.D., Pedersen D.S., Larsen L-E., Wengel J., Koch T.: Synthesis of 2'-amino-LNA: a new strategy. *Organic & Biomolecular Chemistry* 1, s. 655-663. 2003.
- Rosenbohm E., Scheer V., Vogt R., Nielsen O.J.: Roadside measurements of traffic emissions from motorway BAB 656 in Heidelberg with emphasis on particles. i: Global atmospheric change and its compact on regional air quality s. 267-271. I. Barnes. Kluwer Academic Publishers, 2002.
- Rull F., Sobron F., Nielsen O.F.: Dependence on concentration and temperature of the dynamics of SO_4^{2-} in Li_2SO_4 and K_2SO_4 . *Journal of Raman Spectroscopy* 26, s. 663-668. 1995.
- Ryttersgaard C., Larsen S.: Cinchonidinium (*R,R*)-tartrate monohydrate. *Acta Cryst. Section E* 59, s. 1715-1716. 2003.
- Sauer S.P.A.: Special Issue on Nuclear Magnetic Resonance Spin-Spin Coupling Constants-Calculations and Measurements. *Int. J. Mol. Sci. Vol.* 4, s. 62-63. 2003.
- Sauer S.P.A.: The Effect of Substituents on Indirect Nuclear Spin-Spin Coupling Constants: Methan- and Ethanimine, Methanal- and Ethanaloxime. *Int. J. Mol. Sci. Vol.* 4, s. 231-248. 2003.
- Sauer S.P.A.: Correlated and gauge invariant calculations of nuclear magnetic shielding constants using the continuous transformation of the origin of the current density approach. *J. Chem. Physics* Vol. 118, s. 6830-6845. 2003.
- Sauer S.P.A., Kyhn Møller C., Koch H., Paidarová I., Spirko V.: The vibrational and temperature dependence of the indirect nuclear spin-spin coupling constants of the oxonium (H_3O^+) and hydroxyl (OH^-) ions. *Chem. Phys.* 238, s. 385-399. 1998.
- Sloth M., Bilde M., Mikkelsen K.V.: A quantum mechanical/molecular mechanical approach to the investigation of particle-molecule interactions. *Journal of Chemical Physics* vol 118, no 22, s. 10085-10092. 2003.
- Sloth M., Jørgensen S., Bilde M., Mikkelsen K.V.: Investigation of Particle-Molecule Interactions by Use of a Dielectric Continuum Model. *J. Phys. Chem. A* 107(41), s. 8623-8629. 2003.
- Spotts J.M., Wong C-K., Johnson M.S., Okumura M., Boatz J.A., Hinde R.J., Sheehy J.A., Langhoff P.W.: Multiphoton ionization spectroscopy of $AlAr_N$ clusters. *Journal of Physical Chemistry A* 107, s. 6948-6965. 2003.
- Struve C., Christophersen S.C.: Structural equilibrium and ring-chain tautomerism of aqueous solutions of 3-aminobutyraldehyde. *Heterocycles* 60, s. 1907-1914. 2003.
- Stuhr-Hansen N., Christensen J.B., Harrit N., Bjørnholm T.: Novel Synthesis of Protected Thiol End-Capped Stilbenes and Oligo(phenylenevinylene)s (OPVs). *J. Org. Chem.* 68, s. 1275-1282. 2003.
- Svensmark B., Borch T., Ambus P., Laturnus F., Grøn C.: Biodegradation of chlorinated solvents in a water unsaturated topsoil. *Chemosphere* 51, s. 143-152. 2003.
- Svensmark B., Clausen P.A., Bille R.L.L., Nilsson T., Hansen V., Bøwadt S.: Simultaneous extraction of di(2-ethylhexyl)phthalate and nonionic surfactants from house dust. Concentrations in floor dust from 15 Danish schools. *Journal of Chromatography A* 986, s. 179-190. 2003.
- Sørensen H.O., Larsen S.: Hydrogen bonding in enantiomeric *versus* racemic mono-carboxylic acids; a case study of 2-phenoxypropionic acid. *Acta Cryst. B*59, s. 132-140. 2003.
- Sørensen H.O., Larsen S.: Measurement of high-quality diffraction data with a Nonius KappaCCD diffractometer: finding the optimal experimental parameters. *J. Appl. Cryst.* 36, s. 931-939. 2003.
- Sørensen H.O., Stewart R.F., McIntyre G.J., Larsen S.: Simultaneous variation of multipole parameters and Gram-Charlier coefficients in a charge-density study of tetrafluoroterephthalonitrile based on X-ray and neutron data. *Acta Cryst. Section A* 59, s. 540-550. 2003.
- Sørensen M., Hurley M.D., Wallington T.J., Nielsen O.J.: Kinetics of the reaction of OH radicals with acetylene in 750 Torr of air at 296 K. *Asian Chemistry Letters* vol 7, no 1, s. 7-13. 2003.
- Sørensen M., Kaiser E.W., Hurley M.D., Wallington T.J.,

- Nielsen O.J.: Kinetics of the reaction of OH radicals with acetylene in 25-8000 Torr of air at 296 K. *International Journal of Chemical Kinetics* 35(5), s. 191-197. 2003.
- Toxværd S.: Molecular dynamics simulation of nucleation in the presence of a carrier gas. *Journal of Chemical Physics* 20, s. 10764-10770. 2003.
- Ullerstam M., Johnson M.S., Vogt R., Ljungström E.: DRIFTS and Knudsen cell study of the heterogeneous reactivity of SO₂ and NO₂ on mineral dust. *Atmospheric Chemistry and Physics* 3, s. 2043-2051. 2003.
- Utkina S., Nicolaisen F.M., Nielsen O.F.: Hydrogen bonding in CH₃OD/CCl₄ mixtures studied by FTIR, NIR-FT-Raman and dispersive VIS-Raman spectroscopy. *Asian Journal of Physics* 12, s. 75-83. 2003.
- Vogel S., Rohr K., Dahl O., Wengel J.: A substituted triaza crown ether as a binding site in dna conjugates. *Chemical Communications* -, s. 1006-1007. 2003.
- Waage Jensen P., Toftlund H., Lund Rasmussen K., Poulsen B., Nielsen O.F.: Tesseractae from Halicarnossos. A Raman Investigation. i: *Proceedings of XVIIth International Conference on Raman Spectroscopy, Beijing, China* s. 1148-1149. Shu-Lin Zhang and Bang-Fen Zhu (eds.). J. Wiley and Sons, Chichester, England 2000, 2000.
- Willemoes M.: Thr-431 and Arg-433 Are Part of a Conserved Sequence Motif of the Glutamine Amidotransferase Domain of CTP Synthases and Are Involved in GTP Activation of the *Lactococcus lactis* Enzyme. *J. Biol. Chem.* Vol. 278, No. 11, s. 9407-9411. 2003.
- Willemoes M., Larsen S.: Substrate inhibition of *Lactococcus lactis* cytidine 5'-triphosphate synthase by ammonium chloride is enhanced by salt-dependent tetramer dissociation. *Archives of Biochemistry and Biophysics* 413, s. 17-22. 2003.
- Willerslev E., Hansen A.J., Ronn R., Nielsen O.J.: Panspermia – true or false? *Lancet* 362(9381), s. 406-406. 2003.

Studienævnet for Kemi og Miljøkemi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 havde studienævnet følgende sammensætning. Lærermedlemmer Ole Hammerich (studieleder), Lars Henriksen, Matthew S. Johnson, Ole Mønsted (vicestudieleder) og Stephan P. A. Sauer.

Studentemedlemmer Morten Christensen, Helle Frandsen (næstformand), Philipp von Hessberg og Christian Schack Pedersen og Jette Vester.

Studievejledere Tonie Davidsen og Sandra Lerche Nielsen.

Solveig Gaarn Olesen har fungeret som suppleant for Morten Christensen under hans orlov i efteråret 2003. Philipp von Hessberg afsluttede sin uddannelse i efteråret 2003 og udtrådte af nævnet pr. 1. november. Suppleanten ønskede ikke at indtræde, og studienævnet har derfor fungeret med kun fire studentemedlemmer i årets sidste to måneder.

Beretning

Der har i 2003 været afholdt 13 ordinære møder i studienævnet. Det store antal skyldes ikke mindst det intense arbejde forbundet med udarbejdelse af en ny studieordning for "de kemiske fag" under den nye blokstruktur. Denne indføres pr. 1. september 2004. Medlemmerne af studienævnet har i forbindelse med implementeringen af den nye studiestruktur deltaget aktivt i en række af fakultetets udvalg herom, bl.a. kandidatuddannelsesudvalget, kompetenceudvalget, koordinationsudvalget, praktikudvalget og skemastrukturudvalget.

I efteråret 2002 blev der på studienævnets foranledning nedsat en række lærergrupper samt en studentegruppe på Kemisk Institut med henblik på at bistå nævnet med hhv. at formulere det faglige indhold af de nye blokkurser, at give forslag til, hvorledes man kunne erstatte traditionelle eksamensformer med mere tidssvarende evalueringer og at give konkrete formuleringer af de kompetencer, det er målet, at de studerende skal opnå på forskellige stadier i uddannelsesforløbet. Udvalgsarbejdet er blevet afsluttet i foråret 2003 og har dannet grundlag for nævnets arbejde med at definere de nye kurser til den nye studieordning for "de kemiske fag". Arbejdet med den nye studieordning er blevet udført i konstruktivt samarbejde med fakultets medarbejdere samt Studienævnene for Biokemi og Nanoteknologi. Efter behandling i fakultetsrådet i november er den nye studieordning blevet godkendt af dekanen.

Af væsentlige ændringer i forhold til tidligere studieordninger kan nævnes:

- Styrkelse af identiteten som kemiker. Der lægges op til et opgør med det globale men forældede slogan "chemists have solutions", dvs. den betragtning at kemikere har løsninger (på problemer formuleret i andre grene af videnskaben). Fra starten fokuseres på kemien som en central videnskab i et moderne samfund.
- Kombinationsuddannelser og studieskift. Første studieår er meritgivende og giver adgang til kandidatuddannelsen i kemi. Hermed lettes muligheden for at kombinere de naturvidenskabelige uddannelser. Det bliver lettere at skifte studium, uden at det bliver studieforlængende.

- Valgfrihed. Den studerende kan vælge at specialisere sig eller at sammensætte et bredt uddannelsesforløb, idet op til ét år af uddannelsen udgøres af valgfrie fag.
- Det basale faglige grundlag tilegnes det første studieår. Under første års studium kommer den studerende rundt i alle centrale hjørner af kemien med henblik på at opnå det bredest mulige grundlag for senere at tone uddannelsen gennem de valgfrie kurser.
- Ingen skemalagte laboratoriekurser i studiestarten. Der tages hensyn til de langsomme studiestartere, fx studerende der flytter til København i forbindelse med studiet og måske endnu ikke har fundet bolig. Undervisning, hvor selv et kortere fravær kan være problematisk, er derfor undgået i studiestarten.
- Støttefagene matematik og fysik fokuseres med henblik på anvendelsen i kemiske problemstillinger. Matematik og fysik placeres tidsmæssigt så nær de relevante kemifag som muligt eller integreres ligefrem i kemifagene. Der gøres dermed op med den tradition, at en kemistuderende skal modtages med store mængder matematik og fysik det første studieår.
- Internationalisering. Adgangen til at inkludere kurser taget ved udenlandske universiteter gøres lettere.
- Motivering gennem anvendelse. Det tilstræbes, at de studerende motiveres gennem perspektivering og eksempler på anvendelse til at interessere sig for den teoretiske baggrund. I modsætning til de klassiske uddannelser, hvor teori som en hovedregel kom før anvendelse.
- Praktik. Den studerende kan vælge at udføre mellem et kvart og et halvt år af studiet uden for universitetet i form af praktik i en virksomhed.
- Nye evalueringsformer og gruppearbejde som en del af undervisningsformen. En række kurser evalueres løbende som et alternativ til den almindelige slutevaluering. Den mundtlige eksamen genindføres i mange kurser for bl.a. at styrke evnen til at formidle kemiske problemstillinger. Studiestartere har generelt et stort behov for at falde til – i studiet og på universitetet. Forpligtende gruppearbejde indgår derfor i arbejdsformen i det nye introduktionskursus. Der indføres grupperapporter og gruppeevaluering for at styrke evnen til samarbejde.
- Anvendelsen af it og internettet integreres i undervisningen. Anvendelsen af internettet til kemiske formål styrkes. Der stilles krav om, at de studerende fra første dag anvender software til tekstbehandling, præsentation, databehandling og specielle kemiske problemstillinger. Den studerende præsenteres for de gængse kemiske softwarepakker i den obligatoriske del af studiet.
- Videnskabsteoretiske og etiske problemstillinger indføres i undervisningen. Det ønskes at stimulere de studerendes vidsyn og at øge intellektualiseringen af kemien ved at inddrage historiske, videnskabsteoretiske, etiske og samfunds- og miljømæssige aspekter i undervisningen. Det søges herigennem også undgået, at Fagets Videnskabsteori bliver reduceret til "en stat i staten".
- Arbejdet med "Studieordning 2003" for miljøkemi er blevet afsluttet, og studieordningen er blevet godkendt af fakultetsrådet. Den reviderede studieordning trådte i kraft den 1. september 2003.

Studienævnene for Biokemi, Kemi/Miljøkemi og Nanoteknologi har i samarbejde med fakultetets Center for Naturfilosofi og Videnskabsstudier sat et udredningsarbejde i gang

med henblik på at udarbejde et forslag til et kursus i Fagets Videnskabsteori fælles for de uddannelser, der ligger under disse studienævne.

Studielederen har deltaget i et møde om udarbejdelse af Kemisk Instituts langtidspan og har medvirket i ansættelsesudvalgene i forbindelse med besættelsen af en række videnskabelige stillinger på instituttet.

Efter en mindre ombygning er første etape af det nye studiekontor for Fysik, Kemi, Matematik og Nanoteknologi i vandrehallen på H.C. Ørsted Institutet taget i brug af

studievejlederne. På et møde i efteråret mellem institut- og studielederne samt repræsentanter fra fakultetet blev det besluttet at sætte anden etape, der omfatter en større udvidelse af kontoret, i gang.

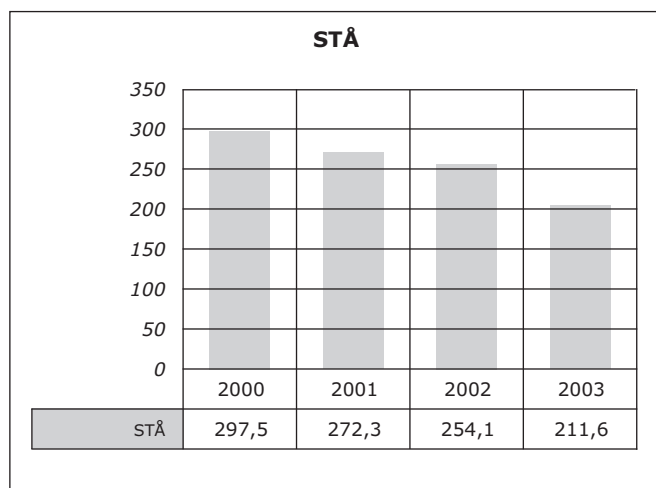
Studielederen har i 2003 deltaget i en række orienterings- og diskussionsmøder afholdt af bl.a. Rektors Uddannelsesudvalg, PUMA og Evalueringsinstituttet. Emnerne har været fremtidens uddannelser, den nye universitetslov og kvalitetssikring af uddannelserne.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						
	Kemi	Matematik	Fysik	Biologi	Øvr. naturvid.	Merit-overført	I alt
Kemi	63,3	14,3	11,4	1,5	1,7	5,0	97,2
Miljøkemi	27,1	0,8	0,2	4,0		5,2	37,3
Nanoteknologi	9,8						
Biokemi	54,3						
Matematik	3,0						
Fysikfag	6,7						
Biologi	42,5						
Øvrig naturvidenskab	1,2						
Meritstuderende	2,6						
Gæstestuderende	1,3						
I alt	211,8						
Åben uddannelse	1,6						

STÅ 2000-2003

Studieleder Ole Hammerich

Niels Bohr Institutet for Astronomi, fysik og Geofysik

Ledelse pr. 1.2.2003

Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik
Institutet ledes af Nils O. Andersen (direktør), Per Hedegård (vice-direktør), Jens Hjorth, Mogens Høgh Jensen, Klaus Mosegaard, rektor Carl P. Knudsen, Helsingør Gymnasium, underdirektør Christian Larsen, OFS Fitel A/S, Hanne N. Christensen (udtrådt pr. 11.12.2003), Jan Brinchmann Christensen, Thomas Antonsen, Rasmus Mackeprang (udtrådt pr. 24.11.2003), Toke Lund Hansen (indtrådt pr. 24.11.2003).

Afdelingsbestyrelse for Astronomisk Observatorium
Jens Viggo Clausen (bestyrer), Per Kjærgaard Rasmussen (vicebestyrer), Jens Hjorth, Lisbeth Fogh Olsen, Karl Augustesen, Nils Michaelsen, Anders Johansen, Karina Kjær (udtrådt 26.6.2003), Henrik H. Andersen (indtrådt pr. 26.6.2003).

Afdelingsbestyrelse for Geofysisk Afdeling
Aksel Walløe Hansen (bestyrer), Klaus Mosegaard (vicebestyrer), Steffen Bo Hansen, Line Plugman Jensen (udtrådt pr. 31.1.2003), Brian Riget Broe (indtrådt pr. 1.2.2003).

Afdelingsbestyrelse for Niels Bohr Institutet
Andrew D. Jackson (bestyrer), Gudrun Hagemann (vicebestyrer), Hans Bøggild, Peter Hansen, Ulla Holm, Mogens Høgh Jensen, Mette Lund, Børge Svane Nielsen, Poul Oleesen, Frederik Bundgaard, Søren Enemark, Trine Facius.

Afdelingsbestyrelse for Ørsted Laboratoriet
Finn Berg Rasmussen (bestyrer), Per Hedegård (vicebestyrer), Alfred Jensen, Jan-Erik Revsbech.

Forskningsudvalg
Åke Nordlund (formand), Peter Ditlevsen, Karsten Flensberg, Peter Hansen, Mogens Høgh Jensen.

Undervisningsudvalg
Poul Henrik Damgaard (formand), Leif Hansen, Benny Lautrup, Jørgen Peder Steffensen, Stig Steenstrup, Kristoffer Haldrup, Karsten Scheibye-Knudsen, Christian P. Ryder, Line Jensen.

Ph.d.-udvalg
Dorthe Dahl-Jensen (formand), Katrine Krogh Andersen, Jens Viggo Clausen, Mogens Dam, Else Lytken, Finn Berg Rasmussen, Kim Sneppen.

Kollokvieudvalg
Jan Westenkær Thomsen (formand), Peter Ditlevsen, Niels Obers, Susanne Vennerstrøm.

Biblioteksudvalg
Per Rex Christensen (formand), John Hertz (Nordita), Bodil Helt, Christine Schøtt Hvidberg, Jens Jensen, Therese Moretto (DRI), Ole Ulfbeck.

Bestyrelsen for Nanolaboratoriet
Flemming Besenbacher (DTU), Per Hedegård, Mogens Rysholdt Poulsen (COM, DTU), Jesper Hanberg (Intel), Ove Poulsen (NKT Research).

Samarbejdsudvalget
Nils O. Andersen (formand), Arne Lindahl (næstformand), Jens Viggo Clausen, Aksel Walløe Hansen, Andrew Jackson, Finn Berg Rasmussen, Bjarne Andresen, Fin Hansen, Erik Grønbæk Jacobsen, Inger Jensen, Randi Møller.

Organisation
Institutet ledes efter en særstyreordning godkendt af Undervisningsministeriet.

Adresse
Blegdamsvej 17
2100 København Ø
Telefon 35 32 52 09
Fax 35 42 10 87
nbifafg@nbi.dk
www.nbifafg.ku.dk

Direktørens årsberetning

2003 er formelt det sidste år, hvor instituttet har en ministerielt godkendt særstatus, indført ved instituttets oprettelse for omkring 11 år siden. Da endvidere den nye universitetslov, som bl.a. medfører, at fremtidige institutledere ansættes og institutbestyrelsen nedlægges, formelt trådte i kraft 1. juli 2003, men reelt først implementeres i løbet af 2005, forventes det, at vores særstatus forlænges på en sådan måde, at overgangen til den ny lov bliver smidig, dog under skyldig hensyntagen til lovligheden.

Implementering af generationsskifteplanen har fortsat højeste prioritet i bestyrelsens arbejde. Grundet en ekstraordinær stor VIP-afgang i løbet af 2003 forårsaget af fakultetets tilbud om særligt gunstige fratrædelsesordninger, samt indførelse af en ny studiestruktur pr. 1. september 2004 har foranlediget en lettere justering i tidsplanen for generationsskifteopslagene i 2003-2004-2005, nemlig taktet 3+3+0 i stedet for 2+2+2. Endvidere finansierer særbevillingen til Nano-Science Center en fremrykkelse fra 2006 til 2004 af en rekrutteringsstilling til nanofysik.

Professorplanen er ligeledes under implementering, foreløbig med 2 professoratopslag i 2003-2004.

Formidlingsaktiviteten, hvor en medarbejder er ansat i fællesskab med fakultetet, har bevist sin levedygtighed. Det er derfor besluttet at styrke denne aktivitet via en samlokalisering med Dansk Rumforskningsinstituts tilsvarende gruppe i et fælles kontormiljø på Rockefeller Komplekset, hvor også opgaven med udarbejdelse af instituttets bidrag til Almanakken er blevet henlagt. En fast fuldtidsstilling som kommunikationsmedarbejder er under opslag og besættelse.

Arbejdet med opfølgning på Visionsudvalgets debatoplæg er fortsat og afsluttet ad to veje. Dels en formulering af vision og mission for instituttet, som nu er tilgængelig på instituttets hjemmeside. Dels en række på 14 praktiske forslag, som bestyrelsen behandlede på sit internatmøde i juni, og som nu er under implementering.

Der arbejdes med fornyelse af instituttets forskningsprofil på en række områder i 2003, mest markant for eksperimentel biofysik, hvor nye laboratoriefaciliteter er under indretning i Blegdamsvejmiljøet som opfølgning på rekruttering af to lektorer til området. Dette forventes også at have gunstig indflydelse på uddannelsesaktiviteten inden for biofysik. NanoScience Center ekspanderer fortsat, hvor opmærksomheden for tiden rettes mod at styrke biokomponenten, som tænkes etableret i nye laboratorier på 5. sal i D-fløjen på HCØ. Centrets aktiviteter forventes også styrket betydeligt i lyset af den kundemæssige succes, som nanoteknologiuddannelsen oplever, hvor en adgangsbeholdning på 60 måtte effektueres i september 2003. Rockefellermiljøet er ligeledes under omstrukturering og styrkelse i forbindelse med den luft, som skabes ved udløbet af DCESS- og TAC-centrene. Dette åbner mulighed for indflytning af Planetcenteret i hovedbygningen, ligesom der arbejdes på at indflytte geodæsiseringsgruppen fra Kort- og Matrikelstyrelsen til bygningen, formentlig i form af en fusionering med DRI i et nyt sektorforskningsinstitut med udvidet mandat.

Som opfølgning på ønsker udtrykt af en række medarbejdere på bestyrelsens besøgsrunde til forskergrupperne, samt i forbindelse med medarbejderudviklingssamtaler, er en sabbaticalordning indført, således at faste VIP-medarbejdere typisk hvert 7. år kan få undervisningsfri et halvt år med fuld løn, eller et fuldt år med halv løn, oftest i forbindelse med forskningsophold ved udenlandske forskningsinstitutioner. Som et led i udviklingen af nye rammer for dialogen med ledelsen har gruppen af faste videnskabelige medarbejdere etableret en serie af såkaldte "Faculty meetings" to gange pr. semester, hvor emner af fælles interesse for denne medarbejdergruppe tages op, tilrettelagt af en gruppe på tre personer, en fra hvert af de geografiske miljøer.

På det administrative plan er institutadministratorstillingen besat med en medarbejder, som skal virke som resourceperson for HK-personalet samt løfte rækken af nye opgaver, som omstillingen til den nye universitetslov vil påføre instituttet. Udvikling af værktøjer til økonomistyring har fortsat høj prioritet, hvor der stiles mod fremover at arbejde med 3-årige budgethorisonter i forbindelse med indførelse af totalbudgettering. Omstruktureringen af Rockefellermiljøet følges med en tilsvarende omstrukturering af sekretariatsbetjeningen.

De første skridt er taget til oprettelse af et nyt studiekontor i vandrehallen på HCØ, fælles for fysik, kemi og matematikfagene. Kontoret skal betjene studienævn, undervisningsudvalg og ph.d.-udvalg. Det er målsætningen, udover stordriftsfordele, at kunne tilbyde de studerende en markant forbedret service.

Medarbejderne tilknyttet den tekniske infrastruktur gennemførte et internatmøde på Møn, hvor også deltagere fra DRI's tilsvarende funktioner var repræsenteret. Drøftelserne følges op på flere måder, for eksempel i form af fælles efteruddannelse og indførelse af fælles software. En ny aktivitet med særlige perspektiver er det såkaldte GRID-projekt. Her er instituttet er gået sammen med fakultetet om at samfinansiere ansættelse af en fast medarbejder, som sammen med projektansat personale er ved at danne en gruppe i Blegdamsvej-miljøet. GRID er et internationalt projekt, som forventes at danne basis for udvikling af afløseren af World Wide Web.

Astronomisk Observatorium

Forskningsvirksomhed

Teleskoper og instrumentprojekter

Gennem medlemskab af European Southern Observatory (ESO), European Space Agency (ESA) og Nordic Optical Telescope Scientific Association (NOTSA) har danske astronomer adgang til enestående observationsfaciliteter på jorden og i rummet. Hertil kommer KU's 1.5 m teleskop ved ESO i Chile, Carlsberg meridiankredsen (CAMC) på La Palma, samt Brorfelde Schmidt Teleskopet. Udnyttelsen af 1.5 m teleskopet ved ESO og Nordisk Optisk Teleskop (NOT) på La Palma finansieres af SNF's Instrumentcenter for Jordbaseret Astronomisk Forskning (IJAF). Organisation og udvikling varetages af staben på Astronomisk Observatorium.

En af hovedaktiviteterne i 2003 har været deltagelse i X-shooterprojektet, en planlagt 2. generationsspektrograf til ESO's Very Large Telescope (VLT). Instrumentet vil gøre det muligt at dække et meget bredt bølgelængdeområde i én observation. AO er partner i et konsortium, hvor også ESO samt hollandske, italienske og franske institutter deltager. Der er gennemført et "feasibility study", og ESO har nu besluttet, at instrumentet skal bygges af konsortiet. Det danske bidrag omfatter den videnskabelige definitionen af instrumentet, bygning af den overordnede mekaniske struktur og en af spektrografarmene, samt den elektronisk styring af de mekaniske funktioner. X-shooter forventes færdig i 2007.

En anden vigtig aktivitet er udvikling af detektorsystemer, hvor der er gjort gode fremskridt i fremstillingen af en ny generations styreelektronik hertil. Det etablerede samarbejde med Astrophysical Institute Potsdam, Tyskland, og Yunnan Astronomical Observatory, Kina, er fortsat.

Endnu en væsentlig aktivitet er bygning af udstyr til NOT. Der er bl.a. foretaget opgradering af standby kameraet og ALFOSC-instrumentet, og et nyt CCD-kamera til spektrografen FIES er leveret.

Som led i en samarbejdsaftale med Tyrkiet er bygningen af et instrument til såvel direkte som spektroskopiske observationer nært afsluttet. Der er indgået en samarbejds-kontrakt med Indian Institute of Astrophysics, Bangalore, Indien om en ny type autoguidet til et teleskop i Ladakh. Den vil være færdig medio 2004.

I et specialeprojekt udført i samarbejde med Dansk Rumforskningsinstitut, er der foretaget en karakterisering af coatede multi-lagspejle til High Energy Focusing Telescope og et designstudie af højenergi-spejle til ESA's planlagte røntgenmission XEUS.

1.5 m teleskopet, NOT, CAMC og Schmidt Teleskopet har i øvrigt været i planmæssig drift i hele året, med eftersyn og vedligeholdelse i normalt omfang.

Endelig er udviklingen af det i 2002 annoncerede danske virtuelle observatorium "Urania Astrophysical Virtual Observatory" fortsat (J. Andersen, K. Augustesen, J.V. Clausen, L. Helmer, J. Hjorth, A.H. Jensen, J. Klougart, H.H. Larsen, K.K. Madsen, S.Aa. Madsen, N. Michaelsen, P. Nørregaard, K. Pedersen, K. Pileman, P.K. Rasmussen, A.N. Sørensen).

Kosmologi og ekstragalaktisk astronomi

Nogle kosmologiske processer er mere komplicerede end beskrevet ved standard kosmologiscenariet. Ved at tage hensyn til nye "manglende" parametre afledes et revideret

sæt af standard-kosmologiparametrene for at fremtvinge den bedste tilpasning af observationelle data. Det er blevet påvist, at en mere kompliceret model for rekombinationsfasen med nogle få nye parametre giver en bedre overensstemmelse med observationerne.

Der er udviklet en ny metode til at fjerne forgrundskilder og den galaktiske komponent i observerede kort over den kosmiske baggrundsstråling (CMB). Hensigten er her at skabe et sandt himmelkort af den kosmiske baggrundsstråling. Metoden bygger på den forudsætning, at faserne af den underliggende baggrundsstråling ikke er korreleret med faserne af forgrundskilderne. Desuden er der udviklet en ny metode til såkaldt pixelization af CMB-kort, og den tilsvarende computerkode er klargjort og stillet til rådighed internationalt.

En skelsættende begivenhed fandt sted den 29. marts 2003, hvor satellitten HETE-2 opfangede et meget kraftigt glimt af gammastråling i stjernebilledet Leo. Glimtet varede mindre end et minut og udsendte i denne korte periode mere gammastråling end hele resten af universet. I den optiske del af spektret udsendtes en kraftig efterglød, som hurtigt døde ud. Observationer med ESO's VLT afslørede imidlertid, at der blev en ny lyskilde tilbage, efter at lyset fra gammaglimtet var døet ud. Denne nye lyskilde viste sig at være en hypernova, en ekstrem lysstærk og sjældent forekommende slags supernova. For første gang er det dermed påvist, at et voldsomt gammaglimt opstår i forbindelse med en supernovaeksplosion. For at underbygge dette synspunkt er der gennemført en detaljeret analyse af absorption i den lavenergiske del af røntgeneftergløden fra gammaglimt observeret med Chandra og XMM-Newton røntgenteleskoperne. Den har vist, at gammaglimt forekommer i omgivelser, der ligner stjernedannende områder i Mælkevejen, og dette støtter ideen om, at gammaglimt udsendes fra tunge, døende stjerner. Endvidere viser studiet af galakser med stor rødforskydning, og som samtidig udsender kraftig stråling i Lyman-alfa spektrallinjen, at disse galakser hyppigere end andre galakser er gammaglimtgalakser. Dette tyder ligeledes på, at galakser med stor stjernedannelse er gammaglimtgalakser.

Også i indeværende år er der lagt meget arbejde i studiet af galaksehobe og -grupper. I forbindelse med opfølgningen af ESO Imaging Survey galaksehobe er detaljerede undersøgelser af en nyfunden galaksehob med rødforskydning $z=1.3$ fortsat. Det viser sig, at galakserne oftere end ved lavere rødforskydninger udviser emissionslinjer, samt at galakser med egentlige ellipsespektre er sjældne. I forbindelse med galaksehobe med moderate rødforskydninger er der nu samlet materiale for ca. 50 galaksehobe, hvoraf de 35 er ved at blive analyseret. Selvom der for 33 af de 35 hobe er fundet en koncentration af galakser med ens rødforskydning, så har kun ca. halvdelen af hobene en population af galakser med ens farve, hvilket ellers er normalt i galaksehobe. Galakserne med ens farver er tidlige type galakser, og det er endnu uklart, hvorfor de her studerede galakser ikke udviser dette hobkarakteristika.

Gravitationelle linsestudier af et sæt galaksehobe har afsløret tre nye massekoncentrationer med meget ringe optisk lysudsendelse. Analyse af røntgenobservationer af disse "mørke hobe" viser, at de også kun udsender meget lidt røntgenstråling. En af dem er det første kendte eksempel på en koncentration af "mørkt stof" associeret med en nær, kendt galaksehob.

Ved anvendelse af dybe (XMM-Newton) røntgendata for

to galaksegrupper er røntgenmassen i sådanne systemer blevet kortlagt ud til betydeligt større radier end hidtil. Resultaterne viser, at gassen udgør en større brøkdel af den samlede masse end hidtil fundet i typiske grupper, og at gassens entropi afslører tilstedeværelsen af betydelige mængder ikke-gravitationel opvarmning, f.eks. fra supernovaer.

Udforskningen af enkeltgalakser har koncentreret sig om røntgenobservationer, bl.a. med den amerikanske satellit Chandra. Diffus røntgenemission er blevet detekteret i en dværggalakse, den hidtil fjerneste for hvilken dette er rapporteret. Sammenlignende studier af røntgenemission fra aktive dværggalakser viser, at deres stjernedannelsesaktivitet styrer røntgenegenskaberne for disse objekter. I tilknytning til studiet af enkeltgalakser er der udført beregninger af røntgen-emissionen fra Mælkevejslignende galakser baseret på hydrodynamiske simulationer af galaksedannelse. Resultater viser, at emissionen vokser med en størrelsesorden ud til en rødforskydning på ca. 1 og er i overensstemmelse med data for spiralgalakser fra meget dybe røntgenobservationer.

Analysen af fotometriske og spektroskopiske observationer fra bl.a. ESO's VLT og 1.5 m teleskopet for dobbeltstjerner i de Magellanske Skyer er fortsat. Vigtige resultater er nøjagtige bestemmelser af afstanden til den Store Magellanske Sky ud fra to systemer, samt bestemmelser af deres komponenters dimensioner og indhold af helium og tungere grundstoffer (J.V. Clausen, J. Fynbo, D.F. Gregor, J. Hansen, L. Hansen, J. Hjorth, T. Haugbølle, P. Jakobsen, H.E. Jørgensen, P. Naselsky, I. Novikov, L.F. Olsen, H. Pedersen, K. Pedersen, J. Rasmussen, P.K. Rasmussen, S. Toft).

Mælkevejssystemets struktur og udvikling

Mælkevejen er en prototype på de spiralgalakser, vi observerer overalt i universet. Vor placering midt i Mælkevejens skive giver en enestående mulighed for, gennem en detaljeret analyse af enkeltstjerner og gasskyer, at opnå en dybtgående forståelse af de fysiske processer ved galaksers dannelse og udvikling.

Gennem mange års observationer er der opnået et komplet materiale til belysning af den kemiske og dynamiske udvikling af stjernerne i Solens omegn. Aldre, metalindhold, hastigheder, dobbeltstjerne-frekvens og galaktiske baner for ca. 15.000 F- og G-stjerner inden for 125 lysår fra Solen er bestemt ved nye observationer på ca. 1000 nætter ved 1.5 m teleskopet i Chile og ved nordlige teleskoper. En første analyse er afsluttet og publikation indsendt i 2003; resultaterne viser, at traditionelle simple modeller for Mælkevejens udvikling må opgives.

Den detaljerede kemiske sammensætning af de allerældste stjerner i Mælkevejen giver vigtige oplysninger om Mælkevejens dannelse og naturen af de første typer stjerner i universet. Resultater fra et stort observationsprogram med ESO's VLT har givet helt ny indsigt i bl.a. opbygningen af de første tunge grundstoffer. Nye laboratoriemålinger i Lund af atomare parametre for nogle af disse grundstoffer er publiceret i 2003 som led i projektet.

Nøjagtig nærinfrarød fotometri fra 2MASS-projektet er kalibreret ved hjælp af M-stjerner af sen type og udnyttet til en detaljeret, 3D-kortlægning af det lokale interstellare mediums fordeling over hele himlen inden for nogle få tusind lysårs afstand.

I samarbejde mellem CAMC på La Palma og Brorfelde

Schmidt Teleskopet gennemføres et projekt til bestemmelse af nøjagtige positioner for svage stjerner på hele den nordlige himmel til brug for studier af Mælkevejen. Ved CAMC er over 80% af projektet nu gennemført, og i 2003 publiceredes "Carlsberg Meridian Catalogue Vol. 13" med positioner og lysstyrker for 36.2 millioner stjerner. I Brorfelde er ca. 16.000 felter nu dækket – ca. 97% af samtlige observationer.

Næste store gennembrud i studiet af Mælkevejens struktur og udvikling forventes opnået med ESA's satellitprojekt GAIA, som planlægges til opsendelse i 2012. Der bidrages til flere sider af projektet, herunder overordnet planlægning, forberedelse af den krævede datareduktion, definition af fotometriske systemer og anvendelse af fotometriske målinger til bestemmelse af astrofysiske parametre (J. Andersen, K. Augustesen, O.H. Einicke, L. Helmer, J. Holmberg, E. Høg, C. Fabricius, J. Knude, B. Nordström, E.H. Olsen).

Stjernerne dannelse, struktur og udvikling, ekstrasonare planeter samt solsystemet

Stjerner er hovedkomponenten af den synlige del af galakserne, og deres lys bærer derved en væsentlig del af den tilgængelige information om universets historie. For at kunne fortolke denne information er solidt kendskab til stjernernes struktur, dannelse og udvikling nødvendig.

Stjernerne begynder deres liv i en kontraherende sky af gas og støv – en molekylsky. Den første systematiske kortlægning af afstandene til de kendte molekylskyer er gennemført, og herved får man ikke alene et billede af skyernes fordeling og størrelse, men også konsistent information om f.eks. lysstyrker og farver af de gasmasser i skyerne, der er ved at blive til stjerner eller stjernehobe. Den videre dynamiske udvikling af stjernehobe er også studeret.

Måske halvdelen af alle stjerner fødes i multiple systemer, hvor to eller flere stjerner kredser om hinanden. Studiet af sådanne systemer giver os vigtig information, som ikke umiddelbart kan opnås ved studium af enkeltstjerner. Hovedtemaet i et omfattende studie af dobbeltstjerner er detaljeret kontrol af teoretiske modeller for normale stjerners udvikling. Projektet er centreret om soltypedobbeltstjerner, hvor et større antal nyopdagede systemer er under analyse. Det omfatter også systemer med tunge komponenter og dobbeltstjerner, der er medlemmer af stjernehobe og derved er særligt velegnede til udviklingsstudier. Endvidere er der afsluttet et studie af en meget ung dobbeltstjerne, omgivet af de oprindelige gas- og støvskyer, hvis struktur på meget lille skala er kortlagt.

Hvis en stjerne ikke er alt for fattig på tunge grundstoffer, vil der rundt om den nydannede stjerne dannes en skive af støv og gas, hvori planeter kan skabes. Siden 1995 er mere end 100 ekstrasonare planeter fundet. Gennem intensive observationer fra de danske kikkerter ved ESO er der deltaget i efterforskningen og karakteriseringen af sådanne planeter omkring andre stjerner. Som et naturligt biprodukt af denne forskning er der samtidig opnået detaljeret information om lys- og aktivitetsvariationen af sol lignende stjerner og om strukturen af fotosfæren og kromosfæren af kæmpestjerner.

Inden for udforskningen af Solsystemet er studier af asteroider, herunder de såkaldte Near Earth Objects, fortsat. I forbindelse hermed er der deltaget i forstudier til et foreslået rumprojekt, Bering satellitten (J. Andersen, B. Aringer, A. Borysow, J.V. Clausen, B.E. Helt, U.G. Jørgensen, R. Michelsen, B. Nordström, E.H. Olsen, T. Tauris).

Numerisk astrofysik

Numerisk astrofysik ved AO er et meget aktivt forskningsfelt, som omfatter teoretiske studier inden for flere grene af faget. Fra 2003 foreligger publicerede arbejder om strukturfunktioner (statistiske "fingeraftryk" af turbulens) i de stjernedannende molekylskyer Taurus og Perseus, støv-indfangende hvirvler i protoplanetariske skiver, dannelse af magnetfelter i turbulente plasmaer, magnetisme i A-stjerner og i Betelgeuse, forholdet mellem svingninger og magnetisme i roApstjerner, opvarmning af solens korona, dannelsen af små solpletter, samt kilder til og udbredelse og asymmetri af akustiske og magnetakustiske svingninger i solen og andre stjerner.

Blandt igangværende projekter er udviklinger af computerkoder til numerisk relativitetsteori, Laguna-Shoemaker formulering af Einstein-ligningerne, studier af elektrisk ladede, ikke-roterende (Reissner-Nordström) sorte huller under påvirkning af indfaldende stråling samt videreudvikling af en numerisk kode til studier af relativistiske, ladede partiklers bevægelser i kollisionsløse plasmaer. Denne vil gøre det muligt at studere og afprøve teorier for partikelacceleration i fx de shocks, som forårsager den såkaldte efterglød fra gamma-glimt (L. Bigot, S.B.F. Dorch, K. Galsgaard, J. Hansen, T. Haugbølle, C.B. Hededal, A. Johansen, A. Lopez-Merino, Å. Nordlund).

Almanak og rekvirerede undersøgelser

Der er foretaget beregninger til udgivelse af dansk almanak "Almanak, Skrive- og Rejsekalender for det år efter Kristi fødsel 2004", "Færøsk Almanak 2004" og "Grønlandsk Almanak 2004". Endvidere er der udført en række særlige beregningsopgaver for offentlige myndigheder mv., herunder "Sunrise/Sunset Tables for Selected Stations in Greenland and on the Faroe Islands 2004, Luftfartsinformations-tjenesten" (O.H. Einicke).

Geofysisk Afdeling

Forskningsvirksomhed

Klimaforskning

Ved Geofysisk Afdeling er udforskningen af Jordens klima et centralt et centralt emne. Ofte vil man angribe problemerne ud fra en generel og global synsvinkel. Der kan både være tale om teoretiske projekter og feltbaserede studier. Nedenfor fortælles om en række forskellige projekter, der søger at afdække klimaet dets egenskaber.

Men først en generel bemærkning: med afslutningen af North GRIP-boreprojektet på indlandsisen eksisterer der nu 5 dybdekerner fra indlandsisen i Grønland. Ved at sammenholde dateringen af Dye 3, GRIP og North GRIP-kernen er hermed tilvejebragt et enestående paleoklimatisk arkiv til brug ved fremtidige studier af klimavariabilitet og klimaforandringer.

Klimavariabilitet og den Nordatlantiske Oscillation

I de senere år har udforskningen af klimaet i Nordatlantregionen fokuseret på den såkaldte Nordatlantiske Oscillation NAO, som udtrykker, at overfladetrykket i subtropiske

og polare egne i Atlanterregionen svinger mere eller mindre regelmæssigt mellem to ydertilstande. Dette vejr-/klimafænomen er studeret fra flere vinkler.

Tidsforløbet af NAO er studeret igennem undersøgelser af ilt-isotoper i grønlandske iskerner. Målet er at bruge de lange tidsserier fra iskernerne til at reetablere et indeks for NAO langt tilbage i tiden. Analyser af to lange tidsserier af atmosfæretryk i Spanien har bidraget til en forbedring af NAO-indekset for perioden 1821 til 1856. Udsving i NAO forbindes ofte med typiske ændringer i temperaturerne i henholdsvis Grønland og Vesteuropa. Rekonstruktioner af NAO tilbage i tiden burde derfor kunne gøres på basis af de noget længere temperaturserier fra området. Men i en analyse af vinter-anomalierne for vinteren 1983/84 dokumenteres det, at vestenvinde over Vesteuropa overraskende er forbundet med negative temperaturanomalier samme sted (B. Vinther, K.K. Andersen, S.J. Johnsen, A.W. Hansen, H.B. Clausen, H. Storch, P. Jones, T. Schmidt).

Klimastabilitet og -sensitivitet

Ved benyttelse af en to-zonehemisfærisk model er forholdet mellem klimaets stabilitet og sensitivitet blevet undersøgt. Hovedresultatet er, at en ventilationsfeedback, som er negativ (dvs. stabiliserende) mht. stabilitet, enten kan være positiv eller negativ (dvs. virke forstærkende eller svækkende på en forcering) i relation til sensitiviteten. Dette afhænger af breddegradfordelingen af overfladeforcingen. Med den estimerede fordeling af forcingen som følge af en CO₂-fordobling er ventilationsfeedback'en i ligevægt stærkt positiv (J.R. Bates).

GCM-eksperimenter på en vandplanet, hvori is-albedo-feedback'en og en specificeret oceanvarmetransport er inkluderet, bliver udført for videre at undersøge klimastabilitet og -sensitivitet. Især fokuseres der på årsagerne til den polare forstærkning af opvarmningen fra en CO₂-fordobling (V.A. Alexeev, P.L. Langen).

NordGRIP-iskerneboringen

Den 17.7. 2003 lykkedes det efter 7 års arbejde at nå bunden af indlandsisen ved NordGRIP-iskerneboringen i Nordgrønland (75 N, 42 W). Iskernen, som er 3.085 m lang, er den længste iskerne som er boret i Grønland. I modsætning til de eksisterende Grønlandske iskerner menes NordGRIP-iskernen at udgøre en uforstyrret kontinuert profil af årlag hele vejen til bunden, hvor isen har en alder på omkring 120.000 år. Iskernen dækker dermed hele den sidste istid samt overgangen fra den forrige mellemistid, Eem, til den sidste istid.

Der viste sig at være smeltning under iskappen ved NordGRIP, og efter at den sidste iskerne blev boret, strømmede der subglacialt vand 45 m op i borehullet. Det lykkedes at få en frossen prøve af det subglaciale vand op med boret, som kan analyseres for at undersøge, om der eventuelt skulle være liv under isen.

En væsentlig årsag til at det lykkedes at bore de sidste 80 m is ved bunden af NordGRIP, som ellers har forvoldt en del vanskeligheder i de sidste tre boresæsoner, er at der blev gennemført et stort udviklingsarbejde omkring boring i varm is. Flere eksperimenter blev udført i tæt samarbejde med EPICA's borehold (se nedenfor). Resultaterne var ret entydige idet ingen af de mekaniske tiltag, så som nye borehoveder etc. kunne klare problemerne. Der var indgået aftale med Ohio State University om anvendelse af deres termobor ved NordGRIP-lejren i 2003. Dette termobor

skulle anvendes, hvis det viste sig, at det ikke var muligt at bore de sidste 80 m is op med vort elektromekaniske bor. I sidste ende virkede termoboret dog ikke, mens boring gik glat i den varme is ved brug af en fortyndet ethanolblanding i bunden af borehullet.

Ud over selve iskerneboringen var der i sommeren 2003 associerede projekter ved NordGRIP-lejren som omhandlede temperatur-, optiske og akustiske målinger i borehullet, indsamling af mikrometeoritter i den øverste sne, og test af avanceret radarudstyr monteret på en fjernstyret rover.

Det videnskabelige arbejde på NordGRIP-iskernen sker i internationalt samarbejde med kollegaer fra Tyskland, Japan, Schweiz, Frankrig, Island, Sverige, USA og Belgien (D. Dahl-Jensen, S.J. Johnsen, J.P. Steffensen, H.B. Clausen, C.S. Hvidberg, A. Svensson, K.K. Andersen, S.B. Hansen, E. Chrillesen, A. Boas, P. Iversen, S. Sheldon).

Isotopundersøgelser

Den vigtigste paleoklimatiske parameter ved undersøgelser af iskerner er isotopforholdene ¹⁸O/¹⁶O samt D/H, da disse parametre kan relateres til temperaturen i de nedbørsgivende skyer. Ved afdelingen måles der hvert år ¹⁸O/¹⁶O forholdet i over 30.000 prøver fra iskerner boret i begge polarområder. Disse data anvendes også til absolutdatering af iskerner. Et samarbejde er indledt med AMS 14C Daterings Laboratoriet ved Aarhus Universitet om måling af brintisotoper i små isprøver (S.J. Johnsen, J.P. Steffensen, D. Dahl-Jensen, H.B. Clausen).

Iskernedateringsinitiativet

Denne 5-årige bevilling fra Carlsberg begyndte 1. januar 2002. Målet for projektet er at etablere en absolut kronologi over de sidste 100.000 års klimabegivenheder ved stratigrafisk analyse af årlagene i de grønlandske iskerner. På nuværende tidspunkt foreligger alt datamaterialet fra isotop- og kemimålinger fra dybdeintervallet 1.400-2.930 m på bearbejdet og tilgængelig form. I 2003 har gruppen i høj grad arbejdet med dateringen af transitionen, det vil sige afslutningen af sidste istid. Perioden er dateret såvel ud fra tællinger af årlag i de kemiske målinger som ud fra statistisk behandling af de registrerede synlige lag i isen. Der arbejdes nu med en matematisk optimering af de kemiske måleserier til identifikation af årlag i den ældre is. Et godt bud på årlagstykkelse gennem det meste af iskernen fås allerede ud fra de synlige lag i isen, samt iltisotopmålingerne. Der arbejdes derudover med udvikling af måleudstyr til at måle årstidsvariationer i høj dybdeopløsning, således at man kan identificere årlagene i hele kernen. I samarbejde med kolleger fra Island og UK arbejdes der med opsamling og analyse af vulkansk aske fra iskernerne (S.J. Johnsen, J.P. Steffensen, D. Dahl-Jensen, H.B. Clausen, A. Svensson, K.K. Andersen).

Projekt EPICA (European Project for Ice Coring in Antarctica)

Dette EU- og nationalt støttede europæiske dybdeboringsprojekt omfatter to borer i Østantarktis. Ved Dome C var boringen nået til knap 3.200 m i slutningen af 2002/2003-sæsonen. En ph.d.-studerende, Karen Guldbæk Schmidt, deltog i boringen. Ved Station Kohnen i Dronning Maud Land (DML) er boringen nået til omkring 1.600 meters dybde. I sæsonen 2003/2004 er der ingen boring ved Dome C, da der optræder problemer med varm is svarende til NordGRIP. Simon Sheldon deltog fra KU i bo-

ringen i DML. Det internationalt koordinerede analysearbejde på iskernerne foregår løbende (H.B. Clausen, S.B. Hansen, D. Dahl-Jensen, P. Iversen, S.J. Johnsen S. Sheldon og J.P. Steffensen).

Holocæneklimavariationer i iskerner

Klimakurverne for de seneste 8.000 år fra Dye 3, GRIP og NGRIP-boringerne er blevet underkastet statistiske analyser for at identificere de primære tidsskalaer for holocæn klimavariabilitet. Kun en del af variationerne foregår ens for alle tre kerner, hvorimod andre ændringer viser regionale forskelle henover Grønland (S.A. Venegas og K.K. Andersen).

Oceanernes rolle i klimasystemet

Simuleringer med en ny global klimamodel udviser tusindårig intern variabilitet i den termohaline cirkulation og Nordatlantiske dybvandsdannelse, som giver en god overensstemmelse med fortolkninger af iskernedata fra Grønland og Antarktis og sedimentkerner fra Nordatlanten. Andre simuleringer med modellen viser, at opvarmnings/afkølings-cykler i det indre af oceanet kan forklare koblingen mellem Heinrich- og Dansgaard-Oeschgerbegivenheder (G. Shaffer, S. Olsen, C. Bjerrum).

Tolv års strømmålinger i dybhavet og på den kontinentale shelf/skrænt ud for Chile (30°S) og simuleringer med numeriske modeller viser en stærk kontrol af strøm og havoverfladeanomalier af begivenheder i det ækvatorielle Stillehav som Madden-Julian Oscillationen og El Niño-fænomenet (G. Shaffer, H. Hundahl, S. Hormazabal, O. Pizarro, og O. Leth).

Direkte observationer af hydrografien og strømninger fra bøger udlagt over Grønland-Skotland Ryggen og skibe viser, at udstrømningen af det kolde bundvand bliver begrænset af den lokale topografi, og modelberegninger kan bruges til at vurdere transporterne. En sådan simpel modelberegning viste, at de største effekter af formindsket dybvandsdannelse i Det Arktiske Ocean og De Nordiske Have kan forventes i Danmarksrædet, hvorimod kun en mindre reduktion finder sted i Færø-Bank-Kanalen. Indsamlede data og eksperimenter med en numerisk cirkulationsmodel viser desuden, at mindre hvirvler bidrager kraftigt til vandudvekslingen over de mest lavvandede dele af ryggen (D. Quadfasel, S. Wilkenskeld).

Vertikal konvektion og dybtvanddannelse i det centrale Grønlandshav er undersøgt ud fra målte temperatur- og saltprofiler samt den horisontale cirkulation i overfladen og i 1.000 meters dybde. Beregninger viser, at halvdelen af den sæsonale variation kan forklares via fluks fra atmosfæren, mens den anden halvdel er bragt ind i Grønlandshavet via mesoskala hvirvler i havet (D. Quadfasel, L. Laugesen).

Data indsamlet fra bøger og skibe nordvest for Australien dokumenterer, at de maksimale havniveau-anomalier i maj måned skyldes ændringer i havcirkulationen under monsunsæsonen og viser, at blanding pga. tidevandsbevægelser bidrager signifikant til vandstandsfluktuationerne (M.-B. Kronborg, D. Quadfasel).

Felt- og satellitmålinger på udvalgte havparametere

Arbejdet med brugbare satellit-algoritmer til bestemmelse af relevante havparametere er fortsat. Dette arbejde har involveret udvikling af et helt nyt instrumentkoncept, brug af nye feltdata samt udvikling af flere nye løsningsmetoder af

strålingsligningen. Nyudviklede satellit-algoritmer spænder fra de rent empiriske til de komplicerede teoretiske, som ikke lader sig validere, så forskningsindsatsen her på stedet har rettet sig mod forholdsvis simple teoretisk udviklede algoritmer, der kan valideres med eksisterende instrumenter. Det såkaldt direkte problem er dermed tæt på at blive løst i delvis modsætning til det inverse problem, hvor spektraldata inverteres til koncentration af fytoplankton, andet svæv og opløste stoffer i havet. Det skyldes både mangel på data samt specielt, at svævet i havet varierer voldsomt i tid, rum, sammensætning og koncentration. Indledende forsøg er gjort på inverteringen af strålingsdata med tilfredsstillende resultat, og den aktivitet vil blive søgt fortsat.

Tyngdefeltsmodeller fra satellit

Kuglefunktionsmodeller for tyngdefeltet er bestemt ud fra data fra den tyske CHAMP-satellit ved benyttelse af energi-bevarelsesmetoden. Der er kun benyttet 1 månedes data i en periode med høj solaktivitet, så bestemmelsen vil snarest blive gentaget med data fra en længere periode og med lavere solaktivitet.

Metoder til processering af gradiometer-data for ESA's GOCE-satellit er blevet videreudviklet og testet i samarbejde med F. Sansò, M. Regguzoni, D. Arabelos, R. Koop, H. Boumann. Arbejdet videreføres inden for "European GOCE Gravity Consortium".

Som forberedelse til kalibrering af ESA's CRYOSAT-satellit er altimeterdata fra ENVISAT over havis blevet analyseret.

Den tidsmæssige variation af GPS-bestemte koordinater over en række punkter i Danmark og Grønland er blevet analyseret og sammenlignet med globale modeller for pladebevægelser.

Endvidere er foretaget undersøgelse af tyngdebemestelse ud fra altimeter-data i kystnære områder ved benyttelse af tyngdedata på land (C.C. Tscherning, Kort og Matrikelstyrelsen: O. Andersen, P. Knudsen, E. Howe, L. Stenseng, H. Skourup, S. Abbas Khan, P. Knudsen).

Center for Planetforskning

Center for Planetforskning huser forskere, der beskæftiger sig med planetforskning fra Ørsted Laboratoriet, Geofysisk Afdeling og Astronomisk Observatorium ved Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik samt fra Danmarks Rumforskningsinstitut. Centrets formål er at fremme dansk deltagelse i international planetforskning ved at samle og udvikle nye initiativer, både gennem udvikling af instrumenter og ved at udnytte observationer til at modellere forholdene på planeter, måner og asteroider samt skabe et aktivt forskningsmiljø til fremme af forskeruddannelsen.

Forskningsvirksomhed

Forskningsprojekterne ved centeret er beskrevet i detaljer på www.planetcenter.dk. Udover at forske i de områder, der er beskrevet på hjemmesiden ønsker centret at etablere nye og mere tværgående projekter, som udnytter den viden, der findes både på Center for Planetforskning og blandt andre grup-

per ved Ørsted Laboratoriet, DTU, Risø, Aarhus Universitet, Zoologisk Institut, Geologisk Museum og ved Geologisk Institut ved Københavns Universitet (D. Dahl-Jensen, K. Mosegaard, J.M. Knudsen, N. Olsen (DRI), S. Vennerstrøm (DRI), M.B. Madsen, C.S. Hvidberg, A.C. Andersen, P. Bertelsen, W. Goetz, T.M. Hansen, C.S. Binou).

Mars/Mössbauer-gruppen

For Mars/Mössbauer-gruppen har arbejdet i 2003 været fokuseret på NASA's "2003 Mars Exploration Rovers", idet instrumenter på roverne er blevet integreret i månederne inden opsendelserne. Den første af de to rovere, Spirit, er landet i Gusev-krateret på Mars i fuldt operationel stand 4.1.2004. De første billeder af støv opsamlet på centerets magneter er kommet hjem.

Gruppen er i 2003 blevet inviteret til deltagelse i NASA's scout-mission til Mars i 2007: Phoenix. Missionen bygger på dele fra NASA's 2001 Mars Surveyor-mission og har Mars' nordlige polare egne som mål. Såfremt det lykkes at finansiere en sådan deltagelse vil gruppen levere ekspertise i kameraer, støv, magnetiske mineraler, og UV-stråling. Herudover kan vi bidrage med instrumenter til missionens mikroskop, til en analyseovn og til kameraets kalibreringstarget (P. Bertelsen, C.S. Binou, W. Goetz, J.M. Knudsen, M.B. Madsen, M. Olsen i samarbejde med Jet Propulsion Laboratory, Pasadena, Lunar and Planetary Laboratory, University of Arizona, Department of Astronomy, Cornell University, Department of Geosciences, Princeton University, Norges Geologiske Undersøgelser samt ISA og Afdelingen for Geomorfologi, begge Aarhus Universitet, Geologisk Institut, KU og Kemisk Institut, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole).

Is på planeterne

Der er arbejdet med modeller for iskappen på Mars' nordpol for at beregne iskappens alder og afklare, om der er en isflydning af betydning. Der arbejdes endvidere på at vurdere iskappens massebalance og undersøge, om den i øjeblikket mindskes eller er i balance. Modellerne er bl.a. baseret på målinger af overfladetopografien, som er foretaget af MOLA (Mars Orbiter Laser Altimeter), der er med på Mars Global Surveyor. Der er desuden arbejdet på modeller for isen, der dækker Jupiters måne, Europas overflade. Modelberegningerne omfatter isens tykkelse, temperatur og iskrystalstørrelser.

Der samarbejdes med JPL, NASA om test og modeller for udvikling af et isbor til Mars og Europa (D. Dahl-Jensen, C.S. Hvidberg, C. Tilsted Mogensen, K. Guldbæk Schmidt).

Mars' indre struktur

Der er gennemført en analyse af Mars' indre struktur, beskrevet ved elastiske parametre, densitetsfordeling og dæmpningsfordeling. Undersøgelsen er baseret på de meget sparsomme data, der er tilgængelige for Mars: inertimoment, middeldensitet, Love-tal, tide-dissipationsfaktor og middelfradius (A. Khan, K. Mosegaard, M. Wieczorek (IPGP, Paris), P. Lognonné (IPGP, Paris)).

Geostatistik

Udvikling af geostatistiske metoder til bestemmelse af undergrundens egenskaber ud fra borehulsdata og geofysiske data (T. Mejer Hansen, K. Mosegaard (i samarbejde med Mærsk Olie & Gas)).

Anden planetfysik-forskning

Under North GRIP-feltsæsonen i 2003 blev der i samarbejde med Paris Universitet Syd og Venedigs Universitet taget en række detaljerede prøver dækkende de sidste års nedbør. Prøverne vil blive analyseret for bl.a. iridium med det formål at undersøge den mikrometeoritiske flux fra Leoniderne og Persiderne (C.U. Hammer, H.B. Clausen).

Ørstedprojektet

Aktiviteterne omkring Ørstedsatellitten har været koncentreret omkring optimering af kalibrering af magnetometer og interkalibrering med stjerne-kamera ud fra et synspunkt, hvor man udnytter et nøje kendskab til instrumenteringen. En analysemetode til at evaluere egenstøj på de resulterende magnetiske vektordata er udviklet: gradientmetoden. Endvidere er analyseret den elektroniske interferens mellem skalar- og vektormagnetometer, hvor det viser sig, at in-flightkalibrering af det sidste ikke sikrer data, som er bedre end ca. 5 nT, hvor afprøvninger før opsendelsen gav forventning om ca. 1 nT. Gruppen har således kortlagt og analyseret de væsentlige design-, konstruktionsfejl i Ørstedsystemet. Erfaringerne vil indgå i design af fremtidige satellitsystemer (T. Risbo, P. Brauer, J. Jørgensen, J.M.G. Merayo, O.V. Nielsen, F. Primdahl).

Niels Bohr Institutet

Forskningsvirksomhed

Kvantemekanik

Er atomerne virkelige? Kvantemekanikken blev skabt ved at underkaste den klassiske fysik variable kvantiseringstilstande, som indeholdt Plancks konstant. Formalismen blev interpreteret ved sandsynligheder for tilfældige resultater af målinger, men spørgsmålet om hvor og hvordan bruddet med kausalitet finder sted, er forblevet kontroversielt. Undersøgelserne vedrører en analyse af teorien for ægte tilfældige begivenheder (klik i tællere) og frigør sig fra den indgroede forestilling, der er overtaget fra den klassiske fysik om partiklen som grund til klikket. Atomer og partikler som ting afsløres som fantasmer (indbildte ting). Nedstigningen i stoffets struktur standser ved det ægte, tilfældige klik (O. Ulfbeck i samarbejde med Aa. Bohr og B.R. Mottelson).

Teoretisk højenergifysik

Vor forståelse af verden på de mindste afstande standser i dag ved "Standardmodellen". Man opererer her med tre fundamentale vekselvirkninger: (i) de elektromagnetiske vekselvirkninger, der er ansvarlige for den struktur, vi finder i atomer og molekyler; (ii) de svage vekselvirkninger, der forklarer visse aspekter af radioaktivt henfald samt spiller en afgørende rolle i stjernernes energiproduktion samt (iii) de stærke vekselvirkninger, der beskriver den substruktur, der findes på kvark-niveau. På trods af den meget imponerende overensstemmelse mellem teori og eksperimenter som standardmodellen repræsenterer, er der tungtvejende teoretiske grunde til at tro, at standardmodellen kun er en del af en mere omfattende teori. En vigtig indikator i den retning er, at standardmodellen ikke beskæfti-

ger sig med tyngdekraften, som er den fjerde fundamentale vekselvirkning, vi kender i naturen. Problemet er, at standardmodellen er en såkaldt renormerbar teori, dvs. en teori, der på konsistent måde forener kvantemekanikken og den specielle relativitetsteori. Når vi kommer til tyngdekraften, skal vi forene kvantemekanikken med Einsteins almene relativitetsteori, og det har indtil nu vist sig særdeles vanskeligt. Men selv inden for standardmodellen er der en række aspekter, der ikke er tilfredsstillende forstået. Standardmodellen har på naturlig måde forenet de elektromagnetiske og de svage vekselvirkninger. Denne del af teorien kaldes Glashow-Weinberg-Salam (GWS) teorien. De stærke vekselvirkninger, der kaldes "Quantum Chromodynamics" (QCD) lever et delvist uafhængigt liv inden for standardmodellens rammer. Hvorfor er der disse to uafhængige dele? Man kunne forestille sig, at de blev forenet til én teori ved større energi, præcis som det er sket med den elektromagnetiske teori og teorien for de svage vekselvirkninger. En sådan forening ville måske også tillade os at forstå, hvorfor GWS- og QCD-teoriene har forskellige symmetrier ($U(1) \times SU(2)$, hhv. $SU(3)$). Hvorfor optræder leptoner og kvarker i bestemte "familier" og hvorfor er antallet af familier 3? Hvorfor har leptonerne og kvarkerne præcis de masser, vi observerer? Kan disse masser forudsiges? Hvad er massen af den såkaldte Higgs-partikel, der er forudsagt af GWS-teorien?

Den næste generation af accelerators (LHC) vil teste standardmodellen i energiområdet 1-10 TeV. Dette er et særdeles interessant område: Ikke alene kan vi her forvente at observere Higgs-partiklen, som er forudsagt af teorien, men det er også et område, hvor man forventer, at de "ikke-perturbative" effekter i standardmodellen vil spille en vigtig rolle.

Forståelsen af disse spørgsmål illustrerer også et gennemgående træk ved teoretisk højenergifysik i dag: Ved at studere de mindste bestanddele føres man oftest til problemstillinger, der er relevante for forholdene i det tidlige univers. Dette skyldes, at de høje energier, der kræves for at splitte stoffet i dets mindste bestanddele, vil være til stede ved de høje temperaturer, der herskede i det tidlige univers. Der knyttes således yderst betydningsfulde bånd til både moderne kosmologi og visse dele af nyere astrofysik.

Mens GWS-teoriene har så små koblingskonstanter ved nuværende eksperimentelt målte energier, at perturbations-teori er uhyre nøjagtig, er situationen mere kompliceret i QCD-teorien. En del spørgsmål kan her besvares i perturbationsregning, mens andre kræver massive computerberegninger i ikke-perturbative områder. Sådanne ikke-perturbative beregninger spiller en fremtrædende rolle i gruppens arbejde. I et specielt regime af afstande kan spektret af egenverdier af den såkaldte Diracoperator for kvarkerne beregnes eksakt ud fra universalitet og en forbindelse til random matrix-teori. Gruppen er aktivt involveret i disse nye anvendelser af random matrix-teori, der også har tråde tilbage til gruppens banebrydende arbejde omkring forbindelsen mellem random matrix-teori og strengteori.

Forsøgene på at se standardmodellen som del af en større teori involverer forståelsen af strengteorier samt studiet af kvantegravitation. Streng- og superstrengteoriene har i en årrække spillet en stor rolle for højenergigruppens arbejde på NBI, og gruppen har ydet væsentlige bidrag til formuleringen af disse teorier. Af nyere udviklinger kan her nævnes studiet af dualitets-symmetrier. I strengteori giver dualitet mulighed for at forbinde tilsyneladende forskellige

teorier. Inden for de seneste få år har strengteori gennemgået en rivende udvikling, som i udstrakt grad har sit udgangspunkt i netop disse dualitetsegenskaber. Generisk relaterer dualitet stærk kobling med svag kobling, og påstanden om eksakt dualitet er derfor fra begyndelsen et ikke-perturbativt udsagn. Ideen om en "større" forenende teori, kaldet M-teori, der har de kendte perturbative strengteorier indeholdt i sig i særlige grænser, har i denne sammenhæng vist sig at være utroligt frugtbar og har ført til en næsten eksplosiv aktivitet i feltet. Specielt har en forbløffende ækvivalens mellem M-teori, eller, i en vis grænse, 11-dimensional supergravitation med en helt specifik baggrundsmetrik på den ene side og en konform invariant, supersymmetrisk sædvanlig kvantefeltteori på den anden side ført til en hektisk aktivitet i de sidste par år. Baggrundsmetrikken må indeholde en såkaldt anti de Sitter (AdS) del, og kvantefeltteorien fremkommer mirakuløst på overfladen af dette AdS-rum. Der arbejdes på flere fronter på at forsøge at udvide denne ækvivalens til det ikke-konforme og ikke-supersymmetriske tilfælde. Hvis der kommer et afgørende gennembrud her, har strengteori fået en helt uventet direkte relevans for selve partikelfysikkens standardmodel.

Også inden for det sidste år har strengteori igen virket som katalysator for nye udviklinger inden for standardmodellen og kvantefeltteori generelt. Særligt skal her nævnes den for nyligt fundne begrænsning af den ovennævnte dualitet mellem kvantefeltteori og gravitation, som omfatter gravitationelle bølger. Dette har tilvejebragt et nyt syn på forbindelse og dermed nye muligheder for at teste denne. En anden udvikling er en fascinerende forbindelse mellem supersymmetrisk kvantefeltteori og matrix-teori. Gruppen på NBI har været aktivt involveret i begge udviklinger lige fra starten (J. Ambjørn, H.B. Nielsen, P. Olesen, P.H. Damgaard, N.A.J. Obers, langtidsgæster og ph.d.-stipendiater (specialestuderende ikke medregnet) i det forløbne år: N.E.J. Bjerrum-Bohr, A. Boyarsky, N. Drukker, J. Greensite, T. Harmark, R. Janik, J. Jurkiewicz, S. Kawamoto, C.F. Kristjansen, Yu. Makeenko, S. Nakamura, P. Orland, R. Pisarski, M. Silka, S. Sugimoto, J. Wheeler).

Eksperimentel partikelfysik

En ide, som går tilbage til Demokrit, er, at stoffet kan være opbygget af nogle få uforanderlige bestanddele. De mest elementære stof-partikler, vi i dag kender, danner tre familier med hver to kvarker og to leptoner. Hertil kommer kraftfelternes kvanter: fotoner, gluoner, W- og Z-bosonerne, der binder kvarker og leptoner sammen til mere komplicerede systemer. For at studere elementarpartiklerne i ubundet tilstand kræves der ekstremt høje energitætheder, lig dem der var til stede i de første øjeblikke af universets historie.

Sådanne forhold er bekostelige at etablere, og i Europa har landene derfor skabt en fælles organisation, CERN, til formålet. Medarbejdere ved Niels Bohr Institutet har siden oprettelsen af CERN deltaget i det internationale samarbejde om eksperimenter i partikelfysik.

Gennem disse eksperimenter har man kunnet afprøve teorier for hvilke elementarpartikler, der eksisterer, og hvilke kræfter som virker mellem dem. En bestemt teori er fundet i så god overensstemmelse med eksperimenter, at den går under navnet "standardmodellen" (se Teoretisk Partikelfysik). En afgørende ingrediens i teorien, den såkaldte Higgs-partikel, er dog endnu ikke blevet observeret eksperimentelt.

Det er et åbent spørgsmål, om man med standardmodellen er nået til enden af stoffets sønderdeling, eller om fremtidige eksperimenter vil afsløre helt nye fænomener. Sandsynligheden taler for det sidste, da standardmodellen mangler en forklaring på, hvorfor de kendte elementarpartikler har deres respektive masser, hvorfor der netop er tre familier, hvorfor alle kræfter synes at konvergere til en fælles styrke ved meget høje temperaturer og endelig hvordan gravitationskraften kan inkluderes i teorien. Det forventes, at svaret på nogle af disse spørgsmål samtidigt vil rumme svaret på mysteriet om de enorme mængder af "mørkt stof" i universet.

Niels Bohr Institutets deltagelse i disse undersøgelser angår blandt andet elektron-positionkollisioner i LEP-acceleratoren ved CERN. Denne accelerator blev lukket i 2001, men der arbejdes stadig med de data, som blev opsamlet i maskinens tiårige virke.

Der deltages endvidere i forberedelser til den næste generation af eksperimenter ved CERN. Ved at accelerere protoner til meget høje energier i en ny superledende ring, LHC, er der en god chance for at besvare nogle af de åbne spørgsmål. Det er her nødvendigt at lade intense protonbundter støde sammen 40 millioner gange i sekundet, hvilket giver store udfordringer til det eksperimentelle apparatur, og ikke mindst til den elektroniske behandling af apparaturets millionvise af måleenheder. Det er i dette område, at NBI bidrager til udvikling og konstruktion af udstyr og software.

Man har bl.a. indset, at anstrengelserne for at skaffe tilstrækkeligt med regnekraft til LHC-eksperimenterne kunne føre til nye udviklinger af samme vidtrækkende betydning for samfundet som World Wide Web. En sådan udvikling er det såkaldte GRID, et globalt netværk af computer-resourcer, der tilvejebringer tjenester til forbrugerne på en lignende gennemsigtig måde som elnettet tilvejebringer strøm. Et dansk konsortium med deltagelse af Niels Bohr Institutet er samlet med henblik på at bidrage til den internationale forskning på dette område.

Endeligt deltages der i et eksperiment ved DESY, et stort accelerator-anlæg i Hamburg. Her undersøges reaktioner mellem en proton med høj energi og en atomkerne. De spørgsmål, som herved kan besvares, er værdifulde for forståelsen af tung-ion eksperimenterne (se afsnittet om Højenergitungionfysik) (J.D. Hansen, J.R. Hansen, M. Dam, P.H. Hansen, B.S. Nilsson, R. Murasan, J.L. Nielsen, A. Wäänänen, A.C. Kraan, T. Kittelmann, E. Lytken).

Teoretisk Kernefysik

Teoretisk kernefysik søger mod en forståelse af kernestof. Ved Niels Bohr Institutet studeres teoretisk de mest forskellige påvirkninger af kernestoffet, som kan opnås med moderne eksperimentel teknik. På den ene yderside findes specifikke kvantetilstande eksiteret ud fra grundtilstanden, og på den anden kernestof under betydelig kompression og voldsom opvarmning. Eksiterede kvantetilstande findes i det indre af store stjerner, voldsomt opvarmet kernestof fandtes i det tidlige univers, og kernestof under kompression forekommer i neutronstjerner.

En aktuel problemstilling i studiet af atomkerners struktur er koblingen mellem termisk eksitation, superfluiditet og rotationsbevægelse i atomkerner. Ved en ret lav temperatur, i forhold til den typiske energiskala i kernefysik, sker en faseovergang fra jævn til diffus rotationsbevægelse. Kvantetilstande i superkolde kondensater og i nanostruktu-

rer indeholder meget tydelige analogier til kernefysik. Atomkerner indeholder nogle af de mest karakteristiske overgange fra ordnet til meget irregulær bevægelse, og dette ytrer sig i spektre og gamma-henfald af diskrete kvantetilstande.

Ved mellemtemperaturer udviser kernestof en faseovergang fra en væske til en gas. Mellemtemperaturer opnås ved kollision mellem atomkerner accelereret til cirka 1/5 af lyshastigheden. Selv om atomkernen i termodynamisk sammenhæng er et lille system, er faseovergangen markant, og den fortæller om kompressibilitet og elasticitet af kernestoffet.

Ved meget høje tryk og temperaturer mister de enkelte nukleoner deres identitet, og der dannes et quark-gluonplasma, hvori quarkerne bevæger sig frit. Det er den basale teori for de stærke kræfter, QCD, der åbner mulighed for eksistensen af quark-gluon-plasmaet, men den peger samtidig også tydeligt mod effektive feltteorier, hvor mange af den næsten uoverkommelige mængde af frihedsgrader fra QCD kan udelades. Symmetrier i feltteorier giver mulighed for eksistensen af forskellige faser af plasmaet, adskilt af karakteristiske faseovergange af første og anden orden. Quark-gluonplasmaet kan skabes ved oprettelse af chiral symmetri, eller ved overgang til en fase med superledning i QCD-farven. Chirale feltteorier beskriver væsentlige træk af quark-gluonplasmaet, men indeholder også nøglen til at forstå kernekræfter ved lav temperatur. Skyrme-teorier beskriver nukleonerne og deres eksitationer, mest eksotisk som en eksiteret nukleonlignende partikel med fem quarker mod de sædvanlige tre for nukleoner.

Quark-gluonplasmaet kan opstå kortvarigt i kollisioner af tung ioner, der er blevet accelereret til relativistiske hastigheder. Mod slutningen af kollisionen bliver quarkerne igen bundet i nukleoner og mesoner, hvis fordeling og korrelationer af energier og retninger kan give fingerpeg om, hvorvidt plasmaet blev dannet. En kritisk tolkning af sådanne korrelationer kræver detaljeret teoretisk og eksperimentelt input. Teoretisk kernefysik ved Niels Bohr Institutet er her begunstiget af samarbejde med den lokale eksperimentelle gruppe, som udfører eksperimenter med detektorsystemet BRAHMS ved RHIC-acceleratoren i Brookhaven, USA (J.P. Bondorf, M. Diakonov (NORDITA), T. Døssing, A.D. Jackson, adjungerede professorer B.R. Motelson (NORDITA), I.N. Mishustin, langtidsgæster og stipendiater E. Kolomeitsev, R. Pisarski, F. Sannino (NORDITA) K. Splittorff (NORDITA), B. Tomasik, C. Vogt (NORDITA), M. Oswald, P. Ipsen).

Eksperimentel kernefysik

Den eksperimentelle gruppes kernestrukturforskning base-res hovedsageligt på udnyttelse af de bedste internationale multidetektor-systemer for måling af γ -strålingen fra hurtigt roterende atomkerner produceret ved hjælp af tung-ion-acceleratorer i Europa og USA. Vi har således i 2003 udført eksperimenter med EUROBALL-IV-detektorer på Vivitronacceleratoren i Strasbourg, Frankrig og GAMMAPHERE-detektoren på ATLAS-acceleratoren nær Chicago i USA. Sideløbende har gruppen arbejdet med radioaktive ionstråler leveret af acceleratoranlægget SPIRAL ved GANIL i Caen, Frankrig, og brug af den stærkt segmenterede detektor EXOGAM.

Eksperimenterne sigter generelt imod en detaljeret identificering og kortlægning af atomkernens kvantetilstande og studiet af kernens enkelt-partikel og kollektive bevægel-

sesformer, faseovergange og symmetribrud. Af speciel interesse er at identificere særlige kerneegenskaber, som f.eks. de aksialsymmetriske, såkaldt hyperdeformerede tilstande med akseforhold på 3:1:1, som er teoretisk forudsagt i begrænsede masse- og spindområder. En massiv indsats foregår i øjeblikket i Xe-Ba-området, hvor kernerne har den største stabilitet imod fission ved høje spin. Kerner kan også udvikle kollektive former, hvor den aksiale symmetri er brudt, og den kan beskrives som en amerikansk fodbold med halvaksler af ulig længde. Følgerne af triaxialiteten i et kvantesystem kan herved studeres, og gruppen er dybt engageret i at belyse disse problemstillinger i større detalje efter at have identificeret et område omkring Lu- og Hf-kernerne både teoretisk og eksperimentelt, hvor denne type tilstande findes. Det er lykkedes at påvise den såkaldte "wobbling mode", forudsagt teoretisk af Bohr og Mottelson for mere end 25 år siden, i en række isotoper af Grundstoffet Luthetium. Med forbedret følsomhed er det også lykkedes at identificere "wobbling" med dobbelt phonon eksitation.

Gruppen er også engageret i udvikling af en ny type multi-segmenteret detektor, hvor "tracking" af gamma-spredningen i detektoren giver helt nye muligheder. Vi sigter her imod at opnå en nøjagtig positions- og retningsbestemmelse af gammastrålerne og at forbedre effektiviteten i forhold til dagens detektorer med en faktor 2-3. Følsomheden for detektering af svage gamma-kaskader forøges herved flere størrelsesordener. Dette vil åbne mulighed for en komplet kortlægning af kernernes kvantestruktur helt op til energiområdet, hvor kernetilstandene viser kaotisk struktur. Projektet har navnet AGATA og søges realiseret med støtte fra Joint Research Projects under EU's 6. ramme-program og forventes færdiggjort i 2010. Som et første skridt har de store EU-lande bevilget penge til et testmodul. Tracking-detektoren AGATA skaber mulighed for anvendelse inden for astronomi såvel som medicin. Et antal detektorkapsler af Euroballdesign blev sendt ud i cosmos med rumfartøjet INTEGRAL i 2002.

Udviklingen på accelerator- og detektorområdet har gjort det muligt at studere kerner, som har et meget stort overskud af neutroner i forhold til de stabile kerner. Studiet af disse kerner har speciel betydning, fordi de indgår som mellemprodukter i tilblivelsen af solsystemets grundstoffer ved supernovaeksplosioner. Forekomsten af de såkaldte magiske nucleontal og andre strukturelle fænomener spiller en stor rolle i disse processer. Gruppen har således deltaget i eksperimenter ved GANIL i Frankrig med sigte på at efterprøve de forventede magiske strukturer i kernernes skalmodel. En udvidelse af denne type eksperimenter vil foregå ved REX-ISOLDE-acceleratoren på CERN som en del af det danske subatomare forskningsprojekt ICE med start i 2004 (G.B. Hagemann, B. Herskind (docent emeritus), G. Sletten, adjungeret professor I. Hamamoto, S.W. Ødegård, D.R. Jensen, C.R. Hansen).

Højenergi- tungion-fysik

Kvarer er normalt bundne i "farveløse" partikler, dvs. kvantetallet 'farve' er neutraliseret på samme måde som elektrisk positiv og negativ ladning tilsammen kan give elektrisk neutrale tilstande. De observerede partikler er således protoner, neutroner, andre baryoner og mesoner. Dette er et karakteristisk træk ved stof under de betingelser, der hersker i universet i dag. Ved meget høje temperaturer og tætheder, svarende til de forhold der fandtes cirka et mikro-

sekund efter Big Bang, eksisterede disse farveløse partikler ikke. I stedet kunne kvarkerne og gluonerne (den stærke vekselvirknings kvantum) bevæge sig frit omkring i det unge univers. Dette er i hvert fald den nuværende hypotese.

Forsøg med tunge ioner ved ultrarelativistiske energier forventes at kunne genskabe forhold, der ligner tilstandene i dette unge univers. Dog varer en sådan laboratoriefrembragt tilstand kun så lang tid, som det tager lyset at rejse fra den ene ende af atomkernen til den anden (nogle få femtometer), og laboratorie-"universet" lever blot i ca. 10^{-23} sekund.

En forskergruppe på instituttet, kaldet HEHI, deltager i sådanne tungionforsøg, dels ved CERN i Geneve og dels i Brookhaven-Laboratoriet uden for New York.

En af gruppens centrale aktiviteter er lige nu knyttet til den nye tungion collider RHIC ved Brookhaven Laboratoriet (NY) i USA, hvor man studerer stød mellem tunge ioner med en energi på 200 GeV per nukleonpar. Gruppen er stærkt repræsenteret i BRAHMS, ét af de fire store eksperimenter ved RHIC. Gruppen har til eksperimentet bl.a. bidraget med en stor spektrometernagnet, to segmenterede flyvetidshodoskoper og flere "time projection chambers" (TPC).

I løbet af året har gruppen deltaget meget aktivt i analysen af data fra RHIC, som har leveret d+Au-beams ved 200 GeV pr. nucleonpar. Fysikprogrammet sigter på en omhyggelig måling af partikelspektrene fra d+Au- og Au+Au-stød. I hele året har gruppen haft travlt med analysen af de opnåede Au+Au-data fra 2001 og d+Au fra 2003 og med publikation af fysikresultaterne (tre publikationer, der er endvidere flere "submitted" eller tæt på). Resultater fra BRAHMS vil blive vist ved den store QUARK MATTER Conference i Oakland, USA, i januar 2004. Brahm's resultater har i årets løb vakt stor interesse, især resultaterne angående partikelproduktionen i forlæns retning, hvor man opnår information om transporten (i det tilgængelige fase- rum) af baryoner og strangeness i kollisionerne. Interessen ved alle RHIC-eksperimenterne har især samlet sig om produktionen af partikler og jets med høje transversale impulser. Det viser sig, at en kraftig dæmpning af disse jets måske kan interpreteres som et tegn på en ny stoftilstand.

De høje målte partikeltætheder (op til ca. 4.600 ladede partikler produceret pr. kollision) implicerer energitætheder over den såkaldte 'Bjorkén'-grænse, og derfor kan vi i princippet forvente effekter af en kortvarig eksistens af en "quark-gluonplasma". Kollisionerne er de mest energirige kernekollisioner, der endnu er frembragt under jordiske forhold, og der skabes temperaturer på omkring 1.000 milliarder grader. Forsøgene påviser allerede eksistensen af en ny stoftilstand med næsten lige mængder stof og antistof.

Den anden centrale aktivitet er ved CERN's LHC-projekt (Large Hadron Collider), som forventes i gang 2007. Gruppen deltager i ALICE-eksperimentet, som også primært vil studere ultrarelativistiske tungionstød ved ca. 30 gange højere energi end ved RHIC. Gruppen bidrager med og står for et silicoteleskop, der måler partikel-multipliciteten i forlæns retning samt i laser-kalibreringssystemet for det store TPC. En af gruppens medlemmer er projektleder for 'forward detectors' (JJG) og én er medlem af 'management board' (HB). I. Bearden, H. Bøggild, J.J. Gaardhøje, O. Hansen, B.S. Nielsen, P. Staszal, ph.d.-stipendiat P. Christiansen (færdig 27.5), D. Ouerdane (færdig 29.8), C.E. Jørgensen og C.H. Christensen, endvidere speciale-studerende M. Gammeltoft, M. Germinario, D. Sandberg, F. Haglund, S.V. Nielsen, P. Jespersen.

Astrofysik

Kosmisk Mikrobølgestråling, TOPHAT

Tophat, der er et ballonprojekt til måling af den kosmiske mikrobølgestråling-baggrund (CMB), blev sendt op fra McMurdo på Antarktis den 4. Januar 2001. Desværre viste det sig, at en af de væsentlige eksperimentelle forudsætninger ikke virkede som planlagt. Den platform på toppen af ballonen, på hvilken TOPHAT-teleskopet var fastgjort, var designet til at være vandret. Imidlertid viste det sig, at under det meste af flyvningen var den kippet omkring 5 grader fra vandret, og afhængig af højden. Grunden til kipningen er forstået nu, men det har ikke været muligt at affolde dens effekt på målingerne og ingen CMB-informationer har kunnet uddrages af dem (P.R. Christensen, H.U. Nørgaard-Nielsen (DSRI), D.F. Gregor, H.E. Jørgensen, P.D. Naselsky, (R. Kristensen (DSRI).

Kosmisk Mikrobølgestråling, PLANCK

DSRI, NBIFAFG og TAC samarbejder om det danske bidrag til ESA's PLANCK satellit-mission til måling af anisotropien af den Kosmiske Mikrobølgestråling (CMB). PLANCK forventes opsendt i 2007. Det danske bidrag består i at fremstille og levere spejlene til mikrobølgeteleskopet. Kvalifikationssættet af spejlene er nu under kryogenisk (50 K) test i Belgien.

Endvidere er et stort program i studiet af systematiske effekter og værktøjer til CMB-analysen under udførelse. Det seneste arbejde her er udvikling og implementation af software af en ny måde til pikselisering af himlen, kaldet GLESP (Gauss-Legendre sky Pixelization) (P.R. Christensen, H.U. Nørgaard-Nielsen (DSRI), N.C. Jessen (DSRI), H.E. Jørgensen, L.-Y. Chiang (TAC), P.D. Naselsky, I.D. Novikov (Oxford), O.V. Verkhodanov (TAC), D.I. Novikov).

Komplekse systemers fysik

Komplekse systemer repræsenterer et bredt spektrum af forskningsområder, som har været i stærk udvikling i det sidste årti. Med udgangspunkt i hele viften af traditionelle specialiteter på NBI/NORDITA: kernefysik, statistisk mekanik, faststoffysik, højenergifysik og astrofysik er der vokset et nyt område frem, hvis fælles tråd er den kompleksitet, som findes i så godt som alle naturens fænomener, fra fysik over biologi til økonomi og sociologi. Det er især ulineariteten af de fundamentale dynamiske love, der er i stand til at fremkalde strukturer med meget kompleks geometri (bl.a. såkaldte fraktaler) og meget irregulær bevægelse (kaos). På trods af, at dynamikken er helt deterministisk, bevirker ulineariteten, at den præcise tidsudvikling bliver uforudsigelig. Et andet fællestræk ved dette område er brugen af computereksperimenter; det er i høj grad den intuition, som opnås gennem vekselvirkningen med computere, som gør det muligt at angribe disse vanskelige "klassiske" problemer.

Indsatsen på dette område er vokset frem gennem de sidste tyve år og er stadig under stærk udvikling. Den blev i 1993 styrket betydeligt gennem skabelsen af "Center for Chaos and Turbulence Studies" finansieret af Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd (SNF). I slutningen af 2001 besluttede gruppen at organisere sig i en ny struktur, kaldet "Complexity Lab" og modtog ved afslutningen af året en treårig rammebevilling fra SNF til drift af denne aktivitet. Complexity Lab indeholder fire forskningssøjler: selvorganiseret kompleksitet, biokompleksitet, fluid kom-

pleksitet og statistisk kompleksitet. Det stærke samarbejde, der allerede foregår på tværs af disse delområder og i større skala på tværs af institutioner, vil blive yderligere udbygget i både teoretisk og eksperimentel retning.

Den oprindelige forskningsindsats var koncentreret om kaotisk bevægelse i små systemer. Gruppen har været stærkt medvirkende til, at dette område er blevet næsten fuldstændig kortlagt gennem de sidste tyve år. Vi har i dag en fin forståelse af, hvordan kaos opstår, hvorledes det karakteriseres, og med hvilke metoder det kan kontrolleres. For kaos i systemer med mange frihedsgrader, for eksempel hydrodynamisk turbulens, er situationen helt anderledes. Vi har kun en begrænset teoretisk forståelse og ved end ikke, hvordan turbulens bedst kan karakteriseres. Det er et spændende område, og der foregår i dag en bred indsats, der dækker numeriske eksperimenter med gitre af koblede afbildninger, cellulære automater og simulering af hydrodynamisk turbulens. Fremskridt på disse områder er vanskelige, men vil kunne anvendes på mange praktiske fænomener, hvor både kaotisk bevægelse og rumlig uorden spiller en rolle.

Man kan specielt fremhæve undersøgelser af "intermittens" i turbulent bevægelse (en slags stødvis opførsel) baseret på såkaldte skalmodeller. Disse har vist, at dette fænomen kan findes i selv meget simple modeller. Endvidere er der sket fremskridt i forståelsen af turbulens i periodiske, kemiske reaktioner. Det er lykkedes at få overblik over de instabiliteter, der forårsager den turbulente dynamik og de bundne hvirvel- (eller spiralbølge-)tilstande, der kan dannes undervejs. Endelig kan man nævne en ny gruppe af dynamiske modeller for fraktal vækst og frontdynamik i fysiske og biologiske systemer.

Udviklingen inden for "kvantekaos" har i de senere været præget af, at man nu, både eksperimentelt og teoretisk, kan studere højt exciterede og meget righoldige spektra, for eksempel af brintatomet i et ydre magnetfelt. Her er gruppen kendt for at have udviklet en meget effektiv og udbredt teknik, hvorved systemets egenskaber kan beskrives ved hjælp af et lille antal ustabile periodiske baner fra det tilsvarende klassiske (Newton'ske) system.

På det eksperimentelle område arbejdes inden for rørstrømning, frie overflader (hydrauliske spring), laminare hvirvler, Faraday-bølger, sandriller, sonoluminesens, granular strømning, akustiske resonanser (med forbindelse til kvantekaos).

I 1998 blev gruppen medlem af en forskerskole i "Ikke-lineære Systemer" sammen med grupper på Danmarks Tekniske Universitet, Kemisk Institut (KU), Afdelingen for Optik og Fluid Dynamik (Risø) og med kontakter og samarbejdspartnere i industrien, heriblandt Novo Nordisk. Skolen, som blev afsluttet i 2002, var finansieret af Forskeruddannelseskantoret og gennem denne forskerskole har vi haft en unik mulighed for at koordinere undervisningen for ph.d.-studerende (og til dels også specialestuderende). Kurserne blev understøttet af gæsteforelæsere betalt af skolen, og udenlandske ph.d.-studerende blev ligeledes støttet af skolen. Skolen afholdt en række workshops og symposier. I 2001 blev skolen udnævnt til Curie-træningscenter under EU.

Gruppen har gennem de senere år satset mere og mere aktivt på eksperimentelle studier af biologiske systemers fysik. Aktiviteten bliver suppleret af en teoretisk indsats inden for beskrivelsen af termodynamiske processer for proteinfoldning. Teoretiske studier inden for motor-proteiner

og genetiske netværk ledes i dag af K. Sneppen, som i 2003 blev udnævnt til forskningsprofessor ved Nordita. Gruppen har tæt samarbejde med molekylærbiologer, medicinere og kemikere og afholder ugentlige tværvideenskabelige gruppemøder.

I slutningen af 1998 blev to unge forskere, Kirstine Berg-Sørensen og Lene Oddershede, tildelt en bevilling fra FREJA-programmet. Målet er at udvikle en såkaldt optisk pincet til at studere, kontrollere og manipulere de mindste biologiske molekyler. Denne form for pincet udgør et særdeles avanceret værktøj til en videre forståelse af fysiske processer i biologien. Deres aktivitet bliver fra 2003 finansieret i endnu 3 år gennem et Carlsbergstipendium, og Lene Oddershede er i 2003 blevet permanent ansat som lektor ved NBI. Siden 1999 er den eksperimentelle aktivitet inden for biofysik blevet yderligere styrket gennem en samarbejdsaftale med Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole (KVL). Chr. Rischel har gennem denne aftale været ansat dels ved NBI og dels ved KVL og har ved NBI opbygget et fluorescens-eksperiment til undersøgelser af enkelte biologiske molekyler. Ydermere blev Thomas Heimburg i 2003 ansat som lektor ved NBI inden for eksperimentel biofysik, specielt undersøgelser af membraners fysiske og termodynamiske egenskaber.

Gruppen inden for biologisk fysik var i 2002 med-initiativtager til dannelsen af en forskerskole i "Biological Physics" i samarbejde med Risø Laboratoriet, MEMPHYS på Danmarks Tekniske Universitet, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole og August Krogh Institutet på KU. Forskerskolen startede i 2003 og er sponsoreret af Forskeruddannelseskantoret. Den danner en "paraply" over alle ph.d.-studerende inden for områder i biologisk fysik i hele ørestadsområdet; således er der tæt samarbejde med fysikafdelingen på Lunds universitet.

Et andet meget aktivt område inden for komplekse systemers fysik er studiet af selv-organiserende kritiske fænomener (også kaldet "SOC"). Dette felt blev etableret af (nu afdøde) Per Bak for cirka 15 år siden, og har siden da gennemgået en rivende udvikling verden over. Hovedideen bag selv-organiserende kritiske fænomener er, at ikke-lineære dynamiske systemer med både tidslige og rumlige frihedsgrader udvikler sig hen imod et kritisk punkt, alene bestemt ved de underliggende dynamiske processer. Når systemet nærmer sig det kritiske punkt, vil rumlige og tidslige korrelationer bygges op, og på det kritiske punkt vil der være potens-lovkorrelationer i både tid og rum. Denne opførsel er nu eksperimentelt observeret i en mængde systemer, for eksempel sandbunker, superledningsdynamik, væskedynamik, etc. I de seneste år har gruppen udvidet sin aktivitet til at omhandle biologiske systemer, såsom immunsystemet og finansielle systemer, herunder aktiehandel og -priser. Ud fra computersimuleringer af de dynamiske ligninger observeres igen en kritisk opførsel, hvilket kan have afgørende betydning for såvel det medicinske som det finansielle område.

Gruppen deltager i to "Mobility"-netværk indenfor EU: "Fractals and Self-organization" (oprindeligt koordineret af P. Bak), samt "Intermittency in Turbulence" (koordineret af M.H. Jensen). Begge netværk er nu afsluttet, men det sidste fortsætter, som et EU-netværk med titlen "Mixing and stirring". I hvert netværk deltager cirka ti andre tilsvarende grupper i Europa. Desuden er gruppen (ved Kim Sneppen og M.H. Jensen) trådt ind i et EU-projekt med titlen "Evergrow".

De mange gæster, som besøger gruppen, har sammen med den store og aktive studentegruppe bidraget til at skabe et stimulerende og dynamisk miljø. En stor del af forskningen i disse nye retninger har været muliggjort gennem generøs støtte fra private fonde og industri (C. Ellegaard, T. Heimburg, M.H. Jensen, B. Lautrup, M. Levinsen, L. Oddershede, K. Sneppen (pt. Nordita), adjungerede, P. Alstrøm, T. Bohr, P. Cvitanovic, adjunkt/lektor C. Rischel, K. Berg-Sørensen, post.doc., J. Borge, A. Hac, ph.d.-studerende, J.S. Andersen, J.B. Axelsen, J.S. Dam, J. Donsmark, J.K. Dreyer, B.F. de Blasio, P.M. Hansen, T.M. Hansen, S. Hørlück, K. Klemm, I. Makarov, J. Mathiesen, V. Oliynik, M. Rossvall, H. Seeger, A. Trusina, specialestuderende C. Andersen, A. Amatori, V. Bathia, F. Bundgård, J.S. Dam, M. Fidorra, A. Gualdino, P. Hagedorn, A. Han, K. Hansen, V. Hvass, J. Ipsen, A. Jakobsen, J.K. Jensen, K.S. Jensen, U.L. Jensen, K. Jørgensen, R. Kristensen, M.E. Larsen, S. Lehman, H. Lehntke, J. de Leon, M. Lynggaard, T. Madsen, M. Micheelsen, H.C. Mulvad, E.-L. Munteanu, C.D. Nielsen, M.S. Nielsen, U. Petersen, H. Piil, D. Pollokowski, M. Rasmussen, M. Rosvall, J. Ryge, M. Skogstad, K. Scheibye-Knudsen, L.H. Skjolding, C. Strømfeldt, L. Søndergaard, J.Q. Thomassen, M. Tibian, J. Udesen, N. Wepenaar, S. West, andre: J. Hertz (Nordita), P. Minnhagen (Nordita), ph.d.-grader: B.F. de Blasio, J.S. Andersen).

Center for Kvanteoptik

I 2003 åbnede det nye Center for Kvanteoptik på Niels Bohr Institutet. Centeret – QUANTOP-NBI – er en del af Danmarks Grundforskningsfonds Center for Kvanteoptik (QUANTOP). Centerets laboratorier ligger i U-bygningen på Blegdamsvej 17.

Forskningen ved QUANTOP-NBI koncentrerer sig om generering og anvendelse af særlige kvantetilstande af lys og materie. Denne form for forskning kombinerer de eksperimentelle undersøgelser af det grundlæggende i kvantemekanikken, så som sammenfildrede tilstande, ikke-lokalitet og kvantemåling med anvendelser i kvantekommunikation, i kvantecomputere og i præcisionsmålinger.

2003 var et travlt, men også et meget udbytterigt år for QUANTOP-NBI-holdet. I februar blev det eksperimentelle udstyr overført fra Aarhus Universitet og allerede i efteråret opnåedes de første nye resultater på det nye opholdssted. Gruppen har observeret sammenfiltrering af atomare genstande på en afstand af 0,5 m. Dette eksperiment er en væsentlig forbedring sammenlignet med den første demonstration af sammenfildrede makroskopiske genstande foretaget af gruppen i 2001. Der er nu mulighed for at forlænge afstanden mellem de sammenfildrede genstande og for at udføre kvantekommunikation og teleportation over store afstande.

Sammen med teoretikerkolleger i Aarhus, München og Bruxelles har gruppen fremlagt et forslag om, hvordan man genererer atomare "Shrödinger katte" samt et forslag om kvante-interface mellem lys og atomer.

Gruppen har bygget en ny eksperimentel opsætning til undersøgelse af kvantebegrænsninger for cæsium atomure. Opsætningen sigter mod generering af spin-squeezede til-

stande af urets atomer for at overvinde urets nuværende begrænsning.

Kvantehukommelse for lys kan defineres som et atomart system, som kan opbevare lysets kvante-egenskaber. Forskellen mellem kvantehukommelse og klassisk hukommelse er fundamental. Ikke-kommuterende kvante-variabler kan ikke måles, men kan principielt overføres fra et system, f.eks. lys, til et andet, f.eks. atomer. Dette er en enestående eksperimentel udfordring. Projektet er en realisering af forslaget om teleportering af lys til atomer. Udviklingen af Rubidium Bose-Einstein Condensatet (BEC) er begyndt på de nye laboratorier med det mål at bruge BEC til kvantehukommelse og til generering af spin squeezeede tilstande.

Et andet løbende eksperiment stiler efter en frekvensjusterbar enkelt-fotonbølgepakke. Formålet er at generere en enkelt-fotonbølgepakke, som kan overføres til en atomar hukommelse (E.S. Polzik, J.H. Müller, C. Alzar, B. Julsgaard, ph.d.-studerende P. Petrov, J. Sherson, A. Hilliard, specialestuderende J. Schou Neergaard-Nielsen, J. Mikkelsen, D. Oblak).

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

I 2003 har 31 udenlandske gæsteforskere, heraf 9 ph.d.-studerende, opholdt sig ved Niels Bohr Institutet i længere perioder (over 3 måneder).

Gæsteforskere

Gæsteforskerne kommer fra følgende lande: Brasilien 1, Frankrig 2, Holland 1, Italien 1, Japan 3, England 2, Polen 2, Rumænien 4, Rusland 2, Slovakiet 1, Israel 1, Sverige 1, Tyskland 4, Ungarn 1, USA 1, Østrig 1, Mexico 1, Ukraine 1, Bulgarien 1.

Derudover har instituttet i 2003 haft 112 udenlandske gæsteforskere på kortere ophold (i max. 3 mdr.) og i forbindelse med Niels Bohr Summer Institute, Complexity and Criticality, 21-29.8.2003 (109 deltagere udefra), RTN Workshop „The Quantum Structure of Spacetime and the Geometric Nature of Fundamental Interactions”, 15.-20.9.2003 (118 deltagere udefra), Workshop on Phase Transitions in Nuclear Collisions, 9.-10.10.2003 (28 deltagere udefra), The Future of CMB Meeting, 21.-22.11.2003 (25 deltagere udefra).

Niels Bohr Arkivet

Niels Bohr Arkivet blev oprettet den 7. oktober 1985. Det er en tilskudsberettiget selvejende institution under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling i tilknytning til Niels Bohr Institutet og Københavns Universitet.

Arkivets mange historiske samlinger omfatter bl.a. Niels Bohrs videnskabelige, private og administrative korrespondance, Bohrs manuskripter, arkivalier fra nogle af Bohrs nærmeste medarbejdere, samt video-, film- og lydbandoptagelser med og om Bohr. Efterhånden som samlingerne bliver ordnet og registreret (med støtte fra danske og udenlandske fonde, senest en treårig bevilling i 2003 fra Videnskabsministeriets Tipsmidler), bliver de relevante oplysning-

er lagt ud på arkivets hjemmeside, www.nba.nbi.dk, hvor man også kan se arkivets store fotosamling. Bøgerne i arkivets unikke videnskabshistoriske bogsamling kan ikke hjemlånes, men kan læses i arkivets bibliotek.

Arkivet modtager gæsteforskere fra ind- og udland, arrangerer åbne seminarer i videnskabshistorie og fungerer desuden som formidler af naturvidenskab og videnskabshistorie for gymnasieklasser. Det færdige manuskript til det sidste bind af Niels Bohrs samlede værker (bind 11), der dokumenterer Bohrs politiske aktiviteter, forventes sendt til forlaget Elsevier i løbet af 2004 (Forstander Finn Aaserud).

Ørsted Laboratoriet

Forskningsaktiviteter

Nanofysik

Nanofysikgruppen arbejder med nanopartikler, kulstofnanorør, III-V halvleder-baserede mesoskopiske strukturer, spinbaseret elektronik og mesoskopiske superledere. III-V Nanolab, drevet af NBI/AFG og COM Centret på DTU, er centreret omkring et molekylstråleepitaksi-anlæg, der tillader at opbygge énkrySTALLINSKE lag af skiftevis GaAs og GaAlAs. Der rådes over et dampfase-epitaksianlæg til dyrkning af kulstofnanorør. Et scanning-elektronmikroskop tillader elektronstrålelitografi ned til 50 nm linjebredde. Transmissionselektronmikroskopi udføres bl.a. på det nye 300 kV FEG-transmissionselektronmikroskop på Risø. Der foretages målinger ved lave temperaturer (20 mK) og høje magnetfelter (13 T) samt med et atomic force mikroskop. Nanofysikgruppen er deltager i Københavns Universitets Nano Science Center (NSC) med T. Bjørholm (kemi) som centerleder og P.E. Lindelof (fysik) som vicecenterleder.

Forskningsaktiviteterne i NSC som helhed beskrives i et særligt årbogsaftsnit.

Elektronmikroskopi af nanopartikler

Brown'ske bevægelser af smeltede blyinklusioner i aluminium er undersøgt ved *in-situ* elektronmikroskopi. Specielt har vi undersøgt blyinklusioner, der bevæger sig langs med dislokationer, hvor inklusionernes bevægelser kan betragtes som endimensional random walk i et afgrænset potential. Ved brug af fraktalanalyse og Einstein-Smoluchowski teori er der målt diffusionskonstanter for en række inklusioner af forskellig størrelse og ved forskellige temperaturer.

Smeltning af indium og bly-indiuminklusioner er ligeledes undersøgt. I modsætning til rene blyinklusioner smelter legeringsinklusionerne gradvist og reversibelt, og det har derfor været muligt at studere den detaljerede form af smelte-størkningsgrænsefladen. Der er udført elektronmikroskopiske undersøgelser af nanokrystaller af jern-oxider, af amorfe magnesium-kobber-ytriumlegeringer samt af bondedede silicium- og silicium-siliciumoxidkrystaller (E. Johnson, S. Steenstrup, P. Erraud, M. Levinsen i samarbejde med Afdelingen for Materialeforskning på Risø, NCEM i Berkeley, MIT i Boston og Det Russiske Videnskabsakademis institut i Chernogolovka).

Elektroniske kredsløb i nanometerområdet (teori)

I forbindelse med oprettelsen af Nano-Science Centret ved Niels Bohr Institutet er der blevet etableret en teorigruppe, som arbejder med teorien for især de elektriske egenskaber af nanostrukturer, f.eks. molekulære transistorer. Teori-gruppen er i 2003 blevet forøget med lektor Kurt Stokbro, som i forbindelse med oprettelsen af softwarefirmaet Atomistix, der laver software til beregning af de elektriske egenskaber af nanostrukturer, er flyttet til Ørsted Laboratoriet. Gruppen arbejder med den teoretiske forståelse af nanosystemers, også kaldet mesoskopiske systemers, fysik. Det mesoskopiske foreligger, når det makroskopiske møder det mikroskopiske, for eksempel når en transistor bestående af et enkelt molekyle trækker en makroskopisk strøm. Dette har netop været emnet for adskillige forskningsprojekter i 2003 og vil fortsat være centralt placeret i gruppens forskning. Eksempelvis har vi i 2003 arbejdet med at forstå additionsenergien for ladninger, som det måles i molekulære transistorer udviklet ved Chalmers Tekniske Højskole. Dette arbejde (Nature 2003) viste, at det er afgørende for en kvantitativ forståelse af spektrene at tage hensyn til de billedladninger, som induceres i elektroderne. Et andet eksempel vedrører eksperimenter udført ved Cornell Universitetet, hvor en enkelt fulleren, nemlig C₆₀, udgør det aktive element i den molekulære transistor. Her er der et interessant sammenspil mellem elektronerne, som bærer strømmen gennem transistoren og fullerenens vibrations tilstande. Dette arbejde har bidraget til beskrivelsen af vekselvirkningen mellem det aktive molekyle og dets omgivelser.

I gruppen arbejder vi med flere forskellige teoretiske teknikker, som hver især har deres fordele. Vi råder over computerbaserede metoder, der tager udgangspunkt i mid-delfeltsteori, og som benytter realistiske parametre for de pågældende systemer, samt over mangepartikelmetoder, der giver mulighed for at studere interessante og vigtige korrelationer mellem de elektroner, der bidrager til den elektriske ledningsevne (K. Flensberg, P. Hedegård, K. Stokbro, G.A. Kaat, J.N. Pedersen).

Kulstofnanorør

Kulstofnanorør er ca. 1 nm i diameter og kan være flere mikrometer lange. I gruppen har vi faciliteter til at fremstille nanorør på forudbestemte positioner på et substrat ved katalytisk udfældning af kulstof fra metan. Vha. elektronstråle-litografi kan nanorørene kontaktes med fine metal-elektroder, så deres elektriske egenskaber kan måles. Det er desuden lykkedes at fremstille komponenter baseret på nanorør indlejret i en MBE-dyrket GaMnAs halvlederstruktur. Dette åbner for muligheder for at fabrikere meget små kredsløb, der kombinerer halvleder-heterostrukturer af høj kvalitet med de interessante elektriske egenskaber af kulstofnanorør. Opfindelsen har bl.a. ført til en patentansøgning. Desuden er der fremstillet prøver med både magnetiske og superledende kontakter, og en superledende proksimityeffekt er studeret ved milliKelvin-temperaturer. I samarbejde med Oxford University er der fremstillet kulstofnanorør fyldt med C₆₀ fullerene-molekyler. Den elektriske ledningsevne af sådanne rør er blevet målt og sammenlignet med tomme rør, hvorved effekten af fullerene-fyldning kunne studeres. Raman spektroskopi er blevet anvendt til karakterisering af geometri og bånd-struktur af individuelle nanorør.

Kvanteinformationsteknologi

Et europæisk samarbejdsprojekt med Toshiba og med universiteterne i Pisa og Cambridge om generering af enkeltfotoner på basis af en enkelt-elektrongenerator har været en væsentlig forskningsaktivitet. Der fremstilles endimensionale elektriske tråde ved kombination af MBE- og elektronstrålelitografi. En overfladeakustisk bølge vil langs denne endimensionale tråd give anledning til en løbende perlerække af enkelte elektroner, hver fanget i en bølgedal af den overfladeakustiske bølge. På denne måde er den elektriske strøm låst til frekvensen for den overfladeakustiske bølge. Disse enkelte elektroner er det man inden for kvante-informationsteknologien kalder "flying qubits". I det europæiske samarbejde forsøger vi at gå endnu længere, idet vi ønsker at konvertere de enkelte elektroner til enkelte fotoner ved en rekombinationsproces. Dette vil være et "foton på kommando"-system, som vil kunne få meget vigtige konsekvenser for informationskryptografien. En anden del af den nye kvanteinformationsforskning er udvikling af teknikker, der i fremtiden kan realisere en såkaldt kvantecomputer baseret på qubits i stedet for de almindelige bits, som vi har i enhver pc. Således samarbejdes der med Center for Quantum Computer Technology i Sydney om atomare spin i faste stoffer som eksempler på qubits.

Magnetiske og superledende hybrid-systemer

I det forløbne år er der blevet udviklet et antal nanostrukturer, der kombinerer forskellige materialer. Dette er opnået ved kombination af to MBE-anlæg på hver sin side af Øresund, hvor vi selv dyrker GaAlInAs (Si, Be) heterostrukturer, og hvor vi samtidig har adgang til at dyrke GaAlInMnAsSb-heterostrukturer ved MAX LAB i Lund. GaMnAs er en ferromagnetisk halvleder, og GaAlAs er en paramagnetisk halvleder. Halvleder-heterostrukturer er også brugt til at dyrke systemer med kulstofnanorør. Ideen er her at fremstille hybrid-elektronik, der kan integrere nanoelektroniske komponenter af halvleder- og molekylær nanoelektronik. Flere eksperimentelle studier har fokuseret på transport af elektronspin gennem grænseflader mellem magnetisk og ikke-magnetisk materiale. Endelig arbejdes der med kombination af superledere med kulstofnanorør. Disse hybrid-systemer har et betydeligt potentiale for fremtidens nanoelektronik og for forskningen i kvantecomputere (P.E. Lindelof, J. Nygård, N. Payami, C. Mortensen, I. Jensen, K. Gloos, K. Haldrup, T. Sand Jespersen, Jensen, A. Espensen, K. Grove-Rasmussen, J. Sadowski, J. Bindsløv Hansen, J.R. Hauptmann, F.B. Rasmussen, P. Utco, S. Stobbe, S.E. Andresen, B.S. Sørensen, M. Aagesen).

Faste stoffer og nanokrystaller ved høje tryk

For nanokrystallinsk germanium (kornstørrelse 13 nm og 49 nm) såvel som for 100 nm krystallinsk pulver har vi undersøgt tilstandsligningen og fase transformationen mellem Ge I og Ge II. Jo mindre kornstørrelse desto højere tryk ved faseomdannelsen. Trykinduceret amorfisering er konstateret i Scandiummolybdænoxid, et stof med interessante egenskaber som negativ termisk udvidelses-koefficient. I Europiumdihydrid er ustabil valens for 4f elektroner blevet undersøgt. Ved høje tryk flytter en 4f elektron til en anden elektronskal, og samtidig sker en faseændring (J. Staun Olsen i samarbejde med J.-E. Jørgensen, L. Gerward og A. Waskowska).

Stoppeevne for protoner og antiprotoner

Langt de fleste materialer har en hastighedsproportional stoppeevne (specifikt energitab) for ladede partikler ved lave energier. For isolatorer med et stort båndgab (her LiF) ville man forvente, at energigabet ville begrænse de mulige energioverførsler og at stoppeevnen for protoner og antiprotoner derfor ved energier lavere end 10 keV ville aftage væsentligt hurtigere end hastighedsproportionalt. Denne effekt har tidligere vist sig ikke at være til stede for protoner, og dette er teoretisk blevet forklaret ved hjælp af ladningsskifteprocesser. Vi har først bekræftet det tidligere resultat for protoner og derefter ved målinger på CERN i Genève også fundet en klar hastighedsproportionalitet for antiprotoner (hvor ladningsskifteprocesser ikke er mulige) ned til 2 keV. Disse nye resultater udgør en klar udfordring for teoretikerne (H.H. Andersen i samarbejde med Institut for Fysik og Astronomi, Aarhus Universitet).

Magnetismeteor: Paramagnetiske excitationer i singlet-grundtilstandssystemet PrNiSn

I den tertiære forbindelse PrNiSn er de magnetiske praseodymium-ioner placeret i omgivelser med lav symmetri, hvilket resulterer i, at det elektrostatiske felt giver anledning til mange, indbyrdes uafhængige, led (15) i beskrivelsen af den enkelte ion. Det har bl.a. den konsekvens, at impulsmoment-grundtilstanden, som er ni gange udartet for den frie Pr-ion, er opsplittet i ni enkelttilstande. De magnetiske egenskaber af énkrystallinsk PrNiSn er blevet kortlagt ved susceptibilitets- og neutronsprengningseksperimenter. Et vigtigt resultat er, at energiforskellene mellem grundtilstanden og de tre lavest exciterede tilstande udviser kraftig dispersion. Ved en teoretisk analyse af de eksperimentelle resultater har det vist sig muligt at bestemme de 15 magnetiske parametre, som er resultatet af det elektrostatiske felt, der virker på de enkelte Pr-ioner. Disse modelberegningerne har bl.a. muliggjort en entydig fortolkning af det observerede, komplekse excitationsspektrum. Exchange-vekselvirkningerne mellem Pr naboionerne er blevet fastlagt ud fra de dispersive effekter. Koblingerne er betydelige, men er en faktor to mindre end det der kræves for at inducere en magnetisk ordnet fase (J. Jensen i samarbejde med K.A. McEwen, University College London).

Magnetiske inhomogeniteter i høj-temperatur-superledere

De seneste års intensive forskning i høj-temperatursuperledning har medført en større fænomenologisk forståelse af elektron-strukturen i disse stærkt korrelerede materialer. Der findes mange konkurrerende ordnede faser indeholdende rumligt inhomogene grundtilstande, som komplicerer fasediagrammet. Den teoretiske forståelse af disse materialer er stadig mangelfuld. Vores tilgang er middelfelt-teori, med rumligt inhomogene ordensparametre af både antiferrromagnetisk og d-bølgesuperledende orden. Dette sætter os i stand til at studere kvasipartikeltilstande, som iagttages i fx fotoemission og i kollektive eksitationer, bl.a. spinbølger der observeres mere eller mindre direkte i neutronsprengning og NMR-spektroskopi. Derved er opbygget en konsistent beskrivelse, som ikke er tilpasset en bestemt klasse fænomener og målinger (B.M. Andersen og P. Hedegård).

Generel teori: Bose-Einsteinkondensation

De teoretiske projekter vedrørende Bose-Einsteinkondenserede atomer i optiske potentialer er fortsat. Der er fundet en ny type båndstruktur, der udviser periodefordobling i tætheden af kondenserede atomer, og tilstandenes dynamiske og energetiske stabilitet er kortlagt. Periodefordoblingen afspejler systemernes ulinearitet, der hidrører fra vekselvirkningen mellem atomerne. Også muligheden for at iagttage kaotisk opførsel er undersøgt. Andre projekter vedrører ioner i et kondensat af neutrale atomer. Antallet af neutrale atomer, der kan bindes til en ion, er beregnet for forskellige modelpotentialer. Som led i dette undersøges betydningen af højere-ordenskorrektioner til Gross-Pitaevskii-ligningen (M. Machholm, P. Massignan, A. Nicolin og H. Smith i samarbejde med C.J. Pethick).

Endelig-tids-termodynamik og optimering

Cytochromkædens reaktioner katalyseres af enzymer på den indre overflade i cellernes mitochondrier. Vi har formuleret disse reaktioner, kombineret med diffusion af reaktanter/produkter fra det ene enzym til det næste i kæden, på en sådan måde, at det lader sig optimere som en trinvis proces, hvorom vi i forvejen har en del resultater. Til den fulde optimering med termodynamisk længde er vi i færd med at opskrive den termodynamiske metrik ud fra målbar termodynamiske størrelser. Generelt har vi desuden vist, at multiple energikilder i den optimale sekvens kun bidrager i ganske få kombinationer. I et separat projekt viser vi, at Nernsts postulat (omhandlende entropien af et system ved absolut nultemperatur) ikke er ækvivalent med princippet om, at absolut nultemperatur aldrig kan opnås eksakt (B. Andresen i samarbejde med C. Essex, S.A. Amelkin, K.H. Hoffmann, J. Chen).

Mars/Mössbauer-gruppen

Den vigtigste aktivitet har været at forberede landingen i januar 2004 af to Mars Exploration Rovers (MER), som blev opsendt af NASA i juni og juli 2003. Den første af disse, Spirit, er landet i Gusev-krateret på Mars i fuldt operationel stand 4. januar 2004. De første billeder af støv opsamlet på vore magneter er kommet hjem, og Mössbauer-spektre af marsminerale kan ventes inden længe. De opnåede resultater vil blive beskrevet i årbogen for 2004. I øvrigt henvises til gruppens afsnit i årbogsbidraget fra "Center for Planetforskning" præsenteret ovenfor (P. Bertelsen, W. Goetz, J.M. Knudsen, M.B. Madsen, og M. Olsen i samarbejde med Institut for Fysik og Astronomi, Aarhus Universitet).

Atom-, molekyl- og optisk fysik: Kvanteoptik og ultrakolde atomers fysik

Gruppen arbejder med ultrakolde atomers fysik. De ultrakolde atomer frembringes ved brug af bl.a. laserkøling. To grundstoffer, natrium og magnesium, har særlig videnskabelig interesse. En eksperimentel opstilling, der sigter på studier af ultrakolde natriumatomer i Bose-Einstein kondensationsfasen (BEC), er under opbygning. Den atomare fælde egenskaber er studeret ved eksperimenter. Den magnetiske fælde, der benyttes til at opnå BEC, er under konstruktion og ventes færdig snarest. Projektet koordineres tæt med den lokale teorigruppe.

Magnesium 24-isotopen er et simpelt to-elektronsystem med en meget simpel energi-niveaustuktur. Dette gør

magnesium velegnet til fundamentale kvantemekaniske studier. Nye resultater har muliggjort en detaljeret sammenligning med teoretiske modeller, inden for Doppler teorien, lysspredningsprocesser i en atomar fælde og kolde atomers dynamik. Desuden har vi frembragt laserkøling af magnesium 25-isotopen. Denne isotop studeres nærmere. Gruppen deltager i et EU-netværk, CAUAC, centreret om skabelsen af ultrapræcise atomure. I forbindelse med dette projekt søges efter nye teknikker til laserkøling af magnesium atomer. De første studier af metastabile magnesium atomer er under udførelse (J.W. Thomsen, C.V. Nielsen, S. Sauge, N. Andersen, J. Khan, I. Rasmussen, A.C. Marreiros, L.B. Jacobsen, M.M. Petersen, M. Machholm, P.S. Julienne, NIST, K.-A. Suominen, Helsinki, J. Hald, J. Henningsen, Dansk Institut for Fundamental Metrologi, E. Arimondo, M. Allegrini, Pisa).

Kontrol af molekylære bølgepakker med laserpulser
Feltfri alignment og orientering af molekyler efter vekselvirkning med en intens laserpuls studeres teoretisk. Dobbeltpulsdissociering af molekyler, og etableringen af interferensstruktur studeres med henblik på tomografi af bølgepakker og detaljeret sammenligning mellem teori og eksperiment (M. Machholm, H. Stapelfeldt, Aarhus Universitet).

Direktør Niels O. Andersen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	70,4	35,4	105,8
DVIP	0,7	2,7	3,4
STIP	13,5	18,4	31,9
TAP	69,5	7,1	76,5
Årsværk i alt	154,1	63,6	217,6
Løn	64.244,0	23.757,0	88.002,0
Frikøb mv.	-116,0	99,0	-17,0
Øvrige drift	6.604,0	35.682,0	42.287,0
Anskaffelser	4.768,0	5.351,0	10.119,0
Bruttototal t.kr.	75.501,0	64.890,0	140.390,0

Stab

Astronomisk Observatorium

VIP Internt finansieret

Andersen, Johannes; lektor.
Clausen, Jens Viggo Dalsgaard; lektor.
Einicke, Ole Henrik; lektor.
Hansen, Leif; lektor.
Helmer, Leif August Nicolai; lektor.
Helt, Bodil Elisabeth; lektor.
Hjorth, Jens; lektor.
Jørgensen, Henning Elo; professor.
Jørgensen, Uffe Graae; lektor.
Knude, Jens Kirkeskov; lektor.
Nordlund, Per-Åke; lektor.
Novikov, Igor; professor.
Rasmussen, Per Kjærgaard; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Bigot, Lionel Pascal; adjunkt.
Dorch, Søren Bertil Fabricius; adjunkt.
Fynbo, Johan Peter Uldall; adjunkt.
Galsgaard, Klaus; lektor.
Grundahl, Frank; adjunkt.
Holmberg, Johan Sven-Olof; adjunkt.
Olsen, Lisbeth Fogh; adjunkt.
Pedersen, Kristian; lektor.
Tauris, Thomas Michael; adjunkt.
Watson, Darach Jafar; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Haugbølle, Troels; ph.d.-stipendiat.
Hededal, Christian Busk; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Gregor, Dan Fleron; ph.d.-stipendiat.
Michelsen, René; ph.d.-stipendiat.
Rasmussen, Jesper; ph.d.-stipendiat.
Toft, Sune; forskningsass.

Niels Bohr Institutet

VIP Internt finansieret

Ambjørn, Jan; professor.
Boiars Kyi, Oleksii; adjunkt.
Bondorf, Jakob Peter; lektor.
Bøggild, Hans; lektor.
Christensen, Per Rex; lektor.
Dam, Mogens; lektor.
Damgaard, Poul Henrik; lektor.
Døssing, Thomas; lektor.
Ellegaard, Clive Sigurd; lektor.
Garrido Alzar, Carlos Leonardo; adjunkt.
Gaardhøje, Jens Jørgen; lektor.
Hagemann, Gudrun Bertram; lektor.
Hansen, John Renner; professor.
Hansen, Jørn Dines; professor.
Hansen, Peter Henrik; lektor.
Harmark, Troels; adjunkt.
Heimburg, Thomas Rainer; lektor.
Jackson, Andrew Dumont; professor.
Jensen, Mogens Høgh; professor.
Julsgaard, Brian; adjunkt.
Kawamoto, Shoichi; adjunkt.
Kolomeitsev, Evgueni; adjunkt.
Lautrup, Benny Elley; lektor.
Levinsen, Mogens Tweddell; lektor.
Mocsy, Agnes; adjunkt.
Müller, Jörg Helge; lektor.
Nielsen, Holger Frits Bech; professor.
Nilsson, Bjørn Stefan; lektor.
Obers, Niels Anne Jacob; lektor.
Oddershede, Lene Broeng; lektor.
Olesen, Poul; professor.
Petersen, Jens Lyng; lektor.
Polzik, Yevgeny; professor.
Rischel, Christian; lektor.
Sletten, Geirr; lektor.
Sneppen, Kim; lektor.
Tomásik, Boris; adjunkt.
Ulfbeck, Ole Carsten; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Bearden, Ian Gardner; forskningslektor.
 Berg-Sørensen, Kirstine; lektor.
 Bruun, Georg Morten; adjunkt.
 Drukker, Nadav; adjunkt.
 Ferkinghoff-Borg, Jesper; adjunkt.
 Janik, Romuald Aleksander; adjunkt.
 Kristjansen, Charlotte Fløe; lektor.
 Librizzi, Fabio; adjunkt.
 Muresan, Raluca Anca; forskningsadj.
 Nielsen, Jakob Langgaard; adjunkt.
 Staszal, Pawel Piotr; adjunkt.
 Sugimoto, Shigeaki; adjunkt.
 Wäänänen, Anders; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bjerrum-Bohr, Niels Emil Jannik; ph.d.-stipendiat.
 Dam, Jeppe Seidelin; ph.d.-stipendiat.
 Jørgensen, Claus Ohlsen Ekman; ph.d.-stipendiat.
 Kittelmann, Thomas Høvring; forskningsass.
 Lindholdt, Leif Malik; forskningsass.
 Mathiesen, Joachim Kaj; ph.d.-stipendiat.
 Oswald, Michaela; ph.d.-stipendiat.
 Ouerdane, Djamel; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Axelsen, Jakob Bock; ph.d.-stipendiat.
 Christensen, Christian Holm; forskningsass.
 Christiansen, Peter Harald Lindenov; ph.d.-stipendiat.
 Donsmark, Jesper; ph.d.-stipendiat.
 Dreyer, Jakob Kristoffer Kisbye; ph.d.-stipendiat.
 Hansen, Pól Martin; ph.d.-stipendiat.
 Kraan, Aafke Christine; ph.d.-stipendiat.
 Lytken, Else; ph.d.-studerende.
 Munteanu, Emilia Laura; forskningsass.
 Petrov, Plamen Georgiev; ph.d.-stipendiat.
 Svagin, Jakob; forskningsass.
 Tolic-Nørrelykke, Simon Flyvbjerg; forskningsass.

Ørsted Laboratoriet*VIP Internt finansieret*

Als-Nielsen, Jens Aage; professor.
 Andersen, Hans Henrik; professor.
 Andersen, Nils Overgaard; direktør.
 Andresen, Bjarne Bøgeskov; lektor.
 Flensberg, Karsten; lektor.
 Geckler, Per; lektorvikar.
 Hedegård, Per; lektor.
 Jensen, Jens; lektor.
 Johnson, Erik; lektor.
 Lindelof, Poul Erik Gregers Hansen; lektor.
 Madsen, Morten Bo; lektor.
 Nygård, Jesper; lektor.
 Olsen, Malte; lektor.
 Rasmussen, Finn Berg; lektor.
 Sadowski, Janusz; lektor.
 Smith, Henrik; professor.
 Steenstrup, Stig; lektor.
 Winsløw, Carl Emanuel Bach; professor.

VIP Eksternt finansieret

Bertelsen, Preben; adjunkt.
 Gloos, Kurt; lektor.
 Hansen, Jørn Otto Bindslev; gæsteprofessor.
 Machholm, Mette; lektor.
 Sauge, Sébastien Marie Vincent; adjunkt.
 Thomsen, Jan Westenkær; lektor.
 Weygand, Markus Jan; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Andersen, Brian Møller; ph.d.-stipendiat.
 Mogensen, Claus Tilsted; ph.d.-stipendiat.
 Nielsen, Carsten Vandel; ph.d.-stipendiat.
 Utko, Pawel Wincenty; ph.d.-stipendiat.
 Zvonarev, Mikhail; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Andresen, Søren Erfurt; ph.d.-stipendiat.
 Grove-Rasmussen, Kasper; ph.d.-stipendiat.
 Jensen, Anette; forskningsass.
 Malossi, Nicola; forskningsadj.
 Massignan, Pietro Alberto; ph.d.-stipendiat.
 Petersen, Michael Mangin; forskningsass.
 Sørensen, Brian Skov; ph.d.-stipendiat.

Geofysisk Afdeling*VIP Internt finansieret*

Bates, John Raphael; professor.
 Clausen, Henrik Brink; lektor.
 Dahl-Jensen, Dorthe; professor.
 Ditlevsen, Peter Dalager; forskningslektor.
 Hammer, Claus Uffe; professor.
 Hansen, Aksel Gerhard Walløe; lektor.
 Højerslev, Niels Kristian; lektor.
 Johnsen, Sigfus Johann; lektor.
 Mosegaard, Klaus Edvard; lektor.
 Quadfasel, Detlef Rudolf; forskningsprof.
 Risbo, Torben; lektor.
 Shaffer, Gary Ray; professor.
 Svensson, Anders Mortensen; forskningsass.
 Tscherning, Carl Christian; professor.

VIP Eksternt finansieret

Andersen, Katrine Krogh; adjunkt.
 Caballero Augi, Rodrigo; forskningsadj.
 Davies, Siwan Manon; adjunkt.
 Goetz, Walter; adjunkt.
 Hansen, Thomas Mejer; adjunkt.
 Hvidberg, Christine Schøtt; lektor.
 Steffensen, Jørgen Peder; lektor.

STIP Internt finansieret

Fox Maule, Cathrine Uhrbrand; forskningsass.
 Langen, Peter Lang; ph.d.-stipendiat.
 Larsen, Lisbeth; ph.d.-stipendiat.
 Lauritzen, Peter Hjort; ph.d.-stipendiat.
 Podlech, Steffen; ph.d.-stipendiat.
 Vinther, Bo Møllesøe; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Howe, Eva; ph.d.-stipendiat.
 Rasmussen, Sune Olander; ph.d.-stipendiat.
 Schmidt, Karen Guldbæk; ph.d.-stipendiat.

Center For Jordens Klima og Biogeokemiske Kredsløb*VIP Eksternt finansieret*

Venegas, Silvia Andrea; adjunkt.

*STIP Eksternt finansieret*Hormazabal Fritz, Samuel Ernesto; ph.d.-stipendiat.
Kronborg, Mai-Britt; ph.d.-stipendiat.**Ph.d.-afhandlinger**Christiansen, Peter Harald Lindenov: Stopping in central $\sqrt{s_{NN}} = 200$ GeV Au+Au collisions at RHIC.De Blasio, Birgitte Freiesleben: Electrical Impedance Measurements of Cultured Epithelial Cells probing cell adhesion and morphological changes induced by inter-cellular Ca²⁺ signalling.

Frohn, Lise Marie: A study of long term high-resolution air pollution modelling.

Hirata, Takafumi: Approximate Theory for Planar Irradiance Inversion on Radiative Transfer in Natural Waters.

Hormazabal Fritz, Samuel Ernesto: Low Frequency Variability in the Eastern Boundary Current System of the South Pacific Ocean.

Jensen, Dennis Ringkjøbing: Wobbling Phonon Excitations in Nuclei – Evidence for Triaxiality.

Khan, Amir: Geophysical Investigations of the Internal Structure of the Moon.

Lytken, Else: Prospects for Slepton Searches with ATLAS.

Nielsen, Thomas Kofoed: Plume Lithosphere Interaction and the Generation of Volcanic Rifted Margins.

Ouerdane, Djamel: Charged Pion and Kaon Production in Central Au+Au Collisions at $\sqrt{s_{NN}} = 200$ GeV.

Thomsen, Kristina Jørkov: Optically stimulated Techniques in Retrospective Dosimetry using Single Grains of Quartz Extracted from Unheated Materials.

Toft, Sune: Near infrared properties of high redshift clusters of galaxies.

Fondsbevillinger*Minist. for Flygtninge, Indvandrere og Integrat.*

– Dansk undervisning til gæsteforskere (Nils O. Andersen) kr. 80.000.

Politiken Fonden

– Årligt, Ove Natan Memorial Lecture (Nils O. Andersen) kr. 40.900.

Astronomisk Observatorium, København*Carlsbergfondet*

– Numerisk MHD, og partikelundersøgelser af magnetfeltets indflydelse på den dynamiske udvikling af gammaligt og solens corona (Klaus Galsgaard) kr. 459.200.

– Studier af udviklingen af galaksehobe ved brug af Very Large Telescope (Lisbeth Fogh Olsen) kr. 989.400.

– Udforskning af støvs påvirkning af de allersidste og allerførste udviklingsfaser af en stjernes liv (Anja C. Andersen) kr. 461.400.

– X-ray Cosmology (Kristian Pedersen) kr. 929.100.

EU

– Descartes Prize 2002 (Jens Hjorth) kr. 1.188.100.

Forskningsstyrelsen

– Magnetiske Stjerne (Søren Bertil Fabricius Dorch) kr. 1.626.000.

– Stellar structure and evolution, new challenges from ground and space observations (Jens Viggo Clausen) kr. 1.500.000.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

– Fra Stellar Astronomi til Fremmede Solsystemer (Uffe Gråe Jørgensen) kr. 240.000.

– Mellem stjerner og planeter (Uffe Gråe Jørgensen) kr. 120.000.

Niels Bohr Institutet*Arv efter Gunnar Mortensen*

– Fornyelse eller anskaffelse af apparatur i forskningsøjemed (Andrew Jackson) kr. 1.962.200.

Carlsbergfondet

– Apparatur (Jens Jørgen Gaardhøje) kr. 1.000.000.

– Forståelse af hvad der særlig karakteriserer ekstreme forandringer i forskellige systemers tilstand (Jan Anders Johansen) kr. 13.700.

– Genetisk baseret enkelt molekyle/celle-nanoskala-biofysik med optiske metoder (Lene Broeng Oddershede) kr. 452.800.

– Modellering af protein-strukturer ved adaptive metoder (Jesper Ferkinghoff-Borg) kr. 396.500.

– Undersøgelse af, hvorledes enkelte elementer af en celle organiserer sig for at fungere i samspil til at danne en levende celle (Kirstine Berg-Sørensen) kr. 484.000.

CORE A/S

– Akustisk hi-passfilter and Near-wall flow measurement (Kristian Schaadt) kr. 12.000.

Danmarks Grundforskningsfond

– Center for Kvanteoptik (Eugene Polzik) kr. 8.995.000.

EU

– Cold Atoms and Ultra Precise Atomic Clocks (Eugene Polzik) kr. 420.000.

Forskningsstyrelsen

– Study of Soft Particle Production in Ultra-Relativistic Heavy Ion Collisions at RHIC and LCH (Ian Gardner Bearden) kr. 1.835.800.

Leon Rosenfeld

– Post.doctoral scholarship (Jakob Peter Bondorf) kr. 134.900.

Lundbeckfonden

– Nano-mekanik i levende celler: Viscoelasticitet og celledeling (Kirstine Berg-Sørensen) kr. 595.000.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri

– Attachment and Detachment of Foodborne Pathogens throughout the Food Chain (Kirstine Berg-Sørensen) kr. 445.000.

Niels Bohr Institutets Fond

- (Niels Bohr Institutet) kr. 450.000.

Rektorkollegiet

- Ophold Takuya Tsukiokas (Jan Ambjørn) kr. 15.700.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- Post.doctoral fellowship til ansættelse af ph.d. Nadav Drukker (Jan Ambjørn) kr. 537.100.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- Aflastning som rådsmedlem (John Renner Hansen) kr. 140.000.
- Dualiteter, supersymmetriske vakua og termodynamiske faser i superstringteori og M-teori (Troels Harmark) kr. 1.916.200.
- Sonoluminescens, rumlig korrelation og spektroskopi (Mogens Twedell Levinsen) kr. 380.900.

Sven Aage Holchs Legat

- (institutlederen) kr. 53.900.

Swedish Natural Science Research Council

- DataGrid Computation (John Renner Hansen) kr. 337.300.

Ørsted Laboratoriet*Carlsbergfondet*

- Optisk fysik med ultrakolde atomer (Mette Machholm) kr. 30.100.

EU

- Spin and Intersubband Relaxation in Two Dimensional Systems (Sprit) (Poul Erik Lindelof) kr. 29.700.

Forskningsstyrelsen

- Mesoskopisk Elektronik (Poul Erik Lindelof) kr. 240.000.
- Spektroskopi af magnetisk støv under NASA's Mars Eksploration Rover mission (Preben Bertelsen) kr. 586.600.
- Transmissions-elektronmikroskopi af nanopartikler og nanofasematerialer (Erik Johnson) kr. 450.000.
- Theoretical Physics at the Ørsted Laboratory (Henrik Smith) kr. 300.000.

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling

- Mars ungdomslaboratorium og "Reed Rover goes to Mars" (Morten Bo Madsen) kr. 169.000.
- Offentlig informationsvirksomhed og uddannelsesmæssige aspekter i forbindelse med det danske Marsprogram (Morten Bo Madsen) kr. 314.500.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- An AUXperimental Apparatus for Bose Einstein Condensation in Sodium (Jan Westenkær Thomsen) kr. 800.000.
- Danish Experiments on Mars Exploration Rovers (Morten Bo Madsen) kr. 400.000.

Thomas B. Thriges Fond

- Danske Eksperimenter på 2003 Mars Exploration Rovers (Morten Bo Madsen) kr. 50.000.

Geofysisk Afdeling*Carlsbergfondet*

- Iskapper og klima på Jorden og Mars (Christine Schøtt Hvidberg) kr. 39.700.

EU

- Meridional Overturning Exchange with Nordic Seas (Detlef Quadfasel) kr. 1.107.000.

Forskningsstyrelsen

- NORTH-GRIP and EPICA logistics (Dorthe Dahl-Jensen) kr. 1.000.000.

Forskningsstyrelsen

- The NORTH-GRIP and EPICA deep ice core drillings in North Greenland and Antarctica (Sigfus Johann Johnsen) kr. 900.000.

Villum Kann Rasmussen Fonden

- Udvikling af iskernebor (Dorthe Dahl-Jensen) kr. 1.500.000.

Publikationer**Astronomisk Observatorium i København**

- Alencar S.H.P., Melo C., Dullemond C.P., Andersen J., Batalha C., Vaz L.P.R., Mathieu R.D.: The Pre-Main Sequence Spectroscopic Binary AK Scorpii Revisited. *A&A* 409, s. 1037-1053. 2003.
- Andersen A.C., Höfner S., Gautschi-Loidl R.: Dust Grain Properties in Atmospheres of AGB Stars. i: Modelling of Stellar Atmospheres, IAU Symposium 210, A13 s. 1-10. N.E. Piskunov, W.W. Weiss, D.F. Gray (eds.). 2003.
- Andersen A.C., Machholm M., Olsen L.F.: Kammeratlæring på førsteårskursus i mekanik. 69 s. Center for Naturfagernes Didaktik, Københavns Universitet København 2003.
- Andersen A.C., Pedersen K.: Solens Tidslinje. 1s. København 2003.
- Andersen A.C., Sotelo J.A., Pustovit V.N., Niklasson G.A.: Erratum: Extinction Calculations of Multi-Sphere Polycrystalline Graphitic Clusters – A comparison with the 2175 Å Peak and between a Rigorous Solution and Discrete-Dipole Approximations. *A&A* 411, s. 481-482. 2003.
- Andersen J.: Binary Star Data as Constraints on Stellar Models. 187-198s. ASP 2003.
- Andersen J.: Nordic Optical Telescope Scientific Association: Annual Report 2002. 32s. Brammer, København 2003.
- Andersen M.I., Masi G., Jensen B.L., Hjorth J.: GRB 030328 Optical Observations. GRB Circular Network 1993, s. 1. 2003.
- Andersen M.I., Masi G., Jensen B.L., Hjorth J.: GRB030328. Decay Index. GRB Circular Network 1992, s. 1. 2003.
- Archontis V., Dorch S.B.F., Nordlund Å.: Numerical Simulations of Kinematic – Dynamo Action. *A&A* 397, s. 393-399. 2003.
- Archontis V., Dorch S.B.F., Nordlund Å.: Dynamo Action in Turbulent Flows. *A&S* 410, s. 759-766. 2003.
- Aringer B., Kerschbaum F., Jørgensen U.G.: H₂O in Stellar

- Atmospheres II. ISO Spectra of Cool Red Giants and Hydrostatic Models. *A&A* 395, s. 915-927. 2003.
- Artemova I.V., Novikov I.: The Interior of Black Holes and their Astrophysics. i: The Early Universe and the Cosmic Microwave Background: Theory and Observations s. 47-63. N.G. Sánchez, Y. Parijskij (eds.). Kluwer, Netherlands 2003.
- Bercic D.J., Nordlund Å., Stein R.F.: Magnetoconvection and Micropores. ESA SP-517 i: GONG+ 2002. Local and Global Helioseismology: The Present and Future. In: Proc. of SOHO 12/GONG+ 2002. Local and Global Helioseismology: The Present and Future, 27.10-1.10.2002. Big Bear Lake, CA, USA s. 201-206. H. Sawaya-Lacoste (ed.). ESA Publications Division, Netherlands 2003.
- Bernacca P.L., et al., Kjærgaard Rasmussen P.: Ultraviolet Astronomy from the Space Station: A Case Study. *A&A* vol 1, s. 75-109. 2003.
- Berthomieu G., Bigot L., Provost J.: Magnetic Diagnostic from Asteroseismology, Workshop Magnetism and Activity of the Sun and Stars. i: EAS Publications Series, Vol. 9 s. 61. J.Arnaud, N.Meunier (eds.). 2003.
- Bettoni D., Fassano G., Morales M., Varela J., Rasmussen P.K.: The Peculiar Galaxy IC 1182: An ongoing Merger? *Memorie della Societa Astronomica Italiana* Vol. 74, s. 438. 2003.
- Bigot L., Dziembowski W.A.: Are Pulsation and Magnetic Axes Aligned in roAP stars? *Astrophysics and Space Science Supplements* 284, s. 217-220. 2003.
- Bogdan T.J., Hansteen M., Carlsson V., McMurry A., Rosenthal C.S., Johnson M., Petty-Powell S., Zita E.J., Stein R.F., McIntoch S.W., Nordlund Å.: Waves in the Magnetized Solar Atmosphere. II. Waves from Localized Sources in Magnetic Flux. *The Astrophysical Journal* 599, Issue 1, s. 626-660. 2003.
- Borysov A., Champion J.P., Jørgensen U.G., Wenger C.: Towards Simulation of High Temperature Methane Spectra. *Mol. Phys.* 100, s. 3585-3594. 2003.
- Borysov A., Champion J.P., Jørgensen U.G., Wenger C.: K. Werner, I. Hubeny, D. Mihalas (eds.). Preliminary CH₄ Line List Data for Stellar Atmospheres, In: K.Werner, I. Hubeny, D. Mihalas (eds.), Workshop on Stellar Atmosphere Modeling. ASP Conf. Series 288, s. 352-356, 2003.
- Castro J.M.C., Gorosabel J., Castro-Tirado A.J., Sokolov V.V., Afanasiev V.L., Fatkhullin T.A., Dodonov S.N., Komarova V.N., Cherepaschuk A.M., Postnov K.A., Greiner J., Klose S., Hjorth J., Pedersen H., Rol E., Fliri J., Feldt M., Feulner G., Et al: The Search for the Afterglow of the Dark GRB 001109. i: Gamma-Ray Burst and Afterglow Astronomy 2001: A Workshop Celebrating the First Year of the HETE Mission. AIP Conference Proceedings, Volume 662 s. 424-427. American Institute of Physics Conference Series. 2003.
- Castro J.M.C., Gorosabel J., Castro-Tirado A.J., Sokolov V.V., Afanasiev V.L., Fatkhullin T.A., Dodonov S.N., Komarova V.N., Cherepaschuk A.M., Postnov K.A., Greiner J., Klose S., Hjorth J., Pedersen H., Et al: Colour-Colour Diagram as a Tool for Prompt Search of GRB Afterglows; the Discovery og the GRB 001011 Optical/Near-Infrared Counterpart. i: Gamma-Ray burst and afterglow 2001: A Workshop Celebrating the First Year of the HETE Mission. AIP Conference Proceedings, Volume 662 s. 357-359. American Institute of Physics Conference Series. 2003.
- Castro-Tirado A.J., Corosabel J., Guzily S., Reverte D., Castro J.M.C., de Ungarte Postigo P.A., Tanvir N., Merghetti S., Hjorth J., Et al: The First Multiwavelength afterflow of an INTEGRAL GRB. *Astronomy and Astrophysics* 411, s. 315-319. 2003.
- Cayrel R., Hill V., Spite M.E., Spite F., François P., Depagne E., Nordström B., Andersen J., Plez B., Barbuy B., Beers T.C., Bonifacio P., Molaro P., Primas F.: The Age of the First Nucleosynthesis in the Galaxy. *Carnegie Observatories Astrophysics Series* Vol. 4, s. 6. 2003.
- Chiang L-Y., Naselsky P., Verhodonov O., Way M.: Non-Gaussianity of the Derived Maps from the First-Year Wilkinson Microwave Anisotropy Probe Data. *ApJ Letters* 590, s. 65-67. 2003.
- Clausen J.V., Storm J., Larsen S.S., Gimenez A.: Eclipsing Binaries in the Magellanic Clouds. *Uvby CCD Light Curves for HV982 (LMC), HV12578 (LMC), HV1433 (SMS), and HV11284 (SMC)*. *A&A* 402, s. 509-530. 2003.
- Cutispoto G., Tagliaferri G., de Medeiros J.R., Pastori L., Pasquini L., Andersen J.: Fast-Rotating nearby Solar-Type Stars – II. Li Abundances, $v \sin i$ and X-Ray Luminosities Relationships. *A&A* 397, s. 987-995. 2003.
- Dahle H., Pedersen K., Lilje P.B., Maddox S.J., Kaiser N.: Weak Gravitational Lensing by a Sample of X-Ray-Luminous Clusters of Galaxies. III. Serendipitous Weak Lensing Detections of Dark and Luminous Mass Concentrations. *The Astrophysical Journal* Vol. 591, Issue 2, s. 662-676. 2003.
- Dintrans B., Brandenburg A., Nordlund Å., Stein R.: Stochastic Excitation of Internal Gravity Waves by Overshooting Convection. *EdP-Sciences, Conference Series i: Semaine de l'Astrophysique Francaise, Meeting held in Bordeaux, France, June 16-20, 2003* s. 216. F. Combes, D. Barret and T. Contini (eds.). EdP-Science, 2003.
- Dintrans B., Brandenburg A., Nordlund Å., Stein R.F.: Stochastic Excitation of Gravity Waves by Overshooting Convection in Solar-Type Stars. *284 Issue 1*, s. 237-240. 2003.
- Doroshkevich A.G., Naselsky I.P., Naselsky P.D., Novikov I.: Ionization History of the Cosmic Plasma in the Light of the Recent Cosmic Background Imager and Future Planck Data. *ApJ* 586, s. 709-717. 2003.
- Einicke O.H.: Kalendarium. i: Københavns Universitets Almanak, Skriv- og Rejsekalender for det år efter Kristi Fødsel 2004 s. 1-79. Københavns Universitet. Arnold Busck, København 2003.
- Fassano G., Poggianti B.M., Bettoni D., Pignatelli E., Marmo C., Moles M., Kjærgaard Rasmussen P., Varela J., Couch W.J., Dressler A.: The WINGS Survey: A Progress Report. *Memorie delle Societa Astronomica Italia* Vol. 74, s. 355. 2003.
- Fields D.L., Albrow M.D., An J., Beaulieu J-P., Caldwell J.A.R., DePoy D.L., Dominik M., Gaudi B.S., Gould A., Greenhill J., Hill K., Jørgensen U.G., et al: High-Precision Limb-Darkening Measurements of a K3 Giant Using Microlensing. *Astrophysical Journal* 596, s. 1305-1319. 2003.
- François P., Depagne E., Hill V., Spite M., Plez B., Beers T.C., Barbuy B., Cayrel R., Andersen J., Bonifacio P., Molaro P., Nordström B., Primas F., Spite F.: First Stars. III. A Detailed Elemental Abundance Study of Four Extremely Metal-Poor Giant Stars. *A&A* 403, s. 1105-1114. 2003.

- Fruchter A., Levan A., Hook R., Porzkal N., Gorosabel J., Garnavich P., Nugent P., Thorsett S., Casto-Tirado A., Castro J.M.C., Kouveliotou C., Holland S.T., Hjorth J., Tanvir N.: GRB 030329: HST ACS Observations of the Host. GRB Circular Network 2243, s. 1. 2003.
- Fynbo J., Hjorth J., Gorosabel J., Jensen B.L., Andersen M.I., Wijers R.A.M.J., Kouveliotou C.: XRF 030723: Detection of a Rebrightening on the Optical Afterglow. GRB Circular Network 2345, s. 1. 2003.
- Fynbo J., Hjorth J., Gorosabel J., Vreeswijk P., Rhoads J.E.: XRF 030723: VLT Spectra. GRB Circular Network 2327, s. 1. 2003.
- Fynbo J., Hjorth J., Jensen B.L., Sollerman J., Andersen M.I., Gorosabel J.: XRF 030723: Detection of the Likely Host Galaxy. GRB Circular Network 2403, s. 1. 2003.
- Fynbo J., Hjorth J., Klose S., Gorosabel J., Levan A., Tanvir N.: GRB 030429. Confirmation of Afterglow Candidate. GRB Circular Network 2185, s. 1. 2003.
- Fynbo J., Jakobsson P., Möller P., Hjorth J., Thomsen B., Andersen M.I., Fruchter A., Gorosabel J., Holland S.T., Ledoux C., Pedersen H., Rhoads J., Weidiger M., Wijers R.A.M.J.: On the Ly α Emission from Gamma-Ray Burst Host Galaxies: Evidence for Low Metallicities. *Astronomy and Astrophysics* 406, s. 63-66. 2003.
- Galsgaard K., Priest E.R., Titov V.S.: Numerical Experiments on Wave Propagation towards a 3D Null Point due to Rotational Motions. *Journal of Geophysical Research* 108, s. 10.1-10.9. 2003.
- Georgobiani D., Stein R.F., Nordlund Å.: Asymmetry Reversal in Solar Acoustic Modes. ESA SP-517, i: ESA SP-517: Gong+ 2002. Local and Global Helioseismology: the Present and Future. In: Proc. of SOHO 12/GONG+ 2002. Local and Global Helioseismology: The Present and Future, 27.10-1.11.02. Big Bear Lake s. 279-282. H. Sawaya-Lacoste (ed.). ESA Publications Division, Netherlands 2003.
- Georgobiani D.G., Stein R.F., Nordlund Å.: What Causes p-Mode Asymmetry Reversal? *The Astrophysical Journal* 596, s. 698-701. 2003.
- Gorosabel J., Christensen L., Hjorth J., Fynbo J., Pedersen H., Jensen B.L., Andersen M.I., Et al: A Multi-Colour Study of the Dark GRB 000210 Host Galaxy and its Environment. *Astronomy and Astrophysics* 400, s. 127-136. 2003.
- Gorosabel J., Klose S., Christensen L., Fynbo J., Hjorth J., Et al: The Blue Host Galaxy of the Red GRB 000418. *Astronomy and Astrophysics* 409, s. 123-133. 2003.
- Gorosabel J., Lund N., Martínez Núñez S., Andersen M.I., Castro-Tirado A.J., Castro J.M.C., Hjorth J., Fynbo J., Brandt S., Westergaard N.J.: EMIR: Using GRBs to Probe the High Redshift Universe. i: Science With the GTC s. 281-282. J.M.R. Esponosa, F.G. López, V.M. Martín (Eds.). Revisata Mexicana de Astronomia y Astrofísica Conference Series. 2003.
- Greiner J., Klose S., Reinsch K., Martin Schmid H., Sari R., Hjorth J., Pedersen H., Et al.: Evolution of the Polarization of the Optical Afterglow of the γ -Ray Burst GRB030329. *Nature* Volume 426, Issue 6963, s. 157-159. 2003.
- Greiner J., Klose S., Salvato M., Zeh A., Schwarz R., Fynbo J., Hjorth J., Et al.: A Collimated Outflow into Wind-Blown Surroundings. *The Astrophysical Journal* 599, Issue 2, s. 1223-1237. 2003.
- Haack H., Michelsen R., Andersen A.C., Jørgensen J.L.: Bering – A Deep Space Mission to Study the Smallest Asteroids. ESA Special Publication Series 500, s. 83-86. 2003.
- Haugbølle T., Oystein E., Hannestad S.: Observational Constraints on Particle Production during Inflation. *Journal of Cosmology and Astro-Particle Physics* 09, s. 008,1-10. 2003.
- Helmer L.: Carlsberg Meridian Catalogue, Vol. 13. 1s. 2003.
- Hjorth J., Gorosabel J., Jensen B.L., Fynbo J., Andersen M.I., Rasmussen J.R., Dall T.H., Bersier D., Watson D., Pedersen K., Jakobsson P., Pedersen H.: GRB 031203 I-Band Monitoring. GRB Circular Network 2493, s. 1. 2003.
- Hjorth J., Möller P., Gorosabel J., Fynbo J., Toft S., Et al: Very High. *The Astrophysical Journal* Volume 597, Issue 2, s. 699-705. 2003.
- Hjorth J., Sollerman J., Möller P., Fynbo J., Woosley S.E., Kouveliotou C., Tanvir N.R., Greiner J., Andersen M.I., Castro-Tirado A.J., Castro J.M.C., Fruchter A., Gorosabel J., Jakobsson P., Kaper L., Klose S., Masetti N., Pedersen H., Pedersen K., Et al: A Very Energetic Supernova Associated with the γ -Ray Burst on 29 March 2003. *Nature* Vol. 423, Issue 6942, s. 847-850. 2003.
- Holland S.T., Weidinger M., Fynbo J., Gorosabel J., Hjorth J., Pedersen K., Alvarez J.M., Augusteijn T., Castro J.M.C., Castro-Tirado A.J., Dahle H., Egholm M.P., Jakobsson P., et al: OptiCal Photometry of GRB 021004: The First Month. *The Astronomical Journal* 125, s. 2291-2298. 2003.
- Holmberg J., Nordström B., Jørgensen B.R.: Local Galactic Evolution, in *The Evolution of Galaxies. III – From Simple Approaches to Self-Consistent Models. Astrophysics & Space Science* 284, s. 685-688. 2003.
- Hron J., Aringer B., Gautschy-Loidl R., Höfner S., Jørgensen U.G.: Thibault, Lejeune and Fernandes (eds.). Synthetic Spectra for Pulsating Red Giants: Status, Limitations, and Applications. In: Thibault Lejeune and João Fernandes (eds.), *Observed HR Diagrams and Stellar Evolution. ASP Conf. Series* 274, s. 110-115, 2003.
- Höfner S., Gautschy-Loidl R., Aringer B., Jørgensen U.G.: Dynamic Model Atmospheres of AGB Stars III, Effects of Frequency-dependent Radiative Transfer. *A&A* 399, s. 589-601. 2003.
- Höfner S., Sandin C., Aringer B., Andersen A.C., Jørgensen U.G., Gautschy-Loidl R., Nowotny W., Hron J.: Dynamical Atmospheres and Winds of AGB Stars. i: *Modelling of Stellar Atmospheres, IAU Symposium* 210 s. 353-366. N.E. Piskunov, W.W. Weiss, D.F. Gray (eds.). 2003.
- Høg E.: Universets størrelse – tro og viden gennem 2.500 år. *Kvant* 1, s. 7-10. 2003.
- Høg E.: Universets størrelse – tro og viden gennem 2.500 år. *Universitetsavisen* 6, s. 10-11. 2003.
- Høg E., Arenoud F., Hjorth P., Jørgensen U.G., Mignard F., Wolff S.: Faint Objects and Near Earth Objects with GAIA. i: *Copenhagen University Observatory Report* 118 s. 1-6. Copenhagen 2003.
- Ivarsson S., Andersen J., Nordström B., Dai X., Johansson S., Lundberg H., Nilsson H., Hill V., Lundqvist M., Wyart J.F.: Improved Oscillator Strengths and Wavelengths for Os I and Ir I, and New Results on Early r-Process Nucleosynthesis. *A&A* 409, s. 1141-1149. 2003.

- Jakobsson P., Hjorth J., Fynbo J., Gorosabel J., Pedersen K., Et al: The Afterglow and the Host Galaxy of GRB 011211. *Astronomy and Astrophysics* 408, s. 941-947. 2003.
- Jansen N., Diener P., Hansen J., Khokhlov A.R., Novikov I.: Local and Global Properties of Conformal Initial Data for Black-Hole Collisions. *Classical and Quantum Gravity* 20, s. 51-73. 2003.
- Jaunsen A.O., Andersen M.I., Hjorth J., Fynbo J., Et al: An HST Study of Three Very Faint GRB Host Galaxies. *Astronomy and Astrophysics* 402, s. 125-132. 2003.
- Jensen B.L., Gorosabel J., Hjorth J., Vinter C., Fynbo J., Vreeswijk P.: XRF030723: Optical Observations. *GRB Circular Network* 2321, s. 1. 2003.
- Jonker P.G., Nelemans G., Wang Z., Kong A.K.H., Chakrabarty D., Garcia M., Groot P.J., van der Klis K.M., Kerr T., Mobasher B., Sullivan M., Augusteijn T., Stappers B., Challis P., Kirshner R.P., Hjorth J., Delsanti A.: A Search for the Optical and Near-infrared Counterpart of the Accreting Millisecond X-ray Pulsar XTE J1751-305. *Monthly Notice of the R. Astro. Society* Vol. 344, Issue 1, s. 201-206. 2003.
- Jorgensen S.F., Vinter C., Cassan A., Jensen B.L., Gorosabel J., Fynbo J., Hjorth J., Pedersen K.: GRB030725: Optical Observations. *GRB Circular Network* 2344, s. 1. 2003.
- Jørgensen U.G.: K. Werner, I. Hubeny, D. Mihalas (eds.). *Molecules in Stellar and Star-like Atmospheres*, In: K. Werner, I. Hubeny, D. Mihalas (eds.), *Workshop on Stellar Atmosphere Modeling*. ASP Conf. Series 288, 303-317s. 2003.
- Kaltcheva N., Knude J., Georgiev V.: Interrelations between Vilnius and Strömgren Photometric Systems: The Luminosity Indicator ($v - X$)*. *A&A* 407, s. 377-384. 2003.
- Kaper L., Rasmussen P.K., Pallavicini R., D'Odorico S.: X-Shooter, Part 2 – Feasibility Study. 135 s. *ESO/STC-324b*, Issue 2 2003.
- Masetti N., Palazzi E., Pian E., Simoncelli A., Hunt L.K., Maiorano E., Levan A., Christensen L., Rol E., Savaglio S., Falomo R., Castro-Tirado A.J., Hjorth J., Delsanti A., Pannella M., Mohan V., Pandey S.B., Sagar R., Amati L., Burud I., Castro J.M.C., Frontera F., Fruchter A., Fynbo J., Et al: Optical and Near-Infrared Observations of the GRB020405 Afterglow. *Astronomy and Astrophysics* 404, s. 465-481. 2003.
- Masi G., Jensen B.L., Hjorth J., Michelsen R.: GRB030323 Optical Observation. *GRB Circular Network* 1973, s. 1. 2003.
- Masi G., Jensen B.L., Hjorth J., Michelsen R.: GRB030324 Optical Observation. *GRB Circular Network* 1972, s. 1. 2003.
- Masi G., Jensen B.L., Hjorth J., Michelsen R.: GRB030323; V, R, I Photometry. *GRB Circular Network* 1960, s. 1. 2003.
- Masi G., Mallia F., Tagliaferri U., Jensen B.L., Hjorth J., Andersen M.I.: GRB030329 Optical Observation. 2016 *GRB Circular Network*, s. 1. 2003.
- McBreen S., Quilligan F., McBreen B., Hanlon L., Watson D.: Temporal Properties of Short and Long GammaRAY Bursts. 662, i: Gamma-Ray burst and afterglows astronomy 2001: A Workshop Celebrating the First Year of the HETE Mission. *AIP Conference Proceedings* s. 280-282. *American Institute of Physics Conference Series*. 2003.
- Mereghetti S., Hurley K., Deluit S., Feroci M., Frontera F., Fruchter A., Gorosabel J., Hartmann D.H., Hjorth J., Et al: Observation of GRB 030131 with the INTEGRAL satellite. *Astronomy and Astrophysics* 409, s. 831-834. 2003.
- Milvang-Jensen B., Aragón-Salamanca A., Hau G., Jørgensen I., Hjorth J.: The Evolution of Distant Cluster Spirals. i: The Mass of Galaxies at Low and High Redshift. *Proceedings of the ESO Workshop held in Venice, Italy, 24-26 October 2001* s. 217. *The Mass og Galaxies at Low and High Redshift*. 2003.
- Milvang-Jensen B., Aragón-Salamanca A., Hau G.K.T., Jørgensen I., Hjorth J.: The Tully-Ficher Relation of Cluster Spirals at $z=0.83$. *Monthly Notice of the Royal Astronomical Society* 339, s. L1-L5. 2003.
- Naselsky P., Doroshkevich A.G., Verhodonov O.: Phase cross-correlation of the WMAP ILC Map and Foregrounds. *ApJ Letters* 599, s. 53-56. 2003.
- Naselsky P., Novikov D., Novikov I.: Relic Radiation of the Universe. 390 s. *Hayka, Moscow* 2003.
- Naselsky P., Novikov D., Novikov I.: Inquiring the Universe, *Essays to Celebrate Prof. Mario Novello Jubilee*. s. 24. José M. Salim, Santiago E.P. Bergliaffa, Luis A. Oliveira, Vitorio A.De Lorenci (eds.). 2003.
- Neumann D.M., Arnaud M., Benoist C., da Costa L., Jørgensen H.E., Olsen L.F., Bardelli S., Zucca E., Arnouts S., Biviano A., Ramella M.: The Origin of X-Ray Emission of two Distant ($z>1$) Cluster Candidates with XMM-Newton. *A&A* 406, s. 789-795. 2003.
- Nordlund Å.: *Solar Photosphere and Convection. i: Dynamic Sun* s. 148-164. B.N. Dwivedi (ed.). *Cambridge Univ. Press, UK* 2003.
- Novikov I.: *Black Holes. Surveys in High Energy Physics* 18, s. 139-154. 2003.
- Novikov I.: *Developments in General Relativity: Black Hole Singularity and Beyond. i: Texas in Tuscany, XXI Symposium on Relativistic Astrophysics, Florence, Italy, 9.-12.dec. 2002* s. 76-90. R. Bandiera, R. Maiolino, F. Mannucci (eds.). *World Scientific*, 2003.
- Novikov I.D.: *Physics in the Presence of Time Machine. i: A Relativistic Spacetime Odyssey, Proceedings of the J. Hopkins Workshop on Current Problems in Particle Theory* 25, Florence, sept. 3.-5., 2001 s. 89. I. Ciufolini, D. Dominci, L. Lusanna (eds.). *World Scientific*, 2003.
- O'Brien P.T., Reeves J.N., Watson D., Osborne J., Willingale R.: *Gamma-Ray Bursts Observed by XMM-Newton. i: Proceedings of the XMM-Newton EPIC Consortium meeting, Palermo, Oct. 14-16, 2003* s. 1. 2003.
- Olsen L.F., Bardelli S., Benoist C., Biviano A., da Costa L., Jørgensen H.E., et al: *Spectroscopy of High-Redshift EIS Cluster Candidates. i: Maps of the Cosmos, IAU Symposium 216, held 14-17 July, 2003 in Sydney, Australia* s. 1. 2003.
- Olsen L.F., Hansen L., Jørgensen H.E., Benoist C., da Costa L., Scodreggio M.: *Multi-Object Spectroscopy of Low Redshift EIS clusters. II. A&A* 409, s. 439-448. 2003.
- Padoan P., Boldyrev S., Langer W., Nordlund Å.: *Structure Function Scaling in the Taurus and Perseus Molecular Cloud Complexes. The Astrophysical Journal* 583, s. 308-313. 2003.
- Pedersen K., Fynbo J., Hjorth J., Watson D.: *Chandra Detection of The X-Ray Afterglow og GRB 030226. GRB Circular Network* 1924, s. 1. 2003.

- Rasmussen P.K.: Supplerende forelæsningsnoter til Astro-
nomi 221. 37s. 2003.
- Reeves J.N., Watson D., Osborne J., O'Brien P.T.: Soft X-
Ray Emission Lines in the Afterglow Spectrum of GRB
011211: A Detailed XMM-Newton Analysis. *Astronomy
and Astrophysics* 403, s. 463-472. 2003.
- Rol E., Wijers R.A.M.J., Fynbo J., Hjorth J., Gorosabel J.,
Egholm M.P., Castro J.M.C., Castro-Tirado A.J., Kaper
L., Masetti N., Palazzi E., Pian E., Tanvir N., Vreeswijk
P., Kouveliotou C., Möller P., Pedersen H., Et al: Variable
Polarization in the Optical Afterglow of GRB 021004.
Astronomy and Astrophysics 405, s. 23-27. 2003.
- Samadi R., Goupil M-J., Lebreton Y., Nordlund Å., Baudin
F.: Seismic Diagnostics on Stellar Convection Treatment
from Oscillation Amplitudes of p-Modes. 284 Issue 1,
s. 221-224. 2003.
- Samadi R., Nordlund Å., Stein R.F., Goupil M-J., Rox-
burgh I.: Numerical 3D Constraints on Convective Eddy
Time-correlations: Consequences for Stochastic. *A&A*
404, s. 1129-1137. 2003.
- Samadi R., Nordlund Å., Stein R.F., Goupil M-J.,
Roxburgh I.: Numerical Constraints on the Model of
Stochastic Excitation of Solar-Type Oscillations. 403
A&A, s. 303-312. 2003.
- Sommer-Larsen J., Portinari L., Romeo A., Gotz M., Pe-
dersen K., Rasmussen J., Toft S.: Cluster Formation
With Chemistry and Energy Feedback. IAU i: Recycling
Intergalactic and Interstellar Matter, International Astro-
nomical Union. Symposium no. 217, held 14-17 July,
2003 in Sydney, Australia s. 1. 2003.
- Sommer-Larsen J., Toft S., Rasmussen J., Pedersen K.,
Götz M., Portinari L.: X-Ray, Ly α and H α ; and
Emission from Simulated Disk Galaxies. *Astrophysics
and Space Science* 284, s. 693-696. 2003.
- Sprite M., Depagne E., Cayrel R., Hill V., François P., Sprit-
e F., Nordström B., Andersen J., Plez B., Barbuy B.,
Beers T.C., Bonifacio P., Molaro P., Primas F.: Trends of
Abundance in Extremely Metal-poor Giants Observed at
the VLT. *Carnegie Observatories Astrophysics Series*
Vol. 4, s. 8. 2003.
- Stein R.F., Bercik D.J., Nordlund Å.: Solar Surface Mag-
neto-Convection. *ASP Conf. Series* 286, i: Current
Theoretical Models and Future High Resolution Solar
Observations: Preparing for ATST, *ASP Conf. Series*,
vol. 286, held 11-15 March 2002 at NSO, Sunspot, New
Mexico, USA s. 121. A.A. Pevtsov, H. Uitenbroek
(eds.). ASP, San Francisco 2003.
- Stein R.F., Nordlund Å.: Radiative Transfer in 3D Numerical
Simulations. *ASP Conf. Series* 288, i: Stellar Atmos-
phere Modeling. *ASP Conf. Proc.* Vol. 288, Abstracts
from a conf. held 8.-12. april 2002 in Tueblin, Germa-
ny s. 519-519. Ivan Hubeny, Dimitri Mihalas, Klaus
Werner (eds.). ASP, San Francisco 2003.
- Tedsds J.A., Watson D., Watson M.G., Osborne J., Levan
A., O'Brien P.T., Vaughan S., Villingale R., Reeves J.N.:
GRB031203, Improved XMM Position. *GRB Circular
Network* 2490, s. 1. 2003.
- Titov V.S., Galsgaard K., Neukirch T.: Magnetic Pinching
of Hyperbolic Flux Tubes. I. Basic Estimations. *ApJ*
582, s. 1172-1189. 2003.
- Toft S., Pedersen K., Ebeling H., Hjorth J.: Discovery of an
Overdensity of Faint Red Galaxies in the Vicinity of the
z=1.786 Radio Galaxy 3C294*. *Monthly Notice of the
Royal Astro. Society* 341, s. 55-58. 2003.
- Toft S., Soucail G., Hjorth J.: The Galaxy population of the
z= 1 Cluster of Galaxies MG2016+112. Vol. 344, Issue 2
Monthly Notice of the R. Astro. Society, s. 337-346.
2003.
- Trampedach R., Georgobiani D., Stein R.F., Nordlund Å.:
Understanding the Convective Sun. *ESA SP-517 i:
GONG+ 200. Local and Global Helioseismology: The
Present and Future.* In: *Proc. of SOHO 12/GONG+
2002. Local and Global Helioseismology: The Present
and Future*, 27.10-1.11.2002, Big Bear Lake, CA, USA
s. 195-200. H. Sawaya-Lacoste (ed.). ESA Publications
Division, Netherlands 2003.
- Udry S., Mayor M., Clausen J.V., Freyhammer L., Helt
B.E.: The CORALIE Survey for Southern Extra-solar
Planets. X. A Hot Jupiter Orbiting HD 73256. *A&A* 407,
s. 679-684. 2003.
- Vaughan S., Willingale R., O'Brien P.T., Osborne J., Levan
A., Tedds J., Roberts T., Watson M., Watson D.: GRB
031203: Discovery of a Dust Echo. *GRB Circular Net-
work* 2489, s. 1. 2003.
- Vinter C., Jorgensen S., Gorosabel J., Hjorth J., Jensen
B.L., Fynbo J.: GRB 030725: Optical Observations.
GRB Circular Network 2335, s. 1. 2003.
- Vreeswijk P., Fruchter A., Hjorth J., Kouveliotou C.: VLT
Spectroscopy of The Probable Host of GRB 021211.
GRB Circular Network 1785, s. 1. 2003.
- Vreeswijk P., Wijers R.A.M.J., Rol E., Hjorth J.:
VLT/FORS2 Spectra og GRB 030323. *GRB Circular
Network* 1953, s. 1. 2003.
- Watson D., Pian E., Reeves J.N., Hjorth J., Pedersen K.:
SN 2003jd (SN/GRB?) — X-Ray Observations. *GRB
Circular Network* 2445, s. 1. 2003.
- Watson D., Reeves J.N., Hjorth J., Jakobsson P., Pedersen
K.: Delayed Soft X-Ray Emission Lines in the Afterglow
of GRB 030227. *The Astrophysical Journal* Vol. 595, Is-
sue 1, s. 29-32. 2003.
- Weidinger M., Fynbo J., Hjorth J., Gorosabel J., Klose S.,
Tanvir N.: GRB 030429: Redshift of Neighbor Galaxy.
GRB Circular Network 2215, s. 1. 2003.
- Weidinger M., Fynbo J., Hjorth J., Gorosabel J., Vreeswijk
P., Klose S.: GRB 030429: Redshift from VLT Spectro-
scopy. *GRB Circular Network* 2196, s. 1. 2003.

Niels Bohr Institutet

- Ambjørn J.: 3-D Lorentzian Quantum Gravity from the
Asymmetric ABAB Matrix Model. *Acta Phys. Polon.*
B34, s. 4667-4688. 2003.
- Ambjørn J.: String Theory in Electromagnetic Fields.
JHEP 0302, s. 026. 2003.
- Ambjørn J., Janik R.A.: Towards a Diagrammatic Derivati-
on of the Veneziano-Yankielowicz-Taylor Superpotenti-
al. *Phys. Lett.* B569, s. 81-84. 2003.
- Bearden I.G., Bøggild H., Gaardhøje J.J., Hansen O., Niel-
sen B.S., Christiansen P.H.L., Ouerdane D., Jørgensen
C.O.E.: The Brahms Experiment at RHIC. *Nucl. In-
strum. Meth.* A499, s. 437-468. 2003.
- Bearden I.G., Bøggild H., Gaardhøje J.J., Hansen O., Niel-
sen B.S., Christiansen P.H.L., Ouerdane D., Jørgensen
C.O.E.: Transverse Momentum Spectra in AU+AU
and D+AU Collisions at $S^{*}(1/2)=200$ -GEV and the
Pseudorapidity Dependence of High P(T) Suppression.
Phys. Rev. Lett 91, s. 072305. 2003.
- Bearden I.G., Bøggild H., Gaardhøje J.J., Hansen O., Niel-
sen B.S., Christiansen P.H.L., 2811743405 D.: Rapidity

- Dependence of Charged Antihadron to Hadron Ratios in AU+AU Collisions at $S(NN)^{1/2}=200$ -GEV. Phys. Rev. Lett 90, s. 102301. 2003.
- Berg-Sørensen K., Oddershede L.B.: Unintended Filtering in a Typical Photodiode Detection System for Optical Tweezers. J. Appl. Phys. 93, s. 3167-3177. 2003.
- Bjerrum-Bohr N.E.J.: Generalized String Theory Mapping Relations Between Gravity and Gauge Theory. Nucl. Phys. B673, s. 41-56. 2003.
- Bjerrum-Bohr N.E.J.: String Theory and the Mapping of Gravity into Gauge Theory. Phys. Lett B560, s. 98-107. 2003.
- Bjerrum-Bohr N.E.J.: Quantum Gravitational Corrections to the Nonrelativistic Scattering Potential of two Masses. Phys. Rev. D67, s. 084033. 2003.
- Bjerrum-Bohr N.E.J.: Quantum Corrections to the Schwarzschild and Kerr Metrics. Phys. Rev. D68, s. 084005. 2003.
- Boiars Kyi O.: String Field Theory Vertices, Integrability and Boundary States. JHEP 0311, s. 045. 2003.
- Boiars Kyi O.: Integrability in SFT and New Representation of KP Tau Function. JHEP 0303, s. 027. 2003.
- Bondorf J., Michoustine I.: Entropy Puzzle in Small Exploding Systems. Phys. Lett B575, s. 229-233. 2003.
- Borg J., Jensen M.H.: Compact Phases of Polymers with Hydrogen Bonding. Phys. Rev. E67, s. 021805. 2003.
- Borg J., Jensen M.H., Mathiesen J.K., Olesen P., Sneppen K.: Competition between Diffusion and Fragmentation: An Important Evolutionary Process of Nature. Phys. Rev. Lett. 91, s. 266103. 2003.
- Damgaard P.H.: Finite Size Scaling of Vector and Axial Current Correlators. Nucl. Phys. B656, s. 226-238. 2003.
- Døssing T.: Octupole Vibration in Superdeformed Dy-152(66)86. Phys. Rev. Lett. 89, s. 282501. 2002.
- Døssing T.: Doorway States in the Gamma Decay-out of the Yrast Superdeformed Band in Cu-59. Phys. Rev. Lett. 91, s. 232502. 2003.
- Døssing T., Herskind B.: Decay from Superdeformed States in Mass 190 Region. Acta Phys. Pol. B34, s. 2195-2205. 2003.
- Døssing T., Herskind B.: Rotational Damping and the Compound Formation in Warm Rotating Nuclei. AIP Conf. Proc. 656, i: Proc. Int. Conf. on Frontiers of Nuclear Structure s. 32-39. Berkeley, California 2003.
- Emmeche C.: Hvad er fagets videnskabsteori? Hovedområdet 3, s. 19. 2003.
- Emmeche C.: Artificial Life. i: Encyclopedia of Science and Religion s. 36-39. J. Wentzel Vrede van Huyssteen. New York 2003.
- Emmeche C.: Biosemiotics. i: Encyclopedia of Science and Religion s. 63-64. J. Wentzel Vrede van Huyssteen. Macmillan Reference, New York 2003.
- Emmeche C.: Den overskydende drift – en dialog om biologi og kultur. i: Kunsthistoriske kontakter – tværfaglige dialoger s. 53-73. Hans Jørgen Frederiksen & Anne-Louise Sommer. Århus Universitetsforlag, Århus 2003.
- Emmeche C.: Berus Jer i bioteknologi! Om teknoskepsis, civilisation og krop. i: Der må da være en grænse! Om holdninger til ny teknologi s. 69-70. Kasper Lippert Rasmussen. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Emmeche C.: 72 nobelpristagere tager næppe fejl. FORSKERforum 168, s. 16-17. 2003.
- Emmeche C.: Retfærdighed i et darwinistisk univers. i: Retfærdighedens mange ansigter s. 208-219. Ditlev Tamm. Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, København 2003.
- Hagemann G.B.: Triaxiality and the Wobbling Mode of Strongly Deformed Nuclei. AIP Conf. Proc. 656, i: Proc. Int. Conf. on Frontiers of Nuclear Structure s. 169-176. Berkeley, California. Berkeley, California, 2003.
- Hagemann G.B.: One- and Two-Phonon Excitations in Strongly Deformed Triaxial Nuclei. i: Proc. Int. Symp. on Frontiers of Collective Motions s. 366-375. H. Sagawa, H. Iwasaki. World Scientific, Aizu, Fukushima, Japan 2003.
- Hagemann G.B., Hamamoto I.: Kvantiseret Wobbling i Atomkernen. Kvant (Tidsskrift for Fysik og Astronomi) 2, s. 20-26. 2003.
- Hagemann G.B., Hamamoto I.: Quantized Wobbling in Nuclei. Nuclear Physics News International 13, no. 3, s. 20-24. 2003.
- Hagemann G.B., Herskind B., Jensen D.R.: One- and Two-phonon Wobbling Excitations in Triaxial ¹⁶⁵Lu. Phys. Lett. B552, s. 9-16. 2003.
- Hagemann G.B., Herskind B., Jensen D.R., Sletten G., Wilson J.N.: The Wobbling Mode in ¹⁶⁷Lu. Phys. Lett. B553, s. 197-203. 2003.
- Hagemann G.B., Jensen D.R.: First Evidence for Triaxial Superdeformation in ¹⁶¹Lu and ¹⁶²Lu. Eur. Phys. Jour. A16, s. 155-158. 2003.
- Hamamoto I.: Pair Correlation in Neutron Drip Line Nuclei. Phys. Rev. C68, s. 034312-19. 2003.
- Hamamoto I.: Nuclear Wobbling-phonon Excitations with Alignments. Nucl. Phys. A722, s. 389c-394c. 2003.
- Hamamoto I.: A Personal View of some Issues Involved in the Structure of Nuclei with Large Neutron Excess. C.R. Physique 4, s. 433-436. 2003.
- Hamamoto I.: Two-Phonon States in Nuclei – from Surface Vibrations to Wobbling Motion. i: Proc. Int. Symp. on Frontiers of Collective Motions s. 376-386. H. Sagawa and H. Iwasaki. World Scientific, Aizu, Fukushima, Japan 2003.
- Hamamoto I., Hagemann G.B.: Quantized Wobbling Excitations with Alignments. Phys. Rev. C67, s. 014319-23. 2003.
- Harmark T., Obers N.A.J.: Black Holes and Black Strings on Cylinders. Fortsch. Phys. 51, s. 793-798. 2003.
- Harmark T., Obers N.A.J.: Gauge Theory Description of Compactified pp Waves. JHEP 0301, s. 016. 2003.
- Herskind B.: Shape Coexistence at the Outer Edge of Stability. AIP Conf. Proc. 656, i: Proc. Int. Conf. on Frontiers of Nuclear Structure s. 55-62. Berkeley, California, California 2003.
- Herskind B., Døssing T.: Linking of Yrast and excited Superdeformed Bands in ¹⁵²Dy. AIT Conference Proceedings 2003, i: s. 9-16. 2003.
- Herskind B., Hagemann G.B., Wilson J.N.: Study of K-selection rules in Warm Rotation Nuclei. Acta Phys. Pol. B34, s. 2221-2225. 2003.
- Herskind B., Wilson J.N., Døssing T., Hagemann G.B., Sletten G., Hansen C.R., Jensen D.R.: Hunting Grounds for Jacobi Transitions and Hyperdeformations. Acta Phys. Pol. B34, s. 2467-2480. 2003.
- Jackson A.D.: The Microscopic Spectral Density in Random Matrix Models for Chiral and Diquark Condensation. Phys. Rev. D67, s. 085016. 2003.
- Jackson A.D.: Duality in the Color Flavor Locked Spectrum. Phys. Lett B578, s. 133. 2003.

- Jackson A.D.: H.C. Ørsted's Theory of Force. *Historisk-filosofiske Meddelelser* 86, s. i-xi & 1-319. 2003.
- Janik R.A.: Explicit Factorization of Seiberg-Witten Curves with Matter from Random Matrix Models. *Nucl. Phys. B* 661, s. 153-173. 2003.
- Janik R.A.: Effective Matter Superpotentials from Wishart Random Matrices. *Phys. Lett B* 553, s. 105-108. 2003.
- Janik R.A.: Prompt Multi Gluon Production in High-Energy Collisions from Singular Yang-Mills Solutions. *Phys. Rev. D* 67, s. 014005. 2003.
- Janik R.A.: Wishart and Anti-Wishart Random Matrices. *J. Phys. A* 36, s. 3629-3638. 2003.
- Janik R.A., Obers N.A.J.: SO(N) Superpotential, Seiberg-Witten Curves and Loop Equations. *Phys. Lett B* 553, s. 309-316. 2003.
- Jensen M.H.: Inverse Statistics in Economics: The Gain-loss Asymmetry. *Physica A* 324, s. 338. 2003.
- Jensen M.H.: Inverse Fractal Statistics in Turbulence and Finance. *Int. Journ. Mod. Phys. B* 17, s. 4003-4012. 2003.
- Jensen M.H., Mathiesen J.K.: Scaling Exponent of the Maximum Growth Probability in Diffusion-limited Aggregation. *Phys. Rev. E* 67, s. 042402. 2003.
- Jensen M.H., Sneppen K.: Sustained Oscillations and Time Delay in Gene Expression of Protein. *Hesl. FEBS Letters* 541, s. 176-177. 2003.
- Julsgaard B., Polzik Y.: Quantum Limits Encountered in Atomic Spin Measurements. *Spectrochimica Acta B* 58, s. 999. 2003.
- Julsgaard B., Polzik Y.: Atomic Spin as a Storage Medium for Quantum Fluctuations of Light. *Quantum Information and Computation* 3, s. 518-534 Sp. Iss. SI. 2003.
- Julsgaard B., Polzik Y.: Quantum Noise Limited Laser Probing of Atomic Spin States. *Laser Physics* 13(3), s. 359-367. 2003.
- Kolomeitsev E.: Negative Kaons in Dense Baryonic Matter. *Phys. Rev. C* 68, s. 015803. 2003.
- Kolomeitsev E.: Chiral Dynamics and Pionic 1s States of Pb and Sn Isotopes. *Nucl. Phys. A* 721, s. 835. 2003.
- Kristjansen C.F.: Quantum Mechanics, Random Matrices and BMN Gauge Theory. *Acta Phys. Polon. B* 34, s. 4949-4964. 2003.
- Kristjansen C.F.: BMN Correlators and Operator Mixing in N=4 Super Yang-Mills Theory. *Nucl. Phys. B* 650, s. 125-161. 2003.
- Lautrup B.: The Anatomy of a Bathtub Vortex. *Phys. Rev. Letters* 91, s. 104502. 2003.
- Lautrup B., Jackson A.D.: Citation Distributions in High Energy Physics. *Phys. Rev. E* 68, s. 026113. 2003.
- Levinson J.F.: Finite Volume Chiral Partition Functions and the Replica Method. *Phys. Rev. D* 67, s. 125009. 2003.
- Levinson M.T.: Stable Nonspherical Bubble Collapse Including Period Doubling in Sonoluminescence. *Phys. Rev. E* 67, s. 026303. 2003.
- Levinson M.T.: An Alternative Method to Deduce Bubble Dynamics in Single Bubble Sonoluminescence Experiments. *Phys. Rev. E* 67, s. 026320. 2003.
- Levinson M.T.: Direct Observation of Period Doubled Non-spherical States in Single Bubble Sonoluminescence. *Phys. Rev. E* 68, s. 035303. 2003.
- Levinson M.T.: Parametric Dependence of Single-bubble Sonoluminescence. *Phys. Rev. E* 68, s. 046307. 2003.
- Michoustine I.: Catastrophic Rearrangement of a Compact Star Due to the Quark Core Formation. *Phys. Lett. B* 552, s. 1-8. 2003.
- Michoustine I.: On Pressure Versus Density Dependence in Statistical Multifragmentation Models. *Phys. Rev. Lett.* 90, s. 179201. 2003.
- Mocsy A.: Critical Behavior of Non-Order Parameter Fields. *Phys. Rev. Lett.* 91, s. 092004. 2003.
- Mocsy A.: Dissipation at Two Loop Level: Undressing the Chiral Condensate. *Phys. Rev. D* 66, s. 056010. 2003.
- Nielsen H.B.: Trying to Understand the Standard Model Parameters. *Surveys High Energ. Phys.* 18, s. 55-75. 2003.
- Nielsen H.B.: How to Generate Families of Spinors. *J. Math. Phys.* 44, s. 4817-4827. 2003.
- Nielsen H.B.: Monopoles and Family Replicated Unification. *Phys. Atom. Nucl.* 66, s. 2119-2127. 2003.
- Nielsen H.B.: Monopoles Near the Plack Scale and Unification. *Int. J. Mod. Phys. A* 18, s. 4403-4442. 2003.
- Nielsen H.B., Takanishi Y.: Family Replicated Fit of all Quark and Lepton Masses and Mixings. *Lect. Notes Phys.* 616, s. 106-118. 2003.
- Oddershede L.B.: Fragmenting Fullerenes. *Physical Review A* 67, s. 043203. 2003.
- Oddershede L.B.: Fragmentering af fullerener. *KVANT* 2, s. 3-7. 2003.
- Oddershede L.B.: Universitetsstuderendes tilgang til eksperimentelt udstyr – faglige og kønslige aspekter. *Tidskriftsserien for Center for Naturvidenskabelig Didaktik* november, s. 1-37. 2003.
- Oddershede L.B., Berg-Sørensen K.: Single-molecule Experiment with Optical Tweezers: Improved Analysis of the Diffusion of the Lambda-receptor in *E. Coli's* Outer Membrane. *J. Phys. Condens. Matter* 15, s. 1737-1746. 2003.
- Olesen P.: Integrable Version of Burger's Equation in Magnetohydrodynamics. *Phys. Rev. E* 68, s. 016307. 2003.
- Oswald M.: The Kinetic Energy for the Static SU(2) Polyakov Line. *Acta Phys. Polon B* 34, s. 5847-5856. 2003.
- Oswald M.: Covariant Derivative Expansion of the Yang-Mills Effective Action at High Temperatures. *Phys. Rev. D* 68, s. 025012. 2003.
- Oswald M.: The Kinetic Energy for the Static SU(2) Polyakov Line. *Acta Phys. Polon. B* 34, s. 5847. 2003.
- Polzik Y.: Generation of Superposition of Spin States in an Atomic Ensemble. *Phys. Rev. Lett.* 91, s. 060401. 2003.
- Polzik Y.: Atomic Variable Protocols and Light-atoms Quantum Interface. i: Quantum Information with Continuous Variables, one chapter. S. Brainstein and A. Pati. Kluwer, 2003.
- Polzik Y., Julsgaard B.: Characterizing the Spin State of an Atomic Ensemble Using the Magneto-optical Resonance Method. *Journal of Optics B Quantum and Semiclassical Optics* 6, s. 5. 2003.
- Polzik Y., Julsgaard B.: Entanglement and Quantum Teleportation with Multi-atom Ensembles. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London A* 361, s. 1391. 2003.
- Polzik Y., Julsgaard B.: Quantum Communication and Memory with Entangled Atomic Ensembles. i: The Expanding Frontier of Atomic Physics, Invited talks of the XVIII Int. Conf. on Atomic Physics s. 1-10. H.R. Sadeghpour, E.J. Heller, D. Pritchard. World Scientific, 2003.

- Sletten G.: Conversion Electron Cascades in $^{254}_{102}\text{No}$. Phys. Rev. Lett 89, s. 202501. 2003.
- Sletten G.: Multi-Phonon Vibrations at High Angular Momentum in ^{182}Os . Phys. Rev. Lett. 91, s. 182501. 2003.
- Sletten G.: Collective Vibrations Built on the $K^\pi = 9^-$ High-spin Isomer in ^{180}Ta . Phys. Lett. B551, s. 71-78. 2003.
- Sletten G.: Extending the Region of Triaxial Superdeformation: Candidate TSD Bands in ^{174}Hf . Phys. Lett B560, s. 24-30. 2003.
- Sletten G.: Search for Particle-hole Excitations Across the $N = 28$ Shell Gap in $^{45,46}\text{Ar}$ Nuclei. Nucl. Phys. A727, s. 195-206. 2003.
- Sletten G.: High-spin States, Lifetime Measurements and Isomers in ^{181}Os . Nucl. Phys. A728, s. 287-338. 2003.
- Sletten G.: Probing Shell Structure in Neutron-rich Nuclei with In-beam γ -spectroscopy. Eur. Phys. Jour. A15, s. 93-97. 2003.
- Sletten G.: In-beam Spectroscopy of $^{253,254}\text{No}$. Eur. Phys. Jour. A15, s. 205-208. 2003.
- Sletten G.: Gammy-Ray Spectroscopy with a ^8He Beam. Nucl. Instr. Meth. A511, s. 354-359. 2003.
- Sletten G.: High K Bands in Mid-supershell Nuclei. Acta Phys. Pol. B34, s. 2107-2117. 2003.
- Sletten G.: First Radioactive Beam Coulomb Excitation Experiment on SPIRAL. Acta Phys. Pol. B34, s. 2443-2446. 2003.
- Sletten G.: Possible Triaxial Superdeformation in ^{175}Hf . AIP Conf. Proc. 656, i: Proc. Int. Conf. on Frontiers of Nuclear Structure s. 177-183. Berkeley, California. California 2003.
- Sletten G.: γ -Spectroscopy of Carbon and Oxygen Isotopes at the Neutron Drip-Line. AIP Conf. Proc. 656, i: Proc. Int. Conf. on Frontiers of Nuclear Structure s. 311-314. Berkeley, California. Berkeley, California, California 2003.
- Sletten G.: High-spin Study of Octupole-Deformed ^{222}Th and Reduction of the Background from Prompt Fission. AIP Conf. Proc. 656, i: Proc. Int. Conf. on Frontiers of Nuclear Structure s. 394-400. California 2003.
- Sletten G., Tørmanen S.S.: Maximally Aligned States in ^{99}Ag . Eur. Phys. Jour. A16, s. 171-175. 2003.
- Sugimoto S.: Rolling of Modulated Tachyon with Gauge Flux and Emergent Fundamental String. Phys. Rev D68, s. 026003. 2003.
- Sugimoto S.: Rolling Tachyon with Electric and Magnetic Fields: T Duality Approach. Phys. Rev. D67, s. 086008. 2003.
- Sugimoto S.: Exact Description of D Branes via Tachyon Condensation. JHEP 0302, s. 011. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Measurements of the Strong Coupling Constant and the QCD Colour Factors using Four-Jet Observables from Hadronic Z Decays. Eur. Phys. J. C27, s. 1-17. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Single- and Multiple-photon Production in e^+e^- Collisions at $\sqrt{s}$ up to 209 GeV. Eur. Phys. J. C28, s. 1-13. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Inclusive V^0 Production Cross Sections from 920 GeV Fixed Target Proton-Nucleus Collisions. Eur. Phys. J. C10, s. 1140. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Measurement of the Inclusive D^{*+} Production in $\gamma - \gamma$ Collisions at LEP. Eur. Phys. J. C28, s. 437-449. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Improved Search for $B^0_s - \bar{B}^0_s$ Oscillations. Eur. Phys. J. C29, s. 143-170. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Measurement of the Hadronic Photon Structure Function $F_2^{\gamma}(x, Q^2)$ in Two-photon Collisions at LEP. Eur. Phys. J C30, s. 145-158. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Search for Anomalous Weak Dipole Moments of the γ Lepton. Eur. Phys. J. C30, s. 291-304. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Search for Supersymmetric Particles with R-Parity Violating Decays in e^+e^- Collisions at $\sqrt{s}$ up to 209 GeV. Eur. Phys. J C31, s. 1-16. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Search for Stable Hadronizing Squarks and Gluinos in e^+e^- Collisions up to $\sqrt{s} = 209$ GeV. Eur. Phys. J. C31, s. 327-342. 2003.
- The ALEPH Collaboration: A Measurement of the Gluon Splitting Rate into $c\bar{c}$ Pairs in Hadronic Z Decays. Phys. Lett. B561, s. 213. 2003.
- The ALEPH Collaboration: Exclusive Production of Pion and Kaon Meson Pairs in two Photon Collisions at LEP. Nucl. Phys. B569, s. 140-150. 2003.
- The ALEPH Collaboration, Dam M., Muresan R.A.: Measurement of the $b\bar{b}$ Production Cross Section in 920 GeV Fixed-Target Proton-Nucleus Collisions. Eur. Phys J. C26, s. 345-355. 2003.
- The ALEPH Collaboration, Dam M., Muresan R.A., Groth-Jensen J., Klinkby E.B.: J/ψ Production in χ^c Decays in 920 GeV pA Interactions. Physics Letters B561, s. 61-72. 2003.
- Tomásik B.: A Model of Binary Collisions Dependence of Jet Quenching in Nuclear Collisions at Ultrarelativistic Energies. Acta Physica Slovaca Vol. 53, s. 453-462. 2003.

Ørsted Laboratoriet

- Andersen B.M., Hedegård P.: Quantum interference between multiple impurities in anisotropic superconductors. Phys.Rev.B 67, s. 172505. 2003.
- Andersen B.M., Hedegård P.: Checkerboard local density of states in striped domains pinned by vortices. Phys. Rev.B 67, s. 134528. 2003.
- Andersen B.M., Hedegård P., Bruus H.: Electronic checkerboard pattern in striped racetrack domains: a consistent picture of recent neutron and STM experiments. J.Low.Temp.Phys. 131, s. 281. 2003.
- Andersen H.H.: Radiation from Relativistic Electrons in Periodic Structures. i: Radiation from Relativistic Electrons in Periodic Structures s. 316. H.H. Andersen, Yu. L. Pivovotov. 2003.
- Andersen H.H., Johansen A., Olsen M., Touboltsev V.S.: Gold-cluster ranges in aluminium silicon and copper. Nucl.Instr.Methods B 212, s. 56-62. 2003.
- Andersen H.H., Johansen A., Olsen M., Touboltsev V.S.: Gold-cluster ranges in luminium, silicon and copper. NIM B 212, s. 56-62. 2003.
- Andersen H.H., Pivovarov Y.L.: (eds.). Radiation from Relativistic Electrons in Periodic Structures. s. 314. Elsevier, 2003.
- Andersen H.H., Rehn L.E.: (eds.). Nuclear Instruments and Methods Section B, Beam Interactions with Materials and Atoms. Vol. 199-212, s. 800. Elsevier, 2003.
- Andresen S.E., Sørensen B.S., Rasmussen F.B., Lindelof P.E., Sadowski J., Guertler C.M., Bland J.A.C.: Spin-polarized electron tunneling across a Si delta-doped GaMnAs/n-GaAs interface. Journal of Applied Physics 94(6), s. 3990-4. 2003.

- Andresen S.E., Sørensen B.S., Rasmussen F.B., Lindelof P.E., Sadowski J., Gurtler C.M., Bland J.A.C.: Spin-polarized electron tunneling across a Si delta-doped GaMnAs/n-GaAs interface. *J.Appl.Phys.* 94, s. 3990-3994. 2003.
- Braig S., Flensberg K.: Vibrational sidebands and dissipative tunneling in molecular transistors. *Physical Review B* 68, s. 205324. 2003.
- Bruus H., Flensberg K.: Introduction to quantum field theory in condensed matter systems. 400s. Denmark 2003.
- Dahmen U., Radetic T., Hagège S., Zhang L.H., Johnson E.: TEM Observations on the Role of Defects in Melting, Migration and Transformation of Pb-rich Precipitates in Al. *Microscopy and Microanalysis* 9, suppl. 2, s. 54-55. 2003.
- Dona dalle Rose R.L., Ebel M., Ferdinande H., Sauer P., Steenstrup S., Caballero F.G., Niskanen J., Rioval J-C., Vitoratos, Cunningham E., Gozzi E., Geurts H., Celesto do Carmo C.M., Nyman G., Jones W.G.: The Academics' Evaluation of the Specific Competences and Operational Definitions of the Core Contents, in Tuning Educational Structures in Europe – Final Report, Pilot Project, Phase 1. 100s. 2003.
- Ferodych O., Wilamowski Z., Potemski M., Byszewski M., Sadowski J.: Magnetic order in GaMnAs layers. *Journal of Superconductivity* 16(1), s. 51-3. 2003.
- Flensberg K.: Tunneling broadening of vibrational sidebands in molecular transistors. *Physical Review B* 68, s. 205323. 2003.
- Gorevan S.P., Myrick T., Davis K., Chau J.J., Bartlett P.C., Mukherjee S., Stroescu S., Batting C., Anderson R., Squyres S.W., Arvidson R.E., Madsen M.B., Bertelsen P., Goetz W., Binou C.S.: The Rock Abrasion Tool. Mars Exploration Rover Mission. *J. Geophys. Res.* Vol 108, No. E12, s. 10.1029/2003JE002061. 2003.
- Hrabovsky D., Vanelle E., Sadowski J., Fert A.R., Yee D.S., Redoules J.P., Kanski J., Ilver L.: Magneto-optical Kerr effect study of GaMnAs layers. *Physica E* 17(1-4), s. 349-51. 2003.
- Jensen A., Nygård J., Borggreen J.: Single-wall carbon nanotubes with ferromagnetic electrodes. i: Towards the controllable quantum state s. 33-37. H. Takayanagi and J. Nitta. *World Scientific*, 2003.
- Jensen J., Lemmens P., Gros C.: Magnetic Raman scattering of the ordered tetrahedral spin-1/2 clusters in Cu₂Te₂O₅(Br_{1-x}Cl_x)₂ compounds. *Europhys.Lett.* 64, s. 689. 2003.
- Jørgensen J-E., Jacobsen J.M., Jiang J.Z., Gerward L., Staun Olsen J.: High-pressure X-ray diffraction study of bulk- and nanocrystalline GaN. *J.Appl.Cryst.* 36, s. 920-925. 2003.
- Machholm M., Pethick C., Smith H.: Band structure, elementary excitations, and stability of a Bose-Einstein condensate in a periodic potential. *Physical Review A* Vol. 67, s. 053613-1-15. 2003.
- Madsen A., Als-Nielsen J., Gerhard G.: Viscosity of a Liquid Crystal near the Nematic-Smectic A Phase Transition. *Phys.Rev.Lett.* 90, s. 085701. 2003.
- Madsen M.B., Bertelsen P., Goetz W., Binou C.S., Olsen M., Folkmann F., Gunnlaugsson H.P., Kinch K.M., Knudsen J.M., Merrison J., Nørnberg P., Squyres S.W., Yen A.S., Rademacher J.D., Gorevan S.P., Myrick T., Bartlett P.C.: The Magnetic Properties Experiments on the Mars Exploration Rover Mission. *J. Geophys. Res.* Vol. 108, s. 8069. 2003.
- Mathieu R., Svedlindh P., Sadowski J., Swiatek K., Karlsteen M., Kanski J., Ilver L.: Ferromagnetism and interlayer exchange coupling in short-period (Ga,Mn)As/GaAs superlattices. *Applied Physics Letters* 81(16), s. 3013-15. 2002.
- Mathieu R., Sørensen B.S., Sadowski J., Sodervall U., Kanski J., Svedlindh P., Lindelof P.E., Hrabovsky D., Vanelle E.: Magnetization of ultrathin (Ga,Mn)As layers. *Physical Review B* 68(18), s. 184421-1-5. 2003.
- Prokofjev S., Zhilin V., Johnson E., Levinsen M.T., Dahmen U.: Investigation of the Mobility of Liquid nano-Inclusions of Lead in Crystalline Aluminum with Dislocations. *Proc. Fifth Int. Conf. On Single Crystal Growth and Heat Transfer ICSC-2003* (ed. V.P. Ginkin), s. 487-496. 2003.
- Prokofjev S., Zhilin V., Johnson E., Levinsen M.T., Dahmen U.: Investigation of the Mobility of Liquid Nano-Inclusions of Lead in Crystalline Aluminum with Dislocations. *Proc. Fifth Int. Conf. On Single Crystal Growth and Heat & Mass Transfer ICSC-2003*, Vol. 2, s. 487-296. 2003.
- Rasmussen F.B.: Answers and hints to selected problems in statistical physics. 14s. Danmark 2003.
- Rottwitt K., Bromage J., Stentz A.J., Leng L., Lines M.E., Smith H.: Scaling of the Raman Gain Coefficient: Applications to Germanosilicate Fibers. *Journal of Lightwave Technology* Vol. 21, no. 7, s. 1652-1662. 2003.
- Sadowski J., Mathieu R., Svedlindh P., Karlsteen M., Kanski J., Fu Y., Domagala J.T., Szuszkiewicz W., Hennion B., Maude D.K., Airey R., Hill G.: Ferromagnetic GaMnAs/GaAs superlattices – MBE growth and magnetic properties. *Thin Solid Films* 412(1-2), s. 122-8. 2002.
- Squyres S.W., Arvidson R.E., Baumgartner E.T., Bell J.F., Christensen P.R., Gorevan S.P., Herkenhoff K.E., Klingelhöfer G., Madsen M.B., Morris R.V., Rieder R., Romero R.A.: The Athena Mars Rover Science Investigation. *J.Geophys.Rev.* Vol. 108, No. E12, s. 10.1029/2003JE002121. 2003.
- Steenstrup S., Rischel C.: Interaction of Radiation with Matter, *Elementer af Biofysikken* (2. ed). 100s. 2003.
- Szuszkiewicz W., Dynowska E., Ott F., Hennion B., Jouanne A., Morhange J.E., Sadowski J.: Short-period GaMnAs/GaAs superlattices: optical and magnetic characterization. *Journal of Superconductivity* 16(1), s. 209-12. 2003.
- Sørensen B.S., Lindelof P.E., Sadowski J., Mathieu R., Svedlindh P.: Effect of annealing on carrier density and Curie temperature in epitaxial (Ga,Mn)As thin films. *Applied Physics Letters* 82(14), s. 2287-9. 2003.
- Sørensen B.S., Rasmussen F.B., Lindelof P.E., Sadowski J., Gurtler C.M., Bland J.A.C.: Spin-polarized electron tunneling across a Si delta-doped GaMnAs/n-GaAs interface. *J.Appl.Phys.* 94, s. 3990. 2003.
- Sørensen B.S., Sadowski J., Andresen S.E., Lindelof P.E.: Dependence of Curie temperature on the thickness of epitaxial (Ga,Mn)As film. *Physical Review B, Condensed Matter and Materials Physics* 66(23), s. 233313-1-4. 2002.
- Sørensen B.S., Sadowski J., Mathieu, Svedlindh P., Lindelof P.E.: Effect of annealing on carrier density and Curie temperature in epitaxial (Gn,Mn)As thin films. *Appl. Phys.Lett.* 82, s. 295. 2003.
- Thomsen J.W.: *Noter til Kvantte optik.* 65s. 2003.

Geofysisk Afdeling

- Arabelos D., Tscherning C.C.: Globally covering a-priori regional gravity covariance models. *Advances in Geosciences* 1, s. 143-147. 2003.
- Bates J.R.: On Climate Stability, Climate Sensitivity and the Dynamics of the Enhanced Greenhouse Effect. s. 1-38, Danmark 2003.
- Dahl-Jensen D., Gundestrup N.S., Gogineni S.P., Miller H.: Basal melt at NorthGRIP modeled from borehole, ice-core and radio-echo sounder observations. *Annals of Glaciology* 37, s. 207-212. 2003.
- Dahl-Jensen D., Gundestrup N.S., Miller H., Watanabe O., Johnsen S.J., Steffensen J.P., Clausen H.B., Svensson A., Larsen L.B.: The NorthGRIP deep drilling programme. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 1-4. 2002.
- Ditlevsen P.D., Ditlevsen S.D., Andersen K.K.: The fast climate fluctuations during the stadial and interstadial climate states. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 457-462. 2002.
- Forsberg R., Strykowski G., Iliffe J., Ziebart M., Cross P., Tscherning C.C., Cruddace P., Stewart K., Bray C., Finch O.: OSGM02: A new geoid model of the British Isles. i: Gravity and Geoid 2002 s. 132-137. I.N. Tziavos. 2002.
- Grinsted A., Dahl-Jensen D.: A Monte Carlo-tuned model of the flow in the NorthGRIP area. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 527-530. 2002.
- Hammer C.U., Kurat G., Hoppe P., Grum W., Clausen H.B.: Thera eruption date 1645 BC confirmed by new ice core data? Proceedings of the SCIEEM 2000 – Euro-Conference Haindorf, May 2001 Band XXIX, i: The synchronisation of civilisations in the eastern mediterranean in the second millennium B.C. II s. 87-93. Manfred Bietak. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Østrig 2003.
- Hammer C.U., Marcussen I., Østergaard T.V.: Et land formet af vand. *Geografisk Orientering* Nr. 4, s. 146-153. 2003.
- Hansen K.M., Svensson A., Wang Y., Steffensen J.P.: Properties of GRIP ice crystals from around Greenland interstadial 3. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 531-537. 2002.
- Hansen T.M., Foster D., Hornby B.: AVO attributes of long offset P-wave data and converted waves. S. 12-21. Aarhus 1999.
- Hansen T.M., Jacobsen B.H.: Partial derivatives and iterative inversion of seismic wavefields. 1s. Copenhagen 1997.
- Hansen T.M., Singh S.C., Jacobsen B.H.: Sensitivity of seismic wide-angle wave-field and first arrival times to fine scale crystal structure and Moho topography. *Geophysical Research Letters* No. 16, Vol. 26, s. 2573-2576. 1999.
- Howe E., Tscherning C.C.: Preliminary Analysis of CHAMP State Vector and Accelerometer Data for the Recovery of the Gravity Potential. First CHAMP Mission Results for Gravity, Magnetic and Atmospheric Studies i: First CHAMP Mission Results for Gravity, magnetic and Atmospheric Studies s. 140-145. Christoph Reigber, Hermann Lühr, Peter Schwintzer. Springer, 2003.
- Hvidberg C.S.: Relationship between topography and flow in the north polar cap on Mars. *Annals of Glaciology* 37, s. 363-369. 2003.
- Hvidberg C.S., Keller K., Gundestrup N.S.: Mass balance and ice flow along the north-northwest ridge of the Greenland ice sheet at NorthGRIP. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 521-526. 2002.
- Hvidberg C.S., Steffensen J.P., Clausen H.B., Shoji H., Kipfstuhl J.: The NorthGRIP ice-core logging procedure: description and evaluation. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 5-8. 2002.
- Højerslev N.K.: Coriolis og corioliskraften II. *KVANT* 1-03, s. 22-24. 2003.
- Højerslev N.K.: Practical sea water algorithms for fundamental bio-optical and remote sensing quantities. *International Journal of Remote Sensing* 24, s. 1-5. 2003.
- Højerslev N.K.: Vandbevægelser i kystnære områder. 234s. 2003.
- Højerslev N.K.: Havets kvælstof. s. 30-31. Danske Mælkeproducenter, 2003.
- Jørgensen P.V., Højerslev N.K.: Modeling of key bio-optical parameters including spectral backscattering and absorption coefficients using in-situ measurements of spectral up- and downwelling irradiances and backscattering coefficient. *Ocean Optics XVI XVI*, s. 1-11. 2002.
- Knudsen P., Andersen O.B., Knudsen T., Leeuwenburgh O., Høyer J.L., Nielsen A.A., Hilger K.B., Tscherning C.C., Højerslev N.K., Moreaux G., Buch E., Huess V.: Geoid and Sea Level of the North Atlantic Region. 1-42s. KMS, København 2003.
- Landais A., Chappellaz J., Delmotte M., Jouzel J., Blunier T., Bourq C., Caillon N., Cherrier S., Malaizé B., Masson-Delmotte V., Raynaud D., Schwander J., Steffensen J.P.: A tentative reconstruction of the last interglacial and glacial inception in Greenland based on new gas measurements in the Greenland Ice Core Project (GRIP) ice core. *Journal of Geophysical Research* Vol. 108, No. D18, s. ACL 2-1 – ACL 2-10. 2003.
- Littot G.C., Mulvaney R., Röthlisberger R., Udisti R., Wolff E.W., Castellano E., De Angelis M., Hansson M.E., Sommer S., Steffensen J.P.: Comparison of analytical methods used for measuring major ions in the EPICA Dome C (Antarctica) ice core. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 299-305. 2002.
- Mogensen I., Johnsen S.J., Ganopolski A., Rahmstorf S.: An investigation of rapid warm transitions during MIS2 and MIS3 using Greenland ice-core data and the CLIMBER-2 model. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 398-402. 2002.
- Rasmussen S.O., Andersen K.K., Siggaard-Andersen M.L., Clausen H.B.: Extracting the annual signal from Greenland ice-core chemistry and isotopic records. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 131-135. 2002.
- Rasmussen S.O., Svensson A., Andersen K.K.: Klimaændringer de sidste 100.000 år. *Naturens Verden* 7/8, s. 28-37. 2003.
- Risbo T., Brauer P., Merayo J.M.G., Nielsen O.V., Petersen J.R., Primdahl F., Richter I.: Ørsted pre-flight magnetometer calibration mission. *Measurement Science and Technology* 14, s. 674-688. 2003.
- Ruth U., Wagenbach D., Bigler M., Steffensen J.P., Röthlisberger R., Miller H.: High-resolution microparticle profiles at NorthGRIP, Greenland: case studies of the calcium-dust relationship. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 237-242. 2002.
- Ruth U., Wagenbach D., Steffensen J.P., Bigler M.: Continuous record of microparticle concentration and size

- distribution in the central Greenland NGRIP ice core during the last glacial period. *Journal of Geophysical Research* Vol. 108, No. D3, s. ACL 1-1-ACL 1-12. 2003.
- Röthlisberger R., Hutterli M.A., Wolff E.W., Mulvaney R., Fischer H., Bigler M., Goto-Azuma K., Hansson M.E., Ruth U., Siggaard-Andersen M-L., Steffensen J.P.: Nitrate in Greenland and Antarctic ice cores: a detailed description of post-depositional processes. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 209-216. 2002.
- Schmidt K.G., Dahl-Jensen D.: An ice crystal model for Jupiter's moon Europa. *Annals of Glaciology* 37, s. 129-133. 2003.
- Shoji H., Miyamoto A., Shimohara K., Watanabe O., Fujii Y., Kamiyama K., Motoyama H., Goto-Azuma K., Igarashi M., Takata M., Kohno M., Fujita S., Nakazawa T., Aoki S., Kawamura K., Narita H., Kawada K., Azuma N., Saito T., Clausen H.B., Johnsen S.J.: A bipolar comparison of deep ice cores from Antarctica (Dome Fuji) and Greenland (GRIP). *Memoirs of National Institute of Polar Research Special Issue No. 57, i: Global Scale Climate and Environment Study through Polar Deep Ice Cores* s. 86-93. Hitoshi Shoji and Okitsugu Watanabe/ National Institute of Polar Research. Japan 2003.
- Siggaard-Andersen M-L., Steffensen J.P., Fischer H.: Lithium in Greenland ice cores measured by ion chromatography. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 243-249. 2002.
- Steffensen J.P.: Nyt om iskerneboringerne i Antarktis. *Aktuel Naturvidenskab* 2, s. 14-16. 2003.
- Stenni B., Jouzel J., Masson-Delmotte V., Röthlisberger R., Castellano E., Cattani O., Falourd S., Johnsen S.J., Longinelli A., Sachs J.P., Selmo E., Souchez R., Steffensen J.P., Udisti R.: A late-glacial high-resolution site and source temperature record derived from the EPICA Dome C isotope records (East Antarctica). *Earth and Planetary Science Letters* 217, s. 183-195. 2003.
- Stocker T.F., Johnsen S.J.: A minimum thermodynamic model for the bipolar seesaw. *Paleoceanography* Vol. 18, No. 4, s. doi:10.1029/2003PA000920. 2003.
- Svensson A., Baadsager P., Persson A., Hvidberg C.S., Siggaard-Andersen M-L.: Seasonal variability in ice crystal properties at NorthGRIP: a case study around 301 m depth. *Annals of Glaciology* 37, s. 119-122. 2003.
- Svensson A., Schmidt K.G., Dahl-Jensen D., Johnsen S.J., Wang Y., Kipfstuhl S., Thorsteinsson T.: Properties of ice crystals in NorthGRIP late- to middle-Holocene ice. *Annals of Glaciology* 37, s. 113-118. 2003.
- Van Trigt R., Meijer H.A.J., Sveinbjörnsdóttir A.E., Johnsen S.J., Kerstel E.T.T.: Measuring stable isotopes of hydrogen and oxygen in ice by means of laser spectrometry: the Bølling transition in the Dye-3 (south Greenland) ice core. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 125-130. 2002.
- Verbeke V., Lorrain R., Johnsen S.J., Tison J.L.: A multiple-step deformation history of basal ice from the Dye 3 (Greenland) core: new insights from the CO₂ and CH₄ content. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 231-236. 2002.
- Vinther B.M., Andersen K.K., Hansen A.W., Schmith T., Jones P.D.: Improving the Gibraltar/Reykjavik NAO index. *Geophysical Research Letters* Vol. 30, No. 23, 2222, s. doi:10.1029/2003GL018220. 2003.
- Vinther B.M., Johnsen S.J., Andersen K.K., Clausen H.B., Hansen A.W.: NAO signal recorded in the stable isotopes of Greenland ice cores. *Geophysical Research Letters* Vol. 30, No. 7, s. 1387, doi:10.1029/40-1-40-4. 2003.
- Wake C., Yalcin K., Gundestrup N.S.: The climate signal recorded in the oxygen-isotope, accumulation and major ion time series from the Eclipse ice core, Yukon Territory, Canada. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 416-422. 2002.
- Wang Y., Thorsteinsson T., Kipfstuhl J., Miller H., Dahl-Jensen D., Shoji H.: A vertical girdle fabric in the North GRIP deep ice core, North Greenland. *Annals of Glaciology* Vol. 35, s. 515-520. 2002.
- Watanabe O., Jouzel J., Johnsen S.J., Parrenin F., Shoji H., Yoshida N.: Homogeneous climate variability across East Antarctica over the past three glacial cycles. *Nature* Vol. 422, s. 509-512. 2003.

Studienævnet for Fysik

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lærerrepræsentanter lektor Aksel Walløe Hansen, professor Jørn Dines Hansen (studieleder), lektor Bodil Helt, lektor Jens Knude og lektor Stig Steenstrup (vicestudieleder).

Studentrepræsentanterne Hedinn Bjørnson, Anders Johansen, Toke Lund-Hansen, Daniel Esmarch Madsen og Kasper Risager (næstformand)

Beretning

En stor del af studienævnets tid i 2003 er gået med arbejdet med den nye studiestruktur, som træder i kraft i september 2004. Der har været afholdt både lærer- og studentermøder om forskellige emner. Første uge af januar 2003 blev der

således afholdt et internatmøde med deltagelse af lærere fra de andre universiteter. En del af de ekstra midler til den nye studiestruktur er blevet brugt til ekstra studenterinstruktører for at aflaste lærerne men også til at afprøve effekten af, om flere studenterinstruktører vil give en større beståelsesprocent især i de første år.

Fysik ved Københavns Universitet (KU), blev i januar 2003 sammen med fire andre europæiske universiteter evalueret af Evalueringsinstituttet på vegne af EU. Der forelå en rapport i eftersommeren 2003. Rapporten var meget positiv for KU, men det blev påpeget, at fysikuddannelsen var meget teoretisk i forhold til andre landes.

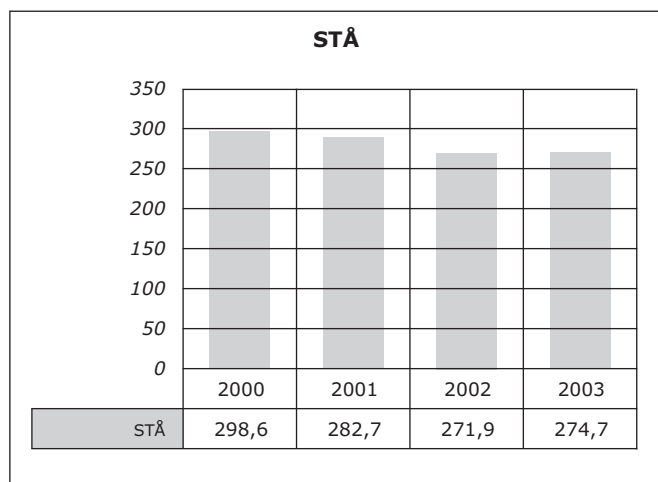
Statistik

Fysiks STÅ-produktion var lidt større end sidste år, dvs. en større undervisningsindsats fra flere studenterinstruktører og desværre også færre lærere har tilsyneladende båret frugt.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder							I alt
	Fysik	Matematik	Kemi	Datalogi	Øvr. nat.	Andre Fak.	Meritoverført	
Fysik	112,7	27,0	2,7	9,3	0,6	1,3	5,2	158,9
Biofysik	22,6	4,7	2,4	0,0	2,3		1,6	33,7
Geofysik	42,5	7,7	0,8	0,0	1,2		0,9	53,0
Astronomi	36,4	7,8	0,2	0,0	0,4		0,9	45,8
Meteorologi	11,6	2,0	0,5	0,2	0,3		0,2	14,6
Fysikfag i alt	225,7	49,2	6,7	9,5	4,8	1,3	8,8	305,9
Matematiske fag	10,1							
Nanoteknologi	8,5							
Kemi/biokemi/miljøkemi	3,9							
Datalogi	3,0							
Geologi	4,2							
Geografi og biologi	3,4							
Humaniora mv.	1,4							
Meritstuderende	1,8							
Gæstestuderende	12,7							
I alt	274,7							
Åben uddannelse	1,4							

STÅ 2000-2003

Zoologisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder lektor Bo Vest Pedersen, og viceinstitutleder er professor Jacobus J. Boomsma.

Bestyrelsen består af institutleder og viceinstitutleder samt professor Tom Fenchel, professor Morten Søndergaard, professor Søren Christensen, lektor Torben Dabelsteen, systemadministrator Erling Mouritzen, laboratorieoverassistent Nils Willumsen, stud.scient. Niels Kristian Petersen og stud.scient. Aiko Sho Nielsen.

Organisation

Instituttets arbejdsgrupper i Parkområdet styres direkte af den valgte institutbestyrelse med et bredt sammensat rådgivende udvalg som mellemed. Ferskvandsbiologisk Laboratorium og Marinbiologisk Laboratorium opretholder en selvstændig status med egne valgte bestyrelser. De følgende faglige beretninger er derfor opdelt i tre afsnit: ét for Parkområdet og ét for hvert af laboratorierne.

Adresse

Universitetsparken 15
2100 København Ø
Telefon 35 32 13 13
Fax 35 32 13 00
lkjonsson@zi.ku.dk
www.zi.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

I indeværende år er marinbiologien blevet styrket ved kaldelsen af Michael Kühl til et professorat i mikrobiel økologi og zoomorfologien er styrket ved ansættelsen af lektor Andreas Wanninger.

Første del af året var præget af udvalgsarbejder og diskussioner om en fusion af Botanisk og Zoologisk Institut. En diskussion som også indebar planer om en fusion af samtlige biologiske institutter. Visionen var, at ét institut skulle kunne levere undervisning i samtlige de biologiske fag, som er nødvendige for biologistudiet. Resultatet blev et mindre ambitiøst forslag, som indebar en sammenlægning af Botanisk Institut, Zoologisk Institut og Afdeling for Generel Mikrobiologi (hidtil en del af Molekylærbiologisk Institut). Forslaget blev vedtaget på fakultetsrådsmødet den 3. juni 2003 og på konsistoriums møde den 25. juni 2003. Det blev desuden vedtaget, at det nye Biologisk Institut skulle være en realitet fra 1.1.2004.

Zoologisk Institut, Parkområdet

Forskningsvirksomhed

De ansatte i Parkområdet samarbejder om forskning og undervisning inden for seks fagområder: cellebiologi, zoomorfologi, adfærdsbiologi, terrestrisk økologi, populationsøkologi og evolutionsbiologi. Fagområderne gennemgås i det følgende hver for sig.

Cellebiologi

Det centrale forskningstema for Afdeling for Cellebiologi er molekylær neurobiologi, molekylær endokrinologi, funktionel og sammenlignende genomforskning. Som modelsystemer er der valgt to dyregrupper: cnidarier og insekter. Der arbejdes med cnidarier, fordi denne gruppes dyr er blandt de ældste og mest simple med nervesystem, og fordi de er så enkelt opbygget, at de er anvendelige som modelsystemer i neurobiologisk og udviklingsbiologisk forskning. Til det neurobiologiske arbejde hos cnidarier bruges især polypperne *Hydra magnipapillata* og *Hydractinia echinata* samt søanemonen *Calliactis parasitica*.

Insekter udgør den største dyregruppe (75% af alle dyrearter er insekter). De er økologisk og økonomisk enormt vigtige, fordi 70% af alle blomstrende planter er afhængige af insekter til deres bestøvning. Insekter kan også være alvorlige skadedyr, som ødelægger nær 30% af verdens potentielle årlige høst. Endvidere er insekter vigtige vektorer for alvorlige sygdomme som malaria og gul feber.

For tiden er der en spændende udvikling i gang i insektforskning, idet genomerne af 5 insekter for nylig er blevet kortlagt eller snart vil blive kortlagt. Disse insekter er bananfluen *Drosophila melanogaster*, malariamyggen *Anopheles gambiae*, honningbien *Apis mellifera*, silkesommerfuglen *Bombyx mori* (forventes kortlagt i 2004) og gulfebermyggen *Aedes aegypti* (forventes kortlagt i 2004/2005). Disse insekter er repræsentanter for 3 forskellige insektordener (Diptera, Hymenoptera og Lepidoptera). Afdelingen har nu påbegyndt et funktionelt og sammenlignende genomforskningsprogram af de første 4 ovennævnte insekter. Man koncentrerer sig hovedsageligt om neurohormonreceptorerne og deres ligander (neuropeptiderne), fordi disse proteiner/peptider indtager en høj hierarkisk position i styringen af vigtige processer som udvikling, forplantning og adfærd.

Hormoner og præprohormoner hos cnidarier

Det primitive nervesystem hos ferskvandspolyppen *Hydra magnipapillata* (Hydrozoa) exprimerer mindst 7 preprohormogener. Afdelingen har fundet 2 nye gener; ét som koder for præpro-KVamid-3 og ét, som koder for præpro-KVamid-4. Disse gener er dermed de 8. og 9. preprohormogener i *Hydra*. KV-3 præprohormongen er kun eksprimeret i *Hydras* tentakler og bliver ikke co-eksprimeret med et af de andre kendte præprohormogener. Ekspressionsmønstret af KV-4-genet bliver p.t. undersøgt (G.N. Hansen, M. Williamson, A. Kristiansen og C.J.P. Grimmelikhuijzen).

Planularlarver af den koloniale havvandspolypp *Hydractinia echinata* (Hydrozoa) har sensoriske neuroner, som indeholder enten LWamid- eller RFamid-neuropeptider som transmittere. LWamid-neuropeptider inducerer metamorfose af planularlarver til voksne polypper, mens RFamid-neuropeptider hæmmer denne proces. Disse resultater suggere, at metamorfose i *Hydractinia* bliver kontrolleret af sensoriske nerveceller, der frigiver LWamid- eller RFamid-neuropeptider som svar på for *Hydractinia* fordelagtige hhv. ufordelagtige miljøfaktorer (C.J.P. Grimmelikhuijzen i samarbejde med T. Sugiyama og Y. Katsukura, Ishinomaki Senshu University, Japan og C.N. David, University of Munich, Germany).

En tredje repræsentant af Cnidaria er *Renilla koellikeri* (Anthozoa, Octocorallia). Afdelingen har tidligere isoleret neuropeptidet Antho-RFamid fra denne koral og klonet

dets præprohormon. I 2003 blev det bestemt, hvor i *Renilla* nervesystem Antho-RFamid bliver udtrykt. Det viste sig, at dette peptid var specielt stærkt udtrykt i næringspolypperne (mund, tentakler, spiserør) og kønsorganerne, hvilket suggerer en rolle for Antho-RFamid i næringsoptagelse og reproduktion (C.J.P. Grimmelikhuijzen i samarbejde med M. Anctil og V. Pernet, Université de Montréal, Canada).

Hormonreceptorer og deres ligander hos insekter

Ved afdelingen er der i 2003 klonet 2 myosuppressinreceptorer fra bananfluen *Drosophila melanogaster*. Myosuppressiner (neuropeptider), hæmmer generelt insektmuskler. Afdelingens artikel er den første beretning om kloningen af en invertebrat-myosuppressinreceptor (F. Hauser, M. Williamson, G. Cazzamali og C.J.P. Grimmelikhuijzen).

Afdelingen har også klonet 2 *Drosophila*-receptorer for *Drosophila*-neuropeptidet pyrokinin-2. I insekter stimulerer pyrokininer muskelkontraktioner, men disse neuropeptider kan også inducere sex-pheromone-biosyntese (f.eks. i sommerfugle). De 2 pyrokinin-receptorer fra *Drosophila* er de første invertebrat-pyrokininreceptorer overhovedet, som er blevet identificeret. Desuden har afdelingen anvendt gene-silencing (ved brug af RNA-mediated-interference-teknikken), hvilket viste, at begge pyrokininreceptorgener er vigtige for *Drosophilas* embryonaludvikling (G. Cazzamali, M. Williamson, F. Hauser og C.J.P. Grimmelikhuijzen i samarbejde med L. Søndergaard og R. DeLotto, Molekylærbiologisk Institut, KU).

Proctolin er et neuropeptid, som forekommer med identisk struktur i krebsdyr og insekter, hvor det har muskel- og nervestimulerende virkninger. Afdelingen har nu klonet den første *Drosophila*- (og invertebrat-) proctolinreceptor (F. Hauser, M. Williamson, G. Cazzamali og C.J.P. Grimmelikhuijzen).

Ligeledes er Crustacean Cardioactive Peptide (CCAP) et neuropeptid, som også forekommer med identisk struktur i både insekter og krebsdyr, blevet klonet. CCAP forhøjer hjerteslag hos krebsdyr og er involveret i hudskifte og metamorfose hos insekter. Fra *Drosophila* har afdelingen nu klonet den første invertebrat-CCAP-receptor (G. Cazzamali, F. Hauser, M. Williamson og C.J.P. Grimmelikhuijzen).

Som første resultat af det funktionelle og sammenlignende insektgenomforskningsprogram har afdelingen nu identificeret en lang række neurohormonreceptorer i *Anopheles gambiae* og eksprimeret og karakteriseret dem i Chinese-hamster-ovary cells. Disse receptorer er vigtige potentielle drug targets i malariabekæmpelse. Der er desuden identificeret ca. 15 neurohormonreceptorer fra *Apis mellifera* (F. Hauser, M. Williamson, G. Cazzamali og C.J.P. Grimmelikhuijzen).

Zoomorfologi

Afdelingens faste stab blev i 2003 forøget med et lektorat. Dette vil betyde en konsolidering af den morfologiske forskning og en sikring af, at afdelingen fortsat kan fastholde en forskning og undervisning, der ligger i front af disciplinen. Afdelingen består således nu af Jens Høeg, Åse Jespersen og Andreas Wanninger, samtidig med at lektor emeritus J. Lützen fortsætter som en aktiv forsker. Afdelingens forskningsprofil tager udgangspunkt i den integrerede organisme og med en sammenlignende evolutionær zoologisk indgangsvinkel. Med basis i den nye medarbejder forventer gruppen i fremtiden at fokusere på mole-

kylære og biokemiske indgangsvinkler til den zoologiske morfologi, og dette vil i høj grad lægge op til et samarbejde inden for den afdeling for Cellebiologi og Zoomorfologi, som fra 2004 er oprettet i det nye Biologisk Institut.

Forskningen er i øjeblikket koncentreret om emner inden for reproduktionsbiologi, bygning og funktion af sansorganer og ekskretionsorganer, samt larveudvikling hos krebsdyr. I et projekt fokuseres der på reproduktive systemer hos krebsdyrgruppen Cirripedia. I et andet projekt studeres biologien af de såkaldte Y-larver, en gruppe krebsdyr, der findes globalt i havet, men hvor de voksne er totalt ukendte. Sammen med en amerikansk gruppe studeres samtidig fylogien hos Cirripedia med morfologiske og molekylære processer under et "A Tree Of Life" projekt (Jens Høeg). Ph.d.-studerende A. Garm har afsluttet sine ph.d.-undersøgelser over sansorganer hos krebsdyr. I den afsluttende fase involverede dette opsætningen af en neurofysiologisk arbejdsstation på August Krogh Institutet i samarbejde med Poul Bennekou. Nadja Møbjerg har afsluttet sit post.doc., der omhandlede morfologien og funktionen af nyren hos ormepadder. Dette illustrerer meget tydeligt afdelingens indgangsvinkel, idet moderne morfologiske og fysiologiske metoder bringes i anvendelse på organismer, der ikke normalt studeres som modeller, for netop på denne komparative måde at kaste lys over evolutionære processer. Samme indgangsvinkel blev lagt i Anders Garms ph.d.-projekt. N. Møbjergs resultater er allerede blevet optaget i en international lærebog ligesom tilfældet er med andre af afdelingens forskningsresultater. I de reproduktionsbiologiske undersøgelser har Å. Jespersen fortsat sine undersøgelser over forplantningsorganer, forplantningsstrategier og spermier hos ovovipare muslinger. Ligeledes gennemfører Å. Jespersen studier af interaktioner mellem moder og foster hos vivipare benfisk og, sammen med N. Møbjerg og partnere på AKI morfologiske, cellulære og molekylærbiologiske studier af urogenitalsystemet hos padder.

Adfærdsbiologi

Adfærdsbiologerne arbejder med social adfærd. For tiden fokuseres på forskellige aspekter af kommunikationsadfærd og dennes sociale konsekvenser og tilpasninger hos diverse dyregrupper. Der ses også på adfærdstilpasninger i forbindelse med stress hos pattedyr.

Undersøgelserne af dyrs kommunikation inddrager akustiske, visuelle og kemiske signaler og tager udgangspunkt i at dyr oftest befinder sig indenfor signaleringsafstand af adskillige andre individer samtidigt. De befinder sig i en slags kommunikationsnetværk, som både giver muligheder og udfordringer. Der udføres undersøgelser over evnen til at aflure, eller imødegå afluring af aggressive og seksuelle interaktioner imellem andre individer, samt betydningen af tilhørere/iagttagere. Der ses også på betydningen af at skifte imellem signaler fra forskellige sansemodaliteter og imellem signaler af forskellig styrke. Morgenkoret hos sangfuglehanner og hunners betydning for hanlige interaktioner ofres særlig opmærksomhed, ligesom der fokuseres på dynamiske aspekter og omgivelsernes indflydelse herpå. Kommunikationsadfærdens betydning for forskellige aspekter af social organisering undersøges også. Der indrages evolutionære spørgsmål, ses på mikro- og makrogeografisk variation, og lokale tilpasninger, samt arbejdes med interspecifikke relationer og conservation aspekter. Undersøgelserne, som både omfatter laboratorie- og felt-

forsøg i en række forskellige biotyper, udføres på musvit, blåmejse, solsort, broget fluesnapper, bomlærke, tornsanger, rørspurv, engsnarre, rørdrum, sultanhøne, natugle, Seychelle hornugle, duer, kampfisk og vinkekrabber (M. Bildsøe, S. Blumenrath, T. Dabelsteen, S. Darden, L.H. Hansen, P.R. Hansen, G. Matessi, R.J. Matos, P.K. McGregor, C. Pacheco, T.M. Peake, S.B. Pedersen, A. Poesel, D. Pope og A.M.R. Terry, KU).

Kommunikationsgruppen samarbejder med T.J.S. Balsby (Cornell Univ., USA), J.M. Behnke & F.S. Gilbert (Univ. Nottingham, UK), J. Bohuis (Univ. Leiden, Holland), V. Bretagnolle (CRS, France), G. Gilbert (Royal Soc. Protection of Birds, UK), L.-A. Giraldeau (Univ. Montreal, Canada), P.R. Green (Heriot-Watt, Edinburg, UK), D. Gonçalves (ISPA, Portugal), L.K. Hansen (DTU), A. Kazem (Univ. Wales at Bangor, UK), B. Kempenaers (Max Planck Institut, Seewiesen, Tyskland), G. Klump & U. Langemann (Oldenburg Univ., Tyskland), R. Lachlan (Univ. Leiden, Holland), H. Lampe (Univ. Oslo, Norge), O.N. Larsen (SDU), H. Kokko (Univ. Glasgow, UK), N. Mathewon (Univ. Jean Monnet, Frankrig), P.G. Mota (Univ. Coimbra, Portugal), M. Naguib (Bielefeld Univ., Tyskland), E. Nemeth & H. Winkler (Konrad Lorenz Institut f. Vergleichende Verhaltensforschung, Østrig), S. Nowicki (Duke Univ., USA), R.F. Oliveira (ISPA, Portugal), A. Pilastro (Univ. Padova, Italien), M. Shepherd (Scottish National Heritage, UK), V. Sabatini (Univ. Estadual do Norte Fluminense Darcy Ribeiro, I. Schlupp (Univ. Texas, USA), R. Torres (Univ. Coimbra, Portugal), R.H. Wiley (Univ. N. Carolina, USA).

Sammenhæng mellem stress og stereotyp adfærd undersøges hos mink, og hos sølv- og blåræv studeres adfærd, reproduktion og stressfysiologi under forskellige indhusningsformer. For mink fokuseres på effekter af påførte belastninger over for adfærd, urincortisol, puls og temperatur, mens ræveundersøgelserne sigter mod udvikling af anvendelige biologiske velfærdsparametre (L.L. Jeppesen, K.E. Heller, V. Pedersen og M. Bildsøe). Undersøgelserne af pelsdyr sker i samarbejde med KVL, Statens Husdyrbrugsforsøg, samt flere nordiske institutioner/universiteter. Individuelle stressreaktioner undersøges hos rødmus (K.E. Heller og B. Schönecker). Der fokuseres på udviklingen af indhusningsbetingede adfærdsanomalier og deres fysiologiske korrelater, ligesom observerede adfærdsvarianter sættes i relation til rangtilhørsforhold mm. Udviklingen af diabetes type 1 som følge af indhusningsstress og evt. virusinfektion følges, ligesom virkningen af kendte antidepressiver og neuroleptika på unormal adfærd (stereotypier) undersøges. Stressforsøgene udføres i samarbejde med Å. Lernmark (Univ. Washington, USA) og B. Niklasson (Karolinska Institute, Sverige), samt med Sct. Hans Hospital og Lundbeck A/S.

Terrestrisk Økologi

Det har vist sig, at tyggende såvel som sugende bladherbivore insekter har markante effekter på rhizosfæreorganismerne under jorden, og at disse to insektgrupper øjensynligt har modsat effekt. Dette forhold, kombineret med herbivorenes effekt på respirationsaktiviteten under jorden, giver os et værktøj til at trænge ned i problemstillingen: Hvorfor exuderer planter overhovedet organisk stof fra rødderne under væksten? – for at optimere sin næringsforsyning, for at få ikke-skadelige eller gavnlige organismer omkring rødderne, eller fordi der ikke er udviklet mekanis-

mer til at undgå dette tab? Der vil blive arbejdet videre med denne problemstilling i de kommende år (Søren Christensen, Lisa B. Nielsen, Regin Rønn, Bryan Griffiths, Scottish Crop Research Institute).

Undersøgelsen af gødningsbillers specialiserede fødeoptagelse er fortsat i Sydafrika (Peter Holter, C.H. Scholtz, Univ. of Pretoria) og i Danmark. I Sydafrika er en række torbister testet for at bestemme størrelsen af de meget små partikler som ædes. Alle testede arter laver gødningskugler som trilles væk og nedgraves, enten som føde for billerne selv eller for deres larver. Desuden er partikelstørrelsesfordeling og koncentration af nitrogen i forskellige gødnings typer undersøgt for at klarlægge, hvad billerne egentlig får ud af kun at æde ganske små partikler. I Danmark er munddelene hos to skarnbassearter og en gødningsædende vandkær (slægten *Sphaeridium*) undersøgt med scanning-elektronmikroskop. Især munddelene hos vandkæren er interessante, idet de fremviser omtrent de samme modifikationer som ses hos de ikke beslægtede gødningsædende torbister, inklusive skarnbasser. Disse morfologiske tilpasninger, som ikke forekommer hos andre vandkærere, er åbenbart essentielle for gødningsædere og må være opstået mindst to gange i løbet af billernes evolution (Peter Holter).

Der er fortsat: Kvantitative og kvalitative molekylære undersøgelser af protozoer i jord, med specielt henblik på grupperne Kinetoplastida og Sarcomonadea (Flemming Ekelund). Undersøgelse af fysiologiske forskelle (salt- og temperatortolerance) hos flagellater med identisk morfologi (Flemming Ekelund, Trine A. Koch). Dynamik, funktion og diversitet hos protozoer i jord forurenede med PAH (Flemming Ekelund, Carsten Suhr Jacobsen, GEUS, Julia Liphay, Molekylærbiologisk Institut, KU). Relationer mellem diversitet og funktion hos jordbundsorganismer (Flemming Ekelund).

Populationsøkologi

Afdelingens hovedmålsætning er at udføre grundforskning inden for zoologisk populationsøkologi inklusiv feltets berøringsflader med adfærdsbiologi, populationsgenetik og evolutionær biologi. Afdelingens forskningsprogrammer sigter mod at belyse de processer, der bestemmer dynamikken hos populationer og graden af individernes tilpasning inden for disse populationer. I afdelingens tilgang integreres teori og eksperimentelle teknikker fra adfærdsøkologi, populationsdynamik og evolutionær økologi med lige stor vægt på invertebrater og vertebrater som modelorganismer. Ud over den grundvidenskabelige interesse er forskningen af betydning for bevaringsbiologi, for forståelsen af de biologiske konsekvenser af klimaændringer og for biologisk skadedyrskontrol.

Evolutionær økologi

Undersøgelser af sociale insekter med fokus på økologiske og evolutionære aspekter af samarbejde og konflikt i insektsamfund, samt disse samfunds interaktioner med konkurrenter, mutualister og parasitter er fortsat. I beretningsperioden er der bl.a. vist, at arbejderkaster hos bladskærermyrer er delvis genetisk bestemt (W.O.H. Hughes, J.J. Boomsma), at skovmyrearbejdere ikke altid maksimerer deres inklusive fitness p.g.a. manglende variation i kemiske genkendelsesstoffer (J.J. Boomsma, sammen med EU-netværkspartnere), at arbejderindivider hos en socialparasitisk myreart har en afgørende betydning for artens overlevelse og reproduktion (S.R. Sumner, W.O.H. Hughes, D.R.

Nash, J.J. Boomsma). Desuden har gruppen klarlagt adskillige detaljer vedr. den aktive rolle af mutualistiske bakterier, som bladskærermyrer dyrker på deres egen krop m.h.t. myrenes forsvar imod svampesygdomme (M. Poulsen, J.J. Boomsma og andre). Forskningsprogrammerne om hyper-sociale invasive myrearter (J. Søj Pedersen, S. Cremer), svampedyrkende termitter og deres symbionter (D.K. Aanen), blåsommerfugle (D.R. Nash, I. Wynne, I. Zeisset, J.J. Boomsma), brune honningbier på Læsø (A. Bruun Jensen, B.V. Pedersen, J.J. Boomsma), sociale insekters parrings-systemer og konsekvenserne for reproduktive konflikter (B. Baer, M. Dijkstra, P.J. Gertsch, J. Søj Pedersen), farao-myrenes reproduktion (L.W. Børgesen), og humlebiernes fouragering (H. Dreisig) er alle fortsat. Et nyt forsknings-program i parringssystemer og socialstruktur hos hærmyrer er påbegyndt (D.J.C. Kronauer, J. Søj Pedersen, J.J. Boomsma).

Populationsdynamik

Undersøgelser af spatio-temporale interaktioner i tritrofi-ske systemer, metapopulations-dynamik og biologisk kontrol er fortsat med emnerne:

1. Populationsdynamiske aspekter af predator-byttedyr interaktioner belyst ved hjælp af rovmidler og spindemider (R. Zemek, Czech Academy, Ceske Budejovice; G. Nachman).
2. En analytisk model for det kombinerede aggregative og funktionelle respons af et rovdyr (G. Nachman).
3. Modellering af ræves populationsdynamik under indflydelse af skab (G. Nachman, M.C. Forchhammer).
4. Aspekter af *Nysius groenlandicus* økologi (G. Nachman, J. Böcher, Zoologisk Museum, KU).
5. Biologisk bekæmpelse af stueflue og staldflue (H. Skovgaard, Statens Skadedyrs-Laboratorium, G. Nachman). To samarbejdsprojekter blev afsluttet i det forløbne år.

Klima- og arktisk økologi

Undersøgelser, der integrerer mønster- og procesorienterede tilgange til belysning af klimaets effekt på variationen af livshistorie-karakterer og dynamikken i tid og rum af nordlige populationer og samfund, er fortsat med emnerne:

1. Populationsdynamik og synkroni hos nordlige plante-arter, herbivorer og predatorer i relation til atmosfæriske klimasvinger (T.T. Høye, N.M. Schmidt, A. Rosing-Asvid, M.C. Forchhammer).
2. Analyse og klimarelateret modellering af intra- og intertrofiske dynamikker i arktiske økosystemer (T.B.G. Berg, N.M. Schmidt, J. Nymand, M.C. Forchhammer).
3. Analyse og modellering af parasit-værtinteraktioner og heraf følgende populationssvingninger (G. Nachman, M.C. Forchhammer).
4. Lokale og globale klimaeffekter på langtidssydynamikken af planter og dyr i Danmark fokuserende på paleo-økologiske udbredelsesmønstre (M.C. Forchhammer og andre), phytogeografi og funktionalitet (M.C. Forchhammer og andre) og populations- og inter-trofiske dynamikker (N.M. Schmidt, M.C. Forchhammer).
5. SCANNET: monitoring af nordlige arters fænologi og livshistorie-karakterer relateret til ændringer i klima (T. T. Høye, M.C. Forchhammer).

Evolutionsbiologi

Evolutionsbiologerne fokuserer dels på molekylær evolution af cellulære processer og organismers kompleksitet og dels på evolutionære processer inden for og mellem arter.

Den stigende tilgængelighed af dna-data og af deres molekylære betydning giver nye muligheder for at få en forståelse af sammenhængen mellem arv, genotype og fænotype. På højere niveau studeres populationsgenetiske processer inden for arter, artsdannelse, interaktioner mellem arter, evolutionen af regionale faunaer.

Evolution af molekylære processer

Fokus er på evolution af alternativ splejsning og regulering af ikke-proteinkodende RNA. Der tages udgangspunkt i eukaryote organismer og eksperimentelle undersøgelser (model nematoderne *C. elegans* og *C. briggsae*) kombineret med bioinformatiske undersøgelser.

1. Differentiel splejsning: Post-transcriptionel modifikationsbetydning for cellens potentielle og reelle gen-produktdiversitet (D. Jeffares, P. Arctander, i samarbejde med Exiqon og M. Sørensens gruppe på Matematisk Institut, KU).
2. Transposable elementer og transpositioners betydning for genomevolution (T. Mourier, P. Arctander).
3. Cellulær kontrol af netværks regulering (P. Arctander i samarbejde med J. Mattick, University of Queensland, Australia, Anders Kroghs gruppe på Bioinformatikcentret ved KU og M. Sørensens gruppe på Matematisk Institut, KU).

Evolutionære processer inden for og mellem arter

Studier af pleistocæn evolution af store afrikanske planteædere (bøfler, antiloper, gazeller, vortesvin, flodheste, elefanter samt zebraer) er fortsat. Forskningen omhandler naturlig udvikling af biologisk diversitet, fylogeografi, populationsstruktur og bevaringsbiologi. Projektet foregår i samarbejde med Makerere University Institute of Environment and Natural Resources, Kampala, Uganda, hvor der som led i et forskningskapacitetsopbygningsprojekt er opbygget et molekylærgenetisk laboratorium (P. Arctander, H. R. Siegismund). Undersøgelser af dna-variation hos honningbier og dna-baserede fylogenetiske studier af humlebier (B.V. Pedersen) og dna-baseret undersøgelse af reproduktionsstrategi og 'life history' hos en australsk myreart *Campopnotus* sp (B.V. Pedersen, J. Boomsma) er fortsat. Der er endvidere en række fortsatte dna-baserede studier: Intra-specifik fylogeografi, artsdannelse og postglacial spredning hos skøjteløbere (J. Damgaard). Evolution af parasitisme inden for en gruppe af krebsdyr og krebsdyrs og insekternes fælles afstamning (H. Glenner). Populationsgenetisk undersøgelse af resistensudvikling hos rotter (Ann-Charlotte Heiberg, H. R. Siegismund og H. Leirs). Havslange fylogeni (P. Gravlund). Tidlige okser i Danmark – deres oprindelse og slægtskab med uroksen (P. Gravlund). Biavl, biracernes slægtskabsforhold og diversitet i Europa (Annette B. Jensen, B.V. Pedersen). Betydningen af protozoegræsning af bakterier på jordbundens økologi (R. Rønn). Microarraybaseret undersøgelse af procaryot gen-ekspression i jord (A. Priemé og P. Arctander, samarbejde med Novo). Diversitet, cryobiosis og dna-skader i fossil tundra og glaciær is (A. Hansen, E. Willerslev).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Parkområdets ansatte har deltaget i en række bedømmelsesudvalg: Professorat i "Applied Landscape Ecology at NERI (Kalø) (J. Boomsma); Medlem af udvalget til be-

dømmelse af "the Dobzhansky Prize of the Society for the Study of Evolution" (J. Boomsma); Medlem af disputatsudvalg under Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, KU (Knud Erik Heller). Ud over de nævnte har Parkområdets ansatte siddet i et større antal bedømmelsesudvalg vedr. ph.d.-afhandlinger, doktordisputater, post.doc.-stillinger og andre forskningsstillinger i ind og udland.

Udvalg og fonde

De ansatte har inden for en række danske såvel som udenlandske områder ydet en betydelig indsats i forbindelse med vurdering af ansøgninger eller statusrapporter.

The John Simon Guggenheim Memorial Foundation (New York, USA), National Science Foundation (Washington, USA) (Mads Forchhammer).

ARC (CSIRO), Australia; Norges Forskningsråd, Norge (Peter McGregor).

Natural Environment Council, UK; National Science Foundation, USA; NWO, Holland (Gösta Nachman).

National Science Foundation, USA (Peter Arctander).

National Science Foundation, USA (Regin Rønn).

Research grant referee for The Wellcome Trust (Frank Hauser & C.J.P. Grimmelikhuijzen).

NERC (National Environmental Research Council, UK) (Flemming Ekelund).

Bestyrelsesmedlem i ph.d.-School ISOBIS; Bedømmelser: National Science Foundation USA, Natural Environment Research Council, UK, Smithsonian Institution USA, European Commission (Research-Training Networks), Austrian Fonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung (J. Boomsma).

Tillidshverv

Områdets ansatte har ydet et betydeligt arbejde i en række faglige organisationer både som medlemmer og som bestyrelsesmedlemmer. Nogle eksempler nævnes her:

Bestyrelsesmedlem i Cléments Legat, Moltkes Legat og nævnsmedlem af Statens Bisygdomsnævn under Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (B.V. Pedersen).

Medlem af Strødamudvalget, Biologisk Studienævn, dansk repræsentant i International Ethological Council (IEC) (Torben Dabelsteen).

Faglig koordinator af Arctic Population Ecology group (APE) (Mads Forchhammer).

Bestyrelsesmedlem og "director of science" for ph.d.-skolen ISOBIS, viceinstituttleder for ZI, bestyrelsesmedlem for Dansk Bilharziose Laboratorium og vicepræsident for Society for the Study of Evolution.) Leder af "Center for Social Evolution and Symbiosis", SNF (2002-2005) (J. Boomsma).

Formand for adfærdsgruppen under NJF's subsektion for pelsdyr (Leif Lau Jeppesen).

Bestyrelsesmedlem i "The Crustacean Society", medlem af Det Naturvidenskabelige Fakultetsråd, bestyrelsesmedlem for Center for Naturfagenes Didaktik (Jens Høeg).

DM-tillidsrepræsentant ved Z.I (Georg Nørgaard Hansen).

Formand for ZI's ph.d.-udvalg (Gösta Nachman).

Medlem af "the Council of the European Society for Evolutionary Biology" (J. Boomsma, P. Arctander).

Formand for Biologisk Selskab (C.J.P. Grimmelikhuijzen).

Principal Responsible Person for DANIDA African Wildlife Project (Peter Arctander).

Formidling

Der er en stigende interesse for viden om zoologiske og biologiske fænomener. Institutet får dagligt henvendelser fra enkeltpersoner, gymnasieelever som er i gang med biologirapporter, fra den skrevne presse og fra radio og tv.

F.eks. har adfærdsbiologerne deltaget i en række radio-interview og har leveret en række dansk- og engelsksprogede formidlingsrapporter vedrørende dyrevelfærd (V. Pedersen, Knud Erik Heller).

National Geographic's radioprogram "Pulse of the Planet", USA (senere) (Sandra Blumenrath).

Tre af populationsøkologernes publikationer fik særlig medieopmærksomhed i 2003: W.O.H. Hughes' og J.J. Boomsmas artikler om (1) genetisk kastebestemmelse (PNAS) og (2) konkurrence mellem svampeparasitter af bladskærermyrer (Biology Letters); (3). N. Levermann og kollegers artikel om fouragering og højrehåndethed hos hvalrosser (BMC Ecology).

J.J. Boomsma og J. Sjøe Pedersen gav i alt tre interview til dagbladene Information og Politiken.

J.J. Boomsma deltog i DR-P1 radioprogrammet "Ultrasound".

SNF Centret for Social Evolution og Symbiose (J.J. Boomsma, J. Sjøe Pedersen, D.R. Nash) var vært for publikumsforedraget "Defenders of the truth" ved dr. Ullica Segerstråle (med efterfølgende artikel i Politiken) og "Det generøse menneske" med medvirken af Tor Nørretranders og Dansk Humanetologisk Forening.

I en række bidrag til dagblade mm. er Jes Sjøe Pedersens arbejde med superkolonier hos argentinamyre brugt i diskussioner om især forskningsformidling.

E. Willerslev, A.J. Hansen et al.'s artikel i Science om fossilt dna fra permafrostsedimenter mm. gav anledning til en sand mediestorm fra ind- og udland. Resultatet blev et utal af tv og radiointerviews foruden en mængde omtale i den skrevne presse.

Redaktionelle hverv

Parkområdets medarbejdere har fungeret som referees for en lang række videnskabelige tidsskrifter. Langt over 100 artikler er blevet vurderet. En del medarbejdere fungerer som redaktører eller er medlemmer af redaktionskomiteer. Det drejer sig eksempelvis om:

Editorial board for: "Bioacoustics" (Torben Dabelsteen).

"Applied Soil Ecology" (Søren Christensen).

"Proceedings of the Royal Society, Series B", "Journal of Insect Conservation", "Insectes Sociaux" (J. Boomsma).

"Oikos", "Wildlife Biology" (M.C. Forchhammer).

"Experimental and Applied Acarology" (G. Nachman).

"Acta Zoologica", "Biologia Morya", "Zoologischer Anzeiger" (Jens Høeg).

"Journal of Eucaryotic Microbiology and Protistology" (Flemming Ekelund).

"Bioacoustic", "Acta Ethologica", "Ethology, Ecology & Evolution", "Acta Ethologica" (Peter McGregor).

"Journal of evolutionary biology", "Animal conservation", "Conservation genetics" (Peter Arctander).

"Invertebrate Neuroscience". C.J.P. Grimmelikhuijzen).

Kongresser og symposier

Staben har også i år deltaget i en række kongresser og flere af medarbejderne har ydet en betydelig indsats i forbindelse med planlægning og gennemførelse.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde**Gæsteforskere**

Parkområdet har i året haft besøg af omkring 70 udenlandske forskere. Det EU-finansierede Copenhagen Biosystematics Centre (COBICE) har i 2003 finansieret en række længerevarende ophold på Afdeling For Zoomorfologi og Afdeling for Evolutionsbiologi. Af andre længerevarende ophold kan eksempelvis nævnes: Dr. Helene Lampe, Oslo Universitet; dr. Karl-Heinz Frommelt, Humboldt Universität, Berlin; Christof Koch, Göttingen; Rita Torres, Univ. Coimbra, Portugal (Torben Dabelsteen); dr. Bryan Griffiths, Scottish Crop Research Institute, Dundee, UK, (Søren Christensen); Charles Masembe, John Okello Uganda (Hans Siegismund). Prof. N.J.C. Tyler, Universitetet i Tromsø, Norge (Mads Forchhammer); Enrique Lara, Swiss Federal Institute of Technology, Schweiz (Flemming Ekelund); Duccio Lambardi, University of Florence, Italy; Vera Ros, University of Wageningen, The Netherlands; pd.d-students Christian Anton and Martin Musche, Center for Environmental Research, Leipzig-Halle, Germany; Daniele Fanelli, University of Florence, Italy; Ewa Sliwinska, University of Krakow, Poland; Tim Engelkes, University of Amsterdam, SOKRATES stay; Andrea Krug, Humboldt University Berlin, SOKRATES stay; Susanne den Boer, University of Utrecht, The Netherlands; Suzanne Lommen, University of Wageningen, The Netherlands (J. Boomsma).

Forskningsophold i udlandet

Hovedparten af staben har tilbragt kortere eller længere perioder i udlandet i forbindelse med forsknings- og indsamlingsophold. Af længere ophold kan nævnes:

T. Høeg opholdt sig 1 måned ved Kristinebergs Marine Research Station, Sverige, samt 4 uger på Okinawa, Japan.

Åse Jespersen besøgte Phuket Center for Marine Biology, Thailand, i 2 uger samt Plymouth Marine Laboratory, England, i en måned.

Angelika Poesel: Central Plains Experimental Range (CPER), Colorado; Safi Darden: Manta Rota, Algarve, Portugal.

Hans Siegismund og Peter Arctander opholdt sig 14 dage i Uganda og Kenya.

Mads Forchhammer var på Universitetet i Tromsø/UNIS, Longyearbyen, Svalbard, Norge.

K.E. Heller var i Malaysia i forbindelse med monitorering af vildtlevende tapir i Krau Wildlife Reserve.

Jakob Damgaard var på indsamlingstur i Western Cape Province, Sydafrika.

Peter Arctander var på forskningsophold i Australien, IMB Brisbane, i 4 måneder.

M.B. Dijkstra, B.C. Baer og J. Boomsma var på feltophold i Panama. J. Boomsma var på "Humboldt Awards ophold" på University of Würzburg og University of Regensburg, Germany.

Netværk

J.J. Boomsma: Koordinator for EU-IHP research-training netværket "INSECTS" (2001-2004).

S. Christensen var Koordinator på tematisk netværk under EU's 5. rammeprogram "Conservation of soil organism diversity under global change" (CONSIDER).

T. Dabelsteen: Grant coordinator – afdelingsleder for KU-afdelingen af CSC.

Ferskvandsbiologisk Laboratorium**Forskningsvirksomhed****Akvatiske planters biologi og økologi**

Et projekt der har til formål at forstå og modellere reguleringen af det maksimale udbytte af primærproduktionen i forskellige akvatiske plantesamfund. Betydningen af planternes tilpasninger og samfundenes strukturelle opbygning for den fotosyntetiske produktion vurderes under varierende lys, temperatur og CO₂-forhold. Der indgår et ph.d.-projekt (T. Binzer, K. Sand-Jensen).

Et igangværende studie vurderer, hvilken betydning økosystemers størrelse, miljø og biologiske samfundsstruktur har for den overordnede stofbalance og -omsætning i damme og eksperimentelle samfund. Spørgsmålet er: Hvilken betydning har areal, dybde, humus- og næringsindhold for lysforhold, energiomsætning, fødekædelængder og fisks biodiversitet? Projekt støttet af SNF (K. Sand-Jensen og A. Sørensen).

Et nyt projekt har til formål at vurdere den generelle effekt af temperaturen på akvatiske planters fotosyntese og respiration. Mere specifikt forsøges: At opbygge en generel kinetisk model for vandplanters temperaturafhængighed og vurdere, hvor tæt koblingen er mellem plantearters udbredelse i forskellige vandløbstyper med forskelligt temperaturklima og arternes afhængighed af temperaturen ved deres langtidsoverlevelse og vækst. Projekt støttet af CONWOY (K. Sand-Jensen og A. Larsen).

Havgræssers vækstøkologi, etablering og mortalitet

Med støtte fra EU og Carlsbergfondet undersøges både tempererede og tropiske havgræssers økofysiologi og følsomhed overfor miljøændringer. Der er foretaget feltkampagner i bl.a. Portugal, og en model for iltbalancen i Ålegræsplanter er under opbygning. Projektet foregår i samarbejde med europæiske, amerikanske og asiatiske institutioner (J. Borum, O. Pedersen, T. Binzer, T.M. Greve, P.A. Stæhr).

Sæsonundersøgelse af temperatureffekter på stofomsætningen i Frederiksborg Slotssø under CONWOY-projektet udført som døgnmålinger af lys, temperatur, ilt mv. ved hjælp af en bøjestation. Der er foretaget ugentlige kalibreringer og månedlige målinger af primærproduktionen og iltforbrugets temperaturafhængighed (P.A. Stæhr, K. Sand-Jensen).

Vandløbsøkologi

Der arbejdes videre med mønstre af sammensætning og diversitet af vandløbsinsekter langs med store højdegradienter i Andes og betydning herfor af hydraulisk forstyrrelsesregime, ilttilgængelighed og temperatur. Projektet udføres i samarbejde med Universidad Católica i Ecuador (D. Jacobson).

Kortlægning af dansemys (Chironomidae) udbredelse og økologi gennem indsamling og bestemmelse af dansemys fra alle typer af ferskvand i Danmark og Grønland. Herunder indgår i samarbejde med Zoologisk Museum bearbejdning af grønlandske dansemys (Chironomidae) med henblik på et bidrag til "Identification Handbook of the Insects and Arachnids of Greenland". Projektet foregår i (C. Lindegaard).

Sedimentprocesser og næringsaldynamik

Natur- og menneskeskabte ændringer (klima, næringsbelastning og fiskeri) i Victoriasøen (Afrika) søges beskrevet gennem dynamiske modeller på baggrund af de konstaterede ændringer i fytoplanktonbiomasse og -sammensætning. Projektet er et samarbejde mellem Danmark, Uganda, Tanzania og Kenya (L. Kamp-Nielsen).

I samarbejde med Hillerød og Helsingør kommune, Frederiksborg amt og Lunds universitet, Helsingborg og Landskrona Kommune, er der i Interreg IIIA-regi startet en undersøgelse af lavteknologiske metoder til at reducere nærings-salttransporten fra landbrugsområder og små punktkilder til vandmiljøet (J. Theil-Nielsen og L. Kamp-Nielsen).

Mikrobiel stofomsætning

Dissolved organic matter (DOM) in coastal ecosystems: transport, dynamics and environmental impact (www.DOMAINE.ku.dk). Et 3-årigt EU-projekt med 3 danske og 4 udenlandske partnere koordineret af M. Søndergaard. Projektet har til formål at undersøge betydningen af terrestrisk opløst organisk stof i kystnære områder, og der fokuseres på at bestemme den biologiske og fotokemiske omsættelighed af det kulstof, kvælstof og fosfor, der i opløst organisk form transporteres fra land til kystområder (M. Søndergaard, N.H. Borch, C. Stedmon, T. Kragh).

Betydningen af zooplankton for omsætningen af opløst organisk stof studeres i et ph.d.-projekt, idet det har vist sig, at der kan sker en ophobning af opløste organiske fosforforbindelser ved tilstedeværelsen af zooplankton. Dette er ikke tidligere blevet påvist og kan have betydning for den bakterielle nedbrydning af opløst organisk kulstof (T. Kragh og M. Søndergaard).

Effekter af klimaændringer på akvatiske økosystemer (www.CONWOY.ku.dk) studeres i et 4-årige projekt under programmet for Større Tværgående Forskergrupper, med deltagelse af 11 danske forskningsinstitutioner, og som ledes af Morten Søndergaard. Af en lang række aktiviteter kan nævnes det eksperimentelle i 24 nybyggede kunstige damme, hvor der simuleres to klima-scenarier (hhv. 2070 og 2100). Effekter på biologisk og kemiske puljer og processer måles intensivt. Desuden foretages omfattende eksperimenter med vandplanters vækst og tilpasning til temperatur samt med bakteriel temperaturlpasning, herunder nitrifikation og denitrifikation i sedimentet. Der indgår 2 ph.d.-projekter, der udføres i samarbejde med DMI og Aarhus Universitet (R.M. Closter, M.F. Lassen, K. Sand-Jensen, L. Kamp Nielsen, N. Kongshøj, K. Christoffersen, og M. Søndergaard).

Planktonstruktur og fødekæderelationer i søer

Studier af arktiske og subarktiske søer har i samarbejde med Danmarks Miljøundersøgelser og nordiske partnere involveret opbygning af en database med klimatisk, kemiske og biologiske data fra ca. 300 søer og analyser af sammenhænge i relation til gradienter. Desuden er der foretaget feltindsamlinger i NØ Grønland i samarbejde med forskere fra KU og Lunds universitet med det formål at undersøge genetisk variation og spredningsveje for æg og hvilestadier af invertebrater (K. Christoffersen).

I et nystartet EU-projekt, med 11 partnere, om cyanobakteriers toksinindhold og -produktion er der fokuseret på at undersøge de fysisk-kemiske forhold for produktion af peptidet microviridin J samt hvilke fysiologiske påvirkning

ger stoffet har for dafnier (K. Christoffersen, S. Lyck, U. Friberg-Jensen, T.W. Svendsen).

Et projekt om evaluering af invertebraters følsomhed overfor 3 insekticider, som bruges i landbruget, og som kan genfindes i vandmiljøet, er afrapporteret til Miljøstyrelsen. Hovedkonklusionen er, at akvatiske invertebraters overlevelse, vækst og svømmeadfærd kan påvirkes negativt, og at de eksisterende pesticid-godkendelsestest kun i et vist omfang kan dokumentere dette (U. Friberg-Jensen, K. Christoffersen).

Faglige og administrative hverv

Laboratoriets fastansatte og post.doc.'s har i vid udstrækning fungeret som referenter for internationale tidsskrifter og udenlandske forskningsråd og -akademier og har været medlemmer i ansættelses- og bedømmelsesudvalg i ind- og udland.

Bedømmelsesudvalg

J. Borum: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalget ved Botanisk Institut, Aarhus Universitet.

M. Søndergaard: Formand for Zoologisk Instituts ph.d.-bedømmelsesudvalg og har medvirket ved to professorbedømmelser i USA og Israel samt ved bedømmelse af lektorat ved Umeå Universitet.

Udvalg og fonde

D. Jacobsen: Medlem af Miljøstyrelsens følgegruppe for pesticidforskningsprogram. Desuden er han æresmedlem af Fundación AGUA (Ecuadoriansk NGO).

L. Kamp Nielsen: Næstformand i Miljøfagligt Udvalg, Danmarks Naturfredningsforening og er medlem af Fødevare- og Miljøministeriets Udvalg til forberedelse af Vandmiljøplan III.

M. Søndergaard: Medlem af Niels Bohr Legatet samt medlem af ph.d.-udvalget i COGCI.

K. Christoffersen: Bestyrelsesmedlem i Forskerskolen i Grønland og medlem af Miljøstyrelsens følgegruppe for pesticidforskningsprogram.

Konsulent- og rådgivervirksomhed

L. Kamp-Nielsen: Konsulent for Dansk Hydraulisk Institut og COWI på et vandprojekt i Uganda.

K. Christoffersen: Konsulent for Københavns Energi vedr. indvinding af overfladevand.

Tillidshverv

L. Kamp Nielsen: Tillidsrepræsentant for farmaceuter og humanbiologer på Københavns Universitet.

M. Søndergaard: Medlem af Zoologisk Instituts bestyrelse, bestyrelsesmedlem for tidsskriftet *Ophelia*, Member at-large for American Society Of Limnology and Oceanography samt formand for den danske afdeling af Society of International Limnology.

Formidling

J. Borum: Debatindlæg i Jyllandsposten om iltsvind. Interview i tv Midt og Vest regionalnyheder om løsningsmodeller for Ringkøbing Fjord den 8. december.

D. Jacobsen: Nøgleudtalelse til JP vedrørende nyopdaget fisk i Amazonas.

L. Kamp-Nielsen: 2 ledere i Forskerforum.

K. Sand-Jensen: Adskillige kronikker og indlæg om natur, miljø og videnskab i radioen (2 gange i P1-Morgen), tv-avisen (2 gange), Jyllandsposten, Frederiksborg Amtsavis, Naturens Verden, Urt, Aktuel Naturvidenskab.

Redaktionelle hverv

J. Borum: Associated editor for *Ophelia* og *Estuaries*.

D. Jacobsen. Medlem af Editorial board ved *Actualidades Biológicas* (Columbiansk tidsskrift).

L. Kamp-Nielsen: Medlem af redaktionen i Forskerforum.

K. Sand-Jensen: Medlem af redaktionen for *Ophelia*, *Scientias Marina*, *European Phycological Journal*, fagredaktør af *Aktuel Naturvidenskab* og hovedredaktør af 5-bindsværket: *Naturen i Danmark*, Gyldendal.

M. Søndergaard: Medlem af Advisory Board for tidsskriftet *Aquatic Botany*, subject editor for tidsskriftet *Ophelia* samt medlem af Scientific Committee for tidsskriftet *Journal of Limnology*.

Kongresser og symposier

J. Borum: Medlem af den nationale arrangementskomité for *International Seaweed Symposium 2004*, Norge.

K. Christoffersen: Medlem af arrangementkomité for *International Symposium on Cold Lakes*, Silkeborg, 2003, og af arrangementkomité for *International Conference on Toxic Algae*, Bergen, 2004.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Gæsteforskere

T. Rohrlack, Institut for Folkehelse, Norway.

O. Czarnecki, Dept. Of Biology, Humboldt-University Berlin, Tyskland.

I. Walker, Department of Biology, Okanagan University College, British Columbia, Canada.

M.J. Toman, Dept. of Biology, University of Ljubljana, Slovenien.

J. Skriver, Afdeling for Ferskvandsøkologi, Danmarks Miljøundersøgelser.

Lars Eriksson, Dept. of Limnology, University of Uppsala, Sverige.

Forskningsophold i udlandet

D. Jacobsen: Været udstationeret ved *Universidad Católica* (Quito, Ecuador) i 5 måneder.

O. Pedersen: Orlov i forbindelse med ansættelse på et DANIDA forsknings- og udviklingsprojekt i Thailand.

Netværk

K. Sand-Jensen: Medlem af bestyrelsen for *Atlas Flora Danica* og Rådet for Miljø og Etik, Akademiet for de Tekniske Videnskaber.

K. Christoffersen: Bestyrelsesmedlem i to nordiske (Nor-Fa) netværk om hhv. toksiske alger og arktiske/subarktiske søer.

Marinbiologisk Laboratorium

Laboratoriet er beliggende ved Helsingørs Nordhavn og besidder som noget specielt forskningsfartøjer og et stort saltvandsanlæg til marine organismer. Laboratoriet beskæftiger sig principielt med alle aspekter af livet i havet. I praksis er forskningsaktiviteterne begrænset til nogle hovedområder. Disse omfatter specielt tilpasninger til livet og stofomsætning i vandsøjlen, mikroorganismers fysiologi og økologi, stofomsætningen i havbunden og marine dyrs tilpasningsfysiologi. Laboratoriets forskningsmateriale stammer primært fra Øresund og Kattegat, men laboratoriets medarbejdere deltager også i forskningstogter på udenlandske forskningsskibe, og en del arbejde er udført i Arktis og i tropiske koralrev.

Forskningsvirksomhed

Planktonøkologi

Arbejdet med mixotrofe (dvs. organismer der både er fotosyntetiske og samtidig fagotrofe) er fortsat specielt med henblik på dinoflagellaten *Noctiluca* med endosymbiontiske alger (P.J. Hansen). Endvidere arbejdes med den toksiske kiselalge (*Pseudonitzschia*) og herunder de faktorer, der betinger toksin-dannelse og toksinets allelopatiske effekt på andre planktonorganismer (N. Lundholm, P.J. Hansen). Effekten af turbulens på vækst, aggregering og rovbyttedyr interaktioner er blevet undersøgt hos en del fotosyntetiske og fagotrofe flagellater (H. Havskum, P.J. Hansen).

Vandloppers betydning for remineralisering af primærproduktionen i vandsøjlen er blevet undersøgt eksperimentelt og i feltundersøgelser, specielt i Østersøen. Her spiller vandlopper en betydelig rolle for omsætningen og kan i gennemsnit remineralisere produktionen fire gange inden de mineralske næringsstoffer synker ud af vandsøjlen bundet til partikulært materiale – et forhold der adskiller sig fra andre farvande (M. Olesen).

Mikrobiel økologi

Både prokaryote og eukaryote mikroorganismers motile adfærd har været genstand for undersøgelser. Der er dels tale om organismernes orientering i kemiske gradienter og dels om svømmemekanismer. I denne forbindelse er der også blevet opdaget to nye typer af bakterier, begge med en tilsyneladende unik motil adfærd (T. Fenchel, R. Thar).

Fotosyntetisk aktivitet hos endosymbiontiske mikroorganismer – herunder specielt *Phrochloron* og chlorophyll *d*-holdige cyanobakterier i tropiske søpunge såvel som eukaryote symbionter i koraller og i foraminiferer – er blevet studeret (M. Kühl sammen med B. Grunwald, Bremen). Cyanobakteriemåtter er blevet studeret i varme kilder i Nordøstgrønland (M. Kühl, R. Glud). Endvidere er den mikrobielle omsætning og specielt denitrifikation blevet studeret i arktisk havis (R. Glud).

En undersøgelse af forskellige arter af amøbers rumlige fordeling i sedimenter er blevet gennemført (A. Smirnov, R. Thar).

Undersøgelserne af marin virus er fortsat i beretningsåret. Der er blevet lagt vægt på virus-bakteriedynamik i laboratoriesystemer og herunder specielt udvikling af resistens hos bakterieværterne. En undersøgelse af virus hos algen *Phaeocystis* er også blevet gennemført (M. Middel-

boe). Studiet af omsætningen og antallet af viruspartikler i marine sedimenter er fortsat – dels i Øresund, men i beretningsperioden også i dybhavssedimenter (M. Middelboe og R. Glud).

Den metodiske udvikling af mikrosensorer er fortsat, delvis i samarbejde med Risø og Unisense A/S. Det drejer sig om brug af mikrosensorer til 3-dimensional kortlægning af ilt, udvikling af mikro-brintsensorer og plane-optoder til kortlægning af den 2-dimensionale fordeling af ilt, jern og mangan i sedimenter (R. Glud, M. Kühl, L. Rickelt, R. Thar, A. Tengberg).

Biologiske processer i havbunden

Undersøgelserne har omfattet vandbevægelse i porøse sedimenter (F. Wenzhöfer) og slangestjerner betydning for iltfordeling og denitrifikation i sedimenter (H. Ståhl). Ildynamik i dybhavssedimenter (Sagami Bay, 1.500 m dybde) blev undersøgt på et japansk havforskningskib med udstyr, der tidligere er blevet udviklet på MBL (R. Glud, M. Middelboe).

Eukaryote mikroorganismers biogeografi

Mikroorganismer synes at have en kosmopolitisk udbredelse, noget der blev erkendt for ca. et århundrede siden. Dette belyses af en "neutral teori for organismesamfund" der forklarer organismers udbredelse udelukkende ud fra reproduktion, ekstinktion og migration. Sådanne modeller forudsiger netop, at organismer med meget høje populationsstørrelser har en vid geografisk udbredelse. En følge af dette er også, at globalt set er der forholdsvis få arter af mikroorganismer. Dette er blevet belyst ved at registrere samtlige eukaryote organismer inden for henholdsvis et 2 ha stort område i Nivå Bugt og i en 1 ha stor sø i det engelske Lake District (ca. 1.000 arter hvert sted). De enkelte arters globale udbredelse er derefter undersøgt gennem litteraturen. Gennemgående synes arter, der er mindre end en millimeter, at have en global udbredelse. Inden for nogle grupper af encellede organismer har det vist sig, at mere end halvdelen af alle kendte arter kunne findes inden for de to områder. Arbejdet omfatter også undersøgelser af genetiske og fænotypiske forskelle mellem isolater af nominelle arter fra forskellige dele af kloden (T. Fenchel i samarbejde med B.J. Finlay, UK).

Makroalgers fordeling og økologiske nicher

Udbredelse og den lokale biodiversitet af makroskopiske alger i danske farvande studeres kombineret med undersøgelser over deres vækstrespons i laboratorieforsøg (A. Middelboe).

Marine dyrs adaptationsfysiologi

I beretningsperioden har arbejdet overvejende været koncentreret omkring forskellige aspekter af fiskes biologi. Specielt er der gennemført undersøgelser over fiskes reaktion på hypoxi og deriblandt svømmeaktivitet og blodparametre. Fysiologiske tilpasninger hos arktiske fisk, specielt istorsk (*Arctogadus*) er blevet undersøgt på Arktisk Station i Grønland. Iltoptagelse og embryonerne bevægelse i rød-haj-æg har også været genstand for undersøgelser (J.F. Steffensen, N. Herbert, A. Drud, J. Behrens, M. Petersen). Endelig er biodiversiteten af fisk i Nordatlanten blevet undersøgt på et togt fra Nordnorge til Nordøstgrønland (J.F. Steffensen).

Et større projekt vedrørende kunstigt frembragt køns-

modning, gydning og befrugtning af æg hos den europæiske ål er afsluttet i beretningsperioden. Det er for første gang lykkedes at frembringe de tidligste stadier af ålens udvikling (B.H. Pedersen).

I beretningsperioden er en undersøgelse af pelagiske vandloppers hvileæg over for hypoxi og sulfidpåvirkning påbegyndt (B. Vismann i samarbejde med B. Hansen, RUC).

Parasitologi

Arbejdet har været koncentreret omkring myxosporidier i fisk. To nye arter er blevet fundet som parasitter i henholdsvis tangsnarre og lerkutling. Det er for første gang lykkedes at udrede livscyklus hos nogle marine arter. Myxosporidiernes livscyklus er kompliceret og omfatter en mellemvært, som i de udredte tilfælde viste sig at være en art børsteorm. Identiteten af stadiene i fisk og i ormene kunne bekræftes gennem sekventering af SSU rRNA-gener (i samarbejde med C.M. Whipps og M.L. Kent, USA). Der arbejdes videre med en række arter, der er fundet i forskellige fisk og mellemstadier, der er fundet i nogle børsteorme.

Forskerkurser

I beretningsperioden afholdtes forskerkurset "Biomechanics, bioenergetics, and physiology of swimming fish".

Faglige og Administrative hverv

Bent Vismann: I beretningsperioden været studievejleder for biologi.

Michael Olesen har været dansk medlem af ICES Baltic Sea Productivity Study Group, af Østersøfondet og dansk komitémedlem af Baltic Marine Biologists.

Tom Fenchel har været kasserer for Videnskabernes Selskab og præsident for Scandinavian Section of the Society of Protozoologists.

Michael Kühl: Skandinavisk redaktør af tidsskriftet Marine Biology, og Ronnie Glud er medredaktør af tidsskriftet Limnology and Oceanography.

Tom Fenchel er redaktør af tidsskriftet Ophelia, der udgives af Marinbiologisk Laboratorium og i redaktionskomiteen for tidsskriftet Science.

Adskillige af laboratoriets medarbejdere er desuden medlem af redaktionskomiteer for en række internationale tidsskrifter. De videnskabelige medarbejdere har endvidere været referees for en lang række tidsskrifter, udenlandske forskningsråd og stillingsbesættelser.

Formidling

Laboratoriets medarbejdere har i alt bidraget med 5 populære eller semipopulære artikler, 2 avisindlæg og bidraget til udsendelser i DR1. Alle laboratoriets faste videnskabelige medarbejdere har bidraget til et bind om havet i bogværket "Naturen i Danmark" der er planlagt til at udkomme i 2004.

Øresundsakvariet

Laboratoriet driver et offentligt akvarium, "Øresundsakvariet", der viser livet i Kattegat og Øresund. I beretningsperioden har der været mere end 33.000 besøgende og en omsætning på ca. 1 million kr. Akvariet har en skoletjeneste og har også afholdt arrangementer for gymnasieelever med

ekskursioner på Øresund. Akvariet har endvidere medvirket ved en længere række arrangementer og ved flere tv- og radioudsendelser på DR.

Kultursamlingen

Laboratoriet opretholder en kultursamling af encellede alger, protozoer og vandlopper. Kulturerne benyttes til laboratoriets egen forskning, men også til salg til andre forskningsinstitutioner og kommercielle virksomheder. Omsætningen af denne virksomhed var ca. 50.000 kr. i beretningsåret.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Rejser

Michael Kühl og R. Glud: Arbejdet i Nordøstgrønland med mikroorganismer i varme kilder.

John F. Steffensen har arbejdet med fisk på Arktisk Station og på et togt fra Nordnorge til Nordøstgrønland.

Michael Kühl har endvidere arbejdet i Australien,

P.J. Hansen har arbejdet i en periode i Sydkorea.

H. Havskum i Barcelona.

R. Glud og M. Middelboe deltog i et japansk havforskningstogt.

Derudover har laboratoriets videnskabelige medarbejdere deltaget i en lang række kongresser og symposier eller været på mere kortvarende besøg på udenlandske forskningsinstitutioner. I alt har laboratoriets medarbejdere afholdt 29 forelæsninger i udlandet i beretningsperioden.

Udenlandske gæster

En lang række udenlandske gæster har været på korte besøg på laboratoriet. Andre på længere tids ophold (1 år eller mere) er medtaget i listen over videnskabelige medarbejdere.

Derudover har R. Shadwick og P. Berg (USA), B. Grunwald og Hans Røy (Tyskland), K. Spilling (Finland), H. Kitzato og K. Oguri (Japan) opholdt sig i længere perioder på laboratoriet.

Instituttleder Bo Vest Pedersen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	35,8	30,9	66,7
DVIP	1,5	0,7	2,1
STIP	5,9	1,8	7,7
TAP	32,9	8,4	41,3
Årsværk i alt	76,0	41,8	117,8
Løn	30.339,0	16.870,0	47.209,0
Frikøb mv.	476,0	255,0	730,0
Øvrige drift	3.916,0	24.075,0	27.991,0
Anskaffelser	1.005,0	2.219,0	3.224,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>35.735,0</i>	<i>43.418,0</i>	<i>79.153,0</i>

Stab

Parkområdet, Zoologisk Institut

VIP Internt finansieret

Arctander, Peter; professor.
Boomsma, Jacobus Jan; professor.
Cazzamali, Giuseppe; adjunkt.
Christensen, Søren Christian; professor.
Dabelsteen, Torben; lektor.
Darden, Safi-Kirstine Klem; forskningsass.
Ekelund, Flemming; lektor.
Forchhammer, Mads Cedergreen; lektor.
Grimmelikhuijzen, Cornelis J.P.; professor.
Hansen, Anders Johannes; adjunkt.
Hansen, Georg Nørgaard; lektor.
Hauser, Frank; lektor.
Heller, Knud Erik; lektor.
Holter, Peter; lektor.
Høeg, Jens Thorvald; lektor.
Jeppesen, Leif Lau; lektor.
Jespersen, Aase; lektor.
Nachman, Gøsta Støger; lektor.
Peake, Thomas More; amanuensis.
Pedersen, Bo Vest; lektor.
Siegismund, Hans Redlef; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Berg, Thomas Bjørneboe Gomes; adjunkt.
Bildsøe, Mogens Kielland; lektor.
Bär, Boris Claude; adjunkt.
Cremer, Sylvia Maria; adjunkt.
Damgaard, Jakob; adjunkt.
Gertsch, Pia Johanna; forskningsadj.
Glenner, Henrik; lektor.
Hughes, William Owen Hamar; adjunkt.
Jeffares, Daniel Charlton; adjunkt.
Jensen, Annette Bruun; adjunkt.
Jørgensen, Nadja Møbjerg; adjunkt.
Matessi, Giuliano; adjunkt.
Mourier, Tobias; adjunkt.
Peake, Thomas More; amanuensis.
Pedersen, Jes Søe; adjunkt.
Pedersen, Vivi; lektor.
Pope, Denise Susan; forskningsadj.
Røn, Regin Mandrup; adjunkt.
Wynne, Ian Robert; adjunkt.
Zeisset, Inga; adjunkt.
Aanen, Duur Kornelis; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Behrens, Jane Windfeldt; ph.d.-stipendiat.
Darden, Safi-Kirstine Klem; forskningsass.
Dijkstra, Michiel Bendert; ph.d.-stipendiat.
Garm, Anders Lydik; ph.d.-stipendiat.
Høye, Toke Thomas; forskningsass.
Kragh, Jens Theis; ph.d.-stipendiat.
Poulsen, Michael; ph.d.-stipendiat.
Willerslev, Eske; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Brink, Anne-Line; forskningsass.
Nielsen, Lisa Bjørnlund; ph.d.-stipendiat.
Pedersen, Karen Josephine Dorph N; ph.d.-stipendiat.
Posel, Angelika; forskningsass.

Ferskvandsbiologisk Laboratorium*VIP Internt finansieret*

Borch, Niels Henrik Rørholm; lektor.
Borum, Jens; lektor.
Christoffersen, Kirsten; lektor.
Jacobsen, Dean; lektor.
Jensen, Kaj Sand; professor.
Lindgaard-Petersen, Claus; lektor.
Nielsen, Jon Theil; forskningsadj.
Nielsen, Morten S; professor.
Stæhr, Peter Anton; adjunkt.

VIP Eksternt finansieret

Brodersen, Klaus Peter; lektor.
Levinsen, Henrik; adjunkt.
Lyck, Susanne; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Closter, Rikke Margrethe; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Andersen, Nethe; forskningsass.
Binzer, Thomas; forskningsass.
Friberg-Jensen, Ursula Rask; forskningsass.
Greve, Tina Maria; forskningsass.
Kongshøj, Niels; forskningsass.
Kragh, Jens Theis; forskningsass.
Larsen, Anne Birgitte; forskningsass.
Svendsen, Trine Warming; forskningsass.

Marinbiologisk Laboratorium*VIP Internt finansieret*

Fenchel, Tom M; professor.
Gislason, Henrik; gæsteprofessor.
Glud, Ronnie Nøhr; lektor.
Hagerman, Lars Anders; lektor.
Hansen, Per Juel; lektor.
Kühl, Michael; professor.
Køie, Marianne Bodil; lektor.
Olesen, Michael Ejner; lektor.
Steffensen, John Fleng; lektor.
Vismann, Bent; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Havskum, Harry; lektor.
Herbert, Neill Andrew; adjunkt.
Lundholm, Nina; adjunkt.
Middelboe, Anne Lise; adjunkt.
Middelboe, Mathias; lektor.
Pedersen, Benedikte Hedegaard; adjunkt.
Skovgaard, Alf; lektor.
Smirnov, Alexei; adjunkt.
Tengberg, Jan Anders Mårten; adjunkt.
Thar, Roland Matthias; adjunkt.
Wenzhöfer, Frank; forskningsadj.

STIP Eksternt finansieret

Jordan, Anders Drud; ph.d.-stipendiat.
Rickelt, Lars Fledelius; forskningsass.

Ph.d.-afhandlinger

Alusala, Dorcas Nabwire: Malaria-vitamin A interactions in pregnancy and infancy: predictors of congenital malaria and effects of maternal vitamin A supplementation on infant malaria parasitaemia and morbidity.
Antonescu, Cristina: Metrics on non-commutative spaces.
Berg, Thomas Bjørneboe Gomes: The Collared Lemming (*Dicrostonyx groenlandicus*) in Greenland: Populations Dynamics and habitat Selection in Relation to Food Quality.
Cazzamali, Giuseppe: Molecular cloning and functional characterization of novel insect G protein-coupled receptors.
Dalsgaard, Anne Johanne Tang: Fatty acid trophic markers as measures of energy transfer through marine food webs exemplified by sandeel.
Garm, Anders Lydik: Structure and Function of Crustacean Setae with Special Emphasis on Their Sensory Properties.
Hansen, Anders Johannes: Damage formation in ancient dna.
Makoni, Paul: Investigations to assess the suitability of *Sargochromis codringtonii* as a biological control agent of the intermediate host snails for schistosomiasis.
Mourier, Tobias: Evolutionary implications of reverse transcription.
Pedersen, Annette Linda: Fire and Decomposition in West African Savannah Soil. Effect of Fire on Soil Microbiota.
Pedersen, Morten Lauge: Physical habitat structure in lowland streams and effects of disturbance.

Fondsbevillinger**Zoologisk Institut***Carlsbergfondet*

- Grafisk computerplatform og software til analyse af digitale billeder... (Jens T. Høeg) kr. 130.000.
- Molekylær diversitet og evolution (Peter Arctander) kr. 396.500.
- Molekylær diversitet og evolution (Peter Arctander) kr. 8.000.000.
- Arv og miljø i insektsamfund: genetisk bestemmelse af arbejdsdeling hos bladskærermyrer (William Owen Hamar Hughes) kr. 502.200.

Danida

- Wildlife Projekt (Peter Arctander) kr. 281.000.

Direktoratet for Fødevarerhverv

- Undersøgelse og karakteristik baseret på dna-markører af Ø-kvæg (Bo Vest Pedersen) kr. 225.200.

Forskningsstyrelsen

- Undersøgelse af grupperne Kineoplastida og Sarcomnadaea (Flagellata, Protozoa) i jord med hovedvægt på molekylære metoder (Flemming Ekelund) kr. 200.000.

- Populationsgenetik af store afrikanske pattedyr (Hans R. Siegismund) kr. 300.000.
- Anskaffelse af GenePix microarray scanner (Peter Arctander) kr. 687.200.

Grønlands Naturinstitut

- Økonomiske aspekter af interaktion mellem marine havpattedyr og fiskeriet (Jacobus J. Boomsma) kr. 69.600.

Kongelige Nederlandske Videnskabelige Akademi

- Symbiose hos termitter i Syd Afrika (Duur Aanen) kr. 26.000.
- Indlejring af aktiviteter efter BIOPRO (Flemming Ekelund) kr. 400.000.

Novo – Fabrikant Vilhelm Pedersen

- Structure and function of receptors and signal molecules in insects (Cornelis J.P. Grimmelikhuijzen) kr. 208.800.

Novo Nordisk Fonden

- Structure and function of receptors and signal molecules in insects (Cornelis J.P. Grimmelikhuijzen) kr. 200.000.
- Viable Bacteria in ancient siberian permafrost (Eske Willerslev) kr. 190.000.

Pelsdyrerhvervets Forsøgs- og Rådgivning

- Samarbejdsaftale mellem PFR og ZI (Leif Lau Jeppesen) kr. 1.445.100.

Skov- og Naturstyrelsen

- Forsøgsfiskeri med bundgarn påmonteret overdækning og dobbelt kalvafsnit (Mogens Bildsøe) kr. 10.100.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- Funktional og sammenlignende genomforskning i *Drosophila* og andre modelorganismer (Cornelis J.P. Grimmelikhuijzen) kr. 205.400.
- Structure, action and biosynthesis of novel neuropeptides in cnidarians (Cornelis J.P. Grimmelikhuijzen) kr. 1.500.000.

Villum Kann Rasmussen Fonden

- Udvikling/afprøvning af molekylære markører til brug af fylogenetiske relationer (Jacob Damgaard) kr. 1.131.900.

Ferskvandsbiologisk Laboratorium

Carlsbergfondet

- Arktiske protozoers overlevelsesstrategier ved lave fødekonzentrationer og temperaturer (Henrik Levinsen) kr. 462.300.
- Bakteriel væksteffektivitet (Morten Søndergaard) kr. 193.200.

EU

- PEPCY (Kirsten Christoffersen) kr. 1.305.700.
- Kunnskapsuppbyggnad och spridning av resurssnåla vattenvårdsåtgärder (Lars Kamp Nielsen) kr. 1.305.100.

Frederiksborg Amt

- Effektiv vurdering af vandløbsrestaureringen i Esum (Claus Lindegaard) kr. 283.300.

Hillerød Kommune og Frederiksborg Amt

- Samarbejdsprojekt: Palæolimnologisk undersøgelse i Frederiksborg Slotsø (Kirsten Christoffersen) kr. 169.700.

Marinbiologisk Laboratorium

Birch & Krogboe Fonden

- Marint Oplevelsesrum – Udbygning af Øresundsakvariet (Jens P. Jeppesen) kr. 1.504.000.

Carlsbergfondet

- Marine Makroalgensamfund (Anne Lise Middelboe) kr. 464.100.
- Mikroorganismer i søpindsvin (Marianne Seneca Thorsen) kr. 15.800.
- Feltarbejde: Varme kilder på Grønland (Michael Kühl) kr. 292.200.
- Marine Akvatiske Økosystemer (Nina Lundholm) kr. 426.300.
- Udstyr til studier af 2D-bentisk iltodynamik (Ronnie Nøhr Glud) kr. 26.500.
- Motil adfærd hos mikroorganismer (Tom Fenchel) kr. 452.800.

Elisabeth og Knud Petersens Fond

- Kunstig kønsmodning af den europæiske ål (Benedikte Hedegaard Pedersen) kr. 142.000.
- Arbejdsbåd til fiskeriforskningsprojekter (Michael Oleesen/Jens Peter Jeppesen) kr. 95.000.

EU

- Coastal Sands as Biocatalytical Filters (COSA) (Ronnie Nøhr Glud) kr. 1.845.600.

Forskningsstyrelsen

- Mikrobiologisk og biogeokemiske feltundersøgelser af de varmeste kilder på Grønland (Michael Kühl) kr. 180.000.
- Benthic microbial processes on a microscale: Importance of viruses (Ronnie Nøhr Glud) kr. 600.000.
- Mikroorganismers motile adfærd (Tom Fenchel) kr. 360.000.
- Udbredelse af encellede eukaryoter (Tom Fenchel) kr. 200.000.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- Lystilpasning og fotosyntese i overflade-associerede mikrobielle samfund (Michael Kühl) kr. 600.000.

Publikationer

Zoologisk Institut

- Anderson C., Cremer S.M., Heinze J.: Live and let die: why fighter males of the ant *Cardiocondyla* kill each other but tolerate their winged rivals. *Behavioral Ecology* vol. 14, no. 1, s. 54-62. 2003.
- Baer B., Schmid-Hempel P.: Bumblebee workers from different sire groups vary in susceptibility to parasite infection. *Ecology Letters* vol. 6, no. 2, s. 106-110. 2003.
- Baer B., Schmid-Hempel P., Høeg J.T., Boomsma J.J.: Sperm length, sperm storage and mating system characteristics in bumblebees. *Insectes Sociaux* Vol. 50, no. 2, s. 101-108. 2003.

- Balsby T.J.S., Dabelsteen T.: Male singing behaviour and female presence in the territory in whitethroats *Sylvia communis*. *Acta Ethologica* Vol. 5, no. 2, s. 81-88. 2003.
- Balsby T.J.S., Dabelsteen T.: Male calling between courtship sequences in whitethroats: a way to counter intrusions from neighbouring rivals. *Behavioural Processes* Vol. 63, issue 3, s. 149-157. 2003.
- Balsby T.J.S., Dabelsteen T., Pedersen S.B.: Degradation of Whitethroat vocalisations: Implications for song flight and communication network activities. *Behaviour* Vol. 140, no. 6, s. 695-719. 2003.
- Berg T.B.: Catechin content and consumption ratio of the collared lemming. *Oecologia* Vol. 135, no. 2, s. 242-249. 2003.
- Blumenrath S.H., Dabelsteen T.: Do locations inside nest boxes constrain song reception in great tit females? i: 1st International Conference on Acoustic Communication by Animals s. 25-26. University of Maryland, USA 2003.
- Boomsma J.J.: Social mutualism and social parasitism: conflict and cooperation at the family and species level. i: *Genes, Behaviors and Evolution of Social Insects* s. 131-170. T. Kikuchi, N. Azuma, S. Higashi (eds). Hokkaido University Press, Sapporo, Japan 2003.
- Boomsma J.J., Nielsen J., Sundström L., Oldham N.J., Tentschert J., Petersen H.C., Morgan E.D.: Informational constraints on optimal sex allocation in ants. *PNAS* Vol. 100, no. 15, s. 8799-8804. 2003.
- Born E.W., Rysgaard S., Ehlme G., Sejr M., Acquarone M., Levermann N.: Underwater observations of foraging free-living Atlantic walrus (*Odobenus rosmarus rosmarus*) and estimates of their food consumption. *Polar Biology* Vol. 26, no. 5, s. 348-357. 2003.
- Brink A-L., Jeppesen L.L.: Tænk på hvalpenes vandforsyning fra 4. til 6. leveuge. *Dansk Pelsdyravl* 5, s. 30-31. 2003.
- Bursell J., Dyck J.: Background matching and evolution of cryptic colours of selected passerines in deciduous woodlands. *Lundiana* Vol. 4, no. 1, s. 51-59. 2003.
- Cazzamali G., Hauser F., Kobberup S., Williamson M., Grimmelikhuijzen C.J.P.: Molecular identification of a *Drosophila* G protein-coupled receptor specific for crustacean cardioactive peptide. *Biochemical and Biophysical Research Communications* 303, s. 146-152. 2003.
- Cremer S.M., Heinze J.: Stress Grows Wings: Environmental Induction of Winged Dispersal Males in *Cardiocondyla* Ants. *Current Biology* vol. 13, s. 219-223. 2003.
- Curries C.R., Bot A.N.M., Boomsma J.J.: Experimental evidence of a tripartite mutualism: bacteria protect ant fungus gardens from specialized parasites. *OIKOS* Vol. 101, no. 1, s. 91-102. 2003.
- Dabelsteen T.: Do birds have strategies that facilitate or counter eavesdropping on vocal interactions? i: 1st International Conference on Acoustic Communication by Animals s. 55-56. University of Maryland, USA 2003.
- Damgaard J., Cognato A.I.: Sources of character conflict in a clade of water striders (Heteroptera: Gerridae). *Cladistics* Vol. 19, issue 6, s. 512-526. 2003.
- Damgaard J., Zettel H.: Genetic diversity, species phylogeny and historical biogeography of the *Aquarius paludum* group (Heteroptera: Gerridae). *Insect Systematics and Evolution* Vol. 34, s. 313-328. 2003.
- Darden S-K.K., Dabelsteen T.: Ontogeny of swift fox *Vulpes velox* vocalizations. i: 1st International Conference on Acoustic Communication by Animals s. 57-58. University of Maryland, USA 2003.
- Darden S-K.K., Pedersen S.B., Dabelsteen T.: Methods of frequency analysis of a complex mammalian vocalization. *Bioacoustics* Vol. 13, issue 3, s. 247-263. 2003.
- Dijkstra M.B., Boomsma J.J.: *Gnamptogenys hartmani* Wheeler (Ponerinae: Ectatommini): an agro-predator of *Trachymyrmex* and *Sericomyrmex* fungus-growing ants. *Naturwissenschaften* Vol. 90, no. 12, s. 568-571. 2003.
- Egerod K., Reynisson E., Hauser F., Cazzamali G., Williamson M., Grimmelikhuijzen C.J.P.: Molecular cloning and functional expression of the first two specific insect myosuppressin receptors. *Proceedings of the National Academy of Science USA* Vol. 100, no. 17, s. 9808-9813. 2003.
- Egerod K., Reynisson E., Hauser F., Williamson M., Cazzamali G., Grimmelikhuijzen C.J.P.: Molecular identification of the first insect proctolin receptor. *Biochemical and Biophysical Research Communications* 306, s. 437-442. 2003.
- Ekelund F., Olsson S., Johansen A.: Changes in the succession and diversity of protozoan and microbial populations in soil spiked with a range of copper concentrations. *Soil Biology & Biochemistry* 35, s. 1507-1516. 2003.
- Elmeros M., Pedersen V., Vincent T.: An evaluation of placental scar counts as litter size estimates in red fox (*Vulpes vulpes*). *Mammalian Biology* 68, s. 391-393. 2003.
- Endicott P., Gilbert M.T.P., Stringer C., Lalueza-Fox C., Willerslev E., Hansen A.J., Cooper A.: The Genetic Origins of the Andaman Islanders. *The American Journal of Human Genetics* Vol. 72, no. 1, s. 178-184. 2003.
- Freimanis T., Heller K.E., Schønecker B., Bildsøe M.: Effects of Postnatal Stress on the Development of Type 1 Diabetes in Bank Voles (*Clethrionomys glareolus*). *Experimental Diabetes Research* 4, s. 21-25. 2003.
- Garm A.L., Hallberg E., Høeg J.T.: Role of Maxilla 2 and Its Setae During Feeding in the Shrimp *Palaemon adspersus* (Crustacea: Decapoda). *The Biological Bulletin* 204, s. 126-137. 2003.
- Gilbert M.T.P., Hansen A.J., Willerslev E., Rudbeck L., Barnes I., Lynnerup N., Cooper A.: Characterization of Genetic Miscoding Lesions Caused by Postmortem Damage. *The American Journal of Human Genetics* Vol. 72, no. 1, s. 48-61. 2003.
- Gilbert M.T.P., Willerslev E., Hansen A.J., Barnes I., Rudbeck L., Lynnerup N., Cooper A.: Distribution Patterns of Postmortem Damage in Human Mitochondrial dna. *The American Journal of Human Genetics* Vol. 72, no. 1, s. 32-47. 2003.
- Glenner H., Lützen J., Takahashi T.: Molecular and morphological evidence for a monophyletic clade of asexually reproducing Rhizocephala: *Polyascus*, new genus (Cirripedia). *Journal of Crustacean Biology* 23 (3), s. 548-557. 2003.
- Griggio M., Matessi G., Pilastro A.: Male Rock Sparrow (*Petronia petronia*) Nest Defence Correlates with Female Ornament Size. *Ethology* 109, s. 659-669. 2003.
- Hansen C.P.B., Jeppesen L.L.: The influence of temperature on the activity and water use of farmed mink (*Mustela vison*). *Animal Science* 76, s. 111-118. 2003.
- Heller K.E.: Stress – det biologiske grundlag. 120 s. Akademisk Forlag, Danmark 2003.
- Heller K.E.: Dyrevelfærd – en objektiv vurdering? *Kasket* 141, s. 12-13. 2003.

- Holtze M.S., Ekelund F., Rasmussen L.D., Jacobsen C.S., Johnsen K.: Prey-predator dynamics in communities of culturable soil bacteria and protozoa: differential effects of mercury. *Soil Biology & Biochemistry* 35, s. 1175-1181. 2003.
- Hughes W.O.H., Sumner S., Van Borm S., Boomsma J.J.: Worker caste polymorphism has a genetic basis in *Acromyrmex* leaf-cutting ants. *PNAS* Vol. 100, no. 16, s. 9393-9397. 2003.
- Høeg J.T., Lagersson N.C., Glenner H.: The complete cypris larva and its significance in thecostracan phylogeny. i: *Evolutionary and Developmental Biology of Crustacea*, Crustacean Issues 15 s. 197-215. Scholtz Gerhard (ed.). Sweets & Zeitlinger, Lisse, Abingdon, Exton (PA), Tokyo 2003.
- Høeg J.T., Møller O.S., Rybakov A.V.: The unusual floatation collar around nauplii of certain parasitic barnacles (Crustacea: Cirripedia: Rhizocephala). 19s. Springer-Verlag, Heidelberg, 2003.
- Høye T.T.: On critical mass and information space in ecological meta-databases. 1s. Abisko, Sverige 2003.
- Høye T.T.: Species performance and phenology in the Arctic – SCANNET results. 1s. Tromsø, Norge 2003.
- Høye T.T., Forchhammer M.C.: Species performance and phenology in the European North, SCANNET. 22s. Københavns Universitet 2003.
- Jeppesen L.L., Hansen B.K., Pedersen V., Simonsen T.: Selektion For og Imod Stereotypi hos Mink, P og F1. Faglig Årsberetning 2002, Pelsdyrerhvervets Forsøgs- og ForskningsCenter 2002, s. 7-11. 2002.
- Jespersen Å., Lützen J.: Zoologi, kortfattet kompendium i systematik (tekst og tavler). 26s. Zoologisk Institut, Københavns Universitet 2003.
- Jespersen Å., Lützen J.: Zoologisk Morfologi (2. udgave, 2. oplag). 269 s. Gads Forlag, København 2003.
- Johnsen K., Ekelund F., Binnerup S.J., Rasmussen L.D.: Mercury decreases culturability of *Pseudomonas frederiksbergensis* JAJ 28 in soil microcosms. *Current Microbiology* 47, s. 125-128. 2003.
- Karpov S.A., Ekelund F., Moestrup Ø.: *Katabia gromovi* nov. gen., nov sp. – a new soil flagellate with affinities to *Heteromita* (Cercomonadida). *Protistology* 3, s. 30-41. 2003.
- Katsukura Y., David C.N., Grimmelikhuijzen C.J.P., Sugiyama T.: Inhibition of metamorphosis by RFamide neuropeptides in planula larvae of *Hydractinia echinata*. *Development Genes and Evolution* 213, s. 579-586. 2003.
- Klass K.D., Damgaard J., Picker M.D.: Species diversity and intraordinal relationships of Mantophasmatodea. i: *Proceedings of 1st Dresden Meeting on Insect Phylogeny* s. 144-146. 2003.
- Klass K.D., Picker M.D., Damgaard J., van Noort S., Tojo K.: The taxonomy, genitalic morphology, and phylogenetic relationships of southern African Mantophasmatodea. *Entomologische Abhandlungen* Vol. 61 (1), s. 3-67. 2003.
- Kolbasov G.A., Høeg J.T.: External morphology of females in the burrowing barnacles *Lithoglyptes mitis* and *L. habei* (Lithoglyptidae) and the phylogenetic position of the Cirripedia Acrothoracica (Crustacea: Thecostraca). *Arthropoda Selecta* 9 (1), s. 13-27. 2000.
- Kolbasov G.A., Høeg J.T.: Facetotectan larvae from the White Sea with the description of a new species (Crustacea: Thecostraca). *Sarsia* vol. 88, no. 1, s. 1-15. 2003.
- Lagersson N.C., Garm A.L., Høeg J.T.: Notes On The Ultrastructure Of The Setae On The Fourth Antennular Segment Of The *Balanus Amphitrite* Cyprid (Crustacea: Cirripedia: Thoracica). *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* Vol. 83, issue 2, s. 361-365. 2003.
- Lampe H.M., Dabelsteen T., Larsen O.N., Pedersen S.B.: Degradation of pied flycatcher (*Ficedula hypoleuca*) song in Norwegian and Danish habitats: implications for polyterritorial behaviour. *Revista de etologia Suplemento* 5, s. 110-110. 2003.
- Levermann N.: Hvad fik hvalrossen til middag? *Dansk Naturhistorisk Forening Årsskrift* nr. 13 2002/2003, s. 50-54. 2003.
- Levermann N., Galatius A., Ehlme G., Rysgaard S., Born E.W.: Feeding behaviour of free-ranging walrus with notes on apparent dextrality of flipper use. *BMC Ecology* 2003 3:9, s. 13. 2003.
- Lützen J., Takahashi T.: *Arthritica japonica*, sp.nov. (Bivalvia: Galeommatoidae: Leptonidae), a commensal with the pinnotherid crab *Xenopthalmus pinnotheroides* White, 1846. *The Yuriyagai* 9 (11), s. 11-19. 2003.
- Matos R.J.S.C., Peake T.M., McGregor P.K.: Timing of presentation of an audience: aggressive priming and audience effects in male displays of Siamese fighting fish (*Betta splendens*). *Behavioural Processes* 63, s. 53-61. 2003.
- McGregor P.K.: Review of Gerhardt & Huber & Acoustic communication in insects and anurans & ISBE Newsletter vol. 15 (2), s. 10-11. 2003.
- Meyling N.V., Enkegaard A., Brødsgaard H.: Two *Anthorcoris* bugs as predators of glasshouse aphids – voracity and prey preference. *Entomologia Experimentalis et Applicata* Vol. 108, issue 1, s. 59-70. 2003.
- Mohr K., Vibe-Petersen S., Jeppesen L.L., Bildsøe M., Leirs H.: Foraging of multimammate mice, *Mastomys natalensis*, under different predation pressure: cover, patch-dependent decisions and density-dependent GUDs. *OIKOS* 100, s. 459-468. 2003.
- Moilanen A., Sundström L., Pedersen J.S.: MATESOFT: a program for genetic analysis of mating systems. Version 1. 47s. Zoologisk Institut, Københavns Universitet 2003.
- Muwanika V.B., Nyakaana S., Siegismund H.R., Arctander P.: Phylogeography and population structure of the common warthog (*Phacochoerus africanus*) inferred from variation in mitochondrial dna sequences and microsatellite loci. *Heredity* Vol. 91, no. 4, s. 361-372. 2003.
- Muwanika V.B., Siegismund H.R., Okello J.B.A., Masembe C., Arctander P., Nyakaana S.: A recent bottleneck in the warthog and elephant populations of Queen Elizabeth National Park, revealed by a comparative study of four mammalian species in Uganda National Parks. *Animal Conservation* Vol. 6, issue 3, s. 237-245. 2003.
- Møbjerg N.: Organe der Osmoregulation und Exkretion. i: *Spezielle Zoologie Teil II: Wirbel- Schädeltiere Allgemeiner Teil* s. 143-152. W. Westheide, R. Rieger (red.). Spectrum Akademischer Verlag, Heidelberg, Berlin 2003.
- Møhl B., Wahlberg M., Madsen P.T., Heerfordt A., Lund A.: The monopulsed nature of sperm whale clicks. *Acoustical Society of America* 114 (2), August, s. 1143-1154. 2003.
- Møller O.S., Olesen J., Høeg J.T.: SEM studies on the early larval development of *Triops cancriformis* (Bosc)

- (Crustacea: Branchiopoda, Notostraca). *Acta Zoologica* Vol. 84, issue 4, s. 267-284. 2003.
- Nachman G., Zemek R.: Interactions in a tritrophic acarine predator-prey metapopulation system V: Within-plant dynamics of *Phytoseiulus persimilis* and *Tetranychus urticae* (Acari: Phytoseiidae, Tetranychidae). *Experimental and Applied Acarology* Vol. 29, issue 1, s. 35-68. 2003.
- Niklasson B., Heller K.E., Schønecker B., Bildsøe M., Danielsen T., Hampe C.S., Widlund P., Simonson W.T., Schaefer J.B., Rutledge E., Bekris L., Lindberg A.M., Johansson S., Örtqvist E., Persson B., Lernmark Å.: Development of Type 1 Diabetes in Wild Bank Voles Associated With Islet Autoantibodies and the Novel Ljungan Virus. *Experimental Diabetes Research* 4, s. 35-44. 2003.
- Nilsson J.R.: How Cytotoxic is Zinc? A Study on Effects of Zinc on Cell Proliferation, Endocytosis, and Fine Structure of the Ciliate *Tetrahymena*. *Acta Protozoologica* 42, s. 19-29. 2003.
- Ortius-Lechner D., Maile R., Morgan E.D., Petersen H.C., Boomsma J.J.: Lack of patriline-specific differences in chemical composition of the metapleural gland secretion in *Acromyrmex octospinosus*. *Insectes Sociaux* Vol. 50, no. 2, s. 113-119. 2003.
- Pedersen J.S.: Hypersociale myrer – en ulovlig økologisk succes. *Naturens Verden* 86, s. 22-31. 2003.
- Pedersen V.: Environmental enrichments in farmed foxes. i: Proceedings of the Nordic ISAE-meeting s. 1. Stockholm 2003.
- Pilastro A., Griggio M., Matessi G.: Male rock sparrows adjust their breeding strategy according to female ornamentation: parental or mating investment? *Animal Behaviour* 66, s. 265-271. 2003.
- Poulsen M., Bot A.N.M., Boomsma J.J.: The effect of metapleural gland secretion on the growth of a mutualistic bacterium on the cuticle of leaf-cutting ants. *Naturwissenschaften* Vol 90, no. 9, s. 406-409. 2003.
- Poulsen M., Bot A.N.M., Curries C.R., Nielsen M.G., Boomsma J.J.: Within-colony transmission and the cost of a mutualistic bacterium in the leaf-cutting ant *Acromyrmex octospinosus*. *Functional Ecology* Vol. 17, Issue 2, s. 260-269. 2003.
- Pössel A., Dabelsteen T.: Moving threats: territorial responses of male blue tits to simulated intrusions. *Revista de etologia Supplemento* 5, s. 124-124. 2003.
- Raundrup K., Clemmensen S., Forchhammer M.C., Kapel C.M.O.: Field Method for Isolation of Trichostrongyle Larvae From Vegetation of Natural Pastures of Arctic Ruminants. *The Journal of Parasitology* Vol. 89, no. 2, s. 422-423. 2003.
- Reuter M., Pedersen J.S., Keller L.: Loss of *Wolbachia* infection during colonisation in the invasive Argentine ant *Linepithema humile*. i: Proceedings of the 9th Congress of ESEB s. 1. The European Society for Evolutionary Biology, Leeds, England 2003.
- Rosenkilde C., Cazzamali G., Williamson M., Hauser F., Søndergaard L., DeLotto R., Grimmekhuijzen C.J.P.: Molecular cloning, functional expression, and gene silencing of two *Drosophila* receptors for the *Drosophila* neuropeptide pyrokinin-2. *Biochemical and Biophysical Research Communications* 309, s. 485-494. 2003.
- Rybakov A.V., Høeg J.T., Jensen P.G., Kolbasov G.A.: The Chemoreceptive Lattice Organs in Cypris Larvae Developed from Naupliar Setae (Thecostraca: Cirripedia, Ascothoracida and Facetotecta). *Zoologischer Anzeiger* Vol. 242, issue 1, s. 1-20. 2003.
- Rønn R., Ekelund F., Christensen S.: Effects of elevated atmospheric CO₂ on protozoan abundance in soil planted with wheat and on decomposition of wheat roots. *Plant and Soil* 251, s. 13-21. 2003.
- Santa Clara Matos M.R.J., McGregor P.K.: The effect of sex of an audience on male-male displays of Siamese fighting fish (*Betta splendens*). *Behaviour* 139, s. 1211-1221. 2002.
- Schønecker B., Heller K.E.: Stimulation of serotonin (5-HT) activity reduces spontaneous stereotypies in female but not in male bank voles (*Clethrionomys glareolus*) Stereotyping female voles as a new animal model for human anxiety and mood disorders? *Applied Animal Behaviour Science* 80, s. 161-170. 2003.
- Stenseng L., Skovgård H., Holter P.: Life Table Studies of the Pupal Parasitoid *Urolepis rufipes* (Hymenoptera: Pteromalidae) on the House Fly *Musca domestica* (Diptera: Muscidae) in Denmark. *Environmental Entomology* 32 (4), s. 717-725. 2003.
- Sumner S., Hughes W.O.H., Boomsma J.J.: Evidence for differential selection and potential adaptive evolution in the worker caste of an inquiline social parasite. *Behavioral Ecology and Sociobiology* Vol. 54, no. 3, s. 256-263. 2003.
- Sumner S., Nash D.R., Boomsma J.J.: The adaptive significance of inquiline parasite workers. *Proceedings: Biological Sciences* Vol. 270, no. 1521, s. 1315-1322. 2003.
- Sunde P., Bølstad M.S., Desfor K.B.: Diurnal exposure as a risk sensitive behaviour in tawny owls *Strix aluco*? *Journal of Avian Biology* Vol. 34, no. 4, s. 409-418. 2003.
- Sunde P., Bølstad M.S., Møller J.D.: Reversed sexual dimorphism in tawny owls, *Strix aluco*, correlates with duty division in breeding effort. *OIKOS* Vol. 101, no. 2, s. 265-278. 2003.
- Svendsen J.C., Skov J., Bildsøe M., Steffensen J.F.: Intra-school positional preference and reduced tail beat frequency in trailing positions in schooling roach under experimental conditions. *Journal of Fish Biology* Vol. 62, issue 4, s. 834-846. 2003.
- Svendsen T.S., Grønvold J., Holter P., Sommer C.: Field effects of ivermectin and fenbendazole on earthworm populations and the disappearance of dung pats from bolus-treated cattle. *Applied Soil Ecology* 24, s. 207-218. 2003.
- van Borm S., Wenseleers T., Billen J., Boomsma J.J.: Cloning and sequencing of *wsp* encoding gene fragments reveals a diversity of co-infecting *Wolbachia* strains in *Acromyrmex* leafcutter ants. *Molecular Phylogenetics and Evolution* Vol. 26, Issue 1, s. 102-109. 2003.
- Villesen P., Boomsma J.J.: Patterns of male parentage in the fungus-growing ants. *Behavioral Ecology and Sociobiology* Vol. 53, no. 4, s. 246-253. 2003.
- Wamberg C., Christensen S., Jakobsen I.: Interaction between foliar-feeding insects, mycorrhizal fungi, and rhizosphere protozoa on pea plants. *Pedobiologia* 47, s. 281-287. 2003.
- Wamberg C., Christensen S., Jakobsen I., Müller A.K., Sørensen S.J.: The mycorrhizal fungus (*Glomus intraradices*) affects microbial activity in the rhizosphere of pea plants (*Pisum sativum*). *Soil Biology and Biochemistry* 35, s. 1351-1359. 2003.
- Willerslev E., Hansen A.J., Binladen J., Brand T.B., Gil-

- bert M.T.P., Shapiro B., Bunce M., Wiuf C., Gilichinsky D.A., Cooper A.: Diverse Plant and Animal Genetic Records from Holocene and Pleistocene Sediments. *Science* Vol. 300, issue 5620, s. 791-795. 2003.
- Willerslev E., Hansen A.J., Rønner R., Nielsen O.J.: Panspermia – true or false? *Lancet* 362 (9381), s. 406-406. 2003.
- Wynne I.R., Loxdale H.D., Brookes C.P., Woivod I.P.: Genetic structure of fragmented November moth (Lepidoptera: Geometridae) populations in farmland. *Biological Journal of the Linnean Society* Vol. 78, Issue 4, s. 467-477. 2003.
- Zeisset I., Beebe T.J.C.: Population genetics of a successful invader: the marsh frog *Rana ridibunda* in Britain. *Molecular Ecology* Vol. 12, Issue 3, s. 639-646. 2003.
- Ferskvandsbiologisk Laboratorium**
- Bojsen B.H., Barriga R.: Effects of deforestation on fish community structure in Ecuadorian Amazon streams. *Freshwater Biology* 47, s. 2246-2260. 2002.
- Bojsen H., Jacobsen D.: Effects of deforestation on macroinvertebrate diversity and assemblage structure in Ecuadorian Amazon streams. *Arch. Hydrobiol.* 158, s. 317-342. 2003.
- Bokn T.L., Duarte C.M., Pedersen M.F., Marba N., Moy F.E., Barrón C., Bjerkgeng B., Borum J., Christie H., Engelbert S., Fotel F.L., Hoell E.E., Karez R., Kersting K., Kraufvelin P., Lindblad C., Olsen M., Sanderud K.A., Sommer U., Sørensen K.: The response of experimental rocky shore communities to nutrient additions. *Ecosystems* 6, s. 577-594. 2003.
- Brodersen K.P., Bennike O.: Interglacial Chironomidae (Diptera) from Thule, Northwest Greenland: matching modern analogues to fossil assemblages. *Boreas* 32, s. 560-565. 2003.
- Christoffersen K., González J.M.: An approach to measure ciliate grazing on living heterotrophic nanoflagellates. *Hydrobiologia* 491, s. 159-166. 2003.
- Christoffersen K., Hansen B.W., Johansson L.S., Krog E.: Influence of LAS on marine calanoid copepod population dynamics and potential reproduction. *Aquatic Toxicology* 63, s. 405-416. 2003.
- Christoffersen K., Jeppesen E.: Lakes. *Zackenbergs Ecological Research Operations 8th Annual Report 2002*, s. 50-53. 2003.
- Friberg-Jensen U., Wendt-Rasch L., Woin P., Christoffersen K.: Effects of the pyrethroid insecticide, cypermethrin, on a freshwater community studied under field conditions. I. Direct and indirect effects on abundance measures of organisms at different trophic levels. *Aquatic Toxicology* 63, s. 357-371. 2003.
- Greve T.M., Borum J., Pedersen O.: Meristematic oxygen variability in eelgrass (*Zostera marina*). *Limnol. Oceanogr.* 48, s. 210-216. 2003.
- Ha H.T., Duarte C.M., Tri N.H., Terrados J., Borum J.: Growth and population dynamics during early stages of the mangrove *Kandelia candel* in Halong Bay, North Viet Nam. *Est. Coast. Shelf Sci.* 58, s. 435-444. 2003.
- Huong T.T.L., Vermaat J.E., Terrados J., Tien N.V., Duarte C.M., Borum J., Tri N.H.: Seasonality and depth zonation of intertidal *Halophila ovalis* and *Zostera japonica* in Ha Long Bay (northern Viet Nam). *Aquat. Bot.* 75, s. 147-157. 2003.
- Hyenstrand P., Rohrlack T., Beattie K.A., Metcalf J.S., Codd G.A., Christoffersen K.: Laboratory studies of dissolved radiolabelled microcystin-LR in lake water. *Water Research* 37, s. 3299-3306. 2003.
- Jacobsen D.: Altitudinal changes in diversity of macroinvertebrates from small streams in the Ecuadorian Andes. *Arch. Hydrobiol.* 158, s. 145-167. 2003.
- Jacobsen D.: Quien habitaba en aquellos ríos? Ecuador – Terra Incognita 24, s. 20-23. 2003.
- Jacobsen D.: Los ríos de las Sierra ecuatoriana son más sensibles a la contaminación. *Desafío* 7, s. 14-18. 2003.
- Jacobsen D., Rostgaard S., Váscónez J.J.: Are macroinvertebrates in high altitude streams affected by oxygen deficiency? *Freshwater Biology* 48, s. 2025-2032. 2003.
- Jeppesen E., Jensen J.P., Jensen C., Faafeng B., Hessen O., Søndergaard M., Lauridsen T., Brettum P., Christoffersen K.: The Impact of Nutrient State and Lake Depth on Top-down Control in the Pelagic Zone of Lakes: A Study of 466 Lakes from the Temperate Zone to the Arctic. *Ecosystems* 6, s. 313-325. 2003.
- Jeppesen E., Jensen J.P., Lauridsen T.L., Amsinck S.L., Christoffersen K., Søndergaard M., Mitchell S.F.: Subfossils of cladocerans in the surface sediment of 135 lakes as proxies for community structure of zooplankton, fish abundance and lake temperature. *Hydrobiologia* 491, s. 321-330. 2003.
- Jónasson P.M.: Hypolimnetic Europhication of the N-limited Dimictic L. Esrom 1908-1998. *Arch. Hydrobiol. Suppl.* 139/4, s. 449-512. 2003.
- Jónasson P.M.: Benthic Invertebrates. i: The Lakes Handbook s. 341-417. Blackwell, Oxford 2003.
- Jónasson P.M., Hersteinsson P.: Lake Thingvallavatn – A miracle world under creation. 303 s. P.M. Jónasson and P. Hersteinsson (eds.) 2002.
- Kirchman D.L., Borch N.H.: Fluxes of Dissolved Combined Neutral Sugars (Polysaccharides) in the Delaware Estuary. *Estuaries* 26, s. 894-904. 2003.
- Lauridsen T.L., Friberg-Jensen U., Christoffersen K.: Effekter af cypermethrin, azoxystrobin og bentazon på limniske invertebrater. *Bekæmpelsesmiddelforskning* 76, s. 96. 2003.
- Luca A., Duarte C.M., Agustí S., Søndergaard M.: Nutrient (N, P and Si) and carbon partitioning in the stratified NW Mediterranean. *Journal of Sea Research* 49, s. 157-170. 2003.
- Lyck S., Christoffersen K.: Microcystin quota, cell division and microcystin net production of precultured *Microcystis aeruginosa* CYA 228 (Chroococcales, Cyanophyceae) under field conditions. *Phycologia* 42, s. 667-674. 2003.
- Middelboe A.L., Sand-Jensen K.: Patterns of species number and abundance in macroalgal communities in coastal waters. *Hydrobiologia*, s. 1-11. 2003.
- Middelboe A.L., Sand-Jensen K., Krause-Jensen D.: Spatial and interannual variations with depth in eelgrass populations. *Journal of Experimental Marine Biology and Ecology* 291, s. 1-15. 2003.
- Pedersen O.: Allelopathie – chemische Kriegsführung zwischen Wasserpflanzen. 66 *Aquaristik Fachmagazin*, s. 168-172. 2003.
- Pedersen O.: Der Wasserkrug – ein Aquarium, das überall Platz findet. 1-2s. 2003.
- Pedersen O., Borum J., Binzer T., Greve T.M., Zieman J.C., Frankovich T., Fourqurean: Meristem anoxia and sulfide intrusion: A mechanism for *Thalassia testudinum* short shoot mortality in Florida Bay. *Joint Conference on*

- the Science and Restoration of the Greater Everglades and Florida Bay Ecosystem. April 13-18, 2003 Palm Harbor, Florida, USA. 1s. 2003.
- Pedersen O., Brodersen K.P.: Spectacular underwater landscapes of arctic lakes. *Aquatic Gardener* 16, s. 20-27. 2003.
- Pedersen O., Hossain Z., Boromthanasat S., Chareonkuanont W., Thampanaya U., Purintavaragul C., Ikejima K.: Hat Yai Constructed Wetlands – A nuisance to the local community? First SE Asian Water Forum. 17-21 November, Chiang Mai, Thailand. 1s. 2003.
- Rohrlack T., Christoffersen K., Hansen, P. E., Zhang W., Czarnecki O., Henning M., Fastner J., Erhard M., Neilan B.A., Kaebernick M.: Isolation, characterization, and quantitative analysis of Microviridin J, a new *Microcystis* metabolite toxic to *Daphnia*. *Journal of Chemical Ecology* 29, No. 8, s. 1757-1770. 2003.
- Sand-Jensen K.: Drag and reconfiguration of freshwater macrophytes. *Freshwater Biology* 48, s. 271-283. 2003.
- Sand-Jensen K.: Den sidste naturhistoriker – Naturforkæmperen og videnskabsmanden Carl Wesenberg-Lund. 240 s. Gads Forlag, København 2003.
- Sand-Jensen K.: Naturforkæmperen Carl Wesenberg-Lund – en pioner fra 1900-tallets første halvdel. *Naturens Verden* 4, s. 2-11. 2003.
- Sand-Jensen K.: Carl Wesenberg-Lund – den store formidler og naturforkæmper. *Aktuel Naturvidenskab* 1, s. 26-29. 2003.
- Sand-Jensen K.: Historisk naturforkæmper stadig aktuel. 12, *Indblik. Jyllands-Posten* 23.03., 2003.
- Sand-Jensen K.: Månedens fokus: Iltsvindet. *Naturens Verden* 2, s. 12-13. 2003.
- Sand-Jensen K.: Hjelmlædte dafnier og bitre radiser. 10, *Indblik*. 2003.
- Sand-Jensen K., Binzer T.: Fotosyntese i 3D. *Aktuel Naturvidenskab* 3, s. 24-27. 2003.
- Sand-Jensen K., Binzer T.: Fotosyntese i 3D. 10, *Indblik. Jyllandsposten* 17.08., 2003.
- Sand-Jensen K., Kjaer C.R., Dahlgaard J.: Ud af osteklokken. *Aktuel Naturvidenskab* 4, s. 28-29. 2003.
- Sand-Jensen K., Kjaer C.R., Dahlgaard J.: Vejen ud af elfenbenstårnet. 9 sektion 1s. *Jyllandsposten* 08.12., 2003.
- Stæhr P.A., Cullen J.J.: Detection of *Karenia mikimotoi* by spectral absorption signatures. *Journal of Plankton Research* 10, s. 1237-1249. 2003.
- Upanoi T., Tripathi N.K., Boromthanasat S., Pedersen O., Charupat T.: A satellite based monitoring of changes in mangroves in Krabi, Thailand. *Map Asia* 2003. 13-15 October, Kuala Lumpur, Malaysia. 1s. 2003.
- Vadeboncoeur Y., Jeppesen E., Zanden M.J.V., Schierup H.H., Christoffersen K., Lodge D.M.: From Greenland to green lakes: Cultural eutrophication and the loss of benthic pathways in lakes. *Limnol. Oceanogr.* 48(4), s. 1408-1418. 2003.
- Wendt-Rasch L., Friberg-Jensen U., Woin P., Christoffersen K.: Effects of the pyrethroid insecticide cypermethrin on a freshwater community studied under field conditions. II. Direct and indirect effects on the species composition. *Aquatic Toxicology* 63, s. 373-389. 2003.
- Marinbiologisk Laboratorium**
- Caumette P., Bonin B., Herbert R., Widdel F., Grimalt J., Guerrero R., Esteve I., Kühl M., Cohen Y., Muyzer G.: The impact of human activities on the marine environment quality and health: The EC impacts cluster. i: Role of Microbial Mats in the Biodegradation of oil and hydrocarbons in the Coastal Zones (MATBIOL) s. 201-223. 2002.
- Christensen P.B., Glud R.N., Dalsgaard T., Gillespie P.: Impacts of longline mussel farming on oxygen and nitrogen dynamics and biological communities of coastal sediments. *Aquaculture* 218, s. 567-588. 2003.
- Christensen-Dalsgaard K., Fenchel T.: Increased filtration efficiency of attached compared to free-swimming flagellates. *Aquatic Microbial Ecology* 33, s. 77-86. 2003.
- Enevoldsen L.T., Heiner I., DeVries A.L., Steffensen J.F.: Does fish from the Disko Bay area of Greenland possess antifreeze proteins during the summer? *Polar Biology* 26, s. 365-370. 2003.
- Fenchel T.: Biogeography for Bacteria. *Science* 301, s. 925-926. 2003.
- Fenchel T.: Er der flere små end store arter? *Naturens Verden* 4, s. 32-40. 2003.
- Fenchel T.: Is microbial diversity fundamentally different from biodiversity of larger animals and plants? *Europ.J.Protistol.* 39, s. 486-490. 2003.
- Ferris M.J., Kühl M., Wieland A.K.E., Ward D.M.: Cyanobacterial Ecotypes in Different Optical Microenvironments of a 68 C Hot Spring Mat Community Revealed by 16S-23S rRNA Internal Transcribed Spacer Region Variation. *Applied and Environmental Microbiology* 69, No.5, s. 2893-2898. 2003.
- Ferris M.J., Magnuson T.S., Fagg J.A., Thar R., Kühl M., Sheehan K.B., Henson J.M.: Microbially mediated sulphide production in a thermal acidic algal mat community in Yellowstone National Park. *Environmental Microbiology* 5(10), s. 954-960. 2003.
- Glud R.N., Gundersen J.K., Røye H., Jørgensen B.B.: Seasonal dynamics of benthic O₂ uptake in a semienclosed bay: Importance of diffusion and faunal activity. *Limnol.Oceanogr.* 48(3), s. 1265-1276. 2003.
- Haaber J.: Virus – den lille forskel. *Naturens verden* 6, s. 2-11. 2003.
- Havskum H., Thingstad T.F., Scharek R., Peters F., Berdallet E., Montserrat Sala M., Alcaraz M., Bangsholt J.C., Zweifel U.L., Hagström Å., Perez M., Dolan J.R.: Silicate and labile DOC interfere in structuring the microbial food web via algal-bacterial competition for mineral nutrients: Results of a mesocosm experiment. *Limnol.Oceanogr.* 48(1), s. 129-140. 2003.
- Jordan A.D., Møller P.R., Nielsen J.G.: Revision of the Arctic cod genus *Arctogadus*. *Journal of Fish Biology* 62, s. 1339-1352. 2003.
- Kurokawa T., Pedersen B.H.: The Digestive System of Eel Larvae. i: *Eel Biology* s. 435-444. Aida, K, Tsukamoto, K. Yamauchi K. Springer-Verlag, Tokyo 2003.
- Kühl M., Fenchel T.: Growth, structure and calcification potential of an artificial cyanobacterial mat. i: *Fossil and Recent Biofilms. A Natural History of Life on Earth* s. 77-102. Krumbein, W., Peterson, D.M., Zavarzin, A. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2003.
- Køie M.: *Ellipsomyxa gobii* gen. et sp. n. (Myxozoa: Ceratomyxidae) in the common goby *Pomatoschistus microps* (Teleostei: Gobiidae) from Denmark. *Folia Parasitologica* 50, s. 269-271. 2003.
- Køie M.: *Parvicapsula spinachiae* n.sp. (Myxozoa, Parvicapsulidae) in *Spinachia spinachia* (L.) (Teleostei,

- Gasterosteidae) from Denmark. *Parasitol.Res.* 90, s. 445-448. 2003.
- Larkum A.W.D., Koch E-M.W., Kühl M.: Diffusive boundary layers and photosynthesis of the epilithic algal community of coral reefs. *Marine Biology* 142, s. 1073-1082. 2003.
- Licari L.N., Schumacher S., Wenzhöfer F., Zabel M., Mackensen A.: Communities and microhabitats of living benthic foraminifera from the tropical east atlantic: impact of different productivity regimes. *J.Foraminiferal Res.* 33(1), s. 10-31. 2003.
- Lundholm N.: Variation inden for toksinproducerende kiselalger. *Dansk Naturhistorisk Forenings Årsskrift* 13, s. 42-45. 2003.
- McKenzie D.J., Piccolella M., Dalla Valle A.Z., Taylor E.W., Bolis C.L., Steffensen J.F.: Tolerance of chronic hypercapnia by the European eel *Anguilla anguilla*. *J.Exp.Biol.* 206, s. 1717-1726. 2003.
- Middelboe M.: Virus – de mindste biologiske strukturer i havet. *Carlsbergfondets Årsskrift IV*, s. 28-35. 2003.
- Middelboe M., Glud R.N., Finster K.: Distribution of viruses and bacteria in relation to diagenetic activity in an estuarine sediment. *Limnol.Oceanogr.* 48(4), s. 1447-1456. 2003.
- Middelboe M., Lundsgaard C.: Microbial activity in the Greenland Sea: role of DOC lability, mineral nutrients and temperature. *Aquat.Microb.Ecol.* 32, s. 151-163. 2003.
- Middelboe M., Riemann L., Steward G.F., Hansen V.M., Nybroe O.: Virus-induced transfer of organic carbon between marine bacteria in a model community. *Aquat. Microb.Ecol.* 33, s. 1-10. 2003.
- Pedersen B.H.: Induced sexual maturation of the European eel *Anguilla anguilla* and fertilisation of the eggs. *Aquaculture* 224, s. 323-338. 2003.
- Pedersen B.H., Ueberschär B., Kurokawa T.: Digestive response and rates of growth in pre-leptocephalus larvae of the Japanese eel *Anguilla japonica* reared on artificial diets. *Aquaculture* 215, s. 321-338. 2003.
- Pedersen M.F., Hansen P.J.: Effects of high pH on a natural marine planktonic community. *Mar.Ecol.Prog.Ser.* 260, s. 19-31. 2003.
- Pedersen M.F., Hansen P.J.: Effects of high pH on the growth and survival of six marine heterotrophic protists. *Mar.Ecol.Prog.Ser.* 260, s. 33-41. 2003.
- Petersen M.F., Steffensen J.F.: Cod could face a breathless future. *J.exp.biol.* 206, s. 211. 2003.
- Petersen M.F., Steffensen J.F.: Preferred temperature of juvenile Atlantic cod *gadus morhua* with different haemoglobin genotypes at normoxia and moderate hypoxia. *J.Exp.Biol.* 206, s. 359-364. 2003.
- Skov P.V., Steffensen J.F.: The blood volumes of the primary and secondary circulatory system in the Atlantic cod *gadus morhua* L., using plasma bound Evans Blue and compartmental analysis. *J.Exp.Biol.* 206, s. 591-599. 2003.
- Skov P.V., Steffensen J.F.: Fiskenes sekundære cirkulationssystem. *Naturens verden* 10, s. 14-19. 2003.
- Skovgaard A., Hansen P.J.: Food uptake in the harmful alga *Prymnesium parvum* mediated by excreted toxins. *Limnol.Oceanogr.* 48(3), s. 1161-1166. 2003.
- Skovgaard A., Legrand C., Hansen P.J., Granéli E.: Effects of nutrient limitation on food uptake in the toxic haptophyte *Prymnesium parvum*. *Aquat. Microb. Ecol.* 31, s. 259-265. 2003.
- Skovgaard A., Menden-Deuer S.: Long-term exposure of dinoflagellates to ¹⁴carbon: effects on growth rate and measurements of carbon content. *J.Plankton Res.* 25(8), s. 1005-1009. 2003.
- Smirnov A.V., Nasonova E., Holzmann M., Pawlowski J.: Morphological, Ecological and Molecular Studies of *Vannella simplex* Wohlfarth-Bottermann 1960 (lobosea, Gymnamoebia), with a new Diagnosis of this Species. *Protist* 153, s. 367-377. 2002.
- Smirnov A.V., Thar R.: Spatial Distribution of Gymnamoebae (Rhizopoda, Lobosea) in Brackish-Water Sediments at the Scale of Centimeters and Millimeters. *Protist* 154, s. 359-369. 2003.
- Solan M., Germano J.D., Rhoads D.C., Smith C., Michaud E., Parry D., Wenzhöfer F., Kennedy B., Henriques C., Battle E., Carey D., Iocco L., Valente R., Watson J., Rosenberg R.: Towards a greater understanding of pattern, scale and process in marine benthic systems: a picture is worth a thousand worms. *J.Exp.Mar.Biol.& Ecol.* 285-286, s. 313-338. 2003.
- Svendsen J.C., Skov J., Bildsoe M., Steffensen J.F.: Intra-school positional preference and reduced tail beat frequency in trailing positions in schooling roach under experimental conditions. *J.Fish Biol.* 62, s. 834-846. 2003.
- Thar R., Kühl M.: Bacteria are not too small for spatial sensing of chemical gradients: An experimental evidence. *PNAS* 100(10), s. 5748-5753. 2003.
- Thorsen M.S., Wieland A., Ploug H., Kragelund C., Nielsen P.H.: Distribution, Identity and Activity of Symbiotic Bacteria in Anoxic Aggregates from the Hindgut of the Sea Urchin *Echinocardium Cordatum*. *Ophelia* 57(1), s. 1-12. 2003.
- Viollier E., Rabouille C., Apitz S.E., Breuer E., Chaillou G., Dedieu K., Furukawa Y., Grenz C., Hall P., Janssen F., Morford J.L., Poggiale J-C., Roberts S., Shimmield T., Taillefert M., Tengberg A., Wenzhöfer F., Witte U.: Benthic biogeochemistry: state of the art technologies and guidelines for the future of *in situ* survey. *J.Exp.Mar.Biol.& Ecol.* 5-31, s. 285-286. 2003.
- Wieland A., Kühl M., McGowan L., Fourcans A., Duran R., Caumette P., García de Oteyza O.T., Grimalt J.O., Solé A., Diestra E., Esteve I., Herbert R.A.: Microbial Mats on the Orkney Islands Revisited: Microenvironment and Microbial Community Composition. *Microbial Ecology* 46, s. 371-390. 2003.
- Witte U., Aberle N., Sand M., Wenzhöfer F.: Rapid response of a deep-sea benthic community to POM enrichment: an *in situ* experimental study. *Mar.Ecol.Prog.Ser.* 251, s. 27-36. 2003.
- Witte U., Wenzhöfer F., Sommer S., Boetius A., Heinz P., Aberle N., Sand M., Cremer A., Abraham W.R., Jørgensen B.B., Pfannkuche O.: *In situ* experimental evidence of the fate of a phytodetritus pulse at the abyssal sea floor. *Nature* 424, s. 763-766. 2003.

Botanisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af Øjvind Moestrup.

Instituttets bestyrelse består derudover af Helge Rø-Poulsen (viceinstituttleder), Ulrik Søjting (VIP), Bo Johansen (VIP), Henning Adersen (VIP), Kate Jensen (TAP), Karna Heinsen (TAP), Randi Gregersen (studerende), Anders N. Michaelsen (studerende) og Pernille Lærkedal Sørensen (ph.d.-observatør).

Organisation

Instituttet bestod 1.2.2003 af 5 forskningsgrupper: Afdeling for Alger (fykologi), Afdeling for Evolutionær Botanik, Afdeling for Fysiologisk Økologi, Afdeling for Svampe (mykologi) og Afdeling for Økologi, Evolution og Diversitet.

Adresse

Øster Farimagsgade 2D
1353 København K
Telefon 35 32 21 60
Fax 35 32 23 21
bi@bin.ku.dk
www.bot.ku.dk

Instituttlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Botanisk Institut gennemgik med udgangen af 1999 en større ændring, idet instituttets tre hidtidige afdelinger, Botanisk Laboratorium, Økologisk Afdeling samt Afdeling for Alger og Svampe nedlagdes, og der oprettedes i stedet 6 (nu 5) forskningsgrupper. Endvidere oprettedes en række fælleslaboratorier direkte under Botanisk Institut, dvs. administrativt uafhængige af forskergrupperne. Det drejer sig om Dna-Laboratoriet, Elektronmikroskopisk Laboratorium, Histologisk Laboratorium, HPLC Laboratoriet samt Økologisk-Kemisk Laboratorium. Formålet med den ny struktur var at opnå større fleksibilitet og effektivitet. Det afspejler desuden den udvikling, der foregår henimod oprettelsen af større fællesfaciliteter, som kan udnyttes af en større medarbejderkreds.

Botanisk Institut mistede i 1999-2001 8 lektorater på grund af nedskæringer på Det Naturvidenskabelige Fakultet, idet VIP-antallet reduceredes fra 33 til 25. Undervisningsudbuddet reduceredes tilsvarende.

Pr. 1.1.2004 fusionerer Botanisk Institut, Afdeling for Generel Mikrobiologi (hidtil en del af Molekylærbiologisk Institut) samt Zoologisk Institut til Biologisk Institut.

Afdeling for Alger (fykologi)

Forskningsvirksomhed

Gruppens forskning omfatter alger og en række heterotrofe flagellater. Forskningsprojekterne dækker taksonomi, evolution, fylogeni, biogeografi, fysiologi, populationsbiologi, økologi og økotoxikologi.

Til afdelingen er knyttet Skandinavisk Kulturcenter for Alger og Protozoer (SCCAP) og IOC-DANIDA Centre on Harmful Algae.

Planktonalger

Dinoflagellater

En rammebevilling fra SNF omhandler dinoflagellaternes fylogeni, ultrastruktur og pigmenter. Indsatsen koncentrerer sig i øjeblikket om nøgne furealger. Undersøgelserne baseres på SEM, TEM og LSU r-dna-sekvensdata. Taksonomien som går tilbage til midten af 1800-tallet er helt utilfredsstillende, og et nyt taksonomisk system er under udarbejdelse (Ø. Moestrup, G. Hansen og N. Daugbjerg).

Der arbejdes endvidere med den marine slægt *Karlodinium* (T. Bergholtz, N. Daugbjerg og Ø. Moestrup), *Protocecatium* (C. Just Hansen, N. Daugbjerg og Ø. Moestrup) samt nogle ferskvandsarter, bl.a. *Woloszynskia coronata* (K. Lindberg, N. Daugbjerg, M. Ellegaard, G. Hansen, Ø. Moestrup sammen med A. Calado, Universitetet i Aveiro, Portugal).

Slægten *Amphidinium* er blevet revideret baseret på LM og EM samt LSU r-dna-data. Der beskrives endvidere en ny slægt (M.F. Jørgensen, N. Daugbjerg og S. Murray).

En undersøgelse af ultrastrukturen, som også omfatter en 3-D-rekonstruktion af flagelapparatet hos typearten for den heterotrofe slægt *Gyrodinium*, er afsluttet. Der indgår sekvensdata fra typearten plus yderligere to arter. Sekvensdata er baseret på PCR fra enkeltceller (N. Daugbjerg og G. Hansen).

Et ph.d.-projekt omhandlende diversitet af marine bentske dinoflagellater fra Malaysia er startet. Projektet omfatter identifikation ved brug af LM og SEM, fylogenetiske studier baseret på sekvensdata og bioassay til undersøgelse af toksicitet (N.M. Noor).

Et andet ph.d.-projekt omfatter studier af blågrønalger fra Hue-området i Vietnam med særligt henblik på toksicitet (L. Nguyen).

Dinoflagellatcyster udforskes i grænseområdet mellem biologi og geologi, fx beskriver cystefloraen ændringer i eutrofieringen af Mariager Fjord de sidste 100 år. Cysterne bruges ligeledes til tolkning af historiske salinitetsskift (M. Ellegaard).

Et nyt forskningsområde på afdelingen er analyse af dinoflagellaters pigmentsammensætning og dens tolkning i relation til fylogeni og kloroplastudvikling (M. Ellegaard).

Gulalger

Arbejdet med gulalgerne taksonomi og biogeografi er fortsat, og specielt er der arbejdet med problemerne omkring endemiske gulalger (J. Kristiansen, emeritus).

Kiselalger i sediment

Ph.d.-projektet vedrørende diatomeer i sedimentet langs Vestgrønland til vurdering af de klimatiske forhold i området under indvandringen af nordboerne er afsluttet (K.G. Jensen, Ø. Moestrup, N. Daugbjerg, H.A. Thomsen og GEUS).

Toksiske kiselalger

Der er færdiggjort projekter med molekylær og morfologisk (ultrastrukturel) variation indenfor kiselalge-artskomplekserne *Pseudo-nitzschia pseudodelicatissima* og *P. delicatissima*. På grund af de mange ændringer, som er sket i artsopfattelsen af *Pseudo-nitzschia*, der omfatter de fleste giftige arter, forberedes en større samleartikel dækkende samtlige arter af slægten (Ø. Moestrup og N. Lundholm).

Nanoplankton

En taksonomisk undersøgelse af det marine nanoplankton i området nær Rio Grande, Brasilien, er afsluttet (Ø. Moestrup i samarbejde med Universitetet i Rio Grande).

Pelobionter

I et ph.d.-projekt gennemføres en række undersøgelser af pelobionter, som har særlig fylogenetisk interesse på grund af deres mangel på mitokondrier (G. Walker og Ø. Moestrup).

Benthiske alger**Arktiske havalger**

Studiet af den specielle reproduktion hos de arktiske brunalger *Platysiphon verticillatus* og *Punctaria glacialis* er fortsat og kombineres nu med sekvensdata, som er opnået ved nye indsamlinger i den nordlige del af Baffin Island med amerikansk finansiering (P.M. Pedersen i samarbejde med R.T. Wilce og Gary Saunders, USA).

Et manuskript om nogle særprægede endofytiske brunalger, *Chuckchia pedicellata* sp. nov. og *C. endophyticum* comb. nov. er næsten færdigt (P.M. Pedersen i samarbejde med R.T. Wilce).

En bevilling fra Villum Kann Rasmussen Fonden giver mulighed for undersøgelser af mulig bæredygtig udnyttelse af marine, benthiske alger ved Grønlands vestkyst (P.M. Pedersen sammen med bl.a. Ole Hertz, Arctic Ecological Research).

Økotyper

Et manuskript om økotypedannelse hos *Giraudia sphacelarioides* i østlige Atlanterhav og i danske farvande er under færdiggørelse (Aa. Kristiansen og P.M. Pedersen).

Østersøens alger

Der er foretaget elektronisk rapportering til Kommissionen i Bruxelles vedrørende det 3-årige EU-forskningsprojekt "Long-term Changes in Baltic Algal Species and Ecosystems", og projektet er nu afsluttet (P.M. Pedersen og Aa. Kristiansen).

De eksperimentelle undersøgelser af kombineret temperatur- og saltholdighedsrespons hos brunalgen *Punctaria tenuissima* er fortsat bl.a. med materiale fra Ålandsøerne og andre lokaliteter til vurdering af begyndende artsdannelse i Østersøen. Undersøgelserne kombineres med basesequensdata (Aa. Kristiansen, P.M. Pedersen og N. Daugbjerg).

Laminaria (Bladtang)

Der er foretaget den første detaljerede fylogenetiske og populationsgenetiske undersøgelser af danske *Laminaria* arter baseret på AFLP (amplified fragment length polymorphism). Undersøgelsen omfatter 46 individer af *L. hyperborea*, *L. digitata*, *L. saccharina* og *L. faeroensis* (L. Erting, N. Daugbjerg og P.M. Pedersen).

Skandinavisk Kulturcenter for Alger og Protozoer

Samlingen er i det forløbne år blevet forøget med en del kulturer fra ind- og udland, specielt bør en samling af dinoflagellatslægten *Amphidinium* fra Mårten F. Jørgensen nævnes.

Nogle foreløbige forsøg med kryopræserving er gennemført med betydelig succes takket være imødekommenhed fra Botanisk Haves Vævlaboratorium. Det vil forhåbentlig være muligt fremover at opbevare en del af samlingens kulturer på denne måde for at undgå kulturartefakter. Disse er tilsyneladende ofte uundgåelige ved længere tids dyrkning under standardbetingelser i laboratoriet.

Som vanligt er der blevet arbejdet med udvikling af nye dyrkningsmedier og metoder, og der er distribueret kulturer til såvel ind- som udland. De fleste kulturer er leveret til grundforskningsformål, men enkelte erhvervsvirksomheder har også været aftagere.

Året har desværre været præget af betydelige tekniske problemer, som har medført store gener og tab af unikke algekulturer.

IOC-DANIDA Science and Communication Centre on Harmful Algae

Centret yder direkte, uddannelses- og forskningsmæssig assistance til udviklingslande, som har problemer med giftige alger. Der bliver normalt afholdt internationale kurser om giftige alger hvert år på Københavns Universitet, men i 2003 var dette ikke muligt som en forsæt følge af nedskæringer i Danidas støtte, der slog igennem i 2002. Der blev derimod afholdt regionale kurser i Philippinerne, Vietnam og Tunesien. En væsentlig satsning i 2003 var gennemførelsen af to fjernundervisningskurser for Sydøstasien. Erfaringen fra disse kurser indgår nu i et projekt til internationalisering og brug af web-baseret læring i et kursusmodul i den nye studieplan for biologi. Projektet er støttet af Naturvidenskabeligt IT-Kompetencecenter (NIK). Med støtte fra det Naturvidenskabelige Forskningsråd, Ministeriet for Videnskab Teknologi og Udvikling, Danida, samt UNESCO, var centret i 2003 drivkraften i udgivelsen af en UNESCO "Monograph in Oceanographic Methodology: Manual on Harmful Marine Micro Algae". Monografien er et hovedværk inden for sit område. Centret har også udarbejdet undervisningsmaterialer og doneret litteratur til biblioteker og forskere i udviklingslande. En væsentlig aktivitet på centret er forskningssamarbejdsprojekter; centret har skabt f.eks. en kobling mellem samarbejde i FN-regi og den danske ressourcebase inden for et område, hvor Københavns Universitet har en efterhånden enestående og værdifuld ekspertise.

Faglige og administrative hverv**Udvalg og fonde**

Formand for Dansk Botanisk Forening (P.M. Pedersen).

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Deltagelse i NSF-panel i Washington DC til evaluering af EU/NSF-ansøgninger vedrørende toksiske planktonalger (Ø. Moestrup).

Medlem af naturfagligt udvalg under Danmarks Naturfredningsforening (P.M. Pedersen).

Studieleder ved Folkeuniversitetet (P.M. Pedersen).

Tillidshverv

Instituttleder samt forskningsgruppeleder på Afdeling for Alger (Ø. Moestrup).

Formand for instituttets kursus-/ekskursionsudvalg og ansvarlig for feltstationen i Frederikshavn (Aa. Kristiansen).

Medlem af ph.d.-udvalget, mentor ved Botanisk Institut, tillidsrepræsentant for AC-ansatte, medlem af samarbejdsudvalget ved Botanisk Institut og viceforskningsgruppeleder ved Afdeling for Alger, medlem af bestyrelsen for Arktisk Station (P.M. Pedersen).

Medlem af undervisningsudvalget og ansvarlig for algeafdelingens bibliotek. Medlem af Dna-Laboratoriets styregruppe (N. Daugbjerg).

Leder af HPLC-laboratoriet og ansvarlig for instituttets mikroskoppark (M. Ellegaard).

Medlem af fakultetets formidlingsudvalg (M. Ellegaard).

Formidling**Redaktionelle hverv**

Medlem af redaktionskomiteer for "European Journal of Phycology" og "European Journal of Protistology". Medlem af Executive Committee for the "Society of Protozoologists" (Ø. Moestrup).

Medlem af redaktionskomiteer for "Nordic Journal of Botany" og "Algological Studies" (J. Kristiansen, emeritus).

Foredrag

Gæsteforelæser ved Universitetet i Tsukuba (N. Daugbjerg og Ø. Moestrup).

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Medlem af de internationale komiteer til arrangering af "11th International Conference on Harmful Algae", Cape Town, Sydafrika, 2004 og "8th International Phycological Congress", Durban, Sydafrika, 2005 (Ø. Moestrup).

Besøg på Marine Biological Association of United Kingdom, Plymouth, for at begynde forskningsprojekt vedrørende taksonomien af den toksiske dinoflagellat *Karlodinium veneficum* (Ø. Moestrup).

Medlem af "Organizing Committee for 6th International Chrysophyte Symposium", Lammi, Finland, 2004 (J. Kristiansen, emeritus).

Besøg på Universitetet i Oslo i forbindelse med palæoøkologiske undersøgelser af marine dinoflagellater (M. Ellegaard).

Årsmøde i Uppsala for EU-projektet MOLTEEN (M. Ellegaard).

Gæsteforskere

Antonio Calado, Universitet i Aveiro, Portugal, august-september.

Afdeling for Evolutionær Botanik**Forskningsvirksomhed**

Gruppen består af Lone Aagesen (LAa), Signe Frederiksen (SF), Bo Johansen (BJ), Lise Bolt Jørgensen (LBJ), Kim A. Kristiansen (KAK), Louise Pedersen (LP), Gitte Petersen (GP), Finn Rasmussen (FR), Ole Seberg (OS) og Martin Skipper (MS).

Monokotyledonernes fylogeni, evolution og diversitet

Projektet har bl.a. til formål at indsamle molekulære data fra alle dele af de énkimbladede, primært de petaloide monokotyledoner (Liliiflorae) og græsfamilien (Poaceae) med den hensigt at belyse forholdet mellem genernes og organismernes evolution samt at analysere sammenhængen mellem molekulære og morfologiske data. Tillige studeres morfologi, anatomi og ontogeni primært i orkidéfamilien (Orchidaceae) og historisk økologi i ingefærordenen (Zingiberales).

Studier omfattende repræsentanter for alle familier i Monocotyledones (GP, OS) foretages i samarbejde med bl.a. C. Asmussen, KVL, J. Davis, Cornell Univ., D. Stevenson, New York Botanical Garden og M. Chase, Royal Botanic Gardens, Kew, og der er indsamlet dna-sekvensdata fra to mitokondrie-gener, fire plastid-gener og to nukleære gener. Disse data danner grundlag for en række analyser, hvoraf nogle er afsluttet. Flere manuskripter er i trykken og andre under udarbejdelse. Et mere detaljeret studie af Liliiflorae (GP, OS) er ligeledes en del af et internationalt samarbejde. Også her er dataindsamlingen afsluttet, og flere manuskripter er i trykken eller under udarbejdelse. Dokumenterede indsamlinger af dna-prøver fra alle danske énkimbladede er fortsat, og p.t. er mere end halvdelen af arterne indsamlet.

En fylogeni af Alismatanae baseret på data fra plastider og mitokondrier er næsten færdig (GP, OS). Arbejdet med indsamling af dna-sekvensdata for Alstroemeriaceae er publiceret (LAa). Ligeledes er en molekylært baseret fylogenetisk analyse af Juncaceae publiceret i samarbejde med L. Drabkova (University of Puhonice, Tjekkiet), og et manuskript om slægten *Oxychloës* fylogenetiske tilhørsforhold under udarbejdelse (KAK, GP, OS).

Inden for græsserne er forskningen centreret omkring de vilde slægtninge (tribus Triticeae) til *Triticum* (hvede), *Hordeum* (byg) og *Secale* (rug). Med henblik på sammenlignende studier af slægtskabshypoteser arbejdes der med molekulære data fra såvel kerne- som organeller (GP, OS). Nye manuskripter er i trykken eller under udarbejdelse (LAa, GP, OS). For slægterne *Hordeum*, *Secale* og *Triticum/Aegilops* indsamles flere molekulære datasæt. Ét manuskript er trykt og flere er indsendt eller under udarbejdelse (LAa, SF, GP, OS).

I forbindelse med de fylogenetiske analyser fortsættes flere studier af molekylær evolution (KAK, GP, OS). Disse omfatter bl.a. længdevariation af *rbcl*-genet, overførsel af mitokondrielle gener til kernen samt evolution af transposable elementer i nukleære gener. Et manuskript er afsluttet. Med udgangspunkt i de data, der er indsamlet inden for Triticeae, foretages teoretiske studier af alignmentproblematikken (LAa, GP, OS). Undersøgelse formål er primært at belyse behandling af 'gaps' og brugen af kongruensmål i computerprogrammet POY og udføres bl.a. i samarbejde med Ward Wheeler (American Museum of Natural History, New York). Et manuskript er i trykken og flere er under udarbejdelse.

En fylogenetisk analyse af Zingiberales med specielt henblik på Lowiaceae samt en fylogenetisk analyse af Zingiberaceae, begge baseret på molekulære data, er afsluttet og to manuskripter er i trykken (LP). Bestøvningsbiologiske og historisk økologiske studier hos *Orchidantha* er fuldendt, og et manuskript er indsendt (LP, BJ). En strukturel undersøgelse af de reproduktive strukturer hos *Orchidantha* er afsluttet, og et manuskript er i trykken (LP, BJ).

Studier af kimsæk og suspensor i udvalgte orkidé-slægter (FR, BJ) og af mykobionter i den basale orkidégruppe Apostasioideae er fortsat (FR, KAK, H. Rasmussen, KVL-FSL og J. Freudenstein, Ohio State University, Columbus). En artikel om molekylær identifikation af mykobionter i orkideslægten *Neuwiedia* er indsendt. En artikel om orchidemykorrhiza-diversitet og sammenhæng med 'Conservation'-problemer udgivet (FR, L.W. Zettler, Illinois College og J. Sharma, University of Missouri, Columbia). Redaktion af bogserien "Genera Orchidacearum", der omfatter et nyt klassifikationssystem og en systematisk oversigt over alle slægter i orkidéfamilien, er fortsat. Bind 3 er udkommet i 2003, og bind 4 er under udgivelse (FR, A. Pridgeon, M. Chase og P. Cribb, Royal Botanic Gardens, Kew). Et antal slægter i underfamilien er bearbejdet for dette værk (FR, E. Rothacker, Ohio State University). En komplet illustreret felthåndbog til bestemmelse af Ethiopiens orkideer er udarbejdet og ventes at udkomme ved årsskiftet (FR, S. Demissew, University of Addis Abeba, og P. Cribb, Royal Botanic Gardens, Kew).

En undersøgelse af frugt- og frøstruktur med fokus på bæren inden for de petaloide énkimbladede er fortsat, idet der i første omgang fokuseres på strukturelle forskelle mellem kapsel og bær, især i familierne Amaryllidaceae og Hyacinthaceae (SF, LBJ, BJ, FR). Der er i vækstsæsonen 2003 løbende indsamlet og viderebehandlet materiale af blomster og udviklende frugter til ontogenetisk undersøgelse af frugtyperne hos yderligere 16 arter inden for gruppen (LBJ).

I Alismatanae er den systematisk-anatomiske undersøgelse af intravaginalskæl fortsat (SF, BJ).

En undersøgelse af A-, B- og C-klasserens fylogeni samt transkriptionsstudier hos forskellige orkideer er fortsat. Screening for MADS-boxgener fra et c-dna-bibliotek fra *Cleisostoma* og *Dendrobium* vha. EST-analyse og plaque lifts er fortsat. B-klasserens PISTILLATA er sekvenseret fra 45 forskellige orkideer, og en fylogeni er under udarbejdelse. Transkriptionsstudier af to C-klasserens hos *Dendrobium* og *Cleisostoma* er påbegyndt, og Real-Time RT-PCR udføres på frøanlæg i forskellige udviklingsstadier. Ligeledes undersøges transkriptionen af flere A- og B-klasserens vha. Real-Time RT-PCR. For at undersøge alle A-klasserens evolution isoleres og sekvenseres udvalgte enkimbladede og basale tokimbladede med henblik på at udføre en fylogenetisk analyse. En alternativ model til forklaring af den molekylære udvikling af blomsten hos de enkimbladede er opstillet, og et manuskript er under udarbejdelse (MS, SF, BJ).

Glucosinolatholdige planters struktur og fylogeni

Den strukturelle analyse af *Arabidopsis thaliana* (gåsemad) er fortsat med ontogenetisk undersøgelse af strukturelle forhold og relationer for de glucosinolatholdige celler, såkaldte S-celler, der findes yderst i phloemet i stængelen, og af myrosinceller i kim under udvikling i frø (LBJ, E. Andreasson, Molekylærbiologisk Institut/John Innes Center, Norwich).

Biogeografi

Samarbejdet med C.J. Humphries, M. Ebach, D.W. Williams (Natural History Museum, London) og L. Parenti (National Museum of Natural History, Smithsonian Institution) om en kritisk analyse af historisk biogeografi er blevet væsentligt udvidet, og en ny metode ("Area Cladistics") er under afprøvning. Metoden er anvendt på arter og

artsgrupper, udbredt på den sydlige halvkugle og et manuskript er færdiggjort og et andet under udarbejdelse. Et nyt projekt, BioAtlas, der har til formål at skabe en global klassifikation og nomenklatur for jordens endemiske arealer, er påbegyndt (OS).

Dna-taksonomi

Et forslag til at erstatte traditionel taksonomi med en taksonomi baseret primært på dna-data er kritisk analyseret og et manuskript, der påpeger forslagetes udtalte svagheder, er trykt (OS, GP). I tilknytning hertil er nogle af de problemer, der skabes af en ensidig fokusering på dna-sekvensdata som grundlag for taksonomi, belyst ved en undersøgelse af slægten *Oxychloë* (KAK, GP, OS).

Palæoklimatologi

I samarbejde med A.H. Jahren (John Hopkins University, Baltimore) er en ny metode til belysning af palæoklimatiske forhold udviklet (GP, OS).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Formand for udvalget til bedømmelse af Louise Buchholt Pedersens ph.d.-afhandling "Phylogeny and pollination biology of members of Zingiberales – with special emphasis on Lowiaceae" (FNR).

Formand for udvalget til bedømmelse af Thomas Hansens ph.d. (BJ).

Project reviewer for National Science Foundation, USA (OS, FNR, GP). Reviewer for Estonian Science Foundation (OS, FNR).

Projekt reviewer for Vetenskapsrådet, Stockholm, Sverige (OS).

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

FNR: Medlem af "Orchid Specialist Group", Species Survival Commission, IUCN".

BJ: Konsulent for INNOVISION m.h.p. at fremstille en frysefixeringsmaskine til brug på den internationale rumstation (ISS).

Tillidshverv

Vicebestyrer af Dna-Laboratoriet og suppleant i BI's bestyrelse (GP).

Medlem af BI's undervisningsudvalg og suppleant i BI's samarbejdsudvalg (SF).

Medlem af BI's bestyrelse, BI's tjenesterejseudvalg og bestyrer af histologilaboratoriet (BJ).

Suppleant i BI's samarbejdsudvalg (LBJ).

Medlem af bestyrelsen for Det Naturvidenskabelige Fakultets IT-Kompetencecenter NIK, formand for de botaniske institutters edb-udvalg samt næstformand for de botaniske institutters ph.d.-udvalg (FNR).

Forskningsleder på Afdelingen for Evolutionær Botanik, medlem af konsistorium og medlem af rektors Uddannelsesudvalg (OS).

Formidling

Udgivervirksomhed

Forarbejde i forbindelse med en ny dansk flora (SF, FNR, OS).

Redaktionelle hverv

Medredaktør af værket "Genera Orchidacearum", redaktør af Orchidaceae for "Families and Genera of Flowering Plants" (FNR).

Medlem af redaktionskomiteen for tidsskriftet *Rhedeia* (FNR).

Foredrag

Gæsteforelæsning: "Phylogeny of the Triticeae (Poaceae) based on three organelle genes, two single-copy nuclear genes, and morphology". Monocots III, Ontario, California, USA (GP, OS).

Gæsteforelæsning: "Mitochondrial data in monocot phylogenetics". Monocots III, Ontario, California, USA (GP, OS).

Gæsteforelæsning: "Molecular development of orchid flowers". Monocots III, Ontario, California, USA (BJ, SF, MS).

Gæsteforelæsning: "Labiaceae phylogeny, pollination and biogeography. Monocots III, Ontario, California, USA (LBP, BJ).

Key-note lecture: "The future of Systematics – Assembling the Tree of Life." – "Systematics". Fourth Biennial Conference of the Systematics Association. Dublin, Irland (OS).

Gæsteforelæsning: "Mitochondrial data in monocot phylogenetics". – "Systematics". Fourth Biennial Conference of the Systematics Association. Dublin, Irland (GP, OS).

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Medlem af "The International Advisory Committee to organize the 2nd International Orchid Conservation Conference", Selby Gardens, Florida (FNR).

Medlem af bestyrelsen for the "Willi Hennig Society" (OS).

Medlem af styregruppen for den EU-finansierede "large-scale facility" COBICE ("Copenhagen Biodiversity Centre") (OS).

Medlem af DANBIF, det danske knudepunkt i GBIF-samarbejdet (OS).

Stedfortrædende forskerskoleleder i ISOBIS (OS).

Medlem af evalueringspanelet for det EU-finansierede program: "Access to large Major Research Infrastructures" HIGHLAT, Stockholm, Sverige (OS).

Medlem af "Danish task force behind the successful consortium application SYNTHESYS to the EU" (OS).

Medlem af "Steering Group for the project: Assembling the Tree of Life" (OS).

Gæsteforskere

Anne Hope Jahren, (John Hopkins University, Baltimore), februar-juni 2003.

Szilvia Stranzinger, (University of Pécs, Pécs), august og november 2003.

Marianna Kocsis, (University of Pécs, Pécs) august og november 2003.

Malte Ebach, (The Natural History Museum, London), november – december 2003.

C.J. Humphries, (The Natural History Museum, London), november 2003.

Piotr Trukallo, (University of Gdansk, Gdansk), november – december 2003.

Marcin Gorniak, (University of Gdansk, Gdansk), november – december 2003.

Afdeling for Fysiologisk Økologi**Forskningsvirksomhed**

Gruppens forskningsområde omfatter eksperimentelle studier af biogeokemi i terrestriske økosystemer med fokus på næringsstofkredsløb, vand- og kulstofbalance samt biologiske effekter af globale og regionale ændringer i det omgivende miljø, såsom luftforurening, øget UV-B indstråling samt klimaforandringer. Undersøgelser inden for de nævnte områder udgør den grundvidenskabelige baggrund for løsningen af praktiske problemer i forbindelse med luft- og jordbundsforurening samt naturforvaltning og naturpleje. I det forløbne år har gruppens forskning inden for de nævnte områder omfattet følgende emnekredse:

2003 modtoges en bevilling fra Miljøstyrelsen til studier af betydningen af mekanisk ukrudtsbekæmpelse (strigling) for biodiversiteten i økologisk jordbrug. Samarbejdspartner er KVL og Det Danske Hedeselskab (A.M. Jensen, N. Bruun, I. Johnsen).

Undersøgelser af danske klitheders økologi og følsomhed over for driftsændringer og luftforurening i samarbejde med Aarhus Amt (Anholt) er fortsat i 2003 (I. Johnsen).

Botaniske konsekvenser af pleje af klitheder, herunder rydning af bjergfyv undersøges i samarbejde med Skov & Naturstyrelsen og DMU, finansieret af EU's Life program (I. Johnsen).

Undersøgelser af hvordan økosystemfunktion i arktisk og subarktisk tundra vil påvirkes af forventede globale klimaændringer (den såkaldte drivhuseffekt) fortsættes under medvirken af forskere i Danmark, USA, UK, Finland, Spanien, Tyskland og Sverige.

Samspejlet mellem jord, planter, mikroorganismer og atmosfære i arktiske økosystemer belyses i feltforsøg i Nord-sverige og Nordøstgrønland. Aktiviteterne foregår inden for "Processes in the plant-microbe-soil interface: Implications for ecosystem function" og "Biogeokemi i Arktis", finansieret af SNF. I 2003 er særligt undersøgt, i) økosystemers udveksling af næringsstoffer og kulstof med omgivelserne i grænsefladen mellem planter, mikroorganismer og jord, ii) mykorrhizasvampes betydning for planters N-optagelse og deres respons på klimaforandringer, iii) kvælstoffiksering og N-puljer i arktiske jorde, iv) kulstof- og kvælstofbalancen i arktiske heder i relation til drivhuseffekten og klimatiske sæsonvariationer, v) nedbørsændringers indflydelse på gasemission og mikrobiel biomasse, samt vi) sammenligninger af biologiske effekter af drivhuseffekten på circumpolar skala (S. Jonasson, A. Michelsen, H. Ro-Poulsen, J. Castro, K. Clemmensen, L. Illeris, K.S. Larsen, P.L. Sørensen).

Økofysiologiske undersøgelser af UV-effekter på vegetationen og jordbundsparametre i Zackenberg, NØ-Grønland afsluttedes i 2003. Der skal nu foreslås en metode til løbende overvågning af ozonlagsnedbrydningens effekter. Samarbejde med Risø, finansieret af Miljøstyrelsen (H. Ro-Poulsen, R. Rinnan).

Undersøgelser af planters rodesudation, interaktion med mikroorganismer samt forøget UV-B strålingseffekt herpå (R. Rinnan, C. Gehrke, A. Michelsen).

Undersøgelser af opvarmning og fryse-tø cyklers påvirkning af mikroorganismer, jordbundsdyr og næringsstofkredsløb over trægrænsen i subarktisk fortsættes med DMU (H. Sjørnsen, A. Michelsen).

Undersøgelser af dominante buskarters fotosyntese og vandudnyttelse i relation til vandtilførsel, samt deres tab af

næringsstoffer ved løvfald i forhold til effektiviteten af overførsel til oplagringsorgan, begge i mediterrane sclerofylvegetation fortsætter; med Universitat de les Illes Balears (S. Jonasson).

Data fra afsluttede undersøgelser vedr. betydningen af savannebrand for stofkredsløb, emission af drivhusgasser samt næringsstofpuljer i planter, jord og mikroorganismer bearbejdes fortsat med Afdeling for Generel Mikrobiologi samt Addis Ababa University (A. Michelsen).

Kronelagsfysiologi hos rødgran og bøg i relation til fluxmålinger af kuldioxid, vand og ozon undersøges fortsat i samarbejde med Risø og DMU, bl.a. med henblik på udvikling af en ny standard for træers ozon-tålegrænser (H. Ro-Poulsen).

Habitatkvalitet i det åbne landskab samt effekten af herbicider og eutrofiering på vegetation og artsdiversitet undersøges; med DMU (E. Aude, A. Michelsen).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Førsteopponent ved ph.d.-forsvar, Tromsø, Norge og reviewer for det hollandske forskningsråd (S. Jonasson).

Reviewer for NERC, det britiske forskningsråd (A. Michelsen).

Tillidshverv

Formand for ph.d.-udvalget i botanik, næstformand for ph.d.-studienævnet ved Det Naturvidenskabelige Fakultet, KU, suppleant til Fakultetsrådet, udenlandsk medlem af Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab, samt medlem af bestyrelsen for Ing. Svend G. Fiedler og Hustrus legat (S. Jonasson).

Medlem af følgegruppen for Zackenberg Basic (A. Michelsen).

Medlem af Miljøankenævnet, Naturklagenævnet, den danske IGBP ("International Geological and Biological Programme") komité under Det Kgl. Danske Videnskaberne Selskab, af Danmarks Naturfredningsforenings Naturfaglige Udvalg (formand) og dets forretningsudvalg, og af bestyrelsen i Ornitho Consult A/S (I. Johnsen).

Adjungeret professor ved RUC, Institut for Teknik, Miljø og Samfund (I. Johnsen).

Formidling

Redaktionelle hverv

Medlem af "Editorial Board" for tidsskrifterne "Ecology of Industrial Regions" (I. Johnsen), "Oecologia" (S. Jonasson), "Journal of Environmental Science and Pollution Research" (H. Ro-Poulsen).

Foredrag

Debatartikler, radio og tv-interview om miljø- og naturfredningsspørgsmål (A.-M. Jensen, I. Johnsen).

Foredragsvirksomhed i Folkeuniversitetsregi og ekskursioner af naturformidlende karakter samt undervisning på Skovskolen, RUC, DTU og SDU (I. Johnsen).

Offentligt og internt foredrag i Det Kgl. Danske Videnskaber Selskab regi samt foredrag og information om drivhuseffektens virkninger i arktis for "Arctic Council" (S. Jonasson).

"EuroBionet: EU Life" – formidlingsprojekt med opstilling af bioindikatorer for luftforurening i europæiske storbyer, herunder København, i samarbejde med Miljøkontrollen, Kbh.'s Kommune (H. Ro-Poulsen).

Nationalt og internationalt samarbejde

Gæsteforskere

Rikka Rinnan, post.doc., 10 måneder.

Netværk

"Consulting author" til "Arctic Climate Impact Assessment" (ACIA) (S. Jonasson).

Afdeling for Svampe (mykologi)

Forskningsvirksomhed

Mykorrhizasvampes populations- og samfundsstruktur

Arbuskulære mykorrhizasvampes rumlige og tidsmæssige fordeling samt værtpræferencer i naturlig vegetation undersøges i uforstyrret vegetation for at klarlægge svampenes populationsstruktur. Svampene karakteriseres ud fra LSU r-dna-sekvenser. Nye PCR-baserede metoder er udviklet til at generere populationsgenetiske markører baseret på proteinkodende gener. Disse karakteriseres og anvendes til at sammenligne mykorrhizasvampes genetiske diversitet og struktur i konventionel og økologisk dyrkede marker. Projekterne er finansieret af Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd (S. Rosendahl, E. Stukenbrock).

Ektomykorrhizasvampes samfundsstruktur i bøgeskov undersøges. Det undersøges, hvordan EM-samfundet er struktureret i tid og i rum, samt hvilken indflydelse skovens dyrkningshistorie har på EM-samfundet. EM-svampe identificeres vha. svampespecifikke ITS-sekvenser fra koloniserede EM-bøgerødder. Projektet er finansieret af Carlsbergfondet. For at øge mængden af referencesekvenser samarbejdes der med et nordisk konsortium, hvor der opbygges en sekvensdatabase af ektomykorrhizadannende svampe (UNITE). Dette samarbejde er finansieret af NorFa (R. Kjølner og K. Føns).

Kvantificering af bekæmpelsesmidlers effekter på mykorrhizasvampe foretages gennem undersøgelser af effekter af pesticider på mykorrhizasamfund. Projektet er finansieret af Miljøstyrelsen (L. Munkvold, I. Jakobsen (Risø), S. Rosendahl).

Svampebiodiversitet

Et biodiversitetsprojekt i Ecuador har genereret en række resultater, og projektets databaser er blevet opgraderet og vil i 2004 blive tilgængelige på nettet. Der er desuden indledt samarbejde med en række institutioner med henblik på arbejdet med de indsamlede svampe. Projektet er finansieret af Rådet for Ulandsforskning (T. Læssøe og J. H. Petersen).

Det computerbaserede bestemmelsesværk, MycoKey 1.0, blev publiceret i cd-rom-format i august 2003 og er desuden tilgængeligt i en netudgave. Der arbejdes videre

med en version indeholdende skive- og bægersvampene (T. Læssøe, J.H. Petersen og J. Vesterholt).

Fylogien og morfologien hos nogle termitassocierede *Xylaria*-arter fra Sydafrika er blevet undersøgt (T. Læssøe, V. Ros og D. Aanen).

En unik bugsvamp indsamlet på Borneo er nybeskrevet som ny slægt og art med implikationer for familiens omskrivning (T. Læssøe og L. Jalink).

En række floristiske artikler er forfattet til tidsskriftet Svampe (T. Læssøe).

Lavsvampes systematik, fylogeni, biogeografi og metabolitter

En undersøgelse af lavfloraen på den antarktiske ø Livingston Island, som rummer den rigeste flora på Antarktis, er afsluttet og under trykning (U. Söchting, D.O. Øvstedal, Bergen, og L.G. Sancho, Madrid).

Behandlingen af lavfloraen på den meget isolerede subantarktiske ø, Kerguelen, er fortsat (R. Poulsen og U. Söchting).

Taksonomien og fylogien inden for lavfamilien Teloschistaceae undersøges på grundlag af molekulære og sekundærkemiske karakterer, og resultater vedr. slægterne *Xanthoria* og *Caloplaca* er under trykning (U. Söchting og F. Lutzoni, Duke Univ.).

Arbejdet med analyse af anthraquinoners forekomst inden for Teloschistales ved hjælp af HPLC er fortsat (U. Söchting og S. Johansson).

Faglige og administrative hverv

Bestyrelsesmedlem i Thomsen Bioscience (Aalborg) samt dansk repræsentant i COST 8.38 aktionen ("European Cooperation in the Field of Scientific and Technical Research"), og medlem af bestyrelsen for den Europæiske kultursamling, BEG, ("Bank of European Glomales") (S. Rosendahl).

Bestyrelsesmedlem i Foreningen til Svampekundskabens Fremme, medlem af samme forenings frednings- og navneudvalg samt i Det Grønne Kontaktudvalg (T. Læssøe).

Formand for Strødamudvalget og medlem af bestyrelsen for "Nordic Lichen Society" (U. Söchting).

Tillidshverv

Medlem af Biologisk Studienævn (S. Rosendahl).

Medlem af bestyrelsen for Botanisk Institut og for HPLC-laboratoriet (U. Söchting).

International kontaktperson og medlem af fakultetets internationale udvalg, miljø sikkerhedsudvalget, undervisningsudvalget samt ph.d.-udvalget (T. Læssøe).

Formidling

Redaktionelle hverv

Medlem af "The Nordic Lichen Flora Executive Committee", der redigerer "Nordic Lichen Flora" (U. Söchting).

Co-editor på "Mycorrhiza" og "FEMS Microbial Ecology" (S. Rosendahl).

Medredaktør af monografiserien "Fungi of Northern Europe" og af tidsskriftet Svampe og desuden medlem af "The Advisory Board for Kew Bulletin" (T. Læssøe).

Afdeling for Økologi, Evolution og Diversitet

Forskningsvirksomhed

Forskningsgruppens forskning omfatter evolutionære og økologiske studier af terrestrisk vegetation. Den fokuserer på dynamiske aspekter i to forskningsfelter, populationsbiologi og vegetationsøkologi. Udgangspunktet er grundvidenskabeligt, men der inddrages desuden anvendte aspekter – specielt i forhold til naturbevarelse og globale/regionale miljøændringer. I det forløbne år har afdelingens forskning inden for de nævnte områder omfattet følgende emnekredse:

Populationsgenetik og -økologi

Forskningen fokuserer på evolutionære og økologiske processer i populationer, specielt med henblik på disse processers betydning for populationernes overlevelse og deres adaptionspotentiale. Hovedvægten lægges på: Genetisk erosion, genetisk differentiering, reproduktionssystemers biologi og evolution.

Inden for projektet "Evolutionære processer i små populationer" undersøgte forplantningssystemet hos *Lecocarpus pinnatifidus* indsamlet på Galápagosøerne (H. Adersen, L.B. Hansen, M. Philipp, H.R. Siegismund, ZI).

Projektet "Evolutionære processer i arter på øer: Artsdannelse og artsnedbrydning hos den endemiske kurvplantelægt *Scalesia* fra Galápagosøerne". Inden for slægten *Scalesia* undersøges betydningen af populationsopsplitting, hybridisering og indavl for artsdannelsen ved hjælp af dna-analyser (APLP og mikrosatellitter), bladmorfologi og feltobservationer af og -eksperimenter med arternes reproduktionsbiologi (L.R. Nielsen).

Arktiske planters evne til at reagere på miljøændringer omfatter en undersøgelse af heritabiliteten af morfologiske og reproduktive karakterer, klonale arters genetiske populationsstruktur og klonstørrelse samt pollenkonkurrence hos Tue-limurt (*Silene acaulis*). Projektet er et samarbejde med Universitetet i Oslo og Islands Universitet, finansieret af Nordisk Ministerråd (M. Philipp, H.R. Siegismund, ZI, K. Petersen, L.K. Skougaard).

En undersøgelse over vertebraters betydning for spredning af frø i Arktis er udført ved Zackenberg feltstation. Fæces fra moskusokse, gås, ræv, kjo ve og harer er indsamlet, og vegetationen omkring indsamlingen beskrevet kvantitativt. Bladprøver blev indsamlet og genetiske markører fra dette bladmateriale vil blive sammenlignet med tilsvarende i spirede frø fra fæces. Derved vil spredningens potentielle bidrag til diversiteten på arts- og genetisk niveau kunne belyses (M. Philipp, K. Christoffersen, ZI, H.H. Bruun, Lunds universitet, og specialestuderende Rebekka Lundgren).

Et feltforsøg med udplantning af skovplanter i en plantet bøgeskov, påbegyndt i 1990, er fortsat, bl.a. med henblik på at belyse effekten af forstmæssig drift på planternes reproduktion, spredning og etablering (P.M. Petersen, M. Philipp).

Hos rapsplanter, der har sameksisteret med agerkål, er faderskabet til frø høstet på raps bestemt ved hjælp af molekulære dna-markører. Desuden er frø høstet på hybrider mellem raps og agerkål spiret, testet for tolerance overfor Basta, og der er ekstraheret dna som forarbejde til en molekylær faderskabsanalyse (M. Johannessen, R.B. Jørgensen, Risø).

Vegetationsøkologi og -dynamik

Vegetations- og jordbundsudvikling på brændte klit- og klithedearealer i Hansted-reservatet. Vegetationen på et antal permanente prøveflader blev analyseret i perioden 1992-1997, og et jordprøve- og frøbankmateriale er analyseret. Desuden er det brændte areal i sin helhed (175 ha) blevet inventeret hvert af årene 1992-1997. Materialet er under bearbejdning (P. Vestergaard).

Succession på kunstigt anlagte klit- og græslandsarealer i Køge Bugt Strandpark. Vegetationsudviklingen på et antal permanente prøveflader, der blev etableret 1978-79, følges. Prøvefladerne blev senest analyseret i 2002, og et antal jordprøver til beskrivelse af jordbundsudviklingen er analyseret (P. Vestergaard).

Succession på vaden og forlandet foran det fremskudte dige ved Højer. Undersøgelsen, der blev påbegyndt 1979-80, blev foreløbigt afsluttet sommeren 1995. Forlandet er derefter senest blevet inspiceret sommeren 2003 med særligt henblik på at følge *Puccinellia maritimas* kolonisering og udvikling (P. Vestergaard).

Et datamateriale til belysning af vegetationsgradienter på strandeng og strandvoldshede blev i 1998 indsamlet på et strandengsareal ved Københavns Universitets laboratorium på Læsø (Lyngholt). Materialet omfatter vegetationsanalyser, jordprøver, prøver til bestemmelse af frøbanken i jorden samt nivellementsdata. Jord- og frøbankprøverne er blevet analyseret og datamaterialet er under bearbejdning (P. Vestergaard).

I den fredede Maglemose i Grib Skov er analyser af vegetation, jordbund og vandprøver fra 16 prøveflader i perioden 1981 – 2002 ved at blive bearbejdet (i samarbejde med Gert Steen Mogensen, BM). Formålet er at beskrive vegetationsudviklingen gennem de forløbne 20 år og sammenholde den med variationer i vandstanden, vildtets græsning og ændringer i skoven rundt omkring mosen (P.M. Petersen).

Bearbejdningen af vegetations- og jordbundsdata fra 102 prøveflader i krat, selvgroet skov og forstligt drevet skov på lokaliteter i det skovfattige NV-Sjælland er fortsat (P.M. Petersen).

En kortlægning af forekomsten af skovplanter på de fire odder, der strækker sig ud i Storebælt (Knudshoved Odde, Asnæs, Røsnæs, Sjællands Odde), samt Fønsskov-halvøen og Hindsholm er fortsat. Formålet er at belyse forskellige arters evne til at vokse i græs-urtevegetation og krat på overdrev og kystskrænter, hhv. til at spredes til nye voksesteder fra forekomster i gammel skov (P.M. Petersen).

Arbejdet med biodiversitetsaspekter af floraen på Mascarenerne, Galápagosøerne og Færøerne er fortsat (H. Adersen).

I samarbejde med I. Friis, A.M. Burger (BM) og M. Thulin (Uppsala) studeres makroøkologiske træk af floraen på Afrikas Horn (H. Adersen).

Der er udført en biogeografisk analyse over floraen på Isefjordsystemets småholme (H. Adersen).

Resultaterne fra successionsundersøgelser fra 1974 til 2000 på Galápagos er næsten klar til indlevering til publikation (H. Adersen).

Menneske, Landskab og Biodiversitet: I Danmark er behandlingen af datamaterialet fra Fortid og Flora-projektet videreført. Medredaktør for den bog, der skal afrunde projektet (H. Adersen, P.M. Petersen).

Botanikkens historie

Den historiske undersøgelse af baggrunden for oprettelsen af Botanisk Have i 1600 og af dens historie frem til ca. 1650 er fortsat (H. Tybjerg).

Faglige og administrative hverv

Medlem af Botanisk Instituts bestyrelse. Dansk repræsentant i Den Nordiska Föreningen OIKOS (H. Adersen).

Formand for BI's undervisningsudvalg, Medlem af Universitetets Strødamudvalg (P.M. Petersen).

Forskningsgruppeleder, medlem af samarbejdsudvalget ved Botanisk Institut (M. Philipp).

Medlem af bestyrelsen for KU's laboratorium på Læsø, Botanisk Instituts ph.d.-udvalg og ekskursjonsudvalg (P. Vestergaard).

Udvalg og fonde

Medlem af en planlægningsgruppen under Teknologirådet vedr. projektet "Nyt klima – Nyt liv" (P. Vestergaard).

Medlem af "IUCN/SSC Galapagos Plant Specialist Group" (H. Adersen).

Tillidshverv

Censor ved Aarhus Universitet og Danmarks Lærerhøjskole (H. Adersen).

Censor ved KVL (P. Vestergaard).

Formand for udvalg til besættelse af stilling ved forskningsgruppen Fysiologisk Økologi, censor ved Aarhus Universitet, Medlem af Naturklagenævnet (M. Philipp).

Formidling

I samarbejde med Henning E. Petersen, Molslaboratoriet, er udarbejdet manuskriptet til kap. 3 (Livsbetingelser og dyr og planter i det åbne land), til "Naturen i Danmark" (P.M. Petersen).

Deltagelse i en "Viden Om"- udsendelse i DR TV2.

I styringsgruppen for "Fortid og Flora" (finansieret af flere forskningsråd) og for "Ny undersøgelse af skovene på Vørsø" (finansieret af Villum Kann Rasmussen fonden). Kapitelforfatter i "Naturen i Danmark" på Gads Forlag (H. Adersen).

Foredrag i Folkeuniversitetet i Thisted (P. Vestergaard).

Redaktionelle hverv

Medlem af "Editorial Board for Journal of Coastal Conservation". Har fungeret som referee for "Journal of Coastal Conservation" og "Landscape Ecology" og "Applied Vegetation Science". Medlem af redaktionsgruppen for et fembindsværk om "Naturen i Danmark", som er under udgivelse fra Gads Forlag (P. Vestergaard).

Medlem af Editorial Board for Nordic Journal of Botany (M. Philipp).

Referere-opgaver for Nordic Journal of Botany, American Journal of Botany, Videnskabernes Selskab (H. Adersen).

Instituteder Øjvind Moestrup

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	20,5	2,0	22,5
DVIP	1,1	0,0	1,1
STIP	5,2	0,0	5,2
TAP	26,0	0,6	26,6
Årsværk i alt	52,8	2,6	55,5
Løn	20.319,0	1.100,0	21.419,0
Frikøb mv.	238,0	9,0	247,0
Øvrige drift	3.795,0	4.943,0	8.738,0
Anskaffelser	610,0	2.345,0	2.955,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>24.962,0</i>	<i>8.397,0</i>	<i>33.359,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Adersen, Henning Emil; lektor.
 Daugbjerg, Niels; lektor.
 Ellegaard, Marianne; lektor.
 Frederiksen, Signe Elisabeth; lektor.
 Hansen, Gert; adjunkt.
 Illeris, Lotte; adjunkt.
 Johansen, Bo; lektor.
 Johnsen, Ib; lektor.
 Jonasson, Sven Evert; professor.
 Jørgensen, Lise Bolt; lektor.
 Kjøller, Rasmus; adjunkt.
 Kristiansen, Aase; lektor.
 Larsen, Poul Jacob; lektor.
 Lundholm, Nina; adjunkt.
 Michelsen, Anders; lektor.
 Moestrup, Øjvind; professor.
 Pedersen, Poul Møller; lektor.
 Petersen, Gitte; lektor.
 Petersen, Peter Milan; lektor.
 Philipp, Marianne Bøcher; lektor.
 Rasmussen, Finn Preben Nygaard; lektor.
 Ro-Poulsen, Helge; lektor.
 Rosendahl, Søren; professor.
 Seberg, Ole; lektor.
 Søchting, Johan Ulrik; lektor.
 Vestergaard, Peter; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Nielsen, Lene Rostgaard; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Clemmensen, Karina Engelbrecht; ph.d.-stipendiat.
 Frøslev, Tobias Guldborg; ph.d.-stipendiat.
 Hansen, Lise Bach; ph.d.-stipendiat.
 Larsen, Klaus Steenberg; ph.d.-stipendiat.
 Sjursen, Heidi; ph.d.-stipendiat.
 Skipper, Martin; ph.d.-stipendiat.
 Sørensen, Pernille Lærkedal; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Christensen, Steen Niels; forskningsass.
 Petersen, Jens Henrik; forskningsass.

Ph.d.-afhandlinger

Buchholt, Louise: Phylogeny and pollination biology of members of Zingiberales – with special emphasis on Lowiaceae.
 Hansen, Lise Bach: Mating system evolution in association with population structure and inbreeding.
 Hansen, Thomas: Quantitative Genetics of Sexual Allocation and Inbreeding Depression in Hermaphroditic Plants with special reference to *Silene nutans* (Caryophyllaceae).
 Lindqvist, Charlotte: Molecular phylogenetic studies of two insular radiations in Lamiales: The Hawaiian endemic mints (Lamiaceae) and East African Saintpaulia (Gesneriaceae).

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

– Anskaffelse af stereomikroskop (Niels Daugbjerg) kr. 100.000.
 – Artsdannelse og artsnedbrydning hos den endemiske kurvplanteslægt *Scalesia* fra Galapagosøerne (Lene Rostgaard Nielsen) kr. 469.200.
 – Endemic Plants of Greece (Artwork) (Kit Tan) kr. 54.800.
 – Endemic Plants of Greece (Kit Tan) kr. 114.100.
 – Flora Hellenica (Kit Tan) kr. 960.00.
 – Indkøb af digitaliseret transmissionselektronmikroskop (Øjvind Moestrup) kr. 600.000.

Forskningsstyrelsen

– Dinoflagellaternes fylogeni og taxonomi, baseret på morfologi, gensekvenser og pigmentanalyser (Øjvind Moestrup) kr. 540.000.
 – Indkøb af digitaliseret transmissionselektronmikroskop til erstatning for 3 nu forældede mikroskoper på Botanisk Institut, Zoologisk og Zoologisk Museum, KU (Øjvind Moestrup) kr. 720.000.

Miljøstyrelsen

– Bekæmpelsesmidlers effekt på miljøet (Ib Johnsen) kr. 311.000.

Ringkøbing Amt

– Hedeundersøgelser i Ringkøbing Amt 2002 (Ib Johnsen) kr. 33.600.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

– Apparatur til feltmålinger af planters og vegetationsfladers fotosyntese, respiration og transpiration (Sven Jonasson) kr. 397.700.
 – Funktionel diversitet i ektomykorrhiza samfund (Rasmus Kjøller) kr. 234.000.
 – Kvælstof- og kulstofanalyser til jord- og planteanalyse (Anders Michelsen) kr. 503.900.
 – Process in the Plant-Microbe-Soil interface (Sven Jonasson) kr. 500.000.

Unesco

– Drift af Center for Toksiske Alger (instituttlederen/Henrik Enevoldsen) kr. 1.402.000.
 – E-learning (Øjvind Moestrup) kr. 56.700.

Sabah

– Ph.d. Normawaty M. Noor (Øjvind Moestrup)
kr. 330.000.

Villum Kann Rasmussen Fonden

– Undersøgelse af de grønlandske tangressourcer og muligheden for en bæredygtig udnyttelse (Poul Møller Pedersen) kr. 1.121.000.

Publikationer

- Adersen H.: Om øer og deres flora og fauna. *Flora og Fauna* 109, s. 57-62. 2003.
- Adersen H., Mølgaard P.: Floraen på Isefjordens småholme i øbiogeografisk belysning. *Flora og Fauna* 109, s. 71-79. 2003.
- Andreasson E.M., Jørgensen L.B.: Localization of plant myrosinases and glucosinolates. *Recent Advances in Phytochemistry* 37, i: *Integrative Phytochemistry: From Ethnobotany to Molecular Ecology* s. 79-99. Romeo, John T. (ed.). Pergamon, Elsevier Science, Amsterdam, Boston, New York, Oxford, Paris 2003.
- Aude E., Tybirk K., Pedersen M.B.: Vegetation diversity of conventional and organic hedgerows in Denmark. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 99, s. 135-147. 2003.
- Bonde N., Høeg J., Seberg O.: Introduktion af fylogenetisk systematik. *Kladismens fremme i Danmark og andre lande*. *Dansk Naturhistorisk Tidsskrift* 13, s. 8-34. 2003.
- Bürger A-M., Thulin M., Adersen H., Friis I.: The altitudinal distribution of plant diversity and endemism in the Horn of Africa. 1s. *Addis Ababa* 2003.
- Drábková L., Kirschner J., Seberg O., Petersen G., Vleck C.: Phylogeny of the Juncaceae based on *rbcL* sequences, with special emphasis on *Luzula* DC, and *Juncus* L. *Plant Syst. Evol.* 240, s. 133-147. 2003.
- Drabkova L., Vlček Ě., Seberg O., Petersen G.: A phylogeny of *Luzula* and *Juncus* (Juncaceae) base on *rbcL* intron, and *trnL-trnF* plastid dna sequences. *Cladistics* 18, s. 151. 2003.
- Ellegaard M., Daugbjerg N., Rochon A., Lewis J., Harding I.: Morphological and LSU & dna sequence variation within the *Gonyaulax spinifera/spiniferites*- group (Dinophyceae) and proposal of *Gonyaulax elongata* comb. nov. and *G. membranaceae* comb. nov. *Phycologia* 42(2), s. 151-164. 2003.
- Engell K., Jørgensen L.B., Møller J.D., de Neergaard E., Wester E.: Developmental stages of *Sorghum caryopses* with emphasis on the aleurone transfer cell and placental sac. i: *Sorghum* and millets diseases s. 255-257. Leslie, John F. (ed.). Iowa State Press, Ames, Iowa, USA 2002.
- Eriksson O.E., Baral H-O., Currah R.S., Hansen K., Kurtzman C.P., Rambold G., Læssøe T.: Outline of Ascomycota – 2003. *Myconet* 9(1), s. 1-89. 2003.
- Eriksson O.E., Baral H-O., Currah R.S., Hansen K., Kurtzman C.P., Rambold G., Læssøe T.: Notes on ascomycete systematics. Nos 3580-3623. *Myconet* 9, s. 91-103. 2003.
- Frederiksen S.E., Johansen B., Petersen G., Rasmussen F.P.N.: Noter til frøplanternes morfologi. 22s. Botanisk Institut, København 2003.
- Frost-Christensen H., Jørgensen L.B., Floto F.: Species specificity of resistance to oxygen diffusion in thin cuticular membranes from amphibious plants. *Plant, Cell & Environment* 26, s. 561-569. 2003.
- Frøslev T.G., Aanen D.K., Læssøe T., Rosendahl S.: Phylogenetic relationships of *Termitomyces* and related taxa. *Mycological Research* 107, s. 1277-1286. 2003.
- Føns K., Kjølner R.: Community structure and diversity of below ground ectomycorrhizal fungi in Danish beech (*Fagus sylvatica*) forest with different cropping history. 1s. 2003.
- Grogan P., Jonasson S.E.: Controls on annual nitrogen cycling in the understory of a sub-arctic birch forest. *Ecology* 84(2), s. 202-218. 2003.
- Hansen G., Daugbjerg N., Franco J.M.: Species concepts of the genus *Alexandrium* with special emphasis on *Alexandrium minutum* and related species. 1s. Nagasaki, Japan 2003.
- Hansen G., Daugbjerg N., Franco J.M.: *Alexandrium minutum* (Dinophyceae) from Denmark – a study based on morphology, toxin composition and LSU r-dna sequences, with some morphological observations on other European strains. *Harmful Algae* 2, s. 317-335. 2003.
- Heide-Jørgensen H.: Haustoriets struktur og funktion (Snylteplanter I). *Naturens Verden* 11-12/85, s. 32-51. 2002.
- Heide-Jørgensen H.: Halvparasitter (Snylteplanter II). *Naturens Verden* 3/86, s. 2-21. 2003.
- Heide-Jørgensen H.: Helsnyltere – holoparasitter (Snylteplanter III). *Naturens Verden* 7-8/86, s. 46-64. 2003.
- Illeris L., Michelsen A., Jonasson S.E.: Soil plus root respiration and microbial biomass following water, nitrogen, and phosphorus application at a high arctic semi desert. *Biogeochemistry* 65, s. 15-29. 2003.
- Jensen B., Kjølner R., Rosendahl S.: Øvelsesvejledning til Svampeafdelingen, Botanisk Institut 2003.
- Jensen K.D., Beier C., Michelsen A., Emmett B.A.: Effects of experimental drought on microbial processes in two temperate heathlands at contrasting water conditions. *Applied Soil Ecology* 24, s. 165-176. 2003.
- Jensen K.G., Moestrup Ø., Schmid A-M.: Ultrastructure of the male gametes from two centric diatoms, *Chaetoceros laciniosus* and *Coscinodiscus wailesii* (Bacillariophyceae). *Phycologia* 42, s. 98-105. 2003.
- Johannessen M.M., Jørgensen R.B.: Gene flow from transplastomic oilseed rape into *Brassica rapa*. The 1st European Conference on the Co-existence of Genetically Modified Crops with Conventional and Organic Crops. 2s. 2003.
- Johannessen M.M., Jørgensen R.B.: Biologiske løsninger begrænser spredning af transgener. *Vedr. bioteknologi og offentlighed, Rapport fra to forskningsprojekter om genmodificeret mad, planter og forsøgsdyr, Etik og risikovurdering*. 4s. 2003.
- Johnsen I.: Monitoring programmes – intensive. i: *Restoration of Dune Habitats Along the Danish West Coast* s. 13. Hanne Stadsgård Jensen, Miljøministeriet (red.). Miljøministeriet 2003.
- Johnsen I., Jensen A-M.M.: Wild flora. Flora and fauna changes during conversion from conventional to organic farming. *Pesticides Research* 74, i: *Flora and fauna changes during conversion from conventional to organic farming*. s. 17-33. Navntoft, S., Esbjerg, P., Jensen, A-M.M., Johnsen, I. & Petersen, B.S. (red.). Frontlinjen, Miljøministeriet, København 2003.
- Jørgensen M.F., Murray S., Daugbjerg N.: Systematics and phylogeny of *Amphidinium* (Dinophyceae) with re-exa-

- mination of the type species and emendation of the genus based on morphological and molecular data. 1s. Nagasaki, Japan 2003.
- Kjær A., Barfod A., Asmussen C., Seberg O.: Genetic and Morphological Variation in the Sago Palm (*Metroxylon sagu* Rott.) (Arecaceae) in Papua New Guinea. i: New Frontiers of Sago Palm Studies s. 101-110. Kainuma, K., Okazaki, M., Toyoda, Y., Cecil, J.E. Universal Academic Press, Tokyo 2002.
- Kjøller R.: Seasonal fluctuations in the ectomycorrhizal community associated with beech (*Fagus sylvatica*). 2003.
- Kjøller R., Bruns T.D.: *Rhizopogon* spore bank communities within and among California pine forests. *Mycologia* 95, s. 603-613. 2003.
- Kjøller R., Læssøe T., Rosendahl S., Søchting U.: Svampe – et kompendium i mykologi til bachelorstudiet i biologi. 95s. Svampeafdelingen, Botanisk Institut 2003.
- Kristiansen J.: In memoriam: Gunnar Nygaard 1903-2002. *Phycologia* 42, s. 106-107. 2003.
- Kristiansen J.: Søbrombær – en truet blågrønalg i Hampen Sø, Midtjylland. *URT* 27, s. 57-60. 2003.
- Kristiansen J.: From IAAP to IAP. *Hydrobiologia* 502, s. 1-2. 2003.
- Larsen R.S., Søchting U.: *Ramonia chrysophaea* new to Denmark. *Graphis Scripta* 14, s. 7-9. 2003.
- Lee E.-Y., Pedersen P.M., Lee I.K.: *Neoleptonema yongpili* E.-Y. Lee & I.K. Lee, gen. et sp. nov. (Phaeophyceae), based on morphological characters and RuBisCO spacer sequences. *European Journal of Phycology* 37, s. 237-245. 2002.
- Lewis J., Ellegaard M., Hallett R., Harding I., Rochon A.: Environmental control of cyst morphology in gonyaulacoid dinoflagellates. Abstracts, 7th international conference on modern and fossil dinoflagellates. 1s. 2003.
- Lewis J., Kennaway G., Ellegaard M., Hallett R.: Cyst wall formation in dinoflagellates. Abstracts 3rd international phycological congress. 1s. 2003.
- Lundholm N., Moestrup Ø., Hasle G.R., Hoef-Emden K.: What is *Pseudo-nitzschia pseudodelicatissima*? a study of the *P. pseudodelicatissima/cuspidata* complex (Bacillariophyceae). *Journal of Phycology* 39, s. 797-813. 2003.
- Læssøe T.: Endnu en *Nemania* fundet i Danmark. *Svampe* 47, s. 48-49. 2003.
- Læssøe T.: Meinhard Moser 13/3 1924 – 30/9 2002. *Svampe* 47, s. 56-56. 2003.
- Læssøe T.: R.W.G Dennis (1910-2003), R.A. Maas Geesteranus (1911-2003). *Svampe* 48, s. 56-56. 2003.
- Læssøe T., Petersen J.H.: MycoKey 1.0. Low Budget Publishing, 2003.
- Læssøe T., Petersen J.H.: MycoKey.com.. s. Danmark 2003.
- Miller A., Læssøe T., Roberts P., Robinson K.: *Kriegelsteinera lasiosphaeriae*: a mycoparasite on *Lasiosphaeria ovina* – new to Britain. *Mycologist* 17(1), s. 12-13. 2003.
- Moestrup Ø., Daugbjerg N., Ellegaard M., Hansen G., Lindberg K.: Suessiales, a major order of extant dinoflagellates? 1s. Nagasaki, Japan 2003.
- Moestrup Ø., Inouye I., Hori T.: Ultrastructural studies on *Cymbomonas tetramitiformis*. I. (Prasinophyceae). *Canadian Journal of Botany* 81, s. 657-671. 2003.
- Moestrup Ø., Thomsen H.A.: Taxonomy of toxic haptophytes (prymnesiophytes). i: Manual on Harmful Marine Microalgae s. 433-463. Hallegraeff, G.M., Anderson, D.M. & Cembella, A.D. (red.). UNESCO Publishing, Paris 2003.
- Murray S., Jørgensen M.F., Daugbjerg N., Rhodes L.: Species boundaries in the *Amphidinium operculatum* species complex (Dinophyceae) based on morphological and molecular analyses. 1s. 2003.
- Nielsen L.R., Cowan R.S., Siegismund H.R., Adersen H., Philipp M., Fay M.F.: Morphometric, AFLP and plastid microsatellite variation in populations of *Scalesia divisa* and *S. incisa* (Asteraceae) from the Galápagos Islands. *Botanical Journal of the Linnean Society* 143, s. 243-254. 2003.
- Nielsen L.R., Siegismund H.R., Philipp M.: Partial self-incompatibility in the polyploid endemic species *Scalesia affinis* (Asteraceae) from the Galápagos: remnants of a self-incompatibility system? *Botanical Journal of the Linnean Society* 142, s. 93-101. 2003.
- Pedersen P.M.: Sletter havet alle spor? 1s. Nepper & Stagehøj, København 2003.
- Petersen G., Seberg O.: Transposable Elements: Evolution and Phylogeny. *Cladistics* 18, s. 229. 2002.
- Petersen G., Seberg O.: Phylogenetic analyses of the diploid species of *Hordeum* (Poaceae) and a revised classification of the genus. *Systematic Botany* 28, s. 293-306. 2003.
- Petersen P.M.: Importance of site conditions and time since abandonment for coppice vegetation on Langeland, Denmark. *Nordic Journal of Botany* 22(4), s. 463-481. 2003.
- Philipp M., Siegismund H.R.: What can morphology and isozymes tell us about the history of the *Dryas integrifolia-octopetala* complex? *Molecular Ecology* 12, s. 2231-2242. 2003.
- Pridgeon A., Chase M., Cribb C., Rasmussen F.P.N.: (red.). *Genera Orchidacearum* vol. 3. 360s. RBG, Kew, England 2003.
- Quested H.M., Cornelissen J.H.C., Press M.C., Callaghan T.V., Aerts R., Trosien F., Riemann P., Gwynn-Jones D., Kondratchuk A., Jonasson S.E.: Decomposition of subarctic plants with differing nitrogen economies: A functional role for hemiparasites. *Ecology* 84, s. 3209-3221. 2003.
- Ros V.I.D., Aanen D.K., Debets A.J.M., Læssøe T.: The role of different *Xylaria* in termite fungus gardens. Ninth congress of the European Society for Evolutionary Biology, Leeds, August 18-24. 1s. England 2003.
- Rønhede S., Johansson S., Søchting U.: Når blade bliver habitater – en økologisk niche for specialiserede tropiske laver. *Urt* 27(2), s. 66-69. 2003.
- Rønhede S., Johansson S., Søchting U.: A contribution to the foliicolous lichen flora of La Réunion. *Cryptogamie, Mycologie* 24, s. 67-71. 2003.
- Schmitt I., Lumbsch H.T., Søchting U.: Phylogeny of the lichen genus *Placopsis* and its allies based on Bayesian analyses of nuclear and mitochondrial sequences. *Mycologia* 95(5), s. 827-835. 2003.
- Seberg O., Humphries C.J., Knapp S., Stevenson D., Petersen G., Scharff N., Andersen N.M.: Shortcuts in Systematics? – A commentary on dna-based Taxonomy. *Trends in Ecology & Evolution* 18, s. 63-65. 2003.
- Seberg O., Petersen G.: Homology misunderstood! *Cladistics* 18, s. 231. 2002.
- Stevanovic V., Tan K., Iatrou G.: Distribution of the ende-

- mic Balkan flora on serpentine. Obligate serpentine endemics. *Plant Syst. Evol.* 242 (nos.1-4), s. 149-170. 2003.
- Stevanovic V., Tan K., Petrova A.: Diversity and centres of endemism in the Balkan flora. 2s. University of Sarajevo, Bosnia & Hercegovina, Sarajevo 2003.
- Strid A., Tan K.: The Flora Hellenica Project – a progress report. 8s. University of Sarajevo, Bosnia & Herzegovina, Sarajevo 2003.
- Søchting U.: Laverne i din have. i: *Geografisk Have* 2002 s. 46-55. I.E., Jørgensen, A.E. & Norrie, J. (red.). 2003.
- Søchting U., Frøberg L.: *Caloplaca asserigena*, the correct name for a small lichen with a unique chemistry. *Bibliotheca Lichenologica* 86, s. 47-51. 2003.
- Søchting U., Seppelt R.: *Caloplaca coeruleofrigida* sp. nova, a species from continental Antarctica. *Mycotaxon* 86, s. 163-168. 2003.
- Tan K., Kyhl J.: Biodiversity in some Brassicaceae or taxonomy can be fun. S. 1-42. Narayana Press, Gylling, Danmark 2003.
- Tan K., Sfikas G.: A *Consolida* new for Europe at Lemnos. *Fisis* 100, s. 38. 2003.
- Tan K., Suda J., Raus T.: Proposal to conserve the name *Inula verbascifolia* (Willd.) Hausskn. against *I. verbascifolia* Poir. (Asteraceae) and with a conserved type. *Taxon* 52, s. 358-359. 2003.
- Tzonev R., Zielinski J., Tan K.: *Cyperus strigosus* (Cyperaceae), a naturalized species new to Bulgaria. *Polish Botanical Journal* 48, s. 47-49. 2003.
- Ulstrup K.E., Van Oppen M.J.H.: Geographic and habitat partitioning of genetically distinct zooxanthellae (*Symbiodinium*) in *Acropora* corals on the Great Barrier Reef. *Molecular Ecology* 12, s. 3477-3484. 2003.
- Van Wijk M.T., Clemmensen K.E., Shaver G.R., Willilams M., Callaghan T.V., Chapin F.S., I., Cornelissen J.H.C., Gough L., Hobbie S.E., Jonasson S.E., Lee J.A., Michelsen A., Press M.C., Richardson S.J., Rueth H.: Long-term ecosystem level experiments at Toolik Lake, Alaska, and at Abisko, Northern Sweden: generalizations and differences in ecosystem and plant type responses to global change. *Global Change Biology* 10, s. 105-123. 2003.
- Vestergaard P.: Vegetation og landskab omkring Københavns Universitets feltlaboratorium "Lyngholt" på Læsø. *Flora og Fauna* 109 årg., hæfte 3+4, s. 109-116. 2003.
- Vestergaard P.: Coastal reed communities in Denmark – biodiversity and reaction to cutting. *Reed Seminar*, Salo, Finland 21-22. aug. 1s. Salo, Finland 2003.
- Zettler L.W., Sharma J., Rasmussen F.P.N.: Mycorrhizal diversity. i: *Orchid Conservation* s. 185-203. Dixon, K., P. Cribb, S. Kell & R. Barrett (red.). *Natural History Publications*, Perth 2003.

Studienævnet for Biologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Brian Christensen (studerterrepræsentant, Forenede Studenterråd), Torben Dabelsteen (lærerrepræsentant, Zoologisk Institut), Jonas Geldmann (studerterrepræsentant, Forenede Studenterråd), Else K. Hoffmann (lærerrepræsentant, August Krogh Institutet), Sofie Richter Jepsen (studerterrepræsentant & næstformand, Forenede Studenterråd), Jonas Lekfeldt (studerterrepræsentant, Forenede Studenterråd), Olaf Nielsen (lærerrepræsentant, Molekylærbiologisk Institut), Søren Rosendahl (lærerrepræsentant & vicedirektør, Botanisk Institut), Anton Willer Skov (studerterrepræsentant, Forenede Studenterråd), og Bent Vismann (lærerrepræsentant & studieleder, Zoologisk Institut). Den daglige studieadministration blev varetaget af studienævnssekretær Lis Møller Christensen.

Beretning

Nyheder om studiet

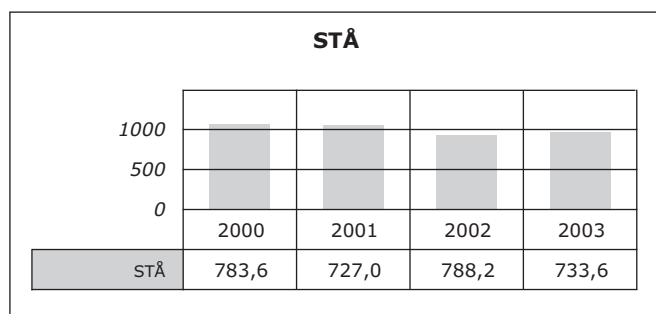
En ny studieordning for den 3-årige bacheloruddannelse i Biologi blev godkendt af fakultetsrådet og igangsat september 2003. Uddannelsen følger Det Naturvidenskabelige Fakultets nye fælles studiestruktur, som bl.a. opdeler undervisningsåret i 4 blokke i stedet for 2 semestre. Strukturen forøger desuden uddannelsens fleksibilitet, da op til 1 årsværks undervisning frit kan vælges på Biologi eller på andre ud-

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder							I alt
	Biologi	Biokemi	Matematik	Kemi	Øvr. nat.	Andre fak.	Meritoverført	
Biologi	608,4	6,1	14,2	42,5	8,4	0,3	29,1	709,0
Idræt	82,4							
Kemi/miljøkemi	5,5							
Biokemi	9,8							
Øvrig naturvidenskab	5,7							
Humaniora	0,2							
Meritstuderende	13,9							
Gæstestuderende	7,6							
I alt	733,6							
Åben uddannelse	4,4							

STÅ 2000-2003

dannelser. Studienævn har i samarbejde med de biologiske institutter arbejdet videre med en tilsvarende ny studieordning for den 2-årige kandidatuddannelse. Den nye kandidatuddannelse er planlagt implementeret fra og med 2004.

Studienævnet havde i 2003 en samlet trækingsret på de biologiske institutter svarende til 49,06 VIPÅV og 1,47 DVIPÅV, hvilket er 0,34 VIPÅV mindre end for år 2002. Desuden kunne studienævnet rekvirere undervisning uden for de biologiske institutter svarende til 2,94 VIPÅV. Udover undervisningen på den 2-årige obligatoriske basisdel rekvirerede studienævnet i 2003 undervisning på de fire biologiske institutter svarende til 9 A-moduler (fagmoduler med frit optag), 6 B-moduler (fagmoduler med begrænset optag), 43 C-moduler (kurser), 8 sommerkurser/feltkurser og 4 kollokvier/seminarer.

Statistik

I 2003 var optagelseskapaciteten på biologistudiet 208. Optaget var pr. juli 226 og oktober 190 studenter. I 2003 blev alle således optaget. Pr. 1.10.2003 var studenterbestanden på biologi 1263 (783 kvinder og 480 mænd). I 2003 blev der på biologistudiet produceret 143 kandidater og i alt 733,6 STÅ'er.

I 2003 behandlede studienævnet 159 dispensationsansøgninger og 380 merit/forhåndsgodkendelser. Der blev indgivet 16 eksamensklager, hvoraf ingen førte til nedsættelse af ankenævn. Desuden godkendte studienævnet 11 sidefag efter studieordningen af 1999. Studienævnet udsendte kun evalueringsskemaer i forbindelse med undervisningen på den nye bacheloruddannelse.

Molekylærbiologisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor S. Pedersen, og viceinstitutleder er professor J. Mundy.

Institutbestyrelsen består derudover af professor M. Berchtold, lektor J. Christiansen, lektor S. Holmberg, TAP-repræsentanterne, laboratorietekniker T.D. Hansen og laborant B. Kolding, samt studenterrepræsentanterne I. Ammendrup-Johnsen og N. Petersen.

Organisation

Instituttet er organiseret med et institutsekretariat, ledet af institutadministrator L. Dalgaard. Instituttet har i 2003 haft 6 afdelinger hver med en afdelingsleder med delegation af beføjelser fra institutlederen. Afdelingerne benævnes: Afdeling for Biologisk Kemi, Afdeling for Generel Mikrobiologi (der begge har adresse i Sølvgade 83H, 1307 København K), samt Afdeling for Molekylær Cellebiologi, Afdeling for Proteinkemi, Genetisk Afdeling og Plantefysiologisk Afdeling (der har adresse i Øster Farimagsgade 2A, 1353 København K. Center for Bioinformatik og Afdeling for Molekylær Genetik i pattedyr er tilknyttet instituttet. Fysisk er disse placeret på henholdsvis Zoologisk Institut og Panum Institutet.

Adresse

Øster Farimagsgade 2A
1353 København K
Telefon 35 32 37 10
Fax 35 32 21 28
mbi@my.molbio.ku.dk
www.molbio.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Finansudvalget gav i maj den endelige bevilling til det nye BioCenter i Universitetsparken ved Tagensvej, der udover Molekylærbiologisk Institut skal rumme "Biotech Research & Innovation Centre (BRIC)" samt eksperimentelle forskningsenheder fra Hovedstadens Sygehusfællesskab. Planlægningen af byggeriet har lagt beslag på en lang række personer fra instituttet blandt andet som medlemmer af byggeudvalg og brugergrupper. Vores involvering i denne planlægning er nu afsluttet, og bygningen forventes at være klar til indflytning i efteråret 2006.

Organisatoriske ændringer

Afdeling for Generel Mikrobiologi overføres ved årsskiftet 2003/04 til nyt Biologisk Institut.

Der er i 2003 truffet beslutning om sammenlægning af Molekylærbiologisk Institut og August Krogh Institutet pr. 1.1.2005.

Ny uddannelse

Molekylærbiologisk Institut har udarbejdet forslag til en ny uddannelse i Molekylær Biomedicin, en tværfakultær uddannelse mellem Naturvidenskab og Sundhedsvidenskab. Forslaget er godkendt af fakulteterne, rektoratet og ministeriet og uddannelsen er planlagt til at begynde i efteråret 2004.

Satsningsområder

Instituttet deltager i universitetets centrale satsningsområder. Inden for bioteknologi er professor M. Berchtold medlem af koordineringsgruppen; og inden for miljø – ph.d.-skolen COGCI deltager instituttet med lektor S. Struwe i gruppen. Inden for satsningsområdet BioCampus er S. Pedersen medlem af styregruppen, og flere fra instituttet er medlemmer af ledelserne i områdets 4 delområder. J. Hoffmeyer er repræsentant i styregruppen for satsningsområdet "Religion i det 21. århundrede".

Personaleforhold

I 2003 er N. Ødum 1.4. udnævnt som professor. B.M. Wil-lumsen er 1.3. udnævnt som professor(mso). Lektor på prøve B. Kragelund er 1.12. ansat som lektor. W. Willats er 1.3. ansat som lektor. T. Litman er 1.1. ansat som adjunkt (Bioinformatik Centret), J.K. Thomsen er 1.3. ansat som A-TAP som NMR and computer systems manager. M. Bie er 1.5. ansat som it-medarbejder og K. Holm er 1.4. ansat som laborant.

Lektor O. Karlstrøm fratrådte sin stilling 31.8. Lektor Annelise Kjølner fratrådte sin stilling 31.12. Lektor Jan Neuhard fratrådte sin stilling 31.3. Adjunkt A. Bøgh-Jensen fratrådte sin stilling 31.1. Kontorfuldmægtig L. Lefeldt fratrådte sin stilling 31.3. og laborant Lisbeth Stauning fratrådte sin stilling 31.10.

Lektor J. Olsen har ved valget til prorektor fået orlov fra sin stilling indtil 1.2.2005.

Eksperimentel Molekylær Genetik i Pattedyr

Forskningsvirksomhed

1. POK-proteiner og hjerneudvikling hos mus

BTB/POZ domæne zinc-finger (POK) faktorer spiller en vigtig rolle i forskellige udviklingsprocesser hos både bananflue og pattedyr. Vi har tidligere beskrevet en ny POK-faktor, som findes udtrykt i forskellige cellepopulationer i forhjernen hos mus. Vi er p.t. ved at undersøge, hvilken rolle proteinet spiller i udviklingen af hjernen i pattedyr ved benyttelse af forskellige genmodificerede musemodeller.

2. Alzheimer sygdom

Vi har fornylig påvist, at NDRG2-genet er opreguleret i hjernen på Alzheimerpatienter. Ved brug af transgene dyremodeller er vi ved at undersøge muligheden for, at NDRG2-proteinet spiller en direkte rolle i sygdomsprocessen.

3. Hjernetumorer

Maligne gliomer er tumorer, der oprinder i hjernens støtteceller og/eller stamceller. For at forstå mere om disse tumors biologi studerer vi gliomagenese i transgene dyremodeller, der overudtrykker forskellige humane onkogener i hjernestamceller.

Bioinformatik Centret

Forskningsvirksomhed

1. Forståelse af det eukaryote transkriptom

Nu hvor mange eukaryote genomer er blevet sekventeret, er den store udfordring at "læse" dem, altså at finde gener og andre funktionelle elementer og dernæst at forstå deres variation, regulering og samspil. Vi arbejder med avancerede statistiske metoder til identifikation af protein-kodende gener i eukaryote genomer med henblik på at kunne identificere gener i en vilkårlig eukaryot organisme. Herunder arbejder vi med forudsigtelse af alternative splejsformer. En meget stor del af et eukaryot genom er ikke-kodende, og det bliver mere og mere tydeligt, at ikke-kodende RNA (ncRNA) spiller en væsentlig rolle i cellens regulering. I 2002 blev en ny type regulerende RNA opdaget: såkaldt microRNA, som menes at udgøre et nyt niveau af posttranskriptionel regulering. Vi arbejder på at identificere microRNA i *A. thaliana* genomet og har på nuværende tidspunkt en liste af mulige microRNA, som vi tester eksperimentelt. Herudover arbejder vi med at forudsige RNA-struktur ud fra den primære sekvens (M. Lindow, K.M. Terkelsen, A. Krogh).

2. Bioinformatisk analyse af prokaryote genomer

Hundredvis af prokaryote genomer er blevet sekventeret over de sidste år. Uden computer-metoder til at analysere disse data er de stort set ubrugelige, og udviklingen af bioinformatiske metoder er derfor nødvendig. En af de vigtigste opgaver er at identificere transkripter med tilhørende proteinkodende gener i dna-sekvensen. End ikke de prokaryote genomer er helt forstået på dette basale niveau, og i de offentlige genomdatabaser er der fejl – gener der ikke er afmærket såvel som forkert afmærkede gener. I dette projekt udvikler vi metoder til at identificere proteinkodende gener, promotorer og transkriptions-terminering i rå dna. På længere sigt er det målet at kombinere disse metoder til at identificere hele transkripter. Det næste skridt er at forstå de tilhørende proteins funktion, deres bestemmelsessted og deres vekselvirkninger. Vi forsøger at bidrage til denne enorme opgave ved udvikling af metoder til at forudsige proteinernes bestemmelsessted, om de for eksempel er bestemt for cytoplasmaet, cellemembranen eller til eksport ud af cellen. Heri indgår bestemmelse af, hvor membranhelixerne er placeret, hvis det er et membranprotein og bestemmelse af kløvningsstedet, hvis proteinet har et signalpeptid. Nogle af de sidstnævnte metoder kan også bruges på eukaryote proteiner (P. Nielsen, L. Petersen, S.E.W. Hansen, A. Krogh).

3. Ekspressionsanalyse og medicinsk bioinformatik

Ekspressionsanalyse dækker over kortlægning af de til et hvert tidspunkt i cellen udtrykte gener (transkriptom-analyse) og proteiner (proteom-analyse). I fremtiden bliver ekspressionsanalysen formentlig instrumental til identifikation af proteiner, som kan være mål for nye lægemidler, til at observere lægemidlers effekt på celleniveau, samt til at identificere prognostiske risiko- og sygdomsmarkører.

Vi arbejder på at integrere information fra forskellige ekspressionsanalyse-teknikker, herunder dna microarrays og AGE (seriel analyse af gen-ekspression), dels med henblik på at bestemme hvilken eksperimentel metode, der giver de mest brugbare svar, dels med henblik på at identifi-

cere nye ekspressionsprofiler, der kan anvendes indenfor især cancer-diagnostik og -behandling (karakterisering af den multifarmakonresistente fænotype). Desuden udvikler vi metoder til analyse af proteom (masse-spektrometri) data, så disse kan bruges til sygdomsklassificering (ovarie- og prostata-cancer). Endelig deltager vi i et større tværgående pharmacogenomics-forskningsprojekt med fokus på behandling af depression og fedme, to årsagsmæssigt relaterede folkesygdomme. Målet er at opnå ny indsigt i de mekanismer, der ligger til grund for, hvorfor patienter responderer forskelligt på lægemidler, og på grundlag heraf kunne opstille retningslinjer for fremtidig individualiseret terapi (T. Litman, A. Krogh).

Instituttets øvrige forskningsberetninger

Findes under afdelingerne.

For lektor A.R. Thomsen og professor N.F. Ødum findes beretninger og publikationer under Institut for Medicinsk Mikrobiologi og Immunologi.

Afdeling for Biologisk Kemi

Forskningsvirksomhed

1. Nukleotidstofskifte

Nukleotider er vigtige elementer i den cellulære fysiologi, bl.a. som byggesten i syntesen af nukleinsyrerne, RNA og dna, samt for et betydeligt antal coenzymmer. Nukleotider dannes enten ved nysyntese fra mellemprodukter i det centrale stofskifte eller ved genbrug af nukleosider og baser. Nysyntesereaktionerne er ens i alle organismer, mens evnen til genbrugssyntese varierer fra organisme til organisme. Nukleosid- og baseanaloger kan omdannes til potente cellegifte ved hjælp af genbrugssyntesen, hvilket har været anvendt i den kemoterapeutiske behandling af forskellige mikrobielle og virale infektioner, samt af visse cancertilstande. Tidligere var den generelle opfattelse at enzymer, som katalyserer den samme reaktion i forskellige organismer, var opbygget på lignende måde. Det har imidlertid vist sig, at mange enzymer varierer voldsomt i deres egenkab og ydermere, at mange er så forskellige, at de pågældende gener ikke kan identificeres på grundlag af sekvenshomologi. Sådanne enzymer kan kun identificeres ved biokemiske og/eller genetiske forsøg. Hensigten med studierne af nukleotidstofskiftet er at opnå en fuldstændig karakterisering af de involverede gener og deres genprodukter samt at opnå en detaljeret indsigt i de molekylære mekanismer, der er ansvarlige for såvel den enzymatiske som den genetiske regulering af denne del af stofskiftet.

Der arbejdes inden for følgende områder: Struktur, funktion & reaktionsmekanisme af phosphoribosyltransferaser fra *B. subtilis*, *E. coli* og *S. solfataricus* (K.F. Jensen).

PRPP-syntese i den hyperthermophile archaeon *M. jannaschii* (B. Hove-Jensen).

Purinmetabolismen i *B. subtilis*: genetiske kontrolmekanismer (P. Nygard & H.H. Saxild, DTU).

2. Katabolisme af nukleosider og baser

Bakterier er i stand til at anvende mange forskellige forbindelser som kulstof- og energi- eller nitrogenkilde. Således kan *E. coli* effektivt udnytte ribonukleosider som kulstof-

og energikilde. Det sker ved at ribonukleosiderne spaltes phospholytisk til de tilsvarende baser og ribose 1-fosfat. Deoxyribonukleosider spaltes på lignende vis til deoxyribose 1-phosphat. Før nedbrydning må (deoxy) ribonukleosiderne optages ved hjælp af specifikke transportsystemer lokaliseret i den indre membran. En forståelse af både nukleosid og nukleotidstofskiftet samt de involverede transportsystemer er nødvendig for at kunne udvikle nye metoder til behandling af mikrobielle infektioner og cancer.

Der arbejdes inden for følgende områder:

Karakterisering af *deoK*-operonen fra *S. typhimurium* (M. Christensen, J.K. Jensen, G. Dandanell & J. Neuhard).

Karakterisering af xanthosin fosforylase operon, *xapABR* i *E. coli* og *S. typhimurium* (M.R. Hansen & G. Dandanell).

Funktion og karakterisering af *CodB* i *E. coli* og *S. solfataricus* (S. Christoffersen, I.H. Lauritsen & K.F. Jensen) og nukleosid transportere i *E. coli* (*NupC*, *NupI*, *NupU*, *XapB*, *YeiJ* og *YeiM*) (M. Lerdorf & G. Dandanell).

3. Fosfonatnedbrydning i *E. coli*

E. coli kan udnytte tre typer forbindelser som fosfatkilde: Uorganisk fosfat (P_i), organiske phosphatestre samt fosfonater. P_i er den foretrukne kilde, mens phosphatestre og fosfonater kan udnyttes, når der ikke er noget P_i til stede i vækstomgivelserne. Phosphater og fosfonater ligner overfladisk hinanden kemisk set.

Karakterisering af *phnN* fra *E. coli* (T.J. Rosenkrantz & B. Hove-Jensen).

4. RNA-struktur og funktion

4.1. RNA-molekyler

Enhver celle indeholder et betydeligt antal strukturelt forskellige RNA-molekyler, hver med deres specifikke funktion. Ved transkriptionsprocessen oversættes dna-nukleotidsekvensen af et gen til en analog RNA-sekvens. Nogle af disse RNA-molekyler, rRNA, har vigtige funktioner som komponenter i ribosomer, mens andre, mRNA, oversættes af ribosomerne til specifikke polypeptider. Det har vist sig, at mange antibiotikas funktion består i binding til forskellige positioner på ribosomet, som derved helt eller delvist mister evnen til at syntetisere proteiner med fatale følger for cellen. Der fokuseres på antibiotika, der hæmmer proteinsyntesen, resistens til disse antibiotika, og deres interaktion med ribosomerne. Den nødvendige forbedring af allerede brugte antibiotika og udvikling af nye antibiotika, vil i fremtiden bygge på en mere detaljeret viden om antibiotikas virkningsmekanisme, samt hvordan resistens til antibiotika opstår og spredes. Denne viden er stadig meget fragmentarisk, men nylige store fremskridt inden for løsningen af den komplekse detaljerede struktur af ribosomet, samt den stigende forskning i årsager til resistens, giver store muligheder i disse forskningsområder.

Specifikt karakteriseres interaktionerne mellem antibiotika (pleuromutiliner, tricothecener, fusidin syre) og ribosomerne i archaea, bakterier, og gær. Derudover undersøges og identificeres resistensmekanismerne af vækstfremmerne tiamulin og valnemulin (J. Bøsling & K. Long).

4.2. Cellulær asymmetri

Cellulær asymmetri, som især kendes fra fosterudviklingen – men også fra fuldt differentierede celler som neuroner, skyldes en polariseret protein-fordeling. Den "skæve" for-

deling kan være et resultat af subcellulær lokalisering af mRNA via *cis*-elementer i mRNA og *trans*-virkende faktorer, og selve lokaliseringen er formodentlig styret af signaloverførsler, som på nuværende tidspunkt er dårligt karakteriserede. Vi er ved at identificere og karakterisere de molekylære mekanismer, som styrer asymmetrisk proteinsyntese via mRNA lokalisering (J. Nielsen, M.A. Kristensen, S.K. Adolph & J. Christiansen).

5. Ekstremophile mikroorganismer og enzymer

5.1. Dansk center for ekstremophile mikroorganismer og enzymer

Centret er et samarbejde mellem Novozymes A/S, Arla Foods, Royal Greenland A/S, Bioteknologisk Institut og Molekylærbiologisk Institut. Formålet er; *i*) at etablere, karakterisere og screene stammesamlinger bestående af ekstremofile mikroorganismer fra varme kilder og fra kolde habitater, såsom Grønland. *ii*) at udvikle ny teknologi til fremstilling af genbanker repræsenterende såvel dyrkbare som ikke-dyrkbare ekstremofile mikroorganismer, samt *iii*) at udvikle ny screenings-teknologi, der muliggør industriel udnyttelse af disse organismer, samt deres gener og varmetolerante henholdsvis kuldeaktive enzymer (B. Greve, H. Phan & R. Garrett).

5.2. European thermal enzyme project

Målet er at screene genomerne af *S. solfataricus*, *S. acidocaldarius* and *H. butylicus* (som vi har færdigsekventeret) samt en stammesamling af Crenarchaeale thermophiler for putative enzymer som er bioteknologisk og industrielt interessante. Udvikling af vektorsystemer til kloning og overekspression af disse gener skal udvikles (Q. She, L. Chen, P. Redder, H. Phan, R. Lillestol & R. Garrett).

5.3. Danish Archaea Center

Centret er blevet oprettet til at undersøge archaeas biodiversitet og det evolutionære forhold mellem archaea, bakterier og eukaryoter. Centret er oprettet på basis af en treårig bevilling fra Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd og deles med Birgitte Ahring og Peter Westermann på DTU (Q. She, K. Brügger, P. Redder & R. Garrett).

6. Genomsekventering og -karakterisering

Genomsekventering, dvs. opklaring af en organismes hele nukleotidsekvens er blevet stadig mere betydningsfuld i den moderne molekylærbiologi, idet meget præcise genkort kan etableres. Funktionen af det store antal genprodukter kendes ikke i alle tilfælde. Der er derfor iværksat projekter, som har til formål at finde ud af funktionen af disse genprodukter ved hjælp af fysiologiske, genetiske og molekylærbiologiske metoder. Disse forskningsområder udføres på internationalt plan i samarbejde med canadiske og europæiske laboratorier. Vi har oprettet et DNA Sekventerings Center med understøttelse købt med bevillinger fra Forskningsstyrelsens "Kostbart Udstyr Program". I forbindelse med dette center deltager vi i "European Wolbachia Project" hvor 3 Wolbachia-genomer er ved at blive sekventeret. Desuden er *S. acidocaldarius* og *H. butylicus* blevet sekventeret ("European thermal enzyme project") (Q. She, L. Chen, X. Peng, K. Brügger, E. Torarinsson, M. Awayez, H. Phan & R. Garrett).

7. Biosemiotik

Biosemiotikken antager, at den levende natur er båret af semiosis, dvs. af tegn- og betydningsprocesser. Det følger af denne ide, at tegn- og betydningsprocesser ikke, som det ofte har været antaget, kan udgøre det kriterium, hvorpå der kan skelnes mellem naturens og kulturens områder. Snarere må de kulturelle tegnprocesser betragtes som særligt tilfælde af en mere omfattende og generel biosemiosis, der uophørligt udspiller sig i biosfæren. Det skal understreges, at denne ide på ingen måde modsiger den traditionelle naturvidenskabelige opfattelse af levende systemer, som båret af molekylære processer. Biosemiotikken tilslutter sig fuldt ud denne opfattelse, men antager blot at de molekylære processer ikke udtømmende kan beskrives rent kemisk, idet de som deltagere i livsprocesserne netop udmærker sig ved samtidig at være bærere af semiotiske relationer (L.E. Bruni & J. Hoffmeyer).

Faglige og administrative hverv

Professor R. Garrett: Leder af "Danish Archaea Center" og medlem af Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd, hvor han er leder af Forskningsstyrelsens Kontaktgruppe med FRIT. Endvidere medlem af fagligt forum for STVF.

J. Hoffmeyer: Formand for Dansk Selskab for Naturens Semiotik.

Professor K.F. Jensen: Studieleder for biokemi og bioinformatik. Endvidere medlem af fagligt forum for STVF.

Lektor P. Nygaard: Formand for valgbestyrelsen ved KU.

Formidling

Lektor G. Dandanell: Mentor ved adjunkt-pædagogikumuddannelsen ved instituttet.

Redaktionelle hverv

B. Hove-Jensen: Været medlem af Editorial Board af det internationale tidsskrift "Microbiology".

J. Hoffmeyer: Været medlem af Editorial Board ved tidsskriftet, "Cybernetics & Human Knowing" samt medlem af "Gatherings in Biosemiotics".

Roger Garrett: Været medlem af Editorial Board for det internationale tidsskrift: "Extremophiles".

Afdeling for Generel Mikrobiologi

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskning beskrives som projekter i Molekylærbiologi, Økologi, Mikrobiel Økologi og i Svampemykologi: Afdelingens drift på det nuværende niveau er helt afhængig af ekstern finansiering.

Forskningsgruppen for Molekylær Mikrobiel Økologi har i 2003 arbejdet inden for tre hovedemner: Genoverførsel, adaptation og udvikling og anvendelse af biosensorbakterier. Vores studier har dels været økologiske studier af genoverførsel i jord-rhizosphere modelsystemer detekteret ved hjælp af fluorescens reporter gener og flow-cytometri; og dels undersøgelser af genoverførsel *in situ* i tarmen på forsøgsrotter.

Ved anvendelse af såvel dyrkningsafhængige som dyrkningsuafhængige teknikker har vi undersøgt effekten af tilsætning af kviksvovresistente bakterier på reetableringen af de naturlige mikrobielle samfund fra kviksvovforurenede jorde.

I samarbejdsprojektet BIOPRO II er effekten af polyaromatiske hydrocarboner på diversiteten og strukturen af bakterier, svampe og protozoer i jord blevet undersøgt. Udgangspunktet har været dels et laboratorie-setup, hvor jordmikrokosmos er blevet tilsat vejstøv indsamlet fra gader i København. Desuden er der lavet en *in situ* undersøgelse, hvor jord fra en motorvejsrabat er blevet analyseret.

Endelig har vi anvendt mikrobielle biosensorer til at undersøge koncentrationer af antibiotika i dyremodeller, og dermed har vi vist hvilke nicher i tarmen hos dyr, antibiotika kan trænge ind. Vi har også brugt biosensorer til at påvise tilstedeværelsen af bakterielle signalmolekyler i jord og antibiotikarester i gylle. Vi er også godt på vej med biosensorer til påvisning af genotoxiske stoffer i forskellige miljøer. På det medicin-mikrobiologiske område har vi i år fundet nye plasmidbårne resistensgener overfor antibiotiske vækstfremmere og terapeutiske antibiotika. Disse resistensgeners udbredelse i Danmark og andre lande er ved at blive kortlagt i samarbejde med forskere fra Danmarks Fødevare- og Veterinærforskning.

Samfundsstrukturen af denitrificerende bakterier i jord er undersøgt ved hjælp af terminal restriktions-fragmentlængde polymorfi (T-RFLP) analyse af PCR-produkter af de denitrificerende bakteriers nitrit reduktase-gener (*nirK* og *nirS*). Undersøgelserne omfatter blandt andet samfundsstrukturens respons på gødning og tungmetaller. Microarray-teknologi benyttes til udvikling af en ny metode til dyrkning af svært-dyrkbare jordbakterier samt til at lave en "Soil Microbiology Microarray". Derudover er en metode til kvantificering af aktive denitrificerende bakterier i jordprøver ved hjælp af antistof-binding til *nirK* nitrit reduktase og flow cytometri blevet implementeret.

I årets løb er EU-projektet FORCAST om kulstofbalancen i europæiske skove blevet afsluttet. Vi har undersøgt den mikrobielle nedbrydningsaktivitet og biodiversiteten i disse skove. Projektets ide var at undersøge betydningen af skovens alder for kulstoflagringen, og forskelle på chitinase-aktiviteten i de forskellige jord-horisonter bekræfter delvis denne tese. Det er tydeligere vist, at deposition af kvælstofforbindelser har betydning for respirationen. Arbejdet med at analysere biodiversitetens betydning for kulstoflagringen vil blive fortsat.

Afdelingens nye EU-projekt WASAC om stabiliteten af den vestafrikanske savanne er gået i gang i 2003, og der har været holdt møder både i Paris og i Accra. Der er blevet udarbejdet en plan for den analyse af produktions- og jordbundsdata fra Vestafrika, projektet skal udgive en bog om. Deltagerne er forskere fra Burkina Faso, Cote d'Ivoire, Ghana, Senegal, Spanien, Frankrig og Danmark.

Effekten af forhøjet væksttemperatur og forhøjet saltkoncentration:

Hos *Thermomyces lanuginosus* var tripeptidet glutathion involveret i svampens forsvar mod saltstress. I andre termofile svampe var trehalose ikke involveret i dette forsvar, men derimod i beskyttelsen mod den forhøjede temperatur. Blandt de intracellulære proteiner fra *Chaetomium thermophilum* var *Coprophilum* blev tre forskellige trehalose-hydrolyserende aktiviteter påvist.

Pesticidet Isoproturon blev forsøgt nedbrudt med en række kendte jordsvampe. Ingen gav en fulstændig mineralisering af stoffet, men flere gav en delvis nedbrydning til kendte mellemprodukter, eller hos andre fandtes ikke-kendte produkter.

De afprøvede svampe – herunder svampe opformeret fra BAM/ Dichlobenil-forurenede jord- var ikke i stand til fjerne hverken BAM eller Dichlobenil. En jordslurry af samme jord var imidlertid i stand til at mineralisere begge stoffer.

Afdeling for Molekylær Cellebiologi

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskning drejer sig om fundamentale biologiske/biokemiske egenskaber og processer, fra proteinsekvensers affinitet overfor definerede, simple strukturer over translationsprocessernes dynamik til kommunikationen mellem processer både inden for den enkelte celle og cellerne imellem. Forståelse af genekspressionskontrol, både for individuelle gener og generelle genregulationsmekanismer er et vigtigt aspekt i dele af afdelingens forskning. Undersøgelse af cellulære funktioner og deres samspil leder til en molekylær forståelse af både normale og sygelige tilstande.

1. Calciumbindende proteiner i signaltransduktion ved celledeling og celledød

Gruppen undersøger primært nogle molekylære mekanismer, der er involveret i cellevekst og programmeret celledød, og vi arbejder primært med signalprocesser, der involverer calcium som sekundær messenger. Strukturen og funktionen af de calcium-bindende proteiner ALG-2, calmodulin og parvalbumin har været centrale i arbejdet.

Vore vigtigste resultater er:

Vi har fundet, at ALG-2 (der er formodet at være et proapoptotisk protein) er overudtrykt i forskellige tumorer, og derfor potentielt kan tjene som tumormarkør.

En hidtil ubeskrevet interaktion mellem proteiner af PEF-familien blev fundet, hvilket tyder på, at det funktionelle repertoire af denne proteingruppe (som for eksempel calcium-sensorer) kan udvides ved heterodimerisering. Ved at bruge gær 2-hybrid-systemet har vi fundet interaktion mellem sorcin og grancalcin. Ved sammenligninger blandt flere kommercielt tilgængelige antistoffer og et vi selv har fremstillet mod ALG-2, kunne vi demonstrere at et bestemt kommercielt produkt, der er blevet brugt af adskillige forskere i feltet, ikke genkender ALG-2, men cochaperone protein p23. Dette resultat antyder, at flere nylige artikler er baseret på forkerte forudsætninger, og at deres konklusioner derfor må revideres (M. Berchtold, J. Møllerup, P. Winding, I. Dræbye, J. La Cour, L. Kellerup).

2. Aktiviteten af et kræftgen

Varianter af normale gener, der kan inducere kræft, kaldes onkogener. RasH er et sådant onkogen og er en muteret variant af et gen, der normalt udtrykkes i alle celler; det koder for et protein kaldet p21 eller Ras. I normale celler optræder Ras-proteinet enten i en aktiv form, der udsender delings-signal til cellen, eller i en "slukket" og inaktiv form, og aktiviteten styres af andre proteiner i cellen. I den

onkogene form er proteinet ændret på en sådan måde, at det ikke kan slukkes, hvilket bidrager til, at cellen fortsat deler sig.

Vi har konstrueret cellelinjer der transformerer malignt med Ras efter tilsætning af en inducer. Vi har fundet, at den onkogene tilstand ikke gør cellen uafhængig af vækstfaktorer, men tillader vækst ved høj celledensitet. Vi har igangsat en analyse af, hvilke genprodukter der specifikt udtrykkes, når Ras onkogenet er i cellen, samt hvilke, der kan understøtte Ras og resultere i vækstfaktoruafhængig celledeling. Derudover søger vi at analysere sammenhængen mellem udtryk af aktiveret Ras og cellecyklus regulatorer, samt Ras-proteinets afhængighed af membranassociation for aktivering i mammale celler. En formodentlig sekretoreret faktor er specielt højt udtrykt i Ras-transformerede celler, og vi undersøger effekten af at tilføre dette gen til utransformerede celler.

Vi undersøger mekanismen for aktivering af normalt Ras ved at overføre generne for exchange-faktorer til gær. Her ved undersøges fortsat et antal forskellige Ras-proteiner samt individuelle Ras-mutanter.

Denne forskning udføres med henblik på at få større indsigt i, hvorledes proteinet udfører sin normale vækstregulerende funktion, samt hvorledes væksten af en celle der er transformeret med den onkogene variant, styres (B.M. Wilmsen, M. Dissing, A. Bagge, J. Hansen, S. Schlamowitz, C.W. Larsen).

3. Translationsprocessen i levende celler

Det undersøges hvordan charging niveauet af individuelle isoaccepterende tRNA (forskellige tRNA'er der bærer den samme aminosyre) reagerer under sult for den aminosyre, der er substrat. Generelt forudsiger modellen at de tRNA med høj koncentration, der translaterer de hyppigt forekommende codons, er dem der bliver begrænsende under sulten. Derimod vil de mindre hyppigt brugte tRNA opretholde et relativt højt charging niveau under sulten. Modellen kan forklare skævheden i brugen af synonyme codons, som man finder den i gener, der bliver udtrykt under sult. Modellen er højst sandsynligt relevant for alle organismer, der udviser en skæv fordeling i valget mellem synonyme codons i forskellige gener. Dette projekt udføres i samarbejde med M. Ehernbergs gruppe i Uppsala.

Et andet projekt belyser hvorledes baser i tRNA interagerer med baser i ribosomalt RNA under translation. Kystalstrukturen af det translaterende ribosom har bl.a. muliggjort detaljerede forudsigelser om tRNA-rRNA-kontakter i det ribosomale E-site. Mutationer i henholdsvis ribosomalt RNA og tRNA, på de positioner hvor kontakten er forudsagt, skal kombineres i den samme celle. Eventuelle kooperative effekter af sådanne kombinationer, på translationsprocessens effektivitet og fejlfrekvens, vil afsløre kontaktens betydning. Dette projekt udføres i samarbejde med professor M. O'Connor, University of Missouri-Kansas City, MO. USA.

Programmerede læserammeskit stimuleres ofte af bestemte mRNA-strukturer, kaldet pseudoknuder. Mekanismen bag stimulationen er ukendt og er genstand for undersøgelse i dette projekt. Vi har bestemt to forskellige pseudoknuder evne til at stimulere læserammeskit i *E. coli*. Der er stor forskel i stimulationen, på trods af minimale sekvensforskelle. Pseudoknuderne er derivater af den pseudoknude, der findes i fugles corona virus IBV. Pseudoknuderne studeres også på enkelt-molekylniveau ved hjælp af

en "optisk pincet"-teknik. Vi vil forsøge at udfolde strukturerne ved at påføre en mekanisk kraft i hver ende af de pseudoknude-dannende RNA. Korrelerer evnen til at stimulere læserammeskift med pseudoknudens mekaniske stabilitet? Projektet udføres af ph.d.-studerende T.M. Hansen i samarbejde med lektor L. Oddershede fra Niels Bohr Institutet (M.A. Sørensen).

4. Bakterel genetik

Forskning har været inden for to generelle områder i 2003. Dels undersøger vi de mekanismer, der er ansvarlige for proteiners genkendelse, og påvirkning af uorganiske overflader. Dels beskæftiger vi os med interaktioner mellem bakteriofager og deres vært.

I studiet af protein-uorganiske interaktioner har vi fortsat vore studier af guld-bindende proteiner. Vi har fundet proteiner, der katalyserer oxidation af metallisk guld og er ved at karakterisere dem. I samarbejde med Nanoscience Centret, HCØ, leder vi nu efter proteiner, der interagerer med materialer med specielle elektroniske og strukturelle egenskaber.

Bakteriophag lambdas lytisk vækst/lysogeni beslutning var den først beskrevne epigenetiske "switch". Selv om den har tjent som et biologisk paradigme i mere end 20 år, er den detaljerede mekanisme bag den helt usædvanlige stabilitet af de to mulige tilstande stadig ikke fuldstændigt kendt. Vore studier af profag lambda-stabilitet, der hovedsageligt er gjort af to specialestuderende, K. Bæk og S. Svenningsen, har vist, at repressorkoncentrationen fluktuerer i hidtil ukendt grad.

Vi samarbejder med K. Sneppen fra NBI, og hans arbejde antyder, at disse fluktuationer kunne stamme fra en lang tidskonstant for de regulatoriske tilstande. En lang tidskonstant ville gøre overgangen fra lysogeni til lytisk vækst mere ensrettet.

Vi deltager i et andet praktisk bakteriefagprojekt, der undersøger mulighederne for at anvende *Campylobacter*-fager til at kontrollere *Campylobacter*-infektioner i kommerciel kyllingeproduktion (S. Brown og S. Pedersen fra instituttet og D. Baggesen og V. Hansen fra Danmarks Veterinære Institut).

5. Analyse af cancer-invasion og metasering

Vi har fortsat vore undersøgelser af metastaseringsprocessen i en transgene murine cancermodel, MMTV-PyMT brystcancermodellen. Analysen af urokinase plasminogen-aktivatorens rolle er afsluttet, og vi fortsætter den genetiske analyse af de relevante funktioner af de enkelte proteolytiske komponenter. Den genetiske analyse kombineres også med brug af inhibitorer. Relativt omfattende mRNA-ekspressionsanalyser af tumorvækst og invasion, med samtidig analyse af et større antal gener ved semikvantitative RT-PCR-analyser (i samarbejde med D. Edwards, Norwich, England) er startet. Dette arbejde foregår på Finsenlaboratoriet, Rigshospitalet (M. Johnsen, K. Almholt, T.X. Pedersen).

Faglige og administrative hverv

Professor M.W. Berchtold: Medlem af KU's bioteknologikoordineringsgruppe.

Professor B.M. Willumsen: Medlem af Fakultetsrådet.

Lektor M. Johnsen: Afdelingsleder.

Laboratorietekniker M. Warrer: Medlem af Fakultetsrådet.

Afdeling for Proteinkemi

Forskningsvirksomhed

1. Struktur af prolactin og varianter heraf

Prolactin er et medlem af den hematopoetiske cytokinfamilie og er navngivet ud fra sin rolle i stimulationen af mælkeproduktionen under graviditet og senere. Proteinets rolle ligeledes involveret i et antal af andre signalveje såsom immunforsvaret og dannelse af nye blodkar, angiogenese. Prolactin er homologt til væksthormon, som er det mest undersøgte af cytokinfamilien. Strukturen af prolactin er af stor interesse, idet det kun bindes til sin egen receptor, prolactin-receptoren, hvorimod væksthormon er i stand til at binde både til sin egen receptor og til prolactinreceptoren. En kortere version af prolactin, 16K-formen, er vist at hæmme dannelsen af nye blodkar, antiangiogenese, og har derfor en mulig interesse inden for cancerbehandling, især af brystkræft.

Strukturen af prolactin er færdigbestemt ved brug af heteronuklear ^{13}C , ^{15}N multidimensionel NMR-spektroskopi og viser det kendte cytokin fold med fire lange alfa-helixer forbundet i et op-op-ned-ned mønster med to lange overhand loops. Vi har indledt interaktionsundersøgelser med den ekstracellulære del af prolactinreceptoren. 16K-formen af prolactin undersøges ligeledes spektroskopisk, og hertil har adskillige konstruktvarianter været forsøgt, og en af disse viser tilstrækkelige udtryk af 16K-fusionsprotein til indmærkning med de NMR-aktive isotoper ^{13}C og ^{15}N (K. Teilum, B.B. Kragelund i samarbejde med dr. J. Hoch, Rowland Institute, Boston USA, og prof. J. Martial, University de Liege, Belgien).

1.1. Struktur og funktion af receptorassocieret protein, RAP, og dets interaktion med LDL-receptor-relateret protein, LRP, undersøgt med NMR-spektroskopi

Alfa-2 makroglobulinreceptoren er involveret i at fjerne inaktiverede proteaser fra cirkulationen i højere dyr. Receptoren findes på overfladen af en række celletyper og binder alfa-2 makroglobulin, der binder en række protease-inhibitorer. Hele komplekset bindes til receptoren, og det område på celleoverfladen hvor receptorerne findes, afsnøres ind i cellen, hvor hele proteinliganden frigives til proteaseholdige vakuoler. Et receptor-associeret protein, RAP, interagerer med mange LDLR-lignende receptorer og er en universel antagonist for mange af de protein-ligandinteraktioner, der er kendt i disse systemer. Den mindste funktionelle enhed af alfa-2 makroglobulinreceptoren, a2M/LRP er CR56 (to moduler af cysteinrige repeats). Vi har tidligere bestemt strukturen af et domæne af RAP, og det er hensigten at kortlægge strukturen mellem dette domæne og CR56 og muligvis at udvide undersøgelserne til at omfatte hele RAP. For forståelsen af interaktionerne mellem de to proteiner er strukturen af dobbeltmodul af CR56 i sin frie form en nødvendig platform. Denne struktur er færdiggjort, og modelberegninger af et kompleks mellem det første domæne af RAP og CR56-baseret på to sæt af kemisk skift perturbationer er udført. Dette har ført til en modelstruktur af CR56 og RAPd1-komplekset. Denne er det første LRP/ligandkompleks, hvor strukturelle data fra begge bindingspartnere er tilgængelige, og denne struktur er samtidig med til at give en forståelse af bindingspecificiteten af LRP-receptoren. Ud fra strukturen og ud fra en sammenligning til struktu-

ren af en anden LRPligand i fri form foreslås det, at bindingen til LRP involverer en receptor-recognition alfa-helix, fælles for alle LRP-ligander. Desuden giver den opnåede modelstruktur direkte indikationer for det faktum at fordelingen af de sure rester på CR-modulet koder for ligandspecificiteten, hvorimod linkerne mellem til moduler er yderst vigtig for affiniteten. Til en fuldstændig strukturbestemmelse af CR56 i kompleks med RAP-domæne 1 udtrykkes og oprensnes en større mængde 13C og 15N isotopmærket CR56 (G.A. Jensen, I. Bjerrum-Bohr, F.M. Poulsen, B.B. Kragelund, i samarbejde med H.C. Thøgersen og M. Etzerot, Aarhus Universitet, og A. Bovin, Utrecht, Holland).

1.2. Tidlige interaktioner i proteiners foldningsproces

Til undersøgelse af de meget tidligere interaktioner, der er gunstige for proteiners foldning, studeres to modelsystemer. Det ene er acyl-coenzym A-bindende protein, ACBP, og forgår i samarbejde med F. M. Poulsen. Det andet modelprotein er Sml1, der er karakteriseret som et reelt udfoldet protein, der ikke antager nogen globulær form i opløsning, men som forventes at folde op ved binding til sit targetprotein, her RNR, ribonukleotid reduktasen. Vi undersøger, hvilke egenskaber ved aminosyresekvensen der kan være væsentlige for dels at bibeholde den udfoldede struktur, men også hvilke ændringer der skal til for at bringe proteinet til at etablere sin foldede form uden for bindingsitet på RNR (L. Liljedahl og B.B. Kragelund).

2. Protein-protein og protein-fosfoinositid interaktioner i plantesignaltransduktion

Regulatoriske proteiner er typisk opbygget af moduler, der interagerer med andre molekyler. Vi undersøger interaktioner og strukturer for proteinmoduler, der er involveret i plante-specifik signaltransduktion.

2.1. RING zink fingermoduler fungerer i regulatorisk proteinnedbrydning

Vi har identificeret en interaktion mellem et typisk RING fingerprotein og et medlem af den plantespecifikke NAC-transkriptionsfaktorfamilie, det stress-inducerbare ANAC-protein. Der fokuseres på at undersøge effekten af RING-proteiner på regulatorisk nedbrydning af NAC-proteiner og struktur og funktion af NAC-proteiner. Strukturanalyser af ANAC vha. af røntgenkrystallografi har vist, at det dna-bindende domæne af NAC-proteinerne udgøres af en ny proteinfold, der homodimeriserer. Strukturen og stabiliteten af denne dimeriseringsflade er karakteriseret biokemisk, og betydningen af denne for dna-binding og transaktivering undersøges *in vitro* i gel redarderingassay og *in vivo* ved komplementering af mutantorganismer. Desuden defineres et nyt dna-bindende motiv (A.N. Olsen og K. Skriver i samarbejde med H. Ernst, S. Larsen og L.L. Leggio, Kemisk Institut, KU).

2.2. U-box

U-boxmodulet er strukturelt beslægtet med RING-modulet og fungerer ligeledes i regulatorisk proteinnedbrydning pga. af dets E3-ubiquitinligaseaktivitet. Aktivitet og specificitet af U-box-proteinet PUB14 overfor forskellige E2-enzym er undersøgt biokemisk. Disse studier komplementeres af NMR-analyser af U-box-modulets tertiærstruktur (A.N. Olsen, P. Andersen, J. Wiborg og K. Skriver

i samarbejde med Nam-Hai Chua, The Rockefeller University, F. Larsen, F.M. Poulsen og B.B. Kragelund, Afdeling for Proteinkemi, KU).

3. Proteinmoduler binder lipid 2. messenger-molekyler

En række proteinmoduler binder lipid 2. messenger-molekyler og er derved med til at kontrollere specifikke signaltransduktionsveje. ENTH-proteiner er typisk involveret i vesikeltransport. Vores studier har vist, at ENTH-moduler især binder fosfoinositiderne fosfatidylinositol 4,5-bisfosfat og 3,5-bisfosfat. Den fysiologiske relevans af denne bindingspecificitet undersøges ved *in vivo* studier af den subcellulære lokalisering vha. confocal mikroskopi (C. O'Shea og K. Skriver i samarbejde med C. Pical, Lund universitet).

I forbindelse med et omfattende forskningsarbejde, hvor vi sammenligner transitionstate-strukturerne for gær og ko-ACBP, har vi blandt andet været nødt til at besvare spørgsmålet: Er de markante forskelle, der er i helixpropensitet i de helixdannende peptidsegmenter i de to former af ACBP, afgørende for de forskelle vi ser i transitionstatestrukturerne. I peptidkæden af udfoldet ko-ACBP har vi kunnet se en sammenhæng mellem peptidsegmenter med høj forudsagt helixpropensitet og kemisk skift i alfa helixområdet. En tilsvarende analyse af udfoldet gær-ACBP er blevet gennemført. Hertil har det været nødvendigt at udføre en NMR-signaltildordning af signaler fra samtlige aminosyre-resters, og C' i udfoldet gær-ACBP. Den peptidkædeatomer HN, N, C efterfølgende kemisk skift analyse viste ikke den forventede sammenhæng mellem forudsagt helixpropensitet og kemisk skift, således som vi havde set i ko ACBP. Denne information er vigtig, fordi den viser, at de to peptidkæder i deres udfoldede tilstand tilsyneladende ikke har de samme forstadier til trods for, at de i sidste ende er i stand til at danne næsten identiske tredimensionale strukturer. Dette er en vigtig information for vore sammenligninger af transitionstates, og resultaterne er et vigtigt element for vores forståelse af de to homologe proteiners foldning.

Vore undersøgelser af foldningen af ACBP og de metoder vi bruger i den forbindelse udføres under følgende arbejdstitler:

Sequence Specific Secondary and Tertiary Structure Information in the Denatured State of ACBP from Residual Dipolar Couplings som udføres af W. Fieber and F.M. Poulsen.

Conserved folding nucleus in ACBP is stabilized by non-conserved transition state contacts, som udføres af T. Thormann, N. Caterer, K. Teilum, H.I. Poulsen, P.H. Jensen, J. Knudsen, B.B. Kragelund and F.M. Poulsen.

Application of hydrogen exchange kinetics for studies of protein folding, som udføres af Kaare Teilum, B. Kragelund, and F. M. Poulsen.

Determination of a broad structural ensemble representing the denatured state of ACBP using site directed spin label relaxation effects, som udføres af K. Lindorff-Larsen, S. Kristjansdottir, K. Teilum, W. Fieber, C.M. Dobson, F.M. Poulsen, M. Vendruscolo.

Faglige og administrative hverv

Professor F.M. Poulsen: Leder af Protein ph.d.-skolen. Endvidere editorial board af tidsskriftet "Protein engineering design and selection".

Nationalt og internationalt forskningsamarbejde**Længerevarende forskningsophold**

Lektor K. Skriver: Har opholdt sig på The Rockefeller University, NY, i 6 mdr.

Genetisk Afdeling**Forskningsvirksomhed****1. 7 TM-receptorer i *Drosophila***

Disse identificeres i *Drosophila* gen-annoteringsdatabasen, hvorefter c-dna isoleres og sekventeres. Herefter afprøves receptorenes funktionalitet ved at transficere en specielt udviklet cellelinje med receptorerne, hvorefter potentielle peptidligander fra *Drosophila* tilsættes og deres effekt på reportersystemet i disse celler måles. I forgangne år lykkedes det blandt andet at identificere to *Drosophila* pyrokinnin-2-receptorer. Ved hjælp af RNAi-injektioner i embryoner blev receptorens betydning for den tidlige embryonaludvikling påvist, idet funktionel nedregulering af receptorgenerne viste sig at medføre embryonal død. Denne tidlige funktion af receptorerne blev understøttet af Northern blots, der viste at den maksimale ekspresion af begge receptorer fandtes i netop embryon og det tidlige larvestadie. (L. Søndergaard, i samarbejde med C.J.P. Grimmelikhuijzen, F. Hauser, G. Nørgaard, Lab. for Cellebiologi og Anatomi, Zoologisk Institut).

2. *Drosophila* deoxynucleotid kinase

Nucleotid- og nucleosidkinaser forsøges klonet fra andre insektgrupper for at få indblik i evolutionen af disse enzymer ved hjælp af PCR med primere baseret på *Drosophila* Dm-dNKT. I første omgang koncentrerer vi os om tovingede kakerlakker og sølvkræ (den sidste som eksempel på et primitivt insekt). Endvidere arbejdes med at karakterisere nukleosid-monophosforkinaser i *Drosophila*. Foreløbigt har vi identificeret c-dna fra 5 kinaser med homologi til forskellige mammale kinaser. Vi vil karakterisere de forskellige kinaser med hensyn til vævsspecificitet og relation til celleyklus i *Drosophila* (L. Søndergaard; B. Borgstrøm; B. Munch-Petersen, RUC; J. Piskur, DTU).

3. Signaltransduktion i sammenhæng med embryonisk udvikling i insekter

Vi studerer signaltransduktion i sammenhæng med embryonisk udvikling i insekter, specielt dorsal-ventralmønsteret i *Drosophila* embryou udviklingen. Sammen med M. Dissing har vi vist tilstedeværelsen af en proteasekaskade under embryogenesen, samt klarlagt den rolle som fire komponenter spiller i denne kaskade (Gastrulation Defective, Snake, Easter og Spaetzle). Jeg har i den senere tid lært at tillemppe moderne billedbehandling og mikroskopi for at kunne forstå udviklingsprocesserne fra et cellebiologisk perspektiv. Disse studier, der begyndte under mit sabbatical hos dr. J. Lippincott-Schwartz (NIH, Bethesda, MD), har gjort det muligt at, i levende embryoner, se hvordan de proteinmolekyler der etablerer den information der resulterer i en korrekt ventral-dorsal udvikling bevæger sig. Der er også etableret et samarbejde med S. Luschnig (Stanford

University) og J. Nüsslein-Volhard (Tuebingen) om studiet af seele, et nyt gen i dorsal-ventralsignalkæden. Seele koder for en ortholog til Saposin B, og vi har startet eksperimenter for at kunne vise den præcise molekylære mekanisme bag dette genprodukt (R. deLotto, R. Jakobsen, K. Dahlgard, M. Dissing, J.Larsen, J. Sørensen).

4. Kønsdifferentiering i spaltegær

I spaltegærgruppen undersøger vi de molekylære mekanismer, der styrer køns-processerne i *Schizosaccharomyces pombe*. Den egentlige differentiering består af konjugation, meiose og spore-dannelse. Disse processer går først i gang efter sult. I reguleringskaskaden indgår feromoner, adskillige proteinkinaser og transkriptions-faktorer. Desuden forekommer der regelmæssigt parrings-typeskift, som forårsages af flytning af særlige dna-kassetter. Inden for denne problemkreds arbejder vi især med gen-ekspresion i forbindelse med den tidlige induktions-kaskade, og også med organiseringen af de to tavse parringstype-kassetter i forhold til den ekspressionsaktive kassette.

Forskningen i gruppen er koncentreret om funktionen af Ddb1-proteinet i spaltegær. Vi har i årets løb vist, at Ddb1 sammen med signalosomet og Pcu4 forårsager nedbrydning af proteinet Spd1, som er en hæmmer af ribonukleotid reductase (RNR). Celler muteret i Ddb1 er således defekte i Spd1-nedbrydning, hvilket resulterer i en række fænotyper (defekt i pre-meiotisk dna-replikation, forøget mutationsrate, sensitivitet til dna-beskadende drugs m.fl.), som alle helt eller delvist kan suppresseres ved deletion af Spd1-genet. Vi har identificeret et andet protein (Res), som tilsyneladende reguleres på samme måde som Spd1 (C. Holmberg, P. Pedersen, K. Holm, O. Nielsen).

I 2003 har især organiseringen af en multi-autor-bogudgave over spaltegærens molekylærbiologi krævet megen tid og arbejdsenergi. Denne bog er nu kommet ud ult. aug. 2003 (R. Egel).

5. "Silencing"

"Silencing" (undertrykkelse) betyder, at visse områder i genomet bliver gjort utilgængelige for cellens normale gen-ekspresionssystemer. Sådanne områder, kaldt heterokromatiske regioner, findes nær centromererne og telomererne, samt i spaltegær omkring de tavse parringstypekassetter. I samarbejde med Jurg Bahler (Sanger Center, Cambridge) og R. Martienssen (Cold Spring Harbor Laboratory) har vi i 2003 ved hjælp af micro-array-teknik analyseret, hvordan Clr-generne, zinc-finger-proteinet Clr1 og nogle RNAi proteiner påvirker transcriptomet. Endvidere har vi screenet genomet for sekvenser, der ligger i grænsen mellem undertrykte og normale områder. Ved "gene replacement"-teknik har vi erstattet sådanne regioner med dna fra et bibliotek og isoleret et antal fragmenter, der har samme egenskaber som de native grænsesekvenser. Disse karakteriseres nu (G. Thon, K. Hansen).

6. Genetisk kontrol af rekombination mellem homoeologe kromosomer

Som rapporteret sidste år har vi fundet, at en allel af EST2-genet i *Saccharomyces cerevisiae* forøger raten af mitotisk rekombination mellem divergerende sekvenser 1.000 gange. I det forgangne år har vi gennemført en transformation af mutantstammer med vildtypegenet, og transformanterne er ved at blive analyseret for rekombinationsevne (T. Nilsson-Tillgren).

6.1. Mini- og mikrosatelliter i *Saccharomyces*

Vi har klonet en række minisatelliter ind i et *in vivo* prion testsystem for at undersøge forekomsten af et epigenetisk skift fra en ikke-priondannende tilstand til en priontilstand. Vi har fundet en ny klasse af prionlignende proteindomæner og er ved at undersøge, hvordan priontilstanden nedarves. For såvel de tidligere beskrevne som vore nye prioner, er dette epigenetiske fænomen i høj grad afhængigt af kromosomal struktur og spalter i meiosen som et Mendelsk gen, selv om fænotypen ikke bestemmes af en forandret basesekvens (T. Nilsson-Tillgren og T.H. Andersen).

7. Transskription

7.1. Regulering af eukaryot transskription

Regulering af aktiviteten af CHA4-regulatorproteinet. CHA4-koder for en transskriptionel aktivator, Cha4p, på 648 aminosyrer, der som svar på øgede mængder af serin eller threonin inducerer transskriptionen af CHA1 100 gange. Aktiveringen af CHA1 sker gennem en modulering af aktiviteten af et permanent dna-Cha4p-kompleks. Cha4p bliver stabilt udtrykt i mammale celler under CMV-promoteren. Vi har vist, at 1) serin inducerer ekspressionen af reportergener 70-100 x samt 2) at basal niveauekspression (uinduceret) ikke er over baggrundsniveauet. Vi konkluderer, at serin (eller en metabolit heraf) binder direkte til Cha4p, hvorved Cha4ps aktivitet ændres fra inaktiv til yderst aktiv (S. Holmberg, C. Samuelsen, P. Schjerling, M. Torpdahl – i samarbejde med J. Remacle, University of Leuven, Belgien).

7.2. Kromatin remodeling og transskription

Ved aktivering af transskription sker en reguleret samling af forskellige multiproteinkomplekser på dna. Ved Cha4p-afhængig induktion af CHA1-expression fjernes det nukleosom, der ellers hindrer binding af de generelle faktorer til TATA-boksen. Denne remodeling er uafhængig både af transskription og af rekruttering af TFIID. Vi studerer forskellige proteinkomplekseres medvirken ved denne aktiverings-afhængige strukturændring. Vi bruger microarrays til at analysere effekten af RSC-komplekset og NHP6A/B-komplekset på cellens transskriptionsprofil, og vi har vist, at de to komplekser interagerer genetisk (syntetisk letalitet). Suppressorer af denne syntetiske letalitet er isoleret. Chromatinimmunoprecipitationsteknikken (ChIP) er blevet etableret i laboratoriet og vil blive brugt til at karakterisere rekruttering af remodeling- og transkriptionskomplekser til promotorer i relation til aktivering/repression (S. Holmberg, L. Düring-Olsen, F. Holdt, L. De Vries).

7.3. Mediator – struktur og funktion

Mediatorkomplekset studeres i spaltegær. Det er essentielt for både basal og reguleret ekspression for næsten alle RNA pol II-afhængige gener. Vor angrebsvinkel er både biokemisk og genetisk og har foreløbig vist, at 8 ud af 10 essentielle gener, der er konserveret mellem *cerevisiae* og *pombe* har en homolog hos metazoer. Vi foreslår en model, hvor Mediator består af en evolutionært "conserved core", der er til stede i alle eukaryote celler med et varierende antal associerede artsspecifikke subunits. Mediators-funktion i repression analyseres undersøgelse af sammensætningen af Mediator oprenset ved TAP (tandem affinity purification)-tagging og samtidig microarray analyse af flere ikke

essentielle subunits involveret i repression. I samarbejde med dr. C. Gustafsson, Department of Medical Nutrition, Karolinska Institute, Sverige (S. Holmberg, C. Samuelsen, N. Pedersen, T. Felding, P. Henriksen, A. Abdul-Al).

Faglige og administrative hverv

Lektor T. Nilsson-Tillgren: Afdelingsleder samt koordinator for Øresund Summer University, hvor Københavns Universitet har været ansvarlig for planlægning og udvikling af kurserne inden for bioteknologi. Endvidere leder af ph.d.-skolen i Molekylærbiologi.

Lektor L. Søndergaard: AC-fællestillidsrepræsentant ved KU.

Lektor G. Thon: ERASMUS-koordinator ved Naturvidenskab.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Samarbejdsprojekter (hvor hovedaktiviteten ikke ligger på instituttet)

1) B. Regenbergs, J. Nielsen, DTU: Transskriptom-analyse af RSC-komplekset.

2) T. Wright, Karolinska Institut, Stockholm, Sverige: Identifikation af suppressorer af defekt basal niveautranskription.

Længerevarende forskningsophold

Lektor R. deLotto: Opholdt sig 2 mdr. på National Institute of Health, USA.

Plantefysiologisk Afdeling

Forskningsvirksomhed

Afdelingens forskning er centreret om plantemolekylærbiologi og plantefysiologi på individ- og celleniveau. Vi har i år fået en ny lektor, hvis felt er plantecellebiologi med brug af molekylærbiologiske metoder.

1. Molekylærgenetik på *Arabidopsis*

En forskergruppe bruger modelplanten *Arabidopsis* (gåsemad) til molekylære og genetiske analyser (se <http://biobase.dk/mundy>). Disse analyser omfatter et *transposon tagging*-system til at isolere udviklingsmutanter og de tilsvarende mærkede gener. Arbejdet koncentrerer sig om *knockouts* af 1) et glycolipidtransfer-lignende protein (ACD 11), som formidler programmeret celledød, 2) et nyt zink-fingerprotein (VAR 3), som er involveret i kloroplast-udvikling, 3) en MAP-kinase (MPK 4), som regulerer systemisk erhvervet resistens, og 4) proteiner som påvirker eller reagerer med MPK 4.

Andet arbejde omfatter fusionsgenetiske screeninger af mutagenbehandlede planter som udtrykker *E. coli* GUS og ildflue-LUC-reportergener under kontrol af hormonpåvirkelige promotorer. Dette arbejde identificerer regulatoriske gener, som formidler hormonale reaktioner. For eksempel blev en screening med *bioimaging* udført med reportergenerne under kontrol af den gibberellin-represserede GA5-promotor. Ved denne screening blev der fundet et antal mu-

tationer, som identificeredes ved positionskloning, herunder en Katanin p60, og som resulterede i det første molekylærgenetiske mellemlid mellem gibberellinregulering af cellestrækning og omlejring af cytoskelettet (J. Mundy, E. Andreasson, P. Brodersen, R. Foster, T. Jenkins, O. Mattsson, M. Petersen, J. Joensen, F. Malinovsky, P. Michelsen, N.H.T. Petersen, S. Thorgrimsen).

2. Plantecellebiologi

Der arbejdes på to projekter (se www.molbio.ku.dk/Bill_Willats) med baggrund i en fælles teknologi.

2.1. Identificering af glycosyltransferaser involveret i opbygningen af plantecellevægge

Her undersøges specielt biosyntesen af den komplekse og heterogene matrix af pektin-polysaccharider, der er en væsentlig bestanddel af den primære cellevæg. Dette arbejde understøttes af et projekt, som giver en profil af et næsten fuldstændigt genom-transkript, og hvori veldefinerede områder af cellevægssyntesen i dyrkede celler er blevet afbrudt. Der analyseres mutanter af *Arabidopsis*, hvor de interessante gener ikke længere fungerer. Analysen af mutantplanterne involverer brugen af syntetiske antistoffer fremstillet ved "phage display og high throughput" profilering af cellevægsglycaner, idet der bruges nyudviklede "microarrays", hvor kulhydraterne er blevet immobiliserede på glasflader.

2.2. Phage display

Phage display og microarrays anvendes også i et projekt om funktionelle fødevarer og patogener overført med levnedsmidler, som udføres i samarbejde med Mejeri- og Levnedsmiddelinstituttet på KVL og Danisco A/S (W. Willats, A. Bernal, P. Nissen).

3. Fotosyntese i bevoksninger

En amfibisk planteart blev dyrket over og under vand, og fotosyntesens lysafhængighed blev undersøgt i bevoksninger af begge typer planter ved deres dyrkningsbetingelser samt også for luftplanter under vand. Enkeltblade blev undersøgt på tilsvarende måde. Fotosyntesen viste lysmætning i næsten alle tilfælde, typisk omkring 1.000 μmol fotoner $\text{m}^{-2} \text{s}^{-1}$. Dette er i modsætning til egentlige terrestriske planter, hvor fotosyntesen ikke viser lysmætning i bevoksninger. Undersøgelsen er lavet i samarbejde med T. Binzer, Ferskvandsbiologisk Laboratorium, KU (H. Frost-Christensen).

Faglige og administrative hverv

Lektor H. Frost-Christensen: Afdelingsleder.

Formidling

Redaktionelle hverv

Lektor O. Mattsson: Er i redaktionen for *Nordic Journal of Botany*.

Instituteder Steen Pedersen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	40,3	23,2	63,5
DVIP	3,4	0,0	3,5
STIP	11,1	1,3	12,3
TAP	42,3	5,7	48,0
Årsværk i alt	97,1	30,3	127,4
Løn	38.198,0	11.583,0	49.781,0
Frikøb mv.	488,0	1.135,0	1.623,0
Øvrige drift	5.375,0	7.369,0	12.744,0
Anskaffelser	1.135,0	2.552,0	3.687,0
Bruttototal t.kr.	45.196,0	22.638,0	67.834,0

Stab

VIP Internt finansieret

Andersen, Anders Woetmann; adjunkt.
 Berchtold, Martin Werner; professor.
 Brown, Stanley Edward; lektor.
 Christiansen, Jan; lektor.
 Dandanell, Gert; lektor.
 De Liphay, Julia R; adjunkt.
 De Lotto, Robert; lektor.
 Egel, Richard; professor.
 Frost-Christensen, Henning; lektor.
 Garrett, Roger Antony; professor.
 Hoffmeyer, Jesper Normann; lektor.
 Holmberg, Steen; lektor.
 Hove-Jensen, Bjarne; lektor.
 Jensen, Anders Bøgh; lektor.
 Jensen, Bo; lektor.
 Jensen, Kaj Frank; professor.
 Johnsen, Morten; lektor.
 Karlstrøm, Hans Olof; lektor.
 Kjærulff, Søren; adjunkt.
 Kjølner, Annelise Helene; lektor.
 Kragelund, Birthe Brandt; lektor.
 Krogh, Anders Stærmosé; professor.
 Mattsson, Jens Ole; lektor.
 Mitchelmore, Catherine Efuá; forskningsadj.
 Mundy, John Williams; professor.
 Neuhard, Jan Mikael; lektor.
 Nielsen, Olaf Henning; professor.
 Nygaard, Per; lektor.
 Olsen, Jørgen; lektor (orlov, prorektor).
 Pedersen, Steen; lektor.
 Poulsen, Flemming Martin; professor.
 Prieme, Anders; lektor.
 She, Qunxin; lektor.
 Skriver, Karen; lektor.
 Struwe, Sten; lektor.
 Søndergaard, Leif; lektor.
 Sørensen, Michael Askvad; lektor.
 Sørensen, Søren Johannes; lektor.
 Teilum, Kaare; adjunkt.
 Thomsen, Allan Randrup; lektor.

Thon, Genevieve Josette Madeleine; lektor.
Tillgren, Nils Torsten; lektor.
Willats, William George Tycho; lektor.
Willumsen, Berthe Marie; lektor.
Wettstein-Knowles, Penny von; lektor.
Ødum, Niels Feentved; professor.

VIP Eksternt finansieret

Andersson, Michael; adjunkt.
Bernal Giraldo, Adriana Jimena; adjunkt.
Borgstrøm, Britta; adjunkt.
Chen, Lanming; forskningslektor.
Dissing, Marianne Charlotte; adjunkt.
Fleck, Oliver; gæstelektor.
Foster, Randy Allan; forskningsadj.
Hansen, Lars Hestbjerg; adjunkt.
Holmberg, Christian Henrik; adjunkt.
Jenkins, Thomas Henry; adjunkt.
Jensen, Niels Kristian Aagaard; forskningsprof.
Jensen, Peter Holme; adjunkt.
Larsen, Flemming Hofmann; adjunkt.
Long, Katherine Sarah; adjunkt.
Peng, Xu; forskningsass.
Petersen, Morten; adjunkt.
Rocher, Anne Joelle; forskningsadj.
Teilum, Kaare; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Andersen, Heidi Beckmann; ph.d.-stipendiat.
Andersen, Noline Resen; ph.d.-stipendiat.
Brodersen, Anders Peter; ph.d.-stipendiat.
Brügger, Kim; ph.d.-stipendiat.
Burmølle, Mette; ph.d.-stipendiat.
Bæk, Kristoffer Torbjørn; forskningsass.
Düring-Olsen, Louis; forskningsass.
Felding, Troels Peter; ph.d.-stipendiat.
Hansen, Iver Klavs Riishede; forskningsass.
Hansen, Thomas Møller; ph.d.-stipendiat.
Jensen, Gitte Alstrup; forskningsass.
Krause, Ursula Mia; ph.d.-stipendiat.
Kristensen, Mette Ahm; ph.d.-stipendiat.
Kristjánsdóttir, Sigrídur; ph.d.-stipendiat.
La Cour, Peter Jonas Marstrand; ph.d.-stipendiat.
Lindow, Morten; ph.d.-stipendiat.
Møllerup, Jens; forskningsass.
Olsen, Addie Nina; ph.d.-stipendiat.
Redder, Peter Bastue; ph.d.-stipendiat.
Samuelsen, Camilla Ottendahl; forskningsass.
Thormann, Thorsten; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Andreasson, Erik Magnus; forskningsadj.
Burmølle, Mette; forskningsass.
Gojkovic, Pernille Winding; adjunkt.
Greve, Bo Bjørn; forskningsass.
Holm, Agnethe; forskningsass.
Jensen, Pernille Rose; ph.d.-stipendiat.
Lillestøl, Reidun Kristine; forskningsass.
Nielbo, Steen Günther; forskningsass.
Nielsen, Jakob Vennike; forskningsass.
Pedersen, Ingrid Dræby; forskningsass.
Øregaard, Gunnar; forskningsass.

Ph.d.-afhandling

Almholt, Dorthe Lennert Christensen: Single Cell Immunology.
Almholt, Kasper: The plasminogen activation system in transgenic breast cancer.
Andersen, Thomas Hvid: Yeast Minisatellites. Structure, Organization and Possible Functions.
Asp, Torben: Molecular and Biochemical Characterisation of Cysteine Proteases from White Clover.
Bruni, Louis Emilio: A sign-theoretic approach to biotechnology.
Christensen, Claus René Lykke: Functional studies of the semaphorin 3E (Sema3E) gene in the metastatic process.
Dissing, Marianne Charlotte: Investigation of the role of the protein Gastrulation defective in the establishment of the dorsal-ventral pathway of the Drosophila embryo and analysis of the subsequent serine protease cascade.
Ejrnæs, Anne Mette: Studies on the Role of Autoantigen-Recognizing CD8+ T-cells in Animal Models of Type 1 Diabetes.
Farkas, Thomas: Structural and functional analysis of *in vivo* phosphorylation sites in the retinoblastoma protein family member p130.
Friedrichsen, Birgitte Nissen: Role of STAT5 (Signal Transducer and Activator of Transcription 5) in Growth Hormone/Prolactin-Induced Proliferation of Insulin-Producing Cells.
Hald, Anders Jacob: Notch-1 in endoderm development.
Hansen, Martin: Inactivation of urokinase plasminogen activator inhibitor-1.
Harlow, Lene Schantz: Structural and Biochemical Studies of the Phosphorolytic Exoribonuclease Rnase PH1 from *Bacillus subtilis*.
Jensen, Gitte Alstrup: Structural studies of receptor-associated protein, RAP, and its interaction with LDL receptor-related protein, LRP, investigated with NMR spectroscopy.
Jensen, Pernille Rose: High resolution structural studies of model proteins & Structural biology on regulatory complexes by Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy.
Jørgensen, Mette Christine: Nkx6.1 in pancreatic development and B-cell differentiation.
Mailand, Niels Elgaard: Cell cycle regulation by human Cdc25 and Cdc14 phosphatases.
Meno, Kåre: Biochemical immunological, and structural studies of the major timothy grass pollen allergen Ph. p 5 & Structural analysis of horseradish peroxidase C substrate complexes and catalytic residue variants.
Mirza, Osman Asghar: Structural Analyses of the Glucan Synthesizing Enzyme Amylosucrase and Expression and Purification of Escherichia coli Invertase Glycogen Synthase and Thermotoga maritime.
Olsen, Grith Skytte: The Molecular Mechanism of Lipid-Induced Insulin Resistance.
Petersen, Klaus: Isolation and Characterization of flowering genes in ryegrass (*Lolium perenne*).
Theile, Susann: Transcriptional control of the lipoxygenase pathway in barley: The role of Phosphatase HvCp11.
Thormann, Thorsten: Protein Structure and Dynamics Studied by NMR Spectroscopy. Three dimensional structure of ACBP from yeast and backbone dynamic studies of single Ig moduls from NCAM.

Fondsbevillinger*Alfred Benzon's Fond*

- Fellowship, Kathrine S. Long (Roger A. Garrett) kr. 53.800.

Bracifeae A/S

- Samarbejdsaftale (John Mundy) kr. 225.000.

Carlsbergfondet

- Kortlægning af de fundamentale mekanismer for proteinfoldningen i en naturlig fire-helix proteinmodel (Flemming Martin Poulsen) kr. 1.148.700.
- Kortlægning af de fundamentale mekanismer for proteinfoldningen i en naturlig fire helix proteinmodel (Flemming Martin Poulsen) kr. 509.000.

Dansk Magisterforening

- Frikøb af Leif Søndergaard (instituttlederen) kr. 281.200.

Direktoratet for FødevarerErhverv

- Bioteknologi med fokus på fødevarerforskningen (Søren J. Sørensen) kr. 360.000.
- *Campylobacter*, reduktion af *Campylobacter* (Stanley Brown) kr. 125.500.

Fundacion Gran Mariscal de Ayacucho

- Impacts of Biosemiotic Technology (Luis Emilio Bruni) kr. 30.000.

Forskningsstyrelsen

- Adaptation to Perturbation of Soil Microbial Communities (Søren Sørensen) kr. 300.000.
- Cell circuitry tagging tools for plant stress analyses (John Mundy) kr. 1.152.000.
- Joint Microarray Effort at Institute of Molecular Biology (Søren Sørensen) kr. 1.266.000.
- Identofication of PCD regulators across kingdoms (Morten Petersen) kr. 1.198.800.
- Knock-in and knock-out studies to investigate the role of a novel transcription factor homologue in early forebrain development (Cathy Mitchelmore) kr. 500.000.
- Mediator- structure and function (Steen Holmberg) kr. 300.000.
- Nedbrydning af fosfonat i bakterier ved carbon-phosphor lyase: En unik metabolisk proces med alkan-dannelse og udnyttelse af phosphor-delen (Bjarne Hove-Jensen) kr. 450.000.
- Organization of the fission yeast genome: euchromatin, heterochromatin, and boundary elements (Genevieve Thon) kr. 200.000.
- Plant defence and stress: control by regulated protein degradation (Karen Skriver) kr. 120.000.
- P6 STREP application entitled functional Genomics of Programmed Cell Death (John Mundy) kr. 39.800.
- The synthesis of and molecular interactions within the pectic matrix of plant cell walls (William Georg Tycho Willats) kr. 1.500.000.
- Towards the optimization of probiotic food (William Georg Tycho Willats) kr. 1.992.200.

Hørslev-Fonden

- Struktur og funktion af ALG-2, et gen som er involveret i apoptos (Martin Berchtold) kr. 30.000.

Kræftens Bekæmpelse

- Cell Death (ACD) Et nyt omkogen, som regulerer apoptose i normale... (John Mundy) kr. 524.000.
- Karakterisering af Xeroderma Pigmentosumproteinet funktion i mismatch repair spaltegær (Olaf Henning Nielsen) kr. 607.000.

Novo- Fabrikant Vilhelm Pedersen

- 16K-prolactin, et protein med anti-angiogenetisk virkning (Birthe Brandt Kragelund) kr. 250.000.
- Mediator-structure and function (Steen Holmberg) kr. 291.500.

Novo Nordisk Fonden

- 16K-prolactin, et protein med anti-angiogenetisk virkning (Birthe Brandt Kragelund) kr. 200.000.
- Knock-in and knock-out studies (Cathy Mitchelmore) kr. 2.200.
- Undersøgelser over den fødemæssige regulering af æggeblomme proteingener i bananfluen (Leif Søndergaard) kr. 32.200.

Nordisk Forskerakademi

- Control of cell cycle in fission yeast (Olaf Nielsen) kr. 106.000.

Signe og Peter Gregersens Mindefond

- Mediator-structure and function (Steen Holmberg) kr. 80.000.

Statens Teknisk Videnskabelige Forskningsråd

- Developing Integrase Technology for Archaea (Qunxin She) kr. 1.500.000.- Mediator-structure and function (Steen Holmberg) kr. 108.000.

Strukturdirektoratet

- Gene transfer from farm to fork (Søren Sørensen) kr. 639.400.

U.S. Dept of Energy, Rutgers State University

- Molecular and Microcosm Analysis of the Potential for Gene Transfer in Radionuclei and Metal Contaminated Subsurface Environments (Søren Sørensen) kr. 1.756.200.

Villum Kann Rasmussen Fonden

- Velux visiting professor programme 2003-2005 (Olaf Henning Nielsen) kr. 160.000.

Publikationer

- Almholt K., Johnsen M.: Stromal cell involvement in cancer. *Recent Results Cancer Res.* 162, s. 31-42. 2003.
- Almholt K., Nielsen B.S., Brunner N., Danø K., Johnsen M.: Metastasis of transgenic breast cancer in plasminogen activator inhibitor-1 gene-deficient mice. *Oncogene* 22, s. 4389-4397. 2003.
- Andersen A.W., Nielsen M., Brockdorff J., Leick V., Rienck K., Bendtzen K., Geisler C., Ødum N.: Protein phosphates 2A (PP2A) regulates IL-4-mediated STAT6 signalling. *J Biol Chem* 278, s. 2787-2791. 2003.
- Andersson M., Kjølner A., Struwe S.: Soil emission of nitrous oxide in fire-prone African savannas. *Journal of geophysical Research* 108, s. D 20, 4630. 2003.

- Andreasen S.Ø., Thomsen A.R., Koteliansky V.E., Fougereolles A.R.d., Christensen J.P.: Expression and functional importance of collagen binding integrins, $\alpha 1\beta 1$ and $\alpha 2\beta 1$, on activated effector and memory T-cells during viral infection. *Journal of Immunology* 171, s. 2804-2811. 2003.
- Arcangioli B., Thon G.: Mating-type cassettes: structure, switching and silencing. i: *The Molecular Biology of Schizosaccharomyces pombe*. s. 129-148. Richard Egel. Springer, 2003.
- Bahl M.I., Hansen L.H., Licht T.R., Sørensen S.J.: *In vivo* detection and quantification of tetracycline by use of a whole-cell biosensor in the intestine of rats. *Antimicrobial Agents and Chemotherapy*, 2003.
- Bahl M.I., Sørensen S.J., Hansen L.H., Licht T.R.: Effect of tetracycline on transfer and establishment of the tetracycline-inducible conjugative transposon Tn916 in the gut of gnotobiotic rats. *Applied and Environmental Microbiology*, 2003.
- Bartholdy C., Stryhn A., Hansen N.J.V., Buus S., Thomsen A.R.: Incomplete effector/memory cell differentiation of antigen-primed CD8+ T-cells in gene gun dna vaccinated mice. *European Journal of Immunology* 33, s. 1941-1948. 2003.
- Bettstetter M., Peng X., Garrett R.A., Prangishvili D.: AFV1 a novel virus infecting hyperthermophilic archaea of the genus *Acidianus*. *Virology* 315, s. 69-79. 2003.
- Bonefeld C.M., Rasmussen A.B., Lauritsen J.P.H., Essen M.v., Ødum N., Andersen P.S., Geisler C.: TCR comodulation of nonengaged TCR takes place by a protein kinase C and CD3 γ di-leucine-based motif-dependent mechanism. *J Immunol* Sep 15, s. 3003-3009. 2003.
- Bouquin T.C.N., Mattsson J.O., Næsted H., Foster R., Mundy J.: The Arabidopsis lue1 mutant defines a katanin p60 ortholog involved in hormonal control of microtubule orientation during cell growth. *J. Cell Sci.* 116, s. 791-801. 2003.
- Bravo Munoz T.L.C., Gupta R., Rapacki K., Skriver K., Poulsen F.M., Brunak S.: NESbase version 1.0: a database of nuclear export signals. *Nucleic Acids Research* 31, s. 1393-1396. 2003.
- Bruun G.M., Kragelund B.B., Oddershede L.B.: Universitetsstuderendes tilgang til eksperimentelt udstyr – kønslige og faglige aspekter. Center for Naturfagernes Didaktiks Tidsskriftserie 9, 2003.
- Brügger K., Redder P.B., Skovgaard M.: MUTAGEN: a tool for genome analysis. *Bioinformatics* December, 2003.
- Brügger K., Torarinsson E., Redder P.B., Chen L., Garrett R.A.: Shuffling og Sulfolobus genomes by autonomous and non autonomous mobile elements. *Biochemical Society Transactions*, 2003.
- Burmølle M., Hansen L.H., Sørensen S.J.: Presence of N-acyl homoserine lactones in soil detected by a whole-cell biosensor and flow cytometry. *Microbial Ecology*. 2003.
- Bæk K.T., Svenningsen S., Eisen H., Sneppen K., Brown S.: Single-cell analysis of lambda immunity regulation. *J. Mol. Biol.* 334, s. 363-372. 2003.
- Bøsling J., Poulsen S., Vester B., Long K.S.: Resistance to the peptidyl transferase inhibitor tiamulin caused by mutation of ribosomal protein L3. *Antimicrobial Agents and Chemotherapy* 47, s. 2892-2896. 2003.
- Christensen J.P., Andreasen S.Ø., Thomsen A.R.: Deficient CD4+ T-cell priming and regression of CD8+ T-cell functionality in virus-infected mice lacking a normal B cell compartment. *Journal of Immunology* 171, s. 4733-4741. 2003.
- Christensen M., Borza T., Dandanell G., Gilles A-M., Barzu O., Kelln R., Neuhaard J.: Regulation of Expression of the 2-Deoxy-D-Ribose Utilization Regulon, deoQKPX, from *Salmonella enterica* Serovar Typhimurium. *J Bacteriol* 185, s. 6042-6050. 2003.
- Clausen M.H., Willats W.G.T., Knox J.P.: Synthetic methyl hexagalacturonate hapten inhibitors of anti-homogalacturonan monoclonal antibodies LM7, JIM5 and LM7. *Carbohydrate Research* 338, s. 1797-1800. 2003.
- de Liphthay J.R., Tuxen N., Johnsen K., Hansen L.H., Albrechtsen H.J., Bjerg P.L., Aamand J.: *In situ* exposure to low herbicide concentrations affects microbial population composition and catabolic gene frequency in an aerobic shallow aquifer. *Applied and Environmental Microbiology*. 2003.
- Egel R.: Fission Yeast in General Genetics. i: *The Molecular Biology of Schizosaccharomyces pombe*. s. 1-12. Richard Egel. Springer, 2003.
- Egel R.: *The Molecular Biology of Schizosaccharomyces pombe – Genetics, Genomics and Beyond*. 450 s. Springer, Heidelberg 2003.
- Egel R.: Ud af mørket. En forklaring på, hvorfor slyngplanter vokser videre på mørke steder. *Politiken* 5. sep., s. 28. 2003.
- Foltmann B.: Kan en computer frygte døden? Om kunstig og biologisk bevidsthed. i: *Der må da være en grænse! Om holdninger til ny teknologi*. s. 171-197. K. Lippert-Rasmussen. Museum Tusulanums Forlag, København 2003.
- Foltmann B.: Udvikling af dyrenes øjne. *Værn om synet* 20(2), s. 16-19. 2003.
- Foltmann B.: Synssansens udvikling. *Værn om Synet* 20(1), s. 16-19. 2003.
- Foster R., Mattsson O., Mundy J.: Plants flex their skeletons! *Trends in Plant Sci.* 8, s. 202-204. 2003.
- Frost-Christensen H., Jørgensen L.B., Floto F.: Species specificity of resistance to oxygen diffusion in thin cuticular membranes from amphibious plants. *Plant, Cell and Environment* 26, s. 561-569. 2003.
- Greve K., Bravo Munoz T.L.C., Jensen M.K., Poulsen F.M., Skriver K.: Interactions between plant RING-H2 and plant-specific NAC (NAM/ATAF1/2/CUC2) proteins: RING-H2 molecular specificity and cellular localization. *Biochemical Journal* 371, s. 97-108. 2003.
- Hansen C., Tarabykina S., La Cour P.J.M., Lollike K., Berchtold M.W.: The PEF family proteins sorcin and grancalcin interact *in vivo* and *in vitro*. *FEBS Lett.* 19;545(2-3), s. 151-154. 2003.
- Hansen M., Prior I.A., Hughes P.E., Oertli B., Chou F.L., Willumsen B.M., Hancock J.F., Ginsberg M.H.: C-terminal sequences in R-Ras are involved in integrin regulation and in plasma membrane microdomain distribution. *Biochem Biophys Res Commun* 311, s. 829-838. 2003.
- Hoffmeyer J.N.: *Semiotic Aspects of Biology*. Vol 3, i: *Biosemiotics* s. 2643-2666. Berlin/New York 2003.
- Hoffmeyer J.N., Kull K.: What intelligence is for. i: *Evolution and learning* s. 253-272. Baldwin. Cambridge 2003.
- Hove-Jensen B., Rosenkrantz T.J., Haldimann A., Wanner B.L.: *Escherichia coli phnN*, encoding ribose 1,5-bisphosphokinase activity (phosphoribosyl/diphosphate forming) dual role in phosphonate degradation and NAD

- biosynthesis pathways. *Journal of Bacteriology* 15, s. 2793-2801. 2003.
- Jensen K.F., Larsen S.: Dihydroorotate dehydrogenase of *Escherichia coli* : i: Membrane Protein Protocols: Expression, Purification and Crystallization. Humana Press, Totowa, New Jersey, USA 2003.
- Jensen N.K.A., Pedersen K.M., Lihme F., Rask L., Nielsen J.V., Rasmussen T.E., Mitchelmore C.E.: Astroglial c-Myc overexpression predisposes mice to primary malignant gliomas. *J. Biol. Chem.* 278, s. 8300-8308. 2003.
- Johansen L.E., Nygaard P., Lassen C., Agersø Y., Saxild H.H.: Definition of a second *Bacillus subtilis* pur regulon comprising the pur and xpt-pbuX operons plus pbuG, nupG (yxjA), and pbuE (ydhL). *Jour Bacteriol* 185, s. 5200-5209. 2003.
- Johnsen A., Jønsson L., Jensen B.: A thermo-stable alpha-glucosidase and use hereof. 2003.
- Juncker A.S., Willenbrock H., Heijne G.v., Nielsen H., Krogh A.S.: Prediction of lipoprotein signal peptides in Gram-negative bacteria. *Protein Sci.* 12(8), s. 1652-1662. 2003.
- Kiselyov V.V., Skladchikova G., Hinsby A.M., Jensen P.H., Kulahin N., Soroka V., Pedersen N., Tsetlin V., Poulsen F.M., Berezin V., Bock E.: Structural basis for a direct interaction between FGFR1 and NCAM and evidence for a regulatory role of ATP. *Structure* 11, s. 691-701. 2003.
- Kjøller A., Struwe S.: Fungal communities, succession, enzymes and decomposition. i: *Enzymes in the Environment* s. 267-284. R.G. Burns og R.P. Dick. Marcel Dekker Inc., New York 2003.
- Knecht W., Petersen B.E., Sandrini M.P.B., Søndergaard L., Munch-Petersen B., Piskur J.: Mosquito has a single multisubstrate deoxyribonucleoside kinase characterized by unique substrate specificity. *Nucleic Acid Research* 31, s. 1665-1672. 2003.
- Kobayashi K., Ehrlich S.D., Nygaard P.: Essential *Bacillus subtilis* genes. *Proc Natl Acad Sci USA* 100, s. 4678-4683. 2003.
- La Cour P.J.M., Møllerup J., Winding Gojkovic P., Tarabkina S., Sehested M., Berchtold M.W.: Up-regulation of ALG-2 in Hepatomas and Lung Cancer Tissue. *Am. J. Pathol.* 163(1), s. 81-89. 2003.
- Larsen T.S., Krogh A.S.: EasyGene – a prokaryotic gene finder that ranks ORFs by statistical significance. *BMC Bioinformatics* 4(1), s. 21. 2003.
- Lindow M., Nansen A., Bartholdy C., Hansen N.J.V., Stryhn A., Boesen T., Wells T., Schwartz T., Thomsen A.R.: The virus-encoded chemokine vMIP-II inhibits virus-induced Tc1 driven inflammation. *Journal of Virology* 77, s. 7393-7400. 2003.
- Litman T., Skovsgaard T., Stein W.D.: Pumping of drugs by P-glycoprotein: a two-step process? *Pharmacol Exp Ther.* 307(3), s. 846-853. 2003.
- Long K., Porse B.: A conserved *chloramphenicol* binding site at the entrance to the peptide exit tunnel. *Nucleic Acids Research* 31, s. 7208-7215. 2003.
- Long K.S.: Ribosomal protein synthesis inhibitors. i: *Encyclopedic Reference of Molecular Pharmacology*, 2003.
- Lovato P., Brender C., Agnholt J., Kelsen J., Kaltoft K., Svejgaard A., Andersen A.W., Ødum N.: Constitutive Stat3 activation in intestinal T-cells from patients with Crohns disease. *J Biol Chem* 278, s. 16777-16781. 2003.
- Madsen A.N., Nansen A., Christensen J.P., Thomsen A.R.: Role of macrophage inflammatory protein-1a in T-cell mediated immunity to viral infection. *Journal of Virology* 77, s. 12378-12384. 2003.
- Maxfield Boumil R., Kemp B., Angelichio M., Nilsson-Tillgren N.T., Dawson D.S.: Meiotic segregation of a homeologous chromosome pair. *Mol. Gen. Genomics* 268, s. 750-760. 2003.
- Melén K., Krogh A.S., Heijne G.v.: Reliability measures for membrane protein topology prediction algorithms. *Journal of Molecular Biology* 327(3), s. 735-744. 2003.
- Møllerup J., Krogh T.N., Nielsen P.F., Berchtold M.W.: Properties of the co-chaperone protein p23 erroneously attributed to ALG-2 (apoptosis linked gene 2). *FEBS Lett.* 555, s. 478-482. 2003.
- Nielsen J., Adolph S., Rajpert-De Meyts E., Lykke-Anderesen J., Koch G., Christiansen J., Nielsen F.: Nuclear transit of human zipcode-binding protein IMP1. *Biochemical Journal* vol 376, s. 383-391. 2003.
- Nielsen J.V., Mitchelmore C.E., Pedersen K.M., Kjærulff K.M., Finsen B., Jensen N.K.A.: FKBP8: Novel isoforms, genomic organization, and characterization of a forebrain promoter in transgenic mice. *Genomics* 86, s. 181-192. 2003.
- Nielsen O.: COP9 signalosome: a provider of dna building blocks. *Current Biology* 13, s. R565-R567. 2003.
- Nielsen O.: Mating-type control and differentiation. i: *The Molecular Biology of Schizosaccharomyces pombe*. s. 281-296. Richard Egel. Springer, 2003.
- Nørager S.C., Arent S., Bjørnberg O., Ottosen M., Leggio L., Jensen K.F., Larsen S.: *Lactococcus Lactis* dihydroorotate dehydrogenase A mutants reveal important facets of enzymatic function. *J.Biol.Chem.* 278, s. 28812-28822. 2003.
- Olsen A.N., Skriver K.: Ligand mimicry? Plant-parasitic nematode polypeptide with similarity to CLAVATA3. *Trends in Plant Science* 8, s. 55-57. 2003.
- Pedersen T.X., Leethanakul C., Patel V., Miola D., Lund L.R., Danø K., Johnsen M., Gutkind J.S., Bugge T.H.: Laser capture microdissection-based *in vivo* genomic profiling of wound keratinocytes identifies similarities and differences to squamous cell carcinoma. *Oncogene* 22, s. 3964-3976. 2003.
- Peng X., Brügger K., Shen B., Chen L., Garrett R.A., She Q.: Genus-specific protein binding to the large clusters of dna repeats (Short Regularly Spaced Repeats) present in *Sulfolobus* genomes. 2410-2417. 2003.
- Petersen L., Larsen T.S., Ussery D.W., On S.L.W., Krogh A.S.: RpoD promoters in *Campylobacter jejuni* exhibit a strong periodic signal instead of a -35 box. *Journal of Molecular Biology* 326(5), s. 1361-1372. 2003.
- Prangishvili D., Garrett R.A.: Exceptionally diverse morphotypes and genomes of crenarchaeal hyperthermophilic viruses. *Biochemical Society Transactions*, 2003.
- Rasmussen A.V., Yasuno R., Wettstein-Knowles P.v.: Characterizing KAS enzymes using the *E. coli* double mutant strain CY244. i: *Advanced Research on Plant Lipids* s. 61-65. Murata N, Yamada M, Nishida I, Okuyama H, Sekiya, Hajime W. Kluwer Acad Publ, Dordrecht, The Netherlands 2003.
- Redder P.B., Faguy D., She Q., Garrett R.A., Brügger K.: Archaeal Mobile dna. i: *Mobile dna* s. 1060-1073. Craig, N.L., Craigie, R., Gellert, M. & Lambowitz, A.M. eds. ASM Press, Washington D.C. 2002.

- Rosenkilde C., Cazzamali G., Williamson M., Hauser F., Søndergaard L., Delotto R., Grimmlikhuijzen C.J.P.: Molecular cloning, functional expression, and gene silencing of two *Drosophila* receptors for the *Drosophila* neuropeptide pyrokinin-2. *Biochemical and Biophysical Research Communications* 309, s. 485-494. 2003.
- Samuelsen C.O., Baraznenok V., Khorosjutina O., Spåhr H., Kiesselbach T., Holmberg S., Gustafsson C.M.: TRAP230/ARC240 and TRAP240/ARC250 Mediator subunits are functionally conserved through evolution. *Proc Natl Acad Sci USA* 100, s. 6422-6427. 2003.
- Sanden A.M., Prytz I., Tubelekas I., Forsberg C., Le H., Hektor A., Neubauer P., Pragai Z., Harwood C., Ward A., Picon A., de Mattos J.T., Postma P., Farewell A., Nystrøm T., Reeh S., Pedersen S., Larsson G.: Limiting factors in *Escherichia coli*-fed-batch production of recombinant proteins. *Biotechnology and Bioengineering* 81(2), s. 158-166. 2003.
- Skov S., Rieneck K., Skak K., Tomra S., Michelsen B., Ødum N.: Histone deacetylase inhibitors: A new class of immunosuppressors targeting a novel signal pathway essential for CD154 expression. *Blood* 101, s. 1430-1438. 2003.
- Soh N., Tokuda T., Watanabe T., Mishima K., Imato T., Masadome T., Asano Y., Okutani S., Niwa O., Brown S.: A surface plasmon resonance immunosensor for detecting a dioxin precursor using a gold binding polypeptide. *Talanta* 60, s. 733-745. 2003.
- Soroka V., Kolkova K., Kastrup J.S., Diederichs K., Breed J., Kiselyov V.V., Poulsen F.M., Larsen I.K., Welte W., Berezin V., Bock E., Kasper C.: Structure and interactions of NCAM Ig1-2-3 suggest a novel zipper mechanism for homophilic adhesion. *Structure* 11, s. 1291-1301. 2003.
- Sphar H., Khorosjutina O., Baraznenok V., Linder T., Samuelsen C.O., Hermand D., Makela T.P., Holmberg S., Gustafsson C.M.: Mediator influences *Schizosaccharomyces pombe* RNA polymerase II-dependent transcription *in vitro*. *J. Biol. Chem* 278, s. 51301-51306. 2003.
- Stedman K., She Q., Arhold H., Holz I., Garrett R.A., Zillig W., Phan H.: Biological and genetic relationships between fuselloviruses infecting the extremely thermophilic archaeon *Sulfolobus* SSV1 and SSV2. *Res. Microbiol.* 154, s. 292-203. 2003.
- Sørensen A.H., Hansen L.H., Johannesen E., Sørensen S.J.: Conjugative Plasmid Conferring Resistance to Olaquinox. *Antimicrobial Agents and Chemotherapy*, 2003.
- Sørensen S.J., Sørensen A.H., Hansen L.H., Øregaard G., Veal D.: Direct Detection and Quantification of Horizontal Gene Transfer using Flow Cytometry and gfp as a Reporter Gene. *Current Microbiology*. 2003.
- Teilum K., Kragelund B.B., Poulsen F.M.: Application of hydrogen exchange kinetics for studies of protein folding. i: *Handbook of Protein Folding*. 2003.
- Thomsen A.R., Nansen A., Madsen A.N., Bartholdy C., Christensen J.P.: Regulation of T-cell migration during viral infection: role of adhesion molecules and chemokines. *Immunology Letters* 85, s. 119-127. 2003.
- Wamberg K., Christensen S., Jakobsen I., Müller A.K., Sørensen S.J.: The mycorrhizal fungus (*Glomus intraradices*) affects microbial activity in the rhizosphere of pea plants (*Pisum sativum*). *Soil Biology and Biochemistry*. 2003.
- Wiethölter N., Graessner B., Mierau M., Willats W.G.T., Knox P., Moerschbacher B.M.: Isolation and characterization of homogalacturonan from type II cell walls of the commelinoid monocot wheat using HF-solvolytic. *Carbohydrate Research* 338(5), s. 423-431. 2003.
- Willats W.G.T.: Phage display: practicalities and prospects. *Plant Molecular Biology* 50, s. 837-854. 2003.
- Willats W.G.T.: Microarrays for the analysis of carbohydrate-protein interactions. i: *Protein microarrays*, 2003.
- Willats W.G.T., Steele-King C.G., Marcus S.E., Mort A., Huisman M., van Alebeek G.J., Schols H.A., Voragen A.G.J., Le Goff A., Bonnin E., Thibault J.F., Knox J.P., McCartney L.: A xylogalacturonan epitope is specifically associated with plant cell detachment. *Planta* DOI: 10.1007, s. 00425-003-1147-8. 2003.

Studienævnet for Biokemi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lærerrepræsentanter Karen Skriver, Olle Karlström, Bent W. Sigurskjold (vice-studieleder), Kaj Frank Jensen. Olle Karlström fratrådte sin stilling som docent ved MBI pr. 31. august 2003, og Karen Skriver har været på orlov i USA i et halvt år. Martin Berchtold og Steen Holmberg har suppleret for de to fraværende medlemmer, men intet nyt permanent medlem af studienævnet er valgt som erstatning for Olle Karlström.

Studerrepræsentanter er Sine Zambach (næstformand), Pernille Andersen, Marie Helene Mikkelsen og Mette Hartvig Jensen. Studentersuppleanter er Nikolaj H.T. Petersen, Silas L. Larsen, Ina Ammendrup-Johnsen og Berthe K. Fiil. Dispensationsudvalg: Kaj Frank Jensen og Sine Zambach.

Beretning

Om biokemistudiet

Der blev i år 2003 optaget ca. 85 nye studerende (faktiske studiestartere) på biokemilinjen. Nedgangen i optagelsestallet må forventes at fortsætte i de kommende år på grund af oprettelsen af adskillige indholdsmæssigt beslægtede studier ved andre universiteter. Omkring 50% af studiestarterne opnår en bachelorgrad i biokemi, men 15-20% af bachelorerne optages på andre kandidatuddannelser end bio-

kemi. Der optages et mindre antal (3-4) studerende på kandidatuddannelsen i biokemi med baggrund i en bachelorgrad fra andre universiteter. Gennemførelsen på kandidatuddannelsen er tæt på 100%.

Studienævnets aktiviteter

Studienævnet har i 2003 behandlet i alt 185 dispensations-sager, herunder 32 sager om meritoverførsel af kurser fra andre universiteter/fakulteter, 23 sager om eksamensforhold, 20 sager om forhåndsgodkendelse af studieophold i udlandet, 15 sager vedrørende bachelorprojekter og 11 sager om overflytning fra andre universiteter eller KU.

Der har i årets løb været afholdt 10 møder i studienævnet. En stor del af disse har drejet sig om den nye studieordning for bacheloruddannelsen. Udkastet til den nye studieordning blev udsendt til høring hos en række laboratorieledere/direktører ved industri- og medicinalvirksomheder samt industriforeninger, som traditionelt ansætter mange kandidater i biokemi. Svarene var generelt meget velovervejede og engagerede. Det har glædet os, at virksomhederne igennem deres svar har udtalt en betydelig støtte til opretholdelsen af biokemistudiet som et studium med et betydeligt eksperimentelt og praktisk indhold og – af stor betydning – med et fortsat 1-årigt speciale.

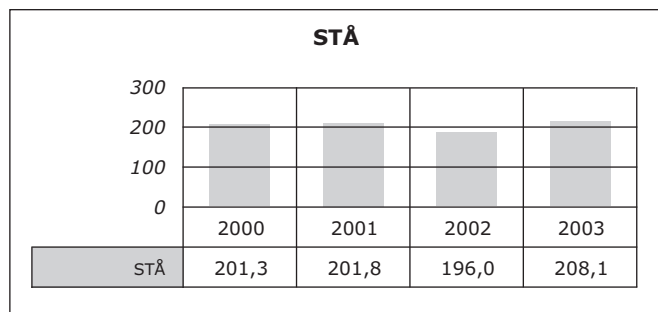
Studienævnet for Biokemi fungerer også som studienævn for kandidatuddannelsen i bioinformatik, men det arbejde trænger i allerhøjeste grad til en formalisering, og vi afventer med spænding universitetets nye vedtægter om studienævnsarbejde.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Biokemi	Kemi	Matematik	Øvrige naturv.	Meritoverført	
Biokemi	193,6	54,3	14,4	18,6	2,0	283,0
Biologi	6,1					
Andre fag	2,1					
Meritstuderende	5,6					
Gæstestuderende	0,8					
I alt	208,1					
Åben uddannelse	0,3					

STÅ 2000-2003

Studieleder Kaj Frank Jensen

August Krogh Institutet

Ledelse pr. 1.2.2003

Institutet ledes af institutleder, professor Erik Hviid Larsen.

Institutbestyrelsen består af viceinstitutter, lektor Ian H. Lambert, lektor Poul Kristensen, lektor Ivana Novak, professor Per Amstrup Pedersen, laborant Søren Johansen, laborant Thomas Sørensen (til 30.11.2003), laborant Dorte Nielsen (fra 1.12.2003), studerende Jonas Geldmann og studerende Jonas Stenbæk.

Organisation

August Krogh Institutet (AKI) består af følgende afdelinger: Zoofysiologisk Laboratorium, Laboratoriet for Cellulær og Molekylær Fysiologi og Biokemisk Afdeling.

Afdelingsbestyrere er: Lektor Lis Olesen Larsen (til 30.8.2003) adjunkt Jan Amstrup (fra 1.9.2003), lektor Carsten Juel og lektor Grith Wybrandt.

Desuden findes en fælles administrationsafdeling ledet af Lise Riis.

Det fælles edb-netværk, AkiZci-nettet, der omfatter August Krogh Institutet, Zoologisk Museum, Zoologisk Institut og Institut for Idræt, blev ledet af direktør Jørgen Gomme til 30.6.2003. Herefter af en styregruppe bestående af repræsentanter fra de tilsluttede institutter (fra AKI I.H. Lambert og B. Christoffersen) ledet af Enno Hofeldt (IFI).

Adresse

Universitetsparken 13
2100 København Ø
Telefon 35 32 15 50
Fax 35 32 15 67
aki@aki.ku.dk
www.aki.ku.dk.

Institutlederens årsberetning

AKI's forskning og undervisning, som rækker fra studier på biokemisk og molekylært niveau til integration af processer i det hele dyr og menneskets fysiologi, er beskrevet i de respektive afdelingers forskningsberetninger. Instituttes lærergruppe har anvendt megen tid til planlægning af de nye biologiske uddannelser på bachelor- og kandidat-niveau. AKI's ph.d.-skole udbyder kurser inden for de fleste af instituttets forskningsområder.

Organisatoriske ændringer

Der er i 2003 truffet beslutning om sammenlægning af August Krogh Institutet og Molekylærbiologisk Institut pr. 1.1.2005.

Zoofysiologisk Laboratorium (ZL)

Forskningsvirksomhed

Laboratoriets forskning og undervisning er orienteret mod integrativ fysiologi fortrinsvis med grundvidenskabelige problemstillinger, men er også orienteret mod fysiologiens anvendelse inden for aktuelle samfundsområder som bioteknologi, beskyttelse af biologiske miljøer og nanoteknologi. Vi udvikler og anvender celle- og vævsmodeller, og med molekylærbiologiens og biofysikkens metoder studeres biologisk regulation på cellulært og molekylært niveau. Med udgangspunkt i dyrs funktion og vekselvirkning med deres omgivelser undervises i biologisk tilpasning i individfysiologisk, økologisk og evolutionært perspektiv. Vores hovedområder er: Transport af elektrolytter og organiske molekyler, salt- syre/base- og vandbalance og vækst og differentiering.

Akvatiske og terrestriske organismers vand- og ionbalance

Paddehudens transportfysiologi og molekylære mekanismer

Vi har fortsat vores undersøgelser af paddehudens receptor-regulerede apikale klorid-kanaler. Vores hypotese, at ionkanalproteinet er homolog med den humane 'cystic fibrosis transmembrane conductance regulator' (CFTR), blev i foregående periode bekræftet ved påvisning af transkript af padde-CFTR i hudens epithelceller og kloning af bufo-CFTR c-dna ved RT-PCR, hvilket nu er publiceret. Med en elektrofysiologisk teknik udviklet her på laboratoriet baseret på målinger på intakte individuelle isolerede mitokondrie-rige celler har vi efterfølgende vist, at denne celletypes kloridkonduktans aktiveres ved stimulering med en β -adrenerg receptoragonist (isoproterenol), og at den receptoraktiverede kloridkonduktans kvantitativt kan redegøre for hele det intakte vævs receptoraktiverede kloridkonduktans. Disse fund, der er i overensstemmelse med vores tidligere immunocytokemiske undersøgelser, bekræfter, at CFTR kun er udtrykt i denne minoritetscelletype, og implicerer at CFTR proteinmolekylet er udtrykt i den apikale cellemembran med omkring 400 kopier per μm^2 . Et andet betydningsfuldt fund har været, at en β -adrenerg receptor tillige kontrollerer epitelets paracellulære permeabilitet. Således viste måling med en radioaktiv tracer (^{14}C -mannitol), at både influx og outflux af mannitol øges efter hormonstimulering, og at influxen under ligevægtsbetingelser er signifikant større end outfluxen, hvilket kan tolkes som effekten af en indadgående paracellulær vandstrøm ('solvent drag'). I de videre undersøgelser er det vores arbejdshypotese, at denne koblede regulering af trans- og paracellulær transport er involveret i NaCl-koblet vandoptagelse, der er af betydning ved hurtig rehydrering af padder med terrestrisk levevis. Med henblik på kommende biofysiske og molekylærbiologiske undersøgelser af det rekombinante CFTR-protein har vi med 'patch clamp'-teknik på både celle- og kanalproteinniveau studeret HEK293-cellers native besætning af ionkanaler. Vi fandt, at kun kalium-selektive ionkanaler er udtrykt i nævneværdigt omfang. HEK293 celler er derfor velegnede som heterologt ekspressionssystem til studiet af det klonede bufoCFTR-ani-

onkanalprotein. Padder drikker ikke oralt, men optager vand gennem huden. Hos skrubbudser er hudområdet caudalt på bugen (seat patch) specialiseret til vandoptagelse ved at være rigt vaskulariseret og have reguleret vandpermeabilitet. Amfibiehudens transportveje for vand studeres med molekylærbiologiske metoder for at lokalisere de enkelte vandkanal-proteiner (aquaporiner) til specifikke celler og cellemembraner. Vi har fundet ekspresion af AQP2 i epidermis. AQP1 og -3 er fundet i det subepidermale bindevæv, og de har muligvis betydning for optagelse af vand under rehydrering. Vi har sekventeret størstedelen af AQP3 fra *Bufo bufo* og identificeret velkonserverede aminosyresekvenser, der vides at være essentielle for regulering af vandkanalen, f.eks glykolyserings og fosforylerings sites. Med Laser Doppler Flowcytometri har vi fortsat undersøgelserne af denne regulering og har nu inddraget den amerikanske ørkentude, som er specialiceret til hurtig rehydrering (E.H. Larsen, N.J. Willumsen, J. Amstrup, N. Møbjerg, A.L. Viborg, C. Pavel i samarbejde med S. Nielsen og L.N. Nejsum, Aarhus Universitet, S.D. Hillyard, University of Nevada Las Vegas og M. Grosell Rosenstiel School of Marine and Atmospheric Science, University of Miami).

Padders fortynding af urin

Padders fortynding af urinen beror på reabsorption af ioner i nyrerørets distale dele. Mikroperfusion og elektrofysiologiske teknikker anvendes i kombination med molekylærbiologiske teknikker til studier af iontransport i samlekanalsystem hos tudser holdt under terrestriske forhold. Vores forsøg viser, at de transportsystemer som i ferskvand er involveret i fortyndingsprocessen er af mindre betydning, og at sekretion af kalium synes at være den primære opgave under terrestriske forhold. Vores mikroelektrodeforsøg indikerer ydermere tilstedeværelsen af en elektroden fosfattransportør, som muligvis er involveret i fosfatsekretion. Denne transportør studeres nu ved brug af molekylærbiologiske teknikker (N. Møbjerg, I. Novak, J. Amstrup, E.H. Larsen).

Eksokrin sekretion – regulering med extracellulære nukleotider

Eksokrin sekretion af bikarbonat og calcium over epitelet i pancreas (bugspytkirtlen) er vigtig for at kunne opretholde det rette miljø for fordøjelsesenzymerne. Sekretion fra pancreas er afhængig af et koordineret samspil mellem processer i kirtlens acini og udførselsgange. Dette reguleres af hormoner, men autokrin/parakrinregulering via ATP og andre nukleotider er også et vigtigt aspekt. Pancreatiske acini secerner ATP og som vi fundet nu secerner acini også ectonukleotidaser som CD39, der nedbryder nukleotider ATP og ADP. Hermed indholder pancreassekret nukleotider/-sider som kan påvirke udførselsgange via purinerge receptorer. Vi identificerer og karakteriserer purinerge receptorer, og undersøger intracellulær signalering samt effekter på ionkanaler og transportør. Studier med P2X7-receptoren udtrykt i HEK293-celler og i pancreas viste Ca^{2+} uafhængig stimulering af ERK1/ERK2. I pancreas udførselsgange tillader P2X7- og P2X4-receptorer Na^+ og Ca^{2+} influx ind i celler og fører til fald i intracellulær pH. P2Y2- og P2Y4-receptorer regulerer Ca^{2+} -sensitive K^+ kanaler i udførselsgange og i oocyte expressionssystemet. Vi benytter isolerede udførselsgange fra pancreas, intakte organer, oocytter og humane cellelinjer med ekspresion af bl.a.

GFP-mærkede proteiner samt celler og organer fra genmanipulerede dyr. Studierne udføres ved hjælp af avanceret fluorescensmikroskopi samt molekylærbiologiske og elektrofysiologiske metoder (I. Novak, J. Amstrup, M. Rud Hansen, S.E. Hede sammen med R. Nitschke, Albert Ludwigs-Universitet, Freiburg, Tyskland, D. Klærke, The Panum Institute, M. Voigt, Saint Louis University, MO, USA, A. North, University of Sheffield, UK og K.D. Philipson (UCLA, CA, USA).

Calciumtransport i pancreas

I lumen af pancreas' udførselsgange er risikoen for udfældning af calciumkomplekser konstant. Mekanismen bag regulering af Ca^{2+} indholdet er ukendt, men fund af proteiner der kan monitorere og påvirke Ca^{2+} koncentrationen i udførselsgangene antyder, at det er her, regulationen sker. Vores gruppe har påvist Na^+/Ca^{2+} exchanger (NCX) i udførselsgange i rottepancreas og ved *in vitro* forsøg vist, at aktiviteten påvirkes af secretin, acetylcholin, insulin og ATP. Hvorledes regulationen foregår, om den er afhængig af isoform, splicevariant og lokalisering i ductsystemet er ikke undersøgt. Til det formål har vi etableret et ekspresionssystem til studier af NCX i cellelinjer; dels på enkeltceller og dels i dyrkede epitheler. Ved at udtrykke NCX varianter i humane cellelinjer kan proteinet undersøges i et mindre komplekst system. Studierne omfatter molekylærbiologiske, elektrofysiologiske samt fluorescens- og confocalmikroskopiske teknikker (M.R. Hansen, J. Amstrup, I. Novak).

Lipid-proteinvekselvirkninger i biomembraner

Den mekaniske kobling mellem protein og lipidmembran i syntetiske lipidmembraner og biologiske membraner studeres med elektrofysiologiske metoder. Målet er at belyse, hvordan proteiners lokalisering og funktion reguleres af den omgivende membran. Gramicidin-A-kanaler benyttes som kraftmålere i biologiske membraner, og effekten af membranaktive (amfipatiske) stoffer undersøges. Endvidere studeres effekten af lipaseaktivitet på biologiske membraner og dennes modulatoriske effekt på funktionen af skeletmuskel natriumkanaler udtrykt i HEK293-celler. Side-løbende foretages en bioinformatisk analyse af, hvilke faktorer der kan regulere proteiners laterale lokalisering i den heterogene membran (C. Nielsen, M.K. Jensen og J.A. Lundbæk).

Vækst og differentiering

Epitel-stroma-interaktion

I det fortsatte arbejde med at afdække den cellulære og molekylære baggrund for vækst og differentiering i det dynamiske samspil mellem epitel og bindevæv i makkirtlen har vi bl. a. beskrevet den subcellulære ekspresion af produktet af det nyligt opdagede gen, EPSTI1, samt arbejdet på at påvise det native protein *in situ*. Vi har desuden fundet, at maligne epitelceller er i stand til at generere non-maligne stromaceller ved at undergå epitelial – stromal transition. Der er derudover iværksat et studium af fibroblastsubpopulationers karakteristika og betydning for epitelial morfogenese og neoplasi (L. Rønnev-Jessen i samarbejde med M. Wissing, R. Villadsen, A.J. Fridriksdottir og O.W. Petersen, Panum Institutet).

Laboratoriet for Cellulær og Molekylær Fysiologi (LCMF)

Forskningsvirksomhed

Laboratoriet arbejder med funktionelle og strukturelle aspekter af cellulære og molekulære processer, som knytter sig til cellemembranen. Projekterne omhandler aktiv og passiv transport af ioner over membranen og transportens konsekvenser for bl.a.: Regulering af cellers homøostase under normale og patologiske forhold, kontrol af musklers blodgennemstrømning og dannelse af indlæringsprocesser.

Molekylær mekanisme for Na,K-pumpen fra nyrer ved heterolog ekspression, site-directed mutagenese og analyse af tre-dimensionale strukturer

Opklaring af Na,K-pumpens mekanisme er forudsætning for at forstå den komplekse regulering af dens funktion i celler og væv. Hos pattedyr omsætter Na,K-ATPase 20-30% af den løbende energiproduktion i hvile til aktiv Na,K-transport i nyrer, centralnervesystem og andre celler i kroppen. Na,K-gradienten over cellemembranen vedligeholder membranpotentialer, cellevolumen og sekundært aktive transportprocesser for andre stoffer. Disse essentielle fysiologiske funktioner er baseret på en kompleks regulering af ekspresionen af Na,K-pumpens isozymer og systemerne for hurtig regulering af Na,K-transport i de enkelte celler og væv.

Na,K-pumpens tre-dimensionale struktur

Til krystallisering af hele Na,K-pumpens struktur renfremstilles Na,K-ATPase fra nyrer, og vi udvikler metoder til krystallisering i detergent lipidfaser. Lipid miceller tilsættes for at stabilisere proteinet under krystallisering. En anden angrebsvinkel er at oprense og krystallisere Na,K-pumpens domæner. f.eks. er det ATP-bindende N-domæne præpareret ved heterolog ekspression og renfremstillet ved kromatografi med henblik på krystallisering. Na,K-pumpen indgår i familien af P-type pumper, der har fælles arkitektur af proteinet med identiske aminosyresekvenser i de essentielle områder for binding af ATP, fosforylering og overførsel af energi til katjonsites i membranen. Strukturen af Ca-pumpen fra muskler blev løst ved høj resolution i 2000. Denne struktur har fået enestående betydning ved forklaring af struktur-funktionsammenhænge for Na,K-pumpen. På basis af Ca-pumpens struktur har vi bygget modeller af væsentlige dele af alpha-subunit af Na,K-ATPase. Disse modeller er særligt vigtige ved fortolkning af struktur-funktionsdata fra forsøg med site-directed mutagenese (K.O. Håkansson, P.L. Jørgensen, P.A. Pedersen, S. Alizadeh).

Struktur-funktion af funktionelle sites i Na,K-ATPase ved site-directed mutagenese

Na⁺ / K⁺ -sites: Vores analyse af de enkelte aminosyrers bidrag til høj affinitets binding ved ligevægt af K⁺ (Rb⁺, Tl⁺) og Na⁺ er udgivet i en serie artikler i 1996-2001. Den førte til en model for stuktoren af katjonsites, der nu kan bekræftes ved analyse af modeller af stuktoren af Na,K-ATPase på basis af E₁ og E₂ former af Ca-ATPase. Det gælder for de fire karboxylsyre sidekæder, Glu327 i M4, Glu779 i M5 og Asp804-Asp808 i M6. Det er også vigtigt at strukturmodellen bekræfter at Glu779 bidrager til binding af to Tl⁺ (K⁺) joner, som var det resultat vi foreslog efter analyse af direkte Tl⁺ binding. På grundlag af en 3D-model af Na,K-

pumpen baseret på strukturen af Ca-ATPase har vi udviklet en model for lokalisering af det tredje bindingsite for Na⁺ i E₁P[3Na] konformationen.

ATP-Mg²⁺ sites: Efter løsning af problemerne omkring ekspresion af mutanter i de centrale P-og N-domæner, har vi i N-domænet identificeret Arg544 som essentiel for høj-affinitets binding af ATP. Vores analyse tyder på, at guanidino-gruppen binder fosfaterne i ATP, og at sidekæden er væsentlig for overførsel af gamma-fosfatet til fosforyleringsite i P-domænet.

Mekanismen for energioverførsel i Na,K-pumpen og pumpens fysiologiske betydning

Under sit ph.d.-projekt har Bo Kristensen udviklet metoder til ekspresion af fusioner af EGFP (Enhanced Green Fluorescent Protein) med $\alpha 1$ -subunit af Na,K-ATPase i COS-1 nyreceller. EGFP-Na,K-pumpens aktivitet er bevaret og hæmningen af aktiviteten efter PKA eller PKC fosforylering er upåvirket efter fusionen (P.L. Jørgensen, P.A. Pedersen, B. Kristensen).

Na,K-pumpens fysiologiske regulering

Vi har fusioneret det grønt fluorescerende protein (EGFP) med Na,K-pumpens alpha-subunit som en metode til at følge Na,K-pumpens fordeling i cellerne. Herefter har vi kunnet undersøge trafikken af Na,K-pumper mellem overflademembranen og intracellulære vesikler. Det har vist sig, at den hæmning af Na,K-pumpen, som ses efter aktivering af proteinkinaser eller hæmning af proteinfosfatase til dels skal forklares ved transport af Na,K-pumper fra overflademembranen til intracellulære vesikler (S. Birkelund, P.L. Jørgensen, S. Alizadeh).

Karakterisering af heterologt udtrykte membranproteiner

Et af de store begrænsninger i karakterisering af membranproteiner er, at de er meget svære at producere i heterologe systemer i koncentrationer, der tillader oprensning og renfremstilling. Vi har derfor arbejdet med identifikation og karakterisering af det cellulære respons, der udløses af heterolog membranproteinproduktion i *S. cerevisiae*. For at få et bredt udsnit af membranproteiner at arbejde med har vi udviklet gærbaserede heterologe ekspresionssystemer for TM7-receptorerne for adenosin, vasopressin, pituitary adenylate activating polypeptide samt de Ca²⁺ aktiverede K-kanaler rsk3 og hik. Endvidere har vi fortsat arbejdet med udvikling af zygomyceten *M. racemosus* som vært for heterolog membranproteinproduktion indenfor rammerne af Center for Eukaryot Proteinproduktion (P.A. Pedersen, J.H. Larsen, D. Sørensen, D. Muncanovic, S. Rojko, B.R. Johannesen, L. Steffensen).

Fysiologisk respons på heterolog proteinproduktion

Mange små og ukomplicerede proteiner kan relativt let produceres i store mængder ved heterolog ekspresion. Det er imidlertid et problem, at den tredjedel af alverdens proteiner der er membranforankrede, ikke kan udtrykkes til højt niveau i noget cellesystem. Med udgangspunkt i gær undersøger vi derfor effekten af heterolog ekspresion på cellens normale fysiologi. Dette arbejde har resulteret i, at vi har identificeret en ny signaltransduktionsvej, der specifikt aktiveres ved heterolog ekspresion. Dette respons indvirker på translationsinitieringen i gær. Samtidig har vi ved hjælp af aeqvorin undersøgt ændringer i den cytoplasmatiske Ca²⁺ concentrationen forårsaget af heterolog ekspresion

on. Disse studier kombineres med undersøgelser af ændringer i cellens makromolekylære syntese, 2D-gelektroforese og microarray studier (L. Steffensen, A.-L. Hansen, R. Kragh, D. Sørensen, P.A. Pedersen).

Membranproteiners struktur

Vores studier af proteiners strukturer er hovedsagligt fokuseret på membran-proteiner, især P-type ATPaser. På grund af de store vanskeligheder med at isolere og krystallisere membranproteiner er en alternativ fremgangsmåde under udarbejdelse, hvor kun de opløselige domæner udtrykkes og oprenses med henblik på krystallisering. Denne strategi bliver tillempt på N-domæner og P-domæner for et antal prokaryote og eukaryote P-type ATPaser og har resulteret i, at N-domænet af α_2 Na,K-ATPase fra svin blev strukturoklaret under året (K.O. Håkansson).

Transportprocesser og adaptationer i muskler

Vi har arbejdet inden for følgende 4 områder. 1) Ændringer af membrantransport i erythrocytter og muskler som følge af hypoxi og EPO. Vi har her fokuseret på ændringer i en række pH-regulerende transportsystemer. 2) pH regulerende transportsystemer i muskler; der er især blevet fokuseret på at identificere de forskellige Na-bikarbonat co-transportssystemer i muskler. 3) Ionændringers betydning for kredsløbsregulering. Mikrodialyse er blevet kombineret med måling af nerveaktivitet 4). Ændring i membranproteiner som følge af træning. Der er udført et træningsstudie med forsøgspersoner (H. Walas, Carsten Juel).

Skeletmuskulaturens metaboliske kapacitet

Skeletmuskulaturens metaboliske kapacitet er en vigtig faktor ved udvikling af metaboliske sygdomme og for individets sundhed i al almindelighed. Idet skeletmuskulaturen er et utroligt plastisk organ vil den metaboliske kapacitet ændres hurtigt ved ændret aktivitetsniveau. Forståelsen af de underliggende molekulære mekanismer er imidlertid endnu ufuldstændig. Men vi har gennem de allerseneste år bidraget til den nuværende generelle opfattelse af, at en midlertidig stigning i gentransskriptionen i forbindelse med fysisk aktivitet er en vigtig faktor for de aktivitets-inducerede cellulære adaptationer i skeletmuskulaturen. Vores forskningsfelt omfatter undersøgelser af effekten af fysisk aktivitet og kostsammensætning på aktivering af en række gener, der koder for kritiske proteiner i stofskiftet, men med særlig fokus på en transskriptionel co-aktivator, PGC-1, og kinasen PDK4, der har potentialet til at spille en afgørende rolle i regulering af musklernes substratvalg. Ud over at beskrive det transskriptionelle aktiveringsmønster for kritiske gener fokuserer vi på at belyse, hvilke stimuli og hvilke intracellulære signalveje der er involveret i denne genregulering. Forsøgene er primært humanforsøg med, omfatter tillige primært rotteskeletmuskulercellekultur (H. Pilegaard, K. M. Kristensen, L. Leick, D. Berg, K. Kushihara, M. Olesen, C. Kierkegaard).

Den non-selektive kation-kanal i den humane erythrocyt

I arbejdet med karakterisering af passive transportprocesser over erythrocytmembranen for uorganiske ioner (se årbog for 2002) er specielt farmakologisk/biokemisk modulation af den non-selektive spændingsafhængige kation (NSVDC) kanal i humane erythrocytter blevet undersøgt. Det er vist, at denne kanal blokeres af SH-reagenser, og aktiveres af en gruppe af stoffer, der hidtil har været kendt

som K^+ -kanalblokkere. Det er samtidig blevet sandsynliggjort, at NSVDC-kanalen har indflydelse på den humane erythrocyts patofysiologi, idet det for en anæmi-patient er vist, at den enten mangler eller er inaktiveret (P. Bennekou, B.I. Kristensen, G. Bengtson, S.L. Johansen, H. Lauritzen og fra Neurosearch P. Christophersen, og pt. H. Flyvbjerg, Risø/NBI og E. Gudowska-Nowak, the Smoluchowski Institute for Theoretical Physics, Jagiellonian University, Krakow, samt H. Karle og H. Birgens, Herlev Hospital).

Neurobiologi

En række forskellige neurale receptormolekyler er involveret i dannelse af hukommelse, heriblandt D1-dopaminerge receptorer og gruppe 1 metabotrofe glutamatreceptorer (mGluR1 og mGluR5). Mens rapporter om D1-receptorers funktion hidtil har været koncentreret om korttidshukommelse, har vi analyseret en yderligere rolle under dannelse af langtidshukommelse hos rotter. For mGluRs vedkommende har vi undersøgt forskelle mellem mGluR1 og -5's funktion under dannelse af langtidshukommelse. Funktionerne belyses gennem brug af receptor-selektive antagonist (G.R.J. Christoffersen).

Relationer mellem præfrontale 'event-related potentials' og øjenbevægelser hos mennesker ved en forventet auditorisk stimulus

Ved EEG-målinger med forskellige forsøgsparadigmer er der hos forsøgspersoner fundet en præfrontal negativ EEG-bølge i den perceptionsforberedende tidsperiode. Resultaterne sammenholdes nu med nye forsøg med målinger af elektro-okulære potentialer med henblik på at vurdere, om uvilkårlige øjenbevægelser kan være væsentlige bidragydere til de målte 'event-related-potentials' (L.E. Nielsen, G.R.J. Christoffersen, J.L. Michelsen).

Ehrlich cellens volumenregulering i isotone og anisotone medier

Cellernes indhold af fosfoinositidet $\text{PtdIns}(4,5)\text{P}_2$, som i mange sammenhænge spiller en vigtig rolle som signalmolekyle, ændres parallelt med cellevolumen i anisotone medier, men ændres derimod ikke ved cellevulmningen i isotont medium med høj K^+ koncentration. Undersøgelserne herover er afsluttet, og resultaterne er under publicering (A.K. Jensen og L.O. Simonsen). Under RVD-responset efter cellevulmning i hypotone medier regulerer Ehrlich celler deres cellevolumen ned til et volumen-regulatorisk 'set point', bl.a. ved aktivering af en DIDS-følsom efflux kanal for taurin. Foruden at hæmme denne efflux kanal har DIDS imidlertid tillige den virkning at stimulere taurinoptagelsen i isotont medium gennem system τ (TauT). Undersøgelserne over denne overraskende, dobbelte virkning af DIDS er ligeledes afsluttet, og resultaterne under publicering (A.K. Jensen og L.O. Simonsen). Den tidligere af os påviste aberrante ^3H mærkning af ATP og GTP, som ses efter *in vivo* mærkning med $[2\text{-}^3\text{H}]\text{myo}$ -inositol, og som meget let giver anledning til interferens ved kromatografi af de samtidigt ^3H mærkede inositolfosfater, kan reduceres markant, hvis man som alternativ benytter specialfremstillet *myo*-inositol mærket med ^3H ved C1 i stedet for C2. Disse resultater er nu publiceret (L.O. Simonsen og S.C. Christensen).

Biokemisk Afdeling (BKA)

Forskningsvirksomhed

Afdelingen forsker inden for emnerne proteinkemi og membrantransportsystemer. I proteinkemien undersøges insektproteiners sammensætning og egenskaber, nedbrydning af proteiner i eukaryote celler og biomolekyler interaktioner og genkendelse. I membrantransportsystemerne er det den intracellulære signalering og kontrol af cellevolumen samt regulering af salttransport over epitelceller, der er i fokus. Endvidere har to lektorer afsluttet deres undersøgelser af mitochondriestofskiftet.

Proteinkemi og termodynamik

Biokemiske undersøgelser af leddyrers hudskelet (kutikula)
Projektets formål er at opnå en bedre forståelse af sammenhængen mellem biologiske kompositmaterialers egenskaber og deres biokemi. I 2003 har vi fortsat bestemmelse af aminosyresekvenser for kutikulære proteiner hos kakerlakker til sammenligning med tidligere opnåede sekvenser for kutikulaproteiner fra andre insekter. Endvidere har vi kortlagt forekomsten af de tværbindende aminosyrer, di- og trityrosin, i forskellige kutikulaområder hos græshopper samt udarbejdet en analysemetode til kvantitativ bestemmelse af mono- og dichlorotyrosin i kutikulaproteiner. Undersøgelserne er blevet udført i tæt samarbejde med prof. P. Roepstorff og lektor P. Højrup, Syddansk Universitet, Odense (S.O. Andersen, prof. emeritus, G.B. Wybrandt).

Protein nedbrydning i eukaryote celler

Vi arbejder fortsat med undersøgelser af ubiquitin/proteasom-systemet, som er ansvarligt for størstedelen af protein nedbrydningen i pattedyrceller og dermed for bl.a. regulering af celledelinger, i stofskiftekontrol og immunologiske reaktioner. Protein nedbrydningen sker i 26S-proteasomer, som består af mere end 50 subunits. 26S-proteasomet består af to under-komplekser, 20S proteasomet og de regulatoriske ATPase-komplekser. Samlingen af nysyntetiserede 20S-proteasomer er delvist kendt, og vi er nu begyndt at beskrive samlings-reaktionsvejen for hele 26S-proteasomet i menneskeceller. Resultaterne kan formentlig også give oplysninger om opbygningen af de regulatoriske komplekser (K.B. Hendil og P. Kristensen i samarbejde med A. Johnsen, Rigshospitalet).

Biomolekylær stabilitet og genkendelse

Projektets formål er at tilvejebringe fysisk-kemiske beskrivelser af biomolekyleres strukturelle stabilitet og specifikke genkendelse af andre molekyler samt at kortlægge sammenhænge mellem disse fænomener og deres biologiske virkningsmekanismer. De anvendte teknikker er differential scanning kalorimetri, trykperturbationskalorimetri, isothermisk titreringskalorimetri og overfladeplasmonresonans. Der karakteriseres både ligevægtsinteraktioner, irreversible omdannelser, bestemmelse af associations- og dissociationsskinetiske parametre samt steady-state enzymkinetiske parametre. Der samarbejdes med B. Svensson, DTU, M. Willemoës, Kemisk Institut, KU, og B. Hove-Jensen, Molekylærbiologisk Institut, KU (B.W. Sigurskjold).

Cellemembraners transportsystemer og deres regulering

Cellulær signalering i relation til regulering af celle-volumen, cellevækst og celledød

Mekanismer til regulering af cellens volumen er essentielle for en lang række fysiologiske funktioner, herunder regulering af sekretion, stofskifte, cellevækst og programmeret celledød (apoptose). Ændringer i cellevolumen påvirker således direkte aktiviteten af de signaltransduktionsmekanismer, som normalt aktiveres af hormoner, vækstfaktorer og andre extracellulære stimuli. Vi har bidraget væsentligt til karakterisering af de signalsekvenser, der initieres ved en volumenændring og fokuseret på ændringer i membrantransport, stofskiftet og genekspression. Signaleringsmekanismer består af sensorer, signaltransduktionsveje og effektorer. Mulige sensorer er cytoskelettet, GTP-bindende proteiner, fosfolipaser, proteinkinaser og -fosfataser. Forskningen fokuserer på følgende projekter: (1) Aktivering af kanaler for ioner og organiske molekyler i forbindelse med volumenregulering, under apoptose, og i forbindelse med modificering af plasmamembranens struktur (f.eks. caveoli) og lipidsammensætning, (2) Cytoskelettets og de små, monomere GTP-bindende proteineres rolle i signaleringskaskader aktiveret under volumenregulering og apoptose, (3) Aktivering og translokation af fosfolipaser og proteinkinaser, herunder (a) tyrosinkinaseres rolle i regulering af volumensensitive membrantransportører, og (b) den kausale sammenhæng mellem aktivering af Ser/Thr-kinasen SPAK, MAPK-kinaserne Na⁺, K⁺, 2Cl⁻ cotransportøren og Na⁺/H⁺-exchangeren, (4) Regulering af K⁺-kanaler og leukotrienreceptor udtrykt i forskellige celletyper (5) Regulering af Na⁺/H⁺-exchangeren i forbindelse med volumenregulering og andre former for celledestress, (6) Reaktive iltforbindelser som second messengers, (7) Regulering af ekspresion af taurintransportøren TauT, (8) Signaltransduktionsvejene fra celledestruktion til apoptose, herunder betydningen af MAPK-kinaserne og transkriptionsfaktoren, p53, (9) Karakterisering af dryptab i kød, (10) Effekten af iskæmi på fiskefibroblaster og fiskemuskel-bindevævs-celler. Anvendte metoder: Patch clamp teknik, to-elektrode voltage clampteknik, microarrays, ionfluxmålinger, fluorescensmålinger af intracellulære ionkoncentrationer (Ca²⁺, pH) og iltradikalconcentrationer, konfokal laser scanning mikroskopi, samt standard molekylærbiologiske teknikker og 2D-gelelektroforese. Projekterne udføres som samarbejde mellem E.K. Hoffmann, I.H. Lambert, S.T. Christensen, S.F. Pedersen, C. Hougaard, K.A. Poulsen, C. Ossum, S. Wilhelm, 11 specialestuderende samt prof. F. Wehner, Tyskland, prof. P.M. Cala, CA, USA, F. Jessen, DFU, J.H. Nielsen og N. Ørtenblad, Foulum, prof. J. Gromada, AaU, N.K. Jørgensen, KU, D. Klærke, KU, M. Jäätelä, Kræftens Bekæmpelse.

Cilier og deres sensoriske funktioner

Differentierede celler i væv fra pattedyr udtrykker under vækststop primære cilier, der generelt er ubevægelige, singulære antennelignende organeller ved plasmamembranen. Vi har vist, at membransystemet omkring primære såvel som klassiske bevægelige cilier fungerer som et sensorisk site med specifikke receptorer, der registrerer hormoner, vækstfaktorer og mekanokemiske stimuli. Projektet kortlægger ciliernes sensoriske funktion for regulering af vækstkontrol, differentiering, cellevolumen, kemotaksi,

migration og neurotransmission. Formålet er at karakterisere cilie-membran-associerede receptorer og signaltransduktionsveje, som spiller en rolle for opretholdelse af essentielle celle- og vævsfunktioner. Forskningen er fokuseret på følgende systemer: (1) primære cilier i fibroblaster, nyreceller og rottehjernen, (2) primære og bevægelige cilier i de kvindelige reproduktionsorganer og (3) bevægelige cilier i luftvejene og i protozoer. I disse systemer opererer bl.a. PDGFRa i primære cilier i vækstkontrol, og mange af cilietyperne indeholder TRP-kanaler (PKD1/2 og OTRPC4) og receptortyrosinkinaser (f.eks. Tie-2, IR og IGF1R). Projektet udføres som samarbejde mellem S.T. Christensen, E.K. Hoffmann, I.H. Lambert, G. Christoffersen, to specialestuderende, samt A.G. Byskov og S.C. Teilmann, Rigshospitalet, prof. P. Satir, NY, USA, G. Pazour, MA, USA, prof. D.N. Wheatley, UK, prof. J. Van Houten, USA.

Regulering af salttransporten via epitelceller

Salttransporten via frøskind er underkastet hormonal regulering, men styres også af den cellulære og ekstra cellulære ionkoncentration via selvhæmnings- og feedback-hæmningsmekanismer. I øjeblikket undersøges, hvorledes Ca^{2+} -receptorer er involveret i reguleringen af transporten. Apical tilsætning af Ca^{2+} -agonisten Gd^{3+} øger den aktive transport af Na^+ via et G-protein tilkoblet den apicale Na^+ -kanal. Ca^{2+} -agonister tilsat blodsiden af epitelet hæmmer den antidiuretisk-hormonstimulerede transport via et Gi-protein tilkoblet denne reguleringskaskade. Tilsætning af Ca^{2+} og Ca^{2+} -agonisten Gd^{3+} til blodsiden af hele skind (dermis plus epidermis) resulterer i en dosis afhængig øgning af kortslutningsstrømmen, Hill-koefficienten for Ca^{2+} og Gd^{3+} er forskellig, hvilket antyder, at de to agonister enten binder sig til forskellige områder på – eller til forskellige receptorer (R. Nielsen).

Faglige og administrative hverv (AKI)

Bedømmelsesudvalg

G. Christoffersen: Formand for adjunktbedømmelsesudvalg ved AKI.

K.B. Hendil: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Panuminstituttet.

E.K. Hoffmann: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Lunds universitet, Sverige, og under "Fishnet".

P.L. Jørgensen: Formand for lektorbedømmelsesudvalg ved AKI.

E.H. Larsen: Medlem af professorbedømmelsesudvalg ved Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole.

E.H. Larsen: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved University of Otago, New Zealand og University of Western Australia, Australien.

N. Møbjerg: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Syddansk Universitet.

R. Nielsen: Medlem af to ph.d.-bedømmelsesudvalg ved AKI.

I. Novak: Formand for ph.d.-bedømmelsesudvalg ved AKI.

P.A. Pedersen: Formand for adjunktbedømmelsesudvalg ved AKI.

L. Rønnev-Jessen: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, KU.

B.W. Sigurskjold: Medlem af tre ph.d.-bedømmelsesudvalg ved KU, RUC og Bergens Universitet, Norge.

Udvalg og fonde

G. Christoffersen: Medlem af Det Naturvidenskabelige Fakultets Formidlingsudvalg.

K.B. Hendil: Medlem af Deutsche Forschungsgemeinschaft og referent for Norges Forskningsråd.

E.K. Hoffmann sidder i Studienævnet for Biologi, i bestyrelsen for Det Danske Weizmann Selskab samt i præsidiet for "Dansk Science Center".

P.L. Jørgensen: Formand for AKI's forsknings- og ph.d.-udvalg.

B. Kristensen: AKI's undervisningskoordinator.

E.H. Larsen: Medlem af KU's tværfakultære Bioteknologiudvalg.

P.A. Pedersen: Formand for AKI's rejse- og undervisningsudvalg.

B.W. Sigurskjold er medlem af Studienævnet for Biokemi og udvalget for ph.d.-skolen i proteiners struktur og biologi.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

J. Gomme: Direktør for det Naturvidenskabelige IT-Kompetencecenter, NIK (80% af sin tid), Global Biodiversity Information Facility (GBIF), Studienævnet for Humanbiologi ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet.

E.K. Hoffmann: Eksternt medlem af Facultad de Medicina, Universidad de Chile, Santiago.

E.H. Larsen: European Society for Comparative Physiology and Biochemistry, International Commission of Comparative Physiology og formand for Nationalkomitéen for Fysiologi.

R. Nielsen: Fakultetets Didaktikudvalg.

I. Novak: Deutsche Forschungsgemeinschaft, The Wellcome Trust.

Tillidshverv

B. Hasman: Daglig sikkerhedsleder.

R. Nielsen: Bygningsansvarlig.

P.A. Pedersen: Kasserer i Biologisk Selskab.

L. Rønnev-Jessen: Sekretær i Biologisk Selskab.

Formidling

Kurser

B.I. Kristensen, P. Kristensen og G. Bengtson: Afholdelse af kurser i Proteinkemi for Novo Nordisk. På opfordring afholdtes i foråret 2 kurser af ca. 40 timer i eksperimentel proteinkemi med hovedvægt på oprensning og karakterisering af proteiner. Kurserne indbefattede endvidere gennemgang og diskussion af teori og metoder.

Redaktionelle hverv

S.O. Andersen: Medlem af Editorial Board for Insect Biochemistry and Molecular Biology.

E.K. Hoffmann: Medlem af Editorial Board for Journal of Cellular Physiology and Biochemistry.

C. Juel.: Medlem af Editorial Board for European Journal of Applied Physiology.

P.L. Jørgensen: Medlem af Editorial Board for Journal of Membrane Biology.

E.H. Larsen: Medlem af Editorial Board for Journal of General Physiology.

I. Novak: Medlem af Editorial Board for Journal of the Pancreas.

Kongresser og symposier

E.K. Hoffmann og I.H. Lambert: Arrangeret et symposium: Cell Signalling in Regulation of Cell Volume, Cell Growth and Cell Death på AKI.

E.K. Hoffmann: Arrangeret et symposium ved PhysPharm 2003 i Odense.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde**Gæsteforskere**

Dr. Darrin Street, Australien.

Dr. Michael Eisenhut, Alder Hey Childrens Hospital, Liverpool, UK.

Dr. Stanley D. Hillyard, USA.

Forskningsophold i udlandet

E.K. Hoffmann: To mdr. som James Chair professor ved St. Francis Xavier University, Canada.

S.F. Pedersen: Dept. Human Physiology, University of California Davis, USA.

Netværk

E.K. Hoffmann: Leder af netværket "Fiskefysiologi og Biokemi" under paraplynetværket "Fishnet" (SJVF).

E.K. Hoffmanns: Forskningsgruppe deltager i formaliseret samarbejde med prof. B. Nilius's gruppe i Leuven, Belgien og prof. Frank Wehner, Dortmund, Tyskland.

C. Juel: Medlem af Copenhagen Muscle Research Centre, støttet af Grundforskningsfonden.

P.L. Jørgensen: P-type ATPase Network in Copenhagen, PANIC (SNF).

I.H. Lambert: Deltager i netværket: "Vandmobilitet og -fordeling i svinemuskel under dennes omdannelse til kød i relation til teknologisk og sensorisk kvalitet" i samarbejde med forskningschef H.J. Andersen, Danmarks Jordbrugsforskning og udviklingschef S. Støier, Slagteriernes Forskningsinstitut.

E.H. Larsen: Deltager i Cystic Fibrosis European Network (EU).

E.H. Larsen, I. Novak og E.K. Hoffmann: Medlemmer af NorFa Network: Membrane transport in Health Disease.

P.A. Pedersen: P-type ATPase Network in Copenhagen, PANIC (SNF).

I. Novak og J. Amstrup: Deltager i netværket "Pancreasgruppen Øresund" (Solvay Pharma APS).

I. Novak: Medlem af "Membrane Transport Interest Group" (Scandinavian Physiological Society).

H. Pilegaard: Indgår i Center for Muskelforskning, støttet af Grundforskningsfonden.

L. Rønnov-Jessen: Medlem af søjleledelse for "Regenerativ biologi og medicin (stamceller; vækst og cancer)" i Københavns Universitets satsningsområde, BioCampus.

Instituteder Erik Hviid Larsen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	24,6	4,0	28,6
DVIP	2,4	0,1	2,5
STIP	2,6	1,6	4,1
TAP	27,6	1,6	29,1
Årsværk i alt	57,1	7,3	64,4
Løn	22.482,0	2.804,0	25.286,0
Frikøb mv.	419,0	25,0	444,0
Øvrige drift	2.146,0	3.212,0	5.358,0
Anskaffelser	1.276,0	1.739,0	3.015,0
Bruttototal t.kr.	26.323,0	7.780,0	34.103,0

Stab*VIP Internt finansieret*

Amstrup, Jan; adjunkt.

Bennekou, Poul; lektor.

Bjerre, Karin Vicky; amanuensis.

Budtz, Povl Egede; lektor.

Christoffersen, Gert Rene Juul; lektor.

Gomme, Jørgen; lektor.

Hendil, Klaus Aksel Bjørner; lektor.

Hoffmann, Else Kay; docent.

Håkansson, Kjell Ove; lektor.

Juel, Carsten; lektor.

Kristensen, Berit Inge; lektor.

Kristensen, Poul; lektor.

Lambert, Ian Henry; lektor.

Larsen, Erik Hviid; professor.

Larsen, Lis; lektor.

Leth-Jørgensen, Peter; professor.

Nielsen, Claus; amanuensis.

Nielsen, Robert; lektor.

Novak, Ivana; lektor.

Pedersen, Per Amstrup; professor.

Petersen, Lone Rønnov-Jessen; lektor.

Petersen, Steffen; amanuensis.

Pilegaard, Henriette; adjunkt.

Rasmussen, Hans; lektor.

Rasmussen, Ulla Fugmann; lektor.

Sigurskjold, Bent Walther; lektor.

Simonsen, Lars Ole; lektor.

Uerkvitz, Wolfgang; lektor.

Wybrandt, Grith Bacher; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Christensen, Søren Tvorup; lektor.

Hansen, Svend Erik Westh; adjunkt.

Hougaard, Charlotte; adjunkt.

Klærke, Susanne Edeling Hede; adjunkt.

Petersen, Rasmus Hartmann; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Bernth, Thomas; akademisk medarb.

Eriksen, Heidi Norman; ph.d.-studerende.

Hansen, Mette Rud; ph.d.-studerende.

Johannessen, Birthe Ross; forskningsass.

Kristensen, Bo; forskningsass.
 Kristensen, Michael; forskningsass.
 Steffensen, Lotte; ph.d.-studerende.
 Viborg, Arne Lykke; ph.d.-studerende.

STIP Eksternt finansieret

Houghton-Larsen, Jens; ph.d.-studerende.
 Ossum, Carlo Gunnar; ph.d.-studerende.
 Poulsen, Kristian Arild; ph.d.-studerende.
 Wilhjelm, Søren; ph.d.-studerende.

Ph.d.-afhandlinger

Houghton-Larsen, Jens: Mucor circinelloides as Host for Heterologous Membrane Protein Production.
 Kristensen, Bo: Internalization of EGFP-labelled Na,K-pumps in renal cells.

Fondsbevillinger

Alfred Benzon's Fond

– Regulering af PDK4-ekspression i human skeletmuskulatur (Henriette Pilegaard) kr. 36.400.

Carlsbergfondet

– Belysning af struktur-funktions relationer for Na,K-pumpens elektrogene egenskaber (Peter Leth Jørgensen) kr. 130.000.
 – GABA-A receptor molekylær fysiologi (Erik Hviid Larsen) kr. 50.400.
 – Komparative molekylære fysiologiske domainstudier af vertebrat kloridkanalen CFTR (Erik Hviid Larsen) kr. 200.000.
 – Karakterisering af de plasmamembran-bundne K⁺ og Cl⁻-kanaler, der aktiveres som følge af cellesvulmning (Charlotte Hougaard) kr. 434.800.
 – Karakterisering af resilin og andre strukturproteiner af betydning for insektkutikulaens egenskaber (Svend Olav Andersen) kr. 287.200.
 – Na⁺/H⁺ exchange-proteinet NHE1 (Stine Helene Falsig Petersen) kr. 90.000.

Fonden af 1870

– Karakterisering af den cellulære optagelse og frigivelse af den organiske taurin i pattedyrceller (Ian Lambert) kr. 30.000.
 – Karakterisering af ciliets sensoriske og bevægelige funktioner (Søren Tvorup Christensen) kr. 30.000.

Forskningsstyrelsen

– Struktur og funktion af Na, K-pumpen og andre membranproteiner (Peter Leth Jørgensen) kr. 900.000.

Johann og Hanne Weimann, født Seedorffs Legat

– Karakterisering af ciliemotilitet og insulin-medieret signaltransduktion i tetrahymena (Søren Tvorup Christensen) kr. 32.900.
 – Vækst og differentiering i epitel-stromainteraktion (Lone Rønnov-Jessen) kr. 169.100.

Lundbeckfonden

– Intracellulær proteinnedbrydning: Nye komponenter i ubiquitin/proteasom-systemet (Rasmus Hartmann Petersen) kr. 100.000.

Novo Nordisk Fonden

– CD39 and ATP signalling (Ivana Novak) kr. 171.500.
 – Betydningen af AMPK for den arbejds-induc. genaktivering i skeletmuskulatur (Henriette Pilegaard) kr. 200.000.
 – Regulering af PGC-la ekspression i human skeletmuskulatur (Henriette Pilegaard) kr. 200.000.
 – Struktur og regulering af Na,K-ATPase i nyren (Peter Leth Jørgensen) kr. 115.000.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri

– Vandmobilitet og fordeling i svinemusklens (Henrik J. Andersen) kr. 1.639.200.

Statens Jordbrugs- og Veterinærvidenskabelige Forskningsråd

– Fish Physiology and Biochemistry- a ph.d.-programme plus a project (Else K. Hoffmann) kr. 682.100.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

– Cell Volume-Cell Growth and Cell Death (Else K. Hoffmann) kr. 360.000.
 – Indkøb af Fluostar Optima (Ian Lambert) kr. 271.800.
 – Karakterisering af ciliers bevægelsesregulering og sensoriske egenskaber (Søren Tvorup Christensen) kr. 707.500.
 – Proteinnedbrydning i pattedyr-celler (Klavs B. Hendil) kr. 130.000.
 – Studier af biomolekylære interaktioner og omsætninger ved kalotimetri (Bent W. Sigurskjold) kr. 717.000.

Publikationer

Amstrup J., Novak I.: P2X₇ receptor activates extracellular signal-regulated kinases ERK1 and ERK2 independently of Ca²⁺ influx. *Biochem Journal* 374, s. 51-61. 2003.
 Andersen S.O.: Structure and function of resilin. i: *Elastic Proteins: Structure, Biomechanical Properties, and Biological Roles* s. 259-278. P.R. Shewry, A.S. Thatham and A.J. Bailey. Cambridge University Press, UK, 2003.
 Andersen S.O.: Cuticle. i: *Encyclopedia of Insects* s. 281-282. V.H. Resh and R.T. Cardé. Academic Press, San Diego, California 2003.
 Andersen S.O.: Exoskeleton. i: *Encyclopedia of Insects* s. 386-390. V.H. Resh and R.T. Cardé. Academic Press, San Diego, California 2003.
 Andersen S.O.: Integument. i: *Encyclopedia of Insects* s. 595-597. V.H. Resh and R.T. Cardé. Academic Press, San Diego, California 2003.
 Asmild M., Oswald N., Krzykowski K.M., Friis S., Jacobsen R.B., Reuter D., Taboryski R., Kutchinsky J., Vestergaard R.K., Schrøder R.L., Sørensen C.B., Bech M., Korsgaard M.P.G., Willumsen N.J.: Up-scaling and automation of electrophysiology: Towards high throughput screening in ion channel drug discovery. *Receptors and Channels* 9, s. 49-58. 2003.
 Bay-Hansen R., Ma X.D., Hauerberg J., Larsen E.H., Juhler M.: Effects of Cerebrospinal Fluid Acidity on Cerebral Blood Flow and Autoregulation in Rats. *Journal of Neurosurgical Anesthesiology* Vol. 15, No. 2, s. 110-118. 2003.
 Bech M., Willumsen N.J.: High Quality Patch-clamp Screening Using Sophion's QPatch System. *J. Biomolec. Screen* x, s. 1. 2003.
 Bennekou P., Christophersen P.: Ion Channels. i: *Red Cell*

- Membrane Transport in Health and Disease s. 139-152. Springer Verlag. Springer, 2003.
- Bennekou P., Kristensen B.I., Christophersen P.: The Human Red Cell Voltage-regulated Cation Channel. The Interplay with the Chloride Conductance, the Ca²⁺-activated K⁺ Channel and the Ca²⁺ Pump. *J. Membrane Biol* 195, s. 1-8. 2003.
- Boisen A.M.Z., Amstrup J., Novak I., Grosell M.H.: Sodium and chloride transport in soft water and hard water acclimated zebrafish (*Danio rerio*). *Biochimica et biophysica Acta* 1618 (2), s. 207-218. 2003.
- Brolund T.M., Nielsen L.E., Arvedlund M.: Do juvenile *Amphiprion ocellaris* (Pisces: Pomacentridae) recognize conspecifics by chemical or visual cues? *J Mar Biol Ass U.K.* 83, s. 1127-1136. 2003.
- Brolund T.M., Nielsen L.E., Arvedlund M.: Do juvenile *Amphiprion ocellaris* (Pisces: Pomacentridae) recognize conspecifics by chemical or visual cues? *J.Mar.Biol.Ass.U.K.* 83, s. 1127-1136. 2003.
- Bury N.R., Grosell M.H.: Waterborne iron acquisition by a freshwater teleost fish, zebrafish *Danio rerio*. *Experimental Biology* 206, s. 3529-3535. 2003.
- Christensen S.C., Jensen A.K., Simonsen L.O.: Aberrant ³H in Ehrlich mouse ascites tumor cell nucleotides after *in vivo* labeling with *myo*-[2-³H]- and *L-myo*-[1-³H]inositol: implications for measuring inositol phosphate signaling. *Analytical Biochemistry* 313, s. 283-291. 2003.
- Christensen S.T., Guerra C.F., Awan A., Valentin T., Wheatley D.N., Gammeltoft S., Satir P.: Evolution of protein kinases: Identification of tyrosine kinases in sensory cilia of tetrahymena. *Molecular Biology of the Cell* vol. 14, s. 433a. 2003.
- Christensen S.T., Guerra C.F., Awan A., Wheatley D.N., Satir P.: Insulin receptor-like proteins in tetrahymena thermophila ciliary membranes. *Curr. Biol.* 13, s. R50-52. 2003.
- Ditzel N., Andersen S.O., Højrup P.: Cuticular proteins from the horseshoe crab, *Limulus polyphemus*. *Comp. Biochem. Physiol. B* 134, s. 489-497. 2003.
- Falson P., Lenoir G., Menguy T., Corre F., Montigny C., Pedersen P.A., Thinès D., le Maire M.: Overexpression of SERCA1a Ca²⁺-ATPase in Yeast. *Ann.N.Y.Acad.Sci.* 986, s. 312-314. 2003.
- Friis S., Krzywkowski K.M., Asmild M., Jacobsen R.B., Oswald N., Schrøder R.L., Willumsen N.J.: Characterization of BK channels on a planar silicon chip. *Biophys. J.* 84:295a (#1435), s. 1. 2003.
- Gudjonsson T., Rønnev-Jessen L., Villadsen R., Bissell M.J., Petersen O.W.: To create the correct microenvironment: three-dimensional heterotypic collagen assays for human breast epithelial morphogenesis and neoplasia. *Methods* Vol. 30, s. 247-255. 2003.
- Gudowska-Nowak E., Flyvbjerg H., Bennekou P., Christophersen P.: Hysteresis in channel gating. i: Unsolved problems of noise and fluctuations, AIP Conference proceedings s. 305-312. Sergey M. Bezrukov, Melville, New York. 2003.
- Guerra C.F., Christensen S.T., Awan A., Bell A., Jabbour N., Valentin T., Satir P.: Tetrahymena cilia – not just oars on a boat. *Molecular Biology of the Cell* vol. 14, s. 434a. 2003.
- Haue L., Pedersen P.A., Jørgensen P.L., Håkansson K.O.: Cloning, expression, purification and crystallization of the N-domain from the β₂ subunit of the membrane-spanning Na,K-ATPase protein. *Acta Cryst. D59*, s. 1259-1261. 2003.
- Henriksen K.L., Novak I.: Effect of ATP on Intracellular pH in Pancreatic Ducts Involves P2X₇ Receptors. *Cell Physiol Biochem* 13, s. 93-102. 2003.
- Hermansen T.D., Tychsen A., Brolund T.M., Arvedlund M.: Cnidae – Naturens eksplosive raketbatterier. *Naturens Verden* 10, s. 3-11. 2003.
- Hildebrandt A.L., Pilegaard H., Neuffer P.D.: Differential transcriptional activation of select metabolic genes in response to variations in exercise intensity and duration. *Am J Physiol Endocrinol Metab* 285, s. E1021-E1027. 2003.
- Hiscock N., Fischer C.P., Pilegaard H., Pedersen B.K.: Vascular endothelial growth factor mRNA expression and arteriovenous balance in response to prolonged, submaximal exercise in humans. *Am J Physiol Heart Circ Physiol* 285, s. H1759-H1763. 2003.
- Hoffmann E.K.: Signal transduction from cell shrinkage to apoptosis. *Molecular Biology of the Cell* Volume 14, s. 158a. 2003.
- Houghton-Larsen J., Pedersen P.A.: Cloning and characterisation of a glucoamylase gene (GlaM) from dimorphic zygomycete *Mucor circinelloides*. *Appl. Microbiol. Biotechnol.* (2003) 62, s. 210-217. 2003.
- Houghton-Larsen J., Pedersen P.A.: Functional expression of rat adenosine A1 receptor in the dimorphic zygomycete *Mucor circinelloides*. *Appl. Microbiol. Biotechnol.* 63, s. 64-67. 2003.
- Håkansson K.O.: The Crystallographic Structure of Na,K-ATPase N-domain at 2.6 Å Resolution. *J. Mol. Biol.* 332, s. 1175-1182. 2003.
- Håkansson K.O., Jørgensen P.L.: Homology Modeling of Na,K-ATPase A Putative Third Sodium Binding Site Suggests a Relay Mechanism Compatible with the Electrogenic Profile of Na⁺ Translocation. *Ann. N.Y. Acad. Sci.* 986, s. 163-167. 2003.
- Jensen L.J., Willumsen N.J., Amstrup J., Larsen E.H.: Proton pump-driven cutaneous chloride uptake in anuran amphibia. *Biochimica et Biophysica Acta* 1618, s. 120-132. 2003.
- Johnson S.J., Håkansson K.O.: Biochemical and Molecular Properties of Calreticulin. i: Calreticulin s. 9-18. *Eurekah.com and Kluwer Academic/Plenum Publishing.* 2003.
- Jørgensen P.L.: Transmission of E1-E2 structural changes in response to Na⁺ or K⁺ binding in Na,K-ATPase. *Annals of The New York Academy of Sciences* 986, s. 22-30. 2003.
- Jørgensen P.L., Håkansson K.O., Karlisch S.J.D.: Structure and Mechanism of Na,K-ATPase: Functional Sites and Their Interactions. *Annu.Rev. Physiol.* 65, s. 817-49. 2003.
- Jørgensen P.L., Håkansson K.O., Karlisch S.J.D.: Structure and Mechanism of Na,K-ATPase: Functional Sites and Their Interactions. *Annu. Rev. Physiol.* 65, s. 817-49. 2003.
- Jørgensen P.L., Karlisch S.J.D., Maunsbach A.: *Annals of The New York Academy of Sciences.* 986, i: Na,K-ATPase and Related Cation Pumps s. 1-712. The New York Academy of Sciences. 2003.
- Juel C., Lundby C., Sander M., Calbet J.A.L., van Hall G.: Human skeletal muscle and erythrocyte proteins involved in acid-base homeostasis: adaptations to chronic hypoxia. *J Physiol* 548.2, s. 639-648. 2003.

- Juhl K., Høy M., Olsen H.L., Bokvist K., Efanov A.M., Hoffmann E.K., Gromada J.: cPLA₂ α -evoked formation of arachidonic acid and lysophospholipids is required for exocytosis in mouse pancreatic β -cells. *AJP-Endocrinol Metab* vol. 285, s. E73-E81. 2003.
- Jørgensen C.B.: En ukendt brevveksling mellem D.F. Eschricht og P.W. Lund. *Naturens Verden* 5, s. 32-40. 2003.
- Jørgensen C.B.: Aspects of the History of the Nerves: Bell's Theory, the Bell-Magendie Law and Controversy, and Two Forgotten Works by P.W. Lund and D.F. Eschricht. *Journal of the History of the Neurosciences* Vol. 12, No. 3, s. 229-249. 2003.
- Jørgensen J.R., Houghton-Larsen J., Jacobsen M.D., Pedersen P.A.: Amino Acids in the TM4-TM5 loop of Na,K-ATPase Are Important for Biosynthesis. *New York Academy of Sciences* 986, s. 369-377. 2003.
- Kalume D.E., Kieffer S., Rafn K., Skou L., Andersen S.O., Roepstorff P.: Sequence determination of cuticular proteins from the migratory locust, *Locusta migratoria*, using a combination of Edman degradation and mass spectrometric techniques. *Biochim. Biophys. Acta* 1645, s. 152-163. 2003.
- Kristensen B., Birkelund S., Jørgensen P.L.: Trafficking of Na,K-ATPase Fused to Enhanced Green Fluorescent Protein Is Mediated by Protein Kinase A or C. *Journal of Membrane Biology* 2003 191, s. 25-36. 2003.
- Kristensen B., Birkelund S., Jørgensen P.L.: Expression of a Na,K-ATPase-EGFP chimera in COS vells: can internalization explain PKA- or PKC-mediated inhibition of 86Rb uptake? *Annals of The New York Academy of Sciences* 986, s. 546-7. 2003.
- Kutchinsky J., Friis S., Asmild M., Taborski R., Pedersen S.B., Vestergaard R.K., Jacobsen R.B., Krzykowski K.M., Schrøder R.L., Ljungstrøm T., Hélix N., Sørensen C.B., Bech M., Willumsen N.J.: Characterization of potassium channel modulators with QPatch^{TM} automated patch-clamp technology: System characteristics and performance. *ASSAY and Drug Development Technologies* Vol. 1, Number 5, s. 685-693. 2003.
- Lambert I.H.: Reactive oxygen species regulate swelling-induced Taurine efflux in NIH3T3 mouse fibroblasts. *J. Membrane Biol.* (2003) 192, s. 19-32. 2002.
- Lambert I.H.: Regulation of the volume-sensitive taurine efflux pathway in NIH3T3 mouse fibroblasts. *Advances in Experimental Medicine and Biology* vol. 526, i: Taurine 5, Beginning The 21st Century s. 115-122. John B. Lombardini, Stephen W. Schaffer and Junichi Azuma. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York, 2003.
- Larsen E.H.: Hans Henriksen Ussing. *Det kgl. Videnskabelnes Selskab i: Oversigt over Selskabets Virksomhed 2001-2002* s. 279-292. Danmark 2003.
- Larsen E.H., Amstrup J., Willumsen N.J.: Co-expressed apical chloride channels of mitochondria-rich cells-regulation and function. *Comp. Biochem. Physiol.* 134, s. 879. 2003.
- Larsen E.H., Amstrup J., Willumsen N.J.: β -Adrenergic receptors couple to CFTR chloride channels of intercalated mitochondria-rich cells in the heterocellular toad skin epithelium. *Biochimica et Biophysica Acta* 1618, s. 140-152. 2003.
- Larsen L.O.: Menstruationscykler i én kvindes liv. *Biofag* 4, s. 25-28. 2003.
- Larsen L.O.: Børn og unges fedme og højdevækst: Er maksimal vækst også optimal? *Biofag* 5, s. 24-29. 2003.
- Larsen L.O.: Hvorfor skal vi spare på sukkeret? *Aktuel Naturvidenskab* 3, s. 34-36. 2003.
- Lawoon P., Hoffmann E.K., Hougaard C., Wehner F.: A cell shrinkage-induced non-selective cation conductance with a novel pharmacology in Ehrlich-Lette-ascites tumour cells. *FEBS Letters* 539, s. 115-119. 2003.
- Lundby C., Pilegaard H., Hall G.v., Sander M., Calbet J., Loft S., Møller P.: Oxidative dna damage and repair in skeletal muscle of humans exposed to high-altitude hypoxia. *Toxicology* 192, s. 229-236. 2003.
- Markussen M.D., Heiberg A-C., Nielsen R., Leirs H.: Vitamin K requirement in Danish anticoagulant-resistant Norway rats (*Rattus norvegicus*). *Pest Management Science* 59, s. 913-920. 2003.
- Nielsen C.U., Amstrup J., Nielsen R., Steffansen B., Frøkjær S., Brodin B.: Epidermal growth factor and insulin short-term increase hPepT1-mediated glycylsarcosine uptake in Caco-2 cells. *Acta Physiologica Scandinavia* 178(2), s. 139-148. 2003.
- Nielsen C.U., Amstrup J., Nielsen R., Steffansen B., Frøkjær S., Brodin B.: Epidermal growth factor and insulin short-term increase hPepTI-mediated glycylsarcosine uptake in Caco-2 cells. *Acta Physiol Scand* 178, s. 139-148. 2003.
- Nielsen H.L., Gudjonsson T., Villadsen R., Rønnev-Jessen L., Petersen O.W.: Collagen gel contraction serves to rapidly distinguish epithelial- and mesenchymal-derived cells irrespective of α -smooth muscle actin expression. *In vitro Cellular & Developmental Biology – Animal* internetpublikation, 2003.
- Nielsen J.J., Kristensen M., Hellsten Y., Bangsbo J., Juel C.: Localization and function of ATP-sensitive potassium channels in human skeletal muscle. *Am J Physiol Regul Integr Comp Physiol* 284, s. R558-R563. 2003.
- Nielsen J.J., Mohr M., Klarskov C., Kristensen M., Krstrup P., Juel C., Bangsbo J.: Effects of high-intensity intermittent training on potassium kinetics and performance in human skeletal muscle. *J Physiol* 554.3, s. 857-870. 2003.
- Nielsen P.K., Bønsager B.C., Berland C.R., Sigurskjold B.W., Svensson B.: Kinetics and Energetics of the Binding Between Barley α -Amylase/Subtilisin Inhibitor and Barley α -Amylase 2 Analyzed by Surface Plasmon Resonance and Isothermal Titration Calorimetry. *Biochemistry* vol. 42, no. 6, s. 1478-1487. 2003.
- Nordsborg N., Bangsbo J., Pilegaard H.: Effect of high-intensity training on exercise-induced gene expression specific to ion homeostasis and metabolism. *J Appl Physiol* 95, s. 1201-1206. 2003.
- Novak I.: ATP as a Signaling Molecule: the Exocrine Focus. *News Physiol Science* 18, s. 12-17. 2003.
- Novak I.: ATP regulation of epithelial Cl⁻ channels – new challenges? *J Physiol* 547.1, s. 1. 2003.
- Novak I., Amstrup J., Henriksen K.L., Hede S.E., Sørensen C.E.: ATP Release and Effects in Pancreas. *Drug Development Research* 59, s. 128-135. 2003.
- Petersen O.W., Gudjonsson T., Villadsen R., Bissell M.J., Rønnev-Jessen L.: Epithelial progenitor cell lines as models of normal breast morphogenesis and neoplasia. *Cell Proliferation* Vol. 36, suppl. 1, s. 33-44. 2003.
- Petersen O.W., Nielsen H.L., Gudjonsson T., Villadsen R., Rank F.E., Niebuhr E., Bisell M.J., Rønnev-Jessen L.:

- Epithelial to Mesenchymal Transition in Human Breast Cancer Can Provide a Nonmalignant Stroma. *American Journal of Pathology* Vol. 162, s. 391-402. 2003.
- Petersen R.H., Hendil K.B., Gordon C.: Ubiquitin binding proteins protect ubiquitin conjugates from disassembly. *FEBS Lett.* 535, s. 77-81. 2003.
- Petersen R.H., Semple C.A.M., Ponting C.P., Hendil K.B., Gordon C.: UBA domain containing proteins in fission yeast. *Intl. J. Biochem. Cell Biol.* 35, s. 629-636. 2003.
- Pilegaard H., Saltin B., Neuffer P.D.: Effect of Short-Term Fasting and Refeeding on Transcriptional Regulation of Metabolic Genes in Human Skeletal Muscle. *Diabetes* 52, s. 657-662. 2003.
- Pilegaard H., Saltin B., Neuffer P.D.: Exercise induces transient transcriptional activation of the PGC-1 β gene in human skeletal muscle. *J Physiol* 546.3, s. 851-858. 2003.
- Psilander N., Damsgaard R., Pilegaard H.: Resistance exercise alters MRF and IGT-I mRNA content in human skeletal muscle. *J Appl Physiol* 95, s. 1038-1044. 2003.
- Rasmussen U.F., Krusturup P., Kjær M., Rasmussen H.N.: Experimental evidence against the mitochondrial theory of aging – A study of isolated human skeletal muscle mitochondria. *Experimental Gerontology* 38, s. 877-886. 2003.
- Rasmussen U.F., Krusturup P., Kjær M., Rasmussen H.N.: Human skeletal muscle mitochondrial metabolism in youth and senescence: no signs of functional changes in ATP formation and mitochondrial oxidative capacity. *Pflugers Arch – Eur Physiol* (2003) 446, s. 270-278. 2003.
- Rasmussen U.F., Rasmussen H.N.: Oxygen solubilities of media used in electrochemical respiration measurements. *Analytical Biochemistry* 319, s. 105-113. 2003.
- Ridderstråle M., Amstrup J., Hilton D.J., Billestrup N., Tornqvist H.: SOCS-3 is Involved in the Downregulation of the Acute Insulin-Like Effects of Growth Hormone in Rat Adipocytes by Inhibition of Jak2/IRS-1 Signaling. *Horm Metab Res* 2003 35, s. 169-177. 2003.
- Rønnov-Jessen L., Petersen O.W.: *Stamceller. Naturens Verden* Vol. 86, s. 24-29. 2003.
- Schneider L., Hoffmann E.K., Satir P., Christensen S.T.: A mechanism for growth arrest control in the primary cilium based on PDGFR- α . *Molecular Biology of the Cell* Volume 14, s. 323a. 2003.
- Schneider L., Nielsen M-B., Christensen S.T., Hoffmann E.K.: Cell shrinkage in NIH3T3-fibroblasts leads to activation of the stress-activated kinases p38, JNK and the transcription factor p53 followed by apoptosis. *Molecular Biology of the Cell* volume 14, s. 162a. 2003.
- Silveira L.R., Pereira-Da-Silva L., Juel C., Hellsten Y.: Formation of hydrogen peroxide and nitric oxide in rat skeletal muscle cells during contractions. *Free Radic Biol Med.* 35(5), s. 455-64. 2003.
- Steffensen L., Pedersen P.A.: Responses at the Translational Level to Heterologous Expression of the Na,K-ATPase. *Ann.N.Y.Acad.Sci.* 986, s. 539-540. 2003.
- Suderman R.J., Andersen S.O., Hopkins T.L., Kanost M.R., Kramer K.J.: Characterization and c-dna cloning of three major proteins from pharate pupal cuticle of *Manduca sexta*. *Insect Biochem. molec. Biol.* 33, s. 331-343. 2003.
- Sørensen C.E., Amstrup J., Rasmussen H.N., Ankorina-Stark L., Novak I.: Rat pancreas secretes particulate ecto-nucleotidase CD39. *J Physiol* 551.3, s. 881-892. 2003.
- Teilmann S.C., Byskov A.G., Christensen S.T.: Sensory cilia in the female reproductive organs I: Localization of progesterone receptor to cilia of the oviduct. *Molecular Biology of the Cell* vol. 14, s. 323a. 2003.
- Teilmann S.C., Byskov A.G., Pazour G., Christensen S.T.: Sensory cilia in the female reproductive organs II: Localization of the angiopoietin receptor Tie-2 and the TRP channels PKD2 and OTRPC4. *Molecular Biology of the Cell* vol. 14, s. 323a. 2003.
- Tychsen A., Brolund T.M., Hermansen T.D., Arvedlund M.: De dybe blå. *Naturens Verden* 9, s. 2-11. 2003.
- Willumsen N.J.: Ion channels in physiology, pathophysiology and future drug discovery. *Biotech International* October, s. 18-22. 2003.
- Willumsen N.J., Amstrup J., Jensen L.J., Larsen E.H.: Proton pump driven cutaneous uptake in anuran amphibia. *Comp. Biochem. Physiol.* 134, s. 880. 2003.
- Willumsen N.J., Bech M., Olesen S-P., Jensen B.S., Korsgaard M.P.G., Christophersen P.: High throughput Electrophysiology: New perspectives for ion channel drug discovery. *Receptors and Channels* 9, s. 3-12. 2003.
- Willumsen N.J., Hillyard S.D., Nielsen S., Nejsum L.N., Amstrup J., Larsen E.H.: Differential localization of aquaporins 1-3 in amphibian skin. *The FASEB Journal* 17(5), s. A919. 2003.
- Wulff T., Hougaard C., Klaerke D.A., Hoffmann E.K.: Activation of certain K⁺ channels by the eicosanoid leukotriene D4 (LTD₄). *Molecular Biology of the Cell*, s. 222a. 2003.
- Ørtenblad N., Feveile Young J., Oksbjerg N., Holm Nielsen J., Lambert I.H.: Reactive oxygen species are important mediators of taurine release from skeletal muscle cells. *Am J Physiol Cell* 284, s. 1362-1373. 2003.

Geologisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor Jørn Rønsbo.

Bestyrelsen består endvidere af professor Robert Frei, lektor Eckart Håkansson, professor Finn Surlyk, professor Hans Thybo, laboratoriefuldægtig Birgit Damgaard, fotograf Ole Bang Bethelsen, stud.scient. Berit Sahl og cand.scient. Peter Alsen (observatør for de ph.d.-studerende).

Adresse

Øster Voldgade 10
1350 København K
Telefon 35 32 24 00
Fax 35 32 24 99 (administration)
www.geol.ku.dk

Institutlederens årsberetning

I løbet af 2003 fratrådte professor R. Dingle samt lektorerne K. Brooks, L. Skjernaa og H. Zeck. Da den fremtidige årsværkstildeling er usikker, og instituttet også skal dække de kraftigt voksende udgifter til særlige feriedage af årsværksrammen, er der kun blevet besat et lektorat i magmatisk petrologi ved ph.d. Tod Waight. Det er instituttets ønske, at den fremtidige årsværkstildeling gør det muligt at fortsætte generationsskifteplanen ved besættelse af minimum et lektorat både i 2004 og 2005.

Det pludselige og meget markante fald i optaget til geologi- og geologi-geofysikstudiet i 2002 fortsatte i 2003. Instituttet har derfor i løbet af efteråret påbegyndt en målrettet indsats for at tiltrække flere studerende bl.a. ved at gennemføre feltkurser samt besøgsdage på instituttet for gymnasieklasser. For at styrke dette arbejde er der sidst på året blevet ansat en informationsmedarbejder, der skal koordinere arbejdet samt udvikle instituttets hjemmeside.

Da den seneste gymnasiereform giver mulighed for et større indhold af geologi i gymnasieundervisningen, er der ved Geocenter København aftalt en fælles indsats i forbindelse med udarbejdelse af forslag til læseplaner samt evt. efteruddannelse af gymnasielærere.

I de sidste fem år er der sket en halvering af antallet af ph.d.-studerende ved instituttet. Nedgangen skyldes såvel bortfald af programmidler inden for miljø- og energiområdet som en nedgang i antallet af stipendier finansieret af private firmaer. Instituttet er derfor i den absurde situation at være værtsinstitution for to FUR-forskerskoler hvor, der er meget store vanskeligheder med at finde medfinansiering til de ph.d.-stipendier, der er bevilget i de to forskerskoler, der ledes af instituttet.

Forskningsvirksomhed

1 Palæontologi og bioevents

1.1. Vertebratpalæontologi

Studierne af pterosaurer (flyveøgler), bl.a. af anatomiske detaljer i kraniet hos pterosaurer *Rhamphorhynchus* er fortsat. Endvidere undersøges overgangen mellem dinosaurer og fugle, specielt fjerdragstens udvikling samt pneumatiseringen af knoglerne, samt disse træks betydning for dyrenes fysiologi. De teoretiske studier over artsbegrebet er fortsat i bl.a. med udarbejdelse af en komplet, ny og non-Linnæisk kladistisk klassifikation af alle fossiler og recente hominider, inkl. store menneskeaber (N. Bonde).

1.2. Bryozoers fylogeni og biogeografi

Der er sat fokus på en undersøgelse af de cheilostome bryozoers globale udvikling i forbindelse med den markante uddøen ved Kridt-Tertiærgrænsen. Projektet udspringer af et mangeårigt arbejde med den nordvesteuropæiske Maastrichtien-Danien fauna, der med sin uhørt store diversitet traditionelt antages at udgøre baggrunden for udviklingen af den tertiære fauna efter K-T-grænsen. To relaterede facetter er særligt interessante. Dels undersøges om de mesozoiske cheilostome bryozoers uddøen i virkeligheden foregår i tre tempi – Maastrichtien-Danien-grænsen, med den egentlige K-T-grænse-uddøen, Danien-Selandien-grænsen, hvor den nordvesteuropæiske karbonatprovins ophører, samt Paleocæn-Eocæn-grænsen, hvor jorden rammes af en kortvarig, kraftig temperaturstigning – og samtidig undersøges det, i hvor høj grad den post-paleocæne fauna rent fylogenetisk kan sættes i relation til den nordvesteuropæiske Øvre Kridt-fauna, således som det traditionelt antages (E. Håkansson).

1.3. Masseuddøen og de bagvedliggende faktorer

Undersøgelserne af palæomagnetik og organiske kulstofisotoper i sedimenter fra Perm-Trias-Kina er fortsat med indsamling i et interval på 200 m, der dækker næsten op til Olenegian-Anisian-grænsen. Undersøgelserne af palæoastronomisk cyklicitet fortsætter. Under feltarbejde i Indien blev en række sedimentære aflejringer indsamlet mhp. en palæomagnetisk fiksering af de tidligste dele af Lameta-Formationen (H.J. Hansen).

1.4. Kokkolitters dannelse og diagenese

De vigtigste resultater i år kommer fra undersøgelse af de komplekse organiske polysaccharider, der er til stede under kokkolit-biomineraliseringen. Der er endvidere påbegyndt krystallisationsforsøg for at undersøge organisk materiales betydning for udfældning samt evt. isotopfraktionering (K. Henriksen og S. Stipp).

2. Kvartærgeologi: Klimahistorie og miljøhistorie

2.1. Kvartær glaciationskronologi i Skandinavien

Dateringsprogrammet af lagfølger fra Weichsel og Saaleistiderne i det sydlige Danmark er fortsat. Modellen er under opbygning, men resultater indgår allerede i afsluttede arbejder. I Arkhangelsk-projektet undersøges lagfølger fra Eem og Weichsel i det nordlige Rusland med henblik på

udredning af glaciations-forløbet og palæomiljøændringer gennem de sidste 130.000 år. Undersøgelserne har bl.a. afsløret asynkronisitet mellem den østlige og vestlige del af det skandinaviske isskjoldes vækst og afsmeltning (M. Houmark).

2.2. Palæoøkologiske og kulturelle ændringer på overgangen mellem de senatlantiske jægerkulturer og de subboreale bondekulturer

Formålet med projektet er at fastslå de palæoøkologiske og kulturelle ændringer på overgangen mellem de senatlantiske jægerkulturer og de subboreale bønder. Udbredelsen af agerbruget for 5-10.000 år siden er en af de vigtigste begivenheder i menneskets historie. Der findes et utal af forklaringer på hvorfor. Klimaforandringer, havniveauændringer, vegetationsændringer, fødeknaphed og ren kulturel påvirkning har været foreslået. Danmark er et foregangsland for den problemstilling ved sin kontinuerte forskningsaktivitet inden for Holocæn og det meget velbevarede materiale. Ved hjælp af dna-analyser fastlægges slægtsskabsforholdet hos det tidligste tamkvæg i Danmark (N. Noe-Nygaard og P. Gravlund).

2.3. Glaciale fluktuationer og den termohaline cirkulation i Nordatlanten under hurtige klimaskift

På basis af palæoceanografiske indikatorer i sedimentkerner fra den nordøstatlantiske kontinentalmargin fokuseres der på årsag og effekt mellem den termohaline 'varmepumpe' og iskappers dynamik under de hurtige klimaskift kendt som Dansgaard-Oeschgeroscillationer. Der stiles imod at udlede rækkefølgen af palæoklimatiske events med en tidsopløsning på 10-100 år (P. Knutz).

2.4. Klimahistorie – isotopgeokemi

De palæoklimatologiske undersøgelser af pliocæne aflejringer i Island er fortsat med undersøgelser af diagenese af skalkarbonat og modning af organisk materiale. Det samme gælder projektet om kvartære og holocæne søers klimahistorie belyst ved undersøgelser af stabile isotoper (B. Buchardt).

2.5. Palæoceanografisk modellering af ilt-isotopers højfrekvente variabilitet under sidste istid

Jordens klima har igennem istiden været domineret af en tusindårig klimavariabilitet. Eksisterende ilt-isotopdata fra foraminiferer i dybhavskerner er blevet statistisk analyseret og sammenlignes med nye beregninger af iltisotopkredsløbet i en simpel koblet klimamodel (C.J. Bjerrum).

2.6. Forskellige parametres indflydelse på ^{18}O fraktionering

Processerne der er ansvarlige for ^{18}O fraktionering i calcit undersøges med det formål at skelne temperatureffekter fra effekten af pH eller tilstedeværelsen af organiske molekyler, der påvirker krystalliseringen. Målet er at formindske usikkerheden ved klima/temperaturbestemmelser og palæodateringer (L. Lakshtanov og S. Stipp).

3. Hydrogeologi og miljøgeokemi

3.1. Strømning og transport i sprækket moræneler

Der er udført tracerforsøg i moræneler for at påvise mængden af aktive makroporer og sprækker samt for at belyse strømningsmønstret i forhold til nedbørsintensitet og fugtighedsforhold i jorden. Ved hjælp af billedanalyse af de

udførte tracerforsøg kvantificeres transporten og spredningen af traceren, og den numeriske model HydroSphere anvendes til tolkningen af forsøgene. Ved Avedøre er der isoleret en morænelersblok, som tidligere har været anvendt til en række forskellige tracerforsøg med henblik på at belyse effekten af sprækker på transportforløbet (K.H. Jensen og A. Mortensen).

3.2. Hydrogeologisk karakterisering ved hjælp af cross-borehole georadar og resistivitetstomografi

Der foretages en undersøgelse af forskellige geofysiske metoders anvendelighed til måling af hydrologiske variable og identifikation af hydrauliske parametre i den umættede zone. Ved hjælp af disse metoder er det muligt at foretage målingerne på en rumlig skala, som er væsentligt større end ved de traditionelle målemetoder og dermed i højere grad matche den skala, som anvendes i hydrologiske modeller. Der er etableret en feltlokalitet ved Hjelms Hede (K.H. Jensen, M. Looms, L. Nielsen og H. Thybo).

3.3. Hydrofacies modellering ved hjælp af geostatistiske modeller

På en morænelerslokalitet er der foretaget CPT-sondeundersøgelser med henblik på at kortlægge sandliners forekomst og udbredelse i moræneler. De indsamlede data tolkes ved hjælp af det geostatistiske værktøj TPROGS og slutresultatet er en række lige sandsynlige realisationer af sandlinernes placering i moræneleret. De forskellige geologiske modeller er efterfølgende introduceret i en grundvandsmodel med henblik på at undersøge, om sandlinerne kan tilvejebringe sammenhængende strømningsveje gennem moræneleret (K.H. Jensen).

3.4. Hydrokemisk og isotopgeokemisk karakterisering af grundvandstyper

Projektet vedr. karakterisering af danske grundvandstyper er fortsat. I det forløbne år har undersøgelserne været koncentreret om kunstig infiltration i Robbedaleområdet samt saltvandsindtrængning ved Skansehage (N.O. Jørgensen og P. Engesgaard). I ENRECA-projektet i Ghana studeres Cl-belastede grundvandstyper i kystnære grundvandsmagasiner i krystalline bjergarter samt saltvandsindtrængning i magasiner på Keta Tangen bl.a. ved indsamling af prøver samt måling af hydrokemiske grundvandsparametre. Der er endvidere påbegyndt et projekt i Namibia (N.O. Jørgensen og T. Helstrup).

3.5. Kystnære grundvandsmagasiners nitratbelastning af det marine miljø

Den diffuse belastning af nitrat fra kystnære grundvandsmagasiner undersøges i området ved Ho Bugt. Projektet vedrører opstilling af en model, der kan simulere grundvandsafstrømningen og de biogeokemiske processer, der påvirker nitrattransporten. Modellen testes mod de observerede fysiske og kemiske data. En 2D-model er opsat langs en profil ved tidevandsfladen. Modellen håndterer tidevandsfluktuationer i randbetingelser, så målte variationer i vandstand (og densitet) kan simuleres som en sum af sinusfunktioner (P. Engesgaard).

3.6. Biologisk 'clogging'

Det undersøges hvorledes biologisk clogging, dvs. bakteriel vækst i porøst medium, reducerer det effektive strømningsvolumen, påvirker strømning, specielt hvordan ens-

formig strømning kan udvikle sig til uensformig strømning med en deraf radikal ændring i de styrende processer for transport. Modellering af 2D-forsøg i strømningsrende er påbegyndt, og laboratorieforsøg i små kolonner er afsluttet (P. Engesgaard).

3.7. NanoGeoScience – miljøgeokemi

Der arbejdes med udvikling af en general model til beskrivelse af sporelementers optagelse i calcit og deres diffusion mellem fast stof og overflade. Teoretiske modeller for calcitoverfladestrukturen er bekræftet ved eksperimentelle forsøg (S. Stipp).

Det undersøges endvidere, hvorledes optagelse af Eu(III) sker i calcit. Dette udføres som analogstudie for de radioaktive actinider, Cm(III) og Am(III) og forøger forståelsen af REE-fordelingen i bjergarter (S. Stipp og L. Lakshantov).

Indholdet af sjældne jordarter i naturlige jern-oxider bestemmes for at kunne vurdere oxidernes evne til at immobilisere visse radioaktive elementer (K. Dideriksen, B. Kristensen og S. Stipp). Endvidere studeres den biogeokemiske kontrol af jern-oxidens dannelse og forureningsoptagelse, dvs. bakteriers rolle i mobilisering og immobilisering af toksiske stoffer i grundvand og vandbehandlingsfaciliteter (S. Stipp).

Undersøgelse af de processer der er ansvarlige for immobilisering og mobilisering af nikkel i bryozokalk i et grundvandsreservoir i Roskilde Amt er påbegyndt (L. Karlyby og S. Stipp). For at kunne rense drikkevand for fluorider arbejdes der på at identificere de processer, der er ansvarlige for F-immobilisering med calcit samt udvikling af metoder for tilgængelig teknologi, der kan bruges i ulande (S. Stipp).

4. Bassinsyntese: tolkning af sedimentære bassiner

4.1. Jura i Østgrønland og Danmark

Et flerårigt samarbejde med GEUS om udarbejdelse og redigering af bogen "The Jurassic of Denmark and Greenland" blev afsluttet i december med publikation af bogen, der vejer 4,7 kg og er på knap 1.000 sider, omfattende i alt 29 artikler. En lang række af bogens afhandlinger er baseret på ph.d.-projekter gennemført ved instituttet.

De jurassiske bjergarter i Danmark og Østgrønland afbilder udviklingen i to forskellige dele af det mesozoiske riftsystem, der i dag er adskilt af Nordatlanten. I det danske område stammer kendskabet til denne tidsperiodes bjergarter fortrinsvis fra borehuller samt refleksionsseismiske data indsamlet i forbindelse med mere end 30 års olieefterforskning. I Østgrønland findes de jurassiske forekomster derimod som dagblotninger. Dette område har derfor fungeret som et unikt geologisk feltlaboratorium for flere generationer af instituttets ansatte og ph.d.-studerende. Den forskningsmæssige aktivitet i området er fortsat og en omfattende revision af jurastratigrafien i Østgrønland er tæt på afslutning (F. Surlyk).

4.2. Studiet af globale begivenheder hen over Trias-Jura-grænsen

Projektet er fortsat. Et stort materiale af fossile planter fra klassiske lokaliteter i Østgrønland er under bearbejdelse for at belyse ændringer i atmosfærens CO₂-indhold og temperatursvingninger over grænsen, mens et arbejde omhandlende havniveausvingninger er afsluttet (F. Surlyk).

4.3. Udvikling af de mesozoiske aflejringer på Arnager-Blokken

Der er konstrueret en kurve, som viser svingningerne i havniveauet i Jura og Tidlig Kridt; det konkluderes, at forkastning og foldning af lagene har haft en væsentlig indflydelse på havniveauændringerne. En sammenligning med havniveaukurven i samme tidsrum for Det danske Bassin viser, at begge områder langs Sorgenfrei-Tornquist-Zonen ved den østlige afgrænsning af Nordsø-Bassinet har fulgt samme udvikling. Overordnede variationer af havets frem- og tilbagerykning i Danmark og England tyder på, at udviklingen i hele Nordsøregionen har været domineret af jordskorpebevægelser (O. Graversen).

4.4. Kridthavet

Et større projekt omhandlende Kridthavets sedimentologi, økologi og oceanografi er fortsat. En stor del af årets aktiviteter har været centreret om dette projekt, der er tæt relateret til et seismisk dataindsamlingsprojekt i samarbejde med Aarhus Universitet. I et større antal delprojekter, indenfor projektets rammer, arbejder ph.d.-studerende med henholdsvis Nedre Kridt-ammonitfaunaer fra Østgrønland og deres oceanografiske implikationer, Danien bryozobankers sedimentologi, seismisk tolkning af kridtlagsseriens bundformer og Milankovitch-Cyklisk kridts økologi. Et langvarigt projekt med stereofotogrammetrisk kortlægning af hele Stevns Klint er nu nær sin afslutning (F. Surlyk, P. Alsen, M. Bjerager, E.E. Vasquez, B.W. Lauridsen og T. Damholt).

Aflejringer fra kridttiden, ofte karakteriserede ved cykliske aflejringsmønstre og dannelsen af porøse karbonathorisonter, er endnu ikke helt forstået. Projektets formål er at beregne palæoceanografien og det biogeokemiske kredsløb i det nordeuropæiske område i Sen Kridt, for dermed at øge forståelsen af de overordnede faktorer, der var styrende for dannelsen af karbonat-reservoirer i Nordsøen og for den erkendte hurtige vekslen mellem høj- og lavporøse lag (C.J. Bjerrum og F. Surlyk).

4.5. Vestgrønland – Nuussuaqbassinet

Et geologisk profil gennem det centrale Disko er udteget fotogrammetrisk. Profilet viser udbredelsen af sedimentære og magmatiske formationer og samspillet mellem disse inden for den vestlige rand af en syn-vulkansk sø (Assoq søen). I profilet inkluderes observationer fra kyststrækningen vest for Pingu, som den kretassiske Atane Formation overligger af paleocæne fluviale og lakustrine aflejringer. Endvidere er et geologisk profil langs nordkysten af Nuussuaq under tolkning. Dette repræsenterer det femte og sidste i en serie af fotogrammetrisk opmålte profiler gennem Nuussuaqbassinet (G.K. Pedersen).

4.6. Sedimentologiske og stratigrafiske studier af kystklit- og strandaflejringer

Undersøgelserne af holocæne kystklit- og strandaflejringer langs Jyllands vestkyst og på Anholt har til formål at forklare kystklitdannelsen i relation til kystprocesser, klima og kulturpåvirkning. I 2003 er der gennemført georadaranalyse af det marine forland, der er endvidere udført geoprobeboringer og indsamlet prøver til datering. På Anholt er prøver fra det marine system blevet dateret til omkring 7.000 BP. Disse dateringer viser, at dannelsen af det marine forland blev initieret under den første holocæne transgression. Der er endvidere indsamlet prøver til datering af udvalgte stabiliserede klitformer.

De sedimentologiske undersøgelser af holocæne højmo-seaflejringer i Halland er fortsat og har til formål at rekonstruere klimaudviklingen i det sydlige Skandinavien de sidste 5.000 år. Igangværende analyser vil fokusere på skovrydningens betydning for det lokale vindklima og de æoliske processer (L. Clemmensen).

4.7. Oceanernes biogeokemiske udvikling og vekselvirkning med atmosfæren

Tidligt i Jordens historie forblev iltindholdet i atmosfæren lavt på trods af, at iltproducerende bakterier var opstået. En ny kulstof-isotopmodel er udviklet for at reevaluere eksisterende isotop-data. Resultaterne understøtter hypotesen om, at kun ringe mængder organisk kulstof blev begravet i den første del af Prækambrium (C.J. Bjerrum).

4.8. Jern-isotop-fraktionering

Undersøgelse af jern-isotop-fraktionering i calcit kan benyttes som bio-indikator eller geo-termometer i sedimentære bjergarter (K. Dideriksen og S. Stipp).

4.9. Sedimentær geokemi

Studier i calcits reaktivitet med Atomic Force Mikroskopi og andre teknikker gennemføres med henblik på at forøge viden bl.a. om kalkdiagenese, olie og gasmigration, lagring af CO₂ i sedimentære basiner samt fraktionering af isotoper og rekrytallisering ved diagenese (S. Stipp og K. Henriksen).

5. Mineralogi

5.1. Teoretisk krystalkemi

En ny version af det omfattende program IVTON er forbedret. Programmet beregner forskellige geometriske og krystallokemiske parametre for krystalstrukturer på grund af krystalstrukturdata og indeholder unikke beregningsmetoder, som er udviklet af vores forskergruppe (T. Balic-Zunic).

5.2. Komplekse sulfidens krystalkemi

Projektet, der har været støttet af SNF, er fortsat. To nye mineraler er defineret, og deres krystalstrukturer er bestemt (kudryavit og Cu-makovickyit). For tre mineraler, kirkiit, Cu-rig tennantit og kupcikit, hvor krystalstrukturen hidtil har været ukendt, er strukturberegninger afsluttet. Krystalstrukturen af en syntetisk fase, Cu₃Bi₂S₃I₃, der viser klare tegn på, at den er ionleder (Cu⁺) ved højere temperatur, er bestemt (E. Makovicky og T. Balic-Zunic).

5.3. Eksperimentel mineralogi

Studier af fasesystemet Cu-Pd-Se er i sin slutfase, hvor de sidste detaljer i faseforholdene skal fastlægges. Synteser i systemet med Zn tetraedrit er afsluttet, der fortsættes med syntese for In og Ga-holdige tetraedrit. Svovlfugacitetsundersøgelser for systemer med platingruppens metaller er under evaluering (E. Makovicky). De eksperimentelle studier af Fe-, Co-, Ni-sulfoarseniders krystalkemi og fasereaktioner er afsluttet (S. Hem).

5.4. Alkaline bjergarters mineralogi

Leucophaniter fra forskellige lokaliteter er undersøgt, og det har været muligt at opspore forskellige typer af tvillinggedannelser. I et mineral fra labuntsovit-gruppen er ændringer i sammensætningen og strukturen blev identificeret ved hjælp af monokrystalldiffraktometer med overfladedektoren. Det var muligt at konstatere overvoksning af la-

buntsovit-Mn på en kerne af tsepinit-Na med opretholdelse af krystalkontinuitet (T. Balic-Zunic).

Et nyt mineral, fosfat af Na og sjældne jordarter, er blevet identificeret med hjælp af krystalstrukturanalyse. Analysen viser, at i strukturen indgår både trivalente, sjældne jordarter og den tetravalente cerium sammen med natrium (T. Balic-Zunic og J. Rønso).

5.5. Grøn rusts struktur

Karakterisering af forskellige grøn rustmineraler med kapillærrør røntgendiffraktion og atomic force mikroskopi af nanometer-skala partikler er påbegyndt (B. Christiansen, S. Stipp, T. Balic-Zunic).

5.6. Calcits atomare struktur ved computermodellering

Der udføres teoretisk modellering i strukturændringer i bulkfasen og på calcits overflade ved introduktion af en spaltet overflade, opløsningshuller, kanter, hjørner og andre defekter (R. Kristensen og S. Stipp).

6. Geologisk anvendt geofysik

6.1. Struktur og udvikling af den kontinentale litosfære

Årsager til pladetektoniske processer undersøges gennem seismisk-tektonofysiske studier af kontinenternes aktive tekto-sfære. Der fokuseres på samspillet mellem dybe og overfladenære processer og pladebevægelser, som medfører dannelse af bjergkæder og store "rifts" ved overfladen. Detaljerede seismiske analyser tyder på komplekse mineralfaseomdannelser ned til 600 km's dybde, en delvist opsmeltet zone under 100 km's dybde og kraftig heterogenitet i nedre skorpe. Den Trans-Europæiske Suture-Zone (TESZ) er den vigtigste geologiske grænse i Europa. Hvilken betydning har den haft for den geologisk-tektoniske udvikling af det nordlige og centrale Europa? Zonen studeres i et bælte fra Nordsøen til Polen med hovedvægt på den palæozoiske pladetilvækst og den efterfølgende bassindannelse.

Tolkning af refleksionsseismiske data bekræfter tidligere tolkninger af op til 10 km mægtige palæozoiske sedimentære bjergarter i store dele af det danske område. Disse sedimenter har visse steder et stort kulbrintepotentiale. Der fokuseres på betydningen af kaledoniske og ældre kollisionsstrukturer for den efterfølgende bassindannelse samt på betydningen af ældre sedimentære aflejringer (H. Thybo, A. Lassen og S. Lyngsie).

Den første dybseismiske undersøgelse af Baikal Riftzonen i Sibirien med anvendelse af moderne metoder og udstyr (BEST-projektet). Data er blevet optaget under anvendelse af 13 kraftige eksplosioner og en 100 tons tung supervibrator på land, samt fra kraftige luftkanoner på søen langs to ca. 4.000 km lange profilinjer. Tolkningerne tyder på, at riftzonen er opstået på grænsen mellem det sibiriske kraton og et palæozoisk foldebælte mod syd. Der er ikke synderlig skorpetynding under Baikal Riftzonen i det undersøgte område, men kraftig reflektivitet fra nedre skorpe viser, at skorpetynding kan være maskeret af magmatiske sills (H. Thybo og A. Ross).

6.2. Overfladenære geofysiske undersøgelser

Resultater af overfladenære geologiske processer studeres gennem integrerede geofysiske studier, hvor der fokuseres på seismiske data og georadargrammer. Georadar benyttes til kortlægning af strukturer i bryozobanker. Resultaterne benyttes i tolkningen af marine seismiske data fra stor dyb-

de i det danske område selv om de typiske bankestrukturer ofte er mindre end den seismiske opløselighed. Recent tektonisk bevægelse undersøges omkring Carlsbergforkastningen og tilsvarende strukturer i Jylland. En ny type af seismiske data er blevet optaget til kortlægning af Carlsbergforkastningen i Københavnsområdet. Projektet var teknologisk og logistisk udfordrende (L. Nielsen og H. Thybo).

6.3. Marin geofysik

Seismiske tolkninger af tertiære kompressionsrygge omkring Færøerne antyder, at de skyldes havbundsspredning. Studierne vil blive videreført i analyser af den Mellemste og den Øvre Basalt Serie. Ved at sammenholde disse resultater med geokemiske logs kan relationen til lava-udbruddene etableres. Der er påbegyndt et studium af basaltdekets fysiske egenskaber (L.O. Boldreel).

Kaledoniske kollisionsstrukturer studeres med seismiske data optaget i det isfyldte Nares Strait i 2001. Der findes ikke antydning af skorpeytning mellem Grønland og Ellesmere Island, hvilket er overraskende i lyset af tidligere tolkninger. Dette resultat antyder kraftig kompression i området under det Eurekiske Orogen (I. Reid).

6.4. Seismisk-tektonofysiske studier af Jordens tektofosfære

Seismisk modellering under anvendelse af supercomputer har underbygget, at der kan findes tynde lommer af smelter i lavhastighedszonen under 8° diskontinuiteten i 100 km dybde under kontinenterne. Vi har endvidere påvist, at et dybdeinterval omkring overgangszonen er kraftigt reflekterende. Reflektiviteten skyldes muligvis et overraskende stort jernindhold i denne del af jordens kappe; selv om kendte mineralfaseomdannelser også bidrager dertil. Der er fundet en ny seismisk fase i data fra de sovjetrussiske PNE-data. Denne analyseres i øjeblikket for evidens for heterogenitet omkring overgangszonen. Vi har påvist, at den såkaldte teleseismiske Pn-fase kan forklares alene ved en kombination af spredning af det seismiske bølgefelt i jordens skorpe og en positiv vertikal hastighedsgradient i den øverste del af kappen. Vi har endvidere sandsynliggjort, at stort set kun nedre skorpe og lavhastighedszonen i kappen bidrager til spredningen af seismisk energi ud til afstande på ca. 1.600 km. Ekstremt store seismiske hastigheder tolkes i den øverste kappe omkring et diamantførende kimberlittør i Sibirien, hvilket kan være typisk for sådanne områder. Der er indledt laboratoriemålinger på bjergartsprøver for at finde en forklaring. Det er muligt, at en del af de store hastigheder kan skyldes anisotropi (H. Thybo, L. Nielsen og A. Ross).

6.5. Kerne-kappeovergangen

Seismiske nukleare eksplosionsdata har vist, at der findes en 0-10 km tyk overgangszone mellem Jordens kerne og kappen under Sibirien. Zonen er heterogen, sandsynligvis pga. tilstedeværelse af delvist opsmeltede bjergarter fra den nedre kappe. Laget kan have betydning for forståelsen af kappediapirers opståen og dermed få afgørende betydning for forståelsen af pladetektonik (A. Ross og H. Thybo).

7. Den kontinentale skorpes geologi

7.1. Karakterisering af Jordens ældste bevarede formation af metabasalt og båndet jernmalm, Isua Supracrustal-bæltet, Vestgrønland, ved hjælp af isotoper
Re-Os, Sm-Nd og U-Pb-isotopanalyzer af et sæt af de mindst omdannede metamorfoserede basalter karakterise-

rer deres kappekilde på dannelsesstidspunktet. Undersøgelserne viser, at der for 3,7-3,8 milliarder år siden eksisterede områder i den øvre kappe med komplicerede berigelses-/forarmningshistorier. Multiisotopresultaterne passer med modeller, der favoriserer en tidsintegreret udvikling i Hades-tiden med kappeforarmning og med eksistensen af en komplementær protoskorpe i tidlig Hades. Denne etableredes efter subduktionslignende processer og blev, i det mindste lokalt, recirkuleret til den øvre kappe tidligere end 3,7 milliarder år før nu.

Pb-isotopresultater af jernrige lag i BIF (båndede jernmalme) er konsistente med, at en berigelse af Fe og Pb fandt sted under den hydrotermale omdannelse af tidlig arkæisk havbund. Tilsvarende Pb-isotopsammensætninger af pudelavaer og geografisk og tidsmæssigt relaterede BIF er konsistent med en fælles oprindelse af Fe og Pb i disse to suprakrustale enheder. På baggrund af, at der sandsynligvis eksisterede højtemperatur kraftfulde hydrotermale konvektionssystemer i den tidlige oceanskorpe, blev Fe og Pb formentlig udløst fra den nedre del af den oceaniske skorpe og så afsat på oceanbunden af de udstrømmende hydrotermale fluider (R. Frei).

7.2. Den geologiske udvikling af det sydvestskandinaviske grundfjeldsområde

Undersøgelserne af den geologiske udvikling af det sydvestskandinaviske grundfjeldsområde er blevet fortsat med detaljerede feltobservationer og zirkondateringer og Lu/Hf-isotopundersøgelser på udvalgte bjergarter i Setesdalen og Østfold. Dateringerne falder i flere klart adskilte grupper inden for intervallet 1.525 til 1.100 millioner år og muliggør – sammen med den igangværende kompilering af tidligere udført og igangværende kortlægning – en mere detaljeret modellering af den magmatiske og metamorfe udvikling af grundfjeldsområdet i Sydvestskandinavien og dets pladetektoniske ramme (J. Konnerup-Madsen og S. Pedersen).

7.3. Præ-Sveconorwegisk udvikling i Østfold-Marstrand-bæltet

Projektet har i 2003 været koncentreret om den sydøstnorske del af Stora Le-Marstrandbæltet i den Sveconorwegiske Provins. De geokemiske data fra de forskellige intrusiver indikerer, at de calcalkaline tonalit-granit plutoner er ekstraheret fra en mere mafisk nedre skorpe, men også at de andre granitoider udviser calcalkaline karaktertræk (B. Hageskov).

8. Kontinental opbrydning og oceanbundens geologi

8.1. Det Kap Verdiske Hotspot

De geologisk set stive lithosfæreplader udgør Jordens yderste lag og er op til >200 km tykke. Deres dannelse og bevægelse er en funktion af samspillet med den underliggende asthenosfære, som er karakteriseret ved at være plastisk. Processerne i overgangszonen mellem lithosfære og asthenosfære er komplekse som følge af varmetransporten under Jordens afkøling. I asthenosfæren skabes inhomogeniteter bl.a. i forbindelse med recirkulering af lithosfære og vekselvirkning med kernen og faseovergange. I de seneste år er det blevet påvist, at opstigende strømme af særlig varm kappe, kappediapirer, kan være inhomogene i deres sammensætning, og dette emne er for tiden internationalt i fokus. Disse processer studeres gennem studier af de vulkaniske produkter på Kap Verde-øerne. Lithosfære-kappedia-

pirsystemet er stationært under Kap Verde-øerne og er dermed unikt. Det er endvidere koblet til en omfattende hævnning af havbunden og jordens største geoideanomali. Vores studier af øernes geokemi, vulkanologi og geofysik har derfor en særlig mulighed for at belyse en speciel type blandt Jordens hotspots (P.M. Holm og J. Jørgensen).

8.2. Den islandske Kappediapir og Den nordatlantiske Kontinentalrand i Palæoogen

Isotop- og grundstofgeokemiske undersøgelser af færøske basalter med henblik på karakterisering af deres kildeområder er fortsat. Dette sker bl.a. ved anvendelse af Re/Os-systemet (P.M. Holm).

8.3. Udvikling af vulkanisme på Kamchatka

Det er påvist, at kvartære vulkanske produkter fra Kamchatka, Øst-Rusland, udviser en bred spredning i iltisotopværdier. Magmakilder har reageret med det kvartære isdække og den kontinentale skorpe. Ved anvendelse af O, Sr, Nd og Pb isotop- og grundstofgeokemiske metoder undersøges det, i hvilket omfang disse tre hændelser er relateret (J. Bailey).

8.4. Ilímaussaq-komplekset i Gardar Provinsen, Grønland

Det alkaline Ilímaussaq-kompleks i Sydvest-Grønland er typelokalitet for agpaitiske nefelinsyeniter. Vi ønsker at bidrage til forståelsen af de processer, der skabte intrusionens udvikling. Et arbejde om sphæroidale strukturer er publiceret. Strukturerne fortolkes som afblanding af vand-rige og vand-fattige smelter fra en sen-interstitiel smelte. Petrologiske undersøgelser af lagdelingsstrukturer i arfvedsonit-lujavrit er fortsat. Kompleksets geokemi undersøges baseret på analyser af et stort antal bjergarter og mineraler (J. Bailey, H. Sørensen, J. Rose-Hansen).

Instituteder Jørn Rønsbo

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	30,6	6,5	37,1
DVIP	0,6	0,9	1,5
STIP	6,7	0,5	7,2
TAP	23,8	0,5	24,3
Årsværk i alt	61,7	8,3	70,1
Løn	25.443,0	3.269,0	28.712,0
Frikøb mv.	232,0	70,0	302,0
Øvrige drift	3.118,0	3.963,0	7.081,0
Anskaffelser	1.053,0	1.730,0	2.783,0
Bruttototal t.kr.	29.846,0	9.031,0	38.877,0

Stab

VIP Internt finansieret

Bailey, John Christopher; lektor.
Balic Zunic, Tonci; lektor.
Bjerrum, Christian Jannik; adjunkt.
Boldreel, Lars Ole; lektor.
Bonde, Niels Christensøn; lektor.
Brooks, Kent; lektor.
Clemmensen, Lars Bjørn; lektor.
Dingle, Richard Vernon; professor.

Engesgaard, Peter Knudegaard; lektor.
Frei, Robert Ernst; professor.
Graversen, Ole; lektor.
Hageskov, Bjørn Peter; lektor.
Hansen, Hans Jørgen Steen; lektor.
Holm, Paul Martin; lektor.
Houmark-Nielsen, Michael; lektor.
Håkansson, Eckart Leif Thrane; lektor.
Jensen, Karsten Høgh; professor.
Jørgensen, Niels Oluf; lektor.
Konnerup-Madsen, Jens; lektor.
Makovicky, Emil; professor.
Mortensen, Annette Pia; adjunkt.
Noe-Nygaard, Nanna; lektor.
Pedersen, Gunver Krarup; lektor.
Pedersen, Svend; lektor.
Reid, Ian Derry; lektor.
Rønsbo, Jørn Grummegaard; lektor.
Skjernaa, Inge Lilian; lektor.
Stipp, Susan Louise; lektor.
Surluk, Finn Christian; professor.
Thybo, Hans Jensen; professor.
Waight, Tod Earle; forskningslektor.
Westergaard, Bjørn Buchardt; lektor.
Zeck, Hubert Peter; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Knutz, Paul Cornils; adjunkt.
Nielsen, Lars; adjunkt.
Nielsen, Peter Gravlund; adjunkt.
Ponte vivo, Antonella; adjunkt.
Ross, Andrew Ronald; adjunkt.
Schovsbo, Niels Hemmingsen; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Alsen, Peter; ph.d.-stipendiat.
Bjerager, Morten Gustav Erik; ph.d.-stipendiat.
Dideriksen, Knud; ph.d.-stipendiat.
Hede, Signe Ulfeldt; ph.d.-stipendiat.
Helstrup, Tina; ph.d.-stipendiat.
Henriksen, Karen; ph.d.-stipendiat.
Lauridsen, Bodil Wesenberg; ph.d.-stipendiat.
Looms, Majken Caroline; ph.d.-stipendiat.
Lyngsie, Stig Bjarke; forskningsass.
Nielsen, Michael Hviid; forskningsass.
Pedersen, Karsten; forskningsass.
Steeman, Mette Elstrup; ph.d.-stipendiat.
Vazquez Esmerode, Estela; ph.d.-stipendiat.
Lyngsie, Stig Bjarke; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Bruhn, Rikke Elsøe; ph.d.-stipendiat.
Karlby, Lone; forskningsass.
Kristensen, Rune; forskningsass.
Lassen, Niels Alexander; forskningsass.
Mortensen, Morten Fischer; forskningsass.
Nielsen, Jesper Milán; forskningsass.
Noe-Nygaard, Sille; forskningsass.

Ph.d.-afhandlinger

Damholt, Tove: Cycles in Upper Maastrichtian chalk of the southern Central Graben, Danish North Sea: Formation and chronostratigraphic significance.

- Hem, Skage Reidar: The Fe-Co-Ni-As-S-system; phase relations in the MeX₂-prism.
- Juel, Iver Allan: Mineralogical and Thermodynamic Processes by Sulfate and Seawater Attraction of Danish Congrete.
- Jørgensen, Jesper Øksne: A geochemical study of carbonates from the Cape Verde Islands, basaltic rocks from Sao Vicente and fenites from Brava.

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

- Bestemmelse af sen-kvartær glaciationskronologi i det sydlige Jylland (Michael Houmark-Nielsen) kr. 112.000.
- Feltarbejde i Sydnorge: Belysning af den pre-Svekonorvegiske jordskorpe inden for den Svekonorvegiske provins i Sydnorge (Svend Pedersen) kr. 39.000.
- Kulstof 14-dateringer (Svante Björck) kr. 84.000.

Forskningsstyrelsen

- Integrated Geophysical Research: Application to Geology and Tectonics (Hans Thybo) kr. 400.000.

Hedeselskabet

- Nikkels mobilitet i kalk (Susan Stipp) kr. 400.000.

Mærsk Olie og Gas A/S

- Mona Lisa Research Contract (Hans Thybo) kr. 348.100.

NATO

- Rejsseudgifter (Hans Thybo) kr. 138.100.

RUF, Rådet for Ulandsforskning

- Hydrokemisk og isotopgeokemiske undersøgelser i Omaruru River (Niels Oluf Jørgensen) kr. 246.200.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

- Centre for Integrated Geophysical Research (Hans Thybo) kr. 7.428.000.

SINDRI Committee

- Petrophysical and seismic properties of Faraoes basalts (Lars Ole Boldreel) kr. 163.000.

Publikationer

- Alsen P.: Valanginien-faunaen i Østgrønland. *Geologisk Tidsskrift* 2, s. 30-31. 2003.
- Alsgaard P.C., Felt V.L., Vosgerau H., Surlyk F.: The Jurassic of Kuhn Ø, North-East Greenland. *Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin* 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 865-892. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Andersen J., Dybkjær G., Jensen K.H., Refsgaard J.C., Rasmussen K.: Application of remotely sensed LAI and precipitation in a distributed hydrological model of the Senegal basin. EGS-AGU-EUG Joint Assembly April 6-11, s. 1. 2003.
- Andersen T., Sørensen H.: Microsyenite from lake Mykle, Oslo Rift: Subvolcanic rocks transitional between larvikite and nordmarkite. *Norges geologiske undersøgelse Bulletin* 441, s. 25-31. 2003.
- Armah T.E., Jørgensen N.O.: Variable aquifer quality characteristics in the crystalline basement terrains in parts of southern Ghana. i: *Groundwater in fractures rocks* s. 191-192. J. Krasny, Z. Hrkal & J. Bruthans (eds.). Prague 2003.
- Armbruster T., Makovicky E., Berlepsch P., Sejkora J.: Crystal structure, cation ordering, and polytypic character of diaphorite, Pb₂Ag₃Sb₃S₈, a PbS-based structure. *Eur. J. Mineral* 15, s. 137-146. 2003.
- Balic-Zunic T.: Quantitative powder diffraction phase analysis with a combination of the Rietveld method and the addition method. *Powder Diffraction* 17, s. 287-289. 2002.
- Berlepsch P., Armbruster T., Makovicky E., Topa D.: Another step toward understanding the true nature of sartorite: Determination and refinement of a ninefold superstructure. *Am. Mineral* 88, s. 450-461. 2003.
- Berlepsch P., Makovicky E., Armbruster T.: Structural relationships between sicherite, marrite, freislebenite, and diaphorite – analysis based on anionic nets and polyhedral characteristics. *Neues Jb. Miner. Abh.* 178, s. 75-91. 2002.
- Bertling M., Braddy S., Bromley G.R., Demathieu G.D., Mikulás R., Nielsen J.K., Rindsberg A.K., Schlirf M., Uchman A.: Draft proposal to emend the Code with respect to trace fossils: request for comments. *Bulletin of Zoological Nomenclature* 60, s. 141-142. 2003.
- Bjerager M., Surlyk F.C.: Facies analysis of the Danian mounds at Stevns Klint. 4th Larwood Symposium, Geological Institute & Geological Museum December 9th-10th, s. 1 only. 2002.
- Bjørnsen M., Clemmensen L.B.: De røde miler på Anholt. *Varv* 1, s. 3-13. 2003.
- Boldreel L.O.: Lower series of subaerial extruded basalt, Faroe Islands, studied from wire-line logs. EGS-AGU-EUG Joint Assembly april 2003, s. EAE03-A-03815. 2003.
- Boldreel L.O.: ODP drilling proposal for SE-Asia. EGS-AGU-EUG Joint Assembly april 2003, s. 1. 2003.
- Boldreel L.O.: An introduction to interpretation of reflection seismic data. 20s. 2003.
- Bonde N.: Introduktion af fylogenetisk systematik – Kladdismens fremme i Danmark og andre lande. *Dansk Naturhistorisk Forening Årsskrift* nr. 13, s. 8-34. 2003.
- Bonde N.: Moleret – en guldgrube af fortidens livsformer. *Geografisk Orientering, Tidsskr. f. Geografforbundet* 33(3), s. 90-96. 2003.
- Bonde N., Christiansen P.: New dinosaurs from Denmark. *C.R. Palevol* 2(1), s. 13-26. 2003.
- Bonde N., Christiansen P.: The detailed anatomy of *Rhamphorhynchus*: axial pneumaticity and its implications. Special Publication 217, i: *Evolution and Palaeobiology of Pterosaurs* s. 217-232. E. Buffetaut & J.-M. Mazin (eds.). Geological Society, London 2003.
- Bonde N., Westergaard B.: Non-Linnaean, cladistic classification of fossil and living hominids. 7s. 51st Sympos. Vert. Palaeont. & Compar. Anat., Abstract Volume, Oxford 2003.
- Brenker F.E., Meibom A., Frei R.: On the formation of peridotite-derived Os-rich PGE alloys. *American Mineralogist* 88, s. 1731-1740. 2003.
- Bromley G.R.: Invited comments on Peake's 'Plea to subdivide the Chalk': comment. *Proceedings of the Geologists' Association* 113, s. 357-358. 2002.
- Bromley G.R.: Bioerosion of Pleistocene *Lophelia*. Erlan-

- ger geologische Abhandlungen, Sonderband 14, s. 24. 2003.
- Bromley G.R., Asgaard U.: Timing the progress of bioerosion: test-blocks retrieved 2100 years after deposition, Antikythira, Greece. 7th International Ichnofabric Workshop 14.-16. juli 2003, s. 13-14. 2003.
- Bromley G.R., Hanken N.-M.: Structure and function of large, lobed *Zoophycos*, Pliocene of Rhodes, Greece. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 192, s. 79-100. 2003.
- Bromley G.R., Uchman A.: Trace fossils from the Lower to Middle Jurassic marginal marine deposits of the Sorthat Formation, Bornholm, Denmark. *Bulletin of the Geological Society of Denmark* 52, s. 185-208. 2003.
- Bromley G.R., Uchman A., Gregory M.R., Martin A.: *Hillichnus lobosensis* igen. et isp. nov., a complex trace fossil produced by tellinacean bivalves, Paleocene, Monterey, California, U.S.A. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 192, s. 157-186. 2003.
- Brückl E., Bodoky T., Hegedüs E., Hrubcová P., Gosar A., Grad M., Guterch A., Hajnal Z., Keller G.R., üpicák A., Sumanovac F., Thybo H., Weber F., ALP 2002 W.G.: ALP 2002 seismic experiment. *Studia Geophysica & Geodætica* 47(3), s. 671-679. 2003.
- Buatois L.A., Bromley G.R., Carmona N., Mángano M.G., Bellosi E.: Tiering structure and ichnoguuilds from Miocene lower shoreface deposits, Playa Las Cuevas, Patagonia, Argentina. 7th International Ichnofabric Workshop Basel, 14-16 July 2003, s. 15. 2003.
- Buchardt B.: Isotope palaeotemperatures from the Tjörnes beds in Iceland, evidence of Pliocene cooling. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 189, s. 71-95. 2003.
- Buchardt B.: Oxygen isotope composition of seawater and spring water at Disko Island: implications for origin of water. i: Arctic Biology Field Course, Qeqertarsuaq 2002 s. 7-19. J.G. Hansen (ed.). Zoological Museum, University of Copenhagen, Denmark 2003.
- Carmona N., Bromley G.R., Buatois L.A., Mángano M.G., Bellosi E.: Ichnofabric analysis of a shallow marine deposit, Chenque Formation, Lower Miocene, Punta Delgada, Patagonia, Argentina. 7th International Ichnofabric Workshop 14.-16. juli 2003, s. 16. 2003.
- Christiansen B.C., Stipp S.L.S.: Structure and reactivity of green rust. EGS-EUG-AGU Geosciences Joint Assembly 6.-11. april 2003, s. 1. 2003.
- Christiansen P., Bonde N.: The first dinosaur from Denmark. *Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie* 227(2), s. 287-299. 2003.
- Dideriksen K., Baker J.A., Waight T., MacKenzie H., Stipp S.L.S.: Development of a double spike method for Fe-isotope analyses. EGS-EUG-AGU Geosciences Joint Assembly 6.-11. april 2003, s. 1. 2003.
- Dideriksen K., Stipp S.L.S.: The adsorption of glyphosate and phosphate to goethite: A molecular-scale atomic force microscopy study. *Geochimica et Cosmochimica Acta* 67, s. 3313-3327. 2003.
- DOBREFraction Working Group (incl. H: Velocity model of the crust and mantle beneath the Donbas Foldbelt (east Ukraine). *Tectonophysics* 371, s. 81-110. 2003.
- DOBREFraction'99 Working group g.(H, Lyngsie S.B.: DOBREFraction'99 – velocity model of the crust and upper mantle beneath the Donbas Foldbelt (east Ukraine). *Tectonophysics* vol. 371, s. 81-110. 2003.
- Donovan D.T., Surlyk F.: Lower Jurassic (Pliensbachian) ammonites from Bornholm, Baltic Sea, Denmark. *Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin* 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 555-583. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Ekdale A.A., Bromley G.R.: Paleothologic interpretation of complex *Thalassinoides* in shallow-marine limestones, Lower Ordovician, southern Sweden. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 192, s. 221-227. 2003.
- Engkilde M., Surlyk F.: Shallow marine syn-rift sedimentation: Middle Jurassic Pelion Formation, Jameson Land, East Greenland. *Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin* 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 813-864. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Frandsen N., Surlyk F.: An offshore transgressive-regressive mudstone-dominated succession from the Sinemurian of Skåne, Sweden. *Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin* 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 543-554. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Frei R.: Blyisotoper – Eksempler på deres anvendelse. *Varv* 1, s. 23-32. 2003.
- Frei R., Kastbjerg Jensen B.: Re-Os, Sm-Nd isotope- and REE systematics on komatiites and pillow basalts from the Earth's oldest oceanic crustal fragments (Isua Supracrustal Belt, W Greenland). *Chemical Geology* 196, s. 163-191. 2003.
- Frei R., Rosing M.: Chromium isotopes in 3.8 Ga metamorphosed sediments – no indications for cosmic components associated with an early meteorite bombardment of the Earth. *Geochimica Cosmochimica Acta* 67/18 (S1), i: 13th Annual V.M. Goldschmidt Conference, Kurashiki, Japan, 7.-12. september s. A104. 2003.
- Gilg H.A., Weber B., Kasbohm J., Frei R.: Isotope geochemistry and origin of illite-smectite and kaolinite from the Seilitz and Kemmlitz kaolin deposits, Germany. *Clay Minerals* 38, s. 95-112. 2003.
- Grad et al. (incl. H. Thybo): Physics of the Solid Earth. *DOBRE Izvestiya Russian Academy of Sciences*, s. 39. 2003.
- Grad M., Grin D., Guterch A., Keller R., Lang R.R., Lyngsie S.B., Lysynchuk D., Omelchenko V., Starostenko V., Stephenson R., Stovba S., Thybo H., Tolkunov A., Janik T.: DOBRE-99: The crust structure of the Donets Basin along the Mariupol-Belovodsk profile. *Izvestiya, Physics of the solid Earth* 39, no. 6, s. 33-43. 2003.
- Grad M., Jensen S.L., Keller G.R., Guterch A., Thybo H., Janik T., Tiira T., Yliniemi J., Luosto U., Motuza G., Nasedkin V., Czuba W., Gaczynski E., Sroda P., Miller K.C., Wilde-Pi A.M., Komminaho K., Jacyna J., Korabliova L.: Crustal structure of the Trans-European suture zone region along POLONAISE'97 seismic profile P4. *Journal Geophysical Res.* 108 (B11), s. 2541. 2003.
- Gudbjerg J., Jensen K.H.: Numerical modeling of oil displacement by water injection in fractured chalk. Report to EFP 2000, s. 44. 2003.
- Guterch A., Grad M., Keller G.R., Posgay K., Vozár J., üpicák A., Brückl E., Hajnal Z., Thybo H., Selvi O., CELEBRATION 2000 E.T.: CELEBRATION 2000 seismic experiment. *Studia Geophysica & Geodætica* 47(3), s. 659-669. 2003.
- Guterch A., Grad M., üpicák A., Brückl E., Hegedüs E.,

- Keller G.R., Thybo H., CELEBRATION Working Group G.2., ALP Working Group G.2., SUDETES Working Group G.2.: An overview of recent seismic refraction experiments in central Europe. *Studia Geophysica & Geodætica* 47(3), s. 651-657. 2003.
- Hall I.R., McCave I.N., Zahn R., Carter L., Knutz P.C., Weedon G.P.: Palaeocurrent reconstruction of the deep Pacific inflow during the middle Miocene: Reflections of East Antarctic Ice Sheet growth. *Paleoceanography* 18, s. 1-11 (1040). 2003.
- Hammerlund D., Björck S., Buchardt B., Israelson C., Thomsen C.T.: Rapid hydrological changes during the Holocene revealed by stable isotope records of lacustrine carbonates from lake Igelsjön, Southern Sweden. *Quaternary Science Reviews* 22, s. 353-370. 2003.
- Hansen H.J.S., Toft P., Mohabey D.M., Saha G.: Periodicity of BIFs in Siderian time. *Gondwana Geological Magazine Spec. Vol. 7*, s. 519-520. 2003.
- Hansen M.K., Karup-Møller S., Makovicky E.: Exploratory studies on substitutions in tetrahedrite-tennantite solid solutions. Part III. The solubility of bismuth in tetrahedrite-tennantite containing iron and zinc. *Neues Jahrbuch für Mineralogie, Monatshefte* 2003, s. 153-175. 2003.
- Hansen M.K., Makovicky E., Karup-Møller S.: Exploratory studies on substitutions in tennantite-tetrahedrite solid solution. Part IV. Substitution of germanium and tin. *Neues Jahrbuch für Mineralogie* 179, s. 43-71. 2003.
- Henriksen K., Stipp S.L.S., Young J.R., Bown P.R.: Tailoring calcite: Nanoscale AFM of coccolith biocrystals. *Letter in American Mineralogist* 88, s. 2040-2044. 2003.
- Hesselbo S.P., McElwain J.C., Popa M., Surlyk F., Haworth M.: New floral, sedimentological and isotopic data from the Triassic-Jurassic boundary strata in Jameson Land, East Greenland. 3rd Workshop on the IGCP project 458, s. 22-23. 2003.
- Hoedemaker P.J., Reboulet S., Aguirre-Urreta M.B., Alsen P., Autem M., Atrops F., Barragan R., Company M., González Arreola C., Klein J., Lukeneder A., Ploch I., Raisossadat N., Rawson P.F., Ropolo P., Vasíček Z., Vermeulen J., Wippich M.G.E.: Report of the 1st International Workshop of the IUGS Lower Cretaceous Ammonite Working Group. *Cretaceous Research* 24, s. 89-94. 2003.
- Houmark-Nielsen M.: Signature and timing of the Kattegat Ice Stream: onset of the LGM-sequence at the south western margin of the Scandinavian Ice Sheet. *Boreas* 32, s. 227-241. 2003.
- Houmark-Nielsen M.: Geologiske mærkværdigheder: Kritik af en model for den danske istidslandskabers dannelse. *Geologisk Tidsskrift hæfte 1*, s. 1-20. 2003.
- Houmark-Nielsen M.: Geologiske mærkværdigheder – guide til et fagligt forfald. *Geologisk Nyt* 6/03, s. 29. 2003.
- Houmark-Nielsen M., Kjær K.H.: Southwest Scandinavia 40-15 ka BP: Palaeogeography and environmental change. *Journal of Quaternary Science* 18, s. 769-786. 2003.
- Houmark-Nielsen M., Kjær K.H.: Palaeogeography and environmental change in Southwest Scandinavia 40-15 ka BP. 26th INQUA kongres Reno, s. 1. 2003.
- Japsen P., Andersen C., Andersen H.L., Andersen M.S., Boldreel L.O., Mavko G., Mohammed N.G., Pedersen O.K., Rasmussen R., Shaw F., Springer N., Waagstein R., White R.S., Worthington M.: Sub-basalt imaging – new insight from investigations of petrophysical and seismic properties of Faroes basalts (SeiFaBa project). 6th Petroleum Geology Conference: NW Europe and global perspectives Innovative Geophysics Session, s. 1. 2003.
- Jensen J.T., Harstad A.O., Waight T.E., Stipp S.L.S.: Rare Earth elements in natural calcite. EGS-EUG-AGU Geosciences Joint Assembly 6-11 April 2003, s. 1. 2003.
- Jinan T., Zakharov Y.D., Orchard M.J., Hongfu Y., Hansen H.J.S.: A candidate of the Induan-Aleneganian boundary stratotype in the tethyan region. *Science in China* 46(11), s. 1182-1200. 2003.
- Jørgensen M.I., Nielsen L., Thybo H., Fallesen J.: Integrated near-surface refraction and reflection profiling across the Carlsberg Fault, Denmark. *Geophysical Research Abstracts CD*, s. EAE03-A-08232. 2003.
- Jørgensen N.O., Heinemeier J.: Isotope studies of saline groundwater in a sandstone aquifer on Bornholm, Denmark. i: *Groundwater in fractures rocks* s. 205-206. J. Krasny, Z. Hrkal & J. Bruthans (eds.). Prague 2003.
- Jørgensen P.R., Hoffmann M., Kistrup J.P., Bryde C.: Preferential flow and pesticide transport in a clay-rich till: Field, laboratory, and modeling analysis. *Water Resources Research* vol. 38, no. 11, s. 28.1-28.14. 2002.
- Karanovic L., Cvetkovic L., Poleti D., Balic-Zunic T., Makovicky E.: Structural and optical properties of schwazite from Dragodol (Serbia). *Neues Jahrbuch für Mineralogie, Monatshefte* Jg. 2003(11), s. 503-520. 2003.
- Karup-Møller S., Makovicky E.: Exploratory studies of element substitutions in synthetic tetrahedrite. Part V. Mercurian tetrahedrite. *Neues Jahrbuch für Mineralogie* 179, s. 73-83. 2003.
- Kilias S.P., Veranis N.S., Konnerup-Madsen J.: The nature of the fluids associated with scheelite (+/- gold) mineralization, Metagitsi-Pravita Area, Central Chalkidiki Peninsula, N. Greece. i: *Mineral Deposits: From their origin to their environmental impacts* s. 877-880. Pasava, N., Kribek, G. & Zak, Y. Prag 1995.
- Kjær K.H., Houmark-Nielsen M., Richardt N.: Ice-flow patterns and dispersal of erratics at the southwestern margin of the last Scandinavian Ice Sheet: signature of palaeo-ice streams. *Boreas* 32, s. 130-148. 2003.
- Knudsen M.F., Abrahamsen N., Holm P.M.: Magnetostratigraphy of Santiago volcanics (Cape Verde Islands) and possible implications for the geomagnetic field structure. EGS-AGU-EUG april 2003, s. 1. 2003.
- Knutz P.C., Cartwright J.: Seismic stratigraphy of the West Shetland Drift: Implications for Late Neogene paleocirculation in the Faeroe-Shetland Gateway. *Paleoceanography* 18, s. 1-11 (1093). 2003.
- Knutz P.C., Cartwright J.: The anatomy of Neogene contourite drifts revealed by 3D seismic data. *Geophysical Research Abstracts* 5, s. 9872. 2003.
- Knutz P.C., Zahn R., Hall I.R., Kuijpers A.: Ocean-icesheet interaction on multidecadal timescales in the glacial NE Atlantic. *Geophysical Research Abstracts* 5, s. 14575. 2003.
- Konnerup-Madsen J.: Basic microthermometry observations on fluid inclusions in minerals – a working manual. NorFa Short Course, Copenhagen 112 s. Geologisk Institut, København 1995.
- Konnerup-Madsen J.: Introduktion til Geologisk Materialelære. Krystallografi, Mineralogi og Petrografi af krystalline bjergarter. Noter til øvelser (Geologi 1). 76 s. Geologisk Institut, København 2001.
- Konnerup-Madsen J.: Jordens atmosfære, vulkanske gasser

- og størkning af Gardar bjergartsmelter. VARV 98/1, s. 12-16. 1998.
- Konnerup-Madsen J.: A review of the composition and evolution of hydrocarbon gases during solidification of the Ilímaussaq alkaline complex, South Greenland. *Geology of Greenland Survey Bulletin* 190, s. 163-170. 2001.
- Korsager B., Bennike O., Houmark-Nielsen M.: *Salix polaris* leaves dated at 14.3 ka BP from northern Jylland, Denmark. *Bulletin of the Geological Society of Denmark* 50, s. 151-155. 2003.
- Kristensen R., Stipp S.L.S., Refson K., Hedegård A.: Modelling steps and kinks on calcite. EGS-EUG-AGU Geosciences Joint Assembly 6.-11. april 2003, s. 1. 2003.
- Lakshantov L.Z., Stipp S.L.S., Jensen J., Baker J.A., Waight T.E.: Experimental study of Europium(III) partitioning to calcite. *Migration* 2003, s. 1. 2003.
- Larsen L.M., Sundvoll B., Frei R.: Alkali picrites formed by melting of old metasomatised lithospheric mantle: Manîtdlat Member, Vaigat Formation, Palaeocene of West Greenland. *Journal of Petrology* 44, s. 3-38. 2003.
- Larsen M., Piasecki S., Surlyk F.: Stratigraphy and sedimentology of a basement-onlapping shallow marine sandstone succession, the Charcot Bugt Formation, Middle-Upper Jurassic, East Greenland. *Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin* 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 893-930. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Larsen M., Surlyk F.: A shelf-edge delta and slope system of the Upper Callovian – Middle Oxfordian Olympen Formation, East Greenland. *Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin* 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 931-948. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Looms M.C., Jensen K.H., Wildenschild D., Christensen B.S., Gudbjerg J.: Influence of air discontinuity and wall effects on the measurements of hydraulic parameters under dynamic conditions. *American Geophysical Union Fall Meeting San Francisco* 2003, s. H32A-0527. 2003.
- Loope D.B., Ekdale A.A., Bromley G.R.: Intensely bioturbated ichnofabric in a Jurassic eolianite, Navajo Sandstone, southern Utah. 7th International Ichnofabric Workshop Basel, 14-16 July 2003, s. 35-36. 2003.
- Lundegaard L.F., Miletich R., Balic-Zunic T., Makovicky E.: Equation of state and crystal structure of Sb_2S_3 between 0 and 10 GPa. *Physics and Chemistry of Minerals* 30, s. 463-468. 2003.
- Lyngsø S.B., Lang R.R.: DOBRE'99 refraction project – seismic phase recognition and preliminary results. 1s. Georift, Eurobridge and Caucasus Workshop – 2000, Yalta (Gurzuf) Crimea 2000.
- Lyngsø S.B., Lang R.R., Thybo H.: DonBas Aulacogenet i Ukraine. *Diversitet – Det Naturvidenskabelige Fakultet* 2002/2003, s. 1. 2002.
- Lyngsø S.B., Lang R.R., Thybo H.: Gravimetric and 1D full wave modelling results across the Donbas foldbelt, Ukraine. EAE03-A-10002s. EGS-AGU-EGU Joint Assembly, Spring Meeting 2003 2003.
- Lyngsø S.B., Lassen A., Thybo H.: Seismic and Potential Field Evidence for Orogenic Structures in the Danish Area. T51A-1116s. AGU fall meeting, San Francisco 2002.
- Lyngsø S.B., Thybo H.: Potential field modelling of palaeozoic sediments, intrusions and orogenic structures in the southern part of the Danish North Sea. EAE03-A-10040s. EGS-AGU-EGU Joint Assembly, Spring Meeting 2003 2003.
- Lyngsø S.B., Thybo H.: Orogenic structures and palaeozoic basins imaged by potential field modelling. *EOS Trans. AGU* 84(46), s. T31F-0896. 2003.
- Lyngsø S.B., Thybo H.: Orogenic structures and palaeozoic basins imaged by potential field modelling. T31F-0896s. AGU Fall Meeting, San Francisco 2003.
- Makovicky E.: Experimental studies of palladium containing systems and compounds. *Boletín de la Sociedad Española de Mineralogía* 25, s. 5-37. 2002.
- Maystrenko Y., Stovba S., Stephenson R., Bayer U., Menyoli E., Gajewski D., Huebscher C., Rabbel W., Saintot A., Starostenko V., Thybo H., Tolkunov A.: Crustal-scale pop-up structure in cratonic lithosphere: DOBRE deep seismic reflection study of the Donbas fold belt, Ukraine. *Geology* 31, s. 733-736. 2003.
- Meibom A., Anderson D.L., Sleep N.H., Frei R., Chamberlain C.P., Hren M.T., Wooden J.L.: Osmium and helium isotopic evidence against the standard stratification model of Earth's mantle. *Earth and Planetary Science Letters* 208, s. 197-204. 2003.
- Michelsen O., Nielsen L.H., Johannessen P.N., Andsbjerg J., Surlyk F.: Jurassic lithostratigraphy and stratigraphical development onshore and offshore Denmark. *Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin* 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 147-216. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Milàn J., Bromley G.R.: How to distinguish true tracks from undertracks: experimental work with artificial substrates. First European Association of Vertebrate Palaeontologists Meeting Basel, 15-19 July 2003, s. 31. 2003.
- Nasser M.M., Høier C.K., Sonnenborg T.O., Jensen K.H., Mosbæk H.: An experimental study of enhanced soil vapor extraction by pneumatic venting. EGS-AGU-EUG Joint Assembly 6.-11. april, s. 1. 2003.
- Nielsen L., Boldreel L.O.: Imaging of limestone mound structures from GPR and marine seismic profiling in Danish and Swedish areas. *Geophysical Research Abstracts* CD, s. EAE03-A-08287. 2003.
- Nielsen L., Boldreel L.O., Vindum J.: GPR and marine seismic imaging of carbonate mound structures in Denmark and southwest Sweden: A case study of imaging structures at different scales. *The Leading Edge* vol. 22, no. 9, s. 872-875. 2003.
- Nielsen L., Thybo H.: The origin of teleseismic P_n waves: Multiple crustal scattering of upper mantle whispering gallery phases. *Journal of Geophysical Research* 108 (B10), s. 2460. 2003.
- Nielsen L., Thybo H.: Origin of teleseismic P_n coda: crustal scattering. *Geophysical Research Abstracts* CD, s. EAE03-A-14929. 2003.
- Nielsen L., Thybo H., Jørgensen M.I.: Integrated seismic imaging of the Carlsberg Fault in the Copenhagen city center. *EOS Trans. AGU* 84(46), s. S12B-0383. 2003.
- Nielsen L., Thybo H., Levander A., Solodilov L.: Origin of upper mantle seismic scattering – evidence from Russian PNE data. *Geophysical Journal International* 154, s. 196-204. 2003.
- Nielsen L., Thybo H., Morozov I.B., Smithson S.B., Solodilov L.: Teleseismic P_n arrivals: Influence of upper mantle velocity gradient and crustal scattering. *Geophysical Journal International* 152, s. F1-F7. 2003.

- Pedersen A.K., Larsen L.M., Pedersen G.K., Heinesen M.V., Dueholm K.S.: Geological section along the south and south-west coast of Disko, central West Greenland. 1:20000 coloured geological sheet. 1s. The Geological Survey of Denmark and Greenland, Copenhagen 2003.
- Pedersen G.K., Pedersen S.A.S.P., Lindgreen H.B., Steffensen J., Pedersen C.S.: Mineralogisk sammensætning af moler. Undersøgelse af lermineralindholdet i Fur Formationen, Jylland, Danmark. Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse Rapport 2003/97, s. 27. 2003.
- Pedersen L., Sørensen H.: A new occurrence of gabbro in the Oslo Rift, South Norway. Norges geologiske undersøgelse Bulletin 441, s. 33-38. 2003.
- Pedersen S.: Geologien i Evje-Hornnes. i: Kultursøge for Evje og Hornnes, Band II s. 15-22. O.O. Uleberg, O.A. Kleveland (eds). Evje og Hornnes Bygdebogsnemd, Norge 2003.
- Pedersen S.: Senprækambriske subvulkanske gangsystemer i Syd Norge. VARV 2003, 3, s. 15-27. 2003.
- Petersen O.V., Balic-Zunic T., Gault R.A., Andersen T.: The first occurrence of ewaldite and donnayite-(Y), two rare carbonate minerals, in the Narssârssuk pegmatite, South Greenland. Neues Jahrbuch für Mineralogie, Monatshefte Jg. 2003(12), s. 543-555. 2003.
- Pilipenko V.N., Makris J., Thybo H., Verpakhovskaya A.O.: Possible applications of the refraction migration in studies of the crustal structure. Physics of the solid Earth 39, s. 520-526. 2003.
- Potter J., Konnerup-Madsen J.: A review of the occurrence and origin of abiogenic hydrocarbons in igneous rocks. Geological Society, London, Special Publications 214, i: Hydrocarbons in Crystalline Rocks s. 151-173. Petford, N. & McCaffrey, K.J.W. The Geological Society of London, England 2003.
- Poulsen N.E., Riding J.B., Buchardt B.: The Jurassic dinoflagellate cyst zonation of Subboreal Northwest Europe, with an appendix on Oxygen isotope palaeotemperatures from the Jurassic in Northwest Europe. Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin 1, s. 115-144. 2003.
- Price T.D., Gebauer A.B., Hede S.U., Larsen C.S., Noe-Nygaard N., Mason S.L.R., Nielsen J., Perry D.T.: Smakkerup Huse: A mesolithic settlement in NW Zealand, Denmark. Journal of Field Archaeology 28, s. 45-68. 2003.
- Reid I.D.: Magma flow and temperature during rifting: genesis of amagmatic continental margins. Geophysical Research Abstracts 5, s. EAE03-A-13274. 2003.
- Renzulli A., Tribaudino M., Salvioli-Mariani E., Serri G., Holm P.M.: Cordierite-anorthoclase hornfels xenoliths in metamorphic aureole. European Journal of Mineralogy 15, s. 665-680. 2003.
- Richter J., Noe-Nygaard N.: A late mesolithic hunting station at Agernæs, Fyn, Denmark. Differentiation and specialisation in the late Ertebølle culture-heralding introduction of agriculture? Acta Archaeologica vol. 74, s. 1-64. 2003.
- Ross A.R., Thybo H., Nielsen L., Perchuc E.: Transition zone heterogeneity imaged on long range explosion data. EOS Trans. AGU 84(46), s. S31D-0788. 2003.
- Sandholt I., Andersen J., Dybkjær G., Nyborg L., Lo M., Rasmussen K., Refsgaard J.C., Jensen K.H., Touré A.: Integration of Earth observation data in distributed hydrological models: the Senegal river basin. Canadian Journal of Remote Sensing 29(6), s. 701-710. 2003.
- Schaap M., de Willigen P., Christensen B.S., Wildenschild D., Culligan K.A., Bouten W., Jensen K.H.: Multi-phase flow at the pore-scale: making Lattice Boltzmann simulations fit experimental data. American Geophysical Union Fall Meeting San Francisco 2003, s. H32A-0531. 2003.
- Schack von Brockdorff B.A., Nielsen L., Boldreel L.O., Overgaard T.: 2D and 3D imaging of mound structures from GPR measurements in Danish and Swedish limestone quarries. Geophysical Research Abstracts CD, s. EAE03-A-08244. 2003.
- Sejkora J., Berlepsch P., Makovicky E., Balic-Zunic T., Li-tochleb J.: Teallite from Radvanice near Trutnov (Czech Republic). Neues Jahrbuch für Mineralogie, Abhandlungen 177, s. 163-180. 2002.
- Shotyk W., Goodsite M.E., Roos-Barraclough F., Frei R., Heinemeier J., Asmund G., Lohse C., Hansen T.S.: Anthropogenic contributions to atmospheric Hg, Pb and As deposition recorded by peat cores from southern Greenland and Denmark dated using the ¹⁴C "bomb pulse curve". Geochimica et Cosmochimica Acta 67, s. 3991-4011. 2003.
- Skovbjerg L., Stipp S.L.S.: Cr(VI) reduction in the presence of green rust. EGS-EUG-AGU Geosciences Joint Assembly 6-11. april 2003, s. 1. 2003.
- Stemmerik L., Dam G., Noe-Nygaard N., Piasecki S., Surlyk F.C.: Sequence stratigraphy, source and reservoir rocks in the Upper Permian and Jurassic of Jameson Land. Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse 1996/30, s. 1-28. 1997.
- Stipp S.L.S., Lakshtanov L.Z., Christensen J.T.: Eu(III) uptake in calcite: A model for actinide retardation by a secondary phase. Geochimica et Cosmochimica Acta 67, s. 1 (A449). 2003.
- Stipp S.L.S., Lakshtanov L.Z., Jensen J.T., Baker J.A.: Eu³⁺ uptake by calcite: Preliminary results from coprecipitation experiments and observations with surface sensitive techniques. Journal of Contaminant Hydrology 61, s. 33-43. 2003.
- Stipp S.L.S., Rønsbo J.G., Zunic T.B., Christensen T.H.: Al(0) in municipal waste incinerator ash. EGS-EUG-AGU Geosciences Joint Assembly 6-11. april 2003, s. 1. 2003.
- Stisen S., Sandholt I., Jensen K.H.: Application of remote sensing data in a distributed hydrological model for the Gambia River Basin. American Geophysical Union Fall Meeting San Francisco 2003, s. H22D-0960. 2003.
- Surlyk F.: The Jurassic of East Greenland: a sedimentary record of thermal subsidence, onset and culmination of rifting. Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 659-722. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Surlyk F.: The Jurassic of Denmark and Greenland – an overview. The Geological Society of Denmark Temamøde 2003: Jura i Danmark og Grønland, s. 1. 2003.
- Surlyk F., Dons T., Clausen C.K., Higham J.: Upper cretaceous. i: The Millennium Atlas: petroleum geology of the central and northern North Sea s. 213-233. D. Evans, C. Graham, A. Armour & P. Bathurst (eds.). The Geological Society of London, London 2003.
- Surlyk F., Ineson J.R.: The Jurassic of Denmark and Greenland: key elements in the reconstruction of the North Atlantic Jurassic rift system. Geological Survey of

- Denmark and Greenland Bulletin 1, i: The Jurassic of Denmark and Greenland s. 9-20. J.R. Ineson & F. Surlyk (eds.). Denmark 2003.
- Surlyk F., Noe-Nygaard N.: A giant sand injection complex: The upper Jurassic Hareelv formation of east Greenland. *Geologica Croatica* 56, s. 69-82. 2003.
- Surlyk F., Noe-Nygaard N.: A giant sand injection complex: The Upper Jurassic Hareelv formation of East Greenland. 22nd IAS Meeting of Sedimentology Opatija 2003, s. 203. 2003.
- Surlyk F.C., Ineson J.R.: (eds.). The Jurassic of Denmark and Greenland. Geological Survey of Denmark and Greenland Bulletin 1, 948s. Denmark 2003.
- Sørensen H.: Development of nepheline syenites in rift zones – information from three rift complexes. *Geolines* 15, s. 140-146. 2003.
- Sørensen H.: (red.). Geologi i det sydlige Vestgrønland – Tunulliarfik området og Gardar-provinsen. Geologi – Nyt fra GEUS nr. 2 November 2003, 24s. GEUS, København 2003.
- Sørensen H., Bailey J.C., Kogarko L.N., Rose-Hansen J., Karup-Møller S.: Spheroidal structures in arfvedsonite lujavrite, Ilímaussaq alkaline complex, South Greenland – an example of macro-scale liquid immiscibility. *Lithos* 70, s. 1-20. 2003.
- Sørensen H., Bonin B.: The granites of the Mykle region in the southern part of the Oslo igneous province, Norway. *Norges geologiske undersøkelse Bulletin* 441, s. 17-24. 2003.
- Thybo H., and 22 others: Upper lithospheric seismic velocity structure across the Pripyat Trough and the Ukrainian Shield along the EUROBRIDGE'97 profile. *Tectonophysics* 371, s. 41-79. 2003.
- Thybo H., Nielsen L.: Seismic scattering from heterogeneity in the continental crust and upper mantle. *EOS Trans. AGU* 84(46), s. S31D-0789. 2003.
- Thybo H., Nielsen L., Perchuc E.: Seismic scattering at the top of the mantle Transition Zone. *Earth and Planetary Science Letters* 216(3), s. 259-269. 2003.
- Thybo H., Ross A.R., Egorkin A.V.: Explosion seismic reflections from the Earth's core. *Earth and Planetary Science Letters* 216(4), s. 693-702. 2003.
- Uchman A., Bromley G.R.: Beachrock ichnofabrics of Roman age from Rhodes, Greece. 7th International Ichnofabric Workshop Basel, 14-16 July, s. 55. 2003.
- Uchman A., Bromley G.R.: Ichnofabrics of Lower-Middle Jurassic marginal marine deposits of the Sorthat Formation, Bornholm, Denmark. 7th International Ichnofabric Workshop Basel, 14-16 July 2003, s. 56. 2003.
- Vazquez Esmerode E.: Geometri og oprindelse af mesoskala forkastningsystemer i Kridt Gruppen, offshore Stevns Klint, Danmark. *Geologisk Tidsskrift* december 2003, Hæfte 2, s. 25. 2003.
- Waagstein R., Boldreel L.O., Andersen C.: An integrated petrophysical approach to the sub-basalt imaging problem using well logging data to link measurements from cores and seismic experiments. EGS-AGU-EUG Joing Assembly, Nice April 2003, s. EAE03-A-09388. 2003.
- Young J.R., Henriksen K.: Biomineralization within vesicles: the calcite of coccoliths. *Reviews in Mineralogy and Geochemistry* 56, i: Biomineralization s. 189-215. P. dove, J.J. de Yoreo & S. Weiner (eds.). 2003.

Studienævnet for Geologi

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af Lars B. Clemmensen (stueleder), Lars Ole Boldreel (vicestueleder), Jens Konnerup-Madsen, Bjørn Buchardt, Tonci Balic-Zunic samt følgende studentrepræsentanter: Adam Schack von Brockdorff (næstformand), Martin Mehlsen, Lars Arnskov Olsen, Esben Sejer Pedersen, Thomas Baark.

Beretning

Geologisk Studienævn er ansvarlig for bachelor- og kandidatuddannelserne i Geologi og Geologi-Geofysik. Studienævnet har i 2003 færdiggjort en studieordning for en ny bacheloruddannelse i Geologi-Geoscience. Denne uddannelse, som starter i september 2004, afløser de eksisterende bacheloruddannelser.

I forbindelse med arbejdet omkring den ny studieordning har Geologisk Studienævn stået som arrangør af en workshop på Bornholm og en ekskursion til Kullen. Der

har i efteråret 2003 endvidere været afholdt månedlige møder for husets lærere.

Stuelederen har sendt den ny studieordning til høring og har været arrangør af et 1/2-dags møde ved instituttet for høringsgruppen i september 2003.

Stuelederen har i efteråret 2003 taget kontakt til udvalgte gymnasier i København med henblik på at styrke interessen for geologi i gymnasieskolen. Der har i den anledning været arrangeret ekskursioner og temadage om geologiske emner for en række gymnasieklasser.

Stuelederen har bidraget til en undersøgelse af undervisningsudbud og brugerbehov vedr. perspektiverne i Web Based Learning ved Det Naturvidenskabelige Fakultet.

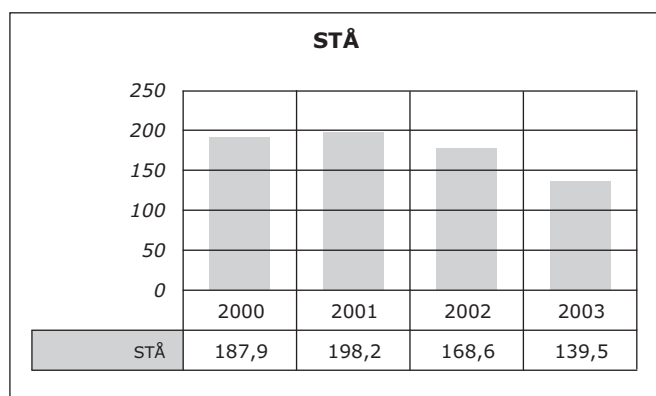
Statistik

STÅ-produktionen har været nedadgående i forhold til 2002. I 2002 blev der produceret 168,6 STÅ, hvorimod tallet for 2003 er 139,5. Studerende i Geologi og Geologi-Geofysik har produceret 20 STÅ ved andre aktivitetsområder, mens studerende for andre uddannelser har aflagt 16 STÅ ved Geologisk Institut.

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						I alt
	Geologi	Matematik	Fysik	Geografi	Øvrig naturv.	Merit-overført	
Geologi	123,3	5,0	4,2	6,1	0,4	4,1	143,1
Geografi	12,8						
Øvrig naturvidenskab	3,0						
Meritstuderende	0,4						
I alt	139,5						

STÅ 2000-2003

Stueleder Lars B. Clemmensen

Geografisk Institut

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, lic.scient. Bjarne Holm Jakobsen.

Institutbestyrelsen består af institutleder, lektor, lic.scient. Bjarne Holm Jakobsen, viceinstitutleder, professor, dr.scient. Anette Reenberg. VIP-repræsentanterne professor, dr.scient. Christian Christiansen, lektor, lic.scient. Niels Fold, lektor, cand.scient. Henrik Søgaard, lektor, ph.d. Lasse Møller-Jensen. TAP-repræsentanterne, systemadministrator Jens Grundtmann og kontorfuldmægtig Jørn Maul samt studenterrepræsentanterne Christopher Thisted og Heidi Hvid Hansen.

Organisation

Instituttets organisation er uændret i forhold til 2002.

Adresse

Øster Voldgade 10
1350 København K
Telefon 35 32 25 00
Fax 35 32 25 01
info@geogr.ku.dk
www.geogr.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Instituttet har i maj 2003 afsluttet et omfattende toårigt SCKK-støttet institutionelt kompetenceudviklingsprojekt. Projektets væsentlige målsætninger er indfriet vedrørende et robust værdigrundlag og en fælles målsætning. Der er etableret kompetencer i ledelsen og blandt medarbejdere til at udvikle et team- og projektor organiseret universitetsinstitut. Den fortsatte udvikling af instituttet skal derfor ses som en ambitiøs institutionel satsning inden for de åbne og fleksible rammer, som de er fremlagt i de seneste lovinitiativer. Institutet ønsker at styrke organiseringen af en uafhængig og dialogpræget udvikling med forpligtelse og stor frihed for den enkelte ansatte til at præge instituttets forskning og uddannelse. I den sammenhæng er der formuleret en velforankret vision og mission for fagets forskning, uddannelse og videnedveksling, som gennem interne udviklingsaftaler og -projekter tilføres konkrete målsætninger, planer og sammenhæng, således at der skabes vel-dokumenterede resultater og gennemslagskraft for instituttet og fag. Institutet har konstateret en fremgang i instituttets betydning som forskningsinstitution og har i 2003 set en stigende søgning til instituttets uddannelser.

Der er i 2003 sket en fortsat prioritering af instituttets uddannelser. Institutet ønsker at udvikle sine egne uddannelsesudbud og sin deltagelse i fleksible tværgående og brede uddannelser i lyset af sine prioriterede faglige kompetencer og gennem evnen til, til dels ved eksterne samarbejder, at tilføre uddannelserne vigtige øvrige kompetencer, herunder især problemforståelse, samarbejdsevner på tværs af fag og kulturer, team- og projektor organisering og kommunikative kompetencer. Der sættes på at udvikle en fremtrædende position for videregående uddannelse i geografi på alle niveauer både nationalt og internationalt,

hvertil hører en satsning på instituttets ph.d.-skole, et-årige masteruddannelser og studieelementer, egnede som tilvalg fra andre faglige miljøer.

Den i 2003 vedtagne reform af gymnasiet og den nye og styrkede rolle for geografifaget har resulteret i et stærkere samarbejde med gymnasiet om faglig udvikling, sammenhæng og rekruttering til universitetsuddannelserne.

Fysiske rammer

Som deltager i Geocenter København har instituttet øget sit samarbejde med Geologisk Institut, Geologisk Museum, Dansk Lithosfærecenter og Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser (GEUS) om en mere effektiv anvendelse af institutionernes samlede bygningsmæssige rammer, udstyr og kompetencer. Institutet har gennem en række i 2003 iværksatte udviklingsprojekter skærpet kvaliteten af bl.a. instituttets laboratorier, feltstationer, bibliotek og it.

Instituttet huser fortsat Det Kongelige Danske Geografiske Selskab. Selskabets samarbejde med Geografisk Institut omfatter bl.a. biblioteksområdet og publikationsvirksomhed.

Instituttet har i 2003 videreudviklet sit samarbejde med Institute for Fisheries Management & Coastal Community Development (IFM), som i 2002 etablerede sit københavnerkontor ved GI. GRAS A/S (Geographical Resource Analysis and Science), et institutmedejt selskab til styrkelsen af interaktionen med erhvervslivet, har i 2003 fastholdt sin positive udvikling som en integreret del af instituttets faglige miljø. Der er i 2003 ved instituttet nyetableret et sekretariat for Forskningsnetværk for miljø og udvikling (ReNED) og yderligere, i et samarbejde med DMU, nyetableret en funktion ved instituttet med ansvar for Geobasisprogrammet ved Dansk Polar Centers forskningsplatform i Nordøstgrønland.

Personaleforhold

Instituttet har 1. maj 2003 besat et lektorat i økonomisk geografi. Der var 4 mandlige ansøgere. Stillingen blev besat med ph.d. Lars Winther.

Instituttet har 1. oktober 2003 besat et lektorat i landskabsgeografi og landskabsøkologi. Der var 1 ansøger. Stillingen blev besat med ph.d. Søren P. Kristensen.

Forskningsvirksomhed

Geografifaget baserer sig på stærke faglige positioner i en række traditionelle discipliner: geomorfologi, hydrografi, hydrologi og sedimenttransport, klimatologi, jordbundsgeografi, kulturlandskabets geografi, landbrugsgeografi, bygeografi, økonomisk geografi, udviklingsgeografi og socialgeografi. Geografifagets særlige betydning som forsknings- og uddannelsesfag er dog især knyttet til kombinationen og interaktionen mellem natur- og samfundsvidenskabelig teori og metode og behandlingen af menneskets vilkår og betydning i natur og samfund. Det aktuelle udtryk for geografiens særlige rolle som interdisciplinært samt lokalt, regionalt og globalt arbejdende fag er prioriteringen af problemstillinger inden for områderne global change, globalisering og miljø. Dette betyder, at faget i høj grad må tolke og reagere på tidens natur-, miljø- og samfundsmæssige problemer. En stor del af instituttets forskning beskæftiger sig med danske, arktiske, tredje verdens og globale natur-, miljø- og samfundsproblemer. Der observeres i forskningen en stigende anvendelse af avanceret teknologi inden for områderne remote sensing og geografiske infor-

mationssystemer (GIS) herunder databaser, laboratorie- og feltmåleteknik og kartografi.

Instituttet har i sin forskningsplan for 2003-2010 besluttet, at en nødvendig videreudvikling af de stærke disciplinorienterede forskningsområder vil ske ved en organisering af disse i bredere tværgående udviklingsområder/forskergrupper. Sigtet hermed er at identificere, samle og understøtte bredt funderede spidskompetencefelter for herigenem at fremme den forskningsmæssige fornyelse ved instituttet og sikre gennemslagskraft i det internationale forskningsmiljø. Instituttets forskning samles således i følgende 4 udviklingsområder/forskergrupper. Med de to førstnævnte har ledelsen indgået gensidigt forpligtende udviklingsaftaler:

1. Byregioners kulturlandskab – kulturlandskabet i byregionerne (TAPAS).

2. Udvikling, miljø og naturressourceforvaltning i ulande – globalisering og Human Dimensions of Global Change (LUCC).

3. Geomorfologi med særligt henblik på kystområdernes, estuariers og fluviale systemers dynamik og udvikling set i et global change, og forvaltningsmæssigt perspektiv.

4. Klima-landskab-interaktion, med særlig fokus på Danmark, Nordatlanten og Arktis herunder geomorfologisk forskning, miljøforskning og forskning i jord-, plante- og atmosfæresystemets omsætning og processer, og de dertil knyttede og afledte energi- og stofstrømme.

Der knytter sig til instituttets udviklingsområder følgende temaer og individuelle forskningsprojekter:

1. Byregioners kulturlandskab – kulturlandskabet i byregionerne (TAPAS)

1.1. Globalisering og byudvikling: Social polarisering, økonomisk omstrukturering og den nye bypolitik. Fokus på institutionernes betydning for den geografisk-funktionelle forandring af byerne.

1.1.1. Competitive Metropolises. Economic Transformation, Labour Market and Competition in European Agglomerations (COMET) (Lars Winther, John Jørgensen, Høgni Kalsø Hansen). 2001-2004. Finansieret af EU.

1.1.2. Changement social et ségrégation dans les grandes villes Européennes. En empirisk analyse af større vesteuropæiske byers sociale segregationsmønstre som konsekvens af globalisering, informationsteknologi og nye regulerings typer (John Jørgensen, Hans Thor Andersen). Finansieret af Centre National de la Recherche Scientifique, Frankrig.

1.1.3. Udenlandske erfaringer med salg af den almene boligsektor (Hans Thor Andersen). 2002-2003. Finansieret af Foreningen Realdanmark.

1.2. Økonomisk geografi, by- og regionaludvikling, infrastruktur og teknologi samt regionaløkonomisk- og miljømodellering og planlægning

1.2.1. Øresund før og efter broen (Lars Winther). 2002-2003. Finansieret af Ruben Rausing's Fond.

1.2.2. Commuting, teleworking and transport (TRIPa) (Lasse Møller-Jensen). 2000-2003. Finansieret af Det Strategiske Miljøforskningsprogram.

1.2.3. Integrated traffic, regional economics and impact models (TRIPb) (Lasse Møller-Jensen). 2001-2003. Finansieret af Det Strategiske Miljøforskningsprogram.

1.2.4. ICT Learning (Ann-Katrin Bäcklund, Malene Freudendal). 2001-2003. Finansieret af EU.

1.3. Samspejlet mellem produktion og miljø i natur- og kulturlandskaber

1.3.1. Mineralogy and pollution geochemistry of Zhil-lingtou (China) gold-silver deposit (Changling He). 2001-2003. Finansieret af Danida.

1.3.2. MOLTEN – Monitoring long-term trends in eutrophication and nutrients in the coastal zone creation of guidelines for the evaluation of background conditions, anthropogenic influence and recovery (N.J. Anderson). 2001-2004. Finansieret af EU.

1.3.3. Medium Sized Cities in Dialogue Around the Baltic Sea (MECIBS) (Stefan Anderberg). 2002-2005. Finansieret af EU.

1.3.4. Transformation af landbruget i bynære landskaber (Søren P. Kristensen, Anette Reenberg, Søren Præstholm). 2003-2004. Finansieret af Øresundskomiteén og Miljøministerierne i Sverige og Danmark.

2. Udvikling, miljø og naturressourceforvaltning i ulande

2.1. Naturressourceforvaltning i lokal, regional, national og flodbassinskala – landbrug og miljø i tropiske ulande

2.1.1. SEREIN-2000 (Sahel-Sudan Environmental Research Initiative). Center (centerleder Anette Reenberg), der arbejder med tværfaglig forskning vedrørende bæredygtig udnyttelse af naturgrundlaget i semi-aride tropiske landbrugssystemer (Anette Reenberg, Lars Krogh, Kjeld Rasmussen, Bjarne Fog, Henrik Søgaard). Tilknyttet ph.d.-projekt: New directions in the conservation and management of dry tropical woodland ecosystems in West Africa (Andrew Wardell). 2001-2004. Finansieret af Rådet for Ulandsforskning.

2.1.2. Center for forskning vedrørende bæredygtigt landbrug i semi-aride dele af Afrika (SASA) (Torben Birch-Thomsen). 1994-1999. Endelig afrapportering primo 2001. Tilknyttet ph.d.-projekt: "Influence of agricultural land use changes and household labour characteristics on agricultural production and land resource management (James G. Lyimo). Finansieret af Center for Udviklingsforskning.

2.1.3. Danish University Consortium on Sustainable Land Use and Natural Resource Management SLUSE (Torben Birch-Thomsen, Ole Mertz, Søren P. Kristensen, Thomas Theis Nielsen). Pilotfase 1998-2000. Konsolideringsfase 2000-2003. Tilknyttet ph.d.-projekt: Land Use Changes in Sarawak, Malaysia: The Driving Forces Behind and their Impact on the Natural Resources (Tina Svan Hansen). Finansieret DANCED Miljø- og Energiministeriet.

2.1.4. Rethinking the Fallow-Yield Relationship in Shifting Cultivation? An Interdisciplinary Study of Risk, Productivity and Labour in Traditional Farming Systems of Sarawak (Ole Mertz, Torben Birch-Thomsen, Kjeld Rasmussen). 2001-2003. Finansieret af SLUSE og HKH Kronprins Frederiks Fond.

2.1.5. The State of the Senegalese Environment: Langtidsændringer i vegetationsproduktivitet ved hjælp af remote sensing (Michael Schultz Rasmussen, Anders Knudby). 1999-2003. Finansieret af Danida.

2.1.6. Application of remote sensing and digital image processing for environmental monitoring, education and research. Forsknings samarbejde med University of Ghana inden for GIS og digital behandling af satellitbilleder (Las-

se Møller Jensen, Henrik Jeppesen, Jens Grundtmann). Tilknyttet ph.d.-projekt: "GIS-baseret analyse af landskabets tilgængelighed" (Hans Skov-Petersen, afsluttet 2002). Finansieret af Danida-Enreca.

2.1.7 Enhancement of Research and Teaching Capacity in Hydrogeology (Bent Hasholt). 2000-2004. Finansieret af Enreca.

2.1.8 Danish Consortium for University Support to Environmental Planning and Management (Danish USEPAM Consortium) (Michael Schultz Rasmussen, Kjeld Rasmussen, Ole Mertz, Stephen Leisz). 2002-2006. Finansieret af Danida.

2.2. Agro-industriell omstrukturering, migrationer og urbanisering i udviklingslandene

2.2.1. Northern Consumption – Southern Production. Analysing cross-continental food commodity chains (Niels Fold). 2003. Finansieret af SSF.

2.2.2. Globalisering og økonomisk strukturforandring i Afrika (Niels Fold). Tilknyttet ph.d.-projekt: Organisering af marketingsystemet inden for bomuldsvarekæden i Uganda og Zimbabwe (Marianne N. Larsen). Finansieret af SSF og RUF.

2.2.3. Communities and the democratisation of planning in Ghana (Kate Gough). 2001-2004. Finansieret af Danida Enreca.

2.2.4. Youth and the City: skills, knowledge and social reproduction (Kate Gough). 2001-2005. Finansieret af RUF.

2.3. Mikrometeorologiske, modelmæssige og satellit-baserede studier af økosystemer

2.3.1. European Mountain lake Ecosystems: regionalisation, diagnostics and Socio-economic evaluation (EMERGE) (N. John Anderson). Finansieret af EU.

2.3.2. ENVISAT data in Modelling of Net Primary Production and Hydrology (Inge Sandholt, Kjeld Rasmussen, Michael Schultz Rasmussen). 2000-2003. Tilknyttet ph.d.-projekt: "Bestemmelse af biomasse og agrohydrologiske variable i Senegal ved brug af Remote Sensing (Rasmus Fensholt). Finansieret af ESA følgeforskning.

2.3.3. Integration of Earth Observation Data in Distributed Hydrological Models -2 (INTEO-2) (Inge Sandholt, Kjeld Rasmussen, Rasmus Fensholt, Simon Stisen). 2001-2005. Finansieret af Forskningsrådenes indlejringsmidler.

2.3.4. Estimering af Netto Primær Produktion i det semi-aride Vestafrika baseret på brugen af satellitbilleder (EPPS) (Inge Sandholt, Michael Schultz Rasmussen, Rasmus Fensholt, Kjeld Rasmussen). 2001-2003. Finansieret af SJVF.

3. Geomorphologi med særlig henblik på kystområders, estuariers og fluviale systemers dynamik og udvikling

3.1. Kystzone, estuarin og fluvial sedimentdynamik og morfologi

3.1.1. Ajourføring af sediment- og tungmetallbudgetter i Vadehavet og Juvre Dyb (Jesper Bartholdy, Christian Christiansen). 2001-2003. Finansieret af Ribe Amt og Sønderjyllands Amt.

3.1.2. Udnyttelse og beskyttelse af kystzonen (Jørgen Nielsen, Troels Aagaard). Tilknyttet ph.d.-projekt: "Kort-

lægning og analyse af morfodynamiske processer på og omkring en oddeplatform" (Niels Vinther, afsluttet 2003). 2000-2003. Finansieret af STVF.

3.1.3. Satellite-based Information System on Coastal Areas and Lakes (SISCAL) (Michael Schultz Rasmussen, Lars Boye Hansen, Diego Alvarez, Morten Pejrup, Lotte Nyborg). 2001-2004. Finansieret af EU.

3.1.4. COASTVIEW – Video monitoring of littoral processes in support of coastal-zone management (Troels Aagaard, Niels Vinther, Steffen Andersen, Regin Møller Sørensen). 2002-2005. Finansieret af EU.

3.1.5. CONWOY – Consequences of weather and climate changes for marine and freshwater ecosystems – Conceptual and operational forecasting of the aquatic environment (Morten Pejrup, Bent Hasholt, Thorbjørn J. Andersen, Ulrik Lumborg). Tilknyttet ph.d.-projekt: Modelling of water, sediment and nutrient transport in Danish rivers and estuaries (Hans Thodsen). 2002-2006. Finansieret af SNF.

3.1.6. Biologiske faktorerers indflydelse på transporten af finkornet sediment i kystnære, marine områder (Thorbjørn J. Andersen). 2002-2004. Finansieret af Carlsbergfondet.

3.1.7. Sediment fluxes in a barrier spit system: response to changing environmental conditions (Troels Aagaard, Jørgen Nielsen, Christian Christiansen, Jesper Bartholdy, Niels Nielsen). 2002-2004. Finansieret af SNF.

4. Klima- og landskabsinteraktion

4.1. Klima- og landskabsinteraktion i Nordatlanten, herunder arktisk geomorfologi og arktiske miljøproblemer

4.1.1. Livsvilkår og klimavariation i Nordøstgrønland gennem Holocæn – Et naturhistorisk-arkæologisk forskningsinitiativ i Nord- og Østgrønland 2000-2004 (Bjarne Holm Jakobsen, Morten Rasch, Niels Nielsen m.fl.). Finansieret af private fonde, Det Kongelige Danske Geografiske Selskab og Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland.

4.1.2. Climatically induced changes in biological interactions during the past 1000 years in a number of North Atlantic lakes covering gradient from the Shetland Islands in the south to Peary Land, Greenland in the north (NORTH ATLANTIC) (N. John Anderson, Bent Hasholt). Finansieret af SNF.

4.1.3. Fortsatte undersøgelser af samspillet mellem klima og glaciale og glaciofluviale processor, sediment og landskabsformer i recente miljøer (Bent Hasholt, Johannes Krüger). 1999-2003. Finansieret af SNF.

4.1.4. The Knudshoved Odde Project (KOP) (Christian Christiansen, Bo Elberling, Thomas Balstrøm, Bjarne Holm Jakobsen, Henrik Breuning-Madsen, Johannes Krüger). 2003-2004. Finansieret af SNF.

4.1.5. Sedimentological and geomorphological studies in modern glacial environments (Johannes Krüger). 2003-2005. Finansieret af Det Svenske Forskningsråd.

4.1.6. SEDITRANS – past and modern valley to fjord sediment transfer – processes and products (Johannes Krüger). 2003-2007. Finansieret af Det Norske Forskningsråd.

4.1.7. GEOBASIS (Birger Ulf Hansen, Charlotte Sigsgaard, Bo Elberling, Thomas Friberg, Bent Hasholt). 2003-2004. Finansieret af Miljøstyrelsen.

4.1.8. Undersøgelse af en 'surging glacier' (Niels Nielsen). 2002-2003. Finansieret af Carlsbergfondet.

4.2. *Kulstofdynamikken i jord-, plante- atmosfæresystemet, herunder udvekslingen af drivhusgasser mellem jord og atmosfære og kulstof- og gasdynamikkens betydning for processerne i den umættede zone*

4.2.1. Quantification and modelling of gas behaviour and weathering processes in the unsaturated zone. STENO-stipendium (Bo Elberling). 2001-2004. Finansieret af SNF.

4.2.2. Earth Observation Data for up-scaling carbon flux and water budget at Zealand (Henrik Søgaard, Eva Bøgh). 2001-2004. Finansieret af Forskningsstyrelsen SNF.

4.2.3. Remote Sensing Based Crop Simulation and Soil Vegetation-Atmosphere-Transport Modelling (RS-Model) (Henrik Søgaard). 2002-2004. Finansieret af Forskningsrådenes indlejningsmidler.

4.2.4. Greenhouse gas inventory for a terrestrial ecosystem (Thomas Friberg). 2001-2003. Finansieret af SNF.

4.2.5. Nordic Centre for Studies of Ecosystem Carbon Exchange and its Interaction with the Climate System (NECC) (Henrik Søgaard). 2003-2007. Tilknyttet ph.d.-projekt: Implementation of satellite data into mechanistic two-leaf photosynthesis and evapotranspiration model for operational monitoring of fluxes of CO₂ and water vapour, performed in an IDL/ENVI programming environment (Rasmus Møller Houborg). Finansieret af NOS-N.

4.3. *Pedologi og næringsstofcirkulation i troperne, Arktis og Danmark*

4.3.1. Kortlægning af jordbunden i EU i skala 1:250.000 med tilhørende jordprofilanalyse-database (Henrik Breuning-Madsen, Thomas Balstrøm). Finansieret af EU-JRC-Ispra.

4.3.2. Kortlægning og analyse af jordbundskemiske og -fysiske forhold ud fra den danske jordprofildatabase (Henrik Breuning-Madsen, Lars Krogh, Thomas Balstrøm). Tilknyttet ph.d.-projekt: "Udvikle metode til jordbundskortlægning på gårdniveau til løsning af landbrug/miljømæssige spørgsmål. Videreudvikling af det danske pedologiske klassifikationssystem" (Mogens Greve, afsluttet 2002). Finansieret af Foulum, RUC og GI.

4.3.3. Antropogene jordes pedologiske udvikling i et nutidigt og et historisk perspektiv (Henrik Breuning-Madsen, Bo Elberling). Finansieret af Forskningsrådene – Det Agrare Landskab.

4.3.4. Danske jordes aggressivitet over for begravede jern- og kobbergenstande (Henrik Breuning-Madsen, Bo Elberling). Finansieret af Forskningsrådene – Det Agrare Landskab.

4.3.5. Stofomsætningen i tropiske miljøer i relation til økologi, landbrug og miljøbelastning (Henrik Breuning-Madsen, Lars Krogh, Bo Elberling) Tilknyttet ph.d.-projekt: "Characterisation of the Moisture Retention Capacities of Ghana Soils and its uses in Land Suitability Mapping – an Application of GIS Technique" (Enoch Boateng, Soil Research Institute, Accra). Finansieret af Danida-Enreca.

Andre ph.d.-projekter

Udviklingsområde 1

Miljøsamarbejdet i Østersøregionen: en politisk-geografisk analyse af den grænseoverskridende miljøindsats (Henrik Gutzon Larsen).

Teoretisk og empirisk analyse af interkommunalt samarbejde og konkurrence i Danmark (Thomas Leen Olsson).

Border-crossing co-operations in the Øresund area: The

role of education and media in the region-building process – a socio-geographical analysis (Birgit F. Stöber).

Agriculture and rural development in the Baltic countries (Mette Bech Sørensen).

Fritidslandbrugernes rekreationslandskab (Søren Præstholm).

Pollen-baseret kvantitativ estimering af arealkategorier (Anne Birgitte Nielsen). Afsluttet 2003.

Rural diversification in the Baltic States (Lise Byskov Herslund).

Udviklingsområde 2

Remote Sensing of Tropical Forests in the Highlands of Southeast Asia (Christian Tøttrup).

Assessing Environmental Impacts using a GIS modelling Approach (Martin Rudbeck Jepsen).

Development and improvement of methods for estimating actual evapotranspiration from remote sensing data (mainly the MSG satellite), in order to get insight into the water balance of semiarid regions (Simon Stisen).

Satellite remote sensing applied to air-sea interaction and offshore wind energy (Merete Bruun Christiansen).

Intellectual Property Rights and the Global Pharmaceutical Industry (Stine Jessen Haakonsson).

Private Sector Development in Vietnam: The role of Ethnicity and Business-State relations in a Southeast Asian Economy in Transition (Lotte Thomsen).

Transformation of land markets and livelihoods in peri-urban areas: the case of Nontaburi Province, Thailand (Puntip Jongkroy).

Udviklingsområde 3

Physical processes in estuaries and near coastal waters, with emphasis on modelling of suspended fine-grained sediment transport (Ulrik Lumborg).

Udviklingsområde 4

Estimation of ice sheet ablation from remote sensing analysis and energy balance modelling (Andreas Peter Ahlstrøm). Afsluttet 2003.

Impact of climate changes on the dynamics and geomorphological implications of surging glaciers in the North Atlantic Region – with examples from Greenland, Svalbard and Iceland (Siri Hansen).

Tidlig Holocæne klimavariationer og teleconnection på tværs af Nordatlanten: baseret på detaljerede undersøgelser af multiproxydata fra lakustrine sedimenter (Marianne Grauert).

Climate changes and interannual variations in Arctic snow cover and vegetation activity inferred from satellite data during 1981-2001 (Jørgen Hinkler).

Kulstofbalancen for et højarktisk økosystem (Christel Louise Grøndahl).

Climatic control on freshwater discharge from Arctic landscapes in Eastern Greenland including load of sediment, nutrients and other materials (Sebastian H. Mernild).

The Holocene marine and terrestrial sedimentary record and atmospheric climate change in the West Greenland region (Henrik Sulsbrück Møller).

Satsningsområder

Geografisk Institut deltager i Det Naturvidenskabelige Fakultets satsningsområder Arktisk Forskning, COGCI og Geocenter København.

Faglige og administrative hverv**Bedømmelsesudvalg**

Professor Anette Reenberg: Været medlem af bedømmelsesudvalg til lektorat på RUC; til ph.d.-afhandling på Syddansk Universitet og til professorat ved Bergens Universitet.

Professor Christian Wichmann Matthiessen: Været medlem af bedømmelsesudvalg til førsteamanuensis ved Oslo Universitet.

Lektor Hans Thor Andersen: Været medlem af bedømmelsesudvalg til lektorat ved universitetet i Lund.

Lektor Troels Aagaard: Været medlem af bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved James Cook University; ekstern bedømmer for Australian Research Council; ekstern bedømmer for University of Sidney.

Lektor Birger Ulf Hansen: Været medlem af bedømmelsesudvalg til lektorat ved universitetet i Lund.

Lektor Thomas Balstrøm: Været medlem af bedømmelsesudvalg til adjunktur ved Aalborg Universitet.

Lektor Lars Winther: Været medlem af bedømmelsesudvalg til adjunktur ved Aalborg Universitet.

Lektor Inge Sandholt: Været medlem af bedømmelsesudvalg til ph.d.-afhandling ved universitetet i Lund.

Lektor Katherine Gough: Været officiel opponenter ved ph.d.-afhandling ved universitetet i Lund.

Udvalg og fonde

Lektor Bjarne Holm Jakobsen: Generalsekretær for Det Kongelige Danske Geografiske Selskab og har sæde i Chefkollegiet for Geocenter København. Han er endvidere formand for bestyrelsen i Professor Niels Kingo Jacobsens Rejsefond.

Professor Christian Wichmann Matthiessen er efor for Steensbys Rejselegat og for Löfflers Legat.

Lektor Michael Schultz Rasmussen: Direktør for GRAS A/S.

Lektor Hans Thor Andersen: Medlem af ATV, gruppe 8 vedr. byggeri og bystruktur.

Lektor Troels Aagaard: Medlem af fagligt udvalg for Skagen Odde Naturcenter.

Lektor Sten Engelstoft: Medlem af Undervisningsministeriets tværgående fagkonsulentgruppe.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Professor Henrik Breuning-Madsen: Konsulent for Joint Research Centre, Ispra, vedr. tungmetaller i jord.

Professor Johannes Krüger: Fast rådgiver for det Norske Forskningsråd 2002-2004.

Lektor Hans Thor Andersen: Været konsulent for Københavns Kommune vedrørende strukturkommissionens arbejde, samt konsulent for Erhvervs- og boligstyrelsen.

Lektor Kate Gough: Været medlem af Danida working group "Experiences of and Analytical Approaches to Institutional Capacity Building within the field of Urban Environmental Management".

Lektor Niels Nielsen: Konsulent i et udvalg nedsat af Miljøministeriet vedrørende Skallingens fremtid.

Lektor Lars Winther: Styregruppemedlem for HUR-projektet "Konkurrencedygtige produktionserhverv".

Lektor Ole Mertz: Koordinator tre Danida Arbejdsgrupper med titlerne "Experiences of and Analytical Approaches to Institutional Capacity Building within the field of Urban Environment Management", "Poverty Reduction and Environmental Management" og "Sustainable Financing of Natural Resource Management".

Tillidshverv

Professor Anette Reenberg: Medlem af bestyrelsen for GEUS 2001-2004 (ministerudpeget); i bestyrelsen for WWF-Danmark; i Danidas rådgivende panel for ENRECA (forskningskapacitets-opbygning); medlem af SJVF (ministerbeskikket); medlem af Programkomitéen for det Agrare Landskab; medlem af bestyrelsen for GRAS A/S; medlem af repræsentantskabet for CARE-Danmark; medlem af Rådet for The Royal Danish Geographical Society; medlem af Rådet for Internationalt Udviklingssamarbejde og bestyrelsesformand for Forskningsnetværk for Miljø og Udvikling.

Professor Christian Wichmann Matthiessen: Formand for Øresundsuniversitetets Forskningsudvalg; formand for Den Danske Nationalkomité for Geografi; vicepræsident i EU's COST action 332; bestyrelsesmedlem i Det Kongelige Danske Geografiske Selskab; bestyrelsesmedlem i The Danish National Committee of ICSU; bestyrelsesmedlem af Scandinavian Academy of Management Studies; dansk delegat i The International Geographical Union; bestyrelsesmedlem i European Institute of Comparative Urban Research; medlem af bestyrelsen for Center for Turisme og Regional Udvikling; medlem af bestyrelsen for Fonden Wonderful Copenhagen; medlem af Øresundsinstituttets forskningsråd.

Professor Christian Christiansen: Medlem af Miljøankenævnet; Wissenschaftlicher Beirat, IOW Warnemünde; medlem af Nationalrådet for Oceanologi; medlem af Den Danske Nationalkomité for Geografi; medlem af det tyske forskningsråds bedømmelsesudvalg; national delegate to International Association of geomorphologists (IAG), tilsluttet ICSU.

Professor Henrik Breuning-Madsen: Medlem af styregruppen for Landbrugets Rådgivningscenter Kvadratnet; medlem af understyregruppen i "Det Agrare Landskab"; medlem af styregruppe for udgravningen af bronzealdergravhøjen Skelhøj og har sæde i styregruppen for the European Soil Bureau, Ispra.

Professor Morten Pejrup: Næstformand i SNF; formand for Forskningsstyrelsens ESA følgeforskningsudvalg; medlem af Forskningsforum; formand for forskningsrådenes internationale udvalg; medlem af Scientific Committee for Nordic Centres of Excellence; formand for Forskningsforums komité for Innovations Post.doc.'s; medlem af Forskningsforums komité for Det Agrare Landskab.

Professor Johannes Krüger: Formand for Det Naturvidenskabelige Fakultets ph.d.-studienævn; medlem af INQUA Nationalkomitéen; sekretær for Nationalkomitéen for Geografi.

Lektor Torben Birch-Thomsen: KU-koordinator, University Manager, for SLUSE, under Nord/Syd initiativet og medlem af "Southern African Association for Farming Systems Research-Extension (SAAFSE-E) med permanent sekretariat i Swaziland; SLUSE-repræsentant i SACUDE SLUSE's bestyrelse samt fungerende direktør for SLUSE i perioden juni-november 2002.

Lektor Kjeld Rasmussen: Medlem af Det Naturvidenskabelige Fakultets Naturfagsdidaktikudvalg og formand for udvalg vedr. fornyelse af geografi i gymnasiet nedsat af Geocenter København.

Lektor Niels Nielsen: Formand Københavns Universitets Arktiske Station.

Lektor Thomas Balstrøm: Næstformand for Universiteternes GIS-sammenslutning UGIS.

Lektor Stefan Anderberg: Medlem af Den svenske Human Dimensions of Global Change-kommité og medlem af Forskningsrådsnämnden i Stockholm.

Lektor Hans Thor Andersen: Kasserer i Det Kongelige Danske Geografiske Selskab.

Lektor Bent Hasholt er 'past president' for International Commission on Continental Erosion (ICCE), International Association of Scientific Hydrology (IAHS); medlem af Dansk Vandressource Komité; er National delegate of Northern Research Basin Group (NRB); næstformand i Dansk Standard CENTEC318, Standarder for hydrometri og sedimenttransportmonitering; management committee member af COST 623, EU, medlem af ph.d.-forskerskolen i vandressourcer.

Lektor Bjarne Holm Jakobsen: Medlem af "International Permafrost Association/International Union of Soil Science, Cryosols Working Group"; medlem af bestyrelsen for GRAS A/S og medlem af Den Danske Nationalkomité for Geografi.

Lektor Henrik Søgaard: Medlem af Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskabs klimakomité og IGBP-komité.

Lektor Niels Fold: Medlem af koordineringsgruppen for Københavns Universitets satsningsområde Nord-Syd og pr. 1.11.2003 formand for Geografisk Instituts ph.d.-udvalg.

Lektor John Jørgensen: Vice-chair i "Outskirts of European Cities", EU Cost Action C10, 2000-2003.

Lektor Lars Krogh: Chairman for World Reference Base for Soil Resources Anthrosol Working Group under ISSS/FAO/ISCRIC.

Lektor Lasse Møller-Jensen: Medlem af bestyrelsen for Det Naturvidenskabelige Fakultets IT-Kompetencecenter (NIK) og medlem af it-udvalget ved Det Naturvidenskabelige Fakultet.

Lektor Jesper Bartholdy: Campus Representative for SEPM og medlem af ASI's (Agenzia Spaziale Italiana-Italian Space Agency) referee board til bedømmelse af forskningsansøgninger og medlem af tilsynsrådet for "Forschungszentrums Terramara", Wilhelmshaven, Tyskland.

Lektor Michael Schultz Rasmussen: Medlem af bestyrelsen for Dansk Rumforsknings Institut (DRI) og medlem af Care Danmarks Repræsentantskab.

Lektor Ole Mertz: Lærerrepræsentant i SLUSE Management Team.

Lektor Inge Sandholt: Vicepræsident for IAHS-ICRS, the International Association of Hydrological Sciences – International Commission on Remote Sensing og medlem af COGCI ph.d.-udvalg.

Lektor Rolf Guttesen: Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg under Færøernes Forskningsråd.

Lektor Søren P. Kristensen: Formand for Dansk landskabsøkologisk Forening.

Forskningsadjunkt Eva Bøgh: Vicepræsident for IAHS-ICASWR, The International Association of Hydrological Sciences – International Commission on Atmosphere-Soil-Vegetation Relations.

Formidling

Instituttets medarbejdere formidler i betydeligt omfang forskningsresultater og ekspertise til samfundet i form af ikke videnskabelige tidsskrifter, skolebøger, notater, kro-

nikker, samt bidrag til andre samleværker. Herudover registreres en betydelig foredragsvirksomhed samt interview og indlæg i presse, radio og tv.

Udgivervirksomhed

Det Kongelige Danske Geografiske Selskab udgiver i samarbejde med Geografisk Institut følgende skrifterækker:

"Danish Journal of Geography" (udkommer årligt) indeholdende videnskabelige artikler til et internationalt publikum, ed. Professor Henrik Breuning-Madsen. I samme serie udkommer "Danish Journal of Geography – Special Issues".

I forbindelse med Den Internationale Geografiske Unions kongres hvert 4. år udkommer "Occasional Papers, Denmark". Herudover udkommer lejlighedsvis "Folia Geographica Danica" (afhandlinger o.l.), "Kulturgeografiske Skrifter" og "Atlas over Danmark".

Geografisk Institut udgiver desuden serien "Meddelelser fra Skallinglaboratoriet" og "Geographica Hafniensia".

Redaktionelle hverv

Professor Henrik Breuning-Madsen: Indtil 1.12.2003 hovedredaktør af "Danish Journal of Geography" og medlem af redaktionskomitéen for "West African Journal of Applied Ecology".

Professor Johannes Krüger: Pr. 1.12.2003 hovedredaktør af "Danish Journal of Geography" og medlem af redaktionen for "Bulletin of the Geological Society of Denmark".

Professor Christian Christiansen: Medlem af redaktionen af "Mediterranean Marine Science", "Danish Journal of Geography" og "Baltica".

Lektor Niels Fold: Medlem af Editorial Board for "Copenhagen Journal of Asian Studies".

Lektor Torben Birch-Thomsen: Repræsenterer Geografisk Institut i redaktionen af Geografisk Orientering, Geografiforbundet.

Lektor John Jørgensen: Korresponderende redaktør af "International Journal of Urban and Regional Research" (Blackwell Publishers, Oxford, UK).

Lektor Hans Thor Andersen: Korresponderende redaktør af "International Journal of Urban and Regional Research" (Blackwell Publishers, Oxford UK).

Lektor Troels Aagaard: Medlem af Editorial Board, "Marine Geology".

Lektor Bent Hasholt: Medlem af redaktionen af "International Journal of Sediment Research" IRTCES; redaktør af Meddelelser fra Skalling-Laboratoriet.

Lektor Søren P. Kristensen: Medlem af Redaktionsudvalget for Geografisk Orientering.

Kongresser og symposier

"Wilhelm+2" (professor Anette Reenberg).

"Northern Research Basins" (lektor Bent Hasholt, lektor Bo Elberling, lektor Birger Ulf Hansen) 14th International symposium and workshop Kangerlussuaq/Sdr. Strømfjord, Grønland, august 2003. 40 deltagere fra 9 lande.

"Local land use strategies in a globalizing world: shaping sustainable social and natural environments" Geografisk Institut og SLUSE (lektor Ole Mertz), august 2003. 120 deltagere fra 23 lande.

"Northern Consumption – Southern Production" (lektor Niels Fold), oktober 2003. 40 deltagere fra 10 lande.

Dansk landskabsøkologisk forening, 14. årsseminar "Bynære landskaber" (lektor Søren P. Kristensen), marts 2003. 90 deltagere.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Geografisk Institut har formaliseret forskningssamarbejde med relevante danske og udenlandske universiteter og sektorforskningsinstitutioner og deltager i internationale forskningsprojekter finansieret af bl.a.: DANIDA, DANCED, EU (herunder Joint Research Centre Ispra og COST), CNRS, Forskningsstyrelsen, Miljø- og Energiministeriet, RUF samt private fonde og rådgivningsvirksomheder.

Gæsteforskere

Associate professor Hiroshi Yamane (Japan), som har samarbejdet med lektor Sten Engelstoft.

Netværk

Geografisk Institut er udpeget som koordinerende institution for "Forskningsnetværk for miljø og udvikling – RENED". Professor Anette Reenberg er bestyrelsesformand og ph.d. Ole Mertz koordinator. Netværket er etableret for perioden 2003-2006. Finansieret af Udenrigsministeriet.

Professor Anette Reenberg: Er med i NETWISE, forbedrende netværk til EU's 6. rammeprogram og med i JUF – netværket for Jordbrugsrelateret Ulandsforskning.

Professor Christian Wichmann Matthiessen: Bestyrelsesmedlem i "European Network of Universities in Capital Cities" og "Academia Europea".

Professor Johannes Krüger: Med i INQUA Commission and working groups.

Lektor Bjarne Holm Jakobsen: Koordinator for "Det Arktiske Netværk" ved Det Naturvidenskabelige Fakultet, KU.

Lektor Torben Birch-Thomsen: KU-repræsentant i bestyrelsen for "Network for Agricultural Research for Development" (NETARD) og medlem af "JUF-netværk for jordbrugsrelateret ulandsforskning".

Lektor Niels Fold: Repræsentant i "Development and International Relations" (Danish ph.d.-network).

Lektor Hans Thor Andersen: Medlem af "European Network on Housing Research".

Lektor Søren P. Kristensen: Medlem af "European Network on Urban Agriculture".

Lektor Troels Aagaard: Medlem af netværket "ENCORE".

Lektor Henrik Søggaard: Medlem af CO2-netværk koordineret af Anders Lindroth, Lund.

Instituteder Bjarne Holm Jakobsen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	34,8	11,0	45,8
DVIP	2,9	0,3	3,3
STIP	7,9	4,4	12,4
TAP	21,3	2,3	23,6
Årsværk i alt	67,1	18,0	85,1
Løn	27.971,0	6.169,0	34.140,0
Frikøb mv.	-6,0	-161,0	-167,0
Øvrige drift	4.343,0	8.879,0	13.222,0
Anskaffelser	1.765,0	628,0	2.393,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>34.073,0</i>	<i>15.515,0</i>	<i>49.588,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Aagaard, Troels Kristian; lektor.
 Anderberg, Bjørn Stefan; lektor.
 Andersen, Hans Thor; lektor.
 Aner, Louise Glerup; amanuensis.
 Balstrøm, Thomas; lektor.
 Bartholdy, Jesper; lektor.
 Birch-Thomsen, Torben; lektor.
 Breuning-Madsen, Henrik; professor.
 Christensen, Birgitte; adjunkt.
 Christiansen, Christian Møller; professor.
 Engelstoft, Sten; lektor.
 Fensholt, Rasmus; forskningsadj.
 Fold, Niels Christian; lektor.
 Gough, Katherine Venton; lektor.
 Guttesen, Rolf Flemming; lektor.
 Hansen, Birger Ulf; lektor.
 Hansen, Frank; lektor.
 Hasholt, Bent; lektor.
 Jacobsen, Bjarne Holm; lektor.
 Jeppesen, Henrik; lektor.
 Jørgensen, John Noes; lektor.
 Kristensen, Søren Pilgaard; adjunkt.
 Krogh, Lars; lektor.
 Krüger, Johannes; professor.
 Larsen, Henrik Gutzon; amanuensis.
 Larsen, Jytte Agergaard; lektor.
 Matthiessen, Christian Wichmann; professor.
 Møller-Jensen, Lasse; lektor.
 Mørch, Henning Frederik Christian; lektor.
 Nielsen, Jørgen; lektor.
 Nielsen, Niels; lektor.
 Nielsen, Thomas Theis; adjunkt.
 Pejrup, Morten; professor.
 Rasmussen, Kjeld; lektor.
 Rasmussen, Michael Schultz; lektor.
 Reenberg, Anette Markan; professor.
 Sandholt, Inge; lektor.
 Søggaard, Henrik; lektor.
 Winther, Lars; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Andersen, Thorbjørn Joest; adjunkt.
 Bøgh, Eva; adjunkt.
 Elberling, Bo; lektor.
 Gausset, Quentin; lektor.
 Jacobsen, Thomas Friborg; lektor.
 Mertz, Ole; lektor.

STIP Internt finansieret

Folving, Rikke Louise; forskningsass.
 Grauert, Marianne; ph.d.-stipendiat.
 Hansen, Siri; ph.d.-stipendiat.
 Hinkler, Jørgen; ph.d.-stipendiat.
 Jepsen, Martin Rudbeck; ph.d.-stipendiat.
 Lumborg, Ulrik; ph.d.-stipendiat.
 Mernild, Jacob Sebastian Haugaard; ph.d.-stipendiat.
 Møller, Henrik Sulsbrück; ph.d.-stipendiat.
 Præstholm, Søren; ph.d.-stipendiat.
 Stisen, Simon; forskningsass.
 Stöber, Birgit Frauke; ph.d.-stipendiat.
 Sørensen, Mette Bech; ph.d.-stipendiat.
 Tøttrup, Christian; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Alvarez Berastegui, Diego; forskningsass.
 Caron, David Francois; forskningsass.
 Christensen, Andreas Hoang Egelund; forskningsass.
 Freudendal-Pedersen, Malene; forskningsass.
 Hansen, Høgni Kalsø; forskningsass.
 Hansen, Lars Boye; forskningsass.
 Hansen, Tina Svan; ph.d.-stipendiat.
 Herslund, Lise Byskov; ph.d.-stipendiat.
 Houborg, Rasmus Møller; ph.d.-stipendiat.
 Langevang, Thilde; forskningsass.
 Møller, Annette Lützen; forskningsass.
 Olsson, Thomas Leen; forskningsass.
 Sigsgaard, Charlotte; forskningsass.
 Storgaard, Anja Solak; forskningsass.
 Thodsen, Hans; ph.d.-stipendiat.
 Wardell, David Andrew; kand.stip.

Ph.d.-afhandlinger

Vinther, Niels: Morphodynamics of a spit-platform in the Danish Wadden Sea.

Fondsbevillinger*Danida*

– Circulation of nutrients+ 2000 bevilling (Henrik Breuning Madsen) kr. 817.800.
 – Overhead stipendiat (Geografisk Institut) kr. 382.500.
 – Sahel Workshop 96 (Anette Reenberg) kr. 193.300.

Danmarks Jordbrugsforskning

– Indlejring (Henrik Sjøgaard) kr. 220.000.

Dansk Polarcenter

– DPC-medarbejder; Zackenborg-Daneborg forskningsstationen (Ole Humlum) kr. 44.500.

Forskningscenter for Skov og Landskab

– The Landscape as a resource for health and sustainable development in the Sound Region (Anette Reenberg) kr. 100.000.

Forskningsstyrelsen

– The Knudshoved Odde Projekt (KOP): Past 20,000 years of landscape history relative to climate and sea-level changes in a unique Danish coastal area – a multidisciplinary study... (Johannes Krüger) kr. 200.000.

Initiativrådet for Erhvervsudvikling i København

– Øresundsregionen 2001 (Christian Wichmann Matthiesen) kr. 16.400.

Miljøministeriet

– Oxidation og tungmetalfurening af arktiske økosystemer (Bo Elberling) kr. 522.400.

NOS-N Nordisk Samarbejdsnemnd for Naturvitenskap

– Nordic centre for studies of ecosystem carbon exchange (Henrik Sjøgaard) kr. 486.000.

Rådet for Ulandsforskning

– Public Education: The Road to development? An investigation into perceptions and expectations of mode (Jytte Agergaard Larsen) kr. 24.600.

Ribe Amt

– Sediment- og tungmetalbudgetter (Jesper Bartholdy) kr. 80.000.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

– Aflastning, rådsmedlem (Morten Pejrup) kr. 130.000.
 – Ph.d.-Stip. til Hans Thodsen, CONWOY, Consequences of weather and climate changes for marine and freshwater ecosystems (Morten Pejrup) kr. 2.150.000.

Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd

– Northern consumption – Southern production (Niels Fold) kr. 76.500.

Øresundsuniversitetet

– CO₂-balance i et ekspanderende bymiljø på tværs af Øresund (Henrik Sjøgaard) kr. 37.200.

Udenrigsministeriet

– Etablering af forskningsnetværk (Ole Mertz) kr. 316.900.
 – Miljø- og Naturressourceforvaltning i u-lande, Netværk "MUF" (Anette Reenberg) kr. 3.586.600.

Publikationer

Aagaard T., Bryan K.: Observations of infragravity wave frequency selection. *Continental Shelf Research* 23, s. 1019-1034. 2003.
 Aagaard T., Hughes M.: Sediment resuspension processes under breaking swell. *Coastal Sediments 2003 i: Proceedings Coastal Sediments 2003 – Crossing Disciplinary Boundaries* s. 14. Organizing Committee of CS03. Texas, USA, East Meets West Productions 2003.
 Abbas P.P., Andersen H.T., Mazanti B.: Salg af almene boliger i England, Holland og Sverige. *Samfundsøkonomen* 2003: 3, s. 4-10. 2003.
 Abbas P.P., Mazanti B., Olsson T.L.: Udenlandske erfaringer med salg af almene boliger. 129s. Byggecentrum, Ballerup 2003.
 Agergaard J.: Pigernes skolegang i Nepal: Fra målsætning til praksis. *Den Ny Verden – Temanummer: "Uddannelse som universalmiddel"* 2, s. 50-64. 2003.
 Agergaard J., Poulsen I.: Kan uddannelse bane vejen for udvikling? *Den Ny Verden – Temanummer: "Uddannelse som universalmiddel"* 2, s. 5-19. 2003.
 Agergaard J., Poulsen I., Pors K.K., Hansen A.S.: (eds.). Temanummer: "Uddannelse som universalmiddel: Uddannelse og kapacitetsudvikling i udviklingsarbejdet". *Den Ny Verden* 2, 1-145s. Dansk Institut for Internationale Studier, Kbh. 2003.
 Agergaard J., Winther L.: (eds.). *Geografiernes Globalisering – Geografi om Globalisering*. 272s. Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
 Agergaard J., Winther L.: Er verden ude af kontrol? i: *Geografiernes Globalisering – Geografi om Globalisering* s. 22. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
 Agger P., Reenberg A., Læsøe J., Hansen H.P.: (eds.). *Naturens værdi. Vinkler på danskernes forhold til naturen*. 295s. GAD, Kbh. 2003.
 Anderberg B.S., Sejak J.: Industrial transformation. *ESF Forward Look Report 1 i: Global problems, global science – Europe's contribution to global change research* s. 66-76. Mayer, Tony; Marks, John (eds.). European Science Foundation, Strasbourg 2003.

- Andersen H.T.: Holland: Kun en tredjedel solgt. Sverige: Kun attraktive boliger solgt. Storbritannien: "Ret til køb" – salget af velfærdsstaten. *SALT 2*, maj, s. 30-31 og 34. 2003.
- Andersen H.T.: Globalism and Local Democracy. *CITIES* Vol. 20, no. 4, s. 292-293. 2003.
- Andersen H.T.: Globalisering, social polarisering og segregation: Storkøbenhavn som eksempel. i: *Geografiernes Globalisering – Geografien om Globalisering* s. 113-135. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
- Andersen H.T., Abbas P.P.: Arbejdsmarkedsintegration i kommunerne. i: *Bypolitik mellem hierarki og netværk* s. 42-68. Sehested, Karina (ed.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
- Andersen H.T., Clark E.: Does welfare matter? Ghettoisation in the welfare state. i: *Voices from the North* s. 91-102. Öhman, J; Simonsen, K. (eds.). Ashgate, Aldershot 2003.
- Andersen H.T., Hansen F., Jørgensen J.: The fall and rise of Metropolitan Government in Copenhagen. *GeoJournal* Vol. 58, 2002, s. 43-52. 2003.
- Andersen H.T., Jensen E.H., Jørgensen G., Kristensen H., Pedersen K.F., Pedersen B.V.: Den gode by – hvorfor går det ofte så galt? 40 s. ATV, Lyngby 2003.
- Andersen H.T., v. Kempen R.: New trends in urban policies in Europe: Evidence from the Netherlands. *CITIES* Vol. 20, no. 2, s. 77-86. 2003.
- Bachmann M., Biot V., van Crielingen M., Hagspiel E., Hansen H.K., Jørgensen J., Kuffer M., Lennert M., Luzón J.L., Maierbrugger G., Majoor S., van Oosteren C., Pöckl A., Rubio F., Schimmel E., Storgaard A.S., Vila J., Wackermann G., Wendel J., Winther L.: Enquiry of Enterprises. Final Report. 235s. Free University of Berlin, Berlin 2003.
- Birch-Thomsen T., Hill T., Dolleris C.: Impact of different land use policies on a rural community – a case study from South Africa. 359-392s. *DUCED SLUSE & Institute of Geography, University of Copenhagen, Kbh.* 2003.
- Birch-Thomsen T., Mertz O., Hill T.: University collaboration on sustainable land use and natural resource management (SLUSE). 1s. Department of Geography, Texas A&M University, Texas, USA 2003.
- Birch-Thomsen T., Mertz O., Hill T.: University consortia on sustainable land use and natural resource management. 1s. Department of Geography, Texas A&M University, Texas, USA 2003.
- Borggaard O.K., Elberling B.: Biogeochemistry in a pedological context. 487s. Institute of Geography, Kbh. 2003.
- Breuning-Madsen H.: Iltsvind i danske farvande. *Gødnin-gen* 96, s. 4-5. 2003.
- Breuning-Madsen H., Holst M.K.: A soil description system for burial mounds – Development and application. *Danish Journal of Geography* 103, 2, s. 35-45. 2003.
- Breuning-Madsen H., Holst M.K., Rasmussen M., Elberling B.: Preservation within log coffins before and after barrow construction. *Journal of Archaeological Science* 30, s. 343-350. 2003.
- Bøgh E., Butts M., Hansen S., Sjøgaard H.: Satellitbilleder til modellering af vandbalance. *Vand og Jord* 2, s. 72-79. 2003.
- Christiansen C.: De indre farvande. Oversigt over hydrografi og sediment. *Geografisk Orientering* 33, s. 4-8. 2003.
- Christiansen C., Kunzendorf H., Emeis K.C., Endler R., Struck U., Benesch D., Neumann T., Sivkov V.: Sedimentation rate variabilities in the eastern Gotland Basin. *ICES Cooperative Research Report* 257, s. 126-133. 2003.
- Davis R.A., Vinther N.: Morphodynamics of Clearwater Pass, West-central coast of Florida. *Coastal Sediments 2003 i: Coastal Sediments 2003 – Crossing Disciplinary Boundaries* s. 9. Organizing Committee of CS03 (ed.). East Meets West Production, Texas, USA 2003.
- de Neergaard A., Saarnak C.F.L., Hill T., Khanyile M., Birch-Thomsen T.: Exotic Wattle Species in the Drakensberg Region of South Africa – and invasive alien or potential resource? 139-161s. *DUCED SLUSE & Institute of Geography, University of Copenhagen, Kbh.* 2003.
- Dohn H., Gausset Q., Mertz O., Müller T., Oksen P., Triantafyllou P.: Strengthening learning process in natural resource management in developing countries through interdisciplinary and problemoriented learning. *International Journal of Sustainability in Higher Education* Vol. 4, nr. 2, s. 106-125. 2003.
- Dybkjær G.I., Nielsen T.T., Rasmussen K., Rasmussen M.S., Hansen L.B., Touré A.: Documentation and evaluation of the CSE NOAA AVHRR data set. *Danish Journal of Geography* 103(1), s. 125-135. 2003.
- Dybkjær G.I., Nielsen T.T., Rasmussen K., Sandholt I.: Landcover classification of the Senegal River basin using characteristic parameters of vegetation and climatic elements. i: *Proceedings of the CNES/ALPS-99 conference* s. 8. 1999.
- Elberling B.: Seasonal trends of soil CO₂ dynamics in a soil subject to freezing. *Journal of Hydrology* 276, s. 159-175. 2003.
- Elberling B., Brandt K.K.: Uncoupling of microbial CO₂ production and CO₂ release in frozen soil and its implications for field studies of arctic C cycling. *Soil Biology and Biochemistry* 35, s. 263-272. 2003.
- Elberling B., Fensholt R., Larsen L., Petersen A-I.S., Sandholt I.: Water content and land use history controlling soil CO₂ respiration and carbon stock in savanna soil groundnut fields in semi-arid Senegal. *Danish Journal of Geography* 103, s. 47-56. 2003.
- Elberling B., Humlum O.: Et levende klimaarkiv. *Aktuel Naturvidenskab* 6, s. 24-27. 2003.
- Elberling B., Jakobsen B.H.: Water chemistry during snow melt and soil thawing in a permafrost area. i: *ZERO 2nd Annual Report, 1996* s. 20-21, 52. Meltofte, H.; Thing, H. (eds.). Dansk Polar Center, Kbh. 1997.
- Elberling B., Knudsen K.L., Kristensen P.H., Asmund G.: Applying foraminiferal stratigraphy as a biomarker for heavy metal contamination and mining impact in a fiord in West Greenland. *Marine Environmental Research* 55(3), s. 235-256. 2003.
- Elberling B., Touré A., Rasmussen K.: Changes in soil organic matter following groundnut-millet cropping at three locations in semi-arid Senegal, West Africa. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 96, s. 37-47. 2003.
- Elberling B., Zunic T.B., Edsberg A.: Spatial variations and controls of acid mine drainage generation. *Environmental Geology* 43, s. 806-813. 2003.
- Engelstoft S.: Globaliseringens politiske geografi: Territorialitet, stat og nation. i: *Geografiernes Globalisering – Geografi om globalisering* s. 33-57. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.

- Engelstoft S., Lørring L., Skadegård U.: Mands minde i ØST – om de to første generationer i ØST's 75-årige historie. 112s. Kbh. 2001.
- Fensholt R.: Assessment of primary production in a semi-arid environment from satellite data; exploring capabilities of new sensors. 270s. 2003.
- Fensholt R., Sandholt I.: Derivation of a shortwave infrared Water Stress Index from MODIS near- and short wave infrared data in a semi-arid environment. *Remote Sensing of Environment* 87(1), s. 111-121. 2003.
- Friborg T., Christensen T.R., Hansen B.U., Nordstrøm C., Søgaard H.: Trace gas exchange in a high-arctic valley 2. Landscape CH₄ fluxes measured and modelled using eddy correlation data. *Global Biogeochemical Cycles* Vol. 14, no. 3, s. 715-723. 2000.
- Gough K., Franch M.: The youth of Rezife: At home and on the street. 1-10s. 2003.
- Gough K., Tipple A.G., Napier M.: Making a living in african cities: The role of home-based enterprises in Accra and Pretoria. *International planning studies* 8 (4), s. 253-277. 2003.
- Gough K., Yankson P.W.K.: Associational life in urban Ghana. i: *The Sahel* s. 7-21. Lund, S.; Juul, K.; Lund, C.; Harpøth, R. (eds.). 2003.
- Gough K., Yankson P.W.K.: Conflict and co-operation in environmental management in peri-urban Accra. 1-15s. 2003.
- Greenwood B., Aagaard T., Nielsen J.: Tidally modulated sand bed oscillations. 387-397s. Barcelona 2003.
- Greenwood B., Houser C., Aagaard T., Nielsen J.: Storm surge in the Danish Wadden Sea intertidal zone: Hydrodynamics and sediment transport. *Coastal Sediments 2003* i: *Proceedings Coastal Sediments 2003 – Crossing Disciplinary Boundaries* s. 14. Organizing Committee of CS03. East Meets West Productions, Texas, USA 2003.
- Guttesen R.: Animal production and climate variation on the Faeroe Islands in the 19th century. *Danish Journal of geography* 103 (2), s. 81-91. 2003.
- Guttesen R.: Projektskrivning. Praktisk og teoretisk vejledning. 82 s. Geografisk Institut, Kbh. 2003.
- Hansen B.U.: Satellite monitoring of the biomass production in Southern Greenland. *Danish Journal of Geography* Vol. 88, s. 94-99. 1988.
- Hansen B.U.: Using climate and vegetation studies in Southern Greenland to estimate the natural resources during the Norse Period. *Acta Borealia* Vol. 8, no. 1, s. 40-55. 1991.
- Hansen B.U.: Monitoring natural vegetation in Southern Greenland using NOAA AVHRR and field measurements. *Arctic* Vol. 44, suppl. 1, s. 94-101. 1991.
- Hansen B.U.: Klimaet. i: *Grønlands økologi – en grundbog* s. 66-83. Born, Erik W.; Böcher, Jens (eds.). Atuakkiofik – Undervisning, Nuuk 1999.
- Hansen B.U.: Klima. i: *Topografisk Atlas Grønland* s. 26-29. Jakobsen, Bjarne Holm; Böcher, Jens; Nielsen, Niels; Guttesen, Rolf; Humlum, Ole; Jensen, Erik (eds.). C.A. Reitzel, Kbh. 2000.
- Hansen B.U.: Klima. i: *Pinngorfik pinngorarfik – Kalaallit Nunaat* s. 66-83. Born, Erik W.; Böcher, Jens (eds.). Atuakkiofik – Ilinniisorfik, Nuuk 2000.
- Hansen B.U.: The Climate. i: *The Ecology of Greenland* s. 66-83. Born, Erik W.; Böcher, Jens (eds.). Atuakkiofik – Education, Nuuk 2001.
- Hansen B.U., Humlum O., Nielsen N.: Meteorological observations in 2002 at the Arctic Station, Qeqertarsuaq (69°15' N), Central West Greenland. *Danish Journal of Geography* 103(2), s. 93-97. 2003.
- Hansen B.U., Mosbech A.: Use of NOAA AVHRR data to monitor snow cover and spring melt-off in the wildlife habitats in Jameson Land, East Greenland. *Polar Research* Vol. 13, no. 1, s. 125-138. 1994.
- Hansen B.U., Mosbech A.: Comparison of satellite imagery and infrared aerial photography as vegetation mapping methods in an arctic study area: Jameson Land, East Greenland. *Polar Research* Vol. 13, no. 1, s. 139-152. 1994.
- Hansen F.: Welfare states and social polarisation. i: *Voices from the North – New trends in nordic human geography* s. 69-89. Ohman, Jan; Simonsen, Kirsten (eds.). Ashgate, England 2003.
- Hansen H.K., Jørgensen J., Winther L.: Copenhagen. *Comet End & Government Users – News* No.2, s. 3-5. 2003.
- Hansen S.: From surge-type to non-surge-type glacier behaviour: Midre Lovénbreen, Svalbard. *Annals of glaciology* 36, i: *International symposium on fast glacier flow* s. 97-102. Cambridge 2003.
- Hansen T.S.: A step in the right direction: Towards integrated natural resource management in Sarawak, Malaysia. *IAHS Publications* 280, i: *Water Resources Systems – Water availability and global change* s. 175-183. Franks, Steward; Blöschl, Günter; Kumagai, Michio; Musiak, Katumi; Rosbjerg, Dan (eds.). IAHS Press, England 2003.
- Hansen T.S., Mertz O.: Migration, off-farm labour and government policies – Three decades of change in shifting cultivation. i: *Local Land Use Strategies in a Globalizing World: Shaping Sustainable Social and Natural Environments*. *Proceedings of the International Conference, August 21.-23., 2003 – Vol. 4* s. 25-54. Mertz, Ole; Wadley, Reed; Christensen, Andreas Egelund (eds.). Institute of Geography, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Hasholt B., Anderson N.J.: On the formation and stability of oligosaline lakes in the arid, low arctic area of Kangerlussuaq, south-west Greenland. i: *Northern research basins – 14th international symposium and workshop* s. 41-48. Geografisk Institut, Kbh. 2003.
- Hasholt B., Hagedorn B.: Hydrology, geochemistry and Sr isotopes in solids and solutes of the Mittivakkat Gletscher, SE-Greenland. i: *Northern research basins – 14th international symposium and workshop* s. 49-58. Geografisk Institut, Kbh. 2003.
- Hasholt B., Hansen B.U.: Ammassalik – vind og vandkraft. i: *Topografisk Atlas Grønland* s. 246-249. Jakobsen, Bjarne Holm; Böcher, Jens; Nielsen, Niels; Guttesen, Rolf; Humlum, Ole; Jensen, Erik (eds.). C.A. Reitzel, Kbh. 2000.
- Hasholt B., Liston G.E., Knudsen N.T.: Snow-distribution modelling in the Ammassalik region, South East Greenland. *Nordic Hydrology* 34, s. 1-16. 2003.
- He C.: Exploration mineralogy and pollution geochemistry of the Zhilintou gold-silver deposit. 77s. 2003.
- Jakobsen A., Hansen B.U.: Estimation of the soil heat flux/net radiation based on spectral vegetation indexes in high latitude Arctic areas. *International Journal of Remote Sensing* Vol. 20, no. 2, s. 445-462. 1999.
- Jakobsen B.H., Christiansen H.H., Elberling B., Sigsgaard C., Sletten R., Hagedorn B.: Dynamics of high arctic so-

- ils, physical and chemical processes in the active layer-permafrost system. i: ZERO 5th Annual Report, 1999 s. 60-63. Caning, M.; Rasch, M. (eds.). Dansk Polar Center, Kbh. 2000.
- Jansen D., Lundquist D.L., Christiansen C., Lund-Hansen L.C., Balstrøm T., Leipe T.: Sea transition – A GIS study. *Oceanologia* 45, s. 283-303. 2003.
- Jansen D.L., Lundquist D.L., Christiansen C., Lund-Hansen L.C., Balstrøm T., Leipe T.: Desposition of organic matter and particulate nitrogen and phosphorous at the North Sea-Baltic Sea transition – A GIS study. *Oceanologia* 45(2), s. 283-303. 2003.
- Jepsen M.R.: Natural Resource Management in an Ecological Economics Perspective – a modelling approach. *Danish Journal of Geography* 103(1), s. 115-124. 2003.
- Jørgensen J., Winther L.: Evolutionære og institutionelle teorier i økonomisk geografi – innovationer og geografisk nærhed. 21s. Geografisk Institut, Københavns Universitet, Kbh. 2003.
- Kjær K.H., Krüger J., van der Meer M.J.J.: What causes till thickness to change over distance? Answers from Myrdalsjökull, Iceland. *Quaternary Science Reviews* 22, s. 1687-1700. 2003.
- Knudsen N.T., Hasholt B.: Gletscher, Southeast Greenland 1995-2002. i: Northern research basins – 14th international symposium and workshop s. 77-84. Geografisk Institut, Kbh. 2003.
- Kristensen S.P.: Agricultural restructuring in Denmark from 1980 to 2000 – emerging environmental priorities. *Geographia Polonica* 76, s. 13-37. 2003.
- Kristensen S.P.: Changing the landscape: Landscape activities undertaken by different types of farmers in two parishes in Denmark between 1987 and 1997. *Ecological Modelling* 168, i: Multifunctional Landscapes – Continuity and Change s. 223-242. Mander, Ülo; Antrop, Marc (eds.). WIT Press, Southampton 2003.
- Kristensen S.P.: Multivariate analysis of landscapes changes and farm characteristics in a study area in Central Jutland, Denmark. *Ecological Modelling* 168, s. 303-318. 2003.
- Krogh L., Nørgaard A., Hermansen M., Greve M.H., Balstrøm T., Breuning-Madsen H.: Preliminary estimates of contemporary soil organic carbon stocks in Denmark using multiple datasets and four scaling-up modes. *Agriculture, Ecosystems and Environments* 96, s. 19-28. 2003.
- Krüger J.: Landskabet på Mors og Fur – fra istid til nutid. *Geografisk Orientering* 3, s. 98-103. 2003.
- Krüger J.: Paradigmet “Et land formet af vand” – holder det vand? *Geografisk Orientering* 6, s. 264-275. 2003.
- Larsen H.G.: Environmental Boundaries of Inclusion. i: Routing Borders between Territories, Discourses and Practices s. 99-118. Berg, Eiki; van Houtum, Henk (eds.). Ashgate, Aldershot 2003.
- Lind M., Rasmussen K., Adriansen H.K.O., Ka A.: Estimating vegetative productivity gradients around watering points in the rangelands of Northern Senegal based on NOAA AVHRR data. *Danish Journal of Geography* 103(1), s. 1-15. 2003.
- Lo M., Sandholt I.: Utilisation des images TM de Landsat pour estimer la variabilité spatiale de l'humidité du sol destinée aux modèles hydrologiques spatialisés: Application au delta du Sénégal. *Actualité Scientifique* 2000, s. 395-405. 2000.
- Lumborg U., Windelin A.: Hydrography and cohesive sediment modelling: Application to the Rømø Dyb tidal area. *Journal of Marine Systems* 38(3-4), s. 287-303. 2003.
- Lund M.E.R., Søgård H.: Modelling of evaporation in a sparse millet crop using a two-source model including sensible heat advection within the canopy. *Journal of Hydrology* 280, s. 124-144. 2003.
- Lund-Hansen L.C., Christiansen C., Andersen T.J.A., Jensen K.T.: Sediment micro-topographic dynamics of a Corophium-bed revealed by digital imagery. 1s. 2003.
- Lund-Hansen L.C., Christiansen C., Eriksen A.T.: Fjord, Denmark. 26-26s. 2003.
- Lundquist D., Jansen D.L., Christiansen C., Jensen A., Balstrøm T., Kunzendorf H.: 210Pb based deposition rates in the North Sea-Baltic transition. *Danish Journal of Geography* 103(2), s. 99-109. 2003.
- Lundquist K.-J., Winther L.: Between Sweden and Denmark: The industrial dynamics of the Øresund Region. i: Conference Abstract Volume s. 2. Seaford: Regional Science Association, 2003.
- Matthiessen C.W., Søgård H., Anderberg B.S.: Environmental Performance and European Cities: A new Key Parameter in Competition between Metropolitan Centres. i: Monitoring Cities: International Perspectives s. 1. Davies, Wayne K.D.; Townsend, Ivan J. (red.). International Geographical Union, Calgary 2003.
- Mazanti B., Pløger J.: Community planning – From politicised places to lived spaces. *Journal of Housing and Built Environment* 18, s. 309-327. 2003.
- Mernild S., Hasholt B.: A test of classification and regionalisation of Danish watercourses. *Danish Journal of Geography* 103 (2), s. 13-25. 2003.
- Mertz O., Nielsen U., de Neergaard A., Sehested M., Noweg G.T., Jikus O., Jepsen M.R., Bruun T., Saarnak C.F.L., Magid J.: Productivity Crisis in Shifting Cultivation? Impacts of fallow, labour, nutrient management and government policies. i: Local Land Use Strategies in a Globalizing World: Shaping Sustainable Social and Natural Environments. Proceedings of the International Conference, August 21-23 2003 – Vol. 2 s. 1-23. Mertz, Ole; Wadley, Reed; Christensen, Andreas Egelund (eds.). Institute of Geography, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Mertz O., Wadley R., Christensen A.H.E.: (eds.). Local Land Use Strategies in a Globalizing World: Shaping Sustainable Social and Natural Environments. Proceedings of the International Conference, August 21-23 2003 – Vol. 1-4. 1587s. Institute of Geography, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Mertz O., Wadley R., Christensen A.H.E.: Local Land Use Strategies in a Globalizing World: Shaping Sustainable Social and Natural Environments. i: Proceedings of the International Conference, August 21.-23., 2003 – Vol. 1 s. 1-15. Mertz, Ole; Wadley, Reed; Christensen, Andreas Egelund (eds.). Institute of Geography, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Møller-Jensen L., Balstrøm T.: Lokale problemer med globale geografiske informationssystemer. i: Geografiernes Globalisering – Geografi om globalisering s. 172-184. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
- Nielsen J., Vinther N., Aagaard T.: Cyclic changes of sand bar locations on a spit platform. *Coastal Sediments* 2003

- i: Coastal Sediments 2003 – Crossing Disciplinary Boundaries s. 13. Organizing Committee of CS03 (ed.). East Meets West Production, Texas, USA 2003.
- Nielsen N., Christiansen C., Balstrøm T., Gilbert R., Desloges J.: Landscape parameters controlling water, sediment and organic matter discharge on Disko Island, West Greenland. *Danish Journal of geography* 103(2), s. 1-11. 2003.
- Nielsen N.W., Jensen N.O., Bøgh E., Christensen J.H., Delwik E., Søgaard H.: Effective roughness calculated from satellite-derived land cover maps and hedge information and used in a forecasting model. *Boundary-Layer Meteorology* 109, s. 227-254. 2003.
- Nielsen T.T., Fenhann J.: Savanna burning in West Africa. *UNEP/C2e2 News* 8, s. 3. 1996.
- Nielsen T.T., Rasmussen K., Cheikh M., Touré A.: The fire regime of Senegal and its determinants. *Danish Journal of Geography* 103(1), s. 43-53. 2003.
- Nielsen T.T., Tøttrup C., Rasmussen M.S.: Mapping environmental change in South East Asia using NOAA Pathfinder data for the years 1982-2000. i: *Local Land Use Strategies in a Globalizing World: Shaping Sustainable Social and Natural Environments*. Proceedings of the International Conference, August 21.-23., 2003 s. 375-390. Mertz, Ole; Wadley, Reed; Christensen, Andreas Ege-lund (eds.). Kbh. 2003.
- Paarup-Laursen B., Krogh L.: The duality of indigenous environmental knowledge among the fulani of Northern Burkina Faso. i: *Imaging Nature. Practices of cosmology and identity* s. 204-216. Roepstorff, Andreas; Bubandt, Nils; Kull, Kalevi (eds.). Aarhus University Press, 2003.
- Præstholm S., Jensen F.S., Hasler B., Damgaard C., Erichsen E.: Forest improve qualities and values of local areas in Denmark. *Urban Forestry & Urban Greening* 1, s. 97-106. 2002.
- Rasch M., Christiansen H.H., Hansen B.U., Hasholt B., Humlum O., Jacobsen B.H., Nielsen N.: Greenland landscape elements as indicators of rapid environmental change. i: *Geoinicators – Assessing rapid environmental changes in earth systems* s. 69-92. Berger, Antony R.; Jones, William J. (eds.). Balkema, Rotterdam 1996.
- Rasch M., Nielsen N., Christiansen C., Balstrøm T., Gilbert R., Desloges J.: Role of landscape parameters in a riverine run-off, and sediment and organic matter yield Disko Island, West Greenland. *Danish Journal of Geography* 103(2), s. 1-11. 2003.
- Rasch M., Nielsen N., Christiansen C., Balstrøm T., Gilbert R., Desloges J.: Landscape parameters controlling water, sediment and organic matter discharge on Disko Island, West Greenland. *Danish Journal of Geography* 103, s. 1-13. 2003.
- Rasmussen K., Elberling B.: Kyoto, kulstofkredsløbet og ulandene – Globale klimaændringer i et lokalt perspektiv. i: *Geografiernes Globalisering – Geografi om globalisering* s. 220-237. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
- Rasmussen K., Larsen N., Planchon F., Andersen J., Sandholt I., Christiansen S.: Agricultural systems and transnational water management in the Senegal river basin. *Danish Journal of Geography* 99, s. 59-68. 1999.
- Rasmussen K., Sandholt I.: The application of earthobservation data in distributed hydrological models: An overview. i: *Proceedings INTEO-Workshop, October 5.-6., 1998* s. 3. 1998.
- Rasmussen K., Wardell D.A., Reenberg A., Nielsen T.T.: Ørkenspredning: Lokale processer og globale fortællinger. i: *Geografiernes globalisering – Geografi om globalisering* s. 238-260. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
- Rasmussen M.S.: Assessment of millet yields and production in northern Burkina Faso using integrated NDVI from AVHRR. *International Journal of Remote Sensing* Vol. 13, iss. 18, s. 3431-3442. 1992.
- Reenberg A., Aaby B., Agger P., Christensen P.: (eds.). *Wilhelm + 1: Statuskonference om naturpolitikken i 2002*. 112s. Naturrådet, Kbh. 2003.
- Reenberg A., Christensen P., Agger P., Aaby B.: (eds.). *Wilhelm + 2: Statuskonference 2003 – Habitatdirektivet*. 129s. Naturrådet, Roskilde 2003.
- Reenberg A., Mbow C., Diallo B.: Temporal and spatial diversity of Sudano-Sahelian landscapes: Land use and land cover dynamics in forest reserves and their margins. *SEREIN Occasional Paper* 16, i: *Negotiated frontiers in Sudano-Sahelian landscapes. Implications for natural resource management strategies* s. 137-162. Wardell, D.A.; Reenberg, A.; Olsen, H.; Harpøth, R. (eds.). SEREIN, Kbh. 2003.
- Reenberg A., Oksen P., Svendsen J.: Land use changes vis-à-vis agricultural development in Southeastern Burkina Faso: The field expansion dilemma. *Danish Journal of Geography* 103(2), s. 57-69. 2003.
- Saarnak C.F., Nielsen T.T., Mbow C.: A local-scale study in the trace gas emissions from vegetation burning around the village of Dalun, Ghana, with respect to seasonal vegetation changes and burning practices. *Climatic Change* 56, s. 321-338. 2003.
- Sandholt I.: Radar Images: Hydrological applications. i: *Proceedings INTEO-Workshop, October 5-6, 1998* s. 3. 1998.
- Sandholt I., Andersen J., Dybkjaer G., Lo M., Rasmussen K., Refsgaard J.C., Jensen K.H.: Use of Remote Sensing data in distributed hydrological models: Applications in the Senegal river basin. *Danish Journal of Geography* 99, s. 47-57. 1999.
- Sandholt I., Andersen J., Dybkjær G.I., Nyborg L., Lô M., Rasmussen K., Refsgaard J.-C., Jensen K.H., Touré A.: Integration of earth observation data in distributed hydrological models: The Senegal River basin. *Canadian Journal of Remote Sensing* Vol. 29, No. 6, s. 701-710. 2003.
- Sandholt I., Dybkjær G., Rasmussen K.: Hydrological information from temporal and spatial variation in surface temperature/vegetation index. *IGARSS98, International Geoscience and Remote Sensing Symposium Proceedings 1998*, s. 3. 1998.
- Sandholt I., Nyborg L., Fog B., Lô M., Boucoum O., Rasmussen K.: Remote Sensing techniques for flood monitoring in the Senegal River Valley. *Danish Journal of Geography* 103(1), s. 71-81. 2003.
- Sandholt I., Skriver H.: Spatial variation in SAR images of different spatial resolution for agricultural fields. *Operational Remote Sensing for Sustainable Development 1999*, s. 367-374. 1999.
- Schomacker A., Krüger J., Larsen G.: An extensive late Holocene glacier advance of Kötlujökull, Central South Iceland. *Quaternary Science Reviews* 22, s. 1427-1434. 2003.
- Seidenberg C., Mertz O., Kias M.B.: Fallow, labour and li-

- velihood in shifting cultivation: Implications for deforestation in northern Lao PDR. *Danish Journal of Geography* 103(2), s. 71-80. 2003.
- Stöber B.F.: Globalisering, massemedier og rumligt tilhørsforhold. i: *Geografiernes Globalisering – Geografi om globalisering* s. 83-96. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
- Søgaard H.: Globaliseringens effekt på Jordens klima. i: *Geografiernes globalisering – Geografi om globalisering* s. 207-219. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.
- Søgaard H., Jensen N.O., Bøgh E., Hasager C.B., Schelde K., Thomsen A.: Carbon dioxide exchange over agricultural landscape using eddy correlation and footprint modelling. *Agricultural and Forest Meteorology* 114, s. 153-173. 2003.
- Søgaard H., Møller-Jensen L.: Towards a spatial CO2 budget of a metropolitan region based on textural image classification and flux measurements. *Remote Sensing of Environment* 87, s. 283-294. 2003.
- Tamstorf M.P., Hansen B.U.: Vegetationskortlægning og "Remote Sensing". i: *Topografisk Atlas Grønland* s. 146-149. Jakobsen, Bjarne Holm; Böcher, Jens; Nielsen, Niels; Guttessen, Rolf; Humlum, Ole; Jensen, Erik (eds.). C.A. Reitzel, Kbh. 2000.
- Tidwell D.K., Wang P., Davis R.A., Vinther N., Elko N.: Hydrodynamics and sediment pathways at Blind Pass, Florida. *Coastal Sediments 2003 i: Coastal Sediments 2003 – Crossing Disciplinary Boundaries* s. 14. Organizing Committee of CS03 (ed.). East Meets West Production, Texas, USA 2003.
- Touré A., Rasmussen K., Diallo O., Diouf A.: Actual and potential carbon stocks in the North-Sudanian zone. A case study: The forests of Delbi and Paniates in Senegal. *Danish Journal of geography* 103(1), s. 63-70. 2003.
- van der Keur K.P., Sandholt I., Skriver H.: Spatial variation in agricultural fields captured by SAR images in relation to *in situ* soil moisture. i: *First International Conference on Geospatial Information in Agriculture and Forestry, Lake Buena Vista, Florida, 1-3 june 1998* s. 3. 1998.
- Vien T.D., Huong P.T., Rasmussen M.S.: The social and environmental dimensions of changes in land use in the Ca river basin, Vietnam. i: *Institutions, livelihoods and the environment: Change and response in mainland Southeast Asia (Nordic proceedings in Asian studies; 6)* s. 17-31. Ronnas, Per; Nordic Institute of Asian Studies, Kbh. 2001.
- Vinther N.: Morphodynamics of a spit-platform in the Danish Wadden Sea. 183 s. 2003.
- Vinther N., Aagaard T., Nielsen J.: Sediment transport on a spit-platform in the Danish Wadden Sea. *Coastal Sediments 2003 i: Coastal Sediments 2003 – Crossing Disciplinary Boundaries* s. 10. Organizing Committee of CS03 (ed.). East Meets West Production, Texas, USA 2003.
- Wadley R., Mertz O., Sissman K.: Pepper in a time of crisis: Price booms, government subsidies and smallholder response during and after the Asian economic crisis. i: *Local Land Use Strategies in a Globalizing World: Shaping Sustainable Social and Natural Environments. Proceedings of the International Conference, August 21-23 2003 – Vol. 3* s. 23-45. Mertz, Ole; Wadley, Reed; Christensen, Andreas Egelund (eds.). Institute of Geography, University of Copenhagen, Kbh. 2003.
- Wang J.E., Pedersen J.K., Engelstoft S., Kiens B., Thomsen L.: Studieforløbsundersøgelse ved Det Naturvidenskabelige Fakultet. i: *Studieforløbsundersøgelser i naturvidenskab – en antologi* s. 7-75. Andersen, Niels Overgaard; Laursen, Kjeld Bagger (red.). Center for Naturfagenes Didaktik, KU, Kbh. 2003.
- Wardell D.A., Lund C.: Negotiating the frontiers of State-managed forest reserves by local custodians of the land. *SEREIN Occasional Papers* 16, i: *Negotiated frontiers in Sudano-Sahelian landscapes. Implications for natural resource management strategies* s. 45-86. Wardell, D.A.; Reenberg, A.; Olsen, H.; Harpøth, R. (eds.). SEREIN-2000, Kbh. 2003.
- Wardell D.A., Reenberg A.: Introduction. *SEREIN Occasional Papers* 16, i: *Negotiated frontiers in Sudano-Sahelian landscapes. Implications for natural resource management strategies* s. 3-18. Wardell, D.A.; Reenberg, A.; Olsen, H.; Harpøth, R. (eds.). SEREIN, Kbh. 2003.
- Wardell D.A., Reenberg A., Olsen H., Harpøth R.: (eds.). *Negotiated frontiers in Sudano-Sahelian landscapes. Implications for natural resource management strategies. SEREIN Occasional Paper* 16, 162s. SEREIN, Kbh. 2003.
- Wardell D.A., Reenberg A., Tøttrup C.: Historical footprints in contemporary land use systems: Forest cover changes in savannah woodlands in the Sudano-Sahelian zone. *Global Environment Change* 13(4), s. 235-254. 2003.
- Wardell D.A., Reenberg A., Tøttrup C.: Historical footprints in contemporary land use systems: Forest cover changes in savannah woodlands in the Sudano-Sahelian zone. *Virtual Journal of Environmental Sustainability* Vol. 2, iss. 1, s. 1. 2003.
- Winther L.: Før og efter Broen. 1s. Det Naturvidenskabelige Fakultet, Kbh. 2003.
- Winther L.: Local production systems and organizational change: Hierarchization and competing firm networks in Marinha Grande, Portugal. *European Planning Studies* Vol. 11, No. 2, s. 171-191. 2003.
- Winther L.: Globale produktionsnetværk og lokal erhvervsudvikling i Portugal. i: *Geografiernes Globalisering – Geografi om globalisering* s. 155-171. Agergaard, Jytte; Winther, Lars (eds.). Akademisk Forlag, Kbh. 2003.

Studienævn for Geografi og Geoinformatik

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 bestod studienævnet af lærerrepræsentanterne lektor Lars Krogh (studieleder), lektor Torben Birch-Thomsen (vicestudieleder), lektor Kate Gough og lektor Jørgen Nielsen og studenterrepræsentanterne stud.scient. Anne Marie Berg, stud.scient. Janni Petersen, stud.scient. Christine Benna Skytt og stud.scient. Mai Maskell Andersen.

Beretning

Faget geografi beskæftiger sig med både natur- og kulturskabte processer og mønstre på jorden og bygger således bro mellem naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora. Fagets studiefelt er regionale mønstre og stedsrelaterede processer samt problemstillinger, der knytter sig til samspillet menneske-natur-rum-skala. Kandidater i geografi får beskæftigelse i den statslige, amtslige og kommunale administration, sektorforskningen, private (ingeniør)-virksomheder, FN-systemet og NGO's samt gymnasieskolen. Den øgede fokus på it og geoinformatik har betydet, at kandidaterne i dag i højere grad kan finde 'utraditionel' beskæftigelse. Det forventes, at gymnasieskolen igen kan blive en større aftager af kandidaterne i årene fremover i takt med lærergenerationsskiftet i gymnasieskolen og gymnasiereformen.

Arbejdet i nævnet

Arbejdet i nævnet har i hele 2003 været koncentreret om at udarbejde en ny studieordning for bacheloruddannelsen. Dette arbejde er initieret af Fakultetsrådet ved Det Naturvidenskabelige Fakultet, som i oktober 2002 besluttede at reformere alle uddannelserne ved at indføre en ny studiestruktur og -ordninger med start september 2004. Det overordnede mål med initiativet er at uddannelserne skal gøres mere attraktive ved at sikre større gennemskuelighed, sammenhæng, relevans og fleksibilitet på den enkelte og mellem uddannelserne under Det Naturvidenskabelige Fakultet. Midlerne til at gøre studierne mere attraktive er færre bachelorindgange, større valgfrihed, undervisning i blokstruktur, mulighed for studieskifte mellem bachelor- og kandidatstudie, differentiering i uddannelse efter erhvervs muligheder, nye undervisnings- og evalueringsformer, klare kompetencebeskrivelser af kurser og den samlede uddannelse, og øget omverdenskontakt, fx gennem praktikordninger

En ny studieordning vedtages i januar 2004. Grundtanken i den nye studieordning er, at de studerende gennem valgfrihed i stor udstrækning selv skal være med til at tage ansvaret for at sammensætte deres uddannelse. Studieordningen er opbygget af et 11/2-årigt obligatorisk forløb efterfulgt af et 1-årigt valgfrit forløb, hvorefter uddannelsen afsluttes med et bachelorprojekt evt. kombineret med et praktikophold. Praktikordningen er en nyskabelse, der giver de studerende mulighed for at opnå merit for et studie-relevant ophold i en offentlig eller privat virksomhed. I det valgfri forløb kan de studerende frit vælge kurser enten fra

udbud på Geografisk Institut eller kurser udbudt ved andre uddannelsesinstitutioner i ind- og udland. Kurserne udbudt på Geografisk Institut er samlet i fire fagpakker, der fungerer som anbefalede uddannelsesforløb, i retningerne samfundsgeografi, naturgeografi, geoinformatik og ressource/landbrugsgeografi.

En anden stor forandring er, at undervisningen om-lægges fra en semesterstruktur til en blokstruktur, hvor et undervisningsår (60 ECTS) er opdelt i 4 blokke, hver af 9 ugers undervisning inklusive evaluering. Dette giver de studerende mulighed for hurtigt at få kendskab til deres standpunkt.

Studieordningen har også resulteret i flere nye evalueringsformer, der i højere grad afspejler realistiske arbejdsfunktioner. Der er fortsat satset på at udbygge studienævnets og andre undervisningsrelaterede hjemmesider, således at skemaer for undervisning, lokalereservationer, holdlister, studieordning, pensumlister, eksamensspørgsmål, navne på kandidater, specialeabstracts, og en lang række kursushjemmesider, der administreres af de enkelte undervisere, nu er tilgængelige online og løbende opdateres. En elektronisk kombineret kursus- og eksamenstilmeding blev også introduceret i forbindelse med den nye studieordning.

Geografisk Institut har nedsat et uddannelsesråd bestående dels af personer med en geografiuddannelse og dels af personer, der arbejder i organisationer med geografisk relaterede problemstillinger. Uddannelsesrådet fungerer som en strategisk tænketank og sparringspartner for ledelsen og hensigten er, at rådet kan fremsætte ideer til fornyelse af uddannelsen.

I det kommende år er det planlagt at starte en revision af kandidatuddannelsen, søge at etablere flere tværgående natur- og kulturgeografiske kurser på bacheloruddannelsen, indføre systematisk og obligatorisk undervisningsevaluering, samt at igangsætte flere forsøgsprojekter med fjernundervisning.

Uddannelser

Uddannelserne ved Geografisk Institut omfatter i dag følgende:

- Et 11/2-årigt sidefag + sidefagssupplerung.
- En 3-årig bacheloruddannelse.
- En 2-årig kandidatuddannelse.
- En 1-årig masteruddannelse i Integreret Fysisk Planlægning (start september 2004).

Kandidatproduktionen har vist store udsving fra år til år, men som en gennemsnitsbetragtning er den steget med mere end 70% over de seneste ti år. I perioden 2001-2003 blev der hvert år færdiggjort godt 70 kandidater. Denne stigning afspejler dels immatrikulationstillene, der voksede støt frem til 1997, men også markant højere gennemførelsesprocenter har påvirket dette.

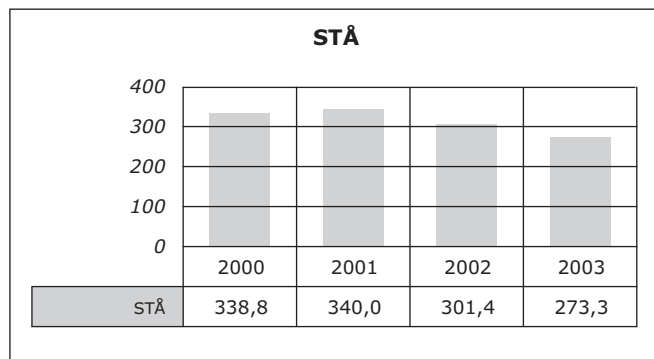
Immatrikulationstallet er faldet fra omkring 120 i 2000 til omkring 70 i 2002, men viste en mindre stigning i 2003. Disse fald har påvirket STÅ-produktionen, som er faldet til godt 300 i 2002 og 258 i 2003. Gennem studieordningsændringerne og øget kontakt med gymnasieskolen og erhvervslivet via praktikordning og uddannelsesråd er målsætningen at kunne effektivisere uddannelsen og fortsat at kunne tiltrække studerende.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder						I alt
	Geografi	Geologi	Øvrig naturvidenskab	Afrika-studier	Samfundsvidenskab	Merit-overført	
Geografi	258,7	12,8	4,5	2,3	0,6	6,9	285,9
Geologi	6,1						
Biologi og idræt	3,1						
Øvrig naturvidenskab	0,8						
Andre fakulteter	0,9						
Meritstuderende	2,6						
Gæstestuderende	1,2						
I alt	273,3						
Åben uddannelse	1,4						

STÅ 2000-2003

Studieleder Lars Krogh

Institut for Idræt

Ledelse pr. 1.2.2003

Instituttet ledes af institutleder, lektor, dr.scient. Kurt Jørgensen og viceinstitutleder, lektor, ph.d. Laila Ottesen (AHS).

Bestyrelsen er fortsat efter den 1. juli 2003 og består desuden af lektor Lars Bo Andersen (APPP), lektor Søren Damkjær (AHS), lektor Lis Engel (APPP), studielektor Erik Brisling (APPP) sekretær Birgit Hansen, lektor Ylva Hellsten (AHF), professor Erik A. Richter (AHF), laborant Irene Beck Nielsen, studerende Jacob Wienecke.

I det forløbne år har bestyrelsen været suppleret af rektor for Helsing Gymnasium, Kirsten Jeppesen og kommunaldirektør i Birkerød, Kim Høgh.

Organisation

Institut for Idræt (IFI) er opdelt i 3 afdelinger med en fælles administration: Afdeling for Human Fysiologi (AHF), Afdeling for Historie og Samfundsvidenskab (AHS) og Afdeling for Praktik, Pædagogik og Psykologi (APPP). De 3 afdelingers bestyrere er professor Erik A. Richter (AHF), professor Hans Bonde (AHS) og lektor Reinhard Stelter (APPP).

Administrator er cand.scient.adm. Enno Hofeldt som er sekretær for bestyrelsen og leder af fællessekretariatet og bogholderiet.

Adresse

Nørre Allé 51
2200 København N
Telefon 35 32 08 29
Fax 35 32 08 70
ifi@ifi.ku.dk
www.ifi.ku.dk

Institutlederens årsberetning

Idrætsuddannelsen under Københavns Universitet er en flerfaglig uddannelse. Uddannelsen omfatter menneskets biologi og tilpasning til omgivelser og træning,- organsystemers og cellers funktioner, epidemiologiske, historiske og sociologiske synsvinkler på motion og idræt, pædagogik og psykologi i relation til alle former for fysisk aktivitet og praktisk indlæring af idrætslige færdigheder. Instituttet udbyder også efter-/videreuddannelse under Åben Uddannelse til bl.a. lærere inden for forskellige skoleformer, pædagoger, ergo/fysioterapeuter mv. samt til den frivillige idræt. Masteruddannelsen Idræt og Velfærd startede den 1.9.2003 med 29 studerende.

Fysiske rammer

Instituttets afdelinger ligger geografisk spredt i Universitetsparken. AHF er således placeret i August Krogh Instituttets bygning, mens AHS og APPP ligger i AB-bygningen, Nørre Allé 55. Idrætshaller og sportsbaner ligger med adgang fra Nørre Allé 51.

OM-hallen og idrætshallens gavle er i årets løb udsmykket af kunstneren Peter Abelin og er betalt af Købmand i Odense Johann og Hanne Weimann f. Seedorffs Legat.

Personaleforhold

Instituttet har i 2003 besat to professorater. Et professorat i motorisk kontrol og biomekanik blev besat med dr.med. Jens Bo Nielsen (Der var 4 ansøgere, heraf en kvinde. Alle var kvalificerede). Et professorat i arbejds- og træningsfysiologi (exercise physiology) blev besat med dr.scient. Jens Bangsbo. (Der var 4 ansøgere heraf var 2 kvinder. Tre af ansøgerne var kvalificerede).

Afdeling for Human Fysiologi

Forskningsvirksomhed

Forskning omfatter menneskets fysiologi og koncentrerer om to forskningsområder:

1. Muskelstofskifte og kredsløbsregulering.

2. Motorisk kontrol, biomekanik og arbejdsfysiologisk ergonomi. Undersøgelser foretages på alle organisationstrin fra forsøg på mennesker til organsystemer, cellekulturer og subcellulære systemer. Undersøgelserne kan være grundvidenskabelige eller rettet mod idrætten eller arbejdslivet. En del af laboratoriets ansatte indgår i Center for Muskelforskning, støttet af Danmarks Grundforskningsfond.

1. Muskelstofskifte og kredsløbsregulering

1.1. Muskelstofskifte og ernæring og kønsforskelle

Hos mandlige forsøgspersoner manipuleres stofskiftet før udførelsen af muskelarbejde. Herved er der opnået situationer, hvor der enten foregår en høj kulhydratforbrænding eller en høj fedtforbrænding under arbejde. Vi har herved vist, at regulationen af fedtforbrændingen i muskler under arbejde primært ligger i mitokondrierne snarere end i transporten over sarcolemma. Fedtforbrændingen kvantiteres dels ved brug af stabile isotoper, dels ved muskelbiopsiteknik til kvantitering af intramuskulært beliggende triacylglycerol (IMTG).

Vi har endvidere fundet, at forbruget af IMTG under arbejde er forskelligt hos mænd og kvinder. Vi undersøger enzymet, der er ansvarligt for nedbrydningen af IMTG (Hormon Sensitiv Lipase) og hvorvidt der er en forskellig regulering heraf hos mænd og kvinder. Da HSL kan fosforyles på forskellige steder (sites) og der er udviklet specifikke antistoffer mod disse sites, når de er fosforylede, kan vi nøje beskrive, under hvilke fysiologiske forhold de forskellige sites fosforyles og hvilken indvirkning, det har på aktiviteten af enzymet. Dette undersøges på såvel mandlige som kvindelige forsøgspersoner.

Genekspressionen af forskellige lipidbindende proteiner i skeletmuskel, har vi fundet, er forskellig hos mænd og kvinder. For at opnå nøjere kendskab til funktionen af de lipidbindende proteiner i skeletmuskel undersøger vi disses beliggenhed i forbindelse med caveolae. Dette gøres med immunofluorescens histokemi og confocal mikroskoping.

5=AMP aktiveret protein kinases (AMPKs) rolle i muskelmetabolisme og genekspression i forbindelse med fysisk aktivitet undersøges hos mennesket og i forsøg med genetisk manipulerede mus. Hos mennesker manipuleres stofskiftet under muskelarbejde ved forskellige interventioner før og under selve arbejdet og stofskifteforandringerne sammenholdes med forandringer i aktiviteten af AMPK.

Ligeledes anvendes mus, der ikke udtrykker enten $\alpha 1$ eller $\alpha 2$ -isoformen af AMPK, og forandringer i muskelstofskifte under muskelkontraktioner sammenholdes med forholdene hos normale kontrolmus. Musene anvendes også til undersøgelse over AMPK's rolle i den øgede genekspression, der optræder i forbindelse med fysisk træning.

Hos trænedede personer har vi fundet, at aktiviteten af de såkaldte atypiske proteinkinase-C-isoformer i hvilende muskler er højere end hos utrænede, og at aktiviteten under samme relative arbejdsbelastning stiger lige meget hos trænedede og utrænede personer. Den højere basale aktivitet af atypiske protein kinase C isoformer kan måske være af betydning for den højere insulinfølsomhed, som findes hos trænedede personer.

Enzymet glykogensyntase (GS) kan fosforyleres på 9 forskellige steder (sites), og udvikling af specifikke antistoffer mod disse sites, når de er fosforylerede, medfører muligheden for nøje at beskrive under hvilke fysiologiske forhold de forskellige sites fosforyleres, og hvilken indvirkning det har på aktiviteten.

Insulinstimulering medfører øget kapillærgennemblodning i skeletmuskulatur. I samarbejde med Michael Clark, University of Tasmania, Australien undersøges dette fænomen hos mennesker, og hvorvidt øget insulinfølsomhed efter muskelarbejde og træning er forbundet med forbedret kapillærrekruttering og dermed bedre forsyning med insulin og glukose.

Arv såvel som miljø vides at være af betydning for musklernes insulinfølsomhed og tilbøjeligheden til at udvikle type 2 diabetes. I et samarbejdsprojekt med forskere fra Odense Universitetshospital og Steno Diabetes Center undersøges fortsat i 250 personer den insulinmedierede aktivering af insulins signaltransduktionsmekanisme i skeletmuskler og sammenholdes med personernes maksimale iltoptagelse, kropsvægt og kropssammensætning samt fødselsvægt. Personerne er af forskellig alder og en del er tvillinge (enæggede såvel som tveæggede). Målet er at kunne forklare forskelle i insulinfølsomhed (genetisk og omgivelsermæssigt betinget) med forskelle i insulins signaltransduktionsmekanisme på molekylært niveau (B. Kiens, E.A. Richter, J. Wojtaszewski, J.N. Nielsen, C. Roepstorff, S.B. Jørgensen, C. Frøsig, B. Vistisen i samarbejde med H. Pilegaard, AKI, H. Galbo, Medicinsk-Fysiologisk Institut samt K. Roepstorff og B. van Deurs, Medicinsk-Anatomisk Institut).

1.2. Energiomsætning og iontransport under arbejde samt arbejdskravsanalyse

Området dækker en række forskningsprojekter, hvor den aerobe og anaerobe energiomsætning under dynamisk arbejde undersøges. Der er specifik fokus på effektiviteten af de forskellige energisystemer og deres relation til muskelfibrenes karakteristik, samt effekt af træning.

Endvidere undersøges iontransport i skeletmuskulatur under forskellige typer af arbejde. Ved hjælp af nye teknikker studeres musklernes genekspression ved forskellige træningsformer, og dennes betydning for udveksling af ioner under arbejde samt for udvikling af træthed undersøges.

Forskellige nye analyseteknikker anvendes til at studere den fysiske belastning under elite-idætsudøvelse, specielt fodbold. Endvidere anvendes og udvikles tests til at studere den fysiske kapacitet hos idrætsfolk, der tager del i intervalidrætsgrene (J. Bangsbo, P. Krstrup og M. Mohr).

2. Motorisk kontrol, biomekanik og arbejdsfysiologisk ergonomi

2.1. Hjernens og rygmargens styring af bevægelser

Det blev undersøgt, hvordan transmissionen i centrale motoriske og perifere sensoriske feedback nervebaner moduleres i forbindelse med cykling. Det blev fundet, at transmissionen i nervebanerne fra den motoriske hjernebark til ankens plantarflektorer forøges kraftigt i forbindelse med nedtrådet, hvilket sandsynligvis afspejler nødvendigheden af at sikre en kraftig aktivering af plantarflexormusklerne i denne fase. Den forøgede transmission var skaleret med hastigheden og den eksterne load under cyklingen. Transmissionen i de sensoriske baner fra strækreceptorer i ankens plantarflexorer var i modsætning hertil undertrykt under cykling. Dette skyldes forøget præsynaptisk hæmning af terminalerne fra de sensoriske afferenter og afspejler sikkert nødvendigheden af at undertrykke uhensigtsmæssig strækrefleksaktivitet i de faser af cykelbevægelsen, hvor musklerne strækkes.

Den motoriske hjernebarks betydning for styringen af gangbevægelser hos mennesker blev undersøgt ved hjælp af samtidig EEG-måling og EMG-måling fra de aktive muskler. Kobling imellem de elektriske signaler registreret fra den motoriske hjernebark og de aktive muskler er tidligere vist i forbindelse med simple bevægelser at afspejle den motoriske hjernebarks bidrag til muskelaktiviteten. Vi påviste, at en lignende kobling også eksisterer under gangbevægelser og kan bruges til at undersøge, hvordan hjernebarken bidrager til modulationen af muskelaktiviteten. Undersøgelser på patienter med hemiplegi (efter apoplexi) og paraplegi (efter traumatisk rygmargenslæsion) bidrog til belysning heraf og dannede også grundlaget for udvikling af nye metoder til evaluering af gangfunktionen hos patienterne i relation til genoptræning.

Med henblik på at undersøge de centralnervøse mekanismer, der ligger til grund for motorisk indlæring, blev størrelsen af repræsentationen af bicepsmusklen i den motoriske hjernebark undersøgt efter enten 4 ugers styrketræning eller 4 ugers færdighedstræning af en vanskelig visuo-motorisk opgave. Der blev ikke fundet nogen ændringer i forbindelse med styrketræning, men efter de 4 ugers færdighedstræning var repræsentationen af bicepsmusklen væsentligt forøget. Tilsvarende ændringer blev fundet for ankens dorsalflektorer i forbindelse med færdighedstræning, der involverede præcis kontrol af ankens bevægelse. Samtidig med den forøgede repræsentation af musklerne på kortikalt niveau blev der fundet reduceret størrelse af strækreflekserne i de muskler, der indgik i færdighedstræningen. Denne reduktion skyldes forøget præsynaptisk hæmning af de sensoriske afferenters-terminaler på rygmargens motorneuroner. Disse undersøgelser viser således, at der sker betydelige plastiske ændringer på både kortikalt og rygmargensniveau i forbindelse med motorisk indlæring (J.B. Nielsen, N.T. Petersen, M. Perez, H.S. Pyndt, N.L. Hansen, B. Lungholt, K. Nyborg, J.L. Jensen, P. Marstrand).

2.2. Postural kontrol

Det studeres, hvilke fysiologiske faktorer der betinger rygmuskulernes udholdenhed i blodgennemstrømning, neuromuskulær kontrol og muskelfibertyper (K. Jørgensen, J.B. Nielsen, B.R. Jensen).

2.3. Sansemotorisk funktion og muskulo-skeletalt besvær
 Hos personer med epicondylitis lateralis og hos raske kontrolpersoner undersøges, hvordan musklernes iltindhold reguleres over tid under muskelkontraktioner på forskellige kontraktionsniveauer, samt hvor hurtigt musklerne restitueres efter endt kontraktion. I et andet projekt undersøges den motoriske funktion samt præstationsevnen hos skulderpatienter med subacromiel impingement sammenlignet med skulderraske, samt betydningen af eksperimentel smerte. I forbindelse med undersøgelser af belastningsrelateret muskel- og ledbesvær er den mekaniske belastning af grises ben under gang på gulve med forskellige fysiske karakteristika undersøgt. I projektet udvikles og anvendes en dynamisk biomekanisk model. Beregningerne er baseret på data fra kraftplatform, videooptagelser og antropometriske målinger (B.R. Jensen, T.B. Hansen, C. Hyltoft, M. Pilegaard, T.Q. Bandholm, L.R. Rasmussen, V.M. Thorup, L. Diederichsen og P. Aagaard fra Bispebjerg Hospital samt B. Jørgensen fra Dansk Jordbrugsforskning).

2.4. Fysiologiske og kognitive aspekter af ældres computerarbejde

I projektet undersøges, i hvilket omfang aldersrelaterede fysiologiske forandringer har betydning for den motoriske kontrol og præstationsevnen ved computerarbejde. Endvidere undersøges, om der er elementer ved computerarbejdet, der er særligt vanskelige at udføre, eller er særligt belastende for ældre (B.R. Jensen, J. Sandfeld, M. Pilegaard, T. Alkjær, M. Bakke, A. Tuxen og C.E. Thomsen fra Tandlægeskolen).

2.5. Studier af fysisk aktivitet som interventionsform i forbindelse med arbejdsrelateret muskuloskeletalt besvær

Fysisk præstationsevne, træning og arbejdsrelateret muskuloskeletalt besvær i nakke, skuldre og lænderyg. Formålet med projektet er at undersøge, om fysisk præstationsevne og træning har betydning for udvikling og forebyggelse af arbejdsrelateret muskuloskeletalt besvær. Specifikt undersøges styrke- og muskeludholdenhedstrænings indvirkning på udvikling/forebyggelse af skulder- og nakkebesvær hos kasseassistenter, og sammenhængen mellem udvikling af lænderygbesvær og evnen til at reagere på pludselige rygbelastende hændelser hos plejepersonalet i sundhedssektoren (K. Jørgensen, M.T. Pedersen, A.P.P.P. og N. Fallentin, AMI).

Faglige og administrative hverv

Specielle hverv

K. Jørgensen: Medlem af Team Danmarks repræsentantskab. Formand for Rådet for de Højeste Idrætsuddannelser i Norden (RHIN).

E. Richter: Afdelingsleder for AHF. Formand for Forsknings-, udviklings- og ph.d.-udvalget ved Institutet. Medlem af den faglige bestyrelse for Center for Muskelforskning (CMRC).

B. Kiens: Medlem af Studienævnet ved IFI. Medlem af bestyrelsen for Center for Naturfagsdidaktik ved Naturvidenskabelige Fakultet, KU. Medlem af Mentorgruppen for adjunkter ved Det Naturvidenskabelige Fakultet, KU. Medlem af bestyrelsen for Dansk Selskab for Fysisk Aktivitet og Sundhed. Medlem af den faglige bestyrelse for Center for Muskelforskning (CMRC) samt

medlem af bestyrelsen for Dansk Idrætsmedicinsk Selskab (DIMS).

B.R. Jensen: Medlem af undervisningsudvalget ved IFI.

J.B. Nielsen: Medlem af Forsknings-, udviklings- og ph.d.-udvalget ved instituttet.

Formidling

Redaktionelle hverv

Alle videnskabelige medarbejdere fungerer som referees for en række videnskabelige tidsskrifter.

J.B. Nielsen: Senior Editor ved Journal of Physiology og Section Editor for Experimental Brain Research.

E. Richter: Medlem af Editorial Board af Diabetes og medlem af advisory board af Scand. J. Exerc. and Sports Med.

K. Jørgensen: Medlem af advisory board for International Journal of Industrial Ergonomics.

Bente Jensen advisory board for Scandinavian Journal of Work, Environment and Health.

Rejser og inviterede foredrag

Samtlige videnskabelige medarbejdere har været foredragsholdere ved både inden- og udenlandske kongresser.

Afdeling for Historie og Samfundsvidenskab

Oprindeligt betragtedes kroppen i idrætsforskningen alene som et objekt for naturvidenskaben. Gennem de sidste årtier er der imidlertid opstået en voksende erkendelse af, at kroppen også er kulturelt formet. I forskellige samfundformer og historiske epoker dyrkes kroppen på forskellige måder i tæt samspil med det øvrige samfundsliv. Afdelingen beskæftiger sig med forskning og undervisning i idrættens og kropskulturens historiske og samfundsvidenskabelige dimension. Forskningen omfatter såvel teoretiske analyser som mere empirisk betonedede undersøgelser.

Forskningsvirksomhed

Forskningen kan overordnet deles i historisk-kulturanalytiske og samfundsvidenskabelige projekter.

1. Historisk-kulturanalytiske projekter

1.1. Idræt og køn

I det moderne samfund er idrætten et af de få kønsopdelte områder. Dette gør idræt til et særdeles interessant studieobjekt til forståelse af kønsadfærd og -socialisering. Under temaet finder der sig flere projekter. Der forskes i kvinde- og kønshistorie samt organisations- institutions- og professionshistorie, hvor fokus er på relationerne mellem viden, magt, køn og idræt samt normer og adfærd (E. Trangbæk). I tilknytning til disse projekter gennemføres en analyse af Gymnastiklærerindernes betydning for kvindeidrættens udvikling ca. 1900-1940 (ph.d.-stipendiat A.L. Poulsen). Der arbejdes endvidere på en kønstematiseret biografi om den verdenskendte danske gymnastikpædagog I.P. Müller (Museum Tusulanum Press) (H. Bonde).

1.2. Idræt, politik og national identitet

Idræt samler store menneskemasser i national begejstringsrus. Det kan derfor ikke undre, at idrættens fascinationskraft kan friste til en politisering. Indenfor dette felt er under udarbejdelse 1) en engelsk udgave, 2) en forkortet dansk version af den historiske fagdisputats om den internationalt kendte danske gymnastikpædagog Niels Bukh og 3) et pionerprojekt i digital formidling med filmklip fra Bukhs gymnastik og turneer i mange verdensdele (H. Bonde).

1.3. Øvrige projekter

I tilknytning til det historisk/kulturanalytiske forskningsområde har der været arbejdet på to ph.d.-projekter, der ikke falder inden for de ovennævnte forskningsområder. 1) Ph.d.-projekt om seksuelle krænkelse af børn og unge i dansk idræt. Der er blevet gennemført en landsdækkende undersøgelse af tidligere politisager, en spørgeskemaundersøgelse blandt 2.000 foreninger samt en række interview med ofre for krænkelse (J.T. Nielsen). 2) Der arbejdes på sportens publikum, et ph.d.-projekt om tilskuertyper og fankultur i eliteidrætten, der betragter de mange forskellige betydningslag sporten har i vort samfund analyseret som et rum for tilskueroplevelser (T. Ilkjær).

2. Samfundsvidenskabelige projekter

2.1. Kropps- og bevægelsessociologi

Forskningsområderne har været teoretiske problemstillinger inden for sociologi med henblik på socialkonstruktivisme, især med udgangspunkt i J. Searles opfattelse af konstruktionen af den sociale virkelighed. Dertil kommer kropssociologiske problemstillinger i forhold til en biologisk antropologi. I stigende grad inddrages æstetisk filosofi i relation til kropæstetik og dans (S. Damkjær).

2.2. Hvordan er det at være træner i den frivillige idræt?

En sammenligning af mandlige og kvindelige trænere og af trænere på forskellige niveauer (L. Ottesen).

2.3. Kvinder på toppen

En undersøgelse af kvindelige idrætsledere i Danmark (G. Pfister, E. Trangbæk, U. Habermann og L. Ottesen).

2.4. Sport, gender and media

A meta-analysis of existing data in combination of a semiotic analysis of advertisements in selected media (G. Pfister).

2.5. Idrætten mellem stat, marked og fællesskab

Et samfundsvidenskabeligt projekt, hvor der gennemføres en mentalitetshistorisk analyse: "Idræt som kommunal velfærd", der undersøger samspillet mellem den offentlige sektor (kommunen) og den frivillige sektor (idrætsforeningerne) (ph.d.-afhandling indleveret af stipendiat M. Mortensen).

2.6. En analyse af idrætsfaciliteter og brugere i Gentofte Kommune

Analysen er udført for Fritidsafdelingen i Gentofte med henblik på at udforme en idrætspolitik i kommunen. "København, borgerne og idrætten 1970-2000", en undersøgelse af idrætspolitikken og administrationen af idrætten i Københavns kommune i et historisk og sociologisk perspektiv (O. Skjerk).

3. Forskningsamarbejde

Idrættens Æstetik. O. Ballisager, Center for Idræt, Aarhus Universitet samt S. Damkjær Ifl. Post-Olympisme. J. Bale, Keele University, England samt S. Damkjær, Ifl. Krop og Ungdom. B. Hølge-Hazelton, Center for Ungdomsforskning, Roskilde Universitetscenter samt S. Damkjær, Ifl. KIK- Danmark, forskningsamarbejde omkring Køn, Idræt og Kultur, med I.K. Petersen fra Institut for Sociologi, KU, L.F. Thing Rigshospitalet, S. Bandy Center for Idræt, Aarhus Universitet, Y. Mørck Roskilde Universitetscenter samt G. Pfister, E. Trangbæk, U. Habermann og L. Ottesen fra Ifl. Gender research group KIK Norden med Jorid Hovved Regional College Alta, G. von der Lippe Regional College Bo, B. Skirstad, K. Fasting, M.-K. Sisjord fra NIH samt G. Pfister, E. Trangbæk, U. Habermann og L. Ottesen Ifl. Fitness und Gesundheit von Schulkindern, prof. Mellerowicz, Freie Universität Berlin samt G. Pfister Ifl. Forskningsarbejde omkring projektet "Mellem integration og segregation-idrætsdeltagelse blandt unge med anden etnisk baggrund", G. Pfister og L. Ottesen, Ifl.

Tildelte priser

The 2003 ISHPES award (E. Trangbæk).

Faglige og administrative hverv

Specielle hverv

L. Ottesen: Medlem af Det Naturvidenskabelige Fakultets formidlingsudvalg. Medlem af undervisningsudvalget ved instituttet.

G. Pfister: President of the International Sport Sociology Association, head of the Scientific committee of the International Association for the Physical Education and Sport for Girls and Women, vice-President of the International Society for the History of Physical Education and Sport, vice-President of the German Gymnastic Association. Medlem af forsknings-, udviklings- og ph.d.udvalg ved instituttet.

E. Trangbæk: Medlem af bestyrelsen for Danmarks Idræts-Forbund, formand for bestyrelsen i Københavns Idrætsanlæg (KI), medlem af den videnskabelige komite i CESH. Studieleder ved instituttet.

H. Bonde: Censorformand for universiteternes idrætsuddannelser, leder arbejdet med at opbygge en humanistisk-samfundsvidenskabelig ph.d.-skole i idrætsforskning (sammen med G. Pfister), afdelingsleder for AHS/IfI, formand for IfI's rejseudvalg, medlem af IfI's forskningsudvalg, medlem af Ligestillingsministerens arbejdsgruppe om Mænd og Ligestilling, medlem af Sundhedsstyrelsens ekspertgruppe om fysisk aktivitet og sundhed, medlem af Undervisningsministeriets Styregruppe for Det Europæiske År for uddannelse gennem idræt, 2004.

O. Skjerk: Studieleder for Master i Idræt og Velfærd, international koordinator på IfI. Medlem af Det Internationale Udvalg på Det Naturvidenskabelige Fakultet.

Formidling

Redaktionelle hverv

S. Damkjær (med O. Ballisager): Redaktør på "Kroppens Idé", Forlaget Systime. Reviewer på Dansk Sociologi.

L. Ottesen: Faglig lektør for Hans Reitzels forlag og Museum Tusulanum.

G. Pfister: Stadion, Sportwissenschaft, WSPAJ (Women in Sport and Physical Activity Journal), International Journal of the History of Sport, Sport History Review, International Review of the Sociology of Sport, European Review of Sport History, OLYMPIKA, STAPS, Fitness & Performance. Editor of the ISHPES Series (Academia) and co-editor of the series "Frauen-Sport-Bewegung" (Centaurus) and Studien zur Sportsoziologie Lit-Verlag Münste, Berkshire Encyclopedia of World Sport, Berkshire Publishing Group.

E. Trangbæk: Medlem af advisory board i Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports, medlem af Council i ISHPES, medlem af redaktionsudvalget for Idrætshistorisk Årbog.

H. Bonde: Review editor på The International Journal of the History of Sport, medarbejder ved Gads Biografleksikon om Dansk Besættelsestid 1940-45.

Afdeling for Praktik, Pædagogik og Psykologi

Afdelingens medarbejdere laver forskning og udviklingsarbejde relateret til pædagogiske, psykologiske, tvær- og sundhedsvidenskabelige emner. Der tilstræbes en kobling mellem forskning og udviklingsarbejde og mellem teori og praksis hhv. anvendelse.

Forskningsvirksomhed

Der er i 2003 blevet arbejdet inden for følgende 3 områder:

1. Læring og identitetsprocesser i forhold til krop, idræt og bevægelse

1.1. Idræt, krop og bevægelse i børns hverdagsliv til lære- og identitetsprocesser i det senmoderne samfund

Projektet undersøger børns lære- og identitetsprocesser i forskellige sociale kontekster (hjem, skole, institution og fritid), specielt i relation til kropslige og idrætslige aktiviteter. Projektets undersøgelsesgruppe har været børn i 4. klasse. Følgende problemstillinger bearbejdes:

- Hvordan oplever og involverer børn sig i idræt i deres skole-, hjemme- og fritidsliv?
- Hvordan manifesteres lære- og identitetsprocesser i forskellige sociale kontekster?
- Hvilken betydning har idræt, krop og bevægelse for børns lære- og identitetsprocesser?

Projektets empiriske undersøgelser er afsluttet og diverse artikler er skrevet (R. Stelter og H. Rønholdt).

1.2. 'Naturklassen' på Rødkilde skole i København – Et case studie

Over en periode på 3 år fra 2000-2003 har 7 forskere og 4 specialestuderende fulgt en klasse, der fik muligheden for at modtage undervisning i 20% af skoletiden i naturen. Hver torsdag rejser klassen ud til en fast plads (økobase) i skoven for at blive undervist i skolens traditionelle fag. Udover eleverne undersøges, hvordan lærere og forældre oplever denne alternative undervisningsmulighed i folkeskolen (E. Mygind og R. Stelter).

1.3. Krop, læring og kompetence

Projektet har forskellige perspektiver og samarbejdsrelationer: I samarbejde med Det Nationale Kompetence Råd (www.nkr.dk) undersøges krop- og helbredscompetencen ved siden af de ni andre kompetenceområder. Projektet startede med en teoretisk redegørelse, og store surveyundersøgelser skal sikre et overblik over kompetenceområdernes forankring i den danske befolkning. Kropskompetencen belyses desuden i et samarbejdsprojekt med Learning Lab Danmarks konsortium, "Krop og læring" (R. Stelter).

1.4. Den æstetiske dimension i bevægelse – et forskningsfelt i relation til idræt og bevægelse i et praktisk-teoretisk perspektiv

Bevægelsessituationer fra hverdagslivet, herunder leg, sport, dans, terapi og uddannelse undersøges med henblik på at få viden om bevægelsens ontologiske og epistemologiske betydning for de æstetiske (sanssemæssige), fænomenologiske, pædagogiske og eksistentielle dimensioner i det moderne menneskes liv. Dele af projekterne "Bevægelsens og dansens poetik i et eksistentielt perspektiv", "Børns sanselige orienteringer og erfaringer i leg og idræt", "ph.d.-projekt: Kroppens sprog & bevægelsens psykologi med udgangspunkt i den internationale danseterapi form Dansergia", "ph.d.-projekt: Æstetiske øjeblikke i idræts- og danseundervisning og skriver sig ind i forskningsprogrammet "Sanselig erfaring og sanselig orientering" på Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU) (L. Engel, H. Rønholdt, C.S. Nielsen, H. Winther, K. Dietrich, Universität Hamburg).

2. Idræt, motion og sundhed, forebyggelse, trivsel og behandling

2.1. Ballerup-projektet er et kontrolleret interventionsprojekt over 4 år med forøget og forbedret idræt i de mindste klasser

400 6-7-årige børn modtager 4 idrætstimer om ugen fra 1. til og med 3. klasse, og udviklingen i denne periode sammenlignes med 30 i en kontrolgruppe. Der lægges stor vægt på kvaliteten af undervisningen, så alle haller og sale i kommunen er udstyret med spændende og moderne redskaber, ligesom lærerne deltager i jævnlige efteruddannelseskurser. Børnenes motoriske og kognitive udvikling undersøges, og den fysiske og metaboliske tilstand kortlægges sammen med deres kost (L.B. Andersen med ph.d.-studerende V. Grønfeld, H. Hasselstrøm, S.E. Hansen).

2.2. European Youth Heart Study II

9- og 15-årige børn fra Odense deltager i et mixed-longitudinelt studie af kulturelle og sociale faktorerers indflydelse på den biologiske sundhed. 1.000 børn undersøges for 6 år siden, og disse børn genundersøges, ligesom de sammenlignes med en ny 9-års kohorte. På denne måde belyses determinanter for hjerte-risikofaktorer, ligesom sekulære trends analyseres (L.B. Andersen).

2.3. Ph.d.-projekt: Den kvindelige idrætstriade

Dette projekt tager udgangspunkt i Den kvindelige Idrætstriade, som består af spiseforstyrrelser, menstruationsforstyrrelser og lav knogletæthed. Studiet af triaden rummer vide perspektiver for forståelse af interaktionen mellem kønshormoner og mekanisk belastning i knogleomsætning.

gen, hvilket bl.a. kan have betydning for forebyggelse og behandling af knogleskørhed. I projektet indgår dels tværnsnitsstudier af kvindelige eliteidrætsudøvere, dels et longitudinelt interventionsstudie, der undersøger effekten af excentrisk styrketræning på knogletætheden (E.W. Helge, B. Kiens).

2.4. Ph.d.-projekt: Sammenligning af aerob, anaerob træning og medikamentel behandling i relation til depressionsbehandling

Projektet er en eksperimentel prospektiv undersøgelse af moderat depressionsramte patienter, som randomiseret henføres til 2 à 3 forskellige interventionsgrupper (M. Mohammadi-Nezhad, R. Stelter og T. Bolwig, Rigshospitalet).

3. Idræt og bevægelse i et praktisk-teoretisk perspektiv (udviklingsarb.)

3.1. Coaching og anvendt sportspsykologi

I et samarbejde med Team Danmark, hvor undertegnede er medlem i ekspertgruppen for anvendt sportspsykologi, søges at implementere sportspsykologien blandt trænere og udøvere på basis af coachingprincipperne (R. Stelter).

3.2. Video og it i undervisningen. Studieteknik i de praktiske fag/svømning

Med en systematisk inddragelse af videooptagelser i studieprocessen er det hensigten at forbedre de studerendes visuelle forståelse for såvel tekniske som erfaringsbaserede aspekter, der ligger til grund for en konkret praksis. Analyse af videooptagelser – let tilgængelige på nettet – skal facilitere og motivere brugen af det teoretiske pensum tidligt i de aktuelle studieprocesser med at udvikle de praktiske færdigheder. Der samarbejdes med NIK – Det Naturvidenskabelige IT-Kompetencecenter (L. Madsen).

3.3. Vandbasis, at lære bevægelse i vand

Et projekt der forsøger at beskrive og begrunde vandbasis. Målgruppen for arbejdet er alle svømmeundervisere, såvel i uddannelse som i efter- og videreuddannelse. Vandbasis defineres her som en meget stor del af "svømmeundervisning i skolen" (L. Madsen).

3.4. Teori-praktikkoblinger

Idræt samt spillestiludvikling i moderne fodbold (B. Peitersen).

Faglige og administrative hverv

Specielle hverv

L.B. Andersen: Medlem af følgende arbejdsgrupper: Forum for Motion (nedsat af Sundhedsministeriet), en WHO-arbejdsgruppe til formulering af guidelines for promovering af cykling og gang som transport og Broprojekt, en ministerielt støttet arbejdsgruppe til at bygge bro mellem gymnasiet og de højere læreanstalter.

E. Brisling: VIP-tillidsmand.

R. Stelter: Leder af Afdeling for Praktik, Pædagogik og Psykologi, medlem af to bedømmelseskomiteer på Danmarks Pædagogiske Universitet hhv. Institut for Idræt, KU. Medlem af ekspertgruppen i Det Nationale Kompetenceråd. Formand for Dansk Idrætspsykologisk Forum (DIFO). Medlem af bestyrelsen for European Association of Sport

and Exercise Psychology (FEPSAC). President og formand for den videnskabelige komite for den 11. Europæiske Idrætspsykologi-Kongres, der blev arrangeret i København den 22.-27.7.2003. Medlem af forsknings-, udviklings- og ph.d.-udvalg ved instituttet.

B. Peitersen: Formand for undervisningsudvalget ved instituttet. Medlem af studienævnet for Idræt.

H. Winter: Medlem af forsknings-, udviklings- og ph.d.-udvalg. Medlem af undervisningsudvalget ved instituttet.

M. Sørensen: Medlem af undervisningsudvalget ved instituttet.

L. Madsen: Medlem af studienævnet for Idræt.

Formidling

Redaktionelle hverv

L. Engel: I redaktionen på tidsskriftet Fokus Idræt.

H. Rønholt: For årbog 2003 i pædagogik (Odense Universitetsforlag).

R. Stelter: Medlem af editorial board på Psychology of Sport and Exercise, gæsteditor af Forum für qualitative Sozialforschung/Forum Qualitative Social Research, medudgiver af årbog Sport & Psyke og medlem af bulletin board af International Journal of Sport and Exercise Psychology.

Instituteder Kurt Jørgensen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	27,3	6,8	34,1
DVIP	3,2	0,1	3,2
STIP	4,9	3,1	8,0
TAP	29,3	2,0	31,3
Årsværk i alt	64,6	12,0	76,6
Løn	25.517,0	4.141,0	29.658,0
Frikøb mv.	-424,0	206,0	-218,0
Øvrige drift	4.764,0	4.035,0	8.799,0
Anskaffelser	1.298,0	269,0	1.567,0
Bruttototal t.kr.	31.155,0	8.651,0	39.806,0

Stab

VIP Internt finansieret

Andersen, Jens Erik Bangsbo; professor.

Andersen, Lars Bo; lektor.

Bencke, Jesper; amanuensis.

Bonde, Hans; professor.

Brisling, Erik; studiektor.

Damkjær, Søren; lektor.

Engel, Lis; lektor.

Habermann, Ulla; adjunkt.

Halkier, Karen Inge; studiektor.

Helge, Eva Maria Wulff; studiektor.

Hellsten, Ruth Ylva Kristina; lektor.

Jensen, Bente Rona; lektor.

Jørgensen, Kurt; lektor.

Kristiansen, Tom; amanuensis.

Madsen, Lillian; studielektor.
 Michalsik, Lars Bojsen; studieadjunkt.
 Mygind, Erik; studielektor.
 Nielsen, Charlotte Svendler; studieadjunkt.
 Nielsen, Jens Bo; professor.
 Ottesen, Laila Susanne; lektor.
 Pedersen, Mogens Theisen; studielektor.
 Pfister, Gertrud Ursula; professor.
 Richter, Bente Elisabeth Kiens; lektor.
 Richter, Erik Arne; professor.
 Rønholt, Helle Marianne Gyldholm; lektor.
 Skjerk, Ole; adjunkt.
 Stelter, Reinhard Erich; lektor.
 Sørensen, Jesper Mikael; studielektor.
 Trangbæk, Else; lektor.
 Vinther, Helle Dagmar; studielektor.
 Vistisen, Bodil Kjeldgaard; adjunkt.

VIP Eksternt finansieret

Eriksen, Tine Alkjær; adjunkt.
 Lyng, Jan; adjunkt.
 Nielsen, Jakob Nis; adjunkt.
 Wojtaszewski, Jørgen Frank Pind; lektor.

STIP Internt finansieret

Grønfeldt, Vivian; kand.stip.
 Höffner, Liselotte; ph.d.-stipendiat.
 Ilkjær, Thomas Hornshøj; forskningsass.
 Jørgensen, Sebastian Beck; ph.d.-stipendiat.
 Kronauer, Daniel Jan Christoph; ph.d.-stipendiat.
 Krustrup, Peter; ph.d.-stipendiat.
 Nordsborg, Nikolai; ph.d.-stipendiat.
 Poulsen, Anne Lykke; forskningsass.
 Roepstorff, Carsten; ph.d.-stipendiat.

STIP Eksternt finansieret

Frøsig, Christian; forskningsass.
 Hansen, Stig Eiberg; kand.stip.
 Hasselstrøm, Henriette; ph.d.-stipendiat.
 Larsen, Jesper Ninn Sandfeld; forskningsass.
 Melcher, Pia Grethe; forskningsass.
 Nielsen, Jan Toftegård; forskningsass.
 Nielsen, Lars Nybo; adjunkt.
 Pilegaard, Marianne; forskningsass.
 Kronauer, Daniel Jan Christoph; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Lyng, Jan: Adenosine Receptors and Transporters in Skeletal Muscle: Exercise Hyperaemia.
 Pedersen, Mogens Theisen: Exercise and work-related musculoskeletal disorders in neck, shoulders and lower back.

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

– Molekylære og fysiologiske mekanismer i skeletmuskulatur (Jakob Nis Nielsen) kr. 471.500.

Diabetesforeningen

– Betydningen af AMPK (II) (Erik A. Richter) kr. 250.000.

– Regulering af glykogensyntesen under fysiologiske og patofysiologiske forhold (Jørgen Wojtaszewski) kr. 75.000.

Forskningsstyrelsen

– Fysiologiske og kognitive aspekter af ældres computerarbejde (Bente Rona Jensen) kr. 931.800.
 – The cellular fuel gauge AMP activated protein kinase: A key player in type 2 diabetes and the metabolic syndrome (Jørgen Wojtaszewski) kr. 1.050.000.

Gentofte Kommune

– Gentofte Kommunes Idrætsfaciliteter 2002 (Ole Skjerk) kr. 150.000.

Idrættens Forskningsråd

– Regulering af muskelstofskifte hos mænd og kvinder (Bente Kiens) kr. 240.100.

Kulturministeriets udvalg for idrætforskning

– Kapillærtiltvækst i skeletmuskulaturen ved regelmæssig fysisk aktivitet (Ylva Hellsten) kr. 90.000.
 – Kvinder på toppen – om kvinder, sport og ledelse (Gertrud Pfister) kr. 390.000.

Kunststyrelsen

– Æstetiske øjeblikke i idræts- og danseundervisning (Charlotte Svendler Nielsen) kr. 1.370.000.

NorFa Nordisk Forskerakademi

– Research and teaching in social science of sport (Gertrud Pfister) kr. 106.100.

Novo Nordisk Fonden

– Betydning af AMPK (Erik A. Richter) kr. 200.000.
 – Betydningen af AMP-aktiveret kinase (Erik A. Richter) kr. 150.000.
 – Protein kinase C Betydning for glukosetransport i skeletmuskulatur (Erik A. Richter) kr. 150.000.

SL's og BUPL's Forskningsfond

– Idrætsbørnehaver (Anne Brus) kr. 146.200.

Socialministeriet

– Fonde i Europa (Ulla Habermann) kr. 65.000.

Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd

– Tvillingestudie til belysning af de molekulære mekanismer for insulinresistens i skeletmuskulatur: Effekten af "gener", alder, fødselsvægt og fysisk fitness (Jørgen Wojtaszewski) kr. 41.600.

Team Danmark

– Effekt af muskelkontraktion af kapillærtiltvækstfremmende substanser i skeletmuskulatur (Ylva Hellsten) kr. 84.000.
 – Kønsforskelle i musklernes fedtstofskifte under arbejde (Bente Kiens) kr. 50.000.
 – Tilskuertyper i eliteidrætten – ph.d.-studium (Thomas Ilkjær) kr. 317.700.

Tryk i Danmark

– Brug af multimedia ved indlæring af livredningsfærdigheder (Nikolai Nordsborg) kr. 185.000.

Publikationer

- Aagaard P., Jørgensen S.P.G., Madsen L., Tøstrup C.: Instruktionbog i livredning (4.udg.). 143 s. Forlaget ROAS, Roskilde 2003.
- Andersen L.B.: Motion og/eller tabletter. *Rationel farmakoterapi* nr. 7, s. 1-5. 2003.
- Andersen L.B., Froberg K.: Metabolisk syndrom hos børn? *Focus – tidsskrift for idræt* årg. 27, nr. 5/6, s. 38-42. 2003.
- Andersen L.B., Froberg K.: Børn og bevægelse. 79 s. Allan Poulsen (red.) DR Multimedia, Søborg 2003.
- Andersen L.B., Grønfeldt V., Froberg K.: Fysisk aktivitet, børn og sundhed. i: *Børn og unge i bevægelse – perspektiver og ideer* s. 27-35. Kulturministeriet, København 2003.
- Andersen L.B., Saltin B.: Comments on Brønnum-Hansen: Predicting the effect of prevention of ischaemic heart disease. *Scandinavian journal of public health* vol. 30, no. 4, s. 315-316. 2002.
- Andersen L.B., Wedderkop N., Hansen H.S., Cooper A.R., Froberg K.: Biological cardiovascular risk factors cluster in Danish children and adolescents: the European Youth Heart Study. *Preventive medicine* vol. 37, no. 4, s. 363-367. 2003.
- Ballisager O., Damkjær S.: (red.). *Kroppens idé*. 256s. Systime A/S, Århus 2003.
- Bangsbo J.: Physiology of training. i: *Science and soccer* (2.ed.) s. 47-58. Thomas Reilly, A. Mark Williams (eds.). Routledge, London 2003.
- Blæsild K., Stelter R.: Psychological and social consequences of career transition out of professional football – a multiple case study. i: *New approaches to exercise and sport psychology – theories, methods and applications*. XIth European Congress of Sport Psychology, Copenhagen, 22-27 July 2003 s. 1-4 (cd-rom). Reinhard Stelter (ed.). Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Bonde H.: Compromise and confrontation: Danish sport under the Swastika. *European sports history review* vol. 5, i: *Militarism, sport, Europe. War without weapons* s. 208-222. J.A. Mangan (ed.). Frank Cass, London 2003.
- Bonde H.: Kampen om ungdommen. Niels Bukh – en politisk biografi. 270 s. Museum Tusulanums Forlag, København 2002.
- Bonde H.: Det rene cirkus. *Gymnastik* nr. 2, s. 14-15. 2003.
- Bonde H.: Masculine sport and masculinity in Denmark at the turn of the century. *Moulding masculinities* vol. 1, i: *Among men* s. 81-114. Søren Ervø, Thomas Johansson (eds.). Ashgate, Aldershot, England 2003.
- Bonde H.: When boys become men: The martial arts as young people's revolt against the youth rebellion. *Moulding masculinities* vol. 2, i: *Bending bodies* s. 125-139. Søren Ervø, Thomas Johansson (eds.). Ashgate, Aldershot, England 2003.
- Bonde H.: Gymnastik og national identitet. *Svensk og dansk gymnastik med særligt henblik på Niels Bukh*. *Idrottsforum.org* 6. juni 2003, s. 1-17. 2003.
- Bonde H.: Hvorfor vil en historiker skrive en bog om Niels Bukh? i: *Gymnastikhøjskolen i Ollerup – Årsskrift 2003* s. 14-17. Uffe Strandby, Lars Mortensen, Erik H.A. Jakobsen (red.). Ollerup Delingsførere, Vester Skerninge 2003.
- Bonde H.: Seksualitet og mandæstetik. i: *Kroppens idé* s. 203-218. Olav Ballisager, Søren Damkjær (red.). Systime A/S, Århus 2003.
- Bonde H.: Samfundet som teater – fra Caesar til Silvio. *GISP* nr. 116, s. 22-28. 2003.
- Bonde H.: Historien om Niels Bukh. *Den homoseksuelle nazisympatisør*. *Panbladet* nr. 4, s. 20-21. 2003.
- Brage S., Wedderkopp N., Andersen L.B., Froberg K.: Influence of step frequency on movement intensity predictions with the CSA accelerometer: A field validation study in children. *Pediatric exercise science* vol. 15, no. 3, s. 277-287. 2003.
- Brage S., Wedderkopp N., Franks P.W., Andersen L.B., Froberg K.: Reexamination of validity and reliability of the CSA monitor in walking and running. *Medicine & science in sports & exercise* vol. 35, no. 8, s. 1447-1454. 2003.
- Brisling E.: Video i håndboldundervisning. i: *Video i undervisning – observation og analyse* s. 20-32. Helle Rønholdt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Brus A., Trangbæk E.: Asserting the right to play – women's football in Denmark. *Soccer and society* vol. 4, no. 2/3, i: *Soccer, women, sexual liberation. Kicking off a new era* s. 95-111. Fan Hong, J.A. Mangan (eds.). Frank Cass, London 2003.
- Bärtsch P., Nielsen B., Leppäluoto J.: Physical activity and environment. i: *Textbook of sports medicine. Basic science and clinical aspects of sports injury and physical activity* s. 226-249. Michael Kjær, Michael Krogsgaard, Peter Magnusson, Lars Engebretsen, Harald Roos, Timo Takala, Savio L.-Y. Woo (eds.). Blackwell Science, Oxford 2003.
- Crone C., Johnsen L.L., Biering-Sørensen F., Nielsen J.B.: Appearance of reciprocal facilitation of ankle extensors from ankle flexors in patients with stroke or spinal cord injury. *Brain* vol. 126, no. 2, s. 495-507. 2003.
- Dalsgaard M.K., Nybo L., Cai Y., Secher N.H.: Cerebral metabolism is influenced by muscle ischaemia during exercise in humans. *Experimental physiology* vol. 88, no. 2, s. 297-302. 2003.
- Damkjær M., Damkjær S.: *Kropsbilleder*. i: *Perspektiver på ungdom & krop* s. 167-177. Bibi Hølge-Hazelton (red.). Center for Ungdomsforskning & Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg 2003.
- Damkjær S.: Distinktions mission. *Dansk sociologi* årg. 14, nr. 1, s. 109-117. 2003.
- Damkjær S.: Indledning. i: *Kroppens idé* s. 5-7. Olav Ballisager, Søren Damkjær (red.). Systime A/S, Århus 2003.
- Damkjær S.: Kunstens og idrættens æstetik. i: *Kroppens idé* s. 43-58. Olav Ballisager, Søren Damkjær (red.). Systime A/S, Århus 2003.
- Derave W., Eijnde B.O., Verbessem P., Ramaekers M., Leemputte M.V., Richter E.A., Hespel P.: Combined creatine and protein supplementation in conjunction with resistance training promotes muscle GLUT-4 content and glucose tolerance in humans. *Journal of applied physiology* vol. 94, no. 5, s. 1910-1916. 2003.
- Eiberg S.: Coaching och teambuilding. i: *Coaching – lärande och utveckling* s. 71-87. Reinhard Stelter (red.). Liber AB, Malmö 2003.
- Eijnde B.O., Leemputte M.V., Goris M., Labarque V., Taes Y., Verbessem P., Vanhees L., Ramaekers M., Eynde B.V., Schuylenbergh R.V., Dom R., Richter E.A., Hespel P.: Effects of creatine supplementation and exercise trai-

- ning on fitness in men 55-75 yr old. *Journal of applied physiology* vol. 95, no. 2, s. 818-828. 2003.
- Engel L.: Fornemmelse for bevægelse. Video- og bevægelsesanalyse i danseundervisning. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 63-81. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Engel L.: Bolderfaring og danseværksted – om æstetiske læreprocesser i idræt i praksis. *Tidsskrift for idræt* årg. 67, nr. 1, s. 26. 2002.
- Engel L.: Forandringens mulighed (samtale med den italienske koreograf Christina Caprioli). *Terpsichore – tidsskriftet for moderne dans* årg. 9, nr. 1, s. 28-32. 2003.
- Engel L.: Kroppens sprog og koreografi. En samtale med koreograf og danser Priscilla S. Rasmussen om de klassiske polariteter mellem form og følelse. *Terpsichore – tidsskriftet for moderne dans* årg. 9, nr. 2, s. 38-43. 2003.
- Engel L.: Et møde med kroppens alkymi. *Terpsichore – tidsskriftet for moderne dans* årg. 9, nr. 3, s. 24-30. 2003.
- Engel L.: Den æstetiske dimension i bevægelse – et sted for undersøgelse og skabelse af dynamisk form, oplevelse, vision og virkelighed. i: *Idrætspædagogisk årbog 2003* s. 45-65. Kurt Lüders, Niels Vogensen (red.). Forlaget Klim, Århus 2003.
- Engel L.: Bevægelse som sanselig praksis – en afgørende faktor i menneskets dannelse. *Focus – tidsskrift for idræt* årg. 27, nr. 1, s. 31-33. 2003.
- Engel L.: Vugget i universets rytmer. *Focus – tidsskrift for idræt* årg. 27, nr. 4, s. 25-30. 2003.
- Engel L.: Butoh – metamorfosens vej. *Teater-et* nr. 113, s. 32-34. 2003.
- Febbraio M.A., Ott P., Bay Nielsen H., Steensberg A., Keller C., Krstrup P., Secher N.H., Klarlund Pedersen B.: Hepatosplanchnic clearance of interleukin-6 in humans during exercise. *American journal of physiology (Endocrinol.Metab.)* vol. 285, no. 2, s. E397-E402. 2003.
- Febbraio M.A., Steensberg A., Keller C., Starkie R.L., Nielsen H.B., Krstrup P., Ott P., Secher N.H., Pedersen B.K.: Glucose ingestion attenuates interleukin-6 release from contracting skeletal muscle in humans. *Journal of physiology* vol. 549, no. 2, s. 607-612. 2003.
- Garde H., Hansen Å.M., Jensen B.R.: Physiological responses to four hours of low-level repetitive work. *Scandinavian journal of work, environment & health* vol. 29, no.6, s. 452-460. 2003.
- Grønfeldt V., Sigsgaard E., Eiberg S., Hasselstrøm H., Frøberg K., Andersen L.B.: Validering af "Om mig selv" – et spørgeskema til børn. *Nordisk psykologi* vol. 55, no. 2, s. 94-106. 2003.
- Habermann U., Ottesen L., Pfister G.U.: Kvinder på toppen – om kvinder, idræt og ledelse. Første delrapport: Kortlægning. 34s. Institut for Idræt, Københavns Universitet, København 2003.
- Halliday D.M., Conway B.A., Christensen L.O.D., Hansen N.L., Petersen N.P., Nielsen J.B.: Functional coupling of motor units is modulated during walking in human subjects. *Journal of neurophysiology* vol. 89, no. 2, s. 960-968. 2003.
- Hartmann-Tews I., Pfister G.U.: (eds.). *Sport and women. Social issues in international perspective.* 288s. Routledge, London 2003.
- Hartmann-Tews I., Pfister G.U.: Women's inclusion in sport. *International and comparative findings. i: Sport and women. Social issues in international perspective* s. 266-280. Ilse Hartmann-Tews, Gertrud Pfister (eds.). Routledge, London 2003.
- Helge J.W., Stallknecht B., Klarlund Pedersen B., Galbo H., Kiens B., Richter E.A.: The effect of graded exercise on IL-6 release and glucose uptake in human skeletal muscle. *Journal of physiology* vol. 546, no. 1, s. 299-305. 2003.
- Hillig T., Krstrup P., Fleming I., Osada T., Saltin B., Hellsten Y.: Cytochrome P450 2C9 plays an important role in the regulation of exercise-induced skeletal muscle blood flow and oxygen uptake in humans. *Journal of physiology* vol. 546, no. 1, s. 307-314. 2003.
- Hultborn H., Denton M.E., Wienecke J., Nielsen J.B.: Variable amplification of synaptic input to cat spinal motoneurons by dendritic persistent inward current. *Journal of physiology* vol. 552, no. 3, s. 945-952. 2003.
- Hunger I., Sparkes A., Stelter R.: (eds.). *Qualitative methods in various disciplines IV: Sport sciences. Forum Qualitative Social Research – an online journal* vol. 4, no. 1, fl.pags. 2003.
- Höffner L., Nielsen J.J., Langberg H., Hellsten Y.: Exercise but not prostanoids enhance levels of vascular endothelial growth factor and other proliferative agents in human skeletal muscle interstitium. *Journal of physiology* vol. 550, no. 1, s. 217-225. 2003.
- Højlund K., Stæhr P., Falck Hansen B., Green K.A., Hardie D.G., Richter E.A., Beck-Nielsen H., Wojtaszewski J.: Increased phosphorylation of skeletal muscle glycogen synthase at NH₂-terminal sites during physiological hyperinsulinemia in type 2 diabetes. *Diabetes* vol. 52, no. 6, s. 1393-1402. 2003.
- Jensen B.R., Garde A.H., Laursen B., Jørgensen A.H.: The effect of mental demand on performance and muscle activity during computer use. i: *Human-centred computing. Cognitive, social and ergonomic aspects*, vol. 3 s. 73-77. Don Harris, Vincent Duffy, Michael Smith, Constantine Stephanidis (eds.). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey 2003.
- Jensen B.R., Hansen T.B., Pilegaard M., Hyldtoft C.: The effects of forearm support on performance and muscle activity among computer users with and without symptoms. i: *IEA 2003 – Ergonomics in the digital age – Seoul Korea, August 24-29, 2003. Proceedings of the XVth Triennial Congress of the International Ergonomics Association* s. [1-3]. The Ergonomics Society of Korea, Seoul, Korea 2003.
- Jørgensen K., Hofeldt E.: Djævlen ligger gemt i detaljen. Institut for Idræt. i: *Historier om fusioner* s. 30-46. Københavns Universitet, PUMA, København 2003.
- Kiens B.: Regulation of lipid utilisation in skeletal muscle during exercise in humans. 57 s. Institute of Exercise and Sports Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Kiens B., Roepstorff C.: Utilization of long-chain fatty acids in human skeletal muscle during exercise. *Acta physiologica Scandinavica* vol. 178, no. 4, s. 391-396. 2003.
- Krstrup P., Ferguson R.A., Kjær M., Bangsbo J.: ATP and heat production in human skeletal muscle during dynamic exercise: higher efficiency of anaerobic than aerobic ATP resynthesis. *Journal of physiology* vol. 549, no. 1, s. 255-269. 2003.
- Krstrup P., Mohr M., Amstrup T., Rysgaard T., Johansen J., Steensberg A., Pedersen P.K., Bangsbo J.: The yo-yo

- intermittent recovery test: Physiological response, reliability, and validity. *Medicine & science in sports & exercise* vol. 35, no. 4, s. 697-705. 2003.
- Krustrup P., Mohr M., Amstrup T., Rysgaard T., Johansen J., Steensberg A., Pedersen P.K., Bangsbo J.: The yo-yo intermittent recovery test is highly reproducible, sensitive, and valid. *Medicine & science in sports & exercise* vol. 35, no. 12, s. 2120. 2003.
- Lund Christensen D., Damkjær S.: Traditionel og moderne løbekultur hos kalenjin-folket i Kenya – et historisk og antropologisk perspektiv. *Idrætshistorisk årbog 2002*, årg. 18, i: Idræt og lokalhistorie – pejlinger og perspektiver s. 117-137. Thomas Skovgaard, Johnny Wøllekær (red.). Syddansk Universitetsforlag, Odense 2003.
- Lynge J.: Adenosine receptors and transporters in skeletal muscle: Exercise hyperaemia (Phd thesis). 103 s. Institute of Exercise and Sports Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Lynge J., Schulte G., Nordsborg N., Fredholm B.B., Hellsten Y.: Adenosine A_{2B} receptors modulate cAMP levels and induce CREB but not ERK1/2 and p38 phosphorylation in rat skeletal muscle cells. *Biochemical and biophysical research communications* vol. 307, no. 1, s. 180-187. 2003.
- MacDonald C., Wojtaszewski J., Klarlund Pedersen B., Kiens B., Richter E.A.: Interleukin-6 release from human skeletal muscle during exercise: relation to AMPK activity. *Journal of applied physiology* vol. 95, no. 6, s. 2273-2277. 2003.
- Madsen L.: Video i svømmeundervisning. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 50-62. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Matthiessen J., Banke Rasmussen L., Andersen L.B., Astrup A., Helge J.W., Kjær M., Mølgaard C., Nielsen G.A., Saltin B., Strube M., Tjønneland A., Ovesen L.: Kost og fysisk aktivitet – fælles aktører i sygdomsforebyggelsen. *FødevarerRapport 2003:03*, 159 s. Fødevarerdirektoratet, Søborg 2003.
- McHugh M., Bangsbo J., Lexell J.: Principles of rehabilitation following sports injuries: Sports-specific performance testing. i: Textbook of sports medicine. Basic science and clinical aspects of sports injury and physical activity s. 201-225. Michael Kjær, Michael Kroghsgaard, Peter Magnusson, Lars Engebretsen, Harald Roos, Timo Takala, Savio L.-Y. Woo (eds.). Blackwell Science, Oxford 2003.
- Michalsik L.B., Bangsbo J.: Aerob og anaerob træning. 303 s. Danmarks Idræts-Forbund, Brøndby 2002.
- Mohr M., Krustrup P., Bangsbo J.: Match performance of high-standard soccer players with special reference to development of fatigue. *Journal of sports sciences* vol. 21, no.7, s. 519-528. 2003.
- Mygind E.: Elevudsagn om undervisning og sociale relationer på yngste klassetrin. *Focus – tidsskrift for idræt* årg. 27, nr. 5/6, s. 59-65. 2003.
- Mygind E.: Ti år med friluftsvejlederuddannelsen. Institut for Idræt i København – tradition og fornyelse. *Dansk friluftsliv* nr. 53, s. 16-20. 2003.
- Nielsen B., Nybo L.: Cerebral changes during exercise in the heat. *Sports medicine* vol. 33, no. 1, s. 1-11. 2003.
- Nielsen G.A., Andersen L.B.: The association between high blood pressure, physical fitness, and body mass index in adolescents. *Preventive medicine* vol. 36, no. 2, s. 229-234. 2003.
- Nielsen J.J., Kristensen M., Hellsten Y., Bangsbo J., Juel C.: Localization and function of ATP-sensitive potassium channels in human skeletal muscle. *American journal of physiology (Reg.Integr.Comp.Physiol.)* vol. 284, no. 2, s. R558-R563. 2003.
- Nielsen J.N., Frøsig C., Sajan M.P., Miura A., Standaert M.L., Graham D.A., Wojtaszewski J., Farese R.V., Richter E.A.: Increased atypical PKC activity in endurance-trained human skeletal muscle. *Biochemical and biophysical research communications* vol. 312, s. 1147-1153. 2003.
- Nielsen J.N., Jørgensen S.B., Frøsig C., Viollet B., Andreelli F., Vaulont S., Kiens B., Richter E.A., Wojtaszewski J.: A possible role for AMP-activated protein kinase in exercise-induced glucose utilization: insights from humans and transgenic animals. *Biochemical Society Transactions* vol. 31, no. 1, s. 186-190. 2003.
- Nielsen J.N., Mustard K.J.W., Graham D.A., Yu H., MacDonald C., Pilegaard H., Goodyear L.J., Hardie D.G., Richter E.A., Wojtaszewski J.: 5'-AMP-activated protein kinase activity and subunit expression in exercise-trained human skeletal muscle. *Journal of applied physiology* vol. 94, no. 2, s. 631-641. 2003.
- Nielsen J.N., Richter E.A.: Regulation of glycogen synthesis in skeletal muscle during exercise. *Acta physiologica Scandinavica* vol. 178, no. 4, s. 309-319. 2003.
- Nordsborg N., Bangsbo J., Pilegaard H.: Effect of high-intensity training on exercise-induced gene expression specific to ion homeostasis and metabolism. *Journal of applied physiology* vol. 95, no. 3, s. 1201-1206. 2003.
- Nordsborg N., Mohr M., Dannemann Pedersen L., Nielsen J.J., Langberg H., Bangsbo J.: Muscle interstitial potassium kinetics during intense exhaustive exercise: effect of previous arm exercise. *American journal of physiology (Reg.Integr.Comp.Physiol.)* vol. 285, no. 1, s. R143-R148. 2003.
- Nybo L.: CNS fatigue and prolonged exercise: Effect of glucose supplementation. *Medicine & science in sports & exercise* vol. 35, no. 4, s. 589-594. 2003.
- Nybo L.: Når du rammer muren – fald i hjernens energiomætning under langvarigt arbejde. *Puls (Temahæfte midt i bladet)* årg. 14, nr. 2, s. 1-4. 2003.
- Nybo L., Møller K., Klarlund Pedersen B., Nielsen B., Secher N.H.: Association between fatigue and failure to preserve cerebral energy turnover during prolonged exercise. *Acta physiologica Scandinavica* vol. 179, no. 1, s. 67-74. 2003.
- Nybo L., Nielsen B., Blomstrand E., Møller K., Secher N.H.: Neurohumoral responses during prolonged exercise in humans. *Journal of applied physiology* vol. 95, no. 3, s. 1125-1131. 2003.
- Pedersen M.T.: Video i redskabsgymnastik og udspring fra vippe. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 44-49. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Pedersen M.T.: Exercise and work-related musculoskeletal disorders in neck, shoulders and low back (PhD thesis). 59 s. Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Pedersen M.T., Birch L., Sjøgaard G.: Ondt i kroppen af at arbejde. Kan generne forebygges med motion – og hvordan? *Krop & fysik. Fysioterapeuternes temablade* nr. 4, s. 36-37. 2003.

- Peitersen B.: Tv-mediet i fodboldundervisning. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 33-35. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Petersen N.T., Pyndt H.S., Nielsen J.B.: Investigating human motor control by transcranial magnetic stimulation. *Experimental brain research* vol. 152, no. 1, s. 1-16. 2003.
- Pfister G.U.: Women and sport in Iran. Keeping goal in the hijab? i: Sport and women. Social issues in international perspective s. 207-223. Ilse Hartmann-Tews, Gertrud Pfister (eds.). Routledge, London 2003.
- Pfister G.U.: Noch lange nicht zum alten Eisen – Sportbedürfnisse von Frauen. i: Ein Leben lang in Schwung. Bd. 1. Kongress vom 4.-6. Mai 2001 in Hamburg s. 65-91. Walter Tokarski, Klaus Euteneuer-Treptow, Beate Wagner-Hauthal (Hrsg.). Meyer & Meyer Verlag, Aachen 2002.
- Pfister G.U.: Las mujeres y los juegos Olímpicos ¿de la exclusión a la integración? i: El Olimpismo e a cultura del siglo XXI/O Olimpismo e a cultura do século XXI s. 219-237. Manuel Mella Márquez, Daniel Poyán Díaz (coordin.). Cultura Concello de Vigo, Vigo 2002.
- Pfister G.U.: Ein Leben zwischen den Welten: Antonie Straßmann – ein biographischer Versuch. i: Olympisch bewegt. Festschrift zum 60. Geburtstag von prof. dr. Manfred Lämmer s. 353-374. Ellen Bertke, Heike Kuhn, Karl Lennartz (Hrsg.). Institut für Sportgeschichte der Deutschen Sporthochschule Köln/Carl und Liselott Diem-Archiv, Köln 2003.
- Pfister G.U.: Kaupan paljasta pintaa – Anna Kournikova ja urheilui tavarana. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran Kymmenvuotiskirja i: Kynäniekkoja, kivinyrkkejä, mäki-matteja s. 152-166. Heikki Roiko-Jokela, Esa Siironen (toi./eds.). Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 2003.
- Pfister G.U.: Cultural confrontations: German Turnen, Swedish gymnastics and English sport – European diversity in physical activities from a historical perspective. *Culture, sport, society* vol. 6, no. 1, s. 61-91. 2003.
- Pfister G.U.: Die Balance der Differenz – Inszenierungen von Körper und Geschlecht im Sport (1900 bis 2000). Reihe Sportwissenschaft i: Menschenbilder im Sport s. 197-234. Michael Krüger (Hrsg.). Hofmann, Schorndorf 2003.
- Pfister G.U.: Zwischen Weiblichkeitsidealen und sportlichen Erfolgen. Geschlechterarrangements im Spitzensport der DDR. i: Geschlechterarrangements in globaler und historischer Perspektive s. 79-99. Helgard Kramer, Roger Naegele (Hrsg.). Mattes Verlag, Heidelberg 2003.
- Pfister G.U.: Cold war diplomats in tracksuits: The Fräuleinwunder of East German sport. *European sports history review* vol. 5, i: Militarism, sport, Europe. War without weapons s. 223-252. J.A. Mangan (ed.). Frank Cass, London 2003.
- Pfister G.U.: Női test, női lelek – pubertáskor, menstruáció. i: II. Országos Konferencia a Nők Sportjáról. Előadás gyűjtemény/Second National Conference on Women's Sports. Proceedings s. 7-20. Gyermek-, Ifjúsági és Sportminiszterium, Budapest 2002.
- Pfister G.U.: The challenges of women's football in East and West Germany: A comparative study. *Soccer and society* vol. 4, no. 2/3, i: Soccer, women, sexual liberation. Kicking off a new era s. 128-148. Fan Hong, J.A. Mangan (eds.). Frank Cass, London 2003.
- Pfister G.U.: A world power in women's sport – women without power in sport: Gender, power and sport in East Germany. *Idrottsforum.org* 9. december 2003, s. 1-11. 2003.
- Pfister G.U.: Fussball als Erinnerungsort. Zur Globalisierung des Fussballsports an der Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert. i: Querpässe. Beiträge zur Literatur-, Kultur- und Mediengeschichte des Fussballs s. 27-48. Ralf Adelmann, Rolf Parr, Thomas Schwarz (Hrsg.). Synchron Wissenschaftsverlag der Autoren, Heidelberg 2003.
- Pfister G.U.: Biografien und Wirklichkeiten – Friedrich Ludwig Jahn als soziales Konstrukt. *Schriften der Deutschen Vereinigung für Sportwissenschaft* Band 137, i: Erinnerungen, Geschichte(n), Traditionen. Rekonstruktionen der Vergangenheit zwischen Markt und Mythos s. 9-22. Michael Krüger (Hrsg.). Czwalina Verlag, Hamburg 2003.
- Pfister G.U.: Doing sport is doing gender – sport and socialisation from a constructivist perspective. i: New approaches to exercise and sport psychology – theories, methods and applications. XIth European Congress of Sport Psychology, Copenhagen, 22-27 July 2003 s. 1-3 (cd-rom). Reinhard Stelter (ed.). Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Pfister G.U., Hartmann-Tews I.: Women and sport in comparative and international perspectives. Issues, aims and theoretical approaches. i: Sport and women. Social issues in international perspective s. 1-14. Ilse Hartmann-Tews, Gertrud Pfister (eds.). Routledge, London 2003.
- Poulsen A.L.: "... just a lady who wants to be independent." – Struggle for autonomy by women physical education teachers in Denmark, 1918-1919. i: Sport et idéologie/Sport and ideology. Tome I. VIIth International Congress of European Committee for Sport History, 26.-29. september 2002, Besancon s. 147-155. Christian Vivier, Jean-François Loudcher, Paul Dietschy, Jean-Nicolas Renaud (eds.). Université de Franche-Comté, Besancon, France 2003.
- Pyndt H.S., Laursen M., Nielsen J.B.: Changes in reciprocal inhibition across the ankle joint with changes in external load and pedaling rate during bicycling. *Journal of neurophysiology* vol. 90, s. 3168-3177. 2003.
- Pyndt H.S., Nielsen J.B.: Modulation of transmission in the corticospinal and group Ia afferent pathways to soleus motoneurons during bicycling. *Journal of neurophysiology* vol. 89, no. 1, s. 304-314. 2003.
- Rasmussen U.F., Krstrup P., Kjær M., Rasmussen H.N.: Human skeletal muscle mitochondrial metabolism in youth and senescence: no signs of functional changes in ATP formation and mitochondrial oxidative capacity. *Pflügers Archiv – European journal of physiology* vol. 446, no. 2, s. 270-278. 2003.
- Rasmussen U.F., Krstrup P., Kjær M., Rasmussen H.N.: Experimental evidence against the mitochondrial theory of aging. A study of isolated human skeletal muscle mitochondria. *Experimental gerontology* vol. 38, no. 8, s. 877-886. 2003.
- Richter E.A., Nielsen J.N., Jørgensen S.B., Frøsig C., Wojtaszewski J.: Signalling to glucose transport in skeletal muscle during exercise. *Acta physiologica Scandinavica* vol. 178, no. 4, s. 329-335. 2003.
- Rønholt H.: (red.). Video i undervisning – observation og

- analyse. 188s. Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Rønholt H.: Mellem undervisning og fagligt pædagogisk udviklingsarbejde. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 12-19. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Rønholt H.: Mellem praksis og teori. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 82-90. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Rønholt H.: Video i studiepraksis om undervisning og læring. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 112-124. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Rønholt H.: Mellem praksisrelaterede studieprocesser og pædagogisk forskning. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 125-128. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Rønholt H.: Motiveres børn til bevægelse, leg og idræt i skolen? i: Børn og unge i bevægelse – perspektiver og ideer s. 65-73. Kulturministeriet, København 2003.
- Rønholt H.: Didaktiske irritationer. i: Video i pædagogisk forskning – krop og udtryk i bevægelse s. 106-153. Helle Rønholt, Sven-Erik Holgersen, Kirsten Fink-Jensen, Anne Maj Nielsen. Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Rønholt H., Holgersen S-E., Fink-Jensen K., Nielsen A.M.: Video i pædagogisk forskning – krop og udtryk i bevægelse. 291 s. Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Sandfeld J., Jensen B.R.: Computer mouse sensitivity – does it make a difference? Comparing young and elderly computer users. i: IEA 2003 – Ergonomics in the digital age – Seoul Korea, August 24-29, 2003. Proceedings of the XVth Triennial Congress of the International Ergonomics Association s. [1-4]. The Ergonomics Society of Korea, Seoul, Korea 2003.
- Scoliers G., Stelter R., Auweele Y.V.: Cheating and fair play in sport – study of literature. i: New approaches to exercise and sport psychology – theories, methods and applications. XIth European Congress of Sport Psychology, Copenhagen, 22-27 July 2003 s. 1-5 (cd-rom). Reinhard Stelter (ed.). Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Silveira L.R., Pereira-Da-Silva L., Juel C., Hellsten Y.: Formation of hydrogen peroxide and nitric oxide in rat skeletal muscle cells during contractions. *Free radical biology & medicine* vol. 35, no. 5, s. 455-464. 2003.
- Sjøl A., Thomsen K.K., Schroll M., Andersen L.B.: Secular trends in acute myocardial infarction in relation to physical activity in the general Danish population. *Scandinavian journal of medicine & science in sports* vol. 13, no. 4, s. 224-230. 2003.
- Skjerk O.: Idrætsfaciliteter i Gentofte Kommune 2003. En analyse af idrætten og dens faciliteter i 6 dele af kommunen samt bud på elementer i en idræts- og bevægelsespolitik. 91 s. Institut for Idræt, Københavns Universitet, København 2003.
- Stelter R.: Coaching i academia. *Universitetsavisen* årg. 31, nr. 10, s. 10-11. 2003.
- Stelter R.: Future perspectives for a possible state-of-the-art in sport and exercise psychology. FEPSAC monograph series #2, i: Sport psychology in Europe. FEPSAC – an organisational platform and a scientific meeting point s. 74-85. Erwin Aptsch, Guido Schilling (eds.). FEPSAC/European Federation of Sport Psychology, Biel, Switzerland 2003.
- Stelter R.: (ed.). New approaches to exercise and sport psychology – theories, methods and applications. Book of abstracts. XIth European Congress of Sport Psychology, Copenhagen, 22-27 July 2003. 225 s. (+ cd-rom). Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Stelter R.: (red.). Coaching – lärande och utveckling. 237s. Liber AB, Malmö 2003.
- Stelter R.: Vad är coaching? i: Coaching – lärande och utveckling s. 19-44. Reinhard Stelter (red.). Liber AB, Malmö 2003.
- Stelter R., Eiberg S.: Coaching av individer. i: Coaching – lärande och utveckling s. 45-70. Reinhard Stelter (red.). Liber AB, Malmö 2003.
- Stelter R., Hansen-Skovmoes P., Rosenkvist G.: Coaching-tekniker. i: Coaching – lärande och utveckling s. 189-206. Reinhard Stelter (red.). Liber AB, Malmö 2003.
- Stelter R., Rønholt H.: Børn og idræt – et psykosocialt perspektiv. *Focus – tidsskrift for idræt* årg. 27, nr. 5/6, s. 30-37. 2003.
- Stelter R., Sparkes A., Hunger I.: Qualitative research in sport sciences – an introduction. *Forum Qualitative Social Research – an online journal* vol. 4, no. 1, s. [1-5]. 2003.
- Svendler Nielsen C.: Forvandlingskoven – video i udvikling af danseundervisning. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 163-188. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Svendler Nielsen C.: Moderne dans som kunst og erkendelse. *Terpsichore – tidsskriftet for moderne dans* årg. 9, nr. 2, s. 54-56. 2003.
- Svendler Nielsen C.: Dance as a form language in Danish schools. *Diálogos possíveis* year 2, special edition (Feb.-Aug.), i: Breaking boundaries: dances, bodies and multiculturalism. Proceedings of the 9th Dance and the Child International Conference 2003 s. 131-135. Lúcia Matos. Faculdade Social de Bahia, Salvador, Brazil 2003.
- Sørensen M.: Video i atletikundervisning. i: Video i undervisning – observation og analyse s. 36-43. Helle Rønholt (red.). Institut for Idræt, Københavns Universitet & Forlaget Hovedland, København 2003.
- Thong F.S.L., Derave W., Ursø B., Kiens B., Richter E.A.: Prior exercise increases basal and insulin-induced p38 mitogen-activated protein kinase phosphorylation in human skeletal muscle. *Journal of applied physiology* vol. 94, no. 6, s. 2337-2341. 2003.
- Toftgaard Nielsen J.: Sex on the playing field. Prevalence and situational risk factors for sexual abuse in sport. i: New approaches to exercise and sport psychology – theories, methods and applications. XIth European Congress of Sport Psychology, Copenhagen, 22-27 July 2003 s. 1-5 (cd-rom). Reinhard Stelter (ed.). Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Trangbæk E.: Denmark. i: European cultures of sport. Examining the nations and regions s. 47-66. James Riordan, Arnd Krüger (eds.). Intellect, Bristol 2003.

- Trangbæk E.: The medical discourse and women's sport in the 1920s and 1930s. i: Sport et idéologie/Sport and ideology. Tome I. VIIth International Congress of European Committee for Sport History, 26.-29. september 2002, Besancon s. 157-167. Christian Vivier, Jean-François Loudcher, Paul Dietschy, Jean-Nicolas Renaud (eds.). Université de Franche-Comté, Besancon, France 2003.
- Viollet B., Andreelli F., Jørgensen S.B., Perrin C., Flamez D., Mu J., Wojtaszewski J., Schuit F.C., Birnbaum M., Richter E.A., Burcelin R., Vaulont S.: Physiological role of AMP-activated protein kinase (AMPK): insights from knockout mouse models. *Biochemical Society Transactions* vol. 31, no. 1, s. 216-219. 2003.
- Viollet B., Andreelli F., Jørgensen S.B., Perrin C., Geloën A., Flamez D., Mu J., Lenzner C., Baud O., Bennoun M., Gomas E., Nicolas G., Wojtaszewski J., Kahn A., Carling D., Schuit F.C., Birnbaum M.J., Richter E.A., Burcelin R., Vaulont S.: The AMP-activated protein kinase $\alpha 2$ catalytic subunit controls whole-body insulin sensitivity. *Journal of clinical investigation* vol. 111, no. 1, s. 91-98. 2003.
- Vistisen B., Nybo L., Xu X., Høy C-E., Kiens B.: Minor amounts of plasma medium-chain fatty acids and no improved time trial performance after consuming lipids. *Journal of applied physiology* vol. 95, no. 6, s. 2434-2443. 2003.
- Volianitis S., Krstrup P., Dawson E., Secher N.H.: Arm blood flow and oxygenation on the transition from arm to combined arm and leg exercise in humans. *Journal of physiology* vol. 547, no. 2, s. 641-648. 2003.
- Vuori I., Andersen L.B.: Exercise as disease prevention. i: Textbook of sports medicine. Basic science and clinical aspects of sports injury and physical activity s. 315-336. Michael Kjær, Michael Krogsgaard, Peter Magnusson, Lars Engebretsen, Harald Roos, Timo Takala, Savio L.-Y. Woo (eds.). Blackwell Science, Oxford 2003.
- Wang J.E., Kjærsgaard Pedersen J., Engelstoft S., Kiens B., Thomsen L.: Studieforløbsundersøgelse ved Det Naturvidenskabelige Fakultet. CND-KU skriftserie nr. 2003-05, i: Studieforløbsundersøgelser i naturvidenskab – en antologi s. 7-67. Center for Naturfagernes Didaktik, Københavns Universitet, København 2003.
- Wedderkopp N., Froberg K., Hansen H.S., Riddoch C., Andersen L.B.: Cardiovascular risk factors cluster in children and adolescents with low physical fitness: The European Youth Heart Study (EYHS). *Pediatric exercise science* vol. 15, no. 4, s. 419-427. 2003.
- Wedderkopp N., Leboeuf-Yde C., Andersen L.B., Froberg K., Hansen H.S.: Back pain in children. No association with objectively measured level of physical activity. *Spine* vol. 28, no. 17, s. 2019-2024. 2003.
- Winther H.D.: Towards a deeper understanding of the language of the body and the psychology of movements based on the international dance therapy form Dansergja. i: New approaches to exercise and sport psychology – theories, methods and applications. XIth European Congress of Sport Psychology, Copenhagen, 22-27 July 2003 s. 1-4 (cd-rom). Reinhard Stelter (ed.). Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen 2003.
- Winther H.D.: At bevæge sig er at leve – om bevægelses-kommunikation og den borghællske praksis. i: Forrykt pædagogik – hvor er meningen? Om undervisning der sætter spor s. 21-35. Lars I. Svensson, Preben Astrup, Marianne Kristensen (red.). Odense 2003.
- Wojtaszewski J., Jørgensen S.B., Frøsig C., MacDonald C., Birk J.B., Richter E.A.: Insulin signalling: effects of prior exercise. *Acta physiologica Scandinavica* vol. 178, no. 4, s. 321-328. 2003.
- Wojtaszewski J., MacDonald C., Nielsen J.N., Hellsten Y., Hardie D.G., Kemp B.E., Kiens B., Richter E.A.: Regulation of 5' AMP-activated protein kinase activity and substrate utilization in exercising human skeletal muscle. *American journal of physiology (Endocrinol.Metab.)* vol. 284, no. 4, s. E813-E822. 2003.

Studienævnet for Idræt

Hvass Petersen (næstformand) pr. 1.8.2003 erstattet som næstformand af Stinne Vorbjerg, Claus Humlum, Thomas Mørk og Stine Degerbøl.

Medlemmer

Pr. 1.2.2003 består studienævnet af Else Trangbæk (studieleder) Bente Kiens (vicestudieleder), Birger Peitersen, Lilian Madsen pr. 1.12.2003 erstattet af Helle Rønholt, Tue

Beretning

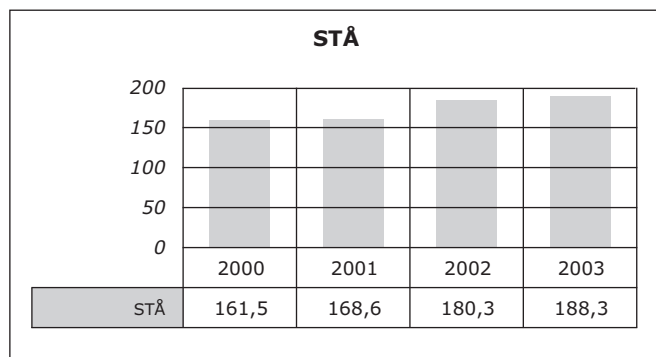
Studienævnet har i 2003 arbejdet med at udvikle en ny studieordning for bacheloruddannelsen.

Statistik

STÅ fordelt på indskrivning og aktivitetsområder

Indskrivningsfag	Aktivitetsområder					I alt
	Idræt	Biologi	Øvrig naturvid.	Andre Fak.	Meritoverført	
Idræt	183,5	82,4	2,8	2,9	4,7	276,3
Øvrige uddannelser	0,4					
Meritstuderende	3,4					
Gæstestuderende	1,0					
I alt	188,3					
Åben uddannelse	0,1					

STÅ 2000-2003

Studieleder Else Trangbæk

Zoologisk Museum

Ledelse pr. 1.2.2003

Museet ledes af museumsbestyrer, professor, dr.scient. Henrik Enghoff.

Museumsbestyrelsen består af Henrik Enghoff, professor, dr.scient. Jon Fjeldså (Hvirveldyrafdelingen), lektor, ph.d. Danny Eibye-Jacobsen (Invertebratafdelingen), professor, dr.scient. Niels Peder Kristensen (Den Entomologiske Afdeling), udstillingsleder, cand.scient. Hanne Strager, kurateringsassistent Mogens Andersen og konservator Ole Høegh Post.

Organisation

Zoologisk Museum er organiseret i henhold til Bekendtgørelse om Københavns Universitets Naturhistoriske Museer mv. og Botanisk Have af 24. juni 1994. Udover de tre videnskabelige afdelinger (jvf. ovenfor) og udstillingsafdelingen er der en administrativ sektion.

Adresse

Universitetsparken 15
2100 København Ø
Telefon 35 32 10 00
Fax 35 32 10 10
henghoff@zmuc.ku.dk
www.zmuc.dk og www.zoologiskmuseum.dk

Museumsbestyrerens årsberetning

Personaleforhold

Lektor, dr.phil. Jørgen G. Nielsen fratrådte på grund af alder 30. april 2003.

Lektor, ph.d. Rudolf Meier fratrådte 31. juli 2003.

Cand.scient. Hanne Strager tiltrådte som udstillingsleder 1. januar 2003.

De videnskabelige samlinger

Kurateringen af de videnskabelige samlinger er en af Zoologisk Museums hovedopgaver. Se beretning for 2000 og "Museal virksomhed" under de videnskabelige afdelinger.

Projekter på tværs af afdelingerne

GBIF og DanBIF

Ved et festligt arrangement den 30. april indviede Hans Kongelige Højhed Prins Henrik den knaldrøde tilbygning til Zoologisk Museum, som huser sekretariatet for Global Biodiversity Information Facility (GBIF, www.gbif.org). Det skete under overværelse af blandt andre Miljøministeren, rektor, ambassadører, bestyrelsesmedlemmer fra GBIF m.fl. – i alt omkring 300 gæster fra mere end 40 lande. På Zoologisk Museums særudstilling Milliarter kan man få et indtryk af GBIF's arbejde.

DanBIF (www.danbif.dk), det danske knudepunkt for GBIF, har til opgave at kortlægge og integrere landets beholdning af naturhistoriske samlinger, biodiversitetsdatabaser og -ressourcer, samt at udvikle og implementere en internetportal og it-værktøjer for integrerede søgninger og

analyse af disse. DanBIF driver et dansk netværk af biodiversitets-forskningsinstitutioner. DanBIF var i 2003 med til at planlægge og organisere det sjette GBIF Governing Board-møde, samt ovennævnte særudstilling, og var vært for et møde i komiteen for GBIFs knudepunkter. Endvidere kortlægger DanBIF de danske biologiske samlinger og databaser via en online-formular, udvalgte databaser gøres tilgængelige for søgning, og der er opstartet tværinstitutionelle projekter om website med liste over alle danske organismer, og om web-baserede taxonomiske revisioner (I. Calabuig, M.-C. Carausu, L. Endsleff, H. Enghoff).

COBICE

COBICE (Copenhagen Biosystematics Centre) modtager EU-støtte til modtagelse af gæsteforskere (se beretning for 2002). I 2003 havde COBICE 71 gæster, som i alt tilbragte 1.050 arbejdsdage her.

Fauna Europaea

EU-sponseret projekt (2000-2004). Formål: registrering af alle kendte ikke-fossile terrestriske og limniske dyrearter inden for Europa på nationalt/regionalt niveau (www.fau-naeur.org). Året har især stået på hektisk aktivitet med indsamling og kvalitetsprøvning af data fra de utallige bidragende specialister. Informationer er i hus for mere end 80.000 europæiske dyrearter. Årets vigtigste møder med vore samarbejdspartnere fra især Amsterdam, Paris og Warszawa fandt sted i Slovenien, Polen og Lithauen (V. Michelsen, F. Steeman).

Hvirveldyrafdelingen

Forskningsvirksomhed

1. Faunistik, systematik og fylogeni

1.1. Fisk

Ophidiiformes: En global revision af de ungefødende brosmekvabber *Dinematichthyini* er i gang, en afhandling om de amerikanske slægter er i trykken, og fire er under udarbejdelse. Yderligere er en mindre afhandling om en ny slægt fra Tuamotu-øerne, samt en afhandling om slægterne *Fiordichthys* og *Melodichthys* indsendt (m. W. Schwarzhans) (P.R. Møller og J.G. Nielsen).

Polare fisk mm.: Et bogkapitel om polare fisks systematik er afsluttet (E. Anderson) (P.R. Møller og J.G. Nielsen). En afhandling om grønlandske havmus (T. Kullberg og O.A. Jørgensen) er i trykken (P.R. Møller). En afhandling om den patagonske isfisk er publiceret i *Nature* (I. Fossen) (P.R. Møller og J.G. Nielsen). En revision af istorske-slægten *Arctogadus* er publiceret (A.D. Jordan) (J.G. Nielsen og P.R. Møller). En afhandling om to nye dybhavsfisk i slægten *Pachycara* er publiceret (P.R. Møller). Fylogenetiske studier af ringbuge (Liparidae) er godt i gang (m. S. Knudsen og P. Gravlund) (P.R. Møller).

Danske fisk: En afhandling om en til Danmark indslæbt fiskeart *Pseudorasbora parva* er publiceret i samarbejde med Nordjyllands Amt (T. Olesen). En oversigt over danske fisk er afsluttet (H. Carl) (J.G. Nielsen og P.R. Møller).

1.2. Slanger

Fortsat gennemgangen af slangemateriale i europæiske museer, og kortlægning (L.A. Hansen) og revision af afrikanske slanger, herunder slægterne *Crotaphopeltis*, *Atractaspis*, *Philothamnus* og *Causus*. Fortsat udarbejdelsen af et katalog over Sudans slanger. Afsluttet en undersøgelse af føden hos en skink (E. Greenbaum) og hos en jordhugorm (D. Gower, S.P. Loader og M. Wilkinson). Påbegyndt arbejde over Whyte's vandsnog (*Lycodonomorphus whythii*) (J.B. Rasmussen).

1.3. Fugle

Sammen med en forskergruppe ved Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm, analyseres de dybere fylogenetiske forgreninger hos spurvefuglene, baseret på kerne- og mitokondrie-dna. Arbejdet i 2003 fokuserede på klarlægning af den tidlige (gondwaniske) udspaltning (afsluttet) og nogle artsrige sydamerikanske familier (molekylær fylogeni hos trækrøbere Dendrocolaptidae og myrefugle Thamnophilidae er afsluttet og ovnsfugle Furnariidae og tapaculoer Rhinocryptidae fortsætter) (M. Irestedt, P. Ericson, D. Zuccon). Der arbejdes også med molekylær evolution og fylogeografi for nogle artsrige afrikanske fuglegrupper, familierne busksangere Cisticolidae og busktornskader Malaconotidae (J. Fuchs, E. Pasquet), og solfugle, Nectarinidae, og fylogeografi og modellering af gene flow inden for en række østafrikanske artsgrupper (R. Bowie, med afsluttet ph.d.-projekt). Baseret på flere års indsamling analyseres biogeografiske mønstre inden for Tanzanias bjergregnskove med henblik på den relative betydning af vikarians, spredning og source-sink-dynamik (Tanzania Forest Conservation Group). Monografi om lappedykkere, Podicipedidae, med biogeografisk og fylogenetisk analyse, er i trykken (J. Fjeldså). Arbejde pågår med at beskrive nyopdagede sydamerikanske fuglearter (mange lokale partnere) (N. Krabbe og J. Fjeldså).

Detaljeret kritik af postulerede fjer hos små triassiske non-archaeosauere reptiler, detaljeret historisk gennemgang af kropsfjer hos Oldfuglen *Archaeopteryx*, samt nye observationer vedrørende disse fjer hos Berlin-eksemplaret er afsluttet (N. Bonde); populær gennemgang (på dansk) af debatten om fugles oprindelse, og en gennemgang af nye kinesiske dinosaurer med fjer, og deres betydning for debatten om fugles og flyvningens opståen (P. Christiansen).

2. Fugles træk

Projekt Dansk Trækfugleatlas (4-årigt), der skal bearbejde alle danske genfindsdata (>100 års indsamling) af ringmærkede fugle med henblik på en flot bogudgivelse, er fortsat (J. Bønløkke-Pedersen, M. Bjerrum, J.J. Madsen, K. Pedersen, K. Thorup og C. Rahbek).

Deltagelse i European Science Foundations Program for "Optimality in Bird Migration" der undersøger mekanismer og processer, som påvirker og bestemmer fugles træk inden for arter, biogeografiske bestande, populationer og individer. Hertil kommer et EU-projekt med det formål at samle al eksisterende viden om Europæiske og Afrikanske trækfugles trækruter, rasteplasser og overvintringsområder i en samlet database – samt baseret på disse data at modellere fuglenes bevægelser og forekomster i de mange områder hvorfra data er manglende/stærkt begrænsede (B. Walther). Endelig anvendes satellitdata og genmeldingsdata til at teste hypoteser om hvordan fugle orienterer sig for at finde frem og tilbage mellem yngle- og overvintringsområder (K. Thorup) (C. Rahbek).

3. Pattedyrs faunistik, morfologi og biologi

Fortsatte studier af danske flagermus' flugadfærd, habitatudnyttelse og forekomst. Hver nat hele sommeren feltregistrering i Danmark af flagermus med ultralydsdetektorer til Dansk Pattedyratlas, således at alle 10x10 km UTM-kvadrater nu er gennemlyttet. Undersøgelser af europæiske flagermus' flugadfærd og sonar er fortsat med specielt fokus på arterne *Myotis blythii*, *Myotis emarginatus* og *Plecotus macrobullaris* i Østtrig. Forberedelse af artikler og bog vedrørende artsidentifikation af europæiske flagermus med ultralydsdetektorer (I. Ahlén). Fangst og registrering af flere tusinde flagermus i marts -maj i projekt for Danmarks Miljøundersøgelser "Overvågning af flagermus *Myotis* sp. og deres levestedsvilkår i Daubjerg og Mønsted kalkgruber 2002-2004" (H.J. Degn og medhjælpere). Rapport om forekomsten af flagermus i bæverudsætningsområdet i Klosterheden Skovdistrikt. Udarbejdelse af plan for detektorovervågning af de 16 danske flagermusarter (H.J. Baagøe).

Dataindsamling til Projekt Dansk Pattedyratlas (3-årigt samarbejde med Naturhistorisk Museum, Aarhus) afsluttedes i august (H.J. Baagøe, M. Ujvári); atlasbogen er nu under redaktion af H.J. Baagøe og T. Secher Jensen.

Projekt Fokus på Danske Hvaler (Fiskeri- og Søfartsmuseet og Skov- og Naturstyrelsen) afsluttedes februar 2003 (C.C. Kinze og H.J. Baagøe).

Studie af elefantgruppens lemmeallometri afsluttet; studie af kranie-morfologi hos nulevende pattedyr påbegyndt, og første artikel afsendt (J. Adolfsson); model for knogleossifikation hos den spanske ibex afsluttet, og studier af ossifikationen af lemmeknoglerne hos andre hovdyr fortsætter (P. Christiansen, med E. Serrano o.a.).

4. Kvartærzoologi

Studier af skandinaviske senpleistocæne og holocæne pattedyrs geografiske og kronologiske udbredelse og evolution er fortsat bl.a. gennem et tværfagligt projekt om fund af storhvaler (GEUS), et tværfagligt projekt om neolitiseringen i Danmark (koordineret af N. Noe-Nygaard) og hvori indgår dna-undersøgelser af urokse- og tamokseknogler (med P. Gravlund) og gennem et Nordisk-Baltisk faunahistorisk projekt begyndende med fokus på mammut og rensdyr (koordineret af P. Ukkonen) (K. Aaris-Sørensen).

Analyser af knoglematerialer fra danske stenalderboplads er fortsat. Lokaliteten Lystrup Enge er afsluttet med et publicerbart manuskript, Vængesø III med en rapport og arbejdet med Krabbesholm er påbegyndt. Fiskeknoglematerialet fra Nørre Hedegård i Nordjylland (jernalder) er analyseret og manuskript afleveret. Manuskript om resultater fra forskningsgravningen Viborg Sønderlø 2001 er skrevet (I.B. Enghoff).

Manuskript om faunamaterialet fra den palæoeskimoiske Saqqaq-boplads Nipisat, Sisimiut Distrikt, Vestgrønland afsluttet. Et fugleknoglemateriale fra vikinge-bebyggelsen Aggisbrekka på Færøerne er analyseret og manuskript udfærdiget. I forbindelse med undersøgelse af neolitiseringen i Danmark er et faunamaterialet fra en senmesolitisk/tidligneolitisk boplads, Store Åmose, Vestsjælland analyseret. Knoglemateriale fra en grube på en stor værkstedsplads dateret til ældre romersk jernalder ved Ejby er færdiganalyseret. Desuden er analyser af knoglematerialer fra flere jyske stenalder og jernalderlokaliteter påbegyndt (A.B. Gotfredsen).

5. Palæozoologi

Studier af nye sporserier af sauropoder i Portugal, og disses implikationer for fortolkninger omkring sauropodernes gangart og fodmorfologi fortsættes (J. Milan og O. Mateus); vægt-estimer for fossile kæmpedovendyr fortsættes, og endnu en artikel afsendt om *Glossotherium* og *Myiodon* (P. Christiansen, R. Fariña).

6. Biodiversitet og artsrigdom i Danmark

Kvantitativ biologisk analyse af dansk naturforvaltning med fokus på biologisk mangfoldighed, baseret på faunistiske data for insekter og hvirveldyr, samt analyse af værdien og kvaliteten af indikatorarter for den brede biodiversitet er afsluttet (R.F. Nielsen og C. Rahbek). Økonomisk analyse af omkostningerne ved arealforvaltning i Danmark mhp. bevarelse af den danske biodiversitet er fortsat (J.K. Jepsen, N. Strange og M.P. Lund) (C. Rahbek). Udvælgelse og prioritering af naturskove i Danmark med henblik på bevarelse af den danske skovfauna er afsluttet (T. Hilkjær og C. Rahbek). En modellering af den potentielle effekt af "global warming" på danske fugles udbredelse er afsluttet (M. Poulsen og C. Rahbek) og en makroøkologisk analyse af bestandsændringer, fænologi og trækruter hos danske fugle er fortsat (A. Tøttrup og C. Rahbek). Et arbejde med "species assembly rules" for danske fuglesamfund på tværs af tid og rum er fortsat (N. Gotelli & G. Graves) (C. Rahbek).

7. Miljø, biodiversitet og artsrigdom i troperne

7.1. Sydamerika

Der arbejdes løbende med opdatering af databaser over udbredelsen af kontinentets landvertebrater (Worldmap-programmet) (J. Fjeldså, C. Rahbek). Efter afslutningen af BioAndes-projektet (2002) arbejdes der fortsat med nogle manuskripter om biologiske effekter af afbrænding og ekstensiv græsning i skovgrænse-zonen, GIS-modellering af variation i potentiel og aktuel biodiversitet og regional analyse af hvordan – og hvor – coca- dyrkning og væbnede konflikter vil begrænse mulighederne for biodiversitetsbevarelse (A. Millington og sydamerikanske partnere) (J. Fjeldså; specialeprojekt ved J.L. Larsen).

Arbejdet om hvilke miljøparametre der bestemmer artsrigdom og endemisme er fortsat, baseret på analyser af 3000 fuglearters udbredelse (G. Graves), og der er indledt et arbejde med hvor meget af variationen i artsrigdom, endemisme og "range-size" der kan forklares med brug af 3-dimensionel "Geometric Constraint" nul-model (R. Colwell, N. Gotelli og G. Graves) (C. Rahbek).

7.2. Afrika

Udbredelsesdatabaserne opdateres løbende, med særlig vægt på slangedatabasen (L.A. Hansen, J.B. Rasmussen), og der etableres en ny database over ferskvandsfisk (T. Kullberg). Analyser af disse data fortsætter, bl.a. med henblik på at fastslå effektiviteten af det eksisterende netværk af beskyttede områder (A. Balmford, N. Burgess, H. de Klerk, H. Tushabe) (J. Fjeldså) og i hvilken grad biodiversitetsmønstre – og udpegning af vigtige områder – påvirkes af den benyttede artsdefinition (specialeprojekt ved S. Dillon). Et arbejde med deduktiv GIS-modellering af arternes udbredelse på fin skala er fortsat (A. Balmford, M. Wisz m.fl.); analyser til belysning af variation i endemisme-mønstre og størrelse af udbredelser er fortsat

ved hjælp af 2-dimensionel "Geometric Constraint" nul-model (W. Jetz) og modellering af ændringer i afrikanske fugles udbredelse som følge af klima-forandringer er fortsat (B. Huntley, S.G. Willis, R. Green, G. Hilson) (C. Rahbek).

Et afsluttet ph.d.-projekt har analyseret i hvilken grad variation i artsrigdom langs højdegradienter kan forklares ud fra source-sink-dynamik (T. Romdal).

7.3. Globalt

En global database over global variation i artsrigdom af fugle blev udviklet med henblik på forklaringsmodeller for biodiversitet (F. Skov, P. Anderson og G. Graves) (J. Fjeldså, L.A. Hansen, C. Rahbek).

8. Teoriudvikling

8.1. Udvikling af analytiske nulmodeller

Teoretisk udvikling af en 3-dimensionel analytisk nulmodel (inkl. software), baseret på princippet om geometriske "constraints", til analyse af biogeografisk variation i artsrigdom og endemismemønstre er fortsat (R. Colwell, N. Gotelli og G.R. Graves) (C. Rahbek). Udvikling af en analytisk nulmodel, der inddrager effekten af kontinenters form på chancen for og fordeling af f.eks. ringmærkningsgenfund, til analyse af sprednings- og trækruter, er fortsat (K. Thorup og C. Rahbek).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

H.J. Baagøe: Har været "external examiner" ved en ph.d.-bedømmelse (Aberdeen) samt censor ved 1 specialeksamen (AaU).

J. Fjeldså: Var medlem af 2 (formand for 1) ph.d.-bedømmelsesudvalg (KU og KVL), doktorgradsudvalg for Anthony Fox (KU), og deltog i en lektorbedømmelse ved Accra University, Ghana. C. Rahbek var formand for 1 ph.d.-bedømmelsesudvalg (KU) og var bedømmer af ansøgninger til professorat/leder af Vertebrataafdelingen på Det Nationale Naturhistoriske Museum i Finland.

Udvalg og fonde

H.J. Baagøe: Formand for bestyrelsen af Brandts Legat, medlem af IUCN's Chiroptera Specialist Group, Danmarks Naturfredningsforenings naturfaglige udvalg og Verdensnaturfonden, WWF's Naturvidenskabelige Udvalg og Præsidium.

J. Fjeldså: Bestyrelsesformand for Nordic Fund for Development and Ecology (NORDECO), medlem af WWF's Præsidium og rådgiver for feltstation under Universidad Mayor de San Andrés, Bolivia. Har i årets løb overgået fra formand til almindelig medlem i "Grebe Specialist Group" under The World Conservation Union, IUCN.

C. Rahbek: Var "sette-medlem" i det Norske Forskningsråd for udvalg for frie forskningsmidler.

K. Aaris-Sørensen: Medlem af dr. Bøje Benzons Støttefond, nationalkomitéen for INQUA (International Union for Quaternary Research), komitéen for European Quaternary Mammal Research Association (EuroMam) under INQUA, Det Naturhistoriske Råd under Kulturarvsstyrelsen og bestyrelsen for Zoologisk Have, København.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

H.J. Baagøe: Administrator af museets særlige tilladelser fra Skov- og Naturstyrelsen til indsamling af fugle og pattedyr, rådgiver for Skov- og Naturstyrelsen vedr. flagermusanliggender, medlem af en styregruppe vedr. mink ved Danmarks Miljøundersøgelser, medlem af en arbejdsgruppe vedr. hasselmus under Skov- og Naturstyrelsen, og af en projektgruppe vedr. flagermus i Daubjerg og Mønsted Kalkgruber (DMU).

Tillidshverv

J. Fjeldså: Dansk repræsentant i International Ornithological Commission, medlem af Dansk Ornitologisk Forening/BirdLife Denmark's hovedbestyrelse og videnskabelige udvalg, formand for foreningens internationale udvalg, den danske sektion af International Union of Biological Societies og i en arbejdsgruppe under Danida om miljøbistand. C. Rahbek sidder i bestyrelsen af "International School of Biodiversity Sciences", et samarbejde mellem 5 danske ph.d.-gradgivende instander. J.B. Rasmussen har været medlem af International Herpetological Committee.

Formidling

Den fireårig-oplysningskampagne om ringmærkning af fugle i Danmark fortsatte i 2003 på sit tredje år. I år blev afholdt det tredje "Åbent hus"-arrangement (syv steder i landet), og det fjerde nummer af RINGnyt blev udsendt til knap 4.000 abonnenter.

K. Aaris-Sørensen: Afholdt forelæsningsrække (10 timer) om istidens dyreliv på Folkeuniversitetet.

Museal virksomhed

Hvirveldyrssamlingen er forøget med 27.000 numre, især fisk, men også mange danske pattedyr, tanzanianske fugle og vævsprøver. Dertil kommer 95 kvartærzoologiske fund samt 21 supplementer til tidligere indkomne fund. Der har været 138 udlån (bl.a. hele 950 fuglevævsprøver til dna-analyser) og 6 donationer. Der har været 40 indlån og 1 byttehandel. Der er ringmærket ca. 60.000 fugle og registreret 3.367 genmeldinger, og 19 udlån af ringmærkningsdata. Digitalisering foregår i alle samlingsafsnit.

J. Fjeldså og J. Bolding Kristensen: Deltog i 3. europæiske konference for Forvaltning af Fuglesamlinger i Leiden. H.J. Baagøe: Har feltindsamlet flagermusedata i Øst- og Sverige og Danmark. Jacob Kiure (projektfinansieret feltassistent) har indsamlet fugle og vævsprøver i Tanzania og har haft 1 mnd. træningsophold ved ZM. Udvikling af bioakustisk database over sydamerikanske fugle er afsluttet med udgivelse af dvd-rom med 6.000 lydoptagelser af 1.200 arter.

Redaktionelle hverv

H.J. Baagøe: Sammen med T. Secher Jensen, redaktør af "Dansk Pattedyratlas".

J. Fjeldså: Redaktionsmedlem af "Oryx", "Ornitología Colombiana" og "Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift".

C. Rahbek: Sidder i "Editorial Advisory Board" for Global Ecology and Biogeography og er "Subject Editor" i biogeografi og makroøkologi for "Journal of Ornithology".

J.B. Rasmussen: Medredaktør af "Steenstrupia".

K. Aaris-Sørensen: Medredaktør af "Archaeofauna", Madrid.

Udstillingsvirksomhed

J. Fjeldså: Stået for det faglige indhold i den biodiversitetsudstilling "Milliarer" som blev åbnet i forbindelse med den officielle åbning af GBIF i april 2003.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde**Gæsteforskere**

J. Adolfsson (KU), store katte. P. Bangsgaard (KU), undersøgelse af knoglemateriale fra udgravninger i Syrien. R. Carter (London), forhistoriske vildsvin/tamsvin. T. Helola (Helsinki), kunstkammergenstande. N.N. Johannsen (Aarhus), trækdyrknogler. C.C. Kinze (Kbh), hvaler. L. Krecsak (Budapest), skandinaviske hugorme. J. Kveiborg (Aarhus), knoglemateriale fra jernalderboplads. F. Melo (Río de Janeiro), fisk. J. Mogensen (Nuuk), forstudier til udstilling. Georg Nyegaard (Qaqortoq), nordbogård-knoglemateriale. M.T. Olsen (DMU), skind af grønlandske falke. M. Putkonen (Helsinki), molekylære data fra gråsiken. R. Samudio (Panama) inventering af pattedyrfaunaer. José Maria Cardoso da Silva (Brasilien), diskussion vedr. forskningssamarbejde. M. Skibstrup (Kbh.), fotografering af spritpræparater. C.C. Tofte: illustration af fugle-felthåndbog. Korte besøg: I alt 339.

Netværk

J. Fjeldså: Hovedansvarlig for et forsknings-bistandsprojekt med Makerere University (Uganda) og Univ. Dar es Salaam (Tanzania) (Danidas ENRECA-program), hvortil bevilling for 3. tre-årige projektfase blev opnået. Projektworkshop blev afholdt i Uganda. Deltager i forskningsbistandsprojekt i Bolivia, som er ved at starte op under ledelse af Institut for Systematisk Botanik, Aarhus Universitet. Deltager i forskningsprojektet "Biodiversitet i Afrika – mønstre og processer" (Botanisk Museum, KU og N. Burgess, Cambridge). Samarbejder med institutioner i Stockholm, Konstanz, Geneve, Paris, Cape Town, New York og Chicago om molekylær fylogeni for diverse fuglegrupper.

Invertebratafdelingen**Forskningsvirksomhed****1. Benthiske, marine invertebraters systematik, fylogeni, zoogeografi og biologi****1.1. Protister, svampe og koraller**

Revurdering af xenophyophorernes systematiske placering og beskrivelse af schizaminide foraminiferer fra Sydafrika og Andamanerhavet er fortsat. Manuskripter om færøske stylasterider (M. Thorsen og H. Zibrowius), nordatlantiske svampebunde (A.B. Klitgaard) og antarktiske glasvampe (D. Janussen og K.R. Tabachnik) er færdiggjort. Arbejdet på Grønlands ferskvandssvampe, Færøernes havsvampe og oktokoraller samt dybhavskalksvampe fra Norskehavet (H.T. Rapp) er fortsat. Undersøgelse af kalksvampe og kiselsvampe fra Antarktis er påbegyndt (H.T. Rapp og D. Janussen) (O. Tendal).

1.2. *Aschelminther*

Undersøgelser over den grønlandske kinorhynch-fauna fra Independence Fjord, NEW-polynya, Ikka Fjord og Disko ved hjælp af SEM er fortsat (O. Ziemer). Molekylære og ultrastrukturelle undersøgelser over Micrognathozoa er afsluttet med flere afhandlinger (G. Giribet, M.V. Sørensen og P. Funch). Monografi over Loricifera fra Roscoff er i trykken (G. Gad). Beskrivelser af dybhavs-loriciferers livscyklus er fortsat (med G. Gad). Beskrivelser af nye arter af *Armorloricus*, *Rugiloricus* og *Pliciloricus* fra Færø Banke er delvis afsluttet (I. Heiner) (R.M. Kristensen).

Tre manuskripter om kæbernes morfologi og evolution hos Rotifera og Gnathostomulida er publiceret. Immunoundersøgelser over muskulaturen hos Rotifera, Gnathostomulida og Micrognathozoa er afsluttet. Studier over den danske hjuldyrfauna og SEM-baserede studier over Gnathostomulidas kæbemorfologi er afsluttet (M.V. Sørensen).

1.3. *Ledorme*

En fylogenetisk analyse af polychæt-familierne Sigalionidae og Pholoidae er indledt (C. Aungtonya). Revisioner af slægterne *Asclerocheilus* og *Scolecopsis* er fortsat. Fylogenetiske studier over polychæt-familiernes slægtskabsforhold er fortsat. Undersøgelser af polychæt-familien Phyllococidae fra Island og Færøerne og polychæter fra arktisk Canada er fortsat. En fylogenetisk analyse af fossile og nu levende polychæter er afsluttet (D. Eibye-Jacobsen).

Morfologiske, molekylære, taxonomiske og fylogenetiske studier af den interstitielle polychæt-familie Nerillidae er fortsat. Beskrivelsen af en ny art, *Paranerilla cilioscutata*, fra Nordøstgrønland er blevet publiceret (R.M. Kristensen). En oversigt over evolutionen hos interstitielle polychæter (R.M. Kristensen) samt manuskripter om nefridierne og gonodukternes udformning hos Nerillidae er under udarbejdelse (M.C.M. Müller) (K. Worsaae).

Undersøgelse af metamorfosen hos polychæten *Hydroides elegans* fra Hawaii er fortsat (C. Nielsen).

1.4. *Bjørnedyr*

Revision af eutardigrad-slægten *Amphibolus* fra den palæarktiske region er fortsat (J.G. Hansen og A.K. Katholm). En kladistisk analyse af alle heterotardigrad-slægter er fortsat (J.G. Hansen og A. Jørgensen). Beskrivelsen af to nye arter af arthrotardigrad-slægten *Rhomboarctus* er publiceret. Beskrivelser af marine bjørnedyr (20 nye arter) fra Færø Banke og fra marine huler (8 nye arter) i Australien er fortsat (T. Boesgaard, J.G. Hansen og A. Jørgensen). Molekylære undersøgelser over tardigrader er påbegyndt (A. Jørgensen) (R.M. Kristensen).

Beskrivelsen af en ny art af *Dactylobiotus* fra Disko og to nye arter af *Mesostygarctides* fra Saudi Arabien er afsluttet (J.G. Hansen).

Ultrastrukturelle undersøgelser over bucco-pharyngeal apparatet hos heterotardigrad-slægten *Novechiniscus* er fortsat (J. Eibye-Jacobsen).

1.5. *Krebsdyr*

Studier af ontogeni i fylogenetisk sammenhæng af *Leptodora kindtii* (Cladocera) er afsluttet (S. Richter og G. Scholz). Sammenlignende studier (review) af embryologi, larveudvikling og fylogeni af Branchiopoda er afsluttet. Beskrivelse af larveudvikling hos damrokken *Triops cancriformis* er afsluttet; beskrivelse af larveudvikling hos

Eubranchipus grubii er fortsat (O.S. Møller og J. Høeg). Molekylært baseret fylogeni af Branchiopoda er fortsat (J. Stenderup og H. Glenner). Studier af ydre morfologi og fylogenetisk placering af den primitive krebsdyrgruppe Cephalocarida er fortsat (D. Waloszek). Studier af morfologi og fylogeni af dafnier fra det Kaspiske Hav er fortsat (S. Richter og N. Aladin). Studium af larveudvikling hos *Lynceus bififormis* (Lynceidae) er fortsat; studier af larveudvikling hos *Lynceus brachyurus* (Lynceidae) og *Caenestheriella gifuensis* (Cycizidae) er påbegyndt; studium af larveudvikling hos *Eulimnadia braueriana* (Limnadiidae) fra Japan er afsluttet (M.J. Grygier). Kladistisk analyse af Branchiopoda baseret på morfologiske karakterer er påbegyndt. Taxonomiske studier af asellote isopoder fra New Zealand er påbegyndt (J. Olesen).

Et arbejde om Færøernes cirripedier er fortsat (S.H. Pedersen) (O. Tendal).

1.6. *Bløddyr*

En undersøgelse af muslinger af familien Galeommatidae fra Phuket, Thailand, med beskrivelser af 27 arter (15 nye) er nær afslutningen (J. Lützen). En undersøgelse af tre muslingearter kommensale på søpindsvinet *Brissus* fra Phuket, Thailand er afsluttet (J. Lützen og Å. Jespersen). En beskrivelse af den tidlige udvikling af ormebløddyret *Chaetoderma*, med anvendelse af scanning- og transmissions-elektronmikroskopi og immuncytokemi er under udarbejdelse (A. Wanninger, G. Haszprunar og B. Ruthensteiner) (C. Nielsen).

En undersøgelse af zoogeografiske relationer mellem Nordgrønlands og Færøernes molluskfaunaer er påbegyndt (T. Schiøtte).

1.7. *Bryozoa og entoprocter*

Undersøgelser over mosdyrtentaklers struktur og funktion er fortsat (H.U. Riisgård) (C. Nielsen).

1.8. *Enteropneuster*

Undersøgelser af larveudviklingen hos *Ptychodera* er fortsat (A. Hay-Schmidt) (C. Nielsen).

2. *De flercellede dyrs fylogeni*

En større diskussion af spiralkløvning og trochophora-larver, med særlig henblik på "cell-lineage" er under udarbejdelse. Første del, omhandlende annelider og mollusker, er i trykken (C. Nielsen).

3. *Faunistik og faunahistorie*

Projektet "Grønlands Marine Bundfauna" er afsluttet (T. Schiøtte). Analyse af svampespikler fra borekerner fra bl.a. sidste mellemistid, samt aldersbestemmelser af nordatlantiske koraller videreføres (A. Kuijper, M. Moros og C. Israelson) (O. Tendal).

Manuskript til kapitlet om entoprocter til samleværket "Das Mittelmeer" er afsluttet (C. Nielsen).

4. *Zoologiens historie*

Udredningen af "De marine zoologiske kursers historie" er fortsat (O. Tendal).

Faglige og administrative hverv**Bedømmelsesudvalg**

R.M. Kristensen: Har været medlem af bedømmelsesudvalg vedr. professorat (Univ. Hamburg), associate professorat (Harvard Univ.), Arctic visiting chair (KU) og lektorat/professorat (Göteborg univ.).

C. Nielsen har bedømt ansøgere til et C4-professorship ved Osnabrück Universitet, Tyskland, og til forlængelse af en assistant professorship ved Harvard Univ., USA, været formand for bedømmelsesudvalg til lektorat ved Zoologisk Museum, bedømt kandidat til medlemskab af Australian Academy of Science, bedømt ansøgning til National Science Foundation: Tree of Life Project og været medlem af bedømmelsesudvalget til SYSRESOURCE (London).

Udvalg og fonde

R.M. Kristensen: Medlem af bestyrelsen for Bøje Benzons Fond.

C. Nielsen: Medlem af International Commission of Zoological Nomenclature og medlem af pris-komiteen til Aleksander Kowalevskymedaljen (Sankt Petersborg).

O. Tendal: Medlem af bestyrelsen for Johannes Schmidt Fonden.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

R.M. Kristensen: Nøglevejleder for ISOBIS. O. Tendal er medlem af Styringsgruppen for BIOFAR-projektet og Rådgivningsgruppen for BIOICE-projektet, samt rådgiver for det amerikanske BIOMAINE-projekt, er medlem af ICES Working Group "Effect of trawling and sea-floor dredging" og ICES "Study Group on Mapping the Occurrence of Cold Water Corals" og har fungeret som bedømmer for Norges Forskningsråd for 11 projekter og for National Undersea Research Program (US) for 1 ansøgning.

Tillidshverv

D. Eibye-Jacobsen: Bestyrelsesmedlem for tidsskriftet *Ophelia*, formand for Dansk Naturhistorisk Forening og medlem af Advisory Board for International Association of Polychaetologists.

R.M. Kristensen: Zoolog i Arktisk Stations bestyrelse, medlem af IUBS (Videnskaberne Selskab), Advisory Board for Zackenberg Feltstation (ZERO) under Dansk Polarcenter og Advisory Board for Greenland Arctic Ocean Shelf Project.

J. Olesen: Medlem af bestyrelsen for Dansk Naturhistorisk Forening. O. Tendal er Zoologisk Museums repræsentant i Dansk Nationalråd for Oceanologi, dansk repræsentant i JABO, samt formand for "Acropora – Dansk selskab til bevarelse af koralrev".

Formidling**Museal virksomhed**

Samlingerne er blevet forøget med prøver fra danske farvande, Grønland, Norge, Thailand, Australien og New Zealand. Et større antal meiofauna-prøver er indgået fra Tobago, Florida og Namibia. I alt er indgået ca. 500 prøver. Der har været 43 udlån fra samlingerne. Der er af eksterne forfattere publiceret ca. 35 afhandlinger på basis af samlingerne.

Redaktionelle hverv

D. Eibye-Jacobsen: Redaktør af "Steenstrupia" og "Danmarks Fauna" og redaktionsmedlem af "Zoologischer Anzeiger".

R.M. Kristensen: Medredaktør af "Zoologischer Anzeiger" og redaktionsmedlem af "Zoologica Scripta", "Helsingland Marine Research" og "Meiofauna Marina".

C. Nielsen: Redaktør af "Acta Zoologica", redaktionsmedlem af "Phuket Marine Biological Center Research Bulletin", "Bulletin de la Société Zoologique de France", "Zoological Journal of the Linnean Society", "Invertebrate Biology", "Mitteilungen aus dem Museum für Naturkunde in Berlin (Zoologische Reihe)" og "Evolution and Development", og rådgiver for de elektroniske tidsskrifter "BMC Evolutionary Biology", "BMC Biology" og "Frontiers in Zoology".

J. Olesen: Redaktionsmedlem af "Zootaxa".

O.S. Tendal: Redaktionsmedlem af "Steenstrupia".

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde**Gæsteforskere**

A. Audzijonyte (Helsinki), kårer. C. Aungtonya (Phuket), børsteorme.

K. Blachowiak-Samolyk (Polen), muslingekrebs.

M. Blazewicz-Paszkowycz (Lodz), klotanglus.

M. Blicher (Århus), hjertemuslinger.

F. Bolbroe (Nykøbing F.), blæksprutter.

A. Campbell (London), søpindsvin.

A.J. Dartnall (Brisbane), søstjerner.

B. Dayrat (San Francisco), nøgensnegle.

R. Dewel (Johnson City, Tennessee), bjørnedyr.

G. Dinesen (Århus), havsvampe.

E. Eder (Wien), armfødder.

J.M. Guerra Garcia (Sevilla), skeletrejer.

R. Guidetti (Modena), bjørnedyr.

M. Hardt (Tyskland), krebsdyr.

A. Hejnol (Branschweig), bjørnedyr.

J. Hylleberg (Århus), bløddyr.

K. Hylleberg (Århus), bløddyr.

D. Ivanov (Göteborg), ormebløddyr.

D. Janussen (Frankfurt), havsvampe.

R. Kilburn (Sydafrika), muslinger.

N. Korovchinsky (Moskva), krebsdyr.

N. Marley (Portsmouth), bjørnedyr.

L. Michalczyk (Krakow), bjørnedyr.

A. Nolsø (Århus), søpunge.

J. Notenboom (Amsterdam), tanglopper.

E. Oug (Grimstad, Norge), børsteorme.

F. Pleijel (Paris), børsteorme.

H.T. Rapp (Bergen), kalksvampe.

E. Rodriguez (Sevilla), søanemoner.

C. Schander (Göteborg), ormebløddyr.

F. Spetland (Bergen), havsvampe.

E. Thomsen (Tromsø), armfødder.

M.A. Todaro (Modena), korsetdyr.

A.L. Vereshchaka (Moskva), rejer.

B.W. Wydrowska (Szczecin), bløddyr.

W. Zeidler (Adelaide), tanglopper.

Netværk

R.M. Kristensen: Medarbejder ved et NSF-ATOL (Assembling the Tree Of Life) invertebrat-projekt om.

Entomologisk Afdeling

Forskningsvirksomhed

1. Systematik, fylogeni, morfologi og evolutionsbiologi hos terrestriske arthropoder

1.1. Edderkopper

En revision af den Afrikanske springedderkoppeslægt *Tomocyra* er fortsat (T. Szutz). Et projekt vedr. ordenen Araneae's fylogeni er igangsat (ATOL project W. Wheeler, G. Hormiga, J. Coddington, L. Prendini & P. Sierwald). Et projekt vedr. edderkoppefamilien Linyphiidae's fylogeni er igangsat (G. Hormiga). En genbeskrivelse og lettere revision af linyphiidslægten *Labulla* er igangsat (G. Hormiga) (N. Scharff). En morfologisk undersøgelse af parringsorganerne hos underfamilien Gasteracanthinae er afsluttet (S. Larsen, speciale). En revision af den tropiske hjulspindelsslægt *Acusilas* er påbegyndt (J. Birkedal-Schmidt, speciale).

1.2. Tusindben

Revisioner af slægten *Propolydesmus* på de makaronesiske øer (S. Golovatch) og af den SØ-europæiske slægt *Balkanopetalum* er afsluttet (P. Stoev). Flere arbejder over ordenen Callipodida (slægterne *Bollmania*, *Paracortina*, *Apfelbeckia*, *Eurygyrus*) er påbegyndt (P. Stoev). En molekylærfylogenetisk analyse af *Dolichoilulus*-arterne på de Kanariske Øer er fortsat (I. Sanmartín og J. Damgaard) (H. Enghoff).

1.3. Insektpalæontologi

Arbejdet med fossile semiakvatiske tæger (Hemiptera: Gerromorpha) er fortsat med beskrivelsen af en ny art af *Hydrometra* fra Baltisk rav (N.M. Andersen).

1.4. Akvatiske og semiakvatiske tæger

Arbejdet med Australiens semiakvatiske tæger er fortsat med afsluttende revision af familierne Mesoveliidae, Hebridae og Hydrometridae. Arbejdet med en håndbog over de australske vandtæger med støtte fra Carlsbergfonden er afsluttet, og bogen (ca. 350 sider) udkommer i begyndelsen af 2004 (T.A. Weir, Canberra). En udredning af de fylogenetiske relationer inden for infraordenen Gerromorpha (J. Damgaard & R. Meier) samt inden for infraordenen Nepomorpha (M. B. Hebsgaard & J. Damgaard) er begge afsluttede. En større oversigtsartikel om havtæger – *Halobates* – er afsluttet (L. Cheng, La Jolla). Studier af de fylogenetiske relationer inden for Gerridae er fortsat (J. Damgaard) (N.M. Andersen).

1.5. Snyltehvæpse

Manuskripter til kapitler i bestemmelsehåndbog til grønlandske insekter og til oversigtsværk om insektfylogeni (A.D. Austin og M. Dowton) påbegyndt. Kortere bidrag til symposiepublikation om insektfylogeni udarbejdet. Indarbejdning af fossiler i datasæt til fylogenetisk analyse af basale Hymenoptera (A.P. Rasnitsyn og F. Ronquist) fortsat. Detaljerede anatomiske undersøgelser af thorax hos *Apo-crita* påbegyndt (L. Vilhelmsen).

1.6. Fluer

Et kapitel om fluefamilien Anthomyiidae til håndbogen "Manual of Central American Diptera" er udarbejdet. Ind-

samling og sammenfatning af FAUNA EUROPAEA data (checkliste, udbredelser) for fluefamilien Anthomyiidae (479 arter) er afsluttet (V. Michelsen).

1.7. Sommerfugle

Udarbejdelsen af en monografi over den endemisk-newzealandske exopore-sommerfuglefamilie Mnesarchaeidae er genoptaget (N.P. Kristensen, med G.W. Gibbs). Udarbejdelsen af en oversigt over de afrotropiske slægter af den ikke-glosate sommerfuglefamilie Micropterigidae er genoptaget (N.P. Kristensen, med D.R. Davis, D. Lees og G.W. Gibbs). En sammenlignende undersøgelse af glossate sommerfugles indre snabelmuskulatur er gennemført (N.P. Kristensen, med H.W. Krenn). En sammenlignende undersøgelse af glossate sommerfugles maxilbase og ekstrinsiske munddel-muskulatur er påbegyndt (N.P. Kristensen, med F. Vegliante). En beskrivelse af den indre hovedanatomi (og dennes metamorfose) hos de ejendommelige kønsdimorfe Heterogynidae er påbegyndt (N.P. Kristensen, med F. Vegliante).

Udarbejdelsen af en bog om Nordvesteuropas Gelechiidae er fortsat. En revision af gelechiide-slægten *Bryotropaha* er fortsat (T. Rutten). En bearbejdelse af de europæiske Gnorimoschemini (Gelechiidae) til bogserien "Microlepidoptera of Europe" er fortsat (P. Huemer). En oversigt (S. Sinev) over familien Blastobasidae på Madeira er nær afslutning (O. Karsholt).

Anatomiske undersøgelser af genitalorganerne hos perlemorsommerfugle (*Argynitti* og *Boloriiti*) er færdiggjort og fylogener for begge grupper udarbejdet. Morfologiske beskrivelser af unikke strukturer i de hunlige genitalier hos *Argynnis paphia* (kejserkåben) og de hanlige genitalier hos *Issoria lathonia* (storpletlet perlemorsommerfugl) er under udarbejdelse (T.J. Simonsen, ph.d.-projekt).

2. Faunistik

2.1. Danmark

Udarbejdelsen af katalog over danske edderkopper er fortsat (N. Scharff & S. Langemark, O. Gudik-Sørensen samt en række danske amatør-arachnologer). En sammenskrivning af de årlige småsommerfuglelister med henblik på at gøre dem tilgængelige via museets hjemmeside forventes afsluttet i nær fremtid (O. Buhl & O. Karsholt).

2.2. Grønland

Projektet "Produktion af en engelsksproget bestemmelsehåndbog over den grønlandske fauna af insekter, edderkopper og andre land-leddyr" er fortsat (J. Böcher & N.P. Kristensen). I forbindelse med projektet foranstaltede afdelingen en 5-ugers indsamlingsekspedition til den sydlige del af Vestgrønland med deltagelse af 7 entomologer, heraf de 5 med ansættelse på museet.

2.3. Europa

Et udbredelsesatlas over europæiske tusindben er påbegyndt (H. Enghoff, R.D. Kime).

2.4. Asien

En fortegnelse over tusindben fra Iran er afsluttet (H. Enghoff, S.A. Moravvej). En fortegnelse over tusindben fra Vietnam er påbegyndt (H. Enghoff, Nguyen Duc Anh).

3. Regionale biodiversitetsmønstre

To manuskripter vedr. estimering af antallet af edderkopperarter i Danmark baseret på dyr i Zoologisk Museums samlinger er fortsat under udarbejdelse (C. Rigelsen N. Scharff og C. Rahbek).

4. Molekylær systematik og fylogeni

PC-klyngen "BioCluster" (250 PC-enheder), anskaffet i samarbejde med Bioinformatik-Centret og Botanisk Institut, blev taget i brug i juni 2003. Denne facilitet er bl.a. blevet brugt til kombinerede analyser af dna-sekvensdata (16sRNA og 28sRNA) og morfologiske karakterer til belysning af de fylogenetiske relationer inden for infraordnerne Gerromorpha og Nepomorpha (N.M. Andersen, J. Damgaard, M.B. Hebsgaard & R. Meier). Fylogeografiske studier for den nordamerikanske skøjteløber *Aquarius remigis* er fortsat (N.M. Andersen, B.V. Pedersen, J.R. Spence, Edmonton & F.A.H. Sperling, Edmonton) og tilsvarende studier for den vestpalaearktiske skøjteløber *Aquarius najas* er fortsat (J. Damgaard).

Et molekylærsystematisk arbejde med de interspecifikke relationer hos den nye insektorden Mantophasmatodea er delvist afsluttet (J. Damgaard, K.D. Klass, Dresden).

Et manuskript om sepside-slægten *Themira*'s fylogeni (et studie baseret på analyse af sekvensdata for flere gener, med brug af tests for fylogenetisk stabilitet) er næsten afsluttet (T.R. Laamanen, med R. Meier, A. Hille A., M.A. Miller & B.M. Wiegmann).

Faglige og administrative hverv

N.M. Andersen: Medlem af styregruppen for PC-klyngen "BioCluster".

N. Scharff: Videnskabelig ansvarlig for museets Scanning Elektron Mikroskop-laboratorium.

Bedømmelsesudvalg

N.P. Kristensen: Var formand for et lektoratbesættelsesudvalg ved KU og sagkyndig ved en ansættelse i et 'senior curatorship' ved Naturhistoriska Centralmuseet, Helsingfors.

N. Scharff: Var formand for bedømmelsesudvalg vedr. lektorstilling ved Københavns Universitet og censor ved kandidateksamen (Aarhus Universitet).

Udvalg og fonde

N.M. Andersen: Formand for dr. Bøje Benzons Støttefond & Herluf Wings Museumslegat.

H. Enghoff: Medlem af bestyrelsen for Japetus Steenstrups legat.

N.P. Kristensen: Medlem af bestyrelsen for Niels Bohr Legatet.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

N.M. Andersen og N. Scharff: Var sagkyndige ved hhv. 1 og 4 projektsøgning(er) til National Science Foundation, USA.

H. Enghoff: Bedømte 5 ansøgninger til det belgiske "Multiannual information society support programme", har været medlem af "Wissenschaftlicher Beirat" for "Zoologisches Forschungsinstitut und Museum Alexander Koenig" og af "Users Selection Panel" for de EU-finansierede projekter BIOD-IBERIA (Madrid) og COBICE (København, se ovenfor).

O. Karsholt: Vurderede amatørlepidopterologers ansøgninger om dispensation for brug af automatiske lysfælder (ca. 100) til sommerfuglefangst.

Tillidshverv

N.M. Andersen: Medlem af bestyrelsen for Fauna Malesiana Foundation, Leiden.

H. Enghoff: Formand for Consortium of European Taxonomic Facilities (CETAF), medlem af den danske GBIF-delegation og af GBIFs videnskabelige komité, medlem af "Steering Committees" for de EU-finansierede projekter Fauna Europaea, European Network of Biodiversity Information og Species 2000 Europa.

O. Karsholt og O. Martin: Medlemmer af, og T. Simonsen formand for, Entomologisk Fagudvalg (EFU).

N.P. Kristensen: Medlem af præsidiet for Videnskaberne Selskab, præsident for "Societas Lepidopterologica Europaea", medlem af den danske nationalkomité for IUBS og næstformand for "Council" for "International Congresses of Entomology".

Formidling**Museal virksomhed**

Samlingerne er forøget med ca. 75.000 eksemplarer, herunder ca. 5.000 edderkopper fra Thailand, ca. 25.000 biller fra Nordafrika (Coll. Boitel skænket af P. Boyer, Frankrig), og ca. 4.000 snudebiller (samlet og skænket af H. Hendriksen, Kulhuse), ca. 30.000 svirreflugter skænket af nu afdøde E. Torp, Jelling), 5.000 sommerfugle samt et stort materiale af alle i SØ-Grønland repræsenterede grupper af "entomofaunaen". Arachnidsamlingens typeeksemplarer er fortsat fotograferet mhp. internetudlæg (N. Scharff). Der har været 139 udlån fra samlingerne. Materiale fra samlingerne er benyttet i ca. 45 afhandlinger af eksterne forfattere.

Redaktionelle hverv

N.M. Andersen: Hovedredaktør af "Insect Systematics & Evolution".

O. Karsholt: Medredaktør af "Microlepidoptera of Europe" og redaktionsmedlem af "Entomologiske Meddelelser" og "Nota Lepidopterologica".

N.P. Kristensen: Redaktør af "Fauna Entomologica Scandinavica", medredaktør af "Handbook of Zoology: Insecta", og redaktionsmedlem af "Acta Zoologica", "Systematics and Biodiversity" og "Journal of Zoological Systematics and Evolutionary Research".

N. Scharff: Medredaktør af "Zoological Journal of the Linnean Society" og redaktionsmedlem af "Graellsia" og "Dyr i Natur og Museum"; han er endvidere webredaktør for Entomologisk Afdelings hjemmesider (www.zmuc.dk/EntoWeb/index3.htm).

L. Vilhelmsen: Redaktionsmedlem af "Entomologische Abhandlungen".

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde**Gæsteforskere**

L. Bruun (Århus) Araneae.

R. Bygebjerg (Århus), Syrphidae.

P. Cordosa (Lisabon) Araneae.

A. Fjellberg (Tjøme), Collembola.

M. Hauser (Urbana), Therevidae.
 K.C. Holston (Stockholm), Therevidae.
 T. Hrafnisdottir (Reykjavik), Chironomidae.
 P. Huemer (Innsbruck), Gelechiidae.
 G. Hormiga (Washington D.C.) Araneae.
 F. Klausen (Bergen) Pseudoscorpiones.
 V. Korneyev (Kiev) Tephritoidea.
 Z. Korsos (Budapest), myriapoder.
 A. Rasnitsyn (Moskva), fossile Hymenoptera.
 L. Ronkay (Budapest), Noctuidae.
 S. Simaiakis (Iraklion), Chilopoda.
 V. Soon (Tartu), Chrysididae.
 P. Stoev (Sofia), myriapoder.
 B. Striffler (Bonn), Scorpiones.
 T. Szuts (Budapest) (Araneae).
 S. Wagener (Bocholt), Melanargia.
 P. Wegrzynowicz (Warszawa), Erotylidae.

Forskningsophold i udlandet

N. Scharff, Department of National Parks and Plant Conservation, Bangkok, Thailand.

Netværk

N.P. Kristensen: Repræsenterede afdelingen i "Major Systematic Entomology Facilities Group" (MSEFG).

N. Scharff: Repræsenterede Zoologisk Museum i det danske GBIF-knudepunkt (DanBIF) og er landerepræsentant for "International Society of Arachnology", Washington D.C. Han repræsenterede endvidere Zoologisk Museum i "European Natural History Specimen Information Network" (ENHSIN) og i "A Biological Collection Access Service for Europe" (BioCASE).

N. Scharff og L. Vilhelmsen: Medarbejdere ved NSF-ATOL (Assembling the Tree Of Life)-projekter om hhv. edderkopper og hvepse.

et stort udsnit af museets historiske og nyere samlinger, formidler viden om systematik, forskning i systematik og forskningsmetoder.

Foredrag og mødeaktivitet

På DNM's formidlingsmøde 19.-21. marts på Fuglsøcentret, Mols, deltog Hanne Strager, Bente Garbers og Else Bering fra udstillingsafdelingen.

Hanne Strager: Holdt 19. september foredraget "Børn på museum: En pestilens eller en glæde?" på kunstmuseet Arken for Foreningen af Museumsformidlere i Danmark.

Hanne Strager: Deltog i "Workshop om naturvidenskabelig forskningsformidling" 30. maj – 1. juni på Brorfelde Observatorium.

Fra 7.–9. oktober deltog Hanne Strager sammen med Henrik Enghoff i "Castex symposium" arrangeret af Royal Belgian Institute of Natural Sciences.

På DNM's formidlingsmøde 19.-21. marts på Fuglsøcentret, Mols, deltog Hanne Strager, Bente Garbers og Else Bering fra udstillingsafdelingen.

I DNM's årsmøde på Molslaboratoriet 5. og 6. november deltog Vibeke Boye, Else Bering, Bente Garbers og Ole Høegh Post.

Skoletjenesten

Der er i løbet af 2003 blevet udarbejdet et stort skriftligt materiale til brug for skolerne i forbindelse med et besøg på udstillingsafsnittet om fauna-indvandringen i Danmark. Arbejdet med revidering af arbejdsark samt udarbejdelse af nye ark til basisudstillingerne er skredet fremad i løbet af året.

Arbejdsrum og pauserum til kustoderne er blevet færdiggjort med nye møbler og forbedret lys.

I årets løb har der været to personer i jobtræning tilknyttet Skoletjenesten. Deres arbejde har i al væsentlighed været rettet mod det botaniske område med udarbejdelse af undervisningsmateriale.

Museumsbestyrer Henrik Enghoff

Udstillingsafdelingen

Faglige og administrative hverv

Tillidshverv

Hanne Strager: Medlem af Museumsrådet for København og Frederiksberg.

Formidling

Redaktionelle hverv

Hanne Strager og Ole Høeg Post: Redaktionsmedlemmer af "Dyr i Natur og Museum".

Udstillingsvirksomhed

Udstillingerne besøgte i 2003 af 98.176 gæster, heraf deltog 29.580 i skoletjenestens undervisning på museet. Der har i 2003 været en tilbagegang på lidt over 10% i forhold til 2002.

Særudstillingen "Milliarer" åbnede den 28. april. Ustillingen markerede åbningen af GBIF-sekretariatet og beskrev biodiversitet i hele verden, forskning i biodiversitet ved Zoologisk Museum og GBIF's rolle som indsamler og formidler af viden om biodiversitet. Særudstillingen viser

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	16,3	7,2	23,5
DVIP	0,3	0,4	0,8
STIP	4,3	0,1	4,5
TAP	53,6	10,4	64,0
Årsværk i alt	74,6	18,2	92,8
Løn	24.344,0	7.344,0	31.687,0
Frikøb mv.	37,0	249,0	286,0
Øvrige drift	3.861,0	8.093,0	11.954,0
Anskaffelser	1.022,0	1.343,0	2.365,0
Bruttototal t.kr.	29.264,0	17.028,0	46.292,0

Stab

VIP Internt finansieret

Aaris-Sørensen, Kim Torkil; lektor.
 Andersen, Nils Otto Møller; lektor.
 Baagøe, Hans Jørgen; lektor.

Damgaard, Jakob; adjunkt.
 Enghoff, Henrik; professor.
 Fjeldså, Jon; professor.
 Jacobsen, Danny; lektor.
 Kristensen, Niels Peder; professor.
 Kristensen, Reinhardt Møbjerg; professor.
 Nielsen, Claus; lektor.
 Olesen, Jørgen; adjunkt.
 Rahbek, Carsten; professor.
 Rasmussen, Jens Bødtker; lektor.
 Scharff, Nikolaj; lektor.
 Tendal, Ole Secher; lektor.
 Vilhelmsen, Lars Bjørn; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Bøcher, Jens Jensenius; lektor.
 Christiansen, Per; lektor.
 Enghoff, Inge Bødker; lektor.
 Gotfredsen, Anne Birgitte; adjunkt.
 Michelsen, Verner; forskningslektor.
 Møller, Peter Daniel Rask; adjunkt.
 Sørensen, Martin Vinther; adjunkt.
 Walther, Bruno Andreas; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Holm, Katrine Worsaae; ph.d.-stipendiat.
 Larsen, Frank Wugt; forskningsass.
 Laamanen, Torsten Rune; forskningsass.
 Møller, Ole Sten; ph.d.-stipendiat.
 Petersen, Johan Frederik Torp; forskningsass.
 Romdal, Tom Skovlund; ph.d.-stipendiat.
 Simonsen, Thomas Johannes; ph.d.-stipendiat.
 Thorup, Kasper; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Bernard, Henry: The non-volant small mammal community in tropical lowland rain forest of Tabin Wildlife Reserve, Sabah, Malaysia: Effects of forest disturbance and conservation.
 Romdal, Tom Skovlund: Determinants of species distributions along spatial gradients of differing scale: classical similarities and important differences.

Fondsbevillinger

Aage V. Jensens Fond

– Dansk Pattedyratlas (Hans Baagø) kr. 1.106.200.

Bikuben Fonden (BG Bank)

– Udstillingen samt videnskabelig bearbejdelse af primærttyper (Henrik Enghoff) kr. 500.000.

Carlsbergfondet

– Koralevfisk Dinematchthyini, nye slægter og arter (Peter Rask Møller) kr. 458.200.
 – Tegnearbejde vedr. monografi om korsetdyr (Reinhardt Møbjerg Kristensen) kr. 342.200.

Diverse Fonde

– Entomologisk ekspedition i Vestgrønland (Niels Peder Kristensen/Jens Bøcher) kr. 425.500.

EU

– EU's bidrag til GBIF (Henrik Enghoff) kr. 1.876.400.
 – Thematic Networks "The Catalogue of Life" (Henrik Enghoff & Isabella Calabuig) kr. 231.800.

Forskningsstyrelsen

– Terrestriske leddyrers fylogeni. Beregningsmæssige og analytiske udfordringer inden for systematisk zoologi (Nils Møller Andersen) kr. 750.000.

Friluftsrådet

– Tilskud til 3-årig informationskampagne om involvering af befolkningen i ringmærkning af fugle. Til nyhedsbrev, informationsfolder, vandreudstilling og demonstrationsarrangementer (Carsten Rahbek) kr. 10.000.

Køge Museum

– Bestemmelse af knogler fra Bøgelund, Varpelev Sogn (Anne Birgitte Gotfredsen) kr. 53.7100.

Miljøstyrelsen

– Engelsksproget håndbog over grønlandske insekter (Jens Bøcher) kr. 84.4000.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri

– Wildlife as a source of Salmonella-infection in food animal production (Carsten Rahbek) kr. 69.000.

Nationalmuseet

– Analyser for Marinarkæologisk Forskningscenter (Inge Bødker Enghoff) kr. 37.7200.

Rådet for Ulandsforskning

– Ph.d.-projekt; Determinants of local variation of species diversity along a tropical elevation gradient (Tom Skovlund Romdal) kr. 191.000.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

– Center of Macroecology (Carsten Rahbek) kr. 4.148.000.

Udenrigsministeriet

– Forskning og træning omkring biodiversitet i Tanzania og Uganda (Jon Fjeldså) kr. 4.000.000.

Villum Kann Rasmussen Fonden

– Visiting Professor Gustavo Hormiga (Henrik Enghoff) kr. 157.000.

Publikationer

Aaris-Sørensen K.: Første vildhest fra dansk istid. Vildhesteknoglen fra Arnitlund. *Aktuel Arkæologi* 1-3, s. 6-7. 2003.
 Aaris-Sørensen K.: Zoologiske undersøgelser 2001 (with an English summary). i: *Arkæologiske udgravninger i Danmark 2002* s. 351-360. Kulturarvstyrelsen. København 2003.
 Akai H., Hakim R.S., Kristensen N.P.: Labial glands, silk and saliva. i: *Lepidoptera: Moths and butterflies 2. Handbuch der Zoologie/Handbook of Zoology IV/36* s. 377-388. N.P. Kristensen (ed.). 2003.
 Andersen E.Ø.: Undskyld vi har rodet! *Dyr i natur og museum 1*, s. 2-4. 2003.

- Andersen E.Ø.: Global biodiversitet. Danske Museer 4, s. 16-20. 2003.
- Andersen N.M.: Editorial commentary: Publishing in systematic entomology – present and future. *Insect Systematics & Evolution* 34, s. 1-2. 2003.
- Andersen N.M.: D. L. Pearson & A. P. Vogler: Tiger beetles. The evolution, ecology and diversity of the Cicindlids. *Insect Systematic and Evolution* 34, s. 40. 2003.
- Andersen N.M.: Early evolution of a unique structure; a fossil water measurer from Baltic amber (Hemiptera: Gerromorpha: Hydrometridae). *Insect Systematics and Evolution* 34, s. 415-426. 2003.
- Andersen N.M., Polhemus D.A.: A new genus of terrestrial Mesovellidae from the Seychelles (Hemiptera: Gerromorpha). *Journal of New York Entomological Society* 111, s. 12-21. 2003.
- Andersen N.M., Weir T.A.: The genus *Microvelia* Westwood in Australia (Hemiptera: Heteroptera: Vellidae). *Invertebrate Taxonomy* 15, s. 261-348. 2003.
- Andersen N.M., Weir T.A.: A new species of sea skaters, *Halobates* Eschscholtz, from Robinson River, West Australia (Hemiptera-Heteroptera: Gerridae). *Aquatic Insects* 25, s. 9-18. 2003.
- Asferg T., Ujvari M.: Katten. *Natur & Museum* 42, s. 4. 2003.
- Barbehenn R.V., Kristensen N.P.: Digestive and excretory system. i: Lepidoptera: Moths and butterflies 2. *Handbuch der Zoologie/Handbuch of Zoology IV/36* s. 165-187. N.P. Kristensen (ed.). 2003.
- Bonde N., Christiansen P.: The detailed anatomy of *Rhamphorhynchus*: Axial pneumaticity and its implications. *Geological Society, London (Special Publications)* 217, s. 217-232. 2003.
- Bonde N., Christiansen P.: New Dinosaurs from Denmark. *Comptes Rendus Palevol* 2(1), s. 13-26. 2003.
- Bourlat S.J., Nielsen C., Lockyer A.E., Littlewood D.T., Telford M.J.: *Xenortubella* is a deuterostome that eats molluscs. *Nature* 424, s. 925-928. 2003.
- Bønløkke-Pedersen J.: Dansk Trækfugleatlas – resultater af 100 års fuglemærkning. *Dyr i natur og museum* 1, s. 21-24. 2003.
- Calabuig I., Dieguez C., Izquierdo I., Scharff N., Enghoff H.: ENHSIN users: scientific and wider. i: ENHSIN: The European Natural History Specimen Information Network s. 41-75. Malcolm J Scoble (ed). The Natural History Museum, 2003.
- Chauvin G., Kristensen N.P.: Integument. i: Lepidoptera: Moths and butterflies 2. *Handbook der Zoologie/Handbook of Zoology IV/36* s. 1-8. N.P. Kristensen (ed.). 2003.
- Christiansen P.: En bjørn som ingen anden. *Kaskelot* 142, s. 16-18. 2003.
- Christiansen P.: Rovdinosaurer fra Bornholm. 48 s. Carlsens Forlag A/S, 2003.
- Christiansen P.: Dinosaurerne i Nyt Lys. 279 s. GAD's Forlag A/S, 2003.
- Christiansen P., Bonde N.: The first dinosaur from Denmark. *Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie* 227(2), s. 287-299. 2003.
- Christiansen P., Farina R.A.: Mass estimation of two fossil ground sloths (Mammalia, Zenarhtra, Myldontidae). *Senckenbergiana Lethaia* 83(1), s. 95-101. 2003.
- Eibye-Jacobsen D.: Nye former for samarbejde i Dansk Naturhistorisk Forening. *Dansk Naturhistorisk Årsskrift* 13, s. 4-7. 2003.
- Elsner G., Karsholt O.: *Bryothropa patockai* sp.nov. – a new species of Gelechiidae from eastern Central Europe (Lepidoptera). *Entomologische Zeitschrift, Stuttgart* 113, s. 72-74. 2003.
- Enghoff H.: Museet modtager fornem pris. *Dyr i natur og museum* 2, s. 1. 2003.
- Enghoff I.B.: Marsk Stigs kaniner. *Dyr i natur og museum* 1, s. 5-7. 2003.
- Enghoff I.B.: Hunting, fishing and animal husbandry at The Farm Beneath The Sand, Western Greenland. *Meddelelser om Grønland* 28, 104 s. 2003.
- Fahay M.P., Nielsen J.G.: Ontogenetic evidence supporting a relationship between *Brotulotaenia* and *Lamprogrammus* (Ophidiiformes: Ophidiidae) based on the morphology of exterilium and rubaniform larvae. *Ichthyol Res* 50, s. 2029-220. 2003.
- Fet V., Petersen M.E., Slyusarev G.S.: Rhopalurusinae Bücherl, 1971 (Arachnida, Scorpiones, Buthidae): proposed conservation as the correct spelling to remove homonymy with Rhopaluridae Stunkard, 1937 (Orthonectida). *Bulletin of Zoological Nomenclature* 60(1), s. 23-25. 2003.
- Fjeldså J.: Dna revolutionerer vores viden om spurvefuglenes udvikling. *Dyr i natur og museum* 1, s. 16-20. 2003.
- Fjeldså J.: MilliArter – en særudstilling om biodiversitet. *Dyr i natur og museum* 2, s. 2-7. 2003.
- Fjeldså J.: Den forsvundne maler – P.W. Lund og P.A. Brandt i Brasilien. i: Den forsvundne maler s. 240. Birgitte Holten, Michael Sterll og Jon Fjeldså. 2003.
- Fjeldså J., Zuccon D., Irestedt M., Johansson U.S., Ericson P.G.P.: *Sapayoa aenigma*: a New World representative of 'Old World suboscines'. *Proc. R. Soc. Lond. B* 270, s. 238-241. 2003.
- Hansen J., D'Addabbo M.G., Grimaldi S.d.Z.: A comparison of morphological Characters within the genus *Rhomborctus* (Tardigrada: Heterotardigrada) with the description of two new species. *Zool. Anz.* 242, s. 83-96. 2003.
- Hansen J., Katholm A.K.: A study of the genus *Amphibolus* from Disko Island with special attention on the life cycle of *Amphibolus nebulosus* (Eutardigrada, Eohypsiidae). i: Arctic Biology Field Course – Qeqertarsuaq, 2002 s. 129-163. Jesper Guldborg Hansen. Zoologisk Museum, København 2003.
- Hansen T.R., Petersen J.F.T., Meier R.: Kelp flies and species concepts – the case of *Coelopa frigida* (Fabricius, 1805) and *C. nebulorum* Aldrich, 1929 (Diptera: Coelopidae). *J. Zool. Syst. Evol. Research* 41, s. 127-136. 2003.
- Hasenfuss I., Kristensen N.P.: Skeleton and muscles: immatures. i: Lepidoptera: Moths and butterflies 2. *Handbuch der Zoologie/Handbook of Zoology IV/36* s. 133-164. N.P. Kristensen (ed.). 2003.
- Hedayat A.H.: Sådan skeleterer man en vågehval! *Dyr i natur og museum* 2, s. 9-12. 2003.
- Holm K.W.: Functional morphology of two mud-dwelling meiofauna polychaetes of the family Nerillidae (Annelida). i: Arctic Biology Field Course, Qeqertarsuaq 2002 s. 119-128. Jesper Guldborg Hansen. Zoologisk Museum, København 2003.
- Holm K.W.: Palp morphology in two species of *Prionospio*

- (Polychaeta: Spionidae). *Hydrobiologica* 496, s. 259-267. 2003.
- Holm K.W., Kristensen R.M.: A new species of *Paranerilla* (Polychaeta: Nerillidae) from northeast Greenland waters, Arctic Ocean. *Cah. Biol. Mar.* 44, s. 23-39. 2003.
- Janussen D., Rapp H.T., Tendal O.S.: A myth vanished: calcareous sponges are alive and well at abyssal depths. *Deep-Sea Newsletter* 32, s. 17-19. 2003.
- Janussen D., Rapp H.T., Tendal O.S.: Das Ende eines Mythos: Über das Gedeihen der Kalkschwämme in grossen Meerestiefen. *Natur und Museum* 133, s. 337-342. 2003.
- Jelnes J.E.T.: Systematik og enzymer – man er på billig vis tæt på kilden. *Dyr i natur og museum* 2, s. 17-19. 2003.
- Jelnes J.E.T., Thiongo F.W., Lwambo N.J.S., Ouma J.H.: The *Bulinus nasutus* complex (*Bulinus nasutus* (Martens, 1879) and *Bulinus productus* Mandahl-Barth, 1960) (Gastropoda: Planorbidae) in the Lake Victoria are elucidated by enzyme-profile electrophoresis and natural infections with *Schistosoma* spp. (Trematoda: Schistosomatidae). *Steenstrupia* 27(2), s. 257-262. 2003.
- Jensen K.R.: Integreret kystzoneforvaltning i Sydøstasien. *Dyr i natur og museum* 1, s. 13-15. 2003.
- Jensen K.R.: Distributions, diets and reproduction of Hong Kong *Sacoglossa* (Mollusca: Opisthobranchia): A summary of data. i: Perspective on marine environment change in Hong Kong and southern China, 1977-2001 s. 347-365. B. Morton (ed.). Hong Kong University Press, 2003.
- Jordan A.D., Møller P.R., Nielsen J.G.: Revision of the Arctic cod genus *Arctogadus*. *Journal of Fish Biology* 62, s. 1339-1352. 2003.
- Karsholt O., Kristensen N.P.: Kastaniemøllet: et kønt nyt skadedyr i Danmark. *Dyr i natur og museum* 1, s. 9-11. 2003.
- Karsholt O., Kristensen N.P.: *Plesiozela*, gen. nov. from temperate South America: apparent sister-group of the previously known *Heliozelidae* (Lepidoptera: Incurvarioidea: Heliozelidae). *Invertebrate Systematics* 17, s. 39-46. 2003.
- Karsholt O., Kun A.: A new species of *Ethmia* Hübner, 1819 from the Greek Island of Rhodes (Ethimiidae). *Nota Lepidopterologica* 25, s. 207-212. 2003.
- Kinze C.C.: Hvidnæsens historie: fra ukendt væsen til vores almindeligste delfin. *Dyr i natur og museum* 1, s. 25-28. 2003.
- Kinze C.C.: Ekskursion til Vejlerne og Høstemark og Tofte Skovene. *Dansk Naturhistorisk Forenings Årsskrift* 13, s. 70-72. 2003.
- Kinze C.C., Jensen T., Skov R.: Fokus på hvaler 2000-2002. *Biologiske Skrifter* 2, 3-47 s. Carl Chr. Kinze, Thyge Jensen og Ragnhild Skov 2003.
- Klein S., Thorup K.: Sjældne fugle i Danmark og Grønland i 2002 (Rare birds in Denmark and Greenland in 2002). *Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift* 97, s. 289-302. 2003.
- Knudsen J., Jensen K.R., Nielsen C., Johnson R.I.: Lorentz Spengler's descriptions of freshwater mussels (Mollusca: Unionacea): translation and notes. *Steenstrupia* 27, s. 263-279. 2003.
- Kristensen N.P.: Skeleton and muscles: adults. i: Lepidoptera: Moths and butterflies 2. *Handbuch der Zoologie/Handbook of Zoology IV/36* s. 39-131. N.P. Kristensen (ed.). 2003.
- Kristensen N.P.: Reproductive organs. i: Lepidoptera: Moths and butterflies 2. *Handbuch der Zoologie/Handbook of Zoology IV/36* s. 427-447. N.P. Kristensen (ed.). 2003.
- Kristensen N.P., Simonsen T.J.: Scale length/wing length correlation in Lepidoptera. *Journal of Natural History* 37, s. 673-679. 2003.
- Kristensen N.P., Simonsen T.J.: 'Hairs' and scales. i: Lepidoptera: Moths and butterflies 2. *Handbuch der Zoologie/Handbook of Zoology IV/36* s. 9-22. N.P. Kristensen (ed.). 2003.
- Kristensen R.M.: Comparative morphology: Do the ultrastructural investigations of Loricifera and Tardigrada support the clade Ecdysozoa? i: The new Panorama of Animal Evolution. *Proceedings XVIII International Congress of Zoology* s. 449-459. Pensoft Publishers. Sofia, Moscow 2003.
- Kristensen R.M.: Kapitel 18: Loricifera. i: *Das Mittelmeer, Fauna, Flora, Ökologie, II/1 Bestimmungsführer* s. 638-645. R. Hofrichter (ed.). Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg 2003.
- Larsen F.W., Rahbek C.: Influence of scale on conservation priority setting – a test on African mammals. *Biodiversity and Conservation* 12, s. 599-614. 2003.
- Larsen S., Scharff N.: The spiders of Greenland – a checklist (Arachnida: Araneae). *Ent. meddr* 71,1, s. 53-61. 2003.
- Michelsen V., Baez M.: Anthomyiidae. i: *Catalogo de los Diptera de Espana, Portugal y Andorra (Insecta)* s. 200-203. M. Carles-Tolra Hjorth-Andersen (ed). 2003.
- Michelsen V., Baez M.: Scathophagidae. i: *Catalogo de los Diptera de Espana, Portugal y Andorra (Insecta)* s. 222-223. M. Carles-Tolra Hjorth-Andersen (ed). 2003.
- Moore J.L., Balmford A., Brooks T., Burgess N.D., Hansen L.A., Rahbek C., Williams P.H.: Performance of Sub-Saharan vertebrates as indicator groups for identifying priority areas for conservation. *Conservation Biology* 17, nr 1, s. 207-218. 2003.
- Moore J.L., Folkmann M., Balmford A., Brooks T.M., Burgess N.D., Rahbek C., Williams P.H., Krarup J.: Heuristic and optimal solutions for set-covering problems in conservation biology. *Ecography* 26, s. 595-601. 2003.
- Muus B.: Nyt lys på Nordatlantens blæksprutter. *Dyr i natur og museum* 1, s. 29-31. 2003.
- Møller O.S., Olesen J., Høeg J.T.: SEM studies on the early development of *Triops cancriformis* (Bosc) (Crustacea, Branchiopoda, Notostraca). *Acta Zoologica* 84, s. 267-284. 2003.
- Møller P.R.: Two new species of *Pachycara* Zugmayer (Teleostei: Zoarcidae) from the Indian Ocean, with redescription of *Pachycara shcherbachevi* Anderson. *Copeia* (2), s. 357-365. 2003.
- Møller P.R., Nielsen J.G., Fossen I.: Patagonian toothfish found off Greenland. *Nature* Vol.421, s. 599-599. 2003.
- Møller P.R., Nielsen P.G.: Phylogeny of the eelpout genus *Lycodes* (Pisces, Zoarcidae) as inferred from mitochondrial cytochrome *b* and 12S r-dna. *Molecular Phylogenetics and Evolution* 26, s. 362-368. 2003.
- Nielsen C.: Defining phyla: morphological and molecular clues to metazoan evolution. *Evolution and Development* 5, s. 386-393. 2003.
- Nielsen C.: Proposing a solution to the Articulata-Ecdysozoa controversy. *Zoologica Scripta* 32, s. 475-482. 2003.

- Nielsen C., Martinez P.: Patterns of gene expression: homology or homocracy? *Development, Genes and Evolution* 213, s. 149-154. 2003.
- Nielsen J.G.: Family Bythitidae (Viviparous brotulas). i: CheckList of the Freshwater Fishes of South and Central America s. 507-508. Roberto E. Reis, Sven O. Kullander, Carl J. Ferraris, Jr. 2003.
- Nielsen J.G.: Ophidiidae. i: The Living Marine Resources of the Western Central Atlantic s. 965-976. Department of Biological Sciences, Old Dominion University, Norfolk, Virginia, USA. FAO, 2003.
- Olesen J.: Glasdafniens oprindelse. *Dyr i natur og museum* 2, s. 13-16. 2003.
- Olesen J.: On the ontogeny of the Branchiopoda (Crustacea): contribution of development to phylogeny and classification. i: *Crustacean Issues 15, Evolutionary Developmental Biology of Crustacea* s. 217-269. G. Scholtz (ed.). 2030.
- Olesen J., Grygier M.J.: Larval development of Japanese 'Conchostracan': part 1, larval development of *Eulimnadia braueriana* (Crustacea, Branchiopoda, Spinicaudata, Limnadiidae) compared to that of other limnadiids. *Acta Zoologica* 84, s. 41-61. 2003.
- Olesen J., Richter S., Scholtz G.: On the ontogeny of *Lepidodora kindtii* (Crustacea, Branchiopoda, Cladocera), with notes on the phylogeny of the Cladocera. *Journal of Morphology* 256, s. 235-259. 2003.
- Olesen T.M., Nielsen J.G., Møller P.R.: Båndgrundling *Pseudorasbora parva* (Temminck & Schlegel, 1864) – ny ynglefisk i Danmark. *Flora & Fauna* 109(1), s. 1-5. 2003.
- Pekkarinen A., Berg Ø., Calabuig I., Janzon L-Å., Luig J.: Distribution and co-existence of the *Macropis* species and their cleptoparasite *Epeoloides coecutiens* (Fabr.) in NW Europe (Hymenoptera: Apoidea, Melittidae and Apidae). *Entomologica Fennica* 14, s. 53-59. 2003.
- Petersen C.G.: Fiberkost og museskader. *Dyr i natur og museum* 1, s. 1. 2003.
- Post O.H.: Nyt udstillingsafsnit: Dyrelivet på engen og marken og i haverne. *Dyr i natur og museum* 1, s. 1. 2003.
- Rahbek C.: Biodiversitet og økonomi – rationel naturforvaltning. *Samfundsøkonomen* nr. 2, s. 23-29. 2003.
- Rasmussen J.B.: *Micrelaps vaillantii* (Mocquard 1888). *African Herp News* 36, s. 12-14. 2003.
- Scharff N., Coddington J., Griswold C.E., Hormiga G., Bjørn P.D.P.: When to quit? Estimating spider species richness in a northern European deciduous forest. *The Journal of Arachnology* 31, s. 246-273. 2003.
- Schiøtte T.: Fjordene i Peary Land og deres udforskning. i: Peary Land s. 273-276. Gunnar Martens, Jens Fog Jensen, Morten Meldgaard og Hans Meltofte (eds). Atuagkat, Danmark, Grønland 2003.
- Seberg O., Humphries C.J., Knapp S., Stevenson D.W., Petersen G., Scharff N., Andersen N.M.: Shortcuts in systematics? A commentary on dna-based taxonomy. *Trends in Ecology and Evolution* 18, s. 63-64. 2003.
- Simon M.J., Kristensen T.K., Tendal O.S., Kinze C.C., Tougaard S.: *Goniatus fabricii* (Mollusca: Theuthida) as an important food source for sperm whales (*Physeter macrocephalus*) in the Northeast Atlantic. *Sarsia* 88, s. 244-246. 2003.
- Skov M.N., Hald B., Nielsen E.M., Madsen J.J., Rahbek C., Lodal J., Jespersen J.B., Jørgensen J.C., Pedersen K., Dietz H.H., Chriél M., Baggesen D.L.: Zoonoser i fugle og vildt. *Dansk Veterinærtidsskrift* 86, 18, s. 6-11. 2003.
- Slyusarev G.S., Kristensen R.M.: Fine structure of the ciliated cells and ciliary rootlets of *Intoshia variabilis* (Orthonectida). *Zoomorphology* 122, s. 33-39. 2003.
- Stenderup J.T.: I øst og vest – en zoologistuderendes rejseberetning. *Dansk Naturhistorisk Forenings Årsskrift* 13, s. 55-59. 2003.
- Stoep P., Enghoff H.: Systematics, phylogeny and biogeography of genus *Balkanopetalum* Verhoeff, 1926 (Diplopoda: Callipodida: Schizopetalidae). *Zootaxa* 272, s. 1-26. 2003.
- Sørensen M.V.: New rotifer recordings from Disko Island, with a complete list of the Greenlandic rotifer fauna. i: *Arctic Biology Field Course, Qeqertarsuaq 2002* s. 107-118. Jesper Guldberg Hansen. Zoologisk Museum, København 2003.
- Sørensen M.V.: Further structures in the jaw apparatus of *Limnognathia maerski* (Micrognathozoa), with notes on the phylogeny of the Gnathifera. *J. Morphol.* 255, s. 131-145. 2003.
- Sørensen M.V., Funch P., Hooge M., Tyler S.: Musculature of *Notholca acuminata* (Rotifera: Ploima: Brachionidae) revealed by confocal scanning laser microscopy. *Invertebr. Biol.* 122, s. 223-230. 2003.
- Sørensen M.V., Tyler S., Hooge M., Funch P.: Organization of pharyngeal hard parts and musculature in *Gnathostomula armata* (Gnathostomulida: Gnathostomulidae). *Can. J. Zool.* 81, s. 1463-1470. 2003.
- Tendal O.S.: Uldhåndskrabbe fra Bornholm. *Dyr i natur og museum* 1, s. 1. 2003.
- Tendal O.S.: Fiskevand og forskervand. *Atlantic Review* 15, s. 34-37. 2003.
- Tendal O.S.: What controls fauna dynamics along the northeast Atlantic shelf break? i: *Investigations of the marine benthic fauna of the Faroe Islands* s. 1. BIOFAR Symposium 2003. Abstract booklet. 2003.
- Tendal O.S.: Going West. The idea of a BIOGREEN project: Investigations of the fauna composition and distribution off southern Greenland, and the amphiatlantic distribution patterns. i: *Investigations of the marine benthic fauna of the Faroe Islands* s. 1. BIOFAR Symposium 2003. Abstract booklet. 2003.
- Tendal O.S., Brattegard T., Nørrevang A., Snæli J.-A.: The background and development of BIOFAR – a retrospect. i: *Investigations of the marine benthic fauna of the Faroe Islands* s. 1. BIOFAR Symposium 2003. Abstract booklet. 2003.
- Tendal O.S., Snæli J.-A.: De profundis..... *Deep-Sea Newsletter* 32, s. 7-8. 2003.
- Tendal O.S., Thiel H.: Jullienella – en vestafrikansk kæmpe-skønhed. *Dyr i natur og museum* 2, s. 28-31. 2003.
- Thorup K., Alerstam T., Hake M., Kjellén N.: Can vector summation describe the orientation of juvenile ospreys and honey buzzards? An analysis of ring recoveries and satellite tracking. *Oikos* 103, s. 350-362. 2003.
- Thorup K., Alerstam T., Hake M., Kjellén N.: Bird orientation: compensation for wind drift in migrating raptors is age dependent. *Proceedings of the Royal Society, Biological Letters* 270, s. 8-11. 2003.
- Ujvari M., Hansen T.S., Baagøe H.J., Jensen T.S.: Sikker

- viden om 90 arter af pattedyr – kortlægning af danske pattedyr er ved at være færdig. Dyr i natur og museum 2, s. 20-23. 2003.
- Warrant E., Kelber A., Kristensen N.P.: Visual organs. i: Lepidoptera: Moths and butterflies 2. Handbuch der Zoologie/Handbook of Zoology IV/36 s. 325-359. N.P. Kristensen (ed.). 2003.
- Williams P.H., Moore J.L., Toham A.K., Brooks T.M., Strand H., D'Amico J., Wisz M., Burgess N.D., Balmford A., Rahbek C.: Integrating biodiversity priorities with conflicting socio-economic values in the Guinean-Congolian forest region. Biodiversity and Conservation 12, s. 1297-1320. 2003.
- Wolff T.: Ludvig Holberg. i: Naturlommekalenderen s. 1. Rhodos, København 2003.
- Wolff T.: Erik Hohwü-Christensen. i: Naturlommekalenderen s. 1. Rhodos, København 2003.
- Wolff T.: Johannes Iversen. i: Naturlommekalenderen s. 1. Rhodos, København 2003.
- Wolff T., Scharff N.: Gåder om mudderkrebs og jagtedderkop. Dyr i natur og museum 2, s. 24-27. 2003.
- Yom-Tov Y., Yom-Tov S., Baagøe H.J.: Increase of skull size in the red fox (*Vulpes vulpes*) and Eurasien badger (*Meles meles*) in Denmark during the twentieth century: an effect of improved diet? Evolutionary Ecology Research 5, s. 1037-1048. 2003.

Botanisk Museum og Centralbibliotek

Ledelse pr. 1.2.2003

Museet ledes af museumsbestyrer Ib Friis.

Bestyrelsen består desuden af Peter Wagner, Ruth Nielsen og Mona Nissen. Henrik Ærenlund Pedersen (vicemuseumsbestyrer) og Inger Marie Refskou Poulsen (biblioteksrepræsentant) er observatører.

Organisation

Instituttet, med museums- og biblioteksafdeling, indgår i Statens Naturhistoriske Museum, som er Danmarks centralmuseum for naturhistoriske fag under museumsloven. Opgaverne er pasning, forøgelse og udnyttelse af samlingerne, katalogisering og udlån, samt forskning, formidling og undervisning.

Adresse

Gothersgade 130
1123 København K
Telefon 35 32 22 00
Fax 35 32 22 10
bm@bot.ku.dk
www.botaniskmuseum.dk

Museumsbestyrerens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Året har været præget af forhandlinger om den sammenlægning af Botanisk Museum og Centralbibliotek med Botanisk Have, Geologisk Museum og Zoologisk Museum til Statens Naturhistoriske Museum, der blev vedtaget i efteråret til ikrafttrædelse pr. 1.1.2004. En fælles overgangsbestyrelse for de fire institutter er etableret, og en fælles fejring af sammenlægningen blev afholdt 3. november på Zoologisk Museum.

Fysiske rammer

Fugtighed i flere af museumsbygningernes kælderrum og ydervægge formodes afhjulpel af bevilgede, men endnu ikke færdiggjorte omfangsdræn. Museets fryseanlæg til skadedyrsbekæmpelse har været ude af drift i fire måneder, men er under reparation.

Personaleforhold

Ingen ændring i stab af adjunkter, lektorer og professorer.

Forskningsvirksomhed

Forskningen tager udgangspunkt i samlingerne og omfatter taksonomi, fylogeni, biodiversitet, biogeografi, floristik, botanikkens historie og nomenklatur inden for karplanter, mosser, alger, laver og svampe.

1. Karplanter

1.1. Revisioner og andre taksonomiske projekter

Biosystematiske undersøgelser af *Dactylorhiza* (Orchidaceae) er fortsat. En artikel om det polyploide *D. romana/sambucina*-kompleks er under udarbejdelse (H.Æ. Peder-

sen). En artikel om tre nye *Dendrochilum*-arter (Orchidaceae) er under udarbejdelse (H.Æ. Pedersen med B. Graven-deel, Leiden).

Et ph.d.-projekt om slægten *Pomatocalpa* er fortsat (S. Watthana).

En taksonomisk artikel om slægten *Endostemon* (Lamiaceae) er antaget (O. Ryding sammen med tre andre forfattere). To artikler om nye arter af Lamiaceae fra Somalia er udarbejdet og manuskript indleveret (O. Ryding). En undersøgelse af slægten *Clinopodium* (Lamiaceae) i tropisk Afrika er under udarbejdelse (O. Ryding).

1.2. Florahåndbøger

Til Flora of Ethiopia and Eritrea er et manuskript om Asteraceae (ca. 450 arter) omarbejdet og indleveret (I. Friis og Mesfin Tadesse, Ohio State University).

Manuskripter om Lentibulariaceae og Orchidaceae til en ny dansk flora er indsendt. Behandlingen af orkidéunderfamilien Orchidoideae (ca. 125 arter) til Flora of Thailand er påbegyndt (H.Æ. Pedersen).

1.3. Floristik og økologi

Analyser af floraerne i Etiopien, Eritrea, Djibouti og Somalia er gennemført: et manuskript om horisontal fordeling af diversitet og endemisme er antaget og et om vertikal fordeling under udarbejdelse (I. Friis med H. Adsersen, Botanisk Institut, A.-M. Bürger og M. Thulin, Uppsala Universitet). Et manuskript om en GIS-baseret analyse af arter af *Solanum* (Solanaceae) på Afrikas Horn er indsendt (I. Friis).

Et manuskript om reproduktionsbiologi og frøspredning hos orkidéen *Gastrodia exilis* er indsendt (H.Æ. Pedersen med S. Watthana, S. Suddee og S. Sasirat, alle Thailand).

2. Mosser

En floristisk artikel om bryofloraen i Pechora-Ilych Biosphere Reservatet (Nord Ural) er udarbejdet og indsendt (I. Goldberg, med A.G. Bezgodov, Perm, M.V. Dulin og T.P. Shubina, Syktyvkar, og I.B. Kucherov, St. Petersburg). En checkliste over Grønlands mosser, baseret på museets samlinger og litterære kilder er under udarbejdelse. Den er systematisk arrangeret og indeholder mange referencer. For hver art er synonymy og udbredelsestype angivet (I. Goldberg med lektor emeritus G.S. Mogensen).

3. Alger

Bogen 'Charophytes of the Baltic Sea' er afsluttet og under trykning (R. Nielsen i samarbejde med en række forskere fra institutioner omkring Østersøen). Arbejdet påbegyndt med fremstilling af digitale billeder til en revideret udgave af bestemmelsesnøglen "Danske havalger 2", der vil omfatte alle marine makro-alger i danske farvande (R. Nielsen).

4. Laver

To manuskripter om nye og interessante grønlandske laver samt ét om lavers vækst på klipper og klippeblokke nær Mittivakkat gletscheren på Ammassalik Ø, Sydøstgrønland, er antaget. En checkliste over de grønlandske laver er gjort klar til publicering i elektronisk form (E.S. Hansen). Et manuskript om laver og rensdyrgræsning i Isortoq-området i Sydvestgrønland er antaget (E.S. Hansen og Pipaluk Møller Lund, Eidsvoll, Norge). Et manuskript om epilithiske laver og deres klippesubstrat i Inglefield Land, Nordvestgrønland, er under udarbejdelse (E.S. Hansen med P.

Dawes og B. Thomassen, de to sidstnævnte fra GEUS). Revision af slægten *Lepraria* er påbegyndt (E. Steen Hansen).

5. Svampe

Arbejdet med bogen over de sibiriske poresvampe er fortsat (H. Knudsen, med V. Mukhin, Yekaterinburg).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

O. Ryding: Var medlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg i København.

I. Friis: Formand for bedømmelsesudvalgene til stillinger som professorer med særlige opgaver ved KU.

Udvalg og fonde

I. Friis: Formand for den Internationale Nomenklaturkomité for Frøplanter, for Videnskabernes Selskabs udvalg for udadrettet Virksomhed og for den Danske Nationalkomité for Biologi.

Formidling

Museal virksomhed

Museets samlinger omfatter nu 2.566.093 indsamlinger. De blev benyttet af museets stab samt af ca. 282 gæster. I løbet af året indgik 41.323 nye indsamlinger til museet (2.995 karplanter, 1.763 mosser, 5.969 alger, 30.538 laver og 58 svampe). Af disse er 37.058 kommet som gaver, 2.657 som bytte, 600 som køb og 1.008 som egne indsamlinger.

Til brug for videnskabelige studier har museet formidlet 45 indlån med 1.911 indsamlinger til danske forskere, mens 132 udlån med 3.888 indsamlinger blev sendt til udenlandske institutioner. Der er besvaret 79 forespørgsler fra private og fra offentlige myndigheder.

Arbejdet med en bedre optælling af museets samlinger er fortsat og viser bl.a., at museets samlinger rummer ca. 110.000 arter af karplanter.

Den elektroniske registrering og fotografering af museets typeeksemplarer er fortsat: Ca. 660 nye registreringer er foretaget; næsten alle kendte typer i generalherbariet og Grønlandsherbariet er nu registrerede. Ca. 8.000 typer i generalherbariet er fotograferet. Arbejdet med at klargøre store dele af museets svampedatabase er færdig og 34.000 poster er gjort tilgængelige online. Digitaliseringen af 1.232 originale akvareller til J.E. Langes *Flora Agaricina Danica* (1935-40) og oprettelse af en database med de tilhørende oplysninger (dansk navn, latinsk navn, Langes latinske navn, planchenummer) er færdig. Den elektroniske registrering af G. Seidenfadens omfattende spritsamlinger, lysbilleder og tegninger af sydøstasiatiske orkidéer er fortsat.

Udstillingsvirksomhed

Årets udstilling hed "Hvad er lav, og hvad bruges det til". Udstillingen var åben for publikum fra 21. juni til 24. august samt fra 11. til 19. oktober og blev besøgt af 3.058 personer. To hefter om laver (et på dansk og et på engelsk) blev udarbejdet og solgt i forbindelse med udstillingen. Udstillingens kurator var E. Steen Hansen, mens J. Andersen, I. Nielsen og B. Pettersson stod for det udstillingstekniske.

Biblioteksvirksomhed

Botanisk Centralbibliotek betjener primært forskere og studerende, men er også hovedfagsbibliotek for botanik i Danmark og har dermed pligt til offentligt udlån. Der blev i 2003 udlånt 6.307 bind, hvoraf de 2.448 var hjemlån, mens 3.859 blev fremlagt til brug på læsesalen. Som interurbanlån blev der ekspederet 82 bøger og 1.173 fotokopier. Der var i årets løb 1.524 besøgende på biblioteket. Tilvæksten af bøger er 246; tilvæksten af tidsskriftårgange er 962. Bestanden af bibliografiske enheder er nu oppe på 149.000.

Skoletjeneste

Den botaniske skoletjeneste betjenes af to botanikstuderende. Den er blevet benyttet af 1.555 elever og lærere.

Kongres

Symposiet "Plant Diversity and Complexity Patterns – Local, Continental and Global Dimensions" blev afholdt 25.-28. maj i Videnskabernes Selskabs lokaler og havde ca. 70 deltagere fra 20 lande (arrangeret af I. Friis med H. Balslev, Aarhus Universitet).

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Gæsteforskere

Museet har haft følgende langtidsgæster:

Ave Suija (Estland) for at studere laver.

Magdalena Sawicka (Polen) for at studere orkidéer.

Marta Kras-Lapinska (Polen) for at studere orkidéer.

Elias Polemis (Grækenland) for at studere græske svampe.

Forskningsophold i udlandet

I. Friis: I januar samlet karplanter i Etiopien og i juli været stipendiat på San Cataldo.

E.S. Hansen: I juli-august samlet laver i det centrale Vestgrønland (Uummannaq, Qaarsut, Qeqertaq, Ilulissat).

H. Knudsen: Samlet svampe i tre uger i Russisk Fjernøsten og tre uger i Yunnan i Kina.

H.Æ. Pedersen: I juni studeret orkidéer i Grækenland.

Museumsbestyrer Ib Friis

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	8,0	0,5	8,5
DVIP	0,0	0,1	0,1
TAP	14,6	0,1	14,6
Årsværk i alt	22,5	0,7	23,3
Løn	7.346,0	279,0	7.625,0
Frikøb mv.	4,0	3,0	7,0
Øvrige drift	675,0	450,0	1.124,0
Anskaffelser	977,0	121,0	1.098,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>9.002,0</i>	<i>852,0</i>	<i>9.854,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Friis, Ib; professor.
 Hansen, Eric Steen; lektor.
 Knudsen, Henning Jørgen; lektor.
 Nielsen, Ruth; lektor.
 Pedersen, Henrik Ærenlund; lektor.
 Ryding, Per Olof; lektor.
 Wagner, Peter Henrik; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Lange, Christian; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Goldberg, Irina; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Høeg, Katja Anker; forskningsass.

Fondsbevillinger*Boet efter ambassadør Gunnar Seidenfaden*

– Fortsat forskning i thailandske orkideer (Ib Friis)
 kr. 10.000.

Carlsbergfondet

– Floras of Ethiopia, Eritrea and Somalia (Ib Friis)
 kr. 70.000.

DEF Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek

– www.svampe.dk (Henning Knudsen) kr. 90.000.

Danida

– ENRECA: Biodiversity Research and Training in Tanzania and Uganda (Ib Friis) kr. 100.000.

Publikationer

Fredskild B.: Peary Lands flora. i: Peary Land s. 277-281.
 Gunnar Martens, Jens Fog Jensen, Morten Meldgaard og
 Hans Meltofte. Gunnar Martens m.fl. Atuagkat, Nuuk
 2003.

Friis I.: 135, Sapotaceae. i: Flora of Ethiopia and Eritrea,
 vol. 4, part 1, Apiaceae to Dipsacaceae s. 54-63. I. Hed-
 berg, S. Edwards & Sileshi Nemomissa. National Herba-
 rium, Addis Ababa, og Afd. för Systematisk Botanik,
 Uppsala Universitet, Addis Ababa & Uppsala 2003.

Friis I., White F.: 134, Ebenaceae. i: Flora of Ethiopia and
 Eritrea, vol. 4, part 1, Apiaceae to Dipsacaceae s. 49-53.
 I. Hedberg, S. Edwards & Sileshi Nemomissa. National
 Herbarium, Addis Ababa, og Afd. för Systematisk Bota-
 nik, Uppsala Universitet, Addis Ababa & Uppsala 2003.

Friis I., Wilmot-Dear C.M.: Two notes on Urticaceae: a
 correction in New World Pouzolzia, and a new species
 record of Droguetia for Madagascar. Kew Bulletin 57,
 s. 1005-1006. 2002.

Gashaw M., Michelsen A., Friis I., Jensen M., Demissew
 S., Zerihun W.: Post-fire regeneration strategies and tree
 bark resistance to heating in frequently burning tropical

savanna woodlands and grasslands in Ethiopia. Nordic
 Journal of Botany 22, s. 19-33. 2002.

Gashaw M., Michelsen A., Jensen M., Friis I.: Soil seed
 bank dynamics of fire-prone wooded grassland, wood-
 land and dry forest ecosystems in Ethiopia. Nordic Jour-
 nal of Botany 22, s. 5-17. 2002.

Hansen E.S.: New or interesting Greenland lichens and li-
 chenicolous fungi V. Mycotaxon 86, s. 149-155. 2003.

Hansen E.S.: Hvad er lav, og hvad bruges det til? Grønland
 3, s. 99-118. 2003.

Hansen E.S.: Lichenes Danici Exsiccati Fasc. XII (Nos.
 276-300) & Fasc. XIII (Nos. 301-325). 33 s. Botanisk
 Museum, København 2003.

Hansen E.S.: Lichens. Different uses and applications. 12s.
 København 2003.

Harley R., Paton A., Ryding P.O.: New synonymy and tax-
 onomic changes in the Labiatae. Kew Bulletin 58, s.
 485-489. 2003.

Knudsen H.: Politikens Svampebog. 5. udgave. 313 s. Poli-
 tikens Forlag A/S, Danmark 2003.

Knudsen H.: Griby (Svampe). Oversættelse til russisk af
 Politikens Visuelle Svampebog. 128 s. Mir Knigi, Tver,
 Rusland 2003.

Mogensen G.S., Goldberg I.: The genus Seligeria in the
 Ural Mountains (Seligeriaceae, Bryophyta). Lindbergia
 28, s. 59-74. 2003.

Mogensen G.S., Goldberg I.: Seligeria galinae, a new spe-
 cies from the Ural Mts, Russia (Seligeriaceae, Bryophy-
 ta). Lindbergia 28, s. 41-44. 2003.

Ormerod P., Pedersen H.Æ.: A showy new Dendrobium
 from Thailand and Laos. The Orchid Review 111(1254),
 s. 341-343. 2003.

Pedersen H.Æ., Hedrén M., Bateman R.M.: (1600) Propo-
 sal to conserve the name Orchis majalis against O. elata,
 O. vestita, and O. sesquipedalis (Dactylorhiza: Orchidi-
 nae: Orchidaceae). Taxon 52(3), s. 633-634. 2003.

Pedersen H.Æ., Suksathan P., Indhamusika S.: Sirindhori-
 na, a new orchid genus from Southeast Asia. Nordic
 Journal of Botany 22, s. 391-403. 2003.

Rivera D., Friis I., Inocencio C., Obou C., Alcaraz F., Rea-
 les A.: The typification of Capparis inermis Forssk., C.
 sinaica Veill. and C. cartilaginea Decne (Capparaceae).
 Taxon 52, s. 307-311. 2003.

Rivera D., Friis I., Inocencio C., Obou C., Alcaraz F., Rea-
 les A.: Proposal to conserve the name Capparis cartilagi-
 nea against C. inermis (Capparaceae). Taxon 52, s. 357-
 357. 2003.

Ryding P.O.: Reconsideration of Wiedemannia and notes
 on the circumscription of Lamium (Lamiaceae). Botani-
 sche Jahrbücher für Systematic 124, s. 325-335. 2003.

Ryding P.O.: Clinopodium in Tropical Africa. i: XVIIth
 AETFAT Congress 21.-26. September 2003, Abstracts
 s. 1. Sebsebe Demissew, Ensermu Kelbessa, S. Edwards.
 Addis Abeba University, Addis Abeba 2003.

Sterll M.: En dansk naturvidenskabernes historie. Tids-
 skrift for Historie 1066, s. 23-28. 2002.

Wilmot-Dear C.M., Friis I., Kravtsova T.I.: A new species
 of Boehmeria, B. burgeri Wilmot-Dear, Friis & Kravtso-
 va (Urticaceae), endemic to Costa Rica. Kew Bulletin
 58, s. 213-218. 2003.

Botanisk Have

Ledelse pr. 1.2.2003

Haven ledes af institutleder, professor, dr.scient. Ole Hamann.

Bestyrelsen består af institutlederen, viceinstituteder, lektor, lic.scient. Knud Ib Christensen, lektor, cand.hort. Folmer Arnklit og TAP-repræsentant, gartnerformand Jens Andersen.

Organisation

Botanisk Haves formål, opgaver og organisation er fastlagt ved Undervisningsministeriets Bekendtgørelse om KU's Naturhistoriske Museer mv. og Botanisk Have (bekendtgørelse nr. 586 af 24. juni 1994). For den interne organisation i haven henvises til KU's Årbog 1999.

Adresse

Øster Farimagsgade 2 B
1353 København K
Telefon 35 32 22 22
Fax 35 32 22 21
bothave@bot.ku.dk
www.botanic-garden.ku.dk

Institutederens årsberetning

Året blev præget af forberedelserne til gennemførelse af en fusion pr. 1.1.2004 af Botanisk Have, Botanisk Museum & Centralbibliotek, Geologisk Museum og Zoologisk Museum til ét institut, Statens Naturhistoriske Museum.

På trods af de fordele, som denne fusion muligvis vil indebære, ser Botanisk Have fortsat med bekymring på udviklingen. Haven adskiller sig fra alle andre universitetsinstitutter ved at opretholde en enestående samling af levende planter med dertil hørende dokumentation og information, som er resultatet af en årelang og kontinuerlig indsats. For at Botanisk Have kan udvikle sig som videnskabelig baseret universitetshave er stabile og forudsigelige økonomiske betingelser nødvendige, men de stadige nedskæringer betyder, at værdifulde samlingselementer og den dertil knyttede ekspertise risikerer at gå tabt. Meget store dele af plantesamlingen er unikke og vil ikke kunne erstattes eller genopbygges, hvis de først er forsvundet. Dertil kommer, at universitetet ikke har fundet anledning til at følge op på anbefalingerne fra den internationale gruppe, der i 2002 evaluerede botanikken ved KU, for så vidt angår Botanisk Haves fortsatte eksistens og udvikling.

Blandt de medarbejdere, som gik af i 2003, var gartner Sven Ishøj som fik HM Dronningens Fortjenstmedalje efter 40 år i Havens tjeneste.

Forskningsvirksomhed

1. Taxonomi, fylogeni, plantegeografi og økologi

1.1. Taxonomi, biogeografi og evolution hos Klitfy (Pinus contorta) (K.I. Christensen). To databaser er offentliggjort og to afsluttende artikler med projektets resultater er under publicering.

1.2. Studier i Rosaceae subfam. Maloideae som del af et 3-årigt SNF-rammeprojekt "Artsdiversitet, endemisme og hybridisering belyst ved udvalgte plantegrupper på Balkanhalvøen". Heri indgår en række delprojekter omkring SEM-studier af pollen, biogeografi og fylogeni (K.I. Christensen og Botanisk Museum samt Botanisk Institut).

1.3. Taxonomiske studier af Enebær (Juniperus), Ledris (Ephedra) og andre gymnospermer i det vestlige Himalaya (K.I. Christensen sammen med G.H. Dar, University of Kashmir, Indien). En artikel om slægten Enebær er lige udgivet.

1.4. Flora Hellenica. Sigter mod at udarbejde en moderne, videnskabelig flora over de højere planter i Grækenland (K.I. Christensen i samarbejde med Göteborgs Botaniska trädgård og universiteterne i Patras og Lund). Herunder også studier over fylogeni og biogeografi hos Kongelys (Verbascum) i Grækenland (K.I. Christensen). Bind 1 og 2 af Flora Hellenica er udkommet og bind 3 er under redigering.

1.5. Atlas Flora Danica, Projekt Skånes Flora og Flora Nordica. Sigter mod at kortlægge forekomsten af karplanter i Danmark og Skåne og mod at udarbejde en moderne, videnskabelig flora over Nordens karplanter. Bind 1 og 2 af Flora Nordica er udkommet og et introduktionsbind er i trykken (K.I. Christensen sammen med andre nordiske botanikere).

1.6. Opbygning og udvikling af databaser til interaktiv identifikation og præsentation af information om planter (K.I. Christensen og J.D. Møller). Disse databaser er under fortsat udvikling og delvist tilgængelige på internettet.

1.7. Galápagosøernes flora og vegetationsøkologi, med specielt henblik på vegetationsdynamik og naturbevarelse (O. Hamann). Feltundersøgelser i 2003 var koncentreret om øen Santa Fe og Opuntia-kaktus'ernes overlevelse i relation til El Niño fænomenet, og en artikel herom er under udarbejdelse (O. Hamann).

1.8. Taxonomi og fylogeni hos Asteraceae og nærstående familier, herunder Campanulaceae. I Dahlia-deltprojektet blev de afsluttende biosystematiske studier trykt og udgivet af Botanisk Have. 6 nye arter er nu alle publiceret, D. campanulata, D. cuspidata, D. hjertingii og D. spectabilis med Hjerting (3) eller Hansen (1) som medforfattere (H.V. Hansen sammen med lektor emeritus J.P. Hjerting). De historiske studier af Dahlia (H.V. Hansen & R. Cook, Bristol) samt Gerbera (H.V. Hansen & P. Ambrosius, Marbach) er fortsat. Arbejdet med Campanulaceae s.lat. er intensiveret (H.V. Hansen).

2. Celle- og vævsbiologi

Vævskulturlaboratoriet arbejder med vævskulturer af danske skovtræer og udryddelsestruede planter. Projekterne sigter mod anvendelse inden for skovtræforædling og bevarelse af plantegenetiske ressourcer. Desuden arbejdes med vævskultur til fornyelse af havens samling af levende planter.

2.1. Udvikling af teknikker til in vitro-formering af udryddelsestruede planter (Adenia goetzei, Bursera graveolens, Dendrosicyos socotrana, Uncarina spp.) (P. Krostrup, M.M.H. Kristensen, D.J. Gurskov og C. Nielsen). Det er lykkedes at udvikle meget effektive mikroformeringsmetoder for Dorstenia gigas og Adenia goetzei som kan anvendes i forbindelse med conservation-programmer.

2.2. Spiring og etablering af feltforsøg med in vitro-klonede planter af nordmannsgran (Abies nordmanniana)

(M.M.H. Kristensen, P. Krogstrup, D.J. Gurskov, C. Nielsen, C. Nielsen og E. Olsen). Projektet som er eksternt finansieret af Skov og Naturstyrelsen og Produktionsafgiftsfonde for Juletræer er afsluttet 30.06.2003. Der er i perioden sket en videreudvikling af metoderne til modning, spiring samt retablering af somatiske kimplanter. Ca. 98% af de testede kloner har kunnet danne planter. Der er fremstillet ca. 15.000 planter i alt.

2.3. Udvikling af metoder til somatisk embryogenese (*Quercus robur* og *Q. rubra*) med henblik på udvikling af et mikroformeringssystem til opformering af såkaldte plus-træer (M.M.H. Kristensen, P. Krogstrup og C. Nielsen). Projektet som startede 01.08.03 er eksternt finansieret af VKR fonden. Det er lykkedes at initiere somatiske kim fra zygotiske kim af *Quercus rubra*.

2.4. Studier af planters ionoptagelse vha. ionkromatografiske metoder (P. Krogstrup, M.M.H. Kristensen og D.J. Gurskov). Projektet som startede 01.08.03 er eksternt finansieret af VKR fonden. Der er udviklet metoder til oprensning af prøvematrixen. Forskellige vævskultursystemer er testet for deres egnethed som modelsystemer.

2.5. Udvikling af metode til vævskultur af *A. nordmanniana* i RITA ebbe-flod vævskultursystemet (*temporary immersion culture system*), til anvendelse som modelsystem (P. Krogstrup, M.M.H. Kristensen og D.J. Gurskov). Projektet som startede 01.08.03 er eksternt finansieret af VKR fonden. Det er lykkedes at udvikle metoder til opformering af somatisk embryogene cellemasser af *Abies nordmanniana*. Der er ligeledes foretaget de indledende målinger for fremstilling af vækstkurver.

2.6. Udvikling af metoder til kontrolleret udtørring af somatiske kim af *Abies nordmanniana* med henblik på opbevaring samt synkronisering af spiringsprocessen (M.M.H. Kristensen, P. Krogstrup og E. Olsen). Projektet som startede 01.08.03 er eksternt finansieret af VKR fonden. Der er startet kulturer op til fremstilling af modne somatiske kim. De første pilotforsøg er foretaget ved anvendelse af forskellige udtørringssystemer.

2.7. Udvikling af reproducerbare metoder til etablering af somatiske kim af *Abies nordmanniana* i planteskole-regi (i samarbejde med Peter Schjøtt's planteskole) (M.M.H. Kristensen, P. Krogstrup, E. Olsen og D.J. Gurskov). Projektet er eksternt finansieret af Woody Plant Biotech og startede 01.10.03. Der er nu produceret ca. 6.000 planter som er ved at være klar til etablering i jord i planteskoleregiet.

3. Embryologi og anatomi

3.1. Cellemorfologiske studier af frugtudvikling hos Hirse (Sorghum) (J.D. Møller sammen med forskere fra Botanisk Institut og KVL). En artikel om udvikling af transferceller i aleuronlaget er netop publiceret.

3.2. Molekylærbiologiske undersøgelser af elmeved fra stenaldren (J.D. Møller i samarbejde med GEUS). Anatomiske undersøgelser af veddet viser, at elmesyge har været til stede, dette forsøges nu underbygget ved dna-analyse.

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

O. Hamann: Medl. af den internationale evalueringsgruppe for Botanisk Institut og Botanisk Have, Wiens Universitet og af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved National University of Ireland, Cork.

Tillidshverv

K.I. Christensen: Næstformand for Dansk Dendrologisk Forening; medl. af Nordisk Arboretudvalg og Biblioteksudvalget for Botanisk Centralbibliotek.

O. Hamann: Formand for Stiftelsen Sorø Akademis Supserup udvalg; næstformand for best. for WWF Danmark; medl. af best. for the Galápagos Darwin Trust og Botanic Gardens Conservation International; councillor, International Association of Botanic Gardens; medl. af IUCNs World Commission on Protected Areas, Charles Darwin Foundation for the Galápagos Isles og den internationale dommerkomité ved Journées de Plantes de Courson; KU's tilsynsførende for Allindelille Fredsskov.

J.D. Møller: Medlem af bestyrelsen for Dansk Dendrologisk Forening og af forretningsudvalget for Fonden for Træer og Miljø.

Konsulent- og rådgivningsvirksomhed

Botanisk Have er medlem af Miljø- og Energiministeriets Videnskabelige Råd for Washington-konventionen/CITES.

J.D. Møller: Har foretaget bestemmelser af ved og plantemateriale for Rigspolitets tekniske afdeling og for private og offentlige virksomheder.

Formidling

Museal virksomhed

Samlinger, anlægsarbejder mv.

I 2003 blev det muligt at ansætte et antal gartnere, dels til stillinger efter medarbejdere som gik af, og dels til stillinger som havde stået ledige på grund af besparelser. I årets løb satte denne fornyelse i gartnerstaben sit præg på Haven.

Arbejdet omkring træer og buske er blevet intensiveret, og en større oprydning i forskellige busketter er påbegyndt. Afsnittet med naturindsamlede *Rhododendron*, som blev etableret ved 400-års jubilæet i 2000, er blevet ændret betydeligt, idet det var nødvendigt at tilføre nyt sphagnum og flytte flere planter for at sikre en bedre trivsel. Nogle af Havens store, gamle træer er blevet fældet, som f.eks. flere af de efterhånden svækkede fyrretræer på bakken ved Ø. Voldgade, og en stor Ask (*Fraxinus excelsior*), der både var tørkeskadet og skyggede for dele af stenhøjen.

I Dansk Kvarter er kampen mod padderokkerne fortsat, og hele mosen er taget ud af drift. På stenhøjene har det vist sig, at de arktiske planter ikke trives, så de må flyttes til et andet afsnit. Til gengæld er tilplantningen af det nye afsnit med græske planter blevet meget vellykket.

Havens frøkatalog, Index Seminum, indeholdt 1.633 numre. Ved årets udgang havde 193 bytteforbindelser nået at indsende bestillinger på 5.062 portioner frø, hvoraf det var muligt at levere 4.215. I 2002 modtog Haven 95 planter og 195 portioner frø.

Frø- og genbanken

En spiretest er foretaget på de ældste frø nedlagt i genbanken (fra 1992). Frøindsamlingen og studiet af vilde danske arter er fortsat med tilgang af ca. 300 accessioner. Den danske frø- og genbank rummer nu ca. 7.100 accessioner af 935 arter. Desuden opbevares en række af havens egne tilgange samt visse forskningsrelaterede og særligt bevarelsesværdige frø på køl eller frost. I *in vitro*-genbanken

vedligeholdes kulturer af ca. 40 arter, og i kryo-genbanken opbevares embryogene cellelinjer af *Picea abies*, *P. sitchensis* og *Abies nordmanniana*.

Plantebestemmelser og registrering

Ved årsskiftet omfattede registreringen af de levende planter i plantesamlingen 13.496 taxa, fordelt på 317 familier, 2.862 slægter og 11.960 arter. Tallene viser en fortsat nedadgående tendens, hvilket bl.a. afspejler, at dele af samlingen er blevet nedlagt på grund af besparelser. I sæsonen blev der skrevet 3.786 nye etiket-skilte til samlingen.

K.I. Christensen har foretaget 38 bestemmelser af planter fra havens plantesamlinger og ca. 80 bestemmelser af materiale indleveret af publikum.

Service til forskning og undervisning

Forsøgsafdelingen i Tåstrup og Kbh. har dyrket planter til 11 projekter for forskere fra Botanisk Institut, Botanisk Have og Kemisk Institut, DTU. Derudover dyrkes der både i Tåstrup og Kbh. et stort antal planter til Botanisk Instituts undervisningsforsøg.

Havens plantesamling anvendes flittigt til forskellige former for undervisning, især af lærere og studerende fra KU, KVL og Danmarks Farmaceutiske Universitet. Til klasse- og laboratorieundervisning har Botanisk Have desuden leveret 13.366 stk. levende materiale af 369 arter til Botanisk Institut, RUC, Folkeuniversitetet og den botaniske skoletjeneste. Størstedelen af materialet blev leveret til Botanisk Institut.

Sikkerhed og tekniske installationer

Sikkerheden for samlinger og udstyr er stadigvæk et problem, og der blev sågar stjålet skulpturer fra udstillingen "In Praise of Women".

Bygningsdriften har bl.a. gennemført en lang række renoverings- og reparationsarbejder i Haven: Gardinsystemer, arbejdslys og automatik til klimastyring er blevet fornyet i flere væksthuse, søjlerne i Palmehuset er blevet epoxy-føret for at modvirke rustdannelse, pumperne i søen er blevet udskiftet, vævslaboratoriets ventilationssystem er blevet fornyet, og renoveringen af varmesystemet er blevet fortsat. Endvidere blev broen over søen taget ned i maj med henblik på renovering/udskiftning (forventes genopsat i 2004), og en renovering af perron og ovenlysvinduer foran Palmehuset er startet.

Samarbejde med andre botaniske haver

Botanisk Have deltager i arbejdet i International Association of Botanic Gardens (IABG) og Botanic Gardens Conservation International (BGCI), hvor haven er Danmarks repræsentant i BGCI's European Consortium of Botanic Gardens.

Redaktionelle hverv

K.I. Christensen: Medlem af den redaktionelle ledelsesgruppe i Flora Nordica-projektet.

O. Hamann: Medlem af redaktionskomitéerne for Biodiversity and Conservation og Candollea.

J.D. Møller: Redaktør af Dansk Dendrologisk Årsskrift.

Udstillingsvirksomhed og anden formidling

Botanisk Haves primære formidling sker gennem den permanente samling af levende planter, hvoraf størstedelen er tilgængelig for publikum.

I årets løb blev Haven stillet til rådighed for adskillige tv- og filmoptagelser og en række andre arrangementer. På plænen foran Palmehuset vist i september-oktober udstillingen "In Praise of Women" med stenskulpturer fra Zimbabwe, udført i den særlige Shona-billedhuggertradition. Skulpturerne var hovedsageligt skabt af kvindelige kunstnere med kvinder som motiv, og en af Zimbabwes førende kunstnere på feltet, Agnes Nyanhongo, deltog og gav interview og demonstrerede sin kunst.

Haven blev igen i 2003 omtalt positivt i pressen ved mange lejligheder, og flere medarbejdere præsenterede haven i tv- og radioprogrammer, ved foredrag og forskellige andre arrangementer. Havens videnskabelige personale afholdt 63 bestilte rundvisninger (firmaer, institutioner, interessegrupper, foreninger, oplysningsforbund og haveselskaber).

Havens opsynspersonale varetager en stor del af den daglige kontakt med publikum, og gartnere, butikspersonale og videnskabelige medarbejdere besvarede som sædvanlig mange spørgsmål fra publikum om botanik og plantedyrking.

Som tidligere år havde butikken forskellige temaer for plantesamlere, og sidste års succes med information og salg af Hørpalme (*Trachycarpus fortunei*) blev videreført.

I samarbejde med Dansk Træplejerforening markeredes "Træets Dag" med demonstration af beskæring og stabilisering af trækrøner, kombineret med rundvisning til havens mange seværdige træer.

I december afholdtes et endagskursus for gymnasiets biologilærere med henblik på at udvikle anvendelsen af Botanisk Have i gymnasial sammenhæng.

K.I. Christensen og H.V. Hansen bidrager til udarbejdelsen af en ny dansk ekskursionsflora (Ny Dansk Flora, Gads forlag). H.V. Hansen & J.P. Hjertings artikel om *Dahlias* oprindelse er blevet oversat og trykt i det engelske *Dahlia*-selskabs blad.

Instituteder Ole Hamann

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	6,0	1,0	7,0
TAP	40,6	0,3	40,9
Årsværk i alt	46,6	1,3	47,9
Løn	15.003,0	384,0	15.387,0
Frikøb mv.	11,0	102,0	113,0
Øvrige drift	1.468,0	100,0	1.568,0
Anskaffelser	325,0	31,0	356,0
Bruttototal t.kr.	16.808,0	617,0	17.425,0

Stab

VIP Internt finansieret

Arnklit, Folmer; lektor.

Christensen, Knud Ib; lektor.

Hamann, Ole Jørgen; professor.

Hansen, Hans Vilhelm; lektor.

Krogstrup, Peter; lektor.

Møller, Jette Dahl; lektor.

VIP Eksternt finansieret

Kristensen, Michael Mehlby Holst; adjunkt.

Fondsbevillinger

Villum Kann Rasmussen Fonden

– Udvikling af bioteknologiske metoder til forædling af skovtræer i Danmark (Ole Hamann) kr. 3.321.000.

Woody Plant Biotech

– Udvikling af metoder til udplantning af somatiske planter af nordmannsgran (Ole Hamann) kr. 61.600.

Publikationer

Arnklit F.: *Index Seminum*, Hortus Universitatis Hauniensis, anno 2002. *Index Seminum Anno 2002*, s. 44+IV. 2003.

Christensen K.I.: Provenance trial of *Pinus contorta*, etc. Web database Version 1.0. InstaBase Version 5.0. 814s. København 2003.

Christensen K.I., Dar G.H.: A morphometric study of hybridization between *Pinus mugo* and *P. sylvestris* (*Pinaceae*). *Acta Horticulturae* Vol. 615, s. 211-221. 2003.

Dar G.H., Christensen K.I.: Gymnosperms of the Western Himalaya. 1. The genus *Juniperus* (*Cupressaceae*). *Pakistan Journal of Botany* Vol. 35, s. 283-311. 2003.

Engell K., Jørgensen L.B., Møller J.D., de Neergaard E., Wester E.: Developmental Stages of *Sorghum Caryopses*, With Emphasis on the Aleurone Transfer Cell and Pactical Sac. i: *Sorghum and Millets Diseases* s. Vol. 255-257. John f. Leslie (ed). Iowa State Press, Iowa 2002.

Hansen H.V.: Germination tests of seeds that have been stored for a decade, frozen at minus 18 C. *Index Seminum Anno 2002*, i: *Index Seminum, Hortus Universitatis Hauniensis, Anno 2002* s. 39-41. Folmer Arnklit. Botanisk Have, København 2003.

Hansen H.V., Hjerting J.P.: The origin of the cultivated *Dahlia*. i: *Nationa Dahlia Society Annual 2003* s. 5-15. England 2003.

Hansen H.V., Hjerting J.P.: Hybridization within *Dahlia Asteraceae-Coreopsideae*: A synopsis based on data from 20 species. i: *Index Seminum, Hortus Universitatis Hauniensis, Anno 2002, part II* s. 1-21. Botanisk Have, København 2003.

Hansen H.V., Sørensen P.D.: A new species of *Dahlia* (*Asteraceae, Coreopsideae*) from Hidalgo State, Mexico. *Rhodora* Vol. 105, s. 101-105. 2003.

Jensen H.A., Arnklit F., Jensen J.: *Anbefalede plantenavne*. 372 s. Gads Forlag, København 2003.

Møller K.B., Christensen K.I.: *Flora*. 256 s. N.W. Damm & Søn. Damms Naturbøger, Oslo, Norge 2003.

Møller K.B., Christensen K.I., Svedberg U.: *Vår flora, fanerogamer*. 256 s. Prisma, Stockholm, Sverige 2003.

Orlova L.V., Christensen K.I.: Typification of *Pinus pallasi*, *P. salzmannii* and *P. pityusa* (*Pinaceae*). *Nordic Journal of Botany* Vol. 22, s. 171-175. 2003.

Saar D.E., Sørensen P.D., Hjerting J.P.: *Dahlia spectabilis* (*Asteraceae, Coreopsideae*), a new species from San Luis Potosi, Mexico. *Brittonia* 54(2), s. 116-119. 2002.

Saar D.E., Sørensen P.D., Hjerting J.P.: *Dahlia campanulata* and *D. cuspidata* (*Asteraceae, Coreopsideae*): Two new species from Mexico. *Acta Botanica Mexicana* Vol. 64, s. 19-24. 2003.

Geologisk Museum

Ledelse pr. 1.2.2003

Museet ledes af museumsbestyrer Minik Rosing og vicebestyrer David A.T. Harper.

Bestyrelsesmedlemmer er Henning Haack og Nina Topp. Studenterrepræsentanten er C. Dan Christensen.

Adresse

Øster Voldgade 5-7
1350 København K
Telefon 35 32 23 45
Fax 35 32 23 25
rcp@savik.geomus.ku.dk
www.geologisk-museum.dk

Institutlederens årsberetning

Geologisk Museum er Danmarks nationale museum for geologi og indgår fra 1. januar 2004 som en del af et samlet Statens Naturhistoriske Museum, der endvidere omfatter Botanisk Have, Botanisk Museum og Zoologisk Museum. Geologisk Museum har et nært samarbejde med Geologisk Institut, bl.a. gennem fælles forskningsplanlægning. Museet er medlem af Geocenter København med Geologisk Institut, Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse (GEUS), Dansk Lithosfærecenter (DLC) og Geografisk Institut som de øvrige parter.

Museet har en samarbejdsaftale med Grønlands Nationalmuseum og Arkiv i Nuuk.

Museet omfatter den mineralogiske samling, den petrografiske samling, meteoritsamlingen, den dynamisk-geologiske samling, den kvartærgeologisk-palæobotaniske samling, den invertebratpalæontologiske samling, den vertebratpalæontologiske samling samt bibliotek, arkiv og skolesamlingstjeneste.

Personaleforhold

V. Buchwald er tilknyttet meteoritsamlingen som emeritus.

Forskningsvirksomhed

Den mineralogiske samling

Samlingens forskning er en videreførelse af en mangeårig tradition og bygger på materiale indsamlet af de nuværende medarbejdere på talrige ekspeditioner i Grønland, suppleret med materiale fra Geologisk Museums righoldige samlinger samt materiale modtaget fra samarbejdspartnere. Foruden fra Grønland hidrører materialet primært fra Canada (Mont Saint-Hilaire), Namibia (Aris) og Rusland (Lovozero og Khibina). Hovedformålet er (a) at bidrage til den systematiske mineralogi med komplette beskrivelser af de fysiske (morfologiske, optiske mv.), krystalkemiske og krystallografiske egenskaber af såvel kendte men mangelfuldt beskrevne som nye mineral species, (b) at bidrage til kendskabet til pegmatitter og hydrotermalitter i alkaline komplekser og (c) at bidrage til Grønlands topografiske mineralogi.

1. I forbindelse hermed er der indleveret og blevet antaget afhandlinger om ewaldit and donnayit-(Y) fra Narssårs-

suk, taseqite fra Ilímaussaq og tsepinit-(Na)-labuntsovit-(Mn) fra Aris, Namibia og indleveret afhandlinger om kuannersuit-(Ce) fra Ilímaussaq og heulandit-Ba fra Norge. Et større manuskript "Minerals first described from Greenland" er indleveret til Mineralogical Association of Canada, der har ønsket at publicere den som en Special Publication i første halvdel af 2004. Der foretages desuden undersøgelser af bl.a. potassicarfvedsonit og allanit begge Grønland, gobbinsit, Italien og en række mineraler fra Namibia (O.V. Petersen o.a.).

2. Undersøgelser af eudialytgruppens mineraler. Som formand for den af IMA's kommission for nye mineraler og mineralnavne nedsatte subkommission til udarbejdelse af et nomenklatorsystem for eudialytgruppens medlemmer er indleveret en rapport, som efter afstemning er vedtaget af kommissionen. Rapporten er nu publiceret. Der undersøges desuden krystalstrukturer af flere mineraler, bl.a. et nyt mineral fra Hundholmen, Norge. Et nyt projekt om sjældne jordarters carbonater er indledt. I den forbindelse foretoges i juli-august feltarbejde på Qaqarsuk-karbonatitten i Grønland. Dette arbejde er støttet af SNF (O. Johnsen o.a.).

3. Studiet af rosenbuschit- og låvenit-wöhlerit-gruppernes mineraler og modulært relaterede mineraler fra Werner Bjerge, Østgrønland og fra anden proveniens er afsluttet og publiceret i en række arbejder (C.C. Christiansen, O. Johnsen o.a.).

Den petrografiske samling

Der fokuseres på den dynamiske udvikling fra den initiale opsprækning af kontinenter og dannelsen af riftdale med sedimentære bassiner over den begyndende drift af de opsplittede skorpedele og frem til dannelsen af oceanskorpen. De senere dele af denne udvikling kan ledsages af omfattende vulkansk aktivitet.

Forskningsprojekter

1. Der gennemføres et studium af sammenhængen mellem plateaubasaltvulkanisme og udviklingen af marine og lakustrine bassiner langs den kontinentale margin ved Disko og Nuussuaq i Vestgrønland. Ved at kombinere fotogrammetri, kemisk stratigrafi af vulkanske bjergarter og sedimentologi spores den laterale faciesudvikling og sammenhængen mellem vulkanske bjergarter og klastiske sedimentter gennem udarbejdelsen af store geologiske snitpaneler. Fundet af snævre tidsvinduer bruges til at udlede vigtige bassinparametre og vulkanske udbruds-rater. Mange års observationer er kompileret sammen til det geologiske snitpanel Syd- og Sydvest-kysten af Disko i skalaen 1:20.000. Den geologiske kompilation danner grundlaget for en monografi om Nuussuaq Bassinets basale vulkanske geologi og petrologi (A.K. Pedersen o.a.).

2. Næsten uomdannede ultramafiske alkaline og non-alkaline magmabjergarter er bevaret som lynafkølede glasbjergarter på Disko og Nuussuaq. Detaljerede geokemiske studier af glas og mineralerne olivin og kromit gør det muligt at få et indblik i magmaopstrømningen fra kildeområderne til Jordens overflade under initialfasen af et kontinentopbrud. Desuden udforskes de alkaline bjergarter, som har en usædvanlig geokemisk sammensætning, med henblik på at belyse deres oprindelseszone i den ultramafiske litosfære under Vestgrønland (A.K. Pedersen o.a.).

3. Der gennemføres detaljerede palæomagnetiske studier af paleogene lavaer fra Nuussuaq-Bassinets. Der fokuseres på studiet af Jordens magnetfelt under et ca. 60 millioner år

gammelt polskifte samt på en lavaserie fra Vaigat Formationen på Svartenhuk (A.K. Pedersen o.a.).

4. Der er gennemført geokemiske studier af de paleogene askelag på Mors og Fur i Nordjylland. Det har været muligt at spore oprindelsesområderne til den nordvesteuropæiske kontinentsokkel og til Østgrønland og at sætte resultaterne ind i en geodynamisk sammenhæng med dannelsen af Nordatlanten for ca. 55 millioner år siden (A.K. Pedersen o.a.).

5. Undersøgelser af isotopsammensætningen (osmium) af magmatiske bjergarter på Færøerne (N. Hald o.a.).

6. Undersøgelse af hvæssesten fra vikingetidsboplads på Færøerne og Shetlandsøerne (N. Hald o.a.).

Jordens tidligste udviklingshistorie

De ældste kendte dele af Jordens kontinenter findes i Vestgrønland. Studier af disse bjergarter giver et indblik i de processer som dannede Jordens kontinenter og stabiliserede det ydre miljø med oceaner og atmosfære.

1. Studier af sedimentære bjergarter fra Isua i Vestgrønland viser at livet var opstået for > 3.700 mio. år siden. Fortsatte studier sigter på en mere detaljeret forståelse af karakteren af de tidlige organismer, bl.a. gennem feltarbejde og laboratoriestudier (M. Rosing o.a.).

2. Et kompleks af bjergarter fra Jordens tidligste historie er fundet i Vestgrønland. Studier af indeslutninger af højtryksbjergarter fra Jordens kappe bragt op mod jordoverfladen i kimberlit inden for dette kompleks kan belyse de processer som stabiliserede Jordens kontinenter (M. Bizzarro, M. Rosing o.a.).

Meteoritsamlingen

Forskningen fordeler sig på følgende fem hovedområder:

1. Det tidlige solsystems kronologi

En ny aktivitet ved meteoritsamlingen er datering af meteoritter med Lu-Hf, Sm-Nd samt den kortlivede isotop ²⁶Al. Nye forbedrede dateringsmetoder har sat os i stand til at opløse aldersforskelle på de ældste bestanddele fra vores solsystem (H. Haack, M. Bizzarro, M. Rosing o.a.).

2. Asteroidekollisioner i det tidlige solsystem

Museets samling rummer mange meteoritter fra asteroider, der har været udsat for voldsomme kollisioner i det tidlige Solsystem. Museets samling af meteoritter fra to meget store asteroider studeres for at kortlægge og rekonstruere nærfatale kollisioner for 4,5 mia. år siden (H. Haack, M. Rosing).

3. Satellitprojektet Bering

Formålet med Bering projektet er at konstruere en satellit, der er i stand til automatisk at detektere og karakterisere asteroider, der er for små til at kunne observeres fra Jorden og alligevel store nok til at udgøre en væsentlig fare, hvis de skulle kolliderede med Jorden. Dele af instrumenteringen er kommet med på den planlagte Europæiske BepiColombo mission til Merkur. Her vil den blive brugt til at detektere asteroider tæt på Solen, hvor jordbaserede teleskoper ikke kan observere (H. Haack o.a.).

4. Blåisfelter

I august 2003 blev en lang række højtliggende blåisfelter i NØ-Grønland afsøgt for meteorit-koncentrationer i stil med dem, man kender til i Antarktis. Der blev ikke fundet meteoritter (H. Haack o.a.).

5. Vulkanudbrud

Et større vulkanudbrud, Burfellshraun, på Island for 3.500 år siden kan måske give indsigt i Mars' yngste vulkanske aktivitet. Det er den eneste kendte jordiske analog til et antal meget unge (under 10 mill. år) og meget lange (op til 1.500 km) lavaflovs på Mars' nordlige slette. Burfellshraun er kortlagt med et flybårent SAR-system konstrueret på DTU (H. Haack o.a.).

Den kvartærgeologisk-palæobotaniske samling

Forskning i kvartærtidens klima- og miljøændringer, inden for de multidisciplinære internationale forskningsprojekter QUEEN og BALTEEM.

1. Istider, mellemistider og klimaændringer i det nordlige Eurasien og Danmark – sedimentologi, palæontologi, tafonomi og GIS-modellering i akvatiske (marine, lakustrine og fluviale) aflejringer (S. Funder, J.K. Nielsen, M. Jensen o.a.).

2. Naturlige ændringer og antropogen indflydelse på miljøet i Sen Postglacial Tid. En sammenligning mellem vegetationsudviklingen omkring to mindre nordsjællandske søer belyser forskellen mellem miljøer under forskellig kulturpåvirkning (T. Løvberg o.a.).

Den invertebratpalæontologiske samling

Forskningen omfatter taxonomi, evolution, biodiversitet, biostratigrafi, palæoøkologi, palæobiogeografi samt billedanalyse og numerisk analyse af fossile hvirvelløse dyr, især fra Nedre Palæozoikum, Øvre Kridt og Kænozoikum. Desuden undersøges iltbegrænsende sedimenters geokemi. Forskningen har hovedsagelig været koncentreret om dyregrupperne brachiopoder (Nedre Palæozoikum, Øvre Kridt og Kænozoikum), trilobitter (Nedre Palæozoikum).

Palæozoikum

Monografiske studier af brachiopoder fra Kambrium i USA (Wisconsin), Grønland og Sverige, fra Ordovicium i Irland, Danmark, Kina, Grønland, Skotland, Norge og Rusland og fra Silur i Irland og Skotland er fortsat. Arbejdet fortsættes på kambriske brachiopoder fra Himalaya og ordoviciske brachiopoder fra Jordan samt brachiopoder fra Spanien (D.A.T. Harper o.a.).

Studier af aflejringsforhold og havniveauforandringer i Ordovicium i Baltoskandia er fortsat. En taxonomisk revision af den klassiske trilobit fauna (Nedre til Mellem Ordovicium) og en dokumentation af biozoneringen og en detaljeret palæoøkologisk analyse med henblik på udredning af biofacies og havniveausvingninger i det undersøgte interval er påbegyndt (A.T. Nielsen, D.A.T. Harper o.a.).

Projektet omhandler det pladetektoniske regime og klimaets betydning for den klastiske sammensætning i Kambro-Siluret i Skandinavien støttet af Carlsbergfondet er afsluttet. Et energiforskningsprojekt på Geologisk Institut er indledt (N.H. Schovsbo).

Øvre Kridt-Kænozoikum

Arbejdet på brachiopodfaunaerne fra det caribiske område er fortsat. Tre artikler er publiceret om brachiopoder, crinoider og søpindvin fra Barbados og Jamaica samt en ekskursionsguide til Pleistocæn på Barbados. Studieområdet vil nu blive udvidet at omfatte sydøstlige USA og ABC-øerne. Desuden er et arbejde påbegyndt på Kridt-brachiopoder fra Østgrønland (D.A.T. Harper o.a.).

Andet

Studiet af lokal og global diversitet gennem Ordovicium især i Baltoskandia er fortsat. Det palæontologiske software (PAST) er opgraderet til version 0.98 (<http://folk.uio.no/ohammer/past>). En ny bog "Palaeontological Data Analysis" for Blackwell Publishing, Oxford er under udarbejdelse (D.A.T. Harper o.a.).

Den vertebratpalæontologiske samling

Forskningen er fokuseret på studiet af fossile hajer fra Tidlig Kridt i Tunesien og Thailand og studiet af tidlige sauropode dinosaurer fra Thailand (G. Cuny o.a.).

Faglige og administrative udvalg**Bedømmelsesudvalg**

D.A.T. Harper: Været bedømmer for The Estonian Science Foundation og The Petroleum Research Fund, American Chemical Society. Han har været censor ved bedømmelsen af en ph.d.-afhandling ved National University of Ireland, Galway og formand for et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved museet.

A.K. Pedersen: Været medlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Aarhus Universitet. Han er formand for et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved KU. Han har været formand for to stipendiebedømmelsesudvalg for det geologiske fagområde ved Det Naturvidenskabelige Fakultet, KU. Han har tillige været bedømmer for det norske forskningsråd.

M. Rosing: Været medlem af bedømmelsesudvalget til seniorforskerstilling ved GEUS, ved en førsteamanuensisstilling ved Universitetet i Oslo, medlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg ved École Normale Supérieure de Lyon.

Udvalg og fonde

N. Hald: Formand for Geologisk Museums Støttefond.

Tillidshverv

N. Hald: Medlem af Nationalkomiteen for Geologis styregruppe vedr. formidling. Han er medlem af en styregruppe vedr. dokumentation af Kunstkammersamlingen.

D.A.T. Harper: Medlem af Geologisk Instituts og Geologisk Museums fælles forsknings- og ph.d.-udvalg. Han er medlem af COBICE's (Copenhagen Biosystematics Centre) bedømmelsesudvalg, Geocentrets fælles biblioteksudvalg og Statens Danekræ-udvalg.

A.K. Pedersen: Medlem af Geologisk Instituts og Geologisk Museums fælles forsknings- og ph.d.-udvalg, af Grønlands Nationalmuseum og Arkiv og Geologisk Museums fælles samarbejdsudvalg. Han er medlem af bestyrelsen for Dansk Islands Fond, udpeget af konsistorium.

Formidling**Museal virksomhed****Udstillinger og foredrag**

Geologisk Museums udstillinger har været holdt åbne for publikum tirsdag til søndag kl. 13-16.

Den 17. april åbnede museet en særudstilling om fossile fugle. Udstillingen lukkede igen med udgangen af oktober.

Den 3. november åbnede en nyrenoveret udgave af udstillingen "Olie og naturgas i Nordsøen". Udstillingen er udarbejdet af E.S. Jensen og N. Hald med økonomisk støt-

te fra "Dansk Olie og Gas" A/S. Tegninger og plancher ved Bent Knudsen og teknisk assistance og vejledning med tak modtaget fra Grafisk Afdeling på GEUS.

Efterårsferien: I skolernes efterårsferie havde udstillingerne åbent kl. 10 til 16. Arrangementet indledtes med "Kulturnatten" fredag den 10. oktober, hvor Geologisk Museum havde åbent for publikum kl. 18 til 24. 1.067 personer besøgte museet denne aften, hvor medarbejdere og specialestudierende holdt korte foredrag om geologi.

Museets samlede besøgstal inden for den almindelige åbningstid, kulturnatten og efterårsferien inklusive var 17.624.

Rundvisninger: Skoler og andre grupper er blevet rundvist i museets udstillinger uden for den almindelige åbningstid, i alt 6.788 personer.

Populære foredrag: Der blev i 2003 afholdt 13 foredrag for museets publikum med i alt 1.104 tilhørere. Til søndagsaktiviteter og ekskursioner var der 184.

Museets medarbejdere har besvaret flere hundrede henvendelser om bestemmelse af bjergarter, mineraler og fosiler og har afholdt en lang række foredrag uden for museet, bl.a. i regi af folkeuniversiteter og aftenskoler.

Samlingsarbejde

Efter en revision af museumsloven varetages sagsbehandlingen af danekræ alene af Geologisk Museum på vegne af Statens Naturhistoriske Museum. Ikke mindre end 76 fund er i årets løb blevet godkendt som danekræ efter museumslovens §31. Det er det største antal i de 14 år, lovbestemmelsen har været gældende. Det drejer sig om 34 insekter, 8 krebsdyr, 1 pighud, 13 fisk, 5 krybdyr, 2 fugle, 1 pattedyr og 12 planter.

Petrografisk Samling har fortsat den elektroniske registrering efter de retningslinjer, der også anvendes af mineralsamlingen og meteoritsamlingen.

Arbejdet med systematisering og etikettering af arktiske og danske mollusker er fortsat året igennem.

Redaktionelle hverv

S. Funder: Fagredaktør for Meddelelser om Grønland, Geoscience. Han er desuden medlem af redaktionskomiteen for Boreas.

D.A.T. Harper: Redaktør af tidsskriftet Lethaia og også fagredaktør for Geological Journal.

A.K. Pedersen: Medlem af redaktionskomiteen for Bulletin of the Geological Society of Denmark.

O.V. Petersen: Fachliche Berater for Mineralien Welt.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde**Forskningsophold i udlandet**

G. Cuny: Tilbragte en måned i Thailand i både februar og november 2003 for at studere faunaen fra Khorat Plateauet og den sydlige del af landet. Feltarbejdet blev støttet af Det Danske Forskningsråd og Carlsbergfondet.

M. Jensen: Gæsteforsker på UNIS (Universitetsstudierne på Svalbard) 15. marts-15. maj 2003.

Netværk

S. Funder: Medlem af styrekomiteen for QUEEN (Quaternary Environments, northern Eurasia, afsluttet i 2003) og subcontractor i BALTEEM (Palaeoenvironmental and palaeoclimatic evolution of the Baltic Sea basin during the

Last Interglacial (Eemian, Mikulino), afsluttet 2003). Han er medlem af den danske Nationalkomité for INQUA (International Quaternary Association).

N. Hald, A.K. Pedersen og M. Rosing: Research Fellows ved Dansk Lithosfærecenter, et forskningscenter under Danmarks Grundforskningsfond.

N. Hald: Geologisk Museums repræsentant i Museumsrådet for København og Frederiksberg.

D.A.T. Harper: Vice President og Council Member af the Palaeontological Association, Corresponding Member of the Ordovician Subcommittee og Baltoscandian og brachiopod clade coordinator for International Geological Correlation Program (IGCP) projekt 410, The Great Ordovician Biodiversification Event. Han er medansøger for et nyt IGCP-projekt: 503 'Ordovician Palaeogeography and Palaeoclimate'.

O. Johnsen: Dansk repræsentant og "voting delegate" i International Mineralogical Association (IMA). Han er tilige medlem af IMA's Commission on New Minerals and Mineral Names og formand for den af kommissionen nedsatte Eudialyte Nomenclature Subcommittee.

A.T. Nielsen: 'Corresponding member' af Subkommissionen for ordovicisk stratigrafi.

O.V. Petersen: Dansk medlem af IMA's (International Mineralogical Association's) Commission on Museums.

M. Rosing: Formand for bestyrelsen for den fællesnordiske ionmikrosonde NORDSIM, næstformand for bestyrelsen af Arktisk Institut og medlem af Det Kongelige Danske Geografiske Selskabs råd og medlem af Eksperimentariums præsidium.

Museumsbestyrer Minik Rosing

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	11,0	1,6	12,6
DVIP	0,1	0,1	0,2
STIP	1,0	0,0	1,0
TAP	14,3	0,0	14,3
Årsværk i alt	26,4	1,7	28,0
Løn	10.271,0	701,0	10.972,0
Frikøb mv.	53,0	6,0	59,0
Øvrige drift	1.143,0	968,0	2.111,0
Anskaffelser	407,0	286,0	693,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>11.874,0</i>	<i>1.961,0</i>	<i>13.836,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Cuny, Gilles Guy Roger; lektor.

Funder, Svend Visby; lektor.

Haack, Henning; lektor.

Hald, Niels; lektor.

Harper, David Alexander Taylor; professor.

Jensen, Erik Schou; lektor.

Johnsen, Ole; lektor.

Nielsen, Arne Thorshøj; lektor.

Pedersen, Asger Ken; lektor.

Petersen, Ole Valdemar; lektor.

Rosing, Minik Thorleif; professor.

VIP Eksternt finansieret

Andersen, Stig; adjunkt.

Ries, Christopher Jacob; adjunkt.

Riisager, Janna; adjunkt.

Schovsbo, Niels Hemmingsen; adjunkt.

STIP Internt finansieret

Jensen, Maria Ansine; ph.d.-stipendiat.

Ph.d.-afhandlinger

Bernard, Henry: The non-volant small mammal community in tropical lowland rain forest of Tabin Wildlife Reserve, Sabah, Malaysia: Effects of forest disturbance and conservation.

Romdal, Tom Skovlund: Determinants of species distributions along spatial gradients of differing scale: classical similarities and important differences.

Fondsbevillinger

Carlsbergfondet

– Kongres, USA (Svend Funder) kr. 39.100.

– Pladetektoniske regime og klimaets betydning for den klassiske sammensætning (Niels Schovsbo) kr. 1.900.

Dansk Polarcenter

– Redaktør Mog (Svend Funder) kr. 26.000.

Forskningsstyrelsen

– Alpin pladetektonik, anatektisk magmadannelse og dens kildebjergartskomplekser i det vestlige middelhavsområde – udvikling af den Betisk-Liguriske lithosfære som del af Gondwana-domainet (Hubert Peter Zeck) kr. 123.600.

– Dateringer, Rusland (Svend Funder) kr. 100.000.

– Fossil hybodont sharks from the Lower Cretaceous of Tunisia and Thailand, and their adaptation to freshwater environments (Gilles Cuny) kr. 100.000.

– Sjældne jordarters carbonater: genese, krystalkemi og mikrostrukturel analyse (Ole Johnsen) kr. 250.000.

Kulturministeriet

– Registrering og videnskabelig behandling af fluer fra moleret samt deltagelse i evaluering og registrering af danekræ (Minik Rosing/Stig Andersen) kr. 38.400.

Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd

– Biosfærens udvikling og stabilisering af jordens kontinenter (Minik Rosing) kr. 200.000.

– GREENSMET-Greenland Search for Meteorites (Henning Haack) kr. 96.200.

Villum Kann Rasmussen Fonden

– Den firbenede fisk (Christopher Jacob Ries) kr. 1.794.400.

Publikationer

Alva-Valdivia L.M., Goguitchaichvili A., Urrutia-Fucuguchi J., Riisager J., Riisager P., Lopes O.M.: Paleomagnetic poles and paleosecular variation of basalts from Paraná Magmatic Province. *Physics of The Earth and Planetary Interiors* 138, s. 183-196. 2003.

- Batchelor R.A., Harper D.A.T., Anderson T.B.: Distribution, geochemistry and potential correlation of Silurian (Telychian) metabentonites from Co. Mayo and Co. Down, Ireland and SW Scotland. *Geological Journal* 38, s. 161-174. 2003.
- Bertling M., Braddy S., Bromley G.R., Demathieu G.D., Mikulás R., Nielsen J.K., Rindsberg A.K., Schlirf M., Uchman A.: Draft proposal to emend the Code with respect to trace fossils: request for comments. *Bulletin of Zoological Nomenclature* 60, s. 141-142. 2003.
- Bizzarro M., Baker J.A., Haack H., Ulfbeck D., Rosing M.T.: Early history of Earth's crust-mantle system inferred from hafnium isotopes in chondrites. *Nature* 421, s. 931-933. 2003.
- Boyot M., Blichert-Toft J., Rosing M.T., Storey M., Télouk P., Albarède F.: ¹⁴²Nd Evidence for early Earth differentiation. *Earth Planet. Sci. Lett.* 214, s. 427-442. 2003.
- Brenchley P.J., Harper D.A.T., Marshall J., Underwood C.: Karstified limestones in submarine channel record end-Ordovician glacio-eustatic sea-level fluctuations. i: 12th Bathurst Meeting of International conference of carbonate sedimentologists, 8-10th July 2003, Programme and Abstract s. 16. Durham 2003.
- Buffetaut E., Suteethorn V., Cuny G.G.R., Khansubba S., Tong H., Le Loeuff J., Cavin L.: Dinosaurs in Thailand. *Maharakham University Journal* 22, s. 69-82. 2003.
- Buffetaut E., Suteethorn V., Tong H., Cuny G.G.R., Cavin L.: A Pterodactylid tooth from the Sao Khua Formation (Early Cretaceous) of Thailand. *Maharakham University Journal* 22, s. 92-98. 2003.
- Chambers L., Pringle M., Fitton J.G., Larsen L.M., Pedersen A.K., Parrish R.: Recalibration of the Paleocene-Eocene boundary (P-E) using high precision U-Pb and Ar-Ar isotopic dating. EGS-AGU-EUG Assembly, Nice 6-11 April, Geophysical Research Abstracts 5, s. 09681. 2003.
- Chen L., Cuny G.G.R.: Discovery of the Middle-Late Triassic elasmobranch ichthyoliths from Guanling area, Guizhou, SW China. *Geological Bulletin of China* 22(4), s. 236-247. 2003.
- Christiansen C.C.: A Modular and Crystal-Chemical Investigation of the Rosenbuschite and Låvenite-Wöhlerite Groups. Ph.d. 250s. Copenhagen 2003.
- Christiansen C.C., Gault R.A., Grice J.D., Johnsen O.: Kochite, a new member of the rosenbuschite group from the Werner Bjerge alkaline complex, East Greenland. *European Journal of Mineralogy* 15, s. 551-554. 2003.
- Christiansen C.C., Johnsen O., Makovicky E.: Crystal chemistry of the rosenbuschite group. *Canadian Mineralogist* 41, s. 1203-1224. 2003.
- Coe R.S., Riisager J., Plenier G.: Multidomain behavior in paleointensity experiments. EGS-AGU-EUG Assembly, Nice 6-11 April, Geophysical Research Abstracts 5, s. 03052. 2003.
- Collins J.S.H., Jakobsen S.L.: New crabs (Crustacea, Decapoda) from the Eocene (Ypresian/Lutetian) Lillebælt Clay Formation of Jutland, Denmark. *Bulletin of the Mizunami Fossil Museum* 30, s. 63-79. 2003.
- Cuny G.G.R., Rees J.: Is *Agaleus* a stem-group neoselachian? *GFF* 125, s. 103. 2003.
- Cuny G.G.R., Suteethorn V., Buffetaut E., Philippe M.: Hybodont sharks from the Mesozoic Khorat Group of Thailand. *Maharakham University Journal* 22, s. 49-68. 2003.
- Donovan S.K., Harper D.A.T.: Tropical marine paleoenvironments through time: Biodiversity, ecology and evolution. *Lethaia* 36, s. 178-285. 2003.
- Donovan S.K., Harper D.A.T.: Llandoverly Crinoidea of the British Isles, including description of a distinctive new species from the Kilbride Formation (Telychian) of western Ireland. *Geological Journal* 38, s. 85-97. 2003.
- Donovan S.K., Pickerill R.K., Portell R.W., Jackson T.A., Harper D.A.T.: The Miocene palaeoenvironments and tectonic history of Carriacou, the Grenadines, Lesser Antilles. *Lethaia* 36, s. 255-272. 2003.
- Egenhoff S., Nielsen A.T.: Comparing Early Ordovician sea-level changes in southern Bolivia and Baltica: a siliciclastic shelf versus a carbonate ramp. In Albanesi, G.L., Beresi, M.S. & Peralta, S.H. (eds.). *Ordovician from the Andes*. Instituto Superior de Correlación Geológica, Series Correlación Geológica 17, s. 413-415. 2003.
- Funder S.V.: The Boreal Transgression in northern Russia. XVI INQUA Congress, Program with abstracts. Desert Research Institute Abstract, s. 196. 2003.
- Funder S.V.: Skoven ved Nordpolen. i: Martens, G., Jensen, J.F., Meldgaard, M. & Meltofte, H. (red): *Peary Land*. Atuagkat s. 211-234. Nuuk 2003.
- Gogichaishvili A., Alva-Valdivia L., Urrutia-Fucugauchi J., Riisager J., Riisager P., Ferreira-Lopes O.: Paleomagnetic poles, paleosecular variation and paleointensity of basalts from Parana magmatic province, Brazil: Geodynamic and Geomagnetic implications. EGS-AGU-EUG Assembly, Nice 6-11 April, Geophysical Research Abstracts 5, s. 01477. 2003.
- Görmüs M., Nielsen J.K., Uysal K.: Trace Fossils from Tertiary sediments between Gönen (Isparta)-Aglasun (Burdur). 20th Anniversary Geology Symposium, S. Demirel Universitesi, Isparta May 14.-16. Abstract, s. 64-65. 2003.
- Haack H.: Asteroiderne – et indblik i Solsystemets mangfoldighed og udvikling. i: *Københavns Universitets Almanak* 2004 s. 138-147. København 2003.
- Haack H., McCoy T.J.: Iron and stony-iron meteorites. *Treatise on Geochemistry* 1, s. 325-346. 2003.
- Haack H., Michelsen R., Andersen A.C., Jørgensen J.L.: Bering – A deep space mission to study the smallest asteroids 2003. ESA Special Publication Series 500, s. 83-86. 2003.
- Hansen J., Harper D.A.T.: Brachiopod faunal dynamics across the Volkhov-Kunda boundary in NW Russia. I: Harper, D.A.T. and Stouge, S. (eds). *Studies in Ordovician geology: the Baltoscandian region*. Bulletin of the Geological Society of Denmark 50, s. 45-53. 2003.
- Hansen T., Nielsen A.T.: Upper Arenig trilobite biostratigraphy and sea-level changes at Lynna River near Volkhov, Russia. I: Harper, D.A.T. and Stouge, S. (eds). *Studies in Ordovician geology: the Baltoscandian region*. Bulletin of the Geological Society of Denmark 50, s. 105-114. 2003.
- Harper D.A.T.: Ordovician rhynchonelliform brachiopod biodiversity. i: Axheimer, N. & Terfelt, F. (eds). *Lundadagarna VIII*, Abstracts s. 15. Lund 2003.
- Harper D.A.T.: Palaeontological collections in the Geological Museum, University of Copenhagen: The fossil record of Denmark and Greenland. i: VII International Symposium "Cultural heritage in Geosciences, Mining and Metallurgy: Livreries-Archives-Museums": Muse-

- ums and their collections, Leiden, May 2003 s. 18. Leiden 2003.
- Harper D.A.T.: Apocalypse Then, Review of "When life nearly died. The greatest mass extinction of all time. By Benton, M.J.". *European Geologist* 15, s. 38-39. 2003.
- Harper D.A.T.: Review of "Caribbean Geology: an introduction. Edited by Donovan, S.K. & Jackson, T.A. The CD". *European Geologist* 16, s. 37. 2003.
- Harper D.A.T., Alvarez F., Boucot A.J., Gourvenec R., Williams A., Wright A.D.: The genealogy of the aberrant Devonian brachiopod *Tropidoleptus*: resolving morphological and ultrastructural data. *Palaeontological Association Newsletter* 54, s. 137. 2003.
- Harper D.A.T., Donovan S.K., Portell R.W.: Brachiopod, arthropod and echinoderm faunas from the Seroe Domi Formation, Curaçao: cryptic and mobile elements of the Plio-Pleistocene ecosystem of the southern Caribbean basin. *Palaeontological Association Newsletter* 54, s. 175. 2003.
- Harper D.A.T., Doyle E.N.: A Silurian (Llandovery) Eoplectodonta shell bed in Western Ireland: The role of opportunism, storms and sedimentation rates in its formation. *Irish Journal of Earth Sciences* 21, s. 105-114. 2003.
- Harper D.A.T., Portell R.W.: *Argyrotheca* (Brachiopoda) from the Pliocene Bowden Shell Bed, Jamaica. *Cenozoic Research* 2, s. 9-11. 2003.
- Harper D.A.T., Rong J.-y.: Changes in the latest Ordovician and earliest Silurian brachiopod biofacies: influence of environmental perturbations. *Geophysical Research Abstracts* 5, s. 6251. 2003.
- Harper D.A.T., Stouge S.: Studies in Ordovician geology: the Baltoscandian region. *Bulletin of the Geological Society of Denmark* 50, s. 1-139. 2003.
- Hints L., Harper D.A.T.: Review of the Ordovician rhy-nchonelliformean Brachiopoda of the east Baltic: their biostratigraphy and biofacies. I: Harper, D.A.T. and Stouge, S. (eds). *Studies in Ordovician geology: the Baltoscandian region. Bulletin of the Geological Society of Denmark* 50, s. 29-43. 2003.
- Jakobsen S.L.: A new preparatory approach of decapod and thoracican crustaceans from the Middle Danian at Fakse, Denmark. *Contributions to Zoology* 72 (2-2), s. 141-145. 2003.
- Japsen P., Bonow J.M., Chalmers J.A., Green P.E., Klint K.E.S., Lidmar-Bergström K., Pedersen A.K., Pulvertaft T.C.R.: Neogene uplift and erosion of West Greenland as estimated from studies of large-scale landforms, thermochronology and structural relations. *EGS-AGU-EUG Assembly, Nice 6-11 April, Geophysical Research Abstracts* 5, s. 09734. 2003.
- Jensen M.A., Funder S.V., Kjær K.H., Larsen E., Nielsen J.K.: Evidence of a high sea level event during the last ice age in the Arkhangelsk area, NW Russia. 33rd Annual Arctic Workshop, Polar Environmental Centre, Tromsø April 3-5 Abstract, s. 24. 2003.
- Jensen M.A., Larsen E.: Pleistocene cyclic tidal rhythmites? Interstadial estuarine deposits, Arkhangelsk Region, NW Russia. *Sediment 2003 Abstract volume*. 2003.
- Johnsen O.: *Veldgids Mineralen*. 439s. KNNV Uitgeverij, Utrecht, Holland 2003.
- Johnsen O., Ferraris G., Gault R.A., Grice J.D., Kampf A.R., Pekov I.V.: The Nomenclature of eudialyte-group minerals. Report from the Eudialyte Nomenclature Subcommittee (ENS) of the IMA Commission on New Minerals and Mineral Names (CNMMN). *Canadian Mineralogist* 41, s. 785-794. 2003.
- Johnsen O., Grice J.D., Gault R.A.: Ferrokentbrooks site, a new member of the eudialyte group from Mont Saint-Hilaire, Quebec, Canada. *Canadian Mineralogist* 41, s. 55-60. 2003.
- Kjær K.H., Demidov I.N., Larsen E., Murray A., Nielsen J.K.: Mezen Bay – a key area for understanding Weichselian glaciations in northern Russia. *Journal of Quaternary Science* 18, s. 73-93. 2003.
- Kjær K.H., Håkansson L., Larsen E., Demidov I., Jensen M., Funder S.V., Houmark-Nielsen M.: Is it glaciotectonism – interaction between Eurasian ice sheets in southern Russia. XVI INQUA Congress, Program with abstracts. *Desert Research Institute Abstract*, s. 207. 2003.
- Koren T.N., Ahlberg P., Nielsen A.T.: The post-*persculptus* and pre-*ascensus* graptolite fauna in Scania, southwestern Sweden: Ordovician or Silurian? i: Ortega, G. & Acenolaza, G.F. (eds): *Proceedings of the 7th International Graptolite Conference. Instituto Superior de Correlación Geológica, Series Correlación Geológica* 17, s. 133-138. 2003.
- Korsun S., Hald M.T., Khomenko L., Forwick M., Nielsen J.K.: High-resolution Holocene foraminiferal and bivalve stratigraphy in van Mijenfjord, Svalbard, Arctic. 33rd Annual Arctic Workshop, Polar Environmental Centre, Tromsø April 3-5 Abstract, s. 1. 2003.
- Larsen L.M., Fitton J.G., Pedersen A.K.: Paleogene volcanic ash layers in the Danish Basin: compositions and source areas in the North Atlantic Igneous Province. *Lithos* 71, s. 47-80. 2003.
- Larsen L.M., Pedersen A.K., Sundvoll B., Frei R.: Alkali picrites formed by melting of old Metasomatized Lithospheric Mantle: Manîtdlat Member, Vaigat Formation, Paleocene of West Greenland. *Journal of Petrology* 44, s. 3-38. 2003.
- Lauprasert K., Thirakhupt K., Cuny G.G.R.: A short review on some paleoecology of vertebrate faunas in the Phu Kradung Formation, Khorat Plateau. *Maharakham University Journal* 22, s. 251-252. 2003.
- Laursen A., Harper D.A.T.: Deep-water brachiopods from western Ireland: Life on a volcanically-mediated Silurian seafloor. i: Lundadagarna VIII, Abstracts s. 18. Axheimer, N. & Terfelt, F. (eds). *Sverige* 2003.
- Murray A.S., Funder S.V.: Optically stimulated luminescence dating of a Danish Eemian coastal marine deposit: a test of accuracy. *Quaternary Science Reviews* 22, s. 1177-1183. 2003.
- Nielsen A.T.: Ordovician sea-level changes: potential for global event stratigraphy. I: Albanesi, G.L., Beresi, M.S. & Peralta, S.H. (eds): *Ordovician from the Andes. Instituto Superior de Correlación Geológica, Series Correlación Geológica* 17, s. 445-449. 2003.
- Nielsen A.T., Harper D.A.T.: A Late Ordovician sea-level curve for the Central Oslo region: implications for Ashgill correlations. In: Albanesi, G.L., Beresi, M.S. & Peralta, S.H. (eds) *Ordovician from the Andes. Instituto Superior de Correlación Geológica, Series Correlación Geológica* 17, s. 451-459. 2003.
- Nielsen J.K.: Taphonomy of Marine Shells: Taphonomical Processes, Selective Shell Preservation, Taphofacies and Relative Time. Ph.D. 293s. Københavns Universitet, København 2003.

- Nielsen J.K., Funder S.V.: Taphonomy of Eemian marine molluscs and acorn barnacles from eastern Arkhangelsk region, northern Russia. *Paleogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 191, s. 139-168. 2003.
- Nielsen J.K., Görmüs M.: Morphological variability within Late Cretaceous borings from Aubeterre-sur-Dronne (SW France) and Osmanieli (NW Turkey). 2nd International Workshop on Ichnotaxonomy, Carpathians, Poland, Sept. 9.-14. 2002. *Ichnology Newsletter* 25, s. 15-16. 2003.
- Nielsen K.S.S., Nielsen J.K., Bromley G.R.: Palaeoecological and ichnological significance of microborings in Quaternary Foraminifera. *Palaeontologia Electronica* 6(2), s. 13. 2003.
- Peate D.W., Baker J.A., Blichert-Toft J., Hilton D.R., Storey M., Kent A.J.R., Brooks C.K., Hansen H., Pedersen A.K., Duncan R.A.: The Prinsen af Wales Bjerge Formation lavas, East Greenland: the transition from tholeiitic to alkalic magmatism during Palaeogene continental break-up. *Journal of Petrology* 44, s. 279-304. 2003.
- Pedersen A.K., Larsen L.M., Pedersen G.K., Heinesen M.V., Dueholm K.S.: Geological section along the south and south-west coast of Disko, central West Greenland. 1:20000 coloured geological sheet. The Geological Survey of Denmark and Greenland. 1s. Copenhagen 2003.
- Petersen O.V., Balic-Zunic T., Gault R.A., Andersen T.: The first occurrence of ewaldite and donnayite-(Y), two rare carbonate minerals in the Nárssarsuk pegmatite, South Greenland. *N. Jb. Miner. Mh.* 12, s. 543-555. 2003.
- Philippe M., Cuny G.G.R., Bamford M., Jaillard E., Barale G., Gomez B., Ouaja M., Thévenard F., Thiébaud M., Sengbusch P.V.: The palaeoecological record of *Metapodocarpoxylon libanoticum* (Edwards) Dupéron-Laudoueneix et Pons and the Gondwana Late Jurassic – Early Cretaceous continental biogeography. *Journal of Biogeography* 30, s. 389-400. 2003.
- Poolton N.R.J., Malins A.E.R., Quinn F.M., Pantos E., Andersen C.E., Bøtter-Jensen L., Johnsen O., Murray A.S.: Luminescence excitation characteristics of Ca-, Na- and K-aluminosilicates (feldspars), in the stimulation range 20-500 eV: optical detection of XAS. *Journal of Physics D: Applied Physics* 36, s. 1107-1114. 2003.
- Ries C.J.: Retten, magten og æren. Lauge Koch Sagen. En strid om Grønlands geologiske udforskning. 366s. Lindhardt & Ringhof, København 2003.
- Riisager J., Riisager P., Pedersen A.K.: The C27n-C26r geomagnetic polarity reversal recorded in the West Greenland flood basalt province: How complex is the transitional field? *Journal of Geophysical Research* 108, s. 2155. 2003.
- Riisager J., Riisager P., Pedersen A.K.: Application of multi-model stereo photogrammetry in paleomagnetic studies. EGS-AGU-EUG Assembly, Nice 6-11 April, *Geophysical Research Abstracts* 5, s. 04638. 2003.
- Riisager J., Riisager P., Pedersen A.K.: Paleomagnetism of large igneous provinces: case-study from West Greenland, North Atlantic igneous province. *Earth and Planetary Science Letters* 214, s. 409-425. 2003.
- Riisager P., Riisager J., Zhao X., Coe R.S.: Cretaceous geomagnetic paleointensities: Thellier experiments on pillow lavas and submarine basaltic glass from the Ontong Java Plateau. *Geochemistry, Geophysics, Geosystems* 4, s. doi:10.1029/2003GC000611. 2003.
- Riisager P., Riisager J., Zhao X., Gogichaishvili A., Perez M., Tarduno J.: Single grain and whole-rock Thellier paleointensity experiments on Oligocene lavas and ignimbrites from Yemen. EGS-AGU-EUG Assembly, Nice 6-11 April, *Geophysical Research Abstracts* 5, s. 04419. 2003.
- Rong J-y., Boucot A.J., Harper D.A.T., Zhan R-B., Neuman R.B.: The roles of Lazarus taxa and refugia through the Ordovician-Silurian transition: data from the Brachiopoda. *Geophysical Research Abstracts* 5, s. 5920. 2003.
- Rong J-y., Zhan R-b., Harper D.A.T.: Rhuddanian (Llandovery, Silurian) brachiopod assemblages from the Yangtze region, South China. I: Ortega, G. & Acenolaza, G.F. (eds). *Proceedings of the 7th International Graptolite Conference. Instituto Superior de Correlación Geológica, Series Correlación Geológica* 18, s. 173-178. 2003.
- Rosing M.T.: Fotosyntese og granit – det geokemiske kredsløb. *Perspektiv* 2, s. 4-8. 2003.
- Schovsbo N.H.: The geochemistry of Lower Palaeozoic sediments deposited on the margins of Baltica. I: Harper, D.A.T. & Stouge S. (eds). *Studies in Ordovician geology: the Baltoscandian region. Bulletin of the geological society of Denmark* 50, s. 11-27. 2003.
- Stouge S., Boyce W.D., Christiansen J., Harper D.A.T., Knight I.: The Ordovician succession of North-East Greenland: stratigraphy and significance. I: Albanesi, G.L., Beresi, M.S. & Peralta, S. H. (eds). *Ordovician from the Andes. Instituto Superior de Correlación Geológica, Series Correlación Geológica* 17, s. 145-149. 2003.
- Stouge S., Nielsen A.T.: An integrated biostratigraphic analysis of the Volkhov-Kunda (Lower Ordovician) succession at Fågelsång, Scania, Sweden. I: Harper, D.A.T. & Stouge, S. (eds). *Studies in ordovician geology: the Baltoscandian region. Bulletin of the Geological Society of Denmark* 50, s. 75-94. 2003.
- Vinn O., Harper D.A.T.: Diversification patterns in the clitambonitoid brachiopods of the Ordovician of Baltoscandia. I: Harper, D.A.T. & Stouge, S. (eds). *Studies in Ordovician geology: the Baltoscandian region. Bulletin of the Geological Society of Denmark* 50, s. 55-61. 2003.
- Zhao X., Riisager J., Riisager P., Draeger U.: Thellier paleointensity results from 80 and 90 Ma basalts of Inner Mongolia, China. EGS-AGU-EUG Assembly, Nice 6-11 April, *Geophysical Research Abstracts* 5, s. 06786. 2003.
- Zuykov M.A., Harper D.A.T., Fine R., Tate J.: The morphology of the *Platystrophia* group (Brachiopoda). 47th Annual Meeting of the Palaeontological Association, Programme and Abstracts Leicester, s. 80. 2003.

Arktisk Station

Ledelse pr 1.2.2003

Stationen ledes af biolog Bente Jessen Graae, der er videnskabelig leder på stationen.

Bestyrelsen består af lektor Niels Nielsen (formand), Geografisk Institut, professor Reinhardt Møbjerg Kristensen, Zoologisk Museum, lektor Gunver Krarup Pedersen, Geologisk Institut, lektor Poul Møller Pedersen, Botanisk Institut og sekretariatschef Elisabeth Bruun er repræsentant for Det Naturvidenskabelige Fakultet. Elisabeth Bruun afgik ved døden den 19. okt., og en ny repræsentant for fakultetet er endnu ikke indtrådt i bestyrelsen. Kontorfuldmægtig Gitte Henriksen (0.5 årsværk) er sekretær for stationen.

Organisation

Arktisk Station (AS) er organiseret med en bestyrelse, der præsenterer de 4 naturhistoriske fag: Zoologi, botanik, geologi og geografi. Bestyrelsen har en fast tilknyttet halvtidssekretær samt en repræsentant fra Det Naturvidenskabelige Fakultet. Lokalt i Qeqertarsuaq er stationen bemandet med en videnskabelig leder, en stationsforvalter og en skipper.

Adresse

3953 Qeqertarsuaq, Grønland

Sekretariat:

Øster Voldgade 3
1350 København K
Telefon 35 32 42 56
Fax 35 32 42 20
gin@adm.ku.dk
www.nat.ku.dk/as

Bestyrelsesformandens årsberetning

Seneste historiske udvikling

Stationsforvalter Franz Nielsen, der blev ansat 1.5.1997, fratrådte i februar. Efter ansøgning og samtaler ansatte bestyrelsen Kjeld Mølgaard fra 22. april som stationsleder.

Stationens funktion og logistik har været tilfredsstillende trods atter et år med et stort antal besøgende (182). Driftsleder Bertel Johansen fra Det Naturvidenskabelige Fakultet har igen i år foretaget et grundigt bygningssyn og revideret den 3-årige plan for vedligeholdelsesarbejder. Af større vedligeholdelsesarbejder på stationens bygninger kan nævnes: Renovering af hele stationsforvalterens lejlighed og indvendig maling af vinduerne i gæsteafdelingen. Stationen har fået en ny snescooter og en scooter.

Forskningskibet "Porsild" har været i dok i Aasiaat i maj til årligt gennemsyn. Der er indkøbt en ny hjælpemotor. Desværre ankom den for sent, men vil blive monteret i Qeqertarsuaq i vinteren 2003-2004.

"Porsild" har i 2002 været på opgaver/togter i 93 dage. Til egentlige forskningsmæssige undersøgelser har skibet været i funktion i 67 dage. Hertil kommer ture i forbindelse med værftsbesøg, 15 dage og til udlejninger bl.a. for sundhedsvæsenet og til politiets eftersøgningsopgaver (9 dage) samt benyttet en dag i forbindelse med rektor for Københavns Universitets besøg.

Overnatningsfrekvensen på Arktisk Station har været 1.506, heraf 617 forskere, 719 studerende og 170 andre – en mindre tilbagegang i forhold til 2002, men 300-400 mere end normalt.

Stationens automatiske klimastationer, en ved Arktisk Station og en i Mellemfjord, som har fungeret siden henholdsvis 1991 og 1993, har fået en gennemgribende første fase renovation med udskiftning af flere sensorer og datalæser. Den påbegyndte renovation blev udført af nu afdøde elektroniktekniker Flemming Jakobsen, Geografisk Institut.

Direktoratet for Natur og Miljø ved Mette-Astrid Jessen, Nuuk, besøgte Arktisk Station med henblik på evt. fredning af Kuannit og Engelskmandens Havn.

Rektor for Københavns Universitet, Linda Nielsen, besøgte Arktisk Station den 28.-29.7.

Personaleforhold

Stationsforvalter Frantz Nielsen opsagde sin stilling fra 1. februar. Skipperen for "Porsild" Frederik Grønvold førte tilsyn med stationen frem til 22. april, hvor Kjeld Mølgaard blev ansat som ny stationsforvalter. Barat Thygesen, der gennem 26 år har holdt stationen ren og fin, gik på pension i november. Methe Broberg er ansat som ny rengøringshjælp.

Forskningsvirksomhed

1. Bente Jessen Graae har sammen med forskere fra Antwerpen lavet feltarbejde til belysning af en hedeølges påvirkning af spiring og etablering af arktiske arter. Frøfælder er opsat på fjeldskredet i Vaigat og frøfældeforsøg, der skal vise timingen i frøspredningen, er fortsat fra 2002 i samarbejde med Pieter Ledeganck, Antwerpen. Endelig er flere andre frøspiringsforsøg med arktiske arter påbegyndt, herunder et større i samarbejde med Carol Baskin, University of Kentucky og Inger Alsos, Tromsø Universitet, hvor spiring af *Vaccinium uliginosum* og *Empetrum hermaphroditum* undersøges for frø udviklet og spiret under forskellige temperaturer.

Hovedfagsstuderende Gry Bastholm udsåede hjemmehørende arter i forstyrrede felter på Skarvefjeld, hvorefter etableringen af kimplanter blev fulgt over sommeren og vil blive genoptaget i sommeren 2004 af Bente Jessen Graae.

2. Ann Dorte Burmeister, Grønlands Naturinstitut besøgte AS i perioden 30.4.-5.5. og 17.-22.9.

Nærværende ph.d.-projekt har til formål at undersøge reproduktionspotentialen af den kommercielt vigtige krabbe (*Chionoecetes opilio*) i de kystnære områder langs Grønlands vestkyst. Kommercielt udnyttede og ikke udnyttede bestande vil blive undersøgt og sammenlignet. Studiet vil bidrage til en øget forståelse af reproduktionspotentialen af den kommercielt vigtige ressource og tilvejebringe essentiel grundlæggende viden til gavn for en bedre forvaltning af ressourcen. I løbet af kort tid vil rekruttering til bestanden blive reduceret, og dette vil få uhenigtsmæssige konsekvenser for det kommercielle krabbefiskeri. For forvaltningen og industrien er et af de vigtigste spørgsmål om krabber derfor, hvilken indflydelse fiskeriet har på bestandens reproduktionspotentialer.

3. Ph.d. Mikael K. Sejr, DMU, stud.scient. Outi Mari Tervo, Odense Universitet, stud.scient. Maria Sturlurson, KU, Seniorforsker Søren Rysgaard, DMU, Seniorforsker Niel Risgard-Petersen, DMU, Forskningsprofessor Torkel

Gissel Nielsen; DMU opholdt sig på stationen 25.4.-9.5. og 7.9.-21.9. Undersøgelse af kviksølvs skæbne i det marine fødenet. I forbindelse med det DANCEA-støttede projekt FOMA "Fate of Mercury in the Arctic" har vi i to perioder, det tidlige forår og sensommeren målt kviksølvkoncentrationen i plankton og bunddyr i Diskobugten. Formålet med projektet er at forstå, hvordan kviksølv kanaliseres op gennem de marine fødekæder. På baggrund af resultaterne håber vi på at kunne opstille en simpel flow-model for kviksølvs akkumulation op gennem fødekæden for til slut at opbygge sundhedsskadelige koncentrationer i de marine pattedyr.

4. Salva Epstein, Marine Science Center & Department of Biology, Northeastern University, Boston, USA, conducted an exploratory research on microbial diversity of Arctic marine sediments. We aim at investigating diversity of marine sediment micro organisms using morphological and molecular tools. In the summer season, July-August, over 20 species of marine Protozoa were collected, studied, and preserved from tidal flats in the vicinity of the Arctic Station, Disko Island, Greenland. The work of fine morphological characterization of these species and their molecular phylogeny is in progress.

5. I begyndelsen og slutningen af perioden 4.7.-13.8. opholdt stud.scient. Lorentz W. Møller og stud.scient. Martin Bruun, Geologisk Institut, KU, sig på Arktisk Station i forbindelse med sedimentologisk feltarbejde ved Skansen, Disko. Formålet med feltarbejdet var at foretage opmålinger af sedimentologiske logs og profiler samt at udtage prøver af de kretassiske fluviale aflejringer fra Atane Formationen. Successionen ved Skansen omfatter tykke fluviale kanalaflejringer mellemljret af finkornede flodsletteaflejringer og tynde kullag. Undersøgelserne danner basis for to specialer. MB tolker de fluviale aflejringsmekanismer og analyserer reservoiregenskaberne, mens LWM foretager geokemiske og mineralogiske undersøgelser af kul- og mudderstens-aflejringerne. Arktisk Station stillede forskelligt udstyr til rådighed og transporten til og fra Skansen foregik med "Porsild". Sammenlagt opholdte vi os på Arktisk Station i 10 dage.

6. Marinbiologisk Laboratorium, KU, udførte 25.6.-19.7. undersøgelser af polare fisks fysiologi på Arktisk Station. Fiskene blev indsamlet fra "Porsild" i Disko Bugt og i Uummannaq-området. Deltagere var John Fleng Steffensen, Neill A. Herbert og Anders Drud Jordan. Der blev foretaget studier af stresspåvirkninger, ilttransport i øjevæv samt målinger af spontan svømmehastighed ved lave temperaturer. Finansieret vha. bevilling fra NARP (Nordic Arctic Research Council).

7. I forbindelse med Danmarks Miljøundersøgelser og Råstofdirektoratets registrering af oliespildsfølsomme områder i Vestgrønland gennemførte Sara Olsvig og Josephine Nymand en rundrejse fra Aasiaat til Upernavik i juni. Alle byer og bygder på strækningen blev besøgt og lokal viden om fangstområder for de kystnære fiskearter, lodde, stenbider og fjeldørred, blev registreret. Samtidigt afholdt vi informationsmøder og offentlige høringer i byerne. På rundrejsen besøgte vi også Qeqertarsuaq, og under dette besøg boede vi på Arktisk Station i dagene 12.6.-14.6. Udarbejdelse af et kort med markering af kyststrækningernes oliespildsfølsomhed er en del af baggrundsundersøgelserne for eventuel olieeftersforskning og olieudvinding udenskærs i de grønlandske farvande.

8. I perioden 6.7.-26.8. gennemførte stud.scient. Gry

Bastholm feltarbejde til et fagprojekt i arktisk biologi. Arbejdet foregik på Skarvefjeld nær Arktisk Station som en opfølgning på en tidligere undersøgelse af revevegetering påbegyndt i 1991 af ph.d. studerende Beate Strandberg i samarbejde med DMU. Fagprojektet bliver lavet under vejledning af Bente Jessen Graae og omhandler frøspiring og spredning i forbindelse med revevegetering. Ud fra frøfældefangst, spiringsforsøg i fjeldet og vegetationsanalyser rundt om frøfælderne forsøges i projektet at give et svar på, hvilke faktorer der spiller ind i revevegeteringsprocesserne.

9. I perioden 16.7.-1.8. fortsatte lektor Niels Tvis Knudsen, lektor Christian Kronborg, ph.d.-studerende Nikolaj Larsen og stud.scient. Jacob Clement Yde (alle fra Geologisk Institut, Aarhus Universitet) feltundersøgelser i Kuannersuit, Disko, i forbindelse med studier af en gletscher, der "surgede" 1995 - 1998. Undersøgelsen fokuserede på henholdsvis gletscheren og smeltevandsfloden fra gletscheren. På gletscheren genmåltes 20 ablationsstationer og 5 stenmarkeringer, der blev GPS-positioneret for måling af ablation og isbevægelse. I det glacielle smeltevandsløb indsamledes vandprøver til bestemmelse af suspenderet og opløst stof. Desuden gennemførtes en detaljeret undersøgelse af forekomsten og egenskaberne ved lagdelt is (basal debris rich ice) langs gletscherranden og i frontområdet. Arktisk Station ydede værdifuld logistisk støtte i forbindelse med projektets gennemførelse. Endvidere var Air Alpha meget hjælpsom med helikoptertransport fra Qeqertarsuaq til Kuannersuit og tilbage, samt rundflyvning i området. Projektet finansieredes af Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland og Geologisk Institut, Aarhus Universitet.

10. Past and current biodiversity in the Arctic: Role of dispersal, colonisation and resistance to extreme climatic events. Louis Beyens, Pieter Ledeganck, Roel Mattheeus, Universiteit Antwerpen, Department of Biology - Polar Ecology, Limnology and Palaeobiology Unit, Antwerp, Belgium, Fred Kockelbergh, Fleur Marchand and Ivan Nijs, Universiteit Antwerpen, Department of Biology - Plant Ecology Unit, Antwerp (Wilrijk), Belgium. The project took a start during the fieldseason of 2002 with the exploration of the current biodiversity and ecology of protists (*i.e. testate amoebae*). In 2003, 21.6.-26.7., the sampled habitats for the testate amoebae diversity and ecology data base, have been extended to soils in most of the major plant communities. A set of precipitation traps and blank colonisation habitats were put up and sampled to investigate the influence of dispersion and colonisation on protist diversity. Further, with an artificial heating system (Free Air Temperature Increase) we studied the impact of a heatwave on the resistance and resilience of vegetation cover and present soil testate amoebae communities. Microbiological samples revealed a neat increase in bacterial colony forming units during the heatwave. Vegetation data and protistological samples are currently under investigation.

11. Susi Manuela Clermont Edrén, Danmarks Miljøundersøgelser, Afdeling for Arktisk Miljø (DMU-AM), arbejdede i perioden 10.4.-25.4. som led i det internationale samarbejdsprojekt "Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP)" med indsamling af prøver fra ringsæl i Qeqertarsuaq. Formål: Vurdering af forureningen og dens påvirkning af dyr og mennesker. Lokale fangere deltog. Undersøgelserne er finansieret af Miljøstyrelsen og fortsætter i de kommende år.

12. Ph.d.-studerende Johan Bonow (Stockholms Univer-

sitet) besøgte Arktisk Station tillsammans med Hans Linderholm (Göteborgs Universitet) som fältassistent under perioden 7.8.-15.8. Syftet var att 1) inventera, dokumentera och prova vittringsmantlar (sapröliter) som förekommer i kontakten basalt/urberg, 2) inventera och dokumentera landformer i olika skala som härstammar från vittringsprocesser verkande i pre-kvartär tid, 3) studera omformning av vittringsformer i relation till senare verkande processer, t.ex. glacialerosion. Resultatet av studien kommer att vara en viktig pusselbit för att belysa den långtida landskapsutvecklingen på västra Grönland.

13. Karen Christensen & Per Mølgaard fra Danmarks Farmaceutiske Universitetet besøgte Arktisk Station 26.5.-8.6. og 22.7.-8.8. Formålet med opholdet var dels at foretage studier af herbivoradfærd og planterespons hos arktisk pil, dels at give mulighed for tilsyn med faste prøveflader med fjeld-valmue udlagt i 1989 samt at give støtte til specialestuderende med projekter om arktisk pil og kvan fra Disko. Det gennemgående tema er en undersøgelse af grønlandske planters sekundære indholdsstoffer i relation til herbivori og som mål for genetisk polymorfi til sammenligning med planter fra andre arktiske egne samt som kilde til farmaceutisk vigtige plantestoffer med et lægemiddelpotentiale. Vore projekter indgår i en større undersøgelse af den kemiske variation hos arktiske planter, og resultaterne viser, at der er stor mulighed for at finde hidtil ukendte stoffer. I et videre perspektiv er disse stoffer interessante på grund af deres neuromedicinske virkning, og isolater fra de indsamlede planter er pt. under afprøvning i et receptor-assay.

14. Expedition team D. Grémillet, C. Gilbert & E. Pettex, Centre d'Ecologie et Physiologie Energétiques, Centre National de la Recherche Scientifique, Strasbourg, France, supported by the French Polar Institute, the Centre National de la Recherche Scientifique continued their study 19.6.-13.7. of the great cormorants at Qeqertaq. They are fish eating diving birds, which live in a great variety of climate zones ranging from the tropics into the high-arctic. They are thought to wear a primitive, wettable plumage, but manage to live all year round as far North as Greenland (70°N). We use state of the art miniaturised devices and further electronic field techniques to study the morphological, physiological, and behavioural response of great cormorants breeding and wintering in Greenland. We intend to understand how these poorly insulated birds manage to survive under such drastic environmental conditions. Using great cormorants from West-Greenland as a model species, the ultimate objective of the project is to assess the physiological and behavioural strategies, which may have enabled early aquatic birds to colonize cold marine ecosystems.

15. Mads Peter Heide-Jørgensen, Grønlands Naturinstitut, togleder, gennemførte i maj mærkning og biopsitagning af grønlandshvaler ved Qeqertarsuaq. Projektet finansieres af Grønlands Naturinstitut med støtte fra National Geographic Society. Arktisk Station i Qeqertarsuaq ydede værdifuld logistisk støtte. Feltarbejde havde følgende formål: 1) at indsamle biopsier fra så mange grønlandshvaler i Disko Bugten til genetisk bestemmelse af bestandsidentitet og -størrelse, 2) at instrumentere fem hvaler med satellitsendere som vil muliggøre sporing af hvalernes vandring og supplere sporinger fra tidligere år, 3) at undersøge hvalernes dykkeadfærd og fødesøgning vha. time-depth-recorders og video kamera, 4) at lave optagelser af hvalernes

vokalisering, og 5) at gennemføre planktontræk, CTD-casts, visuelle observationer og undervandsoptagelser fra 39 stationer i Disko Bugten som dækker hvalernes foretrukne opholdssteder. Foruden Mads Peter Heide-Jørgensen deltog Mikkel Villum Jensen, tekniker, fangerne Frederik Svendsen og Arne Tobiassen, Kristin Laidre, biolog fra USA, Mehdi Bakhtiari, ingeniør fra USA, Outi Tervo, biologistuderende fra Odense Universitet, Finn Stefens, skipper på "Maja S". Feltarbejdet blev filmet af Adam Ravetch, Bruce Nordflet og Andy Mitchell.

16. The documentary film crew dived on and filmed the wreck of the Arctic Ship, Fox, for a National Geographic International television series, The Sea Hunters 16.8.-27.8. The filming took place off the waters of Qeqertarsuaq (Disko Island). During filming, the leader marine archaeologist, James Delgado, Halifax, and his team also conducted a preliminary archaeological survey of the wreck. The survey revealed that approximately 40% of the vessel had survived. The survey also provided further scientific evidence that has allowed archaeologists to formulate a predictive model for shallow water arctic shipwreck site formation processes. The expedition lasted approximately six days. The team stayed at the Arctic Station on Disko Island.

Faglige og administrative hverv

Den videnskabelige leder har deltaget i en række møder med Qeqertarsuaq kommune vedrørende forvaltningen af fredningen af området omkring Arktisk Station og gennemført adskillige rundvisninger på stationen for turister.

Formidling

1. I perioden 25.6.-10.7. blev der afholdt Naturgeografisk Hovedfagskursus, Københavns Universitet, under ledelse af lektorerne Bo Elberling, Jørgen Nielsen og Niels Nielsen, Geografisk Institut for 14 studerende. Formål: At gennemføre feltstudier af arktisk marsk, lagune, barrieresystem samt dettes bagland på østspidsen af Disko med henblik på tolkning af den geomorfologiske, sedimentologiske og vegetationsmæssige udvikling. Konkret blev der foretaget topografisk opmåling med teodolit og GPS-pathfinder samt dataregistreringer af hydrografien, indsamlet sedimentprøver til aldersdatering, gennemført jordbundskortlægning og målt kulstofbalancer på forskellige terrænoverflader. Kurset er rapporteret i: "Naturgeografisk Hovedfagskursus på Østdisko 2003 – et studie af et marint dannet landskabssystem i arktis", 117 sider, Arktisk Station.

2. University Stuttgart Student Field Trip. 10 biology students and three teachers stayed at the Arctic Station for 11 days, 11.8.-21.8., as a part of a 25-day Greenland field trip on arctic ecology and biology. Besides teaching lessons, students performed lab and field work on projects about vegetation, spiders and insects, freshwater and marine benthic organisms. We used the "Porsild" for one day to take samples from the marine ecosystem and from inside Diskofjord system. Especially the spider project got interesting results on *Pardosa* (presented at the SICB annual meeting 2004). Eventually a student thesis on Greenlandic wolf spiders will follow up in 2004. More info at www.groenland2003.de (in German).

3. Der blev afholdt gletschersymposium for 10 deltagere, 12.7.-24.7., (på Folkeuniversitetsniveau) i form af eks-

kursioner til forskellige gletschertyper, bl.a. Jakobshavns Isbræ og Eqip Sermia og dels i området omkring Arktisk Station inkl. et besøg ved den galopperende gletscher i Kuanersuit i Disko Fjord. Endvidere blev der afholdt en serie foredrag på stationen. Ledelse: Lektorerne Niels Nielsen og Jørgen Nielsen, begge fra Geografisk Institut, Københavns Universitet.

Bestyrelsesformand Niels Nielsen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	1,1	0,0	1,1
TAP	2,1	0,0	2,1
Årsværk i alt	3,1	0,0	3,1
Løn	928,0	0,0	928,0
Frikøb mv.	164,0	0,0	164,0
Øvrige drift	521,0	141,0	662,0
Anskaffelser	154,0	75,0	229,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>1.766,0</i>	<i>217,0</i>	<i>1.983,0</i>

Stab

VIP Internt finansieret

Graae, Bente Jessen; adjunkt.

Publikationer

Andersen L.S., Nielsen A.M.M.: Individual and Microgeographical Variation in the Song of the Snow Bunting (*Plectrophenax nivalis*) on Disko Island, West Greenland. i: Arctic Biology Field Course s. 189-213. Zoologisk Museum. København 2003.

Buchardt B.: Oxygen Isotope Composition of Seawater and Spring Water at Disko Island: Implications for Origin of Water. i: Arctic Biology Field Course s. 7-19. Zoologisk Museum. København 2003.

Christensen B., Geisler A., Jensen M.T.: Biodiversity and Taxonomical Revision of selected Species of Macroalgae collected at Disko Island, West Greenland. i: Arctic Biology Field Course 2002 s. 75-91. Zoologisk Museum. København 2003.

Daugbjerg N.: Some Vascular Plants in the Vicinity of Godhavn, Disko Island, July 2002. i: Arctic Biology Field Course 2002 s. 93-101. Zoologisk Museum. København 2003.

Graae B.J., Sunde P.B., Fritzboeger B.: Vegetation and soil differences in ancient opposed to new forests. *For. Ecol. Manage* 177, s. 179-190. 2003.

Hansen B.U., Humlum O., Nielsen N.: Meteorological Observations 2002 at the Arctic Station, Qeqertarsuaq (69,15'N), Central West Greenland. 93-97s. Danmark 2003.

Holm K.W.: Functional Morphology of two Mud-dwelling Meiofauna Polychaetes of the Family Nerillidae (Annelida). i: Arctic Biology Field Course, Qeqertarsuaq 2002 s. 119-128. Zoologisk Museum. København 2003.

Jønsson K.A., Munk L., Smith M.: Diversity and Biomass of Marine Flagellates and Diatoms in the vicinity of

Disko Island, West Greenland. i: Arctic Biology Field Course 2002 s. 21-74. Zoologisk Museum. København 2003.

Katholm A.K., Hansen J.G.: A study of the Genus *Amphibolus* from Disko Island with Special Attention on the Life Cycle of *Amphibolus nebulosus* (Eutardigrada: Ecophysibiidae). i: Arctic Biology Field Course s. 129-163. Zoologisk Museum. København 2003.

Kirkegaard M., Knudsen S.W.: First Report on a New Tantulocaridan (Crustacea: Maxillopoda) Parasitic on Harpacticoid Copepods Found off the Coast of West Greenland. i: Arctic Biology Field Course s. 165-188. København 2003.

Knudsen S.W., Smith M.: Diary of the Arctic Biology Field Course 2002. i: Arctic Biology Field Course s. 215-225. Zoologisk Museum. København 2003.

Kristensen R.M., Pedersen P.M.: Arctic Biology Field Course Qeqertarsuaq 2002. i: Arctic Biology Field Course, Qeqertarsuaq, 2002 s. 227. Zoologisk Museum. København 2003.

Kristensen R.M., Sørensen M.V.: Ny dyregruppe, Micrognathozoa fundet i Grønland. *Dyr i Natur og Museum* 1, s. 10-13. 2002.

Nielsen N., Elberling B., Nielsen J.: Naturegeografisk Hovedfagskursus på Østdisko – et studie af et marint dannet landskabssystem i Arktis. i: Naturegeografisk Hovedfagskursus på Østdisko – et studie af et marint dannet landskabssystem i Arktis s. 1-118. Arktisk Station. BookPartner Media, København 2003.

Nielsen T.G., Hansen A.S., Levinsen H., Madsen S.D., Thingstad T.F., Hansen B.W.: Impact of Changing Ice cover on pelagic productivity and food web structure in Disko Bay, Western Greenland: A dynamic Model approach. *Deep Sea Res.* 50, s. 171-187. 2003.

Pedersen P.M.: Marine, Benthic Algae – Annotated List. i: Arctic Biology Field Course s. 103-106. Zoologisk Museum. København 2003.

Rasch M., Nielsen N., Christiansen C., Balstrøm T., Gilbert R., Desloges J.: Role of landscape parameters in riverine run-off, and sediment and organic matter yields on Disko Island, West Greenland. *Geografisk Tidsskrift* 103(2), s. 1-11. 2003.

Steffensen J.F., Devries A.L., Heiner I., Enevoldsen L.T.: Do fish from the Disko Bay area of Greenland possess antifreeze proteins during the summer? *Polar Biology* 26, s. 365-370. 2003.

Sørensen M.V.: Tredimensionel modellering – et nyt redskab for den zoologiske morfologi. *Dansk Naturhistorisk Forening Årsskrift* 12, s. 29-35. 2002.

Sørensen M.V.: Further Structures in the Jaw Apparatus of *Limnognathia maerski* (Micrognathozoa), with Notes on the Phylogeny og the Gnathifera. *Journal of Morphology* 255, s. 131-145. 2003.

Sørensen M.V.: New Rotifer recordings from Disko Island, with a complete list of the Greenlandic rotifer fauna. i: Arctic Biology Field Course s. 107-118. Zoologisk Museum. København 2003.

Publikationer med basis i studier ved Arktisk Station (som ikke er registreret i KU's publikationsregister)

Grémillet, D., Wright, G. A., Lauder A., Carss, D. N. & Wanless, S. (2003) Modelling the daily food requirements of wintering great cormorants: a bioenergetics model for wildlife management. *J. Applied Ecol.* 40: 266-277.

Grémillet, D., Wanless, S. and Linton, D. (2003) Modeling energetic bottlenecks and foraging habitat utilization in great cormorants: the potential of a GIS approach. *Vogelwelt* 124: 205-212.

Grémillet, D. & Le Maho, Y. (2003) Arctic and Antarctic ecosystems: poles apart? *Antarctic Biology in a Global Context*. Backhuys, Leiden.

Grémillet, D. Wanless, S., Wilson, R.P. & Boertmann, D. (in press) The relative importance of physiological and behavioural adaptation in diving endotherms: a case study with Arctic cormorants. *Proceedings of the 23rd International Ornithological Congress, Beijing, 2002*.

Long J. A. and Roberts D.H., 2003: Late Weichselian deglacial history of Disko Bugt, West Greenland, and the dynamics of the Jakobshavn Isbrae ice stream. *Boreas*, 32, p. 208-226.

Yde, J. C., Knudsen, N. T. and Gasser, G. 2003. Oxygen isotope studies of bulk meltwaters at a surge-type glacier. *Proceedings of the Northern Research Basins – 14th International Symposium and Workshop, Kangerlussuaq/Sdr. Strømfjord, Greenland. 209-216.*

Center for Naturfilosofi og Videnskabsstudier

Ledelse pr. 1.2.2003

Centeret ledes af lektor Claus Emmeche.

I styringsgruppen for centeret sidder Benny Lautrup (NBIfAFG; formand), Olaf Nielsen (Molekylærbiologisk Institut) og Finn Collin (Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik).

Organisation

Centeret hører direkte under Det Naturvidenskabelige Fakultet og huses på Niels Bohr Institutet, hvorfra centeret udbyder undervisning i naturfilosofi og videnskabsteori.

Centeret fungerer som et netværk og tæller både forskere ved fakultetets forskellige institutter, der bruger en del af deres forskningstid på videnskabsteoretiske emner, og forskere fra andre fakulteter. Desuden er ekstrarakultære forskere og udenlandske gæster associeret til centeret.

Adresse

CNV v. NBIfAFG
Blegdamsvej 17
2100 København Ø
Telefon 35 32 53 47
Fax 35 32 50 16
emmeche@nbi.dk
www.nbi.dk/natphil

Centerlederens årsberetning

Centeret har i 2003 været ramme om udviklingsarbejdet med de nye kurser i videnskabsteori, som studerende der starter 2004 skal have i deres bachelorforløb.

På www.nbi.dk/natphil/FVT kan man læse mere om lærergruppens arbejde med disse kurser.

Kurset i naturvidenskabsteori og studiekredsen i videnskabsstudier (SiV) er fortsat.

Centeret bidrog til organiseringen af det internationale symposium Gatherings in Biosemiotics 3, i juli i København.

Centeret var i 2003 inddraget i planlægningsaktiviteter i forbindelse med KU's nye tværvideenskabelige satsningsområder "Religion i det 21. århundrede", "Biocampus" og "Krop og Bevidsthed".

Samlet har centeret i 2003, inden for en uændret udgiftsramme for fakultetet, udvidet sine aktiviteter både mht. forskning, undervisning og formidling.

Seneste historiske udvikling

På centerets hjemmeside (www.nbi.dk/natphil/) kan man læse mere detaljeret om centerets historie, aktiviteter og de associerede personer og deres forskning. Her er også henvisning til bibliografier, on-line artikler o.a. ressourcer inden for naturfilosofi og videnskabsstudier. Aktuel information om CNVs forskning, undervisning og formidling kan også fås ved henvendelse til centerets adresse. Se også seneste årbøger.

Forskningsvirksomhed

Et ph.d.-projekt ved Mia Krause (påbegyndt nov. 2001) omhandler interne filosofiske problemer i den molekylærbiologiske tilgang til afdækningen af komplekse fænotypiske egenskaber som fx adfærd. Der lægges især vægt på brugen af modelorganismer og i hvilken grad der kan ekstrapoleres fra disse til mere komplekse biologiske systemer. Mia Krause var i 2003 en af drivkræfterne i KU-satsningsområdet Biocampus med projektet om "Post-Genomic Complexity in Cells and Society".

Claus Emmeche arbejder fortsat med filosofiske problemer i biologien og grænsen mellem biologi og fysik, herunder begreber for emergens af struktur og information i komplekse systemer. Et delprojekt omhandler biosemiotik som et forsøg på at redegøre for irreducibiliteten af biologiske fænomener til simple eller komplekse fysiske systembeskrivelser. Desuden arbejdes med cyborg-begrebet i relation til ny bioteknologi og mulige forandringer af krop og organisme.

Charbel Nino El-Hani fra Universidade Federal da Bahia i Brasilien er p.t. gæst ved centeret og udfører i samarbejde med Claus Emmeche en undersøgelse af genbegreberne i genetik, biokemi og molekylærbiologi.

Jens Morten Hansens forskning er koncentreret om konflikterne efter den moderne videnskabs opståen mellem videnskabelige og religiøse forklaringer på jordens og livets dannelse og den betydning, som disse konflikter har fået for nutidsmenneskets naturopfattelse og selvforståelse. Heri indgår et studium af begrebet 'videnskabelig sikkerhed' omkring de store kontroverser omkring geologisk evolutions- og katastrofeteori, istidsteorien, pladetektonikken og klimadiskussionen.

I 2003 fortsatte Henrik Zinkernagel som associeret gæst med et projekt hvis formål det er at klargøre og kritisk diskutere grundlagsproblemer i kvantefeltteori og kosmologi, herunder forening af teorierne. Et aspekt heraf er i hvilken udstrækning vakuumbegrebet i kvantefeltteori er baseret på eksperimentelle kendsgerninger snarere end teoretiske og filosofiske forventninger.

Mht. forskningen for de øvrige personer, der er associeret til centeret, henvises til de respektive afsnit i årbogen under de enkelte institutter.

Centerleder Claus Emmeche

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	1,0	0,0	1,0
DVIP	0,1	0,0	0,1
TAP	0,1	0,0	0,1
Årsværk i alt	1,1	0,0	1,1
Løn	501,0	0,0	501,0
Frikøb mv.	4,0	0,0	4,0
Øvrige drift	48,0	0,0	48,0
Anskaffelser	42,0	0,0	42,0
Bruttototal t.kr.	594,0	0,0	594,0

COGCI – Copenhagen Global Change Initiative

Ledelse pr. 1.2.2003

Styregruppens medlemmer er forskningscheferne for DMU, GEUS og DMI under ledelse af prodekan Flemming Nicolaisen.

I COGCI's ph.d.-udvalg sidder to repræsentanter for hver af de deltagende institutioner under ledelse af netværkskoordinatorerne professor Ole John Nielsen, Kemisk Institut, Københavns Universitet.

Koordinationsgruppen på KU består af de to ovennævnte samt professor Morten Søndergaard, docent Nanna Noe-Nygård, lektor Inge Sandholt og programlederne Aksel Walløe Hansen og Sten Struwe.

Organisation

COGCI er Det Naturvidenskabelige Fakultets samarbejdsprogram om miljø og klima med Danmarks Miljøundersøgelser (DMU), Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse (GEUS) og Danmarks Meteorologiske Institut (DMI).

COGCI's struktur omfatter en fælles styregruppe, en koordinationsgruppe på KU, et forskernetværk samt en forskerskole, som er blevet støttet af forskeruddannelsesrådet, FUR.

Adresse

Øster Voldgade 3
1350 København K
hwl@adm.ku.dk
www@COGCI.dk

Programlederens årsberetning

I årets løb har 7 af COGCI's ph.d.-studerende afsluttet deres projekter og har opnået ph.d.-graden. Der er yderligere blevet indskrevet 8 nye ph.d.-studerende i årets løb, og der er nu 25 aktive ph.d.-studerende i skolen. En studerende har forladt skolen uden ph.d.-grad.

To af de nye ph.d.-studerende har fået et stipendium fra Det Naturvidenskabelige Fakultet, og fem er finansieret af de eksterne partnere med støtte fra FUR-bevillingen. Til de 8 stipendier har der i alt været 30 ansøgere, heraf 11 kvinder, og 3 kvinder opnåede et stipendium.

Årets 7 ph.d.

Jacob Grove-Rasmussen, NBIfAFG i samarbejde med DMI.

Andreas Ahlstrøm, Geografisk Institut i samarbejde med GEUS.

Michael Goodsite, Kemisk Institut i samarbejde med DMU.

Karin Jensen, Botanisk Institut i samarbejde med GEUS.

Dorthe Lerche, Kemisk Institut i samarbejde med DMU.

Anne Birgitte Nielsen, Geografisk Institut i samarbejde med GEUS.

Sanne Vester Thorsen, NBIfAFG i samarbejde med DMI.

Kurser

Der har i årets løb været afholdt 3 COGCI-kurser: et kursus i datering, Correlation between ice cores GRIP 2, NorthGRIP and Northern lake chronologies compared with contemporary African lake events from the last 20.000 years, Concepts and methods; det introducerende kursus Global Change Science – research, institutions and policy; samt kurset Scientific Writing.

Kurset i datering blev afholdt af docent Nanna Noe-Nygård og lektor Jørgen Peder Steffensen på Brorfelde i uge 40.

Professor Finn Surlyk stod for Scientific Writing kurset, der havde 14 deltagere.

Aksel Walløe og Sten Struwe arrangerede kurset i Global Change, og kurset havde 9 deltagere.

Der har desuden, i samarbejde med forskerskolen FIVA, været holdt en tema-dag om vand: Climate, Freshwater Budget and Water Resources, på Geocentret den 7. november. Der var ca. 50 deltagere i mødet.

VELUX Visiting Professor Programme

Gæsteforelæser-programmet er bevilget af Willum Kann-Rasmussen Fonden til Det Naturvidenskabelige Fakultet. Bevillingen har bl.a. støttet COGCI-skolen ved at gøre det muligt at invitere udenlandske gæster til at opholde sig ved et af de deltagende institutter i kortere perioder.

Et nyt gæsteprogram er bevilget for perioden 2003-2005.

Status

COGCI har nu fungeret i mere end tre år og har været i stand til at organisere ph.d.-projekter med tilhørende kurser og tema-dage på tværs af fakultetets institutter, og i samarbejde med nogle af universitetets vigtigste samarbejds- og aftager-partnere. Forudsætningerne for dette samarbejde er ændret væsentligt i denne periode, og selv om netop samarbejde med universitetets aftagere forsat efterlyses, er de økonomiske vilkår blevet sværere. Samarbejdsmodellen har vist sig at kunne fungere, men forudsætter at både fakultet og samarbejdsinstitutter kan deltage i finansieringen.

Programleder Sten Struwe

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
DVIP	0,0	0,0	0,0
Årsværk i alt	0,0	0,0	0,0
Løn	7,0	0,0	7,0
Frikøb mv.	0,0	0,0	0,0
Øvrige drift	457,0	-204,0	253,0
Bruttototal t.kr.	464,0	-204,0	260,0

Fondsbevillinger

Willum Kann Rasmussen Fonden

– Velux visiting programme 2003-2005 (Flemming M. Nicolaisen) kr. 150.000.

Ph.d.-afhandlinger

Ahlstrøm, Andreas Peter: Ice Sheet Ablation Assessed by Observation, Remote Sensing and Modelling.

Goodsite, Michael Evan: Fate of mercury in the arctic.

Grove-Rasmussen, Jakob: Atmospheric Water Vapour Detection Using Satellite GPS Profiling.

Jensen, Karin Gutfelt: Holocene hydrographic changes in Greenland coastal waters.

Lerche, Dorte Bjerregaard: Priority setting of Chemical Substances for Environmental Policy-Development and Application in Partial Order Theory.

Nielsen, Anne Birgitte: Pollen based quantitative estimation of land cover.

Thorsen, Sannie Vester: The effect of sea surface temperatures on the climate in the extratropics.

Center for Naturfagernes Didaktik

Ledelse pr. 1.2.2003

Centeret ledes af centerleder Kjeld Bagger Laursen.

Centerbestyrelsen består af lektor Ole Hammerich (formand), Kemisk Institut, lektor Bente Kiens, Institut for idræt, stud.scient. Frederik Treue, Ørsted Laboratoriet, lektor Niels Grønbæk, Institut for matematiske fag, laboratoriefuldsmægtig Dorte Heldrup, Kemisk Institut, lektor Kjeld Rasmussen, Geografisk Institut, lektor Jens Høeg, Zoologisk Institut og Hanne Strager, Zoologisk Museum.

De kanen og centret har taget initiativ til oprettelse af et repræsentantskab for centret. Repræsentantskabet omfatter studielederne og mentorerne samt et studentermedlem fra hvert studienævn. Repræsentantskabet har afholdt et møde i september 2003.

Adresse

H.C. Ørsted Institut, D-fløjen
Universitetsparken 5
2100 København Ø
Telefon 35 32 04 20
Fax 35 32 04 60
cnd@naturdidak.ku.dk
www.naturdidaktik.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Centrets blev oprettet i marts 2001 efter en fakultetsrådsbeslutning i efteråret 2000. Dets hovedformål er, på forskningsmæssig basis, at yde bidrag til kvalitetsforbedringer inden for de naturvidenskabelige fags didaktik, primært, men ikke udelukkende, på uddannelsessystemets tertiære (universitære) niveau.

Dets nuværende bemandingsmæssige størrelse er på to videnskabelige stillinger, en A-TAP plus centerledelse og -administration. Dertil kommer tilknytning af en række eksterne konsulenter på ad hoc-basis.

Centrets aktiviteter spænder over et bredt spektrum. De omtales her grupperet i hovedkategorier.

Ph.d.-studerende tilknyttet centret

Michael Hansen (biologididaktik) tilknyttet Didaktikcentret her og i Aarhus, NADIFO-stipendiat (vejleder: Kirsten Paludan, AU), Morten Misfeldt (matematikdidaktik), finansieret af Learning Lab DK (vejleder: Carl Winsløw).

Kathrine Eriksen (kemididaktik, vejleder: Ole Hammerich, Ole Skovsmose, AUC) har afleveret ph.d.-afhandling i nov. 2003, og Tom Børsen Hansen (kemididaktik, vejleder: Helene Sørensen, Michael Begtrup, Ole Skovsmose, AUC), har afsluttet sine ph.d.-studier i sept. 2003.

Udviklingsvirksomhed

a) Centrets medarbejdere har deltaget i fakultetets studiereformarbejde. Arbejdet har involveret deltagelse i arbejdsgrupper og udviklingsarbejde (se nedenfor), samt deltagelse i det overordnede koordineringsarbejde.

b) Biologi-følgeprojektet, blok 1: Centret udfører på baggrund af ønske fra den kursusansvarlige en mindre erfaringsopsamling på blok 1-kurset "Botanik på biologistudiet". Erfaringsopsamlingen som indeholder møder med lærere, undervisningsobservation, gennemgang af undervisnings- og evalueringsmateriale samt undervisningsplaner, afrapporteres i slutningen af november.

c) Biologi-følgeprojektet, blok 2: Efter anmodning fra de implicerede undervisere udfører centret undersøgelser af undervisningen på blok 2, der dels tager sigte på sammenhængen mellem blokkens to kurser – matematik/statistik og populationsbiologi – dels på at identificere muligheder og problemer i blokstrukturen mere generelt. De generelle resultater vil blive formidlet til fakultetets medarbejdere fx via centrets planlagte skriftserie "Didaktips". Undersøgelsens mere specifikke resultater og afledte anbefalinger vil naturligvis også blive kommunikeret til underviserne mhp. senere kørsler af blokken.

d) I samarbejde med Niels Grønbæk (IMF) videreføres i efteråret 2003 et didaktisk ingeniørarbejde på 2. årskurset "Matematik 2AN", hvor både kompetencebeskrivelse og projektarbejdsformer er hovedelementer i de produkter, som testes og dokumenteres. Projektets første del var finansieret af universitetssamarbejdsmidler ved DPU.

e) Deltagelse i udarbejdelsen af en elektronisk kursusevaluering, som i 2003 afprøves på alle geografikurser via SIS, og som forventes udbredt til hele fakultetet i løbet af 2004, samt udvidet således at det enkelte kursus kan tilføje egne spørgsmål i det elektroniske skema.

f) Centrets medarbejder, Sebastian Horst, er medforfatter til den i august 2003 udgivne rapport "Fremtidens naturfaglige uddannelser", hvis udarbejdelse og udgivelse er finansieret af Undervisningsministeriet. Rapporten giver anbefalinger til, hvorledes den naturfaglige del af uddannelsessystemet skal styrkes. Dette har medført en række foredrag afholdt for bl.a. gymnasier og faglige foreninger.

g) I forbindelse med Pierre Cléments besøg i oktober 2003 har centret knyttet kontakt til Zoologisk Museum, Botanisk Have og Botanisk Museum. Disse kontakter vil blive videreført.

h) Centrets profil i offentligheden. Centret, dets arbejde og dets medarbejdere har ved adskillige lejligheder vakt opmærksomhed og fået en vis pressedækning. Blandt de 15 avisartikler som en målrettet søgning i InfoMedia har givet, kan nævnes 'Universiteter: Succes for Naturvidenskab' i Berlingske Tidende, 4.2.2003, 'Universitetslærer mangler uddannelse' i Politiken, 20.05.2003 og 'Lærerne skal være dygtigere' i Politiken 17.09.2003. Hertil kommer deltagelse i didaktiske og uddannelsespolitiske debatter, bl.a. i Magisterbladet og i Information 13. og 18.08.2003.

Studieforløbsundersøgelser

Centret har i 2003 fortsat sine studieforløbsundersøgelser og afsluttet en række af dem. Resultaterne er alle publiceret i centrets skriftserie. Det drejer sig om: Studieforløbsundersøgelser i naturvidenskab – en antologi, med bidrag fra Jens Erik Wang, Bente Kiens, Sten Engelstoft, Cathrine Hasse, samt Lars Ulriksen, og en undersøgelse af Gennemførelsesprocenterne på fakultetets Kandidatuddannelser, ved Jens Erik Wang.

Endvidere udkommer flere af adjunkt-pædagogikums projektrapporter som numre i Skriftserien. Foreløbig drejer det sig om en undersøgelse af 'Kammeratlæring' ved Anja C. Andersen, Mette Machholm og Lisbeth Fogh Olsen,

samt en undersøgelse af studerendes tilgang til eksperimentelt udstyr, ved Georg M. Bruun, Birthe B. Kragelund og Lene B. Oddershede.

Igangværende undersøgelser

Dataindsamlingen til kandidatkarriereundersøgelsen inden for fagene biologi, geologi, geografi, idræt for perioden 1885-2002 er afsluttet og rapporten under udarbejdelse. En undersøgelse af studerendes kriterier for valg af speciale er på trapperne.

Forskningsvirksomhed

Ansættelsen af professor Carl Winsløw har givet centret et markant større berøringsfelt med den internationale fagdidaktik, især matematikkens didaktik. Desuden har centret nu også egen forskningsvirksomhed i dette felt. Carl Winsløw har i efteråret 2003 udgivet følgende forskningspublikationer:

Semiotic and discursive variables in CAS-based didactical engineering. *Educational Studies in Mathematics* 52 (2003), 271-288.

Competencies, version ground floor. I J. Carter et al. (udg.), "If reform of university science education was the answer – what were the questions?", Center for Naturfags Didaktik, skriftserie nr. 7, 2003, pp. 37-50 (fællesarbejde med Niels Grønbæk).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Kjeld Bagger Laursen: Været formand for bedømmelsesudvalget ifm. centrets besættelse af en lektorstilling.

Carl Winsløw: Deltaget i bedømmelsesudvalg for ph.d.-afhandling ved Syddansk Universitet, dec. 2003.

Konsulent- og rådgivervirksomhed

Sebastian Horst: Været delvis frikøbt af Undervisningsministeriet i efteråret 2003 til udarbejdelsen af en rapport, "Fremtidens uddannelser", der på baggrund af en sammenlægning af fire faglighedsprojekter (www.emu.nyfaglighed.dk) giver anbefalinger til hvorledes hele det danske uddannelsessystem skal forbedres.

Tillidshverv

Udvalg under fakultetet: Kjeld Bagger Laursen: Medlem af studiereformens koordineringsudvalg samt arbejdsgruppen herunder vedr. eksamensregler.

Kjeld Bagger Laursen: Repræsenterer de videregående matematikuddannelser i Undervisningsministeriets matematik-fagkonsulentgruppe.

Formidling

Undervisningsvirksomhed

Kurser rettet mod studerende i almindelighed.

Møntet på 3/4 studieår har centret i efterårssemesteret 2003 i lighed med efteråret 2001 og 2002 afholdt et 10 ECT-kursus, Naturvidenskabernes Fagdidaktik. De hidtidige tre forløb har haft i alt 49 deltagere.

Dertil kommer et antal specialestudier i naturfagsdidaktik. I årets løb har centret medvirket ved fem afsluttede specialer, Jan Sølborg, (biologididaktik, vejleder Henrik

Busch), Michael Hansen, (biologididaktik, vejleder Kirsten Paludan), Mette Vedel, (biologididaktik, vejleder Per Geckler, Kirsten Paludan), Malene Kaul, (matematikdidaktik, vejleder Kjeld Bagger Laursen, Carl Winsløw), Katja Hansen (matematikdidaktik, vejleder Kjeld Bagger Laursen, Carl Winsløw) og 3 er i gang nu (Nynne-Maria Bisgaard, (fysikdidaktik, vejleder Finn Berg Rasmussen og Albert Paulsen, RUC), Lise-Lotte Sabano (matematikdidaktik, vejleder Carl Winsløw) og Nette Børkdal Ebbesen (biologididaktik, vejleder Per Geckler).

Rettet mod specificerede lærergrupper:

For deltids- og studenterundervisere har været afholdt Instruktørworkshops, siden centrets oprettelse i alt syv workshops og i alt 84 deltagere. I år er for første gang en af de to afholdte workshops kørt med hovedvægten på laboratoriekurser.

Endvidere har centret tilknyttet en uformel gruppe af yngre didaktisk interesserede videnskabelige medarbejdere ved fakultetet, der kalder sig Naturfagsdidaktisk Netværk.

Fakultetets adjunkt-pædagogikumprogram, teoretisk og praktisk del, er i efteråret 2002 overtaget af centret. Det teoretiske forløb er i efteråret 2003 afholdt med 26 deltagere fra KU og DFU.

Mentorkursus er afholdt marts 2003, under medvirken af professor Per Lauvås, Oslo, lektor Per Geckler og lektor Niels Grønbæk.

I samarbejde med DFU er i oktober 2003 afholdt et introducerende kursus i naturfagsdidaktik, rettet mod ph.d.-studerende. Kurset havde 18 deltagere.

Rettet mod fakultetets lærere i almindelighed.

Centrets arbejde med at medvirke til en fagdidaktisk oprustning hos universitetsansatte har i 2003 antaget form af afholdelse af seminarer, workshops ('BlokBooster') og informationsmøder udbudt og afholdt i samarbejde med studieledelserne på datalogi (13.5.), geografi og geologi (14.5.), idræt (11.8.), biologi og kemi (13.11.), samt Naturfagsdidaktisk Netværk.

Endvidere har centret stået for arrangement og afholdelse af den 3. DCN-konference, som fandt sted i Korsør den 21.-22. maj. Temaet var 'If Reform of University Science Education is the Answer, what were the Questions?' Konferencen havde ca. 65 deltagere.

Centrets nye naturfagsdidaktiske seminar (også kaldet "NAFADISE") har afholdt 7 seminarer i efteråret 2003 med oplægsholdere fra CND (3 seminarer), andre danske universiteter (2 seminarer) og udenlandske forskere (2 seminarer). Disse seminarer sigter på at udbrede kendskabet til og bevidstheden om naturfagsdidaktiske problemstillinger blandt fakultetets medarbejdere og studerende. Seminarerne annonceres bl.a. via ISIS, i fagtidsskrifter og på centrets hjemmeside.

Udgivervirksomhed

Centrets Skriftserie fortsætter. I 2003 er skriftseriens nr. 5-10 er udsendt: Studieforløbsundersøgelser – antologien; Kammeratlæring; Proceedings fra DCN-konferencen maj 2003; Gennemførelsesprocenter; Tilgang til eksperimentelt udstyr; Kriterier for specialevalg

DidakTips-serien med korte og konkrete inspirationstekster for universitetsundervisere er startet. Der er i november 2003 kommet to numre:

DidakTips 1: Kompetencer i universitetets virkelighed.

DidakTips 2: Gruppearbejde.

Serien fortsætter.

Carl Winsløw: Medlem af redaktionen for Dansk Matematisk Forenings magasin "Matilde", og referee for International group for the psychology of mathematics education (PME) samt flere internationale matematikdidaktiske forskningstidsskrifter.

Kongresser og symposier

Centret har arrangeret den 3. DCN-konference, der fandt sted 22.-23. maj 2003 med titlen 'If reform of university science education is the answer – what were the questions?' Der deltog keynote speakers fra England, Australien, Sverige og Danmark. I alt 65 danske og udenlandske universitetsfolk deltog. Proceedings fra konferencen er udkommet november 2003.

Centrets medarbejdere har i 2003 deltaget i konferencer og videnskabelige/professionelle møder i Frankrig, Schweiz, Norge, Sverige, England.

Carl Winsløw: Deltaget som inviteret foredragsholder ved flg. konferencer: 12. internationale sommerskole i matematikkens didaktik, Corps, Frankrig, 20.-30. 8. 2003. REF (internationalt uddannelsesvidenskabeligt netværk) symposium i Genève, 17.-20.9. 2003. De præsenterede papers publiceres i peer-reviewed bog (som planlægges udgivet af forlaget De Boeck, Bruxelles). Det nationale seminar i matematikkens didaktik, Paris, 17.-19.10. 2003.

Kjeld Bagger Laursen: Har deltaget som inviteret foredragsholder ved British Mathematical Colloquium i Birmingham 7.-10.4. 2003 og ved British Applied Mathematical Colloquium i Southampton 7.-10.4. 2003.

Sebastian Horst: Deltog i åbningskonferencen i Oslo af Norges nye "Naturfagscenteret" som er ressourcecenter for naturfagene og naturfagslærere i Norge.

Kjeld Bagger Laursen og Carl Winsløw: Deltog i konferencen "Popularisering af matematik" ved NTNU, Trondheim, Norge, 17-19.11.2003.

Carl Winsløw: Deltog i evalueringskomiteen for den 12. sommerskole i matematikkens didaktik (Corps, Frankrig, aug. 2003).

Kjeld Bagger Laursen og Carl Winsløw: Deltager i organiseringen af ICME-10, den 10. verdenskongres om matematikundervisning, der afholdes i København i juli 2004. Kjeld Bagger Laursen er medlem af den lokale organisationskomité og i organisationsteamet for DG 22: Current problems and challenges in university mathematics education, samt Grants Committee's arbejde, Carl Winsløw deltager i den lokale organisationskomité, den nordiske kontaktkomité, i organisationsteamet for TSG 25: Language and communication in mathematics education, og er desuden organisatorisk leder af den nordiske præsentation ved kongressen.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Netværk

Centrets internationale netværk finder bl.a. sit udtryk i det International advisory board, der pt. består af professor of Science Education John Leach, School of Education, University of Leeds, professor i matematikkens didaktik Mogens Niss, IMFUFA, Roskilde Universitetscenter, samt professor i naturfagenes didaktik Svein Sjøberg, Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling, Universitetet i Oslo. Svein Sjøberg er endvidere tilknyttet centret som adjungeret professor.

Centret er partner i NADIFO, den nationale forskerskole i naturfagsdidaktik. Kjeld Bagger Laursen, Ole Hammerich og Carl Winsløw deltog i møde om planlægning af vejlederkurser mv. i Korsør, 3.-4.12.2003.

Centret er partner i den nordiske forskerskole i matematikkens didaktik under ledelse af Barbro Grevholm, og under oprettelse på basis af en større bevilling fra NorFa.

Desuden deltager centret i planlægningen af to EU-netværk under 6. rammeprogram med didaktiske forskningsfelter.

Centeret forventes at indgå i et nordisk netværk af institutioner, der arbejder med naturfagsundervisning. Desuden planlægger centret at udbygge sine kontakter med LIRD-HIST (Laboratoire interdisciplinaire de recherche en didactique, épistémologie et histoire des sciences et techniques) ved Univ. Lyon 1, Frankrig.

Centerleder Kjeld Bagger Laursen

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	1,3	0,0	1,3
DVIP	0,2	0,0	0,2
TAP	1,2	0,0	1,2
Årsværk i alt	2,7	0,0	2,7
Løn	1.140,0	0,0	1.140,0
Frikøb mv.	161,0	0,0	161,0
Øvrige drift	615,0	0,0	615,0
Anskaffelser	189,0	67,0	256,0
Bruttototal t.kr.	2.105,0	67,0	2.172,0

Stab

VIP, STIP og Kliniske lektorer

Kjeld Bagger Laursen, centerleder (halvtid, pt. orlov fra IMF).

Per Geckler, lektorvikar (ansat indtil 1.3.04 på halv tid). Tom Børsen Hansen, videnskabelig medarbejder (ansat 15.3.02-15.3.03).

Bettina Engler, kontorfuldmægtig (ansat på halvtid pr. 1.5.02).

Sebastian Horst, A-TAP (ansat pr. 1.5.03).

Carl Winsløw, professor mso (ansat 1.8.03).

Endvidere tiltræder Camilla Rump som lektor ved centret pr. 1.1.04.

Som konsulenter til specifikke projekter har medvirket Camilla Rump, DTU (instruktorworkshops, medarbejderworkshops, seminarer).

Jens Dolin, DIG (kort kursus: Introduktion til naturvidenskabsdidaktik).

Marianne Høyen, KVL (BlokBooster).

Arne Jakobsen, CDM, DTU (BlokBooster).

Lars Ulriksen, RUC (BlokBooster)

Samt adskillige af fakultetets videnskabelige og administrative medarbejdere.

Publikationer

Winsløw C.: Semiotic and discursive variables in case-based didactical engineering. Educational Studies in Mathematics 52, s. 271-288. 2003.

Winsløw C., Grønbæk N.: Competencies, version ground floor. i: If reform of science education is the answer – what were the questions? s. 37-50. 2003.

Winsløw C., Jensen J.A.: Hvad en lærer skal kunne. S. 10, Information, 2003.

Naturvidenskabeligt IT Kompetencecenter (NIK)

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af direktør Jørgen Gomme, der arbejder 80% af sin tid på NIK, medens han i de resterende 20% af tiden er lektor ved August Krogh Institutet.

Centret har en ekstern bestyrelse sammensat af medarbejdere fra en række af fakultetets institutter: Professor David Pisinger (DIKU, formand), lektor Lasse Møller Jensen (Geografisk Institut), lektor Nikolai Scharff (Zoologisk Museum), lektor Per Hedegaard (Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik), laboratorietekniker Marit Warrer (Molekylærbiologisk Institut, repræsenterer Fakultetsrådet), lektor Finn N. Rasmussen (Botanisk Institut), og stud.scient. Jakob Bruhns (DIKU, repræsenterer Fakultetsrådet). Bestyrelsens sekretær er souschef Asbjørn Jessen (fakultetskontoret).

Adresse

H.C. Ørsted Institutet
Universitetsparken 5
2100 København Ø
Telefon 35 32 06 00
Fax 35 32 04 60
nik@nik.ku.dk
www.nik.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Seneste historiske udvikling

NIK, som blev oprettet i 2001, er Det Naturvidenskabelige Fakultets fælles kompetencecenter for it-spørgsmål. Centret beskæftiger sig bredt med emner, der vedrører anvendelsen af it inden for naturvidenskabelig forskning og undervisning. Der indsamles erfaringer gennem egne forsknings- og udviklingsprojekter, og gennem kontakter med danske og internationale samarbejdspartnere.

Fokus har i den forløbne periode især ligget på it-baseret undervisning og på udviklingen af web-baserede informationssystemer. Centret har siden sin start stillet midler til rådighed for ca. 25 såkaldte "kuvøseprojekter" vedr. it i undervisningen, og en ny runde projekter er igangsat i slutningen af 2003 og afsluttes i første halvår 2004. Projekterne gennemføres af undervisere ved de enkelte institutter under teknisk og pædagogisk vejledning fra NIK's medarbejdere.

Blandt større udviklingsarbejder skal især nævnes Edu-Media, der vil gøre det muligt for fakultetets medarbejdere at anvende avancerede multimediepræsentationer i undervisning og formidling. Dette projekt, som er udført i samarbejde med Forskningsnettet, er nu færdigudviklet og udbydes til almindelig brug i foråret 2004.

Endvidere været NIK været én af hovedkræfterne bag det tværfakultære, rektorale initiativ "Etablering af web-based learning på Københavns Universitet", som har været gennemført i sidste halvår af 2003.

NIK's grafiske værksted yder hjælp og løser mindre opgaver vedr. grafisk databehandling. Desuden anvendes cen-

trete tekniske udstyr til produktion af posters til videnskabelige kongresser mm. for fakultetets medarbejdere.

NIK's mål er at medvirke til en tidssvarende, intelligent og omkostningsbevidst anvendelse af it på det naturvidenskabelige område i alle sammenhænge, hvor dette er relevant. Vi mener ikke, at it er løsningen på alle problemer. På den anden side er naturvidenskab utænkelig uden it, og der er adskillige områder, hvor moderne it-metoder er af uvurderlig betydning for forskning og undervisning.

Forskningsvirksomhed

NIK's forskning tager sigte på udvikling og evaluering af brugergrænseflader for it-støttet undervisning og læring. Vi fokuserer på HCI (human-computer interaktion), som bl.a. omfatter brugeres anvendelse af og vekselvirken med it-støttede læringssystemer. Vi studerer, hvorledes disse teknologier ændrer undervisningen, og hvorledes man kan undersøge teknologiens effekt på motivation for læring.

En del af de udviklingsprojekter (fx vedr. it i undervisningen), som NIK deltager i, indgår som materiale i centrets forskning.

Nationalt og internationalt forsknings samarbejde

Gæsteforskere

Dr. Aran Lunzer: Gennem hele 2003 været ansat som post.doc. ved NIK (fratræder 1. februar 2004). I perioden september-oktober 2003 arbejdede ph.d.-studerende Jun Fukima på NIK i forbindelse med et forskningsprojekt i samarbejde med Hokkaido University, Japan.

Centerleder Jørgen Gomme

Forbrug

Finansieret	Internt	Eksternt	I alt
VIP	2,6	0,0	2,6
DVIP	0,0	0,0	0,0
TAP	5,0	0,0	5,0
Årsværk i alt	7,7	0,0	7,7
Løn	2.898,0	0,0	2.898,0
Frikøb mv.	28,0	0,0	28,0
Øvrige drift	1.334,0	0,0	1.334,0
Anskaffelser	505,0	0,0	505,0
Bruttototal t.kr.	4.765,0	0,0	4.765,0

Stab

VIP Internt finansieret

Gomme, Jørgen; lektor
Hornbæk, Kasper Anders Søren; adjunkt
Lunzer, Aran Edward; adjunkt.

Nano-Science Center

Ledelse pr. 1.2.2003

Centret ledes af centerleder, forskningsprofessor Thomas Bjørnholm, Kemisk Institut og vicecenterleder, docent Poul Erik Lindelof, Niels Bohr Institutet.

Centerbestyrelse består af dekan for Det Naturvidenskabelige Fakultet Henrik Jeppesen, dekan for Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet Ralf Peter Hemmingsen, direktør for Niels Bohr Institutet Nils O. Andersen, institutleder for Kemisk Institut Sven E. Harnung og institutleder for Molekylærbiologisk Institut Steen Pedersen.

Adresse

H.C. Ørsted Institutet
Universitetsparken 5
2100 København Ø
Telefon 35 32 04 03
Fax 35 32 04 60
uhl@nano.ku.dk
www.nano.ku.dk

Centerlederens årsberetning

Nano-Science Center (NSC) blev indviet af forskningsminister Birte Weiss i september 2001 i forbindelse med et festsymposium om nanoscience afholdt på H. C. Ørsted Institutet. Herved blev kimen lagt til et større forskningscenter, idet markante, eksisterende forskningsgrupper i nanoskala-fysik og -kemi nu var samlet i D-bygningen på H.C. Ørsted Institutet. Tilsammen udgjorde de et fagligt miljø og en eksperimentel infrastruktur over kritisk masse.

Ved indvielsen i 2001 annonceredes endvidere en ny uddannelse på bachelor- og kandidatniveau inden for nanoscience og nanoteknologi. Senere i 2001 blev initiativet godkendt af forskningsministeren som en selvstændig bachelor- og kandidatuddannelse. I 2002 startede de første 45 studerende, men allerede i 2003 var der adgangsbegrænsning, idet 63 studerende havde søgt ind på de 50 tilbudte pladser på bacheloruuddannelsen i nanoteknologi.

Samtidig blev 2003 det år, hvor NSC blev konsolideret med en større bevilling fra Det Nationale Nanoteknologiinitiativ. De 25 mio.kr. blev opnået i fri konkurrence med de øvrige danske universiteter. Hertil kom bevillinger på ca. 6 mio.kr. fra Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling til at kick-starte uddannelsen, og 8.3 mio.kr. fra Forskeruddannelsesrådet til at stå i spidsen for en ph.d.-skole indenfor nano-science i Københavnsområdet. Endelig har NSC i 2003 deltaget i fem succesfulde ansøgninger i den første ansøgningsrunde under EU's 6. rammeprogram. Tilsammen har denne tilførsel af ressourcer betydet, at NSC har haft stor succes med at udbygge og manifestere sin position inden for forskning og uddannelse i nanoscience og -teknologi.

Udover sammenflytningen af kemi- og fysikgrupperne var det fra starten meningen, at NSC skulle udvides til at omfatte biologiske og bioteknologiske anvendelser af nanoscience. Køreplanen for denne udvidelse faldt på plads i løbet af 2003, og NSC har nu samarbejde med en forskningsgruppe ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet og

samarbejder med Molekylærbiologisk Institut om både forskning og undervisning.

I 2003 har NSC yderligere skabt en betydelig kontaktoverflade til danske virksomheder gennem forpligtende forskningssamarbejder og patenter.

I tæt samarbejde med ungdomslaboratoriet på HCØ har NSC medvirket til, at nanoscience nu indgår i undervisningen på mange gymnasier.

Sammenfattende er NSC i løbet af 2 1/2 år blevet det naturlige samlingspunkt for forskning, uddannelse og erhvervskontakt inden for nanoscience og -teknologi ved Københavns Universitet. Aktiviteten er samlet i D-bygningen på HCØ, som også fremover vil danne rammen om det tværfaglige arbejde med nanoscience og -teknologi. De ca. 40 nanoscience-seminarer, som blev afholdt i NSC-regi i 2003, vidner om, at arbejdet allerede er i fuld gang. En liste over titler og foredragsholdere kan findes på www.nano.ku.dk.

I stablisten nedenfor er kun anført de, som er direkte ansat på centret, ligesom forbrugsoversigten kun omfatter det, der er konteret på NSC's stedkode. Derudover trækker centret på betydelige ressourcer, som formelt er placeret ved andre institutter, herunder følgende videnskabelige medarbejdere:

VIP ansatte som er tilknyttet NSC på fuld tid

Professor Jens Als Nielsen, Niels Bohr Institutet for Astrofysik, Fysik og Geofysik.
Docent Poul Erik Lindelof, Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik.
Lektor Finn Berg Rasmussen, Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik.
Lektor Jesper Nygård, Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik.
Lektor Karsten Flensberg, Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik.
Forskningsprofessor Thomas Bjørnholm, Kemisk Institut.
Lektor Niels Harrit, Kemisk Institut.
Lektor Kristine Kilså, Kemisk Institut (ansat pr. 1/5 2004).
Lektor Stanley Brown, Molekylærbiologisk Institut.

VIP ansatte som er tilknyttet NSC på deltid

Lektor Kurt Stokbro, Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik.
Lektor Erik Johnson Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik.
Lektor Jørn B. Christensen, Kemisk Institut.
Lektor Preben Juul Møller, Kemisk Institut.
Lektor Søren Toxværd, Kemisk Institut.

Andre forskere og gæster

Forskningsadjunkt Tue Hassenkam, Kemisk Institut.
Lektor Kurt Gloos, Niels Bohr Institutet for Astronomi, Fysik og Geofysik.
Lektor Luise Theil Kuhn, Forskningscenter Risø.
Ph.d. Nuria Prim Bosch, University of Barcelona.

Forskningsvirksomhed

Forskningsindsatsen på NSC har manifesteret sig med i alt 33 artikler i tidsskrifter med refereeordning inden for områderne: molekylær elektronik, nanostrukturerede halvleder-materialer, organisk syntese af dendrimerer mv., fotoke-

mi af nanopartikler, synkrotron røntgenspredning fra nanosystemer, kulstofnanorør, selvorganisering, nanostrukturede overflader, elektronmikroskopi, scanning probe mikroskopi, bionanoteknologi, og computermodellering af nanosystemer og teori. NSC's forskning har opnået betydelig omtale i såvel den videnskabelige som i den populære presse i 2003. Publikationerne er opregnet i årbogen under VIP-medarbejdernes ansættelsessted.

I 2003 blev et betydeligt byggearbejde sat i gang, idet nye forskningslaboratorier til nanofysik- og bionanoteknologi etableres i 16 nordmoduler af D-Bygningen på HCØ.

Undervisningsvirksomhed

NSC har taget initiativ til og udviklet den nye bacheloruddannelse i nanoteknologi ved Københavns Universitet. Uddannelsen startede i 2002, hvor 45 studerende blev optaget. I 2003 var der opslået 50 pladser, men alligevel fik 60 studerende tilbudt plads på uddannelsen.

To nye undervisningslaboratorier på HCØ finansieredes oprindeligt med en bevilling fra Undervisningsministeriet, og er senere fulgt op af bevillinger fra Videnskabsministeriet. Hermed er der skabt rammer for et solidt eksperimentelt fundament i nanoteknologiuddannelsen. Det ene laboratorium stod færdig i 2002 og bliver bl.a. brugt til et projektorienteret introduktionskursus til nanoteknologi, hvor de studerende selv laver solceller baseret på nanopartikler. 42 studerende bestod kurset i 2002, og 51 har gennemført det i 2003. Samme laboratorium har dannet rammen om øvelserne i et nyt bio-nano introduktionskursus på 3. semester, som blev afviklet for første gang i efteråret 2003. Kurset kombinerer introduktion til molekylær cellebiologi med fysisk kemi og den fysisk-kemiske beskrivelse af selvorganisering. Øvelserne kombinerer disse ofte adskilte begrebsdannelser. Laboratoriet er ligeledes forberedt til biologisk klasse-1-arbejde, og et kursus i genetisk programmering af bakterievirus med henblik på fremstilling af uorganiske nanostrukturer er under udarbejdelse. Kurset afvikles første gang i foråret 2004.

Et "nanosløjd"-laboratorium blev indviet i 2002. Det danner rammen om den fysiske opbygning af nanostrukturer. Laboratoriet er udstyret med metalpådampere, røntgenudstyr til måling af nanoskala-agtykkelser, et støvfrit rum til litografi, tre AFM-mikroskoper samt et elektronmikroskop. Et projektorienteret introduktionskursus til anvendelse af disse vigtige redskaber blev afviklet første gang i foråret 2003. 36 studerende bestod. Nanosløjdlaboratoriet vil også blive brugt til et videregående kursus, hvor de studerende selv skal lave elektronikkomponenter på nanoskala mv. Dette kursus afholdes første gang til efteråret 2004.

Hele uddannelsen er webbaseret og kan ses på www.nano.ku.dk/education.

Formidling

Informationsvirksomhed

NSC har stået for en betydelig udadrettet informationsvirksomhed i 2003. Den primære målgruppe er de gymnasieelever, der benytter sig af Ungdomslaboratoriets tilbud om besøg i kemi- og fysiklaboratorierne. U-lab har også stået for et efteruddannelseskursus i nanoteknologi for gymna-

sielærere med NSC's medvirken. I forbindelse med det overordnede initiativ "Matematik og Naturfag i verdensklasse" har der kørt pilotprojekter om nanoteknologi på hhv. Rysensteen, Frederiksborg og Ordrup gymnasier. NSC har medvirket aktivt ved udarbejdelse af øvelsesmaterialet. Der er udarbejdet en brochure og en webside, der beskriver nano-teknologiuddannelsen ved KU.

Blandt de mere overordnede informationsaktiviteter skal nævnes medarbejders medvirken i i alt otte radio- og tv-udsendelser. NSC og den nye uddannelse har været omtalt i danske aviser 15 gange i 2003. Hertil kommer artikler i populærvidenskabelige tidsskrifter og foredrag på Folkeuniversitetet, i Det Naturvidenskabelige Fakultets Alumneforening og diverse andre forsamlinger.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Kontakt til erhvervslivet

Nanoteknologiens anvendelsesmæssige perspektiver er et integreret aspekt i alle NSC's forskningsaktiviteter. NSC er repræsenteret i KUs Tech Trans enheds patentudvalg ved Thomas Bjørnholm. I 2003 er NSC's kontaktflade til danske virksomheder blevet yderligere udbygget. Formaliserede aftaler om forskningssamarbejde og fælles patentering er etableret med nedenstående virksomheder. I 2003 var NSC involveret i fem indsendte patenter.

1. Atomistix

Atomistix udvikler software til brug ved computerberegninger af elektrontransport i nanostrukturer. Udviklingen sker sideløbende med den eksperimentelle aktivitet inden for samme område ved NSC. Kurt Stokbro er bindeled mellem forskningen ved NSC og softwareudviklingen i Atomistix, idet han er ansat på halv tid som gæstelektor ved NBI og på halv tid i Atomistix. Firmaet lejer indtil videre lokaler på H.C. Ørsted Institutet. Der er indgået en samarbejdsaftale om IP-rettigeheder mellem KU's Tech-Trans-enhed og Atomistix.

2. T-cellic

NSC udvikler nanopartikler til kræftbehandling som en del af T-cellics produktudvikling. To forskere (en ph.d.-studerende og en post.doc.) lønnes af T-cellic og arbejder på projektet med en treårig tidshorizont. Der er indgået en samarbejdsaftale med T-cellic angående IP-rettigeheder.

3. Capres

NSC samarbejder med Capres om udvikling og anvendelse af scanning fire-punkts probe mikroskopi til undersøgelse af ledningsevnen i organiske tyndfilm til elektronik.

4. Novozymes

NSC fortsætter samarbejdet med Novozymes om nanoskalaundersøgelser af enzymer bl.a. inden for EU-projektet BIOSCOPE.

For yderligere oplysninger om NSC's aktiviteter

Henvises til www.nano.ku.dk og til institutternes bidrag til årbogen.

Centerleder Thomas Bjørnholm

Forbrug

<i>Finansieret</i>	<i>Internt</i>	<i>Eksternt</i>	<i>I alt</i>
VIP	0,4	1,9	2,3
STIP	0,0	0,5	0,5
TAP	0,0	0,0	0,1
Årsværk i alt	0,4	2,5	2,9
Løn	169,0	1.012,0	1.181,0
Frikøb mv.	378,0	279,0	656,0
Øvrige drift	1.241,0	1.347,0	2.588,0
Anskaffelser	1.155,0	3.560,0	4.715,0
<i>Bruttototal t.kr.</i>	<i>2.943,0</i>	<i>6.197,0</i>	<i>9.140,0</i>

Stab*VIP Internt finansieret*

Danielsen, Eva Marcus; lektor
Sylvester-Hvid, Kristian Oluf; adjunkt

STIP Internt finansieret

Jensen, Anette; forskningsass.
Moth-Poulsen, Kasper; forskningsass.

STIP Eksternt finansieret

Mortensen, Michael Wrang; forskningsass.
Nielsen, Christian Bech; forskningsass.

Fondsbevillinger*Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd*

– Rammebevilling til Nano Science (Thomas Bjørnholm)
kr. 6.960.000.

Statens Teknisk Videnskabelige Forskningsråd

– Forskning i Kortlivede vekselvirkninger mellem protei-
ner og membraner (Eva Danielsen) kr. 627.600.

T-cellic A/S

– Forskning i udvikling af immunogene kræftsygdomme
(Thomas Bjørnholm) kr. 690.000.

Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere (SKT)

Ledelse pr. 1.2.2003

Skolen ledes af skolechefen, tandlæge, ph.d., dr.odont. Merete Vigild.

Skolerådet består af Merete Vigild (formand), ledende tandlæge, ph.d., exam.int.pæd. Sten Wienberg Nørmark (næstformand), undervisningsassistent, tandplejer Sanne Christensen, faglærer, klinikassistent Jenny Meyer, faglærer, klinikassistent Kirsten Nyholm, kontorfuldmægtig Susse Bisgaard, tandplejerstuderende Heidi Ortega og tandplejerstuderende Anders Kirchhof.

Organisation

Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere (SKT) blev oprettet i 1972 og indgik i 1992 som en del af Københavns Universitet sammen med Tandlægeskolen. I 1996 blev SKT organisatorisk adskilt fra Tandlægeskolen og Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet og knyttet direkte til Københavns Universitet som en særlig administrativ enhed. Skolen styres efter et af Undervisningsministeriet i 1996 godkendt styrelsesregulativ.

Skolens formål er at uddanne tandplejere og klinikassistenter i overensstemmelse med de til enhver tid gældende bestemmelser herom og skolen kan endvidere medvirke ved efteruddannelse af disse grupper.

Skolen ledes af en skolechef under ansvar over for rektor i samarbejde med et skoleråd, et undervisningsudvalg for tandplejeruddannelsen og et uddannelsesudvalg for klinikassistentuddannelsen. Koordinationen mellem de forskellige odontologiske uddannelser sker på grundlag af samarbejdsaftale mellem SKT og SVF. Desuden er der nedsat et koordinationsudvalg bestående af medlemmer fra SKT og Odontologisk Institut, SVF.

SKT betjenes i administrative anliggender af universitetets fællesområde.

Adresse

Panum Institut
Nørre Allé 20
2200 København N
Telefon 35 32 68 52
Fax 35 32 68 79
skt@odont.ku.dk
www.skt.ku.dk

Skolechefens årsberetning

Søgningen til tandplejeruddannelsen er i stærk stigning. Således var der i 2003 en forøgelse i antallet af ansøgere på 41% i forhold til 2001 og på omkring 22% i forhold til 2002. Ud af de 50 tandplejere, som afsluttede deres eksamen i januar 2003, havde hovedparten allerede job, inden de modtog deres eksamensbeviser i slutningen af februar.

Tandplejeruddannelsen har i mange år kørt med et regnskabsteknisk underskud. På den baggrund ansøgte der i november 2000 om en ekstrabevilling til uddannelsen i Undervisningsministeriet. Med vedtagelse af såvel Finans-

lov 2003 og Finanslov 2004 samt efter forhandling mellem Københavns Universitet, Undervisningsministeriet og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling er denne bevilling nu en realitet, og tandplejeruddannelsen har således udsigt til fremover at have et budget i balance.

Den organisatoriske placering af SKT har ligeledes været på dagsordenen igen i 2003. Skolen vil i fremtiden sandsynligvis enten overgå til et Center for Videregående Uddannelser eller indgå som en selvstændig afdeling relateret til Odontologisk Institut, SVF. Dette afhænger i en vis grad af om et forslag til en fælles odontologisk bachelor for tandlæger og tandplejere implementeres.

Skolen færdiguddannede i 2003 i alt 244 unge mennesker. Samlet budget er ca. 32 mio. kr.

Fysiske rammer

SKT har til huse i Panum Institutet, hvor skolen har et selvstændigt klinikafsnit med 45 behandlingsenheder. SKT deler undervisningslokaler og en række fællesfaciliteter med bygningsens øvrige uddannelser. Den forøgede uddannelseskapacitet på begge uddannelser har bevirket, at pladsproblemer har været så udtalte, at skolen desværre stadig har en del af sit sekretariat til huse i lejede lokaler uden for Panum Institutet.

Personaleforhold

Grundet budgetmæssige nedskæringer har skolen i 2003 desværre været nødsaget til kun at besætte vakanser og barselsvikariat i et vist omfang.

Tandplejeruddannelsen

Uddannelsen er en 2 1/2-årig videregående sundhedsuddannelse. Den består af teoretisk, praktisk og klinisk undervisning på skolen, og giver ret til selvstændig virksomhed som tandplejer (Lov om tandplejere, 1996).

Formålet med tandplejeruddannelsen er, at de studerende opnår teoretiske kundskaber, fagetisk og -kritisk holdning samt praktiske færdigheder, som kvalificerer dem til selvstændigt at varetage tandplejerens sundhedsfremmende, sygdomsforebyggende og terapeutiske opgaver i overensstemmelse med skiftende samfundsbehov (Bekendtgørelse nr. 773 af 22. august 1996, § 1 stk. 1).

I februar 2003 dimitterede 50 tandplejere, og i august blev der optaget 67 nye tandplejerstuderende med en optagelseskvotient i kvote 1 på 8,4. I alt var 174 studerende indskrevet på uddannelsen pr. 1. oktober.

Via Erasmus/Socrates-programmet er der i løbet af 2003 foretaget udvekslinger af såvel lærere som studerende med tandplejeruddannelsen i Amsterdam. Desuden fortsætter udvekslingssamarbejdet i Nordplusregi med tandplejeruddannelsen i Stockholm. Skolen har haft besøg fra tandplejeruddannelser i Japan, Sverige, Norge, Holland og USA.

Studievejleder: undervisningsassistent, tandplejer Lisbeth Vinterby.

Klinikassistentuddannelsen

Med henvisning til Lov om erhvervsuddannelser, mv. har Undervisningsministeriet under visse betingelser godkendt, at SKT meddeler den obligatoriske undervisning i Erhvervsuddannelsen til tandklinikassistent (EUKA). Uddannelsen er normeret til 3 år vekslende mellem skole og praktik på et godkendt praktiksted.

Uddannelsens formål er, at eleven gennem skoleundervisning og praktikuddannelse opnår kompetence som tand-

klinikassistent (bekendtgørelse nr.: 1244 af 18. december 2000 om uddannelse til tandklinikassistent med tilhørende vejledning nr. 9337 af 26. juni 2003 til bekendtgørelsen om tandklinikassistent).

SKT har som konsekvens af erhvervsuddannelsesreformen (Reform 2000) indgået samarbejdsaftale med Teknisk Skole Ishøj for at kunne udbyde Grundforløbet i serviceindgangen for de målrettede elever mod Tandklinikassistentuddannelsen. SKT har indgået en samarbejdsaftale med Odense Tekniske Skole om visse valgfri specialefag.

Sammen med det Faglige Udvalg for Tandklinikassistentuddannelsen (FUTKA) udsteder skolen et uddannelsesbevis til elever, der har gennemført den samlede skole- og praktikuddannelse.

Der blev i 2003 indgået 345 uddannelsesaftaler (heraf i alt 49 SKP aftaler) og udstedt 194 uddannelsesbeviser.

Skolen har tilforordnet ledende tandlæge P.T. Teglers og faglærer Marianne Jungstedt til Det lokale Uddannelsesudvalg, hvis medlemmer, udpeget af organisationerne er: Marianne Juul (HK), Henrik Lytsen (DTF), Gitte P Jensen (HK).

Uddannelses- og erhvervsvejledere: Faglærer, tandplejer Sanne Christensen og faglærer, tandklinikassistent Jenny Meyer.

Skolepraktik (SKP)

Skolen udbyder Skolepraktik (SKP) for elever, der ikke har kunnet opnå en ordinær praktikaftale på arbejdsmarkedet, og som i øvrigt opfylder bestemmelserne herom.

Skolen modtog i 2003, i alt 80 elever til SKP, hvis praktiske del finder sted på Panum Institutets tandklinikker og ved virksomhedsforlagt undervisning.

Forskningsvirksomhed

Klinisk virksomhed

SKT driver en klinik med 33 klinikstole til patientbehandling ved tandplejeruddannelsen og med 12 stole ved klinikassistentuddannelsen (øvelser+ behandling).

I 2003 behandlede SKT i alt 3.200 patienter. Klinikken har tilknyttet en klinikleder (ledende tandlæge), 7 1/2 årsværk undervisningsassistenter (autoriserede tandplejere) og 8 årsværk TAP (klinik-TAP).

Faglige og administrative hverv

Bedømmelsesudvalg

Merete Vigild: Medlem af et ph.d.-bedømmelsesudvalg samt medlem af et doktorbedømmelsesudvalg.

Merete Vigild, Sten W. Nørmark, Anette Monrad og Vibeke Qvist: Medlem af FOTT-udvalget (Fremtidige Organisering af Tandlæge- og Tandplejeruddannelserne).

Konsulent- og rådgivervirksomhed

Sten W. Nørmark: Konsulent for Direktoratet for Sundhed, Miljø og Forskning, Grønland, vedrørende uddannelse og efteruddannelse af kigutigissaasoq (grønlandsk tandplejer), samt faglig koordinator og ansvarlig for uddannelsens indhold. Herunder kursusgiver ved to 1-ugeskurser i juni og august 2003.

P.T. Teglers: Konsulent for det faglige udvalg for erhvervsuddannelsen til Tandklinikassistent omkring Erhvervsuddannelsesreformen 2000.

Merete Vigild: Medlem af Sundhedsstyrelsens Tandplejestrukturudvalg.

Anette Monrad: Medlem af bestyrelsen i DAN-EURASHE.

Ruth Højgaard Pedersen: Medlem af Sundhedsstyrelsens udvalg for spiseforstyrrelser.

Tillidshverv

Merete Vigild: Formand for Sundhedsstyrelsens bedømmelsesudvalget for ledere i den kommunale tandpleje (BLIKT-udvalget) samt har været medlem af det Sundhedsfaglige Råd for Tand-, Mund- og Kæbekirurgi ved Hovedstadens Sygehus Fællesskab.

Formidling

Redaktionelle hverv

P.T. Teglers og Susanne Møllnitz: Medredaktør på Lærebog for klinikassistenter (bind 1 og 2) som konsekvens af Reform 2000 og Merete Vigild er Referee ved flere internationale tidsskrifter.

Kongresser og symposier

Anette Monrad: Deltaget i konference om "Akreditering og kvalitetssikring i de korte- og mellemlange videregående uddannelser" i Berlin, Tyskland.

Sten W. Nørmark: Foredrag ved Karolinska Institutet, Stockholm (Division of Dental Hygiene) 11. december 2003: "Kan tandhygienisten ændre sine patienters vaner? – Og bør hun overhovedet forsøge?".

Sten W. Nørmark, Ruth Højgaard Pedersen og Merete Vigild: Deltaget i TNL's årskonference for ledere i den kommunale tandpleje, Nyborg, 2.-4. april 2003.

Sten W. Nørmark: Deltaget i symposiet "Moderne metoder i cariesforbyggelse, -diagnostik og -behandling", DTF, Århus, 31. oktober–1. november 2003.

PT Teglers: Deltaget i EFVET (European Forum of Technical and Vocational Education and Training). Annual International Conference, 22.-25. oktober 2003. Vocational Qualifications in a new Europe.

Ruth Højgaard Pedersen: Deltaget i workshop "Oral Health and Preventive Dentistry" i Schweiz, juni 2003.

Nationalt og internationalt forskningssamarbejde

Anette Monrad: International koordinator i relation til internationalt kontor/KU og i relation til EU-støtte programmer og deraf afledte aktiviteter udvekslinger, projekter etc.

Anette Monrad og Sten W. Nørmark: Kursusgivere ved efteruddannelseskursus for kigutigissaasoq (grønlandsk tandplejere) Nuuk, Grønland.

Sten W. Nørmark: Repræsenterer skolen i netværket mellem de nordiske tandplejerskoler, incl. studenter- og lærerudveksling via NORDPLUS.

Skolechef Merete Vigild

Stab

Tandplejeruddannelsen

Birch, Tine; undervisningsass.

Faurholdt-Christensen, Pia; undervisningsass.

Friis-Pedersen, Rikke Ørbæk; undervisningsass.

Gejlager, Jens Ebert; tandlæge (klinisk lærer)
Halliday, Malene; undervisningsass.
Kristensen, Mette Overgaard; undervisningsass.
Larsen, Anette; undervisningsass.
Lipski, Aniceta; undervisningsass.
Madsen, Lene; psykolog.
Monrad, Anette Hochland; cand.psych.
Nørmark, Sten Wienberg; ledende tandlæge.
Ottesen, Susanne; faglærer.
Pedersen, Eva Lis; undervisningsass.
Pedersen, Ruth Højgaard; ledende tandlæge.
Qvist, Vibeke; tandlæge (klinisk lærer).
Vigild, Merete; skolechef.
Vinterby, Lisbeth; undervisningsass.
Klinikassistentuddannelsen
Abildgaard, Vicki Moldrup; faglærer.
Bendsen, Gitte Lis; faglærer.
Bjørning, Sharon Elizabeth; faglærer.
Christensen, Sanne Wass; faglærer.
Christiansen, Gitte Gøttsche; faglærer.
Graversen, Kurt Graves; faglærer.
Greve, Kirsten Merete Hildebrandt; faglærer.
Hall, Lone; faglærer.
Hornslet, Inger; faglærer.

Jensen, Gunver Nøhr; faglærer.
Jensen, Inge-Lise; faglærer.
Jungsted, Marianne Grete; faglærer.
Jørgensen, Finn Ingemann; afdelingsleder.
Linneballe, Siv Susanne Forsman; faglærer.
Lukowski-Nielsen, Doris; faglærer.
Meyer, Jenny Fritzen; faglærer.
Nielsen, Bodil Hoier; faglærer.
Nyholm, Kirsten Albæk; faglærer.
Ottesen, Susanne; faglærer.
Parsner, Conni Annette; uddannelsesleder.
Rasmussen, Jytte; faglærer.
Teglers, Poul Thorpen; ledende tandlæge.
Wallin, Annelise; faglærer.
Ziska, Maud; faglærer.

Publikationer

Hede, B., Vigild M., Linneberg A.: Tandsygdomme som helbredsproblem blandt danskere. Tandlægebladet 2003; 107, side 324-328.
Nørmark, S.W., Atraumatic Restorative Treatment/Ikke-traumatiserede reparativ cariesbehandling. Direktoratet for Sundhed og Forskning, Nuuk 2003.